

CAROLI SIGONII
OPERA OMNIA
TOMUS SECUNDUS.

CAROLI SIGONII MUTINENSIS OPERA OMNIA

EDITA; ET INEDITA,

CUM NOTIS VARIORUM ILLUSTRIUM VIRORUM,

ET EJUSDEM VITA

A CLARISSIMO VIRO

LUDOVICO ANTONIO MURATORIO

SERENISSIMI DUCIS MUTINÆ BIBLIOTHECARIO CONSCRIPTA,

PHILIPPUS ARGELATUS BONONIENSIS

Nunc primùm collegit, suasque Animadversiones in aliquot ipsius SIGONII Opuscula adjecit, necnon Indicibus locupletissimis exornavit.

TOMUS SECUNDUS.

MEDIOLANI, MDCCXXXII.

IN ÆDIBUS PALATINIS.

SUPERIORUM PERMISSU.

SERENISSIMO PRINCIPI

EUGENIO

A SABAUDIA

PHILIPPUS ARGELATUS BONONIENSIS
S. P. D.

Eleberrimam Caroli Sigonii *Historiam de Regno Italiæ nova editione pro viribus ornaturus*, *id primum*, SERENISSIME PRINCEPS, *excogitavi*, *ut laureatus gloriosissimo Nomine Tuo liber per Literatorum manus circumferretur*, *quo fieret acceptior ; neque indignum* SERENITATE TUA

hoc argumentum putavi, quod varietate ac magnitudine rerum gestarum, Gentium, & Regionis nobilitate, ac demum perpetuo, ut ita dicam, Fortunæ ludo agitatum, atque admirandum, plurimum delectationis afferat atque utilitatis, non privatis tantùm hominibus, sed ipsi Tibi SERENISSIME PRINCEPS, *qui* S. R. I. *vices in Italia nostra geris, & Majestatem Populi Rom. domi amplissimam servas, & foris inter Barbaras gentes perenni Victoriarum successu terribilem repræsentas. Erit præterea non incuriosum doctrinæ tuæ otium, novas doctissimi* Saxii Mediolanensis *lucubrationes expendere, quibus ultimam operi Sigoniano limam adhibuit, & ope veterum Monumentorum plura, quæ ab Auctore fuerant eluxata, loco suo restituit, plura supplevit, ac nonnulla emendavit: quo quidem pacto, me de Auctoris Manibus bene meruisse mihi suadeo, ac de universa Italica Historia, quæ comtior, & concinna, firmoque* SERENITATIS TUÆ *præsidio nobilitata, in vulgus iterum prodit. Quod ad me attinet, à literario munere, quod unicè præstare possum, cognoscas velim demissum animi obsequium, gratumque officium pro magnitudine beneficiorum, quibus ab* AUGUSTISSIMI IMPERATORIS *nostri munificentia ingentium meritorum Tuorum contemplatione in dies auctum ita Tibi devinxisti, ut nulla sit actio, nullum tempus, nulla denique cogitatio, quæ à vestigiis tuis discedat, totusque mentis, & animi nisus in eo sit, ut Vitam Patrono Tibi, ac felicitatem à Superis assiduè precer in*

com-

commune Christianæ Reipublicæ bonum. Accipe igitur SERENISSIME PRINCEPS *generoso, quo soles, animo novum hoc debitionis meæ testimonium, meque sub patrocinio tuo beatum serva diu, & Vale.*

Dabam Mediolani Id. Decemb. MDCCXXXII.

VIRIS ERUDITIS

PHILIPPUS ARGELATUS

S. C. C. M. CAROLI VI.

ROM. IMP. SEMPER AUGUSTI

A SECRETIS

S. P. D.

NOvam Caroli Sigonii editionem instauraturus, jam ante scripseram quæ ad ornamentum celebratissimi Scriptoris designabam, quæque sint operâ meâ veteribus editionibus accessura, & Elenchum Tomo primo præposui, ut omnes meditamenta nostra præcognoscerent. Absolutus ad hanc usque diem Tomus alter in lucem prodit, qui continet Libros XX. de Regno Italiæ, Serenisſ. PRINCIPI EUGENIO à SABAUDIA dicatos. Atque hoc etiam pacto me de Sigonii Manibus, atque universo Italico nomine bene meruisse puto, cùm patronum eum acclamaverim, qui AUGUSTISSIMI IMPERATORIS Vicario munere fungitur in Italia nostra, eamque suis victoriis ornavit, ac præsentiâ suâ aliquando hilarem fecit atque beatam. Quod ad literariam operam spectat, quam iu illustrandis Sigonianis libris adhibuit Vir Clarissimus Joseph Antonius Saxius Ambrosianæ nostræ Bibliothecæ Præfectus paucis referam: sat mihi namque fuerit hominem nominasse, literariæ Reipublicæ ex editis libris notissimum, ut tuam, Lector Humanissime, probationem & commendationem inveniam; libros namque Sigonianos perpoliendos tradidi viro ob longam Historiarum lectionem in omni antiquitate versatissimo, copia Diplomatum, aliorumque veterum monumentorum optimè instructo. Plura namque de celebratissimo Archivo Monasterii S. Ambrosii ad illustrandam Sigonia-uam historiam contulit, quæ communia sibi diligentissimus Auctor peroptasset. Hinc erit, ut Editio nostra in pretio sit omnibus futura, & Italica Historia meliorem lucem uancisci facilè possit, quod præ ceteris optabam. Sed ut distinctiùs intelligas, quale fuerit Clar. Saxii studium, accipe quæ ipse præfatur. Hæc tantùm addere liceat: Ex collatis posterioribus quinque Sigonii libris, qui pluribus aliis in editionibus desiderabantur, non incuriosa quædam, hac nostra, emergere, quæ literatis Viris cognoscere gratissimum sit, meque plurimùm curasse, ut Index rerum, & verborum amplissimus accederet, expressis oppidis omnibus, castris, vicis, villis, urbibus, montibus, & fluminibus à Sigonio, sive à Saxio memoratis; atque ne sinonymorum copia Lectorem deciperet, maximè novum, cujuscumque situm, & regionis locum diversâ characterum formâ indicavimus geographicorum Lexicorum more acceptissimo. Personarum verò nominibus vel gentis originem, vel officium, vel patriam adjunximus, ut unam ab altera distingueremus. Et quæ ab Auctore, & Annotatore utpotè eruditissimis superflua pro eruditis Lectoribus judicata sunt, ego in Indice rei historicæ minus instructis morem gerens, breviori tamen, ut fieri potuit, stylo tamquam specificationes addidi. Sed insuper Chronologicus alter, typis unis, jam ante atque etiam seorsim vulgatus, ut ad meliorem formam perficeretur curavi; qui præsidio sit memoriæ commodissimo, & supra veterem editionem copiosior capitum, rerum autem indicatarum contractior, ne inutiliter in præcitato enuntiata, omnia repeterentur, sed maximâ diligentiâ nitidissimè expurgatâ qualibet serie, additis è conspectu correctionibus, locosque Auctoris numero paginarum denotatos appellans. Quorum novorum diligentissimi laboris, & maximi tædii operum intentio, atque abbreviaturarum explicatio, brevissimâ ad eosdem Indices præfatione explicabitur. His itaque, Lector Humanissime, in tuam gratiam paratis utere feliciter studiorum tuorum incremento. Vale.

IN CAROLI SIGONII
DE REGNO ITALIÆ
LIBROS
JOSEPH ANTONII SAXII

Collegio, & Bibliothecæ Ambrosianæ Præfecti

PRÆFATIO.

ITalica Historia, etiam post Romanum in Augustulo excisum Imperium variis illustribus eventibus, & præclaris rerum, pace, belloque egregiè gestarum exemplis refertissima, indecoro adeò plurium sæculorum silentio inculta neglectaque in tenebris jacuit, ut neminem nacta fuerit, qui ab antiquis monumentis, ac Codicibus, cum carie tineisque infeliciter luctantibus altum decuteret pulverem, eique in lucem proferendæ adornandæque benignum calamum præstolaretur. Contigit hæc laus *Carolo Sigonio* Viro apud omnes nationes celebratissimi nominis, qui nobili tactus pudore, inter cæteras curas ad literariæ Reipublicæ splendorem, censumque augendum susceptas, hanc quoque sibi animo infixit, ut probrosæ incuriæ notam à cultissima Regione nostra tandem depelleret, & inter studia florentium tunc ingeniorum, atque ad compingendas gentium reliquarum historias sudores suos fervidè impendentium, pulcherrimæ solummodo hujus Provinciæ Annales desiderari ampliùs non pateretur. Quot autem labores in hoc parando Literis beneficio pertinaci diligentia, invictisque vigiliis absumpserit, ii tantummodo pro merito judicaverint, quibus notum est, quanti constet, aut ad ignota littora per intentatas undas navem impellere, aut per obductos, stipatosque cautibus, ac sentibus calles in asperi montis culmen eniti. Ipsemet Sigonius testis est in Proëmio ad hos libros, quæ fuerit in tam densa superiorum temporum caligine, condendi hujus Operis difficultas, cùm non nisi assidua, atque immani contentione in evolvendis Scriptorum omnium veterum, ac recentium, Galliæ, Angliæ, Germaniæ, Hispaniarum, & remotissimi etiam Orientis voluminibus, quæ res Italicas sacras profanasque quoquomodo consectarentur, nec non frequentibus initis itineribus, ad privata, & publica Archiva lustranda, singularum Urbium tabulas & monumenta expendenda, Regum demum, ac Principum Diplomata colligenda obtinere potuerit, ut pretiosæ huic tabulæ ultimam aliquando manum apponeret. Magnis tamen nisibus par respondit felicitas; siquidem Italiæ Historiam habemus eo sententiarum pondere, factorum, ac temporum ordine, auteæque eloquentiæ nitore elaboratam, ut Eruditorum omnium plausus exceperit, & distractis quàm citò exemplaribus, quinta vice ad prælum revocari debuerit, excusa primùm Venetiis, dein Bononiæ, Francofurti, Hannoviæ, Basileæ, constanti semper tanti Operis laude, & desiderio comparandæ eximiæ hujus lucubrationis, etiam in tam uberi editionum copia, raritatem incusante. Fateri tamen candidè opus est, hac quoque indefessâ accuratissimi Scriptoris diligentiâ minimè effectum esse, ut detersa prorsus obscuriorum ætatum fuligine, integer defæcatusque Historicæ veritatis splendor eluceret; plura enim primævis obsita tenebris adhuc in incerto latent; plura è lutulentis fontibus hausta spongiam lituramque merentur; nec rarò peccatum est in annorum historica serie digerenda, aut in ipsa rerum per superiora tempora gestarum narratione, Locis, Personisque mendosè indicatis. Nihilominus tam insigni Viro id neutiquam tribuendum, seu desidiosæ negligentiæ, seu nimis credulæ fidei vitio quisquam inficiari audebit; cùm nec solus in tam vasto implexoque argumento omnibus eluendis difficultatibus sufficere posset; nec illius ævo ea manuscriptorum, editorumque Codicum ubertas afflueret, quæ in præsenti meridianam veluti lucem caliginosis antea eruditionis studiis adduxit. Præterea communi experimento compertum est, magnas res in perfectam molem minimè extemplò succrescere, suamque inventa quælibet etiam præclara infantiam pati. Neque ideo quidquam gloriæ egregiis eorum ausibus detrahitur, qui primi inaccessum aliquod iter aperuere, cùm facilè sit impressis jam vestigiis inhærere,

&

& tortuosos calles in fallacibus viarum ductibus aliquando calcatos, ad rectam semitam trahere, ac complanare. Sigonio verò id insuper peculiaris laudis accedit, quòd quamplures ipse ignavi vulgi opiniones, & quadam antiquitatis religione fulta mendacia prorsus everterit; dubiis rebus opportunam facem prætulerit, atque inextricatos usque ad sua tempora historiæ nodos exsolverit, nec non optimo sui exemplo Annalium Conditoribus rectam scribendi normam designaverit, ut videlicet non à Scriptorum tantummodo testimonio, sed ab antiquis genuinis Tabulis, Epistolia, ac Diplomatis Principum, historicæ fidei soliditas peteretur. Proinde si quæ errorum labes pulcherrimum hunc Sigonii laborem deturpat, non ejusdem calami oscitantiæ, aut ingenii tenuitati, sed præsidiorum, ac luminis, quibus in re literaria abundè nunc fruimur, inopiæ nondum eo sæculo à Bibliothecis depulsæ, procul dubio adscribenda. Atque hæc potissimùm causa fuit, cur ego infimi inter Eruditos subsellii, & cum tantæ doctrinæ, famæque Viro nullatenus comparandus, in intactam adhuc hanc messem falcem injicere non detrectaverim. Censui namque, qualicumque hujusmodi cura, me non elevandæ, sed augendæ potiùs, Sigonii gloriæ posse inservire, gratiamque plurimam apud Literariam Rempublicam aucupari, cui id unum in votis erat, ut ab hac celebri historia nævos, quibus inspergebatur, amica aliqua manus detergeret. Itaque cùm de eadem Mediolani augustiùs recudenda consilium ferveret, demandatam mihi hanc Provinciam lubens suscepi, nullisque peperci laboribus, ut quantum temporis angustiæ, & virium imbecillitas ferrent, numeris omnibus absoluta in lucem prodiret.

Et primò, ut de adhibitis in hac paranda Editione curis meis Lectorem præmoneam, Eruditis omnibus compertum reor, Langobardorum Regum Chronologicam seriem, à quibus Annales hos suos Sigonius exorditur, obscuram adeò involutamque, ætate qualibet fuisse, ut nemo hactenus inventus sit, qui inoffenso pede hanc arenam decurrerit, ipsique etiam celeberrimi Viri, Baronius, Peregrinius, Mabillonius, Pagius, Bachioius, aliique hujus florentissimi ævi Scriptores, in eâdem retexendâ plurimùm cæspitaverint, atque invicem dissidentes, cùm aliorum menda expungere conarentur, in alios ipsi errores incautè proruerint. Neque id mirum videri debet, cùm barbaris iis rudibusque sæculis, incultæ prorsus jacerent Literæ, raræque etiam illorum temporum Chartæ, & Diplomata, quæ ad annos componendos fidissimæ notæ sunt, in Archivis occurrant. Præterea unus is, qui superest, Nationis Langobardicæ Scriptor Paulus Diaconus, labente hoc Regno calamum strinxit, suamque Historiam condere aggressus est illa ætate, qua secura omnis memoria plurium rerum per superiora tempora actarum perierat; Quocirca, ut lacunas impleret, falsas persæpe vulgi traditiones captavit, ac mendacia veris immiscuit; id enim perspicuum fit ex formula illa, *ut fertur*, quam sparsim repetit, & cujus procul dubio fallaciâ deceptus, in eum palmarem errorem lapsus est, qui libro IV. cap. XLIX. legitur, ubi Gundebergam Rodoaldi Regis uxorem facit, cùm ex coævis Scriptoribus Jona in Vita S. Bertulfi, & Fredegario in Chronicis constet, Gundebergam, Arioaldo Rege, cui primùm nupserat, è vivis erepto, à Rothari Rodoaldi ipsius Patre, Conjugem ductam,

Nota Eruditis loquor, cùm ejusdem Historiæ egregii Illustratores, Lindembrogius, ac Horatius Blancus sincerè in proëmio professi fuerint, Paulum Diaconum non rarò à veritate aberrasse, ac temporum ordinem prævertisse. Hinc autem effectum est, ut non tam monumentorum veterum egestate, quàm nimia Pauli veneratione, quem unicam veluti facem in hisce tenebris sequi religiosè voluere Scriptores, dum illius testimonio refragari non auderent, in varias sententias secesserint, novasque Chronologias horum Regum ingeniosè conflaverint, quæ tamen historicæ veritatis lances minimè ferunt. Igitur, cùm in adornandis ad Sigonium Commentariis, Historiam universam Langobardici Regni revolvere opus foret, opiniones omnes hactenus editas in annis Regum digerendis ad serium examen vocavi, atque in id unum totus incubui, ut collatis veterum testimoniis, ac attentè perlectis Chartis publicis privatisque, Langobardicam Italici Regni seriem contexerem, quæ nisi omnino expers labis foret (id enim in re adeò tenebricosa, remotaque, vix sperandum videtur) sapientum saltem Virorum judicio, veritati magìs consona censeretur. Pauca quædam subjungam.

Inter reliquos difficiliores nodos, qui præclara etiam ingenia in hac explananda semita graviùs contorsere, is est, quem nectit Paulus ipse Diaconua lib. IV. cap. L. & seqq., ubi Rotharis successores usque ad Grimoaldum recensens, plures iisdem regiminis annos assignat, quàm patiantur certissima Legum edicta à duobus memoratis Regibus evulgata, in quibus incæpti ab ipsis Regni Epocha designatur. Ut

hanc

hanc difficultatem eliderent, Scriptores hactenus omnes insudavere, longius aliis, aliis brevius intermediis Regibus vitæ spatium tribuentes. Pagius verò, cùm religioni sibi duceret, ne latum quidem unguem à Pauli scriptis recedere, eò usque processit, ut vitiatum in Chronicis notis Rotharis edictum assereret, atque ideo ejusdem Regnum citiùs inchoaret. Sententiis his omnibus valida, ut arbitror, in adnotationibus argumenta reposui, utque aliquando ad radicem falcem immitterem, seriò Pauli textum expendi, deprehendique, in Rodoaldi historia errorem latere; Siquidem Paulus ait, mortuo Rothari Patre, regnasse ipsum *annis quinque, & septem diebus*. Porrò omnino contra morem hujus Auctoris est, ut in Regum successione referenda dierum meminerit; nusquam enim in reliquis Regibus adnotat, nisi menses, & annos. Hinc autem vehementi hac conjectura ductus proferre non dubitavi, voluisse Paulum *menses quinque, & septem dies* conscribere, sed calami lapsu, annos pro mensibus excidisse, quod in aliorum etiam Historiis exemplo non caret; idque in re nostra eò verosimilius credi potest, quòd emendato hoc textu, reliqua Langobardorum Regum series, cum Pauli testimonio, legumque Edictis optimè conciliatur. Sed de his uberiora in Commentariis Lector inveniet.

Alter in hac Historia frequens error occurrit, quòd Adaloaldus Agilulfi Regis filius nonnisi anno DCIII. in lucem prodierit; id enim non tam Sigonius, quàm Baronius, Pagius, ac recentissimus insignis Commentariorum Franciæ Orientalis Conditor Eckartus, constanter asseruere, innixi testimonio S Gregorii Magni, qui Theodolindæ Reginæ Matri de nato baptizatoque Infante per epistolam eo anno scriptam gratulatur. At si Paulum Diaconum consulamus, contrarium prorsus evincitur, ac Sole clariùs patet, longè priùs Adaloaldum à Theodolinda fuisse progenitum. Diversis namque capitibus geminum hunc ortum Auctor ille sejungit, ac postquam Modoëtiæ natum Adaloaldum narravit, succedentium annorum gesta recenset, tandemque illum sacris undis renatum testatur. Itaque universa Pauli narratione ad temporum seriem digesta, statuendum putavi, triennio ante Agilulfo prolem hanc contigisse. Nec quidquam momenti ad hujusmodi evertendam sententiam S. Gregorii auctoritas facit; is enim Regiæ quidem Matri pro accepta sobole gratulationis officium persolvit, sed minimè eo anno eductum in lucem Adaloaldum scribit, quo lustrales aquas suscepit. Quamobrem, quamvis utramque hanc lætitiæ suæ caussam unica complectatur epistola, non ideo securè inferri potest, eodem prorsus anno natum, baptizatumque Adaloaldum. Cur autem S. Pontifex ad Theodolindam non antea literas dederit, conjecturas meas ad illum annum exponam.

Demum inter Eruditos acerrima ferbuit controversia, quo anno Desiderius, Langobardorum Rex postremus, Regnum inierit; Baronius namque, Pagius, Eckartus, aliique insignes Viri mordicùs tuentur, suscepti ab hoc Rege Imperii Epocham anno DCCLVI. esse figendam: opinionis memoratæ cardo præcipuus est octava Codicis Carolini epistola, in qua Stephanus Summus Pontifex, ad Pipinum scribens testatur, Aistulphum post annui spatii curriculum, iis prorsus diebus, quibus ad Romanæ Urbis obsidionem processerat, divina perculsum vindicta, infelicem animam exhalasse. Cùm autem Calendis Januarii anno DCCLV. cœpta sit ab Aistulpho Urbis obsidio, inde evinci arbitrantur, sub initium subsequentis anni, eundem Regem meritâ mortis pœnâ fuisse sublatum, eoque è vivis amoto, viduæ coronæ avidum Desiderium illomet anno ad Regni apicem pervenisse. Ut hæc imposterum lis conticescat, pretiosissimum mihi antiquitatis monumentum propitia sors obtulit, chartam nempe illa ætate confectam, signatamque his chronicis notis: *Anno octavo Regni Aistulphi, VIII. Kal. Novembris, Indictione X.*, quæ incœpta Septembri mense, annum DCCLVI. indicat. Ea enim invictè probat, & Aistulphum non nisi in anni illius exitu periisse, & Desiderium (cujus anxiis votis inter reliquos, validè obstitit Rachis Monachus, dimissum sceptrum recepturus) anno tantùm sequenti DCCLVII. Regni compotem fieri potuisse. Hinc etiam opportunum lumen affulget, ut obscurus adhuc inter Scriptores annus innotescat, quo Regiam dignitatem Rachis ipse primò abdicavit, Monasticam vitam amplexurus. Si enim expirante Octobri mense anni DCCLVI. octavus Aistulphi annus jam decurrebat, procul dubio successor Rachisio dari debuit ante postremos Octobris dies anni DCCXLIX., ut conferenti perspicuum fiet. Cæterùm de his pleniùs ad suos annos in Commentariis agetur. Interim sileri nequit, peculiarem Carolo Sigonio laudem tribuendam, quòd ab hac recondita historia primus ipse tenebras quamplures discusserit, integram eidem lucem allaturus, si feliciora illi tempora contigissent.

Langobardicæ Historiæ, Exarchorum Ravennatum Acta inseruntur, quæ

quan-

quantùm inexplorata adhuc lateant, nemo est ex Literatis Viris, qui non intelligat doleatque; cùm eorundem, nomine Græci Imperatoris, per duo ferme sæcula supremo Imperio res Italicas moderantium, nec origo, nec numerus, nec tempus regiminis, integrè adhuc innotuerit. Idcirco facilè condonari Sigonio potest, quòd sequiori ævo scribens plura omiserit, plura præverterit. His etiam, prout licuit, illustrandis operam meam impendi, usus eruditis Benedicti Bacchinii laboribus, qui in Agnelli libro Pontificali, rudem hanc historiæ partem egregiè expolivit, & nonnullis Exarchis, antea ignoratis, mancam illorum seriem adauxit. Qua in re mihi quoque non infeliciter accidisse arbitror, ut novi aliquid Eruditis expromerem; Siquidem cùm una tantùm vice Eutychium Italiæ præsedisse, Scriptores hucusque prodiderint, bis illum in Exarchum delectum Anastasii testimonio firmari posse animadverti. Conjecturas, & tempus primæ hujus gestæ ab Eutychio Italicæ Præfecturæ ad annum DCCLVII. indicavi.

Sequuntur Gallici, & Germanici Reges, ad Italiæ simul, & Romani Imperii fastigium evecti, in quorum gestis enarrandis non infrequenter Sigonius claudicavit, utpote destitutus antiquis monumentis, ac præcipuè epistolis Codicis Carolini, quæ postmodum Gretserus, Duchesnius, aliique recentiores Historici vulgavere. Quid in iis emendandis præstiterim, onerosum Lectori foret hîc recensere. Nonnulla solummodo innuam, quæ diligentiori indagatione ex pergamenis antiquis documentis collecta Eruditis voluptatem creare posse, non incongruè censerem. Utque à Carolo Magno Desiderii victore exordiar, recepta est apud omnes Scriptores Epocha, qua post captam Papiensem Urbem appellatus est idem Carolus anno DCCLXXIV. *Rex Langobardorum*. Alteram Epocham in Carolo admittendam, etiam antequam illa Urbs expugnaretur, Pagius, productis veteribus Tabulis, primus asseruit, eamque Aprili, aut Martio mense ejusdem anni incœptam testatur. At Ego, inspectâ antiquâ Chartâ, quam ad illummet annum proferam, anno etiam superiore DCCLXXIII. acclamatum Regem Langobardorum Carolum, affirmare non dubito; nec fundamento caret hæc sententia, cùm, victo Adalgisio, & Veronâ, ac reliquis Urbibus trans Padum potitus, meritò hoc titulo insigniri potuerit.

Magis arduum est, annum firmare, quo Caroli Magni Nepos Bernardus Rex Italiæ ab Avo, ob conspirationem excæcatus, è vita decessit. Scriptorum namque cœtus omnis annum DCCCXVIII. hactenus indicavit. Marmor tamen Mediolanense ejusdem sepulcro imminens, & à Sigonio, Baronio, Pagio, aliisque mendosè relatum, Bernardi morti assignat Aprilem mensem, & Indictionem decimam, qua procul dubio annus DCCCXVII. exprimitur. Hujus celeberrimæ antiquæ Inscriptionis vindicias egi ad annum DCCCXVIII., ubi ex indubiis Chartis ostendi, aliam Epocham incœpti à Bernardo Italici Regni anno DCCCXII. esse statuendam, cùm à Scriptoribus illa tantummodo anni DCCCXIII. designetur, quo Carolus Avus in solemni conventu Bernardum Italiæ Regem declaravit. Argumenta, quibus suadere conatus sum, anno, in sepulcrali nostra Inscriptione adnotato, verè obiisse Bernardum, loco memorato palàm exposui, censuræ tamen Eruditorum ultro me subdens, ut quid conformius veritati censuerint, ipsi decernant.

Nec præteriri debet, hanc etiam felicem sortem ætati nostræ obtigisse, ut, in qua terrarum parte Ludovicus II. Imperator vitam deposuerit, certò dignosceremus; Scriptores namque veteres de obitus loco prorsus silent, recentes verò Italiam tantùm designant, potiorque eorundem numerus Mediolani mortuum Ludovicum testatur. Arcanum hoc in adnotationibus ad annum DCCCLXXV. evolvi; Sed hujus beneficii laus tribuenda est doctissimo Viro Jo. Burchardo Menkenio, nuper magnâ Literarum jacturâ defuncto, qui in novâ rerum Germanicarum collectione, Andreæ Presbyteri Chronicon evulgavit; Scriptor autem iste postrema Ludovici Imperatoris Acta, & mortem recenset, seque funeri interfuisse testatur, cùm post aliquot ab obitu dies, ejusdem cadaver è Brixiæ sepulcro refossum, atque in feretro collocatum, solemni instituta supplicatione Mediolanum deportaretur.

Etiam in designando anno initi à Carolo Crasso Italici Regni diu cœcutiere Scriptores, apud quos constans erat, eundem Carolomanno decedenti absque legitimis liberis, anno DCCCLXXX. in hac Provincia Regem successisse. Errorem hunc sustulere plura Crassi Diplomata postmodum in lucem vulgata, quæ ab ipso administratam Regio titulo Italiam, etiam vivente Carolomanno indubiè testantur. Quinimmo Annales Bertiniani expressè narrant, Carolum Crassum superiore anno DCCCLXXIX. Regem institutum, atque in Italiam profectum, proprio nomine jura Gentibus reddidisse. Verùm quo illius anni tempore Regiam hanc dignitatem

fuſceperit, ignoratum hactenus fuit. Id mihi eruere licuit ex duabus extremæ voluntatis tabulis, poſt inchoatum Septembrem menſem Indictione XIII., confectis, adeòque anno eodem DCCCLXXIX., quarum primæ datæ die X. Septembris in fronte gerunt, ut de more illorum temporum erat: *In nomine Domini &c. Karlomannus Divina ordinante Providentia Rex Langobardorum in Italia, anno Regni ejus ſecundo*; aliæ verò ſcriptæ die XI. Novembris diverſam hanc formulam referunt: *In nomine Domini &c. Karolus Divina favente Gratia Rex, quondam Hludovici Regis filius, anno Regni ejus in Italia primo*. Hioc autem dilucidè patet, circa Octobrem menſem deſiiſſe in Italia Carolomanni Regnum, inceptumque alterum Caroli Craſſi. Quæ ad hæc firmanda protulerim, in adnotationibus ad annum DCCCLXXX., cui tantummodo Craſſi in Italia Regnantis initium figit Sigonius, & ad ano. DCCCLXXXVII., quo difficilem de anno obitus Anſperti Archiepiſcopi Mediolanenſis nodum exſolvi, Eruditis patebunt.

Quod peculiari animadverſione in Sigonio adnotandum putavi, id eſt, in ſerie Italiæ Regum, quam ipſe luculenta hiſtoria digeſſit, Arnulphum Germaniæ Regem, dein Imperatorem, minimè fuiſſe cæteris Italiæ Regibus eonumeratum. Narrat, illum à Berengario ſolicitatum, ut eidem contra Widonem ſuppetias ferret, miſſo primùm Zuendebaldo filio, valida militum manu ejus partes tutatum, deinde pleno exercitu in hanc Provinciam deſcendiſſe. Refert expugnatum ab ipſo Bergomum, ſumptamque de Comite Ambroſio, contumaci illius Urbis defenſore ſolemnem vindictam; Demum fatetur, acceptis in deditionem Placentia, & Mediolano, veluti ad partæ victoriæ triumphum, Papiam contendiſſe. Verùm hæc omnia, Berengarii reſtituendi gratia, proſus eſſe peracta teſtatur. Diverſimodè tamen res accidit; oblatam namque favorabilem ſortem Italici comparandi Imperii lubens excepit, ſeque Italiæ Regem conſtituit, quemadmodum ſecurè docent Diplomata ab Arnulpho expedita, quorum alterum à Puricello in Monum. Baſil. Ambroſ. nu. 149. recitatur, his chronicis notis in calce ſignatum: *Data quinto Iduum Martii die, anno Domini octingenteſimo nonageſimo quarto, Indictione duodecima, anno ſeptimo Regni Domni Arnolſi Sereniſſimi Regis in Francia, & in Italia Primo: Actum Placentiæ in Dei nomine feliciter. Amen*. Aliud verò ab Ughello vulgatum Tom. III. Ital. Sacr. col. 614. Edit. Ven. ita abſolvitur: *Data 4. Kal. Martii die, anno Incarnationis Domini 896. Indict. 14. anno Arnulfi Regis in Francia nono, in Italia tertio. Actum Romæ in Dei nomine feliciter. Amen*. Itaque in tertium uſque annum Italiæ Regnum citra dubium Arnulphus produxit. Continuator Annalium Fuldenſium apud Freherum ait, Arnulphum anno DCCCXCVI. à Formoſo Summo Pontifice, Romam evocatum ad illius Urbis ſubſidium in Italiam properaſſe, hac etiam de cauſa, quòd defeciſſe *à fidelitate ſua*, Berengarium intellexiſſet. Proprio igitur nomine Italiam regebat Arnulphus; quod etiam clarè diſcimus ex altero Diplomate ab Ughello in Bergomenſibus Epiſcopis relato, quo Arnulphus anno DCCCXCV. Bergomenſi Eccleſiæ jura confirmavit; id enim elargiri, non alio, quàm Italiæ Regis titulo eidem licebat. An verò legitimè non tam Italiæ, quàm Imperii faſces geſſerit Arnulphus, lis eſt inter recentes Scriptores acerrimè agitata; ab ea tamen calamum retraho, eùm hiſtoriam illuſtrandam, non jura diſcutienda ſuſceperim.

De Hugone quoque Gomite Arelatenſi, à Lamberto Mediolani Archiepiſcopo, aliiſque Optimatibus in Italiam acceſſito, ut Rodulphum Regem expelleret, Scriptores omnes tradidere, nonniſi anno DCCCCXXVI. poſt victum Rodulphum, Regnum Italicum inchoaſſe: neque id omnino abludere à vero quamplura teſtantur Diplomata, quæ ab hac Epocha Regni illius annos deducunt. Nihilominus, cùm ineditas veteres Chartas attentè ſcrutarer, deprehendi, collatum hoc Hugoni decus, altiùs repeti poſſe, ipſumque anno ſuperiore fuiſſe jam acclamatum Regem Italiæ; Præcipuè, cùm in hanc ſententiam convenire videam antiqua Chronica, Hiſtorias, & etiam Diplomata, quorum geminum ex Ughello hìc innuere placet. Primum legitur Tom. II. col. 155. *Datum IV. Idus Maji, anno Domin. Incarn. DCCCCXXIX., Regni verò D. Hugonis piiſſimi Regis IV. Indict. II.* Porrò ſi eo menſe quartum jam Regni annum Hugo numerabat, inſtitutus fuerat Rex Italiæ, antequam Italiam intraret. Siquidem Julio tantùm menſe anni DCCCCXXVI., eundem maritimò itinere Piſas primò delatum Sigonius refert, nec ante Julium inceptam illius anni Epocham perſpicuè docet aliud Diploma, ab eodem Ughello editum Tom. I. col. 801., ubi *anno DCCCCXXXII. Kal. Julii, ſextus* tantummodo Regis Hugonis annus ſignatur, cùm *ſeptimus* adnotari debuiſſet, ſi anno DCCCCXXVI. citiùs eo menſe Regni inſignia ſuſcepiſſet. Alterum Diploma in eodem Vol. II. col. 264. occurrit, in cujus calce, *ad IV. Junii anni DCCCCXLII.*, Hugonis Regis annus *XVII.* apponitur, qui juxta calculum proximè initum, *ſextuſdecimus* numerandus fuiſſet.

fuiſſet. Quamobrem duplicem in hoc Rege Epocham ſtatuendam procul dubio crediderim; alteram, cùm, miſſa ad ipſum anno DCCCCXXV. ſolemni legatione hujus Provinciæ Principum, ſalutatus eſt Rex Italiæ; alteram, cùm, decedente è Regia Sede Rodulpho, ſubſequente anno inter publicos plauſus ſolium Hugo conſcendit. Pergrata hæc fore Eruditis cenſuerim, quibus compertum eſt, in antiquis rebus modicam quamcumque lucem pretioſam eſſe, cùm illuſtrandæ poſtmodum Hiſtoriæ, tolleudiſque literariis diſſidiis, ſecuriorem campum recludat.

Non minorem gratiam me initurum arbitror in Commentariis ad annum DCCCCXXXI., quo accitum ab Hugone Patre in Regni conſortium Lotharium filium Sigonius enarrat. Siquidem Scriptorum cobors in geminam claſſem fervida contentione diripitur, aliis huic Regiæ Societati annum ſuperiorem ſtatuentibus, aliis eamdem referentibus in annum à Sigonio indicatum. Nec deſunt utrique parti invicta præſidia; plura namque Diplomata, & autographa documenta primam opinionem validè propugnant, plura ſecundam. Ut in hoc erudito bello amicum tandem fœdus percuterem, animadverti, à nemine exterorum referri coronatum Mediolani Lotharium, quod tamen Mediolanenſes Chroniſtæ concordes enunciant. Hinc verò conciliandis rebus opportunum lumen affulgere nemo non videt; cùm enim inverecundum ſit, vetuſtas omnes tabulas, quæ ſuſceptum à Lothario anno DCCCCXXX. unà cum Patre Italiæ Regnum teſtantur, falſitatis damnare, geminam etiam in hoc Rege Epocham figere opus eſt; aliam, quæ celebritati admiſſi illo anno in partem Regni ab Hugone Lotharii reſpondeat, aliam, quæ à recepta ſubſequenti anno Regia Corona initium deſumat. Quæ huic opinioni fundamenta jecerim, hìc non vacat repetere, cùm ad alia huic Hiſtoriæ præſtita adjumenta ſermo ſit provehendus.

Græcos Imperatores, atque eorumdem feriem, & geſta non tam in Italia, pro qua conſervanda, vel recipienda cum Langobardis Regibus, Romaniſque poſt Carolum Magnum Auguſtis, ferme ſemper decertavere, quàm in Aſia contra Perſas, Sarracenos, alioſque Imperii Orientalis invaſores; Sacra item bella ab Urbano II., Eugenio III., Clemente III. in Barbaros promulgata, eorum exitus felices, aut infauſtos biſce Annalibus inſeruit Sigonius. Attamen perſæpe lapſum fuiſſe in annis adnotandis, rerumque geſtarum veritate attingenda, ex amplis Hiſtoriæ Byzantinæ voluminibus, aliiſque genuinis illorum temporum Chronicis hac noſtra ætate prælo commiſſis, abundè dignoſcimus. Quandoque etiam Græcis Scriptoribus, aut de Italicis rebus, quæ longè ab ipſis agebantur, parum inſtructis, aut præfervido nationis ſuæ plus æquo extollendæ ſtudio abreptis nimium fidit. Idque præ cæteris docet exemplum Gregorii II. Summi Pontificis, in quem Zonaras, Cedrenus, Theophanes, Italicæ contra Leonem Iſaurum defectionis invidiam retorſere, ac ſi ipſe hujus Provinciæ populis auctor fuiſſet, ut Orientale jugum excuterent, & tributa Imperatori pendere detrectarent, quod quantum abſit à Sanctiſſimi illius Pontificis conſiliis, ſuaviqne prudentia, qua in impium quoque Cæſarem continenter ſe geſſit, ex Latinis Auctoribus Paulo Diacono, & Anaſtaſio luce clarius innoteſcit. Denique nonnulla è Græcis hiſtoriis hauſta, minùs appoſitè ad rem narratam expreſſit. Unum proferam, quod ſub initium anni DCCXXX. in hiſce libris occurrit. Narrat Sigonius à Leone Iſauro habitum Epiſcoporum Conventum adversùs Sacras Imagines, in quo ipſe celſo præſidens in tribunali Germanum Patriarcham, invictum illarum Patronum, blanditiis miniſque expugnare contendit, ſed irrito niſu. Id è Theophane procul dubio deſumſit. Auctoris tamen illius verba ſunt: *ab Imperatore Leone celebratum ſilentium contra Sanctas, Venerandaſque Imagines in novemdecim Accubitorum Tribunalio*, quæ certè nec ſedentem in celſo Tribunali Cæſarem, nec Conventum prorſus Epiſcoporum exprimunt. Quippe convivalis Aula erat, quæ *Tribunalium* appellabatur: *Accubitores* verò erant Optimates, qui ad privatum conſilium, *Silentii* nomine à Græcis vocatum, colligebantur, ut negotia publica pertractarent, teſte Ducangio in Conſtantinopoli Chriſtiana, & in Gloſſario. Sigonius fortaſſe ab indocto aliquo Interprete deceptus fuit. His omnibus emendandis ſedulam curam impendi, ſed an pro merito tanti Operis ſuſceptam à me Provinciam impleverim, anceps hæreo, nec polliceri id audeo, vel ſperare.

Ad abſolutum bujus Hiſtoriæ complementum, ac decus, id unum exigebatur, ut Eccleſiaſticæ Hierarchiæ auctoritas, & majeſtas, quæ magna Italicæ gloriæ pars eſt, in hiſce paginis deſcriberetur. Ad hæc quoque illuſtranda eruditos labores ſuos Sigonius protendit, diligenti calamo complexus Acta Romanorum Pontificum, & perpetuam eorundem ſucceſſionem, celebrata Concilia, damnatas Hæ-

reſes,

reses, adhibitas in recipiendis coronandisque Principibus sacras cæremonias, institutos Monasticos, & Equestres Ordines, condita primùm celebriora Templa, & Cœnobia, Viros demum Sanctitatis, & Miraculorum laude conspicuos. Nec unâ contentus Romanâ Ecclesiâ, quæ caput est cæterarum, & firmissimum Fidei Catholicæ oraculum, ad reliquas etiam insigniores Italiæ Metropoles sese convertit; Mediolanensium Archiepiscoporum, Aquilejensium, & Gradensium Patriarcharum; nec non Ravennatensium Antistitum gesta, & seriem recensens. Quo in studio, quantùm commendari meretur immortalis famæ Scriptor ille, tantùm mihi insudandum fuit, ut ea, quæ citra verum (non vitio suo, sed sæculi) persæpe narrat, ad rectum temporum Historiæque ordinem restituerentur. Et sane, si Romanorum Pontificum Chronologiam spectemus, eam adeò depravatam Sigonius accepit, ut vix aliquando proprium eorundem electionis annum, aut obitus designet. Habuit ætas nostra præclarissimos Viros, qui eidem emendandæ operam suam egregiè navarunt; Pagius tamen præ cæteris nisus omnes intendit, ut exactum jam peculiari volumine à Papebrochio proficuum hunc laborem perficeret, extremamque illi veluti manum apponeret. Huic me comitem utplurimum dedi, cùm ad difficilem hanc aleam; quæ fortasse nondum satis expleta est, novis viribus pertentandam, nec locus, nec tempus suppeterent. Non eadem prætexi à me potuit excusatio in Mediolanensibus Archiepiscopis, quorum seriem, & Acta summopere perturbata, non tam à Sigonio, quàm ab editis hactenus rerum nostrarum Scriptoribus intuebar. Urgebat namque amor Patriæ, & quædam verecundia, ne, dum occurrentes in aliarum Italiæ Urbium Historia sentes explanare contendebam, incusari meritò possem, quòd hanc nostram tot erroribus involutam, probrosâ ignaviâ incultam desertamque relinquerem. Itaque quod primùm curandum putavi, id fuit, ut collatis antiquis Indicibus, ac coævorum testimoniis, inspectisque sinceris documentis, adhuc in Cœnobiorum Tabulario latentibus, tempus statuerem, quo Mediolanenses Antistites, aut Ecclesiæ suæ regimen inire, aut morte sublati vacuam Sedem dimiserunt; ita enim securiori ordine in suos annos distributa colligi tandem poterit eorundem series, quæ in vulgatis manuscriptisque catalogis recentiori ævo confectis, nonnisi mutila, & labefactata conspicitur.

Præstiterat quidem hoc beneficium Mediolanensi Ecclesiæ Vir doctissimus Daniel Papebrochius, edita Exegesi historica Archiepiscoporum Mediolanensium, in Actis Sanctorum Bollandi ante septimum Maji volumen, sed præterquamquod ad duodecimum tantùm sæculum continuato labore pertingit, in designandis plurium nostrorum Antistitum annis procul dubio aberravit, quemadmodum ex authographis Chartis in Landulpho I., Andræa, & subsequentibus Archiepiscopis, à Sigonio memoratis, evicisse me arbitror; Quandoque etiam malè calculos init; idque in Valperti Archiepiscopi Epocha, quam ad annum DCCCCLXXI. expendam, manifestè dignoscimus; eâ verò extra orbitam collocatâ, reliquæ succedentium Mediolanensium Præsulum biennio decurtantur. Quapropter, licèt gratiæ quamplurimæ agendæ sint præclarissimo huic Auctori, ob affusam in hac re tenebris nostris non modicam lucem, in ejusdem tamen Chronologia non semper tutum pedem figi posse, ex hisce meis ad Sigonium Commentariis Lector intelliget. Ad gesta quoque nostrorum Antistitum sæculo præsertim nono, decimo, & sequentibus cum historiæ veritate componenda, atque à præposteris falsisque etiam narrationibus, quibus descripta leguntur in Corio, aliisque Patriæ Scriptoribus, liberanda, seriis studiis incubui. Postquam enim reconditi olim in scriniis illorum temporum Chronistæ, Arnulphus, Landulphus uterque, Anonymus Poeta Comensis, Otto, & Acerbus Morena, Syre Raul, & Stephanardus Vicomercatus, lucem vidêre, indecorum fuisset, detortis recentium Auctorum vestigiis insistere; & indicatam veluti digito rectam semitam non occupare. Quin immo mihi non semel cum Sigonio ipso decertandum fuit, qui Ecclesiæ Mediolanensis jura, & splendorem aut nimiùm aliquando depressit, aut plusquam Historiæ fides pateretur, amplificavit. Rem palàm facio; sub initium hujus Historiæ, Sacræ Hierarchiæ ordinem refert, quo tempore Langobardi Italiam invasere, & postquam Romano Pontifici, ut nemini refragari fas est, primatum dedit, secundum dignitatis locum Aquilejensi Patriarchæ assignat, tertium Ravennati Archiepiscopo, Mediolanensi Metropolitæ postremum. Id quàm alienum sit ab antiqua Ecclesiæ, Urbisque nostræ amplitudine, quàm dissonum à Patrum, Scriptorumque illius ævi testimoniis, praxique ipsa Conciliorum, in quibus potissimùm præcedentiæ ordo petendus est, quisque satis videt, & ipse in adnotationibus ad eas paginas comprobare non destiti. Præterea ad annum DCCXV. de Benedicto primo Medio-

lanensi

lanensi Archiepiscopo mentionem injiciens, controversiam inter ipsum, & Papiensem Episcopum narrat, subditque, Benedictum, novi parandi juris caussa, illius Episcopi consecrationem ad se traducere voluisse, & lite apud Summum Pontificem acta, Archiepiscopum adversantibus omnibus vetustatis exemplis, victum abscessisse. Injuriosa hæc censui tum Ecclesiæ nostræ antiquis juribus, tum præstantissimi illius Præsulis sanctitati, cujus famam per universam Italiam flagrasse Paulus Diaconus asseverat. Quis autem credat, tantæ probitatis Antistitem, injusta vexatione, aliena jura invadere voluisse, sibique indebitum prorsus novum honorem parare? Nec verum est, Ecclesiam Mediolanensem hac in re vetustis exemplis carere, ut admemoratum annum ostendam. Demum Ecclesiam nostram onerat non ferendo probro, quòd videlicet longo per ducentos annos schismate à Romani Pontificis obedientia desciverit. Non semel anilem hanc fabulam à nostris, exterisque Scriptoribus evulgatam solidis documentis exsibilavi. Eam iterum in Sigonio reprehendi, qui non hanc tantùm pluries refricat, sed alteram etiam cudit, Henrici schisma à Mediolanensibus aliquando arreptum, usque ad annum MXCV., omnino citra veritatem protendens. Præcipua hæc, quæ ad majestatem, & decus Mediolanensis Ecclesiæ pertinent, veluti stans pro aris, & focis, propugnanda suscepi. Conrra verò Sigonius alibi in hac Historia, Ecclesiæ nostræ dignitatem eò usque auget, ut à Gregorio Magno Summo Pontifice Mediolanenses Archiepiscopos donatos jure creandi Italiæ Reges non invitus credat, & à Carolo Magno post deletum Langobardicum Regnum sancitum fuisse, quòd ipse, posterique Reges, ferream Coronam Modoëtiæ ab iisdem acciperent constanter affirmet. Utrumque splendidum hoc decus, liberaliter à Sigonio Præsulibus nostris adscriptum, fide sapientum Virorum minimè dignum existimo; cùm primum non tam ignotum sit antiquis Scriptoribus, atque dissentiens à more semper apud Langobardos servato, per Optimatum Comitia Reges deligendi, sed etiam Gregorii Sanctissimi Pontificis modestiæ adversetur, quem de Regno à Græcis Imperatoribus nunquam dimisso, & à Langobardis tunc occupato, tam liberè decrevisse, nemo opinabitur; Secundum verò non unius tantùm Auctoris, sed omnium illius, proximæque ætatis testimoniis destituatur. Neque inde quidquam, aut honori Mediolanensis Ecclesiæ, aut meæ erga Patriam reverentiæ detractum arbitror: siquidem dubio fallacique splendore non indiget gloriæ amplitudo, quam de Ecclesia, atque Urbe nostra, usque ad Exterarum Nationum invidiam, constans semper fama deprædicavit.

Plura in Aquilejensibus, & Gradensibus Patriarchis vel emendare, vel addere oporruit: nec satis ea fuisse ultrò fateor, cùm Eruditus quisque noverit, Historiam hanc, non tam Sigonii ævo, quàm nostro, adeò luxatam informemque jacere, ut in illa resarcienda expoliendaque exactam adhuc manum desideret. Id sæpius adnotavi, ac præsertim ad annum DCCI., quo Sigonius Petrum Aquilejensem Patriarcham memorat; præstita enim diligenti quavis cura in conferendis antiquis illorum Præsulum indicibus, & perlustrandis Historiis Danduli, Ughelli, atque aliorum, assequi minimè licuit, ut annus initi ab ipso regiminis, si non certus, securior saltem indicaretur. Cæterùm Aquilejensis Ecclesia, vetustate, atque amplitudine sua, satis superque conspicua, celebris etiam fuit, ob diuturnum schisma contra Romanam Ecclesiam, quod à Macedonio excitatum, Pelagio I. Sedem Pontificiam regente, usque ad Sergii Summi Puntificis tempora perduravit. Hac verò occasione effectum est, ut ex uno Patriarcha, geminus exoriretur, Aquilejensis nempe, & Gradensis; sed tempus institutæ hujus novæ dignitatis, non secus, ac reliqua in hoc contumaci schismate ab illius ætatis Præsulibus acta, malè utplurimum à Scriptoribus relata leguntur, quorum nonnulli adeò caligavere, ut nec errorem schismatis rectè descripserint, asserentes, Catholicæ Fidei propugnatores fuisse, qui tria Chalcedonensis Concilii Capitula reciperent, rebelles, qui damnarent; Cùm prorsus ex adverso controversia ferveret, contendente Summo Pontifice, ut à Catholicis illa proscriberentur. Venia tamen hisce Scriptoribus facilè danda est, cùm hac historica labe infectus fuerit Paulus ipse Diaconus, & Sigonium etiam deceperit, quemadmodum ad annum DLXXXV. indicabo. Quod spectat ad hoc schisma, egregiè præ cæteris illud illustravit Eminentissimus doctrina, & dignitate Norisius in præclara Dissertatione de quinta Synodo, quamvis in eo lapsum adnotaverim ad annum DCXCVI., quòd nempe citiùs, quàm reliqui asserant, restitutam Romanæ Sedis obedientiæ Aquilejensem Ecclesiam tradiderit, fretus testimonio subscriptionum, quæ in Conciliis Romanis leguntur, *Maximi*, & *Agathonis* Aquilejensium Episcoporum; Quippe minimè animadvertit, etiam *Gradum*, *Aquilejam novam* fuisse vocatam. Novissimè hanc provinciam optimè explevit Vir præstantis-

fimus, mihique & doctrinæ, & amicitiæ titulo fummè carus P. Bernardus Maria de Rubeis, edito Venetiis libello *de Schifmate Ecclefiæ Aquilejenfis*, ubi univerfa, quæ in hac hiftoria adhuc caligine obtegebantur, exactiffimè elucidavit.

De Archiepifcopis Ravennatenfis Ecclefiæ nihil moror differere, cùm facilè fuerit frequentes, tum in Sigonio, tum in aliis harum rerum Scriptoribus errores caftigare, poftquam Benedictus Bacbinius optimè de Literis meritus in Agnelli Pontificali, nitidiffimam omnibus facem prætulit, feriem, & Acta borum Antiftitum plurimis, quibus fcatebant, mendis expurgans. Id unum innuere neceffarium duco, videlicet cautè legendum Sigonium in iis, quæ fub exitum Sæculi VI. narrat de Joanne Archiep. Ravennate; hauftâ enim à corruptis Hiftoriis falsâ contra ipfum opinione, eundem tanquam fchifmatis fæce turpiter confpurcatum, pervicacem, ac, præ infita ingenii fui fuperbia, alienum à Romani Pontificis obedientia, ubique defcripfir, cùm nihil magis veritati repugnet. Siquidem optimus ille Præful pro Catholicæ Fidei integritate conftans femper pugnavit, eumque pro Ecclefia Romana egregiè laborantem Summus Pontifex Gregorius Magnus pluries non modò laudavit, fed infuper profeffus eft, fe illius mortem acerbè tuliffe, ut ex impreffis ejufdem epiftolis liquet.

Antequam manum è tabula referam duo recenfenda fuperfunt. Alterum eft, hofce Annales ufque ad decimumquintum Librum gemina vice prælum fubiiffe, cùm adhuc in vivis ageret eorundem Auctor Sigonius, primò Venetiis anno MDLXXIV., dein Bononiæ anno MDLXXX. Poftremam hanc Editionem ipfemet parandam curavit, fecundas curas Hiftoriæ fuæ adhibens, & non tam cenforiâ limâ eradens menda, in quibus fe prolapfum dignoverat, fed novis etiam ornamentis hiftoricæ meffis, quam poftmodum è Codicibus, atque Archivis collegerat, illam adaugens, ut præclarus hic calami fui fœtus comptior ditiorque in lucem prodeceretur. Verùm tam nobilis labor, quamvis typis vulgatus, adeò reconditus in Italia delituit, ut ignotum Exteris fuiffe, non abs re fit opinari. Siquidem quæ fubfequentibus annis in tertiam vicem recufa funt à peregrinis torcularibus hujus Hiftoriæ exemplaria, nonnifi Venetam Editionem, quæ procul dubio manca, & informior eft, in publicum retulere; Quocirca in hac, non folùm à Noftris, fed ab Exteris etiam laudatiffima Editione, Textus Bononienfis fub oculos redit. Ego verò, ne quid defiderandum relinquerem, Venetam Editionem cum Bononienfi diligentiffimè contuli, eaque omnia in paginarum calce adnotavi, quæ Sigonius vel expunxit, vel emendavit, vel auxit. Ita enim bujus laboris fufcipiendi incommodo levatus Lector, utramque fimul, veluti collectam unico obtutu confpiciet. Quinimmo ne nuda tantùm, & jejuna oculorum voluptas id foret, animadverfiones meas adjeci, Hiftoriæ fundamenta proferens, ut rectè aliquid à Sigonio, aut prorfus repudiatum, aut emendatum oftenderem: quandoque etiam in iis, quibus pinguiorem Hiftoriam fuam fecit, aut malè indicatos annos, aut citra rei geftæ integram fidem expofitam narrationem, ad fincera veterum Scriptorum teftimonia revocavi. Atque hæc, ut candidè fatear, potior ratio fuit, cur ad rudem hanc curam explendam me ipfum impulerim. Alterum, quod fortaffe Eruditis gratius continget, id eft, fingulis ferme in hac Hiftoria enarratis rebus à me defignatos fuiffe Scriptores, à quibus illas baufit Sigonius. Quamvis enim fide digniffimum Auctorem iftum Nationes omnes fateantur, tantòque fecuriùs id credant, quòd adjectus Operi ab eodem Sigonio Auctorum Elenchus manifeftè doceat, nihil ab ipfo proprio marte confictum, fed cuncta ex vetuftis Urbium, ac Regionum Hiftoriis fuiffe depromta; Nihilominus, cui ex indicatis in Elencbo Auctoribus tribuenda fint, quæ ad fingulos annos recenfet, prorfus ignoratur, cùm raro admodum in tam vafta geftorum ferie antiquum aliquem teftem Sigonius enunciet. Præfentis autem fæculi genius is eft, ut quantacumque polleat auctoritate Scriptor, qui de rebus longè ab ævo fuo diffitis Commentaria condit, nihil in genuinæ Hiftoriæ cenfum referatur, nifi quod, productis folidis documentis, illa, vel proxima ætate confectis, innitatur. Monitum quidem Lectorem volo, me fuperftitiofa diligentia minimè inhæfiffe, cunctis Sigonii veftigiis relegendis, firmandifque, cùm gefta in hac Hiftoria defcripta, non omnia ejufdem momenti fint, fatifque fuerit aliquando proferre notos Auctores, puta Paulum Diaconum, Anaftafium, aliofque bujus characteris, ut, unde reliqua ad Hiftoriam illam fpectantia Sigonius decerpferit, facilè dignofcatur. Cæterùm an in defignandis Scriptoribus eum femper attigerim, quem verè Sigonius evolvit, divinatione plena res eft, nec multùm ea referr, cùm Lectori id unum fufficiat, ut quæ in Sigonio legit, antiquo roborata teftimonio confpiciat. Quod ad me attinet, morem Literatis Amicis geffi, nec nifi victus eorundem

dem solicitis votis, ac etiam precibus, immanem hunc laborem suscepi.

At in hujus Præfationis exitu justè à me exposci jam sentio, ut grati animi debitum tandem exsolvam, atque unde & ego profecerim in digerendis ad Sigonium adnotationibus, illustrandaque hac Historia, palàm profitear. Qua in re, cùm id abnuere inurbanum foret, præmittendum censeo, me plurimùm debere præclaris laboribus Antonii Pagii, qui in adornandis criticis animadversionibus ad Ecclesiasticos Baronii Annales, Historiam sacram, profanamque egregiè adjuvit. Plurimùm debeo vasto quidem, sed numquam satìs laudato Operi *Rerum Italicarum*, quod à Clarissimo Ludovico Antonio Muratorio collectum, ac à Palatinis Sociis incredibili impensa, & labore Mediolani editum, omnigenæ eruditionis ærarium jure meritò est appellandum. Verùm, ut fontem, qui, privatæ benevolentiæ caussa, ad reconditæ Eruditionis subsidium mihi patuit, aperiam, Mediolanense antiquissimum Cœnobii Ambrosiani Tabularium omnino, cujus liberalem copiam indulsit D. Laurentius de Georgiis eidem Præfectus, Virque præclaris omnibus dotibus, ac præsertim antiquitatis studio, & peritia excellenter instructus. Hujus singulari humanitate obvias habui Chartas omnes, non tam numero, quàm pretio vetustatis insignes, quas ille ad severum examen discussas, diligentissimè in temporum classes distribuit. Quapropter, si quid mihi in enodandis dubiis rebus, restituenda Italicorum Regum, ac Præsulum Mediolanensium serie, augendo demum Rei Literariæ patrimonio, laudis accesserit, id omne in optimum hunc Virum esse referendum lubens assevero; si quid verò peccaverim, imbecillitati ingenii mei benignè Lector indulgebit.

IN

IN CAROLI SIGONII
POSTREMOS QUINQUE LIBROS
DE REGNO ITALIÆ
JOSEPH ANTONII SAXII
Collegio, & Bibliothecæ Ambrosianæ Præfecti

PRÆFATIO.

POsthumum fuisse hunc Caroli Sigonii fœtum, omnibus compertum est; sed quo Auctore, quibusque curis in lucem prodierit, nemo hactenus evulgavit. Bibliotheca Ambrosiana, ab immortalis nominis Cardinali Amplissimo, & Mediolani Archiepiscopo Federico Borromæo magnis quidem sumptibus, sed pingui etiam Rei Literariæ, præsertim manuscriptæ, censu ditata, inter cætera temporum superiorum recondita monumenta, eundem etiam postremæ hujus Historiæ Codicem archetypum servat, qui ad Venetos Impressores transmissus fuit, ut typis committeretur. Adnexæ ibidem leguntur Epistolæ omnes, quæ in hac explenda Editione à præclarissimis Viris Hieronymo Mercuriali, Joanne Vincentio Pinello, Alexandro Caprara, aliisque conscriptæ fuere. Inde verò universa rerum actarum series elucet, quam hic retexere Eruditis non injucundum censerem. Moriens Sigonius Alexandro Capraræ Patricio Bononiensi, in extremi erga ipsum amoris sui pignus, pretiosam Scriptorum suorum hæreditatem legaverat; is verò, cùm anno MDLXXXVIII., abjectâ omni humanarum rerum curâ, ad Societatem Jesu convolasset, Literaria hac supellectile Jacobum Boncompagnum Ducem Soræ donavit, ut testis est in ejusdem Sigonii vita Cl. Muratorius, & Alexander ipse Caprara, in Epistola nuncupatoria his Libris præfixa, gloriosè commemorat. Pergratum inclyto illi Equiti, & præcipuo Sigonii Patrono id munus fuit, statimque agitare consilium cœpit, ne egregios hosce labores diu neglectos otiososque jacere in pulvere ac tenebris pateretur. Quocirca sub exitum anni ejusdem, reliquos *de Regno Italiæ* Libros, qui adhuc prælum desiderabant, Venetias cudendos remisit. Hujus curandæ Editionis provincia demandata est insigni per ea tempora Viro Jo: Vincentio Pinello Paduæ degenti; Neque ille præclarum onus detrectavit; quinimmo operam suam impigrè navans, frequentibus conscribendis Epistolis, Indicibus adornandis, ac perlustrandis singulis paginis, statim ac prælo excidissent, id obtinuit, ut absolutum tandem novum hoc Opus primis Italici Regni Libris, in Veneta Urbe olim excusis, nec majestatem characterum, nec exactam castigationem prorsus invideret. Antequam tamen optatam metam contingeret, insudandum illi plurimùm fuit. Siquidem, cùm Sigonii Codex, typis tradendus, Procerum Venetæ Urbis examen subiisset, denegata est Impressori facultas illum cudendi, nisi plura, quæ in schædam redegerant, quæque Venetæ Reipublicæ dignitatem, & genuinam illius historiam lædere videbantur, aut expungeret, aut emendaret. Molestum hoc nuncium ad Pinellum pervênit, qui ægrè ferens hanc in Sigonii Historia imperatam lituram, Ducem Soræ Boncompagnum consulendum censuit. Rem ad illum detulit Hieronymus Mercurialis, qui ipso jubente rescripsit, ex mente ejusdem esse, ut integer Sigonius ederetur, sique id in Veneta Urbe interdictum foret, aliò imprimendus ablegaretur. Perculsus fuit hoc responso Typographus, qui è parato jam prælo elabi hujus Editionis honorem ac lucrum invito animo perferebat. Quapropter tentari cœpit, an dimoveri à suscepto proposito Censores possent. Aderat Patavii in Collegio Patrum Societatis Jesu Alexander ipse Caprara, ad quem in dubiis rebus assumpti oneris sui, tanquam ad oraculum Pinellus confugiebat. Itaque conscius is factus hujus ardui discriminis, statim calamum sumpsit, conatusque est non tam interjectas difficultates scriptis diluere, sed etiam erudita vocum explanatione ostendere, ea, quæ malo contra Rempublicam genio exarata à Sigonio ferebantur, nihil contemptus ac livoris involvere. Pinellus quoque curare non destitit, ut resecando implexo huic nodo ami-

amicum gladium adhiberet. Ob id verò literas dedit ad Aloysium Mocenigum, Virum non tam sanguinis splendore, quàm dignitate in Republica conspicuum, atque ipsi summa necessitudine conjunctum, quibus eundem rogabat, ut in hac re componenda sequestrem pacis sese interponeret. Annuit Amici votis Eques ille Clarissimus, habitoque cum Primoribus suæ Urbis colloquio scripsit, eò rem adductam esse, ut, reliquis omnibus, quæ objiciebantur, omissis, pauca quædam emendarentur; sique id placeret, liberam Impressori facultatem fututam, ut typos exereret. Tantæ auctoritatis Viro, ac tam tenuis momenti conditioni refragari puduit tum Pinellum, tum Capraram, præsertim cùm ea, quæ vel abolenda, vel emendanda præscribebantur, ipso eriam Aloysio Mocenigo contestante, nihil Historiæ Sigonii officere viderentur. Igitut, ne longiùs retardaretur jam fermè per biennium conflictata hæc Editio, in eandem sententiam lubentes concessere: Atque ita rebus pacatis, Sigonii Historia Novembri mense, anni MDXC., cœpit alacri prælo ad lucem parari.

At hìc Lectorem justo incensum desiderio intueor, ut quo loco Sigonii scripta damnata ad spongiam fuerint, palàm exponam. Id ego non tam opportunum, sed necessarium reor; quippe indicatis emendationibus, fides Eruditis imposterum fiet, reliqua in hisce Libris descripta Auctorem habuisse Sigonium, & religiosè ex ejusdem Exemplari fuisse in prælum invecta. Itaque præcipua censutarum capita, hæc in Aloysii Mocenigi Epistolis, adjectisque tesseris adnotantur. Libro XVI. pag. 8?9. narrans Sigonius Ottonis IV. Imperatoris in has Regiones adventum, scripserat, eundem *mense Majo Ravennam, Cremonam, Brixiamque profectum, Cremonensibus jus utriusque ripæ Ollii, & omnia Oppida ultra Abduam à Majoribus suis concessa, corroborasse*. Hæc rejecere Veneti Primates, tanquam repugnantia Brisiensium domioio, qui, lite pluries acta, ac Privilegiis productis jus suum in Ollii ripas ita docuerant, ut *in rem judicatam* jam transiisset. Quamobrem Sigonii verbis hæc alia substituta fuere: *Cremonensibus tum alia jura, tum omnia Oppida à Majoribus suis concessa corroboravit*. Eodem libro pag. 902. ubi refertur festiva pugna anno MCCXV. Tarvisii acta, quæ acti inter Venetos, ac Patavinos bello initium dedit, hæc legebantur: *Patavinus à Veneto per insolentiam pulsus, vexillum ejus temerè laceravit*. Aspera Venetorum auribus clausula, *per insolentiam*, fuit obliterata. Libro XIX. pag. 1030. refert Sigonius expugnatam ereptamque ab Eccelini tyrannide Urbem Patavinam, adversùs illum Pontificio Legato bellum gerente, describensque direptionem ab effrœni exercitu illatam subjuuxerat: *solus Legatus saluti Civitatis consuluit*. Reclamavere ad hoc Sigonii dictum Veneti, qui, ob validas Militum copias Legato subministratas, in partem quoque non tam victoriæ, quàm gloriæ, se venisse asserebant. Itaque expuncta est vox illa *solus*. Similique ratione compacta fuit aliis verbis illa quoque periodus, quam Sigonius pag. 1045., referens extirpatam acerbissimo supplicio Alberici familiam, veluti epigrapben adjecerat: *Hic fuit exitus potentissimæ à Romano Familiæ, cui, nisi Pontificia diligentia restitisset, facilè imperium consequuta Lombardiæ fuisset*. Cùm enim ad evertendam execratam eam Tyrannorum progeniem, opem suam etiam Veneti contulissent, invidiæ iidem tribuebant, quòd soli Pontifici laudem omnem hujus felicissimi eventus Sigonius asseruisset; atque ideo, nemine memorato, ita placuit emendari: *Hic fuit exitus potentissimæ à Romano Familiæ, cui, nisi summâ diligentiâ fuisset occursum, facilè imperium consequuta Lombardiæ fuisset*. Libro XX. pag. 1067., ubi narrat Sigonius bellum à Bononiensibus contra Venetos actum, ait, Lanfrancum Prætorem Bononiensium, occasione usum, exercitu in Lembos imposito, tacitè ad hostes accessisse, atque improvisos adortum, in tantum tumultum conjecisse, ut repentè loco cesserint, ac navibus in Portum Volanæ refugerint; Bononienses autem Lembis aliquot ac tentoriis potitos, ad castra sua lætos se recepisse. Subinde prosequebatur: *Hoc ita scriptum in Venetorum Annalibus reperitur; in Bononiensium verò, Venetos à se terra marique devictos esse, cui famæ Blondus quoque, & Sabellicus est assensus*. Postrema hæc verba prorsus abrasa Veneti voluere; Siquidem injuriam Archivis suis inferri, eorumque fidem labefactari dolebanr, dum contrarium in Annalibus Bononiensium reperiri, idque gemini Scriptoris restimonio confirmari, Sigonius testabatur. Ajebant verò, Venetos Annales à delectis Viris conscriptos fuisse, nihilque in illis relatum, quod veritati ne minimum quidem adversaretut, cùm non ad pompam, sed ad erudiendos eos, qui Reipublicæ præsiderent, commendata fuissent Archivorum fidissimæ rurelæ superiorum temporum gesta. Proinde asserebant, ferendum non esse, ut in Urbe Veneta publicis typis quidquam excuderetut, quod monumentorum Reipublicæ auctoritatem elevaret, aut saltem laborare falsi suspicione profiteretur.

retur. Demum pag. 791., in qua narratur fœdus initum cum pluribus populis in Urbe Venetiarum à Gregorio Montelongo, Pontificio Legato, adversùs Fridericum II. his adjunctis: *Cui Dux Venetiarum eò faciliùs subscripsit, quòd summa Friderici ulciscendi cupiditate flagrabat*; deleto illo verbo *subscripsit*, repositum fuit, *assensus est*. Pariter in exordio libri XIX. pag. 10., ubi de Interregno, post Friderici II. mortem, Sigonius loquitur, misera Italiæ conditio ita exprimebatur: *Novi Tyranni populorum insidiari libertati liberiùs potuere*, verba illa *novi Tyranni* damnata sunt, atque omissa, relictis sequentibus, malè consutis in hunc modum: *Partes acerbiùs inimicitias exercere, populorum insidiari libertati liberiùs potuere*. Hæc duo in censoria Venetorum charta cum emendationibus adnotata reperi; sed cur Sigonii scripta hac in re immutata fuerint, nihil ibidem, aut in epistolis memoratur.

Data in hunc modum Venetis typis libertate, Impressionis labor eò usque processerat, ut provectò fermè ad medium Junio mense anni MDXCI., Sigonii Historia omnibus jam ornamentis exculta, missionem à prælo propediem opperiretur. Cùm ecce, nova suboriente difficultate, excusa volumina Officinæ angustias adhuc pati jubentur. Siquidem Venetæ Provinciæ Inquisitor, peculiari mandato ad Typographum misso caverat, ne illa in lucem producerentur. In caussa erat criminatio ad ipsum delata, qua Sigonius arguebatur scripsisse, indictam Crucem fuisse à Pontificio Legato contra Eccelinum Tyrannum. Id autem absurdum videbatur, cùm auctoritas promulgandi sacra bella, *plenariæ Indulgentiæ* largitione munita, soli Romano Pontifici reservaretur. Monitus hac de re Vincentius Pinellus per epistolam, conscriptam à Jacobo Rossetto Vicentino, Correctoris munus in illa Editione Venetiis gerente, Alexandrum Capraram adiit, consilium postulaturus. Ille verò, exaratis Literis, doctrina & eruditione refertis, egregiè Sigonium tutatus est, asserens, ex reliquis ejusdem verbis perspicuè patere, à Legato, non propria auctoritate, sed vi Apostolicæ, qua fungebatur, Legationis, acceptique Pontificii mandati, hæc peracta fuisse. Posse autem à Summo Pontifice hanc provinciam aliis demandari, tum Doctorum testimonio, tum Hispaniarum, aliarumque Regionum exemplis evicit. Quid subinde actum sit, ex Ambrosiano Codice colligere haud potui. Evanuisse tamen hunc scrupulum, à Sciolo aliquo excitatum, hinc conjicere licet, quòd expirante eodem Junio mense, missa Patavium impressa hujus Historiæ exemplaria legam in autographis epistolis Codicis memorati. Sed de his ad primam Editionem spectantibus, quæ sparsa in pretiosis Bibliothecæ nostræ manuscriptis latebant, jam satis.

Ut ad Historiam ipsam Sigonii progrediar, eundem illa aurei sermonis nitorem, ordinemque rerum, ac temporum servat, qui in superioribus XV. Libris ad immortalem tanti Scriptoris commendationem elucet. Suis tamen mendis non caret, cùm frequenter claudicet in annorum serie statuenda, gestisque Summorum Pontificum, Regum, Imperatorum, Præsulum, ac Principum describendis. Ea namque decerpsit Sigonius ab Auctoribus ævo suo vulgatis, qui remoti aut ætate, aut Regionibus, priorum temporum Acta plurimùm confudere. Quid ego studii & laboris ad expoliendum, illustrandumque hoc postremum opus contulerim, satis superque adjectæ ad calcem Librorum adnotationes docebunt, quin ego, has paginas onerans longo emendationum Elencho, in ipso hujus Historiæ vestibulo Lectorem ulteriùs fatigem. Hoc unum animadvertere lubet. Narrat Sigonius ad annum MCCXXV., Fridericum II. Imperatorem, præsentibus Honorii III. Legatis, atque omnibus Germanis Principibus, tactis Sacris Evangeliis jurasse, statuto tempore ad sacrum bellum in Orientem se profecturum, atque inter cætera promisisse, *centum milites ibi suo stipendio pro subsidio per duos annos habiturum*. Id procul dubio arbitror calami errorem, qui in manuscriptum hujus Auctoris exemplar Venetias missum, ac subinde in omnes Editiones irrepsit; neque enim è dignitate tanti Regis, ac Cæsaris fuisse quisquam putabit, ut ad tam gravis belli subsidium tam parvo numero milites alere suis stipendiis sponderet. Præterea Gregorius IX. in Pontificia Sede successor Honorio datus, dum Fridericum, contumaciæ in falleodis promissis reum, sacro anathemate ferit, ipso teste Sigonio ad annum MCCXXVII., reliquis ad infligendam hanc pœnam gravibus caussis, eam etiam adnumerat, quòd *mille milites per biennium tenendos ad suum stipendium pro subsidio Terræ Sanctæ non duxerit*. Igitur dubitare vix possumus, quin Scriptorem manus fefellerit, *centum*, pro *mille* exarando. Præmonendum autem hic censui Lectorem, ne oscitantiæ incusaret, quòd hunc fallacem Sigonii textum intactum dimiserim.

Pareiùs quoque, quàm in primis quindecim Libris, designati occurrent Scriptores, quos Sigonius in hac texenda Historia descripsit; idque à me non uno tan-

tùm

tùm consilio actum profiteor. Et primò, cùm recensenda in hisce Libris Sigonio contigerint eorum temporum gesta, quibus non tam Italia omnis intestinis bellis lacerata miserè conflictabatur, sed singulæ fermè Urbes in adversas scissæ factiones, nunc fœdera cum finitimis populis, nunc ferales invicem pugnas inibant, hinc inde pro varietate fortunæ victoria succedente, abrumpi passim narratio debuit, ut uno eodemque anno diversis in locis actas tum pugnas, tum obsidiones direptionesque Castrorum, simul complecteretur. Vix autem fieri poterat, ut sui quibusvis hisce rebus Auctores adnotarentur; sique id etiam assequi valuissem, oneri potiùs, quàm subsidio futurum Lectoribus judicabam. Altera me ab hoc labore cogitatio retrahebat, quòd Sigonius, ut civiles illius ævi discordias referret, non ad Scriptores tantùm, sed ad monumenta in Archivis latentia confugerit, adeòque alienâ diligentiâ minimè indigebat, cùm, productis ubique publicis tabulis *Edictorum*, *Pacis*, & *Fæderum*, indubiam ipsemet scriptis suis fidem conciliet. Demum præ oculis erat insignis labor, jam penè ad exitum felicissimè ductus à Cl. Muratorio, & Sociis Palatinis, Opus nempe *Rerum Italicarum*, in quo universi fermè celebriorum per Italiam Urbium vetusti Annales, civilia hæc dissidia, & prœlia referentes, summo cum Eruditorum plausu, ac proventu leguntur. Quocirca abundè factum putavi, eorundem testimonium aliquando subtexere, ut indicatis fontibus, rerum à Sigonio descriptarum auctoritas commodè peti possit.

Coronidis loco imprimendam curavi Epistolam ad me datam à Clarissimo & Doctissimo Equite Marchione Joseph Malaspina, Abbate S. Martiani, & à Consiliis Augustissimi Cæsaris. Statim enim ac ille intellexit, me illustrandæ hujus Historiæ cura occupatum, pro singulari suo erga me amore, cogitare cœpit, num literarium aliquod studiis meis beneficium posset conferre. Cùm verò animadverteret, à Sigonio adoptatam fuisse ad annum DCCCCLXVII. vulgarem eam opinionem, qua *Aledramus*, seu *Aleramus* asseritur Ottonis I. Imperatoris Gener factus, atque ob id Marchionatu Montisferrati donatus, inclytæ stirpis Marchionum illius Regionis radicem fixisse, rem hanc discutiendam suscepit, Literasque selecta Eruditione exornatas ad me remisit, quibus tuetur, fabulosum prorsus esse Alerami Conjugium cum aliqua Ottonum Cæsarum Filia, illumque Marchionis Montisferrati dignitate jam fuisse insignitum, antequam Otto I. Italiæ Regnum iniret. Subinde prosequitur antiquorum Diplomatum fide in lucem proferre, quod eidem natale solum contigerit, quem sortitus Patrem fuerit, quas duxerit Uxores, quamque sobolem progenuerit. Demum genuinam Marchionum Montisferrati originem indicare contendit tam sedulæ diligentiæ laude, ut fuliginosa hæc Historia, anilibus passim nugis, ac insignium etiam Scriptorum hallucinationibus hactenus scatens, in plenum diem educta videatur. Hunc autem egregium laborem liberali munere mihi obtulerat, ut instruendis ad Sigonium Commentariis inserviret; Humanitate tamen tam nobili abuti nentiquam volui, tum ne adnotationum moles, ultra quàm par esset, excresceret; tum ne meritam optimo Auctori suo gloriam inviderem. Quapropter integrum ad calcem cudendum reservavi; Ita enim fieri posse arbitratus sum, ut & commodiùs Lector illum delibaret, & si quod ex adjectis huic Operi scriptis meis tœdium obrepsisset, detecti hujus historici arcani voluptate recrearetur.

AD ILLUSTRISS. ATQUE EXCELLENTISS.

D. JACOBUM BONCOMPAGNUM, GENERALEM S. R. ECCLESIÆ GUBERNATOREM.

CAROLUS SIGONIUS S. P. D.

PRæclara hominum Italicorum ingenia, Illustriss. atque Excellentiss. D. JACOBE, *cùm ætate nostra, incredibili veterum omnium laudandarum artium studio, ac singulari propè cupiditate flagrarint, in hoc tamen uno, quod interdum mihi mirabile accidit, præter modum obtorpuisse, atque à semet nescio quo modo degenerasse videntur, quòd antiquum Italiæ statum, remque ipsam post Romanum eversum Imperium publicam prorsus adhuc in tenebris consenescere, atque in ipsa vetustatis caligine obsolescere permiserunt; neque ea aut cujusmodi fuerint, indagare, aut comperta in lucem ad posterorum notitiam prodere studuerunt. Hoc autem eò majore me afficit admiratione, quòd ii casus post Romanas deletas opes in Italia inciderunt, qui non solùm magnitudine sua possent doctorum omnium industriam, ac studia excitare, verùm etiam varietate ipsa imperitorum animos facilè retinere, eosque jucunda quadam frugiferæ lectionis voluptate replere. Etenim, si superiorum memoriam temporum cogitatione complecti, ac memoriâ repetere voluerimus, profectò inveniemus, nec memorabiliores unquam motus in terris extitisse, quàm cùm barbaræ nationes efferata libidine novæ regionis elatæ florentem sese in Italiam intulerunt; neque insigniores Italicis rebus calamitates ullo tempore contigisse, quàm cùm immani earundem irruptione non pulcherrimi solùm agri, nobilissimaque oppida ejus direpta passim, vastata, atque incensa, sed integræ quoque familiæ, ac civitates deletæ prorsus, atque extinctæ sunt. Jam verò quæ alia aut opportunior, aut rebus præsentibus aptior rerum esse cognitio potest, quàm varias superiorum imperiorum mutationes, graves legum impositiones, tetra bella exhausta, fœdas seditiones conflatas, ceterosque ancipites Italiæ casus nosse? ut si tam multis, tamque diris perfuncti demum divina benignitate calamitatibus simus, nos aliquando tandem sævis illis emersisse fluctibus gaudeamus; sin, quod Deus avertat, aliquot adhuc malorum, ac pestium tempestates nostrâ nobis culpâ supersint, eas verò superiorum exemplo edocti in posterum prudentius evitemus, aut certè firmiore animi robore perferamus. Quinetiam illud meam in primis auget admirationem, neminem adhuc aut patrii soli caritate incensum, aut domesticæ laudis dulcedine captum ita fuisse, ut iniquo, atque acerbo, quemadmodum decuit, animo adhuc tulerit, Francos, atque Germanos, unde superiora nobis detrimenta illata, & fœda illa quasi inusta vulnera sunt, veteres rerum suarum Scriptores, atque explicatores habere; Italiam verò, unde ad illos omnia ornamenta dignitatis, & subsidia humanitatis manarunt, omni prorsus litterarum splendore carere. Itaque magnam mihi jure egregiæ voluntatis, consiliique laudem meruisse Blondus Foroliviensis videtur, qui patrum nostrorum memoria primus res omnes Romani labentis imperii scribere est professus. Verùm majora ille multo complexus, quàm præstare homini occupatissimo licuit, nequaquam tantum, quantum oportuit, consequi aut studio, aut diligentia potuit. Nam cùm omnium gentium, Regumque bella, motusque colligere, ac mandare memoriæ voluit, Italiam, quam intentiore ornare studio, atque accuratiore perpolire opera debuit, festinanti propè stylo, ac præcipiti quadam, ut ita dicam, industria pertractavit: etenim cum res gravissimas multas, annorumque descriptionem diligentem omisit, tum quæ scripsit, tanta ubique brevitate perstrinxit, ut historiam nobis non solùm mancam, sed etiam propè orbam attulerit. Sabellicus autem, qui æmulatione laudis ejus accensus in eodem proximè post illum studio videtur esse versatus, quò altius narrationem repetiit, & latiore gentium, temporumque quasi campo se extulit, eò angustius, atque impeditius universa exposuit; neque solum*

Blondum, quod voluit, diligentiæ laude non superavit, sed scribendi etiam copia inferior, atque elegantia fuit. Quanquam uterque eam eloquentiæ facultatem ad hoc genus scriptionis, videtur adhibuisse, ut omnes, qui ejusmodi orationis capiantur illecebris, prorsus à legendo repulerit. Hæc igitur omnia cùm ipse mecum animo agitarem, ac voluntatis erga Italiam meæ testimonium relinquere non obscurum alterum cuperem, eò me facilè adduci sum passus, ut cujus antiqua, eaque pulcherrima tempora florescente adhuc ad ejusmodi conatus ingenio prodidissem, posteriora quoque, licèt longè ab illa dignitate remota, nunc demum maturescente cum ætate judicio mihi describenda susciperem. Hic statim magna illa, qua ceteros quoque video circumventos fuisse, difficultas occurrit: unde nam res tam antiquas, tam obsoletas, tam dispersas eruerem, quas constaret à nemine accuratè fuisse memoriæ consecratas? Valuit hoc quidem plurimum ad meam in hoc officio debilitandam, ac propè frangendam industriam. Verùm contra tanta fuit meæ in hoc quoque genere operæ probandæ cupiditas, ut quod postea experiens sensi, nulla rem aggresso subsidia defutura sperarem, si modò ad ea conquirenda paulisper animum adjecissem. Quamobrem ad perscrutanda omnia sive manifesta, sive occulta, ad hoc studium quoquomodo pertinentia monumenta conversus, primùm omnes mihi sive profanarum, sive sacrarum actionum, qualescunque essent, commentarios comparavi; deinde vetera Italiæ, & maximè Lombardiæ tabularia perlustravi, atque omnia ferè, quæ apud Civitates, Ecclesias, Monasteria Pontificum, Regum, atque Imperatorum diplomata residebant, aut præsens inspexi, aut certè absens beneficio amicorum, hospitumque cognovi; postremò singularum etiam Chronica civitatum, quæ post millesimum à Christo annum confici in Italia cœpta apud privatas nunc etiam familias asservantur, adjunxi. Ita his omnibus assidua opera, ac flagranti studio lectis, & rebus, temporibus, locis, ac personis inter se accuratissimè comparatis, ac judicatis, fallacibus plerisque hujus operis angustiis, quæ obstare videbantur, occurri. Ceterùm narrationem neque altius, quàm ab adventu, regnoque Longobardorum institui, neque longius, quàm usque ad mortem Imperatoris Henrici Quinti produxi. Neque enim aut solemnia antevertere Italici Regni primordia volui, quod à Longobardis illatum ad hæc usque tempora continuata Regum, Imperatorumque serie permanavit, neque citeriora attingere tempora omnibus jam scriptorum destitutus auxiliis potui. Neque tamen despero, brevì fore, ut, si ad divinas humanæ se quoque opes adjunxerint, facilè ex his etiam salebris, quæ progressum impedire meum videntur, emergam. Factum est autem, ut cùm in horum, quæ dixi, temporum descriptione paulo intentiore cura versarer, quæ nihil aliud, nisi continenter Italiæ clades, Regum discordias, populorum seditiones, variasque perturbationes Ecclesiæ continent, illa sæpe animum meum cogitatio non injucunda subierit, quantò melior nostra nunc sit, quàm avorum, majorumque nostrorum conditio quondam fuerit. Nam quam illi ætatem in perpetuis olim barbarorum impressionibus, incendiis, direptionibus, principum, civitatumque dissidiis perferendis rerum suarum anxii peregerunt, eam nos quieto nunc animo, in ipsis pacis artibus, & studiis doctrinæ, pietatisque colendis traducimus, ut si quid in Republica mali resideat, id, si adsit, auribus potius, quàm oculis hauriamus; si immineat, non certo præsentique sensu, sed solicita ipsa rerum futurarum suspicione percipiamus. Quæ quidem laus egregiis sinè dubio Pontificibus universa debetur, qui nobis hac tempestate præcipuo Dei beneficio datè sunt. Est enim, si qua alia, hæc maximè Pontificia cura, concordiam in terris, pacemque tueri, calamitates depellere, pericula propulsare, plebem alere, præclara honestarum artium studia custodire, ac demum recto sui exemplo omnes homines eximio pietatis Christianæ studio inflammare. Quam curam GREGORIUS, ut omnes sentiunt, Tertiusdecimus usqueadeo sibi depoposcit, ac suam esse propriam voluit, ut unus superiores Gregorios omnes expresserit, quorum plerosque singulari quadam erga Ecclesiam, atque ipsam Christianam Rempublicam arsisse caritate, accepimus. Nam ut eos præcipuè nominem, qui in meam historiam inciderunt, omnes ferme à primo usque ad octavum ea vel maximo capitis sui cum periculo susceperunt, quibus non salutem solùm, dignitatem, atque auctoritatem Ecclesiæ defenderunt, sed amplissima etiam ei, urbium, provinciarum, ac vectigalium patrimonia quæsiverunt, atque omnino solidam illi adeò gloriam pepererunt, ut en hanc usque diem integra, licèt impio multorum conatu tentata, atque oppugnata, pervenerit. Quamobrem gratulor primùm bonis omnibus, quibus hoc tempore Pontificem videre antiquorum simillimum contigit, idest, perpetuò de veteri jure Ecclesiæ conservando, ac tuendo patrimonio laborantem, eundemque de prisca disciplina renovanda, & vera pietate in animis hominum excitanda assiduè cogitantem: deindeverò tibi JACOBE, ad quem propter arctam sanguinis conjunctionem maxima hujus pars voluptatis, & gloriæ pertinet; teque ipsum juvenem excellenti virtutis indole, ac divina animi moderatione ad æternam famam hominum florescentem non solùm laudo, quòd diligenter in omni officii genere vo-

lun-

luntati Sanctissimi Parentis obtemperas; sed communi etiam, si licet, nomine gratias ago, quòd pia ejusdem consilia ad Christianam fulciendam Rempublicam constantissimè adjuvas, ac prorsus domesticarum voluptatum, & urbanorum commodorum oblitus, nullum Reip. caussa, aut peregrinationis, aut concursationis, aut laborum, aut vigiliarum incommodum respuis; usque adeò ut, cùm opus sit, libenter te ab ipsa etiam liberalium artium commentatione, in quibus ab ineunte ætate vixisti, ad Ecclesiæ utilitatem, cujus Præfectus es constitutus, abducas, ac studia militaria, & bellica consilia tractes. Neque enim minus notum est nobis, quanta tu animi alacritate superiore anno classem conscendere, mare navigare, & adversùs communes pergens hostes omnia pro Christiana libertate pericula, dimicationesque subire volueris, quàm te nunc in Flaminia, & Piceno omnia, quæ ad tuenda ipsius Italiæ littora valeant, consilia circumspicere, atque in ea cura dies, noctesque elaborare, ut civitates intelligant, te procreatum à Deo esse, ut Pontificia præcepta exhauriens saluti humanæ consuleres, ac subjectorum vitam, libertatemque defenderes. Quamobrem, cùm ipse ita te geras, ut dignus sis, qui clarissimis omnium linguarum præconiis prædiceris, atque ornatissimis omnium annalium monumentis orneris, monuit me vetus mea erga te pietas, ut quando ego virtutes complecti tuas historiâ meâ, longè à tua ætate remotâ non possem, hanc ipsam historiam in tuo multo clarissimo, atque amplissimo nomine publicarem; ut ipse intelligeres, quantum ex virtute, prudentia, vigilantia tibi dignitatis, atque auctoritatis est additum, tantum ad veterem meam erga te observantiam, atque officium accessisse; meque, si majora pro tua illustranda, atque amplificanda dignitate præstare potuissem, libenter vel cum gravissimo rerum mearum detrimento suscepturum fuisse.

CAROLI SIGONII HISTORIARUM DE REGNO ITALIÆ

LIBER PRIMUS.

A Talia, cujus magna semper, atque excellens in omni virtute gloria fuit, illustres duos jam à primis temporibus nacta est principatus, unum Imperium, B Regnum alterum appellatum. Imperium Romani, gens indigena, eaque bellicosissima peperit, atque armis, opibusque suis extra Europam per Asiam, Africamque longissimè propagavit. Regnum ab exteris nationibus, Romana virtute jampridem extincta, inductum est, Longobardis, Francis, atque Germanis. Ex quibus Longobardi ipsum instituerunt, Franci auxerunt, Germani opportunioribus ad constituendam libertatem legibus temperarunt. Verùm ut Imperium claris adeo, ac nobilibus veterum monumentis est commendatum, ut nemo possit eadem repetendo sua vel industria, vel eloquentiæ aliquid ei sive lucis, sive dignitatis adjungere; ita Regnum ita obscurum est, atque ab omnium prope literis, ingeniisque desertum, ut laborem non solùm ad animi voluptatem jucundum, sed etiam ad communem vitæ usum utilem suscepturus esse videatur ille, qui ad tantas res illustrandas studium, operamve suam contulerit. Atque hæc quidem nos ratio hoc tempore in primis adduxit, ut in hoc etiam genere, quantum perficere studio, diligentiaque possumus, voluerimus experiri. Quare hujus narrationem historiæ jam inde ab adventu Longobardorum, & primis Italici regnis principiis orsi, usque ad ea tempora contexere instituimus, quibus liberæ Italiæ civitates memorabilia inter se bella gesserunt, gravissimasque seditiones exercuerunt: quousque diversis Regum beneficio Principibus commendatæ, eum, quem nunc obtinent, statum sunt consequutæ: diligenter interim cum vetera, quæ in promptu sunt omnibus, exterorum Chronicorum monumenta pervolutantes, tum verò quæ jamdiu singulis Civitatum latent in tabulariis, è tenebris eruentes, &, quoad con-

consequi industria, ingenioque potuimus, in suos quæque annos, ac tempora digerentes. Quamobrem Deo bene juvante aggrediamur.

Regio est in Italia cum vetere agrorum, urbiumque nobilitate, tum spectata virorum armorumque potentia celebris, Galliæ olim Cisalpinæ nomine appellata. Hanc alpibus, & Appennino monte tribus è lateribus, quasi quibusdam altissimis mœnibus clausam, Padus interfluit, fluviis etenim magnitudine suis, & fabulosis Græcorum Poetarum carminibus inclytus. Is ab Occasu in Orientem excurrens, ac plurimos utrimque secum amnes deducens, maximis in Adriaticum mare devehendis lintribus fit aptissimus. Ex quibus nonnulli latissimos trans Padum efficiunt lacus, quibus ad amœnitatem, nihilque nihil potest esse præclarius. Campi verò adeo culti, & uberes intercedunt, ut satis constet, haud temere alios reperiri aut natura feraciores, aut rebus necessariis ad hominum vitam instructiores. Ceterum hanc regionem primi omnium, quod memoriæ proditum sit, tenuere Ligures, & Etrusci, secundi Galli, postremo cum certa totius Italiæ possessione Romani. Atque horum quidem omnium imperii indicia non dubia extitere, verum Romanorum monumenta cum ad usum præstantiora, tum ad nomen, famamque illustriora fuere, ut qui & diuturnius imperium habuerint, & vehementius huic regioni excolendæ præ populi opulentia, ac patrii soli caritate studuerint. Nam Etrusci quidem, ac Galli oppida ferè omnia constituerunt, quibus in hunc usque diem plurimis hæc regio frequentatur; at Romani colonias deduxerunt vias munierunt, jura, leges, moresque dederunt, &, cum incolas in partem libertatis, imperiique vocassent, eam demum humanitatem, eosque spiritus ipsis afflarunt, quorum ne nunc quidem post infinitas, atque effusas immanium barbarorum incursiones potuerint penitus oblivisci. Verum, Romanorum ne æternum in Italia foret imperium, Gothi effecere, qui ceteris Imperii Rom. provinciis ab aliis, atque aliis populis occupatis, ipsi meliore, si diu uti licuisset, fortuna Italiam invasere, atque, Momyllo Imperatore abdicare coacto, regni sedem Ravennæ collocavere. Horum autem Imperio finem Justinianus Imperator attulit Orientis, qui, extorta ex manibus Vandalorum Africa, dignitatis esse suæ ratus, Italiam quoque, unde tanta ad se majestas Imperii pervenisset, in libertatem asserere, per Narsetem Totilæ, Tejæque Regum opibus fractis, post annum septuagesimum (1) Gothos coegit aut finibus Italiæ cedere, aut suo demum imperio obtemperare. Verùm quod optatæ principium quietis esse oportuit, id insignioris initium mutationis induxit. Nam Justino ad Imperii fastigium post Justinianum evecto, novo statim Longobardorum dominatui est aditus patefactus, quod Regnum Italiæ est nominatum, de quo nunc scribere est institutum.

Erat tum hic Italiæ status. Decem ac septem provinciæ totam Italiam obtinebant, sive à Constantino Magno Imperatore, sive paullo ante illius tempora institutæ. (2) atque aliæ aliis Præfectis gubernandæ erant commissæ. Provinciæ erant Venetia, Liguria, Rhætia prima, Rhætia secunda, Alpes Cottiæ, Tuscia, Campania, Lucania, Æmilia, Flaminia, Picenum, (3) Valeria, Samnium, Apulia, Sicilia, Corsica, & Sardinia. Præfecti verò trium generum numerabantur, Consulares, Correctores, & Præsides. Ex provinciis, quæ nostræ præcipuè instituti sunt, Venetia à finibus Pannoniæ usque ad Abduam amnem porrigebatur; Liguria inde usque ad Alpes, ipsorumque Gallorum fines. Alpes Cottiæ ab Occidente Alpibus, à Meridie Tyrrheno pelago usque ad oppidum Lunæ terminabantur. Tuscia deinceps Apenninum tenus usque ad Tiberim pertinebat; Æmilia à Placentia usque ad Forum Cornelii, atque ei continens erat Flaminia. Hanc deinde excipiebat Picenum ad mare Adriaticum vergens, cujus pars erat Pentapolis, Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconemque complexa; & inter Picenum, atque Etruriam Umbria, & Umbriæ adnexa Valeria. Expulsis autem Gothis expulsor ipse, victorque Narses à Justiniano Imperatore summæ rerum præpositus, titulo Ducis Italiæ sumpto, Italiam per hos provinciarum Præfectos pro suo arbitrio administrabat. Præter Ducem autem, & Præfectos reliquæ sacræ erant Dignitates, Pontifex Romanus, Patriarcha Aquilejensis, Archiepiscopus Ravennas, & Mediolanensis. Hos verò omnes Pon-

(1) Mendum hoc Typographi existimaverim, qui loco *sexagesimum* & *septuagesimum* reposuerit, compertum siquidem eruditis omnibus est ab instituto Gothorum Regno anno 493., ob cæsum à Theodorico Odoacrem Herulorum Regem, usque ad illius eversionem, occiso Teja postremo Rege anno 552., nonnisi sexaginta annos effluxisse. Si autem initium hujus Epochæ sumi placeat à Momyllo Augusto per Odoacrem pulso ab Imperio anno 476. septem anni supra septuaginta addendi forent. Superfuere quidem aliquæ Gothorum reliquiæ etiam post obitum Tejæ, contra quas Narses pugnavit; sed iis biennio post fractis, deletisque, finem huic bello datum narrat Agathias Procopii continuator lib. 2.

(2) Multò antiquior Constantini ævo est hujusmodi institutio, cùm Hadrianum Augustum auctorem habeat, qui, (ut ex Spartiano in ejus vita discimus) Italiam in XI. Regiones a Cæsare Augusto jam distributam, in septemdecim Provincias descripsit, complexus Siciliam, Corsicam, & Sardiniam, quas Insulas ab Italia Augustus sejunxerat. Constantinus verò novum Imperii sui regimen disponens, eundem, quem Hadrianus induxerat, in Italia dividenda, ordinem Provinciarum servavit, quæ tamen diversimode ac Sigonius refert, numerantur in *notitia Imperii*, sub Theodosio Juniore, ut creditur, exarata. Ceterum Constantinus id tantum innovavit, quod cùm superiori tempore unicus Præfectus Prætorio summam post Imperatorem in Romano Imperio dignitatem obtineret, quatuor ipse instituit, qui partitis Diœcesibus Orientem, Illiricum, Gallias, Italiamque gubernarent. Notum autem est, præter Prætorium Præfectum, duos præfuisse Italiæ Vicarios, quorum alter Romæ residens decem Provinciis, Urbicariis appellatis; alter Mediolani septem reliquis Provinciis, quæ *Italiæ* dicebantur, jura distribuebat.

(3) Nempe *suburbicarium*; nam *Picenum Annonarium* Flaminiæ adjungebatur, ut in notitia Imperii superius memorata.

A Pontifex Rom. longè dignitatis fastigio superabat. Is à Clero, Populoque Romano antiquo ritu ex ipsius Ecclesiæ Rom. sinu delectus ab Imperatore ex recenti, ad tollenda, quæ inciderant, comitiorum dissidia instituto, confirmabatur, deinde ab Ostiensi Episcopo consecratus sedem suam apud Lateranensem D. Salvatoris Basilicam Constantinianam babebat, atque io tantis Italiæ calamitatibus in primis rectæ, & Catholicæ fidei tuendæ, ac propagandæ, plebis Rom. inopiæ sublevandæ, & paci denique, atque concordiæ publicæ conservandæ studebat. Ceterùm Ecclesia Rom. à Petro Apostolo, Urbis Episcopo instituta, atque ejusdem, B & Pauli Apostoli sacrosancto sanguine consecrata, ut principatum omnium Ecclesiarum obtinebat, sic majores quoque opes, ac facultates habebat, præcipuè à Christianis Principibus studio religionis, initio à Constantino facto, relictas; nam & pretiosis omnis generis argenteis, aureisque donariis, & opimis agrorum, fundorumque possessionibus erat instructa, quæ per omnes ferme Europæ, Africæque provincias dispersæ, Romanæ Ecclesiæ, sive Sanctorum Apostolorum patrimonia dicebantur; in Italia Patrimonium alpium Cottiarum, Tusciæ, Sabinense, Bruttiæ, & Lucaoiæ, Calabriæ, & Siciliæ, eaque per Præfectum, Rectorem Patrimonii appellatum, illuc à Pontifice missum gubernabantur. Ex quorum annuis vectigalibus Pontifex cum vetera Urbis Templa reficiebat, atque in majorem splendorem ornabat, tum frumenta publicè coëmebat, atque in horrea publica ad necessarios usus pauperum congerebat. Romani verò terrarum quondam victores, ac domini post sedem Imperii ex Urbe remotam, quantum libertatis adepti erant, tantum antiquæ dignitatis amiserant. Post autem Urbe sæpius à Barbaris capta, direpta, atque incensa, ut opes infirmiores, sic spiritus humiliores nacti erant: in tantis tamen detrimentis una ipsius Pontificis latè Ecclesiis omnibus imperantis Sede veterem splendorem nominis tuebantur. Nam cum Urbs sive religionis, sive negotiorum caussa passim non solùm à vicinis gentibus, sed etiam longinquis à nationibus adiretur, fiebat, ut haudquaquam antiquo excidisse imperio viderentur. Secundum verò à Pontifice locum obtinebat Patriarcha Aquilejensis, (4) qui à Clero item populoque suo creatus consecrationem à Pontifice postulabat, ac suffraganeorum Episcoporum multitudine, atqoe ipsius Ecclesiæ amplitudine longè inter ceteros eminebat. Ec-

C (4) Nemini ignotum reor, plures retroactis temporibus controversias ferbuisse inter Antistites Mediolanensem, Aquilejensem, ac Ravennatem, cùm quisque sedis suæ dignitatem prætendens, dexterum in Conciliis apud Summum Pontificem locum obtinere contenderet. Quòd verò labente Gothorum Regno jam invaluisset consuetudo, ut Aquilejensis Præsul Ravennatem, ac Mediolanensem præcederet, quemadmodum intrepida hac narratione Sigonius affirmat, non ita facilè decernendum existimo. Id quidem Salmasius ambabus ulnis complexus est in Eucharistico, parte 1. cap. 4. pag. 15. Sed contra pugnant Sirmondus in Propemptico, & Christianus Lupus in comment ad Synodum V. cap. 6. quæst. 1., ubi Dacium Mediolanensem Episcopum, Gothis D in Italia imperantibus, vocat *secundum Italiæ Metropolitam*, auctoritate Victoris Tunnonensis, eumque Aquilejensi præponit Cardinalis Norisius in Differt. Historica de Synodo V. cap. X. hunc sibi nodum exsolvendum statuens, argumenta omnia expendit, quæ ad primatum cujuslibet ex hisce insignibus Ecclesiis statuendum producuntur; cùmque se Aquilejensis patronum profiteatur, tandem his verbis concludit: *Arbitror olim de primatu Aquilejensem, ac Mediolanensem Metropolitas litigasse, Sedem verò Apostolicam eosdem pares pronunciasse*, adductoque Gregorii Magni exemplo, subjungit; *hinc cùm Mediolanensis, & Aquilejensis de primatu contenderent, factum est, ut ex Apostolicæ Sedis decreto unus alterum vicissim ordinaret*; id autem, hoc eodem seculo, E peractum scimus, cùm *Vitalis* Archiepiscopus Mediolan. consecratus fuerit à Macedonio Aquilejensis Sedis Antistite, ut constat ex Epistola Pelagii I. ad Narserem Patricium apud Labbeum, & Dandulum editum Tom. XII. Rer. Italic. col. 90. qui tamen malè *Honoratum* Mediolani Archiepiscopum à Macedonio consecratum refert; is enim nonnisi mortuo Macedonio hanc Ecclesiam regendam suscepit. *Paulus* item seu *Paulinus* in Aquilejensem Præsulem à Mediolanensi Archiepiscopo ordinatus fuit, licet contradicente ac reprobante eodem Pelagio, qui id quidem juxta morem antiquum, sed contra canonicam consuetudinem, factum esse testatur in Epist. V. Tom. V, Concil. Labbei. Itaque ex sententia Eminentissimi hujus Scriptoris, erroneus pror-ius est primatus Aquilejensis Præsulis supra Mediolanensem; quandoquidem re omni ad historicum examen discussa, nihil favorabilius Aquilejensi Antistiti invènit, nisi ut eum Mediolanensi Archiepiscopo parem fuisse declararet. Verùm ne huic quoque Norisii opinioni faciles præbeam manus, duo me potissimum retrahunt. Primum est, celebritas Urbis Mediolanensis supra Aquilejam, Ravennamque, imperantibus Gothis; Procopius enim in Italia degens, atque hac ætate scribens, lib. 2. cap. 7. belli Gothici testatur, *Mediolanum amplitudine, frequentia, opibus Romæ cedens, Occidentis Urbes ceteras superasse*, idemque repetit cap. 21. Alterum validius argumentum ex facto ipso desumitur, quo satis solidè arguere possumus non tam hoc seculo, sed etiam sequenti, Mediolanensem Ecclesiam, in Italia, primatum post Romanam supra ceteras obtinuisse. In Concilio namque Romano sub Agatone celebrato, ac inserto Actioni 4. Synodi sextæ Tom. VI. Concil. Labbei, post Summum Pontificem aliosque Episcopos civilium provinciarum, quæ ad unam provinciam Ecclesiasticam Romani Metropolitæ pertinebant, subscriptus statim legitur Mansuetus Mediolanensis cum sexdecim suffraganeis aliisque; dein Agatho Aquilejensis cum Episcopis suis comprovincialibus; tertio verò loco Theodorus Ravennas cum reliquo cœtu Antistitum eidem subditorum. Vix autem credi potest in hac subscriptionum in suas classes distributarum solemnitate, servatum minime fuisse ordinem præcedentiæ, quemadmodum ipsemet Cardinalis Norisius se inficiari non posse candidè profitetur. Omitto reliqua argumenta, cùm de antiqua Mediolanensis Ecclesiæ dignitate supra Aquilejensem ac Ravennatem abundè eruditèque disseruerit P. Eustachius de S. Ubaldo in libro *de Metropoli Mediolanensi*. Ceterùm suspicio mihi suboritur, quòd Sigonius hæc hauserit ab Ottone Frisingensi, qui lib. 2. cap. 13. *de gestis Friderici Imperatoris*, illius adventum in Italiam narraturus, ista præfatur: *Colonia ulterior Italia olim dicebatur, tribus distincta Provinciis, Veneta, Æmilia, Liguria, quarum prima Aquileja, secunda Ravenna, tertia Mediolanum Metropoles fuere*. Ordinem tamen itineris hic servatum potiùs, quam dignitatis, nemo non videt.

Ecclesia enim à Marco Evangelista Petri Apostoli, & ab Hermagora Marci discipulo instituta, cum innocentissimos plerosque Antistites obtinuerat, tum præclaros multos sanctitate homines tulerat. Urbs ipsa cum olim opibus, & gratia populi Romani, ac Principum, præterea nobilitate ædificiorum, ac civium magnificentia floruisset, nihil tamen ex antiqua fortuna nisi nomen, atque ipsum Patriarchale decus retinebat; neque enim nuper ab Attila Hunnorum Rege eversa, licèt Narsetis opera restituta, vetere incolarum celebritate fuerat frequentata. Tertium locum Ravennas sibi vindicabat Archiepiscopus non vetere tantum Ecclesiæ amplitudine, sed etiam ipsius civitatis dignitate elatus. Quippe Ravennates cum generis vetustate, tum insignibus beneficiis Romanorum gloriabantur. Siquidem & populus Prætorios apud eos fieri conventus voluit, & Augustus Imperator eosdem classe ad tuendam superi maris oram instruxit; & postremo Honorius eam sibi, atque Occidentis Imperio Sedem urbe Rom. relicta constituit: quod institutum successores quoque illius tam Imperatores Rom. quàm Reges Gotthorum custodierunt: ex quo urbs maximis cum ædificiorum privatorum, publicorumque operibus, tum non mediocribus civium, atque incolarum opibus creverat; &, quod ad dignitatem insignius erat, à S. Apollinare ipsius Apostoli Petri discipulo Christianis sacris imbuti, & multorum Sanctorum miraculis apud se editis insigniti, omnium merito Italicorum in se ora converterant. Quartus inde locus Mediolanensi Antistiti propter amplitudinem urbis concedebatur. Etenim Mediolanum trans Padum inter Ticinum, & Lambrum amnes quondam à Gallis in Italiam trajicientibus conditum, Insubrium, dum res eorum floruerunt, caput extitit; Gallis autem subactis, eandem potientibus rerum Romanis retinuit dignitatem, tum cum hæc Regio Gallia Cisalpina nuncupabatur: etenim & vigente populo Prætor Galliæ forum ibi egit, & re ad Imperatores translata ibidem Liguriæ Consularis consedit: addidit inde urbi decus, quòd Episcopum, ac Doctorem Barnabam, Christi Domini nostri discipulum, nacta est: maximam inde, seniore imperante Valentiniano, Ambrosius accessionem attulit dignitatis, qui ex Consulari Episcopus acclamatus, mirum in modum doctrina, atque exemplo Mediolanensibus, & finitimis populis profuit ad salutem: ex quo Ecclesia Mediolanensium, non aliter atque Urbs ipsa, magnam inter vicinas sibi conciliarat auctoritatem. Omnes autem Archiepiscopi à Clero, populoque suo ex ipso Ecclesiæ gremio sumebantur; ac priores à Pontifice, (*) Mediolanensis jussu Pontificis à suffraganeis suis consecrabatur: quia etiam omnes sive multitudine patrimoniorum, atque obsequio suffraganeorum inflati, sive pravorum Principum instigatione, sive aliquo hæreseos errore inducti, non solùm de dignitate inter se contenderunt, sed etiam Catholicæ aliquando auctoritatem Ecclesiæ reliquerunt, atque omnino eo nomine aliquot ei incommoda intulerunt. Episcopi verò, atque Abbates Metropolitis suis, ac Pontifici Rom. subjecti, suas quisque Ecclesias, ac Monasteria ex præscriptis legibus gubernabant. Ex reliquis civitatibus, ac populis haud temerè quisquam omnium erat, qui magnopere aut opibus, aut auctoritate præstaret.

Cum igitur hunc statum Italia obtineret, Justinianus Imperator anno à Christo nato DLXV. per mensem Novembrem (5) est 565
mortuus: Imperium autem excepit Justinus minor, sororis ejus filius, homo, ut res brevì docuit, haudquaquam satis aut pacis, aut belli artibus ad tantam rerum molem sustinendam instructus. Jampridem Romani sive nova Narsetis summi Italiæ gubernatoris in Urbe præsentia, qua libertatem suam imminutam arbitrabantur, offensi, sive immodicis fortasse, ut fit in victoria, ejusdem imperiis irritati, novas moliri res cupiebant: verùm nimia ejus apud Justinianum auctoritate, gratiaque deterriti, conquieverant: ubi verò Justinianum ex humanis rebus ereptum, & Justinum substitutum audiverunt, ingenti prope lætitia exultarunt, ac locum fore querelis suis rati, sequenti 566
anno literas ad Sophiam Augustam, quæ conjugis apud illum gratiam obtinebat, scripserunt. Earum literarum hæc erat sententia: nihil præsenti fortuna sua miserius, nihil afflictius fingi posse: satius multo sibi fuisse, Gotthis Regibus obnoxios esse, quàm Græcis Imperatoribus obedire; apud quos Narses eunuchus imperet, & Romanos acerba, ipso ignorante Imperatore, servitute oppressos teneat: quamobrem omnibus precibus obtestari, ut aut arctis servitutis se vinculis eximant, aut Romanos antiquæ virtutis, & gloriæ memores, sibi consulere novis quærendis imperiis patiantur. Eas verò literas ubi Sophia legit, extemplo Justino ostendit, & quo pridem erat adversus Narsetem odio inflammata, eodem mariti quoque animum levem scilicet, atque infirmum accendit. Itaque literæ è vestigio ad Narsetem ab utroque mittuntur; quibus à Justino monebatur, ut primo quoque tempore decedens Italia Constantinopolim se reciperet, à Sophia verò, ut id eò studiosius facere maturaret, quòd ipsa illius opera uti in pensis lanarum gregi ancillarum suarum distribuendis vellet. Quas res postquam

(*) Aquilejensem Antistitem, non à Pontifice, sed ab Archiepiscopo Mediolanensi consecratum ex Cardinali Norisio superiùs retuli. Extat Pelagii I. Papæ Epistola in collectione Holstenii pag. 219., quæ aperte affirmat, morem hunc antiquum fuisse, ut, quia difficile, atque onerosum erat Summum adire Pontificem, ipsi se invicem Mediolanensis, & Aquilejensis ordinare Episcopi debuissent. Quo autem tempore inceperit mos ille antiquus, incompertum dicit idem Norisius. Id certum est, circa hanc ætatem, nec consecratum, nec consecrari solitum à Summo Pontifice Aquilejensem Præsulem, teste eodem Pelagio, qui Romanæ Ecclesiæ hoc tempore præsidebat.

(5) Per mensem *Augustum* legitur in aliis editionibus. Id emendavit Sigonius in Bononiensi editione. Obiisse Justinianum idibus Novembribus, & Justinum Juniorem coronatum fuisse à Jo. Patriercha die XIV. mensis ejusdem tradunt *Chronicon Alexandrinum*, & Theophanes, quibus subscribunt Pagius, & Card. Norisius loco cit. cap. 9. §. 2.

quam Narses accepit, æger animi, ac contumeliæ impotens respondit, Romanis quidem accusantibus, se, si male meritus esset, pœnam non deprecari, Sophiæ verò convicianti, eam illi se telam orsurum, quam neque ipsa, neque maritus ejus, dum viverent, retexere potuissent: Imperio verò Justini haudquaquam sibi obtemperandum ratus, ira atque dolore ardens Urbe excessit, ac Neapolim se recepit. Florebant eo tempore in Pannonia rei militaris, atque armorum gloria Longobardi. Hanc gentem scribit Paulus Diaconus, (6) genere Longobardus, Scandinaviam quondam Insulam ad Oceanum Aquilonarem incoluisse, iadeque in continentem Germaniam cum liberis, uxoribusque profectam certas ibi sedes, ac domicilium posuisse; post multos inde annos iniisse Pannoniam, quæ ab Hunnis, qui Abares (7) dicebantur, incolebatur, atque eorum auxilio vicinos Gepidas prœlio delevisse; quo factum est, ut præter ceteros virtutis fama, & rerum gestarum gloria antecellerent, tum cum Gotthi rerum in Italia potirentur. Præerat eis Alboinus Andoini filius, (8) Rex jam Decimus numeratus, (9) cujus claritate nominis Narses motus cum bellum adversùs Gotthos validius compararet, ipsum è Pannonia cum magnis suorum copiis accersiverat, ac Gotthis forti ac fideli ejus opera exterminatis, domum inde præmiis ingentibus, ac mirificis laudibus oneratum dimiserat: hoc verò tempore Justinum, & Sophiam ulcisci, atque Italiæ spoliare possessione desiderans, postquam varia secum animo volutavit, nihil denique consilio suo ipsis Longobardis opportunius esse constituit, qui & Italiæ finitimi essent, & spe præmiorum ad quamcunque subeundam fortunam impelli haud magno momento possent; itaque expedito consilio literas, nunciosque propere ad Alboinum Regem misit, quibus eum cum popularibus suis ad invadendam, & occupandam Italiam invitavit, pretiosis nonnullis etiam frugibus, quæ in terra feruntur Italia, muneris loco ad illiciendos imperitæ multitudinis animos missis: (10) quippe terram esse cum cœli temperie, ac situs amœnitate præstantem, tum verò rerum omnium, ut ipse nosset, copia, ad incolendum optabilem; ea verò conditione, ac fortuna jampridem esse, ut ipse certam gentis victoriam, ac non dubium provinciæ imperium, si virtute uti, atque occasione vellet, spe sibi posset haud difficile destinare. Gerebat eadem tempestate Pontificatum Romanum Joannes Tertius, Aquilejensem Paulinus, Ravennatem Joannes item Tertius, (11) Mediolanensem verò Honoratus, atque eorum pro se quisque commodis, ac saluti Ecclesiarum suarum anxius incumbebat. Ob id Pontifex Romanus, ut erat vir eximia prudentia, ac probitate ornatus, postquam Narsetem à Romanis apud Imperatorem accusatum audivit, ac repentinam illius ex Urbe profectionem vidit, ne quid per iram adversùs commodum, & quietem Ecclesiæ, Italiæque universæ moliretur, est veritus; itaque sedandi hominis caussa ad eum Neapolim properavit, & ad colloquium progressus Narsetem primò comiter, ac benignè admonuit, videret, nedum iræ dulcedini indulgeret, præclarum liberatæ à se Italiæ titulum, insigni in perpetuum macula deformaret: plus enim sine dubio omnium opinione turpitudinis in accitis Barbaris fore, quàm gloriæ, laudisque fuerit in ejectis; deinde enixe orare incœpit, ut si quam se accepisse à Romanis injuriam duceret, eam & sibi, & universæ supplicanti Italiæ condonaret. Quibus verbis impulsus Narses in Urbem se cum Pontifice retulit: verùm diuturnum hujus lenitatis, ac mansuetudinis suæ fructum non tulit; siquidem mox rerum, quæ movebantur, dolore, iraque consumptus, interiit (12). Inte-

(6) Lib. 1. cap. 2. Libro verò 2. cap. 5. quæ de Narseta à Sigonio hic referuntur, enarrat.

(7) Seu *Avares*, ut passim eos vocat Paulus Diaconus.

(8) Alboini patrem, *Audoinum* Paulus Diaconus, *Adoinum* Rotharis in prœmio legum appellant.

(9) Verba hæc sunt Pauli Diaconi lib. 1. cap 27. Attamen Alboin *undecimus* Rex Langobardorum clarè dicitur à Rothari, ejusdem Regni successore, in prœmio *Legum*, quas ipsemet condidit, quæque editæ sunt Tom. I. *Rerum Italicarum*, Parte II pag. 17. Huic certè potiorem habendam fidem reor, quam Paulo Diacono, qui *Vuachonem* quidem nominat, sed inter Reges non numerat; cùm tamen eundem *Octavum* Regem appellet Rotharis, longè antiquior ætate, ac rerum Gentis suæ instructior, quam Paulus.

(10) Vir. cl. Horatius Blancus in adnotationibus ad cap. 5. libri II. Pauli Diaconi, ægrè se subscribere huic narrationi profitetur, eo permotus argumento, quod Langobardis, olim à Narsete contra Gothos accitis, nota jam foret Italiæ fœcunditas. Si tamen calculum meum (utcumque parvi ponderis) addere liceat, nihil repugnare existimaverim, quin verè hujusmodi legationem ad Alboinum Narses direxerit; cùm eam mittere potuerit, non quidem, ut rei novitate Langobardos alliceret, sed ut desuetam per plures jam annos a nostrorum fructuum deliciis multitudinem incitaret, & præsentia munerum oblatorum, quæ validissima est ad plebem commovendam, degustatæ jam dulcedinis in amœnissima hac regione, memoriam saporemque refricaret.

(11) Errat Sigonius, cùm Joannes tertius longè ab hoc tempore Ravennatem Ecclesiam obtinuerit, ad ejusdem regimen promotus anno 575. id testante Benedicto Bacchinio in Dissertatione prævia ad vitam Petri senioris edita Tom. II. Rer Ital. pag. 116. Hoc anno 566. Ravennensi sedi præerat S. Agnellus; Mediolanensi verò S. Auxanus.

(12) Quo anno obierit Narses, discors est Scriptorum opinio. Plura disputavit Baronius ad an. 567. sed ea minimè attendenda sunt, cùm tres hujus nominis celebres viros, qui eo tempore floruere, in unum confuderit, ut eruditè ad illum annum animadvertit Pagius, idemque pluribus illustrat Benedictus Bacchinius, immortalis vir nominis, in Agnelli Pontificali, ante vitam Petri senioris. Sigonius Narsetis interitum hoc anno, vel sequenti collocasse videtur. Seriùs illum enarrat Hermannus Contractus in Chronicis fusioribus, idest ad annum 571. Bacchinius verò longè ab omnibus dissentit, statuens Narsetis mortem ad annum 574. in dissertatione prævia jam memorata; utque hoc validius firmet, auctoritatem prætendit tum Agnelli, qui in vita Petri senioris, post occupatum Forum Cornelii anno 574. eam refert, tum Anastasii, qui, ut ipse ait, eidem anno illigat obitum Narsetis, & Johannis III. Summi Pontificis. Attamen si seriò res perpendatur, futilia esse decernendæ huic Epochæ fundamenta a Bachinio jacta crediderim. Quod enim ad Agnellum pertinet, diutiùs etiam protrahendas esset

Interim Longinus Patricius ſucceſſor ei à Juſtino ſummiſſus, novo cum exercitu Ravennam mari acceſſerat, (13) atque, ut in rebus ſit novis, varias hominum cogitationes, ſermoneſque commoverat. Is Narſetem extinctum audiens, corpus ejus locello plumbeo conditum cum omnibus theſauris ejus, Conſtantinopolim miſit, & quòd ſumma cum poteſtate, atque imperio venerat, novam pro arbitrio Italiæ adminiſtrationem induxit: primùm Ravennæ, non Romæ, Præfecturæ ſedem poſuit, ac ſe Exarchum Italiæ, quemadmodum & Africæ Exarchus erat, vocavit, & provinciarum Conſularibus, Correctoribus, Præſidibuſque ſublatis, ſingulis Civitatibus ſingulos Duces impoſuit, ac varios eis ad reddenda jura Judices aſſignavit: (14) quòd autem Longobardos à Narſere ſolicitatos in Italiam cogitare accepit, infeſta eorum arma formidans, Ravennam, & pleraque Venetiæ oppida, quæ primam belli tempe
567 ſtatem videbantur exceptura, per ſequentem annum præſidiis, atque operibus confirmare perrexit. Itaque ab hoc tempore majoribus in Italiæ Urbibus, ſed præcipuè Romæ, atque Ravennæ, perpetua militum præſidia inſedere, quos Imperator publico ſtipendio ad Urbium cuſtodiam ſuſtentavit, quibus Præfectos, Judices, & Quæſtores præpoſuit. Stipendium illi Rogam, Præfectos Magiſtros Militum, Judices Sacellarios, Quæſtores Chartularios nominarunt. Interim Alboinus literis Narſetis erectus, atque utilia ſibi, & commoda proponi arbitratus, animum ad Italiam invadendam contulerat: ſpem autem celeris, atque exploratæ victoriæ faciebat cum facilitas aditus, tum profligatus, ac prope perditus eo tempore ipſius Italiæ ſtatus; nam Italia aut lato mari, aut Alpibus altiſſimis ſepta ab una parte, qua Pannoniæ adjacet, latè patentem ingreſſum habet; per quem proximè Hunni quoque, Attila Rege duce, perruperant, & ſævo novæ peſtilentiæ morbo armis, viriſque exhauſta, vix ſatìs, vel nulla externa accedente calamitate, potentiam, ac ſtatum priſtinom retinebat: quippe ante Jo-

eſſet Narſeris interitus, cùm eodem tertio capite, quo Agnellus meminit Fori Cornelii, præmittat, Langobardos *tranſiſſe Tuſciam uſque ad Romam*; hoc autem nonniſi ſub triginta Ducum dominatione contigit, anno 579. obſeſſa Urbe, agriſque vaſtatis, ut etiam Sigonius tradit; antea enim Alboinus Thuſciam quidem invaſerat, ſed, teſte Paulo Diacono lib. 2. cap 26, ibidem conſtiterat, intactis ab irruptione Romanorum confiniis; non igitur hac in re enarranda ſervata eſt ab Agnello annorum ſeries, cùm plura, (ut ſolet) ſimul congeſſerit, quæ variis temporibus accidêre; ac proinde illius auctoritas ſuffragari minime valet aſſertæ opinioni. Nec validius robur ab Anaſtaſii auctoritate eidem adjicitur; is enim in vita Johannis III. ampliori formula utitur, ſcribens, *eodem tempore*, non *eodem anno*, ut Bacchinius male intellexit. Quod autem utraque hæc mors minimè colliganda ſit eum eodem anno, manifeſtum ſit ex ipſo Anaſtaſii contextu; ita enim jacet: *Reverſus eſt ergo Narſes cum Sanctiſſimo Johanne Papa: Tunc Sanctiſſimus Papa retenuit ſe in Cæmeterio Sanctorum Tiburtii, & Valeriani, & habitavit ibi multum temporis, ut etiam Epiſcopos conſecraret ibidem. Narſes verò reverſus Romam, non poſt multum temporis mortuus eſt, cujus corpus poſitum eſt in loculo plumbeo, & reducta ſunt omnes divitiæ ejus Conſtantinopolim. Eodem tempore Johannes Papa & ipſe mortuus eſt &c.* Ecce quomodo diverſa utriſque vitæ ſpatia ab Anaſtaſio aſſignantur. Reverſum Romam Johannem, unacum Narſete, refert ſe retinuiſſe, habitaſſeque in Cæmeterio Sanctorum Tiburtii, & Valeriani, *multum temporis*, Narſetem verò ingreſſum Romam, *non poſt multum temporis* mortuum eſſe; non ergo ex Anaſtaſio colligi poteſt, quòd *eodem anno* Narſes ac Johannes obierint, niſi patentem verbis ipſius contradictionem velimus affingere. Fucum fortaſſe Bacchinio fecit corruptus in editis Anaſtaſii locus; deerat enim in ea periodo, quæ Narſetis mortem narrat, particula *non*, quæ tamen reſtituta fuit ex manuſcripto Ambroſiano Tomo III. magnæ Collectionis Rerum Italicarum fol. 133., eaque omnino conſona eſt traditis per Paulum Diaconum, qui lib. 2. cap XI. hæc ſcribit. *Narſes vero de Campania Romam regreſſus, ibidem non poſt multum tempus ex hac luce ſubtractus eſt*. Ex his autem, quæ huc uſque adduxi, facilè conjici poteſt tempus, quo Narſes deſecerit. Cùm enim ex Anaſtaſio diſcamus Joannem Papam ad Narſetem feſtinaſſe ſtatim ac Narſes Romanorum querelis, Conſtantinopolim contra ipſum miſſis, offenſus, Româ Neapolim ſe contuliſſet, eumque placatiorem factum illico ad Urbem reduxiſſe, manifeſtum eſt, contigiſſe hæc omnia anno 567., antequam Langobardi, Narſetis literis invitati, Italiam ingrederentur. Itaque ſi verum eſt quod Paulus, & Anaſtaſius concordes narrant, *non multo poſt* ipſius reditum è Campania Romam ex hac luce ſubtractum, uno vel altero anno ſupervixiſſe credendus eſt, atque ideo circa annum 568., quo Langobardi Italiam occupare cœperunt, e vita migraſſe. Atque hinc etiam Bachinii ſententiam prorſus enervari arbitror; tempus enim, quod effluxiſſet à Narſetis regreſſu in Urbem uſque ad annum 574., ſeptennium foret, cum quo certè componi nequit teſtimonium Pauli aſſerentis, *non poſt multum tempus* obiiſſe; quis namque breve tempus in viro jam pluſquam nonagenario, ſeptennium dicat? Sanè mecum eadem ſenſit Cl. Vir Horatius Blancus in adnotationibus ad memoratum Pauli Diaconi caput, ea præcipuè ductus conjectura, quòd in geſtis Alboini Regis altum ſit de Narſete ſilentium; quocirca erudito huic Scriptori me ſubſcribere lubens profiteor.

(13) Cùm, Longino Narſeti ſuffecto, novus in Italia Magiſtratus inſtitutus fuerit, nempe Exarchatus, operæ pretium eſt ſtatuere ejuſdem Epocham, in qua plurimum Scriptores diſſentiunt. Panvinius in Chron. Eccleſiaſt., & Scaliger lib. 2. Canon. Iſagic. ſuſceptam anno 569. à Longino hanc Præfecturam aſſerunt. Seriùs id contigiſſe tradit Blondus, qui circa annum 571 initium Exarchatus figit. Alii uſque in annum 576. illud differunt, quos non vacat referre, cùm hiſtoricæ veritati manifeſtè adverſentur. Communis eruditorum ſententia eſt, anno ſequenti 567. miſſum in Italiam Longinum Exarchatus fundamenta jeciſſe. Cùm enim notum jam ſit, Alboini irruptionem in Italiam, Aprili menſe anni 568. fuiſſe ſuſceptam, Legatio Narſetis ad eundem Alboinum figi debet anno ſuperiori 567., non citiùs, ut hic Sigonius tradit; neque enim credi poteſt, ferocem, avidumque opimæ hujus prædæ Regem illum ultra annum diſtuliſſe expeditionem in Italiam, ad quam ſubigendam Narſetis literis, ac muneribus fervidè fuerat ſolicitatus. Itaque & Narſetis vindicta, & Longini ad eam reparandam in Italiam adventus anno 567. ſecurè illigantur, quemadmodum Rubeus, Pagius, aliique paſſim affirmant.

(14) De novis hiſce in Italiam inductis magiſtratibus erudite diſſerit Hieronymus Rubeus in Hiſtoria Ravennæ initio libri quarti.

Justiniani Imperatoris excessum, novum ipsum morbi genus invexerat, quo per contagionem vulgato non integræ solùm stirpes, atque familiæ, sed Civitates quoque frequentes erant exeriæ, hæc inguinaria, ac bubonis pestilentia nominata; quanquam autem Justino ad Imperium evocato, vis mali resederat, terror tamen adhuc, atque alienæ prorsus ab armis cogitationes, animis populorum obversabantur. Hujus igitur status haudquaquam Alboinus ignarus, nulla ratione sibi dubitandum esse putavit, quin oblatam occasionem arriperet, atque armis apertam, ac prope desertam Italiam occuparet. Itaque convocatis popularibus suis consilium suum relinquendæ Pannoniæ, atque adeundæ Italiæ aperit; Pannoniæ angustias, ac paupertatem, Italiæ copias, affluentiamque proponit, ac facilem ejus ingressum, multoque expeditiorem expugnationem ex præsenti rerum statu demonstrat. Neque verò nunc, inquit, in desertos nunc, incultosque Pannoniæ calles, sed in opimos, ac frequentes Italiæ agros, neque ad alienas confirmandas opes, sed ad proprium constituendum Imperium, ac perpetuas collocandas sedes induco, quod tanta vos facilitate assequuturos polliceor, ut ne gladium quidem victoriæ caussa vos stricturos opiner; nam per patentem portam sine certamine ullo ingressi omnia bello, pestilentia, fameque perculsa, ac prostrata ita reperietis, ut qui nobis resistat, ne armatus quidem unus sit futurus, quòd si ferro, acieve opus fuerit, non erit magni negotii, vos pristina virtute vestra afflictas laborantis jampridem Italiæ opes abjicere, qui integra Hunnorum, Gepidarumque, gentium ferocissimarum, arma fregistis. Quibus rationibus facilè persuadet, uti cum conjugibus, & liberis suis se ad transferendas in Italiam sedes sequantur. Neque verò suos commovisse contentus, quo majore cum multitudine notos in Italiæ fines irrumperet, ac victoriæ spem exploratiorem haberet, Saxones etiam amicos è Germania suos in ejusdem expeditionis societatem sollicitavit, ac spe ingentium, quæ pollicebatur, præmiorum excitis, omnibus certam ad proficiscendum diem indixit; hæc dies pridie Kal. Aprilis fuit, quæ postero anno Indictione prima erat futura. His rumoribus in Italiam perlatis omnes subitò novarum cladium metus ingens incessit; nam Italia & moribus, & pietate jam inde ab initio humanissima cum barbararum nationum omnium arma, opesque mirificè formidabat, quarum immanem in victoria impotentiam, superbiamque semel, iterumque persenserat, tum in primis ipsius Longobardorum nomen horrebat, qui gentilitatis errore infecti, & natura præter alios inculti, atque asperi, & militari præterea consuetudine efferati trucem ipso etiam habitu speciem præ se ferebant, caput à cervice ad occipitium usque radentes, capillosque à fronte usque ad os demittentes, eosque ab utraque parte in frontis discrimine dividentes.

Hunc autem terrorem dira auxerunt etiam cœlestia oculis objecta prodigia, nimirum hastæ, atque acies igneæ assiduè à Septentrionis partibus, apparentes, quæ, ut D. prodit Gregorius, (15) ingentem instare mortalium stragem, & fœdam sanguinis effusionem ab ea parte haud obscurè denunciabant. Proximo anno, cùm jam Saxonum viginti millia cum uxoribus & liberis evocata in Pannonia convenissent, Alboinus, paratis rebus omnibus ad profectionem necessariis, Hunnos socios in concionem advocat, &, consilio suo patefacto, Pannoniam eis se, in qua Longobardi per quadraginta duos annos fuissent, relinquere ait, ea lege, ut, si quo casu sibi redeundum in eam sit, domos sibi, ac prædia sua restituant, atque his dictis cunctos inde cum familiis, ac suppellectile sua auspicatum iter ingredi jubet, Kalendis ipsis Aprilis, postridie Paschatis. Progressus inde pacato agmine usque ad primos Italiæ fines, montem quendam excelsum ascendit, bisontibus, bobus agrestibus eximiæ magnitudinis, quos educit, insignem: is deinde ab illo Mons-regius dictus est, atque ex eo, quantum prospicere oculis potuit, subjectam Italiam contemplatus, protinus expeditionis suæ consilium expedivit; quippe singulari camporum, quos ab initio dimisit, amœnitate, ac fertilitate illectus Italiæ dexteram sibi petendam constituit: atque ita motis castris, Venetiam proximam regionem, armato nemine occurrente, ingreditur. Ad tristem hujus irruptionis nuncium prima latè trepidante, ac fugam capessente Venetia, Paulinus Archiepiscopus metu exanimatus, ut sibi, Ecclesiæque suæ consuleret, Aquilejam reliquit, atque, omni Ecclesiæ thesauro accepto, in Insulam Gradi, ut ab hostium aditu liberam, se recepit. (16) Reliquorum etiam multi alias item Insulas petiverunt, Venetiæ in æstuario sitas, sicuti prioribus annis, Hunnis duce Attila irrumpentibus, fieri consuetum erat. Alboinus primo adventu Aquilejam recepit, inde reliquis circumjectis oppidis ad deditionem adductis, demum Forum Julium ipsius provinciæ caput, accessit, oppidum olim à Julio Cæsare constitutum, cum citeriorem Galliam pro Consule administrans ibi juris dicundi caussa forum haberet; eoque haud magno item certamine capto, haud longius eo anno sibi progrediendum existimavit. Dum autem ibi per hyemem fuit, eam partam regionem constituit, tum de futuro bello varia secum consilia volutavit. Regio in formulam Ducatus redacta, & Gisulfus nepos ejus Dux institutus, ac familiis Longobardorum, quas ille depoposcit, concessis. Hinc Ducatus Forojuliensis nomen inclaruit. Atque hic primus fuit, qui perpetuam in Italia ditionem, Dux institutus, adeptus sit. Annus tamen calamitate Italiæ funestissimus, ceteroqui insigni rerum, quas terra fert, omnium ubertate fuit lætissimus. Postero, Alboinus inchoatam avidè victoriam

(15) Lib. 3. Dialog. cap. 38. & in Homilia prima in Evang. S. Lucæ. Reliqua hic narrata refert Paulus Diaconus lib. 2. cap. 6. & 7.

(16) Narrat hæc Paulus Diac. lib. 2. cap. 10. Hunc tamen Paulinum, non Archiepiscopum, sed Aquilejensis Ecclesiæ invasorem schismaticum, maledictum, & execratum Episcopum, vocat Pelagius I. in suis Epistolis apud Labbeum & Holstenium. Siquidem schisma contra Sedem Apostolicam pro tribus Capitulis à Macedonio ejus prædecessore conflatum, pertinaciter fovit.

riam persecutus, Opitergio, ceterisque Tarvisium usque omissis oppidis; recto populabundus itinere ipsum Tarvisium ire perrexit; eò adventans Felicem Episcopum obvium habuit, eique oranti, ac sibi, & rebus suis incolumitatem suppliciter imploranti, haud gravatè libertatem, atque omnes Ecclesiæ suæ facultates indulsit; & Tarvisium progressus, præsidio dejecto, oppidum suæ ditioni, ac juris effecit. Patavio inde, Montesilicis, Mantua, & Cremona, quòd aut remotiora, aut majore præsidio defensa difficiliorem, ac diuturniorem ostendebant oppugnationem, ne quid summæ celeritatem victoriæ moraretur, præteritis, Vicetiam, Veronam, Tridentum, & alia Venetiæ oppida ordine aggressus, atque omnium haud magno negocio est potitus. Neque enim Longinus tantum contrahere copiarum potuerat, ut aut aperto campo occurrere, aut idoneis præsidiis singulas urbes tutari adversus tantam multitudinem posset; nec Justinus subsidii, quod constet, aliquid è Græcia immittebat. In omnibus autem receptis oppidis Duces, & valida præsidia Longobardorum imposita. Quin-
570 gentesimo septuagesimo inde anno, Alboinus Abduam amnem trajecit, atque infesto exercitu Liguriæ fines inivit. Sub ejus incursum, ut in Venetia, sic in Liguria tanta incolarum consternatio, ac fuga facta est, ut plerique, desertis urbibus, ad paludes, & lacus, quò adiri à Longobardis, nisi navigiis comparatis, non poterat, se referrent. Erant tum vastæ inter Cremonam, Laudemque paludes ab Olio, Serio, & Abdua amnibus facile angusto tum alveo exundantibus editæ, eædemque multis sed incultis insulis interstinctæ: harum, quæ magnitudine ceteras superabat, vicinorum, ut fertur, populorum perfugium fuit, cum eò plurimi, instantis vitandi periculi caussa, ut in locum tutum se cum rebus suis, omnibus ab ulteriore ripa remotis lintribus, retulissent; ex quibus cum aliquot perpetuas ibi sedes ponere decrevissent, XVII. Kal Septembris, qui dies Divæ Dei Genitricis Assumptioni sacratus est, locum munire cœperunt, eumque à Cremete singularis inter se auctoritatis viro Cremæ nomine appellarunt; exsiccatis inde paludibus, locus incolis frequentatus, atque opibus sensim adauctus est. Erat insula in Lario lacu, quem nunc Comensem dicimus, nomine Comacina: in hanc quoque, ut in tutum procul ab irruptione hostium locum, alii confugerunt, atque ingentes pretiosæ vestis, auri, argentique thesauros ex viciniis urbibus congesserunt. Alboinus autem Brixiam, Bergomum, Laudem, Comum, aliaque Liguriæ usque ad Alpes oppida eodem armorum impetu cepit: inde exercitum ad ipsam demum provinciæ caput Mediolanum promovit. Urbs neque firmo præsidio, neque validis munitionibus erat septa; itaque, imminente Alboini adventu, Honoratus Archiepiscopus audita potentis hostis feritate perterritus Genuam urbem ad mare sitam se contulit, atque eum plerique subsequuti optimatium sunt. Alboinus, exercitu ad mœnia admoto, cum urbem se, ni dederent, expugnaturum ostendisset, cives extremi excidii terrore perculsos ad deditionem adegit. Ita Mediolanum Nonis Septembris, tertia Indictione, receptum. (17)

ALBOINUS REX.

MEdiolano, quod erat provinciæ caput, in potestatem adducto, Longobardi continuò Alboinum ipsum Regem Italiæ lætis acclamationibus salutarunt, eique hastam insigne Regium porrexerunt. Atque hic annus Regni Longobardorum in Italia fuit principium; (18) ex quo scriptũ est apud Lan-

(17) Indictio tertia *nonis Septembris*, seu *tertio nonas Septembris*, ut habet vulgata lectio Pauli Diaconi lib. 2. cap. 25., annum superiorem 569. indicat, quo verè Mediolanum ab Alboino receptum est, ut inferiùs patebit. Id Sigonius minimè animadvertit, anno uno differens Epocham Mediolani expugnati, qua postmodum utitur, ut Langobardici Regni initium designet.

(18) Carpit hoc loco Sigonium vir doctissimus Camillus Peregrinius in Hist. Princip. Langobard., ubi de Duce Zottone Dissertationem instituit, asserens malè ab illo institutam hanc Epocham Langobardici Regni, quam ab hujusmodi gentis in Italiam ingressu desumendam contendit. Contra verò invictis argumentis pugnat Cl. Bacchinius in Dissertatione prævia ad vitam Petri senioris Ravennatis Episcopi, celeberrimum, ut ipse ait, Mutinensium lumen Sigonium non tam à scriptis Peregrinii vindicans, sed summopere insuper laudans, quòd, præmissa duplici Epocha ingressus, ac Regni, historiam Langobardicam mirè illustraverit; alias enim, ut asserit, probatque (gemino exhibito Regum laterculo juxta utramque sententiam) confusè omnia traderentur. Frustra hic repeterem, quæ ille in hanc rem optimè digessit, cùm in Agnelli Pontificali recuso in secundo volumine *Rerum Italicarum* eruditis omnibus jam innotescant. Pagio potius pauca reponere opportunum duco, qui in Critica Baronii ad annum 572. hæc habet: *Sigonius lib. 1. de Regno Italiæ existimat Paulum tres annos illos (quos supra sex menses regnasse Alboinum tradit) deducere à victoria Mediolanensi, anno DLXX. reportata. Verùm Hermannus citatus in superiori Chron. ad annum DLXXI. Pauli mentem nos edocet, aitque, Alboinum Papiam occupasse, & sedem Regni ibi statuentem tres annos, & sex menses in Italia regnasse, usque sc. ad annum DLXXIV. Quare Pauli mentem rectè assecutus est.* Sanè si hoc modo interpretari Paulum deberemus, ut tres anni cum dimidio, ab eodem assignati Regno Alboini, numerandi forent ab occupata Papia, statutaque ibidem Regni sede, protrahendus esset Alboini obitus ultra annum 574., omnisque Pauli ipsius Chronologia invertenda. Cùm enim certum sit, Ticinum obsideri cœptum vel anno 569. labente Decembri, ut Bacchinius loco citato testatur, diem 29. illius mensis inchoatæ obsidioni assignans; vel sub initium anni subsequentis, ut tradit Sigonius; cùmque Pauli testimonio certum pariter sit in hac oppugnatione ab Alboino tres annos, & aliquot menses absumptos; nonnisi anno 573. occupari potuisset Papia. Si autem huic anno addendi tres alii sint, & sex menses incœpti tunc regni, transferenda procul dubio foret in annum 576. mors Alboini. At hoc prorsus repugnat Pauli Chronologiæ, qui lib. 2. cap. 32. scribit. Italiam infestis armis perturbatam, ac sacrilegiis violatam per Duces Langobardorum *septimo anno ab adventu Albuin, & totius gentis*. Septimus annus ab ingressu Alboini, ac totius gentis implebatur ineunte Aprili anni 575. atque ideo præcedentibus Aprilem mensibus incœpisse debuere barbaram deprædationem, quam per septem inde annos, teste Gregorio Turonensi, miserrimè exer-

A Landulfum, Longobardos anno DLXVIII., Indictione prima, Kal. Aprilis de Pannonia egressos esse, secunda prædari in Italia cœpisse, tertia dominatum instituisse. Rebus inde Regni satis, ut in præsens licuit, ordinatis, Ticinum omnis belli moles translata. Ticinenses ab antiquis Liguribus conditi, cum sub populi Romani Imperio obscuriores fuissent, post, Tiberio imperante, in conspectum, lucemque hominum prodierunt, à Syro præsertim Hermagoræ Aquilejensis Episcopi discipulo Christiana disciplina imbuti: demum Gotthorum temporibus celebrari magis, magisque cœpti sunt, cum, incenso ab Attila Mediolano, Theodoricus Rex nobilem apud eos Regiam construxisset.
B (19) Hanc Urbem naturali præterlabentis fluminis situ per se tutam omni quoque alio genere monimentorum instruxerant: itaque facilè admotam oppugnationem, primosque incumbentium Longobardorum conatus elusit. Quod cum Alboinus videret, omissa oppugnatione, urbem cingere obsidione constituit: atque, castris in eam rem ab Occidente locatis, per totam
571 hiemem circumsedit. Tædio inde diurnæ ad Ticinum sessionis affectus, cum neque ab irrita obsidione discedere, neque non arridentem in summa victoria complecti fortunam vellet, parte exercitus in obsi-
C dione relicta, ipse cum reliqua Æmiliam, Tusciam, atque Umbriam peragravit. Ex Æmilia Derthon, Placentia, Parma, & Brixillum in potestatem venerunt, prætereaque Regium, & Mutina, superioribus Barbarorum bellis magna ex parte subversa. Etruria pæne tota subacta. Ex Umbria Spoletum in primis est occupatum. Omnino Cottiæ tantùm Alpes, in primisque urbes ad mare sitæ in potestate Romanorum relictæ. Sed quantò bellum minoris negotii, tantò mitior victoria fuit. Spoletum nobilis quondam & originis vetustate, & Romanæ coloniæ dignitate, & egregia erga populum Romanum fide civitas fuit. Christiana verò religione illata insigni Sancti Sabini Episcopi, qui sub Diocletiano martyrio affectus est, sanctitate sese inter ceteras extulit; itaque à Gotthis eversam
B & Narses nobilitate ejus captus restituit, & Alboinus receptam non solùm conservavit, sed etiam Umbria in formulam Ducatus redacta, ipsam Ducatus caput, Duce Faroaldo imposito, fecit. Hinc Spoletanus Ducatus celebrari cœptus. (20) Etruria ulterior Romanis relicta, citerioris pars formulam Ducatus accepit. Reliquæ urbes singulis Ducibus commendatæ. Hæc duorum annorum spatio gesta, quorum altero 572
Honorato Mediolanensi Archiepiscopo mortuo, Ecclesiam Fronto gubernandam accepit. (21) His rebus prosperè administratis, 573
Ticinum inde interiore cura obsessum post tertium demum, quàm obsideri cœptum
C erat, annum, pervenit in potestatem. Populum se trucidaturum, iratus Alboinus, si urbem caperet, concepto voto jurarat: id ne post victoriæ compos efficeret, triste

omen

exercuere. Jam ergo hoc anno & Alboinus, & Clephus successor obierent. Itaque non Hermannus, sed Sigonius optimè Pauli mentem assequutus est, dum non a capta Ticini Urbe, sed ab incœpta illius obsidione statim post occupatum Mediolanum, atque ideo à Mediolanensi victoria, triennium, ac sex menses Regni Alboini exordituc.

(19) Acriter Ticinensium oculos perstrinxit hæc Sigonii periodus, adeò ut ad marginem Bononiensis Editionis, qua ego utor, ista ab Anonymo Papiensi adnotata repererim:
D *Hallucinatur Auctor hic; falsa enim narrat, ut potius somniare videatur*. Muneris mei minimè est Apologiam hìc instituere, pro inclyta Urbe Ticinensi, cùm ea plures habeat Scriptores, qui pro antiqua Patriæ gloria propugnanda, atque illustranda egregiè insudavere. Id securè asserere possum, floruisse Ticinum ante Tiberii imperium; siquidem ibidem longo temporis spatio consedit Octavius Augustus cum Livia uxore, Valerio Maximo teste, qui lib. 5. cap. 5. narrat, Tiberium ipsum, Ligurum victorem, illuc se contulisse, ut Parentes suos complecteretur; inde verò, accepto nuncio infelicis eventus Drusi fratris, qui perfracto crure ob equi lapsum laborabat, in Germaniam quam citissimè advolasse. Quis
E autem credat ignobilem obscurumque Ticinensem populum usque ad id tempus fuisse, apud quem Regiam veluti suam constituit tantus Imperator? Ignotum hoc fuisse Sigonio crediderim. De Syro, primo Ticinensi Episcopo, quo tempore ad illam Urbem accesserit, nondum satis exploratum est apud eruditos.

(20) De Faroaldo primo Spoletano Duce meminit Paulus Diaconus lib. 3. cap. 13., qui tamen de instituto ab Alboino Ducatu prorsus silet. In catalogo ante Chronicon Farfense evulgato Tom. II. parte II. Rerum Italicarum, Faroaldus, primus Spoletanorum Dux adnotatur ante Clephum Alboini successorem. Alter catalogus ibidem ex Mabillonio recusus, Ducum Spoletanorum seriem e Transemundo exorditur.

(21) Honorati Archiepiscopi mortem huic anno affixit etiam Pagius ad annum 581. num. 8. Attamen si antiquorum Indicum fidei stare velimus, tandiu protrahi nequit mors Honorati; duos enim annos Mediolanensis sedis illi tantummodo assignant. Certum autem est, Honoratum ad hanc dignitatem promotum, antequam Langobardi Italiam pervaderent, adeòque ante annum 569. Paulus namque Diaconus lib. 2. cap. 25. testatur Alboinum, *Indictione ingrediente tertia, III. nonas Septembris, sub temporibus Honorati Archiepiscopi, Mediolanum ingressum*.
D Jam ergo ab aliquo tempore ante Honoratus Archiepiscopatum gerebat. Præterea in vita S. Honorati, illustrata in Actis Sanctorum ad diem VIII. Februarii, legitur, exceptum fuisse Mediolani ab hoc Archiepiscopo S. Veranum Caballicensem, seu Cavallicensem Episcopum, cùm omnia tranquilla, & pacata forent in Italia, ac proinde ante Aprilem anni 568. Itaque si duobus tantùm annis Mediolanensem Ecclesiam administravit, ejusdem obitus statuendus est anno 570. Sanè illo anno mortuum Honoratum affirmant tum Papebrochius in exegesi Archiepiscoporum Mediolanensium, tum Eminentiss. Noris in Dissert. de Synodo V. cap. 9. §. 3., inquiens: *Honoratus Genuam cum pluribus Clericis ac Civibus se recipiens*
E (Alboino Mediolanum adventante anno 569.) *paulo post diem obiit*.

Quod attinet ad Frontonem, nimium eidem honoris indulget Sigonius, cum successisse in Mediolanensi Sede Archiepiscopum scribens. Is enim Pseudo-Episcopus fuit, neque gubernandam, sed miserè opprimendam hanc Ecclesiam suscepit, fortasse etiam adhuc in vivis agente Honorato. Siquidem in eo rerum tumultu, Barbaris inconditè omnia miscentibus, facilè potuit derelictam ab illo Antistite Sedis dignitatem pervadere, ut Papebrochius suspicatur. Quocumque tamen anno illam sacrilegè occupaverit, ab Archiepiscoporum Mediolanensium tabulis expungendum tanquam indignè, ac violenter intrusum, meritò Scriptores omnes affirmant.

omen oculis oblatum admonuit, ingredienre ferocitet, urbem equus ejus in limine portæ procubuit, neque aut calcaribus, aut verberibus ullis poterat excitari; quare animadversa, unus è Longobardis dixit: *Revoca, Domine, votum, quo te obstrinxisti, populum hunc, si urbe potireris, pessum daturum, & urbem ingrederis; nam verè Christianus in hac urbe residet populus.* Tum Alboinus: *Atqui civibus*, inquit, *veniam me daturum, si dicto audientes fuerint, spondeo*; atque bis dictis, repente equus magna cum omnium admiratione surrexit. Alboinus ingressus, in Regiam Theodorici divertit, (22) eaque post totios Regni Regia fuit, populus ad bonam spem revocatus exemplò ad Regem salutandum confluxit. Atque hæc quidem prima Regni Italiæ, de quo scripturi sumus, primordia extitere. Eodem anno Paulino Archiepiscopo Aquilejensi mortuo Probinus successit. (23)

574 Ceterùm Ticino capto Alboinus sequenti ineunte Veronam se contulit: ibi, dum matura formandi Regni consilia init sua à se virtute, atque fortuna fundati, in medio rerum conatu, ut sunt res humanæ instabiles, est sublatus. (24) Ea res in hunc modum est acta. Habebat Alboinus in matrimonio Rosimundam Chunimundi Gepidarum Regis, quem quondam in prœlio interfecerat, filiam: quodam die, cum in convivio plus solito lætus liberiore illi genio propinaret, poculum, quod de cranio patris ejus condiderat, porrigi jussit, atque ipsam, ut hilariter cum patre suo biberet, invitavit, cujus vocis fœditate icta mulier subitò animum iracundiæ impotem ad necem parentis, & mariti contumeliam ulciscendam convertit, ac, re cum Helminge, & Peredeo familiaribus Regis communicata, (25) ambos muliebri astu, blanditiisque in perniciem, exitiumque Regis armavit; ita non multo post, ubi res à muliere com-

A positæ ad insidias, instructæque satis fuerunt, vir fortissimus, ac multarum gentium victor incautus, ac somnum capiens, domestica uxoris fraude, atque intestina familiarium conspiratione extinctus est. Hoc facinore perpetrato, Helmingis, Rosimunda in matrimonium ascita, Regnum occupare tentavit: verùm scelere palam facto, à Longobardis Alboini mortem acerbè ferentibus repudiatus, non potuit; itaque, cum se apertis præterea illorum peti insidiis cerneret, consilium Verona cedendi, & ad Romanos transfugiendi cepit, consilioque suo ad Longinum occultè delato, & accepto ab eo navigio, secundo Pado, noctur- B no Ravennam itinere properavit, secum Albisindam Regis filiam cum Rosimunda, & Peredeo, & universo Longobardorum thesauro deferens. Longinus cum benignè omnes accepit, tum præcipuè Rosimundam omni blanditiarum genere coluit. Quo facto, haud ægrè inde mulieri persuasit, ut spe matrimonii sui Helmingem maritum extingueret. Quare mulier prava extemplò libidine conjugii splendidioris accensa, Helmingi è balneo exeunti pestiferum poculum pro salutari porrexit. Quo magna ex parte jam hausto, postquam venenum ille se bibisse animadvertit, extemplò exclamavit, atque eam quod reliquum erat haurire nu- C do in pectus intentato gladio compulit: ita ambo unius horæ momento vi veneni præsentis absumpti, meritas parricidii pœnas luerunt. Qua re lætus Longinus, Albisindam, & Peredeum Constantinopolim misit, atque ipsum Longobardicum thesaurum ex Italica ferme clade collectum, hostilis prædæ loco adjecit; ea res gravem aliquantum Justini ex amissa Italiæ possessione dolorem levavit. Fuit Alboinus vir acer, & prudens, &, ut in gentili, ac Longobardo homine, summa clementia, dignus certè, qui propter Regnum hoc institutum virtutis suæ

hunc

(22) Tradit hæc Paolus Diaconus lib. 2. cap. 27. Nonnulla diversimode narrant in hac deditione Scriptores Ticinenses.

(23) Paulinum Aquilejæ Episcopum creatum fuisse anno 557. Dandulus refert col. 91. qui col. 95. eidem XII. sedis annos assignans, ipsum in Gradensi Insula mortuum; ac sepultum testatur anno 569. succedente Probino ad Aquilejensis Ecclesiæ regimen anno memorato. Consonat huic Chronologiæ Paulus Diaconus, qui lib. 2. cap. 25. sublatum è vivis Paulinum, ac Probinum suffectum tradit eo tempore, quo Honoratus Mediolani Archiepiscopus, capta ab Alboino Metropoli Urbe, Genuam se recepit, adeoque anno 569, ut superiùs comprobavi. Quadriennio igitur errat Sigonius.

(24) Mirè dissentiunt Scriptores in designando anno obitus Alboini. Baronius, illum anno 571 affigit. Alii, quos citat Pagius ad hunc annum, eundem in annum sequentem differunt. Ipse verò Pagius eum Sigeberto, Hermanno Contracto, ac Sigonio annum 574. statuit morti Alboini. Nullis ea hisce sententiis adhæret Cl. Bacchinius, qui anno superiore sublatum Alboinum tradit in Differt. jam laudata ante vitam Petri Senioris; sique calculos rectè ineamus, id mihi quoque verius probatur. Statutâ siquidem Regni Epochâ a Sigonio inductâ, incœptâque, vel expirante anno 569., vel ineunte sequenti, quo inchoata est Ticinensis obsidio, triennium ac sex menses a Paulo indicati, medio anno 573. clauduntur. Congruit huic sententiæ Agnelli narratio in vita Petri senioris, qui trucidatum D Veronæ uxoris perfidiâ Alboinum scribit *IV. Kal. Julias*. Id autem differri nequit in annum 574. cùm Paulus Diaconus lib. 2. cap 31. asserat, Clephum regnasse anno uno, & sex mensibus, ac statim capite sequenti subjungat Langobardos Duces *septimo anno ab ingressu Alboini, & totius gentis*, in Italiæ perniciem exarsisse, idest primis anni 575. mensibus. Si ergo rectè instituendus sit Chronologicus rerum ordo a Paulo traditus, statui procul dubio debet Alboini obitus anno 573. circa Junii finem, absoluta Ticinensi obsidione trium annorum, & aliquot mensium sub initium illius inet anni.

(25) Nullum de Peredeo verbum habet Agnellus loco memorato; cùm tamen plura de illo referat Paulus Diaconus lib. 2. cap. 28, E quæ minimè placent Cl. Viro Benedicto Bacchinio, utpote satis inverosimilia. Existimat ergo doctus hic Scriptor, in observationibus ad vitam Petri Senioris, descripta è purioribus fontibus ab Agnello fuisse quæ narrat, cùm diem certum Alboini obitus, & mensem Augustum fugæ Helmigis cum Rosimunda Ravennam designet, quæ omnia silet Paulus, quamvis Chronologiæ illustrandæ summe opportuna. Sigonius cautè abstinet a narratione nocturni sceleris Peridei cum Rosimunda, quod Paulus refert, eumque tantummodo socium commissæ in Alboinum cædis facit, qua in re silentium Agnelli nihil evincere arbitror, cum satis ei fuerit patrati criminis præcipuum Auctorem, ac inde Sponsum Rosimundæ indicasse.

hunc ferat fructum. Paulus & Annonius (26) ipsum tres annos & sex menses regnasse in Italia scribunt, ex quo apparet, initium Regni non ab adventu ejus in Italiam, sed a victoria Mediolanensi esse sumendum. Quod qui non animadverterunt, maximis se inde erroribus in subducendis sequentium annorum rationibus involverunt.

CLEPHO REX.

ALboino ex rebus humanis sublato, ingens Longobardos mœstitia, ac tristis omnino luctus incessit; neque enim facilè parem se virtute, ac sapientia reperturos esse credebant. Indictis inde creando Regi comitiis, universi Ticini convenere, ac, Regio imperio comprobato, Clephonem, virum nobilitatis inter ipsos eximiæ, Regem declamavere. Hic pro insita genti superbia, crudeliter in victos consuluit. Quare quam furens Alboini victoria cladem Italiæ non intenderat, sedata illius administratio attulit: siquidem ordinare Regnum ingressus, nobiles plerosque subjectis in civitatibus homines, quibus ille pepercerat, aut ex urbibus expulit, aut opibus excellentes morte affecit. Continuato inde Alboini exemplo bello, Tanetum (27) oppidum Cispadanum recepit. Eodem anno Probinus Archiepiscopus Aquilejensis, & Joannes Pontifex mortui. (28) Probinum excepit Helias. Joannes, funestissimo Pontificatu acto, ex imminentibus Urbi cladibus suo magis, quàm Reip. tempore, ereptus hoc anno non habuit successorem. Postero, 575
Clepho Forum Cornelii occupavit. Hoc oppidum quondam L. Cornelius Sylla Dictator construxerat: inde, cum per bella civilia floruisset, tandem Narses exciderat. Clepho autem occupatum arce ad debellandos Ravennates firmissima communivit, quam Imolam dixit: unde oppidum quoque ipsum post Imolæ nomen invenit. Inde, cum menses duodeviginti regnasset, pueri familiaris sui manu percussus interiit. (29)

DUCES XXX.

EA re cognita, Longobardi comitia creando Regi iterum habuerunt: ac consilio habito, in posterum abstinendum à Regibus decreverunt; atque ex communi sententia rem universam triginta Ducibus permiserunt. (30) Ita sua cuique Urbs guber-

(26) Compertum est eruditis sub hoc nomine editam fuisse Parisiis anno 1514. è typographia Ascensiana Historiam Francorum, quæ postmodum *Aimoini* nomen semper prætulit. Illâ usum fuisse Sigonium, qui *Annonium* pluries in testem adducit, nullus dubitaverit; fortasse enim eidem nondum altera editio innotuerat, quæ memoratam historiam vero Auctori suo *Aimoino* restituit, & typis Vechelianis anno 1567. excusa pariter est in Urbe Parisiensi.

(27) Trans Niciam amnem, in via, ubi nunc est Vicus S. Hilarii. Vide Differt. Italiæ medii ævi Tom. X. Rerum Italicarum col CXXII.

(28) Non anno 574. sed superiore mortuum Joannem III., ac sepultum die XIII. Julii ex Anastasio tradit Pagius. Cl. Blanchinius in adnotat. ad Anastasium, diem 13. Julii anni 573. Joannis morti assignat. Probinum Aquilejensem Episcopum anno uno Ecclesiam illam administrasse tradit Paulus Diac. lib. 3. cap. 14. Dandulus col. 96. sedisse illum scribit *anno uno*, *mensibus VIII.* Quocirca cùm anno 569. Paulino successerit, ultra annum 571. minimè vitam produxit Sigonius, qui cum superiore anno creatum scripserat, optimè ad hunc annum illius mortem statuerat, Paulo Diacono unum tantùm regiminis annum eidem assignante.

(29) Cùm in adnotatione prima ad annum 574. dilucidè comprobatum arbitrer, Alboini mortem figendam esse anno 573., obitus Clephi, quem Paulus Diaconus regnasse tradit *annum unum*, *& sex menses* lib. 2. cap. 31. ad eundem inceptæ Chronologiæ ordinem redigi debet. Bacchinius in Differt. ante vitam Petri Senioris c. 3. n. 1. ait, interfecto Alboino statim Clephum Regem dictum, expletisque decem & octo mensium dominatione sublatum sub finem anni 574. Nihil tam repugnare video quin cum Sigonio differri possit usque ad initium anni 575. ejusdem interitus. Cùm enim Alboinus peremptus sit IV. Kal. Julii anno 573. apud Veronam, Paulus autem Diaconus loco memorato hæc scribat, *Langobardi verò apud Italiam omnes communi consilio Cleph nobilissimum de suis virum, in Urbe Ticinensium sibi Regem statuerunt*, aliquod intermedium tempus fluxisse, ad colligenda ex Italia Ducũ Langobardorum Comitia, statuendamque in Urbe Ticinensi successoris electionem, opinari possumus citra censuram; quo posito, tempus Regni Clephi, annus nempe unus, ac sex menses, usque ad Januarium anni 575. procul dubio protenderetur. Neque in hac sententia quidquam detrimenti patitur Historia Pauli Diaconi; siquidem crudelis irruptio Ducum Langobardorum in Ecclesias, Sacerdotes, Urbesque, *septimo anno ab adventu Albuini, & totius gentis*, suscepta, optimè affigi potest labenti Januario hujus anni, aliisque duobus mensibus Aprilem præcedentibus, cujus Calendis solummodo septimus is annus concludebatur. Pagius certè audiri non debet, qui ad annum 573. num. 3. rectè consignatam ait à Sigeberto in Chronico mortem Clephi ad annum 576. sibi enim ipsi apertè contradicere deprehenditur. Siquidem statuit obitum Autharis, seu Antharis Regis Langobardorum Nonis Septembribus anni 590., sumque regnasse scribit annos sex, teste Paulo Diacono; iniisse autem Regnum anno 586. post decem annos Imperii Ducum Langobardorum. Porrò ab anno 586. usque ad Nonas Septembris anni 590. nonnisi quinque anni, & etiam incompleti, numerari queunt. Itaque ex ipso Pagio retrahenda est mors Clephi ad annum 575., post quem regnaverint Duces annis decem usque ad annum 585., quo demum electus Autharis sexto Regni anno decesserit, anno nempe 590., ut accommodatè ad Pauli Diaconi Historiam narrat Sigonius; in hoc tamen corrigendus, quod *Forum Cornelii* occupatum à Clepho dicat, Arcemque conditam, quam *Imolam* appellavit; ex Agnello namque Bacchinius tradit id peractum primis hujus anni mensibus à Langobardis, qui mortuo Clepho *transierunt Tusciam usque Romam, & ponentes ignem, Petram-pertusam incendio concremaverunt, & construxerunt prædicti Langobardi Forum Cornelii*.

(30) De coactis hisce Comitiis, editoque per Langobardos publico decreto, ut imposterum à Regibus abstineretur, nullum prorsus verbum habet Paulus Diaconus, qui lib. 2. cap. 32. narrata Clephi morte, hæc statim subjungit: *Langobardi per annos decem, Regem non habentes, sub Ducibus fuerunt; unusquisque enim Ducum suam Civitatem obtinebat*. Vix autem credi potest, hanc insoliti regiminis solemnitatem, consilio habito, & ex communi sententia peractam, ut tradit Sigonius, a Langobardo Scriptore fuisse omnino prætermissam, si reverà collecti in unum Langobardi hæc Comitia celebravissent. Optimè igitur animadvertit Ca-

bernanda concessa, Zabano Ticinum, Alboino Mediolanum, Vallari Bergomum, Alahi Brixia, Eoino Tridentum, itemque ceteris cetera. Eodem anno (31) IV. Nonas Junii Benedictus civis Romanus Pontifex in locum Joannis est consecratus, homo, prout tristia hæc Italiæ tempora postula-
576 runt, eximia pietate ornatus. Sequenti, Duces, diviso inter se Regno, (32) certatim insitam adversus Italos barbariem effuderunt: nam & nobiles reliquos aut è civitatibus sustulerunt, aut tertiæ partis domesticorum vectigalium tributarios reliquerunt, &, popularibus ejectis, ipsi cum suis soli ferè oppida tenuerunt; & Basilicis, Templis, ac Monasteriis expilatis in Episcopos, Abbates, Presbyteros, Monachos, Monialesque exempla crudelitatis ultima, universa mœrente Italia, ediderunt. Itaque immanitate eorum offensi Saxones, qui cum eis venerant, Italia excessere. Eodem anno Justino Imperatore VI. Nonas Octobris extincto (33) Tiberius Thrax, Imperator jampridem ab eo destinatus, suscepit Imperium. Quo nuncio accepto Italiæ spes aliqua fortunæ est melioris oblata. Tenebant hoc tempore Galliam Franci, aliquot ante annis in eam ex Germania Transrhenana (34) profecti. Regnum autem Clotharii Regis filii quatuor inter se divisum administrabant, Cherebertus apud Parisios, Guntrannus Aureliis, Chilpericus inter Senones, Sigebertus Metis. (35) Longobardi autem Duces, Italia subacta, atque ad nihilum propè redacta superbi, præcipuè Zabanus, & Amo, & Rhodanus, proximo anno Fran- 577
ciam quoque sibi diripiendam, ac vastandam sumpserunt: siquidem expedito militum robore Subalpina oppida, quæ suo nondum parebant imperio, cum cepissent, trajectis Alpibus, ac divisis copiis proxima quæque Alpibus loca effusè populari cœperunt, atque in Provincia Amatum regionis Præfectum acie congressum interemerunt. (36) Quibus detrimentis Rex Guntrannus adductus, adversus eos Mummolum, &

Camillus Peregrinius, in secunda Dissertatione de Ducatu Beneventano, a recentioribus ferme omnibus plura hic referri, quæ nulla antiqui, nec idonei Scriptoris auctoritate fulciuntur. Primò, quòd Cleph mortuo tunc primùm instituti fuerint triginta Duces; eos enim jam Alboinus, ejusque successor Clephus subactis præfecerant Urbibus, nec triginta solùm erant, cùm Paulus Diaconus loco jam memorato sex enumeratis clarè testetur: *Sed & alii extra hos, in suis Urbibus triginta Duces fuerunt*. Secundò, quòd Langobardi Regiam abominarentur potestatem, eamque in communi consilio abrogaverint. Paulus namque nihil aliud enarrat, nisi quòd *per annos decem, Regem non habentes, sub Ducibus fuerunt*; id autem accidisse Peregrinius affirmat, quòd *ad Comitia pro novo Rege convenire differentes, singuli interim, singulas moderati fuerint attributas sibi Langobardorum turmas*. Itaque corrigendus hac in re Sigonius, qui nullo antiquo testimonio fultus recentiorum narrationes, credulo nimis calamo, Historiæ suæ adoptavit.

(31) Jam supra monuimus, errasse Sigonium in assignando anno interitus Joannis III Summi Pontificis; emendari ergo etiam hic debet, cùm anno superiore 574. Benedictus ad Pontificiam dignitatem evectus fuerit post decem menses, ac tres dies, seu ar. vacum Sedis, ut ex Anastasio colligit Pagius. Tam longi interpontificii caussam in tumultus à Langobardis in Italia excitatos conjicit Cl. Blanchinius, qui die 31. Maii anni 574. consecratum Benedictum asseverat.

(32) Si Paulum Diaconum sequi debemus, qui anno septimo post ingressum Alboini, ac Langobardicæ gentis in Italiam, effudisse hos Duces sacrilegam iram in templa, ac Sacerdotes enarrat, procul dubio ad superiorem annum revocanda initia sunt luctuosæ hujus vastationis, ut jam superiùs ostendimus.

(33) Justini junioris mortem biennio prævertit Sigonius; eum enim nonnisi anno 578. obiisse ex Alexandrino Chronico, aliisque monumentis probat Pagius ad eundem annum; diemque quintum Octobris extremum fuisse huic Imperatori testatur. Eandem sententiam contra Sigonium, Baronium, aliosque diversa tradentes, tuetur Eminentiss. Norisius de V. Synodo cap. 9. §. 1. plura veterum Scriptorum testimonia proferens, ac præcipuè Marii Aventicensis coævi, qui Indictione XII., cœpta Septembri mense anni 578., vita functum Justinum scribit.

(34) In aliis editionibus legitur, *ex Septentrione*; id in Bononiensi emendavit Sigonius. De origine & migrationibus Francorum recenter summa cum laude scripsit Cl. Eckhart in Comment. Rer. Franc. lib. 1.

(35) Errat Sigonius, asserens Sigebertum *hoc tempore*, idest anno 576., Regnum tenuisse; anno enim superiore peremptus jam fuerat, ut ex Gregorio Turonens. in Histor. Francor. à Ruinartio illustrata constat, & nunc inter omnes convenire Pagius affirmat ad annum 575. num. 1., & 579. num. 4. Descripsit hæc Sigonius è Paulo Diacono lib. 2. cap. 10., sed minimè animadvertit de hac Regum Francorum divisione mentionem fieri à Paulo sub iis temporibus, quibus Alboinus primò Italiam invaserat, ita scribens: *His diebus, quibus Langobardi Italiam invaserunt, Francorum Regnum, mortuo jam Rege Clotario, ejus filii quadrifariè regebant divisum* &c.: Hinc verò emendandus occurrit alter error, in quem lapsus est Sigonius, asserens ad hunc annum Saxones, Immanitate Langobardorum Ducum offensos, Italiâ excessisse. Paulus enim Diaconus narret lib. 3. cap. 7. Saxones, cùm jure proprio vivere à Langobardis minimè permitterentur, iter in patriam per Gallias suscepisse, atque ad Sigebertum pergentes obtinuisse, ut in locum, unde venerant, reverterentur. Igitur Saxonum ex Italia recessus in superiores annos referendus est, cùm anno præterito 575. Sigebertus jam obiisset. Cl. Eckhart Tom. I. Rerum Francicarum pag. 100. id contigisse scribit anno 573. sique hoc verum est, Alboino adhuc vivante Saxones Italiam dimisere; siquidem in Galliam pervenisse, antequam Messis colligeretur, tum Gregorius Turonensis, tum Paulus loco jam relato testantur.

(36) Pluries in Gallias Langobardos irrupisse usque ab Alboini regnantis initiis Gregorius Turonensis testatur lib. 4. cap. 42. & seqq. novæ editionis, ex quo eadem bella in Historiam suam intulit Paulus Diaconus lib. 3. cap. 1. & seqq. Irruptionem, hic à Sigonio narratam, fusè describunt iidem Scriptores locis memoratis; sed malè Sigonius tempora & historiam confundit. Prœlium, in quo Amatus Patricius a Langobardis obtruncatus est, maxima Burgundionum clade, circa annum 571. Cl. Eckhart, loco laudato, commissum testatur. Ingens tunc præda in Italiam è Galliis translata. Cùm verò iterum Langobardi Gallias invasissent, Mummulus, Amato Patricio suffectus, eosdem apud Ebredunensem Urbem magna edita strage fudit delevitque; id autem contigit antequam Saxones, qui cum Alboino ad Italiam se contulerant, in Gallias transmearent; siquidem Paulus Diaconus narrata Mummuli contra Langobardos victoria statim

& Chrannichidem misit. Ex quibus Mummolus magno prœlio victos Franciam cum præda, captivisque relinquere extemplò coëgit, atque Anagnii castrum in finibus Italiæ occupavit. (37) Chrannichis verò longius progressus Alpes superavit, ac Tridentum oppidum expugnavit. Verùm haud ita multo post in prœlio interemptus Eoioo Duci occasionem, ut Tridentum recuperaret, aperuit. Francis infelici eventu tentatis, Longobardi animum inde ad res Italicas retulerunt, ut quæ propter infirmimitatem spem victoriæ celerioris præbe-
578 rent, ac postero anno, Faroaldo Duce Spoletano Præfecto bellum facere instituerunt. Itaque exercitu adversùs Longinum Exarchum adducto, Ravennam, quæ ingenti præsidio tenebatur, tentare non ausi, Classem invaserunt, rati locum illum ad premendam Ravennam fore opportunissimum. Erat Classis oppidum non longe à Ravenna ad mare locatum, ita dictum, quòd ibi quondam Augustus, & successores ejus classem ad tuendam Superi maris oram constituissent; id oppidum, cum haud magno præsidio servaretur, levi certamine in potestatem adductum est. (38) Faroaldus præda ingenti aversa, & valido ibi præsidio relicto exercitum reduxit domum. (39) Pro-
579 ximo anno Longobardi communi consilio Etrutiam, quæ in ditione Romanorum remanserat, invadere, &, si res prospere cederet, ipsam demum adoriri Romam, decrevere. Quare contractis undique copiis infesto agmine in fines irruperunt, ac populationibus effuse factis, agrisque late igne, ferroque vastatis, oppida Romanæ ditionis aggressi sunt. Eo impetu Sutrium, Polimartium, Orta, Tudertum, Ameria, Perusia, Luceoli, & alia, vix ostentata oppugnatione, ad deditionem adducta. Nam Longinus ad superiora incommoda gravi Classensi quoque bello ita occupatus erat, ut vix satis virium ad Ravennatem agrum ab assiduis Longobardorum, qui Classem tenebant, incursionibus vindicandum haberet, ne dum longinquis Etruriæ occurrere detrimentis, & cladibus posset. Longobardi inde spe certiore sive prædæ, sive victoriæ Romanæ illecti, in agrum Romanum processerunt, ac pecoribus, quæ adipisci potuerunt, abactis, fœde in homines etiam, arbores, ac segetes, & tecta occurrentia sævierunt, ac demum Urbi ipsi castra admoverunt. Erat Urbs non solùm sine præsidio, sed etiam sine Duce, militumque Magistro; quodque calamitatem Civitatis augebat, ne frumentariæ quidem rei, si diutius sustinenda obsidio esset, affatim erat, quòd & continuæ Longobardorum incursiones agrestes in agris sine periculo versari non paterentur, & ea æstate messium nihil fecissent, & priorum annorum inopia ipsa Ecclesiæ horrea jam prope funditus exhausisset. Quod cum Benedictus Pontifex pro sua prudentia cerneret, extemplò literas ad Tiberium misit, (40) orans, ut si agrorum vastationi, atque Urbis obsidioni obviam ire præ longo marium, ac terrarum intervallo non posset, saltem se inopiæ, ac famis impendentis periculo liberaret, ac magnum frumenti numerum mari ad Urbem summitteret. Quod postquam accepit Tiberius, continuò naves onerarias in Ægyptum ad coëmendum frumentum ire, atque inde Romam contendere jussit. Interim Longobardi, cum reorata Urbis oppugnatione sæpius à muris Romanorum virtute repulsi minus opinione profecissent, Urbem obsidione cinxerant, spe ducti, se, quemadmodum pleraque Romanorum oppida fame ad deditionem adegissent, sic Romam quoque haud dubie compulsuros. Itaque ne quid in Urbem inferretur, quod ad levandam obsessorum inopiam pertineret, Urbem tanta cura circumsedebant, ut neminem aut exire, aut ingredi paterentur; quo fiebat, ut propter gliscentem in dies rerum omnium ad victum necessariarum penuriam Civitatis miserior, atque afflictior in dies conditio fieret. Ceterùm ad grave obsidionis incommodum

statim subjungit lib. 3. cap. 5. *Post hæc Saxones, qui cum Langobardis in Italiam venerant, in Gallias perrumpunt*. Eadem habet Gregorius Turonens. Cùm ergo Saxones cum uxoribus & liberis ex Italia recesserint anno 573., ut superiùs adnotavi, figenda videtur altera hæc Langobardorum irruptio anno 572. Demum expeditio à tribus Ducibus Zabano, Amone, & Rhodano in Gallias suscepta fuit post dimissam à Saxonibus Italiam, sed certè ante annum 575. cùm eam, vivente adhuc Sigeberto Rege, Gregorius Turon. & Paulus Diaconus peractam enarrent.

(37) Supra Tridentum positum fuisse hoc Castrum tradit Paulus Diaconus lib. 3. cap. 9. è quo hæc desumpsit Sigonius.

(38) Biennium insumptum in oppugnatione Classensis Oppidi à Faroaldo Duce Spoletano, ab anno nempe 576. usque ad 578. tradit Rubeus in Hist. Ravennæ ad hos annos.

(39) In aliis Editionibus hæc subsequuntur: *Benedictus Pontifex Gregorium Civem Romanum Diaconum Constantinopolim misit, ut apud Imperatorem Legatum Pontificium ageret, quem alii Apocrisarium, ac Responsalem dixerant. Ab eo cum eximia doctrina laude præstaret Eutychius Patriarcha Constantinopolitanus, haud dubiè de resurrectione, Hæreseos est convictus*. Sigonius in Bononiensi id expunxit, & meritò. Quamvis enim Joannes Diaconus lib. 1. cap 25. Benedictum I. Ecclesiastici hujus muneris, in Gregorium collati, auctorem faciat; Paulus tamen in ejusdem vita num. 7. Pelagio II. id attribuit. Universa verò recentium eruditorum cohors secundam hanc sententiam complectitur, magnusque parens Ecclesiasticæ historiæ Baronius hac in re Joannem redarguit ad annum 581. Contra verò Monachi Parisienses S. Mauri in vita S. Gregorii, ex ejus potissimum scriptis collecta, quam IV. volumini præfixere, religioni sibi ducentes fidem abrogare Joanni Diacono, qui tum scripta S. Gregorii, tum antiquissima Archivorum monumenta, quæ ad nos minimè pervenere, diligentissimè excussit, accedente etiam sedulo examine, atque approbatione Joannis VIII, cujus hortatu illam conscripsit, conciliare utrumque studuere, asserentes nihil vetare, quin credi possit à Benedicto I. Gregorium assumptum fuisse ad Ecclesiæ Romanæ Diaconatum, & fortassè etiam ad Legationem apud Imperatorem obeundam, sed cùm, citò decedente Benedicto, nonnisi sub Pelagio impleta fuerit, Paulum Diaconum non immeritò scripsisse hæc facta à Pelagio. Quidquid tamen de hoc sit, (quod tantummodo per conjecturam innuunt Benedictini) citra dubium est, S. Gregorium nonnisi à Pelagio II. Constantinopolim missum.

(40) De hisce Literis silet omnis antiquitas, nec mitti poterant, cùm Benedictus decesserit, antequam Tiberius solus regnaret, ut sequenti adnotatione patebit.

modum accessit importuna quoque mors Benedicti Pontificis, (41) qui miserias Italiæ lugens III. Kal. Augusti ex humanis excessit. Hunc verò dolorem magna ex parte lenivit Pelagius II., Civis Romanus, qui propter singularem sanctitatis, & prudentiæ opinionem III. Idus Novembris est subrogatus: (42) is, quòd, cincta undique Longobardorum stationibus Urbe nuncius ad Imperatorem mitti de more non posset, extemplò sine illius auctoritate est consecratus. Jam consumptis rebus omnibus nec longius fames ferri, nec diutius sustineri
580 obsidio poterat, cum quingentesimo octogesimo ineunte anno naves Tiberii frumento onustæ Ostiam accesserunt. (43) Frumentum in Urbem, quamquam contra tendentibus Longobardis, subvectum: Civitas, quæ jam ad extremum redacta, & inediâ, qua multi quoque perierant, diuturnâ erat confecta, diviso frumento vehementius accensa est ad reliqua obsidionis incommoda perferenda. Quod ubi Longobardi viderunt, de relinquenda obsidione consilium habuerunt, ac Romanis petentibus inducias concesserunt, easque interposito sacramento firmarunt. Verùm domos suas quisque dilapsi temere sævire in agrestes captivos præcipuo religionis odio instituerunt. Quippe alii, ut D. Gregorius in Dialogo refert, (44) cum Gentilium more victimas cæderent, quos carnes immolatitias secum edere nolle comperiebant, fœdissime trucidabant: alii, cum caput capræ immolassent, idque post solemnes circumcursationes; & nefandi carminis dedicationes summissis capitibus adorarent, quos à tam barbara superstitione refugientes videbant, miserè occidebant. His de rebus Helias Archiepiscopus Aquilejensis, (45) cum Gradum decessorum suorum exemplo incoleret, decretum à Pelagio Pontifice elicuit, ut ipsius Ecclesiæ sedes ex Aquileja Gradum transferretur, eaque Metropolis omnium Ecclesiarum Venetiæ, & Istriæ esset, atque Episcopis suis in ædem S. Euphemiæ ad Conventum vocatis decretum recitavit, (46) atque ex eorum sententia Aquilejensis Ecclesiæ interesse constituit, ut relictâ immanitati Longobardorum Aquilejâ sedes Episcopi in Grado, ut securiore ab eorum imperii loco, statueretur, & posthac Gradensis Ecclesia Venetiæ oræ, Istriæque Ecclesiarum caput, & mater appellaretur. Ab illo tempore Aquilejensis Antistes sese Patriarcham vocavit. Insequenti anno Fron- 581
ront

(41) Baronius credidit anno 577. obiisse Benedictum, ejusque sententiæ subscripsere Severinus Binius, Monachi Benedictini in memorata S. Gregorii vita, aliique. Seriùs hanc mortem protrahit Papebrochius in Conatu Chrono-historico, illam eodem anno consignans, quo Sigonius, idest 579. At invictis argumentis Card. Noris. loco laudato cap. 9. §. 4., Blanchinius, & Pagius tuentur è vivis ereptum Benedictum anno 578. Vide Pagium ad an. 577. num. 2. Ad annum quoque 578. retrahenda est obsidio Romæ a Langobardis Ducibus peracta, si verum est, ob grave illius incommodum, mœrore confectum obiisse Benedictum.

(42) Statuto errore obitus Benedicti, corrigenda quoque est Epocha electionis Pelagii II.; cùm enim Sedes vacaverit mensibus tantùm tribus, & diebus decem, ut Anastasius tradit, seu quatuor integris mensibus, ut Pagius contendit, necesse est eodem anno 578., quo Benedictus decessit, ad Pontificiam dignitatem evectum fuisse Pelagium. Trigesimum verò Novembris diem S. Andreæ Apostolo sacrum huic electioni Pagius assignat; Blanchinius diem 27. statuit.

(43) Anastasius Bibliothecarius in vita Benedicti Papæ hæc habet: *Dum cognovisset Justinus piissimus Imperator, quia Roma periclitaretur fame, & mortalitate, misit in Ægyptum, & oneratas naves frumento transmisit Romam*. Sigonius id Tiberio adscribit, falsa opinione captus, quòd ad illum Cæsarem missus fuerit a Benedicto Legatus Gregorius. Cæterùm Tiberius Augustus aliis bellis, curisque distentus, parum de recuperanda Italia, aut etiam Roma conservanda cogitavit, adeò ut *solis piorum, maximè verò ancillarum Dei precibus, & Sanctorum Apostolorum protectione tunc & postea Urbs stetisse videatur*, quemadmodum adnotavere Benedictini Monachi in vita S. Gregorii lib. 1. cap. 5 num. 5

(44) Nempe lib III. cap 27. & 28. Horum Martyrum memoria colitur die secundo Martii, Actaque eorundem illustrat Bollandus ad illum diem, de numero occisorum à Langobardis in odium Catholicæ fidei pluribus disputans. Annum certè, quo hi Martyres passi sunt, non rectè indicat Sigonius; Sanctus namque Gregorius hæc describens, *ante annos fermè quindecim* acta esse testatur; cùm igitur certum sit Dialogos ab hoc Pontifice conscriptos esse anno 593., statuendus est horum Martyrum natalis circa annum 579., quo illum consignat Baronius in Annalibus Ecclesiasticis, & in adnotationibus ad Martyrologium, eique subscribit Bollandus loco jam memorato.

(45) Optime emendavit Sigonius, quod in prima editione legebatur, *Patriarcha Aquilejensis*. Nondum enim *Patriarchæ* nomen Aquilejenses Præsules tunc sumpserant, ut Card. Norisius docet loco superiùs adnotato cap X.

(46) Andreas Dandulus, editus in XII volumine magnæ collectionis *Rerum Italicarum*, Synodum hanc ex antiquissimis codicibus descriptam recitat libro sexto suæ Historiæ in hæc verba: *Imperante Serenissimo Tiberio Constantino Augusto, anno Imperii ejus V, eodem Consule, sub die III. Nonarum Novembrium, Indictione decima tertia*. Characteres isti annum 579. prorsus indicant. Quamvis enim Panvinius in Fastis, Tiberii Consulatum sub anno 580. ponat, attamen corrigendus est ex Chronico Alexandrino, ubi Indictione XII Tiberius Constantinus primùm Consul dicitur, ut monet Em. Norisius de Synodo V. cap 9. §. 4., qui plura ad hoc firmandum profert. Itaque non ad hunc annum, sed ad superiorem reponenda est hæc Synodus; tunc enim verè annus quintus Tiberii decurrebat designati Cæsaris à Justino II., Idibus Novembris anni 574., & Indictio XIII. incœpta erat mense Septembri. Verum quidem est memoratam Synodum valde nutare, cùm tam celebris Concilii, in quo, Pontificio decreto instituta Metropolis fuit Gradensis Ecclesia, & Patriarchale inditum nomen, ut Sigonius narrat, nec Paulus Diaconus, nec Anastasius Bibliothecarius, nec Pelagius ipse II. in tribus epistolis ad Heliam datis, quidquam meminerint. Quin immo Cl. Bernardus Maria de Rubeis, quem ob insignem ingenii ac eruditionis præstantiam summopere colo, in *Dissertatione Historica de Schismate Aquilejensis Ecclesiæ*, edita Venetiis hoc anno 1732. eandem prorsus commentitiam vocat, validis argumentis probans figmentum hoc esse partim primò excusum post Pauli Diaconi mortem, partim consutum ex Actis Schismaticæ Synodi, quam a Paulino celebratam Pelagius I. in suis Epistolis certo testimonio nos docet. Quæ ille in hanc rem egregiè disputat, legi apud eundem possunt capite IX. ac X.

A roni Archiepiscopo Mediolanensi mortuo Laurentius est suffectus. (47) Gregorius autem Civis Rom. Diaconus, à Pelagio Pontifice Constantinopolim, ut Apocrisarium apud Tiberium ageret, missus, Eutychium Patriarcham male de mortuorum resurrectione libro edito sentientem deprehendit, ejusque errorem tanta sacrorum testimoniorum, prout erat prompti, atque eruditi in primis ingenii, multitudine confutavit, ut Eutychius, qui corpus nostrum impalpabile in resurrectione fore censuerat, mox morti proximus cum manus suæ cutem teneret, plurimis præsentibus dixerit: Confiteor, fore, ut omnes in hac carne resurgamus. (48) Ceterum & hoc, &

B 582 proximo Longobardi fidem, quam Romanis dederant, violarunt, atque infestos iterum in regionem eorum exercitus induxerunt, ac variis urbes, & castra maleficiis affecerunt, Longino adhuc etiam quotidianis Classensium incursionibus, præliisque implicito. Eodem anno, ut scribit Beda, IV. Idus Augusti Tiberius Imperator est mortuus, (49) majorem laudem ferens Christianæ pietatis, quàm militaris prudentiæ, aut virtutis. Mauricius ex Cappadocia, dux ejus, vir egregius, ducta in matrimonium filia, ex testamento ejus occepit Imperium. Hic, cum ut sapientia, sic fortitudine Justinum, & Tiberium superaret,

C ac quantum Imperio dedecus, & detrimentum, occupata à Longobardis Italia, afferret, animadverteret, exemplo, quod illi facere neglexerant, de pellendis illis varia secum inire consilia cœpit. Opportunè autem Pelagius Pontifex legatos ad eum misit, qui illum de universo statu Romanæ Urbis, atque Italiæ, & de assiduis Longobardorum injuriis edocerent, eademque mandata Gregorio Apocrisario suo per literas edidit: *Omnia, quæ necessaria sunt*, inquit, *tibi per Honoratum Notarium jussimus indicanda, ut, quoniam Ravennæ cum Domino Patricio fuit, ipse quæcumque opportuna judicaveris, Domino Imperatori exponat. Nam exprimi vix potest, quantis damnis, ac cladibus à Longobardis contra jusjurandum officiamur. Promisit autem nobis Sebastianus, se necessitates, & pericula totius Italiæ piissimo Domino Imperatori patefacturum. Agite igitur, & consulite, quanam ratione possitis maturè nostris periculis subvenire, quia Respublica in tantas angustias est adducta, ut nisi Princeps Magistrum Militum, & Ducem huc mittat, omnibus simus auxiliis destituti. Nam pleræque partes Romanæ ditionis præsidiis vacant, atque Exarchus scribit, nullum se nobis ferre auxilium posse; nam se ne ad Ravennæ quidem partes tuendas satis valere. Faxit Deus, ut Imperator noster subitò periculis præsto sit, priusquam nefandissimæ gentis*

(47) Omnium ferme Scriptorum Mediolanensium opinio fuit, Laurentium II. nonnisi mortuo Frontone ad Mediolanensis Ecclesiæ regimen fuisse delectum. Occasionem præbuere Indices recentiores Archiepiscoporum Mediolanensium, qui XII. tantùm annos Sedis Laurentio tribuunt, atque in ea sententia Baronius quoque fuit, statuens ideo Præturam Urbanam, à S. Gregorio administratam, anno 581.; cùm ipsemet asserat epistola 2. libri 3. ad Constantium, se Prætorem Urbis subscripsisse cautioni Fidei a Laurentio Episcopo missæ ad Apostolicam Sedem. Pugnare tamen hæc omnia cum recto temporum ordine, ac historiæ veritate, Card. Norisius loco sæpius relato §. 3., Pagius ad annum 581., & Benedictini S. Mauri in ejusdem vita, ostendunt argumentis, quæ hic repetere non vacat. Quod ad Laurentium pertinet, examinandæ ejusdem Episcopalis muneris Chronologiæ facem vividam prætulit antiquissimus Bibliothecæ Ambrosianæ catalogus a Papebrochio illustratus, atque alter a Mabillonio productus tom. 1. Musæi Italici, qui XIX. annos, ac septem menses illius Sedis adnotavere. Cùm verò XI. Frontoni tribuant, nec differri possit mors Laurentii ultra annum 593., quo jam successisse Constantium ex S. Gregorii epistolis constat, apertè colligitur, eodem tempore, quo Fronto Ecclesiam Mediolanensem sacrilegè occupabat, electum quoque in Archiepiscopum fuisse Laurentium II. Difficilius est statuere initium suscepti ab ipso pastoralis officii. Em. Norisius loco laudato id contigisse scribit anno 571. Papebrochius, & Pagius ad ineuntem annum 573. protrahunt, itaut ab Honorato, qui duos tantummodo annos sedisse in vetustis catalogis dicitur, per biennium legitimo Antistite Mediolanensis Ecclesia caruerit. Hanc ego sententiam libentiùs amplector; valde enim vero simile videtur, consternatos bellicis Langobardorum tumultibus, suaque a Patria exules cives nostros, in Januensem Urbem fugâ receptos, minimè cogitasse de eligendo statim post Honorati obitum novo Archiepiscopo; fortasse verò nondum ipsis innotuerat crimen Frontonis, Mediolani simoniacis artibus ad eam dignitatem provecti, ac proinde, post aliquod solummodo tempus detecta injusta ejusdem electione, collectis suffragiis Laurentium Archiepiscopum acclamavere. Liceat hic obiter nonnulla de Frontonis morte attexere; Scriptores namque Mediolanenses concordes tradunt, illum in Urbe hac nostra solemni supremi Numinis vindicta perculsum; varia tamen evulgavere, asserentibus aliis, proximè ad ædem S. Victoris in Romana porta extructam, hiante ex improviso tellure, absorptum fuisse; aliis verò, persequente eundem flamma cœlitus immissa, in nemore extra Urbem devoratum expirasse. At uterque catalogus Papebrochii, ac Mabillonii, cui consentit antiquus alter editus tomo IV. collectionis *Rerum Italicarum*, obiisse ipsum *Genuæ* dilucidis verbis affirmant. Siquidem comprehensus, utpote Sedis invasor, duci illuc potuit, ne ultro Ecclesiam Mediolanensem tyrannico premeret jugo, quemadmodum innuit Papebrochius. Lepidas igitur fabellas crediderim, quæ hactenus de Frontonis obitu in vulgus emanavere, pluribus adhuc (levi antiquitatis studio inspersis) dignum cives, exterosque tam severæ ultionis loca docentibus.

(48) Incertum esse, quo anno Constantinopolim missus fuerit S. Gregorius, asserunt Monachi Benedictini in ejusdem vita lib. 1. cap. 5. in eam sententiam propendentes, id contigisse statim ac Pelagius II. Benedicto successit, idest circa annum 578. De Eutychii Hæresi integram concertationem refert ipse S. Gregorius lib. XIV. Moralium à num. 72. ad 75. Rectè autem hoc anno collocatam à Sigonio, mors ipsius Eutychii evincit; anno enim sequenti 582. decessit Aprilis mense, ante Tiberium Imperatorem, sublatum mense Augusto anni memorati.

(49) Quatuor adhuc diebus supervixisse Tiberium ex Chronico Alexandrino, aliisque antiquis monumentis evincunt Norisius, & Pagius, jamque eruditis omnibus exploratum est, obiisse illum hoc anno die 14. Augusti, explosâ Baronii sententiâ, qui mortuum tradit Tiberium anno 586., à corrupto Evagrii textu in errorem adductus, quem tamen errorem ipsemet Baronius agnovit, Tiberii obitum retrahens ad annum 582. in Append. Tomi XII.

tis exercitus occupet, quæ adhuc à Republica obtinerentur. (50) His de rebus Mauricius in præsens Longinum, ut parum ad tantam rerum molem sustinendam idoneum, revocavit, ac Smaragdum Patricium, virum impigrum, atque in primis militiæ gnarum Exarchum cum novo exercitu Ravennam, Gregorium verò Ducem, & Castorium Magistrum Militum Romam destinavit. Poste-
583 ro anno Smaragdus cum firmo copiarum supplemento Ravennam advectus non ipsos solùm Ravennates, sed etiam omnes Italos melioris spe conditionis implevit. (51) Is, Ravennati re constituta, cum ad res militares animum intendisset, bellum Classense à Longino eceptum magna ope continuavit, ac variis prœliis hostium audaciam fregit, & Droctrulfum, virum bello egregium, à Longobardis ad Romanorum partes traduxit. Hic natione Suevus erat, puer quondam à Longobardis captus: ceterum occasionem veteris ulciscendæ fortunæ suæ quærentem Smaragdus sub adventum suum nactus perpulit, ut ad se transiret; quo facto, ille Brixillum oppidum ad Padum, Longobardis non caventibus, occupavit, acceptisque subitis à Smaragdo præsidiis, adversùs eos obtinuit. Gregorius autem Dux, & Castorius Magister Militum Romam progressi, ingenti omnes lætitia extulerunt, sperantes, se eorum consilio non tam Urbem, quàm agrum facilè tutaturos. Nec minore plausu populi Gregorius Apocrisiarius propter integritatis, & eruditionis suæ præstantiam in Urbem rediens, est exceptus. (52) Sequenti anno Mauricius, mul- 584
tis agitatis de pellendorum Longobardorum ratione consiliis, nullum opportunius esse constituit, quàm, ut Francos ad arma solicitaret; ut qui & bello semel à Longobardis lacessiti rursus eandem timere non immeritò procellam possent, & propter locorum vicinitatem magnam invadendi, atque evadendi facultatem haberent; quare legatos ad Childebertum Regem ad eam rem accendendum decrevit. Hujus consilii certiores facti Longobardi continuò, ut auctor est Annonius, legatos duodecim ad Mauricium Imperatorem, totidemque ad Guntrannum, & Childebertum Reges Francorum miserunt, ut pacem cum Imperatore facerent, & amicitiam cum Regibus instituerent, ac per eos Francis se tributo duodecim millium solidorum annuo devinxerunt. Eodem anno Droctrulfus magna Longobardis, qui Parmam, Regiumque tenebant, incommoda assiduis in eorum agrum incursionibus faciendis importavit, nec leviora Smaragdo Classem oppidum oppugnanti adjumenta suppeditavit, opportunis secundo Pado subsidiis summittendis. Insequenti, legati Mauricii in Franciam 585
accesserunt, ac, quinquaginta millibus solidorum Childeberto Regi oblatis, juvenem facilè perpulerunt, ut bellum cum Longobardis susciperet, atque trajectis Alpibus eos

(50) Epistolam hane recitat Johannes Diaconus in vita S. Gregorii lib. 1. num. 32., & ex eo Labbeus Tomo V. Conciliorum, sed diversis omnino verbis conceptam; proinde dicendum est, politiori facundia comptam fuisse a Sigonio, ac per compendium relatam.

(51) Exarchorum Ravennensium parum explorata adhuc est cum series, tum tempus. Rubeus in Hist. Ravennæ, delatum in eam Urbem Smaragdum Exarchum anno superiore 582. scribit. Panvinius, Scaliger, Freherus, aliique passim, Smaragdi adventum in Italiam ad annum 584. statuunt. Medius inter enunciatos Scriptores procedit Sigonius, hunc annum 583. adventui Ravennam Smaragdi assignans; sique conjecturis (quæ solæ supersunt) standum sit, verosimilior hæc opinio videtur. Prima est, Mauricium de urgendo in Langobardos bello cogitasse, statim ac Imperium est consecutus; præcipuè cùm Pelagius Summus Pontifex id per Apocrisarium solicitaret, ut Rubeus tradit. Secunda, Augustos, cùm soli Imperium inchoarent, consuevisse, alterum Exarchum in Italiam mittere, cum revocantes, qui sub Prædecessore Provinciam administraverat, quemadmodum Cl. Bacchinius animadvertit, exemplum Mauricii, Smaragdum Longino subrogantis inter alia proferens in Agnello pag. 147. num. 6. editionis Mediolanensis. Cùm igitur anno 582. Mauricius acclamatus fuerit Imperator, credi facillimè potest, designatum eo anno ad Exarchi munus Smaragdum, atque hoc anno in Italiam devectum.

(52) Falli hic Sigonium, qui reditum in Urbem S. Gregorii statuit ad an. 583., apertè docet epistola, a Sigonio ipso superiùs relata, Pelagii II. Constantinopolim ad ipsum missa *IV. Nonas Octobris, Indictione III.*, quæ procul dubio annum 584. designat. Baronius in annalibus reducem à Legatione sua Gregorium facit anno 586., sed postmodum in appendice ad Tomum XII. hanc sententiam revocavit, ac Gregorii reditum anno 584. affixit, atque huic postremæ opinioni subscribit Pagius, inquiens, vel sub finem hujus anni, vel sub initium sequentis Romæ Gregorium restitutum. Ut constanter hoc affirmet id in causa est, quòd Johannes Diac. in ejus vita lib. 1. cap. 33. asserat, Gregorium Romam rediisse cum Presbytero Maximiano, S. Andreæ Abbate, ac postmodum Episcopo Syracusano, quem constat, circa hoc tempus, Pelagii jussu è Constantinopoli in Urbem reversum. Attamen cùm attentè legerim Joannem Diaconum, nihil minus ab eo referri deprehendi, quam socium itineris Maximiano fuisse Gregorium; dum enim narrat miraculum navis, quæ aquis plena usque ad superiores tabulas, incolumis tamen post dies octo ad Cottonensem portum appulerat, egressoque Maximiano, ac sociis, statim in profundum demersa fuerat, ait hoc contigisse *per meritum Gregorii, quem Fratres visitaverant* Constantinopoli degentem, ut supra jam dixerat. Porrò si socius navigationis fuisset Gregorius, non præteritæ visitationis merito adscribendum erat conservatæ vitæ beneficium, sed præsentiæ, ac precibus sancti viri, in eodem cum ipsis versantis periculo. Præterea Gregorius ipse miraculum idem enarrans lib. 3. Dialogorum cap. 36. apertè docet se adhuc Constantinopoli moratum, cùm Maximianus Romam rediit; siquidem hæc scribit: *Dum jussione Pontificis mei in Constantinopolitanæ Urbis palatio responsis Ecclesiasticis deservirem, illic ad me idem Venerabilis Maximianus, caritate exigente, cum fratribus venit. Qui cùm ad Monasterium meum Romam rediret, in mari Adriatico nimia tempestate deprehensus, inæstimabili ordine, atque insuitata miracula, erga se, cunctosque, qui cum ipso aderant, Omnipotentis Dei & iram cognovit, & gratiam*. At ex hujusmodi loquendi modo quis non videt certo certiùs evinci, ab hac navigatione abfuisse Gregorium, qui, si præsens extitisset, fateri debuisset supremi Numinis beneficentiam, non tum Maximiano, ac sociis, sed etiam sibi ipsi famulæ propitiam? Meritò igitur Benedictini Patres in ejus vita lib. 1. cap. 5. asseruere, *expeditum non esse certò assignare, quo tempore Gregorius repatriaverit*.

eos ex Italia deturbaret. (53) Qua re audita, Longobardi Duces rebus suis timentes, transacto decennio, circa Septembrem (54) in Concilium convenere, ibique relatione de præsenti statu Reipublicæ facta, ut regius dominatus restitueretur, concordibus omnium sententiis decrevere, rati, se in hunc modum faciliùs & partum imperium retenturos, & Romanis nova, ut apparebat, adversùs se molientibus occursuros.

FL. AUTHARIS REX.

EXequentibus inde, quinam tanto dignus titulo foret, præterquam quòd nemo Autharim Clephonis filium opinione virtutis antecedebat, nomen etiam patrium ad dignitatem deferendam plurimum valuit. Autharis autem Rex designatus, cum Droctrulfi defectionem, & Brixilli amissionem iniquo animo ferret, Romanosque propterea sustulisse animos cerneret, omnium primùm rem eam sibi conficiendam est arbitratus. Itaque, ut celeritate hostes imparatos opprimeret, regno nondum constituto, exercitum Brixillum adduxit, ac castris positis omni ope oppugnare instituit. Ibi, cum obsidio resistentis virtute Droctrulfi in longum extraheretur, solemnes, quæ initio regni fiebant, munerum, honorumque distributiones obivit, ac ferme, quæ ad formandum regnum pertinebant, cuncta transegit; siquidem satis constat, ipsum regno Longobardorum, quod adhuc & viribus imbecillum, & dignitate parum speciosum fuerat, multum & amplitudinis ad decus, & opum ad potentiam addidisse. Instituit enim, ut Reges Flavii nomine, antiquo Imperatorum exemplo, appellarentur; & ut à singulis Ducibus vectigalium suorum dimidium ad regiam tuendam amplitudinem conferretur. Is censuს tertio quoque anno in Palatium regium à Jacobo Gualla scribitur esse illatus. Illis verò usum urbium, dominio, & jure sibi retento, reliquit; neque successores tradidit, nisi aut virili extincta stirpe, aut conflata defectione. (55) Brixillum interea & terrestribus, & navalibus apparatibus vehementissimè oppugnatum, tamen Droctrulfo, & subsidiariis ad omnes conatus hostium strennè occurrentibus validè resistebat: verùm infinita ingruente, & in muros assiduè à Pado, terraque scandente multitudine Droctrulfus exterritus postremò oppidum dedidit ea conditione, ut ipse cum præsidio dimitteretur incolumis. Autharis Brixillo potitus muros, ne in posterum receptaculum hostium esset, ad solum usque dejecit. Droctrulfus Ravennam ad Smaragdum profectus. Is, Classis oppido militum corona circundato, Longobardos assiduis oppugnationibus fatigabat: Droctrulso autem ad se cum suis veniente, viro non solùm manu, sed etiam consilio ad omnia audenda promptissimo, hostes premere eò vehementius institit. Eodem tempore Patriarcha Aquilejensis Helias veterem hæresim renovavit de tribus capitibus Concilii Chalcedonensis. Nam id Concilium Theodorum Episcopum Mopsuestenum laudaverat, & Theodoritum Cyrensem, atque Ibam Edessenum Episcopos ab Ephesino Concilio prædatorio condemnatos, cum anathema Nestorio, & Eutycheti dixissent, Ecclesiis restituerat; post autem Concilium Constantinopolitanum scripta eorum, tanquam à veritate Catholica dissidentia, condemnarat. Episcopi autem Venetiæ, Liguriæ, & Istriæ prioribus annis Concilium Constantinopolitanum eo nomine respuerant, quòd Chalcedonense damnasset, qua illorum opinione à Pelagio primo Pontifice refutata, Helias ad alteram partem se retulit, ac tria capita Chalcedonensis Concilii reprobavit. Qua re cognita Pelagius Pontifex prioris Pelagii exemplum sequutus errorem ejus coarguit, atque, ut in fide Catholicorum perseverasse vellet, admonuit, eleganti epistola per Gregorium Dia-

(53) Si fides habenda est Gregorio Turonensi, auctori his temporibus æquali, & in ipsis Galliis scribenti, hæc Mauricii Imperatoris Legatio in Franciam multò citius contigit. Postquam enim narravit, Childebertum II., anno IX. sui Regni, qui anno 584 respondet, in Italiam contra Langobardos venisse, atque ab iisdem, illius instructissimas copias timentibus, seque ideo ejusdem ditioni subdentibus, multis donatum muneribus in Gallias fuisse reversum, statim subjungit: *Ab Imperatore Mauricio ante hos annos quinquaginta millia solidorum acceperat, ut Langobardos de Italia extruderet. Audito autem, Imperator, quòd cum iis in pace conjunctus esset, pecuniam repetebat, sed hic fidus à solatiis ne responsum quidem pro hac re reddere voluit.* Præcessit igitur hunc annum Legatio Mauricii; quamvis enim idem Gregorius, alteram narrans expeditionem à Childeberto peractam anno 585., afferat fuisse à Missis Imperialibus compulsum, *qui aurum, quod anno superiore datum fuerat, requirebant*, intelligendum crediderim, non de anno proxime elapso, sed de altero præcedente, nisi contradictionis Gregorium incusare velimus. Certè Franciscus de Mezeray in Historia Francica gallicè scripta, erogata à Legatis Mauricii Childeberto II. quinquaginta millia Nummorum, ut contra Langobardos moveret, anno 583. enarrat. Sigonius verò, qui id in annum 585. differt, deceptus est à Paulo Diacono, qui lib. 3. cap. 17. secundam expeditionem cum prima confundit.

(54) Decennium Imperii Ducum expiraverat sub finem anni 584., aut Januario mense anni sequentis, ut superiùs statuimus. Anno igitur 585. institutus est Rex Autharis, ut Cl. Bacchinius jam adnotavit in laterculo Regum Langobardorum jam indicato, editoque contra Camilli Peregrini Chronologiam. Porrò si *circa Septembrem* renunciatus in Regem fuisset Autharis, ut tradit Sigonius, quinque tantùm annos & aliquot dies regnasset, cùm è Sigonio ipso ejusdem mors referatur ad *Nonas Septembris* anni 590. Paulus verò eidem sex annos assignat, quorum ultimus, nisi completus, saltem provectus intelligi debet. Præterea, si ofque ad Septembrem producta fuisset Autharis electio, non decem tantùm annis, sed undecim, Duces imperassent, contra Pauli testimonium. Itaque ad initium anni 585. figenda est Autharis in Regem electio.

(55) Originem *Feudorum*, quorum initia, non secus ac Nili fontes, a Scriptoribus superiorum temporum infelici conatu tentata, densioribus etiam tenebris involuta fuere, ex hac Autharis Regis institutione apud Italos profluxisse, nemo in præsens ignorat. Plura in hanc rem eruditè differit Auctor Historiæ Civilis Regni Neapolitani lib. 4. cap. 1. num. 3. Georgius quoque Adamus Struvius in Syntagmate Juris Feudalis cap. 1. condita primùm à Langobardis hoc tempore in Italia *Feuda*, celebrium Auctorum testimoniis confirmat.

Diaconum, virum, ut diximus, eruditissimum scripta. Quem errorem Helias non solùm non abjecit, ut oportuit, sed eodem etiam tres suos ex Istria suffraganeos imbuit; quin etiam Joannem Ravennatem Archiepiscopum in suam sententiam traxit. (56) Interim Autharis per hiemem reliquis regni partibus ordinandis vacavit. In primis autem justitiam constituit, & religionem. Justitiæ opera fuere furta, rapinæ, cædes, adulteria, & reliqua ejusmodi flagitia ipso regnante severissimè vindicata; religionis verò, quòd ipse abjecta Gentilitate Christiana sacra suscepit, atque alios ad sui imitationem multos adduxit; verum, quod gloriam ejus immortalem imminuit, Arrianam opinionem ipse cum suis imbibit, quæ Christum Patre minorem, neque ejusdem cum eo esse substantiæ asserebat, ac Nicæno, aliisque damnata Conciliis fuerat. Itaque Longobardi posthac suos in civitatibus & ipsi Episcopos habuerunt, & Catholicis multis in rebus eo quoque nomine incommodi, infestique fuerunt. Narrat Divus Gregorius in Dialogo, (57) cum Episcopus Longobardus, idest Arrianus, Spoletum venisset, ædem, in qua sacris operaretur, à Catholico Episcopo flagitasse. Illo verò daturum se abnuente, Arrianum se postridie accessurum, atque Basilicam Beati Petri Apostoli (58) per vim occupaturum, esse minatum. Quod ubi ædituus sensit, continuò ædem occlusit, serasque objecit, ac lampades omnes, postquam advesperavit, extinxit, seque ædis in penetralibus abdidit. Postridie mane Arrianus ad ædem cum armata multitudine vênit, eo animo, ut si clausas januas invenisset, postes effringeret. Ecce autem ubi accessit, repente omnes simul januæ patuerunt, atque universæ sua sponte lampades exarserunt. Arrianus autem subito luminibus captus alienas inter manus ad hospitium est reductus: quamrem ubi Longobardi ex Ducatu Spoletano noverunt, ultro manus inde à Catholicis
Templis abstinuerunt. Postero anno Sma- 586
ragdus, cum terrestri oppugnatione Classem frustra se tentare videret, Droctrulfi consilio usus, naves paravit, atque ad Classem, quà mari alluebatur, admovit, ratus eam partem, ut mari tutam, fore propugnatoribus, ac stationibus vacuam, neque secus, quàm putarat, invenit; itaque scalis repente in murum illatis facile, cum nemo armatus obsisteret, in oppidum perrupit, ac Longobardos arma ponere, ac sese dedere compulit: ex iis aliis vita, alii libertate multati. Autharis hac re accepta doluit, verum Francorum metu exanimatus re Romana in præsens omissa inducias cum Smaragdo in triennium pepigit. Hic erat Childebertus Rex, qui Mauricii Imperatoris impulsu adversùs Longobardos cum maximis Francorum copiis contendebat. Quem Autharis ubi Alpes superare accepit, subito, ut erat egregiè rei militaris peritus, utile consilium expedivit; quippe æquo Marte se confligere cum eis posse diffisus, Ducibus Longobardis mandata edidit, ut urbes suas idoneis munitionibus, ac validis præsidiis confirmarent, atque intra muros Franci procellam exercitus expectarent, reliqua judicio, ac potestati suæ permitterent. Childebertus in Italiæ campos degressus de singulis oppidis adoriendis disceptare consilio advocato instituit. Dum autem ille huic consultationi, exercitu prædas ex proximis agris agente, intentus est, Antharis legatos ad eum de pace misit, ac magnis muneribus datis, ut intactis Longobardis in Franciam se referret, evicit. (59) Quod ubi accepit Mauricius, se delusum

(56) Celebrem trium capitulorum controversiam, & Aquilejensis Schismatis historiam fusè, ac eruditè describunt, tum Bollandus in Vita S. Ingenuini Sabionensis Episcopi ad diem V. Februarii, tum Card. Norisius in Dissertatione de V. Synodo. Pleniùs, & accuratiùs eandem recensuit superiùs laudatus P. Bernardus Maria de Rubeis peculiari libello, ea de re Venetiis edito. Mirum autem est, quot insignes etiam Scriptores in errorem traxerit Paulus Diaconus, qui lib. 3. cap. 20., seu ex historiæ ignorantia, ut tradit Card. Norisius; seu quia trium capitulorum defensoribus addictus esset, ut censuit Bacchinius in observatione ad vitam Joannis Romani Ravennatis Episcopi, hæc scripsit: *Hic Pelagius* (nempe II) *Heliæ Aquilejensi Episcopo, nolenti tria capitula Chalcedonensis Synodi suscipere, Epistolam satis utilem misit, quam B. Gregorius, cùm esset adhuc Diaconus, conscripsit*. Hinc apud multos absurda invaluit opinio, eos, qui tria capitula suscepissent, catholicos esse, qui damnassent schismaticos; cùm toto Cœlo hæc distent, & ex Epistolis tum Pelagii ipsius, tum S. Gregorii contrarium evincatur. Indigna autem calumnia est, qua Sigonius, aliique, Joannis Ravennatis Episcopi famam denigravere, eundem Schismaticis adnumerantes. Id egregiè refutavit Clar. Bacchinius loco superiùs relato. Eminentiss. verò Norisius vix fide dignum censet, non hisce solùm criminibus, sed aliis quoque turpioribus, hæresis videlicet Manichææ, infamari potuisse a Panvinio, Palladio, cæterisque magni nominis viris Antistitem illum, qui se vindicem Catholicæ Fidei, ac Romanæ Ecclesiæ semper adeò præstitit, ut eidem S. Gregorius Magnus libros *de Cura Pastorali*, statim Pontifex nuncupaverit, totque postmodum Literas dederit, se ejus morti se indoluisse testatus sit lib. 4. epist. 23. antiquæ editionis. Rubeus quoque in Historia Ravennæ edita Venetiis 1589. ad annum 586. Blondo potiùs, quam Paulo Diacono se subscribere profitetur, pluraque in commendationem hujus dignissimi Præsulis refert, adeout immeritò à Bacchinio Rubeus numeretur inter eos, qui contrariam Joanni sententiam protulere. Quæ igitur in Joannem hunc acriore stylo sparsim in hac Historia congessit Sigonius, minimè sunt attendenda.

(57) Lib. 3. cap. 29. editionis illustratæ à Monachis Benedictinis.

(58) In editione memorata legitur, *Beati Pauli Apostoli*.

(59) Secundam Childeberti expeditionem in hunc modum refert Greg. Turon. lib. 8. cap. 18. postremæ editionis: *Childebertus, compellentibus Missis Imperialibus, qui aurum, quod anno superiore datum fuerat, requirebant, exercitum in Italiam dirigit; fama enim erat, sororem Ingundem jam Constantinopolim fuisse translatam. Sed cùm Duces inter se altercarentur, regressi sunt sine ullius lucri acquisitione*. Expeditio hæc anno 585. contigit, ut Theodoricus Ruinart in Chronologia, ejusdem Gregorii historiæ apposita, statuit, probatque Ingundis mentio; Cùm enim Hermenegildus ejusdem conjux, impiè necatus à Patre Leovigildo martyrium subierit, instante Paschali solemnitate anno III. Mauricii Imperatoris, ut Ab. Biclariensis testatur, ac propterea anno 585., confirmante Pagio contra Baronium; Ingundis ex Hispania statim se fugâ proripiens, Constan-

sum à Childeberto querens, quotidianis solicitare eum legationibus non destitit, ut aut pecuniam redderet, aut promissa servaret, ac Longobardis bellum inferret. Per id tempus Ingundis Childeberti soror, Levigildo marito (60) Rege Hispaniæ inter fecto, ex Hispania metu perculsa profugerat. Hanc igitur Childebertus recepturum se sperans, quòd Constantinopoli esse audisset, Mauricio roganti rursus obtempera-
587 vit, ac postero anno firmum alterum Francorum, Alemanotumque exercitum in Italiam misit; verum seditione in itinere inter Francos, Alemanosque oborta, ne nunc quidem momenti quidquam ad victoriam attulit. (61) Eo metu Autharis liberatus tertio ipso pactarum induciarum anno Italicos duabus adhuc integris in partibus est aggressus. Uni erant Istri, quos in transitu Alboinus omiserat, altera insula Comacina, in quam sub Alboini adventum multi confugerant, atque ingentibus eò divitiis ex vicinis urbibus comportatis jam per viginti annos in medio Longobardorum regno tenebant. Ad Istros Eoinus Tridentinorum Dux cum firmo militum robore missus; ipse bellum Comacinatibus intulit. Istri prædis, incendiisque late in finibus suis factis exterriti, legatos statim ad Regem de pace miserunt, ac grandi pecuniæ summa soluta in annum inducias impetrarunt. Autharis navigiis ad trajectionem paratis exercitum in Comacinam induxit, atque oppidum, defendente Francilione Magistro militum, acriter oppugnavit, atque ad extremum post sex menses in deditionem accepit. Francilio cum conjuge, bonisque suis Ravennam abire permissus: reliquus thesaurus Veronam avectus prædam multarum captarum urbium adæquavit. Smaragdus Exarchus opem ferre neutri parti in tempore potuit. Eodem anno Helias Patriarcha est mortuus. (62) Severus civis Ravennas in ejus locum suffectus. Hic decessoris sui sententia reprobata unà cum Catholicis tria, quæ jactabantur, Chalcedonensis Concilii capita comprobavit. Quod ubi Joannes Ravennas Antistes accepit, hominem de suscepta dimovere sententia nisus, postquam verbis, ac ratione non potuit, Smaragdum ad vim ei faciendam induxit. Smaragdus homo rudis facile auctoritati Archiepiscopi paruit, ac Gradum cum globo armatorum profectus Severum in Basilica comprehendit, atque inde extractum Ravennam cum iis, quos diximus, Istriæ Episcopis ab Helia quondam corruptis avexit, eumque variis minis illatis assentiri Joanni coegit. Res erat novo, eoque pessimo exemplo acta, & propterea apud Catholicos non Joannes solùm, sed etiam Smaragdus magna flagrabat infamia. Itaque ubi id Mauricius novit, iracundia incitatus Smaragdum ab Italica Præfectura
removit, & postero anno Romanum Patri- 588
cium ei successorem summisit. (63) Eo anno Severus Patriarcha à Joanne dimissus, cum Gradum se recepisset, ab Episcopis, & Clero suo, tanquam hæreticus, est repulsus. Qua de re animi anxius conventum eorum in Mariano coëgit, ac se hæreticis Ravennæ per vim assensisse, seque Chalcedonense Concilium unà cum Catholicis approbare juravit. Episcopi, qui rectam fidem amplexi se à Patriarchæ auctoritate removerant, fuere Altinas, Sabionensis, Tridentinus, Veronensis, Vicetinus, Tarvisinus, Feltrinus, Saccilanus, Belunensis, Juliensis, & Polanus. (64) Interim Mauricius, cum inanem superioris quoque anni Fran-

stantinopolim versùs iter susceprit; rumorque allatus ad Childebertum, quòd illuc jam pervenisset, eumdem impulit, ut eodem anno in Italiam, Mauricii gratiam initurus, copias dirigeret; quamvis revera Ingundis Urbem illam Regiam minimè attigerit, in Africam deportata, ibidemque mortua, ac sepulta. Interim adnotandum est, quæ hic narrat Sigonius de militari experientia, ac consilio Autharis, Duces suos in munitis Urbibus detinentis, ad posteriorem Gallici illius Regis expeditionem pertinere, ut infra videbimus.

(60) Veriùs *Hermenegildo*, qui Leovigildum patrem, carnificem sensit, ut omnibus notum.

(61) Hanc Childeberti expeditionem non aliam esse, quam supra jam memoratam, & ad annum 585. referendam, constat ex ipsis Gregorii Turonensis verbis, qui eamdem incassum abiisse ob Ducum Francorum altercationem narrat. Nihilominus hoc anno gestum esse à Francis contra Langobardos bellum negari nequit; Joannes enim Abbas Biclariensis refert, anno Imperii Mauricii quinto, Reccaredi Regni primo, Romanos (idest Græcos) adjuvantibus Francis cum Langobardis conflixisse, partemque Italiæ ab ipsis occupatam recuperasse. Notæ Chronicæ superiùs relatæ annum 587. indubiè designant. Id autem adnotandum censui, cùm nihil de hoc bello in historiis legatur, ut cl. Joannes Eckhart in Comment. Rer. Francic. Tom. I. fol. 138. animadvertit.

(62) Heliæ mortem Ughellus in Aquilejensibus Episcopis ad annum 589. refert, at fallitur; Smaragdus enim Exarchus, qui Severum illius successorem immissis militibus Ravennam traxerat (Pelagio II. adhortante), ut schisma ejuraret, hoc anno 587. Romano, novo Exarcho, locum cessit, quemadmodum Bacchinius in observatione ad vitam Joannis Romani num. 5. tradit. Rubeus in Histor. Ravenn. Heliæ mortuo successisse Severum anno 586. narrat. Idque optimè congruit Chronologiæ tum Pauli Diaconi lib. 3. cap. 26. qui rotundo numero annos XV. sedis Heliæ tribuit, tum Danduli col. 103. qui annis XIV. mensibus X. diebus XXI. perdurasse eumdem in Aquilejensis Ecclesiæ regimine scribit: cùm enim anno 571. institutus Episcopus fuerit, ejusdem mors figenda est anno 586., adeòque Sigonius emendandus, qui tresdecim tantùm annos regiminis Heliæ assignat, ab anno nempe 574. ad annum 587.

(63) Anno superiore 587. suffectus est Smaragdo in Exarchatu Romanus Patricius, ut ad eum annum tradit Rubeus, cui subscribunt Bacchinius, Card. Norisius, aliique.

(64) Universam hanc narrationem è lutulentis fontibus hausit Sigonius. I. Severus non modò Decessoris sui Heliæ sententiam non reprobavit, sed in ea propugnanda contra Pelagii, ac Gregorii Magni Summorum Pontificum monita, & minas contumax semper fuit, & quamvis à Smaragdo Ravennam ductus resipuerit, Catholicum dogma professus, Gradensi tamen Ecclesiæ restitutus, primævum Schisma complexus est, illud obstinatè usque ad obitum fovens. II. Neque verum est, Smaragdum hominem rudem à Joanne Ravennate Antistite sollicitatum fuisse, ut vim inferret Severo; id enim præstitit Pontifex ipse Pelagius, qui, tribus Epistolis ad Episcopos Istriæ incassum datis, intelligens non calamo, sed armis cum ipsis agendum, Exarchum contra eosdem per literas incitavit. III. Commentitium

Francorum expeditionem audisset, ira percitus, atque animi dolore incensus, literis, nunciisque urgere Childebertum perrexit, ut aliquando tandem promissa præstaret, & Longobardos invaderet. (65) Childebertus autem agi dignitatem jam suam ratus, nisi certum fidei, virtutisque suæ specimen Imperatori toties repetenti præberet, tertiam in Italiam profectionem paravit, majoribus, quàm unquam ante, copiis ex omni parte collectis. Hoc cognito Autharis omnem sibi belli gerendi rationem mutandam existimavit, nunquam Francos inferendi belli finem facturos, nisi ubi justo prœlio fuerint profligati; audendum igitur esse, atque omnibus Longobardi nominis viribus in aciem descendendum, ac, Deo bene juvante, pugnandum. Martem belli communem esse, ut non semper in prœliis multitudinem, sic plerunque virtutem maximum ad victoriam momentum afferre. Itaque delectus toto regno quàm acerrimè haberi jubet, ac maximo confecto exercitu transgressis tandem in Italiam Francis occurrit. Ibi Longobardos hortatus, ut virtutem pristinam retinerent, qua nuper Gepidas, atque Italos devicissent, memoresque essent, se nunc non, ut ante, de imperio, sed de libertate, ac salute pugnare, neque cum Italis, sed cum Francis certare, quos per annos quindecim prope quotidianos hostes, atque assiduè in lateribus hærentes haberent, descendit in aciem. Signo prœlii dato, acriter utrinque exercitus concurrêre, æquata primo pugna postremò Francorum acies inclinavit. Fusos, fugatosque Longobardi insequuti fœdissime conciderunt. Quos verò reliquos prœlium, atque ira Longobardorum fecit, eos domum repetentes frigus ferme, famesque consumpsit; ad summum clades ingens illata, mirificè nomen Autharis illustratum. His rebus prospere gestis inflatus Autharis, cum citeriorem Italiam ferme omnem suum ad obsequium rede-

titium quoque videtur, Smaragdum ex Italia a Mauricio revocatum, eo quod armatam in Severùm manum intulisset; siquidem Schismatici Præsules, qui, ut justam Summi Pontificis iram declinarent, ad Mauricium Imperatorem data ad ipsum epistola confugere, id minimè reticuissent, nec illum de re omni conscium facere tanto studio curassent, si hujusmodi exemplo ipsis patrocinantem Cæsarem jam sensissent. Nec mirum ast, Sigonium hac in re deceptum fuisse, cùm etiam Paulus Diaconus vulgatas à Schismaticis fabulas credulè exceperit, historiæ suæ inseruerit, Smaragdum ob violatam Sacerdotibus reverentiam à *Dæmone non injuste correptum* lib 3 cap. 26. quod prorsus falsum esse Eruditi norunt. IV. Quæ de infamia apud Catholicos, à Joanne Episcopo Ravennate comparata, scribit Sigonius, à præconcepta illa falsa opinione proficiscuntur, quòd optimus ille Antistes schismate laboraret; enorme autem hoc probrum satis superque diluunt S. Gregorii epistolæ, quæ illius pietatem, ac studium erga Cathòlicam Fidem commendant, ut superiùs jam diximus. V. Episcopi, qui in *Mariano*, seu *Marano*, ad Synodum convenere, non rectam fidem amplexi sunt, sed Severo in sententiam suam iterum reducto, Schismá confirmavere. Hæc omnia à sæpius laudato Card. Norisio latè explicantur. VI. Decem tantum Episcopos in prædicta Synodo collectos scribit Paulus Diac. lib. 3. cap. 26., ubi *Clarissimus de Concordia* cum *Altinensi* confunditur, non Pauli, sed Librariorum mendo. Sigonius duos addit, *Julsensem*, & *Polanum*, qui verè in MS. Codice Ambrosiano, & Lindembrogii, sed vitiosè, leguntur; in eo tamen est emendandus, quòd *Saccilanum* Episcopum eum appellet, quem Paulus Diaconus vocat *Agnellum de Acilo*. De qua re vide quæ egregiè disputat doctissimus æquè ac mihi amore conjunctissimus Jo. Gaspar Berettarum in Dissertatione Chorographica Italiæ medii Ævi, nunquam satis laudata, atque inserta Tomo X. *Rerum Italicarum*, tum in Apologia pro eadem ad tres censuras, Viterbiensem, Venetam, & Brixianam pag. 83. ubi neutrum verum esse contendit, cùm & Pauli textum corruptum esse affirmet, & incertum maneat an *Saccilum*, Episcopale unquam fuerit; unde reponendum censet *Agellus Conetensis*, ut in vitis Patriarcarum Aquilejensium à Muratorio editis, atque hoc Conciliabulum referentibus, clarè indicatur. Contra ipsum tamen validè pugnat memoratus P. Bernardus Maria de Rubeis in Dissertatione superiùs relata cap. XI, Pauli Diaconi textum defendens.

De tempore hujus Conventus diversimodè sentit Pagius, illum biennio differens, ad annum nempe 590. Sed citra verum, ut arbitror; quamvis enim eo anno celebratum Conciliabulum fuerit à contumacibus Episcopis, ut sese à decreto Gregorii Summi Pontificis, Severum, ac reliquos Schismaticos Antistites Romam evocantis, eximerent, diversum tamen ab illo fuit, quod Paulus Diaconus, *Mariani* actum commemorat, quemadmodum dilucidè docent subscriptiones diversæ apud Cardinalem Norisium legendæ. Immo cùm alter *Concordiæ*, Episcopus *Augustus* subscriptus ibidem occurrat, manifestum fit, Marianensem pseudo-Synodum, cui *Clarissimus Concordiensis* interfuit, superiori tempore fuisse collectam. Rectè igitur collocata ad hunc annum à Sigonio credi potest; cùm enim Severum uno anno Ravennæ detentum Paulus scribat, ac subinde narret, Præsules Istriæ, ac Venetiarum eundem reversum, a communione ipsorum repulisse, eo quod sententiam primam ejurasset, non ante *Mariani* convenere, quam Severus iterum eorumdem opinioni adhæsit, ut idem Paulus testatur inquiens: *Post hæc facta est Synodus Decem Episcoporum in Mariano, ubi receperunt Patriarcham Aquilejensem, dantem libellum erroris sui*. Hæc autem omnia Sigonii Epochæ optimè favent.

De Loco item non levis est quæstio. *Marianum* in stagnis Adriaticis, ac Forojuliensi littora designant Cardinalis Norisius, & Pagius; *Marianum* ad fontes Celion cæteri, qui Pauli lectioni subscribunt. Cl Auctor Dissert. Italiæ medii ævi in Apologia ad censuras pag. 293. secundam sententiam tuetur; at P. Bernardus Maria de Rubeis primam veriorem esse, integro capite XII, perfractè contendit.

(65) Gregorius Turon. tertiam hanc expeditionem referens, quæ verè hoc anno contigit, diversa prorsus tradit, nitque lib 9. cap 25. postremæ editionis, quòd *Childebertus, cùm petentibus Longobardis sororem suam* (Clodosvindam) *Regi eorum* (Authari) *esse conjugem, acceptis muneribus promisisset, advenientibus Gothorum Legatis, ipsum, eo quod gentem illam ad Fidem Catholicam conversam fuisse cognoscerat, repromisit, ac Legationem ad Imperatorem direxit, ut quod prius non fecerat, nunc contra Longobardorum gentem debellans, cum ejus consilio, eos ab Italia removeret*. Ob has igitur simultates inter duos Reges obortas Childebertus sponte sua novum cum Mauricio Imperatore fœdus firmavit, Legatione ad ipsum directa, atque in Italiam exercitum misit, quamvis exitu infelicissimo, cùm Gregorius ipse fateatur, *tantam fuisse stragem de Francorum exercitu, ut olim similis non recolatur*. Eadem habet Paulus Diaconus lib. 3 cap. 27. & 28. editionis Mediolanensis.

redegisset, quod nemo adhuc fecerat, ulteriorem sibi tentandam esistimavit; ea spe illectus, si virtuti fortuna non invideret, haud magno negotio brevì se Romæ quoque, ac totius Italiæ potiturum. Itaque
589 convocato esercitu appetente Vere in Ducatum Spoletanum processit, ac dissimulato itineris sui consilio repente inde in Samnium penetravit: ea loca, quòd à Longobardorum sedibus essent remota, exiguis ab Imperatore præsidiis tenebantur. Itaque, exercitu ad eas regiones ex improviso adducto, tantam populis trepidationem injecit, ut sine certamine cum alia oppida, tum caput ipsum provinciæ, Beneventum (66) ad deditionem adduserit. Addit Paulus, eundem eodem victoriæ impetu Rhegium usque, extremum Italiæ oppidum, ad mare pervenisse, & columnam in mari positam ex equo, cui insidebat, hasta contigisse, eamque terminum imperii Longobardorum futuram disisse; eandem usque ad suam ætatem columnam Autharis appellatam. (67) Reversus inde Beneventum, Zotonem Ducem ibi instituit, (68) ac reliqua omissa Italia Samnium in formulam Ducatus redegit. Ita ad duos Ducatus insignes Forojuliensem, & Spoletanum tertius Beneventanus est additus. (69) Authari Veronam reverso, Zoto homo avarus, &, quantum perspici conjectura potest, à religione aversus, cum Monasterium Cassinas non longè à Benevento abesse opulentissimum didicisset, temperare haud potuit, quin primo quoque tempore illud invaderet. Hoc Monasterium S. Benedictus, qui gravissimas Monastico Ordini leges dedit, ac rigidam vitæ disciplinam descripsit, construxerat, neque possessionum solum multitudine ornatum, sed etiam Scholasticæ sororis suæ corpore, & suomet ibi sepulto venerandum omnibus Christianis reliquerat. Hujus igitur Monasterii opulentiæ Zoto admonitus per noctem ex improviso invasit, neque espoliasse, atque omnibus rebus esinanisse contentus, ad solum usque subvertit. Dum autem Longobardi prædæ egerendæ erant intenti, Bonitus Abbas, qui fuit à S. Benedicto quintus, itemque Monachi omnes, quos Zoto somno mersos oppresserat, evaserunt, ac leges secum à S. Benedicto scriptas, & libram panis, ac mensuram vini, & pretiosiorem supellectilem deferentes, Romam incolumes pervenerunt. Eorum calamitate perspecta Pelagius Pontifex, ut qui maximè, doluit, ac benignè acceptis sedes justa Patriarchium Lateranense concessit. Ibi condito Monasterio post per annos centum triginta sederunt. (70) Superiore anno Autharis sororem

(66) Ante Langobardos Beneventum minimè fuisse Samnii, uc Provinciæ caput, sed Campaniæ attributum, eruditè probat Camillus Peregrinius in Differt. secunda *de Ducatu Beneventano*, inquiens, Paulum Diaconum, qui Urbem illam, *circumpositarum provinciarum caput*, *ditissimam* vocat, sua tempora respicere, non antiqua.

(67) Quæ de Autharis columna traduntur, fabulosa esse, post Camillum Peregrinium, censuit eruditissimus quoque Auctor Differt. Chrorogr. Italiæ medii ævi, insertæ X. volumini *Rerum Italicarum*, num. 147. ea ductus ratione, quòd extrema illa Calabriæ pars in jure Græcorum foret, nec ad illam unquam Autharis penetraverit. Paulus certè id, non ex historicis monumentis, sed ex fama, ac vulgi rumore, ut plurimum fallaci, se collegisse profitetur lib. 3. cap. 31.

(68) Celebris est inter eruditos controversia, quo anno Beneventi Ducatus incœperit. Antonius Caracciolus in præfatione ad quatuor Chronologos, illius initium anno 571., Alboino Thusciam invadente, statuit. Contra verò Camillus Peregrinius, integra Differtatione, decennio ante institutum contendit. Quæ utrinque disputata sunt referre supervacaneum reor, cùm legi commodè possint in quinto *Rerum Italicarum* volumine. Corrigendus sanè hoc loco est Sigonius; cùm enim certum sit anno 591. *Arichem*, seu *Arogem*, ut eum apellat S. Gregorius M., Zottoni mortuo in eo Principatu suffectum, Paulus verò asserat, viginti annorum spatio Beneventi regimini Zottonem præfuisse, manifestum est, errare Sigonium, qui illum per biennium tantùm Ducem faceret. Cæterùm, cùm in horum Ducum historia minimè recedendum sit à Pauli Chronologia, ut Peregrinius ipse fatetur, conciliari eum posse cum Caracciolo arbitraret asserendo, à Zottone Ducis nomen anno tantùm 571. assumptum, quamvis jactis usque ab anno 561. in ea Urbe rudibus quibusdam dominationis initiis, cùm Gothicum bellum ferveret, ibidem Zottn aliquam gessern Præfecturam.

(69) Etiam hoc loco carpit Sigonium Camillus Peregrinius in secunda jam laudata Differt., quòd tres hasce Dynastias *ex incunabulis*, & *ex institutione præclaras semper fuisse, atque insignes* asserere videatur, nam præterquam quod inter primævos Duces, à Langobardis institutos, Beneventanus perperam ponitur, ait, *pares dignitate, ac ditione ferè pares, sicut munere omnino haud dispares, à primis Langobardorum Regibus triginta sex fuisse institutos perpetuos Duces, qui gentem omnem velut in totidem Tribus divisam, perque pervasas Italas Urbes distributam, ducerent, regerentque*. Non diffitetur tamen lapsu temporis præcipuè excelluisse Forojuliensem, ac Spoletanum Duces, &, qui seorsim ab omnibus sua habuit initia, Beneventanum, ut ipse in sua peculiari Differtatione comprobare contendit.

(70) Direptio à Langobardis illata Monasterio Casinensi, diu præstantissimos viros ancipites tenuit, quo potissimùm anno illam consignarent. Cùm enim, ut ait Bacchinius in prævia Differtatione ad vitam Petri Seioris, difficile componi possint Paulus Diaconus cum Leone Ostiensi, ut Ostiensis idem cum se ipso, in varias quisque sententias discessit. Rem confecisse videtur Mabillonius in Annalibus Benedictinis Tom. 1. lib. 7., qui collatis, quæ supersunt, historicis monumentis, anno circiter octuagesimo supra quingentesimum feralis hujus ruinæ Epocham figit. Mabillonii verba recitat Cl. Horatius Blancus, qui de hac direptione fusiùs differit in adnotationibus ad cap. 18. lib. 4. Pauli Diaconi, in primo volumine *Rerum Italicarum* editis. Proculdubio præcessisse hunc annum à Sigonio statutum præclarè docet S. Gregorius in Prologo ad lib. 2. Dialogorum, quos scribere eggressus est anno 593. ait enim, jam vivere tum desiisse Valentinianum, qui *multis ante annis Lateranensi Monasterio præfuerat*, constructo e Monachis fugâ elapsis ex concessione Romani Pontificis Pelagii, ut Leo Marsicanus testatur; cùm autem ante Valentinianum, ejusdem Monasterii regimen tenuerit Bonitus Abbas, è diruto Casinensi Cœnobio Romam profectus, nemo non videt, longè ante annum 589 referendam esse Langobardorum irruptionem in sacras illas ædes; præcipuè si vera tradit Mabillonius, inquiens, Valentiniani regimen in Lateranensi Monasterio *annis minimum decem* perdurasse. Sanè Monachi S. Mauri vitam S. Gregorii M. tuentes in hanc sententiam concessere, eversum videlicet fuisse anno 579. vel 580. celebre Casini Cœnobium.

sem Childeberti Regis in matrimonium postularat, neque obtinere potuerat, Childeberto Ricaredum Gotthorum Regem in Hispania præferente, quòd is nuper fidem Catholicam suscepisset; itaque repudiatus à Franco, sese ad Bajoarium contulit, ac Theodelindam filiam à Garibaldo Rege poposcit, neque ægre admodum impetravit. Interim Autharim visendæ sponsæ juvenilis ardor incessit. Itaque sene comite assumpto per speciem regii Nuncii Veronâ secreto in Bajoariam incognitus properavit: ambo in conspectum Regis progressi, nomine Regis verba fecerunt. Autharis ad ea, quæ senex peroraverat, addidit, se jussu Regis sui Autharis sponsam visere velle, ut de forma ejus certum possit judicium Domino nunciare: inde cum productam vidisset, vehementerque laudasset, cupere se dixit, illam sibi more patrio propinare. Quod cum jussu patris illa fecisset, Autharis, postquam bibit, poculum eidem reddens manum ejus digito attigit, ac faciem dextera, nemine animadverrente, permulsit, cui queribundæ subjecit nutrix: noli laborare, neque enim iste, nisi Rex, & sponsus tuus esset, te tangere ausus fuisset. Profectus inde à Rege, cum, Bajoariis officii caussa prosequentibus, ad fines Italiæ pervenisset, se super equum erexit, & toto connixus corpore securiculam, quam manu gestabat, in arborem adversam adegit, inquiens: *Sic ferire Autharis solet*, atque eo dicto Regem se Autharim esse Bajoariis eousque ignorantibus prodidit. (71) Per idem tempus agente Veronæ Authari Longobardus quidam Arrianus clavem auream, quæ S. Petri dicebatur, nactus, cum in rem suam vertere ipso neglecto numine vellet, cultrum, quo clavem incidere volebat, proprium in guttur infixit, ac subito expiravit: jacentem autem humi clavem eum neque præsens Rex ipse Autharis, neque aliquis ex Arrianis, qui aderant, præ religionis formidine tollere è terra auderet, tum Minulfus unus è Longobardis Catholicus, quid pavetis? inquit, ac statim incolumis sustulit; hac re visa Autharis clavem alteram auream fabrefecit, eamque ad Pelagium Pontificem ipso descripto miraculo misit, ut S. Gregorius in Dialogo scripsit. (72) Ad cetera mala, quibus Italia per tot annos misere affictabatur, novum hoc quoque ipso inclinante anno accessit incommodum: quippe continuis imbribus Octobri mense cœlo effusis tanta aquarum illuvies Italiam totam invasit, quantam post antiquum diluvium nulla hominum, aut literarum memoria prodidit; nam exundantibus amnibus non campi solum passim in stagna conversi, & viæ, itineraque confusa sunt, sed tecta etiam subruta, atque homines passim, pecudesque nullo discrimine perierunt. Veronæ Athesis amnis ita crevit, ut aqua ad ædem D. Zenonis pervenerit; quod verò pro insigni miraculo S. Gregorius scripsit, (73) Authari ipso Rege spectante, aqua apertis Templi januis ingruens Templum tamen ipsum non iniit; & paulatim crescens usque ad fenestras, quæ proximæ recto erant, evasit; qui vero in Templo remanserant, cum clabi inde non possent, aquam tamen ad januam Templi venientes hauriebant: neque ab ejus impetu aliquid noxiæ accipiebant: ea ædes fuit, quæ hodie in ripa Athesis sita Oratorium S. Zenonis vocatur: Templo ipso incolumi, tamen muri urbis vi aquæ multis in partibus subruti ciderunt. Quin etiam Romæ Tiberis exitu Octobris adeò intumuit, ut super mœnia scandens altiores quoque urbis regiones latè omnes obsederit: itaque non solum innumerabiles domos subvertit, sed horreis etiam Ecclesiæ deturbatis frumenti numerum ingentem corrupit: quodque homines novo stupore defixit, magna serpentum turba cum ingenti Dracone secundo flumine in mare delapsa; quæ post salsis fluctibus hausta, & ad litus ejecta intuentibus omnibus memorabile spectaculum edidit. Diluvium verò iterum fœdissima pestilentia, quam inguinariam vocabant, excepit, nimirum aëre ipso ex tetro terrarum humore corrupto, atque omnino ad exitialem insalubritatem adducto. Hæc ante Longobardorum adventum per Italiam cum maxima humani generis pernicie impotentius debacchata, novo impetu facto populos adbuc ad illius memoriam horrescentes circa Idus Novembris invasit, & cum ceteram plebis juxta, ac nobilium turbam perculit, tum in primis ipsum Pontificem, cujus sanctis precibus se stare arbitrabantur homines, interemit. Is initio anni quingentesimi nonagesimi, VIII. Idus Februarias (74) repente cum ingenti desiderio civitatis est mortuus. Illo sepulto Clerus, populusque conveniens Gregorium Diaconum, de quo sæpe ante diximus, mira animorum consensione suffecit. Quem ille honorem recusans literas extemplo ad Imperatorem Mauricium misit, cujus filium quondam ex sacro fonte susceperat: atque illum, ne civitatis comitia comprobaret, oravit; verùm cum Urbis Præfectus præoccupato illius nuncio Imperatorem de ingenti populi erga eum studio docuisset, parum profecit. Hæc per mensem Februarium acta, quo eodem urbs Veronæ conflato casu incendio est pene tota consumpta. Proximo Paschate, cum sacro lavacro opera à Sacerdotibus vetere ritu Ecclesiæ navaretur, Autharis jussit omnes Longobardorum filios in fide Arriana intingi. Sub idem tempus Childebertus acceptam cladem ulcisci cupiens, quartam in Italiam expeditionem paravit. Itaque majoribus, quàm ante, delectibus habitis, & copiis omnibus rebus magis instructis summam imperii ducibus viginti commisit, eo consilio, ut diversi diversa petentes ipsas Longobardorum vires distraherent, atque ita singulos Duces facilius in periculum aut adversæ edendæ pugnæ, aut propriæ amittendæ Urbis adducerent, mandato edito, ut

590 (margin, beside "interemit. Is initio anni quingentesimi nonagesimi")

(71) Narrat hæc Paulus Diaconus lib. 3. cap. 29.

(72) Non in Dialogis, sed in Epistola 26. libri VII. *ad Theoctistam Patriciam*, cui eandem clavem dono misit, narrat hoc miraculum S. Gregorius.

(73) Libro III. Dialogorum cap. 19 editionis postremæ Parisiensis.

(74) Anastasius Bibliothecarius mortuum, & sepultum tradit Pelagium II., sexto Idus Februarii.

ut in Bajoariam ante, quàm in Italiam, penetrarent. (75) Quæ res cum ingentem terrorem meritò Garibaldo regi attulisset, ac curis illum gravioribus occupasset, Gundoaldus filius sororem Theodelindam ad maritum sibi ducendam suscepit. Cujus rei admonitus Autharis obviam cum honestissimo comitatu prodiit, atque eam in campo Sardis supra Veronam excepit. Ibi Idibus Maji magnifico apparatu sponsalia celebrata. Gundoaldus, cum in Italia remansisset, postea Ducatum Hastensem adeptus est. Autharis inde, cum Francos, Bajoaria subacta, in Italiam descendere exercitu infesto audiret, metu perculsus ad vetus suum consilium se recepit, quippe hostium numerum veritus, universi dimicationem certaminis improbavit: Francorum impetum intra mœnia singulis Ducibus excipiendum, ac sustinendum existimavit. Francis maxima, ut fama erat, mole trajicientibus, Duces aliquot Longobardorum sive promissis Francorum, aut Romanorum illecti, sive metu expugnationis inducti, defecerunt, Minulfus Insulæ S. Julii in agro Novariensi, Gandulfus Bergomi, & Valfaris Tarvisii. Postquam autem Francorum exercitus in campos est degressus, præfecti, collatis inter se capitibus, alii alias partes communi consilio petiverunt, ex quibus Audoaldus cum sex aliis ad dexteram, Chedinus verò cum duodecim ad lævam est versus. Priores Mediolanum profecti castra procul in campis posuerunt, ex quibus Holo ad Bilitionis castrum (76) in campis Caninis situm inconsultò progressus, jaculo sub mamilla trajectus interiit; reliqui ad prædandum egressi non leve ab exeuntibus Longobardis incommodum retulerunt. Qua re animati Longobardi justo adversus eos exercitu processerunt. Erat stagnum quoddam in agro Mediolanensium nomine Ceresium, (77) ex quo manabat fluvius quidam, angustus ille quidem, sed profundus: ad id cum consedisse Longobardos audirent, iter eò pugnandi cupidi direxerunt. Cum ventum ad flumen esset, prodiit in ulteriorem ripam Longobardus lorica, galea, atque hasta munitus, qui Francos his verbis est allocutus: *Hic dies indicabit, utris à Deo concessa victoria sit*, ac statim à Francis quibusdam amnem occultè transgressis, est trucidatus. Quod ubi Longobardorum, qui in propinquo erat, sensit exercitus, repente celeri se in urbem fuga proripuit; itaque Franci, cum tranato flumine castra hostium vacua invenissent, & ipsi in sua se retulerunt, ac consilium abeundi ceperunt. Proficisci inde parantes Mauricii legati supervenientes retinuere, pollicentes, se post triduum cum valido exercitu Ravenna auxilio affuturos, signumque adventus sui cujusdam villæ, quæ proximo in colle erat, incendium præbituros. Verùm post sex dies, cum nemo comparuisset, Franci abire perrexerunt. Sunt qui tradant, Ticinum à Papio Francorum Duce captum appellari tum nomine Papiæ inceptum (78). Chedinus autem cum suis lævam petens, Tridentum usque castrorum omnium latè victor pervenit, ac contra fidem datam oppidis, quæ cepit, excisis, cives captivos fecit, ac vix rogatu Tridentini, & Sabionensis Episcopi paucos mercede redemptos dimisit. Interim exercitus dysenteria ex insolentia cœli solito etiam gravioris tentari cœptus. Quare, cum Autharis Rex, & Duces se intra oppida continerent, Franci per tres ferme menses Italiam pervagati, morbo ingravescente, domum se receperunt. (79) Hoc cognito Autharis locum esse agendi de pace datum arbitratus, continuò legatos ad Guntrannum Regem misit, atque eos ita disserere jussit: se quidem fidem, atque obsequium Francis, quæ adhuc præstitisset, præstare paratum esse, neque à sacramentis, quibus se majores sui obligassent, recedere; orare autem illos, ut finem aliquando armorum facerent, ac suam sibi gratiam, & pacem restituerent: ut, cum usus esset, utrique mutuis adversus hostes suos auxiliis juvarentur, & inimici sui, ubi utranque gentem opibus florentem, & animis concordem esse accepissent, ob amicitiam junctam potius terrerentur, quam ob dissociatos animos lætarentur. Quibus Guntrannus respondit, se de re tota cum Childeberto colloquuturum, & quod decretum esset, Authari responsurum. Hæc autem dum aguntur, interim Romæ furente in dies acrius pestilentia, Urbs assiduis funeribus exhauriebatur. Itaque mœstum ubique silentium, tristisque luctus passim universam Civitatem tenebant, prementium malorum magnitudine jam prope animum despondentem. Qua re animadversa Gregorius IV. Kal. Septemb. populum ad concionem in Basilicam S. Sabinæ vocavit, & divino repletus spiritu in hæc verba disseruit: *Oportet, Carissimi fratres, ut flagella Dei, quæ metus ventura debebant, saltem præsentia timeantur, & dolor aditum conversionis aperiat, ac supplicium instans nostri duritiem cordis effringat. Etenim, teste Propheta, pervenit gladius usque ad animam. Quippe universus populus cœlestis iræ mucrone confoditur, cum singuli repente adeo moriantur, ut non languor impetum mortis præveniat, sed mors ipsa languoris tarditatem præcurrat, ac perculsus quisque ante rapiatur, quàm ad lamenta pœnitentiæ traducatur. Quinetiam habitatoribus promiscuè pereuntibus domus vacuæ relinquuntur, filiorum funera parentes spectant, & quibus hereditatem quæsiverunt, eorum ipsi he-*

(75) Invadendæ Bajoariæ occasio fuit, quòd Garibaldus filiam Theudelindam, in uxorem à Childeberto Rege Francorum jam desponsatam, Authari Regi in matrimonium dedisset, pactoque cum Langobardis fœdere suspicionem suggesserat, ne Franci Regis obedientiam detrectaret; quemadmodum ex Fredegarii Chronicis ad annum 607. num. 34. colligitur.

(76) Nunc *Belinzona* supra Verbanum Lacum.

(77) Arbitror fluvium esse, quem nunc *Sevesum* vocamus.

(78) Nusquam scriptum reperiri (quidquid dicant Scriptores Ticinenses) *Papiæ* nomen ante Adaloaldum Agilulfi Regis filium testatur Anonymus Mediolanensis in Dissert. Chorogr. Italiæ medii ævi num. 67.

(79) Gregorius Turonensis lib. X. cap. III., qui postremæ hujus expeditionis seriem minutim describit, id etiam deterius accidisse Francis enarrat, nempe *quod regredientes ita fame confecti sint, ut prius & arma & vestimenta ad coëmendum victum dederent, quàm locum genitalem contingerent*. Sigonius historiam hanc è Paulo Diacono lib. 3. cap. 30. desumpsit.

heredes evadunt. Unusquisque ergo nostrûm ad pœnitentiæ lamenta confugiat, dum flere ante percussionem vacat. Revocemus in memoriam quidquid peccando commisimus, & quod nequiter egimus, id flendo puniamus. Præveniamus faciem ejus in confessione, &, sicut Propheta monet, levemus corda nostra cum manibus ad Dominum. Ad Dominum namque corda cum manibus levare, nihil est aliud, quàm orationis nostræ studium bonarum actionum meritis excitare. Præbet, verò, præbet, inquam, timori nostro fiduciam idem ille per Prophetam clamans: Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat. Nemo autem ob flagitiorum suorum immanitatem desperatione debilitetur. Veternosa namque Ninivitarum crimina triduana pœnitentia obliteravit, & conversus latro vitæ præmia etiam in ipsa sententia mortis emeruit. Mutemus igitur corda, & putemus accepisse quod petimus, citius enim precibus inflectitur judex, si reus sceleris sui correctionem adhibeat. At, tanta supplicio imminente, importunis fletibus incumbamus, quæ enim ingrata hominibus esse importunitas solet, ipso sanè veritatis judicio placet. Deus autem misericordiam suam cupit precibus posci, nec pro merito nostro vult irasci. Siquidem voce Psalmistæ dicit: Invoca me in die tribulationis tuæ, & ego eripiam te, & magnificabis me. Ipse ergo testis est, se cupere misericordiam implorantibus impertire, cum admoneat, ut invocetur. Quamobrem, carissimi fratres, contrito corde, & emendatis operibus ad septiformem, ut demonstrabo, litaniam propensa in lacrymas mente progrediamur, ut judicem de flagitiis nostris pœnas sumere cogitantem à sententia propositæ damnationis avertamus. Feria igitur quarta prima luce Clerus egrediatur ab æde SS. Martyrum Cosmæ, & Damiani cum Presbyteris regionis sextæ: omnes verò Abbates cum Monachis suis ab æde SS. Martyrum Gervasii, & Protasii cum Presbyteris regionis quartæ: omnes Abbatissæ cum Congregationibus suis ab æde SS. Martyrum Marcellini, & Petri cum Presbyteris regionis primæ: omnes pueri, & puellæ ab æde SS. Martyrum Joannis, & Pauli cum Presbyteris regionis secundæ: omnes Laici ab æde S. Protomartyris Stephani cum Presbyteris regionis septimæ: omnes mulieres viris orbatæ ab æde S. Euphemiæ cum Presbyteris regionis quintæ: omnes conjugio sociatæ ab æde S. Martyris Clementis cum Presbyteris regionis tertiæ. E singulis autem ædibus in hunc modum egressi in ædem Beatæ Mariæ semper Virginis Matris Jesu Christi Domini nostri conveniamus, ac longis ibi fletibus, & gemitibus Domino supplicantes peccatorum nostrorum veniam imploremus. (80) His peroratis, jussit, ut convocati Clericorum chori per triduum psallerent, ac Domini misericordiam invocarent. Itaque ab illo traditum nunc quoque manet, ut post Missarum introitum novies Domini Christique misericordia exposcatur. (81) Hora igitur tertia venerunt ipsi canentium chori ad templum per campos urbis clara voce Domini misericordiam implorantes. Dum autem populus supplices ad Deum voces effundit, repente octuaginta homines in turba exanimes conciderunt. Quod ubi Gregorius animadvertit, haudquaquam exterritus, continuò populum monuit, ne ab obsecratione cessaret, sed multò intentius in studium divinæ precationis incumberet. Post aliquot inde dies sacra ab Imperatore jussio venit, qua Gregorium Pontificem consecrari concedebatur. Itaque Gregorius, quanquam renitens, ac tergiversans, III. Nonas Septembris est consecratus. Ceterùm diram hanc pestilentiæ cladem graves duæ quoque curæ aliæ oneraruntt, summa rei frumentariæ inopia ex superiore fatorum inundatione profecta, & fœdæ Longobardorum Ducum in ipsam Romanorum regionem impressiones. Itaque Gregorius, ubi Pontificatum iniit, omnium primum his duobus incommodis occurrendum existimavit, ut & annonæ copiam compararet, & auxilus se adversus hostium injurias confirmaret; argumento sunt literæ, quas in Siciliam ad Justinum Prætorem misit, (hæ Septembris mense, Indictione nona, anno ordinationis suæ primo dicuntur datæ) ut Romam frumentum mittere maturaret. *De frumentis*, inquit, *quæ scribitis, longè aliter vir magnificus Citonatus asserit; quia solummodo tanta transmissa sunt, quæ pro transacta Indictionis debito ad replendum Sitonium* (82) *sufficerent; de qua re curam gerite; quia si quid minus huc transmittitur, non unus quilibet homo, sed cunctus simul populus trucidatur. Ad regendum verò Siciliæ patrimonium, talem, ut existimo, virum Deo auctore transmisi, cum quo vobis omnino conveniat.* Indicio sunt; quas ad Paulum Scholasticum misit, ut Romam difficillimo civitatis tempore venire ex Sicilia Mauricii chartularii auxilio properaret. *Etenim gladios*, inquit, *hostilibus foris sine cessatione confodimur, & seditione militum interno periculo gravius urgemur.* Interim Rex Autharis Verona Papiam profectus, veneno hausto, repente vitam Nonis Septembris amisit.

FL. AGILULFUS REX.

MOrte Autharis cognita, Longobardi Duces Papiam continuò convenerunt, & comitiis habitis legatos ad Guntrannum Regem decreverunt, qui mortem Autharis nunciarent, & pacem, de qua agi cœptum erat, communi omnium nomine postularent; deinde de novo sufficiendo Rege disceptari est cœptum. Ibi, quoniam nemo omnium virtute, atque auctoritate ita eminebat, ut dignus eo fastigio communi judicio videretur, postquam diu diversis inter se certavere sententiis, universi eò decurrerunt, ut Theodelinda spectatæ pruden-

tiæ,

(80) Sermonem hunc integrum nobis servavit Gregorius Turon., qui eum inseruit historiæ suæ Francorum lib. X. cap. I.; idemque præstitit Joannes Diaconus in ejus vita; sed Sigonius, de more, Gregorii verba in elegantiorem stylum convertit.

(81) Antiquiorem fuisse Gregorio hunc ritum in Ecclesia Romana docet Card. Joannes Bona Rer. Liturgic. lib 2. cap 4. ex Can. 3. Concilii Vasensis anno 529. celebrati; quin imò ex ipso Gregorii epist. 12. lib. 9. novæ editionis colligitur, ab eo minime inductam hanc consuetudinem, ut in commentariis ad illam Epistolam etiam Monachi Benedictini adnotavere.

(82) *Sitonicum* legitur in hac Epistola, quæ est 2. libri 1. ac pro *publicis horreis* usurpatur, ut in Glossario Ducangius ad hoc verbum explicat.

tiæ, ac moderationis animi femina in imperio permaneret; & quem ipsa sibi maritum è Ducibus Longobardis optasset, illo Regiam potestatem teneret. Illa, consilio cum majoribus natu communicato, Agonem, sive Agilulfum, Taurinatium Ducem, Authari propinquitate conjunctum, elegit, virum præclaris omnibus corporis, animique virtutibus ad Regni gubernacula tractanda aptissimum; atque eum pro imperio mox sibi præsto esse ad Laumellum oppidum jussit. Adfuit Agilulfus consilii Reginæ prorsus ignarus. Theodelinda, ut voluntatem suam nudaret, nobile convivium apparavit. Ibi, cum procedente cœna sumpto poculo vini partem hausisset, reliquam patrio more propinans præsenti Agilulfo porrexit. Cum autem Agilulfus accepto poculo Reginæ dextram venerabundus cuperet osculari, tum illa non sine rubore aliquo ridens: Atqui te, Agilulfe, inquit, non manum, sed os suaviari oportet; ego namque te in thori communionem elegi. Ita Agilulfus, nuptiis ingenti omnium, qui aderant, gratulatione contractis, Rex Novembris initio salutatur. Scribit Paulus, (83) cum Theodelindæ nuptiæ cum Authari nuper in agro Veronensi celebrarentur, atque oborta tempestate stipes quidam è septis regiis fulmine ictus esset, ariolum quendam secretò Agilulfo Duci præsenti dixisse, fore, ut is brevi Theodelindæ conjugium sortiretur; quod ille audiens, manu sua se vitam illi adempturum subjecit, si cui tale quidquam enunciasset. Erat Theodelinda eximio, quæ rara per ea tempora laus fuit, fidei Catholicæ studio inflammata; itaque connubium viri Arriani fastidiens, quod ab Authari impetrare nequiverat, id sibi ab Agilulfo extorquendum existimavit, quem recenti, eoque maximo beneficio sibi devinctum habebat. Igitur locum agendæ rei nacta, omni precum genere obtestari illum instituit, ut explosum tot Conciliis Arrianorum errorem relinqueret, & Catholicam veritatem ascisceret. Agilulfus autem cum veritate compulsus, tum honesta uxoris voluntate, cui summa se debere omnia intelligebat, adductus, in ejus se futurum auctoritate respondit, atque ita Catholicam fidem suscepit. (84) Regis inde auctoritatem Longobardi sequuti, & qui gentilitatis, & qui hæreseos labe erant infecti, Catholica subinde dogmata sunt amplexi. Agilulfus quasi superiorum errorum pœnitentia ductus, ecclesias, & monasteria, quæ bello afflicta fuerant, instaurare, ac possessionibus cumulare, Episcopos, atque Abbates, qui depressi fuerant, ad pristinos redigere honores instituit. Quod his verbis prodidit Paulus: *Per Reginam Theodelindam multum utilitatis Ecclesia Dei consecuta est. Nam pene omnium Ecclesiarum sublimitates Longobardi, cum adhuc gentilitatis errore tenerentur, invaserant. Sed ejus salubri supplicatione Rex permotus & Catholicam fidem tenuit, & multas possessiones Ecclesiæ largitus est, atque Episcopos, qui in depressione, atque abjectione erant, ad dignitatem, & honorem reduxit.* Ea res mirifice totius Italiæ animos recreavit. Gregorius vero gratiis Theodelindæ actia ipsam cum marito contendit in officio retinere, sperans Longobardorum religione captum haud ægre Pontificia auctoritate ab armis aliquando posse recedere, ac pacem Italiæ restituere; quin etiam extemplo, idest ipso Decembri mense, literas ad Episcopos Italiæ misit, ut Longobardorum infantes nuper sacro lavacro in hæresi Arriana ablutos Catholicæ fidei conciliarent. *Quoniam nefandissimus*, inquit, *Autharis in hac, quæ nuper expleta est, Paschali solemnitate Longobardorum filios in fide Catholica baptizari prohibuit, pro qua culpa eum divina majestas extinxit, ut solemnitatem Paschalem ulterius non videret, vestram fraternitatem decet, cunctos per loca vestra Longobardos admonere, ut, quia ubique gravis mortalitas imminet, eosdem filios suos in Arriana hæresi baptizatos ad Catholicam fidem concilient, quatenus super eos iram Domini Omnipotentis placent.* Eodem tempore Severum Aquilejensem Antistitem, qui se iterum à Catholica societate removerat, atque aliquot Episcopos temere in suam sententiam traxerat, Romam cum sociis evocavit, ut caussa ejus Concilio convocato cognosceretur. (85) Interim in

(83) Lib. 3. cap. 34. unde hanc historiam omnem hausit Sigonius.

(84) Narrat hæc Paulus Diaconus lib. 4. cap. 6. Attamen quamvis Catholicis multum faverit Agilulphus, nihilominus longè seriùs ab ipso ejuratam hæresim Arianam colligunt Benedictini Monachi ex Epistola Sancti Columbani in vita S. Gregorii lib. 2. cap. 5., idque plura evincunt argumenta, quæ inferius adnotabimus.

(85) Statim ac Gregorius Pontificium Solium conscendit, ad tollendum Schisma in Italia curam omnem convertit, obtinuitque a Mauricio imperialem jussionem, qua contumaces contra Apostolicam Sedem Episcopi Romam adire præcipiebantur. Dedit subinde Gregorius mense Decembri hujus anni Epistolam ad Severum Aquilejensem Antistitem, eidem injungens, ut ad limina B. Petri Apostoli cum suis sequacibus se conferret, ibique Synodo ob hanc controversiam dirimendam proxime cogendæ interesset. Legitur hæc Epistola in nova Parisiensi editione lib. I. num. XVI. Summi Pontificis decreto pertinaciter obstitere tum Severus ipse, tum Istriæ, seu Venetiæ Episcopi, qui inito Conciliabulo (Pagius ad hunc annum num. XI. male id confundit cum pseudosynodo Marianensi a Paulo relata, ut ex utriusque subscriptionibus patet) primùm Severo indixere, ne quidquam inscius ipsis definire auderet; dein libellum, a Baronio editum, ad Mauricium miserunt, quo fucatis argumentis eidem suadebant, ne ullam illis inferri molestiam pateretur; tantâque eloquentiâ apud ipsum peroravere, ut Mauricius, missis ad Gregorium Summum Pontificem, & *Romanum* Exarchum literis, ab iis, vi vel decretis, ad Romanum iter compellendis utrumque prohibuerit. Extat Imperatoris rescriptum in Baronii Appendice ad Tom. IX. pag. 907. editionis Romanæ. Quæ subinde accidere, legi possunt in Cardinalis Norisii Commentariis ad Synodum V., & in Dissert. Historica laudati P. Bernardi Mariæ de Rubeis; hæc enim innuere placuit, tum ad illustrandam Sigonii historiam, quæ de hoc celebri Schismate nimis parcè loquitur, tum ad emendanda, quæ hoc loco de Severo tradit, videlicet ipsum *aliquot Episcopos temere in suam sententiam traxisse*; siquidem contrarium potiùs ex antiquis monumentis eruitur; quippe, cùm Ravennæ Schisma ejurasset, semotus est a communione suorum Antistitum, donec in Synodo ab ipsis coacta, *libellum sui erroris*, ut ajebant, exhiberet; cùmque à Gregorio Romam evoca-

in dies magis pestilentia sæviebat; ad ceteros autem casus, quibus homines fœde passim absumebantur, hoc etiam mali accesserat, quòd multi, cum sternutarent, alii, cum oscitarent, repente spiritum emittebant. Quod cum sæpius eveniret, consuetudo inducta est, quæ nunc etiam observatur, ut sternutantibus salutem precando, (86) oscitantibus signum crucis ori admovendo præsidium quærerent. Quibus rebus permotus Gregorius ad cetera cælestis iræ
591 piacula postero anno religiosam in die Resurrectionis supplicationem instituit; atque solemni in pompa Sanctam Virginis Dei genitricis imaginem extulit. Hæc ex ore ejus Lucæ Evangelistæ manu affabre ad vivum expressa jam tum in æde D. Mariæ ad Præsepe in Exquiliis sita eximia populi religione conservabatur. Factum est autem, ut imaginem ipsam, quàcunque ferretur, tetra pestilentis cœli gravitate cedente, optata salubritas sequeretur. Qua de re Deo gratulantibus omnibus, ecce Angelus Sanctam Virginem his vocibus è cœlo alloquens est auditus: *Regina cœli lætare alleluia, Quia quem meruisti portare alleluia, Resurrexit sicut dixit, alleluia*. Quam ubi Gregorius auribus orationem excepit, statim divino instinctus spiritu in hunc modum explevit: *Ora pro nobis Deum alleluia*. Exinde antiphona solemnis Ecclesiæ Paschalis argumento lætitiæ mansit. Neque ita multo post Angelus super Hadriani molem astans, ac strictum mucronem vagina recondens conspectus est. (87) Quo viso Gregorius exhilaratus converso ad populum ore: bono omnes, inquit, animo estote; nam optatus divinæ iræ, ac furentis jampridem pestilentiæ finis, Deo ipso annuente, ostenditur. Atque ita, ut ille præsensit, ipse deinde morbus elanguit. Ab hac re moli S. Angeli nomen est inditum. (88) Hæc ita, ut in Ritualibus scripta sunt, retuli. Per eosdem dies Mauricius Imperator Theodosium filium, quem sibi Imperii consortem adjunxerat, XVII. Kalendas Maji coronari Augustum jussit. (89) Agilulfus item, cum Longobardi Mediolani frequentes mense Majo, advocato concilio, convenissent, Rex deintegro concordibus omnium animis declaratus. Scriptores Mediolanenses patrios sequuti annales afferunt, coronam ei impositam fuisse, à Theodelinda Regina institutam, auream illam quidem, verum circulo ferreo interiore intextam; unde post ferreæ coronæ nomen Italico Longobardorum in Regno enituit. (90) Agilulfus autem Rex confirmatus omnium primum captivos suos sibi repetendos, & Francos pace conciliandos ratus, statim Agnellum Episcopum Tridentinum in Franciam misit ad eos, qui paullo ante ex Tridentino agro captivi abducti fuerant, redimendos; Eoinum vero Ducem ad pacem, sicuti cœptum fuerat, flagitandam. Atque eorum uterque domum voti compos repetiit, Agnellus, captivis pecunia Brunichildis Reginæ redemptis; (91) Eoinus induciis in certum annorum spatium impetratis. His inde iterum, ac sæ-

retur, temerario Decreto eidem præcepere, ne ipsis inconsultis rem aliquam aggrederetur. Itaque non Severus Episcopos, sed Episcopi Severum in suas partes traxere, ac confirmavere.

(86) Vulgarem hanc persuasionem deridet Baronius ad hunc annum, cum longe ante apud Gentiles inoleverit hic usus, ut sternutantibus salutationem impertirentur, ac Deos invocarent, teste Plinio, aliisque antiquis Scriptoribus, quorum testimonia profert Pitiscus in Lexico Antiquit. Roman. verbo *Sternutamentum*.

(87) Quæ narrantur de viso Angelo, *dubiæ fidei videri* afferunt Monachi Benedictini lib. 1. cap. 7. vitæ S. Gregorii, cùm Gregorius Turon. qui minutiora his commemorat, relata sibi a Diacono suo tunc Romæ agente, nullum de hoc verbum proferat, altumque silentium inveniatur in Beda, Paulo, & Joanne, res gestas à S. Gregorio accuratè scribentibus.

(88) Ado in Martyrologio scribit, post Apparitionem S. Michaelis in monte Gargano, constructam, dicatamque fuisse Ecclesiam sub nomine S. Michaelis in vertice molis Adriani a Bonifacio Pontifice, sed quis Bonifacius fuerit, disputat Baronius in Martyrologio ad 29. Septembris, nec certiora tradit Famianus Nardinus lib. 7. cap. 13. Romæ veteris; quocirca incompertum adhuc est, qua occasione, quove tempore huic loco, *S. Angeli* nomen accesserit. Ex sola traditione ad S. Gregorium referri fatetur ibidem Baronius.

(89) Die ipso Paschatis 26 Martii anno 590. celebrati, assumptum fuisse a Mauricio in consortium Imperii, ac coronatum Theodosium filium, vix quintum vitæ annum agentem, Chronicon Alexandrinum, & Theophanes referunt apud Pagium ad eum annum num. 3. Ad illum igitur annum hæc sunt retrahenda.

(90) Plurium eruditorum calamos exercuit celebris controversia, quis Coronæ Ferreæ, qua inaugurari solent Italiæ Reges, fuerit institutor, & cur eidem ferreus circulus innectatur. Praclarè de hac re disserunt Doctissimus Ludovicus Antonius Muratorius, tum in secundo Anecdotorum volumine, tum in Præfatione ad Historiam Matthæi Villani, ejusque filii Philippi, respondens Cl. V. Justo Fontanino Archiepiscopo Ancyrano, qui integram contra ipsum Dissertationem ediderat. Eorundem scripta simul recusa sunt Francofurti in libro inscripto *De Corona Ferrea*. Quocirca eundem consulere Lector poterit, ac judicare; cum minime muneris mei sit de hisce literariis controversiis disceptationem instituere.

(91) Paulus Diaconus lib. 4 cap. 2. hæc narrat. Brunichildis ab Athanagildo Hispan. Rege in matrimonium locata Sigeberto, Catholicam fidem in Galliis amplexa est. De ea plura scribit Gregorius Turonensis. Sigeberti, & Brunechildis nuptias celebravit Fortunatus lib. 6. carm. 2. Mirum autem est, quam diversa sint de hac Regina Scriptorum judicia, cùm aliqui eam flagitiosissimam afferant, & veluti naturæ monstrum execrentur, ipsam appellantes Flabellum discordiarum ac bellorum, Regum interfectricem, ac scelerum omnium artificem; immo S. Gregorium adulationis criminantur, eo quòd illam in Epistolis suis mirè laudaverit. Apologiam pro S. Gregorio vulgavere Monachi Benedictini in ejusdem vita lib. 3. cap 3. num. 5., egregia Religionis & Pietatis opera hujus Reginæ recensentes; ob ea enim meritò laudata est à S. Pontifice; immo Brunechildem omnino ab impactis criminibus expurgare contendunt Carolus Cointius in Annalibus, Mariana in Hist. Hispaniæ lib. 5 cap. 10. Cordemoy in Hist. Franciæ Gallicè scripta Tom. II. Attamen negari nequit, summas, quibus enituit virtutes, pluribus fuisse vitiis deturpatas. Ceterùm exagerata plura ab antiquis Scriptoribus sunt, partium studio, cùm certum sit tantâ animi magnitudine, liberalitate, ac magnificentia administratum ab ipsa Regnum fuisse, ut nemo ex-

sæpius renovatis, Franci neque suo, neque alieno nomine bellum Longobardis fecerunt, donec Pipinus Rex à Pontifice accersitus ad d fendendam Ecclesiæ ditionem accurrit. Bellum inde à Rege per ocium rebellibus est illatum. Minulfus insulæ S. Julii Dux victus, & , quia apertè Francorum partes foverat, vita exutus; Gandulfo ad deditionem compulso satis visum obsides imperare.

Dum hæc Rex gerit, Ariulfus Dux Spoleti cum lecta manu ad Romanam urbem oppugnandam accessit; atque ibi hominum omnis generis cædem ingentem fecit. Fuitque tum in magno periculo civitas, quòd Theodosius Imperator (92) veteranis eductis præsidia tironibus suppleverat, neque solito stipendio illos affecerat. Digressus inde, quod spes omnis ad irritum cecidisset, Camertes invasit, atque illis magno prœlio superatis oppidum in potestatem redegit. Hunc, quanquam gentilem, narrat Paulus (93) in acie à Beato Martyre Sabino protectum. Quod ille non sine sua, omniumque admiratione in hunc modum comperiit. Quippe domum repetens, instituto forte cum suis de rebus gestis apud Camerinum sermone, quæsivit de proximis, quinam ille fuisset, quem in prœlio fortiter præ ceteris dimicantem vidisset? respondentibus autem illis, neminem se fortius pugnantem illo ipso duce vidisse, subjecit: Profecto multo me in omnibus rebus meliorem vidi alium, qui me, quoties hostium aliquis petiit, scuto suo protexit; postquam autem Spoleto appropinquavit, ubi Beati Martyris Sabini Episcopi sita Basilica erat, cujusnam illa tam ampla domus foret, rogavit; cui responsum est à Catholicis, S. Sabinum Martyrem ibi quiescere, quem Christiani in bello defensorem haberent, ac propterea opem ejus precibus exposcere consuessent. Tum Ariulfus, ut qui tenebris erat gentilitatis oppressus: *Et fieri potest*, inquit, *ut homo mortuus aliquod viventibus auxilium ferat?* Atque hoc dicto, equo degressus Basilicam visendi studio iniit. Plerisque autem in divinam precationem conversis, Ipse picturas Basilicæ lustrare oculis cœpit. Cum autem figura Sabini Martyris occurrisset, lætus mox jurejurando affirmavit, tali omnino & forma, & habitu virum fuisse illum, qui se in acie protexisset. Eodem anno siccitate laboratum est; siccitatem autem tenuis frugum omnium proventus est consequutus. Cum à Januario usque ad Septembrem cælestes aquæ nullæ fuissent, ipsi etiam fontes exaruerunt; quæque terrâ edita sunt, ea ingentium allapsa vis locustarum exedit. His de rebus Gregorius animo anxius omnia experiebatur, quibus & inopiæ rei frumentariæ consuleretur, & pax ab Ariulfo, & à Longobardis Etruriæ pareretur; neque enim pacatis Francis Longobardos amplius Italia excessuros, & eosdem Christianis sacris imbutos accolas in dies mitiores, & ad humanitatem, pictatemque propensiores esse sperandos. Neque vero Longobardus à pacis consiliis penitus abhorrebat; sed Romanus Exarchus bellum, atque arma spectans, eam improbabat, neque aut sibi, aut Imperatori decoram esse putabat. Extant utraque de re Gregorii epistolæ. Ac de comparanda quidem annona ad Petrum rectorem Patrimonii in Sicilia in hunc modum: *Ex quinquaginta libris auri, quas habes, nova frumenta ab extraneis compara, & in Sicilia, quibus in locis non pereant, repone, & ad nos mense Februario transmitte, exceptis frumentis, quæ nunc mense Septembri, vel Octobri juxta consuetudinem transmitti præstolamur; quia tam parva hic nativitas fuit, ut nisi frumenta de Sicilia congregentur, fames vehementer immineat.* Narniæ quoque pestilentiam recruduisse, idem significat scribens ad Projectitium (94) Narniensem Episcopum: *Pervenit ad nos, peccatis imminentibus, in civitate vestra Narniensi mortalitatem omnino grassari; quæ res nos nimis afflixit. Quamobrem salutantes fraternitatem tuam instantissime suademus, ut à Longobardorum, sive Romanorum, qui in eodem loco degunt, admonitione nulla ratione cessetis, & maximè à gentilium, & hæreticorum, ut ad veram, rectamque fidem Catholicam convertantur.* De pace vero sic scripsit Januario mense ad 592 Joannem Ravennatem Archiepiscopum: *Quo tempore Ariulfus ad Romanam urbem veniens alios occidit, alios detruncavit, tanta molestia affectus sum, ut in colicam molestiam caderem. Pacem facere non possumus. Peccatis meis reputo, quia qui nunc interest, & repugnare contra inimicos nostros dissimulat, & nos pacem facere vetat; quamvis jam modo, etiam si velit, pacem facere non possumus; quia Ariulfus exercitum Aucturit, & Nordulfi habens, eorum sibi dari precaria desiderat, ut nobiscum aliquid loqui de pace dignetur;* & infra: *Movere vos non debet Romani Patricii animositas. Age cum eo, ut pacem cum Ariulfo faciamus; quia miles de Roma ablatus est. Theodosiani vero, qui remanserunt,* ro-

ex Regibus ac Reginis Gallicis sit, cujus illustris memoria in publicis monumentis tandiu perseveraverit. Præstat hic referre, quod Aimoinus lib. 4. cap. 1. de Brunechilde scriptum reliquit: *Ædificia sane ab ipsa constructa, usque in hoc tempus durantia, ostenduntur innumera, ut incredibile videatur, ab una muliere, & in Austria tantummodo & Burgundia regnante, tanta in tam diversis Franciæ partibus fieri potuisse.* Hæc de Regina, ob liberalem animum in redimendis pecunia sua Itali Regis Agilulphi subditis, summè laudanda, adnotare opportunum existimavi.

(92) Imperatorem *militum* à Sigonio indicari nemo non dixerit, sed quis fuerit hic Theodosius, Romæ degens, prorsus me latet; cùm *Gregorius* Urbi Præfectus, ac *Castorius* militum magister hoc tempore rem omnem moderarentur. Legio quidem erat, quæ *Theodosiana* nuncupabatur, insignita nomine *Theodosii* quinquennis pueri, qui à Mauricio Imperatore Patre, anno superiore, ut diximus, Augustus fuerat renunciatus, ejusque Legionis meminit S. Gregorius in Epistola 46 libri 2. ad Joannem Episcopum Ravennatem, ubi de Ariulpho Romam tunc obsidente loquitur, eique injungit, ut cum *Romano* Exarcho agat pro pace statuenda; siquidem & militibus destituta Urbs erat, & *Theodosiani*, Rogam non accipientes, parum de murorum custodia cogitabant. Fortasse Sigonius, cùm *Theodosianos* milites legit, præfuisse illis sub hoc nomine in Romana Urbe Ducem existimavit.

(93) Lib. 4. cap. 17. editionis Mediolanensis.

(94) Lege *Projectum*, ut in postrema editione Parisiensi inscribitur.

rogam non accipientes vix ad murorum custodiam se accommodant; & destituta ab omnibus civitas, si pacem non habet, quo modo subsistet? Addit etiam, Neapolim magno, nisi Dux mittatur, in periculo esse. Eodem anno Agilulfus Rex Duces Longobardorum rebelles persequi bello perrexit. Ex quibus Gandulfus, eum se rursus adversus eum occupatâ per fraudem Comacinâ munisset, atque inde exactus deintegro Bergomum recepisset, ibi captus tamen in gratiam est receptus. Valfaris autem Tarvisii aliquandiu obsessus denique unà cum oppido concessit in potestatem. Extremo anno Gregorius pacem cum Longobardis Etruriæ fecit, scriptisque ad Mauricium Imperatorem literis, Ariulfum facile etiam ad Romanorum partes transiturum ostendit; cumque acta Chalcedonensis, & Constantinopolitani Concilii, quæ in Theodoro, Theodorito, & Iba Episcopis approbandis, ac reprobandis adversari inter se videbantur, adhuc Ecclesiam vesana multorum pertinacia fatigarent, ad eam discordiam dissolvendam sic ad Sabinum Subdiaconum scripsit: *Excuntes maligni homines turbaverunt animos vestros, astruentes, quòd aliquid de sancta Chalcedonensi Synodo Justiniani temporibus sit imminutum; quam omni fide, omnique devotione veneramur. De personis vero, de quibus post terminum Synodi aliquid actum fuerat, ejusdem Justiniani temporibus est ventilatum; ita tamen, ut nec fides in aliquo violaretur, nec de eisdem personis aliud aliquid ageretur, quàm apud eandem Sanctam Synodum fuerat constitutum; anathemizamus autem, si quid ex definitione fidei, quæ in eadem Synodo prolata est, aliquid imminuere præsumit, vel quasi corrigendo ejus sensum mutare; sed, sicut illa prolata est, per omnia custodimus.*
593 Principio sequentis Laurentius Archiepiscopus Mediolanensis est mortuus. (95) Quo cognito Gregorius Clerum de novo subrogando Antistite monuit, Clerus Constantium Subdiaconum subrogavit, & judicium suum ad Pontificem detulit. Gregorius, quia Cleri comitia à populo confirmata non erant, Joanni Subdiacono negotium dedit, ut voluntates Mediolanensium, qui barbaricam Longobardorum feritatem aversati Genuæ degerent, exploraret, &, si in Constantio consentientes inveniret, ipsum de more consecrari ab Episcopis suis juberet, quin etiam Constantium ipsum pallio decoravit, & Romano Exarcho commendavit. Post autem, cum accepisset, tres cum Theodelinda Regina Episcopos se ab illius obedientia subtraxisse, quòd Romæ damnationi trium capitum Chalcedonensis Concilii assensisse, atque ea de re professionem edidisse diceretur, utrumque crimen scriptis ad Episcopos, & Reginam literis temere confictum fuisse ostendit, eosque ad Archiepiscopi auctoritatem redegit. (*) Extant literæ ejus ad Constantium Archiepiscopum in hæc verba: *Pervênit ad nos, quòd quidam Episcopi vestræ diœcesis exquirentes occasionem potius, quàm invenientes, sese scindere à fraternitatis vestræ unitate tentaverint, dicentes, te apud Romanam Urbem in trium capitulorum damnationem cautionem fecisse; ego tamen nominata inter nos neque verbo, neque scripto tria capitula recolo, sed eis, si citius revertuntur, de suo errore parcendum est; nos enim fatemur, fidem S. Chalcedonensis Synodi per omnia illibatam custodire.* Romanus Exarchus quinquennio jam, nulla re memorabili acta, in Exarchatu consumpto, nomini suo deforme ratus, nisi præfecturam eximio aliquo facinore nobilitatam relinqueret, animum ad Perusiam, & vicinas ejus regionis Urbes recuperandas adjecit, ante aliquot annos Longobardis à Ducibus occupatas. Itaque Ducem Perusiæ Mauricionem (96) solicitatum occulte ad partes suas tra-

(95) Obiisse Laurentium XII. Cal. Septembris, hoc est die vigesima prima Augusti, tradunt antiquissimi Mediolanensium Archiepiscoporum Indices superius memorati. Extat verò Epistola S. Gregorii data mense *Aprili* (non *Martio*, ut apud Papebrochium in Exegesi) Indict. XI. idest anno 593., in qua *Magnum*, Mediolanensem Presbyterum, fidelium communione privatum à defuncto jam Laurentio, tanquam innocentem absolvit, eique injungit, ut Clerum Mediolanensem soliciter ad successorem deligendum. Quocirca citra dubium est, Laurentium anno superiore 592. vita excessisse.

(*) Theodelinda Regina, utpote religiosissima fœmina, seducta a tribus Episcopis, quorum alterum fuisse *Brixiensem* ex S. Gregorii Epistolis liquet, *Constantium* Mediolanensem Archiepiscopum, tanquam hæreticum aversabatur, eo quòd statim ac in Episcopum renunciatus fuit, Romam transmiserat (ut moris erat Episcopis recèns electis) formulam sacramenti, qua se damnare tria capitula profitebatur; imminui enim putabat hac damnatione auctoritatem Chalcedonensis Concilii. Scripsit ad eam S. Gregorius; sed cùm mentionem V. Synodi injecisset, admonitus a *Constantio* posse Reginam offendi, alias literas dedit, in quibus nihil de illa loquens, quatuor Synodos, ac præcipuè Chalcedonensem summoperè commendabat, diluebatque suspicionem erroris, quem Theodelinda conceperat; Quocirca Gregorii Epistolis, ac Legatorum monitis, quos ad illam Pontifex miserat, de rei veritate edocta, illicò ad *Constantii* Communionem se se recepit. Datæ sunt hæ literæ mense Junio, Indictione XII., proinde ad annum sequentem referendæ. Cæterùm Theodelindam Gregorii literis à contrariæ opinionis patrocinio minimè fuisse revocatam, immo in eodem perdurasse etiam post mortem hujus S. Pontificis testatur Mabillonius in Annal. Benedict. ad an. 613. num. 4. Idem asserunt Benedictini Monachi in vita S. Gregorii lib. 2. cap. 18. num. 3. his verbis: *Rediit ad unitatem Ecclesiæ prudentissima & Christianissima Regina, quamvis ad condemnanda tria Capitula minimè adduci potuerit; aut certè id, si aliquando impetratum est ab ea, tardius contigit.* Neque tamen, ob hanc rem, quidquam detrahitur sanctitati hujus piissimæ fœminæ; siquidem, ut Eruditis notum est, & iidem Monachi adnotavere: „ Schisma trium Capitulorum non in eo positum erat, quòd ab illis condemnandis abstineretur, sed quòd à condemnantium communione secessio fieret. Gregorius enim pro veris Ecclesiæ filiis semper habuit eos, qui cùm tria illa Capitula rejicere formidarent, in Ecclesiæ tamen unitate permanserunt, & cum iis benignè egit semper, quos inter præter *Theodelindam* erat *Secundinus*, eximiæ sanctitatis Monachus, Reginæ acceptissimus.

(96) Paulus Diaconus lib 4. cap. 8. hæc narrans, Mauricionem vocat tantummodo *Ducem Langobardorum*. Sigonius Perusiæ Ducem facit. At Cosmus de Rena in serie antiquorum Ducum, & Marchionum contendit Ducem Etruriæ fuisse, eumque primum in ea serie constituit ad hunc annum.

traduxit, & caussa Romanæ adeundæ Urbis excogitata, eò cum exercitu ornatissimo proficisci contendit. Exarchi adventum ubi Romani cognoverunt, præcipuo sibi honore excipiendum existimarunt. Itaque adventanti ad Urbem, Civitas obviam cum vexillis, unàque exercitus cum signis ad constitutum locum occurrit; isque ingressus, ad Pontificem adorandum Lateranensi in Basilica ex composito considentem accessit. Hic deinde honos solemnis omnibus Exarchis ad Urbem venientibus mansit. Romanus inde negocio, cujus caussa se venisse simularat, expleto, Ravennam per Etruriam, atque Umbriam rediit; atque ex itinere, ut constituerat, Sutrium, Polimartium, Ortam, Tudertum, Ameriam, Luceolos, & alia oppida, quasi aliud agens, recepit, prompto in primis, atque opportuno Mauricionis, qui etiam Perusiam tradidit, auxilio sublevatus. Qua re accepta Agilulfus accensus animum ad Mauricionis, & Romanorum ultionem intendit, & Ariulfum, ut secum bellum susciperet, incitavit. Ita postero an-
594 no paratis in fines Perusinorum exercitibus est processum. Primùm ager militari licentia, ac consuetudine Longobarda fœdissime deformatus, deinde exercitus Urbi admotus. Perusia, quanquam à Gregorio Præfecto, & Castorio Magistro militum, dimisso ex Urbe Roma præsidio, fuerat confirmata, tamen diu valide oppugnata cum Duce Mauricione pervenit in potestatem. Agilulfus Mauricione vita orbato, ac præsidio Perusiæ relicto, repente castra inde Romam versus promovit, ac direpto, & incenso agro Urbem ipsam oppugnare, ac Romanos captivos facere instituit. Urbs erat præsidio vacua; neque enim Præfectus Romam tentaturum Agilulfum, sed à Perusia protinus ad alia oppida ducturum existimarat. Itaque castris mœnibus Urbis admotis ingens universæ Civitati est pavor injectus. Tum demum Gregorius de salute Civitatis solicitus ab Expositione templi Ezechielis destitit, (97) & summis in angustiis positus sacro Missarum in Canone verba illa: *Ut dies nostros in tua pace disponas*, adjecit. (98)

In tanta tamen trepidatione Urbs singulari Gregorii, & Castorii vigilantia, nec minore Romanorum industria adversus varios Longobardorum incursus acriter est defensa. Quare post aliquot dies Rex frustra se ibi sedere cum cerneret, pactis induciis abiit, & captivos Romanos secum abducens, quasi canes, funibus collo implicitis traxit, atque inde in Franciam vendendi caussa transmisit: oppida cetera in potestate Romanorum relicta. Eodem anno Gregorius Pontifex, cum Joannem Archiepiscopum Ravennatem non solum in Sacris, sed etiam in supplicationibus pallio contra Apostolicam auctoritatem uti audisset, eumque severe, sicuti decuit, castigasset, (99) ut qui plus sibi, quàm fas esset, assumeret, edoctus demum, alios etiam ante illum Antistites eum ritum servasse, quievit, atque ad retinendam Theodelindæ Reginæ gratiam, fidemque augendam Dialogum ei de vitis *Sanctorum Italicorum hoc anno confectum inscripsit*. (100) Sequenti Januario crinita 595
stella mane, & vespere toto apparuit. Joannes Ravennas Antistes vita cessit. Hominis ab Ecclesiæ Romanæ obedientia præ insita ingenii superbia alienissimi exemplo (1) nunquam postea Ravennati Ecclesiæ Antistites defuere, qui certamina Romanis cum Pontificibus seruere. In ejus locum Marinianus est lectus. Eoinus quoque Tridentinus Dux mortuus, atque ei Gundoaldua homo Catholicus à Rege suffectus. Tum primum equi sylvestres, & bubali in Italiam adducti ingens ipsius rei novitate spectaculum præbuerunt. (*) Tertio Nonas Julii Gregorius conventum Episcoporum in Vaticano habuit, in quo præter alios abusus hic quoque correctus, ne rectores Patrimoniorum prædiis urbanis, aut rusticis, quæ quidem ad jus Ecclesiæ pertinere putarent, *titulos fiscali mare imprimerent*, neque id jus illatis manibus, ut assueverat, sed judicio constituto defenderent. Huic decreto subscripsit Marinianus Archiepiscopus designatus, quem paullo post Gregorius, Donato & Joanne rejectis, sacravit, & usu pallii decoravit. (2) Quin etiam

(97) Hanc Agilulphi expeditionem ad Romana usque mœnia ad annum 592. retrahendam esse Monachi Benedictini, tum in vita Sancti Gregorii lib. 2. cap. 7, tum in Præfatione ad ejusdem Homilias in Ezechielem contendunt, *penè certis*, ut ipsi ajunt, *& indubitatis argumentis*, quæ videri ibidem possunt.

(98) Joannes Diaconos in vita S. Gregorii lib. 2. num. 17. & Beda lib. 2. cap. 1. Hist. Eccl. de hac oratione, à Gregorio instituta in Missæ Canone, mentionem faciunt. Sigonius id desumpsit ex Anastasio Bibliothecario.

(99) Verbis quidem castigavit, sed benignè semper eum ipso egit, plura indulgens, & majora etiam spondens, si apud Orientales Metropolitas, quos consulendos mandaverat, liberaliorem Pallii usum adhiberi intellexisset, ut ex ipsius Gregorii Epistolis patet. Sigonius, malè de hoc Archiepiscopo per errorem sentiens, omnia exagerat, quæ illius nomini odium creare possint.

(100) Id refert Paulus Diaconus lib. 4. cap. 5. Libros Dialogorum confectos à S. Gregorio anno 593. passim tradunt Scriptores, cùm ipsemet S. Pontifex lib. 4. cap. 26. asserat, jam à triennio vexatam fuisse Romam inguinaria lue, Novembri mense anni 589. incœpta. Attamen Monachi S. Mauri in Præfatione ad eosdem Libros, non abnuunt in hunc quoque annum posse differri eorum absolutionem, cùm pestilentia illa diu perduraverit.

(1) In eluenda fœda hac calumnia, religiosissimo Antistiti impacta, parum moror, cùm plura superiùs protulerim. De fastu quidem, ac nonnullis in Episcopali munere commissis culpis illum coarguit Gregorius, eò etiam vehementius permotus, quòd asperiores ab ipso literas accepisset, cùm de gerendo in Litaniis Pallio ageretur. Inobedientiæ tamen in Romanam Ecclesiam, pro qua impigrè semper contra Schismaticos stetit, nulla ejusdem Epistola hunc Ravennatem Episcopum notat; proinde Gregorii silentium innocentiæ Joannis militat; Solitus enim Sanctus is Pontifex libero calamo Episcoporum vitia increpare, minimè objurgationibus pepercisset, si Joannes tanti crimina laborasset.

(*) Refert hæc Paulus Diaconus lib. 4. cap. 11.

(2) Cl. Bacchinius in Differt. prævia ad Vitam Petri Senioris cap. 4., ex Epistolis S. Gregorii colligit, non post Concilium hoc Romanum, sed ante illius celebrationem consecratum fuisse *Marinianum* in Ravennatem Antistitem à S. Gregorio. Caussam, cur *Donatum* & *Joannem* ad eam Ecclesiam electos so-

etiam sanctum, ne Abbas Cassinas bona Monasterii dilapidare posset; ne Abbate mortuo alium, quàm Monachum, & a Monachis subrogari jus esset; ne Regi iis se comitiis immiscere liceret; ne eis comitiis pecunia intercederet; ne Abbatem, aut Presbyterum abdicare sine certo crimine fas esset, cujus cognitio ad Pontificem pertineret; ne quem Monachum ad Episcopatum, aut alium Ecclesiasticum ordinem provehere injussu Abbatis jus esset; atque de his rebus literas ad Bonitum Abbatem dedit III. Nonas Octobris Indictione quarta decima, quibus multi Episcopi subscripserunt. (3) Eodem tempore Mauricius Imp. dolore æstuans, quod neque propriis, neque alienis opibus Longobardos ejicere ex Italia potuisset, omnem in ipsum Pontificem Gregorium animi sui acerbitatem evomuit; siquidem ab iniquis, & falsis hominibus in stigmis literis suo, & Theodosii filii nomine scriptis ipsum ab Ariulfo delusum, ut simplicem hominem, arguit. Ad quas Gregorius mense Junio caussam suam, atque afflictæ Italiæ agens sic rescripsit: „ Ego igitur, qui in serenissimis dominorum jussionibus ab Ariulfi astutia deceptus non adjuncta prudentia simplex denuncior, constat procuIdubio, quia fatuus appellor, quod ita esse ego quoque ipse confiteor. Ego enim, si fatuus non fuissem, ad ista toleranda, quæ inter Longobardorum gladios hoc in loco patior, minime venissem; in ea autem re, quam de Ariulfo perhibui, quia toto corde venire ad Remp. paratus fuit, dum mihi non creditur, & mentitus esse reprehendor. Et quidem si terræ meæ captivitas per quotidiana momenta non exeresceret, de desperatione mea, & irrisione lætus tacerem. Sed hoc me vehementer affligit, quia unde ego crimen falsitatis tolero, inde Italia quotidie ducitur sub Longobardorum jugo captiva: *& infra*: Omnipotentem Dominum tanto vobis amplius placatis, quanto me ei facilè servientem districtius affligitis; multas enim jam plagas acceperam, & supervenientibus dominorum jussionibus inveni consolationes, quas non sperabam. Si enim possum, has celeriter plagas enumero. Primum, quòd mihi pax subducta est, quam cum Longobardis in Tuscia positis sine ullo Reipublicæ dispendio feceram; deinde corrupta pace de Romana civitate milites ablati sunt, & quidem alii ab hostibus occisi, alii Narniis, & Perusii positi, &c. ut Perusium teneretur, Roma relicta est. Post hoc plaga gravior adventus Agilulfi, ita ut oculis meis cernerem Romanos more canum in collis funibus ligatos, qui ad Franciam ducebantur venales. Et, quia nos qui intra civitatem fuimus, Deo protegente, manus ejus evasimus, quæsitum est, unde culpabiles esse videremus, videlicet, cur frumenta defuerint, quæ in hac urbe diu multa servari nullatenus possunt, sicut in alia suggestione indicavi. Insuper de gloriosis viris Gregorio Præfecto, & Castorio Magistro militum non mediocriter sum affectus, qui omnia, quæ potuerunt fieri, nullo modo facere neglexerunt, & labores vigiliarum, ac custodiæ civitatis in eadem obsessione vehementissimos pertulerunt, & post hæc omnia gravi dominorum indignatione percussi sunt. Non cessabant interea Longobardi non solùm in continenti Italia, sed etiam in insulis Romanos variis injuriis infectari, idque, quod gravius erat, ipso Exarcho non solum patiente, sed etiam propè probante, connivente quidem certè, ac quasi ex alienis calamitatibus proprium commodum aucupante. Itaque Gregorius hac cura anxius ad Sebastianum Sereniensem Episcopum (4) scribens sic conquestus est: „ Quæ de amici vestri domini Romani persona in hac terra patimur, loqui minimè valemus. Breviter tamen dico, quia ejus in nos malitia gladios Longobardorum vicit; ita ut benigniores videantur hostes, qui nos interimunt, quàm Reipublicæ Judices, qui nos malitia sua rapinis, atque fallaciis in cogitatione consumunt. Et uno tempore curam Episcoporum, atque Clericorum, monasteriorum quoque, & populi gerere, contra hostium insidias vigilare, contra Ducum fallacias, atque malitias suspectum semper existere, cujus laboris sit, vestra fraternitas tantò verius pensat, quantò me, qui hæc patior, purius amat. Neque verò his solùm injuriis graviter Gregorius doluit, sed opportuna etiam, quæ potuit, accuratè remedia conqui-

rejecerit, Gregorius ipse prodit in Epist. ad *Andream Scholasticum*, quæ in nova edit. legitur lib. 5. num. 48 inquiens, in primi vita, diligenter discussa, multa inventa esse, quæ eum procul ab Episcopatu removerent; secundum verò, utpote nescium Psalmorum, ineptum huic muneri judicatum fuisse.

(3) Unde hæc Sigonius sumpserit, prorsus ignoro. Nihil de hujusmodi Sanctione in Annal. Benedict. a Mabillonio memoratur. Nulla ad Bonitum Abbatem in S. Gregorii Literis data Epistola legitur; Bonitus verò, quartus a S. Benedicto Casini Abbas, longo jam ab hinc tempore vitam expleverat. Præterea illa ætate dirutum, vastatumque Langobardorum perfidiâ Casinense Monasterium, traductis in Lateranense Cœnobium Monachis, vix ab aliquo incolebatur. Tradit quidem Baronius ad hunc annum, in scripto Codice Sublacensi à se repertum. *In Concilio Romano eundem Gregorium Regulam S. Benedicti approbasse, & confirmasse*. Sed de solemni hoc decreto, à multis Episcopis subscripto, libri omnes, quos mihi consulere licuit, prorsus silent. Acta hujus Synodi ab ipso S. Gregorio descripta vide in Appendice ad ejus Epistolas Tom. II. editionis postremæ Parisiensis.

(4) Mirum est quam variè hic titulus proferatur. Mabillonius cum Surio *Smyrnensem* vocat. *Rhysinensem* appellat Bollandus, Episcopalem eam Urbem in Mesopotamia statuens. Sub hoc etiam nomine excusæ sunt hæ literæ in veteribus Epistolarum S. Gregorii editionibus, extatque in postrema quoque *ad Sebastianum Rhysiniensem Episcopum* Epistola sub num. 28. libri 1. Indict. 9. *Rhysinium* autem, vulgo *Risine*, Urbs olim erat Episcopalis Dalmatiæ Provinciæ Illyrici Occidentalis ad mare Adriaticum ex Holstenio in adnotat. ad Geographiam sacram. Huic tamen Epistolæ Benedictini Monachi, *ad Sirmiensem Episcopum* titulum inscripsere, ducti auctoritate tum plurium manuscriptorum, tum Joannis Diaconi, qui hunc Sebastianum appellat lib. 3. cap. 13., & 49. *Sirmiensem* Episcopum.

quisivit. Nullum autem aptius esse, quàm pacem, ratus, pacem cum Agilulfo Rege tractare nunciis ultro citroque mittendis instituit. Atque Agilulfus quidem homo religiosus, neque omnino à Pontificia auctoritate aversus, libenter se facturum ostendit, si Romanus Exarchus judicium constitui de rebus utrinque per inducias ablatis vellet. Verùm Romanus nullam ejus rei mentionem admittere auribus voluit. Quare Gregorius literas ad Severum Scholasticum Ravennam Augusto mense misit, rogans, ut pro jure familiaritatis Romano pacem suaderet: „ Quoniam, novimus, *inquit*, quanta fidei sinceritate Excellentissimum Exarchum diligatis, idcircò magnitudini vestræ, quæ acta sunt, indicare curavimus; ut hæc cognoscentes ad consentiendum eum rationabiliter provocetis. Scitote autem, quia Agilulfus Longobardorum Rex generalem pacem facere non recusat, si tamen ei Dominus Patricius judicium esse voluerit. Nam multa sibi in locis suis intra pacis terminum queritur esse commissa. Et, quoniam sibi, si ratio judicantium invenerit, satisfieri postulat, & ipse quoque se satisfacturum modis omnibus pollicetur, si quid à partibus suis constiterit in pace commissum. Quia ergo rationi non ambigitur convenire quod petit, oportet esse judicium, ut, si qua ab utraque parte malè facta sunt, componantur, dummodo generalis pax valeat, Deo protegente, firmari. Nam qualiter sit nobis in omnibus necessaria, bene nostis. Sapienter itaque, sicut consuevistis, agite, ut Excellentissimus Exarchus ad hoc sine mora debeat consentire, neve per eum pax renui, quod non expedit, videatur. Si enim consentire voluerit, nobiscum quidem generalem pacem facere repromittit; sed scimus, quia & diversæ insulæ, & loca sunt alia proculdubio peritura. Hæc autem consideret, & pacem habere festinet, quatenus in hac saltem dilatione & nos quidem (5) possimus habere ad modicum, & reipub. resistendi vires, adjuvante Domino, reparentur. „ Ad has curas, quæ Gregorii animum mirificè cruciabant, alia quoque non mediocris adjuncta. Joannes Patriarcha Constantinopolitanus superbia inflatus, ac nimio Imperatorum favore subnixus, Concilio ultimis Pelagii Pontificis annis Constantinopoli habito, se œcumenicum, idest universalem, appellare Episcopum instituerat, eum sibi titulum vindicans, qui ex antiquis Conciliorum decretis soli Pontifici Romano conveniebat. Qua re offensus Pelagius Concilium illud scriptis literis infirmarat. Manente inde in sua sententia Patriarcha, Gregorius inito Pontificatu, eumdem admonuit, ne talem usurpasse titulum vellet, quem Sedis Romanæ proprium esse non ignoraret. Quod cum ille non faceret, & Gregorius eum persequi pro magnitudine potestatis Apostolicæ vellet, Mauricius Joannis caussæ favens Gregorio per literas imperavit, ut cum eo pacem, & concordiam agitaret. Quibus acceptis Gregorius justa ira incensus graves pro Apostolicæ Sedis defensione literas ad Mauricium, & Constantiam (6) Augustos scripsit, atque ad Constantiam quidem hoc modo: „ Indico vobis, quia piissimi Domini scripta suscepi, ut cum fratre, & Consacerdote meo Joanne debeam esse pacificus. Et quidem sic religiosum hominem decuit, ut ista Sacerdotibus præciperet. Sed cum se nova præsumptione, atque superbia idem frater meus universalem Episcopum appellet, ita ut sanctæ memoriæ decessoris mei tempore adscribi se in synodo tali hoc superbo titulo faceret, quamvis cuncta acta illius synodi Sede contradicente Apostolica soluta sint, triste mihi aliquid Serenissimus Dominus innuit, quòd non eum corripuit, qui superbit, sed me magis ab intentione mea declinare studuit, *& infra*: Unde per omnipotentem Dominum rogo, ne pietatis vestræ tempora permittatis unius hominis elatione maculari, neque tam perverso vocabulo ullum præbeatis assensum, atque in hac caussa nequaquam pietas ma vestra despiciat; quia etsi peccata Gregorii tanta sunt, ut pati talia debeat, Petri tamen Apostoli peccata nulla sunt, ut vestris temporibus pati ista mereatur. Unde iterum, atque iterum omnipotentem Dominum rogo, ut, sicut parentes priores vestri Principes Sancti Petri Apostoli gratiam quæsiverunt, ita vos quoque & hanc vobis quærere, & conservare curetis, & propter peccata nostra, qui ei indignè servimus, ejus apud vos honor nullatenus minuatur, qui & modo vobis adjutor esse in omnibus, & postmodum vestra valeat peccata dimittere. Viginti autem jam & septem annos ducimus, quos in hac Urbe inter Longobardorum gladios vivimus. Quibus quàm multa hac ab Ecclesia quotidianis diebus erogentur, ut inter eos vivere possimus, suggerenda non sunt. Sed breviter indico; sicut in Ravennæ partibus Dominorum pietas apud primum exercitum Italiæ Sacellarium habet, qui caussis supervenientibus quotidianas expensas faciat, ita & in hac Urbe in caussis talibus eorum Sacellarius ego sum. Et tamen hæc Ecclesia, quæ uno, eodemque tempore Clericis, Monasteriis, pauperibus, populo, atque insuper Longobardis tam multa indesinenter expendit, ecce adhuc ex omnium Ecclesiarum premitur afflictione, quæ de hac unius hominis superbia multum gemunt, etsi nihil dicere præsumunt. „ Ad Mauricium verò ita: „ Cunctis Evangelium scientibus liquet, quod voce Dominica Sancto, & omnium Apostolorum Principi Apostolo Petro totius Ecclesiæ cura commissa est. Ipsi quippe dicitur, Petre amas me? pasce oves meas. Ipsi dicitur: Ecce Satanas expetiit cribrare vos, sicut triticum, & ego pro te rogavi Petre, ut fides tua non deficiat, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Ipsi „ di-

(5) Lege *quietem*, ut habent aliæ hujus Epistolæ editiones.

(6) Uxorem Augustam Mauricii Imperatoris *Constantinam* appellant Scriptores illius ævi, Gregorius, Simocatta, & Auctor Chronici Alexandrini.

„ dicitur: Tu es Petrus, & super hanc „ petram ædificabo Ecclesiam meam, & „ portæ inferi non prævalebunt adversus „ eam, & tibi dabo claves regni cœlorum, „ & quodcunque ligaveris super terram, „ erit ligatum & in cœlis, & quodcunque „ solveris super terram, erit solutum & in „ cœlis. Ecce claves regni cœlestis acci„ pit, potestas ei ligandi, & solvendi tri„ buitur; cura ei totius Ecclesiæ, & prin„ cipatus committitur, & tamen univer„ salis Apostolus non vocatur; & vir san„ ctissimus Consacerdos meus Joannes vo„ cari universalis Episcopus conatur. Ex„ clamare compellor, ac dicere: O tempo„ ra, o mores! Ecce cuncta in Europæ „ partibus Barbarorum juri sunt tradita, „ destructæ urbes, eversa castra, depopu„ latæ provinciæ, nullus terrarum cultor „ inhabitat; sæviunt, & dominantur quo„ tidie in necem fidelium cultores idolo„ rum, & tamen Sacerdotes, qui in cine„ re, & pavimento flentes jacere debue„ runt, vanitatis sibi nomina expetunt, & „ novis, ac profanis vocabulis gloriantur. „ Ceterum ipse ad affectati principatus suspicionem, atque invidiam apud homines evitandam servum se servorum Dei appellare instituit; quem morem successores subinde ejus acceptum in hunc usque diem constantissime tenuerunt. Interim à Longobardis premebatur ex omni parte sine ulla
596 intermissione Italia. Itaque sequenti anno Crotonis Oppidum in Calabria à Zotone Duce Beneventano captum, (7) atque omnes oppidani captivi abducti. In aliis etiam regionibus Romani fœdis oppressionibus lacerati. Gregorius ob id eò intentius agere, ut pax cum Agilulfo confirmaretur, ac modus tandem tot calamitatibus poneretur. Itaque ad Secundinum eam Ravennæ procurantem mense Aprili sic scripsit: „ Postquam revertens Castorius omnia „ nobis, quæ inter vos, & Agilulfum Re„ gem acta sunt, indicavit, ne accusatio„ nem contra nos de mora potuisset ali„ quis invenire, sub omni illum celeritate „ illuc transmittendum prævidimus. Ab eo „ ergo quæ sunt agendi cognoscens, esto „ solicitus, & omni modo immine, ut pax „ ista debeat ordinari; quia, quantum dici„ tur, aliqui hoc impedire conantur, pro „ qua re festina solicite agere, ut labor „ vester sine effectu non valeat remanere. „ Nam jam & partes istæ, & diversæ in„ sulæ in gravi sunt periculo positæ. „ Eodem anno Augustinus, & Melitus in Britanniam ad indicendam Anglorum genti Evangelium missi. (8) Postero Caca- 597
nus, idest Rex, Hunnorum (hi sunt, quos in Pannonia Longobardi reliquerant) quanquam vicinis aliis omnibus formidabilis, tamen Agilulfi Regis amicitiam expetivit, missisque Mediolanum Legatis, fœdus cum eo percussit. Exarchus (quod ex literis Gregorii ad Cyprianum mense Maio datis apparet,) in Pado fuit occupatus, Gregorius captivis Crotoniatis redimendis operam dedit. Itaque Teoctesto, (9) & Andreæ sic scripsit: *Indico vobis, quia ex Crotonensi civitate, quæ super Adriaticum mare in terra Italiæ posita, transacto anno à Longobardis capta est, multi viri, ac multæ mulieres nobiles in prædam ductæ sunt, & filii à parentibus, & parentes à filiis, & conjuges à conjugibus divisi, ex quibus aliqui jam redempti sunt. Sed quia gravia pretia sis indicunt, multi apud nefandissimos Longobardos hactenus remanserunt, mox autem medietatem pecuniæ, quam transmisistis, in eorum redemptionem transmisi.* Ne hoc quidem anno convenire pax potuit. Sequenti Zoto Dux 598
Beneventanus, & Romanus Exarchus diem suum obierunt. (10) Zotoni Agilulfus Rex Arichim suffecit, qui Gisulfum Ducem Forojuliensem propinquitate generis attingebat. Romano Callinicus Exarchus à Mauricio substitutus. (11) Mauricius Gregorium

(7) Perperam à Sigonio hæc irruptio in Crotonense Oppidum Zottoni Duci Beneventano tribuitur, cùm eidem jam mortuo anno 591. suffectus fuisset Arichis, ut ea Epistola S. Gregorii data Indict. X hoc est anno 591. ad Joannem Archiepiscopum Ravennatem constat.

(8) Nimis jejunè loquitur Sigonius de hac celebri Apostolica expeditione, quæ inter præcipua commendatissima S. Gregorii Acta meritò recensetur. Quod hic saltem innuendum videtur, atque ad hunc annum pertinet, id est, sub ipsum tantæ rei exordium, curam & solicitudinem S. Pontificis in id periculum adductam fuisse, ut inanis prorsus excideret. Siquidem ardua suscepti operis difficultate perterriti Socii Augustini iter abruperant, ipsumque Augustinum Romam remiserant, ut Anglicæ linguæ imperitia, qua laborabant, Gentisque illius indocili feritate apud Gregorium exposita, revertendi copiam impetrarent. Invicto tamen animo stetit Gregorius, Epistolam ad illos scribens, quæ lib. VI. num. LI. novæ editionis legitur, ac divino fervore incendens, ut inchoatum opus impigre prosequerentur, atque Augustino remeanti, ipsis in Abbatem dato, alacrem obedientiam præstarent. Quem postmodum retulerint animarum fructum, quodque incrementum in ea Insula Catholica Fides receperit, fuse Mabillonius refert tum in Seculis, tum in Annalibus Benedictinis; seriemque omnem itinerum, ac rerum gestarum, per suos annos digestam, pluribus capitibus complectuntur Monachi Sancti Mauri lib. III. Vitæ S. Gregorii.

(9) Veriùs *Theoctistæ* sorori Imperatoris, ut in editione Monachorum S. Mauri, lib 7. Epistola 26. legitur.

(10) Zottonis mortem malè Sigonius adnotat ad hunc annum; ut enim vidimus, obiit procul dubio circa annum 591., nec video cur hoc anno statuenda foret à Sigonio; cum ejusdem Principatus initium ad annum 589. referat, certòque certiùs Paulum Diaconum legerit, qui viginti annorum curriculo in eodem perdurasse aperte tradit; quocirca ad annum 609. Zottonis obitum differre debuisset, cùm novem, usque ad hunc annum, tantummodo effluxissent. Itaque prorsus extra locum Zottonis mortem narrat Sigonius.

(11) Hoc anno Callinicum Italiæ Exarchum fuisse constat ex Epist. IX. libri IX. S. Gregorii, in qua S. Pontifex ei commendat Cypratani, seu Caprulensis, Episcopi caussam; cùmque signata sit *Indictione II*, dari debuit post Septembrem, quo hæc Indictio inchoaverat, ut Bacchinius quoque adnotavit ad vitam Mariniani Antistitis Ravennatis. Mihi tamen suspicio suboritur, Callinicum anno superiore 597. *Romano* Exarcho suffectum; extat enim in nova Parisiensi editione ejusdem S. Gregorii Epist. 29. lib. 7. data Indictione XV. ad Andream, ubi hæc habet: *Præterea gratias ago, quia me de duabus personis, quæ cum glorioso Callinico venerunt* &c. Nomine *Callinici* designari *Callinicum* Italiæ Exarchum arbitrantur in adnotationibus

rium insimulavit, quòd de Malcho Longo-
bardo, Episcopo, qui in carcere ob deli-
ctum ad judicium servabatur, supplicium
sumi jussisset. Quare Septembri mense, In
dictione prima Gregorius sic apud Sabinia-
num Diaconum, tum apud Imperatores le-
gatum expostulavit: (12) *De qua re unum
est, quod breviter suggeras Serenissimis Dominis
nostris, quia si ego servus eorum in morte
Longobardorum miscere me voluissem, hodie
Longobardorum gens nec Regem, nec Duces,
nec Comites haberet, atque in summa confusione*
599 *esset divisa*. Postero anno pax tam diu op-
tata inter Romanos, & Longobardos tan-
dem transacta est. Callinicus Exarchus Pon-
B tifici obsequentior, quàm Romanus, eam
confecit, Probo Abbate, quem Gregorius
misit, & Theodoro Curatore Ravennæ,
agente. Quod ex epistola Gregorii ad Ja-
nuarium Episcopum Caralitanum Septembri
mense scripta perspicitur: *Cognoscatis*, in-
quit, *Abbatem, quem ad Agilulfam ante
multum jam tempus transmisimus, pacem
cum eo, Deo propicio, quantum nobis ab Ex-
cellentissimo Exarcho scriptum est, ordinasse,
& ideo quousque pacta de confirmatione pacis
ipsius conscribantur, ne fortè hostes nostri in
hac dilatione ad partes illas iterum velint ac-
cedere, murorum vigilias, & solicitudinem in
locis facite omnibus adhiberi*. Pace transacta,
C verùm nondum, ut opinor, sacramento
sancita, Gregorius extemplo binas ad Reges
literas misit; unas ad Theodelindam, ad
Agilulfum alteras: Theodelindæ gratias
egit, quòd operam paci componendæ na-
vasset, eamque hortatus est, ut apud Re-
gem, virum suum, ageret, ne Christianæ
Reip. societatem rejiceret. Agilulfo gratias
egit, quòd rogatu suo pacem utrique parti
utilem constituisset; simulque obsecravit,
Ducibus suis præciperet, ut pacem, sicut
promissum erat, in posterum custodirent,
neque materiam sibi aut contentionis, aut
seditionis aliquam quærerent. Pax inde
Regis jurejurando sine ulla exceptione fir-
D mata est. Ariulfus conditione adjecta jura-
vit. Varnafrida, cujus consilio Ariulfus
utebatur, omnino jurare recusavit. Cujus
rei indignitate commotus Gregorius ne ipse
quidem sibi decorum esse putavit jurare,
sed alteri id munus mandavit, sicut ipse
ad Theodorum Curatorem Ravennæ scripsit:
„ Indicamus, *inquit*, Ariulfum de servanda
„ pace, non ut ipse Rex juravit, sed sub
„ conditione, si sibi in quoquam excessum
„ non fuerit, aut si nullus contra Arichis
„ exercitum ambulaverit, sacramenta præ-
„ stitisse. Quod quia omnino iniquum, &
„ dolosum est, nos, tanquam si non juras-
„ set, putamus, quia in aliquid parum fa-
E „ cilem sibi exercendi occasionem inveniet,
„ & plus nos, si de eo suspecti non fueri-

A „ mus. Varnafrida verò, ad cujus consi-
„ lium idem Ariulfus cuncta agit, omnino
„ jurare despexit. Et ideo contingit, ut ex
„ pace, quam multum desideravimus, nos
„ in his partibus nullum pene remedium
„ habere possimus, quia de iisdem hosti-
„ bus, de quibus suspecti nunc usque fui-
„ mus, adhuc, & in posterum suspecti su-
„ mus. Cognoscat præterea gloria vestra
„ homines Regis, qui huc transmissi sunt,
„ ut in pacto debeamus subscribere, sed
„ recordantes eorum, quæ Agilulfus Basilio
„ viro clarissimo convicia super nos in Bea-
„ ti Petri dixisse fertur injuriam, quamvis
„ hoc penitus idem Agilulfus negaverit, à
B „ subscriptione tamen abstinere prævidimus,
„ ne nos, quæ inter eum, atque Excellen-
„ tissimum filium nostrum, dominum Exar-
„ chum, petitores sumus, & medii, si quid
„ fortè clam sublatum fuerit, falli in ali-
„ quo videamur, & nostra ei promissio in
„ dubium veniat, &, si qua de futuro, quod
„ absit, necessitas fuerit, occasionem inve-
„ niat, qualiter nostræ petitioni consentire
„ non debeat. Et idcirco petimus, ut sicut
„ & à filio nostro Excellentissimo poposci-
„ mus, gloria vestra ea, qua nobis carita-
„ te unita est, peragat, quatenus, ante-
„ quam homines ipsi ab Arichi revertantur,
„ Rex eis sub festinatione scripta transmit-
C „ tat, quæ tamen ad vos deferantur, in
„ quibus eis præcipiat, ut nos subscribere
„ non petant. Sed si tantum est, glorio-
„ sum fratrem nostrum, vel de Episcopis
„ unum, aut certè Archidiaconum subscri-
„ bere faciemus. Ex his verbis, atque ex
iis, quæ postea consequutæ sunt, rebus,
satis apparet, hanc pacem parum sanctam,
nec firmo admodum vinculo constrictam
suisse. Annus inde Christi sexcentesimus 600
quiete Romanis tota Italia parta fuit insi-
gnis. Eo anno Agilulfus Romani belli cura
perfunctus, fœdus cum Theodeberto, novo
Francorum Rege, instauravit, ac Duces
Longobardorum, qui rebellaverant, Zan-
D grulfum Veronæ, Gandulfum Bergomi, &
Varnecausum Papiæ invasit, atque armis
subactos prodendi exempli caussa vita exuit.
Constantio Mediolanensi Archiepiscopo mor-
tuo, cum successori substituendo comitia
haberentur, duo ad eam dignitatem evecti
sunt, Adeodatus Mediolanensis, & Agilul-
fus Longobardus, ille à Clero Catholico,
hic ab Arriano electus. Dissidio autem Ec-
clesia laborante, Gregorius Pontifex de mo-
re consultus, omnem auctoritate sua con-
troversiam sustulit, Adeodato, quem Catho-
lici designaverant, confirmato; haud æquum
esse existimans, in hominem, qui à non
Catholicis, & maximè Longobardis lectus
E esset, præbere assensum. (13) Proximo, 601
quod homines tacita jampridem animorum
suspi-

nibus Monachi S. Mauri, qui nominis er-
rorem, ob facilem syllabarum transposi-
tionem, in Amanuensem refundunt. Et
sanè cùm Romanus Smaragdo successerit
anno 587., ut superiùs statuimus; Rubeus
autem in hist. Raven. asserat gestam ab illo
hanc Præfecturam per decem annos, non
longè a vero esse crediderim, eundem mor-
tuum anno 597., eique successorem datum
à Mauricio Callinicum anno eodem.

(12) Anno superiore 596. revocatus jam fuerat Ro-
mam Sabinianus; non ergo scribi ad ipsum
hoc anno potuit memorata Epistola. Sigo-

nium decepere corruptæ editiones Episto-
larum S. Gregorii. In postrema, à Mona-
chis S. Mauri adornata, hæ Literæ ad Sa-
binianum datæ referuntur sub Indict. XII.
mense Augusto, adeòque ad annum 594.
pertinent.

(13) Mortuo *Constantio* die tertia Septembris, non
statim sedit in hac Ecclesia electus *Deusde-
dit*, seu *Adeodatus*, qui nonnisi ultero an-
no in finem vergente eandem cœpit admi-
nistrare, quemadmodum in Exegesi tradit
Papebrochius, qui ex antiquis Catalogis Se-
dem hanc vacasse anno I., & XIII. diebus

 ad-

fuſpicione præcepetant, in apertum evaſit. Callinicus namque, cum propter ambiguam pacem utrinque infida, ac fuſpecta eſſent omnia, bellum potius inſerendum, quam expectandum ratus, Ducibus aliquot Longobardorum ad ſe traductis, Regis in fines impetum facere occupavit. Quippe Mutinam, & Regium infirma tum Longobardorum oppida, cum exercitu prætergreſſus, Parmæ oppidum ex improviſo invaſit: eoque expugnato, Godeſcalcum Regis Agilulfi generum Ducem unà cum uxore Regis filia comprehendit, ac Ravennam captivos abduxit; eodemque tempore cohortes aliquot expeditas miſit, quæ Brixillum à Longobardis deſertum occuparent, ac præſidio firmo tenerent. Quæ ubi comperit Agilulfus, iracundiâ ſtatim, eâque non injuſtâ exarſit, ac bellum majore, quàm ante, mole inſtaurare decrevit. Ceterùm inferendi belli hæc eſt ratio inſtituta. Longobardorum, qui in fide eſſent, copiis, quàm maximas potuit, convocatis, Romanos pluribus in partibus armis ſibi premendos ſuſcepit, ut viribus, animiſque in diverſa diſtractis, facilius eos adduceret in diſcrimen aut ſalutis, aut libertatis. Itaque Ariulfo, & Tuſciæ Longobardis adverſus Urbem Romæ, & Ravennæ ſolicitatis, ipſe nobiles Urbes Venetiæ, quæ Romanorum in ditione remanſerant, Cremonam, Mantuam, Montemſilicis, Patavium que tentavit; pertinere non ad animi dolorem ſolum, ſed etiam ad nominis ſui gloriam exiſtimans, ſi quæ oppida ferox Alboini victoria dimiſiſſet, ea ipſe Longobardorum ditioni, imperioque adjungeret. Quod vero longius à periculo videbatur abeſſe, illud primum invaſit. Hoc fuit Patavium, oppidum & vetuſtate originis, & oppidanorum quondam opulentia inclytum; &, licet ſuperioribus impreſſionibus Barbarorum acciſum, tamen nuper magna Longini Exarchi diligentia permunitū. Huc igitur magno collecto exercitu adiit; atque oppidum ingenti virorum, atque armorum apparatu oppugnavit; ac tandem, quamvis ſtrenue ab oppidanis, præſidioque defenſum, cepit, Longobardis non vim magis, quàm iram in prœlium afferentibus. Præſidio Ravennam dimiſſo, iracundia omnis in oppidum eſt effuſa. Quippe injecto in ædificia incendio urbs parvo momento, ut quæ ex materia magna ex parte refecta eſſet, tota flagravit. Patavio expugnato, exercitum inde ad Montemſilicis duxit, atque oppidum magna mole adortus, facilè in poteſtatem redegit. Utriuſque populi cives ferme ſe ad æſtuaria contulerunt, & ſe cum priſcis Venetis conjunxerunt. His rebus non tam fortiter, quàm proſperè geſtis, permoti Duces, Gundoaldus Tridenti, & Giſulfus Fori-Julii, qui ab amicitia ejus deſciverant, protinus ad officium redierunt, atque in fidem ab eo recepti ſunt. Ab altera parte Ariulfus Dux Spoleti, concitatis è Tuſcia Longobardis, Callinicum Exarchum prædis ex Ravennate, ac Romano agro agendis, atque incurſionibus aſſiduè faciendis, quo minus Patavinis occurrere ſubſidio poſſet, inhibuit. Ceterùm, dum hæc armis foris geruntur, Theodelinda domi ſtudiis pacis intenta, oppidum olim Moguntiacum, tum verò Modoetiam appellatum, (14) quod XII. millibus paſſuum aberat à Mediolano, nobilitavit, nam & Regiam ibi magnificam condidit, & Regiæ Baſilicam nobiliſſimam addidit. Baſilicâ inde Divi Joannis Baptiſtæ nomini conſecratâ, ipſa ſe, ac Longobardos multis ei templo muneribus obligavit. Ab illo tempore Longobardi publico voto illius Divi fuere patrocinio commendati. Loco inde acceſſit dignitas, poſtquam corona, de qua dixi, ferrea ibi cuſtodiri, atque ea ibi coronari Reges ſunt cœpti. Sic enim Mediolanenſes produnt annales, Mediolanenſem Archiepiſcopum eo jure à Gregorio Pontifice decoratum, ut vacante Italiæ regno, ipſe poſt XIV. dies Suffraganeorum ſuorum Concilium advocaret, atque ex eorum ſententia Regem conſtitueret, eumque corona ferrea à Theodelinda inſtituta Modoëtiæ redimiret. Quod jus à Rege ullo Longobardorum uſurpatum, Paulus nuſquam oſtendit; immo morem eis fuiſſe ait, ut haſtam Regi declarato porrigerent. Verùm, ne auctoritatem prorſus Mediolanenſibus abrogem, illud facit, quod coronam hanc ferream poſt Carolum Magnum omnibus Italiæ Regibus video deinceps fuiſſe ſolemnem; &, quòd hoc muneris Gregorium Theodelindæ petenti tribuiſſe, non ſit abſonum, vel ut gratiam Reginæ referret, cui plurimum ſe debere ipſe in Epiſtolis confitetur; vel ut Archiepiſcopo acceſſionem dignitatis adjungeret, quam ſuperioribus

adnotat. Præclarum hujus rei teſtimonium ſunt Literæ S. Gregorii, expeditæ Indictione IV. lib. XI. num. 16. novæ edit. quibus, Sede hac vacante, cujuſdam fœminæ, nomine *Aretbuſæ*, cauſſam *Presbyteris*, *Diaconis*, *ac Clero Mediolanenſi* commendat. Tam longæ moræ in cauſſa fuit diſſidium ab Agilulpho Rege excitatum, qui, datâ ad Mediolanenſes Epiſtolâ, alterum ex Langobardis Archiepiſcopum creari mandavit, ut conſtat ex Epiſt. IV. lib. XI. S. Gregorii *ad Mediolanenſes*. Theodelindæ conjugis pietate factum creditur, quòd tandem a ſuſcepto propoſito Agilulphus dimoveretur, cederetque S. Gregorio, conſtantiſſimè recuſanti admittere *hominem*, *qui non à Catholicis*, *& maxime Langobardis*, *eligebatur*. Hinc verò ſatis dilucidè evincitur, a Langobardis hæreſis labem nondum hoc tempore fuiſſe depulſam, eiſque plurimum Agilulphum faviſſe, adeòque ſuſpicioni locum relinqui, an Catholicam Fidem verè ante hunc annum ſuſceperit. Num autem alter Epiſcopus ab Ariano Clero electus, *Agilulphus* vocaretur, ut narrat Sigonius, omnino eſt incertum. Vereor ne Agilulphi nomen, quod legitur in memorata Gregorii Epiſtola, Regemque Langobardorum procul dubio indicat, ad electum Epiſcopum Sigonius tranſtulerit. Certè Joannes Diac. in Vita S. Gregorii lib. 4. cap. 24. hæc clarè ſcribit: *Cum poſt annos aliquot Conſtantius, functus inſigniter Pontificio, dormiſſet in Domino, Clerus & Plebs Mediolanenſis Deuſdedit Diaconum eligentes ab Agilulpho Rege terrentur, quatenus illum eligerent, quem Langobardorum barbaries voluiſſet* &c.

(14) Modiciam tunc appellatam ex Paulo Diacono lib. 4. cap. 22. conſtat. *Modiciam* quoque vocat Ennodius lib. 6. epiſt. 10, idque nomen perduraſſe nono, & decimo Seculo ex omnibus Modoetienſis Archivi Chartis teſtatur Cl. Blanchus in adnotatione ad prædictum Pauli caput, aſſerens, *Modicam* quoque in iiſdem Chartis hoc Oppidum nominari. Quæ ad hunc annum narrat Sigonius è Paulo Diacono lib. 4. cap. 24. & ſeqq. deſumſit.

ribus annis Longobardorum immanitate affictam, prostratamque fuisse, sentiret. (15) Eodem anno Ravennates, & ceteros, qui oram maris accolunt, rursus gravissimæ pestilentiæ lues incessit; eademque longius
602 lapsa proximo magnam hominum stragem in urbe, agroque Veronensi edidit. Tum quoque sanguineæ hastæ in cœlo visæ, & per noctem lux clarissima fulgens mirificè pavida, ac præsentis belli eventu suspensa Italorum pectora concusserunt. Rebus Italicis Constantinopoli nuntiatis, Mauricius Callinico, quòd Longobardum bello provocasset, neque Patavium in potestate retinuisset, iratus Smaragdum iterum ei successorem substituir. (16) Is Ravennam cum supplemento copiarum advectus Mantuam, & Cremonam majoribus, & validioribus præsidiis confirmavit, haud dubius, Agilulfum Patavio, & Montesilicis non contentum ad eas quoque oppugnandas ducturum. Agilulfus autem, apparatu illius percepto, ad domesticas copias magna quoque alienigenarum auxilia comparavit. Hi Sclavi fuerunt, quos Cacanus Hunnorum, societate cum Agilulfo conjunctus, è Pannonia misit. Quibus convocatis, ac simul omnibus expugnandarum urbium instrumentis expeditis, Julio mense Mediolano egressus est; ac, solicita expectatione tanti utrinque apparatus Italia, Cremonam duxit. Urbs vehementissimè oppugnata omnem hostium molem fortiter per multos dies sustinuit; verùm superante, atque muros undique supergrediente hostium multitudine, demum XII. Kalendas Septembris concessit in potestatem. Capta verò non aliter, ac Patavium, ad solum usque eversa est, Agilulfo non victoriæ magis, quàm iræ, atque ultionis libidine persurente. Cremona recepta, bellum inde Mantuam est translatum, locatisque circum castris, ac fixis idoneo loco tormentis, mœnia tanta ictuum grandine verberari cœpta sunt, ut percutiendi non ante finis sit factus, quàm in urbem miles victor inductus. Urbs Idibus Septembris capta, avarissimè, fœdissimèque diripitur. Hoc metu Romani, qui Volturniæ castrum tenebant, adacti, illico deditionem fecerunt; qui verò Brixillum insederant, igne in tecta illato, præcipiti se inde fuga proripuerunt. (17) Cremonæ, & Mantuæ cladibus Cremense castrum, accolis in eum locum, ut à Longobardorum injuriis tutum, confluentibus, ita crevit, ut tribus vicis ad novam recipiendam multitudinem augeri necesse fuerit. Cremete inde sine filio mortuo, Crema pervenit ad Agilulfum. Arulfus ut superiore anno Callinicum, sic hoc Smaragdum hostilibus incursionibus fatigando ab oppugnando Agilulfo avertit, ac Romanos, Ravennatesque acrius vexare perrexit. Qua de re Gregorius animi anxius ad Magistros militum, ut se ad opprimendum eum accingerent, scripsit. Eæ literæ Junio mense sunt datæ, & quidem ad Velocem Magistrum militum in hunc modum: (18) „ Et pridem expressimus gloriæ vestræ, quia milites illuc parati „ erant venire. Sed quoniam inimicos congregatos & hic discurrere epistola vestra „ significaverat, hæc eos hic caussa retinuit. Utile verò nunc est visum, ut aliquanti illuc milites transmittantur, quos „ gloria tua admonere, & hortari, ut parati sint ad laborem, studeat. Et occa„ sione

(15) Antiquum hoc Mediolanensis Archiepiscop. decus faciliùs asseritur, quàm probetur. Nullum huc usque tam excelsæ auctoritatis, aut in Archivis documentum, aut in Historiis vestigium emersit; quin imò recenti hujusmodi, futilique traditioni, veterum Annalium fides repugnat; cùm usque ad nonum Seculum, Reges omnes, quibus Italia paruit, vel in publicis propriæ nationis Comitiis electos, vel à Cæsaribus datos sciamus. Primum, quòd occurrat exemplum, est institutio Caroli Calvi in Regem Italiæ ab Ansperto Mediolanensi Archiepiscopo peracta in Concilio Ticinensi, anno 876. celebrato, editoque in altera parte secundi voluminis *Rerum Italicarum*. Fortasse, ne rei novitas oculos legentium perstringeret, remotam vetustatis originem huic indubiæ electioni accensere voluerunt primi Historiæ nostræ conditores, nec opportunius venditando huic splendido juri tempus credidere (rudibus præcipuè, ac nondum criticæ arti assuetis seculis), quam ætatem Gregorii, erga Reginam Theodelindam, ac Mediolanenses Archiepiscopos summè benevoli; qui enim Carolum Magnum hujus privilegii auctorem faciunt, turpius etiam peccant. Vide, quæ præfatus sum ad memoratum Concilium in Epistola ad Clariss. V. Muratorium, qui integro capite Tom. II. Anecdot. pag. 320. Diploma hoc Gregorianum explodit; nec satis eidem propugnando satis esse vindicias Doctissimi Fontanini, nunc Archiepiscopi Ancyrani, in Dissertat. *De Corona Ferrea* cap. 3. justus quilibet veritatis amator censebit; præcipuè cùm has vindicias doctè jam refutaverit Auctor Florentinæ Libertatis parte III. fol. 65.

(16) Non à Mauricio, sed à Phoca Imperatore suffectum *Callinico Smaragdum*, secunda vice Exarchum, tradunt Rubeus, Bacchinius, Freherus, aliique. Hoc verò admisso, via crederem, Ravennam hoc anno delatum *Smaragdum*, cum Phocas nonnisi labente Novembri Imperium adeptus sit, atque ideo ægrè suaderi alicui possit, exiguo eo tempore, quod ad explendum annum supererat, confectum a Smaragdo in Italiam iter, atque ea peracta fuisse, quæ hic Sigonius enarrat. Verosimiliùs fortasse annum designavit Josephus Scaliger in laterculo Exarch. Raven. lib. 2. Canonum Isagic., initia restituti in Exarchatu Smaragdi ad annum 603. referens. Epistola verò S. Gregorii 33. lib 13. data ad Smaragdum Exarchum *Indictione VI.*, cùm nullo mense signetur in editione Parisiensi, optimè cum anno 603. conjungitur, quo Indictio illa usque ad Septembrem decurrebat.

(17) Leguntur hæc in Paulo Diacono lib. 4. cap 29. editionis Mediolanensis; cùm tamen efferat, hasce militares iras exarsisse iis diebus, quibus superiori capite narraverat sacris undis ablutum Adaloaldum Agilulfi Regis filium, manifestum est omnia hæc à Sigonio relata differenda esse in sequentem annum 603., quo, citra dubium, baptizatus est Adaloaldus, ut ex ipso Paulo Diacono Scriptores omnes affirmant.

(18) Malè ad hunc annum referuntur hæ Literæ S. Gregorii. Datæ sunt enim Indictione X. ineunte, ac propterea Septembri mense, non Junio, & ad primam Arulfi irruptionem in Romanos Agros, quæ anno 591. contigit, procul dubio pertinent, ut in postrema ejusdem Epistolarum editione lib. II. legi potest. Decepere Sigonium veteres impressi Codices, in quibus corruptam fuisse Indictionem docent Monachi Benedictini. Retrahendæ quoque sunt ad eundem annum subsequentes Epistolæ datæ ad Mauricium, & Vitelianum, quæ Sigonius infra enunciat, cùm ad decimam Indictionem pertineant, juxta emendationem postremæ editionis,

sione inventa, cum gloriosis filiis nostris Mauricio, & Vitaliano loquere; & quæcunque vobis Deo adjutore pro reip. utilitate statuerint, facite. Et si huc, vel ad Ravennates partes nec dicendum Ariulfum cognoveritis excurrere, vos à dorso ejus ita, ut viros fortes decet, laborate „ Et ad Mauricium, ac Vitalianum Magistros militum ita: „ Allidio nobis scripsit, quia in proximo jam Ariulfus esset. Et timuimus, ne milites, qui ad nos diriguntur, in manus ejus inciderent; & tamen hic, quantum Deus adjuverit, contra eum filius noster gloriosus Magister militum se paravit. Sed & gloria vestra, si huc perrexerit ipse hostis, sicut consuevistis, cum auxilio Dei à dorso ejus, quod potestis, perficite. Speramus enim in omnipotentis Dei virtute, & ipsius Beati Petri Apostolorum Principis, in cujus natali sanguinem effundere desiderat, quia ipsum sibi contrarium sine mora inveniet.„ Item ad eosdem: „ Undecimo die mensis Junii Ariulfus hanc epistolam, quam vobis direximus, transmisit. Et ideo relegentes eam videte, si in fide sua Soanenses, quam reip. promisere, persliterunt: obsides dignos, de quibus possitis confidere, ab eis percipite, & insuper eos sacramentis obstringite, reddentes illis, quod loco pignoris sustulistis, sermonibus vestris eos sanantes. Si autem manifestissimè cognoveritis, eos cum Ariulfo de sua subditione loquutos fuisse, vel certos obsides ei dedisse, sicut nos Ariulfi epistola, quam vobis direximus, dubios reddidit, salubri consilio pertractantes, ne in aliquo anima nostra de sacramentis gravetur, quod utile reip. judicaveritis, peragite. Sed ita gloria vestra faciat, ut neque sit aliquid, unde possimus ab adversariis compreheodi, neque in quo, quod utilitas reip. exigit, quod avertat Dominus, negligatur. Præterea gloriosi filii estote soliciti, quia, quantum comperi, hostis collectam habet, & Narniis dicitur residere, & si huc cursum, Deo sibi irato, mittere voluerit, vos loca ipsius, quantum Dominus juverit, deprædate, aut certè scultas, quos mittitis, solicitè requirant, ne dolens factum ad nos discurrat. „ Arichis Dux Beneventi, quantum conjectura colligi licet, quievit; indicio est epistola Gregorii ad illum hoc anno scripta, qua petit, ministros suos à procuratoribus ejus ad trabes quasdam ad usum Basilicæ Vaticanæ incidendas, atque ad mare deportandas juvari. Scripsit etiam ad Smaragdum Exarchum epistolam, sexta ineunte Indictione, qua Istriam adhuc in potestate Romanorum fuisse ostendit. Eodem tempore, Septembri mense, acris est in Oriente seditio concitata. Quippe exercitus Mauricii tumultu io castris facto Phocam Centurionem virum manu, consilioque promptissimum Imperatorem acclamavit; atque in Hebdomum adductum per Cyriacum Patriarcham coronandum X. Kalendas Novemb. curavit. Phocas post quintum diem io Urbem invectus Leontiam conjugem Augustam coronavit; ac deinde immissis satellitibus Mauricium, qui ad primum seditionis nunctum Urbe profugerat, cum filiis, & tota familia, atque amicis ejus VIII. Kal. Decembris interfici jussit. (19) Idem, cum coronaretur, à Patriarcha jurejurando, se Catholicam disciplinam tutaturum, adactus est. Quæ res Gregorio nonciata ipsum non securum modò, sed lætum etiam, ac bonæ spei plenum effecit. Itaque nuncium extemplo ad eum misit cum literis, quibus afflictum jam per triginta quioque annos Italiæ statum edocuit, eumque ad opem primo quoque tempore ferendam oravit: *Latorem*, inquit, *præsentium Diaconum feci, & sub celeritate transmittere studui, qui cuncta, quæ in his partibus aguntur, invento opportuno tempore valeat clementiæ vestræ suggerere. Propter quod rogo, ut Serenitas vestra pias aures inclinare dignetur, ut tanto nobis valeat celerius misereri, quanto afflictionem nostram verius ex ejus relatione cognoverit. Qualiter enim quotidianis gladiis, ac quantis Barbarorum incursionibus ecce jam per triginta quinque annorum longitudinem premimur, nullis explere vocibus suggestionis valemus. Sed in omnipotente Deo confidimus, qui ea, quæ cœpit, consolationis suæ bona perficiet.* Scripsit etiam alteras ad Lenntiam Augustam, quibus tantum ei dignitatis fastigium gratulatus est.
Sequenti anno natus est Agilulfo ex Theo- 603
delinda filius, (20) quem die Paschatis jussit sacro lavacro tingi, atque Adalualdi nomine

(19) Barbaram hanc cædem contigisse non *VIII. Cal.*, sed *V.*, idest die 27. Novembris, testatur Chronicon Alexandrinum, sicuti etiam inauguratum a Cyriaco Patriarcha Phocam non mense *Octobri*, ut tradit Sigonius, sed die 23. Novembris, imò & seditionem ipsam eodem mense commotam.

(20) Si standum sit Pauli Diaconi Chronologiæ, multò ante natus fuerat Agilulpho filius Adaloaldus. Postquam enim narravit irruptionem Sclavorum in *Histriam* lib. 4. cap. 25., statim cap. sequenti subdit: *Agilulfo quoque Regi tunc nascitur filius de Theudelinda Regina in Modicia palatio, qui Adaloaldus est appellatus.* Invasam a Sclavis Histriam fuisse anno saltem 600. dubitare non sinit Epistola S. Gregorii ad Maximum Salonitanum Episcopum, data Indictione III. in qua loquens de Sclavorum gente, *affligor*, ait, *vehementer, & conturbor, quod per Histriæ aditum, jam ad Italiam inrara cœperunt*, si ergo, *tunc quoque* Agilulphus ex Theodelinda filium suscepit, Adaloaldi ortus eidem anno procul dubio est assignendus. Clarius argumentum ex proximis Pauli verbis elucet; subjungit enim: *sequenti tempore Langobardi Castrum Montis Silicis invaserunt.* At Montem Silicis jam usque ab anno 601. subactum a Langobardis Sigonius ipse narravit; itaque, si ante captum hoc Castrum editus in lucem est Adaloaldus, manifesti erroris arguitur opinio Sigonii, quæ usque ad annum 603. Theodelindæ partum traducit. Imposuit celeberrimo viro Epistola S. Gregorii, scripta Indictione VII. lib. 14. num. 12., qua Theodelindæ Reginæ gratulatur simul de nato, ac Catholico ritu sacris aquis lustrato filio. Sed multum temporis intercessisse inter Adaloaldi nativitatem, ejusque Baptismum ipsemet Paulus Diaconus docet, qui postquam enatam Agilulpho prolem cap. 26. retulit, describere prosequitur, quæ anno 601. ac 602. contigere, ac postmodum cap. 28. hæc tradit: *Tunc etiam baptizatus est prænominatus puer Adaloaldus &c. fuit autem fest. Paschalis dies eo tempore septimo Idus Aprilis*, ac proinde anno 603. Tam perspicua hæc sunt, ut mirer, oculatissimum Sigonium, qui ubique Paulum sequitur, ad hæc tam dispari tempore

ne appellari. Secundus Tridentinus Episcopus (21) ipsum de fonte suscepit, vir probata sanctitate vitæ per ea tempora clarus. Septimo Calendas Maji (22) imagines Phocæ, & Leontiæ Augustorum Romam de more delatæ sunt. Eis in conspectum productis Clerus, & Senatus in Lateranensi Basilica Julii lætitia gestiens acclamavit: *Exaudi Christe. Phocæ Augusto, & Leontiæ Augustæ vita*. Inde jussu Gregorii in Oratorio S. Cæsarii Martyris in Palatio sunt repositæ. Jam omnis belli procella Ravennæ, atque Exarchatui imminebat, neque ad eam excipiendam tantum erat in Smaragdo nervorum, quantum ipsius periculi magnitudo poscebat; cum Agilulfus, & Ariulfus sociatis armorum consilus eòdem omnes curas, opesque intenturi suas viderentur. Quod cum Smaragdus haud obscure videret, animum ad consilia pacis Gregorio præcipue suadente convertit, seq; Regi Parmam, & filiam, ac generum cum bonis eorum omnibus redditurum, si finem facere armorum vellet, ostendit. Neque eam conditionem Agilulfus est aspernatus; ut qui gloriæ, atque iræ suæ cumulate satisfactum putaret, & rebus prospere gestis modum aliquem imponendum censeret, & Ravennæ expugnandæ difficultatem non ignoraret. Pax igitur per legatos invicem missos tractata tandem IX. Kalen. Julias die Sanctorum Gervasii, Protasiique convenit. Itaque Gregorius ea re lætus, ut in solemni eorum Martyrum commemoratione Missarum initium ab ipsius pacis commemoratione duceretur, instituit: quod institutum adhuc in Ecclesia sanctissime custoditur; tertio verò Kalendas in Festo Apostolorum, eadem jurejurando utrinque magna ceremonia confirmata est. Quo nuncio erecta Italia ingenti gaudio exultavit. Paulus inducias pactas scribit (23) usque ad Kalendas Aprilis, Indictione octava, anno sexcentesimo quinto futuras. Indictione inde septima ineunte, Gregorius, quanquam exitiali morbo implicitus, literas ad Theodelindam misit, quibus filium ei natum, & sacra unda ablutum gratulatus, simul etiam gratias apud eam Agilulfo egit, quòd pacem composuit: *Scripta*, inquit, *quæ ad nos dudum à Januensibus partibus transmisistis, gaudii vestri nos fecere participes, propterea quòd Omnipotentis Dei gratia, & filium vobis donatum, &, quod valde Excellentiæ vestræ est laudabile, Catholicæ eum fidei novimus sociatum. Oramus Omnipotentem Deum, ut & vos in mandatorum suorum via custodiat, & eundem Excellentissimum filium Adulovaldum in suo munere faciat proficere. Paterna præterea caritate persolventes salutationis officium petimus, ut Excellentissimo filio nostro conjugi vestro pro nobis de facta pace gratias referatis, atque ejus animum, sicut consuevistis, ad pacem de futuro per omnia provocetis*. In eadem etiam epistola scribit, se ita affectum esse, ut in magnum vitæ discrimen adductus sit. Agilulfi filia Ravenna Parmam reversa mox partus difficultate defuncta est. Ariulfus item Dux Spoleti decessit, Teudelapius Faroaldi superioris filius, fratre in certamine victo, ditionem obtinuit. (24) Æstas infesta frugibus omnibus fuit, uredine segetes omnes extinctæ, quam hiems plus solito frigida excepit, quæ vites quoque omnes absumpsit. Hæc mala Gregorii Pontificis mortem prænunciasse sunt visa. Ille verò sequenti anno sævientem diutius 604 ferre morbum non potuit, ac III. Idus (25) Martias magno Italiæ cum dolore vitam reliquit, cum eximia doctrinæ, ac pietatis suæ magnitudine Ecclesiæ Catholicæ adjumenta subministrasset; unde merito post mortem in numerum Sanctorum Confessorum, & Doctorum Ecclesiæ est relatus, ac Magni cognomine decoratus. Post obitum ejus induciis sæpius instauratis quieta à Longobardis incursionibus fuit Italia. Quàm verò necessaria pax ista fuerit, ex misero, ac perdito priorum annorum Italiæ statu cognosci potest, quem Gregorius idem in Expositione Ezechielis ita descripsit: *Ubique luctus aspicimus, undique gemitus audimus, destructæ Urbes, eversa sunt castra, depopulati agri, in solitudinem terra redacta est; nullus in agris agricola, pene nullus in Urbibus habitator remansit, & tamen parvæ humani generis reliquiæ adhuc quotidie, & sine cessatione feriuntur; alios in captivitatem duci, alios*

pore à Paulo narrata, minimè respexisse. Pagium quoque ad annum 605. n. 2., & Clariss. Eckhartum, aliosque insignes viros, in eundem errorem traxit prædicta Epistola S. Gregorii; cùm omnes natum *Adaloaldum* hoc anno 603. concordes affirment. Nihil tamen ex ipsa argui posse video, ut evincatur, eodem prorsus anno natum Adaloaldum, quo sacro fonte ablutus fuit, siquidem S. Pontifex his verbis exorditur: *Scripta, quæ ad nos dudum à Genuensibus partibus transmisistis, gaudii vestri nos fecere participes, propterea quod omnipotentis gratiâ, & filium vobis donatum, & quod valdè Excellentiæ vestræ est laudabile, Catholicæ eum Fidei novimus sociatum* &c. Quis autem non videt unico gratulationis officio complecti Gregorium potuisse ea, quæ diverso tempore acciderant? Cur verò id peregerit, plures excogitari caussæ queunt. Quæ congruentior pietati Sanctissimi illius Pontificis videtur, ea est, noluisse ipsum Theodelindæ Reginæ gratulari de nato Infante, nisi cùm Ecclesiæ Matri renatum audivit. Fortasse etiam Theodelinda de obtenta Sobole non ante Gregorium monuerat, quam in Ecclesiæ gremium receptus esset *Adaloaldus*, ut gratius ipsi nuncium remitteret. Quomodolibet tamen id factum sit, Gregorius Paulo non adversatur, cùm prolem quidem divino munere obtentam memoret, sed non afferat eodem, quo scribebat, anno in lucem emissam.

(21) Nullus per ea tempore Tridentinæ Ecclesiæ præfuit Episcopus, *Secundi* nomine appellatus. *Verecundum* hoc anno 603. statuit Ughellus. *Secundum*, qui è sacro fonte Adaloaldum suscepit, Paulus Diaconus vocat *de Tridento*, ubi etiam mortuum tradit cap. 42. Sigonius *Episcopi* titulum liberaliter addidit, sed extra verum. An autem hic *Secundus*, idem sit ac *Secundinus*, ad quem plures S. Gregorii Epistolæ datæ leguntur, in adnotationibus ad cap. 28. lib. 4. Pauli Diaconi pluribus disserit Clariss. V. Horatius Blancus, ad quem Lectorem remitto.

(22) In antiquissimo fragmento *de Phoca coronato*, ipsis Maji Calendis, Icones *Phocæ* ac *Leontiæ* Augustorum Romam pervenisse legimus.

(23) Lib. 4. cap. 29. edit. Mediol.

(24) Uno anno errasse Sigonium scribit Anonymus Mediol. in Dissertat. Italiæ medii ævi col. 233., successionem *Teudelapii* ad annum 604. protrahens.

(25) Feralis Gregorio dies, fuit *IV. Idus*, idest duodecimus Martii, quo etiam ab Ecclesia colitur, ut omnes fatentur.

alios detruncari, alios interfici videmus; ipsam autem, quæ aliquando mundi domina videbatur, qualis remanserit, Roma, conspicimus, immensis doloribus multipliciter attrita, desolatione civium, impressione hostium, frequentia minarum, jam de illa omnes potentes ablati sunt; ubi enim Senatus, ubi jam Populus? omnis in ea dignitatum ordo extinctus: & tamen nos ipsos paucos, qui remansimus, adhuc quotidie gladii, adhuc quotidie innumeræ tribulationes premunt, & posquam defecerunt homines, etiam parietes cadunt. Venerabilis Beda Gregorii mortem in octavam Indi- A ctionem, & annum sexcentesimum quintum conjicit, in eoque sibi adversatur. Nam consentientibus annalibus omnibus Gregorium sedisse annos tredecim, & sex menses prodit, & tamen ad quartum decimum usque annum Pontificatum ejus perducit, nimirum deceptus ab iis, qui epistolas Gregorii digesserunt, qui extremas Indictionis sextæ in septimam transtulerunt, atque non diligenter caventibus erroris materiam præbuerunt, quod etiam in aliis nonnullis peccatum fuisse animadvertimus.

Explicit Liber Primus.

IN-

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

Quemadmodum Alboinus Rex Italicum regnum eximia virtutis, ac clementiæ laude fundarit, Agilulfus verò hortatu Theodelindæ miro Religionis, ac pacis studio stabiliverit; ut prætereà Italia, Ecclesiaque Romana per triginta sex annos fœdis à Longobardis vulneribus lacerata, egregia tandem Gregorii Magni Pontificis cura, atque auctoritate sanata sit, libro superiore retulimus. Hoc verò, qua ratione Græci Imperatores, propter quamdam hæresim à Pontificibus Romanis alienati, Ecclesiæ tranquillitatem evertere, Longobardi verò Reges propter insanam dominandi libidinem capitalibus inter se odiis inflammati, otium Italiæ perturbare contenderint, conabimur enarrare.

Pacato Regno, ac tranquillata Ecclesia, Agilulfus animi quietus, quod nemo adhuc fecerat, animum ad successorem sibi substituendum adjecit; neque, quin id decus ad filium Adalualdum, (1) licèt adhuc infantem, deferret, sibi dubitandum existimavit. Quare consilio suo nudato, conventum in eam rem in Julium mensem Mediolanum indixit; ubi verò constituta dies advenit, ac Longobardi frequentes affuere, tum, legatis Francorum Regis Theodoberti præsentibus, Adalualdus in Circo, patre ipso assidente, Rex à populo salutatus, atque insigni Regio decoratus est. Quin & societate cum Francis renovata fœdus cum eis in perpetuum est percussum. Neque dies alius Italiæ speciosior, aut lætior post ingentes tot annorum calamitates illuxit. Sabinianus inde, qui in locum Gregorii Pontifex suffectus ex Diacono fuerat, Idibus Septembris consecratus, ipsam populorum lætitiam magna omnia de illo sperantium cumulavit; verùm brevì omnium opinionem fefellit. Laborabat tum ingenti rei frumentariæ inopia civitas. Qua re animadversa, ille, cum extempló horrea, sicuti assueverat, Ecclesiæ aperuisset, frumentum quidem populo dividi jussit; verùm non gratuitò, ut Gregorius, sed pretio solidorum tredecim in singulos modios constituto. Quo facto offensi pauperes, quos Gregorius in Monasteriis, Xenodochiis, & Diaconiis, frumento publico sustentarat, ipsum facto agmine adierunt, obsecrantes, ne quos Gregorius tanta caritate pavisset, eos ipse extrema contabescere inedia fineret. Quibus vocibus ille perstrictus turbato vultu respondit; si Gregorius laudis quærendæ caussa universos ad se attrahere populos voluisset, se illos saturare non posse. Dicto autem erga Gregorium iniquo mox facti quoque gravioris acerbitatem adjunxit; siquidem usque adeo invidum se gloriæ ejus exhibuit, ut etiam scripta illius sanctissima criminatus, ea delere, atque ex hominum memoria evellere cogitarit; fecissetque æquis multorum animis, ut ea combureret, nisi Petrus Diaconus, intimus Gregorii quondam familiaris in medium progressus, jurejurando affirmasset, se columbam lucubrantis ipsius auribus assidentem sæpius conspicatum esse; ex quo intelligi posse, quæ scripsit, eum non sine cœlesti Spiritus Sancti afflatu scripsisse. Qua voce æstimari vix potest, quantum præclaris Gregorii monumentis fidei, atque auctoritatis adjecerit. (2) Postero vero anno 605
in quiete à Gregorio ter liberalitatis erga pauperes adhibendæ admonitus, ne ita quidem illius auctoritati obtemperavit; itaque rursus acrius castigatus in capite leviter est percussus. Quem ictum sævus adeo dolor excepit, ut XI. Kalendas Martias eo ipso confectus obierit. (3) Sabiniano inde Bonifacius Tertius subrogatur. Mense Aprili,

&

(1) In adnotationibus ad Paulum Diaconum lib. 4. cap. 31. editionis Mediolanensis, ubi hæc narrantur, celebritatem istam actam esse anno sequenti 605. Cl. Blancus asseruit. Etiam Baronius ad illum annum eandem refert. Attamen cùm Paulus Diaconus, narrata morte S. Gregorii, quæ contigit Martio mense hujus anni, statim subjungat: *Igitur sequenti æstate, mense Julio, levatus est Adaloaldus Rex super Langobardos apud Mediolanum in Circo* &c. de eodem anno ipsum loqui mihi perspicuum videtur, atque ideo rectè id narratum reor hoc anno à Sigonio. Sanè Pauli Chronologiam ita disposuit Cl. quoque Bacchinius in Agnello Tom. II. *Rerum Italicarum* pag. 122. num. 4. Cæterùm, non tam firmatum hoc anno cum Francis fœdus, sed filiam quoque *Theudeberti* Regis desponsatam fuisse *Adaloaldo* puero narrat Paulus Diaconus; quamvis hæ nuptiæ in irritum postea ceciderint.

(2) Narrat hæc Joannes Diaconus in vita S. Gregorii lib. 4. cap. 69. ex traditione Majorum. Verùm Baronius ad annum 604. nullam ejusdem dictis hac in re fidem se habere fatetur; cùm nullius certi auctoris testimonio nitantur, & aliunde omnino sileant de tam celebri facto Isidorus, Ildephonsus, & Paterius S. Gregorii *Notarius*, qui cùm præsens Romæ foret, ac de ejusdem scriptis in ordinem redigendis curam suscepisset, meminisse procul dubio tentati hujus incendii debuisset. Idem silentium occurrit in S. Gregorii vita a Paulo Diacono exarata, quam excidisse sua ætate dolebat Baronius. Id tamen minimè ferendum existimo, Auctorem tantæ injuriæ summum ipsum Pontificem *Sabinianum* a Sigonio dici, cùm Joannes Diaconus ne minimo quidem verbo innuat flammarum hujusmodi incentores Supremum Ecclesiæ Antistitem Ducem habuisse, quod sane adnotandum fuisset, ut conspirationis auctoritas innotesceret. Inter fabulas igitur hoc amandandum, non immeritò quisque censebit.

(3) Historiam hanc, seu potiùs fabulam, à Sigeberto confictam censuit Papebrochius in Conatu Chrono-historico, inquiens, nihil tale ab antiquis narratum; miraturque, Baronium credulas eidem aures dedisse ad an. 605. Id tamen apertè refert Paulus Diaconus sub finem vitæ S. Gregorii. Nihilominus dubiæ saltem fidei habendam ex eo crediderim, quòd nulla tantæ rei apud Gregorii coævos mentio inveniatur; Joannes verò Diaconus, qui plura hujusmodi exempla recenset libro quarto, hoc certè non dissimulasset, quod, utpote in successore ipso Apostolicæ dignitatis editum, & ad laudem S. Gregorii pertinens, memorari omnino debuerat. Præterea Anastasius, qui venundatum a *Sabiniano* Ecclesiæ frumentum refert, nihil severæ hujus increpationis, inflictæque in pœnam contumaciæ mortis commemorat; quin imò eum laudat de Clero amplificato, auctisque Ecclesiæ Beati Petri Apostoli religiosis luminibus. Errat procul dubio Sigonius in obitus die, qui

fuit

& Majo stella crinita conspecta est. Mortuus est Severus Patriarcha Aquilejensis. (4) Post Longobardorum in Italiam adventum, Antistes Aquilejensis, relicta Aquileja, Gradum tenuerat, atque unus ipse omnibus Episcopis Venetiæ, Istriæque præfuerat. Ab hoc tempore duo Patriarchæ fuerunt, unus, qui Aquilejam, alter, qui Gradum insedit. Huic instituto caussam attulere Longobardi. Gisulfus enim Dux Forojuliensis, Christiana religione suscepta, vetus ditioni suæ dignitatis hujus fastigium quærens, sacros honores novo exemplo distribuere ausus, Joannem Abbatem per Clerum Aquilejensis Ecclesiæ designandum Patriarcham curavit. Contra verò, Candianum Clerus Gradensis elegit. Dissidio perniciosi in futurum exempli oborto, re Romam delata, Pontifex Joanne rejecto Candianum probavit, eumque pallio exornavit. Neque eo secius Gisulfus suum Patriarcham retinuit. Hinc ipsarum Ecclesiarum divisio consecuta. Aquilejensi omnes Episcopi paruerunt, qui in continenti Venetia, quæ erat Longobardorum, sederunt. Gradensi ii, qui æstuaria, atque Istriam Imperatorem respicientia tenuerunt. (5) Ea re Joannes Episcopus Concordiæ motus se-

A dem suam Caprulas ad æstuarium transtulit. (6) Ut autem Longobardi posthac, prolatis armis, Venetos insulanos infestos habuerunt, sic Patriarcha Aquilejensis, quem Longobardi fovebant, Gradensis, cui Veneti obediebant, possessiones, & jura nunquam destitit oppugnare. Eodem tempore Bonifacii Pontificis latè virtus emicuit; nam, cum Ecclesiam Romanam duplici infamia laborantem videret, una, quòd sacro ardente ambitu viventibus Episcopis de successore deligendo consultaretur, altera, quòd Ecclesia Constantinopolitana superbo sibi Universalis asciscendo titulo omnium principatum Ecclesiarum B aucuparetur, qui soli Romanæ ex omnium Conciliorum decretis deberetur, utramque labem pro sua prudentia, ac magnitudine animi sibi eluendam esse evestigio censuit. Itaque, conventu septuaginta Episcoporum (7) Romæ coacto, ex eorum sententia statuit, ne quis, Pontifice, aut Episcopo civitatis suæ vivente, de sublegendo successore tractaret, sed post tertium diem, quàm Episcopus decessisset, in æde convocati, quem idoneum judicarent, omni remota gratiæ, ambitusque suspicione, communi consensione deligerent; quin etiam, lega-

---

sum VIII. Cal Martias, idest 22. Februarii, C necnon in anni designatione, cùm Romanæ Ecclesiæ præfuerit uno anno, mensibus quinque, ac diebus novem, atque ideo vita excesserit anno 606., ut ex Anastasio, aliisque auctoricis liquet. *Bonifacius III.* non statim *Sabiniano* successit, sed post plurium mensium Interpontificium, consecratus in Summum Pontificem fuit die 19. Februarii anni 607. juxta calculos Pagii.

(4) Non hoc anno, sed sequenti 606. mortuum *Severum* clarè indicat Paulus Diaconus, qui lib 4. cap. 34. illius obitum statuit inter Majum mensem & Novembrem, quibus stella crinita, quam Cometem dicunt, iteratò apparuit in Cœlo; idque contigisse anno memorato 606 evincunt, quæ de Pace ab Agilulpho facta in annum unum, ac deinde in tres annos idem Paulus cap 33 & 34. D enarrat. Vide adnotationes Clariss. Horatii Blanci, & Bernardum Mariam de Rubeis in Differt. de Schismate Aquilejensi pag 246.

(5) Divinando hæc scripta esse ab iis, qui remgestam minùs accuratè prosecuti sunt, animadvertit Baronius ad hunc annum, qui veram hujus divisionis historiam ex Actis Mantuani Concilii ibidem primùm vulgatis fusè describit. Falsum enim est, duos hoc tempore institutos fuisse Patriarchas, cùm unica tantùm Metropolis perseveraverit usque ad Gregorium II., à quo difsecta est in duas partes, suis utrique assignatis Provinciis. Hoc autem schismate effectum est, ut idem Corpus geminum caput gereret, alterum Catholicæ Fidei ac Apostolicæ Sedi adhærens, nempe Gradensis Præsul, alterum Schismaticum, nempe E Aquilejensis. Hinc sequitur, ut ait Baronius, rem actam non esse inter Catholicos & Catholicos, sed inter Schismaticos & Catholicos. Siquidem mortuo *Severo*, Episcopi, qui Schisma pertinaciter tuebantur, ex eorumdem cœtu creandum successorem contendebant; cùmque id in Gradensi Insula assequi non possent, repugnantibus Catholicis, quibus egregiè favebat Exarchus *Smaragdus*, Agilulphi Regis Langobardorum consensum, & Gisulphi Ducis Forojuliensis patrocinium obtinuere, ut in Aquileja veteri Episcopus eligeretur, quod etiam peractum est, *Joanne Abbate* ad eam Sedem suffecto. Catholici verò sibi *Candidianum* apud Gradum præfecerunt, patrocinante ipso Exarcho. Joannes Diaconus in Vita

C S. Gregorii lib 4. cap. 38 addit, id factum esse Romani Pontificis instinctu; inde autem annus Electionis *Candidiani* perspicuè innotescit, cùm Bonifacius III post longum Interpontificium creatus non fuerit nisi anno 607. Eo igitur anno etiam *Candidianus* renunciatus Episcopus fuit. Plenius ac diligentius hanc historiam illustrat sæpius laudatus P. Bernardus Maria de Rubeis, quem consule cap 26. & seqq.

(6) Id etiam Ughellus in Episcopis Caprulanis, Tom. V. Italiæ sacræ credulè enarrat. Cardinalis tamen Norisius in Dissertat. de V. Synodo cap 9. §. 5. pag. 729. editionis postremæ Veronensis, falsum esse testatur, ostenditque, primum *Caprula* Episcopum ad annum 598 referendum ex Epistolis Sancti Gregorii ad Marinianum Ravennatem Antistitem, & Caprulanos datis. *Capritanam* Insulam, & *Capritanum* Episcopum vocat S. Gregorius; nunc dicitur *Caorla*. Vide Rubeum in Hist. Ravenn. eadem confirmantem ad annum 598., nec non Bernardum Mariam de Rubeis in Differt. laudata cap. 25. ubi non bene intellectam a Cardinali Norisio S. Gregorii Epistolam animadvertit. Fallitur certè Sigonius, & ex eo Ughellus, qui *Joannem* ad Caprulas translatum, *Concordiensem Episcopum* facit. Sanctus namque Gregorius in Epist. ad Marinianum, quæ est X. libri IX. hæc scribit:
„ Latores ad nos præsentium viri clarissimi
„ Vicedominus, atque Defensor venerunt
„ asserentes, quia in Castello, quod *Novas* di-
„ citur, Episcopus quidam, Joannes nomine,
„ de Pannoniis veniens fuerit constitutus,
„ cui Castello eorum Insula, quæ Capritana
E „ dicitur, erat quasi per Diœcesim conjuncta;
Non ergo erat Episcopus Concordiensis. Castrum *Novæ* fuisse olim in ora Marchiæ Tarvisinæ, ejusque meminisse Constantinum Porphyrogenitum inter oppida, ex quorum ruinis ortæ sunt Venetiæ, sed minime extitisse Urbem Episcopalem, adnotavere Emendatores Ughelli Tom. X. in Episcopatibus Antiquatis col. 148

(7) Septuaginta duos refert Anastasius, qui nobis hujus Concilii memoriam servavit. Collectum autem esse anno 607. ex superiùs dictis patet; cùm *Bonifacius* nonnisi illo anno *Sabiniano* successerit. De *Phoca* decreto vide Baronium ad annum 606. Paulus Diaconus lib. 4. cap 37. & Anastasius in hujus Pontificis vita id retulere.

legatis ad Phocam Imperatorem missis, ob-
tinuit, ut controversiæ de Principatu Con-
stantionpolitanæ Ecclesiæ, quam Mauricius
fnverat, modus imponeretur; decretumque
factum, ut Romana Ecclesia prima omnium
Ecclesiarum esset, perinde atque veteribus
in Conciliis sanctum esset; Romanam verò
proximè non, ut ante, Alexandrina, sed
Constantinopolitana exciperet. Hoc propter
augustam ipsius Imperii sedem illi Ecclesiæ
honoris jam inde à Constantinopolitano
primo usque Concilio fuerat habitum.
Mense Novembri, cum stella comata ite-
rum hominibus assulsisset, pridie Idus Pon-
tifex ipse Bonifacius obiit. (8) Longobar-
di Etruriæ, cum, induciis Aprili mense
exactis, repente duo ex Romana ditione
oppida, Orbitum, & Balneoregium invasis-
sent, Smaragdum Exarchum earum instau-
rationem ab Agilulfo petere coëgerunt.
Eæ Novembri mense in alterum annum,
duodecim millibus solidorum acceptis, con-
606 cessæ. Subsequenti anno Agilulfus grave,
ac gloriâ majorum indignum arbitratus,
Regem Longobardorum tot rebus fortiter,
ac prosperè gestis insigne tributum adhuc
Francorum Regi annuum pensitare, lega-
tos tres hac de re cum ingenti vi pecuniæ
ad Regem Clothariom misit; qui intimis
Regis Consiliariis pecunia sibi conciliatis,
per eos triginta solidorum millia Regi ob-
tulerunt, ac tributi remissionem in perpe-
tuum retulerunt. (9) Ex altera parte Sma-
ragdos curis omnibus belli solutus, liberio-
re animo pacis tractare opera cum cœpis-
set, opus insigne molitus est; quippe Fer-
rariam, qui tum vicus erat ad Padum exi-
guus, mœnibus, quibus adhuc caruerat,
sepsit; atque eam in formam castri redegit,
quæ post ad insignia urbis magnitudinem,
atque amplitudinem aucta, potentissimo-
rum in hunc usque diem Principum sedes
est constituta. Eodem anno Bonifacius
Quartus in locum Tertii subrogatus, Pon-
tifex V. Kalen. Septembris est consecratus.

A (10) Novembri mense induciæ inter Re-
gem, atque Exarchum in triennium sunt
renovatæ. Sequentibus inde duobus annis, 607
Italia novis calamitatibus, nempe annonæ 608
inopia, aquarum illuvie, & morborum vi
gravissimè fatigata est; proximo verò, cum 609
Agilulfus Rex legatos ad Phocam Imper.
pariterquè Phocas ad Agilulfum Regem
jungendæ amicitiæ caussa misissent, ac fœ-
dus inter se percussissent, eadem certiorem
in spem veteris aliquando quietis, dignita-
tisque recuperandæ venit. Hanc verò etiam
cumulavit præclarus Bonifacii Quarti Pon-
tificatus; qui insignem Tertii gloriam æmu-
latus, illustria duo ad memoriam opera
B edidit. Anno namque, qui subsequutus est,
sexcentesimo decimo, conventu Episcopo- 610
rum habito, legibus labentem Monachorum
disciplinam coërcuit, ut Beda horum tem-
porum æqualis scriptum reliquit; & literis
ad Phocam missis templum, quod erat in
urbe nobilissimum, jam inde à M. Agrippa
sub felicissimo Augusti Imperio conditum,
nomine Pantheon, postulavit; idque adeptus,
omni idolorum superstitione sublata, IV.
Idus Maji Virgini Dei Matri, & omnibus,
Martyribus dedicavit. (11) Inde Ædes Virgi-
nis ad Martyres appellata; isque dies festus
omnium Martyrum institutus. Postero, se- 611
ditio in Oriente ingens oborta. Heraclius
C Heraclii Præfecti Africæ filius, adjuvante
patre, Phocam in Imperio se crudeliter,
impotenterque gerentem occidit, atque à
Patriarcha Sergio coronatus statim Impe-
rium occupavit. (12) Is, cum provincias
ordinaret, Smaragdo Exarcho successorem
in Italiam Joannem Lemigium Patricium
dedit. (13) Lemigius pacatam Italiam, ac
quietam Ecclesiam nactus, eum sibi statum
enixè tuendum esse constituit. Itaque
exemplo Smaragdi inducias ab Agilulfo
Rege in singulos deinceps annos poposcit;
neque in præfectura sua vel ingenii lenita-
te, vel consilii maturitate bellicæ rei ali-
quid attigit. Sequenti, Mariniano Raven- 612
D nati

(8) Die X Nov mortuum Bonifaciū III. tradit Pagius ad an. 606. ex Epitaphio invento in Codice Virdunensi; diem duodecimum assignat Anastasius, sed is est sepulturæ, ut legenti patet. Certum anno 607. obiisse *Bonifacium*, dubium non est, cùm menses tantum octo, ac dies 22. sedisse ex Anastasio discamus.

(9) Multo serius contigit hæc Langobardici Regni redemptio ab annuo tributo, quod Francis Regibus persolvebatur. Siquidem Fredegarius in Chronico cap 69, narrat id obtentum a Clotario II. anno XXXV. ejusdem Regni, qui in annum 617. cadit, oblatis eidem, non triginta mille tantummodo solidis, sed triginta quinque, aut etiam sex, quemadmodum legitur in nova Fredegarii editione. Annum igitur, & pecuniæ numerum non benè refert Sigonius.

(10) *Bonifacius* IV. anno 608. VIII. Cal. Septembris Pontificiam regimen iniit, ut Pagius ad annum 607. & 614. contra Baronium statuit.

(11) Refert hæc Beda in Hist. Ecclef. Angl. lib. 2. cap. 4. Sed non eodem anno simul contigere. Concilium quidem Romanum à Bonifacio IV. celebratum est Phoca Imperante, *Indictione XIII tertia die Kal. Martiarum*, ut idem Beda adnotavit, & ex eo Baronius & Labbeus, adeoque hoc anno 610 Dedicatio tamen Templi, *Pantheon* appellati, in annum superiorem à Sigeberto refertur, atque Pagius consentit, refellens Papebrochium, qui anno 613. peractam hanc celebritatem censuit, eo quod Dominica dies, apta ex Ecclesiæ ritu ad tantam instituendam dedicationis solemnitatem, nonnisi memorato anno inciderit in diem XIII. Maji à Martyrologio adnotatum. Siquidem Paulus Diac. lib. 4. cap. 37. Anastasius, aliique veteres Scriptores vivo adhuc Phoca consecratum hoc Templum testantur; Martyrologii autem auctoritas in hac re nihil evincit, cùm Dedicationes, Natalitia, Translationes diversis sæpe diebus, quàm quibus contigere, in eodem inscribantur.

(12) Phocas occisus est anno superiore 610., ac eodem anno Heraclius, quinta Octobris die, Coronam Imperii accepit, ut ex Auctore Chron. Alexand., Nicephoro, aliisque compertum est.

E (13) Rubeus in Hist. Raven. novi hujus Exarchi expeditionem in Italiam ad annum 612. differt; eadem tradit Freherus in Chronol. Exarch. Raven. Verosimilior tamen videtur Sigonii sententia, cui assentitur Bacchinius in Agnelio pag. 222. editionis Mediol., asserens, ab *Heraclio*, statim ac Imperium occupavit, *Smaragdum* Exarchum ab Italia submotum fuisse, *Joanne Lemigio* suffecto, quemadmodum præstiterat Phocas. Cùm ergo mense Octobri anni 610. inauguratus fuerit Imperator *Heraclius*, hoc anno adventus in Italiam Exarchi *Lemigii* securè statui potest, Onuphrio Panvinio in Chron. Ecclef. id confirmante. Joseph Scaliger hunc Exarchum ignoravit, ideoque in suo laterculo illum omisit.

F

nati Antistiti vita functo suffectus est Joannes Quartus Classensi oppido natus, (14) qui & ipse Apostolicæ sedi fuit deditus.
613 Proximo, VI. Kal. Aprilis (15) Heraclius Constantinum filium consortem recepit Imperii; eodemque anno VIII. Idus Maji Bonifacius Pontifex obiit; eique Deusdedit suffectus XII. Kalen. Novembris consecrationem accepit. (16) Sub id tempus Columbanus, homo in Insula Hybernia natus, atque eximia doctrina, & rigida vitæ innocentia notus, postquam Luxoviense Monasterium constituerat, ac sanctitatem suam Francorum Regibus multis modis probarat, in Italiam venit, atque ab Agilulfo Rege benignè acceptus, cum multa alia egregiæ pietatis suæ monumenta edidit, tum in primis Mediolani agens, Arrianos, qui multi adhuc in regno erant, & verbis, & scriptis, ipso probante Agilulfo, concidit; se-
614 quenti verò, cum optionem à Rege accepisset, ut ubicunque vellet, sibi Monasterium conderet, neque de loco secum constituere incertus animi posset, ubi Bobii nomen apud Regem celebrari audivit, nova subitò loci cupiditate exarsit, atque eum à Rege poposcit. Erat autem ad Regem delatum, Basilicam Petri Apostoli quandam Apennini in saltibus reperiri; locum circa soli ubertate fœcundum, aquis irriguum, copia piscium affluentem, quem veteres Bobium ab rivo ibi fluente vocassent, non multis millibus passuum à Papia distantem. Hunc igitur locum Columbanus adeptus, extemplò Basilicam, quæ semiruta erat, refecit, & Monasterium addidit, & advocatis Monachis Abbas præfuit; atque ibi post annum interiit. (17) Columbanum inde Attala, Attalam Bertolfus Abbas est consecutus. Quos omnes inter Sanctos relatos Beda prodidit, qui illorum vitas descripsit. (18) Monasterium ab Agilulfo, & posteris ejus ditatum, & Monachorum sanctitate, & Catholicæ fidei defensione præcelluit. Insequens annus me- 615
morabili Forojuliensium clade, & Ravennati, Campanoque tumultu fuit insignis. Ceterùm Longobardorum opes in Forojuliensi Ducatu hoc modo accisæ sunt. Cacanus Hunnorum adolescens prædandi cupiditate illectus cum expeditis militibus è Pannonia exiit, atque ex improviso in Ducatum Forojuliensem irrupit. Ad hujus rei nuncium excitus Dux Gisulfus haudquaquam se deseruit, verùm impigrè, ac fortiter cum omnibus, quos contrahere in tempore potuit, Longobardis occurrit, & in conspectum hostis progressus, rem summæ committere pugnæ non dubitavit: verùm virtutem fortuna destituit; nam collatis signis, cum multitudine hostium circunventus, vim, ac molem eorum sustinere non posset, ipse cum suis ferè omnibus est occisus. Hac clade accepta, Romilda uxor, & filii Ducis, atque eorum, qui in pugna ceciderant, in oppidum se Forijulii receperunt; reliqua vicina castra reliqui tenuere, in iisque, ne prædæ Hunnis essent, idoneis se præsidiis munivere. Hunni inde, cum cetera latè incendio pervastassent, postremò ad Forumjulium accesserunt, atque illud corona circundederunt. Interim Cacanum oppidi mœnia explorandi caussa obequitantem, Romilda è muris conspicata, repente insano amore adolescentis exarsit, &, nuncio ad illum misso, se, si jungi secum matrimonio vellet, oppidum tradituram ostendit. Cacanus accepit conditionem, verùm fefellit fidem; namque in oppidum receptus omnia direptione, atque incendio miscuit, ac Longobardos

(14) Longè prius obierat *Marinianus* paucis mensibus S. Gregorio superstes, vitàque orbatus die 23. Octobris, Indictione VIII., hoc est anno 604., ut Cl. Bacchinius adnoravit in prævia Dissert. ad vitam Petri Senioris cap. 4., & 6. Duos autem *Joannes* Episcopos *Mariniano* successisse pluribus ibidem probat. Illorum alter ad annum usque 610. Ravennatensi Ecclesiæ præfuit, *Joannes tertius* appellatus; alter vero sub eodem nomine, quartus vocatus, ab eo anno sedere cœpit, ac ultra decem & octo annos sacrum regimen protraxit. Geminos hosce *Joannes* in unum confudit Hieronymus Rubeus, quem volens, lubensque secutus est quoque Ughellus. Attamen ab Agnelli Chronologia minime recedendum validis argumentis laudatus Bacchinius evincit.

(15) Duobus ante mensibus, hoc est 22. Januarii hujus anni vocatum in Imperii communionem *Heraclium Constantinum* a Patre asserit Auctor Chronic. Alexand.

(16) Perturbatâ semel Pontificum Chronologiâ, amendandus est passim Sigonius. *Bonifacius IV.* obiit anno 615., ut concors est recentiorum sententia. Diem obitus, octavum Maji Papebrochius, septimum Pagius assignat. Successoris autem consecrationem primus differt ad annum 616. die quarta Januarii. At Pagius, vitiatum à Librariis Interpontificii tempus asserens, consecratum *Deusdedit* eodem anno 615. die XIX. Octobris affirmat.

(17) Unica tantùm vice *S. Columbanum* in Italiam migrasse eruditi omnes hactenus credidere. Verùm cùm inextricabiles ferme difficultates in re historica inde suborirentur, tandem D. Petrus Aloysius à Turre Monachus Casinensis, edita præfatione ad recusam Sancti ejusdem vitam, nodum exsolvit, hocque arcanum summis ambagibus involutum felicissimè reseravit. Itaque geminum *S. Columbani* in Italiam adventum statuit, alterum anno 595, superstite adhuc S. Gregorio, quem allocutus quoque fuit Romam proficiscens; atque hoc tempore, ait, conditum ab ipso Bobiense Cœnobium, cui Agilulphus Regiâ munificentiâ prædia amplissima indulsit, expedito Diplomate *IX. Kal. Augusti*, *octavo Regni sui anno*, idest 598., vel 599. Dein redux in Gallias anno circiter 601. *S. Columbanus* dicitur Italiam dimisisse. Alterum in Italiam iter hujus S. Viri statuitur sub finem anni 612. aut initium sequentis, ut patet ex data ad Bonifacium IV. Epistola nomine Agilulphi, ac Theodolindæ in caussa ferventis adhuc controversiæ Trium capitulorum; quemadmodum in Benedictinis Annalibus legitur. Demum sese ad Bobiense Monasterium recipiens, anno ibidem exacto, sanctè in Domino obdormivit. Fundamenta, quibus eruditè, solidèque novam hanc sententiam firmat præclarissimus Auctor, nimis prolixum foret vel innuere. Adeat Lector indicatum librum vitæ *S. Columbani*, cui, cùm distractis jam exemplaribus raritas pretium fecisset, amicissimus mihi, ac literarum amantissimus, Papiæ degens Monachus Casinensis D. Jo. Gaspar Beretta, alteram nuper ejusdem libri editionem Mediolanensibus typis vulgandam curavit.

(18) Perperam Bedæ adscribuntur Bobiensium Abbatum vitæ; siquidem illarum Auctor est *Jonas* idem, memorati Cœnobii Monachus, qui gesta quoque S. Columbani superiùs relata, literis consignavit, quemadmodum Henschenius, ac Papebrochius adnotavere in actis Sanctorum die X. & XXIX. Martii in commentariis præviis ad vitas S. Attalæ, & S. Eustasii.

bardos captivos fecit, & Romildam una nocte uxoris loco habitam, duodecim inde Hunnis ad libidinem exsatiandam prostravit, ac demum supplicii caussa erecto palo suffixit. Hunni filiabus ejus virginibus, cognito eximio pudicitiæ studio, pepercerunt. Perfidiâ Hunnorum perspectâ, Gisulfi filii Tato, Caco, Rodoaldus, & Grimoaldus, cum occultè se ex hostium manibus eripuissent, fuga salutem petere contenderunt. Ex quibus unus eorum Grimoaldum puerum currenti effusè equo malè hærentem perimere, ne in manus perveniret hostium, voluit: verùm puero clamante, & se aptè insessurum, & ceterorum cursum æquaturum esse dicente deterritus, ipsum in equum nudum imposuit, & se subsequi jussit. Reliquis autem elapsis, Grimoaldus ægrè equo insistens ab insequente Hunno est captus: verùm, cum in castra reveheretur, facinus in viro, ne dum in puero, memorabile edidit. Nam præeuntis equitis, & equum suum freno trahentis caput tanta vi gladio appetiit, ut sopitum, exanimemque reliquerit. Ita repetitâ fugâ cursu intentiore usus, fratres tandem est assecutus. Hunni verò ex Ducatu proficiscentes Longobardos viros, mulieres, ac pueros abduxerunt captivos, fide data, se eos, unde digressi essent, Pannoniæ in finibus locaturos; verùm solita perfidia usi, ubi ad Sacrum-Campum pervenerunt, Pannoniæ in finibus trucidarunt. Gisulfi filii, postquam hostes è finibus abiisse cognovere, continuò domum repetivere, ex quibus, qui ceteros ætate antecedebant Tato, & Caco paternam ditionem administrarunt. (19) Dum hæc inter Longobardos geruntur, Ravennates tumultum in urbe gravissimum concitarunt. Nam Joannis Exarchi superbiam, atque intolerantiam aversati, quòd onera solito graviora imponeret, ad arma consurrexerunt, atque ipsum, concursu populi in regiam facto, cum judicibus, quos ad jus dicendum secum adduxerat, occiderunt. Neque verò magis quietæ res in Campania, alterius Joannis Consinii, Ducis Neapolitani, caussa fuere. Is libidine dominationis incensus, fide violata, Neapolim occupavit, atque ibi se validis adversus Imperatorem præsidiis confirmavit. Quibus rebus in Græciam nuntiatis, Heraclius Eleutherium, Patricium, & Cubicularium suum, hominem consilio, virtuteque præstantem Exarchum in Italiam destinavit. (20) Eodem anno Augusto mense, Indictione tertia, terra ingenti motu contremuit. Terræmotum verò fœdissima lues est consequuta. Hoc erat Scabiei genus, Elephantiæ nomine appellatum, quod affectorum ora adeo lacerabat, ut viventes, ne dum mortui, haud possent dignosci, (21) quo tempore Pontificia sanctitas insignem se hominibus declaravit; nam, cum Pontifex obvio elephantiaco homini osculum obtulisset, extemplo pristinæ illum sanitati restituit. Clarus annus ceteris rerum novitatibus trium illustrium virorum obitu evasit illustrior, Secundi Tridentini Episcopi, (22) Gundoaldi Theodelindæ fratris Ducis Hastensis, & Regis ipsius Agilulfi. (23) Agilulfus per annos XXV. regno erat positus, homo cum bellica laode, tum Christiana fide egregiè culta insignis. Hic enim primus Rex Catholicam doctrinam probavit, atque, Ecclesiis, & Monasteriis privilegiis honestissimis, ac possessionibus fructuosissimis exornatis, successores suos honesto exemplo ad sui imitationem accendit.

FLAVIUS ADALUALDUS REX *cum* THEODELINDA *matre*.

POst excessum Agilulfi Adalualdus filius, ut qui jampridem fuerat regni socius à parente ascitus, & à Longobardis confirmatus, regnum gerere cum Theodelinda matre perrexit. Ab his, compositis Italiæ rebus, nihil rei bellicæ administratum. Magni verò progressus Catholicæ pietatis in studio facti: Templa passim instaurata, ac magnificis operibus exornata; Episcopi, atque

(19) Hæc omnia a Paulo Diacono lib. 4. cap. 38. hausit Sigonius.

(20) In Chron. Exarch Raven. Freherii *Eleuterius* dicitur in Italiam missus Exarchus sequente anno 616. Eadem tradit Rubeus in hist. Ravennæ.

(21) Refert hæc omnia Anastasius in vita *Deusdedit*.

(22) Errorem hunc Sigonii jam superius emendavi, cùm *Secundus* patriâ quidem Tridentinus fuerit, sed non Episcopus. Hunc autem verosimile est fuisse Auctorem Historiæ cujusdam Langobardorum, cujus Paulus Diaconus lib. 3. cap 28. meminit, inquiens illam a *Secundo* scriptam, sed hæc in præsenti desideratur.

(23) Dupplicem Epocham Regni *Agilulfi* Paulus Diaconus statuit lib. 3. cap. 34. alteram, cùm mense Novembri anni 590. delectus à Theodelinda *Regiam dignitatem suscepit*; alteram, mense Maji, (seu in Paschate, Aprili mense, ut tradit Bacchinius loco sæpius laudato) anni sequentis 591. scribens: *congregatis in unum Langobardis, ab omnibus in Regnum apud Mediolanum levatus est*. Cùm autem XXV. annos *Agilulfi* Regno idem Paulus assignet, dubium apud eruditos exoritur, quis verè fuerit ejusdem obitus annus. Cl. Horatius Blancus, Pagium secutus, in adnotationibus ad cap. 43. lib. 4. Pauli Diaconi, vigintiquinque annorum initium a secunda Epocha, cùm *in Regnum levatus est*, desumendum contendit, adeoque *Agilulfum* obiisse anno 616. constanter tradit. Si quid sentiam hac in re, proferre mihi liceat, censerem à prima Epocha inchoandos hujusmodi annos, ac Sigonii sententiæ standum, qui calculo, ut opinor, meliori mortem *Agilulfi* ad annum 615 refert. Primum, quo ad hoc asserendum impellor, argumentum est, quòd cùm Bacchinius mortuum scribat *Agilulfum* Septembri mense, si ab anno 591. repetendum esset Regni exordium, vigintique anni à Paulo assignati, mense Majo anni 616. expleri fuissent, atque ideo ultra id tempus regnasset, a Majo videlicet usque ad Septembrem, nec 25., sed 26 forent, saltem incœpti. Sumptâ verò Epochâ ab anno 590. optimè numerantur 25. tantùm anni usque ad Septembrem anni 615. cùm nonnisi Novembri mense idem numerus impleretur. Sed etiam hoc omisso, validius argumentum suppeditat Diploma *Adaloaldi* in favorem Monasterii Bobiensis apud Ughellum Tomo IV. *Datum Ticini in palatio sub die VIII. Cal. Augusti anno felicissimo Regni nostri sexto, Indictione nona feliciter*. Indictio nona mense Julio annum 621. procul dubio designat. Itaque, cùm sextus annus *Adaloaldi* tunc decurreret, atque à Septembri mense anni 616. usque ad Julium anni 621. nondum quintus expirasset, dilucidè patet, incœpisse *Adaloaldum* imperare anno 615, ac proinde eodem etiam mortuum *Agilulfum*.

que Abbates eximiis privilegiis honestati. Extant adhuc verba, quibus ipsi insignia S. Joanoi Baptistæ donationis tabulas obtulerunt: *Offert gloriosissima Theodelinda Regina unà cum filio suo Adalualdo Rege S. Joanni patrono suo, de dono Dei, & de dotibus tabulas suæ donationis, quas in suorum præsentia scribi jussit. Si quis quolibet tempore has testes voluntatis suæ corruperit, is judicii extremi die cum Juda proditore damnetur. Bonis Sancti Joannis nullo modo se debeat aliquis immiscere, nisi tantùm Sacerdotes, qui ibi serviunt die, ac nocte, tantumque famuli, ac famulæ, qui ibi subjecti sunt, communiter debeant vivere.* Quieta in Occidente Ecclesia, in Oriente Persæ Christiano oomini infestissimi bellum internecinum, odio maximè religionis, gerebant, ac Christianotum provincias avarè, crudeliterque vastabant; præcipuè hoc anno Cosrois Regis ductu facinus memorabile perpetrarunt. Siquidem cum ingenti armatorum numero Judæam ingressi, Hierosolymis captis, oonaginta Christianorum millia occiderunt, atque inde abeuores Zachariam Patriarcham caprivum abduxerunt, & ligna Crucis Domini absportarunt. (24) Adjiciunt etiam, qui rituales libros composuerunt, Cosroëm, ut Sanctissimæ Trinitati in contumeliam Christianorum illuderet, domum cœlo similem in Perside construxisse, atq; à dextra parte Crucem, à læva Gallum, in medio semetipsum statuisse, ac se Patrem esse, qui medius inter Filium, & Spirirum Sanctum sederet, dixisse. (25)
616 Postero anno Gregorius (26) Patricius adversus Duces Gisulfi filios Hunnorum perfidiam adæquavir. Hie Opitergium, cererasque citra oppidum Forijulii civitates, nomine Imperatoris, administrabat: adolescentes autem Tatonem, & Caconem improvidos nactus, facilè se in insidias trahere posse, est arbitratus. Itaque simulatâ amicitiâ Tatonem se filium adoptare velle cædenda Longobardorum more barba dixit, atque ipsum propterea Opitergium accersivit. Ubi verò eredulus ille cum Cacone fratre, atque alio non indecoro comitatu urbem inivit, continuò portas jussit occludi, atque in eos à parata armatorum multitudine impetum fieri. Quod ut Tato persensit, alacriter se cum suis ad prœlium præparavit, ac varia per vicos, & fora urbis certamina, eaque haud incruenta commisit: verùm, superantibus oppidanis, tandem ipse cum suis omnibus est extinctus. Gregorius, capite Tatonis ad se delato, ne perjurus videretur, barbam præcidit. Hoc ouncio aceepto, repente patruus eorum Grasulfus Ducatum invasit, Rodoaldo, & Grimoaldo nondum satis virium ad imperandum propter ætatis imbecillitatem habentibus. Hi postea severum patrui imperium aspernati, ad Arichim Ducem Beneventanum nutricium nuper suum se contulerunt. (27) Eodem anno Eleutherius Exarchus infinita eum potestate Ravennam accessit, ac statim judicio constituto quæstionem de cæde Joannis, & judicum ejus severissimam habuit, quosque ejus flagitii auctores, aut participes comperit, supplicio capitali affecit. Inde Neapolim adversus Consinium maturatum. Ex itinere Romam progressum universa civitas cum vexillis, atque exercitu obviam effusa excepit. Urbe inde digressus Neapolim adiit, eamque, cum à Joanne excluderetur, admotis castris oppugnare instituit. Urbs munita aliquandiu egregiè se sustiouit; demum qui in præsidio erant, crebris prœliorum contentionibus fatigatis, unà cum ipso Joanne venir in ditionem, Joanni vita adempta, oppidanis venia data, urbi Dux alius est impositus. His rebus gestis elatus Eleutherius, quod scelus in aliis acerrimè erat ultus, eodem mox se obstringere non est veritus. Quippe, animo ad occupandum per occasionem Italiæ dominatum converso, Ravennam repetiit, &, quòd sine auxilio militum cogitata perficere se non posse cernebat, integrum exercitui stipendium mira benignitare persolvit, atque eos omni humanitatis genere sibi adjungere instituit. Dum hæc ille animo agitat, Pontifex Deusdedit, VI. Idus Octobris ex hac vita decessit. (28) Tum verò occasionem sibi præbitam Romanæ urbis occupandæ ratus, dum civitas novo Pontifici creando studeret, exercitui profectionem indixit: verùm, ubi Bonifacium Quintum celerius, quàm putarat, suffectum audivit, benignè milites allocutus ingratium spe præmiorum corrupit, atque, eis patientibus, titulum Regis assumpsit, ac protinus Romam ducere quasi ad insignia accipienda, contendit. Ceterùm, cum Luceolos pervenisset, milites concepti flagitii turpitudinem aversati, defectionem fecerunt, ac tumultu concitato ipsum, tanquam majestatis reum compertum, manifestumque tyrannum, IX. Kal. Januarii occiderunt, Ravennamque reversi caput ejus ad Imperatorem, crimine palam facto, miserunt: (29)
postero die in ipso Nataliciorum solemni, 617
Boni-

(24) Referunt hanc cladem Theophanes, & Auctor Chronici Alexandrini, ex quo clare colligitur, eandem contigisse anno superiore 614., ut Pagius ad eum annum contra Petavium tuetur.

(25) Id tradit Gulielmus Durandus in Rationali divinorum officiorum cap. 150. Cæterum summo in honore habitum S. Crucis lignum à Cosroe, licèt barbaro, Baronius ad annum 614. ex Adonis Martyrologio, aliisque antiquis Scriptoribus adnotat, & admiratur.

(26) *Gregorium* hunc à Sigonio, & etiam à Paulo lib. 4 cap. 40. memoratum, hoc eodem anno Ravennæ Exarchum fuisse, credidit Hadrianus Valesius ad Berengarii carmen, eique ambas manus dedit Cl. Fontaninius. Utrumque optimè confutavit Anonymus Mediol. in præclarissima Differt. Chorogr. Italiæ medii ævi num. 80., eorundem errorem detegens, quo *Patrum* dignitatem cum *Exarchorum* munere malè confundunt.

(27) Etiam hæc Paulus Diaconus narrat lib. 4. cap. 40., & 41. editionis Mediolanensis.

(28) Biennio adhuc superfuit Pontifex *Deusdedit*, ereptus anno 618. die octava Novembris, Pagio testante. Itaque occasionem hinc arripere minimè potuit *Eleutherius*, ut Urbem novo creando Pontifici intentam occuparet, nisi, quæ hic narrat Sigonius, ad finem anni 619. referantur, ut proxima adnotatione ostendam.

(29) Cum Anastasius in vita Summi Pontificis *Deusdedit* narret venisse eo tempore *Eleutherium* Exarchum, ac Ravennæ constitutum, capitali supplicio mulctasse eos, qui *Joannem* prædecessorem suum trucidaverant; in vita verò Bonifacii V. ejusdem *Eleutherii* necem referat his verbis: *Eodem tempore ante dies ordinationis ejus* (Bonifacii) *Eleutherius Patricius, & Eunuchus*, (seu *Exarchus*, ut alia lectio habet) *factus Intarta*
assum-

Bonifacius Pontifex consecratus est. (30) Civitas consilio, atque exitu Eleutherii cognito, ingenti lætitia triumphavit. Eodem anno Candiano Gradensi Patriarcha mortuo, (31) suffectus est Epiphanius Notario-
618 rum Primicerius; & postero, Joanni Quarto Archiepiscopo Ravennati, Joannes Quintus. (32) Tumultibus Italicis perlatis in Græciam excitatus Heraclius in locum Eleutherii Isaacium Patricium Exarchum ad gubernandam Italiam destinavit. (33) Idem quotidianis cladibus, quas Persæ Christianorum inferebant provinciis, irritatus, legatos ad Cosroëm Regem de rerum compositione misit, (34) à quo cum responsum tulisset, se Christianis non ante parsurum, quàm illi, Crucifixo abnegato, Solem adorare cœpissent, bello ipsum vindicare constituit. Itaque ut quietiore animo in eam
619 unam curam incumberet, postero anno legatos ad Cacanum Hunnorum, qui in Thraciam cum exercitu venerat, de pace misit, cumque eam se daturum Cacanus ostendisset, regio assumpto comitato, ad eam firmandam processit; verùm insidiis petitus, relictis regalis opulentiæ impedimentis, in urbem refugit, ac sequenti anno, qui fuit 620
à Christo nato sexcentesimus vicesimus, ne quid hostile domi ad Persicum bellum contendens relinqueret, rursus eam & petiit, & impetravit. (35) Eo anno Persæ Anastasium Persam, Christianis jam sacris imbutum, Monachumque comprehenderunt, & post acerbissimos cruciatus manu appenderunt, ac demum truncato capite una cum aliis septuaginta sacro martyrio affecerunt. (36) Hujus deinde ossa miraculis præfulgentia Romam delata sedem ad Aquas Salvias tenuerunt. Postero anno, ut narrat in Vi- 621
ta S. Eustasii Beda, (37) Agrestinus Monachus Luxoviensis, relicto Abbate suo Eustasio, venit Aquilejam, atque Ecclesiam illam nactus, ab Ecclesia Romana propter tria Chalcedonensis Concilii capita dissidentem, se dissidii ejus defensorem exhibuit, ac venenatam super ea re epistolam per Aurium Ada-

assumpsit Regnum, & veniente eo ad Civitatem Romanam in Castrum, quod dicitur Luceolis, ibidem Amites Ravennatis interfectus est; cujus caput ductum est Constantinopolim ad pissimum Principem: non una est Scriptorum sententia in annis designandis. Bacchinius in prævia Dissertatione ad vitem Petri Seniotis cap. 6. num 4. hæc scribit: *Probabiliores calculi Deusdedit mortem ad primos Januarii dies anni 616., Bonifacii V. Ordinationem ad Aprilem anni 620. referunt. Sequitur ex his necem Joannis Exarchi patratam anno 615., Eleutherium anno sequenti 616. Ravennæ in Joannis occisores animadvertisse, inde post aliquot menses Româ Neapolim ivisse, ubi Joannes Consins tyrannidem extinxit; tandem ante Aprilem anni 620. eumdem ad Castrum Luceolos extinctum*. Pagius diversam Pontificum Chronologiam texit, & *Deusdedit* initia figit anno 615. die 19. Octobris, *Bonifacium* verò V. ordinatum ait anno 619. die 23 Decembris. Sanè *Bonifacium* V. anno 619. in Summum Pontificem delectum etiam Beda testatur. Hoc autem statuto (ut probabilius est), cùm *Joannem* Exarchum anno 615. interemptum, & *Eleutherium* anno 616 de *Joannis* interemptoribus vindictam sumpsisse, uptimè in utraque conster sententia; *Eleutherii* cædes in annum 619 necessariò est differenda, si, Anastasio testante, *ante dies Ordinationis Bonifacii V.* est peracta.

(30) Non ita celeriter ad Pontificiam dignitatem evectus est *Bonifacius V.*, quemadmodum tradit Sigonius; caruit enim supremo Rectore Apostolica Sedes tredecim saltem mensibus cum dimidio, nec desunt Scriptores, qui ad annum usque 620. differant successoris consecrationem. Pagius tamen consecratum *Bonifacium V.* die 23. Decembris anni 619. ex antiquis indicibus statuit, ut superiùs jam monui.

(31) *Candianus*, seu *Candidianus* ab Ughello in Gradensibus Patriarchis mortuus dicitur anno 615. Deceptus tamen fuit a Dandulo, quem errasse constat, dum *Severo* Aquilejensi Antistiti successisse *Marcianum* scribit. Siquidem ex Actis Mantuani Concilii celebrati anno 827., & Paulo Diac. lib 4. cap. 34. certum fit, suffectum esse mortuo *Severo Joannem* Abbatem in veteri Aquileja, & apud Gradum *Candidianum*. Itaque cùm hic postremus electus fuerit anno 607., & Dandulo ipso teste col. 110., quinque annis sederit, circa annum 612. ejusdem obitus, ac *Epiphanii* successio sunt collocanda. Longè aberrat Sigonius, qui utrumque differt usque ad hunc annum.

(32) Geminos *Joannes*, *Marinianī* proximos successores in Ecclesia Ravennate optimè agnovit Sigonius, sed malè illos collocavit. Alter enim ex iis, (non quintus hujus nominis, sed quartus) jam ab anno 610. suffectus fuit *Joanni* tertio, atque in hujus Ecclesiæ regimine usque ad an. 619, vel 610. perduravit, ut ex Bacchinio superiùs adnotavi ad annum 612.

(33) Cùm, Anastasii Bibliothecarii testimonio, superiùs monuerim, *Eleutherium* Exarchum Luceolis fuisse interemptum *ante dies ordinationis Bonifacii V.*, atque ideo Decembri mense anni sequentis 619., *Isaacii* adventus in Italiam, ad Exarchi Provinciam administrandam, procul dubio in annum 620. est differendus, si nuncio necati *Eleutherii* Constantinopolim mittendo, & parandæ novi Exarchi expeditioni, idoneum tempus assignare velimus.

(34) Plures ad *Cosroëm* missas ab *Heraclio* Legationes tradunt Baronius, ac Petavius, quas tamen Pagius commentitias vocat, unicam tantùm admittens, eamque expeditam anno 615, ut ibidem ex antiquorum scriptis probare contendit.

(35) Uno anno prævertit Sigonius quæ de *Cacano* narrat, si Pagium sequamur. Anno enim 620. simulatæ concordiæ proditione in regiam Urbem irrupit; anno verò sequenti pacem cum *Heraclio* sancivit.

(36) Ingenti anachronismo hic peccat Sigonius; cùm *Anastasius Persa* vix hoc anno 620. Catholicam fidem, ac monasticam vitam susceperit. Tam perspicua est vita ejusdem à coævo Scriptore exarata, atque edita a Bollando ad diem XXII. Januarii, ut de illius gestis per temporum seriem digerendis dubitari non possit. Itaque ibidem legitur, perseverasse illum in Cœnobio, cœlestium rerum meditationi intentum, per annos septem, ac deinde admonitum in somnis de martyrio subeundo, Cæsaream Palæstinæ contendisse, ubi comprehensus, ac tandem ad *Cosroëm* ductus, cum septuaginta sociis laqueo præfocatus ad cœlestem vitam migravit anno 18. Imperii *Heraclii*, & 16. *Constantini* filii, ut in iisdem Actis adnotatur, ac proinde anno 628., non 627. ut Baronius, deceptus a corrupto Metaphrastis compendio, scriptum reliquit.

(37) Hanc quoque vitam *Jonæ*, non *Bedæ* tribuendam superiùs adnotavi. Bollandus in vita *S. Eustasii* ad diem 29. Martii integram *Jonæ* Historiam de *Agrestino* Luxoviensi Monacho, Aquilejam profecto, recitat: Hieronymus autem Mesigerus in Chronico *Charensi* lib. 5. cap. 29. malè inde colligit, *Agrestinum* fuisse Patriarcham Aquilejensem; id enim nec *Jonas*, nec *Sigonius* asseruere, cùm schisma quidem ab *Agrestino* Aquilejæ arreptum, non Ecclesiæ Aquilejensis regimen susceptum, ibidem narretur.

Adalualdi Regis Notarium ad Bobiensem
Abbatem Attalam scripsit. Eidem etiam At-
talæ bona Monasterii ab Adalualdo Rege,
rescripto Papiæ prid. Kalendas Augusti da-
to, firmata. (38) Heraclius, ut bellum Per-
sis inferret, exercitum traduci in Asiam jus-
622 sit, ac proximo anno, peracto Paschate, &
ipse trajecit, ac per quinque continentes
annos bellum cum Cosroë Rege prosperè
administravit; (39) præfectis ejus occurren-
tibus multis prœliis profligatis. Eo anno in
Italia Epiphanium Patriarcham Gradensem
Fortunatus, & Bonifacium Pontificem VII.
Kal. Novembris extinctum Honorius exce-
623 perunt. (40) Proximo, Eusebius ad Regem
Adalualdum magnis de rebus ab Heraclio
venit legatus. Is, cum apud Regem fami-
liariter ageret, sive jussum Imperatoris, sive
consilium suum sequutus, Adalualdo è bal-
neo exeunti poculum specie salutiferum de-
dit, quo epoto, Rex desipere, ac planè
mentis impos esse instituit; alii unguentis
quibusdam delibutum scripserunt. Quod ubi
sensit Eusebius, ipsum & juvenem, & amen-
tem impulit, ut propriæ securitatis caussa
Principes Longobardorum è medio tolleret.
Cœpta inde cæde, ac jam duodecim è pri-
moribus interemptis, ne malum longius ser-
peret, & quasi lentæ tabis contagione sen-
sim ad singulos perveniret, veriti Longobar-
di, ipsum tyrannum, non Regem agere,
criminati sunt, ac postero anno, tumultu 624
excito, regno cum Regina matre Theode-
linda exegerunt, atque in ejus locum Arioal-
dum Ducem Taurinatium suffecerunt, (41)
cui Gundeberga, Adalualdi Regis soror,
erat matrimonio copulata.

FL. ARIOALDUS REX.

QUo facto, ingens subitò in regno est
coorta seditio, universis sive sacris,
sive profanis proceribus in duas par-
tes distractis, atque aut huic, aut illi adjun-
ctis. Quippe Arioaldum Episcopi Transpa-
dani complexi alios etiam in suas partes
traducere contenderunt. Honorius autem
Pontifex, atque ejus hortatu Isaacius Exar-
chus, sive Theodelindæ studio incitati, sive
Arioaldum, ut Arriana labe infectum aver-
sati, Adaloaldum sibi susceperunt defenden-
dum. Isaacius etiam ipsum exercitu in re-
gnum reducere est conatus. Honorius au-
tem, cum Episcopos Transpadanos audisset
nobilibus magnopere suadere, ut, deserto
contra jusjurandum Adalualdo, se ad Arioal-
dum conferrent, postero anno ad Isaacium 625
scripsit, ut, Adalualdo restituto, adversæ
factionis Episcopos Romam ad dicendam
caussam mitteret. Eæ literæ adhuc servan-
tur apud Ivonem: (42) *Delatum est ad nos,
Episcopos Transpadanos Petro Pauli filio sua-
dere*

(38) Hoc Diploma integrum legitur in Ughello Tom. IV. Italiæ Sacræ, pag 954 editionis Venetæ. Datum autem est VIII Kal. Augusti, non *Pridie*, ut Sigonius refert.

(39) Per sexennium ab *Heraclio* Persicum bellum exactum eruditi omnes norunt, adeoque indicati a Sigonio quinque continentes anni numerari debuissent, non ab hoc anno 622., quo inchoatum est, sed sequenti, cùm anno 627. postremum cum *Razate* bellum confecerit *Heraclius*, Decembri mense, ut ex Theophane ad illum annum narrat etiam Sigonius.

(40) *Epiphanius* Patriarcha Gradensis multò citius decessit. Obiisse illum anno 616., Ughellus statuit, Dandulum sequens; cùm tamen utrumque errasse jam monuerim ad annum 617, longiùs etiam retrahendus est obitus *Epiphanii*, nempe ad annum circiter 613. cùm uno tantum anno, mensibus tribus, ac diebus II. in Ecclesia Gradensi sederit, eodem Dandulo teste col. 111. Deterior est lapsus, quo Sigonius *Epiphanii* successorem facit *Fortunatum*, cùm ante ipsum per quindecim annos Gradensem Ecclesiam rexerit *Cyprianus*, ut ex Danduli Chronico lib. 6. cap. 6. & ex Ughello discimus. Neque veracior est Sigonius in Pontificia Chronologia; *Bonifacius* namque *V.* vivere desiit die 22. Octubris anni 625., *Honorius* verò consecratus est eodem anno, post quinque tantum dies vacuæ sedis, quemadmodum in Pagio legimus.

(41) Cùm a Paulo Diacono asseratur *Adaloaldus, de Regno ejectus, postquam cum matre decem regnaverat annis*, Cl. Bacchinius depulsum illum refert anno tantùm sequenti 625. ea permotus ratione, quòd Paulus Diaconus verbis jam relatis integros decem annos numerare videatur. Hanc tamen conjecturam minimè tanti momenti censuerim, ut recedendum sit a Sigonii sententia, cum familiare sit Paulo annos incompletos pro integris recensere, ut eruditis omnibus notum est; decimus autem annus Regni inceptus jam erat hoc eodem anno. Accedit quòd Fredegarius infœlicem sortem *Adaloaldi*, venenea potione ab *Eusebio*, *Heraclii* Legato porrecta, primum de mente, dein è Regno a Langobardis dejecti, alligat anno XL. *Clotharii*, qui licet a Ruinartio cum anno 623. conjungatur, plurimum tamen huic sententiæ favet, cùm aliquod temporis intervallum à sumpto medicato poculo ad ereptum Regnum fluxisse credendum sit, ut repetitis dementiæ experimentis, atque exercita in Proceres crudeli tyrannide, extrema Langobardorum ira, odiumque irritaretur. Demum statuta hoc anno *Adaloaldi* depulsione ab Imperio, temporum ordo, qui in *Rotharis* Edicto enunciatur, conciliari faciliùs potest, ut infra videbimus. Quo circa standam Sigonii sententiæ constanter asseruerim. Quod autem ad reliquum *Adaloaldi* vitæ tempus spectat, prorsus in ancipiti res est, nec ulla hactenus diluendis tenebris secura lux affulsit. Ab insaniæ labe illum expurgat Baronius ad an. 626, Sanctissimi Pontificis *Honorii* sollicitudinem perpendens, qui datis ad *Isaacium* Exarchum Literis plurimum laboravit, ut *Adaloaldus* in Regnum restitueretur; neque enim instituer adeò, ac minis etiam in reluctantes Episcopos contortis, Regem hunc ad Italiæ imperium revocandum curasset, si dementiæ vitio depravatum agnovisset; saltem ab eo morbo convaluisse, hinc tutò possumus conjectare. Interim omnium ferme Scriptorum una vox est, tentatam quidem fuisse, ut pristinum Regnum *Aduloaldus* reciperet, sed cassas tum Summi Pontificis, tum *Isaacii* Exarchi curas cecidisse. Contra Pagius ad annum 626. suo reductum Regno *Adaloaldum* tuetur, vitaque ipsius tempus profert ad annum 628. gemino fultus diplomate, *Attalæ*, & *Bertulfo* Bobiensibus Abbatibus dato, relatoque in Casinensi Bullario. Attamen, cùm unum tantummodo ex illis referat Ughellus, ac quidem diversa Indictione, Regnique anno; cùmque ipse Pagius vitiosos in iisdem annos fateatur, ac emendare studeat, expectandum esse crediderim, donec sinceris ex vetustissimo illius Cœnobii Archivo productis membranis, secuti aliquid valeat decerni.

(42) Sigonius, de more, in rebus enarrandis aut Scriptores, aut locum non indicat. Propterea meritò illum reprehendit Franciscus Juretus in adnotationibus ad Epistolam 72. ejusdem *Ivonis*, cùm unus *Ivo* has *Honorii* Literas nobis servaverit, adeoque operæ pretium foret, librum, ubi eædem recitabantur, signare. Itaque, leguntur in De-

dere conatos esse, ut Adalualdum Regem desereret, Arioaldoque tyranno se applicaret. Quamobrem, quia Petrus pravis eorum consiliis respuit obedire, & sacramenta Regi Agoni Adalualdi patri præstita sanctè cupit servare; & quia hoc Deo, & hominibus est ingratum, ut qui tale facinus vindicare deberent, eorum ipsi suasores existant, rogamus vos, ut, postquam Adalualdum divino in regnum, ut speramus, auxilio reduxeritis, prædictos Episcopos Romam mittere velitis, ne scelus impunitum ejusmodi relinquamus. Ceterùm, cum Adalualdum Isaacius non reduxisset, atque ille tandem veneno infectus interiisset, Arioaldus regnum obtinuit. Hic pacis cum Romanis servatæ laudem tulit, verùm hæresi Arriana colenda eam penitus obscuravit; itaque se-
626 quenti anno, quamquam certum Beda hujus historiæ auctor occultat, (41) Bilidulfum Monachum Bobiensem ab illa animi pravitate malè multavit. Quippe Bilidulfus ab Attala Abbate Papiam missus fortè in ipsum incidit, quo conspecto, Rex ad suos conversus dixit: Hic de Columbani Monachis est, qui Arrianis salutantibus abnuunt respondere. Inde jocabundus salvere Monachum jussit. Cui Monachus: *Grata mihi salutatio tua esset, nisi tu seductoribus tuis, & nefariis de Christo Deo doctrinis assentires, verùm ineffabilem in una Deitate unitatem assereres.* Quæ cum audisset Rex, indignatione accensus, Bone Deus, inquit, cur ministrum non habeo, per quem intemperantem hujus Monachi procacitatem ulciscar? Cui unus è stipatoribus: At qui ego summo studio præstabo operam, inquit. Et, annuente Rege, primis tenebris Monachum ab amico se recipientem, solus solum adeptus, vulneribus multis affecit, ac nemine exaudiente, aut vidente, pro exanimi in via reliquit. Haud ita multò post amicus vicem monachi sub noctem domum repetentis solicitus venit, &, cum eum humi jacentem reperisset, perinde ac si sopore oppressus esset, excussit. Quo motu Monachus gravi quasi è somno excitatus, surrexit incolumis, & cum familiari ad Monasterium reversus, se à latronibus pro mortuo relictum, tamen innoxium evasisse narravit. Qui verò tanti patrator facinoris fuerat, mox à dæmone correptus, ultro suum flagitium prodidit. Qua re palam facta, vox in populo increbuit, talem exitum manere omnes, qui aut Monachis Bobiensibus nocuissent, aut Arrianis hæreticis studuissent. Arioaldus autem de salute sua solicitus Abbatem Attalam adiit, ac, percussore tradito, ut ignosceret, postulavit, seque in auctoritate ejus futurum, si munera sua recepisset, ostendit. Quæ aspernatus Attala, Monachis tamen, ut pro salute scelerati hominis supplicarent, admonitis, ipsum pristinæ sanitati restituit. Sequenti anno 627
Theodelinda Regina, cum summo se dejectam regni fastigio cerneret, nec spes ulla recuperandæ dignitatis extaret, mœrore, ut verisimile videtur, extabuit, (44) femina cum propter ceteras animi, corporisque virtutes, tum maximè propter flagrans Catholicæ fidei studium omni literarum laude dignissima, nec solùm regno Italiæ, cujus ornamenta, atque insignia ipsi penè universa debentur, sed etiam gravissimo ipso Sancti Gregorii testimonio inter claras, ac memorabiles mulieres numeranda. Idem annus nobili victoria Persica, & Cruce Domini recuperata apud Christianos fuit clarissimus. Heraclius continuis victoriis superiorum annorum elatus sexto demum cum exercitu sese in Persidem intulit, ac Razastem Præfectum Regis magno prœlio superavit. Cujus rei terrore perculsus Cosroës, ut adventum ejus vitaret, ex Regia Dastagardæ præcipiti se fuga proripuit, ac Ctesiphontem prætergressus ad Tigrim contendit. Sarbarus Præfectus, & Siroës filius, cum privatis se provocatos injoriis quererentur, ab eo defecerunt. Siroës, patre per insidias capto, ac vita spoliato, regnum, quod ille ad alterum filium traducere volebat, invasit, ac statim pacem cum Heraclio fecit, atque omnes Christianos unà cum Patriarcha Hierosolymorum captivos dimisit. Tum verò, instante Heraclio, sanctissima

Decreto, parte duodecima, *De Juramento, & Perjurio*, cap. 25. sed diversis prorsus verbis, ac eas referat Sigonius, à quo deinde Editores Conciliorum hanc Epistolam, in Collectiones suas inferendam desumpsera. Præstat igitur eandem, prout jacet in Decreto memorato, integram dare:

„ Honorius Papa Hysatio Patricio,
„ & Exarcho Italiæ.

„ Quorundam scriptis didicimus, quosdam „ Episcopos in Transpadanis partibus quædam verba Episcopali actui inimica Petro „ Pauli filio edisisse, atque monitu impiæ „ suasionis innuere; asserentes in se perjurii „ reatum suscipere, ut non Adulubaldo Re- „ gi, sed potius Ariopalto tyranno consen- „ tire. Et quoniam præfatus gloriosus Petrus „ pravis eorum (si fas est dicere) Sacerdo- „ tum respuit suasionibus inclinari, sed ma- „ gis Sacramenta, quæ Cono Regi patri prædicti Adulubaldi præstiterat, firmiter custodire. Et quia tantum facinus Deo, & piis „ mentibus est inimicum, ut hi, qui hoc ab „ aliis prohibere debuerant, ne fuisset com- „ missum, ipsi potius ut fieret hortati sunt. „ Cùm nutu supernæ virtutis, vobis laborantibus, præfatus Adulubaldus in suum Re- „ gnum fuerit restitutus, præfatos Episcopos „ in has Romanas partes, adjuvante vos Deo, „ destinare dignamini: quia hujusmodi sce- „ lus nulla patiemur ratione inultum.

(41) Non *Beda*, sed *Jonas* Bobiensis Cœnobii Monachus hujus historiæ Auctor est. Refert illam Baronius ad hunc annum, eandemque inseruit Bollandus in Actis Sanctorum ad diem 2. Januarii, quo colitur *S. Bladulphus*, seu *Blidulphus* Monachus Bobiensis.

(44) Quo anno decesserit *Theodelinda*, prorsus incertum est. Obiisse illam anno 624. Gordonus asserit. Baronius anno 626. Zucchius verò in ejusdem vita anno 628., sed nullum profert firmandæ rei antiquum Scriptorem. Id certi habemus, post ejectum *Adaloaldum* filium, nullam de ipsa mentionem fieri, ut animadvertit Baronius; unde ab hoc silentio invaluisse opinionem existimo, quòd illa vel eo anno, vel proximo vitam deposuerit. Galvaneus Flamma in Manipulo Florum Tom. XI. *Rerum Italicarum* col. 592. sepultam ait *Theodolindam* Modoëtiæ anno 627. subjungitque, *cujus corpus anno Domini* 1310. (quo ipse vivebat) *translatum fuit in urna marmorea, alto loco sita, cujus etiam imago ibi decenter sculpta conspicitur*. Titulum *Beata* eidem adscribit Arturus in *sacro Gynecæo*; sed de illo minimè constare profitetur Bollandus in *Prætermissis* ad diem 22. Januarii.

ſima ipſa Dominicæ Crucis ligna ſunt reſtituta. (45) Quo ſpolio nullum putans Hera-
628 clius eſſe optimus, ſequenti anno, quo Aſterius in Italia Eccleſiam Mediolanenſem accepit, (46) ex Perſide Conſtantinopolim rediit, & quidem, quod prætermittendum non videtur, in itinere à Mahometho Saracenorum Principe ad ſe veniente, & quædam poſtulante, honoribus haud mediocribus cultus. Hic eſt Mahometus ille, homo Arabs, qui nova religione ex Judaica, atque hæretica Chriſtiana conflata, rudes Saracenorum animos imbuit, ac primùm pro vate habitus, deinde exercitus Imperator effectus, Chriſtianis bellum in Oriente inexpiabile intulit, ac primus nomen, & arma Sarracenorum, quæ poſt maxima noſtra pernicie magis in dies claruerunt, in lucem produxit. Exceptus eſt Conſtantinopoli Heraclius ingenti omnium gratulatione, atque lætitia, civibus obviam univerſis effuſis, ac viis floribus, & feſta fronde, quibus ingrediebatur, ornatis. Cum Fortunatus Patriarcha Gradenſis ab Eccleſia Ro. quinto improbato Concilio, diſceſſiſſet, Eccleſiam ipſam Gradenſem, reliquaſque Iſtriæ baptiſmales unà cum Xenodochiis auro, veſtibus, & ornatu reliquo ſpoliavit, ac Cromonum Forijulii caſtrum ad Longobardos ſe contulit. Qua de re Honorius Pontifex certior factus Fortunatum damnatum Sacerdotio exuit, & Primigenium Subdiaconum ſubrogavit. Quin etiam ad Regem Longobardorum ſcripſit, ut opes omnes, quas Fortunatus Grado abſtuliſſet, reſtituendas curaret. Cum autem Primigenius nihil extorquere per Regem potuiſſet, legatum ad Heraclium miſit, atque ab eo plus auri, quàm quod amiſerat, retulit, ac præterea Cathedram S. Marci, quam ille nuper Alexandriâ reportarat, obtinuit. (47) Proximo 629
Heraclius Conſtantinopoli profectus Hieroſolyma adiit, ac Crucem, & Patriarcham ſedi, atque honori ſuo reſtituit. In ritualibus invenio, (48) cum equo inſidens ad Urbem acceſſiſſet, portam ſua ſponte eſſe occluſam. Cujus rei admiratione attonitus, dum cauſſam quærit, vocem è Cœlo audivit: *Regem regum non ita Hieroſolyma eſſe invectum*, qua audita, extemplo ſe ex equo dejecit, ac nudis pedibus, porta ultro patente, intravit. Factum eſt autem, ut, multorum morbis ad Crucis recuperationem ſanatis, Eccleſia diem Feſtum in ejus honorem inſtituerit, quem *Crucis Exaltationem* vocavit. (49) Heraclius, Judæis Urbe pulſis, Edeſſam recepit, eamque Catholicis tradidit, quòd Neſtoriani à Coſroë acceptam tenerent. Inde Hierapolim adiit, ubi de morte Sirois Regis Perſarum accepit. (50) Jam Arioaldus adverſus Bobienſes Monachos, ſanctitate eorum perſpecta, mitior erat factus. Itaque Bertolſo, Attalæ ſucceſſori, eximium hoc anno officium præſtitit; nam, cum Procus, Derthonenſis Epiſcopus, Monaſterium ſibi ſubjicere cupiens, vicinis ſollicitatis Epiſcopis, Regem conſuluiſſet, ipſe reſpondit, videndum eſſe, num Monaſteria procul ab urbibus ſita, fas eſſet Epiſcopis eſſe ſubjecta, & à Bertolſo Abbate ſuper eadem controverſia, quid ſentiret, interrogatus, rem Synodali judicio permittendam eſſe aſſeruit; quærente verò nuncio, ſi res ad Pontificem deferretur, num Abbati, an Epiſcopo eſſet ſuffragaturus: minimè verò, inquit, ſavebo eis, qui negotium

(45) Hoc quidem anno *Heraclius* prælium commiſit cum *Razate*, ſeu *Razaſte*: Lignum tamen Sanctæ Crucis reſtitutum non fuit, niſi ſequenti anno 628, quo *Sirois*, interfecto Patre, inauguratus Rex Perſarum fuit die 25 Februarii. Conſtant hæc ex literis ipſius *Heraclii* Conſtantinopolim miſſis, atque inſertis Chronico Alexandrino ſub anno 628.

(46) Ad annum 630 die 28. Januarii conſecrationem *Aſeru* in Archiepiſcopum Mediolan. differt Papebrochius in Catalogo illuſtrato ante Tomum VII. Maji.

(47) In aliis editionibus, ad annum ſuperiorem hæc leguntur: *Fortunato Patriarcha Gradenſi mortuo, ſuffectus eſt Primigenius, ab Honorio Pontifice conſecratus*. In Bononienſi ea tranſtulit ad hunc annum Sigonius, & emendare conatus eſt geminum errorem, quo aſſerebat eo anno & mortuum fuiſſe *Fortunatum*, & ab *Honorio* Pontifice *Primigenium* conſecratum, cùm ex *Honorii* ejuſdem Epiſtola apud Baronium ad annum 630. conſtet, *Fortunato* non mortuo, ſed ejecto, *Primigenium* miſſum fuiſſe ab eodem Summo Pontifice ad Suffraganeos, ut conſecraretur. Quod pertinet ad tempus hujus rei geſtæ, optimè ſtatutum eſt a Sigonio, qui hoc anno *Primigenium* in *Fortunati* locum ſubrogatum a Pontifice narrat; Epiſtola enim Honorii, quæ in Dandulo legitur col. 13., (ex Codice Ambroſiano in calce relata) data eſt *XII Kal. Martii. Regnant. D.D. piiſſ. Auguſto Heraclio anno XVIII.* qui Octobri menſe anni 628 complebatur. Itaque, cùm *Cyprianus* Prædeceſſor anno circiter 613. creatus, per annos XV. Gradenſem Eccleſiam rexerit, *Fortunatus* invaſor, paucis tantummodo menſibus, ejuſdem direptioni potiùs, quam regimini præfuit. An verò idem *Fortunatus* ſit, qui in veteri Aquileja poſt *Marcianum*, *Joannis* ſucceſſorem, à Schiſmaticis delectus Antiſtes fuit, eruditè diſputat Cl. Bernardus Maria de Rubeis in Differt. jam memorata cap. 17. obſcuram hanc hiſtoriam validis conjecturis, ac monumentis illuſtrans. Id peculiare adnotat, tunc primùm ab Honorio Gradenſem Præſulem Pallio exornatum, quo jam donatos Prædeceſſores *Primigenii*, nullo ſecuro fundamento fulti Scriptores aliqui aſſeruere. Inter hos numeratur Sigonius ad annum 605. Quæ hoc anno de *Fortunato*, & *Primigenio* narrat idem Sigonius, è Dandulo hauſit, loco ſuperiùs relato.

(48) Nomine *Ritualium* nihil aliud arbitror indicare voluiſſe Sigonium, quàm *Rationale divinorum officiorum* Gulielmi Durandi; Auctor enim ille, ætate ſuperior Sigonio, hæc eadem narrat, ubi agit *de Feſto Exaltationis Sanctæ Crucis*.

(49) Feſtum hoc Exaltationis S. Crucis ad *Conſtantini M.* tempora referendum pluribus probat Baronius in Martyrologio ad diem 14. Septembris, eique conſentit Pagius ad an. 626. num. 5. & 628. num. 3. Emendandus igitur hoc loco Sigonius, cùm certum ſit, multò ante Heraclium, celebratam fuiſſe hanc Solemnitatem tum in Oriente, tum in Occidente, ſub nomine *Exaltationis*, die XIV. Septembris. Non diffitetur tamen Baronius celebriorem cultum additum fuiſſe hoc tempore eidem Feſtivitati, inquiens: *Putamus itaque eandem Solemnitatem, multo prius celebrari ſolitam, tantâ demùm partâ victoriâ, auctam, redditamque ex ejus rei memoria illuſtriorem*.

(50) Narrantur hæc a Theophane. At cùm Elmacinus in Hiſt. Saracenica pag. 1e. octo menſes *Sirois* Regno aſſignet, obiiſſe illum anno ſuperiore 628. dicendum eſt, cùm a Februario menſe anni ejuſdem Regnum iniiſſet, ut jam adnotavimus.

tium famulis Dei facessunt. Tum Bertolfus A
miratus, Regem tam benignè de se esse lo-
quutum, petiit, ut auxilio sibi suo profici-
sci Romam liceret; eoque impetrato, Ho-
norium Pontificem adiit, ac caussam suam
edocuit. Honorius, caussa, & disciplina
Monachorum percepta, collaudatis eis con-
cessit, ut in pristina libertate manerent,
atque Arrianam perfidiam acriter insectari
perseverarent, jusque indulsit, ne quando
Bobiense Monasterium Episcopali potestati
esset obnoxium. (51) Interim Italia, Eccle-
siaque bellicis à tumultibus quiescente, at-
que Honorio Pontifice in instaurandis, at-
que ornandis sacris Urbis ædibus insistente,
(52) nova seditio regiam Constantinopoli- B
tanam incessit, quæ postea ipsam etiam
Italiam, Ecclesiamque Romanam gravissimè
perturbavit. Hæc fuit fœdissima eorum hæ-
resis, qui unam in Christo Deo, atque ho-
mine voluntatem, atque actionem ponebant,
(53) quæ, cum aliquot per annos Orienta-
les Episcopos infecisset, ad extremum ipsos
etiam Imperatores corrupit; qui post, cum
se à Pontificibus Romanis pro officio casti-
gari, &, cum correctionem non admitte-
rent, à corpore Ecclesiæ segregari indignè
ferrent, eò usque odio, atque animi impo-
tentia processerunt, ut etiam nefarias ipsis
sacrosanctis Sacerdotibus insidias fecerint,
eosque palam tollere ferro, copiisque co- C
nati sint. Ceterùm Heraclius in hunc mo-
dum Monotheletarum hæresi est imbutus.
630 Annus erat à Christo nato sexcentesimus
tricesimus, cum ipse annum Imperii vicesi-
mum Hierapoli agens Athanasium Patriar-
cham, ut vocabant, Jacobitarum, à quo con
ventus erat, rogavit, (*) ut Concilium Chal-
cedonense de duabus Christi naturis accipe-
ret, pollicitus, si in officio fuisset, se illum
Patriarcham Antiochiæ creaturum. Atha-
nasios, conditione accepta, dixit, libenter
se in ejus auctoritate futurum, ut duas in
Christo naturas assereret, verùm illud astu-

A tè de Imperatore quærere instituit, cum ut
duæ naturæ, sic duæ item voluntates, at-
que actiones inessent. Heraclius quæstionis
novitate permotus, ut responsum, cujus ipse
incertus erat, eliceret, rem ad Sergium
Patriarcham Constantinopolis, & Cyrum
Episcopum Phasidis retulit, &, cum con-
stans ab utroque responsum accepisset, ut
unam naturam, sic unam in Christo volun-
tatem hærere, imprudens eorum opinionem
suscepit. Eodem anno Bonus Ravennas Ar-
chiepiscopus creatus. Postero, quantum 631
conjici ex verbis Annonii (54) licet, regia
Longobardorum magna est perturbatione
jactata. Adalulfus quidam summo inter Lon-
B gobardos loco natus Reginam Gundeber-
gam de stupro interpellare ausus, cum re-
pulsam, conviciumque tulisset, veritus, ne
ab ea proderetur, Regem adiit, & secreti
colloquii copiam nactus dixit: Tato Dux
Etruriæ consilia de nece tua cum Regina
communicavit, ut, te sublato, illam sibi
conjugio societ. Quibus verbis Rex incen-
sus ira subitò prope amens, conjugem in
arcem Amelli conjecit, (55) atque ibi per
triennium in arcta custodia habuit. Post 632
tertium annum Clotharius Rex Francorum 633
mulieris misericordia motus, legatos ad 634
Arioaldum misit, perperam fecisse arguens,
quòd Gundebergam ex regio Francorum
C sanguine ortam (56) injusta caussa damnas-
set, atque honore suo dispoliasset. Rege
autem se justam caussam habere dicente,
Ansoaldus è legatis unus: Facilè id tibi as-
sentiemur, inquit, si quem ex Reginæ fa-
miliaribus, singulari cum accusatore com-
misso certamine, Reginam ipsam permise-
ris expiare. Hæc erat antiqua Longobar-
dorum consuetudo, ut crimina vel maxi-
ma singulari prœlio purgarentur, quæ po-
stea in leges translata per multa tempora
observata est. Quibus dictis Charibertus
(57) quidam natione Pitto, ab Ariperto
Reginæ consobrino productus cum Adalul-
fo

(51) Breves *Honorii* literas inseruit Ughellus Hi- D
storiæ Abbatum Bobiensium Tomo 4. Italiæ
Sacræ. Datæ autem sunt *III. Idus Januarii,
Imperii Heraclii XVIII*, *Constantini filii XVI.*,
Indict. I., qui characteres annum 628.
designant, adeòque hæc narrata à Sigonio
ad superiorem annum spectant.

(52) Has omnes sacras Ædes enumerat Anastasius
in vita Honorii.

(53) Variæ sunt de initio hæresis Monothelitarum
sententiæ. Pagius ad annum 616., ejusdem
exordium illi anno alligat. Communiùs
apud Scriptores ad annum 622. refertur.
Vide Franciscum Combefis, qui integro
libro historiam Monothelitarum prosequitur.

(*) Congressus Heraclii cum Athanasio ha-
bitus est anno 629., ut narrat Theo-
phanes, & ex eo Baronius, aliique Eccle-
siastici Scriptores. Verùm multa, quæ in ipso E
actu narrantur, erroris damnat Pagius ad
illum annum; quin imò num. 5. in dubium
vocat, verus ne, an commenticius fuerit
iste congressus.

(54) Aimoinus (idem ac *Ammonius*) hæc refert
lib. 4. cap. 10.; Eadem tradit Fredegarius
cap. 71.

(55) Arcem *Amelli* fuisse Oppidum illud, quod
nunc etiam *Laumellum* in Insubribus voca-
tur, verosimile est; in Fredegario enim le-
gitur cap. 51. *Gundebergam* conjectam fuisse
in Turrim Castri *Caumelli*, quod idem so-
nare videtur ac *Laumelli*, inflexâ tantum-
modo primâ literulâ. Certè Langobardico
ævo *Laumelli* Oppidum celebre fuisse docet
Paulus Diac. lib. 3. cap. 34. editionis Me-
diol., narrans Theodolindam, nuptias cum
Agilulpho celebraturam, eidem *obviam ad
Laumellum oppidum properasse*. Quo ad tem-
pus detrusæ in carcerem *Gundebergæ*, Fre-
degarius ait fuisse annum XL. Clotharii,
adeòque annum 623. juxta Ruinartii chro-
nologiam, seu annum 624., ut aliis placet.
Verùm in hac Epocha statuenda potiùs Si-
gonio, quàm Fredegario detulerim;
cùm Auctor iste malè edoctus de Lango-
bardicis rebus, Historiæ seriem plerumque
subvertat, multa diversis temporibus acta
in unum confundens; quemadmodum Rui-
nartius ipse monet in Adnotat. tum ad hoc
cap. 49., tam ad cap. 69., inquiens, Rerum
Langobardicarum notitiam non a Frede-
gario, sed a Paulo Diacono potissimùm re-
petendam. In hac tamen re, nec Paulo
possumus adhærere; quippe, prorsus extra
veritatem, narrat *Gundebergam Rodoaldo*
nupsisse, atque apud ipsum adulterii accu-
satam, Monomachiæ judicio fuisse absolu-
tam, cùm indubium sit, eandem primas
nuptias cum *Arioaldo*, secundas cum *Ro-
thari*, *Rodoaldi* patre, celebrasse.

(56) De hac cognatione Gundebergæ cum Fran-
cis Regibus plura Pagius profert ad annum
659. num. 5.

(57) *Carellum* vocat Paulus hæc narrans lib. 4.
cap. 49. editionis Mediolanensis. *Carelli* no-
men Sigonius ipse in prima editione adno-
taverat; cur illud in Bononiensi expunxe-
rit, *Charibertum* substituens, non aliam ar-
bitror caussam extitisse, nisi quòd ita scri-
ptum a Fredegario crediderit. Attamen vi-
tiatum hujus Auctoris codicem nactus est
Sigonius: siquidem ex uno geminum facit,

ſo eſt comparatus. Certamine inito à veri-
tate victoria ſtetit. Itaque proſtrato Ada-
lulfo victus Arioaldus Reginam è cuſtodia
eduxit, atque in antiquum locum gratiæ,
honoriſque reſtituit. (58) Eodem anno Ma-
ximus, & poſt eum Martinianus ad Aqui-
635 lejenſem Eccleſiam eſt evectus. (59) Se-
quenti, Sarraceni, licèt Mahometo duce
quadriennio ante deſtituri, exercitum He-
raclii in Syria profligarunt, (quo metu ada-
ctus Heraclius Syriam reliquit, & Crucem
Domini, ne Barbarorum in manus perve-
niret, ex urbe Hieroſolymorum extraxit,)
ac proximo, partem Syriæ, & Ægyptum
in poteſtatem adduxerunt. Eo anno Hono-
rius Pontifex, Baſilica S. Petri æneis tegu-
lis enoperta, Confeſſione verò, & valvis
majoribus bracteis argenteis incruſtatis, III.
636 Idus Octobris deceſſit, poſteroque toto, ne-
mine per menſes decem & novem ſubro-
gato, Apoſtolica Sedes vacavit. (60) Hoc
anno Sarraceni Hieroſolyma, cum Sophro
nius Eccleſiam regeret, occuparunt. (61)
637 Sequenti, Severinus Pontifex creatus. Eo
nondum conſecrato, ingens flagitium, ac
neſcio an aliàs ante auditum, Romæ pa-
tratum eſt. Quippe theſaurus Lateranenſis
Eccleſiæ, qui omnium tum erat opulentiſ-
ſimus, ad eam diem intactus à Miniſtris eſt
Imperatoris, à quibus cuſtodiri oportuit,
expilatus. Mauricius Chartularius auctor
tanti ſacrilegii fuit. Hic ſive malè erga Ec-
cleſiam animatus, ſive ab Heraclio non
bene ſentiente impulſus, perditis homini-
bus adhibitis, exercitum Ro. ad concionem
vocavit, atque ita diſſeruit: *Veſtræ me mi-
ſeriæ admonent milites, ut vobis, quod in rem
veſtram ſit, ſuggeram. Vos quanta omnium
rerum inopia laboretis, ipſi omnium optimè
noſtis, quibus ne ſtipendia quidem debita, ne
dum præmia officii extraordinaria perſolvun-*

A *tur. Hoc non culpa Imperatoris accidit, ſed
Clericorum, qui ea ſupprimunt, avaritia.
Exiſtimari enim vix poteſt, quantas pecunias
Honorius in Patriarchium Lateranenſe congeſ-
ſerit, quæ quid proſunt, quando milites, qui
earum conſtituti cuſtodes ſunt, nihil inde emo-
lumenti capiant, ſed ibi ſine ullo uſu recondita
conſerventur? Quin igitur itis, & quod Cle-
ricorum malignitate negatur, idipſum veſtra
fortitudine vindicatis?* Quibus vocibus audi-
tis, milites acri adverſus Eccleſiam odio
incitati ſubitò ad diripiendum Patriarchium
diſcurrerunt; ſed à Clericis, qui cum ar-
mata juvenum manu ad Severinum, re
proviſa, coierant, magna animorum alacri-
B tate repulſi eò perrumpere nequiverunt. Hoc
ubi vidit Mauricius, opinione ſua lapſus
milites aliquot in Patriarchio quaſi cuſto-
diæ cauſſa locavit, atque ipſe poſt triduum
frequenti judicum, qui conſilio aſſuerant,
agmine circunfuſus acceſſit, ac pacis ſtudio
ſimulato diligenter ipſum veſtiarium obſi-
gnavit, ac continuò Iſaacium Exarchum
de omni re tranſacta edocuit. Hoc nuncio
excitus Iſaacius, repente tanto theſauro in-
hians Ravenna Romam advolavit, & ſo-
lemni honore exceptus primores Eccleſiæ,
quaſi ſuperioris tumultus auctores, in exi-
lium egit, ne quis eſſet, qui conatis oc-
currere ſuis aut poſſet, aut auderet, & poſt
C dies aliquot in Patriarchium profectus, ve-
ſtiarium totum exhauſit, omni genere do-
norum refertum, quæ ſuperiores Imperato-
res, Patricii, & Conſules S. Petro pro ſa-
lute animarum ſuarum ad pauperes ſuble-
vandos, redimendoſque captivos obtule-
rant. Quas facultates cum Ravennam aver-
tiſſet, partem inde ad Heraclium miſit, peſ-
ſimè jampridem de Romana Eccleſia pro-
merentem. (62) Eo profecto, Severi-
nus Pontifex Kalendis Junis conſecratus
eſt.

Charibertum ab *Ariperto* ſejungens; Qui au-
tem ſingulari certamine pro Gundeberga
pugnavit, a Sigonio dicitur *natione Pitto*,
D cum Fredegarius ſcribat *nomine Pitto*. Au-
ctoris hujus verba, juxta Ruinartii editio-
nem hæc ſunt: „ Cùmque hæc *Charoaldo*
„ (id eſt *Arioaldo*) Regi, & omnibus Prima-
„ tibus Palatii ſui placuiſſent, jubet Adalul-
„ phum armatum conflictum adire certami-
„ nis, & de parte Gundebergæ procurenti-
„ bus Conſobrinis, & Ariberto (ſeu, ut in
„ aliis editionibus, *Chariberto*), homo, *no-
„ mine Pitto* contra Adalulfum armatus ad-
„ greditur; Cùmque conflixiſſent certamine,
„ Adalulfus à Pittone interficitur.

(58) Gundebergæ Reginæ Langobardorum Elo-
gium inſeruit Matthæus Raderus ſua Ba-
variæ Sanctæ pag. 37.

(59) Poſt Joannem Aquilejenſem Patriarcham
ſucceſſit in illius Eccleſiæ regimine *Marcia-
nus*; Sigonius eum vocat *Martinianum*:
Fortaſſe enim præ manibus habuit Catalo-
E gum Aquilejenſium Patriarcharum, qui
quotannis coram populo in Eccleſia Fori-
julii die 2. Februarii legitur, ubi hic An-
tiſtes *Mortemanus* appellatur, ut teſtis eſt
Cl. Bernardus Maria de Rubeis in Diſſert.
ſæpius indicata pag. 154. Errat tamen Si-
gonius, dum *Maximum* prædeceſſorem *Mar-
ciani*, ſeu *Martiniani* facit, cùm nec ante,
nec poſt, Aquilejenſem Eccleſiam *Maximus*
rexerit, qui Gradenſis tantùm Patriarcha
fuit, quemadmodum in adnotationibus ad
Ughellum novæ editionis Venetæ emenda-
tum legimus. Hinc etiam Em. Noriſii er-
ror detegitur, qui reconciliatam Romanæ
Sedi Aquilejenſem Eccleſiam ex hoc *Ma-
ximo*, ſubſcripto in Concilio Lateranenſi
ſub Martino Papa cenſebat; *Maximus* enim
ibi ſubſcriptus, Gradenſis erat Patriarcha,
ſeque Aquilejenſem appellabat, eo quod
Gradus quoque *novæ Aquilejæ* nomine paſ-
D ſim vocaretur. Immo Gradenſis Præſul
verè Aquilejenſis Epiſcopus erat, injuſtè
eam Eccleſiam occupante altero Schiſmati-
co Antiſtite.

(60) Honorius obiit anno 638 12. Octobris. Cur
autem Sedes Apoſtolica Summo caruerit
Paſtore menſibus 19. diebus 17. Baronius
cauſſam aſſignat ad eum annum, tempe
Mauritii Chartularii, & Iſaacii Exarchi ty-
rannidem, qua in Romanum Clerum &
Patriarchium debacchati ſunt, ut narrat
Anaſtaſius. Emendandus eſt Sigonius, qui
nec annum mortis Honorii, nec tempus
Sedis rectè adnotavit. Vide Pagium ad an.
638. de his diſceptantem.

(61) Anno ſequenti 637. captam à Saracenis Hie-
roſolymam probat Pagius ad hunc annum
num. 2., Theophanem illuſtrans ex hiſto-
ria Elmacini.

E (62) Narrat hæc Anaſtaſius, ſed *Heraclii* nomen
minimè onerat gravi eo convicio, quod in
illud detorquet Sigonius, aſſerens *peſſimè
jam pridem de Romana Eccleſia promerentem*;
quinimo *piiſſimum* vocat Combefiſius in Hi-
ſtoria Hæreſis Monothelitarum diſput. 1.
§. 11., & 12., qui *Heraclium* omnino ex-
purgare à ſacrilegi hujus criminis labe ni-
titur, cùm pro Catholico habitus ſemper
fuerit, & ſub *Honorio* multam Romanæ
Sedi reverentiam exhibuerit; atque ideo mi-
nimè credendus ſit, tam male de eadem
mereri voluiſſe ſub electo *Severino*. Pagius
ad an. 638. partem prædæ ad illum remiſ-
ſam non inficiatur, ſed deceptum *Hera-
clium* exiſtimat falſa Exarchi, ac Mauricii
perſuaſione, quòd opes illæ Eccleſiæ minùs
ne-

est. (63) Arioaldus Rex Tatoni Duci Tusciæ inimicus, cum aliam rationem ulciscendi hominis non haberet, nunciis secretò missis, Isaacium Patricium rogavit, ut ipsum quocunque modo posset, everteret: se eo nomine tertiam Imperatori partem tributi annui remissurum. Ea conditio Isaacio repudianda in tantis difficultatibus non est visa. Itaque, pactis confectis, Tatonem continuò monuit, ut secom contra Arioaldum arma conjongeret, atque ad se exercitum duceret; mox autem Tatoni Ravennam adventanti, obviam misit, qui diceret, se exercitum ejus timore Imperatoris in urbem recipere non audere. Itaque Tato nihil subesse doli suspicatus, relicto extra portas exercitu, cum paucis comitibus urbem ingressus est. Quo facto, extemplo ab iis, qui ab Isaacio præparati fuerant, oppressus fœdissimè est interemptus. Quo beneficio accepto, Arioaldus Patricio centum libras auri remisit, neque ita multò post vita cessit. (64)

FL. ROTHARIS REX.

ARioaldo verò sine virili stirpe mortuo, Longobardi comitia creando Regi habueront, ac Gundebergæ mariti, Regisque optionem, ut ante Theodelindæ, dederunt. Illa Rotharini Harodum genere, Ducem Brixiæ accersivit, (65) ac maritum sibi ascitum Longobardis, ut ad regnum eveherent, auctor fuit. Rotharis autem cum alia solemnia jurejurando affirmavit, tum in primis, se Gundebergam summo & amore, & honore prusequoturum. Hic Rex hæresi Ariana, quam majore, quàm adhuc quisquam alius, ope defendit, fuit imburus, verùm ceteris virtutibus illo loco dignissimus. Itaque principio regni, ut opes suas stabiliret, nobiles quosdam Longobardorum, quos alienos à se animos gerere senserat, de medio sustulit, atque inde animum ad movendum Romanis bellum contulit. Erant quippe citeriore in Italia duæ inter Longobardos provinciæ adhuc Imperatoriæ ditioni subjectæ, Alpes Cottiæ, & Opitergium cum omnibus oppidis usque Tarvisium. Has igitur regno Longobardorum adjungere cupiens, postero incunte anno Cottias Alpes cum infesto exercitu iniit, ac primo adventu Genuam, Albigaunum, & Lunam oppida capta, direptaque incendit. 638

Quo facto non solum provinciam Imperatori eripuit, sed etiam Pontificem opulento, quod ibi antiquitus possidebat, patrimonio exuit. Inde terrore belli in Venetiam translato, Opitergium, & cetera, quæ commemoravimus, loca ad deditionem adegit. Exarchus autem, postquam maturè exercitum se ad ea loca adducere non posse animadvertit, haud tamen sibi committendum existimavit, quin, quàm maximis posset, opibus in proximos Regis fines irrumperet, atque omnia terrore, ac tumultu repleret. Itaque Rotharis, postquam eum, receptâ Perusiâ, ingenti cum exercitu ad Æmiliam properare accepit, quanta maxima assequi celeritate potuit, ei sese objecit; &, ad Scultemnam amnem Mutinensem, ipsius provinciæ finem, nactus, sine cunctatione in certamen descendit. Ibi collatis signis octo millia Romanorum occidione occisa; reliqui præcipiti se mandare fugæ coacti sunt. (66) Ea pugna finis inde omnium inter Exarchos, Regesque bellorum usque ad Luitprandi tempora fuit. Primores Opiterginorum amissa patria antiquos Venetos imitati, & ipsi se ad æstuaria contulerunt; atque ad Plavis amnis ostia evecti, locatis sedibus, urbem ex Magni Episcopi sui auctoritate sibi condiderunt; quam à nomine Imperatoris Heracliam nominarunt. Magnus, Basilicâ Sancto Petro Apostolorum Principi dedicatâ, ibi Sedem perpetuam posuit. Agrestes homines aliquot cum pecoribus suis sequuti, cum Heracliæ contineri muris non possent, alium sibi locum ulterius muniverunt, eumque Equilium appellarunt. Qua re animadversa Paulus Episcopus Altinas Torcellum Sedem suam Catholicam transtulit, atque ea omnia Severini Pontificis, & Primigenii Patriarchæ probata auctoritate sunt. (67) Severino inde per Augustum mensem morbo absumpto Joannes Quartus natione Dalmata Pontificatum accepit. (68) Hunc demum Heraclius à So-

necessariæ forent, ac in egenos milites utilius erogandu subtraherentur; eodem enim subdolo prætextu, novimus expilatas postmodum Sacrarum Ædium opes a *Constante* sub *Vitaliano* Papa, quamvis amicè agere cum ipso videretur.

(63) Electus fuit *Severinus* in Summum Pontificem, mortuo *Honorio* sub finem anni sequentis 638., sed, cùm nondum confirmationem ab Imperatore obtinuisset, dilata est ejusdem consecratio ad annum 640. die 28. Maji, quemadmodum ex illius obitu computas Pagius ad annum 638. Amovenda quoque est ab hoc anno Patriarchii Lateranensis direptio, quæ patrata verosimiliùs fuit anno 639. *cùm adhuc electus esset Domnus Severinus*, ut Anastasius testatur.

(64) In aliis editionibus desideratur hæc Tatonis Historia. Eam Bononiensi addidit Sigonius, integramque descripsit à Rubeo in Hist. Raven. ad hunc annum.

(65) Miror Sigonium à Pauli Historia deflexisse, annos tredecim Regno Arioaldi tribuens, quot videlicet ab anno 624, ad 637. fluxere; cùm Paulus duodecim tantùm assignet. Sanè hæc opinio componi minimè potest cum edicto Rotharis, inferiùs à Sigonio relato ad annum 643., in quo Rex ille se octavum Regni sui agere profitetur, cùm ab anno 637. ad 643. nonnisi septem incompleti numerari possint. Veriorem sententiam arbitror, quam Cl. Blanchus amplexus est in adnot. ad lib 4. cap. 44. Pauli Diaconi, initium Regni Arioaldi desumens ab anno 624., quo illud statuit Sigonius, ejusque exitum anno 636. figens. Hujus Chronologiæ fundamenta ad annum 643. fusiùs expromam.

(66) Horum auctor est Paolus Diaconus lib. 4. cap. 47. Editionis Mediolanensis. Dandulus pag. 117. addit, Langobardos hoc tempore totam terrestrem Venetiam possidentes, excepta Istria, illam vocare cœpisse *Langobardiam*; maritimam verò Regionem ab eorum jugo exemptam, *Venetiæ* nomen antiquum obtinuisse, certis definitam confiniis, a *Grado* usque ad *Caput Ageris*.

(67) De hisce migrationibus, vide Anonymum Mediolan. in Dissert. Italiæ medii ævi, eruditè differentem col. 152, & seqq. Sigonius è Blondo, Regione octava, hæc narrante, & Dandulo lib. 6. cap. 7. parte 9. desumsit.

(68) Severinus obiit die primo Augusti anni 640. eodemque anno consecratus est Joannes IV. die 24. Decembris, ex Pagio ad annum 639.

Sophronio Hierosolymorum Patriarcha com
monitus de una Christi voluntate consuluit,
atque acrem à Sanctissimo Viro de ejusmo-
di opinionis perversitate objurgationem re-
tulit; itaque pudore affectus, cum neque
susceptum errorem abjicere vellet, neque
aspera Catholicorum sustinere convicia pos-
set, edictum proposuit, ne quis unam, neve
duas in Christo voluntates assereret. (69)
Mortuo Sergio Patriarcha, Pyrrbus ut Ec-
clesiam, sic opinionem ejus accepit. (70)
Joannes autem Pontifex Istros, ac Dalmatas,
qui captivi apud hostes tenebantur, missa
per Martinum Abbatem pecunia redemit;
& reliquias Sanctorum Martyrum Anastasii,
Venantii, & Mauri, ne à barbaris incum-
bentibus dissiparentur, è Dalmatia Romam
traduxit, atque ad fontem Lateranensem
639 æde condita collocavit. (71) Postero anno
Sarraceni Mesopotamiam invaserunt. Pau-
lus Episcopus Patavinus Catholicus, ne in-
ter Arrianos viveret, ex auctoritate Joan-
nis Pontificis Sedem Metamaucum tradu-
xit, ac Rivoaltum, & Olivolam insulas sibi
640 subjecit. (72) Sequenti anno, qui fuit sex-
centesimus quadragesimus, Sarraceni, pulso
Rege Hormisda, Regnum Persatum armis
occuparunt. (73) Joanni Pontifici mortuo
Theodorus homo Græcus est subrogatus.
641 (74) Proximo Heraclius è vita decessit.
Imperium autem primùm Constantinus fi-
lius, deinde, eo intra paucos menses mor-
tuo, Heracleonas excepit. Eo anno gravis
alius à Mauricio chartulario Romæ tumul-
tus est concitus: is ab Isaacio Exarcho alie-
natus, cum iisdem, per quos ante Latera-
nensem Ecclesiam diripuerat, adversus Isaa-
cium conjuravit: accitisque ex omnibus fi-
nitimis ditionis Romanæ castris hominibus,
Isaacium Regnum affectare insimulavit,
atque ob id solemni eos sacramento adegit,
se nunquam in ejus auctoritate futuros;
quod ubi accepit Isaacius, haud mediocri-
ter re nec opinata perculsus continuò Ro-
mam Sacellarium cum secretis mandatis,
atque expedito militum robore, ingentique
vi pecuniæ misit. Is urbem ingressus, pa-
lam jussit edici, se veniam, ac pecuniam
iis, qui Mauricium reliquissent, & ad se
transissent, daturum. Quo audito, confe-
stim milites, ac judices, qui se Mauricio
dediderant, ad Sacellarium transierunt; ac
totos ejus se judicio permiserunt. Mauri-
cium autem, qui cum paucis in ædem Di-
væ Virginis ad Præsepe confugerat, Sacel-
larius consequutus, ipsum cum sociis com-
prehendit, & per vim inde abstraxit; at-
que ad extremum omnes bojâ in cervices
inducta Ravennam perduxit. Cum autem
Ficoclas venisset, locum XII. millibus pas-
suum ab Urbe distantem, ibi jussu Isaacii
Mauricio caput abscidit, idque summa ha-
sta præfixum Ravennam detulit. Quo con-
specto Isaacius haud leviter gavisus, ipsum
in Circo summo in stipite, prodendi exem-
pli caussa, jussit locari, socios verò ejus in
custodiam tradidit, maturius de illotum sup-
plicio staturus; (75) neque ita multò post
ipse obiit repentina morte oppressus. Quæ
ubi palam facta est, illi, effracto carcere, è
custodia evaserunt, ac domos quisque suas
salvi repetiverunt. Postero anno Constans He- 642
raclii nepos, pulso Heracleona, à Senatu ad
Imperii fastigium est elatus. Is, Isaacii morte
accepta, Theodorum Calliopam Patricium
successorem ei constituit. (76) Pyrrbus Pa-
triarcha Constantinopolitanus majestatis cri-
mine urbe pulsus Romam venit: atque in
Basilicam S. Petri ingressus, tabulas manu
sua subscriptas Apostolicæ Sedi, præsente
Clero, populoque universo, obtulit, quibus
omnia condemnabat, quæ à se, aut à de-
cessoribus suis scripta, aut acta adversus
Catholicam fidem fuissent. Qua re peracta,
magnus ei à Pontifice honor est habitus.
Nam & munera eum populo dividere, at-
que in sella assidere juxta altare permisit:
in Græciam inde reversus, cum in eundem
impietatis morbum deintegro incidisset,
Pontifex sequenti anno justa ira incensus, 643
Clerum, & Sacerdotes in eandem ædem
vocavit, & dirum in ipsum anathema con-
torsit: &, ubi per literas ad sanitatem non
potuit revocare, Episcopi ei quoque offi-
cium abrogavit. Pyrrho abdicato, Paulus
ejusdem assertor opinionis eam dignitatem
inivit. (77) Erat annus, postquam Longo-
bardi in Italiam venerant, septuagesimus
sex-

(69) Edictum hoc, quod *Ecthesis* appellatur, à Sergio Episcopo C. P., sub nomine Heraclii Imperatoris vulgatum fuisse anno sequenti 639. Baronius, aliique passim credidere. Pagius ad annum 638., quo illud Sigonius rectè adnotavit, referendum censet, ex eo quòd Sergius, qui Pseudosynodum ad *Ecthesim* confirmandam coegit, mense Decembri hujusmet anni decesserit.

(70) Pyrrus anno tantùm sequente 639., Januario mense, suffectus Sergio fuit, ut Pagius statuit ad annum 639., & 642.

(71) Desumpsit hæc Sigonius ab Anastasio in vita Joannis IV. De hac Translatione agit Bollandus ad diem 1. Aprilis pag. 6.

(72) Hæc retulerat in prima editione Sigonius ad annum superiorem 638., circa quem annum verè contigisse hanc translationem, Tom. X. Italiæ Sacræ in Episcopis Methamauci Editores Veneti Ughelli affirmant. Ibi etiam, non *Paulus*, sed *Bergilardus* Episcopus Patavinus, ejusdem Auctor dicitur; idque testatus est etiam Ughellus in Episcopis Patavinis. Cur annum emendaverit in hac editione Sigonius, prorsus ignoro, cùm ex antiquis monumentis hactenus nihil emerserit ob id certò statuendum. Sanè, si verum esset, acta hæc fuisse Joannis IV. Summi Pontificis auctoritate, ut Dandulus quoque lib. 6. cap. 7. parte 14. refert, seriùs eadem accidisse dicendum foret; cùm Joannes IV. nonnisi exeunte Decembri anni 640. inauguratus Pontifex fuerit.

(73) Pulsum Hormisdam à Saracenis anno 639. Theophanes narrat. Sed id accidisse anno Hegiræ XVI., idest biennio ante, Pagius ad annum 639. testatur, ex Elmacini Saracenica Historia.

(74) Obiit Joannes IV. die undecima Octobris anni sequentis 642. successitque Theodorus, eodem anno consecratus die 24. Novembris.

(75) Referuntur hæc ab Anastasio in vita Theodori. Attamen, cùm Theodorus nonnisi sequente anno 642. inauguratus Pontifex fuerit, ad illum annum sunt differenda.

(76) Anno superiore 641. *Constans* ad Imperium pervênit, eodem videlicet, quo Senatus *Heracleonam* cum *Martina* matre è solio dejecit, ut ex Theophane, Zonara, Cedreno, aliisque docemur. Quod ad *Calliopam* spectat, Hermannus Contractus, quem sequuntur Baronius, & Pagius, Isaacii mortem ad annum 643. refert, ideoque nonnisi eo anno mitti potuit a Constante Successor Theodorus Calliopa.

(77) Actum hoc esse anno 641. ex Nicephori Chronographia compertum habemus, quæ Octobrem mensem Indictionis XV. Pauli electioni assignat, atque ideò annum 641. indicat, cui illa Indictio Octobri men-
sa

sextus: quam ad diem ipsi sic vixerant, ut Legibus nullis scriptis, verùm veteribus scitis usu quotidiano, ac repetita memoria conservatis obtemperarent. Huic igitur incommodo occurrere Rotharis cupiens, omnia scita collegit, ac multis novis decretis Reip. salutaribus aucta, in Tabulas retulit, quas Edictum vocavit, atque hoc anno X. Kalendas Decembris Papiæ publicavit cum hoc prooemio: (78) *Incipit edictum, quod renovavi cum primatibus meis Judicibus, ego in Dei nomine Rotharis Rex, vir Excellentissimus, septimus decimus Rex gentis Longobardorum, anno Regni mei, Deo propicio, octavo, ætatisque meæ tricesimo octavo, indictione secunda, & post adventum in provinciam Italiæ Longobardorum, ex quo Alboinus tunc temporis Rex procedente divina clementia advenit, anno septuagesimo sexto, feliciter, datum Ticini in Palatio. Quanta pro subjectis, nostrisque nostra fuerit solicitudinis cura, vel sit, subter adnexa ratio, & norma declarat. Tam propter assiduas præcipuè fatigationes pauperum, quàm etiam propter superfluas exactiones ab iis, qui majorem virtutem habent, quos vim pati cognovimus, ob hoc considerantes Dei omnipotentis gratiam, necessarium esse perspeximus, præsentem corrigere, & componere legem, quæ priores omnes removeat, & emendet, & quod deest, adjiciat, quod superfluum est, abscindat, in uno prævidimus volumine complectendam; quatenus liceat unicuique salva lege, ac justitia quietè vivere, & propter operationem contra inimicos laborare, suosque fines defendere.* Conclusio verò talis est: *Præsentis verò nostræ dispositionis edictum, quod, Deo propicio, cum summo studio, ac summis vigiliis, ac cælesti favore præstitis inquirentes, & rememorantes antiquas leges patrum nostrorum, quæ scriptæ non erant, condidimus. Et quæ communibus omnium gentis nostræ utilitatibus expediunt, pari consilio, parique consensu cum primatibus principibus, cunctoque felicissimo exercitu augentes constituimus, & in hoc membrano scribere jussimus, pertractantes, & sub hoc tamen capitulum reservantes, ut quod adhuc divina annuente clementia per subtilem inquisitionem de antiquis legibus Longobardorum tam per nosmetipsos, quàm per antiquos homines memorare poterimus, in hoc edicto subjungere debeamus, addentes quin etiam & pergarethix secundùm ritus gentis nostræ confirmantes, ut sit hæc lex firma, & stabilis, quatenus nostris felicissimis, & futuris temporibus firmiter, & inviolabiliter ab omnibus nostris subjectis custodiatur. Et hoc addimus ac decernimus, ut causæ, quæ finitæ sunt, non revolvantur, quæ autem finitæ non sunt, à præsente vicessimasecunda die mensis hujus Novembris inchoatæ, aut ortæ fuerint, per hoc edictum emendentur, ac finiantur. Et hoc generaliter damus in mandatis, ne aliqua fraus per vitium scriptoris in hoc Edicto adhibeatur, si aliqua fuerit intentio, nulla alia exemplaria credantur, aut suscipiantur, nisi quod per manus Ansualdi Notarii nostri scriptum, aut recognitum est, & revisum, quia per nostram jussionem scripsit.* Postero 644
anno Paulus Patriarcha palam unam in Christo voluntatem docere instituit, & cum

se respondet. Pyrrus verò, non statim Romam contendit, ut Sigonius hic refert, sed in Africa usque ad annum 645. substitit, ubi, celebri ea disputatione cum Maximo Abbate C. P. habita mense Julio, Indictione III., quam Baronius refert in Appendice Tomi VIII., erroris convictus Romam petiit, eosque honores consequutus est, quos ex Anastasio in vita *Theodori* Sigonius describit. Nonnisi autem anno 648., cùm Romà abscedens ad vomitum reversus esset, à *Theodoro* in Romana Synodo, & quidem intincto Christi Sanguine calamo, ut Auctor Libelli Synodici, & Paulus Diaconus testantur, anathematæ, ac depositionis sententià damnatus fuit. Quo circa hæc omnia in Sigonio sunt emendanda.

(78) Cum variæ sint Scriptorum sententiæ in designando anno, quo Reges Langobardorum sibi invicem successere, non leve omnibus incommodum creat hoc Rotharis edictum, quod tamen maximi faciendum nemo non profitetur. Tria enim componenda sunt, Annus septuagesimus sextus ab ingressu Langobardorum in Italiam; Annus octavus Regis Rotharis; & Indictio II. Pagius, qui novum in duobus ante Rotharim Regibus Chronologiam instituit, & anno 630. inceptum a Rothari Regnum cum Sigeberto tuetur, cum optimè intelligeret octavum ejusdem annum minimè congruere cum anno 643., quo vulgatum est hoc edictum, vitiatum esse numerum affirmavit, mutatâ, ut in antiquis facilè solet, literâ *X.* in *V.*, ita ut, loco *XIII. anni*, positum sit *VIII.* Omninò tamen ruit ingeniosa hæc conjectura, si attendamus in omnibus manuscriptis exemplaribus hujus edicti, non per Romanos numeros, sed expressis literis legi. *Anno Regni mei, Deo propitio, octavo.* Quo circa ejusdem opinio vigere protsus non valet. Bacchinius, qui initium Regni Rotharis desumendum esse ab anno 637. circa finem Octobris, atque hoc edictum anno 644. promulgatum tradit, in conciliandis omnibus non minori difficultate laborat. Cùm enim Annus octavus Rotharis non inchoaretur eo anno nisi Octobri mense exeunte, jam non ampliùs decurrebat Indictio II., sed III. incœpta ab elapso Septembri. Præterea Annus LXXVI. adventus Langobardorum in Italiam ab Aprilis initio expletus jam erat, menseque Octobris, septuagesimus septimus numerabatur. Probè novi, Paulum Diaconum lib. 4. cap. 44. scripsisse: *Erat autem jam, ex quo Langobardi in Italiam venerant, annus septuagesimus septimus.* Sed non aliud ad id asserendum se nactum documentum fatetur Paulus, quàm ipsum Rotharis edictum, subjungens, *sicut idem Rex in sui edicti testatus est prologo.* Cùm autem manuscripti omnes codices in eo edicto patentibus literis referant *anno septuagesimo sexto*, manifestum est, in Pauli textum errorem irrepsisse. Itaque, cùm Bacchinii opinioni hæc omnia adversentur, tutò eidem inhærere non possumus. Remanet, ut ea, quam superiùs ad annum 637. statuimus, sententia expendatur. At primò firmandum est, quo Anno hoc edictum prodierit. Id autem rectè collocatum a Sigonio anno 643., prorsus non ambigo; cùm enim in calce ejusdem edicti apud Sigonium, & in manuscripto antiquissimi Archivi Monasterii Cavensis, nec non altero Estensis Bibliothecæ edito in II. parte Tom. I. *Rerum Italicarum*, inter cætera hæc legantur: *quæ autem* (causæ) *finitæ non sunt à præsente vicesima secunda die mensis hujus Novembris, inchoatæ aut ortæ fuerint, per hoc edictum emendentur.* Indictio II. designare sequentem annum minimè potest. Siquidem Novembri mense anni 644. Indictio III. decorrebat. Jam verò si ab anno 636. sub finem Octobris, ut vult Bacchinius, Regni Rotharis exordium ducatus, congruè ad Rotharis edictum, & octavus equidem annus exeunte Octobri incœptus, & septuagesimus sextus ab ingressu Langobardorum in Italiam inchoatus ab Aprili proximè elapso, & Indictio II. à Calendis Septembris repetenda, optimè conciliantur. Num in scopum collimaverim, Eruditi decernant.

eum multos alios, tum in primis Constan-
tem ipsum Imperatorem corrupit. Qua re
cognita, Theodorus Pontifex ipsum per Le-
gatos suos identidem, ut rectam fidem am-
plecteretur, primùm admonuit, deinde,
ubi pertinaciter in sua opinione permaneo-
tem audivit, pro potestate, atque officio
acriter etiam objurgavit. Ubi verò inania
omnia esse officia animadvertit, ad extre-
645 mum sequenti etiam anno Patriarchali bo-
nore privavit; (79) quo anno Rotharis Gun-
debergam uxorem in cubiculum Ticini in-
clusit, & privatam vitam degere coëgit;
obi mulier per quinque annos in jejuniis,
& precationibus Deo gratias agens transegit.
646 (80) Proximus Martiniano Antistiti Aquile-
jensi mortem, Felici verò eam attulit di-
gnitatem. (81) Paulus Patriarcha, decreto
abdicationis suæ accepto, qui susceptum de-
ponere errorem debuit, ignominiæ dolore
accensus, cumulavit; siquidem, ut fidem
Catholicam de duabus Christi voluntatibus
vebementius oppugnaret, typum Imperato-
ri proposuit, in quo falsò ex Sanctorum Pa-
trum auctoritate docebat, neque unam,
neque duas in Christo voluntates versari:
quod hæreticus adhuc nemo censuerat; quin
etiam longius insania, furoreque provectus,
Altare Sedis Apostolicæ, quod erat in ædi-
bus Placidiæ consecratum, diripuit, & Le-
gatos Pontificis de more ad sacram hostiam
adorandam, atque accipiendam adire prohi-
buit. Constans autem ab illo inductus eos-
dem Pontificis Legatos gravibus sese moni-
tis sæpius à tanta turpitudine revocare co-
natos, ceteroique Catholicos simul invasit,
atque alios carceribus, alios verberibus,
partim exilio, partim aliis detrimentis affe-
cit, & per totum Orientem subinde crude-
lissimè divexavit. (82) Quæ dum impunè
647 patrantur, sequenti anno Theodorus Pon-
tifex moritur, atque in ejus locum Marti-
nus, domo Tudertinus, sufficitur, vir san-
ctitate, & constantia incredibili præditus.
Is XVI. Kal. Octobris consecratus: (83)
his nunciis acceptis, primo quoque tempo-
re furenti tanto sibi occurrendum incendio
existimavit, ac statim omnibus Italiæ Epi-
scopis concilium Romam in certam postero 648
anno diem indixit. Cum ad constitutam
diem centum quinque Episcopi convenissent,
eos exemplo Symmachi Pontificis Latera-
nensi in Basilica Salvatoris coëgit, Indictio-
ne septima, (84) mense Octobri: ac, rela-
tione de Monothelctarum opinione facta,
rem ad diligentem disquisitionem adduxit.
Eodem anno Ravennas Ecclesia rursus à
Romana defecit, Auctore Antistite Mauro,
qui Bono ex humanis rebus erepto successit.
Ille verò cum insita ingenio superbia infla-
tus, tum opportuno Constantis Imperatoris
favore subnixus, neque consecrationem,
neque pallium à Pontifice sumere voluit,
verùm illam à tribus Suffraganeis suis, hoc
ab Imperatore accepit, ac Suffraganeos suos
injussu Pontificis consecravit. Ex quo per
multos post annos Ecclesia Ravennas hæ-
resi, quam vocabant Autocephaliam, labo-
ravit. (85) Arichis Dux Beneventi post an-
num, quàm Ducatum acceperat, quinqua-
gesimum, diem extremum explevit, (86)
atque Ajonem filium Ducem reliquit: ve-
rùm, quia parum recti sensus erat, Rodoaldo
& Grimoaldo Gisulfi quondã Forojuliensium
Ducis filiis, apud se agentibus commendavit.
Jampridem Constans concilium adversus se
à Martino indictum acceperat; itaque in-
festa illius decreta horrescens, ac remedium
ei malo aliquod quærens, Olympium Cubicu-
larium suum ad se vocavit, atque ita dixit.
Perge in Italiam Exarchi auctoritate orna-
tus, & quoscunque nactus eris Episcopos,
aliosque nobis in typo à Paulo Antistite edito
assentientes, subscribere jube; &, si Roma-
num

(79) Ex Anastasio hæc sumpsit Sigonius, sed quo ad annum rei gestæ a vero prorsus aberrat. Typum primò evulgavit Paulus anno 647., dein commonitus ab Apocrysariis Apostolicæ Sedis, ut resipisceret, in eos acerbe invectus est; postmodum contumax in errore, Theodoro Summo Pontifice sententiam dicente, anno 648. *Depositionis ultione percussus est*, ut loquitur Anastasius in illius vita, & Acta Concilii Lateranensis sub Martino I. testantur.

(80) Hæc de *Gundeberga* desunt in aliis editionibus. Addidit ea Sigonius in Bononiensi ex Chronico Fredegarii cap. 70. editionis novæ Parisiensis.

(81) Omittit Sigonius *Fortunatum*, qui in Aquilejensi Ecclesia post *Marcianum*, seu *Martinianum* Præsul electus fuit, ut testantur antiqui Catalogi illius Ecclesiæ, quos referunt Adnotatores Ughelli novæ editionis Tom. V. col. 32. Eidem annos XIII. Sedis statuunt *Vitæ Patriarcharum Aquilejensium* editæ Tom. XVI. Rer. Italicar. sed quo anno aut *Marcianus*, aut *Fortunatus* obierint, prorsus incertum. Si verum esset, quod Ughellus in Patriarchis Aquilejensibus col. 33. refert, nempe Joannem Felicis Successorem sedisse in illa Ecclesia anno 660., optimè Sigonius ejusdem Felicis exordia ad hunc annum statuisset; in vetustis enim Catalogis, & ab Ughello ipso asseritur Felix Aquilejensi Ecclesiæ per annos XIV. præfuisse. Certè multò ante hunc annum *Marcianus*, seu *Martinianus* decessit, adeòque Sigonius emendandus.

(82) Hæc accidisse sub Martino Papa Anastasius tradit in ejus vita; proinde huic anno minimè congruunt.

(83) Theodorus defunctus est die XIII. Maji anni 649. Martinus verò consecrationem suscepit die quinta mensis Julii ejusdem anni, Pagio docente.

(84) Corruptum aliquod hujus Concilii exemplar nactus est Sigonius. Acta enim fidelia ejusdem, quæ habemus in Baronio, & Labbeo, *Indictionem octavam* in fronte gerunt, quæ Octobri mense annum 649. indubiè designat.

(85) Sexennio ante, idest anno 642., *Bono* è vivis erepto successit *Maurus* Schismaticus, ut ex Agnello Bacchinius animadvertit. Erroneum autem prorsus est, quod hic narrat Sigonius, Maurum videlicet ab initio suscepti Episcopatus ab Ecclesia Romana defecisse; anno enim 649. adhuc in obedientia Sedis Apostolicæ perseverabat; siquidem Synodo Romanæ a Martino I. celebratæ interfuit per Maurum Episcopum Cesenatem, qui nomine ipsius eidem Concilio subscripsit. *Autocephaliam* autem longè post, sub Vitaliano Papa, instituit, ex Constantis Imperat. præcepto, quod Bacchinius typis edidit in Agnelli Pontificali ad vitam ejusdem Mauri.

(86) Rectè ad Chronologiam suam Sigonius Arichis mortem hic locavit; cùm enim anno 598 Zottonis Ducis obitum consignaverit, anni quinquaginta Principatus, quem in Beneventana Urbe gessit Arichis, hoc anno implebantur. At cùm ex securo Epistolarum S. Gregorii testimonio dixerimus, Zottonem anno 591. obiisse, mors quoque Arichis ad annum 641. est revocanda, & Sigonius emendandus.

num exercitum huic fenteotiæ aſtipulantem, ut Platon exarchus oſtendit, (87) inveneris, Martinum etiam ipſum, qui in hac urbe fuit apocriſarius, idem facere coge, ſin minus, quieſce, donec provinciam obtinueris, & exercitum majorem Romano, Ravennatique confeceris. Quod ſi apertæ vi ſeptum aditum ſenſeris, Martinum ipſum per aliquam doli commentarionem aggredere. His mandatis inſtructus Olympius po-
649 ſtero anno Romam, concilio nondum dimiſſo, venit; (88) atque in conſpectum progreſſus, Pontifici, atque Epiſcopis Imperatoris mandata de typo à Paulo edito comprobando expoſuit. Poſtquam autem ea contemni, ac diſertè repudiari ab omnibus magno animorum conſenſu vidit, quod erat ſecundum, armato exercitu terrorem, ac diſſidium patribus inferre tentavit; verùm ne ita quidem conatus ſucceſſit. Quibus rebus cognitis, Pontifex, ut concilium quàm maturrimè perageretur, elaboravit. Itaque ad extremum, re diligenter excuſſa, decretum adverſus Monotheletas ex patrum omnium auctoritate compoſitum, ac certorum ſcribarum manu deſcriptum per omnes Orientis civitates dimiſſum eſt. Cyrus, Sergius, Pyrrus, & Paulus nominatim damnati. Eodem anno Sclavi, & Sarraceni diverſis è partibus Italiam invaſerunt, Sclavi ex Dalmatia, quam occuparant, Sypontum claſſe appulſi Apuliam; Sarraceni ex Africa ad littora Siciliæ delati ipſam inſulam populationibus, & incendiis vaſtare, ac Chriſtianos in ſervitutem abſtrahere inſtiterunt. Sclavorum incurſum ubi Ajo Dux Beneventanus cognovit, tumultuariis cohortibus aliquot ſumptis, raptim eò, imprudentibus tutoribus ſuis, occurrit. Sed prœlio commiſſo incautus ab eis circunventus occiſus eſt. (89) Eo mortuo, Rodoaldus cum validiore manu ſuperveniens Sclavos victoria ovantes invaſit, atque, eis profligatis, Ajonis necem fortiſſimè vindicavit, ac Ducatum inde Beneventanum excepit. Aubedo Legatus à Clothario Rege ad Rotharim miſſus ab eo liberationem Gundebergæ impetravit; itaque regina priſtinæ dignitati eſt reſtituta. Interim Olympius decreto Concilii cognito graviſſime perturbatus, quod ultimum erat juſſum, ſeſe ad ipſum tollendum per fraudis machinationem Martinum convertit. Jam appetebat ſolemnis Natali-
ciorum Domini dies, qui anni ſexcenteſimi 650
quinquageſimi principium erat futurus, quo die Pontifex antiquâ cæremoniâ ad Baſilicam Præſepis nocturnum Deo ſacrificium facit. Eò igitur Olympius ſolemni ſimulata religione perrexit; & ſpatharium ſuum, quid facere præſentem vellet, admonuit. Ubi verò venit hora, qua Pontifex ſacratum Domini corpus in eam unam curam intentus porrecturus de more Exarcho erat, ſpatharius, ut erat juſſus, ad illum feriendum ſtrictum, præparatumque gladium extulit, verùm divina voluntate ſubitò luminibus captus propoſitum tenere non potuit. Quare perculſus Olympius poſtea Pontificem allocutus, ſecreta, quæ habebat à Conſtante, mandata aperuit, ac nefarii conatus ſui veniam poſtulavit, ad omnia ſe illius obſequia paratum eſſe pollicitus, cujus caput divino auxilio cuſtodiri inanis ſuus argueret Nataliciæ noctis conatns; cui Martinus, Ego verò te in gratiam ſumma voluntate recipiam, inquit, ſi in hoc conſilio, voluntatique meæ parueris, ut exercitum in Siciliam primo quoque tempore ducas, ac pulſis, deletiſque, qui ibi ſæviunt, Sarracenis, Siculum populum acerbiſſima ſervitute eripias. Quod ſe facturum Olympius dixit, ac, paratis copiis eò traductis, aſſiduis prœliis premere Sarracenos perrexit. (90) Sub eoſdem dies multi religioſi Principes in Diœceſi Torcellana, Juliano Epiſcopo aſſentiente, Templa aliquot conſtruxerunt, eumque vicum Conſtantiacum appel-

(87) Anaſtaſius, à quo Sigonius hæc omnia deſcripſit, in vita S. Martini I. eum tantummodo *Glorioſum Patricium* appellat, Imperatoris verba ad Olympium referens. Fuiſſe tamen etiam Italiæ Exarchum conſtat ex Appendice Epiſtolæ *ad Theodorum* ipſius Martini, apud Baronium ad annum 645., & Labbeum Tom. VI. Conciliorum col. 72. De tempore, quo Exarchatum Plato geſſit, dubium eſt inter Scriptores; quinimmo a Sceligero, Panvinio, Ricciolio, aliiſque eundem ignorantibus, in Catalogis Exarchorum Ravennatum prorſus omittitur. Baronius ad annum 643. Iſaacio mortuo ſtatim ſucceſſiſſe Platonem contendit. Pagius ad eundem annum Iſaacio ſuffectum Theodorum Calliopam ſcribit; id enim expreſſè narrat Anaſtaſius in vita Theodori Pontificis. Si quid ſentio in hac re, facilè exſolvi poſſe implexum hunc nodum crediderim aſſerendo, Calliopam verè Iſaacio ſucceſſiſſe in Exarchatus dignitate, eique poſtmodum ſubrogatum Platonem. Siquidem deneganda minimè eſt fides Anaſtaſio hæc referenti: *Audiens Imperator quia defunctus eſt Iſacius, miſit Theodorum Patricium Exarchum, cui cognomentum Calliopa ad regendam omnem Italiam*, niſi neceſſitas ſervandæ hiſtoricæ veritatis contrarium ſuadeat. At iſta intacta viget, quin Martini Summi Pontificis auctoritate prorſus labefactetur; quippe ſi ſeriò expendantur ejuſdem verba in Appendice Epiſtolæ *ad Theodorum*, id tantum evincunt, Platonem Exarchum fuiſſe, cum Romæ Pirrus reſipuit ab hæreſi; reſpondet enim Martinus objectis calumniis, quòd illata Pyrro Romæ vis fuiſſet, inquiens: *Hic ſunt Conſtantinopoli, qui tunc erant Romæ, & ſciunt quæ ibi geſta ſunt: ex quibus interim ſupereſt Plato Patricius, qui tunc Exarchus erat, quique direxit homines tunc ad Pyrrum Romam*. Cum ergo Pyrrus Romanam Urbem non adierit niſi anno 645., ut ſuperiùs oſtendimus, & Iſaacius morte ſublatus fuerit, ipſo fatente Baronio, anno 643 quid vetat credere, intra illius biennii intervallum, miſſum Exarchum Theodorum Calliopam, ac dein revocatum, ſuccedente Platone? Ita verò utrumque S. Martini, & Anaſtaſii, teſtimonium optime conciliatur.

(88) Adventus Olimpii Romam Octobri menſe anni 649. contigit; Concilium enim, inceptum anno memorato, quinto octobris die, abſolutum eſt ultimo ejuſdem menſis; quod Sigonius minimè animadvertit, annum integrum ejuſdem celebrationi aſſignans, deceptus à ſeptima Indictione, qua illud inchoatum exiſtimavit.

(89) Quinque menſibus cum Patre, annum verò unum poſt illius obitum Ajo imperavit. Ad annum igitur 642. & irruptio Sclavorum in Apuliam, & Ajonis interitus retrahi debet. Refert hæc Paulus Diaconus lib. 4. cap. 46. edit. Mediol.

(90) Ex Anaſtaſio in vita S. Martini hæc ſumpſit Sigonius.

pellarunt. (91) Eodem anno Rodoaldus, Dux Beneventanus, moriens Ducatum fra-
651 tri Grimoaldo reliquit. (92) Postero Olympius, cum ingenti labore, ac multo suorum sanguine Sarracenos Sicilia deturbasset, morbo, quem ex labore contraxerat, periit. Constans conatu suo lapsus, quòd per Olympium vita Martinum spoliare non potuisset, magno dolore tulit, neque tamen proposito suo deterritus, Olympii morte accepta, Theodorum Calliopam accersivit, (93) atque, ut iterum Exarchus in Italiam iret, atque omni arte Martinum capere, & ad se transmittere conaretur, injunxit. Eo anno Rhodum Sarraceni ceperunt, ac colossum Solis fama nobilitatum ad terram dejectum delcverunt. (94)

FL. RODOALDUS REX.

652 PRoximo, Rotharis Rex, Rodoaldo filio Rege relicto, vita cessit, (95) legibus à se latis, & bello prosperè gesto insignis, & quidem vir inter paucos numerandus, nisi ingentia fortitudinis, ac justitiæ decora una Arriana perfidia maculasset. Rodoaldus, ut belli caussam pacis cupidus non quæsivit, sic patria labe pollutus Catholicos Episcopos variis afficere detrimentis pertexit. Theodorus autem Exarchus, fraude sibi capiendum Martinum cum statuisset, Romam simulata itineris caussa concessit, ac solemni cum pompa ingressus de more in Basilicam Lateranensem processit, ut Martinum adoraret ibi ex composito assidentem. Ubi verò ad illum pervenit, extemplò, signo, quod constitutum erat, accepto, intromissi satellites ipsum omnia alia suspicantem corripuerunt, ac, nemine propter armatum circumsistentem exercitum opem ferre audente, in custodiam tradiderunt. Qua re vulgata, ingens subitò terror, ac magna trepidatio inter Catholicos orta. Missus inde sub custodia Constantinopolim Pontifex curas quoque, ac sermones hominum graviores excivit, plerisque superiora Pontificis Vigilii tempora, clademque illam Ecclesiæ memorantibus, atque ad præteritorum malorum recordationem planè horrentibus. Constans Martino capto, & ad se perducto lætatus, ipsum Ponticam Chersonis in Insulam relegavit, atque ibi teterrimum condi in carcerem jussit. Martinus ætate, ac dolore Ecclesiæ pereuntis confectus diu miseriam, fœditatemque carceris sustinere non
potuit. Itaque postero anno rerum omnium 653
difficultatibus afflictatus pridie Idus Novembris decessit, (96) sanctitate, & miraculis ita fulgens, ut dignus habitus sit, qui in Sanctorum numerum ab Ecclesia referretur.
Vacavit inde Pontificia Sedes, donec cer- 654
tus de ipsius obitu nuncius est allatus. Tum verò IV. Idus Augusti Pontifex in ejus locum Eugenius factus. (97) Eo anno Constans

(91) Blondus a Constantio Imperatore *Constantiacum* appellatum tradit Reg. 8., sed eum erroris arguit Anonymus Auctor Dissert. Italiæ medii ævi col. 154. Sigonius hæc hausit ex Dandulo lib. 6. cap. 8. parte 1., qui a Constantis Imp. nomine dictum hunc vicum narrat. In Bononiensi editione hoc à Sigonio additum fuit.

(92) Cum Successores Imperii sui *Radoaldum*, & *Grimoaldum* fratres post *Ajonem* filium Arichis reliquerit, ut ex Paulo Diacono lib 4. cap. 45. testatum habemus, uterque mortuo Ajone Beneventanæ Urbis Principatum administravit; ad quinque autem annos vitam produxisse Radoaldum in eo regimine tradit ibidem Paulus cap. 47.: quo circa cùm anno 642 imperare cœperit, obiisse dicendus est anno 647.

(93) Sigonius qui Chronologiam Summorum Pontificum anteverrit, *Olympii* quoque Exarchi mortem hoc anno retulit. Cum autem *Theodorus Calliopa* iterum Exarchatui suffectus non fuerit nisi anno 653. ut Scaliger, Panvinius, & Pagius concordes affirmant, circa eundem etiam annum periisse *Olympium* manifestum fit.

(94) Anno XII. Constantis Imperat. à Mahuvia Saracenorum Principe capta Rhodus fuit, ut Theophanes tradit, atque ideo anno 653. Zonaras, & Baronius ad eum annum scribunt, Colossum, sive Æneum Solis simulacrum, Judæo cuidam venundatum fuisse, qui nongentos Camelos ex ejus ære oneravit.

(95) Cum in assignando Edicti Rotharis anno manifesti erroris Bacchinium arguerim, labitur quoque ejusdem Chronologiæ series, qua Rotharim mortuum anno 654. decernit. Si verum esset quod Bacchinius idem scribit, initum esse Regnum a memorato Rege sub finem Octobris, numerus annorum sexdecim, & quatuor mensium adnotatus a Paulo, inceptusque juxta calculum nostrum ab anno 636., desineret ad Martii initium anni 653.: verùm cùm certo nullo id testimonio firmetur, non video cur abrogandi sit Sigonio fides, qui huic anno 652. Rotharis mortem consignat; si enim duobus, ante Octobrem anni 636., mensibus iniisse Regnum dicatur, sexdecim annorum, & quatuor mensium Imperium sub hujusmet anni finem capitat; neque hoc statuto, prorsus perturbatur Decessoris Regnum, cùm mense Augusto anni 636. adhuc decurreret duodecimus Arioaldi annus; sequens vero Langobardorum Regum series ad Pauli Diaconi mentem congruentiùs explicatur, ut inferiùs ostendam. Donec igitur certiora suppetant, in statuta huc usque hujusmodi Regum Chronologia figendum pedem existimo.

(96) Quæ circa S. Pontificem Martinum I. acta sunt, Sigonius ex Anastasio desumpsit, sed annorum seriem, de more, prævertit. Extat in Tomo VI. Conciliorum Labbei Epistola ejusdem Martini sub num. XV. ex qua annus, diesque initæ persecutionis dignoscitur, idest XV. Junii anni 653., quo *Theodorus Calliopa* in æde Constantiniana ipsum adivit; subinde per ordinem referuntur, quæ in itinere ad Bizantii Urbem contigerunt. Reliqua verò usque ad ejusdem obitum in Insula Chersonæ, quò pulsus in exilium fuerat, in aliis ibidem adnexis Epistolis recensentur. Obiisse autem Sanctissimus Pontifex dicitur die sextadecima mensis Septembris, Indictione XIV., quæ illo mense anno 655. respondet. Festus dies hujus S. Pontificis in Martyrologio Romano adnotatur ad diem XII. Novembris, quamvis eo die minimè obierit, ut ex Actis ejusdem constat in collectaneis Anastasii à Sirmondo vulgatis.

(97) Hoc quidem anno in Martini locum electus est Summus Pontifex Eugenius, sed non post obitum ejusdem, ut Sigonius scribit. Siquidem ex Epistola, quam Martinus ipse dedit ex Insula, in quam deportatus fuerat anno 655. inscripsitque, *ad quemdam sibi carissimum de exilii sui calamitate*, constat Pastorem alterum Romana in Urbe creatum fuisse ipso vivente; ex eadem etiam colligitur, quòd licet, ipso inscio, electus esset Eugenius, tamen ex ejusdem consensu Pontificiam dignitatem tenuerit. Consecratio autem Eugenii contigit die octava Septembris hujus anni, ut Pagius testatur. Hinc verò Sigonii error dilucidiùs patet, cùm Martinus non decesserit, nisi die XVI. Septembris anni sequentis 655., ut superiori adnotatione jam monui.

stans Constantinum filium, cognomento Pogonatum, consortem sibi ascivit Imperii.
655 Proximo, Petrus Patriarcha Constantinopolis in locum Pauli mortui subrogatus est. (98) Hic, obsequio, ut Catholicos falleret, simulato, Synodicam ille quidem, ut moris erat, de fide sua ad Sedem Apostolicam misit, verùm obscuram adeo, atque perplexam, ut unam ne, an duas in Christo voluntates statueret, judicari non posset. Quam ubi Clerus Romanus legit, qui fuit semper intuenda disciplina Catholica constantissimus, stomacho, atque iracundia sic exarsit, ut neque illam accipere voluerit, & Pontifici sacrificium se ad Præsepe interdicturum minatus sit, nisi promitteret, se numquam illam approbaturum. (99)

FL. ARIPERTUS REX.

SEquenti, Rodoaldus Rex à Longobardo, cujus uxori stuprum intulerat, interfectus est. Quod ubi Longobardi cognoverunt, quia virilis stirps ejus nulla superetat, continuò novo creando Regi comitia habuerunt, ac summis studiis regnum ad Aripertum, Gundoaldi Theodelindæ fratris filium, detulerunt. (100) Hujus item res 656

(98) Paolo Patriarchæ C. P. mortuo sub finem anni 654., vel initium sequentis, subrogatus à Constante Imperatore Pyrrhus fuit, jam antea exauctoratus, ut in Appendice ad Acta S. Martini legitur. Attamen intra paucos menses eam dignitatem deposuit, mortis pœna a Deo perculsus eodem anno 655. Itaque Petrus Patriarcha, non Paulo, sed Pyrro successit.

(99) Hæc Anastasius in Eugenii Vita.

(100) Ultra quam historiæ veritas patitur, Rodoaldi Regnum extendit Sigonius. In errorem ductus est a Pauli Diaconi narratione, qui lib. 4. cap. 50. interfectum ait Rodoaldum, *postquam septem diebus, ac quinque regnaverat annis*. Fateor, hunc Pauli textum eruditorum omnium ingenia mirè torsisse, adeò ut velati ad scopulum allisi, in varias sententias abierint, & subsequentium Regum Chronologiam susdeque convolverint. Proinde muneris mei esse arbitror diligens examen instituere, ut quantum licet in re tam obscura implexaque, ad rectum ordinem hæc historia redigatur. Difficultas in eo versatur, quòd cùm certum sit anno 643., qui erat Octavus Regni Rotharis, conditas fuisse ab ipso Leges, anno verò 668, qui erat sextus Regni Grimoaldi, editas ab eodem fuisse Leges alias; si velimus annos quinque, & septem dies, Rodoaldi Regno post mortem Patris asserere, reliqui anni intermediis Regibus a Paulo assignati, intra hos indubios Chronologiæ Langobardicæ terminos concludi prorsus nonqueunt. Siquidem cùm Rotharis, statutis legibus, adhuc supervixerit octo annis ac pluribus mensibus; Aripertus novem annis regnaverit; uno & tribus mensibus ejusdem filii Pertaritus & Gundebertus; Grimoaldus verò sextum jam Regni annum ageret cùm Leges vulgavit, additis quinque annis integris Rodoaldi, triginta ferme annorum numerus constituitur, cùm tamen ab anno 643. ad annum 668 nonnisi viginti quinque intermedios fluere potuisse quisvis intelligat. Bacchinius, qui hunc errorem optime deprehendit, ut illum declinaret, opinatus est, Rodoaldum assumptum fuisse a Rothari Patre in Regni consortium; proinde ait, prædictos quinque annos & septem dies, non ab obitu Rotharis, sed ab eo tempore, quo Regni consors declaratus fuit Rodoaldus, esse numerandos; ita enim omnia componi, ait, asserendo Rodoaldum, mortuo Patre, sex tantùm circiter mensibus imperasse. Attamen, si meam hac in re sententiam liceat proferre, plus ingenii, quàm veritatis huic opinioni inesse crediderim; duo enim valida, ut reor, argumenta me retrahunt, ne eidem subscribam. Primum est, difficulter eruditis persuaderi posse, id (si accidisset) silentio præteriturum fuisse Paulum Diaconum, qui declaratum Regni consortem Adaloaldum, Cunibertum, Hildebrandum, ac ipsum etiam Liotprandum Regem constitutum, nondum è vivis sublato patre Ansprando, in decursu historiæ tam diligenter enarrat. Secundum est, à Paolo Diacono, non tam Regni societatem referri, sed annos etiam, quibus tum simul, tam soli regnavere, clare distingui. Cùm ergo nihil horum in Rodoaldo Paulus recenseat, contrarium potiùs evincitur: nec assentiri Bacchinio possumus, nisi aut negligentiæ Paulus damnetur, aut tantummodo divinando id asseratur. Longiùs aberravit Pagius, qui subversam à ceteris Scriptoribus (ut ipse ait) usque ad Grimoaldum, Langobardorũ Regum Chronologiam emendaturus, Rotharis Regnum inchoavit ab anno 630., clausitque anno 646., ac Rodoaldum regnasse scribit quinque integris annis usque ad 651. Verùm cùm supra ostenderimus annum 643. promulgati à Rothari Edicti verè fuisse octavum illius Regni, producenda est procul dubio ejusdem vita ultra annum 646. ut expleri possint reliqui octo anni, & quatuor menses, quibus illum regnasse ipsemet Pagius cum Paulo Diacono tuetur. Sigonius, qui ut locum faciat quinquennio Regni Rodoaldi post mortem Patris, eundem obiisse narrat anno 656., decurtare postmodum cogitur Ariperti successoris vitam, quinque tantùm, vel sex annos incompletos Regno ejusdem assignans usque ad annum 661. cùm tamen novem annis regnasse illum Paulus Diaconus apertissimè referat. Eadem Baronii sententiæ difficultas objicitur, qui mortem Rotharis anno 654. figit; dumque Rodoaldo filio quinque annos assignat usque ad annum 659, Ariperto successori quatuor tantùm annos relinquit, Grimoaldum anno 663. eidem suffectum enarrans. Itaque, ut meam tandem sententiam exponam, sentio cum Bacchinio, Rodoaldum paucis tantummodo post patrem mensibus regnasse; initium autem Regni ejusdem anno 653, mortuo sub finem anni superioris Rothari Patre, consigno; Bacchinius enim uno anno erravit, ob male collocatum anno 644. Rotharis Edictum. His autem statutis, seriem annorum, quæ usque ad Grimoaldum à Paulo Diacono assignantur, commodè impleri, inferiùs ostendam. Interim, ut respondeam Lectoribus, à quibus interpellari meritò possum, quid de illis quinque annis ac septem diebus, quos Paulus Rodoaldi Regno assignavit, asserendum sit, postquam Bacchinii opinio, quæ nodum excindere videbatur, explosa fuit, paucis mea expedio hæc reponens. Cùm inextricabiles ubique nexus occurrant, nulla facilior, planiorque patet via ad veritatem propius attingendam, quam si dicamus, vel corruptum hoc loco Pauli Diaconi textum, vel excidisse ex illius calamo annos pro mensibus, ita ut loco, *postquam septem diebus, ac quinque regnaverat annis*, legendum sit, *postquam septem diebus, et quinque regnaverat mensibus*. Ut hoc fidenter proferam, duo faciunt. Primum est, componi minimè posse (ut jam ostendi) cum utroque Rotharis, & Grimoaldi Edicto annos intermediis Regibus a Paulo assignatos; inde enim error in assignatis a Paulo annis manifestè dignoscitur. Alterum est, quòd animadvertam in solo Rodoaldo *dies Regni* à Paulo numerari; nusquam enim in aliis Regibus *dies* ab ipso computati leguntur; Hinc verò Pauli mentem dilucidè colligo; siquidem, cùm *annos* numerare voluit, *menses* adjecit; in Rodoaldo verò, cùm de *mensibus* ageret, *dies* recensuit, quamvis men-

res gestæ nullæ commemorantur, Catholicæ verò doctrinæ deditus fuisse existimatur. Eodem etiam anno Asterius Archiepiscopus
657 Mediolanensis, & postero Eugenius Pontifex Romanus vitæ finem fecerunt. Fortis ad Archiepiscopatum, Vitalianus ad Pontificatum evecti. (1) Vitalianus consecratus legatos de more cum Synodica ad Imperatores misit, qua se Pontificem designatum significavit. Principes, legatis benignè acceptis, & privilegia Romanæ Ecclesiæ renovarunt, & codices Evangeliorum auro, gemmisque distinctos Beato Petro insignis loco muneris remiserunt. (2) Idem Maurum Archiepiscopum Ravennatem auctoritatem Pontificiam præ superbia recusantem ad se vocavit, & venire detrectantem à sacris amovit. Maurus autem eousque furoris processit, ut eadem in Vitalianum tela retorserit. Quin etiam Ferraria, quam à Smaragdo mœnibus cinctam fuisse supra commemoravimus, incolarum jam multitudine aucta, ab eodem Vitaliano, Episcopi dignitate ornata est. (3) Marinus Episcopus datus duodecim ei vicos (Massas appellarunt) attribuit. Aripertus autem Rex Papiæ Oratorium D. Salvatoris extruxit, idque possessionibus eximiis honestavit. Per eosdem etiam annos clara Joannis Episcopi 658
Bergomatis fama enituit. Hic Arrianos Bergomo expulit, & Farram oppidum ad Catholicam fidem traduxit, ac sacello Beati Martyris Alexandri constructo ornavit, & Joanni Bono Mediolanensi Archiepiscopo, qui anno sexcentesimo quinquagesimo nono 659
iniit, (4) familiaris admodum fuit, ejusque auxilio opportunè summisso, sæpe Arrianos incessit, homo tantæ sanctitatis, ut aliquando, cùm Mediolano Bergomum se referret, Abduam amnem siccis insignitus pedibus pertransiverit. (5) Anno inde sex- 660
centesimo sexagesimo Felici Antistiti Aquilejensi Joannes II., & postero, quantum 661
colligi conjectura licet, Grasulfo Forojuliensi, & Theudolapio Spoletano Ducibus Ago, & Zotho suffecti. (6) Eo quoque Aripertus Rex vita functus est, (7) Pertharito, & Gundeberto filiis regni heredibus institutis, quorum Pertharitus Mediolani, Gundebertus Papiæ consedit.

FL.

mente abstractat *annos* pro *mensibus* scripserit.

Neque hoc novum videri debet, nempe Auctores ipsos, aliquando a suomet calamo deceptos, rem unam pro alia exarasse. Exempla in promptu sunt, cùm bis lapsum Leonem Ostiensem adnotet Pagius ad annum 951. num. 2., & 1016 num. 8 Quippe ubi ait lib. 1. capite ultimo, obsessam fuisse a Berengario Adelaidem in Arce Canusina *ferme per triennium*, legendum est, *ferme per trimestre*; ubi verò de Normannis loquens lib. 2. cap. 37. refert eos advenisse in Italiam *ante annos ferme sexdecim*, legendum est, *ante menses ferme sexdecim*.

Addo ex ipso Historiæ Pauli contextu colligi brevissimam fuisse *Rodoaldi* Regnum; narrata namque successione ejusdem Rothari Patri, statim subjungit, eundem a gregario milite ob stupri flagitium fuisse interemptum. Quod enim Paulus intermiserat, & Bacchinius ex ipso credulè retulit, celebratas nempe fuisse a Rodoaldo cum Gandeberga nuptias, commentitium prorsus esse Fredegarius Auctor coævus evincit, qui hanc Reginam non Rodoaldo filio, sed Rothari Patri post Arioaldum nupsisse narrat. Porrò cùm in hac re componenda, conjecturis solummodo uti possimus, meam quoque proponere libuit, ut quam verosimiliorem Eruditus Lector judicaverit, amplectatur.

(1) Hoc loco tandem in viam redit Sigonius Summorum Pontificum annos designans, cum verè hoc anno Eugenius, primo Junii die, vitæ finem fecerit, eique trigesimo Julii ejusdem anni successerit Vitalianus. Enormiter tamen aberrat, dum *Asterii* Archiepiscopi Mediol. mortem superiore anno 656. contigisse testatur; sexdecim siquidem annorum anachronismo laborat, cùm Asterius anno 640. quarto Julii die è vita migraverit. Suspicabar hausttum esse hunc errorem è mendosis Donati Bossii Chronicis, in quibus creatus dicitur *Asterius* anno 646, ac decem annis sedisse. At Sigonius electum *Asterium* anno 628. jam retulerat, quocirca quis Auctor eidem fuerit, ut viginti octo annorum sedem *Asterio* tribueret, divinare non licet. Antiqui omnes Catalogi non ultra decem annos, & aliquot menses huic Ecclesiæ illum præfuisse testantur. Idem de *Forti* Archiepiscopo dicendum, qui anno 641. Mediolanensis Antistes renunciatus est, ac è vivis ereptus anno 644.

(2) Ex Anastasio hæc Sigonius descripsit.

(3) Vitaliani Diploma, quamvis valde dubium, recitat Ughellus in Episcopis Ferrariensibus Tomo II., ubi de Marino agit. Reliqua narrat Rubeus in Hist. Raven. ad annum 652.

(4) Excusari hic à crasso errore Sigonius non potest, cùm certum sit decennio jam ante *Joannem*, dictum *Bonum*, Mediolanensi Ecclesiæ præfuisse. Invenitur enim in Concilio Lateranensi à *Martino I.* anno 649. celebrato, memoratoque ab ipso Sigonio, subscriptus primus ex tribus Episcopis, qui, absoluta Synodo, eidem consensere. Tom. 6. Concil. Labbei. Ughellus delectam fuisse *Joannem* ad hujus Ecclesiæ Regimen tradit circa annum 641.; ex catalogo tamen antiquo, a Papebrochio illustrato, aliisque Mabillonii, & Capituli Metropolitani colligitur sedis illius initium in annum 645. incidisse.

(5) Acta Sancti hujus Episcopi Mediolanensis *Joannis* illustrantur eruditis Commentariis ad diem XI. Julii in Actis SS. Bollandi.

(6) Paulus Diaconus, qui hæc tradit lib. 4 cap. 52., *Attonem* vocat *Theudelapii* successorem apud Spoletum. In Catalogo ante Chronicon Farfense editum Tom. II. parte II. *Rerum Italicarum*, post Theudelapium, qui ibidem appellatur *Feudelabius*, ponitur *Tato* Dux Spoletanus anno I. mensibus VI. Joannis Aquilejensis Antistitis electionem, anno 660 peractam fuisse confirmat Ughellus, ut ad annum 646 jam monui.

(7) Difficultas gravissima, de qua superiùs disserui ad annum 656., in designando anno mortis Rodoaldi, in varias quoque sententias circa obitum Ariperti Scriptores distraxit. Eas recitat Pagius ad annum 663., quo Baronius (prorsus citra verum) vita functum Langobardum hunc Regem tradidit. Quin imo tanta est eorundem dissensio, ut alii annos Regni Ariperti enormiter mutilent, alii in serie hujusmodi Regum Aripertum omninò prætereant, inter quos numerari potest magni nominis vir Mabillonius in Catalogo præmisso secundo volumini *Seculorum Ordinis S. Benedicti*, alii denique nullum Regni tempus Pertharito, ac Gondeberto, ejusdem filiis, relinquant. Tenendum tamen constanter crediderim, hoc vere anno 661. Aripertum obiisse, cùm in id consentiant Clariores Viri, Sigonius, Pagius, Bacchinius, Blancus, quamvis à nullo eorundem rectè statutum videam Regni illius exordium, cùm primus ad annum 656. Secundus cum Sigeberto ad annum 651., postremi verò ad annum 654. illud statuerint. Ex superiùs a me productis satis comprobatum existimo, Aripertum Regno donatum, circa Junii mensem anni 653. Quo circa cùm eidem novem Regni annos Paulus Diaconus tribuat, excessisse illum

FL. PERTHARITUS, & FL. GUNDEBERTUS *Fratres* REGES.

VAriis inde intestinarum discordiarum procellis Longobardorum agitari regia cœpta multum ut firmitatis, sic etiam dignitatis, non sine magno Italiæ damno amisit. Omnis verò principium labis ab immoderata dominandi libidine ortum. Quippe Gundebertus sua forte non contentus cum fratre de regno contendere, eumque inde dejicere instituit: atque adeo in eo perseveravit, ut, quod se viribus suis tentare vix posse vidit, id aliena sibi virtute obtinendum existimarit. Nam Garibaldum Taurinatium Ducem ad Grimoaldum Beneventanum petitum auxilium misit, sororemque se, si enixè ab eo juvaretur, nuptui daturum spopondit. Garibaldus profectus egregiè legationem est ementitus: siquidem Grimoaldum non ad opem, ut jussus erat, ferendam acuit, sed ad regnum sibi ex opportuna fratrum discordia vindicandum. Grimoaldus ad novam regni cupiditatem erectus avidâ continuò spe facilem totius rei exitum devoravit, ac Romualdo filio Duce Beneventi instituto, maximisque repente contractis & domi, & in itinere copiis, Papiam versus proficisci contendit. Ubi verò Placentiam venit, Garibaldum misit, qui præsentem suum Regi adventum prænunciaret. Is à Gundeberto de ratione Grimoaldi ex dignitate recipiendi consultus, auctor ei fuit, ut honoris caussa illum in regiam suam acciperet, quippe qui & auxilio sui veniret, & mox sororem ejus sibi copulaturus matrimonio esset: quòd si de illius fortasse erga se animo dubitaret, lorica sub veste indutus occurreret. Quod cùm Gundeberto probasset, tum ad Grimoaldum profectus, perfidè ipsum, ut sibi à Gundeberto caveret, admonuit: nam se compertum habere, illum occidendi ipsius caussa cum lorica futurum. Credidit id Grimoaldus: itaque, cum in regiam receptus per mutuam salutationem Regis in amplexum venisset, verèque eum, ut Garibaldus docuerat, lorica munitum esse sentiret, id ad cædem sui paratum criminatus, ipsum confestim gladio stricto confodit, ac ditionem ejus invasit. Ea re accepta, Pertharitus, qui Mediolani regnabat, in timorem sui adductus, quanta maxima celeritate potuit, fugam arripuit, atque ad Cacanum Hunnorum se recepit, Mediolani Rodelinda uxore, & filio Cuniperto relictis. Garibaldus post Taurini ab amico Gundeberti meritò in Paschate interfectus. (8)

FL. GRIMOALDUS REX.

GRimoaldus Mediolano potitus, avidè utrumque, & Rodelindam, & Cunipertum arripuit, ac Beneventum exilii caussa transmisit: mox Papiam reversus, regnum, ipsis consentientibus Longobardis, excepit, (9) ac nuptiis cum sorore Gundeberti ingenti omnium lætitia celebratis, exercitum Beneventum remisit, paucis duntaxat optimatibus secum honoris caussa retentis. Hinc in unum Pertharitum conversus, quo vivente, ipse de regno semper sibi videbatur esse laboraturus, legatos ad Cacanum misit, obtestatum, ut Pertharitum è regno suo dimitteret; ni faceret, pacem cum Longobardis nullam sibi posthac futuram sciret. Hac de caussa Pertharitum Cacanus suis cedere finibus jussit. Pertharitus, cùm subsidium aliud nullum salutis occurreret, ad Grimoaldi clementiam sibi confugiendum existimavit: itaque in Italiam reversus, cum Laudem pervenisset, Unolfum ad eum unicum amicum suum præmisit, qui de adventu suo commonefaceret, ac supplex sibi veniam ab eo, & incolumitatem exposceret. Ea re cognita, Grimoaldus miseri-

illum vitâ postremis mensibus hujus anni 661. quo novus ejusdem annus a Junio inceptus decurrebat, congruentiùs ad reliquam historiæ seriem tutò possumus affirmare.

(8) Fusiùs hæc omnia enarrat Paulus Diaconus capite ultimo libri quarti.

(9) Valde miror Sigonium, qui Pauli Historiam diligentissimè legit, Ariperti mortem, & Grimoaldi Regnum cum eodem anno conjungere. Paulus enim lib. 5. cap. 33. ubi interitum Grimoaldi refert, apertissimè scribit: *Hic, post mortem Ariperti Regis, expleto jam anno, & mensibus tribus Langobardorum Regnum invasit*. Itaque intermedium hoc tempus certo certius effluxit; nec minori opus erat, ut diviso inter Fratres Regno, ortisque inter ipsos dissidiis, Legatio ad Grimoaldum institueretur, qua peracta Grimoaldus instruere exercitum debuit, iter aggradi, atque occupatis Urbibus Ticini, ac Mediolani consensum Langobardorum elicere, ut in Regnum salutaretur. Hæc omnia paucis mensibus absolvi non poterant; sed etiam si absolvi potuissent, nemo non decernet standum esse testimonio Pauli, annum unum, & tres menses Pertharitі, ac Gundeberti Regno assignantis. Difficultas vergit in statuenda Epocha incœpti Regni Grimoaldi. Pagius ad annum 663. num. 4 Baronium reprehendit, quòd ei anno illam affixerit, contendens anno superiori 662. collocandam, subjungensque *ex infra dicendis* Baronii opinionem everti. Nusquam tamen de illa postmodum loquitur; solummodo ad annum 673. num. 2. scribit ex initio Liutprandi, anno 712. ejusdem gentis Regis renunciati, præcedentium Regum Chronotaxim asse digerendam, adeòque Sigebertum uno anno errasse, dum initium Grimoaldi refert ad annum 661, ejusdem verò obitum ad annum 670. Rationes tamen, quibus evertendam Baronii opinionem promiserat, nullas adducit. Quod innuere videtur, id est, novem annos tum à Sigeberto, tum a Paulo Diacono Grimoaldi Regno esse attributos, quos fortasse arbitratur componi non posse cum anno initi Imperii 663. & depositi ob mortem anno 671. Hunc tamen scrupulum facilè elidi posse censeo, si juxta seriem Chronologicam huc usque expositam computus fiat. Cùm enim Aripertus anno 661. in finem vergente obierit, Pertharitus autem, & Gundebertus ejusdem filii anno uno, & tribus mensibus regnaverint, Grimoaldus Regnum obtinuit primis mensibus anni 663. Ab hoc autem anno usque ad 671., quo ad medium saltem provecto vitam explevit, novem anni saltem incompleti optimè numerantur, cùm à primis mensibus anni ejusdem, nonus jam decurrere incœpisset. Porrò Sigonius hoc anno 661. Regnum Grimoaldi incipiens se ipsum tueri nequit. Annus enim 668. septimus procul dubio fuisset contra ineluctabile documentum ab ipso relatum, Edictum videlicet Grimoaldi eo anno editum, in quo sextus tantummodo enunciatur.

fericordia tactus, illum se summo studio recepturum esse respondit, atque hospitium Papiæ pro dignitate instrui, ac res necessarias expediri mandavit. Confluente inde ad eum, visendi ac salutandi caussa frequenti Papiensium multitudine, in suspicionem, ut ante, regni ab amicis adductus, subitò de sententia destitit, atque eum proxima nocte custodiri, & comprehensum interfici per dispositos ad id facinus homines imperavit. Fortè accidit, ut amici beneficio Pertharitus id senserit: itaque singulari Unulfi industria, expedito fugiendi consilio, habitum permutavit: &, custodibus deceptis, noctu domo, atque Urbe per aversam partem, qua dispositæ vigiliæ nullæ erant, ad amnem evasit: atque, arreptis, quos fortè in pascuis nactus est, equis, ipse cum comitibus ab Unulfo datis Hastam primùm, deinde Taurinum, amicas Civitates, appetiit: atque inde in Franciam transiit. Fugam Pertharitti cognitam Grimoaldus iniquè tulit, ita tamen, ut Unulfo, cujus opera salvus aufugerat, non solùm non succensuerit, verùm præmia etiam propter fidelem navatam domino suo operam amplissimè impertierit: ac magnificè collaudato liberam, & secum manendi, & Pertharitum sequendi fecerit potestatem. Pertharitti mi-
662 sericordiâ rex Francorum commotus postero anno adversus Grimoaldum maximum in Italiam militum numerum misit. Adversus quos Grimoaldus progressus, quos vi superare se posse diffidebat, arte capere statuit: quippe, commisso prœlio, fugam simulatam arripuit, ac quasi trepidans castra omnibus rebus, sed præcipuè vino, referta reliquit, ratus Francos opimæ prædæ intentos omnem rei militaris industriam remissuros. Neque aliter, quàm putarat, evenit. Franci Grimoaldum vero metu cessisse arbitrati, castris opulentis potiti, ultra hostem persequuti non sunt, verùm per ocium epulas instruxerunt, &, cum avidius cibo, potuque corpora ab omnibus hostium securi insidiis onerassent, quieti se tradiderunt. Quo cognito, Grimoaldus post secundam vigiliam somno, vinoque mersos adortus, tantam eorum stragem edidit, ut paucos tantùm reliquerit, qui nuncium cladis domum retulerint: is locus non procul ab Hasta ab re ipsa Francorum est rivulus ap-
663 pellatus. (10) Postero anno Constans Imperator in Italiam venit. Ejus profectionis multæ caussæ produntur: alii tristi Theodosii fratris viso deterritum, qui ab eo interfectus sæpe se in quiete obtulerat, ac, poculo sanguine pleno porrecto, ut biberet, invitarat, terram invisam relinquere voluisse ferunt: (11) alii odio Constantinopolitanorum, quos propter hæresim à se aversos videbat, impulsum, Imperium Romam traducere cupivisse: (12) quidam cupiditate Longobardorum ex Italia pellendorum arsisse tradunt: inter quos est Anastasius, & Paulus, (13) quos sequi libet. Incunte igitur vere, Constans maximam, atque ornatissimam omnibus rebus classem Tarentum applicuit, eo animo, ut bellum Longobardis inferret. Ibi cum eremitam quendam sedere, qui divino afflatus spiritu multa vaticinaretur, audisset, experiendæ artis ejus studio ipsum consuluit, num, quod moliebatur, Longobardos esset Italia exacturus; cui ille: minimè omnium, inquit, neque enim per D. Joannem Baptistam licet: cui gens illa eximio cultu, ac præcipua religione deservit. Qua voce haudquaquam deterritus Tarento Beneventum exercitum duxit, Luceria, & ceteris Longobardorum Urbibus in itinere occupatis: atque eam Urbem corona circundatam, magna vi oppugnare instituit. Præerat Ducatui, ut diximus, Romualdus Grimoaldi regis filius. Is de sua salute solicitus sub ipsum Constantis adventum Jesualdum nutricium suum ad patrem maturato itinere proficisci, &, quanto ipse versaretur in periculo, ostendere jussit. Eo profecto, ipse universi certaminis casum detrectans, crebris eruptionibus, ac levibus prœliis faciendis hostem distinuit, primumque illius impetum summa arte delusit. Grimoaldus autem periculi filii certior factus, subitò, quàm maximum potuit, exercitum comparavit, ac Lupo Duci Forojuliensi, quem Agoni mortuo substituerat, regiam commendavit. Inde licèt à multis in itinere desertus, ac summis ab aliis incommodis conflictatus, Beneventum magnis itineribus ire contendit: ac Jesualdum ad significandum adventum suum maturè præmisit. Jesualdus prægressus, cum Benevento vicinus esset, est captus, atque ad Imperatorem adductus. Quærenti Imperatori unde veniret, & quònam pergeret, syncero animo se à Grimoaldo venire respondit, ab eo missum, ut filio maturum suum adventum significaret. Qua re audita, Constans in timorem rerum suarum adductus ineundæ cum Romualdo pacis cepit consilium, ut incolumis Neapolim ante adventum Grimoaldi rediret: acceptaque in id obside Romualdi sorore Gisa, composuit pacem. Verùm fallendi illius gratiâ Jesualdum ad muros prodire, ac patrem auxilio venire non posse, jussit nunciare, præsentem mortem minitatus, si secus esset locutus. Jesualdus ad mœnia productus Romualdum excivit, & clara voce, ut omnes audirent, eum bono esse animo jussit: nam patrem ejus ea nocte ad Sagrum amnem esse castra metatum. Quo dicto exasperatus Imperator confestim caput à cervicibus abscindi, ac per lithobolon in Urbem projici imperavit: ac subitò Grimoaldi adventum metuens, soluta Beneventi obsidione, Neapolim se recepit, nonnullis interim ad Calorem amnem à Transemundo, Comite Capuano, (14) detrimentis affectus. Tum Saburrus, unus ex optima-

(10) Referenda hæc esse ad annum sequentem 663., ex statuta eo anno Regni Grimoaldi Epocha manifestè deducitur. Caeterum hæc omnia narrat Paulus Diaconus lib. 5. cap. 2., & seqq.

(11) Auctor est Sigonio Cedrenus, qui hæc narrat ad annum XVIII. Constantis.

(12) Alteram hanc caussam prodit idem Cedrenus ad annum memoratum.

(13) Anastasius hæc habet in vita Vitaliani, & Paulus Diaconus lib. 5. cap 6. Editionis Mediolanensis.

(14) Comes hic Capuanus à Paulo Diacono lib. 5. cap. 9. *Mittola* appellatur. Agnomen fortasse hoc erat, cùm lib. 4. cap 53. Comitem Capuanum, Grimoaldi fidissimum adjutorem, ipse Paulus *Transemundum* vocaverit, antequam Constans Imperator Beneve-

matibus ejus, professus se, si viginti millia peditum accepisset, facilè Grimoaldi exercitum deleturum, cum iis perrexit ad Formias. Quod ubi Grimoaldus, qui jam Beneventum pervenerat, intellexit, primùm ipse proficisci adversus eum in animo habuit; deinde, mutato consilio, filium misit, præsertim verò id sibi muneris summo animi studio deposcentem. Ibi commisso prœlio, cùm ancipiti ab utraque parte dimicaretur eventu, Amelongus quidam, qui Regiam hastam ferebat, victoriam ad Longobardos memorabili casu traduxit: quippe hasta ambabus manibus nixus Græcum quendam fortè obvium tanta mole percussit, ut ipsum è sella decusserit, atque hasta infixum in sublime supra caput extulerit, omnibus ingenti novæ rei admiratione prope attonitis. Quod ubi Græci viderunt, metu perterriti in fugam se converterunt, ac non dubiam Romualdo victoriam reliquerunt. His de rebus Constans, cùm se frustra adversus Longobardos laborare, quemadmodum sacro acceperat à vate, videret, ne temere in Italiam venisse videretur, Romam sibi adeundam putavit. Ea re Romam nunciata, placuit Pontifici, quoniam res erat novi, aut certè vetustate obliterati exempli, ut Græcus Imperator Romam accederet, novo, eoque omnium amplissimo pompæ genere illum excipi; neque enim, ut in Exarchis accipiendis, obviam misisse satis habuit, sed ipse quoque occurrit, neque in Laterano expectavit, sed in Vaticanum ad vota facienda deduxit. Ita Constans Imperator à Vitaliano Pontifice, & universo Clero, Populoque Ro. obviam ad quintum lapidem honoris caussa progresso exceptus III. Nonas Julias Urbem inivit: (id cum sexta indictione factum scribatur, in annum DCLXIII. incurrit:) atque ad Basilicam Vaticanam venerabundus accessit, & precationem adhibuit, ac dona tulit: post triduum autem, qui dies fuit Sabbati, ædem ad Præsepe invisit, eamque pariter donatam reliquit: postridie cum exercitu revertit in Vaticanum, ac comiter à Clero S. Petri exceptus, sacrificio perpetrato, pallium auro textili obtulit; inde sequenti Sabbato ad Lateranum progressus, in Basilica Julii accubuit: postridieque in Vaticanum regressus, re divina audita, salutem Pontifici dixit; &, cùm duodecim dies in Urbe moratus omnia ex ære ornamenta, quibus Urbs antiquitus fuerat insigniter exornata, surripuisset, ita ut ne tegulis quidem nobilissimi templi S. Virginis ad Martyres abstineret, postridie haud bona Pontificis, Romanorumque eum gratia, terrestri itinere Neapolim, atque inde in Siciliam se recepit (15). Grimoaldus, Benevento liberato, Transemundum Capuæ Comitem, cujus strenua in eo bello usus opera fuerat, generum sibi ascivit, ac, mortuo Zothone, Spoleti Ducem effecit, atque inde Papiam repetiit. Lupi Ducis Forojuliensis multa nefaria facinora

A absente rege edita ferebantur. Nam inter Venetos per viam, quæ antiquitus in mari strata fuerat, equestrem ad Gradum insulam exercitum introduxerat, ac, direpto oppido, veteres Aquilejensis Ecclesiæ thesauros averterat; & apud Papiam, cùm relictus Regiæ custos à Grimoaldo fuisset, multa superbè, impotenterque commiserat, quòd Grimoaldum à bello non reversurum esse sibi persuasisset. Itaque ubi eum domum repetere victoria ovantem audivit, flagitiorum conscientia tactus, sese in Forum-Julium retulit, ac defectionem à rege inivit. Ob eam rem Grimoaldus vehementer ira, atque indignatione exarsit; belloque adver-
B sus eum decreto, ne Longobardos civilibus bellis assuefaceret, Cacanum Hunnorum ad ejus excidium invitavit. Neque Cacanus præclaram tantæ prædæ dimisit occasionem. Itaque postero anno cum infinito popula- 664
rium numero in fines ejus irrupit, ac latè populari omnia cœpit. His detrimentis Lupus impulsus impigrè, fortiterque & ipse cum suis occurrit. Pugnatum est per quatriduum tanto animorum ardore à Forojuliensibus, ut satis constet, Cacanum primis diebus multò plus cladis, quàm intulerit, accepisse. Ad extremum ira simul, ac cupiditate victoriæ inflammatus tanto se cum omnibus suis impetu in Longobardorum
C aciem incitavit, ut non eos solùm loco motos averterit, sed ipsum etiam in prœlio Lupum occiderit. Arma inde adversus Longobardos, qui castella insederant, summo studio circumlata, regioque latè populationibus, atque incendiis diripi, ac vastari temere cœpta. Id verò ubi Grimoaldus audivit, nunciis missis Cacanum monuit, ut, Lupo vindicato, Forojuliensi regione decederet. Cui respondit Cacanus, se haudquaquam terram eam relicturum, quam ipse armis, ac multo suorum sanguine partam teneret. Quo responso Grimoaldus incensus, bellum adversus eum decrevit, ac copias in eam rem, quàm maximas
D potuit, comparavit, verùm haudquaquam cum immenso Cacani exercitu conferendas. Aderant fortè legati Cacani, cum ipse exercitum recensebat: ibi exiguitatem copiarum suarum occultare, ac majoris speciem præbere exercitus volens, legatosque decipere, eosdem milites diverso habitu, atque armatu instructos in præsentia legatorum per dies aliquot, quasi novum semper exercitum, decurrere jussit, atque ad eos conversus ita dixit: Cum hac, quam vidistis, multitudine Cacanum invadam, nisi protinus ForiJulii finibus cesserit. Quæ cum Cacano legati renunciassent, territus extemplo se in regnum suum recepit. Lupo in-
E terfecto, Varnefritus filios, Sclavis in auxilium advocatis, Ducatum occupare tentavit, verùm Grimoaldus, eo deleto, Vectarum Vicetinum suffecit: & Theoderatam Lupi filiam Romualdo filio Beneventi Duci matrimonio sociavit. (16) His rebus ex sententia administratis, Grimoaldus inde se-

ventanam obsidionem tentaret. Idem autem est hic *Transemundus*, qui postmodum auctus est à Grimoaldo Principatu Spoletano.

(15) Leguntur hæc omnia in Paulo Diacono lib. 5 cap. 6., & seqq., & Anastasio in Vitaliani vita.

(16) Sigonius, sequutus fidem Pauli Diaconi, scripsit Theoderatam Lupi filiam Romualdo in uxorem datam, post sumptam de illius infido Patre vindictam. Contra sentit Cl. Horatius Blancus, qui in adnotat. ad lib. 5. Pauli Diaconi cap. 25. censet Theoderatam matrimonio copulatam fuisse Romualdo Duci

665 sequenti anno omnes suas ad eos ulciscendos cogitationes convertit, qui se bello Beneventano reliquerant. Præcipuè autem Forum Popilii in Flaminia diruit, cujus Cives sibi, legatisque suis ultro, citroque belli Beneventani caussa commeantibus incommodi fuerant. Quippe Quadragesimæ tempore, alio simulato bello, per montem Bardonis Tusciam iniit: inde nec opinantibus omnibus repente se ex Apennino demisit, ac pridie Paschatis oppidum ea ipsa hora, qua pueris sacra aqua ad salutem inficiendis opera impendebatur, invasit, ac tanta cæde totam Urbem explevit, ut ne à Diaconis quidem, qui ei serviebant officio, militaris licentia temperaverit. Inde Opiterginæ fraudis recordatus, per quam fratres sui Tato, & Caco miserè fuerant interfecti, Opitergium adortus delevit, ejusque fines Forojuliensibus, Tarvisinis, & Cenetensibus divisit; (17) ejus oppidi clade Equilium auctum, Episcopum &
666 petiit, & obtinuit. (18) Post biennium Al
667 zeco, Dux Bulgarorum, cum popularibus suis pacato in Italiam agmine venit, agrumque à Grimoaldo sibi, & suis ad incolendum postulavit. Ejus petitioni Grimoaldus obsequutus, in Ducatum eos Beneventanum transmisit, atque oppida Sepiam, Bovianum, & Aeserniam, tum deserta, à filio jussit concedi, eorumque Gastaldium, sive Comitem appellari. (19) Bellicis inde cu-
ris omissis, sequenti anno ad pacis studia 668
se convertit, juraque populis describere instituit. Quippe ex judicum suorum sententia cùm Edictum à Rothari editum nonnullis in partibus imperfectum esse sentiret, aliquot ei leges adjecit, quas maximè idoneas judicavit, easque cum hoc proœmio divulgavit: (20) *Superiore pagina hujus Edicti legitur, quod adhuc annuente Domino memorare poteramus, de singulis caussis, quæ præsenti non essent adflictæ, in hoc Edicto adjungere debeamus, ita ut caussæ, quæ judicatæ, & finitæ sunt, non revolvantur. Ideo ego Grimoaldus, vir excellentissimus, rex gentis Longobardorum, anno, Deo propicio, sexto regni mei, mense Julio, Indictione undecima, per suggestionem judicum, omniumque consensum, quæ illis dura, & impia in hoc Edicto visa sunt, ad meliorem sensum revocare prævidimus.*
Proximo, Joanne Bono Mediolanensi Anti- 669
stite mortuo, Antonius est substitutus. (21) Eo anno Constante Imperatore Idibus Juliis,

XII.

ei Beneventano ante adventum in Italiam Constantis Imperatoris. Id enim tradi ait ab Auctore vitæ S Barbati apud Bollandum die 19 Februarii, qui narrat Theoderatam Romualdi uxorem, hortante S. Episcopo Barbato, cùm Beneventum ab Imperatore obsideretur, marito Idola subripuisse. Subdit, adstipulari huic Scriptori alterum Auctorem Anonymum vitæ S Sabini apud eundem Bollandū die IX Februarii, cujus verba refert; *eodem quoque tempore Langobardorum Regni gubernacula sustinebat Grimoalt, qui filium suum Romoalt Beneventi Principem constituit, eique Lupi, qui ex nobili Prosapia extiterat, filiam nomine Theodoradam, quam modo meminimus, in matrimonium dedit*. Ego tamen re omni serió perpensa, standum arbitror cum Paulo, ac Sigonio, qui nonnisi reverso Ticinum Grimoaldo, dejectoque a Forojuliensi Principatu, ac etiam interempto *Lupo*, celebratas has nuptias enarrant. Quod spectat ad auctorem vitæ S. Barbati, video ab ipso describi, quæ Sanctus ille Pater peregit, ut presso obsidione Langobardos ab Idololatria, atque Ariana hæresi ad Catholicam fidem traduceret; video referri expugnatum precibus, ac miraculis Principem, Civesque, at nefandum cultum abjiceret, dein solutam à Constante obsidionem, quin ullum unquam de Theoderata uxore verbum immisceatur. Prosequitur subinde enarrare, delectum fuisse in Episcopum Beneventi S Barbatum, auctam facultatibus eam Ecclesiam, ac postmodum subdit, ad retroacta certamina redire debuisse Sanctum Præsulem, cùm minimè integra fuisset Romualdi conversio; quamvis enim Catholicis Sacris publicè interesset, occultè tamen in suis penetralibus aureæ viperæ Idolum colebat; quo circa, cùm venationi Cervorum, Aprorumque extra Urbem vacaret, Theoderata, S. Barbati consiliis adacta, sacrilego eo simulacro mariti cubiculum spoliavit. Tempus, quo id peractum est, Auctor vitæ non designat; argui tamen potest tunc amotum longè fuisse obsidionis timorem, pacemque altam ibidem viguisse, ob reditum Constantis Roma, ac Neapoli in Siciliam, cùm venationis oblectamento tam placidè indulsisse Romualdus scribatur. Itaque quid vetat credere intermedio hoc tempore junctam connubio fuisse Romualdo Theoderatam, quæ deni solicita de mariti salute, diu latentem secretæ Idololatriæ labem S Barbato revelaverit, eique occasionem dederit, ut exprobratum Principem a pessimo suo cultu ad sanam catholicæque Fidei professionem pertraheret? Certè Auctor vitæ, hoc enarrato, decem & novem annorum tempus, quo Beneventanam Ecclesiam rexit S. Barbatus, absolvit; ac proinde, quamvis divinari non possit, quo ejusdem Episcopatus anno ista contigerint, hoc saltem ex huc usque narratis evincitur, ab Auctore hujus vitæ non abrogari fidem Paulo, ac Sigonio, cùm ab ipso minimè asseratur, Theoderatam jam uxorem Romualdi fuisse eo tempore, quo Beneventi obsidio gerebatur. Ex altero autem Anonymo Scriptore Vitæ S. Sabini favorabile potius Paulo, & Sigonio testimonium deducitur; ait enim datam Romualdo in matrimonium Theoderatam filiam Lupi, *qui ex nobili prosapia extiterat*; jam ergo obierat *Lupus*, cum ejusdem filia desponsata est Duci Beneventano. Ita sanè Auctorem hunc intellexere Bollandistæ, qui in prævus Commentariis ad ejusdem vitam num. 61. hæc apertè tradunt: *In eum* (Lupum Forojuliensem Ducem) *Grimoaldus Hunnos immisit, atque hi ipsos, Lupo occiso, cedere occupata Provincia abnuentes, insigni alia contervitos abegit, ac deinde Lupi filiam Theodretam filio suo Romualdo, qui Beneventum regebat, in matrimonium tradidit*.

(17) Hæc item desumpta sunt à Paulo Diacono lib 5. cap. 27., & 28. editionis Mediolanensis.

(18) Quis fuerit primus hujus Urbis Antistes, hactenus ignoratur, nec ante annum 876. Equilinus aliquis Episcopus memoratus legitur. Deleti hujus Episcopatus vicissitudines recensentur in Tomo X. Ughelli novæ editionis Venetæ fol. 75.

(19) De Alzeco, & Bulgaris, plura eruditè disseruit Anonymus Mediol in Dissert Chorograph. Italiæ medii ævi num. 127., quem vide.

(20) Hoc proœmium ex manuscripto Estensi, cum altero Ambrosianæ Bibliothecæ collatum edidit Cl. Muratorius Parte II. Tomi I *Rerum Italicarum*, illudque ad hunc annum 668. procul dubio pertinet. Cùm autem statuerimus Regnum Grimoaldi incœpisse paulò post initium anni 663, ut locus daretur anno uni, & mensibus tribus, Pertharitt & Gundeberti Regno a Paulo assignatis, sextus Grimoaldi annus, in hujusmodi proœmio enunciatus, quinque circiter menses hoc tempore jam numerabat, quot nempe ab initio circiter mensis Martii usque ad Julium effluxerant.

(21) In antiquis Catalogis Papebrochii, Mabilloni, Muratorii, aliisque pluribus manuscri-

XII. Indictione, in Sicilia occiso, (22) Constantinus filius, ut cœperat, continuavit
Imperium. Hic paterno exemplo vitæ, mortisque eventu deterritus, fautor Ecclesiæ Ro-
manæ fuit acerrimus. Itaque ægre patiens,
dissidium inter Constantinopolitanam, &
Romanam Ecclesiam de duabus Christi vo-
luntatibus ortum, statim cogitare de con-
cilio ad eam rem indicendo cœpit, sperans,
si Pontifex annueret, rem posse haud diffi-
670 cilè convenire. Annus inde sexcentesimus
septuagesimus, quique proximè consequuti
sunt, nulla re alia memorabili, nisi variis
principum funeribus, & successionibus cla-
ruerunt. (23) Eo anno Joanne Aquilejensi
Antistite mortuo, Petrus Ecclesiam admini-
671 strandam accepit. (24) Biennio verò inter-
672 jecto, VI. Kal. Februarias Pontifex Vita-
lianus est mortuos, eique Adeodatus subro-
gatus. Neque ita multò post Maurus Ar-
chiepiscopus Ravennas, qui Ecclesiam illam
à Romana obedientia revocarat, dictum suum
obiit, præcepto clericis suis relicto, ne quando Pontifici Rom. parêrent. Quod ubi Adeodatus accepit, ne Mauro justa ritu Ecclesiæ solverentur, edixit. In Mauri locum suffectus Repsratus eandem contumaciam tenuit, & ad Imperatorem profectus, jura eadem, quæ Maurus obtinuerat, impetravit. (25) Antoninus etiam Mediolanensis Antistes extinctus successorem Mauricilium est adeptus. (26) Eodem quoque anno Grimoaldus rex memorabili casu migravit è vita; (27) quippe venâ nono post sanguinis missionem die, dum arcus tendendi caussa conniteretur, apertâ. Hic Atriano errore à Joanne Episcopo Pergomate spectatæ sanctitatis, atque doctrinæ viro liberatus Basilicam Farræ in Insula Fulcheria, quæ nunc Abduana est glarea, Divo Alexandro sacram attribuit, & Basilicam Divo Ambrosio Papiæ extruxit, virque fuit in omni vitæ officio sagacitatis, ac solertiæ singularis.

FL.

scriptis Bibliothecæ Ambrosianæ, decem passim anni *Joannis* Sedi adscribuntur, quo circa, si anno 645. renunciatus Archiepiscopus fuit, ejusdem obitus in annum 655. incidit. Ughellus varias opiniones refert, quæ annos 20, ac etiam 29. eidem tribuunt, atque huic postremæ ipse adhæret, statuens Joannem Episcopum sedisse ab anno 641. ad hunc annum 669. sed cùm in sedis illius exordio erraverit, & decem tantùm sedis anni in tot Catalogis expressi reperiantur, Papebrochio (donec certiora suppetant) adhærendum existimo, qui anno 655. ejus obitum figit.

(22) Quamvis Anastasius in Vitaliano diem XV. Julii *Constantis* Imperatoris morti assignet, ex Actis tamen indubiis sextæ Oecumenicæ Synodi colligit Pagius ad an. 668. obiisse *Constantem* intra Septembris finem, ac initium Novembris. Cùm autem ab eodem Anastasio, & Paulo Diacono occisus dicatur per Indictionem XII., compertum fit anno superiore 668., quo incœpta erat Septembri mense Indictio XII., id contigisse. Sigonius, sub fide Anastasii, optimè hoc anno retulerat *Constantis* obitum, cùm Indictio XII. mense Julio verè annum 669. designaret; sed cùm ex dictis Anastasius erraverit, Sigonius quoque est emendandus. Admiratione dignum est, quod narrat Paulus Diac. lib. 5. cap. 13. nempe Saracenos audita *Constantis* morte in Siciliam irrupisse, ac Syracusas ingressos, edidisse *multam stragem populorum, vix paucis evadentibus, qui per munitissima castra, & juga confugerant montium, ac inde adsportasse prædam nimiam, & omne illud, quod Constans Augustus à Roma abstulerat, ornatum in ære ac diversis speciebus*. Id autem hoc anno contigisse Theophanes, aliique Scriptores Græci testantur, Deo festinatam vindictam de Constantis rapinis, & illatis Romanæ Ecclesiæ injuriis edente.

(23) Insignior obitus, qui à Scriptoribus memoretur, est Clotharii III. Franciæ Monarchæ, qui hoc anno 670. post Junium mensem decessit. Childericus II. ejusdem Regnum obtinuit, sed cùm ipsius *dissoluta conversatio omnibus increbuisset Palatinis Optimatibus, unus ex eis hoc molestè ferens præ cæteris, dum venationem in sylva securus exerceret, eum vulnere mortis percussit*, anno 673., ut refert Anonymus Auctor vitæ S. Leodegarii.

(24) Unum tantummodo Joannem inter Felicem & Petrum agnovit Sigonius; duos tamen hujus nominis Aquilejenses Præsules intermedios sedisse tradit expressè Antonius Bellonus in Vitis Patriarcharum Aquilejensium editis Tom. XVI. Rer. Italicar. Idem adnotatur in Catalogo, qui quotannis legitur in Ecclesia Forojuliensi, & in altero Manuscripto ibidem relato, ut testis est pluries laudatus Bernardus Maria de Rubeis pag. 164. Cùm autem primo Joanni post Felicem assignentur anni IX. Sedis, alteri verò Joanni X., manifestum est, minimè hoc anno susceptum fuisse à Petro regimen Aquilejensis Ecclesiæ. Siquidem Sigonius ipse narravit mortuo Felice substitutum fuisse Joannem anno 660., adeoque decem & novem anni, qui utrique Joanni successivè statuuntur, longius protrahunt hujus Petri electionem: quo autem anno sedere incœperit, infra exquiram.

(25) Circa Julium anni 671. decessisse *Maurum* Schismaticum adnotavit in Agnello Bacchinius; die autem quarta Octobris ejusdem anni suffectus est *Reparatus*, adeoque uno anno erravit Sigonius, qui alterum etiam errorem communem Rubeo, Baronio, Ughello, & Fabro vulgavit, videlicet *Reparatum* jura eadem, quæ Maurus obtinuerat, hoc est *Autocephaliam*, ab Imperatore impetrasse; hæc enim prorsus repugnant iis, quæ superiùs narravit Sigonius ad annum 670., nempe Constantinum Imperatorem fuisse Romanæ Ecclesiæ Fautorem acerrimum; quis enim Fautor dicendus esset, qui Ravennensem Ecclesiam avulsam à suo capite, Romani nempe Pontificis obedientia, expedito Diplomate, suo in Schismate confirmasset? Falsam hanc opinionem Agnelli auctoritate Bachinius evertit, qui Privilegium ab Imperatore concessum, non aliud fuisse tradit, quam immunitatis amplissimæ a vectigalibus, & Laicali foro pro Episcopo, & Ravennatis Ecclesiæ Clericis.

(26) Cùm anni duo Sedis assignentur in antiquis Catalogis *Antonio*, seu *Antonino* Mediolanensi Archiepiscopo, illius obitus anno 657. cum Papebrochio est consignandus.

(27) Baronius Grimoaldi mortem ad annum 673. differt; sed cùm succedentium Regum Chronologica series usque ad Liutprandi initium, citra dubium anno 712. statuendum, eidem repugnet, Pagius, Mabillonius, Bacchinius, Blancus, aliique obiisse tradunt Grimoaldum anno 671. Hanc ego Epocham libenter amplector, cùm Grimoaldi obitus protrahi non possit in sequentem annum 672. a Sigonio designatum, si annus octavus Perthariti, Regno restituti componendus sit cum anno 678., quo exeunte jam assoriatum fuisse Patri Cunibertum filium Regem constat ex Diplomate Cuniberti, & Synodo Mediolanensi anno 679. celebrata, ut infra videbimus; præcipuè, cùm post Grimoaldi interitum certum sit in tertium mensem regnasse ejusdem filium Garibaldum. Quapropter immmum esse debet, anno 671. Grimoaldi mortem contigisse, tribusque mensibus elapsis Regnum a Perthartito susceptum, vergente in finem eodem anno, ut ex proximè dicendis manifestum fiet.

FL. GARIBALDUS REX.

MOrtuo Grimoaldo, Regnum ad Garibaldum filium puerili prædictum ætate pervênit. Eo tempore Perthantus è Francia latè patentem Grimoaldi potentiam fugiens in Angliam cogitavit. Verùm vix dum è litore solvit, cum repente vocem inde audivit, Pertharitum in patriam revocantis, quòd Grimoaldus die ante tertio esset defunctus. Quam ubi Pertharitus accepit, raptim litus repetiit, nemineque, qui de Grimoaldo nunciaret, invento, haud dubiè divino se revocari nuncio ratus, magnis in Italiam redire itineribus maturavit. Neque verò ipsius conjecturam inanis elusit eventus; nam ad Alpium claustra cum accessisset, omnia obsequia Palatina, omnemque aulæ regiæ pompam cum ingenti Longobardorum multitudine præstolantem invênit. Qua re erectus animo Papiam adiit, ac, puero Garibaldo exturbato, post mensem à morte Grimoaldi tertium, regnum summis studiis Longobardorum inivit, ac statim Rodelindam uxorem, & Cunipertum filium ab exilio Beneventano reduxit. (28)

PERTHARITUS *iterum* REX *cum* CUNIPERTO *Filio*.

673 POstero verò anno, ut Deo, cujus bene-
ficio vitam, & regnum retinuerat, se
gratum ostenderet, ab ea Ticini parte, qua
olim evaserat, Monasterium novum S. Virgini, & Martyri Agathæ condidit, idque multis virginibus aggregatis, & possessionibus attributis cohonestavit, cujus exemplum uxor Rodelinda sequuta, ædem S. Dei Genitrici extra mœnia ædificavit, quæ ad Perticas dicta. Regnum inde quietè, ac justè
674 administratum. Eodem anno Ampelius ad
675 Archiepiscopatum Mediolanensem evectus.
676 (29) Post triennium, sublato è rebus humanis VI. Kal. Julii Pontifice Adeodato, sævi admodum imbres, & fœdæ tempestates fuerunt. Fulminum ictu magna pecudum, hominumque manus exanimata. Frumenta, cum vi tempestatis colligi nequivissent, in agris renata maturuerunt. Demum populis divinas in supplicationes conversis pax à Deo est impetrata. In locum Adeodati Pon-
tificis mortui Donus est consecratus. Se- 677
quenti anno Reparato Ravennati Archiepi-
scopo vita functo Theodorus, & proximo, 678
Ampelio Mediolanensi Mansuetus est substitutus. (30) Eo demum anno Constantinus Imperator, quod diu secum animo agitarat, ad effectum perduxit, ut Concilium adversus Monotheletas indiceret, & Romanæ Ecclesiæ Constantinopolitanam adjungeret, scilicet insolentia Georgii novi Patriarchæ impulsus, qui, adjuvante Macario, atriarcha Antiocheno, adversus duas Christi voluntates ita invehebatur, ut non agere, sed furere videretur. (31) Quippe Indictione VI pridie Idus Augusti sacram epistolam ad Donum Pontificem misit, qua decreto animi sui nudato petiit, ut legatos ad se mitteret, qui Generali, quod Constantinopolim indixisset, Concilio præsiderent, nam se Theodoro Exarcho mandasse, (32) ut Legatis, & Episcopis ad Concilium venientibus naves idoneas, & necessarios sumptus suppeditaret. Extat adhuc epistola in ipsius Concilii actis intexta. Eodem anno Ravennas Ecclesia hoc modo ad Romanæ obsequium est redacta. Theodorus Archiepiscopus, cum veterem cleri disciplinam nimia superiorum Antistitum indulgentia lapsam vellet restituere, clericos plerosque novo-
rum severitate institutorum offendit. Itaque 679
die natali Domini ad ædem Divi Apollinaris Classensem ad rem divinam de more faciendam ipsum contra instituta deducere noluerunt. Quam injuriam ut ulcisceretur, Ecclesiam Ravennatem, quod ipsos magno dolore laturos sciebat, Ecclesiæ Romanæ li-

(28) Paulus Diaconus lib 5. cap. 33. hæc narrat.

(29) Post *Antonii*, seu *Antonini* Archiepiscopi Mediolanensis mortem sedisse *Mauricillum* mensibus tantum quatuor Catalogi tradunt, quo circa decennaus foret è vivis ereptus sub initium anni 678. Sed cùm ingens lacuna hic occurrat usque ad *Ampellium*, quem anno 668. Mauricillo successisse asserendum est, suspicatus est Papebrochius, omissum fuisse Amanuensis incuria annorum numerum in antiquo Catalogo, ita ut loco, *sedit annos X menses IV* positi tantum sint *menses IV*. In re tam antiqua, & obscura, id nec asserere, nec refellere licet. *Ampellium* certè suffectum fuisse anno 668. affirmari debet, si quæ in Catalogis describitur annorum series in subsequentibus Episcopis est attendenda.

(30) Jam ab anno 672. post quinque annos Sedis Ampellii, Ecclesiam Mediolanensem *S. Mansuetus* regendam acceperat, ut ex antiquis Catalogis colligit Papebrochius.

(31) Eo tempore, quo Constantinus Pogonatus Divalem ad *Donum* scripsit, adhuc Constantinopolitanæ Ecclesiæ præerat *Theodorus*, ut Pagius ad hunc annum testatur. Amotus quidem fuit hoc anno ab Imperatore, suffecto *Gregorio*, sed non ob hæresis Monothelitarum patrocinium, cùm etiam *Gregorius* eadem labe infectus esset, ut contra Baronium idem Pagius tradit ad annum 681.

(32) Quandoquidem de hoc Exarcho mentionem injecit Sigonius, minimè prætereunda sunt, quæ Bacchinius, antiquitatis diligentissimus indagator, in Agnelli Pontificali adnotavit. Siquidem ubi agit de Mauro Archiepiscopo Ravennate, pag 147. Editionis Mediolanensis, Exarchorum Italiæ seriem, hactenus in tenebris jacentem, eximiè illustrat, erroremque illum, quo *Theodorus Calliopa* usque ad annum 686 Exarchus huic Provinciæ præfuisse in Catalogis legitur, solidis fundamentis evertit. Primò enim in Diplomate Constantii Imperatoris, dato ad eundem Maurum Antistitem anno 666. *Gregorius* Exarchus, tunc Italicam Præfecturam gerens, expressè nominatur. Jam ergo eo anno amotus erat *Theodorus Calliopa*. Tempus, quo in Italiam missus credi potest *Gregorius* Exarchus, ibidem inquirit memoratus Bacchinius, idque contigisse circa annum 658. conjecturis non spernendis affirmat. Hunc verò *Theodorum*, cujus Sigonius hic meminit, alterum esse à *Theodoro Calliopa*, argumentis ab Agnello depromptis in vita Theodori Archiepiscopi Ravennatis luculenter evincit pag. 153. num 2. Existimat verò hujus *Theodori junioris* Exarchi initia desumenda esse à morte Constantis Imperatoris anno 668. in Sicilia interempti; cùm in more positum foret, ut novi Cæsares, novos ut plurimum Exarchos in Italiam destinarent. Regimen prædicti *Theodori* usque ad annum 687. perdurasse, revocari in dubium non valet. Diversum esse a *Calliopa Theodorum* Exarchum, quem memorat Anastasius in vita Cononis, mortui anno 687., animadvertit etiam Pagius ad illum annum num. 3.

literis ad Pontificem scriptis restituit. (33) Tertio inde Idus Aprilis Dono Pontifici mortuo Agatho subrogatus, ac VI. Idus Julias consecratus. (34) Hic designatus literas extemplo ad Imperatorem de more misit, quibus, præter cetera, illud postulavit, ut summa pecuniæ relevaretur, quæ pro Pontificis consecratione dabatur; idque obtinuit; quin etiam cum Divalem accepisset, quæ ad Donum Pontificem de Concilio mittebatur, evestigiò illius collaudato consilio Legatos ad id propediem se missurum ostendit, atque Episcopis Occidentis conventum in Lateranum indixit, ut, re ex eorum sententia constituta, (quoniam omnibus Constantinopolim ire non erat commodum,) singulorum voluntates ad Concilium mitteret. Eodem anno Theodorus Ravennas Archiepiscopus Romam conventus caussa profectus, ad Agathonis pedes accessit, ac præsens obedientiam, quam Maurus, & Reparatus decessores sui abnuerant, Ecclesiæ Romanæ restituit. Mansuetus item Mediolanensis Archiepiscopus, convocatis Suffraganeis suis, Mediolani conventum habuit, ac decretum de duabus Christi voluntatibus ex eorum auctoritate confecit, id, quod epistola à Damiano, Episcopo Papiensi, excellentis ea tempestate doctrinæ viro, ad Imperatorem conscripta complexus est, atque inde cum Suffraganeis ad conventum Romanum pro-
cessit. Quæ dum aguntur, Perthiaritus rex,
Cunipertum filium in regni societatem vo-
cavit. (*) Anno inde, qui subsequutus est, 680
sexcentesimo octuagesimo, Luna Junio men-
se nitorem suum mirabili obscuritate fœda-
vit. Julio autem, Augusto, & Septembri,
Romam tetra adeo pestilentia est adorta, ut
frequentatis funeribus libitina non sufficeret;
reliquam inde Italiam cum incessisset, in
primis Papiæ Urbem prope ad vastitatem
redegit. Cùm ingravescente vi morbi, cives ad juga montium recessissent, in plateis, viisque Urbis herbæ, ac frutices passim enatæ. In tantis rerum asperitatibus multi cacodæmonem venabulo domorum ostia ferientem se animadvertisse affirmarunt, & quàm multis ille ictibus cujusque domos ostium percussisset, tam multos ex illa homines postridie periisse. His calamitatibus modus tandem divina ope implorata paratus. Cum divino proditum oraculo esset, pestilentiam non ante remissuram, quàm in æde D. Petri ad Vincula ara D. Martyri Sebastiano statueretur, haudquaquam contempta oraculi fides est; delatisque ad Urbem sacris Sebastiani reliquiis, ara ibi constituta, subitò morbus elanguit. Ab eo tempore observatum, ut qui inciderent, Martyrem ipsum in vota vocarent. (35) Conventus interim Romæ à Pontifice est habitus, centum viginti quinque Episcopis, quo-
rum

(33) *Maurus* quidem in Schismate contumax fuit, non *Reparatus*. Hunc enim egisse cum *Dono* Pontifice, ut Ravennatem Ecclesiam Romanæ Sedis obedientiæ restitueret, Anastasius expressè docet his verbis: *Hujus* (Doni) *temporibus Ecclesia Ravennatum, quæ se ab Ecclesia Romana segregaverat, causa Authocephaliæ, denuo se pristinæ Sedi Apostolicæ subjugavit; cujus Ecclesiæ Præsul nomine Reparatus, è vestigio, ut Deo placuit, vitam finivit*. Rubeus in Hist. Raven. ad annum 677., & Bacchinius in Agnello ad ejusdem vitam idem testantur. *Theodorus*, *Reparati* successor, perfecit quod ille inchoaverat, nec ulciscendæ injuriæ acceptæ caussa, ut tradit Sigonius, Apostolicæ Sedis auctoritati se subdidit, sed divino afflatus spiritu, cùm piis operibus intentus, eximia vitæ sanctitate prælucceret, quemadmodum memorati Scriptores affirmant, Agnellum mendacii incusantes, qui in ipsum tamquam in Gregis sibi commissi Lupum immeritò invehitur, utpote Schismaticis favens.

(34) Anno superiore *Donus* obierat undecima die mensis Aprilis, eodemque anno 678. in ejus locum subrogatus est *Agatho* die 27 Junii, ut vult Pagius, seu 30. Maji, ut contendit Bacchinus in Agnello pag. 139. Editionis Mediolanensis.

(*) Cùm Synodus Romana sub *Agathone* Summo Pontifice celebrata fuerit hoc anno 679. die tertio Paschatis, quod in diem 3. Aprilis incidit, Mediolanensis Synodus colligi debuit, vel sub finem anni 678. vel initio sequentis, (quemadmodum testantur Eddius in vita S. Vualfridi apud Mabillonium Seculo IV. Ord. S. Benedicti, & Pagius ad hunc annum) ut, eadem absoluta, tempus relinqueretur *S. Mansueto* ac Suffraganeis Romam ad Concilium petendi. Cùm verò in Epistola Synodica *S. Mansueti* legantur hæc verba, juxta Editionem Labbei: *Nos autem omnes, qui sub felicissimis, & Christianissimis, & à Deo custodiendis Principibus nostris Dominis Peretharit, & Cunibert, præexcellentissimis Regibus, Christianæ Religionis amatoribus &c.* manifestum est, jam ante hanc Synodum declaratum fuisse à Patre *Cunibertum* consortem Langobardici Regni. Extat in Appendice ad Tomum primum Annalium Benedict. Diploma *Cuniberti* Regis, ex quo constat usque ab anno superiori 678. fuisse ipsum à Patre in Regni societatem adscitum. Siquidem datum est Ticini, *nona die mensis Novembris, anno felicissimi Regni nostri nono, per Indictione quinta decima feliciter*. Mabillonius, qui illud ex Archivo Lucensi deprompsit, multùm aberravit, assignans eidem annum 700. lib. 18. Annalium num. 79; illi namque anno accommodari nequit annus nonus *Cuniberti*; nec eidem congruit Indictio XV. quæ ad annum 702. procul dubio pertinet. Emendare illam conatus est Mabillonius, decimam tertiam substituens, sed male; mense namque Novembri anni 700. Indictio XIV. jam cœperat. Itaque hoc Diploma ad annum 686. spectat, cùmque datum dicatur anno Regni nono, *Cunibertus* assumi in Regiam dignitatem debuit à Patre ante nonum diem Novembris anni 678., quo à Septembre, vel Octobri mense inchoatus erat octavus Perthariti annus, afferente Paulo, Pertharitum, *cùm solus per annos septem regnasset, octavo jam anno Cunibertum filium suum in Regno Consortem ascivisse*. Itaque anno 678. *Cunibertus* Regni socius à Patre est declaratus. Quod pertinet ad *Damianum*, Scriptorem Epistolæ Synodicæ Mediolanensis, quem Sigonius Episcopum Papiensem vocat, animadvertunt Baronius, & Ughellus uno anno errasse Paulum Diaconum, e quo Sigonius id hausit; *Damianus* enim nonnisi anno 680. successit in Ecclesia Ticinensi *Anastasio* Episcopo, qui Concilio Romano subscripsit; dum autem Epistolam Synodicam exaravit, Presbyter tantùm erat, non Episcopus.

(35) Narrat hæc omnia Paulus Diaconus lib. 6. cap. 5. De salutari patrocinio S. Sebastiani contra pestem agit Bollandus in Actis SS. ad diem XX. Januarii, integro paragrapho quinto Commentarii prævii ad vitam hujus Sancti Martyris. In subsequenti verò refert miraculum abactæ pestis ab Urbe Mediolanensi anno 1577., implorato hujus Sancti patrocinio, cui etiam erectum est insigne Templum, ac decreta Solemnitas quotannis celebranda. Hæc commemoranda hoc loco fuere, cùm Sanctum hunc Martyrem Mediolani natum, aut saltem Mediolanensi matre editum Scriptores omnes fateantur, nostraque Civitas eo id summopere glorietur.

rum nunc etiam extant nomina, convoca-
tis, decretumque de duabus Christi naturis,
voluntatibusque confectum, atque singulo-
rum manu firmatum. (36) Quibus rebus
ritè peractis, tandem Pontifex, Episcopis
quibusdam diu, sed frustra, ex longinquis
regionibus expectatis, Legatos tres Constan-
tinopolim, qui vices suas implerent, misit,
Theodorum, Sergiumque Presbyteros, &
Joannem Diaconum, qui post ad Pontifica-
tum evectus est; Conventus verò totidem
alios, qui suo nomine ei interessent, Joan-
nem Portuensem, Abundantium Paternen-
sem, & Joannem Rheginum Episcopos.
Theodorus etiam Ravennas Archiepiscopus
Theodorum Presbyterum destinavit, pro
partibus suis agendis. Hi cum magno Cle-
ricorum, & Monachorum numero, con-
scensis navibus, Octobri mense (37) Con-
stantinopolim pervenerunt, atque honorificè
ab Imperatore in Palatio excepti literas ei
Pontificis, & conventus Romani reddide-
runt, quibus excusatio de Legatis serius
missis, & fides Episcoporum de duabus vo-
luntatibus Christi continebatur. Quibus le-
ctis, Imperator Legatos hortatus est, ut ve-
ritatem, remotis omnibus philosophorum
concertationibus, ex unis Sanctorum Scri-
ptorum monumentis conarentur eruere,
atque eis hospitia parata distribuit, & quo-
tidianos in eos sumptus assignavit, ac mox
Georgium Constantinopolis, & Macarium
Antiochiæ Patriarchas, ut primo quoque
tempore suos Metropolitas, atque Episcopos
in Urbem advocarent, admonuit. Die inde
Dominico, sacra pompa Spiritus Sancti in-
vocandi gratia per Urbem ducta, ad eam-
que Legati equis stratis missis mira benigni-
tate Principis invitati. Tandem VII. Idus
Novembris in penetrale Palatii, qui Trul-
lus dicebatur, Concilium convocatum. Ibi
Constantino Imperatore, Georgio Patriar-
cha Constantinopolitano, Petro Patriarchæ
Alexandrini Vicario, Macario Patriarcha
Antiocheno, & Georgio Legato Theodori
Sedis Hierosolymitanæ, quæ vacabat, Vi-
carii residentibus, Legati Pontificis, Con-
ventusque Romani, atque omnes Orienta-
lium Ecclesiarum Metropolitæ, Episcopique
recepti, & suo quisque loco assidere jussi.
Quibus ritè perfectis, Georgio, & Macario
mandatum, ut quibus suam sententiam de
una Christi voluntate Conciliorum auctori-
tatibus fulcirent, expromerent. Illi tria su-
periora Concilia protulerunt, verùm multa
eis de suo affinxisse convicti risum omnibus
præbuerunt: XVII. verò Kal. Decembris
Catholici decretum Pontificis, Conventus-
que Romani de duabus voluntatibus edide-
runt. His utrinque prolatis, data est inde
opera Sanctorum Patrum testimoniis ab
utraque parte prodendis. Cum mensis De-
cembris in audiendis hæreticorum tabulis
abiisset, Idus inde Februariæ Catholicorum 681
cognoscendis testimoniis sunt consumptæ.
Quorum multitudine, atque auctoritate
Georgius Patriarcha permotus statim de
sententia destitit. Itaque revocatis V. No-
nas Martias in Concilium Patribus cum sur-
rexisset, clara voce se cum Episcopis suis
decreto de duabus Christi voluntatibus as-
sentiri dixit, ac continuò in partes Catholi-
corum transivit. Macarius autem Patriar-
cha, quid sui judicii esset, rogatus, se cum
suis in pristino manere proposito affirmavit,
citiusque millies moriturum, quàm de su-
scepta sententia decessurum. Quam vocem
ubi Imperator, & Catholici audierunt, ira
perciti orarium collo demi jusserunt, eum-
que cum suis ex Concilio pulsum sacro ana-
themate persecuti sunt. Factum est autem,
ut eadem hora atræ omnes aranearum telæ
conclavis è laquearibus lapsæ sint. (38) Qua
re conspecta, cuncti subitò viles ipsas hæ-
reticorum sordes evanuisse lætis vocibus,
atque animis ominati sunt. Macario inde
cum sociis abdicato, atque in Italiam rele-
gato, Theophanes Abbas est substitutus. No-
mina omnium Antistitum, qui superioribus
annis unam voluntatem defenderant, ex om-
nibus locis deleta Cyri, Sergii, Pyrrhi,
Pauli, & Petri. Die inde Resurrectionis Jo-
annes Episcopus Portuensis, Legatus, in æde
S. Sophiæ Missarum solemnia, Imperatore,
populoque præsente, Latinè celebravit tan-
to cum populi plausu, atque lætitia, ut is
novo more Latinè quoque Imperatorum lau-
dibus acclamarit. Ex quo omnes dirum tan-
dem duarum Ecclesiarum dissidium penitus
esse sublatum judicarunt, ac maximas de
conciliata concordia gratias Deo egerunt.
Postremò V. Idus Septembris professio fidei
à Concilio constituta, ac post quinque die-
rum spatium singulorum Episcoporum sub-
scriptionibus roborata est. Nulli tamen ex
more canones scripti. Hoc est sextum ge-
nerale Concilium ad Nicænum, Ephesinum,
Chalcedonense, & Constantinopolitana duo
adjectum, quibus summa fidei Christianæ
fundata est. Decimo Kalendas Januarias
Constantinus, remissis Legatis, literas ad
Pontificem, & Conventum Romanum de-
dit, quibus se rem ex sententia confecisse
significavit. Extant horum omnium acta,
quæ scripsimus. (39) Simul alias literas de-
dit, quibus capita patrimoniorum Siciliæ,
& Calabriæ, annona relevavit, & frumenti
coëmptionem remisit, & alia, quæ Romana
solvendo non erat Ecclesia. Postero anno 682
Agatho Pontifex IV. Idus Januarias morte
absumptus. In ejus locum Leo Secundus
creatus, atque à tribus Episcopis Ostiensi,
Portuensi, & Veliterno consecratus, cum
adhoc ab uno tantùm Ostiensi consecrari
moris fuisset. (40) Hic mense Julio Legatos
à Concilio reversos cum literis Imperatoris,
&

(36) Baronius, aliique passim hoc anno Romæ celebratum esse ab Agathone Concilium tradunt. Pagius tamen anno superiore id coactum esse contendit, duasque Synodos distinguit, alteram anni 676. in causa Sancti VVilfridi, alteram anno 679. contra Monothelitas, cum de una tantùm Baronius meminerit.

(37) Ad Septembrem mensem hæc refert Pagius ad hunc annum num. 6., qui plura alia ad hoc Concilium pertinentia illustrare nititur, eumque adire Lector poterit.

(38) Narrat hoc Anastasius in vita Agathonis, quem Auctorem habet in hoc Concilio describendo Sigonius.

(39) Historiam, & Acta hujus Concilii, lege in Labbeo Tom. VI. Conciliorum.

(40) Multum hic labitur Sigonius, cùm ex Anastasio ipso, quem ille passim exscribit, constet priores Pontifices à tribus Episcopis consecrari jam consuevisse. Mabillonius in Comment. prævio ad Ordinem Romanum id pluribus docet, & Pagius ad hunc annum num. 6. Sigonii errorem emendat.

& ipsius Concilii actis accepit, eaque auctoritate sua firmavit. Constantinus, Ecclesia Constantinopolitana ad amicitiam, concordiamque eum Romana redacta, grave esse arbitratus, Ravennatem superbiæ caussa à communi consensione, & judicio dissentire, Divalem ad Leonem misit, præcipiens, ut posthac Archiepiscopus Ravennas designatus ex antiquo instituto Romam ad consecrationem à Pontifice accipiendam contenderet, neque consecratus ultra octo dierum spatium Romæ maneret. (41) Cui decreto Leo mira benignitate adjecit, ne quod Romanum officium pecuniæ quidquam pro
683 pallii concessione repeteret. Sequenti anno Luna in Parasceve pene tota suffusa sanguine laboravit, neque, nisi post gallicinium, fulsit. Nonis Aprilis Leo Pontifex literis ad Constantinum missis se Concilium ab eo peractum approbare ostendit: ac IV. Kal. Julias periit. (42) Et hic in Sanctorum numerum est telatus. Eodem anno Antoninus Joanni Episcopo Bergomati suffectus. Joannes ab Arrianis, quos persequebatur, occisus est, (43) vir eruditionis, atque innocentiæ singularis. Hunc Cunipertus rex juvenis libertate ejus offensus perdere aliquando in animo habuit, atque ei ad hospitium suum reverenti effrenem, atque indomitum equum, qui cum fremitu excutere insessores solebat, de industria præbuit. Qui à Joanne insessus ita lenitus est, ut placido, mitique passu domum usque devexerit. Quare Cunipertus commotus postea Joannem magno in honore habuit, atque ei mitem alterum proprio ante commodo destinatum donavit. Non cessabat interim Constantinus dies noctesque cogitare de dignitate, auctoritateque
684 Romanæ Ecclesiæ adaugenda. Itaque sequenti anno, quo Leoni mortuo Benedictus Secuodus Pontifex est suffectus, hoc deesse illius cumulandæ amplitudini arbitratus, antiquam ei comitiorum in legendo Pontifice libertatem restituit. Quippe divali ad clerum, populum, exercitumque Romanum missa indulsit, ut quem ipsi Pontificem, justis comitiis, concordibus animis designassent, eum extemplo consecrare sine Imperatoris auctoritate jus esset, (44) quod Odoacris Regis ætate illatum post Justiniani tempora ita fuerat observatum, ut raro sine summa necessitate esset prætermissum. Initio 685
inde Januarii apparuit Stella noctu cœlo sereno ea obscuritate infecta, veluti cum lunam nubes subiit, & mense Februario meridie altera ab occasu cum magno fulgore ad orientem decurrit. Martio verò Vesuvius mons in Campania per dies aliquot ignes evomuit, atque omnia virentia circumquaque adussit. Hæc prænunciasse obitum Benedicti Pontificis judicata: qui Idibus Majis supremum vitæ suæ diem confecit. In ejus locum Joannes Quintus Augusto mense suffectus, (45) qui Agathonis Pontificis fuerat in Concilio Constantinopolitaao Legatus. Ejus Pontificatum, quòd diutino morbo implicitus fuerit, nulla res memorabilis insignivit. Christophorus Gradensem Ecclesiam administrandam accepit. (46) Joannes Pontifex decessit è vita postero anno III. Nonas 686
Augusti. Comitiis inde novo Pontifici creando indictis, extemplo Civitas comitiorum libertatem adepta, vetere dissidio conflagravit; nam Clerus Petrum Presbyterum, Exercitus intulit Theodorum; utraque autem parte in sua per aliquot dies pertinacia persistente, tandem Clerus, relicto Petro, Cononem Presbyterum arreptum, Pontificem salutavit. Quod ubi judices, & primores exercitus cognoverunt, sine ulla mora in eandem sententiam discesserunt, nunciisque ad Theodorum Exarchum missis Cononem XII Kal. Novembris consecrarunt. (47) Principio verò mensis Septembris, Indictione

(41) Sigonius Anastasium secutus est, qui Auctorem hujus decreti Imperatorem facere videtur, hæc in vita Leonis II. referens: *percurrente Divali Jussione Clementissimi Principis* (Constantini) *restituta est Ecclesia Ravennatis sub Ordinatione Sedis Apostolicæ* &c. Attamen Leo ipse Summus Pontifex hoc decretum sanxit, *quod & sibi vehementer placuisse Constantinus Cæsar Literis suis, quas appellabant Divales, ad Leonem scriptis abunde testatus est*, ut Rubeus in Hist. Raven. ad hunc annum narrat. Eadem cum Rubeo sentit Bacchinius in Agnelli Pontificali pag. 149. edit. Mediolan.

(42) Diem tertium Julii ejusdem morti Pagius assignat, & pluribus tuetur. Vide Acta Sanctorum Bollandi ad diem 28. Junii, quo S. Leonis II. memoria colitur.

(43) Non una omnibus sententia est de anno, quo *S. Joannes* Bergomensis Episcopus Martyrium subiit; cùm alii ad annum 683., alii ad 691., & etiam 692. id referant. Controversiam hanc intactam reliquere Bollandiani Patres in ejusdem Actis, illustratis ad diem XI. Julii, cùm ad eam pro merito decernendam, fide digna non suppetant documenta. Ughellus adhæsisse videtur opinioni, quæ occisum *S. Joannem* anno 691. tradit, cùm eodem anno suffectum Sancto Magistro suo *B. Antoninum* affirmet. Reliqua, quæ de *Cuniberto* hic narrat Sigonius, è Pauli Diac. historia descripsit lib. 6. cap. 8.

(44) Anastasius in Vita Benedicti II. id testatur.

(45) Diem XXIII. Julii Joannis V. electioni Pagius statuit. Benedictus autem non Idibus Maji, sed die VII. ejusdem mensis obiit, quo etiam colitur. Vide Acta Sanctorum Bollandi: in quibus ejusdem vita ad eum diem illustratur.

(46) Mutilam Gradensium Prælulum seriem Sigonius exhibet. Siquidem à *Primigenio*, quem anno 628. institutum ab Honorio Gradensem Episcopum narrat, nullum intermedium Antistitem usque ad hunc annum commemorat. Itaque à Dandulo nomen reliquorum Præsulum petendum est; eos enim accuratè recenset, *Primigenio* substituens *Maximum* col. 118. *Maximo Stephanum* col. 121. *Stephano Agatonem* col. 122. *Agatoni* verò *Christophorum* hoc anno creatum: quot annos sedis quisque ex enunciatis Episcopis gesserit, vide in eodem Dandulo, & Ughello Tom. V. col. 1086. & seqq. Venetæ editionis.

(47) Quæ hic narrat Sigonius de missis ad *Theodorum* Exarchum nunciis ante *Cononis* consecrationem, pugnare videntur cum iis, quæ ad annum 684. narraverat, Constantinum nempe Pogonatum, missa divali ad Clerum, Populum, exercitumque Romanum, *Benedicto II.* indulsisse, ut electus Pontifex, extemplo, sinè Imperatoris auctoritate consecraretur. Omnia tamen facilè conciliantur, si tempora expendamus. Quo usque Constantinus Pogonatus, pii decreti auctor, supervixit, immunis ab hoc onere Ecclesia fuit, consecrato successore *Benedicti II.* Joanne V. absque ullo Imperatoris placito; sed mortuo superiori anno 685. Pogonato, Justinianus filius Imperator antiquum morem reduxit, ut ante Pontificis consecrationem Exarchi Italiæ consensus peteretur. Id Anastasius Cononis electionem referens innuit, dum ait, directos ad

ne XIV. mortuo Constantino Imperatore, A
(48) Justinianus, qui fuerat à patre
in Imperii societatem ascitus, continua-
vit imperium, cum annum esset natus
XVI. Is sancta patris vestigia persecutus,
extemplo sacram ad Joannem Pontificem,
quem nondum vita excessisse audierat, mi-
sit, qua nunciavit, se reperisse codices sexti
Concilii à patre Constantino confecti, ac
statim Patriarchas, Episcopos, Apocrisa-
rium Pontificium, & Senatum, exercitum-
que adhibuisse, atque eos iis audientibus
recitandos, & manu singulorum, ne vitiari
possent, obsignandos curasse. Ea extat ad
Pontificem Joannem inscripta. Anastasius
verò ad Cononem missam esse scribit, quod B
est interpretandum, mortuo Joanne Cononi
687 Pontifici redditam fuisse. Postero verò anno,
quo Benedictus Ecclesiam Mediolanensem
accepit, (49) cognita Cononis consecratione,
alteram ad eum scripsit, qua ducenta se
capita relevare significavit, quæ custodes
Patrimonii Brutriæ, & Lucaniæ quotannis
pendebant, &, ut restituerentur familiæ
ejus Patrimonii, & Siciliæ, quæ pignoris
nomine à militia tenebantur. Cono verò
rectorem Patrimonii Siciliæ Constantinum
Ecclesiæ Syracusanæ Diaconum fecit, atque
ei præter consuetudinem multa indulsit.
Interim regum ocium, quo regnum summa
cum omnium gratulatione reflorescebat, C
Dux Tridentinus Alahis interrupit. Is vi-
ctoria parta de Comite Bajoariorum infla-
tus, regem despiciens validis se Tridenti
adversus eum præsidiis communivit: qua-
mobrem Tridenti summa à Pertharito ope
obsessus est: verùm Urbe subitò ex impro-
viso egressus, castra regis invasit, atque
eum cum suis fugæ se mandare coëgit.
Fortè Cunipertus jam inde ab adolescentia
magna cum eo fuerat familiaritate conjun-
ctus. Itaque veteris necessitudinis memor
patrem precibus exoravit, ut eum in gra-
tiam reciperet, licèt castris ab eo exutus,
atque in fugam compulsus esset: quin etiam
eodem erga illum studio incitatus patrem D
post sæpe illi insidias molientem ab incœpto
non solùm deterruit, sed etiam fidelem
sperans fore, Ducem Brixiæ creandum cu-
ravit, Pertharito sæpe monente, videret,
quid pararet: non enim sibi ipsi amicum
beneficio devincire, sed inimicum in exi-
tium suum præsidiis haud modicis confir-
mare: regnum illum novo Brixianorum,
quorum maximæ semper inter Longogardos
copiæ fuerint, auxilio tentaturum. (50)
Ut Joannes, sic Cono adversa per totum
pontificatum valetudine est conflictatus;
Cono verò, cum se morti propinquum vi
deret, clero, & monasteriis ingens auri
pondus legavit: cujus cupiditate incensus E

Paschalis Archidiaconus literas ad Joannem
misit, (51) qui paullo ante Theodoro mor-
tuo subrogatus Ravennam Exarchus adve-
nerat: atque ei grandem se pecuniam datu-
rum, si ipsius beneficio pontificatum obti-
nuisset, ostendit. Qua re cognita, Joannes
judicibus suis, quos paullo ante Romam
ad jus dicendum miserat, imperavit, ut Co-
none mortuo, omni ope Paschali subrogan-
do adessent. Conone inde XI. Kal. Octo-
bris extincto, Civitas in duas, ut ante,
partes concessit, ac Theodorum Archi-
presbyterum, & Paschalem Archidiaconum
Pontifices legit: atque una pars interiora
Patriarchii, altera verò exteriora insedit.
Gliscente verò certamine, atque altera al-
teram de loco pellere contendente, primo-
res judicum, exercitus, Cleri, & populi
saniore consilio usi ad sacrum Palatium
perrexerunt, ac quo modo cœptæ occur-
rendum esset seditioni, consultare cœpe-
runt: ac demum expedito consilio Sergium
Presbyterum Pontificem designarunt. Quip-
pe ex media populi turba arreptum in ora-
torium beati Cæsarii, quod erat intra Pa-
latium, deinde in Lateranense Patriarchium
cum faustis clamoribus perduxerunt, &,
foribus, quæ clausæ erant, effractis, in-
gressi sunt. Ea re cognita, Theodorus su-
bitò se abdicavit, atque ultro Sergium ado-
ravit. Paschalis autem spe sua se frustra-
tum dolens, subitò Exarchum cum suis ju-
dicibus Romam auxilio advocavit, & coa-
ctus inde se abdicavit. Exarchus spe præ-
mii excitatus tanta celeritate, tantoque
silentio ad Urbem accessit, ut neque vexil-
la, neque exercitus solito in loco occurre-
re solemnis honoris caussa potuerit, sed vix
extra portas obvius fuerit. Ingressus autem
Urbem, cum Sergium ab omnibus coli,
eundem omnium studiis defendi videret,
Paschalem reliquit: verùm, ne frustra Ro-
mam venisset, pecuniam à Paschali pro-
missam à Sergio flagitavit. Cui Sergius ve-
hementer ejusmodi petitione offensus re-
spondit, talem pecuniam se neque solvere
æquum esse, neque, si æquum esset, facul-
tatem suppetere: &, ut hominis animum
permoveret, canthara, & coronas aureas,
quæ ante aram, & Confessionem S. Petri ab
antiquo pendebant, demi jussit, & pignori
tradi: neque propterea quidquam profecit.
Reverso inde cum ingenti pecunia Raven-
nam Exarcho, Sergius VIII. Kal. Januarii 688
consecratus est. Eo anno Theodoro Ar-
chiepiscopo cum mala clericorum Raven-
natum gratia mortuo, Damianus sublectus
(52) exemplo ejus Romam venit, atque à
Sergio consecrationem accepit, & solemne
obsequium præstitit. Postero, Paschalis fal- 689
sæ religionis convictus depulsus est ab offi-
cio

Theodorum Exarchum Missos, *ut mos erat*, & clarè testatur Petrus de Marca *De Concord.* cap. 9. num. 10. Eadem tradunt Baronius, & Pagius.

(48) Malè hic calculos inivit Sigonius, dum enim Indictionem XIV. cum Septembri conjungit, procul dubio hæc ad annum superiorem 685., quo verè obiit *Constantinus Pogonatus*, adnotare debuerat.

(49) Hoc addidit Sigonius Bononiensi Editioni; sed anno 681. creatum Archiepiscopum Benedictum statuit Papebrochius in Exegesi

(50) Paulus Diaconus lib. 5 cap. 36. Editionis Mediolanensis hæc refert.

(51) Huic *Joanni* Exarcho cognomentum erat *Platyn*, & *Theodoro* hoc anno mortuo successit, ut tradit Anastasius in vita Sergii, ex quo universa, quæ hic narrat, descripsit Sigonius.

(52) Ex Agnelli Chronologia, à Cl. Bacchinio illustrata, constat triennio post adhuc in vivis fuisse *Theodorum*, mortuum solemmodo anno 691. die 18. Januarii. *Damianus* verò eodem illo anno die 24. Octobris ad Ravennatis Ecclesiæ regimen fuit delectus. Quod ait Sigonius, malà Clericorum Ravennatum gratià mortuum *Theodorum*, in ejusdem laudem redundat; Schismati enim, cui illi addicti erant, adversabatur.

cio Archidiaconatus, atque in monasterium
trusus. Cradualla item rex Angliæ, & Offa
rex Cantuariorum Romam religionis caus-
sa profecti à Sergio in monachos sunt at-
690 tonsi. (53) Anno inde sexcentesimo nona-
gesimo Pertharitus rex vitam reliquit. (54)
Cunipertus autem filius regnum continua-
vit, atque Hermelindam ex Anglosaxonum
genere sibi matrimonio copulavit.

FL. CUNIPERTUS REX SOLUS.

Mutata est inde & Ecclesiæ, & Regno
fortuna, ac veteres seditiones, & an-
tiqua dissidia instaurata. Quippe & Justi-
nianus Imperator adversus Pontificem, &
Alahis Dux adversus regem hostilia machi-
nari intestinis tumultibus omnia miscue-
runt. Ceterùm Imperatoriæ alienationis hæc
691 fuit caussa. Justinianus postero anno à suis
depravatus Concilium Constantinopoli ha-
buit: atque ei capita quædam contra Ec-
clesiasticum ritum assinxit. (55) Cui Con-
cilio cum apocrisarii Pontificis per impru-
dentiam subscripsissent, Sergius Pontifex,
fallacia cognita, subscribere noluit. Ea de
re Justinianus usqueadeo est offensus, ut ab
Ecclesia Romana, quam hucusque enixè
defenderat, se removerit. Itaque dolori in-
692 dulgens proximo anno Constantem avum
imitatus, Sergium Magistrianum Romam
misit, negocio dato, ut Joannem Portuen-
sem Episcopum, & Bonifacium Sedis Apo-
stolicæ consiliarium caperet, & ad se per-
duceret: qui profectus prosperè imperata
perfecit. Regnum verò idem, qui antea,
perfidiæ, atque impotentiæ morbus inces-
sit. Quippe Alahis acceptorum beneficio-
rum, ac fidei regi datæ oblitus, Cuniper-
tum de regno extrudere cogitavit: &, Al-
done, ac Grausone fratribus, Civibus Bri-
xianis summæ potentiæ viris, aliisque Lon-
A gobardis consilii sui in societatem ascitis,
capiato tempore, quo Cunipertus ab omni-
bus insidiis securus, Papiensi fortè ab Urbe
recesserat, Papiam introivit, regiaque, cu-
stodibus perterritis, in potestatem adducta,
salutari se regem jussit. Qua re Cunipertus
exanimatus, inops consilii in Comacinam
insulam sese abdidit, ibique opere se, ac
præsidio communivit. Ceterùm quo scelere
sibi regnum Alahis vindicavit, eodem quo-
que administrare instituit. Præerat eo tem-
pore Ecclesiæ Papiensi Damianus singularis
sanctitatis, atque doctrinæ vir. Is, cum
Alahim regiam occupasse videret, ne ipse,
aut Ecclesia sua detrimenti aliquid caperet,
B Thomam Diaconum prudentem, ac reli-
giosum virum ad sacram salutationem offe-
rendam misit. Thomas profectus nunciari
Alahi jussit, se pro foribus stare, & ab
Episcopo benedictionem afferre. Tum Ala-
his, qui præcipuum in clericos gerebat
odium, responderi imperavit, si munda
fœmoralia haberet, intraret, sin minus,
foris se contineret. Tum Thomas: nuncia-
te, inquit, me fœmoralia munda habere,
quia hodie bene lota induxi. Quod cum
nunciatum Alahi esset: Atqui ego, inquit,
non de fœmoralibus loquor, sed de iis,
quæ intra fœmoralia continentur. Thoma
verò hanc Dei, non illius curam, & co-
C gnitionem esse subjiciente, Alahis ad se ve-
nire hominem jussit, atque asperis, & con-
tumeliosis verbis excepit: quin etiam, ut
Arrianus, Antonino Bergomati Episcopo
Farrensem Basilicam, redditusque ejus à
Grimoaldo attributos eripuit. Quibus, aliis-
que similibus facinoribus plerique commoti
Cuniperti desiderio flagrare, ipsumque odio
habere cœperunt. Accessit etiam Aldo,
qui privata injuria insidiarum sibi medita-
tarum exacerbatus, Cunipertum in regiam
reducere destinavit. Itaque, Grausone fra-
tre

(53) Valde hallucinatum fuisse arbitror hoc loco
Sigonium. Neque enim *Cradualla*, seu *Ce-
duald*, ut eum vocat Beda, in Monachum
attonsus est, nec *Offa* quispiam Cantuario-
rum Rex hoc anno Romam pervênit. De
*Ceduald*o idem Beda & Paulus Diac. lib. 6.
cap. 15. fidem faciunt, Romam hoc anno
delatum baptismum à Sergio suscepisse,
sed adhuc in Albis constitutum ad cœlestia
Regna migrasse testantur. Diem etiam Bap-
tismatis, nempe Sabbatum Sanctum, &
diem mortis, scilicet duodecimum Calend.
Maji, Beda lib. 5. cap. 7. adnotavit, nihil
prorsus innuens de inito Monachatu. *Offa*
verò filius *Sigheri* Regis Orientalium Saxo-
num, attonsus verè fuit in Monachum,
sed anno 709., teste Beda lib. 5. cap. 20.,
ubi narrat „ Coinredum, qui Regno Mer-
„ ciorum nobilissimè tempore aliquantu præ-
„ fuerat, venisse Romam, ibique attonsum,
„ Pontificatum habente *Constantino*, ac Mona-
„ chum factum... Venisse autem cum illo &
„ *Offam*, juvenem amantissimæ ætatis, &
„ venustatis, totæque suæ genti ad tenenda
„ servandaque Regni sceptra exoptatissimi,
„ qui pari ductus devotione mentis, reliquit
„ uxorem, agros, cognatos & patriam pro-
„ pter Christum & propter Evangelium...
„ & ipsum quoque attonsum in Monachico
„ habitu vitam complevisse. Eadem refert
Mabillonius in Annal. ad hunc annum.
Sigonius, qui hæc addidit Bononiensi Edi-
tioni, nomina, res gestas, & annos con-
fudit.

(54) Scriptores passim decem & octo annos Re-
gno *Pertharito* attribuunt, freti testimonio
Pauli Diaconi, qui libro quinto cap. 37.
id expressè testatur. Attamen germina
D mens Pauli non ex hoc loco, sed ex capi-
te superiori 35. haurienda est, ubi rem
hanc diligentiùs pertractat, annosque di-
stinguit, quibus *Pertharitus* tum solus, tum
unà cum filio Regnum administravit; ait
enim: *Bertaridus, cum solus per annos septem
regnasset, octavo jam anno Cunibertum filium
suum in Regno consortem ascivit, cum quo pa-
riter per decem annos regnavit.* Ex hac lo-
quendi formola liquidò patet, octavum
annum, & vix inceptum fuisse, & esse
computandum in decennio Societatis cum
Cuniberto; alioqui vel integris octo
annis ante, vel undecim post initum con-
sortium regnasse asserendum foret, contra
Pauli ipsius apertissimam narrationem.
Clarè igitur hinc constat decem & septem
tantummodo annos in recepto Regno *Per-
tharitum* perdurasse, quod optimè intelle-
xit Sigebertus; solum hunc annorum nu-
E merum eidem assignans. Jam verò cùm ex
Diplomate *Cuniberti* ad annum 679. supe-
riùs relato evincatur eundem adscitum
fuisse à Patre in Regni partem ante no-
nam diem Novembris anni 668., decimus
annus Consortii anno 678. complebatur;
ac proinde eodem anno ereptum è vivis
fuisse *Pertharitum* dubitari non potest.
Biennio igitur erravit Sigonius.

(55) De hoc Conciliabulo, quod *Erratica*, seu
Quinisexta Synodus appellatur, fusè disse-
runt Baronius ad annum 692., Labbeus Tom.
VI. Concil., aliique. Quo anno celebra-
tum fuerit, plurimùm dissentiunt Scripto-
res; omnium sententias expendit Pagius ad
annum 692., statuitque huic verè anno
691. assigendum. Sed de his inferiùs ad
annum 707. sermo redibit.

œ assumpto, Alahim pro intimæ familia-
ritaris necessitudioe adiit, ac, quin tu, in-
quir, Alahis, Urbe tandem securus egrede-
ris, atque animi eaussa venatum io sylvam
eum tois juvenibus abis, nobisque, qui ex
te toti pendemus, Urbis, ac regiæ custo-
diam tradis? Quod si feceris, pro certo
spondemus, oos caput ad te Cuniperti re-
laturos, & te omni tandem timore libera-
turos. Probavit Alahis quod Aldo admo-
nuit, & primo quoque tempore ex Urbe
io maximam sylvam venationis caussa pro
cessit. Quo facto, Aldo ad Cunipertum se
eootulit, ac, suppliciter veoia erroris sui
petita, insidiisque tyranni patefactis, Urbem
se illi tradere paratum esse ostendir, si cer
ta die propius accessisset. Cunipertus, gra-
tus actis, libroti animo conditiooem acce-
pit, ac eonstituta die ad Urbem prodiir:
rreeptusque ab Aldone, regiam sioe ullo tu-
multu recuperavir. Cunipertum in regiam
reversum statim clerici omoes, Episcopique
complexi sunt. Tum Aldo ouociari Alahi
in sylvam jussit, eumulatè se, quæ promi-
serat, explevisse, non eoim Cuniperti caput
solum, sed totum etiam corpus habere in
potestate, siquidem ipsum in regia esse.
Eo Alahis nuncio attooitus, multa, gravia
que ei est comminatus. Bellum inde para
tutus in Istriam iter instituit, atque in iti
nere Vieetiaio, & Tarvisium amicitiam
suam repudiantes vi, alias Urbes blanditiis
sibi adjunxit: & oovo astutiæ genere Foro
juliensem exercitum ad se traduxit. Quip
pe eum ad Pontem Liquentiæ nactus, ut
miles quisque trajiciebat, sacramcotum sibi
dicrre jussit, cavens oe q is regressus rem
patefaceret, ae reliquos, qui traosituri erant,
à transito deterreret. Neque ita multò post
firmo instructus exercitu adversus Cuniper
tum processit, ae eastra ad Abduam in Cam-
po Coronatæ locavit. Qua re cognita, Cu-
nipertus, copiis impigrè comparatis, &
ipse contra eum ire perrexit. Ibi, cum
in conspectu exercitus e'ent, Cunipertus
Alahim misso nunciu ad rem singulari diri-
meodam certamioe provocavit: quod Alabis
respuit, roboris Cuniperti, atque audaciæ
reeorditus. Itaque in summi prælii easum
instructæ acies sunt. Cum verò jam prope
esset, ut utrioque coneurreretur, Zeno Dia
coous vicem regis solicitus ipsum eonvê-
nit, atque ita dixit: Domine rex, omnis
vita nostra in salute tua consistit: quia, si
tu io acie cecideris, omnes nos tyrannus
Alahis per summos eruciatus oecabit. Quin
tu igitur mibi ornatum regium tradis, &
ego maoum cum illo eooseram? Nam, si
ibi ego periero, ro facilè caussam recupe-
rabis tuam; si vicero, major ex victoria
servi tui in te gloria redundabir. Quod ubi
Cunipertus audivit, haudquaquam se per-
missurum esse respondit: verùm paucorum,
qui aderant, amicorum precibus, & lacry-
mis victus demum eoncessit, ac loricam,
galeam, ocreas, cereraque sua arma Dia
cono tribuit, atque eum pro se io prœlium
misit. Erat ejusdem staturæ, & habitus:
itaque cum esser de rentorio armatus egres
sus, ab omnibus pro rege acceptos est.
Commissum inde prœlium, & totis utrin-
que viribus decertatum est. Ceteris stre-
ouam operam in sua quoqua parte navan-
tibus, Alahis opimum deeus expetens,
acriter io eam se præcipuè intulit, in qua
stare regem existimavit: ac Diaconum unum
specie armorum deceptus telo appeteos in-
terfeeit, ac statim jacenti caput præcidi,
ac pilo ad rerrorem hostibus incotiendum
jossit præfigi. Verùm ubi dempta casside
clerieum se pro rege vidir intermisse, ira
furens: Malum clericis omnibus, ioquit, si
quandò integram victoriam comparavero.
Cunipertus autem ut suos eodem errore
ductos in fugam se dare præcipites sensit,
oudato capite sese ostentans, eos à fuga re-
tiooit, ae bene sperare de tota victoria
jussir. Post paucos inde dies iterum exer-
eitus io prœlium prodierunt: aote verò,
quàm confligerent, Cooipertus rursus Ala-
him, aum viritim dimicare veller, provo-
cavit, verùm oihil obtiouit. Pugnatum est
inde ab utraque parte maximo armorum,
& animorum ardore: ac, oeutra parte ce-
denre, magna strages est edita. Tandem
penes Cuoipertum victoria stetit: oam &
Alahis interemptus, & exercitus ejus in
fugam aversus, & qui à ferro iotegri re-
manseruot, dum fugam capesserent, cœcis
amnis gurgitibus hausti suor. Deleto Alahi,
Cuoipertus victorem exercitum domum re-
duxit, ae Zeoonem Diacooom funere sepe-
liri honorifico jussir: (56) & regnum iode
quietè, ac sanctè administravir. In Campo
Coronatæ, ubi prosperè pugnaverat, mo-
nasterium ab eo D. Georgio ædificatum,
& Farreosis Basilica Antonino Episcopo
Bergomari restituta: & præter alios Comen-
sis, ac Mutineosis Episcopi possessionibus
decorati. Justinianus autem Joaone, & Bo-
oifacio captis oon conrenros, iracuodia sti-
mulante, postero aono Zachariam Proto- 693
spatharium Romam ire, ac S rgium ipsum
eodem modo prehendrre, atque ad se per-
duecre imperavit. Alienus Protospatharii
in Urbem adventus omnium io se animos,
oculosque Italicorum convertit. Itaque,
eum Romani rem mirati, iosidias capiti
Pontifieis parari haud obscuris suspieio-
oibus distulissent, repenre exercitus Raven-
nas, & Pentapolitanus, & finitimarum re-
gionom exeitus Pontificis protegendi eaussa
Romam versus iter ingressus est. Quod ubi
Zacharias audivit, in timorem propriæ sa-
lutis adductus, protinus ad Pontificem se
recepit, atque ad pedes prostratus veniam
supplex oravit, &, ne furori militum sese
dederet, obsecravit. Exercitus autem per
portam Ostiensem ingressus processit ad La-
teraoum, Pontificem visere gestieos, quem
rumor ioerebuerat, superiore oocte navi im-
positum Constaotinopolim esse devectum,
ae januas elaosas nactus, fores se molitu-
rum, oisi repenre aperirentur, est commi-
oatus. Quod ubi Zacharias srnsit, sic ani-
mo est coosternatus, ur præ metu se sub le-
cto Pontificis occultarit, ac propè de pote-
state decesserir. Qua re aoimadversa, Pon-
tifex eum io lucem exire, ac bonum habe-
re animum jussir. Inde ad placaodum Pro-
fectus exereitum, pro Basilica Theodori
Pontificis patefactis valvis assedit, ac mili-
tibus, & populo sedato, quòd pro salute
sua tanta alacritate arma sumpsissent, gra-
rias

(56) Hæ: Paulus Diaconus refert lib. 5. cap. 40. & 41.

tias egit. Neque tamen milites ante excedere Urbe voluerunt, quàm Zachariam inde conviciis, & contumeliis exegerunt. (57)
694 Biennio insequenti hæc inter Longobardos
695 administrata. Romualdus Beneventi Dux parato exercitu in Calabriam, Provinciam Imperatoris, irrupit, & Tarentum, Brundusium, atque omnem circumjectam regionem præsidiis vacuam nactus, imperio suo adjunxit, ac mox moriens Ducatum magna parte auctum filio Grimoaldo reliquit; qui post ei per triennium præfuit. (58) Tumultus etiam haud contemnendus in Ducatu Forojuliensi est excitus. Ea ditio jampridem à Vectaro ad Landatum, à Landaro ad Rodoaldum pervenerat. Cum autem fortè Dux Rodoaldus Urbe Forojulii abesset, Ansfridus quidam è castro Reuma (59) Ducatum sine Regis auctoritate invasit. Qua re cognita Rodoaldus attonitus perrexit in Istriam, atque inde, navi conscensa, Ravennam, & Ravennâ Papiam confugit ad Regem. Ansfridus autem superbia, ac libidine elatus Forojuliensem ditionem sibi vindicasse haud satis habuit, quin etiam Regnum ipsum aviditate devoravit; verùm in ipso rerum apparatu Veronæ captus, & ad Regem perductus meritas væsaniæ suæ pœnas luit: quippe luminibus orbatus in exilium est projectus. Inde Forojuliensem Ducatum Aldo Rodoaldi frater suscepit, eumque per septennium tenuit. Cunipertus autem Rex Aldonem, & Grausonem suspectos babens, eos tollere de medio cogitavit, idque fortè cum uno homine stratore suo communicavit. Casu autem accidit, ut, cum illi de more ad Regem venirent, ab ignoto homine iniqua de Regis adversus se voluntate commonefacti sint. Quo cognito, ambo confestim incolumitatis gratiâ ad aram se S. Romani Martyris proximam receperunt. Quod ubi Rex audivit, in eam opinionem venit, consilium ab eis suum esse præreptum. Itaque ira furens Stratorem, qui id enunciasset, arguere; Stratore verò se cum aliquo loquutum esse negante, atque id ipsum assidua apud illum præsentia confirmante, de Aldone, & Grausone, undenam voluntatem suam intimam perspexissent, jussit exquiri: illis verò se à claudo quodam fortè obviam facto accepisse dicentibus, malignum eum fuisse spiritum credidit: memor, se consilium suum cum Stratore communicantem, præsenti muscæ crus succidisse: atque eos, venia data, dignos, qui in amicitiam restituerentur, putavit.
(60) Sequenti anno Sergius Pontifex ægrè 696
ferens, Aquilejensem Ecclesiam tria Chalcedonensis Concilii capita reprobare, Conventum Aquilejæ convocandum curavit: atque omnes, qui convenerunt, Episcopos auctoritate sua ad ea accipienda, tanquam cum Catholica doctrina congruentia, perpulit. (61) Interim tumultus alius gravior in Regia Constantinopolitana exortus totum Imperium perturbavit. Quippe Leontius Præfectus militum, seditione in populo concitata, Justinianum Imperatorem omnia alia metuentem comprehendit, ac, mutilato ad contumeliam naso, propè exanguem Chersonem in Pontum relegavit, & Imperium, Callinico Patriarcha probante, invasit. (62) Trien-

(57) Ex Anastasio in vita Sergii, hæc narrat Sigonius.

(58) *Grimoaldus*, *Romualdi* Pater, Ducatum Beneventanum inierat anno 647., ut superiùs statuimus. Annis autem XXV. in eo Principatu illum perdurasse Paulus Diaconus lib. 4. cap. 47. testatur, in iis procul dubio recensens novem etiam annos, quibus Langobardorum Regno præfuit usque ad annum 671. *Romualdus* post Patris mortem sexdecim annis Principatum gessit, teste eodem Paulo lib. 6. cap. 1. Memorati autem anni inchoari non possunt à tempore, quo relictus est à *Grimoaldo* (ad Regnum Langobardicum properante) Dux Beneventi, tum ob testimonium ipsius Pauli viginti quinque annos Ducatus *Grimoaldo* assignantis, tum ob alias rationes, quas eruditè profert Bollandus in Commentario prævio ad vitam S. Sabini, die IX. Februarii num. 14. & 16. Itaque, cùm anno 671. *Grimoaldus* Pater obierit, sexdecim anni *Romualdi* anno 687 explentur, adeòque plurimum hallucinatus est Sigonius, qui *Romualdi* mortem ad annum usque 695. differt.

(59) *Reumam* appellatum esse hoc Castrum docet Anonymus Mediolanensis in Dissert. Chorograph. Italiæ medii ævi num. 72. & 73.

(60) Leguntur hæc in Paulo Diacono lib. 6. cap. 6.

(61) Scriptorum hactenus communis sententia fuerat, Aquilejensem Ecclesiam diu in Schismate pertinacem ob tria Capitula Calcedonensis Concilii, nonnisi sub Sergio Papa ad Apostolicæ Sedis obedientiam, ejurato errore, fuisse restitutam. Eminentissimus Norisius in Dissert. de V. Synodo cap. 9. longè ante hæc tempora reconciliatos fuisse Ecclesiæ Romanæ Aquilejenses Episcopos ex eo tuetur, quòd Synodo Lateranensi anno 649. habitæ subscriptus legatur *Maximus Aquilejensis Episcopus*, & in Concilio VI. Oecumenico Constantinopolitano anno 680. celebrato: *Agatho Episcopus Sanctæ Ecclesiæ Aquilejensis*. Attamen doctissimus Scriptor ad hoc asserendum ductus est falsa persuasione, quòd memorati Episcopi Aquilejensi Ecclesiæ verè præfuissent, minimè distinguens Aquilejam novam, idest Gradum, à veteri Aquileja; eundemque errorem secutus est etiam Pagius ad annum 698. Certum autem est, tum *Maximum*, tum *Agathonem*, non Aquilejensis, sed Gradensis Ecclesiæ Episcopos extitisse, qui se Aquilejenses quoque inscribebant. Ughellus eosdem in seriem Aquilejensium Episcoporum intrudere conatus est, sed infeliciter, ut in adnotationibus ad eundem manifestum fit. Gradenses Episcopos fuisse, *Maximum*, & *Agathonem* Ughellus ipse fatetur, qui eos in Catalogo Gradensium Antistitum apertè recenset. *Agatho* verò se ipsum prodit in eodem Concilio Constantinopolitano, cui subscriptus legitur *Episcopus Aquilejensis Provinciæ Istriæ*, qua designatione veterem Aquilejam in Austria comprehensam excludit, ac dilucidè ostendit, Episcopos Gradensis Urbis, quæ Istriæ Provinciæ suberat, se se Aquilejenses appellasse. Itaque inconcussum manet, nonnisi sub Sergio rediisse ad fœdus cum Romana Sede Aquilejensem Ecclesiam. Malè tamen Sigonius Concilium hoc Aquilejense anno 696. consignat, cùm illud anno 698. Sigebertus, Baronius, Pagius, Labbeus, aliique passim adscribant. Egregiè hanc historiam illustrat Cl. P. Bernardus Mariæ de Rubeis loco laudato Cap. XIX., quem vide.

(62) Etiam in anno occupati à *Leontio* Imperii errat Sigonius, cùm id contigisse circa Septembrem anni superioris 695., ex Nicephoro, aliisque Græcis Scriptoribus, Baronius, Pagius, cæterique testentur. Emendandus quoque est annus depulsi *Leontii*, ac suffecti in Imperio *Tiberii Absimari*, cùm id peractum constet triennio post, idest anno 698., non sequenti, quo rectè Sigonius id retulisset, nisi anno uno in *Leontii* exordio errasset. Omittit hoc loco narrare Sigonius Conciliabulum Aquilejæ celebratum anno 698. contra V. Synodum. Ejusdem meminit tum Beda,

697 Triennio post Leontius Imperator patrati A
698 sceleris pœnas dedit. Nam per tumultum à
699 Tiberio Absimaro captus, & pariter naso
multatus in carcerem est conjectus. Impe-
700 rium idem Tiberius tenuit. Annus septia-
gentesimus nulla re memorabili fuit insigois.
701 Proximo, Sergio Pontifice mortuo, Joannes
Sextus sublectus, quo sedente, Petrus item
Aquilejensem gubernavit Ecclesiam. (63)
Theophylactus Patricius, Exarchus ab Im-
peratore in Italiam destinatus. Is cootra
coosuetudinem Romam ante, quàm Ra-
702 veonam, sequenti anno advectus, non levem
animis hominum suspicionem injecit, ne
quid Pootifici insidiarum occultè meditare-
tur. Itaque, adventu ejus cognito, confe- B
stim Romam militares, ut paullo aote, co
piæ coovolaruot, ut eum, antequam cogi-
tata aggrederetur, opprimereot. Verùm
Pontifex, ne qua per tumultum militarem
committeretur cædes, portas Urbis ad ex-
cludendos armatos occlusit: ac Sacerdotes
ad sedandum militum furorem obviam misit.
Inanem autem fuisse suspicionem post res
ipsa edocuit: oam Exarchus, rebus Romanis
compositis, Ravennam inde se tacitus con-
703 tulit. (64) Eo verò, qui insequutus est,

anno Cuoipertus excessit è vita, (65) Luitperto filio Rege instituto, atque Asprando summæ oobilitatis, ac sapientiæ viro pueri tutore relicto. Fuit Cunipertus, ut inquit Paulus, (*) vir mira elegaotia vitæ, ac morum suavitate ornatus, atque in bello audaciæ singularis, in primisque Catholicus: quæ laus superiorum Regum paucissimis contigit.

FL. LUITPERTUS REX.

ASprandus Regnum, Luitperti pueri nomine, octo mensium spatio ut pacatè, sic sanctè, administravit. Quibus exactis,
sequeoti anno Ragumbertus, qui fuerat Gun- 704
deberti Regis filius, Taurinatium Dux, arma paravit, patrii Regoi recuperandi occasionem sibi ex infirma Luitperti ætate oblatam ratus. Quod ubi Asprandus cognovit, Rotharito Duce Bergomati, atque Laudensi in auxilium evocato, in agro Novariensi occurrit. Ibi summo prœlio depugnatum. Ragumbertus, Asprando, & Rotharito superatis, mox magna vi Regnum invasit. (66)

FL.

Beda, tum Paulus Diaconus lib. 6. cap. 14. Postquam enim narravit occupatum à Tiberio Absimaro Græcum Imperium, statim subjungit: *Hoc tempore Synodus Aquilejæ facta ob imperitiam fidei, quintum universale Concilium suscipere diffidit, donec salutaribus Beati Papæ Sergii monitis instructa, & ipsa cum cæteris Christi Ecclesiis annuere consentit.* Eadem tradit Anastasius in vita Sergii. Quæ circa tempus hujus Concilii disputata sunt inter Scriptores, refert Cl. Blancus in adnotationibus ad memoratum Pauli Diac. caput. Pagius & Labbeus Tom. VI. Concil. ad annum 698. constanter id statuunt. C

(63) Cur hoc loco Sigonius inseruerit hujus *Petri* memoriam, prorsus ignoro; ejus enim exordium ad annum 670. jam statuit. Cæterùm admodum per hæc tempora perturbata est in Ughello Aquilejensium Patriarcharum Chronologia. Hunc enim *Petrum* Aquilejensi Ecclesiæ datum Antistitem anno 670, mortuumque post annos 14. Sedis, atque ideo anno 684, tradit idem Ughellus. Repugnat huic opinioni auctoritas Pauli Diaconi, qui lib. 6. cap. 33. ereptum è vivis *Petrum* Aquilejensem Patriarcham scribit *his diebus*, quibus Justinianum Imperio restitutum decessisse ante narraverat. Cùm igitur Justinianus à Philippico trucidatus fuerit anno 711. eo quoque anno defunctus *Petrus* credi debet. Si vera essent, quæ exaravit Auctor vitarum Antistitum Aquilejensium, a Cl. Muratorio editus in Anecdotis, ac recusus in XVI. vol. *Rer. Italicarum*, Initium Sedis *Petri* Patriarchæ hoc anno 701. statuendum foret. Siquidem ibidem decem tantùm anni Episcopali ejusdem regimini tribuuntur, ac proinde optimè hæc Epocha cum Paulo Diacono conveniret, qui anno 711. illius obitum refert; sed aliunde ingens hiaret lacuna inter geminos Joannes, quos ab anno 660. per decem & novem annos Aquilejensis Ecclesiæ regimini præfuisse superiùs jam diximus, usque ad Petrum anno 701. electum, cùm per annos duos supra viginti nullus intermedius occurrat Episcopus. Itaque dicendum est, multò ante hunc annum renunciatum fuisse *Petrum* Aquilejensem Antistitem. Id sane probabilius censeo, cùm Dandulus col. 128. præfedisse *Petrum* in Aquilejensi Ecclesia referat iis temporibus, quibus *Tiberius Absimarus* Imperium obtinuit, nempe anno 698, inquiens: *Eodem tempore Petrus Aquilejensem gubernabat Ecclesiam.* Hæc autem verba clarè indicant ad superiores annos illius inaugurationem esse referendam. D E

At cui anno figenda sit ejusdem electio, silente Aquilejensi historia, securè decerni nequit. Hoc certum reor, memorato Præsuli gloriam tribuendam, quòd pertinax per tot annos schisma aboleverit, & Sergio damnationem trium Capitulorum suadenti paruerit; cum enim ante annum 698. quo Beda, & Paulo Diac. lib. 6 cap. 14. testibus celebratum est Aquilejense Concilium, illi Ecclesiæ præfuerit, nec obierit, nisi anno 711., constat eundem auctorem fuisse, ut Aquilejensis Metropolis cum Romana tandem conciliaretur.

(64) Hæc ad annum 701. refert Baronius, sed cùm Joannes VI. eaeunte solummodo Octobri mense inauguratus fuerit Summus Pontifex, vix credi potest, intra reliquos duos menses peracta ea omnia fuisse, quæ ipsemet narrat, perlatum videlicet ad *Tiberium* Imperatorem nuncium novæ hujus electionis; missum Romam *Theophilactum*; commotam Italiæ militiam in *Joannis* subsidium; coactum denique Exarchum Ravennam se recipere. Melius igitur Sigonius adventum *Theophilacti* Exarchi ad Italiam gubernandam in sequentem hunc annum 702. protrahit, eique consentiunt Panvinius, Scaliger, aliique passim. Anastasius narrat hæc omnia in vita Joannis.

(65) Hoc eodem anno mortuum *Cunibertum* tradit Baronius, sed citra verum; cùm enim supra ostenderimus ex Diplomate *Cuniberti* ejusdem, a Mabillonio relato in calce Tomi primi Annalium Benedict., annos decem, quos cum filio *Cuniberto Pertharitus* regnavit, expletos esse anno 788., duodecim inde anni post Patris mortem *Cuniberti* Regno à Paulo assignati in annum 700. recidunt, quo obiisse dicendum est cum Hermanno Contracto, Pagio, Blanco, aliisque. Triennio igitur erravere Sigonius, & Baronius.

(*) Lib. 6. cap. 17.

(66) Sigebertus id accidisse narrat anno 700. sed cum in serie præcedentium Regum uno anno errasse deprehendatur, in annum sequentem 701. differenda est *Ragumberti* irruptio in *Luitperti* Regnum. Paulus Diaconus lib 6. cap 18., nonnisi elapsis octo mensibus post mortem *Cuniberti*, motum contra *Luitpertum* Regè à *Ragumberto* bellû tradit itur. Cùm igitur *Cunibertus* obierit anno 700 jam provecto ultra medium (ut locus fiat decem & septem annis, quibus regnavit), *Ragumbertum* anno tantùm sequenti 701. Regnum invadere potuit, ut Hermannus quoque Contractus affirmat. Præterea id exigit Chronologicus ordo, ut elapsis duodecim

annis

FL. RAGUMBERTUS REX.

RAgumberto verò rerum potiente, Gisulfus Dux Beneventanus, qui Grimoaldo suffectus fuerat, valido cum exercitu Campaniæ fines ingressus, omnia igne, ferroque vastavit, atque ingentem pecoris, majoremque hominum prædam abegit, usque ad Horrea, nomen id loci erat, nemine resistente, progressus. Quod ubi ad aures Joannis Pontificis accidit, viribus Civitatis diffisus, quod ipse præstare poterat, ad preces se contulit, ac, Sacerdotibus obviam cum amplissimis muneribus missis, ut retrocederet, ac captivos restitueret, impetravit. (67)

FL. ARIPERTUS II. REX.

EOdem anno, mortuo Ragumberto, Aripertus filius suscepit Regnum. (68)
705 VIII. inde Idus Januarias Joannes Pontifex naturæ concessit, atque ejus locum Joannes VII. tenuit. Aripertus Rex, ut securitatem sibi, ac Regno pararet, bellum Luitperto Regi, quem Regno pater ipsius Ragumbertus expulerat, internecinum redintegravit. & cum eo, & Asprando, & Rotharito partes ejus tuentibus summo apud Papiam prœlio decertavit. In eo Luitpertus puer captus. (69) Asprandus, & Rotharitus fugati, ille in Insulam Comacinam, hic Novariam se recepit. Inde arma ad Asprandum, Rotharitumque debellandum translata. Laude capta, Bergomum obsidione est cinctum, eoque ingenti bellicorum tormentorum mole expugnato, Rotharitus captus, atque in Taurinos in exilium actus. Postremò exercitus adversus Asprandum in Comacinam missus, Oppidum circumsedit, atque Asprando elapso in ditionem redegit, idque sine cunctatione subvertit. Quibus rebus prosperè gestis, pulcherrimam inde victoriam tetra animi impotentia deformavit: nam & Luitperto Regi innocenti vitam ademit, & Sigiprando, Asprandi filio, oculos eruit, & Theoderatæ uxori, atque Aurunæ sorori miserandum in modum nasum, aurésque vulnere fœdissimo detruncavit. Luitprando tantùm puero ignotum, & ad patrem, qui in Bajoariam exulatum contenderat, se conferre permissum. Eodem anno Ferdulfus, qui, mortuo Aldone, Ducatum Forojuliensem susceperat, Sclavos, qui in Ducatum irruperant, temere aggressus, se cum tota Forojuliensium nobilitate pessundedit. Ex ingenti numero solus Munichis, Petri Forojuliani, & Ursi Cenetensis Ducum pater, evasit. Is, cum de equo dejectus esset, manibus licèt vinculis impeditis lanceam ei, qui se vinxerat, abstulit, atque, eo vulnerato, se per aspera, ac prætupta loca dejecit. Ferdulfo suffectus est Corbolus; quo non ita multò post vita functo, Ducatum Rex ad Pemmonem traduxit: qui ex Ratberga uxore filios tres suscepit Rachim, Rathaitum, & Aistulfum. Quorum Rachis, & Aistulfus post ad regiam dignitatem evecti longè, latèque famam sui nominis extenderunt. (*) Aripertus, hac crudelitate remota, Regnum prudenter, & sanctè administravit. Ad ceteras Ecclesias, quas liberalissimè donavit, erga Romanam præcipuè munificus fuit: quippe sequenti anno Pon- 706
tifici multos fundos, & nominatim Patrimonium Alpium Cottiatum, à Rothari Rege ademptum, restituit: eamque donationem aureis literis exaratam ad Pontificem misit. (70) Eodem anno Justinianus, cum per decennium Imperio spoliatus exulasset, insidias Chersonensium, & Bosphoranorum metuens è Ponto profûgit: atque ad Trebellium Regem Bulgarorum se contulit: atque inde auxilio ejus Regnum recuperavit: & Leontium, ac Tiberium, qui sedem suam usurpaverant, captos in medio jugulari Circo præcepit. Callinicum verò Patriarcham luminibus exuit, ac Cyrum Abbatem, qui se exulem in Ponto aluerat, ei substituit. Hinc

annis *Ariperti*, & tribus mensibus *Ansprandi* a Paulo adnotatis, ad certum Regni *Luitprandi* initium anno 712. affixum perveniamus.

(67) Multò citiùs peractam hanc excursionem tradit Peregrinius in Historia Principum Langobardorum, recusa in Volumine II. *Rerum Italicarum* fol. 324, ubi sugillat Paulum Diaconum lib 6 cap. 27., & Anastasium, asserens non sub Joanne VI., sed V. id accidisse circa annum 685. Attamen, cùm ex Chronologia Ducum Beneventanorum, superiùs ad annum 695. ferrò discussa, dilucidè pateat, *Romualdum* filium *Grimoaldi* Regis Langobardorum usque ad annum 687. vitam produxisse; cùmque certum sit, *Grimoaldum II.* ejusdem filium tribus annis imperasse post Patrê, *Gisulphus* nonnisi anno 690. Beneventanam Principatum obtinuit, adeòque quinquennio ante in agros Romanos irrumpere minimè potuit. Itaque stat sua Anastasio fides, qui ad Joannem VI. hæc refert. Quo autem anno illius Pontificatus, *Gisulphus* hanc irruptionem molitus fuerit, incertum est; cùm Baronius illam anno 702., Sigonius 704. enarrent, nec documenta suppetant, ad quæ potior sententia habenda sit, decernatur.

(68) *Ragumbertus* statim ac Langobardico Regno potitus est, *Aripertum* filium in societatem Regni adoptavit; id enim clarè indicat Paulus Diaconus lib. 6. cap. 35., ubi mortem *Ariperti* narrans hæc habet: *regnavit autem cum Patre Ragumberto, sive solus, usque ad annum duodecimum*; cùm verò anno 701. iniisse Regnum *Ragumbertum* diximus, eodem quoque tempore assumptum Regni consortem *Aripertum* asserendum est. De morte *Ragumberti* nulla ambigendi ratio relinquitur; *nam eodem anno*, quo *Luitperti* Regnum invasit, eam contigisse Paulus idem testetur; proinde consignanda est anno 701. superiùs jam dicto, quo etiam *Aripertus* solus Langobardicum Regnum cœpit administrare.

(69) Victoriam hanc, quæ verosimiliùs contigit anno 702., obtinuit *Aripertus* ob preces S. Boniti, qui Romam peregrinaturus tunc Papiæ degebat, ut in ejusdem vita apud Bollandum ad diem XV. Januarii narratur. Acceptum tamen cœleste munus fœda illa omni crudelitate, quam minutiùs Paulus Diaconus lib. 6. cap. 22. recenset, pudendum in modum deturpavit.

(*) Descripsit hæc Sigonius a Paulo Diacono, qui lib. 6. cap. 24. & sequ. fusè hanc historiam enarrat.

(70) Regium hoc munus oblatum fuisse Joanni VI. anno 704. contendit Baronius, Anastasii testimonium proferens, quem tamen id enarrare in Joanne VII. editio nostra cum pluribus MSS. collata testatur. Pagius, qui huic postremæ sententiæ adhæret, non anno 706., ut Sigonius, sed ad sequentem 707. differt hanc donationem ab *Ariperto II.* peractam. Si enunciatæ literæ extarent, veritas in apertum educeretur.

Hinc nova rerum, quas adversus Romanam
Ecclesiam impiè aut gesserat, aut cogitarat,
pœnitentia adactus, eximium se Catholicæ
propugnatorem fidei declaravit. Itaque vo-
lumen Concilii, quod contra Romanæ ritum
Ecclesiæ scripserat, Romam per duos Me-
tropolitas ad Joannem Pontificem destinavit,
idque ab eo, non, ut ante, approbari, sed
nunc demum emendari, & corrigi postula-
vit: quin etiam Episcopos Orientis iterum
advocavit, &, quod desiderari videbatur, ex
eorum sententia Canones centum duos sexti
Concilii, qui scripti non fuerant, scribi jussit,
ut Theophanes prodidit. Id Concilium in
707 Januarium usque mensem sequentis anni pro-
ductum. Sic enim in Canone LIII. prodi-
tur. (71) Sub hunc annum Romualdus Dux
Beneventanus Gisulfo est substitutus, (72)
& Joanni Pontifici vita functo Sisinius, qui
sævo pedum dolore jactatus post viginti dies
è vita migravit. (73) Novo inde ineunte
708 anno, Constantinus Pontifex in ejus locum
est consecratus. Eodem anno, mortuo Da-
miano, Ravennate Archiepiscopo, Felix est
suffectus. Moris jam tum erat, ut Episco-
pi, antequam consecrarentur, rationem fi-
dei, atque obsequii sui ederent, eamque in
Pontificium tabularium referrent, quod *cau-
tiones in scrinio facere* illi dicebant. Felix
autem Romam ad consecrationem accipien-
dam profectus, caussam defectionis, & tu-
multus quærens, rationem ex instituto non
edidit, sed potentia Romanorum judicum
nixus eam pro arbitratu exposuit, ac do-
mum reversus Ravennates ab obedientia
Romani Pontificis, proposita antiqua sedis
suæ libertate, ac dignitate, avertit. Ratio
ejus à Pontifice in Confessione Beati Petri
posita post aliquot dies, atro quasi incendio
afflata, reperta est. (74) Manente inde in
contumacia sua Felice, neque aut Pontifi-
cis monitis, aut Imperatoris edictis obtem-
perante, annus abiit. Ea res Justiniano re-
lata mirificè animum ejus offendit. Itaque
sequenti anno, cum, Theophylacto Exar- 709
cho mortuo, Felicem furere, neque præ-
ceptis ullis aures præbere, verùm Pontifi-
cem in ordinem cogere, audiret, justa in-
dignatione accensus armis sibi cogendum,
qui Pontificis imperium detrectaret, existi-
mavit, ac propterea Theodorum Patricium,
& Primicerium exercitus Siciliæ cum classe
Ravennam ire, atque Archiepiscopi, & Ra-
vennatum insolentem vindicare superbiam
jussit. Quod ubi cognovit Felix, confestim
& ipse auxilia ex viciois, & subjectis Ec-
clesiis advocavit, Cerviensi, Comaclensi,
Popilliensi, Cæsenate, Imolensi, & Faven-
tina, & cum iis ad litus ad exscensionem
hostium impediendam occurrit. Theodorus
autem, classe ad oram Ravennatem appul-
sa, ut copias exponeret, variis in locis cum
occurrentibus Ravennatibus depugnavit, at-
que iis demum in fugam compulsis, belli-
cum Urbi ipsi terrorem admovit; eamque
brevì unà cum Civibus, & Archiepiscopo
in deditionem accepit. Quæstione inde de
seditionis sociis habita, plerosque Optima-
tium ejus sceleris manifestos aut vita, aut
Civitate, aut fortunis multavit; præcipuè
autem Archiepiscopum cathenis vinctum
Constantinopolim jussit devehi, ac, constitu-
tis Ravennatum rebus, recepit se in Sici-
liam. Archiepiscopus à Justiniano candenti
lamina objecta luminibus exutus, atque in
Pontum relegatus. Ita insignis Ravennatis
Ecclesiæ contumacia exemplo apud poste-
ros memorabili castigata. (75) Anno inde
septingentesimo decimo, Justinianus Cher- 710
sonenses, & Bosphoranos, à quibus exul
appetitus insidiis fuerat, ulcisci gestiens,
exercitum ad eos misit, & Chersonem ex-
pugnari, ac mira crudelitate omnes ejus in-
colas interimi jussit. Quo facto, pueros, à
qui-

(71) *Justinianus* in Imperium restitutus est sub finem anni 705, ut plurium veterum Scriptorum auctoritate firmat Pagius ad annum 703. De Concilio autem, quod Sigonius hoc anno celebratum scribit, celebris inter Auctores controversia ferbuit, quo verè anno coactum sit, aliis ad Sergii, aliis ad Joannis VII. tempora id referentibus. Communior tamen, ac verior sententia est, Synodum hanc Trullanam, quæ *Quinisexta* a Græcis appellatur, congregatam esse sub primo *Justiniani* Imperio, tempore *Sergii* Summi Pontificis. Rem omnem fusè discutiunt Pagius ad annum 692., & Christianus Lupus in Dissertatione de hac Synodo Tom. 3., quamvis in anno dissentiant, cùm hic secundus memoratæ Synodi initium statuat ad annum 692., a Baronio quoque, Labbeo, Binio, aliisque designatum; primus verò figendam esse anno superiori 691. impigrè tueatur; nec ejusdem sententia sollido caret fundamento. Cæterùm Sigonius, ex uno Concilio geminum fecit, deceptus a vitiato Theophanis textu; Hæc enim Synodus eadem est ac ea, quam Sigonius ipse ad annum 691. optimè retulerat. Denique monendus est Lector, irrepsisse in hanc Sigonii narrationem mendum, quod sive Amanuensis, sive primi typographi vitio intrusum, in omnibus hujus historiæ editionibus legitur; Canon enim, qui tot literaria dissidia in temporis designatione excitavit, non *LIII*, sed *III* numeratur, ut in Tomo VI. Labbei, & Tom. 3. Christiani Lupi, Synodum hanc legentibus patet.

(72) Longè ab hac Chronologia recedit Camillus Peregrinius, qui, juxta seriem ab ipso compactam, *Gisulfum* mortuum scribit anno 694. Immò in annis ejusdem Principatus, tres etiam illos, quibus imperavit *Grimoaldus* frater, includit. Modus tamen loquendi, quem adhibet Paulus Diaconus in *Gisulfi* initio referendo, clarè indicat numerandos esse annos XVII. illius Imperii à fratris morte. Propterea, cùm incœpisse *Gisulfum* Beneventanæ ditioni præesse anno 690. comprobatum superiùs fuerit ad annum 695. ejusdem obitus rectè hoc anno 707. a Sigonio refertur.

(73) *Joannes* quidem Pontifex, hujus nominis *VII.* obiit hoc anno 707. die 17. Octobris, sed *Sisinii* electio in diem 18. Januarii anni sequentis 708. incidit, Pagio teste.

(74) Descripsit hæc Sigonius ab Anastasio in Vita Constantini.

(75) Hæc Sigonius desumpsit ex Platina, qui eadem refert in Vita Constantini Summi Pontificis; sed Anastasii historiæ malè superaddita à recentioribus, ac nullius fidei esse Cl. Bacchinius ex Agnello in vita *Felicis* testatur. Siquidem toto Cœlo distat caussa, ob quam *Justinianus* in Ravennates, ac *Felicem* exarsit; cùm immittendæ classis occasio non fuerit, negata à *Felice* obedientia Summo Pontifici *Constantino*, sed inita contra ipsum conspiratio, cùm primùm ab Imperio depulsus fuit. Restitutus namque pristinæ dignitati, in Ravennates, tamquam Læsæ Majestatis reos vindictam agebat. Consulat Lector Dissertationem Bacchinii Tomo II. Rerum Italicarum recusam: neque enim vacat fundaměta hujus rei a celeberrimo Viro ibidem producta singillatim repetere.

quibus temperatum injussu suo fuerat, ad se mitti imperavit, ac se Ponticos internecino bello persecuturum ostendit. Pueri Octobri mense in naves impositi omnes sæva obutia tempestate submersi sunt. (76) Quod postquam Chersonenses, qui reliqui fuerant, unà cum Bosphoranis cognoverunt, Philippicum, cognomento Bardanem, apud se exulantem ducem sibi legérunt, ac vicinis populis adjunctis Imperatorem adversus Justinianum appellaverunt. Quæ dum geruntur, Justinianus Pontificem videre, ac de rebus suis opportunè consulere cupiens, sacra missa, ut se accederet, obsecravit. Imperatoris voluntati, quòd Catholicæ Ecclesiæ rationibus conducere videbatur, nihil abnuit Pontifex. Itaque navigiis comparatis III. Nonas Octobris, Indictione nona, conscendit honesta Clericorum, Episcorumque caterva stipatus; ac Neapolim provectus illic Joannem Tizocopum Patricium reperit, qui in locum Theophylacti mortui Ravennam mittebatur Exarchus. (77) Solvens inde Neapoli Siciliam adiit, atque ibi à Theodoro Patricio, licèt infirma valetudine oppresso, liberaliter est exceptus. Rhegium inde, & Crotonem prætervectus, Callipolim, & Callipoli Hydrontum pervenit, ibique hiemavit. Justinianus bellum adversus Philippicum exulem moliens, prin-
711 cipio sequentis anni in Bithyniam abiit, mandatis editis, ut quòcunque Pontifex diverteret, ibi non aliter à Magistratibus reciperetur, ac si ipse adesset. Itaque Constantinus, ineunte Vere, Hydronto digressus, in omnibus, quæ attigit, Græciæ oppidis omni genere liberalitatis est cultus. Constantinopolim inde accedenti Tiberius Justiniani filius, & Cyrus Patriarcha cum Patriciis, Clericis, & Civibus universis obviam ad septem millia passuum exierunt, ac diem festum agentes in Urbem equis ornatissimis cum comitatu suo impositum, ac Pontificiam chlamydem de more indutum induxerunt, atque in ædibus Placidiæ, ubi paratum erat hospitium, collocarunt. Justinianus de adventu Pontificis certior factus sacram alteram ad eum ex Bithynia misit, gratiis actis rogans, ne Nicomediam accedere gravaretur; nam se illuc quoque Nicæâ processurum. Profectus est ergo Nicomediam Constantinus ingenti honore ab illa quoque Civitate exceptus. Neque ita multò post Justinianus advénit. Inauditus post hominum memoriam in iis locis Pontificis, Imperatorisque congressus omnes vicinos populos ad visendum tam rarum in terris spectaculum concitavit. Itaque frequentissima omnis generis multitudine circumfusa Imperator Urbem ingressus, ad Pontificem ex composito expectantem accessit, ac de more coronatus ad pedes ejus procubuit, atque eis osculum tulit: & solemnibus datis utrinque amplexibus benignè in primis, ac liberaliter appellavit, omnibus, qui aderant, ingentes præ lætitia plausus edentibus, nec minus nostris propter insignem principum concordiam, Ecclesiarumque lætantibus. Inde ad suas uterque ædes digressi sequentes dies variis de Ecclesia, Imperioque constituendo sermonibus traduxerunt. Quibus cum Imperator, se classem, exercitumque adversus Philippicum mittere velle diceret, Pontifex, ne id faceret, magnopere dissuasit. Verùm irrita omnis ejus oratio fuit. Placuit inde utrique, ut die Dominico res divina à Pontifice fieret. Ea verò apparatissima pompa confecta, Imperator peccatis ante suis expiatus Corpus ab eo Domini sumpsit, ac vetera omnia Romanæ Ecclesiæ privilegia confirmavit: atque eum inde Romam dimisit. Pontifex prospera navigatione usus, licèt adversa valetudine sæpe tentatus, sospes pervenit Cajetam, ubi Sacerdotes, & magnam populi Ro. partem obviam sibi profectos offendit, atque eis prosequentibus VIII. Kal. Novembris, Indictione X ad Urbem accessit. (78) Dum autem Pontifex Romam navigavit, Justinianus classem, exercitumque in Pontum misit. Qui ab oppugnatione Chersonis à Ponticis auxilio Chazarorum depulsus, cum re irrita ad Imperatorem redire non auderet, ad Philippicum eximiis muneribus invitatus defecit. Quod ubi Justinianus sensit, usque ad Synopen, rei propius cognoscendæ caussa progressus, Constantinopolim redire maturavit. Verùm à Philippico præventus non solùm Imperio, sed etiam vita est spoliatus: nam ab exercitu suo relictum ad Amastridem Helias Philippici Dux interfecit. Tiberium verò ejus filium Philippici jussu, eum in templum Blachernarum confugisset, inde abstractum satellites ejus miserè jugularunt. Philippicus Imperium occupavit, ac caput Justiniani Romam misit. Tristis ejus cladis nuncius tertio post reditum Pontificis mense Romam allatus universam Civitatem mœrore, atque acerbitate replevit. Principio 712
insequentis anni Asprandus, cum aliquot annos in Bajoaria exulasset, de repetenda Italia cogitavit. Animum autem addidit Bajoarius rex, qui se ad Aripertum regem ulciscendum auxilia enixè subministraturum spondebat. Itaque, idoneo ab illo exercitu accepto, sese in Italiam retulit, ac Papiam progressus, prœlium cum eo intrepidè occurrente commisit: quod nox magna utrinque edita cæde diremit. Aripertus, quamquam constabat, Bajoarios eo prœlio fusos, victosque cessisse, tamen non in castra, ut victor, sed quasi victus in Urbem refugit. Quare, cum se suis metum, hostibus audaciam injecisse videret, consilium cepit in Franciam abeundi, atque auro, quantum potuit ferre, è Regia sumpto, clam ex Urbe excessit: verùm in tranando flumine pondere auri, & fluminis unda oppressus indigna morte occubuit. Cadaver ejus postridie inventum, & in Regiam cum ingenti omnium dolore relatum, in Basilica D. Salvatoris ab superiore Ariperto constructa sepultum est. Hæc mense Martio gesta. Aripertus tanta regnum industria gubernavit, ut per noctem è Regia egrediens, atque Ur-

(76) Non pueri tantùm, sed universa ferme classis quassata procellis periit, *adeo ut qui naufragio immersi fuerint, ad septuaginta tria millia numerentur*, ut ait Theophanes, qui Acta in hac crudeli expeditione, ad hunc annum enarrat.

(77) *Rizocopus* appellatur ab Anastasio in vita Constantini. Hoc anno *Joannem* Exarchum à Justiniano missum in Italiam fuisse etiam Panvinius, & Scaliger docent.

(78) Narrat hæc omnia Anastasius in vita Constantini.

Urbem mutato habitu lustrans, quid de se singuli dicerent, exploraret, ac diligenter, quemadmodum jus a suis judicibus diceretur, investigaret. Idem advenientibus ad se gentium exterarum legatis vilibus indutus vestibus occurrebat, quo minus ipsis Italiæ deliciis caperentur: neque apparatis epulis illos excipiebat, neque, præsentibus illis, magnificas ullas in aliis rebus impensas edebat. (79) Eodem tempore Transemundo Spoletanorum Duce mortuo, successit Faroaldus filius, atque cum Volclula fratre ditionem administravit. (80)

FL. ASPRANDUS REX.

ARiperto rebus humanis exempto, Asprandus victor regno potitus est, vir sapientiæ laude nemini postponendus, atque in omni vitæ officio singularis. Is post tres menses Idibus Juniis, Indictione decima, vita cedens effigiem morum, virtutis, ac prudentiæ suæ filium Luitprandum reliquit, eum, cui puero victor Aripertus pepercerat, atque ad patrem in Bajoariam se conferre permiserat: qui, cum à Longobardis de Asprandi ægroti salute desperantibus regnare esset jussus, post excessum ejus in regno est confirmatus. (81)

(79) Hæc Paulus Diaconus lib. 6. cap. 35. Cæterum *Ariperti* obitus optime a Sigonio ad hunc annum refertur. Duodecim enim anni, quibus illum regnasse Paulus tradit, ab anno 701. deducti, in hunc annum desinunt, ut etiam Pagius statuit contra Baronium, asserentem non annos duodecim, sed octo tantùm Aripertum regnasse. Immo si verum est, quod Sigonius tradit, nempè *Asprandum* Idibus Junii vita cessisse, mensis quoque mortis *Ariperti* innotescit. Cum enim *Asprandum* tribus tantùm mensibus regnasse constet ex Paulo, compertum fit mense Martio hujus anni occubuisse *Aripertum*.

(80) In Catalogo Ducum Spoletanorum, ante Chronicon Farfense edito Parte II. Tomi II. *Rerum Italicarum*, *Faroaldus* Patri *Transemundo* successisse anno 703. legitur. Id consonat Paulo Diacono, qui eundem Patri suffectum tradit, antequam Justinianus anno 705. in Imperium restitueretur, lib. 6. cap. 30. Sigonius igitur in hoc anno assignando plurimùm aberravit.

(81) *Liutprandi* Regnum cœpisse hoc anno 712. nemo jam ambigit; Sigebertus enim, qui illud ad annum 710. statuit, ab eruditis manifesti erroris damnatur. Pagius, ut id confirmet, unicam profert chartam, è Tomo II. Bullarii Casinensis depromtam, quæ dicitur data *anno Regni ejus* (Liutprandi) *nono decimo, die kalendarum Decembrium, Indictione XII.*, eâque designari ait annum 731., quo decurrebat annus decimus nonus *Liutprandi*. Attamen hallucinatus est vir doctissimus, cùm Indictio XII., Kalendis Decembris, annum 728. procul dubio adnotet, cum quo componi minimè potest annus XIX. Regni *Liutprandi*, ab anno 712. desumti. Præterea, etiamsi Indictio anno 731. congrueret, Regni Epocha repugnaret; cùm enim *Liutprandus* Idibus Junii anni 712. regnare cœperit solus, ut Sigonius testatur, Calendis Decembris anni 731., non decimus nonus Regni, sed vigesimus decurrebat. Igitur si genuina habenda sit charta a Pagio memorata, emendari Indictio deber in XIV., ac ad annum 730. referri. Ad hanc Epocham anni 712. comprobandam Cl. Blancus in adnotationibus ad cap. 35. lib. 6. Pauli Diaconi Documentum protulit adhuc ineditum, nempe donationem factam Monasterio Monialium Ticinensium, appellato *Senatoris*, quæ ita subscribitur: *Regnante Domino nostro Liutpranda Viro excellentissimo Rege, anno in Dei nomine tertio, V. Calendarum Decembrium, Indictione tertia decima*, qua denotari scribit annum 715., adeoque primum Regni ejusdem ab anno 712. inchoandum affirmat. Verùm, si mensem Novembrem, quo datum est hoc Diploma, attendamus, Indictio XIII. Septembri mense incœpta, non annum 715., sed 714. designat, proinde firmandæ huic Epochæ inconcussum robur minime suppeditat, cùm adhuc tertius Regni annus decurrere, illo mense potuisset, etiamsi sub finem anni 711. *Liutprandus* imperium inchoasset. Tres autographas chartas servat Tabularium Monasterii Sancti Ambrosii Mediolani, easque mihi humanissimè communicavit eruditissimus Monachus D. Laurentius de Georgiis, eidem Præfectus. Ad privatos contractus pro eo Cœnobio habitos pertinent, prima verò acta dicitur *in Campilione anno Regni ejus* (Liutprandi) *XXIII. tertio Kal. Februarii Indictione III.* idest anno 735., secunda *Placentiæ, anno Regni ejus IX., die XII. Maji, Indictione IV.* idest anno 721. Tertia *Mediolani anno Regni ejus XIII., octavo Idus Junii, Indictione VIII.* idest anno 725. Ex iis omnibus dilucidè eruitur, initium Regni *Liutprandi* ab anno 712. desumendum, immò hæc postrema nos docet, ante sextum Junii diem, nondum Regem fuisse constitutum *Liutprandum*; si enim antea Regnum obtinuisset, adnotari, sexta Junii die anni 725, non XIII., sed XIV. Regni annus debuisset. Hinc autem optimè confirmatur narratio Sigonii asserentis, Idibus Junii, mortuo Ansprando patre, Regnum administrasse cœpisse *Liutprandum*.

Explicit Liber Secundus.

INCI-

INCIPIT LIBER TERTIUS.

SEquenti libro insignes duos, ac maximè memorabiles Italiæ motus aperiemus, quibus nova duo in illa imperia instituta sunt. Namque ratione Græcis Imperatoribus Romana, Ravennatique ditione lapsis, & Longobardis regibus Italico regno depulsis, illam Romani Pontifices, hoc Francorum Reges inierint, exponemus. Quas mutationes satis constat ab iisdem fontibus ambas fluxisse, nempe pravo hæreseos studio, & dira latè dominandi cupiditate: quæ omnibus populis, regnisque certum semper exitium intulere.

Ceterum hæretica peste non amplius Longobarda, sed adhuc Constantinopolitana Regia laboravit. Philippicus enim, Imperio accepto, nihil prius habuit, quàm ut sexti Concilii acta perverteret, ac fractam, abjectamque Monotheletarum hæresim excitaret. Id autem non suo judicio, sed Joannis monachi cujusdam impulsu suscepit: qui, cum vaticinandi artem profiteretur, Imperium illum adepturum, diuque potiturum ostenderat, si ipsum de duplici Christi voluntate Concilium sustulisset. Quod cum sacramento se facturum Philippicus affirmasset, inito Imperio, omnium primum id sibi præstandum existimavit. Itaque, Cyro Patriarcha sede depulso, Joannem ei substituit: Concilioque novo coacto, sextum pro Imperii magnitudine Concilium abrogavit. Quin etiam idem eodem Joanne doctore novam alteram hæresim hausit, quæ novas alias inter Græcam, & Romanam Ecclesiam discordias excitavit. Etenim in eam opinionem impulsus est, ut, veteribus Conciliis adversantibus, crederet, sanctas Christi Dei Genitricis, aliorumque Divorum imagines nullo cultu, ac veneratione dignandas, ac nullo loco, nulloque numero esse habendas. Itaque novo furore, atque vecordia percitus picturam sexti Concilii è Basilica abradi, & sacras omnes è templis imagines aboleri præcepit: atque his de rebus sacram ad Constantinum Pontificem misit, neque tam fœdæ actionis poscere comprobationem erubuit. Hac re cognita, Pontifex vehementer est animo perturbatus: occurrerunt enim continuò prudentissimo, atque optimo viro omnia, quæ ex hac labe poterant Ecclesiæ Romanæ accidere detrimenta, hærentibus præsertim adhuc in omnium animis cladibus, quas proxima Monotheletarum hæresis ex iisdem sedibus attulisset: cum ea controversia componi non sine acerbissimis Catholicorum cruciatibus, atque adeo etiam ipsius Pontificis sanguine potuisset. Quare, veritus ne si orientem illum ignem non continuò opprimeret, ingenti mox omnia, tum cum opem ferre non posset, ardere incendio cerneret, statim Italiæ Episcopos ad Concilium advocavit: atque eis coactis miseram Ecclesiæ Catholicæ conditionem, quæ paullulum per sceleratos, ac perditos homines non posset interquiescere, deploravit. Inde brevi superioribus hæresibus memoratis novam nunc emersisse aliam addidit: quippe existere homines Deo ipsi usqueadeo inimicos, atque infestos, ut sanctam ejus imaginem, cujus aspectu homines ad religionis, pietatisque memoriam accendantur, neque pictam, neque fictam pati possint: in hac verò opinione novum esse Imperatorem. Hunc enim non solùm sacras omnes ex Constantinopolitana Ecclesia imagines injussu sedis Apostolicæ sustulisse, sed etiam tam projectæ audaciæ esse, ut scelus suum ipsius comprobari auctoritate non dubitet postulare. Exquisitis inde de more sententiis, cum nemo esset, quin rem tantam gravissimo notandam esse decreto censeret, ex omnium consensu omnes, qui sanctis imaginibus venerationem constitutam ab Ecclesia denegarent, damnati: & Philippicus ipse, qui tantum esset facinus ausus, nominatim diro in eum composito carmine pœnis inferorum devotus. Inde ad populum progressus, eandem caussam ingenti animi magnitudine peroravit: atque, eo consentiente, atque jubente, decrevit, ne Philippici, tanquam heretici Imperatoris, aut literæ, aut nummi reciperentur, neque imago ejus, ut assueverat, in templum inferretur, neque nomen in sacrorum solemnibus ederetur. Quin etiam sexti Concilii pictura, quæ deleta Constantinopoli fuerat, jussa est egregio opere in porticu Vaticana reponi. (1) Quibus decretis auditis Italia tota novarum rerum expectatione suspensa; Ravennates tumultum in Urbe concitaverunt,

(1) Plura hæc Sigonius contra historiæ veritatem congessit. *Joannem*, qui Diaconus, & Chartularius OEconomus ante Episcopatum fuerat, tantum abfuit, extitisse auctorem novæ hæresis, ut neque antiquæ Monothelitarum adhæserit. Id quidem Theophanes, & Nicephorus ex conjectura, & præsumptione tradidere, sed nullo antiquo documento probare valuerunt. Combefisius verò in historia Monothelitarum, & Pagius ad hunc annum, *Joannem* omnino ab hac labe expurgant. Immo Tomo VI. Conciliorum Labbei inserta legitur Epistola, quâ ipsemet *Joannes*, silentii sui œconomiam in subscriptione ad Philippici Conciliabulum, apud Summum Pontificem Constantinum excusat. Erroneum quoque est, *Philippicum* sacras omnes imagines è templis abolendas præcepisse, cùm sextæ tantummodo Synodi imaginem dejici jusserit, quæ non in Templo, sed in Imperialis Palatii vestibulo depicta erat, ut constat ex Agathonis Diaconi peroratione apud laudatum Combefisium. Et sanè inter Iconoclastas minimè numeratur Philippicus ab aliquo Scriptorum, nec etiam a Christiano Lupo, qui tomo III., hujus hæresis exordia, & progressus plena dissertatione sectatur; cùm non sacras imagines, sed sextam unicè Synodum persequeretur. Longè etiam à vero abest, quòd Constantinus Pontifex ea de re Concilium Episcoporum Romæ celebraverit, multòque magis, quòd in *Philippicum* ipsum Sacri Anathematis telum contorserit. Siquidem Anastasius hæc tantum scribit: *Philippicus Hæreticus in Imperiali promotus est arce, cujus & Sacram cum pravi dogmatis exaratione Constantinus suscepit, sed cum Apostolicæ Sedis consilio respuit; Hujusque rei causa, zelo fidei accensi omnes cœtus Romanæ Urbis, imaginem, quam Græci Votaream vocant, sex continentem sanctas, ac universales Synodus, in Ecclesia B. Petri erexerunt*, & paulò post: *statuit Populus Romanus nequaquam*

runt, ac Joannem Exarchum superbè, atque avarè nimis imperitantem interfecerunt. (2)

FL. LUITPRANDUS REX.

DUm autem hæc aguntur, mortuo Idibus, ut diximus, Junii Asprando, Luitprandus Papiæ regnum occepit. Hic præclaro patris, ac superiorum Regum exemplo Catholicam fidem amplexus, nonminus pacis studia, quàm belli, ut cujusque tulit occasio, coluit. Primum autem virtutis specimen dedit, quòd insidias sibi ab Rothari cognato suo domi paratas ingenti solertia, atque animi magnitudine superavit. Quo periculo prosperè, egregièque perfunctus animum inde contulit ad regnum legibus instruendum. Quippe omnes ex regni partibus judíces Longobardos in regiam evocavit, eosque de novo jure constituendo consuluit. Itaque re sequenti
713 anno confecta novæ leges ad antiquum Rotharis Edictum adjunctæ, Indictione XI. pridie Kalendas Martias divulgatæ sunt, anno adhuc illius primo, ut ipse in earum procœmio scripsit: *Recolimus, quoniam robustissimus decessor noster, atque eminentissimus Rothar Rex, sicut ipse est in scriptis effatus suis, superius in Longobardis Edictum renovavit, atque instituit, ubi & prudenter inserere curavit dicens, ut quisque Longobardorum Princeps ejus successor superfluum quid ibi reperiret, ex eo sapienter auferret, & quod minus inveniret, Deo inspirante, adjiceret. Post hunc enim gloriosissimus Grimoaldus Rex, quæ illi secundum Dominum placita fuerunt, minuit, & ampliavit. Cujus nos normam sequuti, divinitus, ut credimus, inspirati simili modo ea, quæ juxta Dei legem nobis congrua apparuerunt, subtrahere, & addere decrevimus, sicuti & in præsenti pagina scribere jussimus. Ob hoc ego in Dei omnipotentis nomine Luitprand excellentissimus, Christianus, & Catholicus Deo dilectæ gentis Longobardorum Rex, anno, Deo propicio, regni mei primo, die Kalen. Martiarum, Indictione undecima, unà cum omnibus judicibus de Austriæ, & Neustriæ partibus, & de Tusciæ finibus cum reliquis fidelibus meis Longobardis, & cuncto populo assistente hæc nobis juxta Dei timorem, atque amorem sancta comparuerunt, & placuerunt.* Atque has quidem leges aliarum insuper legum additamento cumulavit, quas pro re nata singulis ferme deinceps annis Kal. Martiis promulgavit. (3) Regno inde adjunctis legibus constituto, Luitprandus simul etiam Regiæ consulendum vectigalibus ratus, Patrimonium Alpium Cottiarum paullo ante ab Ariperto Rege Pontifici restitutum repetiit, & alterum etiam Sabinense ademit. Eodem anno Petrus à Philippico Imperatore in Italiam venit, ut Romanam Urbem Ducis nomine administraret. (4) Hominem ab hæretico, & damnato Imperatore missum Romani pro insito pietatis studio aversati, posteaquam Ravennam advectum acceperunt, in Urbem haudquaquam recipiendum esse constituerunt. Itaque Petro Urbem cum valido comitatu ingredienti Christophorus Primicerius, vir summæ in Urbe auctoritatis, cum firma Civium manu se se objecit, &, ut progressum impediret, atrox in Sacra via pro Palladio certamen inivit. Cum ingenti utriusque partis strage dimicaretur, Pontifex cædem aversatus, extemplo Sacerdotes cum sacris Evangeliis, & Cruce Domini ad dirimendam pugnam immisit. Eorum interventu tumultus sedatus, ita tamen ut pars
Petri superata discesserit. Sequenti, Philippicus, cum susceptam de religione sententiam, Joanne Patriarcha animum assiduè stimulante, pertinaciter tueretur, turpiter parti Imperii culmine deturbatus est. (5) Nam pridie Pentecostes Rufus Opsicianorum Præfectus 714

quam haretici Imperatoris nomen, aut chartas, vel figuram solidi suscipere; unde nec ejus effigies in Ecclesiam introducta est, nec ejus nomen ad Missarum solemnia proferebant. Hinc tamen minime colligi potest, vel coactum Romæ Concilium, vel inflictam in Imperatorem excommunicationis sententiam, quæ, (si Constantinus peregisset) narrari ab Anastasio procul dubio debuissent. Certè nec Baronius, nec Labbeus, nec Pagius quidquam de his scripsere.

(2) Quo anno interfectus fuerit *Johannes Rizocopus* Exarchus, securè nequit designari. Anastasius, narrata ejusdem crudelitate, qua Romæ debacchatus est, plures è Cleri cœtu jugulans, subjungit: *pergens Ravennam pro suis nefandissimis factis, Judicio Dei, illic turpissima morte occubuit*, sed tempus minimè innuneiat. Scaliger in suo Latereulo Exarchorum Ravennæ, *Joanni Rizocopo* sexennium Præfecturæ, usque ad annum 715. attribuit. Rubeus verò in Hist. Ravennæ trucidatum eum scribit paulò postquam in eam Urbem Romà advenisset anno 712. Id verosimilius esse comprobat optima conjectura Bacchinii, qui in observationibus ad vitam S Felicis Ravennatis Antistitis, censet, Ravennæ Cives, malè a Justiniano habitos, statim ac in Italiam nuncium allatum est de ejusdem cæde, jugum excussisse, ac *Rizocopum* illius Exarchum, tumultu excitato, vita spoliasse. Cùm autem ex Anastasio constet post tres menses a nece Justiniani delatum Romam id nuncium, *Rizocopi* quoque obitum circa Martium anni 712. contigisse, congruè possamus opinari.

(3) *Luitprandi* Leges omnes, unà cum aliis Longobardorum Regum, eruditis adnotationibus illustratas, edidit Cl Muratorius Tom. I. Parte II *Rerum Italicarum*, quem vide.

(4) Post *Rizocopi* mortem cessasse Exarchi Magistratum in Italia, usque ad *Scholasticum* Exarcham ab *Artemio*, seu *Anastasio*, missum, scribit Panvinius in Chron. Ecclesiast. ad annum 712. Bacchinius loco memorato alterum Exarchum intermedium statuit, scilicet hunc *Petrum*, inquiens: *Philippico rerum potito, res cum Ravennatibus composita sunt, missusque est non modò Exarchus, sed Episcopus* (Felix) *sua restitutus Sedi. Petrus tamen, qui, ut Exarchi non modò, sed & Ducis officio in Italia fungeretur, missus fuerat, Ravennam non venit*. Quo fundamento id asseruerit, prorsus mihi incompertum est, nec quidquam ad hanc sententiam firmandam erui posse ex antiquis Scriptoribus video. Anastasius enim, a quo Sigonius hæc sumpsit, plura de hoc *Petro* narrat, sed eum semper *Ducem*, nunquam *Exarchum* nominat. Bacchinii tamen auctoritas tanta apud me est, ut novum hunc Exarchum ab ipso productum præterire noluerim; Eruditi rei veritatem penitius indagabunt.

(5) Anno uno, & mensibus sex imperavit *Philippicus*, ut scribit Paulus Diaconus lib. 6. cap. 34., ac Beda, à Decembri nempe anni 711. ad Junium anni 713., unde qui ejusdem Imperio biennium assignant, de annis incompletis intelligendi sunt. Errat igitur quoad annū hoc loco Sigonius, in eo etiā emendandus, quòd *Joannem* Patriarchā instigatorem facit *Philippico* pro tutando errore contra Catholicam fidem. Agatho enim Diaconus, eorum temporum Scriptor, in

fectus cum valida Thraeum manu ex improviso in Urbem per Anream portam irrupit, & Regiam ingressus, ipsum incautum arripuit, atque in Armatorium Prasinorum deductum, nemine animadvertente, cœcavit; postridie verò in Pentecoste, populo in Magnum Templum coacto, ab Joanne Patriarcha Artemius, princeps Secretariorum, Imperator est consecratus, atque Anastasius appellatus. Hic literis egregiè doctus fuit, & Catholicæ pietatis apprime studiosus. Itaque Scholastico Exarcho Ravennam, quæ post Joannis mortem eo Magistratu vacaverat, contendenti sacram ad Constantinum Pontificem dedit, (6) qua se Catholica decreta, & sextum Concilium enixè tutaturum esse promisit: qua Pontifici Romæ reddita, Scholasticus Ravennam inde se contulit. Eo tempore Romani demum Petrum Ducem, cum se commodis eorum consulturum juraret, in Urbem re- 715 ceperunt. Postero, lis inter Archiepiscopum Mediolanensem, & Episcopum Papiensem exorta; Benedictus Archiepiscopus novi parandi juris caussa Episcopi consecrationem ad se traducere voluit. Quod jus ad eum non pertinere Episcopo contendente, ex communi sententia res est Romam rejecta. Ibi, caussa utrinque apud Pontificem agitata, Archiepiscopus adversantibus omnibus vetustatis exemplis victus abscessit. (7) Felix item Archiepiscopus Ravennas ab exilio revocatus ad Ecclesiam suam se, quamvis luminibus captus, recepit, & pœnitentia factorum impulsus solemnem, ac legitimam fidei professionem exhibuit, & debitum Pontifici obsequium reddidit. (8) Proximo, III. Idus Februarii Constantinus 716 Pontifex humanis excessit. Locum ejus Gregorius Secundus, Diaconus, idemque Civis Romanus tenuit, (9) vir eximiè sacris, & profanis literis eruditus. (10) Is, cum ægram, ac variis dissidiis labotantem Ecclesiam accepisset, maximum studium ad eam sanandam, atque ad concordiam redigendam adhibuit, & magna eo nomine pericula, ac labores ingentes exhausit. In primis autem, cum caussa Sanctarum Imaginum in animis Catholicorum hæreret, Constantinum imitatus, Conventum in Laterano coëgit, atque ex Episcoporum sententia veterem earum venerationem retinendam esse ad excitandam languescentem multitudinis imperitæ memoriam statuit. (11) Luit-

---

in sua peroratione ait, statim ac coronatus fuit *Anastasius* à *Joanne* Patriarcha, acclamatam fuisse ab eodem *Joanne* una cum Episcopis & Clero sanctam Sextam OEcumenicam Synodum: quod sanè ostendit *Joannem* minimè fuisse illum pervicacem, contumacemque Monothelitarum hæresis patronũ, quem nobis Theophanes, Nicephorus, Cedrenus, & ex iis Baronius ac Sigonius depinxere: Agatho certè eundem *Joannem* ubique vocat *Sanctissimum hujus Urbis Episcopum*. Eodem anno 713. *Arthemius*, postea *Anastasius* appellatus, in ipsa Pentecostes solemnitate Imperatoriam dignitatem suscepit.

(6) Panvinius, & Scaliger, *Fl. Scholasticum* Exarchi dignitatem in Italia suscepisse anno 715. testantur. Veriùs Sigonius illius adventum Romam hoc anno statuit; cùm enim *Arthemius*, seu *Anastasius*, Imperium obtinuerit in Pentecoste anni 713., Anastasius autem Bibliothecarius in vita Constantini, post narratam *Arthemii* in Imperatorem designationem, subjungat: *Post aliquod verò temporis Scholasticus Cubicularius, Patricius, & Exarchus Italiæ, veniens Romam, detulit secum Sacram Anastasii Principis &c.* congruè ejusdem adventus Romam in annum 714 differtur.

(7) Factum hoc narrant Paulus Diaconus lib. 6. cap. 29, & Anastasius in Vita Constantini Summi Pontificis. Sigonius tamen sinceræ illorum narrationi nonnulla suo marte addidit, quæ & jura Mediolanensis Ecclesiæ, & Sancti istius Archiepiscopi famam lædunt; ait enim id aggressum Benedictum, *novi parandi juris caussa*, &, *adversantibus omnibus vetustatis exemplis, victum abscessisse*, cùm has scribendi formulas nec Paulus, nec Anastasius adhibeant. Sanè quis credat, *Benedictum* Archiepiscopum, quem Paulus vocat *virum egregiæ sanctitatis, de quo per universam Italiam bonæ opinionis fama flagravit*, quemque Bollandus ad diem XI. Martii Sanctorum albo adscriptum refert, temerè aliena jura invadere voluisse, novamque sibi auctoritatem arrogare, cujus nullum in prædecessoribus suis extitisset exemplum? Cùm ergo id asseri non debeat, nisi evidenti argumento constet, omni jure, aut exemplo caruisse Mediolanensem hunc Archiepiscopum, ut Antistitem Ticinensem consecraret, non pro *novo parando jure*, sed pro veteri aut tuendo, aut recuperando litem intentasse à prudenti quolibet viro est præsumendus. Quòd suprem antiquum hoc jus non modò habuerit, sed eo etiam usa fuerit Mediolanensis Ecclesia, Cl. Muratorius in Appendice ad Tom. I. Anecdotorum, & Pater Eustachius à S. Ubaldo in libro *de Metropoli Mediolanensi* præclarè tuentur. Inter cætera extat egregium hujus rei documentum in vita S. Epiphanii Ticinensis Episcopi, ab Ennodio conscripta, qui eundem Mediolani consecratum apertè tradit. Quandoquidem verò Langobardis imperantibus, longo tempore abfuere à Mediolanensi Urbe Archiepiscopi, consuetudo hinc invaluit, ut Ticinenses Episcopi, consecrationem accepturi, Romam ad Summum Pontificem pergerent, nec aliud exprimere voluit Paulus Diaconus iis verbis: *à priscis temporibus*, quæ longam quidem consuetudinem probant, sed trahi nunimè debent ad explodenda antiqua omnia temporum superiorum jura, ut falsò scribit Sigonius. Præcipuè, cùm certa in contrarium suppetant exempla, ac proinde Sigonius malè intellexerit Pauli mentem, quemadmodum in Vita S. Laurentii Archiep. Mediol. cap. 13. num. 9 adnotavit Puricellus.

(8) Non solùm Romano Pontifici obedientiam præstavit *Felix* Ravennæ Archiepiscopus, sed vitæ præclarè gestæ famâ promeruit inter Sanctos referri, ut Rubeus in Hist. Raven., Baronius ad annum 711., & Bacchinius in Agnello testantur. Reditus tamen ad Ecclesiam Ravennatem *Felicis* Archiepiscopi malè à Sigonio ad hunc annum refertur, cùm sub *Philippico* Imperat. contigerit anno 712., ut ex Agnello & Anastasio Bacchinius evincit.

(9) Anno superiore 715. *Constantinus* obiit die octava mensis Aprilis; *Gregorius* verò *II.* eodem anno Summum Pontificatum iniit, die 19. mensis Maji, ut Pagius scribit.

(10) In aliis editionibus hæc subsequuntur: *Unde propter egregias ejus lucubrationes Dialogi est cognomen adeptus*. Omissum id fuit in Bononiensi à Sigonio, qui Cedreno incautè fidem olim præstiterat. Siquidem *Dialogi* cognomen falsò ab eo Auctore adscriptum est *Gregorio II*, ut adnotavit Baronius ad annum 726. fol. 72. Id enim *Gregorio I.* attributum fuit à Græcis, ex quo Zaccharias Pontifex ejus Dialogos in Græcum sermonem convertit.

(11) Omnino extra orbitam vagatur Sigonius, dum ad hunc annum refert Concilium Romanum à *Gregorio II.* celebratum; cùm procul dubio ad *Leonis Isaurici* tempora spe-

Luitprandum autem Regem haud obſcurè Italiæ imperium affectantem gravibus, ac piis admonitionibus tanto pietatis ſtudio inflammavit, ut mox Patrimonium Alpium Cottiarum Romanæ Eccleſiæ reſtituerit, & ratam Ariperti donationem habuerit. (12) Eodem anno XIII. Kalen. Septembris Imperatoris Anaſtaſii milites adverſus Sarracenos miſſi Imperium ipſi Rhodi abrogarunt, atque ad Theodoſium quemdam Adramyttenum, pium in primis hominem, detulerunt. Anaſtaſius ad Nicæam prœlio à Theodoſio ſuperatus, ut vitæ ſuæ conſuleret, clericum eſt profeſſus. (13) Theodoſius Conſtantinopolim adiit, atque, ut erat Catholicæ fidei deditus, extemplo ſexti Concilii acta, quæ in Baſilica quondam picta Philippicus aboleverat, reſtituenda, ſacraſque imagines reponendas curavit. Quinta decima inde Indictione Romæ ingenti eſt aquarum illuvie laboratum. Continuis multorum dierum imbribus Tiberis amnis uſqueadeo intumuit, ut, ſtupentibus ſimul, ac timentibus omnibus, urbis mœnis ſuperatis, æſtus uſque ad Baſilicam S. Marci defluxerit, atque in Via Lata ad unius hominis, & ſemis ſtaturam aſcenderit. A porta S. Petri ad pontem Milvium aquæ decurrentes cum incredibili & Urbis, & agri detrimento coiverunt. Demum poſt ſeptem dies, populo ex optimi Pontificis inſtituto divinas in preces effuſo, impetus omnis aquæ reſedit, ædificiis tamen pleriſque, arboribuſque ſubtractis. Eodem tempore Cumarum Oppidum in Campania à Duce Beneventano per dolum eſt captum. Qua de re laborantibus Romanis, Pontifex precibus primùm, deinde pretio cum eo egit, ut redderet. Quod poſtquam impetrare non potuit, grave in eum anathema contorſit: ubi verò contemni etiam anathema cognovit, Joannem Ducem Napolitanum impulit, ut firma militum manu parata nocturno Oppidum impetu occuparet, atque inde Longobardos ejiceret. Conſilio Pontificis Dux paruit, atque Oppidum per noctem ex improviſo adortus, trecentos Longobardos cum eorum gaſtaldio cæcidit, & vivos amplius quingentos in poteſtatem redegit, Neapolimque deduxit. Receptum Oppidum à Pontifice ſeptuaginta auri, quæ promiſerat, pondo redemptum.
(14) Poſtero anno Leo Iſaorus, qui & Cono 717
eſt appellatus, cum Dux eſſet legionum Orientalium, atque Anaſtaſii partes adverſus Theodoſium tueretur, Imperator eſt ſalutatus. Quo facto elatus, confeſtim Nicomediam cum ingenti exercitu prodiit, atque occurrentem Theodoſii filium, congreſſus prœlio, profligavit, atque unà cum proceribus, & theſauro in poteſtatem adduxit. Adventu inde ejus Conſtantinopolim Theodoſius territus, ſalute impetrata, ſe Imperio abdicavit, atque unà cum filio Clericum reddidit. (15) Hic Leo Philippici exemplo, vano duorum Hebræorum vaticinio inductus, cum ſe ſanctis imaginibus hoſtem fore, ſi prædicto potitus eſſet Imperio, promiſiſſet, fidem haudquaquam fefellit; verum Eccleſia haud ita multò poſt apertiſſimè eo nomine oppugnata Imperium & ſibi, & poſteris ſuis funeſtiſſimum comparavit. Eodem anno (quod ad memoriam eſt inſigne) Sarraceni ex Mauritania in Hiſpaniam tranſvecti Gotthos expulerunt, eamque occupatam in multa Regna diſtribuerunt. (16) Donatus Patriarcha Gradenſis in locum Chriſtophori
eſt ſuffectus. (17) Sequenti, Nonis Aprilis 718
Luitprandus Rex ædem D. Carpophoro extra Comi mœnia dedicavit, & per idem tempus arcem ibi munitiſſimam condidit, quam Barratellum vocavit. (18) Faroaldus, Dux Spoletanorum, Narniam Oppidum dolo ademit

---

ſpectet, decennio poſt coactum, anno videlicet 726. ut compertum eſt Eruditis, & Labbeus To. VI Concil. probat ex Adriani I. Epiſtola ad Carolum Magnum.

(12) Hanc Alpium Cottiarum confirmationem, anno primo *Liutprandi* factam, cenſuit Baronius ad annum 712., deceptus ab apocripha Oldradi Mediolanenſis Archiepiſcopi Epiſtola, quam recitat ad annum 725. Gregorii II temporibus eam contigiſſe refert Anaſtaſius Bibliothecarius, quem auctorem habet in hiſce rebus deſcribendis Sigonius.

(13) Superiore anno 715. hæc accidere. *Theodoſius* verò, poſt obſidionem Urbis C. P. in ſex menſes productam, menſe circiter Januario anni 716. Imperium inchoavit, ut Pagius ad annum 714 eruditè probat.

(14) Hæc, ab Anaſtaſio narrata, Baronius ſtatuit ad annum 715., nec Pagius refragatur.

(15) Aliter prorſus rem hanc narrat Nicephorus in Breviario *de Theodoſii Imperio*. Ex eo ſiquidem conſtat *Theodoſium*, non Leonis adventu territum, ſed a militiæ Præfectis, ac Civilibus Magiſtratibus, qui illius imperitiam animadvertentes, eumque judicantes minimè parem eſſe ſuſtinendæ graviſſimæ obſidioni, qua tunc a Saracenis premebatur Urbs C. P., eidem ſuaſere, ut ſe Imperio abdicaret, quod & ſponte implevit. Inde iit de ſucceſſore deligendo conſilium initum, deſignatumque fuiſſe *Leonem* Patritium, Orientalibus copiis ea tempeſtate Præfectum, qui per Auream portam ſolemni pompa ſuſceptus, Imperatoriam coronam hoc anno 717. accepit. *Theodoſius* verò una cum filio Clericorum Ordini adſcriptus, reliquum vitæ tempus in pace tranſegit, ut narrat Theophanes,

(16) Multo citiùs contigit hæc irruptio Maurorum in Hiſpaniam. Rodericus Toletanus lib. 3. cap. 23. teſtatur, *Muzam* in Hiſpanias transfretaſſe anno Hegiræ 93. qui anno 712. reſpondet, eique conſentiunt Chronographi Arabes; imò uno jam ante anno Hiſpanias invaſerat *Tarakus* Princeps Saraceni exercitus, ac Gothorum copias prœlio Guadeletenſe deleverat. Hac Epochà utitur Anaſtaſius, ſeu alius vetuſtior Scriptor Vitæ Gregorii II., qui ait, Agarenos, poſtquam Hiſpanias per decem annos barbaro jugo preſſas tenuiſſent, undecimo anno (*poſt decem annos* ſcribit etiam Paulus Diac. lib 6. cap. 46.) ad Francias occupandas penetraſſe, fuſoſque fuiſſe ab Eudone, qui ibidem præerat. Profligavit autem Saracenos Eodo anno 721. ut Annales Nazariani, & Petavienſ teſtantur. Retrahenda igitur ſunt ſaltem ad annum 711., quæ hic narrat Sigonius. Vide Pagium ad annum 711.

(17) Cùm Dandulus col. 130. aſſerat Chriſtophorum ſediſſe annis XXXII rectè illius obitus, & Donati ſucceſſoris electio a Sigonio ad hunc annum referuntur.

(18) Abbas Urſpergenſis in Friderico I., poſt narratam primam Mediolanenſium deditionem, agens de Cumana ſeu Comenſi Urbe, quam adiit Fridericus, hæc ſcribit: *Supra Civitatem quoque Cumanam Caſtrum conſtruxit muris, & turribus munitum, quod Paratellum Theutonici vocant, ubi Mediolanenſium declinare poſſint incurſus, & in præſidiis milites Theutonicos collocavit*. Primus Aloyſius Tattus in Annalibus ſacris Comenſibus lib 9. num. 137., aliique ferme omnes inclytæ illius Urbis Scriptores conſenter aſſerunt, memoratam Arcem fuiſſe Liutprandi opus & donum, ut longiùs a mœnibus hoſtiles incur-

A mit Romanis, & simulato ad Regem itinere Classem, Ravennatium castrum, furto intercepit: verùm utrunque jussu Regis statim restituit. Adversus eum filius inde Transemundus exortus, patre abdicato, & Clericum profiteri compulso, Ducatum arripuit. (19) Sclavi, cum iterum in Forojuliensem Ducatum populabundi venissent, magno prœlio à Pemmone Duce, uno tantùm sene Sivaldo amisso, deleti. Sarraceni, cum litora alia omnia Orientis infestis incursionibus lacerassent, in Thraciam ex Asia transgressi, ingenti admoto exercitu Constantinopolim obsederunt. Quod ubi Sergius Prætor Siciliæ accepit, de Leone actum existi-
B mans, Gregorium quendam Constantinopolitanum Imperatorem salutavit, eumque Tiberium appellavit, isque inito Imperio quosdam etiam ad Magistratus evexit. Qua re audita, Leo Paulum Chartularium, Patricium, ac Prætorem Siciliæ designatum, duobus Spathariis, & magna militum manu tributa, in Siciliam cum literis ad Magistratus, & Civitates misit, orans, ne officio decessisse, fidemque, quam semel dederant, ulla violasse ratione vellent. Is dromone magna celeritate Syracusas advectus Sergium stupore, metuque perculsum in Italiam ad Longobardos se conferre coëgit. Populus verò Syracusanus, literis Leonis acceptis, postquam Imperatorem incolumem esse audivit,
C

A Tiberium, & Magistratus ab eo creatos dedidit. Quorum capita à cervicibus amputata Paulus Constantinopolim misit: alios verò ejus conjurationis affines aut sacra tonsione affecit, aut virgis cæsos, naribusve multatos in exilium egit. (20) Sarraceni interim vi famis, pestilentiæque adacti XVIII. Kal. Augusti obsidionem solverunt. (21) Postero 719
anno Leoni filius Constantinus est natus. (22) Is, cum sacro lavacro ablueretur, aquam sterore forte infecit, qua re animadversa, Patriarcha statim oraculum cecinit, fore ut is aliquando omnia sacra pollueret, ab illa re Copronymi cognomen est inditum. Sereno Patriarchæ Aquilejensi
B creato Gregorius Pontifex Luitprandi Regis rogatu pallium, quod prædecessoribus ejus fuerat denegatum, indulsit: & ne Gradensis Ecclesiæ jura invaderet, monuit; post autem cum accepisset, eum præcepta sua despexisse, iterum, ut possessionibus se contineret, quæ in Regno Longobardorum essent, edixit. Extant his de rebus literæ. (23) Erat eo tempore Monachorum Ordo, Cassinate Monasterio ante annos centum triginta à Longobardis incenso, & Monachis in diversa palatis, ad paucos redactus, ac valde debilitatus. Hoc cum Gregorius cerneret, item pro viribus restituendum est arbitratus. Itaque Petronacem, civem Brixianum, vi-
C rum pietate commemorabili præditum na-
ctus

incursus propulsarentur; sed firmandæ origini tam antiquæ nullum eorum temporum, aut proximorum testimonium, vel documentum evulgant. Quin immo huic famæ adversantur tum Franciscus Ballarinus, Comensium historiarum Scriptor, tum Paulus Morigia, quorum primus, par. 1 cap. 8. & par. 3. cap. 9. Chronologici Compendii asseverat, *Baradelli* Castrum conditum primò fuisse a Comensibus Civibus anno 1096.; alter verò erigendæ illius Arcis Auctores facit Mediolanenses, post dirutum Comum anno 1127., ut Populo contra ipsos contumaci frænum injicerent, lib 1. cap. 11. Hist. Mediolani. Attamen has etiam opi-
D niones evertit auctoritas Urspergensis, qui Friderico I. ætate proximus, eundem *Castri Baratelli*, seu *Paratelli*, ut fert Dialectus Theutonica, Conditorem fuisse apertis verbis testatur. Sanè hoc verum esse non obscurè colligo ex Anonymo Auctore Poëmatis Cumani, editi Tom. V. *Rer. Italic.*; is enim, paucis ante adventum Friderici I. in Italiam annis, scribens historiam belli contra Comenses, à Mediolanensibus acti ab anno 1118. usque ad 1127., *Baradellum*, non inter Arces, sed inter Montes numerat, inquiens versu 38.

Testantur Montes, testatur & hoc Baradellus.

Et versu 99. clariùs id exprimit hæc narrans:

Ascendunt tuti culmen Montis Baradelli,
Inde vident Urbem fumantem, sicque cremantem,
Atque per abruptum descendunt Montis ad imum.

E Porrò, si hoc loco Arx tam antiqua & celebris constitisset, qui fieri potuisset, ut ne unico saltem verbo id innuisset Poeta? Nudus igitur per ea tempore Mons erat *Baratellus*, qui tamen nomen dedit Castro postmodum condito à Friderico I., ut tradidit Urspergensis. Adde, ab eodem Anonymo narrari, post captam urbem Comensem, diruta a Mediolanensibus fuisse mœnia, Turres, & Castra, quæ illam muniebant, quin ulla de *Baratelli Arce* in Poëmate vox occurrat. Num adeò felix hæc fuit, ut vel curam Mediolanensium pro ea capienda, vel iram eorumdem ad ipsam diruendam, inter alia Comensis Urbis propugnacula funditus eversa, prorsus effugerit? Vana ergo est, ac fabulosa traditio, quæ illustrem adeò, remotamque originem *Baratelli* Castro affingit.

(19) In Catalogo Spoletanorum Ducum, Chronico Farfensi præmisso, *Transemundus II* patri ad Clericalem vitam compulso suffectus traditur anno 724. Narrat hæc & sequentia Paulus Diac. lib 6. cap. 44. & 45.

(20) Hæc ex Theophane ad hunc annum descripsit Sigonius.

(21) Sub die XV. Augusti liberatæ Constantinop. Urbis annua memoria in Menæis Græcis recolitur. Historiam longæ hujus obsidionis fusè descriptam lege in Theophane ad hunc annum.

(22) Uno anno errat Sigonius; Theophanes enim, qui annum Incarnationis juxta morem Alexandriæ numerat, eumque inchoat Calendis Septembris, ortum *Constantini* conjungit cum matris Augustæ coronatione, peracta die 21. Octobris; atque ideo non ad annum 719. sed superiorem 718. collocanda est *Constantini* nativitas, ut jam Pagius adnotavit.

(23) Gregorii II. Epistolas tum ad *Serenum*, tum ad *Donatum* Gradensem Patriarcham datas, recitat Dandulus col 132. & seq. à quo hæc sumpsit Sigonius. Cur autem *Serenus* Episcopos Gradensi Ecclesiæ subditos ad suam pertrahere obedientiam conaretur, id in caussa erat, quòd, cùm Aquilejensis Ecclesia Sedi Apostolicæ reconciliata jam foret, ad jus suum spectare putabat, quidquid antiqua Aquilejæ Provincia complectebatur. Contra verò Gradensis Patriarcha, cùm longo jam a tempore Ecclesia illa Catholicos habuisset Pastores, satis superque jus sibi acquisitum legitimæ possessionis contestabatur. Itaque Gregorius II., ut hisce dissidiis radicem omnem præcideret, ex una Metropoli, geminam fecit, suos cuique Ecclesiæ limites statuens, ut ex memoratis Epistolis constat. Miror tamen à Sigonio nec *Petri* Prædecessoris obitum, nec *Sereni* successoris initium designari; id enim à Paulo Diacono clarè indicatur lib.6 cap 33. ubi post narratam Justiniani junioris necem, hæc subjungit: *mortuo denique his diebus Patriarcha Petro, Aquilejensis regimen Ecclesiæ suscepit Serenus*. Cùm igitur Philippicus Justinianum Imperio ac vita spoliaverit anno 711., ut Sigonius ipse testatur, circa eundem annum & *Petrum* decessisse, & creatum *Serenum* Aquilejensem Antistitem procul dubio est asserendum.

L

ctus, sanctis præceptis, ut huic officio inserviret, hortatus est. Quo facto, Petronax, assumptis ex Lateranensi Monasterio Monachis, Cassinum perrexit, additisque, qui ibi dudum consederant, in commune vitam
720 agere cœpit anno à Christo nato septingentesimo vigesimo. (24) A quibus Abbas ascitus, decoris ædibus instauratis, Sancti Benedicti disciplinam prope intermortuam excitavit. Itaque sextus à Sancto Benedicto Abbas numeratur, atque alter Cassinatis Monasterii conditor prædicatur. Eodem anno in die Resurrectionis, Indictione tertia, puer ipse Copronymus à Patre Imperator per Germanum Patriarcham est coronatus. Sarraceni, cum infestis incursionibus latè maria omnia vagarentur, exscensione in Sardiniam facta, Insulam, quæ exiguo Græcorum præsidio tenebatur, in potestatem adduxerunt, ac sævire in templa, & sepulchra omnia Sanctorum instituerunt. In primis autem locum, in quem sacra D. Augustini Hipponensis Episcopi ossa ex Africa translata fueraat, barbara impietate fœdarunt. Quod ubi Rex Luitprandus accepit, magno repente dolore exarsit, ac Legatis eò missis maguo illa pretio à Sarracenis redemit, ac
721 postero Papiam ad se transportari curavit. Postquam autem ea Genuam appulsa audivit, Papiâ egressus obviam eis illuc usque processit, eaque editorum miraculorum magnitudine percitus divino honore coluit: Cum autem postridie à ministris nulla neque vi, neque arte moveri possent, vehementer ea re perturbatus: Sancte Confessor, inquit, si tua hinc ossa tolli, & Papiam transferri propicius patieris, spondeo, me hîc templum in tui honorem ædificaturum. Quæ ubi vota concepit, ossa subitò nullo molimine sustulit, & Papiam, effusa obviam cum elero civitate, devexit. (25) Eodem anno, quippe Indictione quarta, mense Aprili, Leonis Imperii anno sexto, Constantini secundo, Gregorius Pontifex conventum in Laterano habuit, eujus canones septemdecim extant adversus eos, qui virgines, aut Deo sacratas, aut sibi sanguine
cojunctas ducerent. (26) Sequenti Luitprandus ossa S. Augustini in templo S. Petri ad Cœ- 722
lum aureum à se condito posuit. Magnarum ab hinc rerum, & gravium seditionum initia fuat inducta, quibus insignis in Italia Ecclesiæ dominatus est constitutus. Quippe Leo dirum sacris imaginibus bellum Philippici exemplo moliens, Gregorii Pontificis insidiari capiti cœpit: quod, eo vivente, ac Catholicorum caussam studiosè, ardenterque tuente, se flagitium, quod animo conceperat, commodè ad exitum perducere
posse diffideret. Itaque postero anno Marino 723
Spathario suo, quem Ducem Romæ declaraverat, secreta mandata proficiscenti dedit, ut quoquo modo posset, Gregorium ipsum occideret. Is tantum parricidium per Basilium Ducem, Jordanem Chartularium, & Joannem Subdiaconum occultè molitus, proposito excidit, aperto Dei miraculo, antequam rem aggrederetur, apoplexi repentina correptus. Reverso inde Marino Constantinopolin, Leo in suscepta sententia manens Paulum Patricium cum iisdem mandatis Exarchum in Italiam misit. Is Ravennam Profectus, cum neminem tanto facinori patrando, Basilio ipso, & sociis aptiorem existimaret, eosdem per literas, ut inchoata perficerent, est hortatus. Verùm ne tum quidem res ex sententia cessit, nam Romani, conjuratione detecta, socios ejus omnes comprehenderuat, in primisque Jordanem, & Joannem ultimo supplicio, Basilium Monastica inclusione multaruat. (27)
Postero anno, mortuo Donato, Gradensi 724
Pa-

(24) Cùm ex S. Gregorio Magno superiùs statutum fuerit, direptionem Monasterii Casinensis a Langobardis peractam, longè ante annum 589. a Sigonio, aliisque designatum, contigisse; ultra annos centum & triginta jacuisse desertum necesse est, si anno 720. cœpit restaurari. Mabillonius Tom. II. Annalium Benedict. censet, biennio ante missum a Gregorio II. *Petronacem*, ut Casinense Cœnobium reficeret, nec quidquam memorat de traductis illuc Lateranensibus Monachis, quin immo dubitat, an *Petronax* ipse tunc Monachus foret, cùm Paulus Diaconus illum solummodo appellet, *Civem Brixianæ Urbis*. Itaque ait, profectum ad Casinum montem *Petronacem*, ibi aliquot simplices viros, seu Anachoretas reperisse, qui illum sibi Rectorem præfecere; anno verò 720. regulares ædes cum Ecclesia restitutas, sed paucis ibidem residentibus Monachis, ut ex Sancti Vvilibaldi vita à Sanctimoniali ejus consanguinea, scripta, constat; demum aucto Monachorum numero Casinense Cœnobium ea Sanctitatis fama postmodum floruisse, quam Baronius ad annum 716. ita extollit, *ut nullum unquam tota Christiano Orbe extitisse aliquando Monasterium* affirmet, *ex quo tot viri sanctitate conspicui, atque doctrina, tanta numerositate ad Regimen Sanctæ Apostolicæ Sedis adsciti fuerint &c.*

(25) Narrat hæc fusè Baronius ad annum 725. ex fide Epistolæ Petri Archiepiscopi Mediol. *De Translatione Corporis S. Augustini Papiam*, ad Carolum Magnum missæ; sed eam supposititiam esse Pagius ad illum annum, aliique testantur. Translationem hanc verè a Liutprando peractam fuisse constat ex Beda, & Paulo Diac. lib. 6. cap. 48. Incertum tamen esse, quo tempore contigerit, Pagius loco memorato contendit. Varias de hac re sententias refert, expenditque Cl. Justus Fontaninus Archiepiscopus Ancyranus in eruditissima *disquisitione de corpore S. Augustini Ticini reperto* cap. 10., ac tandem concludit, minimè dubitandum, quin anno Domini 722. revera assigenda sit hujusmodi translatio, quemadmodum antiqua plura docent monumenta, & Mabillonius ipse, retractata prima sententia, qua eandem anno 725. mendosè affixerat, profitetur.

(26) Acta hujus Concilii leguntur in Labbeo Tom. VI. Conciliorum.

(27) Narrat hæc Anastasius in vita Gregorii II. Valde tamen dubium est, quo anno *Paulus* Exarchus in Italiam missus fuerit à *Leone*. Sigonius id statuit ad hunc annum 723., Baronius ad annum 726., Panvinius, & Scaliger ad annum 725. Porrò ex Anastasio in vita Gregorii II., & Paulo Diacono lib. 6. cap. 49. constat, delatum in Italiam *Paulum* Exarchum, antequam *Leo* Imperator ferale impiumque decretum de abolendis sacris imaginibus evulgaret; id enim expressè narrant postmodum contigisse; itaque ante annum 726., quo Scriptorum omnium concordi testimonio editum est execrabile *Isauri* mandatum, *Paulus* in Italiam concesserat. Anastasius tempus ipsum, quo ad hanc Provinciam administrandam *Paulus* pervenit, non obscurè designat; siquidem ait, Liutprandum universis Regni sui viribus Ravennam obsedisse per aliquot dies, ac Classensi Castro capto, opes innumeras inde asportasse, subditque, post aliquot dies Basilium Ducem, Jordanem Chartularium, & Joannem Subdiaconum

Patriarcha, Petrus Episcopus Polanus contra leges ad Patriarchatum evectus; cum esset à Gregorio Pontifice indignus utraque sede judicatus, tamen Cleri, & populi Veneti, Istrique precibus pristinæ est Ecclesiæ restitutus. Antonius inde legitimè subrogatus consecrationem cum pallio impetravit. (28) Leo imperator rebus Romanis perceptis haudquaquam proposito suo dimotus, Spathario altero in Italiam misso, Paulum Exarchum monuit, ut si vita expellere Gregorium haud posset, saltem de Pontificatu dejiceret, atque ei alterum substitueret. Ita Paulus simul mandato Imperatoris adductus, simul Gregorii odio stimulatus, quòd ab eo tributum Ecclesiis imponere vetaretur, exercitum Ravennatem Spathario tribuit; eumque Romam contendere, & Pontificem in vincula conjicere jussit. Atque ne hæc quidem latêre Gregorium res potuit. Itaque, ut libertatem suam simul, ac salutem defenderet, coactus est adversus pravas Christiani Imperatoris insidias barbarorum simul, atque hostium auxilium implorare. Quippe, reliquis remotis subsidiis, Longobardos ex Spoletano, Tuscoque Ducatu excivit, ac spe, præmiisque repletos adventantibus Exarchi legionibus obtulit. Hi magna animorum alacritate ad Urbem profecti, pontem Salarium, pontemque Milvium cum validis armatorum cohortibus insederunt, &, commisso cum adveniente Spathario prœlio, Ravennatem exercitum ab Urbis aditu summoverunt, Spathariumque ipsum Ravennam se referre, incœpto irrito, coëgerunt. (29) Bellum inde à Longobardis interveniens aliquantum hæc consilia interrupit. Post Rotharis regnum nullum Longobardis regibus cum Exarcho Italiæ, ipsisque adeo Romanis extiterat bellum, nempe Longobardis ipsis aut pacem studiosè foventibus, aut armis inter se exitiosè certantibus. Tranquillato verò post multos annos regno, Luitprandus à suis quietus idoneam se prolatandi regni adeptum occasionem ex ipsa Romanorum discordia ratus, vetus bellum cum Exarcho redintegrare constituit. Quod bellum inde à Rachi, Aistulfo, & Desiderio regibus deinceps quasi hereditario jure exceptum prorsus regnum ipsum, nomenque clarissimum regum Longobardorum
725 extinxit. Itaque proximo anno, instructissimo exercitu comparato, repente in Exarchatum, ut qui ditioni suæ continens erat, irrupit, ac caput ipsum ditionis Ravennam magna militum corona circumdedit. Paulus ex summa prosperitate in magnam repente difficultatem adductus haudquaquam se deseruit: verùm Urbem, adjuvantibus enixè Ravennatibus, ingenti animi magnitudine custodivit; seque paratum esse ad ultima omnia potius perferenda, quàm ad dedendam Urbem ostendit. Qua re Luitprandus permotus, castra inde movit, ac quasi re desperata Classem accessit, eamque, cum exiguo præsidio teneretur, brevi expugnavit, direptamque delevit. Classe diruta, Ravennates timere, ac rebus suis diffidere incœperunt. Quod ubi rex sensit, continuò victorem exercitum Ravennam reduxit, ac spe opimioris multò prædæ incensum Urbem aggredi jussit. Oppidanis, ac præsidiariis assiduis oppugnationibus aut deletis, aut fessis, Paulus se sine externis sustinere auxiliis posse desperans, Urbe excessit: qua re animadversa, Luitprandus Urbem acrius instans intravit, eamque captam militibus diripiendam concessit. Urbs, ut quæ diu Imperatorum, Regum, Exarchorum, ac summorum denique Antistitum sedes fuerat, variis & privatis, & publicis opibus affluens erat. Rex autem, ditato exercitu, cum alia inde antiquæ fortunæ monumenta egessit, tum in primis veterem æneam equestrem Romani Imperatoris statuam miro opere, artificioque perfectam evexit, ac Papiam deferri curavit: quæ propter eximiam nobilitatem suam in hodiernum usque diem inter præcipua Urbis ejus ornamenta ad amissæ solatium gloriæ in foro à Civibus ostentatur. (30) Ravennâ captâ, pleræque Exarchatus Civitates confestim in deditionem venerunt. Exarchatus inde in formulam Ducatus redactus, eique Hildebrandus nepos, qui postea rex fuit, impositus, &, quòd puer erat, Peredeus Dux Vicetinus socius ei consiliorum adjunctus. Paulus Ravenna pulsus se ad Venetos Heracliam contulit, atque Ursi Ducis auxilium imploravit. Hoc ubi Gregorius sensit, privatas injurias publicæ caussæ posthabendas ratus, statim literas ad Ursum eundem misit: atque eum, ut Paulum omni ope juvaret, hortatus est. Literæ adhuc extant in hæc

verba

num, cognomento Lurionem, immane scelus in Gregorii Pontificis vitam coratasse, statimque prosequitur: *Postmodum Paulus Patricius, & Exarchus missus in Italiam est.* Igitur, post Classense Castrum a Liotprando occupatum *Paulus* advênit. Cùm verò Ravenna diutina obsidione cincta fuerit, ac deinum capta anno 726., ut Dandulus in Chronico col. 134. testatur, *Pauli* Exarchi adventum in Italiam tutò figi posse ad annum 725 crediderim; continuato namque belli impetu, post expugnatum Classense Castrum, acriùs inde Ravennæ obsidionem institutam Rubeus ipse testatur in historia Ravennæ, qui tamen malè narrat, *Paulum* Exarchum subrogatum a *Leone* fuisse *Joanni Rizocopo*, cùm eidem suffectus fuerit Exarchus *Scholasticus*. Sigonius, contra fidem Anastasii hæc narrantis, malè primi hujus sceleris in Gregorium II. Auctorem facit *Paulum* Exarchum, qui nondum in Italiam advenerat.

(28) Nonnisi anno 725. suffectum in Gradensi Ecclesia *Antonium*, seu *Antoninum*, compertum fit ex Epistolu Gregorii II. excusa in nova editione Veneta Ughelli in Gradensibus Patriarchis col. 1089. In calce Danduli col. 134, ubi hæc narrantur, adnotatum legitur ex Codice Ambrosiano, Literas Pontificias, ob Pallii concessionem *Antonino* Gradensi Antistiti datas esse *anno Leonis* (Isauri) *IX* adeoque non ante annum 725. quo, mense Martio, nonus illius Imperatoris annus inchoabatur.

(29) Hæc item ex Anastasio narrat Sigonius.

(30) Rubeus, à quo hanc historiam Sigonius desumpsit, pluries celebre hoc Simulacrum, *Regisolem*, seu *Heliotropium* appellatum, commemorat ad annos 495. 725. & 805, cùm alii à Liutprando, alii à Carolo Magno Papiam delatum affirment, dubiumque sit, quo Auctore fusum fuerit, quemque repræsentet, nonnullis asserentibus a *Severino Boetio* ea arte elaboratum fuisse, ut semper ad Solem converteretur, atque ideo *Regisolem* vocatum, aliis verò testantibus, *Odoacris* effigiem esse, ullis *Antonini*. Huic postremæ sententiæ favent antiqua *Antonini* numismata.

verba conscriptæ : (31) *Gregorius Episcopus servus servorum Dei Dilecto filio Urso Duci Venetorum S. Quia peccato favente Ravennatium Civitas, quæ multarum caput Ecclesiarum est, à nefanda gente Longobardorum capta est, & filius noster eximius, Dominus Exarchus apud Venetias, ut cognovimus, moratur, debeat nobilitas tua ei adhærere, & cum eo nostra vice pariter decertare, ut ad pristinum statum sanctæ reip. imperiali servitio dominorum, filiorumque nostrorum Leonis, & Constantini magnorum Imperatorum ipsa revocetur Ravennatium Civitas amore sanctæ fidei nostræ*. Lectis literis, Veneti Pontificis auctoritatem sequuti, Paulum summa ope juvandum decreverunt: ac, ratione rei gerendæ cum eo composita, classem ornarunt, sermone dissipato, se adversus Sarracenos rogatu Imperatoris contendere statuisse. His ita constitutis, Paulus quasi à Venetis repulsus, aliquot contractis copiis, Imolam accessit, & quasi eam Urbem premere oppugnatione vellet, ibi exercitum, quàm maximum potuit, comparavit: ac die cum Venetis composita castris inde Ravennam versus motis, Urbem à terra repente invasit. Pridie verò Veneti, cum simulata in Orientem navigatione evecti è portu essent, nondum orto sole in anchoris constiterunt: atque eadem prope, qua Paulus, hora, classe ad litus appulsa, navales Urbi milites admoverunt. Ad tantum tumultum exciti Hildebrandus, & Peredeus, omnes, qui ferre arma possent, ad mœnia properare, atque præsentibus animis, corporibusque tutari jusserunt. Cum omnes haud aliter ac jussi erant, impigrè, fortiterque fecissent, haud ægrè hostes clara jam luce scalis appositis mœnia scandere contendentes sustinuerunt. Dum ad muros pugnatur, Veneti, porta, quæ ad mare vergebat, effracti, Urbem intrarunt. Qua re animadversa, Duces cum valido armatorum globo se objecerunt, ac prœlium atrocissimum commiserunt. Quod cum per aliquot horarum spatium fortiter sustinuissent, tandem, superveniente cum terrestribus copiis Paulo, circunventi acie excesserunt. Peredeus fugiens in Pineto occisus. Hildebrandus vivus in manus Venetorum pervenit. Recepta Urbe, Paulus sedem, & præfecturam suam inivit. (32) Veneti opera egregiè navata domum redierunt. Hæc tanta celeritate acta sunt, ut rex auxilio accurrere Papia nequiverit. Hoc demum anno Leo Imperator, quod vatibus Judæis promissum præstare jamdiu animo cupiebat, palam agere de sacris abolendis imaginibus cœpit, atque ea de re literas ad Pontificem misit, gratiæ suæ spem faciens, si voluntati suæ se dedidisset, dignitatis abdicationem intentans, si imperium abnuisset. Cui Gregorius pro Sedis dignitate rescripsit, (33) sanctas imagines ex antiquo Catholicorum instituto in Ecclesia coli, neque sibi venerationem earum abrogare aut pro arbitrio licere, aut pro officio convenire: monere autem illum etiam, atque etiam, ut diligenter & quid ageret, & quousque progrederetur, animadverteret: neque enim Imperatoris esse, novi aliquid de fide statuere, sed quæ antiquitus decreta à patribus fuissent, quacumque ratione defendere. Inde ad Romanos, Ravennates, Pentapolitanos, Venetosque conversus, ipsum conceptæ hæreseos accusavit, dignumque esse, qui, si in incœpto maneret, ab omnibus desereretur, ut qui ultro se ab Ecclesiæ Catholicæ corpore secrevisset, ostendit. 726 Quibus Leo nihil permotus sequenti anno bellum nefarium sanctis imaginibus, earumque cultoribus intulit. Quippe signa, ac simulachra Domini, ac Matris, Martyrumque ejus omnia tota passim Urbe deleri, ac disjici jussit. Quod cum insolenti obsequentium ministrorum libidine curaretur, vehementer populum ipsum antiquæ pietatis studio inflammatum offendit. Itaque, cum dolorem ferre, iramque tenere non posset, agmine facto in Regiam introrupit, & familiaribus ejus multis, in primisque iis, qui impositum Aureæ portæ Domini signum dejiciebant, necem attulit. Quare Leo exacerbatus Civium alios bonis spoliavit, alios in exilium egit, in alios verberibus, in alios ultimo supplicio animadvertit, (34) ac bellum atrox adeo cum Catholicis gessit, ut ne sacræ quidem Scholæ pepercerit. Hoc erat nobile prope Palatium Auditorium, in quo vetere instituto magister unus doctrinæ magnitudine clarus cum discipulis duodecim ingenio, studioque præstantibus versabatur. Hi, postquam omne dicendi artificium attigissent, magna cura Ecclesiasticam rerum divinarum scientiam pertractabant: neque sine eorum consilio publicè agi quidquam ne Imperatori quidem permittebatur. In hos igitur Leo, cum ad se vocatos sæpe in suam adducere sententiam, sed frustra, tentasset, sese acri iracundia elatus invexit, atque in Auditorio inclusos ipsos cum libris, qui magni pretii erant, & sacra omni comburi suppellectile jussit. (35) Ea res

(31) Integras has literas recitat Baronius ad annum 726., & Dandulus in Chronico col. 135., qui anno sequenti 726. captam a Liutprando Ravennam expresse testatur.

(32) Narrat hæc fusè Rubeus in Hist. Rav. ad annum 725. Bacchinius tamen in excursu Chronologico ante vitam Joannis V., seu VI. Archiepiscopi Ravennatis, non ita citò restitutum suæ Præfecturæ *Paulum* Exarchum existimat, cùm Gregorius II. in prima sua ad Leonem Isaurum Epistola apud Baronium hæc scribat: *Langobardi ipsam Metropolim Ravennam occuparunt, &, ejectis Magistratibus tuis, proprios constituere Magistratus, & vicinas urbis sedes Regias, ipsamque Romam sic tractare statuerunt, cùm tu nos defendere minime possis*. Nihilominus intra biennium hæc contigisse indubium est, cùm *Paulus* Exarchus, Ravennæ restitutus, occisus fuerit, suffectusque *Eutychius* ante Indictionem XI., adeòque ante annum 728, ut ab Anastasio in vita Gregorii II. narratur.

(33) Errat uno anno Sigonius; siquidem eodem solummodo tempore, quo *Leo* perversum contra Sacras Imagines edictum protulit, *Gregorius II.* Literas ad eundem dedit, idest anno sequenti 726. Recitat eas Baronius ad illum annum, sed Pagius pluribus contendit, illas ad annum 730 pertinere, asserens, scriptas quidem à Pontifice Literas ad *Leonem* anno 726., ut constat ex Anastasio, qui hæc narrat, sed easdem periisse.

(34) Hæc, contra Theophanem ista hoc anno referentem, pertinere ad annum 730. contendit Pagius ad illum annum.

(35) Describit hanc Bibliothecam Constantinus Manasses, asserens, ibi collectum fuisse opulentissimum librorum thesaurum, quorum numerus tricena & tria millia complectebatur.

res ingentem in Græcia, atque in Italia seditionem excivit. Erenim Græci & qui continentem, & qui insulas incolebant, his auditis, magnam classem pararunt, eamque belli faciendi caussa Constantinopolim direxerunt. Verùm in itinere naves, artificioso igne casu conflato, cum incendium concepissent, subitò conflagrarunt. Romæ autem Gregorius Pontifex harum rerum certior factus sævire animo, atque extrema meditari remedia cœpit. Iraque Pontificis Constantini exemplo decretum proposuit, quo Leonem Imperatorem piorum communione removit, ut qui non solùm non Catholicus, sed etiam Catholicis infestissimus esset, ac mox Italiæ populos sacramenti, quo se illi obligaverant, religione exolvit: &, ne ei aut tributum darent, aut alia ratione obedirent, indixit. (36) Quo decreto accepto, Romani, Campani, Ravennates, & Pentapolitani à Leone subitò defecerunt, ac, variis tumultibus excitatis, ipsos etiam violare magistratus non dubitarunt: quippe Ravennæ Paulns Exarchns occisus est; Romæ Petrus Dux luminibus exutus. In Campania Exhilaratus Dux, cum populos adversus Pontificem incitaret, à Romanis eò profectis unà cum filio Hadriano est obtruncatus. Quin etiam odii sui vim adversus eum vehementer adeo intenderunt, ut ad hostiles acerbitates provecti de Imperio illi abrogando, alioque Imperatore legendo retulerint. Quod consilium Pontifex, ut parum præsenti tempori aptum opportunumque, repudiavit. Eodem tempore ingens prodigium è Græcia nunciatum. Inter Theram, ac Therasiam insulas per aliquot dies è profundo maris caligo quædam, quasi ab ardente fornace surgens, emersit: quæ paullatim densata, in lapidemque concreta totum illum locum, ac cœlum ardore suo accendit. In medio verò ignis insula in terram constipata, Theræ insulæ est aggesta. Qua te audita, judicatum ab hominibus est, Deum insignem Imperatorii flagitii novitatem voluisse memorabilis hujus prodigii novitate notare. (37) Eodem anno Sereno Patriarchæ Aquilejensi mortuo Calistus Tarvisinæ Ecclesiæ Archidiaconus regis Luitprandi favore est substitutus. (38) Erant inter Imolam, & Mutinam nonnulla ex regione Æmiliæ loca, nondum à Longobardis aut armis tentata, aut certè oppressa. His igitur Luitprandus postero anno, nova concitati tumultus occasione allectus, bellum intulit, ac levi cer- 727
tamine Feronianum, Montem bellum, Buxetum, & Persicetum in ditionem cum adduxisset, demum ipsim etiam Urbem Bononiam occnpavit. Hæc Urbs ab Etruscis tum, cum imperio regionem Transapenninam tenebant, constructa Gallorum inde

Bo

batur. Narrat subinde immane facinus *Leonis*, non secus ac Theophanes, Zonaras, Cedrenus, aliique Græci Scriptores, apud quos legenda hæc tristis Historia.

(36) Hausit hæc Sigonius, non secus ac Baronius, è Græcorum Historiis, qui odium, invidiamque contra Romanum Pontificem coneittaturi, eum in Græcum Imperatorem Italicæ rebellionis auctorem fecere. Porrò *Gregorius*, nec turbas excitavit, nec tributa *Leoni* pendi prohibuit, nec illum sententia Anathematis perculit. Anastasius, qui omnia minutim describit, non tamsilet prorsus de re tanti momenti, sed contraria scribit, asserens, stetisse *Gregorium* semper pro Imperii juribus conservandis, compescuisse armatos in publicam conjurationem populos, ne alterum crearent Imperatorem, omnes denique adhortatum esse, *ne desisterent ab amore & fide Romani Imperii*. Similia tradit Paulus Diaconus lib. 6. cap 49, Reginio, aliique. Erga *Leonem* verò ita benignè se gessit *Gregorius*, ut nonnisi cohortationibus humanissimis ipsum revocare ab impio errore studuerit, quemadmodum Anastasius testatur his verbis: *Imperatori quoque suadens salutaria, ut à tali execrabili miseria declinaret, scriptis commonuit*. Duas ad *Leonem* datas Epistolas recitat Baronius, quæ plenæ amoris, ac benevolentiæ sunt, nec quidquam de illarum contra ipsum Anathemate commemorant, cùmque scriptæ sint anno 730., ut Pagius contra Baronium tuetur, compertum sit, fermè usque ad obitum communicasse *Gregorium* cum *Leone*, atque ideo erroneam esse opinionem, quæ abscissum ab Ecclesiæ corpore, solemni sententia excommunicationis, Imperatorem tradit. Concludit propterea Pagius ad annum 730, standum esse in hisce rebus testimonio Anastasii, & Pauli Diaconi, qui id melius scire potuerunt, quam Theophanes, Cedrenus, & Zonaras, de rebus in Occidente gestis parum instructi.

(37) Ex Theophane ad hunc annum id narrat Sigonius. Cæterùm rem hujusmodi minimè tanto prodigio adscribendam docent Athanasius Kircherius in *mundo subterraneo*, & Cl. Antonius Vallisnerius, nuper summa literariæ Reipublicæ jactura è vivis ereptus in libro, *de corporibus marinis*, qui plures enatas Insulas referunt, arcana vi ventorum, accensique sulphuris impetu maris fundum convellente. Nostra ætate, idest anno 1707., in Ægæo mari propè *Sanctarinum* emersit Insula, crevitque in amplitudinem trium mille passuum, fumum, ignemque undis continuò ructantibus, cujus rei historica Epistola legitur apud eundem Vallisnerium.

(38) Si verum esset, quod legitur in vitis Aquilejensium Patriarcharum Anonymi, & Antonii Belloni, editis Tom. XVI. Rer. Italic., videlicet uno tantùm anno *Serenum* sedisse, ejusdem mors multò ante hunc annum foret retrahenda. Siquidem creatum fuisse Aquilejensem Episcopum *Serenum* circa annum 711. constat ex Paulo Diacono, ut superiùs jam monui. Diutius tamen administratam a *Sereno* Aquilejensem Ecclesiam indubium reddunt conretitiones inter ipsum & *Donatum* Gradensem Patriarcham exortæ, dataeque, ob eas sedandas, ad utrosque à *Gregorio II* Summo Pontifice Epistolæ, quas recitat Dandulus col. 132. Cùm autem *Donatus* non ante annum 717. promotus fuerit ad Gradensem Ecclesiam, ut paulò supra adnotavi, usque ad illum saltem annum productum fuisse à *Sereno* Ecclesiæ suæ regimen nemo non videt. Dandulus, quem in hisce rebus describendis Auctorem habet Sigonius, postquam col. 134. enarravit, *Ursum* fuisse confirmatum Ducem anno 716. statim subjungit, *Sereno* Aquilejensi Præsuli suffectum *Callistum*. Verùm tam longi regiminis Epocha malè cum Pauli Diaconi testimonio componitur; is enim lib. 6. cap. 44. relata *Theodonis* Bajoariæ Ducis ad Romanam Urbem peregrinatione *gratiâ orationis*, cap. 45. subdit: Apud Forumjulii sublato è rebus humanis Patriarcha *Sereno*, Aquilejensem Ecclesiam administrandam suscepit *Callistus*. Porrò *Theodonis II* profectio ad limina Apostolorum contigit anno 716. Anastasius namque illam referens in Vita Gregorii II certum tempus signat, adnotans telypsim Lunæ, & Indictionem XIV. quæ omnia congruunt anno memorato, ut Calvisius, Pagius, aliique testantur. Igitur, cùm circa hoc tempus Paulur Diaconus asserat *Serenum* decessisse, ejusdem obitus differri nequit ultra annum 717. vel sequentem.

Bojorum in Italiam tranſcendentium ſedes fuit: deinde à populo Ro. recepta, jus coloniæ Latinæ obtinuit. Demum ad Chriſtiana ſacra traducta eum alios ſanctos Epiſcopos, rum maximè Petronium, hominem Conſtantinopolitanum, eruditione, ac pietate inſignem eſt conſequuta. Gotthis Italia pulſis, cum ſub jus Romani recidiſſet Imperii, nunc demum Longobardæ potentiæ ceſſit. Hac igitur capta, Luitprandus fortunam voto arridentem ſequutus, Ravennate ditione omiſſa, ſeſe in Pentapolim intulit, ac, nemine reſiſtendi gratia occurrente, victor ab Arimino uſque Auximum penetravit; (39) ac demum ad Vicum Pileum regionis conſtituendæ cauſſa conſedit. Quo cognito, Civitarum oratores cum muneribus, & ſacris Epiſcoporum ſuorum ſalutationibns ad eum de more ſe contulerunt: verùm à Romanis militibus in itinere fortè oppreſſi, ad unum capti omnes, atque interfecti ſunt. Rumore Italicæ defectionis in Græciam perlato, Leo rabie furens Eutychium Patricium Exarchum primo quoque tempore in Italiam contendere, ac Gregorio ejus auctori vitam, quoquo modo poſſet, adimere imperavit. (40) Profectus Neapolim Eutychius Campanorum partem in fide retinuit, atque inde Romam Miniſtrum miſit, ſecreto mandato dato, ut Pontificem cum Optimatibus Romanorum extingueret. Ut omnia Imperatoris acta ea tempeſtate ſuſpecta erant, ſic alienus Miniſtri Exarchi in Urbem adventus hominum oculos in ſe convertit, omnino, ne quid inſidiarum Pontificis capiti ſtrueretur, extimeſcentium. Itaque, re pateſacta, Romani ſtudio incitati eum comprehenderunt, & ſceleris meditati convictum graviter punire voluerunt; verùm Pontifex ejuſmodi conſilio maturè occurrit, atque Eutychium diro anathemate percuſſiſſe ſatis habuit. (41) Multa egregia Romani præ inſito genti gloriæ, pietatiſque ſtudio pro libertate Italiæ, ac dignitate Eccleſiæ auſi ſunt: nihil magnificentius, quàm quòd Longobardos Reges, Græcoſque Imperatores ſive dominandi libidine, ſive hæreſeos pravitate Urbi, Pontificibuſque impotentius imminentes ſemper pro viribus arcuerunt, fidemque Catbolicam conſtantiſſimè defendentes libertatem, dignitatemque Eccleſiæ ſuam eſſe libertatem, ac dignitatem putarunt. Quod igitur jampridem gravibus flagitiis Leonis impulſi ſpe, ac ſtudio deſtinarant, id hoc maximè tempore ut facerent, præſenti Pontificis, Eccleſiæque inducti periculo ſunt. Quippe rebus commemoratis exaſperati, certa animi ſententia impium, ſævumque Leonis Imperium reſpuerunt, ac ſolemni ſacramento ſe Pontificis vitam, ſtatumque in perpetuum defenſuros, atque ejus in omnibus rebus auctoritati obtemperaturos jurarunt. Ita Roma, Romanuſque Ducatus à Græcis ad Romanum Pontificem propter neſandam eorum hæreſim, impietatemque pervênit. Fuerunt autem hæc oppida: Roma cum caſtellis, oppidis, & viculis in Tuſciæ partibus, ideſt Portus, Centumcellæ, Cære, Bleda, Maturanum, Sutrium, Nepet, Caſtellum Galleſii, Orta, Polimartium, Ameria, Tuder, Peruſia, Narnia, & Ocriculi; & in partibus Latii Signia, Anagnia, Ferentinum, Alatrium, Patricum, Fruſino, ac Tibur. (42) Eutychius inde cum exercitu Ravennam profectus Urbem tenuit, ac Ravennates Imperii ſtudioſos facilè ad fidem redegit. Qua cura perfunctus cogitare inde de Sancti Pontificis exitio cœpit, quo ſublato, facilè ſe & Romanam ditionem amiſſam recuperaturum, & Sanctarum Imaginum cultum profligaturum ex Leonis auctoritate ſperabat, atque adeo totus in eam curam incubuit, ut etiam Longobardos muneri-

(39) Memoramus hæc ab Anaſtaſio, & Paulo Diac. lib. 6. cap 49.

(40) *Eutychium* Exarchum hoc anno in Italiam delatum dubitari vix poteſt, cùm Anaſtaſius in Vita Gregorii II., narrata *Pauli* Exarchi nece, hæc ſcribat: *poſt aliquod verò tempus Eutychium Patricium Eunuchum, qui dudum Exarchus fuerat, Neapolim miſit Imperator &c.*, ac ſubinde relatis, quæ contra Pontificem Exarchus ille tentaverat, ſubjungit: *Eodem tempore per Indictionem XI dolo à Langobardis pervaſum eſt Sutrienſe Caſtellum*. Indictio autem XI. incœpta jam erat a Septembri menſe anno 727. Quod in hoc Anaſtaſii teſtimonio adnotandum reor, id eſt, ab ipſo affirmari, *Eutychium jam dudum Exarchum fuiſſe*. In ſuſpicionem namque adducor, altera vice ab ipſo geſtam hanc Italiæ Præfecturam, adeòque, non ſecus ac *Smaragdus*, & *Theodorus Calliopa*, bis in Italiæ Exarchum fuiſſe delectum. Suſpicioni fundamentum aliquod præbet Bacchinius, qui in obſervationa ad vitam *S. Felicis* num. 3. de *Petro* Duca Romano, quem ipſe Exarchum quoque fuiſſe tradit, verba faciens, ſubjungit, *ſed nec Scholaſticum Exarchum ab Artemio, qui & Anaſtaſius, miſſum Ravenna diutiùs degiſſe facilè demonſtrabitur*. Sanè, præter ea, quæ Anaſtaſius de *Scholaſtico* enarrat in vita Conſtantini, nulla ejuſdem mentio, nec in eodem Anaſtaſio, nec in Agnello, nec in Rubei hiſtoria Ravennæ, uſquam occurrit. Præterea idem Bacchinius alibi animadvertit, ut plurimùm, Orientis Imperatores conſueviſſe, cùm primùm ad Imperium eveherentur, Italicos Magiſtratus renovare, quemadmodum pluribus exemplis productis confirmat. Itaque, cùm *Scholaſtici* nomen poſt *Artemium*, ſeu *Anaſtaſium* Imperatorem, a nullo memoretur; cùmque *Paulus* Exarchus nonniſi anno Leonis nono in Italiam miſſus legatur, valde veroſimile eſt, ſtatim ac Leo ad Imperium pervênit, revocatum fuiſſe *Scholaſticum*, *Eutychio* ſuffecto; cùmque idem Leo neſaria contra Gregorium Pontificem moliretur, *Paulum* novum Exarchum delectum, quo occiſo, iterum *Eutychium* Exarchum remiſerit. Porrò Anaſtaſium, cùm ait, *qui dudum Exarchus fuerat*, de Italiæ Exarchatu loqui, nemo non dicet. Hæc proponenda eruditis cenſui, ut adhuc caliginoſa Exarchorum Ravennatum hiſtoria vividiùs illuſtretur.

(41) Etiam de hoc Anathemate a Gregorio II. in Exarchum *Eutychium* contorto Anaſtaſius, qui reliqua a Sigonio hic deſcripta enarrat, nihil commemorat. Refert quidem Romanos Cives in Summi Pontificis defenſionem ſeſe ſacramento conſtringentes, *Eutychium* anathematizaviſſe, quod idem narraverat de Pentapolenſibus, & Venetis, qui *Paulum* Exarchum, ejuſque fectatores anathemati ſubmiſere; ſed nuſquam *Gregorium* nominat excommunicationis auctorem. Quocirca, id intelligendum potiùs de populi execratione, quam de ſacra pœna, ſolemniter a Summo Pontifice in *Eutychium* illata, cenſuerim. Etiam Baronius, qui Anaſtaſii verba refert, malè eundem intellexit.

(42) Quem hujus rei Auctorem Sigonius habuerit, prorſus me latet. De collato in Gregorium II. Romano Ducatu nec Anaſtaſius, nec Baronius, nec Pagius quidquam protulere.

neribus adversus eum solicitare non dubitarit. Itaque, eo, ut existimari licet, aucto-
728 re, sequenti anno Luitprandus Sutrium oppidum dolo Ecclesiæ ademit. Verùm mox muneribus, monitisque Pontificis victus, post dies XL. restituit. Hoc cum XI. Indictione factum notet Anastasius, profectò anno septingentesimo vicesimo octavo factum esse apparet, ut ille scribit. Hac re animadversa, Eutychius Regem sibi alliciendum, atque societate, amicitiaque adjungendum quoquo pacto constituit. Defecerat à Rege illo tempore Transemundus, Dux Spoletanus, eumque pro merito ulcisci mirificè cupiebat Luitprandus. Id ubi sensit Eutychius, legatos ad eum de societate, atque amicitia misit, ac fœdus cum eo ea conditione percussit, ut sociaris armis ille Ducem, ipse Pontificem vindicaret, ac ditione, vitaque
729 & hunc, & illum exu-ret. Ita proximo anno, comparatis, conjunctisque exercitibus, ambo magno se in Ducem impetu intulerunt. Is, cum imminentem belli tempestatem propriis se propulsare viribus non posse perspiceret, ultro se Regis imperata facturum dixit, atque, obsidibus datis, solemni illi se sacramento devinxit. Itaque, cum nulla in Longobardum belli materia remansisset, omnis inde Romam translatus est terror, castraque in Campo Neronis à Rege, & Exarcho è regione Templi S. Petri locata, atque acri Roma premi obsidione est cœpta. Jampridem hoc sentiens Pontifex præsidiis, & operibus, quibus potuerat, Urbem firmarat. Quæ cum satis non esse adversus tantam molem videret, ac simul agri vastationem, & Templorum violationem effugere vellet, quoad ejus fieri posset, Spoletani Ducis exemplo armorum consilium posuit, & ad preces sibi confugiendum constituit, insigni pietatis Luitprandi Regis fama permotus. Itaque Urbe cum decoro comitatu Clericorum, & Optimatium Romanorum egressus, in castra ad Regem venit, atque in hanc differere sententiam cœpit: *Si solo, Luitprande Rex, Leonis ipsius exercitu hanc Urbem obsideri novissem, omnes, mihi crede, obsidionis labores potius exhausissem, quàm aut ad pacem, aut ad inducias ullas postulandas exissem. Quid enim de sacris Templis, & Religiosis sepulchris liberandis agere cum eo convenit, qui nuper sanctas Christi, ac Divorum imagines ferro, atque igne delere, ac sacrata templa nefariis manibus incestare non dubitavit? Nunc verò, cum tuo potissimum ductu hoc bellum audirem administrare, teque præcipuè in castris ad Urbem positis obversari, cujus inter eximias prudentiæ, virtutis, ac justitiæ laudes egregia pietas, ac summa Sanctorum veneratio commendatur, non dubitavi ad te venire, &, quæ ad Dei caussam pertinere mihi viderentur, monere. Non credo, te ignorare, Rex Luitprande, te Urbem illam infesto exercitu oppugnare, cujus Ecclesiam Principes ipsi Apostolorum Petrus, & Paulus pretiosa suo sanguine consecrarunt; terram verò sanctissimis suis sepulchris omnibus terrarum gentibus venerabilem reliquerunt. An igitur ipse in animum induces, ipsa Sanctorum Apostolorum templa, ac sepulchra augustissima alieno arbitrio lacerare, qui unius Confessoris ossa, ne à barbarie ignominia afficerentur, magno auri pondere redemisti, atque in Regiam tuam translata, templo, ac sepulchro pretiosissimo decorasti? Quin potius in proposita tua bene de Ecclesia merendi sententia permanes, quàm fœdissimo Leonis de Deo ipso pessimè sentientis exemplo duceris? ac multas bonus in nobilissima Urbe conservanda, quàm unum in ea perdenda perditissimum imitaris? Notus est omnibus nobis propter insignem ipsius crudelitatem Attila Rex Hunnus, sed tibi multò, ut credo, notior, quòd ea loca tenuit, in quibus majores tui postea consederunt. Hic cruorem, cædemque anhelans, aliquando ad Romam incendendam cursu incitata contendit. Quod ubi Pontifex, qui tum erat, Leo accepit, raptim ei ad Padum amnem accurrit, atque ipsum, ne longius progrederetur, oravit: ac demum specie Sanctorum Petri & Pauli colloquio assistentium territum præter opinionem omnium, facilem, mitemque ad auctoritatem suam adduxit. An verò Attila, qui non solùm non Catholicus, sed longè etiam à Christianis sacris, atque omnino ab ipsa, ut ajunt, humanitate aversus fuit, ab urbe Roma adeunda uno prope Romani Pontificis nutu sese removit, Luitprandus verò Rex insignis Catholicæ pietatis studio etiam apud venturos homines prædicandus in ejusdem Urbis oppugnatione perstare volet, quæ incestam secum violationem eorum templorum, sepulchrorumque adducat, quæ adhuc semper non solùm finitimis, atque humanissimis gentibus, sed etiam remotissimis, & prope barbaris nationibus non tam pium spectaculum præbuerunt, quàm Religionem, atque horrorem aspectantibus injecerunt? & Attila imagine tantùm Apostolorum deterritus cesserit, Luitprandus verò eorundem, quæ hinc etiam prospicit, sepulchrorum aspectu non commovebitur? neque idem gravia à præsenti eorum numine exigenda piacula extimescet, qui ad propiciandos eos multa etiam bona de patrimonio detracta regio impertivit?* (43) Quibus dictis, Rex sive tacita Religione captus, sive præsentis Pontificis verecundia adductus, statim ad pedes ejus se prostravit, & sine ullo maleficio ex agro Romano se recessurum esse promisit. Mox, cum ab Exarcho moneretur, ut jussa Imperatoris impleret, idest ut Pontificem aut captivum faceret, aut ferro perimeret, non solùm id consilium ut impium, sceleratumque repudiavit, verùm etiam Pontificem, ut Exarchum in gratiam recipere vellet, oravit. Inde ad templum S. Petri nullis ea tempestate mœnibus septum accessit, atque ad aram profectus, paludamentum, quo erat indutus, armillas, baltheum, ensem auratum, coronam auream, & crucem argenteam ante augustissimum corpus Apostoli posuit, & supplex Deo vota, atque ipsi Apostolorum Principi fecit, atque inde exercitum domum reduxit. Morante inde Eutychio Romæ, Tiberius quidam, cognomento Petasius, tumultu in Etruria concitato, Imperium sibi vindicare tentavit, nonnullis populis sacramentum apud se dicere jussis: verùm, Euty-

(43) Hanc proprio marte (quod etiam alibi facit) orationem Sigonius attexuit, ut Anastasium suppleret, qui hactenus à Sigonio narrata referens scribit: *Ad quem* (Luitprandum) *egressus Pontifex, eique præsentatus, studuit, ut potuit, Regis mollire animum commonitione pia, itaut se prosterneret ejus pedibus &c.*

tychio consilium non expediente, brevi per exercitum Romanum jussu Pontificis est oppressus. (44) Gerebat eo tempore summum in Francia Magistratum Carolus, cognomento Martellus, qui Magistratus vulgò Majordomus appellabatur, ac jus omne Regni domi, forisque gerendi habebat. Is Longobardorum amicitiam rebus Franciæ utilem fore, & commodam ratus, filium suum Pipinum ad Regem Luitprandum misit, rogans, ut, attonsa Longobardorum more cæsarie, ipsum sibi filium adoptaret. (45) Quam rem adeptus, certissimum se fidelis amicitiæ pignus consecutum esse, est arbitratus. Interea Leo, his cognitis, in dies acrius sæviebat, ac crudelius bellum sacris imaginibus faciebat. Itaque eodem hoc anno, nempe Imperii sui tertio decimo, Germanum Patriarcham pro imaginibus sentientem accivit, ac blandis in suam sententiam pellicere verbis contendit. Cui Germanus respondit: Sanctarum quidem abolitionem imaginum, o Imperator, aliquando futuram accepimus, verùm non imperante te, sed Conone. Atqui, inquit ille, verum mihi à sacro lavacro Cononis est nomen. Tum Germanus: Avertat Deus, inquit, ut hoc, te imperante, mali contingat. Antichristi Præcursor est, & divinæ planè humanitatis eversor, qui hoc effecturus est. Qua re ille audita exarsit, ac minas in eum jactare acriores instituit. Cui Germanus: Desine minari, inquit, sacramenti memor, quo te obstrinxisti, Apostolicos, ac divinos Ecclesiæ ritus nulla parte mouturum. Verùm ne ita quidem Leo sententia destitit, immo rationem inivit, qua Germanum jam, non tanquam Confessorem, sed tanquam conjuratorem everteret. Itaque, Anastasio quodam Germani discipulo, atque Syncello in consilii societatem vocato, VII. Idus Januarias, Indictione XIII., anno Christi septin-
730 gentesimo tricesimo, Episcoporum conventum adversus imagines habuit, (46) atque ei ipse celso præsidens in Tribunali Germanum iterum advocavit: ac blanditiis primùm, deinde minis ad sui comprobationem consilii traducere instituit. Verùm Germanus tanta constantia fuit, ut Sacerdotio potius se abiturum, quàm recto proposito præ se tulerit: pallioque reddito: Si ego sum Jonas, inquit, projice me in mare: neque enim sine generali concilio aliquid mihi innovare ex Apostolorum, Patrumque doctrina licet: atque ita se officio abdicavit. Quibus rebus actis, Leo XI. Kal Februarias Anastasium subrogavit, ac conventu dimisso, imagines omnes publicè comburi jussit, quique ei sententiæ non subscripserunt, miserè aut capite, aut alia corporis parte mulctavit. Quod ubi cognovit Gregorius, per literas eum admonuit, ut ad Catholicam veritatem, ritumque tuendum se referret, atque Anastasium Sacerdotali officio spoliavit. Eodem anno, cum Sarraceni Provinciam, regionem Franciæ, invasissent, atque in primis, teste Marisno, Avennionem cepissent, Luitprandus à Carolo Martello auxilio pro jure amicitiæ advocatus est. Itaque post mensem Majum (nam eo mense, tertia decima Indictione, Papiæ fuit,) summo ad illum studio cum expeditis copiis Longobardorum accurrit, ac maxima ad eam victoriam adjumenta subministravit. (47) Dum autem ille abfuit, Exarchus, tempus sibi oblatum Æmiliam, Pentapolimque amissa recuperandi ratus, ipse exercitum in Pentapolim duxit, Agathonem verò Perusinorum Ducem in Æmiliam misit. Non eadem utroque in loco fortuna fuit. Exarchus, cum castra ad Ariminum posuisset, prœlio commisso exercitum Longobardorum prostravit. Quo facto, civitates Pentapolis in fidem continuò redierunt. Agatho verò ad recipiendam in Æmilia Bononiam profectus, quam Valcaris, Peredeus, & Rotharis tuebantur, insi-

(44) Non jussu, sed auxilio Ecclesiæ Procerum, & Romanorum à *Gregorio* misso, *Eutychius Tiberium* oppressit, ut refert Anastasius.

(45) Multo post tempore id contigisse ex ipso Paulo Diacono, qui lib. 6. cap. 53. hoc narrat, clarè dignoscitur; conjungit enim missionem *Pipini* cum prœlio insigni, quo *Carolus Martellus* secunda vice Saracenos fregit prope Narbonam, his verbis cap. 54. *Per idem tempus Saracenorum exercitus, rursum in Galliam introiens, multam devastationem fecit, contra quos Carolus non longe à Narbona bellum committens, eos, sicut & prius, maxima cæde prostravit*. Cùm ergo Continuator Fredegarii, Annalista Metensis, aliique passim antiqui Scriptores a Pagio relati, hanc *Caroli Martelli* victoriam assigant anno 737., circa hunc quoque annum missus certè fuit ad *Luitprandum* a Patre *Pipinus* De more, & cæremoniis comam tondendi etiam apud Francos, præclarè differit Eckhart Tom. I. Rer. Franc. pag. 380. & seq.

(46) Theophanes, à quo ista Sigonius desumsit, hæc habet: *Irreligiosus Imperator Leo silentium contra sanctas, venerandasque imagines in novendecim accubitorum Tribunali celebravit* Malè id interpretatur Sigonius, asserens, coactum Episcoporum Conventum, cui in celso Tribunali *Leo* ipse Imperator præsideret. Siquidem, *novendecim accubitorum* vocabulo, non gradus *celsi Tribunalis*, sed numerus mensarum indicatur; *Accubitores* verò dicebantur convivæ, eo quod non sedendo, sed recumbendo epularentur. *Tribunalium*, erat aula Regia, in qua reclinatoria hujusmodi ad vescendum apparabantur. *Silentium* quoque, etiamsi a Græcis Scriptoribus pro habito Concilio, seu Synodo accipiatur, nihil aliud tamen significabat, nisi Conventum privatum optimatum, tractandis publicis negotiis Imperatoris mandato collectum, ut Ducangius explicat in Constantinopoli Christiana lib. 2. § 6, & in Glossario. Certe, nullum hoc anno celebratum Episcoporum Conciliabulum contra sacras imagines legitur apud Labbeum, aliosque Ecclesiasticos Scriptores.

(47) Insignem hanc victoriam contra Saracenos obtentam à *Carolo Martello*, contigisse anno 732. mense Octobri, die Sabbati, tradunt Annales Nazariani, quibus consentiunt Annalista Petavianus, Tilianus, & Chronographus Sandionisianus, eisque adhæret Pagius contra Baronium. Sed huic prœlio non interfuit *Luitprandus*; Paulus enim Diaconus, qui hanc *Caroli* victoriam lib 6. cap. 46. refert, & delera (incredibili fermè cæde) trecenta septuaginta quinque millia Saracenorum adnotat, nihil prorsus de *Luitprando* commemorat. Confundit Sigonius hoc Gallicum bellum cum altero anni 739., à Paulo eodem narrato. Itaque, (ut historiæ ordo restituatur), ter *Carolus Martellus* Saracenos fregit, primò, in Aquitania, quam invasere anno 732., secundò apud Narbonam anno 737., ut jam superiùs ostendi ad annum 729. tertiò apud Arelatem anno 739., ut Continuator Fredegarii in Appendice, Annales Nazariani, & Metenses testantur. Ad hoc postremum bellum à *Carolo* accitum Liutprandum, atque in Gallias profectum clarè narrat Paulus Diaconus lib. 6. cap 54.

insigni accepta calamitate, recessit. (48)
731 Postero anno III Idus Februarias Gregorius
Pontifex supremum vitæ diem explevit, Indictione, ut scribit Anastasius, quarta decima, ingenti gloria relicta doctrinæ, sanctitatis, & rerum, quas tam prosperè, quàm piè pro dignitate Ecclesiæ administravit. In ejus locum lectus est Gregorius Tertius, Presbyter, à populo summo consensu, dum justa mortuo solverentur. Is, inito Pontificatu, cultum sacrarum imaginum, qui ab Imperatoribus oppugnabatur, ante omnia sibi defendendum existimans, literas subitò ad eos scripsit, ad tam pravam opinionem abjiciendam adhortans. Quas literas Gregorius Presbyter, qui pertulit reddere præ metu non ausus, ad Pontificem retulit integras. Quod simul Pontifex sensit, intempestiva illius contumacia offensus, acriter eum increpuit, (49) & cum iisdem redire Constantinopolim jussit. Verùm Imperatores hominem in Sicilia coërceri man-
732 darunt, & per sequentem annum in custodia habuerunt. Sub idem tempus Calistus Patriarcha Aquilejensis possessiones Gradensis Ecclesiæ occupatas jussu Gregorii Pontificis reddidit. (50) Eodem anno Gregorius de nuncio suo in Sicilia retento certior factus, conventum in Lateranum pro cultu sanctarum imaginum retinendo coëgit. Ad quem Archiepiscopi Antoninus Gradensis, & Joannes Ravennas, qui Felici successerat, & nonaginta tres Episcopi convenerunt, ac relatione facta, ex eorum sententia ita decrevit: *Si quis posthac veterem Catholicæ Ecclesiæ usum contemnens, adversus eandem sacrarum venerationem imaginum abrogarit, sit extorris à Corpore, & Sanguine Domini nostri Jesu Christi, vel totius Ecclesiæ unitate.* Qua re perfecta, Imperatores literis aliis in eandem sententiam scriptis rursus officii sui admonuit, easque per Constantinum Defensorem misit. Verùm & hic captus, ac per annum in custodia habitus mandata explere nequivit. His cognitis, Leo indignè ferens, se non solùm Romana ditione exutum, sed etiam communione piorum rursus ejectum, (51) quod adhuc facere variis de caussis omiserat, Pontificem, ac Romanos transmarinis vindicare legionibus statuit. Itaque hoc anno, qui fuit Imperii sui sextus decimus, classem cum ingenti exercitu in Italiam misit, ac ducibus, ut bellum Ecclesiæ facerent, imperavit. Verùm divina voluntate ne nunc quidem tenere propositum potuit. Classis enim, cum prospera navigatione usa in Adriaticum usque sinum incolumis pervenisset, ibi, sæva tempestate oborta, fœdo lacerata naufragio periit. (52) Qua re cognita, Leo iracundia exarsit, ac prope furens, Siculo, & Calabro populo tributum intolerabile in capue imposuit, ejusque rei caussa infantes etiam inspici, atque in tabulas referri mandavit. Quin etiam vectigal, quod Patrimonium templorum Apostolorum dicebatur, tria sesquitalenta, regio fisco attribuit. Quinque inde anni ab omni parte quieti, neque magnis ullia rebus, nisi principum successione nobilitati, abierunt. Siquidem poste- 733
ro Romualdus Dux Beneventanus post annos XXVI. morte consumptus Gisulfum puerum Ducem reliquit ex filia sororis Luitprandi susceptum. Quem cum propter imbecillam ætatem Luitprandus parum idoneum tantis rebus administrandis putaret, præfectura removit, ac Gregorium alium
nepotem suum imposuit. (53) Biennio verò 734
interjecto, Theodorus Ecclesiam Mediola- 735
nensem, (54) & post alterum biennium 736
Joannes VI. Ravennatem obtinuit. (55) 737
Is annus tumultum insignem Forojuliensibus

(48) Memorat hæc idem Paulus, loco proximè indicato.

(49) Aliquid gravius increpatione in eum contorsit *Gregorius* Pontifex, sancta fervens ira, nempe decretum depositionis ab Ordine Sacerdotali, atque ob id Synodum Episcoporum Romæ hoc anno coegit; sed, obsecrantibus Episcopis, à proposito destitit, ei pœnitentiam injungens, jubensque, ut iterum ad *Leonem* Imperatorem proficisceretur, quemadmodum narrat Anastasius in ejusdem Vita.

(50) Literas *Gregorii III.* Summi Pontificis recitat Dandulus col. 136. Baronius ad annum 729. putat, eo anno adhuc sedisse Aquilejæ *Serenum*, ac, evoluto inde triennio, *Gregorium III.* præcepisse *Callisto* ejusdem successori, ne Gradensis Ecclesiæ jura perturbaret. Malè tamen Literas Summi Pontificis intellexit, cùm non à morte *Sereni*, qui multò ante obiit, ut superiùs adnotavi, sed a morte *Gregorii II.* desumendum sit triennium, quod in iisdem Literis enunciatur; ita enim exordiuntur: *Jam triennium evolutum, Decessoris nostri tempore* &c. Itaque cùm Gregorius II. illius Decessor obierit sub initium anni 731., quæ hoc loco narrat Sigonius, biennio post contigere, nempe anno 734.

(51) Anastasius, qui hanc Synodum refert, ejusque decretum in Iconoclastas amplioribus, quàm Sigonius, verbis describit, nihil de iterata hujusmodi anathematis in *Leonem* sententia innuit, cùm de abolenda hæresi, non de feriendo sacris pœnis Imperatore, ibidem actum fuisse tum Anastasius, tum Labbeus Tomo VI. Conciliorum nos doceant. Id etiam probant commonitoriæ Literæ, quas *Gregorius* post absolutam Synodum ad *Leonem* transmisit, ut Idem Anastasius narrat. Non ergo, in hoc Concilio, sacris interdictum Imperatorem à *Gregorio III.*, ita certò asserendum reor, ut Baronius affirmavit.

(52) E Theophane, ac Cedreno hæc narrat Sigonius.

(53) Refert hæc Paulus Diac. lib. 6. cap. 55.

(54) In eandem cum Sigonio sententiam concessit Ughellus, electum *Theodorum* asserens anno 735. Repugnat Papebrochius, qui ex Catalogo antiquo Archiepiscoporum Mediol. ab ipso illustrato evinci ait, decennio ante, idest anno 725, ad hanc Ecclesiam promotum *Theodorum*.

(55) Cùm anno 732. *Joannem* Ravennatem Episcopum interfuisse Concilio Romano contra Iconoclastas a *Gregorio III.* celebrato, Sigonius supra asseruerit, id testante Anastasio, non intelligo, cur eundem *Joannem* hic affirmet anno tantùm 737 Ecclesiam Ravennatem obtinuisse. Nonnisi ergo memoria lapsus hoc loco credi potest; cùm nullus alter *Joannes* inter *Felicem*, & *Sergium* successisse ad Ravennatensis Ecclesiæ regimen in historiis legatur. Propterea, ut ad historiæ veritatem ista componantur, statuenda est electio *Joannis VI*, (a Bacchinio V. appellati) post annum 716, quo *Felix* Sanctitatis fama clarus vitam absolvit, ejusdemq; *Joannis* mors usque ad tempora Regis *Aistulfi* differenda; adhuc enim in vivis erat, cùm *Luitprandus* altera vice Ravennæ obsidionem tentavit per Indictionem undecimam, idest anno 743., vel superiore, post Calendas Septembris, ut Anastasius in Zaccharriæ Summi Pontificis Vita enarrat, & Sigonius ipse ad illum annum refert. Vide Bacchinium in Agnelli Pontif.

bus attulit. Quippe Calistus, Patriarcha Aquilejensis, cum assiduis Sclavorum incursionibus conflictatus Aquilejam prorsus relinquere statuisset, Amatorem Episcopum de oppido Forijulii depulit, cum diceret, insignem Ducis sedem Patriarchæ magis, quam Episcopo, convenire. Hac de caussa Pemmo Dux ira percitus, Calistum, adjuvantibus Longobardis, arripuit, atque in mare præcipitare voluit: verùm à suis retentus in custodiam tradidit, ac victu ibi tenuissimo sustentavit. Rei indignitate permotus Luitprandus gravissimè Pemmoni succensuit, ac Ducatum ademptum filio ejus Rachisio dedit. Inde Rachisii etiam gratia, Pemmoni, & Rathuito, atque Aistulfo fratribus ejus ignotum. In ceteros, qui cum Pemmone Calistum vexarant, severè
738 animadversum. (56) Sequenti anno Rachis Dux Forijolii Sclavos bello adortus est: quippe in Carniolam cum exercitu ingressus, ingenti hostium strage facta, omnia pervastavit. Repentino inde eorum incursu petitus, lanceam armigero non præbente, qui primus occurrit, eum clava, quam manu gestabat, percussit, ac subita morte affecto reliquorum impetum retardavit. Ab illo inde tempore magis, magisque fama ejus inclaruit. Eodem anno bellum grave inter Longobardos est ortum, cujus contagione ipsa quoque Roma magnum est in discrimen adducta. Hoc bellum Transemondus, Dux Spoletanus, excivit. Is defectionem à rege moliens, pacem cum Pontifice Urbis Romanæ dominatum adepto composuit, & fœdus, atque amicitiam junxit, castro Galliensium reddito, cujus caussa Romanum ille Ducatum diu habuerat infestissimum. Itaque ea societate subnixus regis imperata facere detrectavit. Luitprandus ad dignitatem, præsidiumque regni eam pertinere defectionem ratus, paratum continuò adversus eum eduxit exercitum. Transemundus impetum regis non tulit, verùm Urbe elapsus ad Pontificem novo principatu fulgentem confûgit, atque eum, ut se se tueretur, oravit: qui & decessorem ejus promptis nuper adversus Exarchum auxiliis protexisset, & cum ipso fœdere se sanctissimo sociasset. Pontifex, adhibito in consilium Duce Stephano, ex ejus, & militum Romanorum sententia ipsum recepit in fidem. Luitprandus, Ducatu Spoletano prope sine certamine in potestatem redacto, Hildericum nepotem ei præfecit Ducem, rebusque Spoletanis compositis, legatos ad Pontificem misit, ac Transemundum sibi dedi postulavit, &, ni dederet, bello se persequuturum Urbem ostendit. Pontifici haudquaquam è fide, dignitateque sua est visum, Ducem bene de Ecclesia meritum, eumque socium, ac demum etiam deditium ad supplicium tradere: omniaque potius adversi belli incommoda patienda, quàm tantam fidei jacturam faciendam ex communi Romanorum consilio ratus, haudquaquam se dedere velle hominem dixit. Hac de caussa 739
Luitprandus transacta hieme exercitum ex Ducatu Spoletano in Romanum traduxit, atque Ameriam, Ortam, Polimartium, & Bledam oppida occupavit: inde in Urbis fines ingressus, vastato agro, Urbi demum obsidionem admovit: castrisque in Campo Neronis statutis, multos nobiles Romanorum more Longobardorum attonsos ad se attraxit. His malis Gregorius circumventus, decessoris sui exemplo, regem precibus, ut obsidionem solveret, instituit, missis oratoribus, fatigare: quas cum irritas, atque inanes animadverteret, neque ex Italia subsidium ullum speraret, ad externa sibi confugiendum existimavit. Per ea tempora Franci non militaris solùm virtutis, sed Catholicæ quoque pietatis laude præstabant. Carolus autem Martellus, de quo supra commemoravimus, egregiè erga Romanam Ecclesiam animatus regnum pro rege administrabat. Ad hunc igitur propere legatos Anastasium Episcopum, & Sergium Presbyterum maritimo itinere destinavit: atque honoris ejus gratia claves sancti Sepulchri, aliaque munera augustissima misit, obtestans, ut sibi, atque affectis Ecclesiæ rebus succurreret, & Urbem obsidione Longobardorum eximeret. Ea res ut nova, sic mirabilis, atque honorifica illo tempore visa. Nec dubium est, quin illud exemplum mirificè Romanæ Ecclesiæ dubiis in posterum illius in rebus profuerit. Carolus, quanto ea res honori & regi, & sibi futura esset, intelligens, quòd primus è Francis à Pontifice Ro. esset ad amicitiam appetitus, legatos liberalissimè excepit, &, fœdere cum Ecclesia juncto, eos extemplo cum suis remisit, datis muneribus, quæ Pontifici redderent, & mandatis, quæ ad Luitprandum super Romano bello deferrent. Grata Luitprando ea legatio fuit, Caroloque petenti, ut Romana ditione sine maleficio cederet, haud gravatè concessit, oppida tamen quatuor, quæ occupaverat, sibi retinuit, atque inde Papiam Augusto mense, septima Indictione, repetiit. (57) Luitpran-

(56) Tradit hæc Paulus Diaconus lib. 6. cap. 51., Capite verò 52. refert, quæ Sigonius ad proximum annum enarrat.

(57) Cùm superiùs ex Paulo Diacono lib. 6. cap. 54. comprobaverim, *Luitprandum* hoc anno in Gallias profectum, ut *Carolo Martello* contra Saracenos suppetias ferret, Romana obsidio, de qua hic loquitur Sigonius, patrari hoc eodem anno a *Luitprando* minime potuit, adeòque in sequentem annum 740. est differenda. Cointius in Annalibus id constanter affirmat, & clarè colligitur ex Epistola I. *Gregorii III.* ad *Carolum Martellum*, quæ legitur in Codice Carolino Gretseri, & in Labbeo Tom. VI. Concil., ubi Summus ille Pontifex dolet, Langobardos Reges, *Luitprandum*, & *Hildeprandum*, bellum nunc agere contra Duces Spoletanum, & Beneventanum, eo quòd *noluerunt præterito anno de suis partibus super nos irruere, sicut illi fecerunt* &c. Cùm autem ea data sit anno 741., ut apud Eruditos convenit, *annus præteritus* superiorem annum 740. designat. Alterum argumentum desumitur ab Anastasio, qui in Vita Zachariæ referens res gestas a *Luitprando* Indictione X, hoc est anno 742., ait reddidisse Civitates quatuor, *quas ante biennium abstulerat*. Ad annum igitur 740. referenda sunt, quæ hic de *Transemundo* Sigonius narrat. Præcipue, cùm huic sententiæ adstipuletur etiam Paulus Diaconus, qui, postquam narravit *Luitprandum*, confecto bello Gallico, in Italiam cum exercitu rediisse, rebellionem *Transemundi* contra Regem subjungit; ex quo perspicuum fit, obsidionem Romanam, quæ ob *Transemundi* defectionem a *Luitprando* peracta est, ad annum 740. pertinere: Sigonium, sicuti & Baronium, decepit corruptus Anastasii textus, qui hæc acta tradit *mense Au-*

prandum profectum, & hostilem exercitum e finibus eductum ubi Transemundus cognovit, confestim Ducatum armis repetere instititit: atque ei Gregorius Pontifex, & Godescalcus Beneventi Dux, paullo ante Gregorio Duci mortuo à Beneventanis injussu regis suffectus, (58) alacri studio auxilia præstiterunt: ille, ut susceptum semel amici hominis patrocinium tueretur, atque, eo teducto, per illum Ameriam, Ortam, Bledam, Polimartiumque recuperaret, hic, ut firmior adversus infensum sibi regem præsidio, & incolumitate ejus evaderet. Itaque, his copiis assumptis, in Ducatum ingressus, Marsicanos, Furconenses, Balbenses, & Pinnenses primo adventu recepit. Inde per Sabinum agrum in Reatinos transgressus, id quoque oppidum adduxit in ditionem. Demum Decembri mense, Indictione octava, Spoletum repente adortus, Duce Hilderico interempto, recepit. Eo anno Deusdedit, Ursi filius, Heracliæ Ducatum gessit: itemque sequen-
740 ti, qui fuit à Christo nato septingentesimus quadragesimus. Adjuvit inde conatus Transemundi gravis, quo Luitprandus implicitus est, morbus: qui adeo periculosus fuit, ut Longobardi de vita regis, & regni salute soliciti Hildebrandum nepotem ejus regem ad Basilicam Dei Genitricis ad Perticas declararint. Cum autem hastam ei de more porrigerent, cuculus in vertice hastæ consedit: ex quo infaustum illi fore regnum est intellectum. Itaque Luitprandus ex morbo recreatus, ac tristi illo omine perturbatus, regnum nepoti confirmare volens, eum regni sibi socium, corona imposita, comparavit. (59) Eodem anno per Novembrem, & Decembrem mensem Constantinopolis sævo terræmotu contremuit. (60) Privatæ domus, & templa, aliaque publica monumenta ferme omnia prociderunt, ac multi mortales ædificiorum oppressi ruinis exanimati sunt, divino numine severè, ut rebantur homines, ipsam sanctorum abolitionem imaginum vindicante. Sequens annus trium clarissimorum Prin- 741
cipum morte fuit insignis, Leonis Imperatoris, Caroli Franciæ proregis, Gregoriique Pontificis. Leo XII. Kal. Julii mortuus (61) Constantinum Copronymum multò ante à se in Imperii societatem ascitum Imperatorem reliquit. Horret animus, ea literis prodere, quæ de hujus immanitate, atque impietate à Græcis Scriptoribus memorantur. Hic Patre tetrior, ac detestabilior, longius etiam à Deo, & Virgine Dei Matre, omnibusque Sanctis discessit. Quippe præstigiis, libidinibus, dæmonum invocationibus, extorum dissectionibus, præterea venationibus, ludisque deditus idoneum se Antichristo instrumentum exhibuit, atque Patriarchæ vocem prope divino ex ore missam confirmavit, qua hunc sacra omnia inquinaturum prædixit. Itaque, inito post Patris mortem Imperio, universali edicto proposito, imperavit, ne quis aliquem ex servis Dei nomine Sancti decoraret, neque ipsorum Sanctorum auxilium invocaret, sed eorum reliquias conspueret, ac pro nihilo duceret; neque Mariam Virginem imploraret, neque Dei Genitricem vocaret. Quin, sumpto loculo auro referto, de quibusdam, qui aderant forte, rogavit, quanti eum pretii æstimarent? cum responsum esset, magni, exempto auro, iterum quanti æstimarent,

quæ-

Augusti Indictione septima; sed cùm ibidem idem in Vita Zaccharia, narrationem prosequens referat, *Transemundum* progressum esse Spoletum *mense Decembri prædicta Indictione*, manifestum mendum deprehenditur, neque enim *mense Augusto*, & *mense Decembri* eadem Indictio decurrere poterat. Reponenda igitur est Indictio VIII. *mense Augusto*, & IX. *mense Decembri*; ita enim omnia rectè conciliantur juxta Pauli Diaconi historiam, ac *Gregorii III.* Epistolas. Siquidem postquam *Luitprandus* mense Augusto anni 740. Roma recessisset, eodem anno mense Decembri *Transemundus* Spoletum adiit, ac contra *Luitprandum* bellum instauravit; quod *Luitprandus* audiens, *rursum cum exercitu Spoletum petiit*, ut Paulus lib. 6. cap. 56. narrare prosequitur. Id autem contigisse anno 741. docet Epistola *Gregorii III* ad *Carolum Martellum*, ubi Sanctus Pontifex loquitur de bello, quod tunc vigebat, inquiens: *non enim pro alio* (*satisfaciat tibi veritas fili*) *eosdem Duces* (Spoletanum & Beneventanum) *persequuntur Capitulo, nisi* &c. Legationem verò *Gregorii*, sicuti & ejusdem Epistolas ad *Carolum* missas fuisse, non anno 739, quemadmodum hic narrat Sigonius, sed biennio post, idest anno 741., Pagius ad eundem, & superiorem annum testatur.

(58) Ex hoc etiam capite, superius dicta confirmantur; cùm enim *Gregorius apud Beneventum annis septem Ducatum gessisset*, ut Paulus Diaconus ibidem tradit, *Godescalcus* inire Principatum non potuit, nisi anno 740., cùm ab anno 733., quo mortuum *Romualdum II.* etiam Sigonius affirmat, usque ad 740. imperaverit memoratus *Gregorius*, & post illum *Gisulfus*, quamvis brevi amotus à *Luitprando* fuerit, ob ætatem puerilem. Itaque, si *Godescalco* jam Duce Beneventi, *Transemundus* Ducatum armis repetere instituit, quæ ab illo acta hic narrat Sigonius, ex sua met sententia ad annum 740. pertinent, adeòque substituenda est *Indictio IX.* mense Decembri, cui *octavam* ipse assignat, ut in altera adnotatione jam monui.

(59) Longe ante correptus morbo fuit *Luitprandus*, & delectus in Regem à Langobardis *Hildebrandus*. Id enim statuendum esse anno 736. certissima docent documenta. *Hildebrandi* Regis diploma refertur a Petro Maria Campi in calce primi voluminis Historiæ Ecclesiasticæ Placentinæ: *Actum Ticino in Palatio, sub die II Kal. Aprilium, anno felicissimi Regni nostri nono, per Indictione XII feliciter*. Indictio XII mense Martio, annum 744. designat, jam ergo a primis mensibus anni 736 Regnum obtinuerat *Hildebrandus*, si nonus tunc Regni annus decurrebat. Consentit huic Epochæ aliud Instrumentum, ut vocant, vulgatum ex Archivo Lucensi, à Francisco M. Florentinio in Comment. de rebus ad Comitissam Mathildem spectantibus lib. 3., in quo hæc leguntur: *Regnante Domino Luitprando Excellentissimo Rege, Regni ejus vigesimo quarto, & Excellentissimo Nepote ejus Domino Hilprand Rege anno primo, mense Martio, Indictione quarta*. Annus XXIV. Liutprandi, inceptus a mense Junio anni 712., optimè componitur cum anno 736., quem Indictio quarta, mensis Martio, adnotat; cùm igitur hic dicatur primus Regni *Hildebrandi*, jam ab eo anno in Regiam societatem confirmatus erat a *Luitprando*.

(60) Die 26. Octobris inceptum terræ motum tradit Theophanes, nec tantùm mense Novembri, ac Decembri, sed mensibus XII. perseverasse scribit.

(61) Diem decimam octavam Junii, quæ est *XIV. Cal. Julii*, expressè adnotat Theophanes, *Leonis* mortem enarrans. Ex eodem Theophane desumpsit Sigonius, quæ hic de *Copronymo* subdit.

quæfivit. Refpondentibus autem illis: Nihili: Rectè judicatis, inquit, Maria quoque, dum Chriftum geftavit, fummi pretii fuit, poftquam eum pepetit, nihilo ceteris mulieribus pretiofior eft. Hæc populus audiens incredibili mœrore oppreffus ipfius odio ad Artabafdum animos inclinavit, qui fororem ejus habebat in matrimonio. In Francia Carolus XI. Kal. Novembris (62) vita cedens, tres filios reliquit Grifonem, Pipinum, & Carlomanum, (63) ex quibus Pipinus Regiam Patris Præfecturam obtinuit: qui Patris veftigiis infiftens mirificè poft Ecclefiam Romanam eximio ftudio Catholicæ pietatis ornavit. Gregorio verò III. Kal. Decembris ex rebus humanis exempto Zacharias Presbyter, natione Græcus, fucceffit. Is III. Nonas Decembris (64) confecratus, ut laboranti Ecclefiæ mederetur,
742 poftero ineunte anno, Legatos alios ad Regem mifit, per quos quatuor erepta oppida repopofcit, alios ad novum Imperatorem, per quos quafdam maffas Ecclefiæ poftulavit: fimulque Synodicam ad Conftantinopolitanam direxit, qua fidei fuæ fummam expofuit. Ex quibus qui ad Regem perrexerunt, refponfum tulerunt, fe Pontifici, cum ad ea loca veniffet, cumulatè fatisfacturum; qui verò Conftantinopolim contenderunt, ii Conftantinum abfentem, Artabafdum verò Imperatorem appellatum repererunt. Ceterùm Artabafdus hoc modo ad Imperium erat evectus. Conftantinus in regionem Obficianam profectus, Artabafdum, qui Dorylæi erat, ftudiis populorum erga eum permotus, opprimere eft conatus. Qua re cognita, Artabafdus exercitum adverfus Conftantinum promovit, &, Præfecto ejus Bifero obtruncato, & Conftantino in fugam conjecto, Conftantinopolim advolavit, ac facris imaginibus reponi per Urbem juffis, extemplo ab omnibus ordinibus Imperator eft falutatus. (65) Quo facto, Anaftafius Patriarcha in concionem afcendit, ac tenens Crucem Domini ita dixit: Per eum, qui huic ligno affixus eft, juro, Conftantinum Copronymum hæc mihi verba dixiffe: Noli credere, quem Maria peperit, Chriftum, Filium Dei, fed purum hominem effe: ita enim eum Maria peperit, ut & me Maria mater mea. Quibus vocibus auditis populus inflammatus, extemplo ei Imperium abrogavit. Eodem anno Luitprandus novum bellum Tranfemundo intulit, (66) Rachi Duce cum Forojulianis opem ferente. Quo cognito, Tranfemundus cum Spoletanis, atque Romanis copiis obviam prodiit, atque ad Fanum, ubi exercitum navibus devectum expofiturus Rex erat, occurrere properavit. Quo conatu lapfus ipfum à Fano ad Forum Sempronii contendentem media in fylva nactus, invafit. Rachis Dux, & frater ejus Aiftulfus cum Forojulianis extremum claudebant agmen. In hos cum Spoletani fe infuliffent, grave prœlium inierunt, ac, licèt ducibus totam pugnam fortiter fuftinentibus, multos ex hoftibus vulnerarunt. Rachis à quodam Spoletano, nomine Bertone, nominatim prœlio provocatus, in certamen defcendit, atque conferta manu illum equo dejecit: qui permiffu Rachis manibus, pedibufque reptans evafit in fylvam. Aiftulfus verò à duobus in ponte circumventus, alterum averfa cufpide de ponte deturbavit, alterum graviter vulneratum demerfit in fluvium. Dirempta pugna, Spoletum inde eft proceffum. Tranfemundus, cum fe mœnibus inclufiffet, obfeffus pervênit in ditionem. Eum Ducatu fpoliatum Luitprandus Clericum effe juffit, & in locum ejus Afprandum Nepotem fuum fubftituit. (67) Non reddebat interea Rex quatuor oppida erepta, quæ fe redditurum fpoponderat, cum ad hæc loca veniffet. Id Zacharias Pontifex miratus, omiffo, quod inane putabat, allegationis officio, ipfum fibi Gregorii Secundi exemplo conveniendum exiftimavit, Interamnæ in ditione Spoletana fortè fedentem. Ita, univerfo Romano profequente Clero, Urbe egreffus illò intendit iter. Hoc poftquam Rex accepit, humanitate fe vinci haud paffus, fubitò Legatum ei Grimoaldum obviam, qui Narniam ufque deduceret, mifit. Ibi Duces, & milites plerique Regis eum exceperunt. Interamnam verò appropinquanti Rex cum reliquo optimatum, ac militum agmine occurrit, & Bafilica Beati Valentini Martyris cum eo vifitata, ac, divina precatione de more perfecta, aliquot cum eo fpatia jucundiffimo fermone illato confecit, & ad hofpitium ei paratum dimifit. Poftridie ejus diei cum iterum ad colloquium effet proceffum, tum Pontifex ita verba fecit: *Si clementiam, æquitatemque tuam, Luitprande Rex, nunquam ipfa effet Ecclefia Romana experta, tamen*

(62) Hic dies verè affignatur à Continuatore Fredegarii, qui obitum, & fepulturam eadem periodo complectitur; fed cùm antea narraverit, feptem poft obitum diebus, in Bafilica Sancti Dionyfii propè Parifios fepultum effe *Carolum*, manifeftum eft, multò priùs eundem obiiffe. In Annalibus Petavianis, & in Chronico San-Dionyfiano, Idibus Octobris *Caroli* mors ftatuitur, idemque docet Pagius ad hunc annum.

(63) Minimè juxta ordinem filios *Caroli Martelli* recenfet Sigonius; cùm enim geminas *Carolus* duxiffet uxores, ex prima, quæ *Rotrudis* appellabatur, *Carolomannum* majorem natu, ac *Pipinum* genuit; ex altera verò, *Sonnechilde* vocata, *Grifonem*, feu *Griponem*, qui five à patre, five à fratribus, paterna hæreditate expulfus fuit, ut Gallici auctores tradunt.

(64) Initium *Zachariæ* Summi Pontificis defumit Pagius a die XXX. Novembris; mortem verò Decefforis *Gregorii* ad diem XXVII. menfis ejufdem retrahit.

(65) Anno fuperiori 741., ut Baronius tradit, & ex Theophane, ac Nicephoro ifta narrantibus, contra Petavium, aliofque Pagius tuetur, Artabafdus Imperium obtinuit.

(66) Non hoc novum bellum fuit, quod *Transimundo* intulit *Luitprandus*, fed illud idem, quod jam ab anno 740 contra ipfum fufceperat, ftatim ac audivit, *Transemundum* Spoletum adiiffe, ut fuperiùs ex Paulo Diacono jam adnotavimus. Id exprefsè tradit Anaftafius, qui, narrata electione *Zachariæ* in Romanum Pontificem, illico fubjungit: *Hic invênit totam Italiam Provinciam valde turbatam, fimul & Ducatum Romanum, perfequente Luitprando Langobardorum Rege ex occafione Trafimundi Ducis Spoletini*. Non igitur, ipfo jam fedente, motum eft novum bellum.

(67) Paulus Diaconus, qui lib. 6. cap. 56. hæc narrat, capite fequenti hunc *Luitprandi* Nepotem *Agiprandum* vocat. Dux ifte in Catalogo Ducum Spoletanorum, ante Farfenfe Chronicon editum, prorfus omittitur, adeòque eidem eft inferendus.

non constanti fama justitiæ tuæ adductus, me, quæcunque à te honesta peterem, haud dubie impetraturum esse confiderem. Nunc verò cum & tu Gregorio decessori meo benignum te adeo, mitemque præbueris, ut ejus rogatu Urbis obsidionem, quam alieno inferebas arbitrio, solveris, & justitiam ita colas, ut non veteribus solùm legibus studiosè servandis, sed novis etiam ferendis Regnum tuum sanctissimè administres, quid est cur ego Ecclesiæ jus à te poscere, aut per te mihi negatum iri addubitem? Etenim si quidquam aliud Regi convenit, præcipuè promissorum, & fidei conservatio convenit. Quam cum tu, ut audio, privato cuique & præstet & singulis in tuo Regno præstandam diligentissimè cures, non video, cur non eam ipsi quoque Ecclesiæ servari censeas oportere; à qua una hæc tota de justitia, fideque tuenda disciplina formata est. Peto igitur, ut oppida à te Ecclesiæ occupata, & captivos superiore bello factos, nec dum, ut oportuit, restitutos, quemadmodum sæpe spopondisti, Beato Petro restituas; ne quem magnifico apud Regiam tuam templo condecorasti, eundem bonis suis in sua Sede per te expilatum esse diutius homines demirentur; &, si cumulare beneficium hoc cum ingenti tua laude cupis, rogo, ut fœdere te cum Ecclesia jungas, pro certo habens, te non solùm animæ tuæ post mortem salutare remedium adepturum, sed etiam æternam apud posteros nominis commendationem laturum; cum Ecclesiam ab Imperatore Christiano desertam primus ipse omnium Longobardorum, juncta cum Pontifice societate, susceperis defendendam. Quibus verbis Rex mollitus, ac simul hominis constantiam, & sanctitatem miratus, haud ægrè quæcunque postulavit, indulsit. Nam ei quatuor oppida, & captivos restituit, & fœdus cum Ecclesia in XX. annos percussit; quin etiam (adeo Pontificio ipso, atque Apostolico nomine est affectus;) ultro Sabinense patrimonium triginta ante annos ereptum restituit; atque insuper Narniensi, Anconitano, Auximate, Numanateque patrimoniis, & valle agri Sutrini, Magna vocata, donavit; postridie verò, quæ dies dominica fuit, à Pontifice post rem divinam perfectam ad prandium invitatus maxima cum eo comitate accubuit. Quo facto, Pontifex ad oppida ex regiorum Legatorum manibus recipienda processit. Legati fuere Hildebrandus Nepos Regis Dux Clusinus, (68) Tacpertus, & Ramingus, & Grimoaldus Etruriæ Gastaldei. Ametiam primùm, deinde Ortam, tum Polimartium, atque ad extremum per fines Tusciæ Longobardorum, & Sutrinos Bledam est ventum. Inde in Urbem reversus, ut populum ad gratias Deo agendas incitaret, supplicationem ab æde S. Dei Genitricis ad Martyres usque ad Basilicam Vaticanam instituit. Hæc decima, ut scribit Anastasius, indictione sunt gesta. Jampridem Luitprandus malè erga Godescalcum Ducem Beneventanum erat affectus, & quia injussu suo Ducatum iniisset, & quia Transemundo hosti opem priore bello tulisset. Itaque Transemundum ex sententia ultus, continuò exercitum adversus Godescalcum direxit. Quo cognito ille perterritus, adventum ejus sibi non expectandum, sed in Græciam fugiendum putavit: verùm id assequi à Beneventanis Gisulfi olim Ducis amicis, navim cum uxore, liberisque conscendens oppressus, non potuit. Luitprandus autem Benevento potitus, Gisulfum, quem olim propter ætatem removerat, iterum imposuit Ducem: rebusque prosperè gestis victor se recepit in Regiam. Sequenti verò anno, 743 id est indictione, ut Anastasius inquit, undecima, sive otii impatiens, sive immodici, ut satis constabat, imperii appetens, exercitum deintegrò in Exarchatum immisit, ac, Cæsenæ oppido occupato, Ravennam inde se oppugnare velle ostendit. Quod ubi Eutychius, & Joannes Archiepiscopus, & populus Ravennas, ac Civitates Pentapolis, & Æmiliæ comperetunt, extemplo oratores cum literis ad Pontificem miserunt, orantes, ut afflictis rebus suis subveniret, idest auctoritate sua, quam sanctissimam apud regem esse constaret, eum ab ejusmodi conatu averteret. Neque eorum petitioni quidquam abnuit Pnntifex. Etenim, legatis Benedicto Episcopo, & Ambrosio Notariorum Primicerio ad eum eximiis cum muneribus missis, petiit, ut Cæsenam, aliaque loca restitueret, & à Ravennati oppugnatione desisteret: verùm nihil æqui potuit impetrare. Itaque, inani, ut sæpe jam expertus erat, officio legationis præterito, regis iterum adeundi consilium cepit: relictaque Urbis Stephano Duci cura, ipso ardente media æstate cœlo, iter Ravennam versus instituit. Exceptus inde ad Basilicam beati Christophori ad quinquagesimum à Ravenna lapidem ab Exarcho, & promiscuo Ravennatum populo extra portas Urbis effuso, & cum miris laudum acclamationibus in Urbem deductus, Stephanum Presbyterum, & Ambrosium Primicerium adventum suum regi misit prænunciatum. Hi, cum Imolam in fines Longobardorum venissent, ac quædam ad intersepiendum Pontifici transitum parari audissent, ipsum primo quoque tempore admouuerunt. Verùm ille haudquaquam exterritus postridie mane continuato itinere in fines hostium iniit, atque ad Padum contendit. Ibi à regiis optimatibus obviam missis exceptus IV. Kal. Julii in ipsa beatorum Apostolorum vigilia Papiam pervênit, ac, Basilica S. Petri ad Cœlum-aureum visitata, Urbem intravit: postridie, qui dies erat Apostolorum festus, in eandem ædem cum ipso rege regressus magna pompa sacris est operatus. Ibi mutuis perfuncti salutationibus unà sunt epulati. Inde in Urbem est reditum. Tertio die Pontifex ad regem ab illo invitatus se contulit, & magno honore cultus eum orare suppliciter institit, ne Ravennatium ditionem vexare vellet, & ut adempta Æmiliæ loca, in primisque Cæsenam restitueret. Cui rex, licèt gravatè, se in ejus auctoritate futurum respondit. Decedentem inde usque ad Padum prosequutus dimisit,

(68) Errat in nomine hujus Ducis Sigonius. *Hildeprandus* enim Liutprandi nepos, declaratus jam fuerat sexennio ante consors Italici Regni. Dux igitur Clusinus, Legatus ad Pontificem missus, non alius fuit, quam alter Liutprandi Nepos *Asprandus*, seu *Agiprandus*, quem recenter auxerat Spoletano Ducatu. Anastasius, qui hæc, & sequentia narrat in vita Zachariæ, hunc Ducem Clusinum, *Liutprandi* Nepotem, clarè appellat *Agiprandum*.

misit, datis ex primoribus suis, qui Ravennatium loca, in primisque Cæsenam redderent, tertia tantùm agri parte retenta. Quibus locis receptis, Pontifex Urbem repetiit, ac gratiis Deo actis, solemne Apostolorum anniversaria cæremonia celebravit. Quæ dum aguntur, noncius affertur, Luitprandum regem repentina morte sublatum esse. (69) Qua re accepta, cuncti animos erexerunt, ac melius de rep. sperare cœperunt. Fuit Luitprandus vir, si nimiam libidinem dominandi removeas, omni laude, sed maximè religionis, ornatus. Siquidem, ut inquit Paulus, (70) multa in Christi honorem per singula loca, ubi degere solebat, templa construxit: monasterium S. Petri ad Cœlum Aureum extra Papiæ mœnia, & alterum Bardonis in monte Bercetum dictum ædificavit. (71) In Olonna verò miro opere in honorem S. Anastasii Martyris Christo domicilium statuit, in quo & monasterium excitavit. In suo Palatio oratorium S. Salvatoris condidit, &, quod nulli alii reges habuerant, sacerdotes, & clericos instituit, qui ei quotidie divina officia celebrarent. Eo regnante, Baudolinus apud Forum juxta amnem Tanarum mirandis edendis operibus floruit. Narrat idem Paulus, Luitprandum aliquando venantem graviter ex lætifico sororis filii vulnere esse affectum, statimque nuncium ad Baudolinum, ut pro juvenis salute Christum oraret, misisse. Baudolinum autem præoccupato nuncio dixisse, non esse, cur rogaretur; nam puerum illum esse defunctum: ex quo apparuisse, illum spiritu divino esse repletum. Pari etiam integritatis, & vaticinii laude apud Veronam Theolapius præstitit: & Petrus Papiensis Episcopus eodem quoque tempore singularem opinionem habuit sanctitatis. Sepultus est in æde S. Petri cum hoc elogio:

Flavius hoc tumulo Luitprandus condetor, olim
Longobardorum rex inclytus, acer in armis,
Et bello victor. Sutriumque Bononia firmant
Hoc, & Ariminum, nec non invicta Spoleti
Mœnia. Namque sibi hæc subjecit fortior armis.
Roma suas vires jampridem milite multo
Obsessa expavit: deinceps tremuere feroces
Usque Saraceni, quos dispulit impiger ipso,
Cum premerent Gallos, Carolo poscente juvari.
Ungarus à solo hoc adjutus, Francus, & omnes
Vicini grata degebant pace per omnes.
Rege sub hoc fulsit, quod mirũ est, sãcta, frequẽsq;
Religio, ut recolunt Alpes, Ecclesia quarum
Hunc habuit, vincente ipso; & pergrandia templa
Quæ vivens struxit: quibus & famosus in orbe
Semper, & æternus lustrabit sæcula cuncta;
Præcipuè Petro cœlesti hac sede locata
Clavigero, statuit Cœlo quem providus Aureo,
Augustinus ubi, huc aliunde abductus eodem
Rege jacet, cujus doctrina Ecclesia fulget.

FL. HILDEBRANDUS REX.

MOrtuum Luitprandum nepos ejus Hildebrandus excepit: quem regem à populo designatum, atque ab avo confirmatum fuisse supra commemoravimus. Erat tum castellum quoddam in via Æmilia, longè ab Urbe Mutina quatuor millia passuum distans, quod Civitatis Geminianæ à nomine S. Geminiani, Episcopi Mutinensis, cujus sepulchro, & miraculis Mutina præcipuè gloriatur, & Civitatis Novæ nomen ferebat. Hujus igitur Civitatis ædem S. Petro, ut est hodie quoque, dicatam Hildebrandus rex Joanni Episcopo Mutinensi donavit. Constantinus, exercitu Constantinopolim adducto, Urbem obsedit, atque, Artabasdo in potestatem redacto, ipsam, imperiumque recepit: & ludis editis Artabasdum oculis spoliatum unà cum Anastasio Patriarcha in Circum contumeliæ caussa produxit. (72) Legatis inde Pontificis requi-

(69) Anno sequenti 744. obiisse Luitprandum, Baronius, Pagius, Blancus, aliique passim testantur. Camillus tamen Peregrinius in adnotationibus ad brevem descriptionem Erchemperti *de postremis quinque Regibus Langobardorum*, mense Julio anni hujus 743. mortem *Luitprandi* statuit. Eandem sententiam tuetur Cl. Bacchinius in excursu Chronologico ante vitam Joannis VI, seu V. Ravennatis Archiepiscopi. Nec me (saltem quo ad annum) huic postremæ sententiæ subscribere piget: præcipuè, cum Sigonium propugnandum jure merito censeam, ubicumque manifesta argumenta minimè contrarium suadeant. Id sanè innuere videtur ipse Anastasius, qui postquam narravit hoc anno reversum Romam *Zachariam* a colloquio Ticinensi, habito cum *Luitprando*, istius mortem statim subjungit; atque ita eundem intellexit Mabillonius Tomo II. Annal. Benedict. ad hunc annum 743. num. 80. scribens. *Vix Romam redierat Gregorius (Zacharias) cum nuncius affertur, Luitprandum Regem repentina morte sublatum esse.* Improbandum tantummodo arbitror in Peregrinio, ac Bacchinio, quod Julium mensem asserant, extremum *Luitprandi* fuisse, cùm id componi cum Pauli testimonio prorsus non valeat; siquidem anni XXXI. & septem menses, a Julio anni 743 numerati, ad annum 712. Regni *Luitprandi* initium retraherent, quod absurdum esse eruditis omnibus constat. Addo, quod etiamsi ab ineunte anno 712. inchoatum a *Luitprando* Regnum diceretur, ut intra septimum mensem Julii anni 743. incidi posset, repugnaret prorsus Chronologica series præcedentium Regum, quam ad aliquot menses anni 712. extendendam allata superiùs argumenta manifestè declarant. Certè Martio mense anni 712. nondum delectum ad Regnum Luitprandum evincitur ex Instrumento, mense Martio anni 736. confecto, ac relato a Pagio ad eundem annum, in quo vigesimus quartus *Luitprandi* annus adnotatur; numerari autem vigesimus quintus debuisset, si ineunte saltem Martio mense Regnum capessivisset. Immò nec ante Junium regnare cœpisse *Luitprandum* docet Charta privati contractus in Archivo Monasterii S. Ambrosii Mediolani, acta *in Campilione*, *anno Regni Luitprandi XIII VIII [illegible] Junii, Indictione VIII*, idest anno 725.; ex ea enim compertum fit, ante fextum Junii diem nondum fuisse eundem Regem inauguratum, alioquin XIV. Regni annus adnotandus fuisset. Itaque, Decembri mensi anni 743 figendus est obitus *Luitprandi*, cùm, eo mense, & trigesimus primus annus, & septem menses a Paulo adnotati, sumpti que a Junio mense anni 712. decurrerent, ut conferenti patebit.

(70) Lib. 6. capite ultimo.

(71) Cl. Blancus, qui Pauli Historiam egregiè illustravit, in postremis adnotationibus, non primò conditum, sed refectum tantummodo a Luitprando *Bercetum* Monasterium eruditè ostendit.

(72) Acta sunt hæc mense Novembri, ut Theophanes ad hunc annum narrat.

quisitis, atque ad se venire jussis, duas massas, quas Pontifex postularat, concessit.
744 Sequenti anno Longobardi regni Hildebrandi pertæsi, ipsum post septem menses è regno dejecerunt, (73) idque Rachisio Duci Forojuliensi ob virtutis ejus præstantiam detulerunt.

FL. RACHIS REX.

Hic, inito ingenti favore omnium regno, statim pacis se studiosum, & Ecclesiarum patronum fore ostendit. Itaque Zachariæ Pontifici instaurationem fœderis, quod cum Luitprando icerat, postulanti, summa voluntate concessit. Parmensi, Mutinensi Episcopis possessiones honestissimas tradidit. Po-
745 stero verò anno, ut jus in regno sanctissimè coleretur, adhibitis omnibus Longobardorum ex Austria, Neustriaque judicibus, leges veteres diligenter perpendit, quæque correctione egere judicavit, ea novis legibus latis ex eorum sententia emendavit, atque
746 has sequenti anno Kalendis Martiis anno regni sui secundo, Indictione quartadecima, promulgavit, cum hoc proœmio: (74) *Quoniam gloriosissimus, & præcelsus Rotharis hujus Longobardorum gentis Princeps, sibi Deo inspirante, leges instruit, atque innovavit, ut omnes intentiones, & dissensiones malorum regali studio resecaret. Et quidem statuit, ut cuncti successores ejus, quæ sibi Deo inspirante aspera, & dura cognoscerent, illa ad mollitiam, & pietatis adducerent gratiam. Deinde successor ejus Grimoald præcellentissimus Rex, dum studiosè, ac vigilanter singulorum considerans necessitates, quæ illis melius complacuere, ad cultum salutis augendo, minuendoque adduxit. Post hunc verò gloriosissimus, & orthodoxæ fidei cultor, atque hujus gentis gubernator, & noster per Dei omnipotentiam nutritor Luitprand eximius, ac præcelsus, ac sapientissimus Princeps, persistens in Dei operibus, & quotidianis vigiliis, omnipotentia, & sobrietate ornatus, sicuti à Deo promeruit per ipsius inspirationem omnia dicentem, reliquit, & in Edicti pagina cum suis Longobardis judicibus confirmavit. Idcirco per Redemptoris nostri providentiam ego divino auxilio fretus Rachis præcellentissimus, & eximius Princeps, anno regni mei secundo, die Kalendarum Martiarum, Indictione quartadecima, dum cum gentis nostræ, idest Longobardorum judicibus tam de Austriæ, quàm de Tusciæ, vel Neustriæ finibus universa, quæ à decessoribus nostris statuta sunt, sollicitè considerassem, quædam ibi justa, & quædam purganda cognovimus.* Eodem anno, Imperii Constantini sexto, mense Januario terra in Syria maximo tremore quassata est, quo Templa, ac Monasteria pleraque corruerunt, ac ruinis multa hominum millia elisa sunt. Neque ita multò post gravis Siciliam, & Calabriam pestilentia bubonis invasit, quæ Monobasiam inde, totamque Græciam perculit, ac per totam Indictionem XIV. sævijt, divinitus, ut vulgo ferebant homines, ad vexandum, affligendumque Constantinum immissa, quòd fœdo patris exemplo nuper esset in Sanctas Dei Imagines debacchatus. Siquidem serpens longius sive cœli gravitate, sive corporum contagione Constantinopolim quoque ipsam decima quinta Indictione pervê-
nit. Quod verò vehementius mortalium 747
mentes, curasque solicitavit, in hominum vestibus, & sacris Ecclesiarum indumentis, velisque cruciculæ plurimæ animadversæ sunt, quasi livida olei macula quadam infectæ, quæ asperius aliquid etiam, quàm id, quod in manibus erat, portendere à solicitis futurorum mentibus putabantur. (75) Eadem Indictione Carlomannus Pipini frater regnum Franciæ reliquit, ac Romam ad Pontificem cum honestissimo Francorum comitatu concessit, multaque eximia dona Beato Petro Apostolo tulit. Ibi studio religionis accensus Clericum se initiari à Pontifice cùm petiisset, in monte Soracte sibi Monasterium condidit, idque S. Silvestro dicavit, quòd ibi latuisse S. Silvester miserrimis suis temporibus diceretur, antequam Constantinus Magnus sacris Christianis imbueretur. Post aliquod inde tempus assidua Francorum prætereuntium, & ad se tanquam ad Dominum adeuntium turba offensus, Cassinum se recepit, ac Monachus factus rigida se S. Benedicti disciplina devinxit. (76) Ceterùm Monasterium Cassinas Petronax Abbas à Longobardis, ut diximus, inflammatum, Gregorio Secundo, & Tertio adjuvantibus, instaurare incœpit, & ad extremum, Zacharia Pontifice sedente, atque opitulante, absolvit. Quo facto, Zacharias
ipse eò perrexit, ac postero ineunte anno 748
ædem S. Benedicti unà cum tredecim Archiepiscopis, & sexaginta octo Episcopis consecravit, ac sacros libros multos obtulit, & leges, quas Pater Benedictus manu sua scripserat, & pondus panis, & mensuram vini, quæ Romam delata à fugientibus Longobardorum rabiem Monachis fuerant, reddidit, ac varia ad usum Ecclesiæ ornamenta concessit, multaque alia Petronaci præsenti, & successoribus ejus beneficia detulit, quæ, postquam Aquinum venit, Diplomate amplo complexus est, quod Indi-

(73) Pagius ad annum 736. constanter tradit, *Hildebrandum* nepotem minimè successisse in Regno, mortuo *Luitprando*. Attamen cùm supra statuerimus *Luitprandum* anno 743. è vivis ereptum, & *Hildeprandi* rescriptum, datum Ecclesiæ Placentinæ, mense Martio, Indictione duodecima, quæ anno 744. respondet, recitetur tum a Petro Maria Campi, tum à Mabillonio in Appendice Tomi II. Annalium Benedictinorum, sole clarius patet, non statim a morte *Luitprandi* expulsum a Langobardis *Hildebrandum*. Herchempertus in memorata superiùs descriptione de postremis quinque Regibus Langobardis, scribit, *Hildebrandum* Regno præfuisse mensibus septem, postquam cum *Luitprando* octo annis regnasset. Eadem tradunt Dandulus col. 139. & Sigonius. At Bacchinius in excursu Chronologico jam memorato sex tantum menses *Hildebrando* assignat. Quid verosimiliùs sit statuendum, ex Rachisii successoris abdicatione constabit.

(74) Multò amplius, ac emendatius proœmium harum Legum, à *Rachisio* conditarum, evulgavit Cl. Muratorius è Codice Mutinensi, insertum P. II. Tomi I. Rerum Italicarum.

(75) Refert hæc Sigonius ex Theophane, qui latiùs hanc pestem describit, & ab anno 745. usque ad 748. perdurasse narrat.

(76) Hæc Leo Ostiensis tradit lib. 1. cap. 7. Mabillonius in Annal. Benedict. plura de *Carolomanno* Monacho refert ex antiquissimo Chronico Soractensi.

Indictione prima, XII. Kal. Martii in hanc ferme sententiam dedit: *Ut Monasterium Cassinas cum cellis omnibus ad se pertinentibus ab Episcoporum ditione esset solutum, ac soli Pontificiæ Sedi obnoxium, ut in Conventu Episcoporum Abbas Cassinas supra omnes Abbates sederet, in consiliis, & judiciis ante omnes sententiam diceret, ut Monasterium Cassinas dignitate cetera omnia superaret. Ut, mortuo Abbate, Monachi ex corpore suo, nisi idonea persona deesset, Abbatem eligerent, eumque probandum, ac consecrandum Pontifici Ro. præberent. Ne Episcopo Missarum solemnia in ejus possessionibus celebrare jus esset, nisi ab Abbate, aut Præposito invitatus esset. Ne Episcopo Decimas ab eo exigere, sacris Sacerdotum interdicere, aut ad Conventum vocare liceret. Abbas Ordinationes inire, Altaria sacrare, Chrisma accipere per quemlibet, aut à quolibet Episcopo posset.* Insuper prædia omnia Monasterii & præsentia, & futura ei in perpetoum confirmata. (77) Eodem ineunte primæ Indictionis vere, cum ingravescere morbus in urbe Constantinopolitana cœpisset, tum per æstatem omne acerbitatis suæ virus effudit. Integris domibus exhaustis, ne qui mortuorum quidem sepeliendorum curam haberent, superfuere. Plaustris vulgò acervatim elati; urbanis, ac suburbanis sepulchris expletis, cisternæ quoque, & lacus, & horti ad usum sepulchrorum traducti vix suffece-
749 runt. Postero, Urbes Syriæ novo terræmotu ita sunt agitatæ, ut aliæ funditus, aliæ magna ex parte prociderint; quædam ex montibus in subjectos campos per sex millia passuum tectis salvis, incolumibusque translatæ sunt. Mediolani Natalis Archiepiscopus factus. (78) Interim Rachis Rex exemplum decessoris sui sequutus, ut Regni fines amplificaret, pacis studia, quæ adhuc summa cum sua laude coluerat, intermisit, ac paratis armis Pentapoli bellum intulit, atque, oppidis ejus plerisque primo adventu captis, demum etiam in Ducatum Romanum, Pontificiamque ditionem trajecit, ac Perusiam acri premere obsidione instituit. Imperatore longè remoto, atque omnino à rebus Italiæ, ut videbatur, averso, Exarcho verò parum nervorum ad Ravennæ fines tuendos, ne dum ad longinquiores protegendos habente, Zacharias, ut serpens adversus se incendium propulsaret, quod armis non poterat, auctoritate sibi tentandum existimavit. Itaque, decoro optimatium comitatu assumpto, Urbe egressus, Rachim in castris Perusinis convênit, ac benignè ab eo exceptus ita agere cum illo cœpit, ut mirari se magnopere diceret, Regem Catholicæ fidei assertorem, & legum jurisque latorem inducere in animum potuisse, ut avidius alienas opes appeteret, ac Christianos injuria aliqua, præsertim nulla ipse lacessitus afficeret, & præsertim bona S. Petri ad eum non pertinentia violaret. An verò oblitus es, inquit, aut divinorum præceptorum, ut tam nefanda audeas; aut pœnas injustitiæ propositas ita contemnis, ut exiguum vitæ fructum horrendis, ac perpetuis post mortem cruciatibus anteponas? Hinc latissimum campum juris, & injuriæ humanæ, & pœnarum, præmiorumque divinorum ingressus, tanta orationis majestate, tantaque dicendi copia caussam ipsam Dei peregit, ut Rachis religione perfusus non solùm à Perusiæ oppugnatione recesserit, sed etiam oppida Pentapolis occupata reddiderit, atque in omni officio fidelem se Pontifici, obsequentemque præstiterit. Inde uterque domum reversus est suo facto plurimum delectatus, Pontifex, quòd auctoritate, & præsentia religionis rem tantam ex sententia confecisset, Rachis, quòd divino oraculo sine ullis præmiis humanis obtemperasset. Hinc secum præceptis sanctissimi Patris sæpius animo repetitis, sequenti anno, qui fuit septingentesi- 750
mus quinquagesimus, cupido ingens incessit ipsius Pontificis venerandi, & sancta Apostolorum limina visitandi. Itaque, uxore Thæsia, & Ratruda filia secum ductis, Romam adiit, atque in conspectum Zachariæ profectus, ipsum de more ad terram prostratus adoravit. Vix credibile divini numinis, ac tacitæ religionis vim, & potentiam ignorantibus videatur. Pontificia majestate, quæ divinæ locum in terris obtinet, usque adeo captus est, ut repentino religionis amore flagrarit, ac Regno se abdicarit, (79) & Clericus factus ipse cum uxore, & filia mona-

(77) Hujus diplomatis à Baronio, Boschio, & Gellonio in falsi suspicionem traducti, vindicias Lauterus egit; ejusque firmitatem Angelus a Nuce in Comment. ad lib 1. cap. 4. Leonis Ostiensis, qui hæc narrat, integra dissertatione tuetur.

(78) In annis designandis tum electionis, tum sedis hujus Sancti Archiepiscopi cœcutiunt recentes Scriptores. Ughellus anno 747. vel 749. *S. Natalem* renunciatum Archiepiscopum tradit; Galvaneus Flamma in Manip Flor cap. 117. & Donatus Bossius in Chron., ad annum 750. id differunt. Præterea, Panvinius, aliique, duos integros regiminis annos eidem statuunt: Galesinus in Tabula Archiep. Mediolanen. asserit S. Natalem præfuisse huic Ecclesiæ anno uno, & mensibus undecim, adeoque omnia in obscuro relinquunt. Certiora ex antiquo Catalogo, a Papebrochio illustrato, desumuntur; cum enim in eodem, non secus ac in aliis supra indicatis, quatuordecim tantùm sedis menses adnotentur; ipsis calculis, constat S. Natalem, anno 740. electum, decessisse anno 741. Ejusdem vitam vide in Actis SS. Bollandi ad diem III. Maji.

(79) Narrant hæc Anastasius, & Leo Ost. lib 1. cap. 8 *Rachim* in Langobardorum Regem assumptum anno 744. passim tradunt Scriptores. Recedunt ab hac sententia Sigebertus, qui anno 742., & Bacchinius, ac Angelus a Nuce, qui anno 743. illius Regni exordium consignant. Manifesti tamen erroris omnes arguuntur ex ipso *Rachisio*, qui leges suas condens *Calendis Martii*, juxta Sigonii proœmium, *Indictione quartadecima*, idest anno 746., secundum Regni annum agere se profitetur, qui certè fuisset tertius, aut quartus, si anno 743. vel superiore Principatum inchoasset. Quos autem annis ante abdicationem regnaverit, discors est Scriptorum opinio. Sigebertus, qui *Rachisii*, ut diximus, electionem ad annum 742. prævertit, septem ejusdem Regno annos assignat. Leo Ostiensis lib. 1. cap. 8. quinque annos ac sex menses. Erchempertus verò in descriptione superiùs laudata annos quatuor, ac novem menses Regni enumerat. Ut congruentiùs res possit decerni, statuendus est annus, quo sese à Regno abdicavit *Rachisius*. Sigonius, Baronius, Peregrinius, aliique Monachum induisse anno 750 testantur. Id contigisse anno 749. Pagius eruit ex Proœmio præfixo *Aistulphi* legibus, promulgatis *in die Kalendarum Martiarum*, *Indictione septima*, hoc est anno 754.; ibidem enim quintus Regni annus enunciatur. Nihil tamen

nasticæ se vitæ devoverit, Pontifice, ceterisque non tam hominem laudibus in cœlum ferentibus, quàm facti magnitudine stupescentibus. Itaque, habitu manu Pontificis sumpto, Cassinum concessit ad vitam sub legibus S. Benedicti degendam. Quem uxor, filiaque sequutæ, ipso permittente, atque adjuvante Abbate, Monasterium virginum non longè à Cassino propria pecunia ædificarunt, ibique monastico ornatu sumpto, vitam sanctissimè traduxerunt. (80) Eodem tempore insigne aliud à Zacharia editum opus est, quod ad jungendos Rom. Ecclesiæ Francorum animos mirificè valuit. Regnabant jampridem in Francia posteri Merovei, Regno in hunc modum ultimorum regum incuria, atque ignavia constituto. Regium nomen penes Regem erat, potestas autem in eum, qui Majordomus Regis dicebatur, universa erat collata. Siquidem Rex Kal. Maji in Campum Martium curru vectus, (81) atque pro Tribunali sedens, ipso præsente protege, solemnia, quæ à populis ferebantur, dona suscipiebat, & quæ deinceps eo anno agenda essent, populis indicebat. Illo verò domum reverso, prorex omnia pro arbitrio dispensabat. Hunc Magistratum paullo ante Carolus Martellus gesserat, tum verò Pipinus Caroli filius summa cum industriæ, ac virtutis commendatione administrabat, Chilperico Rege nullam partem curæ sibi regiæ deposcente. Quod indignum esse Pipinus existimans, Zachariam consulit, uter ei regio fastigio dignior videretur, is ne, qui ocio languens nihil ad communem utilitatem afferret, an qui dies, noctesque de Regni salute, atque custodia cogitaret? Cui Zacharias respondit, omnino se Regem illum judicare, qui Regni commodis, & incolumitati serviret, rogatusque ab illo, decretum pro magnitudine potestatis interposuit, quo Regnum Chilperico, ut parum idoneo, abrogavit, & Francis sacramenti religione solutis, ut Pipinum Regem substituerent, auctor fuit. Quo decreto accepto, Franci convenerunt, ac, Chilperico abdicato, Pipinum Regem, consentientibus omnium voluntatibus, designarunt, eumque Suessione per Bonifacium Moguntinum Archiepiscopum consecrarunt. (82) Chilpericus Regno pulsus in Monasterium est conjectus. Zacharias domum Cultam construxit in Patrimonio Tusciæ XV. millibus passuum ab Urbe, eamque usui Ecclesiæ dedicavit. Fuit Rachis vir memorabilis, sed, Regno deposito, quàm administrato, hominum memoriæ commendatior. Æmilianus Gradensis Ecclesiæ Archidiaconus ad Patriarchatum ascendit. (83)

FL. AISTULFUS REX.

Longobardi simul Rachim abdicasse Regno se audiverunt, comitiis habitis, Ai-

men ex hoc evincitur, ut ad annum 749 *Aistulphi* Regis initium referri debeat; adhuc enim quintus ejusdem annus decurrisset, etiamsi ad primum, vel secundum mensem anni 750. abdicationem distulisset *Rachisius*. Validius argumentum est, auctoritas Monachi Nonantulani, penè coævi, à Mabillonio producti seculo IV. Benedict. parte I., qui in vita S. Anselmi Abbatis Nonantulani in Italia primi, apertè scribit, anno 749., centesimo octuagesimo ingressionis Langobardorum in Italiam, *Rachisio* facto Romæ Clerico, *Aistulphum* jam gessisse sceptrum Langobardorum. Aliud documentum profert Bacchinius in excursu Chronologico memorato, ex Codice Farfensi; Confirmationem videlicet bonorum, ac Privilegiorum ejusdem Monasterii, ab *Aistulpho datam Ravennæ in Palatio, quarto die mensis Julii, anno felicissimi Regni nostri tertio per Indict. IV*, idest anno 751. Hæc, si genuina est, manifestè comprobat, & anno 749, & ante Julium mensem Monasticam vitam amplexum *Rachisium*, si mense Julio anni 751. tertius *Aistulphi* annus decurrebat. Jam verò, cùm post Calendas Martias anni 744. Regnum obierit *Rachis*, ut constat ex illius præfatione ad Leges, & ante Julium anni 749 Cœnobio se incluserit, ut docet Farfense Diploma, numerari prorsus nequeunt Regni quinque anni, ac sex menses. Itaque verosimilius videtur testimonium Erchemperti, Scriptoris hisce rebus magis proximi Leone Ostiensi, qui annos tantùm quatuor, ac menses novem regnasse *Rachisium* tradit. Probè novi, Cl. Muratorium, in tertia adnotatione ad Leges *Aistulphi*, hæc scribere: *Extant ejusdem Regis Diplomata, (& nonnulla, si Deus dabit, & ego proferam) ex quibus intelligimus eum Regem fuisse creatum anno 750.* Verùm, cùm ex iis, quæ hactenus emersere, contrarium deducatur, ejurare sententiam meam nequeo; præcipuè cùm Chartam Mediolanensem indubiæ fidei producam ad annum 756, in qua octavus *Aistulphi* annus adnotatur, minimè componendas cum anno electionis 750. Attamen, si id evincet Vir Doctissimus, mihi ipsi gratulabor, quod etiam in hac Epocha statuenda, Sigonius à me illustratus veritati subscripserit.

(80) Leo Ostiensis in Chron. Casin lib. 1. cap. 8. hæc omnia refert. Vide Mabillonium in Annal. Benedict. Tom. II. ad annum 750.

(81) Non *Kalendis Maji*, sed *Martii*, antiquo Regum Francorum more, generalis conventus celebrabatur; ideo enim locus ad illos cogendos indictus, *Campus Martius* appellari consueverat, quòd eo mense Placita in illis haberentur, ut Cangius explicat in Glossario. Electo autem in Regem *Pipino*, altera inducta est consuetudo, ut *Calendis Maji* Conventus fierent; idque inceptum est anno 755., quemadmodum Annalista Petavianus ad annum 752. num. 4. testatur, idemque ex Duchesnio adnotavit Cangius superiùs memoratus. Tunc verò, non ampliùs *Campi Martii*, sed *Campi Madii*, seu *Campomaji* nomen invaluit. Vide etiam Eckhartum in Comment. Rer. Francic. Tom. I pag. 548. & seq., plura de hisce Institutis disserentem.

(82) De anno, quo electus atque unctus in Regem Francorum *Pipinus* fuit, diversa tradunt Scriptores. Marianus Scotus, Reginu, Eginardus, quos secutus est Sigonius, annum 750. designant. Mabillonius lib. 2. de Re Diplomatica cap. 26. §. 2. ex antiquis Annalistis comprobare nititur, id contigisse anno 751. Demum Pagius anno 752. electum ac consecratum à S. Bonifacio Moguntino Archiepiscopo *Pipinum* constanter tuetur, & Mabillonii argumenta evertere ad eundem annum conatur. Sanè solidiorem esse hanc sententiam, producta à Pagio antiqua documenta testantur. Eam egregiè confirmat Cl. Eckhartus luculenta dissertatione, edita Tom I Rer. Francic. pag. 508, plura sequentibus paginis subdens de *Childerici* depositione, quæ *Zachariæ* Summo Pontifici adscribitur, & unctione *Pipini* in Regem, *S. Bonifacio* attributa.

(83) Anno superiore 749. *Æmilianum* electum Gradensem Patriarcham Ughellus testatur. Cùm tamen eum sedisse annis VIII & diebus V, atque anno 755. successisse *Vitalianum* asserat Dandulus, retrahenda videtur illius electio ad annum 747.

Aiſtulſum fratrem ei ſubſtituerunt, (84) verùm egregium in primis & conſilio, manuque promptum, nec facilè rem Longobardam humiliorem, quàm acceperat, relicturum. Is initio Regni fratrem imitatus, ſingulare pacis, atque Eccleſiæ ſtudium præ ſe tulit. Nam & fœdus cum Pontifice Zacharia id ipſum poſtulante anxiè renovavit, &, cum poſſeſſiones à ſuperioribus Regibus conceſſas inſtituto exemplo Eccleſiis confirmaret, in primis privilegium à Cuniperto, & Rachi indultum Lopecino Mutinenſi Epiſcopo ſanxit. Eodem anno Anſelmus Dux Forojulienſis Giſeltrudæ uxoris Aiſtulfi frater ſtudio religionis incenſus Monaſterium cum xenodochio apud Fananum, montanum Mutinenſis diœceſeos locum, extruxit, atque ibi multorum Monachorum Abbas præfuit. Ducatus inde Forojulienſis ad Petrum Mu-
751 nichis filium eſt delatus. Sequenti anno Conſtantinus Imperator Leonem filium puerum Imperii conſortem recepit; & per Patriarcham Anaſtaſium conſecrari juſſit. Po-
752 ſtero, Idibus Martii Zacharias Pontifex vitæ finem impoſuit, rebus pro Eccleſiæ ſalute, & Apoſtolicæ Sedis auctoritate non tam piè, quàm proſperè geſtis inter primores Pontifices meritò numerandus. Quo facto, clerus, & populus convocatus Stephanum Presbyterum in ejus locum ſubſtituit. Hic de more in Lateranum delatus gravi repente ſomno oppreſſus eſt; poſt triduum, cum experrectus res familiæ componere aliquando inſtituiſſet, ſubitò mente alienatus vocem amiſit, & poſtridie ejus diei expiravit. Quo facto, univerſi iterum in Baſilica S. Dei Genitricis ad Præſepe coacti ſuppliciter opem Dei, & ipſius ſanctæ Virginis implorarunt; atque inde unanimes Stephanum Diaconum, Pontificem acclamarunt, eumque in Lateranum cum ingentibus præconiis deportarunt. Hic Stephanus, quoniam prioris, qui ante conſecrationem obiit, non eſt habita ratio, III. Nonas Aprilis conſecratus Secundus eſt appellatus. Is nihil prius ſibi curandum, quàm pacem, & quietem Eccleſiæ ratus, tertio poſt conſecrationem menſe Paulum Diaconum fratrem ſuum, & Ambroſium Primicerium Legatos ad Aiſtulſum miſit, eumque muneribus proſequutus, ut ſecum in XL. annos (85) fœdus firmaret, obtinuit. Eodem anno Anſfridus & Stabilis Mediolanenſem, Sergius Ravennatem Eccleſiam acceperunt. (86) Anſelmus etiam Abbas Fanani alterum Mutinenſibus in campis locum trans Scultennam amnem nomine Nonantulæ legit, eumque Monachorum manibus aſperis ſentibus perpugatum, altero ibi condito Monaſterio, decoravit. Inde ipſius Regis permiſſu Romam profectus, ſacram à Pontifice cucullam, baculumque accepit, & S. Sylveſtri corpus impetratum eò deportavit. Id Monaſterium magnis poſt regum muneribus, ac poſſeſſionibus auctum Monachorum ſupra mille multitudine, prædiorum numero, ac jurium amplitudine inter omnia Italiæ fuit clariſſimum. Ab eodem etiam Anſelmo hoſpitium in via Æmilia eſt conſtructum longè à Monaſterio ad excipiendos eos, quibus ad ſe iter flectere non eſſet commodum, idque D. Ambroſii nomini conſecratum. (87) Interim Aiſtulſum confirmatis per biennium opibus eadem, quæ Luitprandum, & Rachim, prolatandi Regni cupido inceſſit. Bellum autem ab Exarchatu ſibi ordiendum Luitprandi exemplo decrevit, ratus, Conſtantinum, aut quia bello alio occuparetur, aut peſtilentia totam Græciam, Aſiamque urente impediretur, opem in tempore non laturum, aut quia multis de cauſſis ab Italicorum commodis abhorreret, ne hoc quidem magnopere curaturum: atque ita armis majore, quàm quiſquam alius ante, ope paratis ad Urbem ipſam, rerum caput Ravennam proceſſit, eamque effuſis omnibus Longobardici Regni viribus acriter oppugnare inſtituit. Eutychius Exarchus adhuc Urbi præerat; is, armatis impigrè oppidanis, & quos in præſidio habebat, militibus, primò fortiter vim, impetumque incumbentium Longobardorum excepit; ad extremum, cum ſe exhauſtam viris, opibuſque ſuperiore bello Urbem externis omnibus auxiliis deſtitutus diu tueri non poſſe animadverteret, conſilium ejus dedendæ cepit, atque inde egreſſus in Græciam ſe, nulla tentata, ut ante, recuperatione, recepit. Ravennâ in poteſtatem adducti, (88) nullo

(84) Ex iis, quæ protuli ad annum 750. de *Rachiſii* abdicatione, ſatis ſuperque comprobatum arbitror, *Aiſtulphum* anno ſuperiore 749. ſubſtitutum fuiſſe Regem Langobardorum.

(85) In aliis hujus hiſtoriæ editionibus legitur *in XI. annos*. Cùm tamen Anaſtaſius, non per numeros, ſed expreſſis verbis referat, pactum hoc fœdus *in annos quadraginta*, optimè Sigonius errorem Amanuenſis, aut Typographi emendavit. Miror quidem, ſilentio involvi à Sigonio occaſionem firmandæ hujus pacis, ab Anaſtaſio narratam; ea enim fuit, quòd Romanis Civitatibus, ipſique Urbi ſuva perſecutione immineret Aiſtulphus. Hinc verò Sigonii error, de quo infra diſſeram, enatus eſt, videlicet, hoc anno motum fuiſſe ab Aiſtulpho in Ravennates ac Pentapolim bellum; cùm ejuſdem ne verbum quidem proferat Anaſtaſius in Stephani vita.

(86) *Arsfredus*, à Sigonio *Ausfridus* appellatus, Eccleſiam Mediolanenſem adiiſſe dicitur ab Ughello circa annum 749: *Stabilis* verò circa annum 751.; ex antiquis tamen Catalogis, in quibus novem tantùm menſes regiminis *Arsfredo* aſſignantur, eundem inauguratum eſſe anno 741., ac ſequenti ſuffectum *Stabilem* Papebrochius teſtatur. Sigonius, qui nullam in prima editione, *Stabilis* Archiepiſcopi mentionem injecerat, eam hoc loco addidit Bononienſi Editioni. De Sergii electione ad Ravennatem Eccleſiam hoc anno peracta, optimè eum Sigonio conſenſit Bacchinius.

(87) Nonantulani Cœnobii originem deſcribit Ughellus Tomo II. Italiæ Sacræ pag. 83. novæ edit. ex Chronico antiquiſſimo MS. ejus Monaſterii. Mabillonius eadem narrat in Annalibus ad hunc annum.

(88) Capta jam erat ab Aiſtulpho Ravenna anno ſuperiore 751., ſi fides habenda ſit enunciato ſuperiùs ad annum 750. Farſenſi Diplomati, dato Ravennæ ab hoc Rege Indictione IV. menſe Julio. Id etiam conſonat Sigonii dictis; cùm enim aſſerat, primum Aiſtulphi bellum ſuſceptum fuiſſe in Exarchatum, ac in ejuſdem caput Ravennam; Anaſtaſius verò, relata ordinatione Stephani III. (veriùs II.), quæ contigit die XXVI. Martii hujus anni, hæc ſcribat: *inter hæc verò, dum magna perſecutio à Langobardorum Rege Aiſtulfo in hac Romana Urbe, vel ſubjacentibus ei Civitatibus extitiſſet, & vehemens ejuſdem Regis ſævitia immineret, illico iſdem Beatiſſimus Papa, tertio Apoſtolatus Ordinationis ſuæ menſe, diſponens ſuum Germanum Sanctiſſimum, ſcilicet Paulum Diaconum, atque Ambroſium Primicerium, pluribus*

nullo inde negotio cetera Exarchatus, Pentapolisque oppida venerunt in ditionem. Atque hic quidem finis ejus Præfecturæ fuit, quæ superbè, atque impotenter per ducentos ferme annos Italiæ imperavit; (89) finis etiam Imperii, cujus Ravenna post Valentinianum Augustum, qui Romam cum hac permutavit, perpetua sedes, ac domicilium extitit. Jam Longobardorum imperio citra Romam omnia tenebantur, ipsa Roma, ac Romana, sive Pontificia, ditione excepta; cujus expugnatio quò effectu difficilior, eò ad nomen, famamque illustrior videbatur. Et Aistulfus Exarchatu, Pentapolique potitus, facilè spe, ac cupiditate totius sibi Italiæ imperium despondebat. His igitur inflatus cogitationibus animum ad Pontificiam ditionem adjecit, quam etsi per fœdus attingere non licebat, tamen, quòd continuata victoriæ serie tractus ad eam videbatur, jure aliquo ad se pertinere existimabat; ut illud omittam, quòd cum ipse Exarchatum Ravennatem teneret, ex antiquo instituto se, tanquam Exarchum, Romanis quoque imperare æquum esse, interpretabatur. Itaque quarto post percussum fœdus mense, exercitu in agrum Narniensem adducto, oppidum statim juris sui effecit. Inde nuncios ad Pontificem misit, per quos se Romanam ditionem, agrum, urbemque armis oppressurum ostendit, nisi Romani sponderent, se quotannis aureum solidum sibi pro cujusque capite dependuros. Cujus denunciationis asperitate Pontifex non aliter, ac par erat, permotus, continuò Abbates Sanctorum Vincentii, & Benedicti spectatæ vitæ, sanctitatisque homines accersivit, eosque ad Aistulfum ire, &, quibus possent, rationibus, precibusque ad fœdus piè, sanctèque conservandum hortari, atque impellere jussit: ac munera, quæ illi suo nomine redderent, amplissima dedit. Verùm, Aistulfo & nuncios, & munera impotenter, ac superbè rejiciente, prorsus irrita ea legatio fuit. Jam à principio irruptionis Pontifex Constantinum literis admonuerat, ut periclitanti Exarchatui maturè auxilium ferret, neque eum subsidii inopia Longobardi regis in manus pervenire permitteret: id cum ipsius imperio perniciosum, tum nomini quoque apud posteros fore turpissimum.
751 Itaque sequente anno Joannes Silentiarius ab eo cum literis ad Pontificem, regemque super ea re scriptis advenit. Quem ubi Pontifex vidit, propere ipsum cum fratre suo Paulo ad regem Ravennæ hibernantem ire, eosque & suo, & Imperatoris nomine ipsum orare jussit, ut oppida, quæ ceperat, restituere, & quibus imminebat, nulla vexare ratione vellet. Quo postulato accepto, ille nihil aliud respondit, quàm se nuncium ea de re ad Imperatorem missurum. Hoc cognito, Pontifex legatos suos cum ipso imperiali legato Constantinum oratum misit, ut quando precibus ad æquitatem perlici Longobardus non posset, ipse vi demum, armisque, ut erat Imperatorio nomine dignum, illum in officio esse compelleret. Quibus profectis, Aistulfus, ineunte vere, cum exercitu Romanam in ditionem irrupit, ac castra capere, ferro, igneque agros, villasque vastare, & incolas in servitutem abstrahere cœpit: ac demum exercitu Urbi ipsi admoto ultimum Pontifici, ac Romanis excidium, & servitutem, ni suæ se potestati permitterent, intentavit. Quamobrem his oppressus difficultatibus Pontifex populum in Basilicam Laterani vocavit, ac concione habita afflictam præsentium rerum conditionem miserabiliter queri lacrymabundus incœpit: quippe imminere Urbi regem cum copiis, opibusque firmissimum, tum auri, sanguinisque sitientissimum: vires porrò suas adversus tantas facultates infirmas esse, præsertim nullis Italicis auxiliis sustentatas. Quare nihil aliud remedii superesse, quàm ad divinam opem confugere: quæ, si suppliciter peteretur, haudquaquam dubitandum esse, quin, ut semper aliàs, maturè, atque opportunè impetraretur. Itaque solemnes se supplicationes indicere, easque piè fieri ab omnibus, & justè, præcipere. Quæ cum, lacrymantibus effusè omnibus, perorasset, ad extremum ipse sanctam Salvatoris imaginem, non hominis manu pictam, sed ab ipsius ore formatam in humeros, adjuvantibus sacerdotibus, sustulit, atque, universo prosequente populo, nudis pedibus ad Basilicam ad Præsepe processit, tabulis fœderis ad Aistulfo temere violati à Crucis vexillo prælatis: ibique capitibus omnium cinere, humilitatis argumento, conspersis, vehementibus fletibus divinam opem, ac misericordiam invocavit. (90) Ea re ritè perfecta, prope divinitus admoneri est visus, ut Gregorii exemplo auxilium è Francia postularet. Itaque confestim fidum ad se hominem accersivit, eumque, peregrini ornatu sumpto, occultè, ne à Longobardis interciperetur, ad regem properare Pipinum jussit. Earum literarum summa erat: cupere se cum eo de præsenti statu Ecclesiæ ad colloquium convenire, sed, ne Aistulfi excipiatur insidiis, extimescere; quamobrem orare illum etiam, atque etiam, ut legatos ad se suos mitteret, quorum ope tutius pervenire ad Alpes posset. Erat Pipinus magno illo beneficio Pontificiæ Sedi obstrictus, quòd Zacharias Pontifex ipsi nuper, ut scripsimus, Chilperico rege

bus cum muneribus ad eundem Langobardorum Regem Aistulfum ad pacis ordinandum, atque confirmandum fœdera misit. Errandi occasio Sigonio fuit, quòd unum tantùm in Romanam Urbem motum ab Aistulfo bellum censuerit, cùm tamen Anastasius geminum referat; alterum, cùm pax in quadraginta annos sancita fuit; alterum, cùm, violato fœdere, post ferme quatuor menses, iterum in Romanum agrum irrupit.

(89) Rotundo numero usus est Sigonius. Cæterùm, cùm Italiæ Exarchatus sub *Longino* incœperit anno 567., atque in *Eutychio* defecerit, captâ ab Aistulfo Ravennâ anno 751., ejusdem Imperium ad centum octuaginta quatuor annos circiter perduravit.

(90) Narrat hæc Anastasius in vita Stephani II., ex quo emendandus est Sigonius; cùm enim afferat Anastasius initum pactum in quadraginta annos ab Aistulfo, *tertio Apostolatus Ordinationis suæ mense*; Stephanus verò ordinatus fuerit die XXVI. mensis Martii anni 752., Fœdus Aistulfi sancitum est mense Junio ejusdem anni. Cùm autem idem Anastasius scribat, quòd *Aistulphus Fœdera pacis, post pene quatuor menses, in perjurii incidens reatum, disruperit*, secundà hæc *Aistulphi* irruptio in Romanum agrum, procul dubio figenda est circa Octobrem mensem anni superioris 752. Reliqua inferiùs narrata à Sigonio, vide in eodem Anastasio.

rege abdicato, Francorum regnum addixerat, idque, quod fieri vix posse videbatur, sacro ancta auctoritate sua justum effecerat: cupiebatque idem jus ad Carolum, & Carlomannum filios ab eadem potestate transferri. Itaque cognito Stephani postulato, ejusmodi sibi fortunam oblatam lætatus, facilè petenti Pontifici est obsecutus, & continuò Rodgandum Abbatem, & Antharium Ducem legatos, qui eum deducerent, destinavit. Dum autem Urbs cum tota ditione à Longobardis gravissimè premebatur, legati Pipini regem ad omnia Pontificis commoda paratum esse referentes venerunt. Quin etiam eodem tempore Joannes Silentiarius à Constantino cum legatis Pontificis rediit, narrans, Imperatori placere, ut ipse ad regem proficiscens quarum precibus, atque auctoritate proficere posset, experiretur: se itineris ab illo securitatem impetraturum. Ita, laxata obsidione, Pontifex IX. Kal. Novembris, Indictione VII., Urbe exiit, ac legatis Pipini, & Constantini ducentibus, iter Papiam versus intendit, clero, ac populo Romæ, ceterarumque Urbium prosequentibus, &, ne se tanto periculo objiceret, obtestantibus. Eo in fines Longobardorum ingresso, per noctem igneus quasi globus è Francia in Austrum vergens apparuit. Ubi verò Papiæ appropinquavit, Aistulfus nuncio obviam misso admonuit, ne à se aut Ravennam, aut Exarchatum, aut alia Reip. loca à Longobardis occupata reposceret. Ille verò nequaquam ea denunciatione perterritus nihilo secius ad congressum ejus perrexit, ac multis muneribus oneratum lacrymans obsecravit, ut bona erepta eis, quorum essent, restitueret, & Ravennam Imperii Italici sedem, cui Alboinus, & Autharis, fœda tum gentilitatis, tum Arrianismi labe infecti pepercissent, dimitteret, ne tetrior Catholicus fuisse gentili, & hæretico ad posteros proderetur. Pontificem verò legati Constantini subsequuti idem postularunt, verùm voces omnium, Aistulfo disertè negante, ad irritum ceciderunt. Subjicientibus inde Pipini legatis, ut Pontificem tutò in Franciam ire permitteret, Aistulfus in Pontificem versus, num in Franciam contendere vellet, est percontatus. Quod cum Pontifex affirmasset, dolore ardens, per optimates suos eum à tali proposito avocare contendit, sed, postquam in eo sensit perseverare, dimisit. Tum Pontifex, Episcopis, & Presbyteris, clericisque aliquot tantùm secum retentis, XVII. Kal. Decembris Alpes versus ire perrexit: ad earumque claustra progressus, gratias Deo egit, quòd se perfidi regis è manibus emisisset. Continuato inde itinere ad Monasterium S. Mauricii ventum, quò rex quoque se conventurum esse ostenderat. Ibi eum Floradus Abbas, & Rotardus Dux obviam à Pipino missi adierunt, ac regis nomine, ut Pontigonem accedere vellet, orarunt. Progredienti inde ad Pontigonem Pontifici Pipinus ad centum passuum millia Carolum filium, qui postea Magnus est appellatus, obviam cum suis optimatibus misit, ipse cum uxore ad tertium lapidem sese obtulit, atque ad ejus conspectum de equo descendens, & se ad terram inclinans unà cum conjuge, & filiis, & optimatibus suis ipsum excepit: &, cum aliquo etiam spatio operam, ut assolebat, ei stratoris navasset, cuncto cum canticis, & laudibus occurrente populo, in Regiam Pontigonis perduxit. VIII. inde Idus Januarii, qui est dies Epiphaniæ consecratus, 754
colloquio in oratorio constituto, Pipinum ultro Pontifex appellavit, ac novam Aistulfi perfidiam, libidinem, atque impotentiam in ipsa Republica, Ecclesiaque Romana vexanda exposuit. Imperatore propter nefandam hæresim ab Ecclesiæ, atque Italiæ commodis, & dignitate averso, utramque omnes spes suas in ejus fide, atque potentia posuisse: quæ quales, quantæque sint, patrem ejus Carolum non regem, sed regis vicarium satis docuisse, cum Luitprandum eadem molientem sua auctoritate à nefario incœpto, Gregorii Pontificis voluntate commotus, avertit. Accessisse inde ipsum haudquaquam contemnendum Zachariæ Pontificis beneficium, cujus decreto Pipinum ad tantum fastigium dignitatis evectum par sit in perpetuum Ecclesiæ esse defensorem acerrimum: quamobrem precibus omnibus orare illum, ut caussam beati Petri, & Reip. Romanorum adversùs Longobardum suscipiat, & armis illum ad ea loca, quæ cepit, restituenda compellat. Quibus peroratis Pipinus respondit, se daturum operam, ut & ille, & Italia tota intelligat, sibi neque erga Ecclesiam fidem deesse, neque in Italia defendenda virtutem: proxima æstate exercitum trans Alpes trajecturum, & Aistulfum, si ultro nolit, per vim Exarchatum, & cetera loca juri Reip. restituere coacturum; unum illud modò enixè ab eo petere, ut secum in Francia usque ad illud tempus remaneat, seque interim, ac filios suos Carolum, & Carlomannum Reges Franciæ, Zachariæ instituto, perungat: se tum demum justè regnare existimaturos, cum ritè appellati à Pontifice Romano, consecratique Reges erunt. Gratiis actis, utrasque res à Pontifice benignè promissa. Profectus inde cum Rege Parisios reliquum tempus in Monasterio S. Dionysii egit. Interim Aistulfus omni quasi belli cura solutus regno legibus cumulando vacavit. Itaque Kal. Martiis, Indictione VII., leges ad Edictum adjectas cum hoc prooemio divulgavit: (92) *Dei omnipotentis auxilio ego Aistulfus præcellentissimus Catholicus Longobardorum rex prædecessorum nostrorum omnia instituta perpendens, quædam ibi reperimus non adnexa, de quibus maximus error nostrorum judices addenda judicia volebant. Ideo anno felicissimi regni nostri in Dei nomine quinto, in die Kalendarum Martiarum, indictione septima, convocatis ex diversis partibus regni nostri pertinentibus judicibus, communi consilio in Edicti paginis affigi statuimus, quæ præcellentiæ nostræ sub ardua dominum justa comparuerunt.* Impedita inde expeditio est, quòd Pontifex gravi, ac periculoso morbo oppressus non ante Augustum mensem convaluit. Dum autem ille in Francia ægrotavit, Constantinus Italiam, atque Ecclesiam aversatus Conveo-

(91) Integram hanc Præfationem vulgavit è Codice Mutinensi Clar. Muratorius Parte II.

ventum in Oriente cootra Sanctas Imagines trecentorum triginta octo Episcoporum coëgit, cui nemo ex Patriarchis interfuit, & quæ sibi visa sunt, decernenda curavit; is Conventus à die IV. Idus Februarias usque ad VI. Idus Augusti septimæ Indictionis perductus est. (92) In eo Imperator Constantinum Sylei Episcopum Patriarcham pronunciavit, atque ex ejus sententia Catholicos, in primisque Germanum olim Patriarcham, explosit. Inenute autem A gusto Pontifex sanatus quod Pipino promiserat, præstitit; nempe ut ipsum cum filiis, & uxore Regem inungeret. Ea verò res, iodicto Francis in V. Idus Augusti (93) Concilio, in hunc modum est confecta. Pontifex ægritudine se liberatum ab Apostolis Petro, & Paulo, quos sibi in quiete narrabat apparuisse, professus, aram illis eo die in æde S. Dionysii dedicavit, ac rem divinam, pro recuperata valetudine gratias acturus, obivit. Hæc igitur dum ageret, solemni pompa Pipinum, & Carolum, ac Carlomanum filios, & uxorem Bertradam, Reges inunxit, solemni carmine astantes Francorum proceres sacræ detestationis obstringens, ne quando alios, quàm ex superstite ipsorum progenie super se regnare juberent, quos constaret divina Providentia ad Catholicæ Ecclesiæ tutelam ascitos, ac per ipsum Christi Vicarium unctione sanctissima consecratos; universa interim, quæ convenerat, Francorum nobilitate plaudente, atque ad tantæ rei spectaculum præ lætitia gestiente. Extat apud Reginonem ipsius Pontificis hac de re scripta epistola. (94) His rebus ritè administratis, Pipinus cum Pontifice Carisiacum adiit, (95) atque ibi Conventu omnium regni procerum habito, de bello Longobardico retulit. Huic Concilio affuit quoque Pipini frater Carlomanus, Cassinas Monachus, ex Italia ad dissuadendam expeditionem, sed invitus, profectus. Neque enim ipse Abbatis sui jussa detrectare, neque Abbas aut Rachis Monachi preces repudiare, aut Aistulfi fratris ejus Regis imperium ausus est recusare. Hic relatione de bello facta, summo studio caussam Longobardi, sed iniquis omoium auribus egit. Quem Pontifex subsequutus, cum ardentia Regum, ac Francorum omnium erga Romaoam Ecclesiam studia animadverreret, sive propria generis pietate, sive novis Pontificum beneficiis excitata, occasioni non defuit; itaque non solùm bellum pro recuperando Exarchatu, Pentapolique suasit, sed etiam, ne ea redderentur Imperatori, contendit; quippe Constantinum propter desertam Italiæ tutelam, & inimicitias cum Ecclesia apertè susceptas indignum esse, qui rerum in Italia potiretur. Quod si Pipinus aut grati hominis officium præstare, aut animæ suæ consulere, aut Pontifici laboris, & periculi sui præmium aliquod tribuere vellet, qui durissimum, ac periculosissimum iter pro salute Italiæ, atque Ecclesiæ suscepisset, utramque regionem Beato Petro præcipui beneficii loco concederet. Cum ab utraque parte peroratum esset, Franci maximo animorum consensu bellum decreverunt. Pipinus autem palam audientibus omnibus: Ego verò, inquit, si me Longobardicæ compotem victoriæ Deus fecerit, polliceor, me pro remissione peccatorum meorum impetranda Exarchatum, & Pentapolim Reip. Romanæ adempta, Beato Petro, & Successotibus ejus traditurum in perpetuum possidenda. Atque ita præsentem scribam referre in tabulas jussit, easque & suo, & Caroli, & Carlomani filiorum præsentium sacramento munivit, ac statim tota Francia delectus haberi indicta ad conveniendum die mandavit, & Carlomanum fratrem in Monasterium Viennense traduxit; in quo post paullo mortem oppetiit. Dum autem delectus habentur, Aistulfus semel, atque iterum per literas, nunciosque de reddendis Urbibus rogatus, ac magnis quoque ad eam rem muneribus invitatus est. Eo verò preces, ac munera omnia aspernante, tandem octava Indictione Pipinus convocatum exercitum per Viennensem agrum instituit ducere. Placuit tum Pontifici quippe imminentem humanam cædem exhorrescenti, ut rursus res per legatos, ac literas tentaretur; baud difficile fore, ut Aistulfus fama tantæ ruentis in se procellæ, tempestatisque permotus consilium armorum abjiceret, & ad æquitatem, officiumque rediret. Itaque euntibus ad eum Pipini legatis, literas & ipse ad eum dedit, per omnia sancta mysteria, atque ipsum horrendum extremi judicii diem obtestans, ut pacatè, & sine sanguinis effusione bona S. Ecclesiæ, & Romanorum Reip. redderet. Quæ omnia Aistulfus non solùm obstinato animo respuit, sed etiam minas in Pontificem, Pipinum, & Francos ipsos acriores jactavit. Quibus acceptis Pipinus, præmissis, qui Alpium suarum transitus insiderent, protinus inde Mauriennam processit. Ibi Pontificem sacris solemniter operantem audivit, & cum universis suis proceribus coluit. Munera quoque, quæ Aistulfo destinaverat, Deo offerens, ipsi ex fide sua distribuenda concessit, atque inde ad Alpes ire perrexit. Interim Aistulfus, cum exigua Francorum manu saltus Alpium teneri audisset, multitudine suorum confisus ad Alpes properavit, ac sub lucem impetum in stationem fecit. Franci virtute nixi, & loco adjuti egregiè vim eorum sustinuerunt, & commisso prœlio pauci plutimos ceciderunt. Hac clade accepta, Aistulfus repente fugam arripuit, &, consilio campo cedendi capto, Papiam regressus summum ibi rei eventum experiri constituit. Franci, vallo Longobardorum in Alpibus superato, multa eorum spolia pepererunt. Pipinus, trajectis nullo labore Alpibus, omnia circumquaque loca latè fuga, ac terrore complevit, ac, nemine resistente, ad urbem Papiæ pervenit. Ibi, cum Regem se mœnibus tenentem nullam prœlii copiam facturum animadverteret, agrum vastare, agrestes captivos facere, atque urbem ipsam acrius instititit obsidere. Audiens inde, Aistulfum remissa tandem pertinacia ad pacem animum inclinare, & scriptis tabulis pactionem facturum,

atque

(92) Narrat hæc Theophanes. Reliqua, quæ ad hunc annum refert Sigonius, ex Anastasio, Acta Stephani fusè narrante, descripsit.
(93) Reponendum *V. Cal. Augusti*, ut ex Hilduino Pagius animadvertit,
(94) Refert hanc epistolam Regino ad annum superiorem 753
(95) De Carisiaco, Villa Regia, legenda disquisitio, edita à Mabillonio, *de re Diplomatica* lib. 4 fol. 258.

atque in eam obfides fe daturum fpondere, haud gravatè affenfit, præfertim verò affiduis precibus Pontificis fatigatus, quibus rogabatur, ut vaftatione agri, & cæde hominum temperaret, remque, fi poffet, pacatè cum Aiftulfo transfigeret. Pax igitur in has leges convênit, ut Aiftulfus Exarchatum, & Pentapolim, & quæcunque cepiffet alia fe reftituturum fanctiffimo facramento juraret, atque in ea obfides quadraginta in Franciam deducendos daret. Quæ cum Aiftulfus feciffet, Pipinus in Franciam hyeme jam fæviente revertit. Stephanus, Hieronymo Pipini fratre, & Fulrado Abbate Pipini juffu comitante, Romam repetiit. Uterque ingenti populorum extra portas occurrentium, ac victoriam gratulantium
755 hilaritate exceptus. Sequenti anno, poftquam Pipinus in Franciam, Stephanus Romam pervenerint, atque omnis externorum armorum ex Italia terror exceffit, Aiftulfus ad priftinum ingenium reverfus, cum certum interim ad loca reftituenda fpatium impetraffet, nihil promifforum exfolvit; verùm tumultuario exercitu Ravennæ confcripto Romanum in agrum incurrit, ac loca fuburbana omnia populatus vaftavit, & fepulchris Sanctorum Martyrum violatis, offa eorum nequiffimè diffipavit, atque inde ad Urbem oppugnandam acceffit, (96) Narnia prius, quam paullo ante dimiferat, occupata; pro certo habens, Pipinum amici femel officio functum haudquaquam Alpes Pontificis commodi cauffa denitegrò trajecturum. Ea re ictus Pontifex legatos fubitò de fervandis pactis ad eum mifit, &, cum pacati nihil retuliffet, Varnerium ad fe à Pipino miffum cum legatis fuis in Franciam maritimo itinere, quò tutius, ac celerius perveniret, juffit contendere, ac Pipino hæc univerfa fignificare, ipfum per omnia facra obteftans, ut quæ femel beato Petro promiferat, aliquando impleret. His rebus cognitis Pipinus vehementi ira, ac dolore exarfit, & novo decreto bello, novos populis delectus indixit. Quo nuncio perculfus Aiftulfus, Romana obfidione poft tertium menfem relicta, raptim ad propria tuenda fe retulit. Jam autumnus per nonam Indictionem magna ex parte procefferat, cum Pipinus paratum exercitum ducere ad faltus Alpium cœpit: quos cum primo adventu, dejectis Aiftulfi præfidiis, occupaffet, haud difficilè inde ipfas Alpes tranfmifit. Quo facto, armato nemine fefe obviam offerente, proceffit Papiam, atque ibi Aiftulfum mœnibus, ut ante, inclufum inftituit obfidere. Nondum Romæ auditum erat, Pipinum ad Alpes perveniffe, cum Georgius Protonotarius, & Joannes Silentiarius legati ad Pipinum ab Imperatore miffi Romam accefferunt. Hi fecreta ab illo mandata habebant, Pipini ad Exarchatum, & Pentapolim Imperio, non Ecclefiæ reftituendum orandi. Itaque Romæ nihil morati, acceptis à Pontifice fociis, maritimo itinere Maffyliam properarunt. Ibi egreffi, cum Pipinum audiffent jam Longobardorum fines ingreffum, unus eorum Georgius, negotio Joanni dato, ut arte legatos Pontificios diftineret, prægreffus ad Pipinum contendit, eumque in caftris apud Papiam conventum primò muneribus regiis oneravit, deinde impensè orare inftitit, ut Exarchatum, & Pentapolim, fi, quemadmodum fpes erat, recepiffet, non Pontifici, fed Imperatori concederet. Cui Pipinus fumma pietate refpondit, fe nullis præmiis humanis inductum, fed divinæ promerendæ gratiæ ftudio inflammatum Ecclefiam Romanam in fidem recepiffe; quòd id ad animæ fuæ falutem, & peccatorum remiffionem valiturum jampridem fibi perfuafiffet. Exarchatum, & Pentapolim fi recepiffet, S. Petro fe, & fucceffforibus ejus traditurum, jurasfe. Quare nulla adduci ratione poffe, ut fidem fallat, officiove decedat. Interim Aiftulfus per aliquot dies diligenter obfeffus extremum expugnationis, atque excidii periculum timens, legatos cum liberis mandatis ad Pipinum de compofitione mifit. Qui in colloquium progreffi, Aiftulfum pacem petere dixerunt, eamque non Exarchatu folùm, & Pentapoli reftituenda, fed Comaclo etiam adjungendo præfto effe redimere, addiderunt. Conditione à Pipino accepta, inde fœdus fcriptum, atque jurejurando, obfidibufque firmatum. (97) Quibus rebus perfectis, Pipinus Exarchatum, Pentapolimque iterum S. Petro, & fucceforibus ejus in perpetuum poffidenda conceffit, atque ita fcribam referre ipfas donationis in tabulis juffit. Neque ita multò poft, Fulrado Abbate, qui ab Aiftulfo fingula acciperet, & Pontifici affignaret, relicto, ipfe Franciam repetivit, Fulradus cum Procuratoribus Aiftulfi in Exarchatum, Pentapolimque progreffus omnes Urbes, præter Ferrariam, Faventiam, & Caballum recepit, & obfidibus de unaquaque fumptis, ac primoribus fecum earum ductis, Romam adiit, atque fingularum Urbium claves unà cum tabulis ipfis donationis in Confeffione S. Petri depofuit. (98) Ceterùm Exarchatus complexus eft Ravennam, Bononiam, Imolam, Faventiam, Forum Popilii, Forum Livii, Cæfenam, Bobium, Ferrariam, Comaclum, Adriam, Ficoclas, & Gabellum. Pentapolis verò Ariminum, Pifaurum, Concham, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auximum, Numanam, Æfium, Forum Sempronii, Montem Feretri, Urbinum, Territorium Balnenfe, Calles, Luceolos, & Eugubium cum caftris, & finibus ad hæc oppida pertinentibus, ut ex Ludovici Pii privilegio apparet, quo hæc donatio confir-

(96) Calendis Januarii hujus anni cœptam Romæ obfidionem, productamque in quinquagefimum quintum diem, *Stephanus* ipfe teftatur in Literis ad *Pipinum* Regem, quæ in Codice Carolino leguntur fub num. VI. Hiftoriam hanc omnem ex Anaftafio defumpfit Sigonius.

(97) Expeditionis hujus feriem contra *Aiftulphum*, quidque pactum fit ab eodem cum *Pipino*, Continuator Fredegarii in fecunda Appendice luculenter defcribit. Renovatum namque ait annuum tributum, quod olim Francis Regibus Langobardi perfolvebant.

(98) Donationis hujus Archetypas tabulas ufque ad fua tempora *in Archivo Sanctæ Ecclefiæ* fervatas Anaftafius teftatur. Francifcus Blanchinus in Prolegomenis ad Anaftafium, ab ipfo illuftratum, pag. 55. hujus Donationis fpecimen profert ex Codice Farnefiano, quod Pipini & Caroli Magni ætatem procul dubio fapit.

firmatur. (99) Pontifex nova ditione ornatus Ravennatem administrationem Archiepiscopo, & Tribunis Civitatis concessit; unde Archiepiscopus se Exarchum inscripsit. Eodem anno Lætus Mediolanensis Archiepiscopus, & Vitalianus Patriarcha Gradensis est factus. (100) Is, cum Stephanus Pontifex rogantibus Justinopolitanis Episcopi habendi jus indulsisset, Joannem à Clero, Populoque creatum confirmavit, & consecra-
756 vit. (1) Aistulfus sequentem annum in consultationibus de fœdere frangendo, & bello instaurando consumpsit, atque in ejus exitu inter venandum equo effusus, sive, ut alii narrant, ab apro fortè percussus, exiguo dierum spatio vitam finivit, (2) fide violata, quàm bello vel prudenter suscepto, vel strenuè gesto, memorabilior.

FL. DESIDERIUS REX
cum ADALGISO *filio*.

Aistulfi morte comperta, cum nemo omnium esset, ad quem Regnum jure hereditario pertineret, Desiderius, qui Comes stabuli Aistulfo fuerat, tumque Ducatum Tusciæ ejusdem beneficio administrabat, ipsum sibi, Longobardis Tusciæ suffragantibus, vindicavit. Quod ubi Rachis audivit, usqueadeo indignatione exarsit, ut monachum exuere, ac Regnum iterum inire voluerit. Neque verò aut ejus consilii Auctores, aut ad rem gerendam deerant adjutores, plerisque ad eum ex Liguria, Æmilia, & Venetia Longobardis seditionis gratia confluentibus. His rebus animadversis, Desiderius summum non Regni solùm, sed
Ducatus etiam in timorem adductus, sequenti 757
anno se se ad Stephanum Pontificem contulit, atque ei Faventiam, Caballum, Ferrariam-

(99) De Exarchatu, ac Pentapoli egregiè disserit Anonymus Mediolanensis, omninò videndus, in sua Dissertatione Italiæ medii ævi, in qua omnia, quæ ad Donationem *Pipini*, finesque hujus amplæ ditionis pertinent, præclarè digessit fol. 160. & seqq.

(100) *Stabilis* Archiepiscopus, qui post *S. Natalem* Ecclesiæ Mediolanensi datus est Pontifex, in antiquis Catalogis sedisse dicitur annis duobus, ac mensibus quatuor, ab Augusto videlicet anni 742., ad Decembrem anni 744. *Lætus* verò, qui eidem successit post quinque menses vacuæ Sedis, consecratus est anno 745. mense Majo, juxta calculum Papebrochii. *Vitalianum* Patriarcham Gradensem nonnisi anno 757. sedere cœpisse tradit Ughellus; in Chronicis tamen Andreæ Danduli, editis Tomo XII. *Rerum Italicarum*, hoc anno 755. electus asseritur.

(1) In adnotationibus ad Ughellum novæ editionis Venetæ in controversiam vocatur, an iste *Joannes*, primus fuerit *Justinopolis* Episcopus. Præponendum namque eidem *S. Nazarium*, ex ejusdem corporis inventione ibidem contenditur. Errant certè Scholnebius in Annal. Carnioliæ par 3, & Naldinus, qui *S. Nazarium* creatum primum *Justinopolis* Episcopum tradunt à *Joanne* Summo Pontifice circa annum 524, satagente *Justino I.* Imperatore; siquidem Anonymus Mediolanensis, in Dissertatione Italiæ medii ævi fol. 146 validis argumentis evincit, non a *Justino I.*, sed à *II. Justinopolem* dictam. Ughellus quoque sibi adversatur; cùm enim in Gradensibus Patriarchis *Vitalianum* asserat anno 757. ad eamdignitatem promotum, *Joannem* hunc ab eodem *Vitaliano*, jam Patriarcha, consecratum dicit anno 756.

(2) De morte *Aistulphi*, ad hunc annum referenda, concors est Scriptorum sententia. Tempus obitus erui posse censet Pagius ex Epistola octava Codicis Carolini, in qua *Stephanus* Pontifex scribens ad *Pipinum* Regem hæc habet: *in ipsis diebus, quibus ad hanc Romanam Urbem devastandam profectus est, post annui spatii curriculum, ita divino mucrone percussus est, ut profectò in eo tempore, quo fidem suam tentans diversa piacula scelera perpetratus est, in eo & suam impiam finiret vitam*. Siquidem his verbis connotari obsidionem Romanæ Urbis anno superiore 755. ab *Aistulpho* peractam patet: cùm autem obsidio illa cœpta Calendis Januariis, in quinquaginta quinque dies protracta sit, ut in aliis Epistolis idem *Stephanus* testatur, inde colligi posse videtur, Januario, aut Februario mense hujus anni 756. *Aistulphum* periisse. Cl. Jo. Andreas Assezatus, proxima adnotatione laudandus, arbitratur, in Martium quoque mensem differri posse mortem hujus Regis ex Anastasii testimonio, qui per trium mensium spatium circumdatam Romam narrat armis *Aistulphi*; (fortasse enim, elapsis LV. diebus, remiserat quidem obsidionem Langobardus hostis, sed nonnisi post tertium mensem Castra omnino submoverat.) Neutrum tamen verum esse, manifestum fit ex Charta autographa privatæ donationis, facta Basilicæ S. Zenonis in Campilione, quam mihi ex Archivo Monasterii S. Ambrosii Mediolani humanissimè communicavit D. Laurentius de Georgiis, ejusdem Cœnobii Monachus, optimè de illo Archivo meritus, reique Diplomaticæ atque antiquæ eruditionis peritiâ instructissimus. Ea enim acta est *anno octavo Regni Aistulphi, VIII Kalendas Novembris, Indictione X.*, quæ, Octobri mense, annum 756. indicat, inceptâ jam à Septembri decima Indictione. (Hinc manifestum fit, Abdicationem Rachisii contigisse anno 749, neque enim anno 756. decurrere potuisset annus octavus Regni, nisi ante octavum Cal. Novembris anni 749. Regnum iniisset *Aistulfus*.) In vivis ergo adhuc erat hoc anno *Aistulphus* sub finem Octobris. Idem confirmat Sigonius, qui in exitu hujusmet anni mortuum *Aistulphum* tradit: nec prorsus obstat *Stephani* Summi Pontificis testimonium; neque enim ait illum obiisse iis diebus, quibus post annui spatii curriculum Romam obsidebat, sed quibus *ad Romanam Urbem devastandam profectus est*. Itaque, cùm Romæ obsidio cœpta sit Calendis Januarii anni 755., profectio *Aistulphi* ad eam Urbem devastandam, in eamdem anni superioris necessariò referri debet. Proinde ex *Stephani* Epistola, sententia nostra potiùs roboratur. Quoniam verò annui spatii curriculum peti non potest ab anno 755. exeunte, ut constat ex Charta superiùs relata, dicendum est, exacto biennio, post inceptam Romæ devastationẽ, *Aistulphum* vita excessisse. Qua in re animadvertendum est, non asseri a *Stephano* ereptum hunc Regem post *unius anni spatii curriculum*, sed ampliori formula, nempe post *annui spatii curriculum*; qua posita, adhuc intacta Pontificii dicti veritas remanet, etiam si hoc curriculum bis aspiraverit. Intentum enim illius Pontificis erat ostendere, pœnam sceleri respondisse, ut eomet tempore periret, quo biennio ante iter susceperat, Romanæ Urbis ruinam protervæ obsidionis crimine tentaturus. Accedit, quòd Erchempertus septem annos, ac sex menses *Aistulphi* Regno tradit; ii autem, initis calculis ab exordio Regni circa Junium mensem anni 749., ut superiùs probavimus, impleri non possunt, nisi sub finem hujus anni, ut appositè Sigonius enarravit.

riamque ab Aistulfo non restituta, se traditurum, & pacem, fœdusque pro ipsius arbitrio instauraturum promisit, si ad suas se partes applicuisset, seque in Regni possessione aut armis, aut auctoritate retinuisset. Stephanus, re cum Fulrado Abbate communicata, omnia se facturum, quæ ille peteret, demonstravit; ac Fulrado ipso, & Paulo fratre ad eum in Etruriam misso, fœdus ex sententia sanxit, Desiderio, atque exercitu ejus diris execrationibus, si quando fide decessissent, obstrictis; deinde per Stephanum Presbyterum Rachisium monuit, ut in pristino vitæ instituto mansisse, neque Desiderium Regem à se appellatum, sociumque sibi ascitum ulla ratione solicitasse vellet. Quin etiam Fulradus auxiliis Francorum, Romanorumque stipatus ad Desiderium transiit, & se, si res armis esset disceptanda, ei non defuturum ostendit. Ita cedente Rachisio, Longobardi territi Regnum Desiderio confirmarunt. (3) Desiderius Papiam progressus, Regno inito, Faventiam, Caballum, & Ferrariam Pontifici tradidit. Neque ita multò post, VI. Kalendas Maji, Indictione decima Stephanus moritur, vir cum ceteris virtutibus inclytus, tum aucta Exarchatu, Pentapolique Ecclesia, facilè cum Gregorio Secundo, qui Romanum Ducatum peperit, conferendus. Stephanum inde Paulus frater ejus excepit. Hic fratris exemplo fœdus cum Desiderio renovavit, & tranquillata Ecclesia, per decem inde anoos quietè Pontificatum administravit. (4) Idem Sergium Ravennatem Archiepiscopum apud se accusatum, quòd, cum uxorem haberet, Ecclesiam accepisset, coram se adesse, & causam dicere jussit. (5) Neque verò Desiderius minus se pacis studiosum, aut Ecclesiæ cupidum Paulo ipso Pontifice ostendit; nam in Etruria oppida alia nova construxit, alia vetera instauravit; in Venetia Monasterium in Leno Brixiani agri vico D. Benedicto ædificavit, ac prædiis amplissimis honestavit. (6) Ecclesiis de more privilegia sanciens inprimis Geminiano Mutinensi Episcopo satisfecit. Biennio post Adalgisum filium so- 758
cium sibi Regni, more jam sæpius usurpato, 759
ascivit; filiam verò Ansilbergam divino cultui virginem destinavit; atque ei Monasterium ad Urbem Brixiæ ædificare, uxore Ansa, & Adalgiso filio adjuvante, instituit;
&, cum transisset annus septingentesimus 760
sexagesimus, nulla alia re, nisi luce sereno cœlo mirabiliter obscurata, insignis, Monasterium absolutum Domino Salvatori, & S. Juliæ Martyri dedicavit, ac luculentissimis possessionibus exornavit; & aggregatis in vitæ communionem virginibus Ansilbergam Abbatissam præposuit. Neque solùm privilegiis suis Monasterium decoravit, quo-
rum aliquot anno Regui sui quinto, Adal- 761
gisi secundo, Indictione quartadecima per menses Martium, & Aprilem, & Indictione quintadecima per Octobrem dedit, sed etiam Paulum ipsum Pontificem perpulit, ut Monasterium idem auctoritate quoque Pontificia confirmaret. Extat hoc quoque diploma
cum ceteris apud Virgines VII. Kalendas 762
Novembris, Indictione prima, Laterano datum. (7) Gisulfo verò Beneventi Duce mortuo, Ducatum ad Aragisum detulit, (8) qui filiam suam alteram Adelpergam habebat io matrimonio; quem post ut diuturno

(1) Validè huic Epochæ incœpti anno 757. a *Desiderio* Regni obsistit Pagius, Baronium secutus, qui anno superiore inauguratum Regem *Desiderium* tuetur. Cl. Vir D. Joannes Andreas Aslezatus Monachus Benedictino Cassinensis, integra eruditissima Dissertatione, adjecta Commentariis ad historiam Evangelistæ Manelmi, contrarium evincit, statuens Desiderium anno tantùm 757. Langobardorum Regnum inchoasse. Si verbum hac in re proferre mihi liceat, crediderim, hanc Controversiam adeo fervidè fuisse agitatam ex fallaci ea persuasione, quod sub initium anni præcedentis *Aistulphus* morti concesserit. At, cùm superiori adnotatione comprobaverim, Regem hunc sub finem solummodo anni 756. è vivis fuisse sublatum, manifestum est nonnisi anno sequenti 757. a *Desiderio* Regnum iniri potuisse, cum pertractando cum *Stephano* Pontifice, ac Francis Regibus negotio supremi, quod assectabat, in Langobardos Imperii, aliquot procul dubio menses interponi debuerint. Certè ex Diplomatis *Desiderii*, quæ plurima in suo laterculo producit Aslezatus, constat, hoc tantummodo anno eundem fuisse in Regem declaratum, cùm ab eo Regni sui Epocham semper derivaverit. Id optimè adnotavit Sigonius, eumque immerito carpit Eckhartus Tom. I. Rer. Franc. pag. 556, asserens Diplomata *Desiderii* ab ipso, & ab Angelo a Nuce relata, in numeris subscriptionum esse corrupta. Siquidem omnino apposite ad hanc historiam ab Anastasio narratam, duplicem in *Desiderio* Epocham Sigonius distinxit; alteram, cùm sub finem anni 756. mortuo *Aistulpho*, suffragantibus Thusciæ Langobardis, Regnum arripere conatus est, alteram, cùm *Rachisius*, qui Regiam dignitatem repetere tentabat, *Stephani* Papæ adhortationibus victus juri suo cessit, anno 757, eoque iterum abdicante, *Desiderius* communibus Langobardorum suffragiis in Regno est confirmatus. Ab hac secunda Epocha Regni sui annos *Desiderius* numeravit, cùm nonnisi anno 757. universæ Langobardiæ Regnum verè inchoaverit.

(4) Contraria his prorsus sunt, quæ leguntur in Epistolis ejusdem *Pauli* ad *Pipinum*, XIV. & seqq. Codicis Carolini, in quibus Summus ille Pontifex conqueritur de invasionibus, Comminationibus, aliisque contra initi fœderis leges à *Desiderio* patratis ante hoc decennium quietæ pacis, a Sigonio enarratum. Vide Baronium, & Pagium, ad hos annos.

(5) Querelam contra Sergium ob uxorem habitam, cùm ad Episcopalem dignitatem promotus est, non *Paulus*, sed *Stephanus II.* Summus Pontifex movit. Communis hic error fuit Rubeo, Baronio, Fabro, Ughello, ac ipsi etiam Agnello, in hac narratione tempora summopere confundenti. Cæterum Bacchinius in observationibus ante, & post Sergii vitam constanter affirmat, nedum molestiæ quidquam *Sergio Paulum* intulisse, sed ei arctissima semper amicitia fuisse conjunctum, ut ex pluribus Epistolis Codicis Carolini a Gretsero vulgatis paret, ac ex Diplomate à Rubeo relato, quo idem Pontifex Galliatense Monasterium *Sergio* restituit.

(6) Hujus Cœnobii, appellati Leonensis, initia Mabillonius in Annalibus refert ad annum 759., quem vide.

(7) Historiam, & Diplomata hujus Monasterii Brixiensis S. Juliæ, edidit egregia Virgo Angelica Baitella, ejusdem Cœnobii Abbatissa anno 1647. Plura etiam de insigni hoc Monasterio leguntur in Cl. Aslezati censuris, responsisque Anonymi Mediolanensis, Auctoris Differt. de Italia medii ævi, pro tribus ejusdem Diplomatis in controversiam adductis, propugnatisque. Vide Mabillonium in Annalibus ad annum 759.

(8) Gisulphus II. Beneventi Dux ad hunc annum superstes minimè fuit. Camillus Peregrinius

A turuo tempore, sic ingenti animi magnitu-
dine, & maxima ad posteritatis memoriam
763 claritate obtinuit. Postero anno Joannes,
origine Tergestinus, Patriarcha Gradensis est
factus. (9) Subsequens triennium variis
prodigiis plenum ingentem omnium Orien-
talium animis religionem incussit, imminen-
tem aliquam portendi calamitatem creden-
764 tium. Proximo siquidem anno ingens in
Orientis, & Septentrionis partibus gelu ex-
titit. Pontus ad centum millia passuum ita
obriguit, ut glacies lapidis duritiem exæqua-
ret; & nive ad viginti cubitos alta super-
veniente similitudinem montis referret. (10)
765 Eadem Februario mense secundæ Indictio-
B nis in multas partes diffracta, ac secundo
æstu ad mœnia Constantinopolis delata om-
nibus ad portentosæ rei spectaculum accur-
rentibus pavidas, ac turbulentas cogitatio-
nes injecit. Mense Martio stellæ cœlo la-
bentes apparuere, omnibus, quorum obje-
ctæ oculis sunt, ultimum sæculi finem adesse
credentibus. Quodque magis terrere Sancta-
rum contemptores Imaginum potuit, Chri-
stus ipse Deus, ac Dominus noster, quanta
imaginem suam coli sanctitate vellet, silenti-
bus præ metu mortalium linguis, apertè ado-
cuit; quippe sequenti anno, ut Sigebertus scri- 766
bit, ante diem quintum Idus Novembris Be-
rythi, quæ est Urbs Syriæ, miraculum ingens,
& valde commemorandum est editum. Judæi
quidam imaginem Christi Crucifixi in ædibus
ab Christiano homine conductis cum reper-
rissent, contumeliæ caussa illam deposue-
runt, atque omnia in illam probra, quæ
quondam in Christum viventem intulerant,
congesserunt, illudentes, conspuentes, at-
que cædentes. Demum autem, cum iterum
in crucem egissent, lancea latus hauserunt.
Quo facto, subitò sanguis, & aqua mana-
vit. Quem illi vase admoto cum suscepis-
sent, ut virtutis, de qua sermone accepe-
rant, periculum facerent, ægros eo suos in
Synagoga coactos asperserunt. Quibus sta-
tim ægritudine liberatis, Judæi religione
perfusi continuò Adeodatum Urbis Episco-
pum adieruot, ac, sanguine ei cum imagi-
ne reddito, miraculum retulerunt, ac sa-
cris se initiari Christianis petierunt. Hic
sanguis inde diversas inter Ecclesias divisus
in Italiam quoque demum est deportatus.
(11) Ceterùm quò Christus sanctitatem ima-
ginum

C nius illius mortem ad annum 749. statuit, Chronologiæ ab ipso traditæ seriem prosecutus. Ex superiùs adductis, in ea me sententia esse professus sum, ut credam, Paulum Diaconum optimè Beneventanorum Ducum annos designasse, atque ideo, ad illius mentem, *Godescalchi*, qui *Gisulphum* præcessit, obitum anno 740. contigisse affirmavi. Cùm autem ab Anonymo Chronologo S. Sophiæ (Paulus enim Diaconus in Liutprando Rege historiam suam claudens, nomen tantùm hujus Ducis refert) *Gisulphus II.* dicatur sedisse annis XVII. diebus X., vix usque ad annum 757. vitam producere potuit. Alter etiam in Sigonio error deprehenditur, in plures auctores derivatus, quòd videlicet *Arichis II.*, seu *Aragisus*, statim successerit; siquidem medius inter utrumque *Liutprandus* imperavit. Ducem hunc referunt Anonymus Salernitanus, alter Anonymus S. Sophiæ, & Falco D Beneventanus, qui in Chronico ad annum 1121. ait, in Lite quadam coram Summo Pontifice Callixto II. agitata, productum fuisse *Privilegium Leoprand, olim Ducis Civitatis Beneventanæ*, ut eruditè adnotavit Camillus Peregrinius in Historia Principum Langobardorum, fol. 326. editionis Mediolanensis. Sedisse *Liutprandum* annis VIII, mensibus III. docet Catalogus memorati Anonymi S. Sophiæ; quo circa usque ad annum 765. *Arichis* institutio in Ducem Beneventi à *Desiderio* facta referri debet. Refragatur huic computo idem Peregrinius, qui loco laudato tradit, *Arichim* successisse anno 758 mense Februario, idque monumentis (hactenus non productis) se comprobaturum pollicetur. Mihi tamen suaderi hoc facilè nequit; ex certissimo E enim testimonio, *Paulo* videlicet Summo Pontifice, in Epistola XV. Codicis Carolini ad *Pipinum* Regem data, discimus *Arichem*, non antea datum Benevento Ducem, quam eo tempore, quo *Desiderius* Rex *per Civitates Pentapolensium transiens, ferro, & igne omnia seta, & universa, quæ ad sumptus hominum pertinent, consumpsit, ac Spoletinum, & Beneventanum Ducatum desolavit*. Tunc enim Benevento appropinquans, Duce Beneventano fugam arripiente, *constituit Ducem alium in eodem Beneventano Ducatu, nomine Argis*, ut idem *Paulus* Pontifex testatur. Hæc autem fuisse a *Desiderio* perpetrata sub initium anni 758. nemo veterum scribit. Pagius, anno etiam superiore 757. id peractum affirmat, sed nullum rei firmandæ documentum producit. Aliunde verò

eidem repugnat auctoritas tum Peregrinii, qui Arichim institutum Ducem anno tantùm 758. tradit; tum Sigonii, qui expressè narrat, statim ac *Paulus*, post fratris *Stephani* mortem, Pontificiam dignitatem obtinuit, renovatum fuisse à *Desiderio* amicum fœdus cum Ecclesia Romana; idque suadent Epistolæ Codicis Carolini 29. 30., & 33., quas ad hunc annum pertinere Cointius affirmat, nec Pagius refragatur. Siquidem in iis, ad *Pipinum* scriptis *Paulus* Pontifex ait: *Convenit inter nos & eundem Langobardorum Regem, ut pariter nos in Ravennatium Urbem præsentare valeamus ad perficiendas quasdam utilitates spiritalis Matris vestræ Sanctæ nostræ Ecclesiæ, & pertractandum pro Græcorum malitia, qui quotidie imminent in ipsam Ravennam ingredi Civitatem;* quin immo *Desiderium* ad limina Apostolorum sub Autumnum se contulisse ibidem legitur; quis autem credat hæc ita pacificè agenda, si eodem anno tot mala peregisset *Desiderius*, igne & ferro Pentapolim vastans. Præterea, in Epistolis Codicis Carolini, antequam *Paulus* Pontifex apud *Pipinum* conqueratur de occupata Pentapoli, dolet in Epistola superiore, Senogalliæ Urbem, ac Campaniam igne, ferroque a *Desiderio* vastatam, quod anno 765. contigisse ipsemet Pagius testatur. Porrò compertum mihi est, non omnes Epistolas Codicis Carolini ad justum temporum ordinem fuisse digestas. Quousque tamen securiora monumenta, quæ contrarium suadeant, in lucem proferantur, insistere possumus comprobatæ hactenus sententiæ, *Arichim* nempe nonnisi anno 765. creatum Ducem Beneventanum. Nonnulla de hoc Duce iterum differam ad annum 788.

(9) Duodecim annos, ac dies quindecim sedisse *Vitalianum* tradit Dandulus. Itaque, cùm electus ab eodem asseratur anno 755., *Joannes* successor Patriarchalem dignitatem obtinere non potuit nisi anno 767. Ughellus, qui ultra duodecim annos, etiam menses undecim, ac dies duos sedis *Vitaliano* assignat, videat, quomodo constare sibi ipsi valeat, asserenti eundem creatum anno 757., mortuum verò anno 766.

(10) Hæc, & sequentia ex Theophane desumpsit Sigonius. Auctor tamen ille gelu hoc asperrimum ad exordium Octobris anni superioris refert. Hyemis hujus acerbitatem diligentiùs describit Nicephorus in Breviario pag. 43.

(11) Historia hæc legitur in Actione IV. Concilii II. Nicæni, & in Martyrologio Romano ad

A ginum suarum tuebatur apertius, eò Constantinus Imperator eam oppugnabat infensius. Etenim XII. Kal. Decembris, Indictione quarta (*) principes, militesque, qui sancta simulachra venerarentur, apud se postulatos jussit comprehendi, & fœdis tormentis excruciari, & jusjurandum ab omnibus Imperio suo subjectis exegit, se Sanctas in posterum Imagines despecturos. Idem Constantinum Patriarcham interfecit, (12) quia secretum suum enunciasset, se neque Christum pro Deo, neque Matrem pro Deipara habere: & Nicetam Eunuchum errori suo suffragantem substituit. Monachorum inde ordinem delere cum statuisset, Constantinopoli alios occidit, alios ignominiæ cauf-
B sa per Circum incedere singulas mulieres manu tenentes jussit: ceteros, qui in Thracia erant, Ephesum traductos aut uxores ducere coëgit, aut oculos eruit, & templis eorum, ac monasteriis venditis redactam pecuniam militibus sibi assentientibus dedit. Quin & sanctæ Virginis, aliorumque Divorum pias pro hominibus apud Deum intercessiones scriptis editis improbavit, atque ossa Sanctorum alia in mare projecit,
767 alia fœdissimè conspurcavit. Postero anno Paulus Pontifex IV. Kal. Julii decessit è vita. Hactenus Desiderius egregiè, & prope sanctè se gessit. (13) Hinc libidine imperii prope hereditaria stimulatus, occasio-
C nes quærere Italiæ, atque Ecclesiæ perturbandæ instituit. Itaque Paulo nondum mortuo, sed gravissimè affecto, ut materiam rerum Romæ novandarum præberet, Totonem Ducem Nepesinum ad Sedem Apostolicam invadendam solicitavit: ac secretò ad eam rem auxilium ei suum promisit. Qua re Toto erectus sibi non defuit, ac fratribus tribus adjuvantibus repente ex oppido Nepesino, aliisque Tusciæ Civitatibus tumultuariam & urbanorum, & agrestium manum contraxit, ac Porta S. Pancratii Urbem ingressus cum domum pervenisset, statim Constantinum fratrem suum præsen-
D tem destinavit Pontificem, quem honorem capere ille non poterat nullis dum sacris initiatus. Qua re cognita, satellites armati Constantinum arripuerunt, atque in Lateranum adductum à Georgio Episcopo Præ-

A nestino clericum instituendum curaront: itaque postridie Constantinus Subdiaconus, & Diaconus contra sancta Ecclesiæ instituta sacratus populum sibi jurejurando adegit, ac die Dominico III. Nonas Julii in Vaticanum cum multitudine armatorum progressus ab eodem Episcopo Prænestino, Citonato Portuensi, & Eustathio Albanensi consecratus per vim Sedem Apostolicam, repugnantibus omnibus vetustatis exemplis, invasit, ac sacros Ordines impertire, & Sacramenta dispensare, quasi ritè creatus,
cœpit. Postero anno, cum maximâ apud 768
omnes propter injusta Constantini comitia Ecclesia flagraret infamiâ, Valdipertus Pre-
B sbyter hujus ignominiæ impotens Romanos Cives aliquot convocavit, & cum iis ad monasterium S. Viti profectus, concione habita, Constantini comitia improbavit, atque ex eorum consensu Philippum Presbyterum Pontificem declaravit, atque inde abductum perduxit in Lateranum. Præstabat eo tempore in Urbe opibus, atque auctoritate Christophorus Primicerius: siquidem Primicerius & Secundicerius assessores Pontificis erant, atque latera ejus incedentis tegebant, & proximum locum post Præfectum Urbis, sive Ducem tenebant. Hic rerum harum indignitate permotus, cum neque Constantinum, neque Philippum
C ritè lectos putaret, in conspectu Romanorum juravit, se in Urbe non futurum, dum Philippus Lateranum teneret. Qua voce excitus repente Gratianus quidam Romanos aliquot advocavit, ac Philippum è Laterano eductum, monasterium repetere compulit. Ea re perfecta, Christophorus inde in Constantinum se intulit, ac Nonis Augusti Cleri, militiæque Principes, ceterosque Romanos Cives advocavit, atque unà cum iis de legitimo creando Pontifice consultavit. Non dubia ea comitia fuerunt: omnium studia in unum Stephanum Presbyterum S. Cæciliæ, virum innocentissimum, inclinarunt. Itaque ad Titu-
D lum S. Cæciliæ profecti concordes illum Pontificem designarunt, ac magnis in Lateranum cum acclamationibus deduxerunt. Is postridie ejus diei, rebus omnibus ritè peractis, est consecratus: & Stephanus Tertius

diem IX. Novembris. Sigebertus tamen, quem hujus rei Auctorem profert Sigonius, non ad hunc annum, sed superiorem 765. id enarrat.

(*) Indictio quarta, mense Novembris, annum superiorem 765. designat.

(12) Pulsum tantummodo in exilium *Constantinum* Patriarcham scribit idem Theophanes, è quo reliqua hic narrata desumpsit Sigonius.

E (13) Præclara hac laude Sigonius *Desiderium* minimè cumulasset, si eidem innotuissent Epistolæ Codicis Carolini, in quibus *Paulus* Summus Pontifex acerbè apud *Pipinum* conqueritur de perfidia Regis *Desiderii*, aut restituere abnuentis, aut hostiliter invadentis agros, & Urbes Apostolicæ Sedis. Nonnulla hic referre ex iisdem opportunum existimo, cùm Sigonius jejunè nimis Acta *Desiderii* per hoc decennium recenseat. Dolet igitur Sanctissimus Pontifex in Epistol. XXIV. quòd *Desiderius*, *varias exhibens occasionum versutias*, nequaquam promissa impleverit, quo circa prosequitur, *& nec nostri missi nihil impetrantes ad nos sine effectu reversi sunt, & plures deprædationes ex tunc, atque multa, & inaudita mala in nostris immisit finibus. Unde ecce suos confessum direxit Literas, per quas confidens in sua ferocitate, Deum præ oculis non habens, nec Beatum Principem Apostolorum Petrum metuens, commnationes nobis direxit, & nimia decretationum verba protulit, quas & de præsenti infra hanc nostram exarationis seriem vestro præfulgido, & à Deo instituto culmini direximus*. Scriptu hæc videntur anno 764; Pagius enim ad annum 765. refert aliam Epistolam, in qua illa enunciatur, tanquam anno præterito data. *Desiderius*, cùm intellexisset missas à *Paulo* ad *Pipinum* has literas, alias ad eundem Francorum Regem ipse dedit, quibus testabatur a se nihil contra Pontificem iniquè tentatum. Quòd ubi à *Pipini* Legatis Pontifex audivit, illicò alteram ad eundem Epistolam misit, quæ est XIV., ubi mendacii *Desiderium* arguit, inquiens: *Etenim, benignissime fili, & spiritalis noster Compater, Christianissime Rex, dum tantæ ab eisdem Langobardis devastationes in nostris finibus, ac Civitatibus factæ fuissent, commnationes suæ ad nos direxit literas, quas necessitate coacti, infra nostras Apostolicas literas, hoc præterito anno, vestræ Excellentiæ direximus intuendas. Hostiliter quippe in Civitate nostra Synogalliensi pergentes, ferro, & igne, quæ extra eandem Civitatem consistebant, deva-*

tius appellatus. (14) Pontificatu inito, omnium primùm sibi ordinandam Ecclesiam duxit, Desiderii fraude, atque astutia perturbatam. Itaque Constantino in medium templum producto, atque abdicare, & monasterium inire coacto, conventum indixit, ac Sergium Christophori Primicerii filium Secundicerium, & Nomenclatorem ad Pipinum Regem misit, oratum, ut ad se eruditissimum quemque è Francia Episcopum mitteret, quo ex eorum auctoritate Ecclesiam constitueret. Dum is in itinere erat, Pipinus IX. Kal. Octobris (15) ex hac luce subtractus est. Carolus, & Carlomanus filii regni suam uterque partem malè concordes susceperunt, diversis in locis Reges per Archiepiscopos consecrati. Uterque à Sergio conventus, legatione accepta, morem voluntati Pontificis gessit. Ita pro-
769 ximo anno, mense Aprili, Indictione septima, frequens ex Francia, & Italia in Laterano Episcoporum conventus est habitus. (16) Ibi cum alia præsentibus temporibus apta decreta sunt, tum in primis Constantini comitia abrogata. Quippe statutum est, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, cerique à Constantino consecrati iterum à Stephano sacrarentur: atque omnia denique Constantini acta instaurarentur præter Baptisma, & Chrisma: & ne quis in posterum, nisi aut Diaconus, aut Presbyter Cardinalis ad Pontificatum evocaretur. Præterea cultus Sacrarum Imaginum ab Imperatore Constantino sublatus est confirmatus, & Sergius Ravennas Archiepiscopus absolutus. Recitatæ etiam literæ sunt Joannis Patriarchæ Gradensis conquerentis de Rege Longobardorum, qui res, & homines Istros affligeret, & de Episcopis Istriæ, qui favore ejus nixi præcepta sua negligerent, seque inter se consecrarent: quibus Stephanus se illius rationibus consulturum, respondit; (17) atque his perfectis, omnes nudis in Vaticanum pedibus processerunt, atque ex ambone acta conventus populo recitarunt. His rebus auditis Desiderius, postquam spe, conatuque suo, se depulsum Christophori Primicerii, ceterorumque Principum Romanorum opera sensit, ne in futurum consiliis, cœptisque refragari suis possent, eos sibi constituit de medio removendos. Itaque simulato religionis studio Romam se ad visitanda ipsa Apostolorum limina contulit: & benignè in Vaticano exceptus, cum eo ante corpus S. Petri ita est collocutus, ut & fœdus instauraverit, & jura sua se Ecclesiæ tributurum Pontifici repetenti promiserit: demum, ut omnem à se pravorum consiliorum suspicionem averteret, multa in Constantinum adulterinum Pontificem, aliosque Ecclesiastici otii turbatores disseruit: postremò discedens Paulo Affiartæ Duci Urbis, quem sibi consultò amicum, fidumque muneribus magnis effecerat, mandavit, ut comparato crimine, Christophoro Primicerio, & filio ejus Secundicerio manus injiceret, ac vi spoliares: & ut potentissimo quoque Cive aut in custodiam dato, aut in exilium pulso, spiritus, animosque Romanorum contunderet, atque ad rem gerendam infirmos, languidosque redigeret. Quæ omnia diligenter post ab eo, & summa cum cura perfecta sunt. (18) Eodem anno Bertrada Francorum Regum mater gliscentem inter filios discordiam aversata, Salutias rei componendæ caussa cum Carlomano in colloquium venit. Inde transgressa in Italiam nuptias filiæ Desiderii Regis cum

devastaverunt, & plurimam exinde auferentes prædam, aliquantos ibidem interfecerunt homines. Similiter & in partes Campaniæ, idest Castro nostro, quod vocatur Valentis, hostiliter irruentes, talia sicut Pagana gentes egerunt, de quibus usque hactenus nequaquam justitiam ab eis recipere valuimus. Reliqua in eodem Codice Carolino legenda; hæc enim sufficere arbitror, ut palam fiat, non hoc tantùm anno, a Sedis Apostolicæ reverentia *Desiderium* descivisse.

(14) Ex Anastasio in ejusdem vita, quæ ad hos annos narrat, descripsit Sigonius.

(15) Librariorum vitio corruptum in Mariano Scoto numerum tradit Pagius ad hunc annum; ex aliis namque indubiis monumentis, quæ refert, evincitur, *Pipinum* obiisse VIII. Cal. Octobris. Vide Eckhartum Tom. I. Rer. Franc, vitam & obitum Pipini egregiè illustrantem.

(16) Hujus Conventus memoriam debemus Anastasio. Labbeus eundem retulit in Tomum VI. Conciliorum, fragmenta Canonum ab Holstenio edita ibidem recensens.

(17) *Stephani III.* Epistola ad *Joannem* Patriarcham Gradensem recitatur à Dandulo in Chronico. Geminas alias *Joannis* ad *Stephanum*, & *Stephani* ad Istrienses Episcopos vulgavit ex Codice MS. Trivisaneo Auctor adnotationum ad Ughellum Venetæ editionis, in Gradensibus Patriarchis col. 1092. & seqq. Has tamen Epistolas minimè hoc anno datas fuisse adnotat Cl. P. Bernardus Maria de Rubeis in Dissert. sæpius memorata, qui primam *Joannis* ad Stephanum anno 770 affigit, plura in hisce Epistolis diligenter expendens, quæ Istriensem Historiam illustrant, à pag. 184. ad 189.

(18) Hæc ad annum 770 refert Pagius, qui etiam animadvertit, diversimode ista ab Anastasio narrari, ac ea describat *Stephanus* ipse in Epistola, *Bertradæ & Carolo Regi* ejusdem filio inscripta, quæ est XLVI. Codicis Carolini. Siquidem in ea profitetur *Stephanus*, se ob conjurationem Christophori, & Sergii, qui cum Dodone, Carolomanni misso, consilium inierant, in summum vitæ periculum fuisse adductum, idque minime se evasurum, *nisi Dei protectio, atque Beati Petri Apostoli, & auxilium Excellentissimi filii nostri Desiderii Regis fuisset.* Verùm ex eodem Anastasio habemus exprobratum id scelus, Legatis *Desiderii* ab Adriano Pontifice. Quo circa Cointius, Pagio approbante, censet, per summam vim adactum *Stephanum* a *Desiderio*, armis Patriarchio imminente, eas Epistolas, quæ contraria veritati referebant, ipsumque *Desiderium* auctorem habebant, ad Franciæ Reges misisse. Mirum tamen mihi videtur, in reliquis *Stephani* Literis ad Francos Reges conscriptis nullam de hujusmodi violentia, quæ profecto nequissimæ perfidiæ facinus fuisset, querimoniam legi; immo nec *Hadrianum*, qui excæcatos *Desiderii* jussu, Christophorum, ac Sergium testatur, quidquam de prædicta mendaci Epistola, per vim subrepta, memorare; cùm hinc validius argumentum desumi potuisset ad protervam *Desiderii* fidem ejusdem Oratoribus exprobrandam. Pater Daniel in sua Gallica Historia ad annum 772. universam hujus facti seriem ex Anastasio, & Codice Carolino accuratè describit, at nihil prorsus innuit de violenta fraude illius Epistolæ, quam genuinum ac spontaneam *Stephani* Pontificis fœtum esse citra dubium affirmat. Quapropter Cointii, ac Pagii sententiam non ita firmam inconcussamque esse, ac ipsi prædicant, arbitrarer. Ex Anastasio hæc omnia Sigonius descripsit.

Tom. II. O 2

cum Carolo filio pepigit, &, visitatis Romanis Apostolorum Basilicis, in Franciam
770 se recepit. (19) Anno septingentesimo septuagesimo Thomas Mediolani Archiepiscopatum est nactus. (20) Desiderius Romam turbasse non contentus Ravennam simili quoque seditione concivit; mortuo namque Sergio Archiepiscopo, Michaëlem Ecclesiæ Scriniarium nullis dum sacris imbutum per Mauricium Ducem Ariminensem ad Archiepiscopatum evexit; verùm ne hæc quidem illi processit fraus, siquidem Michaële diris gravibus à Pontifice re perspecta devoto, Clerus justioribus comitiis Leonem Archidiaconum legit, eumque à Pontifice consecratum pro vero Antistite coluit. In-
771 sequenti, Desiderius, cum Brixiam ad visendam filiam accessisset, Monasterium Sanctæ Juliæ novis prædiis cumulavit mense Julio, Indictione IX., anno regni sui XV. Mauricius Dux Venetorum assiduas calamitates Gradensi Ecclesiæ à Longobardis illatas iniquo animo ferens, legatos conquestum unà cum Patriarcha Romam ad Stephanum Pontificem misit, quem mortuum invenerunt. (*) Est autem mortuus postero
772 anno pridie Kal. Februarias, atque ei Hadrianus Civis Romanus suffectus. (21) Hic ingenti virtutis indole præditus nihil sibi magis, quàm à Desiderii insidiis cavendum existimavit, quem communi jampridem saluti, & libertati Italiæ inhiare non ignorabat. Itaque eadem hora, qua Pontifex designatus est, omnes eos, quibus Affiarta Dux Desiderio obsequutus iniquior fuerat, aut custodiis educi, aut de exilio revocari jussit, & post aliquot dies, gratulantibus omnibus, consecrationem accepit. Eodem tempore Berta Carlomani uxor parum sibi, filiisque suis loci, dignitatisque, prævalentibus Caroli opibus, fore in Francia, marito mortuo, arbitrata, ad Desiderium Regem in Italiam venit, ac se, filiosque suos in ejus clientelam dicavit. (22) Erat Desiderius eo tempore Carolo propter repudiatam paullo ante filiam vehementer iratus. (23) Itaque ipsius ulciscendi occasione libenter arrepta, mulierem, filiosque in fidem suscepit, eosque adversus Carolum Regem per novum Pontificem consecrare Reges decrevit; verùm alienum ejus ingenium veritus, hominem ante sibi adjungendum, & quoquo pacto conciliandum putavit, ne, si se Carolo dederet, firmiores ejus in se opes efficeret, eumque legatis missis de renovando fœdere obsecravit. Quibus Hadrianus ita respondit: Ego quidem pacem cum omnibus Christianis habere, & cum Rege vestro in ea concordia esse, quæ inter Romanos, & Longobardos superioribus annis est constituta, desidero. Sed quì possum ei credere, qui Stephano decessori meo, prout ipse

(19) *Bertrada* Francorum Regina, eo tempore Italicum iter suscepit, quo *Carolus* filius generalem VVormatiæ Conventum Procerum celebrabit, adeoque in annum sequentem 770. est differendum, ad quem Annales Francorum utrumque narrant. Eundem annum 770 statuunt profectioni *Bertradæ* ad *Desiderium*, & ad limina Apostolorum Annales Petaviani, & Laureshamenses. Profectum fuisse Romam ea sedi hoc Italicum iter *Bertradæ* Reginæ, ex iisdem Annalibus colligimus; ipsius enim opera *redditæ sunt* a Desiderio *Civitates plurimæ S. Petri*, dum nuptias a Sigonio relatas pertractaret. Id autem peractum est tum a Desiderio, tum a Bertrada, ut Summus Pontifex Divortio Caroli cum prima uxore, ac novo huic Matrimonio propitius foret. Stephanus tamen constanter obstitit, improbavitque memoratum connubium, data ad Regios Fratres Epistola, quæ in Codice Carolino legitur sub num. XLV. Attamen irrita fuit Pontificia solicitudo; siquidem ducta in Franciam eodem anno Desiderii Filia nuptias cum Carolo celebravit, quamvis infaustas, ob repudium, brevi eidem a Carolo datum.

(20) *Thomæ* Archiepiscopi electio ad annum 759. pertinet, si annorum numerus, quibus Ecclesiæ Mediolanensi præfuit, componendus sit cum reliquis sedis annis aliorum Antistitum, adnotatis in antiquis Catalogis, quos nec Sigonius, nec Ughellus conspexere.

(*) Descripsit hæc Sigonius è Dandulo col. 145.

(21) Die secunda Februarii hujus anni obiisse *Stephanum III*, & *Hadrianum* consecratum nono die ejusdem mensis, ex Anastasio, qui hæc narrat, tradunt Pagius, aliique.

(22) *Carlomannus* vivere desiit anno superiore 771. ejusque uxor cum Filiis ad Desiderium se contulit anno eodem, ut referunt ad eundem annum Annales Metenses. Attamen, cùm *Carlomannus* decessisset pridie Nonas Decembris, ut ibidem legitur, verosimilius est, hoc tantùm anno Regiam Conjugem, filiosque Italiam attigisse, quemadmodum narrat Sigonius; cùm ab ea nec statim post Mariti obitum iter arreptum, nec tam citò confectum credi possit. Profectam certè anno 771. scribit etiam Eginardus in Annalibus, inquiens, *Carolum hujusmodi profectionem, quasi supervacuam impatienter tulisse, ac celebrasse Natalem Domini in Attiniaco*. Quo circa conciliari hæc possunt cum Sigonii narratione, afferendo, Regiam hanc familiam proximis ad Natalitiam celebritatem diebus anno 771. itineri se commisisse; anno verò sequenti ineunte ad Desiderium pervenisse. Cæterum *Carlomanni* Uxor, non *Berta*, sed *Gilberga*, seu *Gerberga* appellabatur, ut expresse tradunt Annales Metenses.

(23) *Desiderii* Regis filiam, alii *Desideratam* vocant, sed malè; cum Paschasius Ratbertus, qui ait, Carolum *Desideratam Regis Italorum filiam repudiasse* intelligendus sit, non de Filiæ nomine, sed de singulari *Caroli* erga eandem propensione, quando illam in Conjugem adamavit; alii *Irmengardam*, *Hermengardam*, *Theodoram*, & *Sibiliam* appellant, nullo tamen veterum Scriptorum testimonio subnixi. Eam *Bertrada* Regina duxit in Gallias anno 770, ut testis est Albericus ad illum annum, eique consentiunt alii Annalistæ. Cùm autem ex eodem auctore constet, a thoro *Caroli M.* expulsam fuisse post annum, passa est repudium anno superiore 771. Id etiam clarè eruitur ex Diplomate *Caroli M.* a Mabillonio relato lib. 2. cap. 26. de re Diplom. ac dato sub annum 783, in quo *Carolus* ipse mortem uxoris *Hildegardis* refert, testaturque, se XII. annis eidem *Hildegardi* matrimonio conjunctum vixisse; quocirca celebrari cum illa nuptias debuere anno 771., restituta jam *Desiderio* altera uxore. Cur autem hanc rejecerit *Carolus*, Eginardus incertum dicit cap. 18. Monachus verò S. Galli lib. 2. cap. 26. in caussa fuisse tradit desperatam thalami fœcunditatem, quòd videlicet judicio sanctissimorum Sacerdotum declarata sit ad prolem inepta. Eadem tradit Notkerus Balbulus in vita Caroli M. lib 2. cap. 25. Papebrochius in Commentario ad vitam *B. Hildegardis* Reginæ die 30. Aprilis §. 2., intactam ad Patrem remissam *Desideratam* scribit, sed nullo auctore id testante; præterea, nonnullas ibidem de prima illa *Caroli M.* Uxore futiles conjecturas refert, quas Pagius ad annum 771. egregiè redarguit.

ipse mihi narravit, fidem ante corpus Beati Petri jurejurando datam de jure suo Ecclesiæ tribuendo fefellit? Quin etiam idem mihi Stephanus retulit, cum legatos ad eum misisset, adhortans, ut Beato Petro promissa persolveret, ipsum sic respondisse: Satis habeat Pontifex Stephanus, quòd Christophorum, Sergiumque de medio sustuli, qui grave in eum imperium exercebant; nam si eum ego non tueor, in magno periculo versatur; etenim Carlomanus eorum amicus paratus est cum exercitu Romam ad ulciscendam eorum necem, atque ipsum capiendum contendere; an vos hunc hominem dignum esse putatis, quocum pactio aliqua fœderis sanciatur? Quibus verbis auditis, legati jurare non dubitarunt, Desiderium ipsi cumulatè satisfacturum, & fœdus, si renovaretur, constantissimè servaturum. Itaque Hadrianus respondit, legatos se ad eum pro eo negotio transigendo missurum. Desiderius responsi Pontificis certior factus æqui se aliquid ab eo impetraturum esse diffidit. Erat autem illud postulaturus, ut Carlomani filios, qui apud se erant, Reges inungeret; non ut ipsis pueris gratiam tribueret, sed ut compos voti factus aut Carolum à Pontificis amicitia alienaret, aut bello civili per eandem caussam in Francia concitato facilius Romam, Italiamque subigeret. Itaque extorquere vi cupiens, quod ultro negatum iri sibi videbat, nondum duobus mensibus Hadriani Pontificatus exactis, in Exarchatum irrupit, ac primo adventu Ferrariam, Comaclum, & Faventiam occupavit, & Ravennam bellum se transferre velle ostendit. Vix legati ad Desiderium destinati Perusiam venerant, cum Julianus, Petrus, & Vitalianus Tribuni à Leone Archiepiscopo missi Romam accessere, nunciantes, Ferrariam, Comaclum, & Faventiam à Desiderio captas esse, atque ipsi Ravennæ periculum imminere. Quo nuncio ictus Hadrianus legatos suos ad Desiderium proficiscentes monuit, ut Urbes ereptas à Desiderio repeterent. Quibus Desiderius respondit, si Hadrianus ad se venisset, se in illius auctoritate futurum. Quo negato infensior factus subitò exercitum in Pentapolim transcendere jussit, & fines Urbium Senogalliæ, Æsii, Montisferetri, Urbini, Eugubii, & aliarum cædibus, prædationibus, & incendiis pervastavit. Bledæ familias ad colligendas segetes Urbe per æstatem egressas Longobardi Tusciæ adorti, omnibus Optimatibus vitam eripuerunt, & incensis rebus omnibus, prædam hominum, pecudumque ingentem egerunt. Ocriculis captis, eadem quoque, & multò fœdiora Romanis in finibus perpetrata. Quare Hadrianus flectendi hominis caussa Abbatem S. Vincentii cum Monachis viginti venerandæ sanctitatis hominibus allegavit. Qui Papiam profecti, ad pedes ejus se coram judicibus projecerunt, ac lacrymarum pleni oraruut, ut finem populandi faceret, & capta oppida restitueret; verùm & hæc quoque cum eodem responso dimissa legatio est, facturum utrumque, si Hadrianus ad se venisset. Missis à Desiderio legatis Andreæ Referendario, & Stabili Duci, cum idem nomine Regis colloquium postulassent, Hadrianus sic respondit: Nunciate meo nomine Regi vestro, me coram Deo omnipotente spondere, si oppida Beati Petri reddiderit, me aut hic Romæ, aut ubicunque ille voluerit, in congressum ejus venturum, & cum eo communi de salute, & quiete Italiæ locuturum, &, si fefellero, non recuso, quin ille pro arbitratu illa rursus invadat. Quòd si ille durinrem se mihi præbuerit, denuncio illi, nunquam me in conspectum ejus daturum. Missi inde Pardus Monachus S. Sabæ, & Anastasius primus Defensor, ut Civitates reciperent, eadem obtestati cum eodem responso redierunt. Missos postremò alios Desiderius non solùm non audivit, sed gravibus quoque cum minis dimisit, se cum exercitu Romam venturum, atque Urbem hostiliter obsessurum. Eodem anno Sigualdus Patriarcha Aquilejensis Papiæ fuit. (24) Extat enim Diploma ab illo Monasterio S. Juliæ Brixiano indultum, ac III. Idus Octobris, Indictione undecima, anno Desiderii, & Adalgisi Regum XVI., & XIV. Ticino datum. Interim Hadrianus in tantis rerum angustiis positus, Urbi, ut in extremo periculo, consulere statuit, ac portis præclusis eam muniri, & præsidiis majoribus, atque intentioribus custodiri præcepit, ac demum Stephani exemplo Carolum Franciæ Regem his de rebus docere, atque adversus Desiderium advocare decrevit. Itaque Petrum legatum maritimo itinere ad evitandas terrestres Desiderii insidias in Franciam misit Carolum oratum, ut avi, patrisque exemplo opem afflictis Ecclesiæ rebus afferret. Desiderium jampridem saluti, & libertati Italiæ insidiatum, nunc oppidis Ecclesiæ occupatis, ipsi etiam Romanæ Urbi extrema omnia minitari. Hujus tam nefarii, ac tam impotentis conatus caussam haudquaquam obscuram esse; nimirum cogere se ad inungendos Carlomani filios velle. Quod quanti ipsius intersit, eundem pro sua prudentia intelligere posse. (25) Cui criminationi Desiderius quondam in Edicto respondit, quod ad Grimoaldum Viterbii Comitem misit, in quo se benemeritum esse de Italia ostendit, contra atque Hadrianus Pontifex criminetur. Id Edictum, quia ad hæc illustranda tempora maximè valet, quodcunque sit, in hos libuit annales includere: (26) *Revocamus statuta Regis Aistulfi contra Venu-*

(24) Aquilejensem Ecclesiam, post *Callistum*, *Sigualdus* excepit; sed quo anno viduam eam sedem moriens *Callistus* reliquerit, Sigonius silet. Usque ad annum XL. & etiam XLI. sedis eundem perdurasse in illius Ecclesiæ regimine, testantur Vitæ Patriarcharum Aquilejensium, editæ Tom. XVI. Rer. Italic. Quapropter, cùm *Callistum* successisse in ea sede *Sereno* circa annum 718. Pauli Diaconi testimonio superiùs adnotaverim, ejusdem obitus figendus foret anno circiter 759. Ughellus, qui Danduli Chronologiam sequitur, *Callisti* mortem ad annum 770 refert.

(25) Quæ hoc anno narrat Sigonius de obortis inter *Hadrianum*, & *Desiderium* Regem simultatibus, fusiùs ab Anastasio in vita *Hadriani* descripta leguntur.

(26) Edictum hoc genuinum esse, pluribus contendit Cl. Franciscus Marianus in libro edito de *Etruria Metropoli*. Contra verò doctissimus Mediolanensis Anonymus, auctor *Dissertationis Chorographicæ de Italia medii Ævi* num. 19., & in Apologia ad Viterbiensem cen-

tulonum sit ; quia lacus magnus ideo Italiæ, quia eorum ager prius est Italia dicta ab obsede Itali, & ut suam Longulam, non Longobardulam, sed cognomine sui amplistoris Tirrens Terbum vocent, & ut sub uno muro cingant tria oppida Longulam, Vetuloniam, Tirrenam, Volturnam dictam Etruriam, totamque Urbem nostra adjectione Viterbum pronuncient, ut de Roda & Civita Balneoregium dici jussimus; permittimus pecunias imprimi F. A. V. L. sed amoveri Herculem, & poni Sanctum Laurentium eorum patronum, ut facit Roma, & Bononia. Jubemus quoque reparari Cortuosam, Dardanum, Assium, Foranum, Cornictum, Tuscanellam. Nos enim non sumus Tusciæ destructores, ut nos apud Gallos accusat Hadrianus Papa; nam in Tuscia ædificavimus à fundamentis vobis quidem Volturrinis Celvellum, Vicum, Orchianum, Balnearium, Barbaranum, Gariofilum; Sentinatibus autem Ansidonias, & Radacofanum, Volaterram, Rodacomalum, Lunam, Sergianum, Petram-sanctam, olim Forum Feroniæ; Forensibus Sanctos Geminianum, & Miniatem. Fæsulanis oppidum Munionis, in quod vagos sparsos Ariminos, & palantes Fluentinos collegimus. Rursus plures antiquas nobiles Urbes ampliavimus, & muris cinximus. Et nunc etiam agimus circa Lucam, Pistorium, Aretium, Orbitum, & Etruriam nunc Viterbum; cujus nomen, aut à nobis constituta decreta si quis violaverit, aut capite puniatur, aut laqueo strangulatur. Hoc itaque non est Etruriam destruere, ut nos arguit Hadrianus, qui pacem ultro à nobis oblatam respuit. Quare tibi, Grimoalde Præfecte Viterbiensis, præcipimus, ut quamdiu dubia pax perseverat, jubeas omnes Tusciæ milites paratos esse in armis, & commeatibus, ac stipendia sine avaritia in promptu habeas, ut non solum occurrere hostibus, sed etiam illos invadere possis . . . . . Et cives non gravabis novis exactionibus. Legatus

773 Massyliam mari postero anno provectus, terra inde ad Carolum in Theodonis villam, ubi ille hiemaverat, properavit, atque eo convento Pontificia mandata renunciavit. Erat Carolus omnibus virtutibus, quæ magno Regi convenirent, ornatus, sed præcipuè Catholica pietate, quæ maxima quoque patris, avique laus extiterat, insignitus. Itaque, voluntate perspecta Pontificis, summa animi alacritate respondit, se ipsius studio libenter obsequuturum, ac, Desiderium, ut sive auctoritate, sive armis à vexatione Romanæ deterreret Ecclesiæ, connixurum; apud se cum beneficiorum ab Ecclesia acceptorom memoriam, tum Sedis Apostolicæ majestatem & esse, & in perpetuum fore sanctissimam; atque, his dictis, extemplò nuncios ad Desiderium misit, &, ut sua redderet Pontifici, jussit. (27) Desiderius, cum se satisfacturum respondisset, nihil tamen præstitit; verùm aliam rationem cogendi ad inungendum Hadriani excogitavit. Papia cum Adalgiso, & Berta, filiisque Bettæ, quos sacrari Reges volebat, egressus, pacato agmine Romam versus intendit iter, consilio simulato, se voti caussa ad Sancta Apostolorum limina visitanda procedere; atque ubi Spoletum accessit, per Andræam Referendatium, aliosque judices duos adventum suum Pontifici nunciavit. His ab Hadriano responsum, videret, quò veniret; neque enim se, nisi receptis oppidis suis copiam ei sui facturum. Quo responso Desiderius haud motus iter suum continuavit. Itaque appropinquantem audiens Hadrianus, portas Urbis claudi jussit, & præsidia, quæ ex Romanis, Campanis, Tuscis, & Pentapolitanis contraxerat, suo quæque loco disposuit, omnibus præcipiens, ut advenienti Regi aditum fortiter intercluderent, Basilicarum verò Beatorum Petri, & Pauli, quæ extra Urbem nullis cinctæ mœnibus erant, thesauros, & ornamenta in Urbem transtulit; & januas omnes Basilicæ S. Petri occludi, & fertis muniri jussit, ut, si se invito ad eam Desiderius accessisset, ingressus ei non pateret, nisi si cum animæ suæ detrimento sacros moliri postes auderet. Inde composito gravis in caput ejus, & familiæ, comitumque execrationis carmine, Episcopos tres Eustratium Albanensem, Andræam Prænestinum, & Theodosium Tiburtinum ad eum Interamnæ sedentem misit, atque ei per omnia mysteria sacra denunciavit, ne injussu suo Romanos fines iniret. Cui denunciationi Desiderius ita paruit, ut subitò ab Interamna se retulerit. Sub hoc tempus Leone Archiepiscopo Ravennati mortuo, Joannes Septimus, & Joanni Gratiosus est substitutus. (28) Interim Legati à Carolo venerunt percontantes, num Desiderius Pontifici satisfecisset, quemadmodum se fecisse, nuncio in Franciam misso, significasset. Quibus domum repetentibus Pontifex & ipse suos ad Carolum Legatos adjunxit, atque omnia, quæ acta essent, edocuit, iterumque, ut jus tueretur Ecclesiæ, postulavit. Pontificii Nuncii, cum ex itinere Papiam flexissent, ac jussu Pontificis eadem poposcissent, idem responsum tulerunt. Inde coo-

censutam, illud eruditè improbat, exploditque tamquam pluribus scatens commentis; nec prorsus dubito, quin Annius, aut alius quispiam hujus edicti fabulosus sive Auctor, sive interpolator, Sigonium quoque ad illud inserendum huic historiæ compulerit; quamvis Cl. Auctor optimè intellexerit id plurimùm nutare, atque ideo ea verba præmiserit, *quodcumque sit*. Vide Vincentium Borghinum, qui parte 2. Discursu III. celeberrimi Panvinii auctoritatem interponens, pluribus Edicti hujus fidem evertit.

(27) Mitiùs actum à *Carolo* cum *Desiderio* Rege Anastasius testatur; narrat enim, missos ad eundem Legatos, *qui constanter eum deprecantes adhortati sunt, sicut illis à suo Rege præceptum extitit, ut antefatas, quas abstulerat, Civitates, pacifice Beato Petro redderet.* Alteram etiam Legationem a mitissimo Francorum Rege ad *Desiderium* directam, qua deprecabatur, *ut plenarias parti Romanorum faceret justitias*, idem Anastasius subjungit. Prævertit etiam historiæ ordinem Sigonius; cùm enim missos *Caroli* excepit *Desiderius*, jam a Romana ditione excesserat, deterritus minis anathematis, quod illi per tres Episcopos denunciandum *Hadrianus* conscripserat, nisi à suscepto itinere abstinuisset, ut nos docet Anastasius.

(28) Valde hic temporum ordinem in Ravennatensi Ecclesia perturbat, confunditque Sigonius; nec feliciùs annos hujusmodi Archiepiscoporum digessere Rubeus, atque Ughellus, qui tamen usque ad annum 777. *Leonis* vitam produxere. Cl. Bacchinius menda hæc omnia sustulit, instituta accuratiori Chronologiâ. Itaque, *Leonem* obiisse tradit circa annum 779. *Joannem* 786., & *Gratiosum* circa annum 794. Quæ ad hæc comprobanda profert, vide in Agnelli Pontificali, Tomo II. *Rerum Italicarum* fol. 167.

A continuato itinere cum ad Carolum pervenissent, legationem renunciarunt. Tum Carolus Desiderium per nuncios pertentavit, num quatuordecim millibus solidorum acceptis, satisfacere Pontifici vellet? Verùm ne ita quidem quidquam profecit. Itaque armis sibi cogendum, qui voluntate obedire nollet, existimans, Francorum Concilium advocavit, atque ad eos de postulato Pontificio, & tota re Longobardica retulit. Ibi nemo omnium extitit, qui non iniquè Desiderium, perfidèque fecisse, novamque ejus arrogantiam comprimendam, & Ecclesiæ primo quoque tempore opem ferendam esse censuerit. Quamobrem decreto bello
B ingentes ubique delectus agi, atque arma intentiore, quàm unquam antea, studio expediri; ut facilè omnibus appareret, Francos se non ad Ecclesiam sublevandam, sed ad Longobardorum Regnum evertendum accingere. Cum ad diem dictam omnes pedestres, equestresque copiæ Genevam in Burgundia, jam senescente autumno, (29) convenissent, Carolus, explicato de ratione inferendi belli consilio, exercitum in duas partes divisit, quarum unam Bernardo patruo tradidit, eumque per montem Jovis præcedere ad saltus Alpium occupandos jussit, cum altera ipse per Ciosium montem est subsequutus. Desiderius contra ad certum harum
C rerum nuncium excitus, subitò cohortes aliquot ad eosdem Alpium transitus insidendos, eosque validis munitionibus confirmandos misit: deinde ingentem ex Forojuliensi, Beneventano, Spoletano, Etruscoque Ducatu, totoque Regno collectum exercitum Augustam, & Taurinum contendere jussit, eo consilio, ut, si fortè Carolus ipsis perruptis Alpium faucibus in campos descendisset, illius impetum totius Regni viribus excipere non dubia spe victoriæ posset. Carolus, postquam ad Alpes appropinquavit, novos ad Desiderium nuncios misit, per quos ostendit, se eandem, quam supra, pecuniam, si in officio vellet esse, daturum,
D &, si tres tantùm judicum filios obsides pro fide restituendarum Urbium tradidisset, exercitum inde subitò reducturum: simulque, ut, dum liceret, sibi, ac rebus suis consuleret, monuit. Postquam autem, reversis cum irrito responso legatis, ipsum de sua pertinacia nihil remittere sensit, exercitum ad saltus promovit, ac conjunctis ibi castris, cum eos à Desiderio teneri videret, expeditam militum cohortem per montes avios circunductam à tergo Desiderium invadere imperavit. Quo prosperè facto, Desiderius ad aversas Alpes castrametatus usqueadeo extimuit, ut per noctem, relictis tentoriis, ac suppellectile, fugam arripuerit. Quod sentiens Carolus cum toto exercitu Alpes subitò superavit, atque eum propere insequi cœpit, ac multos, dum effusè fugerent, interfecit. Variat hoc in loco historia; Gothifredus enim summo prœlio decertatum in campo inter Novariam, ac Papiam sito cum maxima Desiderii clade scribit, unde locus Mortariæ nomen acceperit. (30) Anastasius verò, & Annonius, quibus credidisse malis, Desiderium ab Alpibus sine ullo prœlio Papiam esse regressum. Desiderius igitur summi prœlii vitare discrimen volens, sese Papiæ muris inclusit: quam Urbem, proximo Aistulfi casu admonitus, variis operibus, munitionibusque firmaverat. Adalgisus verò jussu patris cum Berta, & filiis Veronam, Urbem munitissimam, & propè alteram Longobardorum Regiam, se recepit. Antequam Desiderius ad Alpes procederet, Spoletanorum, & Reatinorum aliquot haud multum spei in re Longobarda ponentes se se Pontifici tradiderunt. Quippe ex singulis Civitatibus singoli Romam perrexerunt, & in Basilica S. Petri coacti ad pedes præsentia se Pontificis prostraverunt, atque in verba ejus perpetuam Ecclesiæ Romanæ fidem, obsequiumque jurarunt: deinde barbam, & capillum more Romano posuerunt. Ubi verò nuncius est allatus, Desiderium ab Alpibus esse depulsum, reliqui certatim confugientes eodem se sacramento obligaverunt. Pontifex eximia moderatione usus, Hildebrandum, Spoletanis approbantibus, Ducem dedit, ac Longobardis, qui Romam domicilii caussa migrare vellent, locum attribuit: qui inde vicus Longobardorum est appellatus. Spoletanos inde Firmani, & Auximates, Anconitanique, & Cives castelli Felicitatis sequuti, eodem modo attonsi sese Ecclesiæ dediderunt. Carolus, ubi Desiderium ancipitem universi prœlii detrectantem fortunam vidit, patris exemplo Papiam obsidione circundedit, eam-

(29) Excerpta Chronici Vulturnensis apud Duchesnium Tom. 3. pag. 693. hæc habent. *Super Papiam Carolus Rex advenit, tempore Adriani Papæ, mense Junio.* Etiam ex Anastasio, qui in vita *Hadriani*, *Caroli Magni* iter, & gesta accuratè recenset, clarè constat, non *senescente Autumno*, sed vigente adhuc æstate, *Carolum* in Italia constitisse.
E Postquam enim retulit *Desiderii* fugam, statim ac ex Alpibus descendit Francorum exercitus, ait a *Carolo* circumvallatam Papiam, in quam se receperat *Desiderius*; dein, cùm intellexisset *Adalgisum*, *Desiderii* filium, Veronam profectum, illuc contendisse; ac demum Papiam reversum, capiâ Veronâ, ibidem per sex mensium spatium fuisse demoratum, donec appropinquante Paschali solemnitate Romam per Thusciam properavit, sese in ipso Sabbato Sancto liminibus Apostolicis repræsentans. Paschalis celebritas anno 774. in diem tertiam Aprilis incidit; cùm igitur *Carolus* sub finem saltem Martii Romanum iter susceperit, ut ex dictis patet, & sex menses obsidionis jam effluxissent, Papiam procul dubio oppugnare incœperat sub finem Septembris, atque ideo multò ante *senescentem Autumnum* colligi pedestres, equestresque copiæ ultra Alpes debuere, ut in Italiam descenderet; præcipuè cùm ex Anastasio haud obscurè eruatur, sex menses memoratos, non ab obsessa primùm Papia, sed à capta Verona esse desumendos. Sigonius, qui hujusmodi Historiam ab Anastasio descripsit, hæc minimè animadvertit.

(30) Vocatum tunc fuisse hoc Oppidum, seu Castrum, *Silva bella*, tradit Anonymus noster Mediolanensis in Differt. *de Italia medii ævi* fol. 885., ubi Corii, Alberti, Ortelii, aliorumque credulitatem notat, qui *Mortariæ* nomen eidem inditum scribunt ex commentitia hac cæde Langobardorum, laudatque Sigonium, qui Anastasio, & Aimoino adhæret, narrantibus absque ullo prœlio *Desiderium* ex Alpibus Papiam, panico terrore in fugam compulsum, contendisse. *Mortariæ* nomen, nonnisi XI. seculo, invaluisse idem Anonymus colligit ex antiquo Calendario ibidem relato.

eamque, Hildegarde uxore, & filiis ex A
Francia evocatis, aspertima hieme usque
ad diem Domini natalem perduxit: qui ini-
774 tium anni DCCLXXIV. erat futurus. Quo
in castris celebrato, post aliquot dies obsi-
dionem Bernardo commisit, atque ipse Ve-
ronam cum delecta militum manu sese
contulit. Verona premi cœpta, Adalgisus
diu se posse Caroli impetum sustinere diffi-
sus, Urbe evasit, atque in Græciam pro-
fugit. (31) Eo profecto, Veronenses subitò
Carolo deditionem fecerunt. Carolus Urbe
potitus, Bertam, & filios in potestatem re-
dactos in Franciam remisit, ac summo ho-
nore habuit. Verona acceptâ, arma inde
ad reliqua Transpadana oppida circumlata: B
rogatæque singulæ Civitates, num se dede-
re, an belli fortunam experiri mallent,
haud magno admodum labore, victoris cle-
mentiam, potentiamque secutæ venerunt in
ditionem. Inde ad Papiæ obsidionem est
reditum, quæ una integram victoriam mo
rabatur. Cum autem Carolus sexto prope
jam illam mense circumsederet, jamque
dies Resurrectionis instaret, cupido inva-
sit, illum cum Pontifice celebrare, ac si-
mul, quod diu optaverat, sacra ipsa Apo-
stolorum limina visitare. Quare relicto ite-
rum ad Urbis obsidionem Bernardo, atque C
Episcopis, Abbatibus, Judicibus, & militi-
bus delectis assumptis, Romam iter insti
tuit: ac Civitatibus obviam, quàcumque
incedebat, effusis, ipsumque lætis animis
liberatorem, servatoremque Italiæ salutan-
tibus, pridie Paschatis ad Urbem accessit.
Hac de re Hadrianus lætatus, ingenti sibi
honore Carolum putavit excipiendum, re-
gem cum opibus præpollentem, tum &
majorum beneficiis, & suis divinitus de
Romana Ecclesia meritum. Ordo verò ejus
honoris hic fuit. Primùm universi judices
obviam ei ad millia passuum triginta pro-
fecti cum vexillis ipsum exceperunt: in
quo ridendus est Blondi, Sabellici, & Pla- D
tinæ error, qui triginta millia judicum
obviam prodiisse falsò ex Anastasio retule-
runt: ac judices non pro magistratibus,
sed pro hominibus paullo honestioribus ac-
ceperunt: deinde ad primum lapidem uni-
versæ scholæ cum patronis, & pueris pal-
marum, olearumque ramos tenentibus, &
laudes Caroli celebrantibus occurrerunt;
extremum agmen cruces venerandæ clause-
re, quas Regi non aliter, atque Exarchis,
Patriciisque quondam solebat, obviam misit.
Pontifex summo mane cum universo Clero,
& populo ad Basilicam Vaticanam concessit,
eumque in gradibus cum Clero assidens ex-
pectavit. Carolus ubi cruces est conspica- E
tus, illico ex equo se venerabundus dejecit,
eoque stratoribus Pontificis dato, cum suis
judicibus reliquum iter pedibus in Vatica-
num peregit; ubi verò ad gradus pervênit,
singulis pium osculum ferens ad Pontificem
in summo sedentem ascendit. Ibi à Pontifi-
ce benignè exceptus, mutuis amplexibus,
& gratulationibus initis, in Basilicam est
deductus, universo Clero Auctorem publicæ
salutis, libertatisque canente, ac *benedictum
esse, qui veniret in nomine Domini*, certatim
lætis vocibus acclamante. Postquam autem,
prosequentibus Episcopis, Abbatibus, Fran-
cisque Caroli comitibus, ad Confessionem
venerunt, prostrati ad terram omnipotenti
Deo, Beatoque Petro de tanta victoria gra-
tias omnes egerunt. Ea re perfecta, roga-
vit inde Pontificem Carolus, ut sibi Urbem
ad visitanda templa voti persolvendi gratia
liceret inire; idque Pontifex annuit, ac-
cepto, datoque super sacrosancto Apostoli
corpore sacramento, neutrum neutri insidias
paraturum. Ingressus ergo cum Pontifice
Basilicam Salvatoris Lateranensem adivit,
ibique tantisper fuit, dum operam baptismati
Pontifex dedit; atque inde Vaticanum re-
petiit; postridie verò, qui dies Resurrectio-
nis illuxit, Pontificis accitu, judicibus, &
militibus Romanis obviam missis, Urbem
deintegro ingressus ad Basilicam S. Mariæ
ad Præsepe contendit, reque divina perfe-
cta, cum Pontifice in Lateranum profectus
hilariter cum eo est epulatus; tertio die
Pontifex sacris in Vaticano operatus Regi
ipsi præsenti gratias agendas amplissima, at-
que ornatissima oratione curavit. Ibi bene-
ficia Pipini, & Martelli erga Ecclesiam Ro-
manam commemorata. Egregia familiæ pie-
tas, fides, ac fortitudo magnificè collauda-
ta, eaque cum insigni omnium Francorum
commendatione conjuncta. Carolum haud-
quaquam ab instituto patrio, avitoque de-
generantem cum maximo popularium exer-
citu adversus Ecclesiæ hostes transgressum,
divino auxilio non minorem statim felicita-
tis, quàm alacritatis suæ tulisse fructum;
sperari quoque intra paucos dies eventurum,
ut cuncta illi Italia de toto confecto bello,
captisque hostibus gratuletur, quemadmo-
dum nunc de iis, quæ acta sunt, ingentes
illi gratiæ & Italiæ, & Ecclesiæ nomine jure
aguntur. Quarto sacra in Basilica S. Pauli,
eodem præsente Rege, confecta. Quinto
Pontifex Carolum cum suis Cleri, militum-
que judicibus in Basilica Vaticana convenit,
rogavitque, ut sponsionem expleret, quam
Pipinus Pater, & ipse, & Carlomanus fra-
ter cum omnibus judicibus Franciæ apud
Carisiacum Stephano Pontifici fecerant.
Qua re audita, Carolus ejus sponsionis re-
citari tabulas jussit, ac cognitas sine cun-
ctatione ipse cum judicibus suis probavit.
Ea verò complexa est, ut scripsimus, Exar-
chatum, & Pentapolim. Quo facto, Iterio
scribæ suo præsenti mandavit, ut eam do-
nationem nova altera cumularet, nempe
addens Corsicam, Sardiniam, Siciliam, Ter-
rito-

(31) Ex superiùs dictis, non rectè ad hunc annum adnotatur *Adalgisi* fuga ex Urbe Veronensi. Cum enim Anastasius asserat, *Carolum*, obsessâ Papiâ, statim Veronam profectum, eâque captâ, moratum sex mensibus in urgenda Papiensi obsidione, antequam ad Pascha celebrandum Romam sese conferret, nemo non videt, *Adalgisi* fugam ad annum superiorem 773. esse affigendam. Præterea duplex *Adalgisi* fuga distinguenda est; altera, qua è Verona in Græciam se recepit ad Castrum Epiri, *Chamidem* appellatum; altera, qua Salernum deductus, intellecto Caroli Romam adventu, hoc anno, in Orientem perrexit. Hæc enim Agnellus refert in vita Leonis Ravennatis Antistitis, inquiens: *Adelgysius, filius prædicti* Regis (Desiderii) *una cum exercitu suo, ante eum terga dedit, & in partes Chamides fugit, & per aliquot dies Salerni commoratur, exinde, cum Karolus Romam venisset, tamdiu cum suis aliquantis fidelibus Constantinopolim perrexit.*

ritorium Sabinense, Ducatum Spoletanum, Tuscumque Longobardorum una cum censu, qui quotannis pro his Ducatibus Regi Longobardorum persolvebatur, salva tamen super eosdem Ducatus regia ditione. Atque has donationis tabulas sua, Episcoporum, Abbatum, graphionumque suorum manu subscriptas super Altare S. Petri, & in Confessione, ut testata sacratis monumentis essent, deposuit, ac solemni se, suosque in eam rem jurejurando devinxit; aliasque eodem exemplo per Apostolicum Scriniarium descriptas secum deportavit. Hujus donationis testis est Anastasius in Hadriano, & Hadrianus ipse in epistola ad Constantinum, & Irenem Augustos post missa, in qua hæc verba sunt: *Carolus Dux Francorum, & Longobardorum, ac Patricius Romanorum Apostolicæ Dei Ecclesiæ ob nimium amorem plura bona in perpetuum obtulit possidenda tam provincias, quàm Civitates, seu castra, & cetera territoria. Et patrimonia, quæ à perfida Longobardorum gente detinebantur, brachio forti eidem Dei Ecclesiæ restituit, cujus esse dinoscebantur.* Eadem verò in tabulis Ludovici Caroli filii multò etiam apertius repetuntur; ex quibus etiam intelligitur, Ducatum Tusciæ Longobardorum complexum esse castrum Felicitatis, Orbitum, Balneoregium, Ferenti castrum, Viterbium, Marchiam Tuscanam, Populonium, Soanam, & Rosellas. (32) His rebus actis, post octavum diem Carolus Papiam in castra recessit. Ibi eum expugnandæ munitissimæ Urbis, Rege ad omnia obsidionis incommoda industriè, ac naviter occurrente, ratio ostenderetur, satisque appareret, Desiderium nullam ad deditionem venturum, quòd sperabat, Urbe Regia conservata, facilè se amissa omnia posse recuperare, perseverare in obsidione decrevit. Jampridem ex magna rerum, quæ inveherentur, difficultate fœda fames, & ex fame gravis pestilentia civitatem invaserat, quæ duo mala non solùm inclusos, sed etiam solutos homines ultima debilitare desperatione consuevere. Itaque cum Desiderius aversos in luctum, mœroremque ab armis, & propugnationa non tam oppidanos, quàm milites ipsos videret, ad extremum consilium necessarium magis, quàm utile deditionis cepit, ac se, uxorem, liberos, Regiamque in Caroli potestatem permisit. Quo facto, omnes subitò Longobardi clementiam potius ejus experiri, quàm vim cupientes, ejusdem se fidei dediderunt. Desiderius amisso regno apud posteros fuit illustrior, quàm aut Alboinus adepto, aut Autharis, & Agilulfus formato; tantum unius ei Caroli victoris virtus, & amplitudo gratiæ, honorisque conciliavit. (33) Atque hic quidem finis regni Longobardorum in Italia fuit, (34) anno, postquam Italiam occupaverant, duecen-

(32) Anastasius, seu quicumque fuerit Auctor vitæ Hadriani, ex quo Sigonius hanc historiam desumpsit, ultra quam par est, donationem hoc anno a *Carolo* factam amplificavit, ut eruditi jam norunt. Rem universam, quæ ad liberalem erga Romanam Ecclesiam Regum Francorum munificentiam pertinet, plenis Dissertationibus illustravere Anonymus Mediolanensis laudatus fol. 33. & 36, quique de Comaclensi, Florentino, ac Placentino dominio, postremis hisce annis, libros in utramque partem ediderunt. Hadrianus Pontifex, cui procul dubio major adhibenda est fides, parcius loquitur, nec additum à *Carolo* Pipinianæ Donationi quidpiam, præter Ducatum Spoletanum, testatur in Epistolis Codicis Carolini, ante annum 781. ad eundem Regem conscriptis, ut Pagius ad hunc annum animadvertit, scribens, ex Hadriani Epistolis constare, Civitatibus, ac Provinciis, quas *Pipinus* Pater Apostolicæ Sedi concesserat, *Carolum* plurimas addidisse; sed non omnes simul, neque hoc anno datas.

(33) Miserrimæ consolationis argumentum hoc est. Id sanè illustrius videtur, quòd, amisso terreno Regno, faciliùs cœleste consequi potuit *Desiderius*. Missus enim primò Leodium cum *Ansa* uxore in exilium, ac deinde Corbejam, ibidem in vigiliis, & orationibus, & jejuniis, & multis bonis operibus permansit usque ad diem obitus sui, ut ex Hepidanno, & Sangallensi Monacho refert Mabillonius in Præfatione ad partem II. Sæculi III. Benedict. num. 13. Fatetur tamen ibidem nullam apud Corbejenses hujus rei memoriam extare. Citò mortuum *Desiderium* Andreas Presbyter, à Menckenio editus, in Chronico refert.

(34) De anno capti à *Carolo Desiderii*, deletique Langobardici Regni, nulla est inter Eruditos dissensio. De mense tamen relatæ hujus victoriæ nihil secuti hactenus editum est a Scriptoribus. Pagius ad hunc annum num. 8., productis antiquis tabulis, eam contigisse tradit, *post diem nonum mensis Maji, sed ante decimum tertium mensis Junii.* Ex Archivo Cœnobii S. Ambrosii Mediolani mihi lux affulsit, qua dubium omne diluitur, itaut eidem statui tutò possit circa medium mensis Maji; id enim evincit Charta commutationis, quam mihi humanissimè obtulit sæpe laudatus D. Laurentius de Georgiis: Data ea est *Mediolani, Anno Regni Caroli tertio, VIII. Kal. Junii, Indictione XIV.* adeoque anno 776. Igitur ante diem 25. Maji anni 774. Regnum inierat *Carolus*; neque enim numerari tertius ejusdem annus poterat, nisi ante illum diem secundus Regni annus expletus jam fuisset. Cùm verò ex præcepto *Caroli*, vulgato à Mabillonio lib. 6. *de Re Diplomat.* tab. 25, dato *VII Idus Maji anno, Christo propitio, Imperii nostri XIII., Regni verò in Francia XLV., atque in Italia XXXVIIII., Indictione VI.*, qua signatur annus 813 constet, die nono Maji, nondum à *Carolo* susceptum Italiæ Regnum; alioquin XL. annus adnotari debuisset, clarè infertur, circa medium mensem Majum, Papiâ receptâ, sumptum a *Carolo* Regis Italiæ nomen. Id etiam confirmant quamplures aliæ Chartæ autographæ in Tabulario Monasterii S. Ambrosii Mediolani asservatæ, quas huc referre non vacat. Verum quidem est, *Carolum* appellatum fuisse *Regem Langobardorum* etiam ante Ticinensis Urbis, ac *Desiderii* deditionem, ut probat Epistola LV Codicis Carolini, scripta ab Hadriano, dum adhuc *Carolus* in obsidione Papiensis Urbis versabatur, quæ hanc inscriptionem præfert: *Domno Excellentissimo filio Carolo, Regi Francorum & Langobardorum, atque Patricio Romanorum, Hadrianus Papa.* Pagius nonnulla antiqua documenta producit ad hunc annum num. 10., quibus alteram Epocham *Caroli* in Italia regnantis statuendam demonstrat, eamque à mense Aprili, aut etiam mense præcedenti ejusdem anni 774. deducendam tradit. Equidem necessitas hujus primæ Epochæ admittendæ luce clarior patet; sed ego insuper addo, eandem repetendam esse, non ab anno 774., mense Aprili, aut Martio, sed ab anno superiore 773. ante undecimam Septembris diem. Extat namque in Archivo Monastico Ambrosiano Charta venditionis autographa, acta *Brixiæ anno Regni Caroli XXXV, & Pipini XXVII., die XI. Septembris, Indictione I.*, qua designatur annus 807.; numerari autem annus XXXV. *Caroli* tunc minimè potuisset, nisi ante undecimum Septembris diem

centesimo sexto, Christi verò septingentesimo septuagesimo quarto. Ceterùm Longobardorum imperium sævum ab initio, atque impotens, post Christianam religionem, Catholicamque fidem ascitam mitios, ac benignius erat effectum. Testes suot rectæ leges eorum, quibus furta, latrocinia, rapinæ, cædes, adulteria severissimè vindicantur, ac libertas, & fortunæ privatorum summo studio conservantur. Docent Templa magnifica, & Monasteria amplissima, quibus pietatis ergo ipsi potissimum citeriorem Italiam exornarunt; Basilicæ Episcopo- A rum, quas amplissimis præmiis hooestaruot; inclyta oppida, quæ aut nova condiderunt, aut diruta instaurarunt; homines sanctitate conspicui, quibus honores eximios habueruot; demum Pootifex ipse, quem cum ditione opibusque soxerunt, tum tanto cultu, ac reverentia prosecuti sunt, ut, monente eo, regnum ipsum dimiserint, Monachumque induerint. Hæc autem omnia decora nimia una dominandi, ac dilatandi regni libido corrupit ita, ut etiam fastigio regio, & inveterata jam Italiæ dominatione exuerit.

diem anni 773. pro Rege habitus fuisset. Nec vehemens conjectura deest, qua autumare possimus, circa illud tempus, regium titulum assumptum à *Carolo* fuisse. Siquidem, captâ eo anno Veronâ, fugatoque Adalgiso Rege, ac redactis in potestatem *diversis ultra Padum Civitatibus*, ut idem Anastasius testatur, jam aliquam Langobardici Regni partem *Carolus* occupaverat, unde meritò inscribi potuit *Rex Langobardorum*. Nihilominus prima hæc Epocha rarò usurpata fuit, ut passim Diplomata, & Tabulæ post victum *Desiderium* confecta testantur.

Explicit Liber Tertius.

INCIPIT LIBER QUARTUS.

CAROLUS MAGNUS REX.

Regnum inde à Desiderio ad Carolum, & à Longobardis ad Francos devênit, qui multò illustriora etiam, ac memorabiliora moderationis, & justitiæ monumenta ad commodum Italiæ, & dignitatem Ecclesiæ reliquerunt. Quod opus ut virtute, ac sapientia Pipini, & Caroli inchoatum illorum deinceps persecuti posteri sint, proximis libris expedire conabimur, quos regno Francorum in Italia describendo dicavimus.

Victo, captoque Rege Desiderio, & Longobardis omnibus in fidem, ac deditionem acceptis, Carolus regnum Italicum sibi jure victoriæ vindicavit. (1) Quod ut novo præterea jure sanciret, vetus, ut putabatur, Pontificis Gregorii decretum adhibuit. Quippe Modoëtiæ se per Archiepiscopum Mediolanensem corona redimiri ferrea voluit, atque, ut ita apud posteros observaretur, instituit. (2) Ea res maxima fieri cæremonia consuevit, quæ in Rituali antiquissimo continetur, qui Ordo Romanus vocatur. Perducto scilicet per Episcopos ex cubiculo in Templum, atque ad aram maximam Rege, Archiepiscopus post solemnes aliquot precationes effusas populum alloquutus interrogabat, num se tali Regi subjicere, atque illius mandatis, & jussionibus constanti fide vellet obtemperare? Ubi verò populus se velle responderat, Regis caput, pectus, scapulas, atque ipsas brachiorum compages Oleo Sancto ungebat, Deum orans, ut & in bello gerendo, & in sobole propaganda votis ejus annueret, ornato inde ense, armillis, pallio, annulo, & sceptro coronam imponebat, & per Chorum ductum in solio collocabat, atque osculo pacis oblato, divinam inde rem faciebat. (3) Hæc tum Thomas Mediolanensis Archiepiscopus egit. Ex quo plurimum ei Ecclesiæ splendoris accrevit. His rebus Papiæ, atque Modoëtiæ actis, Carolus officii sui esse duxit, Italiæ, cujus dominus, atque arbiter non solùm armis, sed etiam legibus, erat effectus, Rempublicam ordinare. Quoniam autem commodius consilio, & auctoritate Hadriani Pontificis se omnibus partibus consulturum esse putavit, Romam ad consilia cum eo communicanda iter intendit. Eo cognito, Hadrianus extemplo sacros ex Italia proceres advocavit, &, cum Episcopi centum quinquaginta quatuor, Abbatesque plurimi convenissent, Carolum solemni occursu Civitatis excepit, atque ad eos de illius honoribus retulit. Visum omnibus est, præsenti tempori convenire, ut Rex potentissimus, atque optimè cum patre, avoque de Romana Ecclesia meritus extraordinariis honorum afficeretur insignibus. Itaque, universo procerum consentiente conventu, decre-

(1) An hoc jus legitimum fuerit, acerrimè disputatum est a recentibus Scriptoribus, qui de Comaclr, Florentiæ, Placentiæque dominio controversias agitavere. Adeatur Auctor pleum expositionis Jurium Imperialium, atque Estensium, qui cap. 2. Cœlestinum Sfondratum, ac Vicentinum Petram, ambos Romana purpura decoratos allegat, contrarium asserentes.

(2) Altum est de hac re in vetustis historiis silentium, quas tamen plurimas hoc ævo in lucem edactas passim in omnium nationum collectionibus legimus. Cointius ipse Gallicus Scriptor, id negat; Muratorius verò Tomo II Anecdot. cap. 5. ulterius progressus, nullum ea Francis Regibus aut Mediolani, aut Modoetiæ coronatum affirmat. Sanè a *Carolo M.* nec confirmatum *Gregorii I.* decretum, nec sumptam fuisse peculiari celebritate Italici Regni Coronam, id valde probat, quòd, ut diximus, nemo ex tot editis jam Scriptoribus hæc retulerit; cùm tamen susceptam Romæ ab eodem Cæsare Imperii Coronam ferme omnes enarrent; præcipuè, cùm, ut inferiùs describit Sigonius, tanta solemnitas in Italica conferenda Corona adhiberetur, & mutati Regni conditio, tamque celebris Imperatoris novum decretum, proculdubio carpescera meritò debuissent, ut a coævo aliquo, aut proximo Auctore in Annales hæc historia referretur. Cl. Justus Fontaninus in Dissert. *de Corona Ferrea* cap. 3. hæc omnia tueri conatur hoc præsertim effugio, quòd *non omnes antiqui auctores Insubres, aut exteri, qui ea memorare potuerunt, ad nos usque pervenerint*. Hinc enim videtur innuere, posse aliquando a carie, & pulvere emergere Codicem, in quo ista referantur, quemadmodum exemplo Corticis Modoeriensis, donum olcotum hactenus incognitum a Gregorio Magno ad Theodelindam missum exprimentis, capite superiori docuerat. Pace tamen tanti viri dixerim, hujusmodi arguendi formulâ nimis probari. Siquidem omnia dubiæ fidei facta in tuto forent, cùm eadem rejicientibus reponi semper posset, evulgandum quandoque Scriptorem adhuc in tenebris latentem, qui ipsis adstruat fidem. Haud ita sensit magnus ille Ecclesiasticorum Annalium Parens Baronius, qui in historicis rebus hanc sibi, aliisque regulam statuit, *quod à recentiori auctore in rebus antiquis absque alicujus vetustioris auctoritate profertur, contemnitur*. Neque Cl. Fontanini sententiæ favet, quod paulo ante præmittit, nempe *rerum memoratarum in antiquis auctoribus, quas Sigonius disertè, (licet generatim) laudavit, testimonium superesse*. Exteri enim Scriptores prorsus silent; Insubres, *Arnulphus*, atque uterque *Landulphus* nihil de Carolo Magno tradant; historiæ verò Mediolanenses, quæ id referunt, seculum XIII. minimè superant, ac proinde rebus adeo remotis comprobandis, juxta Baronii regulam, sufficere nequeunt. Absit autem, ut hæc protulerim invidiâ, injuriâque Mediolanensis Ecclesiæ, ut adversario suo exprobat Cl. Fontaninus; siquidem libentissimè amplecterer, propugnaremque, tamquam decertaturus pro aris, & focis, Patriæ decora, ac gloriam, si in securo aliquo temporum illorum testimonio figi vestigium posset. At, cùm veterum Scriptorum deficiat auctoritas, veritatis historicæ potior cuique cura esse debet, quàm dubii splendoris, quem quidem, ut traditionem per aliquot secula invalescentem asserere possumus, non ut legitimam, firmamque Historiam referre.

(3) Sigonius ex Ordine Romano mutuatus hæc fuit, quæ tamen communia sunt, & in Regum omnium, etiam extra Italiam, coronatione adhibenda. Peculiarem pro Italica Corona Liturgiam, ante annos ferme sexcentos in Mediolanensi Imperatoris Henrici coronatione usurpatam, ex Modoetiensi MS. Codice descripsit Cl. Muratorius, eamque vulgavit loco superiùs laudato cap. 17, quem vide.

cretum, ut Carolus Patricius Romanus esset; per singulas provincias Archiepiscopos, & Episcopus institueret, ita ut nisi ab eo laudarentur, & instituerentur, à nemine sacrarentur; & ut Pontificem eligeret, Sedemque Apostolicam ordinaret. (4) Ceterum Patriciatus ordo, ac dignitas post Constantinum Magnum Romano in Imperio maximi, ac splendidissimi tituli fuit. (5) Episcoporum autem, quam dixi, institutionem Investituram illi vocarunt, eamque annulo, & baculo porrigendo perfici voluerunt. Pontificis porrò legendi jus videtur ad seditiones, & dissidia Romanorum tollenda collatum. Hæc enim vetere labente disciplina, atque amplissimi in terris honoris furente cupiditate comitia Pontificia recenti Constantini exemplo cum maxima omnium Christianorum offensione corruperant; cum nemo Romæ satis auctoritatis, aut opum ad seditiones, tumultusque coërcendos haberet. Hoc autem jus legendi Pontificis Carolus Romanis eximia moderatione animi usus, remisit, eosque comitia antiqua ratione per Clerum, Populumque habere, modò sine tumultu, ambituque concessit.

His ille honoribus insignitus eò inde alacrius formando regno, atque Italiæ constituendæ se tradidit. Primùm autem Apuliam, & Calabriam Imperatori, sicut à victoria fuerat Justiniani, reliquit, quæ post à Normanis occupatæ in alterius regni formulam concessere, quod demum Neapolitanum est appellatum. Ducatum inde Beneventanum Aragiso Desiderii Regis genero, Spoletanum Hildebrando, Forojuliensem Rodgando permisit, antiquo feudi jure erga se, quod erga Reges Longobardorum fuerat, conservato. Exarchatum Ravennatem, Pentapolim, Ducatum Romanum, Tuscum, & Campanum *jure, principatu, & ditione* sibi retenta, Pontifici permisit. Reliqua ipse sibi nomine regni retinuit. Id autem fuit, quodcunque Reges Longobardorum in Liguria, Æmilia, Venetiaque possederant, Tuscia quoque citeriore, & Cottiis Alpibus attributis. Ea pars Longobardia, sive, ut postea dixerunt, Lombardia, vocata. Exarchatus Romaniæ, sive Romaniolæ nomine est appellatus. (6) Italia divisa ejusmodi deinde ejus administrationem induxit. Duces ipsos liberos jussit esse uno tantùm regii feudi vinculo obligatos. Eo verò qui se obstrinxerunt, ii ad annuum censum tale sacramentum susceperunt: *Promitto, me Domino meo Carolo, & filiis ejus fidelem futurum in tota vita sine fraude, doloque malo.* Item: *Juro per hæc Sancta Dei Evangelia me in posterum fidelem ei futurum, ut vassallum Domino, nec id quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit, enunciaturum in ejus detrimentum scientem.* Hoc autem jusjurandum si fefellissent, aut si sine filiis decessissent, Ducatus ad alium transferebatur, eaque translatio, ut in Episcopis, & Abbatibus, Investitura dicebatur. Atque hoc idem in ceteris vassallis, sive feudatariis, ut Comitibus, Capitaneis, & Valvasoribus observatum est. De quibus post pluribus, cùm de regno à Germanis inito referemus, à quibus hæc omnia instituta perfecta sunt. Porrò autem Populos, ac Civitates in regno sitas ita gubernare instituit. Regni limites, atque oppida Comitibus administranda commisit, atque eis omnem publicam, & privatam jurisdictionem mandavit. Limites marchas vocarunt; unde Præfecti limitum marcharum Comites, ac Marchiones dicti. Extra ordinem autem legatos quosdam in regnum majore, quàm Comites, cum potestate misit, quos Missos vocavit. Singularum Civitatum agros superiore Longobardorum imperio confusos, aut inter populos ab antiquo litigiosos pro suo judicio, ut quidque postulatum est, terminare instituit, eosque ferè aut montibus, aut paludibus, aut fluminibus circumscripsit. Civitates item in verba Regis jurare instituit, atque in jurejurando hæc verba adjicere: *Et vitam, membrum, mentem, & rectum ejus honorem servaturum.* Feudatariis autem, Civitatibus, Ecclesiis, ac Monasteriis certa tributorum genera imposuit, foderum, paratam, & mansionaticum appellata, quæ advenienti potissimum in Italiam Regi persolverent. Quæ deinde pro ipsius, & successorum ejus benignitate aut ex parte levata, aut in totum remissa sunt. Episcopis, & Abbatibus veteres Ecclesiarum, ac Monasteriorum possessiones à Longobardis, aliisve ante concessas, rogatus à singulis confirmavit, ac pro cujusque meritis novas indulsit. Et, ut libertatis speciem aliquam præbuisse Italiæ videretur, quoties in Italiam venit, conventus Episcoporum, Abbatum, ac Procerum Italicorum habere instituit, & cum iis res regni gravissimas Francorum instituto communicavit. Idem legem etiam Salicam in Italiam intulit. Erat autem Salica idem, quod Francica. Siquidem Franci Orientales Salii appellati. Ita ab hoc tempore tribus Italia legibus vixit; Romana, Longobarda, & Salica. Observatum est autem, ut qua quisque lege vivere vellet, profiteretur, atque ex ea jus illi diceretur. Quam consuetudinem Italia inde usque ad Lotharii Secundi, Imperatoris tempora conservavit. (7) Atque his ferme rebus institutis,

Ca-

(4) Commenticiam hanc Synodum explodunt Baronius, & Pagius ad annum 774, & 964, nec non Petrus de Marca lib 8 de Concordia cap. 12, ubi & Sigebertum, quem secutus est Sigonius, hac in re corruptum evincit, genuina ejusdem editione a Miræo curatà, & validiora, quam Baronius, argumenta producit ad hanc Synodum evertendam, quæ procul dubio à Schismaticis conficta est in Henriciano contra Ecclesiam dissidio.

(5) De origine, dignitate, atque jurisdictione Patriciatus, integro capite vigesimo tertio libri I egregiè disserit auctor Apologiæ pro Imperiali in Placentiam dominio. Plura de Patriciatu jam protulit Struvius in historia Germaniæ Dissert VII. § XXV. in adnotationibus. Ritus in Patriciorum promotione adhibitos, & indumenti formam exhibet Eckhartus Tom. I. Rer. Franc. pag 628.

(6) Sigonium summopere laudat auctor Dissertationis Chorographicæ Italiæ medii Ævi num. XI., quòd, inter neotericos Scriptores, unus propemodum Italiæ conditionem sub Langobardis, ac Francis Regibus diligentissime descripserit. Plura tamen ipse aut emendat, aut illustrat, in immortalis gloriæ opere memorato.

(7) Sigonii auctoritas, qui hoc idem confirmat ad annum 1137., plures Scriptores in eam sententiam traxit, ut crederent Langobardicas Leges a Lothario II. fuisse abrogatas. Id egregie refutavit Cl. Muratorius in eru-

diti-

Carolus Papiam se retulit, ibique valido
præsidio relicto, ac Desiderio cum uxore
secum abducto, revertit in Franciam. Eo-
dem anno Veneti, qui æstuaria tenebant,
cum uni adhuc tantùm Episcopo Metamau-
censi paruissent, novum Episcopum in In-
sula, quæ Olivola, aut Castellum diceba-
tur, Hadriani Pontificis auctoritate insti-
tuêre, atque ei proximas Insulas Geminum,
Rivoaltum, Luprum, & Dorsum durum
subdidere. Clero inde, ac Populo ad Con-
cilium advocato, Obelerius est creatus, (8)
qui à Duce investitus à Patriarcha conse-
775 crationem accepit. Anno inde septingente-
simo septuagesimo quinto, Indictione XIII.,
Constantinus Imperator diem supremum
obivit. (9) Leo filius, cognomento Por-
phyrogenitus excepit imperium. Ad hunc
Imperii initio Adalgisus, qui fuerat Rex
Longobardorum, accessit, (10) & benignè
exceptus, Patriciatus dignitatem obtinuit.
Nemini dubium videbatur, quin Italia insi-
gni Caroli victoria pacata, & constituta,
bello, dum Francorum florentia tum ar-
ma vigerent, esset vacatura. Quod ne
eveniret, Longobardi Duces, qui ab eo
relicti fuerant, impedimento fuerunt, qui
imperii summam Longobardo nomini adem-
ptam, & ad Francos translatam indignè
passi, ac vetere libidine dominandi accensi
res moliri novas nunquam destiterunt. In-
primis Rodgaodus Forojuliensium Dux,
proximis sollicitatis ad defectionem Civita-
tibus, magnos motus excivit. Quos Caro-
lus cum à bello Saxonico in Franciam re-
versus audisset, armis putavit vindicandos,
haud dubiè intelligens, si res hæc impunè
Rodgando foret, brevi se totam Italiam,
gliscentibus in dies defectionibus, amissu-
rum; si fortiter incœptis occurreret, nemi-
nem non ultro in officio permansurum.
(11) Ita Natalicijs in Alsatia celebratis, 776
cum firmissimo exercitu Alpes superavit,
ac rectà in Forumjulium ire perrexit. Eò
cum venisset, moram nullam interposuit,
quin subitò acie cum hoste confligeret.
Fuso, fugatoque exercitu, Rodgandus ca-
ptus, &, quòd Regnum affectaverat, ulti-
mo supplicio affectus. Civitates, quæ defe-
cerant, cum se dederent, facilè veniam im-
petrarunt. Tarvisium inde ad pascha cele-
brandum profectus, Ducatum Forojulien-
sem Regno attribuit, ac Comitibus singulas
Civitates administrandas dedit: atque inde
se recepit in Franciam. (12) Per eosdem
dies Leo Imperator Constantinum filium
Imperii consortem sibi ascivit, atque ei co-
ronam de more imposuit. (13) Eodem
etiam anno Paulinum Patriarcham Ecclesia
Aquilejensis adepta, Joannem verò octavum
Archiepiscopum Ravennas. (14) Quieta
inde ab armis per multos annos Italia fuit.
Postero, Carolus, Saxonibus, qui rebella- 777
verant, in Germania domitis, omnium
Sa-

---

dissima Præfatione ad eadem Leges, editas Tomo I. p. II. *Rerum Italicarum*. Porrò etiam in nostris Archivis frequentes leguntur Chartæ contractuum, longè post hujus Lotharii tempora scriptæ, in quibus antiquo more ea formula adhibetur: *Ego N. N qui professus sum lege vivere Langobardorum*. Quo circa etiam post Lotharium II., viguisse in Foro has Leges dubitare non possumus.

(8) Vitam hujus Episcopi, qui *Obealtus*, *Obellatus*, & *Obelengertus* appellatur, vulgavere in Patriarchis Venetis Additores adnotationum in nova Ughelli editione, ex manuscriptis collectaneis Angeli Mariæ Veneti; eam autem, licèt nonnullis historicis mendis inspersam, plurimi faciendam censent, cùm nulla alibi de hisce Præsulibus notitia reperiatur.

(9) Theophanes apertè scribit *Indictione XIV.*, nec alia esse poterat, cùm *Constantinus Copronymus* in navi perierit, tertio decimo die mensis Septembris, cujus Calendis, *XIII. Indictio* expiraverat.

(10) Anno superiore 774 mense Aprili, quo *Carolus* Romam pervenerat, *Adalgisus* Constantinopolim adiit, ut ex Agnello superiùs adnotavi.

(11) Non una hæc caussa fuit, cur in Italiam *Carolus* remearet. Ex Epistolis Codicis Carolini 54. 58. 59. & 63. constat, missis nunciis invitatum fuisse *Carolum* ab *Hadriano*, ad Italiam repetendam, ut compesceret *Leonem* Archiepiscopum Ravennatem, qui plures Ecclesiæ Urbes occupaverat, ac etiam Pentapoli imminebat. Præterea *Hildebrandus* Dux Spoleti, contra *Caroli* donationem, Ecclesiæ subdi renuebat. Insuper *Aragisus* Dux Beneventi, & *Reginaldus* Dux Clusinus secreta agitabant consilia, ut *Adalgisus Desiderii* filius in Langobardicum Regnum restitueretur. Ob hæc omnia reditum in Italiam *Carolus* maturavit.

(12) Hæc Regino in Chronico ad hunc annum. Ommittit Sigonius enarrare, quòd *Leo* Ravennensis Antistes, cōtra quem *Hadrianus Carolum* sollicitaverat, ut in Italiam rediret, inscio Summo Pontifice, ad eundem Carolum profectus, dum in Forojuliensi Ducatu degebat, ipsum officiosis verbis demulserit, sibique conciliaverit. De hoc enim conqueritur Hadrianus in Epistola 53 Codicis Carolini. Cæterum in hac Sigonii narratione animadverti debet, *Carolum* Francis quidem Comitibus Civitates regendas dedisse, Forojulio tamen excepto, cui *Marcarium* Ducem constituit, ut adnotavit etiam Eckhert in Comment. Rer. Franc. ad hunc annum.

(13) Id peractum, *magna Paschatis Dominica*, quod hoc anno celebratum est die 14. Aprilis, Theophanes tradit.

(14) De Paulino, Sanctis adscripto, agit Bollandus ad diem XI. Januarii. Incertum autem est, quo anno Patriarchalem sedem Aquilejæ obtinuerit. Extat Diploma *Caroli Magni* ad eundem datum, cùm adhuc Grammaticam doceret, quod juxta Cointii, ac Pagii calculum cum anno 776 convenit; juxta verò Cl. Fontaninum in annum 781. esset differendum, ut in adnotationibus ad Patriarchas Aquilejenses novæ editionis legitur col. 35. num. 1. Veriorem tamen esse Cointii & Pagii sententiam colligo ex Monacho Sangallensi lib. 2. *De Gestis Caroli Magni* num. 27., juxta editionem Canisii a Basnagio curatam vol. 2. parte secunda: Is enim testatur, Carolum Magnum, cùm progressus esset in Urbem Furiolanam (idest Forojuliensem) invenisse Episcopum illius Civitatis, seu Patriarcham, occasum vitæ appropinquantem, atque ad eundem *visitandi gratia* properasse; in eadem autem regione demoratum fuisse, *donec Episcopo decedente, dignum* ei substitueret. Expeditio Caroli in Forojuliensem provinciam contra Rotgandum, juxta Annales Francicos, contigit hoc ipso anno 776, quo illam refert Sigonius; Itaque, cùm hujus expeditionis tempore Patriarchæ Forojuliensi, qui procul dubio erat *Signaldus*, ut ex Aquilejensium Patriarcharum catalogis constat, substitutus fuerit *Paulinus*, Diploma Caroli ad eundem adhuc Grammaticam docentem dari non potuit anno 781. Hinc etiam Ughellus est emendandus, qui *Signaldi*, seu *Signaldi*, mortem ad annum 774. refert. Plura in hanc controversiam egregie disputata vide in Dissert. de Schismate Aquilejensis Ecclesiæ P. Bernardi Mariæ de Rubeis cap. XXI. Quod
ipo-

Saxonum ad res eorum constituendas con-
778 ventum habuit Pardebrunnæ. (15) Sequen
ti, Veneti Mauricio Duci, ut Joannem fi-
lium sibi collegam asciscerent, concesserunt,
ac tum primum instituto exemplo Duces
duos habere cœperunt. (16) Eo anno Ca-
rolus & in Hispania, & in Saxonia prospe-
rè dimicavit. Quibus rebus auditis, Hilde-
brandus Dux Spoletanus, simul Rodgandi
casu exanimatus, simul Caroli prosperitate
permotus, hominem extraordinariis hono-
ribus sibi colendum putavit, qui opibus
779 extraordinariis esset instructus, ac proximo
vere ad eum Compendii commorantem ac-
cessit, (17) & muneribus eximiis latis se
ad ejus nutum præsto esse, futurumque
ostendit, & liberaliter ab eo tractatus di
780 scessit. Annus inde septingentesimus octo-
gesimus res duas memorabiles attulit, mor-
tem Leonis Imperatoris, & adventum in
Italiam Caroli Regis. Leo, cum patris
exemplo in eos, qui sanctis dediti imagini-
bus essent, inclementius se gessisset, per
mensem Septembrem interiit. Imperium
puer Constantinus Porphyrogenitus unà cum
Irene matre excelsi animi, summique con-
silii femina administrare perrexit. (18) Ca-
rolus autem, cum videret, se assiduis Saxo-
niæ, atque Hispaniæ bellis implicitum haud
facilè Italiam tueri, aut retinere in officio
posse, nisi Regem illi traderet, qui præsens
jura præsentibus diceret, ac domesticos,
externosque hostes præsentium armorum
terrore comprimeret, Pipinum majorem
natu filium regni sibi socium destinavit.
Itaque postquam è Saxonia rediit, labente

A jam anno, comitibus Hildegarde uxore, &
Pipino, ac Ludovico filiis sumptis, in Ita-
liam iter instituit: (19) atque ante Natali-
cia domini Papiam pervenit. Nataliciis inde 781
regio apparatu cum Thoma Archiepiscopo
celebratis, sese ad res regni constituendas
convertit, ac frequenti sacrorum, profano-
rumque procerum conventu coacto, ex eo-
rum sententia leges, quæ nunc quoque le-
guntur, tulit, easque Kalendis Martiis pro-
mulgavit: *Ut Archiepiscopi, & Episcopi ea
jura haberent, quæ legibus sancita essent, mo-
nasteria ea disciplina tenerentur, qua à patri-
bus fuissent obstricta*: reliqua inde sunt de
homicidiis, latrociniis, & perjuriis punien-
B dis, & de jure à Comitibus, & Vassis do-
minicis benignè reddendo. (20) Statu Ita-
liæ satis, ut res tulit, in præsens formato,
Romam inde ad coronandum Pontificia
manu Pipinum accessit. Proficiscentem Epi-
scopi, ac Civitates eximiis honoribus co-
luerunt, ac certatim opportuna rebus quis-
que suis privilegia petierunt. Nec minore
animi alacritate eundem Romæ Pontifex
Hadrianus excepit, haudquaquam veterum,
& novorum erga Ecclesiam beneficiorum
ejus oblitus. Itaque petenti, ut filios Re-
ges appellaret, nihil ejus studio abnuit:
dieque ei officio celebrando indicta, quæ
Dominicæ Resurrectioni est consecrata,
C magna omnium, qui frequentes aderant,
approbatione, ac lætitia Pipinum Italiæ, &
Ludovicum Aquitaniæ Reges inunxit, &
Pipinum alterum sacro lavacro tinctum de
fonte ipso levavit. Quibus rebus actis,
Papiam inde est reditum. Ibi à Thoma Ar-
chie-

spectat ad Ravennatem Ecclesiam, *Leo* Archiepiscopus per triennium ferme eidem adhuc præfuit, mortuus circa annum 779. quemadmodum Bacchinus docet in Agnelli Pontificali.

(15) Bellum hoc Saxonicum anno superiore confectum est. Conventum autem eo anno habuit *Carolus* Vormatiæ, ut ex Francicis Annalibus tradit Pagius ad annum 776., qui plura de conventibus *Caroli* eruditè ibidem docet. Conventus, hoc anno, Paderbrunnæ celebratus, primus fuit in ea Urbe; quid in eo actum sit, Annales Francici apud Duchesnium docent.

(16) Andreas Dandulus in editis Chronicis hæc ad annum 777. refert, subjungitque, Venetos pessimæ rei exemplum successoribus reliquisse.

(17) Eginardus in Annalibus ad hunc annum tradit, jam antea è Compendio recessisse *Carolum*; occurrisse autem ei *Hildebrandum* Ducem Spoletanum *cum magnis muneribus in Villa VVerenmaco, quem & benigne suscepit, & muneribus donatum in suum Ducatum remisit*.

(18) Theophanes diem octavum Septembris *Leonis* morti assignat; decimum autem annum ætatis tunc agebat puer Constantinus, non duodecimum, ut per errorem in Pagio legitur ad hunc annum num. 2.; cum ex Theophane & ipse referat, natum Constantinum anno 771., die XIV. Januarii.

(19) Primus ex duobus hisce Liberis, quos *Carolus* in Italiam duxit, non *Pipinus*, sed *Carolomannus* vocabatur, teste Auctore Appendicis ad Chronicon Nibelungi, apud Duchesnium, qui hæc habet. *Anno DCCLXXXI. Perrexit Carlus Rex Romam, & baptizatus est ibi filius ejus, qui vocabatur et Carlomannus, quem Hadrianus Papa mutato nomine vocavit Pipinum, & unxit in Regem super Italiam, & Fratrem ejus Hludovicum super Aquitaniam, & ibi desponsata est Rotrud filia Regis Constantino Imperatori*. Errat quoque Sigonius, dum narrationem hanc prosequens ait; *Pipinum alterum sacro lavacro tinctum* ab Hadriano. Pipinum enim, quem ex Concubina susceperat Carolus, una cum altero filio Carolo, VVormatiæ reliquit, ubi Placitum habuerat, antequam Romanum iter aggrederetur, id testante Annalista Moissiacensi, & Appendice Chronici Nibelungi. Sigonius male intellexit Reginonem, a quo hanc historiam desumpsit, is enim ait; *Anno Dominicæ Incarnationis DCCLXXXI Carolus iter pergens celebravit Pascha in Roma, & ibi baptizatus est filius ejus Pipinus ab Hadriano Papa, quem & ipse eum de sacro fonte suscepit, & duo filii ejus à supradicto Pontifice uncti sunt in Reges*. His autem verbis dilucide indicatum censuit, tres filios fuisse ductos Romam a Carolo. Attamen minime animadvertit, statim a Reginone subjungi, *idem Pipinus super Italiam, Ludovicus super Aquitaniam*, quo scribendi modo indubium fit, eundem *Pipinum*, sacro è fonte ab Hadriano susceptum, fuisse etiam inunctum Regem Italiæ. Cæterùm Carolus vere sub finem hujus anni Ticinum pervènit, ac inde Romam profectus est, ubi Pascha anno sequenti celebravit, ut Annales Francici, & Regino narrant.

(20) Nullum de hujusmodi Conventu, hoc anno Papiæ celebrato, verbum legitur in Balutio, Pagio, aliisque Francis Scriptoribus. Capitulare *Caroli M.*, in quo ista à Sigonio advocata statuuntur, editum est anno Regni ejusdem XI. An verò hæc Epocha desumenda sit a Regno Francico, an a Regno Langobardico, in dubium revocatur. Cl. Muratorius in adnotationibus ad Leges *Caroli M.* recusas Tom. I. *Rerum Italicarum* Parte II. credendum ait, habitum fuisse illud Concilium in Francia anno 779., hoc est anno XI. Regni Francici, ac deinde illius decreta Langobardicarum Legum corpori addita ex ipsius *Caroli* præcepto; eidem autem interfuisse Italicos quoque Episcopos, & Proceres verosimile censet. Balutius quoque id refert ad annum 779. in Capitularibus Regum Francorum.

chiepiſcopo eadem opera renavata. Nam, & Pipinum Modoëtiæ, exemplo jam à Carolo inſtituto, Ferrea Corona donavit, & Giſlam filiam de eodem fonte ritu Chriſtiano ablutam ſuſcepit. (21) Atque his rebus actis, Italiâ Pipino Regi commendatâ, receſſit in Franciam.

Idem CAROLUS *cum* PIPINO *Filio* REX.

REgno Pipini mirificè univerſa lætata Italia eſt, habituram ſe domi ſentiens, à quo jura commodè poſceret, & per quem externos etiam Hunnorum, & Sarracenorum impetus utrinque à terra, & à mari imminentium propulſaret. Itaque coronationi ejus lætiſſima, ac frequentiſſima affuit. Neque verò Pipinus alacria gratulantium populorum ſtudia faſtidivit, verùm cum univerſis, & ſingulis fide, officioque certavit. Quare cum Italiam publicis operibus ad cultum Civitatum inſtruxit, tum eandem legibus ad otii fructum ſalutaribus temperavit. Ut Caroli, ſic Pipini extant leges poſt frequenti Epiſcoporum, Principumque conventu perlatæ, de reſtaurandis, & ordinandis Eccleſiis; de Monaſteriis, & Xenodochiis reparandis; de pontibus, & viis reficiendis; de Romipetarum ſecuritate præſtanda; de jure à Comitibus, Comitumque judicibus dicendo. De fugitivis porrò ſic ſcriptum eſt: *Unuſquiſque judex ſtudeat inquirendis ſervis, & ancillis fugientibus. In Auſtria, Neuſtria, Æmilia, Tuſcia, & per omnia maris litora perquirantur*. Item: *Qui ex partibus Beneventi, Spoleti, Romaniæ, & Pentapolis confugium faciunt, ad propria loca reſtituantur*. (22) Dum autem is in Italia fuit, Ravennæ plerunque egit, aut vetere Urbis amplitudine, aut certè navalis rei adminiſtrandæ opportunitate inductus. Se-
782 quenti anno Joannes poſt Mauricii patris obitum ſolus Ducatum Metamauci obtinuit.
783 & poſt annum Mauricium filium conſenſu populi ſibi collegam cooptavit. (23) Quiete per novum creatum Regem Italiæ parta, (24) poſtero anno principium quoque fa- 784
ctum eſt concordiæ inter Eccleſiam Conſtantinopolitanam, Romanamque conciliandæ, quæ multos jam ante annos propter cultum Sacrarum Imaginum capitali inter ſe odio cœperant diſſidere. Paulus Patriarcha Conſtantinopolitanus repente morbo oppreſſus ultro ſedem reliquit, atque attonſus in Monaſterium ſe S. Flori conjecit. Hoc cognito Irene cum Conſtantino filio ad eum triſtis acceſſit, & cauſſam hujus facti quæſivit. Cui ille ſuſpirans: Utinam, inquit, nunquam in Sacerdotii ſede ſediſſem, Eccleſia Dei tyrannide oppreſſa, & à reliquis ſedibus Catholicis ſegregata, ac diris, deteſtationibuſque devota: rogantique iterum, ut ſenſum animi ſui diſertius aperiret: Niſi Concilium generale advocetur, inquit, atque Sanctarum cultus Imaginum revocetur, ſpes nulla ſalutis relinquitur. Tum illa: Atqui, inquit, cur tu Patriarcha deſignatus Imaginum deſpicientiæ ſubſcripſiſti? Et hoc eſt ipſum, reſpondit, quo valde diſcrucior, precorque Deum, ne debitas à me repetat pœnas, quòd hucuſque tacitus tulerim, & veſtri timore veritatem non patefecerim: atque his dictis, haud inde multò poſt migravit è vita. Irene autem Senatu, ac populo convocato, de novo creando Antiſtite retulit, ac Taraſium à ſecretis nominavit, virum probitatis, ac prudentiæ ſingularis. (25) Verùm is inexpiabile diſſidium duarum Eccleſiarum cauſſatus, nunquam ſe honorem illum accepturum affirmavit, niſi Concilium ad eas reconciliandas indiceretur. Quod cum Auguſta, & populus promiſiſſent, Taraſius Sacerdotium accepit, atque VIII. Ka- 785
len. Januarii conſecratus, &, ſynodica de more, & fidei ſuæ confeſſione Romam miſſa, ab Hadriano Pontifice eſt approbatus. Scripſit etiam Irene ad Pontificem, rogans, ut legatos ad generale Concilium mitteret, quod ipſa concordiæ cauſſa Conſtantinopoli habere deſideraret. (26) Quibus literis lectis Hadrianus exhilaratus extemplò legatos

(21) De Giſlæ Baptiſmo, à Thoma Archiepiſcopo ſolemniter collato, meminere Annales Francorum, & vita Caroli Magni apud Ducheſnium, nec non Eginardus, Regino, aliique antiqui Scriptores, in quorum tamen monumentis ne verbum quidem occurrit Coronæ Italicæ à *Pipino* Modoetiæ ſuſceptæ. An hoc credi facile debeat, in tanto veterum Scriptorum ſilentio, in nùs celebria narrantium, Eruditi judicabunt.

(22) Leguntur hæc in Capitularibus Regum Francorum à Baluzio editis Tom I. pag. 511. Leges tamen à *Pipino* Rege ſtatutas ad annum 793. refert idem Baluzius. Eaſdem accuratis commentariis illuſtravit una cum cæteris Langobardicis Cl. Muratorius, parte II Tomi I. *Rerum Italicarum*, pag. 118.

(23) Seriùs acta hæc eſſe refert Dandulus lib. 7. cap. 13 inquiens. *Joannes Dux, ſolus Ducatum tenuit anno Domini DCCLXXXVII. Hic poſt obitum Genitoris ſolus in Methamauco ſceptrum tenuit, qui verbo & opere Patri diſſimiles, commoda patriæ non bene tractavit, pernicioſumque ſuſcepit exitum*. De filio autem ejuſdem *Mauritio* inferiùs ad annum 792. ſcribit: *Per idem tempus, Joanne Duce Veneticorum annuente, Mauritius natus ejus, conſors, & poſtea ſucceſſor Ducatus, laudatus eſt*.

(24) Hoc anno Carolus Magnus in Germania degens, Leges pro Italia tulit *De Xenodochiis; Eccleſiis Baptiſmalibus; Advocatis Sacerdotum; Diverſis generibus hominum, qui in Italia commanent* &c., eaſque in hac Provincia promulgandas *Angilberto*, *Primicerio Palatii Pipini Regis* commiſit. Edidit hoc *Capitulare* Baluzius Tom. I. pag. 257., ſed illud malè anno 793. affixit. Siquidem conditas fuiſſe à Carolo has Leges, *poſt Hildegardis Reginæ obitum*, in earumdem fronte ipſemet adnotavit; certum autem eſt, *Hildegardem* Caroli uxorem obiiſſe hoc anno, in Vigilia Dominicæ Aſcenſionis, ut conſtat ex Caroli Magni Diplomate, *in Villa Theodonis* expedito, pro Mettenſi Sancti Arnulphi Cœnobio, quod genuinum & optimæ notæ à ſe inſpectum teſtatur Mabillonius *de Re Diplomat*. lib. 2 cap. 26 num 4. Eaſdem has Leges inſeruit Pipinus ſuo *Capitulari* edito anno 793. poſt pacatam ſeditionem Italicam, ut ex Baluzio ſuperiùs jam monui. Sigonius novit has Leges, ſed earum nec Auctores, nec tempora accuratè diſtinxit.

(25) Sanctorum albo adſcriptus eſt *Taraſius*, ejuſque vitam, ab Ignatio Epiſcopo coævo deſcriptam edidit Bollandus ad diem XXV. Februarii. Hanc Hiſtoriam hauſit Sigonius à Theophane, qui eam ad præſentem annum luculenter exarat.

(26) Has Literas recitat Baronius ad hunc annum. *Conſtantinus* autem Imp., & *Irene* Auguſta petebant, ut Hadrianus ipſe Summus Pontifex Conſtantinopolim proficiſceretur, quòd ſi venire non poſſet, mitteret Legatos.

tos destinavit Petrum Vicedominum Ecclesiæ, & Petrum Abbatem S. Sabæ, viros pietate, atque eruditione insignes. Evocati etiam Patriarchæ Antiochenus, & Alexandrinus, cum ipsi venire non possent, lega-
785 tos miserunt. Itaque proximo anno, cum Episcopi omnes jussu Imperatorum acciti advenissent, simul cum Pontificis, & Patriarcharum legatis in Basilica Apostolorum VI. Idus Augusti, (27) nona Indictione, consederunt, ac Sanctorum Patrum scripta relegere, eaque invicem objicere veritatis eruendæ caussa in conspectu Imperatorum cœperunt: verùm armatis hominibus nuper à Constantino avo corruptis fœdo cum tumultu in templum se inferentibus, & cædem Catholicis, ni quiescerent, intentantibus, nihil profecerunt. Interim reflorescentibus Pipini prudentia, atque justitia Italiæ rebus, novum bellum intervenit, quod optatum Italicorum otium interrupit. Aragisus quippe Dux Beneventanus superbia elatus defecit. Superbiæ ejus illud certo sit argumento, quòd ultro novo titulo se pro Duce Principem appellari, & ab Episcopis suis tamquam Regem inungi, & corona ornari jusserat, atque in suis diplomatibus: *Ex nostro sacratissimo Palatio*, subscribere instituerat. (28) Hic igitur nimia prolatandæ ditionis cupiditate incensus, Pipino Rege parvifacto, infestum in finitimam Pontificis provinciam exercitum duxit, neque amens aut miserabilem Desiderii soceri casum exhorruit, aut latè patentem Caroli potentiam formidavit. Hujus rei certior per Hadrianum Carolus factus, domesticis bellis opportunè perfunctus; Ecclesiæ tuendæ caussa properè in Italiam sibi trajiciendum esse constituit. Itaque numero peditum, equitumque idoneo comparato, ineunte hieme, Alpes tanta celeritate su-
787 peravit, ut solemnia Natalicia Florentiæ in Etruria celebrarit. Hæc Urbs à Totila Gotthorum Rege quondam eversa hoc tempore Caroli jussu dicitur esse refecta. (29) Romam inde cum venisset, consilium rei gerendæ cum Hadriano communicavit. Aragisus tum demum, quàm parum suarum virium ea foret contentio, sentiens, filium Romualdum, qui pacem peteret, & peramplis eum muneribus deliniret, Romam misit, & se satisfacturum Pontifici illius arbitratu promisit. Ejusmodi postulatum Carolus ex Hadriani auctoritate repudiavit, &, Romualdo apud se retento exercitum in agrum Capuanum adduxit, atque direptis, incensisque omnibus, Urbem ad deditionem coëgit. Ea re cognita, Aragisus imminentem Benevento procellam timens, Urbem reliquit, & Salernum maritimum oppidum adiit, veritus, ne, si se Beneventi mœnibus inclusisset, in obsidione copiam fugæ, cum cuperet, non haberet. Et quidem recens Desiderii exitus cautos omnes reddere poterat ad vitandos ancipites ejusmodi obsidionum eventus, atque inde ad extrema delapsus, secundam legationem misit, qua se spopondit obsidem alterum etiam filium Grimoaldum daturum, quæque ab eo imperarentur, obedienter exequuturum. Hæc à Carolo est accepta conditio. Romualdo filio majore dimisso, Grimoaldum retinuit, & solemne sacramentum ab ipso, & populo Beneventano exegit. Recordatus inde Cassinas Monasterium in iis locis esse, clara jampridem sanctitatis, & religionis fama nobilitatum, illud invisit, ac præclaris Sancto Benedicto donis oblatis, veteres rogatu Monachorum possessiones novo privilegio confirmavit. (30) Demum Urbe repetita, Pascha cum Pontifice obivit, ac votis ad Apostolorum Templa solutis, & Pontificia expiatione accepta, se recepit in Lombardiam. (31) VI. Idus Junias Regii cum esset, Apollinaris Episcopus eum adiit, rogans, ut, quoniam incensâ Basilicâ omnes veterum privilegiorum tabulæ conflagrassent, quæ suæ Longobardi Reges Ecclesiæ indulsissent, ipse præsentes, futurasque possessiones, familias, Clerumque Ecclesiæ in fidem suam reciperet, & pro gente Francorum nuper in Italiam introducta antiquos Ecclesiæ suæ terminos conservaret, atque utrumque uno, eodemque Diplomate comprehenderet. Extat Diploma apud Regienses anno regni Caroli tertiodecimo, Pipini septimo, datum. Inde VI. Kalendas Octobris Veronæ cum ageret, rogatu Geminiani Episcopi Ecclesiæ Mutinensi confirmavit prædia à Regibus, & Reginis ante concessa, simulque cavit, *ne quis judex ab Episcopo aut fodrum exigeret, aut mansiones, aut paratas, aut fidejussores acciperet, aut homines ejus ulla ratione vexaret, atque ei Plebem Gandaceti, aliaque bona donavit*. Inde trajecit in Franciam. Dum hæc à Carolo in Italia aguntur, Irene Augusta in Græcia, cura Concilii habendi haudquaquam omissa, mense Majo Concilium Nicæam, Bithyniæ Urbem, indixit, ubi primo quoque Concilio celebrato fuerat hæresis Arriana labefactata, atque eò omnes Episcopos, legatosque coëgit. Ibi septimum, quod dicitur, generale Concilium Octobri mense undecima Indictione peractum est, (32) trecentis quinquaginta Episcopis præsentibus, & legatis Pontificis præsidentibus, atque ex omnium auctoritate antiquus Sanctis Imaginibus, & Cruci honos est redditus, & Pa-

(27) Die *decimo septimo mensis Augusti* cœptam esse hanc Synodum tradit Theophanes, quem Auctorem habet in hisce describendis rebus Sigonius.

(28) Ex Leone Ostiensi lib. 1. cap. 9. hæc narrat Sigonius.

(29) Popularem hanc traditionem, posterioribus seculis enatam, ad fabulas amandandam contendit Vincentius Borghinus plena dissertatione, inserta secundo suo volumini, in qua expendit, an Urbs Florentina diruta fuerit ab Attila, seu Totila, & à Carolo M. refecta, idemque docet Auctor Libertatis Florentinæ lib. 1. cap. III. num. 153., eruditè eandem evertens.

(30) Enucleatius ista describit Mabillonius in Annal. Benedict. ad hunc annum, asserens *Theodemarum* Abbatem tunc Casino præfuisse. A Leone Ostiensi lib. 1. cap. 12. hæc Sigonius desumpsit.

(31) Romà discedens *Carolus* Papiam contendit, ibique collectis Langobardis Proceribus, illos, qui eidem rebelles fuerant, exules in Franciam relegavit, ut Annales Nazariani ad hunc annum testantur.

(32) Id Theophanes adnotat; sed in Actionibus legitur, inceptum esse hoc Concilium die XXIV. mensis Septembris. Vide Labbeum Tomo VII. Conciliorum, & Christianum Lupum, qui Canones in hac Synodo generali editos, scholiis, & adnotationibus illustravit.

Patriarchæ, ceterique, qui fecus fenferant, condemnati. Concilio perfecto, Epifcopi omnes Novembri menfe Conftantinopolim adierunt, & præfentibus Imperatoribus acta Concilii recitarunt. Quæ cum Imperatores propria fubfcriptione firmaffent, eos dimiferunt. Ita rurfus pax Italiæ, atque Ecclefiæ reftituta. Carolus domum reverfus, conventu Vormaciæ habito, proceres, quæ à fe in Italia gefta effent, edocuit; cumque adjeciffet, fe Romæ à legatis Taffilonis Ducis Bajoariæ de pace effe tentatum, ex eorum auctoritate, nunquid Taffilo promiffa præftare vellet, experiri, & Bajoariam tribus exercitibus aggredi ftatuit. Itaque, cum Pipinum Italicas copias in Tridentinam vallem adducere imperaffet, Orientales verò Francos, & Saxones ad Danubium perveniffe audiffet, ipfe cum tertio exercitu ad Lethum flumen, quod Alemannos à Bajoariis dividit, apud Auguftam confedit. Tum Taffilo circumventum fe videns fupplex ad Carolum venit, ac fuperiorum erratorum veniam imploravit. Quo facto Carolus ad lenitatem inclinans, Theodone filio ejus, ac duodecim aliis obfidibus acceptis, & populo facramento adacto, pacem dedit, (33) & in Franciam regreffus apud Moguntiam in villa Ingilenehim hie-
788 mavit. Secundum Pafcha in conventu Taffilo accufatus eft, quòd, poftquam filium obfidem tradidiffet, Luitberga uxore, quæ Defiderii Longobardorum Regis fuerat filia, inftigante, Hunnos adverfus Francos folicitaffet. Quod cum inficiari non poffet, damnatus Majeftatis unà cum Theodone filio tonfus, in Monafterium eft conjectus. Hunni verò, cum, ficut promiferant, duobus exercitibus, uno Forumjulium, altero Bajoariam invafiffent, utrobique fufi, fugatique re irrita receffetunt. Idem hic annus ut novas cum Græcis fimultates, fic nova bellorum incendia concitavit. Carolus, cum, fe filiam nuptui daturum Conftantino Imperatori, adhuc juveni, oftendiffet, tamen mutato confilio denegavit. (34) Ea re Conftantinus ira vehementer incenfus. Itaque Caroli ulcifcendi avidus bellum inferre Italiæ ftatuit, atque Adalgifum quondam Italiæ Regem, qui apud fe erat, legatis Joanne Sacellario, & Theodoro Prætore Siciliæ datis, validum eò traducere exercitum juffit; ratus ad Regis antiqui præfentiam Italiam repente ad arma effe confurrecturam. Præerat Beneventanis Grimoaldus paulò ante poft patris obitum Regis beneficio Principatum adeptus. (35) Is, quòd periculo propior effet, hujus, quæ parabatur, expeditionis admonitus, extemplò Pipinum Regem edocuit, ac regiam gratiam Adalgifi neceffitudini, (nam ex forore erat genitus) antepofuit. Pipinus, nuncio haudquaquam contempto, Hildebrandum Ducem Spoletanum in armis effe præcepit, & Vinigifum legatum eò cum pedeftribus, equeftribufque copiis deftinavit, ac Grimoaldum bonum animum habere, atque impetum hoftium fortiter excipere, fi fe invaderent, juffit. Interim Adalgifus Græcorum, quas adducebat, copias in Calabria expofuit eo animo, ut eas in Ducatum Beneventi proximum introduceret, atque, eo occupato, ipfam deinceps Pontificiam ditionem opprimeret. Quo nuncio accepto, Vinigifus, Hildebrandus, & Grimoaldus, junctis, quos quifque confecerat, exercitibus, raptim occurrerunt, atque eum, ne longius inferretur, fummo committendo prœlio coërcendum omni ope duxerunt. Pugnatum eft in Calabria magno, fi quando unquam ante aliàs, armorum, atque animorum ardore, cum & Longobardi fidem, & Græci virtutem probare Regibus fuis ftuderent. Æquata per aliquot horas pugna, demum Græcorum acies inclinavit. Fufus, fugatufque exercitus: multi occifi, plurefque in prœlio capti funt; fpoliorum quoque præda ingens parta. Inter cetera Adelgifus ipfe in poteftatem conceffit, atque in tormentis habitus expiravit. Carolus in Bajoariam profectus, in provinciæ formulam eam redegit, ac Franciæ regno fubjecit. Inde Aquas hibernatum fe retulit. Poftero anno Kal. Apri- 789
lis legem Aquis tulit de jure à Comitibus, & Vaffis dicundo, quæ extat. (36) Irene Imperium Conftantino filio eripere conata, ipfa

(33) Appendix ad Chronicon Nibelungi diem adnotat, quo folemnis hæc *Taffilonis* Ducis deditio contigit, his verbis: *V. Nonas Octobris Dafilo Dux ad Regem venit, & ei reddidit regnum Bagoariorum, & femetipfe Carolo Rege in manu tradidit, & regnum Bagoariorum*. Reliqua, quæ de *Taffilone* narrat Sigonius, defumpta funt ex Chronico Reginonis.

(34) Diverfa referunt Zonaras, & Theophanes; fiquidem uterque tradit, *Irenem* Matrem *Conftantini*, ex Imperii cupiditate ac metu, ne Filii opes Francorum neceffitudine augerentur, refciffe has nuptias, & puellam ex Armeniacis, nomine *Mariam*, Amnia oriundam, filio fuo Conjugem junxiffe, quamvis id *Conftantinus* ægerrimè ferret, nec propter amorem conceptum erga Francorum Regis *Caroli* filiam, quam fibi defponfaverat, confenfum præbere vellet. Nuptiæ tamen cum *Maria* memorata, menfe Novembri, Indictione XII. celebratæ funt. Belli Italici cum Græcis, quod proximè defcribit Sigonius, cauffa fuit *Irene*, non *Conftantinus*, ut apertè narrat Theophanes, hiftoriam hanc omnem defcribens, & *Adalgifum*, quem ipfe *Theodotum* appellat, occifum affirmans, Francis Scriptoribus de hac re omnino filentibus.

(35) *Arichem*, feu *Aragifum Grimoaldi* patrem, vivere defiiffe anno 787. docet ejufdem Epitaphium, à Paulo Diacono confcriptum, & a Baronio relatum. In Tumulis Principum Langobardorum Peregrinii adnotatur *Arichis* imperaffe annis XXX. Hunc tamen numerum Baronius non legit, nec credi poteft, fi genuinæ funt Chartæ *Liutprandi*, qui eum præceffit, infertæ Chronico S. Sophiæ apud Ughellum; plures enim earum datæ funt *per Indictionem tertiam decimam*, quæ annum 760 defignat. Non ergo per XXX. annos effe potuit Dux Beneventi. Sigonius id minimè credidit, qui eum creatum anno 762. tradit. Sed de his jam fatis differui ad annum 762.

(36) Edidere has Leges Sirmundus, & Balutius Tom. I. Capitularium Reg. Franc. Eas autem promulgatas a Carolo fuiffe *triduo poft Pafcha*, quod hoc anno in diem XIX Aprilis incidit, Cl. Eckhartus tedatur Tom. I. Ret. Franc. pag. 712. Attamen falli eundem arbitror; fiquidem in fubfcriptione huic Edicto adjecta, atque ab ipfo relata, legitur: *Data eft hæc Charta, die X Kalendis Aprilis*. Menfe igitur Martio Capitulare hoc condidit Carolus. Fortaffis exemplar, quod vidit Sigonius, caruit hac nota *X*; adeòque Leges has latas *Calendis Aprilis* narravit.

ipsa Imperio favore popularium io Constan-
tinum inclinante dejecta est. (37) Is anno,
qui insequutus est, septingentesimo nonage-
790 simo Bulgaros hostes ex Mœsia, quam in-
vaserant, exturbare ingressus, iogentem
cladem accepit. Carolus Vormaciæ legatos
Hunnorum, qui Pannoniam tenebant, au-
divit. Petebant Hunni, ut termini inter
Pannoniam, & Bajoariam ponerentur, pau
lò ante regno Francorum adjunctam; ubi
verò quod petebant, impetrare non potue-
runt, impetum in Bajoariæ fines fecerunt.
791 Quo cognito, Carolus, postero anno, exerci-
tum adversus eos adduxit, ac præsidiis Hun-
norum dejectis, castellisque expugnatis, &
vastata magna ex parte Pannonia, in Ba-
joariam incolumis se recepit. (38) Tiberis
Indictione XV., mense Decembri, anno
Pontificatus Hadriani vicesimo, assiduis in-
flatus imbribus in Urbem per Flaminiam
portam irrupit; ac fœda occurrentium ædi-
ficiorum strage edita, triduo per Urbem non
aliter, ac per proprium alveum ad inaudi-
tam elatus altitudinem fluxit, multosque
inopia cibariorum oppressos ad mortem
adegisset, nisi singularis Hadriani cura ma
turè tanto periculo, lintribus ad suppedi-
tandum cibum paratis, subvenisset. Ædifi-
ciis, & arboribus vastitas ubique magna,
792 æstu recedente, illata. (39) Proximo, Fe-
lix Orgellorum in Pirenæo monte Episco-
pus, natione Hispanus, ab Eliphando To-
leti Episcopo per literas consultus, utrùm
Christus adoptivus, an naturalis Dei Filius
esset credendus, contra veterem Ecclesiæ
doctrinam adoptivum esse non solùm asse-
ruit, sed etiam scripto ad eum volumine
tueri non dubitavit. Cujus rei caussa ad Ca-
rolum in Bajoaria versantem adductus, at-
que ex auctoritate Episcoporum, quos Ca-
A rolus ad id ipsum accivit, damnatus, Ro-
mam est missus. Ibi in conspectum Hadria-
ni productus in Basilica S. Petri errore suo
se abdicavit. Extat hac de re Paulini Pa-
triarchæ Aquilejensis, qui & ipse ei consi-
lio interfuit, libellus eleganter conscriptus.
(40) Eadem æstate Pipinus Caroli filius ex
concubina susceptus adversus Carolum pa-
trem cum quibusdam Francis conjurationem
inivit, qui se impotentiam Reginæ Fastra-
dæ ferre non posse asserebant; quæ conju-
ratio cum per Fardulfum Longobardum
detecta esset, ipse ob id meritum Monaste-
rio S. Dionysii donatus est. (41) Eodem
anno gravis alius in Ducatu Beneventano
B tumultus exortus: Auctorem ejus, quia
non traditur alius, ipsum Principem Gri-
moaldum fuisse crediderim, regium patris
exemplo obsequium detrectantem. Hujus
defectionis Carolus certior factus literas ad
Pipinum misit, ut Italicum ad eam vindi-
candam exercitum compararet; nam se
mox Ludovicum fratrem cum Francico quo-
que robore summissurum, eodemque tem-
pore Ludovicum in Aquitaniam remissum,
quid facere vellet, edocuit. Ludovicus Fran-
çis assumptis, per asperos Cinisii montis
tramites cum in Italiam descendisset, ma-
gnis itineribus ad fratrem Ravennam con-
tendit, atque ibi Domini Natalitia celebra- 793
C vit. Inde junctis copiis ambo io Beneven-
tanam regionem processerunt, ac cuncta
obvia populati castrum unum ceperuot, &
transacta hyeme, domum redierunt. (42)
Liber autem suspicari, Grimoaldum, (quod
in Francorum historiis reticetur) metu per-
territum ad officium redusse. Neque enim
ambos Reges exercitus ex hostili agro tam
citò reducturos fuisse, est verisimile; verùm
& hoc, ut multa horum temporum alia,
silen-

(37) Hoc anno *Irene* contra filium, ejusque domesticos conspiravit, sed anno tantùm sequente 790, Imperio dejecta fuit, militibus Armeniæ, ultimumque Provinciarum, *Constantinum* Imperatorem acclamantibus, ut ea Theophane Baronius ad illum annum enarrat, scribens, tunc cœpisse numerari annum primum *Constantini*, quo solus imperavit.

(38) Expeditionem hanc *Caroli* in Hunnos ac relatam de ipsis victoriam fusè describit Eginardus in Annalibus. Sigonius omittit narrare Insignem cladem iisdem Hunnis hoc anno inflictam a Pipino Italiæ Rege; neque enim illius ævo vulgata erat Epistola Caroli M. ad Fastradam *dilectam & amabilem conjugem*, quam Sirmondus edidit Tom. II. Concil. Galliæ. In ea verò *Carolus* scribit, se Legatum a *Pipino* accepisse, atque ab eo intellexisse, Italicas copias *X Kalendas Septembres* Avariam intrasse, tantaque felicitate in Hunnos irrupisse, ut *multitudinem de ipsis Avaris interfecerint in tantum, ut dicunt, quod in multis diebus major strages de ipsis Avaris facta non fuit*; additque, *& expoliaverunt ipsum vallum, & sederunt ibidem ipsa nocte, vel in crastina usque hora diei tertia. Et acceptis spoliis reversi sunt in pace, & centum quinquaginta de ipsis Avaris vivos comprehenderunt*. Postmodum commendans Episcopos, & Duces, qui *Pipino* in hoc bello adstiterant, subdit, celebratam a se *Litaniam tribus diebus, idest Nonis Septembris, quod fuit Lunis die incipientes & Martis & Mercoris, Dei misericordiam deprecantes*. Dies autem *Lunæ* cum *Nonis Septembribus* hoc anno concurrebat.

(39) Narrat hæc Anastasius in vita Hadriani.

(40) Usque ab anno 783. Eliphandus Toletanus Episcopus *Felicem* Urgellæ Episcopum hac de re consuluerat, ut Pagius refert ad illum annum. Scripsit tunc Hadrianus Pontifex ad Hispanos Episcopos Epistolam, quæ est XCVII. Codicis Carolini. Hoc autem anno *Felix* Urgelitanus bis damnatus est, primò apud *Reginum*, ubi Carolus residebat; dein *Romæ* in Basilica B. Petri, ut Eginardus in Annalibus narrat. Cæterùm Paulinus tres libros contra *Felicem* scripsit anno 798. Alcuinus verò ejusdem hæreticam opinionem, cùm ad vomitum redisset, septem aliis libris confutavit. Tandem *Felix* anno 799. in Synodo Romæ coacta resipuit, & fidei confessionem emisit. Legitur hoc Concilium Romanum Tom. VII. Concil. Labbei.

(41) Rebellandi occasio *Pipino* non tantùm fuit odium Novercæ, sed quòd, distributis inter Carolum, Pipinum, & Ludovicum fratres suos Regnis paternis, ipse in partitionem honoris nondum vocatus fuisset. Detecta conjuratione, Franci *Pipino* adhærentes, alii morte, alii exilio & cæcitate mulctati pœnas dedere. *Pipinus* vitâ a patre Carolo donatus, in Monachum detonsus fuit, & in Prumiensi Cœnobio religiosè vixit usque ad annum 811. quo obiit, ut Mabillonius in Annalibus tradit Tom. II. fol. 303.

(42) Narrat hæc Auctor vitæ Ludovici Pii. Annales verò Moissiacenses ad hunc annum tradunt, suscepta in Beneventanum agrum expeditione a *Pipino*, & *Ludovico*, famem adeò validam, super populum ac supra exercitum iovaluisse, ut *aliquanti nec ipsa Quadragesima se ab esu carnium abstinere potuerint*. An hoc in caussa fuerit, ut ambo Reges inde recederent, an *Grimoaldi* submissio, ut suspicatur Sigonius, incertum adhuc manet, nullo, ex tot Annalibus in lucem eductis, rem hanc detegente.

silentio Annalium maneat incompertum.
794 Postero anno Carolus Pascha Francfordiæ celebravit, ac frequens eò Concilium Episcoporum è Francia, Germania, atque Italia advocavit, cui Theophilus, (43) & Stephanus, Episcopi, legati missi à Pontifice præsederunt. Ex eorum auctoritate Feliciana hæresis, quæ cum Arriana faciebat, damnata. Erat locus inter Mosam, & Rhenum situs, quæ Aquæ Grani dicebantur. Ejus amœnitate Carolus jampridem mirificè
795 captus ibi proximo anno Basilicam magnifici operis, & singularis pulchritudinis Sanctæ Dei Genitrici construxit, ad quam ornandam columnæ quoque, & marmora Roma, Ravennaque devecta. (44) VII. inde
796 Kalendas Januarias die festo Sancti Stephani Hadrianus Pontifex moritur, eximiæ sanctitatis fama relicta; eodemque die Leo, Presbyter Cardinalis, in ejus locum sufficitur, à Proceribus, Clero, Optimatibus, cunctoque Populo avidè expetitus, & Leo Tertius appellatur. (45) Is postridie consecratus extemplò per legatos certiorem Carolum de sua renunciatione fecit, & claves Confessionis S. Petri, & vexillum Urbis, aliaque perhonorifica munera misit. Addit etiam Annonius, (46) rogasse, ut aliquem ex Optimatibus suis Romam mitteret, qui Populum Romanum *in fide, & subjectione*, sic enim inquit, per sacramenta firmaret. Eodem anno Paulinus Patriarcha Aquilejensis, renovato more, qui intermissus per assidua bella fuerat, conventum suorum Episcoporum Forumjulium advocavit, & variis decretis, quæ adhuc extant, factis, labentem religionis disciplinam sustinuit. (47) Prioribus annis Carolus Forumjulium ex provincia rursus ad formulam Ducatus redegerat, ac remotis Comitibus, Henricum Ducem constituerat: credo, ut Hunnos, qui adhuc in armis erant, aut reprimeret insultantes, aut quiescentes fatigaret. Hic igitur, cum Pipini Regis jussu bellum Pannoniæ intulisset, hoc anno exercitu repente in eam regionem inducto Ittingum, eorum Ducem cum aliis Ducibus imparatum oppressit, atque eis occisis Rhingum eorum Regiam expilavit: (48) ac thesaurum longo annorum intervallo coactum Aquas ad Carolum misit. Carolus eo nuncio exhilaratus maximam thesauri partem per Angilbertum Abbatem, quem ad Pontificem destinaverat, Romam misit ad sancta Apostolorum limina offerendam; & cum exercitu in Saxoniam transiit. Hunni, Ducibus amissis, Regem crearunt, seque ad bellum sive fortiter patiendum, sive impigrè inferendum illius auspiciis compararunt. Quod posteaquam Pipinus audivit, nuncio ad Patrem in Saxoniam misso, cum lecto militum robore in fines eorum irrupit, & hostibus trans Tibiscum amnem fugatis, eorum Regiam occupavit, prædaque ingenti potitus, ad Patrem hiberna Aquis agentem se contulit, ac Regni spolia, quæ secum
detulerat, obtulit; nec nisi postero anno 797
Italiam repetivit. Eo anno Irene Augusta Constantini filii insolentia percita ipsi manus injici, atque effodi oculos jussit; &, cum ille simul vulneris dolore, simul animi mœrore contabuisset, soli sibi Imperium vindi-
cavit. Sequenti, Thomæ Mediolanensi Ar- 798
chiepiscopo mortuo Petrus est subrogatus. (49) Irene Legatos ad Carolum Aquas misit, ad Sisimum Tarasii Patriarchæ fratrem, qui

ptiore

(43) *Theophilactum* vocant Eginardus in Annalibus, & Acta hujus Concilii Francofordiensis, edita a Labbeo Tom VII Concil.

(44) Eginardus hæc narrat in vita Caroli Magni *Carolus* marmora, & musiva Palatii Ravennæ usque ab anno 787. ab *Hadriano* Summo Pontifice impetraverat, ut constat ex Epistola LXVII. Codicis Carolini. *Mirabili opere* constructam fuisse hanc Basilicam testatur idem Eginardus in vita Caroli Magni; eandem tamen cœptam ædificari sequente anno 796. referunt Annales Moissiacenses.

(45) Die ipso Nativitatis Domini obiit *Hadrianus* anno 795. Annalistæ autem, qui *Hadriani* mortem ad annum 796. referunt, annum à die Nativitatis Domini auspicantur, ut notum est. *Leo III.* postridie ad mortem *Hadriani*, Summus Pontifex renunciatus fuit; id enim ex Anastasio colligitur, qui tradit, *Leonem* die Festo S. Stephani electum, ac in Natali S. Joannis consecratum. Sigonium, Baronium, aliosque adduxit, ut crederent, nec unum diem vacasse Apostolicam Sedem, illa opinio, quòd *Hadrianus* VII Cal Jenoarii vita excessisset, cùm dies mortis fuerit VIII. Kalendas Januarii, ut Annalista tum Lambecianus, tum Moissiacensis testantur. Anastasius clarè id exprimit, inquiens: *Sepultus est in Basilica B. Petri Apostoli VII. Kalendas Januarii.* Itaque primus dies mortis fuit, secundus sepulturæ. Vide Pagium ad annum 795.

(46) Aimoinus lib. 4 cap. 86.

(47) Labbeus Tomo VII., aliique Conciliorum Collectores, hanc Synodum Forojuliensem ad annum 791. referunt. Eandem hoc anno 796. celebratam fuisse tuetur Pagius ad annum 791. Annus enim Caroli XXIII componendus cum anno XV. Pipini, enunciato in ejusdem Synodi exordio, desumendus est, non a secunda Caroli Epocha post captum Papiæ Desiderium, sed à prima, quam ego inceptam fuisse paulo post illius in Italiam adventum ad annum 774. validâ conjecturâ, ac publicis tabulis comprobavi.

(48) Narrat hæc Regino ad hunc annum, qui malè intellexit hanc vocem *Hringe*, & ex ea *Iringum* Avarorum Principem fecit, cùm ea nihil aliud germanicâ linguâ significet, quam *locum rotundum, & orbiculatum*, ut Ducangius in Glossario explicat. Erat autem *Hringe*, seu *Ringus*, munimentum validissimum Hunnorum, in quod thesauros suos intulerant. Eginardus in Annalibus id clarè testatur, inquiens: *Missus est* (a Carolo ad Leonem) *Engelbertus Abbas Monasterii S. Richarii; per quem etiam tunc ad S. Petrum magnam partem thesauri, quem Ericus Dux Forojuliensis, spoliata Hunnorum Regia, quæ Ringus vocabatur, eodem anno de Pannonia Regi detulerat, misit.* Sigonius, qui partim è Reginone, partim ab Eginardo hanc historiam desumpsit, utrumque copulavit, & *Iringum* Ducem Hunnorum, & *Ringum* eorundem Regiam. Hujus *Ringi* exactam descriptionem inseruit Notkerus Balbulus libro 2. cap. 2. Vitæ Caroli Magni.

(49) Palmarem hunc Sigonii errorem jam emendavit Puricellus in monumentis Basilicæ Ambrosianæ num. 54., ubi ex Charta donationis in Archivo illo Monastico asservata, evincit, *Petrum* Thomæ Archiepiscopo jam successisse anno 784., referens subinde ejusdem Petri Diploma, quo donationem illam Archiepiscopali auctoritate confirmat anno 790. Inter Acta Francofordiensis Concilii, anno 794. celebrati, apud Labbeum Tom. VII. Concil. extat libellus Episcoporum Italiæ contra Felicem, & Elipandum, in quo hæc leguntur: *Ego Paulinus Aquilegiensis sedis, Hesperiis oris accinctæ, cui Deo Auctore deservio, nomine non merito Præsul, unà cum reverentiis, & omni honore digno Petro sedis Mediolanensis Archiepiscopo, cum*

priore bello captus in prœlio fuerat, repetendum. (50) Interim pacatâ, exactis Longobardis, Italiâ, Romani luxuria diffluentes præsenti statu non contenti antiquam adversus Pontificem libertatem reperere cupiverunt. Itaque, ut primùm data facultas est, tantum Romæ tumultus fecerunt, ut novandis in toto Occidente rebus occasionem præbuerint. Hi fuere Hadriani necessarii, & Paschalis Primicerius, & Campulus Sacellarius, Principes Civitatis. Illos ira acuebat, quòd acta Hadriani nonnulla Leo rescindere moliretur, hos pudor, quòd proprias vitæ sordes acriter idem insisteret infectari. His igitur quasi facibus inflammati Leoni quædam crimina more accusatorio objecerunt, &, cum ea nemini probarent, iracundia elati capiti ejus insidias compararunt, ac certam diem scelerato exequendo
799 consilio destinarunt. Ea die, sequenti anno, ex vetere Ecclesiæ instituto Pontifex solemnem Cleri, populique cum supplicatione pompam erat ducturus ab æde S Laurentii, quæ Lucinæ dicitur, ad ædem S. Georgii Martyris, cujus natalicia agebantur, ut ibi & rem divinam faceret, & pias omnipotenti Deo pro salute populi Christiani preces offerret. Ea igitur ubi dies advenit, Paschalis, & Campulus, de quibus diximus, dispositis, quà ducenda pompa erat, insidiis, Pontificis è Patriarchio egredientis latera de more cinxerunt. Ubi verò ad ædem SS. Stephani, & Sylvestri est ventum, socii eorum, ut compositum fuerat, repentè ex insidiis eruperunt; atque impetu facto Leonem corripuerunt, & in terram abjectum, Paschali caput, Campulo pedes tenentibus, sacris vestibus exuerunt, atque oculos elidere, & linguam præcidere contenderunt. Tractum inde in proximam ædem, & ante Altare constitutum diris vulneribus affecere, ac mox sanguine madentem, ac semianimem in Monasterium S. Erasmi arctæ custodiæ tradidere. Ibi insigni Dei beneficio aspectus, & sermo, quibus eousque caruerat, restitutus est. Interim Albinus Cubicularius studio Pontificis inflammatus, amicis aliis advocatis, per noctem ad Monasterium venit, ac custodes frustratus Leonem inde extraxit, atque in Basilicam Vaticanam perduxit, obstupescentibus ad tantæ rei miraculum omnibus, ac summam Dei potentiam celebrantibus, quòd oculorum, & linguæ usum Vicario suo restituisset, & sauciatum, laceratumque sanasset. Conjurati, hac re cognita, iracundia exarsere, ac domum Albini adorti fœdè, hostiliterque direptam funditus evertêre. Divulgatâ per vicinas civitates hujus flagitii famâ, Vinigisus Dux Spoletanus, qui nuper Hildebrando fuerat substitutus, (51) propere cum exercitu Romam accurrit, ac Pontificem exceptum Spoletum incolumem deduxit; & protinus in Franciam ad Carolum unicum afflictæ Ecclesiæ ea tempestate præsidium misit, Episcopis, Abbatibus, & nobilibus viris, qui complures ad eum officii caussa confluxerant, prosequentibus. Venientem ad se, superatis jam Alpibus, Leonem ubi Carolus sensit, magno sibi excipiendum honore constituit, ne Pipino Patre in eo inferior officio videretur, qui Stephanum Pontificem complexus effusa in omnem honorem magnificentia fuerat. Habito igitur conventu ad Rhenum in loco, qui Lippia dicebatur, ibi in castris Leonis opperiri adventum cœpit. Primùm autem Hildimaldum Archiepiscopum, ac Sacerdotem suum, deinde Pipinum filium Regem, qui tum fortè apud se erat, cum honestissimo procerum comitatu obviam misit; postremò ipse quoque occurrit, & solemni ritu venerabundus excepit. Post oscula, amplexusque invicem datos Pontifex, *Gloria in excelsis Deo*, præcinuit, ac reliqua suscipiente Clero, solemne super astantem populum precationis carmen effudit; atque inde ad hospitium sibi paratum, Rege, regiaque familia deducente, divertit. Ibi postea liberam colloquii copiam nactus, acerbas in se Principum Romanorum injurias retulit, ac sibi, & Pontificiæ Sedi opem miserrimo utriusque tempore imploravit: *Neque verò dissimulare possum*, inquit, *quin Ecclesia sævioribus sæpe aliàs fluctibus agitata sit, sed illud contendo, Pontificem unnquam nec majus dedecus suscepisse, nec gravius periculum subiisse; neque enim externis armis, sed domesticis, nec palam, sed per insidias, neque in tenebris, sed universo inspectante Clero, & populo est circumventus. Hi verò fuere Romani Principes, qui Longobardico terrore amota, præcipiti animi impotentia evecti, nihil aliud agitant, quàm, ut excusso Ecclesiæ imperio, veterem quandam libertatem, quam ipsi sibi finxerunt in somno, recuperent. Hoc ut assequantur, ab ipso Pontifice, quem sibi dominum asciverant, variis criminibus fatigando cœperunt. Quod ubi non processit, eidem vitam adimere voluerunt; sacris certè vestibus in sacra pompa indutum, & sacra caterva cinctum non solùm hostili impressione aggressi sunt, sed etiam barbara immanitate sacrosanctum mulitarunt, ac fœda laceratione corporis affecerunt. Equidem diffiteri non possum, debuisse me his calamitatibus obrutum ad Imperatoris fidem, auxiliumque confugere, quem tutorem, ac patronum sibi Ecclesia jampridem habeat constitutum; verùm præterquam quod Imperatores jamdudum ita se adversus Ecclesiam gerunt, ut plus ab iis detrimenti metuendum, quàm auxilii expectandum esse videatur, nota etiam ejus, qui nunc rerum potitur, ut in muliebri spiritu, animoque, infirmitas ab hujusmodi me consilio capiendo deterruit. Gratias autem Deo ingentes ago, primùm, quòd nefariis me latronum è manibus præter opinionem omnium incolumem conservavit, deinde quod Imperatore Ecclesiæ patrocinium deserente, tu extitisti, qui ad ejus salutem, dignitatemque tuendam non solùm opes, ac virtutem incredibilem, sed studium etiam, ac fidem adhibes singularem. Hæc igitur ne me opinio fallat, te per omnia sacra, perque avitam, patriamque in protegenda Ecclesia*

Bisque collegis Fratribus &c. Constat igitur multò ante hunc annum & *Thomam* mortuum, & *Petrum*, eidem fuisse Archiepiscopum subrogatum.

(50) Ex Reginone, & Eginardo hæc narrat Sigonius.

(51) *Guinichus*, qui idem est ac *Vuinigisus*, successerat *Hildebrando* in Spoletano Ducatu usque ab anno 789. juxta Catalogum Farfensem, à Mabillonio primùm, dein à Muratorio editum inter Scriptores *Rerum Italicarum* Tom. 2. p. 2. Sigonius igitur, qui eum *nuper* substitutum scribit, amplioris temporis significatione est accipiendus.

elesia gloriam ore. Quibus rebus auditis, Carolus Magno se injurias ejus dolore respondit ferre; atque ot spei ipsum suæ in se positæ non pœniteret, Deo bene juvante, daturum operam esse. Interim eonjutati Pontificis absentia vires nacti, armata manu possessiones, & prædia Ecclesiæ adorti diripueruot, & conficta in Leonem crimina ad Carolum detulerunt. Transacta inde æstate, ex auctoritate Episcoporum, reliquorumque, qni Pontificem in Francia adierant, Sacerdotum, Leonem Romam remittendum, & rem judicio disceptandam constituit. Ita conventum ipsum, quid sui judicii esset, edocuit, ac bene sperare jussum in Italiam conspicuo Episcoporum, nobiliomque Francorum comitatu tributo dimisit. Leo cum magnis ab omnibus Civitatibus in itioere honotibus cultus, tum à Romana maximis est exceptus. Ad Urbem adventantem Clerus, Senatus, milites, populus, & scholæ Franeorum, Saxonum, & Longobardorum ingenti matronarum quoque admista turba ad pontam Milvium effusi pridie Natalicia S. Andreæ eum signis, & vexillis eaceperunt, & in Basilicam S. Petri cum canticis deduxerunt. Ibi re divina magna cæremonia facta, omnibus sacratum Domini Corpus est impertitum. Postridie Urbem ingressi, ipsum Laterani in sede reposuerunt. Post aliquot dies Legati Regis, qui prosequuti Pontificem fuerant, Episcopi, Comitesque Francotum in aula Pontificia consedere, & quæstinnem de conjuratis exercuere; eosque, cum inania, & vana afferre omnia judicassent, in Franciam vinctos misere. (52) Eodem anno Henricus Dux Forojuliensis post res multas adversus Hunnos prosperè gestas apud Tarsatieam, Liburniæ Urbem, insidiis exeeptus oppidanorum, oceisus est. Tarvisium alii falsò pro Tarsatica edidetunt. Carolus Saxoniæ rebus compositis, Aquas in hiberna concessit;
800 subsequente verò Augusto, anno octingentesimo, Moguntiam profectus Regnorum conventum habuit. Ibi, quoniam tribus gravissimis Italiæ euris agitabatur, defectione Grimoaldi, cæde Henriei, & violatione Leonis, quorum nnumquodque acertimè pro regia dignitate vindicandum existimabat, Italiam primo quoque tempore petendam decrevit, ac dimisso enventu, militibus, & proceribus diem ad proficiscendum indixit. Ea verò postquam dies accessit, procedente jam autumno, Alpes unà cum Pipino Rege trajecit, atque in Italiam digressus recto itinere io Liburniam properavit. Ibi nex Henriei, merito sumpto de Tarsatieensibus supplicio, vindieata. Cadolachus Dox Forojuliensibus datus. Ex Foro inde Julio Raveonam, ac diebus ibi septem in apparato Beneventani belli explicando consumptis, Anconem est ventum. Ex Ancona Pipinus cum exercitu adversus Grimoaldum profectus, ipse Romam per Ducatum Spoletanum contendit. (53) Adventanti ad Urbem Leo VII. Idus Octobris ad Nomentum usque duodecimo ab Urbe lapide cum Senatu occurrit, & cum eo epulatus, ac collocutus, illico Romam se retulit, & rationem excipiendi Regis edixit, quæ talis fuit. Postridie cruces, & sacræ reliquiæ cum vexillis Civitatis obviam missæ; & certis passim in locis peregrinotum, ac eivium chori, qui venientis laudes canerent, collocati; ipse Basilicæ Vaticanæ in gradibus cum insigni Cleri, atque Episcoporum eorona consedit; atque advenientem, & gradus ascendentem ritu jam instituto excepit; eunctisque lætè psallentibus, precationis caussa in templum, atque ad Confessionem deduxit. Inde ad sua ab uttoque hospitia est diversum. Post septem inde dies Carolus concionem populi advocavit, &, caussa adventus sui Romam exposita, cognoscendæ Leonis caussæ diem edixit. Eo die accito Episcopotum Franeorum, atque Italicorum consilio, accusatores, reusque adesse jussi, ipse unà cum eeteris ad judicandum assedit. Ibi, cum inimici Leonis criminibus inferendis accusationem peregissent, ac plerique apparatam Leonis defensionem erecto animo expectarent, neque res pro dignitate Apostolicæ Sedis agi videretur, consurrexere Episcopi, ac caussæ Pontificiæ cognitionem dixerunt, non Episcopis, sed ipsi convenire Pontifici: susciperet Leo partes suas, quique summum judicium in omnes haberet, idem de se, solo numine vel teste, vel vindice, judicaret. (54) Quibus Leo respondit, leges vereres de crimioibus purgandis extare, se ea defensione, quæ legibus esset constituta, usurum. Quibus annuentibus, alia die præsentibus omnibus ambonem ædis asceodit, ac contingens Evangelia (55) solemni jurejurando se innocentem esse pronuneiavit, his verbis: *Nota res est, fratres carissimi, malos adversus me homines surrexisse, meque, ac vitam meam gravissimis criminibus infamasse. Cujus rei cognoscendæ gratia clementissimus hic, ac serenissimus rex Carolus unà cum Sacerdotibus, ac Principibus suis ad hanc urbem se contulit. Quamobrem ego Leo Pontifex S. R. E. à nemine judicatus, neque coactus, sed mea voluntate impulsus purgo me, præsentibus vobis, coram Deo, & Angelis ejus, qui conscientiam novit, & Beato Petro Principe Apostolorum, in cujus conspectu consistimus, neque sceleratas res, quas mihi objiciunt, perpetrasse, neque perpetrari jussisse, Deum testant, in cujus judicium venturi sumus, & in cujus conspectu consistimus, & hoc facio, non legibus ullis obstrictus, neque hanc consuetudinem, aut decretum in sancta Ecclesia Successoribus meis, & Fratribus Coepiscopis imponere cupiens, sed ut certius iniquis vos suspicionibus liberem.* (56) Atque his verbis auditis, omnes eum

pro

(52) Refert hæc omnia Anastasius in vita Leonis III.

(53) Iter Caroli ad Romanam Urbem ex Regione, & Eginardo describit Sigonius.

(54) Hanc omnem historiam ab Anastasio in Vita Leonis hausit Sigonius.

(55) Non contactis, sed positis supra caput sacrosanctis Evangeliis, purgavit se Leo Summus Pontifex. Id enim referunt Annales Fuldenses. Anastasius testatur, idem peractum à Pelagio I., inquiens. *Pelagius tenens Evangelia, & Crucem Domini super caput suum, in ambonem adscendit, & sic satisfecit cunctæ populo, ac plebi, quia nullum malum peregisset contra Vigilium* De hoc ritu probationis per Crucis, & Evangelii in caput impositionem, agit Martene de antiq Eccl. ritibus Tom 3 lib 3 cap. 7.

(56) Hujus Juramenti formulam in annales suos intulit Baronius. Alterum ejusdem exemplar vulgavit Eckartus in Comment. Rer. Franc. Tom. II. pag. 2., depromptum ex Codice Vvirceburgensis Ecclesiæ, ipsà Caroli Magni ætate exarato,

pro insonte habuerunt, ac per solemnes supplicationes gratias Deo, Matrique ejus, & Beato Petro, omnibusque Sanctis egerunt. Ceterùm hac ratione olim se Pelagius quoque Pontifex expiarat, exitii se nihil Vigilii Pontificis capiti comparasse.

Idem CAROLUS IMPERATOR, *& cum* PIPINO *filio* REX.

His actis, Leo cogitare inde exemplo Hadriani de referenda Carolo gratia cœpit; quem ad liberandam maximo periculo, ac turpi infamia Ecclesiam ex Francia venire non piguisset. Et certè, postquam Cono Imperator nefanda hæresi depravatus Gregorium Secundum Pontificem persequi, ac Romanam vexare Ecclesiam cœperat, nunquam defuerant, qui alium Ecclesiæ defensorem quærendum, idest alium Imperii titulo decorandum esse contenderant. Cujus rei post sæpe quoque renovata mentio est, postquam animadversum est, Constantinum, ac posteros ejus aut malè de fide sentire, aut prorsus ipsius Ecclesiæ patrocinium reliquisse. Neque dubium fuit, quin, si cuiquam tantus honos esset habendus, is aut Pipino Regi, aut certè Carolo ipsius filio deberetur, qui Catholica fide colenda, infidelibus, hæreticis, ac rebellibus Ecclesiæ persequendis se nomine Reges, re ipsa Imperatores præstarent. Quinetiam Carolus, vivente Hadriano, eum affectasse titulum videtur; siquidem, cum beneficia Ecclesiis indulgeret, ita præfari consuevit: *Carolus Dei gratia Rex Francorum, & Longobardorum, & Patricius Romanorum: Si Ecclesiarum Dei servis munificentiam nostram impertimus, eorumque studiis libenter obsequimur, id nobis ad Augustalis excellentiæ culmen proficere credimus: &, quod cunctis pretiosius est dignitatibus, æternum retributionis præmium capessere non diffidimus.* His igitur sic se habentibus, quod Hadrianus facere prætermiserat, Leo, arrepta ex novis Romanorum turbis occasione, sibi explendum existimavit, ut Catholicum eumdem, ac potentissimum Regem firmum simul, ac fidum Christianis, atque ipsi Romanæ Ecclesiæ tutorem ac patronum pararet, ipsumque Imperatorio titulo insigniret; diemque huic solemni proxima Domini Natalicia destinavit. Quod ut celebrius esset, Pipinus Rex quoque accitus, bello Beneventano Vinigiso Duci commisso, in urbem venit, ac secum ad novum visendum spectaculum infinitam mortalium turbam attraxit. Res autem in hunc modum
801 administrata est. Ubi dies Nataliciorum advênit, (57) Carolus summo mane Vaticanam Basilicam adiit, atque ad Confessionem progressus solemnem Dei obsecrationem inivit. Qua perfecta Pontifex, qui ex composito aderat, chlamydem Augustalem, & coronam auream pretiosissimam, quam de industria comparaverat, ei imposuit. Quo facto populus universus ter voce clarissima lætissimus acclamavit: CAROLO AUGUSTO A DEO CORONATO, MAGNO, ET PIISSIMO IMPERATORI ROMANORUM, VITA, ET VICTORIA. Deo inde, Divisque ritè in auxilium invocatis, (58) Imperatorius illi titulus à populo confirmatus est. Populari inde acclamatione sedata, Pontifex patrem, & filium astantes, illum Imperatorem Romanorum, hunc Regem Italiæ oleo sancto perunxit, ac deinde sacris conficiendis se tradidit. Quibus absolutis, Carolus unà cum Pipino Basilicæ Vaticanæ abacum argenteam, & diversa vasa ex auro purissimo fabrefacta ab usum abaci obtulit, Lateranensi verò Crucem eximiam, ex jacinctorum gemmis conflatam, quam Leo in supplicationibus præferri Carolo obsequutus instituit. Ex quibus singulis perspici potest, quàm alienum à vero sit, quod quidam scripserunt, hæc omnia à Leone ipsi inscienti, ac repugnanti Carolo esse delata, Carolumque sæpe dixisse, se, si Leonis voluntatem præsensisset, nequaquam eo die processurum in Vaticanum fuisse. Ceterùm hunc dignitatis Imperatoriæ titulum, cum in Momyllo Augustulo ultimo Occidentis Imperatore ante trecentos ferme annos sub Regnum Gotthorum in Italia defecisset, in eodem Occidente Pontifex renovavit, (59) ut haberet Ecclesia Romana adversus infideles, hæreticos, ac seditiosos tutorem; cujus officium repudiasse jampridem Imperator Orientis videretur. Indicat hoc ipsius jurisjurandi formula, quo Pontifex Imperatorem, coronam impositurus, obstrinxit; quæ in antiquissimo commentario, qui Ordo Romanus dicitur, memoratur: *In nomine Christi spondeo, atque polliceor ego N. Imperator coram Deo, & Beato Petro Apostolo, me protectorem, ac defensorem fore hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ in omnibus utilitatibus, quatenus divino fultus fuero adjutorio, prout sciero, poteroque.* His actis Carolus, abjecto Patricii titulo, Imperatorem se Romanorum, atque Augustum inscripsit. In hoc ille majestatis fastigio collocatus, officio suo convenire est arbitratus, ut Italiam, atque universam Christianam Remp. ordinaret. Itaque ei curæ, quod reliquum hiemis fuit, impendit. Accusatores Leonis cum capite damnasset, rogatu Leonis animum ad clementiam inclinantis ea pœna exemit, atque in exilium egisse satis habuit. Leges novas ad Edicta Longobardorum, quas quidem præsens desiderare usus videbatur, adjunxit, & res Ecclesiasticas novis institutis formavit. Eæ leges adhuc Mutinæ leguntur cum hoc proœmio: (60)

Ca-

(57) More antiquo, à pluribus etiam Annalistis usurpato, ut videlicet a Natalitio Domini die anni exordium desumatur, rem hanc ad annum 801. adnotat Sigonius. Hinc verò norunt eruditi varias opiniones Scriptorum conciliari, cùm alii ad annum 800., alii ad annum 801. referant hanc Caroli celeberrimam inaugurationem.

(58) Anastasium Sigonius habet auctorem universæ hujus historiæ in vita Leonis.

(59) De hac Imperii renovatione plura scripsere Bellarminus, Sfondratus, de Marca, Contius, aliique omnes, qui postrema hac ætate, in controversiis pro Comaclo, cæterisque Italiæ Urbibus, antiquitatem omnem excussere. Quo circa actum agere me putarem, si huic Sigonii sententiæ, iterum in arenam vocandæ, illustrandæque tempus absumerem.

(60) Hanc præfationem, à Balutio quoque vulgatam, edidit Cl. Muratorius ex Codice Mutinensi, una cum adnexis Legibus, quas ipse egregiis Commentariis illustravit, Tom. I. p. II. *Rerum Italicarum*: Has tamen Leges, non Romæ, sed Papiæ conditas a Carolo fuisse, valde verosimile est.

Carolus divino nutu coronatus, Romanum regens Imperium, Serenissimus Augustus, omnibus Comitibus, Gastaldiis, seu cunctis resp. per provinciam Italiæ à nostra mansuetudine præpositis anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi DCCCI. Indictione IX. anno regni nostri in Francia XXXIII., in Italia XVIII., Consulatus autem nostri primo. Cum in Italiam propter utilitatem sanctæ Dei Ecclesiæ, ac provinciarum disponendarum venissemus, multæ, atque diversæ per urbes singulas ante conspectum nostrum quæstiones venerunt tam de Ecclesiasticis, quàm de publicis, & privatis rebus per ea, quæ statim recitata ex Romana, seu Longobarda lege competenti sententia certamina sunt; quorum judicialis sententia à legislatoribus aut penitus omissa est, aut à posteris oblivioni tradita. Quo circa nos considerantes utilitatem nostram, & populi à Deo nobis concessi, ea, quæ ab antecessoribus nostris Regibus Italiæ in Edictis legis Longobardiæ ab ipsis editæ prætermissa sunt, juxta rerum, & temporum considerationem addere curavimus, soliciti, ut necessaria, quæ legi defuerant, supplerentur; ut in rebus dubiis non quorumlibet arbitrium, sed nostræ legis auctoritas prævaleret. Paschate inde peracto, Pipinum adversus Beneventanos remisit, ac Vinigisum revocavit; & VII. Kalendas Maji urbe digressus Spoletum accessit (61). Ibi, dum apud Vinigisum esset, pridie Kalendas, horâ noctis secundâ, maximo terræmotu Italia tota concussa est; multa ubique ædificia, sed io primis Romæ tectum Basilicæ S. Pauli procubuit. Ob id institutum est à Leone, ut precedeotibus tribus Ascensionem diebus supplicationes ad diversa rempla haberentur: quam rem Mamertus Episcopus Vienoensis in Ecclesiam suam primus intulerat, seque pariter ingenti quondam prodigiorum periculo liberaverat. Spoleto inde Ravennam, Raveona Papiam est processum. Ibi cum audisset, legatum Regis Persarum ex Oriente ad se venientem Pisanum in portum esse advectum, missis, qui exciperent, nunciis, ioter Vercellas, & Eporediam urbem eum audivit; & Natalicüs Sancti Joannis Baptistæ Eporœdiæ actis, Julio mense Alpes trajecit. (62) Octobri Isaac Judæus Regis Persarum oomine ex Africa elephantem adducens portum Veneris attigit: &, quia propter oivium altitudinem superare Alpes noo potuit, hiemem Vercellis traduxit. Immanis bellua propter sui raritatem ingenti spectaculo universæ Italiæ fuit. Dum hæc agebantur, Pipinus in Ducatum Beneventanum ingressus Teate oppidum cum Prefecto ejus Rodelino cepit, ac subito igne statim incendit. Quo terrore multa ejus ditioois castella in deditionem se contulerunt. (63) Eodem anno Urbanus Aquilejensi Ecclesiæ prefectus est. (64) Preerat adhuc Orieotali Imperio Ireoe, mulier non minore religiooe, quàm prudentia prædita. Hujus nuptias avidè Carolus expetebat, ut, juncto sibi Orieotis Imperio, Imperatoriam dignitatem oon recenti solùm titulo, sed etiam antiqua possessione repræsentaret. Nec secius Ireue, secunda Caroli fortuna, ac virtutis claritate permota pacem habere cum illo cupiebat. Itaque sequenti anno fœdus 802 otrinque per legatos invicem missos percussum, ac confirmatum est. Pontifex etiam legatis suis missis earum ouptiarum se conciliatorem fore professus est; oeque Irene conditionem aspernabatur. Quod cum agi Nicephorus Patricius, & Logotheta sensisset, ut id prohiberet, tumultu concitato Irenem comprehendit, eâque Kalen. Novembris abdicare coactâ Imperium ipse, legatis Pontificis oondum urbe profectis, arripuit. (65) Interim in Ducatu Beneventano varia fortuna res gesta est. Pipinus bello ad singula oppida circumlato Ortonam, & Luceriam diuturna oppugnatione fatigatas adduxit in potestatem, & Vinigisum Ducem Spoletanum præsidio imposuit Luceriæ. Obsessus inde acriter à Grimoaldo Vinigisus, cum adversa valetudine uteretur, unà cum ipso oppido venit in ditionem; captivus tamen summo honore est habitus. Tertio decimo Kal. Augusti Isaac cum Elephante, & ceteris muoeribus, quæ à Rege Persarum mittebantur, Aquas pervenit, & Regis nomine omnia Carolo obtulit, nomen Elephanti erat Abulabaz. (66) Carolus, cum io Italia oeque Magistratus jure dicundo, neque populos dicto audiendo leges servare suas audisset, Pipinum Regem, ut huic rei operam daret, admonuit, scripta hac, quæ adhuc extat io libro legum Francicarum, epistola: (67) *Carolus Serenissimus Augustus à Deo coronatus, Magnus, & pacificus Imperator, Romanorum gubernans Imperium, ac per misericordiam Dei Rex Francorum, & Longobardorum dilectissimo filio suo Pipino glorioso*

(61) Digressus Urbe Carolus Imperator non statim Spoletum adiit, sed una cum Leone Papa in Thusciam perrexit, ac insignem contra Piratas Saracenos victoriam obtinuit, capta ac deleta *Ansedonia* Civitate, non sine manifesto miraculo B. Anastasii Martyris, ut clarè narratur in Diplomate Leonis & Caroli, quod refert Ughellus in Episcopis Ostiensibus.

(62) Ex Eginardi Annalibus hæc narrat Sigonius.

(63) Annales Loiseliani, & Herchempertus in hist. Langobard., ereptam *Grimoaldo* Duci Beneventano à *Vinegisio* Spoletano, atque incensam *Theatem* Urbem narrant, capto, atque ad Imperatorem misso ejusdem Præfecto, quem *Roselmum* appellant.

(64) Nondum hoc anno *Paulinus* antecessor obierat. Baronius, Labbeus, Pagius, aliique testantur, anno sequenti 802. celebratum fuisse ab eodem *Paulino* Altinense Concilium, cujus extat Epistola Synodica ad Carolum Magnum, vulgata primùm à Baronio mutila, dein integra a Balutio edita Tom. VII. Miscellan. Licèt autem hujus Concilii Epocham retrahendam ad annum 799. contendat P. Bernardus Maria de Rubeis in Differt. De Schismate Aquilej. cap. 21.; attamen Annalistæ Fuldensis, Hildesheimensis, Casareus, & Hermannus Contractus Canisii, quibus adhærent Baronius, & Pagius, obitum *Paulini* anno 802. constanter assignant. Successor *Paulini* ab Antonio Bellono in vitis Patriarcharum Aquilej. *Urbanus* appellatur. *Ursus* tamen dicitur in Catalogis MSS. & in Diplomate Caroli Magni, quod editores Veneti Ughelli inseruere Tomo ejus V. col. 36.

(65) Narrant hæc Theophanes, Zonaras, aliique. *Irene*, primùm a Nicephoro honorifice habita, postmodum in Lesbum insulam deportatà, sequenti anno, die nono Augusti occubuit, mœrore confecta.

(66) Ex Eginardo narrat ista Sigonius: Annales Loiseliani, hoc tempore conscripti, quæ ad hunc Elephantem pertinent, minutim enarrant.

(67) Eandem hanc Epistolam vulgavit Balutius Tomo I. Capitul. pag. 461., sed illam pertinere ad annum 807. arbitratur.

rioso Regi sempiternam in Domino salutem. Pervenit ad aures Clementiæ nostræ, quod aliqui Duces, eorumque Juniores Gastaldii, Vicarii, Centenarii, Venatores, & ceteri per singula Territoria habitantes vel discurrentes mansionaticos, & parvaredos accipiunt non solum à liberis hominibus, sed etiam de Ecclesiis Dei, Monasteriis videlicet virorum, ac puellarum, & Xenodochiis, atque per diversas plebes insuper servientes Ecclesiarum Dei in eorum opera, idest in vineis, campis, seu pratis, nec non & in eorum ædificiis illos faciunt operari, & carnaticum, & vinum contra omnem justitiam ab eis exigere non cessant, & multas patiuntur oppressiones ipsi Ecclesiis Dei servientes. Ideo, carissime fili, has literas ad tuam dilectionem direximus, ut hoc anno hanc caussam diligenter, ac prudenter inquirere facias. Et si veritas est, quòd ita factum sit, deinceps omnimodis emendare, & corrigere studeas, quatenus in diebus nostris citius pax Ecclesiarum Dei, sive illarum servientium in omnibus conservetur, & ut merces copiosa nobis, ac tibi exinde jugiter accrescat. Audivimus etiam, quòd quædam Capitula, quæ in lege scribi jussimus, per alia loca aliqui ex nostris, ac vestris dicunt, quòd nos nequaquam hanc caussam per nosmetipsos conditam habeamus, & ideo eam nolunt obedire, nec consentire, neque pro lege tenere. Tu valde nosti, quomodo, vel qualiter tecum locuti fuimus de ipsis Capitulis, & ideo tuam admonemus amabilem dilectionem, ut per universum Regnum tibi à Deo commissum ea nota facias, & obedire, atque implere præcipias. Nicephorus Imperio inito, rebus pariter condùcere suis arbitratus, pacem cum Carolo habere, legatos ad Carolum ad Salam amnem castra habentem de feriendo fœdere misit; eos Carolus non benignè solùm excepit, sed etiam fœdere icto cum literis domum remisit. (68) In eo fœdere illud nominatim expressum, ut Veneti inter utrumque Imperium positi liberi, atque immunes, & ab utroque securi viverent, ac sine molestia res suas in Regno Italico possiderent. (69) Eo anno magna inter Venetos coorta seditio Urbis Heraclianæ excidio caussam attulit. Christophorus homo Græcus, Olivolensis Episcopus, Joanne Duce contendente, ac gratiæ Nicephori Imperatoris in ea re serviente, fuerat constitutus. Quam rem cum iniquo ferrent animo Venetiarum Tribuni, Joannem Patriarcham Gradensem, ne illum consecraret, orarant. Itaque Joannes obsequutus, Christophorum non sullum non consecravit, sed etiam piorum communione amovit. Quo facto Joannes Dux usqueadeo exarsit ira, ut, Mauricio filio Duce assumpto, classem Gradum adduxerit; atque, oppido primo adventu capto, Patriarcham arreptum ex celsissima turri præcipitarir. (70) Joanni inde mortuo suffectus est studio Tribunorum Fortunatus sanguinis illi conjunctione propinquus. Cui Leo Pontifex pallium concessit, Indictione XI., duodecimo 803 Kal. Aprilis. (71) Is, accito Obelerio Metamaucensi Tribuno, consilium in Franciam adeundi cepit, ut Carolum adversus Duces incenderet, res Nicephori majore, quàm par esset, studio complectentes. Quo excepto consilio, Duces subitò classem Gradum iterum promoverunt, ac Fortunatum, & Obelerium inde excedere coëgerunt. Ii cum se Tarvisium contulissent, Obelerius à Venetis exulibus Dux est declaratus. Fortunatus in Franciam, ut constituerat, properavit. Pipinus, Vinigisio Duce recepto, inducias cum Grimoaldo pepigit, & ad patrem Aquis hibernantem se retulit. Postero 804 anno Obelerius Tarvisio cum valida armatorum manu egressus repente Metamaucum repetiit, ac, Joanne, Mauricioque exactis, Ducalem ipse Coronam accepit, & consensu populi Beatum, ac Valentinum fratres honoris sibi consortes ascivit. Christophoro Olivolensi Episcopo, qui Joannis, & Mauricii fuerat familiarissimus, Urbe metu profecto, statim Joannes Diaconus est suffectus. Fortunatus interim in Franciam profectus Carolum de cæde decessori suo à Ducibus illata edocuit; atque animum eorum ad Orientale Imperium inclinantem aperuit; & eximiè ab eo cultus tale rescriptum elicuit: *Concedit Carolus Imperator Augustus Fortunato Patriarchæ Gradi, ut ipse, Sacerdotes, servi, & coloni ejus in terra sua, in Istria, Romaniola, & Longobardia, & ubicumque, quietè degant; jubetque, ut in possessionibus, quibus ritè investitus est, nullus judex publicus injustè ad caussas audiendas, freda exigenda, mansiones, aut paratas faciendas, injustas redhibitiones inquirendas exactare audeat. Datum Idibus Augusti.* (72) Fortè sanguinis ex Imagine Crucifixi Salvatoris in Syria effusi portio delata Mantuam fuerat; eaque multis editis miraculis omnium Christianorum pectora incredibili religione perfuderat. Hujus rei fama cum per hujus anni æstatem ad aures Caroli accidisset, ut erat eximia pietate imbutus, Leonem Pontificem per literas obsecravit, uti accuratè horum miraculorum veritatem vellet ad liquidum explorare, & compertam sibi significare. Ob id Leo Roma egressus Mantuam Novembri mense venit, &, re cognita, ad Carolum scripsit, cupere se illum, ubicunque terrarum esset, convenire, & cum eo Dominica Natalicia celebrare. Quo nuncio Carolus excitatus Carolum filium obviam ei ad S. Mauricium misit, atque ipse subsequutus Remos occurrit; ibique exceptum primò Ca-

(68) Nannisi anno sequenti 803. regressos è Constantinopoli *Caroli* Legatos, una cum Legatis *Nicephori*, initumque novum pacis fœdus, tradunt Annalista Loiselianus, Tilianus, Metensis, Eginardus ad illum annum, & Annales Francorum veteres apud Menkenium Tom. 1. Rerum Germanicarum. Emendandus igitur procul dubio Sigonius.

(69) Dandulus lib. 7. cap. 13. parte 21. illa in hunc modum refert. *In hoc fœdere* (Nicephori cum Carolo) *seu decreto, nominatim firmatum est, quod Veneticæ Urbes, & maritimæ Civitates Dalmatiæ, quæ in devotione Imperii illibatæ persisterant, ab Imperio Occidentali nequaquam deberent molestari, invadi, vel minorari: & quod Veneti possessionibus, libertatibus, & immunitatibus, quas soliti sunt habere in Italico Regno, pacificè perfruantur.*

(70) Refert hæc Dandulus col. 151.

(71) Integrum Leonis Diploma recitat idem Dandulus col. 152, à quo Sigonius, etiam quæ interim narrat, desumpsit.

(72) A Dandulo, & Ughellio in Patriarchis Gradensibus, hoc Caroli Diploma integrum recitatur, & Datum dicitur, *anno tertio Imperii nostri*, qui, Idibus Augusti, annum superiorem 803. indubie designat.

805 Carisiacum, ubi solemne Natalicium actum, deinde Aquas perduxit, & post octo dies multis, magnisque munetibus prosequutus per Bajoariam in Italiam remisit, (73) datis Ravennam usque comitibus. Interim Obelerius, & Tribuni magno comparato exercitu Heracliam, unde Joannes, & Mauricius originem trahebant, in eorum contemptum invaserunt, atque in ditionem adductam funditus everterunt. (74) Heracliani, quæ major erat nobilitatis Venetæ pars, quòd ea per aliquot annos sedes imperii fuerat, alii Metamaucum, alii Torcellum, sed pleríque Rivoaltum petierunt. Fortunatus etiam ex Francia reversus eodem tempore sedem suam repetiit. (75) Eodem anno Theodorus Hunnorum Cacanus ad Carolum profectus locum sibi dari ad incolendum inter Sabariam, & Carnuntum postulavit, caussam afferens, quòd propter continentes Sclavorum incursiones pristinas tenere sedes non posset. Quem Carolus, quòd Christianus esset, voti damnatum, ac magnificè donatum remisit; ac misso contra Sclavos, Boëmosque Carolo filio, eum exercitu, Becchonem eorum Ducem, latè vastato agro, necavit. (76) Maxentius Patriarcha Aquilejensis creatus. (77) Joannes, & Mauricius, eum Metamauco pulsi se Mantuam recepissent, Nicephorum de rebus, quæ evenerant, deque exilio, in quo ipsius caussa erant, fecerant certiorem; rumorque increbuerat, Nicephorum classem ad eos reducendos missurum. Itaque extremo anno Obelerius, & Beatus, Valentino fratre domi relicto, unà cum Paulo Duce, & Donato Episcopo Jadertinis Carolum in Theodonis villa cum Pipino, & Ludovico filiis hibernantem adierunt, &

post solemne Natalicium magnificis donis cultum rogarunt, ut Venetos, ac Dalmatas in amicitiam reciperet, ac Duces, populosque suos confirmaret. Quibus auditis Carolus haud gravatè assensit, ac fœdere concesso dimisit. Ea æstate Sarraceni insulas, & litora Italiæ infesta latrociniis habuerunt, partim ex Africa, partim ex Hispania, quas jampridem occuparant, evecti. Ea res Pipinum, ut in Italiam reverteretur, excivit. Reversus autem classem in Corsicam insulam, quam Sarraceni ex Hispania invaserant, misit, eosque adventu suo nec opinato perculsos inde se proripere compulit. Unus Audomarus Comes Genuensis imprudenter cum eis congressus in prœlio cecidit. Eodem tempore Nicetas Patricius cum classe in Adriaticum sinum venit, à Nicephoro ad comprimendas intestinas Dalmatarum, Venetorumque discordias missus. Ad ejus adventum Dalmatia, nulla expectata oppugnatione, in fidem eadem, qua defecerat, levitate, revertit. Veneti recepto Niceta, Duces, quos ille restituere jussus erat, se recepturos negarunt, ac Beatum Ducem Constantinopolim miserunt, qui sui consilii Nicephoro rationem redderet, atque excusationem, cur non recepissent, afferret. Sub adventum Nicetæ Fortunatus Patriarcha sibi timens iterum in Franciam abiit. Pipinus his auditis, cum Nicetæ Venetiis agenti obviam ire, ac socios Venetos in fide retinere pro regia dignitate studeret, tamen hoc anno nihil tentavit. Sequenti verò, 807
cum adversus eum Venetiis agenrem ducere instituisset, tamen pactis usque ad mensem Augustum induciis quievit. Ita Nicetas Constantinopolim abiit. Eodem anno Carolus

(73) Ex Eginardo in Annalibus, & Reginone in Chronico, hæc refert Sigonius, qui ab iisdem Auctoribus, quæ acta sunt per hos annos, passim describit. Sanè mihi ægrè persuaserim sanguinem Mantuæ repertum, fuisse partem illius, qui in Syria effluxerat ex imagine Crucifixi; quamvis enim probe sciam in plures Ecclesias etiam Occidentis illius particulas emanasse; cùm tamen recens foret illud miraculum, anno 765. patratum, intelligi nequit, quòd nondum elapsis quadraginta annis in tantam oblivionem abiisset allata Mantuam ejusdem particula, ut reperta hoc anno tam celebrem sui famam excitaret. Baronius id apertè negat ad hunc annum, inquiens: *Quod ad sanguinem Christi pertinet*, (Mantuæ repertum) *re multum examinata inventus est, & comprobatus ille fuisse, qui ex Christi Corpore fluxit tempore Passionis ejus, non autem ille, qui Beryti (ut vidimus) ex sacra Crucifixi imagine fluxerat*. Agunt de hoc sanguine Mantuæ reperto Bollandistæ ad diem XV. Martii, in vita S. Longini. Ughellus verò in Episcopis Mantuanis refert, occasione hujus insignis Reliquiæ, quam Leo III. propriis oculis inspexit, auctam fuisse Mantuam Episcopali dignitate, qua antea carebat.

(74) Scribit Dandulus lib. 7. cap. 15 parte 10. à plurimis referri: *Pipinum Regem Italiæ jussione patris, qui à Patriarcha Fortunato de Venetis malè informatus fuerat, Venetias bello devicisse, & hanc Urbem, in qua Nobilium Venetorum maxima pars degebat, abjecto fœdere, destruxisse*. Subdit deinde Catalogum Nobilium familiarum, quæ ex *Heraclea* in *Methamaucum*, *Rivoaltum*, *Torcellum*, & reliquas adjacentes Insulas migravere.

(75) Non eodem tempore, si Dandulo fides; ait enim, *Fortunatum* è Francia reversum, cùm non auderet Venetias intrare, in S. Cypriani Ecclesia, Plebe Torcellensis Sedis, degere cœpisse, & *Joannem* Episcopatus Invasorem incautè pergentem captivasse, qui postea fugâ elapsus, Ducibus quæ passus fuerat enarrans, eos contra Patriarcham vehementiùs incitavit, sed tandem Venetorum furore mitigato ad Ecclesiam suam rediisse. Ughellus quoque, nonnisi post secundum iter, subinde à *Fortunato* in Franciam susceptum, Ecclesiæ suæ restitutum testatur.

(76) Bellum hoc, à *Carolo* filio actum, in annum sequentem 806. refert Eginardus in Annalibus.

(77) Cùm *Urbanus*, sive *Ursus* in antiquis Catalogis, editis inter Scriptores *Rerum Italicarum*, & ab Ughello dicatur sedisse annis V., nec promoveri potuerit ad Aquilejensem Ecclesiam, nisi mortuo *Paulino* anno 802., manifestum est, longiùs producendam esse *Maxentii* electionem in Patriarcham Aquilejensem. Diploma Caroli Magni, ab Editoribus Venetis Ughelli insertum Tomo V. col. 36, annum obitus *Urbani*, sive *Ursi*, & initium *Maxentii* non obscurè designat; in eo enim hæc leguntur: *Hac igitur definitione promulgata à nobis præcipimus, atque jubemus, ut tam præsentes viri venerabiles, Maxentius videlicet, qui in locum nuper viri venerabilis Ursi Patriarchæ subrogatus est, & Arnonem virum venerabilem, Juvavensis Ecclesiæ Archiepiscopum* &c. Diploma hoc, datum legitur *XVIII. Kal. Junii, Anno XI. Christo propitio Imperii nostri, XLII Regni nostri in Francia, atque XXXVII. in Italia, Indictione IV.*, adeòque anno DCCCXI. Cùm igitur eo anno dicatur Maxentius, *nuper* subrogatus in locum viri venerabilis *Ursi* Patriarchæ, tutò satis asserere possumus, circa annum 811. & *Ursum* decessisse, & *Maxentium* suffectum. Hinc verò etiam patet, plures, quam quinque Sedis annos, *Urso* assignandos.

rolus Butehardum Comitem Stabuli adver-
sus Sarracenos Corsicam adhuc vexantes
misit ; qui prœlio cum eis contracto trede-
cim naves eripuit, atque hostes cum insigni
808 cæde fugavit. Postero, cum jam tempus in-
duciarum exisset, Paulus Præfectus Nicetæ
loco à Nicephoro ad bellum missus classem
in Dalmatiam primùm, deinde Venetias ap-
pulit, & succedente hieme partem ejus ad
Comaclum insulam Venetorum finibus obje-
ctam misit. Ibi satis constat summo esse
prœlio decertatum ; ab utra verò parte vi-
ctoria steterit, parum convenit, Venetis
Scriptoribus hoc decus ad Paulum, Francis
verò ad Pipinum trahentibus. (78) Ea res
facit, ut credam, magna utrinque strage
pugnatum. Itaque haud difficile factu fuit,
809 ut uterque sequenti anno ad pacem animos
inclinaret ; resque sine dubio convenisset,
nisi Obelerius totum negocium impedisset.
Qua de re in utriusque offensionem incurrit.
Eo anno Græci, qui Orobitæ (79) diceban-
tur, Populonium maritimum Etruriæ oppi-
dum captum diripuerunt. Sarraceni verò
Sardiniam (80) rursus aggressi pridie Pascha-
tis Aleriam oppidum occuparunt, & præter
Episcopum, ac paucos ætate, ac morbo con-
fectos in ea nihil reliquerunt. Ravennæ Va-
lerius Archiepiscopus factus. (81) Carolus
Novembri mense conventum Aquis habuit
de processione Spiritus Sancti, quam in
quæstionem Joannes quidam monachus Hie-
rosolymis revocaverat ; atque ejus rei defi-
niendæ caussa Legatos Romam ad Pontifi-
810 cem misit. Sequitur inde annus octingente-
simus decimus magno bello Pipini Regis
cum Venetis gesto nobilitatus. Ejus belli
historia variè adeo à Francis, Venetisque
commemoratur, ut neque in caussa, neque
in eventu ejus consentiant. Ac Franci qui-
dem scribunt, Pipinum perfidia Ducum Ve-
netorum impulsum terra, marique Venetiam
invasisse, eâque cum Ducibus bello subacta,
ad vastanda Dalmatiæ litora classem misisse,
verùm, Paulo Cephalleniæ Præfecto cum
classe Orientali subsidio accurrente, domum
re infecta reversum esse. Sin autem Vene-
tos sequimur, Pipinus jussu Patris hoc bel-
lum intulit, ut Obelerium, & Valentinum
Duces reduceret, quos Beatus frater Con-
stantinopoli reversus, tanquam Francis ami-
cos, Urbe, Ducatuque depulerat. Belli verò
ut apparatus, sic etiam exitus fuit memora-
bilis. Pipinus navalibus, terrestribusque
copiis expeditis Ravenna profectus in æstua-
rium Venetiæ venit, ac statim Brondulum,
Clodiam, Pelestrinam, & Albiolam oppida,
litoraque, quæ æstuario prætenta sunt, oc-
cupavit, atque inde rectà Metamaucum,
quæ tum Ducum Regia erat, pertexit. Qua
re perculsi Metamaucenses, conjuges, libe-
ros, omnemque pretiosiorem suppellectilem in lembos raptim imposuerunt, atque in Rivumaltum, & Olivolam cum Beato ipso Duce se receperunt, rati eas insulas ab hostili impressione magno intercedente canali fore securiores; quorum exemplum sequuti alii quoque ex aliis insulis Tribuni populos & ipsi suos ad communem tuendam libertatem eò continuò traduxerunt. Pipinus cum Metamauci nihil, nisi domos vacuas reperisset, eas diruit, ac, litore toto percurso, usque ad Portum pervenit. Ibi cum omnem belli summam ad Olivolam, & Rivoaltum constitisse, omnesque Venetorum copias ad eum locum tenendum collatas esse audiret, eum invadere statuit. Verùm majoribus navigiis eò penetrari non posse a peritis regionis edoctus, ex proximis amnibus lintres omnes contraxit; ad quos, quia satis multi non erant, rates ex trabibus compactas adjecit; ac castellorum in modum munitas affatim armis, virisque replevit ; atque eas adversus hostes, Obelerio facilem victoriam pollicente, immisit. Rates partim accessu æstus, partim remulco lintrium, partim longis militum pilis impulsæ aliquanto spatio cursum prosperè confecerunt ; ubi verò in altiorem aquam sunt provectæ, neque contis amplius impelli, neque propter gravitatem suam remulco trahi longius potuerunt. Id cum Veneti sensissent, atque æsto decedente, jamque in contrarium rapiente Francos laborantes vidissent, continuò levibus lintribus, quibus abundabant, se intulerunt, ac, remulcis incisis, rates à lintribus separarunt. Quo facto lintres ipsos adorti, plerosque aut fluctibus submerserunt, aut in potestatem adductos pessimè habuerunt. Inde rates, quæ in paludes ab ipso æstus impetu abreptæ subsederant, usqueadeo urgere cœperunt, ut Franci tenui vado confisi in aquam se demitterent, quò pedibus ad litus perfugerent. Verùm opinione sua decepti mox obruti limo cæsi omnes, aut capti sunt. Pipinus, qui cum paucis Metamaucum felicem rei exitum opperiens se retulerat, ubi tantam suorum cladem audivit, mœstus, Obelerio, & Valentino secum ductis, Ravennam repetiit. (82) Hac tanta victoria parta ingens inter Venetos gratulatio facta: novaque formandæ Reip. consilia inita: Beatus Dux, cum Metamaucum excisum videret, animum ad sedem in Rivoaltum, & Olivolam traducendam adjecit, eas propter magnitudinem suam satis amplas ad vicinorum populorum multitudinem, & Reip., quam sibi pollicebatur, dignitatem recipiendam fore arbitratus: atque tribunis, & primoribus insularum in consilium advocatis, ex eorum auctoritate Re-

(78) Annales Loiseliani, quemadmodum Sigonius, rem hanc præsenti anno adscribunt. Eginardus tamen, Regino, aliique Annalistæ, quos sequitur Pagius, in annum proximum 809. ista referunt. In hoc prœlio victum fuisse *Paulum*, ex pluribus antiquis Annalibus constare ait Eckhartus, Tom. II. Rer. Francic. pag. 56

(79) Seu *Orobiotæ*, idest montium incolæ.

(80) Eginardus *Corsicam* veriùs scribit, cùm *Aleria* a Sarracenis occupata, Urbs Corsicæ maritima sit.

(81) Bacchinius in Chronologia Ravennatum Antistitum, ex Agnello contexta, hoc anno *Valerium*, non creatum, sed mortuum testatur. Illius autem initium, post *Grat.* v. Archiepiscopi obitum, circa annum 794. statuit.

(82) Varias hasce opiniones conciliare studet Cointius ad hunc annum, certa a dubiis secernens. Reliqua verò ad Rempublicam Venetam pertinentia, quæ proximè Sigonius describit, confert Pagius o. n. 5. cum iis, quæ Franci, aliique vete es Scriptores de subacta à Francis Venetia tradidere, sed nihil definit. Novissimè pro antiqua Serenissimæ Venetorum Reipublicæ Libertate pugnavit Anonymus Mediolanensis, in Dissert. Chorographica Italiæ medii Ævi fol. 153. num. 78, quem vide inter Scriptores *Rerum Italicarum* vol. X.

Regiam eò traduxit. Beato verò, antequam res ad exitum perduceretur, vita functo, Angelus Particiacus Dux substitutus incœpta persolvere institit. Itaque, cum Rivoaltum Duci, Olivolam Episcopo destinasset, prima Ducalis prætorii, quo loco nunc est, fundamenta jecit. Urbs tota Rivoaltum, & Olivolam continens post uno Venetiarum nomine appellata. Hæc ejus Urbis, & Reip. quæ ad hunc usque diem opulentissima, atque amplissima fuit, principia fuisse feruntur, quæ tum terminis à Grado ad Caput aggeris angustissimis claudebatur. Interim Pipinus Ravenna Mediolanum profectus VIII. Idus Julias est mortuus, vir, si diutius vita suppeditasset, virtutis magnitudine patriam, avitamque gloriam facilè adæquaturus. Cadaver ejus Veronam delatum sepultum est in Monasterio S. Zenonis, quod Rex ipse construxerat, atque opimis possessionibus exornarat. Hoc sepulchrum altè terra obrutum Veronenses in cœmeterio Monasterii hodie ostendunt. Eodem anno Valerium Archiepiscopum Ravennatem extinctum Marinus est subsequutus: & Corsica novis Sarracenorum incursionibus afflicta. Immaturam Pipini filii mortem Carolus acerbissimè tulit. Itaque partim ætate, partim mœrore confectus posthac omnia ad ocium, & quietem consilia contulit. Prima cura fuit pacis, & religionis. Pacem cum Nicephoro Octobri mense à legato ejus rogatus Aquis composuit, & legatos præcipuos ad eam faciendam Constantinopolim misit: quibus Obeleriam quoque olim Ducem Venetorum
811 adjunxit. Sequenti verò anno, cum sæpe gravi valetudine tentari cœpisset, thesaurum suum magna ex parte ex vestibus, aliaque supellectili pretiosa constantem pii muneris loco Ecclesiis regnorum suorum Metropolitanis, quæ una & viginti erant, legavit: quarum quinque tum Italia continebat, Romam, Ravennam, Mediolanum, Aquilejam, & Gradum. (83) Inde pridie Nonas Decembris cum hibernarum Aquas venisset, Caro-
812 lum filium natu maximum perdidit. Proximo verò, ad domesticum ex duorum filiorum intempestiva morte mœrorem tristi simol illo quoque rumore perculsus est, Sarracenos ex Africa, & Hispania, sociatis quasi armis, ad litora Italiæ depopulanda concurrere. Itaque maturè sibi tantis detrimentis occurrendum ratus, conventu Aquis peracto, Bernardum, Pipini filium, egregiæ virtutis adolescentem cum exercitu propere ire in Italiam jussit, Vallone patruele alterius Bernardi filio expeditionis socio dato. (84) Interim Sarraceni tanto accepto apparatu deterriti Italiam omiserunt, atque alii se in Corsicam, alii in Sardiniam intulerunt. Ex quibus qui attigere Sardiniam, prope omnes occidione occisi sunt. Grimoaldus Princeps Beneventanus, qui gravi cum Pipino bello contenderat, saniore usus consilio arma posuit, atque oratores de pace ad Carolum misit, eamque septem millibus solidorum aureorum (85) obtinuit, quotannis tributi nomine persolvendis. In Græcia Nicephorus Imperator post moltas, & insignes victorias in Mœsia contra Bulgaros partas demum VIII. Kalen. Augusti commisso cum Crumo rege prœlio cecidit, (86) eique Michaël Rangabe, gener ejus, Imperator successit. Hic legatos Caroli ad Nicephorum missos de fœdere renovando agentes libenter audivit, atque eis proficiscentibus suos ad Carolum addidit, ut fœdus pactum cum Nicephoro confirmarent. Legati, cum Aquas adissent, fœdus instaurarunt id, in quo libertati, atque immunitati Venetorum præcipuè cavebatur: tabulisque confectis, Græca oratione laudes Caroli celebrarunt, Imperatorem eum, & Basileum nominantes: (87) &, cum domum redeuntes Romam divertissent, easdem tabulas in Basilica Vaticana à Leone Pontifice receperunt. Qua re cognita Carolus, ineunte vere, Amalharium Ar- 813
chiepiscopum Trevirensem, & Petrum Nonantulanum Abbatem ad eundem pro eodem sanciendo fœdere misit. Michaël in Mœsiam cum exercitu adversus Crumum profectus, atque inde fugatus, præ dolore monachum induit, ac Leoni Armenio Bardæ Patricii filio Imperium tradidit. (88) Hic quò meliorem ad res gerendas fortunam, eò deteriorem ad Catholicam colendam religionem attulit voluntatem. Crumum enim castris in Thracia positis sævientem, eruptione facta incautum excepit, ac graviter vulneratum fuga sibi consulere, & domum redire coëgit. Verùm ea victoria elatus novam adversus Sanctas Imagines seditionem excivit, prava scilicet Monachi cujusdam oratione impulsus, qui brevi eum regnum cum vita amissurum, nisi

(83) Integram Caroli Magni Testamentum, hoc anno conditum, recitat Eginardus in ejusdem vita. Metropoles verò Italiæ, quæ ibidem nominantur, sunt *Roma*, *Ravenna*, *Mediolanum*, *Forumjulii*, & *Gradus*.

(84) *VVallanem* vocat Eginardus in Annalibus, è quo Sigonius hæc sumpsit. Adnoteri hic locus meretur, cùm incœpti à *Bernardo* Italici Regni Epocha, hinc desumpta, legatur in pluribus Chartis, quas inferiùs ad annum 818. referam.

(85) In Annalibus Eginardo adscriptis legitur: *XXV. millia solidorum auri, tributi nomine à Beneventanis soluta*. Quod fortasse (nisi error irrepserit) intelligi debet de erogata pecunie pro pace, prima vice, statuenda. Nam idem Eginardus ad annum 814., quo renovatum hoc fœdus cum Ludovico Pio refert, septem tantummodo millia solidorum, singulis annis pendenda, commemorat.

(86) Anno 811. interfectus est *Nicephorus*; id enim Theophanes scribit, qui Crummi Bulgarorum Regis victoriam referens, hæc habet. *Contigerunt ista mensis Julii die XXV. Indictione IV. Crummus autem amputatum Nicephori caput, adventantibus ad se variis nationibus ostentandum per dies multos, in Romanorum dedecus, & vituperium, in ligno suspendit*. Indictio IV. annum 811. designat, Julio mense.

(87) Hæc Eginardus in Annalibus; Pagius tamen ad hunc annum num. 7. subjungit, *Michaëlem* Imperatorem, gesta e Legatis, quo ad titulum illum, grata, & rata non habuisse, *cùm certum sit, nec eum, nec ejus successores Basilei, seu Imperatoris, & Augusti nomen Carolo M., aliisque Imperatoribus Occidentis, Francis, vel Germanis unquam dedisse*; Idemque repetit ad annum 824. inquiens, appellatos quidem à Græcis *Basileos*, & *Imperatores*, sed Francorum, non Romanorum. Plura de hoc titulo eruditè profert Eckhartus Tom. II. Rer. Franc. pag. 70.

(88) Theophanes, qui hæc narrat, atque historiam suam præsenti anno absolvit, coronatum *Leonem* tradit, die XI. mensis Julii, Indictione VI. a Nicephoro Patriarcha. Historiam hanc fusè describit Constantinus Porphyrogennetus.

nisi cultu idolorum abstineret, indixit. Itaque proposito edicto omnes tolli imagines imperavit, & Nicephorum Patriarcham edictum illud incusantem, & cultum imaginum defendentem in Insulam Præconensem relegavit, ac Theodorum ei substituit: qui Leoni gratificans & ipse acriter imagines oppugnavit. (89) Cum hoc etiam fœdus renovatum, in quo de libertate, immunitate, & quiete Venetorum continebatur. Eodem anno Clodienses, & ceteri, qui Pipini bello æstuaria, Insulasque reliquerant, domos suas repetiverunt, easque reficere contenderunt. Sarraceni ex Corsica in Hispaniam cum præda redeuntes ab Irmingario Comite Emporitano, octo navibus spoliati sunt. Itaque, ut id damnum resarcirent, Centum-cellas Etruriæ, & Nicæam Provinciæ oppida adorti vastaverunt. Sardiniam inde aggressi, multis amissis, fortiter inde repulsi sunt.

CAROLUS IMP. *&* cum BERNARDO N. REX.

Carolus inde Novembri mense alium Aquis conventum egit. (90) Ibi, cum se affecta jam ætate, & parum agendis rebus idonea cerneret, ut honestis imperandi laboribus opportunos sibi socios compararet, ac simul imminentibus domesticorum dissidiorum incommodis obviam iret, quinto decimo Kalendas Decembris Ludovicum filium ex Aquitania evocavit, atque ipsum præsentem consortem Imperii, Bernardum verò nepotem absentem Regem Italiæ declaravit. Res agebatur in Templo D. Virginis ab eo constructo, circumstantibus regnorum fermè omnium profanis, sacratisque proceribus, & Corona aurea super aram maximam erat de industria collocata. Itaque audientibus, atque approbantibus omnibus, ad Ludovicum versus: Accede, inquit, Ludovice, & Coronam capiti tuo non dignitatis solùm ornamento, sed regnis etiam nostris, & Reipublicæ Christianæ præsidio lætus impone, ac mecum unà Imperium auspicatis posthac consiliis moderare. Paruit voluntati patris filius, &, Corona accepta, simul Principes apud se sacramenta dicere jussit. Id deinde institutum posteri Reges tenuerunt, ut viventes filios alios sibi socios Imperii cooptarent, alios regnorum hæredes relinquerent; ex quo opes Francorum, quæ, regnante Carolo, maximæ, amplissimæque fuerunt, demum prope cum ingenti Franci nominis gloria ad nihilum reciderunt. Carolus inde, & Ludovicus, cum novis regnum legibus stabilirent, ita de Episcoporum electione sanxerunt: *Sacrorum Canonum non ignari, ut Dei nomini Sancta Dei Ecclesia suo liberius potiatur honore, assensum Ecclesiastico ordini præbemus, ut Episcopi per electionem Cleri, & Populi secundum statuta Canonum de propria Diœcesi, remota personarum, & munerum acceptione, ob vitæ meritum, & sapientiæ donum eligantur, ut exemplo, & verbo sibi subjectis usquequaque prodesse valeant.* Ex quo apparet, Carolum decreto, ut diximus, Hadriani renunciasse. (91) Ludovicus inde maximis muneribus oneratus in Aquitaniam rediit. In Italia verò Bernardus jussu Caroli Rex ab Archiepiscopo Mediolanensi Modoëtiæ coronatus (92) regnum administrare patris exemplo instituit. Cum hic rerum status in Italia esset, ac novo Bernardi regno summam omnes in spem erecti tranquillitatis, & otii diuturni fuissent, ecce gravis repente casus incidit, qui ingenti omnia luctu, ac mærore complevit. Siquidem Carolus hiberna Aquis agens subita febri Januario mense, ac mox sævo lateris dolore corripitur, & V. Kal. Februa- 814
rias moritur. Sepultus est in æde D. Dei Genitricis à se constructa, vir bello, paceque summus, justitiæ literarumque cultor eximius, atque omnium Imperatorum post Constantinum Magnum, quem ut cognomine, sic virtute æquavit, sine controversia maximus, ac præcipuus Italiæ restitutor, & Catholicæ Ecclesiæ assertor habendus. (93)

LU-

(89) Vitam *Leonis* Armeni scripsit Georgius Monachus, qui post alterum annum ab assumpto Imperio acta hæc fuisse scribit. Continuator verò Theophanis tradit, *Leonem* anno tantùm 815. in ipso die Epiphaniæ sese infensum sacris Imaginibus publicè prodidisse, ac in Patriarcham Nicephorum persecutionem movisse, quem, non in *Præconnesum* Insulam, sed ad *Stenum*, seu *Bosphorum Thracium*, relegatum Pagius contendit ad annum 814. num. 5. Ad illum igitur annum hæc sunt referenda.

(90) Septembri mense celebratum hunc Aquis Conventum tradit Chronographus Moissiacensis; Annalista verò Cæsareus, à Lambecio editus, Augustum mensem eidem assignat. Novembrem Sigonius adnotavit, in hanc sententiam adductus ab annorum numero, quibus regnasse dicitur Bernardus in sepulcrali lapide, Mediolani reperto, de quo ad annum 818. sermo erit. Pagius quoque ad annum 817. num. 15, sibi minimè constans, Sigonio consentit, cùm ad annum 813. num. 15. Septembrem mensem huic Concilio Aquisgranensi statuerit. Cæterùm parum suffragari hujusmodi opinioni Mediolanense Epitaphium inferiùs ostendam. Quamobrem minimè recedendum reor a Chronographo Moissiacensi, cui priùs Pagius adhæserat, tum quia in Capitularibus Regum Francorum a Balutio editis, pag. 511. celebratum Aquisgrani, Septembri mense, generale hoc Concilium legitur; tum quia in vita Ludovici Pii, ab Anonymo auctore conscripta, dicitur *Ludovicus* tota æstate apud *Carolum* Patrem moratus, dein Imperiali diademate coronatus, ac demum Novembri mense in Aquitaniam reversus; ex hac enim narratione satis dilucidè colligitur, ante mensem Novembris declaratum fuisse *Ludovicum* Imperii consortem, ac proinde etiam *Bernardum* in Italiæ Regem; cùm uno eodemque tempore peractam utriusque inaugurationem referant veteres Scriptores. Historiam hanc omnem fusiùs describit Teganus *de Gestis Ludov. Imp.* cap. 6.

(91) Superiùs ad annum 774. adnotavi, decretum hic memoratum rejici ab eruditis, una cum Concilio Romano, in quo statutum dicitur, tanquam supposititium. Addo in Capitularibus Regum Francorum a Balutio vulgatis, inter Leges, hoc, vel sequente anno à *Carolo*, & *Ludovico* editas, hujusmodi sanctionem de Episcoporum institutione minimè reperiri.

(92) Etiam hæc *Bernardi* in Regem Italiæ solemnis inauguratio, Modoetiæ peracta, solido caret fundamento. Puricellus in monum. Basil. Ambrosianæ pag. 47. eandem quidem intrepidè refert, sed nullo antiquo testimonio confirmat.

(93) Vitam *Caroli M.* edidit, & illustravit Bollandus in Actis SS. ad diem XXVIII. Januarii, quo in pluribus Ecclesiis Galliæ, Belgii, & Germaniæ colitur ejusdem memoria.

LUDOVICUS IMP. *cum* BERNARDO *fratris filio* REGE.

NUncio mortis patris accepto, Ludovicus ea Aquitania propere Aquas revertit, ac statim à populis Caroli judicium, voluntatemque sequutis magno animorum consensu paterno in solio confirmatus universa regnorum, Imperiique jura suscepit. Omnium autem primum testamentum patris cum inspeaisset, summa cura eaplere contendit. (94) Itaque mandatis ejus insistens mensam argenteam, quæ forma quadrangula descriptionem Urbis Constantinopolitanæ complectebatur, Basilicæ Vaticanæ largitus est, alteram verò, quæ rotunda Romanæ Urbis effigiem eaprimebat, Ecclesiæ Ravennati. Inde ad ordinanda, ut res monebat, regna conversus, conventum Aquis egit. Ibi primùm omnium legatos ad Pontificem destinavit, per quos se imitatione patris Ecclesiæ Romanæ perpetuum fore defensorem ostendit, & legationes, quæ aut ad patrem, aut ad se missæ fuerant, benignè audivit, atque iis dimissis Nordbertum Episcopum Regiensem, & Richovium Pictavium Comitem ad renovandam cum Leone Imperatore amicitiam misit. Bernardum, fratris Pipini filium, Regem ad se ea Italis evocatum, maaimis muneribus prosequutus, ut Italia virtute, ac fide administranda laudem patris assequeretur, est adhortatus. Cum Grimoaldo Duce Beneventano pacem ita firmavit, si tributum idem penderet, quod cum patre pepigerat. Deinde jus populis comiter dicere, atque Ecclesiis, & Civitatibus Caroli patris beneficia, ut quodque repetitum est, liberaliter instituit affirmare. Carolo ea humanis rebus subtracto (cujus metu omnis facilè in officio continebatur Italia) Principes Romani rursus conjurationem Leonis Pontificis interimendi fecerunt, qua per indicem ad Leonem delata, omnes digni ultimo supplicio judicati sunt.
815 Hoc verò ubi Ludovicus postero anno, cum in Saxoniam iret, accepit, Francfordia decedens, Bernardum Regem, quem secum adhuc habebat, primo quoque tempore in Italiam ire, & rem compertam sibi significare præcepit. Bernardus Romam profectus, quanquam gravi morbo implicitus, cuncta ingenti solertia inquisivit, quæque comperit, per Geroldum Comitem ad Ludovicum omnia detulit. Quem legati Leonis Joannes Episcopus Sylvæ Candidæ, Theodorus Nomenclator, & Sergius Dux subsequuti Ludovico de omnibus criminibus, quibus caussa Leonis onerabatur, satisfecerunt. Interim Leo vehementissimè ægrotavit. Quod ut Romani inimici ejus senserunt, firma satellitum manu contracta omnes villas nuper ab eo singularum Civitatum in agris constructas invaserunt, ac direptas incendio concremarunt. Inde Romam ire, ut quæ sibi per vim erepta querebantur, reciperent, perrexerunt. Qua re præcepta Bernardus, quòd ipse adhuc æger erat, per Vinigisum Ducem Spoletanum, (95) eos ab ejusmodi conatu avertit, atque de omnibus rebus, ut gestæ erant, Ludovicum edocuit. Eodem anno Nordbertus, & Richovius legati ad Ludovicum reversi fœderis instaurati tabulas Constantinopoli retulerunt. Eorum quoque sermone cognitum est, mense Augusto per continuos quinque dies terræmotum graviter adeo Thraciam afflixisse, ut & Urbis ædificia plura dejecerit, & aliarum Civitatum populos fœdis ruinis oppresserit. Petro Archiepiscopo Mediolanensi mortuo Odbertus est substitutus. (96) Postero 816
Leo morbi diuturnitate confectus pridie idus Junii vitam reliquit; eique paucis post diebus Stephanus Diaconus successit, qui Quartus est appellatus. (97) Hic statim per legatos Ludovicum Imperatorem designatum de consecratione sua commonefecit, simulque ostendit, se iter in Franciam adornare, ut ipsum instituto more Imperatorem inungeret, & cum eodem de ratione constituendæ Ecclesiæ consultaret. Quare duobus, quàm consecratus fuit, mensibus iter ingressus est; narrant quidam, cum Ravennam ea itinere pervenisset, ibi divinis operatum avido, ac religioso populo sacrata Christi sandalia ostendisse. (98) Stephani voluntate perspecta Ludovicus mirificè lætatus cum propere legatos illi obviam, qui Remos eum adducerent, summos homines misit, tum ipse adventum ejus præveniens cum honestissima Optimatum caterva occurrit: consecratio inde in ante diem quartum Kal. Septembris, quæ dies Dominica erat, indicta est; postquam ea accessit, ac Principes, populique frequentes novi spectaculi gratia convenerunt, Pontifex, Ludovico, atque Hirmingarde conjuge præsentibus, rem divinam ritu Pontificio fecit, ac mox illum Augustum, hanc Augustam pronunciavit, & Corona pretiosissima imposita, quam secum Roma detulerat, Oleo Sancto perunxit, amicitia sanctissimè confirmata,

Lu-

(94) Postremas hasce Caroli Tabulas recudit Cl. Muratorius, Tom. I. Parte II. fol. 115. *Rerum Italicarum*.

(95) In Catalogo Farfensi superiùs memorato, hic *Vinigisus*, qui *Guinichus* ibidem appellatur, alter est à *Vinigiso* Spoletano Duce, cujus praeclara mentio alibi occurrit; creatus autem dicitur anno præcedenti 814. Quæ hic narrat Sigonius, leguntur in Vita Ludovici Pii, & Leonis III apud Anastasium Bibliothecarium.

(96) Otto diversis nominibus, prout cuique libitum fuit, a Scriptoribus appellatur hic Archiepiscopus, eaque enumerant Puricellus, atque Ughellus. Literas ejusdem authenticas profert idem Puricellus num. 29 ea quibus verum ejusdem nomen dignoscitur, nempe *Odelpertus*, quamvis eum appellare pergat Puricellus, *Oldepertum*, nulla immutationis adducta ratione. Ex iis etiam manifestum fit, plurimùm errare Sigonium, qui substituturum hoc anno *Petro* Archiepiscopo mortuo *Odelpertum* affirmat; siquidem datæ sunt *anno Dominorum nostrorum Carolè, & Pipini Regum hic in Italia trigesimo secundo, & vigesimo quinto, mense Januario, Indictione quartadecima*, ac proinde anno 806., quo se Archiepiscopum Mediolanensem *Odelpertus* subscribit. Jam ergo eodem anno, mense Januario, obierat *Petrus* ejusdem Præcessor.

(97) Die XI. Junii mortuum *Leonem*, ac die XXII. ejusdem mensis consecratum *Stephanum* IV. Pagius tradit. Præclara gesta Leonis III. fusè recensuit Anastasius, sed uberiora ex variis antiquis monumentis collegere Bollandistæ ad diem XII. Junii, quo ejusdem Natalis in Ecclesia celebratur.

(98) Hæc ea Rubeo; reliqua ex Eginardo, & Anastasio refert Sigonius.

Ludovieus præter eetera Crucem magni pretii Basilicæ Vaticanæ donavit, ac Romanos, qui propter flagitia adversus Ecclesiam, & Leonem admissa captivi in Francia tenebantur, dimisit. Ad extremum salutaribus Italiæ, Ecclesiæque consiliis agitatis, Pontifex Romam, Imperator Compendium se recepit. Ex Compendio inde Aquas in hiberna processum. Ibi Legatus Imperatoris Leonis Nicephorus est auditus, de finibus Dalmatarum, ac Forojuliensium agens; ad eamque disceptationem Cadolachus Dux Forojuliensium, ad quem ea res pertine-
817 bat, adhibitus. Sequenti anno Stephanus VIII. Kal. Februarias, tertio, quàm Romam redierat, nondum transacto mense, extremum vitæ spiritum edidit. In ejus locum Romanus Clerus, populusque Paschalem, Presbyterum S. Praxedis, Pontificem sublegerunt. Is, simulatque consecrationem accepit, Legatos cum muneribus ad Ludovicum, & literas misit, quibus se invitum, & reluctantem Pontificem creatum significavit. Duobus post mensibus Ludovicus adhuc Aquis agens feria quinta, qua Cœna Domini celebratur, cum è templo, sacris solemnibus peractis, se referret domum, sublicia, per quam transibat, porticu procidente, unà cum optimatibus viginti procubuit; ac, ceteris variis casibus circunventis, ipse plus periculi, quàm cladis contraxit. Itaque diligentiâ medicorum intra viginti dies ex omni contusione sanatus omnium Principum, populorumque suorum conventum egit. Ibi cum multa alia Regnis salutaria statuit, tum in primis in conspectu omnium Lotharium maximum natu filium Imperatorem, & Regem Franciæ, (99) Pipinum verò Aquitaniæ, Ludovicum Bavariæ declaravit; & cum Paschalis Pontifex, Theodoro Nomenclatore misso, pactum, quod cum decessoribus suis à patre, avoque ejus factum fuerat, sibi confirmari postulasset, haud gravatè petitioni ejus indulsit. Tabulæ ejus Confirmationis hæ sunt *Ego Ludovicus Imperator Augustus statuo, & concedo per hoc pactum confirmationis nostræ tibi Beato Petro Principi Apostolorum, & per te Vicario tuo Domino Paschali Summo Pontifici, ac universali Papæ, & successoribus ejus in perpetuum, sicut à prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate, & ditione tenuistis, & disposuistis Civitatem Romanam cum Ducatu suo, & suburbanis, atque viculis omnibus, & territoriis ejus montanis, & maritimis litoribus, ac portubus, seu cunctis Civitatibus, castellis, oppidis, & viculis in Tusciæ partibus, idest Portum, Centumcellas, Cære, Bledam, Maturanum, Sutrium, Nepet, Castellum Gallesii, Ortam, Polimartium, Ameriam, Tudertum, Perusium, cum tribus insulis suis, idest majorem, & minorem Pulvensem & lacum, Narniam, Otriculos cum omnibus finibus, ac territoriis ad supradictas civitates pertinentibus. Simili modo & in partibus Campaniæ Signiam, Anagniam, Ferentinum, Alatrium, Patricum, Frusinonem cum omnibus finibus Campaniæ, nec non & Tibur cum omnibus finibus, & territoriis ad easdem Civitates pertinentibus. Nec non Exarchatum Ravennatem sub integritate cum suburbanis, civitatibus, oppidis, & castellis, quæ piæ recordationis Dominus Pipinus Rex, & bonæ memoriæ genitor noster Carolus Imperator Beato Petro Apostolo, jamdudum per donationis paginam restituerunt, hoc est civitatem Ravennam, & Æmiliam, & Bobium, Cæsenam, Forumpopilii, Forumlivii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, & Adriam, & Gabellum cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis, in terra, marique ad supradictas Civitates pertinentibus. Simul & Pentapolim, videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auximum, Numanam, Æsium, Forum Sempronii, Montem Feretri, Urbinum, & territorium Balnense, Calles, Luceolos, Eugubium cum omnibus finibus, & terris ad easdem Civitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinense, sicut à genitore nostro Carolo Imperatore Beato Petro per donationis scriptum concessum est, & sub integritate, quemadmodum ab Iterio, & Majenario Abbatibus illius Missis inter idem territorium Sabinense, & Reatinum diffinitum est. Item in partibus Tusciæ Longobardorum Castellum Felicitatis, Urbivetum, Balneum Regis, Ferenti castrum, & Viterbum, Marcam Tuscanam, Populoniam, Soanam, Rosellas. Et insulas Corsicam, Sardiniam, & Siciliam sub integritate cum omnibus adiacentibus, ac territoriis, ac maritimis litoribus, portubus ad supradictas Civitates, & insulas pertinentibus. Item in partibus Campaniæ Soram, Arces, Aquinum, Teanum, & Capuam. Et patrimonia ad potestatem, & nostram ditionem pertinentia, sicut est patrimonium Beneventanum, & Salernitanum, & patrimonium Calabriæ inferioris, & superioris, & patrimonium Neapolitanum, & ubicunque in partibus Regni, atque Imperii à Deo nobis commissi patrimonia nostra esse noscuntur. Has omnes supradictas provincias, Urbes, Civitates, & oppida, atque castella, viculos, & territoria, simulque & patrimonia jam dictæ Ecclesiæ tuæ, Beate Petre Apostole, & per te Beato Vicario tuo spirituali Patri Domino Paschali Summo Pontifici, ac universali Papæ, ejusque successoribus usque in finem sæculi eo modo confirmamus, ut in suo detineant jure, Principatu, atque ditione. Simili modo per hoc nostræ confirmationis decretum firmamus donationes, quas piæ recordationis Dominus Pipinus Rex avus noster, & postea Dominus, & genitor noster Carolus Imperator Beato Apostolo Petro spontanea voluntate contulerunt. Necnon & censum, & pensionem, seu ceteras donationes, quæ annuatim in Palatium Regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia Longobardorum, sive de Ducatu Spoletano, sicut in suprascriptis donationibus continetur, & inter sanctæ memoriæ Adrianum Papam, & Dominum & genitorem nostrum Carolum Imperatorem convênit, quando idem Pontifici eidem de suprascriptis Ducatibus, idest Tuscano,*

(99) An Franciæ Regnum in hoc Conventu assignatum fuerit Lothario, valde dubitat Eruditissimus Anonymus Mediolanensis, in Apologia ad censuras Italiæ medii Ævi pag. 301. Sanè Annales Laureshamenses ita loquuntur in hunc modum: *Filium suum primogenitum Lotharium coronavit, & nominis atque Imperii sui socium sibi constituit; ceteros Reges appellatos, unum Aquitaniæ, alterum Bajoariæ præfecit.* Chronicon Moissiacense, in quo Acta hujus Conventus distinctim narrantur, nihil de Franciæ Regno, Lothario collato, commemorat.

no, & Spoletano suæ auctoritatis præceptum confirmavit, eo scilicet modo, ut annis singulis prædictus census Ecclesiæ Beati Petri Apostoli persolvatur, salva super eosdem Ducatus in omnibus nostra ditione, & illorum ad nostram partem subjectione. Ceterum, sicut diximus, omnia superius nominata ita ad nostram partem per hoc nostræ confirmationis decretum roboramus, ut in nostro, nostrorumque successorum permaneant jure, principatu, atque ditione, ut neque à nobis, neque à filiis, vel successoribus nostris per quodlibet argumentum, sive machinamentum in quacumque parte minuatur nostra potestas, aut nobis de suprascriptis omnibus, vel successoribus nostris inde aliquid subtrahatur, B *de suprascriptis videlicet Provinciis, Urbibus, Civitatibus, Oppidis, Castris, Viculis, Insulis, Territoriis, atque Patrimoniis, necnon & pensionibus, atque censibus, ita ut neque nos ea subtrahamus, neque quibuslibet subtrahere volentibus consentiamus, sed potius omnia, quæ superius leguntur, idest Provincias, Civitates, Urbes, Oppida, Castella, Territoria, Patrimonia, atque Insulas, census & pensiones Ecclesiæ Beati Petri Apostoli, & Pontificibus in sacratissima illius Sede in perpetuum residentibus, in quantum possumus, defendere nos promittimus, ad hoc ut omnia ea nullius ditionis ad utendum, & fruendum, atque disponendum firmiter valeat obtinere: nullamque* C *in eis nobis partem, atque potestatem disponendi, vel judicandi, subtrahendi, vel minorandi vendicamus, nisi quando ab illo, qui eo tempore hujus sanctæ Ecclesiæ regimen tenuerit, rogati fuerimus. Et si quilibet homo de supradictis Civitatibus ad vestram Ecclesiam pertinentibus ad nos venerit, subtrahere se volens de vestra jurisdictione, vel potestate, vel quamlibet aliquam iniquam machinationem metuens, aut culpam commissam fugiens, nullo modo eum aliter recipiemus, nisi ad justam pro eo faciendam intercessionem; ita duntaxat, si culpa, quam commisit, venialis fuerit inventa: sin autem, comprehensum eum ad vestram potestatem remittemus, exceptis his, qui violentiam, vel oppressionem potentiorum passi ideo ad nos veniant,* D *ut per nostram intercessionem justitiam accipere mereantur. Quorum altera conditio est à superioribus valde disjuncta. Et quando divina vocatione hujus sacratissimæ Sedis Pontifex de hoc sæculo migraverit, nullus de hoc regno nostro, aut Francus, aut Longobardus, aut de qualibet gente homo sub nostra potestate constitutus licentiam habeat contra Romanos aut publicè aut privatim veniendi, aut electionem faciendi, nullusque in Civitatibus, aut in Territoriis ad Ecclesiæ Beati Petri Apostoli potestatem pertinentibus aliquod malum propter hoc præsumat facere, sed liceat Romanis cum omni veneratione, & sine qualibet perturbatione honorificam suo Pontifici exhibere sepulturam,* E *& eum, quem divina inspiratione, & Beati Petri intercessione omnes Romani uno consilio, atque concordia, sine aliqua promissione ad Ordinem pontificatus elegerint, sine aliqua ambiguitate, atque contradictione more canonico consecrare, & dum consecratus fuerit, legati ad nos, vel ad nostros successores* A *Reges Francorum dirigantur, qui inter nos, & inter illum amicitiam, & caritatem, & pacem consocient, sicut temporibus piæ recordationis domini Caroli attavi nostri, sive domini Pipini avi nostri, vel & Caroli Imperatoris genitoris nostri consuetudo erat faciendi. Hoc autem ut ab omnibus Dei Ecclesiæ fidelibus, & nostris firmum esse credatur, firmiusque per futuras generationes, & sæcula futura custodiatur, propriæ manus signaculo, & venerabilium Episcoporum, atque Abbatum, vel etiam optimatium nostrorum sub jurejurando promissionibus, & subscriptionibus pactum nostræ confirmationis roboramus, & per legatum sanctæ Ecclesiæ Theodorum nomine domino Paschali Papæ direximus.*

B Ex his apparet, Pipinum, & Carolum partim concessisse, partim concessa Ecclesiæ confirmasse Romam cum Ducatu Romano, qui circumjecta Etruriæ, & Latii oppida continerет; Ravennam cum Exarchatu; Pentapolim, quæ post Marchia Anconitana est dicta; Ducatum Tuscanum, sive partem Tusciæ Longobardorum, quæ ita dicebatur, quia & altera Tuscia erat Ecclesiæ, cujus caput erat Perusia; Insulas, Corsicam, Sardiniam, & Siciliam; Campaniæ partem, cujus caput erat Capua à Duce Beneventano possessa; patrimonia ad se pertinentia Beneventanum, Salernitanum, Calabriæ superioris, & inferioris, & Neapolitanum; item censum, & pen- C sionem, quæ quotannis in Palatium Regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia Longobardorum, sive de Ducatu Spoletano, nec non Tuscanum, Spoletanumque Ducatum: Ludovicum verò omnia supra memorata confirmasse: eosdem etiam concessisse, ut Romani novum Pontificem pro judicio suo crearent, modò sine tumultu, & largitione, & creatum consecrarent, modò Pontifex se per legatos de sua consecratione commonefaceret, & pacem secum sanciret: quam rem nominatim admonuisse non fuit alienum, quia comitia Pontificia ad Romanorum avaritiam, & ambitionem coërcendam variis post fuerunt legibus astringenda. (100) Nuncio in D Italiam de divisione regnorum à Ludovico facta perlato, Bernardus rex à proceribus Francis inductus Regni Franciæ Ludovico eripiendi consilium iniit, id ad se potius pertinere jampridem persuasus, qui Pipino majore Caroli filio esset natus, quàm ad Ludovicum ipsum, qui Pipino ætatis jure concederet: atque omnibus Italiæ Civitatibus in sua verba jurare jussis, saltus Alpium idoneis impositis præsidiis confirmavit: ejus conjurationis affines ex Italia fuisse Anselmus Mediolanensis, & Volfoldus Cremonensis Antistites arguuntur. Ludovicus, cum de Vosegn Aquas revertens trepido nuncio hæc à Bernardo comparari audisset, confestim magnum è E Francia, atque Germania exercitum evocavit, atque adversus eum contendere properavit. Quod ubi Bernardus sensit, metu perterritus, maximè, quòd se à suis quotidie deseri cerneret, arma posuit, atque ultro Ludovico ad Cabillonem sedenti se tradidit; quem ceteri imitati sponte sua omnia, sicut acta erant,

(100) De hac *Ludovici* Imperatoris donatione tam multa scripsere Viri Eruditi, hac præsertim ætate, ut supervacaneum sit plura congerere. Pagius ad hunc annum num. 7. eam commentitiam vocat. Mitiùs se gerit Anonymus Mediolanensis in Differt. Chorogr. Italiæ medii Ævi, nu. 20., & 22., qui eam, non fictam, sed interpolatam asseverat, emendatque num. 98. errorem Topographicum, qui in Sigonii Apographo legitur, ubi nominatur *Marca Tuscana*, cùm in aliis C[illegible]dicibus, Baroniano, Ludoviciano, atque Ottoniano, semper scribatur *Ma[illegible], Tuscana*.

erant, enunciarunt. Ludovicus, conjuratione nudata, ac seditiosis omnibus in potestatem adductis Aquas in hiberna se re-
818 tulit. Proximo anno Fortunatus Patriarcha veteris privilegii sui confirmatione à Ludovico recepta, & reconciliata cum Venetis gratia, Ecclesiam Gradensem repetiit, ac Joannem Abbatem, qui illam invaserat, ad Monasterium redire coëgit. In Ducatu verò Beneventano tumultus novus exortus, Radelchis Comes Compsanus inita defectione Grimoaldum Principem Beneventanum occidit, atque ei Siconem substituit: inde facti pœnitentia ductus collo cathena implicito ad Monasterium S. Benedicti se contulit. Sico Neapolim diuturna fatigatam obsidione recepit, atque inde Beneventum corpus S. Januarii Martyris deportavit. (1) Paucis post Pascha diebus Ludovicus judicium de conjuratis exercuit. Cum judices Bernardum, ac reliquos conjurationis auctores rei capitalis damnassent, ipse Bernardum luminibus orbasse satis habuit. Episcopos conventus decreto abdicatos in Monasteria condidit; ceteri pro cujusque merito aut exilio, aut sacra tonsione multati. Decessit inde Bernardus XV. Kal Maji, sepultus Mediolani in æde S. Ambrosii, in qua nunc etiam cippus ejus invisitur cum hoc Elogio: *Bernardus civilitate mirabilis, ceterisque piis virtutibus Inclytus Rex hic requiescit, regnavit annos IV., menses V., obiit XV. Kalend. Maji, Indictione XI., filius piæ memoriæ Pipini.* (2)

LU-

(1) Desumpta hæc sunt à Leone Ostiensi lib. 1. cap. 20., qui hujus historiæ Auctorem Herchempertum eodem capite enunciat. Vide Tom. II. Rerum Italicarum pag. 239, ubi Herchemperti Auctarium ad historiam Pauli Diaconi recusum legitur, & *Radelchis, Siconisque* acta recensentur.

(2) Cùm in Germania cæcitatis pœna perculsus Bernardus obierit, inscii hæremus, quomodo Mediolani sepelliri potuerit. Silent enim de hac re antiqui omnes Scriptores, nec ullum in historiis vestigium occurrit, unde colligere valeamus, quo anno, aut quo authore ejusdem Corpus tumulo inferendum ad Urbem nostram pervenerit. Baronius ad annum 817. & Puricellus in monum. Basil. Ambros. num. 38., ut lucem aliquam hisce tenebris afferant, congruam satis conjecturam proferunt, eaque est, Anselmum Mediolanensem Archiepiscopum una cum Bernardo Rege conjurasse in Ludovicum Imperatorem, atque ideo Aquisgranensis Conventus sententiâ fuisse depositum, ac in Monasterium retrusum; sed postmodum placato Cæsare, receptâque ejusdem gratiâ Mediolanum rediisse. Ea igitur occasione Bernardi Corpus ab Anselmo Mediolanum deductum, nobilique tumulo excitato, in Basilica Ambrosiana conditum arbitrantur. Nec à vero abhorret id contigisse anno 821. Siquidem Annales Laureshamenses referunt, eo anno celebratum fuisse, *medio mense Octobri Conventum generalem apud Theodonis Villam*, in quo, ut iidem Annales prosequuntur, *ammuit piissimi Imperatoris misericordia singularis, quam ostendit super eos, qui cum Bernardo Nepote suo in Italia contra caput, ac Regnum suum conjuraverant. Quibus sibi ad præsentiam venire jussis, non solum vitam, & membra concessit, verum etiam possessiones, judicio legis in Fiscum redactas, magna liberalitate restituit.* Hac erga omnes ampla Ludovici indulgentia absolutum, redditumque Mediolano Anselmum curasse crediderim, ut Bernardi Corpus in hanc Urbem deveheretur. Certè lapis sepulcralis, cum Inscriptione à Sigonio relata, in Urbe nostra perdurat, repertus anno 1498. inter rudera effossæ telluris, dum jussu Ludovici Mariæ Sfortiæ Mediolani Ducis, Ambrosiani Cœnobii magnificentiùs extruendi fundamenta jacerentur, ut Tristanus Calchus, eo tempore historiam suam scribens, ad annum 818. adnotavit. Nunc parieti insertus in interiori ejusdem Monasterii Ædicula, conspicuus omnibus exhibetur. Hunc ego, cùm propius explorarem, deprehendi memoratam Inscriptionem non tam a Sigonio, quam à Baronio, & Pagio mendosè referri; neque enim Indictio XI., ut ipsi tradunt, sed X. insculpta ibidem conspicitur. Hinc autem non spernenda difficultas exoritur, quo verè anno Bernardus decesserit. Communis hactenus Scriptorum opinio fuit, obiisse illum anno 818. Si tamen hujus marmoris fidei standum sit, Bernardi mors ad annum 817. procul dubio est retrahenda, cùm Indictio X., mense Aprili, nonnisi memorato anno possit accommodari. Nec desunt fundamenta è genuinis Documentis, vehementibus conjecturis, ac testimonio veterum Scriptorum desumta, quibus hæc sententia solidè fulciatur.

Antequam tamen eadem producere aggrediar, operæ pretium existimo triplicem Bernardi Italiæ Regis Epocham, nondum satis Eruditis notam, exponere. Prima est anni 810. quo Pipino Patre è vivis sublato, designatus est Bernardus ab Avo Carolo Italici Regni successor, id enim expressè refert Eginardus in Vita Caroli Magni, inquiens: *ex iis* (nempe liberis suis) *duos tantùm filios, & unam filiam, priusquam moreretur, amisit; Karolum, qui major natu erat, & Pipinum, quem Regem Italiæ præfecerat, & Rotrudim, quæ filiorum ejus primogenito, & Constantino Græcorum Imperatori desponsata erat. Quorum Pipinus unum filium suum Bernardum, filias quinque Adelhaidem, Atalam, Gundradam, Bertraidem, ac Theodradam superstites reliquit. In quibus Rex præcipuum pietatis suæ documentum ostendit, cùm filio* (Pipino) *defuncto Nepotem Patri succedere, & neptes inter filias suas educari fecisset.* Secunda Epocha desumitur ab anno 812., quo Bernardus in Italiam descendit, missus a Carolo contra Saracenos, ut Annales Bertiniani, Monachus Engolismensis, aliique testantur, Sigonio ipso ad illum annum id referente. Tunc enim præesse Regno, cui jam designatus fuerat, quodque Adelardus Abbas Corbejensis administrabat, acclamari haberique pro Rege ab Italis cœpit, quemadmodum proximè ostendam. Tertia Epocha, quam omnes norant, est anni 813., cùm in Conventu Aquisgranensi, per Septembrem mensem celebrato, solemni declaratione institutus est Rex Italiæ Bernardus.

His præmissis, redeo ad propositum, & primò, cùm Mediolanense marmor asserat regnasse Bernardum annis quatuor, mensibus quinque, obiisse verò Indictione X. idest anno 817., die XVII. Aprilis, necesse est, eundem habitum jam fuisse pro Italiæ Rege Novembri mense anni 812., adeòque numerari cœptos Regni annos ab eo tempore, quo in Italiam venit Saracenos debellaturus. Clarè id comprobat Diploma Rataldi Episcopi Veronensis, ex Archivo Ecclesiæ Cathedralis in lucem ab Ughello productum, Tomo V. Italiæ sacræ col. 707. editionis Venetæ; Datum enim legitur: *Regnante Domno Carolo in Italia, anno gratiæ ejus quadragesimo primo, & Bernardo glorioso Rege primo, sub die octavo Kal. Julii, Indictione sexta.* Indictio VI., mense Junio, annum 813 designat. Jam ergo Bernardus Rex Italiæ appellabatur, antequam solemniter declararetur a Carolo in Conventu Aquisgranensi, quem ante Augustum mensem celebratum fuisse nemo veterum scripsit. Auctor adnotationum ad Ughellum, qui secundam Epocham superius illatam ignoravit, corrigendam ait Indictionem a sexta in septimam, ut Diploma datum fuerit anno 814. Verùm, quam digna emenda-

LUDOVICUS PIUS IMP. & REX *folus*.

EO mortuo, Ludovicus regnum per legatos adminiftrans Brittonibus bellum intulit, quo perfecto, Hirmingarde uxore V. Nonas Octobris amiffa, Aquas revertens Heriftallium venit. Ibi multorum Principum legati auditi: in primis autem Siconis Beneventi Ducis, & Liudeviti Pannoniæ inferioris. Sico donis oblatis necis Grimoaldi crimen à fe avertebat, & Ducatum fibi confirmari petebat. Liudevitus res novas moliens Cadolachum Ducem Forojulienfem crudelitatis, atque infolentiæ accufabat. Siconi pax data, Liudevito bellum indictum
819 eft. (3) Aquas inde progreffus poft Natalitia Domini Conventum Epifcoporum, ac principum habuit, in quo ftatum Ecclefiarum, ac Monafteriorum formavit, ac veteribus legibus novas aliquot valde neceffarias addidit. (4) Qua cura perfunctus novarum nuptiarum avidus, infpectis plerifque Nobilium filiabus, Judithem Velfonis Comitis filiam duxit, virginem præter ceteras fpecie, ac pulchritudine infignem. Ex qua Carolum inde fufcepit, qui Calvi cognomen, atque Imperii titulum tulit. Interim Cadolachus, qui Ludovici juffu exercitum adverfus Liudevitum in Pannoniam duxerat, re parum profperè gefta, deceffit; ea re fuperbia Liudevitus elatus legatos compofitionis cauffa ad Ludovicum mifit, & fe certis, quas ferebat, conditionibus, imperata facturum eft pollicitus, quibus non acceptis, Ludovicus alias ei tulit; quas afpernatus Liudevitus, belli cauffa vicinas Civitates ad arma folicitavit. Cadolachus repente morbo abfumptus Baldericum fucceflorem accepit; is in Carantanorum regionem, quæ ad Liudevitum defecerat, ingreffus, Liudeviti exercitum occurrentem juxta Dravum flumen adortus ftragem ingentem dedit, & majorem aliquanto pavorem, ac tumultum fecit. (*) Sequenti anno, 820
qui ab ortu Chrifti octingentefimus vicefimus fuit, Ludovicus, conventu Aquis acto in unam Pannonici belli curam intentus conftituit, ut tribus exercitibus tribus in partibus Pannonia peteretur, ac, populata vaftataque provincia, Liudevitus ad pacem petendam adigeretur; itaque primo vere, fimulatque in agris pabuli copia fuit, exercitus tres in Saxonia, Franconia, Alemannia, Bajoaria, atque Italia confcripti præfto fuerunt, atque unus ex Italia per Noricas Alpes, alter per Carantanos, tertius per Bajoariam, & Pannoniam fuperiorem ini-

ditione, fit hæc emendatio nemo non videt. Siquidem in calce legitur, *Datum Regnante Domno Carolo in Italia*. Menfe autem Junii anni 814. regnabat Ludovicus, mortuo fub finem Januarii Carolo patre. Alterum documentum benignè mihi indulfit fæpius laudatus D. Laurentius de Georgiis ex Archivo Monaftico Ambrofiano, Chartam nempe authographum privati contractus, quo Legatum eidem Cœnobio ftatuitur. Acta verò eft *anno Regni Bernardi fecundo, die tertio Martii, Indictione feptima*, ideft anno 814. Itaque hæc Italici Regni Epocha ab anno 812. deducebatur, cum ab inftitutione Bernardi in Regem Italiæ, facta in Conventu Aquifgranenfi, nondum integer annus fluxiffet.

Quòd verò marmor Mediolanenfe optimè ftatuat Bernardi mortem anno 817., Regni annos numerando a fecunda Epocha memorata, quæ communior apud Italos erat, validis etiam conjecturis comprobatur. Siquidem cùm Auctor vitæ Ludovici Pii, & Theganus enarrent, Bernardum, *paucis poft Sanctum Pafcha diebus*, oculis orbatum, *tertio* inde *die* præ dolore, ac triftitia periiffe, congruentiùs ifta accommodantur anno prædicto, quam anno 818.; Pafcha enim anno 817. incidit in diem XII. Aprilis, adeòque ab eodem Fefto ad XV. Kal Maji, feu XVII. Aprilis, qui ultimus vitæ Bernardi fuit, quinque tantùm intermedii dies numerabantur; contra verò, cùm anno fequenti celebratum fuerit Pafcha die XXVIII. Martii, interfluxiffent dies viginti, qui certè *pauci*, minimè dicendi videntur. Præterea id non obfcurè colligitur ex verbis Aquifgranenfis Conventus, in quo Lotharius, Rex Italiæ à Ludovico patre anno 817. inftituitur. Ibi enim num. 17. hæc leguntur: *Regnum verò Italiæ eo modo, prædicto filio noftro, fi Deus voluerit, ut fucceffor nofter exiftat, per omnia fubjectum fit, ficut & Patri noftro fuit, & nobis Deo volente præfenti tempore fubjectum manet*. Jam ergo fublatus morte tunc temporis erat Bernardus. Si enim vivus adhuc fuperfuiffet, qui fieri poterat, ut nulla ipfius mentio haberetur, tamque dilucidè Ludovicus afferetet Regnum Italicum *præfenti tempore* fibi *fubjectum maneret*? Præcipuè cùm nullius adhuc conjurationis reus foret Bernardus; ea enim fub finem anni 817. contigiffe fertur; Conventus autem Aquifgranenfis celebratus eft menfe Julio. Adde, Bernardum ex Cunegunde uxore, quæ poftea Cœnobium Virginum, S. Alexandro dicatum, Parmæ conftruxit, jam filium genuiffe, Pipinum appellatum, ut Regino tradit in Chronico, adeòque hæredem habuiffe, cui Regnum relinqueret; Cur ergo fubftituendus erat, illo adhuc regnante, Rex Italiæ Lotharius? Verofimilior igitur ratio ad ftatuendum ea credi debet, quòd menfe Aprili ejufdem anni verè obiiffet Bernardus.

Demum Scriptorem illius feculi vulgavit Menkenius Tomo I. Rerum Germanicarum, qui mortem Bernardi anno 817 affigendam clarè teftatur. Is eft Andreas Presbyter, quem nō immeritò, eumdem effe cum Agnello Ravennate, Eccliardus exiftimat. Narrat ipfe col. 94 luctuofum Bernardi obitum, ac ftatim fubjungit: *defunctus eft, poftquam quinque regnaverat annos, duos fub Karolo, tres fub Hludovico*. Quid clariùs ad comprobandam Epocham inchoati Regni anno 812. & expletæ vitæ anno 817., cùm certum fit ineunte anno 814. Carolum obiiffe? Nec quidquam obftat, quòd in marmore Mediolanenfi anni tantùm quatuor, & menfes quinque Regni adnotentur; fcimus enim, Auctores perfæpe rotundo numero uti, annos incœptos pro completis enunciantes. Hæc proferre in lucem neceffarium duxi, ut fepulcrali lapidi noftro fidem adftruerem. Cæterùm, cùm Annales, Scriptorefque veteres afferant, contra Ludovicum Pium confpiraffe Bernardum exeunte anno 817., ac fequenti obiiffe, intactum eruditis judicium relinquo, ut quænam ex hifce fententiis potior fit, decernatur.

(3) Ex Eginardo hæc narrat Sigonius. Fructuofiffimum fuiffe *Ludovico Pio* hunc annum fcribit Annalifta Moiffiacenfis; tres enim magnas Victorias retulit, primam contra Brittannos, occifo illorum Rege, alteram in partibus Orientis, tertiam fuper Vvafcones rebelles.

(4) Sex Capitularia anno 819., à *Ludovico Pio* edita, refert Balutius Tomo primo, quem vide.

(*) Hæc defcripfit Sigonius ex Annalibus Eginardi, qui tamen *ingentem* hanc *ftragem* minimè narrat, inquiens, *Liudeviti exercitum, juxta Dravum fluvium iter agentem, parva manu aggreffus* (Baldericus), *plurimis interfectis & avertit, & de illa Provincia fugavit*.

finivit; ac duo quidem dexter, ac finister ægrius ingressi fines sunt, ille, quòd in Alpibus trajiciendis ab firma hostium manu repulsus est, hic longitudine itineris, & Dravo, quod trajiciendum erat, flumine impeditus. Medius autem, qui per Catantanos transivit, quamvis tribus in locis aversus, tamen ter hoste fuso, Dravoque transmisso celerius ad loca destinata pervenit. Liudevitus occurrere æquo campo non ausus, nusquam se ostendit: verùm castello, quod in arduo monte muniverat, se, suosque continuit; neque de accipiendis, aut ferendis conditionibus verbum ullum fecit. Exercitus in unum coacti totam ferme regionem ferro iniquè pessundederunt, & nullo insigni detrimento accepto, domum repetiverunt; is verò, qui per Pannoniam superiorem iter fecerat, in trajectu Dravi ex locorum, & aquarum insalubritate gravi soluti ventris morbo tentatus, ac magna ex parte consumptus est. Eis profectis, Carniolenses, qui circa Savum fluvium habitabant, & Forojuliensibus finitimi erant, Balderico se dediderunt, quos imitati Carantani in fidem redierunt. In Italico mari octo naves negotiatorum de Sardinia ad Italiam revertentium à piratis captæ, atque demersæ sunt. (5) Et Saraceni in Siciliam delati Panormum ceperunt. (6) Ludovico inde Aquis

821 hiemante, Leo Imperator per dies Natalitios à Michaële Balbo occisus est. Imperium ipse sibi Michael vindicavit. Hic Nicephoro Patriarchæ Sanctarum Imaginum restitutionem postulanti rescripsit, se neque ullum de fide decretum convellere, nec quæ recepta jam usu essent, revocare velle; per se suo cuique judicio de religione uti licere, neque tamen in hac sententia perstitit; nam, quamdiu in Imperio fuit, bellum cum Christianis crudelissimum, nedum cum Catholicis gessit; siquidem Monachos alios suppliciis, alios carcere, alios exilio afflictavit; Methodium, qui post ad Patriarchatum evectus est, in Insulam relegatum custodiæ tradidit; Euthymium Sardensium Episcopum flagris cæsum necavit, uno illo crimine, quòd cultum Sanctis Imaginibus adhiberent; quantò verò acrius Christianos oppressit, tantò plus Judæos tributorum, ac vectigalium immunitatibus allevavit: quin etiam, cum Copronymum tanquam præclarum sanctitatis exemplum sibi imitandum suscepisset, ad extremum impietatis evasit. Itaque modò Sabbati jejunium præcipere, modò linguam adversus Prophetas acuere, aliàs futuram resurrectionem negare, & bona, quæ nobis ex ea promittuntur, illudere, aliàs Diabolum nullum esse contendere, quòd de eo scriptum apud Moysem nihil esset. Idem fornicationes amplexus, sacramenta per Deum concepta probavit, & Judam inter eos, qui salvi sint, retulit; quin & Pascha perperam, & præter tempus à nobis celebrari dixit, & omnino nostram sacrarum rerum institutionem repudiavit; literas adeo aversatus est, ut ne pueros quidem iis permiserit erudiri, ne quis ex iis aut stultitiam suam arguere, aut oculorum, & linguæ velocitate sibi laudem in legendo posset præripere. (7) Ludovicus, conventu mense Majo Noviomagi habito, regnorum partitionem inter filios sanctam ipsorum procerum sacramento firmavit, & legatos Pontificis, Petrum Centumcellensem Episcopum, & Leonem Nomenclatorem audivit, & duces, exercitusque ad annuam expeditionem Panonnicam destinavit; per Autumnum inde in Vngesi saltu venatione se oblectavit. Ibi de Leone Imperatore occiso, & Michaële substituto nuncius est acceptus. Ursus Episcopus Olivolensis, seu Venetiarum creatus Basilicam S. Petri in Olivola sedem Ecclesiæ inchoavit. (8) Fortunatus Patriarcha Gradensis apud Ludovicum accusatus, quòd Liudevitum ad perseverandum in pertinacia hortaretur, atque adesse ad aulam eo nomine jussus, Jaderam Urbem Dalmatiæ aufugit, ac, navi conscensa, Constantinopolim ope Joannis illius provinciæ Præfecti contendit. (9) Octobri mense, cum conventus apud Theodnnis villam ageretur, Lotharius Ludovici filius Hirmingardem Huganis Comitis filiam duxit; eæ nuptiæ cum aliorum, tum in primis legatorum Pontificiorum Theodori Primicerii, & Flori præsentia honestatæ: affuere quoque Duces, qui populata Pannonia, pugnandi nulla facultate ab hoste data, reversi erant; in tanta gratulatione Ludovicus iis, qui cum Bernardo conjuraverant, ad se productis non solùm vitæ, sed etiam bonorum, quæ redacta in publicum fuerant, gratiam fecit, atque inde Aquas hibernatum se retulit. (10) Ibi sedens VI. Idus Februa- 822
rias Adeodato Episcopo Mutinensi confirmavit omnia prædia, atque omnia jura, quæ superiores Reges Ecclesiæ Mutinensi indulserant, Cunipertus, Luitprandus, Hildebrandus, Rachis, Desiderius, & genitor suus Carolus, sanciens, *ne quis Judex publicus aut Comes, aut Gastaldius super his litem movere posset, & ut in demortui Episcopi locum, si quis illo honore dignus in Clero reperire-*

(5) Hæc quoque, iisdem fermè verbis narrata, leguntur in Eginardi Annalibus ad hunc annum.

(6) Hanc irruptionem Saracenorum, capta Panormi Urbe, narrat Leo Ostiensis lib. 1. cap. 21.

(7) *Michaëlis* impia Dogmata, & nefaria gesta describit Constantinus Porphyrogenneta lib. 2. num. 8. Vide Pagium ad hunc annum.

(8) Auctor adnotationum in Venetiarum Patriarchis, emendandum Ughellum asserit, qui hoc met anno creatum Episcopum *Ursum* retulit. Initium autem sedis biennio post differendum ex Dandulo statuit. Dandulus tamen, inter *Rerum Italicarum Scriptores* Tom. XII. editus col. 168., sedis tantùm annos enumerat, annum verò incœpti Episcopatus non figit; quin immò, dum Michaelis assumptionem ad Imperium, & missum ad ipsum à Ducibus Venetis Legatum Angelum Justiniani, sub anno 821. refert, ac statim electum *Ursum* subjungit, illi met anno ejusdem initium alligare potiùs videtur. Itaque, nisi certiora proferantur, Sigonii, atque Ughelli sententia non est rejicienda.

(9) Jadera, nunc *Zara* appellata, caput erat Provinciæ Dalmatiæ, quæ Græco Imperatori parebat, cùm altera pars, *Croatia* nunc dicta, Romano Imperatori subesset. Ita enim in fœdere, inter utrumque Imperatorem inito, statutum fuisse tradit Joannes Lucius in Hist. Dalmatiæ lib. 1. cap. 15.

(10) Hæc omnia in Eginardo leguntur ad hunc annum.

rirctur, ipsi suis suffragiis deligere Episcopum possent. (11) Vinigisus Dux Spoletanus jam ætate confectus rebus se abdicans humanis Monachum induit; neque ita multò post morbo oppressus, nulla virili stirpe relicta, migravit è vita. In ejus locum Suppo Brixiæ Comes Dux factus, Liudevitus ad Franci exercitus incursionem in Pannoniam factam, Sisciæ oppido relicto, ad Sorabos in Dalmatiam se recepit, & Duce uno eorum, à quibus exceptus fuerat, interfecto, oppidum ejus in ditionem adduxit, & missis ad exercitum Ludovici legatis, se in conspectum ejus venire velle ostendit. Ludovicus mense Augusto conventum Attinaci habuit: in quo omnia, quæ à patre suo, aut à se per iram adversus insidiatores capitis sui acta erant, emendare, severitatem aversatus, contendit, (12) ac Lotharium filium Regem Italiæ destinatum in Italiam ad Coronam accipiendam, & jura reddenda populis misit, (13) quæ post Bernardi damnationem præsentia Regis caruerat; eique cum ceterorum, tum in primis Romanæ Ecclesiæ salutem, ac dignitatem commendavit, atque autumnali venatione peracta, trans Rhenum Francfordiam in hiberna concessit. Ibi in conventu populorum suorum legationes auditæ.

Idem LUDOVICUS REX, & IMP. *cum* LOTHARIO F. REGE, & IMPERATORE.

LOtharius jussu patris in Italiam proficiscens frequenti occursu populorum excipitur, ac ritè ab Archiepiscopo Rea Modoëtiæ coronatur. Inde ad jus dicendum conversus brevi moderatione, ac justitia sua effecit, ut meritò esset omnibus acce-
823 ptissimus. Itaque proximo anno, cum à patre, nondum absoluta jurisdictione, revocaretur, Paschalis Pontifex eum Romam accivit, ac benignè acceptum die ipso Paschatis magna cæremonia Regem, & Imperatorem, imposita de more corona, inunxit: quo facto ille statim Papiam, atque inde mense Junio ad patrem se recepit, alterum Francfordiæ conventum agentem. Ibi cum inchoatam jurisdictionem se non absolvisse diceret, Ludovicus primo quoque tempore legatos ad eam absolvendam Adelardum Palatii, & Mauringum Brixiæ Comites misit, & Drogonem fratrem suum Ecclesiæ Metensi Archiepiscopum suffragiis cleri præfecit. Dimisso conventu, nuncius est allatus, Liudevitum in Dalmatia dolo esse necatum; Romæ verò Theodorum Primicerium, & Leonem Nomenclatorem illius generum, quia Lotharii partibus studerent, in Patriarchio Lateranensi primùm oculis, deinde vita esse orbatos: idque facinus dici, aut jussu, aut consilio Pontificis esse patratum. Itaque ad eam rem explorandam Ludovicus legatos subitò destinavit: verùm, eis nondum profectis, legati à Paschali advenere, Joannes Episcopus Sylvæ Candidæ, & Benedictus Archidiaconus rogantes Imperatorem, ut talem, quæ ferebatur, averteret à Paschali suspicionem; quibus cum idoneo responso dimissis, legatos suos ad rem cognoscendam extemplo discedere imperavit. Interim Paschalis ægrè passus, se ejusmodi crimine innoxium onerari, Episcopos vicinos accivit, atque eis præsentibus se solemni concepto, Leonis more, sacramento purgavit, atque eos, qui interfecti fuerant, velut majestatis reos jure cæsos esse pronunciavit, legatosque rursus ad Ludovicum, qui omnium rerum actarum rationem ederent, misit. Itaque venientes Ludovici legati veritatem non solùm eruere, sed ne investigare quidem satis potuere. (14) Eodem anno prodigia multa nunciata ægras hominum mentes magnopere perculerunt: in primis in oppido lacus Comensis, Grabadona imago Sanctæ Virginis puerum JESUM gremio continens, ac Magos munera offerentes excipiens in abside ædis S. Jo. Baptistæ depicta, sed nimia jam vetustate obsolescens tanta claritate per duorum dierum spatium fulsit, ut splendorem novæ picturæ omnium aspectantium judicio superaret, Magorum tamen imaginibus in pristina obscuritate manentibus. (*) Multis etiam in locis sæva cum grandine ingentis ponderis lapides deciderunt: ædificiaque de cœlo tacta, atque homines, & pecora fulminum ictu passim exanimata sunt. Hæc gravissimam, quæ insequuta est, pestilentiam portendere judicata. Hiems aspera, & solito longior non solùm pecudes, sed etiam homines multos frigore absumpsit. Postero anno legati Pontificis Ro- 824
mam regressi eundem graviter affectum invenerunt; eo verò paucos intra dies pridie Idus

(11) Diploma hoc integrum recitatur ab Ughello Tomo II., in Episcopis Mutinensibus; cùmque Datum sit sexto Cal. Februarii, anno Imperii Ludovici IX., Indictione I., ad annum 823. citra dubium pertinet.

(12) Pœnitentia *Ludovici*, ob *Bernardum* Nepotem occisum, ac Fratres in Monasteria detrusos, clariùs describitur in Vita Ludovici Pii; ejusdem quoque meminere Annales Laureshamenses ad hunc annum.

(13) Æginardi Annales, à quibus quamplura Sigonius passim mutuatur, dum de Attiniaci Conventu, hoc anno habito, loquuntur, ista tantummodo referunt: *Lotharium verò filium suum in Italiam misit*. Sigonius addidit, missum a *Ludovico* Patre *Lotharium* in Italiam, *ad Coronam accipiendam*, ut subinde Modoetiæ coronatum securiùs narraret. Neutrum tamen, veterum Scriptorum, qui hactenus editi sunt, testimonio firmatur. Quandoquidem verò, hoc solummodo anno, verba facit Sigonius de *Lothario* in Italiæ Regem delecto, prætereundum non est, eundem fuisse jam designatum Langobardiæ Regem anno 817., ut patet ex Charta divisionis, quam inter filios instituit *Ludovicus* Pater, quamque integram refert Balutius Tomo I. Capitularium. Anno verò 820. ante Calendas Junii, in Italiæ Regem solemniter est declaratus; id enim comprobant plura Diplomata data post mortem Patris, qui annos Imperii, in adnotatis Regni Italici annis, vicenario numero semper excedunt. Quamvis & aliam Epocham ab hoc anno institutam non rarò *Lotharius* ipse usurpaverit, ut Mabillonius, Cointius, Pagius, aliique adnotavere. Nemo tamen diligentiùs Anonymo Mediolanensi in Apologia, contra censuras Dissertationis Italiæ medii Ævi, scripsit de *Lotharii* Epochis, quas usque ad novem recenset, ac illustrat à col. 200 usque ad 213.

(14) Hæc omnia Eginardus ad hunc annum refert.

(*) Hoc prodigium, & reliqua hic à Sigonio relata, leguntur in Annalibus Bertinianis, Aimoino, & aliis.

Idus Maji morte extincto, Romani de more convocati duos divisis inter se voluntatibus sublegerunt: quorum alter Eugenius Archipresbyter S. Sabinæ, prævalente nobilitare, in seditione consecrationem accepit. Cujus rei nuncio ab ipso accepto, Ludovicus conventum per Julium mensem Compendii habuit, atque eo perfecto, Lotharium Regem in Italiam remisit, ut suo nomine cum novo Pontifice, populoque Ro. constitueret, quæ in rem Ecclesiæ, atque Italiæ viderentur: atque ipse exercitum adversus Brittones duxit. Lotharius post Idus Augusti profectus est: ipse, Brittonico bello confecto, XV. Kalendas Decembris Rutomagum regressus legatos Michaëlis Imperatoris, & Fortunatum Patriarcham Gradensem audivit. Legati literas cum donis reddentes se pacis componendæ caussa missos esse dixerunt, addentes de veneratione Sanctarum Imaginum, propter quam se Romam ire jussos esse significarunt. (15) Fortunatus caussam fugæ suæ excusare ingressus, Romam ad eam probandam Pontifici cum legatis dimissus haud ita multò post obiit: (16) inde Aquas ad hiemandum perrectum. Eodem anno Petronax Ecclesiam Ravennatem, & Ansel-
825 mus Mediolanensem accepit. (17) Postero, Lotharius in Italia Supponi Spoletano Duci mortuo Adelardum, qui Comes Palatii erat, suffecit: quo intra quinque menses febris languore consumpto, Mauringum Brixiæ Comitem, qui pariter jus dicendo magnam laudem pepererat, subrogavit: qui nuncio collati honoris accepto decubuit, & post paucos dies vitam finivit. Romam demum progressus, atque ab Eugenio benignè exceptus, patris voluntate nudata, res Civitatis Romanæ composuit, in primis qui fortunis suis eversi fuerant, in integrum restitutis, legesque ex Eugenii auctoritate ad Basilicam Vaticanam conscripsit. Ex quibus hanc inserere hoc loco placet ad comitia Pontificum, & res Ecclesiasticas pertinentem: *Volumus, ut ad electionem Pontificis nemo audeat venire neque liber, neque servus, qui aliquod impedimentum inferat, exceptis illis tantùm Romanis, quibus antiqua fuit consuetudo concessa per constitutionem sanctorum Patrum eligendi Pontificem. Quod si quis contra nostram jussionem facere ausus fuerit, exilio afficiatur. Volumus, ut cunctus populus Romanus interrogetur, qua lege velit vivere, ut ea, qua professus sit vivere velle, vivat: eique denuncietur, ut hoc unusquisque sciat tam Duces, quàm Judices, vel reliquus populus. Quod si in offensionem suam contra eandem legem fecerint, eidem legi, qua profitentur, ex constitutione Pontificis, & nostra subjacebunt. De rebus Ecclesiarum injustè occupatis per occasionem quasi licentia accepta à Pontifice, & de iis, quæ nec dum redditæ sunt, & tamen fuerunt à potestate Pontificum occupatæ, volumus, ut per legatos nostros restituantur. Placet nobis, ut cuncti judices, sive ii, qui cunctis præesse debent, per quos judiciaria potestas in hac Urbe Roma exercetur, aut in ceteris provinciis exerceri debet, in præsentiam nostram veniant. Volumus numerum, & nomina eorum scire, & singulis de munere sibi credito admonere. Novissimè admonemus, ut omnes homines, sicut Dei gratiam, & nostram habere desiderant, ita præstent in omnibus obedientiam, ac reverentiam huic Pontifici.* Illud etiam propter tumultus superiores adjectum videtur, ut ad vitanda comitiorum dissidia aut legati Regis, aut Rex ipse, si in Urbe adessent, consecrationi interessent: (18) sic enim subsequentibus annis est observatum, & postremò nova etiam lege sancitum. Proditum est etiam memoriæ, Lotharium pro foribus Basilicæ Vaticanæ de feudis statuisse consilio sapientum Mediolani, Papiæ, Cremonæ, Mantuæ, Veronæ, Tarvisii, Patavii, Vicetiæ, Parmæ, Lucæ, Pisarum, Syponti, Marchionum, Ducum, & Valvassorum majorum. (19) Ludovicus, Paschate Aquis celebrato, Noviomagum venationis caussa perrexit; deinde Aquas ad conventum habendum repetiit; quo dimisso, Vugesum ve-

(15) Per compendium hic refert Sigonius, quæ fusè ad præsentem annum Eginardus enarrat.

(16) Eodem hoc anno decessisse *Fortunatum* evincunt Editores Veneti Ughelli, ejusdem opinionem refutantes, qui *Fortunati* obitum ad annum 830. differendum censuit. In Francia defunctum, dum iter Romanum aggrederetur, Dandalus testatur col. 168.

(17) Ante annum 819. electum fuisse *Petronacem* manifestè docet Privilegium, eo anno eidem concessum à Paschali I., quod emendatiùs, quam in Rubeo legebatur, editum est in secundo Vol *Rerum Italicarum*, desumptum ex antiquissimo Apographo MSto Bibliothecæ Ambrosianæ. Proinde minimè discedendum esse arbitror à Rubei, & Ughelli sententia, qui *Petronacis* Archiepiscopi Ravennatis electionem anno 817. statuunt. Falsum quoque est, *Anselmum* hoc anno creatum Mediolanensem Archiepiscopum; anno enim 817. numeratur ab ipso Sigonio inter Episcopos, qui unà cum *Bernardo* Italiæ Rege contra *Ludovicum* Imperatorem conspiravere. De hoc *Anselmo* fusiùs loquar ad annum 833. Interim moneo, in aliis editionibus non legi hæc verba: *Anselmus Mediolanensem accepit*, sed hæc alia, *Maxentius Aquilejensem accepit*. Agnovit hoc mendum Sigonius, illudque in præsenti editione optimè sustulit; siquidem *Maxentium* ea dignitate exornatum fuisse usque ab anno 813, evincit Diploma *Rataldi* Veronensis Episcopi, relatum ab Ughello Tomo V. fol. 707. editionis Venetæ; ibi namque subscriptus legitur: *Maxentius Patriarcha, servus servorum Dei, Sanctæ Aquilejensis Ecclesiæ Antistes, rogatus à Rataldo Episcopo, pro firmitate, manu mea subscripsi.*

(18) Eginardus in Annalibus, Spoletanorum Ducum successionem, & *Lotharii* adventum in Romanam Urbem ad annum 824. enarrat. Quamobrem ignotum mihi est, cur Sigonius, qui eadem ab Eginardo descripsit, annum immutaverit, nisi fortè exemplar, quo usus est Sigonius, diversimode compactum fuerit ab eo, quod Duchesnius vulgavit. Constitutionem à *Lothario* Romæ conditam Holstenius primò, dein Pagius edidit ad annum 824. In ea tamen nihil de postrema hac sanctione circa consecrationem Summi Pontificis, quam Sigonius innuit, memoratur. Editam illam fuisse à Lothario, altero post anno, præsenti videlicet 825., cùm iterum Romam missus foret à *Ludovico* Patre ad exortum schisma componendum, Pagius ex libello de Episcopis Metensibus ad hunc annum tradit, plura disserens de hoc decreto num. 29. & 30. Vide Supplementum Pauli Diaconi Tom. I. Parte II. Rerum Italicarum, ubi hæc Constitutio, primùm a Frehero vulgata, integra legitur.

(19) Leges omnes Lotharii, eruditis Commentariis illustratas, inseruit Cl. Muratorius Tomo I. Parte II. *Rerum Italicarum*. De Feudis nihil ibidem statutum legitur.

venandi caussa profectus Lotharium in Ita-
lia regressum excepit; ac confecta venatio-
ne, Aquas revertit. Ibi Venerius, qui in
locum Fortunati Patriarchæ Gradensis erat
suffectus, missis nunciis confirmationem pri-
vilegii à Carolo Ecclesiæ Gradensi concessi
à Ludovico, & Lothario impetravit. (20)
826 Sequenti anno Ludovicus Aquis circa Idus
Maji egressus ad Kal. Junias ad Ingelenheim
venit. Eo io loco freqoenri conventu ex
diversis terrarum partibus legationes auditæ;
inter eas præcipua fuit Pontificia, quam Leo
Centumcellensis Episcopus cum Theophy-
lacto Nomenclatore obivit. Inde trans Rhe-
num ad oppidum Salisburgum profectus,
Legatos Neapolitanorum habuit obvios,
transactaque autumnali venatione ad Ka-
lend. Octobris secundo Mœno Francfordiam
navigavit, & medio Octobri alterum ad In-
gelenheim conventum habuit; atque inde
827 hibernotum caussa Aquas petivit. Insequenti
anno mense Augusto Eugenius Pontifex mor-
tuus; atque in ejus locum Valentinus suffe-
ctus; qui in Pontificatu vix mensem exple-
vit. Eo vita functo, Gregorius Presbyter
S. Marci ab omnibus, sed invitus, suble-
ctus, & Quartus vocatus. Verùm, quoniam
Legatus Regis aberat, noo prius est conse-
cratus, quàm is in Urbem rediens, cujusmo-
di ea comitia fuissent, ex nova lege quæsivit
Ab eo pallium Venerio Patriarchæ concess
sum. Legati Michaëlis Imperatoris Septem-
bri mense Ludovicum Compendii convene-
runt, ac mandatis editis magna comitate
dimissi sunt. (21) Aquæ inde à Ludovico
828 repetitæ. Ibi per mensem Februarium con-
ventus peractus; in quo Baldericus Dux
Forojuliensis, quòd superioris Pannoniæ
fines ignavia sua uri à Bulgaris esset passus,
Ducatus honore privatus est, marchia ipsa
duodecim Comitibus iterum distributa;
(22) qua in re Lotharius insignem se acce-
pisse à Patre injuriam est arbitratus. Halit
garius Cameracensis Episcopus, & Ansfridus
Abbas Nonantulanus Constantinopolim cum
legatione missi honorificè à Michaële suscepti
sunt. Ludovicus, conventu ad Ingelenheim
habito, Quirino Primicerio, & Teophyla-
cto Nomenclatore Pontificiis Legatis audi-
tis, in Theodonis villam perrexit, atque
inde Lotharium cum magnis copiis ad Hispa-
nicam marcham adversus Sarracenos tuen-
dam misit. Bonifacius Comes, cui Corsicæ
insulæ tuendæ cura erat mandata, assumpto
fratre Berthario, atque aliis quibusdam è

A Tuscia sociis parva classe Corsicam, &
Sardiniam perlustravit, & nullo ibi prædo-
ne reperto, in Africam provectus inter Uti-
cam, & Carthaginem ingentem incolarum
manum occurrentem variis prœliis concidit;
ac maximum Afris terrorem incussit. Mi-
chaël Imperator Sarracenis ad Siciliam cur-
su incitato rendentibus, auxiliis à Justiniano
Duce Venetorum acceptis, occurrit. Ludo-
vicus ad festum diem S. Martini Aquas in
biberna regressus diversis conventibus ha-
bendis res Regno opportunas constituere
instituit. Eo anno Corpus S. Marci Evange-
listæ Venetias Alexandria delatum, & ma-
gno honore à Civitate tota exceptum. (23)
B Sequenri, Justiniauns Dux est mottuos, at- 829
que ei Joannes frater suffectus; quo seden-
te, Basilica Ducali Prætorio continens in
bonorem Evangelistæ construi cœpta corpus
ejus recepit. Bonus Ecclesiæ Mediolanensis
præfectus. (24) Ludovicus mense Augusto
ad generalem Vormaciæ conventum pro-
cessit. Ibi oblara anoua dona recepta, & le-
gationes Roma, & Benevento, aliisque
longinquis è terris auditæ; & Lotharius io
Italiam dimissus. (25) Eodem anno Michaë-
le Imperatore Kal. Octobris extincto, (26)
Imperium Theophilus filius ejus excepit;
qui superiores omoes Imperatores immani-
tate adversus eos, qui Sanctas tuebantur
C Imagines, soperavit. Nam Leo Isaurus, &
Copronymus filius tantùm, ne cultus eis
adhiberetur, & Michaël Pater ejus, ne ulli
imagini nomen Sancti subscriberetur, edi-
xerant. Theophilus autem omnino pingi eas
noluit, & in remplis pro Sanctis pecudes,
& aves reponi præcepit; & quos io earum
veneratione perseverare animadvertit, eos
io carcere fame, ac siti confecit. Monachos
verò urbium aditu prohibuit, Monasteriis
profanis hominibus ad incolendum conces-
sis; præcipuè autem monachi Abrahamitæ
monachorum, & imaginum tueri caussam
ingressi, quòd S. Lucas Deiparæ imaginem
depinxisset, & Christus ipse effigiem suam
D sine manus opere expressam nobis io linteo
reliquisset, post diros cruciatus morte affe-
cti sunt. Quin etiam sæva pictorum inse-
ctatio fuit, sed ante omnes sanctorum viro-
rum Theophanis, Theodori, & Methodii,
qui hoc nomine in exilium pulsi sunt, insi-
gnis constantia floruit. Hæc adversus Ca-
tholicos per eos dies fœdè Theophilus, vir
alioquin justitia, & multis aliis naturæ bo-
nis memoratu dignissimus. (27) Dum hæc
in

(20) Has confirmationis Literas edidit ex Codice Trivisaneo Auctor adnotationum ad Ughellum, in Patriarchis Gradensibus, sed absque anno.

(21) Quæ ad hos annos refert Sigonius, fusè narrata habemus in Eginardo.

(22) In quatuor tantùm Comites distributam hanc marchiam, scribit ad hunc annum Eginardus; idemque legitur in Annalibus Laureshamensibus, & in Vita Lodovici Pii. Ex quo Auctore Sigonius, in duodecim Comites distribusum, hunc Ducatum retulerit, divinare non licet.

(23) Baronius hanc corporis *S. Marci* translationem ad annum 820. refert. Eam tamen rectè a Sigonio huic anno adscriptam, dubitare non sinit Dandulus, qui postquam narravit, Justinianum creatum fuisse Ducem Venetiarum anno 827. subdit, *secundo* hujus Ducis *anno*, Corpus *S. Marci* Evangelistæ de Alexandria translatum esse Venetias, rei peractæ seriem integro sequenti capite describens. Reliqua ad hunc annum
E relata, ex Eginardo descripsit Sigonius.

(24) In aliis Editionibus nulla de *Bono* Archiepiscopo mentio habetur; eam intulit in Bononiensem Sigonius, sed non appositè, ut ad annum 833. ostendam.

(25) Eginardus, his narratis, Annales suos claudit apud Duchesnium. Eruditis tamen in præsenti persuasum est, ab Eginardo Annales minime fuisse conscriptos. Nihilominus sub illius nomine passim à Scriptoribus usurpantur, cùm Eginardo adscripti fuerint sub initium usque decimi seculi, ut Pagius ad annum 772. num. 3. adnotavit.

(26) Octobri mense extinctum *Michaëlem* Scriptores omnes tradunt, quo tamen die obierit, incertum prorsus esse Pagius affirmat. Plurimùm historiæ favisset Sigonius, si res, tam impigrè ab ipso prolatas, Auctorum testimonio firmasset.

(27) Ex Joanne Curopalata hæc refert Sigonius, sed eadem triennio post accidisse, tum Baronius, tum Pagius ad annum 832. pro certo testantur.

A in Oriente tam impiè, & impotenter admi-
niſtrantur, ne Occidentis quidem ſatis
830 quietæ res fuerunt. Annus enim, qui ſub-
ſequutus eſt, octingenteſimus triceſimus tu-
multum in Francia memorabilem attulit.
Per dies Quadrageſimæ, cum Ludovicus
loca mari vicina obiret, Regni proceres
aliquot fœdere inter ſe inito conjurarunt;
ac compoſitis rei agendæ conſiliis Pipinum
Regem adierunt, docentes, non ſolùm ce-
teros, ſed ipſum etiam à Ludovico patre
contemni, unum à cubiculo Berhardum
prope in Aula Regia dominari, non virtu-
tis ope, ſed turpibus Reginæ amoribus in-
finitam illam gratiam, atque auctoritatem
B adeptum. Quod probrum quando pater blan-
ditiis muliebribus, quaſi quibuſdam præſti-
giis, captus non modò non averteret, ſed
neque etiam animadverteret, optimi filii
partes eſſe, quem unum hæc in primis at-
tingant, primo quoque tempore obviam ire,
ac patrem tanta labe infamiæ liberare; ſi
hoc ipſe perficeret, fore, ut inſignem non
ſolùm virtutis famam, ſed etiam ingentem
apud omnes gratiam ſibi pareret. Quibus
verbis juvenis temere incitatus ſe totum
eorum conſiliis tradidit, & contractis qui-
buſdam copiis unà cum eis Verimbriam,
patrem, & novercam cum amatore ulturus,
advenit. Eo nuncio Ludovicus attonitus
C continuò Berhardo fuga ſibi conſulere, &
Judithe in Monaſterium ſecuritatis cauſſa
ſe includere juſſis, Compendium petiit. Re
comperta, conjurati conſilio capto Judithem
è Monaſterio ad ſe educi juſſerunt, ac va-
riis minis exterritam docuerunt, nullam
aliam ſaluti ejus viam patere, quàm ut ipſa
Monaſticam vitam iniret, atque idem face-
re Ludovicum perſuaderet. Cum ſe factu-
ram utrunque conſtantiſſimè ſpopondiſſet,
liberata ad Ludovicum proceſſit, & ſumma
cum fide promiſſa perſolvit. Ludovicus,
cum ſe quid ſibi faciendum eſſet, delibera-
turum dixiſſet, ipſi, ut vitandi periculi
cauſſa ſe velaret, auctor fuit. Ita ad conju-
D ratos reverſa juſſu eorum Monaſterium S.
Cunegundis inivit. Ad harum rerum nun-
cium Lotharius excitus repente menſe Majo
ex Italia advolavit, ac ſtatim à conjuratis
corruptus omnia, quæ acta erant, ut juſtè
facta, laudavit. Ita æſtas his difficultatibus
acta. Ex conſenſu inde utriuſque partis ſuc-
cedente autumno conventus Neomagum
Francis, & Germanis proceribus eſt indi-
ctus. Cum omnes conveniſſent, Ludovicus
per diverſas cauſſas, quos ſibi maximè infe-
ſtos putabat, è conventu pellere aſtutè in-
ſtituit. Qua re animadverſa, conjurati con-
ſilium aliò ſecedendi ceperunt. Tum Lu-
dovicus Lotharium arripuit, ac leniter ca-
ſtigatum produxit ad populum, placidaque
oratione furorem eorum in præſens compe-
ſcuit. Seditione ſedata, conjurationis Prin-
cipes comprehenſi. Cum conſtituto judicio
rei capitalis damnati omnes eſſent, tamen
mitiore pœna decreta, laici tonderi, reliqui
in Monaſteriis aſſervari juſſi. (28) Inde
B Aquas in hiberna conceſſum. (29) Eodem
anno Obelerius, quem Ducatu, & patria
deturbatum demonſtravimus, Conſtantino-
poli reverſus oppidum Vigliæ in Iſtria Du-
catus recuperandi animo occupavit. Quo
cognito Joannes Dux exercitum eò Veneto-
rum adduxit, atque Urbem oppugnare
ſumma ope inſtituit. A Metamaucenſibus,
cum ſe ad Obelerium Civem ſuum contu-
liſſent, deſertus, retro caſtra movit, ac
Metamaucum adortus incendio deformavit,
atque obſidione Vigliæ repetita, Obelerium
in poteſtatem adductum ſuſpendio pridie
Paſchatis interemit. (30) Maxentius Patriar-
cha Aquilejenſis Lotharii favore ſuffultus
C Epiſcopos Iſtriæ Gradenſi Eccleſiæ ſubtra-
here conatus, ne Gregorii quidem Pontificis
interdicto quievit. (31) Sequenti, Ludovi- 831
cus Judithem è Monaſterio revocavit, ve-
rùm non prius uxoris loco habuit, quàm
ipſa legitimè objecta crimina expiavit. Id
verò in die Purificationis effectum. Hoc
modo compoſitis rebus, filii in ſua quiſque
regna dimiſſi. Paſchate Aquis acto, Inge-
leheim ventum. Ibi omnibus iis, qui in
cuſtodias traditi fuerant, eſt ignotum. Con-
ventu inde in Theodonis villam tranſlato,
Berhardus, & Pipinus, ut reus, & accuſa-
tor, citati. Berhardus, cum more Franci-
co ſe ſingulari certamine oblatum crimen
D diluturum eſſe profeſſus eſſet, non compa-
rente accuſatore, ſemet ſacramento purga-
vit. Pipinus inde, conventu jam dimiſſo,
advenit. Quem Ludovicus molliter caſtiga-
re volens ſecum ad Natalitia uſque deti- 832
nuit, quæ Aquis peregit. Is haud ita multò
poſt invitum teneri ſe diutius indignatus,
in-

(28) Acta hæc ſunt a *Ludovico*, poſtquam *Juditha* Auguſta *purificavit ſe ſecundum judicium Francorum de omnibus, quibus accuſata fuerat*, ut loquuntur Annales Bertiniani, adeoque ad annum ſequentem 831. ſunt referenda. Auctor Vitæ Ludovici Pii clarè narrat, in Aquiſgranenſi Conventu, qui circa Februarii Calendas anni 831. celebratus eſt à *Ludovico*, vocatos in judicium ſeditionis Auctores, fuiſſe damnatos capitali ſententia, tanquam læſæ Majeſtatis reos, ſed Clementiam Imperatoris eos a pœna mortis exemiſſe. Uno igitur anno errat Sigonius.

E (29) Narrat hæc omnia Auctor Vitæ Ludovici Pii, quem cum Eginardo confundit Juſtus Reuberus ad annum 829, & 830., quo vere contigerunt; ſed Scriptor iſte annum a Paſchate exorditur, adeoque res geſtas per ea tempora, uno contextu, uſque ad illud Feſtum enarrat.

(30) Non laqueo, ſed ſecuri, interemptus eſt *Obelerius*; caput autem pridie Paſchatis in Methamauco ſuſpenſum fuit, ut Dandulus narrat his verbis *Dux, revocato exercitu Viglliam Civitatem, & Obelerium cepit, & eum decollari juſſit. Cujus caput Methamaucum delatum, poſtea in Sabbato Sancto, juxta S Martini Imaginem ſuſpenſum eſt*.

(31) Exſcripſit hæc Sigonius è Dandulo col. 173., qui tamen Gradenſi Eccleſiæ favens, ſilentio præterit, quæ *Maxentius* obtinuit, tum à Summis Pontificibus, tum a *Ludovico* & *Lothario* Auguſtis, contra *Venerium* Gradenſem Antiſtitem. Siquidem triennio ante in illius favorem prolata ſententia fuit in Concilio Mantuano, anno 827 celebrato, præſentibus Eugenii II. Legatis, & Miſſis Cæſareis. Venetis typis recuſum eſt hoc Concilium, eruditis adnotationibus illuſtratum, ad calcem Differt. de Schiſmate Aquilej. Cl. P. Bernardi Mariæ de Rubeis, qui hiſtoriam hanc diligentiſſimè enucleat. Verum quidem eſt, obtinuiſſe adhuc *Venerium*, datis ad *Gregorium IV.* Literis, quæ recitantur in Additamentis ad Ughellum Tom. V. col. 1105. Sed etiam ab hoc Pontifice favorabile *Maxentio* decretum emanaſſe, colligitur ex Diplomate *Ludovici II.*, quod è MS. Codice Eruditiſſimi Viri Apoſtoli Zeni vulgatum ed in Veneta Ughelli Editione Tom. V. col. 39

injussu patris discessit, & cum Berhardo nefariorum consiliorum societatem coivit. Itaque Ludovicus ineunte vere ad motus quosdam Aquitaniæ componendos profectus, conventum Aurelis habuit, atque eò Pipinum, & Berhardum adesse jussos, illum Treviros in liberam custodiam misit, hunc honore tradito spoliavit. Pipinus à factione è custodia emissus omnia libera concursatione peragravit, quoad pater sub hyemem in
833 Franciam ex Aquitania rediit. Postero anno Pipinus, & Ludovicus in eam opinionem à conjuratis adducti sunt, ut insidias sibi à patre parari arbitrarentur. Itaque copiis repente, quas potuere, contractis, bellum gerere decreverunt. Qua re audita, haud segniter Ludovicus Vormaciam armato & ipse exercitu occurrit, atque ibi consultare, quid facto opus esset, instituit. Jampridem hos tumultus Gregorius Pontifex audiverat, atque imminentia Ecclesiæ detrimenta vehementer pro egregia ipsius pietate doluerat. Itaque cum eos motus non languescere, ut spes fuerat, sed ingravescere in dies videret, consilium cepit in Franciam proficiscendi, &, num auctoritate sua filios patri reconciliare posset, experiundi. Quare VIII Kal. Julias, cum instructæ utrinque acies starent, advenit. Eo conspecto, arma ab utraque parte è vestigio religionis reverentiâ posita. Gregorius primùm Ludovicum allocutus caussam itineris sui exposuit, atque omnia, quæ ad conciliandam cum filiis concordiam pertinebant, disseruit. Inde Patre ad pacem faciendam adducto, progressus ad filios eandem caussam oravit, verùm propter tumultum instantis, ac pacem aspernantis multitudinis nihil apud eos profecit. Interim tertio Kalendas Julias Ludovicus filios monuit, caverent, ne se potestati furentis, ac præcipitis vulgi permitterent. Cui filii clemens in speciem responsum reddiderunt, se contempta multitudine in auctoritate illius futuros, si ipse ad se venire, & coram de rebus communibus disserere, præsente Pontifice, in animum induxisset. His verbis deceptus Ludovicus ad eos perrexit, sed statim perrexisse pœnituit. Nam cum uxore à filiis comprehensus ipse in Francia, Iudith in oppido Derthonis Italico diligenti custodiæ tradita est. Quibus rebus meritò offensus Gregorius Romam re irrita se recepit. Pipinus inde in Aquitaniam, Ludovicus in Bajoariam contendentes, Lothario, qui interim ex Italia advenerat, summam totius peragendæ tragœdiæ commiserunt. Lotharius secum Patrem habens, Suessionem, inde Kal Octobris Compendium venit. Ibi conventu acto Legatos à Theophilo Imperatore missos audivit, & receptis donis cum responso dimisit; postremò ex auctoritate Episcoporum piaculum Patri imposuit, & indicta causa ante Altare arma deponere, & imperio se abdicare coëgit, & pulla veste indutum Aquas hibernatum deduxit. (32) Mediolanensis Ecclesia eo anno Angilberto administranda concessa est. (33) Magna inde rerum commutatio facta. Per hiemem Regnorum pro- 834
ceres, qui conjurationis erant expertes, miseris Ludovici permoti restituendi ejus caussa arma sumpserunt, præcipuè in Francia Eggebardus Comes, & Villemus Comes Stabuli, quàm plurimos è populo potuerunt, in causam deduxerunt. E Germania verò Hugo Abbas in Aquitaniam profectus Pipinum ad hoc ipsum incitare contendit. Berhardus, & Vatinus in Burgundia populum promissis erectum in verba sua jurare jusserunt. Quibus rebus perceptis Lotharius ineunte vere Parisios venit, atque omnes suarum partium homines huc adesse præcepit. Verùm Eggebardus Comes cum valido exercitu obviam factus, Ludovicum ut liberaret, indixit, ni ultro faceret, per vim esse facturum, ac prœlio se rem commissurum. Id prœlium ne iniretur (nam accensi utrinque animi erant) Ludovicus sui, suorumque periculo territus precibus, atque auctoritate prohibuit. Pipinus ex Aquitania veniens, cum ad amnem Sæquanam pervenisset, & pontes intercisos, & lintres aversos reperisset, ultra progredi non potuit. Varinus, & Berhardus cum suis ad Matronam progressi adversis tempestatibus retardati, & colligendis militibus occupati diebus aliquot substiterunt. Demum Quadragesima ineunte Legatos ad Lotharium mise-

(32) Feralem hanc historiam hausit Sigonius ex Auctore Vitæ Ludovici Pii: pleniùs in Thegano, & Annalibus Bertinianis descripta hæc leguntur. Pithæus Acta hujus impiæ exauctorationis vulgavit.

(33) Chronologia Episcoporum Mediolanensium, valde hisce annis perturbata est à Sigonio, qui licèt illam emendare in Bonaniensi editione studuerit, ut superiùs vidimus, adhuc tamen longè aberrat à vero, cùm nec *Anselmi*, nec *Boni*, nec hujus *Angilberti* initia rectè adnotaverit. Itaque, ut bene contexta temporum series in hanc Sigonii historiam restituatur, præmitti debet, mortuo *Odelperto* sub initium anni 814. substitutum fuisse *Anselmum*, in Archiepiscopali Mediolanensis Ecclesiæ dignitate, ut ex Catalogis constat: cùm autem deprehensus fuisset *Anselmus* particeps, unà cum aliis Episcopis, Conspirationis *Bernardi* Regis Italiæ contra *Ludovicum* Imperatorem, in Conventu, Aquisgrani celebrato, ab Episcopis, exauctoratus, ac in Monasterium retrusus est, teste Eginardo, aliisque antiquis Scriptoribus. Deposito *Anselmo*, neminem fuisse substitutum censuit Puricelius in monum. Basil. Ambros. num. 41. Attamen annorum ordo, in antiquis Catalogis Mediolanensium Antistitum adnotatus, exigit, ut credamus, *Bonum*, seu *Donum* Archiepiscopum creatum anno 818., sedisse usque ad annum 822. An verò *Anselmus*, post *Boni* mortem, iterum in Archiepiscopalem dignitatem restitutus fuerit, ut opinatur Papebrochius in Exegesi Archiep. Mediol., prorsus in obscuro latet; cùm nulla suppetant hujus rei in historiis secura inditia. Id certum est, *Anselmum*, etiamsi Mediolanensi sedi redditus post *Bonum*, seu *Donum*, dicatur, paucis tamen mensibus in hujusmodi munere perdurasse, ut ipsemet Papebrochius fatetur, qui eidem anno 822. obitum illius consignat. His ita præmissis, *Angilbertus*, primus hujus nominis, multò ante annum 833., a Sigonio adnotatum, renunciatus Archiepiscopus fuit; cùm enim *Bono*, seu *Anselmo*, mortuis anno 822. in Mediolanensi Ecclesia successerit; *Angilbertus* verò *II* asseratur à Papebrochio ad hanc Sedem evectus anno 824. testimonio lapidis, à Castillionæo, & Grutero relati; procul dubio Epocha Angilberti I. desumenda est ab anno 822., vel 823., itaut, post quatuordecim menses, & dies XXII eidem in Catalogis assignatos, locum dederit *Angilberto II.*, anno 824. creato Mediolanensi Archiepiscopo.

ferunt, ut Ludovicum dimitteret, aut bellum adversus se gravissimum expectaret. Quibus Lotharius respondit, nemini omnium graviores paternas ærumnas esse, quàm sibi; earum verò culpam haudquaquam penes se residere, sed penes proceres, qui ipsum deseruissent, & penes Episcopos, qui imperium abrogassent, atque habendum in custodia censuissent. Inde, ut omnes se rei communi consilio componendæ caussa adirent, præcepit. Verùm haud ita multò post mutato consilio, Patre in Monasterio S. Dionysii relicto, in Burgundiam abiit. His actis Ludovicus eorum consilio, qui secum remanserant, usus, Augustalia recipere insignia statuit; itaque per Episcopos Ecclesiæ reconciliatus, & manibus eorum armis, quæ exuerat, cinctus, iterum se pro Rege, & Imperatore gerere omnibus lætitia exultantibus cœpit. Cum Carisiacum adiisset, media Quadragesima Pipinum, & alios ad se profectos recepit in gratiam, dimissoque eo in Aquitaniam, progressus Aquas Judithem ex Italia revocavit. Tempore inde post Resurrectionem, & Pentecostem venationibus, & piscationibus acto, Lingonum oppidum adiit, & Lotharium, qui non longè cum exercitu aberat, cum filio Ludovico hostili insequi animo cœpit. Lotharius, cum Legatis missis, quæ petebat, impetrare à Patre non potuisset, retro castra movit. Hunc Ludovicus breviore itinere ad confluentem Ligeris consecutus supplicem ad se venire coëgit, ac paterna auctoritate acriter primùm de rebus adversus se actis increpuit, deinde misericordiam implorantí ignovit; postremò in verba sua cum proceribus suis jurare coactum propere in Italiam decedere imperavit; ac saltus Alpium, ne posthac eas se invito transiret, firmis impositis præsidiis observari præcepit. (34) Per idem tempus Sicone Beneventano mortuo, Sicardus filius excepit Principatum. (35) Angilbertus Antistes Mediolanensis vita functus, atque in ejus locum Angilbertus alter suffectus. (36) Ludovicus recepto Imperio ad res constituendas conversus conventum Attiniaci habuit, in quo de rebus præcipuè Ecclesiasticis sanxit. Inde Natalicis diebus 835
cum fratre suo Drogone Archiepiscopo celebratis, post Purificationem conventum in Theodonis villa habuit; ubi Episcopos duos, à quibus damnatus fuerat, dignitate nudavit; (37) reliqui in Italiam evaserunt. Initio inde Quadragesimæ conventu Metis acto, à septem se Archiepiscopis reconciliari Ecclesiæ jussit. Qua de re populi ingentes Deo gratias gaudio gestientes egerunt. Postremò secundum Pentecosten conventus alius actus: ibi quemadmodum Legati in provincias missi jus dixissent, & latrocinia vindicassent, quæsivit, & Pipinum, ac Ludovicum acriter, tanquam honorum oppressores, increpuit, atque inde Aquas se recepit. Interim Judith infirma Ludovici valetudine exanimata, ac de se, filioque suo Carolo, si quid Ludovico humanitus accideret, non sine caussa solicita, maritum hortata est, ut se alicui è filiis præcipuè commendaret, cujus fido post mortem ejus præsidio tuta esset, neminem ad id aptiorem esse Lothario: quamobrem operam daret, ut sui ille clientelam syncera fide reconciliatus susciperet. Uxori justa, atque opportuna roganti Ludovicus obsequutus, Lotharium primo quoque tempore ad se venire integram gratiæ suæ restitutionem pollicitus jussit: sed ille gravi morbo impeditus non potuit. (38) Per hoc tempus Sarraceni usqueadeo in æstis incursionibus Italiæ litora lacerarunt, ut etiam Episcopi ire ad ea defendenda compulsi sint. Siquidem Claudius Taurinas Episcopus scribit, se ineunte vere ad Sarracenos à litoribus summovendos accurrisse, neque magis calamo, quàm gladio studuisse. (39) Ejus verò rei maximam cul-

(34) Hæc etiam excerpsit Sigonius ab Auctore vitæ Ludovici Pii ad annum 834, & 835. Vide Annales Bertinianos, diligentius ista narrantes.

(35) Hujus *Sicardi* extant in Chronico Vulturnensi tria Diplomata data anno I, quorum unum mense Februario, Indictione XI, adnotatum est, quæ procul dubio annum 833. designat, ut legi potest parte II. Tomi I. *Rerum Italicarum*. *Sico* igitur Princeps Beneventanus, ante Februarium anni 833. obierat. Id etiam constat ex Chronico, tum Beneventano, tum Salernitano, in quibus dicitur *Sico* præfuisse annis XXV. ac mensibus duobus. Cùm autem certum sit, eundem substitutum fuisse occiso *Grimoaldo* Duci Beneventi anno 818., ut Sigonius ipse narravit, manifestum fit, ejusdem vitam usque ad hunc annum 834. perduci minimè posse.

(36) De hoc *Angilberto* jam superiùs ad annum 833. satis disserui. Addo, ex Diplomatis, a Puricello, & Ughello relatis, constare, eundem multo ante hunc annum in Ecclesia Mediolanensi sedisse.

(37) Unum tantummodo *Ebonem*, Archiepiscopum Remensem, depositum enarrat Auctor vitæ Ludovici Pii, inquiens: *Solus Ebo, eorum qui impetebantur, affuit*. Annales Bertiniani ad hunc annum hæc habent: *Ebo in plenaria Synodo* (Theodonis Villæ) *capitale crimen confessus, seque tanto, idest Episcopali, ministerio indignum proclamans, propriaque scriptione confirmans, sese omnium consensu, atque judicio ab eodem ministerio reddidit alienum*. Depositus quidem fuit etiam *Agobardus*, Lugdunensis Archiepiscopus, sed non in hac Synodo, neque hoc anno. Siquidem cùm ter evocatus venire distulisset, ab Ecclesiæ Præsulatu semotus est, teste eodem Auctore vitæ Ludovici, adeoque anno sequenti 836., quo, post trinam evocationem ad ante acta Concilia, depositionis tandem pœna perculsus fuit.

(38) Etiam hæc ad annum sequentem 836 pertinent. Siquidem *Ludovicus*, celebrato Aquisgranensi Concilio sub initium mensis Februarii anni memorati, quod legitur in Labbeo Tom. VII Conciliorum, instante *Juditha* uxore, Legatos ad *Lotharium* misit, quemadmodum narrat Auctor vitæ Ludovici Pii. Mense autem Majo anni 836. *Lotharius* ad Imperatorem, in Villa Theodonis morantem, *VValonem* Abbatem expedivit, qui, firmatis utrinque sacramentis, promisit, *Lotharium* ad genitoris præsentiam absque dilatione venturum, ut Annales Bertiniani & Appendix Lambeciana Thegani testantur. Demum, *medio mense Septembri*, cùm Ludovicus VVormatiam se contulisset, *iterum venientes Legati Hlotarii nunciaverunt Hlotarium in febre bis tertiana laborare, & minime venire potuisse*: verba sunt eorundem Annalium ad annum 836.

(39) *Claudium*, hujus nominis I, Taurinensem Episcopum Saracenos, è Fraxineto per Insubriam excurrentes, debellasse tradit Ughellus. Scripta ejusdem *Claudii* quam plura referuntur à Labbeo in Appendice ad Bellarminum de Scriptoribus Ecclesiasticis. Extat in Bibliotheca Patrum Tom. XIV. ejusdem Commentarius in Epistolam ad Galatas, & Apologeticus contra Theodemirum Abbatem, sed mentio hæc de Saracenis

culpam Lotharius tulit. Nam domum reversus Italiam, cujus alacria adversus patrem studia desideravit, impunè ab iis uri, diripique permisit, & Pontificem patriæ, ut rebatur, caussæ fautorem vexare, Ecclesiasque bonis spoliare, nullo prætento juris titulo, instituit. Qua re Gregorius, perinde ac par erat, commotus, Ludovicum extemplo fecit certiorem. Ludovicus graviter hoc nuncio perturbatus adversus Nortmanos, qui Frisiam invaserant, proficiscens, legatos statim Fulconem, & Adrebaldum Abbates ad Lotharium, atque Gregorium destinavit. Fulconi mandatum, ut Lotharium admoneret, ne Ecclesiam Romanam, cujus dignitatem Pipinus avus, & Carolus pater sibi tuendam, atque augendam ingenti nominis sui cum gloria suscepissent, indignè à suis laniari, diripique permitteret: ac memoria repeteret, se, cum illi Regnum Italiæ tradidisset, simul etiam tutelam Romanæ Ecclesiæ commisisse: denique cogitaret, quo se sibi sacramento proximè devinxisset: cujus oblivione, aut negligentia provideret, ne divinam in se iram accenderet; postremò daret operam, ut militares annonæ, & stativa sibi parata essent mox in Italiam exemplo patris ad sancta Apostolorum limina visitanda venturo. Adrebaldo verò negotium datum, ut Gregorium conveniret, atque eum bono animo esse juberet: nam quæ à filio aut patrata, aut permissa dicerentur, se invito, & inscio esse commissa: proinde se daturum operam, ne quid Ecclesia detrimenti acciperet. Ad hæc Lotharius in ira persistens inclementer sanè respondit, se quæ Ecclesiis adempta dicerentur, alia redditurum, alia, quemadmodum restituerentur, rationem inire non posse. Gregorius autem ex Ludovici legatione tantum cepit voluptatis, ut gravissimi, quo premebatur, propè morbi oblitus, legatos & ipse duos ad eum ad gratias agendas, & accusandum Lotharium miserit. Quod ubi Lotharius sensit, continuò eos Bononiæ per Leonem quemdam ad id missum curavit coërcendos, ne ultra progrederentur: verùm mox omnium ejusmodi

A consiliorum, factorumque pœnituit; siqui-
dem sævissima initio Septembris oborta pe-
stilentia omnes, quorum hæc consiliis ege-
rat, optimates intra Idus Novembres ami-
sit. (40) Eodem anno Gregorii decreto com-
memoratio Sanctorum Martyrum, quæ IV.
Idus Maji celebrabatur, in Kal. Novemb.
translata est. (41) Postero Ludovicus, con- 836
ventu in Purificatione Aquis peracto, co-
gnitionem de rebus Ecclesiæ ablatis exer-
cuit. (42) Hilduino Abbate querente, quòd
Pipinus prædia quædam S. Germani Pari-
siensis in Aquitania sita surripuisset, ex con-
ventus auctoritate illum increpuit, atque
de imminenti Dei judicio admonitum pro-
B tinus ad satisfaciendum adduxit. Conventu
inde Lugdunum translato, litem Lugdunen-
sis, & Viennensis Ecclesiæ, quæ Episcopo
vacabant, cognovit: (43) atque inde, au-
tumnali venatione peracta, ad festum S. Mar-
tini Aquas se retulit. Ibi Natalis dies Do- 837
mini, & Resurrectio celebrata. Per eos dies
stella crinita in signo Virginis cum maxima
aspectantium admiratione effulsit. (44) Quo
viso Ludovicus exterritus, quòd triste sibi,
vitæque suæ aliquid portendere, judicabat,
id sacris precibus, & piis largitionibus expia-
vit: ac medio Septembri conventu Carisiaci
convocato, Carolum filium ex Judithe su-
sceptum ense cinxit, & regali corona orna-
C tum Neustriæ parte donavit. Inde Aquas 838
in hiberna recessum: ibi Pipinum Regem
Aquitaniæ morte sublatum luxit. (45) Re-
bus Franciæ hunc statum habentibus, Lu-
dovicus novis uxoris precibus fatigatus Lo-
tharium filium iterum advocavit; ac post
Pascha, cum Vormaciæ conventum haberet,
venientem ingenti comitate excepit: ac,
regnis inter filios, ut ante, divisis, (46)
Carolum puerum, quem post Pipini mor-
tem Regem Aquitaniæ fecit, & Judithem
matrem ejus illi summopere commendavit:
atque ut concordiam, pacemque inter se
agitarent, oratos, omnes in sua regna di-
misit. Eodem anno Petrus Tradonicus Dux
D Venetorum Sclavos, & Narentanos ad eo-
rum cohibenda latrocinia fœdere illigavit.
Sequenti verò, eosdem rupto fœdere præ- 839
dan-

cenis ibidem non legitur. Cæterùm hic Episcopus Iconoclastis, & Felicis Urgellitani Sectæ pessimè favit. Vide Baronium, de eo plura disserentem ad annum 825.

(40) Narrat hæc omnia Auctor Vitæ Ludovici Pii, sed Sigonius malè huic anno eadem adnotavit; contigere namque anno sequenti 836, ut Baronius, & Pagius testantur.

(41) Sigebertus ad hunc annum hæc tradit. Cæterum hujusmodi celebritas Calendis Novembris jam agebatur Romæ, ex decreto Bonifacii IV.: Translata verò est a Gregorio IV. ad universas Galliæ, & Germaniæ Ecclesias, ut Baronius in Annalibus ad præsentem annum, & in adnotationibus ad Martyrologium, die prima Novembris, luculenter enarrat.

(42) Non *in Purificatione*, sed *VIII. Idus Februarii*, idest die sexta ejusdem mensis, celebratum est hoc Concilium, ut in Actis ipsius Concilii legitur apud Labbeum Tomo VII. col. 1721.

(43) Concilium hoc Lugdunense anno superiore celebratum est, ut pluribus ad annum 835. & 836. comprobat Pagius. Quid in hoc Conventu actum sit, vide apud Labbeum Tom. VII. Concil. col. 1768.

(44) Desumpsit hæc Sigonius ab Auctore Vitæ Ludovici Pii, qui annum 837. inchoat a Paschali celebritate, & colloquia, quæ ipse habuit cum Ludovico Pio, de hoc portento valde solicito, enarrat. Eadem refert Aimoinus lib. 5. cap. 17. iisdem prorsus verbis, adeò ut videri possit ipse Aimoinus sermonem de hoc Comete cum Ludovico habuisse; sed eruditis notum est, hunc Auctorem multò serius vixisse, cùm anno MIV. obierit. Itaque Annales Astronomi, Ludovico Pio familiaris, ab ipso expilatos nemo non videt. Crinitum hoc sydus, anno 837. exortum, Seth quoque Calvisius affirmat. Reliqua, ad Carisiaci Conventum pertinentia, lege in Auctore Vitæ Ludovici Pii.

Tom. II.

E (45) Hyberno tempore mortuum *Pipinum* credidit Sigonius, deceptus ab Auctore Vitæ Ludovici Pii, qui narrat visum Cometem *Hyeme transacta, Kalendis Januarii, cujus minacem vultum non multò post excessus Pipini est subsecutus*. At in hisce verbis mendum Amanuensis inesse nemo non videt, cùm *Calendis Januarii hyems transacta* dici non possit. Itaque Cl. Eckartus Tom. II. Rer. Franc. pag. 311. reponendum censet, *Kalendis Junii*. Ipse tamen non spernendis argumentis docet, Novembri ineunte hujus anni 838. *Pipinum* obiisse, ut Annales Fuldenses, & Hermannus Contractus Camsii adnotarunt.

(46) Nova hæc divisio fuit, inter *Lotharium* & *Carolum*, eaque legitur accuratè descripta in Annalibus Bertinianis, editis Tom. II. Rer. Italic.

Z

dantes adortus, magna accepta clade, do-
mum recessit. (47) Eo anno per mensem
Majum sol obscuratus est. Ceterùm, quie-
scentibus ceteris, Ludovicus junior tumul-
tum excivit. Quippe sorte sua non conten-
tus arreptis armis omnia trans Rhenum
occupare annisus est: verùm occurrente
cum exercitu patre, cum supplex veniam
postulasset, ac se, quæ perperam egisset,
emendaturum esse promitteret, inani incœ-
pto recessit. (48) Eodem anno, Sicardo
adhuc Beneventi Principatum administran-
te, ossa S. Bartholomæi ex Insula Liparita-
na Beneventum delata sunt. Petronacem Ar-
chiepiscopum Ravennatem mortuum Geor-
840 gius est subsequutus. Postero, qui fuit à
Natali Christi octingentesimus quadragesi-
mus, in Ducatu Beneventano nova coorta
seditio magnarum ei provinciæ attulit cala-
mitatum initium. Nam, Sicardo Principe
à suis per tumultum occiso, Adelgisus quæ-
stor ejus ditionem invasit. (49) Capuani
verò, quibus tunc Landulfus Gastaldio præ-
erat, cum Adelgisum propter impotentiam
ejus odio haberent, Siconolfum Sicardi fi-
lium, qui Tarenti exulabat, continuò acci-
verunt, ac Principem esse jusserunt. Is ma-
gna Capuanorum, & Beneventanorum,
quibus Adelgisus invisus erat, manu instru-
ctus Salernum Urbem adiit, eamque sum-
ma vi oppugnare instituit. Interim Ludovi-
cus iterum à patre defecit, ac Bajoaria
egressus cum Saxonibus, ac Thoringis Ale-
maniam incursavit: verùm patre post Pa-
scha ad ejus comprimendos impetus accur-
rente, conspectum ejus non tulit, ac fuga
ru sus in Regnum suum sese retulit. Hoc
Ludovici humanorum operum ultimum
fuit. Nam mox sole prodigiosè obscurato,
(50) tantam ex ea re animo tristitiam con-
traxit, ut in perniciosum morbum incide-
rit. Qua re animadversa, Vormacià, ubi
conventum instituerat, ad Insulam Mogun-
tiæ proximam se devehi jussit, atque ibi
solemnibus omnibus, præsente fratre Dro-
gone Archiepiscopo, ritu Christiano pera-
ctis, XII. Kal. Julii obiit, vir ad ceteras
virtutes, quibus excelluit, clementiæ, &
pietatis laude insignis, quæ ei quoque Pii
cognomen apud posteros dedit, insignior
tamen futurus, nisi extrema ætas ejus cre-
bris, & fœdis filiorum fuisset deformata
seditionibus. Eodem anno Theodosius Pa-
tricius Venetias profectus, Petrum Ducem
Venetorum Protospatharium Imperatoris
constituit, atque auxilium ejus contra Sar-
racenos Apuliam divexantes postulavit.
Missæ Tarentum naves, ubi Sabbas Sarra-
cenorum Princeps sedebat, acriter prœlium
cum Sarracenis commiserunt: verùm mul-
titudine hostium circunventæ in potestatem
cum militibus, qui superstites prœlio fue-
rant, pervenerunt. Ea victoria Sarraceni
elati Ausereose oppidum in Dalmatia, &
Anconitanum in Italia, capta diripuerunt,
& naves Venetorum mercibus onustas na-
cti, in potestatem cum victoribus redege-
runt. (51)

(47) Dandulus, qui hæc fusiùs describit, centum circiter Venetos in hoc prœlio tantummodo occisos enumerat.

(48) Auctor Vitæ Ludovici Pii, qui hæc narrat, locum designat, ubi supplicem filium Pater excepit, nempe *Bodommam*, seu *Bodomam*, Regium Palatium, & Castrum ad Lacum Brigantinum, seu Acronium. Cl. Eckhart, loco laudato pag. 315. plura Diplomata profert, ibidem data.

(49) *Adelgisus*, quem alii *Adelchisum*, seu *Radelgisum* appellant, anno superiore, quo interfectus est *Sicardus*, Principatum Beneventanum invasit, ut in Erchemperto Camillus Peregrinus adnotavit. Hinc translatio Corporis S. Bartholomæi è Liparitana Insula Beneventum, quam Baronius in hunc annum 840. differt, rectè à Sigonio consignata est anno præcedenti, cùm ex antiquis Scriptoribus constet, eam peractam, vivo adhuc Sicardo Principe Beneventi. Errat tamen, dum Sicardi mortem ad hunc annum enarrat.

(50) Eclypsim hanc quinto Maji diei affigit Seth Calvisius. Ludovici verò mortem, ac virtutes fusè describit Auctor ejusdem Vitæ, cujus Annales in Ludovici obitu absolvuntur. Plenius ejusdem elogium legitur in Thegano cap. 19.

(51) Hæc Dandulus pag. 175., qui adnotat, Auserensem Urbem, Feria secunda Paschæ, a Saracenis incendio fuisse consumptam.

Explicit Liber Quartus.

INCI-

INCIPIT LIBER QUINTUS.

LOTHARIUS REX, ET IMPERATOR.

TRistiora inde labentis in dies, decrescentisque apud Francos Imperii tempora subeunt: quibus quantum de Francorum dignitate, potentiaque decessit, tantum Italicorum libertati, amplitudinique accrevit. Cujus rei caussam primùm attulit ipsa regnorum à Carolo instituta divisio, deinde divisionis gratia dira à filiis Ludovici armorum introducta contentio. De quibus quàm planissimè poterimus, hoc libro scribere persequemur. Ludovici morte in Italiam nunciata, Lotharius subitò in Franciam se recepit, ac magno procerum consensu Regnum Franciæ, Imperiumque solus inivit, & populorum rebus consulere summa cura instituit. Gratulantibus autem Regis comitate simul, atque justitia ceteris, soli fratres ejus Ludovicus, & Carolus intimis sensibus angebantur, cum iniqua patris divisione majorem hereditatis partem penes Lotharium esse perspicerent: ipsum Regem Franciæ, atque Italiæ suspici, ipsum Imperatorem titulo, atque auctoritate supra omnes amplissima, atque augustissima ad gloriam celebrari; se autem Aquitaniæ, & Bajoariæ finibus exiguis sanè, atque angustis inclusos nequaquam ambos: posse cum illo uno aut opibus, aut amplitudine comparari. Itaque communicatis doloribus simul etiam consilia amplificandi imperii conferunt. Et, quoniam nullum sibi subsidium relinqui, nisi in armis, vident, ab armis petere statuunt: atque in eandem fortunæ societatem Pipinum quoque Pipini fratris mortui filium vocant, Aquitaniæ regno, quod patris ejus fuerat, ab Ludovico avo dudum exclusum; multosque alios sibi ex media nobilitate Franciæ asciscunt, sive facti æquitate, sive rerum novarum cupiditate permotos. Nec minore studio jus suum, & patris judicium tueri Lotharius parat. Itaque copias, & auxilia undique conquirit, atque in Burgundiam sese conferens eam belli sedem capit. Quare, cum universum Franciæ nomen brevi aut in hac, aut in illa
841 parte consisteret, postero anno in Ascensione summo ad Fontanetum, Altissiodorensis agri vicum, prœlio decertatur, ac tanta strage ex utraque parte pugnatur, ut non solùm ad prolatandos, sed ne ad tuendos quidem proprios fines satis in Francis roboris relinquatur. Victoriæ tamen decus penes Ludovicum, & Carolum mansit. Huic prœlio Georgium Archiepiscopum Ravennatem interfuisse apud quosdam invenio, in Franciam cum ornato equitatu, ut Ludovici filiam susciperet è Sacro Fonte, profectum. (1) Lotharius è prœlio elapsus Aquas in Regiam se recepit. Hac re animadversa, Ludovicus, & Carolus exercitum celerrimè reparant, atque eum insequuti, Aquas se oppugnare velle ostendunt. Ea re Lotharius territus, relictis Aquis, quàm maximis potest, itineribus cum uxore, & filiis Lugdunum, & Viennam contendit, atque ibi reficiendo intentus exercitui substitit. Interim legatis ultro, citroque commeantibus, placuit utrique parti inducias constituere, ac de rerum compositione differere. Ita Optimatibus vicenis ab utraque parte electis summa rei permissa. (2) Hac Regum dissensione comperta Sclavi, & Sarraceni Africani accensi in sinum Adriaticum processerunt. Sclavi Venetorum oppidum Caprulense depopulati, Sarraceni à Venetis prœlio victi Ragusium in Dalmatiam petierunt, atque eam Urbem obsidere cœperunt. (3) Eodem anno in Campania Adelgisus, & Siconolfus mutuis eò usque odiis proruperant, ut Sarracenos, qui prædonum adhuc tantùm more litora Italiæ incursarant, acciverint; Adelgisus enim domesticis opibus se sustinere bellum posse diffisus, per Pandonem, qui Barrio præerat, Sarracenos Africæ evocavit, Siconolfus verò Hispaniæ. Sarraceni Ragusio à Pandone acciti cum essent circa Barrium, & oram Italiæ maritimam collocati, intempesta nocte Barrium ex improviso adorti, oppidum occuparunt, atque ipsum Pandonem interemerunt. Quos Adelgisus muneribus, atque officiis cultos ad sui auxilium invitavit, atque eorum ope Capuam, & Siconolfi regionem omnem vastavit. Siconolfus verò Hispaniensium auxilio usus, omnes præter Sypontum in circuitu

Ur-

(1) Errat Sigonius, *Lotharium* cum *Ludovico* illius Fratre confundens; neque enim *Georgius* Ravennæ Archiepiscopus in Franciam profectus est, ut *Ludovici* Filiam è sacro fonte susciperet, sed, ut *Lotharium* ad Imperium festinantem comitaretur, cujus Filiam sacris undis jam abluerat. Agnellus, qui præsens erat, & regiam Puellam, nomine *Rotrudam*, propriis manibus gestavit, eam Papiæ, à *Georgio* Ravennate Archiepiscopo solemni pompa baptizatam, testatur, antequam mortuo Patre *Lotharius* in Franciam proficisceretur. Iter *Georgii* Præsulis in Gallias refert laudatus Auctor, inquiens, ab eo rogatum fuisse Gregorium IV., adhibitis etiam Lotharii precibus, ut simul cum Legatis Apostolicis, delectis ad pacem inter Regios Fratres statuendam, mitteretur; Summum verò Pontificem, ob Lotharii reverentiam, assensisse quidem, sed adeò invitum, ut *Georgio* proficiscenti maledictionem injunxerit; sanè, ut idem Agnellus narrat, memorati Antistitis importuna hæc postulatio in summum infortunium recidit. Captus namque ab exercitu victore Caroli & Ludovici Fratrum, pessimè à militibus habitus fuit, atque ab iis Principibus, magno cum dedecore, exprobratus. Cl. Bacchinius, hujus Ravennatis Antistitis Vitam Commentariis illustrans, plura in Rubeo, aliisque Ravennæ Scriptoribus, falsò relata emendat ex indubia Agnelli, tunc viventis, auctoritate. Fontaneti prœlium describit Nitardus, qui eidem interfuit, ejusque verba refert etiam Pagius ad hunc annum.

(2) Nonnisi anno sequente 842., medio mense Junio, hæc conventio inter Fratres *Lotharium*, *Ludovicum*, & *Carolum* firmata fuit in Insula *Ansilla*, prope Masticonem; quin immo, cùm de divisione Regnorum nondum compositæ res forent, usque ad Festum S. Joannis proximi anni prorogatæ induciæ fuere, ut Nitardus, Annales Bertiniani, & Merenses testantur.

(3) Hæc Dandulus col. 177.

Urbes ab Adelgisi amicitia revocavit, & Salernum recepit. Sarraceni inde per triginta fermè annos Barrium tenuerunt, atque inde egressi non solùm omnem Apuliam, & Calabriam, quæ Græco Imperatori, sed etiam Campaniam ipsam, quæ Principi Capuano parebat, infestam habuerunt, ac multa eorum sibi oppida subjecerunt. (4) Cæterùm in Græcia mortuo per Janua-
842 rium sequentem Imperatore Theophilo, Michaël Porphyrogenitus filius ejus unà cum Theodora matre excepit Imperium. Theodora, confirmato Imperio, nihil prius habuit, quàm de hæresi eorum, qui Sacras persequerentur Imagines, constituere, quæ ab Imperio Leonis Armenii usque ad mortem Theophili Orientale Imperium pervasisset: ad eam verò extirpandam socium se Michaëlis pueri tutor Theoctistus pollicebatur, Manuele altero tutore tergiversante, nec satis animi sui consilium explicante. Cum autem nemo verba de hac re facere, Senatu, & Janne Patriarcha (5) adversante, auderet, divina oblata occasio omnem planè hæsitationem exemit. Manuelem sævo, ac periculoso morbo oppressum, atque à Medicis deploratum Monachus quidam adiit, atque eum è morbo emersurum, & longius etiam vitæ spatium producturum, si auctoritati suæ obtemperare vellet, ostendit. Facturum se enixè omnia, quæ ille statuisset, Michaële dicente: Una salutis tuæ, inquit, est via, si Sanctas Imagines Templis restituendas curaveris, Re promissa repente admirantibus omnibus è morbo recreatus Theodoram convenit, ac sermonem de reponendis Imaginibus intulit. Theodora verò aliquid contra Senatus, & Patriarchæ voluntatem immutare de religione verente: Nisi tum mihi assenseris, inquit, scito, te, filiumque tuum brevì Imperium, vitamque amissurum. Qua voce perculsa statim se in ejus auctoritate futuram dixit. Cæterùm convocato apud Theoctistum Concilio, ac caussa Imaginum ab utraque parte Sanctorum Patrum testimoniis in medium prolatis in disceptationem adducta, Catholici victoriam retulerunt. Itaque in eorum sententiam decretum est factum, ut pristinus Imaginum ornatus Templis restitueretur, & Janne Patriarcha abdicare coacto, Methodius, vir sanctus, est subrogatus. Interim in Francia sequestres pacis collatis capitibus rem in hunc modum composuerunt, ut, nova regnorum partitione facta, fratres, sua quisque sorte contentus, pacem agitarent. Ex communi autem consilio Carolo omnia à mari Britannico usque ad Mosam concessa sunt. Ludovico, quæcunque in Germania ultra Rhenum continerentur; Lothario Belgica, quæ Austrasia dicebatur, cum Burgundia, Provincia, Italia, Roma, & Romani Imperii titulo; Pipino verò Aquitania. Ita ad rem conficiendam locus, ac dies Regibus ipsis est constitutus. In Italia verò Siconolfus oppidum Beneventi, sed frustra, oppugnavit. Cum autem pecunia, unde promissa Sarracenis stipendia penderet, non suppeteret, Cassinas Monasterium adiit, ac thesaurum, quo à Carolo, Pipino, & Ludovico Regibus donatum fuerat, mutui nomine sumpsit; ea verò pretiosa suppellex magnifici Templi, atque sacrorum
Altarium fuit. (6) Postero anno Reges fra- 843
tres in unum locum convenerunt; (eum insulam Sequanæ vocat Ado, Virdunum verò Urbem Sigebertus,) ac datis, acceptisque invicem sacramentis, se, quæ per sequestres utrinque constituta essent, rata in perpetuum habituros, pacem inter se inierunt, ac Carolus titulum Regis Franciæ sibi ascivit; Ludovicus Germaniæ, qui primùm ab eo est usurpatus; Lotharius Franciæ, & Italiæ; Pipinus Aquitaniæ, atque his actis Lotharius Metas in Austrasiam, reliqui in sua quisque Regna reversi sunt. (7) Lotharius, cum novo Regno Austrasiæ, quæ pars erat Franciæ, constituendo se tradidisset, atque eam pro Austrasia Lotharingiam à suo nomine appellasset, ne Italia sine Rege esset, Ludovicum filium natu maximum, novo ineunte anno, Regem Italiæ declaravit, atque Imperii sibi consortem, patrem, avumque imitatus, adjunxit. Opportunè autem consilio ejus mors Gregorii Pontificis accidit, quem, quia viventem offenderat, parum æquum postulato suo se præbiturum
putabat. Mortuus est autem VIII. Kal. Fe- 844
bruarias; atque ei IV. Idus Sergius Secundus à Clero, & optimatibus est suffectus. Id verò ubi Sergii literis accepit Lotharius, continuò Ludovicum cum ornatissimo in Italiam exercitu jussit contendere, ac Regia, atque Imperatoria insignia à novo Pontifice postulare; atque ei Drogonem Metensem Archiepiscopum patruum suum comitem itineris, & juvenilis moderatorem ætatis adjunxit. Ludovicus ineunte vere iter ingressus, cum in Italiam descendisset, quanquam mitis ingenii juvenis, insolentia tamen ætatis elatus, Lombardiam liberiore, quàm par erat, agmine peragravit, Drogone ipso non solùm non prohibente, sed propè etiam approbante. Bononiam verò ubi advenit, cum malè ab oppidanis acciperetur, ira percitus exercitum Urbi admovit, atque imparatam Civitatem adortus, Urbem levi negotio expugnavit, ac muris ad victoriæ monumentum, pœnamque defectionis nudavit; tantas porrò in agro strages edidit, ut finitimi populi hostili, atque inusitata Francorum feritate perterrefacti proprias sedes desererent, atque abdita latibula incolumitatis caussa conquirerent. Neque verò tantam sacro in Antistite inultam negligentiam Deus longius sivit. Namque exercitu pari ulteriorum locorum cum vastitate ad Pontem Capellæ progresso, repente ex læta serenitate nimbus obscurissimus ortus, horrenda procellarum, fulminumque vi secum ad-

(4) Vide Erchempertum Tom. V. *Rerum Italicarum* pag 19. & seqq, hæc fuse narrantem.

(5) Hoc nomen *Jannis* inditum eidem fuit a Fidelibus, ob ejus impietatem; *Joannes* enim appellabatur, ut testatur Continuator Porphyrogeniti lib. 4. num. 6, qui num. 1 & seqq. diligenter hanc historiam enarrat. Sigonius a Cedreno ista desumpsit.

(6) Quàm magna, ac pretiosa foret hæc supellex, Leo Ostiensis in Chronico Casinensi lib. 1. cap. 26., minutim enarrat, eumque Auctorem habet Sigonius in his describendis.

(7) Mense Augusto hujus anni sancitam inter Regios fratres pacem tradunt Annalistæ Metensis, & Fuldensis, qui Acta in hac Regnorum divisione, tum præterito, tum præsenti anno accuratè recensent.

adducta, multos ex ipsius Drogonis comitibus perculit. Quo prodigio etsi Franci haud leviter commoti animis sunt, nequaquam tamen insita ferocitate deposita, superbo ire ad Urbem agmine perrexerunt. Sergius, ubi alienum Ludovici armati adventum, ac res in itinere per impotentiam animi gestas accepit, haud mediocriter miratus extimuit; & tamen consueto illum honore excipere statuit. Appetebat dies post Pentecosten octava. Ea igitur die regio adventanti ad Urbem adolescenti tria obviam agmina misit, atque ipse summis Basilicæ Vaticanæ in gradibus de more, sacro ipso Clero undique circumfuso, assedit; primùm universi judices cum vexillis ad novem ferme millia passuum occurrerunt; deinde omnes militiæ scholæ decoras laudes canentes cum patronis ad primum lapidem, postremò augustæ cum signis cruces ad portam Urbis præsto fuere. Ille verò, postquàm sacratas cruces aspexit, protinus ex equo descendit, ac populo, judicibus, & scholis præcedere jussis, ad Basilicam Vaticanam pedestris, exemplum proavi sui Caroli imitatus, accessit; & per gradus ad Pontificem progressus osculum sancto pedi infixit; ac, dextera ejus apprehensa, ad postes ædis argenteos prodiit. Tum Pontifex sui memor omnes templi præcludi januas jussit, atque illum intuens: *Ludovice*, inquit, *si pacis, ac salutis Ecclesiæ caussa venisti, jussu meo hæ tibi portæ patebunt, sin minus, nunquam per me tibi aperientur*. Cum autem Ludovicus se puro, ac syncero erga Ecclesiam animo, patris, proavique exemplo, venisse respondisset, tum patefactis ad nutum Pontificis ostiis, ædem ingressus ad Confessionem accessit, universo Clero, *Benedictum esse, qui venit in nomine Domini*, concinente; atque inde gratiis Deo suppliciter actis, & lustrato salutari carmine per Pontificem populo, ad sua uterque hospitia se recepit. Interim Franci, qui in castris extra Urbem vetere de more remanserant, eadem impotentia usi suburbana ædificia omnia lacerarunt, atque fruges, segetesque omnes more hostium corruperunt. Itaque eos Urbem inire, atque augusta Dei templa invisere cupientes Pontifex obseratis, munitisque portis inhibuit.

LOTHARIUS *cum* LUDOVICO F. IMP. *&* REX.

POstulato inde colloquio, Ludovicus nomine Lotharii patris à Pontifice petiit, ut se exemplo jam semel, atque iterum usurpato Regiis, atque Imperatoriis insignibus decoraret. Cui Pontifex benignè, se obsecuturum, respondit; itaque sequente Dominica, Episcopis, Abbatibus, & proceribus Francis, qui cum eo Urbem inierant, in eadem Basilica convocatis, rem divinam facere ingressus ipsum oleo sancto perunxit, & Regali, atque Imperiali corona decoratum Regem Italiæ, atque Imperatorem, populo lætis Augustum sæpe vocibus acclamante, pronunciavit; atque inde sacra peregit. Proditum memoriæ est, hanc rem tanta ex omnibus Italiæ partibus Principum, populorumque frequentia celebratam, ut præ multitudine hominum maturæ segetes maximum in agris detrimentum acceperint. Inter ceteros Siconoltus, qui se Principem Beneventanum ferebat, cum magno exercito venit, ac benignè à Rege, ac Pontifice acceptus, facilè quæcunque petiit, impetravit. Ludovicum à Sergio non Regem solùm, ut scribit Anastasius (8), sed etiam Imperatorem inunctum præter Adonem scriptorem horum temporum æqualem, & Leonem Ostiensem, vetera etiam Lotharii Diplomata fidem faciunt, in quibus anni Imperii ejus cum annis Imperii filii ita junguntur, ut facilè appareat, Ludovici Imperium in Italia hoc anno habuisse initium. His actis, Ludovicus Papiam sese retulit, ac jura populis reddere, & Ecclesiis privilegia indulgere regio more instituit. Eodem anno Angilbertus Mediolanensis Archiepiscopus ab Ecclesia Romana parum comperta de caussa descivit: tantumque exemplo in posterum valuit, ut non nisi post ducentos annos Ecclesia Mediolanensis ad Romanæ obedientiam, auctoritatemque redierit. (9) Se- 845
quens nulla re memorabili sive à Ludovico in Italia, sive à Lothario in Lotharingia gesta fuit insignis. Legi Diploma Lotharii hoc anno datum Carisiaco, IV. *Idus Januarias anno*, ut subscriptum est, *Lotharii Augusti in Italia* XXII., *in Francia secundo, & Ludovici Imperatoris primo*: item alterum VII. *Idus Septembris datum Gandulfo villa, Palatio regio, anno Imperii Lotharii in Italia* XXII., *in Francia secundo*. Oblectatus est enim

(8) Non tam Anastasius, sed etiam Sigebertus expressis verbis, in *Regem* tantummodo *Langobardorum* a *Sergio* coronatum *Ludovicum* testantur, idemque docent Annales Bertiniani. Comperium est in præsenti apud eruditos, nonnisi anno 849. declaratum fuisse *Ludovicum* a Patre *Lothario*, consortem Imperii, annoque sequenti a Leone IV. Papa unctum Imperatorem. Id enim constat ex Concilio Romano, celebrato sub Leone IV. anno 853. mense Decembri, in cujus Præfatione annus *quintus* Imperii *Ludovici* enunciatur; in Bullario Casinensi lib. 2. fol. 28. & seq recitantur tres *Constitutiones*, datæ mense Majo, *anno, Christo propitio, Imperii Domini Hludovici Serenissimi Imperatoris in Italia VII., Indictione IV.*, adeòque anno 856. Præterea Pagius plura tum ad hunc annum, tum ad annum 849. & seqq profert, quibus non Baronii modò, sed etiam Sigonii argumenta in contrarium producta enervantur. Cur autem etiam antequam Imperatoriam dignitatem Ludovicus assequeretur, a Cancellariis, & Tabellionibus appellatus quandoque sit *Imperator Augustus*, eruditè respondet Anonymus Mediolanensis in Apologia ad censuras Italiæ medii Ævi, col. 248., ubi plura de *Ludovici II* Epochis disputat, quæque ad illius Diplomata in dubium revocata pertinent, illustrare conatur. Ludovici adventum in Italiam, & reliqua ab ipso gesta, quæ hic narrat Sigonius, ex Anastasio desumsit.

(9) Calumniam hanc, indignè impictam Ecclesiæ Mediolanensi, & a nonnullis etiam Patriæ nostræ Scriptoribus credulo calamo in Annales relatam, evertit jam Puricellus in Monumentis Basil. Ambros. num. 110. 121 160., & seqq. Ego verò luculenta adnotatione, adjecta Vitæ Stephani IX. Card. Aragoniæ, in tertio *Rerum Italicarum* volumine, enervare prorsus contendi.

enim fede Tranfalpina pofthac Lotharius ita, ut, dum vixit, Italiam non attigerit, (10) ac Ludovico fummam rerum Italica-
846 rum permiferit. Poftero anno Andreas Aquilejenfi Ecclefiæ eft præfectus. Sergius litem, quæ inter Aquilejenfem, & Gradenfem Ecclefiam propter Iftriæ Ecclefias orta erat, fedare cupiens, literas ad Patriarcham Venerium Gradenfem, & Andream Aquilejenfem fcripfit, eofque nihil ultra contendere, fed Concilio adeffe, quod ipfe præfente Imperatore habiturus erat, edixit. (11) Erembertus vir illuftris corpus S. Primi Martyris à Sergio Pontifice acceptum cum magna pompa Mediolanum deportavit, & cum reliquiis S. Feliciani juffu Angilberti Archiepifcopi condidit. (12) Eodem anno infigne Romana Ecclefia accepit detrimentum. Quippe Sarraceni prædæ libidine ftimulati ex Africa claffem Romanis litoribus intulerunt, & procurfu ad Urbem facto, opimas Apoftolorum Petri, & Pauli fuburbanas Bafilicas, nemine vim propulfante, diripuerunt: ac, pretiofis omnibus earum ornamentis ablatis, ipfas etiam Bafilicæ Vaticanæ valvas argenteas abfportarunt. Appia inde via digreffi Fondos petiere, oppidoque fuccenfo, & Civibus aut morte, aut fervitute mulctatis, prope Cajetam confedere. Ea re audita Ludovicus Vidonem Ducem Spoletanum cum exercitu auxilio accurrere juffit, fed Spoletanis conferto prælio in fugam compulfis minus opinione profecit. (13) Erat autem Ludovicus in Lombardia jure dicendo populis occupatus; quod apparet ex diplomate
847 fequenti anno VIII. Kal. Martias Mantuæ dato, cui ita fubfcriptum eft: *Anno Imperii Lotharii* XXIII., *Ludovici Augufti in Italia* III. *Mantua, Palatio regio*. Eo anno Methodio Patriarcha Conftantinopolis mortuo, Ignatius, Michaelis Balbi quondam Imperatoris filius, ad eam dignitatem evehitur: (14) cujus cauffa maximæ inde inter duas Ecclefias Romanam, & Conftantinopolitanam exarfere contentiones. Pridie Idus Aprilis Sergius Pontifex moritur. (15) Ea re Romani perculfi, quòd Sarraceni adhuc in Italia prædabantur, nondum juftis Sergio perfolutis, de fucceffore, qui tantis malis confilio, atque auctoritate occurreret, confultare cœperunt. Et, quoniam res nullam eximere horam patiebatur, eodem die in ædem Quatuor Coronatorum convenientes, Presbyterum ejus Ecclefiæ Cardinalem, nomine Leonem, fpectatæ fanctitatis, ac prudentiæ virum uno animorum confenfu Pontificem delegerunt, atque invitum tantam fufcipere provinciam coegerunt: ac fubitò, novo direptionis imminente periculo, fine permiffu Principis confecrarunt. Is Leo Quartus vocatus. Sarraceni, cum armis ad egregia Campaniæ monafteria circumlatis in primis opulentiffimum omnium Caffinas ante profectionem expilare ftatuiffent, ad flumen proximum fub noctem accefferunt: poftridie verò tranare cupientes, effufo repente per noctem imbre latè adeo reftagnaffe omnia repererunt, ut quod pridie pedibus vadabatur, mox trajici, non nifi maximis præparatis lintribus, poffet. Ita citerioribus cellis incenfis, frementes, quòd tantæ jacturam prædæ feciffent, ad mare profecti naves confcendêre; verùm fæva coorta tempeftate jactari optatum tenere curfum nequivere, fed plerique fædis factis naufragiis periere, fanctis ipfis Apoftolis nunquam templorum fuorum direptionem præfenti fuo numine punientibus. (16) Per eofdem dies Deusdedit ad Ecclefiam Raven-

(10) Lotharium, hoc anno, revera Italiam adiiffe colligit Cl. Eckhartus Tom II. Rer. Franc. pag. 383, ex Annalibus Bertinianis, in quibus ad hunc annum hæc leguntur: *Fulradus Comes, & cæteri Provinciales à Lothario deficiunt, fibique poteftatem totius Provinciæ ufurpant*, & poft pauca fubditur: *Lotharius Provinciam ingreffus, Bertoniam recuperat*. Bretoniam, nomen corruptum effe, & emendandum in hoc alterum, *Pretoriam*, cenfet Eckhartus, qui rem ita actam effe opinatur, ut videlicet, cùm aliqui in Italico limite, Provincialibus adjunctis, Lothario rebelles forent, *Auguftam Pretoriam*, nunc *Aofta*, illis domitis, recuperaverit, atque ita Italiam attigerit idem Lotharius.

(11) Epiftola Sergii ad *Andream* Patriarcham Forojulienfem, vulgata eft ex Codice Trivifiano, in Additamentis ad Ughellum Tom V. col 38. De controverfia inter Aquilejenfem, ac Gradenfem Ecclefiam, Sæculo IX. vigente, plura Ughelius, ejufque illuftratores in utriufque Ecclefiæ Patriarchis edidere. Annus tamen, quo Maxentius anteceffor obiit, fuffectufque eft Andreas, definiri hactenus certò non potuit.

(12) Hæc in aliis editionibus defunt. Erembertus *Comes*, & *Vaffalus* Lotharii, non Mediolani, fed Legioduni condidit Corpus *S. Primi*, Româ translatum. Narrat hoc Carolus a Bafilica Petri in Fragmentis Hift. Mediol. pag. 5., qui ait, hanc translationem peractam anno XXIII. Lotharii, Indictione IX., adeoque hoc anno 846, fumptâ Lotharii Epochâ ab anno 822. Donationem Eremberti Ecclefiæ Sancti Primi Legioduni extare affirmat idem Auctor, eamque per compendium recitat, corrigens chronicas notas, quæ in lapide ad Aram *S. Primi* pofito, mendosè infculptæ leguntur.

(13) Leo Oftienfis hæc refert lib. 1. cap. 27. editionis Mediolanenfis. Huic prælio interfuiffe Ludovicum Italiæ Regem Annales Bertiniani dilucidè produnt, referentes ad hunc annum, Ludovicum pugnaffe cum Saracenis, & victum vix Romam perveniffe.

(14) Methodii obitum, ac Ignatii fucceffionem anno fuperiore 846. collocandam Pagius ad hunc annum, tam validè comprobat, ut Baronii opinionem, Sigonio confentientem, fuftineri amplius non poffe teftetur

(15) Ex Codicibus Anaftafii corruptis, diem mortis Sergii defumpfit Sigonius. In omnibus Ambrofianæ Bibliothecæ manufcriptis, quos protuli, ut nova Anaftafii editio in Tomo III *Rerum Italicarum* pararetur, nulla de obitus die mentio fit; tres tantùm anni fedis enunciantur, quos neque integros vixit Sergius; cùm decima Februarii die anni 844. Pontifex confecratus, deceflerit vigefima feptima Januarii anni præfentis. Leo autem IV., poft menfes duos, ac dies quindecim, undecimo Aprilis confecrationem accepit. Sigonius, non fecus ac Baronius, cenfuere nullum Interpontificii tempus effluxiffe, eò quòd in memoratis Anaftafii Codicibus nihil de vacante fede adnotatum viderent. In Ambrofianis tamen, aliifque manufcriptis a Pagio relatis, dilucidè exprimitur, vacaffe *menfibus duobus, ac diebus quindecim*, idemque adnotavere Ordericus, & Platina.

(16) Narrat hæc Sigonius ex Leone Oftienfi, loco fuperiùs adnotato, qui fcribit, Mauris Africæ litus jam prope tenentibus occurriffe in navicula duos viros, alterum clericali vefte, Monaftica alterum indutum (nempe S. Petrum, & S Benedictum) eofque interrogaffe, cur tam hilares forent; cùmque Mauri de patratis Romæ, atque da-

vennatem pervenit. (17) Et eodem anno Indictione decima vehementi adeo motu terra concussa est, ut sæviorem Romani non meminissent. Æsernia pene tota procubuit, & magna pars populi cum ipso Episcopo insanis ædificiorum ruinis obruta est. Ceterùm Leo pontificatus sui principio magnam sanctitatis, ac prudentiæ suæ declarandæ materiam nactus est. Romæ juxta ædem S. Luciæ Basiliscus, dirum serpentis genus, est ortus, qui venenato spiritu suo omnibus, qui ad cavernam ejus accedebant, repentinum afferebat interitum. Itaque, trepidantibus ad tantum periculum universis, Pontifex, solemni jejunio, ac precatione perfectis, in die Assumptionis è Patriarchio exiit, & cum hymnis, ac canticis sancta præcedente imagine ad Basilicam S. Hadriani Martyris pedibus cum clero processit. Inde ab Basilicam S. Virginis ad Præsepe perrexit, &, cum ad specum, ubi cubare serpens dicebatur, appropinquasset, caterva fidelium, qua stipabarur, subsistere jussa, interrito animo ad os specus, unde pestifer erumpebat afflatus, accessit, atque oculis, palmisque in Cœlum intentis, Deum omnipotentem, ut tetra illa peste populum liberaret, oravit. Quo facto repente fœdum virus illud serpentis evanuit. Quin etiam conflatum temere in Saxonum vico incendium cum vi venti flantis auctum longius serperet, atque omni humana ope frustra adversante, Longobardorum vico comprehenso, ipsi etiam Vaticanæ Basilicæ immineret, idem propere accurrit, & precatione, ac signo Crucis adhibito subitò furentium omnem vim flammarum compescuit.

848 (18) Postero verò anno, profectis ex Italia Sarracenis, ad Basilicas Sanctorum Petri, & Pauli novis ornamentis honestandas conversus, cum multis præstantissimis Vaticanam donariis cumulavit, tum Crucem in primis Caroli Magni nobilem, quæ, Paschali sedente, per noctem furto surrepta fuerat, ex purissimo auro, gemmisque pretiosis refectam non minimum decus Basilicæ Lateranensi restituit, & Victori Patriarchæ Gradensi creato pallium tribuit. (19)

849 Proximo, Ludovicus patrem, proavumque imitatus, Ecclesiam Patavinam sub patrocinium suum recepit. Extat Diploma, cujus partem ascribere consuetudinis illustrandæ gratia placet: *Depreeatus est Clementiam nostram Rorius Episcopus, ut suam sedem sub nostram defensionem susciperemus, cui obsequuti, hoc nostræ immunitatis præceptum fieri jussimus; quo cavemus, ne quis Comes, Gastaldius, vel Judex, seu quilibet Reipublicæ Minister, vel quispiam ex judiciaria potestate in Ecclesiis, Xenodochiis loca, agros, possessiones memoratæ Ecclesiæ, quas nunc in quibuslibet pagis, ac territoriis intra ditionem Imperii nostri justè, ac legaliter possidet, vel ea, quæ deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas augere, ad caussas cujusvis Judicum more audiendas, aut freda exigenda, aut mansiones, vel paratas faciendas, aut fidejussiones tollendas, aut homines ipsius sedis tam ingenuos, quàm & servos distringendos, nec ullas redhibitiones, aut illicitas occasiones requirendas, ullo unquam tempore ingredi audeat, aut ea, quæ supra memorata sunt, penitus exigere præsumat, sed liceat memorato Episcopo, ejusque successoribus res prædictæ Ecclesiæ cum Ecclesiis Baptismalibus, Oratoriis, Xenodochiis cum omnibus rebus, & hominibus ad eam justè, & legaliter aspicientibus quietè vivere, & residere. Datum VI. Idus Februarias Anno Christo propitio Imperii Domini Lotharii Pii Imperatoris XXVI., & Ludovici gloriosissimi Augusti in Italia VI. Indictione XII. in Palatio regio.* Eodem anno, nempe, ut scribit Anastasius, Indictione XII., Leo de salute una civitatis solicitus muros urbis nimia jam vetustate labentes instauravit, & valvas portarum ligneas refecit, & turres quindecim reposuit, duabusque aliis ad Tiberim constitutis cavit, ne naves ullæ Urbem subire sese invito possent. Dum autem hæc ille molitur, Sarraceni superioris prædæ dulcedine incitati majore navium, atque hominum numero comparato Romanam spectantes, in Sardiniam accesserunt. Quod ubi ipse cognovit, continuò Lotharium, & Ludovicum literis, quæ adhuc extant, instantis certiores periculi fecit, seque saluti Urbis non defuturum pro virili ostendit. Inde Romanos ad patriam, & Ecclesiam Dei tutandam pro antiqua pietatis, ac fortitudinis laude accendit. Hoc cognito, Neapolitani, Amalfitani, & Cajetani, quorum ad eam usque diem navalis incognita virtus fuerat, certatim classem ornarunt, atque hujus petendi decoris gratia Sarracenis occurrere cum statuissent, Ostiam progressi adventum suum Pontifici nunciarunt. Miratus Leo, primores eorum, in primisque Cæsarium Sergii Magistri Militum filium, ipsius classis Præfectum accivit, & quo animo ad litus Romanum accessissent, quæsivit. Cum illi se venisse dicerent, ut prœlio cum Sarracenis confligerent, ac Romana Templa, mœniaque defenderent, incredibilem fructum voluptatis cepit, atque eos honestissime in Laterano excepit. Vix memorari potest res vel eventu, vel exemplo in tota antiquitate nobilior. Horum populorum Pontifex alacritate comperta, ut eos in bene agendi proposito confirmaret, postridie universo non solùm Clero, sed etiam Populo comitante Ostiam eis occurrit, & sacris in æde Beatæ Aureæ magna cæremonia celebratis, precatusque, ut quod de novo bello in animo Christiani haberent, ea res ut sibi, atque Ecclesiæ bene, ac feliciter eveniret, omnes humanis ante noxiis expiatos Corpore Domini nostri sacrato refecit, atque bona spe rei bene gerendæ reple-

---

ad Cassini Cœnobium sceleribus gloriarentur, ab oculis evanuisse, statimque exortam procellam adeò trucem, ut, fractis ad scopulos, demersisque in Pelago navibus, vix eorum aliquis superfoerit, tristi nuncio in Patriam ferendo.

(17) Initium hujus Archiepiscopi ad annum superiorem 846. statuit Ughellus. Rubeus tamen eundem subrogatū an iis fermè diebus, quibus vita functus est Sergius II., adeoque hoc anno, ut tradit Sigonius.

(18) Utrumque hoc miraculum refert Anastasius in Vita Leonis IV.

(19) *Victor*, Gradensis Patriarcha, Pallio exornatus est a *Leone IV.* anno 852., ut constat ex Diplomate, Dato *Indictione XV.* apud Ughellum, in additamentis ad Patriarchas Gradenses tol. 1106. Quadriennio igitur errat Sigonius.

pletos inde ad prœlium divina cum bene-
dictione dimisit. Jam Sarraceni classem pro- A
pius admoverant, ut nostri, ne, si vellent
quidem, jussi detrectandi prœlii facultatem
haberent. Itaque postridie ejus diei acri fa-
cto in eos impetu tanto animorum ardore,
tantaque alacritate pugnarunt, ut classe eo-
rum dispersa, aut in proximas insulas com-
pulsa, plerosque aut fœdè contrucidarint,
aut in servitutem captivos abstraxerint. (20)
Clarissima hæc de Sarracenis, communibus
hostibus, victoria insigne Romanis antiqui
navalis triumphi spectaculum præbuit. Quod
iterum post tot clades acceptas ut videre-
mus, Deus, Pio V. Pontificatum admini-
strante, concessit, cum, profligata, capta- B
que à fœderatis Turcarum maxima, atque
ornatissima ad Echinades classe, M. Anto-
nius Columna Pontificius in eo bello Præ-
fectus spolia, captivosque in Urbem addu-
cens revertit. Hac victoria Leo erectus
majora inde opera moliri ad ornamentum,
& securitatem Urbis non dubitavit. Ita-
850 que sequenti anno, qui fuit octingentesi-
mus quinquagesimus, Sancti Petri Basilicam
novo ad usum rei divinæ, eoque magni-
fico campanario exornavit, &, ne ejus-
modi in posterum obnoxia impressionibus,
ac direptionibus esset, Vaticanum ipsum
munire, & lapideis muris, qui ad eam
diem nulli fuerant, sepire instituit. (21) C
851 Postero, Adelolfus Rex Angliæ vulgata
Leonis Pontificis sanctitate permotus venit
Romam, ac benignè exceptus, cum ad Ba-
silicam S. Petri adisset, damnatus voti Re
gnum suum tributarium Ecclesiæ Romanæ
constituit, singulis familiis nummo argenteo
in annos singulos obligatis. (22) Sub idem
tempus Massar, Dux Sarracenorum, qui
Barrium insidebant, Beneventum auxilio ab
Adelgiso contra Siconolfum vocatus, Bene-
ventanos, ipso Adelgiso despecto, multis
modis afflixit, &, Monasteriis aliquot re-
gionis vastatis, Telesiam oppidum occupa-
vit, & populatione Aquinum usque produ-
cta, inde se retulit Beneventum. Hæc verò D
ubi Ludovicus Mantuæ, & Brixiæ agens per
Bassacium Monasterii Cassinatis Abbatem
accepit, continuò exercitum eò adduxit;
& castris Benevento admotis Adelgisum,
ac Sarracenos, civibus eos tradentibus, in
potestatem adduxit; ac Sarracenos in vigi-
liis Pentecostes ad unum extra Urbis mœ-

A nia cum ipsorum duce Massare jugulavit;
&, ut belli materiam tolleret, Ducatum
Beneventanum inter Adelgisum & Siconol-
sum divisit. Adelgisus Beneventi, Siconolfus
Salerni & Capuæ Princeps relictus. Hæc
Salernitani, & Capuani Principatus fuere
primordia. Adelgisus inde, & Siconolfus
pactum hujus divisionis inter se confirman-
tes, statuerunt, Monasterium S. Benedicti,
Sanctique Vincentii ad se non pertinere,
quia sub tutela Imperatorum Lotharii, &
Filii ejus Ludovici posita essent. (23) Po- 852
stero inde anno Ludovicus Mantuæ egit;
atque inde privilegium Episcopo Cremo-
nensi concessit. Proximo, in Franciam ad 853
B colloquium patris contendit. Sequenti, Sar- 854
raceni, qui relicti Barrii fuerant, iterum
Apuliam, Calabriam, Beneventanumque
Ducatum hostiliter incursarunt; atque effu-
sis populationibus omnia miscuerunt. Quo
facto, Bassacius Abbas à Principibus roga-
tus Jacobum S. Vincentii Abbatem assum-
psit, atque in Franciam profectus Ludovi-
cum, ut in Italiam ad hæc propulsanda mala
primo quoque tempore rediret, oravit. Lo-
tharius autem, cum audiret simul lapsam
Ecclesiæ, ac Regni disciplinam à Carolo avo,
& Ludovico patre severissimis ante legibus
in Italia constitutam, eidem decedenti præ-
cepit, ut, cum primum per bellicas occu-
C pationes posset, Regni Episcopos, & opti-
mates advocaret, & novis eam decretis ex
eorum auctoritate constringeret. Ludovi-
cus in Italiam progressus, parato exercitu,
Barrium citato agmine prodiit, atque, adju-
vantibus Capuanis, varia cum Sarracenis
prœlia edidit. Verùm, cum se eorum per-
fidia parum proficere ad victoriam intelli-
geret, Siconolfi filio, qui patri successerat,
è Salerno dejecto, & Principatu Ademario
tradito per hiemem inde Papiam revertit.
(24) Ibi otium nactus mandata conficere
patris cupiens conventum indixit. Cum
mense Januario sacri, & profani proceres 855
convenissent, Angilberto Archiepiscopo Me-
D diolanensi, & Andrea Patriarcha Aquilejensi
adhibitis, se cognoscere velle dixit de vita,
& officio Episcoporum, atque omnium Cle-
ricorum, sacris concionibus ad populum,
instauratione templorum, plebium, & xeno-
dochiorum, disciplina Monachorum, ju-
risdictione Comitum, atque ea, quæ corre-
ctione egere viderentur, emendare. Quo
man-

(20) Hæc omnia ex Anastasio refert etiam Baro nius ad præsentem annum.

(21) Hæc Anastasius, sed ea suo anno minimè reddit Sigonius, ut inferiùs ad annum 855 ostendam. Præterit verò Sigonius celebrem Synodum, hoc anno habitam Ticini, *præsidente Angilberto Mediolanensi Archiepiscopo, Theodemano Aquilejensi Patriarcha, & Joseph venerabili Episcopo, atque Archicapellano tot us Ecclesiæ*. Refert illam Labbeus Tom. VIII. Conciliorum. Item silet profectionem Ludovici Italiæ Regis Romam, qui anno præterito 849. in Imperii consortium à Lothario Patre assumptus, hoc anno in Imperatorem a Leone Summo Pontifice inunctus fuit, ut Annales Bertiniani testantur. Pagius, veterum documentorum side, id peractum mense Decembri, die secunda, contendit. Hinc corruit ejusdem Sigonii opinio, qua censet, Ludovicum anno 844. Regem simul ac Imperatorem a Sergio fuisse proclamatum. E

(22) Inter jura Ecclesiæ Romanæ, quæ peculiari libello collegit *Nicolaus* Cardinalis Aragonius, & manuscripta asservantur in Ambrosiana Bibliotheca, hoc etiam legitur pag. 32., institutum ab *Adeulpho* Angliæ Rege, tempore *Leonis IV*, tabulæque in eam rem tunc confectæ ibidem recitantur. Cæterùm hujusmodi tributum, quod *Denarius S Petri* vocabatur, oblatum fuisse Ecclesiæ Romanæ usque ab anno 726. ab *Inna* Rege, quem *Hun.* Beda vocat lib. 5. cap. 7, Pagius tradit ad eundem annum, refellens Baronium, qui id anno 740. peractum enarrat.

(23) Capitulare *Radelchisi* Principis Beneventi, quo pactum divisionis firmavit cum *Siconulpho* Principe Salerni, integrum edidit Camillus Peregrinius ex MS. Codice Casinensi, & recusum legitur in Volum. II. *Rer. Ital.* fol. 260. Reliqua a Sigonio enarrata leguntur in Chronico Leonis Ostiensis lib. 1. cap 29. editionis Mediolanensis.

(24) Narrat hæc Leo Ostiensis lib. 1. cap 30. Annales Bertiniani, editi Tom II *Rer Italic*, Barim, biennio ante, frustra à Ludovico obsessum fuisse testantur.

mandato accepto, illi rem ad Episcopos retulerunt, & post diligentem aliquot dierum inquisitionem tale Ludovico responsum reddiderunt: *Nos Angilbertus Archiepiscopus, & Andreas Patriarcha voluntatem vestram conventus notam fecimus, quæ gratissima omnibus accidit; servato autem ordine quæstionum vestrarum respondemus, Episcoporum, & reliquorum, quos ita vitam suam instituere oporteret, ut omnibus virtutis, & sanctitatis exemplo essent, alios aliis languidius in suo munere esse versatos. Quibus ut spatium emendandi sui tribuatis, oramus, parati interim delationes hominum accipere, & iis qui detulerint, jus dicere. Conciones ad populum partim Episcoporum, partim populorum negligentia intermissas invenimus. Sacerdotum nulla est excusatio. Laici verò, & maximè potentes, ac nobiles, quos studiosius ejusmodi interesse concionibus oporteret, delubra ædibus suis conjuncta habent, in quibus rem divinam audientes majora adire templa non curant. Quare solis pauperibus accedentibus nulla alia concionis materia relinquitur, quàm suadendi, ut afflictam suam conditionem magna patientia tolerent. Quòd si divites se ad audiendum darent, tum de luxu, de libidinibus, de avaritia, deque piis largitionibus monerentur. Quamobrem, ut eis majora templa frequentandi necessitatem imponatis, oramus, quos eò studiosius verbum Dei audire æquum est, quò majoribus à Deo bonis affecti sunt. Et, quoniam quidam Comites, ac vassi dominici Presbyteros, & Clericos nostros injussu nostro recipiunt, & ubicunque initiatos, & fortasse non consecratos sacris operari jubent, id ne faciant, prohibendum censemus. Ministros Comitum propter frequentes jurisdictiones pauperibus graves esse, comperimus; in eo verò, ut lex Avi vestri observetur, postulamus. Statuimus porrò, ne Episcopi plebes pro confirmando populo adeuntes, graves sint Archipresbyteris suis. Ut immunitates serventur, quemadmodum à Patre vestro sancitum est; & populus eos dies veneretur, quos Episcopus suus festos indixerit.* (25) Quibus rebus cognitis, Lodovicus, pridie Nonas Februarias in Augustali aula sedens, præsentibus optimatibus suis, ita disseruit: *Sæpe aliàs vos monuimus, ut pro se quisque vivere ex lege Christiana studeret, & suos à rapinis contineret; quod quia adhuc segnius factum est, posthac, ut omnes studium eò suum totum conferant, imperamus. Statuimus igitur, ut Ecclesiæ in nostro regno cum suis rebus, & familiis sint tutæ, prout majorum nostrorum temporibus fuere: earumque rectores propriis fruantur privilegiis; monachi in suis cœnobiis antiquas disciplinæ suæ leges observent; clerus omnis suo fungatur officio, singuli magistratus, & curatores Reip. jus dicant ex legibus; in locis solitis instaurent prætoria, quibus nos, legatosque nostros possint recipere, ne incommodum Ecclesiis afferamus. Qui nos adeunt, caveant, ne cui incolarum in itinere noxii sint, contraque incolæ, ne nos adeuntibus, quæ ad victum pertinent, parcius, aut carius præbeant, quàm vicinis.* Per eosdem dies Leo Pontifex munitionem Vaticani absolvit, nempe sexto, quàm eam inchoaverat, anno: (26) Urbemque eam magna cæremonia consecravit, & Leoninam à suo nomine appellavit. Extat hodie quoque carmen, quo illam consecrationem obivit: *Præsta, quæsumus Omnipotens, & misericors Deus, ut ad te toto corde clamantes, intercedente Beato Petro Apostolo tuo, tuæ pietatis indulgentiam consequamur, & Civitas hæc, quam ego famulus tuus Leo quartus Episcopus, te auxiliante, meo nomine Leoninam vocavi, novoque opere dedicavi, ut semper illæsa maneat, ac secura.* Nova inde Urbs Corsorum Romam quotidie metu Sarracenorum confugientium multitudine frequentata. Demum, munita Urbe, valvas argenteas Basilicæ Vaticanæ reposuit, & ad formandum Ecclesiæ statum, conventum Episcoporum sexaginta duorum in Laterano habuit, in quo antiqua Pontificum decreta renovavit, & Anastasium Cardinalem gravibus de criminibus reum condemnavit. (27) Tranquillatam inde Pontificis, Regumque virtute Remp. Daniel quidam mirificè perturbavit. Hic ad Lotharium in Franciam profectus detulit, Gratianum magistrum militum, eximiæ virtutis, atque auctoritatis virum, Romæ seditionem inter regnum, & sacerdotium serere, atque de transferendo in Græciam Imperio agitare. Quam rem haudquaquam spernendam Lotharius ratus, Ludovico scripsit, ut extemplo Romam, ad rem inquirendam, contenderet. Ludovicus Romam profectus, atque in Vaticano hospitatus constituta, admirante Pontifice, quæstione, rem unà cum eo totam cognovit. Daniel, qui in Franciam iverat, falsi convictus, in Gratiani potestatem est traditus. Itaque Leo, probata innocentia sua, scriptis, quæ extant, ad Lotharium literis professus est, *se præcepta ejus, & majorum servare, & in perpetuum servaturum esse*: petiitque, ut *quemadmodum* an-

(25) Concilium hoc Ticinense, per compendium à Sigonio relatum, edidere integrum Labbeus Tom. 8. Concil. pag. 146., & Baluzius Tom. 2. Capit. pag. 351, unà cum Placito Ludovici II., quod tamen auctius, & emendatius vulgavit Cl. Muratorius è MS. Mutinensi, Parte II. Tom. I *Rerum Italicarum*, pag. 156.

(26) Valde hallucinatus est hoc loco Sigonius; cùm Anastasius, à quo ista desumsit, minimè asserat consommatam hanc munitionem *sexto, quàm eam inchoaverat anno*, sed *sexto consecrationis suæ anno*. Verba illius sunt: *Secundo Præsulatus sui anno præfata Civitas ædificandi sumsit exordium, & in sexto consecrationis suæ, utpote magnis & mirabilibus, omnis est Fabricis Civitas undique consummata*. Hinc duplex Sigonii error emendandus; alter, quo hujus Civitatis Leoninæ conditæ initium anno 850. affixit. Siquidem *secundus Præsulatus* Leonis *annus* exp-

raverat mense Aprili anni 849, adeoque ante illum mensem jacta proculdubio fuere ejusdem fundamenta: alter, quo eam absolutam scribit anno 855.; sextum enim consecrationis suæ annum Leo inchoaverat mense Aprili anni 852. Itaque, & Urbis Leoninæ perfectum ædificium, & ejusdem Dedicationis celebritas, quam Leo statim indixit, peregitque die XXVII. Junii, teste memorato Anastasio, ad prædictum annum 852. sunt retrahenda. Sacras preces, quibus Summus Pontifex hanc consecrationem obivit, idem Auctor integras recitat.

(27) Etiam hoc Romanum Concilium malè à Sigonio ad hunc annum refertur; celebratum namque fuit anno 853, ut notæ Chronicæ eidem appositæ, apud Labbeum, aliosque, testantur. Episcopi autem, qui huic Concilio interfuere, *LXVII.* ab Anastasio numerantur.

antea, sic nunc, & in posterum lex Romana valeret. Atque his actis, XVI. Kalend. Augusti decessit, (28) à posteris in numerum Divorum propter eximiam ejus sanctitatem relatus. Sexto inde die Clerus, populusque Ro. secundùm precationem ad Titulum Calisti concurrit, atque inde Benedictum Presbyterum Cardinalem, spectatæ in primis vitæ hominem, in Patriarchium Lateranense deduxit, cumque in folio collocavit, & cum eo in Basilicam Salvatoris descendit. Quæ dum aguntur, seditiosi quidam Anastasium Cardinalem, quem Leo abdicarat, per legatos Imperatorum, vi, atque armis intentatis, temere intruserunt, ac Benedictum è Laterano exegerunt. Benedictus à suis ad Basilicam ad Præsepe deductus, ibi per triduum, precibus, ac jejuniis studuit. Tum verò qui Anastasium legerant, ad eum profecti, procumbentes ad terram, vestigia ipsius osculari cœperunt, atque errato suo veniam petierunt. Qua haud gravatè concessa, Benedictus in Lateranum reductus est: inde, Anastasio in carcerem conjecto, atque abdicare coacto, iterum in Pontificia Sede locatus, & è Laterano perductus in Vaticanum, III. Kal. Octobris, (29) legatis ipsis Imperatorum præsentibus, consecratus, & Benedictus tertius appellatus est. Eodem anno Lotharius hæreditarium filiorum dissidium veritus, convocatis optimatibus, regna sua inter eos divisit, ac Ludovico Italiam cum Imperii titulo, Lothario Lotharingiam, & Carolo cum parte Provinciæ Burgundiam tradidit: ac relicta rerum humanarum cura, mox monachum Prumiensi in monasterio induit: atque ibi III. Kal. Octobris extremum spiritum edidit. (30) Hic eam vitæ varietatem attulit, ut melior ne, an deterior fuerit, dijudicari non possit: nisi quòd mortis honestas omnem vitæ delere turpitudinem potuit.

LUDOVICUS II. IMPER. & REX.

MOrtuo Lothario, Ludovicus ex paterna, avitaque hæreditate solum Imperii titulum cum ipso regno Italiæ tenuit: Itaque, ut is, qui rerum trans Alpes nihil haberet, Italiam unam excoluit, eamque singulari cum cura, ac fide administrare, ac tueri adversus externas impressiones omnes perrexit, nec solùm Papiæ, sed etiam Mediolani, & in aliis Urbibus pluribus Lombardiæ versari jurisdictionis gratia consuevit. Ceterùm ad eum Mantuæ commorantem Petrus Dux Venetorum legatum Adeodatum misit, atque ab eo privilegium elicuit de possessionibus Cleri, & populi Veneti in imperio ejus justè, ac legitimè possidendis, prout per fœdus cum Græcis ictum, Carolo proavo suo regnante, posse-
derant. Postero anno Joannes Nonus Ec- 856
clesiam Ravennatem, Venantius Aquilejensem, & Vitalis Gradensem accepit. (31) In Campania, cum Capua, quæ & Sicopolis dicebatur, ante annos fermè XXV. in monte Trifliseo ædificata sæpius incendio conflagrasset, Lando Comes, & Landulfus Episcopus cum cæteris propinquis suis alteram apud Pontem Casulini construxerunt. (32) Ludovicus cum Augusta conjuge Venetias proficiscens ab utroque Duce, & populo obviam egressis ad ædem Sancti Michaëlis ad Brondulum ingenti honore excipitur, & ad confirmandam amicitiam, Joannis Ducis filiam de Sacro Fonte suscipit. (33) Sequen- 857
ti Bassacius Abbas Cassinas est mortuus; in ejus locum Monachi Bertharium subrogarunt. Magnitudo rerum in Campania gerendarum efficit, ut Abbatum etiam Cassinatium comitia memorentur. Hic pericula Monasterio imminentia contemplatus, Monasterium superius muris, turribusque firmissimis in modum castelli munivit, atque oppidum ad crepidinem montis circa Monasterium Domini Salvatoris instituit, quod S. Benedicti Civitatem vocavit. (34) Ludovicus Romam profectus cum Benedicto Pontifice, quæ regno, atque Ecclesiæ opportuna esse videbantur, consultavit. Quibus consiliis maturè compositis, sequenti anno Ur- 858
be profectus Lombardiam versus iter suscepit. Postquam autem Benedictum ipsum Pontificem VI. Idus Aprilis mortuum esse audivit, subitò Urbem, ut consecrationi novi Pontificis interesset, repetiit. Cæterùm, justis mortuo Benedicto solutis, Clerus, Populusque solemnibus precibus, jejuniisque perfunctus, in ædem Beati Dionysii est convocatus. Ibi relatione de novo sublegendo Pontifice facta, exteris omnibus prælatus est Nicolaus, Cardinalis Diaconus, vir & doctrina, & sanctitate illo tempore inclytus. Itaque citato gradu in Vaticanum progressi ipsum vel invitum arripuerunt,

(28) Hausit hæc Sigonius ab Anastasio, qui eadem narrat in calce vitæ Leonis IV.

(29) Errat Sigonius; dies enim ab eo adnotatur 29. Septembris, erat hoc anno *dies Martis*, adeòque minimè aptus Consecrationi Summi Pontificis, quæ Dominico die peragebatur; itaque reponendum, *V. Kal. Octobris*, quo *Benedictum* consecratum Pagius affirmat. Historiam hujus dissidii cum Anastasio deposito, fusè describit Anastasius in vita Benedicti III.

(30) Lotharius sex tantùm diebus in Prumiensi Monasterio vixit, post susceptam tonsuram & Monasticum habitum; ut Annales Bertiniani testantur. Et tamen animo religiosum Institutum amplexus est, ut etiam si à morbo convaluisset, sub Monastico jugo perseverasset, insigne hoc, apud Francorum Reges ad id tempus insolitum, modestiæ & pœnitentiæ exemplum Aulis relinquens, quemadmodum Mabillonius in Annal. Benedict. ad hunc annum scribit: *IV Kal Octobris* decessisse Lotharium Annalista Bertinianus tradit; verùm in Epitaphio Lotharii, à Rabanò composito, & à Brovverò edito, *III. Kal. Octobris*, non secus ac Sigonius retulit, adnotatur.

(31) In Concilio Romano, anno 853. à Leone IV. celebrato, subscriptus legitur: *Joannes Subdiaconus, vicem agens Joannis Archiepiscopi Ravennatis*. Triennio igitur ante electus jam erat Ravennæ Archiepiscopus *Joannes VIII.*, seu *IX.* Quod spectat ad Aquilejensem, & Gradensem Patriarchas, adeò implexa est in Ughello eorumdem series circa hæc tempora, ut securi nihil statui possit.

(32) Hæc Leo Ostiens. lib. 1. cap. 31. narrat.

(33) Joannis Ducis *Genitum*, a Ludovico Augusto, è Sacro Fonte levatum, legitur in Dandoli exemplari, edito Tom. XII. *Rer. Italicarum* fol. 180. Codex, quo usus est Sigonius, fortasse *Genitam* referebat.

(34) Bertharius Abbas novam hanc Urbem, græco nomine, *Eulogimi* appellavit, nunc dicitur *S. Germani*. Vide Leonem Ostiensem, lib. 1. cap. 33., & adnotationes Angeli à Nuce, Tom. IV. *Rerum Italicarum*.

runt, atque in Lateranum deductum Apostolico in folio posuerunt. Nicolaus inde VIII. Kal. Maji in Vaticanum reductus, & Ludovico præsente consecratus, super Augustissimum Apostoli Petri corpus magno rerum apparatu divinir est operatus. Inde paucis interpositis diebus, cum Ludovicum de profectinne cogitare audisset, officii caussa ad eum in castra venit. Quod ubi Ludovicus sensit, obviam aliquanto viæ spatio prodiit, & digressus ex equo frænum per integrum sagittæ jactum tenuit, & convivio sub militari tabernaculo excepit. Quo suavissimis sermnnibus celebrato, donis ipsum magnificis coluit, & in Urbem revertentem prosequutus destinato in loco iterum ad frænum accessit, osculoque sancto pedi oblato in tabernaculum se, atque inde in Lombar-
859 diam recepit. (35) Postero anno novus in Ecclesia Constantinopolitana tumultus est ortus, nondum vetere discordiarum ob Sanctarum Imaginum cultum incendio planè restincto. Bardas Michaëlis Imperatoris avunculns, Cæsar creatus, auctor turbarum fuit. Quippe facto eum uxore divortio, nurum duxit. Quod eum Patriarcha Ignatius compertisset, ei, ur qui sacris à legibus discessisset, piorum communione interdixit. Ea re Bardas exacerbatus, ubi placare Patriarcham non potuit, conventu propria auctoritate coacto Ignatium sede dejecit, ae Photium Senatorem nullis sacris initiatum substituit, eumque per Gregorium Episcopnm Syracusanum nuper à Benedicto Pontifice condemnatum curavit initiandum, ac deinde etiam consecrandum. (36) Per eosdem dies novum etiam in Ravennati Ecclesia dissidium excitatum est. Joannes Archiepiscopus vetere Ecclesiæ superbia elatus Pontificiam auctoritatem prorsus repudiabat, neque ei se obnoxium esse per scriptas à se tabulas asserebar, & hæresis suspectus erat, ac jura Episcoporum Æmiliæ deteriora faciebat. Hæc cum suffraganei Benedicto Pontifici pertulissent, Nicolai spectata severitate illecti, ad eum consugerunt, ac crimina omnia Joannis adversus se exponenda, jus ab eo postulantes, curarunt. Quibus anditis Pontifex respondit, se calamitatibns eorum remedium allaturum, ac Joannis impotentiam compressurum. Extremo anno, III. Kal. Novembris, & VI. Kal. Januarias Tiberis super ripas effusus circumjectos Urbi campor cum maximo arborum, ac satorum exitio inundavit, atque Urbem ingressus complura Templa, atque
ædificia labefecit. (37) Postero, qui fuit 860
octingentesimus sexagesimus, Constantinopolitanam, & Ravennatem caussam Sanctus, severusque Pontifex cognoscere studuit. Nam Constantinopoli orta gravi inter Cives seditione, cum alii Ignatium, alii Photium tnerentur, Imperator legatos, literasque ad Pontificem misit, quibus accusato Ignatio petiit, ut Pontifex legaros ad se suos mitteret, quorum opera seditio sedaretur. Addidere etiam legati hæresim Iconomachorum recrudusse, ac sanctas Imagines passim in Civitate deleri, & Christum ipsum fœdis vulgo maledictis incessi. Itaque Nicolaus, ut tantis vulneribus Ecclesiæ mederetur, Episcopos duos Rodoaldum Portuensem, & Zachariam Anagninum legavit, datis mandatis, ut caussas, cur Ignatius pulsus esset, cognoscerent, cum Photio, tanquam cnm laico. versarentur, &, ur controversias de Sanctis Imaginibus, si quæ ad se deferrentur, deciderent. Quin etiam lectione Photii reprobata, Imaginum cultum retinendum suasit, atque ut Calabriæ, & Siciliæ patrimonia sibi redderentur, postulavit. Extant literæ hæ datæ VII. Kal. Octobris, Indictione IX. eum bis verbis: *Præterea Calabritanum patrimonium, & Siculum, quæque nostræ Ecclesiæ concessa fuerunt, & ea possidenda obtinuit, & disponendo per suos familiares regere studuit, concessionibus reddantur; quoniam irrationabile est, ut Ecclesiastica possessio, unde luminaria, & concinnationes Ecclesiæ Dei fieri debent, terrena quavis potestate subtrahantur, sed domui Dei restituta meritum redditoris multiplicent, & suscipientis votum spiritalis desiderii lucris exercatur.* Eodem modo literas ad Photium dedit factum ejus arguentes. In Ravennati verò caussa Joannem Archiepiscopum ter Romæ coram se adesse præcepir, ac demum imperium detrectantem officio Pontificali privavit. Ea re ictus Joannes Ludovicum Papiæ convênit, orans, ut sibi durissimo suo tempore adesset, se Ravennati sede suffraganeorum suorum coitione dejectum, neminem, per quem restituatur, habere, nisi illum, cujus beneficio sit ade-

(35) Anastasium, in vita Nicolai I. hæc omnia referentem, descripsit Sigonius.

(36) Eo anno pulsus est in exilium *S. Ignatius*, quo *Theodoram* matrem, sororesque detonsas velari jussit *Michael* Imperator, ut colligitue ex Niceta, coævo auctore Vitæ S. Ignatii. Cùm autem *Theodora* ejusque filiæ detrusæ in Monasterium fuerint, non anno 855. ut Baronius, aut sequenti, ut Bollandus ad diem XI. Februarii tradidere, sed anno 857., id testantibus Niceta ipso, aliisque Sceiptoribus, inde sequitue ad illum quoque annum referendum esse dejecti è sede Constantinopolitana *S. Ignatii* exilium. *Bardas* quoque nonnisi anno 860. *hebdomada Paschæ feria quarta*, idest die 27. Aprilis, dictus est Cæsar a Michaele Imperatore, ut Symeon, Logotheta num. 13. expresse narrat; eundem diem etiam Leo Grammaticus adnotavit. Neque verum est, quod subjungit Sigonius, coactum nempe fuisse Conventum a Barda, *propria auctoritate*, ob id scelus patrandum. Anastasius enim Bibliothecarius eo tempore florens, in historia Synodi octavæ, *Michaëlis* Imperatori hoc crimen adscribit, Barda instigante. Demum *Gregorius* Archiepiscopus Syracusanus scelestæ hujus conspirationis socius, non à *Benedicto* Summo Pontifice, sed à *S. Ignatio*, ob improbitatem & scelera, quæ Nicetas describit, ab Episcopali dignitate depulsus fuit, anno 854, in Synodo Constantinopoli celebrata. Cùm autem missa Romam fuisset ea sententia, ut Pontificis Leonis IV. oraculo approbaretur, nec ille eidem assentiri voluisset, parte inaudita, re in longum dilata ob Leonis mortem, Benedictus tandem III. Depositionem Gregorii confirmavit. Vide Labbeum & Pagium ad annum 854.

(37) Geminam Tyberis exundationem refert Anastasius in vita Nicolai. Quæ hic a Sigonio narratur, contigit anno sequenti 860., cùm in omnibus Ambrosianæ Bibliothecæ variis lectionibus, editis Tom. III. Rerum Italicarum, *Indictio IX* exprimatur. Baronius idem docet ad annum 860 Sigonium decepit male descriptus Anastasii Codex, in quo *Indictio octava* adnotabatur.

adeptus; ni caussam apud Pontificem ipse suam suscipiat, nihil fortuna sua fore perditius. Ita Ludovicus hominis misericordia tactus Nicolaum ad audiendam ejus caussam rogavit. Nicolaus, ne injuriam utrique fecisse videretur, Romam conventum ad eam rem cognoscendam indixit.

863 (38) Proximo anno Legati Pontificis Constantinopolim profecti mandata ejus transgressi sunt. Nam qui Ignatii caussam cognoscere tantummodo jussi erant, judicium suum interposuerunt, atque Ignatium jure abdicatum, & Photium ritè substitutum laudarunt; verùm Romam extremo anno reversi nihil aliud Pontifici, quàm Ignatium de sede à conventu Constantinopolitano depulsum, Photium verò collocatum, renunciarunt. Biduo verò post Leo Legatus Imperatoris adveniens duo volumina Pontifici reddidit, unum, in quo acta abdicationis Ignatianæ continebantur, alterum, in quo sanctarum imaginum; reddidit etiam literas, quibus petebat Imperator, ut abdicationem Ignatii, & substitutionem Photii confirmaret. Eodem anno Vitalis Patriarcha Gradensis, & Episcopi ex Campania, Tuscia, Pentapoli, Æmilia, aliisque regionibus Romam evocati à Pontifice convenerunt, ut de criminibus Joanni Archiepiscopo objectis cognoscerent. Ipse etiam Joannes citatus ad dicendam caussam accessit. Res tribus diebus, tribusque conventibus acta est. Primo die, cum Episcopi unà cum Pontifice, & Ludovici Imperatoris Legatis Leonianis in ædibus consedissent., Joannes de detrectato Pontificis imperio est accusatus. Cui accusationi cum respondere in re manifesta non posset, erratum confessus, Pontificiam misericordiam imploravit, ac repudiatis tabulis promissionis, & sacramenti, quas tempore consecrationis suæ præcisa, atque obscura nimis oratione conscripserat, novas alias apertiores, ac synceriores exaravit, easque super Cruce, & sacro Evangelio positas recitavit clara voce, omnibus audientibus. jurans, se, dum vita suppeteret, constantissimè, quæ in eis scripta essent, omnia servaturum. Postridie ejus diei Episcopi convenerunt in Lateranum. Ibi Joannes de hæresi caussam dixit. Quod crimen cum satis disertè diluisse visus esset, veniam, ac rei divinæ faciendæ jus impetravit. Tertio die conventus iterum Leonianis in ædibus convocatus est. Eo demum die caussa Episcoporum Æmiliæ est audita. Hi, cum factâ accusandi copiâ surrexissent, hæc præsenti Archiepiscopo crimina obtulerunt: Joannem secundo quoque anno Episcopia sua cum ferme quingentorum hominum, equorumque numero perlustrare, ac tandiu in singulis moram trahere, donec omnia, quæ ad fructus Episcopi, alimentum Clericorum, & pauperum, susceptionem peregrinorum, atque instaurationem Basilicarum pertinerent, cum magna illa multitudine consumpsisset, neque ante recedere, quàm ab Episcopo ducentos manicosos sibi, familiaribus verò suis dona non modica exegisset; eundem tres, aut quattuor equos perpetuò alendos, agros sodiendos, vineas pastinandas quotannis suffraganeis suis, tanquàm prædiorum suorum procuratoribus, vel repugnantibus attribuere. Plebes, Titulos, & Monasteria ad Episcopum suum pertinentia administrationi suæ subtrahere, & sibi ipsi subjicere; præterea necessitatem sibi imponere, ut Ecclesiis suis desertis more Presbyterorum singulis mensibus Ravennæ ministrent, & se XX., aut XXX. diebus per vim Ravennæ tenere; per quos nulli Clerico suo equo vehi per Urbem injussu ipsius sine magno discrimine suo licere; ac demum Episcopos ire Romam ad limina Apostolorum amplectenda, & Sedem Apostolicam visitandam more prædecessorum suorum non permittere. Quæ cum dixissent, ac se testimoniis confirmaturos omnia ostendissent, tum Joanni ad respondendū locus est datus. Joannem, cum ad hæc refutanda vires non suppeterent, manifesta animi consternatio incessit. Ex quo sontem omnes facilè judicarunt. Itaque Episcopi, qui in conventu judices assidebant, ad Pontificem conversi, hæc singula adversus leges facta ab Archiepiscopo docuerunt, atque ab eo vehementius, ut perpetuo coërceret decreto, ad incolumitatem Ecclesiarum, postularunt. Tum Pontifex tanta mala in Sancta Ecclesiæ Dei pullulasse conquestus, rem esse dignam asseruit, quæ scito gravissimo notaretur. Itaque, ne Joannis exemplo alii Metropolitani temere ejusmodi se delictis obstringerent, præsente concilio Joanni sic interdixit: *Secundo quoque anno Sedem Apostolicam visitato, nisi aut adversa valetudine præpeditus, aut Pontificio beneficio absolutus. Episcopos per Æmiliam ne consecrato, nisi à Clero, populoque electos, & literis super ea re à Pontifice missis. Eosdem Episcopos, quotiescunque ad Apostolicam Sedem venire voluerint, ne prohibeto, & nullam ab eis pecuniam, nisi, quæ legibus continetur, exigito. Nullius homi is res quocunque modo, ac jure partas, & possessas aliqua ratione occupato, aut titulum superimponito, donec in præsentia Apostolici, aut Legati ejus, aut Vestiarii Ravennæ legitimè illas in judicio obtineas. Prædia, quæ à jure S. Petri ad jus S. Apollinaris transtulisti, & per emphyteosim singulis hominibus tribuisti, diligenter exquire, & ipsas emphyteoses rescinde, & S. Petro, cujus fuerunt, restitue.* Atque his actis, conventus dimissus est. (39) Eodem anno Ludovicus Imperator per Januarium mensem jus Brixiæ dixit, unde privilegia dedit; per Septembrem verò Parmæ. Ibi XIII. Kalendas Octobris Ernido Mutinensi Episcopo indulsit, *ut in Monasteria, Xenodochia, Ecclesias baptismales, & reliquas possessiones, quæ ad Episcopatum pertinerent, sive à Regibus, & reginis, sive ab aliis Religiosis hominibus dono datas nemo*

judex

(38) Narrat hæc omnia Anastasius. Sed quæ ad *Photium* pertinent, hoc quidem anno peracta sunt, ut constat ex Epistolis Nicolai I. apud Labbeum Tom VIII. Conciliorum, non autem ea, quæ de *Joanne* Ravennate Antistite refert Sigonius, ad annum namque 861. spectare Baronius docet.

(39) Acta in hac Synodo refert Anastasius in vita Nicolai I. Clar. verò Bacchinius eadem, ex Codice Ecclesiæ Mutinensis extracta, primus vulgavit in Appendice ad Agnelli Pontificale, cum subscriptionibus Episcoporum, quæ multum Italiæ Sacræ Ughelli lumen præstare possunt, in adhuc tenebricosa illius historia. Sigonius hæc è Rubeo descripsit.

judex publicus ad caussas audiendas, freda exi- A
genda, mansiones, aut paratas faciendas, fide-
jussores accipiendos, homines Episcopatus di-
stringendos inire, aut aliquid exigere auderet.
862 Postero, Pontifex, præsente Leone Legato
Imperatoris Michaëlis, conventu Ecclesiæ
suæ advocato, decreto professus est, nequa-
quam se legatos aut ad abdicandum Igna-
tium, aut ad Photium confirmandum misis-
se: idque renunciandum Michaëli, & Pho-
tio per eundem Leonem curavit, literis ad
utrumque mense Martio, Indictione decima
datis: atque hoc idem Patriarchis, & Me-
tropolitis omnibus eodem die ad liberan-
863 dam fidem suam significavit. (40) Proximo,
ingens excitata in Lotharingiæ Regno sedi- B
tio, atque ab eodem, quo Constantinopoli-
tana, profecta initio, magnam universæ Oc-
cidentali Ecclesiæ intulit perturbationem.
Lotharius Lotharingiæ Rex, Imperatoris
Ludovici frater, insano Valdradæ concubi-
næ olim suæ incensus amore, cum Thietber-
ga uxore divortium facere gestiens Guntha-
rium Coloniensem Archiepiscopum primò
per nuncios, deinde per semetipsum pro-
missis pluribus oneratum, ut sibi obseque-
retur, induxit. Guntharius fide gratificandi
data, Thietgardum Trevirensem Archiepi-
scopum, hominem parum in Ecclesiastica
doctrina versatum, prolatis quibusdam ex
Divinis Scripturis in speciem testimoniis, C
nullo negotio in suæ sententiæ assensum tra-
duxit, ac re composita Metas conventum in-
dixit. Conventu coacto, Thietberga adesse
jubetur; &, cum accessisset, de incestu cum
fratre commisso postulata testibus suborna
tis revincitur. Recitatis inde Sanctorum
Patrum de incestu decretis, ab Episcopis
non solùm à thoro legitimo separatur, sed
etiam omnis ei maritalis conjunctio inhi-
864 betur. Sequenti verò, alter ex composito
Aquis conventus cogitur. Ibi Lotharius in
medium prodiit, ac se divortium cum uxo-
re fecisse, severo Episcoporum condemnata
judicio dixit: se à concubitu continere, &
sine uxore sævientem vigentis æstum ætatis D
sustinere non posse; quamobrem quid fieri
placeret, consulere. Quibus rebus auditis,
decretum est, illam justam uxorem non
fuisse, quæ publico incesti damnata judicio
esset: ipsum Lotharium aliam rite uxorem
ducere posse. Quæ postquam Lotharius im-
petravit, lætus statim Valdradam sibi ma-
trimonio copulavit. (41) Hæc ipsa ut erant
ex omni parte fœda, & pessimo imposte-
rum exemplo acta, statim ad Nicolaum
Pontificem Thietbergæ fratres detulerunt:
jusque sibi, ac sorori in caussa, quæ sum-
mam religionis attingeret, poposcerunt.
Nicolaus cum hæc & nova, & à sacris le-
gibus dissidentia haudquaquam putaret esse
ferenda, continuò legatos duos in Fran-
ciam destinavit, qui omnia, uti essent acta,
cognoscerent, cognitaque renunciarent. Hi
fuere Haganus, & Rodoaldus paullo ante
ex Græca legatione reversus. Legati pro-
fecti Lothario mandata Pontificis ediderunt;
cumque ab eo responsum tulissent, se nihil
aliud egisse, nisi quod Episcopi convocati
sibi faciendum præstituissent, Episcopos, qui
eos conventus habuerant, Romam ire ad
reddendam rationem Pontifici præceperunt.
(42) Postero anno Pontifex comperto, quod 865
adhuc fugerat, legatos suos actis Constanti-
nopolitanis de abdicatione Ignatii, & sub-
rogatione Photii consensisse, conventum
Romam indixit; eumque in Basilica Vati-
cana primùm, deinde propter loci frigidi-
tatem in Lateranensi habuit. In eo Zacha-
rias legatus, qui Romæ erat, assensum præ-
buisse Pontificis injussu convictus, Episco-
patu, & communione privatus est. Pho-
tius, qui ex Laico fastigium Patriarchale
conscenderat, & Gregorius Episcopus Sy-
racusanus, qui illum consecraverat, quique
à Photio initiati fuerant, è cœtu piorum
expulsi sunt; Ignatius dignitati pristinæ re-
stitutus; Episcopi, qui post dejectionem
Ignatii relegati fuerant, revocati. Jannem,
qui quondam Patriarcha imagines concul-
candas censuerat, diris detestationibus ob-
strinxerunt. Ex legatis autem, qui in Fran-
ciam missi fuerunt, Radoaldus acceptis iis,
quæ adversus Zachariam collegam olim
suum decreta erant, exanimatus, aufugit,
neque in conspectum se dare Pontificis pœ-
nam eandem metuens voluit. Haganus unus
legationem renunciavit, addens, neminem
se invenisse in Lotharii regno Episcopum,
qui canonicis esset disciplinis imbutus.
Quibus rebus cognitis Pontifex Arsenium
legatum misit ad dirimendum injustum in-
ter Lotharium, & Valdradam matrimo-
nium. Interim Thietgardus, & Guntharius
Archiepiscopi cum suffraganeis suis adve-
nerunt, atque jussi conventus Metensis, at-
que

(40) Recitat has Literas Baronius, qui acta Nicolei Summi Pontificis in hac caussa fusè describit ad hunc annum.

(41) *Lotharii* divortium cum *Theutberga* Annalista Bertinianus, aliique Scriptores ad annum 860. referunt. Eodem autem anno, geminum Aquisgrani Conventum Episcoporum
E habitum fuisse in favorem *Lotharii*, testis est Hincmarus Episcopus Remensis, in libro *de divortio Lotharii, & Theutberga Regina*. Altera pariter Synodus Aquisgranensis coacta est anno 862. *III. Kal. Majas*, in qua *Lotharius* licentiam obtinuit novi ineundi conjugii, ut legitur in Labbeo. Quod autem Metis anno 863 convocatum est concilium, præsentes habuit *Nicolai* Summi Pontificis Legatos, qui, ut ait Annalista Bertinianus, *muneribus corrupti Epistolas Domni Apostolici occultantes, nihil de his, quæ sibi commendata fuerunt, secundum sacram auctoritatem egerunt &c.* Itaque emendandus est Sigonius, qui Aquisgranensem Conventum post Metensem statuit, cum illum proculdubio præcesserit; quamvis excusari hac in re mereatur, quippe Reginonem fideliter descripsit, quem in hac historia referenda plurimùm errasse, Eruditi jam norunt. Pagius graviora ejusdem menda ad annum 863. num 4. adnotavit.

(42) Etiam hoc loco Regino, à quo Sigonius hæc hausit, cespitavit, asserens *Haganonem* fuisse unum ex Missis *Nicolai* ad *Lotharium*; cum ii fuerint *Rodaldus* Portuensis, & *Joannes Ficoclensis* Episcopi, ut constat ex gemina *Nicolai I.* Epistola, ad ipsos data, sub finem anni 862. apud Sirmondum Tomo III. Conciliorum Galliæ, nec non apud Labbeum Tom. VIII. Conciliorum. Historia hæc legenda est in Anastasio, qui *Nicolai I.* vitam referens, eam sincerè describit, & *Haganonem* jam in Galliis morantem narrat, antequam *Nicolaus* Legatos Apostolicos expediret, ut de caussa *Lotharii* in Concilio Metensi decernerent; immo *Haganonem* unum ex Episcopis fuisse testatur, qui cum *Theutgaudo* & *Gunthero* Lotharium impulerant, ut Vualdradam Concubinem sibi in Matrimonium, tuis conscientiis, copularet.

que Aquensis acta proferre, paruerunt: rogatique num ea probarent, se approbare dixerunt. Re inde inter Episcopos legitimè disceptata, revocati in conventum ipsi cum actis suis damnati, & omni Ecclesiastica dignitate exuti sunt. (43) Principio ejusdem anni ingens in Campania bellom exarsit: quod Imperatorem Ludovicum inde assiduè in reliquum vitæ tempus exercuit. Seodanus Sarracenorum, qui Barrium tenebant, dux, Adelgiso, Beneventano Principe, instigante, Capuanum Principatum invasit. Quippe Barrio egressus Capuam petiit, eaque regione direpta, in agrum Neapolitanum irrupit, ac crebris populationibus, atque incendiis vastare omnia instituit. Ea re excitati Majepoltus, & Vandelpertus, quorum ille Telesiæ, hic Boviani gastaldiasum gerebat, conducto Lamberto Duce Spoletano, & Gerardo Marsorum Comite signa adversus eum tulerunt; verùm de Capuana populatione revertentem aggressi commisso prœlio superati sunt. Præcipuè Gerardus, Majepoltus, & Vandelpertus in acie cecidere. Qua victoria inflatus Sarracenus pleraque circumjecta castra delevit: quin etiam Quadragesimæ initio monasterium S. Vincentii magnis divitiis affluens adiit: &, cum monachi, adventu ejus præcepto, ad castellum suum monasterio proximum, confugissent, immisso exercitu domestica omnia instrumenta disjecit, frumenta, & legumina in amnem profudit, atque Ecclesiæ thesaurum industria monachorum absconditum è latebris eruit, ac sævum demum incendium monasterio intulit. Post tertium inde diem ad portas usque Capuanæ Urbis progressus plaustra onusta, & jumenta cum hominibus multa cepit, atque inde Teanum accessit. Ea re cognita Bertharius Abbas imminentem Casinati monasterio, ac populo ex infesto illius adventu cladem formidans per Regenaldum Diaconum suum tria illi aureorum millia dono misit: atque ita furentem libidinem ejus compescuit. Venafrum inde cùm contendisset, oppidum intra paucos dies adduxit in potestatem, ac vicina loca devastans aliquot ibi permansit dies: ac demum populationibus aliquot aliis factis, recepit inde se Barrium. Longobardi verò, quantis angustiis urgerentur, videntes, legatos jam tertiùm ad Ludovicum Imperatorem miserunt, precibus imis orantes, ut rursus ad se veniret, & se, suaque oppida à nefandissima Sarracenorum gente defenderet. Id cùm Imperatorium munus censeri, tum Ludovico Imperatori Magni Caroli pronepoti præcipuè omnium animis destinari. Scriptores Græci Ludovicum etiam à Michaële Imperatore rogatum fuisse, ut Apuliam Sarracenorum armis magna ex parte captam recuperaret, atque ab eo quoque auxilia accepisse, auctores sunt. Ludovicus, his cognitis, delectus ad hoc bellum acerrimè haberi præcepit, atque ingentes & validas undique peditatus, equitatusque copias congregavit: & Engilberga Uxore assumpta, rursus in Ducatum Beneventanum processit. Per Soranum autem agrum Beneventi fines ingressus mense Junio Cassinas monasterium infimum adiit, (44) a Berthario, & omnibus monachis maximo honore exceptus: postridie montem, vota Deo facturus, ascendit, & benignè acceptus totum oculis monasterium perlustravit: cùmque illud laudasset, privilegia à superioribus Regibus monasterio data firmavit, ac donis variis decoratum reliquit. Inde profectus Capuam, cujus priore bello expertus perfidiam fuerat, trium mensium spatio obsessam recepit eamque maxima ex parte delevit. Mox Salerno, Amalfi, Puteolisque aditis converso itinere per Neapolitanum agrum adiit Suessulam: inde ad vallem Caudinam castrametatus petiit Beneventum, atque ad Adelgisum divertit hospitem haud satis, nisi cogente metu, in officio permansurum. Ibi Archiepiscopi Coloniensis, & Treverensis Pontificia damnatione ambusti ipsum adierunt, ac decreti Pontificii iniquitatem expostularunt: novo exemplo, neque eo satis laudando factum esse, ut Metropolitanis insciente Imperatore, atque aliis Metropolitis absentibus, dignitate spoliarentur: ac multis congestis in Pontificem maledictis, opem Imperatoris orarunt: verùm, sicut decuit, irrita omnia ceciderunt. (45) Radoaldus cum latibula omnia quærens tamen se nusquam tutum esse

(43) Geminam Synodum Romæ coactam à *Nicolao* Summo Pontifice, in unam confundit Sigonius, atque annum malè designat. Utraque enim celebrata est anno 863. Altera contra *Photium*, & *Zachariam* Apostolicæ Sedis Legatum, officio suo pessimè functum; altera, in qua damnatum est Metense Concilium, ut ex Baronio, Labbeo, aliisque historiæ Ecclesiasticæ Scriptoribus constat. Valde etiam nutat, quod ad annum 863. narrant Annales Bertiniani, & Sigonius ad hunc annum, nempe „ ex Legatis, qui in Franciam missi fuerant, *Radoaldum* accepit iis, quæ adversus *Zachariam* Collegam olim suum, decreta erant, „ exanimatum aufugisse; neque in conspectum se dare Pontifici, pœnam eandem „ metuentem voluisse. Anastasius enim in Vita Nicolai contraria prorsus scribit, inquiens: *cumque Legati Apostolicæ Sedis, licet in multis seducti, Romam iter regrediendo reflexerent, quæ à Rege, ac Theutgando, & Guntario Archiepiscopis audierant, ac cognoverant, Summo retulerunt Pontifici*. Eadem in Reginone leguntur ad hunc annum. Rediit igitur Romam Radoaldus, adiitque Summum Pontificem, statim ac Legationem implevit.

(44) Expeditionem hanc Italicam, a *Ludovico II.* susceptam contra Saracenos, ad annum sequentem 866. referunt Annalista Bertinianus, Baronius, Pagius, aliique. Idem colligitur ex Chronico Vulturnensi, edito in Parte II Tomi I. *Rerum Italicarum*, ubi pag. 403. universa hæc historia fusè describitur. Sigonius hæc a Leone Ostiensi lib. 1. cap. 35. desumsit. Is tamen expressè narrat capite sequenti 36., *Ludovicum* accessisse ad Casinense Cœnobium Junio mense anni 866.

(45) Hæc Regino ad hunc annum. Annales tamen Bertiniani ad annum 864 contrarium narrant, nempe susceptum fuisse a *Ludovico* Imperatore *Gunthario* & *Theutgardi* patrocinium, his verbis: „ *Ludovicus* Imperator Italiæ nominatus, incentore *Gunthario* „ ad suam injuriam referens, quoniam legatos sui Fratris Lotharii per ipsius fiduciam, „ & interventionem Romam directos Apostolicus, ut supra monstravimus (anno „ superiore 863.) degradavit: seque ipsum „ furore non capiens, comitantibus secum „ eisdem Legatis *Theutgando*, atque *Gunthario*, „ cum conjuge, Romam ea intentione pergit, quatenus aut Papa Romanus eisdem „ restitueret Episcopos, aut hoc facere non „ vo-

esse animadverteret, Romam venit, cum esset conventus jam propter Sarracenorum impressiones dimissus, atque in aliud tem-
866 pus dilatus. Postero anno Arsenius legatus in Francia Lotharium indicto anathemate perpulit, ut nuncium Valdradæ remitteret, & Thietbergam veterem in matrimonii societatem reciperet, seque, dum vita superesset, justæ conjugis loco habiturum juraret. Inde Valdradæ imperavit, ut Romam ad reddendam sui rationem contenderet. Eorum neutrum est observatum. Lotharius, profecto ex Francia Arsenio, Valdradæ instinctu iterum Thietbergam ream adulterii fecit, seque id crimen singulari certamine comparatis ab utraque parte, quos illi campiones vocabant, propugnatoribus probaturum, &, si Thietberga inferior fuisset, vita eam spoliaturum, ostendit. Thietberga cæteris præsidiis destituta ad Carolum Calvum, Regem Franciæ, Lotharii patruum sese contulit. Qua re cognita, Nicolaus literas ad Carolum scripsit, monens, ne quid injuriæ fieri Thietbergæ permitteret: cui neque adulterii crimen Lotharius justè objicere posset, neque singulari certamine provocare, fas esset. Singulare certamen nulla divina lege sancitum esse, qui id tentarent, Deum ipsum videri tentare; in Purificatione verò Valdradam, ut quæ jussis suis non paruisset, piorum è cœtu motam pronunciavit. (46) & Lothario per literas erroris sui admonito edixit, ut ab ejus, tanquàm abstentæ, amplexibus abstineret, & Thietbergæ, tanquàm legitimæ uxori, hæreret. Eodem anno Ludovicus ultimam Sarracenorum bello manum imponere, eosque prorsus exterminare ex Italia cupiens, exercitum Barrium, sedem, atque arcem eorum duxit, ac vario oppidum apparatu oppugnare instituit: non succedente autem incœpto, perspecta expugnationis difficultate, Lotharium fratrem, ut sibi auxilio è Francia adveniret, rogavit: qui se morem ei gesturum esse, ostendit. Idibus Novemb. XV. Indictione, Nicolaus maledictis Michaëlis Imperatoris impulsus legatos Episcopos Donatum Ostiensem, Stephanum Nepesinum, & Marinum Diaconum ad eum de re Ignatii per conventum
constituenda misit. Hi profecti postero anno 867
in ipsam rerum perturbationem mediam inciderunt. Siquidem IX. Kal. Maji Basilius, quem Michaël consortem Imperii receperat, ipsum per insidias Michaëlem occidit, atque Imperium uni sibi ascivit. (47) Lotharius ope Caroli Patrui in Italiam auxilio Ludovici fratris advênit. (48) Ludovicus Lotharii

„ volenti noxiè quodammodo manum mitteret. Quod audiens Apostolicus, cum Litaniis generale jejunium sibi, & Romanis indixit, ut Deus Apostolorum suffragiis præfato Imperatori mentem bonam, & reverentiam erga Divinum cultum, & Apostolicæ Sedis auctoritatem donaret. Imperatore autem perveniente Romam, & secus Basilicam B. Petri degente, Clerus, & Populus Romanus cum Crucibus & Letaniis jejunium celebrantes, Beati Petri memoriam adeunt, & ab hominibus Imperatoris, cùm gradus ante Basilicam B. Petri cœperunt ascendere, in terram prostrati, & variis ictibus flagellati, & Crucibus ac vexillis confractis, qui evadere potuerunt fugati sunt. In quo tumultu, & Crux mirabilis & veneranda, à S. memoriæ Helena decentissimè fabricata, in qua lignum mirificæ Crucis posuit, & S. Petro munere maximo contulit, confracta & in lutum projecta est. Unde a quibusdam, ut fertur, Anglorum gentis hominibus collecta, & Custodibus reddita est. Quæ flagitia ut Apostolicus in Lateranensi Palatio degens comperit, & paulo post illum capiendam non incerto nuncio didicit, latenter navem intravit, & per Tyberim ad Ecclesiam S. Petri se contulit; ubi duobus diebus ac noctibus, sinè cibo ac potu, mansit. Interea homo, cujus præsumptione præfata Crux veneranda confracta fuerat, moritur, & Imperator febre corripitur. Quapropter Conjugem ad Apostolicum mittit, cujus fidejussione Apostolicus ad Imperatorem venit, & habita mutua sermocinatione, sicut inter eos convênit, Apostolicus Romam ad Lateranense Palatium redit. Tunc Imperator *Guntharium*, & *Theutgaudum* degradatos, ut secum venerant Franciam redire præcepit. Referunt denique, missum à *Gunthario* per Hilduinum fratrem suum Clericum, diabolicum quendam libellum, (qui ibidem recitatur) ad Summum Pontificem, cum hoc mandato, ut si illum nollet Nicolaus recipere, supra Corpus B. Petri jactaret, quemadmodum etiam peractum est. „ Imperator verò post paucos dies, patratis a comitatu suo multis deprædationibus, & mansionum destructionibus, ac sanctimonialium, cæterarumque fœminarum constuprationibus, atque hominum cædibus, nec non Ecclesiarum infractionibus, Roma exiens Ravennam venit, ibique Pascha Dominicam, cum tali, sicut meruit, Dei & Apostolorum gratia celebravit. Hæc ad illustrandam Sigonii historiam proferenda censui, cùm nec in Anastasio, nec in aliis Annalibus quidquam de hisce rebus memoretur. Nonnulla de hac impia *Ludovici* expeditione innuit Herchempertus, editus Tom. V. *Rer. Italic.* fol. 23.

(46) Constat hoc ex epistola ejusdem Summi Pontificis ad Episcopos per Italiam, Germaniam, Neustriam, & Galliam constitutos, datam *Idibus Junii*, *Indictione XIV*, quam recitat Baronius ad illum annum. Historiam hanc omnem hausit Sigonius à Reginone, qui tamen malè *Arsenii* Acta in Caussa *Lotharii* huic anno affixit, cùm ex Annalibus Bertinianis, Metensibus, aliisque antiquis Scriptoribus constet, id contigisse anno superiore 865. *Vvaldradam* ab *Arsenio* ipso deductam è Gallia, ut Romæ ad Summum Pontificem sisteretur, pœnitentiam actura, narrat Annalista Bertinianus; immo ipsam in Ticinensem usque urbem pervenisse, testis est Summus Pontifex *Nicolaus*, inquiens Epistola LV.: *Ticinum jam profectam in Gallias reduci procurat* Lotharius, qui *Theutbergam* iterum rejectam, falsi criminis incusaverat, ut Scriptores Franci testantur.

(47) Anastasius in Vita Nicolai I. refert Legatos Apostolicos Constantinopolim missos, postquam in Bulgariæ finibus, ubi detenti fuerant per XL. dies, recedissent, Romam reversos esse; cùm ergo exeunte anno superiore 866. Roma digressi fuissent, ut Pagius ad hunc annum num. XI. asserit, minimè ibidem morati sunt tanto tempore, ut *Michaëlis* Imperatoris necem viderent. Certè, post illorum discessum, *Photius* conciliabulum coegit, *Michaele*, & *Basilio* adhuc imperantibus, in quo *Nicolaum* Papam damnavit. *Michaël* verò occisus fuit die *XXIV. Septembris*, *Indictione I.*, *hora noctis tertia*, adeoque hoc anno, ut Porphyrogennetus, qui *Basilii* nepos erat, testatur.

(48) E Reginone hæc sumpsit Sigonius. Uterque tamen errat, cùm *Lotharius* in Italiam minimè advenerit, nisi post *Nicolai* Pontificis mortem, ut ex Annalista Bertiniano, aliisque Scriptoribus discimus. Quæ igitur hic Sigonius subjungit de *Lotharii* exercitu, pestilenti morbo correpto, atque in Gallias inglorio redeunte, ad annum 869. sunt.

rii auxiliis nixus Luceriam oppidum, quod à Sarracenis in Apulia tenebatur, adortus, collatis signis victus acie cessit; inde redintegratis viribus cum hostes magno prœlio superasset, Luceriam cum omnibus finitimis castris in potestatem adduxit. Postremò omni Barrium bello compulso, Urbem majore, quàm adhuc, mole oppugnavit; sed, Sarracenis validè propugnantibus, nihil profecit. Lotharius militibus suis ex insueto æstatis calore, & cœli intemperie gravissimos in morbos lapsis, ac plerisque pestilentibus aranearum morsibus fœdiore morte consumptis, domum inglorius rediit. Ludovico verò Beneventum se referenti Sarraceni, Barrio egressi, duo millia equorum extremi agminis ademerunt; atque, agminibus duobus factis, montem Gargani petierunt, atque ædem S. Michaëlis, eosque, qui voti caussa eò convenerant, spoliarunt. Quo nuncio Imperator, Pontifex, & Romani gravissimè perturbati sunt. Tadonem quoque per hos dies Mediolanensem administrasse Ecclesiam, Nicolai Pontificis ad eum epistolæ sunt argumento. (49) Nicolaus autem Idibus Novembris occubuit; qui Gregorium Magnum ut cognomine, sic gloria adæquavit. Undecimo Kalendas Decembris; (50) Clerus, populusque in Basilica ad Præsepe coactus Hadrianum, Cardinalem Presbyterum, subrogavit, atque inde humeris de more in Lateranense Patriarchium deportavit. Is Hadrianus Secundus vocatus. Quo cognito Legati Ludovici, qui Romæ aderant, se non esse ad comitia vocatos expostularunt, verùm edocti, id factum non Regiæ auctoritatis contemptu, sed, ne expectatio Regiorum in legendo Pontifice Legatorum novum jus, velut probato exemplo, Regi in posterum compararet, moræ nihil fecerunt; & læti ad venerandum cum aliis Pontificem accesserunt. Ludovicus autem, re cognita, Romanos collaudavit, quòd dignum ea Sede Pontificem sublegissent, seque jura Ecclesiæ amplificare, non
868 minuere velle, ostendit. Postero anno venere Legati à Basilio Imperatore novo ad Hadrianum, quos ille ad Nicolaum de habendo concilio destinaverat. Caussa verò mittendi hæc incidit. Cum Basilius inito Imperio templum Magnum ad sacram hostiam accipiendam inire vellet, Photius Patriarcha eum repulit, indignum esse templi ingressu asserens, qui manu sua hominem, atque eum Imperatorem interemisset. Hac de re Basilius ira percitus de concilio adversus Photium generali habendo ad Nicolaum Legatos misit; qui Nicolaum ex humanis subtractum cum invenissent, Legationem Hadriano exposuerunt. Hadrianus Legatos eosdem, quos Nicolaus destinaverat, confirmavit, Donatum Ostiensem, & Stephanum Nepesinum Episcopos, & Marinum Diaconum; cum quibus fuit etiam Anastasius Bibliothecarius, qui vitas superiorum Pontificum exaravit. His Præsidentibus, Concilium octavum generale concelebratum est; in quo dissidium de Ignatii abdicatione, & Photii substitutione sublatum est, Photio diris devoto, & Ignatio in pristinum honoris locum restituto. Statutum est etiam, *ut consecrationes, & promotiones Episcoporum Clericorum electione, & decreto, Episcoporum collegio fierent, neve laici Principes, aut potentes semet immiscerent electioni, vel promotioni Patriarchæ, aut Metropolitani, aut cujuslibet Episcopi*; & rursus sacrarum imaginum cultus est confirmatus. Hoc Concilium anno D.CCLXXI. perfectum esse Annonius Auctor est. (51) Ludovicus, Barrio rursus, sed frustra, tentato, bellum Materam, Venusiam, Canusiumque pariter à Sarracenis occupata traduxit. Matera capta igne succensa est; reliqua validis præsidiis impositis communita. Ubique sanctorum loca lustrata, quæ, ut Ado loquit, perfidia, ac scelere barbarorum erant polluta. Lotharius in gratiam tandem redire Ecclesiæ cupiens, novi Pontificis comitate allectus ad eum scripsit, se literis, & legationibus à Nicolao Pontifice contendisse, ut ipse, & accusatores sui coram audirentur, sed semper repulsum esse; nunc ab eodem idem flagitare, ut coram venire, & colloqui liceat. Ad quas Hadrianus respondit, se ad justam purgationem accipiendam paratum esse, neque quod omnes leges divinæ, atque humanæ juberent, repudiare; si ille se objecti criminis insontem putaret, ad se adiret, ut veniam expetitam acciperet. (52) Sinmi-

sunt referenda; cùm unicum tantùm *Lotharii* in Italiam iter legatur, non ut *Ludovico* suppetias ferret, sed ut antiquam cum Apostolica Sede contentionem de adultero *Valdradæ* conjugio sedaret. Ab Italia tamen reverti in Gallias tunc *Lotharius* non potuit, morte perculsus, ut ad illum annum etiam Sigonius enarrat.

(49) *Tado* Mediolanensis Archiepiscopus sedere cœpit anno 861., mortuo Angilberto II, nec nisi anno 869. decessit. Sigonius, qui *Tadonis* initia ignoravit, ejus hoc loco mentionem injecit. Cæterùm *Tadonem* Archiepiscopum Mediolanensem memorat etiam Synodus Romana, sub *Nicolao I.* celebrata anno 863., in qua damnatum est Metense Concilium, quod Lotharii conjugium cum Vvaldrada Concubina approbaverat. Vide Labbeum Tom. VIII. Concil. col 768.

(50) *Nonum decimum Kalendarum Januariarum, Indictione I.* adnotat Guilelmus Bibliothecarius, qui post Anastasium Summorum Pontificum Vitas conscripsit. Vide Tom. III. *Rerum Italicarum*, ubi in Vita Adriani II., quæ hic narrat Sigonius, fusiùs describuntur.

(51) Lib. 5. cap. 28. Plura hic emendanda sunt in Sigonio. 1 Annus, quo celebrari cœpit Generale hoc Concilium, in primo ejusdem Actione enunciatur, *tertius nempe Basilii, & secundus Constantini* filii Imperatorum, *Indictione III, tertio Nonas Octobris*, quæ omnia annum sequentem 869. indicant. Absolutum autem fuit anno 870. *pridie Kalendarum Martiarum*, ut in decima, & ultima Actione legitur: II. *Ignatius* in Sedem suam restitutus jam ante fuerat; *Hadrianus* enim *II.* hoc anno 868., coacto Romæ Concilio, expulsum ritè *Photium*, ac revocatum a *Basilio* Imperatore *Ignatium* declaravit, adeòque in hac Synodo VIII. confirmata eidem tantummodo fuit dignitas jam recepta. Demum Anastasius Bibliothecarius, non comes Legatorum Apostolicæ Sedis fuit, sed Missus *Ludovici Imperat. pro causa nuptialis contractus inter utrumque Imperatorem efficiendi*; ut in margine primæ Actionis ipsemet Anastasius adnotavit. Vide hoc Concilium apud Labbeum Tom. VIII. Conciliorum.

(52) Epistola *Lotharii* ad *Hadrianum II.* legitur in Baronio & Labbeo; quam *Hadrianus* ad *Lotharium* misit, desideramus; ejusdem compendium nobis servavit Regino, à quo hæc Sigonius decerpsit.

minus, tamen ne venire pigeret, ut merita
869 piacula pœnitentiæ caperet. Sequenti igitur anno Romam venit, magna procerum suorum caterva stipatus. Ibi rogatus ab Hadriano, num diligenter omnia Pontificis Nicolai præcepta, ac conceptum jusjurandum servasset, respondit, se omnia sanctissimè custodisse; idque proceres omnes ejus, qui aderant, suo testimonio confirmarunt. Tum Hadrianus: Reliquum est igitur, inquit, ot ad Confessionem S. Petri accedas, & salutaris hostiæ, quam pro corporis, & animæ tuæ salute immolabimus, partem nobiscum sumas, ac per hanc membris Christi jungaris, unde abscissus videbaris. Quod Lotharius summo studio dixit se facturum. Tum Pontifex ad rem divinam faciendam progressus est; qua perfecta, Corpus Domini in manus sumpsit, & in Lotharium versus: *Age, Lothari*, inquit, *si te expertem interdicti à Nicolao adulterii sentis, ac syncera fide te in posterum à Valdradæ concubitu temperaturum promittis, sacramentum salutis æternæ ad remissionem peccatorum tuorum profuturum accipe; sin minus, cave, ne ad internecionem animæ tuæ suscipias.* Ille verò cœcus sine dubitatione suscepit. Tum singulis proceribus ejus accitis idem obtulit, dicens: *Si Regi Lothario in objecto adulterii crimine non favisti, & Valdradæ parum communione privatæ colloquium refugisti, Corpus, & Sanguis Domini nostri prosit tibi ad vitam æternam.* (53) Hujus verò tanti, ac tam manifesti flagitii maturas Deus pœnas cepit. Siquidem Lotharius domum rediens, cum Lucæ morbo esset oppressus, demum Placentiæ VIII. Idus Augusti mortem oppetiit, (54) & reliqui penè omnes ea sceleris tabe contacti ante anni exitum variis casibus perierunt. Dum hæc aguntur, Ludovicus omni in Sarracenicum bellum cura intentus, classe Basilii Imperatoris juvante, Barrium rursus terrestribus, ac maritimis viribus est adortus. Sarracenis superioribus oppugnationibus fessis, ac subsidii desperatione debilitatis, oppidum anno, quàm obsideri cœperat, quarto in ditionem cum duce Seodano redactum, &, ne in posterum arx hostium esset, subversum est. (55) Seodanum Leo Ostiensis necatum, Græci omnes Capuam in custodiam traductum scripserunt. (56) Arma inde Tarentum, quod item à Sarracenis tenebatur, conversa sunt. Interim duo adversus Ludovicum Comites conspirarunt. Quo ille cognito, fugientes Marsiam usque est insequutus. Ibi illi consistere non ausi Beneventum se contulerunt, atque implorata Adelgisi fide servati sunt. Dum autem eos Ludovicus persequitur, Æserniam accessit, eamque brevì admota oppugnatione recepit. Inde prætergressus Allifas per Telesinum agrum ad Civitatem Sanctæ Agathæ venit, quam multos ante dies jusserat oppugnari. At Bertario Abbate pro Hisembrando, propinquo suo, Civitatis Gastaldeo, rogante, & ipsi, & Civitati pepercit, ac Beneventum Adelgiso infensus revertit. Ibi Adelgisus quoque, cum se ad Imperatoris genua projecisset, ac veniam sibi,

(53) Narrat hæc idem Regino, sed malè hujus rei gestæ locum designat; neque enim in *Confessione S. Petri* Romæ, sed in Casinensi Cœnobio ad sacram mensam admissus est ab *Hadriano Lotharius*; siquidem, mense Junio, in Italiam profectus *Lotharius*, Ravennam primò contendit, dein collocuturus cum *Ludovico* Imperatore, Beneventum perrexit; ibi, *Engelberga* Augusta intercedente, obtinuit, ut Romà ad Monasterium Casinense S. Benedicti *Hadrianus* evocaretur, atque unà cum uxore Imperator ipse ad memoratum Cœnobium accederet, ubi, cantatâ a Summo Pontifice Missâ, divino Epulo refectus fuit Lotharius, præmissis juramentis a Sigonio relatis. Constant hæc ex Annalibus Bertinianis, in quibus etiam legitur professio *Guntharii*, ab Archiepiscopatu Coloniensi depositi, qui inter Laicos post *Lotharium*, Communionem ab *Hadriano* suscepit, seque in hunc modum subscripsit. *Ego Guntharius huic professioni à me factæ proprio manu subscripsi. Data Kal. Julii in Ecclesia S. Salvatoris, quæ est in Monasterio S. Benedicti in Cassino.* His peractis Romam rediit *Hadrianus*, eumque prosecutus est *Lotharius*, *ubi nullum Clericum obvium habuit, sed tantùm ipse usque ad sepulcrum S. Petri cum suis pervenit, indeque Solarium juxta Ecclesiam B. Petri, mansionem habiturus intravit, quem nec etiam scopa mundatum invenit*, ut iidem Annales enarrant. Postero die in Palatio Lateranensi cum *Hadriano* prandium habuit, datisque vicissim muneribus, quæ idem Annalista recenset, Urbe discessit. Itaque dubitari nequit, quin Sigonius in hac re, à Reginone deceptus, erraverit.

(54) VIII. Idus Augusti Placentiam pervenit *Lotharius*, sed biduo post obiit, ut Annales Bertiniani testantur. Regino in Chronico, quem Sigonius passim exscribit, clarè adnotat mortuum Lotharium VI. Idus Augusti. Sigonius diem adventus Lotharii Placentiam, cum die mortis incaute confudit.

(55) Anno tantùm sequente 870. Barrium a *Ludovico* expugnatum, Scriptores passim affirmant. Sigonius, qui Italicam illius expeditionem uno anno prævertit, quartum annum obsidionis Barrii hoc loco designat. Cæterùm, cùm ex Annalista Bertiniano, aliisque Chronicis constet, *Ludovicum II.* nonnisi anno 866., in Italiam advenisse, in sequentem annum referenda sunt, quæ hic narrantur. Andreas Presbyter, Auctor coævus, in annum etiam 871. Barrii expugnationem differt, inquiens: *sequenti mense Februario, quarto expleto anno, quod Bari possessom* (obsessam) *habebat dominus Imperator, comprehendit Soldanum, & reliquos Saracenos ibi consistentes exteraemit, anno XXI, Indictione IV.* Epocha Imperii Ludovici hìc desumitur ab anno 850., quo à Leone IV. Decembri mense coronam accepit.

(56) *Seodanum*, seu *Soldanum* verè occisum à *Ludovico* credidit etiam Pagius; ad annum enim 871. num. 31. ait: *Quo ad Soldanum Latinorum opinio, præferenda videtur.* Attamen Vir celeberrimus minimè animadvertit, non omnes Latinos Auctores in hanc sententiam concedere: Erchempertus enim, antiquus, Latinusque Scriptor, clarè affirmat, non interemptum, sed servatum *Sedoam* in Barrensi victoria; immo inter caussas, ob quas permissum a Deo fuit ingens illud opprobrium *Ludovico*, ut videlicet à Beneventanis in carcerem conjiceretur, hanc etiam enumerat, *quòd Capto Barri Seodam, omnium hominum Sceleratissimus, non juxta voluntatem Dei interfectus est crudeliter, ut dignum erat.* Affert subinde exemplum *Agag* Amalecitarum Regis à Saule servati, & Propheticum illud oraculum recitat: *Quia dimisisti virum morte dignum, erit anima tua pro anima illius.* Demum narrat ab *Adelgiso*, qui *Ludovicum* Imperat. Beneventi captivum detinuerat, postquam eundem dimisit, retentum fuisse *omnem Cæsaris thesaurum, & Sedoam, & Annosum, nec non & Adelchim.* Falsum igitur prorsus est, interfectum fuisse a *Ludovico Soldanum*.

sibi, & receptis Comitibus petiisset, haud difficilè gratiam impetravit. (57) Ursus Dux Venetorum prosperè ad Tarentum prœlio navali conflixit. Headelmarius Ecclesiam
870 Aquilejensem accepit. (58) Anno, qui insequutus est, octingentesimo septuagesimo, Ludovicus, & Carolus Lotharii patrui, quorum alter Germaniæ, alter Franciæ Rex erat, V. Kalendas Augusti in unum convenientes Lotharingiam ita inter se diviserunt, ut Ludovicus Urbes Coloniam, Aquas, Treviros, Trajectum, Metas, Argentinam, & Basileam, Carolus Lugdunum, Visontionem, Viennam, Tungros, Tullum, & Virdunum cum adjacentibus obtineret. (59) Ludovicus autem Imperator legatis missis, fraternam hereditatem ad fratrem potius, quàm ad patruos pertinere contendens, Hadriano jus suum tuente, ac per legatos d ras in Ludovicum, & Carolum intentante, idem sibi regnum, sed frustra, vindicavit; is Sarracenicumne bellum hoc anno persequutus sit, incompertum. (60) Tarentum quidem certè cum aliquot aliis Calabriæ locis in eorum ditio-
871 ne remansit. Postero anno, compositis Campaniæ rebus, Romam se recepit, & postridie in festo Pentecostes ab Hadriano Pontifice, nescio qua de caussa, iterum coronatus (61) perlectis sacris, cum eo in Lateranum insigni cum pompa processit. Ludovico absente Seodanus, quem ille discedens dimiserat, Adelgiso adjuvante, Beneventum, Capuam, ac multas alias Beneventanæ, & Capuanæ ditionis Civitates sollicitavit, atque accito domo exercitu ad se traduxit. Quod ubi Ludovicus accepit, ira fremens rursus exercitum in ea loca promovit, Beneventum in primis, totius defectionis caput, cupiens expugnare. Adelgisus, ut Ludovicum adventare percepit, obviam læto vultu progressus, ab omnibus se rebellium populorum consiliis separavit, atque, ut semper aliàs, sic nunc paratum esse ad omnia, quæ imperaret, facienda ostendit. Quibus verbis Ludovicus inductus, ac magnificis præterea muneribus delinitus facilè ignovit, ac, Benevento dimisso, adversus alias Civitates, quæ defecerant, arma convertit, easque haud magno certamine recuperavit. Capua una, quæ quadrato lapide erat constructa, Civibus diutius resistendi audaciam præbuit. Hæc igitur frequenti militum corona circumdata, atque omnibus exeundi facultas adempta. Inde ager longè, latèque vastatus. His de rebus Capuani ad extremam rerum omnium inopiam, ac necessitatem adducti, Episcopo assumpto, corpus S. Germani in humeros sustulerunt, ac patefactis portis supplices in castra ad Ludovicum perrexerunt; eumque, ut, si non suis, at Divi illius meritis sibi ignoscere vellet, infimis precibus obsecrarunt. Placidi, mitisque ingenii Imperator sordes, lacrymasque supplicantium ferre non potuit, ac statim veniam se dare respondit, atque ita Sarracenis expulsis, præsidioque in omnibus receptis oppidis firmo relicto, Beneventum se retulit, ac milites in æstiva dimisit. Exercitus interim patrii soli revisendi studio flagrare, domumque post tot, tantusque labores exantlatos spectare. Id ubi Adelgisus animadvertit, Ludovicum conveniens, simulanter hortatur, ut exercitui gratiam revisendæ aliquando patriæ faciat, ac ditionem suam prægravante militum multitudine levet, cum nulla belli materia ipsius sit virtute, ac felicitate relicta. Quo probato, ille exercitum maxima ex parte dimisit, atque ipse cum paucis nihil mali suspicans restitit. Adelgisus, ubi Ludovicum propriis orbatum viribus sensit, constituto die satellites adhibuit sceleratì consilii sui participes, atque agmine facto, in ædes, in quibus ille meridiabatur, irrumpere institit. Ludovicus, strepitu armatorum audito ex lecto repente desilit, atque arreptis armis, cum paucis, qui aderant, sui custodibus ad ostium domus occurrit, aditque intercluso, hostem à liminibus arcuit. Adelgisus, ubi vidit eò se penetrare sine suorum cæde non posse, fasces jussit adduci, atque ædibus ignem inferri. Hoc cognito Ludovicus exterritus inducias sibi dari, pacemque poposcit, cui respondit Adelgisus, nihil æqui se concedere posse, nisi jurejurando promitteret, se nunquam in posterum Beneventi fines intraturum, neque bujus injuriæ vindictam aliquam exacturum. Ita Ludovicus præsenti necessitate adactus, allatis Sanctorum Reliquiis, ejusmodi se sacramento devinxit, ac postridie Benevento egressus Berolam petiit, atque ibi per menses undecim mansit. (62) Itaque sequenti anno, cum 872
ibi esset, primùm tria, deinde novem millia

(57) Leo Ostiensis lib. 1. cap. 36. hæc refert.

(58) *Hendelmarius* decessisse dicitur a Palladio anno 877., post annos 21. Sedis. Inire igitur debuit Aquilejensem Patriarchatum anno 856. Extat in Tomo V. Ughelli novæ editionis col. 39. Diploma *Ludovici II.*, expeditum anno quinto Imperii, idest anno 859, ad *Theutimarum* Aquilejensem seu Forojuliensem Patriarcham, ejusque Diplomatis mentio fit in Vitis Patriarcharum Aquilejensium, tum a Cl. Muratorio, tum ab Antonio Bellono editis, Tom. XVI. Rerum Italic. Decennio igitur ante Aquilejensem Ecclesiam jam regebat *Theutimarus*, seu *Hendelmarius*, *Venantii* successor. An verò idem ille sit cum *Theodemano*, qui una cum *Angilberto* Mediolanensi Archiepiscopo interfuit Synodo Regiensi, celebratæ anno 850, disputat Auctor adnotationum ad Ughellum Venetæ Editionis, Tomo V. fol. 39, quem vide.

(59) Hæc divisio, integra legitur in Capitularibus Baluzii Tom II. titulo 43. Ibi autem adnotatur, *facta in Procaspide super Fluvium Mosam, VI Idus Augusti, Indictione III.*, quæ huic anno prorsus respondet.

(60) Cùm anno saltem uno erraverit Sigonius in enarranda Barii expugnatione, nil mirum, si hanc sibi historiæ lacunam confingat, ignarus eo hoc anno continuatum sit contra Saracenos bellum, quod verè actum fuit, ut superiori adnotatione jam vidimus.

(61) Nove hæc coronationis celebritas peracta est anno sequente 872., teste Annalista Bertiniano, a quo etiam caussam a Sigonio ignoratam discimus, nempè ob *Regnum Lotharingiæ*, cujus partem a *Ludovico Germanico*, paulo ante obtinuerat, ut ex eodem Auctore ad annum 873. adnotabo.

(62) A Reginone, & Leone Ostiensi lib. 1. cap. 36. hæc sumpsit Sigonius. Annales Bertiniani nonnulla de *Ludovici* captivitate diversimodè narrant. Andreas verò Presbyter viginti quatuor diebus Beneventi detentum Imperatorem testatur. Omnino autem a veritate alienum est, Ludovicum, *Berolæ* per undecim menses mansisse. Siquidem Annalista

lia Sarracenorum per Comites suos apud Capuam profligavit. Profectus est inde Capuam. Cujus adventu comperto, Sarraceni Principatum reliquerunt, atque in Calabriam concesserunt; eâque populationibus laceratâ, conscensis navibus in Africam se receperunt, quicunque è naufragiis evaserunt. (63) Eodem anno Hadrianus Pontifex Kalendis Novembris moritur, (*) atque ei Joannes Octavus, homo Romanus, XIX. Kalendas Januarias ex Archidiacono Cardi-
873 nali sufficitur. Proximo Ludovicus, cum annum jam Capuæ confecisset, ac, pulsis tota Campania Sarracenis, iniquo adversus unum Adelgisum, atque exulcerato animo esset, Romam sibi repetendam, & novum Pontificem super ea re consulendum putavit. A Pontifice honorificè exceptus petiit, ut Concilium de summa re convocaret. Ibi congregatis Patribus scelus in se, ac perfidiam Adelgisi edocuit, ut verbis deceptum, ut in ædibus obsessum, ut metu mortis perterrefactum sacramento se gravissimo obligavisset, atque ut ea de re sententiæ decernerentur, postulavit. Ea relatione facta, censuere Patres, Adelgisum, qui se hostili, ac perfido animo adversus Imperatorem gessisset, hostem esse Imperii judicandum, ac rursus bello quàm acerrimè persequendum, (64) sacramentum non esse, quod adversus Rempublicam susciperetur, nec Ludovico obesse debere, quod salutis conservandæ caussa jurasset. Atque ita Pontifex Ludovicum sacramento, quo se obstrinxerat, divina auctoritate absolvit. Hoc decreto Ludovicus erectus bellum majoribus opibus instauravit; verùm, ne perjurus existimaretur, Reginam summæ rerum præfecit, eamque exercitum Beneventum adducere jussit. Adelgisus, cum se hostem judicatum, atque universis peti viribus intelligeret, tantam se tempestatem sustinere posse diffisus, spem salutis in fuga posuit, atque in Corsicam insulam sese abdidit. (65) Eodem anno Gradensis Ecclesia ad Petrum Venetum est translata. Sequenti, Rodoaldus Gastaldio Aqui- 874
nas castrum apud Pontem Curvum construsit, quod ab eo Pontem Curvum vocavit, quo in loco Fregellæ quondam inclyta Romanorum colonia fuit. Brixiæ tribus diebus, tribusque noctibus sanguine pluit. Ludovicus in Lombardiam reversus jus populis dixit, & beneficia postulantibus, quæ sunt visa, concessit. (66) Adelgisus Beneventanum recepit Principatum, & moriens Ajonem filium ne, an fratrem, sibi assumpsit socium. (67) Joannes Pontifex Ravennam profectus, ibi conventum septuaginta Episcoporum egit. In eo conventu lis inter Ursum Ducem Venetiarum, & Petrum Patriarcham Gradensem composita est. Mortuo Senatore, Episcopo Torcellano, Petrus Patriarcha confirmare, & consecrare Dominicum Leonis Caloprini filium Monasterii Altinatis Abbatem abnuerat, quia sibi virilia succidisset, perterritusque à Duce Romam contenderat. Hinc cum Joanne Pontifice Ravennam perrexit, quò etiam Hendelmarius Aquilejensis Patriarcha, & Leo Caprulensis Episcopus, & alii ejusdem provinciæ Episcopi advocati, qui quoniam conventu jam confecto advenerunt, communione privati, sed Ducis precibus restituti sunt. Bona tamen Ecclesiæ Torcellanæ Dominico permissa. (68) Postero anno Ludovi- 875
cus sævum morbum nactus mense Augusto mortem Mediolani oppetiit. (69) Extat adhuc vetus ejus in æde Ambrosiana sepul- chri

sta Bertinianus refert, eundem Benevento egressum, statim per Spoletum Ravennam cum militibus contendisse, atque *Hadrianum* advocasse, ut ipsi in itinere obviam veniens, illum & suos ab extorto juramento absolveret; inde verò *Lambertus* persecutum esse, ac tandem Capuam accessisse.

(63) Leo Ostiensis, loco superiùs relato, hæc narrat.

(*) Si Auctorem, unde hoc desumpsit, Sigonius indicasset, rem gratam eruditis fecisset, cùm hactenus incompertus sit dies, quo *Hadrianus* decessit, ut Pagius ad hunc annum fatetur.

(64) Concilium Romanum, in quo *Adelgisus* declaratus est hostis Imperii, ad annum superiorem pertinet, quo illud retulit Regino in Chronico, & Pagius contra Baronium tuetur ad hunc annum num. 1. Addo, id confirmari ex Dandulo col. 184., in qua legitur Ludovicum, *post ignominiosam passionem Romam rediisse, & coram Papa Hadriano præsente Senatu casum exposuisse, ac tunc Adelgisum à Senatu hostem judicatum*. Cùm igitur *Hadrianus* anno 872. obierit, ad illum annum referenda est *Ludovici* Romam profectio. Hac occasione, cùm adnitente *Angilberga* Augusta partem Regni Lotharingici a *Ludovico* Rege accepisset Imperator, in Pentecostes solemnitate coronam ab *Hadriano* suscepit, atque *unà cum eo ad Lateranense Palatium, cum pompa equitando, coronatus perrexit*, ut Annales Bertiniani testantur.

(65) Hæc Regino ad annum 872. Quæ de *Ingelberga* Regina, contra *Adelgisum* cum exercitu missa, hic narrantur, diversimodè referuntur in Annalibus Bertinianis, quos vide Tom. II. Rer. Italic. ad hunc annum.

(66) Apud *Curtem Olonnam* Mediolanensis ditionis plurimùm hoc anno permansit *Ludovicus*; inde enim data sunt tria Diplomata, Septembri, Octobri, & Novembri mense pro Monasterio Casauriensi, quæ Ughellus refert Tom. VI. Italiæ Sacræ. Alterum authenticum egomet vidi in Archivo Cœnobii S. Sixti, ab *Angilberga* Augusta pro Virginibus conditi, datum à *Ludovico* Imp. *tertio idus Octobris, Indictione Octava, anno Imperii XXV., apud Olonnam Curtem Imperialem*.

(67) Erchempertus num. 39., & ex eo Anonymus Salernitanus cap. 126., interfectum a Generis, Nepotibus, & Amicis *Adelgisum*, seu *Adelchim* narrans, eique suffectum, non *Ajonem*, sed *Gauderem*, filium *Radelgari*, nepotem occisi *Adelgisi*. Istius autem obitum seriùs statuendum, ad annum videlicet 878., vel 879., Camillus Peregrinius adnotatione prima ad Capitulare ejusdem *Adelchis*, Principis Beneventi, editum Tomo II. *Rerum Italicarum* pag. 247., & 338., ac Muratorius in Anonymo Salernitano, testantur.

(68) Ex Rubeo, lib. V. Hist. Raven. ad hunc annum, ista descripsit Sigonius. Eadem Labbeus repetit in Appendice Tomi IX. Concil. col. 1235.

(69) *Ludovicum II.* Mediolani extremum diem clausisse, non ita certum est, ut revocari in dubium non possit. In Italia quidem obiisse, tradunt recentiores Galliæ Scriptores, sed antiqui, locum mortis prorsus prætereunt. Bernardinus Corius, Calchus, Puricellus, aliique Mediolanenses Chronographi, quibus adhæret etiam Papirius Massonus in Annalibus Francorum, cum Sigonio conveniunt, sed nullum aliud firmandæ huic opinioni argumentum proferunt, nisi sepulcralem lapidem, in Basilica Ambrosiana expositum, qui *Ludovicum II.* (non *I.*, ut Calchus ambigebat) ibidem tumulatum testatur. Ex eo tamen minimè evincitur, etiam hic mortuum fuisse memoratum Imperatorem. Transferri siquidem Me-

chri Elogium. Fuit vir pietate, justitia, & religione insignis; verum studium in eo gloriæ, & dignitatis Italicæ conservandæ multò majus aut fortuna, aut opibus fuit, nec tantum virtute, quantum voluntate, complexus est. Ludovici uxor Engilberga religionis caussa nobile Monasterium ad Urbem Placentiæ ædificarat, idque Divis Xysto, & Agapeto consecrarat. (70) Eodem anno Anspertus Archiepiscopatum Mediolanensem accepit. (71)

CAROLUS CALVUS REX, & IMPERATOR.

Mortuo Ludovico, magna inde pro Imperii titulo, Regnoque Italiæ asciscendo certamina concitata sunt. Etenim ad hanc diem ejusmodi decus à Patre vivente maximo natu filio deferri, idque subsequento Archiepiscopi, ac Pontificis consecratione consueverat affirmari. Sic Carolus Magnus Pipino, & Ludovico, sic Ludovicus Lothario, sic demum Lotharius Ludovico indulserat. Ludovico verò sine ulla virili prole extincto, certatim Franci, Italique ad ejus laudis cupiditatem, ac studium exarserunt. In Francia patrui Ludovici Carolus Calvus Franciæ, & Ludovicus Germaniæ Reges, cum sine contentione Lotharingiam divisissent, certatim animum ad Italiam, atque ad Imperium adjecerunt, haud dubia spe, ejus fore utrunque, qui prior armatus in Italiam descendisset, ac parta Pontificia gratia, solemnia ab illo insignia recepisset. Ac Calvus quidem, nuncio apud Duciacum de morte Ludovici accepto, statim motis castris ad Pontigonem perrexit, & proceribus, quos potuit, sumptis, Kalendis Septembris iter ingressus in Italiam per montem Jovis transire contendit. Ludovicus autem pari studio inflammatus, ac consilii fratris certior factus primò Carolum Crassum, deinde Carolomanum filios, qui iter Calvo impedirent, magno cum exercitu misit. Ex quibus, cum Crassum in fugam compulsum, Carolomanum perterritum à Calvo audisset, ira furens ipse cum tertio filio Ludovico magno impetu in Franciam introrupit, ipsamque hostiliter dilacerare instituit. (72) Interim Joannes Pontifex, communicato cum Episcopis, quos alia de causa advocaverat, & Senatus Rom. consilio, Calvum cæteris omnibus ante-

Mediolanum potuit ejusdem cadaver, idque dilucidè narrat Annalista Fuldensis his verbis: *Interea Hludovicus Italiæ Imperator moritur, cujus corpus translatum, Mediolani in Basilica S. Ambrosii sepultum est.* Hæc scripseram, cùm ad me delatum est primum volumen Scriptorum Rerum Germanicarum, a Cl. Menkenio editum, ibidemque inveni Chronicon breve Andreæ Presbyteri, auctoris non tam coævi *Ludovico II.*, sed etiam præsentis rebus, quæ tunc in Italia gerebantur. Is narrat mortem ejusdem *Ludovici*, ac corporis translationem ad Mediolanensem Urbem, cui ipsemet interfuit. Quandoquidem autem hæc incognita Scriptoribus nostris hactenus fuere, præstat illius verba transcribere, ut Sigonii Historiæ vividius lumen accedat. Ait igitur pag. 99 *Completus annus centesimus, ex quo Francorum gens Italiam ingressa est, anno Domini Hludovici Imperatoris XXIII, & mense IV. Indictione VI finita, ingrediente VII. Indictione, hoc est anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi octingentesimo LXXIII. transacto. Imperator verò venit de finibus Beneventanis, post multam victoriam super Saracenos factam. Igitur post annum, hoc est Indictione octava, Stella Cometis in Cœlo comparuit, similitudine radians longa cauda, per totum mensem Junium mane, & vespere. Deinde mense Julio Saraceni venerunt, & Civitatem Beneventi cum multo igne cremaverunt. Sequenti autem mense Augusto Hludovicus Imperator defunctus est, pridie Idus Augusti, in finibus Brescianis. Antonius vero Brescianus Episcopus tulit corpus ejus, & posuit eum in sepulcro in Ecclesia S. Mariæ, ubi corpus S. Filastrii requiescit. Anspertus Mediolanensis Archiepiscopus mandavit ei per Archidiaconum suum, ut reddat corpus illud; ille autem noluit. Tunc mandavit Garibaldi Bergomensi Episcopo, & Benedicto Cremonensi Episcopo, ut cum suis Sacerdotibus, & cuncto Clero irent, sicut ipse Archiepiscopus faciebat. Episcopi verò ita fecerunt, & illuc perrexerunt, trahentes eum è terra, & mirificè condientes, die quinto post transitum, in pheretrum posuerunt cum omni honore, hymnis Deo psalentes, in Mediolanum perduxerunt. Veritatem in Christo loquor, ibi fui, & partem aliquam portavi, & cum portantibus ambulavi à Flumine, qui dicitur Oleo, usque ad Flumen Adua. Adductus igitur in Civitatem, cum magno honore, & lacrymabili fleta in Ecclesia Beati Ambrosii Confessoris sepelierunt, die septimana ejus.* Hinc etiam annus mortis, quæ a multis Annalium conditoribus ad annum superiorem refertur, certò innotescit, cùm *Indictio octava*, mense *Augusto*, annum 875. designet, quemadmodum optimè adnotavit Sigonius.

(70) De hujus Cœnobii ab *Angilberga* conditi anno 852 agit Petrus Maria Campi, in Historia Ecclesiast. Placentiæ ad illum annum. Dicatum autem fuit *in honore Sanctorum Martyrum Sixti, Fabiani, Marci, & Apuleii*, quorum Reliquias ibidem Augusta eadem deposuerat. Vide Mabillonium in Annalibus ad illum annum.

(71) Ughellus, & Papebrochius initium Sedis *Ansperti* statuunt ad annum 869.

(72) Rem hanc diversimodè narrat Andreas, supra laudatus; ait enim: *Post ejus* (Ludovici II.) *obitum magna tribulatio in Italiam advenit. Colligentes se majores natu in Civitate Ticeno, simul cum Angelberga sua Regina, mense Septembri, Indictione nona* (hinc patet, adhuc in usu fuisse Indictionem Græco-Langobardicam) *pravum egerunt consilium, quatenus ad duos mandarent Regnum, idest Karolo* (Calvo) *in Francia, & Ludovico in Bajoaria. Ludovicus nesciebat quod Karolus venisset, & misit filium suum Karolum* (Minorem) *nomine, quem propter distantiam homines ceperunt Karoletum nominare. Karolus Rex venit Papiam, Karoletus in fines Mediolanenses, qui, cum de patruo suo comperisset, quod esset in Papia, ceperunt homines, qui se Karoleto adjunxere, multa mala facere; hoc est Berengherius* (Berengarius), *cum reliqua multitudine, statim venerunt in fines Bergomenses, residentes in Monasterio Fara per hebdomadam unam, domus devastantes, adulteria vel incendia facientes. Tunc multi Bergomenses relinquentes domus suas plenas vino, & annona, tantum cum uxoribus & parentibus in Civitatem vel in Montes perrexerunt. Karolus Rex hæc audiens statim pro ipsis malefactoribus cum multitudine populorum perrexit in Bajoariam. Tunc Karlomannus, Germanus ejus, obviam venit Karolo Regi ad fluvium, qui dicitur Brenta, & pacificis verbis se invicem salutaverunt, & pactum usque in mensem Majum firmaverunt.* Confirmantur hæc ab Annalista Bertiniano ad hunc annum, qui ait: *Ludovicus Rex Germaniæ alium filium suum Carolomannum, cum quibus potuit in adversitatem Fratris sui in Italiam direxit; quod praesciens Carolus Rex, obviam ei, cum validiori manu, perrexit, & quia Carolomannus prænovit, se Patruo suo non posse resistere, pacem petens cum eo locutus fuit, & sacramentis utrinque confirmatis, ad propria redit.* In aliis editionibus post hanc periodum plura leguntur, quæ Sigonius in Bononiensi prorsus abolevit.

reposuit. Itaque Saderico Veliteroo, & Formoso Portuensi Episcopis missis, ipsum Romam ad coronam accipiendam accivit. Quod ubi Calvus cognovit, recto itinere ad Urbem se contulit, eamque XVI. Kal. Januarias solemni Civitatis occursu exceptus
876 intvit. Inde die Christi Natali in Basilica Vaticana ante confessionem de more inunctus, Augustali nomine, & diademare est insignitus, eum sanctissimum jusjurandum concepisset, se adversus inimicos Ecclesiæ perpetuò Pontifici pro viribus affuturum; quo facto, ut præsens aliquod pietatis suæ ederet documentum, multa, eaque pretiosa S. Petro dona tulit. Hinc titulus Imperatoris Augusti posthac sincerum Pontificis beneficium esse, annique Imperii à consecratione Pontificia repeti cœpti. (73) Quibus rebus ritè peractis, Joannes orationem ad Episcopos habuit, in qua, commemoratis rebus Caroli Magni, & Ludovici Pii pro salute Ecclesiæ gestis, ad extremum eximias Calvi nepotis laudes avitis, paternisque virtutibus respondentes adjunxit, atque ita subjecit: (74) *Et quia pridem prædecessori nostro Nicolao Pontifici ad ipsum cœlesti inspiratione revelatum fuisse comperimus, eligimus Carolum hunc Caroli Magni nepotem, & approbavimus omnibus fratribus, & Coëpiscopis nostris, & Senatu, Populoque Romano assentientibus, & vetere instituto ad Rom. Imperii sceptra proveximus; & Augustali nomine decoravimus, ungentes eum oleo extrinsecus, ut interiorem quoque Spiritus Sancti unctionem ostenderemus. Neque verò hic ad tantum fastigium se velut improbus intulit, nec fraude, aut machinatione, aut ambitione hoc aspiravit, sed desideratus, & postulatus à nobis, & à Deo vocatus, & honoratus ad tuendam Religionem, & Christi ubique servos defendendos humiliter, & obedienter accessit, operaturus, & roboraturus in Imperio summam pacem, & tranquillitatem, & in Ecclesia Dei justitiam, & exaltationem; neque enim nisi nos talem ejus animum perspexissemus, nostrum nos studium ad illum provehendum contulissemus. Quapropter fratres carissimi unanimes benedicamus domino, qui hunc tantum nobis, & talem dedit, per quem paganorum contritio, & Christianorum speretur cita redemptio; & quod jam in Rom. Ecclesia, quæ est magistra, mater, & caput Ecclesiarum, Auctore Deo, gessimus, preces benedictionis fundentes, & coronam imponentes, sceptrum, & Diadema Imperii etiam in hac sancta, ac generali fraternitatis nostræ synodo, ad quam Deo duce in humanis necessitatibus Sanctæ Dei Ecclesiæ convenisse dignoscuntur, iterum cordis affectibus, oris vocibus, & manus subscriptionibus roboremus;* sub quas voces Episcopi responderunt: *Amamus, quem tu amasti, eligimus, quem elegisti, & benedictionem, unctionem, & consecrationem, quam tu in Carolum contulisti, sequimur, probamus, ac veneramur; & si quis aliter senserit, ei resistemus, quique repugnaverit, anathemate jugulabimus.* Ac mox, quæ dixerunt, subscriptione firmarunt. Nonis inde Januarii Carolus Urbe egressus Papiam venit; atque ei Anspertus Urbis Archiepiscopus Italici Regni coronam magno Episcoporum, procerumque conventu ex vetere consuetudine detulit, inquiens: (75) *Nos Anspertus cum omnibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus, & reliquis, qui nobiscum convenerunt, Italici Regni optimatibus, perpetuam optamus prosperitatem, & pacem. Et quia divina pietas vos per Joannem Summum Pontificem ad Augustale culmen evexit, nos unanimiter vos protectorem, dominum, & defensorem omnium nostrum, & Italici Regni Regem eligimus, cui & toto cordis affectu subdi gaudemus, & omnia quæ nobiscum ad utilitatem totius S. Dei Ecclesiæ, nostrorumque omnium salutem decernitis, & sancitis, totis viribus, annuente Christo, concordi, & prompto animo servare promittimus.* Subscripsere Episcopi ipse Anspertus Mediolanensis, Joannes Arretinus, Joannes Ticinensis, Benedictus Cremonensis, Theodulfus Derthonensis, Adalgardus Vercellensis, Azo Eporediensis, Gerardus Laudensis, Hilduinus Hastensis, Leudoinus Mutinensis, Hildradus Albensis, Ratbonus Augustanus, Filbertus Comensis, Adelardus Veronensis, Paulus Placentinus, Andreas Florentinos. Inde Anspertus juravit, se, quoad vita suppeditasset, opem, atque obedientiam præstiturum; contraque Calvus se Anspertum pariter conservaturum jurejurando interposito affirmavit. Inde mense ipso Februario in Palatio Ticinensi unà cum ipso Episcoporum conventu leges ad salutem Ecclesiæ, atque Italiæ pertinentes tulit; ac Civitatum, & Ecclesiarum jura renovare

(73) Juribus Imperii cessisse Carolum Calvum, Romæ a Joanne VIII. coronatum, Marca existimavit lib. 3. de concordia, cap. XI. num. XI., sed eum refellit Pagius ad annum 875. num. 4. & seqq.

(74) Hæc Sigonius, quæ in aliis editionibus desunt, Bononiensi adjecit, sed malè. Concilium enim memoratum celebratum fuit anno 877. pro confirmatione Imperii *Caroli Calvi*, ut Labbeus, Pagius, aliique docent contra Baronium, qui a Pithæo deceptus fuit, falsò existimante, hoc concilium ad primam *Caroli* coronationem pertinere.

(75) Concilium hoc Ticinense auctius, quam antehac editum fuisset, vulgatum est in secunda parte Tomi II. *Rerum Italicarum*, ex Ambrosianæ Bibliothecæ Codice, meis adnotationibus illustratum. Id in aliis editionibus Sigonii deest. Quæ de hac Synodo præfatus fuerim, vide loco relato, ubi discutiendum suscepi, an antiqui juris renovatio hæc fuerit, an novum institutum, tunc primum a nostræ Ecclesiæ Præsulibus & Italiæ Optimatibus conditum. Certè post Caroli Calvi inaugurationem, Mediolanenses Antistites, de Italico Regno Principibus conferendo, in publicis Comitiis, usque ad undecimum seculum decrevere. An vero *Carolus Calvus*, ad Regnum, Papiæ assumptus, solemni etiam Italicæ coronæ honore donatus fuerit, quemadmodum Sigonius affirmat, definire non ausim, cùm nihil de peculiari hac celebritate peracta in historiis legatur. Cl. Muratorius in præfatione ad hoc Concilium Ticinense opinatur, declaratum jam fuisse anno 875. in Italiæ Regem *Carolum Calvum*, antequam Romam adiret, ac postmodum in præsenti Concilio, sequuti anno 876. celebrato, confirmatum. Si tamen Acta illius Concilii seriò attendamus, vix credi posse arbitror, alteram præcessisse electionem, cùm nullum de hac re, quæ innui saltem debebat, in iisdem verbum proferatur. Pagius certè erravit, qui num. 3. & 4. congregatam hanc Synodum scribit, ut *Carolo Calvo* Imperium confirmaretur. Legenti enim hoc Concilium in *Collectione Rerum Italicarum* patebit, nonnisi de Regia dignitate ibidem actum, ac *Carolum* ipsum jurasse, non ut Imperatorem, sed tanquam Italiæ Regem recens electum.

vare instituit. Præter cetera III. Kal Martias privilegia Caroli Magni, Pii, Lotharii, ac Ludovici nepotis, ut vocat, sui, Ecclesiæ Cremonensi firmata. (76) Inde Bosonem Buvini Comitis filium, Rechildis uxoris suæ fratrem, Ducem declaravit, & Vidonem Lamberti, ac Berengarium Eferardi filios illum Spoleti, & hunc Forijulii confirmavit: atque his actis trans alpes abiit. Interim Romæ Joannes Pontifex Formosum Portuensem Episcopum, & Gregorium Nomenclatorem conjurationis adversus se initæ compertos, cùm, adesse jussi, fugam cepissent, communione removit. (77) Calvus autem paucis post diebus in monasterio S. Dionysii Pascha celebravit: atque ex auctoritate Pontificiorum legatorum conventum in Idus Junias Pontigonem indixit. Is conventus XI. Kalendas, Indictione nona, præsente Imperatore, Pontificisque legatis est institutus. In eo præter cetera X. Kalendas electio Imperatoris, quam Episcopi, & reliqui Italici Regni proceres comprobarant, legesque, quas ille Papiensi in regia tulerat, confirmata. VI. inde Idus Julias venere Legati Pontificis Episcopi, Leo Sabinensis Pontificis nepos, & Petrus Foro Semproniensis, qui Imperatorem, & Episcopos verbis Pontificis salutaruat: postridie verò dona à Pontifice missa obtulerunt, Imperatori sceptrum, & baculum aureum, Imperatrici pallia, & armillas cum gemmis: iidemque damnationem Formosi Episcopi, & Gregorii Nomenclatoris, & eorum, qui cum eis contra Pontificem conspiraverant, toto approbante Concilio, recitarunt. (78) Dimisso inde conventu Calvus Legatos Pontificis eximiè donatos dimisit in Urbem: profectusque Pontigone III. Kal Augusti venit Catalaunos, ibique usque ad Idus imbecillitate valetudinis est detentus. Inde progressus Rhemos cum Sylvacum pergeret, nuncium accepit, fratrem suum Ludovicum Germaniæ Regem V. Kalendas Septembris diem suum Francfordiæ obiisse. Itaque propere Aquas, Coloniamque contendit, ut Lotharingiam, quæ fratris, & filii ejus Lotharii fuerat, occuparet. Ludovicus tres filios reliquerat, Carolomanum, Ludovicum, & Carolum cognomine Crassum: ex quibus Ludovicus, qui paterno funeri interfuerat, ubi patruum paterni regni fines ingressum castra ad Rhenum posuisse audivit, ira incensus, quòd paternum invadere regnum esset ausus, Francfordia copias movit, atque ad alteram Rheni ripam è regione consedit. Ibi jure primum, deinde gratia per legatos petita, cum neutrum impetrasset, decem homines cum aqua calida, totidemque cum frigida, decemque alios cum ferro candenti misit, jussos experiri judicio, utri regnum illud conveniret, quod cum ipso pater suus Ludovicus sacramento interposito divisisset. Qui, re tentata, cum detrimentum nullum cepissent, nihil tamen æqui obtinuerunt. (79) Ob id Ludovicus animo incitatus VIII Idus Octobris Rhenum copias occultè trajecit, ac Calvi exercitum adortus, ipsum in fugam versum profligavit. Victo Calvo, fratribus paterna regna inter se partientibus, Carolomano Bajoaria, Pannonia, Carintanum, Boëmia, & Moravia evenit; Ludovico Franconia, Thuringia, Saxonia, Frisia, & pars Lotharingiæ; Crasso Alemania, & altera Lotharingia. (80) Dum autem hæc in Francia à Calvo Imperatore, & Rege Italiæ administrantur, Sarraceni, qui Tarenti à Ludovico dimissi remanserant, collectis viribus Barrium, ac finitima Barrio loca populabundi percurrerunt: & Salernitanos, Amalfitanos, ac Neapolitanos impulerunt, ut juncto secum fœdere Romanam Urbem invaderent. Quod ubi Pontifex Joannes rescivit, conatibus eorum occurrere cupiens, accitis Calvi auxiliis, Lambertum, & Vidonem ejus fratrem, Spoleti Comites, Calvo ipso jubente, assumpsit, ac Neapolim, Salernumque progressus Guaiferium Principem Salernitanum, ut rupto fœdere secum Sarracenos adoriretur, induxit. Sergium verò Ducem Neapolitanum, ubi ad officium redigere non potuit, prorsus piorum societate, congressuque privavit. Nihil commodius à Pontifice geri potuerat, si in iis fides fuisset, in quibus esse debebat. Hic fuit Athanasius Neapolitanus Episcopus, qui, Sergio fratre capto, Romamque transmisso, Dux ipse suffectus cum Sarracenis fœdus instauravit, atque eis juxta Neapolim collocatis, Beneventanos, Capuanos, Salernitanos, Romanosque fines hostiliter populari, ne Ecclesiis quidem parcens, perrexit. (81) Quibus malis permotus Pontifex anathema illis inflixit, ac XVIII. Kal. Decembris Calvum certiorem per literas de his rebus omnibus fecit, narrans, se à Sarracenis ferro, à vicinis Christianis fame urgeri: quare enixè eum cum Clero, populoque Romano rogare, ut celeriter auxilia jampridem promissa submittat, memor se ab Ecclesia Romana in Augustali nomine deferendo cum ceteris, tum fratri suo esse prælatum. Sequente autem Februario con- 877
ventum jampridem indictum Romæ habuit, in quo electionem, & consecrationem ejus Augustalem ratam esse in perpetuum sanxit, diris gravibus, quicumque eam ausi fuissent infir-

(76) Ineditum hoc Diploma primus protulit Cl. Muratorius, in calce Præfationis ad Concilium Ticinense, Parte II. Tom. II. pag. 148.

(77) Etiam hoc loco plura emendavit Sigonius in Bononiensi editione, ea videlicet, quæ de Tusculanis Comitibus in aliis editionibus leguntur. Damnationem *Formosi* Portuensis Episcopi, & *Gregorii* Nomenclatoris, vide in Epistola ejusdem *Joannis*, data *Indictione IX.*, *undecimo Kalendas Maji*, & recitata a Pagio ad hunc annum, nec non à Labbeo Tom. IX. Concil. sub num. 319.

(78) Eodem errore, quem in Pagio supra emendavimus, laborat Sigonius; nondum enim genuina Concilii Ticinensis Acta in lucem prodierant, ex quibus patet, hunc *Carolum*, non Romanorum Imperatorem, sed Italiæ Regem a Regni Italici Proceribus declaratum. Quod pertinet ad *Formosum*, tres exauctorationis causas enunciat *Joannes* ipse *VIII* in sua Epistola, superius memorata, ad universos Gallos, & Germanos data hoc anno, XI. Kal. Maii, easque singillatim explicat Mabillonius in Præfatione ad Seculum V. Benedictinum § I.

(79) Ex Aimoino lib. 5. cap. 34. hæc refert Sigonius. Idem ad hunc annum narrant Annales Bertiniani.

(80) Hanc divisionem à Reginone ad hunc annum mutuatus est Sigonius.

(81) Narrat hæc Leo Ostiensis lib. 1. cap. 40.

infirmare, devinctis. (82) Inde IV. Idus Februarias literis missis primùm expostulavit, quòd adhuc neque terra, neque mari nuncium mittere propter imminentia à Paganis, & iniquis Christianis pericula potuisset, deinde petiit, ut promissa per Leonem Episcopum auxilia vellet mittere, ne à Sarracenis aut morte afficerentur, aut in servitutem abstraherentur, aut nova capere consilia cogerentur, simul admonens, ut in memoriam revocaret, quantos labores pro ipso ad Imperium evehendo subiisset, quantunque hostium ob eam caussam sibi parasset; rogare, ut gratiam referret, atque Ecclesiæ simul, & honori suo consuleret: duos Petros Episcopos, Forosemproniensem, & Senogalliensem se propterea ad illum mittere, in eoque spem salutis omnem posuisse. Inde Idibus iterum summis precibus oravit, ut periclitanti opitularetur Ecclesiæ; nam Sarracenos Anienem, Tiberimque transire, & excursiones in Sabinos facere, nec sacratis Deo viris, & virginibus abstinere; quod si quid intacti relinquerent, id quoque ab improbis Christianis usque ad Urbis mœnia procurrentibus abstrahi, & beneficio coronæ delatæ commemorato addidit, reliquas ejus occupationes huic uni posthabendas esse, cum Romana Ecclesia, quæ aliarum est caput, ruente, reliquas eodem motu concidere esset necesse: ad Richildem verò Augustam scripsit, ut maritum ad opem maturè ferendam impelleret; nam se nulla alia de caussa coronam illi Imperatoriam detulisse, nisi ut Ecclesiam, Romamque protegeret. Quin etiam à Bosone Comite auxilia postulavit, narrans Romanam oram Sarracenorum, tanquam locustarum, turba esse opertam. IV. verò Kal. Maji Anspertum Mediolanensem, Joannem Ravennatem, & Valpertum Aquilejensem admonuit, se Adelardum Episcopum Veronensem communione privasse, quòd Nonantulanum Cœnobium invasisset. VIII. Inde Kal. Junii rursus scripsit ad Calvum, ut nullam horam in auxilio ferendo eximeret; nam Sarracenos, omni depopulata Campania, suburbana Romæ loca incendio miscuisse. (83) Calvus autem legatione Pontificis, cum pascha apud Compendium ageret, cognita, se non defuturum respondit, ac statim rebus Franciæ per Junium mensem conventu Compendii habito constitutis, cum Richilde uxore, & maxima re pecuniaria, atque ingenti pretiosæ suppellectilis copia in Italiam iter intendit. (84) Interim Joannes, cum conventum Ravennam Episcopis indixisset, ad Joannem Archiepiscopum scripsit, se conventum illum Ravennæ celebrare velle, non solùm quia Ecclesia ab iniquis Christianis vexetur, sed etiam quia multis in rebus emendationis indigeat, & quia locus nullus Ravenna sit magis idoneus, rogare ut eò cum suis Suffraganeis occurrere ad VIII. Kal. Julii vellit. VI. autem Kal. Junias Ursum Ducem Venetiarum, ut eò adesset, admonuit. XIII. verò Kal. Augusti, scripsit, se Ravennam, omni itineris incommodo spreto, conventus habendi gratiâ concessisse, eumque Kal. Augusti inchoaturum esse. Conventu inde perfecto, cujus acta ad nos non pervenerunt, ut maturius Calvum de instanti bello consuleret, Ravenna egressus ad eum iter intendit. Quod ubi Calvus Juram montem jam prætervectus unà cum actis Romanis accepit, & ipse iter, opportunè occurrere volens, acceleravit. Vercellis congressi unà Papiam processerunt. Gravia inde Sarracenici belli propulsandi consilia Carolomanus Rex Bavariæ interrupit. Is, quod pater Ludovicus tentaverat, perfecturum se arbitratus, in Italiam cum maximo armatorum numero descendebat. Eo illi nuncio exanimati, novo consilio capto, statim Papiam reliquerunt, Derthonemque se contulerunt. Ibi Richildis Augusta à Pontifice consecrata est. Addit etiam Regino, eundem Bosoni uxoris suæ fratri Hirmingardem Ludovici Imperatoris mortui filiam in matrimonium collocasse, ac Provincia donatum Regem appellasse. (85) Rumore inde de Carolomani adventu in dies magis increbescente, Calvus Richildem cum thesauro domum remisit; neque ita moltò post ipse quoque subsequi cœpit, postquam proceres suos, quos acciverat, seditione conflata, non venire, Carolomanum verò jam affuturum accepit. Quo facto & ipse Pontifex Urbem repetiit, cruce ab eo aurea magni ponderis, & pretiosis gemmis ornata donatus. Jam alpes Imperator

(82) Hoc Concilium verè hoc anno coactum fuit. Sigonius per errorem duplex retulit, alterum anno 876., alterum anno 877. celebratum, sed verba *Joannis VIII.*, quæ ad superiorem annum recitat, clarè ostendunt ad hoc unum Concilium esse referenda.

(83) Has omnes *Joannis VIII.* Epistolas, quæ in aliis editionibus desunt, adjecit Bononiensi Sigonius. Eas recitant Baronius, & Labbeus Tom. IX. Conciliorum.

(84) Rubeum hoc loco exscripsit Sigonius, addiditque ista Bononiensi editioni, cùm in aliis desiderentur. Acta hujus Concilii periere, sed ejusdem Canones edidit Lucas Holstenius in Collectione Romana. Cl. tamen Eckhart Tom. II. Rer. Franc. pag. 618. tuetur, prædictum Concilium ad annum superiorem 876. pertinere, ac diversum esse ab eo, quod hoc anno *Joannes* celebravit Ravennæ, *VIII. Kal. Julii*. Argumenta vide apud ipsum.

(85) Licèt hoc asserant, non tam Regino, sed Marianus quoque Scotus, ac Sigebertus Gemblacensis ad an. 878, ægrè mihi persuadeo revera declaratum fuisse à Carolo Calvo *Bosonem*, Regem Provinciæ; Annales enim Bertiniani, quorum Auctor hoc tempore vivebat, tradunt, *Bosonem* cum aliis Proceribus hoc anno adversus Calvum conspirasse, & expectatum Tardunæ, seu Dertonæ, ubi *Richildis* in Imperatricem a *Joanne* Papa consecrata fuerat, nunquam advenisse. Non ergo ibidem donatus *Provincia*, ac declaratus Rex *Boso* fuit. Præterea ad annum 879. iidem Annales hæc referunt: *Interea Boso, persuadente uxore sua, quæ nolle vivere se dicebat, si filia Imperatoris Italiæ, & desponsata Imperatori Græciæ, maritum suum Regem non faceret, partim comminatione constrictis, partim cupiditate illectis, pro Abbatiis, & Villis eis promissis, & postea datis, Episcopis illarum partium persuasit, ut eum in Regem ungerent, & coronarent.* Itaque ante hunc annum Regio nomine, ac dignitate *Boso* caruerat. Etiam circa *Irmengardæ* connubium, cum *Bosone* initum ac celebratum præsente *Carolo* Imperatore plurimùm nutat fides Reginonis. Siquidem Annales Fuldenses, a quibus minimè Bertiniani dissentiunt, ad annum 878. referunt, *Bosonem, propria uxore veneno extincta, filiam Ludovici Imperatoris* (nempe Irmengardem) *per vim rapuisse*.

tor attigerat, cum eum repentina febris invasit; qua re permotus Sedechiam Judæum, medicum sibi dilectum, adhibuit, atque ex ejus sententia præsentis remedii gratia pulverem quendam mortiferum hausit, atque inde Cinisium montem ascendere cœpit. Ubi verò ad locum, qui Brios dicitur, venit, ingravescentis morbi magnitudine, & veneni sævitie conflictatus, Richildem, quæ apud Maurienmam erat, accivit, atque in ejus complexu undecimo die, pridie Nonas Octobris, animam efflavit. (86) Ceterùm ad hoc malum illud quoque adjunctum: Capuani expulso Landulfo Episcopo Landenulfum summo apud se loco natum, licèt uxore præditum, & neophytum suffecerunt, ac summis precibus Pontificem, ut eum consecraret, orarunt. Qua re cognita Bertharius Abbas Cassinas, & Leo Teanensis Episcopus Joannem Pontificem Romæ adierunt, monentes, ne postulationi tam iniquæ, atque insignem injuriam civitati, ac Pontificiæ auctoritati perniciem allaturæ aures præberet. Pontifex hominum gravitate permotus primò se facturum negavit, deinde precibus nobilium expugnatus neophytum consecravit; qua ex re seditio in civitate gravis est orta. Quod ubi Sarraceni animadverterunt, rursus omnia populando vastarunt. Pontifex autem, ut seditionem extingueret, Landulfum in Ecclesia Capuæ veteris Episcopum constituit, Landenulfum verò in novæ, atque æqua sorte inter utrumque Ecclesiæ bona divisit. Paullo post Landenulfus, qui Capuæ præerat, cum Pontificis in fide maneret, petiit ab eo, ut Cajetam, quæ tum in ditione Pontificis erat, sibi subjiceret. Qua re impetrata ille cives acerba premere servitute instituit. Id verò cum pati Docibilis Dux Cajetanus non posset, Sarracenos Agropoli advocavit, atque Cajetam, ut sibi auxilio essent, adductos Formianis in collibus collocavit. Quibus de rebus Pontifex edoctus, quacunque ratione potuit, Cajetanos ab amicitia Sarracenorum avertit, Docibilemque, ut arma Sarracenis inferret, induxit. Verùm, cum Docibilis acie cum Sarracenis congressus malè pugnasset, captivos suos recuperandi cupidus fœdus cum eis percussit, atque Garilianum arcem ad Litim amnem in finibus Campaniæ condidit, eamque illis ad habitandum concessit. (87) Quo ad cetera incommoda nihil accidere potuit Romanæ post in multos annos ditioni perniciosius. Gradensis Ecclesia ad Petrum Venetum, licèt recusantem, delata. (88)

LUDOVICUS BALBUS IMPERATOR, *&* CARLOMANUS REX.

MOrtuo Calvo, Carlomanus extemplò Italiæ regnum inivit, atque in Italiam progressus, receptis Civitatum sacramentis se in Bavariam falso Caroli adversus se contendentis nuncio exanimatus recepit. (89) Regnum quidem ipsum Italiæ per triennium tenuisse, in maximo Francorum, Germanorumque Annalium silentio vetera multa, quæ in Lombardia leguntur, Diplomata fidem faciunt, quibus ipse Bavariæ, atque Italiæ Rex, sic enim se inscribit, per hos tres annos Ecclesiis, populisque beneficia confirmavit, ante à Carolo, Pio, Lothario, & Ludovico Regibus condonata. Omnia tamen Diplomata in Bavaria data sunt. (90) Ludovicus verò Balbus

(86) Desumpsit hæc Sigonius ex Aimoini Continuatore, lib. 5. cap 35., qui tamen Annales Bertinianos eadem referentes, ut passim solet, expilavit.

(87) Narrat hæc Leo Ostiensis, lib. 1 cap 41. & 43 editionis Mediolanensis. *Garilianum* tamen Castrum, non hoc anno, sed superiore 876. conditum, pluribus probat Pagius ad annum 879. num. 13.

(88) Memoriâ hic lapsus videtur Sigonius, cùm *Petrum* Venetum, Gradensem Patriarcham fuisse, jam ab anno 873. retulerit. Lis autem, quæ inter ipsum, & Ducem Venetiarum fervebat, composita est in Concilio Ravennate, anno sequenti 874. à *Joanne* Summo Pontifice habito, ut idem Sigonius ad eundem annum narravit.

(89) In prima editione Sigonius hæc scripserat: *An Italiam, cui imminebat adierit, an potius, ut Franci scribunt, in Regnum suum Bavariæ, falso Caroli adversus se contendentis nuncio exanimatus, recesserit, parum compertum est.* Emendavit ista in Bononiensi, professus *Carolomannum* verè in Italiam descendisse; sed malè reliqua verba recudit; Franci enim scribunt, non post initum Italicum Regnum, sed antequam *Carolus Calvus* moreretur, *Carolomannum* falso ejusdem *Calvi* adventantis nuncio deterritum, in Bavariam se recepisse. Annales Bertiniani id dilucidè referunt, his verbis: *Carolomannus mendaci nuncio auditus, quod Imperator, & Papa super eum cum multitudine bellatorum venirent, & ipse fugam arripuit per viam, quâ venerat.* Cl. Eckhart Tom. II. Rer. Franc. pag. 645. contendit, Annales Bertinianos hac in re *insigniter fallere*, ac *documentis certissimis refutari*. Ego tamen, attentè expensis iis, quæ profert, non video, cur memoratis Annalibus tam severa nota debeat inuri. Siquidem documenta ab Eckharto ullata probant quidem, post *Calvi* mortem, *Carolomannum* Italiam, & Papiam ingressum, sed de anteriore ad *Caroli Calvi* obitum tempore nihil evincunt, atque ideo, ipso vivente, potuit *Carolomannus* falso nuncio deceptus pedes retrahere, ac postmodum, ejusdem morte comperta, iter suum prosequi, Regnoque Italico potitus, in Ticinensi Urbe cuncta ex arbitrio disponere.

(90) Etiam hoc loco errat Sigonius, cujus ævo nondum literaria supellex, qua nunc fruimur, educta ex Archivis fuerat. In Chronico Casauriensi, edito Parte II. Tomo II. *Rerum Italicarum* pag. 817. extat Præceptum, in quo ipse *Carolomannus, divina favente gratia Rex,* hæc habet: *Omnium, videlicet Sanctæ Dei Ecclesiæ Fidelium, nostrorumque tam præsentium, quam & futurorum cognoscat industria, quia cum gratia auxiliante divina Regnum Italicum adiremus, primum, Deoque Duce, Papiam venimus Civitatem, adiit Serenitatem nostram quidam Monachus, nomine Celsus, Præpositus Monasterii, quod Casa Aurea vocatur* &c. *Datum* est autem, & *Actum Papia Civitate Regia, Decimo septimo Calendas Novembris, anno, Christo propitio, secunda Regni Domini Carlomanni Serenissimi Regis, Indictione decima.* Quomodo componi possit Indictio X. cum anno II. Regni *Carolomanni* disputare in præsens non vacat. Id unum adnotare hoc loco opportunum est, *Carolomannum* Regem in Italiam delatum, Papiæ commoratum fuisse, quod Pagius quoque ignoravit. Extat in Episcopis Lucensibus Ughelli novæ editionis col. 798. Diploma Carolomanni *Datum & Actum Veronæ X. Cal. Decembris, anno I. Indict. XI.*, hoc est anno 877. Alterum Diploma in eodem Ughello Tom. V. pag. 290 legitur: *Dat. pridie Nonas Octobris, anno tertio Regni Karlomanni Serenissimi Regis in Bajoaria, & in Italia (II.) Indictione XII. Actum in Claustra S. Zenonis Veronæ.* Itaque, non omnia Diplomata data sunt in Bavaria.

A bus, patris morte audita, Compendii cum Richilde noverca pridie Kalendas Decembris convênit, atque ab ea tabulas patris accepit, quibus ille regnum sibi Franciæ tradebat, & ensem S. Petri, per quem se Regem instituebat, & regiam vestem, & coronam, & sceptrum, auro, gemmisque pretiosis distinctum, atque ita magno Episcoporum, procerumque consensu VI. Idus Decembris Rex ab Hincmaro Rhemensi Archiepiscopo consecratus, & coronatus est. Is acceptis solemnibus omnium sacramentis, prope Suessionas in Monasterio S. Me-
878 dardi Natalem Domini, & Pascha in Monasterio S. Dionysii celebravit. Progressus
B inde ad quosdam compescendos tumultus Turonum, ibi gravissimè ægrotavit. (91) Interim Romæ novus, isque detestandus tumultus est concitus; quippe Lambertus Spoleti Comes, Vidonis Ducis filius, animum ad Imperiale nomen adjecit, & Adelberto Marchione Tusciæ designato in societatem assumpto, per speciem religionis Romam cum magno armatorum hominum globo accessit, ac portis Urbis occupatis, populum Ro. & Clericos in maximas angustias adduxit, instans jussu Carolomani, ut decus Augustale ei concederet. Qua re permotus Senatus, populusque Ro. juravit, se in potestate Carolomani futurum. Pontifex verò
C Urbem relinquere, & Franciam petere, desperata incolumitate; constituit. Quam rem ille Archiepiscopis Mediolanensi, Ravennati, & Aquilejensi IV. Kal. Martias nunciavit: (92) *Nolumus vos ignorare*, inquit, *quæ, & quanta mala hie diebus à Lamberto Spoletano Comite passi simus; is enim cum effusa omnie prope terræ S. Petri populatione Romam advenit, &, licèt tanquam amicus à nobis apud B. Petrum magno cum honore receptus, per fraudem portae Urbis invasit, & Urbem per suis satellites occupatam ita tenuit, ut nec Romani procerec, neque Episcopi, neque Sacerdotes, & familiares nostri ad noe tutò adire possint; quin etiam cibaria nobis nostra interdixit, & Episcopos,*
D *Presbyteros, Diaconos, Monachos cum hymnis, canticis, & precibus ad Ecclesiam S. Petri prodeuntes more Paganorum coercuit, inimicos quoque Ecclesiæ, ac nostros, quos unà cum vestro consensu, & subscriptione hic, ac ter jam damnavimus, adversus noe temere adduxit, eosque in Urbem Romam injussu nostro induxit. Quibus de rebus nos per plurimos dies ita doluimus, ut lacrymis non temperaremus; nam his diebus, nec vestis fuit super Altare S. Petri, nec aliquod ibi nocturnum, aut diurnum officium celebratum est. Quin etiam nunc minatur, se durius consulturum, nisi ejus noe libidini pareamus. Quare vos*
E *hortamur, ut nobiscum de tantis miseriis doleatis, quas quia sustinere non possumus, terrestri itinere intersepto, maritimum in Franciam præparamus ad Reges orandos, ut Ecclesiam S. Petri, & Urbem Ro. totius Mundi Caput, & Dominam à tantis calamitatibus liberent. Quoniam autem pro comperto habemus, nobis Urbe profectis eundem Lambertum cum satellitibus suis iterum ad Urbem advolaturum, anathema in eum, ceterosque, qui tale aliquid ausi fuerint, in Ecclesia S. Pauli protulimus. Quod vos scire volumus, ut ab ejus auxilio caveretis, idemque Suffraganeis vestris significaretis.* Inde ad Berengarium Comitem eadem scripsit, rogans, ut Carolomanum Regem his de rebus commonefaceret, cujus jussu hæc se facere Lambertus assereret, & mox ad Ludovicum Balbum,
B Calvi Imperatoris filium, conquerens de obitu patris ejus: *Nam ille*, inquit, *Romanam Ecclesiam tueri semper studuit, quæ nunc rabie Lamberti, Vidonis Spoletani Ducis filii, conflictatur, qui in contemptum regalis sobolis cum perfido Adelberto Marchione ad Imperii dignitatem contendit, ac propterea Urbem diripuit, atque homines S. Petri sacramentum sibi dicere coëgit, ac Tarentum misit, qui Sarracenos donis sollicitarent, ut sibi auxilio adessent, denique omni perfidia usus pessimè ipsum Pontificem habuit. Quare rogo te, ut Patris exemplo Ecclesiæ defensionem suscipias; ego maritimo itinere ad te contendam.* Ludovico autem Ludovici Bajoariæ Regis filio significavit,
C se mari in Franciam ad Synodum agendam iturum, ut Ecclesiæ rationibus consulat: *Quæ perfidia*, inquit, *Lamberti Vidonis Ducis, immo proditoris, filii conflictatur, qui cupiditate Imperii accensus simulata religione Romam venit, ac postridie porta S. Petri occupata, Pontificem, & omnes alios misere divexavit; atque hæc se facere jussu Carolomani Regis dixit; quare moneo te, ut Episcopos Regni tui ad Concilium mittas.* (93) Hoc modo Urbe egressus cum pietosissimis Sanctorum Corporum Reliquiis Genuam pervênit, atque inde literas ad Carolomanum misit, expostulans, quòd, cum ille se Ecclesiæ Rom. tutelam suscepturum esse
D supra omnes Reges, Augustosque promeserit, tamen temporibus ejus ea labes contracta sit, quæ nullis Regibus contigisset; nam se biennali paganorum persecutione defesso exortos esse Lambertum Comitem, & Adelbertum designatum Marchionem, qui hostili manu Urbem per fraudem lacerarint, se, quia terrâ iter intersceptum sit, mari in Franciam ad habendum Concilium concessurum; quare monere, ut eò suos mittat Episcopos. Genua inde progressus in Provinciam in die Pentecostes accessit. Inde Bosonis Provinciæ Regis auxilio Lugdunum progressus ad Balbum nuncios de suo adventu Turonum præmisit. Balbus, missis
E obviam Episcopis, Trecas ut adiret, rogavit. Eò verò profectus Pontifex conventum Episcoporum Galliæ, qui officii caussa conve-

(91) Ex Aimoini Continuatore, lib. 5. cap. 36., hæc hausit Sigonius. Balutius in Capitularibus Tom. II. pag. 271. hujus coronationis Acta recenset.

(92) Iisdem ferme verbis refert hæc Rubeus lib. 5. Hist. Ravennæ pag. 244. editionis Venetæ anni 1589. Annales Fuldenses ad hunc annum narrant *Joannem* ipsum Summum Pontificem, in hac *Lamberti* & *Adalberti* direptione, sub custodia fuisse retentum. Petrus autem Bibliothecarius, in hist. Franc. abbreviata, mensem designat, quo in vincula conjectus est *Joannes*, nempe Januarium præsentis anni 878. Vide quæ de hoc acerbo tumultu idem Pontifex scribit Epist. 84. ad *Joannem* Archiep. Raven. Sigonius hæc addidit editioni Bononiensi, deletis omnibus, quæ in prima editione ad hunc annum legebantur.

(93) Has omnes Epistolas, quæ in aliis editionibus desunt, Bononiensi insesuit Sigonius. Earundem meminit Baronius ad hunc annum, & legi possunt in Labbeo Tom. IX. Conciliorum.

venerant, egit, atque ad eos de injuriis conjuratorum sibi, atque Ecclesiæ illatis retulit, &c., ut anathema à se in eos intentum confirmarent, postulavit. Anathema descripto recitatum ubi Episcopi audiverunt, scripto se quoque confirmare velle dixerunt. Itaque postridie iterum convocati ita decreverunt: (94) *Beatissime Pater, Catholicæ, atque Apostolicæ Ecclesiæ Romanæ Summe Pontifex, Nos sibi, famuli, ac discipuli tui Galliarum, ac Belgicarum Episcopi injuriis, quas vobis, & Sanctæ Matri nostræ, atque omnium Ecclesiarum magistræ improbi homines intulerunt, vehementer dolemus, & propterea sententiam vestram, quam privilegio Beati Petri, & Sedis Apostolicæ in eos, & socios eorum juxta sacros Canones Spiritu Dei conditos, atque hominum reverentia consecratos, & juxta prædecessorum vestrorum decreta pronunciastis, verbo, & assensu nostro, atque auctoritate sancti Spiritus approbamus, idest, quos communione privastis, pro privatis habemus, quos ab Ecclesia repulistis, repellimus, quos anathemate perculistis, perculsos esse judicamus, & quos rite satisfacientes in gratiam receperitis, recipiemus*. In eodem etiam conventu Formosus præsens omni Ecclesiastica dignitate nudatus, & laicam vitam posthac traducere jussus; idemque sacramento adactus, se in posterum neque Urbem, neque Episcopatum repetiturum; & quædam alia instituta ad rationes Ecclesiæ pertinentia ex veteribus Conciliis sunt relata. Kalendis inde Septembris Balbus advênit, neque enim propter imbecillitatem valetudinis ante potuit. Colloquio constituto, Balbus duris se ipsius, atque Ecclesiæ, quæ commemorabat, temporibus affuturum ostendit, si ille se Augustali corona, quam Patri suo tradiderat, exornaret. Cui cum se Pontifex gratificaturum summo studio respondisset, ipsum VII Idus Septembris, maximo totius Galliæ concursu, imperatorem inunxit, solemni jurejurando adactum, se Ecclesiam, dum vixisset, ab hostium, & maximè infidelium impressionibus tutaturum; (95) atque his rebus actis, multis ultro citroque officiis præstitis abierunt, Pontifex, eodem comitante Bosone, per saltus montis Cinisii in Italiam, Balbus verò Compendium. Joannes, cum VIII. Kal. Decembris Taurinum venisset, Episcopis Lombardiæ, ut Papiam ad conventum prodirent, in ante diem IV. Nonas Decembris edixit; (96) quo habito Romam reversus, inimicis Balbi auctoritate perterritis, cum Sarracenos, se absente, Romana occupasse litora invenisset, nullâ interpositâ morâ, cum iis, quæ ad manum erant, amicorum copiis adversus hostes contendit; atque eis pulsis Balbum in Italiam ad conficiendas eorum reliquias advocavit. Literæ ad Imperatorem, & Reginam scriptæ adhuc leguntur: *Romam reversi omnia litora nostra Fundis, & Tarracinæ teneri à Sarracenis invenimus. Quare non amplius quàm quinque dies, in Urbe morati, cum fidelibus nostris exivimus, & naves eorum octodecim cepimus, & servos sexcentos liberavimus; ideo vestro ad nos adventu est opus, ut virtute vestra præterita damna resarciantur, & futura prohibeantur*. Balbus, cum Legatos misisset ad patrueles suos Lodovicum, & Carolum Crassum, de concilianda, quæ Lotharingiæ distinebatur, divisione concordia, responso Compendii, quod optabat, accepto, usque ad Heristallium venit. Inde Kalendis Novembribus conveniens cum Ludovico apud Marsuam (97) pacem cum eis ita firmavit: (98) *Sicut inter Patrem meum Carolum, & Patrem vestrum Ludovicum Regnum*

(94) Ex Aimoini Continuatore lib 5. cap 37. hæc refert Sigonius. Decretum tamen Episcoporum, quod hic Sigonius subjungit, diversis verbis conceptum est in Annonio. Fideliter illud referunt Annales Bertiniani, & Labbeus in Actis Concilii Tricassini, Tom. IX. Conciliorum col 309, quos vide.

(95) Nonnulli ex recentioribus Sigonii sententiam adoptavere, constanter asserentes, *Ludovicum Balbum* fuisse a *Joanne VIII.* verè in Imperatorem inunctum. Inter hos Burchardus Gotthelfus Struvius in Historia Germaniæ, Dissertatione nona, *Balbum* inter Imperatores enumerat, alios Scriptores id affirmantes, in Comment. recensens. Malè tamen in quarta adnotatione ad § 12. Aimoini testimonium profert lib 5 cap. 37; nihil enim tale Auctor iste, seu potiùs ejusdem Continuator, scripsit, enarrans tantummodo coronatum à *Joanne Ludovicum*. Nec quidquam Struvii opinioni suffragatur, quod in memorata quarta adnotatione subjungit, nempe ex *Joannis Papæ* coronatione, *concludendum, ipsum* (Ludovicum) *coronatum fuisse in Imperatorem, cum coronatio Gallica ab Hincmaro Remensi fuerit facta*. Exemplum enim jam præcessit in *Pipino* Rege, ejusdem *Ludovici* Tritavo, qui, cùm unctus coronatusque in Regem fuisset a *Bonifacio* Moguntino Archiepiscopo, iterum à *Stephano III.* Summo Pontifice sacram Unctionem, Regiamque Coronam accepit. Cæterùm communis Eruditorum opinio est in Regem Franciæ quidem, non in Imperatorem unctum à Pontifice fuisse *Ludovicum*. Hujus rei firmissimum testimonium sunt Literæ ipsæ *Joannis Papæ*, ad eundem postmodum datæ, quæ nonnisi *Gloriosissimum Regem* illum appellant; quinimmo ipsemet *Ludovicus*, in Diplomate pro Ecclesia Nivernensi expedito, tribus solummodo post hanc celebritatem elapsis diebus, *Regem* se miseratione divina, non *Imperatorem* inscribit, teste P. Daniele in Historia Galliæ Tom. II. pag 152. Denique Pagius ad hunc annum, strenuè propugnata hac sententia, sucdit: *Mitto alia argumenta, à viris doctis hanc in rem allata, quia ille vulgaris error ab omnibus nunc exploditur*. Vide Sirmondum in Adnotationibus ad Trecense Concilium.

(96) Hæc Bononiensi editioni Sigonius addidit. Constat verò ex Epistola 142. ejusdem *Joannis VIII.* ad Episcopos Parmensem, Placentinum, Regiensem, & Mutinensem, apud Labbeum Tom. IX Conciliorum, in qua hæc habet: *Quoniam octavo Kalendas Decembris Taurinum venimus, inde, Deo Duce, Papiam veniemus, & ibi Synodum pro statu Dei Ecclesiarum celebrabimus. Quapropter mittimus, Apostolicaque auctoritate expressè jubemus, ut quarta Nonas Decembris ibi, omni occasione remota, ad Synodum esse debeatis* &c. Hanc tamen Synodum, actam fuisse Papiæ, nusquam legitur.

(97) Lege *Marsuam*, Palatium regium prope Mosæ Trajectum, nunc *Mersem*.

(98) Legitur hæc conventio in Capitularibus Regum Franc. Tom. II. col. 278.; Balutius eandem actam tradit, *in loco, qui dicitur Furonis, Anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXXIX, Indictione XII., Kal. Novembris*. Indictio XII. Novembri mense, annum 878. designat, cui illam affixit Sigonius; verùm cùm hæc conventio acta sit in Galliis, ubi post mortem *Ludovici Pii* mos jam obtinuerat, ut Indictio cum annis Christi inchoaretur, quemadmodum variis *Caroli Calvi* Diplomatis probat Chiffletius in Historia Trenorciensi, Pagio eidem subscribente ad annum 877 num. 12., Sigonium potiùs, quam Balutium errasse in designando illius anno

gnum Lotharii divisum fuit, volumus, ut ita ratum sit. De Regno verò, quod Ludovicus Imperator in Italia habuit, quia nondum ejus aliqua divisio inita est, quicunque modò illud tenet, ita teneat, donec convenientes ex communium amicorum consilio, quod æquius, meliusve visum fuerit, statuamus. Omnes autem sciant, nos Regni Italiæ partem repetisse, & repetere, & repetituros esse. Dimisso conventu, Ludovicus in Germaniam se recepit. Romano Ecclesia Raven-
879 nas mandata. (99) Balbus Natalem Domini in Longlaro, Purificationem verò Pontigone peregit; unde Trecas, atque inde Compendium adiit. Ibi morbo sæviente (nam veneno infectus dicebatur) per fidos homines Odonem Episcopum, & Albuinum Comitem coronam, ensem, & reliquum ornatum regium ad Ludovicum filium misit, atque eum Regem consecrari Franciæ jussit, neque ita multo post, IV. Idus Aprilis, in Parasceve mortem oppetiit. (100) Post multos procerum, variosque tumultus Ludovicus, & Carolomanus, Balbi filii, Reges Franciæ ab Episcopis consecrati sunt. (1) Boso autem, Hirmiogarde instigante uxore, Burgundiam repente invasit, ac se Regem ejus coronari, Regibus Lodovico, & Carolomano despectis, jussit. (2) Eo anno Joannes Pontifex, conventu Romam indicto, cum alios Episcopos, tum in primis Anspertum Mediolanensem jampridem jussa Pontificia detrectantem ad Kal. Junias evocavit: *Accede ad me*, inquit, *ut præsentibus Ecclesiæ malis remedium comparemus, &, quia Carolomanus corporis, ut audivimus, ægritudine oppressus regnum retinere non potest, de novo Rege sufficiendo agamus; neque verò ullum posthac sine nostro consensu Regem recipies, quia qui à vobis Rex est ordinandus, à nobis ad Imperium primum debet esse evectus.* Quin etiam ad Berengarium Comitem scripsit, ut paterno exemplo Ecclesiæ defensionem susciperet, & ad Carolomanum Regem, se summa illius videndi cupiditate flagrare, ut ejus ope decus Apostolicæ Sedis custodiret; infinitas, quibus prematur, calamitates non posse enumerare, pro quibus levandis maritima, & terrestria itinera suscepisse; neque ullius hominis auxilium plus, quam ipsius, expetivisse, verùm improborum hominum insidiis id assequi non potuisse: orare, ut ad se defendendum maturet, aut utile consilium afferat, pro quare legatos ad eum mittere, & cum iis Gospertum Diaconum, ut eum Episcopum in Ecclesia Vercellensi seditionem agitante constituat. Confecto inde conventu, Ansperto Mediolanensi denunciavit, se illum piorum communione privasse, quòd ad tres conventus accitus Trecensem, Papiensem, & Romanum, venire abnuisset. Scripsit inde ad Landulfum Episcopum Capuanum designatum, gratum sibi esse, quòd diffidentium propinquorum suorum insidias evitando ea Urbe Capua exisset, ibique antequam Ecclesiæ Capuanæ sedem obtineret, cum vicinis Episcopis discordias sedare insisteret; se ad Kal. Octobris Trajectum venturum, & cum Guaiferio Principe, quæ paci, tranquillitatique conducant, curaturum.
(3) Annus inde octigentesimus octuagesi- 880
mus immatura Carolomani Regis Bavariæ, atque Italiæ, morte fuit nobilitatus. Is paralysi oppressus VII. Nonas Aprilis (4) in Bavaria ad Odingas occubuit, vir religiosissimus, & literis eruditus, & laudis bellicæ haud expers, ut qui cum Ludovico patre, & sine illo multis prœliis sævientem Sclavorum ferociam compressisset. Audita morte ejus Ludovicus frater, Rex Lotharingiæ, subitò Ratisponam accurrit, ac Regem se salutari Bajoariæ jussit. Arnulfo Carolomani ex concubina filio Carantanum, (5) jampridem ei à patre destinatum, est datum.

CAROLUS CRASSUS REX & IMPERATOR.

CRassus autem Alemanniæ Rex majora animo agitans, egressus ex Alemannia vocatu Pontificio in Italiam advolavit. Quo facto benignè receptus ab Italicis, regni insignia ab Ansperto Archiepiscopo sumpsit, (6) conventuque procerum de more ad-vo-

enno crediderim; præcipuè cùm etiam Aimoini Continuator lib. 5. cap. 38. expressè adnotet annum 879., integra referens Regum Francorum pacta, in hoc Conventu statuta.

(99) In aliis editionibus hoc loco legitur: *Lupo Ecclesia Aquilejensis mandata*, idemque adnotatum reperitur sub initium hujusmet anni his verbis: *Eo anno Lupus Patriarcha Aquilejensis est factus*. Sigonius in Bononiensi, *Lupi* memoriam utrobique abolevit. Sed an bene id peregerit, plurimùm vereor. Ughellus quidem Tomo V. Italiæ Sacræ, *Lupi* electionem in Aquilejensem Patriarcham anno 855. figit; sed Palladius, Auctor vetustior, probatæque diligentiæ, testatur, hoc verè anno 878. creatum fuisse *Lupum* Aquilejensem Antistitem. Sigonius loco *Lupi* Aquilejensis, *Romanum* Archiepiscopum Ravennatem substituit. At etiam hujus Antistitis initium in Sede Ravennatis Ecclesiæ, ad annum sequentem 879. differendum esse Ughellus in Episc. Ravennatibus tradit.

(100) Ex Aimoini Continuatore, qui lib. 5. cap. 39. hæc fusiùs narrat, ista decerpsit Sigonius.

(1) Hos tumultus, & coronationem Francorum Regum, accuratè describunt Annales Bertiniani ad hunc annum, quorum verba in historiam suam transtulit Aimoini Continuator lib. 5. cap. 39.

(2) Acta Synodi Mantalensis, celebratæ Idibus Octobris hujus anni, in qua *Bosoni* Regis nomen ab Arelatensis Regni Episcopis, Proceribusque delatum est, refert Sirmondus Tom. III. Concil. Galliæ pag. 496. Hinc autem clarè patet, *Bosonem* non antea fuisse institutum Regem Provinciæ, ut Sigonius ad annum 877. tradidit. Nihil enim de hac re in præsenti Synodo memoratur.

(3) Etiam his *Joannis* Epistolis, Bononiensem editionem auxit Sigonius.

(4) Reginonem Auctorem habet in hac re describenda Sigonius; sed minimè animadvertit errorem Amanuensium, qui in Chronico Reginonis hunc numerum vitiavere; nullus enim mensium *VII. Nonas* admittit. Fortasse Regino scripsit *VII. Kal. Aprilis*; mense enim Martio obiisse *Carolomannum* Annalista Fuldensis testatur, licèt non *VII.* sed *XI. Kalendas Aprilis* mortuum affirmet, ut Pagius quoque ad hunc annum num. 3. adnotavit. Cl. tamen Echkart Tom. II. Rer. Franc. pag. 651. omnes errare censet ex Diplomate Arnulfi, qui Patrem suum, die *X. Calend. Octobris, vitam præsentem finivisse testatur*.

(5) Nunc *Karinthiam*.

(6) Scriptores fermè omnes hactenus cum Sigonio censuere, nonnisi mortuo *Carolomanno*, in Italia Regnum successisse *Carolum Crassum*. Id tamen falsum esse ex antiquis Annalibus ac-

vocato regnum cooſtituere ioſtitit; mox autem, cum Romam ad coronam Imperii accipiendam ſpectaret, à Ludovico, & Carolomano, Franciæ Regibus, revocatus Italia ceſſit, atque cos bellum adverſus Boſonem in provincia gerentes, ac Vieonam oppidum obſideotcs adjuvit. Joaones autem Pontiſex, qui illi in Italiam adveotaoti Ravenoam uſque occurrerat, ſpe promiſſi auxilii deſtitutus Romam repetiit, atque inde ad eum ita ſcripſit: *ſe literis eum ad Urbem advocaſſe, ut Auguſtale diadema pro Ecclesiæ amplificatione acciperet, & relicta Ecclesia ſua inter inſidias Paganorum, & impiorum Chriſtianorum Ravennam uſque proceſſiſſe, eum ſperaret, ſe poſſe per eum Eccleſiam in ſtatum priſtinum reſtituere; qua opinione deceptum domum reverſum omnia lapſa in deterius reperiſſe, hoſtibus ob ſuperbiam in res S. Petri conatu acriore invectis; quare orare eum, ut Eccleſiam reſpiciat, & dum iter parat, homines ſtrenuos in ſui præſidium mittat, qua de re legatos ad eum deſtinaſſe*; ad quas literas cum ille reſcripſiſſet, ipſe IV. Kal. Novembris reſpondit: *ſe lectis ejus literis, vehementer de illius incolumitate lætatum, Deumque orare, ut omnia illi proſperè eveniant; ſe quoque, quanquam multis anguſtiis conflictatum, valere, ſed valiturum magis, cum eum ad ſe profectum conſpexerit; ſe à Sarracenis ita premi, ut nemo exire Urbe tutò poſſit; quare orare, ut ſublatis motibus omnibus ad ſe contendat, ne terra Sancti Petri peccato, & damno ſuo intereat*: ſcripſit etiam ad Epiſcopos Spoletani, & Camertis Ducatus, ut ad cooventum VI. Idus Octobris celebrandum Romæ adeſſeot. (7) His de rebus permotus Craſſus, ac ſimul Imperii Romaoi cupidine ardens, rebus Proviociæ compoſitis, in Italiam iterum ſe recepit. Quem ubi trajeciſſe Alpes Joaones audivit, obviam nepotem ſuum miſit, cum his literis: *Petimus, ut cum præſente nepote noſtro idoneum è latere veſtro nobis dirigatis legatum, qui ad juſtitiam, & ſalutem terræ S. Petri interim nobiſcum laboret, cui fidem in omni ſermone habebitis*. Iode Romam cum Valperto Patriarcha Aquilejenſi progreſſus, ſummo ſtudio à Pontifice, populoque Romaoo exceptus eſt, petenſque, ut ſibi inſignia Auguſtalia tradereotur, eom ſe in auctoritate Pontificis futurum, Eccleſiamque deſenſurum enixè promitteret, facile impetravit. Corooa in ipſis Chriſti Natalicis exornatus ſolemne 881
Sacramentum ſuſcepit, (8) atque omnibus rebus, quæ cum Pontifice de Republica agen-

ac Documentis, maniſeſtiſſimè conſtat. Siquidem vivo adhuc *Carolomanno* inſtitutus fuit Rex Italiæ *Carolus Craſſus*, anno ſuperiore 879 Baronius ad illum annum profert Literas *Joannis VIII.* Summi Pontificis, ad *Anſpertum* Mediolanenſem Archiepiſcopum datas, in quibus ait, *Carolomannum*, corporis incommoditate gravatum, Regnum retinere non poſſe, adeoque de novi Regis electione conſiderandum. Annales verò Bertiniani dilucidè referunt, eodem anno 879 *Carolum Craſſum* in Italiam profectum, Regnum obtinuiſſe, ibidemque moratum uſque ad Junium anni ſequentis 880., quo rediens à Langobardia in Gallias, condicto apud Villam Gandulfi Placito interfuit. Præclarè hoc idem comprobitur genuino Diplomate *Caroli Craſſi*, quæ recitat Puricellus in Monum. Baſil. Ambr num 130 ac 131.; utrumque enim legitur. *Datum duodecimo Kal. Aprilis, anno Incarnationis Domini octingenteſimo octogeſimo, Indictione decima tertia, anno vero Regni Regis Karoli in Francia quarta, in Italia primo*. Jam ergo in Italia erat *Craſſus*, ſeque Regem inſcribebat, antequam *Carolomannus* obiret. Hoc enim Diploma datum eſt die 21. Martii; *Carolomannus* autem deceſſit die 22. ejuſdem menſis, ſeu etiam 22. Septembris, ut ſuperiùs adnotavi ex Eckharto. Miror autem, Puricellum id minimè animadvertiſſe, qui etiam ſeriùs mortuum Carolomannum, communi cum Sigonio errore, ſcribit, nempe *ſeptimo Nonas Aprilis*. Adde, in Epiſcopis Parmenſibus Tom. II. Italiæ Sacræ Ughelli pag. 147. & 148. legi duplex Diploma *Datum VI. Idus Januarii, anno Incarn. Domin. DCCCLXXX. Indict. XIII. anno verò Sereniſſimi Regis Karoli in Francia IV. in Italia I.* Hæc indubiè teſtantur, *Carolum Craſſum* in Italia regnaſſe multò ante obitum *Carolomanni*. Tempus, quo Regnum inchoavit, mihi eruere licuit ex ſupremis Tabulis *Anſperti* Archiepiſcopi Mediolanenſis, quas, ex Archivo Cœnobii S. Ambroſii Mediolani depromptas, accepi ab humaniſſimo & doctiſſimo Viro D. Laurentio de Georgiis, eidem Archivo Præfecto. Bis autem Teſtamentum condidit Præſul memoratus; ſemel ſub die decima Septembri, Indictione ingrediente decima tertia, ideſt anno 879. poſtmodum die XI. Novembris, eadem Indictione XIII. vigente, adeoque ipſomet anno 879; In primo verò enunciatur *Carolomannus*, Rex Italiæ, *anno ſecundo*; in poſtremo *Carolus Craſſus*, *anno primo*. Itaque inter Septembrem menſem, & Novembrem anni prædicti, *Carolus Craſſus* in Italiam advênit, ſeque Regem declaravit, antequam *Carolomannus* è vivis excederet. Id pergratum fore eruditis reor, cùm incepti a *Carolo Craſſo* Italici Regni Epocha adhuc tenebris involvatur. Sed de hoc ſermo iterum redibit ad annum 887.

(7) Iter *Joannis VIII.* Ravennam, ut *Carolo Craſſo* occurreret, & epiſtolas inferiùs relatas, addidit Sigonius Bononienſi editioni. Non hoc tamen anno, ſed præterito 879., *Joannes* Pontiſex Carolo occurrit in Urbe Ravennæ, ut ex ejuſdem epiſt. 216. conſtat. Sigonius, qui primum *Caroli* in Italiam iter ignoravit, res anno elapſo geſtas, in præſentem annum congeſſit.

(8) In ipſa Natalitia ſolemnitate Romæ inunctum fuiſſe, ac Imperii corona redimitum *Carolum Craſſum*, inter omnes convenire. Pagius ad hunc annum conſtanter affirmat. Controverſum eſt, quo anno id contigerit. Baronius valdè propugnat, nonniſi expirante hoc anno, ſuſceptum a *Carolo* Imperium. Pagius verò, productis antiquis documentis & epiſtolis Joannis Summi Pontificis, ad annum ſuperiorem 880. id referendum contendit, aſſerens, non alia ratione à pluribus Annaliſtis ad hunc annum narrari Romanam *Craſſi* coronationem, niſi quòd à Natalitio die annum exordiantur. Neutrum tamen veritatem attigiſſe, Cl. Eckhart Tom. II. Rer. Franc. pag. 654., & 681. probat ex *Cadoldi* Monaci Augienſis conſtitutione, qui, cùm plura à *Carolo Craſſo* obtinuiſſet in ſui Cœnobii emolumentum, ac inſuper anno 887. promotus fuiſſet ad Eccleſiæ Novarienſis Epiſcopatum (ſub nomine *Condulfi* eum memorat Ughellus Tom. IV. Italiæ Sacræ), ut tam benigni Imperatoris memoria conſervaretur, unà cum reliquis Monachis decretum condidit, quo indicebantur ſacra & preces ab ipſis perſolvenda pro Caroli vita, ac etiam poſt illius obitum; inter cætera verò ſtatuit, ut *Fratres ſinguli pro Imperatore, XXX. pſalmos adimplere ſtudeant, & hæc Commemoratio fiat in die conſecrationis ejus, ideſt, Epiphaniarum die*. Legitur hoc *Cadoldi* Epiſcopi Novarienſis ſtatutum Tom IV. Analect. Mabillonii pag. 140., & in ejuſdem Annal. Ord. S. Benedicti ad annum 888. Addit in hujus rei confirmationem Diploma ejuſdem Caroli Imperatoris, datum anno 885. Monaſterio Fuldenſi, cui res ſuas *in Villa Poriſtat* jacentes concedit, ea conditione, ut

agendæ erant, expeditis, Lombardiam repetiit. In itinere Ravennam cum accessisset, fœdus inter Venetos, atque Italicos sibi subjectos in quinquennium renovavit; sanxitque, ut Sclavi, qui mare assiduis latrociniis infestum habebant, communibus armis non solum arcerentur, sed etiam perirentur; (9) inde IX. Kal. Junias Nonantulam venit, atque inde quoque diplomata dedit. Interim Ludovicus, Rex Franciæ, relicto ad Viennæ obsidionem Carolomano fratre, Normanis a Septentrione Franciam ineuntibus sese obtulit. Eodem anno Joannes Particiacus, mortuo patre Urso, Ducatum Venetiarum gerens Badoarium fratrem Romam misit, ut Comitatum Comaclensem à Joanne Pontifice postularet. Qua re præcepta Marinus Comes consilio cum Judicibus habito, cum armato militum globo egressus Baduarium in itinere adortus commissa pugna vulneratum comprehendit, & sacramento obstrictum, se illam injuriam neque armis, neque jure persequuturum, dimisit. Baduarius Venetias reversus haud ita multò post ex vulnere est mortuus. Ea de re Joannes Dux exercitu Comaclum adducto oppidum expugnavit, atque eis, qui fraternæ conscii injuriæ fuerant, vindicatis, domum repetiit. (10) Eo anno Joannes Pontifex IV. Kal. Aprilis ad Crassum Imperatorem scripsit, se eis malis à Sarracenis affici, ut sustinere non possit. Quamobrem *succurre*, inquit, *& exercitum, quem promisisti, quamprimum submitte, duce strenuo, atque acri adjecto, qui cum potestate his mederi incommodis possit; ne inimici dicant, Ubi est Imperator eorum? Palmam tibi in signum victoriæ cum benedictione mitto. Deumque oro, ut eam te in die tantæ solemnitatis gestare permittat.* Inde Neapolim proficiscens, Romanum, Antistitem Ravennatem, increpuit, quòd Albericum Comitem ex parte Imperiali Ravennam accivisset, & nobiles Ravennates propterea divexasset, contra jusjurandum, quo se sibi obligavisset; se ubi Neapoli, quo tum tendat, reversus fuerit, ei cognitioni operam navaturum; mandavit, ut Dominicum Archidiaconum in Episcopum Faventiæ consecret, sin minus, se, ubi redierit, consecraturum; reprehendit etiam, quòd matrimonium quoddam injustè diremisset, & propterea, ne quam ordinationem obiret, inhibuit, donec VIII. Kal. Octobris ad conventum Romam veniret, & delicta sua purgaret; quem, nisi paruisset, se communione esse pulsurum. (11) Quod & postea factum est. Sequenti anno, 882
cum res Ecclesiæ postularent, ut novo Pontificis, Imperatorisque colloquio opus esset, Crassus Pontificem Ravennam ad consilia communicanda vocavit; cui Joannes respondit, *se lectis ejus litteris, & voluntate perspecta, quia intellexit, nihil ei esse antiquius, quam honorem S. R. Ecclesiæ omnibus viribus conservare, & salutem terræ ejus afferre, magnam ex ea re voluptatem hausisse. Quod autem rogaretur, ut in die Purificationis Ravennam ad colloquium conveniret, ad ea consultanda, quæ ad statum, & incrementum Ecclesiæ, & Imperii pertinerent, hoc se libenter recipere; petere autem, ut ante quartum diem ibi adesset; nam se miro ejus visendi desiderio affici, & postulata implendi, si valetudo suppeditasset.* Conventus inde ex dignitate, & sententia utriusque Februario mense est habitus. (12) Hincmaro Rhemensi Archiepiscopo Fulco successit. (13) Interim Nortmani in die Epiphaniæ monasterium Prumiense ingressi, postquam opes inde omnes avexerunt, subjecto incendio combusserunt; &, cum Ludovicum, Lotharingiæ Regem, fato concessisse audissent, animo incitati Nonis Aprilis Treviros urbem nobilissimam in Cœna Domini occuparunt, eaque succensa infesta signa Metas converterunt. Crassus Bajoariæ Regno inito ad accipiendum item Lotharingiæ Regnum, & opem Provinciæ ferendam accitus, ex Italia movit, atque innumerabili Italicorum, Bajoariorum, Francorumque contracta manu in Franciam transiit; regnoque altero inito Nortmanos, sed inani incœpto, Metis obsedit. Gotfrido Regi Nortmanorum Christiano facto Frisia data, ac Lotharii filia Gisla in matrimonium collocata; reliqui Nortmani ingenti pondere auri accepto, finibus excesserunt. (14) Quo facto, Crassus formandi Regni caussa Kal. Novembris con-

---

nt per singulos annos, *in annuali sua consecrationis die, hoc est, Epiphania Domini, & postea in annuali sui transitus die, memoriale suum sacris orationibus recitent.* Itaque, non in Natalitia solemnitate, sed in Epiphania anni 881. consecratum Imperatorem *Carolum Crassum*, contra Scriptorum torrentem, Eckhartus affirmat. Verùm, an ita facilè eidem adhærendum sit, plurimùm hæreo. Primò enim ex multis *Crassi* Diplomatis, quæ profert Cl. D. Jo. Andreas Astezatus in sua Dissertatione, *de Anno Coronationis Caroli Crassi Imperatoris*, adjecta ad calcem Historiæ Evangelistæ Manelmi, contrarium evincitur. Secundò, cùm post acceptam Romæ Imperatoriam dignitatem creatus fuerit anno 882 Rex Germaniæ, ac postmodum anno 885. Rex Galliæ, incertum sit, de qua consecratione in relatis ab Eckharto documentis memoria instituatur; neque enim in ipsis *Imperatoria* exprimitur. Demum notum est ex Isidoro, Ducangio, Vossio, aliisque Scriptoribus Ecclesiasticis, antiquitus *Natale* Dominicum, *Epiphaniæ* nomine fuisse appellatum. Hæc innuere placuit, ne Historicos omnes hac in re errasse cæcis oculis asseramus. Quo anno verè contigerit *Crassi*, in Imperatorem coronati celebritas, Astezatum superiùs indicatum consule, neque enim hisce pro meri-to discutiendis locus hic suppetit.

(9) Hæc Dandulus in Chronico col. 187 enarrat.

(10) Ex eodem Dandulo col. 188. hæc refert Sigonius.

(11) Omnes hæ Literæ *Joannis*, quibus Sigonius Bononiensem editionem ditavit, leguntur in Labbeo Tom. IX. Conciliorum.

(12) Adjunxit ista Sigonius Bononiensi editioni, descripta è Rubei historia ad hunc annum.

(13) Hoc quoque in Bononiensem editionem de novo intulit Sigonius, ex Flodoardi historia lib. 3. cap. 30, ubi & Hincmari mortem, & Fulconis electionem ad hunc annum describit.

(14) Ex Reginone hæc desumpsit Sigonius. *Gisla* tamen, non hoc anno, sed altero, in matrimonium locata est *Gotfrido*, seu *Godefrido*, è sacro fonte a *Carolo* Imperatore levato, ut Continuator Annalium Fuldensium apud Lambecium testatur. Id animadvertit Baronius, qui res a Reginone narratas hoc anno, cœptas quidem ait, sed nonnisi anno sequenti 883. consummatas. Pacem cum Normannis sancitam a *Carolo*, probrosam fuisse ejusdem nomini, asserit memoratus Annalium Fuldensium Continuator, qui hoc tempore vivens, Acta omnia tum Normannorum, tum *Caroli Crassi* accuratè recenset. Vide eundem Tom. II. parte II. *Rer. Ital.* col 92.

conventum Vormaciæ habuit. Mense Augusto inter cetera detrimenta homo quidam Vidonis Marchionis octingentos tres homines (15) è ditione Pontificia cepit, ac manus eis apud Narniam amputavit; quorum plerique interierunt. Cujus rei dolore ardens Pontifex rem ad Mediolanensem Antistitem detulit, atque transacto misere Sacerdotio post XVIII. Kal. Januarias vita cessit. Tum verò Tusculanorum Comitum factio ad novum Pontificem pro arbitrio suo creandum omni ope incubuit, ac Marinum Gallesianum, Martinum II. vulgò nominant, ex Cardinali Diacono subrogavit. (16) Is in ipso Nataliciorum die con-
883 secratus Albertum, & ceteros à Joanne damnatos restituit, & præcipuè Formosum in gratiam Ecclesiæ recepit, ac religione solutum, Episcopatum, urbemque repetere jussit. Ceterùm ab hoc tempore Romana Ecclesia gravissimè laboravit, distracta in duas factiones Civitate, quarum alterius principes Comites Tusculani fuere; qui Urbanam potentiam affectantes, Pontifices, quos cupiditatibus suis adversarios nacti sunt, conjurationibus initis fatigarunt, atque eis pulsis aut pecunia, aut vi vel propinquos, vel amicos suos cupiditatibus suis opportunos intrudere instituerunt. (17) Itaque Regibus, & Pontificibus assiduis certaminibus occupatis paulatim vetus Ecclesiæ disciplina est lapsa; siquidem præter cetera turpi Simoniacorum, & Nicolaitarum hæresi polluta, ac corrupta sunt omnia; quorum illi interdicta sacrorum commercia, hi prohibita Clericorum connubia defendebant. Interim Crassus Regno Franciæ constituto, Italiam revisit. Nonis enim Maji Veronæ, III. Idus Mantuæ fuit; (18) unde Venetis privilegium tale indulsit, ut Andreas Dandulus Dux Venetiarum memoriæ prodidit: (19) *Joannes Dux Veneticorum per Legatos suos Laurentium Episcopum, Vigilium, ac Leonem nostram precatus est clementiam, ut rerum sui ducatus, quæ intra ditionem nostri Imperii esse constaret, confirmationis nostræ præceptum sibi fieri juberemus, quas ipse; & sui heredes, Episcopi, Abbates, & populi sibi subjecti tenerent, quemadmodum temporibus proavi nostri Caroli decreto cum Græcis sancitum possiderent. Petiit etiam, ut in quibuscunque locis Regni nostri Veneticus aliquis esset, suæ potestatis subjectus maneret. Cujus nos petitionibus annuentes his literas scripsimus, decernentes, ut nemo de Regno nostro, vel in finibus Civitatis novæ, vel ejus, quæ dicitur Caput Aggeris, in possessionibus, vineis, agris, pratis, pascuis, sylvis, & cunctis locis, de quibus in pacto eorum legitur, vel ubi in ditione nostra ipsi proprietates habere noscuntur, aliquam pabulationem, aut venationem exerceat, unde homines ejus aliquam vexationem accipiant, sed securè per loca, & flumina, quæ in nostro Regno sunt, negotia sua peragant, ac populus ejus tantum telonaria, & ripatica solvat. Statuimus etiam ut nemo locis, Ecclesiis, domibus, & possessionibus ejus negocium facessere audeat, sed ei, atque heredibus ejus, Patriarchæ, Episcopis, Abbatibus liceat quiete possidere. Concedimus quoque Metropolitano ejus Ecclesiæ, & Episcopatibus ei subjectis, & Monasteriis justitiam requirendam de suis rebus, prout Ravennas habet Ecclesia, confirmantes, ut in quacunque patria Regni nostri quilibet Venetorum fuerit, ejus sit potestate distringendus, ejusque per omnia debeat obedire præceptis, adeo ut nemo cujuslibet conditionis contra eum quempiam Venetum defendere audeat. Datum III. Idus Maii, Anno Incarnationis Domini DCCCLXXXIII. Indictione prima, Anno Imperii Caroli in Italia tertia, in Francia secundo. Actum Mantuæ.* Victor Patriarcha Gradensis factus, licèt invitus, Joanni Duci morem gerens Dominicum Torcellanum Episcopum consecravit, diligenter tamen increpitum, quòd repugnantibus legibus, dignitatem Episcopalem accipiebat. (20) Crassus gravi languore oppressus, cum propicio S. Alexandri numine se levatum existimaret, Bergomum ad invisendam martyris illius in ea Urbe Basilicam voti caussa contendit, ac III. Kal. Augusti omnia à Regibus Longobardis, & Francis ei Ecclesiæ concessa privilegia renovavit; & Papiam regressus per Octobrem mensem juri dicundo vacavit. Eodem anno Ludovicus

(15) Irrepsit error in hunc numerum, Amanuensium fortasse oscitantiâ; neque enim *octingentos tres*, sed *octoginta tres* scripsit *Joannes* Pontifex in Epistola, ad *Anselmum* Mediolanensem Archiepiscopum data, quæ legitur Tomo IX. Conciliorum Labbei sub numero 259. Addita sunt hæc a Sigonio Bononiensi editioni.

(16) Non a Factione Comitum Tusculanorum, sed a Clero Romano delectum, laudatissimum virum *Marinum II.*, referunt Baronius, & Pagius, apud quos eximiæ hujus Pontificis virtutes, ac laudes leguntur. Auctorem in hac re narranda Sigonius habuit Platinam, qui, non secus ac Genebrardus, malis artibus adeptum summi Pontificatus dignitatem Marinum dixit; sed eos refellit Victorellus apud Oldoinum Tom. I. pag. 667.

(17) Errat Sigonius, cùm hoc tempore nondum auctoritas *Tusculanorum Comitum* Romæ invaluisset. Siquidem Tusciæ Marchiones, post aliquot solummodo ab hoc tempore annos, cœpere Romanam Ecclesiam ferali præpotentia vexare; inde verò *Comites Tusculani*, noxiæ hujus radicis pessimi veluti surculi exerevere, qui omnia susdeque miscentes, Ecclesiæ pacem domesticis dissidiis misere lacerarunt. Exordia harum calamitatum, ad annum 897. refert Baronius his verbis: *En illa infelicissima Ecclesiæ Romanæ tempora, atque omnium luctuosissima, quibus ipsam contigit domestico bello exagitari, atque persecutione vexari; quæ nunc cœpta, multo tempore, maximo damno eandem Ecclesiam affecerunt. Illam ipsa per Adalbertos Marchiones potentissimos Tusciæ (ita nominat eos Luitprandus) non autem Comites, ut alii, Tusculanos; illi enim postea, licet ex eadem radice provenerint, Principes audacissimos &c.*

(18) Ignoravit Sigonius celebre colloquium, quod Carolus Crassus habuit *Nonantulæ* cum Marino Summo Pontifice, quem ibidem *honorificè suscepit*, ut Annalista Frehcrianus testatur, subjungens, *Vuidonem* Tusciæ Comitem Majestatis reum ibi fuisse accusatum, sed fuga elapsum ad Saracenos convolasse, pactoque cum ipsis fœdere, in summum timorem Italiam adduxisse.

(19) De hoc Privilegio Venetis dato nihil in aliis editionibus memoratur. Integrum recitat Dandalus col. 189. In Codice verò Ambrosiano dicitur datum *VI. Idus Maji.*

(20) Dandulus, qui hæc narrat col. 187. multò ante institutum Patriarcham Ecclesiæ Gradensis, *Victorem* enumerat. In emendationibus Italiæ Sacræ Ughelli Tom. V. ejusdem electio pridie dicitur, circa annum 876.

cus Balbi filius, Rex Franciæ, obiit; (21) Regnum ejus Carolomanus frater obtinuit; quem Fulco Rhemensis Antistes Marino Pontifici per literas commendavit. Is Vienna demum capta, Hirmengardem, Bosonis uxorem, adduxit in potestatem. (22) Pro-

884 ximo anno XV. Kal. Februarias Marinus Pontifex moritur; post triduum Agapetus eadem Romanorum Principum suffragante factione sublegitur, atque Hadrianus Tertius appellatur; (23) qui Victori Patriarchæ Gradensi pallium dedit. Et huic quoque à Fulcone Carolomanus est commendatus. Friderico post Lupum Ecclesia Aquilejensis commissa. (24) In Francia Nortmani Sequanam amnem invecti Franciæ Regnum assiduis incursionibus laniarunt; quas cum sustinere Carolomanus non posset, XII. millibus pondo argenti puri datis, atque inducus in XII. annos acceptis, pacatos è Regno dimittit; neque ita multò post ab apro inter venandum sauciatus vitam, Regnumque relinquit. Ad hujus mortis nuncium excitati Nortmani in Regnum se iterum intulerunt, inducias se cum Carolomano pepigisse, non cum alio, asserentes; quicunque Carolomano successisset, eum pacem, atque amicitiam suam eadem summa pecuniæ redempturum. Quibus vocibus Franciæ primores exanimati Crassum Imperatorem ad Regnum accipiendum invitant, & venienti ad Gundulfi villam occurrunt; ac se illius potestati solemnibus sacramentis obstringunt. Nortmani inde è Sequana egressi Lotharingiam inierunt, & castris ad Lovanium positis, utranque incursare provinciam instituerunt. (25) Ea re Crassus in Lotharingiam reversus, quanta maxima adhiberi celeritas potuit, adversus eos contendit; atque ad Mosam amnem adeptus, post quindecim dierum obsidionem ad deditionem adduxit. Verum ut illud fortiter gestum, si hoc imprudenter; quippe duces eorum captos non ea, qua oportuit, severitate multavit, sed accepto jurejurando, & fœdere icto munificè, liberaliterque donatos dimisit. Profecto Italia Crasso, Sarraceni, qui Garilianum tenebant, celebri opulentia Monasterii Cassinatis allecti eò ex improviso se intulerunt, ac pridie Nonas Septembris superiore Monasterio inflammato XI. Kal. Novembris fœdum in inferioris quoque tecta incendium injecerunt, & Bertharium Abbatem ad aram Beati Martini crudelissimè obtruncarunt. Monachorum, qui ad tantum terrorem trepida se inde fuga proripuerunt, opportunum Teanum receptaculum fuit. Ii, sublatis, quas quisque potuit, de sacra suppellectile rebus, Angelario Monasterii Præposito sibi Abbate delecto in cella S. Benedicti sedes posuerunt. Sarraceni præda onusti Garilianum alacres redierunt. (26) Jampridem Italici, Romanique veteres spiritus recipere cœperant, ac Francis Imperatoribus, Regibusque contemni post imminutas opes, & exorta inter eos certamina cœptis, externum jugum à cervicibus dejicere cupiebant. Itaque Sarracenos impune Italiam, Ecclesiamque populantes ipsorum Regum incuria indignati ipsi res aliquando respicere suas, viresque florentis demum perpendere Italiæ instituerunt. Omnium una vox erat, quando Crassus virili stirpe careret, qui unus antiqua virtutis indole præditus ex Caroli Magni legitima progenie superesset, cui propter egregia erga Italiam, atque Ecclesiam merita Imperii titulus commissus fuisset, tempus voce prope missa monere, ut aliquando tandem sibi ipsis consulerent, neque id decus cum alia gente communicari, vulgarive permitterent; non adeo veterem indolem Italicæ virtutis exolevisse, quin unus ex multis reperiri in ea possit, qui avitam repræsentare consilio, atque officio imperandi gloriam queat; haud dubie, si Rex præsens Italiam gubernaret, maturius eum omnibus hostium irruptionibus occursurum, & salutem, dignitatemque Ecclesiæ tutaturum. Suffragabatur huic sententiæ aliena Reip. ipsius quoque Crassi Imperatoris absentia, qui durissimo, & remotissimo bello implicitus rationibus Ecclesiæ, atque Italiæ præsens servire non poterat. His rebus instincti Hadrianum Pontificem adeunt, eumque, ut salutari decreto in posterum Reip. caveat, orant. Hadrianus, sive proximo Joannis, si negaret, exemplo deterritus, sive Romæ, atque Italiæ laude, saluteque permotus, facile petentium in potestate fuit; ac statim in-

(21) *Mense Augusto*, non hujus anni, sed superioris 882, ut Annales Bertiniani testantur ad illum annum. Sigonium decepit Regino, quem ipse Auctorem habet, sed malè adnotatum ab hoc Scriptore annum obitus *Ludovici* Regis, Pagius quoque testatur.

(22) Etiam hæc ad annum superiorem 882. pertinent, ut constat ex Annalibus Bertinianis.

(23) Mortuum *Marinum* mense Majo, licèt incerto die, Pagius num. 2. contra Baronium, ac Papebrochium tuetur. Nihil autem de Tusculanorum Comitum factione commemorat in *Hadriani* electione Baronius, qui eum inhæsisse Sancti Prædecessoris vestigiis narrat.

(24) In prima editione hæc tantùm leguntur: *Friderico Ecclesia Aquilejensis commissa*. Sigonius in Bononiensi addidit *post Lupum*, sed prorsus contra historicam veritatem. Siquidem *Fridericus*, non *Lupo*, sed *Valperto* successit, qui delectus in Aquilejensem Patriarcham anno 879, usque ad præsentem annum Ecclesiam illam administravit, ut refert Palladius. Agnovit hunc *Valpertum* Sigonius, qui ad annum 880. narrat, eundem comitem itineris fuisse *Carolo Crasso*, cùm Romam profectus est, Imperii coronam recepturus. Quomodo ergo ejusdem *Valperti* hic oblitus, *Lupum* Friderici antecessorem faciat, ignoro. In vitis Patriarcharum Aquilejensium, editis Tomo XVI. Rer. Italic. *Valpertus Lupo* substituitur. Ejusdem meminit etiam Dandulus col 188., referens concordiam initam inter *Valpertum* Patriarcham, & Ursum Ducem Venetiarum, quam anno 880. pactam asserit Auctor adnotationum ad Ughellum editionis Venetæ, chartam hujus fœderis proferens ex Codice Manuscripto Trevisianeo Tom. V. col. 41.

(25) Ex Reginone ad hunc annum hæc refert Sigonius. Sed non omnia hic narrata ad præsentem annum pertinent. *Carolomannus* Rex Galliæ, Decembri mense, obiit, ut constat ex Necrologiis à Mabillonio relatis. *Carolus* verò Imperator Papiæ Natalem Domini celebravit, teste Annalista Freheriano, nec iter in Galliam suscepit, nisi Vere ineunte anni 885., quo, Galliæ Optimatibus sese illius ditioni subdentibus, ut inquit Regino, Italiæ ac Germaniæ Regno tertium adjunxit. Certè in Diplomatis *Caroli Crassi* tertia Epocha, qua Franciæ Regnum adnotat, ab anno 885. inchoatur.

(26) Hæc Leo Ostiensis lib. 1. cap. 44. refert.

insignia duo decreta fecit: (27) unum pro Romanorum libertate: *Ut Pontifex designatus consecrari sine præsentia Regis, aut Legatorum ejus posset*; alterum pro dignitate Italiæ: *Ut moriente Rege Crasso sine filiis Regnum Italicis principibus unà cum titulo Imperii traderetur*. Quibus rebus auditis, Crassus in
885 Italiam se recepit; ac sequenti anno per Aprilem mensem Papiæ jus dixit. Eo anno VII. Idus Maji Hadrianus decessit è vita; in ejus locum Stephanus V. post triduum est substitutus. (28) Hic est, qui Uberto Episcopo Moguntino respondens purgationem ex parte sustulit, quæ candenti ferro, & ferventi aqua fiebat. *Consuluisti*, inquit, *de infantibus, qui in uno lecto dormientes cum parentibus mortui reperiuntur, utrum ferro candenti, & aqua fervente, an alio quolibet examine parentes se purgare debeant, eos non oppressisse. Monendi sunt parentes, ne tam tenellos secum in uno lecto collocent. Nam ferri candentis, aut aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri à quolibet, sacri non censent canones*. Idem etiam cum accepisset, populum Imolensem in eligendo Episcopo seditionem excitasse, Romanum Archiepiscopum Ravennatem admonuit, ut videret, ne electio contra canones fieret. In Venetia tanta aquarum inundatio fuit, ut in prodigium verterit. Crassus VIII. Kalendas Septembris Vibelingæ fuit, atque inde diplomata dedit, anno Imperii in Italia quinto, in Francia quarto, in Gallia primo. Godefridus Rex Normanorum ab Hugone, uxoris suæ fratre quondam ex Valdrada, & Lothario nato sollicitatus, Urbes aliquot à Crasso imperatore in Germaniam reverso ex Regno Lotharingiæ poscit; ni faciat, arma se pro eis occupandis capturum ostendit; atque insidiis Crassi exceptus ipse vita, Hugo
886 luminibus, spoliatur. (29) Sequens annus insignis Ungarorum ex Scythia in Pannoniam adventu fuit. (30) Hi populi, qui, qualesque fuerint, post suo loco aperietur. Nortmani item Sequana rursus egressi Lovanium invaserunt duorum Regnorum in finibus situm, atque inde crebris excursionibus utrumque acriter fatigarunt. Contra quos Crassus eum semel, atque iterum paratos exercitus immisisset, nihil tamen operæ pretii fecit. (31) Eodem anno Basilius Imperator est mortuus. In ejus locum Leo filiorum maximus est suffectus. Postero, in 887
Ducatu Beneventano Ajo Princeps, audita Basilii morte, sese ab amicitia Græcorum avertit, ac sibi totam provinciam vindicavit, & Constantini exercitum, quem Leo adversus se miserat, in fugam compulit. In Francia Nortmani motis Lovanio castris Sequanam intrant, ac Parisios obsident. (32) Cum Henricus Dux à Crasso adversus eos missus in insidias eorum præcipitasset, ipse ad solvendam obsidionem occurrens, ne ita quidem quidquam momenti attulit. Nortmani, Franciæ finibus peragratis, Urbes cum templis incenderunt, Episcopos cum Clericis trucidarunt, & passim omnis ætatis, sexusque homines barbara crudelitate necarunt. Itaque Crassus Neustriam, quæ ultra Sequanam suum imperium detrectabat, pacis habendæ caussa eis concessit, atque in Alemaniam se recepit. Ibi Richardim (33) conjugem adulterii postulavit, atque in concione, se nunquam cum ea concubuisse, juravit. Quod crimen illa ita repulit, ut se virginem esse, idque se Dei judicio aut singulari certamine, aut candentis ferri tractatione confirmaturam esse, responderit; nec multò post, constructo sibi Monasterio, velum sumpsit. Exinde Crassus corpore, atque animo languidiore esse instituit. Itaque Novembri mense Triburias in festum diem S. Martini conventum Transalpenis proceribus habuit, atque ad eos de Rep. retulit. Ea occasione oblata Germani Italicorum exemplo adducti eum accusarunt, quod sive ætatis, erat enim adolescens, sive naturæ vitio tantis tractandis rebus parum consilii, ac nervorum haberet; & communi consensu Regnum ei abrogarunt, & Arnulfum Carolomani filium suffecerunt, qui extemplo Regnum occepit. Qua ex re Crassus tantum animo mœrorem contraxit, ut mox pridie Idus Januarii migrarit è vita. Æquavit Crassus superiorum Regum omnium opes, tribus Regnis Germaniæ, Italiæ, Franciæque in unum collatis, tituloque insuper Imperii magnificentissimo ascito. Quæ omnia soli Carolus Magnus, & Ludovicus Pius ante se obtinuerant. Atque hic qui-

(27) Ex hisce decretis, Pagius ad hunc annum censuit, primum verè editum ab *Hadriano*. Eckhartus Tom. II Rer Franc. pag. 683. utrumque commenticium credit. Certè nullus veterum eadem memoravit, & Baronius ipse prorsus de illis silet.

(28) Longiùs vitam produxit *Hadrianus*. Siquidem, cùm Majo mense anni superioris creatus Pontifex fuerit, seditque anno uno, ac mensibus quatuor, ut antiqui Scriptores, ac Catalogi docent, illius obitus incidit in mensem Septembrem, quo in finem vergente electus est *Stephanus V.* Præterea, cùm *Carolus Crassus* Francofurti Comitia celebraret mense Septembri hujus anni, *missis Romam Nunciis, Hadrianum in Franciam invitavit*, ut referunt Annales Lambeciani. Ipse verò iter aggressus est, atque in itinere defunctus, Nonantulæ sepultus fuit. Non ergo ante Septembrem vitâ excessit.

(29) Decerpta hæc sunt à Reginone, fusè ista ad hunc annum narrante.

(30) Annalista Metensis Hungarorum adventum in Pannoniam ad annum 889 refert, eos gentem ferocissimam, omni bellua crudeliorem, retro ante sæculis inauditam appellans.

(31) Hoc anno in Italiam descendit *Carolus Crassus*, invitatus a *Stephano* Summo Pontifice, atque *Olonnem* Palatium Regium adiit, ibique Pascha celebravit. Inde Papiam progressus, Conventum generalem habuit, in quo decreta est expeditio contra Normannos. Mense autem Majo in Lotharingiam per Burgundiam se contulit. Hæc ad illustrandam Sigonii historiam, ex Annalista Fuldensi Freheri, addere opportunum existimavi.

(32) Parisiensis obsidio, à Normannis perfecta, cœpit anno 886. Extant de illa duo libri Abbonis Monachi SanGermanensis, qui præsens erat funesto huic spectaculo, illudque minutim describit. Sigonius è Reginone hæc desumsit, qui biennii gesta congessit in hunc annum.

(33) In aliis editionibus legitur, *Richildem*. Id emendavit in Bononiensi editione Sigonius, & rectè; *Richildis* enim uxor fuerat *Caroli Calvi*, uxor verò *Caroli Crassi*, *Richarda* appellabatur. Hoc nomine eam vocat Regino ipse, quem in hisce rebus describendis Auctorem ubique habet Sigonius. Miserandum exitum *Caroli Crassi*, ad summam egestatem redacti, referunt passim Franci Scriptores.

quidem statusItaliæ Francis Regnum tenentibus fuit ; quibus rerum potientibus ipsa diuturni ocii , atque optatæ pacis fructum uberrimum tulit, quòd ab assiduis bellis recreata , & justis Francorum imperiis renovata plurimum cum ad sobolis incrementum, & cultum ædificiorum, & rectarum disciplinarum ornatum , tum in primis ad religionis sanctitatem , & Imperii dignitatem profecit. Mediolani Anspertus Archiepiscopus mortuus, cum multis aliis pietatis laudibus clarus, tum quòd ædem Divis Satyro, & Sylvestro construxit , ac Monasterio instituto omnia sua prædia testamento reliquit; (34) quem deinde Anselmus excepit.

(34) Bis conditas fuisse supremas Tabulas ab *Ansperto* Mediolanensi Archiepiscopo, jam superiùs adnotavi ad annum 880. Primæ ita inchoantur : *In nomine Domini Dei , & Salvatoris nostri Jesu Christi, Karlomannus divinâ ordinante providentiâ Rex Langobardorum in Italia , anno Regni ejus secundo, decima die mensis Septembris , ingrediente Indictione tertia decima*, adeòque anno 879. Secundæ his Chronicis notis signantur : *In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi, Karolus divina favente gratia Rex , quondam Hludovici Regis filius , anno regni ejus in Italia primo , undecima die mensis Novembris , Indictione tertiadecima* , idest eodem anno 879. Hinc verò & annus , & tempus incœpti à *Carolo Crasso* Italici Regni, optimè innotescit, ut ad annum 880. satis superque comprobasse me arbitror. Multum tamen è vero aberrat Sigonius, qui hoc anno mortuum *Anspertum* testatur ; neminem enim ex probatis Auctoribus invêni, qui usque ad hunc annum protrahat *Ansperti* vitam. Calchus , Puricellus , Ughellus , Papebrochius, aliique , obiisse eum tradunt anno 882. ex ejusdem Epitaphio, a Puricelio relato , atque illustrato in Monum. Basil. Ambros. num. 134., in cujus calce legitur : *obiit anno Incarnationis Domini octingentesimo octuagesimo secundo , septimo Idus Decembris , Indictione decima quinta* Attamen ne hanc etiam sententiam amplectar, id facit, quòd inter Epistolas *Joannis VIII.* è Labbeo collectas , sub num. 299 legitur ejusdem Epistola, data ad *Anselmum* Mediolanensem Archiepiscopum *mense Augusti , Indictione XV* idest anno 682. ; jam ergo eo mense *Ansperto* mortuo, *Anselmus* successerat ; cùmque *Anspertus* obiisse dicatur , *septimo Idus Decembris*, in annum superiorem 881. mors ejusdem est retrahenda . Addo , ex ipso Epitaphio id evinci ; Indictio enim XV., Decembri mense , anno 881. decurrebat ; anno verò 882., eo mense, incœpta erat jam prima. Fortasse Conditor Epitaphii usus est Æra Pisana , quæ novem mensibus annum vulgarem præcedens , eum usque ad sequentem Martium producit , quo posito annus 882. in sepulcrali Inscriptione adnotatus , optimè cum Indictione XV. componeretur . Neque id novum videri debet , cùm alterum hujus rei indubium exemplum proferam ad annum 904. in Archiepiscopi Landulfi Epitaphio . Huic è me prolatæ sententiæ de *Ansperti* morte obstare videtur altera *Joannis VIII.* Epistola , cujus meminit Baronius ad annum 882., quæque in Labbeo legitur sub num. 307. data *ad Supponem Comitem , quinto Kalendas Septembris , Indictione XV.* , in qua eidem injungit Summus Pontifex, ut sibi in Gallias properanti ad Cinisium montem occurrat , idque etiam notum faciat *Ansperto* Archiepiscopo Mediolanensi , atque *Vviboldo* Parmensi. Vivebat igitur sub finem mensis Augusti *Anspertus* anno 882 , quemadmodum Indictio decima quinta designat . Quin immo ex hac Epistola vir doctissimus Baronius in eam sententiam concessit , ut crederet, alterum iter in Gallias anno 882. decretum fuisse è *Joanne* Pontifice , sed, morte præventum, id minimè conficere potuisse. Verùm hanc Baronii assertionem evertit silentium omnium Scriptorum , qui de uno tantùm *Joannis* itinere in Gallias indicto , ac suscepto anno 878. , loquuntur ; atque insuper eandem enervat altera Epistola superiùs memorata , ad *Anselmum* Mediolanensem Archiepiscopum date mense Augusto . Præcipuè, cùm ex antiquis Catalogis Papebrochius , & Puricellus asserant, consecratum fuisse *Anselmum* Archiepiscopum Martio mense ; non ergo mense Augusti ejusdem anni 882. scribi ad *Supponem* poterat , ut moneret *Anspertum* jam mortuum de occursu ad Pontificem in Gallias tunc properantem . Itaque malè à Collectoribus Epistolarum *Joannis* apposita est Indictio XV. illi *ad Supponem* scriptæ , quæ certo certiùs ad annum 878. spectat , quo verè in Gallias iter aggressus est *Joannes VIII.* Deest hoc loco in aliis Sigonii editionibus *Ansperti* Archiepiscopi mentio.

Explicit Liber Quintus.

INCIPIT LIBER SEXTUS.

BERENGARIUS REX, & VIDO REX, & IMP. *adversus* BERENGARIUM.

FRancos inde Reges Italici excepere. (1) Hi summam sibi rerum haud malo consilio asciscere nixi, intestinis populorum discordiis Italiam perturbarunt, ac se ipsos prorsus unà cum Ecclesia perdiderunt, ea tempora in Rempublicam inferentes, quibus nulla alia tetriora, ac foediora fuisse, vel Principum nequitia, vel populorum insania in tota antiquitate reperiuntur. Quem statum rerum mira superiorum Scriptorum inscitia depravatum nos dirigere hoc libro, in suos quæque annos distribuentes, conabimur, principio ab ipsa discordiarum origine repetito.

Præstabant hoc tempore opibus citeriore in Italia duo Duces, Forojuliensis, ac Spoletanus; & duo Marchiones, Lucensis, & Eporediensis, Francorum omnes Regum beneficio ad honores illos evecti, Forojuliensi, & Veronensi ditioni Berengarius, Spoletanæ Vido præerat. Hi à superioribus Regibus producti, cum ad maximas opes, summamque auctoritatem pervenissent, mortuo Crasso, proximo Hadriani decreto subnixi, reliquis approbantibus Italis, regnum Italiæ, Imperiique titulum sibi vindicare conati sunt; verùm propter insanam populorum cupiditatem, & foeda certaminum studia totum regnum perniciosis in multos annos tumultibus impleverunt. Quippe jampridem decreto Hadriani divulgato, atque ipso adhuc superstite Crasso, tacito inter se foedere pepigerant, ut ipso sine filiis moriente Rege, cui militarem operam ambo navarant, Vido Franciæ, Berengarius Italiæ regnum invaderet. Mortuo inde ineunte anno DCCCLXXXVIII. nulla relicta 888
stirpe Crasso, Berengarius extemplò studiis suorum suffultus sine certamine regnum Italiæ occupavit. (2) Vido, Stephano hortante, atque annitente Pontifice, ad regnum Franciæ capessendum progressus nihil profecit. Nam, cum Franci Eudonem Comitem Parisiensem, Caroli Simplicis, qui postea Rex fuit, tutorem substituissent, (3) regno exclusus, inanis in Italiam se recepit. Fulco Rhemensis Antistes literis Stephanum Pontificem monuit, se ad illum venturum fuisse, nisi à Paganis deterreretur, qui non longè ab Urbe sua decem millibus passuum abessent, & tunc Lutetiam obsiderent; cui Stephanus respondit, se eo nomine valde dolere, ac Dominum pro populorum salute orare. Interim Berengarius, quemadmodum ex veteribus ejus tabulis liquet, quarum multa nos archetypa apud ipsas adhuc Lombardiæ Civitates inspeximus, regnum inivit. Quippe Papiam agmine pacato ingressus, coronam ab Anselmo novo Mediolanensi Antistite sumpsit, (4) atque ibi vetere instituto sedem regiam collocavit, ac privilegio Civitatibus, Ecclesiis, & Monasteriis, ut quodque postulatum est, superiorum Regum more, sancivit. Eodem anno Dominicus Archiepiscopatum Ravennatem accepit, (5) & Rodulfus, Ricardi Ducis filius, (6) in Francia adversus Eudonem, atque Arnulphum Reges

(1) Hadrianus Valesius in Præfatione ad carmen Panegyricum *Berengarii*, acriter tuetur, eundem origine Francum extitisse. Pagius verò ad annum 950. Sigonium carpit ob hanc prolatam sententiam, asserens, utrumque *Berengarium*, sicuti & *Vidonem*, ac *Lambertum*, non Langobardos, sed Francos. Clar. Muratorius in Antiquitatibus Estensibus cap. 23 pag. 225. Valesio, & Pagio minimè subscribit, affirmans, in incerto adhuc esse, quo sanguinis nexu *Berengarius* Francis jungeretur, cum certe paternam originem ab iisdem non traheret. Interim non tam Sigonius, sed Scipio etiam Ammiratus in historia Florentina libro 1 pag. 20, & Cosmus de Rena in Serie Ducum ac Marchionum Thusciæ pag 124 & 130., atque alibi, *Berengarium*, aliosque Reges memoratos non invalidis argumentis Langobardos testantur. Donec igitur securiora monumenta educantur in lucem, quæ certam horum Regum a Francis originem statuant, minimè damnandum erroris Sigonium reor, qui eosdem hoc loco *Italos* profitetur.

(2) Non multò post ab obitu *Caroli Crassi* occupatum a *Berengario* Italiæ Regnum, evincit Constitutio XLV. Bullarii Casinensis, *Data IV. Nonas mensis Martii, anno Dominicæ Incarnationis DCCCXCVI, Domini vero Berengarii Serenissimi Regis IX., Indict. XIV. Actum Veronæ*. Jam ergo ante Martium anni 888. *Berengarius* in Italia regnabat, si die quarta mensis Martii anni 896. nonus ejusdem Regni numerabatur.

(3) Commenticiam esse hanc tutelam, atque ab Odone Galliæ Regnum sibi uni vindicatum fuisse, contendit Pagius ad hunc annum num. 3 & 4.

(4) Anselmum, *novum* Mediolanensem Antistitem vocat Sigonius, falsa opinione captus, quòd anno tantùm præterito *Anspertus* Antecessor obierit. Verùm anno 881. Decembri mense illum mortuum, & post aliquot vacuæ sedis menses creatum *Anselmum* anno 882. jam superiùs adnotavi. Quod spectat ad *Berengarii* Coronationem, id peculiariter animadvertendum reor, primam hanc fuisse, quam antiqui Scriptores memoriæ prodiderint. Anonymus enim in carmine Panegyrico, *de laudibus Berengarii*, postquam sub initium retulit, mortuo Imperatore *Carolo*, eundem ad Ticinensem Urbem progressum, subdit, ab ipso sumptum ibidem *Regale insigne*, *Coronam*. An verò tunc primùm, institutus iste mos fuerit, coronandi Italicos Reges solemni celebritate, haud ita facilè decerni potest. Cùm tamen veteres omnes Annales coronationem Romanam præcedentium Regum Francorum enarrent, Italicam nulli; conjecturæ locus est, ob novitatem, lætitiamque summam electi ex ipsa Italia Regis, incœpisse in *Berengario* consuetudinem, ut peculiari solemnitate Rex designatus coronaretur. Frequens enim post hunc *Berengarium* memoria in coævis Scriptoribus legitur Italicæ peractæ coronationis. Num rectè conjectaverim, eruditi judicabunt.

(5) Si Ughello fides, *Romanus*, adhuc in vivis erat anno sequenti, eoque mortuo, in Ravennate Ecclesia successit *Dominicus* anno eodem 889. Idem tradit Rubeus in Hist. Raven. ad illum annum.

(6) *Rudolfus*, qui hoc anno se Regem Burgundiæ appellari jussit, filius erat *Conradi* Ducis Burgundiæ, fratris *Hugonis* Abbatis; Annalista Freherianus id expressè tradit ad hunc annum, inquiens: *Rudolfus, filius Chonradi, superiorem Burgundiam apud se statuit regaliter retinere*. Idem legitur in Chr. Reginonis.

ges Regem se Burgundiæ appellavit, is, qui postea ad regnum Italiæ adversus Berengarium venit. Vido autem Spoletum reversus, cum se ardentibus magnæ partis Italiæ studiis florere videret, spe Francica deturbatus, de regno inde Italiæ usurpando consilium habuit, atque ita extremo anno, Pontifice, Romanisque enixè faventibus, Rex adversus Berengarium à suis est salutatus. (7) Regia dignitas pessimo in posterum exemplo divisa subitò Italiam in duas contrarias factiones distraxit, usqueadeo ut nemo reperiretur, qui cum alterum Regem vigere vellet, alteri non omne ultro, si posset, exitium compararet. Sed major pars, licèt Berengarii caussa justior esset, Pontificis, credo, auctoritate impulsa ad Vidonem se contulit.
889 Hoc ut Vido sensit, postero anno Berengarium parta Regni possessione dejicere statuit, atque ingentem in id exercitum partim ex sua, partim ex Berengarii ditione contraxit; & Spoleto egressus adversus eum ire contendit. Huic Berengarius Papia profectus in agro Placentino cum expeditis & ipse copiis sese obtulit. Prœlio ad Trebiam amnem commisso, utrinque dimicatum est acriter. Sed Vidonis impetum ad extremum Berengarius ferre non potuit. Pulsus autem acie, verùm haud quaquam animo territus, exercitum Augusto, & Septembri mense Cremonæ, ac Veronæ refecit, prœlii casum deintegro tentaturus; ac paullo post ferocior adversus Vidonem in agro Brixiano agentem revertit; verùm collatis signis tanta clade est affectus, ut extremo anno Italia cedere fuerit coactus. (8) Eo facto Vido Papiam recepit, (9) atque anno, qui insequutus est, octingentesimo 890
nonagesimo, Lombardiam nullo ferme negotio in potestatem redegit; demum universa hortante Italia, novo procedente an- 891
no, Romam à Stephano Pontifice accersitus, quod consequebatur, Imperator ab eo IX. Kal. Martii est consecratus. Atque ita antiquum Italiæ Imperium Italici post tam multas, ac tam diras gentium exterarum impressiones recuperarunt. Vido, ut se Pontifici gratum præberet, privilegia, ac dona à Pipino Rege, Carolo, & Pio Imperatoribus Ro. Ecclesiæ data probavit; inde Papiam regressus solemnem Regni constituendi caussa conventum habuit; & beneficia Ecclesiis, ac civitatibus more Regio indulgere ingressus, Petro Duci Venetorum vetus privilegium de tuta, justaque rerum suarum possessione firmavit; ac leges tulit, quas se Kal. Maji Papiæ anno Imperii sui primo edidisse scribit; (10) quarum una hæc est: *Placuit nobis statuere, ut Episcopi,*

(7) Palatini Socii in Præfatione ad Synodum Ticinensem pro electione, seu confirmatione *Vvidonis* in Regem Italiæ, Tomo II *Rerum Italicarum*, ex fide Diplomatis in Tabulario Monasterii S. Mariæ Theodotæ Papiæ, quod ibidem, post Synodum, integrum recitmur, perspicuum fieri docent, Regni *Vvidonis* initium desumendum esse ante Calendas Augusti anni 888. Emendandus igitur est Sigonius, qui *extremo anno* salutatum Italiæ Regem *Vvidonem* scribit.

(8) Errat Sigonius in anni designatione, cùm acta hæc fuisse anno superiore 888 Erchempertus coævus Auctor dilucidè referat. Cæterùm Hadrianus Valesius in Præfatione ad carmen Panegyricum *Berengarii* cap. 5, fretus testimonio Anonymi Poetæ Auctoris Coævi, (ut ipse tradit, quamvis de hoc dubitet Pagius ad annum 894. num. 2., & 899. num. 5. validis argumentis,) nec non Erchemperti, Liutprandum, Sigebertum, ac Sigonium sugillat, eo quod narraverint in utraque pugna tum Placentina, tum Brixiana, *Berengarium* fuisse a *Vvidone* superatum; in primo enim conflictu, victum à *Berengario Vvidonem* Scriptores illi retulere. Attamen ne fides omnino abrogetur Sigonio, aliisque memoratis Auctoribus, facit Synodus Ticinensis, edita Tomo II. *Rerum Italicarum*, in qua collecti Italici Antistites, ut *Vvidonem* in Regem confirmarent, apertè asserunt num. 12. illius hostes *bis jam fuga lapsos, ut fumum evanuisse*, quæ verba Geminum cum *Berengario* commissum prœlium innuere videntur, atque in utroque victorem fuisse *Vvidonem*. Quis autem credat in tam celebri facto integram Synodum, aut deceptam, aut falsa adulatione peccare voluisse? Cl. tamen Eckhart Tom. II. Rer. Franc. pag. 707 in utroque prœlio victorem fuisse *Berengarium* tendit, sed tanta suorum clade, ut victoriam prosequi non potuerit. Quæ verior sententia sit, Eruditi decernent. Id citra dubium est, *Berengarium* minimè fuisse ab Italia expulsum, ut Sigonius enarrat. Siquidem Erchempertus, postremum Brixiæ prœlium referens, ait, utriusque partis acies crudeliter cæsas, spolia tamen cæsorum à *Berengario* collecta, subditque pactas fuisse inducias *usque in Epiphaniam, quæ celebratur VIII. Idus Januarii*. Non ergo tunc *Italiâ Berengarius cessit*. Adde, *Arnulphum* Regem, Octobris circiter mense anni 888., Italiam cum exercitu adiisse, ut Regnum illud sibi vindicaret; *Berengarium* verò, qui antea cum *Vvidone* dimicaverat, timentem, ne ab *Arnulpho* valida manu stipato, Italicum Regnum ipsi prorsus eriperetur, legasse ad illum Principes suos, quos ipse statim subsecutus est, se in Tridentino Oppido Regi submittens. Ibidem clementer susceptus fuit, nihilque ei de occupato Regno detractum est, præter Curtes, (idest, Palatia Regia) *Navium*, & *Sagum*, quas sibi *Arnulphus* reservavit. Sub finem autem anni, paucis secum assumptis, Arnulphus Ducatum Forojuliensem penetrans, apud *Curtem Carantanam* Natale Domini celebravit. Narrat hæc omnia Annalista Fuldensis Freheri, eaque clarè ostendunt, *Berengarium*, post prœlia cum *Vvidone* acta, adhuc in Italia degisse. Expeditionem in Italiam, eo anno ab Arnulpho susceptam, Sigonius, Baronius, & Pagius minimè adnotavere.

(9) Si verum est, ut narrat Sigonius, post actum geminum cum *Berengario* conflictum, fuisse statim Papiam à *Vvidone* receptam, ad annum 888. hoc quoque pertinet; ex superiori namque adnotatione patet, circa Octobrem ejusdem anni, quo Arnulphus in Italiam venit, bella inter hos æmulos inita, jam fuisse confecta, adeòque etiam captam à Vvidone Urbem Papiensem. Sigonius ignoravit Synodum tunc Papiæ celebratam, ut Vvido in Italiæ Regem eligeretur, vel saltem confirmaretur. Eam Palatini Socii è Manuscripto Codice Bobiensis Cœnobii descriptam, atque eruditissima Præfatione adornatam, primum vulgavere Tomo II. *Rer. Italic.* Verùm, cùm notis Chronicis careat, incertum remanet, cui anno sit adscribenda. Semel tamen firmato, ut hactenus comprobavi, utrumque prœlium inter Berengarium & Vvidonem, anno præterito, consertum fuisse; Epocham illius Concilii tutò figi posse sub finem anni 888. aut initium præsentis arbitrarer; valde enim verosimile est, statim ac Papiam Vvido occupavit, convenisse Italicos Proceres, sive sua sponte, sive ipso Vvidone solicitante, ut eundem Italiæ Regem solemniter declararent.

(10) De Privilegio, Venetis à *Vvidone* firmato, fidem facit Dandulus col. 193. Placitum verò Papiæ editum, integrum vulgavit Cl. Muratorius, Tom. I. Parte II. Rer. Italic. pag. 166.

scopi, & Comites conveniant in suis Parochiis, & comitatibus pro pace, & salute incolentium apud se, ita ut nullum prædonem, aut raptorem, aut infestatorem permittant. Quod si quos per fines suos transire velle ad hujus Regni vastationem audiverint, obviam nuncios mittant, qui moneant, ut sine injuria, ac maleficio transeant. Curent autem, ut eis transeuntibus, quæ necessaria sunt, solita mercede vendantur. Si verò illi aliquid rapuerint, ab Episcopo, & Comite ejus loci ex banni nostri sententia solvant. Sin minus, ab Episcopo communione pellantur. Quod si Comes, populusque ipsos prædones invaserint, atque occiderint, ne quæstio de iis, qui ciciderint, habeatur. Si Comes hoc prætermiserit, proprio honore privetur; si vicinum suum auxilio advocare necesse habuerit, & ille recusaverit, similiter proprio honore nudetur, & triginta libras argenti Comiti pendat. Eodem etiam mense, nempe XII. Kal. Junii Stephanus Pontifex morte absumptus est. (11) Comitiis novo creando Pontifici habitis dissidium in Ecclesia gravissimum est coortum, factionibus, quæ Romanam civitatem tenebant, parum in legendo successore consentientibus. Nam Tusculanorum Comitum factio Ecclesiæ Ro. Sergium Presbyterum Cardinalem Pontificem declaravit, atque consecrandi caussa ad altare admovit, hominem nulla re, nisi splendore familiæ, commendatum. Hominis indignitate offensa contraria factio, Formosum, de quo diximus, Portuensem Episcopum, intulit, virum tum inter ceteros elegantia doctrinæ, morumque probitate præstantem. Quod ubi Sergiani viderunt, statim vociferari cœperunt, Formosum creari Pontificem non licere; eum sacramento interposito perpetua se laicæ vitæ consuetudine obstrinxisse, atque alienæ Episcopatum Ecclesiæ obtinere; semper ita observatum usque ad eam diem fuisse, ut Pontifices ex ipsa tantùm Romana Ecclesia sumerentur. Quibus frustra contendentibus, adversarii Sergium ab altari removerunt, ac Formosum ipsum consecraverunt. (12) Inde totus Formosi Pontificatus assiduis Sergianorum contentionibus fuit infestus, Vidone Imperatore evidenter parti Sergianæ studente. Interim Berengarius salutare aliquod afflictæ suæ fortunæ auxilium quærens, ad Arnulfum Germaniæ Regem se receperat, ac se omnibus in rebus obnoxium illi fore ostenderat, si Vidonem ipsius beneficio expulisset, regnumque recuperasset. Itaque Arnulfus Berengario gratificatus Zuendebaldum filium cum haud invalida militum manu in Italiam misit. Is profectus, castra ad Papiam oppugnationis caussa locavit. Verum amniculo, quo urbs alluebatur, Vervarolo, copiis, atque operibus à Vidone accuratè munito, nullum urbi detrimentum inferre potuit. Itaque post dies XXI., cum obsidione potius, quàm oppugnatione, res ageretur, parva res totùm belli apparatum discussit. Quippe eques unus è Bajoaria, qui superioribus diebus quietis utrinque stationibus in alveum amnis progressus Italis sæpe ignaviam, atque equitandi inscitiam arrogantius objectarat, more solito prodiit, atque equitem Italum nactus, hastam ei de manu extorsit. Quo conspecto Hubaldus Bonifacii, qui postea Spoletanorum Marchio fuit, pater, Italicum recuperare decus cupiens, clypeum, ac lanceam sompsit, atque in medium equo provectus stolidè gloriantem inter suos Bajoarium provocavit. Bajoarius quasi victoriæ certus impigre in certamen descendit, eo consilio, ut habili equo crebris cursibus, & recursibus circumagendo Hubaldum ad eam rem rudem deciperet; verùm opinione frustratus est; nam cum assiduis anfractibus artem suam prope ad fastidium omnium ostentasset, tandem, dum impulso equo, ut de improviso in Hubaldum reflecteret, terga ostendit; Hubaldus in eum repente invectus, atque, antequam se convertere posset, adeptus, lancea ad cor usque trajecit. Hic casus mirificam Italicis ad pugnandum alacritatem, Germanis contrà maximum torporem injecit. Itaque Zuendebaldus exterritus, atque, ut quidam scripserunt, pecunia quoque à Vidone corruptus, consilium domum redeundi cepit; atque ita vano incœpto recessit. (13) Vido hac victoria elatus extremo anno Lambertum filium socium sibi Regni ascivit. (14) Hoc

(11) Cùm Septembri mense anni 885. Pontificatum inierit *Stephanus*, & dies aliquot supra sex annos integros sederit, ut ex Guillelmo Bibliothecario, aliisque constat, ejusdem obitus in Majum mensem hujus anni 891. incidere minimè potuit. In finem igitur Septembris, aut initium Octobris producendus est, cùm certum non sit, quot verè dies supra sex annos Romanam Ecclesiam administraverit. Sigonius, qui *Stephani* electionem aliquot mensibus antevertit, in ejusdem quoque obitus tempore erravit.

(12) Narrat hæc Liutprandus lib. 1. cap. 8. editionis Mediolanensis, ejusque verba in Annales suos intulit ad hunc annum etiam Baronius.

(13) Hæc omnia Sigonius à Liutprando lib. 1. cap. 7. desumpsit, quem nominare poterat, ut ab illius Seculi Auctore majorem dictis suis fidem conciliaret, quin Lectorem in incerto relinqueret, ea formula interposita, *ut quidem scripserunt*. Mense Martio solutam fuisse obsidione Papiam, discimus ex Panegyrico Carmine Berengarii, in quo legitur:

It monitu Regis patrios Sinibaldus ad oras,
Quid solus nequeat bellidem superare furorem,
Tertia vix Lunæ se cornua luce repleverant &c.

(14) Errat Sigonius, cùm nonnisi anno sequenti 892. *Lambertus* in Imperii societatem à *Vidone* Patre assumptus fuerit, ut Chronicon Casauriense ad annum 892. Tom. II. Par. II. *Rerum Italicarum* testatur. Flodoardus lib. 4. cap. 2., referens fragmentum Epistolæ, à Formoso Papa ad Fulconem Archiepisc. Rhemensem datæ, hæc subjungit: *Hic quoque* (nempe Formosus) *Lambertum filium Vidonis, anno secundo Imperii patris ipsius, novum Imperatorem factum fuisse designat*. Cùm ergo coronam Imperii *Vido* à Stephano acceperit IX. Kal. Martii hujus anni 891., ut evincit Diploma ab Ughello relatum Tom II. Italiæ Sacræ pag. 151. Edit. Venetæ, *Datum IX Kal. Martii, Indictione IX., Anno Incarnat. Dom. DCCCXCI. Regnante Domno Vidone in Italia, anno Regni ejus III., Imperii illius die I. Actum Romæ*, nonnisi post diem XXI. Februarii anni 892. inunctus est Imperii socius à *Formoso Lambertus*. Antequam tamen expiraret Februarius mensis memorati anni, declaratum esse Imperatorem *Lambertum* constat ex Diplomate relato a Petro Maria Campi in Appendice ad Historiam Ecclesiasticam Placentiæ, Tom. I. pag. 474.; *Datum enim est mense Februario, Indictione XIII* (hoc est anno 895.) *anno verò Imperii Domni Lamberti Serenissimi Cæsaris, & Imperatoris Augusti*

Hoc eodem anno piratę aliquot Sarracenorum ex Hispania ad litora Italiæ forte delati Fraxinetum arcem in alpium Cottiarum provincia occuparunt, eamque per multos post annos cum maximo Lombardiæ detrimento tenuerunt; (15) atque eorum, qui in Campania Garilianum insederant, prædationes æquarunt. Leo autem Imperator injuriis Ajonis Beneventani Ducis exarcebatus, novum exercitum adversus eum Symbaticio Protospathario suo duce misit; qui Benevento obsidionem admovit, ac post tres menses XV. Kal. Novembris suæ ditionis effecit. (16) Inde Ducatus Beneventanus per aliquot annos Græcorum fuit in potestate. Siquidem Symbaticio Georgius Patricius est summissus, qui Benevento per triennium præfuit. Vido Imperator X. Kal. Decembris, cum esset Lignaci, anno Imperii sui primo Leudoino Ecclesiæ Mutinensis Episcopo beneficia superiorum Regum novis concessionibus cumulavit, siquidem ad cetera adjicit: *Concedimus etiam eidem Episcopo, ut quemadmodum loca, in quibus prædicta Civitas Mutina constructa fuerat, sicut antecessorum nostrorum auctoritate concessa sunt, ita nostræ auctoritatis præcepto firma remaneant. Concedimus etiam ei vias, pontes, portas, & quidquid ex antiqua jure incolumi Civitate de his Regiæ auctoritati per procuratores Reipublicæ solvebatur. Item, ut ubicunque vias, pontes, portas in suo terra habuerit, loco nostrum, liberam exigendi debitum ex eis vectigal habeat potestatem; & ut liceat ei fossas fodere, molendina construere, portas erigere, & ultra mille passus in circuitu munire ad salutem ipsius Sanctæ Ecclesiæ, ejusque Canonicæ, & aquam aperire, & claudere, atque cum omnibus suis rebus, & ad eas pertinentibus quietem nostra defensione traducere.* Et biduo post, cum esset Ferrariæ, Ecclesiæ Veronensi vetera item privilegia confirmavit. Se-
892 quenti anno Franci Eudone Rege abdicato Carolum Simplicem, Ludovici quondam Regis filium, adhuc puerum, substituerunt; eumque adversus Eudonem diu defenderunt. Fulco autem Rhemensis Antistes pro eo literas ad Arnulphum Regem, & Formosum Pontificem scripsit. Formosus autem Eudonem, ne Carolum infestum habere vellet, admonuit; & ut inducias daret, donec Fulco Romam adiret: gratulatus est etiam Carolo de egregia, quam erga Ecclesiam Apostolicam gerere voluntate significaverat, ac panem benedictum, quem
petierat, pro pignore misit. (17) Proximo, 893
Berengarius exul ad Arnulfum Vormaciæ conventum habentem, reversus, summis iterum ab eo precibus contendit, ut ipse in Italiam trajiceret; (18) fore enim, ut si præsens rem gereret, universam ad se levi momento traduceret; majusque communibus præsidium rebus afferret, quàm absens per Zuendebaldum puerum attulisset. Aderat etiam Carolus Simplex, auxilium sibi adversus Eudonis tutoris tyrannidem implorans. Arnulphus autem utrumque dignum esse auxilio judicans, militaribus copiis, quæ visæ sunt, Carolo datis, ipse in Italiam, quò majorum spe rerum vocabatur, sibi transeundum putavit. Neque enim dubitabat, quin, si res ex sententia successisset, manentibus discordiis, Italia potiri, atque Imperii titulum adversus Vidonem adipisci, haud magno admodum negotio posset. Itaque senescente jam autumno per juga Tridentina iter ingressus cum maximo pedestrium, atque equestrium copiarum numero in Italiam, ipsum secum habens Berengarium, transiit; atque eum Veronæ constituit; extant enim diplomata hoc anno, nempe DCCCXCIII., V. Idus Nov. Veronæ ab illo data, anno Regni illius sex-
to; Bergomum inde novo ineunte anno 894
progressus, cum à civibus murorum munitione confisis excluderetur, ira percitus, oppido oppugnationem admovit, eoque in Pu-

gusti in Italia quarto. Itaque post diem XXI. & ante postremum Februarii anni 892. electus est Socius Imperii *Lambertus*.

(15) Quo loco posita foret Arx ista *Fraxineti*, plura disseruere Scriptores. Omnes tamen variis opinionibus distracti in incerto erravere. Anonymo Mediolanensi merita laus tribuenda est, qui Geographicum hoc Arcanum egregiè exsolvit, statuens hoc Castrum ad oram occiduam Ligustici maris, *Nicæam* inter, & *Monachum*, in eo promontorio, ubi nunc *Portus Villæ Francæ*. Quibus argumentis sententiam suam tueatur, vide in Dissertationa Chorographica Italiæ Medii Ævi col. 105. num. 56. Tomo X. *Rerum Italicarum*. Hic etiam adnotandum est, rectè collocatum fuisse à Sigonio hoc Castrum in *Alpibus Cottiis*; siquidem illo ævo, quo a Saracenis occupatum fuit, etiam Ligustici Montes, *Cottiæ Alpes* nuncupabantur. Cur autem hoc nomen, quod montibus Italiam à Gallia sejungentibus inditum erat, ad Ligusticos fuerit translatum à *Justiniano I.* Orientis Imperatore, idem Anonymus docet, qui in relata Dissertatione pag. 17. num. 8. hæc optimè illustrans, quampluribus circa rem historicam occurrentibus tenebris, nitidissimam facem accendit. Circa annum 888. & 890. Arcem hanc a Saracenis conditam, opinatur Pagius ad annum 921. num. 3.

(16) Non *Ajone*, sed *Ursi* ejusdem filio Principatum Beneventanum regente, *Symbaticus* Beneventum obsedit, ut docet Chronicon Vulturnense P. II. Tom. I. pag. 408. *Rerum Italicarum*, & Fragmentum Historiæ Langobardorum, à Camillo Peregrinio productum Tomo II. pag. 279.

(17) In aliis editionibus hæc leguntur: *Insequens annus nulla re memorabili fuit insignis*. Explevit hanc lacunam Sigonius in Bononiensi, ea narrans, quæ Flodoardus, hoc seculo vivens, nobis servavit, edidit que lib. 4. cap. 1. & 2. Ex eo discimus, celebratum fuisse Remis Concilium, in quo, depulso *Odone*, assumptus, unctusque in Regem fuit *Carolus Simplex*, qui decimum quartum ætatis annum tunc agebat. Verùm, quo ad tempus hujus peractæ celebritatis, non tam Sigonius, quam Regino, & Annales Metenses erravere, qui *Carolum Simplicem Odoni* substitutum referunt hoc anno 892. Siquidem cùm *Carolus Simplex* coronatus fuerit die 28. Januarii, ut ex historiis, & ejusdem Diplomatis constat; isque dies Dominicus esse debuerit, quemadmodum antiqua solemnitatum ferebat consuetudo, in annum 893. differenda est hæc Coronatio; eo enim anno, dies Dominicus in diem 28. Januarii incidebat. Sigonius minimè animadvertit, Flodoardum, qui annum 892. huic electioni assignat, more Gallico, novum annum à Paschate inchoare, adeòque Januarium communis anni 893. inter menses anni præcedentis 892. apud ipsum numerari.

(18) Refert ista Liutprandus lib. 1. cap. 7. Annalista Freherianus tradit, etiam *Formosum* Summum Pontificem per Literas, & Legatos *Arnulphum* sollicitasse, ut Italiam adiret, & Res S. Petri una cum Regno Italico a *Vidonis* tyrannide liberaret.

A Porificatione capto, comitem ejus Ambrosium prodendi exempli caussa ante portam urbis suspendio strangulavit. Quo terrore adacti Mediolanenses, Papienses, & Placentini, confestim ei se præmissis nunciis tradiderunt. Harum rerum secundo successu lætus, Othone Othonis Magni avo ad recipiendum Mediolanum misso, ipse Papiam perrexit, ac, Berengario restituto, Vidonem cum filio, atque uxore Spoletum versus fugientem insequi cœpit. Placentiam inde progressus haud ultra sibi tendendum existimavit; verùm transgressus Alpes exercitum adversos veterem hostem, Rodulfum, Burgundiæ Regem, adduxit. Qua re co-
B gnita, Vido collecto animo fugam continuit, & converso impetu ipsum insequi cœpit. (19) Verùm ad Tarum agri Placentini amnem cum pervenisset, vomitu sanguinis repentino oppressus interiit. (*)

IDEM BERENGARIUS REX, & LAMBERTUS REX, & IMPERATOR.

Berengarius autem, cum eodem fere tempore profectionem Arnulfi, & mortem Vidonis audisset, subitò Verona Papiam se cum exercitu retulit, ac Regiam rursus obtinuit. Italici, qui Vidonem sequuti fue-
C rant, Berengarii adversus se iracundiam veriti, Vidonis partes tueri perseverarunt, & se ad Lambertum, Vidonis filium, Regem, qui Spoleti sedebat, contulerunt; eumque ad repetendum Regnum à Berengario occupatum, auxilia sua polliciti, incitarunt. His verbis, subsidiisque excitus Lambertus Spoleto exercitum eduxit, ac Papiam versus ire perrexit. Quo cognito Berengarius à plerisque suorum desertus, Papia discessit, ac Veronam, ne tentato quidem certamine, rediit. Lambertus vacuam Rege Papiam ingressus, Regnum summa suorum gratulatione recepit, idque administrare, foris de more agendis, instituit.
895 D (20) Postero verò anno Sergianis à principibus vocatus Romam contendit, ac Formosum, partemque ejus graviter afflictavit. Eodem anno bellum in Ducatu Beneventano excivit Vido, quem Leo Ostiensis (21)

A Ducem, & Marchionem vocat, qui Græcis Ducatu exactis, ipsum sibi vindicavit; atque ibi per duos ferme annos resedit. Ceterùm Sergianorum injurias iniquo ferens animo Formosus, Arnolfum auxilio ex Germania occultis nunciis evocat, atque ad Lamberti tyrannidem compescendam impellit; neque Berengarius huic operi se defuturum ostendit. Quibus rebus Arnulfus adductus, nulla interposita mora, in Italiam Octobri mense iter suscepit; atque ad Padum profectus, partem exercitus Bononia per Apenninum Florentiam ire jubet, ipse ora Ligustici, Tyrrhenique maris lustrata eodem proficiscitur, ita ut Lunæ Natalicia cele- 896
B bret. (**) Exercitus in transeundo Apennino jactatus, jumentis plerisque pestilentia amissis, tamen incolumis evasit. Progressus inde Romam, castra ad Urbem Leoninam locavit. Ageltruda Lamberti mater præsidio Urbis fuerat à filio decedente relicta. Hæc vim Germanorum sustinere se posse verita sub adventum Arnulfi subitò ex Urbe profugit, ac Spoletanam in ditionem progressa, Camerini oppido sese inclusit. Arnulfus admoto exercitu, ubi Romanos imperium suum detrectantes cognovit, ira percitus Urbem oppugnare instituit; neque per aliquot dies, Romanis strenuè se tuentibus, quidquam profecit. Ceterùm, dum Urbs variis fru-
C stra perrumpendi conatibus sumptis obsidebatur, oblata est egregia præter opinionem ipsius occupandæ fortuna. Lepusculus forte inaudito ante exercitus clamore perterritus ad Urbem fugit, eumque militaris quasi ludi caussa militum manus avidè insequi cœpit. Quod ubi stationes videre Romanæ, re ignota, universis se peti viribus arbitratæ metu repente de muris se projecerunt. Hac re conspecta, Germani locum sibi datum aggrediendæ Urbis rati, subitò sarcinas muris admoverunt, eisque ad justam altitudinem coacervatis, extemplo alii muros conscenderunt, alii portam ariete perfregerunt, atque Urbem defensorum inanem ingressi,
D ut Transtiberini sese dederent, effecerunt. Arnulfus Urbe primus per vim post Gothicam tempestatem potitus ipsum subitò Sergium expulit, ac Sergianos omnes, qui sibi obstiterant, interemit; (22) neque aut pueris,

(19) Decerpsit ista Sigonius è Liutprando, qui hæc fusè narrat lib. 1 cap. 7. & seqq. Adnotandum autem censeo, hoc anno *Arnulphum*, quem in Ticinensem Urbem rectà contendisse scribit Liutprandus, declaratum fuisse *Regem Italiæ*. Id enim probat ejusdem Diploma, *Datum Amiatina prope Clusinum Cœnobio*, quod Ughellus refert Tom. III col. 614 edit. Venetæ, atque ita subscribitur:
E *Data IV. Kal. Martii die, anno Incarnationis Domini 846., Indict. 14, Anno Regni Arnulphi Regis in Francia nono, in Italia tertio. Actum Romæ.* Igitur ante diem 27. Februarii hujus anni constitutus fuerat Rex Italiæ. Puricellus in Monum. Basil. Ambros. num. 149. alterum profert Diploma, expeditum in favorem Monasterii S. Ambrosii Mediolani, quod Epocham, incœpti hoc anno ab *Arnulpho* Italici Regni, indubiam reddit. Siquidem his Chronicis notis signatur: *Data quinta Iduum Martii die, Anno Domini octingentesimo nonagesimo quarto, Indictione duodecima. Anno septimo Regni Domini Arnulphi Serenissimi Regis in Francia, & in Italia primo. Actum Placentiæ.* Hinc Sigonii error deprehenditur, qui *restitutum* ab Arnulpho *Berengarium* scribit; Ex relatis enim Diplomatis manifestum est, descendisse quidem in Italiam Arnulphum, Berengario instigante, sed victoriæ fructum sibi ipsi reservasse. Sigonius hunc Italiæ Regem ignoravit, quem Imperatorem tantùm Romæ inunctum commemorat.

(*) Baronius *VVidonis* mortem usque in annum 899 differt, deceptus a Liutprando lib. 1. cap. 8., quem in narrandis rebus per hæc tempora gestis plurimùm errasse Eruditi jam norunt. Argumenta Baronii diluit Pagius ad annum 896. num. 5. Sigonius rectè *VVidonis* obitum huic anno affixit; id enim testantur Annalista Metensis, Hermannus Contractus Canisii, aliique antiqui Scriptores, quorum concordi auctoritate adeò hæc Epocha roboratur, ut amplius controversiam pati non possit.

(20) Hæc Liutprandus lib. 1. cap. 10. narrat.

(21) Lib. 1. cap. 49. edit. Mediolanensis.

(**) In margine Sigoniani Codicis, quo ego usus sum, hæc leguntur: *Arnulphus fuit Papiæ hoc anno, mense Decembri in Calendis.* Fortasse ex aliquo Diplomate ibidem dato, id eruit Adnotator.

(22) Enucleatiùs hæc narrat Continuator Annalium Fuldensium Freherianus ad hunc annum, qui comes *Arnulphi* in hac expeditione fuit; ut suo loco (ad annum nempe 898.)

ris, aut mulieribus, aut Sacerdotibus, sacratisve virginibus ipsis pepercit; atque ad extremum se à Formoso Imperatorem, & Augustum inungi, imperavit; ac populum Romanum in hæc verba jurejurando adegit: (23) *Testor Deum, omnesque Divos, & per divina mysteria juro, me, quoad vivam, fore in potestate Imperatoris Arnulfi, neque Lamberti, aut matris ejus rebus fauturum, neque, ut dignitatem aliquam adipiscantur, aut hanc Urbem servitute premant, operam daturum.* Urbe inde egressus, Lambertum in Ducatum est persecutus. Lamberto verò incertis in locis latitante, nec sui copiam faciente Camerini Ageltrudam obsedit. Mulier ceteris destituta subsidiis, cum ad vim par non esset, ad dolum se contulit; quippe occultè per ministrum pecunia corruptum soporiferum ei poculum ad leniendam, ut præ se ferebat, iracundiam præbuit. Quo hausto repente somno ille captus est; ex quo post triduum excitatus, cum neque sentire, neque quæ sentiret, exprimere commode posset, ac mugitus potius, quàm voces, ederet, amicorum consilio Camerini obsidionem, bellumque omne adversus Lambertum reliquit, ac Lombardiam versus ire perrexit. Verùm cum in Etruriam transgressus montem Bardonis ascenderet, libido incessit Berengarii, qui in comitatu aderat, excæcandi, atque Regni Italiæ occupandi Quod ubi Berengarius, qui laternarium agebat, à cognato suo, Arnulfi familiari forte cognovit, trepidus eum, laterna alteri data, deseruit, Veronamque se, & Forumjulium retulit. Ea caussa factum, ut, re vulgata, Arnulfus ab Italicis despici, & pro nihilo duci sit cœptus. Itaque Papiam cum pervenisset, irati Papienses per noctem milites ejus in Urbe incautos adorti tanta cæde prostraverunt, ut salutis caussa se in cloacas abscondere cogerentur. Ob id, cum de reditu in Germaniam cogitaret, atque Verona transire propter magnas Berengarii ibi sedentis opes non auderet, per montem Jovis iter suscepit, atque Anscario Eporediæ Marchione resistere sibi parante perterrefacto, trans Alpes abiit. (24) Lambertus Rex Lombardiam perlustrans in exitu anni Regii fuit, atque inde VIII. Idus Decembris privilegia matris Ageltrudæ rogatu indulsit. Eodem verò anno Formosus Pontifex obiit. (25) In ejus locum Bonifacius Sextus post biduum est suffectus, cum Diaconatu, & Presbyteratu ejectus per tumultum popularem à Sergianis pristinis esset Ordinibus restitutus; is Gregorio (26) Victoris fratri, Patriarchæ Gradensi, pallium tribuit. Eo verò post dies quindecim ex humanis rebus exempto, Stephanus Sextus ex Episcopo Anagnino, Sergiana superante factione, creatur. Itaque inito Pontificatu Sergianis incitantibus nihil prius habuit, quàm, ut, quod Bonifacius ne inchoare quidem morte præreptus potuerat, ipse perficeret, idest, ut Formosi mortui Pontificatum exterminaret. Quare Episcopis, Clericisque adhibitis conventum habuit, atque ad eum de Formosi comitiis, actisque Pontificiis retulit. (27) Qua relatione Sergiani crecti Basilicam Vaticanam per speciem expilandi thesauri tumultuosè ingressi sunt; ac violato Formosi sepulchro, cadaver ejus extraxerunt, ac jussu Stephani in conspectum conventus produxerunt. Quod oculis Episcoporum objectum Stephanus Pontificalibus vestibus exui, & laicalibus indui jussit; & conventum metu, minisque, ut Formosum tanquam simoniæ compertum damnaret, adegit. Damnatum inde Sergiani ira, ac libidine inflammati projecerunt in Tiberim. Neque verò hac injuria contentus Stephanus fuit; quin

898.) patebit; is autem nihil de Lepusculi occursu memorat. Id desumpsit Sigonius à Liutprando lib. 1. cap. 8., quem tamen in hac historia describenda minime secutus est, cæco calamo. Siquidem eundem errasse deprehendit, dum expeditionem *Arnulphi* ad Romanam Urbem cum primo ejusdem in Italiam adventu confundit, adeoque illam ad annum 894 omisit. Tunc enim ultra Placentiam non est progressus, ut Regino ad annum 894. testatur, inquiens: *Pervenit usque Placentiam, unde conversus est per Alpes Penninas, Galliam intravit, & Sanctum usque Mauritium pervenit* Itaque Sigonius Romæ obsidionem ad hunc annum optimè collocavit.

(23) Juramentum à Romanis exactum, integrum refert Continuator Annalium Fuldensium Freherianus, etiam à Pagio relatus num. 3. Inauguratio *Arnulphi* in Imperatorem a *Formoso* peracta, ante Calendas Martii contigit, ut idem Pagius probat ad hunc annum num. 4.

(24) Hæc omnia narrat Liutprandus lib. 1. cap. 9. Cl. tamen Eckart. Tom. II. Rer. Franc. pag. 767. aniles fabellas nobis hoc loco narrasse Liutprandum scribit. Annalista namque Freherianus nihil innuit de propinato ab *Ageltrude* soporifero poculo, de *Berengario* Laternarium agente Imperatori, per montem Bardonis transeunti, aliisque nugis hic narratis Sed rem, prout accidit suis fortasse sub oculis, describit his verbis. *Comperta denique Agildrude in Civitate Spoletana morare, quam ad expugnandum mox iter arripuit. Sed antequam ad locum destinatum pervenisset, gravi infirmitate capitis detentus, imperfectum reliquit, & cum omni festinatione, parvulo suo nomine Ratold, qui et de Concubina erat, ad fidem Italicæ gentis Mediolanum dimisso, per Vallem Tridentinam mense Majo in Bajoariam reversus est; sed non multo post etiam filius ejus, quem in Italia dereliquerat, per Lacum Cumensem ad eum reversus est.* Sanè etiam Pagius pluries monet, parùm huic Scriptori esse fidendum in iis, quæ ad hoc seculum spectant. Siquidem, ut ait ad annum 896 num. 5., *Liutprandus, qui imperante Ottone I. floruit, tam malè de iis, quæ hoc tempore gesta sunt, edoctus fuit, ut Sergium Formoso successisse scripserit, aliaque in literas miserit, quæ manifestissimè falsa sunt.* Freheriano Annalistæ consentit etiam Hermannus Contractus Canisii, hæc scribens ad annum 896. Arnulphus *Angildrudam persequi statuens infirmari cœpit, metuensque morbum graviorem, de Italia statim redire acceleravit.*

(25) Die ipso Paschatis, idest quarto die mensis Aprilis, ut docet Annalista Freheri, & Pagius contra Baronium comprobat.

(26) *Georgium* vocat Ughellus, in Gradens. Patriarchis.

(27) Acta hæc Synodalia recitantur in Concilio Romano, a Joanne IX. celebrato, Tom. IX. Conciliorum Labbei, qui tamen malè annum 897. signat, cùm *Stephanus VI* verè præsenti anno in Romana Synodo sententiam contra *Formosum* protulerit, quemadmodum Hermannus Contractus à Canisio editus ad hunc annum testatur. Errori occasionem dedit Baronius, qui *Stephanum VI.* Decembri tantùm mense hujus anni in Summum Pontificem consecratum tradit; at eundem jam sedisse in Romana Ecclesia die vigesima Augusti, ex indubiis monumentis Pagius docet.

quin etiam omnia Formosi Pontificatus acta rescidit, atque in primis eos, qui initiati ab eo fuerant, exauctoravit; (28) & Arnulfum Regem, quem Formosus metu consecrarat Imperatorem, vitio factum esse pronunciavit, Lambertum vero Regem Italiæ, factionis suæ partes exemplo Patris foventem inunxit Imperatorem. (29) Ad hunc etiam Fulco scripsit, sæpe optasse se limina Apostolorum adire, verùm variis distentum negociis nequivisse, ac se tandem Carolum, & Eudonem ad concordiam adduxisse. (30) Eodem anno terra ingenti motu concussa, cujus impulsu Basilica Lateranensis magna ex parte procubuit. Quod multo verò memorabilius est, Sigifridus Comes, qui ab Atestinis principibus genus ducebat, ex agro Lucensi, ubi aliquandiu fuerat, in Regiensem migravit; atque ibi castra, & possessiones multas præsenti, qua abundabat, pecunia comparavit; ac postea Urbem Parmæ Sarracenorum à Fraxineto incurrentium metu perculsam in deditionem accepit, Regibus ipsis nequaquam satis aut virium, aut animi ad tantam injuriam prohibendam habentibus. Hic filios tres genuit, Sigifridum, Athonem, & Gerardum, quorum Atho genus Mathildia Comitis procreavit, cujus post crebra mentio fiet; & Marchionum Atestinorum, qui in hunc usque diem maximæ in Italia potentiæ, atque auctoritatis fuerunt. (31) Berengarius Aprili mense Veronæ; Novembri Aquis,
897 Januario Cenctæ forum egit. (32) Inde Kalendis Aprilis mortuus Pontifex Stephanus, (33) atque in ejus locum sublectus Romanus ex Constantino Marini quondam Pontificis fratre genitus, à quo Vitalis minor Patriarcha Gradensis pallii honorem obtinuit. Hic Formosi caussam tanquam à Stephano iniquè oppugnatam suscepit. Erat enim Civitas tacita religione perfusa. Nam cadaver Formosi, quod Sergiani in Tiberim jecerant, cum fluitans ad os Tiberis pervenisset, sæpius ab æstu marino rejectum piscatores quidam invenerant; &, cum in Basilicam Vaticanam reportaretur, Sanctorum illum imagines venerabundæ salutasse fuerant visæ. (34) Itaque novo conventu Episcoporum habito (35) Stephanum neque ordine, neque rectè fecisse pronunciavit, quòd in Formosum adeo impotenti animo defævisset. Herveus Rhemensis Antistes, Fulconis successor, Romanum ipsum Pontificem docuit, Nortmannos in Gallia ad fidem Christi esse conversos. (36) Eo verò [Romano] intra quinque mensium spatium morte sublato, Theodorus Secundus est subrogatus, qui eandem caussam amplexus, omnes etiam à Formoso initiatos, quos Stephanus abdicarat, pristinis Ordinibus reddidit. Quo post dies viginti defuncto, Albertos, factionis princeps, qui se Pontificatu, atque adeo etiam principatu Romano dejectum videbat, Sergium iterum inferre contendit; verùm ab adversariis victus, ac repulsus est. V. Idus Septembris Joannes Nonus, Diaconus, ex contraria factione creatus

(28) Liutprandus Immane hoc facinus *Stephani VI.* (non *Sergii III.*, ut per errorem scribit idem Auctor) narrat, ac detestatur lib. 1. cap 8.

(29) *Lambertus*, unctus in Imperatorem fuerat a *Formoso*, Februario mense anni 892., ut superiùs adnotavi De hac *Lamberti* in Augustum coronatione a *Stephano* per icta, nullum in antiquis monumentis vestigium legitur. Fortasse Sigonius, qui Regem tantummodo a Patre declaratum *Lambertum* anno 891 credidit, non alteri, quam Stephano VI. ejusdem ad Imperium solemnem inaugurationem adscribendam censuit. Attamen certum est, *Lambertum* anno 891. Regem simul, ac Imperatorem fuisse institutum, quemadmodum Pagius ad memoratum annum & sequentem, invictè probat.

(30) Addidit hæc Sigonius editioni Bononiensi ex Flodoardo lib. 4. cap. 4., qui *Fulconem* vocatum fuisse à *Stephano VI.* ad Synodum Ravennæ indictam Septembri mense, tradit, reliqua referens, quæ Sigonius hic narrat. Hæc tamen omnia ad annum sequentem 897 pertinent, quo eadem acta esse, auctoritate ipsius Flodoardi Baronius restatur.

(31) De hujus inclytæ, ac serenissimæ Familiæ origine, summa cum eruditionis laude scripsit Cl. Muratorius in Antiquitatibus Estensibus, Italicè illustratis. Eum adeat Lector, ut de his rebus doceatur, consulatque Genealogicam Tabulam Comitissæ *Mathildis*, quam idem doctissimus Auctor profert, fol. 64.

(32) Sigonius, qui itinera *Lamberti* & *Berengarii* per Italiam describit, nec quidquam hostile inter hos æmulos Reges actum refert, caussam hujus placidissimæ pacis silet. Eam nobis prodit Hermannus Contractus, asserens, reverso in Germaniam *Arnulpho*, *Lambertum*, & *Berengarium*, amicum fœdus jurasse, & *diviso inter se Regno Italiæ tyrannidem exercuisse*. *Berengario* transpadanæ regiones obtigere, *Lamberto* reliqua Italiæ pars cis Abduam, & Padum. In Ticinensi Urbe Colloquium inter hos Reges de amico fœdere sanciendo habitum fuisse, legitur in Carmine Panegyrico Berengarii, lib. 4 Tom. II *Rer. Italic* pag 402.

(33) Plurimum gratiæ apud eruditos sibi conciliasset Sigonius, si monumentum aliquod produxisset, quo evinci posset, *Stephanum VI.* obiisse Calendis Aprilis. Pagius enim, qui antiquos Scriptores consuluit, & diversas eorundem opiniones ad hunc annum recenset, incompertum esse ait, quo mense Pontificatum absolverit; *Stephanum VI.* à Romanis, ob Formosi cadaver in Tyberim projectum offensis, captum, ac in carcere laqueo præfocatum narrat Frodoardus in Carmine de Romanis Pontificibus, idemque docet epitaphium ejusdem *Stephani*, a Baronio ex Manlio relatum, & sepulcro appositum, cùm *Sergius III* anno 907. *Stephani* ossa transtulit in tumulum nobiliorem; sed dies mortis siletur.

(34) Liutprandus lib. 1. cap. 8., ex quo id sumpsit Sigonius, narrat à Religiosissimis viris Romanæ Urbis, sæpius de hac re ipsum certiorem factum.

(35) De hoc *Romani* Concilio nulla apud Baronium, Pagium, aut Labbeum mentio. Stephani Acta contra Formosum *Joannes IX.* abolevit.

(36) Addita hæc sunt à Sigonio Bononiensi editioni, ex Flodoardo lib. 4. cap. 14., sed extra ordinem temporum. *Fulco* enim Remensis Archiepiscopus occisus est anno 900. ut Baronius, & Pagius ad illum annum testantur. Heriveus igitur Successor, ante illum annum scribere ad Summum Pontificem de Normannorum Conversione non potuit. Præterea non ad *Romanum*, sed ad *Joannem IX.* missa fuit ab Heriveo hæc Epistola; extat enim in Labbeo Tom. IX. Concil. col 481. ejusdem Joannis Rescriptum ad Herīveum, in controversia de Normannis nuper ad fidem conversis, pro qua illum Remensis ille Archiepiscopus consuluerat.

tus est. (37) Eodem anno Leo Aquilejensem Ecclesiam, Joannes Decimus Ravennatem obtinuit. (38) Postero,
898 Joannes Pontifex diro, quo laborabat Ecclesia, mederi morbo cupiens, celebre habere Concilium statuit, idque metu Sergianorum, qui in armis ob secundam Sergii repulsam erant, Ravennam indixit, atque Joanne Archiepiscopo admonito, Lambertum Imperatorem eò quoque Reipublicæ constituendæ gratia comiter invitavit. Cum septuaginta quattuor Episcopi convenissent, Pontifice, atque Imperatore præsente, conventus est institutus, deque caussa Formosi, & ceteris rebus, quæ egere correctione in Ecclesia videbantur, relatum. Dictis autem ex ordine de re quaque sententiis, Pontifex decretis factis, acta conventus à Stephano habiti infirmavit, ita tamen ut Episcopis, & Presbyteris, qui ei interfuerunt, veniam postulantibus, & vim, ac metum excusantibus, indulserit; Arnulfi Regis imperialem consecrationem, ut metu extortam, rescidit; Sergium, & socios damnatos restitui vetuit; Violatores sepulchri, cadaverisque Formosi damnavit; & Formosum, ut qui propter necessitatem ex aliena Ecclesia ad Romanæ administrationem venisset, Pontificem confirmavit; verùm, ne quid simile posthac in Ecclesia fieret, sanxit. Episcopi à Stephano exaugurati ad gradus pristinos redacti. Sacra Lamberti Imperatoris inunctio confirmata, itemque cetera à Stephano pro salute Ecclesiæ acta. Quin etiam statutum, ne Pontifices designatos, nisi in conspectu legatorum regiorum, jus esset consecrari; in quo superiori decreto Hadriani est abrogatum, ad vitanda, quæ in comitiis oriebantur cum maxima Ecclesiæ offensione, dissidia. Ibi etiam Lambertus Imperator donationes Ecclesiæ ab Regibus prædecessoribus suis factas, & à Vidone patre Imperatore instauratas confirmavit. Hujus concilii acta Mutinæ apud Canonicos Ecclesiæ scripta reperiuntur. Itaque summam eorum in hanc historiam, quia res est multis de rebus cognitione dignissima, intexere placuit. Consiliis ab Episcopis agitatis, ac sententiis dictis, demum Pontifex ex eorum auctoritate, præsente Lamberto Imperatore, ita pronunciavit: *Synodum à Stephano VI. Pontifice, decessore nostro, celebratam, in qua cadaver Formosi Pontificis è sepulchro extractum, & quasi ad judicium adductum, judicatum, atque damnatum est, quod nunquam aliàs factum accepimus, penitus abrogamus; &, ne posthac tale aliquid fiat, per Spiritus Sancti judicium interdicimus. Episcopis, Presbyteris, & reliquis clericis, qui ei synodo interfuerunt, quia veniam petentes vi se, ac metu interfuisse confessi sunt, sanctæ synodi precibus indulgemus, caventes, ne quis posthac Episcopis aut vim, aut detrimentum inferat, quominus eis liberè sententiam dicere liceat. Quia necessitatis caussa de Portuensi Ecclesia Formosus ob vitæ merita ad Apostolicam Sedem est evocatus, statuimus, ne quis id in exemplum trahat, sacris legibus prohibentibus. Etenim quod necessitate concessum est, id sublata necessitate, auctoritatem non debet habere. Ne quis quem de gradu Ecclesiastico synodicè deturbatum, neque dum canonicè restitutum ad altiora provehat, quemadmodum Bonifacium primum in subdiaconatu, deinde in presbyteratu popularis manus evexit. Quod si, spretis sanctissimorum Patrum decretis, id quoquo modo tentaverit, non solum Apostolico anathemate feriatur, sed Imperatoriam quoque indignationem experiatur. Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos, qui ab eodem Formoso Pontifice ritè consecrati temere quorundam libidine exaugurati sunt, ad proprios Ordines, & gradus redigimus. Reordinationes, & rebaptizationes, & sedium mutationes, quas sancti Patres in Africano concilio interdixerunt, & nos interdicimus. Sacram inunctionem spiritalis filii nostri Lamberti in Imperatorem firmam, & ratam in perpetuum esse, Spiritu Sancto suffragante, decernimus; illam verò barbaricam, quæ per subreptionem extorta est, omnino abrogamus; consecrationes verò sacri chrismatis, & olei, & quæcunque pro statu Ecclesiæ gessit, firma, & inviolata omni tempore permanere Apostolica auctoritate sancimus. Ea, quæ in ipso supra commemorato concilio scripta sunt, quoniam contra canonicam auctoritatem acta esse sanxistis, decernimus, ut accedente consensu vestro igne crementur, prout de Ariminensi, & Ephesina secunda synodo factum proditur de iis, quæ contra sanctissimum Pontificem Leonem acta sunt; & quæ tempore Hadriani junioris adversus sanctissimum Pontificem Nicolaum Constantinopoli nequiter acta sunt. Sergium, Benedictum, atque Marinum dudum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyteros, Joannem, Paschalem, & Joannem dudum Sanctæ Apostolicæ Sedis Diaconos justè, & legitimè damnatos, & è gremio Sanctæ Dei Ecclesiæ segregatos, si quis inter Ecclesiasticos injussu nostro referre, aut ad ipsos gradus, quibus justè privati sunt, redigere, aut sacerdotes vocare, aut habere voluerit, aut nobiscum non senserit, sciat, se anathemate percussum iri. Violatores sepulchri Formosi Pontificis, qui facta ad rapiendum thesaurum conspiratione, corpus ejus traxerunt, atque in Tiberim projecerunt, nisi resipuerint, à Sanctæ Dei Ecclesiæ liminibus propulsamus. Quia Sancta Romana Ecclesia moriente Pontifice multas patitur violentias, quòd insciente Imperatore, aut legatis ejus absentibus, Pontifex consecretur, neque canonico ritu missi ab Imperatore intersint nuncii, qui vim, & scandala in eius consecratione prohibeant, volumus, ut posthac Pontifex, convenientibus Episcopis, & universo clero, senatu, & populo expetente legatur; atque ita in conspectu omnium celeberrimè electus ab omnibus, præsentibus legatis Imperatoris, consecretur; nemoque sine periculo sacramenta, aut promissa nova arte ab eo audeat extorquere, nisi quod antiqua contineatur consuetudine, ne quid scandali, aut detrimenti Ecclesia patiatur. Quoniam* per-

(37) Obiit *Romanus* sub initium anni sequentis 898., quo, post *Theodorum II.* brevi exceptum, successit in Pontificia Sede *Joannes IX.* Hunc verò consecratum fuisse circa medium mensem Julium, Pagius ad illum annum num. 3. opinatur.

(38) Uno anno hujus Archiepiscopi (qui IX. appellatur) initium differt Ughellus, asserens eundem electum anno 898. Contendit Rubeus, qui eo ferè tempore creatum Archiepiscopū Ravennæ *Joannem* hunc scribit, quo alter *Joannes* delectus in Summum Pontificem fuit, adeòque an. 898.

perniciosa inolevit consuetudo, ut Judices populi flagitia populi, quæ ab Episcopis essent inquirenda, inquirant, & si in possessione Ecclesiæ, aut clerici feminas deprehendant, tanquam adulteras, capiant, ac vexent, donec à dominis, aut à parentibus earum pretio redimantur; ex quo propinquorum inopia, & mulierum fornicandi licentia sequitur, quòd nihil pertinere ad Episcopum asserant, quæ semel à magistratu judicata, & liberata sit: ob hæc statuimus, ut Episcopi habeant in sua diœcesi liberam potestatem scelera, & adulteria inquirendi, judicandi, & puniendi, prout sacri canones jubent: &, cum opus fuerit, ad coërcendos contumaces magistratus opem implorent. Atque his decretis ita subjecit: *Quando igitur dilectissimi fratres vos nobiscum convenistis, ut duce Spiritu sancto communi vestrum omnium consilio ea, quæ necessaria sanctæ Dei Ecclesiæ putaremus, unà cum gloriosissimo Imperatore, Lamberto, constitueremus, vultis ne, ut quæ capitulatim notata sunt, recitentur, examinentur, & confirmentur?* Cui Episcopi responderunt: *Ingentes Deo Salvatori nostro gratias agimus, qui te suæ præfecit Ecclesiæ, qui omnem ex ea zizaniam evellere conareris. Capitula, quæ pro communi omnium cautione ad munimentum Ecclesiæ scripta sunt, placet recitari, ut discamus, quæ vel observare, vel cavere debeamus.* Ea verò fuerunt ejusmodi: *Si quis sanctorum Patrum decreta contempserit, & gloriosissimorum Imperatorum Caroli Magni, Ludovici, Lotharii, & filii ejus Ludovici de Ecclesiasticis decimis in eorum Capitularibus constituta, non observaverit & eas alibi, quàm in baptismalibus Ecclesiis injussu Episcopi dederit, & qui dedit, & qui recepit, auctoritate Sedis Apostolicæ, & sanctæ Synodi, communione remotus sit. Si quis Romanus, cujuscumque sit ordinis, sive de Clero, sive de Senatu ad nostram Imperatoriam Majestatem venire voluerit, aut necessitate compulsus nostrum auxilium imploraverit, nemo ei impedimentum afferat, aut ejus vitæ noceat, aut in eundo, aut in redeundo, aut in manendo: liceatque Imperatori aut per se, aut per legatos suos caussam eius cognoscere. Qui secus fecerit, ab Imperatore puniatur. Ut privilegium S. R. E. quod primis temporibus per piissimos Imperatores constitutum est, à nobis firmetur. Ut flagitia, de quibus ad vos venimus, quæ in territorio vestra commissa conspeximus, in truncationibus, deprædationibus, incendiis, rapinis, & violentiis, à vobis diligentissimè, &, prout necesse est, legitimè coërceantur: ut pactum, quod à vestra genitore D. Vidone, & à vobis piissimis Imperatoribus ex antiqua consuetudine factum est, renovetur, & inviolatum servetur. Quoniam Majestas vestra novit, quas conspirationes Romani, Longobardi, & Franci faciant adversus Apostolicam, & Imperatoriam auctoritatem in terris Beati Petri, ut, sicut prædecessores vestri prohibuerunt, ne fierent, sic in posterum & ipsi Augustali vestro decreto prohibeatis. Cum ad Pontificatum evecti Basilicam Domini nostri Constantinianam dirutam cerneremus, ejus restituendæ caussa qui trabes inciderent, misimus, sed qui missi sunt, nefariorum hominum temeritate mandata nostra exequi non potuerunt. Quod opus ut ad exitum perducatur, tanquam dilectissimus filius, & gloriosissimus Imperator, operam date. Et quoniam S. R. Ecclesia eò inopiæ est redacta, ut pecuniæ, quæ pauperibus pro incolumitate vestri Imperii distribui solebant, unà cum stipendiis Clericorum exhaustæ sint, his ad stabilitatem Imperii vestri unà cum fidelibus vestris prospicite.* Quibus recitatis, cum Episcopi sibi placere succlamassent, tum ita peroravit: *Quando igitur vos uno consensu, quæ Christo bene juvante statuimus, approbastis, hortor vos, ut commissæ vobis Ecclesiæ curam agere studeatis, & gregem Christi sanguine redemptum bonis exemplis, & salutaribus documentis imbuatis. Ubi verò domum redieritis, jejunium indicite, supplicationes agite, orantes Deum, ut iram suam à populo avertat, pacem tribuat, dissidia dirimat, peccata miserando aboleat, & ad defensionem sanctæ suæ Ecclesiæ spiritalem filium nostrum Imperatorem Lambertum conservet: & superbarum gentium cervices sua potenti dextra subjiciat.* (39) Atque his actis, dimisso Concilio, suas qui que domos repetiit. Berengario interim in Forojulio agitanti aliquid ad repetendum regnum optatæ lucis affulsit. Quippe Italici Principes, ut ante Berengarii, sic nunc Lamberti imperium, ut nimis grave, perosi, consilia de illo pellendo, & restituendo Berengario contulerunt. Quin etiam Mangifredus Mediolani Comes, qui Urbem adversus Lambertum tenebat, vicina loca Lamberti auctoritatem sequentia hostilibus populationibus incursavit. Et eodem tempore Adelbertus Lucæ Marchio, homo longè omnium in Italia ea tempestate ditissimus, Hildebrando Comite in societatem ascito, occulte adversus eum exercitum comparavit, scilicet ab uxore Berta, inquieti ingenii femina, regni cupiditate accensus. Lambertus autem, cum Mangifredo capitalis rei damnato, atque necato (40) omnes se ab novis ineundis consiliis deterruisse putaret, à Concilio Ra-

(39) Citra dubium est, à *Joanne IX* geminum celebratum Concilium hoc anno; (erravere namque Baronius, & Labbeus, qui eadem ad annum 904. differunt) primum Romæ, in quo actum est de caussa *Formosi*, abrogatione Imperii ab *Arnulpho*, cæterisque rebus, quas Sigonius Concilio Ravennati adscripsit; alterum Ravennæ, in quo Acta Concilii Romani recitata fuere, aliaque statuta, in Baronio, ac Labbeo scorsim legenda. Ea in unum confudit Sigonius, deceptus à Codice Mutinensi, in quo utriusque Concilii Acta promiscuè describebantur; ut jam animadverterat Pagius ad hunc annum num. 4.

(40) Arnulphus Imperator, antequam in Germaniam rediret, *Vualtfredo, Maginfredoque Comitibus Italiam cis Padum distribuit*, ut narrat Hermannus Contractus Canisii ad annum 895. Cùm verò, abeunte Arnulpho, *Lambertus*, & *Berengarius* pacem firmassent, ac Italiæ Regnum partiti inter se fuissent, *Lambertus*, cui obtigerat Regio cis Padum, & Adduam, Mediolanum petiit, captoque *Maginfredo*, qui eam Urbem pro Arnulpho tenebat, editâ capitali sententiâ, eundem securi percuti jussit, Filium verò illius, & Generum oculis plecti, quemadmodum testatur Annalista Freherianus ad annum 896. Auctorem horum Annalium fuisse quendam *Vuichingum*, eumque in Italiam cum Imperatore *Arnulpho* venisse anno 895, Cl. Eckhart scribit Tom. II. Rer. Francic. pag 784. Ex hoc igitur coævo Scriptore, emendandus est Sigonius, qui *Maginfredi* Comitis mortem statuit ad hunc annum. Etiam Hermannus Contractus *Maginfredum* decollatum tradit anno 896., & insuper addit, eundem, *Lamberti* simul, & *Berengarii* jussu, ad id supplicium fuisse damnatum.

Ravennati reversus, venationis caussa Marincum in nemus se contulit; extat nunc quoque Mutinæ diploma *pridie Kalend. Octobris anno* DCCCXCVIII. *à Lamberto Imperatore, anno sui septimo, ex Marinco datum,* quo patris sui Vidonis privilegium Murinensi Ecclesiæ confirmavit. (41) Ibi, cum per aliquot dies assiduis venationibus intentus agitaret, Adelbertum Bardonem montem cum diversis, & infirmis adversus se copiis superare cognovit. Itaque, ut erat prompti in omni re expedienda consilii, ne tempus in acciendo majore domo exercitu accreret, strenuos centum, quos secum in armis habebat, milites sumpsit, ac propere adversus hostem eduxit. Illi ex monte in campos ad Borgum S. Domnini degressi, nullo Lamberti ante explorato consilio, nullis munimentis ante castris firmatis, cibo, ac potui largius indulserunt: ac quieti inde, ac somno se, quasi per summum ocium, tradiderunt. Quod ubi Lambertus Placentiam profectus percepit, confestim silentio noctis Urbe excessit, ac raptim agmine acto alios immobiles, alios semisomnos, plerosque ad arma trepidantes oppressit. Hildebrando fuga elapso, Adelbertus in præsepio, cum ibi forte latitaret, est captus. Cui, cum ad se deductus esset, Lambertus dixit: Nimirum Berta uxor tua divino tum afflata spiritu fuit, cum se scientia sua te ipsum aut regem, aut asinum effecturam promisit: nam quia regem non potuit, asinum, ne mentiretur, effecit, dum te ad præsepe confugere compulit. Atque his dictis eum cum nonnullis aliis Papiam in custodiam misit: atque inde Marincum repetiit, ut de captivis secreto à congressu hominum loco statueret. Erat præter ceteros cum eo Hugo Mangifredi filius, quem post patris necem ipse omnibus honoribus colligendæ benevolentiæ caussa erat complexus. Forte autem accidit, ut inter venandum ceteris in diversas sylvæ partes effuse, ut fit, equorum cursu perlatis, Hugo cum Lamberto remanserit: qui paternæ injuriæ recordatus, consilium ulciscendæ cepit, occasionem nactus, quòd Rex ad quasdam angustias, per quas aper impellendus erat, constiterat, atque labore, & expectatione diutina satigatus paululum quieturus semet ipsi custodiendum commiserat. Itaque somno stratum gladio percutere veritus, ne sanguinis effusio patratorem facinoris proderet, cervici fustem inflixit, atque ipsum effuse currentem equo præcipitasse, collumque fregisse, disseminavit. Extat regis hujus tale apud Luitprandum (42) elogium: *Inerat illi honesta morum probitas, sancta, & formidolosa severitas, & quem juventus ornaverat in corpore splendida, mentis canities decorabat sancta. Plane plus ille Reip. quàm Respublica illi, ornamenti tribuerat. Quòd si non immatura morte præreptus esset, post Romanos unus totum sibi terrarum orbem viriliter subjecisset.*

Idem BERENGARIUS REX *solus.*

NUncio de Lamberti nece accepto Berengarius sine cunctatione Verona Papiam processit, regiaque recepta, Adelbertum custodia liberavit, ac singulas inde Urbes Regni constituendi caussa lustrare instituit. Itaque VII. Idus Decembris, Bononiæ cum esset, anno Regni sui undecimo, superiorum Regum privilegia Mutinensi concessa Ecclesiæ comprobavit. Qui verò à Berengario aversi erant, ne Lamberti quidem morte cum eo in gratiam redierunt, sed novi Regis cupiditate flagrantes, cum neminem ex Italia probarent, quem Berengario opponerent, extrinsecus quæsiverunt. Regnabat tum in Provincia Ludovicus Bosonis Regis, de quo supra scripsimus, filius, Ludovici Secundi Imperatoris, atque Italiæ Regis nepos, virtute, atque justitia clarus. Hunc igitur vel quia Italiæ propinquus erat, vel quia à Carolo Magno genus trahebat, nunciis missis in Italiam invitarunt, atque obsequium ei suum, si Berengarium pelleret, obtulerunt. Hujus autem conspirationis auctor, & princeps fuit Adelbertus Eporediæ Marchio, qui Berengarii gener erat, atque ex filia ejus Giala Berengarium genuerat, eum, qui post & ipse Regnum Italiæ tenuit. Ceterum nova hæc in Adelberto perfidia admirationi omnibus fuit; nam tanta sanctitate ab ineunte pueritia fuerat, ut si à venatione forte recedens in pauperem incidisset, neque præsentem pecuniam, quam ei daret, habuisset, cornu, quod pretiosum collo gestabat, elargiretur, & post ab eo, quanti illud æstimaret, redimeret. Hac legatione accepta Ludovicus quasi hereditariam, ac sibi debitam dictionem repeteret, quam avus suus ingenti cum gloria possedisset, exercitum in eam expeditionem, quàm primùm potuit, comparavit. Contra Berengarius, neque enim tanta res latêre hominem prudentissimum potuit, ad Adelbertum Lucæ Marchionem, quem paulo ante vinculis solverat, se recepit; atque detestandam generi sui perfidiam, & insanam adversariorum suorum pertinaciam, quibus vehementissimè premeretur, ostendit; tolerandos eos adhuc fuisse, cum Vidonem, & Lambertum homines Italicos sibi Reges optarunt; nunc vix ferendam illorum stultitiam apparere, cum externum iterum servitutis jugum Italis velint in cervices imponere, eosque gravibus imperiis, quibus sa eximia Dei benignitate aliquando liberaverant, rursus subjicere. Ludovicum Provinciæ Regem adversus se advocasse, qui non solum externus, sed etiam externo Patre, ac suis etiam, dum vixit, propter superbiam inviso, genitus sit; quamobrem orare illum

(41) Hadrianus Valesius, falsa captus opinione, quòd *Lambertus* sex tantùm annos, partim cum Patre, partim solus regnaverit, in Præfatione ad Carmen Panegyricum Berengarii, Tomo II. *Rerum Italicarum* pag. 383., hoc Diploma explodit, deceptumque ab illo Sigonium scribit. Ejus vindicias Pagius agit ad hunc annum num. 9., errores tum Anonymi Poetæ, tum Valesii solidè emendans. Certè *Lambertus* anno 892. Februario mense (Pagius initium Martii assignat ad eundem annum num. 9., sed non rectè, ut ex Diplomate, à *Campo* relato, superius adnotavi ad annum 891.) Imperium inchoavit, decessitque sub finem anni 898., adeòque plurimam septimi anni partem in Augusta dignitate exegit.

(42) Lib. 1. cap. 12., à quo hanc omnem historiam *Lamberti* descripsit Sigonius.

A illum etiam, atque etiam, ut ſive ſua, ſive Italiæ cauſſa, communem Remp. ſecum ſuſcipiat, & ſociatis armis Ludovico in Italiam deſcendenti reſiſtat; ni faciat, regia inſignia ſine dubio iterum ad exteros perventura; quod ne eveniat, nullius, quàm ipſius, vehementius intereſſe. His verbis addidit etiam munera ampliſſima. Quibus Adelbertus impulſus, ſe in ejus auctoritate
899 dixit fore. Itaque ſequenti anno Ludovico in Italiam cum exercitu magno tranſgreſſo, Berengarius cum multo majore occurrit, atque illum ita circumvenit, ut copiam evadendi omnem ademerit. Qua difficultate oppreſſus Ludovicus, miſſis nunciis Berengarium, ut ſe incolumem redire B permitteret, obſecravit, ſeque, ſi id faceret, nullis unquam in poſterum conditionibus Italiam repetiturum eſſe, jurejurando aſſeruit. Quo accepto, Berengarius, mitis, ſyncerique ingenii vir, ipſum haud gravatè dimiſit. (43) Eodem anno in Campania Adelgiſo Principe Beneventi mortuo Atenulfus Capuæ Gaſtaldeus Principatum utrumque cum filio Landulfo invaſit. Cujus peogenies in ducentos inde ferme annos (44) utramque ditionem obtinuit. Hic aſſiduis maleficiis Sarracenorum impulſus, qui Gariliano egreſſi neminem Romam aut negotii, aut voti cauſſa ire, niſi ſpoliatum, aut grandi pecunia mulctatum, ſinebant, Neapolitanis, & Amalfita- C nis aſſumptis Garilianum proceſſit, confectoque ex lintribus ponte juxta Trajectum tranſiens, acriter eos oppugnare instituit. Sed, cum nocte quadam minus diligenter cuſtodiæ agerentur, à Sarracenis, & Cajetanis ex improviſo oppreſſus multos ſuorum amiſit, & cum reliquis fugatus ad pontem ſe recepit. Ibi receptis animis tanto ardore prœlium eſt inſtauratum, ut Sarraceni coacti fuerint in fugam ſe vertere, ac caſtra ſua repetere. (45) Eodem anno IX. Kalen. Octobris Joannes Pontifex morte abſumptus eſt. In ejus locum Tuſculanorum factio Benedictum Quartum ſubrogavit, eumque contra legem ſine auctoritate Regia conſe- D cravit. (46) Et III. Kalendas Decembris Arnulfus Rex Germaniæ, quem vitio Imperatorem factum fuiſſe, Ravennati in Concilio fuerat conſtitutum, pediculari morbo confectus interiit. (47) Et verò proceres, & optimates in Forcheim convenientes po-
900 ſtero anno, qui fuit nongenteſimus, Ludovicum filium ſuffecere, & coronatum, ac regiis veſtibus exornatum regali in ſolio locavere; (48) cui nihil rei cum Regno Italiæ fuit. Interim inimici Berengarii conſilia agitare, quemadmodum Ludovicum alterum in Italiam attraherent, non ceſſabant; addebat autem animum Benedictus Pontifex ex parte Comitum Tuſculanorum creatus, à quo ſe facile Auguſtalia illi quoque impetraturos inſignia confidebant. Itaque, quòd ratio nulla melior oſtendebatur, ad ipſum Tuſciæ Marchionem Adelbertum ſe conferunt, ac Berengarii ſuperbia, Ludovici verò comitate propoſita, quantis ſtudiis Italici erga Ludovicum accenſi ſint, docent; B in eo ſpes omnes ocii, & tranquillitatis Italiæ poſuiſſe; nec dubitare, quin, ſi ſecum ipſe ad illum revocandum voluerit conſentire, propriis ille omiſſis rationibus facilè in animum inducat, ut Italorum votis obtemperet. His verò Berta uxor acceſſit; quæ, cum quotidianis maritum ſtimulis adverſus Berengarium non deſiſteret incitare, tum verò petitione Italicorum erecta multò etiam vehementius inſtigavit. Itaque Adelbertus cum Italorum, tum uxoris voluntate permotus, Legatos ſe miſſurum ad Ludovicum de repetenda Italia dixit, ac continuò miſit. Ludovicus, ubi ſe ab Adelberto vocari ſenſit, certam ſpem Italiæ potiundæ C concepit; ac jurisjurandi, præ nimia regnandi cupiditate, ratione non habitâ, cum majore, quàm ante, copiarum numero Alpes verſus iter intendit; ac tota ſibi ferè occurrente Lombardia, eas trajecit. Quod poſtquam Berengarius audiit, prœlio rem experiri non auſus, ſubitò Papiam reliquit, Veronamque ſe retulit. (49)

LUDOVICUS III. REX, *&* IMP. *contra* BERENGARIUM REGEM.

Ludovicus inde vacuam Papiam ingreſſus, magna Principum, & populorum gratulatione regiis eſt inſignibus exornatus. D Regno rurſus in duas partes diviſo, certatim uterque Rex beneficia amicis poſtulantibus dedit. Extant enim utriuſque diplomata, Berengarii quidem *IV. Idus Martias, & XIII. Kal. Novembris Veronæ*, Ludovici verò *pridie Idus Octobris Olonnæ*, *& pridie Kalend. Novembris Placentiæ* Epiſcopis Mutinenſi, & Regienſi hoc anno conceſſa. Poſtero

(43) Hæc omnia in Liutprando leguntur, lib. 2. cap. 10.

(44) Per annos circiter 177. *Atenulphi* poſteros in hoc Principatu imperaſſe, ſcribit Leo Oſtienſis lib 1. cap. 49. Numerum rotundum perſæpe uſurpat Sigonius.

(45) Idem Oſtienſis capite ſequenti hæc narrat.

E (46) *Joannes IX.* uſque ad medium circiter Julium anni ſequentis 900. vitam produxit; id enim probat Epiſtola ejuſdem ad *Herveum* Ramenſem Archiepiſcopum, menſe Julio anni 900. conſecratum, data, Tomo IX. Conciliorum Labbei col. 483. *Benedictus* autem *IV.* ſtatim electus, ac conſecratus fuit ſine Regia auctoritate, cùm mortuo *Lamberto* Imperatore in Italia, & *Arnulpho* in Germania, vacaret Occidentale Imperium, adeòque Lex a *Stephano VI.*, & *Joanne IX* in Concilio Romano lata, de expectandis Cæſareis Legatis, ſervari non poſſet, ut Pagius quoque adnotavit.

(47) Non. *III. Kal. Decembris*, ut Regino refert, ſed *VI Idus Decem.* obiit Arnulphus, ut docet Tabella plumbea, reperta ſub capite hujus Imperat. in Sarcophago lapideo Eccleſiæ S. Emmerani anno 1671., quemadmodum narrat Cœleſtinus Abbas, in Mauſolæo S. Emmerani pag. 82., Pediculari morbo confectum interiiſſe Arnulphum, ſcripſit Sigonius Liutprandi auctoritate, qui lib 1. cap. 9 edit. Mediol. hæc narrat: *Profectus in propria, turpiſſima valetudine expiravit. Minutis quippe vermibus, quos pediculos ajunt, vehementer afflictus ſpiritum reddidit. Fertur autem, quòd præfati vermes adeò ſcaturirent, ut nullis Medicorum curis minui poſſent.* Attamen Cl. Eckhart Tom. II. Comment. pag. 785. & ſeq. hoc totum falſum eſſe, aſſeverat; ſiquidem conſtat, Arnulphum ex Paralyſi deceſſiſſe. Morbum autem hunc contraxiſſe creditur, ob quorundam virorum ac fœminarum veneficia, ex quibus alter, *Germon* appellatus, reuſque hujus ſceleris deprehenſus, Ottingæ ſecuri percuſſus eſt; alius fuga elapſus Italiam petiit; fœmina verò, nomine *Rodburgis*, tanti flagitii auctor reperta, ſuſpendium Epilingæ ſubiit.

(48) Hæc Regino in Chronico, & Annales Froheriani ad hunc annum.

(49) Liutprandus, lib. 2. cap. 10., eadem refert.

901 fteto inde Ludovicus, profequentibus Italicis, Romam contendit, & coronam, titulumque Imperatoris à Benedicto Pontifice accepit; (50) inde Papiam regreffus fuperiorum Imperatorum munera confirmare de more perrexit. Legitur Nonantulæ diploma, in quo auctoritate fua rata effe omnia jubet, quæ Monafterio Nonantulano à Regibus donata fuerant, Aiftulfo, Defiderio, Adalgifo, Carolo majore, Ludovico majore, Lothario, Ludovico Piiffimo, Carolomano, Carolo Juniore, Arnulfo, Vidone, & Lamberto Imperatoribus. Id verò refcriptum datum eft ab ipfo Imperatore *anno adhuc in Italia primo, Papiæ, Kalend. Julii, anno à Chrifto nongentefimo primo*. Ceterum dum hæc geruntur, novi, atque antehac inauditi Italiæ hoftes apparuerunt; qui Italicos paulifper fe fuperioribus à cladibus attollentes, ac quafi aliquam antiquæ dignitatis lucem afpicere incipientes, crebris incurfionibus, ac fœdis populationibus affixerunt. Hi fuere Ungari, (51) qui ex Scythia Craffo regnante profecti Pannoniam, victis pulfifque Hunnis, occupaverant. Agreftibus moribus, atque ad folam belli diritatem formatis prædita gens fuiffe dicitur; matres pueris primum natis faciem cædere, ut ante vulnerum dolores tolerare affuefcerent, quàm lactis nutrimenta perciperent; fagittis in prœlio plus, quàm gladio utebantur, quas tanta induftria deftinabant, ut earum ictus nulla vitari induftria poffent; neque manum cominus conferere, neque Urbes premere oppugnatione fciebant; eminus autem non folum procurrentibus, fed etiam refugientibus equis pugnabant, ita ut cum maximè formidare viderentur, maximæ hoftibus formidini forent; carnibus crudis vefcebantur, fanguinem bibebant, corda hominum, quos ceperant, in partes diffecta, velut pro remedio, devorabant; ingenia crudelia, tumida, feditiofa; nihil veri, nihil fynceri, fraus, & perfidia omnia; in feminis eadem ferocitas, atque in viris; filiis una equitandi, jaculandique ratio magna cura, atque folertia tradebatur. Semper aut inteftinis difcordiis, aut exteris bellis agitati, neque ipfi quietem agebant, neque alios quiefcere patiebantur. Hæc igitur tam fera, tamque barbara gens biennio antè morte Arnulfi Regis erecta Maravanorum gentem, quam Arnulfus ope eorum fubegerat, fimulque Bajoariorum adierat, atque omnia in eos hoftilis impotentiæ exempla ediderat, & cum Ludovico novo Rege prœlio ad Auguftam congreffa, exercitum ejus occidione occiderat, ac Bajoariorum inde, Suevorum, Franconum, & Saxonum fines rapinis, atque incendiis pervaftarat. Quibus rebus elati hoc anno animum ad invadendam Italiam adjecerunt, ac modica affumpta militum manu in Venetiam tranfgreffi ad Brentam agri Patavini amnem confederunt. Inde fpeculatores miffi, qui terræ fitum, populorum frequentiam, mores, ac ftudia Civitatum explorarent, ac comperta referrent. Ii profecti ita renonciarunt: Campos effe colonis referros, ab uno latere montibus arduis, fed fertilibus, ab altero mari Adriatico cinctos; oppida ineffe multa, ac pleraque munitiffima, populos, quanquam incognitæ fortitudinis, tamen infinitæ apparere multitudinis; quamobrem, fi cupido divitiarum, quarum tantam apud Italos copiam viderint, quantam ne in toto quidem terrarum Orbe credant effe, fic eos folicitat, ut abftinere non poffint, magnopere fuadere, ut domum iter dierum decem, aut paullo amplius repetant, ac contractis omnibus gentis fuæ militibus redeant, ut Italis non minus multitudine, quàm fortitudine fua effe terrori poffint. Quibus rebus auditis, omnes fubitò caftra movent, ac domum reverfi totam hyemem in apparatu armorum, & exercitatione militum ponunt. Ludovicus interim nihil actum ratus, nifi totâ Berengarium Italiâ deturbaret, exercitum affumpfit, atque adverfus eum Veronæ X. Kal. Septembris agentem proceffit. Quod poftquam fenfit Berengarius, viribus, ac fortuna fua diffifus, fubitò Veronenfi quoque ditione relicta, in Bavariam fe recepit. Ludovicus omnium rerum brevì haud magno labore potitus, Verona inde Papiam revertit, ac fequenti anno totum regnum pacatè 902 adminiftrare perrexit. Legi Diploma ab eo *IV. Idus Maji Papiæ datum anno regni fui in Italia fecundo, Chrifti DCCCCII.* Invafit inde cupido, quemadmodum Lombardiam inviferat, fic Tufciam quoque luftrare. Itaque

Pa-

(50) Anno fuperiore 900, poft Auguftum menfem, coronatum Romæ *Ludovicum III.* Imperatorem, Pagius contendit ad eundem annum, & ad annum 902. Melius tamen ftatutam anno 901. à Sigonio Epocham initi à *Ludovico III* Imperii, mihi perfuafum jam eft; id enim ex Diplomatis ipfis *Ludovici* fatis fuperque comprobatum video. Refert Ughellus (novæ editionis) Tom. 2 col. 255. Privilegium ejufdem, Datum Ecclefiæ Regienfi anno 900., *Pridie Kal. Novembris, Indictione IV.* Item alterum ab eodem recitatur tom. 5. col. 273. Datum in favorem Ecclefiæ Cumanæ, anno 901., *XV. Kal Februarii, Indictione IV.* In utroque autem *Ludovicus* fe tantùm *Regem* appellat; cùm tamen in altero pro Ecclefia Bergomenfi, expedito *X. Kal Junii* ejufdem anni Tom. 4 col. 432., fe *Imperatorem* nominet. Itaque ex hifce Diplomatis patet, poft medium Januarium, & ante finem Maji anni 901 Ludovicum Imperatorem coronatum. Clarius teftimonium a Florentino defumitur, qui lib. 3. pag. 214. *De rebus Mathildis*, Chartam profert, Datam *exeunte Februario* anni 901., in qua *Ludovicus* dicitur *Imperator*. Proinde, cùm ex relatis Ughelli documentis conftet, *Ludovicum* medio Januario Regem folummodo fuiffe, *Imperatorem* verò ante finem Februarii, ut probat Florentinii Charta, manifeftum fit Augufti dignitatem eidem à *Benedicto* fuiffe collatam intermedio hoc tempore. Pagius ipfe fatetur quampluribus Chartis, ab ipfo productis, tum ad annum 900. num. 15. tum ad annum 903. num. 4. probari, hanc Epocham creati in Imperatorem *Ludovici* anno 901. At eas omnes mendofas effe afferit, non alia ratione, nifi quòd ejufdem fententiæ adverfentur. Ego tamen potiorem fidem antiquis hifce monumentis, quam Pagii opinioni habendam crediderim.

(51) Hungarorum expeditiones & gefta defcribit Liutprandus lib. 2. cap. 4. 5. & 6., fed prima illorum irruptio in Italiam ab Hermanno Contracto, juxta genuinam editionem Canifii, anno fuperiori 900. adfcribitur. Secutus eft Sigonius Reginonem, id ad hunc annum referentem; fed cum manifefte erraffe Pagius probat ad annum 901 num. 12., ubi geminam ftatuit Hungarorum irruptionem in Italiam; alteram anno 900., alteram anno 901. Argumenta id evincentia vide apud ipfum.

Papia egressus Lucam adiit. Ibi effuso in omnem magnificentiæ regiæ speciem apparatu ab Adelberto Marchione exceptus est. Cum autem lectissimorum militum cohortes, summam domus dignitatem, & mirabiles familiæ impensas videret, invidia tactus in aurem amico inquit: Nimirum hic Regis potius, quàm Marchionis nomine potest dignari, neque enim ulla in re mihi, nisi titulo, cedit. Quod verbum Berta, ut erat versuti ingenii mulier, fortè excipiens ad maritum continuò detulit, animumque ab illo ejus alienavit. Lustrato inde regno, rebusque, quantum res ferre videbatur, satis in præsens compositis, Veronam se contulit, ac quasi ab omnibus jam securus insidiis, exercitum, Adelardo Episcopo adhortatore, dimisit. Hoc verò ubi Berengarius comperit, in omnes repetendi regni occasiones intentus, occultè è Bavaria in Italiam rediit, ac XII. Kal. Augusti ex improviso Veronam advênit, ac, custodibus Urbis corruptis, silentio noctis ingressus nonnullos expertæ fidei, ac spectatæ fortitudinis viros contraxit. Mediam tum Urbem amnis Athesis interfluens ingenti marmoreo egregii operis ponte partem utramque jungebat; à læva autem fluminis, quæ vergebat ad Aquilonem, Urbis pars sita erat, difficili adeo, arduoque collo munita, ut, si pars, quam dexteram fluvius alluebat, in hostium potestatem venisset, hæc tamen egregiè sustinere se posset; in vertice vero collis pretiosi operis erat Basilica S. Petri, ubi propter loci amœnitatem, & munitionis firmitatem Ludovicus agebat. Berengarius igitur Urbem per noctem ingressus, trajecto cum globo suorum militum ponte, sub lucem in collem evasit. Ad eum tumultum excitus Ludovicus, quidnam id rei esset, quærere de suis cœpit, ac re incomperta trepidus in Basilicam se recepit, atque in penetralibus ejus sese abdidit. Quærente autem, ac perscrutante omnia Berengario, miles ejus, qui unus fugientem animadverterat, timens ne repertus occideretur, Berengarium adiit, atque ita dixit: Rex, quando te Deus tantæ victoriæ compotem fecit, ut hostem tuum in potestate habeas, æquum est, & te præceptis ejus obtemperare, qui inquit: *Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Nolite judicare, & non judicabimini; nolite condemnare, & non condemnabimini*. Berengarius autem intelligens, eum, ubi nam Ludovicus lateret, tenere, sed vitæ ejus consulere velle, respondit: Putas ne me, homo insulse, quem mihi Deus tradidit in manus, occidere velle? Qua voce erectus miles locum, ubi se Ludovicus condiderat, indicavit. Berengarius autem, cum Ludovicum comprehendi jussisset, tum in conspectum suum productum ita appellavit: Non credo te oblitum ejus temporis esse, cum ego te meis præsidiis circumseptum, ita, ut elabi non posses, misericordia tui captus, quæ nulla tibi debebatur, dimisi, ipseque te nunquam amplius Italiam ingressurum mihi sacramento interposito spopondisti; quare, quando tu neque beneficii mei, neque jurisjurandi tui rationem, ut decuit, habuisti, meque eodem tempore, ac Deum ipsum libidine alieni regni percitus fefellisti, vitam quidem, sicut ei, qui te mihi prodidit, promisi, concedo, oculos verò erui tibi prodendi exempli gratia jubeo, atque his dictis Ludovicus statim luminibus orbatus, & regno se abdicare coactus est. (52)

(52) Hæc omnia a Liutprando lib. 2. cap. XI. sumpsit Sigonius. Hic autem opportunum ceor animadvertere, à pluribus damnari erroris Sigonium, quòd præsenti anno excæcatum *Ludovicum* narret; cùm plures Chartæ in Italia confectæ reperiantur, quæ *Ludovicum* adhuc Imperatorem subsequentibus annis enunciant. Extat in Archivo Cœnobii S. Ambrosii Mediolani *Judicatum*, seu Placitum, actum in Villa, quæ dicitur *Belano*, (adjacet Lario Lacui, & fortasse adhuc pro Imperatore stabat) favore Gaidulfi Abbatis ejusdem Monasterii, *anno Imperii Domini Ludovici Imperatoris quinto, mense Julio, Indictione octava*, idest anno 905. idque mihi communicavit Cl. D. Laurentius de Georgiis. Attamen hanc difficultatem eruditè diluit Pagius ad annum 903. num. 3., asserens, *Ludovicum*, etiam expulsum, & excæcatum, agnitum fuisse ab Italis Imperatorem, cùm *Berengarius* tantùm *Rex* foret, nec omnis Italiæ ditio in hujus esset dominatione. Difficilius est statuere, qua ratione componi cum hac Historia possint duo *Ludovici* Imperat. Diplomata, asservata in Tabulario Cœnobii monialium, dicti *de Pusterula*, in Urbe Ticinensi, quæ authographa esse mihi professus est sæpiùs laudatus D. Jo. Gaspar Beretta Monachus Casinensis, eorundem exemplaria fidelissimè transcripta ad me remittens. Utrumque enim in favorem memorati Monasterii, uno eodemque die, atque anno concessum, ita in calce signatur: *Datum pridie Nonas Junii, anno Incarnationis Dominicæ DCCCCV. Indictione VIII. anno V. Imperante Domno Hludovvico glorioso Imperatore in Italia. Actum Papiæ, in Dei nomine feliciter, Amen*. Quomodo enim excæcatus ac expulsus Ludovicus, usque ab anno 902, expedire potuit diplomata anno 905. in Urbe Ticinensi, in qua Regni sui sedem jamdudum Rex Berengarius tenebat? Equidem in hisce Chartis nonnulla occurrunt, quæ expendi merentur. Primò namque, in altera illarum legitur: *Arnulphus Archicancellarius, jubente Domno Hludovico Imperatore relegi, & subscripsi*; in altera verò, *Arnulphus Notarius ad vicem Liutuardi Episcopi, & Archicancellarii recognovi, relegi, & subscripsi*. Num duos in Italia eodem die Archicancellarios habuit Ludovicus? Secundò, Liutuardus Episcopus Vercellensis, qui Archicancellarii munus sub Carolo Crasso gessit, vita jam functus erat anno 901, quo Sebastianus Vercellensi Ecclesiæ præerat, ut ex Berengarii Diplomate evincit Ughellus, Tom. IX. Italiæ Sacræ, col. 768. Venetæ edit., & testatur Regino, qui eum trucidatum ab Hungaris narrat ad annum 90s. Jacobus Vvenkerus in Commentario de Archicancellariis Imperii, nihil de hoc Episcopo post Carolum Crassum memorat, alios Ludovico Archicancellarios assignans. Quis ergo Liutuardus, Archicancellarius anno 905.? Hæc proponenda censui, non ut enunciatis Chartis adimam fidem, sed ut censuris occurram, quæ ex hisce Diplomatis Sigonii historiæ infligi possunt, quemadmodum adnotatum in margine Codicis à me adhibiti inveni hisce verbis: *Ignoratur, quomodo Sigonius asserat Ludovicum à Berengario excæcatum hoc anno 902, si anno 905. Papiæ residebat, eratque Imperator, quemadmodum constat ex gemino authographo Diplomate concesso Monasterio Monialium de Pusterula Ticinensi. Igitur procul dubio est emendandus*. Nisi tamen solidiora documenta proferantur, standum Sigonii sententiæ reor, cùm post annum 902, in Imperatoria quidem dignitate usque ad obitum perdurayerit Ludovicus, sed Papiæ dominium nusquam recepisse in historiis reperiatur.

Idem

Idem BERENGARIUS REX *solus.*

BErengarius inde receptâ Veronâ, Papiam reversus regnum, nemine repugnante, recuperavit, idque per annos inde viginti duos pacatè administravit. Nam Italici dira Ludovici calamitate fracti ad officium redierunt, atque in Berengarii ferme auctoritate fuerunt. VIII. Idus Augusti Papiæ cum esset, Murinensem Ecclesiam, Gothifredo Episcopo postulante, magnificè muneravit, anno regni sui, ut in Diplomate scriptum est, quinto decimo. (53) Eo anno Landulfus Archiepiscopus Mediolanensis creatus. (54) Hæc autem dum ille agit, Ungari, prout statuerant, Pannonia egressi, mense Augusto, iterum in Italiam irruperunt, atque Aquileiam, & Veronam Urbes munitissimas prætervecti, Comum, Bergomum, atque ipsam denique regni sedem Papiam, latè omnia populando, resistente nemine, petierunt, atque in itinere Trusardum (55) Episcopum Vercellensem grandi cum pecunia fugientem adepti, necarunt. Ad primum hujus tam fœdi tumultus nuncium excitus Berengarius, nunciis in omnes regni partes dimissis, ac Civitatibus de imminenti periculo monitis, ingentem ex tota Italia ultro nomina dante exercitum convocavit; eumque adversus Ungaros effusè omnia pervagantes adduxit. Ungari triplo majoribus se peti copiis, quàm quas ipsi adduxerant, ex insperato cernentes, planè quid consilii caperent, nesciebant; nam nec rem pugnæ committere confidebant, nec fugam capessendo se elapsuros sperabant. Demum præstare visum est, fugam, quàm prœlium, experiri. Cum autem hærentibus assiduè in terga Italicis, ad amnem Abduam effusè fugiendo eâdem, qua venerant, viâ perlati essent, atque in eo festinanter, ac tumultuosè tranando multos amisissent, desperatione debilitati petierunt ab Italis, ut se, universa præda recepta, vivos abire permitterent. Eam verò petitionem Italici superbè, universos deposcentes in vincula, respuerunt. Quo audito, Ungari repetita fuga in campos Veronenses elati sunt. Ibi, cum primum Italicorum agmen extremum esset Ungarorum adeptum, leve prœlium est commissum. Quo cum superiores fuissent Ungari, mox universo superveniente Italicorum exercitu territi, rursus cœptæ se fugæ mandarunt. Postquam ad Brentam amnem est ventum, equis cursum, fugamque præ lassitudine denegantibus, consistere coacti trans amnem castra locarunt, ac nunciis ad Berengarium, qui cis amnem consederat, missis, postularunt, ut supellectilem omnem suam, captivos, arma, equos omnes præter eos, quibus uterentur, acciperet, & se abire incolumes sineret, jurantes, se datis in fidem obsidibus filiis suis, nunquam amplius prædæ caussa Italiam ingressuros. Ad hæc Italici nimia rerum prosperitate cœcati responderunt, stulti hominis esse, muneris, aut conditionis aliquid à mortuo, aut planè jam profligato, accipere. Qua re audita Ungaros indignatio acris incessit, &, quæ nova, inquiunt, ignavia, ac torpedo animos nostros oppressit? an verò, quando vitam neque pretio redimere, neque fuga servare pertinaci hostium insolentia possumus, dubitamus, audacter in eorum castra irrumpere, & morte nostra mortem illis inferre? quamque à patribus nostris fortitudinis gloriam accepimus, eandem posteris nos quoque nostris relinquere? quanquam, quid si ne mortem quidem oppetemus? an verò nos ignoramus, qui id sæpe consequuti virtute nostra sumus, quàm exigua sæpe virorum manus ingentes hostium copias profligarit, quàmque sæpe Mars fugientem perculerit, fortiter verò resistentem protexerit? Quibus verbis confirmati, qui ante fugere decreverant, jam summo in quemcumq; casum contendere prœlio statuunt, atque ita insidiis bifariam dispositis, rectà amne trajecto, in hostes se medios inferunt. Italici responso expectando defessi interim se corporibus curandis, ut victoriæ certi, tradiderant. Itaque Ungari irruptione facta incautos adorti partim epulantes interemerunt, partim equis ademptis fuga interclusos prostraverunt. Auxit etiam Italicorum cladem, quòd nonnulli non solùm non pugnarunt, sed proximos etiam, ut soli superstites dominarentur, à manu conserenda deterruerunt; quosque in aliis casus cum voluptate spectarunt, in eos ipsi haud ita multò post inciderunt. (56) Hac victoria elati Ungari, inde Tarvisium, Vicetiam, & Patavium populati sunt, cum omnes munitis locis infessis victori se objicere hosti meturrent. Inde postero, Venetos aggressi 903 paratis lembis non solùm Civitatem novam, Equilium, Clodiam, & Caput Aggeris incenderunt, sed etiam Albiolam provecti Metamaucum, & Rivualtum die festo Sancti Petri tentarunt. Demum à Petro Duce navalibus cum copiis acriter resistente repulsi, sese ad mediterranea contulerunt, atque ad Appenninum populando progressi, obvia omnia, quæ munita non erant, loca vastarunt; neque Ecclesiis, aut Monasteriis temperarunt. Mutinam tamen ingressi, Urbem intactam virtute Sancti Geminiani Episcopi reliquerunt. Nonantulano Monasterio diti in primis, atque opulento fœdum incendium est illatum. Leopardus Abbas cum Mo-

(53) Integrum recitatur ab Ughello in Episcopis Mutinensibus Tom. II. col. 101. hoc Diploma, *Datum VII. Idus Augusti*, non *VIII.*, ut hic, fortasse Typographorum errore, adnotatum est, cùm in aliis Sigonii editionibus rectè scriptum legatur: *VII. Idus Augusti*.

(54) Addidit hoc Sigonius Bononiensi editioni, sed non apposite; *Landulphus* enim in Mediolanensi Ecclesia Archiepiscopus jam sedebat anno 896., ut constat ex Placito autographo, mihi à Cl. D. Laurentio de Georgiis communicato, ex Tabulario Monastico-Ambrosiano, quod datum dicitur, *anno Imperii Lamberti quinto, mense Octobris, Indictione quinta decima*, atque ideo anno 896. In hoc autem Placito, acto in *Laubia domus S. Mediolanensis Ecclesiæ*, residebat, una cum *Amadeo* Comite Palatii, & aliis Judicibus, *Landulphus* Archiepiscopus Mediolanensis. Hinc verò emendandus est etiam Papebrochius in Exegesi, qui *Anselmum* obiisse tradit anno 897.; ejusdem enim successor *Landulphus* anno præcedenti Mediolanensem Ecclesiam administrabat, adeòque *Anselmus*, ante Octobrem mensem anni 896., è vivis excesserat.

(55) Verius *Liutuardum*.

(56) E Liutprandi hist., lib. 2. cap. 5. & 6., hæc refert Sigonius.

Monachis fortè evasit incolumis. (57) Tandem, cum se Italia non excessuros, nisi certa pecuniæ summa accepta, ostenderent, Berengarius, ut primo quoque tempore ea peste Italiam liberaret, summo studio eam collegit, atque, ut quamprimum abirent, effecit. (58) Levata inde Ungarorum mole Italia, tum ad resarcienda damna conversus in primis studuit Ecclesiis, quæ vim eorum passæ fuerant, sublevandis. Eo præsente, Bergomi Adelpertus Episcopus ossa S. Alexandri Martyris, qui in ipsa Urbis Basilica colitur, ex antiquo sepulchro in Confessionem, ubi nunc quoque quiescunt, traduxit, & rescriptum ab eo impetravit.
904 Sequenti, idem aliquot Regiensi Basilicæ possessiones ad damna ab Ungaris accepta restituenda concessit: quod ex diplomate apparet, *anno DCCCCIV., regni sui XVII., pridie Nonas Januarii, rogatu Berthilæ conjugis dato*. Eodem anno VI. Idus Aprilis Benedictus Pontifex moritur. (59) Novi inde comitia Pontificis non Romæ solùm, sed etiam Ecclesiæ totius ocium perturbarunt, libidine Romanorum, ut cum maximè, sæviente, atque humanas leges, divinasque spernente. In Benedicti locum Leo V. est suffectus. Hominem incautum, & parum tractandis rebus idoneum esse, cum animadvertisset Christophorus, Sacerdos ejus, quadragesimo, quàm consecratus fuit, die accitis sociis comprehendit, atque in custodiam traditum abdicare coëgit, atque ipse se Pontificem facere novo exemplo non dubitavit. Hujus inde audaciam imitatus Sergius, qui bis jam ab adversariis de Pontificatu fuerat deturbatus, illum exigere, & semet ipsum inferre constituit. Itaque, ne adversæ potentiâ factionis opprimeretur, Adelbertum Tusciæ Marchionem, ut sibi auxilio esset, oravit: & conspiratione facta Christophorum IX. Kal. Januarias comprehensum se abdicare, atque monasterium inire coëgit, ac postridie sedem occupavit. (60) Is Sergius Tertius appellatus. Pontificatum male partum nullo tamen insigni probro fœdavit. Neque enim Formosi cadaver ex sepulchro iterum ab eo post XX. annos extractum, ut quidam scribunt, est verisimile. Eodem anno Andreas Ecclesiam Mediolanensem, Petrus Ravennatem, Laurentius Gradensem, obtinuit. (61) Berengarius annum Papiæ egit: ubi per mensem Junium novis muneribus Mutinensis Ecclesiæ cladem ab Ungaris acceptam sarcivit.
Postero, Ungari nova prædandi cupiditate 905
incensi novis Italiam populationibus incursarunt. Nec Berengarius propter suorum perfidiam militum aliqua ratione est adversatus. Sarraceni verò etiam multò, quàm antea, impotentius ipsius extrema Italiæ lacerarunt. Nam & qui Fraxinetum insederant, reliquis circa direptis Urbibus, oppidum Aquarum non longè à Papia distans (62) in-

(57) In Chronico Nonantulano, ab Ughello relato Tom. II. Ital. Sac. col. 205., & Tom. V. col. 496. Venetæ edit, statuitur hæc irruptio Hungarorum in Monasterium Nonantulanum ad annum 899. Indictio tamen III. mense Augusto, quæ ibidem adnotatur, annum 900 designat.

(58) Hæc Sigonius narrat ex Dandulo col. 197., qui tamen id adnotat sub anno 906

(59) Sub initium Octobris anni superioris 903. vivere desiit *Benedictus IV.* Id enim manifestum esse, ex *Sergii III* Pontificatu docet Pagius ad annum 903. & seq., contra Baronium, qui longius etiam differt *Benedicti* mortem, idest in annum 907. Extat in Spicilegio Dacherii Tom VI. pag. 415. Diploma *Christophori* Papæ, datum in favorem Abbatiæ Corbejensis *Indictione VII, septimo Kal. Januarii*, hoc est anno 903. Jam ergo ab eo anno, & mense, successerat ei Pontifex *Leoni V*, qui post *Benedictum*, nec integris duobus mensibus sederit.

(60) *Christophorus* Novembri mense superioris anni Pontificiam Sedem invaserat; ab eadem ejectus est a *Sergio III.* circa medium hujus anni 904, ut Flodoardus testatur. Pagius circa diem 18. mensis Maji, depulsum *Christophorum* tradit. Certe Idibus Julii jam sedisse *Sergium*, evincunt Acta publica apud Rubeum in Hist. Raven, lib. 5. pag. 251.

(61) Cùm Sigonius erraverit, asserens electum *Landulphum* in Mediolanensem Archiepiscopum anno 902., ut ad illum annum adnotavi, mirum esse non debet, quòd etiam successoris *Andreæ* electionem extra locum statuerit. Puricellus in Dissert. Nazar cap. 83. num. 4. tradit, *Landulphum* obiisse anno 900., id enim constare ait ex ejusdem Epitaphio, quod hisce versis Chronicis clauditur: *Obiit anno Dominicæ Incarnationis nongentesimo, quarto nonas Novembris, Indictione tertia*. Puricello consentit Papebrochius in Exegesi; sed uterque minimè animadvertit, indictionem tertiam, mense Novembri, ad annum superiorem 899. referri. Quòd autem illo vere anno *Landulphus* decesserit, certum fit ex Charta authographa, cujus me compotem fecit ex Archivo Ambrosiani Cœnobii Cl. D. Laurentius de Georgiis. Continet ipsa Placitum *Andreæ* Archiepiscopi Mediolanensis, tanquam Missi Imperialis, *Actum in Loco Belano, anno Imperii Domni Ludovici Imperatoris quinto, mense Julio, Indictione octava*, idest anno 905, qui annus, *sextus* esse ejusdem *Andreæ* ibidem adnotatur. Itaque, si ex memorato epitaphio obiit *Landulphus* die secunda Novembris, annus verò 905. *sextus* jam erat *Andreæ* Archiepiscopi, mense Julio decurrente; transferenda procul dubio est mors *Landulphi* in annum 899. Hinc autem patet, usurpatam tunc fuisse in Epitaphiis condendis æram Pisanam, quæ novem mensibus vulgarem annum antecedit, adeòque à die 25. Martii anni 899. sequentem annum jam numerabat, quemadmodum de altero *Ansperti* Archiepiscopi Epitaphio ad annum 887. jam admonui. Adde, quod anni tres, & dies 25, *Landulphi* sedi in catalogis assignati, optimè cum hac sententia congruunt. Eundem enim electum jam fuisse in Mediolanensem Antistitem Octobri mense anni 896., ad annum 902. comprobavi. De Ravennensi Archiepiscopo *Petro* non ita certum est, quo anno eam dignitatem obtinuerit. In adnotationibus ad Ughellum novæ editionis, ejus initium referendum asseritur ad annum 911., cùm uno tantùm anno sedisse in Catalogis legatur, Joannem autem X. eidem subrogatum constet, anno 912.
In Gradensium Patriarcharum Catalogis apud Ughellum, nullus per hæc tempora legitur *Laurentius* Patriarcha; qui autem hoc anno præerat illi Ecclesiæ, *Dominicus* vocabatur, creatus anno 900., atque in ea administranda perduravit usque ad annum 907., aut 908., quemadmodum in adnotationibus indicatur.

(62) Oppidum istud, non aliud est, quam *Aquæ Statiellæ* (nunc Aqui), Urbs notissima ad fluvii Bormidæ lævam. At longe distat a Papia quinquaginta mille passus, ut in Magini Tabulis. Hanc irruptionem Liutprandus lib. 4 cap. 2. contigisse ait, postquam *Hugo*, Rex Italiæ, *Lotharium* filium in Regni Consortium vocaverat. Cùm autem *Lotharius* nonnisi anno 930. eam dignitatem obtinuerit, ad eum saltem annum differenda est Saracenorum incursio in Aquense Oppidum. An altera vice id factum sit hoc anno, affirmare non ausim, cùm nullum a Sigonio documentum proferatur.

invaserunt, omnibus munitissimas in arces,
turresque dilapsis: quæ per hos annos vul-
go fieri ad repentinas barbarorum impres-
siones eludendas sunt cœptæ: & qui Afri-
cam incolebant, Apuliæ, & Calabriæ lito-
ra, orasque hostiliter divexarunt, Leone
Imperatore prope in re tanti periculi con-
906 nivente. Proximo, Sergius Basilicam Late-
ranensem, quæ terræmotu labefactata cor
ruerat, instauravit, instauratamque picturis
907 egregiis exornavit; insequenti verò, Joan-
nem Ravennatem, Episcopum Bononien-
sem Petro Archiepiscopo Ravennatis Ec-
clesiæ mortuo subrogavit: (63) & Berenga-
908 rius Papiæ annum transegit. Eo verò, qui
insequutus est, Leo Imperator appetiit,
imperio penes fratrem Alexandrum relicto.
909 Alexandrum verò altero anno mortuum
Constantinus Porphyrogenitus Leonis filius
excepit: (64) quo eodem anno Ursus ad
Ecclesiæ Aquilejensis administrationem eve-
ctus est. Berengarius vero annum Veronæ
transegit. Eodem anno Leupardus Abbas
revocatis, qui diffugerant, Monachis mo-
nasterium Nonantulanum novem ante annis
ab Ungaris inflammatum restituit: (65) at-
que accepta à Sergio Pontifice potestate,
ut per quem vellet, ex tribus Episcopis
consecraret, Joanne Papiensi, Vidone Pla-
centino, & Elbungo Parmensi, consecra-

A vit. Anno inde nongentesimo decimo Leo 910
Abbas monasterium Cassinas viginti septem
ante annos à Sarracenis incensum instaura-
re cœpit, (66) ac privilegia ab Atenulfo
Capuano, & Beneventano Principe, & à
Guaimario Salernitano poposcit: neque ta-
men Teanensi monasterio sese extulit. Post
annum Sergius Pontifex mortuus est, at- 911
que in ejus locum factus Anastasius Tertius.
(67) Cupiebat Berengarius Papiam, ut quæ
regni sedes erat, honore supra reliquas re-
gni Civitates efferre: itaque, quoniam Ec-
clesiam ejus Metropolitana afficere dignita-
te non poterat, jus, atque insignia novo
Episcopo conquisivit: atque, ut Anastasius
B Pontifex ei jus indulgeret adhibendæ um-
bellæ, equo albo vehendi, crucis præferen-
dæ, & in Concilio à læva Pontificis assi-
dendi, obtinuit. (68) Eodem anno Atho
Archiepiscopatum Mediolanensem accepit:
(69) &, cum per Decembrem mensem Lu-
dovicus Rex Germaniæ obiisset, qui fuit
ex Caroli Magni progenie ultimus, in ejus
locum Germani proceres Conradum è Fran-
conia, virum rei militaris peritissimum sub-
legerunt. (70) Cum Ungari monasterium
non longè à Tarvisio situm unà cum tem-
plo, in quo erant corpora Sanctorum Sy-
nesii, & Theopontii, delevissent, sequenti 912
C anno Petrus Abbas Nonantulanus, cui Mo-
na-

(63) Baronius hoc peractum tradit anno 912. à Landone Summo Pontifice, quem tamen anno 913. creatum Pagius contendit. Ughellus id contigisse scribit anno 904, sed nullo adducto testimonio. Certè jam ab anno 905. sedisse in Ravennensi Ecclesia hunc *Joannem*, constat ex publicis Tabulis, confe*ctis Idibus Julii, anno Sergii Pontificis secundo, Hludovici Cæsaris quarto, Indictione octava*, quas se legisse Rubeus ad annum 905 profitetur.

(64) *Leo* Sapiens, Imperator, usque ad annum 911 vitam produxit. *Alexander* verò post annum decessit, die 6. Junii 912, ut ex Continuatore Theophanis, Cedreno, Curopalata, aliisque Græcis Scriptoribus constat.

(65) Male computum inivit Sigonius; siquidem illatum fuisse incendium ab Hungaris Nonantulano Monasterio anno 903., ipsemet superius narravit; ab eo autem tempore, usque ad præsentem restaurationem, sex tantùm anni intermedii numerantur.

(66) Angelus a Nuce, in Adnotat. ad cap. 51. Libri 1. Leonis Ostiensis, instaurationem Monasterii Casinensis à Leone Abbate cœptam, anno 904. consignat, & vigintiduos solummodo annos intercessisse tradit ab ejus excidio, asserens, Librarii somniculosi vitio factum esse, ut additâ literâ V., numerus annorum à XXII. ad XXVII. excresceret, qui error deinde in alios Codices expressis verbis irrepsit, decepitque etiam Sigonium.

(67) In Bononiensi editione emendavit Sigonius errorem, qui in alias editiones irrepsit, in quibus legitur *Anastasius Quartus*.

(68) Pallii usum usque ab Hormisda Summo Pontifice sub annum 515., repetunt Ticinenses; Crucis verò quocumque deferendæ, equi albi equi adhibendi in ramis Palmarum privilegium, a Joanne VIII. acceptum tradunt. Nullus tamen antiquus Auctor, qui hæc afferat, aut locus, in quo asserventur genuinæ hujusmodi Literæ, indicantur. Certè inter vulgatas Joannis VIII. Epistolas, quarum plures ad Episcopum Ticinensem datæ sunt, nihil de hoc privilegio editum legitur. Hinc est, varias de hac re à Scriptoribus sententias proferri. Auctorem memorati Privilegii Sigonius Anastasium III. facit; Tristanus Calchus ad annum 1105. Paschalem II. Seriùs etiam protrahendum id foret, si genuinæ probaremur Honorii III. Literæ, a Spelta, Ughellio, ac P. Romualdo relatæ, quibus confirmatum asseritur, quidquid decoris à Prædecessoribus Summis Pontificibus indultum fuerat Ecclesiæ Ticinensi; in iis namque numerantur quinque Romani Pontifices, quorum primus Callistus (procul dubio II.) dicitur, nonnisi anno 1119. ad eam dignitatem evectus. Cùm tamen à longævo tempore, peculiari hoc honore insignitos Ticinenses Antistites, nemo valeat inficiari, à vero minime abludit, *Berengarium* Regem, qui primas Italicæ Coronæ celebritatem in Regia illa Urbe instituit, ut superiùs conjectando jam innui, primum quoque fuisse, qui Ticinensi Ecclesiæ eximium id decus ab *Anastasio III.* impetrarit, quemadmodum asseruit Sigonius, qui id ex aliquo genuino monumento hausisse credendus est, consentitque P. Eustachius à S. Ubaldo, *de Metropoli Mediolanensi* sect. 3. cap. 13. num. 335.

(69) Quadriennio ante, idest anno 907, creatum *Athonem* Archiepiscopum Mediolanensem Papebrochius asserit. Attamen, ne hoc quidem veritati consonat; uno enim anno Papebrochius erravit in statuenda morte *Landulphi*, quem anno 900, die 2. Novembris decessisse scripsit, cùm id contigisse anno superiore, indubia authographæ Chartæ auctoritate docuerim ad annum 904. Itaque hoc firmato, retrahenda quoque est mors *Andreæ* Successoris ad annum 906., quo illum Martio mense obiisse, pluries etiam Catalogi Mediolanensium Antistitum, à Puricello relati in Monum Basil. Ambros. num. 153., expressè adnotavere. Cùm autem uno tantùm circiter mense Archiepiscopalis hæc Sedes vacaverit, ut Papebrochius ipse fatetur, asserendum est procul dubio, *Athonis* electionem in annum eundem 906. incidisse.

(70) Ex Reginonis Continuatore hæc narrat Sigonius. Errat tamen, dum ait, per Decembrem mensem obiisse *Ludovicum* Regem Germaniæ. In Archivo enim Ecclesiæ Cathedralis Forchemiensis asservatur Diploma donationis, factæ a Conrado Rege Basilicæ S. Gumberti Anspacensis, quod datum legitur *IV. Kal. Novembris, anno Incarnationis Domini DCCCCXI, Indictione XV., regnante piissimo Rege Chuonrado, anno I, Actum Forachaim*; quemadmodum refert Cl. Eckhart Tom. II. Rer. Franc. pag. 830. Jam ergo mense Octobri decesserat Ludovicus.

A nasterium illud erat obnoxium, misit, qui ea corpora inde Nonantulam deportarent, eaque magna cæremonia in templo Nonantulano reposuit. (71) Berengarius IX. Kal. Aprilis Veronæ à Sibicone Episcopo Patavino edoctus, Basilica sua ab Ungaris inflammata, antiqua tabularum monumenta omnia esse consumpta, vetera omnia regum privilegia instauravit, anno, ut ipse scribit, regni sui vicesimo quinto. Pro-
913 ximo, diem suum obiit Anastasius Pontifex: cui post biduum Lando est subrogatus, nulla re in Pontificatu gesta nobilitatus. Eo inde V. Kal. Januarias mortuo, (72) comitiisque Pontifici creando in-
B dictis, nihil ex legibus actum est. Siquidem Albertus Marchio Theodoræ socrus instinctu neque ex Ecclesia Romana, sed ex Ravennati, neque Cleri suffragiis, sed pro-
914 priis opibus IX. Kal. Februarias successorem Joannem Ravennatem Archiepiscopum dedit. Is Joannes Decimus est vocatus. (73) Berengarius cum Placentiam venisset, agrum Cremonensium, & Placentinorum positis terminis definivit. Joannes autem non iisdem artibus, quibus cepit Pontificatum, etiam gessit, sed Ecclesiæ, atque Italiæ mirè utilis fuit. Caussam bene gerendæ rei dedere Sarraceni. Hoc enim Pontifice constituto, auctus mirificè eorum, qui Garilianum
C insederant, numerus acrem Pontificem in sui perniciem incitavit. Ea verò res in hunc modum est gesta. Cum vicina Urbi loca in dies magis ab incursantibus Sarracenis affligerentur, Sarracenus quidam gravi à suis injuria provocatus venit ad Pontificem, pollicitusque est, si sibi socios idoneos daret, se Romam ea cura liberaturum; annuente autem Joanne, juvenes sexaginta robustissimos legit, ac parmis, pilis, gladiis, vestibusque singulis cum exiguo obsonio instructos in angustiis viarum, per quas iter erat Sarracenis, occuluit, ac redeuntes à prædatione adortus levi admodum momento confecit. Hoc cum semel, iterumque
D prospero eventu fecisset, Romanis juvenibus huic officio plerisque se addicentibus Sarracenos ingentibus detrimentis affecit. Quibus adacti illi violata inter se fide ceteris, quæ tenebant, oppidis derelictis, in unum Garilianum, tanquam tutissimam in-

A arcem se contulerunt; ac fœdiora in dies avaritiæ, & crudelitatis exempla in viatores, & incolas ediderunt. Hac igitur cura stimulatus Joannes, consilio cum Athenulfo Beneventi, & Capuæ Principe communicato, Legatos ad Græcum Imperatorem Constantinum, cujus etiam provincias Apuliam, Calabriamque Sarraceni invaserant, atque ad Spoletinos, Cameratesque misit, atque, ut secum arma adversus barbaros caperent, invitavit. Ob eam rem Nicolaus Patricius sequenti anno cum magnis Græcorum co- 915
pus ab Imperatore missus advênit, ac Landulfo Atenulfi jam mortui filio Capuæ, & Beneventi, & Guaimario Salerni Principi-
B bus, Apulisque, & Calabris sibi adjunctis, juxta Garilianum consedit. Ab altera verò parte Joannes Pontifex cum Alberto Marchione, ac Spoletinis, Camertibusque posuit castra. Cum acris Gariliani obsidio ad tres menses perducta esset, Sarraceni, re frumentaria deficiente, inedia sollicitati, Joanne Neapolis, & Gregorio Cajetæ Ducibus Auctoribus, consilium eruptionis ceperunt, ac rebus suis omnibus inflammatis magno ex oppido impetu facto evaserunt, ac montes, sylvasque proximas petiverunt. Nostri verò à vestigiò insequuti eos circumsteterunt, atque ad pugnam compulsos mensa Augusto ad unum omnes occiderunt. Apud alios, &
C quidem vetustiores, scriptores invenio, rem non obsidione tentatam esse, sed prœlio; & Sarracenos, cum premerentur à Christianis, in Gariliani montem se recepisse, ac viarum angustias insedisse; Græcos autem, qua parte facilior erat Sarracenis descensus, locum castello constructo custodivisse; cumque quotidie pugnaretur, factum, ut ne unus quidem ex hostibus superfuerit. Hanc Christianorum victoriam scriptores tanti faciunt, ut Sanctos Apostolos Petrum, & Paulum in iis conspectos esse prœliis prodant. (74)

D

Idem BERENGARIUS REX, *&* IMPERATOR *solus*.

CEterùm Berengarium etiam Regem magna huic expeditioni adjumenta subministrasse crediderim. Is certè hoc anno à Joanne Pontifice ad referendam, credo, gratiam Imperatoc per mensem Septembrem inun-

(71) Historia hujus Translationis, descripta ex Codice MSto ejusdem Cœnobii, una cum Indice Abbatum Monasterii Nonantulani, legitur in Ughello Tom. V. Ital. Sac. in Episcopis Tarvis. pag. 491. Venetæ editionis. Anno præterito 911. peractam fuisse hanc Translationem, idem Ughellus testatur.

(72) *Anastasius III.*, circa medium mensis Octobris hoc anno supremum diem explevit. *Lando* verò, Flodoardo coævo teste, sex mensibus, ac diebus decem, Pontifex sedit; itaque obire non potuit, nisi expirante Aprili anni sequentis 914. Certè Nonis Februarii anni 914. in vivis fuisse *Landonem* Summum Pontificem, testatur Charta Joannis Archiep. Raven., confecta *Indictione II.*, *Non. Februarii*, in qua ejusdem mentio habetur, teste Rubeo pag. 253.

E (73) Hoc anno quidem, sed non mense à Sigonio assignato, *Joannes X.* ad Romanæ Ecclesiæ culmen pervênit; cùm enim *Lando* usque ad Aprilem Pontifex superfuerit, nonnisi post illud tempus ad Pontificiam dignitatem evehi potuit.

(74) Narrant hæc Liutprandus lib. 2. cap. 13. & 14., & Leo Ostiensis lib. 1. cap. 52. Ab hoc autem postremo Scriptore, qui eliminatos ab Arce Gariliani, ac plena internecione deletos Saracenos anno 915. *Indictione tertia*, *mense Augusto* testatur, deceptus est Sigonius, præsenti anno hanc victoriam assignans. Verùm ex Leone ipso clarè constat, sequenti anno 916. hæc contigisse. Libro enim primo cap. 43. ait, Saracenos in Gariliani Arcem receptos, ibidem *per quadraginta ferme annos degentes*, *innumera circumquaque mala gessisse*. Itaque, cùm in illam inducti sint anno 876., eorundem integra cædes in annum 916. est referenda. Præterea in hoc ipso capite 52. asserit, *Joannem X.* qui ex Episcopatu Ravennate *triennio ante* Romanam Sedem invaserat, cum valida militum manu supervenisse, atque inde per tres menses continuos obsessa Gariliani Arce, Saracenos ad extremum perduxisse. Cùm autem certum sit, *Joannem X.* è Ravennate ad Romanam Sedem translatum fuisse anno 914., ut ipsemet Sigonius fatetur, tertius ejusdem annus in annum 916. incidebat, adeòque illo etiam anno victoria de Saracenis est relata. Argumenta alia id testantia, vide apud Pagium ad an. 915. num. 2. & seqq.

inunctus est; (75) ut ex diplomatis ejus elicitur. Quem titulum cum ab initio expetisset, satis tamen apparet, nunquam, nisi anno Regni sui vicesimo octavo, esse adeptum. Itaque posthac in diplomatis Imperii sui annos non aliter, atque Regni, adscribere separatim instituit. Petrus Archiepiscopus Ravennas factus. (76) Joannes Abbas Cassinas Monachos Teano Capuam traduxit, atque ædem Monasterii Cassinatis
916 à Leone Abbate refectam ornavit. Postero anno Berengarius, ut ipse scribit, *Regni sui vicesimonono, Imperii verò adhuc primo*, Papiæ cum esset, Kalendis Septembris Ecclesiam Cremonensem multis ab Ungaris detrimentis affectam, ac propè attritam nonnullis vectigalibus liberavit, & *ne quis procurator Regius aliquam in Urbe haberet potestatem, neve quis Comes, Vicecomes, Sculdasio, Gastaldio, Decanus Regius in Urbe, aut extra Urbem ad quinque millia passuum placita custodiret, aut hospitaretur, injussu Joannis Epi-*
917 *scopi, aut successorum ejus, indulsit*. Proximo, Adelberto Tusciæ Marchione ex humanis erepto, Vidoni filio ejus ditionem confirmavit. (77) Berta Vidonis mater, cum dominatum Italiæ adipisci, vivente marito, non potuisset, filio rerum potiente se assequuturam arbitrata, varia moliri adversus Berengarium cœpit. Quibus compertis, Berengarius exercitu in Etruriam misso ipsam cum filio cepit, ac Mantuæ in custodiam tradidit. Cum autem oppida ejus neque vi, neque metu sibi subjicere potuisset, tandem beneficio sibi reconciliandam ratus, im-
punitam dimisit, & proximo anno, nempe, 918
ut ipse scribit, *Regni sui tricesimo primo, Imperii verò quarto*, (78) *VII. Kal. Januar. Indictione VII.* Modoëtiæ egit. Garibertus
Ecclesiæ Mediolanensi præpositus. (79) Se- 919
quenti, mortuus est Conradus Rex Germaniæ (80) magnis bellis cum Ungarorum gente prosperè gestis insignis, qui non aliter, ac Ludovicus decessor ejus, negotii nihil in Italia habuit, quod ex Germanis scriptoribus horum temporum æqualibus intelligi possit. Regnum inde Germaniæ ad Henricum Saxoniæ, & Thuringiæ Ducem à principibus Conradi judicium, auctorita-
temque sequutis delatum est. Proximo, qui 920
in nongentesimum vicesimum incidit, Lamberto post Garibertum Ecclesiam Mediolanensem favore Berengarii Regis adepto, (81) seditio adversus Berengarium gravis exarsit, ab

(75) Tria hoc loco emendanda esse in Sigonio, animadvertit Hadrianus Valesius tum in Præfatione ad Carmen Panegyricum Berengarii cap. 5., tum in adnotatione 6a., annum nempe, mensem, & caussam peractæ coronationis. Primò annus malè designatur, cùm ex pluribus *Berengarii* Diplomatis, a Pagio relatis ad annum 915., & 917. constet, annum primum Imperii numeratum fuisse, non ab anno 915., sed 916. Addit Florentinius *de rebus ad Comitissam Mathildem spectantibus* lib. 3., *Berengarium* in Actis publicis usque ad mensem Martium anni 916. *Regem* tantùm appellari, postmodum verò scriptum legi, *anno Berengarii Imperatoris primo*. Mensis etiam September non congruit consecrationi *Berengarii* in Imperatorem; hanc enim celebritatem a *Joanne X.* Romæ peractam die ipso Paschatis, diserte docet in Carmine Panegyrico Anonymus Poëta. Præterea in Chronico Casauriensi, edito Parte II. Tomi II. Rerum Italicarum pag. 823., refertur Diploma *Berengarii* Imperatoris datum *duodecimo Calendas Novembris, anno Dominicæ Incarnationis nongentesimo decimo septimo, Domni verò Berengarii piissimi Regis vicesimo octavo, Imperii autem sui secundo, Indictione quinta*. Jam verò, si per Septembrem inunctus fuisset Imperator Berengarius, anno 917. mense Octobri, non secundus, sed tertius Imperii annus decurrisset. Demum Imperatoriam dignitatem obtinuit *Berengarius*, non ob præstitum auxilium in depellendis ab Arce Garilliana Saracenis, sed ut inde Barbaros dejiceret, Ecclesiamque Romanam ab eorum vexatione liberaret; ob id enim accitum fuisse à *Joanne X.* Romanisque optimatibus, atque Imperatoria donatum Corona, idem Anonymus Poëta testatur. Ejusdem cum Valesio sententiæ fuisse Pagius profitetur, plura in hujus rei confirmationem ad annum 915. producens. Sigonius desumsit hanc historiam à Liutprando lib. II. cap. XIV., qui tamen nihil de Berengarii auxiliariis copiis, ad Garliani expugnationem missis, commemorat.

(76) Additum hoc est à Sigonio Bononiensi editioni, sed non appositè ad annum; *Joanni* enim successit *Constantinus*, cujus Diploma, datum anno 919, refert Rubeus ad annum 917., *Petrum* verò *Constantino* mortuo suffectum anno 923. idem Rubeus testatur.

(77) Quo anno *Adelbertus* Tusciæ Marchio ereptus è vivis fuerit, incertum prorsus esse testatur Cosmus de Rena in Antiquis Ducibus, ac Marchionibus Tusciæ pag. 129. Dies enim mortis in Epitaphio, non annus adnotatur, nullumque in antiquis monumentis securum hujus rei indicium occurrit.

(78) Legendum *tertio*, admonet Pagius ad annum 915. num. 4., ex fide aliorum Diplomatum.

(79) Anno sequenti 919. mense Decembri electum *Garibertum* Mediolanensem Archiepiscopum, censuit Papebrochius, falsa opinione deceptus, quòd *Atho* ejusdem Prædecessor obierit anno 919. Verùm cùm uno anno erraverit in *Athonis* electione, ut ad annum 911. adnotavi, præsenti anno 918. ejusdem mors est statuenda. Cùm verò Decembri mense, post trimestre vacantis sedis, hanc Ecclesiam regendam *Garibertus* susceperit, rectè Sigonius ejusdem electionem huic anno affixit, non secus ac Ughellus. Catalogi Mediolanensium Antistitum à Puricello enunciati in Monum. Basil. Ambros. num. 155. dilucide id affirmant. Rem hanc Sigonius addidit Bononiensi editioni.

(80) *Conradi* Regis obitus in annum superiorem 918. incidit, ut Hepidannus, aliique plures Annalistæ tradunt. Liutprandus lib. 2. cap. 7. expressè narrat, septimo Regni sui anno *Conradum* è vivis excessisse, idemque docet Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam; cùm ergo dicatur mortuus *ante Natalem Domini* ab Hepidanno, & à Mariano Scoto *X. Kal. Januarii*, Regnumque inierit post diem nonum Julii anni 911., ut ex Charta ejusdem *Conradi* scribit Pagius ad an. 912. num. 14., statuendus est illius obitus anno 918., alioquin non septimo, sed octavo Regni anno decessisset.

(81) *Athoni* Archiepiscopo Mediolanensi mortuo anno 918. successit *Garibertus*, superstes in hac Sede usque ad annum 921., quo tandem *Lambertus*, Berengarii favore, Ecclesiam hanc obtinuit, ut ex antiquis Catalogis constat; Quidquid afferat Papebrochius in Exegesi, qui anno 922. electum *Lambertum* tradit, uno anno errans, ut superiùs comprobavi. Igitur multò seriùs, quæ hic Sigonius narrat, contigere. Sanè Flodoardus civiles Italiæ turbas, contra *Berengarium* excitatas, nonnisi ad annum 922. enarrat. Ad eundem annum statuit Cosmus de Rena pag. 133. conjurationem, initam in Campis Brixiensibus ab Italiæ optimatibus contra Imperatorem *Berengarium*: idemque docet Pagius ad illum annum. Historiam omnem fusè describit Liutprandus lib. 2. cap. 15., & seqq.

ab Adelberto Eporediæ Marchione, Olderi-
co Palatii Comite, Gileberto alio Comite,
atque aliis Italiæ Principibus concitata.
Adelbertus, cum mortua uxore Gisla, Be-
rengarii filia, Ermeagardam Bertæ filiam
haberet in matrimonio, à socru instigatus
hoc cepisse consilii creditur. Re patefacta
Oldericus captus, atque Lamberto novo be-
neficio obligato asservandus, quousque re-
peteretur, est datus. Paucis post diebus Be-
rengarius Oldericum supplicii sumendi caussa
poposcit. Lambertus autem negavit se red-
diturum, indignum esse asserens, Sacerdo-
tem ad supplicium hominem tradere. Ira-
cundiam autem ejus metuens, dimisso Ol-
derico, & ipse se cum Adelberto, & cete-
ris principibus junxit. Quærebatur à conju-
ratis homo potens, qui Rex Berengario
objiceretur; visus est ad id aptissimus Ro-
dulfus Burgundiæ Rex, de quo supra com-
memoravimus. Hunc igitur, ut in Italiam
veniret, & Berengario ope sua exacto Re-
gnum arriperet, invitarunt, atque ei omnia
studia sua eximiè promiserunt. Dum autem
921 sequenti anno Adelbertus, Oldericus, & Gi-
lebertus, aliique complures apud Brixiam
in suburbano colle congressi hæc inter se
consilia conferunt, Ungari Veronam his im-
prudentibus accesserunt. Quod ubi sensit
Berengarius, Reges eorum, quibus erat ami-
cus, rogavit, ut eos de improviso adoriren-
tur. Ungari Berengarii studio obsequuti
tanta incautos illos celeritate oppresserunt,
ut Oldericum occiderint, & Adelbertum,
ac Gilebertum vivos in potestatem redege-
rint. Adelbertus, ne agnosceretur, pretioso
omni cultu abjecto, vilibus se vestibus in-
duit, & quinam esset, rogatus, se grega-
rium militem esse respondit, & parvo pre-
tio semetipsum liberavit. Gilebertus autem
agnitus flagris cæsus est, & semiaudus, vin-
ctusque in conspectum Berengarii ductus.
Cum autem partibus corporis iis, quæ ve-
landæ forent, nudatis, risum ceteris exci-
tasset, Berengarius misericordia captus lau-
tum, optimisque vestimentis instructum di-
misit, atque hæc verba dixit: Jusjurandum
nullum à te Gileberte posco; fidei tuæ me
ipsum committo. Si de me malè mereberis,
scito, te rationem Deo esse redditurum.
Liberatus autem Gilebertus malè liberatori
suo gratiam retulit; nam ab Adelberto, ce
terisque rebellibus ad Rodulfum missus, eum
citra triginta dies cis Alpes adduxit.

RODULFUS REX *contra* BERENGARIUM REGEM, & IMPERATOREM.

Rodulfum autem in Italiam degressum
lætis omnes animis exceperunt, ac,
A pulso, illius auxilio, Veronam Berengario,
Papiæ Regem acclamatum, per Lambertum
Archiepiscopum coronarunt. (82) Is per
annum prosperis, & ad voluntatem fluenti-
bus rebus est usus. Postero anno Itali ad 922
pristinam inconstantiam redierunt; cumque
divisis populorum voluntatibus alii Rodul-
fo, alii Berengario se applicarent, civile
bellum ingens contraxerunt. Vido Placen-
tinus Episcopus Berengarii partes fovebat.
Ea caussa fecit, ut IV. Kal. Augusti XII.
millibus passuum longè à Placentia atroci
apud Fidentiolam prœlio sit concursum.
(83) Inclinante Rodulfi parte Bonifacius,
Valdradæ sororis ejus maritus, & Gajardus
B Comites opportunè ex insidiis consurgentes
pugnam restituerunt, atque ingenti edita
cæde Berengarium Veronam fuga se reci-
pere coëgerunt. Hac victoria parta Rodul-
fus Papiam rediit, ac populo in concionem
vocato, victoriam gratulatus, quando sibi
Deus permisisset, ut devictis hostibus Re-
gnum Italiæ pacatum haberet, patrium Bur-
gundiæ Regnum se revisere velle dixit; &
Bonifacio sororis viro, cujus egregia in acie
usus opera fuerat, Spoletinorum, & Camer-
tum Marchione declarato, populis bene
precantibus abiit. Eodem anno in Græcia
Romanus Lecapenus unà cum genero Con-
stantino Imperium cœpit administrare. (84)
C Insequens Regni Berengarii tricesimussextus 923
illius vitæ extremus fuit. Etenim Veronen-
ses, qui adhuc semper fidem erga illum con-
stantia summa coluerant, novo accensi odio
capiti ejus cœperunt insidiari, auctore tanti
sceleris Flamberto quodam, cujus filium
Berengarius è sacro fonte susceperat. Cu-
jus rei cum in suspicionem Berengarius in-
cidisset, homo, & natura, & ætate jam
exacta mitis, Flambertum ad se vocavit,
atque ita appellavit: *Si mihi tecum non &*
multæ, & justæ amoris caussæ intercederent,
haud difficilè credidissem, quod vulgi sermone
audio celebrari, te meæ vitæ insidias comparare.
Nunc, ut eis fidem non habeo, sic meminisse
D *te volo, quantæcunque accessiones & fortunæ,*
& dignitatis tibi fuerunt, eas te non potuisse,
nisi meo beneficio, consequi. Quare eo animo in
me esse debes, ut vita mea in amore, & fide
conquiescat tua. Quòd si à te mihi fidem præ-
stitam esse intellexero, faciam, ut in referen-
da gratia benevolentiam experiaris meam.
Atque, his dictis, aureum magni ponde-
ris poculum ei porrexit, & addidit: *Amo-*
ris, salutisque meæ caussa quod contine-
tur, haurito; quod continet, tibi habeto.
Flambertus responso, quod facilè liberare
Regem suspicione posset, in speciem dato,
ab illo abiit, ac statim socios, qui secum
proxima nocte illum conficerent, convoca-
E vit. Berengarius prope Templum, ut soli-
tus

(82) Hæc ad annum sequentem 922. referenda esse, testimonia superiori adnotatione relata docent. Legitur in Ughello Tom. IV. Italiæ Sacræ Diploma *Rodulphi* in favorem Ecclesiæ Bergomensis, *Datum III. Non. Decembris anno Incarnationis Dominicæ 922. Domni vero Rodulphi piissimi Regis in Italia primo, in Italia primo, in Burgundia XI., Indictione XI., Actum Papiæ*. Decembri igitur mense anni 922. adhuc primus *Rodulphi* in Italia Regis annus decurrebat; proinde, accedente Flodoardi auctoritate, Epocha initi à *Rodulpho* Italici Regni, securè statuenda videtur ad annum 921.

(83) Fidentiolæ, seu Florentiolæ prœlium actum esse anno sequenti 923. Flodoardus tradit. Hanc historiam è Liutprando lib. 2. cap. 17., & 18. describit Sigonius.

(84) Ingenti Anachronismo peccat Sigonius, cùm ex Historicis Bizantinis constet, *Romanum Lecapenum* iniisse una cum *Constantino Porphyrogenito* Imperium anno 919. Simeon Logotheta designat mensem, ac diem, quibus Cæsaris dignitatem accepit, atque Augustali corona donatus fuit, nempe 24. Septembris, Indictione VIII., hoc est anno 919., quo Indictio illa, Septembri mense inceperat,

tus erat, io amœno potius, quàm firmo, diverſorio cubuit, oeque cuſtodes, ut ab omnibus tutus iofidiis, ullos appoſuit; ſub lucem autem, cum precandi cauſſa Templum ioiſſet, Flambertus cum armato juveoum globo irrupit. Quorum ubi tumultum ſenſit Berengarius, procedens ad eos, Flambertum eminus vocat, &, quid boc taodem turbæ ſit, quærit. Jubet ille booo animo Regem eſſe; noo eoim hos contra illum, ſed pro illo ſtare, ac ſenſim armatos in medios jam progreſſum corripit, ac romphæa à tergo pereuſſum proſternit. Innoceotia ejus ex eo apparuit, quòd lapis ſanguine ejus infectus oolla uoquam ablutione purgari potuit. Berengario mortuo, Milo Urbis Comes, ſpectatæ virtutis juveois, quem ſibi Rex à poero educarat, cum defendere vitam Domini ſui, quia oon aſſuerat, nequiviſſet, mortem ſaltem ulciſci cupieos, tertio poſt ejus necem die Flambertum, ſocioſque ejus per vim cepit, ac ſtatim ſuſpeodio ioteremit. (85) Berengarius præcipuam tulit laudem juſtitiæ, clementiæ, & pietatis; odio tamen populorum, ac perfidia fatigatus ut ipſe nunquam quievit, ſic aliis quotidianam movendarum ſeditionum materiam præbuit; variis rerum ſecuodarum, adverſarumque iovicem ſuccedentium caſibus rarum ioter mortales ioſultantis fortunæ ludibriom.

RODULFUS REX *ſolus*.

Rodulſo iode abſeote, & Bereogario mortuo, Ungari taotam occaſionem haud temerè dimittendam rati, exeunte
924 anno, Salardo duce, rurſus Lombardiam adorti Mantuam, Brixiam, & Bergomum impotenti populatione diripuerunt. Papiam inde progreſſi, locatis circumquaque teotoriis, omnem oppidanis exitum obſepſeruot; deioum IV. Idus Martii flaotem acriter veotum oacti, ignem attingentibus mœnia tectis injecerunt, ac refractis portis ingreſſi Civibus promiſcua cæde pereulſis Urbem direptione, atque incendio deformarunt. Inter ceteros Joannes Epiſcopus interfectus. Cremata Urbe regia, Placentiam profecti ſuburbanom D. Xyſti Monaſterium igne ſubdito combuſſerunt, ac præda onuſti taodem ex Italia exceſſerunt. Terrum Papienſis cladis exemplum Italicos docuit, ut eò ſtudioſius firmis ſe arcibus communirent, in quas ſub ingruentes Uogarorum impreſſiones confugereot. Rodulſus Berengarii morte, & Ungatorum incurſione permotus in Italiam rediit, ac Veronam profectus torum regnum ſine cootentiooe recepit. Extaot Diplomata ab illo hoc anno, nempe regni ſui in Italia tertio, Verooæ data, quibus omnia privilegia Regum, & Imperatorum Eccleſiæ Patavinæ coocesſa confirmavit, in primiſque quietam, ac tranquillam poſſeſſionem omoium bonorum ſancivit, quæ Berengarius Imperator tradiderat, aliaque, quibus eodem beneficio Parmenſem, & Cremonenſem Eccleſiam cumulavit. Novis ioterea rebus materiam mors Berengarii, & Rodulfi abſentia peperit. Adelberto Eporediæ Marchiooe mortuo, duobus filiis Bereogario, & Anſcario relictis, Ermengarda ſecuoda oxor, Adelberti Tuſciæ Marchionis, & Bertæ filia, cum mariti ditionem vidua adminiſtraret, ſavore Principum Italicorum muliebribus illecebris ſibi conciliato tantas opes quæſiverat, ut etiam Rodulſo regoum eripere cogitarit. Neque cogitationem eventus ſefellit. Siquidem anoo 925
poſt, Papiam firma cootracta militum manu, quippe Ungarorum bello attritam, adorta occupavit. Ea re permotus Rodulſus, Verona ſtatim accurrit, atque, Lamberto Archiepiſcopo adjuvante, exercitum ad Papiam ex maoibus hoſtium recuperaodam adduxit, ac caſtra quinque millibus paſſuum ab Urbe ad Padi, & Ticini confluentem locavit. Dum Urbs lenta obſidione urgetur, Ermengarda Regem nuncio per fluvium miſſo admonuit, ſe, ſi perdere eum voluiſſet, jampridem potuiſſe; io iis eum locis ſedere, io quibus caprus jampridem eſſet, ſi amicorum ejus conſiliis paruiſſet, qui eum deſerere, & ad ſe tranſire diſcuperent. His Rodulſus verbis exterritus, remiſſo ouncio, gratias egit, & ſe acturum, quod illa vellet, oſtendit, ac concubia nocte imprudeotibus ſuis omnibus lecto ſtrato in tentorio relicto, parato lintre ad eam ſe develu juſſit. Prima luce Priocipes, ut ſoliti erant, ad Regis tabernaculum convenerunt, quod magno ſileotio à militibus ſervabatur, & cum aliquantulum expectaſſeot, mirati, quòd illa hora ſomoum caperet, cooſultò ſtrepitum ad eum excitandum ediderunt; eumque ne ita quidem quidquam proficerent, tentorium inieruot, & nemioe ibi reperto, raptum alii, alii occiſum exiſtimarunt. Dum autem incerti ſeotentiæ fluctuant, allatus eſt nuocius, Rodulſum apud hoſtes verſari, ac repentinam io ſuos impreſſiooem moliri. Qua re pereulſi Principes, extemplò ſe iode proripuerunt, ac Mediolanum, ut rutum in locum, ſe contulerunt. (86) Eodem anno Albertus Marchio è familia Comitum Tuſculanorum, cum opibus io Urbe Romæ polleret, io offeoſionem Pootificis lapſus Urbe exceſſit, atque Ortæ ſe, Tuſciæ oppido, validis præſidiis confirmato ad ulciſceodam iojuriam Uogaros ad Romanam ditionem iovadendam excivit. Illi verò Rodulſo in Papieoſe bellum averſo progreſſi, præcipuè in eam, quam ipſe exceperat, Tuſciam irruperuot, ac pueros, & virgioes,

(85) Deſumpſit hæc omnia Sigonius à Liutprando, qui, rebus hiſce narratis, ſecundum librum claudit. Si tamen animadvertendum ſit ad ea, quæ libro tertio refert idem Liutprandos, *Berengarii* mors anno ſequenti 924. affigenda videtur. Siquidem capite primo ſtatim ſubjungit: *Rege Berengario defuncto, atque Rodulpho abſente, Hungarorum rabies, Salardo Duce, totam per Italiam dilatatur, adeo ut muros Papienſis Civitatis vallo circumdaret*; captam deinde, ac flammis traditam ſcribit, additque hos Chronicos characteres: *iſta eſt infelix, olim formoſa, Papia anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXXIV., IV Idus Martii, Indictione XII., feria VI. hora III.* Hæc omnia conjunctim relata, *Berengarium* recenter tunc mortuum indicant, adeòque anno 924., ut etiam Flodoardus in Chronico expreſsè teſtatur, & Pagius ad annum 924. confirmat. Chronicon Virdunenſe apud Labbeum Tom. 1. Bibliot. MSS, ductos in Italiam ab expulſo *Berengario* ipſo Hungaros tradit anno 924. Indictione XII., ac deinde peremptum a ſuis Berengarium narrat.

(86) Hæc Liutprandus lib. 3. cap. 3. refert.

nes, & eetera, quæ auferre poterant, secum io Ungariam exportarunt. Cujus rei invidia mox Albertus Ortæ est à Romanis
926 oppressus. (87) Sequenti aooo Lambertus Archiepiseopus ex Joannis Pontificis, Prioeipumque sententia ouncios ad Hugooem Comitem Arelatensem in Proviociam misit. Hic erat Lotharii Comitis Arelateosis filius, (88) Lotharii Lotharingiæ Regis nepos, ejus, quem supra mortuum Placeotiæ demonstravimus, Berta, quæ post mortem patris Adelberto Tuseiæ Marchiooi fuerat collocata, progenitus, qui vivente Bereogario, regno Italiæ imminens exercitum ejus oeeupandi caussa cis Alpes adduxerat, sed à Berengario repulsus pedem retulerat. Hunc igitur Lambertus, ut in Italiam iterum cum exereitu trajiceret, iovitavit, venisse tempus demonstrans, quo levi momento regnum Rodulfo io summa populorum defectione auferret, cujus ille jampridem incredibili cupiditate flagraret. Neque ille eonditionem aspernatus, omnia parare ad iter, & victoriam necessaria summa diligentia iostitit. Consiliis Italicorum perspectis, Rodulfus in Burgundiam regressus Burehardum socerum suum, Ducem Suevorum, ad arma secum socianda exeivit, & cum eo, aotequam Hugo movere se potuisset, in Italiam rediit. Eporediam usque cum exercitu progressus, Burchardum explorandæ Urbis Mediolanensis gratia, legatum ad Lambertum misit. Burchardus Mediolanum profectus, antequam Urbem iniret, ad ædem S. Laurentii rei divinæ eaussa deflexit, locumque arci fabricandæ oculis destinavit, qua non solùm Mediolanenses, sed omnes etiam Lombardiæ Prineipes eoërceret. Inde verò egressus eum mœnia Urbis obequitaret, Germanica lingua ad suos eooversus dixit: *Nisi effecero, ut Italici uno tantùm calcari utantur, & informibus equabus vehantur, non sum Burchardus. Neque enim ego firmitatem, altitudinemque hujus muri, quo confidunt, magni admodum facio.* Erat forte in turba homo pannosus, atque despectus, Germanicæ, quod ille oon animadverterat, linguæ gnarus, qui verba ejus audita extemplò ad Lambertum detulit. Lambertus, ot erat solerti ingenio, summoque eonsilio præditus, Burchardum comiter, ac beoignè accepit; verùm interea Papienses, nonoullosque alios Italiæ Principes ad necem ejus occultè invitavit. Ita eum, cum Mediolano egressus Novariam perveoisset, summo mane Eporediam properantem infesti Italici invaseruot, atque in fossa Urbis Novariæ, in quam sub tumultum ab incitato metu equo abreptus fuerat, oppressum interemeruot. Comites ejus, quia aliò noo potueruot, eum io Templum D. Gaudentii eonfugissent, disjectis ædis foribus sunt confossi. Qua re eognita, Rodulfus nihil ultra sibi teotandum putavit; verùm retro, unde venerat, abiit. (89)

HUGO REX.

Eodem tempore Hugo ab Italis accersitus terrestrem Rodulfi potentiam timens, maritimo itinere mense Julio Pisas lætus accessit: ibique ab Joannis Pontificis, omniumque Principum, qui illum accivераот, oceurrentibus legatis exceptus rectà Papiam contendit. Quò eum veoisset, rex summo omnium studio salutatus coronam Mediolani ab Archiepiseopo sumpsit. (90) Mox rerum administratiooem aggressus VIII. Idus

(87) Cl. Fontaninus emendare hic nititur Sigonium in Antiquit. Hortæ lib. 2. cap. 7., asserens *Albericum*, non *Albertum* Hortæ a Romanis occisum. Sigonii tamen vindicias agit Cl. Muratorius in Antiquit. Estensibus cap. 23. pag. 223, Ptolomei testimonium seponens, in cujus historia idem Marchio, modò *Albericus*, modò *Albertus* appellatur. . . . .

(88) *Hugonis* Pater, non *Lotharius*, sed *Teutbaldus* fuit, qui Bertam Lotharii Lotharingiæ Regis, & Valdradæ filiam in uxorem duxerat, atque ex ea *Hugonem* genuerat. Id constat, non tam ex Francicarum rerum Scriptoribus, sed etiam ex Charta fundationis Abbatiæ S. Petri secus muros Viennæ Civitatis, quam ex Bouchæo profert Pagius ad hunc annum num. 2.; ibi enim hæc leguntur: *ego Hugo humilis Comes, & Marchio Viennæ, adjicientes, memoriale Patris mei Teutbaldi, & Matris meæ Berthæ, simul & uxoris quondam meæ Villæ, nec non & præsentis Conjugis meæ Hilda* (aliis *Alda*) &c.

(89) Ex Liutprando lib. 3. cap. 4., hæc sumpsit Sigonius.

(90) Anno 926, *cunctis conniventibus*, ut ait Liutprandus, susceptum ab *Hugone* Italiæ Regnum Scriptores passim affirmant. Proinde non ingratam eruditis operam me navaturum reor, si alterius Epochæ, anno superiore 925. statuendæ, dubium iisdem discutiendum proponam. Suspicionem hanc mihi ingessit Charta authographa, in Monasterio S. Ambrosii Mediolani servata, ac subscripta manu propria à tribus *Dominorum Regum* Judicibus *Aupaldo*, *Joanne*, & *Gamperto*. Agitur in eadem de commutatione facta inter *Aupaldum* Abbatem prædicti Cœnobii, & *Todonem* Diaconum de ordine, & Abbatia S. Joannis siti in Modica, (seu Modoetia). Acta autem leguntur in ipso Monasterio, *Anno Regni Domini Hugonis nonodecimo, ejusdem Lotharii quarto decimo, mense Decembris, Indictione II.*, idest anni 941., quo Decembri mense cœpta jam erat secunda Indictio. Si ergo eo anno *nonusdecimus* Regni *Hugonis* decurrebat, appellari proculdubio Rex debuit ante Decembrem anni 925. Confirmatur hæc prima Epocha Hugonis ex Adelardi Episcopi Regiensis Diplomate, relato in Additamentis Ughelli Tom. II. col. 266, & dato *Anno Domini Hugonis Serenissimi Regni 19 Lotharii verò filii ejus simul Rex 14., Kal. Januarii, Indictione II.* adeòque anno 944, quo ineunte numerari minime potuisset *nonusdecimus* ejusdem annus, nisi ante annum 926. *Hugo* Regnum iniisset. Demum accedit testimonium primi Chronici Regum Italiæ, editi à Cl. Muratorio Tomo IV. *Rerum Italicarum* pag. 149., ubi hæc leguntur. *Venit in Italia Dominus Hugo Rex. Ab ea die regnatum annos XXI. expletos, & menses IX, & dies III, & filius ejus Lautharius ab ea die regnatum cum ipso genituri suo annos XVI. & dies VI. Post decessum ipsius Hugonis regnavit ipse Lautharius annos III. expletos, & menses VII, & dies II, obiavit die Veneris, qui est decimo Calendas Decembris Civitate Taurinensium*, anno nempe 950., quo dies *vigesima secunda* Novembris verè in diem *Veneris* incidebat. Itaque, si calculos ineamus, ac retro numeremus ab hac die annos tres, menses septem, ac dies duos, quibus post Patrem regnavit solus Lotharius, *Hugonis* obitus figendus erit diei XX. Aprilis anni 947. Cùm autem *Hugo* regnasse dicatur *annos XXI., menses IX, & dies III*, Regni ejusdem initium ad annum 925. est retrahendum, die XVII. Julii. Neque obstat, quòd in alio Chronico ibidem edito, assignentur Regno *Hugonis* anni XX. Hæc enim, quæ inter se pugnare videntur, facilè

Idus Augusti Veronam, atque inde Mantuam prodiit: ibique cum Pontifice, qui eò ex composito venerat, fœdus percussit: ac demum Papiam per Septembrem regressus regiæ, regnoque ordinando se tradidit. Eodem anno Marocia, Alberti Marchionis mortui uxor, quæ diu in imperio fuerat, privata vivere nesciens Vidoni Tusciæ Marchioni nupsit, atque Urbis Ro. ad eum principatum, qui fuerat Alberti, traduxit: eumque ad cœptas inimicitias cum Pontifice exercendas incendit. Marino Gradensis Ecclesiæ administratio est tributa. Interim Hugo, homo summi consilii, ac prudentiæ singularis, omnibus se, quibus poterat, domesticis, externisque præsidiis confirmavit.
927 Itaque proximo anno Henricum Germaniæ Regem ad amicitiam secum jungendam adduxit, & Græcum Imperatorem, Romanum, missis muneribus exquisitissimis, sibi conciliavit. Memorandum autem illud, quòd cum præter cetera duos ad eum canes magnitudinis in Græcia inusitatæ missi essent, ubi in conspectum ejus adducti sunt, regii vestitus novitate permoti, in eum tanquam in feram, tanto se impetu intulerunt, ut ab eo laniando vix multorum manibus potuerint coërceri. (91) Urso præterea Duci Venetorum per legatos vetera libertatis, atque immunitatis beneficia sibi confirmari postulanti annuit, & quod ad memoriam insignius est, intestinam adversus se conflatam conjurationem non summa solùm prudentia eruit, sed magno etiam consilio prorsus extinxit. Erat quippe Papiæ Valpertus Judex quidam, sic enim tum Jurisconsulti vocabantur, magnis opibus præditus; nam & Petrum filium Episcopum Comensem effecerat, & Razam filiam Gileberto Comiti Palatii matrimonio collocarat, & ipse in respondendo tanta auctoritate erat, ut à populo universo, oraculi more, consuleretur. Hunc igitur Eberardus, cognomento Gezo, illi affinitate conjunctus induxit, ut secum, & cum quibusdam aliis in Hugonis Regis perniciem conjuraret; quin præstituta die rem confecisset, nisi à Valperto, homine timido, retardatus fuisset. Hoc ubi Hugo cognovit, neque enim occulta res fuit, utrumque ad se vocatum mollibus, ac clementibus verbis permulsit, seque, si quid adversus eos deliquisset, summo studio satisfacturum ostendit. Quibus verbis haudquaquam deterritus à suo proposito Gezo eadem miscere perrexit. Itaque Hugo alius rei cura simulata Papia exiit, & militibus ad se suis accitis, ac re cum Sampsone Comite, qui capitali à Gezone odio dissidebat, communicata, ex ejus consilio tales conjuratis insidias comparavit. Mos erat, ut revertenti aliunde Papiam Regi nobilissimus, ac fortissimus quisque Civis obviam extra Urbem occurreret: Redeunti igitur, sic enim res composita fuerat, Papiam Hugoni Valpertus, & Gezo cum aliis conjuratis, quemadmodum factutus animo præceperant, obviam exierunt. Quo facto Leo Episcopus, ita enim mandatum secretò à Rege habebat, portas occlusit. Ita conjurati ab Hugonis militibus circumventi, cum neque aliò evadere, neque subsidium expectare ab Urbe possent, levi admodum negotio comprehensi sunt. Ex quibus Gezo oculis, & lingua multatus, reliqui in vincula traditi, Valpertus unus supplicio capitali affectus. Ceteris ejus bonis direptis, uxor ad occultos quoque prodendos thesauros variis cruciatibus est adacta. Hac re prosperè gesta, Hugo non Papiæ solùm, sed in tota etiam Italia metui, neque, ut superiores Reges, ludibrio, ac despectui haberi, sed eximiis honoribus cœptus est coli. (92) Quibus rebus cognitis, Hilduinus Laudociensis Episcopus à suis pulsus, ad eum, quocum affinitate erat devinctus, venit, ac Varonensem ab eo Ecclesiam tulit; neque ita multò post, Lamberto Archiepiscopo mortuo, Mediolanensem consequutus, Veronensem Ratherio, Monacho, eximiæ doctrinæ viro, socio suo, conciliavit.

---

cilè conciliat Cl. Muratorius in Præfatione afferens, in primo Chronico numeratam annos *Hugonis* usque ad obitum, in secundo usque ad recessum ab Italia, quem contigisse ait anno 945, & post quem à nonnullis putatum est *Hugonis* Regnum cessasse. Neque huic Epochæ adversari historiam prorsus video; quinimo ex ipsa non leve indicium pro eadem confirmanda desumimus. Siquidem, cùm certum sit, eodem Sigonio narrante, excitatas simultates inter Italos, ac Rodulphum Regem anno 925. missamque fuisse illomet anno Legationem à Lamberto Archiepiscopo, ac Italis Optimatibus ad Hugonem, pro eodem in Regem salutando, ut Hieronymus Rubeus in Hist. Raven. ad annum 925. dilucidè refert, valde consentaneum est veritati, Hugone Regnum Italiæ acceptante, deductum inde fuisse Regni ejusdem exordium. Adde Hugonem ipsum, labente anno 925., & se Regem inscripsisse, & in Italiam commigrasse; Decembri namque mense Tridenti morabatur, ut discimus ex Diplomate, ibidem expedito, in favorem Ecclesiæ Tarvisinæ, quod legitur in Additamentis ad Italiam Sacram Ughelli Tom. V. col. 500. hisce Chronologicis notis munitum. *Data VIII. Kal. Januarii, anno Dom. Incarnationis 926., D. verò Hugonis piissimi Regis I., Indictione XIV. Actum Tridento in Christi nomine feliciter.* Indictio XIV., mense Decembri, procul dubio pertinet ad annum 925.; nec quidquam officit, quòd annus 926. in Diplomate signetur; cùm enim in Natalitia Domini celebritate datum fuerit, annus sequens, juxta illorum temporum morem, numerari incipiebat. Hæc innuere opportunum duxi, ut adhuc densa temporum illorum caligo, aliqua admota luce vividiùs dispellatur. Cæterùm, quamvis citra dubium sit, pulso ex Italia Rodulpho, solemni ritu initum hoc anno fuisse ab Hugone Italicum Regnum, conditamque eam Epocham, quam frequentiùs in Diplomatis, ac privatis chartis usurpatam legimus; nemo tamen hactenus indicavit, cui circiter mensi ejusdem initium sit affigendum. Id etiam mihi eruere licuit ex duabus Chartis autographis in Archivo Monasterii S. Ambrosii asservatis, quæ ad commutationes pertinent, & actæ referuntur *Indictione IV.*, idest anno 931.; altera enim inter *Anselbertum* Abbatem ejusdem Cœnobii, & *Dominiconem de vico Glassiate*, condita mense Majo, annum *quintum* Regni Hugonis enunciat; altera inter eundem Abbatem, & *Luponem* pariter *de Vico Glassiate*, condita mense Augusto, annum *sextum* numerat. Igitur inter Majum, & Augustum Hogo Italici Regni possessionem solemniter est consecutus.

(91) Liutprandus, hoc narrans lib. 3. cap. 5., missum ad hanc Legationem obeundam Patrem suum testatur, quod Sigonius innuere potuisset, cùm omnia ab illo mutuetur.

(92) Hæc item omnia à Liutprando lib. 3. cap. 10, & 11. describit Sigonius.

928 vit. (93) Postero anno Marocia quietis impatiens Vidonem maritum suum tandem impulit, ut Joannem Pontificem, cujus adhuc vehementi erat odio inflammata, de Sede dejiceret, atque optatum Urbis principatum utique sibi ascisceret. Itaque Vido Petrum, fratrem Joannis, prios sibi de medio removendum ratus, cum eum quodam die forte paucis stipatum nactus esset, immissis satellitibus in Laterano, Pontifice inspectante, confodit, ac mox ipsum etiam incautum comprehendit, & custodiæ traditum faucibus cervicali occlusis VII. Idus Aprilis interemit. (94) Joanni Leo Sextus, Civis Romanus, suffectus. Vidone inde paulo post ex rebus humanis erepto, frater ejus Lambertus Tusciæ ditionem excepit. Marocia verò, ne quid de pristina sua potentia in Urbe amitteret, novis sibi consulendum nuptiis rata, Hugonem Regem missis nunciis invitavit ad matrimonium suum, & Urbis imperium capessendum. Tantam crescendi occasionem Hugo haudquaquam omittendam arbitratus, conditionem non respuit, sed maturato itinere Romam contendit. Eò verò progressus, relicto de more extra Urbem exercitu, benignè à Romanis accipitur, atque ad mulierem in arcem profectus, nuptiis contractis, Urbis Romæ, nemine adversante, potitur, felix nimis futurus, si quæ ipsum semel complexa fortuna erat, non statim deseruisset, atque levissima de caussa Urbe eadem, quam ceperat, expulisset. Erat Marociæ filius Albericus ex Alberto Marchione progenitus. Hunc, cum matris hortatu aquam ad abluendas manus Hugoni Regi præberet, Hugo correctionis caussa, neque enim scitè admodum officio fungebatur, in faciem cæcidit. Eam ardentis animi juvenis ulcisci contumeliam cupiens, Romanos protinus adiit, & se haudquaquam satis mirari eorum dementiam, ne, an ignaviam, dixit, quòd qui omnibus olim bellicosissimis superbè gentibus imperassent, nunc Hugoni homini Burgundioni non armis, atque virtute, sed incestis nuptiis Romanorum imperium consequuto tam humiliter obedirent; pro certo ipsos habere debere, si se privignum suum novus hospes in faciem immeritò percussisset, multò in ipsos insolentius, multòque superbius consulturum, ubi in regno inveterasset. Quibus dictis adeo animos omnium perpulit, ut uno consensu, Hugone Rege repudiato, illum se sibi asciscere Consulem dixerint. Ita nulla interposita mora armati ad arcem procedunt, eamque, antequam Hugo milites introvocare suos posset, expugnant. Quo cognito, Hugo de salute jam potius, quàm de regno solicitus, propere ex ea parte arcis, quæ muris Urbis adhæret, se dejecit, atque ad suos confugit. Hugone profecto, Albericus Consulari potestate Civitatem administravit. (95) Consulum renovatum Romæ nomen efficit, ut mutatam sub hoc tempus Romanam Remp. arbitrer. Romani certè, Regibus, Pontificibusque contemptis, novum statum Civitatis invexisse hac tempestate videntur; argumento est, quòd Ducis, aut Magistri militum Magistratus, à quibus, Exarchis, & Pontificibus Civitatem tenentibus, Urbs Romana diu est gubernata, per hæc tempora celebrari desiit, ac pro eis Præfectus Urbis, Consules, & Tribuni plebis inducti sunt, qui Decarchonum nomen tulerunt. Decimo Kal. Novembris, mortuo Leone Pontifice, Stephanus VII. post biduum subrogatur, (96) ex parte Comitum Tusculanorum ab Alberico, ut verisimile videtur, exceptus. Hugo in Lombardiam reversus juri dicendo se dedidit, ultionem Romanorum meliori tempori 929
reservavit. Biennio post, nempe anno 930
nongentesimo tricesimo, Parmæ cum esset, XV. Kal. Octob. concessa a Rachisio Rege usque ad id temporis à Regibus Ecclesiæ Parmensi privilegia confirmavit, cum Regni sui annum quintum jam esset ingressus. Eo anno Stephano Pontifice VI. Idus Decembris vita functo, Joannes XI. Sergii Pontificis ex Marocia filius, ac propterea Alberici Consulis frater sedere jussus. (97) Vidoni Tusciæ Marchioni Lambertus fratèr, ut dixi, ejus successerat, qui ex eadem matre Berta natus erat, quæ Hugonem etiam ante Regem pepererat. Hunc, veritus Hugo ne

(93) *Lambertus* Mediolanensis Archiepiscopus, electus mense Octobri anni 921. post annos IX. menses VIII., & dies XV. Sedis, ipsi in vetustis Catalogis assignatos, obiit die XIX. Junii anni 931. Itaque nonnisi illo anno sufficì potuit *Hildumus*, primò Leodiensis Episcopus electus, sed non receptus, adeoque omissus in Catalogo Episcoporum illius Ecclesiæ a Fratribus Sanmartanis in Gallia Christiana; dein Veronensis, sed non ante annum 928., ut constat ex Ughello Tom 5. pag. 733. novæ editionis, qui refert Epitaphium *Noterii* Veronensis Episcopi, mortui IV. Idus Augusti ejusdem anni 928. Multùm igitur Sigonius fallitur, qui suffectum tradit hoc anno 927. *Ratherium* post *Hildumum* in Veronensi Ecclesia, cùm memorato anno nondum illam consecutus fuisset ipse *Hildumus*. Quod verosimiliùs statui potest, id est, *Ratherium* anno 931. renunciatum fuisse Veronensem Episcopum; extat enim Epistola ejusdem *Ratherii* in adnotationibus Chapeavilli ad cap. 45, in qua testatur, se Romà revertentem detulisse Pallium Archiepiscopale ad *Hildumum* in Mediolanensi Sede jam collocatum, sibique postmodum collatam Veronensem Ecclesiam. Cùm ergo *Hildumus*, post paucos dies à morte *Lamberti*, electus fuerit anno 931. Mediolanensis Antistes, in annum sequentem 932. differenda est electio *Ratherii* in Veronensem Episcopum; res namque narratæ in prædicta Epistola, aliquod intermedium tempus exigere videntur, ut perfici possent.

(94) *Joannem X.* depositum quidem fuisse hoc anno circa vigesimum nonum Junii diem, eidem statim substituto *Leone VI.*, Pagius num. 2. tradit; sed anno tantùm sequenti 929. vel vi, vel angore è vivis sublatum Flodoardus testatur; idemque tradit Chronicon Virdunense Tom. I. Biblioth. MSSrum Labbei. Sigonius hæc refert ex historia Liutprandi lib. 3. cap. 12.

(95) Hæc pariter narrat Liutprandus, capite jam memorato.

(96) Anno sequenti 929. obiit *Leo VI.* circa diem tertium mensis Februarii; id enim clarè indicat Flodoardus in libello de Pont. Rom. eidem assignans menses VII., ac dies V. Sedis, qui a die 29. Junii anni superioris numerati, memorato anno 929., Februario mense, explentur. Eodem etiam tempore *Stephanus VII.* in Pontificia Sede successit.

(97) Cùm biennio integro, ac insuper mense uno, ac diebus duodecim administratam a *Stephano VII.* Romanam Ecclesiam scribat Flodoardus, ejusdem mors differenda est ad annum 931., quo post diem XV. Martii suffectus est *Joannes XI.*

ne Italici se deserto, quòd acer in primis, ac potens erat, sibi optatent Regem, pro-
931 ximo anno de medio tollere statuit; verùm occasionem quærens, consilium Bosonis fratris sui ex eodem Patre nati sequutus, illum frattem suum esse negavit, &, ne se ita nominatet, edixit. Ille verò ferocis ingenii homo se ex eadem, qua ille, matre Berta ortum esse, contendere, idque singulari certamine defensurum esse. Qua accepta conditione Rex honestam se perdendi hominis adeptum occasionem ratus, Teduinum quendam juvenem robustum in primis ei opposuit. Teduino autem in certamine succumbente, Hugo ira, & pudore confusus Lamberto manus jussit injici, & Marchia Tusciæ Bosoni fratri suo donata, haud ita multò post oculos erui. His de rebus Italici tædio Regni Hugonis affecti Rodulfum per nuncios in Italiam revocant, atque ei se ad repetendum Regnum affuturos, ostendunt. Ea re animadversa, Hugo illico, ut homo erat rerum tractandarum peritus, Rodulfo partem Provinciæ tradidit, & sacramento, se posthac ab Italia temperaturum, obstrinxit. (98) Interim Sarraceni, qui Fraxinetum insederant, iterum Aquas usque populabundi venerunt, verùm duce Sagitta in prœlio amisso plus cladis, quàm intulerant, retulerunt. (99) Non veniente autem Rodulfo, Italici in proposito permanentes, postero anno 932
Arnoldum Bajoariorum, & Carantanorum Ducem adiere, atque ei, si occasione uti vellet, Regnum obtulere. Arnoldus sibi non defuit; verùm idoneo statim conducto exercitu Tridentinam, primam ab ea parte Italiæ Marchiam, prætergressus, Veronam accessit, ibique à Milone Comite, & Ratherio Episcopo, qui in primis illum acciverant, est acceptus. (100) Quod ubi Hugo percepit, raptim valida militum manu contracta occurrit, fortunaque virtuti favente, prœlio commisso, partem ejus in fugam aversam funditus profligavit; & Arnoldo ipso cum Milone in Bajoariam pulso, Veronam Urbem, & Ratherium Episcopum in potestatem redegit. Ratherius Papiam relegatus librum de exilio suo, ut iis temporibus, elegantem conscripsit. Lupo Aquilejensis Ecclesia data.

HUGO *cum* LOTHARIO *filio* REX.

His seditionibus Hugo perfunctus, ut fututis malis occurreret, spemque inimicis novorum imperiorum adimeret, Lotharium filium suum ex Alda uxore susceptum Regni socium sibi adjungit, (1) eumque Mediolani ab Archiepiscopo coronari jubet. (2) Inde memor contumeliæ à Ro-

(98) Narrantur hæc à Liutprando lib. 3. cap. 13.

(99) Hæc, quæ narrat Liutprandus lib. 4. cap. 2., acta sunt eo anno, quo *Lotharius* à patre *Hugone* Regni socius est constitutus, ut idem Auctor refert, adeòque anno superiore 930, Pagio id confirmante ad annum 929. nu. 3.

(100) Inter gesta Pontificum Tungrensium, Trajectensium, ac Leodiensium, a Joanne Chapeaville edita Tomo I pag. 179., legitur Epistola *Ratherii* ad Joannem Summum Pontificem, in qua eundem certiorem facit de calamitatibus, quas in Episcopatu Veronensi pertulit à Rege Italiæ (Hugone), atque, duobus annis, & dimidio se persecutione vexatum, totidem carcerali supplicio, ac totidem quoque exilio. Cùm autem Veronensi Ecclesiæ datus Episcopus non fuerit nisi anno 932., ut superiùs adnotavi, duo anni ferme cum dimidio excurrere debuere, antequam *Arnoldus* in Italiam cum exercitu properaret; eodem enim anno, quo Arnoldus advênit, victosque fuit ab Hugone, *Ratherius* captus, ac Papiæ in carcerem conjectus fuit. Pagius quoque Italicam hanc expeditionem *Arnoldi* in annum 934., vel 935. rejicit ad an. 928. num. 4. & 932. num. 1. De hoc *Ratherio* plura differit Cl. Marchio Scipio Maffæus, in secundo volumine Veronæ illustratæ. E Liutprando lib. 3. cap. 14. hæc descripsit Sigonius.

(1) Hieronymus Rubeus in hist. Ravennate lib. 5. ad annum 930. hæc habet: *Hugo Rex Hlotharium filium sibi Regni socium adjungit, si multis Ravennatibus ejus seculi monumentis adhibenda est fides, quæ hunc annum Regni Hlotharii primum, Hugonis quinctum dicunt, quibus respondent & insequentium annorum publicæ tabulæ complures.* Eandem sententiam Pagius tuetur ad annum 930. num. 5.; nec desunt in Appendice ad Historiam Placentinam Petri Mariæ Campi, Tom. I, Diplomata *Hugonis*, & *Lotharii*, quæ idem confirmant. Egregium hujus Epochæ documentum est Diploma authographum *Hugonis*, & *Lotharii*, aureis literis conscriptum, atque asservatum in Archivo Monachorum S. Ambrosii Mediolani. Siquidem datum legitur: *XVIII. Kal. Septembris, anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXLII., Regni verò Domni Hugonis Regis XVII, Filii, & Hlotarii item Regis XIII, Indictione XV. Actum Papiæ feliciter Amen.* Si enim medio mense Augusto anni 942. decimus tertius *Lothari* annus jam decurrebat, procul dubio illius Regnum incœperat anno 930., & quidem ante medium mensem Augusti. Editum fuit hoc Diploma à Puricello in Monum. Basil. Ambros. num. 164., ejusque meminit Mabillonius *De re Diplomatica* lib. 1. cap. 8. pag. 32.

(2) Licèt in assignando anno, quo *Lotharius* in Regni Italici societatem assumptus à Patre fuit, Sigonius erraverit, deceptus à Liutprando, qui sæpe in unam periodum colligit, quæ diversis temporibus accidêre, optimè tamen huic anno affixit *Lotharii* Italicam coronationem, quæ a Mediolanensibus Scriptoribus passim refertur. Hinc autem enodari facilè potest implexa illa difficultas, qua hucusque disputatum fuit, an *Lotharius* Regni socius renunciatus verè fuerit anno 930., vel anno sequenti 931. Siquidem utrique sententiæ favent quamplura Diplomata tum apud Campum loco superiùs memorato, tum apud Ughellum, aliosque, quorum aliqua annum 930., primum *Lotharii* dilucidè signant, alia annum 931. procul dubio evincunt. Itaque, ut sincerà hæc antiquitatis monomenta invicem concilientur, duplex in *Lothario* Epocha statuenda est, altera Initi Regni, altera coronationis. Ut prima asseratur, facit Diploma aureis literis conscriptum, quod superiori adnotatione memoravimus, in quo medio mense Augusto anni 942. tertius decimus *Lotharii* annus nomeratur; declaratus igitur fuerat consors Regni à patre ante medium Augustum anni 930. Secundam verò Epocham probat (præter multa Diplomata typis jam edita) Chartæ authographa commutationis, factæ inter *Aupaldum* Abbatem Monasterii S. Ambrosii Mediolani, & *Benedictum*, qui & *Rozo*, monetarium Civitatis Mediolani, acta in eadem Civitate, *Anno Regni Hugonis undecimo, & Lotharii item Regis filii ejus sexto, mense Novembris, Indictione decima*, idest anno 936., quo decima Indictio incœpta erat Septembri mense. Si enim à prima Epocha desumendi forent anni *Lotharii*, non sextus, sed septimus ejusdem annus Novembri mense decurrisset. Eidem Chartæ plures aliæ consentiunt in memorato Archivo, quas hic enunciare supervacaneum reor. Id unum subjungo, ab hac secunda Epocha deduci an-

Romanis acceptæ ad tentandam Romam, unde fœdè fuerat deturbatus, cum firmo exercitu prodiit; ac castris positis agros vastare, Urbemque primùm manu oppugnare instituit, (3) deinde, Alberico impigrè ad omnes impetus hostium occurrente, vi se potiturum diffisus, arte invadit. Quippe fraudandi caussa Alberico filiam suam Aldam despondit; neque tamen ipsum decipere potuit, militibus de industria materiam belli alentibus, quos ab Hugone inclementius, aut illiberalius habitos Albericus honorificè, munificèque tractabat. Inde, cum Urbe potiri non posset, oppidis Romanæ ditioni subjectis arma intulit, ac bello in sequentes annos continuato, tandem omnia in potestatem redegit. Eodem anno dira quoque Lombardiam pestilentiæ invasit lues. Papienses præter ceteros gravissimè conflictati. Itaque remediis omnibus aliis desperatis, divinas in preces versi corpora Sanctorum Martyrum Synesii, & Theopontii Nonantulano in Monasterio condita, ac miraculis ea tempestate fulgentia ad se deferri curarunt; eaque suppliciter venerati tristi mox ægri-
933 tudine liberati sunt. Postero, Manasses, Arelatensis Episcopus, cognita item Hugonis Regis, cui arcta propinquitate conjunctus erat, prosperitate, atque potentia, venit in Italiam, obtinuitque ab eo Veronensem, Tridentinam, & Mantuanam Ecclesiam, deinde Marchiam quoque Tridentinam. Eo anno bellum in Ducatu Beneventano coortum. Beneventanus Princeps à Græcis acriter armis oppugnatus Theobaldum Spoletanorum, & Camettum Marchionem, Hugonis Regis affinem, in auxilium advocavit, atque ejus virtute Græcorum vim, impetumque retudit; cum multi Græci in prœliis quotidie caperentur, Theobaldus ad contumeliam multare eos testibus assuevit, atque Prætori Græcorum dicere: Quoniam viro sancto Imperatori tuo spadonibus pretiosius nihil esse animadverti, hos paucos ei mittere volui, multò plures propediem, si Deus annuerit, transmissurus. Hanc jacturam mulier quædam, cujus captivus maritus erat, apud Theobaldum miserabili ploratu conquesta est, cum diceret, Theobaldum injustè facere, qui viris non quod eorum, sed quod mulierum esset, adimeret, ac se non solùm præsentis voluptatis oblectamento, sed etiam spei futuræ prolis solatio spoliaret; quin, si qua viros afficere pœna vellet, oculos eis potius, & nasum, & manus eriperet, quæ illorum essent, testes verò, qui in usum fœminarum dati essent, relinqueret. Qua voce cum effusum omnibus, qui aderant, risum excitavisset, digna visa est, quæ maritum integrum, & pecora omnia sibi adempta, reciperet. (4) Florebant ea tempestate divitiis, atque opibus duo fratres, Berengarius, & Anscarius, Adelberti Eporediæ Marchionis filii. Ex quibus Berengarius Berengarii senis ex filia Gisla erat nepos. Anscarius ex altera uxore Ermengarda erat natus. Horum etiam Hugo potentiam metuens, eximiis eos ad se allicere beneficiis studuit. Itaque Berengario Villam Bosonis fratris sui, Tusciæ Marchionis, filiam matrimonio sociavit, Anscarium verò postero anno, Theobaldo Camer- 934
tum, & Spoletanorum Marchione mortuo, ea ditione donavit. (5) Eodem anno Lotharius Rex XII. Kal. Octobris Canonicis Ecclesiæ Mutinensis bona à Leudoino, & Geminiano Episcopis quondam concessa confirmavit, anno, ut scriptum est in diplomate, *Hugonis Patris octavo, sui tertio*. In-
sequenti, Joanne Pontifice mortuo Leo VII. 935
ad eam dignitatem subvectus. (6) Interim Boso quotidianis uxoris Villæ furiis instigatus non bono esse adversus Hugonem fratrem animo cœpit. Qua re comperta Hugo utrunque jussit comprehendi, & ad se adduci; in primisque baltheum pretiosissimum inter omnes mulieris thesauros exquiri. Re utraque confecta, cum baltheus excussis arcis omnibus non inveniretur, mulier jussa est vestibus exui: quo facto appatuit, eam cupiditate gemmarum ejus accensam in occultissimis corporis partibus abdidisse. Tusciam Bosoni ademptam Ubertus obtinuit. Genuæ fons sanguinem per totum diem manavit, ac magnam, quæ illi Urbi imminebat, calamitatem portendit. (7) Siquidem haud ita multò post Sarraceni ex Africa classem eò appulerunt, atque Urbem Civibus imprudentibus ingressi, viros omnes ceperunt, atque occiderunt, mulieribus, & pueris pepercerunt, ac præda tam sacra, quàm profana in naves imposita in Africam re-

nos *Lotharii* in primo Italiæ Chronico, edito Tomo IV. *Rerum Italicarum*; ibi enim dicitur *Lotharius* regnasse cum patre annis XVI., diebus sex. Cùm autem ex eodem Chronico colligatur, *Hugonem* patrem obiisse anno 947. die XX. Aprilis, *Lotharii* coronatio in Italiæ Regem figenda est anno 931., die XIV. Aprilis, quæ illo anno in Feriam quintam post Pascha incidebat; adeòque apta videri poterat huic celebritati peragendæ. Siquidem in nostra Urbe, Feria quinta post Pascha, colitur festum *Natalis S. Ambrosii*, præcipui Mediolanensis Civitatis, ac Provinciæ Patroni: nisi fortè in numerum dierum error irrepserit, & ipso Paschatis die peracta fuerit coronationis solemnitas. Quidquid tamen de hoc sit, necessitatem hujus Epochæ statuendæ, quam à nemine adnotatam reperi, veterum Diplomatum peritis expendendam dimitto.

(3) Institutam ab *Hugone* Italiæ Rege Romæ obsidionem, anno sequente 933. Flodoardus in Chronico narrat.

(4) Lepidam, sed obscœnam hanc historiolam Liutprandus lib. 4. cap. 4. fusè describit, ac narrare prosequitur lib. 5. cap. 2. ea, quæ Sigonius in decursu, nullo indicato aucto-re, subjungit.

(5) Nonnisi anno 937. *Anscarium* suffectum docet Anonymus Mediolanensis in Dissert. Chorograph. Italiæ medii ævi col. 240. & 245.

(6) Sub initium Januarii anni sequentis 936 mortuum *Joannem XI.*, statuit Pagius ex Flodoardo, aliisque antiquis Catalogis. Eodem mense, paucis ab obitu *Joannis* interpositis diebus, suffectus est *Leo VII.*; id namque evincunt Diplomata ejusdem a Mabillonio relata Seculo V. Benedictino pag. 907., & à Bullario Cluniacensi, ut idem Pagius animadvertit ad annum 936. num. 7.

(7) Hoc narrat Liutprandus lib. 4 cap 2. Sigonius in prima editione rem hanc retulerat ad annum 931.: Cur eam in Bononiensi huic anno affixerit, minimè nos docet. Petrus Bibliothecarius à Papebrochio, in Conatu Chrono-Historico relatus pag. 150. num. 4., scribit contigisse hujusmodi portentum anno primo Joannis XI.; Cùm autem Pontifex iste creatus fuerit anno 931., ut ex Flodoardo superiùs adnotavi ad annum 930., restituenda videtur hæc narratio eidem anno, cui Sigonius in prima editione rectè illam consignaverat.

redierunt. Ab iisdem, cum in maritimam Etruriæ oram egressi essent, Ansidoniæ oppidum direptum, atque incensum est. Hugo Rex Romano vastato per biennium agro rursus ad Urbis obsidionem accessit. Erat eo tempore Romæ Odo Abbas Cluniacensis Religionis caussa ad limina Apostolorum profectus, vir eximiæ illo sæculo sanctitatis. Is ut pacem componeret, sæpius in castra ad Hugonem exiit, & in Urbem ad Albericum revertit. Fortè autem accidit, ut, cum ad Monasterium S. Andreæ ad clivum Scauri esset, rusticus eum quidam propter aquæ lagunculam ferro appetierit, sed clamoribus eorum, qui non longè aberant, revocatus inceptum omisit. Qua re comperta Hugo iratus rusticum comprehendi, & manu multari præcepit, deinde ab Odone rogatus, pepercit. (8) Cum autem pax convenire non potuisset, atque Hugo, exercitu in obsidione relicto, in Lombardiam se retulisset, Leonis Pontificis mandato ad illum mense
936 Januario adiit: quo in itinere Urbem Senarum extrema fame oppressam offendit; atque ad Hugonem progressus, pacem optatam transegit. Ita Urbs Romana diuturno, quo laboraverat, bello tandem est relevata. Eo anno Henrico Germaniæ Rege mortuo Otho filius, Dux Saxoniæ, Aquis Rex Germaniæ consecratus est. Hic est, qui post à rerum gestarum magnitudine Magni cognomen invênit, ac res Germanicas ad summum fastigium dignitatis evexit. Mortuo Rodulfo Burgundiæ Rege, Hugo Bertam uxorem ejus sibi conjugio copulavit. (9) Eo anno, indictione decima, Ungari cum magnis popularium copiis in Campaniam procurrerunt, ac Capuanum, & Beneventanum agrum populati Sarnum usque, ac Nolam, & Liburiam penetrarunt, direptisque, ac vastatis latè locis obviis omnibus, iterum se Capuam retulerunt, diebusque duodecim in Campo Galliano morati multos ex hominibus Cassinatibus abduxerunt captivos; qui post magna sacri thesauri parte erogata redempti sunt. Ea inde victoria elati in Marsorum agrum sese effuderunt, atque omnia direptionibus, & incendiis miscuerunt. Demum Marsi, & Peligni in unum convenientes eos adorti sunt, atque in dispositas attractos insidias omnes ferme trucidarunt: (10) præda ingens relata. Post biennium Lotharius Rex Adelei- 937
dem Rodulfi Regis Burgundiæ jampridem 938
vita functi filiam uxorem sibi despondit, atque ea de caussa in Burgundiam adiit. (11) Extant adhuc Tabulæ apud Monachos Sancti Salvatoris Papiæ, quibus ipse se Adeleidem filiam divæ memoriæ Rodulfi Regis sibi sponsam destinare, atque eam quinque curtibus in Italico Regno sitis nomine dotis donare testatur; quæ tabulæ anno DCCCCXXXVIII. pridie Idus Decembris Hugonis Regis anno XII. Lotharii Regis VII. in Burgundia datæ sunt. (12)
Sequenti anno in Leonis Pontificis de- 939
mortui locum Pontifex factus est Stephanus VIII. Fatum inde Hugonis tulit, ut quos sibi beneficiis magis obstrinxerat, eos capiti suo infestiores adeptus sit. Ex his Anscarius, & Berengarius fuit. Ceterùm Anscarium, cum insidias occultè moliri deprehensus esset, per Sarlionem quendam primùm Marchia, deinde vita quoque privavit. (13) Sarlioni propter operam egregiè navatam Spoleti Marchia condonata. Berengario autem eadem sorte ipsius capiti machinanti manus injicere, atque oculos ejicere in animo habuit, sed, consilio patefacto, non potuit. Itaque Berengarius certior factus periculi vitandi caussa anno no-
gentesimo quadragesimo, ex Italia per mon- 540
tem Jovis fugiens ad Hermanum Suevorum Ducem se contulit; à quo demum est ad Othonem Regem deductus. Hoc cognito, Hugo nuncios ad Othonem cum eximiis muneribus misit, orans, ne Berengarium reciperet, receptumve retineret, verùm propositum non tenuit. Eo anno Ardericus Archiepiscopus Mediolani ab Hugone in locum

(8) Desunt hæc de *Odone*, pacem inter *Albericum* & *Hugonem* pertractante, in aliis editionibus. Sigonius eadem addidit Bononiensi, ex Sancti *Odonis* vita, à Joanne ejusdem discipulo conscripta, quæ legitur in Surio ad diem X. Novembris. Refert ista quoque Baronius, sed ea sequenti anno 936. affigit.

(9) *Rodulphum* obiisse anno sequenti 937.; *Bertam* verò ejusdem uxorem secundis nuptias cum *Hugone* Italiæ Rege celebrasse anno 938., ad illum annum, certis historicorum testimoniis, evincam.

(10) Desumsit Sigonius hæc omnia ex Leone Ostiensi lib. 1. cap. 55, sed male Hungarorum irruptionem anno 936 figit; Leo enim eandem contigisse tradit anno quarto *Joannis* Abbatis Casinensis, adeòque anno 937., quo *Joannis* Abbatis (anno 934. creati) quartus incæperat, ut Angelus à Nuce ad hoc Ostiensis caput adnotavit. Vitichindus, in fine libri tertii, clarè hunc ipsum annum designat, eademque tradit Hermannus Contractus ad annum 937. inquiens, Hungaros per Bajoariam, Alemaniamque, & Orientalem Franciam prædis, gladio, igneque furendo vagantes, transmisso Vvormatiæ Rheno, Alsatiam, Regnum Lotharii, & adjacentes usque ad Oceanum Gallias vastantes, per Burgundiam, Italiamque, tandem in Pannoniam rediisse.

(11) In prima editione ad annum 932. Sigonius hæc scripserat: Hugo *Adelaidem, Rodulfi Burgundiæ Regis filiam, mox illi* (Lothario) *in matrimonium collocat*. Id optimè emendavit in Bononiensi. *Lotharius* enim, *Hugonis* Regis filius, *Adelaidem* in uxorem minimè duxit, nisi mortuo *Rodulpho* Burgundiæ Rege illius Patre, qui anno tantùm 937. è vivis excessit, ut à Chronographo S. Petri apud Dacherium Tom. II. Spicilegii, & Flodoardo ad eum annum docemur. Tunc namque *in Burgundiam profectus est Rex Hugo, & Rodulfi uxorem Bertam sibi junxit, filiam verò ejus Adalejam dedit Lothario filio nunc Italiæ Regi*, verba sunt Porphyrogeneti lib. de Administ. Imp. cap. 26; idem docet Liutprandus lib. 4. cap. 6. Hinc Sigonii error patet, qui *Bertam Hugoni* conjugio copulatam biennio ante narravit, ut ad annum 936 adnotavi.

(12) Addidit hæc Sigonius Bonon. edit. Memorat has *Dotis* Tabulas Mabillonius in Annal. ad annum 938, afferens terras, & possessiones in iisdem enumeratas, ferme omnes Cœnobio S. Salvatoris Papiæ Adelaidem postmodum donavisse.

(13) In Catalogo Ducum Spoletanorum, edito ante Chronicon Farfense Tom II P. II. *Rerum Italicarum*, *Anscarius* obiisse dicitur anno 940. Historiam hanc pluribus capitibus describit Liutprandus sub initium lib. V. Sigonius Acta *Berengarii* per compendium hic refert.

tum Hilduini suffectus. (14) Stephanus Pontifex Damasum Episcopum cum literis in Franciam misit, ut Principes, & Populos Franciæ, & Burgundiæ admoneret, ut Ludovico Regi suo obtemperarent, qui ab Hugone, & Hereberto Principibus vexabatur; ni facerent, se illos communione remoturum, atque ita caussam paci, quæ postea consequuta est, attulit. (15) Hugo Rex Italiæ, insidiatoribus, quoad licuit, vindicatis, arma adversus Sarracenos, qui Alpes omnes infestas è Fraxineto reddebant, convertit, missisque ad Imperatorem legatis, triremes, ignemque Græcum sibi dari postulavit. Cujus ea vis erat, ut nisi liquore aceti infuso nequiret extingui. Quibus acceptis mariti-
941 mo eos, ac terrestri apparatu postero anno
instituit oppugnare. Sarracenorum navibus Græco igne combustis, Sarraceni plerique Fraxinetum reliquerunt, & in Montem Maurum se receperunt. Eos obsidione cinctos Hugo magnis detrimentis afficit, facilè in potestatem etiam adducturus, nisi Berengarium exulem, ne contractis ex Suevia, & Francia copiis in se irrueret, formidasset. Itaque malo consilio usus Græcos domum remisit, & cum Sarracenis fœdus percussit, ut pars eorum in montibus Italiam ab Suevia dividentibus consideret, & Berengarium per eos montes exercitum trajicere molientem in Italiam prohiberet. Hi ibi collocati, quicunque postea ad sanctissima Apostolorum limina visitanda illac iter fecerunt, spoliatos crudelissimè interemerunt. (16) Stephanus Pontifex à Romanis per civilem tumultum Alberici, credo, factione oppressus fœdis vulneribus afficitur, quorum verecundia in publicum prodire nolens nimio animi dolore extingui-

tur. In ejus locum Marinus Secundus Pon-
tilex factus. (17) Sequenti anno Petrus Can- 942
dianus unius Petri Candiani Ducis filius, & alterius nepos Ducatum Venetorum excepit. Hic interventu Marini Patriarchæ Gradensis pacem cum Lupo Aquilejensi Patriarcha composuit, ne fines Venetorum Patriarcha aut lite, aut armis vexaret, sed jus utrinque ex fœdere diceretur. (18) Eo anno Reges Gardæ, & Papiæ superiorum Regum beneficia confirmarunt (19) *anno*
Hugonis XVI., *Lotharii XI.* Proximo Bal- 943
doinus Abbas Cassinas à Marino Pontifice disciplinam Monasterii, & Basilicam Sancti Pauli suburbanam, & ab Hugone, ac Lothario Regibus de tuta possessione bonorum
privilegium impetravit. (20) Eo verò, qui 944
insequutus est, Engilfridus Ecclesiam Aquilejensem obtinuit, & Romanus Imperator legatos ad Hugonem, potentiæ illius fama permotus, misit, ac filiam nepoti suo in matrimonium postulavit. Hugo legitima se puella carere cum respondisset, Bertam se ex Bezola pellice susceptam libenter datu-
rum dixit, acceptamque postero per Sigi- 945
fridum Parmensem Episcopum in Græciam misit. (21) Eo anno Sigifrido, Comite Parmæ, mortuo, Attho filius ejus successit. In matrimonio Hildelgardem habuit, quam invenio Comitis, Marchionis, & Ducis titulum gessisse, atque ab ea post, ut puto, Marchiam Tusciæ tulit; siquidem posteri ejus usque ad Mathildem in Tuscia dominati sunt. (22) Idem Monasterium apud Brixillum ædificavit, & prærupto, atque edito saxo Regiensibus in collibus animadverso, arcem, quæ Parmæ subsidio esset, extruxit, quam Canussium appellavit, eamque Monasterio post nobilissimo decoravit. (23) Id Mo-

(14) Hunc annum electioni *Arderici* assignat Catalogus Mediolanensium Antistitum, relatus à Puricello in Monum. Basil. Ambros. num. 163. Veriùs tamen Ughellus eandem statuit anno 936. Papebrochius enim, qui in Exegesi illam in annum sequentem 937. differt, uno anno in *Arderici* prædecessoribus erravit, ut superiùs adnotavi.

(15) Ex Flodoardi Chronico hæc addidit Sigonius Bononiensi editioni. Ea tamen pertinent ad annum 942., quo eadem refert Baronius.

(16) Hæc Sigonius ex Liutprando lib. 5. cap. 7., qui nullum annum signat. Sed Flodoardus in Chronico ista ad annum 942. refert, eique adhæret Pagius ad an. 944. num. 2.

(17) Ineunte Decembri anni sequentis 942. *Stephanus VIII.* naturæ concessit, suffectusque est *Marinus II*, cujus Rescriptum *datum II Nonas Februarii, Indictione prima, anno primo*, recitat Dacherius Tom. III. Spicilegii pag. 464. Indictio I. Februario mense annum 943. designat; si ergo adhuc primus *Marini* tunc decurrebat, eundem creatum anno 942. manifestè patet.

(18) In Ughello novæ editionis, ad vitam *Lupi II.* Aquilejensis Patriarchæ, subjungitur documentum hujus concordiæ, editum ex Codice MSto Trivisianeo, ac conditum *die XIII. Martii, Indictione II*, quæ annum 944 designat; ad illum igitur annum hoc fœdus est referendum.

(19) Privilegia hæc *Hugonis*, & *Lotharii*, data Gardæ, & Papiæ, in cujus favorem edita sint, Sigonius non explicat. Fortasse Aquilejensem Ecclesiam (de qua hic sermo) respiciunt. Nihil tamen de iis aut Dandulus, aut Ughellus memoraverunt.

(20) Privilegium *Hugonis*, & *Lotharii*, in Regest. Petri Diaconi, num. 115. Datum asseritur: *Idus Majarum, anno Dominicæ Incarnationis 942. Regni Domini Hugonis Regis 17. Lotharii 13. Indictione I. in Palatio Ticinensi*, ut legitur in adnotationibus ad cap. 57. libri 1. Leonis Ostiensis, qui hæc narrat. Emendandus tamen est annus ibidem adnotatus 942. in 943., ut ea Indictione I. dilucidè constat. *Marini* verò Papæ Privilegium in annum sequentem differendum est, cùm dicatur, *datum mense Januario Indictione II.* in adnotatione 7. ad cap. 56. libri 1. Leonis Ostiensis. Itaque Sigonius suo loco primum retulit, non secundum.

(21) Eodem hoc anno 944. Constantinopolim pervênit *Berta*, *Hugonis* Regis filia ex pellice suscepta, ac deinde *Eudoxia* appellata. Continuator namque Theophanis, in *Romano Lecapeno* num. 46., narrato *Bertæ* sponsæ in Urbem ingressu, statim subdit: *Celebratæ nuptiæ mense Septembri*, *Indictione tertia*, (atque ideo anno 944., quo, more Græco, ineunte Septembri Indictio illa numerabatur): *vixit cum viro annis quinque* &c.: unde corrigendus etiam Ughellus, qui, cum Sigonio, in Episcopis Parmensibus *Sigifredi* profectionem in Græciam ad annum 945. narrat.

(22) *Attho*, Sigifredi filius, *Adalbertus* vocatur à Cosmo de Rena in Tabula Genealogica Mathildis pag. 145., & *Azzo* à Cl. Muratorio in Antiquitatibus Estensibus pag. 64. Cæterùm hac in re Sigonium fefellit Anonymus Mediolanensis Tom. X. *Rerum Italicarum* col. 243., cùm Thusciæ Marchio fuerit *Hubertus*, saltem usque ad annum 961., & col. 244. miratur, à Sigonio ignoratum *Hugonem* Huberti filium, qui, patre mortuo, Thusciam obtinuit, & teste S. Petro Damiani quinquaginta annis vixit, usque ad annum 1001., ut ex certis documentis apud Puricellum in ejus vita constat.

(23) Hujus Monasterii, *S. Genesii* appellati, diuque celebris, nullam egit mentionem Mabillonius in Annalibus. Cl. Muratorius in adno-

A Monasterium capite, & brachio D. Apollonii, Brixiani Episcopi, à Gotbifredo filio, ejus Civitatis Episcopo missis, & Corporibus Divorum Victoris, & Coronæ venerabile factum. (24) Proximo, Marini Pontificis mortui locum tenuit Agapetus Secundus. 946 Interim Berengarium extorrem Amedeus quidam, fidus ejus in Suevia comes, ita est alloquutus: Non credo, te ignorare Berengari, quemadmodum Hugo Rex se omnibus invisum Italicis fecerit, cum eos dignitatibus omnibus spoliarit, & Burgundiones suos ornarit, neque ulla alia re Italicos ab novis ineundis defectionum consiliis abstinere, quàm quòd non haberent, quem potissimùm regno dignum existimeot. B Quare non puto alienum, ut aliquis nostrûm motato habitu in Italiam adeat, & singulorum Principum voluntates exploret. Tum Berengarius, rectè, inquit, admones; verùm, si quisquam mittendus est, neminem reperiri puto, qui te hoc facere possit commodius. Igitur Amedeus mutato ornatu iis, qui Romam religionis caussa petebant, se jungit, atque in Italiam profectus singulos Principes convenit, &, quid eorum sit consilii, ac voluntatis, exquirit; neque tamen omnibus se eodem habitu offert, verùm aliis atrum, aliis album, aliis alîus coloris se ostendit. Hoc verò ubi fortè ad aures C Hugonis accidit, jubet hominem diligenter conquiri, & statim comprehendi, verùm ille, qua erat versutia præditus, omnes ejus insidias facile elusit: quin etiam barba, quam nitentem alebat, pice fœdata, & capillis fulvis attatis, & facie polluta cum se debilem simulasset, nudus inter pauperes in conspectu Regis vescentes obversatus, neque agnitus, ab eo vestem tulit, & quidquid de se, & Berengario loqueretur, excepit. Quibus actis, quòd claustra Alpium custodiri ab eo, atque viatores excuti accepisset, per invia, atque aspera loca trajecit, atque ad Berengarium cum legatione salvus pervênit. Ita Berengarius, cum se D desiderari ab Italicis cognovisset, consilium redeundi cepit, ac cum paucis per Venostam vallem in Italiam transiit. Ad Formicarium castellum progressus, quod Adelardus Clericus firmo Manassis, qui Tridentinam, Veronensem, ac Mantuanam regebat Ecclesiam, præsidio obtinebat, cum se nulla vi, nulloque conatu loci potiturum consideret, Manassis ambitionis memor Adelardum ad se accivit; Et, si hanc mihi arcem tradideris, inquit, & Manassem dominum tuum ad partes meas traduxeris, juro, me illum Ecclesia Mediolanensi opulentissima, te verò Comensi, post receptum regnum, exornaturum. Manasses Adelardi E

A verbis inductus non solùm Berengario Formicarium tradidit, sed etiam Italos ad ejus auxilium excitavit. Berengarii adventu cognito, pleriqne eorum, Hugone deserto, ad illum se contulerunt. Ex his præcipuus Milo Comes fuit. Hic Hugoni suspectus, cum custodibus clam appositis servaretur, id se intelligere dissimulans, cœnam usque ad mediam noctem protraxit: &, cum omnes tum vino, tum somno mersos sentiret, solo se familiari, qui gestabat clypeum, comitante, Veronam accurrit: missisque nunciis Berengarium accersivit, venientemque recepit. Neque verò Milo ad id perfidia est impulsus, sed incommodis, quibus B erat ab Hugone gravibus provocatus. Milonem inde Vido Mutinensis Episcopus consequutus, non ulla ille injuria lacessitus, sed magna Nonantulæ Abbatia illectus non solùm Hugonem reliquit, sed frequentem etiam ab eo multitudinem avocavit. Quod ubi Hugo audivit, statim convocato exercitu ad Vineolam castrum ejus accessit, idque vi summa oppugnare instituit. Inde Italici passim Berengario se aggregare, aurea sibi sub eo sæcula pollicentes, cœpere. (25) In Campania cum Landulfus, & Atenulfus fratres, Capuæ Principes monasterium Capuanum Monachis Cassinatibus ademissent, ac Monachos disciplinam deserere C coëgissent, postero anno Agapetus Pontifex 947 Principibus, ut monasterium dimitterent, Monachis, ut Cassinum redirent, injunxit. (26) Ita Cassinas monasterium rursus celebrari cœptum. Interim Berengarius ab Arderico Archiepiscopo accitus Verona Mediolanum accessit, ibique pro Rege se gerere cœpit. Quo cognito Hugo Vineolam extemplo reliquit, Papiamque tristis repetiit. Mox, cum se vulgo deseri, & Berengarium unum celebrari videret, de se actum existimans, ac Lothario filio consulere saltem cupiens, ipsum Mediolanum ad Berengarium, & populum Mediolanensem mittit, captato tempore, quo Berengarius D Regio more dignitates Italicas præsente populo ipsis è factione sua hominibus dividebat. Voluntati patris Lotharius obsequutus accedit, atque eos S. Ambrosii in templo nactus ante Crucem Domini ad pedes eorum se prosternit, supplexque orat, ut, si patrem repudiare sua aliqua culpa velint, saltem se omnis expertem noxæ retineant. Hæc tristi, ac flebili voce orantem Mediolanenses tacti misericordia excitarunt, ac bono animum habere jusserunt. Quin etiam Hugonem Italia cedere ultro parantem præmissis nunciis abire prohibuerunt. Id autem Berengarii potissimum consilio factum: qui Hugonem remanere cupiebat, ne discedens in- E geoti

adnotationibus ad Donizonem, qui lib. 1. cap. 3. & seqq. fusè de condita *Canossa*, & *Attonis* progenie scribit, idem Cœnobium nunc attritum esse, & ab aliquot Seculis destitutum Monachis asserit, subjungitque extare Diploma Comitissæ *Mathildis*, quæ multis prædiis memoratum Cœnobium donavit.

(24) Quæ hic narrat Sigonius, longo post tempore accidêre. *Gotifredus* enim nonnisi anno 970. Brixiensem Ecclesiam adeptus est. Corpus S. Apollonii, seu partè eodem anno à *Gotifredo* filio obtinuit *Attho*, instante *Hildegarde* ipsius uxore, ut narrat Faynus in Martyrologio Brixiano, cui consentiunt Bollandi Sectatores ad diem VII. Julii. Miracula, & pompam hujus Translationis narrat Donizo lib. 1. cap. 2.

(25) Quæ Liutprandus lib. 5. cap. 8. & seqq., à Sigonio descriptus, indistinctim narrat, Flodoardus suis annis consignavit. Hæc igitur contigisse anno superiori dicendum est, cùm Flodoardus ad annum 945. scribat: *Hugo Rex Italus Regno depulsus à suis, & filius ipsius in Regnum susceptus est*. Hoc verò anno *Hugo* è Provincia, ad quam se receperat, in Italiam redit, ac pacem cum *Alberico* Patricio sancivit, ut idem Flodoardus ad annum 946 testatur.

(26) Hæc Leo Ostiensis lib. 2. cap. 59. narrat.

genti, qua pollebar, pecunia Burgundiones ad arma folicitarer, atque adversus se ipsum adduceret. Ita regnum communi confilio administrari cst eœptum; verum nomen quidem Regis penès Hugonem, & Lotharium erat, jus aurem imperii penès Berengarium residebar. Ceterùm Berengarius, cum Ecclesias distribueret, Josepho Brixiæ Episeopo spectatæ probitatis viro, sede sua remoto, Antonium, nullo Episcoporum confilio adhibito, novo exemplo substituit. Comi verò non Adelardum, ut promiserat, sed in gratiam Archiepiscopi Valdonem quendam instituit. Adelardum autem Regiensibus dedit: (27) qui post sancta Martyrum corpora Chrysanthi, & Dariæ à Berengario imperrara Regium deportavir: quæ in hunc usque diem Regienses religione præcipua venerantur. Bosonem Hugonis Regis nothum Placentina, & Luitfredum Papiensi Ecclesia dejicere gestiens, tamen non l·vi accepta pecuniæ summa dimisit. Cum mortuo Arderico Archiepiseopo Mediolanenses Aldemarum Ecclesiæ suæ Cardinalem sublegissent, ipse Manassem Episcopum Tridentinum novo exemplo suffecit. (28) Itaque aeurer eorum, gravi in Civitate dissidio oborto, est consecratus. Quæ mala eum Hugo Rex iniquo animo cerneret, nec prohibere pro imperio posser, ne ludibrio eivitaribus esset, relicto in Italia Lothario, eum thesauro in Provineiam rediit: (29) & paullo post vita excessit, vir, si amari, quàm metui, ab Italis maluisset, & eorum usque ad extremum retinere studia didicisset, inter primores Italiæ Reges propter eximias virtutes ejus meritò numerandus.

Idem LOTHARIUS *solus* REX.

LOtharius patris præsidio destitutus Berengarii sævientis opes adauxit, neque
rem fermè ullam, quæ prodita literis sit,
pro imperio gessir. Idem V. Idus Julias rogatu
Manassis Archiepiscopi Adeleidæ uxori
prædium quoddam donavit. Tabulæ in
monasterio S. Salvatoris Papiæ reperiuntur
anno DCCCCXLVII. Indictione V.; regni
Lotharii XVI. datæ. Postero anno sol san- 948
guine infectus est visus. Nec multò post
Henricus, Bavariæ Dux, Othonis Regis
Germaniæ frater, Ungaris duobus prœliis
superatis, in Italiam Principum imbecillitate,
& dissidio populorum allectus venit,
atque Aquilejâ captâ, Papiam contendit,
atque ingentibus, nemine prohibente, populationibus
factis ex Italia exercitum incolumem,
atque opulentum deduxit. (30)
Agapetus Pont. Marinum Episcopum ad
Othonem misit, ut Synodus celebraretur ad
discordiam Ludovici Regis Franciæ, &
Hugonis Principis componendam, quæ Moguntiæ
habita est VII. Idus Junias. (31)
Agapetus inde in templo S. Petri acta Synodi
Moguntinæ firmavir, sacris Hugoni Principi
interdictis, donec Ludovico Regi satisfecisset.
Lotharius Adelardi Episcopi Regiensis
rogatu Vidoni Episcopo Mutinensi
bona quædam in agro Comaclensi sita donavit.
Extat diploma VII. Idus Octobris
datum, septima Indictione, Papiæ. Sequen- 949
ti, Tapis Rex Ungarorum secunda Henrici
in Italiam expeditione audita, ejusmodi
cupiditate prædæ exarsit. Itaque cum expedito
equitum robore in Italiam, atque adeò
in Lombardiam ipsam irrupit, ac nemine
resistendi gratia occurrente impunè hominum,
pecudumque prædas agere institit.

Ad

(27) Hæc omnia Liutprandus refert lib. 5. cap. 13. In Ughello tamen novæ editionis Tom. II col. 266 legitur *Adelardi* Regiensis Episcopi Diploma: *Datum anno Domini Hugonis serenissimi Regis XIX., Lotharii verò filii ejus simul Rex XIV., Kal Januarii Indictione II.* adeòque anno 944. Jam ergo eo anno Regiensi Ecclesiæ præerat *Adelardus*; cùmque hoc Diploma datum sit primo Januarii die illius anni, ejusdem electio in Regiensem Episcopum in annum saltem superiorem 943. est referenda. Fortasse hic *Adelardus*, quem Liutprandus, hoc tempore in Aula ipsa Berengarii degens, Clericum fuisse ait, alter est ab *Adelardo* Regiensi Episcopo superiùs memorato.

(28) *Ardericus* Ecelesiam Mediolanensem rexit annis XII. mensibus II. Cùm vero *Hildunus* Antecessor obierit anno 936, ut ad annum 940. statui; Papebrochius autem in Exegesi asserat, sedem hanc neque tribus expletis hebdomadis ante *Ardericum* vacasse, figenda est mors hujus Archiepiscopi anno 948 die XIII. Octobris, ut in antiquis Catalogis adnotatur. Itaque tum Sigonius, tum Papebrochius uno anno erravere; primus, hoc anno præveniens; alter, ad annum 949 differens obitum *Arderici*. De *Aldemaro*, & *Manasse* inferiùs ad annum 953 sermonem instituam. Interim, ut Sigonii historiæ lucem afferam, qui *Manassem* Tridentinum Episcopum novo exemplo suffectum *Arderico* tradit, adnotandum est, eundem *Manassem*, Hugonis Regis Nepotem, ut in Arelatensibus Episcopis asserunt Fratres Sammartani, seu saltem Hugoni sanguinis affinitate conjunctum, ut Liutprandus lib 4. cap 3. scribit, non contentum Arelatensi Ecclesiâ, Veronensem quoque, Mantuanam, & Tridentinam, Hugone ipso adnitente, invasisse. Berengarius verò Mediolanensem quoque adjicere conatus est; sed Clero invictè reluctante, *Aldemarus* primò, dein *Valpertus* in Archiepiscopos Mediolanenses creati fuere. Cùm autem certum sit, *Valpertum* in hac Ecclesia sedisse anno 953 mense Julio, immo etiam Aprili, ex duabus Chartis, quas ad illum annum memorabo, hinc etiam aliud argumentum desumitur, ut mors *Arderici* anno 948. statuatur. Siquidem veteres Catalogi omnes, annos quinque ab *Aldemaro* electo, & *Manasse* intruso, ad *Valpertum* signant; huic autem quinquennio locus esse nequit, nisi asseratur *Ardericus* anno 948. è vivis ereptus.

(29) Postremus ex Italia *Hugonis* recessus statuitur à Pagio ad annum superiorem 946. Flodoardi testimonio, cujus verba recitat ad annum 945. num. 1. & 11. Certè hoc anno 947. obiisse *Hugonem*, constat ex Chronico Italiæ, superiùs memorato in tertia adnotatione ad annum 926. Cùm verò, spe omni dejectus Regnum Italicum recuperandi, Monachum *Hugo* induerit in Cœnobio S. Petri, quod pridem construxerat, atque ibidem aliquandiu permanserit, manifestum fit, postremam ejusdem profectionem ex Italia anno superiore 946 contigisse.

(30) Hæc Vvitichindus sub finem libri 11. Annalium enarrat.

(31) Hujus Concilii memoriam addidit Sigonius Bononiensi editioni, eamque Flodoardo debemus, qui historiam hanc ad præsentem annum refert; sed illud apud *Engilenheim* celebratum, Flodoardus idem, & Labbeus Tom. IX. Conciliorum testantur, apud quem Synodus hæc Engilenheimensis, celebrata *VII. Idus Junias*, præsente *Ludovico* ipso Transmarino Rege, integra legitur.

Ad tantum tumultum tota latè formidaote Italia, Berengarius ejus sibi administrationem rei suscipiendam, Lothario quiescente, ratus, legatos de compositione ad eum misit: &, cum responsum tulisset, se, nisi ingenti accepto pecuniæ numero, Italia non cessurum, ejus sibi parandæ officium deposcit. Verùm tanta iniquitate eam extorsit, ut Ungarorum direptioni compar ipsius exactio fuerit. Nam neque Ecclesias, oeque panperes ullos excepit, atque singulis omnis sexus, atque ætatis hominibus iniquum tributi genus, singulos in caput nummos imposuit, eosque superbè, impotenterque exegit. Cumque ita infinitam vim pecuniæ con fecisset, decem, nt ajunt, (32) nummorum modiis Ungaro datis, reliquam summam, quæ major erat, avertit. Ex his rebus Lotharius sævo animi dolore confectus exeunte anno in phrenesim incidit, ac mox è vita migravit. (33) Adeleida Regina relicta Papiam nomine dotis obtinuit.

BERENGARIUS II. *cum* ADELBERTO FILIO REX.

His actis Berengarius Veronæ Rex à populis acclamatus regnum unà cum Adelberto majore nasu filio cepit, idque quàm liberalissimè potuit, administrare in-
950 stituit. Itaque sequenti anno, qui fuit post Christum natum nongentesimus quinquagesimus, cum esset Olonnæ, fœdus inter Venetos, & Italicos renovavit, finesque eorum inter se terminavit. (34) Cepit inde eum cupido Papiensis Regiæ potiundæ: neque enim Regem se esse arbitrabator, nisi antiquam regni sedem vetere instituto teneret. Hanc verò quia Adeleida possidebat, Adeleidæ conjugium Adelberto filio Regi poposcit. Mulier sive antiquo odio propter injurias socero, maritoque suo illatas impulsa, sive spe honestiorum nuptiarum elata eam conditionem repudiavit. Hac repulsa accepta Berengarius usque adeo ira est inflammatus, ut quod elicere amore non potuit, id per vim sibi extorquendum esse aensuerit. Itaque exercitu Papiam adducto, Urbem haud magno certamine expugnavit: ac Reginam in potestatem adductam in castro Gardæ ad lacum Benacum diligenti custodiæ tradidit, verens scilicet, ne, si libera esset, per externas nuptias adversi aliquid in Italia tumultus exciret, atque ita regnum à se ad alium vel invito transferret. Papiæ verò cum esset, monasterio S. Xysti Placentino privilegium hujus sententiæ contulit: *Nos Berengarius, & Adelbertus Reges rogatu Giselprandi Derthonensis, & Vidonis Mutinensis Episcopi monasterium S. Xysti, quod extra Placentiam ab Imperatrice Engilberga constructum fuit, Berthæ Abbatissæ ejus, amitæ nostræ confirmamus, atque eidem monasterio Guardastallam, & quæcunque suprascripta Imperatrix, & ceteri Reges huic cœnobio reliquerunt, sancimus, & ut ipsa, dum vita suppetat, monasterium administret, concedimus: & præcipuè ædem S. Petri ad Caput Trebiæ sitam, quemadmodum Carlomanus Rex largitus est, elargimur. Anno DCCCCL. Regni verò Donni Berengarii, & Donni Adelberti piissimorum Regum primo, Indictione nona. Actum Papiæ.* Interim Adeleida magnum sui in timorem adducta Martini Sacerdotis sui ope ex arce profugit, atque illo uno cum pedissequa comitante naviculam nacta silentio noctis ad sylvam quandam accessit: ubi, cum per aliquot dies maneret, necessitare adacta victum per Martinum ipsum, cereris destituta subsidiis, corrogavit. Demnm in agrum Regiensem profecta, ipsam se Adelardo Episcopo commendavit. Adelardus loco se ad eam custodiendam monito carere excusans auctor ei fuit, ut se ad Athonem avunculum suum (35) conferret, qui arcem Canussii non longè inde firmissimam obtineret, & Lotharii Regia fidelis quondam amicus fuisset. Ita Adeleida ad Athonem profecta caput ei suum commendavit, suppliciter orans, ne se furenti Berengarii libidini proderet, cujus ipse sanguinem infestus appereret, atque eam Atho omni cultam officio, ut Reginam, excepit, & se pro viribus, ab omni injuria vindicaturum promisit. Receptam autem simul comperit Berengarius, misso nuncio, eam sibi tradi præcepit: eo verò imperinm abnueote, continuò ingentes adversus eum copias militum comparavit, ac Canussinm progressus, oppidum magna vi obsidere instituit. In his rerum angustiis Atho positus, cum suis se opibus tantam belli molem sustinere posse diffideret, postero anno ex Adeleidæ auctoritate nuncium 951
occultè ad Othonem Germaniæ Regem misit, cum vetere virtutis indole insignem, tum recenti Ungarorum victoria in dies magis ad famam hominum florescentem, per Deum obtestans, ut ad se, atque Adeleidem Berengarii obsidione liberandam accurreret. Id si maturè faceret, ipsum cum rem majestate regia, & virtute sua dignam facturum, tum Berengario expulso Adeleidem uxorem sibi conciliaturum, ac totam Italiam in manu, ac potestate habiturum, cujus imperio par esset, ipsum, pro animi sui magnitudine, & rerum gestarum amplitudine, imminere. Non respnit conditionem Otho, ratus, facilè futurum, ut regno Germanico Italicum quoque adjungeret, cumque

(32) Expressè id narrat Liutprandus in calce libri 5, qui non *Tapsim*, sed *Taxim*, Regem hunc Hungarorum appellat.

(33) Uno anno antevertit Sigonius *Lotharii* mortem, quam quatuor ferme annis, post receptum in Provinciam *Hugonem* illius Patrem, contigisse, Leonis Ostiensis testimonium docet lib. 4 cap. 61. Flodoardus in Chronico, *Lotharium* veneno à *Berengario* sublatum anno 950. testatur. Chronographus Novalicensis, à Duchesnio Tomo III. editus, diem etiam obitus signat, nempe *X. Kal. Decembris*, *Feria VI.*, quæ anno prorsus 950. congruit. Demum in Diplomatis *Berengarii*, & *Adalberti* filii, anni Regni Italici nonnisi ab anno 950., & quidem in fine vergente deducuntur. Extat in Chronico Vulturnensi pag. 418 Diploma horum Regum *Datum VI Kal Octobris anno DCCCCLI.*, *Indictione X.*, in quo adhuc primus Regni annus numeratur.

(34) Dandulus in Chronico lib 8. cap. 12. parte 9. hæc scribit: *Iste Rex* (Berengarius II.) *residens in Olonna, Curte Regia, sui Regni anno primo, renovavit fœdus inter Venetos, & subjectos suos, & eorum Civitatum fines ab Urbibus Italici Regni distinxit, & à Venetis quadragesimum solum solvi debere declaravit.*

(35) Donizo, qui in vita Mathildis fusè hanc historiam narrat lib. 1. cap. 1. ait, *Atto meus miles*, idest Vassallus *Adelardi*, ut ibidem in adnotationibus explicat Leibnitius.

A que eo gradum ad majora etiam imperia faceret. Carolum Magnom regnum Italiæ adeptum novum Romani Imperii titulum in Franciam retulisse, se pariter devicta Italia, si se res dederit, idem decus suæ parere Germaniæ posse. Itaque Italico bello decreto, Litulfum filium Regem Germaniæ post se destinat, ac magnis pedestribus, equestribusque copiis convocatis in Italiam iter instituit, ac superatis Alpibus subitò Veronam oppidum recipit. Canussio diu validè oppugnato, paucos dies sustinere se posse Atho videbatur, cum opportunè nuncius ab Othone remissus cum literis ad ipsum, & Adeleidem Verona scriptis advênit. Ibi,
B cum propter intentas diurnas, nocturnasque obsessorum custodias nulla in arcem ratione penetrare posset, ne quid intentatum relinqueret, epistolam sagittæ unà cum annulo ab Orthone accepto alligavit, atque intento arcu in arcem transmisit. Ejus epistolæ hæc erat summa: Bonum animum haberent; nam se trajectis Alpibus in Italiam cum exercitu incolumi descendisse, ac propediem, ubi Litulfus filius, quem præmiserat Mediolanum, venisset, junctis copiis illis auxilio affuturum, atque in omnibus rebus consilio, & voluntati eorum obtemperaturum. (36) Othonis adventum simul ac Berengarius sensit, raptim inde nullo tentato certa-
C mine castra movit, atque ad alia tuendi regni caussa capessenda loca ipse cum filiis suis Adelberto, & Vidone se contulit. Otho, Canussio liberato, Adeleidem sine mora sibi matrimonio copulavit, perfectisque magna pompa sponsalibus, inde Papiam accessit. Eamque per Octobrem mensem in potestatem redactam unà cum Regina triumphantis in modum inivit. (37) Ibi Natalitii dies
952 celebrati, ac menses aliquot constituendis rebus absumpti. Eo anno Constantinus Porphyrogenitus Orientale excepit Imperium. (38) Ineunte inde Vere, Otho se cum uxore in Germaniam retulit, & Conradum generum Lotharingiæ Ducem, qui reliquias
D belli adversus Berengarium persequeretur, reliquit. Profecto Othone, Conradus omni ope Berengarium est adortus. Berengarius belli fortunam periclitatus, cum se haudquaquam Conrado viribus parem sentiret, ut prudens, arma depoluit, atque ipso auctore Conrado, ad Othonem in Saxoniam ad pacem petendam contendit, ita animo paratus, ut omnia, quæ sibi imperarentur, obedienter expleret, atque omnino victoris præpotentis decretum, judiciumque servaret. Advenienti Duces, & Præfecti, Palatinorumque primores obviam ad primum lapidem Othonis imperio prodierunt, ac regali pompa susceptum in Urbem regiam
E deduxerunt, cumque præparato in hospitio collocarunt. Post triduum in conspectum ab Othone admissus in auctoritate se futurum ejus, si in gratiam reciperetur, asseruit. Venia data solemni peragendæ deditioni dies apud Augustam est constituta, ubi per Augustum mensem conventus Principum erat futurus. Ibi Berengarius nexis cum Adelberto filio manibus, cuncto inspectante exercitu, regiæ se potestati, clementiæque permisit. Receptis in fidem Otho regnum reliquit, Marchia Veronensi, & Forojuliensi excepta, quas Henrico fratri Bavariæ Duci attribuisse se dixit. (39) Augusta inde Francfordiam regressus ibi Domini Natalitia celebravit. Eo porrò in 953
Alsatiam prodeunte, Conradus gener, & Litulfus filius conjurationem, quam occultè superiore anno conflarant, explicuerunt; quippe mortalibus multis de Franconia, Saxonia, Bavariaque ad arma solicitatis, multa contra Regem oppida occuparunt, eaque præsidiis idoneis confirmarunt. Præter ceteros Fridericus Moguntinus Archiepiscopus hujus particeps conspirationis fuit. Itaque Othoni Moguntiam accedenti ægrè copiam ingrediendi fecit. Moguntia inde Coloniam Otho devectus haud procul inde in pago Pascha transegit. Coloniam verò regrediens, Metensem Episcopum, ac Lotharienses obvios habuit, qui sua à conjuratis consilia separantes se in auctoritate Regis permansuros dixerunt; in Saxoniam inde progressus idoneo comparato exercitu ad Moguntiam, quam Conradus tenebat, ducere maturavit. Quod ubi Fridericus accepit, relicta Urbe, Brisaci, eventum rei expectaturus, consedit. Dum autem Moguntia, Henrico Bavariæ Duce opem ferente, acriter obsidetur, Litulfus avertendi belli caussa in Bavariam ingressus Ratisponam expugnavit, eamque militibus diripiendam permisit. Quod ipsum Otho iniquo adeò animo tulit, ut Moguntiæ obsidione omissa, subitò cò castra converterit, ac protinus Ratisponæ obsidionem admoverit, quam usque ad exitum anni perduxit. (40) Interim autem dum hæc in Germania administrantur, Berengarius dudum in Regnum reversus, novum in Italia tumultum excivit. Quippe Germanico bello permotus, & accepti beneficii statim oblitus & ipse defecit; ac Regni propagandi caussa, quod ab Othone magno dolore imminutum ferebat, exercitum Canussium ad Athonem ulciscendum, atque inde Ravennam, atque in Exarchatum adduxit, & Agapetum Pontificem, Episcopos, Abbates, Comitesque Italiæ in ordinem cogere, vexare, atque omni demum injuriarum genere incessere instituit, ita ut neque fortunis, atque dignitati ullius parceret, verùm apud omnes insignia avaritiæ, atque superbiæ exempla relinqueret. Mediolani, Aldemaro Archiepiscopo mortuo, Valpertus adversus

(36) A Leone Ostiensi lib. 1. cap. ultimo, hæc descripsit Sigonius.

(37) Sub initium Octobris mensis, hujus anni Papiæ constitisse Ottonem, probat Diploma, *Datum ibidem, sexto Idus Octobris, Indictione decima*, quod recitat Puricellus in Monum. Basil. Ambr. num. 172.

(38) Romanus Lecapenus *debitum naturæ persolvit mense Julio, sextæ Indictionis*, ut refert Cedrenus; obierat igitur anno 948, quo, Julio mense, Indictio sexta decurrebat. Eo quoque anno solus imperare cœpit *Constantinus Porphyrogenitus*, qui die Paschatis anni sequentis *Romano* filio suo diadema imposuit, teste eodem Cedreno.

(39) Desumpsit ista Sigonius ex Continuatore Reginonis ad hunc annum. Otto etiam Frisingensis lib VI. cap. XIX. hæc narrat. Acta hujus Conventus Synodalis, *Augustæ* celebrati, leguntur in Labbeo Tom. IX. Conciliorum.

(40) Ex Continuatore Reginonis ad hunc annum, hæc narrat Sigonius.

versus Manassem à clero, & populo est substitutus. (41) Otho inde soluta Ratisponæ, quæ in longum trahebatur, obsidione, in
954 Saxoniam adiit, ibique Natalem Domini celebravit; atque appetente Quadragesima ad redintegrandum bellum in Bavariam rediit. Ibi, Heroldo Archiepiscopo ab Henrico cœcato, statim Bavari omnes, traditâ Ratisponâ, in fidem se receperunt. Quo audito Fridericus quoque, ut se sacramento à conjurationis contagione sejungeret, venit. Interim Conradus Dux Ungaros ad arma solicitavit. Itaque, ducente illo, cum Rhenum in Quadragesima trajecissent, Franciam fœdè vastarunt. Inde per Italiam redeuntes, quàcunque iter fecerunt, latè populationibus, atque incendiis omnia laceratunt, Berengario adhuc in ditione Pontificia oppugnanda, Ecclesiisque vexandis implicito. Extremo anno Otho Litolfum filium fidem suam, ac misericordiam implorantem XVI. Kal. Januariis in gratiam recepit. (42) Eodem etiam die Villelmus, alter Othonis filius, in locum Friderici mortui Archiepiscopus Moguntiæ lectus eum honorem iniit. Hic eximiam habuit veteris sanctitatis, ac severitatis opinionem. Itaque patrem acerbis extemplò increpationibus aggressus, diras in eum execrationes intendit, nisi Adeleidem uxorem dimitteret, qua cum, quia

A commater esset, jus connubii per divinas leges esse non posset. Quo facto Otho ira percitus ipsum, ut ab ejusmodi incœpto deterreret, in custodiam tradidit. (43) Po- 955
stero anno Ungari Conradi ductu iterum tanta multitudine in Bavariam descenderunt, ut, nisi à terra absorberentur, aut à cœlo obruerentur, vinci se posse negarent. Verùm occurrente cum expedito exercitu ad Lycum amnem Othone, amisso Conrado, tanta strage pugnarunt, ut parem se de barbaris victoriam Germani retulissent non meminissent. (44) Motis inde castris, Otho in Sclavos duxit, ac simili eos cladu prostravit. Conrado interfecto, Lotharin-
B giam Brunoni Archiepiscopo Coloniensi, fratri suo, concessit, &, Henrico fratre mortuo, Bavariam Henrico filio ejus indulsit. Adeleida puerum peperit, qui postea Otho Secundus appellatus patris Regnum, Imperiumque suscepit. Berengarii assiduæ, gravesque injuriæ cum neque dissimulari, neque ultra ferri possent, Agapetus Pontifex, & Valpertus Archiepiscopus simul rei indignitate accensi, simul populorum calamitate permoti, Othonem nunciis, literisque missis de pravis Berengarii studiis, immodicisque imperiis admonent, brevìque fore, ut ipse totius Italiæ imperio potiatur, nisi invictis ejus armis coërceatur, ostendunt;
C sum-

(41) *Aldemarus*, seu *Aldemannus*, ut in antiquis Catalogis appellatur, vitam longiùs produxit; in Miscellaneis enim manuscriptis Francisci Castelli, in Bibliotheca Ambrosiana asservatis, legitur ejusdem Epitaphium, quod, licèt vulgatum sit in additamentis ad Ughelium Venetæ editionis, nihilominus hic integrum recitare opportunum reor, cùm id ad illustrandam hanc historiam valde conferat, nec quidquam aliud in Annalibus de hoc Archiepiscopo memoretur. Ita autem se habet:

Hic tumulatur Adalmanus Præsulque Beatus,
Clarior in tanta qui fuit Urbe potens.
Hujus origo fuit celsa de sanguine ducta:
Pauperibus largus extitit, atque pius.
D *Huc gressum referens, modicùm tu siste viator,*
Dic famulo requiem, crimina pelle Deus.

Obiit autem anno Incarnationis Dominicæ DCCCCLVI., mense Decembris, Indictione decima quinta. Hinc colligitur, *Adelmarum* verè Archiepiscopali munere functum fuisse, cùm in Epitaphio dicatur *Præsul pius*, ac *in pauperes largus*, contra Puricellum, & Ughellum, qui eundem minimè consecratum Archiepiscopum sunt opinati. Emendandus etiam ex hoc Epitaphio est Ughellus, qui, nonnisi post mortem *Aldemari*, electum *Valpertum* testatur; ipso enim adhuc vivente, Mediolanensem Ecclesiam
E obtinuit *Valpertus*, electus Archiepiscopus anno 953., adeòque triennio ante obitum *Aldemari*. Fortassè cùm *Manasses*, qui Berengarii favore subnixus Mediolanensem Ecclesiam invaserat, ejusdem plenum regimen affectaret, abdicare coactus est *Aldemarus*. Certè anno 953. sedebat *Valpertus* Archiepiscopus, ut patet ex Charta apud Ughellum Tomo IV. pag. 97. novæ editionis, scripta anno 963., mense Julio, in qua decimus ejusdem annus numeratur. Alteram Chartam ex Archivo Cœnobii Ambrosiani mihi perhumaniter obtulit Cl. D. Laurentius de Georgiis, quæ mense Aprili anni 953. sedisse in hac Ecclesia *Valpertum* enunciat. Continet ista Commutationem quandam, initam inter Dominum *Aupaldum* Abbatem Monasterii S. Ambrosii ex una parte, & ex altera *Ambrosium* Clericum de Ordine S. Mediol. Ecclesiæ, Custodem Ecclesiæ & Plebis S. Protasii sitæ in Corgoa-

nola, cui interfuit *Valpertus* Archiep. Mediolani per Missum suum *Adelbertum* Subdiaconum, & Primicerium Notariorum. Acta autem est Mediolani, *Berengario* & *Adelberto regnantibus*, *Anno Regni eorum tertio*, *mense Aprilis*, *Indictione undecima*, idest anno 953. Id autem factum reor, quòd etiam cedente *Aldemaro*, Clerus Mediolanensis jus suum tueri voluerit, *Valpertum* substituens, contra *Manassem*, qui tamen semper se ut Archiepiscopum Mediolanensem gessit; subscriptus namque legitur: *Manasses Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus*, in Comitiis Augustanis anno 953. VII. Idus Augusti celebratis sub Ottone I., quo anno jam à mensa Aprili Ecclesiam hanc regebat *Valpertus*. Immo anno quoque 960. eundem titulum à *Manasse* usurpatum discimus ex Liutprando lib. 6. cap. 6., ubi ait; eodem tempore, quo Joannes XII. Legationem direxit ad Ottonem, ut in Italiam contra Berengarium descenderet, *Valbertum Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopum, semivivum, ex prædictorum rabie Berengarii, atque Adelberti liberatum, superius memorati Ottonis potentiam adiisse, indicando, se non posse pati Berengarii, Adelbertique, necnon Vuillæ sævitiam, quæ Manassem Arelatensem Episcopum, contra jus, fasque, Mediolanensis Ecclesiæ sedi præfecerat.*

(42) Hæc Liutprandus lib. 4. cap. ultimo, & Vvitichindus lib. 3. Annal.

(43) Narrat hæc S. Petrus Damiani in Epistola *ad Desiderium Abbatem*, sed ipsemet profitetur ibidem, rem dubiam esse. Baronius verò falsam esse omnino contendit ad annum 973., cùm nemo ex Scriptoribus referat *Adelaidem* fuisse Ottonis commatrem, sique fuisset, objiciendum (inquit) hujusmodi impedimentum erat inito statim conjugio, non multo post tempore. Præterea idem Vvillelmus Archiepiscopus Moguntinus Ottonem II. *Adelaidis* filium educavit, fovit, promovitque ad Imperium; tantum abest, ut ex incœstuoso natum conjugio putares. Demum excommunicationis in Patrem à filio latæ, nemo ex Scriptoribus illius temporis meminit, cùm tamen id procul dubio mereretur vel referri, vel excusari.

(44) Ex Continuatore Reginonis hæc describit Sigonius.

summisque demom precibus, ut salrem la- A
borantibus opem ferat Ecclesiis, orant.
Quibus rebus acceptis, Otho se nec Reip.
saluti, neque eorum voluntati defuturum,
responder, ac consilio ad rem aggrediendam
explicito, Litulfum filium ducem belli ad-
versus Berengarium Regem destinat. Novo
956 inde ineunte anno Agapetus Pontifex obiit.
(45) Albericus Consul vetere libidine do-
minandi, Urbisque potiundæ incensus, cum
extraordinariis in Civitare opibus esset in-
structus, filium suum Octavianum, licèt
juvenili adhuc ætate præditum, ipsa jampri-
dem in id ipsum corrupta nobilitate faven-
re, ad eam dignitatem evexit, atque Joan-
nem XII. appellavir. (46) Cujus Pontifica- B
tus ut fœdum ingressum, sic tristem exitum
cum maxima totius Ecclesiæ offensione, &
ipsius Italiæ perturbatione adeptus est.
Quod malum sæva hoc anno oborta tempe-
stas portendisse videtur, qua lapis ingens
de cœlo cum tonitru cecidisse, & templa
multa de cœlo tacta, & aliquor fulmine icti
fuisse Sacerdotes dicuntur. Otho, cum per
annum Villelmum filium in custodia ha-
buisset, appetente Quadragesima liberavit.
Verùm ille non ante expletum psalterium,
quod in carcere aureis scribere literis insti-
tuerat, eo uti beneficio voluit. Egressus au-
tem, eadem agere, & minari in patrem per-
rexit, atque ita dixit: Tu me arbitraris, pa- C
ter, tecum inclementius agere, & gravi te
præjudicio premere, verùm longe falleris;
uter verò nostrum divinis legibus adverse-
tur, clarissimè apparebit, cum in die Pen-
tecostes ad caussam coram Deo orandam
aderimus. Quibus verbis mortis diem patri
divino instinctus Spiritu post prænunciasse
est visus. (47) Litulfus jussu patris in Ita-
liam adversus Berengarium cum robore mi-
litum expedito profectus, multas res prospe-
rè gessit. Nam & Berengarium congressum
prœlio fudit, atque in Hortam Novariensis
lacus insulam compulit, &, oppidis plurimis
receptis, populos ad se plerosque traduxit.
957 Proximo verò anno, dum bellum magno ar- D
dore persequitur, repentina morte sublatus,
cujus suspectus Berengarius fuit, omnem,
quam adeptus erat, victoriæ gloriam defor-
mavit, atque opus longè pulcherrimum in-
choatum reliquit. Ejus cadaver Moguntiam
relatum Villelmus Archiepiscopus apud
S. Albanum sepulturæ mandavit. Ex ea re
Berengarius magis inflatus, ac durissimo
simul Sclavorum bello confirmatus, in
quod Othonem iterum opportunè aversum
videbat, impotentius inde se gerere institit,
ac bellum Pontifici in Ducatu Spoletano
commovit. Ejus belli hæc, ut opinor, oc-
casio fuit. Sarlione, qui Anscario Berenga-
rii fratri suffectus Dux fuerat, sive mortuo,
sive à Berengario deturbato, Berengarius
illam sibi ditionem ascivit. (48) Joanne
verò Pontifice, cujus vetus id jus erat, re-
pugnante, ac jus suum, quoquo modo po-
terat, retinente, idem arma intulit, atque
Episcopos, Ecclesiasque exagitare instituit.
Huic expeditioni Petrus Candianus, Ducis
Venetorum filius, affuit. Is cum adversus
patrem, à quo consors Ducatus erat asci-
tus, conjurationem iniisset, à patre, popu-
lo, Cleroque Urbe exactus, ad Vidonem
Regis Berengarii filium, atque inde ad Be-
rengarium rem in Ducatu Spoletano geren-
tem se contulit. Inde, ut Venetos ulcisce-
retur, Berengarii permissu Ravennam se
retulit, ac sex navibus armatis septenas Ve-
netorum, quæ onustæ mercibus Fanum na-
vigationem intenderant, ad Portum Primarii
adortus hostiliter cepit. Sequenti verò anno, 958
Petro patre Duce mortuo, virtutis caussa
Ravennâ à Venetis revocatus iterum in so-
lio Ducali resedit. (49) Eo anno, continua-
to in Ducatu Spoletano bello, Berengarius,
& Adelbertus Papiam ad jus dicendum de-
cesserunt. Ubi cum essent, Genuensibus pe-
tentibus veteres suas possessiones, & consue-
tudines affirmarunt. Extat apud eos diplo-
ma, ut ipsi memoriæ prodiderunt. Proximo, 959
Bonus Gregorii Blancanici filius, ex Epi-
scopo Equilino Gradensis Patriarcha crea-
tus, pallium à Pontifice Joanne accepit.
(50) Otho rursus Sclavos bello appetiit.
In Germania in religionem est versum, quòd
in vestibus multorum cruces apparuerunt,
in aliorum autem lepræ quasi sordes conspe-
ctæ sunt. Qua re Otho permotus Monaste-
ria in honorem Dei, atque Sanctorum alia
instauranda, alia amplificanda, alia nova
facienda curavit. Berengarius autem, &
Adelbertus Ecclesias, ac populos Italiæ su-
perbis premere imperiis perrexerunt. Suc-
cessit inde annus à Christo nato nongentesi- 960
mus sexagesimus. Eo, Otho novis Sclavo-
rum injuriis provocatur. In Italia verò fu-
rentibus in dies vehementius Regibus, cum
nemo omnium esset, qui non externo cui-
cunque obedire imperio, quàm huic dome-
sticæ servire tyrannidi, mallet, Joannes
Pontifex indigna omnia passus, Joannem
Diaconum Cardinalem, & Azonem Scrinia-
rium ad Othonem Legatos cum literis in
Saxoniam misit. Summa legationis fuit:
Berengarium, atque Adelbertum occasione
occu-

(45) Contigit quidem hoc anno *Agapiti* Pontificis obitus, sed non *ineunte*; eundem enim è vivis excessisse post diem XX. Augusti, contra Baronii, ac Papebrochii sententiam, Pagius probat ad annum 955. num. 8. E

(46) *Albericus*, Joannis Pater, biennio ante obierat, eique in Principatu successerat ipse *Joannes* Clericus, ut Flodoardus testatur ad annum 954., & ex eo Baronius. Emendandus igitur hoc loco Sigonius.

(47) Hinc etiam falsitas hujus narrationis elucet, cum certum sit ex Vvithicindo, Ditmaro, aliisque temporum superiorum Chronographis, diem Pentecostes minimè fuisse postremum *Ottoni Magno*, mortuo Nonis Maji, quarta Feria ante Pentecostem anni 973 *Vvillelmus* autem Moguntinus Archiepiscopus multò ante *Ottonem* obiit, anno nempe 968., ut Chronographus Hildeshemensis, & Lambertus Schafnaburgensis testantur.

(48) *Berengarium*, Ducem Spoleti fuisse, nullus veterum prodidit, eumque rejicit a suo Catalogo Anonymus Mediol. Tom. X. *Rerum Italicarum* pag. 241., & 245., ubi etiam refellit Sigonium in iis, quæ hic subdit de *Joanne* Pontifice jus suum quoquomodo poterat retinente; ex Baronio enim docet, tunc nullum in Spoletanos jus *Joannem* habuisse.

(49) Ex Dandulo col. 205. & seq., Sigonius hæc retulit.

(50) Circa annum 955. creatus fuerat *Bonus*, Gradensis Patriarcha; quo autem anno Pallium à *Joanne XII.* acceperit, nihil in adnotationibus ad Ughelium novæ editionis statuitur.

occupationum ejus impulsos multò, quàm ante, truculentius Ecclesiam, atque adeo totam Italiam divexare; pertinere ad ejus non dignitatem solùm, sed securitatem etiam, ipsorum adeò infirmas opes esse, ut nemini aut nocumento, aut formidini esse possint. Quocirca orare eum se, ut pro Christianæ religionis, atque Italiæ salutis amore exercitum deintegrò in Italiam adduceret, atque Ecclesiam, Italiamque Caroli Magni exemplo ab sæva eorum tyrannide vindicaret. Id si fecisset, se illum Augustalibus insignibus ornaturum, ac, tanquam summum Ecclesiæ propugnatorem, Imperatorem Romanorum, qui titulus tum vacabat, appellaturum. Quædam illi exponunt, Valpertus, Mediolanensis Archiepiscopus, & Valdo, Comensis Episcopus, (51) & Marchio Odbertus sævam ejusdem Berengarii rabiem fugientes venerunt, ac sua quisque deplorata calamitate, maturam opem sibi suppliciter petierunt. Addidit etiam Valpertus, Regni se, si tyrannos extinxisset, insignia traditurum. Pontificem inde, atque Archiepiscopum reliqui etiam Episcopi, & Principes Italiæ subsequuti idem literis, ac nunciis missis, summis pro se quisque precibus contenderunt. Quibus omnibus Otho satisfacere cupiens, se venturum, atque eorum voluntati obsequuturum, respondit. Ceterùm Pontifici Joanni hoc, quod adhuc extat, (52) jurejurando se sanctas tangens reliquias obligavit: *Tibi Domino Joanni Papæ ego Rex Otho promitto, & juro per Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, & per signum hoc vivificæ Crucis, & per has reliquias Sanctorum, me, si permittente Domino Romam venero, Sanctam Romanam Ecclesiam, & te rectorem ipsius pro viribus meis exaltaturum; neque ut honorem, quem habes, amittas, auctorem, aut impulsorem futurum, neque Romæ ullum decretum facturum de iis, quæ ad te, aut ad Romanos pertinent, sine tuo consilio; & quidquid de terra Sancti Petri ad nostram potestatem pervenerit, tibi redditurum, & cuicunque Italicum Regimen commisero, jurare jussurum illum, ut adjutor tui sit, ad defendendam terram Sancti Petri pro viribus suis.* His rebus transactis, Otho conscriptum in Sclavos duxit exercitum. Unde victor reversus solemni Natalicio Ratisponæ peracto, profectus ad Belgas, Vormaciæ conventum procerum cogit, ac rebus regni constitutis, Othonem filium puerum Regem appellat, ac die Pentecostes Aquis Germanica corona exornat: deinde in Saxoniam reversus, magnas pedestres, equestresque copias colligit, atque in Bavariam progressus per Tridentinas alpes in Italiam cum conjuge Adeleide transit. Transgressus autem, & maximo Italicorum Antistitum, Principumque occursu exceptus, sine ullo certamine Papiam recuperat, ac Regiam ibi, à Berengario ante deletam, instaurat: (53) atque Athonem Abbatem Fuldensem ad præparanda sibi hospitia Romam præmittit. Mediolanum inde profectus, Urbem effusa omnium Civium gratulatione ingreditur. Quæ dum aguntur, interim Berengarii familia inusitato terrore perculsa, ceteris relictis oppidis, firmissimam quanque Regni arcem insedit; Berengarius quidem in Ducatu Spoletano Montem Feretrum, Adelbertus filius Spoletum, & Camarinum; in Lombardia verò Villa uxor Insulam in lacu Verbano S. Julii, Vido filius Insulam in lacu Comensi Comacinam, & ad lacum Benacum Gardam: atque ibi singuli validis se præsidiis nulla de re magis, quàm de salute soliciti, confirmarunt, usqueadeo ut Adelbertus etiam ad Sarracenos, qui Fraxinetum tenebant, contenderit, atque eorum auxilium imploravit. Interim Mediolani Archiepiscopus promissi memor, Principum, Episcoporumque de more Concilium vocat, atque ex omnium, qui frequentes convenerant, sententia regnum Berengario, atque Adelberto abrogatum ad eum defert, ipsumque in æde D. Ambrosii Urbana magno apparatu, cæremoniaque inungit, consecratumque Ferrea Corona condecorat, (54) solemni sacramento præsen- 962

(51) Cùm Reginonis Continuator ad hunc annum, & Liutprandus, seu qui additamentum ejusdem historiæ confecit lib. 6 cap. 6. ista narrantes, hunc Vvaldonem, *Cumanum* Episcopum appellent, Pagius ad præsentem annum, num 1. falli Sigonium scribit, qui eundem, Antistitem *Comensem* fecit, *cum Cuma*, *Urbs Episcopalis*, *in ora littorali Campaniæ posita fuerit*, *ac initio seculi XIII. eversa*, ut ipse ait. Miror tamen, oculatissimum virum minimè advertisse, etiam hanc Larii Lacus Urbem, nunc *Comum* vocatam, anteactis seculis *Cumæ* nomen prætulisse. Extant plura in Episcopis Comensibus Ughelli Diplomata, in quibus passim ea Ecclesia *Cumana* appellatur. A Liutprandi Langobardorum Regis ætate scribi cœptum *Cumas* pro *Como*, tradit Cl. Joseph Maria Stampa in adnotat. ad Anonymum Poetam, *de Bello*, *& Excidio Urbis Comensis* Tomo V. *Rerum Italicarum* pag 407., ubi plura in hujus rei confirmationem producit. Præterea nullus per hæc tempora Episcopus Cumanæ Campaniensis Ecclesiæ recensetur ab Ughello, ingenti interjecta Lacuna ab anno 920 ad annum 1134. *Vvaldonis* autem, seu *Vvaltonis* Comensis Episcopi expressa mentio fit in Privilegio Lotharii II. Imp., eidem concesso anno 950, ac relato ab Ughello in *Ubaldo* Comensi Episcopo, qui idem creditur ac *Vvaldo*, seu *Vvalto*. Idcirco, non Sigonius, sed Pagius hac in re emendandus.

(52) Juramentum hoc, genuinis verbis conceptum, recitatue à Gratiano, Dist. 63. cap. 33.

(53) Hæc Continuator Reginonis ad hunc annum enarrat. In historia Principum Langobardorum à Camillo Peregrinio edita, ac recula Tom. II. *Rerum Italicarum* pag. 299 refertur, statim ac vulgatus in Italia fuit adventus *Ottonis*, accurrisse ad Clusas *Adalbertum* Berengarii filium cum LX. hominum millibus, ut venienti *Ottoni* viam obstrueret; cùmque ibidem aliquandiu persistissent, tumultuari cœpisse Optimates Italicos, qui *Adalbertum* comitabantur, nec ulla conditione se ad bellum contra *Ottonem* urgendum paratos declarasse, nisi quòd, *Berengario* abdicante, Filius ipse imperaret; *Adalberto* autem ob id Papiam se conferenti, consensisse quidem *Berengarium* patrem, sed *Villam* matrem perfractè obstitisse; reque infecta revertentem *Adalbertum*, suis aliò dilabentibus destitutum, *Ottoni* liberum in Italiam iter reliquisse. Sigonius, qui hanc historiam non vidit, nihil de his innuit.

(54) Coronationis hujus solemnitatem, minutim describit Landulphus, *senior* appellatus, Auctor Seculi XI., editus Tomo IV. *Rerum Italicarum* pag 79., ubi plura de obortis inter *Valpertum* Archiepiscopum, & *Adalbertum* Regem dissidiis, & convocato Procerum Conventu, ob eundem una cum *Berengario* exauctorandum, narrantur. Ex Manipulo Florum Galvenei Flammæ cap. 131. hæc & sequentia sumpsit Sigonius.

fentibus omnibus alligatam, se patrimonium suum pro salute, ac dignitate Italiæ profusurum, neque ejus rei gratia se labori, periculove ulli parsurum. Contra Otho, ne liberalitate superaretur, Archiepiscopum multis, iisque amplis beneficiis ornat, inprimis tres illi in agro Mediolanensi ditiones subjiciens, quæ eousque Regibus fuerant subditæ, Comitatum Parabiagi, Seprii, & Bazariæ, Ducatum Burgariæ, Marchiamque Martheſii: ac Civium alios in tribubus Urbis, quas illi portas vocabant, & agri pagis, quas plebes nominabant, Capitaneos, alios Valvasores instituit. Post so-
962 lemne inde Natalicium ab eo Papiæ concelebratum, cum lectissimo exercitu, ipso comitante Archiepiscopo, Romam pergit, ut coronam Imperii à Pontifice promissam acciperet. Vetus Imperii, quod per multos annos vacaverat, desiderium, & recens Othonis erga Italiam beneficium, ingentem in omnium animis inclyti viri visendi cupiditatem accenderat, omnibus ejus sibi temporis speciem animo proponentibus, quo Carolus Magnus liberandi Leonis Pontificis caussa Romam profectus ingenti totius cum Italiæ gratulatione augustum Occidentalis
A nomen Imperii renovarat. Itaque venientem lætissimis, si quenquam unquam alium, animis, atque admirando benigni occursus spectaculo Romani exceperunt. Ingressum autem, atque ad pedes suos se submittentem in Vaticanæ Basilicæ gradibus Joannes amplexus in templum deduxit: ac sacris magna cæremonia celebratis, cum esset ab Archiepiscopo oblatus, inunxit, ac demum ante Confessionem imperiali diademate insignivit, universo populo, Cleroque certatim faustis vocibus, Augusto, Imperatorique felicitatem, ac victoriam acclamante. Quo facto uterque ad aram S. Petri solemni se sacramento devinxit, ille se Ecclesiæ Ro.
B semper in auctoritate futurum, hic se nullo unquam tempore Berengarii, ceterorumque hostium partibus adhæsurum. (55) Sequuta est inde utrinque invitatio liberalis. Otho Joanni oppida Ecclesiæ ad id tempus recuperata restituit, & amplissimis pretiosarum gemmarum, auri, argentique donis affecit. Joannes Othonem aliquot apud se dies habitum omni officii genere coluit. Quibus exactis Otho se Papiam recepit. Hæc Germanicæ in Italia dominationis vetera incunabula, principiaque fuerunt.

(55) A Liutprando lib. 6. cap. 6., Sigonius hæc descripsit. Quæ de *Ottone* ad hunc annum subjungit, Continuator Reginonis enarrat.

Explicit Liber Sextus.

INCIPIT LIBER SEPTIMUS.

OTHO MAGNUS REX & IMPERATOR.

HActenus Italici regni primordia, atque incrementa ex veteribus annalibus eruta literis, memoriæque mandavimus, res cum longè ab ætate nostra remotas, tum haud ita multum ad præsentem rerum statum, quo utimur, pertinentes: posthac ut nostris temporibus propiore, sic cum præsentibus fortunis conjunctiora narrabimus: & sanè, cum primæ hujus regni origines à Longobardis inductæ, accessiones à Francis adjunctæ sint, quæ relinquuntur omnia, beneficio Germanorum debentur: qui rerum Italicarum potiti, vetera Francorum instituta magna ex parte retinuerunt, regnumque ipsum novis institutis, ac legibus temperarunt. Quod quemadmodum Italici ad se transferre, tribus regnantibus Othonibus, semel, iterumque conati sint, hoc libro scribere persequamur.

Otho Paschate Papiæ acto, animum ad Berengarium, uxorem, filiosque ejus persequendos, & ex iis, quæ tenebant, locis deturbandos convertit: itaque evocatum ex stativis exercitum protinus ad Insulam S. Julii in lacu Verbano adduxit: atque ibi Villam conjugem circumsedit. Haud magni ea negocii oppugnatio fuit: oppidum omni è lacu exitu intercluso obsessum intra duorum mensium spatium venit in potestatem: mulieri, ut ad maritum iret incolumis, est permissum. Reversus inde Papiam pridie nonas Octobris rogatu Adeleidæ Augustæ Vidoni Episcopo Mutinensi, Archicancellario suo, opimam Nonantulæ Abbatiam indulsit. Eodem anno Romanus cognomento Porphyrogenitus in Oriente suscepit Imperium. (1) Fuerat Joannes Pontifex primùm domi patris Alberici educatus non solum Italici hominis, sed etiam patris exemplo de vetere gloria Italiæ renovanda, & antiquo recuperando Imperio assiduè cogitantis, deinde his spiritibus imbutus domestica patris potentia ad celsissimæ fastigium dignitatis adolescens evectus. Itaque sive, quia, tanquam Italus, valde ab externorum imperio abhorreret, sive quòd, tanquam juvenis, inconstanti, ac mobili præditus ingenio esset, brevì de suscepta sententia destitit, & Berengarium, ut qui Italici sanguinis esset, sibi in Italia retinendum, Othonem verò, ut hominem Germanum, inde ejiciendum existimavit, plerisque Romanorum consilium ejus, ut honestum, ac salutare Italiæ, comproban-
963 tibus. Itaque sequenti anno, nunciis ad Adelbertum in Fraxineto sedentem missis, tacito se cum illo adversus Othonem fœdere junxit, eumque ad se Romam accivit. Hoc ubi cognovit Otho, quanquam tantam in eo inconstantiam est miratus, quòd quem paullo ante hostili animo insequutus esset, eum nunc amicè vocaret, haud tamen vehementius perturbatus dixit: *Puer adhuc est Joannes, spero etiam rectis me illum admonitionibus ad saniora consilia redacturum: verùm, quod instat, inchoati belli reliquias persequamur, atque adversus Berengarium contendamus*. Ita firmo conflato ex Germanis, Italicisque exercitu, Papiæ naves conscendit, ac secundo Pado Ravennam se contulit, eamque facile in ditionem, ut quæ aut nullis, aut exiguis Berengarii præsidiis teneretur, adduxit: (2) inde in Ducatum Spoletanum ad Montem Feretrum, quem præsidiis, operibusque munitum Berengarius, & Villa conjux tenebant, processit: eoque omni industria, ne cuiquam pateret exitus, brevì circumvallato, milites ad proxima quæque Umbriæ loca occupanda immisit. Ibi cum esset, Joannis eum legati Leo Protoscriniarius, & Demetrius Patricius Romanus adierunt. Hi primùm Joannem purgarunt, si quid adhuc ætatis vitio deliquisset; questi deinde sunt, quòd Otho quendam Leonem Episcopum, & Joannem Diaconum Cardinalem Ecclesiæ infideles suscepisset, & quòd Umbriæ populos non Ecclesiæ, sed sibi sacramento rogaret. Quibus Otho, gratum sibi esse, quòd Joannes se versurum, & consilia in melius mutaturum polliceretur: Leonem, & Joannem se non solùm non recepisse, sed ne vidisse quidem; verùm Constantinopolim proficiscentes Capuæ retentos esse, audisse. Omnem agrum S. Petri, qui suæ potestati subjectus foret, Ecclesiæ Romanæ se reddere promisisse, atque ob id nunc enixè laborare, ut ex eo castello Berengarium cum sua familia deturbaret; neque enim reddere se posse, nisi hosti detraxerit, & sub suum jus, imperiumque subjunxerit. Atque his dictis Landoardum Numedensem ex Saxonia, & Luitprandum Cremonensem ex Italia Episcopos ad eum nuncios destinavit, atque eos jurejurando interposito satisfacere Joanni præcepit; quòd si jusjurandum non acciperet, tum militibus, quos comites dedit, ut facti singularis certaminis copiâ, semet purgarent, edixit. Joannes neque benignè legatos, neque comiter excusationem accepit, atque per nuncios Joannem Episcopum Narniensem, & Benedictum Diaconum Cardinalem post dies octo missos fallacibus eum detinere promissis contendit, atque interim Adelbertum Fraxineto Centumcellas, atque inde Romam

(1) Continuator Theophanis in *Constantini Porphyrogenetæ* Imperio num. 49. ait, eundem obiisse *mensis Novembris die quinta decima, Indictione tertia*, quæ Calendis Septembris incœpta annum 959. indicat. Idem tradunt Curopalates, ac Cedrenus. Eodem anno successit *Romanus junior*, jam in consortium Imperii assumptus à patre anno 948., ut superiùs innui.

(2) Diversa prorsus narrat Rubeus in Hist. Ravennæ. Ad annum namque 962. ait, *Ottonem*, non multò post susceptam Romæ Imperii Coronam, Ravennam regressum multis privilegiis Ecclesiam Ravennatem donasse; narrans verò ejusdem expeditionem contra *Berengarium*, in monte Feretro communitum, scribit, secundo Pado è Papiensi Urbe Ravennam se retulisse. Itaque, multò ante hoc tempus, Ravennâ potitus erat Otto Imperator. Historiam hanc omnem è Luitprandi Continuatore lib. 6. cap. 6. descripsit Sigonius.

A mam progressum suscepit, ac Romanos ad defectionem sulicitavit. Otho interim Montem Feretrum vehementer obsidione, atque oppugnatione urgebat. Ibi cum ageret, Idibus Septembris Vidoni Episcopo Mutinensi, Archicancellario suo, bona, quæ Vidonis, & Conradi filiorum Berengarii, & Villæ uxoris in agro Mutinensi, & Bononiensi fuerant, est largitus, (3) &, cum per totam æstatem Berengarium maximo, sed inani, rerum apparatu premendo oppido fatigasset, medio autumno exercitus parte in obsidione relicta, cum altera Romam contendit, scilicet à Romanis, qui in fide manserant, occultè accitus. Repentino adventu B ejus Joannes, & Adelbertus ita consternati animo sunt, ut Urbe statim, thesauro Sancti Petri averso, se proripuerint. Ibi Otho à Clero, Populoque Romano rogatus, ut Rempublicam & Ecclesiam, cujus caussa in Italiam trajecisset, in commodiorem statum redigeret, se non defuturum respondit, ac statim de re consultare instituit. Res erant diuturna superiorum annorum labe ita prolapsæ, ut ægrè se sustinerent, Conciliis præsertim, quæ una ad graves sanandos Ecclesiæ morbos salutaria remedia sunt, longo jam intervallo temporum intermissis. Itaque Otho veteris instituti admonitus, conventum Episcoporum in ante diem VIII. Idus No- C vembris indicendum curavit, atque, ubi ea dies venit, ipse cum Engelfrido Aquilejensi, Valperto Mediolanensi, & Petro Ravennate Archiepiscopis ei præsedit. Ibi, cum omnes de more assedissent, silentio facto, se eos ad consilia de constituenda Ecclesia ineunda advocasse, denunciavit; omnium verò illud sibi mirum videri adjecit, quòd Joannes, qui hujus princeps consilii, auctorque esse deberet, unus abesset, caussamque, cur non accessisset, rogavit. Tum Episcopi: *An verò tu solus*, inquiunt, *mores, vitamque Joannis, Imperator, ignoras? neque adolescentis arrogantiam, nequitiam, libidinemque sermone, aut fama ulla comprehen-* D *sam tenes?* Quibus Otho miratus: *Placet ne igitur, quando bis Joannes præditus moribus est, ut ante de illius vita, quàm de re ulla alia, referatur?* Cum sibi placere omnes dixissent, relatione facta, pro se quisque cædes, adulteria, incestus, perjuria, aliaque omnis generis probra ejus deferre, ac testimoniis confirmare instituit. Qua delatione perfecta placuit, ut literæ ad eum, qui non longè ab Urbe aberat, mitterentur, atque ad caussam dicendam, & crimina, quæ objicerentur, purganda, ipsius conventus nomine evocaretur. Ad has literas nihil aliud ille respondit, quàm se audisse, velle illos alium Pontificem, se abdicato, crea- E re, proinde omnes se, qui id tentassent, pœnis inferorum devovere, atque à re divina facienda arcere. Decimo inde Kalendas Decembris, cum iterum Episcopi convenissent, ad eas literas conventus nomine hoc responsum est datum. Si, quando nullam ad conventum non veniendi excusationem haberet, conventus auctoritati non paruisset, se execrationes ejus non curaturos, sed eas in eundem rejecturos; missi etiam Hadrianus, & Benedictus Cardinales, cum ad Tiberim pervenissent, neque eum, quòd venatum exierat, invenissent, in Urbem reversi, rem ad conventum, qui jam IV. Idus Decembris tertiùm erat coactus, detulerunt. Tum Otho: *Reverendi Patres*, inquit, *Joannes à Berengario, & Adelberto oppressus misit ad nos in Saxoniam obtestatum, ut se, Ecclesiam, atque Italiam ex faucibus eorum eriperemus. Ereptus autem, atque honori pristino restitutus, sacramenti, quo se super aram D. Petri obstrinxit, oblitus, Adelbertum Romam accivit, atque adversus me sustentavit, & seditionem in Urbe conflavit, &, meis militibus inspectantibus, lorica, ac galea indutus incessit; quamobrem, quid super hac re statuatis, expromite.* Tum omnes, nemine dissentiente, dixerunt, novo morbo novam medicinam esse adhibendam, haud dubiè Joanni alium esse Pontificem subrogandum, ne Ecclesia malo exemplo corrupta funditus in perpetuum pereat. Tum Otho: *Quando igitur hoc præstare statuitis, alium in ejus locum, qui hac sede sit dignus, eligite*. Atque his dictis omnes una voce Joanne reprobato, ter Leonem Protoscriniarium Pontificem acclamarunt, atque ab Othone laudatum ad Lateranensem Basilicam deduxerunt. Inde in Vaticanum reductus, ac solemni in ea re cæremonia conservata sacratus, Leonis Octavi nomen accepit. Pontifice subrogato, tum de statu Ecclesiæ formando relatum. Non erat nescius Leo, omnem præsentis hujus perturbationis Ecclesiæ fontem à fœda Romanorum ambitione esse deductum, qui Pontificatum, idest Romæ, ac totius prope Italiæ dominatum, anxiè affectantes, intestinis jampridem seditionibus Civitatem, ac comitia corrupissent; non fine caussa Hadrianum Primum Carolo Magno tribuisse, ut Ecclesiam ordinaret, & Pontificem legeret. Hadrianum Tertium, qui libera ex omni parte comitia effecisset, plus dignitati, quàm quieti Ecclesiæ, studuisse; nam libertate populo in comitiis reddita, Romanos in dies deteriores effectos. Nimirum hanc libidinem coërcendam esse, neque aliud frenum acrius injici posse, quàm si Hadriani Primi constitutio renovetur. Itaque relatione facta, & re in disceptationem adducta, præsente, atque assentiente conventu, sic statuit: (4) *Exemplo Beati Hadriani Apostolicæ Sedis Antistitis, qui D. Carolo, victoriosissimo*

(3) Recitatur ab Ughello hoc *Ottonis* Diploma Tom II. col. 104. Venetæ edit., sed ibidem datum legitur II. Idus Septembris.

(4) Hujus conventus seriem, ac nomina eorum, qui interfuere, nobis servavit memoratus Continuator Liutprandi. Conciliabulum tamen fuisse Baronius, Binius, Labbeus, Pagius, aliique profitentur, probatque pluribus argumentis Petrus de Marca lib. 1 de Concordia cap. XI. *Joannes XII.* anno sequente 964., in Concilio legitimè coacto, ac à Leo beo relato, illud unà cum *Leone* Pseudo-Pontifice damnavit. Decretum autem *Ottonis* Imperatoris, quod ultimo loco recitat Sigonius, è lutulentis fontibus haustum est, cum superiùs ad annum 774., & 813. jam ostenderimus, commentitiam esse Synodum, ac Constitutionem, Hadriano II. attributam. Quæ pro ejusdem defensione Goldastus, & de Marca cap. XII. protulere, egregie à Pagio refutantur ad annum 964. num. 6. & 7. Plura etiam Baronius contra hanc Constitutionem scribit ad annum 964. Obiter hic adnotandum est, errare Sigonium, dum interfuisse huic Conciliabulo *Engelfredum* Aquilejensem refert. Liutprandi namque

sissimo Regi Francorum, & Longobardorum Patriciatus dignitatem, ac ordinem Apostolicæ Sedis, & investituram Episcoporum concessit, ego Leo quoque servus servorum Dei, Episcopus cum toto Clero, ac Populo Romano constituimus, ac confirmamus, & corroboramus, & per nostram Apostolicam auctoritatem concedimus, atque largimur D. Othoni Primo, Regi Teutonicorum, ejusque successoribus hujus regni Italiæ, in perpetuum, facultatem eligendi successorem, atque summæ Sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi, ac per hoc Archiepiscopos, seu Episcopos, ut ipsi ab eo investituram accipiant, & consecrationem, unde debent, exceptis iis, quos Imperator Pontificibus, & Archiepiscopis concessit, ut nemo deinceps cujuscunque dignitatis, vel religionis eligendi, vel Patricium, vel Pontificem summæ Sedis Apostolicæ, aut quemcunque Episcopum ordinandi habeat facultatem absque consensu ipsius Imperatoris; quod tamen fiat absque omni pecunia, & ut ipse sit Patricius, & Rex. Quod si à Clero, & Populo quis eligatur Episcopus, nisi à supradicto Rege laudetur, & investiatur, non consecretur. Plerique Othonem etiam à Leone iterum insignibus Augustalibus decoratum, auctores sunt. Hæc ad levanda laborantis Ecclesiæ mala satis in præsens sunt visa. Otho, ne multitudine militum Romanis oneri esset, partem exercitus ad premendum obsidione Berengarium misit,
964 atque ipse dies Natalitios ab omnibus securus insidiis Romæ cum Leone traduxit. Eo anno Atho, Comes Canussinus, obiit, filiis Sigeberto, & Tedaldo relictis. His cognitis Joannes profugus Urbe se, & Pontificatu novo depulsum exemplo dolens, factionis suæ studiis incitatus animum ad repetendam dignitatem adjecit, & Romanorum animos facilè se muneribus, ac præmiis impellere posse ratus, thesaurum eis S. Petri se divisurum promisit, si Othonem incautum, ac nihil mali suspicantem adorti sustulissent, & se ipsum in Urbem recepissent. Romani odio Germanorum, & spe præmiorum accensi, facturos se, quod ille cuperet, responderunt, ac constituta die IV. Nonas Januarias repente armati in Othonem ire perrexerunt, trans Tiberim castra de more habentem, ac nihil de insidiis suspicantem; jamque ad Pontem processerant, cum Otho eorum consilii tumultuario nuncio monitus, cum parte suorum & ipse armatus accurrit. Æquata primo utrinque in Ponte pugna, deinde Germano acrius incumbente, Romanorum acies loco mota in fugam sese dedit. Nec abnuêre Romani, quin, nisi Otho misericordia tactus suos à cæde cohibuisset, magnam accepturi calamitatem fuerint. Agitatum inde de pace, quæ ita convênit, ut Romani centum obsides darent, ac se in fide mansuros sacramento promitterent. Paucis post diebus Berengarius unà cum oppido ad deditionem adductus, unà cum uxore in Bajoariam ab Othone captivus est relegatus. (5) Garda etiam expugnata concessit in potestatem, & Comacina à Valdone, Comensi Episcopo, Vidone inde pulso, recepta. Restabant Camerinum, & Spoletum, quæ Adelbertus insederat. Hanc Otho expeditionem adornans Leonis rogatu obsides Romanis restituit, eosque, ut Leonis dignitatem commendatam haberent, rogavit, atque inde ire Camerinum perrexit, idque obsidere summa ope instituit. Othone Urbe profecto, Romani extemplò voluntates suas nudarunt, ac Leone Urbe expulso Joannem restituerunt. Is reversus tandem animi sui acerbitatem evomuit. Quippe conventu Clericorum coacto, Leonem abdicavit, ejusque acta, & instituta omnia infirmavit: (6) & Joannem Diaconum, atque Azonem Scriniarium suspectæ sibi fidei homines, manu, & naso detruncato debilitavit; ne verò ulterius sæviret, repentina mors intercessit, quam pridie Idus Maji oppetiit. Eo facto Romani prioris prorsus sacramenti obliti, Benedictum Cardinalem Diaconum sublegerunt, atque eum se adversus Othonis instantis opes defensuros promiserunt. Otho cum iratus Romanis, quòd Joannem reduxissent, arma parare post Pascha, quod cum Leone extorre apud Camerinum egit, cœpisset, Benedictum suffectum audiens, eo majore dolore exarsit, ac propere cum toto exercitu Romam recurrit, Urbeque corona militum cincta, præsidia portis opposuit. Cum nemo ingredi, aut egredi posset, Romani subitò tanta rei frumentariæ difficultate oppressi sunt, ut præ inopia modius surfuris anteis triginta venierit. Quam cum tolerare non possent, IX. Kal. Julii portas aperuerunt, atque Othone recepto, Leonem pristinæ Sedi restituerunt. Tum Otho, ut dissidium Ecclesiæ tolleret, Leoni auctor fuit, ut conventum advocaret, ac coram Benedictum adesse juberet. Episcopis in Lateranum congregatis, Benedictus Pontificalibus vestimentis indutus accessit. Quo viso Benedictus Cardinalis Archidiaconus ira commotus ita est percontatus: Quo tu tandem jure, quaque lege, Benedicte, ausus es Pontificia ornamenta induere, Leone hoc ipso superstite, quem tu nobiscum, accusato, atque damnato Joanne, ad dignitatem Pontificiam evexisti? num inficiari potes, te apud Imperatorem jurasse, nunquam sine illius, aut filii ipsius auctoritate Pontificē electurum? Cui Benedictus respondit: *Si quid deliqui, peto à vobis, ut misericordia capiamini mei.* Tum Otho: *Æquum est*, inquit, *Patres, homini, si noxam suam confiteatur, vestram vos misericordiam impertire.* Quo audito Benedictus confestim se ad Leonis, atque Othonis pedes abjecit: seque peccasse asseruit: atque ultro indumentum Pontificale deposuit, ferulamque, quam

manu

que Continuator apertè scribit, ipsum languore correptum *Radulfo* Diacono vices suas commisisse, in eo Conventu gerendas.

(5) Hæc omnia è Reginonis, & Liutprandi Continuatoribus, desumsit Sigonius.

(6) Malè de *Joanne XII.* sentit Sigonius. Quamvis enim flagitiosis moribus dignitatem suam deturpaverit, attamen in damnando, abolendoque præteriti anni Conventu, *Leone* Pseudopontifice diris devoto, minimè dicendus est animi acerbitatem evomuisse, cùm jura Apostolicæ Sedis tutatus sit, & meritò Anathematis telum intorserit in eos, qui iniquum judicium in Ecclesiæ Caput intentare ausi fuerant, ac ipsum Pontificio munere exauctorare. Nimiùm credulus Sigonius ista exscripsit à Liutprandi Continuatore, quem Baronius ad hunc annum, iniquum & Schismaticorum complicem vocat, cùm *Benedictum V.* Antipapam faciat, & *Leonem VIII.*, tanquam legitimum Pontificem, colendum exhibeat.

manu tenebat, Leoni porrexit. Leo ferulâ fractâ, & populo ostensâ, planetam detraxit, eumque ad pedes sedere jussum Pontificatus, & Presbyteratus honore privavit, ac Diaconum relictum in Germaniam ire in exilium imperavit, (7) atque ita ille post Namburgi diem obiit. His actis, Otho, beatorum Apostolorum festo Romæ celebrato, Urbe discessit, & quòd Adelbertum, relicto Camerino, in Corsicam profugisse audiverat, in Etruriam transiit. Itaque ad Aquam-pendentem cum esset, pridie Nonas Julii Goslino, Episcopo Patavino, bonæ Ecclesiæ præcipuo beneficio confirmavit, cujus tabulas ad illustranda hæc temporæ his annalibus ad verbum libet intexere: *In nomine Sanctæ, & individuæ Trinitatis. Otho divina favente clementia Imperator. Si Sanctis, & venerabilibus locis digna conferimus munera, aut collata à piis, & religiosis viris Imperiali auctoritate confirmamus, ad statum regni nostri proficere credimus. Proinde omnium Sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium nostrorum præsentium, ac futurorum comperiat industria, qualiter pro Dei amore, animæque nostræ remedio, nec non consultu, & interventu dilectæ conjugis nostræ Adelaidæ, & consortis Imperii nostri, per hanc nostri præcepti paginam, prout justè, & legaliter possumus, confirmamus, ac corroboramus Ecclesiæ S. Dei Genitricis, & Virginis Mariæ, & S. Justinæ, quæ caput est Patavienfis Episcopii, cui præesse videtur Goslinus venerabilis Episcopus, noster que dilectissimus fidelis: omnes Plebes, Abbatias, Xenodochia, atque cortes, nec non illam, quæ Saccum dicitur, quæ à præcessore nostro Berengario Imperatore, & Hugone Rege eidem Ecclesiæ per præcepti paginam data est; quatenus prætaxatus Pontifex, suique successores ad partem ipsius Ecclesiæ habeant, teneant, firmiterque possideant in perpetuum prædictas Plebes, Abbatias, Xenodochia, atque cortes una cum servis, atque ancillis, aldionibus, & aldianis, omnibusque rebus, quæ dici, vel nominari possunt, ad præfatum Episcopum integrè pertinentibus. Concedimus etiam, ac Imperiali auctoritate confirmamus prælibato Goslino Episcopo, suisque successoribus, in cunctis sui Episcopii possessionibus, ubicunque sibi melius visum fuerit, castella cum turribus, & propugnaculis erigere, negotia constituere, molendina componere, & publicas aquas ad utilitatem ipsius Ecclesiæ trahere, piscationes exercere absque alicujus contradictione. Insuper concedimus, atque largimur, ut si præcepta, aut testamenta, aut chartulæ ipsius Ecclesiæ Ungarorum incursu, incendio, aut aliquo casu perditæ sint, & lites contra eandem Ecclesiam surrexerint, hac nostra Imperiali potestate fultus præfatus Pontifex, suique successores per inquisitionem, & sacramenta trium liberorum hominum approbent: & testificentur easdem res ad partem suæ Ecclesiæ: quas deinde firmiter possideant in perpetuum. Præcipientes igitur jubemus, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, aut aliqua regni nostri magna, parvaque persona prælibatum Episcopum, suosque successores de præfatis rebus inquietare, aut molestare, aut de ipsis rebus teloneum exigere: sed liceat præfatum Episcopum cum suis omnibus, ut dictum est, quietè, & pacificè vivere, & pro nobis Dominum exorare, omnium hominum contradictione remota. Si quis igitur (quod fieri non intendimus) nefario ausu hujus nostræ confirmationis, & corroborationis præceptum infringere præsumpserit, sciat se compositurum auri optimi libras centum, medietatem cameræ nostræ, & medietatem præfata venerabili Episcopo Goslino, ejusque successoribus, qui pro tempore fuerint. Quod ut verius credatur, & diligentius ab omnibus observetur, jussimus inde hoc præsens præceptum conscribi, annuloque nostro sigillari: & manu propria subter firmavimus. Signum Domini Othonis Magni, & invictissimi Imperatoris Augusti. Luitgerius Cancellarius ad vicem Vidonis Episcopi, & Archicancellarii recognovi, & subscripsi. Data pridie Nonas Julii, (8) anno Domini Incarnationis DCCCCLXIV., Indictione IV. anno Imperii Magni Othonis Imperatoris Augusti III. Actum ad Aquampendentem in* CHRISTI *nomine. Amen.* Otho inde, in Etruria Augusto mense transacto, in Lombardiam concessit: quò, maxima exercitus parte vi pestilentiæ obortæ amissa, magno cum labore pervênit: (9) ubi autumni gravitatem venationibus assiduis superavit. Eodem anno Nicephorus Constantinopoli Imperium, Rodnaldus Aquilejæ Patriarchatum excepit. (10) Otho inde Natalicio festo Papiæ acto, in Germaniam 965
abiit. Exercitu Germanico ex Italia post quadriennium tandem abducto, novus in Lombardia tumultus obortus. Nam quæ Romanos opinio, eadem quoque Lombardos incesserat, superbum potius Italici hominis, quàm moderatum externi, regnum esse Italicis patiendum. Itaque nonnulli Comites, & Sigulfus Placentinus Episcopus, Adelbertum ex Corsica revocarunt, atque in Lombardiam reversum omni ope ad recuperandum regnum adjuverunt. Quod simul Otho accepit, continuò Burcardum Ducem cum lectissima militum manu in Italiam misit, præcipiens, ut quo primùm in loco Adelber-

(7) Narcas hæc Sigonius ex Continuatore Liutprandi, qui his relatis Historiam suam claudit, non minùs in *Joannem XII.*, quàm in *Benedictum V*, se iniquum ostendens, ut ad hoc Conciliabulum adnotat Binius.

(8) Anno 964 mense Julio, non Indictio IV., sed VII. decurrebat; quo circa malè descriptum è tabulis a Sigonio hunc numerum, censet Ughellus; quod enim Ursatus tradit, referendum hoc Diploma ad annum 974, prorsus erroneum est, cùm nec *Otto Magnus* tunc regnaret, nec Indictio IV., sed II. numerаretur.

(9) Quam dira fuerit hæc pestis, Continuator Reginonis enarrat; Baronius verò scribit, afflictum eâdem *Ottonis* exercitum a Deo vindice, ob iniquè vexatos Romanos Pontifices.

(10) *Romanus Junior*, Imperator, teste Curopalata, ac Cedreno, è vivis excessit *XV. die Martii mensis*, *Indictione VI.*, ac proinde anno 963.; eadem Indictione VI., Augusti mensis die sextadecima, acclamatum Imperatorem *Nicephorum*, ex Leone Diacono, Scriptore inedito tradit Pagius ad annum 963., universa, quæ ad ejusdem *Nicephori Phocæ* Historiam pertinent, a memorato manuscripto retexens. De *Rodoaldo* Aquilejæ Patriarcha incertum est, an præsenti, an superiore anno, quo, teste Reginonis Continuatore, obiit Romæ *Engelfredus* ejusdem decessor, creatus fuerit. Ughellus *Rodoaldum*, suffectum in hac sede anno 961. scripsit, sed falsò, cùm ex dictis, biennio post, adhuc in vivis foret *Engilfredus*.

bertus occurreret, acie cum eo confligeret. Ita ad Padum, cum ibi se ostendisset, signa collata, summoque prœlio decertatum. Adelbertus, Vidone fratre amisso, in fugam conjectus ægrè evasit. (11) Interea Leo XVI. Kal. Aprilis est mortuus. Romani, Azone Protoscriniario, & Marino, Episcopo Sutrino, legatis missis, Othonem de Pontifice ex Leonis decreto substituendo consuluerunt. Otho Otgerum Spirensem, & Linzonem Cremonensem Episcopos ea de re Romam misit: atque iis præsentibus, populus, clerusque concordibus animis Joannem Episcopum Narniensem VI. Nonas Octobris Pontificem declaravit, & Tertium decimum appellavit. (12) Nemo erat, quin rebus Italicorum accisis, res Romanas, quæ diu impotenti Romanorum contumacia fluctuaverant, post latè quieturas arbitraretur, cum repente novis, ac turbulentis seditionum sunt fluctibus agitatæ. Quippe Petrus Præfectus Urbis, Consules, Tribuni plebis, qui decarchones dicebantur, opes suas ab Othone fractas acerbè ferentes, varia moliri instituerunt ad libertatem suam recuperandam, & potentiam Pontificis, quæ Othonis favore creverat, infringendam. In primis autem Joannem ipsum antiqui exempli Pontificem, cum conatibus suis se adversarium ostendisset, vetere instituto comprehenderunt, & in arcem inclusum, ac nihil de sententia remittentem Urbe depulerunt, Rofredo Comite ex Campania, summæ potentiæ viro, in auxilium advocato. Joannes egressus, Capuam ad Pandulfum Principem adiit. Pandulfus non solùm Pontificem liberaliter habuit, sed studio etiam ejus impulsus, Joannem fratrem, ut Rofredum sævientem occideret, incita-
966 vit. Quo facto, Romani maximo, quo nitebantur, præsidio spoliati, post decem menses Pontificem Romam ex Campania revocarunt, ac magno studio in sede sua reposuerunt. Pontifex, ut gratiam Principibus Capuanis referret, Archiepiscopatum apud eos instituit, (13) & Joannem ipsum Rofredi percussorem Antistitem consecravit. Quibus rebus permotus Otho, ut importunam Lombardorum, Romanorumque audaciam insigni aliquo edito severitatis exemplo in posterum coërceret, ac simul tranquillatis tandem Italiæ rebus, salutaribus Regnum legibus confirmaret, conventu Vormaciæ in Assumptione Virginis habito, in Italiam iter intendit. Lombardiam verò cum attigisset, caussâ seditiosorum cognitâ, Sigulfum, & Comites, ejusdem furoris socios, condemnavit, eorumque alios in Franciam, in Saxoniam alios relegavit. Romam inde progressus post Natalicios dies, judicio 967
de Ecclesiæ turbatoribus constituto, severè animadvertit in omnes. Consules Italia pulsi, Tribuni suspendio enecati; Præfectus verò vestibus exutus, atque utre redimitus per frequentiora Urbis loca asino ad ludibrium aversus circumvehitur, ac demum virgis cæsus macerandus tetro carceri traditur. Rofredi cadaver ex sepulcbro extractum late passim est dissipatum. (14) Inde ad res Italiæ constituendas omnis ejus opera, curaque conversa, atque ejus rei gratia alii in alias provincias Episcopis, & principibus conventus indicti. Primus autem Romæ actus est, Romanarumque rerum, ac Venetarum status formatus. Aderant Joannes Contarenus, & Joannes Deneus Legati Venetorum. Eis petentibus, decrevit conventus, Ecclesiam Gradensem totius Venetiæ Metropolim esse. Otho verò potestatem exercendi juris, quod Romana haberet Ecclesia, dedit; idest, ut omnes servos, colonos, advenas, ceterosque, qui in agris suis versarentur, coërcere, & judicare posset; multasque ipsis Venetiæ Ecclesiis indulsit immunitates. (15) Cum à proceribus Italiæ sermo esset illatus, legem de tabulis sacramento firmandis esse tollendam, quòd vulgo homines perjurio concepto, maximo cum animæ detrimento lites obtinere tentarent, statutum est, ut ejus rei judicium in alium conventum rejiceretur. Rebus Romanis formatis, tum Italicas compositurus Urbe excessit; ac Pontifice secum ducto, per Spoletanam regionem Ravennam perrexit. Ibi paschate celebrato, alter conventus est habitus, ubi iis, quæ super civitatibus statuenda videbantur, decretis, Pontifici Ravennam, Ravennatemque ditionem, aliaque complura, à Berengario in primis adempta, restituit, ac veterem Pipini, Caroli, ac Ludovici donationem novo diplomate confirmavit. (16) Almaranum generum suum Mar-

(11) Hæc Continuator Regin. ad hunc an. refert.

(12) *Benedictus V*, verus Pontifex, obiit hoc anno exul in Germania, tertio, vel quinto Nonas Julii, cùm, mortuo sub initium Martii *Leone* Antipapa, de ejusdem restitutione in Apostolicam Sedem pertractaretur. *Joannes* verò *XIII.* eidem successit die prima Octobris, ut in ejusdem obitu ad annum 972. probat Pagius.

(13) Cùm certum sit, Capuam hoc anno (non 968, ut Baronius, & Ughellus opinati sunt) fuisse Metropolim declaratam à *Joanne XIII.* teste Leone Ostiensi lib. 2. cap. 9., qui hæc narrans, tunc primum Archiepiscopatum in eadem Civitate constitutum, ac consecratum Joannem, Pandulfi Principis Fratrem, Archiepiscopum scribit, dubium inter Eruditos ortum est, quomodo id congruat cum antiqua historia. Metropolim namque fuisse jam inde à Constantini Imperatoris temporibus, ex subscriptionibus Conciliorum colligit Sirmondus in *Adventoria*; Athanasius verò in Historia Arianorum num. 20. Capuam clarè appellat, *Metropolim Campaniæ*. Solvitur tamen hic nodus, si diversa Metropoleon genera distinguantur; cùm jure quidem civili sejuncta foret Capua à Provincia Romana, non Ecclesiastico. Id Cantelius asserit in Historia Metropolitanarum Urbium part. 3. dissert. 2., eique subscribit Pagius ad hunc annum, Metropolim tantùm civilem fuisse Capuam confirmans. Plura edisseret Cl. Anonymus Mediolanensis, Auctor Dissertationis Chorographicæ Italiæ medii Ævi, in suo de universis antiquis Metropolibus opere, quod, tanquam Prodromum Historiæ Senatus Mediolanensis, propediem vulgabit.

(14) Narrat hæc eadem Baronius ex Auctario Anastasii ad annum 966 Sigonius, qui annum inchoat a Natali Domini, hanc *Ottonis* vindictam in annum 967. rectè transfert; cùm Baronius ipse fateatur, sub finem anni 966. *Ottonem* Romam profectum, ibidem Natalitiam solemnitatem celebravisse.

(15) Hæc constant ex Dandulo in Chronico, col. 209. Tom. XII. *Rerum Italicarum*. Privilegium tamen *Ottonis*, datum dicitur, *anno* 968. 2. *Januarii*, *Imperii VI. Indictione XI.* in adnotationibus ad Ughelium, ubi in Patriarchis Gradensibus de *Vitali IV.* agitur.

(16) Concilium hoc Ravennense, ex Continuatore Reginonis, edidit Labbeus Tom. IX. Conciliorum col. 674.

A Marchionem declaravit Mootisferrati; quæ Regio eo jam tum oomine ioter Padum, & Tanarum vocabatur; à quo celebres Montisferrati Marchiones fluxere. (17) Sigebertum, sive Albertum, Athonis Comitis Canussini filium, Marchionem Atestis coostituit; unde clarissima Marchionum Esteosium familia eximiæ in hunc usque diem potentiæ ducta. Vidonem Teutonici geoeris propioquitate sibi conjunctum Mutilianæ creavit Comitem, uode in Romaniola Mutilianæ Comites propagati. Rogatio de calumniis litium, cujus erat meotio reoovata, io alium conveotum propter procerum infrequentiam est dilata. Jampridem Otho ad
B majestatem Occidentalis Imperii pertinere arbitratus totam io auctoritate sua esse Italiam, provincias Apuliam, & Calabriam bello petere constituerat, ac pulsis inde Græcis, & Sarracenis, Italiæ Regno adjungere, oisi sibi cum Imperatore Nicephoro convenisset. Itaque huc spectans, Legatum ad eum Constantioopolim destinavit, per quem Theophaniam sive filiam, sive sororem (nam utrumque traditur,) Othooi filio postulavit in matrimonium; (18) ouncium verò io Germaniam ad Villelmum filium, Archiepiscopum, ceterosque Prıocipes misit, ut eum ad se mitterent specioso, ac regali comitatu stipatum. Romaniolâ iode coostitutâ, Pontificem dimisit Romam, ac post
C Septembrem mensem (nam eo etiam Ravenoæ fuit;) transiit in Etruriam. Ibi Civitatibus in commodiorem statum redactis, oonnulli item feudis virtutis ergò decorati. Ex Tuscia inde io Lombardiam est veotum. Quarto decimo Kal Novembris Veronæ in iosula S. Zenonis Episcoporum, Abbatum, Judicum, populique conventus frequentissimus habitus. In eo demum præter alia ex eorum coosensu leges ad calumoiam litium pertioeotes, quæ adhuc leguotur, perlatæ. (19) Eò quoque Otho filius ex Germania profectus accessit. Cooventu perfecto, exeonte anno, Romam repetiit, cum jam nuncius à Nicephoro de collocanda Theophania remissus venisset. Hoc anno duo soles in cœlo visi, & per biduum mense Julio mare dulce factum est à Neapoli usque Cumas. Io tanta prosperitate rerum Pontifex studio Othoois adductus festo Natalicio 968
Othonem adolesceotem corona cum patre affecit, coosortemque Imperii declaravit. Ea res magna cæremooia, & iogeoti populorum lætitia, quos undique spectaculi magnitudo contraxerat, celebrata. (20) Ioterim Vitalis Tertius Gradensem Ecclesiam est adeptus. (21) Defectione inde Principum Beoeventanorum audita permotus Otho Itatim in Campaniam duxit. Ibi cum esset, Nicephorum oratores ad se mittere pacem petitum, & Theophaniam desponsum audivit. Itaque hac de re, & de toto rerum suarum statu sic ad Duces Saxooiæ scripsit: (22) *Nos Deo bene juvante valemus, omniaque prospere gerimus. Constantinopolitani Regis homines, dignitate insignes, ad nos veniunt pacem, ut audimus, perituri. Quoquo modo res agatur, bello Deo propicio nos non tentabunt. Apuliam, & Calabriam provincias, quas adhuc tenuere, nisi inter nos convenerit, dabunt. Si verò voluntati nostræ morem gerent, præsenti æstate conjugem cum Othone nostro in Franciam deducentes per Fraxinetum ad delendos Sarracenos ingrediemur, atque ad vos veniemus. Datum in Campania juxta Capuam XIV. Kal. Februarias*. Principes Beneventani armis petiti, cum vim, molemque belli susti-

(17) Eruditis persuasum jam est, fictitia plura adinventa esse in origine texenda Marchionum Montisferrati ab *Almarano*, seu *Alderamo*, ac *Aleramo*, Genero Ottonis. Fr. Jacobus Aquensis, Auctor perhibetur fabellæ, qua *Aleramus* dicitur furtivum iniisse conjugium cum *Adelaide* Ottonis Imp. filia, cùmque iram Cæsaris formidaret, latitasse in Montibus, ac Carbonaria arte vitam aluisse. Superiori tamen etiam ad Jacobum Aquensem ætate vulgatum fuisse
D hoc commentum crediderim, cùm Antonius Astensis Poeta, editus Tomo XIV. *Rerum Italicarum* lib. 2. cap. X., rem hanc minutim describens præmittat:
Quod notum toto pene sub Orbe reor.
Recentibus hisce Seculis explosæ à doctis viris sunt aniles hæ nugæ. Benvenutus San-Georgius in suo Chronico Italico Montisferrati egregiè illas diluit. Validiùs easdem oppugnat Anonymus Mediolanensis Tom. X. *Rerum Italicarum* col. LXXIII. & seq. Ottonis I. ævo *Aleramum*, seu *Aledramum* extitisse, dubium non est; cùm Tristanus Calchus ad annum 967. memoret, publicas Tabulas conditas mense Aprili anni
E ejusdem 967, quibus Otto Aledramum *Generum* nuncupat, & *intercedente Adbelegida uxore, Marchionem Montisferrati creat*; sed nullum hactenus certum documentum emersit, quo genealogica ejusdem series cum succedentibus Marchionibus connecti valeat, ut, post Sangeorgium, animadvertunt Cl. Muratorius in Antiquitatibus Estensibus cap. 26., nec non Marchio Joseph Malaspina, mihi plurimis nominibus spectandus, in adnotationibus ad Chronicon Astense, insertum Tomo XI. *Rerum Italicarum* cap. XV. & cap XXXVI

(18) *Theophania*, Romani Junioris filia erat, ex Theophanone uxore genita; sed cùm Nicephorus, mortuo Romano, Viduam Theophanonem in uxorem duxisset, Privigna ejusdem Nicephori effecta fuerat, ut Continuator Reginonis, qui ad hunc annum historiam suam absolvit, expresè scribit. Legatio tamen ad Nicephorum, ab *Ottone* directa pro *Theophania* in matrimonium postulanda, ad annum sequentem pertinet; testatur enim ipse Liutprandus, ad eam Legationem ab *Ottone* missus, se ad Urbem Constantinopolis delatum pridie nooas Junii, ac inde seriem omnem rerum, quæ subsequentibus ejusdem anni mensibus acciderant, describens, annum ipsum designat, inquiens: *Hæc acta, hæc dicta sunt decimo tertio Kalendas Augusti, secunda feria*, adeòque anno 968, quo secunda Feria vigesimo Julii diei prorsus respondebat. Vide Tom II. Rer. Italic. pag 484.

(19) De legibus, latis ab *Ottone I.* in Conventu Veronensi, hoc anno celebrato, nihil memoriæ proditum hacteous legi. Fortasse Sigonius Ottonem I. cum Ottone II. confudit, cujus Placitum Veronense de tollendis litibus, habitum anno 983., recusum est Tom. I. *Rerum Italicarum* Parte II. pag. 169.

(20) Lambertus Scafnabuegensis hæc ad annum 967. narrat. Sigebertus, & Sigonius, qui annum à Natali Domini exordiuntur, in præsentem annum ea transferunt.

(21) Anno 962., ut tradit Ughellus in Patriarchis Gradensibus, seu 963., ut in margine adnotatur, Ecclesiam Gradensem administrandam suscepit *Vitalis III.* Sigonios hæc scripsit, oreus Danduli testimonio, qui *Vitalem* memoratum, ex Patre Leone Barbolano genitum, in Gradensem Patriarcham electum refert ad annum 968.

(22) Legitur hæc Epistola in fine libri III. Annalium Vvitichindi, ex quo etiam Baronius eam ad hunc annum recitat.

sustinere non possent, facile in ejus auctoritate fuerunt. Pandulfus Princeps Athenulfum filium, puerum, obsidem dedit; quem Otho educandum in Germaniam in Monasterium misit. Reverso inde Romam Othone, Græci advenere, ac simulata fide Nicephorum paratum esse, retulere, Theophaniam adolescenti Othoni conjugio copulare, & certa non solùm amicitiæ, sed etiam affinitatis fœdera jungere; illum puellam ad certum, quem nominabant, in Calabris locum cum comitatu missurum; rectè Othonem facturum, si suos & ipse, qui eam exciperent, & ad se deducerent, eòdem mitteret obvios. Credidit verbis legatorum Imperator, ac protinus exercitus partem cum pleraque nobilitate ad constitutum locum jussit proficisci. Qui missi sunt, dum adventum sponsæ opperiuntur, nec opinantes à Græcis, ut secretò mandatum à Nicephoro habebant, contra fidem oppressi; & cum parati satis ad caput suum tuendum non essent, alii miserè trucidati, alii comprehensi Constantinopolim missi. Hoc ubi Otho cognovit, Græcam fidem detestatus, bellum, quod jandiu animo coquebat, haud ultra differendum, est arbitratus, spe præsertim haud dubia ductus, se, quemadmodum Italiam citeriorem pacarat, sic ulteriorem armis domiturum, atque hoc non minimum decus superioribus victoriarum suarum titulis adjectutum. Itaque maturè omnia, quæ ad maximum gerendum bellum erant necessaria,
969 comparat, ac postero anno Guntharium, & Sigifridum duces belli, pacisque artibus claros, Othone quoque filio adjuncto, in Calabriam, atque Apuliam mittit. Ut reliquorum bellorum, sic hujus quoque, quod maximum fuit, tenuis ad nos memoria veterum annalium inopiâ permanavit. Quod notum est, hi duces Capuam primùm, dein de Tarentum, & Metapontum adierunt, &, Pandulfo Principe Capuano adjuvante, primo adventu Sarracenos prædis onustos ex Italia depulerunt; in Calabria demum Græcos post aliquot secunda prœlia facta insolentiores, & imprudentiores effectos in insidias pertraxerunt; ex quibus plerique cæsi, reliqui capti, ac truncatis ad contumeliam naribus Constantinopolim dimissi. Ita Apulia, Calabriaque recepta, juris tandem Occidentalis Imperii facta. Græcis ingenti tributo mulctatis, Germani duces opima præda ditati gloriosissimam ad Othonem victoriam retulerunt. (23) Theodericus, Metensis Episcopus, annulum ex cathena S. Petri, vim ejus in sanando dæmoniaco ingentem expertus, à Pontifice petiit, & impetravit, eumque, ac plurimas unà sanctorum Martyrum reliquias summo à se studio per triennium, quo operam in Italia Othoni navarat, collectas trans Alpes detulit, & Metis in æde D. Vincentii Martyris à se constructa locavit. (24) Vitali Tertio mortuo, Vitalis Quartus, Petri Ducis filius, ad Gradensem Patriarchatum evectus pallium à Pontifice Joanne accepit. (25) Superiore clade accepta, Constantinopolitani à Nicephoro alienati
postero anno (is fuit nongentesimus septua- 970
gesimus,) ipsum per Joannem Zimiscem interfecerunt, atque Joanni ipsi summam Imperii detulerunt. (26) Petro Ravennati Archiepiscopo mortuo Honestus ex Abbate Classensi subrogatus. (27) Ab eo deinde Romualdus, Sergii filius, ex Ravennati nobilitate juvenis monachus est allectus; qui post eremiticam vitam professus præcipuè sanctitate sua hæc tempora illustravit. Eodem anno maxima verminum sub terra latitantium pestilentiâ, mox frugum omnium inopiâ laboratum est, Tedaldus, Athonis Comitis Canussini filius, Sigeberti Marchionis Atestini frater, idemque Comitis, Marchionis, & Ducis titulis insignitus, à Joanne Pontifice Ferraria Urbe donatus arcem ibi sui nominis certo apud posteros imperii monumento construxit. (28) Otho XI. Kal. Aprilis Ferrariæ cum esset, Episcopum Mutinensem agro, & vectigalibus novis donavit. Inde Mediolani Bonicium quendam Scrofatum è plebe hominem, quippe lanium,
creavit Ducem; posteroque, Valperto Ar- 971
chiepiscopo ex humanis rebus erepto, Arnulfum Subdiaconum instituit; eumque ad Joannem Imperatorem Constantinopolim allegavit, ut Theophaniam neptem ejus filio suo iterum in matrimonium postularet. In maximo Principum, Episcoporumque comi-

(23) Narrat hæc Ditmarus, à Leibnitio editus Tom. I. Rerum Brunsvicensium pag. 334. Sigonius Vvitichindum auctorem habuit, cujus verba refert Baronius ad hunc annum.

(24) Sanctorum Reliquias, à *Theoderico* Metensi Episcopo collectas, singillatim enumerat Sigebertus in Chronico ad hunc annum.

(25) Anno 963. mortuo *Vitali III.* suffectum fuisse *IV.* refert Ughellus. In margine verò adnotatur *circa annum 967.* Danduli Chronologiam, in annis Gradensium Patriarcharum designandis, Sigonius adoptavit. Is autem anno 969. hunc Vitalem electum testatur.

(26) Decima Decembris die anni præcedentis 969. occisum *Nicephorum*, adnitente ejusdem uxore, apertè tradit Leo Diaconus apud Pagium ad illum annum num. 2. Die verò XI. Decembris acclamatus est Zemnisces Imperator.

(27) Errat Sigonius, mortuum hoc anno scribens *Petrum* Ravennatem Archiepiscopum. Is enim sponte abdicavit, Monasticam vitam amplexus, ut testatur S. Petrus Damiani in Epistola ad Nicolaum II. *de renunciatione*. Neque id hoc anno contigit, sed sequente, juxta Baronium, & Ughellum.

(28) Hausit hæc Sigonius ex Poemata Donizonis lib. 1. cap. 3., ubi hæc leguntur: „ *ille Thedaldus*,
„ *Qui post* Attonem, *totum servavit honorem*
„ *Amplificans terras proprias, dives nimis extans,*
„ *Regibus extitit charus, notissimus illis,*
„ *Romanus Papa, quem sincerè peramabat*
„ *Et sibi concessit, quod ei Ferrerea servit* &c.
Ejus tamen Fratres diversimodè, ac Sigonius retulit, ibidem nominantur; cùm alter *Rodulphus* dicatur, qui valde juvenis ante Patrem *Attonem* obiit; alter *Gotefredus* appelletur, Parmensis Ecclesiæ Antistes. Capite verò sequenti loquens de *Guilla Thedaldi* uxore, ejusdem filios enumerat, inquiens:
„ *Hæc tres personas munda genuit speciosas,*
„ *Urbis Aretinæ* Thedaldi *Præsulis, inde*
„ *Atque Ducis celsi* Bonifacii *sapientis*,
„ *Militis, & docti* Chonradi, *cui Leo fortis.*
Unde Sigonius sumpserit, quòd *Sigebertus* Marchio Atestinus, *Thedaldi* frater fuerit, prorsus me latet. De Arce, *Thedaldi* Conditoris nomen præferente, idem Donizo fidem facit. Joannes Baptista Pigna ad annum 968. aliter scribit, Ferrarienses videlicet à Bononiensibus, & Ravennatibus vexatos se se sponte dedidisse Thedaldo, qui Arcem super Padum ea suo nomine condidit.

comitatu assumpto profectus, comiter ab Imperatore acceptus est. Memorabile verò illud; cum ab eo ad thesaurum suum visendum adductus rogaretur, ut aliquid pro animi sententia sumeret, annulo ingentis pretii sibi detracto, atque ad thesaurum adjecto serpentem æneum sumpsit, quem Græci ex eo conflatum ære asserebant, ex quo olim Moyses suum in deserto conflaverat; is deinde Mediolanum delatus, atque in æde D. Ambrosii collocatus nunc quoque religione sua clarum ejus facti testimonium fama à majoribus accepta reddit. (29) Quin etiam Joannes Theophaniam Othoni filio in matrimonium libens permisit, eamque Archiepiscopo, ut secum cum honesto comitatu deduceret,
972 tradidit. Ita postero anno Romam adducta effusa obviam universa Civitate recepta est. Sponsalia apparatu splendidissimo celebrata. Ipsa à Pontifice Joanne in gratiam soceri coronata, atque Augustæ titulo decorata est. (30) Quibus rebus perfectis Otho votorum suorum omnium compos Papiam se recepit, ut Sarracenorum reliquias, quod unum ad liberandam omnino restabat Italiam, Fraxinero dejiceret. Id tamen quo minus aggrederetur, nunciata post Villelmum filium mortuum matris Mathildis, aliorumque Principum acerba ex Germania funera inhibuerunt. (31) Qua clade perculsus post X. Kal. Augusti (nam eo die Papiæ fuit,) ex Italia cum filio, nuruque in Franciam, atque inde in Germaniam abiit. (32) Octavo inde Idus Septembris Joannes Pon-

(29) Papebrochius in Exegesi Archiepisc. Mediol. constanter asserit, *Valpertum* obiisse anno 969. Malè tamen calculos inivit: siquidem profert Chartam ab Ughello relatam, confectamque anno 963, in qua decimus Valperti annus, tunc decurrens, enunciatur. Et tamen electum illum in Archiepiscopum tradit anno 951.; quo posito, annus 963. non decimus, sed duodecimus ejusdem Pontificatus esse debuisset. Ex fallaci hoc computo alter error emanavit, ut ejus mortem biennio præverteret; cùm enim decem & octo anni Sedis in antiquis Catalogis *Valperto* assignentur, eosdem expletos censuit anno 969. Itaque, cùm procul dubio *Valpertus* ad Mediolanensem Ecclesiam evectus fuerit anno 953, ut gemino antiquo documento ad illum annum firmavi, rectè Sigonius ejusdem obitum huic anno consignavit. Neque obstat Pagius, qui ad annum 997. num. 9. mortuum *Valpertum* tradit anno 966., fretus testimonio Arnulphi Scriptoris, hæc narrantis: *eodem tempore* (quo captivus in Svavia Berengarius obiit 741, idest anno 966.) *obeunte Valperto, Cathedram suscepit Arnulphus*. Siquidem Eruditis notum est, ab hoc Auctore annorum ordinem haud exacte servari, sed multa, quæ diverso tempore contigere, simul describi. Id etiam ex ipsa Arnulphi historia clarè colligitur; neque enim ait, *eodem anno*, sed *eodem tempore*; cùm verò relata Berengarii morte caput VII. libri I claudat, ac sequens incipiat his verbis: *Eodem tempore* &c., manifestum fit, accipienda ea esse ampliori significatione, ita ut explicare velint, *circa illa tempora*. Certè in hunc modum eadem optime intellexit, qui in margine ad illud caput VIII. Arnulphi, annum 971. adnotavit.

Quod attinet ad Legationem ab *Arnulfo* ad Græcum Imperatorem susceptam, ut *Theophaniam* iterum in matrimonium postularet, Pagius quidem Sigonio, id asserenti, subscripsit ad hunc annum num. V., sed vir doctissimus deceptus est, non advertens, confundi tempora à Sigonio, qui nihil memorat de Arnulpho II., verè ab Ottone III. Constantinopolim misso, ut suo loco videbimus. Cæterùm hanc Legationem commenticiam esse, probat silentium omnium, tum Exterorum, tum Mediolanensium Scriptorum, præcipuè Arnulphi, superiùs memorati, editique Tomo IV. *Rerum Italicarum*, qui ejusdem Arnulphi Pronepos erat, & de Propatruo suo loquens lib. 1. cap. 8, nihil de præstito ab eodem nobili hoc munere scribit; cùm tamen cap. 13. Arnulphi II. Legationem enarret.

De Serpente Æneo, vir Praeclarissimus Petrus Paulus Bosca, Antecessor meus in Ambrosianæ Bibliothecæ Præfectura, libellum edidit, quo Sigonii sententiam propugnavit, sed infelici conatu; cùm Moysis Serpentem, ab Ezechia confractum 4 Regum cap. 18, Sacri Interpretes doceant, prorsus diminutum, ac in pulverem redactum. Quo circa Mabillonius in itinere Italico pag. 16., de eodem Serpente verba faciens, hæc scribit: *in Basilica* (Ambrosiana Mediolani) *navi super columnam erectus est Serpens ex ære, quem Mosis esse ferunt, quod alii rident*. Tristanus quoque Calchus ad annum 1019 id *penitus vanum* appellat. Landulphus Senior editus Tom. IV. Rer. Ital lib 2. cap. 18., primus hanc fabulam concinnavit.

(30) Baronius has nuptias Theophaniæ cum Ottone II., & Coronationem à Joanne XIII. peractam, refert ad annum 969.; Vvitichindus enim loquens de Joanne Zemnisce, illo anno ad Imperium evecto, subdit: *Constitutus autem Rex continuò captivos absolvit; Puellam cum magno exercitu, & claris muneribus ad Imperatorem Ottonem destinavit, quam ipse statim filio tradidit, celebratisque magnificè nuptiis, omnem Italiam super hoc, & Germaniam latiores reddidit*. Sigebertus nuptam, & coronatam à Joanne Theophaniam anno 971. scribit. Veriùs tamen Sigonium huic anno ista fixisse crediderim. Chronicon namque Hildesheimense, non tam præsentem annum, sed etiam diem designat, his verbis: *Anno 972. Ottoni Imperatori Juniori venit Imperatrix Romam de Constantinopoli, XVIII. Kal Maji, Octav Paschæ, eodem anno idem Otto Junior cum Seniore venit de Italia* Pascha hoc anno incidit in diem VII. Aprilis, adeòque octavus post illum dies numerabatur, *XVIII. Kal. Maji*, seu XIV. Aprilis.

(31) Plurimùm errat Sigonius, cùm quadriennio ante, idest anno 968, Regina Mathildis, Ottonis Mater, sanctè in Domino obdormiverit, ut testatur Chronographus Hildensheimensis, Lambertus Schafnaburgensis, Mabillonius Seculo V. Benedict., Bollandus, Pagius, aliique. Eodem anno, decessit etiam Vvilhelmus Moguntinus Archiepiscopus, filius naturalis Ottonis I. Id enim constat ex vita B. Mathildis, jussu S. Henrici Imperatoris scripta, quæ in Actis Sanctorum ad diem XIV. Martii legitur. Ibidem Auctor narrat, Vvilhelmum Archiepiscopum Moguntinum, vicini obitus sui nescium, ad Mathildem accessisse, ut ipsam cum morte jam luctantem consolaretur; quin etiam, post expiatam sacramentali absolutione conscientiam, oleo sacro eandem perunxisse. Mathildem verò Vvilhelmo discedenti non obscurè prædixisse, fore, ut citiùs ipsâ vitam deponeret. Quod etiam evênit; inde enim profectus, repentino interitu sublatus fuit, ac post duodecim dies, Mathildis quoque, spiritum Deo reddidit, *pridie Idus Martii, Sabbato primæ hebdomadæ Quadragesimæ*, adeòque anno 968., quo Sabbatum post primam Quadragesimæ Dominicam, in diem XIV. Martii incidebat. Vide adnotationes Bollandi ad B. Mathildis vitam, sub illo die editam, atque illustratam.

(32) In Franciam abiisse Ottonem patrem, ac filium, tradit Lambertus Schafnaburgensis, qui ad hunc annum scribit: *Otto Senior Imperator, cum Juniore Ottone, de Italia perrexit in Franciam*. Sigonio tamen non adversatur, cùm id intelligi possit de *Francia Orientali*.

Pontifex vitam amisit. Joanni Othonis, ut verisimile videtur, auctoritate Benedictus
973 VI. est subrogatus. Sequenti, Pontificatus Benedicti anno primo Honestus Ravennas Archiepiscopus conventum Episcoporum suorum Ravennæ habuit, ac de commodis Ecclesiarum, quæ tempori convenire visa sunt, statuit. Ejus acta Mutinæ apud Ecclesiæ Canonicos asservantur. (33) Otho Pascha Quintiliburgi obivit, frequentibus provinciarum omnium legationibus celebratus. Legi Diplomata patris V. Kalendas Aprilis ex eo loco data; item alia filii Nonis, in quibus Theophaniæ conjugis meminit. Inde in die Pentecostes Mimilenæ, cum esset Imperatoriis insignibus redimitus, & Episcoporum, Principumque catervis undique cinctus, repente, ut à filio multò ante denunciatum fuerat, morte sublatus est; cujus rei Petrus Lamiani auctor est, Scriptor iis temporibus proximus. (34) Fuit Otho vir cum cognomine, quod à magnitudine rerum gestarum invênit, cum præstantissimo Imperatore Carolo comparandus, tum præcipuè apud posteros Italico regno novis legibus, & institutis instructo commemorandus, quorum aliquot adhuc etiam vestigia remanent. Quæ cujusmodi fuerint, videtur faciendum, ut ex antiquis literarum hausta monumentis, quia præcipuè nostrum institutum attingunt, aliquantulum à narratione historiæ recedentes aperiamus.

Erat Italia hoc tempore in has regiones divisa, Apuliam, Calabriam, Ducatum Beneventanum, Campaniam, Terram Romanam, Ducatum Spoletanum, Tusciam, Romaniolam, Lombardiam, Marchias Anconitanam, Veronensem, Tarvisinam, Forojuliensem, & Genuensem. Ex quibus Apulia, & Calabria, ad quam aonqui Brutii pertinebant, Græco adhuc Imperatori paruerant; reliqua omnia post recuperatam à Carolo Magno Italiam Romani nutum Imperatoris respexerant. Ex his igitur Ducatum Beneventanum, qui antiquo ferme Samnio includebatur, Principi Beneventano; Campaniam, cui Lucania quoque erat adjuncta, Principibus Capuano, Neapolitano, & Salernitano; Romam, & Ducatum Romanum, Ravennam cum Exarchatu, Ducatum Spoletanum cum Tusco, & Marchia Anconitana Pontifici Romano Otho dimisit. Reliqua Italiæ Regi adjunxit. Regni verò Civitates plerasque liberas, tributarias omnes reliquit; nam quarundam etiam perpetuos, ut scripsi, Marchiones, aut Comites, superiore sibi reservato jure, constituit. Libertatem autem Civitatum in eo ferè posuit, ut leges, consuetudines, jurisdictionem, Magistratus, vectigalia sui ferme juris, atque arbitrii haberent; ita tamen ut sacramentum Regibus dicerent. Quocirca alios sibi Præfectos Rex, alios Civitates ipsæ constituerunt. Ac quos quidem Rex ad jura reddenda, & populos in fide continendos in provinciis collocavit, ii Missi, sive nuncii, sive legati Imperatoris vocati. Quos verò populi ad regendam Civitatem, & jura moderanda posthac crearunt, ii Consules duo, aut plures fuerunt, ex antiqua Romana Reipublicæ consuetudine sumpti, qui quotannis ex singulis Civitatibus creati aut apud Episcopum Civitatis, aut apud ouncium Regis jurarunt, atque eos ante Friderici Primi Imperium Prætoribus peregrinis, quos Potestates dixerunt, ac vulgo post usurparunt, prætulere. Unde meritò Otho Frisingensis, Friderici ipsius æqualis, scripsit: *In Civitatum institutione, ac Reipublicæ conservatione antiquorum Romanorum solertiam ita imitati Lombardi sunt, ut Imperii insolentiam fugientes, Consulum potius, quàm Potestatum regi voluerint arbitrio.* Tributa verò, quæ ille à Francis instituta retinuit, fuere foderum, parata, & mansionaticum. Foderum summa quædam frumenti fuit, quam advenienti in Italiam Regi populi solvere tenebantur, pro quo sæpe etiam æstimata pecunia pendebatur; Parata, sumptus, quem iidem in vias, pontesque fluminum, quà transiturus, aut quò aditurus Rex erat, reficiendos impendere; Mansionaticum, sumptus in tecta, & cetera, quæ regio exercitui in agro hospitanti necessaria præbere jubebantur: siquidem tantum Regibus jus terræ tributum est, ut ex omnibus, quæ ipsa ferre ad usum hominum necessaria solet, exceptis bobus, & seminibus ad colendam terram idoneis, quantum opus militibus fuerit, ad regios usus suppeditatum sit. Hunc autem in modum cum Otho regni Civitates instituisset, tum privatos etiam homines præcipuo beneficio sibi complectendos, sive ad utilitatem, sive ad dignitatem putavit. Siquidem more à Francis accepto fortissimum quemque militiæ suæ ascribere, eosque, qui strenuam sibi, fidelemque operam navassent, Regalibus suis insignire instituit. Erant autem Regalia dignitates, & prædia, quæ Rex benemeritis ad arbitrium concedebat; dignitates, ut Duces, Marchiones, Comites, Capitanei, Valvasores, & Valvasini; prædia, ut vectigalia, telonea, portus, ripatica, pedatica, monetæ, piscariæ, molendina, salinæ, fluminum usus, & omnis proficiscens ex illis proventus, & quæ generis erant ejusmodi. Duces erant, qui Ducatum, Marchiones, qui Marchiam, Comites, qui Comitatum à Rege in feudum acceperant. Capitanei, qui à Rege, aut Duce, Marchione, Comiteve Plebem, Plebisve partem; Valvasores, qui à Capitaneis, Valvasini, qui à Val-

(33) Duos hoc anno Conventus celebravit *Honestus* Ravennæ Archiepiscopus; alterum in Urbe Ravennensi, in quo actum est de commodis Ecclesiarum, aliisque rebus à Rubeo ad hunc annum indicatis; alterum ineunte Autumno, hoc est die nono Septembris, in Territorio Mutinensi, ut testatur idem Rubeus, qui memorati Concilii Acta, licèt lacunis pluribus deformata, edidit. Eadem in Tomum IX. Conciliorum transtulit Labbeus.

(34) Deceptum fuisse Virum Sanctissimum Petrum Damiani rumore vulgi otiosi, aut mali-

gni, opinatur Pagius ad hunc annum num. 4. Dubitavit tamen de hac fama ipsemet S. Petrus, ut superiùs ad annum 954. jam dixi. In præsens commenticiam prorsus esse apud Eruditos liquet, cùm *Otto Magnus*, non *quinto Idus Maji*, quo die hoc anno Pentecostes celebrabatur, sed *Nonis Maji*, in Monasterio Memlebiensi ad Unstrudam decesserit, teste Vvitichindo lib. III. in fine, Ditmaro, Chronographo Hildenshemensi, Hermanno Contracto Canisii, Schafnaburgensi, aliisque.

Valvasoribus acceperant: quorum tres priores Capitanei Regis, reliqui Valvasores majores, minores, & minimi quoque vocati sunt. Unde nova nobilitatis ratio in Italiam est inducta, ut ii demum soli nobiles judicarentur, qui ipsi, aut eorum majores his, atque ejusmodi aliis honestati privilegiis essent: nam hanc consuetudinem successores ejus non solùm non omiserunt, sed etiam multis partibus adauxerunt, sive ut gratiam præfectis suis, ac militibus pro opera in bellis egregiè navata referrent, sive ut eos sibi potissimùm clientes devincirent, quorum virtute eam regionem continere in fide possent. Atque hos quidem Feudatarios, Vasallos, Homines, ac Fideles vocarunt. Erat autem Feudum, sive Hominium, sive Homagium, jus, quod Reges, aut qui à Regibus acceperant, cum dignitate, aut prædio aliquo beneficii nomine ea lege alicui detulerunt, ut & ipse, & ejus posteri heredes se ipsos beneficii ejus auctores perpetuò agnoscerent, ac pro domino colerent, suumque caput, existimationem, fortunasque jurati defenderent. Qui verò feudum contulerunt, ii Domini, & Seniores vocati sunt. Ceterum jurisjurandi formulæ tres fuerunt; una brevis, qua Carolus Magnus est usus: *Promitto me Domino meo Carolo, & filiis ejus fidelem futurum in tota vita, sine fraude, doloque malo.* Altera aliquantò uberior: *Juro ad hæc sancta Dei Evangelia, me in posterum fidelem ei futurum, ut vasallum domino, nec id, quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit, enunciaturum in ejus detrimentum scientem.* Et si de familia, aut jurisdictione ejus erat, addebat: *Ejus vitam, membrum, mentem, & ejus [illegible] conservaturum.* Tertia omnium latissima fuit: *Ego juro super sancta Dei Evangelia, me in posterum, dum vivam, fidelem futurum tibi N. Domino meo contra omnes homines, excepto Imperatore, aut Rege: idest juro, me nunquam scientem auctorem futurum, aut operam daturum, ut amittas vitam, aut membrum aliquod, aut læsionem aliquam corporis accipias, aut injuriam, aut contumeliam, aut honorem aliquem amittas, quem nunc habes, vel in posterum habebis. Et si scivero, aut audivero, aliquem hæc adversus te moliri, pro viribus impedimentum afferam: sin minus, tibi primo quoque tempore nunciabo, & contra eum, quoad potero, tibi auxilium præstabo. Et si quid ex iis, quæ habes, aut habebis injustè, aut fortuitò amittas, ad ea recuperanda, & in perpetuum conservanda opem feram. Et si cognovero, velle te aliquem justè offendere, si requisitus fuero, meum tibi subsidium, ut debeo, præstabo. Et si quid mihi secretò communicaveris, id injussu tuo non enunciabo, neque ut enuncietur, operam dabo. Et si consilium à me petieris, id, quod magis expedire tibi visum fuerit, dabo: neque sciens aliquid unquam agam, quod pertineat ad tuam, aut tuorum injuriam, aut contumeliam.* Quin etiam eadem ratione vetera Longobardorum, Francorumque privilegia Episcopis, Abbatibus, ceterisque Italiæ Ecclesiis sigillatim concessa benignè aut confirmavit, aut multis regalibus permissis amplificavit. Quoniam autem inter Civitates, & Principes, atque adeo etiam inter privatos homines multæ existere controversiæ poterant, de omnibus se cogniturum, atque æqua singulis jura redditurum ex legibus scriptis professus est, ubi in Italiam venisset. Venire autem instituit, in primis ut Regni, Imperiique insignia susciperet; sæpe etiam, ut eos, qui imperium detrectarent, armis ad officium revocaret. Ejus verò suscipiendæ rei ratio fuit hujusmodi. Mortuo Rege, Principes, Episcopique Germaniæ Aquisgrani convocati legitimis suffragiis Regem aliquem ex suo corpore designabant: designatum verò in solio Caroli Magni locabant, quod erat in aula Basilicæ D. Mariæ ab eo constructæ: atque singuli apud eum sacramenta dicebant. Ex aula inde in Basilicam descendentem Archiepiscopus Moguntinus cum Clero occurrens excipiebat, ac populo, qui frequens honesti spectaculi caussa circumstabat, Regem à Deo, & Principibus lectum ostendebat. Populus porrectis manibus, ac clamore sublato, novo regi fausta, ac prospera omnia precabatur. Inde Antistes cum Rege progrediebatur ad aram, super quam regia posita insignia erant, atque ei primùm gladium cum balteo, deinde armillas cum chlamyde, tum sceptrum cum baculo porrigebat: ac demum oleo sacro perfusum corona imposita consecrabat: inde excelso inter duas columnas in solio collocabat: unde facilè ab omnibus videri, atque ipse videre omnes posset: ac divina laude cantata in Regiam adducebat. Ibi Rex solemne cum Episcopis, ac Principibus epulum celebrabat, atque singulos pro cujusque dignitate donabat. Ceterum coronam Germanicam in omnibus commentariis argenteam fuisse invenio. Luitprandus etiam auream fuisse negat: at auream prodit is, qui hujus toti s cæremoniæ est auctor, Vittiebindus. Consecrationis autem jus ad Moguntinum Antistitem, qui Germaniæ Metropolitanus, & regni Cancellarius erit, delatum est: quanvis Treverensis id munus sibi vindicaret, quòd Ecclesia sua ceteris antiquitate præstaret, Coloniensis verò, quòd ea consecratio in suis finibus fieret. Rebus inde Germaniæ per solemnes conventus compositis, ad regnum Italiæ, quod post hæc tempora cum regno Germaniæ junctum fuit, suscipiendum veniebat. Ubi verò venturus erat, nuncios præmittebat, more jam tum à Francis instituto, qui Civitatibus adventurum Regem nunciarent, ac sacramenta repeterent, & fœdera exigerent, aliaque advenienti Regi debita officia indicerent. Italiam autem ingressus rectà Mediolanum adibat. Ibi verò condicto die in Ambrosianam ædem procedens, Archiepiscopo rem divinam facienti, Regiis depositis vestibus, ac Subdiaconi sumptis, ministrabat. Qua re ritè perfecta, Archiepiscopus sacro ipsum oleo inungebat, atque ad reliqua insignia ferream ei coronam imponebat ipsum solemni adigens sacramento, se Italiæ jura in perpetuum pro viribus tutaturum. Tum verò omnes Magistratus, atque omnes dignitates vacabant in Civitatibus. Rex autem, adhibito Coloniensi Archiepiscopo, qui Regni Italiæ Cancellarius erat, ex legum scitis, & jurisconsultorum judicio de rebus omnibus cognoscebat. Itaque ad Padum descendens in campo quodam, qui Roncaliæ dicebatur, non longè à Placentia, considebat, ibique castra in hunc modum faciebat. Loco aut natura plano, aut, si

inæ-

inæqualis esset, manu, atque opere complanato, vallum in orbem, aut in quadrum ducebatur. Fabrorum, opificum, ac mercatorum turba ad usus necessarios sequens exercitum cum suis tentoriis, & tabernis, si quadrata erant castra, suburbiorum, si rotunda, muri exterioris speciem afferebat. Intra castra, vicis aptè distinctis, vias dirimebant, plateasque & portas effingebant, ut quasi Urbs quædam repentina existeret. In medio Regis tabernaculum locabatur templo simillimum; circaque Principes, ut quisque dignitate præstabat, tentoria sua figebant. His castris locatis, Rex ad stipitem præaltum scutum suspendebat, eoque omnes feuda habentes ad excubias Regi ex instituto agendas per præconem publicum evocabat; eademque ratione qui in comitatu ejus Principes erant, singuli singulos sibi addictos Valvasores citabant; postridie qui non affuisset, feudo mulctabatur. Inde conventu instituto Civitatum Legatos vel gratulantes excipiebat, vel excusantes, aut expostulantes audiebat, atque eorum controversias jurisconsultis adhibitis cognoscebat, ac leges, si erat opus, ferebat. Erat autem moris, ut primos dies in jure dicundo consumeret, alteros paci inter Civitates constituendæ dicaret, extremis jura feudorum cognosceret, ac novis legibus stabiliret. Conventu peracto, Romam ad tertiam Imperii Romani coronam accipiendam, ipso Archiepiscopo deducente, pergebat, singulæ in itinere Civitates cum faculis, & faustis clamoribus occurrentes debita obsequiorum officia enixè præstabant; sin minus, aut pecunia, aut privilegiis mulctabantur, aut armis ad officium redigebantur. Ubi Romam accesserat, relicto in pratis Neronianis exercitu, ipse cum honesto procerum comitatu Leoninam Urbem ingrediebatur, atque ad Pontificem, qui ipsum ex composito in gradibus Basilicæ Vaticanæ opperiebatur, adorandum veniebat, atque ad Confessionem S. Petri deductus supplicem ad Deum orationem habebat. Pontifex sacris operatus, ipsum ab Episcopo Mediolanensi oblatum, ac Diaconi vice functum sacro oleo perungebat, digito anulum inserebat, ensem nudum tradebat, & capiti corona aurea imposita, sceptrum Imperatorium porrigebat; ille tactis sacris Evangeliis perpetuum, ac constantem se fore Romanæ Ecclesiæ, ac totius Reipublicæ Christianæ defensorem novo sacramento se obligabat. Deinde ab utroque ad Basilicam Lateranensem adibatur, atque ibi reliquum cæremoniarum absolvebatur. Itaque ab hoc tempore qui Rex Germaniæ fuit, idem etiam Regnum Italiæ, & Occidentale Imperium tenuit, ac propterea tres coronas accepit, unam Germaniæ argenteam Aquisgrani ab Archiepiscopo Moguntino, alteram Italiæ ferream Mediolani à Mediolanensi, tertiam Imperii auream Romæ à Pontifice; neque ante Pontificis consecrationem Augusti, aut Imperatoris nomen usurpavit, sed Rex Germaniæ, atque Italiæ, sive Rex Romanorum, & Imperator designatus appellatus est; annos autem Regnorum, atque Imperii à diebus numeravit, quibus coronas Aquisgrani, Mediolani, & Romæ cepisset; quod ex diplomatis eorum appatet. Et sane, quanquam Italia à Rege, eodemque Imperatore, & à Romano Pontifice tenebatur, non eadem tamen erat in utroque auctoritas. Pontifex Romam, Ravennamque & ditiones reliquas tenebat auctoritate magis, quàm imperio, quòd Civitates Pontificem, ut Reipublicæ Principem, Regem verò, ut summum dominum intuerentur, atque ei tributa, obsequiaque, quæ dixi, præberent. Et Pontificis vires in sacris detestationibus versabantur, quas Christiani Reges tum maximè exhorruerunt; Imperatoris in armis, & expeditionibus, quibus ipsi etiam Pontifices cedere sæpe compulsi sunt. Pontifex tamen ab hoc tempore majores in dies opes habuit eximiis studiis faventis Italiæ sublevatus. Utraque verò potestas sacra erat, & ad Christianam conservandam Rempublicam instituta. Pontifice autem, & Imperatore excepto, trium Antistitum summa adhuc erat auctoritas Aquilejensis, Mediolanensis, & Ravennatis. Mediolanensis autem species erat magna, sed potentia major; majestatem autem afferebant homines variæ dignitatis ei assistentes, nempe suffraganei duodeviginti, Archipresbyteri duo, Primicerii totidem, Præpositus, (35) Archidiaconus, duo & viginti Cardinales ordinarii, duodecim Canonici Decumani vocati, (36) Secundicerios, Clavicularii quatuor, Terminarii decem, Notarii quatuor, totidem Magistri literarum, octo pueri, totidemque viri, ac fœminæ senes, quam D. Ambrosii scholam vocabant, (37) & Cymiliarcha cum custodibus sexdecim. (38) Animos verò faciebat, quòd cum Archie-

(35) Fallitur Sigonius, cùm per hæc tempora inter Metropolitani Cleri Mediolanensis Ordines nullus *Præpositus* numeraretur. Siquidem instituta primum hæc dignitas fuit à *Joanne II. Vicecomite*, Mediolani Archiepiscopo, & Jurepatronatu donata ultimis Tabulis, conditis anno 1440, ut etiam Ughellus adnotavit. Proinde quartum locum post Archipresbyterum, Archidiaconum, & Primicerium in sacris subselliis *Præpositus* occupat. Addita fuit & quinta Dignitas in hac templi maximi Hierarchia à S. Carolo Borromeo, *Decanatus* nempe, quo nomine insignivit Præpositum S. Theclæ, ejusque successores, cùm veterem Ecclesiam, memoratæ Sanctæ Virgini dicatam, atque *æstivam* appellatam, solo æquavit, ejusque jura, ac Collegium Canonicorum transtulit in majorem Basilicam anno 1565., quemadmodum constat ex Diplomate unionis.

(36) Collegium Duodecim Decumanorum, quibus suus Archipresbyter præerat, abolevit Pius V., ejusque prædia, & census Notariis, Lectoribus, ac Maceconicis ejusdem Metropolitanæ Ecclesiæ assignavit Brevibus literis expeditis anno 1569.

(37) Non *octo*, sed *decem* viros, totidemque fœminas, panem, & vinum in Missis solemnibus offerentes, semper extitisse testatur Landulphus Senior, editus Tom. IV. Rer. Italic. lib. 2. cap. 35. Hæc *Schola S. Ambrosii*, eundem numerum virorum, & mulierum complectens, usque in præsens viget sub nomine *Veglonum*, & *Veglonissarum*, Populumque repræsentat, antiquo more, inter Missarum solemnia, dona ad Altare offerentem. De his, aliisque Mediolanensis Ecclesiæ ritibus (si me sospitem servare dignabitur Deus) monumenta, quæ extant, tum edita, tum manuscripta, in lucem proferre meditor, atque illustrare.

(38) Etiam hæc Dignitas a S. Carolo Borromeo sublata fuit, una cum Collegio sexdecim custodum, Literis, Apostolica auctoritate roboratis, datisque anno 1579.

chiepiscopus à Regibus ipsis institueretur, ac Reges ipse contra consecraret, atque ad accipiendum Imperium præpararet, maximis ab iis erat privilegiis decoratus. Itaque, non aliter, atque Ravennas quondam, nimia superbia elatus à sacra Pontificis, ut scripsimus, obedientia se subtraxerat, ac maximas non solùm in Urbe Mediolani, sed etiam in tota Lombardia opes habebat, cum plurimis Episcopis, Capitaneis, & Valvasoribus imperaret, ac Regum studia coronæ delatæ beneficio devincta teneret. Qua verò in Urbe Mediolani auctoritate Archiepiscopus erat, eadem ferme in sua quisque Civitate Episcopus utebatur, eum & ab Rege ipso constituti, & amplissimis præterea beneficiis, ac regalibus essent ornati. Reliqui verò quanquam ita Regis in fide fuerunt, ut omnes, qui alterum violassent, meritò ipsum ultorem timere, & vindicem possent, atque ea de caussa officium, fidemque diligentissimè colere deberent, factum est tamen interdum, ut Civitates libertate abutentes non ipsæ solùm inter se, sed cum ipso etiam Rege contenderint. Nam alii integræ libertatis avidi Imperatoris arma despexerunt, alii meritos advenienti Regi honores non habuerunt, aut certè vicinorum jura, nulla Imperatorum habita ratione, labefactare tentarunt. Hi verò Mediolanenses in primis fuere, qui cum vicinis populis Laudensibus, Papiensibus, & Comensibus bella serentes, atque alios in societatem armorum trahentes justa Regum arma sæpe adversus se provocarunt, ac suæ, & aliorum Reipublicæ plurimum nocuerunt. Mediolanenses autem ad hæc induxit in primis Archiepiscopus, penes quem cum delectis duodecim ex ipsa nobilitate Consulibus totius erat Civitatis imperium. Nam jus vitæ, necisque habuit. Unde Comitis nomen tulit, ac jus illud per Vicecomitem exercuit. Vicecomes autem gladio stricto prælato incedebat, atque omnia cum Consulibus negotia peragebat. Itaque cum vassallorum præterea, & Episcoporum sibi subjectorum ardentia studia teneret, ac maximis opibus, fortunisque floreret, facile secum totam Civitatem trahebat, eamque juris sui vel retinendi, vel amplificandi caussa modò ad seditiones, modò ad bella exercenda adducebat. Ceterùm omnium citerioris Italiæ, sed maximè Lombardiæ Civitatum eadem ferme Reipublicæ ratio fuit; nam & Magistratus ferè eosdem crearunt, & Optimatium primum, deinde popularem statum eundem habuerunt, & eodem modo Optimatium Rempublicam tribus consiliis administrarunt, quæ Speciale, Generale, & Credentiæ consilia dixere. Militiæ verò gravis admodum extitit disciplina. Siquidem, teste Episcopo Frisingensi Othone, (39) inferioris conditionis juvenes, vel quoscunque contemnendarum etiam artium opifices, quos ceteræ gentes ab honestioribus, & liberalioribus studiis tanquam pestem propellebant, ipsi ad militiæ cingulum, & dignitatum gradus evehebant. Ducibus primùm domesticis, deinde externis, nempe Prætoribus, usi sunt, ac post aliquot annos vexillum in aciem produxerunt, quod in curru impositum, & Carrocium appellatum magna religione ad bella miserunt, magnaque cura in prœlio defenderunt. Urbes arctis ferme murorum ambitibus cingebantur, verùm suburbiis latius propagabantur, quæ nullis, aut certè tenuibus plerumque firmata vallis, primas hostium incursiones excipiebant; ædes privatorum utrobique ferme ex ligno erant confectæ, ac propterea incendiis quibuscunque obnoxiæ; turres tantùm altiores ex lateribus potentissimus sibi quisque ab hoc tempore parare instituit, maximo futuras adversus hostes aut externos, aut domesticos adjumento, nullo præsertim adhuc æneorum tormentorum usu comperto, quibus nunc firmissimæ etiam arces haud magno admodum molimine deturbantur, atque hoc maximæ potentiæ argumento habebatur. Civilibus autem, & militaribus honoribus exceptis, proximum locum tenebant qui aut equestri dignitate ab Imperatoribus honestati essent; aut de jure respondere utcunque possent. Literarum ea ætate studia ferme nulla, nisi Philosophiæ, ac Theologiæ; nam jus civile Romanum usque ad Lotharium Imperatorem, qui Henricum est insequutus, prope Italiæ fuit incognitum, & Medicorum usus semper fuit major, quàm dignitas. Poetæ, & Oratores, si qui hoc nomine digni erant, sibi potius, quàm populo, canebant, qui verò ceteris antecedere eloquentiæ laude, ac varia literarum doctrina putabantur, ii plerique aut Canonici, aut Monachi erant. Scholæ quidem publicæ, quæ nunc passim ad excolenda juvenum peregrinorum ingenia celebrantur, de quibus affirmari possit, nullæ tum fuisse produntur. (40) Ecclesiasticorum honorum amplitudo maxima erat, præsertim verò Episcoporum, quorum & reverentia summa, & jus in Civitatibus semper fuit amplissimum; Episcopis verò Abbates proximi incesserunt. Presbyterorum, Diaconorumque Cardinalium antiquissima Romæ dignitas nondum tantis, quantis postea fuit, aut ad opes, aut ad decus, spectemque præsidiis erat instructa. Monachi Benedictini, & Canonici Augustiniani præcipuè nominabantur. Clerici antiquâ, ut post apparebit, disciplinâ solutâ, minore, quàm tanto debetur ordini, apud homines habebantur honore. Ex quibus omnibus intelligi potest, universam ab hoc tempore Italiam renovatam, atque aliam prope in omni institutorum genere esse factam. Verùm ad historiam revertamur.

OTHO II. REX, & IMPERATOR.

MOrtuo Othone Magno, Otho filius Rex iterum à Principibus, & populis acclamatus Imperium inde, quod cum patre gesserat, solus exercuit: ac populis, & Principibus exposcentibus, patris confirmare beneficia instituit. In primis autem Vitali Patriarchæ privilegium de præstantia, atque immunitate Gradensis Ecclesiæ ratum effectum.

(39) Libro II. *de gestis Friderici*, cap. 13. editionis Mediolanensis.

(40) De varia Literarum fortuna in Italia, plura disserui in libello, edito anno 1729, inscriptoque *De studiis literariis Mediolanensium antiquis, & novis*, quem veluti Prodromum ad *Historiam Literario-Typographicam Mediolanensem* præmisi.

ctum. (41) Eo inde Germanicis, & Francicis bellis, quæ alienissimo tempore exarserunt, implicito, ac regiorum armorum terrore procul amoto, Italici integræ parandæ libertatis avidi palam grandiores, atque acriores sibi spiritus asciverunt. Nam & varias in populis seditiones excire, & multiplices in provinciis tumultus conflare, & passim consulatus in Civitatibus instituere, & privatas turres in Urbibus ædificare cœperunt. In primis autem Romæ apertè de antiqua recuperanda libertate tumultuatum. Hunc tumultum Cincius Civis Rom. excivit. Hic quod teneri Joanne sedente Othonis senis metu nequiverat, id se evicturum Benedicto Ecclesiam, Othone adolescente regnum obtinente, ratus, negorium ingens majore animo, quàm consilio, iniit: ac se-
974 quenti anno Benedictum jura Imperii, atque Ecclesiæ retinentem nactus arripuit, atque in vincula traditum miserè mori coëgit. (42) Renovata inde vetere in Pontificiis comitiis ambitione, Romani, neglecto proximo Leonis decreto, Pontifices, quos libido tulit, rursus sine Imperatoris auctoritate crearont. Itaque mortuo Benedicto, Donus Secundus, & mox post Donum Bonifacius VII., Ferrucii Civis Romani filius, corruptis comitiis est illatus. Quod cum factio Tusculanorum Comitum æquo animo ferre non posset, in eum concordibus animis conspiravit, atque ipsum omnibus afflictare modis instituit. Quorum conatibus cum par ad resistendum non esset, post mensem, Basilicâ Vaticanâ pretiosis rebus omnibus spoliatâ, profugit. Quo facto Comites Tusculani Benedictum VII., Alberici quondam Consulis nepotem, intruserunt: ut Petrus Damiani est auctor. (43) Hic domestica factionis, & externa Othonis amici potentia fultus, multis ex adversariis in vincula conjectis, tumultum ingravescentem lenivit. Postero anno Bononienses, 975
orientibus in Urbe seditionibus, turres privatas condere, Urbevetani Consules creare cœpere. Mediolani Arnulfus Archiepiscopus mortuus: (44) populus Gotbifredum Ecclesiæ Subdiaconum, licèt ipsi vehementer infensus, Othoni gratificatus accepit.
Proximo, Veneti nimia Petri Candiani Du- 976
cis sævitie exacerbati conjuratione facta Prætorium invaserunt, &, eum irrumpere non possent, ignem in proximam domum, quæ Petri Urseoli erat, ipsomet auctore, injecerunt: quo non solùm Prætorium, sed etiam ædes S. Marci adnexa, & pleraque circumjecta ædificia conflagrarunt. Ita Dux caloris, fumique vapore fauces ad interitum comprimente compulsus ad januas ædis evadendi studio venit, verùm ab occurrentibus conjuratis repulsus ibi unà cum Petro filio inimica satellitis manu percussus interiit: ac statim Petrus Urseolus, licèt reluctans, pridie Idus Augusti suffectus. Ab eo subitò Prætorium cum templo refectum. Vitalis Patriarcha ad Othonem profectus, Venetos de cæde patris sui perpetrata accusavit: & Valdrada ipsius Ducis uxor, quæ Sigeberti Marchionis filia erat, eadem ad Adeleidem Augustam Placentiam progressa expostulavit. Dux nuncio Placentiam misso (45) mulierem placavit, ac fœdus cum Justinopolitanis, cujus tabulæ publico absumptæ incendio fuerant, renovavit. Sequenti anno, Joanne Imperatore 977
in Oriente mortuo, filii Basilius, & Constantinus Imperium tenuerunt. (46) Varinus Abbas ex Aquitania Venetias ad corpus

(41) De hoc privilegio nihil in Ughello legitur. Leo Ostiensis lib. 2. cap. 9. testatur, *Ottonem II.* statim post mortem Patris in Italiam venisse, inquiens: *sequenti anno, defuncto Primo Ottone, Otto secundus Imperator filius ejus, cognomento Rufus, venit Capuam, & abiit Tarentum, ac Metapontum, & deinde Calabriam, unde prosperè ad sua reversus.* Hunc *Ottonis II.* in Italiam adventum Sigonius omisit; Dandulus col. 210. Datum hoc privilegium tradit, *Verola* (seu Verulæ) hæc scribens: *Otto secundus post obitum Patris solus imperavit, anno Domini 974.* (973.) *Hic existens Verole, eodem anno, Privilegium concessit Andoino Capellano, & Nuncio Vitalis Gradensis Patriarchæ.*

(42) Cincius, à Sigonio memoratus, Theodoræ filius dicitur. *Cenbium* appellant Ciaconius, Oldoinus, aliique hæc narrantes. Hermannus tamen Contractus Canisii *Crescentium* vocat, inquiens ad hunc annum: *Romæ Benedictus (VI) Papa criminatus à Romanis, & Crescentio Theodoræ filio, in Castello S. Angeli custodiæ mancipatus, ibique strangulatus est.* De tribus *Crescentiis*, nobilibus Viris, Romæ per hæc tempora opibus & potentia florentibus, agit Baronius ad annum 996.

(43) Turbat hic seriem Chronologicam Summorum Pontificum, atque historiam Sigonius: *Benedicto* enim *VI.* occiso, Apostolicam Sedem invasit *Bonifacius VII.*, post mensem expulsus, ac Constantinopolim fuga receptus; dein *Donus II.* substitutus est. *Benedictus* verò *VII.* nonnisi anno sequenti 975. Romanam Sedem accepit. Neque verum est, quod narrat Sigonius, nempe, *Benedictum VII* vi Tusculanorum Comitum fuisse in Pontificiam Sedem intrusum. Baronius namque ad annum 975., narratâ Bonifacii Pseudopontificis fugâ, hæc subjungit: *Quo factum est, ut Romanâ Ecclesiâ liberatâ, omnium suffragiis Benedictus ex Sutrino Episcopo crearetur Summus Pontifex.* Quin immo non tam canonicè electum, sed etiam ordinatum coram Imperialibus Missis, quos Otto II. Romam direxit, eisdem mandans, ut Tusculanorum Comitum partibus faverent, Pagius ad sequentem annum num. 3. testatur. Auctorem pro hac re confirmanda Petrum Damiani facit Sigonius, sed nihil de *Benedicto VII* in ejus operibus legi. Invehitur quidem Sanctus Vir contra *Benedictum X.*, a Tusculanis Comitibus in Ecclesiam Romanam violenter intrusum, in Epistolis ad Alexandrum II. At quo loco idem de *Benedicto VII.* asserat, nusquam invêni.

(44) Triennio tantùm in Episcopatu vixisse *Arnulphum I*, tradit ejusdem Pronepos Arnulphus Scriptor, superiùs memoratus; quatuor menses ultra tres annos addunt Catalogi antiqui. Quo circa, cùm anno 971. medio circiter Decembri Sedem Mediolanensem obtinuerit, ejusdem obitus ad Aprilem hujus anni 975. est statuendus, eidemque anno Gothifredi electio affigenda. Sigonio consentit Ughellus; at Papebrochius, qui in *Valperti* Archiepiscopi annis erravit, sequentem omnem chronologicam seriem biennio prævertit.

(45) Hunc Nuncium misisse, *Dominicum Carimano*, scribit Dandulus lib. 8. cap. 15. parte 5., qui hæc omnia fusè, ac distinctim enarrat; & exemplum fœderis cum Justinopolitanis initi recitat.

(46) Recentiores omnes cum Cedreno tradidere, *Joannem Zimiscam* mortuum mense Decembri anni 975. Leo tamen Diaconus coævus, cujus historiam ineditam per fragmenta edidit Pagius, ejusdem obitum contigisse scribit, die decima Januarii, Indictione quarta, atque ideo anno 976., quo etiam *Basilius*, & *Constantinus*, Romani Junioris filii, Imperium iniere.

pus S. Marci venerandum profectus, Petro A
Duci, ut honore, ac rebus omnibus se ab-
dicaret humanis, suasit: cui ille actarum
rerum adversus Candianum pœnitentia ta-
ctus, se compositis Venetorum rebus omni-
978 no obtemperaturum, respondit. Itaque pro-
ximo, cum ille Venetias revertisset, nocte,
quæ Kal. Septembris præcessit, domo clam
egressus comitem se illi ad monasticam vi-
tam agendam adjunxit, & Joanne Grado-
nico, ac Joanne Mauroceno Venetis, &
Romualdo, ac Marino Ravennatibus sociis
sumptis, cum eo in Franciam sese ad mo-
nasterium contulit. (47) Qua re animad-
versa, Veneti Vitalem Candianum, fratrem
Ducis interfecti, suffecerunt, & Vitalis Pa- B
triarcha, qui Veronæ exul agebat, domum
repetiit, ac jussu Ducis in Germaniam pro-
fectus, Othonem Venetis propter necem
979 patris offensum reconciliavit. Postero verò,
Vitalis Dux Petri Urseoli exemplum sequu-
tus, magistratum deposuit, ac religionis
studio monachum induit. In ejus locum
Tribunus Memmus est substitutus. Dum
autem Italia variis per absentiam Regis se-
ditionum fluctibus agitatur, repente extrin-
secus ingens bellum est ortum. Quippe Ba-
silius, & Constantinus Imperatores turpe
rati, se vetere tot annorum Apuliæ, Cala-
briæque fuisse possessione dejectos, Sarrace-
nis, quos nuper Creta exegerant, magna C
mercede conductis, Italiam invaserunt, &
Barrio, ac Matera Urbibus expugnatis,
Apuliam primùm, deinde, nemine prohi-
bente, Calabriam receperunt, arma longius
etiam promoturi, nisi vis major aliqua ob-
stitisset. Jam pridem cupiebat Otho regnum
à patre partum, atque ordinatum, sed Ita-
licorum temeritate turbatum, invisere: ve-
rùm gravibus Transalpinorum bellis assiduè
occupatus, ei servire officio nunquam po-
tuerat: nunc verò duabus provinciis non
tam inutiliter, quàm turpiter, amissis, ve-
hementius irritatus, protinus in Italiam sibi
trajiciendum esse constituit: itaque, rebus
Germanicis in præsens utcunque composi- D

tis, ingentes peditatus, equitatusque copias
contrahit, ac sequenti anno, qui fuit non- 980
gentesimus octogesimus, secum Theopha-
niam Augustam, ac Principes, Episcopos,
Abbatesque, ut assolebat, plurimos habens
transmisit. Veronam delatus, Adelbertum
Episcopum Pragensem, qui post inter San-
ctos relatus est, pastorali virga donavit, &
cum fœdus Venetum rescindere vellet, ta-
men à legatis Ducis rogatus abstinuit. Inde
Placentiam XVII. Kal. Septembris progres-
sus, solemnem apud Roncalias procerum,
ac Civitatum Italicarum conventum habuit.
(48) Ibi & jus populis dictum, & quæstio-
nes de seditionum auctoribus habitæ, &
novis feudorum titulis aliquot insigniti.
Præter ceteros Lanfrancus Brancifortius
Placentinos castro Vicojustino donatus, &
Tedaldus Athonis filius Marchio Mantuæ
institutus. Unde ille nobile post monaste-
rium D. Benedicto in agro Mantuano inter
Padum, & Larionem extruxit, atque opi-
mis multis possessionibus honestavit. (49)
Profectus inde Romam, atque ab omnibus,
sed præsertim à Pontifice, & parte ejus in-
genti animorum alacritate receptus, ibi,
Lamberto auctore, Natalicia celebravit. 981
Ceterùm Italicarum defectionum memor
rem impunitam patris exemplo doctus di-
mittere noluit. Itaque ultionis avidus, con-
silium crudelius, quàm utilius, ad memo-
riam certè posteritatis insigne raro, aut
potius singulari crudelis Imperii, atque im-
potentis exemplo cepit. Quippe magnifico
in primis parato in Vaticano convivio Prin-
cipes, ac legatos Civitatum omnes, qui ce-
lebrandi adventus sui gratia Romam de
more convenerant, aut jussi ab eo aderant,
invitavit. Ubi verò cuncti ordine accubue-
runt, præconis voce, ne quis ad ea, quæ
audiret, videretve, aut vocem misisse, aut
sede sua movisse vellet, pœnâ capitis indi-
ctâ, denunciatum: ac statim convivæ omnes
intromissis armatorum catervis ex composi-
to circumventi. Trepidantibus ad tale spe-
ctaculum singulis deinceps nomina eorum,
qui

(47) Rem totam enarrat S. Petrus Damiani in Vita S. Romualdi, & Dandulus in Chronicis col. 214. Cl. Archiepiscopus Ancyranus, libro edito Romæ anno 1730., *S. Petri Urseoli* vitam egregiè illustravit; pagina verò 18. Sigonium sugillat, asserens, eundem unà cum aliis magnis viris lapsum fuisse in hac Epocha statuenda, cùm eam referat ad annum 977. Immeritò tamen hanc negligentiæ, & erroris notam eidem affigi crediderim; in quatuor enim editionibus, Veneta, Bononiensi, Hannoviæ, & Francofurti, quas ego ad manus habui, recessum Petri Urseoli ab Urbe Veneta, ut Monasticam vitam iniret, adnotatum video, *nocte, quæ Kalendas Septembris præcessit* anni 978., eodem videlicet anno, quo illum contigisse tradit memoratus Illustrissimus Archiepiscopus: qua editione (fortasse corrupta) ipse usus sit, divinare non licet; Bononiensem tamen, quam à se auctam, atque emendatam Sigonius ipse curavit, consulere debuisset, ut veram tanti Scriptoris sententiam consequeretur, antequam Chronologici mendi tam securè ipsum damnaret. In eo laudandus est Archiepiscopus Ancyranus, quòd, fide veterum Annalium Venetorum, *Petrum Urseolum* eximere nitatur à labe conjurationis eidem inusta, etiam a Sigonio, contra Prædecessorem suum *Petrum Candianum*. Siquidem ejusdem sanctitatem ab infantia cultam, atque intactam semper conservatam E comprobat tum ex Anonymo Cuxanensi, tum ex aliis monumentis, quæ passim refert in prædicta Dissertatione. Adnotandum reor, anno proximè elapso 1739., edita fuisse Venetiis à Carolo Bonarrigo *Acta B. Gradenici*, Socii *S. Petri Urseoli*. Auctor eorundem cap. IV., contra receptam hactenus opinionem, securè ac intrepidè figit *S. Petri Urseoli* fugam anno 961.; quodque mirum videri debet, in prævia admonitione fatetur, nutare fundamenta hujus sententiæ, cùm adhuc integer pendeat nodus fermè Gordianus, quo Acta illa implicantur; & tamen iisdem firmo calamo adhæret, nullis ad ea fulcienda argumentis, aut antiquis tabulis in lucem productis. Hinc videas quanti facienda sit hujus Collectoris auctoritas.

(48) Inter Leges Langobardas, à Cl. Muratorio editas Tom. I. Parte II. legitur Placitum *Ottonis II.* Veronæ habitum, quod tamen ad annum 983. pertinere ex Annalibus Hildensheimensibus, ac Ditmaro ipso contendit idem doctissimus vir in Adnotationibus. An alterum in Ronchaliis hoc anno habuerit Otto, fides sit penes Sigonium.

(49) Ex Donizone in vita Mathildis lib. 1. cap. 3. hoc narrat Sigonius. Historiam insignis hujus Cœnobii edidit celeberrimus Abbas D. Benedictus Bacchinius, qui, libro primo pag. 15., ejusdem initium statuit ad annum 1007.

qui aut seditionem, aut tumultum constarant, recitata, ac tristibus de illis pronunciatis sententiis, inspectantibus ceteris, ultimum supplicium sumptum. In reliquis convivium mira comitate, ac liberali invitatione concelebratum. (50) Ex eo inde Othoni cognomen Sanguinarii inditum. Interea magnæ ex Francia, Germania, Tuscia, Lombardiaque copiæ accitæ advenerant. Quibus ad Romanas legiones adjunctis, Urbe egressus, Neapolim, & Beneventum accessit, atque ibi firma alia Beneventanorum, Capuanorum, Neapolitanorum, & Salernitanorum manu assumpta, grave cum Græcis, & Sarracenis in Apulia bellum inivit: ac multas res prosperè gessit.

982 Insequenti verò anno Tarento digressus, ad quod XVII. Kal. Aprilis castra habuit, ad oppidum Calabriæ processit, nomine Basentellum. Ibi ardentibus pugnandi cupiditate militum animis Idibus Juliis (51) cum occurrentibus Græcis, & Sarracenis atrox prœlium est commissum. Romani, & Beneventani, ubi certamen de summa rerum imminere viderunt, statim hominis crudelitatis memores à signis recesserunt, atque Othonem valido præsidio nec opinantem nudarunt. Ita exercitus ejus ancipiti terrore perculsus, instantibus hostibus facilè non solum fusus, fugatusque, sed etiam fœdissima strage concisus est. Landulfus, & Atenulfus Capuæ Principes (nam Pandulfus pater, veniente in Campaniam Othone, perierat.) Otho Dux, Henricus Episcopus Augustanus, & Vernerus Abbas Fuldensis cum aliis Principibus, Episcopis, & Abbatibus plurimis in acie ceciderunt. Otho ex prœlio trepidus vix incolumis ad mare profugit; &, cum se naviculæ commisisset, metu piratarum in mare exiliens natatu sibi consuluit. Addit Sigebertus, ipsum, cum natando evadere vellet, à prædonibus, quinam esset, ignorantibus captum, Theophaniam verò uxorem, & Theodoricum. Episcopum Metensem, qui Rossani consederant, prœlii exitum expectantes, simul Othonem captum à piratis audiverunt, ingentem ad eos pecuniam redimendi caussa misisse. Cui dum illi avidius inhiantes Othonem parum attentè observarent, ipsum pernicissimo equo oblato ex eorum conspectu repente abreptum. Martinus autem Polonus auctor est, ipsum, auxilio Probi Cæsii Episcopi, quem in litore armatum prospexerat, implorato, unà cum eo nautas ad unum omnes, numero quadraginta necasse. (52) Ceterùm satis inter omnes constat, hanc cladem tantam fuisse, ut, si Græci protinus inde Romam exercitum adduxissent, ipsam haud magno admodum negocio in potestatem fuerint adducturi. Apuliam, & Calabriam receptas Græci sæviore post imperio, novo Catapani Magistratu imposito, habuerunt. (53) Otho Capuam reversus Aloaræ Landulfi uxori, & Landenulfo filio Principatum confirmavit; ac reliquum anni recolligendis copiarum suarum reliquiis tradidit; & bona Landulfi, filii Landulfi hostis sui, Salernitanæ Ecclesiæ addixit. Inde non magis Græcis, aut Sarracenis hostibus, quàm aut Romanis, aut Beneventanis amicis iratus, sequenti anno de impro- 983 viso Beneventum invasit, atque oppidum captum ad vindicandam oppidanorum perfidiam hostiliter diruit, &, ut majorem eis dolorem inureret, ossa etiam S. Bartholomæi Apostoli, quæ illi præcipua veneratione colebant, inde extulit. (54) Ea Romam traducta, ut inde in Germaniam transferrentur, Tiberis in insula Lycaonia collocata. In Lombardiam inde belli adversus Græcos reparandi caussa recessum. Tribunus Dux Venetorum Joanni Mauroceno monacho quondam genero suo ædem S. Georgii è regione Prætorii sitam dedit, monachis disciplinam S. Benedicti servantibus incolendam. (55) Otho Veronæ agens à Caloprinis, Civibus Venetis, privatam ulcisci injuriam cupientibus ad bellum Venetis faciendum impulsus, ne quis eis aliquid cibariorum suppeditaret, edixit. Venetis statim necessariarum ad victum inopia rerum oppressis, oppidani Capitis-aggeris defecerunt. Dux seditiosorum ædibus disturbatis, uxores, & liberos eorum custodiæ tradidit. (56) Otho inde Verona Ravennam, & Ravenna Romam

(50) E Ricobaldo Ferrariensi hoc sumpsit Sigonius; vide Tom. IX. Rer. Italic. col. 118.

(51) Ditmarus lib. 3. pag. 346. scribit, *III Idus Julii*; historiam hanc omnem, fuse narratam, lege in eodem Ditmaro Tom. I. Rerum Brunsvicentium Leibnitii.

(52) Additum hoc est a Sigonio Bononiensi editioni: Sigeberti tamen narratio præferenda videtur, cùm Hermannus Contractus Canisii, & Hepidanus, Scriptores, Martino Polono antiquiores, eandem confirment.

(53) De *Catapani* Præfectura, & nomine *Catapanata*, indito à Græcis Apuliæ occiduæ, praeclarè differit Anonymus Mediolanensis in Differt. Chorogr. Italiæ medii Ævi num. 136.

(54) Celebris controversia *de Corpore Sancti Bartholomæi* agitata fuit, elapso præsertim seculo, Beneventanos inter ac Romanos, singulis contendentibus sacra hæc ossa apud ipsos esse. Editi in utramque partem libri sunt. Verùm Eminentiss. *Vincentius Maria Ursinus* Beneventi Archiepiscopus, cùm inter ruinas diruti ob terræmotum anni 1688. Templi S. Bartholomæi, Sanctum ejusdem Corpus intactum reperisset, solemni supplicatione, universis adstantibus Provinciæ Episcopis, in Ecclesiam eandem transtulit, ut constat ex ejusdem *Synodico Beneventano*, & Apologia, quam vulgavit contra Romanorum defensores. Evectus inde ad supremum Ecclesiæ Regimen, sub nomine *Benedicti XIII.* definire hanc controversiam meditatus est, mihique ad Sanctissimos illius pedes Romæ humillimè advoluto benignè injunxit, ut sententiam meam hac de re proferrem, quam etiam reversus in Patriam integra Dissertatione exaravi, atque in obedientiæ argumentum ad eundem remisi; Quid in illa pro viribus meis disceptare, ac comprobare conatus sim, si aliquando in lucem prodibit, Lector agnoscet.

(55) Monasterium *S. Georgii in Insula*, conditum fuit anno superiore 982, quemadmodum decretum *Memmi* Tribuni Ducis testatur. Integrum recitat Ughellus, ex Archetypo in eodem Cœnobio asservato, descriptum Tomo V. col. 1200 Venetæ editionis. Illud in Compendium redactum exhibet Mabillonius Tom. IV. Annalium Ord. S. Benedicti, sub annum 982., pag. 12., qui etiam scribit, primum illius Monasterii Abbatem fuisse *Joannem* ipsum *Mauroceno*, vitæ sanctimonia conspicuum.

(56) Dandulus in Chronico, Tomo XII *Rerum Italicarum* col. 219., Duces hujus seditionis enumerat, caussamque pandit, cur Veronam ad *Ottonem* properaverint; ut tempe Ducatum Venetiarum, oblatâ pecuniâ, obtinerent.

Tom. II.

mam reversus non multò post VIII. Idus Decembris tristi animi ægritudine tabefactus interiit. (57) Sepulchrum in vestibulo Basilicæ Vaticanæ constructum adhuc inspicitur. Hunc paterno nomine, quàm proprio, ut viventibus gratiorem, sic apud posteros memoriæ commendatiorem, fuisse reperio.

OTHO III. REX, & IMPERATOR.

984 POstero anno, nunciata Othonis in Germaniam morte, in magna animorum dissensione eliis aliò inclinantibus, Otho filius, Magni Nepos, de manu Henrici, Othonis mortui patruelis, qui ad Regnum aspirabat, extorquetur, atque annos natus XVIII. Rex Germaniæ à Regni proceribus declaratur. (58) Interim verò dum ille simul ætatis infirmitate præpeditur, simul tumultibus Germaniæ sedandis occupatur, variis Italia deintegrò seditionum tempestatibus æstuavit. In primis autem Romæ, & Mediolani sacrorum comitiorum caussa certatum. Ravennæ Joannes XII. Archiepiscopus factus. (59) Romæ Benedicto Pontifice mortuo, Petrus Episcopus Papiensis est subrogatus, qui Joannis XIV. nomen accepit. Hoc ubi Bonifacius comperit, jampridem à Tusculanis Comitibus Sacerdotio pulsus, ira fremens, Constantinopoli, quò confugerat, Romam redit, ac pecunia ingenti, quam ex rebus sacris divenditis redegerat, multis ad suas partes attractis, Joannem ipsum corripuit, atque in custodiam tradidit, &, cum is sive morbo, sive fame confectus post menses octo, quàm interat, obiisset, ipse va- 985
cuam Sedem inivit; neque ita multò post ipse quoque repentina morte oppressus interiit. Bonifacio mortuo Joannes XV., Leonis Presbyteri filius, Pontifex substitutus. 986
(60) Post annos duos (61) Stephanus Calo- 987
prinus Adeleidem Augustam Papiæ adit, atque ejus beneficio reditum in patriam impetravit. Eo verò paulo post vita functo, socii ejus Venetias redierunt. Biennio in- 988
terjecto, Joannes Pontifex anno Pontificatus 989
sui IV. Amatum Archiepiscopum Salernitanum instituit. (62) Postero anno Mediolani seditio ingens exorta, quæ novam Reipub. mutationem induxit. Quippe anno nongen- 990
tesimo nonagesimo Bonicius Dux, Gothifredo Archiepiscopo mortuo, ab Othone dignitatem eam Landulfo filio suo impetravit; populo verò Landulfum repudiante, atque armis

(57) Ditmarus, aliique antiqui Chronographi, *septimum Idus Decembris* morti *Ottonis II* assignant. Hermannus verò Contractus, & Marianus Scotus, *sextum Idus* ejusdem mensis adnotant. Conciliare omnes studet Pagius ad hunc annum num 5. asserens, *Ottonem* obiisse nocte inter octavum, & septimum Idus Decembris, sequenti autem die sepulcro mandatum. Malè tamen ibidem numeri excusi sunt, vel lapsu calami, vel errore Typographi, cùm dicatur sepultus *octavo Idus*, & mortuus inter *sextum* et *septimum Idus*; neque enim tumulari debuit, antequam moreretur. Ponendum igitur *octavo die* &c. loco *octavo Idus*.

(58) Scriptores omnes tradunt, *Ottonem III* tenellum fuisse, et infantem, cùm, mortuo patre, ad Germaniæ Regnum provectus fuit. Ditmarus lib. 4. pag 353 apud Leibnitium Tomo I. Scriptorum Brunsvicensium, clarè *Ottonis* ætatem pandit, inquiens: *in Ascensione Christi, quæ tunc erat 12. Kal Junii, anno ætatis suæ XV., Regni XIII, Indictione octava* (legendum *nona*) *ab eodem* (Gregorio V.) *unctionem Imperialem* (Otto III.) *percepit*. Anno 996. coronatus est Romæ Imperator, *Otto III*, ut certum est, & solemnitas Ascensionis Dominicæ a Ditmaro anunciata, quæ anno illo in 12 Kal Junii, hoc est 21. Maji incidebat, aperte confirmat. Itaque, cùm annum XV. ætatis tunc ageret, & XIII. Regni numeraret, Infans duorum annorum erat *Otto*, cùm Regnum obtinuit. Graviter igitur lapsus est Sigonius, qui XVIII annos natum scribit. Regem unctum è *Joanne* Ravennate Archiepiscopo, & *Vvillegiso* Moguntiacensi in Urbe Aquisgrani, die Natalis Domini anni 983, qui Sigonio, & aliis initium est anni 984 idem Ditmarus narrat; Chronographus Hildensheimensis, relata consecratione, Natalitio die peracta, subjungit, iterum *in proximo Pascha*, (videlicet XXIII. Martii anni 984.) *Quidelingaburg* ab Optimatibus *ad Regem* electum, eo nempe tempore, quo ab Henrici Bavariæ Ducis manibus ereptus fuit. Bis igitur acclamatus Rex fuit Otto III., in Natali Domini, ac in Paschate, quod certè adnotandum reor, ut diversæ *Ottonis* Epochæ in Diplomatis occurrentes facilè concilientur.

(59) Ex Ditmaro, & Chronographo Hildensheimensi, superiori adnotatione ostendimus, interfuisse hunc *Joannem* (qui XI. ab Ughello dicitur) consecrationi *Ottonis* in Regem, die Natali Domini, anno 983. Electus igitur jam erat Archiepiscopus Ravennensis Ecclesiæ. Ughellus ejusdem initium ad annum 983. statuit, atque, statim missum ab Imperatore patre, ut *Ottonem* filium consecraret in Regem. Id clarè Ditmarus narrat lib 4. subjungens: *completo hoc officio* (nempe consecratione Ottonis filii in Regem), *mox Legatus tristi nuncio* (mortui Romæ Ottonis patris) *tanta perturbans gaudia, advenit*.

(60) Historiam Pontificiam hujus temporis, admodum implexam esse, testatur Pagius ad annum 985. num 3. Papebrochius in conatu Chronico-Hist. existimat, *Joannem XIV*. captum à Bonifacio VII. invasore, atque inclusum in Castro S. Angeli mense Novembri anni 984. Pagius verò reversum è Constantinopoli Bonifacium asserit anno tantùm 985, exeunte Februario, ac post quinque, & ampliùs menses, *Joannem XIV*. squallore carceris confectum, seu, ut scribit Hermannus, fame aut veneno sublatum, periisse die XX Augusti, quemadmodum in ejus Epitaphio a Baronio producto legitur; dein, mortuo Bonifacio Antipapa, successisse *Joannem* Roberti filium, qui occupata per quatuor menses Romana Sede obiit, electo altero *Joanne*; itaut eodem anno 985 *tres Apostolici apud Romam mortui sint*, ut loquitur Chronicon Malleacense, seu S. Maxentii apud Labbeum Tom. II. Bibliothecæ MSStum. Sigonius in prima editione hæc scripserat: *Bonifacio mortuo, Joannes XV. Leonis Presbyteri filius, & post quatuor menses Joannes XVI. Crivit item Romanus, Pontifices substituti*. Hoc ultimum in Bononiensi, jure merito, delevit; constat enim ex antiquis postremi hujus Pontificis Chartis, illum semper fuisse vocatum *Joannem XV*. Cur autem id factum sit, disputat Pagius contra Papebrochium loco laudato, quem vide.

(61) In prima editione legitur: *Sequenti anno*; idque meliùs congruit narrationi Danduli Col. 221., qui ait, hæc contigisse anno quarto *Ottonis III*. atque ideo anno 987. Emendavit ea verba Sigonius; sed quo fundamento id egerit, prorsus silet, nec nobis opus hìc est divinare.

(62) Adjunxit hoc Sigonius Bononiensi editioni, sed contra historicam veritatem. Siquidem Ughellus Tom. VII. Italiæ Sacræ *Amatum*, Salernitanæ Ecclesiæ *Episcopum*, præfuisse post annum 982. scribit, ac deinde *Archiepiscopum* ejusdem Ecclesiæ institutum anno 984; ut constat ex Privilegio *Benedicti VII*., qui eo anno Salernum Archiepiscopali dignitate nobilitavit.

armis ab Episcopii aditu repellente, ipsum tueri commissis certaminibus in Urbe non dubitavit; in quibus cum alii præclari viri, tum Tatius, vir potentissimus, cecidit; quo facto, Bonicius ipse in lectulo ipso furtim à Mantegatio Tatii familiari confossus. Landulfum inde, cum Ducis præfecturam mandare fratri suo natu maximo vellet, populus ira percitus, Urbe cum fautoribus ejus exegit, ac Ducis Magistratum abrogavit; Consulesque, qui regerent Civitatem, more jam in Italia instituto, creavit. Atque hæc prima seditio Civitatem Mediolanensem in duas partes distraxit, nobilitatem, & plebem; quo veneno semel infecta nunquam
991 postea planè convaluit. (63) Postero anno in Campania Landenulfus Princeps, cum post matrem Aloaram menses quattuor Capuæ rerum esset potitus, ab perfidis Civibus in æde S. Marcelli crudeliter occisus est, ad quam quinta feria Paschatis ex vetere Principum more processerat. Laidulfus frater ejus Principatum excepit. Cujus mortis ulciscendæ caussa Transmundus, Comes Teatinus, affinis ejus cum Rainaldo, & Oderisio Marsorum Comitibus exercitum contraxit, &, Capuâ per XV. dies obsessâ, latè omnia pervastavit. Petrus Urseolus, Petri olim Ducis filius, Dux Venetiarum
992 est factus. (64) Sequenti verò anno Hugo, Sigeberti Marchionis Atestini filius, ab Othone missus eandem obsidionem continuavit, quousque cædis auctores in potestatem redegit, quorum alios de furca suspendit, reliquos variis cruciatibus interemit. (65) Joannes Pontifex Grimoaldum Archidiaconum Salernitanum instituit. (66) Legitur diploma Adeleidæ Augustæ aviæ rogatu concessum XIV. Kal. Augusti, Indictione V. Anno DCCCCXCII. Othonis regnantis anno nono Petro Duci Venetorum datum: (67) *Ne in riparum legibus, & transitibus aliquid novi statueretur; ut servi capti redderentur, ut bona Ecclesiæ Gradensis, & aliarum, itemque Monasteriorum posita in Regno, atque illis in Urbibus, castris, montibus, campis, nemoribus, aquis, aquarum ductibus, molendinis, piscationibus, & venationibus à Venetis ante triginta annos possessa quietè tenerent, & amissa recuperarent, ut nullus Princeps aliquem Venetorum coercere, aut fodrum exigere, aut banno mulctare posset. Lauretum, quousque aqua salsa pertineret, in eorum potestate maneret.* Idem Dux Gradensis Urbis mœnia, & Templa,
& Prætorium instauravit. Proximo, Cre- 993
scens Nomentanus Romæ ingenti favore populi Consulatum adeptus, novam aliam, eamque perniciosiorem seditionem excivit. Hic, ut erat altissimo animo præditus, non modò veterem Civitati libertatem recuperare, sed etiam Imperii titulum sibi asciscere gestiebat, ægrè admodum ferens, eum jure quasi hereditario ad exteros esse translatum. Nam quamdiu stirps Caroli Magni superstes fuit, Francos in possessione fuisse, illâ extinctâ, cum Italici avitam renovare dignitatem vellent, tamen intestinis odiis, civilibusque discordiis proposito excidisse. Ita rem ad Othonem Germanum hominem devolutam, ab Othone filium ad tantum fastigium ipso Pontifice colendo esse provectum; quo mortuo, nepotem eò domesticæ usurpatione potentiæ potius, quàm jure aliquo aspirare; agendum igitur, atque obviam eundum esse, omnique ope nitendum, ut unde emanavit, eò tandem aliquando Imperium redeat. His vocibus populus Romanus instinctus, opem illi suam ad tantum decus recuperandum polliceri, atque eum,

ut

(63) Extra locum hæc narrat Sigonius. *Gothifredus* Archiepiscopus obiit anno 980. XIII. Cal. Octobris, post annos V., mensem I., dies XXIII Sedis, ut in antiquis Catalogis adnotatur. *Landulphus* verò, post tres menses vacantis Sedis, Ecclesiam Mediolanensem eodem anno regendam suscepit. Neque enim attendendus est Papebrochius, qui *Gothifredi* morti, & electioni *Landulphi* annum 978. assignat, cùm ob admissum, ut diximus, in *Valperto* errorem, biennio semper deficiat. Descripsit hæc omnia Sigonius è Galvaneo Flamme, qui in Manipulo Florum cap. 133. miserè omnia confundit, Ottonem I. eum anno 900 componens, & *Gothofredum*, Valperti successorem, omittens; ut igitur historiæ veritas innotescat, legendus est Landulphus, senior appellatus, atque editus Tomo IV. Rerum Italicarum, qui lib. 2. cap. 17. rem hanc fusè describit, inquiens, Bonizonem (Sigonio Bonicium), datum Urbi Mediolanensi veluti Ducem ab *Ottone* primo, curasse, ut, mortuo *Gothifredo*, *Landulfus* ejusdem filius Archiepiscopatum susciperet, *contra omnium ordinum Clericorum voluntatem*; cùmque *Landulfus paucis commoratus annis, patre ejus malè mortuo, à quodam Tazonis vernula suo in lecto, ad Imperatorem confugisset, Ottonem secundum velut Leonem commotum, cum Landulfo, ineffabili gentium Barbararum, & militum strenuissimorum gente stipatum, venisse Mediolanum, totamque Civitatem machinis, & diversis tormentis circumdedisse*. Quo anno Mediolanum oppugnaturus *Otto II.* advenerit, ex historiis tum Patriis, tum exterorum, quæ de hac re omnino silent, colligi nequit. Si conjecturis standum sit, censerem, id contigisse anno 983. Siquidem, post acceptam anno superiore 982. à Saracenis cladem, fuga elapsus ab eorum vinculis, Veronam se contulit, teste Anonymo Auctore Vitæ S. Adalberti Episcopi Pragensis, qui cap. 8. ait: *Rediens de Saracenico bello, adiit Veronam Imperatorius apex, scilicet Otto II., cui fuit manus in prælio fortis. Idem tunc victor & victus pro recolligendo milite huc venerat, volens ultum ire damna victoriæ, sed nesciens, quia mors eum proxima pulsat*, quibus verbis indicatur annus 983, quo è vivis recessit. Igitur hoc tempore sollicitatus a *Landulpho* Archiepiscopo, descendere armatus potuit contra Urbem Mediolanensem. Quæ circa huic anno verosimilius statui queunt, quæ octennio post acta esse refert Sigonius, cùm optimè congruat hoc tempus cum narratione Landulphi Scriptoris, qui paucis annis post electionem *Landulphi* Archiepiscopi, peractam anno 980., accidisse ista testatur.

(64) Ex Dandulo col. 223. hoc addidit Sigonius Bononiensi editioni.

(65) Narrat hæc omnia Leo Ostiensis lib. 2. cap. 12. editionis Mediolanensis.

(66) Adjunxit hoc Sigonius Bononiensi editioni; Ughellus tamen diversimode statuit Salernitanorum Antistitum seriem; ait enim, mortuo *Amato*, successisse circa hunc annum *Dauferium* Archiepiscopum; anno verò sequenti 993 sedere cœpisse *Grimoaldum III.*, quem Joannes XV. in Archiepiscopatus ordine confirmavit, dato Diplomate, anno Pontificatus sui VIII., mense Martio, Indictione VII., adeòque anno 994.

(67) Integrum legitur hoc Diploma in Dandulo lib. 9. cap. 2.

ut io bene cœpto perseveraret, hortari. (68) Petenti iode à Pontifice, ut & ipse coosilia sua adjuvaret, Joannes sive Reipublicæ, sive Othoois caritate impulsus, se facturum oegavit. Qua re iratus Crescens ipsum sequen-
994 ti anno ex Urbe depulit, ac Romam, & propinqua aliquot Romæ oppida sub ditionem suam adduxit. Joannes in proximam Etruriæ, quæ Pontificiæ ditionis erat, regionem cum se recepisset, quòd par ad vim neque faciendam, neque propulsaodam esset, eontiouò Othonem de novis Crescentis eonsiliis, deqoe toto statu Ecclesiæ fecit certiorem, orans, ot sibi ad Ecclesiam, patriamque recuperandam adesset. Sub idem etiam tempus Landulfus Archiepiscopus Mediolaoo ejectus, cum comparato exercitu in aciem cum Mediolanensibus descendisset, ac magno prœlio io campo Carbonariæ superatus esset, & ipse ad Othonem opportuoè auxilium imploratum accurrit. (69) Ita Otho simul Pontificis, atque Archiepiscopi voluntate commotus, simul ut Regni, Imperiique insignia, quæ illi pollicebantur, patrio, avitoque more susciperet, ac Regnum sævis seditionum procellis agitatum aut jure dicundo, aut bello gerendo componeret, expeditionem in Italiam adornavit; ac pro-
995 ximo Moguntia digressus cum ingenti exercitu Alpes emensus Veronam accessit, ubi Petrum Urseolum à patre Duce obviam sibi missum in Chrismatis sacramento suscepit, ac pro Petro nominari Othonem, jussit. (70) Inde adversus Mediolanenses progressus, Urbem valida armatorum corona circundatam diligenter instituit obsidere. Non erat dubium, quin, si pergeret, brevi eam expugnaturus esset. Id quod, cum quanto patriæ suæ detrimento eventurum esset, Landulfus præsens videret, statuit, inconsulto Othone, pacem cum Civitate componere; itaque primores adversæ partis ad se aliquot accersivit, & ingentibus, ut se in Urbem reciperent, promissis oneratos illexit, atque ita obsidiooi finem imposuit. Inde in Urbem ingressus Othonem Regio diademate decoravit. (71) Interim, adventu Othonis in Italiam cognito, Crescens rebus diffisus suis, Joannem per affines, & propinquos ejus sibi reconciliarat, & in Urbem ex Tuscia revocatum ipse cum Senatu omnibus honoribus ad pedes ejus provolutus coluerat. Cum autem Joaooes Pontifex Arnulfum Rhemensem Archiepiscopum Ecclesia, quam temere occupasse dicebatur, Hugoois Franciæ Regis impulsu ejectum, & in carcerem treditum, & Gerebertum substitutum indignissimè ferret, Hugo Rex Joannem Archidiacooum Legatum ad eum cum literis misit, se purgans, atque ipsum Pontificem ad caussam illam coram cognoscendam invitans, simulque promittens, se illum degredientem ex Alpibus excepturum, ac moraotem, & redeuntem debitis obsequiis exculturum. Legatus Romam profectus à Pontifice pro dignitate susceptus est. Sed quia Crescenti tyranoidem exercenti nulla munera tulit, per biduum palatio exclusus, nollo accepto responso, revertit. Joaones autem Pontifex in Freociam non adiit, sed Leonem Abbatem misit, qui IV. Nonas Junias conventu Mosomi in Belgica habito, Gereberto caossam suam ageoti operam dedit; inde Kal. Julius Rhemis Episcopos, qui Arnulfum abdicare coëgerant, audiit; & quamquam eos æqua dicere judicaret, Gereberto tamen expulso, pervicit, ut Arnulfus restitueretur. (72) Post paulo Joannes Pontifex vita cessit; eumque Joannes alius coosecutus est, qui Sextidecimi nomen gessit, ac post quattuor menses, nulla re memorebili gesta, morieos res bumanas reliquit. (73) Otho, re Mediolanensi composita, Ravennam versus movit, ac Joannem Pontificem mortuum audiens, ibi usurpato jure Brunonem Saxonem propinquum suum ex comitatu suo Presbyterum XVI. Kal Julii Pontificem declaravit, ac Romam confe-

(68) Censet Pagius ad annum 996 num 5. *Crescentii* tyrannidem multò ante incœpisse; in Synodo namque Remensi anno 991. congregata conquesti sunt Legati Hugonis Regis, & Gallicanorum Antistitum, Romam missi, quòd, *Crescentio* Auctore, male habiti essent. Hinc aotem argumentom capit, ut asserat, sub finem anni 998., aut initium sequentis, jacta fuisse illius seditionis semina, quæ hoc anno in apertam tyrannidem erupere, ut Sigonius narret.

(69) Narrat hoc Arnulphus, editus Tomo IV. *Rerum Italicarum* lib. 1. cap. 10, & ex eo Puricellus in Dissertat. Nazariana cap 86, qui, non secos ac Sigonius, hæc contigisse putat, *Ottone III.* Imperante; ait enim, Arnulphum de hoc dissidio verba facere, postquam capite superiori *Ottonis II* mortem narravit. At vir doctissimus minime animadvertit, Arnulphum unico capite complexum fuisse omnia, quæ ad Augusti illius initium, & exitum pertinebant, ac proinde, quæ sequenti capite de *Landulpho* refert, non esse ad temporum seriem digesta. Id intellexit Tristanus Calchus, qui civilem hanc pugnam ex eodem Arnulpho describens, eam *Ottone II.* adhuc vivente peractam refert, quamvis plurimùm erret in designanda *Landulphi* Archiepiscopi morte, quem anno 982. decessisse narrat.

(70) Refert ista Sigonius ex Dandulo col. 225.

(71) Jam superiùs ad annum 990 adnotavimus, obsidionem hanc, non ab *Ottone III.*, sed ab *Ottone II.* peractam fuisse, cùm expresse id asserat Landulphus Senior in collectione *Rerum Italicarum* Tom. 4. lib. 2. cap. 17, qui per nocturnam visionem adactum ait *Landulphum* Archiepiscopum, ut pacem cum Civibus suis pertractaret, atque obsidionis minas, *Ottone* placato, submoveret. Ruente autem hoc fundamento, etiam Coronatio *Ottonis III*, quæ Mediolani à *Landulpho* peracta dicitur occasione hujus obsidionis, prorsus evanescit.

(72) Addita hæc fuit Bononiensi Editioni à Sigonio., ex Appendice Aimoini cap. 46.; sed minimè animadvertit, non secus ac Baronius, ab hoc Auctore, uno tenore ibi fere narrari, quæ diversis temporibus accidêre. Siquidem ex eodem Aimoino in lib. de vita S. Abbonis constat, nonnisi triennio post Concilium Remense, idest anno 998. Arnulphum, Gregorio V. jubente, fuisse è carcere eductum, ac sedi suæ restitutum. Vide Pagium ad illum annum num. 13. Acta Concilii Mosomensis, & Epistolas Joannis XV. in caussa *Arnulphi*, & *Gerberti* recitat Labbeus Tom. IX. Conciliorum. Historiam hujus controversiæ, quam Sigonius innuit, fusè narrat Baronius ad annum 992., & 995.

(73) Transtulit ad hunc annum Sigonius, quæ in prima Editione de hoc *Joanne* scripserat ad annum 986. Attamen utrobique erravit, cum *Joannes* Roberti filius, quem quatuor menses in Pontificatu egisse Marianus Scotus testatur, obierit anno 985. ut probat Pagius ad illum annum num. 2.

secrandum misit. Is Gregorios V. vocatus. (74) Quin etiam Classensem Abbatiam ordinare cupiens, optionem monachis fecit, ut quem vellent, Abbatem eligerent; illi Romualdum legerunt; is tum in Pereo insula XII. millibus passuum à Ravenna distanti vitam solitariam brevi in cellula traducebat. Otho diffidens sanctum virum ad regiam aulam per nuncium evocatum, ad se venturum, ipse ad cellam ejus, sole jam occidente, processit, & comiter ab eo receptus per noctem com eo mansit, mane verò secum in Urbem ductum, ut monachos Classenses Abbas regeret, exoravit. (75) Interim Landulfus solvendæ fidei gratia prædia, ac dignitates Ecclesiasticas possessoribus omnes ademit, atque iis, per quos restitutus erat, distribuit; ac nova Ecclesiastici feudi ratione inita, in plebibus, castris, & tribubus Urbis locavit; eosque & ipse Capitaneos appellavit; quam rem ægrè ferentibus ceteris, ac mortem ei propterea comminantibus, eò confugit, ut Capitaneos partem dignitatum cum iis communicare præceperit; ex quibus qui acceperunt, ii Capitaneorum Valvasores dicti sunt; reliqui inde, qui artes, opificiave tractarunt, novo Credentiæ nomine appellarunt; ex tribus autem fratribus maximum natu Capitaneum Carcani fecit, minorem Pirovani, minimum Meregnani; unde nobiles horum nominum familiæ dimanarunt: ut autem detrimenta Ecclesiæ resarciret, Monasterium extra Urbem D. Celso Martyri construxit, ac prædiis amplissimis auxit. (76) Gregorius Pontifex proximo Januario, anno adhuc Ponti- 998
ficatus sui primo, bona omnia, quæ à superioribus Pontificibus concessa Ecclesiæ Ravennati fuerant, Joanni Archiepiscopo confirmavit, sanciens, ne de aliquo Clerico Ravennati per omnem Æmiliam, & Pentapolim portorium aliquod exigeretur. (77) In Campania Landenulfum Principem Capuani post quattuor menses crudeliter, ut supra diximus, trucidarant, ac fratrem ejus Laidulfum, qui in eum conspitasse dicebatur, suffecerant. Hanc rem animadversione dignam Otho existimans, Laidulfum de Principatu dejecit, & trans Alpes relegavit; atque Aidemario cuidam Capuano, quem secum à puero educatum unicè diligebat, quemque paulo ante Marchionem fecerat, Capuanum Principatum attribuit. (78) Ravenna inde decedens Romam venit, & coronam Imperatoriam magna pompa V. Idus Maji, qui dies erat Pentecostes, à Gregorio unà cum Maria conjuge sumpsit: (79) ac rebus Romanis ordinatis, in Lombardiam recessit. Ibi Joanni Archiepiscopo Ravennati mortuo Gerebertus Archiepiscopus Rhemensis

(74) *Joannes XV.* anno tantùm sequenti 996 obiit, mense incomperto, ut Pagius testatur ad illum annum, refellens Baronium, qui ex Manlii Epitaphio, septima die Maji mortuum eundem tradit. Ex Anonymo item Auctore vitæ S. Adalberti Pragensis coævo, apud eundem num. 3., colligitur, profectionem *Ottonis III.* è Germania ad Romanam Urbem nonnisi anno 996 contigisse. Id etiam expressè narrat Hermannus Contractus, inquiens ad annum 996. *Otto Rex Italiam cum exercitu petit, sibique rebelles coarcavit*; eique consentiunt Chronographus Saxo, Baronius, aliique passim. Quocirca uno anno errat Sigonius, nimis credulè Rubeum adscribens, qui ad hunc annum eadem refert, inquiens: *Otto, cùm adhuc Ravennæ esset, accepto nuncio de Joannis Pont. Max. obitu, in frequenti consessu Procerum suorum, potestate abusus, Brunonem Saxonem, propinquum suum Pontificem Max. hic declaravit.* Qua in re erroneum quoque videtur, quòd Otto, *usurpato jure*, ut scribit Sigonius, seu *potestate abusus*, ut ait Rubeus, Brunonem propinquum suum, Pontificem Maximum declaraverit. Siquidem coævus Auctor Vitæ S. Adalberti Pragensis Episcopi, editæ in Actis Sanctorum ad diem 23 Aprilis cap. 4. testatur, Nuncios Romanorum Procerum, & Senatorii Ordinis, Ravennam ad Ottonem cum Epistolis advenisse, relatâque Domini Apostolici (Joannis XV.) morte, *quem pro eo poneret, regalem exquisivisse sententiam.* Itaque à Romanis ipsis rogatus Brunonem in Summum Pontificem Otto designavit.

(75) Ex S. Petro Damiani, in vita S. Romualdi cap. 6. hæc hausit Sigonius. Verùm, cùm Otto III. nonnisi anno sequente in Italiam descenderit, Romualdi quoque electio in Abbatem Classensem ad annum 996. est differenda.

(76) De hoc Mediolanensi *S. Celsi* Cœnobio, plura disserunt Puricellus in Dissert. Nazar. cap. 86. Fatetur tamen, definiri certò tempus non posse, quo conditum fuit; cùm nullum hujus rei documentum supersit, & discordes admodum sint in assignando anno Mediolanenses Scriptores. Quæ de *Capitaneorum* institutione à *Landulpho* peracta, & tumultu in Urbe Mediolanensi ob id excitato, narrat Sigonius, desumpta sunt à Manipulo Florum Galvanei Flammæ col. 610. Tom. XI. Rer. Italic.

(77) Desumpsit hæc Sigonius è Rubeo, qui ad hunc annum Chartam hujus Confirmationis, à se inspectam, per compendium refert. Cùm tamen data sit *Januario mense*, malè illam huic anno Rubeus, ac Sigonius assigunt. Repugnant enim huic Epochæ cætera Gregorii V. Diplomata. Recitatur ab Ughello in Gerberto Archiepiscopo Ravennate Tom. II. Privilegium ejusdem pro usu Pallii, *Datum 4. Kal. Maji, anno Pontificatus II, Indictione XI.*, hoc est anno 998. Alterum Diploma legitur Tomo IX. Concil. Labbei pro Abbatia S. Ambrosii, datum eodem die ac Indictione, in quo exprimitur, non per numeros, sed per literas, *annus secundus* Gregorii. Ex iis autem clarè patet, nedum Januario mense, sed neque ante finem Aprilis, creatum fuisse Pontificem anno 996. Gregorium V., alioquin anno 998. in memoratis Diplomatis annus tertius numerari debuisset. Itaque ad Januarium mensem anni sequentis 997. differenda est hæc Confirmatio Privilegiorum Ravennensis Ecclesiæ.

(78) Leonem Ostiensem lib. 2. cap. 25. hic exscripsit Sigonius.

(79) Errat Sigonius, statuens Pentecosten hoc anno ad *V. Idus Maji*, cùm in diem 31. ejusdem mensis inciderit, ut ex Tabulis Paschalibus constat. Quod spectat ad *Ottonis* coronationem, Pagius cum Sigonio consentit, coronatum fuisse *Ottonem III* à *Gregorio V.* solemni Pentecostes die. Ditmarus tamen lib. 4. pag. 353. apud Leibnitium Tom. I. Rerum Brunsvicensium asserit, id peractum XII. Kal. Junii, *in ipso Ascensionis Christi festivitate.* Idem confirmat Chronographus Saxo ad annum 996., iisque adhæret Struvius in Historia Germaniæ Dissert. 13. § 2., nec non Mabillonius in Annalibus ad hunc annum, id probari affirmans Instrumentis non paucis, quorum nonnulla refert, data ante Pentecosten ab Ottone jam coronato Imperatore; adeòque in præsens dubitari ampliùs nequit, *Ottonem III.*, in festo Ascensionis Domini, Imperiali Corona fuisse à *Gregorio* redimitum. Pagius, qui profitetur, dubium hoc exsolvendum esse Diplomatis ab Ottone datis inter dies 21., & 31. Maji, anni 996, nulla à se inspecta candidè scribit; sed ea & inspexit, & refert Mabillonius, ut jam memoravi.

fis est substitutus. (80) Eo inde in agro Mutinensi agente, res exempli memorabilis incidit. Maria Augusta Comitem Mutinensem in amorem pellicere sui conata, postquam libidini reluctari suæ vidit, ira furens se ab illo de stupro tentatam apud Othonem insimulavit. Ejus rei admonitus Comes totam, ut erat, conjugi suæ, mulieri prudentissimæ, patefecit: se citius millies moriturum, quàm tantum Imperatoris dedecus palàm facturum; proinde ipsam precibus omnibus obtestari, ut forti, atque imperterrito animo apud eum mortui innocentiam sui purgaret. Neque ita multò post Comes irati, & creduli Imperatoris judicio condemnatus pœnas capite dedit. Conventu inde populis ad Roncalias instituto, quo die jus viduis dicebatur, mulier processit, atque ex lege Imperatorem ipsum ad supplicium, quòd maritum suum injustè necasset, postulavit. Qua voce audita mirabundus Otho, At tu, quonam pacto, inquit, viri tui, quam jactas, innocentiam comprobabis? Cui illa: Candenti lamina, inquit; atque mox inspectantibus omnibus ferrum ignitum jussu Othonis allatum sine ulla offensione prehendit. Ea re Otho confusus, se quidem pœna dignum esse dicere, verùm ad eam subeundam spatium postulare. Tum mulier tribus vadimoniis dilatis: Atqui, inquit, ego supplicio Reginæ contenta sum, cujus nefaria calumnia maritus est meus oppressus. Otho, muliere collaudata, Reginam igne cremari jussit, mulierem verò propter dilata sibi vadimonia quatuor in Etruria castris donavit. Hujus judicii Gothifredus est auctor. (81) Eodem etiam tempore Placentinis jus publicæ scholæ, ut ipsi produnt, indultum. Conventu perfecto, inde in Germaniam transitum. Eodem anno Joannes Ecclesiæ Mutinensis Episcopus suburbanam ædem S. Petri paullo ante refectam monachis, populo ipso probante, concessit: id monasterium insignibus subinde ipsorum Episcoporum muneribus auctum, atque amplis Pontificum, Imperatorumque concessionibus honestatum hodie præcipuo nostræ Civitatis est ornamento. (82) Nondum in Germaniam Otho pervenerat, cum Crescens vetere dominandi libidine stimulatus Gregorium Pontificem acerbè incœpit exagitare: cujus vim cum Gregorius sustinere nequiret, urbe egressus Joannis exemplo in Etruriam se recepit. Gerebat eo tempore Placentiæ Episcopatum Joannes quidam Constantinopolitanus, qui literarum nescientia, qua excellebat, an pecuniæ magnitudine, qua ceteros superabat, inflatus, usque eò arrogantia fuerat prolapsus, ut semetipsum ultro Archiepiscopum appellaret. Hunc igitur virum Romani nacti, auctore Crescente, Pontificem adversus Gregorium declararunt, credo Gregorium criminati, quòd ab uno Othone sine populi suffragiis esset intrusus, nec liberis sane comitiis designatus. Qua re cognita, Gregorius in Germaniam injuriam deploratum, opemque affectis rebus suis petitum concessit. Id ubi Crescens accepit, nihil de contumacia sua remisit, verùm quasi certum Othonis bellum haberet, Urbis mœnia firmare, arcemque ad Tiberim variis munire operibus cœpit. Hæc olim Moles Hadriani dicta, post per multos annos propterea arx Crescentis est appellata. Otho Gregorii precibus obsequutus, postero anno cum firmissimo omnis 997
copiarum generis robore rediit in Italiam. Aprili mense Ravennæ fuit, atque ibi Marchionis Montisfereati filios Cævæ, Salutiarum, Boschi, Ponzoni, Carecti, & Buschæ Marchiones effecit: & Malamtestam quendam, Germanum nonnulli fuisse perhibent, feudis aliquot in Romaniola honestavit: à quo nobilis Malatestarum familia in huc usque diem est in ea provincia propagata: & mense Majo conventui interfuit, quem Gerbertus Archiepiscopus suis advocatis Episcopis ad res Ravennatis Ecclesiæ constituendas habebat. (83) Inde exercitu Romam adducto, Civibus parere recusantibus, Urbem obsidione circumdedit. Aliquandiu acriter restitere Romani, quippe à Joanne, atque Crescente magnorum spe præmiorum inflati: ad extremum summâ rerum omnium, qualis in obsessis plerunque Urbibus solet, inopiâ conflictati, Crescente in arcem refugiente, iram in Joannem verterunt: captum scilicet oculis erutis, atque auribus, & naso præcisis asino præpostere impositum per frequentia Urbis loca circunduxerunt: ut Petrus Damiani scripsit, (84) homo his tempori-

(80) In Ughello, & Labbeo Tom IX. Conciliorum legitur Epistola Gregorii V. ad Joannem Archiepiscopum Ravennatem, data Indictione X., quæ annum sequentem 997. designat. Quo circa *Gerbertus* substitui hoc anno *Joanni* Archiepiscopo mortuo non potuit. Pagius ad annum 998. num. 21. ex Epitaphio *Gerberti*, aliisque monumentis, ejusdem electionem ad Ravennatem Ecclesiam affigit anno 998.

(81) Albertus quoque Krantzius lib. 4. Hist. Saxon. cap. 26. eadem narrat, sed Pagius ad annum 998. num. 17, & Struvius in Historia Germaniæ pag. 371., ex coævorum omnium silentio, commenticium id esse arbitrantur. Pagius tamen erravit, tradens ibidem ab Ottone III. nunquam ductam uxorem. Landulphus namque Senior, editus Tomo IV. *Rerum Italicarum*, atque ætate Ottoni proximus lib. 2. cap. 18. scribit: *mortua conjuge, ex qua fibi filium masculum minime genuerat*, Arnulphum (nempe II.) Mediolanensem Archiepiscopum missum fuisse ab Ottone III. Constantinopolim, ut Græci Imperatoris filiam ipsi in conjugem, suo nomine desponsaret.

(82) Joannis Mutinensis *Episcopi* Literas, hoc anno datas, pro institutione *Monasterii S. Petri Mutinæ*, recitat Ughellus Tom. II. Italiæ Sacræ col. 107. editionis Venetæ. Eadem narrat Mabillonius in Annalibus ad hunc annum.

(83) Gerbertus ad Ravennatem Ecclesiam translatus non fuit, nisi anno sequente 998, ut superiùs adnotavi. Concilium igitur ab eodem celebrari hoc anno minimè potuit. Rubeus quidem, & Labbeus Tomo IX. Conciliorum illud referunt ad annum 997, & in calce etiam Canonum legitur: *promulgata sunt hæc anno 997 Incarnationis Dominicæ, die Kal. Maji*, sed ex *Indictione XI.*, quæ in Præfatione ejusdem Concilii legitur, error anni apertè dignoscitur; Indictio enim XI. conjuncta cum Calendis Maji annum 998. indubiè designat. Falsum quoque esse, Ottonem huic Concilio interfuisse, Cossartius in collect. Concil. ex hac ipsa Synodo probat.

(84) In Epistola secunda ad Cadolaum Pseudopontificem. Errat tamen Sigonius, qui hæc Acta tradit, *post mensem Maji*, quo, antequam Romam adiret, interfuisse Ottonem Ravennensi Concilio paulò ante narravit. Auctor enim Vitæ B. Nili, his temporibus coæ-

poribus proximos: inde, pace ab Othone impetrata, ultro portas ei patefecerunt. Otho ingressus Gregorium decimo, postquam exactus fuerat, mense sedi restituit, atque inde arcem obsedit. Quæ cum in longum obsidio traheretur, Crescenti, si se dederet, spem haud dubiam veniæ fecit, ac, Crescente conditionem accipiente, securitatis sacramentum per Tamnum, hominem sibi familiarissimum, præstitit. Egressus inde Crescens contra fidem datam captus, ac majestatis damnatus cum duodecim aliis fœdissimo suspendii supplicio est affectus: quæ res maximam clarissimo Othonis nomini perfidiæ notam inussit. (85) Alii Joannem cum Crescente captum, tradiderunt, atque luminibus orbatum in Germaniam fuisse in exilium missum. Inclyta per hæc tempora virtus Hugonis Marchionis Atestis, qui patri Sigeberto successerat, fuit: perque eum, ut superioribus annis in Campania, sic hoc apud Romam multa egregiè gesta. (86) Otho inde, rebus Romanis compositis, adversus Tiburtes contendit, qui Mazolinum nobilem ipsius ducem occiderant, atque à mœnibus armis repulsus, oppido obsidionem admovit. Eo verò in eam unam curam intento, Romualdus Abbas Classensis accessit, atque Abbatiam in ipsius & Ravennatis Antistitis conspectu, reddita virga, dimisit. Ejus rogato Otho pacem Tiburtibus dedit ea lege, ut ad honorem Regis murorum partem diruerent, obsides darent, & ducis interfectorem dederent. Tamnus verò ab eo de perjurio, perfidiaque adversus Crescentem increpitus eò pœnitentiæ est deductus, ut humanis rebus se abdicarit, atque Romualdum, & Bonifacium, qui post in Boëmia sacro Martyrio est affectus, Cassinum religionis gratia adeuntes sit prosequutus. (87) Eodem anno Joannes Patriarcha Aquilejensis est factus. (88) Aidemarius à Capuanis exactus, & Landulfus Landulfi Principis Beneventani filios ad Principatum evectus. Quin & Petrus Urseolus Dux Venetorum classem in Istriam, & Dalmatiam comparavit, à populis, ut se à Corvatis, & Narentanis defenderet, accersitus, domoque in die Ascensionis profectus, victis hostibus totam Istriam, & Dalmatiam sacramentum sibi dicere jussam ad imperium Venetorum adjunxit, solis ante Jadertinis ditioni eorum subjectis. Unde re bene gesta domum reversus Dux non solùm Venetiarum, sed etiam Dalmatiæ est appellatus. (89) His rebus cognitis Otho, postero ineunte anno, Ravennam, 998
atque inde occultè cum paucis voti solvendi caossa Venetias adiit, & victoriam Duci, amico scilicet homini, gratulatus, comiter apud eum, populo ignorante, divertit, & filiam ejus è sacro fonte suscepit. Eo inde profecto, Dux de Imperatoris apud se hospitio populum docuit. (90) Otho inde XIII. Kal. Februarias Cremonæ fuit, unde privilegia dedit. Gregorius XII. Kal. Martii migravit è vita. Extat hodie quoque ejus cum elogio hoc testante in Vaticano sepulchrum. (91) Rupertus Abbas in vita S. Hereberti veneno à Romanis extinctum insimulat. Erat tum Ravennæ Archiepiscopus Gerebertus, de quo ante diximus, vir philosophiæ, astronomiæ, ac reliquarum liberalium artium studiis insigniter eruditus, ea præsertim ætate, qua nullæ, aut raræ admodum ejusmodi fuere literæ. In hunc igitur post Gregorii propinqui sui mortem oculos Otho convertit cum doctrinæ laude præstantem, tum de se optime meritum. quippe suum in his ipsis, quibus ille excelluit, disciplinis magistrum. Itaque cum esset Papiæ, unde Kal. Octobris Bobiensi Monasterio privilegia dedit,

coevus, cujus verba recitat Baronius ad annum 996, hoc schisma describens, ait, B. Nilum, audito hoc Joannis supplicio, gratiam pro ejusdem vita ab Imperatore impetraturum, Romam profectum fuisse, *non satis tempore congruo; Quadragesima enim erat*. Cùm autem anno 998. Quadragesimæ initium in Martium inciderit, multò ante *mensem Majum*, captus, membrisque mutilatus fuit Joannes Antipapa. Quòd autem comprehensus, atque obcæcatus fuerit Joannes, non anno 997, sed 998. Chronographi Hildensheimensis, & Magdeburgensis, Lambertus Schafnaburgensis, atque auctor vitæ Meinverci Paderbonensis Episcopi apud Leibnitium Tom. I. pag. 520. testantur. Itaque, tum in anni, tum in mensis designatione, emendandus Sigonius.

(85) Etiam Crescentii supplicium ad annum sequentem 998. est referendum. Quod spectat ad violatam Crescentio fidem ab Ottone, Petrus Damiani in vita S. Romualdi, & Leo Ostiensis in Chronico lib. 2. cap. 18., id apertè narrant. Struvius tamen in historia Germaniæ pag 366., adnotatione ultima, Ottonem purgare nititur ab hoc probro, inquiens, alios Auctores antiquos de hac re silere, ac Ditmarum lib. 4. pag. 354. potiùs contrarium asserere, quòd videlicet Crescentius juramenti immemor fidem Ottoni abrupisset. Glaber Rodulphus, qui hoc tempore vivebat, lib. 1. cap. 4. diversimodè, quam B. Petrus Damiani, rem hanc describit; ait enim Crescentium, cùm obsideretur, è turri clanculò egressum, corruisse ad pedes Imperatoris, ut vitæ securitatem referret, sed eâ non impetratâ in turrim reductum, ac vi captum, extremâ pœnâ, atque ignominia mulctatum.

(86) In prima editione Sigonius ista subjunxerat: *Monasterium etiam Pomposia ad Padum, clarum pietatis ejus est monumentum*. Cur ea in Bononiensi aboleverit, prorsus non video. Siquidem *Hugo* Atestinus Marchio, licèt Monasterium *S. Mariæ in Pomposia* minimè primò condiderit, illud tamen circa hæc tempora procul dubio *magnifice ditavit*. Cl. Muratorius in Antiquit. Estensibus cap. 12. pag 93. profert Henrici III. Regis Germaniæ Diploma, datum anno 1045, in quo id expressè asseritur, atque hac occasione plura de memorato Hugone, quem juniorem appellat, & saltem usque ad annum 1029. vixisse probat, eruditè in lucem producit.

(87) Hæc omnia desumpsit Sigonius à B. Petro Damiani. Vide adnotationes Bollandi in Vita S. Romualdi, ad diem VII. Februarii. Eadem narrat Leo Ostiensis lib. 2. cap. 18.

(88) Cl. Muratorius in Antiquitatibus Estensibus pag 128 profert Judicatum hujus Patriarchæ Aquilejensis, actum *Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi DCCCCXCIV., quartodecimo die, mense Februario, Indictione octava*. Multò igitur ante hunc annum Aquilejensem Sedem obtinuit hic *Joannes*.

(89) Dandulus in Chronico lib. 9 parte 15. & seqq. hujus belli seriem adamussim recenset, asserens, se illam ab antiquissimis Græcorum, & Venetorum Codicibus desumpsisse.

(90) Vide eundem Dandulum, qui rem hanc fusè narrans, scribit, post triduum a recessu *Ottonis*, convocatum in Palatio Populum, eidemque indicata à *Petro Urseolo* Duce, quæ cum *Ottone* acta fuerant.

(91) Duodecimo quidem Calendas Martii obiit *Gregorius V.*, sed anno 999., ut probat Pagius ad illum annum.

dit, comitiis habitis, eum Kal. Novembris Pontificem, Romanis ipsis approbantibus, dedit, & Sylvestrum Secundum vocavit. (92) Eo petente, vetera ab Othone Pipini, Caroli, & Ludovici privilegia Romanæ Ecclesiæ renovata. Ravennati item Ecclesiæ Leo præfectus. (93) Monachis Nonantulanis Abbatis bonor, quo, posteriore regnante Berengario, re ad præpositos translata, ca-
999 rere cœperant, redditus. (94) Postero anno Sylvester Pontifex Vitali Patriarchæ Gradensi vetus rescriptum de præstantia Ecclesiæ renovavit. Adelcida Augusta Monasterium S. Salvatoris à se extra Papiæ mœnia conditum prædiis sex ac triginta donavit; inter quæ Monasterium S. Dei Genitricis in Pomposia numeratur. Leguntur adhuc tabulæ apud Monachos anno DCCCCXCIX. pridie Idus Aprilis, Indictione XII. datæ; in quibus ipsa se professam esse vivere Salica lege testatur, ac pro salute animæ suæ, Othonis viri sui, Othonis filii, & Othonis nepotis, qui omnes Imperatores fuere, hæc Deo offerre. Fuit mulier tanta sanctitate, ut propè ad Theodelindæ Reginæ laudem accesserit. (95) Otho in Beneventano agro cum esset, Herebertum Coloniensem Archiepiscopum designatum confirmavit, atque ad eum Ravennæ negotia sua gerentem scripsit. Is deinde VII Idus Junii Beneventi Pontificali honore donatus est, ut Rupertus scribit, Romamque profectus pallium à Pontifice sumpsit. (96) Inde Augusto mense Otho in agro Lucensi fuit, per Decembrem autem Ravennæ, ubi Leoni Antistiti Ravennati veteres Ecclesiæ possessiones confirmavit, ac novas alias addidit. Mediolani Arnulfus Secundus ab Arciago Archiepiscopus
Landulfo suffectus. (97) Sequens inde an- 1000
nus humanæ salutis millesimus multis prodigiis, ac cœlestibus territamentis fuit insignis. Eo anno Otho profectus in Germaniam V. Idus Maji Aquis transegit, unde etiam diplomata dedit; atque ossa Caroli Magni, quæ tum populis erant incognita, è tenebris eruit. Sylvester autem Urbevetum profectus, Remp. ejus Civitatis multis salutaribus legibus vinxit; & Cæsenam admoto exercitu circumsedit. Leo Archiepiscopus Ravennas Ecclesiam, paralysi repentina correptus, deposuit. (98) Fridericus, qui locum ejus tenuit, amplas ei ad victum possessiones suppeditavit. Inter hæc Sarraceni magna manu in Campaniam irruperunt; & Capuam ejus provinciæ caput ceperunt. Quod ubi Otho cognovit, tanta celeritate
in Italiam sese retulit, ut VIII. Kal. Apri- 1001
lis Ravennæ constiterit. (99) Inde ad Sarrace-

(92) Die secunda mensis Aprilis anni 999., in quam Dominica Palmarum incidebat, consecratus est *Sylvester II.* Vide Pagium ad eum annum, & ad annum 1003.

(93) Variis nominibus, *Hermute, Nonnute*, seu *Nonnit*, appellatum hunc Archiepiscopum, tradit Rubeus ad hunc annum; sed *Leonis* nomen frequentiùs usurpatum est. Ex Abbate Nonantulano Archiepiscopum Ravennatem creatum fuisse hunc *Leonem*, testatur Mabillonius in Annal. Tom IV. pag. 127., non tamen hoc anno, quo nondum *Gerbertus* electus fuerat Summus Pontifex; adeòque ad annum sequentem 999. hæc sunt transferenda.

(94) Fallitur Sigonius, qui translatum Nonantulani Abbatis honorem ad Præpositos refert, *posteriore Berengario regnante*. Id enim contigit triennio antequam Berengarius II. in Italiæ Regem deligeretur, idest anno 947., quemadmodum Mabillonius in Annal. ad illum annum narrat, & in Catalogo Abbatum Nonantulensium apud Ughellum Tom V. col. 496. Ven. Edit. adnotatum legitur.

(95) Hæc addidit Sigonius Bononiensi Editioni; sed hujus Augustæ mortem narrare omisit. *Adelaidis* Vitam scripsit Odilo Abbas Cluniacensis. Plura de eadem habet Mabillon. in Annalibus ad annum 999. & 1049. Decessit autem die XVI. mensis Decembris hujus anni, ut Odilo adnotavit.

(96) Hæc quoque à Sigonio addita sunt Bononiensi Editioni. Vide Bollandum ad diem XVI Martii, quo Vita *Heriberti*, a *Ruperto* Abbate Tuitiensi scripta, illustratur.

(97) Mirum est, quantum dissentiant Auctores in annis statuendis, quibus Mediolanensem Ecclesiam administravit *Landulphus*; cùm alii citius, alii seriùs ejusdem electionem, ac mortem retulerint. Ut in hac re veritatem proximiùs sectemur, nonnulla præmittenda sunt, quæ eidem lucem affundunt; & primo, extra controversiam esse arbitror, initam fuisse a Landulpho hanc sedem anno 980; id enim ex antiquis Catalogis liquet, ut superius ostendi. Item perdurasse illum in hujus Ecclesiæ regimine usque ad finem anni 997. docent ultimæ Tabulæ ab eodem Landulpho conditæ, & a Puricello relatæ in Dissert. Nazar. cap 86., quæ has Chronicas notas in fronte gerunt: *In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Otto tertius, Dei gratia Imperator Augustus, anno Imperii sui secundo, mense Novembris, Indictione undecima*, adeòque anno 997., quo Novembri mense *undecima Indictio*, a Septembri inœpta, jam decurrebat. Igitur, cùm in antiquis Catalogis decem & octo anni, ac tres menses sedis *Landulpho* assignentur, dicendum est, eundem obiisse anno 998. Sanè non ignoro, si expendatur tempus electionis Landulphi, quam ad Decembrem mensem anni 980 affiximus, ac diem mortis, quæ in iisdem catalogis ad *X Kal. Aprilis* adnotatur, minime componi posse decem & otto annos, ac tres menses sedis cum anno 998. Attamen ne ulteriùs differatur vita Landulphi, vetat Documentum, à Petro Paulo Bosca memoratum in libello *de Serpente aneo* pag 40., ubi ait, asservari in Tabulario Monialium *S. Mariæ Vallis*, seu *in Valle*, Diploma *Arnulphi* successoris, datum *anno quartodecimo sæculi undecimi*, in quo *decimus septimus* ejusdem Pontificatus *annus* enunciatur. Quandoquidem verò Bosca in memorato Diplomate nec Indictionem, nec mensem indicavit, curæ mihi fuit, ex earundem Monialium Archivo hæc quoque transcribere, cùm plurimùm his notis Chronicis historiam illustrari nemo non sciat. Itaque in hunc modum signatur: Datum *anno Pontificatus Domni Arnulphi Archiepiscopi decimo septimo, mense Julio, Indictione duodecima*, adeòque anno MXIV. Hinc verò validum argumentum contra Papebrochium desumitur, qui anno 997. electum Arnulphum tradit; cùm enim mense Majo initam ab Arnulpho Mediolanensem Ecclesiam statuat, si anno 997. id contigisset, numerandus fuisset annus *decimus octavus Pontificatus*, mense Julio anni MXIV. Certò igitur certiùs Arnulphus anno 998. ad hujus Ecclesiæ regimen est promotus. Fortasse autem in antiquos catalogos unius numeri error irrepsit, ita ut decem & septem tantùm annis, ac tribus mensibus, Mediolanensi Ecclesiæ *Landulphus* Antecessor præfuerit.

(98) Narrat id Petrus Damiani in Epist. ad Nicolaum II. de renunciatione; sed nonnulli anno 1001. a Ravennate Ecclesia se abdicantem Leonem, tradunt Rubeus, & Ughellus.

(99) Multò ante in Italiam reversus fuit Otto Imperator. Chronographus Hildensheimensis, qui ejus iter in Germaniam accuratè describit, hæc subjungit: *MI. Indictione XIV. Imperator Natalem Christi Romæ celebravit*. Annum hunc millesimum fuisse, ex Indi-

ctione

racenos cootento cursu profectus, noo minore felicitate Capuam recepit, quàm virtute hostes è finibus pepulit. Jampridem Romualdus magnam ei religionem injecerat, quòd Cresceotem contra fidem interpositam occidisset. Cujus solvendæ caussa graves etiam eidem functiooes injunxerat; itaque bellica cura perfunctus promissorum memor Cassinum adiit, & duas coronas argenteas S. Benedicto donavit, ac nudis pedibus Gargaoum montem visitavit, præsenti jam multos ante annos Archangeli Michaëlis numine celebrem; atque patrio adversus Beneventanos odio inflammatus ossa S. Pauli Benevento sublata detulit Romam. (100) Inde in citeriorem reversus Italiam VIII. Kal. Decembris Ravennæ peregit, ubi privilegia novo Aotistiti Friderico redintegravit. Interim Romani oovis misceodis tumultibus Sylvestrum iofestum habere cœperant; ad quos motus compescendos cum iter pararet, à Romualdo convenitur, atque, ut piaculi caussa, sicuti sæpe hortatus fuerat, Monachum induat, admonetur. Tum Otho: *Obsequar tibi*, inquit, *Sancte Pater, postquam Romanos novas seditiones cientes domuero, Ravennamque reverrero*. Cui Romualdus: *Si Romam iveris*, inquit, *Ravennam amplius non videbis*. (101) Qua voce haudquaquam exterritus Romam perrexit,
1002 ubi Domini Natalicia celebravit, (102) ac Civitatem, Ecclesiamque legibus formare, atque in antiquum statum redigere instituit. Quod iniquè passi Romani, oovam conjurationem adversus eum fecerunt, atque armis arreptis aliquot ex militibus ejus occisis, ipsum in Prætorio obsederunt. Quibus de rebus Otho, cum se opibus parem ooo esse sentiret, sibi abeundum putavit; atque ita egregiâ Henrici Ducis Bavariæ, Henrici, de quo diximus, filii, & Hugonis Marchionis industriâ, conditionibus simulatis, eductus, Roma cum Pontifice Sylvestro, & Antistite Colooiensi Hereberto decessit, ac Lombardiam versus ire perrexit. Ceterùm Crescentis uxor, quæ ipsum spe regnandi ad amorem sui pellexerat, discessu ejus dolens, venenatum chirothecarum simulatæ amicitiæ muous ad eum misit; quo ille sensim infectus XII. Kal. Februarias apud Paternum ex vaticioio sancti viri extinguitur; (103) aore verò, quàm expiraret, adhibito Antistite Hereberto, veneno se infectum confessus est, petiitque ut corpus suum Aquas deportandum curaret, & regalia iosignia apud se haberet. (104) Itaque illo auctore, cadaver ejus aromatibus refertum, & vestibus regiis ad occultandam mortem ornatum, simulque ipsa Imperii insignia milites tulerunt, eaque, quamvis infestis Italicorum iocursionibus appetiti, acriter armis defensa tuto Augustam usque specie alacres deportarunt. Fuit Otho bellica virtute avo inferior, religione verò, ac pietate, & patre, & avo multò superior. Hæ sunt res domi, forisque ab Othonibus in Italia gestæ, ut memorabiles, ac præclaræ, sic magna ex parte à Scriptoribus Germanicis prætermissæ. (105)

ctione patet, quamvis Chrooographus iste, more Sigonii, & aliorum, annum millesimum primum à Natali Domini exordiatur.

(100) Narrat hæc Petrus Damiani in Vita S. Romualdi, & Leo Ostiensis lib. 2. cap. 24., qui dolo Civium Beneventanorum suppositum Ottoni, pro Corpore *S. Bartholomæi*, Corpus *S. Paulini* testatur; peregrinationem autem *Ottonis* ad montem Garganum, post oblatas in monte Casino argenteas coronas, anno millesimo affigit, sed extra verum, cùm annum illum ferè totum in Germania egerit *Otto* Imperator.

(101) Hæc item refert S. Petrus Damiani cap. 20. vitæ S. Romualdi.

(102) Chronographus Hildensheimensis, incipiens annum a Natali Domini hæc habet: *MII Indictione XV. Imperator Otto Natalem Tudertina cum Domno Apostolico celebravit, inde Romam tendens &c.*

(103) Diem mortis idem Chronographus, X. Kal. Februarii statuit. Veneno infectum obiisse Ottonem, omnes scribunt; de modo discrepant Auctores. Leo Ostiensis *potionatum* tradit, Sigonius missis venenatis chirothecis, Landulphus verò Senior unguentis toxico oxatis sublatum testatur. Huic postremo Scriptori contentit Rupertus Abbas in vita S. Heriberti superiùs memorata, cap. 3., ubi ait, *veneno intra cubiculum dormiens infectus est*. Certè Stephaniam Cresceotii uxorem, seu dolore occisi conjugis furentem, seu actam desperatione ineundi conjugii cum Ottone, Amasio jam suo, ac tunc cum Græci Imperatoris filia nuptias pertractante, tanti sceleris ream omoes affirmant.

(104) Addidit hæc Sigonius Bononiensi Editioni ex vita S. Heriberti, à Ruperto scripta, cap. 3.

(105) Sigonii ætate nondum in lucem prodierant Scriptores a Frehero, Meibomio, Leibnitio, Eckardo, aliisque editi, a quibus tam superque illustratam Ottonum historiam nunc habemus.

Explicit Liber Septimus.

INCIPIT LIBER OCTAVUS.

HENRICUS REX, & IMPERATOR, & ARDOINUS REX *adversus eum*.

ITalici, qui illustres duos Regni, Imperiique titulos ad exteros rursus esse translatos, pro insita animi magnitudine acerbè ferebant, ut tribus regnantibus Othonibus multa pro antiquo decore repetendo moverunt, sic Henrico, Conrado, & Henrico secundo subinde rerum potientibus, prorsus nunquam quieverunt. Ceterùm quemadmodum rebus novis studentes, ab his quoque, quos dixi, Regibus virtute, opibusque compressi sint, hoc libro narrare pergemus.

Othonis morte comperta, pristinus repente de recuperando regno in Lombardia tumultus, ac vetus seditio renovatur. Ejus initium ab Ardoino, Dodonis filio, Eporediensi Marchione, profectum est. Is æquum esse existimans, Othone tandem sine filiis, & sine legitimo herede regni defuncto, splendidissimum regiæ dignitatis, atque Imperatoriæ titulum, quem Germani per annos quadraginta continuata in eadem familia dignitate tenuerant, denuo ad Italos antiquo hereditatis jure recidere, omnes Italiæ Principes adit, atque eis auctorem se ad vetus recuperandum decus professus, plerosque in suam sententiam, propriæ laudis dulcedine captos, adducit. Itaque conventu super ea re Papiæ antiquo Longobardorum more indicto, frequenti Concilio, Rex Italiæ ut creetur, omnium consensione decernitur. (1) Nec dubium fuit, quin Ardoinus ipse conventus auctor consentientibus Principum suffragiis legeretur, idemque extemplò regiis insignibus ornaretur. Itaque Ardoino regnante, tabulæ scriptæ Mutinæ adhuc apud Canonicos, Papiæque apud Monachos Sancti Salvatoris leguntur. Contra Arnulfus Arebiepiscopus cum dignitatis, tum animi altitudine ortus insignem sibi injuriam factam denunciat, quòd injussu suo Rex Italiæ electus, & coronatus sit, (2) cujus à Carolo Magno jus nulla interruptum iniquitate temporum fuerit. Ob eam rem Episcoporum, Abbatumque Concilium Laude convocat, atque frequenti concione antiquum decretum Divi Gregorii Pontificis recitat; in quo disertè scriptum sit, ut, vacante Italiæ regno, Archiepiscopus Mediolani intra dies quatuordecim suffraganeos suos advocet, atque ex illorum sententia Regem Italiæ creet. (3) Inde in Ardoinum conversus, neque rectè, neque ordine fecisse illum, ostendit, qui se inscio conventum Principum advocarit, ad eosque de Rege creando retulerit, ac lectus denique contra omnia vetustatis exempla ab alio, quàm a se ipso, regium diadema susceperit. Itaque videndum sibi esse, ut jus suum retineat; proinde, si eis videatur, Ardoinum Regem vitio factum pronunciare, atque Henricum, Bavariæ Ducem, à Germanis proceribus Regem Germaniæ subrogatum, more instituto Regem Italiæ destinare. Atque ita sententiâ ejus approbatâ, conventus dimittitur. His rebus cognitis Ardoinus non minimum perturbatus, haudquaquam tamen se deserit, verùm auxilia adversus Mediolanenses, ceterosque fautores Archiepiscopi belli inferendi caussa, si ipse non ultro petatur, conquirit. Ceterùm Henricus Dux, ut parat post mortem Othonis secundi regnum invadere voluit, sic ipse, mortuo tertio, occupavit. Quippe, cum funeris in comitatu esset, eximiis injuriis ab Hereberto, Archiepiscopo Coloniensi, viro summæ auctoritatis, affectus, insignia regia ex manibus ejus, ut quæ jure ad se hereditario pertinerent, extorsit, ac, quibusdam, ut Sigebertus inquit, Principibus sibi conciliatis, Rex Germaniæ lectus sacram à Villigiso, Archiepiscopo Moguntino, inunctionem accepit. (4) Opportunè autem de re-

(1) Mense Februario creatum Regem *Ardoinum*, evincit Diploma ejusdem in favorem Cœnobii S. Salvatoris Papiæ, *Datum X Kal. Martii, anno Dominicæ Incarnat. MII. anno Domini Arduini Regis I. Actum in Papiensi Palatio feliciter. Amen*, quod legitur in Bullario Casinensi. Declaratum quoque fuisse Imperatorem a Langobardis *Ardoinum* in Urbe Laudensi, pluribus contendit Valerianus Castillionæus, in adnotationibus ad Italiæ Regnum Emanuelis Thesauri num. 538., ubi & Numisma excusum, & marmorea simulacra antiquissima, id testantia, producit. Arnulfus Historicus Mediolanensis, editus Tom. IV. *Rerum Italicarum* libro 1. cap. 14., id confirmare videtur; ait enim: *Ardoinus quidam Nobilis Hipporegiæ Marchio à Langobardis Papiæ eligitur, & vocatus Cæsar ab omnibus, Regnum perambulat universum*. Quo jure id factum, videant alii.

(2) Aberat Mediolano *Arnulfus II.* Archiepiscopus, cum *Ardoinus* in Regem Italiæ delectus fuit. Siquidem Legationem paulo ante obierat ad Græcum Imperatorem Ottonis III. nomine, ut ejusdem filiam in matrimonium peteret, teste Arnulpho historico lib. 1. cap. 13. (Sigonius hunc Auctorem non legit, adeoque malè Arnulpho I. legationem adscribit, quæ procul dubio commissa est Arnulpho II., ut jam ad annum 971. adnotavi) Cum autem Constantinopoli reverteretur *decenter absolutus*, (quemadmodum idem Scriptor narrare prosequitur), *interea Imperator, primo juventutis in flore defungitur Otto*. Mediolanum deductus, invênit *Ardoinum* Regem creatum, qui, ut idem Arnulphus scribit, *occurrit ei in itinere obvius, securitate quanta valuit, sibi illum applicare procurans*, sed inani conatu: Archiepiscopus namque juri suo detractum conquestus, *Ardoino* semper infensus fuit. Quæ inde peregerit, ut *Ardoinum* Regno deturbaret, Landulphus Senior lib. 2 cap. 19. luculenter enarrat.

(3) In Ronchaliis habitum ab *Arnulpho* Archiepiscopo concilium contra *Arduinum*, scribit Landulphus Senior loco jam memorato.

(4) Minùs acta hæc fuisse inter *Henricum*, ac *Herebertum* Archiepiscopum Coloniensem, tradit Rupertus in ejus vita, cap. 1.; ait enim: *Regalia penes se habuit, & electioni non interfuit novi Principis Henrici* &c., *& hæc quidem Regalia repetita citò reddidit*. Adelboldus Scriptor coævus Vitæ *S. Henrici* apud Bollandi Sectatores ad diem XIV. Julii, nihil de hac contentione cum *Hereberto* Coloniensi habita, dum funus Ottonis comitabatur, narrat. Ditmarus quoque ista referens lib. 4. scribit, eos, qui comitabantur Ottonis funus, fuisse ab *Henrico* susceptos apud Pallingum, Curtem Sigefrid, Præsulis Augustani, subdens: *Quos singulatim, ut se in Dominum sibi, & Regem eligere voluissent, multis promissionibus hortatur*.

regno consilia capiebat, cum ab Arnulfo de infestis Ardoini conatibus admonetur. Itaque Ardoino, antequam se confirmare posset,
1003 occurrendum existimans, primo Vere Othonem Ducem adversus eum in Italiam cum valido exercitu misit. Ea re cognita, Ardoinus, qui ingentem ex omni Lombardia Papiæ militum manum coëgerat, sine mora sese ad Alpes objecit, atque in Campo Fabricæ, avidus certaminis, depugnavit; primò æquis utrinque viribus magno ardore animorum certatum, postremò Henrici exercitus in fugam acie inclinata conjectus est. (5) Quo audito, Henricus, Transalpinis bellis prægravantibus, Ardoinum, atque Italiam in præsens omittere est coactus. Per eosdem dies, Friderico Ravennate Archiepiscopo mortuo, Adelbertus nullis legitimis suffragiis Ecclesiam occupavit, & Romæ, Sylvestro Pontifice vita functo, IV. Idus Majas, ut testatur sepulchrum ejus in Laterano à Sergio Pontifice post extructum, locum ejus tenuit Joannes Sicco Romanus, & post menses quinque Joannes Fasanus item Romanus, quorum ille Octavus decimus,
1004 hic Nonus decimus est vocatus. (6) Sequenti, Papia ut fortuito, sic miserabili incendio prope universa consumpta (7) vehementius animos omnium, ac pectora concussisset, nisi inaudita frugum omnium consequuta penuria suas res quemque respicere coëgisset. In Campania terræmotus per dies quindecim ita sævit, ut præter cetera multis in locis ædem Cassinatem decusserit. Per hoc tempus tres populi parum adhuc in Italia aut rebus gestis, aut Principum beneficiis ad memoriam hominum celebrati præclaris rebus gerendis universæ oculos in se Italiæ converterunt, Genuenses, Pisani, & Florentini. Genuam Ligures, Pisas Græci, Florentiam Romani condiderant. Pisanorum autem apud veteres multò est fama illustrior. Genua oppidi, Pisæ, & Florentia coloniæ nomen tulerunt; verùm Pisæ Latina, Florentia militaris deducta est, & quidem illa florente populo, hæc triumviris summam rerum tenentibus. (8) Cunctæ autem diras superioribus Barbarorum irruptionibus calamitates, ærumnasque perpessæ, tenues admodum opes usque ad ipsum Germanorum Imperium habuerunt. Hoc autem tempore Genuenses, & Pisani ad Inferum mare locati, exemplo Venetorum, qui Superum incolebant, rem tractare navalem non mercaturæ solùm, ut ante, sed etiam rei militaris caussa cœperunt; occasionem autem dedere Sarraceni, qui piraticam exercendo, navigationem Italiæ prope omnem ademerant, &, proximis insulis occupatis, Alpium Cottiarum, atque Etruriæ oræ

tur, & corpus Imperatoris cum apparatu Imperiali, Lanceâ duntaxat exceptâ, quam Heribertus Archipræsul clam præmittens suam sumpsit in potestatem, habet honorificè. Archiepiscopus autem custodia parumper detentus, relicto ibi pro vadimonio suimet fratre, cum licentia abiit, ac sacram mox lanceam remisit. His coævis Scriptoribus potiorem fidem habendam reor, quam Sigeberto, à quo hæc sumpsit Sigonius. Dies, quo in Germaniæ Regem delectus fuit Henricus, adnotatur ab Adelboldo, nempe *sextus Junii*; cùm tamen dies Dominicus in diem sequentem hoc anno incideret, in eum dilatam Regiam unctionem, ab Episcopis habitam, censet Pagius ad hunc annum.

(5) Neque primo vere, neque hoc anno missus fuit ab *Henrico* in Italiam *Otto* Dux Carentanorum; id enim contigit anno superiore 1002. cùmque Henricus nonnisi mense Junio illius anni inunctus fuerit Rex Germaniæ, atque inde acceperit Legationem *Arnulphi* Mediolanensis Archiepiscopi, & aliorum Principum, qui eundem contra *Ardoinum* solicitabant, aliquod intermedium tempus effluere debuit; proinde autem ineunte tantùm Autumno hæc Italica expeditio parari potuit. Sane Adelboldus, quæ ad *Ardoinum* spectant, sub finem anni recenset. Describit autem minutim adventum Germanorum in Italiam, ac ductum ab *Ardoino* contra ipsos exercitum, subdisque, celebratam ab eodem Nativitatem Domini in quodam Castellulo Veronensis Agri, ac deinde consertam pugnam, victoriâ à Langobardis quidem, sed magna suorum cæde, comparatâ; sicque claudit annum MII. Eadem Ditmarus tradit lib. V. pag. 370. editionis Leibnitii.

(6) Die septima mensis Decembris, obiit primus ex hisce Pontificibus Joannes; secundus verò Romanam Sedem iniit die 26 mensis ejusdem. Corrigendus autem Sigonius, qui XVIII., & XIX. eosdem appellatos tradit, cùm ipsimet in suis Diplomatis se se inscripserint, alter XVII., alter XVIII. Vide Pagium ad annum 998. num 19., & ad annum 1003. num. 3. In aliis editionibus Sigonii hoc loco ista leguntur: *Ab hoc* (Joanne XIX.) *Senenses in Etruria primùm Episcopo decorati sunt*. Id optimo jure delevit in Bononiensi editione Sigonius. Siquidem a Blondo deceptus fuerat, qui tradit, *Senarum* Urbem à Joanne XVIII. (*XIX* Sigonio), ædificatam fuisse, adjectis sex Diœcesibus, seu Plebatibus anno 1003., à quibus nomen *Senæ* accepisse scribit. Erudite hoc refellit Anonymus Mediol. in Dissert. Chorograph. Italiæ medii Ævi, num. 100., probans, *Senarum* Urbem sub eo nomine longè antea extitisse, quod idem dicendum de Episcopali dignitate, quemadmodum in adnotationibus ad tertium Ughelli volumen, doctissimus, mihique amicissimus Ubertus Benevolentius antiquis monumentis evincit.

(7) Miror, ignoratum fuisse à Sigonio adventum *Henrici* Regis in Italiam contra *Ardoinum*, ejusque felicem in Papiensem Urbem ingressum, qui hoc anno contigit. Narrant hæc tum Adelboldus, tum Ditmarus lib. 6. pag. 377.; uterque autem tradit, excitatum in ea Urbe tumultum, injectum à Langobardis Palatio Regis ignem, consertam cum Theutonicis pugnam, atque ab hisce postremis domos incensas. Quocirca hoc incendium, non fortuitum fuit, sed datâ operâ ab *Henrici* militibus contra rebelles Langobardos excitatum. Struvius in historia Germaniæ Tom. 1. pag 379. *Henrici* Regis moram in Italia usque ad annum sequentem differt, quo coronatum fuisse testatur; sed falsum id esse, ex memoratis Auctoribus liquet; vix enim in hac expeditione Rex *Henricus* trimestre spatium impendit, a Paschate videlicet hujus anni 1004., quod veniens *ad Clusas* celebravit, usque ad Festum SS. Apostolorum Petri, & Pauli, quo, redux in Germaniam, Moguntiæ jam residebat. Adventum *Henrici* in Italiam Arnulphus lib. 1. cap. 16. describit, hæc subdens: *veniens Papiam, cùm non ad votum sibi obtemperasset, una totam concremavit incendio*. Male tamen Pagius ad hunc annum num. V. Sigonium reprehendit, quòd victos ab *Ardoino* Germanos anno superiore narraverit; de prima enim expeditione is loquitur, in qua verè *Ardoinus* victor extitit, Adelboldo, & Ditmaro id expressè fatentibus.

(8) De harum Urbium origine, & varia earumdem fortuna, praclarè disserit Anonymus Mediolanensis in Dissert. Chorogr. Italiæ medii Ævi, quem suis locis, in Indice adnotatis, consulat Lector, ut de antiquis monumentis, hæc testantibus, edoceatur.

oræ in dies impotentius insultabant. Itaque
dum prædones insectari, & Sarracenos par
sis pellere sedibus contenderunt, brevi, pa-
sientibus ipsis Regibus, atque annuente
Pontifice, tantum sibi potentiæ pepererunt,
ut nomen suum extra Europæ fines, nedum
ipsius Italiæ, propagarint. Florentini verò,
cum se terrestribus quærendis opibus dedi-
dissent, ut qui interiora Etruriæ colerent,
primùm Fæsulanos capiti suo in colle im-
minentes tollere studuerunt, deinde cum
vicinis bella serere nunquam destiterunt.
Ceterùm Pisanorum, & Genuensium poten-
tiæ comparandæ primordia fuere Sardinia,
& Corsica, quas à Sarracenis jam inde à
Caroli Magni temporibus occupatas cum
Pontifex Romanus acerbissimè ferret, pro-
posito Diplomate indulserat, ut qui eas re-
cepisset, sibi haberet, dummodo Christianos
sævo Sarracenorum imperio liberasset. Quo
edicto incitati Pisani Sardiniam, Genuenses
1005 Corsicam invaserunt, aut sequenti anno,
aut certè sub hoc tempus; nam ne ipsi qui-
dem annos harum rerum habent ad liqui-
dum exploratos. Sardiniam Rex Musactus
habebat. Hunc igitur Pisani Insulâ detur-
bare, sed inani incœpto, conati sunt. Dum
autem ipsi cum universo juventutis robore
domo absunt, Lucenses, qui novas cum eis
contraxerant simultates, occasione allecti,
tumultuaria manu Urbe exierunt, atque
oppidum eis Valdeserchium ademerunt; ve-
rùm iratis repetentibus domum Pisanis,
mox usque ad Ripamfractam compulsi, fu-
gatique, brevi pœnas dederunt. (9) Eodem
anno, Sarracenis in Apulia Barrium obsi-
dentibus, Petrus Dux Venetiarum classem
eò adduxit, ac cibaria, quorum premi Ci-
vitas angustiis cœperat, importavit, ac Gre-
gorio Catapano magna ad pellendos inde
Sarracenos, & liberandum Barrium adju-
1006 menta subministravit. (10) Proximo, rei
frumentariæ inopiam gravis usqueadeo pe-
stilentia in Lombardia excepit, ut sepelien
di tœdio adhuc spiritum ducentes obrueren-
tur cum mortuis; eo quoque tempore Sy-
nesii, & Theopontii Martyrum corpora, in
æde Nonantulana recondita, Mutinensis, ac
Bononiensis populi precibus per utriusque
Civitatis agros, atque castra piè à Mona-
chis circumlata, salutem ægris corporibus
attulerunt. Eodem etiam anno Pisani pro-
priarum virium fiducia elati Rhegium,
quod à Sarracenis item obtinebatur, clas-
sem in Calabriam adduxerunt, idque acri
obsidione cinxerunt. Qua re animadversa,
Musactus acceptæ injuriæ memor, è Sardi-
nia cum classe evectus Pisas accessit, eas-
que, inermi multitudine ad colles refugien-
te, repente captas incendit. Eo nuncio ac-
cepto Pisani, Rhegii obsidione relicta, do-
mum repetere contenderunt, ac recuperata
in festo S. Xysti patria ædificia, ut in præ-
sens licuit, restituere instituerunt. (11) In
Germania Henricus, Boleslao Sclavorum
Rege deleto, voti compos Bambergæ Epi-
scopium cum Basilica condidit, eamque exi-
miis prædiis honestatam Divi Gregorii no-
mini dedicavit, (12) in eadem etiam Urbe
cœnobia duo magnifica in primis extruxit;
quorum unum S. Stephano dicatum Cano-
nicis Augustinianis attribuit, alterum sub
nomine S. Michaëlis Monachis Benedictinis
indulsit. (13) Insequenti, Tedaldus Mar- 1007
chio, relictis filiis Bonifacio, & Conrado,
decessit, Henrico bellum cum Balduino Co-
mite Flandriæ administrante; ex his Boni-
facius tantas in Italia opes habuit, ut om-
nium Principum Italicorum fuerit longè illa
tempestate clarissimus. Fuit Canussii Co-
mes, Parmæ, Mantuæ, & Ferrariæ Mar-
chio, & Dux Tusciæ perinde ac pater ejus
Tedaldus; (14) siquidem & is Ducis titu-
lum gessit. Pater fuit Comitis Mathildis,
quæ post hereditatem omnem ejus adivit.
In quibus illud animadversione dignum,
cum horum etiam temporum consuetudo
ferret, ut omnes ederent, qua quisque lege
vivere vellent, Romana, Longobarda, an
Salica, Bonifacium Longobardam esse pro-
fessum, Mathildem verò Salicam, quod ex
eorum tabulis, quæ plurimæ in Ecclesia
Mutinæ asservantur, cognoscitur. Quod in
patre, & filio, non idem in viro, & con-
juge observatum; unde in eodem tabulario
per hæc tempora sic scriptum invenitur:
Ma-

(9) Breviarium Pisanæ Historiæ, editum Tomo VI. *Rerum Italicarum* fol. 167, refert ita ad annum 1004.

(10) Dandulus col. 233. hæc narrat.

(11) Breviarium Historiæ Pisanæ, superiùs memoratum refert, *Pisas a* Saracenis captas anno 1005., anno verò 1006 a Pisanis in *Festo S. Sixti* Saracenis *Rhegium* ereptum.

(12) Non hoc anno, sed sequenti, *Bambergæ* Episcopatus institutus fuit, *Henrico* adnitente. Nodum implicavit Ditmarus, qui plura diversis annis gesta in unum confundit, atque Pagio occasionem dedit, ut Baronium hac in re non rectè emendaret. Jo: Baptista Solerius in Actis Sanctorum, ad diem XIV. Julii fol. 734., ordine temporum restituto, conciliare omnia nititur, ostenditque, celebratam anno 1006. Synodum Francofurti, veluti præparatoriam, in qua admiranda *S. Henrici* demissio, a Ditmaro enarrata, emicuit; deinde missos Romam Legatos, ac demum expeditam a *Joanne* Summo Pontifice Bullam mense Junio, Indictione quinta, atque ideo anno 1007., cui accipiendæ, subscribendæque, altera Francofurti Synodus collecta fuit, prout Tomo IX. Conciliorum legitur, quæ invenimus nonnulla etiam in Labbeo, parùm accurate relata corrigit Solerius jam laudatus.

(13) Hæc quoque ad annum sequentem 1007. refert Mabillonius Tom IV. Annal. pag. 191.

(14) Celebre nomen *Bonifacii*, patris Comitissæ Mathildis, pluribus eruditis Viris imposuit, ut crederent, eidem adscribendum quidquid in antiquis historiis sub hoc nomine adnotatum legeretur. At plures *Bonifacios* Marchiones ea ætate vixisse, recentiores observavere. Ex Documentis apud Florentinium *De Gestis Mathildis* lib. 3. pag. 47., & Puccinellum in *Chron. Florent.* pag. 241. num. 44. constat, anno 1002. *Bonifacium*, non *Tedaldi* filium, sed *Alberti*, Thusciæ Marchionem fuisse. Pagius ad eundem annum num. 4. Sigonium reprehendit, quòd *Bonifacium* Mathildis patrem, successorem asseruerit *Tedaldi* patris, statim post ejusdem mortem, in Thusciæ Marchionatu. Siquidem in Diplomate à Baronio memorato, & anno MIX. exarato, alius *Bonifacius*, qui se filium *Alberti* Comitis vocat, Thusciæ Marchio indicatur. Agnovit hunc errorem, in quem & ipse impegerat, Anonymus Mediolanensis, adeoque in Indice II. Dissert. Chorograph. Italiæ medii Ævi, V. *Bonifacius*, asserit successisse *Tedaldo Bonifacium Alberti*, cum altero *Alberto* Juniore, ac post utrumque, *Bonifacium Tedaldi*, patrem Mathildis, ac ea, quæ in Dissertatione scripsit, corrigenda, sicuti & Cl. Bacchinium, candidè profitetur:

Maria, quæ professa sum lege vivere Romana,
sed nunc pro ipso viro meo lege Longabardo-
rum vivere videor, qui professus est ex natio-
1008 *ne sua lege vivere Longobardorum*. Postero,
Burcardus Ecclesiam Vormaciensem acce-
pit; cujus idcirco mentio est illata, quòd is
est, qui volumen Decretorum confecit,
unde nonnulla sunt etiam huic contexendæ
1009 historiæ subsidia conquisita. Proximo, Joan-
nes Pontifex moriens Sergium Quartum
successorem est nactus. Per hoc tempus Ro-
mualdus eremitica studia persequutus in
agro Arretino consedit, ac cujusdam casam
Maldi in eremo incoluit; unde Camaldu-
lensis Monachorum congregatio ab eo insti-
tuta manavit. (15) Sergius Vitali Patriar-
chæ Gradensi Episcopos Venetiæ, Istriæque
1010 diplomate dato indulsit. Annus inde mille-
simus decimus nobili Ungarorum ad fidem
Christianam conversione nobilitatus est.
Ejus rei faciendæ initium ab ipso Rege est
ductum; qui cum Giselam, Henrici Regis
sororem, eximia specie virginem conjugio
impetrare non posset, nisi Christiana sacra
susciperet, ultro ad sanctum lavacrum ac-
cessit, ac gentem suam pulcherrimi facti
imitatione succendit. (16) Florentini Fæsu-
las, quas aperta vi capere adhuc nunquam
potuerant, in festo S. Romuli per inducias
occuparunt, atque, oppido everso, Cives
Florentiam traduxerunt, & junctis opibus
ex duabus Urbibus unam fecerunt; idque
haud dubium Florentinæ, quæ postea flo-
1011 ruit, initium potentiæ fuit. (17) Postero,
inter Monachos Cassinates gravis seditio
concitata. Joannes Abbas, cum ætate con-
fectus se morti proximum esse sentiret, ne-
potem suum Joannem, cognomento Rotun-
dulum, quem non multos ante dies Mona-
chum fecerat, Abbatem sibi substituit. Quod
cum plerique Monachorum indignè ferrent,
post menses aliquot Pandulfum Principem
Beneventanum accersunt, cumque, ut se-
cum Athenulfum filium ducat, rogant; nam
se illum Abbatem cupere designare. Hic est
Athenulfus, quem Otho Imperator à Patre
puerum obsidem acceptum trans Alpes in
Monasterium miserat educandum. Qui post
annos aliquot, Pontificio præcepto, Mona-
stica veste sumpta, inde aufugit, atque in
itinere morbo gravi oppressus cucullam,
quam occasione fugæ simulanter induerat,
ultro se gestaturum, in posterum vovit, ac
domum reversus, paternis ædibus spretis,
in Monasterio S. Modesti Beneventi se abdi-
dit. Hunc igitur à Principe Patre adductum
Monachi magno consensu, Rotundulo exa-
cto, sibi asciverunt Abbatem. (18) Sequen- 1012
ti, Sergius Pontifex Michaëlem Archiepi-
scopum Salernitanum instituit. (19) Paucis
post diebus, Sergio Pontifice ex humanis
rebus erepto, Tusculani Comites Benedi-
ctum Octavum, Gregorii filium, cognatum
suum in ejus locum creandum curarunt; is
fœdere cum Henrico Rege amicitiæ juncto,
ingruentes in se inimicorum procellas facilè
ipsius auctoritate sustinuit. Pisani ab Ostiensi
Episcopo, Legato Pontificis, incitati, rursus
arma Sardiniæ intulerunt; atque, insulâ in
potestatem adductâ, Musactum Regem inde
se ad suos proripere coëgerunt. (20) Per
hos interim annos Ardoinus prospero rerum
gestarum successu inflatus, atque Henrici
occupationibus invitatus, Mediolanensium
agrum populationibus, atque aliis detrimen-
tis afficere non destiterat, atque in eo ar-
rogantius in dies perseverabat. Quod cum
Arnulfus Archiepiscopus ferre ultra non
pos-

(15) Mabillonius in Annal. Benedictinis Tom. IV. fol. 261. initia Camaldulensis Ordinis ad annum 1018. refert. Tunc enim S. Romualdum ait, in Eremum prope Aretium secessisse. Falsum autem est *Casam*, in qua primò consedit, fuisse *Maldi*, seu *Malduli*, nomenque *Camalduli* inde profluxisse, quasi *campus Malduli*, ut quidam recentiores tradidere; Loci enim donationem, factam fuisse ab Aretino Episcopo Theodaldo, seu Thedaldo, idem Mabillonius testatur. Appellatum verò fuisse, *Campus amabilis*, docent *Henrici* Imp. Diplomata, & Constitutio *Alexandri II.*, data Lucæ, IV. Kal. Novembris, Pontificatus XII., hoc est anno 1072. apud Bollandum, ad diem 7 Februarii pag. 102.

(16) Narrationem hanc, fabulam vocat Melchior Inchofer in Annal. Eccles. Hungar. ad an. 1005. Eam Sigonius a Sigeberto descripsit, sed minimè advertit, Hungaros multò ante ad fidem fuisse conversos, anno nempe 980., *Stephanum* verò *Giselæ* Sponsum, a *Geysa* Rege Patre, jam Catholica Fide imbuto, progenitum anno 985., fuisse statim baptizatum. Itaque, commentitia prorsus est hæc pactio Sponsalium. Fatetur tamen idem Inchofer: *ad plures nondum Christo devotos traducendos, Giselæ, fratrisque Henrici pietatem, & zelum, ingens momentum adjecisse*. Fallitur etiam Sigonius in anni designatione. Nuptiæ namque *Giselæ* cum *Stephano*, celebratæ fuere anno 1005., ut tradit laudatus Inchofer, seu anno 1004., ut veriùs arbitrantur Bollandistæ Tom. III. Junii, fol. 713.

(17) Fæsulani hujus excidii historiam fusè describunt Joannes Villanus lib. 4. cap. 5., & Scipio Ammiratus in Hist. Florent. ad hunc annum. Id in annum 1024. transferunt Machiavellus, Blondus, Sabellicus, quos sequitur Leander Albertus in Descriptione Italiæ, pag. mihi 17.

(18) In Annalibus Ord. S. Bened. Tom. IV. pag. 218. *Athenulphi* successionem in Monte Casino, *Joanne Rotundulo* expulso, ad annum superiorem 1012 Mabillonius refert. Sigonius hæc desumpsit a Leone Ostiensi lib. 2. cap. 29.

(19) Ughellus Tom. VII. Italiæ Sacræ hujus Archiepiscopi initium statuit ad annum 1007., eumque sedisse tradit annis novem, usque ad 1016., quo anno successit *Benedictus I.* in Archiepiscopalem hanc dignitatem. Sigonius, qui hoc addidit Bononiensi Editioni, fortasse inspexit Diploma, datum à *Sergio* Summo Pontifice, Indictione X. mense Junio, adeòque hoc anno 1012, ad *Michaëlem* Archiepiscopum Salernitanum, quo illum in ea Sede confirmat, & alia Privilegia indulget. Id recitat Ughellus, sed nihil in eo legitur de prima institutione *Michaëlis*, hoc anno à *Sergio* facta. Confirmatio autem fieri potuit occasione Jurium in alios Episcopos, quæ illi *Sergius* est elargitus.

(20) Usque ad annum 1017. hanc Pisanorum Victoriam differt Breviarium historiæ Pisanæ, editum Tom. VI. Rerum Italicarum his verbis: *Anno 1017. Rex Mugettus, & Saraceni venere Sardiniam. Venerabilis Benedictus Papa Legatum Episcopum Ostiensem ad Civitatem Pisanam misit, ut Mugettum de Sardinia expelleret, quam totam cum Privilegio, & Vexillo S. Petri Pisanæ Civitati firmavit. Quapropter Consules, unà cum Episcopo Lamberto, cum concordia Populi ad invicem concordaverunt, & facere promiserunt, & Vexillum S. Petri ita cum Privilegio ceperunt, & eodem anno Pisani, & Januenses, cum in Turritano Judicatu essent, Januenses voluerunt Pisanos de Sardinea expellere, & sibi eam retinere; sed quamvis illi bellum inceperint, tamen devicti à Pisanis fuerunt, ita quod Pisani de tota Sardinea Januenses expulerunt.*

posset, nec satis virium ad ejus sustinendum impetum se habere, animadverteret, Henricum per Legatos in Italiam advocat, agi non solùm Mediolanensium commodum, sed etiam ipsius dignitatem ostendit, si ultra patiatur, Ardoinum aut regnare, aut clientibus suis insolentius insultare. Quibus vocibus motus Henricus continuò, rebus aliis omnibus posthabitis, omnia ad iter, atque expeditionem Italicam necessaria comparat,
1013 atque ineunte vere cum magnis pedestribus, atque equestribus copiis in Italiam trajicit. (21) Nec verò his rebus cognitis Ardoinus se lentius gerit, verùm armatus Veronæ in finibus sese objicit, ea spe elatus, quia prima successerant prosperè, fortunam principia rerum facile sequuturam. Verùm sua ipsum opinio longè fefellit. Nam, cum per multos dies acriter utrinque pugnatum esset, tandem virtute Germanorum pulso, dissipatoque exercitu fugatus vix Papiam evasit incolumis. Ex eo inde loco dejectus Eporedium sese retulit. Papia, quæ modico præsidio tenebatur, facile in potestatem adducta. Ardoino præter ceteros Italiæ Principes Hugonem Marchionem, de quo diximus, Atestinum laudis Italicæ studio adductum affuisse, atque ipsum cum Azone, & Opizone filiis ad Papiam prœlio superatum, invenio. His rebus magna felicitate administratis, Henricus, coronâ ab Archiepiscopo acceptâ, (22) conventum in Roncaliis habuit, & Civitates, ac Principes officia, quæ debebant, obedienter præstantes indulgenter excepit, ac singulis hominibus jura ex legibus dixit; legesque tulit, quarum aliquot de veneficiis, & illicitis nuptiis adhuc extant (23) in quarum una hæc verba sunt: *Super hoc, dum in Regni universali conventu Longobardorum sederemus, hujusmodi legem Episcoporum, Marchionum, Comitum, aliorumque multorum consensu, & auctoritate probari sancimus*; in altera hæc: *Cum in Regni universali conventu nostrorum fidelium Principum Italicorum sederemus, orta quæstione de illicitis conjugiis, consilium nostrorum Principum, Archiepiscoporum, Marchionum, Comitum, ac judicio Judicum, seu consensu omnium judicantium, hujusmodi sententiam definimus*. Quibus rebus expletis, Lombardiam inde lustravit: ac sequenti anno Ravennam profectus, le- 1014
gatos ad Benedictum Pontificem misit, quibus se Romam ire, & Augustalia ab illo insignia accipere velle, ostendit, ac protinus eò ire contendit. Ibi benignis Pontificis, ac Romanorum animis ex instituto excipitur: ac mox in Resurrectione à Pontifice corona solemni cæremonia decoratur. (24) Privilegia inde Civitatibus, Ecclesiisque renovare ingressus, in primis beneficia, ac jura à Pipino, Carolo, Ludovico, Othonibus patre, & filio Ecclesiæ Romanæ quondam concessa firmavit. Eæ tabulæ adhuc leguntur, iisdem propè verbis conscriptæ, quibus Ludovici fuerunt, quæ supra huic intextæ historiæ sunt. (25) Româ inde in Lombardiam se retulit, ac Veronæ, & Papiæ agens multa quoque Ecclesiis, & Lombardis indulsit: inde in Germaniam rediit. Ravennæ Arnoldus Archiepiscopus à Pontifice confirmatus, conventu Episcoporum suorum coacto, ex eorum sententia acta omnia Adelberti, qui post Fridericum temere sedem illam inierat, infirmavit. (26) Proximo, Ardoinus Henrici absentia ere- 1015
ctus, ingenti collecta militum manu, novum bellum molitur: atque Eporedia egressus Vercellas occupat, Novariam obsidione, Comum oppugnatione, atque ad extremum Mediolanum ipsum hostilibus incursionibus premit: neque hoc contentus, ut propria Archiepiscopum contumelia afficiat, mortuo Hastensi Episcopo, Ardericum, Manfredi Hastensis Marchionis fratrem, pro arbitrio instituit, eumque Romam consecrandum mittit: qui, si vetere instituto staretur, ab Archiepiscopo fuerat consecrandus. Qua re cognita, Archiepiscopus tantam auctoritatis jacturam haudquaquam sibi ferendam arbitratus, exercitum Hastam adducit, atque oppidum circumvallatum acri adeo obsidione urget, ut Episcopum, & Marchionem ad se adire, ac suppliciter erroris sui veniam postulare, compellat. (27) Quam rem ut audiit Ardoinus, extemplò præ nimio animi dolore regno se abdicavit, atque ultro in Monasterium Fructeriæ in

(21) Ditmarus, qui sub finem libri sexti itinera Henrici diligenter describit, postquam narravit celebratam ab Henrico Pentecosten *nobiscum*, nempe in *Merseburg*, prosequitur historiam, ac postmodum subdit: *Rex autem ad Occidentales pergens Regiones, iter suum in Longobardiam disposuit, & iterum ad nos repedavit: & inde XI. Kal. Octobris discedens per Bavariorum fines atque Suevorum, usque ad locum qui dicitur . . . . . . properavit*. Errat proinde Sigonius, qui, ineunte vere, in Italiam trajecisse Henricum affirmat.

(22) Sigonius, qui primam *Henrici* expeditionem in Italiam anno 1004. susceptam ignoravit, in hac secunda coronatum scribit. Adelboldus tamen vitæ ejusdem Scriptor coævus id eo anno 1004. peractum tradit, inquiens, *Collaudatus igitur coronatur, (Papiæ,) coronatus ex debito ab omnibus honoratur*.

(23) Leges *Henrici I.*, quæ extant, vide in Tomo I Rerum Italicarum Parte II. pag. 175.

(24) Deceptus est Sigonius à Chronico Casinensi, in quo lib. 2. cap. 31. hæc solemnis inauguratio, Romæ habita, Paschati affigitur. Eam tamen peractam decima quarta die mensis Februarii, quæ anno 1014. in Dominicam incidebat, dubium non est, cùm Chronographus Hildenshemensis hæc tradat: *Natalem Domini Rex Papiæ celebravit; inde Comitatu regali Romam pergens, Imperialis Coronæ diadema à S. Petri Vicario Benedicto, sexto Kal. Martias* (legendum decimo sexto; cùm Ditmarus in Dominica coronatum scribat,) *cum generali electione suscepit, ejusque contectalis Domna Cunigunda idem Deo annuente promeruit. Sic Imperator Dei gratia factus Papiam redüt. Ibi Sanctum Pascha servavit*.

(25) De hoc Diplomate agit Pagius ad hunc annum num. 11.

(26) Acta hujus Synodi recitantur ab Ughellio Tom. 2. in Arnaldo Archiepiscopo Ravennate, & ex ipso eadem intulit Labbeus in Tomum IX. Conciliorum col. 833.

(27) Fusè de hoc *Arderico*, qui aliis est *Alericus*, *Aldericus*, seu *Oldericus*, agit Ughelius in Astensibus Episcopis Tomo IV., & Tristanum Calchum, Sigonium, Puricellum corrigendos asserit, pluribus Diplomatis ostendens, memoratum Episcopum usque ab anno 1008. intrusum ab *Ardoino*, cujus Nepotem ex fratre fuisse tradit; anno deinde 1000. legitimè in eo Episcopatu sedisse; immo Scriptorem illius ævi producit Raymundum, filium Joannis Matthæi Turci, Domini Montis Bersarii, cujus auctoritate id confirmat, & falsi coarguit Arnulphum Me-

in agro Taurinatium abdidit. (28) Arnulfus autem eò alacrius belli reliquias persequutus, Comites inde duos Mediolano contributos Hugonem, & Berengarium, qui agrum latrociniis infestum reddiderant, prœlio fregit: atque eorum bonis, Henrici permissu, Mediolanensi Ecclesiæ adjudicatis, Archiepiscopum earum Comitem ditionum pronunciavit. Inde Cremonenses, ut qui eos auxilio juvissent, aggressus, Urbem eorum obsedit, ac tribus portis occupatis, jurejurando fideles se fore Mediolanensibus obligavit. (29) Cujus rei occasione post Dovariorum familia cum ipso affinitate conjuncta Principatum sibi inter ceteras comparavit. Hæc mala lunam, quæ cruore infecta hoc anno conspecta est, portendisse, homines judicarunt. Pisani per triennium Sardiniam possederunt, eamque in quatuor partes divisam, Caralitanam, Arborensem, Turritanam, & Galluritanam singulas singulis judicibus commendarunt: hoc autem anno, Musacto Rege ex improviso cum ingentibus Sarracenorum auxiliis in eam irrumpente, turpiter ex ea cum omnibus Christianis expulsi sunt. Itaque recuperandæ avidi, Genuensibus in expeditionis societatem vocatis, rursum in eam penetrarunt, ac cum Insula Musactum Regem ceperunt. (30) Sunt qui tum Sardiniam Pisanis cessisse, prædam verò Genuensibus obtigisse, scribant: at res, quæ postea consequutæ sunt, satis docent, Sardiniæ partem Pisanos, partem Genuenses, partem Sarracenos
1016 obtinuisse. Postero anno Poppo Patriarcha Aquilejensis, domo Germanus, ab Henrico est substitutus. Benedictus Pontifex Benedictum Archiepiscopum Salernitanum confirmat. (31) Idem annus principium magnorum in Apulia motuum intulit: quibus, Græcis Italia pulsis, nova deinde Nortmanorum dominatio, quæ post in ulteriore Italia claruit, constituta est. Tenebat adhuc Imperator Orientis provincias Apuliam, & Calabriam paullo ante ex manibus Germanorum extortas, easque sæviore, quàm ante, imperio gubernabat: argumento est novus magistratus impositus, qui Catapanus dicebatur, unde Regio quædam ab illo Catapanatæ nomen invênit: indicant nova multa à Catapano ipso oppida ædificata, ut Troja, quæ post Apuliæ caput fuit, Draconarium, Florentinum, & alia. (32) Hanc igitur Græcorum tyrannidem, insolentemque dominationem cum Apuli, & præcipuè Barenses ferre non possent, consilium depellendæ ceperunt, auctore, ac duce Melo quodam, summæ inter ipsos nobilitatis, & potentiæ viro, & Datto equite fortissimo, ipsi Melo propinquitate conjuncto. Verùm ubi consiliis suis detectis ingentes adversus se Imperatoris copias adduci senserunt, metu exterriti turpiter se, suaque Græcis tradentes, Melum quoque, & Dattum dedere statuerunt. Qua re provisa, eorum uterque clam ex Urbe profugit: atque Asculum progressi, veritique, ne Græcis traderentur, noctu Urbe exierunt, ac Beneventum primùm, deinde Salernum, atque ad extremum unus Capuam, Cassinum alter, petierunt. Melus à Pandulfo Principe Capuano susceptus consilia omnia pro recuperanda Patria, & Græcorum tyrannide delenda circumspicere cœpit. Dattus ab Atenulfo Abbate acceptus, cum apud eum cum uxore, & liberis aliquot dies fuisset, ad extremum à Benedicto Pontifice, quia amicus erat Henrici Imperatoris, Garilianum, quod tunc à Pontifice tenebatur, translatus est. Barrenses Marantam Meli conjugem, filiumque Argyrum Constantinopolim ad Imperatorem miserunt. Prioribus annis Nortmani quadraginta, cum Hierosolymis, quò religionis caussa perrexerant, se reciperent, fortè accessere Salernum, viri statura, specie, virtuteque conspicui. Quod cum obsideri à Sarracenis reperissent, animis studio bellicæ laudis incensis, arma, equosque à Guaimario majore Principe, strenuam, fortemque pollicentes operam, postularunt, atque impetu in eos facto insignem victoriam retulerunt. Invitatos inde, ut secum remanerent, Princeps abire volentes muneribus elegantissimis, quæ Regio fert Campaniæ, oneratos cum legatis suis dimisit domum, atque ab eis, ut populares suos in Italiam mitterent, petiit. Interim duo regionis ejus proceres Giselbertus, & Gulielmus capitales inter se inimicitias exercentes eò iracundiâ processerunt, ut rixâ commissâ Giselbertus Gulielmum occiderit. Itaque Giselbertus Roberti Comitis domini sui iram in se justam formidans, consilium Nortmania abeundi, atque in Italiam adeundi popularium suorum sermone permotus cepit: ac quatuor fra-

Mediolanensem Historicum, editum Tom. IV. *Rerum Italicarum*, qui lib. 1. cap. 19. electum ab *Henrico* Imperatore hunc Astensem Episcopum narrat. Vide Commentaria eruditissimi Adnotatoris ad Arnulphum adjecta, in quibus fidem ejusdem contra Ughellum propugnare contendit. Optandum tamen foret, ut scripta Raymundi Turci in lucem prodirent; inde enim, collatis testimoniis, veritas rei gestæ nitidior emergeret. Interim moneo, Arnulphi eo seculo scribentis testimonio, plurimùm emendandum esse Corium, qui in hac Astensis Episcopi historia mirè omnia confundit.

(28) Eodem anno 1015. die XIV. Decembris obiisse *Arduinum* in Monasterio Fructuariensi, legitur in Necrologio Monasterii S. Benigni Divionensis, ut refert Illustriss. Archiepiscopus Ancyranus in Dissert. de S. Petro Uticolo cap. 1. pag. 2.

(29) Sigonius hæc omnia, quæ de *Arduino*, & *Arnulpho* Archiepiscopo narrat, desumpsit ex Manipulo Florum Galvanei Flammæ *Tom. II.* col. 613., qui tamen malè *Heriberto* Archiepiscopo hæc tribuit, cùm Arnulphus Historicus lib. 2. cap. 19. & 20., ab *Arnulpho* Archiepiscopo acta hæc fuisse scribat, ac postmodum ejusdem mortem enarret.

(30) Musacti irruptionem in Sardiniam, quæque hic refert Sigonius de Pisanis, ac Januensibus, ad annum 1020. adnotantur in Breviario Pisanæ Historiæ superiùs memorato.

(31) Addidit hoc Sigonius Bononiensi editioni. Baronius ad annum 1012. ait, extare in Vaticano Diploma *Benedicti VIII.* Datum *Benedicto* Salernitano Archiepiscopo, quod tamen, cùm in eo signetur *annus IV.* Benedicti Summi Pontificis, & Henrici Imperatoris *III*, ad annum seq. 1017. referendum esse, nemo non videt.

(32) E Leone Ostiensi lib. 2. cap. 50. hæc descripsit Sigonius. Cur, quando, & à quo dicta sit *Catapanata*, olim *Apulia Daunia*, seu Occidentalis, egregiè docet Anonymus Mediol. in Dissert. Chorogr. Italiæ medii Ævi num. 135. & 136.

fratribus suis assumptis, Rainulfo, Asciliti-
no, Osmundo, & Rodulfo cum aliis popu-
laribus suis, equis, armisque instructus au-
1017 fugit: & postero anno in Italiam venit, ac
Capuam se ad Pandulfum Principem con-
tulit. Normanos igitur advenas consiliis
suis opportunos Melus, qui Capuæ bellum
animo moliens residebat, arbitratus accer-
1018 sit, & proximo, secreta cum eis belli Apu-
liæ inferendi consilia contulit, omniaque,
quæ ad ejus administrationem pertinerent,
summa diligentia comparavit, compluribus
etiam ex Salerno, & Benevento, Græco
rum odio flagrantibus ad se traductis, ac
1019 sequenti, una cumNortmanis in fines Græ-
corum irrupit. Bubagano verò, qui tum
Catapanus erat Imperatoris, cum exercitu
firmissimo sese objiciente, acie cum eo qua
ter conflixit, ac de summa rerum decerne-
re non extimuit: primùm ad Tremulam,
iterum ad Civitatem, tertiò apud Vacca
ricciam campestri certamine prosperè dimi-
catum, ac fusis, cæsisque Græcis, plurima
eorum oppida occupata. Quartò verò apud
Cannas, antiqua Romanorum clade nobiles, insidiis, & arte superatus, exercitum,
& recepta oppida universa amisit. Itaque
Nortmanis, qui prœlio superfuerant, par-
tim Pandulfo, partim Guaimario minori
Salerni Principi commendatis, ipse ad inci-
tandum adversus Græcos Henricum in Ger-
maniam properavit. (33) Henricus Basili-
cam S. Georgii, quam prioribus annis Bam-
bergæ construxerat, consecrare cupiens, Be-
nedictum Pontificem ob id Germaniam ad-
vocavit. Cujus perspecta voluntate Bene-
dictus trans Alpes contendit, atque Henri-
ci auctoritati obtemperavit. Ob id Henri-
cus se in singulos annos equum album, &
centenas marchas argenti S. Petro, & suc-
cessoribus ejus daturum, spopondit: (34)
extremo anno Benedictus Amatum II. Ar-
chiepiscopum Salernitanum confirmavit.
(35) Arnulfo Archiepiscopo Mediolanensi
mortuo, Herebertus ab Arciago locum
Henrici beneficio tenuit, (36) qui Ecclesiæ
ejus jura virtute, ac prudentia sua pluri-
mum auxit, neque Arnulfo in ullo munere
obeundo concessit. Per hos dies Bonifacius,
Gulielmi filius, Almarani Montisferrati
Mar-

(33) Desumpsit hanc narrationem Sigonius à Leone Ostiensi lib. 2 Chronic. Casin. cap. 17. Plura tamen citra verum ibidem relata, ex Gullielmo Apulo, edito Tom. V *Rerum Italicarum*, qui de rebus Normannorum diligentissimè scripsit, Eruditis est notum. Falsum est, quadraginta Normannos ex Urbe Hierosolyma venisse prioribus annis, seu, ut clariùs loquitur Ostiensis, *ante annos ferme sexdecim*, cùm id acciderit *ante menses ferme sexdecim*, ut Pagius ad hunc annum, num. 8. probat. Falsum item, tam paucos numero cum Saracenis apud Salernum congressos esse, solutamque ab ipsis obsidionem illius Urbis, Saracenis deletis. Siquidem initio Poematis sui Gullielmus diversam prorsus refert historiam, Normannos nempe, cùm Garganum Montem devotionis gratia visitarent, reperisse ibidem virum quendam exulem, *Melum* nomine, ab eoque rogatos, ut ea natione sua suppetias ferrent, rediisse in Patriam, atque inde, sollicitatis ad bellum sociis, auxilia valida in Italiam traxisse, Romam turmatim properantes anno 1016, atque anno sequenti 1017. mense Majo cum *Turnicio*, seu *Tornitio*, (ut adnotat Leibnitius), in Apulia dimicasse, insigni contra Græcos relata victoria. Id etiam narrat Lupus Protospata ad annum 1017, qui secundum prœlium commissum die xx Julii, *Melo*, & Normannis infelix subjungit. Reliqua, quæ ad hunc annum 1019. describit Sigonius, cum Gullielmo Apulo, Protospata, & Anonymo Barensi conveniunt.

(34) Ex Leone Ostiensi lib. 2. cap. 46. hæc descripsit Sigonius.

(35) Additum hoc est à Siganio Bononiensi editioni. Diploma *Benedicti VIII.* datum est *anno* ejusdem *VIII.*, *Henrici Imperatoris VI.*, *Indictione III.*, *die XXVI. Decembris mensis*, adeòque hoc anno, ut Baronius testatur ad annum 1012.

(36) Anno 997 mense Junio electum fuisse *Arnulphum* in Archiepiscopum Mediolanensem pro certo statuit Papebrochius in Exegesi. Manifestissimè tamen illum errasse inde constat, quòd mense Novembri ejusdem anni adhuc in vivis agebat *Landulphus*; eo enim mense, atque anno testamentum condidit, quod superiùs ad annum 999. ex Puricello jam retuli. Cùm verò in antiquis Catalogis asseratur mortuus X. Kal. Aprilis, ejusdem obitus, ac electio Successoris *Arnulphi* in annum sequentem 998 procul dubio sunt transferenda. Hinc autem annus, quo idem *Arnulphus* occubuit, clarè colligitur: siquidem anni XIX. menses IX. dies VI., quibus sedisse asseritur in antiquis Catalogis, explentur anno 1018. Neque multum negotii facessit titulus præfixus Capiti XX. libri II Landulphi Senioris, editi Tomo IV. Rer. Italic, qui in hæc verba expressus legitur: *De gestis Domini Heriberti Archiepiscopi Mediolan. MXVII.* Neque enim constat, hanc Capitum distinctionem, titulosque, auctorem habuisse ipsum Landulphum. Amanuensium autem imperitiâ, aut negligentiâ fieri potuit, ut annorum numerus vitiaretur. Validius huic Epochæ mortis *Arnulphi* repugnare videtur subscriptio *Heriberti Archiepiscopi Mediolanensis*, quæ Tomo I. Ughelli col. 157. Venetæ Editionis, & Tom. IX. Concil. Labbei, legitur adjecta Synodo Romanæ, celebratæ a *Benedicto VIII* anno MXV. Indictione XIII., cujus Testimonio Auctor adnotationum ad eundem Ughellum Tom. IV. col 105. constanter asserit, saltem triennio ante, mortuo *Arnulpho* substitutum fuisse *Heribertum*. Verùm cùm in Diplomate ipsius met *Heriberti*, recitato ab Ughello col. 103. Tomi memorati, quod datum fuit *anno MXL. Indictione VIII.*, exprimatur *annus XXII* Archiepiscopatus; cùmque in antiquis Catalogis, viginti septem tantùm anni sedis assignentur *Heriberto*, è vivis erepto, anno MXLV., statuenda procul dubio est ejusdem electio anno MXVIII. post *V. Kal. Martii*, qui dies postremus fuit Vitæ *Arnulphi*, ut in prædictis Catalogis adnotatur. Ad subscriptionem *Heriberti* Synodo Romanæ anni MXV. optimè reponit Auctor Commentariorum ad historiam Arnulphi editam Tomo IV. Rer. Ital. pag. 14, fortasse in autographo illius Synodi scriptum fuisse *A. Sanctæ Mediol. Eccl. Archiepiscopus*, hoc est *Arnulphus*; posteriores verò *Aribertum* substituisse, nam ita quoque *Heriberti* nomen Chartis passim subscriptum occurrit. Neque id gratis dici crediderim. Adverto enim, in altera Synodo, celebrata ab eodem *Benedicto* Papiæ, Kal. Augusti, initiali tantùm litera Episcopos subscripsisse, ut videri potest in Labbeo Tom. IX. Concil. col. 830 Præter hos autem subscriptus legitur: *Ego A. Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus*.

Emendandus quoque in eo est Sigonius, quòd asserit, *Heribertum* Archiepiscopum, fuisse *ab Arciago*. Id enim falsum esse constat ex ultimis Tabulis, quas bis condidit idem *Heribertus* anno 1034. & 1045. Utrobique enim se filium dicit *Bonæ memoriæ Gariardi, qui fuit de loco Antimiano* &c. Integras recitat has Tabulas Puricellus in Monum. Basil. Ambros. num. 224. & 245.

Marchionis nepos, Monasterium Locedi in agro Vercellensi ædificavit. (37) Anno inde
1020 millesimo vicesimo Athenulfus, Abbas Cassinas, assiduis Com tum Aquinatium exagitatus injuriis, Nortmanos aliquot ascivit, eosque in oppido Pintalario non longè ab oppido S. Germani, ut bona Monasterii tuerentur, constituit. Pandulfus Princeps sibi timens ad Græcos defecit, ac clavibus aureis Constantinopolim ad Basilium missis, se Urbem ei, ac totum Principatum tradere, dixit. Hoc cognito, Catapanus, magnâ pecuniæ summâ oblatâ, Principem oravit, ut, si synceram Imperatori præstare fidem vellet, semet ad capiendum Dattum transire, permitteret. Qua re concessa, Catapanus instructa militum manu Garilianum ex improviso contendit, atque arcem, in qua Dattus nihil mali suspicans versabatur, biduum oppugnatam, vi tandem cum omnibus, qui ibi erant, in potestatem adduxit. Ac Nortmanos quidem captos Athenulfus Abbas summis precibus à Catapano salvos obtinuit, Dattum verò nulla ratione potuit impetrare. Ille verò Barium in vinculis reductus post paucos dies culleo insutus, vetere parricidarum more, Catapani jussu, in mare præcipitatus est. (38) His rebus actis
1021 Melus exterritus postero anno ad Henricum iterum in Germaniam se recepit, ut Pandulfi defectionem, & Datti necem, & prosperos Græcorum successus doceret, verùm in itinere morbo confectus est. (39) Eodem anno in Lombardia etiam aliquid tumultus gravioris exartit. Bonifacius Marchio Richildem, Gilberti legiti regii filiam, sibi desponderat. Horum ego legi literas ad Ingonem Episcopum Mutinense. anno MXXXIV, Imperante Conrado, datas cum hoc indice: *Nos Bonifacius Marchio, & [illegible] Tuscia, & Richilda jugales*. Ceterùm, cum Bonifacius propter eximias opes, quibus facilè reliquos tum Italicos anteibat, maxima apud omnes invidia laboraret, Lombardiæ Marchiones in eum conspirarunt, ac coacta armatorum manu sponsam domum, Conrado fratre comitante, ducentem ad Cuvilium (is in agro Regiensi locus erat) invaserunt, ac prœlio memorabili edito Conradum strenuè dimicantem interfecerunt
1022 (40) Proximo anno Henricus, Campanis, Lombardisque tumultibus excitus, &, ne, si talia sineret impunè patrari, universam sensim amitteret Italiam, veritus, iterum Italicam expeditionem sibi suscipiendam decrevit, ac delectibus quàm latissime haberi ad eam rem jussis, Alpes cum Piligrino Coloniensi, & Poppone Aquilejensi (41) Præsulibus transiit, ac res Lombardiæ turbatas componere studuit. Ineunte inde alterius 1023
anni Vere, Apuliam unam spectans, exercitum in tres partes divisit, atque ejus unam ipse per Marchias ad Trojam, quæ adhuc muniebatur, adduxit; Popponem verò cum XI. millibus militum per Marsos ire, Piligrinum Romam pergere, atque inde cum XX. millibus ad Athenulfum Abbatem Cassinatem, & Pandulfum Principem fratrem ejus capiendum, contendere jussit. Abbas insimulatus cum fratre fuerat, quòd Datti necis caussa fuisset. cujus rei certior factus, se nusquam tutum Germanicis ab insidiis fore in Italia putans, Hydrontum ad mare venit, atque, ut Constantinopolim ad Imperatorem trajiceretur, conscendit; nec longius provectus, naufragio facto, cum sociis omnibus periit. Piligrinus Abbatis capiendi conatu lapsus, ne Princeps eodem modo evaderet, veritus, propere Capuam duxit, atque Urbem statim armato milite circunfuso cinxit. Princeps Civium fide diffisus obsidionem non tulit, verùm ultro ad Piligrinum venit, ac se innoxium, expertemque criminis asserens, purgaturum ea, de quibus arguebatur, Henrici judicio dixit. Piligrinus eum in fidem accepit, ac lætus ad Imperatorem perduxit; is tum Trojæ oppidum obsidebat. Henricus Proceribus suis ad Concilium accersitis, accusationem ejus peragi jussit. Itaque criminum, quæ in faciem objiciebantur, multitudine obrutus, cum nullum purgaret, omnium consensu rei capitalis damnatur; at Piligrinus, cujus se fidei Princeps commiserat, suis, & suorum precibus evicit, ne capite plecteretur. Itaque Henricus in vinculis conjecit, ac secum abducere in Germaniam confecto bello constituit. Post paucos inde dies Trojani, cum gravia obsidionis incommoda ulterius ferre non possent, ad Henricum pacem deprecantes venerunt, atque ad pedes projecti veniam impetrarunt. Addit Theodoricus, cum Græcis etiam auxilio Nortmanorum non longe à Salerno esse debellatum, & ædem D Virgini monumento victoriæ ab Henrico, homine sanctissimo, dedicatam. Inde exercitum æstus magnitudine conflictatum reficere cupiens, Capuam duxit, ac Principatum Pandulfo Comiti Teanensi attribuit. Stephano autem, Melo, & Pe-

(37) Longè ante hæc tempora conditum fuisse Monasterium *Locedio*, seu *Lucedio*, in agro Vercellensi, constat ex Annalibus Benedictinis a Mabillonio editis, & ex Ughello Tom IV. in Episcopis Vercellensibus, qui datum hoc Cœnobium a *Berengario I.* anno 901. *Sebastiano* Episcopo Vercellensi, ad augendam, ditandamque ipsi creditam Ecclesiam, testatur. Augustinus ab Ecclesia in Chronol. Pedemont. pag 187. ejus originem refert ad initia seculi octavi. Hanc tamen, quamvis verè antiquam, non satis exploratam, fatetur idem Mabillonius Tom III. Annal. pag 312. Quo circa, si huic Cœnobio quidquam contulit præsenti anno liberalis pietas *Bonifacii* Montisferrati Marchionis, asserendum est, non in eo primùm condendo, sed restaurando, curam suam impendisse, ut in Antiquit. Estens. pag. 162. Cl. quoque Muratorius optimè animadvertit.

(38) Hæc narrat Leo Ostiensis lib. 2. cap. 38. Vide adnotationes Angeli a Nuce eidem ad-
Tom. II.
jectas Tom IV. Rer. Ital.

(39) In annum superiorem 1020. *Meli* mors incidit, Lupo Protospata, & Anonymo Barensi testibus.

(40) Narrat hanc pugnam Donizo in Vita Mathildis lib 1 cap. 6, qui vulneratum quidem *Conradum* Bonifacii fratrem, sed minimè interfectum, scribit, asserens, eùm penè convaluisset, ob gulæ intemperantiam obiisse.

(41) Errat Sigonius; *Poppo* enim ab Henrico in Italiam missus, non *Aquilejensis Patriarcha*, sed *Trevirensis* Archiepiscopus fuit. Leo Ostiensis, qui hæc, & sequentia a Sigonio relata, describit lib. 2. cap 39, *Popponem* hunc, Archiepiscopum, non Patriarcham, nominat, eumque Trevirensem fuisse tradunt Baronius, & Mabillonius in Annalibus ad hunc annum. Sigonius, qui *Popponem* Trevirensem eo tempore viventem ignoravit, quæ in Leone Ostiensi legit, adscripsit Aquilejensi.

Petro, mortui jam Meli nepotibus, quoniam propria recuperare non potuit, Comitatus honorem detulit. Erat cum eo Pontifex Benedictus; his igitur actis, Cassinum cum eo processit, ac Monachos comitia creando Abbati habere jussit. Eis præsentibus convocati Monachi in locum Athenulfi Theobaldum legerunt, eumque postridie, qui dies erat S. Petro dicatus, Pontifex consecravit. Calculi inde dolore jactatus, ac præsenti beneficio, ut rebatur, S. Benedicti sanatus, Monasterium magnificè muneravit, atque idem quoque ipsius caussa Piligrinus obivit. Et, quoniam vulgari fama deceptus, verè ne ibi S. Benedicti situm corpus esset, addubitaus ipsum sibi Confessorem id affirmantem audire per noctem cubans erat visus, rem omnibus audientibus contestatus eam ipsam etiam Diplomate, quod adhuc legitur, voluit à Pontifice divulgari. Inde sævientibus æstatis caloribus Romam, Romaque in Germaniam abiit. (42) Poppo Aquileiam reversus Gradensem Ecclesiam favore Henrici sibi subjicere statuit, atque ea de re nuncios ad Pontificem misit, coramque eo Ursum Patriarcham citari jussit. Ursus adesse jussus, insidias sibi in itinere à Poppone paratas contendens, caussam contumaciæ suæ exposuit, eamque justam

1024 esse Pontifex judicavit. (43) Postero anno Benedictus Pontifex III. Kal. Majas est mortuus, (44) in ejus locum Tusculanorum Comitum factio Joannem XX. ipsius Benedicti fratrem, Episcopum Portuensem, postridie ejus diei suffecit. Henricus, morbo ingravescente, sibi timens, Episcopos, & Principes advocavit, ac de regno consultare, quasi certam mortem oppetiturus, instituit. Ibi, quoniam filios non habebat, de successore consultus, Conradum, inquit, Franconiæ Ducem, virum consilio, manuque promptum, eligire. Idem, cum se morti proximum cerneret, Chunigundem uxorem, & propinquos ejus accivit, eosque intuens: Recipite, inquit, quam mibi tradidistis, virginem vestram. (45) Atque his actis, maxima apud bomines castitatis opinione relicta, III Idus Julias expiravit. Eodem anno, seditione inter Venetos orta, Dux, & Patriarcha, frater ejus, sedibus suis pulsi in Istriam concesserunt. Qua re comperta, Poppo Gradum adiit, atque Urbem sibi tradi præcepit; civibus autem se datutum esse negantibus, sacramento suorum interposito affirmavit, se Urbem custodiendi gratia postulare, eâ verò receptâ, contra fidem Basilicam, ac Monasteria diruit, Moniales violavit, thesauros avertit, &, Urbe immunita relicta, missis ad Joannem Pontificem nunciis, Gradensis subjectionem Ecclesiæ impetravit. (46) Arnoldum Archiepiscopum Ravennatem mortuum excepit Herebertus. (47)

CONRADUS REX, & IMPERATOR.

COmitiis inde creando Regi in Germania institutis, nonnullis Principibus in Co-

(42) Legimus hæc omnia in Leone Ostiensi lib. 2. cap. 39. & seqq. Sed malè hunc annum rebus hujusmodi in Italia ab *Henrico* gestis Sigonius assignat. Ex Chronographo Saxone constat, mense circiter Augusti anni 1022. *Henricum* jam in Germaniam reversum, ubi habuisse dicitur Magnum Synodale colloquium in Occidentalibus ejusdem partibus. Hoc autem Concilium non aliud fuisse arbitratur Jo. Baptista Solerius in Vita S. Henrici ad diem XIV. Julii pag 743., quam *Seligenstadiense*, celebratum anno 1022. Indict. V. II. Idus Augusti, ut in Labbeo legitur Tom. IX. col. 844. Cùm autem in expeditione Italica *Henrici* plura narrentur, quæ non modicam temporis moram exposcere videntur; Trojæ namque obsidioni tres menses impendit; inde Casinum, ac Romam divertit, censet Vir doctissimus Solerius, Cæsarianas copias sub finem anni 1021. in Italiam præmissas, ducibus *Poppone* & *Peligrino* Archiepiscopis, quos Sanctus Imperator est subsecutus. Certe *Henricum* exeunte anno 1021. jam in Italiam descendisse docet Placitum habitum ab ipso *Henrico*, Veronæ residente, anno ejusdem *hic in Italia octavo*, *sexto die mensis Decembris*, *Indictione V. feliciter*, adeoque anno 1021. quod suis Antiquitatibus Estensibus inseruit pag 129. Cl. Muratorius. Id etiam consonum narrationi Annalistæ Saxonis apud Eckartum Tom. II. Scriptorum medii Ævi, qui annum exordiens a Natalitia Festivitate hæc habet: „ Anno Dominicæ Incarnationis MXXII. Imperator Natale Domini celebravit in Italia. Post hæc obsedit novam Trojam, quam licèt obsidione longa gloriosissime devinceens, inde perrexit Romam, ibique aliquantulum moratus, nivosa Alpium cacumina citato transgreditur cursu. Hinc errasse Annales Hildeshemenses arbitror, qui celebratam ab Henrico Natalitiam solemnitatem in *Tornebrech* hoc eodem anno testantur. Procul dubio, quæ narrat Sigonius de gestis Henrici in Italia, accomodari anno 1023. nequeunt. Siquidem totum illum annum traduxisse Henricum in Germania, clare colligimus ex eodem Annalista Saxone, & Glabro Rodulpho, qui itinera, & res actas ejusdem diligentissime adnotavere. Idem tradunt Hermannus Contractus, ac Hepidannue, quibus subscribit Pagius ad annum 1022.

(43) Hæc ex Dandulo col. 237. descripsit Sigonius.

(44) Hoc quidem anno, sed incerto adhuc mense, ac die, obiisse *Benedictum VIII* Pagius affirmat. De die electionis *Joannis XIX.* (non XX.) idem dubium viget.

(45) Virginalem *S. Chunigundis* integritatem revocare in dubium ausi sunt nostra ætate Leibnitius in Introduct. ad Script. Brunsvic. §. 30, & Struvius in historia Germaniæ tom. 1. pag 387., aliique, silentium præcipue coævorum prætendentes, sed falsò; cùm Ditmarus, qui Henrico præmortuus est, rescire hoc arcanum minimè potuerit, quod moriens tantummodo revelavit Henricus; & Adelboldi scripta nonnisi mutila ad nos pervenerint; Scriptores verò, qui eo seculo, ac sequentibus vixere, Leo Ostiensis lib. 2. cap. 46., Auctor vitæ Henrici apud Canisium, Anonymi vita Sancti Meinwerci, nec non *Chunigundis* ipsius in Actis SS. ad diem III. Martii, virginitatem hujus Sanctæ Imperatricis apertissimè testantur. Vindicias contra reliqua argumenta, quæ in oppositum proferuntur, vulgavit laudatus Solerius in Comment. ad vitam S. Henrici in Actis Sanctorum die 14. Julii §. VIII.

(46) Hæc item ex Dandulo col. 238. hausit Sigonius. Integrum Diploma, expeditum a Joanne XIX., recitat Ughellus in Patriarchis Aquilejensibus, sed cùm legatur datum *mense Septembri*, *anno quarto* Pontificatus ejusdem, in annum 1027. est transferendum.

(47) *Herebertum* anno 1019. suffectum *Arnaldo* mortuo, scribit Ughellus in Archiepiscopis Ravennat. tom. II. Italiæ sacræ, idemque tradit Rubeus in Hist. Raven., qui plures publicas tabulas ante hunc annum ab *Heroberto* Archiepiscopo confectas refert.

Cononem Ducem animo propendentibus, reliqui, Abbone Moguntino Archiepiscopo contendente, Henrici testimonium, auctoritatemque sequuti, Conrado regnum confirmarunt; eumque adversus opes Cononis, omnia regnandi gratiâ permiscentis, sustinuerunt. (48) Qua re audita, Herebertus Mediolanensis Archiepiscopus, antiquo jure revocato, Concilium Episcoporum, Principumque in Roncaliis babuit, atque ad eos de legendo Rege Italiæ retulit. Exquisitis inde singulorum sententiis, cum aliis aliò trahentibus rem ad exitum perducere non potuisset, relictis Italicis in Germaniam adiit, & Conradum Regem auctoritate propria salutavit. (49) Ob id Contadus Archiepiscopum jure eo, vel maximo, insignivit, ut, quemadmodum Mediolanensis Antistes Episcopum Laudensem jure ab Othone Magno accepto sactabat, sic annulo, & virga præbenda instiueret. (50) Auspicasum autem Conrado regnum usqueadeo fuit, ut post in ejus familia, quæ Gibellina dicta est, per quatuor successiones, gradusque
1025 permanserit. (51) Postero anno Veneti Popponi ob ea, quæ fecerat, vehementer infensi, mutato consilio Ducem, & Patriarcham restituerunt, Gradumque repetere decreverunt. Itaque Dux, & Patriarcha eò cum exercitu, populo ipso jubente, profecti, Urbem invaserunt, eamque primo adventu dedentibus custodibus receperunt. (52) Quo facto oppidum inde operibus muniri, atque ædes Ducis diligentia refiei cœptæ. Eodem anno tumultus est inter Mediolanenses, & Laudenses primum exortus. Quippe Herebertus ex Germania domum reversus, ut recens acceptum jus tueretur, Ambrosium Mediolanensis Ecclesiæ Cardinalem in demortui locum Episcopum instituit idem, & consecravit, eumque ad Laudensem regendam Ecclesiam misit; non accipientibus autem ipsum Laudensibus, vehementer excanduit. Itaque cum vetere Sacerdotii amplitudine, tum recenti Conradi gratia, ferox exercitum ad oppidum eorum adduxit, eoque circumvallato, Laudenses Episcopum recipere, & sacramentum apud se dicere compulit. Hinc majoribus inflatus spiritibus, superbiam à Laudensibus in Mediolanenses convertit, &, ut ad Principatum sibi aditum aperiret, nobilium iura imminuere, ac debilitare instituit. Qua de caussa cum se in odium eorum incurrisse animadverteret, structas ab iis sibi insidias criminatus, feudis plerosque, ac nobilitate privavit, atque Urbe ipsa dejecit. Ejecti cum se in unum contulissent, Mottam, qui est inter Mediolanum, & Laudem locus, muniverunt, ibique domicilium posuerunt; &, quoniam nobilitatis jura amiserant, ne populares dicerentur, novo se nomine Mottenses appellarunt, ac se cum Laudensibus recenti ab Archiepiscopo injuria irritatis, & Seprienfibus, & Marthesanis veteribus ejusdem inimicis, inito fœdere, conjunxerunt. Incensis inde utrinque animis continuò ad arma est ventum, atque instructis exercitibus magno ardore in Campo-Malo pugnatum. Ex eo prœlio Herebertus victus, Arderico Hastensi Episcopo amisso, excessit: itaque ad Conradum confugere coactus, eum
in Italiam advocavit. (53) Proximo, Veneti 1026
novis seditionibus agitati Othonem Ducem iterum expulerunt, atque in ejus locum Petrum Barbolanum substituerunt. Conradus autem simul, ut nutantes res Italicas opportunè inviseret, simul, ut insignia Regia, atque Augustalia de more acciperet, primo vere expedito cum exercitu in Italiam transit. Ibi ab Hereberto rogatus, Paschate Vercellis acto, Mottenses, qui in armis erant, invasit, atque eis vix dum inito prœlio fusis veniam, pacemque petentibus, haud gravatè, ipso permittente Archiepiscopo, gratiam, patriamque restituit. His gestis magno inde honore Mediolanum in-

(48) Historiam hujus electionis clariùs enarrat VVippo in Vita Conradi Salici; ait enim duos *Cunones*, seu *Conrados* ad Regnum propositos, quorum alter *Cono Senior* appellabatur, alter *Cono Junior*, ambo autem in Francia Teutonica ex duobus fratribus nati. Qui favore Abbonis, Archiepiscopi Moguntini, cæteris Principibus consentientibus, electus fuit, filius erat *Hetzel*, idest Henrici, & *Senior Cono* vocabatur ob ætatem provectiorem; *Cono* verò *Junior* filius erat alterius *Cononis*, qui una cum *Hetzel*, ac Brunone, & VVillelmo Patrem habebat Ottonem Ducem Franconiæ. Per octo hebdomadas dissensio hæc viguit, donec VI. Idus Septembris, idest in die Nativitatis S. Mariæ, ut idem VVippo, ac Chronographus Hildensheimensis testantur, Moguntiæ sacram unctionem accepit, omnium fermè plausu electus, *Conradus*.

(49) Id quidem refert Arnulphus lib. 2. cap. 2., sed oppositum narrat VVippo ipsi *Conrado* familiaris; ait enim: *Anno primo Regni sui Chuonradus Rex diem Sanctum Pentecostes in Constantia Civitate celebravit: ibi Archiepiscopus Mediolanensis Heribertus cum cæteris optimatibus Regni Italici occurrebat, & effectus est suus, fidemque sibi fecit, per sacramentorum, & obsidum pignus, ut, quando veniret cum Exercitu ad subjiciendum Italiam, ipse eum reciperet, & cum omnibus suis ad Dominum, & Regem publicè laudaret, statimque coronaret* &c. Fallitur etiam Sigonius *Heriberti* in Germaniam profectioni hunc annum assignans, cùm ex relatis VVipponis verbis clarè constet, anno 1025. hæc contigisse. Siquidem in Pentécostes Solemnitate anni 1024. nondum obierat *Henricus*, ne dum electus fuerat in Regem *Conradus*.

(50) Quæ de *Heriberto* Mediolan. Archiep. hic narrat Sigonius, hausit è Manip. Flor. Galvanei Flammæ col 614. & 615. Arnulphus lib. 2. cap 2. jus in Laudensem Episcopatum Heriberto a Conrado datum commemorat.

(51) Hæc Bononiensi editioni Sigonius addidit. De Conradi serie genealogica vide Pagium ad hunc annum.

(52) Hæc quoque ex Dandulo col. 238. Sigonius retulit

(53) Plura hic in Sigonio emendanda. Commentitia est secunda hæc *Heriberti* in Germaniam profectio, cùm vix primam hoc anno peractam ex superiùs adnotatis constet. Prœlium *in Campo-malo* commissum, longè ab hoc anno repotiendum est, cùm ex Arnulpho, aliisque illius ævi Scriptoribus clarè liqueat, anno 1036. hæc peracta. Anonymus Auctor adnotationum ad cap. XI. lib. 2. Arnulphi, Ughellum quoque corrigit, ac rem hanc optime illustrat. Demum electio *Ambrosii* in Episcopum Laudensem, hoc anno à Sigonio relata, ex Arnulphi ipsius narratione valde nutat, atque in alterum annum rejicienda videtur. Tristanus Calchus eam ad annum 1027. narrat. Sigonius deceptus est a Galvaneo Flamma in Manip. Flor. col. 615., qui hæc, diversis temporibus acta, unica narratione complectitur.

intravit, ac regium ab Archiepiscopo diadema suscepit. Inde Modoëtiam progressus ibi iterum coronari se, vetere renovata consuetudine, petiit, & cum id necessarium esse Herebertus negaret, se Caroli Magni, & posterorum ejus exemplo permoveri, respondit. Conradum inde imitati posteri, ac successores ejus plerique Modoëtiensem quoque coronam appetiverunt, quam coronam Mediolanenses invidia perciti ad contemptum palearem vocarunt. (54) Inde profectus in Roncalias conventum omnium Principum, ac populorum frequentissimum habuit, ac leges novas pro regni stabilitate tulit, quarum una hæc de beneficiis adhuc servatur: (55) *Omnibus Sanctæ Dei Ecclesiæ Fidelibus, & nostris tam præsentibus, quàm futuris notum esse volumus, quod ad reconciliandos animos seniorum, & militum, ut ad invicem semper inveniantur concordes, & ut fideliter nobis, & suis senioribus serviant, & devotè, præcipimus, & firmiter statuimus, ut nullus miles Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, Marchionum, vel Comitum, vel hominum, qui beneficium de nostris publicis bonis, aut de Ecclesiarum prædiis nunc tenent, aut tenuerint, aut hactenus injustè perdiderint, tam de nostris majoribus Valvasoribus, quàm eorum militibus, sine certa, & convicta culpa suum beneficium perdat, nisi secundùm consuetudinem Antecessorum nostrorum, & judicium parium suorum; si contentio emerserit inter seniorem, & militem, quamvis pares judicaverint, illum suo beneficio carere debere, & ille dixerit, hoc injustè, vel per odium factum esse, ipse suum beneficium teneat, donec senior & ille, quem culpat, cum paribus ad nostram præsentiam veniant, & ibi caussa justè determinetur. Senior verò, & miles, qui culpatur, qui ad nos venire debuerint, sex hebdomadas antequam ire incipiat ei, cum quo litigaverit, innotescat. Hoc autem de majoribus Valvasoribus observetur: de minoribus verò in regno nostro, aut ante seniores, aut ante Missum nostrum eorum caussa finiatur. Præcipimus etiam, ut si aliquis miles sive de majoribus de hoc sæculo migraverit, filios ejus beneficium tenere, si verò filios non habuerit, & aviaticum ex masculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, servato usu majorum Valvasorum in dandis equis, & armis suis senioribus. Si verò forte aviaticum ex filio non reliquerit, sed fratrem legitimum ex parte patris, & si seniorem offensum habuerit, sibi vult satisfacere, & miles ejus esse, beneficium, quod patris sui fuit, habeat. Insuper & omnibus modis prohibemus, ut nullus senior de beneficio suorum militum cambium, aut precariam, aut libellum sine eorum assensu facere præsumat. Illius verò quæ tenet proprietario jure, aut pro præcepta sub porrectum libellum, sive per precariam, nemo eum devestire audeat injustè. Fodrum autem de castellis, quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus; illud verò, quod non habuerunt, nullo modo exigemus.* Lombardiam inde perlustrans Cremonam adiit, atque ibi XIV. Kal. Julias rogatu Gislæ conjugis Ingoni Episcopo Mutinensi bona Ecclesiæ confirmavit. Interim Poppo præsentis Conradi auxilio fultus exercitum in fines Venetorum induxit, & Conradum, ne fœdus cum eis renovaret, absterruit. Eodem anno, Basilio in Oriente mortuo, Constantinus excepit Imperium. (56) Conradus, conventu perfecto, Ravennam ad hibernandum se contulit, (57) ut ineunte vere Romam ad coronam Imperii suscipiendam contenderet, quam Joannes Pontifex se daturum esse, summa voluntate
spondebat. Itaque sequenti, rebus omnibus 1027
comparatis, per dies Quadragesimæ Romam versus iter suscepit, (58) Hereberto ipso offi-

(54) De *coronæ Palearis* ethymo eruditè disseruit Cl. Muratorius tom. 2 Anecdot. pag. 308. Blondus, Paschalius, Raphael Volaterranus, & ipse etiam Galvaneus Flamma tradiderunt, verè hanc coronam fuisse *è palea* contextam. Sigonii tamen opinio præferenda videtur, quòd per contemptum appellata fuerit *Palearis*. Eidem enim consentit etiam Andræas Alciatus in libello *De formula Romani Imperii*, edito Basileæ anno 1559 pag. 26. An autem ex hac Modoetiensi Conradi Coronatione enatum fuerit hoc derisorium vocabulum, quemadmodum refert Sigonius, non ita securè decerni potest; cùm nullo hactenus antiquo documento, aut Scriptore comprobatum sit, verè a Conrado acceptam Modoetiæ fuisse Italici Regni coronam. Arnulphus quidem lib. 2. cap. 2. hæc habet: *veniens Chonradus Italiam, ab eo* (videlicet Heriberto Archiepiscopo), *ut moris est, coronatur in Regno*; Sed, quòd iterum coronari Modoetiæ voluerit, nil prorsus innuit. Sigonius ex Galvaneo Flamma in Manip. Florum cap. 139 id desumpsit. At Tristanus Calchus Arnulpho potiùs adhæsit, unicam tantùm Conradi Coronationem, nempe Mediolanensem enarrans.

(55) Integra hæc lex *Conradi I Augusti* edita est, cum emendationibus ab Estensi Codice excerptis, inter Leges Langobardicas a Cl. Muratorio vulgatas Tom. I Part. II. Rerum Italicarum. Cùm tamen in fronte ejusdem legatur: *Conradus, Dei gratia Romanorum Imperator Augustus*, dilucidè patet, minimè conditam esse hoc anno, quo nondum Cæsareo diademate ornatus fuerat, Romæ nimirum tantùm sequenti 1027 Imperator acclamatus.

(56) Cedrenus, *Basilii* mortem referens, ait, mense Decembris, Indictione nona subito correptum morbo decessisse. Anno igitur superiore 1025, quo Indictio nona mense Decembri decurrebat, obiit *Basilius*, *Constantino* fratre eidem statim succedente.

(57) Ravennæ consedisse hoc anno *Conradum*, testis est VVippo, sed inde ante Autumnum recessisse tradit; postquam enim narravit excitatam contra *Conradum* in ea Urbe seditionem, eamque terrore simul, ac clementia, compositam, subdit: *Eo tempore maximus calor Italiam vexabat, ita, ut animalia multa, & hominum multitudo inde periclitaretur; Rex vero Chunradus, neminem colens, nisi soli Deo, & caloribus æstivis, ultra Athesim (aliter Athisum) propter opaca loca, & aeris temperiem in montana secessit: ibique ab Archiepiscopo Mediolanensi per duos menses, & amplius, regaliter valdèm sumptuosè habitus. Hinc descendens tempore autumnali, Italiam planam iterum peragrans, habitis consiliis, & regalibus colloquiis, in opportunis locis, atque rebelles in vincula mittens, Regnum pacificavit, & sic pertransiens usque ad confinium Italiæ, & Burgundiæ pervenit.* Non igitur Ravennam ad hybernandum Conradus se contulit.

(58) Sigonius, qui VVipponis historiam, post ipsius mortem vulgatam, videre non potuit, in hoc itinere describendo valde aberravit. Refert illud memoratus Auctor his verbis: *Inchoante anno Nativitatis Christi MXXVII. Rex Chunradus in Iporegia Civitate Natalem Domini celebravit. Illuc Rudolphi Regis Burgundiæ Legati venerant, promittentes illum Romam venturum ad electionem, & consecrationem Imperatoriam Regis Chunradi. Quod Rex gratanter accepit, & remissis legatis cum muneribus, ipse Padum transiens ad Romam tendere cœpit. Veniens autem ad Lucam Civitatem, invenit eam sibi adversam cum Regi-*

officii gratia prosequente. Cum autem Romam omnes, ut assolebat, Italiæ proceres convenissent, Ravennas quoque Antistes accessit. Is die Resurrectionis, quo die in Basilica Vaticana Augustalia insignia accipere Conradus debebat, cum præsens pompæ adesset, absente fortè Mediolanensi, Conradum manu prehendit, ur ipsum Pontifici pro ara stanti offerret. Ea re animadversa, legati Mediolanensis Aotistitis munus id esse sui clamarunt, qui Regem Italiæ legendi, & coronandi jus obtineret. Orto autem ex ea re inter astautes Principes, Antistitesque tumultu, tum Conradus, audieutibus omnibus: *Non est dubium*, inquit, *Reverendi Patres, quin quemadmodum Imperatoris inunctio ad Romanum Pontificem pertinet, sic Regis Italiæ consecratio tota sit Mediolanensis Antistitis: quare est æquum, ut Mediolanensis Antistes, cujus manu in Regem Italiæ futurus Imperator inungitur, si adsit, Regem Pontifici offerat, quem ad Imperium provehat, ut ex ejus auctoritate possit imperare, qui ejusdem ordinatione didicit, & cœpit regnare*: annuente verò Pontifice, Mediolanensis ad id muneris est vocatus. Cum autem justa de caussa abesse diceretur, jussit Pontifex, ut Ardericus Vercellensis Episcopus servatas Metropolitano suo vices impleret: atque ita ab Arderico Conradus oblatus aureum diadema suscepit. (59) Neque ita multò post, Urbe, ut in Lombardiam rediret, excessit. Extant enim diplomata, quibus ille V. Nonas Maji Ravennæ bona Ecclesiæ Patavinæ sancivit, & IX. Kal. Junias Veronæ, Veronensis, anno, ut in diplomatis scriptum est, *millesimo vicesimo septimo, Imperii verò sui primo*. Bergomum inde profectus, eandem erga Ecclesiam Bergomatem benignitatis adhibuit rationem. (60) Inde in Germaniam transitum. Eodem anno Bononius, Abbas Locedensis, vitæ suæ sanctitatem moriens multis miraculis editis comprobavit: unde meritò aram ab Episcopo Vercellensi, cum esset à Pontifice consecratus, accepit. (61) Per eosdem dies Pandulfus, qui fuerat Capuæ Priuceps, rogatu Guaimarii Principis Salernitani, cognati sui, è vinculis à Conrado dimissus in Campaniam rediit, atque Apulis, Græcis, & Nortmanois in auxilium advocatis, Capuam, quam Pandulfus Teanensis beneficio Henrici tenebat, premere obsidione instituir. Postero, 1028 Vido Arretinus, vir artis musicæ eruditissimus, oovam vocum flectendarum disciplinam, quæ io hunc usque diem observatur, per literas, syllabasque flesuris digitorum lævæ manus adjungendas, dicitur edidisse. (62) Teanensis à Catapano in fidem receptus, Neapolim incolumis ad Sergium Magistrum militum, ac postero, Nea- 1029 poli à Pandulfo, exacto Sergio, occupata, Romam evasit, atque ibi in exilio vitam finivit. His rebus Pandulfus elatus, in contumeliam Imperatoris Monasterio Cassinati omnia intulit detrimenta, quæ potuit. Nam & Theobaldum Abbatem ad se evocatum propè in custodia habuit, & ejus loco Basilium quendam Monachis Præpositum dedit: qui ad ceteram insolentiam Monasterium multis possessionibus, & Sacrarium multis pretiosis ornamentis nudavit: & post aliquot annos, mortuo Theobaldo, Basilium Abbatem substituit: qui in eadem adversus Monachos superbia perstitit. (63) Eodem anno Romanus Argyrus Imperium Orieotis adeptus. (64) Conradus Henricum filiom Regem Germaniæ declaravit. (65) Is

ginbero Marchione. Ibi Rex paululum moratus, post paucos dies Civitatem, & Marchionem in deditionem accepit, omnemque Tusciam sibi breviter subjugavit; sicque triumphando Romanam visitat arcem.

(59) *Die Sancto Paschæ, qui eo anno VII. Cal. Aprilis*, nempe die 26. Martii, *terminabatur*. *Gisela* quoque Regina, *Imperatricis consecrationem, & nomen accepit*, ut VVippo testatur. Acta in controversia Ravennatis Archiepiscopi, dexterum locum contra Mediolanensem petentis, fusè narrat Arnulphus lib. 2. cap. 3., & seqq. Sigonius hanc historiam descripsit è Manipulo Florum Galvanei Flammæ cap. 159.

(60) *Conradi* per Italiam iter, ac res gestas antequam hoc anno in Germaniam reverteretur, accuratè recenset Vvippo in ejusdem Vita, inquiens: „ Facta igitur pace inter „ Romanos & Teutonicos (seditionem quippe Romæ euatam diebus ipsis Paschalibus supra enarraverat,) „ Imperator in „ Apuliam processit, & Beneventum & „ Capuam, ac reliquas Civitates illius regio„ nis, seu vi, sive voluntaria deditione sibi „ subjugavit, & Nortmannis, qui de patria „ sua nescio qua necessitate compulsi, in „ Apuliam confluxerant, ibi habitare licen„ tiam dedit, & ad defendendos terminos „ regni adversus Græcorum versutias, eos „ Principibus suis coadunavit. Cunctis rebus „ ritè & prosperè sibi cedentibus, Imperator „ reversus, prætereins Romam, iterum Ita„ liam pertransiit &c. Hæc ad illustrandum Sigonium ex coævo Scriptore eidem ignoto addere placuit.

(61) Anno superiore 1026., tertio Kal. Septembris, migravit ad Dominum *Bononius* Abbas Lucedensis. Miracula, quæ hujus sancti Viri mortem consecuta sunt, refert Mabillonius in Annalibus ex Anonymo Auctore Vitæ ejusdem ad annum 1026., mentionem quoque faciens Aræ, ab *Arderico* Vercellensi Episcopo in illius honorem erectæ.

(62) Hujus Guidonis, Monasterii Pomposiani Monachi, meminit Mabillonius Tom. 4. Annalium Ord. S. Bened. ad annum 1026. pag. 324., ubi variam ejusdem fortunam, ob conflatam sibi, novo hoc musico invento, æqualium invidiam refert, nec non integram epistolam, librosque ab ipso editos recenset. Laudat hunc Guidonem Donizo in Vita Mathildis lib. 1. cap. 5., ac de eo plura eruditè disserit Cl. Muratorius in adnotationibus ad illud Caput Tom. V. Rer. Italic., asserens, artem Musicam literis fuisse ab ipso mandatam anno 1022.

(63) Leo Ostiensis lib. 2. cap. 58. & seqq. fusiùs ista describit. Mabillonius eadem in compendium redacta ad hunc annum refert Tom. 4. Annalium pag. 358.

(64) Nona Novembris die, Indictione XII., adeòque anno præcedente 1028. subito morbo correptus *Constantinus Romanum Argyrum* Cæsarem designavit, data ei optione, ut aut sibi oculos erui sineret, aut dimissa propria uxore, unam ex tribus *Constantini* filiabus duceret, quemadmodum narrat Cedrenus. Cùm autem *Romani* uxor sponte monasticam vitam amplexa fuisset, desponsatâ eidem Zoe, alterâ ex Augusti filiabus, triduo post *Constantinus* expiravit, eodem mense, atque anno.

(65) Etiam solemnis hæc Henrici inauguratio in Germaniæ Regem ad annum superiorem est referenda, teste Vvippone, qui disertè tradit anno MXXVIII. Indictione XI. eundem ætate XI. annorum, apud Aquisgrani Palatium, fuisse in Regalem apicem sublimatum; Dominicâ verò Paschæ consecratum, & coronatum, lætitiam Paschalem auxisse. Cæterùm usque ab anno 1026. Principibus Germaniæ rogantibus, designatus Rex à Patre jam fuerat puer Henricus, ut idem Vvippo ad illum annum testatur.

1030 Is sequenti anno, nempe millesimo tricesi-
mo, Basileæ XV. Kal. Aprilis privilegia
Ecclesiis Italicis contulit. Eodem anno
Pisani classe instructa in Africam pro-
vecti Carthaginem ceperunt, (66) ac
Regem captivum Romam adduxerunt,
eumque postmodum Christianis sacris ini-
tiatum dimiserunt. Veneti Othonem Du-
cem, quem Urbe depulerant, mutatis vo-
luntatibus revocarunt. Herebertum Archie
piscopum Ravennatem sequutus est Gebehar-
dus. (67) Johannes Gualbertus, honesto
loco Florentiæ natus, cum humanis despe
ctis rebus Monasterium iniisset, nec satis
Monachorum, quibuscum vivendum erat,
solutam disciplinam probasset, egressus inde
in jugum montis Apennini se contulit, at
que in loco, qui Vallis umbrosa dicebatur,
sedem novo Monasterio collocavit, ibique
se, sociosque suos legibus vitæ severioribus
obligavit. Inde congregatio Monachorum
1031 Vallis umbrosæ profecta. (68) Postero, in
Campania Beatus Dominicus mirabilium pa-
trator operum, multorumque Fundator Cœ-
nobiorum apud Soram jam ferme octoge-
narius obiit, atque in Monasterio, quod
postea ab eo numen accepit, sepultus est.
Hunc Loricatum Petrus Damiani vocat,
quòd ad macerandam interioris amictus
asperitate carnem lorica uteretur. (69) Eo
dem anno Veneti novo odio incitati Otho
nem Ducem suum corripuerunt, atque at-
tonsum Constantinopolim ad Monasticam
vitam agendam miserunt, & vices ejus Ur-
so Urseolo, Patriarchæ fratri, commise-
runt, à quo est Gradensis Basilica repara-
ta; mox placatis animis reconciliati Vita-
lem Episcopum Torcellanum ad eum revo-
candum destinarunt; ex quo cum illum
mortuum cognovissent, Urso ad Ecclesiam
suam dimisso postero anno Dominicum Ur- 1032
seolum subrogarunt. Ille inimicæ factionis
insidias reformidans Ravennam profugit:
in ejus locum Dominicus Flabianicus est
substitutus; ita diuturnæ seditioni tandem
aliquando est modus impositus. (70) In
Campania Sergius, Rainulfo Normano
cum sociis adjuvante, Neapolim, unde
fuerat deturbatus, recuperavit, ac rerum
potitus, Rainulfum sibi affinitate conjunctum
Aversæ Comitem fecit. (71) Romæ Joannes
Pontifex morte absumptus, in ejus locum
Theophylactus, Alberici Benedicti Octavi
fratris filius, Tusculanis Comitibus anni-
tentibus, est suffectus; isque Benedictus No-
nus vocatus. (72) Eodem anno Rodulfus
Rex Burgundiam Henrico, Conradi filio,
nepoti suo, moriens testamento reliquit.
(73) Qua re comperta, Odo Celticæ Co-
mes, Rodulfi sororius, regnum illud ad se
pertinere contendens, Burgundiam cum le-
cta militum manu ingreditur, atque eam
ad se traducere nititur. Ob id Conradus,
Polonico bello dimisso, per dies Natalitios 1033
novas copias comparavit, ut adversus eum
adduceret, sed asperitate hyemis retardatus
rem in æstatem proximam distulit, ac fini-
bus Odonis ferro, flammaque vastatis, ho-
minem coëgit pacem petere, &, se à Bur-
gundiæ regno temperaturum, jurare. (74)
Sequenti verò, iterum Burgundiam petens 1034
omnes regni ejus Principes dare obsides
com-

(66) Pisanorum expeditio in Africam, & victoria, capto Rege, ad annum 1035. adnotatur in duobus Chronicis Pisanis, Tomo VI. Rerum Italicarum editis.

(67) Annum 1027. *Gebehardi* electioni post Herebertum assignat Ughellus. Rubeus eadem tradit ad illum annum, *Gebehardi* Archiepiscopi documenta referens, ante hunc annum subscripta.

(68) Quo anno Vallombrosanum institutum exordia susceperit, adeò in obscuro latet, ut Jo: Baptista Solerius, qui in Actis Sanctorum Bollandi ad diem XII. Julii vitam *S. Jo: Gualberti*, post insignes viros, Mabillonium, & P. Guidonem Grandi, præclaris Dissertationibus illustratam edidit, calamum suspensum reliquerit, seque a definienda implexa hac controversia excusaverit, contentus discrepantes tantummodo sententias indicare, & quam fluxo fundamento innitantur exponere. Plura ibidem disputat, contra Mabillonium præcipuè, de caussa recessus *S. Gualberti* in Vallem-umbrosam, quæ legi, atque expendi merentur.

(69) Verè hoc anno in Domino obdormivit *Dominicus* Abbas Soranus XI. Kal. Februarii, postquam superiore anno, Soræ Monasterio, a Petro Ramerio, & Doda ejus uxore tunc primùm condito, Præfectus fuisset, quemadmodum Baronius ad Patriam suam illustrandam, anno 1030. refert. Vitam hujus Sanctissimi Abbatis conscripsit Albericus Monachus Casinensis, postmodum Cardinalis ab Alexandro II. creatus, eamque Bollandus ad diem XXII. Januarii vulgavit. In compendium relatam Mabillonius inseruit Annalibus Benedict. Tom IV. pag. 365. Ejusdem *Dominici* meminit Leo Ostiensis lib. 2. cap. 61. ipsum appellans, *innumerabilium patratorem Miraculorum, multorumque Cœnobiorum fundatorem*. Sed Sigonius, qui hoc ex Leone desumpsit, gravi anachronismo, *Dominicum Soranum* cum *Dominico Loricato* confundit, cujus vitam S. Petrus Damiani peculiari libello collegit; hic enim, nonnisi anno 1062., vel certè circa id tempus, in Cœlum evolavit, ut Mabillonius ad annum illum testatur pag. 632.

(70) Dandulus, qui libro nono cap. 3. & seqq., hæc distinctiùs enarrat, ait *Dominicum Urseolum*, modica parte Populi consentiente, Ducatum usurpasse, sed cùm cæteri innatam libertatem, & non tyrannidem cupientes, in eum insurrexissent, fugâ Ravennam delatum, ibidem mortuum, ac sepultum.

(71) Angelus à Nuce, in adnotationibus ad Leonem Ostiensem lib. 2. cap. 58. id narrantem, biennio ante hæc peracta esse (nempe anno 1030.) testatur, ex *Regesto Monasterii Sancti Blasii* ejusdem Urbis, à Peregrinio relatu.

(72) Sequenti tantùm anno 1033. obiit *Joannes*, eique suffectus est *Benedictus IX*, ut ex Hermanno Contracto, & Sigeberto, Pagius ad illum annum affirmat.

(73) Id narrat Otto Frisigensis lib. 6. cap. 30., quem forasse Auctorem habuit Sigonius, his verbis: *Rudolphus Burgundiæ, seu Galliæ Lugdunensis Rex, moriens Henrico filio Regis, Nepoti suo, Regnum cum diademate, aliisque insignibus sub testamento reliquit*. Hermannus tamen Contractus, Sigebertus, Hugo Flaviniacensis, aliique, Regnum ipsi Conrado Imperatori a Rodulpho relictum testantur. VVippo tùm Conradum, tùm Henricum filium, qui Rodulphi pronepos erat, in hæreditatem vocatos scribit.

(74) Hæc ex VVippone, quem Sigonius non vidit, ad historicam seriem componendam recitare opus est. Scribit ille: „ Anno MXXXIII. (quem exorditur à die 25. Decembris anni 1032.), Chuonradus cum filio suo Rege Henrico Natalem Domini in Argentina Civitate celebravit: inde collecto exercitu per Solodorum Burgundiam intravit, & veniens ad Paterniacum Monasterium in Purificatione Sanctæ Mariæ, à Majoribus, & Minoribus Regni, ad regendum Burgundiam electus est, & in ipsa die pro Rege coronatus „ est:

compulit. (75) Eo anno Sol insigni se, ac mirabili obscuritate infectum (76) Italicis in festo Apostolorum ostendens insignem Lombardorum cladem, quæ proximè est in-
1035 sequuta, portendit. Proximo namque anno, quo summa Imperii ad Michaëlem Paphlagonem in Oriente pervênit, (77) Lombardi sive integræ libertatis studio inflammati, sive immodico aliquo Conradi imperio incitati, dum Conradus novo Liutico bello in Saxoniæ finibus distinetur, nova defectionum consilia inierunt, atque Hereberto Archiepiscopo patiente, aut certè non prohibente, missis nunciis inter se conjurarunt, se non passuros, quenquam regnare, qui aliud, quàm quod ipsis luberet, sibi imponeret. Inter hos autem insigne eluxit Cremonensium facinus. Hi Landulfum Episcopum consiliis suis adversarium nacti per iracundiam invaserunt, eoque Urbe depulso, bona expilarunt, atque oppidum ejus arce, duplici muro, & turribus septem munitum everterunt, & custodes, qui ibi eum quibusdam Canonicis erant, venales habuerunt, eosque fortunis omnibus spoliarunt. (78) Urbe verò vetere à fundamentis eruta, majorem alteram, ut Conrado resisterent,
1036 condiderunt, ac postero anno Hubaldum Episcopum, qui mortuo Landulfo successerat, multis contumeliis affectum possessionem inire bonorum Ecclesiæ vetuarunt. Quæ mala Conradus audiens, etsi iniquissimè tulit, tamen neque hoc anno occurrere gravioribus districtus occupationibus potuit; siquidem satis constat, ipso præsente IV. Idus Novembris, Indictione quinta, Bardonem Archiepiscopum Moguntinum Monasterium S. Martini Moguntiæ consecrasse: Evenente verò anno iter in Italiam videtur ingressus;
1037 nam ipsum Natalitia in Italia peregisse Otho scriptum reliquit. (79) Singulas verò Urbes adiens, Brixiam, & Cremonam processit, atque in singulis severissimas de conjuratis quæstiones exercuit. Extat decretum ejus, quo propter injurias Landulfo, & Hubaldo Episcopis illatas, ad eorum contumaciam comprimendam, & tanti mali consuetudinem extirpandam prædia omnia Civium, qui conjuraverant, in Urbe, suburbio, agrove per quinque millia passuum in circuitu sita Ecclesiæ Cremonensi addicit, prohibens, ne Dux, Marchio, Comes, & Sculdasio eam possessionem prohibere, aut ulla ratione turbare possit. (80) Inde Mediolanum profectus, omnes conjurationis convictos fortunis, bonisque suis nudatos Civitatibus Mediolano, Laude, Como, Crema, Cremona, Brixiaque dejecit, atque in Germaniam relegavit. Herebertum autem Archiepiscopum jure Episcopi Laudensibus dandi nuper concesso privavit. Qua ex re magnus in Civitate tumultus est ortus. Itaque Conradus, cum se propterea vulgo lacerari asperis nobilium, populariumque conviciis, intelligeret, Mediolano egressus Papiam processit, ibique pauperibus, & viduis foro de more indicto, Hereberti nomen à nobili quodam delatum recipit, atque occasionem lædendi nactus, ipsum coram se adesse, jussit. Neque verò Herebertus Regis detrectavit imperium, immo Episcopis Cremonensi, Vercellensi, & Placentino stipatus accessit, verùm ad diem se in judicio sistere, aut respondere, neglexit. Quocirca Conradus nova Hereberti contumacia magis exacerbatus, ipsum cum Episcopis comprehendi, ac Placentiam diversas in custodias mitti, jussit. Popponi verò Patriarchæ custodia Hereberti permissa, (81) ipse Ravennam alîua negotii caussa concessit. Hoc nuncio acce-

pto

„ est: deinde quædam Castella, quæ Odo invaserat, obsedit, sed propter nimiam asperitatem hyemis, quæ tunc fuerat, valde impediebatur; *& paulò post*. Ejusdem anni (1033.) æstate Imperator cum exercitu suo super Odonem Comitem in Gallias Francorum venit, dicens, si Odo in Burgundia res alienas quæreret, de suo proprio, juvante Deo, aliquid perdere deberet. Tunc in Regno Henrici Regis Francorum, in prædiis tamen, & beneficiis Odonis, tantas devastationes, & incendia fecit Imperator, ut ipse Odo necessitate compulsus, humiliter veniens, quæreret veniam, promittens Burgundiam dimittere, & secundùm jussionem illius sibi satisfacere; sic Imperator cum suo honore, & Odonis damno reversus est.

(75) Caussam hujus novæ in Burgundiam expeditionis Sigonius prætermittit, Lectorem jejunum relinquens. Ea igitur fuit, Vvippone teste, quòd *Oda* immemor promissi, partem adhuc Burgundiæ contumaciter teneret. Illuc itaque profectus *Conradus* per æstatem hujus anni cum Theutonicis, & Italis, quorum principem partem ducebat *Heribertus* Archiepiscopus Mediolanensis, Castra, & Primates illius Regionis subegit, acceptisque multis obsidibus, per Alsatiam rediit ad Imperatricem, quæ ipsum comitata fuerat usque ad Urbem Basileæ.

(76) Eclypsis hæc ad annum superiorem 1033. est referenda, ut ex Calvisio, aliisque Astronomis, nec non historicis, Glabro, Baronio, Pagio constat.

(77) Die XI. Aprilis, Indictione secunda, idest anno 1034. obiit *Romanus*, à Zoë uxore, obscœnis amoribus cum Michaële Paphlagone implicita, lentissimo veneno necatus, ut Cedrenus narrat.

(78) Hæc omnia constant ex *Conradi* Imperatoris Diplomate, ad *Ubaldum* Cremonensem *Landulphi* successorem dato, quod recitat Ughellus in Episcopis Cremonensibus; ibi enim singillatim narrantur, quæ Populus Cremonensis in Episcopum, ejusque prædia, atque Ecclesiam patravit: quod autem à Sigonio *Oppidum*, duplici muro, ac turribus septum dicitur, in ea Charta *Palatium* ipsum Landulphi vocatur. Cæterùm multò ante hunc annum ista peracta Cavitellus in Annalibus Cremonensibus, & memoratus Ughellus docent, qui ea referunt ad annum 1022. Porrò *Landulphum* anno 1030. jam mortuum Ughellus idem affirmat. Conjurationem non tam Langobardorum, quam aliorum Italiæ Principum, ac Valvassorum, quæ verè hoc anno contigit, adnotant Vvippo, & Hepidannus.

(79) Narrat hæc Otto Frising. in Chronico lib. 6. cap. 31; Urbem, in qua Natalitiam solemnitatem apud Italos egit Conradus, designat Hepidannus in Annal. ad ann. 1037. ab eodem die inceptum, inquiens: *Imperator, Natali Domini Veronæ celebrato, Mediolanum perrexit*. Eadem refert Vvippo in Vita Conradi.

(80) Hoc præceptum recitat Ughellus, ut superiùs retuli, sed quo anno datum sit, ignoratur; cùm exemplum ab ipso relatum notis Chronicis destituatur. Hoc anno conditum fuisse via crediderim, cùm, teste Vvippone, Veronâ Mediolanum statim contenderit *Conradus*, & paulò post inter cæteros Episcopos apud ipsum criminis accusatos, etiam Cremonensem in exilium propulerit.

(81) Diversimodè rem narrat Vvippo, ait enim: „ Inde (Veronâ) ad Mediolanum veniens, „ ab Heriberto Archiepiscopo magnificè re-

pto Mediolanenses nobiles juxta, ac populares æituare dalare, ac rationem Antistitis, ac Principis sui liberandi, Eliprando Vicecomite in primis auctore, inire. Quæ consilia dum maturius agitantur, Herebertus repente custodia clabitur, lentas Germanorum vigilias, quos vino de industria Abbas S. Xysti ab Hereberto consecratus obruerat, (82) astutè ludificatus. Conradus, Paschate Ravennæ celebrato, ubi Herebertum avasisse, atque à Mediolanensibus receptum esse cognovit, usqueadeo indignatione exarsit, ut continuò Mediolanum versus contenderit, atque exercitu coacto, repente Landrianum castrum occuparit, & sex Urbis portas militum corona circumfusa obsederit. Mediolanenses his oppressi malis haud quaquam animis defecerunt, sed portas, murosque Urbis diligentissimè custodiverunt, ac se ad omnem belli procellam fortiter sustinendam confirmaverunt. Multas Conradi multis è partibus oppugnationes ludificati, egredientes Urbe crebris cum Germanis prœliis confixerunt, ex quibus memorabile illud à quibusdam refertur, in quo Bavarum Conradi nepotem omnium Germanorum ferocissimum Eliprandus Vicecomes ingentis staturæ, ac roboris vir, singulari certamine in conspectu Imperatoris prostravit. Hic est Eliprandus, à quo Vicecomitum, ut ajunt, familia fluxit, post tota Italia genere, & virtute clarissima, (83) quem Vicecomitem dictum esse, quòd Archiepiscopi Vicecomes esset, invenio. Hac re Conradus vehementius exasperatus suburbiis ignem injecit, ac proposito edicto Antistiti dignitatem ademit, eamque ad Ambrosium Mediolanensis Ecclesiæ Cardinalem traduxit. Ceterùm Ambrosium die Pentecostes Bruno Episcopus in æde D. Ambrosii suburbana consecraturus, tum præsente Imperatore rem divinam faceret, Sanctum Ambrosium Episcopum gladium in cœlo vibrantem, atque Imperatori minitantem dicitur conspicatus. Quo facto statim tonitrua, ac fulgura adeo sæva sunt consequuta, ut Bertrandus à secretis Regis, ingenti fragoris magnitudine exanimatus, è potestate decesserit, aliique, qui aderant, plures extincti sint. (84) Quibus rebus permotus Conradus, Mediolani oppugnationem reliquit, ac trepido agmine postridie, secum Ambrosio ducto, Papiam se recepit. Ibi conventu Procerum acto, omnibus Italiæ Principibus mandat, ut Ambrosio adsint, atque illius auspiciis Herebertum, quem abdicatum esse constaret, bello quàm maximo persequantur. Inde, ut scribit Otbo, (85) Cremonam processit, atque ibi Pontificem ad se venientem excepit; demum æstus vitandi gratia ad montium stativa se retulit, Episcoposque Cremonensem, Placentinum, & Vercellensem Majestatis damnatos in exilium egit. Eodem tempore Bonifacius Marchio, mortua Richilda conjuge, Beatricem, Conradi filiam, duxerat, ac sponsalia maximis impensis, atque effusa, ut erat omnium illa ætate ditissimus, in omnem luxuriam magnificentia apud Mincium celebrarat. Siquidem, si famæ credimus, ad eam ducendam profectus, equos soleis argenteis calciatos habuerat, &

„ ceptus est in Ecclesia S. Ambrosii. In ipso „ die (nescimus cujus consilio) penè gravis „ tumultus factus est Populi Mediolanensis, „ quærentis ab Imperatore, si vellet favere „ conjurationi eorum. Unde commotus Imperator præcepit, ut omnes in Urbem Papiensem ad generale colloquium venirent. „ Quod dum factum esset, cunctis reclamantibus, legem fecit Imperator. In ipso Placito quidam Hugo Comes, & alii quam plures Italici appellabant Archiepiscopum „ Mediolanensem pro multis caussis, quibus „ eos offenderat. Imperator vero, vocato Archiepiscopo, præcepit, ut satisfaceret omnibus. Quod dum Archiepiscopus renueret, sensit Imperator, omnem illam conjurationem Italiæ, ipsius consilio factam esse. „ Et mox comprehenso illo retinuit in sua „ potestate. Deinde commendavit eum in custodiam Popponi Patriarchæ Aquilejensi, & Chunoni Duci Carantanorum, qui „ ab eis ductus est cum Imperatorio usque „ Placentinam Civitatem. Eadem, parùm diversa narratione, referunt Arnulphus, ac Landulphus, editi Tomo IV. *Rerum Italicarum*.

(82) Mabillonius in Annal. Benedict. ad annum 1040, & Petrus Maria Campi in Hist. Ecclesiastica Placentina ad hunc annum 1037. cum Sigonio consentiunt, asserentes, Heribertum ope *Abbatis S. Sixti* è Teutonicorum custodia subductum. Contra Landulphus Senior, editus Tom. IV. *Rer. Italic.* qui Mediolani Seculo XI vivens hanc historiam minutim describit, lib. 2. & sequ. narrat, non *Abbatem*, sed *Abbatissam S. Sixti*, ab ipso Heriberto consecratam, largis dapium ac vini muneribus ad Archiepiscopum missis, eidem consuluisse, ut liberalem custodibus suis cœnam instrueret, ipsisque crapula & somno oppressis, fugâ eluderetur, quemadmodum felicissimè evênit, eâdem Abbatissâ equos & navem suppeditante, ut per Eridanum in Urbem Mediolanensem incolumis reverteretur. Certè per hæc tempora Monasterium S. Sixti Placentiæ, ab Angilberga Ludovici junioris uxore, pro monialibus conditum, sacræ adhuc Virgines incolebant. Siquidem nonnisi anno 1112., redacta in ordinem *Febronia* postrema Abbatissa, in illud cœnobium Monachi successere, Odone Monacho S. Benedicti de Mantua in primum S. Sixti Abbatem creato, ut refert Arnoldus Vvion pag. mihi 598., ubi catalogum Abbatissarum, & Abbatum S. Sixti a condito Monasterio usque ad annum 1363. texit. Aliter rem narrat Annalista Saxo, ab Eckarto editus Tom. II. Scriptorum medii Ævi pag. 466., asserens Heribertum *apprehensum, Aquilejensi Patriarchæ Popponi fuisse commissum, à quo liberius debito habitus, post aliquot dies fugâ lapsus evasit, quodam suo Monacho machinante, qui solus cum eo miserationis caussa permissus est habitare*. Quid autem machinatus fuerit hic Monachus, explicat Vvippo ad hunc annum; postquam enim narravit, ductum fuisse Heribertum ad Placentinam Urbem, subdit: *Quadam nocte, quidam de familiaribus Archiepiscopi collocavit se in lecto, quo ipse jacere solebat, & superducto copertorio latuit, ut ita falleret custodes. Archiepiscopus, adducto sibi equo à quodam, fugit, & veniens Mediolanum, à suis cum magno gaudio susceptus est*.

(83) Hæc omnia de Heriberto Archiepiscopo, Mediolani obsidione, & Eriprandi victoria, desumpta sunt è Manipulo Florum Galvanei Flammæ cap. 140. & 143. De Vicecomitum origine plura jam disserui in Dissertatione apologetica, edita Mediolani pro vindicandis eidem Urbi Corporibus SS. Gervasii, & Protasii.

(84) Falli Sigonium in assignando loco hujus miraculi, nempe *suburbana S. Ambrosii æde*, docet Vvippo, qui testatur, id accidisse in quodam *Castro S. Ambrosii*, *quod Curbitum* dicitur, Landulphus Senior *Corticpictam* vocat, nunc *Corbetta* appellatur, Pagus satis celebris, nec multùm distans ab Urbe Mediolanensi.

(85) In Chronico lib. 6. cap. 31.

& domum reversus pistrina publicè ad molenda libero omnium usui aromata excitarat, & vinum vulgò omnibus bibere cupientibus, impertiverat. (86) Cum au-
1038 tem Conradus apud eum Parmæ Natalem Domini ageret, Parmenses tumultu concitato necem illius dapifero attulerunt. Quare Conradus incensus Bonifacium ad tantam persequendam injuriam incitavit. Parmensibus autem in pertinacia persistentibus, Urbs primòm variè oppugnata, deinde magna ex parte combusta est. (87) Lombardis acerrimè vindicatis, Campaniæ inde adeundæ occasio oblata est. Monachi Cassinates assiduis Pandulfi Principis injuriis afflictati ad eum venerunt, orantes, ut Monasterium, quod in fide ejus esset, ab interitu vindicaret, quem ei Pandulfus omni ope infestus pararet. Quorum ille precibus motus, continuò cum uxore Gisla Romam processit, & nunciis inde missis bona erepta eum reddere Monasterio jussit. Pandulfo verò se facturum negante, ira incensus exercitu assumpto Cassinum adiit, atque à Monachis, ut nuncius è cœlo, acceptus, humiliter eum uxore Gisla D. Benedicto vota fecit, ac deinde Capuam versus perrexit. Ejus adventu non expectato, Pandulfus cum Basilio Abbate, quem ipse præfecerat, in arcem S. Agathæ se recepit. Conradus pridie Pentecostes Urbem ingressus, postridie apud Capuam veterem castra fecit, atque XII. Monachis, quos acciverat, postulantibus, Richerium Abbatem Leonensem, cujus fidelitum opera utebatur, concessit Abbatem, in primis ipsa suffragante Monachorum petitioni Augusta; & Pandulfo pertinaciam retinente, primoribus Capuanorum adhibitis, Guaimario Principi Salernitano Capuanom Principatum attribuit; & Athenulfum Archiepiscopum à Pandulfo in vincula conjectum exemit, atque inde Beneventum se contulit. Pandulfus, relicto in arce filio, Constantinopolim auxilium imploratum, sed frustra, contendit. Conradus Beneventi, rogatu Gislæ conjugis, Henrici filii, & Adeloi Episcopi jura, ac prædia Monachorum Cassinatium confirmavit. (88) Inde per Adriatici maris oram revertens, oborta gravi ex cæli corruptione in exercitu pestilentia, mense Julio non solùm milites plurimos, sed etiam ex principibus nonnullos amisit, Hermanum Ducem, Augustæ filium, Chunigundem nurum, (89) Cunonem Francorum Ducem, itemque alios; atque inde mœroris, ac tristitiæ plenus in Germaniam transiit. Eo verò profecto, Herebertus Antistes erectus, magnis delectibus habitis, Ambrosium, omnesque ejus fautores bello instituit persequi. Itaque, cum nihil prætermitteret, quod ad maximum gerendum bellum usui esset, vexillum impositum in curru excogitavit, quod carrocium appellavit. Is fuit currus ingens rotis grandioribus, atque axibus firmioribus fultus, purpurea pariter undique veste constratus; in quo contabulatio quadratæ turris instar locabatur; in medio verò eximia proceritate malus excitatus erat, multis à fastigio rudentibus ipsi contabulationi ad nautici mali similitudinem alligatus; in summo crux aurea, infra crucem antemna magna suspensa, unde vexillum explicabatur. Hunc autem currum excellentis formæ boves, candida veste instrati, trahebant; cura ejus clarissimo & genere, & virtute viro committebatur, qui, ut venerabilior esset, insigni lorica, ense, & aureo baltheo, & publico stipendio donabatur; ut munitior, cohorte militum lectissimorum sepiebatur. Cum eo verò aderant etiam Sacerdotes cum divinæ rei caussa, tum ut essent, qui letifero vulnere laborantibus sacra, si opus esset, ritu Christiano subministrarent; præterea sex tubicines eum totidem militaribus equis, quibus Civitas tentoria, & stipendia procurabat. Cum hoc ergo Vexillo, quò quasi ad sacram aram acie pulsi refugerent, atque inde ferociores in hostes procurrerent, Herebertus primus ad bellum est progressus. (90) Postero anno 1039
Conradus, cum esset Coloniæ, XVII. Kal. Aprilis nobilissimo beneficio Mutinensem Ecclesiam cumulavit; diploma libet attexere, ut consuetudo horum etiam temporum in donandis Ecclesiis elucescat: *Conradus divina clementia Imperator. Noverit fideles omnes, quemadmodum Vido Taurinensis Episcopus nostram adiit celsitudinem petens, ut pro amore Dei, & salute animæ nostræ, omnia S. Mutinensi Ecclesiæ in honorem S. Geminiani Confessoris Christi dicatæ, cui Dei auctoritate præest Ingo Episcopus, à prædecessoribus nostris tam Regibus, quàm Imperatoribus, atque religiosis hominibus collata, nostra Imperiali auctoritate confirmare vellemus. Cujus petitioni assentientes, ejusdemque Beatissimi Geminiani Episcopi, & Christi Confessoris implorandam assiduè opem statuentes, hoc præceptum fieri jussimus, quo sic concedimus quidquid ad nostrum jus pertinere videtur, terras scilicet, atque omnem districtum, domos publicas, murumque ipsius Urbis cum fisco, & teloneo integro, & cum omni jure civili intus, & foris in circuitu usque ad fines; cortes etiam ipsius Civitatis, ac terram propriam, castella, villas, mansos, servos, & ancillas, erimanos, & erimanas,*

(86) Certum est, errare Sigonium, dum scribit, *Beatricem* Bonifacii uxorem, ac matrem Comitissæ Mathildis, filiam fuisse Conradi Salici. Siquidem ejusdem Pater, *Fridericus II Dux Lotharingiæ* superioris, seu Mosellanorum, fuit. Beatricis mater, soror erat Giselæ, Conradi Salici uxoris, ut compertum fit ex tabula genealogica Progenitorum Mathildis, Antiquitatibus Estensibus pag. 64 inserta à Cl. Muratorio. Plura in hanc rem disseruere Florentinius *de Rebus Mathildis* cap. 61. & seqq., necnon Pagius ad annum 1070, qui hujus *Beatricis* Genealogiam illustrant. Magnificas nuptias à *Bonifacio* celebratas describit Donizo in Vita Mathildis lib. 1. cap. 9.

(87) Refert hæc Vvippo in Vita Conradi. Accurate hanc seditionem narrat Donizo in Vita Mathildis lib 1. cap. 10., è quo hæc sumpsit Sigonius.

(88) Latius hæc refert Leo Ostiensis lib. 2. cap. 65. & seqq, quem Sigonius descripsit.

(89) Nurus Conradi, Henrici filii uxor, Canuti Regis Anglorum, & Danorum filia, *Cunildis*, seu *Cunichildis* appellabatur. *Chunelindem* vocat Vvippo in Vita Conradi, qui ait, eam XV. Calendas Augusti è vita decessisse, atque aromatibus delibutam in Germaniam ab Imperatore fuisse translatam. Nec integro biennio cum marito vixit; quippe celebratas fuisse ab Henrico ejusdem nuptias anno 1036., idem Vvippo testatur.

(90) Vide Arnulphū lib. 2 cap. 16., ubi hunc currum describit. Antonius Campus in Historia Cremonensi *Carrocii* Etypon evulgavit.

manas, domos, possessiones, piscationes, sylvas, montes, campos, aquas, aquarumque decursus, & paludes habitas, & possessas à prædicto Ingone Episcopo, vel prædecessoribus ejus. Atque omnia aliquo inscriptionis titulo, seu investituræ adhuc donata, & tradita S. Mutinensi Ecclesiæ à quibuscunque hominibus, donamus, concedimus, confirmamus; item donamus omnia, quæ vocata sunt fiscalia, Comitalia, aut Vicecomitalia, quæ posita sunt, aut constructa in Comitatu Mutinensi tam intus, quàm foris in circuitu usque ad prædictos fines, ita ut Ingo Episcopus, & successores ejus potestatem illic habeant per se, aut per missos suos judicandi, distringendi, placitum tenendi, aut, quod eorum utilitas tulerit, faciendi ad incrementum, & honorem ipsius Ecclesiæ. Neque aliquis Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdasio, Gastaldius, Procuratorve ullus hanc S. Dei Ecclesiam inquietet, aut mansionaticum faciat, teloneum, districtum, placitum, aut aliam quamlibet publicam functionem exigat. Sin minus, fiat, se soluturum auri optimi libras ducentas, centum fisco nostro, & centum ipsi Episcopo. Quod ut verius credatur, & diligentius observetur, manu propria roborantes, annuli nostri impressione jussimus insigniri. Datum XVII. Kal. Aprilis. Anno Domini MXXXIX. Indictione VII. Anno D. Conradi Regis XIV. Imperatoris XII. Actum Coloniæ. Nec multie post mensibus pridie Nonas Junii in Frisia moritur. (91)

HENRICUS II. REX, & IMPERATOR.

JUstis mortuo Conrado peractis, Henricus filius in Germania regnare perrexit, ut qui jam inde à paterni regni principio Rex fuerat coronatus. (92) Ceterùm Italici de regni possessione folicitus legatos prosinus ad Herebertum Archiepiscopum misit, coronam in præsens, amicitiam in perpetuum postulatum. Quorum utrumque eum se dasurum Archiepiscopus ostendisset, continuò ab armis discessum est. Bellis tamen Boëmico, & Ungarico impeditus Henricus rebus Italiæ vacare per multos annos non potuit. In Campania Richerius Abbas Cassinas Guaimarium Principem ad se cum exercitu evocavit, eumque ad oppugnandam S. Agathæ arcem adduxit. Eam verò per tres menses obsessam cum Guaimarius reddere Teanensibus vellet, quidam ex iis Monasterio dediti fœdus cum Abbate percusserunt, si se in fidem reciperet, & eo statu, qui fuerat ante Imperatoris adventum, esse contentus vellet, arcem se illi traditurós. Ita arcis deditio pridie Assumptionis est facta. Maniacus Imperatoris Catapanus magno contracto exercitu cum in Siciliam adversus Sarracenos trajecisset, legatos ad Guaimarium misit, orans ut ad se Normanorum auxilia mitteret. Ille verò Gulielmum, Drogonem, & Hunfridum Tancredi filios, qui à popularibus suis invitati nuper advenerant. cum aliis trecentis militibus misit. Eorum ope magna pars Siciliæ in potestatem redacta, & Syracusæ receptæ sunt, & corpus venerabile S. Luciæ Virginis inde ablatum, & Constantinopolim transportatum. (93) Sequenti verò 1040
anno, qui fuit millesimus quadragesimus, Græcis, Normanisque Sicilia profectis, Sarraceni omnia, quæ amiserant, receperunt. Maniaco, quod imperium affectaret, occiso, alius in Apuliam Catapanus, nomine Duclianus, est missus. Eo anno Venetiis conventus peractus est, Urso Patriarcha Gradensi, Dominico Olivolensi, Vitali Torcellano, Leone Equilino Episcopis cum Clero Venetiarum in S. Marci Basilica convocatis: in quo juxta sanctorum Patrum decreta sancitum est, *ne Episcopi ante annos triginta, Diaconi ante viginti quinque, moniales in Epiphania, Albis, & festo Apostolorum consecrarentur. Ut Chrisma, Eucharistia, vasa, & indumenta sacra in templo sub clavi asservarentur.* (94) Gaudentius Auserensis Episcopus in Dalmatia Ecclesiam ultro dimisit. Veneti decretum fecerunt, ne posthac Duces viventes sibi consortem, & collegam cooptarent, quod in posterum, ut Reip. salutare, servatum est. Postero anno 1042
in ulteriore parte Italiæ via tandem est patefacta, qua Græci diuturna possessione Italiæ pellerentur, & nova in eam Normanorum dominatio induceretur. Ardoinus, domo Lombardus, spectatæ virtutis, atque ingentis animi vir, à Ducliano grandi data pecunia Canditati honore affectus, & oppidis quibusdam Apuliæ præpositus fuerat. Is, cum in superiore expeditione Sarracenum quendam in Sicilia prostravisset, insignem ejus equum, quem sibi pugnans pepererat, à Maniaco impetrare non potuit, verùm eo cum dedecore spoliatus est. Hujus igitur ulciscendæ injuriæ cupidus, consilium eripiendæ Græcis Apuliæ cepit: itaque simulato voti caussa Romam itinere Aversam ad Ranulfum Comitem, genere Normanum, se contulit: atque ejus animum ad Apuliam invadendam, accendit, effeminatos appellans Græcos, terram opulentam; Normanos jam numero, armisquo præstantes, turpe esse exiguis parvi, atquo obscuri oppidi finibus esse contentos. Consilio comprobato, Ranulfus strenuos ei duces duodecim cum trecentis militibus tradidit, pactus, ut quæcunque occuparentur, æqua inter omnes sorte dividerentur. Quibus rebus sacramento firmatis, ineunte vere, repente omnes impetum in Apuliæ fines fece-

(91) Apud Trajectum inferius, Civitatem Frisiæ, die IV. Junii obiit Conradus. In ejusdem vita à Vvippone conscripta legitur, Conradum ex hac vita migrasse *XI. Nonas Junii, Feria II., Indictione VII*, verùm in designando obitus die, mendum Amanuensis irrepsisse, clarè ostendit tum numerus *XI.*, qui Nonis non competit, tum Feria *II.*, quæ illo anno in diem IV. Junii incidebat, adeòque Sigonius optimè *Pridie Nonas* adnotavit.

(92) Quarto anno, post initum à Conrado Regnum, coronatus fuit Henricus, anno nempe 1028. in Paschali solemnitate, ut superiùs ad annum 1039. ex Vvippone jam monui.

(93) Ex Leone Ostiensi lib. 2. cap. 67. hæc desumpsit Sigonius, sed non rectè annum designat; cùm Curopalata sexta Indictione, adeòque anno 1038., subactam a Normannis Siciliam affirmet: Lupus item Protospata id ad superiorem annum 1038. refert, iisque Baronius, Pagius, aliique consentiunt.

(94) Dandulus lib. 9. cap. 6. p. 3 Acta hujus Concilii fusiùs refert. Reliqua a Sigonio huc narrata de Venetorum decreto, leguntur in eodem Dandulo parte quinta.

cerunt, atque imparata omnia nacti, Sabbato Paschatis XII. Kal. Aprilis Melfim totius Apuliæ claustrum, atque inde Venusiam, Asculum, & Labellum haud magno certamine occuparunt. (95) Post occurrentes Ducliani copias gravissimo commisso prœlio ad Oliventum ita conciderunt, ut omnes aut pugnantes desideraverint, aut arma ponentes in acie ceperint. His rebus in Græciam nunciatis, Michaël Calaphates, qui Paphlagoni mortuo successerat, ut qui maximè perturbatus, majorem ad Duclianum exercitum misit. Qua re comperta, Nortmani, ut accolarum animos sibi conciliarent, atque in societatem belli promptiores haberent, Athenulfum, Beneventani Principis fratrem, sibi ducem asciverunt, atque coactis rursus copiis adversus Græcos contenderunt. Pugnatum est ad Aufidum amnem. Ibi Græci rursus fusi, ac fugati, cum gradum referrent, fluvium, quem siccum trajecerant, subitis tumentem aquis repererunt. Ita, cum sibi consulere natatu vellent, plures gurgitibus hausti, quàm gladiis interempti sunt. Nortmani castris Græcorum potiti, ingentem prædam retulerunt. (96) Eodem anno Mediolani gravis altera exorta seditio aliquantum de communi tranquillitate detraxit. Erat Mediolanensis Civitas in sex tribus divisa, quæ à sex portis Urbis nomen habebant: earumque tribuum Principes nobiles quidam erant, qui porrarum Capitanei appellati, Archiepiscopo, ut diximus, officium vasallorum debebant. Hi universam Remp ad se trahere, & summum in populum imperium sibi parare cupientes, omnia jura, quæ Ducis antiquitus fuerant, sibi vindicarant, atque inter se accuratè partiverant. Ex quibus cum unum esset, ut si quis sine herede decessisset, bona ejus ad Ducem pervenirent, id nobiles à popularibus quisque suis singulis in tribubus exigere conabantur. Ea re turbati ipsi è Credentia populares, cum saluti suæ remedium nullum aliud haberent, ad arma confugiunt, ac crebris cum nobilitate ferendis prœliis jus suum tueri, ducibus hinc populari, inde nobili lectis, nituntur. Popularibus cum se viribus pares nobiles non esse viderent, astutè popularium aliquot sibi adjunxerunt: ac, juribus cum eo suis communicatis, summo sibi studio devinxerunt, ac vasallos suos nominaverunt: atque ita eorum præsidio confirmati, jus, de quo dixi, vehementius repetere contenderunt. Contra plebs eodem adversus nobilitatem artificio usa, ducem sibi ex media nobilitate *Lanzonem Curtum* legit, eique summum in se imperium tradit; is vulgò Credentiæ, seu Populi Capitaneus appellatus. Atque hic, duobus tum primùm Consulibus è Credentia institutis, plebis partes adversùs nobilitatem susceptas tanta virtute, tantaque fide defendit, ut post multa commissa prœlia nobiles ipsos turres, domosque suas deserere, atque Urbe cum familiis suis exire coëgerit; cum Herebertus interea frustra sæpius pugnas eorum dirimere, concordiamque conciliare conatus, Modoëtiam secessisset, ne manens in Urbe alterutram partem verbo, factove offenderet. Hoc accepto incommodo nobiles recuperandæ patriæ cupiditate flagrantes, Comites Seprienses, & Martbesanos ad se traduxerunt, atque eorum auxilio fulti ad Urbem reverterunt, eamque sex castellis validissimis contra sex portas excitatis, validè obsidere instituerunt; obsessosque assiduis oppugnationibus, ac crebris prœliis faciendis fatigare perrexerunt. (97) Proximo anno Imperator Con- 1042
stantinus Monomachus, qui Calaphatem abdicantem exceperat, tot acceptis cladibus perturbatus, Exaugustum Ducliano summisit, ac magnis Græcorum, barbarorumque supplementis datis summo cum Nortmanis confligere prœlio jussit. Itaque Exaugustus, cum Nortmani ad montem Pilosum facultatem pugnæ fecissent, in aciem ferox descendit; verùm virtutem fortuna destituit: siquidem, amisso magna ex parte exercitu, ipse in prœlio captus, ac Beneventi à duce Nortmanorum magno pecuniæ numero venditus est. Nortmani verò Argyro Meli, de quo ante dictum est, filio sibi duce præfecto, bellum inde reliquæ Apuliæ intulerunt, atque oppida alia vi ceperunt, alia voluntate sibi tributaria reddiderunt. Post hæc, Gulielmo, Tancredi filio, ad honorem Comitatus evecto, ad Guaimarium cuncti se contulerunt, eumque pariter cum Ranulfo Comite Aversano ad dividenda, quæ parta erant, Melfim invitarunt. Primùm autem Ranulfo domino suo Sipontum cum Gargano, atque omnibus eò pertinentibus oppidis honoris caussa concesserunt; deinde cetera eorum arbitrio, judicioque inter se diviserunt. Gulielmo Asculum, Drogoni Venusia, Arnolino Labellum, Hugoni Monopolis, Petro Tranum, Valterio Civitas, Rodulfo Cannæ, Triseamo Mons Pilosus, Herveo Trigentum, Asclitino Acherontia, Rodulfo S. Archangelus, Ranfrido Monorbinum, Ardoino alia evenerunt. Melfis in communi omnium possessione relicta. Hoc modo à Nortmanis Apulia de Græcorum potestate, imperioque subtracta est. Ceterùm Gulielmus, Drogo, Hunfridus, Rogerius, & Robertus, cognomento Viscardus, fratres germani fuerunt, in hac expeditione insignes, à quibus clara post Ducum, & Regum Nortmanorum in ulteriore Italia progenies propagata est. (98) Eodem anno Me-

(95) Melphim, caput Apuliæ, expugnatam fuisse hoc anno ipso die Festivitatis B. Benedicti, nempe 21. Martii, ex peculiari erga Patriarcham suum veneratione adnotare voluit Leo Ostiensis, à quo ista lib. 2. cap. 67. luculentè narrantur. Gesta hujus belli Gulielmus Appulus libro primo accuratè recenset.

(96) Hoc secundum prœlium, à Normannis contra Græcos initum, ad annum sequentem referendum est; mense enim *Madio* commissum dicitur in Chronico Normannico, edito Tom. V. *Rerum Italicarum*. Michael verò *Calaphatas*, à quo missum Exercitum narrat Sigonius, non nisi post diem X. Decembris hujus anni imperare cœpit, teste Cedreno.

(97) Originem, ac infaustos hujus civilis belli, quod per tres annos viguit inter Nobiles, ac Plebejos Mediolanenses, pressiùs Arnolphus lib 2. cap. 18, prolixius verò, ac enucleatiùs Landulphus Senior lib 2. cap. 26., editi Tomo IV. *Rerum Italicarum* enarrant. Sigonius è Manipulo Florum Galvanei Flammæ cap. 144., & sequenti, hæc omnia desumpsit.

(98) Vide Leonem Ostiensem lib. 2. cap. 67., & Gulielmum Apulum Tomo V. *Rerum Italicarum*, cum adnotationibus ibidem adnexis.

Mediolanensis est continuata obsidio. Cum autem nullus malorum finis videretur, pro-
1043 ximo, Lanzo miserum Civitatis statum contemplatus, Henricum in Germaniam adiit, atque ab eo ruentibus popularium rebus maturum auxilium implotavit. Henricus rei Mediolanensis potiundæ occasionem sibi datam per aliena pericula opinatus, haudquaquam se laboranti Civitati defuturum, respondit, si ipse se jurejorando obstringeret, effecturum, ut Civitas XIV. Germanorum militum millia intra Urbem acciperet, (99) ac populus in auctoritate sua foret. Juravit id Lanzo, ac domum reversus renunciavit legationem. Gratulante populo, quòd brevì ex arctis esset diutinæ obsidionis vinculis eximendus, ipse, detrimentis, quibus Civitas Germanorum præsidio in Urbem accepto conflictari poterat, diligenter ad rationem revocatis, consilium mutavit; atque inconsulto populo nobiles in castris convênit; &, quo in statu res Civitatis futuræ essent, si Germani reciperentur, ostendit; atque eos patriæ calamitatis admonuit; adjecitque, præstare, ut ipsi pacem cum popularibus facerent, atque Urbem repeterent, quàm ut communem patriam exterorum libidini, avaritiæque permitterent. Annuentibus nobilibus eadem cum popularibus egit. Ita ex eorum voluntate capitanei, & valvasores Urbem ingressi pacem cum plebe inierunt, verùm in ipsum Lanzonem iracundiæ suæ virus effuderunt; hunc enim, quòd à nobilibus descivisset, & commodis eorum adversatus esset, tumultu facto comprehensum in custodiam condiderunt, deinde sordibus ad ignominiam supetsusum in exilium projecerunt. Eodem anno Veneti, Dominico Flabanico Duce mortuo, Dominicum Contarenum substituerunt. Ejus Magistratus initio Poppo, Patriarcha Aquilejensis, privilegium à Pontifice de subjectione Gradensis Ecclesiæ elicuit, & Gradum furtim ingressus, Urbem cum templis incendit, aras disjecit, sacros thesauros asportavit, reliquiis Sanctorum exceptis, quas invenire non potuit. Quibus de rebus Dux, & Patriarcha missis Nunciis cum Pontifice Benedicto conquesti sunt; verùm, antequam ille rescriberet, Poppo sine confessione, & viatico mortem oppetiit. (100) Quod ubi illi audiverunt, rursus legatis missis petierunt, ut privilegium infirmaretur, bona restituerentur, & sedes in pristinum statum redigeretur; idque impetraverunt. Urbs cum Templis inde à Duce reparata est. Urso Patriarchæ mortuo Dominicus Belcanus Sancti Marci Sacerdos suffectus, (1) & Popponi substitutus est Eberardus. Henricus Rex, Gisla conjuge mortua, Agnetem Villelmi Pictavotum Comitis filiam, sibi despondit uxorem. (2) Sedato inde tumul-
tu Mediolanensi, Herebertus postero anno 1044
mortem oppetiit. (3) Eo sublato, qui sum-
mæ

(99) Landulphus Senior lib. 2. cap. 26. de quatuor tantùm mille Equitibus Germanis in Mediolanensem Urbem recipiendis pactum à *Lanzone* cum *Henrico* Rege scribit. Sigonius Flammam Auctorem habuit, qui quatuordecim millia Germanorum in sua narratione expressit.

(100) Quæ de *Popponis* flagitiis & turpi morte hic Sigonius enarrat, desumpta sunt a Chronicis Danduli lib. 9. cap. 6. par. 1. In vitis tamen Patriarcharum Aquilejensium, editis Tom. XVI. Rer. Italic. præclara ejusdem mentio fit, & egregia gesta recensentur summa cum laude. Quæ verò apud Gradum peregit, non horridè adeò, aut injuria illius Ecclesiæ facta, ut Dandulus refert, narrantur, sed pro recuperandis Aquilejensis Sedis juribus ac Thesauris, laborasse asseritur *Poppo*. Eadem habet Antonius Bellonus ibidem excusus, qui *Venerabilis* nomen apud posteros consecutum *Popponem* testatur. Illustre ejusdem Epitaphium recitatur ab Ughello in Patriarchis Aquilejensibus, isque insuper addit, in veteri libello *Statutorum Capituli Aquilejensis* decretum reperiri, ut quolibet anno *Anniversarium* Popponis solemnites celebretur. Quomodo hæc componi possint cum execrabili memoria, quam de hoc Præsule in suis Chronicis Dandulus reliquit, Lectos expendat. Si genuinæ sunt Breves Litteræ Joannis XIX., & Benedicti IX. Summorum Pontificum, quas ex Codice Trevisianeo in lucem produxere in Gradensibus Patriarchis Adnotatores Ughelli novæ editionis, fides staret pro Dandulo, cùm in iisdem perjuria, & scelera in Gradensem Ecclesiam a *Poppone* commissa, singillatim referantur. Itaque fatendum erit, in hoc Præsule eximiis virtutibus vitia quamplura fuisse permixta, variamque ideo sui famam post se *Popponem* reliquisse. Emendandus certè est Sigonius, qui *Popponis* mortem huic anno affigit; Dandulus enim expressè narrat, eam contigisse anno sequenti 1044. *Indictione XII.*

(1) In postrema editione Ughelli *Ursus* Patriarcha Gradensis obiisse anno sequenti 1045, eodemque anno suffectus *Dominicus Balanus*, ab Adnotatoribus affirmatur.

(2) Hoc anno quidem *Gisla* Imperatrix mortua est, teste Hermanno Contracto, Mariano Scoto, Hepidanno, & aliis; hæc tamen mater erat, non uxor Henrici, cujus primam Uxorem *Chunigundem*, verùs *Cunichildem*, in Italia defunctam anno 1038, Sigonius ipse narravit. Cœlebs deinde permansit usque ad hunc annum, quo *Agnetem*, Moguntiæ Reginam declaratam, celebratis in Ingelheim nuptiis, sibi in uxorem sociavit, ut tradunt Hermannus Contractus, aliique. Marianus tamen Scotus, Albertus Stadensis, & Annales Hildeshemenses id in annum 1044 differunt; immò Glaber, aliique annum 1045 assignant. Sed verior sententia est, quam Baronius, & Pagius tuentur, de initis hoc anno *Henrici* nuptiis cum *Agnete*, ut apud ipsos videri potest.

(3) Constat tum ex Landulpho, tum ex epitaphio in Ecclesia S. Dionysii Mediolani exsculpto, *Heribertum* obiisse anno Dominicæ Incarnationis MXLV. XVI die mensis Januarii, Indictione XIII. Idem asserunt Mabillonius, Papebrochius, Pagius, aliique. Puricellus in Monum. Basilicæ Ambr. num. 245. profert ultimas *Heriberti* Archiepiscopi tabulas, conditas *anno ab Incarnatione Domini millesimo quadragesimo quinto, mense Decembris, Indictione tertiadecima*. Cùm autem in Epitaphio ab ipso relato dicatur *Heribertus* mortuus die decima sexta Januarii, censet Vir doctissimus, ejusdem obitum differendum esse in annum 1046. Ita enim concludit in fine numeri 248. Ego tamen arbitror, minimè recedendum esse à priori sententia, nec adeò facilè subvertendam esse auctoritatem Landulphi in hac Urbe tunc viventis, & Epitaphii jam relati, qui Indictionem tertiam decimam adscribit, cùm dicenda foret decima quarta, si Januario anni 1046 obiisset Heribertus, ut vult Puricellus. Itaque ut hanc controversiam expediam, quæ ex monumentis adeo antiquis, ultimis nempe tabulis *Heriberti*, & ejusdem Epitaphio, ac testimonio Landulphi excitatur, dicendum reor, in Testamento prædicto, adhibitam esse æram Pisanam, quæ novem mensibus annum communem prævenit, quæque hoc seculo in Italia frequens erat. Id enim suadet Indictio tertiadecima utrobique memorata, quæ mense Decembri anni vulgaris 1044.
jam

mæ auctoritatis, atque potentiæ in Urbe fuerat, Capitanei insolentiores effecti dominatum Civitatis occuparunt, atque in ædibus publicis convocati leges duas adversus populares sanxerunt, unam, ne Lanzoni Curtio, aut propinquis ejus in posterum esse in Urbe liceret; alteram, ut, si quis nobilis popularem interfecisset, ne amplius, quàm septem libris tertiolorum mulctari posset. Quibus injuriis incitati populares, alterum sibi ex nobilitate ducem Landulfum Cottam asciverunt, eumque sibi adversus nobilitatis opes patronum cooptarunt. (4)
1045 Sequenti, de Archiepiscopo in Hereberti locum sufficiendo agi est cœptum, de quo legendo cum inrer ordines esset oborta contentio, victoria penes nobilitatem fuit; nan cum populares quatuór Ecclesiæ Mediolanensis Cardinales, nobiles unum Vidonem Valvasorium edidissent, Henricus, rejectis ceteris, Vidonem, qui familiaritate sibi erat conjunctus, unum probavit. (5) Hunc autem populus tanto odio persequutus est, ut cum primùm rei divinæ, summo, ut fit, rerum apparatu operaretur, ad aram solum, ipso etiam abducto Clero, reliquerit, multisque aliis detrimentis affecerit. (6) Per eosdem dies Normani superbia elati omnia circumjecta loca infesta usqueadeo reddiderunt, ut ne à ditione quidem Monachorum Cassinatium temperarint. Cumque ad cetera mala hoc anno arcem S. Andreæ firmum sibi receptaculum construere aggressi essent, Abbate identidem denuntianre, ne pergerent, in sententia perstiterunt. Itaque Abbas exterritus, quòd eorum in dies augescere opes videbat, consilium destituendi Monasterii cepit. Post paucos inde dies Rodulfus Comes eorum non modica hominum manu stipatus ad Monasterium venit, ut pacis simulatione Abbatem comprehenderet, atque, ut opinio fuit hominum, interimeret. Positis autem in vestibulo Templi armis, Templum precationis caussa cum omnibus suis inermibus iniit. Quo facto extemplò omnes Monasterii famuli accurrerunt, atque equos, & arma ejus diripuerunt, signoque ex campanario edito oppidanos omnes ad arma vocarunt. Ita Normani imprudentes oppressi brevì cogitatæ pœnas audaciæ, temeritatisque suæ luerunt. Quindecim desiderati, Rodulfus ab intervenientibus Monachis vix servatus ad Monasterium in custodiam missus est. Hac re Cassinates elati universam inde circumjectam regionem hostiliter pervagati, omnia præter arcem S. Victoris, & S. Andreæ uno die armis receperunt. Ad extremum, firmo amicorum præsidio advocato, ipso etiam S. Victoris castro expugnato, ad arcem S. Andreæ, in qua Rodulfi Comitis uxor erat, & quò Normani sese ex fuga receperant, oppugnandam accesserunt. Ibi quindecim dies sine effectu morati sunt, militibus, qui intus erant, egregiè sese & loci munitione, & animi alacritate tuentibus. Demum Monachis, qui aderant, milites ad renovandam operam adhortantibus, Deumque, ac Patrem Benedictum virtuti, laborique eorum pro certo affuturos asserentibus, majore rursus impetu arcem ipsam invadunt, ac commisso prœlio lapides, telaque ingerere in hostes incipiunt. Faciebant idem etiam acrirer in Cassinates Normani, verùm tempestate repente oborta, accidit, ut pleraque eorum tela vi venti in se retorta plerosque incesserent. Quod ubi Normani videre, voluntati reluctari divinæ non ausi, subitò consilium arcis dedendæ cepere, ac sese Monachorum fidei tradidere. A quibus vix defensi tandem Aversam incolumes rediere. Aversanis inde sociorum injurias persequi cupientibus Guaimarius obstitit. Ita ditio S. Benedicti ab injuriis Normanorum præsenti ipsius Consessoris ope servata. (7) Sequenti anno Henricus Vid- 1046
gerum Ecclesia Ravennate, quam jam biennio impotenter, ac superbè nondum consecratus tenebat, per dies Pentecostes ad se vocatum audavit. Guaimarius Princeps cum Drogone Normanorum Comite ad Monasterium Cassinas processit, atque ab Abbate, ut Drogonem in gratiam reciperet, petiit, eamque jurante Drogone, se Monasterii rebus parsurum, neque Abbati, aut Monacho alicui nociturum, obtinuit. Drogo in gratiam restitutus, atque ab Abbate donatus, Aversam se ad Ranulfum socerum contulit. Abbas autem fidei Normanorum diffisus singula Monasterii castra muris in circuitu communivit, ibique agrestes ex agris translatos constituit; castrum etiam S. Angeli, quod ipse constroxerat, muris amplioribus sepsit, & juxta ipsum pontem optimum super Lirim fluvium fecit. (8) Libet hoc loco in memoriam revocare, quod supra

jam decurrebat, & sequente Januario perseverabat. Proinde *Heribertus* ægrotus Modoetiæ, ultimam voluntatem scriptam reliquit anno verè 1044., sed secundùm Pisanos 1045.; adverto enim, eas tabulas signatas esse *anno ab Incarnatione*. Cæterùm opinari etiam possumus, conditas illas fuisse diebus Natalem Domini subsequentibus, quo tempore, recepto more Tabellionum, ac Scriptorum ejus ævi, quos sequutus etiam Sigonius, anni exordium deducebatur, atque hanc crediderim verosimiliorem esse conjecturam ad hunc nodum exsolvendum; cùm certum sit, mense Decembris exaratum fuisse Testamentum à Puricello vulgatum, atque ideo exeunte illo mense optimè adnotatum annum 1045. utpote jam incœptum à Natalitia solemnitate.

(4) E Manipulo Florum Galvanei Flammæ cap. 147. hæc Sigonius desumpsit.

(5) Plures menses vacasse hanc sedem Mediolanensem, nec nisi post quintam diem Septembris hujus anni creatum Archiepiscopum *Vidonem*, seu *Guidonem*, discimus ex instrumento relato à Puricello in Monum. Basil. Ambros. num. 252. quod actum legitur anno 1053., *octavo Episcopatus Domni Vvidonis, quinto die mensis Septembris ingrediente Indictione septima*; si enim ante hunc diem sedere cœpisset, non *octavus*, sed *nonus* numerari debuisset. Papebrochius in Exegesi existimat, *Vidonem* consecratum die VIII. Septembris, B. Virginis Nativitati dicato.

(6) Hæc item ex Flamma cap. 246. narrat Sigonius.

(7) Angelus à Nuce in adnotationibus ad cap. 71. libri 2. Leonis Ostiensis, qui hæc narrat, monsem indicat ex alio Codice, ubi ista leguntur: *Acta sunt autem hæc de Normannorum expulsione anno Domini millesimo XL. quinto, mense Majo, Indictione XIII.*

(8) Ex Leone Ostiensi lib. 2. cap. 74. hæc hausit Sigonius.

A supra in historia anni octingentesimi octuagesimi tertii referenda prædiximus. (9) Romanos proceres privatæ quærendæ potentiæ caussa, corruptis comitiis Pontificiis, Ecclesiam gravibus in ducentos prope annos seditionibus, ac fœdis offensionibus implevisse. Hi fuere, ut scripsi, Albertus Marchio, & Albericus filius Consul, Tusculani Comites, & qui ab eis aut genus traxerunt, aut potentiam acceperunt: qui populo, Cleroque aut mercede corrupto, aut quacunque alia ratione vetere comitiorum libertate dispoliato, amicos, aut propinquos suos pro arbitrio provexerunt, homines ferme longè à recta superiorum Pontificum disciplina, & sanctitate remotos: B ad quorum libidinem coërcendam Leo VIII. Pontifex legem retulit ab Hadriano Primo latam, deinde à Tertio abrogatam: *Ne Pontifex designatus sine Regis auctoritate iniret*. Qua lege, ambitu in Urbe flagrante, sublata, rursus Ecclesia privatis earundem factionum studiis in maximum est dignitatis discrimen adducta. Huic verò malo alterum est adjunctum. Quippe conniventibus ipsis Pontificibus, aut certè non prohibentibus, plerique Principes usurpato jure Ecclesias, Episcopi verò minores ordines non opinione virtutis, sed conditione mercedis conferre instituerant. Clerici verò, qui Ecclesias, ordinesque mercati erant, cum C semel verecundiæ fines transissent, sensim longius etiam ad alia se prolabi flagitia passi erant, usque adeo, ut palam etiam uxores, ac concubinas haberent, atque utrumque probrum honesta quasi consuetudine permissum pertinaci tueri oratione non dubitarent; ex quo in duo gravia hæreseos crimina incidebant, unum eorum, qui Simoniaci, alterum eorum, qui Nicolaitæ sunt dicti. Quod verò vehementius etiam detestandum erat, in Francia Berengarius quidam, Clericus Andegavensis, homo audax, sed disertus, novam contra augustissimum Sacramentum Eucharistiæ doctrinam tradere per D hæc tempora cœpit, (10) verum in ea Corpus, & Sanguinem Christi esse, ac panem, & vinum in Sacramento mutari negans, ac plures in dies secum turpissimum in errorem abducens. Quin etiam Nortmani, qui paullo ante Apuliam Græcis ademerant, finibus Apuliæ non contenti, Ecclesiasticam ditionem invaserant, ita ut ne Ecclesiis quidem, & Monasteriis Campaniæ abstinerent. Quibus rebus ut remedium aliquod opportunum afferret, Henricus jam inde ab initio in Italiam sibi transeundum putarat, verùm Ungarico bello impeditus distulerat. Rebus autem omnibus trans Alpes tandem aliquando ex sententia administratis, statim de expeditione Italica cogitavit; iter autem ejus accendit cum Vido Archiepiscopus, qui à populo Mediolanensi respuebatur, tum novi Romæ comitiorum Pontificiorum caussâ suscitati tumultus. Nam Benedictum Pontificem à Tusculanis, ut dixi, Comitibus factum, post tertium decimum annum factio adversa hominis indignitate accensa ejecit: (11) atque in ejus locum Joannem Sabinensem Episcopum XI Kal. Februarias subdidit, eumque Sylvestrum Tertium appellavit. Hanc contumeliam Tusculani ferre non potuerunt. Itaque facto impetu Sylvestrum V Idus Maji deturbarunt, ac Benedictum suum restituerunt. Ille verò, cum se omnium odio, ac contemptu laborare videret, nec satis roboris ad tantam procellam sustinendam haberet, honore ultro se abdicavit: & Joannem Gratianum, Petri Leonis filium, eximiæ nobilitatis in Urbe virum, eundemque Archipresbyterum, magna accepta mercede sibi cooptavit, atque ad paternas ædes liberius vitam acturus secessit. Gratiano consecrato Gregorii Sexti nomen est inditum. (12) His de caussis Henricus, & ut solemnia Regni, atque Imperii insignia sumeret, necessariis rebus omnibus comparatis, ineunte autumno, cum exercitu, & Agnete uxore Alpes superavit. Velso, Marchiæ Veronensis Marchio, cum adventantem per triduum in Roncaliis expectasset, neque ab eo, ut moris erat, cunctationis nuncium accepisset, ex eo loco discessit: eaque prima Velsonum à Gibellinis alienatio fuit. (13) Ille autem benigè à Lombardis acceptus, continuò accessit Mediolanum: ac Mediolanensium cum Vidone lite composita, ferream illius manu de more coronam in æde D. Ambrosii suburbana recepit. (14) Papiam inde pro-

(9) Emendavit hoc loco Sigonius errorem, qui in prima editione impressus erat, ubi hæc leguntur. *quod supra in historia anni septingentesimi septuagesimi sexti referenda prædiximus*. Neque enim ad eum annum Sigonius de Romanis Factionibus quidquam disseruerat.

(10) Hæresis Berengarianæ exordium ab anno 1044. repetendum, tradit Pagius ad annum 1045 num. 5. Universa, quæ ad ejusdem initia & progressus pertinent, egregiè digessit Mabillonius in Præfatione ad partem secundam seculi VI. Benedictini, quem vide.

(11) Post *duodecimum* annum, ejectum Benedictum Pontificem asseruit Leo Ostiensis lib.2.cap 79. Quocirca Baronius ad annum 1044. Ostiensem nititur emendare, *undecimum* substituens. Initis tamen calculis ab exordio Pontificatus Benedicti, Pagius tuetur, rectè fuisse a Leone Ostiensi designatum hoc tempus. Sigonius, qui in primâ editione *annos XI.* adnotaverat, in Bononiensi *XIII.* reposuit, sed pari errore.

(12) Calamitosum Ecclesiæ Romanæ tunc temporis statum, cùm misere affictaretur a tribus simul Pontificibus, *Benedicto IX.*, *Sylvestro III.*, & *Gregorio VI.*, quibus (ut ait Clemens II. proximus eorundem successor in Epistola ad Bambergenses apud Gretserum, & Pagium ad an. 1044. num. X) *nomen Papatus rapina dederat*, describit *Victor III* Papa lib 3. Dialogorum, necnon Hermannus Contractus, Leo Ostiensis, & Bonizo apud Lambecium Tom. II. Biblioth. Cæsar. lib 2 cap. 8. Contigit hæc infelix rerum series anno 1044.

(13) Hæc verba: *eaque prima Velsonum à Gibellinis alienatio fuit*, addita sunt a Sigonio Bononiensi editioni; sed inusitato per illa tempora vocabulo utitur. Siquidem *Gibellinæ* factionis nomen multò seriùs enatum est, ut suo loco ostendam.

E (14) E Manipulo Florum Galvanei Flammæ cap. 149. illa narrat Sigonius. Hoc anno in Italiam venisse *Henricum*, dubium non est, cùm id referant antiqui omnes Scriptores, qui tamen coronationem Romanam tantummodo referunt. Quod pertinet ad Mediolanensem coronationem, Puricellius in Monumentis Basil. Ambr. num. 243. solidè tuetur, non hoc tempore, sed ineunte vere anni 1043. coronatum fuisse ab *Heriberto* Archiepiscopo Henricum. Sane Tristanus Calchus Documentum profert, quo indubie probatur, *Henricum* eo anno in Italiam de-

profectus VI. Kal. Novembris conventum egit: atque exules Lombardos, quos superioribus annis propter conjurationes initas Conradus in Germaniam relegarat, restituit. Exules inde, Civitatibus suis repetitis, humilitatem, in qua in exilio fuerant, tenuerunt, neque ullam rem publicam, aut privatam attingentes, verùm uni religioni studentes, ac victum manibus suis quærentes vitam traduxerunt: primæ sedes ad Comum in loco, qui Rondinetum appellatur, locatæ. Hos vulgo Monachos Humiliatos dictos, atque aliis ad eos se applicantibus auctos sequentibus annis disciplina D. Benedicti Joannes Meda Comensis astrinxit: (15) qui post propter sanctissimæ vitæ famam post mortem anno millesimo centesimo quinquagesimo nono (16) ab Alexandro Tertio Pontifice in numerum divorum ascriptus est. Placentiam inde progressus, Gregorium Pontificem obviam progressum excepit. Vido Pomposiæ Abbas, sanctitate per ea tempora clarus, cum accitus ab Henrico obviam illi venisset, in oppido S. Domnini mortem oppetiit, atque sepultura sua miracula plurima edidit: ex quo corpus ejus Parmam delatum summo in honore haberi est cœptum. (17) Digressus inde Placentia per Decembrem accessit Sutrium. Ibi frequenti advocato Episcoporum Concilio, de cooptatione Gregorii, quæ vulgo jactabatur, est agitatum, &, cum pecuniam intercessisse, satis certis argumentis probaretur, (18) omnium consensu vitio factum Pontificem esse, pronunciatum. Quo decreto audito Gregorius consternatus statim de sede sua prosiluit, ac, Pontificalibus vestimentis abjectis, humi prostratus delicti veniam postulavit. Relatione inde de novo subrogando Pontifice facta, cum Romani, qui aderant, neminem nominarent, ipse hominem Germanum, nomine Svidigerum, Bambergensem Episcopum, virum probum, ac literis eruditum, qui in comitatu suo aderat, dixit: atque ab omnibus approbatum Clementem Secundum vocavit. Gregorius Cluniacum relegatus secum Hildebrandum Soanensem Monachum duxit, qui postea ad Pontificatum evectus, amore ejus Gregorium VII. se vocavit. Sutrio inde Romam pridie Natalicia est ventum: (19)
postridie in ipso Nataliciorum festo Clemens 1047
Pontifex consecratus, Henricum Imperatorem cum Agnete conjuge consecravit: atque perfectis in Vaticano solemnibus, Pontifex, Imperator, & Imperatrix maximo totius populi Romani plausu in Lateranum, coronis quisque suis redimiti, de more procedentes, oculos in se omnium tanti majestate spectaculi converterunt. His actis Clemens, III. Nonas Januarias, Eremum Camaldulensem in fidem suam suscepit: inde ipso annitente Henrico, quod assiduis jamdiu piorum omnium votis exposcebatur, insignem, ac memorandam in primis labentis Ecclesiæ reformationem aggressus est, qua

descendisse; ait enim: *Anno MXXXXIII. trans Alpes profectus* (Henricus) *Ticini Conventum habuit, decimoque tertio Kal. Majas immunitate donavit Cœnobium S. Felicis, cui annuerunt Heribertus Mediolanensis, Raynaldus Papiensis, Luitprandus Novariensis, & Litigerius Comensis Episcopi; tum Ricardus Vicecomes, Sacri Palatii Judex subscripsit.* Carolus a Basilica Petri lib. 2. *Novariæ Sacræ*, agens de *Riprando* Novariensi Episcopo, trahere hoc Diploma conatur ad annum 1046, quo *Henrici* in Italiam adventus à Sigonio adnotatur; sed manifesti erroris inde arguitur, quòd in eodem Diplomate mentio fiat *Heriberti* Mediolanensis Archiepiscopi, quem Januario mense anni 1045. decessisse, jam superiùs comprobavi. Præterea memoratus Flamma cap. 144. narrat, *Heribertum Henrico* Mediolanum venienti contulisse Italici Regni Coronam, quam eidem promiserat, statim ac ad Germaniæ Regnum electus, pacem cum ipso firmavit; idemque tradunt Chronicon *Flos Florum*, Bernardinus Corius, Joannes de Deis in libro inscripto *Successores S. Barnabæ*. Itaque multo ante hunc annum, & in Italiam primò advênit, & Mediolani coronatus est Rex Henricus.

(15) Initia hujus Ordinis adhuc in tenebris latent. Puricellus, qui Monumenta Ordinis Humiliatorum collegit, in Bibliotheca Ambrosiana inter Manuscriptos Codices in præsens recondita, varias de hac re sententias Scriptorum enunciat, nullam definiens; nec certiora proferre potuit, qui Historiam Ordinum Monasticorum, post Patrem Bonanni, Parisiis edidit; sexto namque Volumine testatur, se omnem lapidem movisse, ut ex antiquis ineditis Chronicis primordia hujus Ordinis erueret, sed inani conatu. Circa hæc tempora enatum, nemo est, qui ambigat: qui enim illius exordia referunt ad duodecimum seculum, de aliis duobus hujus Ordinis Institutis, ad quæ per gradus transiit, intelligendi sunt. Cæterùm verosimilior opinio ea est, in quam se inclinare profitetur Puricellus in Monum. Basil. Ambrof. num. 375., quamque amplexi sunt Tristanus Calchus, aliique plures ibidem relati, quòd nempe Humiliatorum Ordo sub Henrico I. Imperat. anno 1019. exordia sua sumpserit. Sigonium certè errare, qui tam serò differt ejusdem Originem, docent Pagius ad annum 1134. num. 15., & Puricellus loco jam memorato, asserens, Domum Braydæ, quæ prima fuit hujus Ordinis, ante annum 1036. jam extitisse.

(16) Mendosè in prima editione hic numerus ita describitur: *anno millesimo quinquagesimo nono*; Librarii namque oscitantiâ *centesimus* excidit. Id diligenter in Bononiensi supplevit Sigonius.

(17) Vita hujus S. Vidonis, quem viventem S. Petrus Damiani summopere coluit, cum ipso per biennium commoratus, illustrata legitur in Actis SS. Bollandi ad diem XXXI. Martii. Plura de eodem refert Mabillonius in Annalibus Ord. S. Benedicti Tom. IV.

(18) Angelus à Nuce, integra Dissertatione, adjecta ad librum 2. cap. 79. Leonis Ostiensis, à labe Simoniæ hunc *Gregorium VI.* expurgare, & legitimum Pontificem fuisse contendit, *Joannem* Schismaticum, à *Gratiano* distinguens. Eadem tradit Labbeus in Vita Gregorii VI. Tom. IX. Conciliorum. Pagius tamen ad hunc annum, eundem *verè Antipapam extitisse, & unum ex tribus, qui per hæc tempora Romanam Ecclesiam invasere*, constanter affirmat.

(19) Ex Hermanno Contracto ad hunc annum hæc descripsit Sigonius. Quæ in contrarium profert Baronius, minimè attendenda esse Pagius asseverat ad annum 1044. num. 5. & 1046. num. 2. Num verò in Sutriensi Concilio electus fuerit Pontifex *Clemens II.* valdè ambiguum est; Leo enim Ostiensis lib. 2. cap. 79. clarè narrat, absoluta Sutriensi Synodo, *Henricum* Imperatorem Urbem ingressum, & congregato in Ecclesia B. Petri Apostoli Romano Clero, & Populo, una cum Episcopis, qui ad prædictam convenerant Synodum, communi Consilio *Clementem* Bambergensem, Episcopum elegisse. Annal:sta quoque Saxo apud Eckhartum, Romæ constitutum Papam *Clementem II.* refert ad hunc annum.

qua nulla aut opportunior unquam, aut majoribus difficultatibus impeditior fuit: quippe Ecclesia Dei graviter jam prope per ducentos annos ægrotans, & multa, & ea valida remedia requisivit: usque adeo ut ad extremum ne ignem quidem, & ferrum, quæ ultima insanabilium morborum sunt medicamenta, repudiarit: cum ceteris sanatis membris caput ipsum, nempe Imperator, salutaria omnia conciliorum documenta respueret, nec, quasi mentis impos, egregiè consulenti medico obtemperaret. Quibus de rebus nos deinceps quàm planissimè poterimus, quod nemo adhuc ne tentavit quidem, agemus. Igitur ad rem tantam instituendam Concilium Episcoporum Clemens in Lateranum vocavit: cui interfuerunt Vido Archiepiscopus Mediolanensis, (20) Eberardus Aquilejensis, & Hunfridus Ravennas, paullo ante ab Henrico ex Italiæ Cancellario Vidgero subrogatus. Eo coacto primo die, novum de præsessione Italicos inter proceres certamen est ortum. Cum Pontifex sedisset, ac Patriarcha Aquilejensis dextram, lævam Ravennas Archiepiscopus occupasset, inclinante jam ad vesperum die, Mediolanensis advênit, ac dexteram sedem postulavit. Aquilejensi, & Ravennate reclamante, atque utroque eam sibi deposcente, conventus rem cognoscendam esse, decrevit. (21) Reliquis diebus caussa Simoniacorum agitata, omnis sacrorum ordinum nundinatio improbata. Cum autem quæstio illata esset, num qui à Simoniaco Episcopo initiati essent, Ordinem retinere deberent, decretum est à Clemente, ut si ipsum tum Simoniacum, cum initiabatur, esse scivissent, quadraginta dierum defuncti piaculo in accepti Ordinis ministerio pergerent. His de rebus Romani veteres Henrico honores instaurarunt, decreto facto, ut Patricius Romanus esset, atque ut pro suo judicio Romanam Ecclesiam ordinaret, neque posthac sine ipsius auctoritate Romanus Pontifex crearetur. Quæ qui his temporibus aut æquales, aut vicini fuerunt, Petrus Damiani, & Leo Marsicanus, uterque Ostiensis Episcopus, memoriæ prodiderunt. (22) His actis Henricus uxorem cum maxima exercitus parte remisit domum, quæ in agro Ravennati filiam peperit: ipse verò cum altera ad res Campaniæ invisendas processit: castellisque nonnullis, quæ à Normanis occupata fuerant, in potestatem redactis, Cassinum adiit, & Monasterio donato Monachis se religiosissimè commendavit. Capuam inde progressus, Guaimario se Capuano Principatu, quem novem annos tenuerat, abdicante, Pandulfo illum priori Principi, magno auri pondere accepto, restituit. Drogoni Apuliæ, & Ranulfo Aversæ Comitibus, cum ad se adiissent, atque equos eximios, magnamque vim pecuniæ obtulissent, omnem, quam tenebant ditionem Imperiali auctoritate sancivit. Ibi etiam privilegium aureo sigillo Richerio Abbati de more firmatum. Beneventum inde profectus, cum Cives eum & patris, & ipsius injuriis irritati non reciperent, eos per Pontificem, quem secum habebat, piorum societate removit. (23) Clemens autem cum esset Salerni, Joannem Pæstanum Episcopum ad Salernitanam Ecclesiam à Guaimario Principe, & populo Salernitano traductum confirmavit, & pallio decoravit. (24) In Lombardiam inde revertens Henricus Ravennam, atque inde Mantuam venit. Mantuæ Pascha egit: &, cum ægrotasset, Cadaloo Parmensi Episcopo *fod. ū, & mansionaticum* diplomate dato remisit, atque ab eo corpus Vidonis, Pomposiæ Abbatis, majoribus in dies miraculis splendens accepit. (25) VIII. Idus Maji Folceni cum esset, Canonicis Ecclesiæ Veronensis indulsit anno, ut scribit, *ordinationis suæ octavo decimo, Imperii verò primo*. Post mensem inde Majum solemni conventu in Roncaliis habito Mediolanum progressus, Episcopum Papiensibus dedit, eumque Italiâ abiens Archiepiscopo commendavit. Quæ res novum subitò belli concitavit incendium. Nam cum Papienses Episcopum accipere abnuissent, Mediolanen-

(20) In prima editione legebatur *Heribertus*, quem Sigonius mortuum jam dixerat anno 1044. Optimè igitur hunc calami errorem emendavit, *Vidonis* nomine subrogato. De hoc Concilio vide Labbeum Tom. IX. Conciliorum.

(21) In aliis editionibus leguntur Acta, & Decreta hujus Concilii de præcedentia Ravennatis Archiepiscopi supra Mediolanensem. Hæc omnia delevit Sigonius in Bononiensi. Inania enim, ac fabulosa esse optimè intellexit. Pagius Literas quoque *Clementis II*, datas contra Mediolanensem Archiepiscopum, tanquam legitimas, ex Tomo IX. Conciliorum Labbei ad hunc annum refert. Puricellus tamen in Vita S. Laurentii Archiepiscopi Mediolanensis, toto capite XXIV. invictis argumentis pro Mediolanensi Ecclesia pugnat, commenticium afferens memoratum *Clementis* Diploma, quod confictum esse ait, *post annum* 1122. *ab homine, qui eo præsidio firmare impostorum cuperet præcellentiam, quam sibi Ravennas supra Mediolanensem, atque Aquilejensem vendicabat*. Sanè Card. Baronius ad hunc annum, nec non Card. Norisius in Dissert. de Synodo V., hujusmodi Epistolæ fidem penes Rubeum, Ravennatem Scriptorem, esse voluerunt; uterque verò consimiles Valentiniani literas, in favorem Ravennatis Episcopi, ex Archivo Ursiano ab eodem Rubeo productas, fabulosas esse testatur. Vide criticum examen hujus Concilii, & Diplomatis, institutum à P. Ubaldo de S. Eustachio *de Metropoli Mediolanensi* sect. IV. cap. 11. num. 389, ubi hoc commentum erudita Dissertatione prorsus convellit.

(22) Quam rectè in hac editione aboleverit Sigonius, quæ de præcedentia Ravennatis Archiepiscopi supra Mediolanensem decreta fuisse a Concilio Romano, in prima editione scripserat, ex memoratis ab ipso coævis, proximisque Scriptoribus optimè elucet. Ipsi enim nihil de hac controversia in libris suis retulere. Proinde asserendum est, Inventum hoc esse temporum posteriorum; quandoquidem vix credi potest, rem ab integro Concilio, ut asseritur, peractam, ac Summi Pontificis Diplomate confirmatam, omnino neglectam, ac silentio involutam fuisse ab hisce Auctoribus, qui acta hujus Concilii ad nos transmisere.

(23) Ex Leone Ostiensi lib. 2. cap. 80. hæc descripsit Sigonius.

(24) Addidit hæc Sigonius Bononiensi editioni. Ughellus Tomo VII. recitat integrum Diploma *Clementis* Papæ, ob Pallii usum expeditum, in quo eximia hujus *Joannis* Salernitani Archiepiscopi merita recensentur.

(25) Narrat hæc Hermannus Contractus, asserens, Sanctum hoc Corpus Spiram transferendum, ab *Henrico* in Germaniam suo in reditu secum deductum. S. Guidonis Pomposiani Abbatis vitam, a coævo Auctore conscriptam, in Actis SS. ad diem XXXI. Martii extulit, atque illustravit Bollandus.

neofes Antistitem ducem sequuti, ultro arma Papiensibus intulerunt. Neque verò Papienses detrectavere certamen; verùm virtuti par fortuna non fuit. Siquidem collatis signis tanta strage à Mediolanensibus cæsi sunt, ut quidam scribant, campum, in quo pugnatum est, ab ea re apud posteros Campum mortuorum esse appellatum. (26) Mediolanenses inde Urbem adorti, eos ad recipiendum Episcopum adegerunt; & conversis adversus Parasium armis, cujus cives Papiensibus auxilium tulerant, oppidum everterunt. (27) Eodem anno Clemens Pontifex VII. Idus Octobris diem suum obiit. Qua re cognita, Benedictus opibus factionis ad Pontificatum reversus, illum tandiu tenuit, donec Henricus Poletæ de Clementis morte per dies
1048 Natalicios à Romanis commonefactus, superiore privilegio usus, Popponem Brixinensem Episcopum edidit. Eo anno per Quadragesimæ tempus Sanguis Christi Mantuæ, qui in novam civium ignorationem inciderat, iterum cœci cujusdam revelatione inventus, ac multis miraculis comprobatus est. Poppo autem cum honestissimo comitatu Romam pervenit, atque ab omnibus summo honore acceptus XVI. Kal. Augusti in consecratione Damasi Secundi nomen est nactus; verùm mox Idibus ipsis Augusti Præneste, quò ad æstivum Romani cœli fervorem vitandum secesserat, est extinctus. (28) Eum mortuum Henricus Frisingæ, ubi Na-
1049 talem Domini celebrabat, à Legatis Romanorum, qui se illa de caussa adierant, audiit. Ille autem, ut petentibus Pontificem Romanis obsequeretur, Brunonem, hominem Germanum, sed in Burgundia Tullensis Civitatis Episcopum eum honorem invitum suscipere compulit, hominem, ut post apparuit, eximia prudentia, ac sanctitate ornatum; ac primo quoque tempore decedere in Italiam, jussit. Bruno Tullo egressus itinere Vesontionensi ad Monasterium Cluniacense profectus apud Abbatem divertit. Tum verò Hildebrandus, Soanensis Monachus, vir commemorabili pietate, atque doctrina præditus, cum eum mitra redimitum, & chlamyde purpurea decoratum, tanquam Pontificem, incedere cerneret, rei indignitate permotus, Abbate adjuvante ipsum admonuit, ne sacrosanctam dignitatem profani hominis arbitrio delatam iniret, nisi ante se suffragiis Cleri, populique Romani antiquo instituto, tristi Damasi eventu edoctus, permitteret. Quod ubi vir sanctus audivit, raptim probato consilio Pontificia ornamenta dimisit; & peregrini habitu sumpto, atque ipso secum Hildebrando adducto, quasi ad visitanda limina Apostolorum contenderet, ad Urbem ire perrexit. Romam autem ingressus, postridie in Basilica S. Petri Clero, & populo convocato sic dixit: *Et Legationem vestram, fratres, explevi, & Imperatoris voluntati morem gessi. Romam verò nulla alia de caussa me contuli, nisi ut gloriosissimum hoc S. Petri sepulchrum inviserem. Quoniam autem Pontificia Sedes per multos jam menses vacat, hortor vos, ut sine cunctatione bonum vobis pastorem deligatis.* Cum autem Episcopi, & Cardinales uno ore respondissent: *Te, & non alium cupimus, & te Episcopum Romanum eligimus*, tum Archidiaconus de more dixit: *Brunonem Beatus Petrus elegit*. Dum autem Clerus, & populus hoc ipsum verbum crebrò repeteret, arreptus in Sede S. Petri subitò collocatus est; ac pridie Idus Februarias consecratus Leonis Noni nomen accepit. (29) Quo facto statim ipsum Hildebrandum, qui salutare consilium dederat, sibi Diaconum, atque Ecclesiæ œconomum depoposcit. Versabantur ante oculos præsentes Ecclesiæ labes, quas Leo, cum neque Clementem, neque Damasum, intempestiva morte præventos, diluere potuisse videret, id sui potissimum esse muneris arbitratus, plures ad eam rem conventus indixit. Garganum autem primum per Quadragesimæ tempus celebra-

ta

(26) Galvaneus Flamma in Manipulo Florum cap. 149. hæc narrat. Extat adhuc vicus, novem millibus passuum Mediolano distans versus Papiam, qui *Campus Mortuorum* appellatur; ibique verosimiliùs acta est hæc pugna; Anonymus Mediolanensis in Differt. Chorog. Italiæ medii ævi num. 66. scribit, extitisse locum alium, *Campum Mortuum* appellatum, ac postmodum *Mortariam*. Sed, cùm hanc ei appellationem inditam referat ob prœlium acerrimum, ibidem anno 1061. commissum, clarè constat, hanc Papiensium stragem alibi contigisse.

(27) *Parasium* Oppidum medio ævo conditum fuisse, censet laudatus Anonymus ibidem num. 69, referens Leandri Alberti, aliorumque Scriptorum sententiam, qui ab Archiepiscopo Mediolanensi, funditus deletum *Parasium* anno 951. ob hæresis crimen testantur. Id tamen Sigonii narrationem minimè evertit; potuit enim postmodum reparari, atque ob caussam ab ipso assignatam, hoc anno ab ira Mediolanensium, excidium iterum pati. Difficilius est, Sigonium cum Ughello componere, qui tradit, Raynaldum Episcopum Papiensem præfuisse illi Ecclesiæ ab anno 1028. usque ad annum 1057. Quomodo enim, Raynaldo adhuc vivente, dari Papiensibus potuit ab Henrico novus Episcopus? Itaque, ut historiæ veritas intacta servetur, asserendum arbitror, Sigonium plurium annorum anachronismo peccasse. Siquidem Galvaneus Flamma, qui in Manip. Flor., edito Tom. XI. Rer. Italic. cap. 149. hæc omnia narrat, acta ea esse anno MLXI. dilucidè scribit; idque congruit Papiensium Episcoporum successioni ab Ughello digestæ. Siquidem Tom. I. Italiæ Sacræ col. 1089 *Albaricum*, seu *Uldericum*, electum fuisse anno 1060 in Ticinensem Antistitem adnotavit, adeoque ad illud tempus novum hoc belli incendium a Sigonio relatum, est differendum. Fortassè in vitiatum codicem Sigonius incidit, cùm ista a memorato Flamma, quem in Mediolanensibus rebus describendis Auctorem passim habet, suæ Historiæ adoptanda decerperes.

(28) VI. Idus Augusti, post viginti tres dies Pontificiæ Sedis, obiit *Damasus II.*, ut Leo Ostiensis scribit lib. 2. cap. 81.

(29) Historiam hanc desumpsit Sigonius ab Ottone Frisingensi, non secus ac Baronius; sed cum *Leonis IX.* vita, a Vviberto, & Brunone conscripta, postmodum in lucem prodierit, errasse plurimùm Ottonem Frisingensem compertum est; neque enim in Cluniacensi Monasterio tunc aderat *Hildebrandus*, qui Vvormatiæ in aula Henrici morabatur; *Leo* autem peregrini habitum, non Cluniaci, sed in ipsa Tullensi Urbe sumpsit, iter Romam initurus; immo nec Cluniacum divertisse, ab ullo eorum temporum Scriptore memoratur. *In Hyppapante verò*, seu die Festo Purificationis B. Virginis, *Pontificiæ dignitatis infulis insignitus, die duodecima Februarii, Dominica prima Quadragesimæ solemni ritu intronizatus fuit*, ut Anselmus in Itinerario testatur. Diversa est harum rerum narratio in Bononiensi editione ab aliis, Veneta nempe, ac Francofurti, sed idem in omnibus error legitur.

ta religionis fama commotus perrexit; inde in festo Palmarum ad Cassinas Monasterium adiit, eoque ibi die sacris est operatus, & cum Monachis in triclinio familiariter epulatus. (30) Romam inde reversus, Abbatem novis muneribus ad incrementum dignitatis affecit; atque inde duos in Italia conventus habuit, unum in Laterano post Albas, alterum Papiæ post Pentecosten. In Lateranensi datum est Gradensi Patriarchæ pallium, & sede ejus apprubata, ut crucem præ se ferret, indultum; Episcopisque Venetiæ, atque Istriæ imperatum, ut ei, tanquam primati suo, obedientiam, ac reverentiam exhiberent. (31) Inde Alpes emensus per autumnum tertium conventum coëgit in Francia Rhemis, & quartum in Germania, præsente Imperatore, Moguntiæ. Decretum in omnibus est, *ne sacros Episcopi ordines venderent, quique à simoniacis emissent, per injunctum à Clemente piaculum ordines retinerent; & ne Clerici uxores, aut concubinas haberent*, quemadmodum Petrus Damiani scripsit in eo libro, quem Gratissimum nominavit. Moguntiæ Spirensis Episcopus, cum his de criminibus argueretur, ipse se sacro Christi Corpore in detestationem animæ sumpto purgavit. Hoc anno Henricus jus monetæ signandæ Episcopo Patavino indulsit hoc, quod adhuc extat, diplomate dato: *Henricus divina fovente clementia Romanorum Imperator Augustus. Norint omnes Christi, nostrique fideles, quemadmodum rogatu nostri thori, regnique consortis Agnetis Imperatricis Augustæ, jus monetæ signandæ in Urbe Patavina concedimus Benenardo Episcopo, & successoribus ejus secundum pondus monetæ Veronensis, ita ut in una nummarum parte nomen, & imago nostra, in altera verò ipsius Urbis figura exprimatur. Data XVI. Kal. Maji*

A *Anno Dom. Incarnationis MXLIX. Indictione II. Anno autem D. Henrici Tertii Regis, Imperatoris Secundi, ordinationis ejus vigesimo, Regni quidem decimo, Imperii autem tertio. Actum Goslariæ.* Ceterùm ordinationis annus dicitur annus, quo Rex est Germaniæ declaratus, qui fuit Millesimus tricesimus nonus, ut nos ex vetustis ipsius, patrisque Diplomatis scripsimus, Germanis repudiatis, qui tricesimum sextum prodiderunt. Eberardo Aquilejensi Patriarchæ mortuo Gotopoldus est substitutus. (32) Leo inde decedens in Italiam VI. Kal. Decembris Dominicam ante Adventum Augiæ celebravit, ac per Bajoariam transiens Natalem Domi-
B ni, ineunte Anno millesimo quinquagesimo, 1050
Veronæ peregit, ac Venetias progressus à Duce, & Civitate magno honore exceptus multis eum beneficiis Duci, atque Ecclesiæ datis rependit, ac demum Romam se contulit. Berengarius Clericus Andegavensis literas ad Lanfrancum, Cantuariensem Episcopum, misit, Eucharistiæ Sacramentum evertens, & Joannis Scoti librum de ea re laudans, quas qui pertulit, Lanfranco non invento, obsignatas sociis ejus reddidit, qui cum eas aperuissent, argumento offensi, eas per Clericum quendam Rhemensem ad Leonem Pontificem transmiserunt, conventum post Resurrectionem habentem, in quo co-
C gnita ex literis Berengarii hæresi, ipsum absentem communione Ecclesiæ summoverunt, Lanfrancum verò, cum fidem suam exponere jussus, omnibus caussam, atque innocentiam suam probasset, omni suspicione criminis liberarunt, ut ipsemet de se scripsit. (33) Quibus actis Leo, pleniore Concilio Vercellas indicto, ad fines ulterioris provinciæ explorandos profectus, Campaniæ Principes, ac Civitates in suam at-

(30) Leonem Ostiensem hæc narrantem lib. 2. cap. 81. secutus est Sigonius. Sed contraria prorsus refert Anselmus Remensis in Itinerario Leonis IX., quod editum est a Labbeo Tomo IX Conciliorum sub nomine Concilii Remensis col. 1028. Ibi enim legitur, Leonem Papam Romæ consecratum, *Quadragesimalis temporis explesse jejunia, succedentiaque Dominicæ Resurrectionis ibi celebrasse solemnia*. Romæ igitur erat Leo D IX. iis diebus, quibus ad Montem Garganum, & Casinense Monasterium properasse dicitur ab Ostiensi, nempe *in ipsa Festivitate Palmarum*; id enim verè contigit anno sequenti. Henschenius in Commentario prævio ad vitam S. Leonis IX. die XIX. Aprilis, num 8 tueri nititur Leonem Ostiensem, asserens, videri hunc Auctorem *annos à Paschate incæpisse, & sic primum etiam annum S. Leonis inchoasse, & hoc posito, consequenter singula accuratè suis annis attribuisse*. Pagius tamen illum refellit ad hunc annum num. 8, & Ostiensem errasse apertè tradit.

E (31) Baronius hæc refert ad annum 1050. Verùm tum Sigonius, qui ex Dandulo col. 244. ista narrat, tum memoratus Scriptor errant in anni designatione, ista enim peregit Leo IX. in Synodo Romana anno 1053. celebrata, ut patet ex Epistola ad Episcopos Venetiæ, & Istriæ data *Indictione sexta*, quæ legitur in Labbeo sub num. II Epistolarum Leonis Tomo IX. Conciliorum. Id etiam clarè docet Dandulus ipse lib. 9. cap. 7. par. 11., qui referens hunc honorem Gradensi Ecclesiæ collatum a Leone IX. ejusque iter Venetias (cum è Germania in Italiam rediret), ac postmodum in Apuliam contra Normannos, quæ omnia anno 1053. contigerunt, statim sequenti capite subdit: *Proximo anno Leo Papa moritur*; cum ergo obierit *Leo* anno 1054.; superiore anno concessum fuisse Gradensi Patriarchæ Privilegium relatum, patet ex memorato Auctore. Id autem minimè animadvertit Clariss. Adnotator Ughelli, qui Tomo V. columna 1117. Venetæ editionis, Ughellum hac in re errasse scribit, eò quòd *secutus sit Dandulum in Chronico*; quod idem in Baronio etiam Pagius ad hunc annum num. 4 perperam reprehendit.

(32) Ab aliis *Godeboldus* appellatur, ab Ughello *Gosobaldus*.

(33) Hæc addidit Sigonius Bononiensi editioni, ex Commentario Lanfranci contra Berengarium. De hoc Concilio Romano vide Baronium, Labbeum, & Pagium ad hunc annum. Durandus Abbas Troarnensis, horum temporum Scriptor, in libro *de Corpore, ac Sanguine Domini*, contra Berengarium edito, tradit hanc Synodum, celebratam esse Romæ a *Leone* anno 1051. Mabillonius tamen Tomo II. Veterum Analectorum pag. 478. illum redarguit, & memoria labi facilè potuisse ait, cùm viginti ferme annis post actam hanc Synodum scriberet; siquidem potior est auctoritas Hermanni Contracti, qui anno 1055. obiit. Præterea certum est, eodem anno, quo celebratum est Romæ Concilium contra Berengarium, habitam fuisse Vercellis, mense Septembri, alteram Synodum, cui interfuit Summus ipse Pontifex Leo; id verò anno 1051. accommodari non potest, cum Leo IX., a Junio mense anni 1051. usque ad Martium subsequentis, semper Beneventi fuerit commoratus, ut constat ex coævis ejusdem vitæ Scriptoribus. Itaque Concilium contra Berengarium celebratum verè fuit Romæ hoc anno, ut optimè adnotavit Sigonius.

atque Henrici verba ad jusjurandum adegit, eoſque ab amicitia Nortmanorum in dies magis invaleſcentium avocavit. Caſſini in feſto Apoſtolorum rem divinam Pontificia cœremonia celebravit, ac pedibus duodecim Monachis lotis unà cum eis communi in triclinio cibum cepit, (34) & Beneventi Cives diris, quibus à Clemente fuerant obligati, laxavit, (35) atque inde Vercellas profectus conventum peregit. Ei conventui Berengarius citatus non affuit, ſed diſcipuli duo ab eo miſſi pro illo reſpondentes in primo cauſſæ limine corruerunt. (36) Conventus librum, & Berengarii opinionem ſumma iterum conſenſione damnavit, & Hunfridum Archiepiſcopum temere cum Sede Apoſtolica litigantem ab officio Epiſcopali removit; (37) atque inde Tullum in Franciam rediit. Muſactus Rex, imprudentibus, aut certè fruſtra repugnantibus Piſanis, Sardiniæ regnum recepit, eamque multis caſtellis conditis communivit. Po-
1051 ſtero anno Henricus Goslariæ Natalem Domini agens pleroſque Germaniæ Principes juſſit apud filium ſuum Henricum priore anno ex Agnete Auguſta natum, quanquam nondum ſacro Baptiſmate expiatum, ſolemne dicere ſacramentum. Inde Leoni Pontifici ad ſe venienti apud Auguſtam in die Purificationis occurrit, atque ei Hunfridum reconciliavit, qui paullo poſt veneno infectus interiit. (38) Leo inde Romam reverſus novum poſt Paſcha conventum habuit, in quo Gregorium Vercellenſem Epiſcopum abdicavit, adulterii, perjuriique compertum, (39) & paucos poſt dies Joanni Eccleſiam Salernitanam, ac vetera ejus prædia confirmavit. Piſani à Pontifice impulſi claſſem inſtructam in Sardiniam intulerunt, ac tempeſtate in Corſicam delati, primùm partem Inſulæ Genuenſibus ademerunt, deinde ad Sardiniam ſedata tempeſtate appulſi tantum Muſacto terroris incuſſerunt, ut bonis, quæ abſportare non poterat, inflammatis, exceſſerit. Ea res primas inter Genuenſes, & Piſanos ſimultates excivit, quæ poſtea in apertas, & pernicioſas bellorum contentiones exarſerunt. (40) Hunfridus Apuliæ Comes, qui Drogoni fratri ſucceſſerat, ut ditionem prolataret, Eccleſiæ fines invaſerat, ita ut ne ipſis quidem Templis, ac Monaſteriis abſtineret. Sequenti verò, Ricardus 1052
frater ejus, Comes Averſanus, Capuanum Principatum affectans, Pandulfo Principe mortuo, ac Landulfo filio ejus deſpecto, Capuam aggreſſus, Cives adeo obſidione preſſit, ut ad Urbem exceptis portis, turribuſque dedendam adduxerit. His rebus permotus Leo Capuam, ac Beneventum perrexit, atque utramque Civitatem diris deteſtationibus obligavit. (41) Henricus Hunfrido mortuo Henricum Archiepiſcopum Ravennatem ſubſtituit, atque eum Ravennam per Nizonem Friſingenſem Epiſcopum miſit. (42) Henricus Hunfridi veſtigia ſequutus, cum Romana Eccleſia decertavit, at-

(34) Hoc quidem anno in Apuliam, nec non ad Montem Garganum, atque Sipontum ſe contulit *Leo*, ubi Concilium celebravit, in quo duos Archiepiſcopos depoſuit, teſte Vviberto in ejus vita, poſtmodum verò ad Caſinenſe Cœnobium profectus eſt. Sed hoc, primum ejuſdem iter fuit, quod malè Sigonius ad ſuperiorem annum retulit, ut ibidem jam comprobavi. Quæ de lotis à Leone Monachorum pedibus, ſumptoque in Triclinio cibo narrat hoc loco, ad annum ſequentem ſunt referenda; Leo enim Oſtienſis, a quo Sigonius hæc hauſit lib. 2. cap. 84. ait, *Feſtum Apoſtolorum Petri, & Pauli* tunc incidiſſe in diem Sabbati, atque ideo annum 1051. claré indicat, ut ex littera Dominicali colligi poteſt.

(35) Etiam hoc Leo ab Oſtienſi eſt deceptus Sigonius; Leo enim IX. hoc anno Beneventanos Cives non modò diris, quibus à Clemente Prædeceſſore fuerant obligati, minimè laxavit, ſed eoſdem rebelles, poſt Paſchalem celebritatem excommunicationis vinculo ipſemet innodavit. Id enim conſtat ex Hermanno Contracto Cantii, coævo Scriptore, qui ad hunc annum hæc narrat: *Domnus Papa Leo poſt Paſcha Synodum item Romæ collegit, & ſubſecuto tempore ultra Romam progrediens nonnullos Locorum Principes, & Civitates tam ſibi, quàm Imperatori jurejurando ſubjecit, Beneventanoſque adhuc rebellantes excommunicavit*. Eadem tradunt Pagius num. 3., & Henſchenius loco ſuperiùs memorato num. 19. Abſolutio igitur, quam Beneventanis anathemate perculſis, benignè indulſit Pontifex Leo, quamque ex Oſtienſi refert Sigonius, ſequenti anno eſt adſcribenda, quo iterum in Apuliam *Leo* iter ſuſcepit, ut compertum fit ex ſuperiori adnotatione.

(36) Calendis Septembris celebratum eſt Vercellenſe Concilium. Sigonius nonnulla ad id ſpectantia addidit Bononienſi editioni, ex Commentario contra Berengarium B. Lanfranci, qui eidem Synodo interfuit.

(37) Id Hermannus Contractus, & Rubeus ad hunc annum adnotavere.

(38) Rubeus ad annum 1050. eadem refert, nec diſſentit Hermannus Contractus, qui ad hunc annum iſta adnotavit: *Ravennas quoque Archiepiſcopus Hunfridus veneno, ut ajunt, ſubito perit*. Verùm, cùm ea formula utatur, *ut ajunt*, dilucidum fit, ex vulgi rumore, ut plurimùm fallaci, id eidem innotuiſſe. Itaque potior fides habenda eſt Vviberto, qui in vita Leonis IX. lib. 2. cap. 7. editionis Mediol. Tom. III. Rer. Italic. rem diverſimodè narrat, inquiens: *Archiepiſcopus Ravennatum, ob incorrigibilem præſumptionem, eſt à Sancto Papa anathematizatus; ideoque imperiali juſſu Auſburgiam vocatus, cum juſtitias redditis, quæ perversè pervaſerat, abſolutionem eſt petere coactus. Qui cum, licet corde contumaci, ante pedes ſenis ſtretus jaceret, cunctiſque cœtus præſentium Pontificum ei abſolutionem peterent, ait Vir beatus; ſecundùm ejus devotionem tribuat illi Omnipotens cunctorum ſcelerum abſolutionem. Ille vero ſurgens, cum ſubſannaturiè ſubrideret, adhuc ſuperbia tumidus, venerandus Paſtor in lacrymas reſolutus, inquit ſecretò circumſtantibus Heu, mortuus eſt miſer iſte. Nec mora; ille languore corripitur, & vix in patriam revectus, vita, & honore, quo tumebat, celeriter privatur*.

(39) Ex Hermanno Contracto ad præſentem annum hæc narrat Sigonius, non ſecùs ac Baronius. Quæ de Joanne Salernitano Archiepiſcopo ſubdit, addita ſunt à Sigonio Bononienſi editioni. Diploma hujus Confirmationis, integrum recitant Baronius, & Ughellus, *Datum XI. Kal. Auguſti, Pontificatus Domini Leonis Papæ IX. tertio, Indictione IV*. adeòque hoc anno.

(40) Multò ante hunc annum ſimultates inter Piſanos, & Genuenſes exortas, docet Breviarium Hiſtoriæ Piſanæ Tom. VI. Rerum Italicarum, col. 167., ubi ad annum 1017. pro Sardiniæ poſſeſſione acriter invicem dimicatum, narratur.

(41) Biennio ante id peractum eſſe à Leone IX., ſuperiùs jam admonui in tertia adnotatione ad annum 1050.

(42) Vvibertus in vita Leonis lib. 2. cap. 4., narrans ejuſdem geſta in Germania anno 1051. ait, Nizonem Epiſcopum Friſingenſem in Italiam directum Ravennam deveniſſe, & in favorem Ravennatis detrectatoria verba con-

atque ab ea post in conventu Lateranensi damnatus (43) tamen in Episcopali Officio perstitit, ac plurimum protervia sua illam Ecclesiam depravavit. Bonifacius Marchio per insidias ad Spinetam, agri Cremonensis vicum, ad ripam Olii ab exule quodam pridie Nonas Maji interficitur, ac summo Italiæ dolore Mantuæ in æde S. Andreæ sepelitur. Ejus ditionem Beatrix uxor, quæ ædem illam construxerat, & filia Mathildis, & Bonifacius puer excepit. (44) Pisani classe in Siciliam delati Panormum oppidum, quod à Sarracenis tenebatur, diripuerunt, ac domum reversi, Episcopium, & Basilicam Urbis novam ex manubiis construxerunt. (45) Nova inde oblata res bene gerendæ Leoni materia est. Henricus cum Andrea Ungariæ Rege bello inexpiabili contendebat. Id Leo, quàm alienum esset Christianorum rationibus, cernens, continuò ad Andream se contulit, ut eum ad pacem cum Henrico faciendam adduceret; verùm auctoritatem Apostolicam præter opinionem suam repudiantem nactus, indignatione exarsit, usqueadeo ut ei piorum communione interdixerit; (46) atque ad Henricum profe-

1053 ctus, Natalem cum eo Vormaciæ celebravit. Tum verò insignis multorum prædiorum est inter Imperatorem, & Pontificem permutatio facta. Possidebat in Germania complures Pontifex, easque opimas, Ecclesias superiorum Regum beneficio, ac pietate Sancto Petro donatas. Has igitur liberare Henricus cupiens, petiit à Leone, ut sibi remitteret, & pro illis Beneventum, ac cetera in Ducatu Beneventano juris regii oppida nomine Vicariatus sibi haberet. Qua re audita, Leo nihil se ejus abnuere voluntati posse, respondit; illud autem adjecit, ut Leo Ostiensis prodit, (47) ea loca cum omni Ecclesiastica ditione assiduis Nortmanorum incursionibus infesta esse, se adhuc compositis in capitis detestationem carminibus usum, nihil profecisse, armis, non execrationibus diram insolentium hominum ferociam comprimi oportere; ad rem tantam conficiendam animum sibi superesse, vires deesse, quamobrem orare illum, ut ad cumulandam beneficii gratiam firmam aliquam Germanorum manum auxilio præbeat. Henricus haud gravatè optimi Pontificis petitioni obtemperavit. Decedens inde cum valido Germanorum robore Leo secum duxit Gothifredum Lotharingiæ Ducem, Gozelonis filium, quem paullo ante Henrico reconciliaverat, itemque fratrem ejus Fridericum, quem mox Cancellarium sibi ascivit, ac Quinquagesimâ Mantuæ actâ citra Quadragesimam Romam pervênit, ac statim Concilium in Laterano, ut assueverat, habuit. (48) In eo Dominico Gradensi Patriarchæ, pallium est datum, &, fide ejus approbata, ut Crucem præferret, indultum; Episcopis Venetiæ, & Istriæ impera-

---

contra Leonem Summum Pontificem proferre cœpisse. Quin immo ducto sub gutture digito ad hæc blasphema verba erumpenda prorupisse: *Hoc guttur gladio abscindatur, nisi eum deponi fecero ab honore Apostolatus*. Quo dicto, eodem momento intolerabilis dolor gutturis illum invasit, & impœnitens tertia die vitam amisit. Hinc error Sigonii deprehenditur; cum Nitra Frisingensis Episcopus, anno 1052. vitâ ereptus, Henricum Hunfridi successorem in Ravennensi Sede collocare hoc anno minime potuerit. Sigonius ab Hermanno Contracto ista ad hunc annum narrante, hanc historiam desumpsit. Verùs tamen Rubeus hæc ad annum superiorem 1052. refert, inquiens: *Jussit* (Henricus Imp.), *ut Nitra Frisingensis Episcopus, cum nova quotidie, quæ illius erat vitiosa flagitiosaque vita, ac ingens superbia factus, moliretur, unà cum Archiepiscopo* (Henrico) *quasi illum in Archiepiscopatum reducturus Ravennam exulatum veniret; quod cum effecisset, haud ita multò post repente ibidem moritur*.

(43) Huc transtulit Sigonius Rubei verba, quæ in morte hujus Henrici Ravennatis Archiepiscopi ad annum MLXX. ita recitat: *Cum autem Hunfredi secutus vestigia, cum Romana Ecclesia decertasset, in Conventu Lateranensi damnatus est*. Sed quodnam sit hoc Concilium, prorsus me latet, cùm nulla de hac re in Conciliis editis mentio fiat. Sacris censuris perculsum fuisse Henricum, constat ex Epistola Alexandri II. ad Valerianum apud Gratianum, & alios Collectores, ut testatur etiam Baronius ad annum 1064.

(44) Diu inter doctos Viros controversia viguit, quinam è duobus Marchionibus italicis, *Bonifacii* nomen per hæc tempora præferentibus, veneno sagitta perculsus interierit, cum Benvenutus Sangeorgius in historia Montisferrati, Bacchinius in historia S. Benedicti, Muratorius in Antiq. Estensibus, & Anonymus Mediol. in Dissert. Chorogr. Italiæ medii Ævi, fol. 75., crediderint *Bonifacium* hoc anno occisum, fuisse Marchionem Montisferrati. Attamen hic postremus in Apologia ad Centuras pag. 281. ab hac sententia discessit, idemque præstitit Clar. Muratorius in Præfatione ad Arnulphum Tomo IV. *Rerum Italicarum*, adeò, ut in præsens certum sit, quod Sigonius scribit, *Bonifacium* per insidias interfectum, fuisse Thusciæ Marchionem, ac patrem Mathildis; idque clarè indicat Sepulturæ locus in Æde S. Andreæ Mantuæ, quæ a Beatrice *Bonifacii* hujus conjuge constructa fuerat in Urbe, marito suo subdita, idemque Hermannus Contractus Canisii expressè testatur. Cæterùm etiam alterum *Bonifacium* Montisferrati Marchionem hoc eodem ævo vixisse, nisi Benvenuto Sangeorgio fides omnino abrogetur, dubitari non potest; quin immo & tertium *Bonifacium* Spoleti, & Anconæ Marchionem, eodem tempore extitisse docet Anonymus laudatus fol. 172. num. 85., sed hunc eundem esse Bonifacium Thusciæ Marchionem, adeòque minime distinguendum, Eruditi in præsens optimè norunt.

(45) Si standum sit Chronicis Pisanis, editis Tomo VI. *Rerum Italicarum*, longe seriùs hæc accidêre, anno nempe 1063. Idem tradit Ughellus Tomo III., ubi agit de *Vidone*, seu *Rubone* Episcopo Pisano, referens carmina exsculpta in tabula marmorea, quæ annum 1063. enunciant, eumque illius Ecclesiæ, tunc conditæ, primum affirmant.

(46) Minis tantummodo a Leone actum cum *Andrea* Hungarorum Rege, testatur Hermannus Contractus, qui ad hunc annum hæc habet: *Contra Andream, consiliis fass unius parentem offensus, atque excommunicationem, utpote delusa Sede Apostolica, minitans, cum Imperatore discessit*. Nec quidquam de lata in Andream Regem excommunicatione Baronius, aut Pagius commemorant.

(47) Lib. 2. cap. 84.

(48) Ex Hermanno Contracto ad hunc annum ista narrat Sigonius. Subdit verò, quæ in hoc Concilio decreta sunt circa Forojuliensem, & Aquilejensem Antistites, eaque suo anno in Bononiensi editione reddidit, cum malè in prima editione ad annum 1049. hæc retulisset. Eadem tamen delere ab illo anno oblitus est Sigonius in hac secunda editione, cùm utrobique impressa legantur.

ratum, ut ei tanquam primati suo obedientiam, ac tevereotiam exhiberent. Extant adhuc literæ ad illos missæ: *Volumus vos scire*, inquit, *in hac præsenti Indictione sexta Dominicum Patriarcham Gradensem ad conventum nostrum Romæ habitum accessisse, & de sua, & Forojuliensi Ecclesia quæstum apud nos esse. Itaque lectis privilegiis ejus, ab Apostalica Sede concessis ex Concilii sententia constituimus, ut Gradus, quæ nova est Aquileja, totius Venetiæ, & Istriæ caput, ac Metropolis esset; Forojuliensis verò Antistes Lombardorum se finibus contineret, ut Gregorii II., & III. privilegiis continetur, & quidem jure, siquidem Forojuliensis quater à nobis vocatus nec venire, neque excusationem afferre voluit, cum Gradensis etiam non vocatus quinquies nostro se conventui stiterit. Quare mandamus vobis, ut Gradensi Patriarchæ, tanquam primati vestro, obtemperetis.* Inde relatione de Nortmaois facta, summa omnium consensione bellum decretum, ac propere adversus eos est exitum. Post Joannem Decimom Pootifex nemo ad bellum, quod meminisse homines posseut, prodierat. Itaque Leone paratis rebus omoibus ad Nortmanicam expeditionem euote, erecta novæ rei expectatione uuiversa Iralia est. Hoc ubi seusere Nortmani, Pootificis venetatione perculsi pacem è vestigio petieruor ea lege, ut quæ cepetant, Ecclesiæ beneficio retinereut, atque ejus feudatarii fierent. Tum Leo aotiquam severitatem spiraos: Reddant ante, inquit, res S. Petro ereptas, deinde de pace loquantur. Cui Nortmanus ferox; Atqui prius millies mortem pugnando opperiturus sum, quàm, quæ semel armis peperi, redditurus. Ceterum Leo Urbe egressus rursus Cassiuum adiit, &, cum piis Monachorum se precibus commendasset, ac novis Monasterium beoeficiis exornasset, adversus hostes processit. Pro Pootifice stabat Rodulfus Beneventi Princeps, paullo ante ab eo sostiturus, & Varnetius Suevus, Dux ab Henrico summissus; pro Nortmauis ipse Comes Huofridus cum Ricardo, & Roberto frarribus. Castris utrinque io Apuliam promotis, XIV. Kal. Julias fortiter ab uttaque parte iu campis Teatis concursum est. Primo prœlio Nortmaui loco mori cesserunt. Inde collectis copiis Pontificios ex improviso aggressi ita circumvenerunt, ut Lombardos io fugam coujecerint, Germanos ad uoum prope omnes occiderint. Haud incruenta tamen victoria fuit. Leo ex prœlio in oppidum trepidus se recepit; ibique acriter obsessus, taudem reddita, quam ademerat, sacrorum communione, se dedidit, ac IX. Kalendas iucolumis ab Hunfrido Beneventum deductus est; (49) ibique in reliquum auui moratus Pontificia munera exercere non destitit, atque in primis Uldericum Beneventanum Archiepiscopum ordiuavit. Per eosdem dies Guaimarius Princeps Salerni Amalfitanorum, & Salernitanorum quorundam coujuratione in litore maris oppressus, triginta sex vulneribus acceptis moritur; eoque fœdè, ac per ludibrium tracto, oppidum cum arce ab ipsis cædis auctoribus occupatur. Post quintum inde diem, Nortmanis opem ferentibus, Vido Principis frater Salernum recepit, idque Gisulfo Guaimarii filio tradidit. (50) Beatrix Gozeloui Lotharingiæ Duci, Henrici inimico, oupsit, ac filiam Mathildem Gothifredo Gozelonis filio collocavit, (51) qui Ducis Spoleti, & Tusciæ titulum tulit. Ea res suspicionem non levem Henrico alienandæ à se Italiæ attulit. Eo anno vehementer re frumentaria laboratum. Superioribus annis Ecclesia Constantiuopolitana rursus à Romaua defecit propter Principatum, quem ipsa sibi arroganter ascivit, Constantino Imperatore Michaëlem Patriarcham temere primariis honoribus oueranre. (52) Cum autem post diuturnas discordias oterque eorum literas ad Leouem de pace coostituenda misisser, Leo ad eam controversiam fioiendam legaros tres Constantinopolim destinavit, (53) Ubertum Episcopum Sylvæ candidæ, Petrum Archiepiscopum Amalphitanum, & Fridericum Archidiaconum, Cancellarium suum: atque mense Januario, Indictione VII. literas utrique 1054
separatim reddeudas dedit: quarum quæ ad Patriarcham scriptæ suut, hac ferme sententia fueruut: (54) *Tandem literæ ad nos tuæ pervenerunt, quibus ultro nos ad pacem complec-*

(49) Leo Ostiensis hæc narrat lib. 2 cap. 87 Describit hanc infelicem *Leonis IX.* expeditionem Vvibertus in ejusdem Vita lib. 2 cap. 10., ubi Epistolam, ab ipso de hac re scriptam ad Græcum Imperatorem, refert.

(50) Addidit hæc Sigonius Bononiensi editioni ex Leona Ostiensi lib. 2. cap. 85.

(51) Hermannus Cootractus, & Bertholdus Constantiensis, anno tantùm sequenti 1054. Coojugium *Beatricis* cum *Godefrido* Lotharingio initam referuot. *Mathildem* verò, nonnisi mortuo *Godefrido*, cognomento *Barbato*, anno 1069., ejus filio dicto Godefrido *Gibboso* desponsatam tradunt Florentinint, & Leibnitius in adnotationibus ad Donizonem Tomo V. *Rerum Italicarum* fol. 360. Vide etiam Pagium ad annum 1070., qui eandem sententiam tuetur. Emendandus igitur est procul dubio in hac narratione Sigonius.

(52) Titulum *Universalis* Patriarchæ, sibi arrogasse Michaelem, cognomento *Cerularium*, constat ex Epistola ipsius Michaelis ad Joannem Tranensem Episcopum, quam recitat Baronius, ad hunc annum, & ex altera *Leonis* ad eundem Michaelem scripta, quæ pariter io Baronio legitur ad annum 1054. Minimè tamen in partem insolentis hujus animios trahendus est Constantinus Monomachus, ac si eidem ansam dederit, *temerè* primariis honoribus Michaelem onerando, ut Sigooius loquitur. Vvibertus enim in Vita Leonis *Constantinum* Imperatorem passim vocat, Religiosum, & Ortodoxum, ac ipsi Michaeli Patriarchæ summopere iratum, eo quòd à Romanæ Ecclesiæ obedientia sese subtraheret. Præterea, cùm per decennium Ecclesiæ Constantinopolitanæ jam præesset Michael, nullum inter Latinos, Græcosque ortum dissidium fuerat, usque ad hunc annum, Baronio testante, cui etiam Pagius consentit, asserens, tempore Constantini Monomachi non tantùm in reliquis Patriarchatibus Orientis, sed in Constantinopolitana ipsa Civitate, pietatem Catholicam in tuto fuisse. Non ergo *Constantinus* quidquam *temerè* egit, cùm Ortodoxam fidem semper sartam, rectamque servaverit, & *Cerulario* novis machinis Ecclesiæ pacem postmodum quatienti, adversarius obstiterit.

(53) Caussa Legationis, à S. Leone Constantinopolim missæ, non ea tantùm fuit, quam Sigonius narrat, sed præcipuè *hæresis Fermentaceorum*, quam excitaverat idem Michael, Ecclesiam Occidentalem de Azimorum usu redarguens, ut memoratus Vvibertus lib. 2. cap. 9. restatur.

(54) Integras has Epistolas, quas Bononiensi editioni addidit Sigonius, lege in Baronio ad hunc annum.

plectendam hortaris, ut post longas, & perniciosas contentiones filia ex matris reconciliatione lætetur: qua de re plurimum te amamus, atque laudamus. Volumus autem te scire, plurima de te ad nos esse delata, quæ nos, partim quia incredibilia videbantur, partim quia nulla facultas talia inquirendi dabatur, indiscussa hucusque reliquimus. Diceris enim neophytus ad Episcopale fastigium ascendisse, & Antiochenum, atque Alexandrinum Patriarchas contra Patrum decreta tibi subjicere tentare. Quin etiam temere te universalem Patriarcham appellas, nesciens, id nomen ei soli convenire, cui divina voce dictum est: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: & Joannem illum prædecessorem tuum, qui primus hoc nomen sibi vindicavit, à Pelagio, & Gregorio Pontificibus anathemate perculsum occubuisse. Adde, quod post mille & viginti à passione Salvatoris annos Latinorum Ecclesiam anathemate feristi, quòd ex azymis Sacramentum conficeret: de quibus rebus, quoniam latius à legatis nostris per alia scripta nostra doceberis, plura non dicemus. Quæ verò ad Imperatorem mittebantur, in hæc ferme verba scriptæ erant: *Gratias Deo ingentes ago, quòd post longas, & perniciosas discordias tu primus pacis auctor, & postulator fuisti: in quo proposito ut persistas, te vehementer rogatum ad Dei gloriam volo. Ego dolore ingenti afficior, quòd gens Nortmannorum crudelis, & inaudita rabie, & plus quàm pagana impietate adversus Ecclesias Dei sese extulit, passim Christianos trucidans, ac novis tormentis ad mortem excrucians, nec ætati, aut sexui parcens, Basilicas expilans, incendens, ac diruens: cum sæpe eorum perversitatem admonuissem, obsecrassem, atque objurgassem, ac nihil profecissem, tum demum ad tantam contumaciam comprimendam humana auxilia undique mihi colligenda putavi: fultus ergo comitatu, qualem brevitas temporis, & imminens necessitas permisit, gloriosi ducis, & magistri Argyrei fidelissimi vestri colloquium, & consilium expetivi, non quòd unquam Nortmannorum interitum exoptarem, sed ut humano terrore exterrerentur, qui divina judicia minimè formidarent. Interea nobis eorum pertinaciam salutari admonitione flectere contendentibus, & illis omne obsequium simulatè spondentibus, ex improviso comitatum nostrum aggrediuntur; sed adhuc de victoria magis dolent, quàm lætantur. Nos divinam opem affore, neque humanam deesse confidentes, haudquaquam ab hoc nostro liberandi Christiani nominis consilio recedemus: quam ad rem præsidio quoque futurum Henricum Imperatorem, putamus: cujus in dies promissum adventum expectamus: quemadmodum ad idem decus te quoque Deus accendit. Et quia Ecclesia Romana diu à mercenariis, & non pastoribus, quæ sua, non quæ Christi essent, quærentibus obsessa, ac mirabilem in modum lacerata fuit, placuit Deo, ut ego huic oneri subirem: & licèt impares humeri mei eo deprimantur, spero tamen me tantis præsidiis nixum filiorum religione, opibusque præstantium facilè amissa omnia recepturum. Quare te oratum in primis velim, ut Constantini Maximi exemplo, cujus nomen geris, patrimonia Ecclesiæ in Imperio tuo sita recuperes. Hoc enim Henricus quoque in sua ditione molitur. Michael Patriarcha literas ad me de pace concilianda misit, quæ mihi gratissimæ fuerunt. Volo tamen, ut scias, illum multa intoleranda patrasse: nam anathemate perculit omnes, qui ex azymis sacramenta conficerent: & Antiochenum, atque Alexandrinum Patriarchas sibi subjicere voluit. Quare si ille in hac pertinacia manserit, pax convenire non poterit: confidimus tamen, fore, ut admonitus citò resipiscat. Præsentes legatos Sedis Apostolicæ tibi commendamus, orantes, ut eos benignè audias, ac brevi remittas: desque operam, ne nos aut consilii nostri, aut illos laboris sui pæniteat.* Cum his literis legati Cassinati Monasterio piè visitato continuò iter ingressi sunt. Eodem anno Henricus puerum suum Henricum Aquis per Archiepiscopum Coloniensem Hermannum Regem Germaniæ consecravit, Luipoldo Archiepiscopo Moguntino, cujus id juris erat, Henrici in eo voluntatem fovente. Interim Leo in morbum incidit. Itaque ab Hunfrido IV. Idus Martii Capuam Benevento deducitur. Unde post XII. dies Romam sub Pascha delatus Ecclesiâ ad Confessionem S. Petri Clero, ac populo, & Hildebrando œconomo commendatâ, demum XVI. Kal. Maji moritur. Insignia inde ad ejus tumulum miracula edita in eam opinionem homines adduxerunt, ut inter cœlestium numerum receptum esse arbitrarentur. Inter cetera sanctitatis viventis ejus argumenta hinc quoque numeratur, quòd, dum Romæ ageret, tertio quoque die à Laterano in Vaticanum nudis pedibus tribus tantùm Clericis comitatus silentio noctis procedere psallendo, atque orando solitus fuerit. (55) Legati Pontificis Constantinopolim ad reconciliandam Ecclesiam missi, honorificè ab Imperatore suscepti sunt. Inde ut hæreses eorum cognoscerent, Concilium indixerunt, atque eò Imperatorem, & Patriarcham vocarunt. Cum autem illi se venturos, Principatum Ecclesiæ sibi vindicantes, negarent, Fridericus Leonis, à quo mittebatur, animi magnitudinem imitatus, rem dignitati Romanæ Ecclesiæ congruentem peregit; quippe Urbe egressus sandalia sua more Apostolorum super eos excussit; quo facto tantum terroris omnibus Constantinopolitanis injecit, ut Imperator, & Patriarcha cum Clero, & populo postridie sacco, & cinere obvoluti ad eum perrexerint, & Apostolicam auctoritatem in eo ad terram prolapsi adorarint. (56) Inde, cum nuncium de morte Pontificis accepissent, hæresibus eo-

(55) Ex Leone Ostiensi lib. 2. cap. 87. hæc narrat Sigonius. Sancti hujus Pontificis pietatem, & obitum luculentiùs describit Vvibertus lib. 2. cap. 14

(56) Diversimode, rem hanc narrat Vvibertus lib. 2. cap. 9. Ait enim: „ Gloriosus Apostolicus direxerat Constantinopolim S. Romanæ Sedis Apocrisiarios, præfatum scilicet Humbertum, & Petrum Amalphitanorum Archiepiscopum, Fredericum quoque tunc Diaconum, & Cancellarium. A quibus Nicera, (Monachus CP.) accipiens perfectam propositionum suarum solutionem, iterum sponte anathematizavit omnia dicta, & facta, vel tentata adversus primam & Apostolicam Sedem, sicque ab eis in communionem receptus, effectus est eorum familiaris amicus. Michaele autem Constantinopolitano Episcopo, præsentiam illorum, & colloquium devitante, atque in stultitia sua perseverante, præfati Nuncii Domni Apostolici adeuntes Ecclesiam „ San-

eorum, & Michaële Patriarcha, & Leone Episcopo Acridano damnatis, in Italiam redieruot, muoeribus eximiis, quæ S. Petro offerrent, ab Imperatore donati. Cum autem per Apuliam transirent, à Traosmuodo Comite Teatino per libidinem, avaritiamque dispoliati suot. Fridericus inde io odium Henrici propter Gothifredum fratrem com se incidisse videret, insidias fugiens Cassini Mooachum induit. (57) Constantinus Imperator extremo anno est mortuus. Theodora Augusta Imperium Orientis excepit. Romani, cum comitiis habitis nemioem dignam Leonis successorem apud se reperirent, Hildebrandum Subdiaconum ad Henricum miserunt, mandantes, ut quem apud eum idoneum judicasset, eum Cleri, populique nomine postularet. Profectus Hildebrandus Gebehardum Eistateosem Episcopum postulavit, singularis tum religionis, atque prudentiæ virum, in primisque Henrico probatum, & carum. Fecit gravatè Henricus, ut tantum virum, & tam fidum amicum à se dimitteret, sed tamen concessit. Hunc igitur Hildebrandus, licèt invitum, anno jam post mortem Leoois exacto, adduxit Romam; atque ex omnium Romanorum seotentia renunciavit Pontificem. (58) Idibus
1055 Aprilis in Cœna Domini consecrato Victoris Secundi nomeo impositum. Hic Leonis vestigia sequutus, præsentem Ecclesiæ statum formare perrexit, ac propterea subitò Florentiam conventum indixit; atque eò Henricum etiam invitavit. Is ab Italis accersitus erat adversus Gozelonem, Beatricis virum, quem ad imperium Italiæ aspirare, atque opibus quotidie crescere jactitabant. Ubi verò venit, Gozelonem ad imperata facienda paratum, & opibus uxoris se fore contentum asserentem nactus, omni crimiois suspicione absolvit, veritus, ne, si eum à se alienaret, ducem ille se Nortmanis adjungeret. Festus Resurrectioois dies ab eo Mantuæ celebratus. Florentiam inde ad conventum euntem, Mutinensis Episcopus Herebertus adivit, atque ut Urbem augere, & munire sibi liceret, postolavit. Ceterùm Urbs Mutinæ primùm Gallorum Bojorum sedes, deinde Civium Romanorum colonia fuit, præcipuè sævissima obsidione bello civili Antoniano nobilitata. A Constantino iode Magno, cum à Maxentio teneretur, eversa, ac mox post victoriam restituta, sacris Christianis susceptis, Geminianum Episcopum, spectatæ sanctitatis virum tulit. A barbaris inde deletam Cives deseroere, ac proximos vicos, & castra iosedere; præcipuè autem locum quattuor millibus passuum ab Urbe distantem communiveruot, quem Civitatem Geminianam, ac Civitatem novam dixeruot. Vido autem Imperator, eum Episcopo loca, in quibus Urbs vetus coostructa fuerat, concessisset, adjunxit etiam, ut fossas purgare, portas erigere, pontes instituere, aquas aperire, & claudere, moleodina construere, locumque supra mille passus in circuitu munire, & antiqua vectigalia ad honorem Ecclesiæ exigere posset. Hoc autem tempore visum est Hereberto Episcopo, & iis, qui veterem Urbem colebaot, potestatem ejus reædificandæ, muoieodæ, atque augendæ ab Henrico postulare. Quod ille diplomate in hæc verba conscripto concessit: *Henricus Romanorum Imperator Augustus. Cum Herebertus Episcopus S. Mutinensis Ecclesiæ, & Cives ejus nostra adita clementia exposuerint, ipsorum olim nobilissimam, atque antiquissimam Urbem Mutinam propè desertam esse, ex eaque re nobis, & nostræ Resp. maximum detrimentum accedere, petierintque ut eam nos ipsis reædificare, munire, atque augere concederemus, quò nostris, & S. Ecclesiæ hostibus firmioribus resistere viribus possint, ob eam rem nos justis eorum precibus obsequenter cum id eis permittimus, tum verò etiam usum aquæ amnium Siclæ, & Scultemnæ Episcopo, & Civitati concedimus, potestatemque alvei excavandi ad merces in Padum Venetias, & Ravennam deferendas largimur; quin etiam Ecclesiæ, & Civibus omnes rectas consuetudines conservamus, quas antiquitus habuerunt, modo ne Episcopi mutatio, aut alio modo, nisi per nostram manum, subrogatio fiat, nisi à Romano Pontifice legitimè abdicetur.* Floreotiam inde, quò Pontifex præcesserat, cum sub festum Pentecostes venisset, conveotui interfuit. Io eo Concilio cum alia emendata, quæ ad disciplinam Ecclesiæ pertinebant, tum in primis de fornicatione, & simonia Clericorom est actum, aliquot etiam Episcopis, qui eorum criminum erant comperti, damnatis. (59) Eodem etiam tempore Hildebrandus ob id io Franciam à Victore Legatus graves adversus Simoniacos, & Nicolaitas conventibus habendis exercuit quæstiones; cumque sex Episcopos horum criminum manifestos damnasset, Ebronensem Archiepiscopum simoniæ reum, & impudenter inficiantem, quem testibus coarguere non poterat, arte convicit; quemadmodum eum sibi narrasse Petrus Damiani memoriæ prodidit. (60) Etenim in conspectu multorum: Agedum, inquit, quando te insontem hujus

" Sanctæ Sophiæ, & super ejus obstinatione " conquesti, Clero ex more ad missas præparato, jam hora tertia, die Sabbati Chartam " excommunicationis sub principale Altare " deposuerunt, sub oculis præsentis Cleri, " & Populi; inde mox egressi, etiam pulverem pedum suorum excussere in testimonium illis, juxta dictum Evangelii proclamantes. *Videat Deus, & judicet*. Hinc ordinatis Ecclesiis Latinorum intra ipsam Constantinopolim, & anathematizatis cunctis, qui deinceps communicarent ex manu Græci, Romanum sacrificium vituperantis, acceptâ Orthodoxi Imperatoris licentiâ, in osculo pacis, cum donis Imperialibus Sancto Petro, sibique collatis, alacres sunt reversi. Itaque Imperator adversùs Michaëlem commotus, quòd ad Concilium in sui præsentia, & Nunciorum Domni Apostolici venire detrectaverit, immo Seditionem Vulgi contra eum incitaverit, Amicos, & Affines ipsius, honoribus privatos à Palatio eliminavit, contraque ipsum usque in finem graves iras retinuit. Igitur contra solum Michaëlem Patriarcham, ob contumaciam in propugnanda hæresi Fermentaceorum, Imperatore in ipsum fremente, ac Ecclesiæ Romanæ partes tuente, Legati Apostolici extremas dicas intentavere.

(57) Legendus Leo Ostiensis lib. 2. cap. 88., & 89., qui fusè hæc narrat.

(58) Ex eodem Leone, loco superiùs memorato, hæc sumpsit Sigonius.

(59) Acta hujus Concilii ex Leone Ostiensi, Lanfranco, & Petro Damiani collegit Baronius ad hunc annum.

(60) In Epistola ad Dominicum, & Fratres Eremi, & in altera ad Nicolaum Papam.

A hujus criminis jactas, ad noxiam expiandam pronuncia, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*. Tum Episcopus ratus, se eo dicto gravioris periculi judicium omne declinaturum, pronnnciare instituit, ac *Gloria Patri, & Filio* dixit, *Spiritui Sancto*, quanquam sæpe conatus, expedire non potuit; creditumque est, quia in nundinatione sacrorum læditur Spiritus Sanctus, ut ejus culpæ participem dicere nequivisse. Siquidem posteaquam peccatum suum confessus est, sine olla cunctatione pronunciavit. (61) Quo facto perterriti octodecim Episcopi crimen suum confessi, Ecclesiis repenre se abdicarunt. (62) Beatrix ad Henricum profecta, ut crimen mariti, suumque purgaret, reti netur ab Henrico, (63) insimulata, quòd hosti publico Italiam per conjugium prodidisset. Bonifacius puer ea de caussa accedere veritus, post paocos dies moritur. Mathilda soror maximarum, quæ Patris fuerant, in Italia opum heres relinquitur; siquidem à plerisque, & quidem veteribus Scriptoribus Lombardiæ, & Tusciæ Dux, Canosiique Comes vocatur; verum ipsa semet, *Mathilda Dei gratia si quid est*, Christianam humilitatem æmulata, subscribere assuevit. Urbs Parmæ fortuito incendio pervastatur. Henricus Duci Venetorum antiquum fœdus restituit, quod Conradus Pater negarat, atque ex Italia per Bajoariam proficiscens Turegi Natalicia, & Pardebrunnæ 1056 Resurrectionem peregit. Victor Pontifex, cum Berengarium post mortem Leonis ad eandem rediisse insaniam, comperisset, ab eoque multos in Francia in errorem induct audiret, per Legatum Hildebrandum Archidiaconum conventum in Turonibus habuit, (64) ac tertiùm jam Berengarii opinionem B detestabilem confutavit; qui suam hæresim defendere non ausus, communem Ecclesiæ sententiam approbare visus est; inde in Saxoniam ab Henrico vocatus, atque admirabili omnium Principum concursu exceptus, Goslariæ cum eo Nativitatem Virginis celebravit. Neque ita multò post Henricus sævo morbo implicitus III. Nonas Octobris mortem, ipso præsenre, atque inspectante, oppetiit, (65) cum filium suum Henricum Ecclesiæ commendasset. Eodem anno Theodora Augusta mortus, Michaël Straticticus in Oriente excepit Imperium. (66)

C

(61) Narratum id sibi ab ipso Hildebrando, postmodùm Gregorio VII., etiam Desiderius Abbas in libris Dialogorum testatur.

(62) Card. Aragonius in Vita Stephani IX. (id tamen sub Victore II. contigit) historiam hanc refert, atque ab eo Sigonius hæc postrema de Simoniacis Episcopis descripsit, addiditque Bononiensi editioni. Vide Tom. III. Rerum Italic. pag. 300.

(63) Immo & captivam in Germaniam abductam Bertholdus ad hunc annum tradit.

(64) In prima Editione Sigonius scripserat, *Victorem* ipsum Turonas ad Concilium, profectum fuisse. Id emendavit in Bononiensi, asserens celebratam eam Synodum ab *Hildebrando* ipsius Legato. Errat tamen in anno, cùm hoc Concilium contra Berengarium, habitum fuerit anno superiore 1055., ut Labbeus, & Pagius testantur.

(65) Ex Lamberto Schaphnaburgensi hæc narrat Sigonius. Refert autem hic Auctor, non tam Summum Pontificem, quam Patriarcham Aquilejensem, aliosque Episcopos, & Principes, *Henrici* morti interfuisse, adeòut adnotatum fuerit, *nulla retro majorum memoria, sinè publica indictione, tot illustres personas in unum confluxisse.*

(66) Ultima Augusti die, Indictione nona, ut testatur Cedrenus.

Explicit Liber Octavus.

INCIPIT LIBER NONUS.

HENRICUS III. REX.

Quietis Italicis, atque Imperio Germanorum sive longa jam parendi consuetudine, sive egregia eorum, qui res tenueruot, virtute, pietateque contentis lux tandem optata potius, quàm sperata fortunæ melioris affulsit. Hic fuit seditiosus, ac turbulentus Henrici tertii dominatus: qui superiorum longè dissimilis, ut ab initio Pontifici Romano, Italisque magna ad quietem incommoda importavit, sic ad extremum maturam utrisque integrioris parandæ libertatis occasionem aperuit. Qua de re deinceps scribere persequamur.

Henrico secundo ex humanis rebus exempto, Henricus tertius annos quinque natus, (1) ipso Pontifice Victore præsente, Germaniæ regnum jam quartus occepit, ut qui Rex esset triennio ante præcipuo patris beneficio consecratus. Summam rerum Agnes mater Augusta, eximiæ virtutis, ac prudentiæ femina, tutricis nomine tractare instituit. Gibertus Corrigia Parmensis, pravi, ut post apparuit, ingenii homo, legatus Italiæ est præfectus. Ceterùm Victor, rebus Ecclesiæ trans Alpes, ut tum licuit,
1057 constitutis, solemni Natalicio cum Rege puero Ratisponæ peracto, Italiam Quadragesima ineunte repetiit, atque Florentiæ substitit. Ibi per jejunium Junianum Fridericum Gothifredi Ducis Tusciæ fratrem, Cardinalem allegit, atque eundem Abbatem Cassinatem paullo ante designatum consecravit: quin etiam Abbati ipsi Cassinati usum confirmavit sandaliorum, & ceterorum insignium ouper à Leone concessum: & ut in conventu Episcoporum, ac Principum supra omnes Abbates assideret, & ante omnes sententiam diceret, (2) atque inde V. Kal. Augusti morte occubuit. (3) Hoc nuncio Romam allato, Romani extemplò comitia subrogando Pontifici habuerunt. Ibi aliis Hildebrandum, qui cum Victore erat, expectandum, aliis moram nullam comitiis interponendam esse censentibus, omnes demum uno consensu Fridericum ipsum Cardinalem, ex Tuscia ipsa paullo ante reversum, adeunt, eumque per vim ex hospitio eductum ad Basilicam S. Petri ad Vincula trahunt: atque Pontificem lectum Stephanum Nonum appellant: (is enim dies erat III. Nonas Augusti, quo die memoria S. Stephani Pontificis colitur,) atque inde plaudentibus omnibus ad Lateranum deducunt: postridie verò Cardinalibus omnibus cum Clero, populoque ad eum confluentibus, in Vaticano magna cæremonia consecrant. (4) Per eos etiam dies Michaële Imperio abdicante, locum Isaacius Comnenus obtinuit. (5) Stephanus, pontificatu inito, extemplò legatum ad Agnetem Augustam Hildebrandum misit, qui de rebus actis eam doceret: atque inde ad persequendam, quæ instituta erat, reformationem Ecclesiæ se convertit. Restabat enim ingens cum ipso Henrico Rege certameo, qui à familiaribus depravatus, Ecclesias non iis, qui plus literarum, ac vitæ laude mererent, sed qui plus mercedis, ac pecuniæ præbuissent, aperta sacrorum nundinatione, vendere instituerat. (6) Quatuor igitur menses Romæ moratus omnes in his cogitationibus, consiliisque consumpsit: quibus & Henricum primus Simoniacæ hæreseos insimulare, ac factum ejus aspero decreto notare oon dubitavit, & novis constitutionibus Clericorum conjugia, & consanguineorum nuptias interdixit. Alfano Archidiacono Salernitano Ecclesiam, & prædia confirmavit. (7) Inde pridie Kal. De-

(1) Mirè dissentiunt Scriptores in assignando ætatis anno, quo regnare cœpit post obitum Patris *Henricus IV.* Rex Germaniæ. Lambertus Schaphnaburgensis *quinque* tantùm annos natum scribit, Hermannus Contractus Pistorii *septem*, Helmodus, & Meibomius *octennem* faciunt, Langius verò in Chronico Citicensi citiùs etiam prævertit ejusdem Natalem, asserens fuisse *duodecennem*. Verior Sententia est, quam pluribus antiquis monumentis confirmat Joannes Georgius Eckart in Stemmate Desideriano num. 6., natum videlicet fuisse hunc *Henricum* anno ML., adeòque *sexennem* extitisse, cùm solus Regnum obtinuit. Excusat nihilominus eos, qui Henricum *quinquennem* affirmavere; ait enim, numero usos rotundo, non recensentes annum, qui nondum integer exactus erat. Hinc corrigendus etiam Pagius ad hunc annum, qui licèt fateatur, *Henricum* natum anno ML., nihilominus contra Baronium tuetur, ab Hermanno Contracto rectè scriptum, *septennem* fuisse eo tempore, quo regnare cœpit. Id namque omnino falsum est; cùm enim in lucem prodierit anno 1050. *IV. Idus Novembris*, ipso Pagio fatente ad annum 1051. num. 3.; Pater verò decesserit anno 1056. *III. Nonas Octobris*, ut idem Pagius ad hunc annum refert, manifestum est, *sextum* tantummodo annum egisse hoc tempore puerum *Henricum*.

(2) Leo Ostiensis hæc refert lib. 2. cap. 26. Mabillonius in Appendice ad Tom. IV. Annalium pag. 744. edidit, ex authentico Casinensi, Diploma hujus concessionis cum typo Bullæ adjectæ.

(3) Florentiæ obiisse *Victorem II.* negat Pagius ad hunc annum, asserens, à Baronio malè intellectum fuisse Leonem Ostiensem, qui non de *Victore II*, sed de *Stephano IX.*, ejus successore, id tradit.

(4) Hæc item ex Leone Ostiensi lib. 2. cap. 97. sumpsit Sigonius.

(5) Depositum à conjuratis *Michaëlem*, ac subinde omnium consensu *Isaacium Comnenum* Imperatorem salutatum, die octavo Junii mensis, Indictione X., ac redimitum Imperatorio diademata Calendis Septembris, Indictione undecima, scribit Cedrenus. Eadem à Michaele Psello exarata, luculenta narratione, apud Pagium ad hunc annum legenda.

(6) Credi non potest, acta hæc fuisse ab *Henrico*, puero septenni, & juxta Sigonii opinionem solùm sexenni, atque ideo rationis adhuc caperte. Si quod crimen hac in re commissum tunc fuit, tribuendum erat Agneti matri, cujus tutelæ commendatus fuerat à Primoribus *Henricus*, ut narrat Hermannus Contractus.

(7) Electum in Archiepiscopum Salernitanum hoc anno *Alfanum*, tradit Mabillonius in Annalibus ad hunc annum. Ughellius Tomo VII. illius Ordinationem ac Consecrationem in annum sequentem 1058 differt. Addidit hoc Sigonius Bononiensi editioni.

Decembris Cassinum ad Monachos revisendos profectus, ibi, multis rebus egregiè constitutis, & Desiderio Abbate sublecto, eoque legato ad Imperatorem Constantino-
1058 polim misso, graviter circa Natalicia Domini ægrotavit. (8) Ceterùm cum multæ aliæ Ecclesiæ nova de Simoniacorum, atque Nicolaitarum hæresi decreta repudiarunt, tum maximè Mediolanensis; ut quæ jampridem, Romanæ Ecclesiæ auctoritate relicta, præceptis ejus haudquaquam obtemperaret, & tamen, si qua alia tetro hujusmodi veneno infecta esset. (9) Hanc rem cum per se gravem, tum Mediolanensium Clericorum nomini turpem esse Arialdus ex Alciata, ut fertur, familia Clericus Decumanus ratus, Landulfo Cottæ populi præfecto auctor fuit, ut eam palam oppugnandam aggrederetur. Id verò cum facere secundis populi auribus, animisque cœpisset, Vido Archiepiscopus contrariam partem suscepit, favore maximè nobilitatis innixus. Itaque res usque eò infamiæ mutuis altercationibus, jurgiisque deducta fuit, ut Sacerdotes, qui uxores haberent, præ pudore separatim à ceteris rem divinam facere cogerentur in loco, qui Pataria dicitur: unde vulgo à pueris Patarini ad contumeliam dicebantur. (10) Huic autem malo opportunum remedium Vido cupiens adhibere, conventum Episcoporum suorum apud Fontanetum in agro Novariensi oppidum convocavit: atque ex eorum sententia Clericis uxores habere licere, constituit. (11) Florebat eo tempore sanctitate, doctrina, ac rerum gerendarum peritia, Petrus Damiani Ravennas: qui vitam Ereminicam professus in eremo ad fontem Avellanum agebat: cujus operam Ecclesiæ constituendæ Stephanus idoneam arbitratus, initio Quadragesimæ Urbe repetita ipsum Ostiensi Ecclesia decoravit. Eodem tempore Robertus Viscardus Nortmanus, Bajelardo Hunfridi fratris filio pulso, Apuliæ Comitatum invaserat, atque solitis Ecclesiæ fines incursionibus affictabat. Hujus igitur conatibus Stephanus ut occurreret, ad Gothifredi fratris, & Mathildis uxoris (12) ejus auxilia sibi confugiendum putavit. Itaque utrumque in Tuscia conventuros, Episcopos, Clerum, populumque in templum vocavit, atque ita dixit: Quoniam ego in Tusciam ad fratrem meum cogito, peto à vobis, ut, si, antequam Hildebrandus ab Imperatrice legatus redeat, mihi mori contigerit, in ejus usque adventum comitia differatis: atque ex ejus demum consilio Ecclesiam ordinetis. Quod cum omnes alacriter promisissent, ille discessit: & quasi brevì se moriturum divinasset, Florentiæ haud ita multò post, nempe IV. Kal. Aprilis, plurimis sanctitatis miraculis clarus, occubuit. Stephani morte comperta, extemplò comitia in templum Vaticanum successori subrogando indicuntur; cum Clerus convenisset, Tusculani Comites more suo, primoribus sibi mercede conciliatis, pridie Nonas Aprilis noctu cum armatorum caterva in ædem irrumpunt, & propinquum suum Joannem, Episcopum Veliternum, Pontificem, Episcopis Cardinalibus adversantibus, creant, atque, eisdem in diversas partes dilapsis, per Presbyterum Ostiensis Ecclesiæ, hominem omnium literarum ignarum, ad Apostolatus culmen provehunt, & Petrum Damiani Ostiensem Episcopum reclamantem, atque omnes diris gravibus devoventem vi ad eum colendum compellunt, (13) deinde populum divisa per vicos pecunia ad adorandum invitant. Is Benedictus Decimus est vocatus. Inter hæc Hildebrandus in Italiam se recepit. Ille verò, simul comitia contra Stephani decretum injussu suo habita, comperit, Florentiæ substitit: ac re per nuncios, literasque acriter reprehensa, Romanorum per eosdem voluntatem, ac judicium exploravit.

(8) Acta *Stephani IX.* apud Montem Casinum fusiùs enarrat Leo Ostiens. lib 11 cap. 98., & lib 3 cap 9 Vide Mabillonium in Annal. ad hunc annum.

(9) Turbæ inter Mediolanenses ob Clericos conjugatos, quas hic narrare Sigonius aggreditur, excitatæ sunt anno superiori 1057.; id enim clarè indicat Arnulphus lib. 4. cap. 11., qui, narrata morte Herlembaldi, occisi ob propugnatam Sacerdotum castitatem, subjungit: *Hic jam apparet Schismatis hujus terminus, decem novemque per annos semper ab ipsa radice pullulando, protensi.* Herlembaldus crudelissimè necatus est anno MLXVI. mense Junio, ut tradit Puricellus in vita SS. Arialdi, & Herlembaldi lib. 4. cap 113.; initium igitur hujus Schismatis ad annum 1057. est referendum, in quo decem & novem anni numerantur ante obitum Herlembaldi. Cæterùm, quod de diuturno ultero Schismate Mediolanensis Ecclesiæ contra Romanam Sedem innuit Sigonius, commentum est, jam explosum superiùs in hisce adnotationibus, & passim à Puricello in Monum. Basil. Ambros.

(10) Nomen *Patarini*, quod Mediolani primùm audiri cœptum est hoc tempore, subsequentibus annis adhibitum est ad designandos Hæreticos, qui Ecclesiam vexabant, quemadmodum Hugo Flaviniacensis in Chronico ad annum 1084 testatur. Fallitur autem Sigonius, asserens, Sacerdotes conjugatos fuisse ad contumeliam hoc nomine appellatos; teste namque Arnulpho lib. 3 cap. 11. ii vocati sunt *Patarini*, qui conjugiis Clericorum advertebantur. Vide Pagium fusè de his disserentem ad annum 1057. num. 1. Quandoquidem verò Sigonius narrat, Ethymologiam hujus nominis deductam esse à *Loco, qui Pataria dicitur*, non alienam à veritate arbitror conjecturam, quam Anonymus Auctor adnotationum in Arnulphum pag. 39. vulgavit, locum nempe in quo Arialdus, aliique Sacri Cœlibatus propugnatores congregabantur, illum eundem fuisse, qui etiam in præsenti dicitur, *la contrata de' Pattari*, unde *Patarinorum* nomen invaluisse opinatur. Incertum tamen est, num ante hoc tempus eo vocabulo via illa nuncuparetur, an tunc primùm ita cœperit appellari.

(11) Ex Manipulo Florum cap. 150. hæc narrat Sigonius. Plura de hac discordia referunt Arnulphus lib. 3. cap. 10., & seqq, necnon Landulphus Senior lib. 3. cap 2., quos vide castigatos ibidem in adnotationibus, cùm Clericis uxoratis uterque impensè faveret.

(12) Errat Sigonius, cùm *Mathildis* maritus minimè fuerit *Stephani IX* frater, sed nepos ex fratre; neque illam in uxorem duxerit, nisi circa annum 1070., ut superiùs adnotavi. Hujus Summi Pontificis frater erat *Gottifredus*, conjux *Beatricis* matris Comitissæ Mathildis, ut ipsemet Sigonius fatetur ad annum 1054., ubi ait, Fredericum, postea *Stephanum IX.*, in odium Henrici Imperatoris incidisse ob Gottifredum fratrem, Beatricis virum, contra quem Henricus anno sequenti profectus erat, eò quod ad Italiæ Imperium adspirare eundem suspicabatur.

(13) Hæc omnia à Leone Ostiensi lib. 11. cap. 100. & sequenti desumpsit Sigonius.

vit. Ubi verò comitiis pecuniam, & vim intercessisse cognovit, quin justum Pontificem adulterino opponeret, haud sibi dubi-
1059 tandum existimavit. Itaque ipso etiam annitente Gothifredo Duce Senis Gerardum Burgundionem Episcopum Florentinum, III. Nonas Januarias nominavit, (14) atque eodem mense unà cum ipso, & Duce Romam perrexit. Ibi Gerardus à Clero, & populo in Sede Apostolica positus Nicolai II. nomen assumpsit: ac subitò ad abrogandum Benedicto Pontificatum conventum in IX. Kal. Februarias indixit. Verùm urbanam Comitum Tusculanorum potentiam veritus, non in Urbe, sed Sutrii celebravit, (15) Gothifredo cum Mathilda, & Giberto Regis Italiæ legato præsentibus. Quod ubi Benedictus sensit, extemplò tacita quasi religione perfusus, se abdicavit, piorum tamen communione à Nicolao cum suis fautoribus omnibus exturbatus. Inde ad Marchiam Firmanam invisendam, quæ à Nortmanis tentabatur, profectus, ibi pridie Nonas Martii Cardinales cooptans Hildebrandum Archidiaconum, (16) & Desiderium Diaconum, Abbatem Cassinatem designatum, atque ex itinere legationis reversum, allegit; quorum uterque post deinceps Pontificatum adeptus est, ac Desiderium per totam Campaniam, Principatum, Apuliam, & Calabriam legatum suum à latere constituit. Romæ inde magno cum honore exceptus, ac Paschate ibi acto, rem operosam reperiit, quam decessores ejus aggressi, nondum tamen planè perfecerant, ut præsentem Ecclesiam emendaret. Hæc erant præter cetera comitia Pontificum, castitas Clericorum, collatio Ecclesiarum, Eucharistiæ Sacramentum, quod rursus à Berengario oppugnabatur, & deprædatio Nortmanorum. Ad has res constituendas mense Aprili conventus in Lateranum vocatus, cui centum tredecim Episcopi affuerunt. Ibi, postquam vetus decretum de Pontifice à Rege comprobando Henrico affirmavit, de comitiis Pontificiis ita tulit: *In primis Cardinales Episcopi diligentissimè simul de Pontificis electione consultent, mox Clericos Cardinales adhibeant, sicque reliquus Clerus, & Populus ad consensum novæ electionis accedat, caventes, ne venalitatis morbus aliqua occasione subrepat. Eligatur autem de ipsius Ecclesiæ gremio, si reperitur idoneus, sin minus, ex alia sumatur, salvo debito honore, & reverentia dilecti filii nostri Henrici, qui in præsentiarum Rex habetur, & futurus Imperator Deo concedente speratur, & jam ei concessimus, sicut successoribus illius, qui ab hac Apostolica Sede hoc jus personaliter impetraverint. Quòd si pravorum hominum ita perversitas invaluerit, ut pura, syncera, & gratuita fieri in Urbe non possit electio, Cardinales Episcopi cum religiosis Clericis, Catholicisque laicis, licèt paucis, jus potestatis obtineant eligendi Apostolicæ Sedis Pontificem, ubi congruerit; postquam autem electio fuerit facta, si bellica fuerit tempestas, vel qualiscunque hominum conatus malignitatis studio restiterit, ut is, qui electus est, in Apostolica Sede juxta consuetudinem inthronizare non valeat; electus tamen sicut verus Papa obtineat auctoritatem regendi Romanam Ecclesiam, & disponendi omnes facultates illius, quod Beatum Gregorium ante suam consecrationem cognovimus fecisse.* Ex hoc decreto, quo electio Pontificis Romani in primis Cardinalibus permittitur, ipsorum Cardinalium nomen post celebrari magis, atque magis Romana in Ecclesia cœptum. (17) Unde scripsit Petrus Damiani: *Romani Cardinales Romanum Pontificem principaliter eligunt, & quibusdam aliis prærogativis non modò quorumlibet Episcoporum, sed etiam Patriarcharum, atque Primatum jura transcendunt, salvo quippe universalis Ecclesiæ Sacramento, isti sunt oculi unius lapidis, ipsi lucerna unius candelabri.* De Clericorum porrò castitate ita cautum: *Quicunque Sacerdos, Diaconus, Subdiaconus, post proximam constitutionem Leonis Pontificis de castitate Clericorum concubinam palam duxerit, vel ductam non reliquerit, ei à Sacris faciendis, & officio Ecclesiastico interdictum sit.* Jam verò effusa Henrici impudentia exasperatus, qui, Stephani decreto neglecto, Ecclesias vendere insistebat, non modò non mercede, sed neque gratuitò laicum quenquam impertire posse Ecclesias voluit, quod vetere Hadriani, & Leonis decreto Carolo, atque Othoni Magnis ob eximia illorum erga Ecclesiam beneficia, temporibus Ecclesiæ ita ferentibus, fuerat condonatum: *Ne quis*, inquit, *à laico Ecclesiam aut pretio, aut gratis accipiat, neque per Simoniacam hæresim promoveatur ad quodlibet Ecclesiasticum officium.* Quæstio etiam de consecratis à Simoniacis retractata, decretumque, ut *qui à Simoniacis gratuitò consecrati essent, in adeptæ dignitatis honore permanerent, nondum verò promoti ab eis in posterum ne promoverentur.* Quin etiam, cum Berengarius adesset, relatio de Sacramento Altaris est facta, ac Berengarius sententiam suam exponere jussus. Cum autem pluribus verbis Sacrificium Corporis, & Sanguinis figuram esse, probare instituisset, neque Albericus Diaconus Cardinalis à Stephano factus, vir ea tempestate doctrinæ studio præstans, resistere voce homini in dicendo copiosissimo posset, spatium septem dierum
ad

(14) In Urbe Senensi collectus est Conventus Episcoporum, & Cardinalium, eò quod in Urbe Romana libera electio fieri non poterat, atque ibidem communi suffragio declaratus est Summus Pontifex *Gerardus* Episcopus Florentinus; ut Cardinalis de Aragonia in Vita Nicolai II. Tom. 3. *Rerum Italicarum* fol. 302. testatur. Emendandus tamen est Sigonius, qui electionem hanc contigisse scribit *III. Nonas Januarii* anni præsentis, cùm eadem peracta sit mense Decembri anni superioris 1058. Sequenti quidem Januario in Apostolica Sede collocatus fuit Nicolaus, sed nonnisi post diem octavum, ut Pagius ad annum superiorem num. 7. & seqq. pluribus probat.

(15) Sutriense Concilium contra *Benedictum X.* Antipapam celebratum est, antequam Romam pergeret Nicolaus, quemadmodum clarè narrat Cardinalis Aragonius, a Baronio quoque relatus.

(16) Hildebrandus nondum *Archidiaconi* titulum consecutus fuerat mense Martio, immo nec mense Augusto præsentis anni. Id enim constat ex Concilio Beneventano, eodem mense celebrato apud Labbeum, in quo Hildebrandus adhuc *Subdiaconus Cardinalis* appellatur.

(17) De hoc Concilio vide Baronium, & Pagium ad hunc annum. Constitutio *Nicolai II.* de Cardinalibus, integra legitur in Chronico Virdunensi apud Labbeum Tom. I. Bibliot. MSS. pag. 192.

A ad responsum scripto edendum poposcit, atque interea librum conscripsit, in quo tam multis veterum Patrum testimoniis opinionem ejus refellit, ut Berengarius victus hiscere non potuerit. Itaque opinionem suam, ut falsam, ipso præsente Concilio, abjuravit, ac libros a se editos in ignem projecit; petiitque à Pontifice, ut formulam fidei sibi præscriberet, quam tueri oporteret. Ejus rei negotio Huberto Episcopo dato, ille hanc edidit: *Ego Berengarius indignus Diaconus Ecclesiæ S. Mauricii Andegavensis, cognoscens veram Ecclesiam, & Apostolicam fidem anathematizo omnem hæresim, præcipuè eam, de qua hactenus infamatus sum*,

B & quæ sequuntur. Quod scriptum Berengarius non solùm oratione, sed etiam subscriptione firmavit; (18) idque Pontifex per omnes Italiæ, Franciæ, & Germaniæ Civitates dimisit. Cum Landulfus Arialdum Romam misisset, ut vesanam Ecclesiæ Mediolanensis contumaciam deferret, simulque ut ad caussam hæreseos cognoscendam judices postularet, Pontifex Petrum Damiani, Episcopum Ostiensem, ad eam rem Legatum decrevit. De re Nortmanorum, quia absentibus eis transigi non poterat, placuit, ut conventus Melfim in Apuliam transferretur. Ea verò caussa fuit ejusmodi. Robertus Viscardus, qui prioribus annis Hunfrido fratre mortuo, & Bajelardo fratris filio exacto,

C Apuliæ Comitatum invaserat, modò Rhegio Calabriæ oppido, & Troja Apuliæ capto, superbus ultro se Ducem Apuliæ, atque Calabriæ appellabat, & ditioni Pontificiæ, quasi continua rerum serie tractus, imminebat. Ricardus autem frater ejus, qui Capuam, Landulfo Principe ejectu, portis tantùm, & turribus Urbis in Civium potestate relictis, occupaverat, Campaniæ fines vexare non desinebat; uterque autem diris à Pontifice devotus, in ejus se auctoritate futurum, atque omnem ditionem armis partam acceptam ei relaturum, pollicebatur, si se in gratiam recipere, ac feudatarium

D Ecclesiæ constituere vellet. Quibus rebus cognitis Nicolaus, qui parum in se roboris ad bellum tantum gerendum cernebat, atque proximum Lemnis periculum ante oculos habebat, & populorum suorum quotidianas defectiones reformidabat, postulatis eorum assensit; atque ad rem propius inspiciendam, ac cognoscendam Melfim, ut diximus, processit; ibique conventu habito, Ricardo Capuanum Principatum, Roberto Apuliæ, Calabriæque Ducatum vexillo tradito confirmavit; atque solemni eos sacramento adegit, se Ecclesiæ Romanæ fideles, ligiosque (sic enim loquebantur) (19) futuros. Extat duplex sacramentum Roberti,

E unum, quo se annui tributi nomine duodenos in singula boum juga denarios soluturum, promisit, alterum quo fidelitatis formulam concepit. Utrumque in hos annales intexam, ut principia juris Ecclesiastici in Regno Neapolitano aperiantur, primum est tale: *Ego Robertus Dei gratia, & S. Petri*

A *Dux Apuliæ, & Calabriæ, & utroque subveniente futurus Siciliæ ad confirmationem traditionis, & ad recognitionem fidelitatis de terra S. Petri, promitto me quotannis pro uno quoque jugo boum pensionem duodecim denariorum Papiensium persoluturum B. Petro, & tibi D. meo Nicolao Papæ, & omnibus successoribus tuis, aut tuis, aut tuorum successorum nunciis ad S. Resurrectionem, obligans me, & meos heredes sive successores tibi, & successoribus tuis; sic me Deus adjuvet &c.* Secundum verò est hujusmodi: *Ego Robertus Dei, & S. Petri gratia Dux Apuliæ, & utroque subveniente futurus Siciliæ, abhinc in posterum fidelis ero S. Romanæ Ecclesiæ, & Apostolicæ*

B *Sedi, & D. meo Nicolao Papæ. Neque ero auctor, aut adjutor, ut vitam, aut membrum amittas, aut capiaris mala captione; consilium, quod mihi credideris, & ne enunciem, imperaveris, non enunciabo in tuum detrimentum sciens, S. Romanæ Ecclesiæ ubique adjutor ero ad tenenda, & acquirenda regalia S. Petri, ejusque possessiones pro viribus meis contra omnes homines, & adjuvabo te, ut securè, & honorificè teneas Pontificatum Romanum, terramque S. Petri. Et Principatum nec invadere, nec subigere tentabo, nec prædari contendam sine tua, tuorumque successorum licentia. Pensionem de terra S. Petri, quam ego teneo, aut tenebo, sicut statutum est, recta fide studebo,*

C *ut quotannis Ecclesia Romana persolvant; omnes Ecclesias, quæ in mea consistunt ditione cum earum possessionibus in tua potestate dimittam, & defensor ero earum ad fidelitatem Romanæ Ecclesiæ, & nulli jurabo fidelitatem, nisi salva fidelitate Romanæ Ecclesiæ. Et si tu, vel tui successores ante me ex hac vita decesserint, prout monitus fuero à primis Cardinalibus, Clericis, & Laicis Romanis, opem feram, ut Pontifex eligatur, & ordinetur ad honorem S. Petri. Hæc omnia suprascripta servabo S. R. Ecclesiæ, & tibi, & successoribus tuis ad honorem S. Petri ordinatis, qui mihi firmaverint investituram à te mihi concessam. Sic me Deus adjuvet, &c.* Atque hæc prima

D feudi Apuliæ, & Calabriæ, itemque Campaniæ Ecclesiastica institutio fuit. (20) Reversum inde Romam Nortmanni ab eo jussi cum delectis militum copiis subsequuti Prænestinorum, Tusculanorum, & Nomentanorum agros invecti vastarunt; inde trajecto Tiberi, omnia loca Sutrium usque sunt populati; ac variis detrimentis illatis populos, qui superbè Pontificis auctoritatem reliquerunt, ad eandem redire magna humilitate coëgerunt. Interim Petrus Damiani, Anselmo Episcopo Lucensi assumpto, Legatus Mediolanum perrexit. Ibi pro dignitate receptus caussam Legationis ad eos suæ in concione exposuit. Eâ cognitâ, postridie

E rumor in Civitate à factione Clericorum excitatus increbuit, Ambrosianam Ecclesiam antiquis Patrum institutis liberam, nec Romanis legibus obnoxiam esse, neque Pontificem Romanum jus ullum in sua Ecclesia ordinanda, atque constituenda habere. Itaque sublato clamore raptim undique à tumul-

(18) Formulam juramenti, quod Berengarius edidit, ac subscripsit, ex Commentario B. Lanfranci desumptam, intexuit Sigonius Bononiensi editioni.

(19) Hæc Leo Ostiensis lib. 3. cap. 16. juxta editionem Mediolanensem Palatinam. Concilii Melphitani Acta refert Gulielmus Apulus testis oculatus. Alterum Concilium hoc anno Benevento celebratum a *Nicolao II.* prætermittit Sigonius; id tamen refert Labbeus Tom. IX. Conciliorum.

(20) Hæc duo juramenta Sigonius addidit Bononiensi editioni; eadem recitat Baronius ex libro censuum ad hunc annum.

mulluantibus ad Episcopium concurritur, campanarum strepitu, ac prægrandis tubæ clangore Urbs tota complitur, ac mors Legato ab omnibus intentatur; accenderat autem invidiæ flammam, quòd Petrus pridie in conventu præsidens ad dextram sibi Anselmum Episcopum constituerat, à sinistra verò Vidonem Archiepiscopum sibi assidere, mandarat. Perspecta verò populi voluntate, Legatus postridie, convocato in templum populo, in concionem ascendit, atque tumultu tandem sedato, ita disseruit: *Nicolaus Pont. Max., fratres carissimi, misit me ad vos, non ut Ecclesiæ Romanæ honori, atque amplitudini servirem, sed ut vestræ gloriæ, atque saluti consulerem; quid enim honore tenuissimi hominis Romana egit Ecclesia, quæ laudum præconia ex ipsius ore est Salvatoris adepta? quæ autem provincia in terris ab ejus ditione libera reperitur, cujus arbitrio ipsum quoque cælum aperitur & clauditur? Et quidem, si rectè attenderitis, reliquas Ecclesias ab hominibus institutas esse reperietis, Ecclesiam verò Romanam à Deo ipso esse fundatam, atque ab ea cum reliquas alias, tum maximè Mediolanensem ortus sui primordia, & disciplinæ rudimenta sumpsisse. Quid enim? Petrus, & Paulus, qui Romanam Ecclesiam suo sanguine consecrarunt, non in hanc quoque per discipulos suos instituerunt? Nam Nazarius à Lino, Petri discipulo, sacro fonte ablutus sacrum in hac Urbe martyrium est perpessus; & Gervasius, ac Protasius, quorum sancta in hac Urbe corpora coluntur, non alium quàm Paulum habuere magistrum. Divus denique, quo vos tantopere gloriamini, Ambrosius, cum Nicolaitarum hæresim per se quondam coercere non posset, à Romana Ecclesia præsidium imploravit; atque tres viri ad hujus erroris expiationem à Syricio tum Pontifice missi præsens Civitati auxilium attulerunt. Quamobrem, cum & primi salutis vestræ auctores, & post labentis disciplinæ emendatores ab Ecclesia Romana prodierint, quid est, quòd ejus decretis obtemperare intempestiva nunc contumacia recusetis?* Quibus verbis protervum populum adeo flexit, ut subitò se ad omnia ejus mandata paratum esse, responderit. Quæstione inde Clericorum instituta, vix quisquam unus repertus est, qui non aut ordines emisset, aut muliebris consuetudinis particeps esset. Tum Legatus, cum se omnibus damnandis sacra tollere è Civitate, paucis absolvendis, reliquis se injuriam facere, cum par omnium caussa esset, animadverteret, propterea omnibus se veniam daturum, ostendit, si se sacramento ac piaculo obstrinxissent, se in posterum ab ejusmodi flagitiis temperaturos. Sacramentum autem fuit triplex; primùm Archiepiscopus ita juravit: *Confiteor morem in Ecclesia inolevisse, ut quicunque Clericales ordines acciperet, Subdiaconatus nomine nummos duodecim, Diaconatus octodecim, Presbyteratus vigintiquattuor penderet. Itaque præsente D. Petro, Ostiensi Episcopo, Legato Nicolai Pont., & D. Anselmo, Lucensi Episcopo, & omnibus vobis damno, ac detestor omnium Simoniacam hæresim, ac me, & Clericos, & successores meos spondeo nihil in posterum exacturos. Nicolaitarum quoque hæresim eadem ratione condemno, & Presbyteros, Diaconos, Subdiaconosque ab uxorum, & concubinarum societate, quoad potero, propulsurum promitto.* Inde ante Altare coram Episcopo Lucensi dixit: *Si his defecero, tum me Deus, & Divi piorum communione dejiciant.* Postremò Arnulfus nepos ejus Clericus, cum una manu manum Archiepiscopi teneret, altera sacrum Evangelii codicem tangeret, ita locutus est: *Dominus Vido Archiepiscopus, quod promisit de castitate Clericorum, observabit, neque consecrabit aliquem, præter Monachos, quem superiore sacramento non obliget.* Eadem Clerici jurarunt. His actis Archiepiscopus se projecit in terram, atque piaculum sibi injungi jussit, quia quamvis ea ipse in Ecclesiam probra non invexisset, tamen, cum posset, ex ea non sustulisset. Legatus centum annorum piaculum imposuit, idque redimi posse, certâ in singulos annos solutâ pecuniâ, voluit; Clerici diversis in vita jejuniis obligati. Archiepiscopus inde in concionem ascendit, ac præsente Clero, & populo Clericum suum jurare jussit, se has duas hæreses pro viribus extirpaturum; eodemque se jurejurando populus obligavit. Clericis postremo pristina ornamenta, literatis etiam, & castis officium redditum; reliqui Ecclesiæ tantùm associati, Archiepiscopus etiam, eos se religionis gratia Romam, aut Turonum missurum, se verò ad S. Jacobum in Hispaniam iturum, promisit. Hæc Petrus ipse se Mediolani Legatum egisse, scripsit. (21) Nicolaus Pontifex Florentiam reversus canonicos Faventinos in fidem recepit; extat diploma Florentiâ datum V. Kal. Januarias anno Pontificatus primo. Profecto inde Mediolano Legato, Archiepiscopus asperis Clericorum suorum conviciis laceratus, quòd Mediolaensis libertatem Ecclesiæ prodidisset, in sententia castitatis non perstitit, sed promiscuos mulierum concubitus annuit. Itaque eo anno, qui fuit millesimus sexagesi- 1060
mus, Erlembaldus Cotta in locum Landulfi fratris mortui sublectus, eodem Arialdo impellente, caussam intermortuam excitavit; atque gravibus tumultibus in Urbe miscendis, etiam ne Abbas S. Celsi ab Archiepiscopo sacraretur, inhibuit. Itaque Petrus Damiani ad eos hanc epistolam misit: *Petrus Damiani Rodulfo, Vitali, Arialdo, Erlembaldo fratribus salutem: Gratias agimus Deo, quòd constanti fama audimus, vos constanter adversus hostes Ecclesiasticæ disciplinæ certare. Nicolaitarum hæresis, quæ vobis nobiscum laborantibus videbatur evulsa, repullulat. Deus vult probare constantiam suorum. Ecce qui prius Nicolaitarum, & Simoniacæ hæreseos laqueis tenebantur, nunc ad perditionis suæ cumulum sunt etiam violata sacramenta perjuri, quod tamen in Mediolanensi Ecclesia non est novum, quæ semper diversi dogmatis homines habuit, initio ab Auxentio, atque Ambrosio inchoato.* Nicolaus verò Concilio habito obstinatos Lombardiæ Antistites, Mediolanensem, Taurinatem, Hastensem, Vercellensem, Novariensem, Brixianum, & Laudensem,

(21) Integra hæc Epistola recusa est Tomo IV. Rerum Italicarum fol. 25. Cùm autem B. Petrus Damiani eandem inscripserit *Domino Hildeprando venerabili Archidiacono*, tempus colligimus, quo data fuit, nempe post mensem Augustum, quo, ut superiùs vidimus, Hildeprandus nondum ad Archidiaconatus dignitatem promotus erat.

ſem, Diaconos, & Presbyteros concubinas habentes, ab Altari removere, Simoniacos honoribus ſpoliare coëgit. (22) Hugo Blancus, quem Leo Cardinalem aſciverat, à Pontifice defecit, & poſt plurimum Eccleſiæ nocuit. Eodem anno Iſaacio Imperatore Orientis mortuo Conſtantinus Ducas ſucceſſit. (23) Brixia ingenti adeo terræ motu die ipſo Reſurrectionis contremuit, ut pleriquе metu ruinarum perculſi aut Urbem relinquerent, aut trepidi in Templa divinæ pacis poſcendæ cauſſa confugerent.
1061 Proximo, Ricardus, Campania ferme tota ſubacta, Capuam adortus, portas, turreſque à Civibus repopoſcit, eiſque dare abnuentibus, Urbem oppugnare inſtituit, ac demum XII. Kal. Junii fruſtra ab Henrico auxilium expectantem ad deditionem adduxit; (24) ſeque cum Jordane filio Principem declaravit. Quinto verò Nonas Julii Nicolaus Pontifex Florentiæ eſt mortuus. (25) Clerus, Populuſque Romanus, audita Pontificis morte, de ſubrogando ſucceſſore convênit. Cum autem orta diſſenſione nemo ex Romana Eccleſia probaretur, Cardinales tandem, Hildebrando auctore, proximum Nicolai decretum amplexi ex aliena ſumpſerunt. Hic fuit Anſelmus Badagius Mediolanenſis, Lucæ Epiſcopus, homo ſingulari doctrina, & vitæ diſciplina probatus, & qui paullo ante Nicolai in Germania fuerat legatus. Is pridie Kal. Octobris (26) creatus, imminente Romanorum ſeditione, ſtatim ſine Regis auctoritate conſecratur, atque Alexander Secundus vocatur. Henricus jam inde ab initio diſcordiæ, à Romanis quibuſdam Eccleſiæ inimicis, & exulibus, ut vetere inſtituto Pontificem daret, inſtinctus, Epiſcopos in eam rem ex Lombardia evocatat; ubi verò Alexandrum per Cardinales injuſſu ſuo conſecratum audivit, ex matris, & ſuorum ſententia frequentem Baſileæ conventum habuit, atque Placentino, & Vercellenſi Epiſcopis ex Italia aſſentientibus, Cadaloum Parmenſem Epiſcopum ad ſe profectum, Pontificem V. Kal. Novembris renunciavit, & Honorium II. vocavit; (27) unde peſſimi exempli diſſidium in Eccleſia emanavit. Mediolani ubi Alexandrum ad Pontificatum evectum, eſt cognitum, continuò ſeditio de uxoribus Clericorum, ducibus pro nobilitate Gulielmo Landriano, pro populo Erlembaldo Cotta, recruduit; nam Erlembaldus confeſtim per nuncios de re Clericorum conſuluit Alexandrum; cumque ille ex Cardinalium ſententia adverſus eos pronunciaſſet, ſubitò omnes Clericos Urbe cum eorum familiis exturbavit, atque Archiepiſcopo, & Capitaneis, eorumque vaſſallis mortem, ſi contra tenderent, intentavit. (28) Poſtero an- 1062
no Cadaloum in Italiam ab Henrico per Bucconem Halberſtadenſem Epiſcopum miſſum, ſummo ſtudio excepit Gibertus Lombardiæ Præfectus. Gibertum verò Mediolanenſes, & pleræque Lombardiæ Civitates, Epiſcopis ſuis auctoribus, ſunt ſequutæ. Alexandrum Gothifredus Dux unà cum Mathilde conjuge recepit in clientelam. Paullo ante Hanno, Colonienſis Archiepiſcopus, ſummus poſt Reginam rerum omnium moderator, regnum ab Agnete parum viriliter adminiſtrari calumniatus, proceribus aliquot adjuvantibus, puerum ei cum ipſis Imperii inſignibus eripuerat, Coloniamque vel repugnantem traduxerat, &, matre à filii tutela remota, ſemet ultro tutorem inſtituerat. Itaque novo hoc excitato tumultu perturbatus, Gibertum, ut Cadaloum tueretur, admonuit. (29) Gibertus, ubi expedita conveniſſe Lombardorum auxilia vidit, ineunte Aprili, Cadaloum Romam conſecran-

(22) Concilii a Nicolao celebrati hoc anno, nulla apud Scriptores mentio reperitur. Puricellus in Vita S. Arialdi lib. 4. cap. 11, hoc ad Concilium Romanum ſuperiore anno habitum refert; illud tamen celebratum eſt, antequam Legati Nicolai II. Mediolanum mitterentur. Pagius ad annum 1059 num. 6. duas Synodos a Nicolao II. eo anno Romæ habitas affirmat. Fortaſſe in ſecunda, quæ hic narrat Sigonius decreta fuere. Vide eruditas adnotationes ad cap. 13 libri tertii Arnulphi, in quibus iſta diſcutiuntur Tom. IV. Rerum Italicarum. Addidit hoc Sigonius Bononienſi editioni, ſed certè annum male adnotavit.

(23) Vivo adhuc *Iſaacio*, & Monaſticam vitam ſponte amplectenti, *Conſtantinus Ducas*, ab ipſo deſignatus Imperator, menſe Decembri anni ſuperioris 1059. ſucceſſit, coronatus die Natalis Domini, ut Zonaras, & Pſellus teſtantur. Errat igitur hoc loco tum in hiſtoria, tum in anno, Sigonius.

(24) Fuſiùs hæc narrat Leo Oſtienſis lib 3. cap 16., qui tamen id contigiſſe ait: *anno Dominicæ Incarnationis milleſimo ſexageſimo ſecundo, cùm jam per decem circiter annorum curricula Normannis viriliter repugnaſſent.*

(25) Die 22. Julii obiit *Nicolaus II.*, Pagio id aſſerente, contra Papebrochium, qui mortem hujus Pontificis cum die 24. menſis Junii conjungit.

(26) Veriùs, Calendis ipſis Octobris, ut Pagius docet ad hunc annum.

(27) Hujus Conciliabuli Baſilejenſis acta, ex S. Petro Damiani refert Labbeus Tom. IX Conciliorum. *Honorii II.* nomen per hæc tempora in nullis Catalogis ſe reperiſſe, ſcribit Pagius ad annum 1062 num 2; Onuphrius tamen Panvinius in adnotationibus ad Platinam teſtatur, ſe antiquum hujus Pſeudo-Pontificis Diploma legiſſe, in cujus fronte inſcriptum erat nomen *Honorii II.*

(28) Statim ac *Alexander II* renunciatus Pontifex fuit, Romam pertexit Herlembaldus, teſte Arnulpho lib 3. cap. 17. Ab illo autem vexillum S. Petri accepit, quo Defenſor Eccleſiæ declarabatur, ut B. Andreas lib 2 cap. 16. vitæ S Arialdi refert Itaque, non per Nuncios, ſed præſens ipſe mandatum ab Alexandro, & Cardinalibus retulit, *ut Chriſti adverſarios in defenſione juſtitiæ, uſque ad proprii ſanguinis effuſionem viriliter cum B Arialdo reſiſteret*, verba ſunt B. Andreæ. Quæ hìc narrat Sigonius de expulſis Clericis, & intentata Archiepiſcopo morte, poſt annum 1063. accidêre. Galvaneum Flammam in Manipulo Florum cap 151, hæc ita ſcribentem, ſecutus eſt Sigonius.

(29) Eodem tempore, quo *Henricus* ſecretis admonitionibus Cadaloum fovebat apud Italos, S. Hanno Colonienſis Archiepiſcopus publicè contra ipſum apud Germanos pugnabat Siquidem, ſtatim ac è manibus Agnetis matris *Henricum* filium duodennem eripuit, colligi Concilium Epiſcoporum Germaniæ, atque Italiæ curavit in loco, qui *Osborium* dicebatur, ibique in vigiliis Sanctorum Apoſtolorum Simonis, & Judæ damnatus eſt Cadaloùs, ſeu Cadulaus, & Alexander II. confirmatus. Referunt Acta Oſborienſis Concilii ad hunc annum Baronius, & Labbeus. Card. Aragoniæ in vita Alexandri II ſcribit, commiſſam fuiſſe Regni adminiſtrationem à Germaniæ Principibus Hannoni Archiepiſcopo, atque ab ipſo Præfecturâ ſpoliatum Gibertum Parmenſem, ſubſtituto Epiſcopo Vercellenſi.

erandum adversus Alexandrum adduxit, ac XVIII. Kal. Majas, castris in pratis Neronis ad Urbem Leoninam locatis, vi perrumpere in eam contendit. Alexandro Lateranum tenenti Romani, & Gothifredus cum valida Tuscorum manu ingenti animorum alacritate, ut in summo Urbis periculo, affuerunt, atque irruptionem Lombardorum, licèt plerisque suorum, aut in prœlio cæsis, aut in Tiberi submersis, prohibuerunt. Ita Gibertus metuens, ne à Mathilde circumveniretur, ab Urbe recessit, & Cadaloum Parmam reduxit. (30) Eodem anno Robertus cum Rogerio fratre in Siciliam transgressus bellum cum Sarracenis instituit.

1063 (31) Ineunte Vere Cadalous à Principibus Romanis, quos interim spe, præmiisque corruperat, revocatus, nocturnis ad occultandum adventum confectis itineribus, ex improviso ad Urbem accessit, atque Urbe Leonina per noctem furto occupata, Basilicam Vaticanam invasit; sed fraude, illucescente die, detecta, repente armis à populo petitus, cum impetum ejus sustinere non posset, auxilio Cincii Civis Romani, hominis potentis, in primisque magna ab eo vi pecuniæ comparati, in arcem resilgit, ibique ab adversariis acriter est obsessus, cujus obsidionis solvendæ cum Germani rationem idoneam nullam reperirent, ad pacem ani-
1064 mos converterunt, ac sequenti anno Hannonem Archiepiscopum cum liberis ad eam rem mandatis miserunt. Is in conventum progressus, in præsentem Alexandrum invehi cœpit, (32) neque ordine, neque rectè fecisse eum accusans, quòd inconsulto, atque insciente Henrico Rege, Sedem illam insisset, quam multos jam annos nemo, nisi à Rege probatus, ausus esset attingere, quamobrem aut ultro cederet, aut rationem audaciæ suæ redderet. Cui Hildebrandus Cardinalis, vir promptissimus in dicendo, respondit: *Jus, quod Henricus in Pontifice legendo prætenderet, imminutum non esse. Alexandrum enim in dissensione Cleri ex recenti Nicolai decreto à Cardinalibus suo consensu ex aliena Ecclesia sumptum, eundemque propter imminentes tumultus sine Henrici auctoritate subitò consecratum. Henrici pupilli jura multò magis Ecclesiæ Romanæ esse tuenda, quæ spiritus mater esset, quàm Agneti parenti, quæ sanguinis tantùm necessitudinem prætendere posset.* Quibus rationibus victus Hanno, consilium ad rem cognoscendam postulavit. Annuentibus postulato ejus Cardinalibus, verùm de loco ad conveniendum idoneo disceptantibus, Mantua, quæ erat in ditione Mathildis, est lecta. Itaque eò & Alexander ipse, & sacer Cardinalium cœtus, & Episcopi fermè Italiæ omnes venerunt. (33) In eo caussa utriusque diligenter est agitata. Alexander postulante Hannone objectum Simoniæ crimen concepto sacramento purgavit. Itaque caussa sua cunctis probata, V. Kal. Novembris summo omnium consensu, Cadaloo repudiato, atque à sacris remoto, retentus, Dominico Gradensi Patriarchæ sedis Principatum firmavit. Cadalous, ne mali quidpiam pateretur, à Cincio ante furto ex arce dimissus cum paucis fugiens ad Ecclesiam suam reverit: &, quanquam à plerisque despectus, insignia Pontificia retinuit, quoad vita suppeditavit. Extat Petri Damiani ad Cadaloum ipsum epistola, in qua scribit, eum tribus jam conventibus esse damnatum, & ter, si non judicio Saeerdotum, at saltem legum auctoritate abdicatum, & quoniam instet Osboriense Concilium, se quæ pro utroque dici possint, exponere quasi cujusdam præludii caussa velle: atque ita jura utrinsque diligenter, atque acute perpendens, Cadaloum vitio factum esse ostendit. (34) Extat etiam ejusdem ad Gothifredum altera, quem Excellentissimum Ducem, & Marchionem vocat, in qua summo se dolore angi ait, quòd audiverit, ipsum Cadaloi consuetudine uti, quem jampridem universalis Ecclesia tamquam letale virus evomuerit, & à corpore suo reciderit, & in barathrum deturbarit, & quocum ipse fortiter dimicarit, & nefanda molientem cum serenissima, & clarissima conjuge sua (Mathildem autem intelligit) (35) sæpius propulsarit. Alexander Mantuâ decedens Lucam accessit, atque ibi Basilicam D. Martini solemni

(30) In prima editione legebatur, *Mediolanum reduxit* Id optimè emendavit Sigonius, cùm verè *Parmam* profectum, post malè susceptam Romæ obsidionem, Cadolaum eeterat Card. Aragoniæ in vita Alexandri II, qui etiam scribit, obstitisse Cadolao, ejusque fautoribus Beatricem, & Gottifredum illius conjugem. Unde emendandus Sigonius, a quo *Mathildis*, & alter *Gottifredus*, cui nondum nupserat, Alexandri defensores ubique asseruntur.

(31) Bellum hoc confectum est anno præterito 1061., ut expressè tradit Ganfredus Malaterra, editus Tomo V. *Rerum Italicarum* lib 2. cap 17.

(32) Refert hunc sermonem Cardinalis Aragoniæ in vita Alexandri II., sed mitiora scribit de Hannone Archiepiscopo (*quem Ottonem vocat*): ait enim, *Alexandro Papa mansuetè, ac modestè ita fuisse allocutum. Qua ratione frater Alexander, absque mandato, & assensu* &c.

(33) Baronius quoque, ac Labbeus in hanc sententiam concessere, celebratum nempe fuisse hoc anno Concilium Mantuanum. Contra verò pugnat auctoritas Landulphi à Sancto Pauli, qui in vita S. Arialdi, edita à Puricello cap. 38. ait, Alexandrum II. anno 1067, cùm iret ad Synodum, quam Mantuæ celebravit, doluisse de morte Arialdi, quæ anno superiore contigerat, & Mediolanum venisse &c. Præterea Cardinalis Aragoniæ Mantuanam hanc Synodum statuit, postquam Cadolaus, facta irruptione in Urbem Leoninam anno post primum ejusdem hostilem ad Romanam Urbem accessum, idest anno 1063., ibidem in Castro S. Angeli per biennium obsessus est, ac inde aufugit; quæ certè ultra annum 1064. Mantuanum Concilium protrahunt. Plura ad Epocham anni 1067. confirmandam profert Pagius ad hunc annum, necnon ad annum 1067., cui libentiùs subscribo, quam Puricello, qui, ut Hermanni Contracti Continuatorem, cum Sigeberto, ac Ptolomæo Lucensi, diversos annos huic Concilio statuentibus, conciliet, tres Mantuæ Synodos ab Alexandro celebratas opinatur; de tertiaris enim hisce Conciliis antiquum nullum legitur Documentum; Pagius verò unicum fuisse contendit.

(34) Spectant hæc ad annum 1062., ut superiùs jam diximus. Recitat hanc Epistolam Baronius ad illum annum.

(35) Passim hoc errore peccat Sigonius, ut Gottifredi Barbati uxorem faciat *Matuldem*, quæ nondum hoc tempore nupserat, ut supra adnotavimus; adeòque ubique emendandus, ac reponenda *Beatrix*, Mathildis mater, quæ vera Gottifredi conjux erat.

lemni cæremonia consecravit. Decedentem Erlembaldus honoris gratia prosequntus novum adversus Clericos edictum elicuit: *Si quis Sacerdotum, Diaconorum, aut Subdiaconorum officium contumaciter deserens feminam sibi potius eligit, sicut sponte ob fornicationem dimittit officium, sic ob prævaricationem dimittere cogatur etiam invitus beneficium*: quo Mediolani postea proposito Archiepiscopus irritatus diem Pentecostes ad id oppugnan-
1065 dum constituit. Verùm ubi ea dies advenit, tumultu ab Arialdo, & Erlembaldo conflato, solus à populo in templo relictus propositum tenere non potuit. (36) Dum hæc aguntur, Ricardus Capuæ Princeps, subacta magna ex parte Campania, vicina Urbi loca armis appetebat, atque Urbis Patriciatum ambibat. Ea re permotus Henricus, partim ut bona Ecclesiæ è manibus Normanorum eriperet, partim ut coronam Imperii à Pontifice caperet, cum magnis pedestribus, atque equestribus copiis Augustam venit. Ibi expectans Gothifredum Tusciæ Ducem, qui cum suo exercitu, iter quasi ostendens, præiret, ubi eum longè terrarum abesse accepit, expeditionem dimisit. Alexander autem Romam ad hos motus compescendos profectus, ipsum è Tuscia acciverat. Qua re comperta, Ricardus sibi metuens Campania cessit. Jordane autem, & Gulielmo Ricardi filiis solis cum suis apud Aquinum obstare parantibus, ceteri cum Principe apud Patenariam subsistere, eo animo, ut, si Gothifredus Lirim amnem transiret, omnes in Apuliam inde diffugerent. Gothifredus autem jam adulto Majo, Pontifice, & Cardinalibus stipatus cum exercitu Aquinum processit. Ibi per decem & octo dies cum Normanis æquo Marte, ac vario eventu pugnavit: demum res per colloquium transacta. Dux ingenti pecunia accepta, domum repetiit, neque ita multò post ex hac vita decessit: cujus mortis prænuncia crinita stella fuisse putatur, quæ per viginti dies mirum secum fulgorem trahens apparuit. (37) Mathildis vidua unà cum Beatrice matre universam inde ditionem administravit. Alexander Romam reversus priorum Pontificum imitatus exemplum, conventum ad reformandos Clericorum mores in Laterano coëgit. Extat ejus de Nicolaitis, & Simoniacis decretum: (38) *Mandamus, ut nullus missam audiat Presbyteri, quem scit concubinam habere indubitanter, vel subintroductam mulierem. Unde etiam sancta Synodus ita statuit. Quicunque Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, post constitutum beatæ memoriæ prædecessoris nostri S. Leonis Papæ, & Nicolai de castitate Clericorum concubinam palam duxerit, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei, & auctoritate Principum Apostolorum Petri, & Pauli præcipimus, ut missas non cantet, neque Evangelium, neque Epistolam, neque in Presbyterio cum obedientibus maneat, neque partem ab Ecclesia suscipiat: & de Simoniacis statuimus, ut si quis in posterum ab eo, quem Simoniacum esse non dubitat, se consecrari permiserit, & consecrator, & consecratus non disparem damnationis sententiam subeant, sed uterque depositus pœnitentiam agat, & privatus propria dignitate persistat*. In eodem etiam conventu Hildebrandus Capuanus Archiepiscopus privilegium nuper ab Alexandro Abbati Cassinati concessum reprehendit: *Ne quis Episcopus ullum in bonis ad Cassinates Monachos pertinentibus sibi jus vindicaret*: verùm mox intentato anathemate territus acquievit. (39)
Postero anno Ravengerius Aquilejensis Pa- 1066
triarcha est factus. (40) Alexander Lucæ per Septembrem mensem fuit, atque Octobri Romam repetiit. Desiderius Abbas Cassini nobilem Basilicam inchoavit, eamque peregrinis accersitis artificibus musivo opere novæ magnificentiæ genere exornavit. (41) Mediolani verò Civitate seditionis conflatæ caussa arma sumente, Arialdus, cum tempestatis ejus imminens vitare periculum studens præcipiti ex Urbe se suga proriperet, ab adversariis interceptus est, ac molâ collo appensâ in lacum Verbanum præcipitatus indignas honestæ actionis pœnas persolvit III. Kal. Julias: corpus deinde illæsum inventum meritos sepulturæ honores adeptum est. Arialdi exemplo perterritus Erlembaldus sibi tum quoque quiescendum existimavit. Proximo verò, absentem Antisti- 1067
tem nactus, universum superioris dissensionis renovavit incendium. Nam præsidiis majoribus comparatis, Cives apud se dicere sacramentum coëgit, neque tam Sacerdotum ordinem, quàm ipsum Archiepiscopum divexavit: quippe cui etiam in Urbem ad com-

(36) Acta hæc fuisse anno sequente 1066. ex antiquis Scriptoribus, & Sigonio ipso tuetur Puricelius lib. 4. Vitæ S. Herlembaldi cap. 22; in eo enim tumultu captus est, ac crudelissimè necatus S. Arialdus, quem constat anno 1066. martyrium subiisse, ut docet etiam Bollandus in Actis Sanctorum ad diem 27. Junii, quo pretiosa illius mors contigit.

(37) A Leone Ostiensi mutuatus hæc fuit Sigonius, sed in designando temporum ordine geminum errorem admisit. Alterum est Cometem, seu crinitam Stellam, hoc anno apparuisse, cùm Indictione IV., atque adeo anno sequente 1066. illius ortum enarrent Zonaras, Marianus Scotus, Sigebertus, aliique. Alterum, quòd *Gottifredum* hoc anno decessisse scribat; cùm usque ad annum 1070. vitam produxerit, testibus Bertholdo, Lamberto, Sigeberto, aliisque. Florentinius lib. 1. *Rerum Comitissæ Mathildis* chartam à se inspectam refert, confectam anno 1070. Indict. 9., adeòque post mensem Augustum, in qua *Gottifredus* adhuc in vivis degens nominatur; obiit enim in vigilia Nativitatis Domini anni ejusdem.

(38) Alexander II. geminum quidem hoc anno celebravit Concilium Romæ, sed occasio cogendi has Synodos fuit, *hæresis incestuosorum*, quæ cùm profligata minimè satis foret primo habito Concilio, excõmunicationis sententiâ in altero ferienda fuit. Decreta contra concubinarios, & simoniacos, quæ hic adnotavit Sigonius, edita fuere in Concilio primo Romano anno 1063. ab hoc Pontifice congregato, quemadmodum legi potest in Baronio, Labbeo, aliisque passim Scriptoribus.

(39) Narrat hæc Leo Ostiensis lib. 3. cap. 26. Sigonius tamen malè annum rei gestæ designat; Angelus enim a Nuce in adnotationibus ad hoc caput, refert, hoc privilegium datum fuisse anno 1067. Indictione V.

(40) Anno superiore 1065. institutum Aquilejensem Patriarcham, *Revengerium*, tradit Ughelius.

(41) Describit hanc novam Basilicam integro capite 28. libri tertii Leo Ostiensis.

compimendam seditionem revertenti violentas manus non dubitarit inferre. (42) Inde Romam profectus Hildebrandi Cardinalis auxilio aliud decretum obtinuit, quo sanciebatur, non esse justum Antistitem, quem Clerus, aut populus, aut Rex injussu Pontificis declarassent, atque Mediolanum reversus, jurare in eam legem Clerum, populumque coëgit. Qua re perculsus Vido, quippe jam ætate confectus, at tranquillitatis cupidus, ultro se Sacerdotio abdicavit, atque insignia honoris ad Henricum in Germaniam misit. (43) Sacerdotio à Vidone deposito, novæ statim controversiæ est occasio patefacta. Nam cum Henricus Gothifredo Castilioneo ad se profecto ingenti pecuniæ summa accepta dignitatem eam indulsisset, Alexander acri eum interdicto ab ineundo honore absterruit. Qua re Gothifredus ab iis, qui Pontificiam auctoritatem amplexabantur, repudiatus Varisium oppidum primùm, deinde ab Erlembaldo pulsus Castelionum, quod erat natura, opereque munitum, se contulit: atque inde magnis contractis propinquorum, atque amicorum copiis, in agros adversariorum incurrere, eosque per sequentem annum infestos habere perrexit. (44) Per eosdem dies Robertus, quem Ducem Apuliæ, & Calabriæ Nicolaus Pontifex instituerat, Tarento, & Barrio diuturna oppugnatione ad jus suum adjunctis, Ecclesiasticæ ditioni propè imminere videbatur. Quod sentiens Alexander, ut qui bellum abnueret, quod viribus suis majus esset, amicum illum sibi potius confirmandum, quàm hostem experiundum, putavit: atque ea de caussa in Apuliam progressus conventum Melfi per Augustum coëgit, atque ibi Roberto Ducatum sanxit, & Gulielmum Tancredi filium, quòd bona Ecclesiæ Salernitanæ per vim teneret, communione removit. (45)
Proximo anno Romanus Diogenes imperare 1068
in Oriente cœpit. (46) Alexander Capuæ cum esset, Alfano, Archiepiscopo Salernitano Ecclesiam, & privilegia vetera confirmavit. (47) Henricus Sigehardum Cancellarium suum Ecclesiæ Aquilejensi præfecit. Inde malis suasoribus, in primisque Adelberto, Bremensi Archiepiscopo, deditus, nullum erga homines, Deumque avaritiæ, libidinis, atque insolentiæ genus omittere. Nam & plebi contra nobiles, Principesque studere, atque omnia vi magis, quàm jure agere, & Episcopatus, Abbatiasque palam vendere, & opima ipsa Monachorum prædia sectatoribus suis turpi largitione tribuere. Quin etiam cum conjuge Berta, Othonis Marchionis filia, cujus paullo ante sibi desponsæ (48) jam satietas ceperat, divortium facere cupiens, Moguntinum Antistitem ad indicendum super ea re Moguntiæ conventum induxit. Quod ubi coguovit Alexander, Petrum Damiani legatum in Germaniam ad eam rem impediendam misit. Is sequenti anno profectus Moguntinum, 1069
intentato acrioris animadversionis periculo, ab habendo Concilio revocavit.

Hen-

(42) Tristanus Calchus, incautè visus hausit ab Arnalpho Historico Mediolanensi, edito Tomo IV. *Rerum Italicarum*, concubinariis, ac simoniacis Clericis impensè favente, adeòque ejusdem scriptis cæco calamo fidens, *Herlembaldum* virum integerrimum, ac inter Sanctos relatum, tanquam seditiosum hominem, publicæque pacis perturbatorem depingit. Ejusdem vestigia secutus est Sigonius, historiam hanc ex ipso transcribens.

(43) Præterit hic Sigonius adventum in Urbem Mediolanensem Legatorum Apostolicæ Sedis, *Maynardi* Episcopi Sylvæ-candidæ, & *Joannis Minuti* Presbyteri Cardinalis, qui rebus optimè compositis decreta hoc anno condidere, *Indictione quinta, die primo mensis Augusti*. Ea recitat Baronius ad hunc annum, & Puticellus in vita S. Herlembaldi cap. 25. Meminit eorundem Arnulphus historicus lib. 3. cap. 19; ex ipsius autem narratione colligitur, falli Sigonium, qui abdicationem *Guidonis* Archiepiscopi huic anno consignat. Siquidem Auctor ille scribit, aliquandiu pacem viguisse, sed his minimè contentum *Herlembaldum*, Romam fuisse profectum, ac novum cum Romanis Concilium iniisse, ne videlicet, defunctis Mediolani Præsulibus, Rex provideret successores; narrat deinde, reversum Romà *Herlembaldum*, priùs secretò, inde palam exegisse à Clero, ac Civibus Mediolanensibus sponsionem, ac sacramentum eligendi imposterum Pastoris, Romano tantùm interveniente consensu; postea *Vuidonem* Archiepiscopum una cum omnibus ejusdem consanguineis atque affinibus diù vexasse, donec pertæsus tot pressuras Antistes, ævo & morbis gravis, deposita dignitate, virgam & annulum ad Cæsarem per Legatos dirigeret. Hæc omnia hoc præsenti minimè expleri potuisse compertum est. Itaque Ughelles, ac Papebrochius in Exegesi, *Guidonis* abdicationem anno sequenti 1068. statuunt; Pagius verò anno 1069. id contigisse contendit.

(44) Plura in hunc annum congerit Sigonius, quæ diversis annis sunt consignanda. Puricellus in Vita S. Herlembaldi, eadem Chronologicè digeris, & cap. 69. num. 3. tradit, Gottofredi fugam in Oppidum Castilionense multò post contigisse, nempe anno 1070. Hanc sententiam verosimiliorem censent etiam Continuatores Bollandi in Actis Sanctorum, ad diem 27. Junii pag. 304.

(45) Hujus Concilii nulla apud Scriptores mentio legitur. Extat in Ughello novæ editionis Tom. VII. col. 303. Diploma *Alexandri II.* in quo testatur, Calendis Augusti, anno sexto sui Pontificatus (adeòque hoc anno) celebratum ab ipso fuisse Concilium apud Melphim, atque in eo perculsum anathemate Guilleimum filium Tancredi, ob injustè occupatam hæreditatem Archiepiscopatus Salernitani. Nihil autem ibidem innuitur de sanctione Ducatus in favorem Roberti. Fortasse Sigonius Acta Melphitani Concilii distinctiùs vidit. In prima editione Sigonius hæc tantùm scripserat ad hunc annum: *Alexander Normannorum caussa Melfi Concilio convocato, Roberto, Ducatum Apuliæ confirmavit*. In Bononiensi addidit, à Roberto Barrium hoc anno jam expugnatum, quod omninò falsum est; nondum enim illius Urbis obsidionem instituerat, in qua absolvenda, teste Gulielmo Apulo, tres annos insumpsit. Anonymus Barensis, & Lupus Protospata, obsessum à Roberto Barrium anno 1068., captumque anno 1071. concordes testantur.

(46) Mortuo *Constantino Duca* anno 1067., Orientis Imperium ad *Eudociam* Augustam, ejusque filios translatum est. Ipsa verò postquam septem mensibus, & aliquot diebus regnasset, *Romanum Diogenem* in maritum delegit, atque ita *Romanus* declaratus est Imperator, Januarii mensis prima die, Indictione sexta, hoc est anno 1068., teste Curopalata.

(47) Addidit hoc Sigonius Bononiensi editioni. Recitatur ab Ughello integrum hoc Diploma, *datum Capuæ, IV. Idus Octobris, anno VII. Pontificatus Dom. Alexandri Papæ II, Indictione VII.*

(48) Anno 1066. nuptias cum *Berta* iniit *Henricus*, teste Lamberto Scafnaburgensi.

Henrico verò Francfordiæ, quò ille conventum acciverat, mandata Pontificis in hanc sententiam edidit: Rem pessimam, & à nomine Christiano, nedum Regio alienam esse, quam ille moliretur. Quod si humanis, aut divinis legibus non terreretur, at saltem famæ, & existimationis suæ rationem haberet, ne tam tetro veneno a Rege temperato totum populum Christianum inficeret, & qui flagitia ulcisci deberet, iis se Princeps obstringeret: quòd si non flecteretur consiliis, pro certo haberet, Pontificem vim Ecclesiasticam adhibiturum, neque eum suis manibus Imperatorem aliquando sacraturum. Hujus orationem subsequutæ sunt inde graves Principum, qui aderant, voces, æqua jubere Romanum Pontificem: ne per Deum, nominis Regii Majestatem tam turpis facti labe commacularet, neve parentibus Reginæ caussam defectionis, & justam turbandæ Reipublicæ occasionem præberet: qui, si viri essent, cum armis, virisque plurimum possent, tam insignem filiæ suæ contumeliam sine dubio insigni aliquo facinore expiaturi, atque pro opibus accerrime vindicaturi essent. Quibus rationibus fractus magis, quàm inflexus Henricus, se in Pontificis auctoritate futurum dixit. (49) Eodem anno Alexander ad res Campaniæ invisendas, more instituto, profectus, Salernum accessit, ac conventum Episcoporum, Abbatumqne egit, cui Gisulfus Princeps Salernitanus, & Robertus Dux, & Rogerius Comes frater ejus interfuerunt. Ibi Gulielmus Tancredi filius bona, quæ possidebat Ecclesiæ, reddidit: eaque Alexander Alfano Archiepiscopo Civitatis adjudicavit: (50) & post, cum Capuam concessisset, IIII. Idus Octobris eadem confirmavit. (51) Eo verò, qui insecutus est, anno nempe Christi Millesimo 1070
septuagesimo, Henricus Ravennatem Ecclesiam Archiepiscopi morte vacantem Giberto Parmensi concessit, ac Gregorium Vercellensem Episcopum legatum Lombardiæ constituit. (52) Alexander autem ab Henrico rogatus Gibertum sacravit, quanquam unicum superioris dissensionis auctorem, deinde variis ad se de Henrici simonia, atque superbia criminibus delatis, perinde ac par erat, motus, Archiepiscopos Moguntinum, & Coloniensem, & Babembergensem Episcopum evocavit Romam. Babembergensi vitio dabatur, quòd Episcopatum grandi pecunia coëmisset, omnibus verò, quòd sacros Ordines mercede accepta contulissent. Verùm gravissima oratione castigati, ac jurejurando, se à talibus facinoribus temperaturos, adacti, domum cum pace dimissi. (53) Per eosdem etiam Henricus ad caussam de simonia, aliisque gravibus criminibus Romam apud se dicendam sacro Anathemate indicto est evocatus. Cui edicto ille non paruit. Eodem anno Pisani Corsicam invaserunt. Cujus ulciscendæ injuriæ gratia Genuenses triremes duodecim in Arni ostia intulerunt. Eas verò adorti Pisani septem in festo S. Xysti ceperunt, quæ mercibus onustæ in Orientem cursum intenderant. Eum diem Pisani, quòd geminam in eo victoriam retulissent, festum esse in perpetuum voluerunt, ac S. Xysto Templum extru-

(49) Narrat hæc Lambertus Scafnaburgensis. Contraria his scribit *Sigefridus* ipse Archiepiscopus Moguntinus in Epistola, ad Alexandrum II. missa, atque edita Tomo IX. Conciliorum Labbei, in qua profitetur, se Henrico obstitisse, eique excommunicationem fuisse comminatum. Pagius tamen ad hunc annum non immeritò suspicatur, *Sigefridum*, audita Legatione Summi Pontificis, voluisse hujusmodi excusatione demulcere Alexandrum, contra ipsum justè commotum. Cæterùm eadem pæne verba Sigonii in hac historia referenda, leguntur in historia Rubei ad hunc annum.

(50) De hoc Conventu Salernitano, ab *Alexandro II* habito, quem prætereunt Scriptores, testis est ipse Pontifex in Diplomate memorato apud Ughellum Tom. VII. col. 383. Addidit hæc Sigonius Bononiensi editioni.

(51) Sigonius his auxit Bononiensem editionem, sed immemor, hujusmodi confirmationem fuisse ab ipso jam relatam, & additam anno superiori; neque enim diversum ab ea est Diploma, quo Alexander II. *Alphano* Archiepiscopo Salernitano, vetera privilegia, & restitutas a Gulielmo Ecclesiastici juris Terras confirmavit, ut legenti patebit. Hoc loco in prima editione Sigonius ista subjunxerat: *His de rebus Agnes mater offensa in Italiam hoc anno se contulit, ac primum Fructeriæ Monasterio se inclusit, deinde Romam profecta, ibi postea aliquot annos quietè traduxit*. Ea meritò in Bononiensi expunxit; Licèt enim Abbas Urspergensis, *Agnetis* Imperatricis adventum in Romanam Urbem ad hunc annum statuat; citiùs tamen Romam profectam, ex antiquis Scriptoribus, ac documentis constat. Sigebertus id contigisse tradit anno 1062., statim ac eidem ereptus est filius ab Hannone Archiepiscopo Coloniensi, idemque refert Mabillonius in Annal. Benedict. ad eundem annum. Attamen ex Lamberto Scafnaburgensi habemus, conceptum quidem fuisse ab *Agnete* illo anno hujusmodi votum; sed ab hoc impetu animi, maturioribus amicorum consiliis fuisse depulsam. In decursu autem historiæ clarè indicat tempus, quo *Agnes* Imperatrix in Italiam concessit; ad annum siquidem 1072. narrans ejusdem reditum in Germaniam, ut Rodulphum Sueviæ Ducem, falso crimine apud Regem impetitum, liberaret, ait, id contigisse, *sex, aut eo amplius annis*, ex quo in Transalpinis partibus demorata jam fuerat. Itaque circa annum 1065. statuendus est ejusdem è Germania recessus. Caussam suscepti Romani itineris explicat Baronius ad annum 1062. num 4., quòd videlicet *Agnetem* pœnituisset nefariæ Cadolai in Pseudo-Pontificem approbationis. An verò in Fructuariæ Monasterio primùm se incluserit, nondum satis exploratum esse profitetur Mabillonius loco laudato, ubi plura de *Agnetis* vita sanctissimè acta, ex S. Petri Damiani, aliorumque scriptis commemorat.

(52) Fortasse confirmavit; Gregorius namque Vercellensis Episcopus constitutus jam fuerat Legatus Lombardiæ, Giberto Parmensi deposito, ab Hannone Coloniensi Archiepiscopo Henrici Regis Tutore, ut ex Cardinali Aragoniæ superiùs jam retuli ad annum 1063.

(53) Coloniensem Archiepiscopum cum Moguntino, ac Bambergensi, immeritò confundit Sigonius à Lamberto deceptus, ac si eodem cum ipsis crimine laboraret. Diversa prorsus itineris eorundem ratio fuit; isti enim tamquam Rei Romam evocati sunt, acriterque objurgati; is verò sponte Romam se contulit, ut Sanctorum Reliquias impetraret, in Monasteriis ab ipso conditis reponendas, quemadmodum coævus Auctor vitæ ejusdem S. Hannonis apud Surium, die IV. Decembris cap 38 enarrat, inquiens, ipsum rediisse Coloniam hoc anno, donatum pretiosissimo munere, Brachio nempe S. Cæsarii Martyris, ob recentissimum miraculum Romæ editum, summa excultum veneratione.

truxerunt. (54) Interim assiduis Gothifredi injuriis Erlembaldus accensus, firmam Civium manum Castellionum adduxit, diuque strenuè, qui in præsidio erant, locum tuen-
1071 tibus, ipsum obsedit. Extremo inde sequentis Quadragesimæ spatio (55) ingens Mediolani est incendium excitatum; ad id restinguendum cum plurimi è castris, quæ ad Castellionum erant, recessissent, oppidanis locum ad erumpendum dederunt, qui magno conatu egressi, Erlembaldum cum maximo sui periculo invitum obsidione decedere, compulerunt. Eo incendio magna pars Urbis ad solum exusta est. Incendium inde Castellionense apud posteros celebre mansit. Robertus Dux, cum Apulia, Calabriaque subacta, animum ad Siciliæ reliquum occupandum applicuisset, navali confecto exercitu eò contendit, ac Cassinum primùm, deinde Panormum, tum Nazarim aggressus, omnia facilè in ditionem adduxit. Panormus, quod erat rerum caput, per quinque menses obsessa demum in potestatem pervenit. (56) Septembri mense Pontifex Alexander Cassinum profectus est, ut novam D. Benedicti Basilicam consecraret, modò à Desiderio Abbate, & Cardinali constructam. Ea res Kal. Octobris magna est cœremonia celebrata. Affuerunt omnes ferme ulterioris Italiæ Episcopi, & cum frequentes vicinarum Civitatum populi, tum etiam Principes Ricardus Capuanus, Gisulfus Salernitanus, Landulfus Beneventanus, & Duces Neapolitanus, ac Surrentinus. Robertus, quòd eo tempore Panormum in Sicilia oppugnabat, interesse non potuit. Re divina perfecta, omnibus, qui affuerunt, & qui per octo post dies locum illum piè visitarunt, liberalis est peccatorum remissio auctoritate Pontificia facta, (57) cujus religionis fama permota Agnes etiam Imperatrix accessit. (58) Inde Lucam Alexander abiit, ubi IV. Kal. Novembris Eremum Camaldulensem insigni privilegio decoravit. Eodem anno Michaël Ducas Parapinaces Imperium Orientis excepit. Sequenti, Ale- 1072
xander Romam Luca reversus, ubi IV. Idus Martii fuit, Concilium adversus Simoniacos in Laterano coëgit. (59) Vido, qui Archiepiscopatum deposuerat, vitæ finem fecit. (60) Erlembaldus ea re audita locum premendo adversario opportunè sibi datum existimans, Civitatem adegit jurejurando, se Gothifredum ab Henrico editum non accepturam; atque opera Hildebrandi Cardinalis, cujus virtute, ac sapientia tum Pontificatus gubernabatur, Athonem Clericum Mediolanensem Antistitem dedit, eoque in Episcopium inducto, solemne, ut in ejusmodi re, epulum init, Civitate haud satis probante, quæ insignem Regi injuriam fieri arbitrabatur, qui Episcopum dare consuevisset. Qua occasione usi adversarii, impetum in triclinium fecere, atque fœdo adeo tumultu omnia miscuere, ut Atho exterritus, cum vix incolumis evasisset, honore se abdicarit. Quod ubi Romæ palam factum est, continuò Hildebrandus Gothifredum, cujus impulsu hæc omnia acta putabantur, novo sacrorum interdicto notavit, Athonemque iterum decreto Pontificis confirmavit. Contra Henricus despecto prorsus Pontifice Gothifredum omni ope ad dignitatem retinendam adjuvit. Atque eo ille favore suffultus ditionem amissam invasit, eâque magna ex parte recuperatâ, in oppido Brebiæ tandem consedit. (61) Alexander Cassinum reversus hominem dæmoniacum post precationem divinam verbo imperioso sanavit, & Aquinum prætergrediens pede captam mulierem nactus maxima cum astantium admiratione curavit, aquâ, qua post Sacrificium manus abluerat, potui ministratâ, & Tarracinæ oppido Abbati Cassinati donato Romam reversus, proximo an- 1073
no Paschate celebrato X. Kal. Maji ad cœlestia regna migravit. (62) Tertia post Alexandri sepulturam die (63) Clerus, Popu-

(54) Breviarium Historiæ Pisanæ, editum Tom. VI. *Rerum Italicarum* refert col. 168., factâ inter Pisanos, & Januenses concordiâ captas fuisse in Africa duas magnificas Civitates, *Almadiam*, & *Sibiliam* anno 1089. die Sancti Sixti, atque ex recepta præda Ecclesiam S. Sixti in Curia veteri a Pisanis conditam fuisse. Fortasse hunc alterum felicem eventum innuere voluit Sigonius, cùm ait, geminam die S. Sixti à Pisanis relatam victoriam.

(55) Calchum sequutus est Sigonius in assignando hujus feralis incendii tempore. Uterque tamen erravit; cùm Arnulphus non tam coævus, quam præsens in hac Urbe, clarè enarraverit lib. 3. cap. 22. *Primo Quadragesimæ Sabbato, magno Civitas conflagravit incendio*. Hoc anno primum Quadragesimæ Sabbatum in diem XIX. Martii incidebat.

(56) Addidit hæc Sigonius Bononiensi editioni, sed malè annum captæ Panormitanæ Urbis adnotavit; Anonymus enim Barensis, & Lupus Protospata, id in annum sequentem 1072. referunt. Vide Pagium ad hunc annum, qui plura in hujus rei confirmationem profert.

(57) Minutim hanc celebritatem describit Leo Ostiensis lib. 3 cap. 30., & sequenti.

(58) Per medii fermè anni spatium, Casini commoratam Imperatricem *Agnetem*, multaque, ac pretiosa dona eidem Ecclesiæ contulisse, refert idem Leo lib. 2. cap 31.

(59) Quartam Romæ Synodum LXXII. Episcoporum habuit Alexander, sed anno MLXX., ut ex Chronicis Boëmorum, a Cosmo Pragensi Diacono scriptis, ad illum annum Pagius testatur. De hac autem tum Baronius, tum cæteri silent. Sigonius rem gratam Eruditis fecisset, si hujus novi Concilii contra simoniacos acti, documenta vulgasset.

(60) Non hoc anno, sed superiore 1071., *Vvido* decessit, ut constat ex Arnulpho, qui ejus mortem cum anno incendii, Castillionensis appellati, conjungit lib. 3. cap. 23. Cur Sigonius, qui Calchum passim sequitur, hujus Archiepiscopi obitum, ab ipso relatum sub memorato anno 1071., in sequentem distulerit, prorsus ignoro. Papebrochius in Exegesi diem XXIII. Augusti Vvidonis morti assignat.

(61) Vide Arnulphum hæc omnia luculentè narrantem Tomo IV. *Rerum Italicarum*, & Puricellium in Vita S. Herlembaldi. Sigonius ex Tristano Calcho ista desumpsit. *Atho* verè in Archiepiscopum electus fuit hoc anno; cùm enim *Vvidoni*, mortuo anno superiore sub finem Augusti, datus successor fuerit; Arnulphus autem asserat, Athonem substitutum fuisse in Theophaniæ solemnitate, statuenda procul dubio est anno 1072. die 6. Januarii ejusdem electio.

(62) Leo Ostiensis lib. 3. cap. 36. hæc narrat. Obitus tamen Alexandri II. contigit *XI. Cal. Maji*, ut probat Pagius ad hunc annum. In prima Sigonii editione per errorem impressum fuerat *X. Kal. Martii*.

(63) Hildebrandus, electus fuit die ipso sepulturæ Alexandri II., ideft die XXII. Aprilis, ut Baronius ex Decreto ipso electionis, quod recitat ad hunc annum, testatur.

pulusque subrogando Pontifici in æde D. Petri ad Vincula est convocatus, atque subitò, consentientibus omnium animis, Hildebrandus Archidiaconus sedere in Sede Petri, ut dignissimus omnium, jussus. Ejusmodi verò fuit eorum de illo judicium: *Nos Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, Clerici, Acolyti, Subdiaconi, Diaconi, Presbyteri præsentibus venerabilibus Episcopis, Abbatibus, & Monachis, consentientibus pluribus turbis utriusque ordinis, eligimus nobis in Summum Pontificem Hildebrandum Archidiaconum, virum religione, doctrina, justitiaque præstantem, in adversis constantem, in prosperis moderatum, pudicum, modestum, sobrium, castum, hospitalem, domum suam bene regentem, in gremio hujus Ecclesiæ à pueritia egregiè educatum, & eruditum, eumque posthac esse, & dici Gregorium VII. Pontificem volumus, & consentimus*. Eodem tempore in Germania Hanno, Coloniensis Archiepiscopus, haud minimum iis, quæ contra jus, & fas in aula Regia gerebantur, commotus, vacationem à Rege procurationis publicæ postulavit, ætatem caussatus jam nimis ingravescentem, neque tantæ rerum moli sufficientem; atque eam Henricus haud gravate concessit, ne, quod facere solitus fuerat, juvenilibus suis, & pravis libidinibus obclamaret. Eo verò ex aula profecto, Henricus, quasi pædagogo severissimo liberatus, refractis omnibus pudoris, atque modestiæ vinculis, liberius inde omnibus se generibus scelerum, ac flagitiorum obstrinxit. Saxoniæ, ac Turingiæ colles cum castellis, præsidiisque firmasset, prædas passim ex proximis agris, villisque agi permisit; Archiepiscopum Moguntinum ad decimas à Turingiæ Sacerdotibus exigendas, ut multos ante annos instituerat, incitavit; & cum VI. Idus Martii Archiepiscopus ad eam rem conventum Erfordiæ indixisset, ei affuit, ac Thuringis Sacerdotibus vetera Caroli Magni privilegia, Antistitum Moguntinorum instituta, & Pontificum Romanorum decreta adversus eum proferentibus, &, si in incœpto persisteret, Pontificem se appellaturos esse dicentibus, non solùm præsens acerrimè repugnavit, verùm etiam, si ad Pontificem provocarent, extrema eis omnia intentavit. (64) Quæ dum aguntur, nuncius est allatus, Hildebrandum Romæ Pontificem declaratum, hominem, ut norant omnes, cum ingenii vehementis, tum præstantis erga Ecclesiam pietatis. Insigni ejus severitate, ac perpetua in emendanda Ecclesiæ disciplina constantia Episcopi Germaniæ territi acriorem statim præsentis vitæ correctionem, tristioremque morum animadversionem extimuerunt; atque ob id Regem adeuntes monuerunt, ut comitia ejus antiquaret; alioquin totam ejus Pontificatus vim in se unum brevì redundantem expectaret; ob eam rem Henricus Eberardum Comitem Romam misit, qui à Romanis rationem eorum comitiorum exquireret; & Gregorium, nisi verbo satisfecisset, ut vitio factum, abdicare juberet. Ei Romam venienti, ac mandata Regia edenti Gregorius, ut res erat, respondit, se à Romanis invitum ad eum honorem evocatum, propterea que non se consecrari passum, neque passurum, donec certa Legatione ad Regem jampridem missa ejus super hac re voluntatem, ac judicium perspexisset. (65) Ceterùm Gregorius, antequam consecrationem acciperet, cum alios plerosque, quos constituendæ Ecclesiæ duxit idoneos, scriptis de dignitate sua literis, tum in primis Henricum Regem, & Gibertum Archiepiscopum coluit; ita tamen ut jus suum se adversus utrumque conservaturum esse, si officio decessissent, summa animi constantia præsetulerit. Itaque cum Gibertum audisset, Imolenses ad sacramenta sibi dicenda compellere, Vidoni Comiti mandare, ne id in fraudem fieri Ecclesiæ pateretur, non dubitavit; (66) cum autem Gothifredum Archiepiscopum Simoniacum comperisset, à Suffraganeis Ecclesiæ Mediolanensis consecratum, Beatrici, & Mathildi, ut ab eo, tanquam ab homine execrando, se abstinerent, præcepit, adjiciens, se in animo habere religiosissimos ad Henricum viros mittere, qui ipsum ad rectum obsequium Ecclesiæ revocarent, & ad decoram suscipiendi Imperii rationem incitarent, (67) atque ita voluntate ejus III. Kal. Julias consecratus est, ut ex epistolis ejus elicitur; nam Lambertus scriptor Germanus in Purificatione factum id prodidit; (68) atque inde converso ad Nortmanos animo, à quibus ditio Ecclesiæ premebatur, in Campaniam ad res eorum perspiciendas egressus est. Itaque pridie Idus Augusti, Beneventi cum esset, Landulfum Principem jurejurando adegit, se fidem Ecclesiæ præstiturum, neque rem Beneventanam ulla ratione diminuturum, neque injussu Pontificis investituram aliquam initurum; & Capuam progressus, eadem jurare Ricardum Principem jussit; (69) atque inde V Kal. ad Erlembaldum Mediolanensem ita scripsit: *Nos festa incolumes Capuæ agere. Nortmanni pacem libenter se facturos ostendunt, & si id nos expedire Ecclesiæ putassemus, jam ipsi se nobis omni reverentia subjecissent. Henricus Rex literas ad nos dedit omnis suavitatis, atque obsequii plenas, quales non meminimus ab ullo ante Rege ad Pontificem aliquem scriptas; suus etiam, qui nomine ejus spondeant, ipsum in caussa Eccle-*

(64) Sigonius hæc mutuatus est à Lamberto Scafnaburgensi ad hunc annum, qui Acta Synodi Erfordiensis fusè recenset.
(65) Hæc item ex Lamberto narrat Sigonius.
(66) Sigonius hæc addidit Bononiensi editioni ex Rubei Historia, ad hunc annum.
(67) Legitur hæc Epistola in Labbeo Tom. X. Concil. sub. num. XI.
(68) In prima editione Sigonius, à Lamberto deceptus, hæc scripserat: *Gregorius die Purificationis est consecratus*. Id falsum esse manifestè patet, cùm *Alexander II.* usque ad Aprilem hujus anni vitam produxerit. Cardinalis Aragoniæ in Vita Gregorii VII. edita Tom. III. *Rerum Italicarum* fol. 304. ait, eundem *infra Octavam Pentecostes* in Presbyterum fuisse ordinatum, & *in Natali Apostolorum* in Pontificem consecratum, Sigonius erroris sui admonitus fuit ab Epistolis ipsis Gregorii, eumque emendavit in Bononiensi editione.
(69) Hæc addidit Sigonius Bononiensi editioni. Itinerarium Gregorii VII. confecit Baronius ad hunc annum, apud quem integra legitur: *Constitutio facta inter Dominum Gregorium Papam Septimum, & Landulphum Beneventanum Principem*, necnon *Jusjurandum fidelitatis, quod fecit Richardus Princeps Domino suo Gregorio Papæ.*

Ecclesiæ Mediolanensis auctoritati nostræ cessurum. De Comitissa Beatrice, & Mathilde filia ejus nequaquam dubitandum esse censemus, quin omnibus in rebus, quæ divinam caussam attingunt, fidem nobis, atque officium præstent. Tu confisus in Domino fortem animum gerito. Octobri inde mense Henricus literas ad eum dedit, agnoscere se peccata sua, inquiens, quæ sive ætatis petulantia, sive Regiæ potestatis licentia, sive consultorum iniquitate commisit; non posse negare, quin Ecclesias invaserit, easque mercede indulserit, se tamen ad ea corrigenda paratum esse. Quamobrem consilium poscere, in primisque Ecclesiæ Mediolanensi, quæ suâ culpâ tanto se crimini obstrinxisset, cupere subvenire. (70) Gregorius inde, repetita in exitu anni Roma consiliis de formanda Ecclesia explicatis conventum in proximam Quadragesimam indixit, atque eò Suffraganeos præcipuè Ecclesiæ Mediolanensis accivit. Extat 1074 epistola VIII. Kal. Februarias data: *Non latere vos opinamur, institutum illud in Ecclesiam Romanam jampridem invectum esse, ut ad decus, & utilitatem ejus Concilium quotannis apud Sedem Apostolicam habeatur; cujus caussam, cum nos, si quando aliàs, hoc maximè tempore necessariam censeamus, illud in prima Quadragesimæ hebdomada celebrare decrevimus. Quare vos omnes Apostolica auctoritate huc adesse, unaque vobiscum omnes Abbates Lombardiæ, jubemus.* Erant autem gravia illa flagitia coërcenda, ne Sacerdotia venderentur, ne uxores à Clericis haberentur, ne Ecclesiastica ditio à Normanis, in primisque à Roberto Duce, qui partem Marchiæ Firmanæ occupaverat, impunè divexaretur. Itaque proximo mense Martio cum & Mathildis, & Gisulfus Dux Salernitanus adessent, conventu frequenti Lateranensi in Basilica convocato, (71) de singulis, quas commemoravimus, rebus ordine retulit. Ac de Sacerdotiis quidem ita statuit, *ut qui à laico Ecclesiæ investituram acciperet, & qui daret, & qui acciperet, anathemate plecteretur*. (72) Inde Othonem Ratisponensem, Othonem Constantiensem, Bernardum Losannensem Episcopos, & Eberardum, atque Uldaricum Comites, quorum consiliis Ecclesias Henricus vendidisse arguebatur, piorum societate removit, atque in Germaniam, qui rem illam cognoscerent, Episcopos Ostiensem, Prænestinum, Curiensem, & Comensem legavit. De Clericis autem sanxit; *ne uxores ducerent, qui verò haberent, aut eas, aut Sacerdotium dimitterent, nec quisquam ad Sacerdotium vocaretur, qui non perpetuum cœlibatum profiteretur*; atque eo decreto facto, literas ad omnes Episcopos misit, præcipiens, ut feminas ab ipsorum contubernio removerent. De Normanis porrò sanctum, ut Roberto, & ceteris, qui Marchiæ Firmanæ oppida Pontificia invasissent, piorum communione interdictum esset. Ceterùm Legari in Germaniam missi Agnete Augusta assumpta, cum Norimbergæ post Pascha Regem obvium habuissent, colloquium ejus repudiarunt, quòd anathemate ab Alexandro Pontifice obligatus nunquam satisfecisset; postularunt autem, ut conventum sibi in Germania habere liceret, in quo Episcoporum, & Abbatum, qui dignitates emissent, caussam cognoscerent. Quod ubi Episcopi audiverunt, ut rem novam, & rationibus suis alienissimam respuerunt; neque eam facultatem se cuiquam, nisi ipsi Pontifici, concessuros dixerunt; ob id Legati Babembergensem Episcopum, ac nonnullos alios præter ceteros turpis infamiâ largitionis flagrantes, ab officio removerunt, donec ad se adeuntes coram crimen objectum diluissent; totius verò rei judicium, quia per se confici non poterat, ad Pontificem integrum rejecerunt. Decreto verò de cœlibatu per Germaniam divulgato, universa Clericorum factio consternata subitò Gregorium turpibus figere maledictis cœpit, qui Apostolo Paulo repugnaret, apud quem disertè scriptum esset: *Qui non potest continere, nubat: melius est nubere, quàm uri*, & cœlibatum inducendo viam fornicationi, aliisque flagitiis turpissimis aperiret; nimirum se Sacerdotia potius, quàm conjuges, dimissuros. Nihilo secius Gregorius instabat, & in Episcopos, nisi decreta sua exequerentur, se notione Apostolica animadversurum, minabatur. Ob eam rem Sigifridus Archiepiscopus Moguntinus, qui sacrorum in Germania principatum tenebat, tantam rem agere ingressus, cum precibus singulos solicitasset, ut ad quod faciendum cogi poterant, id ultro suscepisse videri vellent, neque æqui aliquid impetrasset, tandem mense Octobri Erfordiæ conventu acto, eos urgere acriùs instituit, ut se aut Sacerdotio, aut conjugio abdicarent. Quod ægrè adeò passi Episcopi sunt, ut secessione facta consilium Archiepiscopi interficiendi habuerint. Quo cognito, Archiepiscopus subitò conventum dimisit, ac se cum Pontifice, ut aliquid de sententia remitteret, acturum ostendit. (73) Eadem ratione Mediolani Erlembaldus hoc decreto accepto eò vehementius furere, atque in Clericos sævire, liberiusque Henrici edicta despicere. Itaque in Cœna Domini oleum consecrari per Gothifredum prohibuit, atque aliud ipse suppeditavit. (74) Gregorius XVII. Kal. Julii, cum in castris apud S. Fabianum esset, ad Agnetem Augustam ita scripsit: *Gratias agimus, quòd concordiæ Ecclesiæ consuluistis, & quòd filium vestrum Henricum Regem communioni Ecclesiæ restituendum, & Regnum ejus à communi periculo liberandum curastis; quoniam*

(70) Geminas has Epistolae de novo intulit in Bononiensem editionem Sigonius; integras eas refert Labbeus Tom. X. Concil. col. 26., & 29.

(71) Historiam, & Canones hujus Concilii lege in Labbeo Tom. X. Concil.

(72) Decretum hoc editum fuit in secunda Synodo, habita Romæ sequenti anno 1075., ut tradit Pagius ad eundem annum ex Epist. X. libri tertii Decreti Gregoriani, Chronico Virdunensi, aliisque monumentis. Cùm Acta hujusmodi Conciliorum pereciat, plura in unum passim confusa fuere, quæ idem Pagius suis temporibus restituere nititur.

(73) Ex Lamberto Scafnaburgensi ad hunc annum hæc refert Sigonius.

(74) Pertinent hæc ad annum sequent. 1075, ut Puricellus adnotavit cap. 48. Vitæ S. Herlembaldi, ubi Arnulphi, hæc narrantis, procacitatem, qua in *Herlembaldum* invehitur, eruditè sugillat. Sigonius quoque, Calchum sequens in hac re explicanda, nititur verbis asperioribus, quàm mereatur Sanctitas *Herlembaldi*.

niam cum illo extra communionem posita ne nos consentiremus, divinus timor deterruit. Nos caussa Beati Petri valde laboramus. Beatrix, & Mathildis dies, noctesque in nobis adjuvandis desudant, vos tanquam dominam, & Magistram imitantes. XVIII. autem Kal. Novembris ad Beatricem, & Mathildem has literas dedit: *Nos ex gravi, & periculoso morbo Deo juvante emersimus. Robertus Dux sæpe per Legatos nobis significavit, se cupere nobis fidelitatis sacramentum dicere, adeo sanctum, ut nemo unquam sanctiore se obligarit, quod certis de caussis adhuc differendum putavimus; nos magnam spem in præsidio vestro habemus, & pro vestra salute preces ad Deum fundere non cessamus.* VII. inde Idus Decembris ad Henricum ita scripsit, ut se dolere diceret, quòd caussam Ecclesiæ Mediolanensis non ex promisso composuisset: gaudere verò, quòd audiret, illum operam dare, ut in Regno Simoniaca hæresis, & fornicatio Clericorum extirparetur: rogare porro, ut legatum Romam ad conventum in caussa Ecclesiæ Mediolanensis mitteret, ac suos huc venire Episcopos cogeret. Quin etiam ad eundem conventum Lietmarum Episcopum Bremensem ad caussam de contumacia dicendam invitavit. (75) XVII. autem Kal. Januarias Mathildem per literas monuit, ut ab Azone Marchione, cui paullo ante sese matrimonio copulaverat, repente recederet, ut qui ipsam, & Gothifredum virum suum vita functum consanguinitate attingeret: qua in re si jus suum lædi existimaret, se caussam ejus proximo in conventu summo studio cogniturum. (76) Sequenti verò ineunte anno Gibertum 1075
Archiepiscopum ad conventum in proximam Quadragesimam invitavit. Urbs Mediolanensis novo incendio conflictata est: cujus cladis detrimento despecto Erlembaldus, ardentis homo ingenii, novos miscere tumultus non destitit. Itaque Paschalibus cæremoniis oleum ipse subministravit, quod ceteris Sacerdotibus accipere abnuentibus, solus Luitprandus S. Pauli Sacerdos ipsi gratificatus accepit. Quare plebs indignata Urbe secessit, seque nemini Antistiti parituram, nisi ab Henrico dato, asseruit. Neque ita multò post in Urbem reversa Erlembaldum invasit, ipsumque cum Luitprando, tumultu excitato, occavit. (77) Quibus de rebus Henricus indignatione accensus, quando Gothifredus non accipiebatur, Theobaldum Castilioneum edidit: isque benignè susceptus est. Atque ita tres eodem tempore pro Archiepiscopis se gessere, Theobaldus Mediolani, Gothifredus in finibus, Attho Romæ. (78) Gregorius inde per totum mensem Martium conventum in La-

(75) Ex Registro Epistolarum Gregorii VII his auxit Sigonius Bononiensem editionem. Easdem integras vide in Labbeo Tom. X. Conciliorum num. 85. lib. 1., & lib. 2. n. 9. & 30.

(76) Antequam Baronius Annales suos Ecclesiasticos vulgaret, communis Scriptorum opinio fuit, hanc *Mathildem*, fuisse celebrem Comitissam, *Bonifacii* Marchionis, & *Beatricis* filiam. Idem credidit Sigonius, qui *Gottifredum* nominat, tamquam consanguinitate *Azoni* conjunctum. Attamen, quam absurdum hoc sit, id unum evincit, *Gottifredum* Comitissæ *Mathildis* conjugem biennio adhuc supervixisse, nonnisi anno 1076. morte sublatum, ut docet ad illum annum Lambertus Scafnaburgensis. Non ergo alteri viro nubere poterat hæc *Mathildis*, primo conjuge adhuc superstite. Baronio adscribenda hæc laus, quòd primus hoc vulgare commentum sustulerit, optimè ad hunc annum adnotans, quatuor insignes fœminas, *Mathildis* nomine appellatas, extitisse, ad quas Gregorius VII. Epistolas dedit. Quæ autem *Azoni* nupserat, soror erat *Gulielmi* Episcopi Papiensis, & vidua *Vidonis* Marchionis, ut optime animadvertit Cl. Muratorius in Antiquit. Estens. pag. 22., ubi plura de his nuptiis disserit. Epistola Gregorii recitatur à Labbeo lib. 2. num. 36.; nihil tamen in ea de *Gottifredo* memoratur. Sigonius in prima editione has *Mathildis* nuptias adnotaverat ad annum 1080. In Bononiensi emendavit errorem anni, sed lapsus est in designanda *Mathilde*, quæ hoc tempore nupsit.

(77) Quam sanctè se gesserit *Herlembaldus*, quamque pretiosam in conspectu Domini judicaverit illius mortem Pontifex ipse *Gregorius*, docet Puricellus in ejusdem vita, & præcipue cap. 59. Cæterùm Sigonius, parùm erga eundem æquus fuit, ipsum appellans *hominem ardentis ingenii* &c. Deceptus quippe à Chalco, ut ad annum 1067. adnotavi, illius vestigiis cœco calamo inhæsit. Quod spectat ad annum mortis *Herlembaldi*, errasse Sigonium contendit Puricellus capite 58, asserens eundem trucidatum fuisse anno sequenti 1076. Papebrochius tamen in Actis Sanctorum ad diem 27 Junii num. 22., ejusdem obitum statuit ad hunc annum, argumenta diluens, a Puricello in contrarium adducta. In eo certè fallitur Sigonius, quòd *Luitprandum* Presbyterum unà cum *Herlembaldo* necatum narret; Arnulphus enim præsens, naso tantùm & auribus mutilatum scribit.

(78) Quid de duobus his postremis Archiepiscopis actum sit, Scriptores silent. Quod ad historiam hanc illustrandam ex antiquis monumentis colligi potest, id est, institutum fuisse *Gottifredum* Mediolani Archiepiscopum anno 1070., postquam superiore anno 1069. *Vuido* abdicavit. Repugnantibus tamen ipsius receptioni Romano Pontifice, ac Clero Mediolanensi, invisus omnibus atque undique expulsus, exul erravit usque ad initium anni 1073., quo tandem, urgente *Henrici* mandato, a quibusdam Ecclesiæ Ambrosianæ suffraganeis Episcopis, apud Novariam collectis, consecrationem accepit; hoc enim constat tum ex Arnulpho, qui, narrata Gottifredi consecratione, subjungit mortem Alexandri II. Papæ, è vivis erepti die XXI. mensis Maji ejusdem anni, tum ex Epistola Gregorii VII, data Indictione XI. ad *Beatricem* Thusciæ Dominam, ejusque filiam *Mathildem*, in qua eas monet, ne cum Episcopis communicent, qui consecrationi *Gottifredi* interfuerant. Attamen ne his etiam fultus præsidiis obtinere potuit, ut pacificè in Urbem reciperetur. Quin immo Mediolanenses anno 1073., occiso *S. Herlembaldo*, ad Henricum Imperat. Legatos expedivere, ut, depulso prorsus *Gottifredo*, alium ipsis Episcopum designaret, eisque annuit Henricus, *Tedaldum* instituens, teste Arnulpho. Quo anno postmodum *Gottifredus* decesserit, aut ubi sepultus fuerit, adhuc latet.

Atto canonicè quidem electus fuit præsente Pontificio Legato *Bernardo*, anno 1072, sed ob popularem tumultum contra ipsum excitatum, ipsomet electionis suæ die, metu perculsus acceptam dignitatem publica cessione dimisit. Confirmatus tamen in Archiepiscopum fuit ab *Alexandro II.* in Concilio, Romæ eodem anno collecto, ut refert Arnulphus. Creato autem in Summum Pontificem *Hildebrando* anno 1073, Romam se contulit, eumque validè tutatus est Gregorius VII. non tam contra *Gottifredum*, sed etiam contra *Thedaldum* ab Henrico intrusum anno 1075., ut patet ex Epistola ejusdem Gregorii ad Mediolanenses Suffraganeos, data *VI. Idus Octobris*, *Indictione*

qua-

Laterano habuit: in quo hæc acta sunt. (79) Primùm familiares Henrici Regis, quorum consilio ille Ecclesias vendidisset, à liminibus Ecclesiæ separavit, ut si ad Kal. Junias sibi Romæ non satisfecissent, communione secreti essent. Hi fuere Lietmarus Bremensis, Henricus Spirensis, Herimanus Babembergensis & Guarnerius Strasburgensis Episcopi. Ex Italicis autem Gibertus, & Theobaldus Archiepiscopi, quòd ad conventum vocati non accessissent, & Hugo Cardinalis Blancus, quòd olim cum Cadaloo conspirasset, exanctorari, atque à piorum communione remoti sunt. Gulielmus Papiensis Episcopus, & Cumbertus Taurinas ab officio suspensi, Dionysius Placentinus abdicatus. Robertus Dux Apuliæ, & Robertus de Loreello, quòd bona Ecclesiæ invasissent, communione privati. Decretum est etiam, ut si quis Presbyter, Diaconus, Subdiaconus uxorem, aut concubinam haberet, nisi dimissis illis pœnitentiam ageret, sacris altaribus abstineret, neque aliquo Ecclesiæ beneficio frueretur: & ne quis Clerici, qui uxorem non haberet, rem divinam audiret, inhibuit: præcipuè autem Babembergensi Episcopo, quem antea à ministerio divino removerat, congressu piorum interdixit, quòd ad caussam gravissimo de simoniæ crimine dicendam Romæ adesse jussus, per biennium non venisset: is literis super hac re à legatis Pontificis redditis inops consilii ad Moguntinum se contulit. Moguntinus suscepta caussa Romam properavit, ac vix ut in communionem reciperetur, obtinuit. Inde domum reversus, mense Octobri alterum conventum Moguntiæ habuit, ac Curiensis Episcopi legati Pontificii jussu de cœlibatu Clericorum iterum retulit: (80) verùm novo imminente sibi ab Episcopis salutis periculo territus, statim inceptum omisit, atque ad Pontificem, ut pro suo arbitrio hoc negocium transigeret, scripsit; neque enim ad id conficiendum in se satis aut præsidii esse, aut roboris. Dum hæc aguntur, gravi Gregorius calamitate, unde minimè verebatur, oppressus est. Cincius Urbis Præfectus vir, & generis splendore, & divitiarum magnitudine in tota Italia clatus, ut qui jam inde à Cadaloi tempore infestus esse Pontificibus cœperat, impetu in Ecclesiastica prædia facto multis Pontificem damnis affecerat. Quibus de rebus Pontifex eum sæpe comiter objurgarat, atque ad officium revocare paterna caritate contenderat. Quod ubi non profecit, tum demum eum à piorum communione secrevit, ratus nulla alia ratione audaciam comprimi ejus posse. Ea verò re ille ira adeo exarsit, ut à possessionibus Pontificis furorem in Pontificem ipsum conver-
1076 terit. Itaque captata proximi Natalis Domini nocte, qua Gregorius de more rem divinam ad Præsepe conficeret, repente in templum cum valida armatorum hominum caterva irrupit, atque ad altare provectus ipsum Pontificem sacris vestibus indutum, ac Sacris religione eximia operantem, injecta in capillos manu, comprehendit, atque indignè habitum, & de templo abreptum in turrim suam munitissimam contulit. Ejus atrocitatis fama repente per Urbem vulgata, populus Romanus rei indignitatem iniquo animo patiens, propere armatus accurrit, atque ante ortum solis turrim oppugnare adortus, Pontificem è custodia exemit. Qui, sedato tumultu, eadem nocte ad Præsepe reversus rei divinæ, quam inchoaverat, finem secundis omnium votis imposuit. Prædia inde omnia Cincii, & urbana, & rustica populus iracundia elatus evertit, nec secius ille in omnia, quæ erant Ecclesiæ, cum esset Urbe elapsus, impotenter desæviit. (81) Interim Henricum Goslariæ Natalem Domini, ac Principum conventum agentem legati Pontificis adierunt, eique verbis ipsius Pontificis edixerunt, ut secunda Quadragesimæ hebdomada Concilium Romæ indictum de criminibus, quorum argueretur, caussam dicturus adesset. Quod si facere neglexisset, se rursus à communione Ecclesiæ sejunctum iri, pro certo haberet. Hæc verò crimina, quæ essent, apparet ex epistola, quam ad Henricum, VI. Kal. Januarii scripsit, in hæc verba: (82) *Cum intelligamus, nos traditi nobis à Deo ministerii rationem apud Judicem severissimum reddituros, cum aliqua dubitatione benedictionem tibi Apostolicam mittimus: quòd fama est, te cum iis scientem communicare, qui Apostolicæ Sedis, Conciliique sententia communione secreti sunt: cui culpæ si te obnoxium sentis, tibi auctores sumus, ut quamprimum religiosum aliquem Episcopum, confessionis caussa convenias, qui permissu nostro justo tibi injuncto piaculo te absolvat. Ceterùm valde mirum illud nobis accidit, quòd cum tu per legatos tuos tantum obsequii erga nos studium pollicearis, filium te sanctæ matris Ecclesiæ, ac nostrum appellans, re tamen & factis, in iis, quæ Dei religio maximè poscit, contrarium te ostendis: nam, ut cetera mittamus, quid nobis per matrem tuam, perque Episcopos tuos de caussa Mediolanensis Ecclesiæ promiseris, quidque præstiteris, ipsa res loquitur: ut autem vulnus vulneri infligeres, Ecclesiam etiam Firmanam, ac Spoletanam quibusdam hominibus non solùm nobis non probatis, sed neque etiam prorsus cognitis contra omnes Ecclesiæ decreta donasti. Quamobrem te paterna caritate monemus, ut Christi in te imperium agnoscens, ne honorem tuum honori ejus præponere velis, & libertatem Ecclesiæ, quam sponsam tibi cælesti conjugio concedere dignatus est,* haud-

quartadecima, adeòque anno 1075, quo adhuc superstes *Atho* Romæ degebat. Nec ultra quidquam de Athone in historiis legitur.

(79) Acta hujus Concilii periere. Eadem summatim recensent Baronius, & Labbeus. *Investituras*, quarum neuter meminit, in hac Synodo damnatas fuisse, pluribus probat Pagius ad hunc annum. Luculentiùs hoc loco refert Sigonius, quæ in prima editione parcè narraverat.

(80) Narrat hæc Lambertus Scafnaburgensis. Concilii Moguntini Acta leguntur in Labbeo Tom. X. Conciliorum.

(81) Transtulit ad hunc annum Sigonius in Bononiensi editione, quæ in prima ad annum 1075. de Cincio enarraverat. Ea enim præsenti anno affixit Lambertus Scafnaburgensis. Baronius tamen, qui ex eodem Auctore ista refert, eadem contigisse anno 1074. in Natalitia solemnitate, quæ pluribus Chronographis initium est anni sequentis, indubiè tradit. Rem hanc fusè describit Paulus Bernriedensis Tom. III. *Rer. Italicarum* cap. 49. & seqq.

(82) Hanc Epistolam, additam Bononiensi editioni, recitat Baronius ad hunc annum.

haudquaquam tua occupatione impedias. His igitur sive legatorum, sive epistolæ verbis Henricus præter modum offensus, continuò omnium, qui in suo regno essent Episcoporum, atque Abbatum Vormaciam in Septuagesima Concilium advocavit, eo consilio, ut, si qua ratione posset, Pontificatum Gregorio abrogaret: neque enim eo Pontificatum tenente, ipse se regnum tenere posse, putabat. Die constituto XXIV. Episcopi cum Gregorio ob caussam cœlibatus infensi, tum ab Henrico non mediocribus pollicitationibus incitati venerunt: accessit etiam Hugo Cardinalis Blancus à Gregorii rationibus ob caussam, quam diximus, alienus. Ibi relatione de Gregorio facta, surrexit Hugo, atque initio accusationis à Gregorii natalibus repetito, vitam ejus omnem variis flagitiorum, probrorumque maledictis concidit, hæreticum, adulterum, & sanguinarium vocans, ac propterea Pontificem per leges fieri non potuisse, contendens. Quibus rebus auditis, omnes Episcopi auctoritatem ejus sequuti facilè Gregorium vitio factum esse Pontificem, ac propterea obedientia indignum constituerunt: cui decreto subscribentibus ceteris duo inventi sunt, Adelbertus Virciburgensis, & Hermanus Metensis, qui vehementius refragati sunt; enimverò rem indignam, & à sacris legum scitis alienam esse, ut Episcopus aliquis nullo generali Concilio, nullis justis accusatoribus, nullis idoneis testibus, nullis probatis criminibus damnaretur, nedum ipse Pontifex Maximus, adversus quem neque Episcopi, neque Archiepiscopi esset recipienda delatio. Verùm instante Villelmo, Trajectensi Episcopo, qui caussam Regis pertinacius tuebatur, ut aut eum ceteris consentirent, aut se sacramento Regi præstito abdicarent, & ipsi tandem subscripserunt, atque omnes epistolam ad eum exararunt, quam post varias criminationes vitæ ejus illatas ita concluserunt: *Quia ergo & introitus tuus tantis perjuriis est initiatus, & Ecclesia Dei tam gravi tempestate per abusionem novitatum tuarum periclitatur, & vitam per conservationem tuam tam multiplici infamia dehonestasti, obedientiam, quam tibi nullam promisimus, posthac nullam servaturos esse, denunciamus*. Ea epistola Rolando cuidam Clerico Parmensi ad Gregorium deferenda est data. Is maturato itinere Romam, antequam conventus institueretur, accessit, ac redditâ Gregorio epistolâ, eidem Henrici nomine nunciavit, ne ipse aut se posthac Pontificem appellaret, aut aliquid pro Pontifice gereret; Cardinalibus verò, ut ad novum à Rege creandum Pontificem in Germaniam maturarent. Res erat gravis, neque ullo pacto Christiano homini, nedum Pontifici Maximo, toleranda, Pontificiam auctoritatem in ordinem cogi ab eo, quem tutorem ipsa sibi Ecclesia delegisset. Extabant etiam præclara Gregorii Secundi, & Tertii Pontificum Romanorum exempla, qui minoribus opibus præditi Leoni Isauro potentiori Imperatori sacris interdicere, & jurata Italiæ obedientia spoliare non dubitarant, uno eo crimine quòd se sacris Imaginibus inimicum adversus vetera Patrum decreta præbuisset. His de rebus Gregorius haud sibi dubitandum putavit, quin unà & suas, & ipsius Ecclesiæ injurias pro magnitudine potestatis persequeretur. Itaque postridie literas in conventu recitavit, ac, commotis rei indignitate ad ultionem omnium animis, decretum in Episcoporum sententiam fecit, & Henricum regio Germaniæ, atque Italiæ titulo, & jurato Principum, populorumque obsequio abdicavit, atque unà cum Sigifrido, Archiepiscopo Moguntino, Villelmo Trajectensi, & Ruperto Babembergensi, & Lombardis aliquot, ac Francis Episcopis, qui abstentorum consuetudine usi essent, sacro Anathemate obligavit, nisi Romam profecti ipsa coram se crimina diluissent. (83) Decretum autem in Henricum fuit ejusmodi: *Audi me Princeps Apostolorum Petre, tu mihi, Beatusque Paulus frater tuus, optimi præter ceteros testes esse potestis, me invitum ad Sanctæ tuæ Ecclesiæ gubernacula esse protractum; ob eam rem mihi persuadeo, tibi placere, ut ego populo Christiano tibi præcipuè à Deo commisso præsim, ac summam ligandi, atque solvendi in cœlo, atque in terra potestatem obtineam, tibi præcipuè à Christo Domino nostro delatam. Hac igitur fiducia nixus pro Ecclesiæ tuæ honore ex parte Omnipotentis Dei, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti jure auctoritatis tuæ Henrico Regi Henrici Imperatoris filio, qui adversus tuam Ecclesiam inaudita superbia insurrexit, toto regno Germaniæ, atque Italiæ interdico, & omnes Christianos vinculo sacramenti, quo se illi obstrinxerunt, exsolvo, & ne quisquam ei, ut Regi, obtemperet, veto. Æquum est enim, ut qui studet honorem Ecclesiæ tuæ minuere, ipse honore dispolietur, quem videtur habere. Et quoniam, ut Christianum decet, auctoritati meæ non paruit, neque ad Deum revertit, quem reliquit, abstentorum consuetudine utens, & salutaria mea præcepta despiciens, atque Ecclesiam tuam tentans scindere, omnino se ab ejus corpore separavit; ob eam rem tuo nomine vinculo Anathematis ipsum alligo, ut gentes sentiant; Quòd tu es Petrus, & super tuam petram Filius Dei ædificavit Ecclesiam suam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. His pronunciatis, rogaverunt eum quidam, ut gratiam Henrico suam restituere vellet. Quibus ille: *Summo studio faciam*, inquit, *si ille in gratiam cum Deo redire studuerit, neque enim vos fallit, quamdiu Sancta Ecclesia nefanda ejus flagitia tulerit, & quantas calamitates ipso auctore subierit, & ut nos patris, & matris ejus studio incitati, & cum Diaconatum gereremus, & postquam vocati ad Sacerdotium sumus, per religiosos homines admonere, atque à pravis consiliis revocare, sed frustra, contendimus*. Aliis autem Regem Anathemate obstringi non posse dicentibus: *An verò cum Deus*, inquit, *Ecclesiam suam ter Beato Petro commisit, dicens; Pasce oves meas, ipsos Reges excepit? aut cum eidem ligandi, solvendique in cœlo, & in terra potestatem concessit, quemquam ab ejus potestate subtraxit?* Atque ita conventum dimisit. Per eosdem etiam dies, nempe pridie Idus Martias

(83) Ex Lamberto Scafnaburgensi ad hunc annum hæc narrat Sigonius. Reliqua ad hanc historiam spectantia fusè refert Paulus Bernriedensis in Vita Gregorii VII., edita Tomo III. *Rerum Italicarum* cap. 75. & seqq.

tias ad Arnoldum Episcopum Acerentinum de Nortmanis sic scripsit: *Volumus, te scire, Rogerium Comitem, Roberti Ducis fratrem Sedis Apostolicæ absolutionem, & expiationem exposcere. Quare facito, ut illum adeas, & si dicto audientem inveneris, & pœnitentiam, ut decet, egerit, auctoritate nostra omni peccatorum suorum vinculo, & ipsum, & milites ejus exsolvas. Quod si de Roberto fratre suo sermonem intulerit, respondeto, me paratum esse, illum paterna caritate suscipere, & ab omni Anathemate liberare.* Ceterùm decreto Concilii adversus Henricum in Germaniam perlato, plerique Principum illum aversari, ut ab Ecclesia damnatum, cœperunt. Itaque, cum ille in dies Pentecostes conventum Vormaciam indixisset, nulli occurrerunt, & cum alterum Moguntiæ in Festum Sancti Petri advocasset, pauci admodum accesserunt, sine dubio, ne abstentorum colloquio interessent. His rebus cognitis Gregorius tamen III. Nonas Septembris ad eos ita scripsit: *Qua de caussa Henricum anathematis vinculo alligaverim, & regia dignitate dispoliarim, & populos sacramento ei dicto absolverim, vos arbitrer non latere; illud nunc vos moneo, atque rogo, ut si ipsum ex animi sententia ad Deum conversum videritis, benigne animo excipiatis propter memoriam patris, & matris ejus, quibus ad Imperii gubernacula tractanda nulli ætate nostra pares fuerunt; pravi ab ea removeantur consultores, qui Simoniaca hæresi polluti ipsum corruperunt, nemoque eum injussu meo ab hoc anathemate audeat liberare. De sacramento dato Agneti Augustæ matri ejus, si filius ex hac vita ante ipsam migraret, ita censeo; postquam inter vos statutum, ac ratum erit, ipsum esse à regno dejiciendum, consilium abea, & nobis de novo subrogando Rege poscatis.* His literis adducti Principes privatis inter se consiliis initis ad extremum ultro circa Kal. Octobris apud Oppenehim convenerunt, ibique libertatem loquendi nacti palam se subjectos esse Henrico negarunt, quòd à duobus Pontificibus communione piorum expulsus non satisfecisset, ac demum eo nomine in Conventu Romano regia potestate privatus esset, atque in ante diem XVII. Kal. Novembris Conventum alterum ad Regem subrogandum Triburias indixerunt. Die dicta frequens Principum Conventus affuit, multòque etiam, quàm spes fuerat, celebrior, quod Sighardus Patriarcha Aquilejensis, & Alemanus Episcopus Pataviensis interfuere; quos legatos Pontifex miserat, ut Henricum justis de caussis abdicatum populis indicarent, & ad sublegendum alium Pontificiam auctoritatem afferrent. Hi, cum in Conventum venissent, omnium congressum vitarunt, qui aut Henrico sacerdotiorum venditore, aut Episcopis mercatoribus, aut Clericis matrimonio junctis familiariter usi essent. Cum autem omnes ex ordine consedissent, & de Henrico facta relatio esset, tum pro se quisque varia in eum probra, ac flagitia protulit, atque alium in ejus locum regem sublegendum esse censuit; ita in eorum sententiam decretum est factum. His de rebus Henricus certior factus ad Oppenehin venerat, atq; animi anxius legatis missis Principes solicitare non desinebat, omnibus precibus obsecrans, ne tantam sibi injuriam facerent: se vetera flagitia novis moribus deleturum, nihil posthac rerum publicarum sine communi consilio tractaturum, denique se suo jure decessurum, eisque regni pro sua voluntate gerendi potestatem facturum, ac sola sibi regis insignia retenturum, quæ semel justè sumpta sine insigni omnium eorum ignominia non posse deponere, & si sibi fidem habere nollent, in ea obsides se dare esse paratum. Multis ultro citroque verbis de perfidia, & flagitiis ejus factis, ad extremum Principes Sueviæ, & Saxoniæ susceperunt, quanquam res manifestis indiciis teneretur, se tamen integram caussæ cognitionem Pontifici Romano reservaturos, acturosque cum eo, ut in Festo Purificationis Augustam usque accurreret, ibi celebri Conventu habito, grave ipsum Pontificis judicium subiturum, quòd si ille ante annum anathemate non esset solutus, ne amplius repetere regnum posset; interim abstentos omnes à se abire juberet, ac Spiram exercitu dimisso secederet, ibique uno Virdunensi Episcopo, & paucis ministris, quos principes ipsi probassent, contentus, vitam privatam traduceret. Henricus in summum discrimen amittendi regni adductus facilè omnes conditiones accepit. Principes legatis missis mox Pontificem de his omnibus docuerunt, summis precibus orantes, ut ad tantam seditionem sedandam, tantamque Ecclesiæ labem tollendam Augustam ad Purificationem accedere vellet. (84) Dum autem hæc aguntur, Robertus Dux Apuliæ rebus in Sicilia prosperè gestis clarus exercitum Salernum adduxit, idque Ricardo fratre Capuæ Principe auxilio advocato, acriter oppugnare incœpit. Qua re cognita Gregorius Desiderium Abbatem Cassinatem ad rem inter Gisulfum Salerni Principem, & Robertum componendam misit, quæ intempestiva Gisulfi pertinacia convenire non potuit; suborta est inde in Urbe tanta rerum omnium ad victum necessariarum inopia, ut vescendi caussa ad equos, asinos, canesque descensum sit. Qua re comperta Robertus cum maxima militum manu ad muros successit, parteque eorum vi machinarum disjecta, aditum sibi in urbem munivit; atque Idibus Decembris, frustra repugnante Principe, in ditionem adduxit. (85) Per eosdem dies Gregorius Germanis Principibus obsequutus, Urbe exiit, atque unius Mathildis nunquam præ pietate senis à latere discedentis præsidio fultus, magnis itineribus adulta hieme Augustam ire contendit. Henricus omnem suam salutem in eo positam arbitratus, ut ante annum anathe-

(84) Universa hæc à Lamberto Scafnaburgensi descripsit Sigonius. Vide quæ narrant Paulus Bernriedensis, & Cardinalis Aragonius in Vita Gregorii VII. Tomo III. *Rerum Italicarum*, quorum testimonio confutari meruit Struvius in historia Germaniæ, dissert. XV. num. XXVI, de Gregorio VII. inique loquens, atque eundem flagitiosum hominem, & nimio ausu supra Reges se extollentem appellans.

(85) Ex Leone Ostiensi lib. 3. cap. 45. hæc narrat Sigonius. Vide adnotationes Peregrinii ad Lupum Protospatam, & Anonymū Casinensem, quorum primus annum 1077., alter 1075. Salernitanæ Urbis expugnationi assignant.

themate solveretur, simulque metuendum esse ratus, ne, si se Augustæ infensis judicibus, ac multò infestioribus accusatoribus traderet, annus ipse ante absolutionem effueret, omnibus consiliis antevertendum existimavit, ut Pontifici in Italiam occurreret, atque ab eo anathematis absolutionem quoquomodo impetraret. Nam, eâ impetratâ, faciliora cetera fore, cum amicorum colloquio uti, & cum iis opportuna consilia capere, nulla religio prohiberet. Paucis igitur ante Natalem Domini diebus Spirâ profectus à nemine ex Germanicis ingenuo comitatus, & à nemine pecunia, qua plurimum egebat, sublevatus, in Burgun-
1077 diam venit, ac Visontione solemne Natalicium egit; deinde asperrima hieme montem Cinisium superare contendit. In campos inde digressum Theobaldus, & Gibertus Archiepiscopi Mediolanensis, & Ravennas, ac reliqui Lombardiæ Episcopi, qui Gregorio infensi adventum ejus diu suspensis animis expectaverant, unà cum plerisque principibus exceperunt, eique omni officio ut regem prosequuti, justum comitatum, atque exercitum confecerunt. Gregorius, ubi ad angustias Alpium Tridentinarum progressus duces itineris præmissos non invênit, atque Henricum in Italiam trajecisse, ac magno conflato exercitu adversus se properare cognovit, insidias aliquot suspicatus, converso itinere Canusii apud Mathildem sibi subsistendum existimavit. Interim Episcopi, & Principes, quos ut abstentos Henricus à se dimittere fuerat jussus, ad Gregorium Canussium anteverso itinere properarunt, ac se paratos esse quocunque modo Pontifici satisfacere ad redimendam ejus gratiam, ostenderunt, calceisque positis ab eo veniam petierunt. Quibus ille respondit, se pœnitentibus quidem misericordiam tributurum, verùm longam, & gravem eorum contumaciam animadversione aliqua expiaturum. Illis se omnia, quæ imperarentur, summo studio & facturos, & passuros dicentibus, singulos in singulas cellas jussit distribui, ita ut cum nemine colloqui copiam haberent, & tenui cibo, potuque sustentarentur. Post aliquot inde dies examinatos ad se vocavit, ac de commissis graviter castigatos Anathemate liberavit, præcipiens, ne cum Henrico, antequam sibi satisfecisset, de re ulla colloquerentur, nisi ut eum de sua pertinacia deturbarent. Interea Henricus prope Canussium venit, ac Mathildem, Azonem Marchionem Atestinum, Abbatem Cluniacensem, & alios nonnullos evocavit, quos auctoritate, & gratia plurimum apud Gregorium valere existimavit. Hos Gregorii voluntate profectos precibus omnibus obtestatus est, darent operam, ut primo quoque tempore Anathemate solveretur, neque Principibus Teutonicis invidiâ adversus se flagrantibus traderetur. Quod ut accepit Gregorius: *Haudquaquam legibus Ecclesiasticis*, inquit, *convenit, ut rei alicuius caussa absentibus accusatoribus peragatur; si confidit, se innoxium argui, die constituta Augustæ adsit, quò Principes omnes occurrent, ibi ex legibus caussâ utrinque perorata sine odio, aut gratia indicabitur*; ad hæc illi, ut erant ab Henrico instructi, Henricum haudquaquam recusare judicium, cujus sciat ipsum prudentem, integerrimumque judicem fore, verùm ea de re laborare, ne annus ante circumagatur, quàm ipse religione solvatur; quo facto ipse Palatinis legibus regni titulo spolietur, neque caussæ dictionem amplius nanciscatur; proinde illum orare, atque hoc omni, quo ille voluerit, genere satisfactionis redimere paratum esse, ut solo nunc anathemate liberetur, atque in gratiam Ecclesiæ redigatur, deintegrò judicium quocunque in loco, & quacunque die voluerit, subiturus, atque ejus sententia, & victor, & victus æquo animo discessurus. Negavit hoc Gregorius, juvenilis in eo animi inconstantiam, & proclive, quòcunque assentatores impulissent, ingenium veritus. Demum auctoritate, & precibus Mathildis, & ceterorum, qui aderant, victus; *Si ex animo*, inquit, *sententia pœnitet, coronam, & reliqua Regni insignia in argumentum veræ pœnitentiæ tradat, & se post tantam contumaciam Regio nomine, & honore posthac indignum profiteatur*; &, cum hanc etiam sententiam, tanquam nimis duram, ut temperaret, Mathildis, ceterique petissent, tandem exoratus: *Prope*, inquit, *accedat, & culpam, quam imperium detrectando adversus Apostolicam Sedem contraxit, decretis ejus obtemperando expurget*. Accessit ergo propius, ut jussus erat, Henricus, atque intra secundum murorum ambitum, nam triplici oppidum cingebatur, receptus, extra omni comitatu relicto, Regium cultum abjecit, ac sine calceis sæviente hieme jejunus usquead vesperam responsum Pontificis expectavit. Quo non reddito, idem secundo, & tertio die fecit. Quarto demum Gregorius constantiam hominis admiratus, ac verè eum pœnitere ratus, simulque aspera hominum adversus se convicia veritus, in conspectum admisit. Is dies V. Kal. Februarias fuit. Tum res ita convênit, ut Henricus anathemate solveretur, ac se die, & loco, quem Gregorius constituisset, in communi Germanorum Principum conventu in judicio sisteret, & criminibus, quæ objiciebantur, ipso, si ita è Republica fore videretur, quæstionem exercente Pontifice, responderet, atque extremo illius judicio staret, nullam in perpetuum à quoquam hujus vindictam injuriæ exacturus; interim omnia Regiæ dignitatis ornamenta deponeret, ac de rebus publicis nihil pro suo jure statueret. Babembergensem Episcopum, & Uldaricum de Cosheim, & ceteros, quorum consiliis, se, remque publicam perdidisset, à sua in perpetuum familiaritate depelleret; qui sacramentum ei dixissent, religione omnes exolveret; quòd si Regnum tenuisset, semper Pontifici se obsequentem ad contractas in Ecclesia labes delendas præberet; si quid horum fefellisset, irrita hæc noxæ absolutio esset, neque ultra pro asserenda innocentia sua judicium impetraret; Principesque Germanici religione jurisjurandi soluti alium substituere Regem possent. Has læto animo conditiones Henricus accepit, atque ita juravit: *Ego Henricus Rex de criminibus, quibus me onerant Archiepiscopi, Episcopi, Duces, Comites, ceterique Regni Germaniæ Principes, & alii, qui eos in hac dissensione sequuntur, intra diem, quam mihi D. Gregorius Pontifex præscripserit, aut ex judicio ejus rationem reddam, aut ex ejusdem consilio pa-*

cem

cem componam, nisi quid mihi justi impedimenti obstiterit. Item, si D. Gregorius Pontifex trans alpes, seu ad alias terrarum partes contenderit, tutum iter præstabo ipsi, ducibus, comitibus, & Legatis ejus, & iis, qui ad eum de quibuscunque partibus se contulerint, ita ut ire, morari, ac redire sine periculo possint, neque auctor ero, ut ullum honoris detrimentum accipiant, & si acceperint, bona fide pro meis viribus adjuvabo. Inde Episcopus Citicensis, & Vercellensis, & Azo allatis Sanctorum reliquiis sacramento confirmarunt, (nam Abbas Cluniacensis, quia per leges jurare non poterat, fidem suam tantùm obstrinxit,) Henricum præstiturum, quæ jurejurando sanctissimo promisisset. Atque his confectis, Gregorius Henricum ad pedes projectum, ac misericordiam Pontificiam implorantem anathemate liberavit; ac protinus ad rem divinam faciendam se contulit. Inde, ubi sacram oblationem confecit, Heoricum cum omnibus, qui Sacro astabant, ad aram accedere jussit, præferensque manu augustissimum Corpus Domioi: *Ego, Henrice,* inquit, *jampridem à te, tuisque fautoribus per literas accusatus, me Sedem Apostolicam per Simoniacam hæresim invasisse, atque aliis multis tam ante, quàm post Pontificatum acceptum gravissimis vitam meam flagitiis polluisse, quæ mihi per leges aditum ad sacros Ordines intersepserint, licèt multorum idoneorum hominum testimonio hæc refellere crimina queam, tamen ne humano potius, quàm divino niti videar auxilio, atque ut satisfactionis compendio omnem omnibus scandali scrupulum adimam, paratus sum Corpus Dominicum in experimentum meæ innocentiæ sumere. Deum igitur omnipotentem oro, ut, si expers culpæ sum, suo me hodie judicio oblati criminis suspicione liberet, si crimini obnoxius, hic repentina me morte conficiat;* atque hæc, & ejusmodi alia, ut solemne est, dira in hanc sententiam verba præfatus, partem Dominici Corporis de more comedit. Quo facto, cum populus, qui aderat, laudans Deum innocentiæ ejus sæpe ingeminatis esset vocibus gratulatus, tandem impetrato silentio conversus ad Regem dixit: *Nunc verò tempus est, fili, ut quod ego feci, & tu facere ne recuses. Principes Regni tui Germanici te apud me jampridem iis de criminibus accusant, quibus te non modò ab omni rerum publicarum procuratione, sed etiam ab Ecclesiæ communione, & ab omni vitæ sæcularis consuetudine remotum esse oportet, postulantque judicium constitui, quo hæc, quæ tibi objiciuntur, crimina diluantur. Non puto te ignorare, quàm humana plerunque infirma judicia sint, & in publicis disceptationibus quàm sæpe falsa veris anteponantur, dum falsum disertorum oratione ornatum cum voluptate auditur, verum autem incultum sæpe contemnitur. Cum igitur ego rationibus tuis bene consultum cupiam, pro eo quòd in calamitatibus tuis supplex Sedis Apostolicæ auxilium implorasti, moneo te, ut si te exortem culpæ esse, atque injustis ab æmulis tuis criminibus oneratum intelligis, liberes Ecclesiam Dei scandalo, & te ipsum longæ & ambiguæ disceptationis periculo. Sume hanc residuam Dominici Corporis partem, ut comprobatâ, Deo teste, innocentiâ tuâ, linguas retundas obtrectatorum tuorum, &, me advocato, Principes tibi reconcilientur, regnoque recepto, omnes, quibus miserè jamdiu Respublica conflictatur, bellorum Civilium tempestates in perpetuum comprimantur.* Ad hæc ille necopinata re perturbatus æstuare, tergiversari, & cum suis familiaribus à multitudine segregatus, quemadmodum tam horrendi examinis oecessitatem evaderet, rationem inire: collecto inde animo dixit, se, ut hoc faceret, haudquaquam in animum inducere posse, quòd amicis suis inconsultis, & absentibus accusatoribus inanis, atque exiguæ fidei futura esset, quæcunque pro probanda innocentia sua à se suscepta satisfactio esset, proinde enixè illum orare, ut rem integram ad conventum futurum rejiceret, atque ibi citatis accusatoribus, & cognitis ex lege criminibus, huic controversiæ modum imponi permitteret. Huic responso haud gravatè acquievit Gregorius, & sacrificio expleto Regem convivio excepit, ac diligenter de omnibus rebus, quas eum agere oportebat, edoctum cum pace dimisit, Eppone, Citicensi Episcopo, ad comites ejus, qui non longè à castello substiterant, præmisso, ut eos, qui propter Henrici consuetudinem secreti ab Ecclesiæ corpore fuerant, deintegrò sociaret. His de rebus extant Gregorii literæ ad Episcopos, & Principes Germaniæ scriptæ. (86) Quibus cognitis Theobaldus, & Gibertus Archiepiscopi, ac reliqui ejus factionis Italici verbis eum contumeliosissimis exceperunt, ac se Gregorii anathema pro nihilo habere dixerunt, quem constaret ab Episcopis justo jampridem esse anathemate obligatum, quòd Sedem Apostolicam per Simoniacam hæresim invasisset, ac cædibus, adulteriis, aliisque nefariis sceleribus inquinasset. Henricum indignè fecisse, & nomini suo maculam fœdissimam aspersisse, quòd ejusmodi homini fasces Regiæ majestatis sommiserit, perfidè verò, atque dolosè, quòd sibi oni consulens in gratiam cum eo redire studuerit, se ipsos verò, qui illius causâ omnibus Gregorium injuriis lacessiverint, in mediis turbarum fluctibus deseruerit: enimvero tantas injurias æquo haudquaquam animo esse ferendas, patrem, qui se ultro Regni titulo indignum præbuerit, abdicandum, filium, licèt nondum satis propter ætatem regno maturum, dominum asciscendum, oovoque Pontifice declarato per eum Romæ corona imperatoria exornaodum. His vocibus perculsus Henricus, atque Italici regni amittendi in discrimen adductus, quicquid apud se Principum erat, ad eos misit, mandatis datis, ut percontarentur, quæ caussa iræ, ac consternationis subitæ foret, &, quacunque ratione possent, animos eorum exasperatos lenirent; se quod fecerit, extrema necessitate compulsum communis commodi causâ fecisse, oec Germaniæ Principibus, qui sibi regnum per calumniam eripere conarentur, nec Gregorio, qui Apostolicum gladium irâ furens intentaret, aliter satisfieri potuisse, quàm ut ante annum ana-

(86) Historiam hanc omnem desumpsit Sigonius à Lamberto Scafnaburgensi. Ex illo eadem [illegible] Baronius, qui integras Literas, à Gregorio ad Germaniæ Principes datas, subjungit.

anathemate folveretur; nunc se omnibus salebris, in quas ab inimicis fuerat impulsua, elapsum, omne studium, omnemque operam ad persequendas suas, atque illorum injurias collaturum. His verbis compressa potiùs, quàm extincta seditionis est flamma. Siquidem plerique procerum è castris se per iram proripientes injussu ejus domnm reverière: ceteri dissimulatâ iracundiâ redeuntem pacato quidem vultu exceperunt, verùm neque solitum cultum, neque solemnia officia præstiterunt, sed per omnes circulos probris, & jurgiis lacerarunt, quòd tandiu, ac tanto studio expectatus, nihil tamen auxilii periclitantis Italiæ rebus attulisset. Itaque, cum Italiam perlustrare cœpisset, ut eos, qui oppresserant, jure de more dicundo levaret, neque cum faculis, & faustis, ut assolebat, acclamationibus occurrerunt, neque in Urbes receperunt, sed in suburbiis manere jusserunt, neque eò annonam ad sustentandum exercitum, ut debebant, opportunam, & uberem detulerunt, ac dispositis singulis in locis armatis, prædas ex agris, villisque agi ad explendas necessitates prohibuerunt. Quibus rebus commotus Henricus, cnm se Germaniæ finibus excedendo non hostem evasisse, sed mutasse, videret, graviter intimis sensibus angebatur, atque eorum animos quoquo pacto sibi restituere conabatnr. Cujus rei ut rationem iniret, Uldericum de Coshein, & ceteros, quos juratus à sua familiaritate repulerat, advocavit, & cum iis, ut ante, de privatis, publicisque negotiis communicare consilia cœpit, atque ex eorum auctoritate dissolutis omnibus humanis, ac divinis, quibus se Pontifici obstrinxerat, legibus, efferata in eum libertate se intulit, atque acerbissimis, ut tantarum turbarum concitorem, vocibus insectari, eosque ad tantas suo ductu vindicandas injurias incitare instituit. Quibus rebus placati paullatim Italici animis erga eum, studiisque accensi sunt, usqueadeo, ut frequentiore eum in dies multitudine stiparent, sumptibus exercitum uberioribus sustinerent, & se ad omnia, quæ imperaret, exequenda paratos esse, ostenderent. Quo cognito Episcopi, Lietmarus Bremensis, Eppo Citicensis, Benno Ossemburgensis, Burchardus Losannensis, & Burchardus Basilensis, & ex laicis Uldericus, Eberardus, Bertoldus, & alii pene omnes, quos apud Oppenehin legati Pontificii à contubernio ejus arcuerant, eum adierunt, atque omnium se participes consiliorum, & seditionum socios præbuerunt. Hæc cum in Germaniam nunciata essent, Moguntinus, Viciburgensis, & Merensis Episcopi, Rodulfus, Velso, & Bertoldus Duces, aliique de Reipublicæ commodis convocati statuerunt, ut Principes Saxoniæ, & ceteri omnes, quibus Respublica curæ foret, III. Idna Martii ad Forchein convenirent, & commnni consilio, quid opus esset facto, decernerent; literas quoque ad Pontificem dederunt, ut quoniam in Purificatione Augustam ad conventum dolo Regis occurrere non potuerat, saltem ad Forchein die constituta adesset. (87) Velso autem Dux Bavariæ fuit, superioris Velsonis, quem ab Henrico Secundo discessisse supra declaravimus, filios, qui cum Ecclesiam tuendam adversus vesanam Henrici Gibellini contumaciam suscepisset, traditâ posteris utriusque discordiâ, teterrimis, quæ post in Italia exarserunt, factionibus nomen dedit. Gregorius Canusio Carpinetam, & Bibianellum castra Mathildis in Apennino sita se contulit, atque ibi ut in locis tutissimis hostium insidias evitavit, secum constitutum habens, non ante Romam redire, quàm quemadmodum ad Principes Germaniæ scripserat, instituto perfecto itinere optatam Ecclesiæ concordiam peperisset. Itaque literis Principum lectis, etsi frequenti fama acceperat, Henricum mutata voluntate hostilem adversus se, atque Ecclesiam animum induisse, misit tamen ad eum unum ex Cardinalibus Episcopis Gregorium, qui nunciaret, venisse tempus, quo promissa præstaret; conventuros in Forchein III. Idus Martii ad componendum Reipublicæ statum regni Teutonici Principes: accederet ergo, ac præsens oblata crimina, se judicium exercente, purgaret, & Ecclesiam scandalo, Rempublicam bellis civilibus, se ipsum fœdissima existimationis macula liberaret. Ad hæc dissimulato animi consilio, respondit Henricus, se post acceptum regnum nunc primùm in Italiam trajecisse, nec posse multis, magnisque negotiis impeditum tam citò decedere, nisi Italos, quos longa sui adventus expectatione suspendit, sine caussa gravissimè vellit offendere, nec, si id bonâ ipsorum veniâ facere liceat, cum dies obeundo conventui immineat, se tam brevi spatio tanta terrarum intervalla ulla equorum pernicitate ad tempus posse percurrere. His acceptis Pontifex Bernardum Abbatem Massiliensem, & Bernardum Cardinalem Diaconum ad Principes in Forchein conventuros misit, eosque docuit, se omni ope nisum, ut die, & loco statuto communibus de Ecclesia consiliis habendis interesset, sed Henrici diligentiâ factum, ut neque tutò in Germaniam progredi, neque Romam sine periculo regredi possit, omnibus ab eo, quà transire possit, itineribus occupatis; proinde monere eos, ut interim regni rationibus, quoquomodo possint, prospiciant, quoad patefactis itineribus ipse tutò accedere, & communicatis consiliis, Regni, & Ecclesiæ utilitatibus, quæ opportuna sint, decernere possit. Constituto inde locn, & die Principes convenere, ac legatis Pontificis præsentibus, de Henrico, & regni rationibus retulere. Cum sententiæ dicerentur, nemo extitit, qui non gravissimè senserit, & pari severitate censuerit. Ita communi consilio, approbantibus legatis, cùm citatus ad caussam dicendam Henricus non affuisset, regni titulo justissimis de caussis est spoliatus. Hoc consilio explicato, cum deinceps de successore sufficiendo consultaretur, omnes in unum Rodulfum, Sueviæ Ducem, sententiæ consenserunt, hominem cum armis, & opibus, tum virtute, ac pietate præstantem; dimissoque conventu Moguntiam profecti, ipsum per Archiepiscopum XII. Kal. Aprilis de more consecravere. (88) RO-

(87) Hæc item in Lamberto Scafnaburgensi adamussim leguntur.

(88) Lambertus Scafnaburgensis, cujus historia hic desinit, *Rodulphi* electionem minus è narrat.

RODULFUS REX *adversus* HENRICUM.

His rebus actis, Rodulfus legatos è vestigio ad Pontificem misit, ac se, quando invitus ad regni administrationem esset attractus, paratum esse Pontificiæ auctoritati obtemperare, vel obside filio dando ostendit. Quin etiam Henricus hoc nuncio accepto perculsus legatos ad eundem misit, atque supplex adversus Rodulfum auxilium imploravit; verùm, cum responsum à Pontifice tulisset, se non defuturum, ubi caussam utriusque novisset, ira inflammatus eum reliquit, atque ab armis solis auxilium sibi petendum existimavit, ac desertis, quos concitarat, Italicis, Papia profectus (89) in Germaniam abiit. Gregorius pridie Kal. Julii Carpinetæ cum esset, literas ad legatos suos in Germaniam Bernardum Diaconum, & Bernardum Abbatem Massiliensem misit, quibus docuit, quemadmodum consilio suo componendæ pacis impedito ipse inter hostes in Lombardia remansisset, mandavitque eis, ut Henricum, & Rodulfum Reges moneant, ut sibi tutum iter in Germaniam præstarent, quò venire ad caussam regni cum consilio Clericorum, & Principum cognoscendam posset, & quem huic officio deesse invenissent, eum ab Ecclesia, & communicatione Corporis, & Sanguinis Christi arcerent, qui se obsequentem præbuisset, eum convocato consilio in regno confirmarent, atque ad Clericos etiam, & Principes literas eodem die dedit, præcipiens, ut legatis auxilio essent, adversus eum, qui præceptis obtemperare suis neglexisset. Ex eodem etiam loco IV. Kal. Julii literas ad Dominicum Venetorum Ducem dedit, monens, ut Ecclesiam Gradensem ad tantam inopiam redactam, ut decus tueri suum non posset, possessionibus locupletare pro dignitate tanti fastigii vellet; (90) atque inde Augusto mense Mathildis præsidio fultus Romam decessit, ita ut Kal. Septembris Senis egerit. Romam verò postquam pervenit, has literas ad Hugonem Archiepiscopum Trevirensem, & Suffraganeos ejus misit: (91) *De tumultu regni Germaniæ quantam curam, ac solicitudinem suscepimus, Deus ipse optimus testis est, quem assiduis precibus pro quiete ejus orare non desistimus; literas autem ante tres menses, & eò amplius ad legatos nostros Bernardum Diaconum nostrum, & Bernardum Massiliæ Abbatem, nec non, & universis Principibus dedimus, quibus quod nobis optimum videretur, ad bellica detrimenta vitanda eis præscripsimus; verùm quia incerti sumus, num illæ ad eos literæ sint perlatæ, eodem exemplo alteras ad vos misimus, monentes vos ut operam detis, ut hæc lis finiatur; misimus etiam sacramentum, quo te Henricus per fideles suos nobis obstrinxit, ut eo lecto videatis, quàm honestè erga nos se gesserit, qui postea per fideles suos legatos nostros ceperit Bernardum Ostiensem Episcopum in Lombardia, & Bernardum Abbatem Massiliensem in Germania; nos tamen nihil adversus eum, nisi quod rectum, & justum judicamus, gesturi sumus; sicut neque precibus ejus nisi quod justum visum fuit, exegimus. Romæ XI. Kal. Octobris.* Inde Robertum, & Ricardum, propter captum Salernum iratus, furiis inferorum devovit, (92) atque adversus eos exercitum comparavit. Ea re accepta Robertus Benevento, Ricardus Neapoli bellum intulerunt, atque exercitu admoto utrumque obsidere cœperunt. Henrico Italia profecto, Lombardiæ Civitates delusas se ab Henrico querentes, paullatim ab ejus auctoritate recesserunt, atque auctore Mathilde se se Pontifici tradiderunt, per quem regio fuerant sacramento solutæ, & novo altero synceriorís, atque integrioris libertatis initio facto, cum eximia alia dignitatis deinceps ornamenta asciverunt, tum militaria multa vexilla, vulgò carrocia dicta, instituerunt, quod genus à Mediolanensibus

rat. Eandem adnotavit Paulus Bernriedensis cap. 96. Vitæ Gregorii VII, ubi ait, electum Rodulphum *anno Incarnationis MLXXVII. anno IV. Venerabilis Papæ Gregorii, Indictione XV., Idibus Martii. Postea die duodecimo apud Moguntiam consecratum, ideft VII. Kal. Aprilis, ubi tunc medium Quadragesimæ occurrit.* Emendandus igitur hoc loco Sigonius, qui XII. Kal. Aprilis Consecrationem *Rodulphi* affixit.

(89) In Bullario Casinensi pag. 111. extat Privilegium, datum Monasterio suburbano *S. Salvatoris* hoc anno ab *Henrico*, Papiæ commorante, *III. Nonas Aprilis*.

(90) Has Epistolas addidit Sigonius Bononiensi editioni. Recitat eas Labbeus Tom. X. Concil. col. 170. & seqq.; eæ tamen datæ ibidem leguntur, non mense *Junio*, sed *Majo*.

(91) Ex Epistolis Gregorii itinerarium ejusdem collegit, addiditq; Sigonius Bononiensi editioni. Hanc tamen postremam Epistolam, datam *secundo Calendas Octobris, Indictione prima*, non *XI. Calendas Octobris*, ut habet Sigonius, in Labbeo legimus lib. V. num. 7. Epistolarum Gregorii VII.

(92) Errat Sigonius; non enim hoc anno *Furiis Inferorum* devotus est à Gregorio *Robertus*, sed exsolutus ab anathemate, quo illum jam bis perculerat in gemina Synodo Romana anni 1074. & 1075. Id pluribus probat Pagius ad annum 1074. & 1077. Quin immo hoc anno Gregorius Beneventum profectus, colloquium cum ipso habuit, fœdusque sanxit; valde enim ad Romanæ Ecclesiæ utilitatem conferre poterat *Roberti* amicitia, rebus ob depositum *Henricum* ubique turbatis. Censius Camerarius in Actis Sanctorum Bollandi, ad diem 25. Maji relatus, cap. 2., post narratam Forcheimensis Conventus sententiam, hæc subdit: *Interea Venerabilis Pontifex, receptis nunciis Roberti Guiscardi, egregii Normannorum Ducis, versùs Apuliam post octavas Pentecostes iter arripuit, & cum ipso apud Aquinum, colloquium habuit. Congrua itaque ab eo satisfactione suscepta, prius à vinculo excommunicationis eum absolvit, & consequenter fidelitatem, & homagium ejus recepit. Postmodum verò, jam assumptum in specialem B. Petri militem, de totius Apuliæ, & Calabriæ Ducatu per vexillum Sedis Apostolicæ investivit.* Quocirca duo colloquia cum *Roberto* habuit hoc anno Gregorius; alterum apud Aquinum; alterum Beneventi. Pagius ad hunc annum num. 21. ex Gregorii Epistolis colligit, absolutum fuisse *Robertum* in itinere Carpineto Romam; hinc autem manifestior fit error Sigonii, qui sacris censuris innodatum *Robertum* scribit, postquam Gregorius Romam pervênit. Errandi occasio eidem fuit, quòd hoc anno obsessum a *Roberto* Beneventum crediderit, atque ob id etiam excommunicatum; hæc enim obsidio contigit anno 1074. In prima editione post hæc de *Roberto*, & *Richardo* verba, subjunxerat Sigonius, celebratum in Laterano Concilium, ejusque acta recensebat. Id in Bononiensi expunxit, cùm revera nullum hoc anno Concilium Romæ *Gregorius* habuerit.

fibus superiore Italica sub Conrado defectione inveotum haudquaquam pacatis post Italiæ rebus fuerat usurpatum, ac descriptis in partes Civitatibus rem militarem in eum usque diem rudem, & incboatam constituerunt. Eodem anno Hannone Archiepiscopo Coloniensi mortuo Hidolfus locum tenuit. (93) Agnes Henrici mater ob mœrorem Romæ mortua, atque in æde S. Petronellæ sepulta est. (94) Et Henricus Ec-
1078 clesiam Aquilejensem est nactus. Postero, Nicephorus Botoniates Michaëlem Imperio Constantinopolitano dejecit. Micbaël antem auxilii inops ad Robertum virtute, opibusque ea tempestare præstantem confugit, atque, ut sibi ad rem suam recuperandam adesset, oravit. (95) Interim Ricardo Capuæ mortuo Jordanes filius Neapolis obsidionem solvit, & Gregorio gratificatus castra Roberti ad Beneventum disjecit, & cum omnibus Apuliæ Comitibus adversus eum conspiravit. Quod ubi Robertus, qui tum erat in Calabria, comperit, exercitum in Apuliam reduxit, eâque receptâ, adversus Jordanem ire contendit. Verùm Desiderius auctoritare sua interposita, & Robertum Ricardo, (96) & Gregorium Roberto reconciliavit; Romaque cum Cardinalibus ad Robertum profectus, ipsum pœna Ecclesiasticæ detestationis exemit. (97) Interim Gregorius ingravescenti in dies seditioni remedium aliquod afferre pro viribus cupiens novom mense Martio in Laterano Concilium advocavit, quo Episcopi ad centum, Abbatesque plurimi affuerunt. In eo vetera in Gibertum Ravennatem, & Theobaldum Mediolanensem Archiepiscopos redintegrata anathemata sunt, tum Arnolfus Cremonensis, Rolandus Tarvisinus Episcopi, ab officio Episcopali summoti, Hugo Cardinalis ob caussas, quæ commemoratæ sunt, nova execratione damnatus. Inde de caussa Regum ita subjecit: *Et quoniam controversiam Regum maximum S. Romanæ Ecclesiæ periculum conflare videmus, placet elaborare, ut viri doctrina, & sanctitate probati à nobis eò mittantur, qui omnes religiosos utriusque ordinis Regni proceres convocent, ac de præsenti dissidio judicent, & pacem inter Reges concilient. Et quia multos turpis largitionis spe impulsos huic paci adversaturos, non ignoramus, statuimus, ut nemo Rex, Archiepiscopus, Dux, Marchio, Comes, milesve audeat Legatis impedendæ gratia pacis obstare. Qui secus faxit, eum anathematis vinculo alligamus. Normanos etiam, qui Marchiam Firmanam, & Ducatum Spoletanum invasere, & eos, qui Beneventum obsident, & populantur Campaniam maritimam, & Sabinos, & qui tentant Urbem Romam confundere, communione secernimus; Episcopos verò, qui vocati ad conventum non venerunt, ab Episcopali officio suspendimus.* Hæc V. Nonas Martias acta. (98) VII. inde Idus scripsit ad Principes Germaniæ, se in Concilio decrevisse, ut conventus in Germania de compositione rerum haberetur, & ut Legati eò mitterentur. Per mensem inde Junium cum in Campaniam prodiisset, Kal. Julii Capuâ alteras ad eosdem literas dedit, se in conventu Romano decrevisse, ut Concilium in Germania advocaretur, & caussa Regia tractaretur; proinde caverent, ne eos aut auxilio, aut alloquio afficerent, qui huic rei moram attulissent, quòd in conventu communione privati fuissent. Inde cum se Romam recepisset, novum XIII. Kal. Decembris in Laterano conventum habuit; in eo verò Nicephorus, quòd Michaëlem Imperio dejecisset, communione secretus, Legati Henrici, & Rodulfi jurare jussi, neutrum Regum suorum conventum de pace impediturum. (99) Landulfo Episcopo Pisano Ecclesia, & bona omnia confirmata, in primisque ea, quæ Mathildis pro salute animæ matris suæ ibi sepultæ contulerat; permissumque ut populos, & Episcopos Corsicæ do-

(93) Mortuum *S. Hannonem* Archiepiscopum Coloniensem biennio ante, hoc est anno 1075., tum Fratres Sammarthani in Gallia Christiana, tum Mabillonius in Annal. Benedict. ad eundem annum, testantur. Chronicon Hildesheimense illius obitum in hunc annum differt; sed potior fides habenda est Lamberto Scafnaburgensi, qui praeclara ejusdem gesta refert in postremis historiæ suæ paginis, eumque obiisse anno 1075. aperte scribit. Vitam Sancti hujus Archiepiscopi, ab antiquissimo Auctore descriptam, Surius inseruit suo *De Sanctorum historiis* operi, ad diem IV. Decembris: vide Baronium ad annum 1075.

(94) De *Agnete* Imperatrice, quæ in Monasterium S. Petronillæ Romæ se se receperat, ibique sepulta est, præclaram mentionem habent, Mabillonius sparsim in Annalibus Benedictinis, Pagius ad hunc annum, aliique. Baronius ejusdem Epitaphium vulgavit, ex quo patet, eam in Laterano obiisse, ac deinde ad Sanctam Petronillam translatam fuisse.

(95) Cur ad *Robertum* confugere deberet *Michaël*, auxilium impetraturus, id in caussa esse poterat, quòd *Helena*, ejusdem *Roberti* filia, Constantinopolim ducta jam fuerat, ut *Michaelis* filio Constantino nuberet; licèt Nicephorus Botoniates pacta connubialia penitùs abrupisset; Hæc enim refert Anna Comnena lib. 1., ubi fusè de Roberto agit. At falsum prorsus est, a *Michaële* dejecto quæsita hæc auxilia fuisse; siquidem *Michaël* Imperator, statim ac exauctoratus est Imperio, Monachum primùm, dein Archiepiscopum gessit; adeòque non ille, sed fictus alter *Michaël* à Roberto auxilia postulavit. Sigonii Ævo nondum in lucem prodierant Scriptores, quorum ope detecta est Impostoris hujus temeritas, adeòque eundem credidit verum esse *Michaëlem* Imperatorem. Sed de hoc sermo iterum habebitur ad sequentem annum

(96) Legendum *Jordani*. Lapsus hic est calami, qui tamen in omnes editiones irrepsit, cùm Sigonius *Richardum* jam mortuum, & *Jordanem* filium contra *Robertum* arma movisse, paucis superiùs lineis testatus fuerit.

(97) Ex Leone Ostiensi lib. 3. cap. 45. hæc narrat Sigonius, sed suo anno minimè copulavit, cùm illa omnia ante hunc annum contigisse probet Pagius ad annum 1074. n. 8., ubi verba Leonis expendit. Sigonius in prima editione post hæc verba, subjunxerat. *Sunt etiam qui ipsum Ducem à Gregorio confirmatum tradant*. Id in Bononiensi delevit, & meritò; cùm anno superiore 1077. initum sit a Gregorio fœdus cum *Roberto*, non confirmata solummodò dignitate, sed Regia etiam promissa, ut referunt Gulielmus Apulus lib. 4., & Anna Comnena lib. 1. pag. 32.

(98) Refert illa fusè Baronius ad hunc annum. Sigonius hujus Concilii mentionem, quam in prima editione omiserat, inseruit Bononiensi.

(99) Acta hujus quintæ Synodi Romanæ refert Baronius, eademque ex Paulo Bernriedensi, aliisque Scriptoribus illustrat Pagius ad hunc annum. Quæ de *Henrici* Imp. flagitiis in prima editione hoc loco Sigonius narraverat, in Bononiensi delevit, cùm minimè ad præsentem annum pertineant.

doceret, insulamque occupatam ad jus ve-
1079 tus Ecclesiæ Romanæ redigeret. VI. inde Kal. Januarias, Ravennates de anathemate Giberti edoctos ab illius obsequio avocavit. (100) Jampridem Berengarius, qui Sacramentum Altaris nefariè oppugnabat, licèt à Nicolao Pontifice in Concilio victus abjurasset, ad errorem suum se receperat, negans eo sacramento se teneri, perinde atque ab Huberto recitatum, non à se subscriptum fuisset, atque adversus eum apologiam ediderat, ac multos sectatores nactus, de vetere Ecclesiæ dignitate non minimum detrahebat. Quod ubi Gregorius sensit, continuò conventum in proximam Quadragesimam indixit, atque eò quoque ipsum adesse Berengarium jussit. Itaque, ubi ea advênit, cum Episcopi in Laterano frequentes adessent, de Eucharistiæ Sacramento relatum, ac dici sententiæ cœptæ sunt. Berengarius autem post diem tertium contrariis Patrum auctoritatibus perturbatus de sua se decedere sententia dixit: atque, errore suo abdicato, Catholicam veritatem eodem, ut ante, concepto jurejurando, asseruit; prohibitusque à Gregorio est, ne posthac verbum ullum de Corpore, & Sanguine Christi faceret, nisi secus sentientes ad rectam redigere fidem vellet. (1) His actis Legati Rodulfi expostularunt, quòd Henricus nemini parcens vexandis Clericis totam tumultu Germaniam permisceret, & conventui habendo moram afferret. Quibus auditis, plerique censuerunt, eum iterum esse gladio Apostolico feriendum; sed, Gregorio dissentiente, in alia omnia est discessum. Quare Legati Henrici justam iram Gregorii veriti Henricum posthac paratum fore, responderunt, atque in eam rem tale sacramentum conceperunt: *Juramus nos Legati Henrici Regis ex præcepto ejus, Henricum citra Ascensionem Domini Legatos, ni quid obstiterit, Romam missurum, qui Legatos Pontificis tutò secum deducant, atque reducant, atque eorum judicio, sententiæque staturum.* Quo jurejurando audito, Legati Rodulfi & ipsi deinceps in hæc verba jurarunt: *Si colloquium in Germania ex decreto vestro, loco, & tempore à vobis constituta Legatis vestris præsentibus fuerit, Rodulfus Rex Princeps noster, aut ipse accurret, aut Legatos suos mittet, paratusque erit, judicio stare, quod Sancta Ecclesia de Regno Germaniæ fecerit, nulloque dolo malo conventum à vobis, aut à Legatis vestris indictum impediet, & postquam certos vestros nuncios viderit, dabit operam, ut pacem componant, & hæc omnia nisi legitimo intercedente impedimento servabit.* Henricus etiam Patriarcha Aquilejensis, & Gandulfus Episcopus Regiensis jurarunt, se dictæ Ecclesiæ audientes futuros. Theobaldus verò Mediolanensis, Sigifridus Bononiensis, & Rolandus Tarvisinus communione depulsi sunt. (2) Robertus in Græciam Michaëlis restituendi caussa profectus, rem prosperè gessit. (3) Henricus Ratisponæ Ecclesiæ Patavinæ priorum Regum privilegia confirmavit anno MLXXIX. Indictione II. Henrici IV. XXIII.
Eo verò, qui insequutus est, nempe mille- 1080
simo octuagesimo, Henrico Germaniam bello, armisque vexante, neque toties repetita sacramenta servante, Gregorius justa ira incensus proxima Quadragesima conventum à se jampridem indictum omnium, quos habuerat, frequentissimum in Laterano celebravit; atque omnibus rebus correctis, & confirmatis, quæ necessaria in Ecclesia videbantur, demum de collatione Sacerdotiorum Nonis Martii ita sanxit: *Sanctorum Patrum decreta sequentes, ut superioribus conventibus de Ecclesiasticis dignitatibus ordinandis statuimus, ita & nunc Apostolica auctoritate decernimus, ut si quis posthac Episcopatum, aut Abbatiam, aut aliam Ecclesiasticam dignitatem ab aliquo laico acceperit, nequaquam inter Episcopos, aut Abbates numeretur, nec alia ei, ut Episcopo, aut Abbati obedientia præbeatur, eique gratia Sancti Petri, atque aditus ejus introitu interdicatur. Eadem ratione si quis Imperator, Rex, Dux, Marchio, Comes, aut quælibet alia sæcularis potestas, aut persona Episcopatum, aut aliam Ecclesiasticam dignitatem dederit, ejusdem sententiæ vinculo teneatur.* De Normanis inde ita cavit: *Si quis Normanorum oppida Sancti Petri, ut partem Morchiæ Firmanæ, quæ à bello adhuc integra est, & Ducatum Spoletanum, & Campaniam, & maritimam oram, & Sabinum, & Tiburtinum Comitatum, & Monasterium Sancti Benedicti Cassinense, & Beneventum invadere, ac deprædari ausus fuerit, gratiam Sancti Petri eis interdicimus. Quod si quis eorum ab incolis horum locorum jus repetere suum voluerit, eis nostros ibi jus dicentes adire magistratus permittimus, & si jus suum obtinere nequiverint, ut partem ejus agri sibi vindicet, concedimus, dummodò non more prædonum agat, sed ut Christianum decet, & eum, qui sua magis studet recipere, quàm alteri eripere: & qui veretur gratiam Dei amittere, atque execrationem Beati Petri subire.* Postremò in hunc modum Henricum ipsum Regem abdicavit, ac diratum religionibus obligavit, & Rodulfum confirmavit. Quippe Beatos Apostolos, Petrum, & Paulum, ut ante, contestatus, injurias omnes ab Henrico sibi, atque Ecclesiæ factas commemoravit; & quàm

(100) Epistolæ omnes Gregorii, quas ad hunc annum refert Sigonius, additæ sunt Bononiensi editioni, easque recitant Baronius, & Labbeus.

(1) Quæ de Berengario narrat Sigonius, desunt in prima editione. Acta hujus sextæ Synodi vide in Baronio, Labbeo, & Pagio.

(2) Juramenta, & Depositiones horum Antistitum refert Baronius ad hunc annum. Addidit hæc omnia Sigonius Bononiensi editioni, rescissis iis, quæ male adnotaveram in prima editione, confundens Acta sextæ Synodi cum septima, quæ anno sequenti est celebrata.

(3) Expeditio illa, non hoc anno, sed biennio post contigit, ut Gaufredus Malaterra lib. 3. Hist. Sicul. cap. 13. testatur. Lepida Historia ficti *Michaëlis*, qui sive propria versutia, sive consilio *Roberti* ipsius, simulavit se Imperatorem a Nicephoro expulsum, migravitque in Italiam, se se hujus Ducis patrocinio commissurus, describitur ab Anna Comnena lib. 1. pag 28 editionis Regiæ Parisiensis. Ejusdem mentiti *Michaëlis* meminit Gullielmus Appulus lib 4 pag 271. Tom. V. *Rer. Italic.* inquiens:

Mentitus se Michaëlem
Venerat è Danais quidam seductor ad illum,
Immeritò raptum jus Imperiale reposcens,
Se profugum lachrymans; lachrymantem Dux & honestè
Suscipit & tractat, placidoque favore benignum
Exhibet hospitium, populus quoque credulus omnis
Assurgebat ei, flexa cervice salutans &c.

quàm sæpe admonitus præcepta sua sprevisset, & se ipsum in ordinem coëgisset, demonstravit: *Quas ob caussas*, inquit, *ego auctoritate Apostolica mihi à Deo delata Henricum, Henrici Imperatoris filium, Regio Germaniæ titulo iterum spolio, & Christianorum obedientia privo, atque omnes religione jurisjurandi, quo se illi obstrinxerunt, absolvo. Contra verò, ut Rodulfus à proceribus Germaniæ in Henrici locum declaratus regnum administret, ac tueatur, nomine vestro omnibus, qui fidem ei præstiterunt, omnium peccatorum remissionem, veniamque in hac, & in futura vita concedo. Et ut Henricum ob suam superbiam Regia dignitate depello, sic Rodulfum propter suam humilitatem, atque obedientiam in potestate repono.* Inde conventu dimisso, regiam ad Rodulfum coronam transmisit, eumque ad vindicandam acriter adversus Henricum Ecclesiam incitavit: (4) & cum Gibertum Archiepiscopum Ravenna profectum audisset, Petrum Damiani, licèt ætate confectum, Ravennam legatum misit. Ille profectus, ac comiter à Civitate acceptus, populum damnati Archiepiscopi contagione corruptum, eumque damnatum in gratiam Ecclesiæ recepit, ac contracto piaculo auctoritate Pontificia liberavit: mox Ravenna digressus cum Faventiam pervenisset, febri oppressus interiit, vir & sanctitate, & sapientia per hæc tempora clarus. Post mortem miraculis inclytum pro Divo homines habuerunt. (5) Quibus rebus exasperatus demum Henricus, ut Gregorium ulcisceretur, alterum & ipse conventum in ante diem VII. Kal. Julii Brixinam Bavarorum induxit, atque eò triginta Episcopos evocavit: conventuque coacto, de Gregorio, & Pontificatu ejus retulit. Episcopi Henrico præsidenti gratificati varia pro se quisque in eum, ut ante, probra, & crimina ingesserunt, atque indignum esse Sede Pontificia statuerunt: inque ejus locum Gibertum Ravennatem Archiepiscopum, id ipsum jampridem omni industria molientem, sublegerunt, ac Clementem III. appellarunt. Extat adhuc etiam spurcissimi eorum decreti clausula: (6) *Quia constat*, inquiunt, *Hildebrandum non à Deo electum, sed à se ipso fraude, ac pecunia impudentissimè intrusum, qui Ecclesiasticum ordinem subvertit, qui Christiani Imperii regnum perturbavit, qui Regi Catholico, & pacifico corporis & animæ mortem intentat, qui perjurum Regem defendit, qui inter concordes discordiam seminavit, inter pacificos lites, inter fratres scandala, inter conjuges divortia, & quidquid quiete inter piè viventes stare videbatur, concussit; ob eas res nos auctore Deo congregati in unum, legatis, ac literis freti decem ac novem Episcoporum die sancta præteritæ Pentecostes Moguntiæ convocatorum, contra eundem Hildebrandum procacissimum, sacrilegia, atque incendia prædicantem, injurias, & homicidia defendentem, Catholicam, & Apostolicam fidem de Corpore, & Sanguine Domini in quæstionem revocantem, veterem hæretici Berengarii discipulum, divinationum, ac somniorum cultorem, manifestum necromanticum, Pythonico spiritu laborantem, & idcirco à vera fide exorbitantem, judicamus canonice deponendum, & expellendum, & nisi ab ipsa Sede his auditis descenderit, in perpetuum condemnandum.* His actis Henricus conventum dimisit, atque erectior ad persequendas Germanici belli reliquias factus, majore in Rodulfum conatu se incitavit: atque eum Idibus Octobris summo congressus prœlio interfecit: (7) & reliquum inde anni in rebus Germaniæ componendis consumpsit. His rebus Romæ celerrimè nunciatis, Gregorius sibi, suisque timere instituit, & quod adhuc facere distulerat, præsidium quærens Robertum Apuliæ Ducem sibi adjungendum Apuliæ Ducatu confirmando putavit. Itaque cum ambo Ceperanum se contulissent, III. Idus Julii res ita transacta est. (8) Primùm Robertus ita loquutus est: *Ego Robertus Apuliæ, Calabriæ, & Siciliæ Dux posthac ero fidelis tibi domino meo Gregorio Pontifici, neque auctor ero, aut operam dabo, ut vitam, aut membrum amittas, aut dolo malo capiaris: consilium, quod mihi communicaveris, in tui damnum sciens non enunciabo. S. Romanam Ecclesiam, & te adjuvabo, ut teneas, acquiras, & defendas regalia S. Petri, ejusque possessiones pro meis viribus contra omnes homines præter partem Firmanæ Marchiæ, & Salernum, & Amalfim: de quibus adhuc non est decretum: & adjuvabo te, ut tutò, & honorificè teneas Pontificatum. Terram S. Petri, quam nunc tenes, vel habiturus es, postquam sciero tuæ esse potestatis, nec invadere, nec acquirere conabor, nec prædari audebo, sine tuo,*

(4) Hæc, quæ malè anno superiori adscripserat in prima editione Sigonius, in Bonniensi suo loco restituit. Quæ in hac septima synodo acta sunt, fusè referunt memorati superiùs Scriptores.

(5) Gravi anachronismo peccat Sigonius, cùm S. Petrus Damiani octennio ante jam obiisset, antequam *Gregorius VII.* ad Pontificiam dignitatem promoveretur, anno videlicet 1072. Legatio Ravennensis eidem injuncta fuit ab *Alexandro II.*, statim ac *Henricus* ejusdem Ecclesiæ Archiepiscopus, qui Cadoloo Antipapæ adhæserat, defunctus est, ut rebellem illam Ecclesiam Romanæ Sedi reconciliaret. Eâ feliciter peractâ, *B. Petrus* Faventiæ febri correptus occubuit, quemadmodum narrat in illius Vita Joannes Laudensis Monachus ejusdem discipulus, qui ansam huic errori præbuit, narrans miraculum, quod post decessum Petri contigit anno 1080. Hæc tamen narratio tempus miraculi, non tempus obitus *Petri Damiani* designat, ut optimè animadvertit etiam Baronius ad annum 1072.

(6) Abbas Urspergensis, *Henrici* fautor, decretum hoc Chronico suo inseruit. Quæ in hoc Conciliabulo *Henricus* detestanda peregerit, lege in Card. Aragoniæ Tom III. *Rerum Italicarum* pag. 312.

(7) Quartum hoc Prœlium fuisse, ab *Henrico* contra *Rodulphum* initum, scribit Bruno pag. 238. In eo tamen fugatus est *Henricus*, quamvis in eâdem pugna occubuerit *Rodulphus*, ut narrat Bertoldus in Appendice ad Hermannum.

(8) Hoc juramentum, & reliquas hic adnexas Constitutiones, quas more suo venustioribus verbis exornavit, addiditque huic editioni Sigonius, fideliter recitat Baronius ad hunc annum ex Auctore Vitæ S. Anselmi. Hæc tamen minime ad hunc annum pertinere, contendit Pagius num. 10, qui geminum colloquium, a *Gregorio* habitum Benevent, cum *Roberto* distinguit; Alterum, cùm *Rodulphus* creatus est Rex Germaniæ, ac tunc Ducatus Apuliæ Investituram *Robertus* accepit, & juramentum hic relatum edidit; Alterum hoc anno post occisum *Rodulphum*, in quo promisit *Robertus*, se auxilia contra hostes Ecclesiæ Pontifici præbiturum.

tuo, tuorumque successorum permissu: pensionem de terra S. Petri, quam ego teneo, aut tenebo, quotannis bona fide persolvam S. Romanæ Ecclesiæ: omnes Ecclesias, quæ in ejus sunt ditione, tuæ potestati dimittam, easque defendam. Si tu, aut successores tui ante me ex vita migraverint, prout monitus fuero, auxilio ero, ut Pontifex eligatur, & ordinetur. Quibus dictis Gregorius subjecit: *Ego verò Gregorius Pont. investio te Roberte de terra S. Petri, quam tibi concesserunt antecessores mei Nicolaus, & Alexander. De illa autem terra, quam injustè tenes, Salernum dico, & Amalfim, & partem Marchiæ Firmanæ, nunc te patienter sustineo in confidentia Dei Omnipotentis, & tuæ bonitatis, ut tu postea ad honorem S. Petri ita te geras, sicut & te gerere, & me suscipere decet sine periculo animæ tuæ, & meæ.* Tum Robertus sic subsequutus est: *Ego Robertus Dux ad confirmationem traditionis, & recognitionem fidelitatis de omni terra, quam ego teneo propriè sub dominio meo, promitto, me quotannis pro unoquoque jugo boum pensionem XII. denariorum Papiensium soluturum B. Petro, & tibi D. meo Gregorio Pontifici, & omnibus successoribus tuis, aut tuis, aut successorum tuorum nunciis, ubi dies Sanctæ Domini Resurrectionis advenerit.* Interim Michaël, qui fuerat Imperio Orientis dejectus auxilii inops ad Robertum virtute, opibusque ea tempestate præstantem confugit, atque ut sibi ad rem suam recuperandam adesset, oravit. (9) Quod cum se summo studio facturum Robertus pollicitus esset, simul etiam sacrum Gregorii auxilium invocatum est. Quamobrem Gregorius precibus eorum obsequutus VIII. Kal. Augusti ad Episcopos Apuliæ, & Calabriæ sic scripsit: *Non ignorare vos arbitramur, Michaelem Constantinopolitanum Imperatorem Imperio fuisse depulsum, cumque ad auxilium Beati Petri, & Roberti Ducis filii nostri implorandum in Italiam advenisse. Quæ caussa facit, ut cum quoquomodo possumus, nobis sublevandum putemus. Quare quod ipsi valiturum plurimum putant, milites ad ejus opem bona contendere fide præcipimus; vos autem eos, qui cum ipso Imperatore, & Duce trajicient, monete, ut dignam ante pænitentiam agant, & ritè expiatos à peccatis suis absolvite.* Interim Henrico absente, Urbem, Ecclesiamque Ravennatem sibi ope Principum Italicorum recuperandam censuit, eorumque auxilio impetrato, XIII. Kal. Octobris ad omnes Episcopos Romanæ Ecclesiæ fideles in hunc modum scripsit: *Volo, ut sciatis, nos cum Duce Roberto, & Principe Jordane loquutos; eosque nobis promisisse, se summo studio, prout jurejurando tenentur, adversus omnes homines honorem Romanæ Ecclesiæ defensuros. Idem quoque pollicentur, qui circa Urbem sunt, & in Tuscia, ceterisque regionibus. Quare post Kal. Septembris, ubi æstus remiserit, partes illas armata manu petemus, atque Dei auxilio eas liberare conabimur. Quamobrem bono vos animo esse jubemus.* Idibus inde Octobris Alfano Archiepiscopo Salernitano gratulatus est, quòd ossa S. Matthæi Apostoli, quæ ignorabantur, invenisset, monuitque ut hortaretur Robertum Ducem, & conjugem ejus ad ea summâ reverentiâ complectenda. Redacta inde in potestatem Ravenna, de novo Archiepiscopo, qui fidelis Ecclesiæ Romanæ esset, cogitare instituit. Quamobrem literas ad Episcopos, & Abbates Marchiæ Tuscanæ, Firmanæ, & Exarchatus Ravennatis misit, eodemque exemplo ad Clericos, & Populum Ravennatem scripsit, rogans, ut secum virum idoneum conquirerent, qui Ecclesiæ Ravennati à Giberto afflictæ præficeretur; cumque ipse R. quendam legisset, (10) atque Ravennam misisset, III. Idus Decembris ad Abbates, Comites, & milites in Parochia Ravennate, Pentapoli, Marchia Firmana, & Ducatu Spoletano agentes, sic scripsit: *Roga vos, ut R. Ravennatem Archiepiscopum, quem post diuturnas invasorum occupationes nuperrimè Ravennas Ecclesia à Romana accepit, complecti, & defendere contra Gibertum velitis.* Novo inde ineunte anno, Gregorius Conven- 1081
tu novo in Laterano coacto, præter cetera Henricum, & fautores ejus, qui in pertinacia permanebant, novo anathemate feriit, & Episcopos quosdam, quòd ad Conventum vocati non affuissent, officio abdicavit; inde de rebus, quæ ab Henrico pararentur, ab Episcopo Pataviensi edoctus, respondit: *Non desunt, qui audita morte Rodulfi Regis me hortentur, ut Henricum, cui plerique Italicorum favent, omnia se mea caussâ facturum pollicentem, in gratiam recipiam, adjicientes, si Henricus in Italiam contra Ecclesiam venerit, fore, ut frustra auxilium à vobis expectetur, & si vos Mathildi filiæ nostræ opem non feretis, eventurum, ut ipsa, quæ vulgò insanire existimatur, aut pacem necessariò accipiat, aut omnia sua amittat. Quare vestræ erunt partes, ut eam de vestro, si Henricus Lombardiam intrarit, auxilio certiorem faciatis; præterea admonendi sunt omnes, ne in Rege in Rodulfi locum sufficiendo properanter, sed maturè se gerant, ac longa consultatione virum tanto fastigio dignum, atque Ecclesiæ Romanæ fidelem exquirant.* Per eosdem etiam dies scripsit ad Desiderium Abbatem Cassinatem in hunc modum: *Non veremur, quin scias, quantum commodi Ecclesia Romana ex pace cum Roberto Duce facta perceperit. Quare volumus, ut animum ejus explores, si necessaria nobis post Pascha expeditio fuerit, num per se, aut per filium suum nobis se præsidio futurum polliceatur; itemque num per Quadragesimam, qua Nortmani bellica intermittere studia solent, ipse nobiscum, aut cum legato nostro ad aliquot oppida S. Petri recuperanda proditurus sit. Volumus etiam, ut eum admoneas, ne contra pacta permittat nepotem suum Robertum de Loretello oppida S. Petri bellico apparatu tentare. De rebus transalpinis nihil certi habemus. Henricum tamen malè rem gerere, pene omnium, qui illinc veniunt, sermonibus nunciatur.* Ceterùm Henricus jurejurando à Clemente solutus omnes ad Gregorium curas intenderat, scilicet cupiens eo pulso Cle-

(9) Eadem prorsus verba leguntur superiùs ad annum 1078. adeoque per errorem hìc sunt recusa. *Gregorii Literæ*, quas subjungit Sigonius, extant integræ in Labbeo Tom. X. Concil. col. 256., & in Baronio ad hunc annum. Nihil de his legitur in prima editione.

(10) *Richardum* vocat Baronius, qui has omnes Epistolas, a Sigonio additas editioni Bononiensi, ad hunc annum refert.

Tom. II.

Clementem Pontificem consecrare, atque illius manu diadema imperatorium sumere. Itaque delectibus, ut potuit, habitis, primo vere ex Germania movit, atque in Italiam transgressus, recto itinere Ravennam accessit; eamque primo adventu recepit. Qua re cognita Gregorius ad Desiderium ita scripsit: *Volumus, te scire, Henricum, qui dicitur Rex, in suburbanis Ravennæ versari, eo animo, ut ad Pentecosten ad Urbem accedat. Habet ex transalpinis, & Lombardis manum exiguam; verùm sunt, qui dicant, eum ex Ravennatibus, & Marchionis supplementum esse scripturum, quod parum credibile videtur, cum ne socium quidem ab iis, per quos transit, accipere possit. Nosti nimirum, charissime frater, nisi nos studium justitiæ, & honoris S. Romanæ Ecclesiæ teneret, & si pravæ Regis, suorumque voluntati servire voluissemus, neminem prædecessorum nostrorum ab antecessoribus Regibus, & Archiepiscopis tam amplum, & devotum obsequium, sicut nos, ab hoc Rege, atque Archiepiscopo obtinere potuisse; verùm quia illius minas, & obsequia pro nihilo ducimus, alacrius mortem, si necesse erit, oppetemus, quàm ut eorum impietatibus assentiamus, aut à justitia desciscamus. Comitissa Mathildis ad me scripsit, se comperisse, Henricum cum Roberto Duce pepigisse, ut filius Regis filiam Ducis sibi despondeat, & Rex Duci Marchiam tribuat. Quod Romani facile credent, si Robertum auxilium nobis suum, quod fidelitatis jurejurando promisit, viderint denegare, cujus rei veritatem explores, velim. Romani fidem nobis, atque officium egregiè præstant; tu da operam, ut ad nos quamprimum accedas.* Per eosdem dies Robertus mare transgressus ad Dyrrachium cum Alexio Comneno, Imperatore novo, bene pugnavit, atque eum in fugam egit, &, irruptione in Thessaliam facta, oppida quædam cepit. Qua de re literas ad Gregorium, & Romanos propere misit, quibus Gregorius sic respondit: (11) *Rectè, atque ordine fecisti, quod gesti belli victoriam nobis, & Romanis significasti. Est igitur, quòd gratias agas S. Petro, cujus auxilio rem tum prosperè gesseris. Fac præterea, ut tibi in memoriam Ecclesiam redigas, quæ omnem suam spem in te præcipuè posuit, teque ipsum præcipuè diligit, simulque animo promissa repetas, quibus te illis juratus obstrinxeris; neque enim te latere oportet, quanta per Henricum perturbatione vexetur, & quantum præsenti tuo auxilio egeat. Quamobrem te, ut ei quamprimùm subvenias, te hortamur.* Henricus præter ceteros, Patavinos sui maximè studiosos nactus, Milonis Episcopi propinqui sui, & Reginæ Bertæ rogatu libertate, & carrocii usu eos donavit. Quos eosdem Cremonenses quoque sequuti, eodem, ut puto, beneficio affecti, suum & ipsi Bertam, ac Bertacciolam vocarunt. Ravenna inde Romam versus profectus, per Etruriam iter suscepit, ac Florentiam, quæ imperium detrectabat, per Aprilem mensem insigni obsidione oppugnavit. (12) Ejus adventu cognito Gregorius animum non demisit, sed Romanorum, atque Mathildis præsidiis nixus, Urbem sibi ex Episcoporum sententia defendendam suscepit. Henricus cum Clemente pridie Pentecostes Romam accessit, & castris Neronianis in pratis de more locatis, Urbem Leoninam obsidere instituit; verùm sagittis, lapidibusque à Romanis repulsus nihil profecit. Itaque ad suburbana loca succendenda conversos æde S. Pauli violata, cum ne ita quidem conatus deditionis eliciendæ succederet, re infecta Ravennam in hiberna se retulit. (13) Ineunte inde ve- 1082
re, exercitu ex hibernis educto, Romam reversus Urbem Leoninam acri iterum obsidione toto Quadragesimæ tempore pressit, ac post Pascha etiam in potestatem adduxit; Temploque augustissimo S. Petri direpto, porticus duas labefactavit; inde veteris Urbis oppugnationem aggressus, multa per æstatem Romanis incommoda intulit; demum sævientium æstuum magnitudine conflictatus, atque insigni Romanorum in tuenda Patria virtute deterritus, ab oppugnatione recessit, exercitu per vicina loca diviso, ac Clemente rei bellicæ universæ Præfecto. (14) Ab eo pleraque ædificia, quibus Henricus pepercerat, aut ferro sunt, aut igne dilacerata. (15) Postero anno Henricus, 1083
cum apud Farfam esset, literas ad Desiderium Abbatem Cassinatem, ut ad se accederet, misit. Cui cum ille nihil respondisset, alteras subjecit terroris, ac minarum omnium plenas. Cunctante verò Desiderio, tertias scripsit, quibus, ut ad celebrandum secum Pascha veniret, oravit. Desiderius animo fluctuans, consilium expedire non poterat, nam, si proficisceretur, ne sacro anathemati subjiceretur, metuebat, si maneret, ne aut se vinculis, suppliciove afficeret, aut Monasterium, quod cum toto Principatu in tutela ejus esset, Jordani Principi, qui ad eum transiverat, condonaret. Profectus inde, sed certiore Gregorio facto, Monasterium jussus est ex manu sua suscipere, & sibi fidem jurare. Quod ille se facturum, dixit, cum eum Imperatorem legitimè coronatum videret, tum rogatus, ut ad coronam impetrandam sibi adesset, promptè promisit; variæ inde de auctoritate Pontificis cum episcopis ejus contentiones susceptæ. Henricus Jordani præsenti Capuanum Principatum confirmavit, (16) & Paschate acto, inde ad exercitum se recepit, ac novo, eoque multo, quàm ante, graviore Urbem conatu oppugnare instituit. Quo terrore perculsus Gregorius Late-

(11) Prosequitur Sigonius ex libro Epistolarum Gregorii pinguem hanc editionem facere, cùm hæc omnia in prima editione omisisset.

(12) Describit hanc obsidionem in historia Florentina Scipio Ammiratus lib. 1. pag. 37. editionis anni 1600. Ait verò, inceptam esse Aprili mense, productamque usque in diem XXI Julii, quo, improvisa Civium eruptione disjectis castris, coactus est Henricus inde inglorius discedere.

(13) In Lombardiam *cum suo Idolo* remeasse, *confusum in sua erubescentia*, Henricum, scribit Card. Aragoniæ Tom. III. Rerum Italicarum pag. 312. Sigonius è Rubeo ad hunc annum hæc narrat.

(14) Hæc item è Rubeo descripsit Sigonius.

(15) Narrant hæc damna, Romanæ ditioni illata à Guiberto Antipapa, Card. Aragoniæ loco memorato, & Centius Camerarius relatus ad diem XXV. Maji in Actis Sanctorum Bollandi fol. 153. ; uterque autem vocat Guibertum *Virum sanguinum*.

(16) Hæc omnia desumpsit Sigonius à Leone Ostiensi lib. 3. cap. 50.

teranum reliquit, ac Rustico nepote ad Septemsolia dimisso, ipse cum Cardinalibus in arcem ascendit, ac Robertum, qui Alexio Imperatori bellum in Græcia faciebat, ad sui auxilium advocavit; quo nuncio accepto Robertus, Boëmundo filio in expeditione relicto, extemplò se cum parte exercitus in Italiam retulit. (17) Cum irrita oppugnatione Urbs deintegrò acri diligentia obsideretur, tandem III. Nonas Junias ejus expugnandæ fortuna oblata. Miles quidam muros supergressus, cum omnia Romanorum negligentiâ custodiis vacua animadverteret, ne clamore se ipsum proderet, manu contubernales aceivit; ab iisque cum & ipsi socios accersissent suos, mœnia capta, atque Henrico, & cuncto exercitui introitus in Urbem est patefactus. (18) Henricus ingressus Capitolium occupavit, atque ibi se præsidiis, & munitionibus confirmavit. Inde Rustico ad deditionem compulso, ad Pontificem oppugnandum se contulit, atque omnibus obstructis exitibus acrem arci obsidionem admovit. Inde oborta in exercitu pestilentia, relictis ad obsidionem militibus, Cœli salubritatem quærens, ineunte Julio ad colles secessit. XII. inde Kal. Decembris Gregorius Archiepiscopis, Abbatibusque Campanis, Apulis, & Francis nonnullis advenientibus, (nam plurimi ab Henrico prohibiri accedere nequiverunt, & Episcopus Ostiensis ex legatione rediens captus est,) ad eos de Republica retulit, atque ex eorum sententia Clementem & Henricum cum omnibus eorum fautoribus novis execrationum laqueis irretivit, atque post tertium diem deplorato Ecclesiæ statu conventum dimisit. (19) Interim Romani omnibus malis defessi ab Henrico petierunt, ut viginti obsidibus acceptis diem constitueret, quo Pontifex, & Primores ad eum venire, & de compositione agere possent. Ei rei cum Kal. Novembris destinasset, ipse condicto tempore affuit. Verùm Gregorius præsentiæ se ejus, qui tot Religionibus obstrictus, atque regno abdicatus esset, committere, neque suæ, neque Apostolicæ dignitatis esse existimans, ac simul à Roberto, quem tacitia Desiderii nunciis ad sui auxilium adventare audiverat, maturam opem expectans, colloquium recusavit. Quod ubi Romani cognoverunt, continuò à Gregorio defecerunt. Henricus, ubi Robertum cum exercitu firmissimo Ceperanum accessisse, sibique ni obsidionem solveret, exitium intentare animadvertit, collecto exercitu, cum Clemente Urbe excessit, atque circa Kal. Februarias in Etruriam properavit; ita ut eodem die Senas, quo Robertus ad Portam Latinam, accesserit. (20) Resistentibus Romanis, Robertus Urbem oppugnare parans ab amicis Gregorii portâ Flaminiâ est introductus; ingressus autem, cum non reciperetur, regiones Urbis proximas illato ædificiis ad terrorem incendio devastavit, ac multis, ut res tulit, prœliis cum Romanis editis, tandem pervênit in Capitolium. Inde compulsis ad deditionem Romanis, ad arcem progressus, munitionum repagula, quæ exitus intercludendi causâ ab Henrico fuerant objecta, refregit, ac Gregorium arce eductum incolumem Laterano restituit. Ibi Gregorius, ut tot Reipublicæ vulneribus medicinam opportunam afferret, conventum in Quadragesimam indixit; verùm, ut neque duos superiores, propter infrequentiam Episcoporum habere non potuit, (21) quòd itineribus ab Henrico infessis accedere nequiverunt. Robertus inde Urbe sibi cedendum arbitratus, saluti Gregorii timens, quòd Henricum non longè cum exercitu consedisse, Romanorum animos prorsus à Gregorio alienatos esse videret, ipsum ex Urbe eduxit, & Cassinum ad Desiderium primùm, deinde Cassino Salernum perduxit. (22) Eo profecto, Romani collectis ex magno pavore animis Henricum

Senis

1084

(17) Refert hæc Leo Ostiensis lib. 3. cap. 53. Sed reditus in Italiam *Roberti* Guiscardi anno superiore 1082. contigit, testibus Anna Comnena, Lupo Protospata, Malaterra, aliisque.

(18) IV. Nonas Junii, feria sexta antè octavam Pentecostes, captam Urbem adnotavit Abbas Urspergensis.

(19) Acta hujus Concilii refert Baronius, qui tamen apertè scribit, *Henricum* minimè fuisse novis execrationum laqueis irretitum, ut Sigonius scribit. Ait enim: *ne Henricum iterum specialiter anathematizaret, vix à Synodo exoratus; omnes tamen excommunicavit, quicumque aliquem ad Sanctum Petrum, & Papam venientem impedirent quoquo modo*. Corrigendus tamen est annus, his Actis à Baronio præfixus, nempè *octuagesimus quartus*, cùm verè celebratum hoc Concilium fit anno 1083. ut Pagius optimè animadvertit. Hujus Concilii mentionem addidit Sigonius Bononiensi editioni.

(20) Acta *Henrici* in hac Romana obsidione, non tam recentiores, sed etiam antiqui Historici plurimùm confudere, eadem inverso temporum ordine referentes, ut Pagius ad hunc annum num. 1. adnotavit. Proinde mirum esse non debet, si in his rebus enarrandis Sigonius quoque plura perverterat. Itaque, ut Chronologicus ordo in hanc historiam restituatur, componenda simul sunt Scriptorum veterum testimonia. Lupus Protospata ad annum 1083. ait, *Henricum* Regem mensa Junio, relicto Romæ Præsidio, ac filio ad oppugnandum *Gregorium*, secessisse in partes Tusciæ cum quadraginta obsidibus; Ducem verò *Robertum* mense Maji *Cannas*, Civitatem Apuliæ, obsidione cinxisse, eàqua mense Julio fuisse potitum. Sed eo anno nullam expeditionem ad Romanam Urbem suscepit *Robertus*; *Henricus* autem Natale Dominicum Romæ celebravit, teste Abbate Urspergensi, cùmqua in finibus Romanorum hyemasset, adveniente *Guiberto* Antipapa, feria quinta *ante Palmas* (hujus anni), idest die XXI. Martii, Lateranense Palatium intravit, ut scribit Bertholdus. Ibidem, constituto in Pontificia Sede *Guiberto*, ipse in Paschali solemnitate coronam accepit. Demum post Calendas Maji *Robertus* Romam invasit, fugatoque *Henrico*, *Gregorium* in Laterano restituit, Centio Camerario id asserente cap. 2. num. 97.

(21) Celebratam fuisse hanc Synodum Romæ è *Gregorio*, testatur Bertholdus, qui hæc habet: *Dominus Papa, collecta Synodo, iterum sententiam Anathematis in Guibertum Hæresiarcham, & Henricum, & omnes eorum fautores promulgavit*. Ex eodem Auctore illam adnotavit Labbeus Tom. X. Concil., nec non Baronius ad hunc annum. Vide Acta Pontificalia Gregorii VII. ad diem 25. Maji in Actis SS. Bollandi pag. 147.

(22) Acta quidem hæc sunt præsenti anno, sed non antequam *Gubertus* occupata Sede Apostolica *Henricum* in Imperatorem coronaret. Centius Camerarius apud Bollandum loco memorato expressè id refert; & *Henricus* ipse in Epistolis, quæ leguntur Tomo XII. Spicilegii Dacheriani pag. 228. primæ editionis, testatur, se in die festo Paschæ

A Senis revocarunt, atque ultro cum Clemente advenienti portas Urbis aperuerunt. XI. Kal. Aprilis Urbem porta Lateranensi ingenti cum gloria biduo ante diem Palmarum ingressus in Lateranum divertit; postridie concione advocata, crimina ad se de Gregorio delata, & adventus sui rationem exposuit, ac triginta è factione sua Episcopis ad concilium adhibitis, Gregorio rursus absente damnato, Clementem ex eorum auctoritate suffecit, ac postridie in die ipso Palmarum per Mutinensem, Bononiensem, & Cremonensem Episcopos consecravit. (23) Octavo inde die, qui Resurrectionis illuxit, se Imperatorem ab eo jussit inungi, B & cum conjuge sua Berta in Vaticano de more coronari. Quibus rebus perfectis, quòd satis iræ, honorique suo factum existimaret, relicto in Urbe cum præsidio Clemente, in Germaniam, quò gravioribus obortis defectionibus vocabatur, iter instituit. In Marchiam verò cum venisset, Tarvisii fœdus cum Vitali Faletro, Duce Venetorum, renovavit, & filiam ejus è sacro fonte suscepit; & cum Corpus S. Marci nova condita æde inventum variis miraculis vicinorum in se populorum oculos convertisset, & ipse Venetias adiit, atque Urbem lustravit, & Reip. descriptionem laudavit, & Monasteriis privilegia multa indulsit. C (24) Inde Veronam est transitum. Ibi XV. Kal. Julias, anno, ut ipse notat, Imperii sui primo, Monachis S. Zenonis rescriptum dedit. Trajectis inde Alpibus, Augustam, quam Alemani occuparant, recepit. Romam interea pestilentia adeo atrox per æstatem invasit, ut præsidium omne Germanorum absumpserit. Quod ubi Romani animadverterunt, ut sunt libertatis præter ceteros avidi, Clementem Urbe dejecerunt, atque ad Marsos recedere compulerunt. Eo etiam anno gravis adeo in Italia annona fuit, ut, quod dictu nefas videatur, præ victus inopia multæ matres in liberos fame solicitatæ sævierint. Uldaricus Friderico, Patriarchæ Aquilejensi, qui priore anno inierat, mortuo est substitutus. (25) Theobaldus Mediolanensis Archiepiscopus circa Verbanum lacum oberrans propè exul est mortuus. (26) Et per Henricum Anselmus à Raude suffectus pariter à Gregorio est improbatus. (27) Postero, Moguntiæ, præsente Henrico, frequenti in Episcoporum conventu diversis inter se sententiis Vecilo Moguntinus, & Geberardus Saltzburgensis Archiepiscopi concertarunt, utrùm Henricus Regio titulo à Gregorio spoliari potuisset; ac plerique Geberardo Pontificis jura tuenti assenserunt. Itaque haud ita multò post alio conventu in Quintiliburg habito, cui Otho Episcopus Ostiensis Pontificis Legatus interfuit, Vecilo, qui contra sentiebat, hæreseos est notatus. (28) Mense inde Majo Gregorius post diu-

1085

sche consecratum in Imperatorem, totam fermè Romam potitum fuisse, præterquam Arce Crescentii, in qua *Hildebrandus*, idest *Gregorius VII.* detinebatur. Bertholdus coævus eadem narrat.

(23) Loco *Cremonensis* Episcopi, *Cervensem* Pseudoepiscopum nominavit Centius Camerarius, & Cardinalis Aragonius: *Ariminensem* Episcopum referunt Acta Pontificalia ex Bertholdo collecta apud eundem Bollandum, cap. e Blondus *Tarvisinum* substituit. Sigonius, quæ hic narrat, è Rabei Historia ad hunc annum desumpsit.

(24) Hæc è Dandulo hausit Sigonius lib. 9. cap. 9 parte 5 & seqq. Vide eundem plura narrantem Tomo XII. Rerum Italicarum.

D (25) *Henricus* Aquilejensis Patriarcha hoc tantùm anno mortuus est, Bertholdo in Appendice ad Hermannum Contractum teste; cùm autem *Fridericus* successor uno anno in eadem Ecclesia sederit, in alterum annum referenda est electio *Uldarici*, seu *Voldarici*, ut eum vocat Ughellus.

(26) Ex antiquis Catalogis constat, *Thedaldum* Aronæ mortuum, ac tumulatum. Male tamen Papebrochius in Exegesi ait, eam sitam esse *ad fluvium Abduam, media inter Comum ac Bergomum via*. Nemo enim ignorat, *Aronam* celebre Oppidum esse Verbani Lacus. Cur autem ibidem extremis vitæ annis, ab Ecclesia sua propemodùm exterris, commoratus fuerit *Thedaldus*, rationem hanc reddit Puricellus in Vita S. Herlembaldi cap. E 70., quod nempe *Arona* per ea tempora, Arce etiam munitissima fortasse instructa, Archiepiscopalis juris foret; quemadmodum ego quoque in Appendice ad Differt. Apol. pro Corporibus SS. Gervasii & Protasii num. 29. & 30. pluribus comprobavi.

(27) Quatuor hoc loco errores in Sigonii narratione reprehendit Pagius ad annum 1085., sed in quibusdam injustè. Primum, quod *Thedaldi* mortem huic anno consignet, & in hoc certè Sigonius erravit; cùm, teste Bertholdo coævo, obierit proximo anno 1085., idemque concordes asserant Baronius, Puricellus, Ughellus, & Papebrochius. Secundum, quòd *Gregorius* Anselmi electionem improbaverit, cùm facta fuerit ipso jam mortuo; sed hic error inde oritur, quòd Sigonius crediderit, uno ante *Gregorium* anno mortuum *Thedaldum*. Tertium, quòd ab *Henrico* suffectus sit *Anselmus*, cùm Mediolanenses infensi *Henrico* tunc forent, & contra ipsum in viginti annos conjurassent, ut tradit Bertholdus. Fallitur tamen hic Pagius, cùm Auctor iste, non ad hunc annum, sed ad 1093. hoc narret. Quartum, quod *Anselmus* ab *Henrici* partibus steterit, contra testimonium memorati Bertholdi, qui narrata *Thedaldi* morte, ait, Ecclesiam Mediolanensem cœpisse caput erigere, sibique Catholicum Antistitem delegisse *Anselmum III.* Verùm etiam in hoc deceptum fuisse Pagium dubitari non potest, cùm verba hæc de *Anselmo III.* Catholico Antistite minimè in Bertholdi Historia legantur. Immo ex Bertholdo ipso non leve argumentum in contrarium eruitur; ubi enim ad annum 1085. *Thedaldi* Mediolanensis, non *Archiepiscopi*, sed *Antichristi*, ut ipse ait, mortem refert, narrat, Mutinensi, Regiensi, ac Pistoriensi Ecclesiæ datos tunc fuisse Pastores Catholicos. Si Mediolanensis quoque Ecclesia hoc beneficium sensisset, procul dubio id commemorasset Bertholdus. Adde, Landulphum Juniorem coævum, editum Tomo V. *Rerum Italicarum* cap. 9. apertè asserere, *Anselmum* hunc fuisse à Rege *Henrico* investitum, atque ideo à *Grossulano* Archiepiscopo, in Mediolanensi Synodo, fuisse depositos Sacerdotes, quos ipse ordinaverat. Itaque Sigonius hac in re minimè erravit. Pagius verò, sicuti & Puricellus, verba, quæ Baronius ad annum 1085. de *Anselmo III.* protulit, tanquam si à Bertholdo exarata fuissent, accepere. Sed præstat fontes consulere, ut veritas detegatur. Vide adnotationes meas ad memoratam Landulphi Historiam pag. 480.

(28) Interfuit huic Concilio *Hermannus* Lotharingius, electus in Germaniæ Regem contra *Henricum* anno 1082. Canones memorati Concilii refert Bertholdus in Appendice ad Hermannum Contractum, in qua etiam subdit, solemne Anathema pronunciatum esse, non tam in *Vecelonem*, quam in *Guibertum* Pseudopontificem.

diuturnas contentiones, quas propter constituendam Ecclesiam passus erat, gravi morbo implicitus est. Triduo verò antequam moreretur, rogatus ab Episcopis, & Cardinalibus, qui tunc fortè unà cum Desiderio aderant, ut, quid de Romanæ Sedis post excessum suum ordinatione fieri juberet, exprometet: Legite, inquit, Desiderium, aut, si ille recuset, Hugonem Lugdunensem, aut Othonem Ostiensem Episcopos, atque ita VIII. Kal. Junias expiravit. (29) Eo ritè sepulto, Episcopi, & Cardinales, ceterique, qui Catholicam partem tuebantur, una mente ad eam fulciendam pro viribus incumbentes, quàm plurimos potuerunt, ad comitia Pontificia ex omnibus partibus evocarunt. Ubi plerique venerunt, Desiderius die ipso Pentecostes omnes, quid Gregorius de ordinanda Ecclesia præcepisset, edocuit; pariterque cum eis Jordanem Principem Capuanum, & Rainulfum Comitem adiit; atque ad opem Ecclesiæ necessario maximè tempore afferendam hortatus est. Ea re cognita Cardinales, atque Episcopi omnes in unum Desiderium consenserunt. Quorum ille repudiato judicio, ad Monasterium se retulit, & Romanos, ac Lombardos, quoscunque potuit, literis, ac nunciis ad complectendam Ecclesiam incitavit. Ubi verò calores æstatis deferbuerunt, Jordanes Desiderium Romam perducere conatus eo animo, ut ipsum etiam reluctantem Pontificem declararet, persuadere non potuit; atque ita res Pontificia prorsus illo anno refrixit. Eodem anno Robertus Viscardus, Apuliæ, & Calabriæ Dux, diem suum in Græcia obiit. (30) Rogerius filius 1086 ejus successit. Sequenti, Episcopi, & Cardinales multi ex diversis partibus Romam sub Pascha profecti Desiderio renunciarunt, ut Romam accederet, ac secum omnes Episcopos, & Cardinales, qui Cassini erant, unàque Gisulfum Salernitanum Principem duceret, ut primo quoque tempore de constituenda Ecclesia consultarent. Quorum mandato ille, omni prorsus de se suspicione post tot menses abjecta, obedivit. Pridie autem Pentecostes comitiis advocatis omnes & Clerici, & laici Catholicæ partis fautores ipsum orarunt, ut Romanum Pontificatum suscipere vellet, neque Ecclesiam Dei ab adulterino teneri Pontifice pateretur. Ille verò eadem, qua ante, constantia preces eorum repudiare, seque omnia passurum potius, quàm ut tantum onus acciperet, respondere. Qua voce audita, quia serum erat diei, omnes domos suas abierunt. Postridie verò obsecratus, ut quem idoneum maximè judicaret, exprometet, ille, re cum Cincio Consule Romano communicata, Ostiensem Episcopum nominavit, seque, quem ipsi legissent, in Cassinati cœnobio contra Clementis potentiam custoditurum, (id enim etiam rogabatur,) subjecit. Plerisque inde in Ostiensem inclinantibus, tum verò Cardinalis quidam: *Ne Deus siverit*, inquit, *quam Desiderium Pontificem habemus*. Qua voce erecti ceteri Desiderium uno consensu prehenderunt, & ad ædem Sanctæ Luciæ perduxerunt, & ritè electum, ac Victoris Tertii nomine affectum chlamyde coccinea exornarunt, albam enim renitenti non potuerunt imponere. Post quattriduum Victor Româ egressus Ardeam, & Tarracinam adiit; ibique Pontificem se esse nolle professus, crucem, chlamydem, & cetera Pontificia ornamenta deposuit; & Cassinum reversus neque à Jordane, neque ab Episcopis, aut Cardinalibus ulla ratione Romam reduci potuit. Eodem anno Pisani prosperè cum Sarracenis in Africa depugnarunt. Sequenti, 1087 per Quadragesimæ tempus conventus Capuæ actus est, cui Victor cum Episcopis, & Cardinalibus præfuit, ac Cincius Consul, Jordanes Princeps, & Rogerius, Roberti filius, Dux Apuliæ affuit. Eo peracto, repente Clerici, & laici omnes novis illum solicitare precibus institerunt, ut Pontificiam dignitatem resumeret; quas cum biduum sprevisset, demum Duce, Principe, Episcopis, & Cardinalibus ad pedes obsecrandi causâ procumbentibus, cessit, ac XII. Kal. Aprilis in festo Palmarum superiora comitia, cruce, & chlamyde resumpta, confirmavit. Paschate inde Cassini celebrato, cum Capuano, & Salernitano Principibus ad Urbem progressus extra Porticum Sancti Petri consedit, atque ædem, quam Clemens tenebat, egregiâ suorum operâ usus recepit. VII. verò Idus Maji, idest ipsa post Ascensionem Dominica, Romanis in Vaticanum egressis, ab Ostiense, Tusculano, Portuensi, & Albanensi Episcopis ritè consecratus, atque sacra in Sede locatus est. Post octo inde dies Cassinum reversum Mathildis Comes de suo Romam adventu monuit, seque cum eo colloqui velle dixit. Itaque ea de caussa Urbem repetiit, & ab ipsa, atque exercitu ejus officiosissimè exceptus per octo dies in Vaticano mansit; atque in festo S. Barnabæ rem divinam in æde Sancti Petri fecit; atque eodem die auxilio Mathildæ Urbem inivit, cum tantùm regionem Transtyberinam, arcem Sancti Angeli, Basilicam Sancti Petri, Ostiam, Portumque teneret; atque apud Insulam, quæ juris sui erat, consedit. Pridie verò Natalicia Apostolorum Clemens cupiens in æde Sancti Petri sacra ex more conficere, Romanos quosdam induxit, ut Tiberim armati trajicerent, templumque occuparent. Qui, cum cetera loca cepissent, templum tamen, quod à Victorianis tenebatur, ingredi nequiverunt. Ita Clemens meridie in æde S. Mariæ in Turribus celebravit. His rebus actis, Victor, ut Sarracenorum, qui in Africa erant, insolentiam frangeret, consilio cum Episcopis, & Cardinalibus habito, ingentem ex omnibus Italiæ partibus exercitum convocavit; ac vexillo Beati Petri tradito, & noxis omnibus relaxatis, in Africam misit, ac per eos centum millia hostium cæcidit, & Ur-

(29) Leo Ostiensis, qui hæc refert lib 3. cap. 65., etiam *Anselmum* Lucensem Episcopum designatum à *Gregorio* scribit, ut sibi in Pontificatu successor eligeretur. Malmesburiensis tamen, in adnotationibus ad hoc Ostiensis caput relatus, testatur, *Gregorium* interrogatum à Cardinalibus, ut Papam constitueret, prorsus id abnuisse, sed consilii in modum, proposuisse *Desiderium*, aliosque jam enunciatos.

(30) Mense Julio, die S. Alexii, obiit *Robertus* Dux in Kefalonia, ut scribit Anonymus Barensis. De profusa ejusdem in Ecclesias liberalitate agunt Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad hunc annum, & Chronicon Casinense.

Urbem eorum maximam cepit. Neque victoria ulla per hæc tempora fuit insignior, quippe eodem die in Italia nunciata, quo est in Africa comparata. Inde adversus Clementem, & factionem ejus conversus Augusto mense conventum Beneventum indixit; atque omnibus Apuliæ, & Calabriæ Episcopis advocatis, ex eorum sententia ita decrevit: *Cum Gibertus Simonis Magi perfidia imbutus nequitiæ suæ socius adhibitis, & advocato Henrici exercitu Apostolicam Sedem invaserit, nullo Cardinalium, Episcoporumve præcedente judicio, nullo Romani Cleri approbante suffragio, nullo pii populi requisito consensu, cumque Romana Ecclesia occupata oves Christi dispergere, laniare, & mactare non destiterit, contra Gregorium Pontificem conjurationem conflaverit, ipsum Urbe fugarit, &, quantum in se fuit, Sacerdotio spoliarit, Henricum Cæsarem adversus eum commoverit, gentes, & Regna concitaverit, & communione piorum expulsus ipse Sanctum Pontificem eadem expellere non dubitarit, Romam cædibus, sacrilegiis, perjuriis, flagitiisque omnibus profanaverit, & cum Gregorio mortuo idem me summa concordia ab Episcopis, & Cardinalibus, & provincialibus Antistitibus unà cum Romano Clero, ac populo licèt invitum, ac reluctantem in Sancta Sede locatum persequendi finem non faciat: ob has res auctoritate Dei, & Beatorum Apostolorum, Petri, & Pauli, omniumque Sanctorum omni illum Sacerdotali officio, atque honore privamus, & à liminibus Ecclesiæ arcentes diro anathematis vinculo obligamus. Præterea verò cum Hugo Archiepiscopus Lugdunensis, & Ricardus Abbas Massiliensis, postquam Sedem Apostolicam, cui avidi inhiabant, ascendere non potuerunt, seditiones in Ecclesia concitarint, nosque, dum honorem hunc respuentes viderunt, omnibus officiis coluerint, ubi auctoritatè consentientis Ecclesiæ sedere conspexerunt, omnino se à nostra communione sejunxerint: ob id vobis Apostolica auctoritate præcipimus, ut ab eis abstineatis, neque eorum congressione utamini, quia ipsi communione Ecclesiæ ultro se abdicarunt. Siquidem, ut scribit Beatus Ambrosius; Qui se à Romana Ecclesia segregat, is verè hæreticus est habendus. Constituimus etiam, ut si posthac Episcopatum, aut Abbatiam de manu alicujus laici susceperit, nequaquam Episcopus, aut Abbas habeatur, neque ulla ei ut Episcopo, aut Abbati reverentia tribuatur. Præterea eidem Beati Petri gremio, atque ingressu templi interdicimus, quousque ad pœnitentiam se receperit; idemque de inferioribus Ecclesiæ gradibus sancimus. Si quis item Imperator, Rex, Dux, Princeps, Comes, vel cujusvis potestatis sæcularis Episcopatum, aut quamvis aliam Ecclesiast eam dignitatem dare ausus fuerit, ejusdem sententiæ vinculo se obstrictum intelligat.* His decretis post triduum adversa valetudine tentatus Cassinum revertit, atque Oderisium Abbatem sibi subrogavit. Ibi sæviente morbo Episcopos, & Cardinales ad se accitus monuit, ut si quid sibi humanitus accidisset, ex Gregorii præcepto Othonem, Episcopum Ostiensem, sufficerent; atque his dictis post triduum XVI. Kal. Octobris ex hac vita migravit. (31) Eo mortuo Episcopi congregati Romanos Clericos, laicosque, itemque Apulos, & Campanos Antistites admonent, ut prima Quadragesimæ hebdomada Tarracinam ad Pontificia comitia veniant; qui non possint, literis, aut nunciis, quid sui sit judicii, exponant. Ante diem 1088 igitur sextum Idus Martii Cardinales, Episcopi, atque Abbates ex diversis regionibus præsto Tarracinæ fuerunt. Ex Urbe verò Romana Joannes Portuensis Episcopus omnium Clericorum, Benedictus Præfectus Urbis omnium laicorum sententiam per literas attulerunt. Postero verò die omnibus in Episcopio convocatis Tusculanus Episcopus, quid Gregorius primum, quid deinde Victor de constituenda Ecclesia censuisset, exposuit; deinde Joannes, & Benedictus subsequuti Cleri, Populique Romani sententiam ediderunt; ea verò erat, quem omnes uno consensu legitimè delegissent, eum se pro vero Pontifice habituros. Quibus auditis, jejuniis, ac precibus per triduum factis, petitum à Deo est, ut persona tantæ dignitati idonea ostenderetur. Dominica verò die, quæ fuit IV. Idus, summo mane in eadem omnes Basilica convenerunt, ac tres Episcopi Portuensis, Tusculanus, & Albanensis, qui comitiis præerant, conscenderunt ambonem, & facto silentio, Othonem, Ostiensem Episcopum, renunciavere Pontificem. Quem cum una omnes voce probassent, atque Albanensis Urbanum II. Pontificem appellasset, tum raptus ab omnibus, & purpurea chlamyde indutus ad aram S. Petri deductus est, ibique Pontificio in solio collocatus. (32) Progressus inde Romam, cum à Clementis factione, cujus dux erat Joannes Paganus, repelleretur, in Insulam Tiberis nomine Lycaoniam confugit, ibique menses aliquot pia Romanarum matronarum benignitate sublevatus se sustentavit, comite Petro Leonis, & Joanne Cajetano Monacho, (33) qui post ad Pontificatum evectus Gelasius II. est appellatus. Eodem anno Berta Regina mortua. Mathildis, ut Gregorium, & Victorem opibus suis acerrimè foverat, sic Urbanum se defensuram professa, auctoritate ejus Velfoni, Bavariæ Duci, matrimonio copulata est. (34) Bononienses rei militaris constituendæ caussa Urbem in quatuor tribus diviserunt, singulisque earum tribunis singula vexilla attribuerunt: unde Vexilliferi populi nominati. Quod institutum reliquæ etiam Lombardiæ Civitates per hæc tempora tenuerunt. Berengarius in Catholica confessione demum apud Turones est mortuus. (35) Rogerius Dux Apuliæ Capuam occupavit, at-

(31) Universam historiam de Pontificatu *Victoris III.* descripsit Sigonius a Leone Ostiensi lib. 3. cap. 66. & seqq. Eandem in Annales suos Benedictinos transtulit Mabillonius ad hos annos.

(32) Ex Chronico Casin. lib. 4. cap. 2. hæc Sigonius narrare prosequitur.

(33) Eadem hæc verba leguntur in Rubeo ad hunc annum.

(34) Non hoc anno, sed sequenti, *Vvelfoni V.*, Ducis Bavariæ filio, nupsit *Mathildis*, ut Bertholdus Constantiensis ad illum annum testatur. Delevit Sigonius in Bononiensi editione, quæ in Veneta ex Jo: Baptista Pigna de hujus *Vvelfonis* familia retulerat. Eadem eruditè illustrat Cl. Muratorius in Antiquit. Estensibus, has nuptias enarrans cap. 4. pag. 17.

(35) Anno 1083. mortuum *Berengarium*, Bertholdus asserunt, sed falsò; concordes enim Scriptores testantur, illum hoc anno è vivis sublatum. Malmesburiensis lib. 3. pag. 114. de

atque omnes Civitates Ecclesiæ Tibur us-
que, ac Velitras se dedentes accepit in fi-
1089 dem. Postero anno Urbanus, cum se Romæ
manentem exiguum Ecclesiæ afferre subsi-
dium posse videret, caussæ haudquaquam
indormiendum ratus, Urbe exiit, atque in
Apuliam ad conventus agendos cum Cardi-
nalibus adiit: ac primum Melfi Concilium
convocavit. (36) Ibi Clementem primum,
atque Henricum, ceterosque fautores ejus,
confirmatis Gregorii, Victorisque decretis,
est detestatus, deinde Rogerium ad se pro-
fectum, ac fidelem se fore Ecclesiæ promit-
tentem, Ducem Apuliæ, & Calabriæ con-
firmavit. Extat epistola ad Gebehardum
Constantiensem Episcopum scripta, in qua
ait, se primùm Ravennatem Antistitem
Sedis Apostolicæ invasorem ditis devovisse,
deinde eos, qui armis, pecunia, consilio,
aut obedientia Ecclesiasticos Ordines, aut
honores ab eis accipiendo socios se sceleris
adjunxerunt, tum eos, qui eorum congres-
su utantur, sine pœnitentia in societatem
non recipiendos censuisse. Quæ res ad Hen-
ricum jampridem quiescentem perlata, nova
indignatione hominem inflammavit. Itaque
cum hoc anno Coloniæ nuptias Ruscorum
1090 Regis filiæ Adeleidæ celebrasset, (37) po
stero, qui fuit salutis nostræ millesimus no
nagesimus, in Italiam sibi redeundum pu-
tavit. Eo anno Urbanus ad Campaniam in
fide retinendam progressus, Cassinum per
Quadragesimam adiit: cumque in vigiliis
S. Benedicti sævissimo calculi dolore cru-
ciaretur, ac de præsentia corporis ejus du
bitaret, visus est sibi per quietem S. Bene-
dictum assistentem audire, atque illum cal
culum sibi evellere, ac proximam sanitatem
prædicere. Experrectus autem, calculum
edidit, ac, gratiis Deo actis, rem monachis
advocatis exposuit. (38) Henricus autem
in Italiam adversus Urbanum transgressus,
cum in Lombardiam venisset, primo adven-
tu Mathildem habuit adversariam. Quam
ob caussam bellum ab ea parte ordiri neces-
se habuit. Ei verò trans Padum omnia po
pulanti, Mathildis Bononiensibus adjunctis
audacter occurrit, ac summo prœlio in
campo Sorbitiæ inito superior abiit, Par-
mense, & Regiense Episcopis Clementis
fautoribus captis. Itaque accenso contentio
nis studio Henricus omnibus trans Padum
castris, frustra repugnante Mathilde, poti-
tus, Mantuam oppugnatum accessit, ac ma-
jore mole obsessam post XI. menses, Ma-
thilde Canussii se continente, adduxit in
potestatem, cum jam esset annus millesimus 1091
nonagesimus primus. (39) Extant adhuc
privilegia immunitatum à Mathilde Man-
tuanis anno MXC. data: atque eadem ab
Henrico anno MXCI. post receptam Man-
tuam confirmata in hæc verba: *Velfo Dei
gratia, Dux, & Marchio, & Mathilda Dei
gratia si quid est. Cum Mantuani à nobis pe-
tierint, ut oneribus aliquot levarentur, & ut
beneficiis afficerentur, quibus à majoribus no-
stris fuerant spoliati, ob eam rem nos Civita-
tis fide perspecta, omnia tributa eis remitti-
mus, hospitia condonamus, utranque ripam
Mincii, Olii, & Tartari damus, per ditionem
nostram tutos ire, vectigalium, & ripatici
immunes jubemus. Mantua, V. Kal. Ju-
lias, Indictione XII., anno MXC.* Item:
*Henricus III. divina Clementia Romanorum
Imperator Augustus. Cum fidem Mantuano-
rum erga nos perspexerimus, ob eam rem omnia
tributa eis remittimus, quæque à Mathilde
acceperant, confirmamus.* Mantua in ditio-
nem adducta, Ferrarienses bello non expe-
ctato, Henrici potestati ultro se permiserunt.
Mathilda ditione Transpadana amissa de
Cispadana solicita, castra, quæ in agro Re-
giensi, ac Mutinensi, vallis, præsidiisque te-
nebat, eandem tempestatem armorum veri-
ta confirmavit, atque Hugonem Estensem
ei objecit. Interim Urbanus, Cassino iterum
visitato, alterum conventum Trojæ in Apu-
lia ob res Ecclesiæ constituendas habuit.
(40) Athesis fluvius ad tantam altitudinem
crevit, ut pontem lapideum S. Stephani
Veronæ disjecerit, Episcopium subruerit,
& Basilicam S. Zenonis intrarit. Transacta 1092
inde hieme, Henricus, Hugone repulso,
trajecit Padum, atque exercitum in agrum
Mutinensem induxit, ac Monte Maurello,
& Monte Alfredi ex Mathildis ditione re-
ceptis, Montembellum circumvallavit, ac
per totam æstatem obsedit. Interim Episco-
pus Regii Herebertus à Clemente impulsus,
aliis adhibitis Episcopis, pacem in Carpi-
neto tractavit: tesque facilè convenisset,
nisi Joannes quidam eremita, (41) Mathilde
spem

de Gest. Reg. diem etiam designat, videli-
cet *Epiphaniorum* diem. Verè de sua hæresi
Berengarium pœnituisse, ex plurium Monu-
mentorum fide affirmat Pagius ad hanc
annum. Addidit hoc Sigonius Bononiensi
editioni.

(36) Non hoc primum *Urbani II.* Concilium fuit.
Alterum enim Romæ coegit hoc anno, cen-
tum quindecim Episcoporum, ut Berthol-
dus testatur. In eo renovata sunt *Gregorii
VII.*, ac *Victoris III* anathemata, præcipuè
in *Guibertum*, qui etiam a Romanis expul-
sus Româ fuit. Secedens inde in Apuliam
Urbanus Melfitanum Concilium celebravit,
Septembri mense ejusdem anni, eique in-
terfuere septuaginta Episcopi, ac Abbates.
Rectè autem Sigonius Epocham hujus Con-
cilii anno 1089. figit; Romualdus enim Sa-
lernitanus, qui illud in annum 1090. dif-
fert, a coævis testimoniis falsi arguitur,
ut Labbeus Tomo X. Conciliorum testatur,
& in animadversionibus ad ejusdem Chro-
nicon Tomo VII. *Rerum Italicarum* egomet
adnotavi. Quid in hoc Concilio actum sit
apud memoratum Labbeum lege.

(37) Filia hæc erat Regis Russorum, vidua *Uto-
nis* Marchionis Brandeburgici, ut Chro-
nographus Saxo, & Dodechinus testantur.

(38) Refert hoc Petrus Diaconus in Chron. Ca-
sin. lib. 4. cap. 5.

(39) Proditione Civium id factum Bertholdus tra-
dit, inquiens: *eo tempore Mantuani diuturna
obsidione ab Henrico Rege jam per annum
constricti, à Domino suo Welphone discesserunt,
& se, ac Civitatem suam suo devastatori tra-
diderunt.*

(40) Non *Trojæ*, sed *Beneventi*, hoc anno Synodum
celebravit *Urbanus*, quinto Kal. Aprilis,
quemadmodum ejusdem Acta apud Lab-
beum Tomo X. Conciliorum testantur.
Trojanum Concilium ad annum 1093. per-
tinet, ut constat ex Bertholdo, & Romual-
do Salernitano, atque ipso etiam Concilio
à Labbeo relato. Unicum *Trojæ* Concilium
ab Urbano coactum Pagius contra Baro-
nium tuetur ad annum 1089.

(41) Donizo, qui hæc narrat lib. 2. cap. 7, nomi-
ne *Eremitarum*, non solitarios Viros, sed
Monachos designat, qui in Monasterio San-
cti Apollonii Canossæ degebant; Hunc au-
tem *Joannem* ejusdem Cœnobii Abbatem
fuisse, suspicatus est Mabillonius in Annal.
Benedict. ad hunc annum. Cl. verò Mura-
torius in adnotatione 117. ad Donizonis
Poema, id certum esse affirmat ex Charta
anno 1105. confecta, quam ibidem profert.

spem unam in Deo habere jussa, auctoritate sua omnia disturbasset. Ea re irritatus magis Henricus, confestim filium (nomen ejus, quod nolim, in chronicis reticetur) ad Carpinetum oppugnandum misit, atque eo in prœlio desiderato, doloris acerbitate Regium, atque inde Veronam recessit, (42) & castellorum Mutinensium oppugnationem omisit. Ubi verò confectis exequiis paullisper luctus, mœrorque resedit, cum se Parmam contendere simularet, Cabillianum repetiit, ut inopinato adventu Canussium, ubi erat Mathildis, invaderet, haud sanè jucundâ illius temporis repetitâ memoriâ, quo iniquissima hieme ante portam arcis Gregorii responsum per triduum expectarat. Quod ubi Mathildis sensit, præsidio Canussii relicto, cum altera copiarum parte Bibianellum se contulit. Henricus interea Canossio exercitum admovit, ac prœlio cum præsidio edito, multos ex suis, in primisque vexillum ipsum, amisit. Qua re mirificè perturbatus, Monticulum se, ac postridie Bibianum recepit, & collectis sub lucem vasis trans Padum exercitum omnem reduxit. Ea re animadversa, Mathildis statim omnia sua castra cis Padum negotio nullo recuperavit. (43) Eodem anno Anselmo Archiepiscopo Mediolanensi vita functo populus Arnulfum substituit ex porta Orientali Capitaneum, quem Henricus, ut consueverat, per annulum, & virgam instituit, (44) is inde, cum ab uno tantùm Catholico Episcopo esset consecratus, ceteris, quòd abstenti essent, assentientibus, verùm manum non imponentibus, eo nomine à legato Apostolicæ Sedis est abdicatus; itaque mutato habitu in Cœnobium se inclusit, ibi-
1093 que honestissimam vitam instituit. Proximo anno Jordanes, cum omnem fermè Campaniam Ecclesiæ eripuisset, Priverni est mortuus. Ricardus filius ejus, qui Principatum exceperat, à Capuanis Urbe exclusus, Rogerii Ducis Apuliæ auxilium imploravit, cujus ille precibus obsequutus, maximo, ac firmissimo exercitu Capuam adducto, Rogerio Siciliæ Comite adjuvante, arcta Urbem obsidione circumdedit. (45) Sub eosdem dies Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus Romam magnis de rebus venerat, & vitandi æstus Romani caussâ, qui Transalpinis hominibus solet esse perniciosissimus, in Campaniam se contulerat; quod ubi Rogerius accepit, celebrata hominis sanctitate permotus, ipsum ad se vocavit, atque advenienti ei tabernaculum prope se in castris constituit. Neque ita multò post Urbanus quoque Urbe ad Concilium Barii habendum egressus accessit, atque honorifico occursu ab Anselmo, Rogerioque exceptus tabernaculum prope Anselmum, Rogeriumque locavit. Utroque præsente, atque orante, Rogerius obsidionem, Capuanis Ricardum recipientibus, solvit. Urbanus Salernum progressus, querente Alfano Archiepiscopo, Robertum bona suæ sibi Ecclesiæ vindicasse, Rogerium se Longobardorum exemplo tuentem ea restituere jussit; conventu inde Barii Kal. Octobris instituto, de Spiritu Sancto in primis est actum adversus Græcos, qui ipsum ex Patre solo manare censebant; quorum confutata opinione, Anselmus ingentem sibi doctrinæ conciliavit opinionem; is Romam cum Urbano reversus, ab eo retentus est, ut Concilio à se in Lateranum indicto adesset; quo tempore ab inimicis Urbani à Laterano in Vaticanum procedens crebris insidiis appetitus, omnes non solùm vultus sui majestate reverenda deterruit, sed ad expiationem etiam postulandam adegit, ut Edmerus Anglus tradidit, qui vitam ejus descripsit. (46) Germanicis furentis Henrici tumultibus Italia demum, Ecclesiaque perfuncta lucem aliquam aspicere quietis, ac libertatis instituit. Hanc defectio Conradi non tam pia, quàm necessaria, ab Henrico patre adduxit, quem ipse tanquam majorem natu filium Regem Germaniæ destinarat. Ejus defectionis caussam Dodechinus, atque Helmoldus, Scriptores

(42) Non in oppugnatione *Carpineti*, sed *Montis Belli*, extinctus cecidit filius Henrici prope *Carberiam*, ut apertè tradit Donizo loco jam memorato, subdens:
De quo Rex latè doluit, misitque cadaver
Veronam, pulchrum fabricatur eique sepulcrum.
Quis fuerit hic Henrici filius, ex tot editis ætate nostra manuscriptis codicibus nondum innotuit.

(43) Acta inter *Henricum*, & *Mathildem*, quæ hisce annis refert Sigonius, desumpsit è Donizone, ea diligentissimè describente, quem eruditis adnotationibus illustratum a Clar. Muratorio habes Tomo V. *Rerum Italicar.*

(44) Errat Sigonius in designando anno mortis *Anselmi*; eundem enim anno sequenti 1093. obiisse Bertholdus testatur. Valde etiam suspicione falsi laborant, quæ statim subjungit, institutum nempe Archiepiscopum fuisse ab Henrico *Arnulphum* per virgam, & annulum; tunc enim Mediolanum una cum pluribus aliis Urbibus, quas Bertholdus enumerat, ab *Henrico* defecerat, atque in viginti annos contra ipsum conjuraverat, *Conrado* ejusdem filio adhærens, qui etiam in hac Urbe ab *Anselmo* Archiepiscopo Italici Regni coronam accepit, teste eodem Bertholdo. Quo pacto igitur censendus est *Arnulphus* per virgam, & annulum ab *Henrico* institutus in ea Urbe, quæ tota contra eundem tunc conspirabat? Pandulphus Pisanus editus Tomo III. Rerum Italicarum in Vita Urbani II. testatur quidem *Arnulphum*, post electionem canonicam, à Rege baculum sumpsisse. At Bertholdus, Scriptor Pandulpho antiquior, nihil prorsus de hoc innuit. Quin immo narrata ad annum 1093. *Anselmi* Archiepiscopi morte statim subjungit: *Cui Venerabilis Arnoldus* (seu Arnulphus) *de Porta argentea* (idest Orientali) *in Episcopatu successit.* Porro si *Henrico* Regi schismatico adhæsisset, id adnotasset hic Auctor, qui Augustensem, ac Metensem Episcopos, hoc eodem anno ab *Henrico* institutos, & a Catholicis repudiatos enunciat; nec eum *Venerabilem* appellasset, quo nomine eos tantum per hæc tempora donat, qui aut pietate, aut fide illustres, contra schismaticos impigrè depugnabant. Sigonium hac in re Puricellus quoque refellit in Vita S. Herlembaldi cap. 79. & Pagius ad annum 1093.

(45) Narrat hæc Petrus Diaconus in Chron. Casin. lib. 4. cap. 10.

(46) Addidit hæc Sigonius Bononiensi editioni, sed longè aberrat a vero in hac re describenda. Obsidionem Capuanam solutam, ac Concilium Barense celebratum anno 1098. asserit Peregrinius in adnotationibus ad Lupum Protospatam, Tomo V. Rerum Italicarum pag. 48. Eandem sententiam amplectitur Pagius contra Labbeum, qui anno 1097. Barensem Synodum figit. Eo tantùm anno 1098. Romam profectum *S. Anselmum* Archiepiscopum Cantuariensem, ex ipso Eadmero, aliisque Scriptoribus evincit memoratus Pagius ad annum 1097.

ptores iis temporibus proximi, & quidem natione Germani, hanc prodiderunt. Henricus, cum acerbum in Adelcidem conjugem odium concepisset, in carcerem conditam omni contumeliarum genere afficiendam, ac prope lacerandam susceperat. Itaque ad cetera illata probra cum Nicolaitarum more multis eam stuprandam prostravisset, idem Conrado etiam filio ut faceret, imperavit. Addidit inde flagitio contumeliam. Conradum scelere se tanto obstringere recusantem, ira, odioque accensus filium suum esse negavit. His de rebus Adeleis, cum forte pavens è carcere evasisset, ad Mathildem in Italiam se recepit, ac supplex miseriæ suæ subsidium imploravit. Mathildis benignè exceptam Urbano commendavit Pontifici. Urbanus verbis mulierem consolatus, atque, ut in Monasterium iniret, hortatus, remisit domum, atque eo etiam nomine Henricum è numero amovit piorum. (47)

CONRADUS REX *adversus* HENRICUM PATREM.

Eadem ratione Conradus patre relicto ad Mathildem, Urbanumque se contulit, & notâ paternâ solutus, ex ipsius Urbani auctoritate regnum adversus patrem in Lombardia suscepit; idque summa cum omnium gratia per novem deinde annos administravit, ac Rogerii, Siciliæ Ducis, filiam sibi matrimonio junxit. (48) Ad animi virtutes ingentes decora etiam corporis forma accesserat, quæ ipsum impensius quoque populis commendavit; ita verò adversus patrem regnavit, ut tamen eum semper Regem, ac Dominum suum vocarit. Hoc præter ceteros Ivo quoque Carnotensis Episcopus Urbano Pontifici gratulatur: (49) *Quoniam Ecclesia Romana*, inquit, *post multa naufragia sub vestro regimine ad portum pene jam pervenit, & Italiæ regnum jamdiu rebelle in conspectu vestro totum pene conticuit, ita ut novus Rex ad voluntatem Dei, & vestram, si dederit, gaudeo in Domino.* Hac de re, ut Sigebertus scribit, Henricus sequenti anno animi anxius ex Italia cessit. 1094
Quo facto omnes subitò amici ejus ad Conradum, & Pontificem transferunt, & castra ab Henrico capta receperunt, atque adversus eum validis munitionibus, & præsidiis confirmarunt. Quibus ex rebus recreatus Urbanus, animum inde ad inchoatam Ecclesiæ reformationem perficiendam, multò magis intendit; ac post Pascha conventu in Laterano coacto (50) detestationes adversus laicos renovavit, qui Ecclesias aut conferrent, aut ab eis collatas acciperent, itemque adversus Episcopos, qui ejusmodi beneficio affectos sacrassent; deinde verò, quod non tam ad pietatem insigne, quàm ad gloriam futuri temporis illustre, splendidumque futurum erat, animum ad Hierosolyma, quæ à Sarracenis longo jam tempore tenebantur, recuperanda traduxit. Hujus autem rei hæc est occasio præbita. Petrus quidam eremita, genere Ambianus, paullo ante à Sepulchro reversus, literas Simonis Patriarchæ Hierosolymitani attulerat, quibus ille damna, contumelias, suppliciaque gravissima, quæ Christiani Sepulchrum Domini visitantes à Sarracenis quotidie patiebantur, narrabat, atque ab eo auxilium perditis Christianorum rebus poscebat. Quibus literis lectis, simulque eremitæ sermone eadem in majus ornante commotus statuit, pro viribus bellum Sarracenis inferre, atque Hierosolymorum Urbem impiorum è manibus extorquere, (51) Italiâ verò, & Germaniâ, quæ Regis culpâ sævis seditionum flu-

(47) Etiam Donizo lib. 2. cap. 8. narrat *Praxedem* (hoc nomine ab antiquis Scriptoribus appellatur *Adelais*) benignè à *Mathilde* fuisse susceptam. Sanè hoc anno in Italiam venisse *Adelaidem*, seu *Praxedem*, colligitur ex Bertholdo, qui ad annum sequentem 1094., referens Acta Concilii Constantiensis, hæc habet: *Querimonia Praxedis Reginæ, quæ dudum ad Vvelphonem Ducem Italiæ à marito suo Henrico Rege discessit, ad Synodum Constantiensem pervenit* &c. Eandem querelam exposuit in Concilio Placentino anno 1095., eodem teste Bertholdo. Immo huic postremæ Synodo præsentem fuisse hanc Reginam, scribit Donizo inquiens:
Christi millenus nonagenus quoque quintus,
Primus erat mensis, cum nascitur humor in Erbis,
Ore Sacerdotum damnantur facta malorum,
Ac heresi Papæ Guiberti scilicet Archa,
Regis & Henrici, Domini quia sunt inimici,
Affuit his dictis Praxedis, & ipsa Mathildis.
Hinc duo emendanda sunt in Sigonio. Primum est, remissam hoc anno ab Urbano *Adelaidem* in Germaniam, ut Monasterium iniret; id enim biennio post contigisse patet, absoluta nempe Synodo Placentina. Secundum, amotum hoc tempore à Piorum cœtu *Henricum*, siquidem nullum aliud Concilium celebravit *Urbanus* post *Adelaidis* in Italiam adventum, ut *Henricum* Anathemate feriret, quem illud Placentiæ actum anno 1095. *Adelaidem* reversam in Regionem suam, nempè in *Russiam*, atque ingressam Monasterium, Abbatissæ munere functam fuisse, *quidam referunt*, Dodechino ad hunc annum testante.

(48) *Conradi* Sponsa, *Mathildis* vocabatur, sed eam nonnisi anno 1095. obtinuit, teste Bertholdo ad eum annum his verbis: *Conradus Rex cum regio apparatu in Tusciam Pisas pervenit, ubique sponsam suam, filiam Rogerii Ducis de Sicilia, adhuc admodum parvulam, cum inaudita pecunia sibi oblatam, recepit.* Omittit Sigonius enarrare, hoc anno Coronatum fuisse *Conradum* ab *Anselmo* Archiepiscopo in Regem Italiæ. Quocirca ad hanc illustrandam historiam præstat verba ipsa Bertholdi ad annum 1093. subjungere
„ In Langobardia Cuonradus filius Henrici
„ Regis à Patre dolo circumvenitur, & cap-
„ tivatur; sed Dei misericordia inde ereptus,
„ à Mediolanensi Archiepiscopo, & reliquis
„ Fidelibus S. Petri, in Regem coronatur,
„ annuente Vvelphone Duce Italiæ, & Ma-
„ thilda ejus carissima conjuge. Sed & Pa-
„ ter ejusdem Ducis Vvelpho Dux Bajoariæ,
„ non multò post ad eum noviter coronatum
„ Regem in Longobardiam venit, eique
„ cum filio suo fideliter adhærere satagit.
Modoetiæ quoque sumptam fuisse à *Conrado* Italici regni Coronam, testis est Landulphus Junior coævus cap. 1. Tom. V. Rer. Italicarum.

(49) Epistola hæc legitur sub num. 26. in libro Epistolarum Ivonis Carnotensis, editio Parisiis anno 1585. Addidit eandem Sigonius Bononiensi editioni.

(50) Secundum Romanum Concilium, anno tantùm 1099. celebravit Urbanus, ut apud omnes Scriptores constat. Unicum autem fuisse, non bipartitum anno 1098. & 1099. (quemadmodum Baronius, aliique censuere,) probat Peregrinius in adnotationibus ad Lupum Protospatam, & Pagius ad illos annos. Sigonius hoc addidit Bononiensi editioni, sed malè quo ad annum.

(51) Petenda est hæc historia à Gulielmo Tyrio, qui eam fuse narrat lib. 1. cap. 9. & seqq.

fluctibus jactabantur, relictis, Francos potissimùm, à quibus ipse trahebat originem, sibi incitandos putavit ad eam gratiam veteribus suis erga Christianam Reinp. meritis adjungendam. Itaque proposito diplomate Concilium toti Occidenti Claromontem in Arvernis magnis Reipublicæ de rebus indixit. Iter autem ingressus cum frequenti Cardinalium, Episcoporum, Principum Italicorum comitatu ad Padum venisset, Vardastalli conventum habuit, (52) in quo de labibus præsentis Ecclesiæ acriter, ut ante, constituit; inde à Mathilde magnifico Canussii apparatu exceptus Placentiam postero
1095 anno processit, atque ibi frequentiore conventu (53) Gregorii, Victorisque adversus Henricum, & Clementem scita, atque anathemata renovavit, in primisque constitutionem hanc de Clericorum ordinatione sancivit: *Sanctarum legum instituta convenienter decernimus, ut sine titulo facta ordinatio irrita habeatur, & qua quis in Ecclesia titulo affectus est, in ea perpetuò perseveret, nemini que in duabus titulum accipere liceat*. Sanxit etiam alia Ecclesiæ salutaria, quæ referre non est operæ pretium. In primis autem addidit novem præfationibus decimam: *Et te in veneratione Beatæ Mariæ Virginis collaudare*. Inde Mediolanum progressus, Arnulfum Archiepiscopum è cœnobio evocavit, ac præsidere Ecclesiæ jussum insuper etiam pallio decoravit, atque ita Ecclesiam Mediolanensem Romanæ post tot annos restituit. (54) Quo facto inde ipsos etiam Cives jandiu acriter superioris contumaciæ caussa inter se decertantes ad concordiam, pacemque redegit. Ceterùm Mediolanenses Urbani auctoritate victi, veteribus positis simultatibus, in gratiam tanta animorum facta mutatione redierunt, ut nobiles, ac populares oscula inter se per fora, ac vias, manantibus præ gaudio lacrymis, darent. (55) Mediolano inde Comum est ventum. Ibi ædes D. Abundii, quem præcipua religione illa Civitas colit, magnâ cæremoniâ dedicata. Postremò Alpes emensus ad Arvernos pervênit; & Concilium Claromonte Episcoporum, procerumque Franciæ omnium habuit. Ibi frugiferis decretis Franciæ Ecclesiæ lapsam, quoad potuit, disciplinam erexit, & Clementem, atque Henricum ob commemoratas caussas, Philippum verò Regem Franciæ propter secundas contractas, priore vivente uxore, nuptias, piorum communione summovit, ac Philippum ipsum ad piaculum accipiendum adduxit. Reliquis rebus ex sententia administratis, inde comitantibus Patribus è Templo processit in forum, in quo totius prope Occidentis Principes, ac populi stabant, incerta rei, quæ agenda esset, expectatione suspensi; atque in concionem progressus, silentio indicto, caussam adventus ad eos sui exponere instituit; ac primùm quidem sævissimas, quibus Christiani in Syria afficerentur, injurias, indignasque libero homine contumelias memoravit, deinde gravissimam animis omnium religionem injecit, quòd ignaviâ suâ nefarias immundissimæ gentis sacrilegiis profanari, ac pollui Hierosolyma paterentur, Urbem eam, in qua invocatum esset nomen Domini à primis diebus, in qua Prophetæ floruissent, in qua redemptionis humanæ vestigia nituissent, ex qua salutis in omnem terrarum latitudinem sacramenta manassent; terram Sanctorum, qui à sæculo fuissent, Prophetarum, terram Apostolorum, terram Domini, & Salvatoris nostri, quam ille Incarnationis, & Nativitatis suæ mysterio initiasset, vita, prædicatione, & miraculis illustrasset, morte, sepultura, & resurrectione sacrasset, Ascensionis suæ triumpho, & Paracleti Spiritus adventu illuminasset; atque ad extremum sacram Hierosolymorum expeditionem incredibili sententiarum gravitate, verborum copia, atque animi ardore suasit. Postquam autem peroravit, tum universi, qui aderant, divino quasi Spiritu concitati bellum pro Sepulchro Christi recuperando ingentibus

(52) *Vardastallense*, seu *Guastallense* Concilium, præsente Comitissa Mathilde, celebratum est a *Paschali II.*, *Urbani* successore, anno 1106, ut Donizo cap. 17., aliique coævi Scriptores narrant. Sigonius id a Pandulpho Pisano hæc referente in vita Urbani, desumpsit. Sed cùm Card. Aragoniæ in ejusdem vita, & Donizo de altera hac Synodo celebrata, præsente Mathilde, prorsus sileant, non ita facile Pandulpho assentiendum existimo; præcipue, cùm in hoc *Vardastalli* Conventu asserat, additam ab *Urbano* decimam *Præfationem B. Mariæ*, quod peractum fuisse in Synodo Placentina, anno sequenti 1095 ab *Urbano* habita, testantur Gratianus, proximi Seculi Scriptor, in *Decreto*, Distinct. 70. cap. 2., & Labbeus Tom. X. Concil. col. 504.

(53) Frequentissimam fuisse omnium Ordinum Clericis hanc Synodum, adeò ut *Urbanus* extra Urbem in Campo illam celebrare compulsus fuerit, Bertholdus testatur. Acta hujus Concilii vide in Labbeo Tom. X. col. 527.

(54) Injurius est Urbi nostræ Sigonius, qui Henricianum schisma a Mediolanensibus usque in hunc annum productum affirmat. Testis est Arnulphus, eorum temporum Scriptor lib. 5. cap. 9, pœnitentia ductos Mediolanenses, quod Henricum Regem contra Ecclesiam fovissent, anno 1077 Legatos, quorum unus Arnulphus ipse fuit, misisse ad *Gregorium* Pontificem, ut veniam obtinerent, directosque a Summo Pontifice Lucensem, atque Ostiensem Episcopos, qui per triduum divina prædicantes eloquia, cunctis absolutionem impenderunt. Non ergo usque ad hoc tempus contumax contra Romanam Ecclesiam hæc Civitas fuit. Præterea, anno 1093. jam pro juribus Sacerdotii stabat Mediolanum; teste namque Bertholdo, ut vidimus, conjurationem contra *Henricum* simul cum aliis Urbibus in viginti annos firmavit, & *Conradum* (*Urbano* favente) Modoetiæ, & in hac Urbe, Italici Regni coronâ redimivit. Meritò igitur, non tam Puricellus in Vita S. Herlembaldi cap. 79, quam Pagius, ad hunc annum, emendandum in hac re Sigonium inclamant.

(55) Addit Puricellus, ab *Urbano* Mediolani degente, fuisse hoc anno *Herlembaldum* Sanctorum Martyrum Catalogo adscriptum, ejusque Corpus in honestiorem locum translatum, quemadmodum indicant carmina ejusdem sepulcro olim inscripta. Pagius tamen opinatur, id peractum in reditu *Urbani II.* è Galliis. Mediolanum namque remeasse, testatur Landulphus à S. Paulo coævus, qui narrat insuper, *Urbanum* in pulpito S. Theclæ, quæ erat Ecclesia major æstiva, immensæ multitudini utriusque sexus *prædicavisse*. Quænam sententia, Puricellìne, an Pagii verior sit, prorsus incertum; cùm deficientibus hac in re coævis testibus, nonnisi divinando definiri possit hæc temporis controversia.

tibus studiis animorum jusserunt; atque in eo apertam se Dei voluntatem sequi velle altissimis clamoribus responderunt. Quibus sedatis, tum Pontifex: *Gratias ago Deo maximas*, inquit, *quòd vos tanta animorum consensione, atque alacritate arma pro Christo redemptore vestro suscepturos esse ostenditis: neque enim tam repentina in tam diversis gentibus conspiratio sine gravissimo ipsius esse impulsu potest: nos autem, ut studia vestra, quoad possumus, adjuvemus, misericordia Dei, & Beatorum Petri, ac Pauli auctoritate confisi, omnibus, qui ad hoc bellum prodierint, omnia pro delictis suis piacula relaxamus, eosque sub Ecclesiæ tutelam, & Beatorum Petri, & Pauli clientelam, tanquam veræ obedientiæ filios, suscipimus, & ab omnibus vexationibus corporum, fortunarumque tutos esse statuimus*. His vocibus mirificè omnium, qui aderant, accensi ad bellum animi sunt: qui verò absentes erant, post ab Episcopis mandato Pontificis excitati, certatim & ipsi eandem sibi laudem patere contenderunt: Clerici verò, & Monachi ultro, quibus se in perpetuum abdicarant, arma jactarunt, atque omnes non gloriosæ solùm, sed etiam salutiferæ se militiæ devoverunt. Signum autem ejus fuit Crux è purpureo panno confecta, quam primus è Pontificibus Urbanus salutaris in signum expiationis indulsit, vestibus super dextram scapulam affigendam. Unde qui profecti sunt in eam expeditionem Cruce signati, & ipsa expeditio Cruciata vocata est. (56) Eodem anno Clemens Romam reversus, eam cum arce, Urbano præsertim absente, obtinuit. Adelbertus Bergomas, vir sanctus, Monasterii Puntidensis in Diœcesi Mediolanensi conditor, idemque Abbas, Kalendis Septembris est mortuus, eique Beatus Hen-
1096 ricus Cremonensis suffectus. (57) Proximo, Arnulfus Mediolanensis Archiepiscopus vita decessit. Locum ejus Anselmus Valvasorius tenuit. (58) Urbanus è Francia revertens à Mathilde, cæterisque in Lombardia, celebrata ad immortalitatem nominis ejus gloria, omnibus honorum generibus est exceptus. Ubi verò Romam veniens Clementem occupata Urbe potiri, se verò per arma excludi vidit, hauquaquam animo defecit, verùm eo ardore, quo bellum contra Sarracenos suaserat, arma paravit, ac propriis multorum, quos ad sacram expeditionem accenderat, auxiliis usus, Urbem oppugnavit, ac Clemente in arcem compulso, La-
A terannm recuperavit: atque eò statim generale Concilium adv cavit. (59) In eodem præter alia Christianæ Reip. salutaria Hierosolymitaoa expeditio ingenti omnium consensu, eximia Pontificis adhortatione decreta est: legatusque ad eam destinatus est Ademarus Podiensis Episcopus. Itaque totus hic annus ab Italis in apparatu armorum expediendo consumptus est. Cæterùm ex toto Occidente Principes, populique adeo frequentes ierunt; ut crederes, volgo Urbes ab incolis deseri, agrosque incultos, solosque relinqui. Præcipui ex Italia nomen dedere Anselmus Mediolanensis Archiepiscopus, quem quinquaginta Lombardorum
B millia sunt sequuta, ex quibus Mediolanenses septem millium numerum confecerunt, Boëmundus, Rogerii Ducis Calabriæ frater, Princeps Tarentinus, & Tancredus, Rogerii sororis filius, quorum auctoritate tota Apolia, Calabriaque armata est, cum Boëmundus veste sua serica in minutas partes dissecta, purpureis omnes crucibus exornasset. Reliquos Legatus Pontificis, & Petrus Eremita belli concitor è regionibus transalpinis duxerunt. Veneti autem, Pisani, & Genuenses instructis classibus mari affuerunt: unaquæque Civitas certatim cohortes cum ducibus plenissimas, ac vexilla Crucem versicolorem inscripta misit. (60)
C Has copias locustarum repente nata vis tanta præcessit, ut nubium instar Solis lucem adimeret. Proximo anno Urbanus Cala- 1097
briam, Apuliam, & Siciliam, quas Normani amici tum Ecclesiæ obtinebant, lustravit, (61) atque ingentem pecuniæ summam in commoda Ecclesiæ profundendam, confecit. Crucesignati diversis itineribus terra, marique, ita ut omnes oras, portusque complerent, in Asiam trajecerunt, ac per mensem Julium (62) oppidum Bithyniæ Nicæam ceperunt, & Octobri Antiochiam in Syria obsidione cinxerunt. Sequenti 1098
Urbanus arcem, atque in ea Clementem alacriter oppugnavit: cumque alia ratione
D propositum tenere non posset, custodibus pecunia corruptis, demum arcem in ditionem adduxit. Clemens verò clam elapsus Albam se Marsorum iterum retulit, ac firmo ibi se præsidio communivit. Interim in Syria Antiochia à Christianis vi mense Junio capta, eaque Boëmundo Principi data est. Genuenses ex Myra Urbe Lyciæ sacratos S. Jo. Baptistæ cineres extulerunt: quos Genuam demum delatos in hunc usque diem reli-

(56) Claromontani Concilii historiam omnem ex variis Scriptoribus collectam habes Tomo X Conciliorum Labbei. De hac sacra expeditione vide antiquos Scriptores apud Bongarsium.

(57) De Puntidensi Cœnobio, & ipsius conditore *Adelberto* seu *Alberto*, agunt Annales Benedictini ad annum 1087. & 1095., quos vide.

(58) Sigonio subscripserat Puricellus in Monum. Basil. Ambros. num. 284. Sed hanc sententiam postmodum retractavit in vita S. Herlembaldi cap 82., ubi constanter tuetur, *Arnulphum*, non nisi anno sequente 1097., obiisse, adeòque *Anselmi IV.* electionem in eum annum esse differendam. Eadem habet Papebrochius in Exegesi.

(59) Lateranense Palatium jam recuperaverat *Urbanus* anno 1094., antequam in Gallias proficisceretur. Id autem obtinuit ope, & industria Goffridi Abbatis Vindocinensis, ut ipsamet Goffridus narrat in Epistola VIII. ad Paschalem II. data, quæ apud Pagium legitur ad annum 1094. Neque verum est, hoc anno celebratum esse Lateranense Con-
E cilium; hæc enim Synodus acta est anno 1099., ut superiùs adnotavimus, testanturque coævi Scriptores, Chronographus Malleacensis, Hovedenus, Bertholdus, aliique.

(60) E Gulielmo Tyrio lib. 1. cap. 17. hæc sumpsit Sigonius. *Anselmus* tamen Archiepiscopus Mediolanensis, quem Tyrius hoc loco non memorat, longè seriùs exercitum comparavit, in Orientem profecturus. Vide quæ adnotavi ad cap. 2. num. 5. Historiæ Landulphi Junioris Tom. V. *Rer. Italicar.*

(61) Anno tantùm sequenti 1098., quo Barense Concilium celebratum jam diximus, *Urbanus* in Apuliam perrexit.

(62) Decimo die mensis *Junii* captam hoc anno Nicæam, scribit lib. 3. cap. 12. Gulielmus Tyrius.

religione eximia eolunt. Veneti ossa S Nicolai Myrensis Episcopi retulerunt. (63)
1059 Postero, Henticus in die Epiphaniæ Conrado filio iratus regnum Germaniæ, cujus eum coronâ donarat, eripuit, atque illud Henrico minori filio destinavit. Mutinenses, cum Urbem suam operibus, vallisque satis, ut iis temporibus, communissent, atque advocatis ex proximis castris incolis oppidum Civium frequentiâ replevissent, antiquam D. Geminiani Basilicam præsenti Civitatis fortunæ parum convenire ob parvitatem suam arbitrati, alteram in foro è marmore ædificare instituerunt: quod ex antiquis florentis quondam Urbis ruinis altè terra obrutis extraxerunt. VII. Kal. Junias Hierosolyma obsideri à Christianis magnâ diligentiâ cœpta. In eorum obsidione Otho Vicecomes Mediolanensis, Eliprandi filius, insigne fortitudinis suæ monumentum reliquit. Nam ducem Sarracenorum Volucem singulari prœlio congressus occîdit, ac galeam nobile hostis spolium induit: è cujus cono tortuosæ viperæ, ac puerum expansis manibus evomentis simulachrum extabat, idque ipsum & sibi, dum vixit, gestamen ascivit, & posteris insigne laudis gentiliciæ prodidit. Ea re post domi comperta Mediolanenses publico decreto sanxerunt, ut ad perennem clarissimi viri memoriam ne posthac castra Mediolanensis exercitus locarentur, nisi signo vipereo ante in aliqua arbore constituto. (64) Tracta inde per aliquot dies variis utrinque conatibus oppugnatione, tandem admota mœnibus Urbis turri, insigni Genuensium industria, operaque perfecta, Christiani in mœnia, atque inde in Urbem transilierunt, proximaque porta refracta, atque universo exercitu introducto, IV. Nonas Julias ditionis suæ fecerunt. (65) Hac victoria parta Gothifredus Bononiensis, Dux Lotharingiæ, qui stupentibus omnibus primus in muros evaserat, communi omnium consensu Rex est Hierusalem appellatus; verùm ille neque titulo, neque insigni regio uti voluit. Debitum hujus tam prosperæ rei fructum ferre Urbanus, auctor ejus, non potuit. Siquidem, cum XIII. Kal. Augusti Salerni agens Alfanum Archiepiscopum privilegio decorasset, & post VIII. Idus Augusti in festo S. Xysti Ecclesiam aliam reddi jussisset, mortem oppetiit (66) in ædibus Petri Leonis, unde occultè per Transtiberinam regionem in Vaticanum propter insidias inimicorum translatus est. Idibus inde Augusti (67) comitiis habitis ab Cardinalibus Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Primoribusque Urbis, Raynerius Bledensis, Monachus, Presbyter Cardinalis, Pontifex vel invitus est lectus, ac Paschalis Secundus vocatus: inde in Lateranum deductus per omnia Palatii loca & sedens, & incedens judicium de se factum firmavit; postridieque ejus diei ab Episcopis, & populo ad Basilicam Vaticanam reductus, per Episcopos, quorum id erat muneris, consecrationem accepit. Principibus, populisque è Syria ad suas quibusque regiones, domosque reversis ingens ubique gratulatio facta, summusque Deo bonos est habitus, neque enim res accidere Christianis potuit aut ad animi voluptatem jucundior, aut ad gloriam posteritatis insignior. Civitates victricia vexilla relata post perpetuo rei monumento, & auspicato Reipublicæ gerendæ documento pro publicis insignibus usurparunt; mirificèque eum omnes ad arma administranda, tum maximè Pisani, & Genuenses eximio quodam gloriæ studio exarserunt. Sequens
annus, quippe millesimus à Christo nato 1100
centesimus, duabus memorabilibus rebus fuit insignis, Balduini regno Hierosolymitano, qui primus ex Christianis eum titulum tulit, & morte Clementis adulterini Pontificis, qui per annos unum & viginti Ecclesiæ concordiam, pacemque turbarat. (68) Gothifredus post aliquot Syriæ Urbes regno per arma adjunctis mense Junio pestilentiâ periit; (69) eique Balduinus frater est substitutus, qui post eum primus muros Hierosolymorum ascenderat, ac res maximas pro Christiana Republica gesserat. Is à Patriarcha, consentiente legato Pontificio, co-

(63) Fusè hæc narrat Dandulus col. 256. Tom. XII. *Rerum Italicarum*.

(64) Commentum hoc esse posteriorum ætatum, suadet silentium Scriptorum, qui belli sacri historiam condidere. Landulphus Junior eo tempore vivens, dum *Anselmi* Archiepiscopi Mediolanensis expeditionem in Orientem, ac ejusdem mortem enarrat, nihil de tam præclaro Concivis sui experimento, transmissisque ad posteros Vipereis insignibus, nihilque de Urbis nostræ decreto, statim ac hujus rei nuncium accepit, commemorat. Porrò res tanto strepitu, ac celebritate acta, a nostrate saltem Scriptore, tunc Patriæ historiam texente, vulganda erat. Calchus in historia Patriæ pag. 147. Merulam, aliosque id narrantes, mendacii, & vanitatis incusat, atque ad fabulas relatum Eriprandi Vicecomitis factum retrudit. Sigonius hæc desumpsit è Manipulo Florum cap. 141. Galvanei Flammæ, hujus fabulæ Antesignani. *Vipera* tamen in insignibus usos fuisse *Vicecomites* a retroactis temporibus, quibus Mediolanensem Principatum tenebant, dubitare non sinit Franciscus Petrarca, qui sub finem libri quarti *Rerum memorabilium*, narrans irrepsisse in galeam *Actis Vicecomitis* Viperam, dum ipse Bononiam obsideret, eamque innexio lapsu per genas delusisse, subdit, *Actium* id in omen Victoriæ traxisse, præcipuè quòd ipse, pro signo bellico, *Viperâ* uteretur.

(65) Idibus Julii, feriâ sextâ, circa horam nonam, qua crucifixus est Jesus, captam Hierosolymam narrat Gulielmus Tyrius capite ultimo libri octavi

(66) Exemplar memorati Privilegii, *Alphano* dati, legitur apud Ughellum. *Urbanus* obiit hoc anno die 29. Julii, adeòque *post VIII. Idus Augusti* reddendam *aliam Ecclesiam* jubere non potuit. Id fortaße actum est anno superiore 1098., quo *Urbanus II.* Salernum adiit. Sigonius hæc addidit Bononiensi editioni.

(67) Die sequenti, decima quarta Augusti, electus est *Paschalis II*, ut Bertholdus, & Pandulphus Pisanus testantur.

(68) *Viginti* tantùm annis *Guiberti* Schisma perduravit. Incœptum enim ipsemet Sigonius fatetur Junio mense, anni 1080. Donizo *viginti tres* annos enumerat, sed annos illos includit, quibus *Guibertus* Apostolicæ Sedis jugum excussit, cùm adhuc Ravennæ Archiepiscopus foret, quemadmodum Baronius rectè adnotavit.

(69) Annum, & diem mortis *Gottifredi*, primi Hierosolymæ Domini, concordes referunt Gulielmus Tyrius, Abbas Urspergensis, aliique, nempe *XVIII. Julii*, præsentis anni, a quòque Sigonius emendandus.

coronatus regnum iniit, (70) ac novo Genuensium classis adventu erectus, animum ad reliquam Syriam occupandam adjecit. Romæ autem Paschalis in tanta gratulatione nihil sibi antiquius esse debere ratus, quàm, ut præsentis seditionis reliquias tolleret, Ecclesiamque pacaret, primùm Clementem, deinde Henricum sibi aggrediendum constituit. Ita pecuniâ opportunè, qua initio Pontificatus egebat, à Rogerio Duce adjutus, copias, quæ necessariæ videbantur, contraxit, ac bello Albam translato, oppidoque expugnato, Clementem inde dejecit; is primùm in castellum Furconensium abiit, deinde, eum inde quoque pulsus longinquiora loca ad salutem appeteret, repentina morte correptus expiravit. In ejus locum Albertus quidam ab adversaria factione intrusus haud quatuor amplius mensibus vixit. (71) Anselmus Archiepiscopus Mediolanensis Constantinopoli mortuus est. Quo nuncio accepto dissidium in Ecclesia concitatum est. Nam Henricus Chrysolaum, pars Pontificia Jordanem Clivium subrogavit; unde inter eos magna de jure dignita-
1101 tis est suborta contentio. (72) Postero anno Balduinus in *Syria* Cæsaream, Genuensibus adjuvantibus, cepit. (73) Ex ejus Urbis præda vas smaragdinum Genuensibus obtigit, quo Christus in Cœna ultima dicitur esse usus; itaque hodie quoque Genuæ eo nomine illud religiosissimè asservatur. In Italia Theodoricus in locum Alberti mortui Pontifex substitutus paucos menses sedit. (74) Paschalis eò liberius Cavas oppidum, quod Petrus à Columna Ecclesiæ eripuerat, recuperavit, atque ipsi Petro castra duo Columnam, & Sagarolum ademit. (75) Conradus Italiæ Rex, cum præclarè in omni officio se gessisset, neque à Mathildis unquam, Pontificisque consiliis discessisset, alienissimo Ecclesiæ, atque Italiæ tempore morbo consumptus, sive, ut alii tradunt, veneno extinctus est. (76)

Idem HENRICUS REX.

CОnrado mortuo, Paschalis inde se totum in Henricum convertit, ad cetera probra vel hac nova infamia laborantem, quòd prope solus ex Christianis Principibus neque ipse ad sacram expeditionem perrexisset, neque ullum auxilium summisisset, is, qui, quòd Imperatorem se appellaret, auctor itineris, duxque belli totius esse deberet; atque ob id generale Concilium in sequentis anni Quadragesimam in Lateranum indixit; & diutini tollendi dissidii gratiâ ipsum eò Henricum etiam invitavit. Henricus consilio cum principibus suis communicato, ad Concilium se Kal. Februariis affuturum, ac caussa, quæ Ecclesiam distraxisset, cognita optatam populis concordiam redditurum, ostendit. Hoc nuncio accepto, Mathildis transpadanas Urbes suas ab Henrico ereptas recuperare ante adventum ejus cupiens, firma Venetorum, Lombardorumque auxilia accivit, atque exercitum Ferrariam duxit. Ferraria diu obsidione pressa, atque ad extremum etiam validè oppugnata, neque iisdem opibus, animisque defensa sequenti tandem anno in potestatem Ma- 1102
thildis revertit. (77) Quo facto Mathildis castra, & loca quædam Abbati Nonantulano donavit pro thesauro ejus, quem ipsa se pro salute Ecclesiæ consumpsisse in diplomate confitetur. Theodoricus Abbatem Bobiensem insignium Pontificalium honore hoc anno affecit. (78) Eo verò mortuo Maginulfus quidam Romanus ad Pontificatum eve-

(70) In Ecclesia B. Mariæ apud Bethleem, die ipso Nativitatis Domini, à Patriarcha Daiberto, Episcopis, Clero, ac Populo adstantibus, unctus, ac coronatus in Regem fuit *Balduinus*, ut Fulcherius Carnotensis, ejusdem comes, narrat. Idcirco a pluribus Scriptoribus, qui annum à Natali Domini exordiuntur, *Balduini* coronatio in annum 1101. refertur.

(71) Eodem die, quò *Albertus* electus est, à Fidelibus captus ac retrusus in carcerem fuit apud S. Laurentium, Pandulpho Pisano testante in vita Paschalis II.

(72) Historia Mediolanensis ad hos annos, perturbata admodum legitur apud recentes Scriptores. Multum luminis eidem accessit ad componendam Chronologicam seriem, veramque rerum notitiam detegendam, ex editione Landulphi à S. Paulo, coævi Scriptoris, Tomo V. *Rerum Italicarum*. Itaque ex ejusdem historia constat, *Anselmum IV.*, exeunte hoc anno, Constantinopolim profectum, sequenti anno ibidem obiisse. Quandoquidem verò *Chrysolaus*, seu *Grossulanus*, Saonensis Episcopus, relictus fuerat in hac Urbe *Anselmi* Vicarius, cùm in Comitiis Cleri, ac Nobilium coram populo habitis de successore *Anselmi* eligendo, Primicerius proposuisset alterum ex duobus Landulphis, Mediolanensis Ecclesiæ Ordinariis, a Hierosolymis redeuntibus, *Grossulanus* vetuit, ne in absentes ferretur electio. Propterea pars Cleri, & Populi, incitante Arialdo Abbate Monasterii Sancti Dionysii, *Grossulanum* ipsum in Archiepiscopum acclamavit, qui statim Archiepiscopalem Sedem conscendit, Palliumque etiam obtinuit à *Bernardo* Cardinali, Paschalis II. in Langobardia Legato, *Mathilde* Comitissa id approbante. Non acquievere tamen quamplures Mediolanensium, qui *Grossulanum* simoniæ inculatum, post varios decem annorum tumultus, tandem repudiavere, substituto in ejusdem locum anno 1112. *Jordane de Clivio*. Hæc a Landulpho tunc Mediolani vivente exarata, ostendunt, quantùm à vero abludat Sigonius, qui contentiones ortas hoc anno scribit, ob subrogatum ab *Henrico Chrysolaum*, & electum a Pontificia parte *Jordanem de Clivis*, quorum ne verbum quidem in Landulpho legitur.

(73) Januensium bellum, & *Cæsareæ* expugnatæ victoriam, diligenter describit Caffarus sub initium Annalium suorum Tom. VI. *Rerum Italicarum*.

(74) Pandulphus Pisanus in Vita Paschalis II. dies enumerat *centum quinque* ab ejus electione, post quos captum dicit *Theodoricum* Antipapam, & Patrum judicio coactum, eremiticam vitam amplecti apud S. Trinitatem in Cava. In prima editione Sigonius scripserat, *tres tantum menses sedit*. Id meritò emendavit in Bononiensi.

(75) Hæc Pandulphus Pisanus in Vita Paschalis II. adnotavit.

(76) Florentiæ, quò iterum profectus erat anno 1099., obiit hoc anno *Conradus*. Mensem adnotavit Donizo, nempe *Julium*, lib. 2. cap. 12.

(77) Deditione Civium recuperatam à *Mathilde* Ferrariam, scribit Donizo lib. 2. cap. 13.

(78) Addidit hoc Sigonius Bononiensi editioni. Silent Mabillonius in Annalibus, & Ughellus in Abbatibus Bobiensibus, nec mihi persuasum esse potest, id hoc anno à *Theoderico* Antipapa peractum; cùm enim *Vuiberto* mortuo sub finem anni 1100. *Albertus* Pseudopontifex, eodem die, quo electus est, captus fuerit; *Theodoricus* verò centum quin-

evectus Ravennæ temere insignia dignitatis arripuit; verùm mox hunc & Romani exilio affecerunt, & Ravennates omni ope destiturum Urbe sua exire coëgerunt. (79) Ubi verò Quadragesima advênit, Episcopi frequentes Romam ex tota Italia convenerunt, ac transalpini ferme omnes nuncios suos miserunt; unus Henricus neque ad constitutam diem accessit, neque legatos, qui partes suas implerent, ullos misit. Concilio convocato Pontifex antiqua Patrum instituta ex Episcoporum sententia confirmavit, præsens dissidium diris execrationibus condemnavit, & Henricum rursus sacra detestatione corripuit. Ceterùm singuli dissidium his verbis improbaverunt: *Detestor omnem hæresim, & præcipuè eam, quæ statum præsentis Ecclesiæ perturbat, quæ docet & asserit, anathema contemnendum, & Ecclesiæ ligamenta spernenda esse. Promitto autem obedientiam Apostolicæ Sedis Pontifici D. Paschali, ejusque successoribus sub testimonio Christi, & Ecclesiæ, affirmans, quod affirmat, & damnans, quod damnat sancta, & universalis Ecclesia*. Dimisso inde Concilio Pontifex in Cœna Domini execrationem in Henricum divulgavit his verbis: *Quia tunicam Christi scindere, id est Ecclesiam rapinis, & incendiis lacerare, luxuriis, perjuriis, atque homicidiis commaculare Henricus non destitit, ob eam rem primùm à beatæ memoriæ Gregorio* Papa, *deinde à sanctissimo viro Urbano prædecessore nostro, postremò à nobis in proximo conventu nostro judicio totius Ecclesiæ perpetuo anathemate obligatus est. Quamobrem id notum esse omnibus volumus, & maximè transalpinis, ut ab*
1103 *ipsius se iniquitate abstineant*. (80) Natalem inde Domini cum Henricus Moguntiæ celebraret, significavit, se summam rerum omnium Henrico filio velle committere, atque

Sepulchrum Domini visitare; qua voce cum ingentem sibi Principum, & Clericorum omnium favorem conciliasset, ac vehementius omnes ad id ineundum itineris accendisset, omnium tamen spem, & opinionem elusit. Ceterùm Hierosolymis post tot annorum intervalla recuperatis, ingens Christianos omnes Sepulchri Christi visendi cupido incessit. Itaque ea res tribus religiosorum hominum ordinibus caussam præbuit, Hospitalariis, Templariis, & Teutonicis. Hospitalariorum hæc fuit origo. Ante recepta Hierosolyma Christiani Latini, quorum Principes Amalfitani ex Italia fuerunt, permittentibus Ægyptiis, & Sarracenis Urbis dominis, propè Sepulchrum Monasteria duo construxerant, unum viris, alterum mulieribus recipiendis, quæ Sepulchrum adissent, eaque nomini Beatæ Mariæ Virginis, & Beatæ Mariæ Magdalenæ dicarant; procedente verò tempore cum ea cœnobia infinitæ affluenti multitudini non supppeterent, Hospitale est additum, idque nomini Sancti Joannis Eleemosinarii Patriarchæ Alexandrini, sive, ut vulgo fertur, Sancti Joannis Baptistæ, sacratum est; (81) ibique ex vectigalibus utriusque Monasterii, iis, qui Sepulchrum adissent, ægrotantibus res necessariæ subministrari sunt cœptæ; rectorque, qui loci curam gereret, institutus. Quo verò tempore Urbs Hierosolymorum Christianorum in ditionem reverti, Hospitalis curam Gerardus gessit; quem mortuum Raymundus excepit; qui post aliquot annos unà cum sociis suis habitum religionis assumpsit, crucemque albam in pectore gerere certa se astringens vitæ disciplina instituit. Hi postea studium rei militaris, & defensionem peregrinorum adversus Sarracenos professi, maximis in toto Christiano orbe opibus pia

Prin-

---

quinque diebus tantummodo Pontificiam dignitatem usurpaverit, hoc anno in Monasterium retrusus jam erat, adeòque memoratum privilegium Bobiensi Abbati expedire non potuit.

(79) Tertium hunc Antipapam, quem *Sylvestrum IV* appellatum, tradit Sigebertus a Miræo editus, exulem gravi inopia, & miseriis afflictum, corrosâ, ut ajunt, linguâ vitam clausisse, narrat in Vita Paschalis memoratus sæpius Pandulphus.

(80) Exscripsit hæc Sigonius ab Urspergensi Abbate, qui refert integras formulas juramenti, & Anathematis, ac si ipse præsens Concilio fuisset; sed notum apud eruditos est, hunc Auctorem, qui multò serius vixit, in historiam suam pluries intulisse verba coævorum testium, eorundem nomine suppresso.

(81) Parùm de hac re edoctus fuit Sigonius. Neque enim incertus & fallax vulgi rumor opinionem invexit, quòd *S. Joanni Baptistæ* dicatum fuerit Hierosolymitanum Hospitale, sed omnium Scriptorum consensus, qui de inclyto Equitum Hierosolymitanorum, nunc Melitensium, Ordine historiam ex integro condidere, indubiam hanc sententiam firmavit. Jacobus Bosius lib. 1. plura antiqua diplomata, ac documenta profert, ut confirmet, *S. Joannem Baptistam* ab hoc militari Ordine præcipuum semper habitum Protectorem. Pagius ad annum 1099., num. XVII. & seq., Bollandum refellit, qui, testimonio Gulielmi Tyrii, & Jacobi de Vitriaco fretus, in Vita *S. Joannis Eleemosynarii* ad diem 23 Januarii, eundem Patronum primò facit Ordinis memorati, & plura eruditè disseris, ut illorum veterum Scriptorum auctoritatem, in hujusmodi controversia, parvi pendendam evincat. Attamen conciliari hæc omnia posse crediderim ex historia ipsa Ordinis Melitensis. Siquidem in ea narratur, anno 1048. ab Amalphitanis mercatoribus, consentiente Calipha *Ægypti*, constructam fuisse Ecclesiam propè Sepulcrum Dominicum in honorem *B. Mariæ*, vocatam *de Latina*, ac subinde erecta duo Hospitia pro fœminis, virisque peregrinis excipiendis, utrique adjecto sacello, altero *B. Mariæ Magdalenæ* dicato, altero *S. Joanni Eleemosynario*; cùm verò capta fuisset a Gottifredo Urbs Hierosolymæ, a *Gerardo*, primo Hospitalis Rectore, habitum regularem inducente cum alba in pectore cruce, erectam fuisse insignem Ecclesiam in *S. Joannis Baptistæ* honorem, qui cultus semper subinde fuit ab hoc Ordine, tanquam singularis Patronus. Cæterùm Gulielmus Tyrius, & Jacobus de Vitriaco, qui prima tantùm remota exordia hujus Ordinis diligentiùs describentes, nullum de postremo hoc Templo in honorem *S. Joannis Baptistæ* a Gerardo condito verbum protulere, malè trahuntur in partem oppositam, ac si præclarissimi Ordinis Melitensis traditioni adversentur. Illorum quippe silentium, minus infirmum argumentum est, ut a Bollandio assumi debeat, tanquam decretoria sententia contrarium impigrè asserendi; cùm notum sit, plura ab antiquis etiam Scriptoribus omissa fuisse; aliunde verò Documenta a Bosio, & Pagio relata, manifestum reddunt, a primis usque incœpti hujus Ordinis initiis, & erectam Sancto Præcursori Ecclesiam, & sumptum ejus item patrocinium a Religiosis hisce Militibus. Institutionem Hospitalariorum Equitum quadriennio antiquiorem Pagius facit, eam ad annum 1099. referens.

Principum, privatorumque largitione ditati sunt, militesque Hospitalarii, ac Hierosolymitani, deinde Rhodii appellati. Templariorum, atque Teutonicorum initia suo loco
1104 aperientur. Proximo anno Paschalis in omnem pacandæ Ecclesiæ curam intentus Stephanum Corsum, qui Civitatem turbabat, atque ædem Sancti Pauli seditiosè occupaverat, expulit. Inde, ut novo Ecclesiæ malo occurreret, Florentiam petiit, ut caussam Episcopi Florentini cognosceret, Antichristum natum esse temere prædicantem. Ibi verò magno Episcoporum numero convocato, ea de re diligenter quæri est cœptum; verùm propter multitudinem populi, qui ad rem novam cognoscendam ex omnibus undique partibus frequens convenerat, nec Concilium finem, nec res decisionem adepta est, ut Pandulfus scripsit: nam alii Episcopi vanitatem, patrum sententiâ tradiderunt esse convictam. (82) Bernardus Cardinalis legatus in Lombardiam ab eo missus, cum Parmam profectus rem divinam pretiosâ omnis generis suppellectile exposita celebraret, à Parmensibus per tumultum est spoliatus. Quod ubi Mathildis accepit, Canussio cum firma Mutinensium manu Parmam accurrit, atque suppellectilem Cardinali restituendam curavit, in nocentes gravius animadversura, nisi ille
1105 intercessisset. (83) Sequenti, Genuenses à Balduino Rege Hierosolymorum, ob egregiam semel, iterumque in occupanda Syria navatam operam, parte Urbium devictarum donati sunt. Veneti aram Sancti Marci tabula argentea variis pretiosarum gemmarum generibus mirificè intertexta ornarunt: quæ in hunc usque diem peregrinis Urbem intento studio invisentibus præcipuum inter alia ejus miracula præbet spectaculum. Metamauco insula vi terræmotus fluctibus ipsis maris submersa, sedes Episcopi Clodiam est traducta. (84) Quod ad Henricum attinet, jam eò adducta res erat, ut gravem Henrici adversus Ecclesiam contumaciam, nemo ultra æquo perferre animo posset; itaque dum ille ineunte hoc anno Moguntiæ Natalicia celebrat, Principes Germaniæ quidam filium ejus Henricum in Bavaria morantem aggrediuntur: ac nefandis patris flagitiis commemoratis quibus se ipsum, & filium una in perpetuum perdidit, atque insignem, generi, regnoque infamiam, ac notam inussit, ut à patre ad Pontificem deficiat, persuadere conantur. Quibus rationibus impulsus Henricus, paterna hæresi repudiata, Pontificiam obedientiam suscipit, ac Pontificiorum, qui fortè aderant, legatorum consilio Concilium in ante diem quartum Kal. Junias in Northusen ad animum suum nudandum indicit. Postquam ea dies accessit, ac frequentes Episcopi, Principesque coacti sunt, clara voce omnibus audientibus testatus est, se neque regni cupiditate incensum, neque patris odio incitatum, sed divinæ caussæ studio, & Pontificiæ auctoritatis verecundia adductum, hortantibus plerisque regni Principibus patris caussam relinquere. Quod si pater agnito errore suo, ad sanitatem redierit, idest ad auctoritatem sacrosanctæ Ecclesiæ se receperit, haud gravatè se illi cessurum, ac debitum obsequium, & observantiam præstiturum. Sin minus, se Dei caussam paterno studio antelaturum, atque ipsum, si ita opus fuerit, divini juris tuendi gratia, etiam regno spoliaturum. Decreta inde aliquot salutaria facta, quibus Simoniaca hæresis, & Nicolaitarum fornicaria commixtio condemnata, & iis, qui à falsis Episcopis instituti fuerant, nova consecratio ostentata. (85) Atque his actis ingenti armatorum manu stipatus Moguntiam, Vireiburgum, Norimbergam, & Ratisponam contendit, ibique Episcopos pro judicio suo imposuit, veteribus à patre institutis expulsis. His rebus cognitis Henricus pater permotus filium cum firmo exercitu est insecutus, & ad amnem Reginonem adeptus prœlium cum eo commisit: verùm gravi adversus se Principum comperta conspiratione deterritus, armis positis, ad Bingam se continuò retulit. Ibi cum esset, filius VI. Idus Decembris eum convenit, ac miro paternæ pietatis studio prætento hortatus est, ut salutis, atque honoris sui caussa ad officium, obsequiumque Ecclesiæ se referret: id si faceret, se regnum illi integrum permissurum, atque in omnibus rebus dicto audientem futurum. Cui pater respondit, nihil se acturum, nisi quod generali Principum conventui placuisset. Itaque communi consilio conventus ad eam rem in diem Natalicios Moguntiam est indictus. Interea Paschalis ex Etruria Romam reversus Septembri mense Cardinales creavit, ex quibus unus Lambertus Fagnanus Bononiensis fuit, qui postea Pontifex factus Honorius II. est appellatus. Vidoni Episcopo Papiensi privilegia vetera à majoribus suis tributa confirmavit. Mathildis, cum in Etruria jurisdicundi gratia versaretur, Nonis Octobris Eremo Camaldulensi privilegium dedit. Cum Urbs Mediolani rursus arsisset, ad arcenda, quæ in dies eve-
me-

(82) *Fluentium*, hunc Episcopum Florentinum vocat Labbeus, qui memoratum Concilium ad annum sequentem 1105. refert. Malè tamen *Fluentium* dici, contendit Ughellus Tomo III. Italiæ Sacræ, ex antiquis tabulis ostendens, tunc Ecclesiæ Florentinæ præfuisse *Raynerium*. Hic, cùm videret insueta prodigia, terræmotus, bella, quibus universus penè terrarum Orbis convellebatur, verbo, & scriptis constanter asserebat, extremum diem Mundo imminere, atque Antichristum jam enatum. Ex Pandulpho Pisano Sigonius nonnulla hic addidit, quæ in prima editione non leguntur.

(83) Tumultum Parmensem contra *Bernardum* Abbatem Vallis umbrosæ, Legatum Apostolicum, fusè describit Donizo in Vita Mathildis lib. 2. cap. 14., asserens, id accidisse die Festo Assumptionis B. Virginis Mariæ.

(84) Dandulus, Tomo XII. *Rerum Italicarum* editus, scribit cap. XI, parte prima, libri IX., Tabulam auream, quæ ad S. Marcum Venetæ Urbis jacet, fuisse *Constantinopoli mirificè fabricatam*, postmodum *aliquibus thesauris interjectis auctam, usque in hodiernum diem existere*. De Translatione verò Episcopatus è Metamauco *Clugiam*, seu *Clodiam*, referuntur ibidem ex Codice Ambrosianæ Bibliothecæ Nobiles Viri, qui Diplomati ob id confecto subscripsere, primusque illorum est, *Ordelaphus Phalatro Dudum, Dei gratiâ, Dux*.

(85) Hæc a Conrado Abbate Urspergensi, eadem narrante verbis coævi Scriptoris, mutuatus est Sigonius; reliqua verò ab Ottone Frisingensi lib. 7. cap. 9. & 10.

niebant, incendia lege sanctum est, ne quis flante vento ignem in ædibus haberet, sed in templis duntaxat accensæ lampades servarentur: (86) ædes ex trabibus, cratibusque repente refectæ. Conventus inde Mo-
1106 guntiam in dies Natalicios indictus opera, ac favore Henrici filii omnium Episcoporum, Principumque concursu frequentissimus convocatus est. Ceterùm advenientem Henricum patrem filius sive syncera, sive simulata fide admonuit, videret, ut se tutò in tantas hominum turbas committeret, quorum haud satis certam fidem, ac voluntatem exploratam haberet: si se audiret, auctorem se illi fore, ut salutis suæ caussâ ad proximum castrum Ingelehin se conferret, ibique rei hujus eventum expectaret. Paruit filii consilio pater, atque in castrum se retulit. Ea res vulgatæ famæ occasionem aperuit, patrem in castro à filio comprehensum. Morantem autem ibi Henricum mox Moguntinus, Coloniensis, & Vormaciensis Antistites à conventu missi adierunt, eumque nomine omnium imperatoris insignia sibi reddere imperarunt, quibus filium ejus induerent, nempe coronam, annulum, & purpuram: illo verò caussam abdicationis suæ quærente; *Quia tu*, dixerunt, *teterrimo dissidio multos jam annos Dei Ecclesiam lacerasti, quia Episcopatus, Abbatias, omnesque dignitates Ecclesiasticas venales habuisti, quia nihil legitimi in legendis Episcopis observasti: ob hac res Pontifici, Principibusque Germaniæ placuit, te non impiorum communione solùm, sed regni possessione etiam deturbare*. Tum Rex: *Quoniam me Ecclesiæ dignitates vendidisse arguitis*, inquit, *quæro de vobis Moguntine, & Coloniensis, quam à vobis mercedem exegi, cum vos vestris Ecclesiis præposui, quas omnium amplissimas esse, ac fructuosissimas constat*? Negantibus illis, eum aliquid exegisse: *Cur igitur*, inquit, *si officium erga vos retinui, aut me hujus criminis incusatis, aut vos duces, sociosve eorum præbetis, qui fidem, ac jusjurandum Regi datum fefellerunt? Sustinete parumper, & naturalem ætatis meæ jam exactæ terminum, qui longè abesse non potest, expectate, aut si me regno spoliare constituistis, præstituite mihi diem, in quo manibus meis insignia mihi detraham, eaque filio meo ultro imponam*. Repugnantibus illis, & se negotium, de quo missi fuerant, acriter, si resisteret, confecturos minantibus, Henricus paullulum ab eis secessit, & cum paucis, qui aderant, amicis consilium contulit; atque ex eorum sententia, quòd se ab armatis circumventum secus facere non posse cerneret, afferri ad se insignia, ac vestem regiam jussit, atque iis ornatus in sellam ascendit, atque ita verba fecit: *Hæc Regiæ Majestatis insignia æterni Regis pietas, & Principum regni concors voluntas mihi tribuit, quæ vi nulla tueri paratus sum; nam intestinum malum, ut suspectum nunquam habui, sic neque etiam cavi. Quis enim tantum aut in amicis furoris, aut in filiis impietatis hærere posse existimaret? verùm unius Dei ope, & vestro pudore defendam. Quod si vos neque Dei, neque honoris vestri rationem habebitis, vim patiar, qui propulsare non possum*. Hæsitantibus autem super his verbis ceteris, tum Moguntinus: *Quid dubitamus*, inquit, *ò socii, non ne officii nostri est Regem consecrare, & consecratum induere? cur igitur quem immeritò induimus, non meritò exuimus?* statimque impetu facto Henricum adorti coronam ei de capite detraxerunt, ac de sede remotum purpura, ceterisque insignibus spoliarunt. Tum Rex novitate rei prope attonitus: *Videat Deus*, inquit, *quàm iniquè adversus me agatis; ego quidem luo peccata adolescentiæ meæ, nempe ignominiam patiens nulli ante Regum illatam; neque vos tamen noxiæ expertes estis, qui contra Regem vestrum insurrexistis, & sacramentum fefellistis, quod semel jurastis. Ulciscatur vos Deus, quemadmodum ultus est eum, qui prodidit Christum Dominum suum*. Illi verò his spretis ad filium cum insignibus perrexerunt, eumque condecorarunt. Ita Henricus ab universis Principibus Rex iterum declaratus, atque ab Apostolicis legatis per manuum impositionem confirmatus solemnia à Principibus, & Episcopis sacramenta recepit, ac regnum ingenti cum omnium gratulatione inivit. Hoc facto ex communi omnium, qui convenerant, sententia constitutum est, ut de concordia, & compositione ageretur, quibus regnum aliquando, atque Ecclesia formaretur. Itaque nondum dimisso conventu, relatione facta de Ecclesiis ab Henrico sene concessis, & malè ab Episcopis suis administratis decretum est, ut de ea re Pontifex per legatos consuleretur; lectique statim, qui Romam mitterentur, à Lotharingia Bruno Treverensis, à Saxonia Henricus Magdeburgensis, à Franconia Otho Babembergensis, à Bajoaria Eberardus Eistatensis, ab Alemania Gebehardus Constantiensis, à Burgundia N. Curiensis, mandatumque ut à Pontifice peterent, ut, quod ipsius commodo fieret, cis Alpes ad statum ordinandum Ecclesiæ primo quoque tempore venire maturaret; deinde Henriciana, aut Clementina hæresis consensu omnium ordinum condemnata, statutumque ut hæretici Episcopi viventes de sede deturbarentur, mortui è sepulchris extraherentur, & qui ab iis instituti fuerant, usque ad generalem conventum à munere amoverentur. Quo Decreto Clementis cadaver, qui fuerat hujus hæreseos auctor, Ravennati sepultura evulsum à vulgo fœdè est laceratum. His actis Henricus senex Leodium se recepit, ibique sive privato ignominiæ acceptæ dolore compulsus, sive à seditiosis hominibus instigatus, confluentibus ad eum amicis, operamque suam ad recuperandam dignitatem pollicentibus, exercitum haud contemnendum contraxit. Quod ubi filius accepit, continuò eò copias & ipse suas adduxit, neque pater prœlium detrectavit; eo pulsus, fugatusque filius est, redintegratis inde

(86) Merula publicum hoc Mediolanensium decretum refert, sicuti & Bossius in Chronicis ad annum 1104. Calchus persuaderi id sibi minimè posse fatetur ad annum 1110 tum quia a nullo idoneo Scriptore hoc narratum invênit; tum quia per hæc tempora validiori structura, quàm ex stramine, & cratibus, obfirmatam hanc Urbem ostendunt acta cum finitimis populis bella, quæ in historiis narrantur. Censet igitur, legem memoratam, si aliquando sancita fuit, ad alterum ex duobus incendiis, quæ anno 1071. & 1075. contigerunt, referendam.

inde copiis, cum itarum in aciem descendissent, pater victus, pulsus, ac comprehensus à filio graves insuper ab inimicis suis contumelias passus est. Quibus rebus actum de dignitate sua esse axistimans, (eò necessitatis, ac miseriæ venit) ab Episcopo Spirensi victum sibi dari apud Spiram in æde Dei Genitricis à sa constructa petivit, cum diceret, se haud inutilem Clericum fore, quòd & literas calleret, & Choro inservire egregiè posset, neque id impetravit. Itaqua ad astanres conversus suspirans dixit: *Miseremini mei vos saltem amici mei, quia manus Domini tetigit me*. Atque aliquot post diebus VII. Idus Augusti ingenti dolore confectus est mortuus; (87) mansitqua corpus ajus insepultum in cella quadam ædis deserta, Pontifica id sepeliri vatante, per annos quinque.

(87) Leodil IV. Idus Augusti miserè obiisse *Henricum*, tradunt Donizo, aliique apud Struvium Differt. XV. pag. 466. ubi etiam legitur, ad tantam paupertatem eundem redactum, ut Ocreas pro pane venales fecerit. Quæ in longa hac controversia *Henrici* cum Romana Ecclesia acta sunt, aliis pro partium favore diversa scribentibus, vide in eodem Struvio, quem tamen Summis Pontificibus, & Gregorio precipuè VII. iniquè infensum superius monuimus.

Explicit Liber Nonus.

INCIPIT LIBER DECIMUS.

HENRICUS QUARTUS REX, & IMPERATOR.

IMperium inde Henrici filii novum quasi stabiliendæ libertatis, ac dominationis initium ab Italicis ipsis est habitum. Nam hoc imperante Mediolanenses, atque adeo etiam eorum exemplo alii libertate luxuriantes, ac Regis arma despicientes, controversias, quæ Regis ante componi sententia consueverant, armis disceptare instituerunt, atque ad hanc rationem suam singuli Rempublicam contulerunt. Quæ qualis fuerit, quò illustriora sint, quæ dicentur, hoc loco placet exponere. Nam cum eam in una Bononiæ Civitate, diligentius pervolutatis ejus legibus, observassem, post eandem in omnibus, paucis aut additis, aut demptis, vulgo usurpatam esse, reliquarum etiam notandis institutis, invêni. Summa igitur Reip., quæ Communis dicta est, penes tria, ut supra scripsimus, Consilia fuit, Speciale, Generale, & Credentiæ, itemque penes Magistratus, qui & Consiliis præfuerunt, & judicia exercuerunt; quorum omnium quotannis lectio celebrata est in hunc modum. Circa Idus Decembris Consilium Speciale cum Generali vocabatur sive à Consulibus, sive à prætore, prout alter eorum in Republica versabatur; atque iis præsentibus singuli è Consilio, servato tribuum ordine, ad sortem lectionis prodibant. Erant autem duæ ante tribunal fitellæ positæ, quarum in unam tot tabellæ membranaceæ, ab iis Brevia nominatæ, dejiciebantur, quot ex ea tribu, quæ vocabatur, in Consilio aderant, eorum ipsorum, qui aderant, nomine inscriptæ; in altera totidem aliæ, verùm decem tantùm manu quattuor virorum è Consilio delectorum signatæ. Cum autem esset hominum primæ tribus inennda sortitio, tabella pueri manu ad id de industria parati ex priore fitella trahebatur, atque, ut cujusque nomen exibat, ita ad tribunal prodibat; inde ex posteriore fitella altera, quæ, si inanis fuisset, ille jure lectionis excludebatur, si notam habuisset, jus lectionis adeptus erat; atque hoc fiebat, quousque decem tabellæ scriptæ eductæ essent, quibus denis ex ea tribu viris jus legendi Consilii pariebatur. Quo facto sors Civium secundæ tribus dejiciebatur, atque ita decem alii educebantur; eodemque pacto in ceteris, quousque quadragenorum numerus esset effectus. Quibus rebus administratis statim secretum in locum hi quadraginta secedebant, ac sexcentos legebant, quippe singulæ tribus ex suo corpore centenos quinquagenos, genere quodam hominum excluso vilioribus in artificiis, atque operibus occupato, & ex ceteris qui minor esset annis decem, & octo, ita tamen ut nemo invitus de Consilio esset. Atque hoc Speciale Consilium dicebatur. Qua re confecta eadem ratione post triduum Credentia legebatur, eo excepto, quòd Juris periti omnes sine lectione illud inire Consilium, ac de sexcentis esse poterant. Ac, triduo interjecto, eodem ordine totidem legebantur, qui Generales dicebantur. Qui verò sortem unius Consilii legendi nacti erant, ii ad alterius sortem non admittebantur. Vocabantur autem hæc Consilia modò separatim, ut Speciale, aut Generale, aut Credentia tantùm, modò aliqua inter se ratione juncta; vocabanturque campanæ sono, & voce præconum; campanæ autem ei officio tres erant dicatæ, minor, major, & media, Speciali advocando minor, Generali major, Credentiæ media. Cautum porro erat, ne Consules, aut prætor Consilium indicerent, nisi rem, de qua relaturi ad Consilium essent, per scribam in codicem retulissent, & ne quem ex uno Consilio venire in alterum alterius loco permitterent. Ubi verò coactum Consilium erat, tum rem, quam scripserant, ex scripto per scribam referebant. Relatione facta dabatur oratoribus super ea re verba faciendi potestas, qui quattuor erant, & ad tribunal magistratus stabant, præterea Magistratibus, (nam & ipsi Consilia inibant) ea tamen lege, ut nonnisi de re ad Magistratum suum pertinente loquerentur, atque ex eorum sententiis rogationes scribebant, quas Partes vocabant. Aliquando etiam privati homines ad Consilium agere, si res poscere videbatur, permissi; qui verò acturi erant, suggestum ad id paratum ascendebant, ut ab omnibus audirentur. Re in utranque partem diligenter excussa, Rogatio ad Consilium ferebatur, ut de ea suffragium ferret. Suffragia verò diverso modo sunt lata; interdum enim sententiæ singulorum secretò exquirebantur, & à scribis excipiebantur, aliquando apertè viva omnium voce dicebantur; sæpe fabis albis, atrisque res permissa, nonnunquam discessione, interdum consurrectione confecta. Discessionem voco, cum in duas partes diversas abire jubebantur, ac per ministrum publicum numerabantur; consurrectionem, cum aliis sedentibus, alii surgere jubebantur. Voluntate Consilii cognita, decretum pronunciabatur, atque referebatur in tabulas. Neque ante decretum factum Consilium aliud poterat advocari. Scribæ autem multi præsto erant partim ad relationes legendas, partim ad decreta pronuncianda, partim ad recitandas leges. Magistratus porro alii ordinarii fuerunt, alii extraordinarii: ordinarii dicti, qui quotannis in Rep. creabantur, qui iidem Curiæ nomine sunt appellati: extraordinarii, qui pro re nata alicui negotio agendo præponebantur. Ordinarii fuere Consules Communis, Consules justitiæ, Judices Communis, Procuratores Communis, Judices appellationum, Judices officio proscriptorum, quæstores: extraordinarii, legati, curatores, & syndici. Post hæc etiam tempora multæ Civitates loco Consulum Communis Prætorem, quem Potestatem dixerunt, creare instituerunt, atque ab exteris Civitatibus advocare. Ejus verò legendi ratio fuit hujusmodi. Septembri mense pro arbitrio magistratus Consilium Speciale, & Generale vocabatur: antequam tamen vocaretur, indicebatur populo, quo die, & qua hora hæc, aut illa tribus ad sortem esset proditura: atque eodem, quo dixi,

dixi, ordine ea utroque Consilio, magistra-
tibus eaclusis, quadraginta sorte legeban
tur. Qui extemplò secretum pariter in lo-
cum se referebant, ita ut nemo posset in
aures eorum insusurrare, nec scriptum ali-
quod porrigere, aut alia ratione eorum ju-
dicia depravare. Qui si sequenti nocte, &
postera die usque ad vesperas, triginta se-
ptem consentientibus Prætorem novum non
declarassent, jus lectinnis amittebant, atque
alio die Consilium Generale, & Credentiæ
vocabatur, atque ex utroque Consilio alii
quadraginta eadem ratione legebantur: qui
si ne ipsi quidem consensissent, tum Consi-
liorum ipsorum suffragiis Generalis inquam,
& Credentiæ res permittebatur. Legebatur
porro Prætor ea ea Urbe, ex qua Consilio
placuisset, modò ne propinquus esset alicu-
jus eorum, qui legerent, neque possessio-
nem io Urbe, agrove haberet, aut minor
triginta sex annis esset: legebatur autem,
qui magnam præter ceteros virtutis, ac sa-
pientiæ haberet opinionem. Lectione per-
fecta, & Consilio renunciata, literæ ad eum,
qui lectus erat, publicè mittebantur, atque
ut delatum honorem acciperet, rogabatur:
& quo die Urbem inibat, ingenti populi
studio, atque occursu Civitatis eacipieba-
tur. Quoniam autem Prætores plerunque
juris ignari erant, propterea assessores, ac
judices legum peritos secum aliquot addu
xerunt, per quos non judicia solum exer-
cuerunt, sed etiam Consilia, si opus fuit,
coëgerunt, ac gladio, pileo, & sceptro ad
potestatem indicandam ornati sunt. Reli-
quorum magistratuum hæc fermè fuit la-
ctio. Uno die duæ tribus, altero reliquæ,
una anre boram dies tertiam, altera post
nonam ad sortem vocabantur: quique ex
singulis tribubus sortem bujus, aut illius
legendi magistratus nacti erant, extemplo
aliquem edere jubebantur, caventes, ne aut
patrem, aut filium, aut fratrem, aut co-
gnatum eligerent, aut hominem ejus exer-
cendi magistratus rudem: ac, prout quisque
lectus erat, ita clara voce Consilio renun-
ciabatur. Et ad fraudes, quæ fieri pote-
rant, aperiendas eductis tabellis denis signa
tis, reliquæ omnes inspectante Consilio
explicabantur, ut cognosceret quisque,
haud plures, quàm lege præscribebatur,
fuisse signatas. Neque quisquam magistra-
tum aliquem poterat capere, nisi post an-
num, quàm eodem abisset; nec quisquam
legi, nisi in illa tribu, in qua domicilium
habebat. Unusquisque autem, antequam
iniret, solemni jurejurando, se rectè officio
suo functurum, adigebatur. Præter bos
arant etiam magistratus militares, quorum
creandorum ratio fuit eadem, sed euratio
longè diversa. Imperium militare aut Con-
suli Communis, aut Prætori deferebatur:
præfecturæ exercitus erant diversæ, pede-
stris, equestris, & populi, & ad extremum
etiam carrocii: præfecti peditom, & populi
à veaillo accepto peditum, equitum, & po-
puli vexilliferi appellati singuli à suis tri-
bubus per suos tribules eo, quo diximus,
ordine sunt delecti: ceterum ex Civibus alii
pedestrem, alii equestrem militiam exerce-
bant, idque non magis sponte sua, quàm
imperio magistratuum, qui ei curationi
erant præpositi. Itaque cum res ordine age-
batur, singuli eorum, quibus aut pe-

A destris, aut equestris militia imperata
erat, à suis vexilliferis, ut Reip. poscere
tempora videbantur, ducti exibant: quòd si
majore apparatu res eguisset, vexilliferi po-
puli suam quisque tribum educebant, tum-
que populus exisse dicebatur. Nunquam
autem ferè fiebat, nt omnes simul tribus
exirent, verùm modò pedites ea una, equi-
tes ex altera, modò una tribus, modò al-
tera egrediebatur: reliquæ in Urbe ad sua
gerenda negotia remanebant. Militabant
autem ab annis octodecim usque ad septua-
ginta: cui ætati vacatio omnium publico-
tum onerum ita dabatur, ut etiam à Consi-
lio rejicerentur: &, si eò fortè se temera
B intulissent, ad sortem lectinnis prodire pro-
hibebantur. In singulis autem cujusque tri-
bus parœciis ordines eorum, qoi equos ale-
rent, per magistros parœciarum, & cura-
tores ad id constitutos describebantur. Ubi
verò descripti erant, tum suos quisque equos
certis, qui constituti erant, diebus proban-
di caussa adducebat ad eos, quibus erat ea
cura mandata: eorumque nomina scribæ
cum notis equnrum in tabulas referebant:
quarum tabularum not aliquot etiam Bo-
noniensi io Tabulario vidimus. Expeditio-
num militarium duo erant genera, unum
equestrium excursionum, alterum justi exer-
citus; plurimumque intererat, an quis ad
C excursinnes, an in exercitus ire juberetur.
Magistratibus singulis certa merces ex æra-
rio per quæstorem erogabatur, qui pecu-
niam omnem publicam expensam, acce-
ptamque curabat. Pecunia publica vectiga-
libus, & tributis constabat. Vectigalia con-
tinebantur portoriis, teloneis, agris, pra-
tis, molendinis, prædiis, & boum alendo-
rum oneribus. Quæ si sustinendis bellis non
sufficeissent, tributum singulis Civibus ra-
tione census ex Consilii decreto imperaba-
tur. Præterea multa io Urbibus erant Col-
legia, ut Mercatorum, Argentariorum, &
Artificum. Mercatores, & Argentarii Con-
sules creavere, Artificum Collegia singula
D Magistros. Eorum verò compotes qui fue-
runt, inter se canvenere, & de rebus aut
ad mercaturam, aut ad artes singulas per-
tinentibus consuluere. Jam verò castrotum,
quæ Urbium in Diœcesi fuere, hic status,
atque hæc conditio fuit. Consules & ipsa
suos, & eandem prope cum Urbibus Rem-
publicam permissu regio habuerunt; Urbes
autem Christiana consuetudine oppida vo-
co, quæ proprio Episcnpo erant ornatæ,
castra, quæ ipsis erant Urbibus contributa.
Ceterùm ab hoc rempore imminentibus pra-
vis inter Urbes discordiis, fœdera inter vi-
cinas sunt in aliarum perniciem instituta,
castra verò ipsis se Urbibus adjunxerunt.
E Quòd si Castrenses aliquot alii, quàm ei se
Urbi, in cuius Diœcesi essent, applicuis-
sent, tum verò ea justa caussa est visa, cur
aut iis, qui à se defecissent, aut iis, ad
quos defecissent, arma moverent. Atque
hæc qnidem præcipua fuit primarum, quæ
posthac susceptæ sunt, origo, & caussa
contentionum, quibus initis nunquam po-
stea bella aut finium tuendorum, aut aqua-
rum regendarum, aut sociorum regendorum
gratia defuerunt. Quin etism Comites, aut
Marchiones multi Urbis in Diœcesi castra
beneficio regio possidentes ea Urbibus ultro
donarunt, atque iisdem ab earum Consuli-
bus

bus redonati earundem se beneficiarios effecerunt, aut certè alia ratione in earum se patrocinium contulerunt. Quibus ex rebus mirificè Urbium est ipsarum, quarum adhuc tenuissimæ opes fuerant, potentia cumulata. Nam quantum de Regis auctoritate, quantum de castrorum jure detractum, tantum Urbibus est ipsis adjunctum. Quin etiam Regum opibus imminutis, Episcoporum, quos illi ante hanc discordiam instituere soliti fuerant, ac privilegiis propterea, & prædiis (regalia illi vocabant) amplissimis decorarant, in dies magis attenuatæ fortunæ sunt, Consulumque, sive Prætorum jus in Urbibus ipsis adauctum, quarum rerum præcipua Henrici Regis cum Pontifice instituta, & post ab Henrico filio per multos annos continuata discordia materiam præbuit. De qua quàm planissimè poterimus, hoc libro scribere persequemur, ac simul historiam dissensionum Italicarum mandare literis ordiemur. Quamobrem ad propositum redeamus.

Paschalis Pontifex, posteaquam Henricum senem abdicasse, filium verò iniisse incredibili Principum consensione cognovit, erectior ad constituendam aliquando Ecclesiam factus, Urbe, ut Augustam in Germaniam iret, quò à novo Rege, & à Principibus accersebatur, excessit. Lombardiam versus iter ingressus, Bononiam adiit, atque ibi à Mathilde obviam honoris caussa progressa exceptus Parmensibus Bernardum Cardinalem Episcopum, in demortui Episcopi locum ad veterem sarciendam injuriam postulantibus dedit. Mutinam inde profectus rem apud Mutinenses insignem sacrosanctâ præsentia suâ multò quoque fecit insigniorem. Mutinenses corpus Sancti Geminiani Episcopi, quem ipsi religione præcipua venerantur, è vetere Basilica in novam inchoatam transtulerunt, eamque rem vicinorum omnium Episcoporum accitu, ac magno circunstantium populorum concursu unàcum Episcopo suo Dodone pridie Kal. Majas concelebrarunt; subortâ inde inter Episcopos, & Cives de consecrando Altari ejus controversiâ, placuit ex sententia Mathildis, rem in adventum Paschalis differri. Itaque ille, ubi accessit, dedicata Sancto Geminiano VIII. Idus Octobris ara, omnes, qui tanto spectaculo interfuerunt, larga peccatorum remissione donavit. Mathildis, ne benignitate cessisse Pontifici videretur, ipsum variis donorum generibus cumulavit. (1) Inde Vardastallum ad Padum est ventum; ibique Conventus, qui erat indictus, XI. Kal. Novembris est habitus. In eo conventu Paschalis, præsentibus quoque Henrici Regis legatis, Gregorii, Urbanique acta de Ecclesiarum collatione probavit; multos Ecclesiis ab Henrico sene collatis nudavit, alios ornavit, nonnullos etiam confirmavit, multisque multas Ecclesias privilegiis insignivit. Quin & insolentia Archiepiscoporum Ravennatum offensus, qui per centum fermè annos Ecclesiæ Romanæ, sed maximè Giberto proximè Ecclesiam administrante, fuerant adversati, ut arrogantiam eorum comprimeret, auctoritatemque minueret, Bononiensem, Mutinensem, Regiensem, Parmensem, & Placentinum Episcopos illorum obedientiâ exemit, ac demum decretum tale de Clericis schismaticis in fidem recipiendis scripsit: *Per multos annos regnum Teutonicum ab Apostolicæ Sedis corpore fuit avulsum. Quo tempore res adeò prolapsa est, ut pauci Sacerdotes, aut Clerici in tantis terrarum spatiis Catholici inveniantur. Patrum itaque nostrorum exemplis, & scriptis instructi, qui Novatianos, Donatistas, & alios hæreticos in suos ordines susceperunt, supra commemorati Regni Episcopos in schismate institutos, nisi aut vis, aut ambitus, aut alius criminis convictos ad officium Episcopale recipimus; idemque de Clericis cujuscunque ordinis constituimus, quos vita, scientiaque commendat.* (2) Hoc conventu perfecto, deinde Parmam cum Mathilde processit, ac Basilicam ab ipsa refectam D. Mariæ nomini consecravit. Veronam inde, ut Augustam contenderet, venit: ibi de Henrici animo à remittendis, ut sperabat, Ecclesiarum institutionibus abhorrente certior factus mutato consilio in Franciam iter flexit, ac conventu Trecas indicto, Alpes hyeme asperrima superavit. Eodem anno Mediolani, cum nobilis quidam, neglecta lege, nuptiarum caussa, ignem, spirante vento, in ædibus accendisset, ac propterea novo Urbem incendio afflixisset, ipse cum tota progenie perpetuo exilio est mulctatus. Paschalis inde, diebus Nataliciis in Burgundia apud Clu- 1107
niacum actis, ingenti ab omnibus honore acceptus Trecas pervenit. Quod ubi Henricus audivit, & ipse relicta Augusta Moguntiam, ut propiùs à conventu abesset, accessit. Ad Ascensionis solemne conventus actus; in eo enim alia multa Ecclesiæ detrimenta sarcita, tum Ecclesiarum collatio rursus ingenti consensu laicis est adempta. Henrico per Legatos jus in eo suum imminui à Majoribus suis jam inde usque à Carolo Magno usurpatum expostulanti, spatium datum Romam adeundi, ac generali in Concilio caussam suam probandi. (3) Dum autem hæc trans Alpes aguntur, in Italia Derthonenses bello cum Papiensibus contracto viribus se impares esse cernentes, ad Mediolanensium auxilium confugerunt. Qua re cognita, Papienses & ipsi Laudensium, & Cremonensium copias acciverunt. Ita inter has Civitates ea fœdera societatis, amicitiæque sunt juncta, quæ post difficillimis singularum temporibus pia, syncerаque fide culta Italiam universam ingenti admiratione replerunt. Ceterùm Papienses ira fervidi accitis sociorum auxiliis trajecere Padum, fusoque Derthonensium exercitu, qui se ingredientibus fines objecerant, omne Derthonam bellum compulerunt; ac præliis aliquot cum Mediolanensibus prosperè factis, suburbiisque ipsis per Augustum mensem incensis, domum recesserunt. (4) Paschalis autem in Italiam regressus, ac turbatas Romæ res nactus Stephani Corsi Civis Romani conatibus, qui Ponticellum, & Montem altum ex ditione Romana, oppida occu-

(1) Historiam hujus translationis edidit Cl. Muratorius Tom. VI. *Rerum Italicarum* col. 89.
(2) Acta hujus Concilii vide in Labbeo Tom. X. Conciliorum.
(3) Fusiùs hæc in Abbatis Urspergensis Chronicis leguntur. Itinerarium *Paschalis II.* in Galliis Pagius ad hunc annum, ex Sugerio, aliisque Scriptoribus, diligenter collegit.
(4) E Manipulo Flammæ cap. 158. hæc desumpsit Sigonius.

occuparat, per autumnum occurrit. Quare, cum diutius spe traheretur, omissa, Beneventum inde ad res Apuliæ componendas
1108 se contulit. Itaque sequenti anno, eo adhuc in Apulia commorante, Anagnia, Præneste, Tusculum, Sabinusque tractus, auctoribus Ptolemæo Sublacensi, cui eam discedens ipse ditionem commiserat, & Petro à Columna, defecit. Quo cognito Paschalis, simul etiam, quòd reditum sibi ad Urbem ab iis interclusum videbat, Ricardum Comitem Cajetanum auxilio sui accivit; atque insidiis eorum superatis, Romam reversus, bello hostibus utrisque illato, haud magno negotio bona Sancti Petri recuperavit, ac pacem populis reddidit. (5) Papienses, Derthonensibus vindicatis, iram in socios eorum Mediolanenses verterunt, atque inconsultè nullis accitis auxiliis, Episcopo suo duce, in fines eorum cum populo, & militibus irruperunt. Verùm mox occurrentibus Mediolanensibus, brevì, quàm vana sine viribus esset audacia, didicerunt; nam collatis signis in fugam versi, plerique eorum unà cum Episcopo capti, atque in custodias dati sunt; inde certo die in forum omnes producti succensis ad vestium oras palearum, ignominiæ caussa, manipulis incolumes do-
1109 mum dimissi. (6) Postero anno Brixiani se cum Mediolanensibus conjunxerunt. Ineundæ novæ societatis caussam attulere Cremonenses. Hi lite de finibus Brixianis intenta, cum aliter jus suum obtinere non possent, Laudensibus assumptis, repentè Olio amne trajecto, in eorum agrum hostiliter incurrerunt, eoque fœdè direpto, Urbem etiam obsidione cinxerunt, verùm majore audacia, quàm fortuna. Nam paulò post ab accurrentibus auxilio Mediolanensibus pulsi, plerique præ studio salutis effusè fugientes in Olio tranando submersi sunt. Brixiani inde Laudensibus irati ulciscendæ injuriæ caussa Laudem unà cum Mediolanensibus accessérunt, atque imparatam Civitatem adorti VIII. Idus Junias levi momento in potestatem adduxerunt. Quod cum Cremonenses cognovissent, (tanta Italicorum cœperat esse in defendendis sociis fides, atque constantia,) continuò cum majoribus copiis advolarunt, eamque receptam sociis reddiderunt. Tum Mediolanenses agi famam suam, si impunitos Cremonenses dimitterent, arbitrati, accitis Brixianorum, & Derthonensium copiis, validioribus Cremonam opibus invaserunt, eamque, fusis acie Cremonensibus, occuparunt, ac IV. Idus Augusti fœdum ædificiis, ac plerisque templis incendium intulerunt. Neque verò res cis Padum erant quietiores. Quippe Parmenses incolis Burgi Sancti Domnini diœcesi suæ contributis, cum

A parêre sibi recusassent, arma moverunt, & ubi adducto ad oppidum exercitu non potuerunt ad deditionem metu perlicere, castrum ipsum etiam concremarunt. Eodem anno Biblium, & Tripolis Urbes maritimæ in Syria receptæ, à Christianis; cui rei magno præcipuè auxilio Genuenses fuerunt, qui classem triremium sexaginta, ducibus Ansaldo, & Hugone Ebriæco, illo
anno in Orientem miserunt. (7) Proximo, 1110
Henricus in die Epiphaniæ Principibus Ratisponam ad colloquium evocatis ostendit, se in Italiam trajicere velle, ut consecrationem Imperialem de more à Pontifice Romæ susciperet, atque Italiæ Civitates
B pace danda, jureque antiquis legibus dicendo Germaniæ regno vetere instituto conjungeret, seque paratum ad omnia, in quibus opem suam Sedes Apostolica posceret, Pontificis arbitrio peragenda, ostenderet: &, cum his vocibus, omnium ad Italicæ expeditionis societatem animos erexisset, accepto ab iis, qui aderant, sacramento, literisque per provincias Germaniæ missis, profectionem in Julium mensem indicit. Interim pecunias, quàm maximas potest, comparat, ac prudentes homines, quos secum deducat, conquirit: ex quorum auctoritate æquè moderari jura poscentibus, ac controversias ad se, injurias ve deferentibus
C possit: neque enim contractarum per regnum patris sui litium, ac simultatum erat ignarus. His cognitis, Paschalis in Campaniam egressus, Ducem, ac Principem, omnesque Apuliæ Comites evocavit, eosque, ut pro se, si opus esset, contra Henricum maximo cum exercitu in Italiam cogitantem, arma caperent, incitavit: ac repetita Urbe omnes Romanos proceres simili sacramento obstrinxit. Dux autem Apuliæ Gulielmus erat, qui Rogerio patri vita functo successerat. Patavini lite Venetis de flumine Brentæ intenta, eos, Tarvisinis, Ravennatibusque juvantibus, armis provocarunt: verùm ab eis flumine IV. Nonas Octobris
D oppressi, quingentis captis, fugati sunt. (8) Henricus, ubi dies profectionis venit, exercitum triginta millium hominum in duas partes divisit: earum unam ipse per montem Jovis duxit, alteram per vallem Tridentinam immisit, ac demum superatis Alpibus, Eporediam venit: à qua benignè acceptus processit Novariam, eâque, quia mandata sua facere recusabat, expugnatâ, atque incensâ, reliquas officii sui admonuit. Inde exercitu, qui per Tridentinam vallem transierat, sibi adjuncto, Mediolanum accessit, atque ibi per Chrysolaum Archiepiscopum regium insigne suscepit. (9) Mediolano inde venit Cremonam: atque inde Bri-
E

(5) Acta *Paschalis II.* In hac rerum perturbatione describit in ejus vita Pandulphus, ex quo Sigonius per compendium hæc retulit.

(6) Eadem narrat Donatus Bossius in suis Chronicis ad hunc annum, & Galvaneus Flamma in Manipulo Florum edito Tom. XI. *Rerum Italicarum* cap. 159.

(7) Gulielmus Tyrius hæc fusè narrat lib. XI. cap. 9. & 10., adnotans captam *Tripolim Syriæ* anno 1109. mense Junio, decima die mensis. Sigonius ista Bononiensi addidit editioni.

(8) Rotundum numerum expressit Sigonius. Septem supra quinquecentum captos Dandulus refert pag. 263.

(9) Landulphus à S. Paulo, qui in hac Urbe ætate illa scribebat, ac *Conradi* coronationem enarrat, de hac prorsus silet; idemque silentium occurrit in Donizone, Sigeberto, Abbate Urspergensi, aliisque coævis, proximisque Scriptoribus. Proinde commentitiam eandem vocat Pagius ad hunc annum. Certè à *Chrysolao*, seu *Grossulano* Archiepiscopo Mediolanensi coronari minimè potuisse *Henricum* hoc anno, docet memoratus Landulphus, qui *Grossulanum*, mense Aprili, profectum Hierosolymas scribit. *Henricus* verò nonnisi ineunte Autumno Langobardiam ingressus est, id expressè referente Donizone lib. 2. cap. 18.

Ipse

Brixianis infeofus, exercitu in eorum fines immisso, arcem Sancti Martini Gavardici expugnavit. Veronam inde cum processisset, à Patavinis de incommodo à Venetis accepto edoctus, rem inter utrosque composuit. (10) Inde nullo alio maleficio illato, Padum trajecit: & castris ad Placentiam factis, solemnia munera, ac sacramenta à Placentinis exegit. Post viginti inde dies Parmam versus digressus venit ad Tarum. Ibi nimiam Mathildis arma parantis potentiam veritus, ne quid ab ea conatibus suis impedimenti acciperet, pacem postulavit, &, cum ipsa se ejus rei caussa Canussio Bibianellum contulisset, certis conditionibus sanxit. (11) Post Parmensi agro digressus per montem Bardonis, agrumque Mutinensem difficile Apennini jugum sævissima hyeme cum maximo exercitus detrimento trajecit: & post dierum quinquaginta spatium in montibus emetiendis consumptum tandem rebus omnibus conflictatus Florentiam sub dies Natalicios venit. Ibi & milites ab itineris labore refecti, & populus Florentinos admirando in solemni Natalicio celebrando apparatu edito eximiè dele-
1111 ctatus. Inde Florentia contendit Arretium: idque Civium arrogantia offensus muris, ac turribus eversis afflixit. Eò verò cum venisset, protinus legatos ad Pontificem misit, per quos, si ad coronam admitteretur, se in ipsius auctoritate futurum, ostendit: atque ita res inter eos, & Petrum Leonis, ceterosque Pontificis nuncios in porticu Sancti Petri his conditionibus convenit: *Henricus die coronationis suæ omnia usurpata Ecclesiæ jura Pontifici, astante Clero, & populo Romano, remittet, idque interposito sacramento firmabit, dimittet Ecclesias liberas cum muneribus, & possessionibus suis, quas ad regnum non pertinere constabit; liberabit sacramento populos, qui Episcopis adversari compulsi sint; patrimonia, possessionesque Beati Petri restituet ea libertate, quâ à Carolo, Ludovico, Henrico, aliisque Imperatoribus concessa sunt, servabitque ea Beato Petro pro viribus. Nihil aut faciet, aut dicet, quo Pontifex pontificatum amittat, aut noxam aliquam corporis, aut membrorum accipiat; aut capiatur dolo malo aut per se, aut per alium, neque ipse, neque amici ejus, qui pro ipso fidem obligabunt, ut Petrus Leonis, & filii ejus. Quòd si quis eis nocuerit, Rex ipse bona fide eis auxilio erit. Pro his observandis Pontifici prædes dabit, Fridericum sororis suæ filium, Engelbertum, & Theobaldum Marchiones, Hermanum, & Gothifredum Comites, Fridericum Palatii Comitem, Berengarium Bajoarium, Henricum Carinthium, Bertulfum Bertulfi Ducis filium, qui sacramento præstabunt incolumitatem Pontifici vitæ, membrorum, libertatis, & dignitatis, &, nisi Rex ista servabit, ad Ecclesiæ Romanæ partes se transferent. Obsides Rex dabit proximo quinto die, eosque mittet ad Insulam in potestatem Pontificis: &, si obsides ab eo recipiet, reddet eas in die coronationis suæ ponte transmisso, & si fortasse coronatus non fuerit, aut pontem non trajecerit, similiter reddet apud arcem Sancti Angeli: legatos, quos Pontifex ad se miserit; dum ibunt, & redibunt, tutos à se, suisque præstabit, &, si qua eis noxa scienter allata erit, bona fide resarciet. Hæc ubi Henricus impleverit, tum Pontifex Episcopis astantibus, in die coronationis suæ mandabit, ut regalia Imperatoris dimittant, quæque à temporibus Caroli, Ludovici, Henrici, aliorumque prædecessorum ad regnum pertinebant, scripto ea, indicto anathemate, confirmabit, fore, ut nemo eorum aut præsentium, aut absentium, aut successores eorum jura regni attingat, neque invadet civitates, ducatus, marchias, comitatus, monetas, telonea, advocationes Imperii, centurionum jura, cortesque cum iis, quæ ad eas pertinent. Neque Pontifex Imperatori, neque Romano Imperio super his litem movebit, & hæc privilegia, proposito anathemate, confirmabit. Henricum benignè, & cum honore excipiet, &, ut assolet, scienter, & sine dolo malo corona Imperatoria decorabit, & ad retinendum Imperium auxilio erit. Hoc si Pontifex non expleverit, Petrus Leonis, & amici ejus ad partes transibunt Imperatoris. Obsides, nisi effugerint, altero post coronationem die restituet, si per Pontificem steterit, quo minus coronetur, simili modo restituet.* Hæc ita utrinque conscripta legati Regii unà cum Pontificiis ad Henricum regressi detulerunt; eaque recitata Henricus jurejurando sancivit; deinde Albertus cancellarius, Hermanus, Fridericus, & Gothifredus Comites, Fridericus Saxo, Cono, Sicebothus, Henricus, & Bertulfus, prout convenerat, solemni sacramento se obstrinxerunt, se, si Imperator his defecisset, cum omnibus suis ad partes Ecclesiæ transituros; atque his actis Henricus Romam versus iter intendit, ac III. Idus Februarias ad Urbem profectus de moro in monte Malo consedit. Ibi à Romanis rogatus, ut honorem, ac libertatem Urbis sacramento sancire vellet, Germanica lingua non quod illi petebant, sed quod ipsius voluntas tulit, juravit. Qua fraude agnita plerique se deceptos vociferantes in Urbem se retulerunt; deinde obsidibus datis, acceptisque suprascripta omnia iterum sacramento interposito confirmavit, nempe

se

Ipse manu fortem coadunans mox in eodem
Scilicet anno, cum multis galeatis in ortu
Autumni venit, Longobardosque peremit.

Immò idem Auctor refert, excisâ etiam proxima Urbe Novariæ, flammisque ab *Henrico* incensa, Mediolanum eidem constanter obstitisse:

Nobilis Urbs sola Mediolanum populosa
Non servivit ei, nummum neque contulit æris.

Hinc dilucidè patet, nedum coronatum, sed fortasse neque in Urbem admissum in hoc itinere *Henricum*. Vide quæ in hanc rem adnotavi ad cap. 17. Landulphi Tomo V. *Rerum Italicarum*.

(10) Qum Veronam profectus *Henricus* cum Venetis egerit, accuratè describit Dandulus pag. 263. An verò adscribenda ea sint huic anno, valde dubitaverim, cùm Donizo, qui *Henrici* in Thusciam iter enarrat, nullam *Veronæ* mentionem faciat. Annò sequenti 1112., cùm in Germaniam remigraret, *Veronæ* consedisse *Henricum*, refert Chronographus Saxo apud Eckarium col. 627., afferens, celebratum ibidem ab Imperatore Festum Pentecostes: idem adnotat Landulphus a S. Paulo cap. 18. Hoc igitur tempore congruentiùs credi potest compositum ab *Henrico* Patavinorum cum Venetis fœdus.

(11) Interpositam conditionem Donizo, loco memorato enunciat, videlicet, *salva fidelitate Ecclesiæ Romanæ*, contra quam armari nolebat *Mathildis*.

se vitam Pontificis, membra, honorem, libertatem, regalia, patrimonia Sancti Petri, & nominatim Apuliam, Calabriam, Siciliam, Capuanumque Principatum conservaturum; atque omne jus Ecclesiarum, omnesque earum res dimissurum; postridie ingrediens à bajulis cereostatariis, staurophoris, aquiliferis, leoniferis, draconariis, candianis, defensoribus, stratoribus, turbaque omnis ætatis ingenti, cum floribus, atque arborum ramis, & palmis a Pontifice honoris caussa obviam missa, exceptus duobus ex more sacramentis populo se obstrinxit, uno juxta ponticulum, altero ante portam Porticus. Inde ante portam à Judæis, in porta à Græcis, post ab universo Clero ex Pontificis præcepto acceptus, ex equo desiluit, ac pedibus ad Vaticanæ Basilicæ gradus cum laudibus pervênit. Ubi verò ad superiores gradus evasit, in quibus Pontifex cum Cardinalibus, & tota cantorum Schola sedebat, ad ejus pedes se venerabundus projecit; deinde surgens in nomine Trinitatis in ore, fronte, oculis pacis ei osculum obtulit, partesque stratoris de more implevit. Inde à dextera Pontificem habens magno cum populi plausu, & quibus aliis lætitia effusa vulgo significari solet, ad postes argenteos ædis processit. (12) Ibi à Chrysolao Archiepiscopo Mediolani Pontifici de more oblatus (13) Imperatoriam ex scripto professionem inivit, atque cum Pontifex Imperatorem renunciavit, cum solemne in ejus frontem precationis carmen Lavicanus Episcopus perlegisset. Introductus inde in Basilicam, cum ad rotam prophyreticam progressi, duabus sellis positis, unam Pontifex, Henricus alteram insedisset, rogatus est à Pontifice, ut, quod promiserat, Ecclesiarum collationi renunciaret; nam se paratum esse, quæ spoponderit, adimplere. Ea voce perculsus Henricus surrexit, & cum regnorum suorum Episcopis in partem ædis sinistram deliberabundus secessit. Affuerunt huic consilio ex Longobardis Bernardus Parmensis, Bonussenior Regiensis, & Aldo Placentinus Episcopi. Instante autem Pontifice, quòd hora consultando procederet, transalpini Episcopi, qui suis se Ecclesiis spoliatum iri timebant, Pontificem adierunt, pactum illud justè, legitiméque servari non posse dixerunt. Quibus Pontifex, *Nolite vos*, inquit, *hæc quærere; nostis enim quæ Cæsaris sunt, Cæsari reddenda esse, & neminem Domino militantem secularibus se negotiis implicare debere, & ex sententia Beati Ambrosii, à Sacerdotali officio, qui talia agat, alienum esse*. Episcopis autem in proposito permanentibus, tunc Henricus propior factus, ut aliquâ Pontificem arte deluderet: *Volo*, inquit, *ut lis, quæ inter te, & Stephanum Normannum intercedit, ante terminetur; multa enim Henrici gratiâ Stephanus passus erat*. Cui Pontifex: *Immo verò*, inquit, *quoniam magna pars diei præteriit, & spatio ad sacra peragenda longo est opus, prius, quod instat, agatur*. Tum unus è Germanis in medium progressus: *Quid tam multis*, inquit, *verbis est opus? cave existimes, Cæsarem nostrum aliter Imperii coronam accepturum, atque Carolus, & Ludovicus sumpsere*. Quod cum Pontifex se dare non posse dixisset, tum Henricus irâ incensus, Archiepiscopi Moguntini, Saxonisque Episcopi consilio usus, Pontificem armatorum turmis circundari jussit. Cum hoc loco res versaretur, relatum est à Cardinalibus, præstare videri, ut Henricus eo die coronaretur, & reliqua in sequentes dies deliberatio differretur. Qua conditione à Germanis repudiata, Pontifex, & qui cum eo erant, ab armatis custoditi, ad Altare S. Petri rei divinæ faciendæ caussa, pedes promoverunt; tanta verò multitudinis erat turba, ut magno cum labore eò pervenerint, & vix ad conficienda sacramenta panis, aqua, & vinum afferri potuerit. Perfectis inde sacris, unà cum Cardinalibus ad Confessionem descendit. Ibi verò ad noctem usque custoditus à militibus, tandem ad hospitium extra Templi atrium captivus est deductus. (14) Capta cum illo est Clericorum, laicorumque ingens multitudo; pueri item, ac juvenes, virique, qui cum floribus, & palmis obviam processerant, aut spoliati, aut vincti, aut cæsi sunt, nemine hoc factum ex Germanis Episcopis præter Conradum Salisburgensem Archiepiscopum improbante. Is, cum Henricus quidam, cognomento Caput, stricto gladio, ni vocem contineret, se confossurum minaretur, ultro jugulum obtulit, & se citiùs moriturum, quàm tantum flagitii probaturum, asseruit. Joannes Tusculanus, & Leo Ostiensis Episcopi, ubi captum Pontificem cognoverunt, plebejo habitu sumpto, extemplò in Urbem se proripuerunt. Romani his rebus cognitis dolore elati, ac vicem Pontificis, & Cardinalium indignati, repente Germanos, qui vel religionis, vel negotii caussa Urbem inierant, invaserunt, ac miserè omnes interfecerunt, & postridie eodem animorum ardore impulsi Tiberim transierunt, atque in Henrici exercitum infesti impressionem fecerunt; multorumque strage edita reliquos prope de Porticu depulerunt, & Henricum auxilio accurrentem equo dejectum in faciem vulnerarunt, & Othonem Comitem Mediolanensem, qui equum ei suum ad evadendam obtulerat, comprehensum, atque in Urbem perductum fœdissimè conciderunt. Tum Henricus, cum se in tanta rerum iniquitate versari videret, ad suos conversus magna voce exclamavit: *Quid hoc rei est, milites? vos me videtis à Romanis circumveniri, nec me defenditis?* Ad quam vocem Germani pariter, Romanique erecti prœlium inter se vehementius instaurarunt. Nec fuit alia pugna per hæc tempora Romanis

aut

(12) Hæc omnia ex Cardinali Aragonio, qui pacta, & juramenta integra refert, desumpsit Sigonius. Vide Tom. III. *Rerum Italicarum* pag. 360.

(13) *Chrysolaus*, ut superiùs ostendimus, anno precedenti Hierosolymitanum iter aggressus fuerat; nec inde nisi post biennium rediit. Non potuit igitur hoc anno *Henricum* Romæ Pontifici offerre.

(14) Secundo Idus Februarii, die Dominico, quo legebatur Evangelium: *Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis, quoniam tradetur &c.* pessimum hoc datum exemplum, testatur Pandulphus in vita Paschalis. Sigonius, ex Cardinali Aragonio hæc narrans, historiam prosequitur.

aut perniciosior, aut fœdior, multis eo die utrinque millibus ad , ontem Aelium aut ferro deletis, aut Tiberis undis submersis. aut vivis in potestatem adductis. Germanis inde sub vesperum prœlio excedentibus, Romani spoliis, prædaque onusti & ipsi se in Urbem referre cœperunt; verùm à Germanis jussu Henrici repente impetu converso oppressi magnum damnom acceperunt, pluribus à suis præ turba, & impedimentis, quàm ab hostibus, interfectis. Inde cladis referendæ avidi & ipsi Germanos, qui prœlio, inediaque ab hostibus fatigati ad arcem se retulerant, ex improviso invaserunt, atque in fugam versos in castra se recipere coëgeruot. Quibus rebus gestis sub noctem, Tusculanus Episcopus populum advocavit, atque ita verba fecit: *Quanquam virtus vestra, Quirites, est ejusmodi, ut verbis accendi, aut acus animorum vestrorum studium, atque alacritas non posse videatur, vos tamen admonere libet, vobis certamen cum Germanis esse pro vita, pro libertate, pro gloria, pro salute Sedis Apostolicæ; hæc omnia in vestris sita sunt manibus, filii vestri contra jus, & fas omne habentur in vinculis. Petri Apostoli Basilica toto terrarum Orbe augustissima armis, cadaveribus, fanie, & cruore polluta est. Pontifex Apostolicæ Sedis à barbaris hominibus constrictus tenetur; omnis Sacerdotalis ordo, universa Ecclesiastica dignitas carceri, tenebrisque addicta est. Quocirca vos, quàm vehementissimè possumus, obsecramus, ut periclitanti subveniatis Ecclesiæ; nam si aderunt, qui hostium impressionem sustineant, illi ad fugam, quàm ad pugnam capessendam erunt paratiores. Quò autem ad tantum petendum decus alacriùs incumbatis, Apostolorum Petri, & Pauli misericordia freti omnibus vos peccatis vestris absolvimus.* Hac oratione Romani miro pugnandi studio inflammati omnes sacramento se adversus Henricum obstrinxerunt. Quo cognito Henricus exterritus statim eadem oocte profugit è Porticu non modò sarcinis, sed etiam sociis in hospitiis multis relictis, ac portæ angustias veritus, murorum partem, quò celeriùs evaderet, detorbavit. Post biduum inde castra movit, Pontificem, quem, advocatis militibus, sacris nudaverat vestibus, & Clericos, laicosque captivos funibus vinctos secum adducens, & intento ad Soracte montem itinere Tiberim, juxta Sancti Andreæ Cœnobium transiit, & in Sabinos ad Lucanum pontem proficiscens ulteriora Urbis loca populabundus inivit. Pontifex cum duobus Episcopis Sabinensi, ac Portuensi, & Cardinalibus quatuor apud castrum Trebecum, ceteri Cardinales apud Corcodisium custodiæ traditi. Interea Tusculanus Episcopus amicorum animos ad opem Ecclesiæ durissimo maximè tempore ferendam accendit; verùm patum profecit. Nam milites trecenti à Principe Capuano auxilio Romanis missi Ferentinum, cum Ptolemæum, & omnes fermè illarum partium proceres Germanis favere, Cæsaremque exercitu Tiberim trajecisse audissent, neque Urbem ingredi possent, Capuam recesserunt. Nortmani verò Rogerii Ducis, & Boëmundi fratris ejus morte oon mediocrem rerum suarum in timorem adducti munitissima quæque loca insederunt, seque ibi adversus Germanos pro viribus confirmarunt. Princeps autem legatis missis fidem etiam ab Henrico, securitatemque poposcit, unus populus Romanus tantâ constantiâ fuit, ut neque agrorum direptionibus se terreri, neque promissis Henrici se capi permiserit, ot aliquid pacisci cum Henrico ne pro Pontifice quidem, & Cardinalibus liberandis voluerit. Henricus interea variis jactatus consiliis quiescere nusquam poterat, ut qui patrati sceleris conscius nihil sibi jam tutum apud populum Romanum existimaret. Itaque ut metum eis injiceret, jorejurando affirmavit, se, nisi Pontifex sibi obediret, & ipsum, & omnes, quos habebat in vinculis, aut occisurum, aut truncatis artubus multaturum. Hoc ubi non processit, tum verò se captivos omnes liberaturum, si sibi in posterum cavere à Pontifice liceret, ostendit; idque per Principes suos, Civesque Romanos à Pontifice institit postulare. Tum verò Episcopi quidam Germani Pontificem adeuntes ita locuti sunt. *Vix æstimari, summe Pontifex, potest, quantum ex re adversus te, Civitatemque tuam gesta molestiæ, dolorisque ceperimus: Verùm, ut vides, hoc malum peccatis nostris ita ferentibus improvisum potius fuit, quàm cogitatum. Quamobrem oratum te precibus omnibus volumus, ut des te ad lenitatem, & Regi nostro placere, ejusque consecrationem absolvas, ut ipse tibi, ac Clero, Civitatique tuæ placetur, atque Ecclesiam posthac omni suo studio complectatur.* Quibus Pontifex, *Quid est, quod à me requiritis,* inquit, *fratres? an verò vos hominem tam iniquum, tam fraudulentum, tam facinorosum nobis consecrandum censetis? rite scilicet expiavit manus suas ad percipiendam consecrationem, qui aras Dei perfudit cruore Sacerdotum, & domum sanctificationis cruentavit sanguine interfectorum. Ne siverit Deus, ut ego hunc hominem consecrem, qui se ipsum tantis flagitiis reddidit execrandum.* Subjicientibus inde illis, dignitati ejus, & eorum, qui capti essent, incolumitati conducere, ut Regis iracundiam mitigaret, fortiter æquè respondit: *Non metuo Regem vestrum; sæviat etiam in caput meum, si lubet; neque enim duriùs in me consulere potest. Vos autem cavete, existimetis, qua ille felicitate in Clero, & populo trucidando modò est usus, eadem in tota vita sua usurum; neque enim videbit pacem, dum vivet, nec stirpem ullam Regni heredem relinquet.* Quibus rebus perceptis vehementiùs Henricus excanduit, atque ut eum de proposita sententia dimoveret, captivos omnes in conspectum ejus produci ad necem jussit. Quod cum factum esset, Pontifex tanto animi robore fuit, ut nihil permotus singulos ad mortem fortiter pro divino tuendo jure oppeteadam hortatus sit, vitamque eis æternam promiserit. Verùm cum illi his auditis pavidi ad pedes se provolventes ultimi prorogationem supplicii obsecrarent, ad extremum doloris, ac lacrymarum plenus dixit, se eo animo esse, ut si sibi subeunda necessitas sit, malit omnes acerbitates ferre, quàm de sententia cedere; verùm quod sua caussa non faceret, id aliena esse facturum, idest captivorum servandorum gratia proposito decessurum, atque Henrico obsequuturum. Hæc ubi Henricus cognovit, ipsum, & ceteros se dimissurum, atque Urbem obsidione liberaturum, ostendit, si Sacerdotiorum collationem permitteret, atque se, imposita rite

ce-

corona, Imperatorem inungeret. Juratum est à parte Pontificis in hæc verba in agro juxta pontem Mammæum, qui Germanorum, Romanorumque exercitum dividebat: *Pontifex in posterum propter violata Ecclesiarum jura, & injuriam sibi, suisque illatam, neque Imperatorem ipsum, neque bona ejus aliqua ratione infestum habebit, neque anathemate feriet. Privilegio scripta cum anathemate permittet, ut Henricus Imperator Episcopos, & Abbates libera suffragiis electos sine simonia annulo, & virga investiat, Episcopusque sic investitus liberè consecrationem ab Archiepiscopo, ad quem pertinuerit, sumat. Qui verò à Clero, & populo electus fuerit, verùm ab Imperatore non investitus, à nemine consecretur.* A parte verò Henrici ita: *Henricus Pontificem cum Episcopis, & Cardinalibus, & omnes, qui cum eo, aut pro eo capti sunt, & obsides securos intra portas Transtiberinæ Urbis deducet, neque amplius aut capiet, aut capi permittet; iis, qui in fide Sedis Apostolicæ sunt, & populo Romano tam per se, quàm per suos fidem servabit. Pontificem bona fide juvabit, ut Pontificatum tutà, & quietè possideat; patrimonia, & possessiones Ecclesiæ Romanæ restituet; & exemplo antecessorum suorum auxilio erit, ut cetera, quæ jure habere debet, recuperet, & possideat. Eidem Pontifici fideliter obediet salvo honore Imperii, & Regni, sicuti Catholici Imperatores Romanis Pontificibus solent.* Hæc Henricus primùm, deinde Fridericus Coloniensis Archiepiscopus, Gebehardus Tridentinus, Burchardus Monasteriensis, Bruno Spirensis, Albertus Cancellarius, Fridericus, Hermanus, Albertus, Berengarius, Gothifredus, & Guarnerius Comites, ac Bonifacius Marchio jurarunt; postridie autem hujus diei in Campo, qui septem fratrum dicitur, dum castra moventur, privilegium de investituris dictatum est, transmisso juxta pontem Sarium Tiberi, atque accito ex Urbe scrinario scriptum per nocturnas tenebras exaratum, atque à Paschali, licèt invito, subscriptum. His actis postero die Idibus Aprilis (15) Pontifex cum Henrico Urbem Leoninam intravit, ac portis, ne quis Civium interveniret, obseratis in æde Sancti Petri ante Confessionem, ipsum corona Imperatoria redimivit, atque Augustum consecravit; cumque rem divinam faciens ad hostiæ confractionem venisset, parte sumpta, reliquam astanti porrexit; atque ita dixit: *Sicuti pars hæc vivifici corporis divisa est, ita divisus sit à Regno Christi Domini nostri, qui pactum hoc violare tentaverit;* atque his rebus actis Imperator in castra, Pontifex in Urbem se recepit tantâ frequentiâ populi occurrentis, & Deum collaudantis exceptus, ut ægrè ad hospitium potuerit pervenire. Hic tum finis perniciosæ hujus discordiæ fuit. (16) Hac re elatus Henricus, tota metu trepidante Italia, recessit in Lombardiam. Bononiam agmine pacato ingressus ad frœnandos hominum impetus, & continendum in fide populum, Civibus præ circumsedentis exercitus pavore mussantibus, arcem construxit, eamque præsidio confirmavit. Parmam inde XVIII Kal. Junias prodiit. Inde, postquam per triduum Bibianelli cum Mathilde fuit, in Germaniam abiit, (17) atque Augusto mense Spiræ Episcopis, ac Principibus aliquot evocatis, Patri tum demum sepulto magnâ cæremoniâ ex permissione Pontificis parentavit. Inde conventu Moguntiæ habito, Adelhertum Archiepiscopum designatum per annulum, baculumque, ut ante, instituit. Interim Mediolanenses arma, quæ, Cremonensium audacia vindicata, Henrico in Italiam veniente, posuerant, rursus post ejus profectionem sumpserunt, &

(15) Scriptores in varias opiniones scinduntur, certum diem hujus coronationis indicaturi, cùm ipsa etiam coævarum testimonia valde dissentiant. Donizo lib. 2. cap. 18. hanc celebritatem affigit *Paschatis* Festo, sed graviter hallucinatur, asserens fuisse ultimum diem mensis primi, idest Martii, cùm certum sit, hoc anno Pascha incidisse in diem secundum Aprilis. Idem tradunt Robertus de Monte, seu Sigebertus, ac Hovedenus Malmesburiensis, qui rem hanc ex Davide Scoto, Bancorensi Episcopo, tunc vivente, se narrare profitetur, lib. 5. pag. 167. scribit, *IV.* (legendum *V.*) *Idus Aprilis*, Dominica *quasi modo geniti*, quæ octava dies erat à Paschate, coronatum *Henricum*. Chronicon Hindelsheimense consecrationem *Henrici* peractam refert *Idibus Aprilis*, hujusque sententiæ est Baronius, alia etiam antiqua monumenta producens. Demum Pandulphus Pisanus Tomo III. *Rerum Italicarum* pag. 357., ait, Paschalem a die II. Idus Februarii usque ad V. Kal. Maji, multis affectum cruciatibus, pacem tandem cum *Henrico* sanaisse. Pandulphi textum emendandum, ita ut, loco *V. Kal. Maji*, legi debeat, *V. Idus Aprilis*, vult Pagius, in eo obfirmatus sententia, quòd *Henricus* Imperatorium diadema susceperit Dominico die, in *Albis* appellato. Cl. Muratorius in adnotationibus ad Donizonem pag. 380. Tom. V. *Rerum Italicarum* inclinare se ait, ut credat, die ipso *Paschatis* coronatum *Henricum*; intactum tamen dimittit hoc dubium, cùm in tanta coævorum dissensione incertum sit, cui potior fides debeatur. Porro (si vera sunt quæ leguntur in Vita Paschalis a Cardinali Aragoniæ edita pag. 363. verbis Synchroni Scriptoris) Sigonii, ac Baronii sententia verior foret. Postquam enim narravit ab *Henrico*, aliisque Optimatibus manu propria juramentum firmatum, notam hanc Chronologicam subdit. *Actum III. Idus Aprilis, feria tertia post Octavas Paschæ, Indictione IV.* Prosequitur inde: *restabat illa exactionis, & extorsionis, ut de Investitura permissione Privilegium Regi personaliter scriberetur*; hocque ait altero die per nocturnas tenebras a Pontifice, licet invito, subscriptum. Demum in Ecclesia B. Petri coronatum *Henricum* refert, clauditque narrationem his verbis. *Actum Idibus Aprilis quinta feria post Octavas Paschæ, Indictione IV. Hæc sicut passi sumus, & oculis nostris vidimus, & auribus nostris audivimus, mera veritate conscripsimus.* Mos autem ille coronandi Reges Dominico die, à Pagio productus, vim minimè facit, cùm in eo tumultu res acta sit, *non solùm contra voluntatem Pontificis, sed etiam contra omnem consuetudinem*, ut idem Auctor affirmat.

(16) Juramenta omnia hinc inde subscripta, non secus ac reliqua a Sigonio relata, leguntur in memorata Paschalis Vita, edita a Cardinali Aragonio. Hæc Historia fuse etiam describitur in Chronico Casinensi cap. 35. & seqq. libri IV.

(17) Congressum Henrici cum Mathilde, *Bibianelli* habitum, describit Donizo lib. 2. cap. 18. asserens, Mathildem tanto honore ab Imperatore cultam fuisse, ut sancito cum ipsa firmo fœdere, eam *Matrem* vocaverit, & in Ligustico Regno *Vice Reginam* constituerit.

& Laudensibus bellum intulerunt; (18) sive quòd antiquarum simultatum in animis aliquot adhuc vestigia residerent, sive quòd eos cum Cremonensibus adversus se fœdus iniisse, indignè tulissent, sive quòd Lombardiæ imperium affectantes ante proxima quæque sibi loca subigenda esse putarent, quàm longinqua appeterent. Erat autem Laus, ut Papia inter amnes Ticinum, & Lambrum, sic ipsa inter Lambrum, & Abduam cum finibus eorum conjuncta. Paratis igitur occultè rebus omnibus ad obsidionem oppidi necessariis, mense Majo ad Urbem ex improviso processerunt: eamque ita ab omni parte clauserunt, ut neque à Cremonensibus, neque à Papiensibus sociis possent, aut militibus introducendis, aut commeatibus importandis juvari. Ita factum, ut, cum rei frumentariæ, cui maturè non erat provisum, copiam non haberent, neque aliunde suppeteret, quo famem tolerarent, languentibus inedia membris, fractisque desperatione animis Laudenses Kal. Julii in potestatem pervenerint. (19) Urbe capta, asperiùs in tecta, hominesque consultum est: primùm ædificia ferè omnia publica, privataque ita diruta sunt, ut Urbs ceteroqui magna ad sex tantùm vicos redacta sit: deinde leges, & tributa gravissima sunt imposita; nam & commercia inter ipsos, & conjugia, Consulibus Mediolanensibus inconsultis, prohibuerunt: & nundinas, quæ in vico Placentino cum maxima Civitatis utilitate fieri solebant, inde sustulerunt, alioque traduxerunt: cautumque, ut Præfectus Urbis in posterum hæc servanda curaret: qui secus fecisset, rei capitalis reus esset, bonaque amitteret. Eadem ratione Mathildis Mantuanos, qui soli ex populis suis non parebant, aggressa, diutina in ditionem obsidione redegit. (20) His actis, non defuere interim, qui Pontificem maledictis lacerarent, quòd coronam Henrico, & perniciosum privilegium indulsisset. Inprimis autem Bruno Episcopus Signinus, idemque Abbas Cassinas adjuncto sibi Guala Episcopo Regiensi, & Cardinalibus nonnullis tale privilegium rescindendum, & Henricum Anathemate feriendum, censebat. Hujus rei certior Paschalis factus Brunonem ad se vocari jussit, &, num se maledictis inimici more concerpsisset, rogavit. Cui Abbas: *Qui tibi te à me non diligi, sed probrie concidi nunciarunt, falsa narrarunt. Ego enim ita te diligo, ut dominum, ac patrem meum, neminemque alium, te vivente, volo habere Pontificem, ut cum multis aliis sibi promisi: audio verò Salvatorem meum mihi ita dicentem: Qui amat patrem, aut matrem plus, quàm me, non est me dignus. Unde & Apostolus: Siquis non diligit Dominum Jesum, anathema sit. Debeo igitur diligere te, sed magis illum, qui te fecit, & me. Ceterùm pactum illud fœdum, per vim expressum, & pietati, religionique contrarium ego non laudo: quis enim illud laudaret, in quo violatur fides, Ecclesiæ libertas læditur, Sacerdotium tollitur, unicum Ecclesiæ ostium clauditur, multa ostia aperiuntur, per quæ qui intrat, fur est, & latro? Habemus Canones, habemus Sanctorum Patrum constitutiones ab Apostolorum temporibus ad te usque perductas. Via regia incedendum est: neque ab ea aliò declinandum: Apostoli illos omnes damnant, & à piorum communione sejungunt, qui à seculari potestate Ecclesiam obtinent: laici enim etiam religiosi nullum gubernandæ Ecclesiæ jus habent. Huic Sanctæ Apostolorum constitutioni qui contradicit, Catholicus non est; quicunque autem tuetur hæresim, hæreticus est: hanc autem esse hæresim, nemo negarit, quam sancta, & Apostolica Ecclesia in multis Conciliis hæresim nominat, & cum suis auctoribus damnat.* His verbis commotus Pontifex Abbati mandavit, ne Monasterio posthac præesset: neque enim decere aliquem Episcopum esse, & Monasterium tam celebre administrare: Monachis etiam per Leonem Ostiensem Episcopum, eundemque Monachum præcepit, ne illi obtemperarent, sed alium sibi Abbatem deligerent. (21) Verùm diluendæ, quam contraxerat, infamiæ caussa postero anno Concilium in Latera- 1112
num vocavit: ac de Sede Apostolica, Imperioque Romano ad patres retulit. Ibi notatus est iterum à plerisque, quòd Henricum capto summo Pontifice, tractis Cardinalibus, ac multo Cleri, populique profuso sanguine infamem, ad Imperiale fastigium provexisset: & institutiones Episcoporum, quas majores ejus acerbissimis vexationibus, & durissimis exiliis defendebant, indignissimo privilegio condonasset. Quibus ille promptè respondit, se quod egisset, necessitate adactum fecisse. neque enim aliter se imminentem stragem populi, incendia Urbis, vastitatem agri prohibere potuisse: id si piaculum putaretur, se Concilii arbitrio expiaturum. Eo responso cum iram accusatorum maxima ex parte lenisset, tum verò, ne quis de fide sua dubitaret, quòd sacrilegum, ut objiciebatur, sacrilego privilegium indulsisset, extremo Concilii die ita audientibus omnibus est locutus, *ut præter cetera à Romana Ecclesia approbata se probare, aut respuere diceret, quæcunque Gregorius Septimus, aut Urbanus Secundus, aut decrevissent, aut repudiassent*; quo pacto gravia eorum etiam adversus Henricum senem propter Ecclesiarum collationem decreta se approbare significavit. Quibus dictis surrexit Gerardus Engolismensis Episcopus Legatus ex Aquitania, totiusque Concilii consensu præsentibus omnibus ita ex scripto pronunciavit: *Privilegium pro liberatione captivorum Ecclesiæ à Pa-*

(18) Hoc anno confectum est Mediolanensium contra Laudenses bellum, non primò illatum; Landulphus enim a S. Paulo cap. 16. id inceptum quatuor ante annis testatur.

(19) Ex Manipulo Flammæ cap. 163. hæc desumpsit Sigonius. Emendandus tamen est ex Landulpho a S. Paulo, Auctore coævo, qui Laudensem Urbem captam, dirutamque, non mense Julio, sed Junio cap. 19. refert.

(20) Donizo in Vita Mathildis lib. 2. cap. 19. clare asserit, Mantuam ab *Mathilde* obsessam, devictamque anno 1114., & pactum fidelitatis Octobri mense *Bondeni* firmatum, postquam per viginti quatuor annos eidem rebelles Mantuani permansissent. Differenda est igitur hæc narratio ad illum annum, quo Sigonius secundum bellum, in Mantuanos motum a *Mathilde*, ob occupatum Rivoltellæ castrum, refert; cùm revera unicum fuerit.

(21) E Chronico Casinensi lib. 4. cap. 42. hæc decerpsit Sigonius. Vide ibidem acres controversias ob novi Abbatis electionem inter *Brunonem* ipsum, & Monachos excitatas.

Paschali Pontifice vi per Henricum Regem extortum omnes in hoc sancto Concilio congregati legitima censura, & auctoritate Ecclesiastica, judicio Sancti Spiritus condemnamus, & irritum esse judicamus eo nomine, quod in eo scriptum est, jure lectum à nemine consecrandum, nisi priùs à Rege instituatur, quod est contra Spiritum Sanctum, & justam institutionem. Quibus recitatis omnes ita esse succlamaverunt, atque in ea centum ferme Episcopi subscripserunt. (22) Hæc autem ubi trans Alpes perlata sunt, Archiepiscopus Viennensis Legatus Pontificis grave in Henricum anathema explicuit, & Moguntinus cum quibusdam principibus apertam contra eundem conjurationem inivit. In Italia verò tumultuantibus omnibus, præcipuè Bononienses, quibus grave nimis Henrici, præsertim post impositam cervicibus suis arcem, imperium videbatur, consilium recuperandæ libertatis ceperunt, ac præsidio ejus Urbe depulso, universi populi concursu arcem deturbarunt. Interim Alexius Imperator Orientis legatos Romam cum literis misit, quibus primùm injuriam ab Henrico Pontifici, & Romanis illatam doluit, deinde gratias egit, & laudes præcipuas tribuit Romanis, quòd eximia virtute Henrici conatibus obstitissent; sese summopere cupere, si illi probarent, Coronam Imperii à Pontifice sumere, aut filio Joanni tradere. Cui Romani se se ad ejus nutum paratissimos responderunt fore; ac mense Majo sexcentos è suis, qui illum deducerent, mise-
1113 re Constantinopolim. (23) Proximo anno Bernardus domo Burgundio, sanctitate, & doctrina percelebris, qui post Sanctorum in numerum est relatus, Monachus Cistertium init. Gerardus, homo Germanus Aquilejensem Ecclesiam adipiscitur. Urbs Cremonæ oborto casu incendio deformatur. Apud Ravennam, & Parmam sanguine pluvit. Paschalis, turbatis rursus in Apulia rebus, conventum Beneventi peregit, (24) & se-
1114 quenti alterum in Latio apud Ceperanum habuit, in quo Gulielmum Apuliæ, Calabriæque Ducem sancivit. (25) atque Anagniæ cum esset, pridie Nonas Novembris Eremitas Camaldulenses privilegio insignivit. Mantuani, cum iniquo animo Mathildis imperium paterentur, falso rumore de ejus obitu dissipato decepti arma sumpserunt, ac Rivoltellæ castrum ex ipsius ditione ceperunt. Quod ubi Mathildis accepit, continuò exercitum adversus eos immisit, atque arma ponere, & imperium accipere compulit. Deditio in castro Bondeni facta est; quod ipsa in agro Mantuano communiverat. Paschalis Pontifex sequenti anno 1115
per mensem Martium Albæ fuit. Mathildis in morbum lapsa per septem mensium spatium est gravissimè conflictata, & cum VIII. Idus Maji multis muneribus ædem Sancti Cæsarii in agro Mutinensi donasset, demum IX. Kal. Augusti annos sex, & septuaginta nata mortem vitæ sanctissimè actæ congruentem oppetiit; (26) atque in Monasterio Sancti Benedicti ab avo suo inter Padum, & Larionem constructo sepulturam accepit, mulier non solùm egregia pietate, ac religione omnium & sui, & superiorum sæculorum mulierum præstantissima, sed etiam publicis operibus, arcibus, pontibus, viis, Templis, Monasteriis in Lombardia extructis, bellisque assiduis pro tuenda Ecclesiæ auctoritate administratis, singularibus laudibus in perpetuum celebranda. Hæc, gliscente inter Gregorium, atque Henricum discordia, Lombardiæ, Tusciæque ditionem testamento Sancto Petro donarat. (27) Itaque ea mortua non defuere, qui nunciis missis Henricum ad adeundam ditionis ejus hereditatem in Italiam advocarent. Ita Parma, & Mantua ad eum pervênit. Ferraria, quam Tedaldus avus à Joanne XIII. Pontifice acceperat, Romanam ad Ecclesiam rediit. Multa præterea in Lombardia ad Padum castra, & possessiones fuere, de quibus magnæ postea inter Imperatorem, & Pontificem contentiones extitere: eæque modò huic, modò illi diversorum beneficio regum cessere: sunt etiam, qui Hugonem Malaspinam patruelem ejus, nempe Conrado patris sui fratre natum, aliquam partem hereditatis attigisse dicant. (28) Ejus mortem universa Italia acerbissimè tulit. In agro Bononiensi pluvisse sanguine nunciatum. Interim Paschali conventum alium in Apulia

apud

(22) Decimo quinto Calendas Aprilis celebratum est hoc Concilium, ut Cardinalis Aragoniæ testatur. Mendosè in Tomo X. Conciliorum Labbei adnotatum legitur, *V. Cal. Aprilis*; Librarii namque oscitantiâ omissus est numerus *X*, quem editio Mediolanensis Cardinalis Aragoniæ hoc loco impressum refert, Tom. III. Rer. Italic.

(23) Legenda fusiùs hæc sunt in Chronico Casin. lib. 4. cap. 46., ubi recensentur dona, ab *Alexio Comneno* ad hoc Cœnobium missa, occasione hujusmodi legationis.

(24) Anno 1112. *Paschalis* Beneventum ingressus est, *secundo die intrante mensis Decembris*, Synodum autem celebravit *Februario mense* anni præsentis 1113., quemadmodum narrat Falco Beneventanus, editus Tomo V. *Rerum Italicarum*; qui prosequitur, ad annum eundem, narrare Acta *Paschalis* per id tempus apud Beneventanos.

(25) Mense Octobri coactam Synodum *Ceperani*, seu *Cyperani*, ad Laris fluvii oram positi, tradit Falco Beneventanus. In ejus autem Codice antiquo a Baronio inspecto legebatur, constitutum a Paschali Villelmum *Ducem Italiæ*, quod fortasse mendosum aliqui existimantes, substituere *Ducem Apuliæ*. Peregrinius in adnotationibus ad Falconem eruditè vindicat primam Lectionem, ostendens ex Græcorum idiotismo, nostrates quoque sub communi *Italiæ* vocabulo Apuliam nominasse.

(26) Obiit præclarissima hæc Comitissa *in Castro Bondeni*, non quidem in agro Ferrariensi, ut censuit Pagius, sed altero Diœcesis Regiensis prope Monasterium Padolironense, appellato in Chartis Bacchinii, *Bondeno de Roncalis*, ut docet Cl. Muratorius in adnotationibus ad Donizonem, in quibus nonnulla inserit de reserato aliquando *Mathildis* sepulcro, ac corpore integro reperto, quod demum ab Urbano VIII. Romam translatum est. *Mathildis* ætatem non benè refert Sigonius, septuaginta sex annos eidem tribuens. Siquidem nata est anno 1046, obiit verò 1115.; quo circa nonnisi sexaginta novem vitæ annos numeravit.

(27) Postremas has tabulas confecit *Mathildis* anno 1102. Alteram confirmationis Chartulam, ab ipsa postmodum conditam, adjecit Cl. Muratorius Vitæ ejusdem à Donizone conscriptæ Tom. V. *Rerum Italicar.* pag. 384.

(28) Nullo fundamento hæc vulgata esse, ex Antiquitatibus Estensibus Cl. Muratorii patet, qui veram *Malaspinæ* Familiæ nobilissimæ, cum *Estensi* affinitatem eruditè scrutatur cap. 17. pag. 154.

apud Trojam agente, seditio ingens Romæ cooritur. (29) Mortuo Urbis Præfecto, plerique filium ejus, adversante Pontifice, declararunt, ac turres Petri Leonis, qui Pontificias partes fovebat, diruerunt: qua de re Petrus ad loca munita se receperat, ibique se subsidiis Pontificis sustinebat. Quibus rebus erectus Henricus xenia Imperialia Præfecto Urbis, Romanisque misit, &, cum brevi se affuturum eorum auxilio indicasset, exeunte anno rursus in Italiam cum Regina, ac tota familia sua trajecit, (30) ac Mantuam progressus, legatos ad Pontificem de componendis Regni, & Pontificatus discordiis misit, caussasque cognoscere populorum instituit. V. Kal. Januarias Fori Po-
1116 pili fuit. Mense Martio Venetias profectus honorificè ab illa Civitate est habitus; Urbis situ, ædiumque decore, quæ diligenter invisit, mirificè delectatus, votis Sancto Marco solutis, & Monasteriis possessionibus Regni auctis discessit. (31) Interim Paschalis pridie Nonas Martias conventum in Laterano habuit; quo diversarum provinciarum Episcopi, & principes confluxerunt. In eo concilio prima die (32) de controversia relatum est, quæ inter Jordanem, & Chrysolaum de Mediolanensi Ecclesia versabatur, cum alteri objiceretur, quòd alienam Ecclesiam invasisset, alteri, quòd suam deseruisset, eaque ad consilium Cardinalium est à Pontifice ipso rejecta. Quarto die Lucensis Episcopus de Pisanis, qui in diœcesim suam invasissent, expostulavit; verùm, cum ea relatio, ut aliena, repudiata esset, Paschalis admonitus, ut de Republica ageret, idest, ut de Henrici privilegio referret, qua de re evocati ex omnibus terris Episcopi convenissent, ita verba fecit: *Postquam Dominus in manus me tradidit Regis, videbam quotidie fieri rapinas, incendia, cædes, & adulteria, eaque ab Ecclesia Dei averters cupiebam. Itaque quæ Henrico tribui, pro liberanda Dei populo tribui, fateorque perperam me fecisse, rogoque vos omnes, ut precibus à Deo mihi veniam impetretis. Iniquum privilegium, quod in castris Henrici scripsi, tanquam irritum perpetuo anathemate damno, hortorque vos omnes, ut idem faciatis*. Sub quam vocem cum universi succlamassent, Uti rogas: tum Bruno Signinus Episcopus, *Gratias*, inquit, *Deo agamus, quòd Pontificem Paschalem huic Concilio præsidentem proprio tandem ore scriptum illud audivimus condemnantem, quod pravitatem, & hæresim continebat*. Qua re audita quidam ex astantibus Episcopis subjecit. *Si scriptum illud hæresim continebat, ergo qui scripsit illud, hæreticus fuit*. Tum Joannes Cajetanus commotus, *Tu ne in Concilio*, inquit, *& nobis audientibus Romanum Pontificem appellare audes hæreticum? scriptum à Pontifice confectum, malum quidem fuit, sed hæresis non fuit*. Tum alter, *immo verò ne malum quidem, quia eo populum Pontifex liberavit*. Tum Pontifex his vocibus excitatus, silentio manu indicto, ita locutus est: *Fratres, & domini mei audite. Ecclesia hæc nunquam inquinata hæresi fuit, immo omnes labes hæc hæreseos expurgavit, Euthychianam, Sabellianam, ceterasque siquidem pro hac filius Dei, dum pateretur, oravit, cum dixit; Ego pro te oravi Petre, ut non deficiat fides tua*; atque ita altercationem sustulit. Quinto die Pontifex aliis negociis impeditus Concilio adesse non potuit. Sexto caussa Ecclesiarum rursus relata. Tum verò altercatione ex postulatione Cunonis Prænestini Episcopi orta, qui legatus Sedis Apostolicæ fuerat, atque hanc caussam damnaverat, eamque deintegrò damnari oportere censebat, Pontifex ita dixit: *Vetus Ecclesia martyrum tempore floruit apud Deum, non apud homines. Ad fidem inde conversi Imperatores, Reges, & Principes Matrem suam Ecclesiam, ut boni filii, honestaverunt, atque prædiis, honoribus, dignitatibus, regalibus quoque juribus, & insignibus, initio à Constantino sumpto, affecerunt, & tunc Ecclesia florere cœpit tam apud homines, quàm apud Deum. Habeat ergo Sancta Mater Ecclesia, quæ sibi à Regibus, atque Principibus sunt tributa, eaque dispenset, ac dividat filiis suis, prout ipsius judicium, atque arbitrium fert*. Inde privilegium, quod in castris concesserat, renovato Gregorii VII. decreto ita abrogavit, ut & qui daret, & qui acciperet, à communione piorum sejungeretur. Tum Prænestinus, *Domine Pater*, inquit, *si verè tuus fui legatus, omnibus his audientibus legationem meam verbo tuo confirma*. Cui Pontifex, *Verè legatus ex latere nostro fuisti, & quicquid tu, ceterique fratres nostri Cardinales, Episcopi, Legati Dei, & Apostolorum Petri, & Pauli, hujus Sedis & nostra auctoritate fecerunt, confirmaverunt, probaverunt, ego quoque probo, & confirmo; quicquid damnaverunt, condemno*. Tum Prænestinus, *Atqui*, inquit, *cum legatus Hierosolymis agens audissem, Regem Henricum post sacramenta, obsides, & oscula Pontificem in ipso Beati Petri templo cepisse, indignèque tractasse, Cardinales exuisse, vexasse, nobiles Romanos partim occidisse, partim captivos fecisse, stragemque populi ingentem edidisse; cum hæc, inquam, flagitia, ac scelera cognovissem, Ecclesiæ*

(29) *IX. Kalendas Septembris* celebratum à Paschali Trojanum Concilium, Falco Beneventanus refert, asserens, eundem Pontificem *tertio die intrante mensis Septembris* Beneventum rediisse, ac *VII. Kal Octobris* Romam reversum. Incongruè tamen huic anno adscribitur à Sigonio Romana seditio; teste namque eodem Falcone, *Petrus* Romæ Præfectus, mense Martio anni sequentis 1116., quo etiam Lateranense Concilium celebravit Paschalis, è vita ereptus est, eoque defuncto excitatæ sunt turbæ, quas hic innuit Sigonius. Pandulphus quoque Pisanus Tom III. *Rerum Italicarum* pag 357. refert, anno XVII. Pontificatus Domni Papæ Paschalis II., *mense primo* (idest Martio) *XVI.*, (seu, ut alter Codex habet. *XXVI. die*, ob mortem *Petri* Præfecti, exortam seditionem, quam ipse minutim describit. Ad annum igitur 1116. indubiè hæc sunt referenda.

(30) Jam in Liguria degisse *Henricum* Imperatorem, cùm ad Præfectum Urbis Xenia direxit, Petrus Diaconus in Chron. Casinens. lib. 4. cap. 60, à quo hæc Sigonius sumpsit, testatur. Eadem vero dona missa sunt, postquam seditio contra *Paschalem* invaluit, adeoque anno 1116., ut superiùs ostendimus.

(31) Vide Dandulum Tomo XII. *Rerum Italicar.* pag. 266. hæc fusiùs enarrantem.

(32) Erat hæc *secunda feria tertiæ Hebdomadæ Quadragesimæ*, quemadmodum testatur ad hunc annum Abbas Urspergensis, qui Acta omnia hujus Concilii diligenter enarrat. Eundem descripsit Sigonius, verbis tantummodo, castigatiori methodo exornatis.

clesia Hierosolymitanæ Consilio execrationem in Regem Henricum intendi, eamque post in Græciæ, Ungariæ, Saxoniæ, Lotharingiæ, Franciæ Conciliis, consilio harum Ecclesiarum confirmavi. Quamobrem oro vos, Patres amplissimi, ut quemadmodum legationem meam Dominus Pontifex confirmavit, sic & vos consentientibus sententiis comprobetis. Ita cum eadem Archiepiscopus Viennensis, Legatis, literisque missis postularet, in eam sententiam à pluribus, ac melioribus sine ulla dubitatione discessum est. Postridie, qui fuit dies Sabbati, Mediolanensi controversiæ modus est à Pontifice hac ratione impositus; quia translationes Episcoporum duabus de caussis fierent, necessitate, & utilitate, Chrysolai verò translatio in detrimentum animarum recideret, ille priori Ecclesiæ redderetur, Jordanes in Mediolanensi statueretur. (33) His rebus haud secus, quàm res ferebat, motus Henricus ad Gubernolum in agro Mantuano sedens Bononiensibus, cùm Legatos ad se misissent, facilè veniam, pacemque petentibus Idibus Maji in hæc verba concessit. *Civibus Bononiensibus omnes injurias, in primisque recentem arcis eversionem condonamus; Cives Bononienses, ac posteri eorum unà cum fortunis suis fidei, tutelæque nostræ condemnati in perpetuum sunto, leges, mores, consuetudinesque suas inviolabiles servare liceto; liberam Padi totius navigationem quoquo versus habento, neque vectigal ullum ripatici nomine, & maximè Ferrariæ persolvunto. In alveo Rheni invito populo Bononiensi nemini mortalium operis quidquam moliri, quo deterius navigetur, liceto. Foderi, aut paratæ nomine centenos tantùm denarios Veronenses pendunto. Nullus Comes hospitii caussa, quod Mansionaticum vocant, colonos Bononienses ulla molestia afficito. Bononienses, quandiu in castris nostris erunt, judicium nulla de re, nisi quid ibi commiserint, patiuntor.* III. autem Kal. Junii Fontanæ agens privilegium Ecclesiæ Viradæ tale indulsit; *Nos Henricus Quartus Romanorum Imperator Augustus rogatu nostræ dilectæ contubernalis Mathildis Reginæ, & Episcoporum Bernardi Parmensis, Landulfi Hastensis, Victoris Bononiensis, Sigefredi Vercellensis, Epponis Novariensis, & pro remedio animæ nostræ, parentumque nostrorum ædem Sancti Petri Viradæ sitam in Episcopatu Cremonensi sub nostram tutelam, & mundiburdium suscipimus cum omnibus bonis ejus acquisitis, & acquirendis, nec non allodiis, precariis, & libellariis, interdicentes, ne quis Archiepiscopus, Episcopus, Marchio, Comes, Vicecomes, gastaldio, sculdasio, Abbas prædictam ædem, & fratres ibi Deo servientes molestia ulla ausit afficere.* Tertio inde Nonas 1117
Januarias Italia inaudito ante multa sæcula terræmotu concussa est; quippe ejus impetu mœnia, Templa, turresque Urbium passim cum ingenti mortalium strage procubuerunt; (34) fontes turbati, Templorum lampades nullo impellente ventorum flatu per aërem latæ, præcipuè Parmæ nova Basilica, Veronæ ædificiorum pars maxima corruit. Hiatus item terræ in illis partibus ingentes apparuerunt, & arbores radicitùs evulsæ sunt; infans locutus tristia, ac portentosa quædam enunciavit. Quin etiam III. Kal. Februarias tremenda tonitrua, ac fulgura, quæ nulla hominum meminerat ætas, creberrima immissa grandine, mortalium auribus, oculisque objecta rem in eam religionem adduxerunt, ut diræ aliquid calamitatis impendere homines suspensis mentibus pertimescerent; quodque pavorem animis majorem incutiebat, eadem prodigia, ac multò tristiora ex Germania nunciabantur. Quibus rebus perturbatus Henricus, quamquam continendis in fide Italicis occupatus, literas ad Pontificem veniæ deprecandæ caussa misit. Cui Pontifex respondit, illum non à se, sed à primoribus Ecclesiæ proceribus condemnatum, non nisi ex eorum auctoritate, id est contracto utrinque Concilio posse absolvi. (35) Paschalis posthæc, Romanis defectionem molientibus invitus processit in Apuliam, & conventu Beneventi acto, (36) Gulielmum Apuliæ confirmavit Ducem. Inde ingruentibus insalubribus æstatis caloribus in Campaniam ventum. Ea re cognita Henricus Concilii judicio haudquaquam se committendum ratus, vim spectans ex Lombardia Romam versus iter suscepit, atque oppidis Pontificiæ ditionis occupandis Romam progressus infrequenti occursu Civitatis, Leoninam Urbem inivit. Ibi cum, revocatâ à Paschali Sacerdotiorum sententiâ, pariter se dignitate nudatum Imperatoria vereretur, iterum se Imperatorio diademate voluit redimiri, omnibusque id muneris suscipere recusantibus, quod solus adhuc Pontifex obire esset solitus, Mauricium Braccarensem Episcopum ex Campania evocavit, & se ab eo coronari jussit, (37) ac statim Urbe egressus in Marchiam Tarvisinam bello tumultuantem se

(33) Quæ ad controversiam actam in hoc Concilio inter *Chrysolaum*, & *Jordanem* Mediolani Archiepiscopos, pertinent, accuratè refert Landulphus à S. Paulo Tomo V. *Rerum Italic.* cap. 29., qui huic Lateranensi Concilio unà cum ipsis interfuit.

(34) Quadraginta dierum spatio perdurasse feralem hanc telluris concussionem, adnotavit Rogerius Hovedenus, eorum temporum Scriptor. Inceptum verò terræ motum *die tertia Januarii*, Chronographus Hindelsheimensis testatur.

(35) Excommunicationis vinculo solutum à Paschali *Henricum*, refert Helmoldus lib. 1. cap. 40. editionis Leibnitii, his verbis: *His motionibus* (Moguntini nempe Archiepiscopi, quas proximè narraverat) *exacerbatus Cæsar, transiit in Longobardiam, cum uxore sua Mathilde, filia Regis Angliæ, transmisitque Legatos ad Dominum Papam, oraturus veniam super excommunicationis verbo. At ille distulit caussam ad audientiam Sancti Concilii, legitimas Regi præfigens inducias, laxatoque interim excommunicationis vinculo.* Itaque caussam quidem Henrici, non absolutionem ab anathemate, remisit ad Concilium Paschalis.

(36) Mense Aprili, ut Falco Beneventanus ad hunc annum refert. Peregrinius in ejusdem adnotationibus optimè animadvertit, Beneventum malè in Apuliæ partibus poni à Scriptore vitæ Paschalis, quem sequutus est etiam Sigonius; Urbs enim illa ab Apuliæ finibus prorsus sejungebatur. Nihilominus, cùm tunc, & aliquanto post, passim unius Apuliæ nomine universa Italia cis Tyberim, ab exteris Occidentalibus, atque etiam Incolis nuncupata fuerit, arguendi erroris non sunt, qui, juxta vulgatam eorum temporum appellationem, Beneventum in Apulia collocavere.

(37) In literis Gelasii II. anno sequenti Cajetæ datis *ad Clerum, & Plebem Romanam*, Tom. X. Concil. Labbei pag. 818., & in adnotatio-

se retulit. Ceterùm Mauricius hic à sacro lavacro Burdinus est nominatus. Qui, patriâ Lemovicensis cum esset, à Bernardo Archiepiscopo Toletano propter virtutis opinionem Archidiaconus Ecclesiæ Toletanæ, deinde Episcopus Coimbriensis, postremò Archiepiscopus Braccarensis effectus est, ex quo tempore se pro Burdino Mauricium appellare instituit. Cum autem paulò ante ad Paschalem Pontificem profectus, Ecclesiæ Toletanæ, quam, ingenii vi pecuniæ promittenda, poscebat, repulsam tulisset, facilè ab eo ad Henricum defecit, cujus rei nomine ab eo piorum communione depulsus est. (38) Honoricus Curtius Mediolanensis Archiepiscopus factus. (39) Interim Paschalis, oppidis quibusdam in Campania ad mare receptis, graviore impendente autumno, tristi tentari morbo cœpit. Quo
1118 affectus Præneste venit, atque ibi Natalitios cum Epiphania dies rebus divinis ritè peragendis traduxit. Inde improvisò progressus Romam, adversarios suos adventu nec opinato ita perculit, ut ad pacem petendam, & Basilicam Sancti Petri reddendam adegerit; verùm post biduum magnitudine morbi oppressus XV. Kal. Februarias obiit. VII. inde Kal. Joannes Cajetanus summo Cardinalium, Clericorumque ceterorum consensu sublectus, Gelasius Secundus est appellatus. (40) Hunc verò ubi designatum Cincius Frangipanes, vir in Urbe potens, audivit, ira furens, quòd alium sufficere cupiebat, in ædem, in qua comitia habebantur, cum hominibus armatis irrumpit, & Gelasium correptum obtorto collo in terram dejicit, & pedibus conculcatum in vincula tradit, eademque in Cardinales ipsos fugam meditantes agit. Hac re percepta commoti Præfectus Urbis, & Petrus Leonis, aliique nobilitatis Romanæ Principes, maxima clientum stipati multitudine ad ædes Frangipanum accurrerunt, ac, ni Gelasium liberarent, extrema omnia minitati sunt. Quibus rebus territi Frangipanes, illum petita venia dimiserunt. Ita Gelasius equo albo impositus magna, atque insigni pompa in Lateranum deducitur. (41) Paschalis morte comperta Henricus ex Patavino agro subitò movit, Romamque continuatis die noctuque itineribus properavit, (42) adeò occultè, ut imprudente Gelasio ad Urbem accesserit. Ubi verò id Gelasius sensit, animo consternatus per noctem ad amicos refugit: prima verò luce per Tiberim ad mare delatus, cum adversa tempestate conscendere non liceret, terrestri itinere, uno Hugone Cardinali comite, ætate, viribusque confectus Ardeam se recepit: inde ad mare descendens tertio die Tarracinam, quartoque Cajetam pervênit: ibi demum confluentibus Episcopis, & Principibus earum regionum Kal. Martii consecratus est. (43) Contrà Henricus Urbe potitus Gelasium, quòd sine auctoritate sua se consecrari passus esset, vitio factum criminatus, Mauricium Episcopum, à quo coronam paulò ante acceperat, per Clericos quosdam, populumque, adversus leges, Pontificem designavit, eumque Gregorium VIII. appellatum consecrari jussit. (44) Quo circa Gelasius literas continuò ad Bernardum Archiepiscopum Toletanum primatem, & reliquos Hispaniæ Episcopos scripsit, in hanc sententiam: *Neminem vestrum latere putamus, quemadmodum frater noster Mauricius Braccarensis Archiepiscopus Ecclesiam suam reliquerit, & ad Regem piorum communione dejectum transfuerit. Illud etiam vos scire arbitramur, eundem à prædecessore nostro Paschali in concilio communione privatum esse: & Braccarensi Ecclesiæ significatum, ut alium sibi pastorem deligeret. Nunc tandem per Regis tyrannidem post longum electionis meæ spatium* in

tionibus ad vitam Gelasii II. Tom. III *Rerum Italic.* pag. 390. legitur, *Paschalem* Pontificem tanta dexteritatis, virtutisque opinione erga Burdinum fuisse affectum, ut, cùm Henricus Imperator Romam venisset, eundem Burdinum *super tractanda pace Legatum* ad illum miserit. Hac tamen occasione abusus Burdinus à Papa defecit, atque Henricum coronavit; id autem sub initium hujus anni contigit. Ob iniquam adeò defectionem, *Paschalis* congregato, mense Aprili, apud Beneventum Concilio, Burdinum excommunicationis telo confixit, ac Braccarensi Archiepiscopatu privavit, injungens Bernardo Toletano Archiepiscopo Hispaniæ Primati, ut alterum Archiepiscopum in Burdini locum eligeret, ut ex Gelasii II. Epistolis, loco superiùs indicato legendis, liquet. Ex his ignoscemendus Sigonius, qui rerum, ac temporum seriem hoc loco perturbat.

(38) Balutius libro III. Miscellan. Vitam *Burdini* ex variis antiquis Scriptoribus collectam vulgavit. Ex ea vero plura, quæ à Scriptoribus inserta, aut falsa narrantur, illustrari, emendarique posse, Pagius ad hunc annum num. 4. fatetur. Certè hanc nundinationem Toletani Archiepiscopatus, à *Burdino* Paschali Papæ propositam, fabulam esse idem Pagius num. 9. asseverat. Addidit hæc Sigonius Bononiensi editioni.

(39) *Honorici* nomine ab aliquibus appellatur Archiepiscopus ille, qui in Catalogis nostris *Olricus* dicitur. Sed falsum est, eundem hoc anno electum, cùm nonnisi anno 1120 ad hanc sedem promotus fuerit, ut ex Chronologia secum Mediolanensium, à me præfixa Historiæ Landulphi de S. Paulo Tomo V Rerum Italicarum, constat. Præterea, *Jordanem de Clivio* adhuc Ecclesiæ hujus Antistitem fuisse scribit Sigonius ipse anno 1120 cùm bellum Comensibus illatum eo tempore narrat. Delenda igitur omnino hæc periodus, quæ in prima editione non legitur, ejusque loco reponenda mora *Chrysolai*, seu *Grossulani*, ab hac sede ad Saonensem suam Ecclesiam Paschalis decreto rejecti; ea enim verè hoc anno contigit, ut memoratus Landulphus cap. 29. testatur.

(40) *Paschalem* obiisse XII Cal Februarii, & *Gelasium* electum VIII Cal ejusdem mensis, pluribus Documentis statuit Pagius ad hunc annum.

(41) Pandulphus Pisanus in Vita Gelasii II. luculentiùs hæc narrat.

(42) *Mensis Martii secunda die ingrediente*, noctis silentio, Romam ingressum *Henricum*, Falco Beneventanus adnotat ad hunc annum.

(43) Sabbato quatuor temporum, idest nono mensis Martii die, Presbyterum ordinatum, ac sequenti die Dominico, qui erat decimus ejusdem mensis, consecratum Pontificem, asseverat Pagius memoratus.

(44) Acta hæc sunt die quadragesimo quarto post electionem Gelasii, ut idem Gelasius in Epistola ad Gallos testatur, adeòque die nona, aut decima mensis Martii, qui erat septimus, aut octavus ab ingressu Henrici in Urbem Romanam. Ab hoc Antipapa iterum coronatum *Henricum*, docet Petrus Diaconus in Chron. Casin. lib 4 cap. 64 editionis Mediolanensis, his verbis. *Imperator interea cum Oppidanis fœdus iniens Romam cedit, ibique die Sancta Pentecostes ab eodem Hæresiarca coronatus, in Liguriam cedit.*

in cubile sanctæ Matris Ecclesiæ se ingessit. Quocirca vobis præcipimus, ut alium in Bracarensi Ecclesia subrogetis, & ipsum Mauritium absteutum, perjurum, & matris Ecclesiæ constupratorem ceteris Ecclesiæ filiis nunțietis. Cajetæ VIII. Kal. Aprilis. Cajetâ inde Capuam profectus, conventu post Pascha habito omnium Episcoporum, quos undique contrahere potuit, gravissimo decreto Henricum, Gregoriumque damnavit. (45) His incensus Henricus, Urbe evestigiò cessit, atque oppida Latii Pontificia armis invasit. Neque verò Gelasius sese in tanta rerum iniquitate deseruit: immo confestim auxilia Gulielmi, Apoliæ Ducis, & Roberti, Capuæ Principis, aliorumque Apuliæ procerum advocavit, atque adversus Henricum profectus ipsum militaris apparatus famâ adeo exterruit, ut, Gregorio Frangipanibus commendato, Urbe repente discesserit. Itaque tutiora sibi posthac futura omnia arbitratus sociorum exercitum dimisit, atquè inermis Romam, sed occultè, Frangipanum inimicorum adhuc potentiam veritus introivit, atque ad amicos divertit. Sub id tempus Ravennates, cum ante Archiepiscopos ad Regium nutum, qui Romanæ adversarentur Ecclesiæ, delegissent, Valterum Canonicum regularem Sedi in primis Apostolicæ deditum designaverant, atque, ut in gratiam Ecclesiæ reciperentur, orabant. Itaque ea re gavisus Gelasius Kalendis Septembris ad Valterum ita scripsit: (46) *Ravennas Ecclesia per multos jam ante annos à Romanæ corpore Ecclesiæ avulsa, multa eidem incommoda, calamitatesque atulit, & multis Ecclesiis dissidii materiam præbuit. Itaque ob ejus nequitiam nonnullas subjectarum Ecclesiarum sibi Apostolica Sedes assumpsit, ut hac ratione ad humilitatis, atque unanimitatis rationem adduceretur. Nunc verò cum eadem ad auctoritatem Matris suæ Romanæ Ecclesiæ redierit, ac filiis ejus, cum antea per tyrannidem Regiam, Præsules Regibus probitas acceperent, nunc patrum suorum errore agnita, ex Canonicis institutis Episcopum Deo probatum elegerint, & dissidia improbata, in Catholicæ Congregationis sinum reverterint, ac te, Reverendissime Frater Valtere, à disciplina Fratrum Regularium assumptum, Religionis ac sapientiæ opinione, in Beati Apollinaris Cathedra collocarint: ob eam rem nos pro jure nostro personam tuam ad Episcopale officium consecrantes tibi, & per te Ravennatium Ecclesiæ dignitatem, quam ante hujus dissidii tempora per Romanam Ecclesiam possederat, restituimus, salvo in omnibus jure, atque auctoritate Sedis Apostolicæ. Concedimus tibi, tuisque successoribus in ejusdem Sedis Apostolicæ obedientia permanentibus Episcopatus Æmiliæ Provinciæ, idest Placentiæ, Parmæ, Regii, Mutinæ, Bononiæ, Ferrariæ, Adriæ, Comacli, Imolæ, Faventiæ, Forilivii, Fori-Populi, Bobii, Cesenæ, Ficoclæ: confirmamus vobis Ducatum Ravennæ, Monisteria Sancti Adelberti, & Sancti Hilarii, & ceteras possessiones ab antecessoribus nostris, & Catholicis Regibus traditas, Pomposiani quoque Monasterii curam, atque usum Pallii damus; cujus indumenti honore humilitas, atque institia declaratur.* Gelasio inde in æde vicina tacitè divinis officiis incumbente, admoniti Frangipanes armata manu eò invaserunt, atque, ipso foris elapso, tetro tumultu omnia repleverunt. Gelasius mox à suis lassitudine, cursque confectus in campis Sancti Pauli est inventus. Ibi agitatis de summa rerum consiliis, una omnium sententia fuit, Urbe, ubi tutus esse non poterat, excedendum, atque in Franciam auspicato jampridem Romanis Pontificibus itinere abeundum. Ita Gelasius Romana Urbe, atque Ecclesia Petro Portuensi Episcopo commendata, paratis Genuensium triremibus conscensis, Pisas, Pisisque Genuam processit: ibi novam Urbis Basilicam D. Laurentii multis cumulatam indulgentiis VI. Idus Octobris consecravit. Inde in Burgundiam Rhodano adverso progressus in Monasterio Cluniacensi subsedit. (47) Eo anno graviter frigore, fame, ac pestilentia laboratum: ingenti terræmotu per XL. dies universæ prope Lombardiæ Urbes afflictæ. (48) Eodem anno Ordo militiæ Templi est institutus. Ejus, ut reliquorum omnium, humilia principia fuere. Hugo quippe de Paganis & Gaufredus de Sancto Audomaro, studio pietatis accensi Patriarcham Hierosolymorum adierunt, atque in ejus manibus se more canonicorum regularium in castitate, & obedientia perpetuò se vivere velle professi sunt. Quibus Rex Balduinus hospitium propè Templum Domini, atque unà cum Patriarcha quædam vectigalia ad victum attribuit, eo munere injuncto, ut salutem peregrinorum ad Sepulchrum Domini adeuntium adversus latronum insidias conservarent. (49) Alexio Imperatore mortuo, (50) Josanes filius locum tenuit. Novo inde 1119
ineunte anno, Gelasius Concilium ad ordinan-

(45) Hujus Concilii notitiam, quam Pandulphus, & Falco Beneventanus omisere, nobis servavit Abbas Urspergensis in Chron. ad hunc annum.

(46) Has literas refert Rubeus in Hist. Raven. lib. 5. ex Authographo desumptas, in quarum calce ita legitur. *Dat Romæ per manum Chrysogoni S. R. E. Diaconi Cardinalis VII. Idus Augusti Indict. XI. Anno Dominicæ Incarnationis MCXIX.* (more Pisano) *Pontificatus autem Domini Gelasii II. Papæ anno primo.* Hinc emendandus non tam Sigonius, quam Labbeus, qui Tom X. Concil. Pag. 819 habet, *Calendis Septembris*

(47) Vide Pandulphum Gelasii familiarem, cum amplissimis Cajetani commentariis, Tomo III. *Rerum Italicarum*, *Gelasii* itinera diligentissimè describentem.

(48) Anno superiore 1117. Terræmotus hic contigit, ut ex Hovedeno constat. Sigonius ex uno geminum fecit. Vide adnotationes a me adjectis ad Landulphum a S. Paulo, *Tom. II.* qui res gestas tempore hujus terræmotus enarrat, Tomo V. *Rerum Italicarum* cap. 31.

(49) Equitum *Templariorum* originem describit Gulielmus Tyrius lib. 12. cap. 7. Annum tamen, quem ipse 1118 adnotat, esse nobis 1119 animadvertit Pagius num. 11; cùm auctor iste annos numeret modo a die 25. Martii, modò a Paschate. Et tamen rem ita accipiendam ipsemet Tyrius docet, inquiens, hunc Ordinem nono, post ejusdem institutionem, anno confirmatum fuisse in Trecensi Concilio, quod verè celebratum est anno 1128. Itaque illius origo statuenda est ad annum sequentem 1119. sub Balduino II. Proinde emendandus est Sigonius, qui hæc addens Bononiensi editioni, Gulielmo Tyrio fidenter adhæsit, computum annorum ab ipso usurpatum minimè expendens.

(50) Die XV. Augusti, ut præter Zonaram, aliosque, scribit Anna Comnena ejusdem filia.

nandum Ecclesiæ statum Viennæ habuit; (51) & post paucos dies IV. Kal. Februarias Cluniaci, sævo lateris dolore consumptus est. Eo mortuo, Cardinales, qui ibi aderant, comitia habuerunt, atque adjunctis Clericis, laicisque Romanis, Vidonem Archiepiscopum Viennensem expertæ in Concilio virtutis, ac sapientiæ hominem, Pontificem Kal. Februariis delegerunt, & Callistum Secundum vocarunt. Ille verò veritus, ne lectio sua à Romanis antiquaretur, restitit, nec se clamide coccinea ornari, nisi literis, nunciisque Romam super hac re acceptis, voluit. Tum verò, cum se à Petro Episcopo Portuensi Pontificis Vicario, à Præfecto Urbis, à Petro Leonis, à Consulibus, Cardinalibus, Clero, & populo universo accipi sensit, tanto consensu victus pridie Idus Octobris à Lamberto, Ostiensi Episcopo, se consecrari permisit. (52) Interim Cuno Prænestinus Episcopus Gelasii Legatus conventum Episcoporum Germanicorum Coloniæ, & Friteslariæ habuit, atque utroque in loco Henricum cœtu piorum ejectum declaravit. Quo facto permoti Germaniæ Principes, conventum Virciburgum indixerunt, atque eò Henricum ad dicendam caussam vocarunt, haud obscurè denunciantes, se, nisi venisset, absentem Regno spoliaturos. Quibus rebus excitatus Henricus, copiis in Italia cum uxore relictis, in Germaniam redire maturavit, ac Procerum, Sacerdotumque suorum concordi voluntate commotus conventum apud Triburias haberi permisit, seque de omnibus, quæ sibi objicerentur, rationem ibi redditurum, ostendit; conventu inde habito, omnes in possessiones suas redegit, ac legatis Pontificis conventum alium Rhemos indicentibus ipse quoque, ut reconciliaretur Ecclesiæ, eò se occursurum spopondit. Ei conventui XIII. Kal. Novembris Pontifex ipse præsedit; atque inter cetera Henrico, ut Sacerdotiorum collationi renunciaret, præcepit. Quo audito Henricus per legatos spatium petiit, quo cum principibus suis colloqui super ea re posset. Ita infecta pace Callistus prædecessorum suorum decreta super ea re facta probavit, aliaque quædam, quæ res postulare videbatur, adjecit, (53) ac post XII. dies conventu rite dimisso, iter Italiam versus suscepit; & per Lombardiam, Tusciamque Romam pervênit, (54) ubique ingenti populorum lætitia, atque summa animorum alacritate acceptus, atque Gerardum Civem Placentinum, Episcopum Potentinum mortuum, Divorum in numerum retulit. (55) Hoc anno bellum inter Pisanos, & Genuenses est ortum; caussa ejus prælata, quòd uterque populus Episcopos Corsicæ apud se consecrari volebat; id bellum per multos inde annos vario eventu est gestum. Postero, idest cen- 1120
tesimo vicesimo supra millesimum, Callistus Beneventum progressus, (56) atque à Gulielmo Apuliæ Duce, Roberto Principe Capuæ, ceterisque ejus provinciæ Proceribus aditus solemnia ab omnibus sacramenta exegit, & rebus compositis Romam revertit. Cremonenses novis inimicitiarum caussis obortis adversus Parmenses, exercitum adduxerunt, & cum iis magna utrinque strage in Parmensi glarea conflixerunt; inde irruptione in agrum Brixianum facta, Aquæ Nigræ vicum Brixianis eripuerunt. Eodem etiam anno à Mediolanensibus Comense bellum susceptum, omnium, quæ privatis adhuc Lombardicarum Civitatum opibus essent gesta, gravissimum. Comum Urbs est cum oppidi vetustate, tum nobilitate Civium inclytum, ad lacum situm, quondam Larium, nunc Comensem vocatum. Hunc lacum amnis Abdua magna ex parte efficit, qui ab Abdua Rhæticarum alpium monte labens multis auctus torrentibus per Volturrenam vallem sexaginta millium cursu in ipsum defluit, atque inde ab Oriente erumpens longo terrarum tractu defertur in Padum. Ceterùm ipsius lacus duo majores sinus existunt, unus ad Orientem, ex quo Abdua amnis erumpit, ubi Leucum, alter ad meridiem, qui portum efficit, ubi Comum est brevi in planicie situm. Urbs fluviatilis cancri similitudinem refert; nam duobus suburbiis Coloniola, & Vico influentem lunato sinu lacum duabus velut chelis amplectitur; ab adversa verò parte suburbium inter Orientem, atque meridiem exporrectum molliter inflexam caudam extendit. Planicies autem quattuor montibus

(51) Abbas Urspergensis hoc narrat, sed hallucinatum esse hunc Scriptorem, contendit Pagius, cùm nullam in Galliis Synodum Gelasius habuerit. Meditatus quidem fuerat Concilium celebrare *media Quadragesima*, illudque *Remis*, non *Viennæ*, ut testis est Eadmerus, sed præventus morte irritum hoc votum reliquit. Vide quæ Pagius contra Baronium, & Labbeum ad hunc annum profert, ut commenticium Concilium hoc probet.

(52) Longè ante consecratus est *Callistus II.*, nempe *V. Idus Februarii*, idest die nona ejusdem mensis, in quam Dominica Quinquagesimæ incidebat, ut constat ex Epistola *Cononis* Prænestini Episcopi Tomo III. Spicilegii Dacheriani pag. 493. primæ editionis. Acta est autem hæc celebritas *Viennæ* in Gallia, ipso *Conone* præsente.

(53) Ordericus Vitalis, qui libro XII. Acta hujus Concilii fusè refert, *Henricum* Imperatorem, & *Burdinum* Antipapam, ejusque fautores excommunicationis telo a *Callisto* confossos enarrat. De hoc Concilio plura Labbeus decimo Tomo collegit.

(54) Non nisi tertio nonas Junii, anni sequentis 1120., seu nono die intrante mensis ejusdem, ut Falco Beneventanus testatur, Romam pervênit Pontifex Summus *Callistus*. Ejusdem itinerarium post Remense Concilium usque ad reditum in Urbem, ex antiquis documentis, accuratè recensuit Pagius ad hos annos. Certè Landulphus à S. Paulo collocutus est *Terdonæ* cum *Callisto*, paucis diebus ante Dominicam Palmarum, eumque in secunda feria hebdomadæ authenticæ inde exiisse *Placentiam* versus, nec, nisi post Paschale Festum, Romam reversum. Vide Tom. V. *Rerum Italicarum* fol. 505.

(55) Umbertus Locatus hæc ad annum sequentem refert; at Petrus Maria Campi in Histor. Eccles. Placent. invictè probat id contigisse anno 1120, fusè de hoc *S. Gerardo* Episcopo scribens ad annum 1120.

(56) Octavo die intrante mensis Augusti Beneventanam Urbem ingressum *Callistum* narrat Falco Beneventanus ad hunc annum. Quæ ibidem gesserit, apud eundem lege. Id tantum referre opus est, Falconem silere de recepto sacramento a Duce Apuliæ, ac Principe Capuæ; Hoc enim peractum existimat Peregrinius in adnotationibus, non *Benevento*, sed apud *Trojam* hoc anno, sequenti vero apud *Salernum*.

bus quadrata facie continetur; in quibus ab Ortu Castrum novum objicitur, à Meridie Arx Baratelli, Luitprandi quondam Regis opus, ab Occasu Carnesinum castellum; nam à septentrione lacum in Urbem infusum portus ipse, de quo dixi, nobilis excipit. Circum lacum oppida multa, eaque opulenta sunt; in ipso lacu insula nomine Comacina cum oppido, quod olim ab Ariperto Rege eversum, post Caroli Magni victoriam fuit instauratum. Huic igitur Civitati Mediolanenses hac de caussa bellum internecinum moverunt. Mortuo Comensi Episcopo, Henricus inveterata consuetudine nixus, eam dignitatem Landulfo Careano, Clerus Comensis Pontificiam auctoritatem sequutus Vidoni Grimoaldo mandavit. Orta verò de jure lectionis controversia populus Comensis uni Pontifici post Imperii Pontificatusque discordias deditus Landulfum non solùm Urbe exegit, sed novas etiam res pro adipiscenda dignitate molientem, negotio Consulibus dato adortus necavit, cum ille in castro Sancti Georgii Lugani in finibus versaretur. Hæc res Mediolani cognita vehementer perinde ac debuit, animos Civitatis adversus Comenses cum sua indignitate, tum Landulfi Civis sui gratia incitavit; auxit etiam rei atrocitatem vetus nobilis vicinæ Urbis subigendæ cupiditas, quam inter Abduam, & Ticinum amnes, æquè ac Laus, locatam, eodem ad se quoque vicinitatis jure putabant pertinere. Itaque Jordanes Archiepiscopus ex Consilii decreto, bello Comensibus indicto, paratum exercitum continuò in fines eorum induxit, castrisque non longè ab Urbe positis, agrum longè, latèque vastare instituit. Comenses consilio eorum perspecto, jam inde ab initio Urbem fossis, vallis, præsidiisque opportunis muniverant; ubi verò eos infesto exercitu in fines ingressos Urbi appropinquare senserunt, illico armatam juventutem suam eduxerunt, ac levibus prœliis aliquot factis, demum etiam cum iis acie confixerunt. Itaque fessos eos ex diuturno pugnæ labore Mediolanenses rati, sequentis noctis silentio Urbem invadunt, eamque, paucis è muris propugnatoribus deturbatis, nullo negotio ingrediuntur, Comenses re nec opinata perculsi, cum premerentur ab hostibus, ut in re trepida consilii inopes in arcem Baratelli se receperunt, atque in Urbe pueros, mulieres, senesque, quippe turbam rei gerendæ inutilem, reliquerunt. Ubi verò illuxit, cum hostes passim per Urbem vagari cum ingenti præda securos animadverterent, ira pereiti magno se in eos impetu jam resumptis animis retulerunt, ac præda dimissa Urbe præcipites abire, castraque relinquere coëgerunt, eaque sibi capta diripuerunt. Hoc incommodo Mediolanenses accepto graviùs irritati, Comacinates Insulanos, & Grabadonenses, aliosque nonnullos Lacus accolas, qui in amicitia Comensium erant, ad defectionem solicitarunt, atque fœdus cum eis adversus Comenses junxerunt, classemque ut belli caussa pararent, admoverunt. Qua re cognita Comenses, ne re navali inferiores hostibus essent, classem & ipsi compararunt, quàm maximam potuerunt. (57) Bononienses felici rerum successu elati, cum omnes ad dignitatem, amplitudinemque vertissent cogitationes, ædes Consilii publicas, pecunia publica construxerunt, atque eas anno se- 1121
quenti absolverunt. Id Palatium Communis vocatum ad ædem Sancti Ambrosii fuit. Post Callisti in Italiam adventum Gregorius Pseudopontifex, quem vulgo Burdinum contumeliæ caussâ vocabant, Sutrii se continuerat, Comitum quorundam præsidio septus. Hi sive avaritia obcæcati, sive insolentia inflati infestas latrociniis vias habuerant, eosque, qui Romam tenderent, spoliarant; ob id Callistus ira incensus, collecto exercitu, ad Sutrii obsidionem Joannem Cremensem Cardinalem misit. (58) Verùm obsidione opus non fuit. Gregorius à Sutrinis subitò deditus; is Camelo verso in caudam ore impositus, Romamque ignominiosè reductus novo omnibus ludibrio fuit; demum in Caveose Monasterium inclusus inglorius mortem oppetiit. (59) Interea Insulani, auxiliis fœderatorum à Lacu accitis, Aprili mense copias in lembos imponunt, atque iter Comum versùs, ut impio consilio, sic infelici eventu intendunt. Nam ad Bregiam egressi primo concursu à Comensibus militibus ibi fortè latentibus in fugam conjiciuntur, & ad lembos reversi, cum eos à litore amotos fortè reperissent; natatu salutem sibi petere compelluntur; ita plerique aut ferro, aut fluctibus opprimuntur. Eo detrimento permoti Mediolanenses bellum sibi majore ope gerendum constituunt, atque fœdus cum plerisque Lombardiæ Civitatibus ineunt, Papia, Novaria, Vercellis, Modoëtia, Bergomo, Brixia, Crema, Cremona, Verona, Mantua, Bononia, Ferraria, Parma, Vardastallo, & Hasta; quorum ubi auxilia convenerunt, cum iis terrestri itinere adversùs Comenses contendunt, Insulanosque per Lacum ire præcipiunt. Insulani in terram egressi prœlium haud timidè commiserunt, cladem que non levem Comensibus attulerunt. Mediolanenses, suburbia Vicum & Coloniolam cum frustra tentassent, tandem ad certamen descenderunt, manumque conseruerunt; verùm

(57) Bellum Comense egregiè illustravit D. Joseph Maria Stampa Cler. Regul. Som., edito Poemate antiquo, cui titulus *Cumanus*. Insertum id legitur Tomo V. *Rerum Italicarum*, Clarissimi hujus viri adnotationibus auctum. Tristanus etiam Calchus fusè de hoc bello scribit, atque ab eo Sigonius, quæ hic narrat, desumpsit. Hos igitur Auctores adeat Lector; in præsenti enim adnotare solummodo libet, errare Sigonium, qui hoc anno inceptum Comense bellum existimat, cùm ejus exordii Epocha figenda sit anno 1118, ut ex Chronologica hujus belli serie ad memoratum Poema præfixa, dilucidè constat.

(58) Collecto exercitu, Pontifex ipse *Callistus* ad Sutrii obsidionem profectus est. *Burdinus* verò captus, Romam pertractus fuit IX. Cal. Majas, publicoque ludibrio expositus, ut narrant Falco Beneventanus, & Cardinalis Aragonius in ejusdem Callisti vita.

(59) Non in Monasterio *Cavensi*, sed in Arce *Fumonis*, non longè ab Alatro, in quam translatus fuit ab Honorio II. anno 1124. senio confectus *Burdinus* expiravit. Id enim concordes referunt Petrus Diaconus in Chron. Casin. lib 4. cap. 86., & Anonymus Casinensis ad annum 1124. Tom. V. *Rerum Italicarum*.

tùm tanta utrinque cæde, ot in incerto fuerit, ab utro victoria ſteterit. Itaque feſſi utrinque inducias in ſequentem annum compoſuerunt, atque ad oovi belli comparationem ſe contulerunt. (60) Brixiani arcem Sancti Martini, quæ à præſidio Germanorum renebatur, adorti redegerunt in poteſtatem, atque æquarunt ſolo. Miſero Gregorii exitu io Germaniam nunciato, ſimulque gliſcentibus in dies ex diſcordia Regni, & Sacerdotii bellis permotus Heoricus, atque aliqua tandem præteritorum pœnitentia tactus, eò demum delabitur, ut conventus apud Virciburgum omnium Germaniæ Epiſcoporum, & Principum pro reconcilianda concordia habearur; iſque in Feſtum Sancti Michaëlis indicitur. Ubi ea dies venit, convocati omnes de certis quæcunque è Rep. fecerunt, & retulerunt, & ſtatuerunt; de ſacra verò deteſtatione, unde mala omnia dimanaverant, tem integram ad Pontificem rejecerunt; ad eumque ſuper ea re Epiſcopum Spirenſem, & Abbatem Fuldenſem legaverunt, qui peterent, ut Conventum Pontificia haberi auctoritate liceret, in quo controverſia, quæ jampridem Eccleſiam Dei divelleret, aliquando Spiritus Sancti judicio finiretur. Legati profecti benignè à Pontifice accepti ſunt, ac
1122 postero anno ſecum legatos à latere Sedis Apoſtolicæ eum liberis ad pacem conſtituendam mandatis reduxerunt. Is fuit Lambertus Epiſcopus Oſtienſis, Pontificis vicem in omnibus actionibus getens cum duobus aliis Cardinalibus. Ex eorum inde auctoritate Conventus Virciburgum in Feſtum Sancti Petri indictus eſt, qui ſeditione orta cum perfici non potuiſſet, in antediem XVI. Kal. Octobris Vormaciam eſt dilatus Ibi cum per ſeptem dies aſſiduè de concordia componenda diverſis inter Principes certarum ſententiis eſſet, neque manentibus adhuc ipſarum partium ſtudiis res commodum habitura finem videretur, tum Henricus, *quid tantopere*, inquit, *de re non neceſſaria concertatur, cum ego paratus ſim auctoritati Sanctæ utique Eccleſiæ obedire, ac liberè id, quod concordiam diſtinet, jus Sacerdotiorum remittere? quæque aut à me, aut à Patre meo Eccleſiæ oblata oppida ſunt, reſtituere?* Quam vocem ubi Legati Pontificis, & Epiſcopi audiverunt, continuò alacres ſummis eum laudibus exceperunt, atque, ut in ſententia permaneret, hortati ſunt. Itaque IX. Kal. Octobris ipſe cum toto ſuo exercitu, qui execrationis contagione corruptus erat, in communionem Eccleſiæ, ſidemque receptus, jus Epiſcoporum, Abbatumque inſtituendorum, quod nunquam remiſſurum ſtatuerat, in perpetuum, in manus Oſtienſis maxima humilitate dimiſit, ac tabulis ſcriptis tale ſacramentum concepit: *Ego Henricus, Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus, pro amore Dei, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Calliſti Pontificis, & pro ſalute animæ meæ dimitto Deo, & ſanctis ejus Apoſtolis, Petro, & Paulo, & Sanctæ Catholicæ Eccleſiæ omnem inveſtituram per annulum, & baculum, & concedo in omnibus Eccleſiis fieri electionem, & liberam conſecrationem. Poſſeſſiones, & regalia Beati Petri, quæ à principio hujus diſcordiæ uſque ad hodiernum diem, ſive tempore Patris, ſeu etiam meo ablata ſunt, quæ habeo, eidem Sanctæ Romanæ Eccleſiæ reſtituo: quæ autem non habeo, ut reddantur, fideliter juvabo: & dovetam pacem Calliſto, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, & omnibus, qui in parte ipſius ſunt, vel fuerunt, & in quibus Sancta Romana Eccleſia auxilium poſtulaverit, bona fide juvabo.* Ex altera verò parte Legati Pontificis pro Pontifice ita jurarunt: *Ego Calliſtus, ſervus ſervorum Dei, dilecto filio Henrico Dei gratia Romanorum Imperatori Auguſto concedo electiones Epiſcoporum, & Abbatum Teutonici regni, qui ad regnum pertinent, in præſentia tua fieri abſque ſimonia, & aliqua inſolentia, ut ſi qua inter partes diſcordia emerſerit, Metropolitani, & Provincialium Conſilio, vel judicio ſanioti parti aſſenſum, & auxilium præbeas. Electus autem regalia per ſceptrum à te recipiat. De quibus verò querelam ad me detuleris, pro ratione officii mei auxilium meum præſtabo. Do tibi veram pacem, & omnibus, qui in parte tua ſunt, vel fuerunt tempore hujus diſcordiæ.* His tabulis inde extra Urbem in campo ad Rhenum propter ingentem, quæ convenerat, mortalium multitudinem recitatis, atque ingentibus omnium clamoribus gratiis Deo Omnipotenti actis, Legatus rem divinam magnâ cæremoniâ fecit, ac pacis oſculo, & Sancta Euchariſtia oblata, Henricum Romanæ Eccleſiæ recepit in gratiam. Henricus inde in feſto Sancti Martini alterum conventum Babembergæ habuit, atque ex conſenſu eorum, qui Vormacienſi Concilio non affuerant, legatos Romam ad Pontificem cum peramplis muneribus miſit, ac ſolemne Pontifici obſequium præſtitit. (61) Dum autem ſummas ioter Poteſtates concordia, amicitiaque conciliatur, Comenſes ioduciarum tempore exacto, ad Tremetium ex improviſo accedunt, atque imprudentibus Inſulaois loco occupato, magnam inde prædam avertunt; mox Inſulanorum claſſem adepti prœlio proſperè eum ea contendunt, ac poſt triduum ad Lecennin provecti, oppidum fœdè diripiunt, domumque recedunt. Quibus detrimentis Inſulani permoti auxilia à Mediolanenſibus advocant, ac per noctem ad Comum navigant, naveſque eorum ſine præſidio nacti magna ex parte corrumpunt. Poſt aliquot inde dies juſtus quoque Mediolanenſium eſt adductus exercitus. Quem cum exſcendere Comenſes caſtris in litore poſitis prohiberent, Mediolanenſes alia in parte firmam militum manum imprudentibus illis exponunt, atque ita incautos à fronte, atque à tergo invadunt, & in Urbem compulſis, agrum uſque ad mœnia, nemine occurrente, diripiunt, parteque Viei ſuccenſa, & Lieroo eapto diſcedunt. Eis profectis, Comenſes acceptam cladem aliqua re bene gerenda ſareire cupientes è porta evecti ad Capellam, lacus ſcopulum, cum occurrentibus Inſulanis prœlium

(60) Hæc ad annum 1119. refert in ſua Poematis Cumani Chronologia Cl. Stampa.

(61) Hæc omnia deſumpſit Sigonius ab Urſpergenſi Abbate Conrado, qui pacem hanc Imperii cum Eccleſia ex Actis publicis narrare ſe profitetur, adeòque fidem integram meretur. Diploma *Henrici* aureo ſigillo munitum, quo ſe Romanæ Eccleſiæ ſubmiſit, integrum recitat Cardinalis Aragonius in vita *Callisti*.

lium navale committunt, eosque in fugam avertunt. Inde Varisium, aliaque hostium circum lacum loca opportunè aggressi rem ex sententia gerunt. Mox, cum Vallem Mellam tenere, amissâ per defectionem Lavennâ, vellent, nec per Lavennenses transitum impedientes possent, ingens, atque opulentissimorum regum opus aggressi sunt: quippe montem intercedentem perfoderunt, lacuque valli conjuncto Lavennam accesserunt, ibique multa navalia prœlia prosperè ediderunt: ac postremò Lavennensibus in fidem reversis, arcem, quam hostes tenebant, diu oppugnatam redegerunt in potestatem. (62) Ea fuit horum temporum ratio, ut Civitates Italiæ ad reliqua ascita receptæ libertatis insignia, publica quoque ædificia sibi melioribus quasi auspiciis renovanda, in primisque sacras Urbium ipsarum Basilicas illustriore opere extruendas putarint. Quarum multæ ad nostram usque ætatem perductæ non vulgarem sæculi ejus splendorem, ac magnificentiam iodicant. Flagrantibus igitur hoc studio ceteris, Placentini hoc anno novam & ipsi Basilicam inchoarunt. (63) Nuncio de concordiæ reconciliatione accepto, lætus Pontifex subitò Concilium frequens in La-
1123 teranum indixit: ac postero anno reversis ad Urbem cum tabulis pacis legatis, nongentis onnaginta septem Episcopis, atque Abbatibus advocatis, ex aorum auctoritate omnia per legatos suos acta ad Vormaciam confirmavit. Atque ita diuturnæ, eique, & re & exemplo perniciosæ inter Pontificem, Imperatoremque discordiæ, finis tandem impositus est. (64) In eodem etiam Concilio sanctum est, ut Episcoporum Corsorum consecratio Romæ fieret: quod Pisani ægrè ferentes injussu Pontificis abierunt: ac bellum facere Genuensibus instituerunt. Honorico Mediolanensi Antistite, III. Kal. Junii mortuo, ea dignitas ad Bernardum Claræ-vallis Abbatem ob miram sanctitatis ejus opinionem delata est. Eo verò repudiante, Anselmus Pusterla suscepit. (65) Rodiliani, Sanguinetani, & Captiliani vicini Bononiensium populi, prospera eorum fortuna permoti Civitatis Consules adierunt, atque ædificiis quibusdam Ecclesiæ, & Communi Bononiensi donatis, ut in clientulam reciperentur, orarunt: isque primus ad potentiam parandam ejus Civitatis gradus est factus. Rogerius, Siciliæ Comes, profecto Constantinopolim nuptiarum causâ Apuliæ Duce Gulielmo, repente magno exercitu in ditionem ejus invasit. Id ubi Callistus accepit, quòd eam se servaturum abeunti Gulielmo promiserat, subitariis contractis copiis, Beneventum usque infestis conatibus ejus occursurus accessit: verùm adversa ibi valetudine cum plerisque suorum affectus Romam irrito incœpto reverit. Ita Rogerius Apuliam, Calabriamque ad Siciliæ ditionem adjunxit. (66) Mediolanenses Ardicinum Advocatum pecuniâ datâ ad arcem Lugani cum duabus Comensium navibus sibi prodendam impulerunt. Quo cognito Comenses de oppido soliciti, ut maturè opem ferrent, lembos in plaustra imposuerunt, eosque opportuno loco in lacum Lugani Comensi proximum deduxerunt,

per-

(62) Complectitur hac narrationu Sigonius, quæ ab anno 1120. usque ad hoc tempus acta sunt in bello Comensi. Eadem suis annis restituta, vide in sæpius laudata Chronologica serie doctissimi Patris Stampæ.

(63) Mense Junio jacta fundamenta Majoris Basilicæ Placentinæ, testatur in Historia Ecclesiast. ejusdem Urbis Patrus Maria Campi, qui insculpta in illius frontu antiqua hæc carmina refert:

Centum vicens duo Christi mille fuere
Anni, cum captum fuit hoc laudabile Templum.

Ibidem etiam enumerat inchoata his temporibus vicinarum Urbium sacra ædificia.

(64) Ex Landulpho de S. Paulo, qui præsens arat, novimus celebratam esse hanc Synodum *XIV. Calendis Aprilis*. Numerum Episcoporum, atque Abbatum, qui huic Concilio interfuere, Pandulphus quidem Pisanus ad CMXCVII. producit, sed Sugerius, qui eidem interfuit, nonnisi trecentorum aut ampliùs Episcoporum fuisse scribit. Vide illius Acta apud Labbeum Tom. X. Conciliorum.

(65) Mortuo Jordane *de Clivi* Mediolanensi Archiepiscopo, substitutus fuit *Honoricus*, seu *Olricus* anno 1120., ut superiùs memoravi. Hunc autem nonnisi anno 1126. die 28 Maji obiisse, in adnotationibus ad Landulphū juniorem cap 37 pluribus comprobavi, ostendens eo tantum anno electum fuisse *Anselmum V.* Cl. Stampa in Commentariis ad Cumanum Poema pag. 428., & Ludovicus Muratorius in præfatione ejusdem pag. 402. contendunt, verè hoc anno fuisse *Anselmum* Mediolanensi Sedi Archiepiscopum datum, vivente adhuc, & superstite per triennium *Olrico*, sed citra verum, ut arbitror. Quæ in hanc rem disputaverim, vide loco memorato; neque enim hanc controversiam literariam refricare hic opportunum reor. Interim adverto, palmari errore laborare Sigonium, qui electam hoc anno in Archiepiscopum *S. Bernardum* Clarevallensem Abbatem affirmat. Is enim acclamatus in Antistitam nostrum non fuit, nisi eo tempore, quo ad hanc Urbem venit Legatus ub *Innocentio II.* post Pisanum Concilium, anno 1134. celebratū, quemadmodū Landulphus de S. Paulo ocularis testis, necnon Anonymus alter coævus Scriptor illius viræ indubia fide testantur. Fusiùs de hac re disserui in adnotationibus ad eundem Landulphum cap. 42. & seqq., in quibus plura Mediolanensium Scriptorum historica errata emendavi.

(66) Biennio ante hæc contigere. Sigonium in errorem adduxit Pandulphus Pisanus, qui in Vita Callisti II. irruptionem in Apuliam, & Calabriam Comitis *Rogerii* contra *Villelmum* Ducem, in Orientem profectum, narrat post relatum fœdus perpetuum reconciliari cum Ecclesia *Henrici* Imperatoris. In hoc tamen is Auctor, ordinem temporum minimè servavit, simul referens quæ diversis annis peracta sunt, ut ipsemet profitetur, *totum volo dicere verbo*. Quamvis autem asserat Callistum *iteratò in Apuliam descendisse, regressis jam ad Urbem Legatis*, quos in Germaniam miserat, pro pace cum *Henrico* statuenda, animadvertendum est cum Pagio ad annum 1121. num 9. duplicem Legationem à *Callisto* missam ad *Henricum*; alterem à qua Legati rediere anno 1121., alteram anno sequenti 1122., qua in Concilio Vormatiensi postrema data est manus Ecclesiæ tranquillitati. Itaque expeditio *Callisti* in Apuliam contra *Rogerium* anno 1121. contigit, post primam legationem; idque ex Falcone Beneventano dilucidè patet. Is enim anno 1122. *Villelmum* Apuliæ Ducem, ab Oriente reversum, varia gessisse bella enarrat, ac requiem adeptum esse, silente usque ad illius obitum a bellicis tumultibus *terra sui Ducatus*. Non igitur anno sequenti 1123., sed superiori 1121., ipso absante invasit *Rogerius* Apuliam, Calabriamque.

perterririsque audaciæ, atque industriæ magnitudine hostibus Luganum progressi munitionibus, & præsidio confirmarunt, hostesque à valli aditu propulsarunt. Itaque Mediolanenses, ubi Lugani proditio non successit, Pantagnum, prodente Gisalberto Clerico, occuparunt, ac munito sub Natalem Domini loco, domum recesserunt.
1124 (67) Postero anno Comenses tanto incommodo perturbati ad locum recuperandum eum exercitu processere, ac prospero cum Insulanis opus impedire conantibus prœlio contendere, & suburbanis ædificiis igne consumptis, dumum rediere. Post aliquot inde dies locum deintegrò petierunt, ac vicina oppida vastare, ne quid inde detrimenti acciperent, incœperunt: deinde adversùs Canturienses, qui vicina Como oppida invaserant, Pantagano dimisso, se retulerunt, atque eos in insidias tractos fœdissimè conciderunt. His detrimentis adducti Mediolanenses rursus sociorum auxilia convocant, bellumque internecinum facere Comensibus statuunt, jam non tam de victoria, quam de ignominia laborantes: atque Insulanis per lacum re illos frumentaria intercludere jussis, ipsi cum terrestribus cupiis ad fines eorum procedunt, ac prœliis aliquot prosperè factis fossas, munitionesque à Comensibus, impediendi transitus caussa, factas transgressi, usque ad mœnia Urbis pervadunt, eamque corona circundatam obsidere instituunt. Cum res languidius acta in longum protraheretur, Comenses, Insulanos, à quibus subvectione annonæ prohibebantur, ulcisci aliquando cupientes, consilium Insulæ expugnandæ ceperunt, atque eò Lambertum Muscam cum parte exercitus Urbani miserunt: is, eò cum venisset, agro latè vastato acrem oppido oppugnationem admovit: ac Paschate domi, quò se receperat, celebrato, ad opus reversus, parte juventutis occultè in terram exposita, cum ipse exscendere ab Insulanis prohiberetur, arcem occupavit, atque Insulanos metu ad loca tuta se referre coëgit. Mediolanenses re irrita à Como profecti, cum se, Insula amissa, maximis rei navalis opportunitatibus spoliatos viderent, Leucum ad eorum navigia paranda, instruendaque miserunt, atque in eo apparatu anni reliquum consumpserunt. Eodem anno Genuenses bellum cum Pisanis gerentes, castrum Sancti Angeli in Corsica occuparunt. (68) Idibus Decembris Callistus Pontifex Romæ mortuus, atque in Laterano sepultus est. Comitiis novo creando Pontifici institutis, divisis Cardinalium studiis, duo suffecti sunt, Lambertus Episcopus Ostiensis, & Theobaldus Presbyter Cardinalis: atque ille Honorius secundus, hic Cœlestinus secundus est appellatus. Quæ res, cum omnes, qui de salute, ac dignitate Ecclesiæ cogitarent, vehementiùs angeret, plerisque ad Honorium accedentibus, Cœlestinus se abdicavit. Honorius autem, cum ne ita quidem suam probari electionem ab omnibus intelligeret, post duodecim dies (69) convocatis Cardinalibus insignia ultro deposuit, & se item honore abdicavit. Episcopi verò, Presbyteri, ac Diaconi Cardinales humilitatem ejus perspicientes, atque in posterum ne quid novi in Ecclesiam inserretur caventes, quod perperam factum fuerat, emendarunt, atque, eodem Honorio deintegrò lecto, ad ejus pedes procubuerunt, atque ei tanquam universali Pontifici obedientiam præstiterunt. Fuit Honorius Patria Bononiensis, Canonici primùm regularis disciplinam professus, deinde Episcopus Ostiensis à Paschali allectus legatione Pontificia fungens diuturnam Ecclesiæ, Imperiique discordiam sustulit, vir per ea tempora prudentia, atque usu tractandarum rerum propè singulari ornatus. Postero anno Mediolanenses, appe- 1125
tente Majo, Comum terrestri, navalique apparatu deintegrò petierunt, ac Vicum, & Coloniolam oppugnare, Comum obsidioque premere instituerunt; verùm à Comensibus navali prœlio superati, mox ab urbe etiam, agroque excedere inani, irritoque conatu compulsi sunt. Variè inde utrinque circum finitima loca bellorum spem, metumque civitatibus attulit. Comenses Vertimam adorti, cum vastato agro arce potiri non potuissent, adversùs Canturium, Viazolum, & Marlianum progressi, commisso cum Mediolanensibus prœlio impetum non potuerunt sustinere. Mediolanenses, Derrio per proditionem Præfecti recepto, lembum extruxerunt ingentem, quem Lupum vocarunt; quò cum omnes lacus accolas Comensium amicos solicitare cœpissent, demum à Comensibus nudati, missis in Volturrenam militibus, omnia circumquaque loca effusa populatione vastarunt; mox ad Bertenam profecti prœlio superati insuper etiam, excepta arce, Antiscum amiserunt; ac postremò etiam navali prœlio facto circa exitum anni victi recesserunt. Et hoc anno Genuenses variè cum Pisanis certavere, ac præcipuè Palumbinum in ora maritima combussere. (70) Honorius Pontifex, cum Beneventum ad res civitatis invisendas contenderet, ad Monasterium Cassinas, divertit; ubi à Monachis ubviam effusis exceptus ad aram Sancti Benedicti sacrificium fecit, & in oppidum degressus, Oderisium Abbatem evocatum pluribus verbis de disciplina, & moribus ejus increpuit. (71) Sequenti, Henricus Paschate 1126
Leodii celebrato Aquas contendit; ac morbo

---

(67) Pantaganum, non nisi anno sequenti 1124. proditione obtinuere Mediolanenses, ut ex Poemate Cumano statuit Cl. Stampa, apud quem diligentius descripta hæc, & sequentia legi possunt, Tomo V. *Rerum Italicarum*.

(68) Vide Annales Genuensium Caffari Tom. VI. *Rerum Italicarum* ad hunc annum, ubi hæc victoria, aliæque contra Pisanos relatæ narrantur.

(69) Hunc numerum dierum adnotavit Gulielmus Tyrius lib. 13. cap. 15., quem secutus est Sigonius. Cardinalis tamen Aragonius in Vita Honorii hæc habet: *Post septem dies, in conspectu Fratrum sponte Mitram, & Mantum refutavit, atque deposuit*; idque verum esse, pluribus probat Pagius ad hunc annum num. 11. & 12., asserens, *Honorium* sedere cœpisse die XXI. Decembris.

(70) De Plumbini Castro, a Januensibus hoc anno exciso, atque incenso, vide Caffari Annales Tom. VI. *Rer. Ital.*

(71) Acta *Honorii* in Monasterio Casinensi hoc anno refert Petrus Diaconus in Chron. lib. 4. cap. 86.

bo dracunculi, quo tentari solebat, vehementiùs affici cœpit. Itaque ad Pentecosten Ultrajecti peragendam transgressus, A haud ita multò post XII. Kal. Junias, morbo ingravescente, decessit. (72)

(72) X. Cal. Junii extremum diem clausisse *Henricum*, Urspergensis Abbas testatur. Errat autem Sigonius, hunc annum ejus mortis designans; certò enim certius superiore anno 1125. obiit *Henricus*, cùm mense Februario, jam regnante hoc anno *Lotharium* ex ejus Diplomatis constet.

Explicit Liber Decimus.

INCIPIT LIBER UNDECIMUS.

LOTHARIUS TERTIUS REX, & II. IMPERATOR.

Quod Henrico Rege aut patiente, aut certè non vindicante Mediolanenses cum vicinis instituerunt, ut de omnibus controversiis inter se non jure, judicioque contenderent, sed bello, armisque decernerent, id proximis Regibus Lothario, & Conrado rerum potientibus pleræque omnes Civitates facere perrexerunt. Favit autem nescio quo modo eorum cœptis, consiliisque fortuna; quòd Reges ipsi Germanicis sedandis seditionibus occupati aut res respicere Italicas nequiverunt, aut demum in ipso conatu rerum extincti subitò decesserunt. Quod quemadmodum actum sit, hoc libro demonstrare nitemur.

Henrico sine virili stirpe absumpto, Imperium demum in gente Gibellinorum defecit; quorum continuatus in Conrado, & tribus Henricis diu fuerat in Germania principatus. Regnum autem petere professi sunt summi ipsius Germaniæ Proceres, Fridericus Dux Sueviæ, Conrado fratre adjuvante, Lotharius Dux Saxoniæ, Leopoldus Marchio Orientalis, & Carolus Comes Flandriæ. Verùm postremorum Henricorum odio, qui bellum Ecclesiæ facientes, perniciosum in Rempublicam seditionum exemplum intulerant, plerique Principum animos in Lotharium, Principem eximia non virtute solùm, sed etiam religione præstantem verterunt; & Comitiis Moguntiæ habitis, quibus Legati etiam Pontificii affuere, III. Kal. Septembris ipsum Regem magna animorum consensione declaraverunt, atque Aquis Idibus Septembris, per Fredericũ Coloniensem Archiepiscopũ inunxerunt. (1) Quod factum cum ceteri competitores ægrè tulere, tum maximè Fridericus, & Conradus fratres, Regnum ad se hæreditario prope jure trahentes, & quia ex Henrici sorore nati erant, & quia insignia Imperatoria apud se obtinebant. (2) Lotharius autem Ecclesiæ, ac Pontifici deditus extemplò se defensorem ejus acerrimum est professus. His rebus cognitis Mediolanenses eò alacrius bellum Comensibus facere perrexere. Itaque cum multos eorum ad montem Sorbum, Alberici Biegnani proditione, cepissent, inde ad Urbem oppugnandam se contulere, ac castra non longè ab ea posita duabus celsissimis turribus munivere; locoque Villæ-novæ indidere nomen. Verùm ne ita quidem profecere quidquam. Nam cum re frumentaria laborarent, à Comensibus erumpentibus oppressi castra relinquere, quanquam insigni cum Comensium detrimento, coacti sunt. Ne verò tantus apparatus adnihilum recideret, adjunctis Leucensibus ad Luganum oppugnandum ivere, atque ad Tresiam amnem Comensium copias iter impedire conantes nacti, commisso prœlio terga vertere compulerunt. Verùm hanc cladem haud ita multò post Comenses retulere, Cremensibus in valle Cuvia, quò ad castrum Novum defendendum missi erant, in insidias tractis, ac plerisque cæsis, & captis. Genuenses item adversus Pisanos terra, marique arma tulere, & triplici insigniti victoria rediere. Nam & Volaterræ captæ, & Palumbinum in ora maritima, & castrum Sancti Angeli in Corsica in ditionem redacta sunt; quorum illud reædificatum, hoc recuperatum fuerat à Pisanis. (3) Ea hyeme ingenti sævitia frigoris pecudes, atque arbores pleræque interiere. Padus ingenti vi frigoris usqueadeo conglaciavit, ut incitatum equorum cursum, ac gravia jumentorum, & plaustrorum onera sustinuerit; ac se viatoribus quasi campum ad iter ultro, citroque faciendum substraverit. Conradus Marchio Tusciæ post Mathildis excessum affectus, Podium, & Nossanum Lucensibus Consulibus tradidit. Fridericus, & Conradus fratres iniquo animo se hæreditario, ut rebantur, exclusos Imperio patientes, bellum Lothario compararunt. Quod postquam Norimbergæ Lotharius, ubi Natalicia celebrabat, audivit, matura statim 1127 de eo propulsando consilia cepit; atque Honorium Pontificem, ut utrumque sacra detestatione percuteret, incitavit. Jampridem nihil aliud majore studio cupiebat Honorius, quàm Rogerium, qui Apuliam invaserat, vindicare, ad dignitatem pertinere Sedis Apostolicæ arbitratus, capitales cum eo inimicitias, qui tam impotenter auctoritatem suam contemneret, exercere; verùm propriis viribus nunquam id erat ausus attingere. Hoc autem anno opportunè à Proceribus Apuliæ auxilium pollicentibus invitatus, cogitationem eò suam intendit, & cum exercitu Aquilam usque processit; nemine autem eorum, qui se advocaverant, occurrente, ne ipse quidem solis suis copiis rem sibi tantam aggrediendam putavit. Itaque quasi aliud spectans eò venisset, Beneventum iter intendit, ac de more Cassinum ex itinere visitavit. Ibi cum novum Abbatem Senioretum sacrasset, fidei ab illo sacramentum poposcit, perinde atque ab Episcopis assuevit. Senioreto verò se contra in-

(1) De coronationis *Lotharii* die, à Sigonio assignato, Scriptores conveniunt; annus male indicatur, qui procul dubio fuit 1125. Sigonius deceptus est à Roberto de Monte in appendice ad Sigebertum, ubi, tum *Henrici* mors, tum *Lotharii* electio ad annum 1126. refertur.

(2) Penes Fridericum, & Conradum, Henrici ex sorore nepotes, remansisse insignia imperialia, tradit Urspergensis Abbas ad annum 1126. Verùm Otto Frisingensis lib. 1 cap 15. de gestis Friderici, hæc ferunt: *Imperatrix Mathildis, Henrici Regis Anglorum filia, regalia in sua potestate habebat, quam prædictus Albertus Moguntinæ Ecclesiæ Archiepiscopus ad se vocavit, falsisque promissionibus ad sibi tradenda regalia induxit.* His consentit Ordericus Vitalis, qui ad annum 1125. inquit. *Imperii insignia moriens Cæsar Imperatrici Mathildi dimisit*; narrat deinde Archiepiscopum Moguntinum, qui præ ceteris auctoritate pollebat, insignia Imperii a *Mathilde* procurasse, antequam in Comitiis de *Lotharii* electione quidquam pertractaret.

(3) Vide Caffarum ad hunc annum Tomo VI. *Rerum Italicarum*, a quo hæc desumpsit Sigonius.

institutâ suâ juraturum negante, atque aliam
Abbatum, aliam Episcoporum rationem esse
dicente, quievit. (4) Mediolanenses finem
Comensi bello aliquando tandem imponere
cupientes, quos adhuc resistere non sine ma-
ximo pudore dolebant, arma majore, quàm
ante, ope pararunt, extremumque in ea re
conatum adhibuerunt. Itaque artifices, ar-
chitectosque egregios undique ad militares
machinas construendas accersunt. Erant au-
tem ea tempestate castella lignea, hriccolæ,
gatti, trabuchi, mangana, petrariæ, & bra-
cilla vocata; quorum usus postea, inventis
tormentis æneis, exolevit; præterea auxilia
ò fœderatis Civitatibus, lembosque à Leu-
censibus, aliisque lacus accolis advocaot,
ac paratis in tempore rebus Comum dein-
tegrò petunt. Eò cum venissent, campos,
montesque subjacentes militibus complent,
partem verò ad lacum vergentem navigiis
cingunt, caventes, ne quid in Urbem rei
frumentariæ importaretur. Hinc quattuor
ingentes turres contabulant, ac magnos duos
inter illas gattos statuunt. Eos cum mœni-
bus admovissent, gravibus ea lacerare icti-
bus instirerunt, cum qui in turribus erant,
gattos defenderent, ac propugnatores in
muris consistere lapidibus, missilibusque ja-
ciendis prohiberent. Comenses interea nihil
reliqui faciebant, quod patriæ in summo
discrimine præstare aut virtute, aut indu-
stria possent: nam & à terra machinis ho
stilibus pro viribus occurrebant, & à lacu
armatis & ipsi lembis acerrimè resistebant.
Verùm cum dies, noctesque pugnaretur;
neque propter Civium paucitatem laboran-
tibus quies ulla ab hostibus multitudine
superantibus daretur, Urbem se defendere
posse diffisi, demum Sancto Dei, ac D. Abun-
dii nomine invocato eam relinquere decre-
verunt. Itaque pueris, mulieribusque, &
bonis in lembos impositis, ipsi ad averten-
dos hostium ab abeuntibus oculos per no-
ctem eruptionem in eos fecerunt, ac sensim
receptu facto in Vicum se retulerunt. Ubi
illuxit, Mediolanenses vacuam incolis Ur-
bem sine certamine ingressi, Comensium
consilio explorato, Vicum oppugnare consti-
tuerunt. Verùm, cum diuturnam eam oppu-
gnationem propter munitionum firmitatem
fore animadverterent, tentandos ante per
nuncios Comensium animos duxerunt, num
A deditionem honesta conditione facere, an ul-
tima expectare, vimque experiri suam, an
clementiam mallent. Legati Sacerdotes sum-
mæ dignitatis homines missi. Eorum auctori-
tatem sequuti, Comenses fidei se, & clemen-
tiæ eorum permissuros, quia aliter non po-
terant, ostenderunt. Atque ita deditio V.
Kal. Aprilis his est conditionibus facta; ut
Vico, & Coloniolæ parceretur, Urbs arbi-
trio Mediolanensium traderetur, ipsi incolu-
mes cum suis rebus abirent. Mœnibus Ur-
bis disturbatis, turribusque eversis, reliqua
ædificia, præter Templa, succensa sunt. Co-
mensibus, ut in proxima valle considerent,
imperatum, legesque, quibus uterentur, in-
B junctæ. (5) Genuenses item, Pisanos hoc
anno terra, marique presserunt; in primis-
que Pisas ipsis tanta pertinacia obsederunt,
ut Pisanos solvendæ obsidionis gratia, ad ædea
suas usque ad primam contignationem de-
primendas adegerint. (6)

CONRADUS II. REX *adversus* LOTHARIUM.

CONradus inde, cedente Friderico fra-
tre, Principibus aliquot suffraganti-
bus, contra Lotharium se se Regem asse-
ruit, quam rem Lotharius Natalitia Herbi- 1128
C poli agens audivit. Insolenti inde arridentis
fortunæ elatus obsequio in Italiam cum
exercitu maturavit, atque Anselmum Ar-
chiepiscopum, & populum Mediolanensem
amicos nactus, Modoëtiæ Italici regni Co-
ronam accepit; atque inde perlustratâ Lom-
bardiâ Civitates ad se plerasque omnes tra-
duxit. (7) Ea de caussa Archiepiscopi Mo-
guntinus, Magdeburgensis, & Trevirensis
jussu Lotharii ipsum communione piorum
exterminarunt. Honorius autem non eum
solùm, sed etiam Anselmum, qui Coronam
imposuerat, & populum, qui receperat,
Anathemate perculit. Lotharius verò Spi-
ram, quæ illius præsidio tenebatur, obsi-
D dione circumdedit, atque ad dandos fidei
obsides oppugnando adegit. Interim Hono-
rius bellum Apulum suarum non esse virium
ratus, pacem cum Rogerio pepigit. Itaque
Trojam in Apulia ad conventum agendum,
& res constituendas profectus, ipsum Apu-
liæ, Calabriæque Ducem appellavit, ac be-
ne-

(4) Narrat hæc Petrus Diaconus in Chron Casin. lib. 4. cap. 95 & 96. Gesta *Honorii* contra *Rogerium* hoc anno fuisè refert Falco Beneventanus.

(5) Supervacaneum censui quidquam de hoc Comensi bello, a Sigonio diligenter descripto, adnotare, cùm integram ejusdem historiam coævus Scriptor, in lucem editus
E Tomo V *Rerum Italicarum*, & a Cl P. Stampa illustratus exactissimè referat. Nonnulla quoque protulit Landulphus de S. Paulo Mediolani tunc degens, scribensque, quem in eodem volumine Lector consulere poterit, ut securè de rebus eo tempore actis instruatur. Annum eversionis Comensis Urbis Puricellus, Pagius, aliique, sequentem 1128 statuunt. Verùm eandem hoc anno contigisse, egregiè tuetur memoratus P. Stampa, & Monumentum a me allatum in adnotationibus ad Landulphum pag. 509 satis valide confirmat.

(6) Cafarus, qui gesta hoc anno Januensium in Pisanos refert, de illocum Urbis obsidione, redactisque ad graves adeo angustias civibus, prorsus silet; nec erat facile potest, rem adeò illustrem, ad Gentis suæ gloriam vividiùs propagandam, aut ab ipso ignoratam, aut negligenti taciturnitate fuisse præteritam.

(7) Landulphus junior, qui in hac celebritate, ante *Anselmum* Archiepiscopum Mediolanensem, & *Conradum*, Italici regni coronâ *Modoëtiæ* præcingendum, Pontificalem Virgam se pretulisse affirmat, accuratè omnia describit cap. 39, diemque etiam designat, Festum nempe *S. Petri*. Addit insuper eandem coronationem iterum peractam *Mediolani* in Ecclesia S. Ambrosii, quod Sigonius omisit, subditque: *Hunc* (Conradum) *gradientem per Comitatus*, & *Marchias Lombardiæ*, & *Tusciæ*, *Comites*, & *Marchiones cujuscunque Nobilitatis Viri potentes*, & *humiliter cum gaudio susceperunt*, & *amaverunt*. Ex Litifredi tamen Novariensis Episcopi Epistola, quæ in Codice Bambergensi legitur apud Eckartum col. 361. constat, plures etiam Langobardiæ Urbes in *Lotharii* fidelitate perstitisse, Novariam nempè, Papiam, Placentiam, Cremonam, & Brixiam.

neficiarium Ecclesiæ fecit, (8) & VIII Idus
Julii, cum esset in territorio Barensi, pal
lium Gulielmo Archiepiscopo Tyri remisit.
(9) Genuenses pedestribus, equestribusque
copiis Montaltum aggressi expugnarunt. Pro-
1129 ximo anno Lotharius, Conrado Italiam ad-
versus se obtinente, Idibus Julii novam
Spiræ obsidionem admovit, eamque usque
ad exitum anni continuavit. Conradus Me-
ningerum Trevirensem Archiepiscopum, à
quo diris devotus carminibus fuerat, Ro-
mam ad Pontificem contendentem, ulci-
scendæ injuriæ caussâ Parmæ comprehen-
dit, atque in carcerem conditum miserè
mori coëgit. (10) Genuenses sexdecim ar-
matis triremibus classem Pisanorum adepti
in fugam verterunt, eamque Messanam
usque persecuti, cum à Messanensibus ab
Urbe repellerentur, suburbium occuparunt.
Verùm mox Rogerio Duce interveniente,
omnia reddiderunt. (11) Hoc anno Conci-
lium in Francia apud Trecas est actum,
cui interfuerunt Rhemensis, & Senonensis
Archiepiscopi cum Episcopo Albano Apo
stolicæ Sedis legato. In eo Concilio Hugo
de Paganis primus militiæ Templi Magi-
ster, cum in Franciam ad poscendum, ad
Damascum oppugnandam, auxilium esset pro-
fectus, petiit, ut Ordini suo paullò ante in-
stituto habitus præcipuus traderetur; nam
eousque fratres eas vestes induerant, quæ
ab ipsa piorum hominum liberalitate oblatæ
fuerant. Datus est albus, Honorii Pontifi-
cis, & Stephani Patriarchæ Hierosolymita-
ni præcepto. Ab hoc tempore fratres mili-

A tiæ Templi crescere hominum numero, præ-
diorumque cœpere. (12) Kalendis inde Ja-
nuariis anni sequentis, qui fuit Millesimus 1130
centesimus tricesimus, Spira à Lothario ad
deditionem adducta. Honorius Patriarchas
duos Gradensem, & Aquilejensem abdica-
vit. Cum caussa abdicationis reticeatur,
fit, ut suspicer, id factum, quòd schismati-
co Conrado studerent; (13) nam eâdem
quoque de caussa ipsam Anselmo Mediola-
nensi Archiepiscopo dignitatem abrogatam,
invenio. Ecclesiam Aquilejensem Peregri-
nus, Gradensem obtinuit Henricus. Mense
Februario Sedes Pontificia Honorii morte
vacavit. (14) Sequitur ingens aliud in Ec-
B clesia Romana dissidium, quo vehementer
non tota solùm Italia, sed universa fermè
etiam Christiana laboravit Respublica.
Mortuo Honorio, postridie Cardinales cum
Clero convenerunt, ac relatione de novo
substituendo Pontifice facta, alii aliò sua
studia contulerunt. Major pars, eaque in-
tegrior, Gregorium, Joannis Vidonis fi-
lium, ex Canonico regulari Cardinalem,
vitæ, ætatis, ac prudentiæ gravitate illo
honore dignissimum legit, eumque Innocen-
tium Secundum vocavit; minor, eaque
corruptior, Petrum, Petri Leonis filium ex
Clerico Cardinalem, omnibus his laudibus
omnium judicio inferiorem renunciavit, ac
C superioribus frustra renitentibus festinanter,
atque astutè consecratum Anacleti Secundi
nomine insignivit. Innocentius per Ostien-
sem Episcopum legitimè consecratus, ac
moderatè à suis per omnia loca, in quibus
ex

(8) Errat Sigonius, dum hæc in Trojano Conventu peracta scribit. Trojam profectus fuerat *Honorius II* anno præterito 1127. *pro quibusdam imminentibus negotiis*, ut ipse *Honorius* testatur in Oratione, quam habuit in Concilio Capuano; inde Beneventum adiens, parva intercedente mora, Trojam reversus est, ubi Episcoporum Conventum celebrans, *Rogerium*, omnesque eidem opem ferentes ad Ducatum adipiscendum excommunicationis pœna damnavit. Ibidem etiam cum omnibus Apuliæ Magnatibus, quos enumerat Alexander Telesinus Abbas editus Tomo V. *Rerum Italicarum* libro primo cap. X. fœdus contra
D *Rogerium* inivit; demum rebus compositis Romam hoc anno rediit. Cum vero *Rogerius*, magnis è Sicilia contractis viribus in Apuliam descendisset, expeditionem in illum *Honorius* incepit; sed cum Magnates ab eodem deficerent, pacem cum *Rogerio* sanxit, ea conditione, quòd *Rogerius* Beneventum pergeret, ibique fidelitatem Papæ juraret, atque ab eo Ducatus honorem reciperet. Itaque Beneventum uterque convenit, ubi *Honorius* octava die Assumptionis Sanctæ Mariæ, in conspectu ferme viginti mille hominum, Rogerium Ducem constituit; ut Falco Beneventanus ad hunc annum testatur.

E (9) *Gulielmum* in Italiam navigasse, atque ab *Honorio* ipso Pallium recepisse, narrat Baronius ad annum 1127. Literæ autem *Honorii* è territorio Barensi expeditæ id tantùm præcipiebant, ut suffraganei eidem tamquam proprio Metropolitano redderentur, cùm ante ereptam Infidelibus eam Urbem Antiocheno Patriarchæ parèrent. Vide has *Honorii* Epistolas apud Labbeum Tom. X. Concil. pag. 908. Emendandus est igitur hac in re Sigonius.

(10) Non in itinere ad Romanam Urbem, sed cùm Româ rediret, *Meningerus* ab *Honorio II* Pallio donatus, jussusque, ut *Conradum* anathemate feriret, captus est, ac luminibus orbatus a *Conrado*; obiitque mœrore confectus in carcere Cal. Octobris anni 1130., ut in Gallia Christiana Tom. I. Fratres Sammartani testantur.

(11) Reliqua hoc anno contra Pisanos gesta à Januensibus vide in Caffaro, à quo Sigonius eorumdem gesta describit.

(12) Concilium Trecense celebratum fuisse anno 1127. censuit Baronius. Attamen ex Præfatione ad ejusdem Acta constat, habitum fuisse in solemnitate *S. Hilarii*, idest die 13. Januarii anni MCXXVIII. Villelmus autem Tyrius, qui illud refert ad annum 1127., inchoare annum solet vel a Martio, vel à Paschate, ut jam monui, proinde, juxta ejusdem calculum, mense Januario, adhuc ille annus 1127. decurrebat; id autem minime animadvertit Sigonius. Ex decreto hujus Concilii Regulam a *S. Bernardo* Templariis datam, receptamque refert Jacobus a Vitriaco in Histor. Orient. cap. 66., eaque excusa legitur apud Labbeum Tom. X. Concilior. col. 924. Auctas opes, ac numerum *Templariorum* subsequentibus annis memoratus Tyrius lib. 12. cap. 7. enarrat.

(13) Dandulus Tom XII *Rerum Italicarum* pag 279. apertè caussam hujus depositionis enunciat, his verbis: *Interea Honorius Papa Joannem Patriarcham Gradensem, & similiter Aquilejensem deposuit, quia Schismaticis fuerant favorabiles*. Cæterùm non prima hæc Depositionis sententia fuit, sed confirmatio alterius, quæ Synodali decreto in hos Antistites contorta jam fuerat; siquidem Aquilejensem, & Venetiarum Patriarchas a sua dignitate depulsos fuisse anno 1128., in Concilio Ravennate, a *Petro* Cardin. tit. *S. Anastasiæ*, Legato Apostolico, narrat Baronius ad illum annum, & ex eo Labbeus Tom. X. Concil. col. 936.

(14) Die XIV. Februarii obiit *Honorius*, ut ex Falcone docent Baronius, & Pagius. Schisma exortum post *Honorii* mortem, quod Sigonius inferiùs refert, peculiari tractatu descripsit Arnulphus Sagiensis Archidiaconus, ac dein Luxoviensis Episcopus coævus, ejusque liber recusus est Tomo III. *Rerum Italicarum* pag. 423.

ex antiquo instituto sessiones ipsi habent Pontifices, circunductus, demum legitimam Laterani Sedem inivit. Uterque Civis Romanus erat; verùm nobilitas in Petro major, & spes præmiorum uberior multò plures ad eum venerandum illexit. Itaque Petri, sive Anacleti parte in Urbe furente, atque Innocentio, & fautoribus ejus terrorem, ac periculum intentante, Innocentius timuit, atque unà cum Cardinalibus suis ad Frangipanes amicos accessit, homines tum in Urbe insigni potentia, ac nobilitate florentes, & in eorum turribus salutem tueri suam contendit. Anacletus ad pecuniam, quam ex patrimonii magnitudine, & negotiis diu Ecclesiæ gestis coacervatam habebat, simul aliam quoque nefariè comparavit. Siquidem, occupata Vaticana D. Petri Basilica, coronas, calices, & crucifixos aureos, ac ciborium, quod Leo construxerat, sustulit, itemque alia opulenta Urbis templa donariis pretiosissimis spoliavit: atque auro conflato ingentem pecuniæ summam redegit: quam, cum plebi distribuisset, facilè quod reliquum populi erat, ab Innocentio avocavit. Itaque populus Romanus pravis illecebris Anacleti corruptus Innocentium, ac Cardinales, partemque ejus non solùm probris, & conviciis petere, sed etiam manu, telisque incessere institit. Quibus malis, cum resistere se non posse, Innocentius cerneret, sibi Urbe cedendum existimavit: ac, relicto in Laterano Conrado, Sabinensi Episcopo, paratis occultè navigiis, secundo Tiberi cum Cardinalibus suis ad mare, atque inde duabus Pisanorum triremibus Pisas accessit. Exceptus est à Pisanis tantis studiis, quantis verum excipi Pontificem decuit. Ibi proximorum Episcoporum conventu habito, Anacletum, partemque ejus devnvit, atque Henricum Patriarcham Gradensem designatum consecravit, ac pallio insignivit. (15) Interim Legati ab eo in Franciam missi Ludovicum Regem, ac populos Francorum de justis ipsius comitiis docuerunt, eosque ad complectendum Innocentium adhortati sunt. Hærente autem consilio Ludovicus, & Episcopi Concilium Stampis habuere, atque eò præcipuè Bernardum Abbatem Claravallensem, maximæ tum propter creditam sanctitatem auctoritatis hominem, accivere. Ibi utriusque Pontificis comitia accuratissimè sunt discussa. Bernardo verò Innocentii caussâ graviter, ac copiosè agente, haud ægrè & Rex, & Episcopi omnes Innocentio subscripsere, (16) ac missis ad Innocentium Nunciis, ipsum in Franciam vocavere. Ita Innocentius, rebus satis in Etruria constitutis, gratiis Pisanis actis, Franciam versùs discessit. Ex itinere cum Genuam attigisset, à Civitate honorificè exceptus, Syrum novum Urbis Episcopum consecravit, (17) atque inter eos, & Pisanos inducias usque ad suam reversionem composuit. Profectus inde Genuâ, ad litus Provinciæ accessit, & per Decembrem mensem alterum Claromonte conventum habuit, atque iterum Anacletum, & fautores ejus damnavit. (18) Dum hæc ab Innocentio administrantur, Anacletus, qui solus in Urbe remanserat, & ipse Partem adversam infligendis Anathematis institit premere, & ad caussam suam amicos, quàm plurimos potuit, aggregare. Præcipuè autem Anselmus Mediolanensis Archiepiscopus, ab Honorio Conradi caussa devotus, ei se tradidit, atque unà secum populum Mediolanensem, ac plerosque Lombardiæ Episcopos traxit. Quin etiam Rogerius Siciliæ Comes, atque Apuliæ, & Calabriæ Dux, cum Roberto Principe Capuano ad Innocentium Pisas profecto per arma Principatum eripuisset, omnes ditionis suæ Proceres ad Anacletum traduxit. Ejus verò facti hæc ratio fuit. Rogerius cum Sicilia, Calabria, Apuliaque potitus se opibus ad tuendum Regiæ majestatis titulum satis instructum videret, nec tam latè patentem potentiam exiguitate nominis coartandam existimaret, ultro se Regem Siciliæ nuper appellare nulla Pontificia auctoritate incœperat. Quod, enim vulgo improbari sentiret, occasionem idoneam nactus, ad Anacletum accessit, & se cum suis Episcopis eum complexurum, si se Regem appellaret, ostendit. Anacletus optatissimam occasionem adeptus, avidè arripuit: ac re composita Beneventum profectus V. Kal. Octobris ipsum præsentem Siciliæ Regem, Apuliæ, Calabriæque Ducem, Capuæque Principem declaravit, ac feudatarium, sive hominem, ut vocabant, ligium Ecclesiæ confirmavit. (19) Ab illo die Episcopi, Abbatesque ulterioris Italiæ, in

(15) Pisis diu moratus est *Innocentius II.* hoc anno, sed nullum ibidem per id tempus celebratum Concilium in historiis memoratur. *Henricus* verò Patriarcha Gradensis Pallii usum, seu confirmationem, accepit, non in hoc primo adventu *Innocentii* in Urbem Pisanam, sed in altero, cùm è Galliis Romam regrederetur, quemadmodum docet ipsum *Innocentii* Diploma, recitatum ab Ughello in nova editione Veneta, quod datum legitur Pisis *Indictione XIV.*, (seu juxta emendationem in adnotationib. *XIII.*) eaque indicat annum 1135.

(16) Regis Ludovici, & Episcoporum omnium consensu uni *S. Bernardo* commissam fuisse caussa definitionem, eumque pro Innocentio pronunciasse, narrant Ernardus in Vita S. Bernardi, & Theobaldus in Vita S. VVilielmi Aquinatici, atque ex iis Baronius in Annalibus ad hunc annum. De hoc Stampensi Concilio vide Labbeum Tom. X. Concil., & Pagium ad hunc annum num. 35., qui ante initium mensis Maji id celebratum testatur.

(17) *Sigefredo* Genuensi Episcopo, anno superiore vita functo, delectus in ejusdem locum hoc anno fuit *S. Bernardus*; sed ipso ob summa animi demissionem, oblatam Infulam recusante, *Syrus* ab Innocentio in illius Urbis Episcopum est consecratus.

(18) Mense Novembri celebratum hoc Concilium scribit Bernardus Guidonis in libello de Conciliis, illudque primum fuisse ab *Innocentio* habitum legitur in Actis antiquis à Baronio ad hunc annum relatis. Sigonius dum ait, *alterum Claromonte Conventum habuit*, intelligendum puto non de Conciliis ab Innocentio celebratis, sed de iis, quæ *Claromonte* habita sunt, quorum hoc quintum fuit.

(19) Diploma expeditum Beneventi ab Anacleto, quo *Rogerio* Regis titulum elargitur, Baronius retulit ad hunc annum. Falco Beneventanus hæc ad annum 1130 narrat. *Eodem anno prædictus Anacletus venit Beneventum, deinde Abellinum Civitatem venit, & cum prædicto Duce Rogerio stabilivit, ut eum Regem coronaret Siciliæ. Et his statutis, Anacletus ille Beneventum revertitur, & Dux ipse Salernum, deinde Siciliam remeavit*, ac statim subdit: *Anno ipso prædictus Anacletus Cardinalem suum, Comitem nomine, ad Du-*

in primisque Senioretus Abbas Cassinas Anacletum, ut justum Pontificem, coluerunt. (20) Qua ex re maxima Ecclesiæ incommoda perceperunt. Eodem anno bellum Cremense in Lombardia est ortum tantæ magnitudinis, ut post multos annos, ne ipsius quidem Cremæ excidio potuerit expiari. Cremenses Cremonensi Ecclesiæ contributi illud indignè fecerant, quòd, Cremonensibus relictis, sese Mediolanensibus applicuerant. Injuria Cremonensibus non negligenda est visa. Itaque paratis copiis Cremam aggressi sunt. Sed, accurrentibus celeriter auxilio Mediolanensibus, re infecta, domum plus iratum, quàm attulerant, retulerunt.

1131 Postero, Innocentius Claromonte profectus per Burgundiam Aurelianum venit, ab Episcopis, & Ludovico Rege obviam progressis exceptus, ac legitimè cultus. Inde a Gaufrido Carnotensi, Episcopo Carnotum adductus, Henricum Anglorum Regem cum maximo Episcoporum, Principumque suorum comitatu obvium habuit. Eo verò, invitis Episcopis suis, Innocentium recipere non audente, Bernardus, qui aderat; Quid hæsitas? inquit, an ne Deo displiceas, & piaculum contrahas? cogita de aliis peccatis tuis, quid ei respondeas; istud verò fac mihi relinquas. Atque ita illum ad colendum Innocentium impulit. Reversus inde Gerardus Cardinalis à Lothario Rege Germaniæ, quem Natalicia Ganderlehim celebrantem Innocentii jussu convenerat, bonum ejus erga Innocentium animum retulit, ac præsto ei ad Leodium fore nunciavit. Quo nuncio erectior ipse factus haud tamen in præsens Leodium voluit adire, (21) verùm Franciam ante, postulantibus ita populis, perlustrare. Itaque præsente, Ludovico XIV Kal. Novembris Concilium Rhemis frequentissimum habuit, in quo Anacletum deintegrò condemnavit; (22) ac Ludovicum juvenem, Ludovici Regis filium, regiâ Franciæ Coronâ VII. Kalendas ornavit. (23) Eodem quoque anno duo gravissima belli in Italia excitata, Papiense, & Parmense, ac Mutinensi quoque prima est occasio patefacta. Papiensis caussam Mediolanenses sive de industria quæsivere, sive temerè oblatam studiosè arripuere; ut qui nihil aliud tam cuperent, quàm civilis potentiæ fines longiùs propagare, ac Laudensibus jam, Comensibusque subactis, tertiam victoriam de ipsis prope suburbanis Papiensibus reportare. Itaque parato exercitu in Papiensem agrum infesto agmine processerunt, ac se, ni resisteretur, castris, Urbique oppugnationem admoturos haud dubiè ostenderunt. Hoc cognito Papienses & ipsi instructis copiis exiere, atque eis sese in campo Maconago opposuere. Ibi irritatis & novis, & veteribus injuriis, animis Kalendis Juliis concursum, atque acriter utrinque pugnatum est; verumtamen penes Mediolanenses victoria stetit. Papienses in fugam conjecti, plerique capti, atque in custodias Mediolanum traducti sunt, vicis, villisque latè toto agro incensis, exercitus domum reductus est. Parmense bellum Cremonenses excitavere. Hi, novis cum Parmensibus belli caussis obortis, terrestri, ac nautica oppugnatione Brixillum castrum eorum adorti sunt; verùm à Parmensibus fusi, ac fugati eesserunt. Hoc quoque bello Placentinos cum Mediolanensibus contendisse existimo; nam multos eorum captivos per arma fecisse, satis constat. Nonantulani verò, qui ex Diœcesi Mutinensi erant, ad Bononienses se contulerunt. Hi cum Monasterium, de quo supra dixi, apud se opulentum haberent, post longas cum Mutinensibus de jure oppidi, aquarum, sacrorumque controversias, cum se, si, quemadmodum apparebat, vi esset agendum, longè viribus impares cernerent, infestis eorum excursionibus incitati Bononiam Monachos duos Oratores miserunt, qui in Consilium introducti se Hildebrandi Abbatis, & populi Nonantulani nomine, ut tanquam deditios in fidem reciperent, & contra vim Mutinensium tuerentur, petierunt. (24) Civitas in fidem his conditionibus recepit, ut tanquam una ex quatuor Tribubus impensas in bella facerent, tributum quotannis conferrent, secum adversùs hostes suos arma ferrent, pacem cum Mutinensibus injussu suo non facerent. Sequenti anno Innocentius Leodium prodiit; (25) 1132
atque eodem quoque Lotharius cum omnibus

---

cem illum direxit, quem die Nativitatis Domini in Civitate Palermitana in Regem coronavit. Itaque falsum omnino est Beneventi *Rogerium* præsentem, fuisse ab Anacleto declaratum Regem Siciliæ, cùm id quidem pactum fuerit in Abellini colloquio, sed nonnisi post reditum *Rogerii* in Siciliam, Regia dignitas & Corona eidem fuerit solemni celebritate collata. Bis coronatum *Rogerium*, post hanc Anacleti pseudopontificis Regiam institutionem, a nonnullis Siculis Scriptoribus venditatur; sed alteram ex iis commentitiam probant Peregrinius in adnotationibus ad Falconem Beneventanum, & Pagius ad hunc annum num. 30. & seqq.

(20) Angelus a Nuce in adnotationibus ad caput centesimum libri IV. Chronici Casinen. juxta editionem Mediolanensem, *Senioretum* vindicat ab hac Schismatis nota, contendens, eundem minime a *Lothario* Cæsare defecisse, nec adhæsisse *Anacleto*, adeòque immeritò Schismaticum a *Baronio* appellari.

(21) Contrarium refert Ægidius aureæ Vallis in historia Pontificum Leodiensium; ait enim *Innocentium II* hoc anno, XI. Cal. Aprilis, *Leodium* venisse, ibique habita supplicatione solemni, ac Missa celebrata, Lotharium Regem Alemanniæ, ac Reginam Conjugem coronasse. Eadem habet Chronographus Mauriniacensis, subjungens, Innocentium Leodio in Galliam, remeasse, diuque Autissiodoro commoratum, quousque tempus convocati Concilii, (nempè Remensis) quod in Festivitate B. Lucæ Evangelistæ celebraturus erat, appropinquaret.

(22) Canones hujus Concilii, qui ex Actis deperditis superfuere, leguntur Tomo X. Concil. Labbei.

(23) Ordericus Vitalis lib. 13, pag. 895. hanc celebritatem peractam ait, *Dominica die*, quæ hoc anno in *VIII. Cal. Novembris* incidit, idest 25. Octobris.

(24) Annales veteres Mutinenses edidit Cl. Muratorius Tom. XI. *Rerum Italicarum*; iique incipiunt ab hoc anno, quo deditio à Nonantulanis, per proditionem, Communi Bononiæ facta narratur. Mediolanense verò cum Papiensibus bellum refert Galvaneus Flamma in *Manipulo Florum* ad hunc annum, qui pariter excusus est in eodem volumine.

(25) Leodium perrexisse Innocentium, antequam Remense Concilium anno superiore 1131. celebraret, superiùs adnotavi. De hoc dubitare non sinit Sugerius in vita Ludovici Crassi, ejusque verba, utpote Scriptoris, non

bus sacris, & profanis regni sui Proceribus, & universa Germaniæ nobilitate occurrit. Ibi Innocentius à Rege, ceterisque eximiè cultus conventum celeberrimum habuit; in quo sacras adversùs Anacletum detestationes redintegravit, ac Lotharium ad se, Ecclesiamque tuendam honesto Othonis Magni, & posterorum ejus exemplo hortatus est. Lotharius se nullo ei tempore defuturum respondit, si ipse sibi antiquum jus conferendorum Sacerdotiorum, cui nuper Henricus renunciarat, concederet; nam Imperium plurimùm, eo vectigali subtracto, ad gravia pro Ecclesia sustinenda bella detrimenti cepisse. Qua voce audita graviter perculsi Cardinalium animi sunt, ut qui se tristiorem in Germania ipsis Ecclesiæ rebus fortunam reperisse viderent, quàm Romæ reliquissent, si eo sibi jure cedendum esset, quod ipsi nuper tanto sudore, ac sanguine vix tandem Ecclesiæ peperissent. Tum Bernardus, qui ab Innocentii latere nunquam discessit, petitionem ejus iniquam, atque alienam esse docere; neque ipsum petisse, sed extorsisse tempore iniquioris fortunæ captato, judicaturos homines esse; oportere eum, ut genere, sic studio à Gibellinis differre, qui pravum exemplum ut vendendorum Sacerdotiorum, sic oppugnandæ Ecclesiæ induxissent: eundem omnem dissidii inter Imperium, atque Ecclesiam tollere occasionem debere, ne diuturna concertandi consuetudo Christianorum in duas factiones studia distrahat: quod, si quando eveniat, profectò non sine ingenti pernicie omnium eventurum. Hæc ipsa non aliter atque si ex oraculo edita essent, facilè prudentem, piumque Regem de sententia deturbarunt, pollicitusque est, se Innocentium Romam cum exercitu reducturum, atque Anacleto exacto incolumem in Laterano collocaturum, si ipse sibi Imperatorium diadema sponderet. Quod cum Innocentius promisisset, & rei perficiendæ consilium satis, ut in præsentia, constitisset, Leodio abiit, ac Monasterio Bernardi Claravalle lustrato, se se in Italiam retulit: (26) ac Genuam reversus, ibi Lotharii adventum sibi expectandum esse constituit. Eodem anno Mediolanenses iterum adversùs Papienses moverunt, ac prœlio magno ad Martinengum facto, eos ita fuderunt, ut propè ad internecionem afflixerint. Agro inde rursus longè, latèque vastato, domum est redditum. Erat tum in Germania Conradus, ex Italia nuper post varios excitatos tumultus reversus. Is licèt magna pecuniæ, rerumque omnium difficultate oppressus, tamen partium studio multos adhuc caussæ suæ studiosos habebat. Ea res fecit, ut manentibus adhuc seditionibus Lotharius exercitum conficere haud magnum potuerit. Cum iis igitur, 1131
quas parare copiis potuit, sequenti anno in Italiam per vallem Tridentinam, Othone, & Sigeberto auctoribus, transiit, (27) atque à Bononiensibus, & Æmiliensibus cum Conradi studio, tum copiarum exiguitate contemptus, rectà ad Apenninum accessit, ac Pisas ad sumendum Innocentium properavit. Ceterùm Innocentius à Genuensibus comiter, atque honorificè jam bis acceptus hanc eis gratiam retulit, quòd Episcopum eorum, obedientia Archiepiscopi Mediolanensis exemptum, Archiepiscopum fecit; atque ei dimidiam Episcoporum Corsicæ partem subjecit. *Syrus* primus ea dignitate est usus. (28) Genuâ inde Placentiam terrestri itinere profectus, novo Anacletum, & fautores ejus Concilio jugulavit. (29) Viâ inde Æmiliâ ingressus XVII. Kal. Junias Bononiam venit; mox superato Apennino Pisas progressus pacem inter Pisanos, & Genuenses composuit, eorumque Ecclesiam, perinde ac Genuensem, Metropolitanam effecit, parte altera Episcoporum Corsicæ contributa; quæ res adhuc discordiam inter eas Civitates aluerat. Hæc verò illo cum ad vetera earum Civitatum erga se beneficia persolvenda, tum ad nova duris his temporibus provocanda studiosè agente, Lotharius supervenit,

non tam coævi, quàm præsentis, refert Baronius ad illum annum. Idem confirmat Card. Aragoniæ in vita Innocentii II. Tom. III. *Rerum Italicarum* fol. 435.

(26) Referuntur hæc in vita S. Bernardi: *Innocentius* tamen Claram-Vallem invisit anno superiore, cùm a Leodio rediret. Iter hujus Pontificis è Gallia in Italiam describit Pagius ad hunc annum, adnotans ex Privilegio Trenorciensibus concesso, ipsum XVII. Cal. Aprilis adhuc moram traxisse *Valentiæ*, è qua Urbe ad Fanum S. Ægidii se contulit. *Ibi* solemnitatem Dominicæ Resurrectionis celebrasse, Baronius ex Anonymo illius temporis Scriptore testatur.

(27) Circa Assumptionem B. Mariæ Virginis anni superioris 1131., profectionem in Italiam suscepit *Lotharius*. Natalem Domini in Langobardia celebravit, apud Villam dictam *Medemam*, teste Chronographo Hildesheimensi coævo. Cum autem ab antiquis Scriptoribus anni exordium, ut plurimùm, à Natalitia Festivitate desumatur, idcirco *Lotharii* in Italiam adventus hoc anno ab Ottone Frisingensi, & Sigeberto statuitur.

(28) Hanc instituti Archiepiscopatus Januensis Epocham confirmant Caffarus ad hunc annum, & Jacobus de Varagine in Chronico Januensi, primùm edito in IX. volumine *Rerum Italicarum* col. 37, ubi indicantur tres Episcopatus in Insula Corsicæ, Marianensis, Nebiensis, & Alciensis; in istis verò partibus Bobiensis, & Brunacensis, quos *Syro*, primo Archiepiscopo Innocentius suffraganeos dedit. Cæterùm adnotandum est ex eodem Chronico Jacobi à Varagine, Innocentium è Galliis redeuntem, Genuæ exceptum fuisse, atque ut gratiam amicæ Urbi redderet, Archiepiscopalem Januensibus dignitatem promisisse; idque anno præterito 1131. contigit. Cùm verò restitutus cathedræ suæ foret, Cornetum petiit, ibique, pactâ cum Pisanis, & Januensibus pace, accitum illuc *Syrum* Episcopum, Archiepiscopali titulo, ac Pallio hoc anno exornavit. Hæc ad illustrandam Sigonii historiam, ex inedito usque ad nostrum ævum Auctore, proferre opportunum existimavi.

(29) Fallitur Sigonius, Concilio Placentino hunc annum assignans. Id namque celebravit *Innocentius* anno superiore 1132, postquam, in Astensi Urbe Festum Paschatis transegisset, ut testatur Anonymus memoratus apud Baronium ad illum annum, inquiens *Astâ Placentiam venisse, ibique convocatis Episcopis, & aliis Ecclesiarum Prælatis, tam de Langobardia, quàm de Ravennatensi Provincia, & Marchia inferioris partis, tertium Concilium celebrasse*. Mense Novembri adhuc ibidem degisse *Innocentium*, ex ejusdem Epistola colligit Pagius, ad annum 1132. num. III.

nit, atque ipso, ut dixi, assumpto Viterbium, atque inde Romam perrexit. (30) Ibi castris ad portam S. Agnetis locatis, Genuenses, & Pisanos, classes suas litoribus admovere Romanis, jussit, ac tantùm Anacleto, & fautoribus ejus, qui Urbem tenebant, terroris injecit, ut in editas se turres, salutis suæ tuendæ caussa referrent. Qua re animadversa ab amicis receptus ipse cum Innocentio Urbem pacato agmine iniit; eumque illum in Laterano posuisset, ipse Aventinum insedit. Rebus in hunc modum habentibus duo inde sibi expedienda putavit, unum, ut præsentem controversiam cum Anacleto aliqua ratione finiret, alterum, ut coronam ab Innocentio Augustalem acciperet. Ubi verò se dissidium tollere non posse sensit, quòd Anacletus ad id neque colloqui, neque prœlii facere copiam vellet, omne studium ad insignia recipienda convertit. Huic rei, cum illud obstaret, quòd Anacletus Basilicam Vaticanam operibus, præsidioque firmatam tenebat, in qua moris fuerat diadema Imperatorium tradi, Innocentius, ne qua ei solemnitati mora injiceretur, Lotharium in Lateranum vocavit, atque ibi pridie Nonas Junias ipsi coronam imposuit; ac protinus ad prodendam rei novo exemplo actæ memoriam hujus facti seriem Regiæ in pariete pingi, atque hos versus subscribi mandavit. (31)

Rex venit ante fores jurans prius Urbis honores,
Post homo fit Papæ, sumit quo dante coronam.

Premebantur interea Germani duobus gravissimis detrimentis; uno, quòd liberè vagari per Urbem non poterant, adversariis ex turribus eos lapidibus, missilibusque longissime lacessentibus; altero, quòd æstu Romani cœli Germanorum corporibus infestissimo afficiebantur. Quorum utrique occurrere Lotharius cupiens Urbe cessit, ac Lombardiam repetiit. Ibi in agro Mantuano cum esset, privilegium Mantuanis dedit, quo omnibus concessionibus Henrici renovatis *mansionaticum* relaxavit; atque inde in Germaniam transiit. Eo Urbe profecto, Anacleti factio è turribus exiit, ac per Urbem volitans cædem amicis Innocentii intentare, ac novo omnia tumultu permiscere instituit. Quare Innocentius intelligens mansionem suam in Urbe rationibus Ecclesiæ parum conducere, ne præsentia sua rabiem, ac furorem adversariorum accenderet, Pisas, Civium erga se benignitatem expertus, repetiit; eòque novum Concilium ex toto Occidente indixit. Quod ubi Bernardus Claravallensis audivit, epistolam, quæ extat, ad Pisanos scripsit, adhortans eos, ut singulari studio Pontificem cum Cardinalibus custodirent, atque honoris accepti magnitudinem assiduitate officii compensarent: (32) *Assumitur*, inquit, *Pisa in locum Romæ, & de cunctis Urbibus terræ ad Apostolicæ Sedis culmen eligitur: nec fortuito, sive humano istud contigit consilio, sed cœlesti providentia, & Dei benigno favore fit, qui diligentes se diligit, qui dixit Christo suo Innocentio: Pisam inhabita, & ego benedicens benedicam ei: hic habitabo, quoniam elegi eam. Me auctore tyranni Siculi malitiæ Pisana constantia non cedit, nec minis concutitur, nec donis corrumpitur, nec circumvenitur dolis. O Pisani, Pisani, magnificavit Dominus facere vobiscum, facti sumus lætantes: Quæ Civitas non invidet? serva depositum Urbs fidelis, agnosce gratiam, stude prærogativæ non inveniri ingrata. Honora tuum, & universitatis patrem, honora mundi Principes, qui in te sunt, & judices terræ, quorum te præsentia reddit illustrem, gloriosam, famosam.* Eodem anno Cremonenses, ut quotidianis Mediolanensium impressionibus occurrere facilius possent, castrum Piceleonis ad amnem Abduam extruxerunt. Conradus, postquam Lotharium Augustalibus insignibus potitum, atque incolumem ex Italia reversum ab omnibus celebrari, se verò diris ab Ecclesia obstrictum, atque à plerisque desertum vulgo contemni animadvertit, de redimenda ejus, quoquo modo posset, gratia agitare instituit: & cum se ad Bernardum Claravallensem consuluisset, auctoritate ejus facilè, quæcunque petiit, impetravit. Itaque sequenti 1134
anno ad eum Bambergæ conventum in Quadragesima habentem accessit, ac titulo Regio deposito, ut se in gratiam reciperet, exoravit. (33)

IDEM LOTHARIUS REX, & IMPERATOR *solus*.

INterim Mediolanenses, cum se sacrorum communione spoliatos, & Metropolitana dignitate nudatos cernerent, eò quòd Anselmum sequuti, Conrado, & Anacleto hæsissent, actorum pœnitentia ducti, auctore Ribaldo Episcopo, quem Anselmo repudiato sub-

(30) Iter Innocentii post Placentinum Concilium Card. Aragoniæ in ejusdem vita refert. Ex eo autem illustrari, & emendari nonnulla in Sigonio possunt. Bis enim, cum *Lothario* colloquium Pontifex habuit, primò in *Roncaliis*; secundò apud *Calcinarium* in territorio Pisano, ubi *concordantes, ut ad Urbem festinare deberent, Rex per stratam publicam, & Pontifex per maritimam usque Viterbium processerunt*. Reliqua vide Tomo III. *Rerum Italicarum* pag. 415.

(31) Testatur hoc Radevicus lib. 1. de Gestis Friderc. I. Imperat. cap. 10., ubi ait, hæc carmina deleta fuisse, *Friderico I.* Imperat. curante, ac *Adriano* Papa annuente.

(32) Epistola hæc S. Bernardi in nova editione Mabilloniana relata est sub num. 130. Eidem verò scribendæ occasionem dedit Pisanorum Constantia, qui a *Rogerio* Siciliæ tyranno sollicitati, ut *Anacleti* partes susciperent, in Obedientia Innocentii impigrè perseveraverant. Repulsam hanc *Rogerio* datam summopere laudat S. Bernardus, Pisanosque hortatur, ut in egregiè gestis persistant.

(33) Hoc anno certè reconciliatum *Lothario Conradum* Landulphus junior Tomo V. *Rerum Italicarum* pag. 515. dubitare non sinit, asserens, eundem aliorum consilio portum, *Lothario* se subdidisse eo pienius tempore, quo *S. Bernardus* Mediolanum intravit, anno nempe 1134., ut apud omnes Scriptores constat. Chronographus tamen Hildesheimensis refert, anno 1135. XVI. Cal. Aprilis coactum apud *Bavemberg* Conventum Principum ferè totius Regni præsente Imperatore, ibique Fridericum Ducem Svevorum *Conradi* fratrem in concordiam Lothario sociatum; *Conradum* verò in Festo S. Michaelis, in loco, qui dicitur *Mulerhusen*, ab Imperatore in gratiam receptum; at hæc intelligenda sunt vel de solemnitate concordiæ, quæ privatim inita priùs fuerat, vel de altera pace statuta, ob aliquod post primum fœdus obortum dissidium.

subdelegerant, (34) Innocentii, & Lotharii recuperare gratiam studuerunt; atque ea de re literas item ad Bernardum, cujus maximam esse norant auctoritatem, scripserunt. Bernardus autem ad Concilium Pisanum ab Innocentio accersitus, cum per Lombardiam eò festinans transiret, literis rescriptis, gratulatus est, quòd errorem deposuissent, & se votis eorum obsequuturum, atque in reditu ad eos accessurum promisit. Eo Pisas profecto, Concilium est institutum, atque ejus potissimùm sapientia, consilioque perfectum. Ejus Concilii actiones fuere multæ; summa tamen in Anacleto cum fautoribus execrando versata est. (35) Mediolanensibus, qui ad auctoritatem Innocentii, Ribaldo auctore, redierant, honoris causâ multa tributa; ut Ribaldus, quem ipsi delegerant, dignitatem teneret; ut ea sedes Metropolitana, sicut antè, esset, ac pallio dignaretur; ut legatio ad eos expiandos honestissima mitteretur. (36) Missi verò sunt Guido Pisanus, & Matthæus Albanus Episcopus Legati à latere; atque eis socius est adjunctus ipse, quem in primis requirebant, Bernardus, ut dissidium ab Anselmo Archiepiscopo excitatum extinguerent, ac populum religione contactum scelere liberarent. Mediolanenses, ubi Bernardum cum legatis adventare sensere, extemplò ingenti lætitia Urbe effusi obviam ad septem millia passuum prodiere, tantâ ordinum, ætatum, sexuumque universorum frequentiâ, ut Urbem deserere, atque aliò commigrare ipsos putares velle, interstinctis autem eum agminibus, partitisque recipientes certatim & intueri, & alloqui, & pedes etiam deosculari gestiebant; quin & pilos de vestibus ejus detractos ad opportuna incidentium morborum remedia reservabant, omnia sancta judicantes, quæ ille contigisset, & se sanctos fieri eorum contactu putantes; atque ita lætis clamoribus in Urbem, & hospitium deduxerunt. Die inde constituto Concilium est habitum. Ibi primùm, Anacleto rejecto, Innocentium, ut verum, & Catholicum Pontificem, approbarunt; deinde Conrado repudiato, palàm Lotharium Regem, & dominum acceperunt, & Romanorum Imperatorem Augustum unà cum toto terrarum orbe confessi sunt; & de contumacia adhibita, se ex consilio, & mandato Innocentii satisfacturos esse, tacto sacrosancto Evangelio spoponderunt, ac mox Bernardi judicio se subjicientes piaculum, quod ille imposuit, receperunt. Dum autem Bernardus Mediolani fuit, quamplurimos, qui offerebantur, homines malè affectos divina virtute cum omnium admiratione sanavit; claudis ingressus, cæcis aspectus, debilibus pristinus ar-

(34) Cùm per hæc tempora Mediolanenses Scriptores plurimùm historicam rerum seriem perturbaverint, ac commentis etiam infecerint, in fronte historiarum Landulphi junioris Tomo V. Rerum Italicarum, suos in annos digestum quidquid ille refert exposui, simulque Antistitum Mediolanensium, qui ibidem memorantur Chronologiam contexui, insertam adnotationibus ad cap. 37. Ex illa verò evincitur *Ribaldum*, sive *Robaldum*, fuisse substitutum *Anselmo* anno tantùm 1135. Ut autem hoc clariùs pateat, adnotandum est, narrari a Landolpho geminum, Mediolani habitum per hos annos Provinciale Concilium; alterum, antequam ad S. Bernardum Legatio a Mediolanensibus mitteretur, alterum postquam sanctissimus ille Abbas Mediolanum advenerat. In primo depositus est *Anselmus* Archiepiscopus, Anacleto, & Conrado excommunicatis addictus; cumque suffraganei omnes ad Ecclesiam suam radiissent, *Robaldus* Albensis Episcopus in hac Urbe permansit, ut *in Chrismate, & cæteris Episcopalibus Officiis Ecclesiæ Mediolani subveniret*, quemadmodum scribit Landulphus, adeòque nonnisi Vicarium Archiepiscopi agebat. In secundo, electus ipse in Archiepiscopum fuit: *sublimaverunt Robaldum Albanensem Episcopum in Mediolanensem Archiepiscopum, habita se utatato retruendi, pro ut dicitur, Albanensem Episcopatum*; sunt verba ejusdem Landulphi, rebus, quæ agebantur, præsentis. Itaque, multò post repudiatum *Anselmum*, *Robaldus* in Archiepiscopum est delectus. Cæterùm falli Sigonium id dilucidè probat, quòd Mediolanum adveniante *S. Bernardo* post Pisanum Concilium, teste Landulpho, *populus, ut haberet Abbatem illum in Archiepiscopum ad Ecclesiam S. Laurentii, in qua erat hospitatus, cum hymnis, & laudibus, & solito suo Kyrie occurrit*. Vacabat ergo Sedes Mediolanensis, nullo in *Anselmi* locum adhuc promoto. Sigonius, qui *S. Bernardum* in Archiepiscopum a Mediolanensibus acclamatum anno 1123. falsò scripsit, in alterum errorem impegit, afferens ante adventum *S. Bernardi*, deposito *Anselmo*, electum jam fuisse hoc anno Robaldum in Mediolanensem Antistitem.

(35) Tertio Cal. Junii celebratum est hoc Concilium, sed ejus Acta periere. Quæ hic annuit Sigonius, desumpta sunt ex vita S. Bernardi.

(36) Plura hic confundit Sigonius, quæ diverso tempore contigere. *Robaldus* nondum erat Archiepiscopus, cùm Mediolanensium nomine una cum aliis Legatis Pisas profectus est, ut Anacleto ejurato, obedientiam *Innocentio* præstaret. Missa deinde a Summo Pontifice Legatio fuit, in qua *S. Bernardus* Mediolani ea peregit, quæ ex ejusdem vita Sigonius inferiùs enarrat. Inde, Sancto Abbate Clarevallensi oblatam à Mediolanensibus Archiepiscopalem dignitatem recusante, atque in Gallias profecto, delectus fuit in Archiepiscopum *Robaldus*, anno 1135. die 29. Julii, isque anno sequenti 1136. Pisas adiit, ut *Innocentio* Pontifici juramentum fidelitatis exhiberet; sed cùm Pallium ab ejusdem Pontificis manu accipere juberetur, arbitratus *Robaldus*, id consuetudini Mediolanensis Ecclesiæ adversari, ad quam Pallium mitti solebat, re infecta discessit, parumque abfuit, quin omnis præteritæ reconciliationis gratia rescinderetur. Intercedente tamen S. Bernardo, qui summa tunc apud Apostolicam Sedem auctoritate pollebat, & de hac nova rerum perturbatione admonitus, in Robaldi favorem supplices ad Innocentium literas dederat: Mediolanensium precibus annuit Pontifex, ac Pallium remisit; quemadmodum ex Epistola S. Bernardi sub num. 131. ad Mediolanenses scripta, cujus Sigonius ipse ad annum 1136. meminit, clarè colligimus; Ibi enim quamplura Apostolicæ Clementiæ erga hanc Urbem beneficia recensens, hæc habet. *Benè vobiscum facit Romana Ecclesia* ..... *Et re vera, quid vobis debuit facere, & non fecit? Si postulastis mitti vobis de Curia honorabiles personas, ad honorem Ecclesiæ, ac vestrum, factum est* &c.; & post reliqua enumerata Pontificiæ indulgentiæ munera tandem subdit: *Quæcumque rationabiliter petitio Filiæ, non dico repulsam, sed vel moram passa est apud piam matrem. En ad complementum Pallium præsto est, plenitudo honoris*. Ex hac autem narratione, quam ad illustrandam hujusmodi historiam attexere placuit, manifestè patet, neque in Concilio Pisano, neque omnia hoc anno acta fuisse, ut tradit Sigonius. Vide Landulphi junioris historiam cap. 42. & 43.

astuum motus est restitutus; præcipuè autem multi, quos per schisma dæmon invaserat, ea molestia liberati. Inde jussu Innocentii ad pacificandas ipsas inter se Lombardiæ Civitates profectus, Papiam, & Cremonam se contulit. Cum autem apud Cremonenses nihil profecisset, eorum Innocentio pertinaciam significavit, his verbis: *Cremonenses induruerunt, & prosperitas eorum perdit eos. Mediolanenses contemnunt, & confidentia ipsorum seducit eos. Hi in curribus, & equis spem suam ponentes meam frustraverunt, & laborem meum exinanierunt.* Mediolanum inde regressus ad Richizam Augustam diligentes de recipiendis in gratiam suam Mediolanensibus scripsit, ac Monasterium Claravallis propè Mediolanum ope Vidonis ex Porta orientali Capitanei instituit; (37) atque inde trans Alpes abiit. Lothario Italiâ profecto, Mutinenses superiore Nonantulanorum ad Bononienses defectione commoti, ac novis simul etiam eorumdem injuriis irritati in Nonantulanum, & Bononiensem agrum hostiliter incurrerunt, ac prædâ onusti, antequam Bononiensis ultor adveniret exercitus, domum recesserunt. Ea re
1135 cognita Bononienses postero anno adversus eos decrevere bellum. Verùm re per arbitros transacta, haud ita multò post reddidere pacem. (38) Ferrariæ Gulielmus Adelardus Civitatis Princeps Basilicam magnificè ædificandam curavit; eaque ab Azone Cardinali, jussu Innocentii Pontificis, consecrata est. Placentini Urbem fossis munire cœpere. Innocentius Pisis V. Idus Junii ædem Sancti Cæsarii in agro Mutinensi Abbati Sancti Benedicti inter Padum, & Larionem attribuit.
1136 Postero anno, cum Mediolanenses Innocentio reconciliati, tamen titubare in officio, & obedientia viderentur, Bernardus literas ad eos scripsit, ad retinendam constantiam incitans, & recentia Romanæ Ecclesiæ erga illos beneficia memorans: *Quid vobis Ecclesia Romana facere potuit*, inquit, *& non fecit? Si postulastis mitti ad vos de curia honestissimos homines ad honorem Dei, & vestrum, misit. Si electum à vobis Patrem confirmari voluistis, confirmavit. Si Episcopum in Archiepiscopum transferri cupistis, concessit. Si Cives vestros ex vinculis Placentinorum eximi petistis, eruit; denique ad omnia officia cumulanda, pallium quoque indulsit. Nunc verò audi me Civitas gloriosa: Romana Ecclesia valde clemens est, sed valde potens; noli abuti clementia, ne abutatur potentia. Præsta ei omnimodam obedientiam. Siquidem plenitudo potestatis super universas Orbis Ecclesias singulari prærogativa Apostolicæ Sedi donata est, qui igitur huic potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Quid verò tibi profuit vetus tua rebellio? Quem fructum habuisti, in quibus nunc erubescis? agnosce potiùs in qua potestate, gloria, honore suffraganeorum tuorum tandiu privata extitisti, quæ pro te valuit adversari Apostolicæ auctoritatis justissimæ severitati, cum provocata tuis injuriis decrevit, te tuis antiquis illis, & præclaris ornamentis nudare? Et hodie truncata membris jaceres, nisi benignius, quàm potentius, tecum actum fuisset.* Eodem anno Lotharius, pace latè tota Germania præstita, ut Lombardos novos in Italia motus cientes comprimeret, & Rogerio, qui prope unus Anacleto favebat, armis vindicato Innocentium opem assiduè per literas, ac nuncios implorantem reduceret, alteram in Italiam expeditionem decrevit. Itaque exercitum multò, quàm ante, majorem, atque omnibus rebus instructiorem paravit, & cum Richiza Augusta, Henrico Duce Bavariæ genero, & Conrado Duce, qui se regno nuper Italiæ abdicarat, ineunte autumno in Italiam transiit, populis ad tanti apparatus famam latè in agris, atque oppidis trepidantibus. Ad lacum Benacum progressus, castrum Gardæ, ad Padum, Vardastallum recepit, atque eorum utrumque Henrico genero beneficii loco attribuit. His de rebus anxii ad eum Italici convenerunt, ac lites, quas initis dirimere certaminibus instituerant, continuò ad illius judicium revocarunt. Cremonensibus, & Mediolanensibus, cum obviam prodiissent, ac controversiam ad eum, de qua armis toties inter se dimicaverant, detulissent, auditis, Cremonenses judicati hostes sunt. Cremenses à Cremonensibus accusati, quòd, cum ex Comitatu, Diœcesique sua essent, ad Mediolanenses defecissent, cum compellati die dicta non affuissent, Lotharii sententiâ condemnati. Papiam inde progressus, pecuniâ acceptâ, Cives illos recepit in gratiam. Qui etiam cum Bononiensibus vehementer, & Æmiliensibus, qui se sprevissent, & injussu suo arma cepissent, esset infensus, tamen Henrici voluntate commotus ignovit. Guarino inde Cancellario in Campaniam misso, Taurinum usque Lombardiam percurrit, atque omnes Civitates imperium detrectantes ad obsequium compulit. (39) Ad Transpadanos inde reversus VII. Kal. Octobris jus ad Mincium dixit. VII. Idus ad Casale majus in agro Cremonensi versatus est. Conventum inde in Roncaliis omnium Principum frequentissimum habuit. Ibi VII. Idus Novembris, Indictione XV. legem tulit; (40) *Ne quis*

(37) Mediolanenses promisere quidem *S. Bernardo* in hac Urbe moranti constructionem Cœnobii Ordinis Cisterciensis, sed illud, nonnisi eo absente, conditum fuit anno sequenti 1135. Profert Ughellus Tomo IV. Italiæ sacræ codicem manuscriptum antiquum ejusdem Monasterii, in quo narratur, missos a S. Bernardo, jam in Gallias recepto, Monachos, ut primi illi Cœnobii fundamenta jacerent, sed Mediolanenses primum refrigerasse, dein pudore actos, quòd a fide data S. Abbati deficerent, opem omnem contulisse iisdem, reditum ob hanc moram in suam regionem parantibus, ut Monasterium conderetur; Atque hæc refert *anno Redemptionis nostræ MCXXXV.*

(38) In memorato Chronico Rerum Bononiensium Matthæi de Griffonibus, edito Tom. XVIII. *Rerum Italicarum*, hæc ad præsentem annum leguntur: *Populus Civitatis Mutinæ juravit Communi Bononiæ, perpetuo non molestare Dominum Abbatem Nonantulæ.* Pacis conditiones singillatim refert idem Sigonius in Historia Bononiensi ad hunc annum.

(39) Ottonis Frisingensis verba lib. 7. cap. 19, ferme eadem, in suam Historiam Sigonius transtulit.

(40) Recula est integra inter Leges Langobardicas, Parte II. Tom. I. *Rerum Italicarum* à Cl. Muratorio pag. 180. Per plures dies, immo etiam hebdomadas, Curiam in Ronchaliis habuisse *Lotharium*, refert Landulphus junior, qui caussam quandam suam apud Imperatorem ibidem agebat, quique plura refert de rebus gestis, ac itineribus susceptis per hasce Provincias a *Lothario* Im-

quis beneficia, quæ à suis senioribus habent, eorum distrahere injussu posset. Cujus hoc est procemium; *Cum apud Roncalias secundùm antiquorum Imperatorum consuetudinem pro justitia, ac pace regni componenda considremus, omnia, quæ ad honorem Imperii Romani spectare videntur, solicitè indagantes perniciosissimam pestem, & Reipublicæ non mediocre detrimentum inferentem resecare proposuimus*. Parmæ fœdus cum Legaris Petri Polani Ducis Venetorum redintegravit. (41) Decembrem inde mensem in agro Regiensi transegit, ac Richiza conjuge in Urbe jus dicere, adhibito Episcupo, Consulibusque Regiensibus jussâ, ipse Comitatum perlustrans
1137 eidem officio iaservivit. Januario inde Ravennam in hiberna perrectum, atque ibi per otium Rogeriaai belli consilia cum Henrico, Conradoque composita. (42) Pisani quoque, ut paratam in proximam æstatem classem haberent, admoniti. Quibus rebus cognitis cura haudquaquam levior Anacletum, Rogeriumque, & partem eorum incessit, cum terra, marique tantùm adversùs se belli cernerent comparari. Guarinus, Lotharii Cancellarius, sub dies Natalitios Capuam progressus, Senioreto Abbati Cassinati, qui Monasterium in Anacleti, & Rogerii auctoritate tenebat, mandavit, ut ad se veniret, ac præstita Innocentio, ac Lothario obedientia, potestati suæ Monasterium traderet; quod ille ex Monachorum sententia se negavit facturum. Guarino autem minante, se Monasterio escidium, si in pertinacia persisteret, illaturum, Senioretus Landulfum à Sancto Juanne ad custodiendum cum firma militum manu Monasterium accersivit. Quo terrore universa Monachorum regio peturbata ab Abbate præter ipsus Cassini oppidanos descivit. Mense inde Februario & Guarinus, & Senioretus ex hac vita cesserunt. In locum Senioreti Rinaldus Abbas in dissensione sublectus, subitò se ab Anacleto confirmandum curavit. Qua re comperta, pars altera Innocentium, qui Pisis, & Lotharium, qui Ravennæ sedebant, admonuit, eosque ad vindicandum Rinaldum, qui contra leges Monasterium obtineret, accendit. (43) Adulto inde Vere Henricus partem exercitus per Etruriam duxit, ac Pontificem Pisis susceptum Romam deduxit. Ibi III. Nonas Maji conventus omnium Episcoporum, Abbatumque, qui adesse potuerunt, est habitus, ac rursus Anacletus, Rogeriusque devotus.

(44) Eo post triduum perfecto, Henricus Urbe cum Innocentio egressus, Albam, quæ cum Anacleto sentiebat, invasit, ac suburbiis disjectis, infestum inde in Campaniam ducere esercitum instituit; ac statim Ricardum Monachum, qui idem Innocentii erat Sacerdos, ad Cassinas Monasterium misit, qui moneret Rinaldum, se, si Innocentio obtemperare, & Lotharium recipere in animum induxisset, Monasterium ab omni maleficio, atque injuria servaturum. Qua re audita Rinaldus Monachos advocavit, atque ut in fide Anacleti, Rogeriique persisterent, obsecravit: se enim Monasterium, quod ab eis acceperit, in eorum retinere potestate constituisse: subitòque auxilia nova accivit, quibus se Monasterium tueri posse confidit. Quæ ubi Ricardus vidit, ex loco discessit, ac Civitatem, quæ Monasterio continens est, sacramentum dicere Innocentio jussit. Diebus inde undecim interjectis Henricus Rinaldum ad se vocavit, acceptoque aureo calice, & quadraginta libris, contraque obsidibus aliquot datis, Abbatiam illi nomine Imperatoris firmavit, si in ejus fide mansisset, & vexillum Imperatoris in arce, quæ ædi Sancti Benedicti imminet, statuit: ac postridie Capuam versùs castra movit. Ibi Aquilani ad eum venerunt, & se Innocentii, Lothariique imperata facturos, dixerunt. Quorum exemplo Capuani adducti & ipsi Rogerium reliquerunt, alii ut à Roberto Principe gratiam inirent, alii ut officio suo, ac fidei satisfacerent. Henricus, cum Principatum Capuanum Roberto restituisset, copias Beneventum versùs promovit, & castra ad Pontem Sancti Vincentii propè Urbem locavit, ac Legatis in Urbem missis, suo, atque Inaneentii nomine Beneventanis mandavit, ut Urbem dederent, & commeatus exercitui expedirent, sin minus, Pontificis esecrarionem, iramque Imperatoris se subituros scirent. Legati, cum mandata exposuissent, fautoribus Anacleti contradicentibus, re irrita redierunt. Interim Rogeriani milites ad triginta millia sese ex oppido effudere, copiamque pugnæ fecere: neque Henricus prœlium detrectavit. Signis collatis, cum Henricus Germanos in prima acie stantes terga dare animadverteret, reliquis imperat, ut trajecto amne collem, in quo situm est oppidum, occupent, Urbemque à porta Aurea adoriantur. Id ubi fieri vidêre Beneventani, actum de victoria rati, statim è pugna

Imperatore, asserens eundem castra locasse prope Papiam in loco, qui dicitur *Lardaracus*, cumque Papienses prœlio victi a Conrado, (qui titulum Regis dimiserat), ac conterriti prædas omnes *Lothario* reddidissent, iisdem veniam indulsisse, castrisque motis, ad locum, qui dicitur *Abbiatecrassum*, profectum esse, inde verò *ad suum commodum* Ticinum, & Padum transivisse. Sigonius, qui Lotharii Imperatoris iter diligentissime describit, Auctorem hunc, cojus ope historiam suam illustrare oobiliùs potuisset, prorsus ignoravit.

(41) Dandulus pag. 278. scribit, confirmatum hoc fœdus *in viridi Corrigia districtus Parmæ*. Ex Codice Ambrosiano adjectum est ibidem integrum Lotharii Diploma, *datum apud Castrum Sancti Bassiani Anno MCXXXVI., Indictione XIII.*, (XIV.) *Regni ejus anno XI. Imperii IV.*

(42) Hæc ex Rubeo in Historia Ravennæ ad hunc annum Sigonius descripsit. Addit Rubeus, nonnisi adulto Vere, inde Lotharium recessisse.

(43) Fusè hæc enarrat Petrus Diaconus in Chron. Casin. lib. 4. cap. 108., & seqq. editionis Mediolanensis.

(44) Falco Beneventanus, qui *Innocentii*, ac *Lotharii* gesta hoc anno exactissimè refert, nihil de hoc Romæ celebrato Concilio, antequam in Campaniam Pontifex proficisceretur, enarrat. Quin immo scribit, *Innocentium* mense Martio Pisis discessisse, ac fines Romanos attigisse, statimque subjungit: *Romam quidem ingredi noluit, ne in Romanorum negotiis impediretur*. Prosequitur inde describere illius iter, primò ad Civitatem S. Germani, dein Capuam, ac demum in Beneventanam ditionem decimo Calendas Junii, ubi castrametatus est una cum Duce Henrico, genero Imperatoris. Concilium Lateranense nonnisi anno 1139. ab Innocentio est celebratum.

se subduxere, & fuga sibi præsidium paravere. Quos Germani insequuti Urbem simul cum eis effuso agmine introjere. (45) Beneventum receptum Innocentio est concessum. Henricus, Campaniâ in deditionem adductâ, victorem inde in Apuliam exercitum introduxit. Dum hæc ab illo gesta sunt, Lotharius Ravennâ profectus Romaniolam, Marchiam, & Umbriam cum altero exercitu peragravit, atque Anconem, & Spoletum, omnesque Civitates parere recusantes, ad imperium accipiendum adduxit; inde in Apuliam ingressus Barium Urbem invasit, levique admodum negotio Civibus ultro se dedentibus cepit. Ibi festus dies Pentecostes est actus; arcique, quæ à Rogerio constructa, & firmo prædonum, militumque præsidio munita resistebat, acris oppugnatio est admota. Dum autem ille arcem premebat, Innocentius ab Henrico ductus ad eum venit. Itaque eximio ab eo honore cultus post cum eo usque ad extremum permansit. Lotharius inde, negotio Henrico dato, ut armis cetera Apuliæ oppida pertentaret, ipse Barii arcem oppugnare perrexit. Rogerius plurimum in ea arce conservanda ad victoriam momenti ponens, haud sibi cunctandum esse putavit, quin ad eam liberandam accurreret. Maximo tamen cum exercitu eò progressus, Lotharium adeò exterruit, ut relicto prœlio ad montes se retulerit. Ita arx, custodibus subsidii desperatione debilitatis, in potestatem pervênit; incendioque illaro prædones capti, fœdo omnes suspendio enecati. (46) Interim Henricus quoque Trojam, Garganum, Sypontum, Barulum, ceteraque adjacentia Apuliæ loca, terrore armorum propemodum ostentato, redegit in ditionem. Quibus rebus actis, Lotharius unà cum Innocentio Melfiam, ut res Apuliæ constitueret, adiit, eòque in festum Sancti Petri conventum ad novum Apuliæ Ducem instituendum indixit. Jampridem Italiam ingrediens Senioretum Abbatem Cassinatem monuerat, ut, si cujus metu Romana ab Ecclesia defecisset, se auctore in fidem ejus redire studeret, quem universa Ecclesia Patrem agnosceret, se Monasterii jura exemplo superiorum Imperatorum conservare paratum esse; eadem etiam à Richiza ad Monachos scripta erant. Senioreto inde mortuo, eadem renunciari Rinaldo jussit, adjiciens, ut, quoniam in festo Sancti Petri conventum Melfiam edixisset, ipse quoque, Monachis secum prudentissimis ductis, eò veniret, omniaque Monasterii privilegia secum ferret. Quibus literis Rinaldus sibi obtemperandum ratus Melfiam ad lacum pensilem, ubi universus Lotharii exarcitus cum Innocentio Pontifice considebat, accessit. (47) Adventanti ei Innocentius, nunciis obviam missis mandavit, ut priùs, quàm castra iniret, ipse cum Monachis suis sibi nudis pedibus satisfaceret, ac pro obedientia Anacleto exhibita, piaculum, quod imponeretur, acciperet, ac jurejurando omnia sua se mandata facturum, & Anacletum repudiaturum sanciret. Rinaldus subita re pertubatus, Lotharium appellavit, & se ex ejus sententia deliberaturum respondit: atque ita castra ingressus, Lotharii jussu, tabernaculum suum propè illius tabernaculum posuit. Ea res animum haud mediocriter Innocentii perculit. Itaque missis Cardinalibus, à Lothario postulavit, ut Rinaldum cum Monachis Anacleti obedientiæ renunciare, & sibi dicere sacramentum juberet; Monachis autem sibi per majorum suorum instituta jurare fas esse, negantibus, jussit, ut ab eorum, qui absenti essent, consuetudine abstineret. Qua re motus Lotharius diem VII. Idus Julias ad caussam cognoscendam constituit; atque utriusque partis patronos in Consilio ad illam diem adesse præcepit. Ea ubi dies venit, ipse cum Peregrino, Patriarcha Aquilejense, Archiepiscopis, Episcopis, & Abbatibus plurimis assidens ad Consilium retulit, num Monachi Cassinates, quòd Anacletum recepissent, in pœnam Anathematis incurrisseut, & num salvis legibus cogi ad jurandum Innocentio obsequium possent. Res per multos dies magna altercatione peracta est. Legati Monachorum de jurejurando non dando privilegia Caroli, Ludovici, Hugonis, Lotharii, Berengarii, Adelberti, trium Othonum, quatuor Henricorum, & unius Conradi protulerunt, in quibus scriptum erat, ne Monachi ad sacramentum compellerentur, prout legibus à Sancto Benedicto datis contineretur: quæ privilegia æquum esse dixit Lotharius, ut ab Innocentio servarentur. De obedientia Anacleto præstita, culpam in Innocentium conjecerunt, qui metu Ecclesiam suam reliquisset, neque ut pastor bonus vitam pro ovibus profudisset. Adversùs quæ, cum Legati Pontificii omnimodam potestatis Pontificiæ plenitudinem objecissent, addiderunt, Monachos Cassinates cum Rogerio Siculo adversùs Ecclesiam, atque Imperium conjurasse, atque utrosque suo judicio condemnasse, præterea Abbatem contra leges injussu Pontificis subrogasse. Quorum alterum se Monachis condonare Lotharius dixit, alterum, quòd multis exemplis defenderetur, sibi concedi ab Innocentio

(45) Aliter rem narrat Falco Beneventanus; refert namque, commissum quidem prœlium inter Cives, qui ab Urbe eruperant, & Henrici copias; sed Henricus in Urbem cum fugientibus hostibus minime penetravit, eos tantummodo usque ad Pontem majorem propellens. Vir quidam nomine Jaquintus *per Clavicam* cum aliis consociis latenter ingressus, atque ad sacrum Palatium festinans, *Crescentium* Cardinalem, Anacleti fautorem, comprehendit, tantumque terrorem Beneventanis incussit, ut sese Innocentio dediderint, qui acceptis fidelitatis sacramentis, iter arripuit VIII. Cal. Junii, ut ad Imperatorem proficisceretur. Falco autem, qui cum familia sua exul per triennium fuerat, licentiâ a Pontifice acceptâ, in Patriam tunc remeavit, ut ipsemet ad hunc annum testatur.

(46) Per quadraginta dies obsessam a *Lothario* Arcem Barrii, atque inde expugnatam, scribit Falco, subjungens: *Custodes Castelli captos, trucidatos, ac in mare præcipites alios*.

(47) Desumpta hæc sunt à Petro Diacono, qui integro cap. 108., & seq. Acta omnia superiùs a Sigonio descripta distinctim enarrat, sed disputatio Cardinalium, & Monachorum Casinensium coram Lothario habita *ad Aquas*, seu *Lacum Pensilem*, tanquam commentis referta, rejicitur a Baronio ad annum 1138., & a Peregrinio in Commentariis ad Anonymum Casinensem Tom. V. *Rerum Italicarum* pag. 64. Narrationis tamen a Petro Diacono exaratæ vindicias agit Angelus a Nuce, longa dissertatione ad memoratum locum adnexa.

tio postulavit. Instantibns inde Pontificiis, ut Monachi ad sacramentum adigerentur, quòd scriptum in Nicæno Concilio esset, ne revertentes à schismate sine sacramento reciperentur, Lotharius, ut leniùs cum Cassinati ageretur Ecclesia, postulavit, ac merita, laboresque suos pro Ecclesia Romana commemoravit, seque cum ea dissensurum, si hoc ab ea impetrare non posset, indixit; ad quam vocem universus exercitus succlamavit. Demum Innocentius ab Episcopis, Abbatibus, Principibusque omnibus, inde à Richiza, ad extremum à Lothario ipso rogatus, ut Monachis, si quid eos deliquisse putaret, ignosceret, se in potestate eorum futurum respondit. Lothario verò ad se adeunti, magnopere se mirari dixit, quòd tam vehementer pro eis consederet, qui ipsum detestati essent, ac Petri Leonis filium pro Pontifice recepissent, qui coronæ alteri obtemperassent, atque usque ad eam diem in pertinacia permansissent. Lothario verò se omnem eorum culpam subire velle dicente: Tum ille: *Digni essent, qui abdicarentur*, inquit, *quòd abstentorum consuetudine usi, quòd suum Pontificem execrati sint, verùm omnia illis ignoscemus, si filium Petri Leonis, ejusque socios respuent*. Quod ille se curaturum respondit. Itaqne ob id XV. Kal. Augusti Rinaldum cum Monachis, Episcopis, Principibusque stipatum ad Pontificem misit. Quibus Cardinales obviam progressi rogarunt, num filium Petri Leonis repudiare vellet. Quod eum ille annuisset, eorum jussu ita juravit: *Ego Rinaldus detestor omne schisma, & omnem hæresim extollentem se adversus Sanctam, & Apostolicam Ecclesiam; detestor etiam filium Petri Leonis, & Rogerium Siciliæ Comitem, omnesque cum eis sentientes, & obediens ero Domino Innocentio Pontifici, & omnibus Successoribus ejus canonicè ineuntibus*. Monachi, cum jussi essent jurare, responderunt, se Patri Benedicto, ejnsque Successoribus satis sacramenti dixisse. Verùm à Rinaldo jussi, ut obedientiam, quam Patri Benedicto præbuerant, in manu quoque Pontificis affirmarent, & ipsi ad Evangelia ab Ostiensi adacti jntarunt, illo adjecto: *Quòd si Cassinas Ecclesia à Romana sejuncta fuerit, ego in Monasterio non manebo, neque Abbati dicto audiens ero fide Romano Imperio data incolumi*. Ita Abbas, & Monachi detestationis vinculis exoluti, nudis pedibus ad pedes Pontificios profecti pacis ab illo osculum retulerunt. His actis Lotharius Reginulfum, sive Ranulfum, hominem Germanum, Ducem Apuliæ declaravit; verùm orta inter se, & Pontificem de jure investituræ dissensione, institutionem in diem aliam distulit. (48) Apuliæ, & Calabriæ terrestribus locis fermè omnibus receptis, tum maritimis oppidis hostilis est terror illatus. Guibaldus Abbas Stabulensis VII. Idus Julii Lotharii jussu classem Saleraum adduxit, ac magna mole Urbem oppugnare instituit. Pisani verò quadraginta sex triremes omnibus rebus instructas eisdem litoribus admoventes infestam omnem oram maritimam habuerunt. Pridie Nonas Augusti, cum adorti Amalfim essent, Urbem primo impetu expugnarunt. (49) Quod autem ad memoriam est insigne, ex omni præda Urbis nihil nisi rem unam, eximii loco beneficii, à Lothario petierunt. Hoc fuit juris civilis Pandectarum volumen, olim à Justiniano Imperatore conditum, & priscis admodum literis exaratum, quod in hunc usque diem Pisis Florentiam translatum, ibi magna, ut ita dicam, religione servatur. Nonis inde Atturinam ceperunt, postridieque Pugierulam, Rebellem, Scalam, Scallelam, Majotam, & Minoram, Urbes, ut Sanctus Bernardus scribit, munitissimas occuparunt. Septimo inde Idus Fractam castellum Rebellis gattis admotis aggressi. Ea verò difficiliorem aliquanto habuit oppugnationem. Rogerius, cum auxilio Salerni classem suam adduxisset, summo congredi prœlio veritus, adversùs Pisanos contendit, & militibus in terram expositis pugnare se velle ostendit. Prœlio V. Idus cōmisso, cum impetum sustinere Pisanorum non posset, in fugam actus, atque usque ad mare compulsus in Siciliam abiit. Pisani, Fracta demum subacta, ad Isclam insulam, quæ olim erat Ænaria, navigarunt, eamque armis adorti diripuerunt: ac spoliis onusti Idibus Septembris domum se retulerunt. Per eosdem etiam dies Guibaldus Salernum vario apparatu oppugnagnatum in ditionem adduxit. Id utrins esse deberet, Pontificis ne, an Imperatoris, aliqua, neque ea exigua, controversia tenuit. Bruno Coloniensis Archiepiscopus mortuus. Corpus ejus Barii honestissimo funere elatum est. Lotharius, cum ex Apulia Capuam cnm Innocentio accessisset, ac Rinaldum Abbatem ad Rogerium defecisse audisset, cohortem militum, præsidio Monasterii misit, ac Rinaldum captum in custodiam tradidit: inde ad oppidum S. Germani progressus, mox se ad caussam Rinaldi cognoscendam properaturum, Monachis nunciavit: ac sumptis in Exaltatione Crucis Romani Patriciatus insignibus, postridie ipse cum Augusta Monasterium adiit, ac multa Beato Benedicto munera tulit: deinde unà cnm Pattiareha, atque Episcopis in Capitulo caussam Rinaldi cogniturus assedit. Rinaldus tribus criminibus oneratus est; quòd cum Rogerio consensisset, quòd creatus Abbas contra leges fuisset, quòd ab Anacleto consecrationem sumpsisset. Ceterùm Innocentius hoc judicium injussu suo constitutum usqueadeò molestè tulit, ut Episcopos, Abbatesque, qui ei interfuerant, abdicare statuerit. Lotharius autem nihil ad ejus contumeliam factum excusans, omniaque

(48) Discordia intes Innocentium, & Lotharium per triginta dies protracta est, ut narrat Falco, qui ait, eam subinde compositam, Ducemque Ranulphum jurasse Innocentio fidelitatem, & a Pontifice simul, & Lothario Imperatore Vexillum accepisse, tanta populorum acclamatione, ut nemo antea festiviùs Dux electus memoretur. Eadem tradit Romualdus Salernitanus.

(49) Captam Amalphim à Pisanis anno 1136., inde verò, insigni accepta clade, a Rogerio depulsos, eandem biennio post recuperasse, una cum aliis Urbibus, & ipso etiam Salerno, quo amisso, Rogerius pacem cum Pisanis sancivit, gemina Pisanorum Chronica Tom. VI. *Rerum Italicarum* testantur. Falco tamen Beneventanus id ad hunc annum refert; ab eo autem, utpotè Auctore coævo, quem Sigonius noo vidit, repetenda est historia rerum, quæ inferiùs diversimodè hìc narrantur.

Tom. II.

que illi integra esse affirmans, legatos, qui rem cognoscerent, postulavit. Per eos Rinaldus damnatus, atque abbatis officio spoliatus est. Innocentius Monachis Lotharii rogatu jus Abbatis sufficiendi permisit, sibi confirmationem, & prandium in eundo Beneventum, & redeundo retinuit. Guibaldus Abbas Stabulensis Lotharii suffragatione suffectus est. Post octo inde dies Lotharius ad S. Germanum revertit, atque inde ad Aquinum versus se contulit. Ibi demum magna celebritate Ranulfus Dux Apuliæ Pontifice, atque Imperatore vexillum unà tradente, est institutus. Robertus item Princeps Capuæ confirmatus. Uterque eorum Guibaldo Abbati juravit, se possessiones Monasterii servaturum. Lotharius inde, cum X. Kal. Octobris omnia veterum Imperatorum privilegia Richizæ precibus confirmasset, cum Pontifice Romam decessit: ac pridie Kal. literas ex suburbio Tiburtino ad Abbatem Guibaldum dedit, quibus Petrum Diaconum unà cum privilegiis Monasterii ad se mitti præcepit. (50) Innocentioque Romæ constituto per Etruriam contendit in Lombardiam. Innocentius inde, cum Anacletum adhuc furere in Urbe videret, Bernardum Claravalle sibi, ac laboranti Ecclesiæ vocavit opitulatum. Itaque profectus Romam Bernardus jussu ejus opus magnum, ac difficile est aggressus. Etenim cum se in sermonem, ac consuetudinem hominum insinuans, reperiret Clerum pertinaciam retinere, quòd contractam infamiam exhorrescetet, propinquos Anacleti, quòd Principem familiæ suæ dehonestare non ducerent convenire, reliquos verò, quòd se sacramenti religione assererent obligatos, *Nolite dubitare*, inquit, *Nam omnes impietatis colligationes sacrilegæ sunt, nec jurejurando ullo fulciri possint: neque convenit, ut veritatis sacramenta ulli mendacia suffragentur*. Quibus vocibus icti multi ab Anacleto se removerunt, atque ad Innocentium concesserunt. Quò autem magis Innocentii dignitas augescebat, eò Anacleti potentia in dies vehementius concidebat. Nam & pecuniæ deficiebant, & Curiæ splendor obsolescebat, & familiæ amplitudo squalebat: &, quod necessariò consequebatur, ne ipse quidem pristinos animos, spiritusque gerebat. Interim Rogerius Salernum ex Sicilia cum exercitu ad repetendam armis Italiam Lothario longè abstracto profectus Innocentium monuit, ut ad se Americum Cancellarium, & Bernardum Abbatem, Anacletum verò, ut Petrum Pisanum mitteret: dicebat autem, se velle hujus dissidii caussam ediscere, eâque cognita opportunam ei medicinam afferre: verùm re vera sperabat, se Petri Pisani insigni per ea tempora eloquentia, singularique doctrina minus promptam Bernardi obtuere simplicitatem posse, atque eo facto Anacleti dignitatem propè intermortuam excitare. Venerunt autem ambæ partes, sed Bernardus prior: nec multò post Rogerius, licèt vehementer à Bernardo deterritus, prælio cum Ranulfo Duce confligit, atque acie pulsus illius impetum non sustinuit. Collectis tamen ex fuga copiis spem vultu simulans utriusque partis advocatis operam dedit. Prior Petrus dicere jussus legum præsidio Anacleti electionem fulcire contendit. Tum Bernardus: *Una*, inquit, *fides est*, *unus Dominus*, *unum Baptisma: in veteri etiam testamento una arca. Si autem arca, quam regit Petrus, est vera, profectò illa, cui præest Innocentius, obruetur. Peribit igitur tota Occidentalis Ecclesia, Francia, Hispania, Germania, Anglia; peribunt Monachi Camaldulenses, Cistercienses, Claravallenses, aliaque innumerabilia servorum Dei collegia, Episcopi, Abbatesque omnes: solusque, qui arcam Petri ingressus est, Rogerius conservabitur*, & prehensa manu Petri: *Quin tu igitur*, inquit, *arcam tutiorem ingrederis, & saluti tuæ consulis?* atque ita, ut ad Innocentium transiret, induxit. Rogerius tamen in sua sententia mansit, (51) quòd Patrimoniis Ecclesiæ in Cassinati, & Beneventano agro avidus imminebat. Itaque motis castris totam ferme Apuliam præter Barium, & Melfiam recuperavit; inde Puteolos, Allifas, Telesiam, Capuamque armis adortus, cum eas vi cepisset, primùm ita diripuit, ut ne Ecclesiis quidem temperarit, deinde vastitate etiam, atque incendiis desormavit. Lothario Campaniâ egresso Rinaldus, qui Abbas Cassinas fuerat, cum esset Abbas S. Magni Fundis relictus, ad arcem, quæ Castrum Cœli dicebatur, accessit, & contractis amicorum, propinquorumque auxiliis statim Sanctum Germanum recepit, & postridie ad occupandam Abbatiam ascendit; verùm Guibaldus ope Landulfi ipsum non solum ab aditu Monasterii repulit, sed etiam Sancto Germano dejecit, atque oppido incenso, literas ad Lotharium imploratum auxilium misit: *Post profectionem à nobis vestram*, inquit, *Sarraceni, Nortmani, & Longobardi in Campaniam irrupere, ac direptione, incendio, ac cæde omnia miscuere, præcipuè verò in prædiis Cassinatis Monasterii, aliarumque Ecclesiarum bacchantur, Monachos vincientes, cruciantes, ac divendentes, ac templorum valvas, si quas clausas offenderint, refringentes, atque omnis ætatis, sexus, gradusque homines ad tradendum aurum suppliciis acerbioribus adigentes. Nostrorum autem dictorum testes sunt Civitates Puteolana, Allifana, & Telesina, quæ nihil aliud, nisi olim se fuisse demonstrant, & si quæ supersunt, solo æquantur, ut Capua; nam postquam fortunas, & homines exhauserunt, incendium subjecerunt. Quanta verò Cassinati Monasterio post vestrum discessum detrimenta intulerint, commemorari non potest. Quamobrem te rogamus, invicte Cæsar, ut nobis dubiis in rebus nostris maturum auxilium præbeas*. His literis missis mox, ut instans periculum evitaret, legatos ad Rogerium Capuæ commorantem misit, ac pace petita se amicum illi fore spopondit. Quibus Rogerius respondit, se nulla ratione adduci posse, ut Abbatem ab Imperatore constitutum in Cassinati cœnobio conservaret, immo si illum adeptus esset, se laqueo necaturum. Quæ ubi Guibaldus audivit, metu exterritus extemplo Monasterium Landulfo custodiendum reliquit, ac quarto Nonas Novembris imprudentibus fratribus noctu discess-

(50) Hæc omnia ex Chron. Casin. cap. 120. & seqq. Sigonius decerpsit.

(51) Narrat hæc Sigonius ex Auctore Vitæ S. Bernardi lib. 2. cap. 7. Falco verò Beneventanus rem aliter refert. Utriusque verba in Annales suos Baronius intulit ad hunc annum.

scessit, Monachis Abbatis substituendi potestate permissa. Post tredecim dies Rinaldus alter ex ipsa familia subrogatus est. Rogerius, cum Urbes, & castra usque ad fines Monasterii recepisset, Abbati neganti, se cum eo consensurum, minatus est, se omnia Monasterii castra, villasque disturbaturum. Qua voce perculsi accolæ cum uxoribus, & liberis ad Monasterium confugerunt; verùm paullo post rebus ab Abbate compositis, salvi ad sua se retulerunt. (52) Lotharius in Lombardiam profectus Cremonensium impulsu Cremenses persequutus est armis, quòd singulari contumacia usi edictis suis non paruissent, neque citati in jus venissent; ubi verò Cremam suis, & Cremonensium copiis adortus nihil se proficere oppido natura, arteque munito, & mirifica Cremensium fortitudine sensit, relicta post mensem obsidione se recepit Cremonam. Cremonensibus inde, quòd eorum in se seu veras, seu falsas insidias comperisset, iratus accessit Mediolanum, belloque Novembri mense oppugnare eos aggressus Soncinum, Bassianum, multaque alia ex eorum jurisdictione castra delevit; atque his rebus in Italia gestis in Germaniam iter intendit. (53) Cum autem in vallem Tridentinam pervenisset, repentino, eoque exitiali morbo oppressus, ibi in sylva inter Oenum, & Lycum in vilissima casa subsedit. Itaque qui literas Guibaldi Abbatis ferebat, reddere animam agenti non potuit; tertio autem Nonas Decembris è vita decessit. (54) Fuit Lotharius non minus pietatis, quàm virtutis laude hominum memoriæ commendatus. Virtutis elogium edidit Abbas Urspergensis, homo Germanus. *Erat*, inquit, *strenuus belli ductor, præcipuus in armis, providus in consilio, terribilis inimicis Dei, & Sanctæ Ecclesiæ; qui quandiu vixit, totum Romanum Imperium titubare non potuit.* Pietatis testimonium est apud Petrum Diaconum, (55) hominem Italum. *Jam verò*, inquit, *quis tanti Imperatoris animum non admiretur? Sederat ad sedandas dissensiones fratrum in Capitulo à primo diei hora usque ad vesperam absque cibo, potuque perdurans, dum paci, unitatique consuleret; nempe enim sub Imperii chlamyde cœlesti militabat Regi. Nam, ut ipse testis sum, in expeditione constitutus summo diluculo missam pro defunctis, dehinc pro exercitu, tertiam postremo diei missam audiebat; denuo viduis, & orphanis cum Augusta pedes lavans tergebat crinibus, & osculabatur, cibumque illis, ac potum largè distribuens; quæstionesque, & oppressiones Ecclesiarum prius relevans ultimo in loco Imperium ponebat. Quandiu verò in Cassinensi claustro remoratus est, ita omnes officinas Monasterii, ac si Abbas, vel decanus, circuibat, scire cupiens, quomodo quisque sub Beati Benedicti magisterio viveret, factoque mane orans Monasterii Ecclesias nudis pedibus circuibat; & hæc agens nunquam à consortio Episcoporum, & Abbatum avellebatur, & cum sapientibus sermocinabatur. Erat cæcorum baculus, esurientium cibus, miserorum spes, lugentium consolatio; atque ita in singulis eminebat virtutibus, ut omnes perfectè haberet. Sacerdotes honorabat, ut Patres; pauperes fovebat, ut filios; viduas, ut matres. Erat orationibus pervigil, lacrymasque creberrimas contriti cordis Deo offerebat.* Hactenus Petrus. Constans præterea doctorum hominum monumentis est fama, Lotharium, ut ex uno jure civili Romano posthac judicia fierent, lege sanxisse. (56) Ante hoc tempus Italici certè alii Langobardica, alii Salica, alii Romana lege utebantur; in posterùm autem omnes uni juri, unique legi, reliquis abrogatis, nempe Romanæ obtemperarunt; jusque civile publicis Italiæ in gymnasiis, majore celebrari studio, & diligentiore coli opera cœptum. Primus autem Bononiæ Irnerius exponere cœpit, ut Odofredus memoriæ prodidit; primusque glossas, ut vocavit, in illud scripsit, quem deinde alii sequuti certatim illius sunt industriam æmulati. Hoc autem sensisse quoque videtur Urspergensis, cum Irnerium regnante Lothario ad Pandectas interpretandas accessisse scribit; in eo tamen apertè falsus, quòd Mathildis rogatu id suscepisse muneris ait, quæ multò ante Lotharii Imperium è vita migravit.

CONRADUS II. REX *iterum*.

PRincipio sequentis anni comitia creando 1138
Regi Moguntiam in proximam Pentecosten indicta sunt. Plerique Principum in Conradum, qui paullo ante cum Lothario decertarat, animo propendebant. Itaque veriti, ne, si generalibus res comitiis traderetur, Henricus Bavariæ, ac Saxoniæ Dux, Lotharii gener, qui Imperatoria apud se insignia obtinebat, gratiâ prævaleret, media Quadragesima Confluentiæ convenerunt, atque ipsum, Theoduino Pontificio legato probante, Regem declaraverunt: inde Aquas profecti per eundem etiam consecrarunt; nam Ecclesia Moguntina Archiepiscopi, Coloniensis pallii dignitate vacabat. Conradus Paschate Coloniæ celebrato, Moguntiam adiit, atque ibi Albertum Archiepiscopum à Clero, populoque designatum probavit. Controversiâ inde ab Henrico de jure comitiorum illatâ, ipsum, dum vixit, eximiè fatigavit, caussamque attulit, cur ad Coronam à Pontifice accipiendam non venerit. Saxones, & Henricus, qui Concilio Confluentiæ caruerunt, Conradum vitio creatum insimularunt. Qua re motus Conradus conventum Bambergam ad eam rem cognoscendam indixit. Ceterùm, cum reliqui præsto fuissent, Henricus non affuit. Itaque insignia reddere die S. Petri præstituta est jussus. Ubi verò ea venit, promissis maximis oneratus restituit, verùm eorum, quæ osten-

(52) His relatis Petrus Diaconus historiam suam de Casinensi Cœnobio claudit.

(53) Flamma in Manipulo cap. 168. hæc narrat.

(54) Pridie nonas Decembris obiisse *Lotharium* in vilissima Casa Castri cujusdam Bojarum, appellati *Brentma*, seu *Bredvvan*, constat tum ex Chronographo Saxone ad hunc annum, tum ex Lotharii Epitaphio a Meibomio relato in notis ad Herlingsbergam pag. 798. Tom. I. Rerum Germanic.

(55) Lib. 4. Chron. Casin. cap. 124.

(56) Cl. Muratorius in eruditissima Præfatione ad leges Langobardicas, parte II. Tomi I. *Rerum Italicarum* pag. 4, hanc opinionem convellit, ostendens multò serius in desuetudinem abiisse Leges Langobardum. Conringius quoque in Tractatu *de origine Juris Germanici* cap. 22. sanctionem hanc Lothario, falsò prorsus, tribui asseverat.

ostentata fuerant, nihil obtinuit. Itaque indictis inimicitiis iratus abscessit. Quamobrem judicio apud Herbipolim constituto, Principum sententiis est proscriptus, ac proximis Domini Natalitiis à Rege, cum esset Goslariæ, propria ditione nudatus. Atque hunc quidem in modum Imperium ad Gibellinos revertit. Dum autem hæc in Germania administrantur, Rogerius morte Ranulfi Ducis erectus, in Apuliam reversus, Melfiam, ac Barium expugnavit, ac Reginonem Ranulfi fratrem haud magno negotio exturbavit, & sævire in Ecclesias instituit: Præcipuè autem, capto Bario, Brunonis Archiepiscopi, & Ranulfi Ducis sepulchra revellit, & cadavera eorum educta per forum traxit, ac demum crudelitate barbara laceravit, ac Cassinas Monasterium opulentissimom prædæ cupidus expilavit. (57) Robertos Princeps cum multis es Apulia, Campaniaque extorribus, cum aliud perfugium noo haberet, se se ad Conradum Regem in Germaniam cootulit, eumque ad amissas regiones bello, armisque recuperandas assiduè inde stimulare perrexit. Quibus malis cognitis Innocentius sacra Rogerium detestatione perstrinxit. Per eosdem etiam dies Anacletus est mortuus, (58) neque humili solùm funere à suis elatus, sed obscuro etiam in loco sepultus. Quo facto Cardinales ejus, non ut ultra dissidium alerent, sed ut aliqua interposita mora commodiùs se se in gratiam Innocentii insinuarent, Gregorium Romanum Cardinalem sublegerunt, ac pro Pontifice cultum Victorem Quartum appellaverunt. Bernardus autem, qui adhuc Romæ erat, pernicioso finem dissidio pro eximia ipsius erga Ecclesiam Romanam benevolentia quærens, noctu ipsum adiit, & cum eo collucutus ad insignia deponenda, atque ipsius Innocentii accipiendum imperium pro summa, qua apud omnes valebat, auctoritate adduxit. Itaque Victor ad Innocentium à Bernardo perductus veniam facilè, cum posceret, impetravit. Dissidio pessimi exempli sublato, Innocentius tandem debitum ab universo populo obsequium tulit. Ingens propterea in Urbe gratulatio facta, supplicationibusque ad Templa indictis, meritus Deo honor est habitus. Bernardus inde, qui pater patriæ salutatus à populo fuerat, post septem dies, Civitate tota honoris, gratiâ prosequente, discessit. (59) Interim Innocentius pristinam Urbi faciem restituit, reduxit exules, vetera Ecclesiarum ministeria revocavit; plebem ad audiendum verbum Domini positis armis adduxit, ac demum ex communi Patrum sententia se Ecclesiam constituere velle professus, Concilium omnibus Episcopis in proximum Quadragesimæ tempus edixit; atque interim ædem S. Anastasii ad Aquas Salvias nobili Monasterio exornavit, eoque amplo patrimonio decorato, Abbatem cum Monachis aliquot à Claravalle Bernardum Pisanum accivit. Postero autem anno, ubi dicta 1139
conventui dies accessit, cum Patres in Laterano prope mille adessent, ad eos cum de tota Ecclesia, tum maximè de præterito dissidio retulit, atque ex eorum auctoritate salutaria multa decreta fecit, quorum hæc ad nostram notitiam pervenerunt. Anacleti fautores omnes damnati, atque ad piaculum accipiendum adacti; ordinationes ab eo factæ, sive ab iis, quos ille ordinaverat, iosirmatæ. Certamina, quæ Torneamenta dicebantur, in quibus per provocationem certo non solùm corporum, sed etiam animarum exitio pugnabatur, interdicta. Arnoldus Brixianus, tanquam hæreticus, Italiâ excedere jussus. Hic superioribus annis ex Francia, in qua studiis literarum vacaverat, Brixiam reversus habitum religiosum assumpserat, cumque dicendi facultate valeret, novitatis studiosus pravas serere in Ecclesia opiniones secundis popularium auribus cœperat, neque Clericos aliquid proprii, neque Episcopos regalia, neque Monachos possessiones habere, ea omnia Principum esse, atque ab eorum benignitate in usum tantummodo Laicorum suppeditari oportere. Quibus, aliisque ejusmodi sententiis, cum Ecclesiam Brixianam corrumperet, hoc anno ab Episcopo ad Concilium accusatus, atque ab eo notatus ex Italia cessit. (60) Perfecto concilio, illud consequi videbatur, ut acriùs in Rogerium ageretur. Hic enim non solùm adulterinum veneratus Pontificem fuerat, sed etiam diris devotus in pertinacia permanebat, atque electiones, & consecrationem Episcoporom ad se contra decreta trahebat, & Sanctum Germanum, aliaque Cassinatis Ecclesiæ loca per vim occupata tenebat. Comparato igitur Romanorum exercitu, ipse Leonis noni exemplo adversùs eum progressus eundem omnino exitum habuit. Nam Rogerium ad S. Germanum obvium factum omnibus Cassinatis Monasterii locis ejecit, atque in castrum Gallutii compulsum acri obsidione circumdedit. Verùm Gulielmo, Rogerii filio, Tarenti Principe cum firmo militum robore superveniente, profligato exercitu, ipse cum Cardinalibus IX. Kalendas Augusti est comprehensus.

(57) In referenda electione *Conradi*, & *Rogerii* crudelitate Auctorem habuit Sigonius Ottonem Frisingensem lib 7. cap. 22. & 23., eadem prorsus narrantem.

(58) Falcone teste, obiit Anacletos Pseudopontifex *septimo die stante mensis Januarii*, adeòque die 25. Januarii, quemadmodum docet Peregrinius explicans formulam illam Falconi familiarem, *die stante mensis*; aut enim indicari numerum dierum, qui adhuc explendo mensi restabant, qua in re male à Viris etiam doctis traducta est ejusdem Chronologia, non secus ac in aliis formulis, *die intrante mensis*, *die exeunte mensis*. Vide Peregrinii adnotationes ad Falconem Tom V *Rerum Italicarum* pag. 129 Anacleti mors, desperatione plena, refertur ab Auctore Vitæ S. Bernardi lib. 2. cap. 7.

(59) Diem, quo, sublato Victoris Schismate, unitas Ecclesiæ reddita fuit, Sanctus ipse Bernardus indicat in Epistola 317., *Octavas* nempe *Pentecostes*, idest diem 29. Maji, quæ hoc anno octava dies erat ab eodem Festo. Dum autem in eadem Epistola, ait se profecturum *feria sexta*; illius recessus ab Urbe, diei tertio mensis Junii est assignendus, quemadmodum accurate etiam Pagius adnotavit.

(60) Secundi hujus Concilii Lateranensis Oecumenici Acta, & Canones edidit Labbeus Tomo X. Conciliorum. *Arnoldi Brixiensis* vitam, atque exitum pro meritis turpem, strictim recenset Otto Frisingensis, horum temporum Scriptor lib 2. cap 21. *De gestis Friderici*, editionis Mediolan. Tom. VI. *Rerum Italicarum*.

fus. Rogerius obsidione liberatus ipsum Neapolim deduxit, atque eximio, ut decuit, honore tractavit. Ibi pacis mentione utrinque illata res haud ægrè convênit. Rogerius Innocentium custodiâ, Innocentius Rogerium contractâ noxâ exolvit, &, ne ulla in futurum belli materia superesset, ipsum Regem Siciliæ, Ducem Apuliæ, & Calabriæ, & Principem Capuæ appellavit, atque hominem, ut vocabant, ligium Ecclesiæ confirmavit. (61) Simul etiam illud cautum, ut bona Ecclesiarum restituerentur, & lectiones Episcoporum justè conficerentur. Interim in Germania res gravissimè perturbatæ. Conradus enim ditiones Henrico Duci ademptas, necessarius suis donavit, Ducatum quidem Saxoniæ Alberto consobrino, Bavariam verò Leopoldo fratri ex eadem matre nato. Henricus autem ditionem recuperare suam cupiens, Albertum Saxoniâ depulit: &, cum adversùs Leopoldum contenderet, morientem Velfo frater excepit, qui Saxonibus adjuvantibus parvulum Henrici filium sibi suscepit pro viribus defendendum. Ita Conradus Saxoniæ, Bavariæque caussa, gravi est, ac diuturno Velfonis bello implicitus: renovataque vetus est concertatio, quæ Gibellinæ fuit familiæ cum ea, quæ Velfonum est appellata, quarum illa quatuor continuatos Imperatores, hæc plurimos Duces tulit. (62) Velfoni autem vires Rogerius Siculus pecuniâ ministratâ suppeditavit, veritus, ne Conradus domestica aliquando seditione perfunctus, in Italiam ad coronam accipiendam adiret, seque, Germanicis, atque Italicis copiis junctis, iterum vetere Italiæ possessione dejiceret. Ceterùm absente Rege, ac prope necessariò res Italiæ negligente, arma in Italia deintegrò sumpta, infirmioresque à potentioribus nulla Regis habita ratione oppressi. Quippe hoc anno Cremonenses irati, quòd Lotharii auxilio Cremensium ulcisci injurias nequivissent, magnis delectibus habitis, Nonis Junii Cremæ oppidum petiverunt, idque propriis viribus acriter oppugnare instituerunt. Ea re comperta, Mediolanenses properè accurrêre, factoque impetu non solùm eos ab obsidione depulere, sed etiam ad Rivaltam prœlio decertare compulsos, plerosque cepere, ac Mediolanum in carceres transmisere. (63) Eodem anno Genuenses à Conrado Rege pecuniæ signandæ jus impetrarunt. (64) Itaque in hunc usque diem accepti beneficii monumento nummos aureos ipsius Conradi Regis nomine signant. Postero, qui fuit millesimus 1140
centesimus quadragesimus, Velfo Leopoldum Valejum castrum oppugnantem subitario exercitu adducto invasit, atque Idibus Augusti acie congressum in fugam dedit. Inde, cum adversùs Conradum Regem castrum Vinspergum acriter obsidentem, se convertisset, turpiter ab eo superatus in festo S. Thomæ discessit. Eodem anno hæc in Italia gesta. Fanenses bello Senogaliensium, Pisauriensium, & Ravennatum oppressi communi consilio Legatos ad Petrum Polanum, Ducem Venetorum miserunt, ac deditione facta, ut se adversus infestam vicinorum impressionem defenderet, petierunt, certo se illi tributo quotannis in Purificatione solvendo, & perpetua fidelitate devincientes. Quibus receptis Dux, vexillo de manu Patriarchæ sumpto, classem adversùs Fanensium hostes adduxit, atque oppugnatione Urbibus ostentata, facilè ad pacem Fanensibus reddendam adegit. (65) Comes

item

(61) Diversimodè hanc historiam describit Falco. Audita morte *Ranulphi* Ducis, Româ exivit *Innocentius*, mille Equitum caterva stipatus, & peditum multitudine copiosa, atque ad Civitatem S. Germani pervênit. *Rogerius* verò, statim ac egressum *Innocentii* ab Urbe intellexit, Legatos pacis ad illum misit, quibus benignè acceptis, alios Pontifex ipse ad Regem direxit, qui eum ad S. Germani Civitatem invitarent. Adfuit illico *Rogerius*, cum Duce filio atque exercitibus, dimissa Trojæ obsidione, quam eo tempore urgebat. Actum est de pace, sed, cùm Rex Capuanum Principatum, quem injustè Roberto eripuerat, reddere nollet, ras inexplicum abiit, ac *Rogerius* inde discedens, ad terras, quæ *filiorum Burelli* vocantur, peraexit, admotoque exercitu, nonnulla ex illis castra subegit. *Innocentius* autem Castrum *Galluzi* aggressus est, omnia circum devastans. Accepto hujus rei nuncio, tanta celeritate advolavit *Rogerius* ad terras S. Germani, ut conterrita Romanorum militia, castris relictis, sese in tuto collocare contenderit; at recedentes Regis filius subitò adortus in fugam vertit, pluribus Romanorum in flumine mortuis, multisque secum ductis captivis. Cùm autem *Innocentius* post suos quasi securus incederat, ex improviso à militum turma comprehensus, direpto thesauro, & ornatu ad Regem ductus est, qui eum in tentorium remisit. Contigit hæc captivitas *decimo die stante mense Julii*, hoc est die 22. mensis prædicti, Cancellario quoque, & Cardinalibus in *Rogerii* potestatem adductis. Rex tamen per Legatos suppliciter, ac demissè cum captivo Pontifice de pace tractari jussit, nec abnuit *Innocentius*, ope, & viribus destitutus. Itaque firmatis conditionibus, Rex ipse, ac Filii ad Pontificem accedentes, ejusdem pedibus provoluti, misericordiam petiere, tactisque sacris paginis, ac jurata fidelitate B. Petro, *Innocentio*, & successoribus, in gratiam sunt recepti. *Rogerio* verò Siciliæ Regnum per vexillum, Duci filio Ducatum Apuliæ, Principi alteri filio Principatum Capuanum *Innocentius* est elargitus. Pax ista sancita est die festo *B. Jacobi Apostoli*, tertia post captionem die. Beneventum inde Pontifex adiit Calendis Augusti, comitante usque ad Portam S. Laurentii *Rogerio* Rege, ac postmodùm Vespera Urbem ingresso. Quam dissona hæc sint ab iis, quæ narrat Sigonius, Lector intelliget. Falconi in iis partibus moranti, ac eo tempore scribenti fides minimè est deneganda. Excusari tamen Sigonius debet, cùm ejus ævo nondum hæc historia innotuisset; Hæc autem fusiùs referre opportunum duxi, ut diligentissimus ejusdem labor nobiliùs illustraretur.

(62) Hæc Otto Frisingensis partim lib. 7. cap. 24. & 25. Chronic., partim lib. 2. cap. 2. *de Gestis Friderici* enarravit.

(63) Hæc Sycardus in Chronico, edita Tom. VII. *Rerum Italic.* ad hunc annum adnotavit.

(64) Jacobus a Varagine in Chronico Tom. IX. *Rerum Italic.* pag. 37. hæc habet. *Anno Domini MCXXXIX moneta, quæ dicebatur Brunetorum, quæ tunc Januæ fiebat, cassata fuit, & Rex Conradus Teutonicus in Imperatorem electus, monetam Januæ, quæ usque modò expenditur Januensibus concessit, & privilegium super hoc cum bulla aurea eis dedit. Primò enim in Janua expendebantur Papienses, deinde Bruni, postea Bruneti, qui erant minores, quàm Bruni, ultimò dicuntur Januini.*

(65) Vide hæc in Dandulo Tom. XII. *Rer. Ital.* pag. 279.

item Intemellinos à Genuensibus, à quibus defecerat, terrestri, maritimoque armorum apparatu oppressus est. Intemellini victi fidem populo Genuensi jurarunt. Placentini, & Papienses fœdus inter se percusserunt, quo se invicem adjuturos jurarunt adversùs omnes populos, præter Novariensem. Placentini etiam jus signandæ pecuniæ à Contado obtinuere. (66) Crescebantque in dies magis Italiæ Civitates populis, ac Comitibus ex diœcesi certatim apud eas sacramenta, salva fide Regi, data dicentibus. Rogerius Rex, & Amphulsus filius ejus, Capuæ Princeps, exercitus adduxerunt, ille usque ad amnem Piscariam, hic usque in Comitatum Aprutii. (67) Rogerio ad fidem, officiumque redacto, restabant Tiburtes, Prænestini, Tusculani, & Albani, qui superiore dissidio depravati, solemne Innocentio obsequium denegabant. Hos igitur Innocentius, licèt acerbiore in eos animo esset, tamen sacrorum interdicto percutere, satis in præsens habuit; (68) credo, quòd Romanorum viribus superiore bello attritis, tantum subitò bellum aggredi parùm

1141 expedire putavit. Itaque neque hoc anno, neque sequenti quidquam adversùs eos movit: quo anno Velfo turbare res in Germania instituit, neque Conradum ulla ratione de corona, aut de Italia cogitare per-

1142 misit. Proximo verò, Tiburtes, neglectâ religione, adhuc in contumacia permanentes armis cogendos, qui ultro obtemperare nollent, decrevit, ac, re cum Romanis communicata, exercitum eorum eduxit, atque acriter Urbem obsidere instituit. Tiburtes autem cernentes, si diutiùs obsidio traheretur, se commeatuum, qui in dies magis in Urbe minuebantur, inopiâ ad deditionem necessariò deventuros, consilium experiendæ cum virtute fortunæ ceperunt, ac repente portis egressi, & castra Pontificis, ac Romanorum adorti, eos secum prœlio decertare coegerunt, ac demum loco motos castra opulentissima deserere, & fuga salutem sibi quærere compulerunt. Per eosdem dies Mutinenses Nonantulæ oppido spoliatos se à Bononiensibus indignantes, tursus in agrum Nonantulanum hostiliter incurrêre; verùm, Bononiensibus accurrentibus prœlio in Campo, qui Vallis Lavini dicebatur, congressi magnum incommodum accepere. (69) In Germania Conradus post Pascha conventum Francfordiæ omnium Germanici Regni Principum egit, ac Saxones veniam postulantes in gratiam suam recepit. Quin etiam à Joanne Imperatore Constantinopolitano rogatus, ut secum amicitiæ, atque affinitatis fœdera jungeret, utrumque fecit; nam & societatem cum eo adversùs Rogerium iniit, & sororem uxoris suæ Manueli filio ejus despondit. Extant adhuc ad eum literæ, quibus ipse se hostes Imperii omnes subegisse scribit, & adventum suum ab Innocentio Pontifice, Lombardia, atque Apulia expeti, ut eis Imperialibus opibus adsit. Embriconem Episcopum Herbipolensem Legatum suum, ubi cum Pontifice Romæ collocutus fuerit, ad eum primo quoque tempore transiturum. Interim Joannes provinciam Antiochenam ab Raymundo Principe accitus inivit, verùm ab Episcopo Gabulensi, ut ab Urbe Latinorum abstineret, admonitus, Urbem ille quidem dimisit, sed provinciam ferro, flammaque ita vastavit, ut ne ipsis quidem Eremitis pepercerit. (70) Itaque 1143
postero anno, jaculo inter venandum percussus vitam reliquit. Extat Manuelis quoque filii ad Conradum epistola, qua se nuncios ad sponsam accipiendam destinasse significat. Eo anno Innocentius VI. Kal. Maji privilegio Ecclesiam Faventinam affecit; extat diploma Laterano datum. (71) Quin etiam idem bellum Tiburtinum majoribus, quàm ante, viribus instauravit, cum ipsius defectionis indignitate accensus, tum à Romanis, qui se à Tiburtibus pulsos, castrisque exutos indignabantur, inductus. Tiburtes autem Romanorum apparatu deterriti, viribusque suis diffisi, antequam ad extrema venirent, pacem à Pontifice postularunt. Neque ea, obsequio jurando, atque obsidibus in fidem tradendis, ægrè est impetrata. Romani verò, qui & partâ victoriâ ferociores evaserant, & irati acerbiore pœna Tiburtes afficiendos existimabant, à Pontifice flagitarunt, ne tantam defectionem tam molli vindicasse conditione vellet; Tiburtes meruisse, ut muris disjectis è Latii finibus truderentur; neque ipsum à defectionibus tutum futurum, nisi in auctores earum atrocibus foret animadversum. Contra verò Innocentius, postulatum eorum iniquum esse, contendere, neque in deditios, ac veniam, pacemque petentes tam acerbè consulere convenire; ab Ecclesia certè, quæ communis omnium mater esset, tam acre vindicandæ contumaciæ studium abhorrere. Quod ubi

(66) Diploma Conradi integrum recitatur ab Umberto Locato in calce libri *de Origine Urbis Placentiæ*. Ex eo autem constat, non primò Placentinis datam fuisse à Conrado jus signandæ pecuniæ, sed confirmatum quod ab Henricis Prædecessoribus jam obtinuerant.

(67) Amphusum filium, Principem Capuanum, missum ad Piscariam, & reliquam Provinciam, quæ hodie Abrutium vocatur, ac si spectaret ad Capuæ Principatum, tradit Falco, cujus Chronicon mutilum hoc anno desinit. Missus deinde in subsidium fratris alter Dux filius, provinciam illam Romanis finibus adjacentem subegit, cùmque *Innocentius* conquereretur, *Rogerius* Salerno exiens prope Beneventum cum Joanne Subdiacono, Romanæ Sedis tunc Beneventano Rectore, de pace tractavit, atque ad S. Germanum profectus, filios ab illius Provinciæ invasione revocavit.

(68) Non hoc anno, sed *jam per multum temporis* (cùm nempe Schisma in Ecclesia vigeret), Tiburtinos ab *Innocentio* excommunicatos scribit Otto Frisingensis in Chronico lib. 7. cap. 27., qui hoc bellum, & seditionem pro Republica restituenda in Urbe ortam, & interiùs a Sigonio relatam, *Innocentio* ipso præ mœrore in extremum morbum dejecto, simul enarrat.

(69) Mense Augusto actum hoc prœlium apud Vallem Rheni adnotatur in Chronicis Bononiensibus Italicis, editis Tomo XVIII. *Rerum Italicarum*. Eadem habent *Memoriale Historicum* ibidem excusum ad hunc annum, & Annales veteres Mutinenses Tom. IX. *Rer. Italicar.* Fusiùs hæc enarrat in historia Bononiensi ad præsentem annum Sigonius.

(70) Narrat hæc Otto Frisingensis in Chronico lib. 7. cap. 28. Epistolas verò Joannis Constantinopolitani Imperatoris, & Conradi Regis superiùs a Sigonio indicatas, recitat idem Otto lib. primo cap. 23. *de gestis Friderici Imperatoris*.

(71) Addidit hæc Sigonius Bononiensi editioni. Hujus Diplomatis nullam Ughellus in Episcopis Faventinis mentionem facit.

ubi Romani audiverunt, irâ vehementiùs exarserunt, quòd neque hostes, à quibus læsi essent, punire pro libidine possent, neque æqui aliquid à Principe impetrarent, cui operam magno sui detrimento navassent. Itaque tumultu in Urbe concitato, ac Civitate antiquo seditionis morbo furente concionem extemplò in Capitolio convocarunt. Ibi pro se quisque ferocissimè, ac superbissimè est loquutus, atque antiquam Romanorum animorum, opumque magnitudinem ipsa verborum magnificentia, atque orationis granditate est facilè consecutus. Ad extremum multis dictis sententiis, omnes in eam, quæ maximè popularis, & splendida visa est, descenderunt: *veterem Romanæ libertatis statum restituendum, priscos ordines, Magistratusque Republicæ reponendos, Pontifici unam sacrorum curationem relinquendam in Urbe esse; hoc decus, hanc speciem dignitatis majores sæpe, sed irrito incæpto, tentasse; id eò sibi apud posteros splendidius, ac magnificentius fore, si ipsi tantam Urbi laudem, majestatemque pepererint; pro certo autem parituros, si, viribus suis agnitis, parem ad caussam animum, constantiamque attulerint*. Ad hanc autem opinionem venisse Arnoldi hæretici potissimùm auctoritate videntur, cujus ejusmodi tum adversùs Pontificem decreta vulgari hominum sermone celebrabantur. Itaque inita defectione, ordinem senatorium jam pridem extinctum popularibus suffragiis revocarunt, & bellum cum Tiburtibus renovarunt. Innocentius his rebus cognitis, primùm per amicos summa auctoritate præditos, Romanos redigere ad sanitatem contendit: deinde ubi se incassum laborare animadvertit, ad infesta edicta confugit, ac populum Ro. à sacris amovit, eumque Pontificiorum jure comitiorum, cujus à primis temporibus ad eam usque diem particeps fuerat, spoliavit: verùm ne ita quidem furorem sanare eorum potuit. (72) Itaque in timorem Romani amittendi dominatus adductus, tantum ex ea re solicitudinis hausit, ut languore confectus VIII. Kalendas Octobris perierit. Hæc cum Innocentio instituta contentio tanti momenti fuit, ut omnes deinceps Pontifices usque ad Clementem tertium exercuerit: bellum autem cum Latinis contractum tanta animorum obstinatione, atque acerbitate per multos inde annos est gestum, ut nisi ipsorum oppidorum excidio absolvi nequiverit. Sepulto Innocentio, Cardinales, excluso populo, ad comitia convenerunt, ac postridie ejus diei, Vidonem Civem Castellanum, ex Cardinalium collegio Pontificem sublegerunt, ac mox consecratum Cœlestinum secundum vocarunt. (73) Mediolani Ribaldo Archiepiscopo mortuo Ubertus Pirovanus est suffectus. (74) Vicetini Patavinis irati, quòd alveum fluminis sui inciderant, atque in se ferme aquam averterant, ut opus restituerent, vocatis Veronensibus, armati in agrum Patavinum se intulerunt; ac Patavinos, eorumque socios Tarvisinos occurrentes adepti, gravi prœlio facto, hostes non solùm in fugam dederunt, sed captos etiam domesticos in carceres ab-
duxerunt. Postero verò anno in agrum Tar- 1144
visinum ingressi, ipsum ferro, flammaque pessundederunt, eo uno crimine, quòd Patavinis adversùs se affuissent. Eodem etiam anno, bello Florentinorum, atque Senensium, tota ad arma est concitata Etruria. Ut Florentinorum, sic Senensium, Romanis rerum potientibus, fama obscurissima fuit. Florentini contracta cum Senensibus lite, socio Marchione Tusciæ Ulrico assumpto, ad ipsas usque Senarum Portas infesto agmine procurrerunt, atque earum suburbia injecto incendio concremarunt. Senenses autem, ut firmioribus opibus eorum audaciam frangerent, Lucenses auxilio advocarunt. Neque verò operam suam abnuêre Lucenses, ut qui se à Comite Guidone Guerra non levem sperarent gratiam inituros. Hic enim genus ab illo Vidone trahens, quem Otho Imperator castro Mutilianæ donarat, & superiorum Imperatorum beneficio multa in agro Florentino castra obtinens, bello cum Florentinis assiduè contendebat. Quo cognito Florentini quoque Pisanorum sibi arma junxere, ac sociatis opibus, adversùs Senensium, ac Lucensium exercitum, qui armatus exierat, contendêre. Prœlio facto non solùm Lucenses victi, sed etiam oppida, & castella Guidonis direpta, atque incensa sunt. Senenses autem, qui ad populandos Florentinorum fines excurrerant, in insidias lapsi, omnes ferme in potestatem Florentinorum adducti. Ingens captivorum numerus utrinque actus. Hi in carceres conditi, & squalore, atque inedia macerati triste diu humanæ calamitatis documentum aspectantibus præbuere (75) Cœlestinus, cum neque Romanos in contumacia persistentes exa-

(72) Narrat hæc Baronius ex Ottone Frisingensi ad annum 1141. Pagius hanc seditionem Romanorum anno 1142. statuit.

(73) Tertia die ab Innocentii II. morte, *Clero, ac Populo Romano acclamante partim, & expetente* in Pontificem electum Cœlestinum II. ipsemet fidem indubiam facit in Epistola, ad Cluniacenses data, quæ legitur Tomo X. Conciliorum Labbei pag. 1031.

(74) *Ribaldum*, seu *Robaldum* adhuc sedisse Archiepiscopum anno sequenti 1144. evincit *sententia pactionis*, quam integram recitat Puricellus in Monum. Basil. Ambros. num. 398, data anno 1144. mense Novembri, Indictione VIII.; eidem enim subscriptus legitur *Robaldus* Archiepiscopus. Idem autem Puricellius numero sequenti, mortuum ait *Robaldum* eodem anno 1144. II. Kal. Januarii, seu die 30. mensis Decembris ex Catalogo Aloysii ab Ecclesia, cui fermè consentiunt antiqui Catalogi à Mabillonio, & Papebrochio vulgati. Hic tamen postremus *Robaldi* mortem in Decembrem anni 1145. differt, sed à Pagio refellitur ad annum 1144. num. 17., nullo tamen in contrarium adducto argumento. Sanè si antiquis Catalogis standum sit, Papebrochii sententia firmior videtur; cùm enim electus fuerit *Robaldus* anno 1135. Julio exeunte, quemadmodum in adnotationibus ad cap. 37. Landulphi junioris comprobatum reor; sederitque in hac Ecclesia annis X. mensibus IV. diebus XXVI., ut habet antiquissimus Metropolitanus Catalogus, editus parte II. Tomi I. post Opusculum *de situ Mediolani*; ejusdem obitus procul dubio statuendus est Decembri mense anni 1145. Cùm verò vacaverit sedes diebus XXIII. eodem Catalogo teste, *Ubertus*, sive *Obertus* de Pirovano substitutus est Robaldo, anno 1146. mense Januario.

(75) Narrat hæc omnia Otto Frisingensis lib. 7. cap. 29., qui se propriis oculis inspexisse hoc lacrymabile humanæ calamitatis spectaculum testatur.

exagitasset, neque ullo audaciæ genere ab eis fatigatus fuisset, post menses quinque, quàm Pontificatum accepit, VII. Idus Martii obiit. Post triduum Cardinales convocati Gerardum Caccianimicum, Civem Bononiensem, quem Honorius ex Canonico regulari Cardinalem cooptaverat, sublegêre, eoque consecrato Lucium Secundu n edidere nomen. Hic XIII. Kal. Junias Ecclesiæ Faventinæ diploma, quod extat, indulsit. (76) Inde Decembri mense, cum Cardinales allegeret, Guatinum Civem Bononiensem Canonicum regularem ascivit: qui postea moriens inter Sanctos ascriptus est. (77) Interim novum Romani tumultum excitaverunt. Etenim senatoribus, quos instituerant, non contenti, Patricium celsioris magistratum fastigii adjecerunt: ac vectigalia omnia tam Urbana, quàm peregrina Pontifici erepta ei attribuerunt, Pontificemque sacris decimis, & largitionibus dignitatem tueri suam jusserunt. Ea dignitas delata primùm est ad Jordanem Petri Leonis filium, hominem in Urbe vetere nobilitate, ac populari gratia potentissimum. Quas actiones Lucius primùm blanditiis impedire contendit, deinde inanes eas ex-
1145 pertus, vim adhibendam putavit. Itaque postero ineunte anno, exercitu comparato Senatores in Capitolio obsedit, ordinem illum, qui libertatis Romanæ erat fundamentum, cupiens abolere. Quo apparatu cognito Jordanes Patricius cum majore manu accurrit, commissoque prœlio ipsum Pontificem cum suis à Capitolio repulit, atque ad implorandum Conradi auxilium impulit. Extant literæ ejus apud Othonem. (78) *Populus Rom. nullum modum insaniæ faciens, Senatoribus, quos ante instituerant, Patricium adjecit, atque hanc dignitatem Jordani Petri Leonis filio detulit, ac se ei, tanquam Principi, subdidit, deinde Pontificem suum adiens, omnia regalia ejus tam in Urbe, quàm extra Urbem posita ad jus Patricii poposcit, eumque more veterum Sacerdotum, decimis tantùm, & oblationibus sustentari oportere dicens, de die in diem animam justi affligere non dubitavit.* Narrat etiam Gothifredus, qui horum æqualis temporum fuit, Lucium in pugna lapide percussum fuisse, neque amplius usque ad diem obitus sui, qui proximè consequutus est, in solio Pontificio consedisse. Satis quidem constat, Lucium hoc anno V. Kalendas Martii alienissima Reip. morte esse extinctum. Eo verò sepulto Cardinales in æde S. Cæsarii convenerunt, &, cum neminem ex Collegio approbarent, extrinsecus asciverunt. Hic fuit Bernardus Sancti Anastasii Abbas, homo, ut Bernardi Claravallensis discipulus, simplicis quidem, ac rectæ mentis, sed animi parùm, ut judicabatur, in gerendis rebus prompti, atque constantis. Itaque Bernardus ipse homo aperti pectoris, atque sinceri, ubi id audivit, literas ad Cardinales, quæ adhuc extant, objurgatorias misit. *Quid consilii habuit, defuncto Summo Pontifice, repente irruere in hominem rusticanum, latenti injicere manus, & excussa è manibus securi in Palatium trahere, levare in Cathedram, inducere purpura, & bysso? sic non erat inter vos sapiens, & exercitatus, cui ista convenirent, ridiculum videtur, pannosum hominem assumi ad præsidendum Principibus, ad imperandum Episcopis, ad regna, & imperia disponenda.* Tertio igitur Kalendas Martii Cardinales maximo animorum consensu Bernardum Pontificem sublegerunt, ac populo tenunciatum Eugenium Tertium appellarunt. Is, ubi primùm est designatus, contra opinionem omnium ingentem animi indolem præsetulit. Nam, cum à Romanis ad remittenda Urbis vectigalia urgeretur, eos ita aspernatus est, ut ne dignos quidem, queis cum habitaret, putarit. Itaque Urbe statim egressus ad Monasterium Farfense se contulit, eòque Cardinalibus evocatis novo instituto ibi consecrationem accepit; atque inde aspectum pervicacis populi devitans, arce Sancti Angeli Petrileonibus tradita, Viterbium se recepit. (79) Sub eosdem dies Arnoldus hæreticus ex Germania in Italiam reversus, captato Romanæ seditionis, & Pontificiæ absentiæ tempore, in Urbem se conjecit, ac seditioni per se satis ardenti majores quoque faces admovit, populum ad vetera majorum instituta, factaque imitanda gravi in primis, ac præsentibus temporibus opportuna oratione adhortans, qui senum consilio, & juvenum manu totum sibi terrarum Orbem subjecissent; reædificandum Capitolium, ac Senatotes, Equitesque Romanos renovandos inclamans; administrationem Urbis ad Pontificem non pertinere, ipsum Ecclesiastico jure contentum esse oportere. Quibus vocibus incitati Romani, Præfecturâ Urbis omnino sublatâ, ceteros Magistratus Patritio subjecerunt, ac populari tumultu concito, turres aliquot laicorum, Clericorumque nobilium deturbarunt, Basilicam Vaticanam ceperunt, ac peregrinos religionis causâ Romam profectos exspoliarunt, quique mulctam petitam pendere recusarunt, eos in Porticu miserè trucidarunt. Neque his contenti, literas, ac legatos ad Conradum Regem in Germaniam misêre, eumque ad delendum dominatum in Urbe Pontificium vocavere, Regemque Catholicum novo dissidio alienare ab Ecclesia contendête. Earum literarum hoc fuit exemplum: *Conrado Romanorum Regi* Si-

(76) Recitat hoc Diploma Ughellus in Episcopis Faventinis, sed datum *Kal. Junii*, ut in authographo legitur. Hæc de novo inseruit Sigonius Bononiensi editioni.

(77) Vita hujus Sancti Cardinalis Episcopi Prænestini refertur, atque illustratur in Actis Sanctorum Bollandi ad diem VI. Februarii.

(78) In Chronico lib. 7 cap 31., ubi persecutionem contra *Lucium* excitatam, novamque *Patriciatus* dignitatem institutam a Romano populo refert. Addidit Sigonius hanc Epistolam Bononiensi editioni.

(7.) Anonymus Casinensis Tom. V *Rerum Italicarum* ad hunc annum refert, *Eugenium* Viterbii Pascha celebrasse, atque ibidem per octo menses moram traxisse, demum inita cum Romanis pace, Romam reversum, sub finem videlicet hujus anni. Romæ Nativitatem Domini ab *Eugenio* celebratam, refert etiam Otto Frisingensis in Chronico lib. 7. cap. 31. Quæ autem hic narrat Sigonius de recessu *Eugenii*, rethoricè potius, quam historicè scripsit; neque enim *Eugenius* Roma cessit, quòd Romanos indignos præsentiâ sua putaret, sed in silentio noctis fugit, timens, ne perfidis Senatorum consiliis illius electio perturbaretur, ut Cardinalis Aragonius, & Bernardus Guidonis in ejus vitâ Tom. III. *Rerum Italicarum* testantur.

A *Senatus, Populusque Rom. Salutem. Multis literis certiores vos fecimus, quemadmodum in auctoritate, fideque vestra maneamus, ac pro vestra Imperiali Corona augenda quotidie desertimus: ad quas, quòd nihil responderitis, satis mirari non possumus. Nos enim Regnum, & Imperium Romanum redigere cupientes in eum statum, qui fuit tempore Constantini, & Justiniani, qui universum Orbem terrarum Senatus, & Populi Romani viribus peperetunt, Senatoribus restitutis, quique tantum honorem Imperio eripuerant, conculcatis, id agimus, ut vos, quæ Imperio debentur, obtineatis; nam pacem, & justitiam petentibus cunctis præstamus, & turres, ac domos potentium, qui vestro Imperio unà cum Siculo, &* B *Pontifici adversari moliebantur, occupavimus, & alias in vestra potestate tenemus, alias solo æquavimus. Verùm hoc nomine Pontifex, Frangipanes, & filii Petrileonis, homines, & amici Siculi, excepto Jerdane nostro vestri studiosissimo, Ptolemæus quoque, & alii plures nos oppugnant, ne vobis Imperialem Coronam, ut convenit, imponamus. Quare oramus vos, ne iniquis de Senatoribus, nobisque sermonibus credatis, vestrumque nobis auxilium denegetis; sed primo quoque tempore in Italiam veniatis, quia quidquid optabitis, nullo negotio assequemini, atque in Urbe terrarum Principe totâ Italiâ dominantes, commodiùs, quàm majores vestri fecerunt, ut nos quidem cupimus,* C *habitabitis. Pontem Milvium, qui ad intercipiendos Imperatorum ad Urbem aditus erat eversus, ne Petrileones vobis ex arce S. Angeli obesse venientibus possent, ut statuerunt cum Pontifice, & Siculo, instauramus, & brevi muro firmissimo, ac silicibus munitum habebimus. Notum etiam vobis esse optamus, Pontificem, ut audivimus, Siculo concessisse virgam, & annulum, dalmaticam, & mitram, & sandalia, & ne quem in terram suam mittat legatum, nisi quem ipse poposcerit; & Siculum grandem adversus vos pecuniam tribuisse. Petimus à vobis, ut in posterum legatos nostros benignè accipiatis, & eis* D *nomine nostro agentibus fidem habeatis; sunt enim magnæ auctoritatis viri, Guido Senator, Jacobus, filius Sixti Procuratoris, & Nicolaus eorum socius.* Hæc Romani. (80) Conradus autem indignitate, ac vanitate literarum commotus, ut Legatos Romanorum palam respuit, sic contra Guidonem Pisanum Cardinalem, aliosque, qui à Pontifice missi fuerant, comiter accepit, ac liberaliter eis omnia, quod petierunt, privilegia confirmavit. (81) Dum hæc aguntur, tristis interim nuncius ex Oriente allatus, curas Pontificis, ac Cardinalium omnium oneravit, atque animos omnium à minore molestia ad summum timorem traduxit. Erat Urbs in Mesopotamia trans Eufratem, nomine Edessa, à diebus Constantini Magni Christiano cultui dedita, & Beatissimi Thomæ Apostoli allatis ex India reliquiis inclyta. Hæc, cum Saracenæ quondam Alexandriam, Antiochiam, Hierosolymam, Damascum, Ægyptum, Syriam, aliasque Orientis provincias occupassent, atque in his omnibus nomen Christi, quanquam splendidissimum, extinxissent, sola inter medios hostes usque ad tempus superioris Hierosolymitanæ expeditionis permansit incolumis; tunc verò à Saracenis vexati, cum auxilium à Latinorum exercitu petiissent, Balduinum Gothifredi Regis fratrem accepere Principem. Balduino verò post Gothifredum ad Regnum Hierosolymorum evecto, Principatus demum ad Joscelinum juniorem pervênit. Illo dominante, Sanguinus Sarracenorum, sive Turcorum Princeps Urbi obsidionem admovit. Eo tempore Armenius quidam Civis Edessæ jure hereditario turrim quandam mœnibus Urbis continentem incoluit. Hujus filiam eximia specie virginem, cum insano deperire amore Princeps cœpisset, nec blanditiis, ac promissis ullis ad sui perlicere obsequium potuisset, injustè admodum fecit, ut vim adhibuerit. Armenius illatam injuriam magno dolore ferens, ut Principem ulcisceretur, clam Urbem prodidit Sarracenis; quippe nocte Dominicæ Nativitatis, cum sacræ in templis vigiliæ agerentur, invitatos occultis conditionibus hostes per turrim suam accepit. Sarraceni in Urbem intromissi Christianorum sanguinem sitientes, Templa subitò infesto impetu invaserunt, atque Archiepiscopum sacris operantem miserè unà cum Clero mactarunt, ac reliquam virorum, mulierumque turbam stupore, metuque ad omnem sui defensionem obtorpescentem crudelissimè trucidarunt, ac demum totâ Mesopotamiâ in potestatem adductâ, ipsum Hierosolymorum regnum, maximum in terrorem, ac periculum adduxerunt. (82) Talem igitur nuncium Eugenius, cum Viterbii esset, accepit. Venit enim præter ceteros ex Syria in Italiam Episcopus Gabulensis, ut ad opem Syriæ periculosissimo in primis tempore afferendam ipsum Occidentem accenderet. Is de Patriarcha suo Antiocheno, & de Regina Hierosolymitana, (nam Fulco Rex puero Balduino relicto perierat,) & de spoliis à Sarracenis ablatis multa conquestus, in primis etiam grave ipsum Orientali Ecclesiæ post Edessæ amissionem imminens periculum deploravit, atque

(80) Refert ista Otto Frisingensis *de gestis Friderici* lib. 1. cap. 27. Epistolam Romanorum ad *Conradum*, quam cap. 28. recitat Frisingensis, politioribus verbis de more exornat Sigonius. Objurgavit Romanos severâ Epistolâ S. Bernardus, qui etiam ad *Conradum* scripsit, ne Romanis patrocinaretur, ut legitur in Baronio.

(81) Hæc item leguntur apud Frisingensem loco relato. Sed, cùm dicatur *Guido* Pisanus Cardinalis, fuisse tunc Cancellarius, Legatio ista *Eugenii* ad *Conradum* in alium annum est transferenda; *Robertus* enim Pullanus, cui in illo munere *Guido* successit, adhuc Cancellarium S. R. E. agebat anno 1146., ut patet ex Diplomate *Eugenii III.* apud Labbeum in Appendice ad Tom. X. Conciliorum col. 1618. in cujus fine hæc legun-

E tur: *Datum Sutrii per manum Roberti S. R. E. Presbyteri Cardinalis, & Cancellarii VIII. Kal. Maji, Indictione IX, Incarnationis Dominicæ anno MCXLVI. Pontificatus verò Domini Eugenii anno II.*

(82) Gulielmus Neubrigensis lib. 1. cap. 18. *de rebus Anglis* turpem hanc, feralemque *Armenii* proditionem enarrat. *Edessa* tamen capta fuit anno superiore 1144. in ipsa Dominicæ Nativitatis solemnitate, sed, cùm plures Scriptores annum inde exordiantur, ideo *Edessam* expugnatam anno 1145. referunt. Urspergensis clarè id definit, dum cladem hanc referens scribit: *Anno MCXLV. incipiente, in ipsa Sacrosancta Nativitatis Christi solemnitate lugubre, & miserabile ex peccato Christiani populi accidit in Oriente piaculum &c.*

que inde ad Conradum Germaniæ, & Ludovicum Franciæ Reges auxilium imploratum contendit. (83) Eugenius autem atrocissimo casu vehementissimè perturbatus Urbani exemplo Crucem iterum sibi indicendam, ac totum Occidentem ad arma capienda concitandum putavit; atque ita literas ad omnes Reges super hac re misit. Quarum quæ ad Ludovicum Franciæ Regem scriptæ sunt, adhuc in hanc sententiam X. Kalendas Decembris Vetrallæ datæ supersunt. *Quantum prædecessores nostri pro recuperanda Orientali Ecclesia laboraverint, omnibus esse cognitum arbitramur. Quis enim nescit, Urbanum proximè universo Occidenti prope elassicum cecinisse, atque omnes provincias ad hoc æmulandum decus incitavisse? Ex omnibus autem, qui huic laudi, atque officio studuerunt, Franci sine dubio, & Itali virtutis, diligentiæ, pietatisque primas tulere. Itaque non minore felicitate, quàm fortitudine Hierosolymam recepere, regnumque novum in Syria condidere. Nunc verò, proh dolor, capta est Edessa, quæ, ceteris Urbibus quondam oppressis sola in studio pietatis Christianæ perstiterat; jugulatus est unà cum Clero Archiepiscopus, & universus Christianorum populus fœdissimè crucidatus, Sanctorumque Reliquiæ ab infidelibus conculcatæ sunt. Qua ex re quantum periculi Ecclesia Orientalis contraxerit, vos pro vestra prudentia perspicere opinamur. Vos igitur hortamur, atque oramus, ut ad ea conservanda, quæ parum vestrorum labore, ac sanguine parta sunt, accurratis, & Christianos, qui captivi facti sunt, misera, ac tristi servitute solvatis. Nos autem omnia dona vobis pollicemur, quæ vobis ab Urbano concessa sunt; quippe bona, uxores, filios eorum, qui Crucem susceperint, in Sanctæ Ecclesiæ, nostra, Archiepiscoporum, Episcoporum, & aliorum Procerum Ecclesiæ tutela manere decernimus; præterea ne quis de bonis, quæ in Crucis susceptione habuerit, ullam, donec domum redierit, subire controversiam possit, nec si ære mersus alieno fuerit, usuras solvere teneatur, cavemus, qui pecunias mutuas à Dominis feudi impetrare nequiverint, eos possessiones hominibus Ecclesiasticis oppignorore posse concedimus; ne verò vestibus induti pretiosis, nec culto corpore, nec cum canibus, & accipitribus, aut aliis rebus luxuriem indicantibus eatis, monemus. Demum ex Urbani instituta, Omnipotentis Dei, & Sancti Petri Apostolorum Principis auctoritate nobis à Deo concessa freti, peccatorum remissionem ita concedimus, ut qui tam sanctum iter susceperint, sive in eo perierint, omnium delictorum suorum, quæ ritè confessi fuerint, absolutionem obtineant.* (84) Omnibus inde rebus, quæ ad caussam Orientalem pertinebant, satis, ut tum potuit, constitutis, obstinatâ Romanorum insolentiâ graviter, perinde, ac par erat, incensus, eos ulcisci, atque armis ad pristinum Ecclesiæ studium, obsequiumque traducere statuit. Itaque Lucii exemplo haud molli rem agendam brachio ratus, Tiburtes, ceterosque Latii populos, quorum caussa ad eum furorem Romani venerant, ad arma solicitavit, atque ipsos eorum ope Romanos invasit. Romani, cum per aliquot dies acerrimè restitissent, tandem tectorum eversionem, patriæ, fortunarumque amissionem extimescentes, pacem petierunt, eamque demum his conditionibus impetrarunt: ut Patricium abrogarent, præfectum restituerent, Senatores ex Pontificia auctoritate tenerent, & Arnoldum turbarum concitorem Urbe ejicerent. His rebus transactis, Eugenius in Urbem revertit, Populo, Cleroque faustis vocibus, Benedictum esse, qui veniret in nomine Domini, concinente. (85) Valtero Archiepiscopo Ravennati vita functo, Moyses subrogatus. (86) Lampridius primus Jadræ Archiepiscopus ab Eugenio constitutus, pallioque donatus. (87) Insignis annus cum ceteris malis, tum ingenti annonæ caritate fuit, quòd erucæ stirpes, ac segetes omnes dira quadam proluvie consumpserunt. Proxima Natalitia Eugenius in Laterano, Con- 1146
radus Aquis peregit. Literis Eugenii in Franciam de sacra expeditione perlatis, Bernardus Abbas palam Crucis susceptionem flagranti animi studio, & summa orationis gravitate prædicare instituit, venisse tempus, inclamans, *quo plenitudo gentium introire deberet, & sic omnis Israel salvus fieret*: quæ verò dicebat, ea mirabilium Signorum magnitudine cumulabat; siquidem satis constat, nullum diem fuisse, quo non ægros, aut debiles, ac membris captos aliquos sibi oblatos sanarit. Quibus rebus impulsus Rex Ludovicus in Syriam proficisci constituit; atque ita Conventu in Paschate Viceliali habito, Crucem, ipso præbente Bernardo, cum pleraque Franciæ nobilitate suscepit; (88) atque inde itineri adornando se tradidit. Hoc idem pari animorum alacritate, ac studio universa ferme Francia fecit; usque adeò, ut scribens ad Eugenium de multitudine eorum, qui irent, Bernardus dixerit; exhauriri Urbes, & oppida, nec

(83) Otto Frisingensis, qui præsens Romæ tunc erat, postquam in Chronico lib. 7. cap. 32. narravit alteram Armenorum legationem, & miraculum, quo *Eugenii* Pontificis sanctitas patefacta est, capite sequenti, adventum Episcopi Gabulensis refert, quodque ab illo audivit de Orientis rebus, describit.

(84) Integra hæc Epistola legitur in Labbeo Tomo X. Conciliorum col. 1046., eamque recitat Otto Frising. *de gestis Friderici* lib. 1. cap. 35.

(85) Ex Ottone Frisingensi lib. 7. cap. 31. hæc narrat Sigonius. Pompam excepti in Urbe *Eugenii* minutim describit Cardinalis Aragonius in ejusdem vita.

(86) Errat Sigonius, cùm certum sit, *Moysen* Gualterio subrogatum anno 1144. sub *Lucio II.*, cujus Literas ad eumdem datas Laterani, II. Nonas Julii, recitat Rubeus in Hist. Raven. ad illum annum.

(87) Dandulus in Chronicon col. 285. hæc habet: *Lampredius Jadræ Episcopus, Ducis præsidio ab Anastasio Papa, ut Jadrensis Ecclesia Metropolis, & palliata de cætero foret, privilegium obtinuit, illique Insularum Cathedrales Ecclesias, Romanæ Ecclesiæ obedientes, subjecit.* Errasse tamen Dandulum probat Joannes Lucius in Historia Regni Dalmatiæ, & Croatiæ lib. 3. pag. 136., qui ex Documento Monasterii SS. Cosmæ, & Damiani constare ait, *Lampredium* anno 1146 jam fuisse Archiepiscopum, adeòque non ab *Anastasio*, sed ab *Eugenio* eam dignitatem obtinuisse anno præsenti, ut optimè Sigonius adnotavit.

(88) De hoc Concilio Vizeliaco plura collegit Labbeus Tomo X. Conciliorum ex Odone de Diogilo, qui profectionem *Ludovici VII.* in Orientem narrat, aliisque Scriptoribus.

nec temerè inveniri quem septem mulieres virum unum prehenderent, quòd ubique viventibus viris viduæ remanerent. Per eosdem etiam dies Germania, quæ prioris expeditionis laude vacavit, vehementiùs & ipsa est ad Crucis susceptionem accensa; sed ea tamen à Conrado Rege in posterum usque annum est prorogata. Quorum studio incitata Italia, & ipsa sese ad tam sanctum iter accinxit. Dum autem hæc ab aliis non minore pietatis, quàm virtutis æmulatione, parantur, Romani seditionem redintegrantes, rursus ab Eugenio, ut Tibur everteret, postularunt. Qua re disertè negata, usqueadeò exasperati animis sunt, ut se, ni quod peterent, impetrarent, vim adhibituros ostenderent. Itaque Eugenius consilio cum Cardinalibus habito, rursus Urbem cum eis cedere statuit, ac pedum pulvere ad terrorem injiciendum in eos excusso trans Tiberim unà cum Cardinalibus, populo ipso telis, missilibusque eos hostiliter incessente, atque inde Tibur contendit, ita ut Ferentini V. Nonas Martii fuerit. (89) Hac re audita Bernardus ad Populum Rom. literas objurgationis plenas has scripsit: (90) *Quid vobis visum est o Romani, offendere Principes mundi, vestros autem speciales patronos? cur Regem terræ, cur Dominum Cæli furore tam intolerabili, quàm irrationabili in vos pariter provocatis? An sacram, & Apostolicam Sedem divinis, regalibusque privilegiis singulariter sublimatam ausu sacrilego incessere, suoque minuere honore contenditis, quam vel soli contra omnes, si oportuisset, defendere debuistis? Patres vestri Urbi Orbem subjugaverunt, vos Urbem properatis Orbi facere fabulam. En Petri hæres, Petri Sede, & Urbe à vobis expulsus est. En rebus, & dominiis suis, vestris manibus spoliati sunt Cardinales, atque Episcopi ministri Domini. Quid ergo nunc Roma, nisi sine capite truncum corpus, sine oculis frons effossis, facies tenebrosa? Revertere, recordare, qua caussa, quo fine, per quos, & in quos usus non longè ante hos dies cunctarum, quæ in te sunt, Ecclesiarum omnis ornatus, & census profligatus est; quidquid in Altaribus, & Altarium vasis, quidquid in ipsis sacris Imaginibus auri, & argenti reperiri tunc potuit, manibus impiorum direptum, & asportatum est. Reconciliamini Principibus vestris, Petrum loquor, & Paulum, quos utique in Vicario, & successore suo Eugenio suis sedibus, & ædibus effugastis*; ad Conradum verò Regem, ad opem Eugenio ferendam adhortans scripsit hoc modo: *Utrumque interesse Cæsaris constat, & propriam tueri coronam, & Dei defensare Ecclesiam; alterum Regi, alterum convenit Ecclesiæ advocato. Victoria, sicut in Domino confidimus, præ manibus est; superbia, & arrogantia Romanorum plus, quàm fortitudo eorum. Populus hic maledictus, & tumultuosus, qui suas nescit metiri vires, cogitare finem, considerare proventum, tamen insipientia sua, furore suo ausus est hoc grande sacrilegium attentare.* Eugenius inde diversis consiliis agitatis, demum veterum Pontificum exemplo in Franciam ire constituit, sive ut absentia desiderium sui Romanis efficeret, sive, ut Ecclesiæ Gallicanæ multis hæresibus laboranti præsens consuleret. Iter terrâ ingressus Senis, Diaconos duos Gilberti Porretani Episcopi Pictaviensis offendit, qui Episcopum suum de Fide Trinitatis malè sentientem deferebant; quibus se in Francia dixit ex Concilii sententia responsurum. Pisas inde, ac trajecto Apennino per mensem Augustum Brixiam venit; unde decimo Kal. Septembris literas ad Gerardum Episcopum Bononiæ dedit, quibus eum docuit, se Regiensibus, & Parmensibus præcepisse, ne Mutinensibus adversùs Abbatem Nonantulanum adessent; eos se, quia mandata sua neglexissent, ex consensu Cardinalium, & Patriarchæ Aquilejensis, & plurimorum, qui convenissent, Episcoporum, Episcopi dignitate privasse; quamobrem omni studio niteretur, ut Nonantulanos contra Mutinenses, quacunque posset, ope defenderet. Inde in Franciam progressus à Ludovico, atque ab omnibus ingenti honore exceptus est; (91) valuitque plurimùm adventus ejus, ad profectionis Syriacæ studium inflammandum. Eodem anno Genuenses ab Eugenio incitati Sarracenos, qui Minoricam insulam incolebant, sibi adoriendos duxerunt. Quippe classe omni militari apparatu ornatâ, eò processere, ac tabernaculis in litore positis insulam liberiùs quattriduo percurrêre. Reversis inde cum ingenti præda ad tabernacula repente ingens Sarracenorum numerus supervênit, atque insultare castris Genuensium cœpit. Genuenses autem eorum impetum non solùm acriter sustinuerunt, sed fugatos etiam ad octo usque millia passuum insequuti, tertiam eorum partem interemerunt; atque Urbe insulæ populata amplis onusti spoliis ad classem reversi abierunt. (92) Florentini, cum bellum Comiti Guidoni Guerræ ad Montem Crucis movissent, nec diligenter custodias agerent, ex improviso oppressi clade maxima ab eo, & Arretinis sociis ejus affecti sunt. Neque verò levius damnum Brixiani eo anno tulere, Urbe ipsa fortuito incendio concremata. Hyems insignis prodigiosa nivis altitudine fuit, ac superiorem famem fœda pestilentiæ
lues excepit. Sequenti anno Conradus Spi- 1147
ræ solemni Natalitiorum perfecto, frequentem principum suorum conventum egit. Eò quoque Bernardus Abbas accessit, ac plurimùm adventu suo omnium in se ora convertit; mirabantur homines eloquentiam, suspiciebant eruditionem, sed præcipuè sanctitatis opinione permovebantur, quam mirandis

(89) Secundum hunc recessum *Eugenii* ab Urbe ob contumacem Romanorum seditionem adnotavit Otto Frisingensis in Chronico lib 7. cap. 34. subjungens, novo hoc tumultu Pontificem adeò commotum, perturbatumque, ut vitæ suæ tædere conspiceretur. Anonymus Casinensis de iterata hac *Eugenii* fuga loquens ad annum 1145., (qui nobis est 1146) narrat *Eugenium* pacem cum Romanis reformantem, muros Tiburtinæ Civitatis destrui præcepisse.

(90) Has Literas ad annum 1145. refert Baronius.

(91) Non nisi anno sequenti 1147. Gallias ingressum *Eugenium* docent Scriptores, quos ad hunc annum Pagius enumerat, iter ejusdem à Dominica mediæ Quadragesimæ, qua primum *Ludovici* Regis occursum Divione habuit, usque ad mensem Octobrem, Diplomatum certo testimonio diligentissimè describens.

(92) Fuit hoc bellum, cum Saracenis habitum à Januensibus, prædamque è Minorica Insula relatam, recenset Caffarus Tom. VI. *Rerum Italicarum* ad hunc annum.

dis operibus edendis ipse de se excitaverat, atque in dies magis augebat. Cum à Templo ad Hospitium à Conrado esset deductus, puerum pedibus captum, qui curandus offerebatur, excepit, ac signatum ita dimisit, ut repente exclamantibus omnibus signa recuperati gressus ostenderit. In sacello inde Episcopi, eodem præsente Rege, cœci oculis in pristinum aspectum restituit, ac mutæ linguam in eloquium solvit, ac pauperculos aliquot à Rege ipso oblatos, signo Crucis facto, omnibus infirmitatibus liberavit. Itaque, cum de Cruce concionari gravi, ac perampla oratione cœpisset, Conradum jam in eam sententiam & Pontificis literis, & Franci Regis auctoritate propensum adduxit, ut statim Crucem acciperet. (93) Cujus exemplo, & voluntate Fridericus quoque Friderici fratris filius, qui post ipsum imperavit, & maximus quisque Germaniæ Princeps eandem, ipsomet omnibus ministrante Bernardo, suscepit. Spirensi inde conventu dimisso, Conradus in Bajoariam prodiit, atque ibi in Purificatione conventum egit. In eo conventu Abbas Eboracensis, vir pietate insignis, ac Bernardi æmulus, Sacrificio facto, jussu Conradi in concionem ascendit, ac literas Eugenii Pontificis, & Bernardi Abbatis de Cruce suscipienda publicè recitavit, ac palàm populo sanctam expeditionem suasit. Itaque rectis ejus vocibus, monitisque permoti tres Episcopi, multique Principes, atque ingens privatorum hominum multitudo ultro ad Crucem deposcendam accessit. Sub Quadragesimam inde Conradus venit Francofordiam, ut Henricum filium suum Regem Germaniæ curaret instituendum. Ibi quoque Bernardus affuit. (94) Quo cognito tanta malè affectorum, ac debilium multitudo sancti hominis visendi studio accendi, confluxit, ut aliquando Conradus præsens turbam in Templo urgentem sustinere nequiverit, ac deposita chlamyde ipsum in ulnas suscipere, & de Basilica asportare coactus fit. Præter cæteros senex quidam paralyticus, homo notus, & honoratus est introductus, ab eoque post brevissimum precationis carmen sanatus. Illo verò validè abeunte, cum alii quidam lectulum, in quo delatus fuerat, tollere vellent, tum revocans eum unus ex circumstantibus Hugo Tullensis Ecclesiæ Archidiaconus Evangelici paralytici recordatus: Non sic, inquit, non sic inanis abibis: tolle grabatum tuum, & ambula, atque imposito in humeros ejus lectulo dimisit, universo, qui intererat, populo acclamante, ac Deum magnificentissimis laudibus efferente. Relicta inde Francfordia, Conradus Aquas profectus, ibi filium Regem in media Quadragesima coronavit, ac, Paschate Bambergæ acto, duos maximos ad frangendas Sarracenorum opes, exercitus destinavit, unum, qui mari, alterum, qui terrâ contenderet. Quibus actis haud ita multò post Fridericum fratris filium, & plerosque Principum secum habens, Ratisponam, quò conventum indixerat, adiit. Eò verò omnes, quæ terrâ petituræ erant, copiæ ex tota Germania pedestris, equestrisque militiæ convenere, quæ ad ducenta millia accessisse dicuntur. Ex Italia etiam affuere legatus Pontificius Theoduinus Episcopus Portuensis, Hermanus Marchio Veronensis, Gulielmus Monferratensis Conradi sororius, Vido Comes Blanderatensis, Martinus Turrianus, vir apud Mediolanenses insignis. Narrat etiam Choniata Scriptor Græcus, ac pro re inprimis memorabili prodit, in eo exercitu mulieres multas fuisse, quæ virtutem veterum Amazonum imitatæ, virili more equis, cruribus inter se disclusis, insederint, atque hastas, & arma, ut cum Sarracenis concursuræ, gestarint. Cum hoc igitur tanto, ac tam ornato exercitu Conradus Ratisponæ conscendit, ac Danubio devectus, equitatu terra subsequente, Pentecosten Germaniæ in finibus egit, atque inde per Ungariam ducere instituit: in Thraciam inde ingressus cum VII. Idus Septembris ad castrum quoddam consedisset, ut ibi postridie Nativitatem Deiparæ Virginis celebraret, adversa Cœli tempestate, & sæva vicini amnis intumescentis injuria usqueadeo conflictatus est, ut armis, impedimentis, militibusque multis amissis, inde Constantinopolim venerit. Ibi recreato, opportunâ Manuelis affinis liberalitate, exercitu, mare trajecit, acceptisque itineris ducibus Græcis nonnullis in Lycaoniam se ad Iconium duci, quod à Sarracenis tenebatur, præcepit. Græci verò sive jussu Imperatoris, sive odio nationis, sive invidia laudis adducti ipsum in Cappadociam longè diverso itinere per deserta, ac difficilia loca duxere: in quibus acerba omnia incommoda exercitui perpetienda fuere. Nam Asiatici mirificam in præbendis commeatibus malignitatem adhibuerunt: siquidem, clausis oppidorum occurrentium portis, non solùm angustè cibum de muris, ingenti ante accepta pecunia, porrexerunt, sed panem etiam gypso tabefactum dederunt. (95) Itaque, aliis inedia, aliis morborum gravitate absumptis, reliqui irrumpentibus repente Sarracenis objecti eorum sostinere impetum nequiverunt, atque in fugam conversi plerique aut capti, aut interempti sunt. Qua calamitate accepta, Conradus retro iter convertit, atque Ephesum progressus inde Constantinopolim ver-

(93) Peragraverat Germaniam anno præterito *S. Bernardus*, & Francofurti *Conradum* convenerat, eundem hortaturus, ut sacrum bellum susciperet; sed, quamvis summo obsequio exceptus esset, difficilem eundem hac in re invenit, ut Philippus Archidiaconus, dein Monachus, præsens, lib. 7. de Miraculis S. Bernardi testatur. Tandem in hoc Spirensi Conventu voti compos factus est, crucesignato Rege, aliisque Principibus, ut idem Auctor enarrat.

(94) Dominicâ *Septuagesimæ* hujus anni *S. Bernardus*, redux e Germania, Conventui Stampis habito a *Ludovico* Rege interfuit, ibique concionem habuit, ut narrat Odo de Diogilo in fine primi libelli. Latiori igitur temporis significatione accipienda sunt verba Sigonii *sub Quadragesimam*, si verè Francofurti unà cum *Conrado*, post Spirensem Conventum, affuit *Bernardus*. Vereor tamen, ne hunc congressum confundat Sigonius cum altero, quem anno præterito ibidem habuit S. Abbas Claravallensis, ut superiùs adnotavi.

(95) Refert hoc Nicetas libro V. de Manuele Comneno. Gulielmus etiam Tyrius, qui expeditionem hanc Occidentalium Principum fusè descripsit libro 16. cap. 18, & seqq., dolos Græcorum per invias, & steriles terras exercitum *Conradi* ducentium adnotavit.

versus vix cum decima copiarum parte conscendit. Ludovicus autem Rex Franciæ, quo eum erat Vido Florentious Cardinalis, Pontificius Legatus, paucis post Pentecosten diebus è Francia movit, atque eodem, quo Conradus, itinere, sed paullò felicio-re, in Asiam transgressus, prœliis aliquot secundis factis, Laodiceam pervênit. Navalis autem Germanorum exercitus, cum V. Kalendas Maji Coloniâ discessisset, XIV. Kalendas Junii in Angliam venit, atque ibi ducentas sibi naves Anglicas, & Flandricas junxit. Universa inde classis sex ante Pentecosten diebus in Callæciam adiit. Ibi Rex Callæciæ injurias, ac maleficia, quæ sibi à Sarracenis ex Portugallia inferebantur, conquestus, Germanos oravit, ut quando tantum laboris pietatis accensi studio suscepissent, eos exterminare ex Hispania vellent: nam illis maritimum, se verò terrestrem admoventibus terrorem, Ulyssiponem brevi in manus suas urbem opulentissimam esse venturam. Ita magna rei gerendæ consensione digressi, exeunte Junio, classem ad Portugalliam appulerunt, ac quarto Kalendas Julias Ulyssiponem accesserunt. Ea, navali primùm, deinde Rege adveniente, terrestri apparatu validè oppugnata, demum XII. Kalendas Novembris pervênit in potestatem. (96) Germani, ceterique, ingenti relata præda, domum se recepere. Per eosdem etiam dies Genuenses ab Eugenio Pontifice incitati Sarracenis, qui Almeriam in litore Granatensi tenebant, bellum fecerunt. Quippe pecuniis, commeatibus, machinis, copiis, & navibus, quæ necessariæ videbantur, paratis, eò contendêre. Ibi expositis in terram copiis, prœlium continuò cum Sarracenis est factum. Pulsi, fugientesque ab insequente Genuensium equitatu, ad quinque millia cæsa sunt. Urbs inde oppugnari cœpta XVI Kalend. Novembris ope Alfonsi Regis est expugnata, cæde viginti Sarracenorum millium facta. Præsidio Almeriæ relicto, Genuenses non minore cum præda, quàm gloria, discesserunt: multa spolia Genuam translata hostium opulentiæ, & nobilis victoriæ claro per multos post annos monumento fuere. (97) Eugenius, cum in Francia ageret, operam in primis rebus Ecclesiæ constituendis impendit, ac conventum hoc anno Parisiis habuit, (98) Concilium verò Rhemos in insequentem indixit. Diaconi Pictavienses ad eum reversi Gilberti Episcopi sui nomen de Fide Trinitatis iterum detulerunt, ac Bernardo Claravallensi adjutore, vehementiùs institerunt, ut damnaretur, perinde atque Petrus Abailardus ob eandem caussam proximis annis fuerat ab Innocentio condemnatus. Eugenius autem difficultate quæstionis deterritus
1148 rem ad Concilium Rhemense rejecit. Postero anno ambo Christiani exercitus in Syriam pervenere. Ludovicus ex sinu Attalico profectus cum suis media Quadragesima Antiochiam, Conradus Constantinopoli sub Pascha Ptolemaidem tenuit. Inde ab utroque junctis agminibus Hierosolyma ventum. Consiliis cum Rege, & Patriarcha compositis, Julio mense ad Damascum oppugnandam processum. Quo minus urbs per triduum oppugnata, murisque exterioribus exuta in potestatem concesserit, Christianorum perfidia, ac discors voluntas materiam præbuit. Martinus Turrianus Mediolanensis, qui ex inusitata proceritate corporis Gigantis cognomen tulit, strenuè pugnans captus, ac tormentis excruciatus sacro martyrio coronatus est. (99) Ab eo Mediolani clarissima Turrianorum familia propagata. Ascalonitana inde obsidione decreta, ad Joppen, quò conventus erat indictus, venerunt. Verùm, cum Hierosolymitanus exercitus, qui ex condicto præstò esse debebat, ad diem non convenisset, Conradus maximam, & firmissimam exercitus sui partem variis incommodis absumptam caussatus domum se redire velle dixit: ac rursus se Constantinopolim retulit. Ludovicus autem solus relictus, ne ipse quidem quiddam operæ pretii fecit. (100) Dum hæc in Oriente parum secundâ fortunâ geruntur, Genuenses iterum adversùs Sarracenos Hispaniæ processere. Quippe reparatam, ac necessariis rebus instructam in ora Barcinonensi, ubi hiemaverat, classem Kalendis Julii in amnis Iberi ostia intulere; atque ad Urbem Tortosæ, quæ à litore XV. millia passuum distat, milites in terram exposuere: primò leve prœlium, sed injussu Consulum, est commissum, ibi anceps belli fortuna fuit; magno inde opere admotæ mœnibus machinæ, murique percuti cœpti; factaque in Urbem via, duo castella lignea sunt invecta, quorum altero tecta, quæ ad Templum, altero, quæ ad Arcem usque pertinebant, dejecta sunt. Hac domorum, turriumque strage facta, Sarraceni in Arcem se retulere, eamque omni ope defendere instituere: Genuenses, fossis toto laborante exercitu complanatis, tertium ad Arcem castellum produxerunt, cujus latus cum Sarraceni crebrò lapidum grandine jacienda dilacerassent, statim restitutum retibus, ne lædi posset, sepserunt. His adducti incommodis Sarraceni centum datis obsidibus inducias postularunt, ea lege, ut si intra quadraginta dies nemo sui auxilio succurrisset, exemplò se dederent. Quibus datis, cum transacto termino nihil apparuisset, tertio Kalendas Januarias Genuensium vexillis elatis deditionem fecerunt; receptæ Urbis una pars Genuensibus, duæ Barcinonis Comiti evenere. (101) Eodem tempore Rogerius Rex

(96) Dodechinus Abbas hæc narrat. Lusitani tamen Auctores apud Pagium ad hunc annum num. 24., Ulyssiponem captam VIII. Cal. Novembris, idest die 25. Octobris, S. Crispino sacrâ, testantur.

(97) Hæc ad annum 1148. refert Jacobus à Varagine, editus Tom. 9. *Rerum Italicarum* col. 38.

(98) Acta hujus Concilii, quod in Paschalibus Festis celebratum, est describit Otto Frisingensis de gestis Friderici lib. 1. cap. 50. & seqq.

(99) Sigonius hæc desumpsit ex Tristano Calcho ad annum 1147., qui Codices Mediolanenses id referre asserit. Forlasse Galvanei Flammæ historiam nunc editam Tom. XI. *Rerum Italicarum* Calchus exscripsit, cùm is Auctor ad annum prorsus 1147. *Turriani* martyrium iisdem fermè verbis enunciet. Hujus illustris Familiæ monumenta edidit peculiari libello Augustinus Lampugnanus.

(100) Vide Gulielmum Tyrium lib. 16. cap. 23. & 24. hæc fusè narrantem.

(101) Non duæ *Raimundo* Barcinonis Comiti evenere; sed altera Vuillelmo Raimundo Moncadæ Dapifero, altera Vuillelmo Domino Mons-

Rex Siciliæ iratus Manueli, quòd legatos suos de pace componenda missos contra jus gentium in carcerem conjecisset, classem Græciæ litoribus intulit, ac Corcyram, Thebas, Corinthum, & Chalcidem ei eripuit. Hujus expeditionis illud memorabile fuit, quòd eo tempore Artifices serici conficiendi in Siciliam, Italiamque ex Græcia primùm traducti sunt; ex quo opificio multorum deinde fortunæ creverunt. (102) Ea verò ars in Græciam ex India permanarat. Quippe, Justiniano Magno Imperium obtinente, ex India Constantinopolim Monachi duo profecti originem ejus docuerunt; opus nempe quorundam vermium esse, qui certa ratione nutriti fila quædam expuerent. Imperatore autem mirante, ac rem certiùs discere cupiente, eorum se ova allaturos, & rationem generationis, atque educationis ostensuros spoponderunt. Itaque, & præsentibus muneribus onerati, & spe futurorum ad promissa præstanda incensi cum abjissent, post aliquot menses Serum ova attulerunt, & in fimo collocata in vermiculos commutarunt; eosque mori foliis altos, quemadmodum folliculo facto sericum texerent, docuerunt; atque inde totam conficiendi opificii rationem exposuerunt. Eugenius autem, cum Treverim prodiisset, ibi ab Adalberone Archiepiscopo hospitio benignè per tres menses exceptus conventum egit, ac pridie Kalendas Februarias Basilicam S. Matthiæ Apostoli dedicavit. (103) Inde Rhemos progressus ibi per Quadragesimam Concilium frequentissimum habuit. Ad cetera decreta, quibus corrupta Ecclesiæ Gallicanæ disciplina correcta est, hæretici duo, qui Franciam polluebant, præcipuè exterminati sunt, Gilbertus, & Euno. Gilbertus, ut diximus, novas de Trinitate quæstiones temerè inserebat, nec Patrum decretis veteribus stabat. Euno autem natione Brito, ignoratione sui nominis, cum vulgò Eun diceretur, se esse illum dicebat, de quo in Ecclesiasticis Exorcismis dicitur: *Per eum, qui venturus est judicare vivos, & mortuos*, &c., cum socios erroris sui multos ascivisset, eorum aliquot discipulos appellabat, & speciosa eis nomina Sapientiam, Scientiam, & Judicium imposuerat, atque Ecclesiis Galliæ infestus, ac formidabilis huc, atque illuc cum ingenti hominum multitudine volitabat; captus autem ab Archiepiscopo Rhemensi, atque in conspectum Concilii datus communi consensu perpetuo carceri est addictus, discipuli ejus mori, quàm corrigi maluerunt. In eodem Concilio decretum quoque vetus Innocentii confirmatum est, ne impunè torneamenta committerentur, & Crux purpurea est Templariis militibus albis vestibus assuenda concessa. (104) Concilio dimisso, Eugenius Claramuallem, ubi paucis ante annis Monachus sederat, visitavit, ac gloriam Pontificatus Romani insigni humilitate repræsentavit. Admirationi erat omnibus in tanto dignitatis fastig o tam constans sui demissio; etenim & tunica lanea carnem premebat, & dies, noctesque cucullâ indutus non solùm incedebat, sed etiam cubabat; intus Monachi habitum gerens, extrinsecus Pontificem se & moribus, & indumentis præstabat, segmenta ei circunferebantur pulvinaria, lectus palliis instratus cortinâ ambiebatur purpureâ, at si evolverentur operimenta, superjectis laneis, complosa stramina, & paleæ conglobatæ reperiebantur. Allocutus Monachos, & consolatus, fratrem, & sodalem se inter eos, non Dominum præstitit, aut Magistrum; cùmque eum ibi longiorem moram trahere non pateretur magna affectantium multitudo, salute fratribus dicta, in Italiam iter suscepit; (105) audiebat enim, Romanos intestinis se tumultibus atterentes Pontificis in Urbe præsentiam præoptare. Cum autem ad Urbem venisset, ne ita quidem eam inire, ipsa adhuc manente populi erga se contumacia, potuit. Itaque aliquo temporis spatio modò in Vaticano, modò in suburbanis Latii oppidis unà cum Cardinalibus sedit. In Italia Bononienses oppido, quod castrum Imolæ dicebatur, ex Diœcesi Imolensi in fidem accepto, Imolenses ad arma concitarunt, atque ea de caussa fœdus cum Faventinis inierunt. (106) Sequenti anno Conradus, coaven- 1149
to in Thessalia Manuele, consilium cum eo Rogerii Siculi armis communibus persequendi cepit, ac præmisso in Germaniam Friderico ipse cum eo remansit. Exercitum inde suum, qui ad paucissimos redactus erat, omnibus difficultatibus circumventum cum nullam ad rem aptum esse sentiret, de suscepta belli sententia destitit, ac maritimo itinere per mare Adriaticum Polam, atque inde Aquilejam accessit. Unde profectus tandem in Pentecoste Salisburgum, ac mox Ratisponam accessit. (107) Ludovicus Rex navali itinere domum per Siciliam rediens à Græcis captus, dum ad Manuelem Corcyram obsidentem deducitur, à Siculis intervenientibus liberatur: atque inde à Roge-

Monspelli data, ut ex Charta apud Ughellum Tomo IV. Italiæ Sacræ adnotavit Pagius ad hunc annum num. 18.

(102) Narrat hæc Otto Frising. lib. 1. cap. 33. de gestis Friderici.

(103) Concilium hoc post Remense collocant Baronius, Labbeus, aliique; sed verè ante illud celebratum esse, ut refert Sigonius, docet Pagius ad hunc annum num. 3. & 4.

(104) Labbeus Tom. X. Conciliorum, Remensis hujus Concilii Acta, ex antiquis Monumentis collecta, fusè recenset. Celebratum est Dominica *Lætare*, seu IV. Quadragesimæ. Otto Frisingensis editus Tom. VI. *Rerum Italicarum* plura disserit de hoc Concilio lib. 1. de gestis Friderici cap. 54. & seqq. Sed cautè legendus, cùm *Gilberto* faveat, nec rectè de *S. Bernardo* loquatur, ut monuit Mabillonius in Præfatione ad opera S. Bernardi §. V., addens, Ottonem Frisingensem, morti proximum, hæc corrigenda suis reliquisse.

(105) Excerpta hæc sunt è vita S. Bernardi ab Arnaldo Abbate Bonævallis conscripta lib. 2. cap. 8. Itinerarium *Eugenii* post Remensem Synodum confecit Pagius ad hunc annum num. XI. & seqq. Vercellis constitisse Junio mense, docet Epistola, à Labbeo recitata Tom. X Concil. col. 1059. data ad Abbatem Sugerium, *Vercellis XVI. Kal. Julii*.

(106) Bella hæc fusè describit Rubeus ad annum 1148. & 1149. Addidit hanc periodum Sigonius Bononiensi editioni.

(107) Hæc omnia tradit Otto Frising. lib. 1. de gestis Friderici cap. 59.

gerio, & Pontifice honorificè habitus domum revertitur. (108) Eugenius, ubi Conradum redeuntem accepit, Legatos in Istriam obviam ei misit, quibus ex medio itinere reversis, quòd Conradum jam in Germaniam pervenisse audissent, literas VIII. Kalendas Julias Tusculo, quæ adhuc leguntur, dedit: quibus incolumem reditum gratulatus, atque inanem expeditionis exitum consolatus est. (109) Henricus Patriarcha Gradensis, qui, oborta cum Duce discordia, urbe excesserat, Venetias, gratia reconciliata, repetiit. In Italia Placentini novum bellum cum Parmensibus inierunt. Ceterùm, cum ad Tablanum castrum obsidendum cum magno militum numero prodiissent, à Parmensibus, & sociis eorum Cremonensibus, prœlio facto, magna ex parte deleti sunt. Postero anno, qui fuit millesimus cen-
1150 tesimus quinquagesimus, Conradus Henricum filium, quem sibi successorem animo, & suffragiis Principum destinaverat, extulit. Eugenius, ut ex diplomatis ejus apparet, ad S. Petrum sedit. (110) Sigebertus auctor est, ipsum multa cum Romanis certamina obtinendæ urbis caussa post reditum è Francia contraxisse. Placentini, ut acceptam ignominiæ labem delerent, missis contra Cremonenses Mediolanensibus ipsi, simulata alius rei cura, ex improviso ad Tablanum redierunt, ipsumque occupatum funditus everterunt: inde in Parmensem agrum ingressi castrum Medesanæ diripuerunt. Mediolanensium alia fortuna fuit. Nam, cum ad Castrum Novum ad os Abduæ, Cremonæ premendæ caussa, cum carrocio constitissent, idque cepissent, III. Nonas Julias à Cremonensibus pulsi, insuper carrocio, quod insignis probri loco per ea tempora habeba-
1151 tur, exuti sunt. Id castrum postero deinde anno Placentini Cremonensibus reddiderunt, (111) atque eos à societate Parmensium avocarunt. Eodem anno Imolenses Castrum Imolæ, quod exiguo à Bononiensibus præsidio tenebatur, repente per noctem aggressi receperunt, atque ibi Vidonem Malabucam Comitem Balneocaballi cum aliis multis interfecerunt. Contra verò Bononienses castrum nomine Medicinam imperium suum recusans diruerunt. Parmenses autem quibusdam à Regiensibus detrimentis affecti, cum bellum eis inferre statuissent, fœdus cum Mutinensibus adversùs eos percusserunt. Ejus fœderis, ut in Actis Mutinensium legitur, hæc formula fuit: *Jurant Mutinenses, & Parmenses mutuis se auxiliis defensuros à Rheno amne usque ad Fidentiolum, & à montibus usque ad Padum, & detrimenta, si quæ inciderint, sarcituros arbitrio Consulum utriusque civitatis contra omnes homines, salva fide data Imperatori. Si Regienses societatem hanc inire voluerint, Parmenses offensarum emendationes recipere teneantur arbitrio Consulum Mutinensium. Si Regienses societatem non inierint usque ad Octavam Resurrectionis, & intra hoc tempus arbitrio Consulum Mutinensium satisfacere voluerint, Parmenses recipere teneantur: postquam Mutinenses bellum cum Regiensibus instituerint, Parmenses item sine fraude suscipiant, neque inductas paciscantur, atque hoc fœdus decimo quoque anno renovetur.* Hæc antiqua amicitiæ, quæ post inter Mutinenses, & Parmenses dubiis utriusque civitatis in rebus enituit, fuere primordia. Conradus coronæ accipiendæ, Apuliæ recuperandæ, & Lombardiæ non tam componendæ, quàm comprimendæ studio inflammatus juravit, se propediem cum exercitu in Italiam trajecturum: verùm sequenti anno repentino 1152
morbo oppressus non sine veneni suspicione à medicis inductu Rogerii dati, XV. Kalendas Martii vitâ cessit, cum insignia regalia Friderico fratris filio tradidisset, eidemque filium suum parvulum commendasset, atque in Bambergensi Basilica sepulturæ mandatus est. (112) Huic & voluntas egregia fuit ad Remp. suscipiendam, neque exiguæ opes ad defendendam: fortuna una defuit, qua humano judicio bellicæ actiones præcipuè administrari putantur: id quod apertè in Asiatica expeditione apparuit. Non videtur illud silentio hoc loco prætereundum, per hos primùm annos, magnos ad omnium literarum laudem esse progressus factos. Nam barbaris in Italiam irrumpentibus, studia non solùm, quæ à Græcis accepta erant, Philosophiæ, & Medicinæ, sed etiam quæ ipsi Romani tradiderant, juris civilis ita abjecta, atque prostrata fuerant, ut vix vestigium ullum eorum extaret. Hoc autem tempore universæ uno quasi impetu lacertos movere, & in campum prodire visæ sunt literæ: siquidem in Hispania Sarraceni duo Averroes, & Avicenna singulari ingenio homines Philosophiæ, & Medicinæ studia editis in ea commentariis illustrarunt, & in Italia, maximèque Bononiæ

jus

(108) Anonymus Casinensis ad annum 1148. (qui nobis est 1149.) hæc distinctiùs refert, adeòque opportunum reor ejus verba transcribere. *Eugenius Papa Tusculanum ingressus, fultus auxilio Rogerii Regis, Romanos sibi rebelles expugnat. Ludovicus Rex à partibus Hierosolymitanis reversus, & à Rege Rogerio apud Potentiam cum honore susceptus IV. Nonas Octobris ad hoc Monasterium* (Casinense) *venit, susceptusque honorifice, post diem recedens tertium, & apud Tusculanum cum Apostolico colloquens, Franciam redit.*

(109) Hanc Epistolam recitat Otto Frising. lib 1. de gestis Friderici cap. 61. datam *in Tusculano, VIII. Kal. Julii.*

(110) *Eugenius* sub finem anni præteriti Romam reversus est, teste Anonymo Casinensi, qui subdit ad hunc annum, *Eugenium* Urbe egressum Campaniæ moratum esse. Ferentinum mense Octobri adiisse, ex Chronico Fossæ novæ tradit Baronius. Cæterùm *Eugenius* plenam cum Romanis pacem egit anno tantùm 1152., quo reversus Romam est V. Idus Octobris, ut tradit idem Anonymus, aut VIII. Idus Septembris, ut in Ceccani Chronico legitur; id enim ei prædixerat *S. Hildegardis*, quòd nempe nonnisi sub finem Pontificatus pacem habuisset, ut ex Joanne Sarisberiensi Baronius ad annum 1148. refert.

(111) Emptum fuisse hoc anno a Cremonensibus *Castrum novum* refert Chronicon Cremonense editum Tom. VII *Rerum Italicarum* col. 634. ubi reliqua superiùs narrata de Mediolanensium clade leguntur.

(112) Claudit primum librum de gestis Friderici Otto Frisingensis, narrans quæ circa mortem *Conradi* accidère, eaque in compendium ex hoc Auctore Sigonius refert.

jus utrumque lumen ingens accepit. Nam post Irnerium Bulgarus, Martinus, Hugo, & Jacobus ad jus civile, & voce, & scriptis interpretandum certatim se mirifico accensi studio contulerunt, & Gratianus Monachus, decretorum volumine ex multis Conciliorum, Pontificum, ac piorum Doctorum libris confecto, jura Pontificia plurimùm illustravit. Theologiam verò maximè indu- A stria, atque opera sua Petrus Novariensis, cognomento Lombardus, Episcopus Parisiensis provexit, libris, qui dicuntur Sententiarum, conscriptis. Quæ omnia monumenta ad hanc usque ætatem, qua, Græcis renascentibus literis, universæ artes, ac disciplinæ refloruerunt, magno ab omnibus studio celebrata sunt.

Explicit Liber Undecimus.

IN-

INCIPIT LIBER DUODECIMUS.

FRIDERICUS REX, & IMPERATOR.

QUæ bella, quosque tumultus Mediolanenses, ceterique eorum exemplo Italici post mortem posterioris Henrici inter se honesto laudis studio, ac dominationis cupiditate contraxerint, superiore libro retulimus. Hoc verò, quemadmodum iidem ascitam libertatem diris prœliorum cum novo Rege Friderico contentionibus, gravibusque Urbium etiam suarum incommodis retinere contenderint, enarrare conabimur.

Mortuo Conrado, III. Nonas Martii Principes, atque Episcopi Francfordiæ convenere, ac concordibus animis Fridericum, Ducem Sueviæ, ut ætate, sic virtute ad famam hominum florescentem, Regem Germaniæ delegêre, & mox Aquas profecti per Arnoldum Archiepiscopum Coloniensem consecravere. Quibus rebus ritè peractis, Fridericus Legatos ad Eugenium Pontificem confestim de sua dignitate misit, ac Paschate Coloniæ celebrato, in Saxoniam transgressus conventum in Urbe Martinopoli habuit, ubi in Pentecoste Petrum Regem Daniæ coronavit, &, nato in Magdeburgensi Archiepiscopo deligendo dissidio, ipse super ea re aditus Guicmano Cicensi Episcopo, quem designandum curavit, Ecclesiæ regalia tradidit; in festo inde Apostolorum altero Ratisponæ conventu acto, Legatos ab Eugenio læta omnia referentes audivit. Octobri inde mense tertium Herbipoli agens quosdam principes propinquos suos inter se conciliare contendit, & Velfoni avunculo suo Marchiam Tusciæ, Ducatum Spoleti, Principatum Sardiniæ, & totam terram Mathildis Comitissæ concessit. Augebant ingentis spiritus juvenem primùm res Germaniæ, quas componere ante omnia cupiebat, deinde Italiæ. Nam præter Coronam, quam Conradus patruus assequi, morte præventus, nequiverat, eximium quoddam frænandorum Mediolanensium, ceterorumque Italicorum, qui libertatem instituerant, studium, & incredibilis Apuliæ de Rogerii manibus extorquendæ cupiditas ipsum assiduè stimulabant. Itaque, cum quidam Apuliæ Proceres, quos Rogerius ejecerat, ad eum in hunc conventum opem implorantes venissent, bene eis sperare jussis, palam se post biennium, omnium harum rerum caussa, in Italiam profecturum juravit. (2) Eugenius primùm fœdus cum Friderico composuit, post autem XVI. Kalendas Septembris literas Signia ad Episcopos Germaniæ misit, conquerens, eos passos, Fridericum Ecclesiam Magdeburgensem Guicmanno Cicensi Episcopo proximis decretis adversan-

A tibus indulgere. (2) Interim in Lombardia bellum Regiense inceptum est. Quippe Parmenses adjunctis Murinensibus in agrum Regiensem hostiliter incurrerunt, ac Regium prætervecti effuso cursu usque ad amnem Siclam populabundi processerunt. Abeuntium inde extremum agmen Regienses adorti manum cum eis, sed infelici eventu, conseruerunt. Nam usque ad Urbem à Parmensibus fugati, plerique capti, ac Parmam traducti; quarto inde die in festo Assumptionis dimissi, singuli baculo, infulaque, alapa in cervicem inflicta, donati. Hac re prosperè gestâ Parmenses ad alteram partem conversi ad Burgum Sancti
B Domnini venêre, idque Septembri mense captum subdito incendio combussere, & captivos Parmam abduxere. Postero anno 1153
Fridericus Pascha Bambergæ celebrans duos Cardinales Bernardum, & Gregorium Legatos, ad abdicandos quosdam salutioris disciplinæ Episcopos ab Eugenio missos, secum habuit, & Pentecosten Vormaciæ agens Henricum Archiepiscopum Moguntinum per eos exauctoravit, atque Arnoldum Cancellarium suum ei suffecit. Hæc apud Othonem. (3) In Mediolanensium monumentis adjectum est, Fridericum, tertium Constantiæ conventum sub Quadragesimam
C peregisse. Eo verò jus dicente, duo humili loco, atque obscura conditione homines ultro accesserunt, ac fœdo, miserabilique habitu sumpto, & Crucibus supplicantium more prætentis ad Tribunal ejus in die Cinerum adierunt. Quærenti, quinam essent, quidve peterent, se Laudenses esse dixerunt, ob id ad eum profectos, ut Patriæ suæ calamitates exponerent, quas ipsa sub impotenti, & superbo Mediolanensium imperio per annos amplius quadraginta perferret; non diffidere, ubi ille cognoverit, quin pro sua in omnes æquitate, atque justitia ruenti amicæ Urbi præsens auxilium
D afferat. Jussi cetera exequi, omnia Laudensium, quibus à Mediolanensibus affecti fuissent, & nunc, ut cum maximè, afficerentur, detrimenta narrarunt. Quibus acceptis Fridericus haud mediocriter pro re commotus bonum eos habere animum jussit; nam se propediem maturum auxilium allaturum, ac continuò literis ad Consules Mediolanensium datis, ut à Laudensium, Comensiumque abstinerent injuriis, impetravit; literis lectis Mediolanenses pro concepta ex secundis rebus superbia non solum mandata regia despexerunt, sed Nunciis etiam ejus manus intulerunt. Laudenses neque à
E principio tale Civium suorum factum probarant, qui injussu suo Mediolanenses apud Fridericum insimulassent, & nunc nova Mediolanensium adversùs Fridericum contu-

(1) Hæc primis septem capitibus libri II. fusiùs Otto Frisingensis enarrat.

(2) Querelam hanc Gerardus Magdeburgensis Præpositus, Romam profectus ad *Eugenium* detulerat. Extant apud Ottonem Frising. cap. 8. Literæ, quas *Eugenius* ad Germaniæ Episcopos dedit *Signiæ XVI Kal. Septembris*. Ceterùm concordiam inter *Eugenium*, ac Fridericum initam fuisse evincit ejusdem exemplar subscriptum à Friderico, ac *datum Constantiæ X Kal. Aprilis, Indict. XV, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo quinquagesimo secundo*, quod recitat Baronius ad hunc annum ex Codice Bibliothecæ Vaticanæ, qui inscribitur *Census Cameralis*.

(3) Lib. 2. de gestis Friderici cap. 9.

tumacia cognita, magnum fortunæ suæ in timorem adducti vehementiùs perturbati sunt. Verùm recenti iræ Friderici adversùs Mediolanenses conceptæ famâ erecti, occultè se illi tradiderunt, ac clavem auream per Gulielmum Marchionem Montisferrati miserunt haudquaquam simulatæ deditionis argumento futuram. Quin etiam ipse Marchio, ac Legati Papiensium ad Fridericum profecti eadem de intoleranda Mediolanensium insolentia, & non dubiis eorum ad Lombardiæ occupandum imperium conatibus retulerunt. Quæ quanquam Friderico gravia, neque ullo modo ferenda sunt visa, tamen in præsens se contemnere simulavit. Nam Mediolanenses his rebus compertis territi, craterem aureum cum ingenti pecuniæ summa miserunt, ac se ad redimendam ejus gratiam, ultro Coronam ei tradituros promiserunt. Cujus parandæ caussa reliqua ille omnia sibi posthabenda existimabat. (4) Sancassianenses, cum, diruto à Bononiensibus castro, sedes, ubi habitarent, non haberent, ab Eugenio Pontifice auxilium implorarunt. Eugenius literis ad Prætorem, & Commune Bononiæ Ferentini V. Nonas Martii datis, ut Sanacassianum reficerent, imperavit. Deinde, cum esset Tiburi, VIII. Idus Julii vitæ modum imposuit. Cardinales corpus Romam retulerunt, atque in Basilica Sancti Petri sepulturæ mandarunt; post biduum suffectus est Conradus Episcopus Sabinus, quem olim Urbe decedens Vicarium sui reliquerat Innocentius, atque Anastasius Quartus vocatus; is Civis fuit Romanus, & Canonicum regularem primò apud Valentiam in Arelatensi provincia est professus, (5) deinde ab Honorio Pontifice Ecclesia Sabinensi donatus. Per eosdem etiam dies Rogerius Siciliæ Rex vitæ finem imposuit, ac Gulielmum filium, qui postea Malus est appellatus, Regem reliquit. (6) Bernardus Abbas Claravallensis item signorum magnitudine fulgens est mortuus. Mediolanenses recenti erga se Papiensium iniquitate offensi adversùs eos exercitum eduxerunt, atque agro latè direpto, atque incenso ipsos secum mense Augusto dimicare coactos acie profligarunt. Parmenses Burgensibus subactis, quod reliquum erat, cum Placentinis contraxere certamen; ceterùm imminente bello Placentini sociorum Cremonensium copias advocarunt, & VI. Kalendas Julias prœlio cum Parmensibus ad Casaleculum decertarunt, pulsique, ac magna ex parte capti, Parmam in custodias sunt transmissi. Bononienses, ut Castrum Imolæ ex manibus Imolensium extorquerent, Faventinorum ex fœdere auxilia advocarunt, ac Vidone à Saxo Prætore eò exercitum adduxerunt; victisque, qui se armati objecerant, prœlio Imolensibus XV. Kalendas Augusti pacem gravibus, quæ apud Bononienses extant, conditionibus concesserunt. Quibus rebus transactis Imolenses fossas, & muros Prætoris Bononiensis, & Consulum Faventinorum arbitrio permiserunt. Postero anno 1154
Fridericus Magdeburgi Natalitia celebravit, ac Gerardum Cardinalem ad se ab Anastasio Pontifice super caussa Magdeburgensis Archiepiscopi missum malè accepit, (itaque Gerardus re infectâ Romam revertens in itinere expiravit;) mox Guicmano Archiepiscopo cum Legatis suis ad Anastasium misso, non Ecclesiæ solùm confirmationem ab eo, sed etiam pallii auctoritatem obtinuit. Inde, quoniam expeditionem in Italiam in mensem Octobrem indixerat, conventum unum Ratisponæ, alterum Spiræ, tertium Goslariæ habuit. In Ratisponensi Legatos ad Manuelem Imperatorem de societate adversùs Gulielmum Regem Siciliæ ineunda destinavit. In Spirensi, Henrico Saxoniæ Duci Ducatum Bajoariæ adjudicavit, ac rebus Germaniæ constitutis ineunte Octobri, in fines Bajoariæ ad Lycum amnem

(4) Sigonius de more, ex quo Auctore hæc desumpserit, silet; Monumenta Mediolanensium id referre tantummodo enuncians; illa ego non alia esse reor, quàm Historiam manuscriptam Galvanei Flammæ, nunc editam Tomo XI *Rer. Italic.*, & ab ipso passim relatam. Hæc enim cap. 173. Manipuli Florum Galvaneus enarrat. Vera tamen historia petenda est ab Ottone Morena, quem Sigonius non vidit. Fuit hic Civis Laudensis coævus, ejusque Historia recusa est Tomo VI. *Rerum Italicarum* ex Codice optimo Bibliothecæ Ambrosianæ, perpetuis commentariis partim meis, partim Anonymi illustrata. Ex hoc Auctore, qui præsens fuit ut plurimùm rebus, quas scripsit, discimus, *Fridericum* Constantiæ Curiam tenuisse, quod tamen nec Otto Frisingensis, nec Guntherus Ligurinus adnotavere. Sed verè ibidem habitum a Friderico Rege Conventum, præter memoratum Scriptorem, docet Constitutio ab eodem facta in Constantiensi Urbe X Kal. Aprilis anni 1153., quæ legitur Tomo II. Bullarii Casinensis pag. 171. Fallitur tamen Sigonius, qui datas a *Friderico* ad Consules Mediolanenses literas scribit, quibus præcipiebat, ut à *Laudensium*, *Comensiumque* abstinerent injuriis; Morena enim nihil de *Comensibus* innuit. Præterea refert Sigonius, Mediolanenses Nunciis Imperatoris manus intulisse; unicus autem missus cum epistolis a *Friderico* Nuncius, nomine *Sicherius*, ubique a Morena memoratur. Demum falsum est, *Fridericum* dissimulasse ob spem coronæ Italicæ, Mediolani percipiendæ, cum, Morena teste, adeo se iratum Mediolanensibus ostenderit, ut nec oblatis amplis muneribus placari voluerit.

(5) Falsum prorsus hoc esse probat Pagius ad hunc annum num. 6 ubi Abbatiam *S. Rufi* Canonicorum Regularium, nonnisi post mortem hujus Pontificis, Valentiam translatam, contra Onuphrium Panvinium tuetur.

(6) Baronius *Rogerii* Siciliæ Regis mortem prævertit, asserens, eundem obiisse anno 1152. Fatetur tamen, a nonnullis Scriptoribus illius obitum biennio post differri. Sane hanc postremam Epocham anni 1154., quam Anonymus Casinensis morti *Rogerii* figit, veram esse, Peregrinius in adnotationibus ad eundem, constanter tradit, scribens, in hoc convenire antiquas chartas, & Scriptores omnes, immo & ipsum Romualdum Salernitanum, à quo adductus est in errorem Baronius; ait enim memoratus Scriptor: *Defuncto Rogerio, Villelmum filium, qui cum Patre duobus annis, & mensibus decem regnaverat, illi in Regni administrationem successisse*. Cùm ergo *Gulielmus* coronatus Rex fuerit à Patre anno 1151. mense Majo, anni duo, ac menses decem Regni cum Patre complebantur anno 1154. mense Februario exeunte, adeòque ex ipso Romualdo statuendi est mors *Rogerii* anno jam indicato. Plura alia vetera Monumenta congerit Pagius ad annum 1154., quibus id adeò confirmari asseverat, ut prædicta Epocha revocari amplius in dubium non possit.

nem contendit; atque eò ex omni Germania exercitum convocavit. Cum eo inde per vallem Tridentinam in campos Veronenses degressus, ad lacum Gardæ castra posuit, ac mense Novembri ad Roncalias venit. Itaque III. Nonas Novembris in Roncaliis Camaldulensibus Eremitis indulsit privilegium. Sic Otho. (7) In Mediolanensibus autem continetur annalibus, ipsum per Taurinos montes transgressum accessisse Mediolanum, ibique extra Urbem per Ubertum Archiepiscopum coronatum: (8) inde tertio Kalendas Decembris Castelleonum progressum, à Laudensibus promissi obsequii jusjurandum exegisse, idque Laudenses Mediolanensibus conniventibus præstitisse, inde in Roncalias ventum. (9) Conventu in Roncaliis, ingenti Principum, ac Civitatum concursu, mense Decembri coacto, cùm querelis Italicorum audiendis de more vacaret, in primis Marchio Montis ferrati factum Cairensium, atque Hastensium, & Papienses Derthonensium, quòd ad Mediolanenses transissent, insimularunt. Hos omnes vetere Fridericus in officio esse, præcepit. Cum autem Laudensium, & Comensium Consules acerbas in se Mediolanensium injurias conquerentes audisset, eas se judicaturum, ubi in eorum agrum venisset, ostendit; ac Consules Mediolanenses ingentem pecuniam sanciendi in utramque Civitatem imperii gratia pollicentes repudiavit. Legati etiam Genuensium in eum conventum, Regem salutatum venerunt, ac leones, struthiones, psittacos, pannosque holosericos, Sarracenicæ prædæ nuper in ora Hispaniæ partæ munera pretiosissima dederunt. (10) Inde, conventu diebus quinque perfecto, exercitum in agrum Mediolanensem movit, sive ut graviore eos mali terrore perculsos ad æquitatem aliquam erga Laudenses, Comensesque adduceret, sive, ut propiùs eorum lites, controversiasque cognosceret, ac se à Consulibus duobus Mediolanensium, qui in conventu affuerant, Oberto Orto, & Gerardo Nigro duci ad pontem Ticini mandavit: ii per loca proximo Papiensi bello vastata duxerunt: ex

A quo exercitum omnium rerum necessariarum conflictari inopiâ contigit: quam etiam assiduæ imbrium, hiemisque accedentis injuriæ graviorem, acerbioremque fecerunt. Qua fraode percitus Fridericus continuò Consules à se dimisit, atque exercitum in loca opulentiora perduxit: auxit etiam iram ejus, quòd Mediolanenses comperit, oppida bello diruta restitui prohibere. Itaque, cum Rosatum adisset, quod oppidum commeatu refertum, ac quingentorum armatorum præsidio erat munitum, præsidio depulso, locum occupavit, atque exercitum fame, frigoreque confectum refecit. Quo facto Mediolanenses ulciscendos ratus, equitatum ad

B urbem promovit: ad cujus conspectum juventus Mediolanensium orbe armata exiit, prœliumque commisit: verùm in fugam acta, ac magna ex parte deleta, statim se se recepit. Quo malo plebs perterrita ad ædes Gerardi Consulis, tanquam bujus calamitatis auctoris, tumultu concitato procurrit, easque quasi in hunc modum Friderici iram lenitura disjecit. Fridericus inde Mediolanensium superbiam satis, ut in præsens, castigatam arbitratus, reliquas Lombardiæ partes perlustrare perrexit. Itaque, cum Abiatum, & Blanderatum prætervectus Ticinum amnem petisset, pontibus, quos Mediolanenses, ad irruptiones in Papiensium, & No-

C variensium agrum faciendas, construxerant, castellisque muniverant, concrematis, amnem trajecit, ac tria castra Mummam, Gailardum, & Triccam, quæ in finibus Novariensibus ad eos premendos ædificaverant, expugnata combussit. (11) Novaria urbs ab Henrico superioribus annis eversa post muro novo, valloque non modico fuerat communita: ager verò totus ferè in ditionem Vidonis Comitis Blanderati concesserat, qui magnas in ejus Diœcesi opes Mediolanensium auctoritate Urbi illi imminentium nactus erat. Anastasius Pontifex neque lacessens Romanos, neque lacessitus ab eis per annum, & menses ferme quinque pacatè Lateranum obtinuit: inde IV Nonas De-

D cembris moriens sepulturam in eo accepit. In ejus locum suffectus est Nicolaus, domo An-

(7) Libro II *de gestis Friderici* cap. 11. Consuetudinem, ac normam, quæ adhibebatur in Comitiis apud *Ronchalias* celebrandis, describit idem Auctor capite sequenti.

(8) Fabellam hanc Sigonius desumpsit a Galvaneo Flamma, qui eam tum in Chronico MS., tum in *Manipulo Florum* nunc edito inter Scriptores *Rerum Italicarum* cap. 174., pluribus aliis commentis inspersam enarrat. Fictitiam prorsus esse hanc Mediolanensem *Friderici* coronationem probat silentium utriusque Ottonis, Frisingensis, & Morenæ, necnon perpetua in Mediolanenses ejusdem Regis ira, ab ipsis descripta.

E Pagius ad hunc annum miratur, celebres Viros Sigonium, & Puricellum minimè hæc Galvanei figmenta detexisse. Anonymus verò Auctor Adnotationum ad Ottonem Morenam, qui col. 1106. Tomi VI. *Rerum Italicarum* de septem Friderici partim veris, partim venditatis coronationibus eruditè disputat, hanc Mediolanensem lepidè evertit.

(9) Galvaneus Flamma is est, ut monui, quem sub *Annalium Mediolanensium* nomine in hac describenda historia indicat Sigonius; verùm Auctor ille pluribus anachronismis, ac fabulis scatet. Juramentum a Laudensibus præstitum fuit, non antequam in Roncalias pergeret *Fridericus*, sed in Comitiis ipsis ibidem habitis, ut testatur Morena, quem Calchus quoque in hisce enarrandis rebus habet Auctorem.

(10) Caffarus, Auctor Annalium Genuensium; editus Tomo VI. *Rerum Italicarum*, testatur, se unum inter eos delectum, qui Januensis Urbis nomine ad *Fridericum* Legati fuere; de muneribus autem eidem oblatis prorsus silet; ea tamen refert Otto Frisingensis lib. 2. cap. 13. his verbis. *Venerunt etiam ad eandem Curiam Legati Januensium, qui non longè ante hæc ipsa* (anno nempe 1147.) *captis in Hispania inclytis Civitatibus, & in sericorum pannorum opificio pranobilissimis, Almaria, & Ulyxibona, Saracenorum spoliis onusti redierant, Leones, Struthiones, Psittacos, cum cæteris pretiosis muneribus Principi præsentantes.* Calchus hæc minimè legisse videtur, cùm *Blandrati* actam hanc legationem afferat, quam teste Frisingensi in *Roncaliis* Januenses obiere, & nusquam *memoratum se invenisse quid attulerint*, fateatur.

(11) Otto Frisingensis, qui hæc omnia refert lib. 2. cap. 15. hanc notam Chronologicam, subdit: *Facta est hæc victoria mense Decembri, Nataleque Domini, circa prædictorum excidium Castrorum à Principe cum magna celebratur alacritate.*

Anglicus, Canonicus primùm Regularis apud S. Rufum Valentiæ, deinde Episcopus Albanus ab Eugenio Pontifice cooptatus: is Hadriani Quarti nomen assumpsit. Hadriani eadem cum Romanis gratia, atque Eugenii, fuit. Itaque, cum Arnoldua hæreticus, qui, pulso Eugenio, in urbem reverterat, adhuc præsentiâ suâ civitatem pollueret, rogatus à Clero, ut in Lateranum ad consecrationem accipiendam accederet, non ante id se facturum dixit, quàm urbe Arnoldus ejectus esset. Tentatus etiam à populo, ut Senatoribus urbis administrationem remitteret, disertè id se facturum negavit. Quod iniquo animo populus passus Vidonem Cardinalem S. Pudentianæ ad eum se conferentem invasit, ac vulneribus multis novo impietatis, ac furoris exemplo affecit. Ea de caussa Hadrianus, sacris populo interdictis, urbe abiit, atque Urbevetum cum aula Cardinalium commigravit.

1155 (12) Fridericus autem, cum in iis locis, quæ vastaverat, hiemasset, Vere appetente, Vercellas, ac Taurinum terroris incutiendi caussa, contendit, atque inde vadato Pado in Papiensem agrum revertit, & Papiensibus, ac Novariensibus adjutoribus Galiatum, & Trecatum invasit, eaque occupata delevit. (13) Ibi cum Carrenses, atque Hastenses imperata Marchionis, ut jussi erant, facere detrectassent, hostes proscripti, atque utrisque arma illata. Carrenses, relictis munitionibus, viribus suis diffisi in vicinos montes se retulere. Fridericus, magna Cairæ commeatuum copia inventa, ibi per aliquot dies mansit, ac turres, quæ non paucæ ibidem fuere, dejecit, oppidumque succendit. Inde Hastam progressus, vacuam non opibus, sed incolis urbem nactus, paucos ibi dies moratus direptioni, incendioque permisit, ac seditiones, quæ multæ in castris exarserant, ex prudentum auctoritate compescuit, lege sanciens, ne quis in castris violandi hominis caussa gladium ferret; si tulisset, manu, aut capite plecteretur. Inde arma ad Derthonam urbem translata, quæ pariter Ædictis Regis neglectis, Mediolanensium amicitiam sequebatur. Cum ab Hasta in Marchiam Bulchæ progressus esset, aliquot è suis ad situm regionis explorandum præmisit: ii, trajecto Tanaro, non longè ab urbe super amne castra locarunt: post diem tertium ipse insecutus ad flumen accessit: primoque adventu suburbia muris, turribusque firmata expugnavit, cum trepidi cives in arcem per noctem ægrè se recepissent. Derthona est ad crepidinem Apennini locata campos Papienses quasi è specula prospiciens: mons teres præruptis lateribus, ipsa turribus tum altissimis erat ornata. Suburbiis captis, Rex urbem sibi obsidendam existimavit, cum suis viribus satis, tum Mediolanensium opibus, & Opizonis Marchionis Malæspinæ munitam: obsidio cœpta est Idibus Februariis. (14) Inclusis in arcem civibus Fridericus montem ipsum ex omni parte, ne pateret inde exitus, cingit, ipso ab Occidente, Henrico Duce Saxoniæ in suburbio à meridie, Papiensibus in campis ad Orientem, & Septentrionem castra habentibus, ac varii generis machinis adhibitis, qua parte muri infirmiores videbantur, oppugnat. Nihilo secius Derthonenses crebras ex urbe excursiones faciebant, ac levibus miscendis prœliis virtutem, fidemque patriæ enixè præstabant: neque id sine summo utriusque partis detrimento: ex Germanis duo summæ nobilitatis adolescentes Cadolus ex Bajoaria, & Joannes ex Saxonia pluribus aliis vulneratis desiderati: ex Derthonensibus præter alios, quos occisos, aut sauciatos occultabant, nonnulli vivi comprehensi, ligni supplicio sunt affecti. Quadam etiam die lapis impetu balistæ, quam manganum vocabant, propulsus, frustis ex parietum percussione contractis, uno ictu tres milites armatos prostravit inter principes civitatis, qui prope Basilicam de summa rerum capiebant consilium, stantes. Quia verò Papiensium castra ceteris erant infestiora, Papiensibus Gulielmus Marchio, & alii ex Italia Principes jussu Friderici se se junxerant, atque unà cum eis omni cura fontem quendam asservabant, cujus Derthonenses usu carere vix poterant: unde necessitate adacti assidua, ac prope quotidiana aquandi caussa prœlia committebant. Nam amniculus, qui suburbium interluebat, partim tectorum ruina aliò erat aversus, partim à Germanis ita custodiebatur, ut ne feculentus quidem ulli esse usui posset. Fridericus demum, ut exitum rei imponeret, nam Romam ad coronam accipiendam spectabat, turres machinis quatere instituit, & ad turrim Rubeam omnium altissimam cuniculos egit, quæ

(12) Ab Urbe Roma minimè discessit hoc anno *Hadrianus* Pontifex, teste Cardinali Aragonio in ejusdem vita. Ab illo Auctore, quo Baronius quoque usus est, fideliùs, pleniùsque hæc historia describitur in hunc modum. *Arnaldus*, ejusque sectatores ab Eugenii, & Anastasii temporibus adeò insolenter furebant, ut, cùm *Hadrianus* eos Urbe expellere conaretur, eidem, ac Fratribus (nempe Cardinalibus) insidiari cœperint, & Cardinalem Tituli S. Pudentianæ (Gerardum appellat Baronius) ad interitum vulneraverint. *Hadrianus* ob id Civitatem Romanam interdicto supposuit, & usque ad quartam feriam majoris hebdomadæ (anni sequentis 1155.) universa Civitas a divinis cessavit Officiis. Tunc verò Senatores, compulsi a Clero, & Populo Romano, accedentes ad Pontificem super Sancta Dei Evangelia juravere, *Arnaldum*, ejusque sectatores a Romana Urbe, ejusque finibus se expulsuros, quod etiam præstitere. Quo circa Pontifex Civitatem ab interdicto absolvit, & de Civitate Leonina, *ubi à tempore ordinationis suæ fuerat commoratus*, cum honorificentia magna exivit, & transiens per medium Urbem, universo sibi populo congaudente, ad Lateranense Palatium pervênit, ibique per septem dies divinis celebratis muneribus secundùm Ecclesiæ antiquam consuetudinem, Pascha cum Discipulis suis festivè comêdit.

(13) Dideesicus ipse in epistola ad Patruum suum Ottonem Frisingensem hæc narrat. *Tria Castra eorum* (Mediolanensium) *fortissima*, *Momman videlicet*, *Gailardam*, & *Trecam destruximus*, &c., *Natale Domini cum maxima jucunditate celebrato*, *per Vercellas*, & *Taurinum euntes Padum transivimus*. *Inde Cairam maximam*, & *munitissimam Villam destruximus*, & *Civitatem Astam mediam conclusimus*: Errat igitur Sigonius, qui superius memorata Castra Galiatum, & Trecatum diruta refert post reditum è Taurino.

(14) Veriùs *quinto Idus Februarii*, ut in adnotationibus ad Ottonem Morenam Tom. VI. *Rerum Italicarum* col. 979. affirmat Anonymus Mediolanensis.

quæ turris, fossa obducta, ejus partis munimento erat objecta, cum urbs à ceteris partibus altissimis undique rupibus esset munita: verùm fraude hostium cognitâ Derthonenses alium & ipsi, juxta fundamentum turris, cuniculum egerunt, atque ita hostium consilio, & audaciæ occurrerunt. Post hæc Fridericus, eum fontem cadaveribus hominum, ac pecudum putrescentibus injectis corrupisset, ac ne ita quidem eos avertere potuisset, faculas ardentes sulphureas, & piceas intulit, atque amarore aquis illato prorsus ad potum inutiles reddidit. Non prætereundum stratoris cujusdam insigne facinus: is, ut reliquos ad simile petendum decus accenderet, gladio, clypeo & parva securi sumpta, aggerem, qui Rubeæ turri præjacebat, conscendit, ac, viâ, qua pedem figeret, securi factâ in montem evasit, atque inde usque ad semirutam turrim processit, nullis lapidum, telorumquo ictibus territus: ibique viriliter pugnando militem etiam armatum ad terram dejecit, atque inter tot pericula inviolatus revertit ad suos. Cujus facti admiratione Fridericus affectus, hominem ad se vocari, ac militari cingulo donatum equitem esse jussit, verùm ille se plebejum esse, atque in eo ordine manere malle respondit: quamobrem liberaliter donatus ad contubernium suum est remissus. Interea omnibus famis, sitisque incommodis oppidani affictabantur. Fridericus, solemni Resurrectionis appetente, à Cœna Domini per quatuor dies sibi ab oppugnatione cessandum existimavit: itaque tacitis quasi induciis datis cum omnia conticescerent, die Parasceves Clerici, & Monachi insignibus suis velati cum crucibus, thuribulis, ceterisque Christiani ritus ornamentis urbe exierunt, atque iter Regis ad tabernaculum direxerunt. Id ubi Fridericus prospexit, Episcopos, aliosque obviam misit, quid illi peterent, percunctatum. Illi primùm afflictam suam conditionem exposuerunt, quid ne Deo quidem inservire vacuo ab assiduis instantium periculorum curis animo possent, seque ab ejusmodi belli contagione separarunt, quòd omnium consiliorum expertes essent, quæ Consules cum primoribus civitatis inireut, ac supplices, & lachrymantes finem diuturnis incommodis implorarunt. Quibus rebus cognitis Fridericus, eos redire in urbem jussit, ac post quatriduum oppugnationem redintegravit, quam per aliquot dies Derthonenses eluserunt, novæ ope machinæ per dies induciarum constructæ. Postremò omnibus malis defessi, atque ad summam inopiam cibariorum adducti, Idibus Aprilis se dediderunt. Fridericus ingressus urbem primùm direptione, deinde incendio pervastavit. (15) Inde in castra reversus misso in agrum Brixianum milite Sonicæ castrum incendit, & amicis Cremonensibus honoris loco jus pecuniæ signandæ concessit. His cognitis Genuenses sibi timentes, urbem suam munire cœperunt, verùm statim à Friderico omni liberati timore sunt. Hæc agentem Papienses adierunt, eumque ad Urbem suam Derthonensi triumpho cohonestandam rogarunt; æquum enim esse, ut & Rex, tam nobili parta victoria, meritum triumphum ageret, & Urbs ipsius quondam Regni sedes hone ab Rege suo honorem acciperet. Fecit haud gravatè Fridericus, ut quorum caussa bellum susceperat, apud eos gratulationem victoriæ celebraret. Itaque motis castris Papiam venit. XVIII. Kal. Maji ingredientem Urbem cum exercitu ad decorum superbumque gradum instructo, lætus excepit non universus solùm populus, sed etiam Episcopus, & Clerus cum Crucibus sacris in vestibus occurrentes. Inde faustis clamoribus vulgo Rex, ac Dominus salutatus, atque in ædem S. Michaëlis, ad quam olim Regia fuerat Longobardorum, deductus Coronam capite, manu Sceptrum honoris caussa gestavit, (16) gratiasque Deo de

(15) Narrantur hæc minutim ab Ottone Frisingensi lib. 2. *de gestis Friderici* a cap. 15. usque ad 21.

(16) Otto Frisingensis cap. 21. narrans Fridericum Papiam profectum, ait, *ubi Dominica, qua Jubilate cantatur, in Ecclesia S. Michaelis, ubi antiquum Regum Langobardorum Palatium fuit cum multo civium tripudio coronatur*. Morena id minimè adnotavit; Sigonius verò scribit, *Regem Papiæ salutatum, atque in Ædem S. Michaelis deductum, coronam capite, manu sceptrum honoris caussa gestasse*. Hoc idem exprimere videtur Guntherus Ligurinus libro 3. versu 225.

Comiter exceptum Sancti Michaelis ad Ædem
Quà veterum fulgent antiqua Palatia Regum
Producunt, niteduumque caput gemmante corona
Cingitur, & sceptro decoratur dextera sacro.

Hinc non spernendum dubium exoritur, an vera hæc fuerit coronatio; an tantùm ad pompam capite coronam gestaverit *Fridericus*. Pro prima partu stetit Anonymus Mediolanensis in adnotationibus ad Ottonem Morenam col. 1107. num. 83. hanc Papiensem coronationem inter genuinas numerans, ac ab aliis secernuns, quas a Scriptoribus sequioris ævi confictas eruditè ibidem exsufflat. Ut illam autem securè statuat, coævos testes producit, Ottonem Frisingensem, ac Guntherum Ligurinum. Ego tamen cum id prætermissum à Morena, Scriptore pariter coævo ac præsente conspiciam, atque insuper videam, Sigonium, qui Ottonem Frisingensem procul dubio legit, nihilominus constanter asserere *honoris caussa coronam capite, manu sceptrum gestasse*, quin ullam solemnis coronationis vel ab Archiepiscopo Mediolanensi, vel à Papiensibus peractæ memoriam injiciat, in contrariam sententiam me propendere, profiteor. Nec quidquam moveor auctoritate tum Guntheri, tum Frisingensis; non quidem primi: ex memoratis namque carminibus nihil certi erui potest honoris ne tantùm, an solemnis coronationis caussa conspicuum se fecerit corona & sceptro decoratus Fridericus; non secundi: si enim propriè semper pro vera coronatione accipiundum esset in Ottone Frisingensi illud verbum *coronatur*, dicendum foret, bis eodem fermè tempore atque eodem prorsùs titulo coronatum *Fridericum* ab *Hadriano* Summo Pontifice, quod nemo hactenus affirmavit. Siquidem postquam capite 23. ait *cum benedictione debita, Imperii coronam accepit* (Fridericus) *anno Regni sui IV*. &c. statim capite sequenti narrans, Imperatorem Roma egressum quievisse cum exercitu non longe a Civitate Tyburio, donec adventaret Festum SS. Petri, & Pauli hæc scribit. *Ea ergo die, Missam Hadriano Papa celebrante, Imperator coronatur*. Itaque nisi aliunde hujus coronationis veritas comprobetur, solius Frisingensis testimonio evinci non potest. Adde, quod anno 1158. Modoetiæ coronatus *Fridericus* asseritur à Radevico lib. 1. cap. 44., Anno verò 1162. Papiæ a Morena col. 1105. post excisam Urbem Mediolanensem. Quis autem credat toties repetitam apud nos, in *Friderico* ejusdem Langobardici Regni coronationem? Agnovit vim argumenti Cl. Medio-

de tanta victoria egit. Triduo inde magna Civitatis lætitia, effusaque in omnem magnificentiam impensa consumpto, Papiâ digressus Placentiam adiit. A Placentinis non receptus, Urbem XIV. Kal. Maji circumsedit; ceterùm Mediolanensibus auxilio accurrentibus, longam, ac difficilem fore expugnationem ratus, statim incœpsum omisit, ac, Lombardia relicta, repente Romam ad Coronam accipiendam iter intendit. III. Nonas Maji castra in ripa Tari metatus: inde Regium, ac Mutinam prætervectus, festum Pentecostes in agro Bononiensium egit, & Bononiensibus, ut Medicinam reficerent, imperavit. Tum superato Apennino peragravit Etruriam. Ibi Pisanos adversùs Gulielmum Siciliæ Regem classem parare jussit, & Anselmo Hamelburgensi Episcopo à Græca legatione reverso, Ravennatem Ecclesiam post mortem Moysis suffragiis Cleri, Populique unà cum ipso Exarchatu attribuit: (17) unde ipse se servum servorum Dei, Ravennatis Ecclesiæ Archiepiscopum, & ejusdem Civitatis Exarchum inscribere consuevit, ac demum libertate Clusinis datâ, Viterbium adiit. Eodem verò Hadrianus quoque Pontifex ex Urbevero accessit, atque ei advenienti Fridericus obviam progressus, strepam de equo descendentis sustinuit, manuque in tentorium introduxit. Ibi, jussu Regis, & Principum, Bambergensis Episcopus ita locutus est: *Gratias Deo summas agimus, Beatissime Pater, qui nostri nos compotes voti fecit, in eum locum adducens, in quo sanctissimo tuo conspectu perfrueremur, cujus summa jampridem cupiditate flagramus. Notum ergo tibi sit, quemadmodum hæc ex finibus terrarum pro regni honore collecta Ecclesia Principem hunc suum ad tuam Beatitudinem provehendum ad culmen Imperialis honoris adduxit, virum nobilitate, prudentia, fortitudine, victoriaque præstantem, rectæ fidei observatorem, pacis cultorem, in primisque S. R. E. studiosum, quam ipse amplexatur ut Matrem, cujus rei certo esse argumento potest humanitas modò erga te adhibita, cum te venientem lætus susceperit, & solemne officium ad pedem inclinatus præstiterit. Quare petimus, ut & tu, quæ tua sunt, peragas, idest ipsum Imperatoria, quæ desideratur, Corona exornes.* Quæ cum dixisset, Hadrianus justam petitionem eorum esse, ac se, quod peterent, benignè concessurum esse, vel ipsius, cujus peterent, caussa respondit; unum illud modò postulavit, ut Fridericus opem sibi ad retinendam suam adversùs insolescentes Romanos dignitatem afferret. Quod cum Fridericus promisisset, ipse cum eo Romam versùs decessit. Ita ex agro Viterbiensi profecti Sutrium accesserunt; (18) quo relicto legatos Romanorum obvios habuerunt, quos illi insolentiâ plus justo evecti ad tentandum Friderici animum miserant cum absurdis mandatis, vel stolidæ potiùs superbiæ plenis. Qui, cum in conspectum ejus venissent, copia dicendi facta, ita exorsi sunt: *Senatus, Populusque Romanus, Rex Optime, felicem hunc tibi adventum gratulatur, seque Coronam Imperii tibi traditurum pollicetur, si pacem præstiturus, & jura sua conservaturus accedis. Ceterùm postulat à te duo: unum quidem, ut injustum à se Clericorum dominatum depellas, ac Civitatem in antiquam Reipublicæ formam restituas; neque enim te fugit, quanta fuerit quondam hujus Urbis Majestas, cum, Senatorio, atque Equestri Ordine vigente, ipsa per Consules, Prætores, ac Tribunos plebis gubernabatur. Quod eò te studiosiùs facere oportere existimat, quò plus ab ea, quàm quisquam alius accepisti; cum transalpinus homo ad Regem Italiæ, Imperiique Romani culmen evectus sis; alterum verò, ut ad servandas antiquas consuetudines Magistratibus suis, à quibus tibi mox in Capitolio acclamabitur, usque ad quinque millia librarum argenti dilargiaris, injuriasque à Republica usque ad effusionem sanguinis arceas, & hæc privilegiis munias, tuaque manu corrobores.* Ad quæ Fridericus, absurdis postulatis eorum non minimùm perturbatus, ita respondit, ut magnifica illorum de vetere Republica oratione irrisa dixerit, floruisse quondam in eis illam, quam ipsi tantopere verbis efferrent, virtutis, & Reipublicæ indolem, nunc verò ita exaruisse, ut ne vestigia quidem ulla prorsus extarent, à Carolo primùm, deinde ab Othone labefactatam; qua verò ipsi glorientur, Reipublicæ disciplinam, jampridem ad Germanos cum Imperio esse translatam; nam apud se Consules, apud se Senatum, apud se Equites, Procerum Germanorum Consilio Rempublicam Regi, juvenum Germanorum robore eam defendi. Falli porrò eos, qui se Imperium à Romanis accepisse dicerent, non enim Romanorum beneficio datum, sed Caroli, & Othonis armis esse quæsitum, quos constaret à Romanis in Italiam fuisse non voluntate, sed necessitate vocatos, ut adversùs Desiderium, & Berengarium, à quibus graviùs premebantur, libertatem, salutemque defenderent.

diolanensis Anonymus, ideòque in adnotationibus ad memorati Morenæ textum ait, de usu coronæ tantùm hic Morenam fuisse locutum. Potiori jure id dicendum ego reor de prima, quæ prætenditur Papiensi coronatione, cùm hactenus allata argumenta id suadeant, nec erroris argui debeat Sigonius, qui apertè narrat honoris solummodo caussa tunc incessisse coronatum *Fridericum*, nisi manifesta ratio in contrarium proferatur.

(17) Hunc *Anselmum* anno superiore 1154. Ecclesiæ Ravennati datum tradunt Rubeus, & Ughellus, qui tamen malè eidem anno illigant iter Romanum *Friderici* Ænobarbi, hoc anno procul dubio susceptum. Quid verò significet *Exarchi* nomen, huic Archiepiscopo datum, explicat idem Rubeus eruditè ad annum memoratum 1154.

(18) Rem, prout accidit, diligentissimè refert Card. Aragoniæ loco superius relato, ex quo emendari nonnulla possunt in hac Sigonii narratione; non enim occursus Pontificis *Viterbii* contigit, sed missis utrinque Legatis, juratisque conditionibus, *processit Rex cum exercitu suo in Territorium Sutrinum, & castramentatus est in Campo grasso.* Pontifex verò ad Civitatem Nepesinam descendit, cùmque ad colloquium uterque convenisset, *Fridericus* Stratoris officium eidem exhibere constanter recusavit, quo circa ad pacis osculum minimè est admissus. Initis deinde cum Curia consiliis, annuit Rex postulatis, ac biduo post translatis castris ad Lacum, qui dicitur *Janula* in Territorio Nepesino, appropinquante Pontifice, Rex descendit ab equo, & occurrens ei, quantum jactus est lapidis, in conspectu Exercitus, Officium Stratoris implevit, sicque accepto pacis osculo ambo versus Urbem simul processere.

rent. De jure autem, quòd poscerent, haud æquum esse, populum leges Principi suo præscribere, neque eum de aliquibus sive justa, sive injusta sint, admonere; exigere verò aliquid ab eo tanquam à captivo audere, id verò non solùm indignum, sed etiam intolerandum esse. Quamobrem se omnia injustè postulantibus jure optimo denegare. (19) Quibus dictis quidam ex astantibus Legatos rogavit, nunquid aliud dicere vellent; quibus illi, se hæc, quæ audissent, ante domum renunciaturos, deinde cum novis mandatis reversuros. Helmoldus autem auctor est, respondisse eos, nisi morem Senatui gereret, ad Urbem adeunti claustra portarum objectum iri. Fridericus iniqua Romanorum ex verbis Legatorum voluntate concepta rationem adeundæ Urbis cum Hadriano communicavit, atque ex ejus auctoritate ad cavendas eorum insidias proxima nocte mille equites armatos, Octaviano Cardinale duce, præmisit, qui mandatis Urbis custodibus editis summo mane Romanis inscientibus intromissi Urbem Leoninam, equitibus Pontificis adjuvantibus, occuparunt, ac Vaticanam Basilicam tenuerunt, & pontem Aelium ad infestas Romanorum coërcendas irruptiones valido præsidio confirmarunt. Postridie verò ante lucem Hadrianus Friderico post se relicto præcessit in Urbem, is dies Sabbati sexto Kal. Julii fuit. Inde Fridericus cum exercitu subsequutus in pratis Neronianis castra posuit; atque armato milite decorè incedente stipatus ea composito portâ Aureâ Urbem Leoninam inivit, atque ad Basilicam progressus, Hadrianum sedentem pro gradibus adoravit: postremò ab eo ad Confessionem Sancti Petri deductus secundùm rem divinam solemni pompa inunctus, & coronatus est, omnibus, qui aderant, faustis acclamationibus, præconiisque faventibus. (20) Quibus rebus ritè actis, Coronam gerens, atque equum phaleratum insidens, ceteris pedestribus, per eandem, quam inierant, portam in castra, Hadriano in ædibus Vaticani relicto, revertitur. Eodem die Anselmus novus Ravennas Archiepiscopus pallium Pontificia manu accepit. Dum hæc aguntur, Populus Romanus cum Senatu in Capitolium venerat, ut Reipublicæ, prout usus postularet, consuleret. Verùm, ubi audivit, Fridericum sine auctoritate, atque præsentia sua à Pontifice coronatum, prope in furorem adductus magno impetu Tiberim trajecit, atque ad ædem S. Petri progressus paucos stratores, qui ibi remanserant, interfecit, & Cardinales aliquot spoliavit. Urbano tumultu in castris audito, Fridericus Pontificem, & Cardinales armis à Romanis oppressos suspicans, militem, qui corpora curare, atque ea æstu se recreare parabat, subitò armari jussit; eoque adversus Romanos adducto, prœlium duplex inivit, unum prope arcem cum Romanis, alterum juxta piscinam cum Transtyberinis. Ubi per aliquot horas incerto eventu pugnatum est, Romani, cum vim Germanorum sustinere non possent, terga verterunt; prœlium à decima diei hora cœptum nox ipsa diremit, cæsi, aut in Tiberim mersi ex Romanis prope mille, capti fermè ducenti, vulnerati innumeri, reliqui fusi, ac fugati in Urbem se receperunt. Fridericus victor cum suis in castra rediit, ac quieti se cum exercitu tradidit; postridie, Romanis commeatus copiam denegantibus, cum Hadriano ad montem Soracte processit, atque in campis viriditate conspicuis fessum militem cibo, & quiete refecit; atque ibi festum diem Apostoli Petri celebravit, &, Hadriano rem divinam faciente, Coronam honoris caussa gestavit. Inde motis castris inter Tusculum, Urbemque premendorum Romanorum caussa consedit. Graviore inde æstate ex aëris intemperie facta, Germanus exercitus Romani cœli insuetus morbis tentari tristioribus cœpit. Quorum vim cum sustinere Fridericus se posse diffideret, relicto in suburbanis oppidis Pontifice, ad montes Tiburtinos recessit, & valetudinem salubritate aëris, & medicamentorum opportunitate tueri contendit, atque interim Nuncios, qui *aurum* à vicinis Civitatibus exigerent, misit. Ceteris in officio manentibus, Spoletani contumaces inventi, qui, cum paullo ante Guidonem Guerram Comitem legatum Friderici ex Apulia redeuntem cepissent, neque à Friderico jussi dimittere voluissent, veteri sceleri novum adjecerunt, quòd & Regem tributi parte fraudarunt, & nummos adulterinos solverunt. Itaque iratus Fridericus exercitum ad eos promovit, atque oppidum oppugnare instituit. Spoletani adeò virtute sua confisi sunt, ut non solùm è muris, ac turribus, nam prope centum habebant, telis, missilibusque hostem arcuerint, sed etiam ex portis egressi, castra ipsa invaserint. Quod ubi Fridericus vidit, rei indignitate permotus cum universo exercitu in eos incurrit, ac superatis vallis ad Urbem insequutus apertis portis unà cum fugientibus introrupit. Urbs direptioni permissa, antequam præda ulla exportari posset, illato temerè igne magna ex parte absumpta; Cives seminudi in vicinum montem incolumitatis caussa se receperunt; summa inde Urbs, ubi Basilica est, arduo licèt ascensu non sine summo Friderici labore, atque periculo adita. Postero die ea Spoletano solo propter recentem combustionem cadaverum pestilenti, ad vicina loca recessit, ibique per biduum mansit, donec præda ex igne servata, tota Spoleto esset evecta. Inde ad maritima loca profectus castra in agro Anconitano locavit. Ibi sæviente canicula, ac militibus plerisque morbo affectis, multisque etiam superioribus prœliis vulneratis, non sine maximo dolore Italiâ abire decrevit: nam Apuliam inire, atque exules restituere, paullò ante ab Hadriano quoque rogatus, studebat. Ita Ancone Senogalliam, ac Pisaurum, ac demum Flaminiâ viâ Bononiam venit, ubi ad Rhenum castra fecit. Inde trajecto ad D. Benedicti Monasterium Pado, initio mensis Septembris in agrum Veronensem processit. Moris erat veteris, ut Imperatori in Italiam trajicienti, aut ex Italia abeunti Veronenses pontem in Athesi, quo commodius,

(19) Integram Romanorum Orationem, & Friderici responsa exhibet Otto Frisingensis lib. 2 cap. 22.

(20) Acta est hæc celebritas XIV. Kal Julii, teste Ottone Frisingensi, apud quem hæc omnia leguntur.

diùs, ac faciliùs traduceret exercitum, compararent. Tanto verò tum odio adversùs Fridericum ardebant, quem de jure suo nihil concessurum esse cernebant, ut non solùm fraudem in ponte construendo commiserint, quo ipsum cum exercitu perderent, sed, ubi dolus non successit, insidias eidem nonnulli in faucibus Alpium, coacta militum manu, pararint. Quibus ille evitatis, ac, sontibus severo supplicio affectis, in Germaniam evasit incolumis. (21) Ad Idus inde Octobris, cum Ratisponæ conventum ageret, Episcopus Veronensis eum convênit, atque ipsius nomine civitatis rogavit, ut Veronenses in gratiam reciperet; nam scelus illud paucorum hominum fuisse, ac civitatem ipsam omni crimine prorsus vacare. (22) Qua re audita, illa pecunia, & sacramento accepto, ignovit. Eodem anno bellum atrox in Apulia gestum est. Guilelmus Rex Siciliæ consecrationes Episcoporum suorum Hadriano Pontifici, ut Sigebertus inquit, eripiens, ab eo piorum communione depulsus Anscottino Cancellario suo præcepit, ut Beneventum, quod erat Pontificis, obsideret. Per eosdem dies fama increbuit, ipsum Gulielmum sive mortem oppetiisse, sive planè sensuum impotem evasisse. Itaque Hadrianus vindicandæ injuriæ cupidus Principes Apuliæ adversùs eum excivit, Robertum Comitem Bassævillæ, Robertum Surrentinum, Principem Capuanum, Andræam Comitem Rupiscaninæ, cæterosque, quos ille, paterve ejus, ut suspectæ fidei expulerant, eosque ad repetendas se auctore, atque adjutore possessiones suas hortatus est. Quin etiam Manuelem, & Fridericum Imperatores ad sociandæ adversùs eum arma pellexit. Quo factum est, ut brevì tota Calabria, atque Apulia bello, ac tumultu gravissimo conflagrarit. Nam Brundusium opera Manuelis, qui pecuniam, ac Græcos duces, militesque summisit, est captum, & Tarentum, ac Barium, totaque maritima usque ad Regni limites ora, à Roberto Comite occupata, & Campania usque Salernum, Neapolim, & S. Germanum Principem Robertum accepit. (23) Quominus Fridericus accurrere posset, sæviens in castris ejus, ut diximus, pestilentia impedivit. Per eosdem dies Fulcherus, Patriarcha Hierosolymitanus, in Italiam venit, ut litem ad Hadrianum deferret, quam cum Raymundo secundo domus Hospitalis Magistro contraxerat, quòd se à suo jure subduxerat. Is, cum interiora Apuliæ loca armis obsessa videret, oram maritimam legens, Anconem processit, cùmque Fridericum, quem convenire avebat, jam Pisaurum transgressum invenisset, iter ad Hadrianum intendit: &, cum eundem Narnia Ferentinum profectum offendisset, eò se contulit: nactusque colloquii facultatem, nihil tamen æqui ab eo, aut à Cardinalibus impetravit. Hadrianus inde Cassinum, & S. Germanum progressus multos Ducatus Proceres se ipsum expectantes invênit, quos omnes sacramento se fidem præstituros obstrinxit. Cassino verò Beneventum cum accessisset, reliquos in sua jurare verba jussit, atque inde Roberto, & Andrææ animos, viresque ad reliqua perficienda suppeditavit. Mediolanenses quantum Friderici in Italiam adventus exterruit, tantum discessio confirmavit. Itaque illo profecto ingentem armorum apparatum fecerunt, ac primùm Derthonenses, quorum sua caussa eversum oppidum erat, sibi sublevandos, deinde Papienses, & Laodenses, qui Fridericum in se accenderant, opprimendos decreverunt. Ceterùm Derthonem urbem cum sibi enixo studio reficiendam suscepissent, postero anno meo 1156 se Majo equites, peditesque primùm Ticinensis, & Vercellensis tribus, deinde Romanæ, & Orientalis eò miserunt: ac singuli certatim pecunia, & manu moliendo operi incubuerunt: &, cum hoc opus Guilelmus Marchio Montisferrati legatus à Friderico relictus adhibitis Papiensibus impedire contenderet, varia non prœliorum solùm, sed etiam obsidionum incommoda unius ejus rei perficiendæ, idest officii, fideique sociis præstandæ caussa sustinuerunt. Qua re ad exitum perducta, collecta valida manu, Marchionis ditionem hostiliter intraruot, atque agros ejus omnes fœdè vastarunt. Inde domum redeuntes Ceredanum castrum expugnarunt, quod à Papiensibus tenebatur, & Sozanum, ac reliqua ejus regionis loca juris sui fecerunt. Mox autem, arridente cœptis fortuna, assumptis Brixianorum auxiliis, adversùs Papienses conversi sunt: ac Kal. Julii, ponte juxta Abiatum, quem Fridericus intersciderat, instaurato, Ticinoque trajecto Casiolum duce Vidone, Comite Branderatensi, venêre. Quibus ut se objicerent, Papienses, contractis repentè Marchionis, aliorumque Cæsarianorum auxiliis, Viglebanum iniere. Ea re Mediolanenses sublatis castris IV. Nonas eò progressi prœlium tanto studio commisere, ut Marchionem in fugam compulerint, Papiensium plurimos captivos fecerint, atque oppidum in ditionem adduxerint. Viglebanum delerum, captivi Mediolanum custodiendi traducti. Inde venisse tempus evertendæ, aut certè in servitutem adducendæ Papiæ rati per mensem Octobrem ad eam cum exercitu universo procedunt, ac, Laumello restituto, agrum longè, latèque diripiunt, ac demum castris ad urbem locatis, omnem oppugnationis apparatum expromunt. Papienses, cum se satis virium ad tanti belli molem sustinendam non habere sentirent, præsertim verò, qui sociorum auxiliis destituti, & proxima clade debilitati essent, oppugnatione non expectata, ultro se dediderunt. Multis, ut dirueretur urbs inimica, censentibus, visum est satis, ut eadem, qua Laudenses, & Comenses, conditione relinqueretur. Itaque pax in has leges est data, ut muros urbis Mediolanum vergentes dejicerent, Prætorem forte à Mediolanensibus datum reciperent, Consilium separatum

(21) Narrat hæc Otto Frisingensis, fusè describens insidias, quas in arcta Veronensis Montis à Latrunculis positas, invictà constantià superavit *Fridericus*, ut sibi transitum in Germaniam pararet lib. 2. cap. 26. editionis Mediolanensis.

(22) Supplicem Veronensis Episcopi Orationem, Ratisponæ ante Imperatorem habitam, ut Civibus suis veniam impetraret, lege in Ottone Frisingensi cap. 29.

(23) Acta in hoc dissidio *Hadriani IV* & *Gulielmi* Regis Siciliæ disertè refert Card. Aragoniæ Tom. III. *Rerum Italicarum* in vita Hadriani.

ratum à Consilio Mediolani non haberent, inter pagos Mediolani referrentur, obsides centum nobilitate centum, e plebe ducentos darent. Quibus rebus administratis, inde ira adversùs Laudenses conversa, quos sive sua, sive Papiensium caussa ad Fridericum hæc omnia detulisse, eumque ad auxilium in Italiam accivisse, compererant. Igitur consilio habito sanxerunt, ne Laudensibus rerum suarum aliquid aut vendere, aut quoquo pacto alienare, neve inde injussu Mediolanensium migrare liceret. Consulesque Novembri mense Laudem profecti, tributum civitati gravissimum imperarunt: quique pendere recusarunt, bonis, & patria everterunt, atque in hostium numerum retulerunt. Denique, ut speciosam aliquam perdendæ urbis caussam invenirent, solemne à singulis poposcere sacramentum, fore, ut hæc in perpetuum observarent. Quibus illi, re deliberata, dixerunt, facturos se omnia, quæ imperaret, verùm, ne quid tale jurarent, fide Imperatori obligata se impediri: &, cum æqui nihil impetrassent, Episcopum, & Consules, ac Principes civitatis, Mediolanum ad eam rem deprecandam miserunt. Hi profecti ad Archiepiscopi, Consulum, aliorumque, qui aderant, Principum civitatis pedes procubuerunt, eosque infimis omnibus precibus, ne se ad violandam fidem Imperatori datam adigerent, obsecrarunt. Quod cum obtinere non potuissent, ad legatos Pontificis, qui fortè aderant, Ardicionem, & Othonem Cardinales conversi, precibus eos, ut caussam suam susciperent, fatigarunt. Mediolanenses legatorum auctoritati, dum apud se fuerunt, obtemperarunt: verùm profectis illis IV. Nonas Novembris, quo die mortuis publicè parentatur, ex Concilii sententia omnibus, qui usque ad diem Epiphaniæ imperatum sacramentum non suscepissent, exilium indixerunt. (24) Eodem anno Cremonenses adversùs Cremenses profecti intè agrum eorum vastarunt, ac mense Majo congressi superarunt, ac plerosque eorum ceperunt. Briniani verò Bergomatium populationibus provocati in eorum fines irrupere, atque eos collatis signis ad Paluscum vexillo erepto mense Julio cæcidere. Mutinenses, cum iterum Bononiensis belli fortunam tentare in animo haberent, Gerardi Rangoni Prætoris sui auctoritatem sequuti, sententia destiterunt, ac fœdus cum Bononiensibus percusserunt, jurantes, se Nonantulanis, si fide decessissent, adversùs Bononienses auxilio non futuros, ac Bononienses sacramento obligantes, se Nonantulanos ad arma non concitaturos. Ceterùm Gerardus hic, qui pòst etiam Friderici per agrum Mutinensem legatus fuisse dicitur, nobilem Rangonorum familiam Mutinæ prodidit, quæ in hunc usque diem principem ibi dignitatis locum, atque auctoritatis obtinuit. Eodem anno Gulielmus Rex Siciliæ pacem ab Hadriano Pontifice postulavit, spondens, si se beneficiarium Ecclesiæ confirmaret, se cumulatè ei satisfacturum, ac Romanorum adversùs eum contumaciam compressurum, qua ab Hadriano conditione ex Cardinalium auctoritate repudiata, haud ita multò post cum ingentibus copiis in Apuliam transit, ac Græcos prœlio victos Brundusio deturbavit, & Barium in potestatem adductum planè evertit, ac terrore omnibus injecto, ut populi, qui defecerant, ad se redirent, effecit. Benevento inde obsesso, Hadrianum in tantas difficultates adduxit, ut de pace componenda cogitarit. Itaque simulata profectione præmissis in terram Marsorum, ipsis qui à pace abhorrebat, Cardinalibus ad ædem Sancti Martini exiit, atque ibi Gulielmum ad pedes procidentem in gratiam recepit, & ligium de more homagium facientem Regem Siciliæ, Ducem Apuliæ, & Calabriæ, ac Principem Capuæ comprobavit. Robertus, & Andreas Comites hoc cognito rebus suis desperatis ad Fridericum se contulerunt. Princeps Capuanus, dum fugiens amnem Garilianum transibat, à vectoribus captus, & Gulielmo traditus, pòst in vinculis in Sicilia periit. Gulielmus rebus Apuliæ compositis in Siciliam lætus revertit. (25) Hadrianus autem, Roma vitata, sese Urbevetum recepit. Fridericus rebus Germaniæ constituendis intentus Vormaciæ per dies Natalitios conventum egerat, & post Pentecosten Herbipoli. Ibi nuptias cum Beatrice Rinaldi Comitis Burgundiæ filia celebravit, ac Burgundiam ab ea nomine dotis accepit; cumque audisset, Apuliam à Græcis fuisse occupatam, tamen Græcis multò infensior, expeditionem Apulam intra annum suscipiendam juravit. Mense inde Julio, cum in castro Norico versaretur, de Græcis à Gulielmo Rege Apulia pulsis edoctus Apulam expeditionem remisit, & pro ea Mediolanensem juravit, (26) nimirum ob ea, quæ se Italia profecto ab iis gesta erant, vehementer incensus, eamque à præterita Pentecoste ad annum indixit. Proni- 1157 ximo anno Mediolanenses, ubi dies Epiphaniæ venit, Laudensibus jurare detrectantibus Urbe excedere imperarunt; bona Mediolanum asportarunt, arbores in agris, vitesque, atque ædificia nulla reliquerunt, ac demum Urbis mœnia diruerunt, pinnis, quæ ex uno lapide erant, ad prima agri Mediolanensis castra ad perenne rei monumentum translatis. Laudenses vix cum singulis vestimentis patrio solo relicto, Piceleonem Cremonensium castrum ad Abduam situm se contulere. Qui autem morbo impliciti, aut alio consilio usi in Urbe remanserunt, in carcerem omnes conjecti sunt. (27) Hadrianus Urbeveti agens regiam ibi Pontificiam condidit: equestrem manum Urbis præsidio instituit; Civitati clavium insignia dedit, multasque circum in castris Ecclesiasticis munitiones erexit, in primis-

que

(24) Plura hic complectitur Sigonius, quæ diversis annis accidêre. Otto Morena editus Tom. VI. *Rerum Italicarum*, qui præsens erat, eas distinctim enarrat. Bellum Papiense sub anno sequenti 1157. Indictione V. refert col. 993 Impositas Laudensibus asperas conditiones à Consulibus Mediolani, illorumque preces coram Legatis Hadriani, ut tam duris oneribus levarentur ad annum 1158. statuit. Petenda igitur est à memorato Auctore hæc historia, quam hic repetere non vacat, cùm legi ibidem possit, luculentis commentariis illustrata.

(25) Hæc item enucleatiùs referuntur à Card. Aragoniæ in vita Hadriani.

(26) Exemplar hujus indictæ contra Mediolanenses expeditionis recitat Otto Frising. lib. 2. cap. 31.

(27) Vide Ottonem Morenam hæc fusè narrantem col. 1001. & seqq.

que Radicofanum in monte munivit. Fridericus hoc anno, Mediolanensi expeditione dimissa, Augusto mense adversus Polonos movit, unde, re bene gesta, reversus, conventum primùm apud Herbipolim, deinde Visontione in Burgundia egit; atque ibi legatos Hadriani audivit. Ea legatio maximos in Ecclesia motus, nisi subitò sedati essent, excitatura fuit nova illata de jure Pontificiæ, Imperatoriæque dignitatis inter Hadrianum, & Fridericum controversia. Ea verò res hoc principium, atque exitum habuit. Lundonensem (28) Archiepiscopum Româ redeuntem latrones quidem in Germania ceperant, atque in custodiam dederant, Friderico super tanta re, contra quàm decuit, connivente. Hac re comperta Hadrianus agi dignitatem Ecclesiæ ratus, Rolandum, & Bernardum Cardinales legatos ad eum, cum Visontione in Burgundia moraretur, misit cum his literis: *Dolemus vehementer, quòd Lundonensem Archiepiscopum, dum à Sede Apostolica se reciperet, à latronibus in Germania captum non solum ultus sis, ut oportuit, sed etiam usque ad hanc diem in custodia haberi permiseris, neque verò caussam hujus negligentiæ perspicere possumus, cum nobis conscii simus, nulla nos ratione tuæ magnitudinem gloriæ offendisse, & te ut charissimum filium, & Principem Christianum omni semper complexi studio simus. Neque enim, credo, oblitus es, quàm hilariter superiore anno te susceperimus, quantum tibi honorem tribuerimus, & quanto studio Imperiali Coronæ insigne tibi contulerimus, cujus nos facti non pœnitet, sed si majora tibi beneficia dedissemus, considerantes, quantis Ecclesiam commodis, & ornamentis possis afficere, magnopere gauderemus; cum igitur hujus immutatæ voluntatis obscura nobis caussa sit, idque perversorum hominum subornatione factum suspicemur, propterea duos ex primoribus Cardinales, Bernardum, & Rolandum, homines singulari prudentia, ac vitæ honestate ornatos legatos de latere nostro ad te mittimus, qui tecum nomine nostro agent de omnibus, quæ ad Christianam Rempublicam pertinent; quos te, ut comiter, & benignè accipias, obtestamur.* (29) His literis lectis Fridericus, & principes mirum in modum cum ceteris rebus offensi sunt, tum quòd scriptum in iis erat, Pontificem, *beneficii* loco, Friderico insigne regium contulisse. Itaque veriti, ne id significaret, quod quidam etiam dictitabant, Reges Germaniæ Imperium Pontificum Romanorum *beneficio* obtinere, (siquidem idem etiam sub Lothario pictura Lateranensi, ac versibus, de quibus ante diximus, haud ambiguè erat expressum) dolorem suum continere non potuerunt, atque Imperium haudquaquam Pontificis *beneficium* esse dixerunt. Quibus unus ex legatis Rolandus; Cujus ergo tandem erit, si Pontificis non erit? cum intulisset, Othonem Comitem Palatii astantem adeo ira incendit, ut stricto eum gladio appeteret, ac mortem ira fervidus intentarit. Tum Fridericus, compresso tumultu, legatos re infecta dimisit, ac recto itinere propere ad Urbem redire, nulla mora in Germania tracta, præcepit, ac legationem Pontificis, dimissis per omnem Germaniam literis significavit, (30) adjiciens se soli Deo, & Principibus Imperium acceptum referre; proinde eos orare, ne tantam Imperii majestatem à Majoribus eorum ingenti cum nominis sui gloria partam imminui sua negligentia paterentur. Sequen- 1158
ti anno Hadrianus, reversis ex Germania legatis cum & Friderici responsum, & legatorum periculum cognovisset, rei novitate permotus ad Episcopos Germaniæ scripsit, ut Fridericum ad officium redigerent, & Othonem, à quo legati malè accepti fuerant, ad satisfactionem adducerent. Episcopi Pontificiæ auctoritati paruere, ac Fridericum allocuti tale ab eo responsum tulere: *Ego, Reverendi Patres, Pontifici Romano libenter obedientiam præsto. Imperii Coronam Deo primùm, deinde Moguntino Archiepiscopo, reliquisque pro dignitate eorum Germaniæ proceribus debeo, regalem unctionem Coloniensi Antistiti, Imperialem Pontifici acceptam refero. Cardinales à Pontifice missos non Germaniæ finibus excedere jussi, sed, cum literas in detrimentum Imperii attulisse à Pontifice comperissem, ulterius progredi non permisi; olim Imperium Ecclesiam extulit, non Ecclesia deprimit Imperium, cœptum est à pictura, inde ventum est ad scripturam, nunc scripturæ auctoritas comparatur; non patiar, immo ante Coronam deponam, quàm de Imperii auctoritate detrahi ulla ratione permittam; pictura deleatur, scriptura revocetur, ne inter Regnum, & Sacerdotium æterna simultatum monumenta supersint; tum nemo erit, qui meum erga Ecclesiam Romanam desiderare possit officium.* Absentem Comitem Palatinum illi nacti convenire non potuerunt. Hæc igitur omnia Episcopi ad Pontificem detulerunt, simulque ut communis concordiæ caussa mitiori legatione iram Friderici permulceret, admonuerunt. (31) Fridericus interim vehementius adversus Mediolanenses incensus expeditionem Italicam maturavit, ac Mediolanenses internecino persequi bello constituit. Itaque ex Saxonia, ubi Domini Natalitia celebrarat, Ratispona, atque inde Augustam cum venisset, Rinaldum Cancellarium, & Othonem Palatinum in Italiam ad sacramenta Civitatum de more exigenda præmisit; atque ipse super Lycum flumen consedit. Rinaldus, & Otho castrum in Alpium Veronensium faucibus occuparunt, ac transitum exercitui subsequenti patefecerunt, ac Veronam profecti singularum Civitatum Episcopos, & Magistratus ad se adeuntes sacramentum apud se dicere imperarunt. Sacramenti verò formula fuit talis: *Præstabo fidem in posterum Friderico Imperatori adversus omnes homines, prout debeo, & adjuvabo eum ad Coronam Imperii retinendam, & omnem honorem ejus in Italia, præcipuè*

(28) Pagius ad hunc annum corrigit *Lundensem*.
(29) Radevicus, qui Ottonis hoc anno mortui historiam prosequitur, integras *Hadriani* ad *Fridericum* literas refert lib. 1. cap. 9. Ab eo autem hanc historiam describit Sigonius.
(30) Etiam hæ literæ à Radevico, lib. 1. cap. 10. recitantur.
(31) Quæ Hadrianus ad Germaniæ Episcopos scripsit, eorumque responsa ex Radevico Baronius integra refert; sed in anno designando errat Sigonius, cum hæc omnia ad annum 1157. pertineant, ut Struvius quoque in Historia Germanica pag. 538. adnotavit.

verò Urbem (quam ipsi intelligerent, nominabant,) *& quidquid in ea juris habet, neque in Comitatu, & Episcopatu ejus adimam, & si adempta fuerint, bona fide ad ea recuperanda juvabo; neque auctor ero, dum vivam, ut vitam, aut membrum, aut honorem suum amittat, aut capiatur; omnia mandata ejus de jure reddendo mihi vel per ipsum, vel per epistolam, vel per legatum ejus injuncta, summa fide curabo, & audiam; neque quo minus accipiantur, audiantur, & expleantur, operam dabo. Hæc omnia fide bona sine ulla fraude me observaturum esse juro, ita propitius mihi sit Deus, & hæc Sancta quatuor Evangelia.*

(32) Veronâ inde Mantuam, Mantuâque Cremonam progressi celebrem ibi conventum habuere, quò Archiepiscopi, Mediolanensis, & Ravennas, & eorum suffraganei præterea Comites, Marchiones, Con[...]s, & finitimarum Civitatum primores occurrêre. Inde, Æmilia perlustrata, Exarchatum Ravennatum adierunt, ac demum Arimino prodierunt Anconem; audierant enim Logothetam cum aliis Græci Imperatoris nunciis ibi obversari, verbo, ut milites adversus Gulielmum Regem contraherent, re verò, ut maritimas Marchiæ illius Urbes in deditionem adduceret; atque eos graviter increpitos, & terrore judicii de Majestate perculsos in Græciam redire jusserunt, ac se Mutinam receperunt. Eodem tempore Pontifex legatos duos Henricum, & Hiacynctum Cardinales ad leniendam idonea epistolæ interpretatione Friderici iracundiam destinaverat. Hi Ferrariam progressi, cum Legatos regios Mutinæ substituisse audirent, ad eos iter flexerunt, ac caussam legationis exposuerunt, cisque relictis Ferrariam, & inde Veronam, ac demum in Vallem Tridentinam processerunt, & quanquam securitatis caussa secum Episcopum Tridentinum habebant, tamen unà cum ipso Episcopo à Friderico, & Henrico Comitibus prædæ dulcedine ductis capti, spoliati, atque in custodias traditi sunt; verùm mox ab Henrico Bajoariæ, & Saxoniæ Duce liberati (33) ad Fridericum in campis Augustæ castra adhuc habentem pervenerunt, atque ab eo in colloquium admissi, literas ei Pontificis reddiderunt, quarum hæc erant verba: (34) *Posteaquam universalis Ecclesiæ Dei, ipsius voluntate, procurationem accepimus, eo honore te semper affecimus, qui studium tuum erga nos in dies accendere vehementius debuit. Quare magno dolore tulimus, quòd, cum duos Cardinales de primoribus, & tui maximè studiosos ad voluntatem tuam, quam alienatam à nobis esse audiebamus, explorandam misissemus, longè secus, quam debebas, eos acceperis. Ceterùm audivimus, te verbo* beneficii, *quod erat in literis nostris, rursus esse offensum, quod facere te non oportuit, licèt enim hoc* beneficii *nomen apud alios in alia significatione sumatur, tamen accipiendum fuit in eam, in quam nos accepimus, & quam à prima institutione videtur habere. Est enim ex bono, & facto junctum, diciturque non feudum, sed bonum factum; quo modo in universo Scripturæ Sanctæ corpore invenitur, ubi ex beneficio Dei non tanquam ex feudo, sed tanquam ex benedictione, & bono facto ipsius gubernari dicimur, & nutriri. Nos autem, ut ipse optimè intelligere potes, bene adeo, atque honorificè Imperialis dignitatis insigne capiti tuo imposuimus, ut bonum factum possit ab omnibus judicari. Quare, ubi verbum hoc in aliam significationem detorserunt, ii non ex merito caussæ, sed ex voluntate sua egerunt. Quod idem etiam evenit in illis :* Contulimus tibi insigne Imperialis Coronæ, *quia hoc verbo* contulimus *nihil aliud intelleximus, nisi imposuimus. Quod autem Ecclesiasticos homines à Sacrosancta Romanæ Ecclesiæ visitatione deterruisti, quàm convenienter id egeris, ipse postea videris; nam si qua de re animus tuus erga nos erat offensior, id per nuncios, ac literas significare debuisti; nos autem honori tuo ut filii charissimi consuluissemus.* His literis lectis, & miti interpretatione expositis, Fridericus placatus, comiter Legatos accepit, atque eos de quibusdam, quibus stantibus concordia stare non posset, admonuit, quæ, cum legati ad nutum ejus emendatum iri pollicerentur, pacem Ecclesiæ, osculo interposito, reddidit, atque eos lautis regalibus donatos dimisit. Interea Fridericus conventum Augustæ peregerat, atque omnes ad se Germaniæ Principes evocarat, & innumerabiles ex omnibus regionibus copias accersiverat. Quæ, cum maturè convenissent, in diversas partes divisas diversis ducibus, ac diversis itineribus in Italiam adducendas attribuit, atque ipse circa Pentecosten motis castris, prosperè superatis, Alpibus in campos Italiæ extremo mense Majo descendit. Præcedebat Rex Boëmiæ cum copiis suis: itaque primus Brixiam cum Mediolanensibus sentientem, atque Imperium detrectantem adortus, acriter oppugnare instituit, nec multò post, accedente Regis exercitu, agro fœdè vastato compulit ad deditionem. Brixianis, obsidibus sexaginta, & ingenti pecunia mulctatis pax concessa. Ibi Fridericus, dum Italica auxilia, atque Germanica coëuntia expectat, conventu habito leges in castris observandas severissimas tulit, ac gravissimis pœnis singula crimina vindicavit. (35) Interim advenerunt ex Italia Marchiones Montisferrati, Atestis, Salutiarum, Carecti, Malæspinæ, & Capitii, præterea Ferrarienses, Bononienses, Patavini, Veronenses, Vicentini, Tarvisini, Ravennates, Mutinenses, Regienses, Parmenses, Mantuani, Cremonenses, Papienses, Laudenses, Comenses, Novarienses, Vercellenses, Hastenses, Bergomates, Blanderatenses, Etruscique, & Umbri. Ubi verò omnes convenerunt, ac juris prudentum accitus frequens affuit numerus, Fridericus, advocata concione, ita verba fecit: *Imperii Romani, cujus apud nos administratio, penes vos verò, qui Optimates Regni estis, auctoritas residet, nemo nos pro libidine bella gerere existimet, quæ & incertos eventus habent, & plurimis incommodis, detrimentisque carere non possunt: verùm dignitas Imperii, quæ im-*

(32) Formulam juramenti, more suo, selectioribus verbis exornat Sigonius; puram, sinceramque lege in Radevico lib. 1. cap. 19.

(33) Addit Radevicus cap. 21. Comites illos à Duce Bajoariæ multis malis attritos, ad deditionem, & satisfactionem fuisse coactos.

(34) Sincerus harum literarum tenor apud Radevicum lib. 1. cap. 22. legitur.

(35) Leges pacis, quas *Fridericus* in exercitu conservandas constituit, singillatim enumerat Radevicus lib. 1. cap. 26., à quo Sigonius hæc omnia mutuatur.

punitis rebellibus salva esse non potest, nos accendit. Non igitur ego vestris vos patriis laribus, sed Mediolanum excivit: quod cum à legitimo Imperio defecerit, justam belli caussam effecit: neque nos bellum victoriæ cupiditate, sed pacis amore suscepimus, ut malorum audacia coerceatur, & bonis fidei suæ merita præmia tribuantur: nam si per desidiam nostram Mediolanensium injuriam gladio non persequemur, indigni erimus, qui eo accingamur, nec tam in hoc nostra erit patientia collaudanda, quàm negligentia improbanda. Quamobrem adeste animis, virtutemque, quam soletis, præstate, ut & adversariorum audaciam contundamus, & Imperii à Carolo, & Othone ad nostra usque tempora deducti dignitatem tueamur, & quoniam non inferimus, sed propulsamus injuriam, justum bellum cum summa spe laudis, & certa fiducia præmiorum capessite, atque imperatis meis ad Reipublicæ utilitatem pro viribus obedite. His dictis summâ omnes milites belli cupiditate accensi sunt: idque ingenti clamore sublato declararunt, quo prosperos eventus cœptis Imperatoris precati sunt. Interim Juris periti Friderico monuerunt, æquum sibi videri, ut Mediolanenses, licèt vulgata rebellione infames, per legitimas inducias citarentur, ne, contra jus, in absentes lata sententia videretur: legitimas verò inducias dicebant Judicis edictum unum, deinde alterum, & tertium, seu unum pro omnibus, peremptorium appellatum, atque ita ex eorum auctoritate coram se compellari eos jussit. Mediolanenses his cognitis, cum tantam capitibus suis imminere tempestatem viderent, legatos ad eum homines disertos in primis, ac prudentes miserunt, qui primò pactione pecuniæ Friderici animum tentare, deinde gratia optimatium expugnare conati, re infecta domum se receperunt. Quo facto continuò à Friderico hostes judicati sunt. Qua re Mediolanum perlata, consternatâ metu Civitate, repentè tota Urbis facies immutata est, mœstitiaque plebem, ac dolor invasit, continuò omnia obsidionum oppugnationumque incommoda, atque direptionum, & incendiorum detrimenta sibi animo proponentem: in primis mulieres horum malorum insuetæ afflictare se se, ac manus supplices ad cœlum tendere, atque se, & parvos liberos miserari, omniaque horrere. Erant tamen etiam, qui propriis fortunis eversi, ac gravi ære alieno obstricti aliorum bonis, & ocio invidentes novis rebus studebant, atque odio suarum rerum permisceri omnia cupiebant, ac propterea bellum obstinatius suadebant: præterea joventus, quæ manuum labore victum quærens, inopiam tolerabat, spe largitionum publicarum excita, urbanum tumultum ingrato labori præferebat. Itaque prævalens ejusmodi multitudo non tam rebus publicis, quàm suis

A consulebat, atque erecto bellum animo expectabat, Nobilibus, & melioribus hominum talium metu hiscere non audentibus. Fridericus, postquam dies aliquot expectavit, dum illi aut pœnitentia ducti ad satisfaciendum accurrerent, aut cladis imminentia pavore perterriti, proposito decederent, exercitum ex agro Brixiano deduxit, atque ad amnem Abduam prodiit. Is fluvius Cremonensium, & Mediolanensium fines dirimens sæpe atroces eorum inter se concursus cohibuit, tum verò propter fluentes Alpibus nives inflatus, abruptis pontibus transitum exercitui prohibebat: aderant etiam in ulteriore ripa Mediolanensium circiter mille B armati equites, qui se auxilio inundantia fluminis facilè vada, pontesque defendere posse rebantur. His tamen incommodis spretis, Rex Boëmiæ, & Dux Dalmatiæ, quamquam non sine aliquo suorum detrimento transierunt, ac sine prœlio Mediolanenses felici ipsorum audaciâ perterrefactos in fugam dederunt, ac sarcinis, & impedimentis eorum potiti sunt. (36) Boëmus inde reliquus exercitus, pars refectis pontibus, pars insano gurgite pertentato sese, atque sarcinas trajecerunt. Erat non longè ab eo loco Castrum Mediolanensium, nomine Tricium, humilis in collis vertice situm, quod ex unà parte ab amne Abdua abluebatur, C ex altera firmissimi muri ambitu cingebatur, turrisque præsidio muniebatur, & ponte firmissimo, atque ad copiosum exercitum trajiciendum aptissimè erat instructum; hunc pontem Fridericus commodum copiis suis trajiciendis ratus, locum occupare contendit, atque, admotis Castris, & vexillo suo ante portam locato, oppugnare instituit; oppidani paulisper primos impetus sustinuere, deinde, desperata victoria, oppidum tradidere, haud malè secum actum esse rati, quòd incolumitatem in tam adversa fortuna retinuissent. Inde, castro præsidio confirmato, pridie Kal. Augusti ad Lambrum amnem alterum, est processum. D Eò cum venisset, repente miserabilis consulum, aliorumque Laudensium turba, lacrymarum, ac sordium plena occurrit; singuli sublatis in humeros crucibus opem, fidemque Imperatoris implorabant; summa querelarum erat, se, ut Imperio fidem officiumque præstarent, Patriam, ac bona sua omnia perdidisse, ac ne locum quidem, ubi considerent, possidere, quamobrem precibus eum omnibus obtestari, ut locum daret, in quo domicilium melioribus collocare auspiciis possent. Friderico annuente, & benè eos sperare jubente, Montem Eghetionem, (37) qui quattuor millibus passuum à Laude aberat, postularunt. Fridericus III. Nonas E Augusti, sequentibus Laudensibus, locum exploratum processit, eumque probatum concessit, ac vexillo consulibus eorum porrecto

eos

(36) Hæc Radevicus cap. 27. & seqq.; Otto verò Morena diligentiùs hæc narrat; scribit enim non Regem Boemiæ, sed Boëmos milites longè secus fluminis oram incedentes, exploraturos, qua parte faciliùs tranari posset, sese aquis commisisse, atque in adversam ripam emergentes, ita Mediolanensibus terrori fuisse, ut illico terga verterint; *Fridericum* autem cum Boemiæ Rege per pontem Abduæ transiisse, sed gravi Militum copiâ tractum pontem, non modicam exercitus partem in aquas traxisse.

(37) Veriùs *Montem Ghezonem*, ut habent Otto Morena col. 1009. & Sire Raul col. 1187, à quibus hæc distinctim enarrantur. *Montem Ghezonis* meminit Fridericus I. in suo Diplomate Laudensibus dato anno 1158, quod refert Jo. Baptista Villanova Tom. III. Thesauri Antiquit. Ital. Jo. Georgii Grevii col. 864. Sigonius *Eghetionis* nomen desumpsit a Bernardino Corio, qui hanc historiam, hujusque Montis fines ad præsentem annum describit.

eos in possessione constituit, ac multis juribus aquarum, immunitatumque donavit. (38) Interim Germani nobiles nonnulli, operæ navandæ, & virtutis probandæ studio incitati, circiter mille equitibus assumptis, Friderici injussu ad portas Mediolani provolarunt, ac tumultu excito hostem ad pugnam elicuerunt. Egressa summa animorum alacritate Mediolanensis juventus rem primò hastis, deinde gladiis incerto prælii eventu aliquot horarum spatio gessit; postremò Germani superante hostium multitudine circumventi, principibus amissis terga verterunt, atque in castra redierunt. Quos Fridericus graviter objurgatos, quòd extra ordinem injussu suo pugnassent, vix precibus principum condonavit, ac gravem pœnam, ne quis in posterum tale aliquid auderet, indixit; postero die, qui fuit VII. Idus Augusti, exercitum in multas partes divisum hoc ordine ad Urbem deducere instituit; primum agmen equites cum fabris præcessit, qui depressis aggeribus, atque locis iniquioribus complanatis, & impedimentis præcisis viam sequenti exercitui muniverunt; circum aquilam, signaque alia tubicines, & cornicines, servique singulorum agminum cum peditibus versabantur, mulis, aliisque jomentis militares sarcinas advehentes; tertium agmen explebant, qui expugnandarum Urbium machinas, & cetera tormenta deferrent; in extremo ipsa erat mercenaria turba. Ita instructis militibus, præmonitisque diligenter, ne quis ordine excederet, cum centum millibus armatorum ad Urbem accessit, ac castra locavit, Mediolanensibus tacitis super vallum stantibus, ac nihil omnino moventibus. Urbs erat in planicie sita, centenorum ambitum stadiorum amplectens, muris cincta, & fossâ latè patente fluminis in modum fluente. Turribus non ita munita, ut aliæ Urbes erant, quòd Civium, & fœderatorum opibus freti, nunquam tanta Urbem putassent obsidione ab Imperatore aliquo posse circundari. Hanc Fridericus obequitans perlustravit, ac situ cognito, singulis portis observandis, singulos Principes cum firma militum manu præposuit. Principes locatis tentoriis sua quisque castra vallo, sudibus, palis, aliisque propugnaculis munire ad improvisos hostium incursus coërcendos intendit; neque enim vineis, turribus, arietibus, aliorumque generum machinis tantam Urbem tentandam Fridericus arbitrabatur, sed lenta potius obsidione domandam, aut, si Cives Urbe exissent, prœliorum contentionibus conterendam. Interim Medinlanenses haud segnius quæ ad obsidionem sustinendam pertinebant, accuratè pararunt, ac munitiones castrorum disturbare, crebris eruptionibus exercitum fatigare, sagittariis, & funditoribus hostiliter incessere contenderunt. Erant in extrema parte Conradus Palatinus, Comes Rheni, & Fridericus Dux Sueviæ, destitutas sibi Urbis partes servantes. Mediolanenses opportunum esse rati castra eorum invadere, vel quòd minore copiarum numero servarentur, vel quòd à junioribus ducibus tenerentur, vel quòd à ceteris longiùs sejuncti minus in tempore juvari auxilio posse viderentur, post occasum Solis, Urbe cum pugnacissimis exeunt, atque sopitos nacti interfectis stationibus munitiones susceperant, ac cæde, & terrore omniaenmplent. Germani nec opinata re perturbati tumultuari, ac trepidare primò, mox ad arma capienda se invicem invitare; venientes excipere, atque acriter pugnando, ducibus fidem, virtutemque præstare; omnia latè circum armis, & clamore perstrepere. Rex Boëmiæ his auditis excitus, raptim superatâ interjectorum locorum iniquitate, cum validissima manu advênit: cujus conspectu Germani erecti aciem propè inclinatam restituerunt, & maxima ope certamen redintegrarunt, Rege, ducis & militis officium, ut in summis difficultatibus, obeunte. Mediolanenses, ubi se multitudine hostium circumfusos vim ferre non posse senserunt, in fugam se conjecerunt, atque insequentibus usque ad portas Germanis, in urbem magno accepto incommodo refugerunt, ac posthac cautiores in eruptionibus faciendis fuerunt. Nobilissima clarissimæ urbis obsidio fortissimum, ac militaris laudis studiosissimum quemque ad præcipuum decus petendum, & nomen suum insigni aliquo facinore illustrandum stimulabat. Itaque Otho Palatinus Comes cum duobus fratribus, & cohortibus sibi attributis portam sibi destinatam observans, cum quadam die infrequentes circa portam stationes animadverteret, fortunam tentandam ratus, servos armari, atque ignem, aridæque materiæ parare fasces jubet, & ad portam, pontemque succendendos subire. Jussi or erant, accedunt, atque ignem in pontem, & pontis propugnacula super aggerem posita injiciunt. Ea re cognita, civitas maximo timore turbata est, ne tecta urbis correpta, adjuvante vento flamma eodem incendio deflagrarent: itaque tumultu ex ea re in urbe oborto inermes pariter, atque armati ad extinguendum incendium procurrerunt. Ita resistentibus Germanis atrox per noctem prœlium utrinque commissum, ab illis, ut incœptum absolverent, ab his, ut hostes à porta propellerent, ignemque extinguerent: post horam noctis ab armis recessum. Eodem studio laudis, populares Mediolanensium tracti, ubi nacti occasionem erant, præstare operam Patriæ nitebantur, non toto exercitu, sed cum paucis sagittariis exeuntes, ac Germanos incautos violantes: ad portam autem, quam observabat Henricus Dux Austriæ, cum sæpiùs lacessissent, Henricus insolentiam sibi ultra tolerandam non arbitratus, cum universis armatis, accitis etiam Ungarorum auxiliis, omni conatu portam adortus est. Mediolanenses turpe rati, si plures paucioribus cederent, urbe egressi manum cum eo conseruerunt, ac cædem, verùm non sine insigni clade sua, ingentem ediderunt, ac demum in fugam acti sese intra mœnia retulerunt. Ea caussa juvenem quendam strenuum, ac non minus animo, quàm manu promptum ad patrium recuperan-

(38) Laudatus Villanova in historia Laudensi, sub initium libri secundi, recitat Diploma *Friderici* jam memoratum in superiori adnotatione, & datum *Viguerie III. Non. Decemb. Anno MCLVIII. Regni VII. Imperii IV.*, quo jura amplissima Laudensibus indulget. *Laudis novæ* ambitum, & fines describit Morena col. 1011. editionis Mediolanensis Tom. VI. *Rerum Italic.*

randum decus accendit: is, cum ad castra Imperatoris venisset, inscitia equitandi Germanis objecta, fortissimum quemque singulari certamine provocavit, cœpitque edoctum egregiè equum modò impetu vehementi propellere, modò adductis habenis in gyrum reflectere, mox varios perplexosque per anfractus discurrere: cum diu impunè insultasset, alii aliis de caussis sive timore, sive consilio certamen ejusmodi abnuentibus, Albertus Tirolensis inermis, & palefrido insidens, solo clypeo, & hasta munitus obviam prodiit, ac Mediolanensem insolentiùs se jactantem, hasta propulsum equo dejecit. Interim Fridericus omnia, quæ ad expugnandam Urbem usui erant, providere, mœnia modò cum paucis, modò cum multis circuire, & qua parte impressionem faceret, explorare, atque omni ratione tentare, si inclusos posset ad pugnam committendam elicere. Itaque partem unam Urbis, quæ nondum ita clausa erat, quin ex ea, pecora pastum, hostes emitterent, atque ipsi pro arbitrio egrederentur, magna diligentia, ne quis exire posset, obsepsit, atque ad Arcum Romanum oppugnandum adduxit. Hæc erat turris non longè à vallo firmissima ex quadratis ingentis magnitudinis lapidibus solido opere constructa, tanto artificio, ut quatuor columnis sustentata, Romani instar operis, vix juncturam aliquam compaginis indicaret, unde Arcus etiam Romanus appellabatur: erat autem cubiculis ad quadragenos, vel amplius sternendos lectos, atque omnibus, quæ ad obsidionem sustinendam opus erant, instructa: præterea firmo ad id munita præsidio, ne hostes ea potiti, omnia, quæ in urbe agerentur, prospicere possent. Hanc turrim cum eripere hostibus statuisset Fridericus, nec machinis propter soliditatem expugnari posse animadverteret, triplici sagittariorum ordine circundedit, adeò feriendi peritorum, ut neminem in ea consistere sine vulnere paterentur, atque ita eos ad necessitatem deditionis adduxit. Hæc ita Radevicus. Apud alios invenio, Fridericum fabros ad turrim admovisse, eamque vectibus, & malleis subruisse, patefactoque aditu, cum præsidium excessisset, mangano in turrim subvecto, saxis, reliquisque missilibus totam Urbem procul incessisse, cum Mediolanenses eos, qui turrim tenebant, duabus bricolis infestos haberent. (39) Eodem tempore Cremonenses, & Papienses omnem pristini odii sui acerbitatem in Mediolanenses pro libidine effuderunt, ac veteres injurias ulcisci contenderunt. Nam agrum eorum ita vastarunt, ut vinea, ficeta, & oliveta radicitus evulserint, atque omnia ruinis villarum atque incendiis deformarint, & in captivos ita sævierunt, ut plerosque per crudelissimos cruciatus necarint. Quod ubi Mediolanenses animadverterunt, & ipsi parem in captivos eorum crudelitatem suam exprompserunt, ac fœdissimè laceratos è mœnibus ostenderunt. Interim inopia in dies ingravescebat, cui se, quòd agrestis omnis multitudo temerè in Urbem contracta erat, oborta pestilentia adjunxerat. Populo igitur ferro, fame, ac peste oppresso, variis Civitas opinionibus agebatur. Nam multi fugam arripere ex Urbe moliebantur, alii seditionum avidi pro libertate, & dignitate Civitatis citius millies se mortem oppetituros, quàm semel Germano hosti cessuros asserebant; nonnulli verò paci studentes, concionem advocandam censebant, ac populum de Rep. consulendum, ac periculorum terrore à belli cogitationibus abducendum. Hujus autem auctor consilii erat Vido Comes Blanderati, civis Mediolanensis, qui ea moderatione, ac prudentia in hoc bello se gesserat, ut æquè Nobilium, ac populi gratiam obtineret, ille verò populo ad concionem vocato sic egit: *Si vestræ adhuc Reipublicæ fidem, atque officium præstiti, feci, quod me divina vestra erga me beneficia facere coëgerunt. Quamobrem non vereor, ne ab aliquo, ut parum vestris rationibus deditus, arguar, si quid vestræ fortasse voluntati adversum dixero. Vestra dignitas, fama, atque fortuna hucusque clarissimo luce fulsit, neque enim obscurum est, quos, & quàm multos ad Regnum Mediolanum evexerit, atque evectos ipsa dignitatis è culmine deturbarit. Nunc paullulum immutata fortuna est; quique ceteris imperare soliti eramus, ii de propria libertate nunc dimicamus. Ego igitur cedendum tempori, idest necessitati parendum censeo, quando rerum id vicissitudo requirit: & licèt libertatem, ac Reipublicæ dignitatem tueri honestum existimem, tamen potentioribus, & armis præpollentibus obedire multò consultius esse duco, siquidem qui potestati resistit, divino instituto resistit. Grave sine dubio est, post longum libertatis usum, jugum servitutis accipere, verùm servitutis ignominiam Imperantis dignitas consolabitur. Meliores nisi ò nobis, ac fide, probitate, virtutibusque omnibus præstantiores fuerunt patres nostri, nec minus, quàm nos, appetentes laudis, gloriæ, & libertatis, iidem tamen transalpino Imperio concesserunt, si quidem Carolo, & Othoni obtemperarunt. Quamobrem optimum esse statuo, antequam durius aliquid eveniat, animos ad pacis studia inclinare, cujus impetrandæ magna in Principis clementia spes sita debet esse, si non usque ad extremum arma retinuerimus; pro certa habentes, brevi, quamvis machinis murorum claustra non perrumpantur, pro eo famem, ac pestilentiam pugnaturos, nosque miserè confecturas, atque hoc ego non ignavia, sed animadversione periculi censeo, alioquin pro vobis, & pro salute vestra mortem subire, ac sanguinem effundere paratissimus.* His peroratis alii voce, alii nutu aut assensi, aut adversati sunt. Meliorum tamen sententia vicit, ut, decreto facto, Consules, & Principes Civitatis, legati ad Regem Boëmiæ, Ducemque Austriæ mitterentur, qui eos, ut à Friderico pacem sibi impetrarent, orarent: missi legationem exposuerunt, neque Principes Mediolanensium voluntati aliquid abnuerunt. Fridericus, ut Mediolanenses pacem petere audivit, magnum lætitiæ fructum cepit, & quòd Urbem Civibus, Cives Urbi conservare discuperet, consilio habito pacem se daturum ostendit, atque has ejus conditiones dixit: *Ut Mediolanenses Comum, & Laudem restitui paterentur, neque eas posthac Urbes*

(39) Narrat hæc accuratè Morena col. 1013. Sed Sigonius à Bernardino Corio rem hanc descripsit, cùm Morenam non viderit.

bes oppugnarent, neque fodrum, aut tributum ab iis in posterum aliud ullum exigerent, & eadem frui libertate, qua ipsi uterentur, permitterent, excepta obedientia Archiepiscopi; omnes Mediolanenses ab ætate annorum XIV. usque ad LXX. sacramentum apud se dicerent, & bona fide servarent. Regiam Imperatoris reædificarent, & sartam tectamque tuerentur; novem millia marcharum auri pro sarciendis injuriis, tribus pensionibus penderent; pro his bona fide servandis obsides trecentos ex Capitaneis, Valvasoribus, & Popularibus darent, qui Archiepiscopi, Comitis Blanderatensis, Marchionis Montisferrati, & trium Consulum jurato judicio probarentur, iique partim in Italia, partim in Germania servarentur, qui verò aut in Italia, aut in Germania eos custodiendos suscepissent, jurarent, se intra octo dies, postquam requisiti fuissent, reddituros. Consules, qui nunc essent, ex auctoritate Imperatoriæ usque ad Kalendas Februarias primae Magistratum obtinerent, atque in verba Imperatoris jurarent. Qui posthac essent, à Populo crearentur, & ab Imperatore confirmarentur, & si Imperator adesset, duo ad eum venirent, & pro se, ac suis Collegis apud eum sacramentum dicerent, & Consulatum ab eo reciperent; Collegæ verò idem jusjurandum apud Civitatem susciperent, si legatus Imperatoris in Italia esset, apud eum hoc sacramentum conciperent. Legati Imperatoris, ubi in Italiam venissent, in Palatio sederent, & arbitria ad eos delata ad honorem Imperii judicarent. Antequam exercitus à Mediolano discederet, captivi omnes dimitterentur Regi Boemiæ, Rexque Boemiæ promitteret, se eos Imperatori traditurum, si Imperator ad concordiam redegisset Cremonenses, Papienses, Novarienses, Comenses, Laudenses, Vercellenses cum Mediolanensibus, & sociis Mediolanensium, Derthonensibus, Cremensibus, & Insulanis, salvis societatibus Mediolanensium; si non redegisset, captivos veteres salva Imperatoriæ gratia reciperent. Regalia, ut monetam, telonéum, pedaticum, portus, Comitatus, Commune Mediolanensium Imperatori dimitteret, neque sibi posthac adsisceret; si quis per vim retinere vellet, Mediolanenses omni ope vindicarent. Imperator Mediolanenses, & Cremenses cum pensione CXX. marcharum in gratiam reciperet, atque ipsos, & amicos eorum in publico conventu ex proscriptis eximeret, ac captivos novos, veteresque restitueret, simul obsides dedissent, & captivos Regi Boemiæ dimisissent; datis autem obsidibus, redditisque captivis Imperator postero, aut tertio die exercitum à Mediolano deduceret, res Mediolanensium clementia, fideque tractaret. Has conditiones Commune Mediolani sine dolo malo servaret, modò ne justum impedimentum obsisteret. Mediolanensibus pecuniam exigere à sociis suis omnibus liceret, exceptis Comensibus, & Laudensibus, & iis, qui de Comitatu Seprensi fidem nuper Imperatori jurassent. (40) His conditionibus acceptis Mediolanenses hoc ordine in gratiam à Friderico recepti. Conventu instituto Civitas, duobus agminibus factis, supplex ad Fridericum processit, atque ad ejus pedes doloris, ac tristitiæ plena procubuit; primum agmen Clericorum fuit, qui prælatis Crucibus, pedibus nudis humili habitu Archiepiscopum sequebantur; alterum Primorum Civitatis, quos, vestibus abjectis, & nudis pedibus, strictos super colla ferentes gladios Consules præcesserunt, qui per media castra, vix exiguo relicto ad transeundum loco, incessère. Hos ubi Fridericus aspexit, bilari vultu se lætari dixit, quòd tam claram Civitatem Deus admonuisset, ut aliquando clementiam, quàm vim, experiri suam mallet, & licèt asperiùs in eam consulendi sibi caussam dedisset, se eo animo esse, ut volentibus, quàm coactis, malit imperitare, atque, si hac illi à principio mente fuissent, multis incommodis carituros, ac pluta bona fuisse consecuturos. Quoniam autem Deo placuit, vim eos Imperii experiri, dandam illis operam esse, ut errata sarcirent; vinci se potiùs obsequio, quàm bello, posse. Ad hæc illi submisso vultu, ac supplici voce pauca pro delicto suo verba fecere, se non hostili animo, nec ad oppugnandum Imperium arma cepisse, sed ut jus à Majoribus suis adversùs finitimas Civitates acceptum tuerentur; si sibi ab eo ignoscatur, posthac se cum fidelissima, ac constantissima quaque erga Imperium Civitate, fide, atque officio certaturos. Recitatæ inde suprascriptæ conditiones sunt. Quibus acceptis pax confirmata est, vexillumque Imperatorium, victoriæ argumento, in Urbe erectum. Magna in castris, atque in urbe gratulatio cum propter obsidionem solutam, tum ob receptos & novos, & veteres captivos est facta, quos ad pedes Imperatoris longo ordine venientes noti, & propinqui manantibus præ gaudio lacrymis exceperunt: is dies VI. Idus Septembris fuit, quo Beatæ Dei Matris celebratur Natalis. Motis inde Mediolano castris Modoëtiam, Sedem olim Italici Regni perrexit, & Coronam induit: idque oppidum jampridem à Mediolanensibus eversum, pristino decori, ac libertati restituit: atque ibi, cum Mediolanenses proscriptorum è numero exemisset, Mediolanensium, Sepriensium, Marthesanorum, aliorumque sacramenta fidelitatis accepit. Inde, quoniam, maxima subigenda urbe, Italicos magna ex parte motus repressos arbitrabatur, principes, ac militum magnam partem domos suas repetere jussit. Veronenses inde, & Ferrarienses, qui officio decesserant, armis petiti. Veronenses regale Gardæ castrum occupaverant, Ferrarienses vetus patrimonium Mathildis circumpadanum invaserant. Veronenses, ipso Athesi repentè propter ingentem æstatis siccitatem vadato, atque agro, castrisque direptis, ipse ad officium compulit: adversùs Ferrarienses Othonem Palatinum misit, qui, Pado vado ex improviso trajecto, XL. obsides dare coëgit. Fridericus inde ad constituenda vetera Mathildis oppida venit, ac calonum, lixarum, & scortorum turbam, quæ emollire, atque effœminare exercitum poterat, castris excedere imperavit. His rebus administratis idoneum tempus gerendæ rei abiisse propter instantem hiemem arbitratus, Laudensibus urbem sibi muniendam

(40) Exemplar scripturæ editæ à *Friderico* pro pacis conditionibus statuendis refertur a Radevico lib. 1. cap. 41., eaque incipit. *In nomine D. N. J. C. Hæc est conventio, per quam Mediolanenses in gratiam Imperatoris redituri sunt, & permansuri.*

dam suscepit, ut fidos socios ab impetu Mediolanensium redderet tutos, atque eo, quo scripsi loco, oppidum muro à terra firmavit, cum satis alteram partem flumen Abduæ tegeret, atque in eam rem maximas impensas, ac verè regias contulit. Postremò sedatis, compositisque in præsens Lombardiæ tumultibus, ne quid in posterum se absente novaretur, sibi providendum ratus, conventum ad Roncalias in Festum Sancti Martini edixit, atque eò utriusque Regni Principes evocavit. Paruere edicto cum Germaniæ, tum Italiæ proceres, affueruntque conventui legati Pontificis Cardinales quatuor, in primis Vido Cremensis, Peregrinus, Patriarcha Aquilejensis, Archiepiscopus Mediolanensis, inde Episcopi Taurinas, Albensis, Eporœdiensis, Hastensis, Novariensis, Vercellensis, Derthonensis, Papiensis, Comensis, Laudensis, Cremonensis, Placentinus, Regiensis, Mutinensis, Bononiensis, Mantuanus, Veronensis, Brixianus, Bergomas, & Concordiensis. Parmensis morbo impeditus adesse non potuit, Ravennas Ecclesia, Anselmo nuper vita functo, vacabat Antistite: præterea Duces, Marchiones, Comites, atque omnium Civitatum Consules, aut Prætores, & Judices: castra ad Roncalias militariter more solito erant munita: eaque ponte in Padum injecto cum castris Mediolanensium, & ceterorum Lombardorum erant commissa. Post triduum Episcopos, & Principes quosdam adhibuit, & cum iis maturè de ordinanda Italia consilia agitavit. Quarto die processit in concionem, atque edito in loco consistens, ut ab omnibus commodè conspici posset, Episcopis, & Principibus circumsedentibus ita verba fecit: (41) *Quoniam Deo placitum est, nos Imperii gubernacula administrare, ob eam rem, quæ ad dignitatem, & salutem ejus pertinere videntur, curare, ac moliri omnia summo studio, ac singulari vigilantia convenit: optimè verò id actum iri arbitramur, si & metu suppliciorum improborum audaciæ resistemus, & spe præmiorum bonos ad partem capessendam Reipublicæ invitabimus, neque per socordiam, aut inscitiam nostram aliquid de Imperii rationibus detrahi patiemur, sive armis, sive legibus Reipublicæ fuerit opus. Quamobrem, quando Dei benefi io armis detrectantes imperium, nobis obedire coegimus, sequitur, ut eosdem in pace legibus etiam astringamus, & jura, quæ Lotharii, & Conradi nostrorum decessorum incuria obliterata, atque ab Italicis usurpata sunt, repetamus, ac novis institutis stabiliamus. quæ, ut sint utilia, honesta, & temporibus convenientia, multò ante providere oportet. Quamobrem vos hortor, atque etiam oro, ut singuli quid expedire maximè Reipublicæ existimetis, in commune promatis.* Hæc ubi dixit, pro se quisque juvenis Imperatoris ingenium, ac consilium admirari, & facultatem orationis extollere. Itaque cum Episcopi primùm, deinde Principes, tum Consules Civitatum rogati sententiam essent, omnes Archiepiscopo Mediolanensi, qui primus sententiam dixerat, se assentiri dixerunt: ille verò, improbata superiorum Regum multorum tyrannide, & collaudatâ Friderici justitiâ, atque æquitate potestatem novi condendi juris ei tribuerat, ac voluntatem Imperatoris pro lege habendam esse censuerat: (42) sequentibus inde diebus operam juridicundo dedit, divitum juxta pauperumque querelas audivit, omnesque controversias ex auctoritate summorum quatuor Jurisperitorum, qui in Gymnasio Bononiensi profitebantur, Bulgari, Martini, Jacobi, & Hugonis judicare cœpit: verùm multitudine expostulantium, crucesque præferentium (43) motus, in singulis Diœcesibus Judices constituit non èx ipsa Diœcesi, ne gratia, aut odio corrumperetur judicium, sed aut ex conventu, aut ex aliis civitatibus editos, eisque summum de omnibus rebus statuendi arbitrium dedit, atque ita omnes lites brevi temporis spatio terminavit. Quibus rebus perfectis tum de Regni jure constituendo retulit, ejusque rei cognitionem eisdem Bononiensibus Jurisconsultis, atque aliis ex Lombardia adjunctis, IX. Kal. Decembris commisit. VII. verò Kal. Rambertum Episcopum Faventinum amplissimo, quod extat, privilegio decoravit. Jurisconsulti judicarunt, Italiam Imperatori, jure à Carolo Magno tradito, regalia universa debere. Quo facto Archiepiscopus, & Consules Mediolanenses partum in Civitates Imperium, atque Episcopi, Principes, & Civitates omnes regalia omnia dimiserunt. Hæc verò fuere Ducatus, Marchiæ, Comitatus, Consulatus, monetæ, telonea, fodra, portus, pedatica, molendina, piscariæ, omnis utilitas ex decursu fluminum proficiscens, & terræ, propriorumque capitum census. Quibus omnibus ad Fiscum relatis, tantam tamen ille benignitatem adhibuit, ut quicumque prædium suum legitima Regum donatione probare possent, eos in possessione relinqueret; qui secus, spoliaret, ex quibus ad viginti millia (44) talenta in Fiscum annuo vectigali redacta. Judicatum est etiam, in singulis urbibus Prætores, Consules, ceterosque Magistratus assensu populi per Imperatorem creari oportere, qui sacramentum ei dicerent, ac jus civium, Regumque tuerentur. Pro his autem recipiendis sacramenta, & vades dati sunt pro arbitrio Imperatoris. Tum de pace stabilienda consultum, statutumque, *ne civitas civitatem, privatus privatum oppugnaret injussu Regis*: edictumque additum, *ut si qua civitas hæc jura violaret, centenas marchas auri dependeret, si Marchio, quinquagenas, si Comes, quadragenas, si Capitaneus, seu alius Valvassor major, vicenas, alii verò denas usque ad ternas. Quòd si solvendo non essent, per quinquennium, quinquaginta millibus passuum longè à Patria exularent.* Postremò de jure feudorum diligentiùs sancitum est, de quo nondum apud Italos scriptum accuratius erat, resque ad insignem iniquitatem pervenerat. Feu-

(41) Per interpretem loquutum *Fridericum* tradit Radevicus, qui integram hanc orationem edidit lib. 2. cap. 5. omnia referens, quæ Sigonius hucusque narravit.

(42) Mediolanensis Archiepiscopi responsum, nomine omnium, vide apud Radevicum cap. 4.

(43) *Is enim Italorum mos est, ut habentes querelas, Crucem manibus præferant*, inquit Radevicus hæc narrans, cap. 5. Quandoque in humeros etiam sublatas Cruces, ut major pietas excitaretur, docet Moreua col. 959.

(44) Radevicus *XXX. millia plus, minusque Talentorum, redditibus publicis per singulos annos accessisse* scribit cap. 5.

Feudalium Legum Proœmium, nam leges ipsæ in promptu sunt omnibus, tale fuit: *Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Imperialem decet solertiam ita Reip. curam gerere, & subjectorum commoda investigare, ut Regni utilitas incorrupta permaneat, & singulorum status jugiter servetur illæsus. Quapropter, cum ex prædecessorum more universali curiæ Roncaliæ pro Tribunali sederemus, à principibus Italicis, tam Rectoribus Ecclesiarum, quàm aliis fidelibus Regni non modicas accepimus querelas, quòd beneficia eorum, & feuda, quæ Vassalli ab eis tenebant, sine dominorum licentia pignori obligaverant, & quadam collusione nomine libelli vendiderant: unde debita servitia amittebant, & honorum Imperii nostræ felicis expeditionis complementum minuebant. Habito igitur consilio Episcoporum, Ducum, Marchionum, & Comitum, simul etiam Palatinorum Judicum, & aliorum Procerum, hac edictali lege Deo propitio perpetuò valitura sancimus, ut nulli liceat Feudum totum, vel partem aliquam vendere, vel pignorare, vel quomodolibet alienare, vel pro anima judicare sine permissione majoris Domini, ad quem Feudum spectare dignoscitur. Unde Imperator Lotharius tantum in futurum cavens, ne fieret, promulgavit.* (45) Quin etiam legem tulit eorum, qui, studiorum caussa, publica Gymnasia frequentarent, rationibus aptam, quorum numerus post Lotharii edictum vehementissimè creverat: *Ne quis aliquam Scholaribus injuriam faceret, nec ob alterius cujusque Provinciæ delictum, sive debitum, quod aliquando ex perversa consuetudine factum esset, aliquod damnum eis afferret; si quis fecisset, aut factum vindicare Rector civitatis neglexisset, is in quadruplum mulctaretur, notamque infamiæ ipso jure subiret, ac dignitate in perpetuum careret. Si quis litem Scholaribus super aliqua re movisset, hujus rei optione data Scholaribus coram Domino, seu Magistro suo, aut ipsius Civitatis Episcopo, quibus hanc jurisdictionem daret, conveniret. Qui verò ad alium judicem eos adducere tentasset, etiamsi caussa justissima esset, tali conatu caderet.* Ex Civitatibus autem, quæ coram Principe disceptarunt, Cremonenses cum Placentinis gravissimè contendêre. Ad veteres inimicitias illud accesserat, quòd Cremonenses ad conventum venientes, Placentini prœlio, quod torneamentum vocabant, lacessiverant, ac secum decertare coëgerant; ex quo multi ex utraque parte sauciati, aliquot etiam occisi fuerant, cumque Cremonenses Majestatem in eo regiam diminutam arguerent, Placentini se injuriam propulsasse, non intulisse dicerent, Fridericus Placentinos, quòd caussam suam minus probarent, & regno infidi fuissent, condemnavit, ac pecunia mulctatos, vallos nuper Urbi objectos discutere, turres altiores deprimere, fossamque Urbis explere præcepit. Quin etiam in gratiam Cremonensium jussit, ut Cremenses castri muros dejicerent, & decursus aquarum ad rivos suos redire permitterent. De Modoëtiæ inde jure est cognitum, quod Mediolanenses sibi vindicabant; idque, quoniam Modoëtia sedes olim regia fuerat, ad Regem pertinere ex arbitrorum sententia judicatum. Dimisso inde conventu Nuncios Conradum Episcopum Eistatensem, & Comitem Emichonem in Sardiniam, & Corsicam, ad eas constituendas Insulas misit, eosque Pisanis, & Genuensibus commendavit. Verùm, Pisanis, & Genuensibus Insularum retinere possessionem volentibus, legati non transmiserunt. Qua re iratus Fridericus, propiùs Genuensium finibus movit, ac Boschum progressus cognito, Genuenses novo metu exterritos in Urbis munitione persistere, legatos eorum ad se mitti postulavit, & cum eis pacem ita pepigit: *Fridericus Civitatem Genuensem in gratiam, ac tutelam accipit; neque delationes adversus eos recipiet, nisi adversus eos, qui vias infestas reddiderint, nec possessiones eorum turbabit. Populus Genuensis fidem Friderico jurabit, ita tamen, ut sacramento illo neque milites, neque stipendium dare teneatur, & regalia remittet, quæ jure ad Imperatorem pertinere cognoverit, mille marchas argenti Fisco persolvet, & à munienda Urbe cessabit.* (46) Atque his rebus actis, ut exercitum recrearet, in opimis, & nondum bello tactis locis sibi hiemandum decrevit, atque Albam in hiberna concessit. Bello inter Tudertinos, & Urbevetanos exorto, Hadrianus, qui adhuc Urbeveti erat, rem extemplò composuit. Ceterùm annus hic ingenti siccitate fuit insignis; nam, cum à Kalendis Majis usque ad exitum sequentis Aprilis cœlestes aquæ nullæ fuissent, (47) putei ipsi vix media hieme aliquid humoris suppeditarunt. Initio anni, cum Fridericus 1159 Albæ Natalem Domini celebraret, Nuncios in Tusciam, & Campaniam ad *fodrum* regium colligendum, & Principes ad creandos in Urbibus Consules, alium aliò destinavit, chartulariis, qui de regalibus, quæ Fisco accessissent, certa referrent, adjunctis. Vectigalia quoque, quæ fuerant Mathildis Comitis, à Duce Velfone, seu quo alio dissipata coëgit, coactaque eidem postea reddidit. Interim, cum in hibernis ageret, nova inter eum, & Pontificem est coorta dissensio, quæ post, ingentia malorum concitavit incendia. Fridericus legatum ad Hadrianum miserat, ut Vidonem Vidonis Blanderati Comitis filium, Ravennæ Antistitem, in locum Anselmi mortui lectum confirmaret, neque id impetraverat, quòd diceret Hadrianus, Vidonem esse Romanæ Ecclesiæ Subdiaconum, nec propterea injussu suo ad aliam Ecclesiam fuisse traducendum, verùm Romana in Ecclesia provehendum. Hadrianus contra offensus, quòd Fridericus ad *fodrum* in Urbibus Ecclesiæ subjectis exigendum misisset, & Episcopos regalia renunciare, ac sacramentum apud se dicere jussisset, & Cardinales legatos ingressu Urbium Germaniæ arcuisset, literas super ea re ad Fridericum scripserat doloris, atque acerbitatis plenas, quibus simul, ne controversiam Brixianorum, & Ber-

(45) Leges integras tum de pace non violanda, tum de Feudis recenset Radevicus cap. 7.

(46) Legenda hæc sunt non tam in Radevico lib. 2 cap. 9, quam in Caffaro, qui ad hunc annum Acta Friderici cum Januensibus fusius enarrat; & datas Imperatori Curiæque argenti marchas *mille ducentum* testatur.

(47) Caffarus id, tanquam memoratu dignum, in suis Annalibus scriptum reliquit, & ex eo in suam historiam transtulit Sigonius.

Bergomatium de duorum castrorum proprietate inter se contendentium cognosceret, prope per interdicti speciem postularat, quas qui reddidit, illud absurdè adjecit, quòd confestim se è conspectu Imperatoris, & Regiæ Aulæ abripuit. Quo facto indignatus Fridericus graves ad eum literas rescripsit, ac nomen suum nomini ejus præposuit, & singulari eum numero appellavit. Itaque incensus, ut decuit, Hadrianus plurimùm mirari se scripsit, quòd Beato Petro, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ non, quantam deberet, reverentiam adhiberet, ac rerum actarum omnium rationem poposcit. Cui Fridericus respondit, se, cum nomen suum Pontificio anteposuisset, veterem in eo consuetudinem retulisse, Episcopos, aut regalia dimittere, aut quæ Cæsaris sunt, Cæsari tribuere oportere. Cardinalibus Urbes occlusisse, quòd eos animadvertisset, non ad prædicandum, sed ad prædandum se contulisse. (48) Interim qui de conventu Optimatium ad singulas Civitates ad creandos Consules missi erant, res ex Friderici sententia peragebant. Unum tantùm Mediolani perincommodè cecidit, quo novo deinde tumultu Civitas Mediolanensis exarsit. Rinaldus Cancellarius, Otho Palatinus, Comesque Gozuinus Mediolanum, ut Consules designarent, petiverunt. Id ubi populus sensit, rei indignitate permotus, quæ veteris jacturam libertatis afferret, & propterea ad seditionem consternatus tanto impetu ad eorum hospitia oppugnanda procurrit, ut ne Comitis quidem [illegible]landeratensis reclamantis auctoritate deterreri potuerit. Ita illi vix salvi, postridie infecto negotio discessere. Fridericus re comperta, cum esset in villa Aotimiaci, (49) Proceribus suis convocatis exemplò novam Mediolanensium iniquitatem aperit, atque perfidiam eorum se acerrimè prosequi in animo habere, & quàm sanctè legatorum jus colendum sit, eos docere, ostendit; atque ita universis ac singulis ei assentientibus, edicto proposito Mediolanenses apud se legitima citatione compellat. (50) Cum statuta die legati Mediolanenses Marniæ, ubi erat, præstò affuissent, neque probabili facti sui ratione reddita, insuper arrogantiùs quoque locuti essent, iram Friderici vehementiùs acuerunt. Itaque, novo adversùs eos destinato bello, Beatricem conjugem, & Henricum Ducem Bajoariæ, aliosque Principes Germanos in Italiam novis cum delectibus revocavit, ipse arma spectans regionem cum paucis perlustrare instituit. Cum Hastam venisset, neque receptus esset, ira percitus Urbem, arcemque, qua cives animos extulerant, diruit. Papiã Modoëtiam proficiscens obsides Mediolanensium secum quasi canes adduxit. Sepriensi inde, & Martbesana regione adita, castra alia instauravit, alia nova construxit. Inde, cum Cremonam iter intendisset, (51) audito, Mediolanenses Laudem ad opus restitutionis impediendum procedere, eò contendere occupavit, atque Urbis munitionem, ut celeriter perficeretur, Cremonensium, Papiensium, & Novariensium operâ usus per ipsum Quadragesimæ tempus adjuvit. Inde Comum profectus Comensibus, edicto antiquas sedes, unde à Mediolanensibus moti fuerant, reddidit, ac supra Urbem, arcem, in quam pressi à Mediolanensibus confugere possent, ædificavit, Insulanosque, qui Mediolanensibus studebant, illato armorum terrore, ad se traductos reconciliavit Comensibus. Inde Placentiam in die Palmarum progressus, Placentinos, pecunia regia à quibusdam per speciem latrocinii erepta, alieniores factos retinuit in officio. Pascha inde Mutinæ egit, quo peracto, in agrum Bononiensem, ubi tunc exercitus erat, processit. Friderici literis acceptis Hadrianus gravissimè est irritatus, remque non per literas, sed per Legatos transigendam ratus, quattuor ad eum Cardinales destinavit, ac gravissima ad eum mandata edidit. Hi fuere Octavianus, Henricus, Villelmus, & Vido Cremensis, qui, cum eum apud Bononiam convenissent, ut pro re maxima postularunt, *ne posthac Nuncios ad Urbem, ipso insciente Pontifice, mitteret, cum omnes Magistratus S. Petri ibi cum universis regalibus essent; ne à populis Pontificiæ ditioni subjectis, nisi suscipiendæ coronæ tempore fodrum exigeret: ne Episcopos Italiæ dominio sibi obstringeret; nec Nuncios suos hospitatum in Episcopiis mitteret; ut possessiones Ecclesiæ Romanæ, & tributa Ferrariæ, Massæ, Ficaroli, totius terræ Comitis Mathildis, terræ ab Aquapendente Romam, Ducatus Spoletani, insularum Sardiniæ, & Corsicæ restitueret.* Quibus Fridericus haud mediocriter animo pertubatus respondit; *se Episcoporum Italiæ dominium non quæsiturum, si illi à suis regalibus abstinuissent, quod si illi libenter usurparent, quid Episcopo cum Rege? se quoque rogaturum, quid Episcopo cum possessione? Nuncios suos libenter ab Episcopiis amoturum, si probatum esset, Episcopos in suo solo Episcopium, non in Regio ædificasse, neque ædificium solo cedere oportere. Quòd Legatos in Urbem mittendos negarent, quia ibi Magistratus Sancti Petri essent, id longiorem consultationem desiderare; ita enim fieri, ut Imperator Romanus inane solum nomen dominantis habeat, si Romanam Urbem, unde Imperator Rom. appelletur, in potestate non habeat.* Hoc responso dato, res inde ad disceptationem adducta. Ibi, cum Legati pacem inter eum, & Eugenium nuper factam reposcerent, Fridericus neque eam se daturum, neque eâ se teneri respondit, quam Hadrianus, Gulielmo Siculo injussu suo in gratiam recipiendo, fregisset; profitente autem Friderico, se judicium & daturum, & accepturum, suscepere Legati, æquum esse, ut

(48) Literas in hoc dissidio *Hadriani* cum *Friderico*, pro alterutra parte scriptas, refert Baronius ex Radevico, aliisque Scriptoribus ad hunc annum.

(49) Calchus ad hunc annum, locum, in quo consedit Fridericus, *Occimianum* vocat, Montis ferrati Oppidum. *Olimanem* verò illum appellat in sua historia col. 1181 Sire Raul inquiens: *Postea* (Fridericus) *stetit in partibus Montisferrati, & Ceriate, & hyemavit ibi; & cum esset apud Olimanem præcepit, ut Castellum Cremæ destrueretur.*

(50) Querelas *Friderici*, & responsa Procerum contra Mediolanenses, lege in Radevico lib. 2. cap. 23 & 24.

(51) Tertio Idus Martii Cremonæ constitisse *Fridericum*, discimus ex Diplomate dato ibidem, quo universos homines *de Mandello* suscipiebat, exceptis *Tarranorum* familiis, quæ fortasse diversæ factionis vel principes, vel fautores erant, quemadmodum Calchus testatur ad hunc annum.

ut solùm acciperet; neque enim Pontificem hominis ullius judicio subjacere, &, cum se sex Cardinalium, totidemque Episcoporum, aut Principum arbitrio usurum diceret, se ad Pontificem scripturos subjecerunt. Pontifex, conditione repudiata, se pacem cum Eugenio factam postulare respondit. (52) Interim Mediolanenses libertatis detrimentum magno dolore ferentes, nihil sibi prætermittendum rati, quod ad eam recuperandam pertineret, bellum omnibus viribus non tam propulsandum, quàm, si fortuna permitteret, inferendum, ipso auctore Archiepiscopo, decreverunt, &, quòd Fridericum haud dubiè ad oppugnandam, aut obdendam Urbem rediturum putabant, suburbana omnia ædificia, sacra æquè, atque profana, ne quid afferre aut hostibus utilitatis, aut sibi incommodi possent, diruerunt. Ea de caussa vetustum Monasterium, & Sanctorum multorum reliquiis augustissimum S. Eustorgii avarterunt à fundamentis, & quidquid in eo sacrati erat, transtulerunt in Urbem; in primis autem trium Magorum corpora, qui ad CHRISTUM infantem adorandum, & mysticis muneribus colendum venerant, sunt inventa. Hæc olim in adyto Templi ejus recondita ipsorum quoque ædituorum notionem fugiebant; verùm manifestis tum indiciis patefacta, quibus declarabatur, viros eos, adorato Salvatore puero, in regionem suam reversos illi in Crucem acto supervixisse, & ab Apostolis sacro fonte ablutos, inde ad eum, quem in cunabulis honoraverant, ad dexteram Patris sedentem vita functos migrasse. Erant autem corpora ossibus, & nervis compacta, & cute adhuc aridâ convestita, vi, ut existimatum est, balsami, quo Gentilium more fuerint delibuta, sed circulus aureus ea ambiebat, & inter se constricta tenebat, ut Gulielmus Neubrigensis eorum temporum æqualis memoriæ prodidit. Deinde de Ictum quàm acerrimè habuerunt, ac III. Nonas Aprilis ad Tricium, quod Germanorum tenebatur præsidio, processerunt, ac machinis, scalisque admotis validè oppugnare instituerunt. Triduo variâ fortunâ pugnatum, multis utrinque cadentibus; verùm, cum præsidiarii prœliis, ac vigiliis assiduis fatigati ultra resistere Mediolanensibus integris in vicem pugnæ succedentibus nequirent, spatium ingrediendi dederunt; occupato castro in oppidanos omnes acerbè sævitum; Germani custodiæ traditi, oppidum direptum, atque incensum est. Sunt qui ingenti vi Cæsareæ pecuniæ quoque potitos scribant. Ea res mirificè ad alienandos totius Lombardiæ animos valuit. Interim Fridericus die tertia Mediolanensibus, ut se in judicio sisterent, præstitutâ, judicibus, & jurisperitis, qui multi Bononiæ erant, adhibitis, citari eos apud se jussit, & cum die dicta non affuissent, neque aliquis eorum absentiam excusaret, Legatis Pontificis adhuc præsentibus, absentes condemnavit, ac res direptioni, personas servituti addixit, atque inde in Roncalias rediit. Ibi indictum conventum agens, copias suas ex omnibus locis contrahit, quibus collectis hostili animo in agrum Mediolanensem irrumpit, neque aut tectis, aut vitibus, aut arboribus, aut segetibus parcit, omnibus victus subsidiis spoliare Civitatem volens, antequam admoveret obsidionem, ratus eos aut inopia cibariorum coactos ultro supplices pacem petituros, aut, si diutius in pertinacia perstitissent, plerosque perituros, minoreque labore se eos oppressurum, si interpositis diebus instaret, quàm si assiduè premeret. Itaque omnes aditus custodiri jussit, ne quid frumenti in Urbem importaretur, gravique ædicto, ne id fieret, interdixit. Inde lectis equitibus assumptis processit, ut, si posset, Cives ad pugnam eliceret, neque conjectura fefellit; nam, cum ad ostentandas vires inconsultè exissent, ab eo partim cæsi, partim capti sunt. Cum autem ille ab Urbe parumper abscessisset, hi eruptione facta cum quingentis equitibus, die ipso Pentecostes VI. Kal. Junias ad Laudem processerunt, atque ingentem prædam averterunt, sed tamen clade aliqua ab Episcopo Mantuano Carsidonio, & Marchione Anconæ Garnerio insecutis accepta. Ager totus quadraginta dierum spatio pervastatus, castro etiam Sancti Joannis, quod inexpugnabile putabatur, everso. Iisdem diebus Brixiani societate cum Mediolanensibus juncti agrum Cremonensium populabundi inierunt; verùm à Cremonensibus ejus rei ante certioribus factis ex insidiis consurgentibus oppressi sunt, multis captis, atque aliquot interfectis. Fridericus vastatis hostium agris, Laudem se retulit. Interim Mediolani crescebat in dies inopia, atque ex inopia fames, neque salutis perfugium ullum ostendebatur. Itaque Mediolanenses ad desperationem conversi, sicut Radevicus prodit, Scriptor Germanus, de nece Friderici cogitarunt; atque hominem, qui per fraudem illum interimeret, Laudem miserunt: is profectus, cum stultitiâ simulatâ castra Imperatoris ad Abduam sita intrasset, quodam die summo mane solum egredientem Fridericum de tentorio conspicatus accurrit, & quoniam immani corpore, & robustissimis viribus erat, medium arripuit, ut in Abduam de rupe dejiceret; verùm dum Imperator renititur, funibus tentorii præditus procumbit, ac cubiculariis ad vocem clamantis Friderici advolantibus comprehenditur, & ex eodem loco præcipitatur. (53) Hoc ubi non processit, Mediolanenses octo homines, qui Urbem Laudis incenderent, subornarunt, quorum unus cum intempesta nocte opus esset aggressus, à vigilibus deprehensus, extremo subitò supplicio est affectus. Sub eosdem etiam dies venit in Italiam Arabs quidam ex Hispania, homo magicis artibus egregiè, ut ferebatur, instructus, ætate senex, facie deformis, quippe altero oculo captus, socios pene viginti secum adducens, eo, ut fama fuit, con-

(52) Ex Radevico lib. 2. cap. 30. & seq. hæc narrat Sigonius.

(53) Radevicus, apud quem omnia superiùs à Sigonio relata leguntur, postquam lib. 2. cap. 36. narravit hoc facinus in vitam Imperatoris, Mediolanensium consilio tentatum, statim subdit, *talis tunc de illo opinio fuerat. Nos tamen audivimus, eundem verè furiosum fuisse, & innocenter vitam perdidisse*: Alteram *Arabis Magi*, in Crucem à *Friderico* acti historiolam, quam ad hunc annum subjungit Sigonius, idem Radevicus capite sequenti describit.

consilio, ut veniens Fridericum perimeret. Siquidem pretiola munuscula afferebat, annulos, gemmas, frœna, calcaria venenis circumlita adeò præsentibus, ut solo tactu inficere Imperatorem, atque infectum minimo perdere momento possent; sicam etiam latentem gestabat, ut, si quo impedimento venenum non profecisset, ferro negotium cogitatum conficeret. Hunc, cum in castra venisset, Fridericus fortè venturi hominis multò ante certior factus, è vestigio comprehendi, ac diligenter asservari jussit, & cujus hortatu ad tantum facinus esset impulsus, quæsivit, si vera dixisset, impunitatem promittens, si falsa, supplicia omnia intentans. Homini omnia constanter inficianti tormenta admota sunt. Quæ illi deridens, denunciavit, se, si necaretur, secum etiam Imperatorem esse tracturum. Fridericus autem vanis territamentis ejus contemptis, cum de sociis ejus nullum communicati sceleris judicium posset elicere, hominem extremo Crucis supplicio interemit. III. inde Idus Junias Mediolanenses Cremensibus assumptis, Laudem reverterunt, ac prœlium cum Laudensibus, & Cumensibus atrox commiserunt. Perturbatus ea re Fridericus, ac simul Germanicis jam adventantibus copiis excitatus, unà Mediolanum, & Cremam sibi premendam existimavit: Cremensis belli caussam prætulit, quòd præceptis Imperatoris non paruissent, ac Mediolanensibus contra Laudenses auxilium attulissent: verùm multò magis voluntas apud eum Cremonensium valuit, qui ingenti vi pecuniæ oblata (54) ipsum ad veteres hostes suos armis vindicandus, quod per Lotharium assequi non potuerant, incitarunt. Hoc consilio capto exercitum in duas partes distribuit, atque unam ipse in agrum Mediolanensium duxit, alteram Cremonensibus ad Cremam obsidendam attribuit. Apud Mediolanum autem, cum esset, Legati cum à Senatu, populoque Romano missi adierunt, orantes, ne paucorum improborum, atque ignobilium hominum caussâ, multos probos, ac nobiles viros perire permitteret, eoque præterim, quorum occasione ipse Romani Imperatoris nomen ferret. Fridericus Legatos benignè allocutus, ac magnificis muneribus prosequutus cum Othone Palatii Comite, & Ariberto Aquensi Præposito domum remisit, mandatis editis, ut litem de Senatu, & Præfecto inter populum, Pontificemque componerent. Hi Romam profecti cumiter quidem accepti ab omnibus sunt, verùm Romanos veteris adhuc Reipublicæ spiritus superbè gerentes nacti, pari superbia eluserunt, atque inde re irrita discesserunt. Omnia Fridericus expertus, si qua ratione posset Mediolanenses ex urbe elicere, prœliumque conserere, quòd res nulla successerat, ad insidias conversus, Papienses ad mœnia populabundos adequitare, ac, commisso prœlio, certo tramite fugam arripere jussit, seque in eo cum validis cohortibus occultavit. Paruere Papienses edicto, atque Idibus Julii insultantes ad mœnia processere. Ita Mediolanenses, cum ignominiam ferre non possent, ex urbe cum magna manu egressi, atque in insidias à Friderico paratas inconsultò delapsi, propè omnes aut capti, aut interempti, aut gravibus vulneribus sunt confecti. Ea victoria potitus Fridericus, Laudem se recepit. Cremonenses autem Nonis Julii Cremam militum corona cinxerunt, eamque acriter obsidere instituerunt. Ceterùm Cremenses firmis oppidi munitionibus, & promptis Mediolanensium, & Brixianorum auxiliis fulti, omnia obsidionis incommoda contemnebant, seque, ut Lotharium quondam, sic nunc Fridericum elusuros inani jactatione fremebant. Itaque multis eruptionibus factis, quanquam valdè repressi magna tamen hostibus detrimenta dederunt, atque inter ceteros Marchionem Anconæ Garnerium occiderunt. Reversus inde Mediolanum Fridericus, cum pabulum equorum non invenisset, & ipse eodem die Cremam accessit, ac captivos Mediolanensium ad terrorem eis injiciendum produxit. XIII. Kal. Augusti Beatrix Augusta, & Henricus Dux Bavariæ cum copiis, commeatibus, & stipendiis ex Germania Cremam accesserunt, neque ita multò post Velfo Princeps Sardiniæ alium exercitum quoque adduxit. Quibus subsidiis auctus Fridericus, oppidum oppugnare constituit. Ejus rei gratia Cremonenses turrim altissimam construxerunt, atque huic mangana inauditæ magnitudinis, & petrarias, gattosque complures adjecerunt, & Fridericus his similia alia quoque multa ex eorum temporum consuetudine fabrefecit. Hoc cognito Cremenses haudquaquam exterriti animis sunt: verùm cum & præsidia, & machinas in muris idoneas statuissent, haud ægrè omnem & Friderici, & Cremonensium impetum pertulerunt. Quin etiam post dies aliquot profecto Friderico, sive, ut scribit Radevicus, Sambassianum ad conjugem invisendam, sive, ut refert Urspergensis, ad agri Mediolanensis reliquum pervastandum, ex oppido eruperunt, ac cruento cum Germanis prœlio conflixerunt. Ea re exasperatis animis, varia inde utrinque edita sunt crudelitatis exempla, quippe cum Germani amputatis Cremensium capitibus fœdè ludibrii gratia quasi pilâ lusissent, Cremenses captivos eorum in muros produxerunt, ac membratim dilaceraverunt, &, cum illi captivos Cremensium, iis inspectantibus, suspendissent, hi reliquos eorum egerunt in crucem. Quibus rebus crudelitatis libidine exaturata, Fridericus rursus machinas admoveri, & excitari turres præcepit, acremque oppugnationem instituit, quæ haud dubiè, omnibus summa ope nitentibus, aliquem habuisset effectum, nisi Cremenses muscipulis, & foveis occultis intra vallum dispositis, ac machinis incensis, aut aversis hostes fefellissent, aut crebris manganorum ictibus eos à muris recedere coëgissent, qua in re tantum ardoris adhibuerunt, ut neque præsenti filiorum suorum obsidum periculo, quos ad manganorum ictus Fridericus opposuit, deterreri

(54) Radevicus lib. 2. cap. 39. *undecim millia* Talentorum promissa tradit. Calchus verò *quindecim mille Marchas argenti* dono Cæsari datas, ut in Cremenses armaretur, ad hunc annum refert.

reri ulla ratione potuerint. (55) Quin etiam XIV. Kal. Octobris proscriptionis tabulas in eos hasce proposuit: *Cum ob defectionem Cremensium ipsum castrum Cremæ obsideremus, & cum principibus nostris in tentorio Ducis Henrici nepotis nostri consideremus, consilio, & judicio Principum nostrorum, & omnium Lombardorum, qui nobiscum aderant, ipsos Cremenses hostes Imperii judicavimus, & de ipsis talem legem promulgavimus. Quoniam Crema, & omnes Cremenses nostro banno sunt illigati, statuimus, & Imperiali auctoritate confirmamus, ut omnes Cremenses, Mediolanenses, & Brixiani, & quicumque hoc tempore Cremæ sunt, tam feudum, quàm allo-* A *dium totum amittant, & feudum ad dominos redeat: nos enim personas, & bona eorum publicamus, atque idem de eorum bonis, qui de Ecclesiis sunt, fiat.* Interim Mediolanenses, ut Fridericum ab oppugnatione Cremæ averterent, cum multis millibus armatorum Minerbium oppidum ad lacum Comensem adorti sunt: verùm, auxilio quingentorum equitum à Friderico summisso, ab incœpto destiterunt: quin, cum domum repeterent, Gozuino Comite, qui tum Comitatum Sepriensem, & Marthesanum administrabat, à tergo insequente oppressi, præda amissa, multisque suorum desideratis, ac sauciis, in urbem se receperunt.

(55) Cremæ obsidio diligentissimè ab Ottone Morena describitur; quo circa illum adire poterit Lector Tomo VI, *Rerum Italicarum*, ut extremi odii in Obsessis, & Obsidentibus exempla obstupescat. Sigonius è Radevico lib. 2. cap. 44. & seq. omnia desumpsit.

Explicit Liber Duodecimus.

IN-

INCIPIT LIBER DECIMUSTERTIUS.

Omnium calamitatum, quas ab exactis Longobardis Italia pertulit, nullæ aut majores, aut fœdiores fuerunt, quàm quas ipsa sacrorum comitiorum dissidia intulerunt, quorum tria perniciosissima proxima Patrum erat adhuc ætas experta, Honorii, Clementis, & Anacleti, qui de jure dignitatis cum Alexandro, Gregorio, & Innocentio Pontificibus decertarant. Horum enim singula, externa Germanorum arma in Italiam non sine maxima ipsius pernicie advocavere, primum verò, & secundum Imperium etiam ipsum parùm salutari in futurum exemplo ab Ecclesia disjunxere. Ecce autem hærente adhuc non modò in animis, sed etiam in oculis penè omnium memoriâ tertii, quartum exarsit vel omnium, quæ adhuc scripsi, teterrimum, quo Alexandrum tertium Victor quartus incessit. Hoc enim non omnes solùm Occidentales Ecclesiæ, sed etiam Regna inter se, ac Provinciæ, Civitate que disjunctæ sunt: quin & Imperator propterea tam gravem, tamque diuturnam cum Ecclesia contentionem inivit, ut non solùm in præsens civitates inter se universas distraxerit, sed etiam in eisdem familias ipsas inexpiabili in multa sæcula inducta dissensione diviserit. Hinc enim Gibellinorum, & Guelsorum nominibus ex vetere Germaniæ dissensione desumptis exitiales Italis factiones manarunt, quæ sub Friderico patre exortæ, neque omnino pòst sub Henrico filio obliteratæ, demum sub Friderico nepote effusiùs erumpentes ingentes, in multos post annos, strages in Italia edidere. (1) Quæ historia quoniam studiis Scriptorum stylo haud seciùs inter se, quàm illi gladio, decertantium est corrupta, dabimus operam, ut nos, restincto demum jam illo animorum in caussam incendio, veritatem ex ipsis potissimùm rerum actis eliciamus, eamque fideli, atque accurata opera posteritati ad præcavendum prodamus, ac simul quantas calamitates Mediolanenses, ceterique Italiæ populi pro tuenda libertate pertulerint, enarrare pergamus.

Friderico omni ope Cremam, ut demonstravimus, oppugnante, Hadrianus Pontifex Kalendis Septembris Anagniæ moritur. Eo facto Cardinales permoti extemplò cadaver Romam retulerunt, ac pridie Nonas in Templo Sancti Petri sepeliverunt; postridie verò in eodem convocati, de novo subrogando Pontifice consultarunt, verùm tertio die, diductis in diversa sententiis, Cardinales, de quibus supra diximus, duos Rolandum Senensem, olim Canonicum Regularem, (2) & Octavianum Romanum, Pontifices designarunt. Rolandus à viginti tribus delectus coccineam chlamydem sibi à suis cupientibus properanter injici non est passus. Octavianus à quinque tantùm declaratus (3) raptam avidè è manu Ministri, ut Rolandum jure præverteret, ipse sibi festinantiùs induit, atque Rolando, & Cardinalibus ejus per armatos illicò intromissos in arcem compulsis, à suis in Sede Sancti Petri constitutus Victoris quarti nomen

(1) De Guelphæ, ac Gibellinæ factionis origine tam variæ sunt Scriptorum sententiæ, ut easdem singillatim recensere non tam operosum foret, quàm inane; tot enim hactenus consepulta tenebris hac in re veritas fuit, ut, cùm notissima sit series calamitatum, quam perversa hujusmodi æmulatio in Italiam invexit, prorsus hucusque latuerit tempus, quo primùm hoc nomine appellari cœperint Partes adversæ. Rem hanc studiis Scriptorum invicem digladiantium, potiùs corruptam, quàm illustratam Sigonius asseruit, operam suam pollicitus, ut ex antiqua caligine in lucem educeretur; sed quamvis optimè scripserit, ex veteribus Germaniæ dissensionibus desumptas faces civilium contentionum, quibus universa postmodum exarsit Italia, in album tamen minimè collimasse videtur, asserens, sub *Friderico II* fetale nomen Guelphæ, ac Gibellinæ factionis insonuisse, stragesque inde per multos annos in hanc Provinciam effusas. Postquam enim editum est Tomo XI. Rerum Italicarum *Chronicon Astense* Guilielmi Venturæ, revocari in dubium vix potest, quo tempore, infausto hoc nomine appellari cœperit diffusa per Italas Urbes civilium rixarum libido. Scriptor iste ultimas tabulas condens anno 1310. scribit cap 57. se tunc fuisse annorum LX, adeòque anno eodem, quo *Fridericus II* vivere desiit, in lucem prodierat, idest anno 1250. Is igitur ocularis testis rerum, quas in historiam suam referebat cap. 17 hæc habet: *sciendum est, quod post obitum Friderici* (nempe secundi) *Lombardi divisi sunt in partes duas, quarum una vocatur* (legendum vocabatur) *pars Ecclesiæ, altera verò pars Imperii; modò verò una vocatur Guelfa, & alia Gibellina. Primi quidem fecerunt Veronenses* &c. Itaque nonnisi mortuo Friderico II. emersit hoc nomen. Marchio Abbas Joseph Malaspina, Vir non minùs sanguine, quàm doctrina præclarus, mihique summa necessitudine conjunctus, Scriptorem hunc adnotationibus exornavit, atque hoc loco eruditè admodum disserit, *quando, ubi*, & *cur* ab Italis hoc nomen æmulis partibus inditum fuerit, quo circa illum adeat Lector; cùm illustratæ hujus originis integra eidem gloria debeatur.

(2) Benedictini Ordinis Monachum *Rolandum* hunc faciunt nonnulli Scriptores apud Pagium ad hunc annum num. 8 Henriquez in Menologio Ordinis Cisterciensis eum Monasticam vitam professum scribit in Cœnobio Caræsvallis, prope Mediolanum, subscribente Gabriele Bucellino in Menologio Ord. S. Benedicti ad diem XXVII. Augusti; idque Puricellus adeò lubens excepit, ut num. 424 asserat, peculiari etiam hoc titulo ad sua Basilicæ Ambrosianæ monumenta pertinere. Sigonius autem Canonicum Regularem fuisse asseverat. His omnibus adversatur Card Aragoniæ editus Tom. III. *Rerum Italicarum*, qui in Vita Alexandri III. hæc refert. *Cùm esset in Ecclesia Pisana Clericus magni nominis* (Baronius ex Codice Vaticano legit *in Ecclesia Pisana Canonicus*,) *& carus haberetur ab omnibus, atque receptus, ad hanc Romanam Ecclesiam vocatus est à Beato Eugenio, quem ubi Deo auctore cognovit idoneum, primo in Diaconum SS. Cosmæ, & Damiani, deinde in Titulo S. Marci Presbyterum ordinavit, & tandem, quia semper de bono crescebat in melius, Cancellarium Apostolicæ Sedis constituit* &c.

(3) A duobus solummodo, *Joanne de S. Martino*, & *Guidone Cremensi* electum *Octavianum* narrat Card Aragoniæ, qui fusè hanc historiam describit loco superiùs enunciato. Tertium addit Anonymus Casinensis, nempe *Episcopum Tusculanum*, cui nomen erat *Imarus*, olim Monachum Cluniacensem.

men ascivit; inde ad Palatium, populo civi A
suo haud gravatè favente, deductus prompta
Cleri, populique obsequia accepit. Rolan-
dus novem dies cum suis in arce per Sena-
tores obsessus mansit: demum emissus ad Ci-
sternam Neronis inter Ariciam, & Tarra-
cinam processit: ibique XII. Kal. Octobris
in magna Cardinalium, Episcoporum, Ab-
batum, Cleri, Populique, qui convenerant
frequentia, chlamydem ritè induit, ac con-
secratus Alexandri tertii nomen accepit. (4)
Ita Victore, qui nondum consecratus fue-
rat, jure superato, post octo dies, & ipsum
cum sectatoribus ejus, & si quis manum ei
consecrationis gratia admovere ausus fuisset,
pœnis inferorum devovit, atque Anagniam B
se recepit. Quarto inde Nonas Octobris Vi-
ctor à paucis & ipse Episcopis consecratus
eadem in Alexandrum, & partem ejus de-
testationis tela retorsit, ac per Othonem
Comitem Palatinum Campaniam, & Patri-
monium sancti Petri invasit, & Signiæ sub-
stitit. Tum uterque jus suum tueri cupiens,
Alexander, quòd à pluribus creatus, & an-
te Victorem consecratus, Victor, quòd ve-
ste pontificia prius indutus, & tanquam
Pontifex Cleri, Populique solennibus obse-
quiis esset cultus, literas ad Fridericum
castra adhuc ad Cremam habentem scripse-
runt: eumque, ut partes suas susciperet,
obsecrarunt. Erat Fridericus ab Alexandri C
rationibus alienus, asperitatis ejus, in tuen-
do jure Ecclesiæ, superiore in legatione adhi-
bitæ non oblitus, quam offensionem non
obscura etiam auxerat fama, quæ perere-
buerat, ipsum cum sociis ejus Cardinalibus
vivente Hadriano conspirasse, ut Mediola-
nenses, & Gulielmum Siculum adversùs se
defenderent: in Victorem verò animo pro-
pendebat, quòd præter cetera faciliùs ali-
quid de jure Pontificio concessurum confi-
debat, de quo cum Hadriano contendere
cœperat: cum vulgò ferretur, Hadrianum,
si paucos præterea dies supervixisset, Fri-
derico propterea sacrorum communione
fuisse, nisi sibi satisfecisset, interdicturum. D
Ea de caussa conventum omnium è Regnis
suis Episcoporum Papiæ in Octavam Epi-
phaniæ indixit, atque Episcopos duos Pra-
gensem, & Ferdensem ad Alexandrum, &
Victorem misit, qui dicerent, suarum vi-
rium non esse, utrius justior caussa esset,
constituere: Episcoporum judicio ad eam
rem opus esse, ac propterea se in Octavam
post Epiphaniam concilium indixisse: ibi
quem justioribus comitiis creatum esse cer-
tus Episcoporum consensus statuisset, eum
se summo studio veneraturum, atque armis,
si opus fuerit, protecturum; proinde ambo
ad diem concilio præstitutam occurrerent.
Alexander animi Friderici erga se non igna- E
rus, venturum se abnuit, adjiciens, parùm
æquum esse, ut, cui judicium à Deo in ho-
mines esset concessum, is humano judicio
se committeret. Victor, ut ad victoriam,
non ad judicium processurus, Friderici vo-
luntati se quacumque obsecuturum ratione
1160 respondit. Initio inde sequentis anni, qui
fuit supra millesimum, centesimus sexagesi-
mus, Fridericus se per obsidionem Cremâ
potiturum diffisus, cui affatim rei frumen-
tariæ foret, vim extremam adhibendam,
oppugnationemque tentandam existimavit,
universo præsertim id exercitu comproban-
te, cujus diutinæ jam tædebat ad id oppi-
dum stationis, & asperrimæ, quæ eo potis-
simùm anno sævierat, hiemis. Itaque ma-
chinas varias, turresque præparat, easque
fortissimis militibus complet, ac tela, faces-
que in eos, qui intus erant, jacere jubet.
Quæ, cum Cremenses quanquam maximo sui
cum detrimento repellerent, demum ad alias
artes se contulit: opportunè autem ipsius
consilium juvit singularis quidam industriæ
Architectus omnia ipsius machinamenta eo-
usque levi satis momento ludificatus, qui
pecuniâ, ut Cremenses scribunt, corruptus
ad ipsum transfugit, ac turres ligneas inu-
sitatæ altitudinis duarum contabulationum
effecit, ac pontes ex iis in muros projicien-
dos instituit. Quibus perfectis Fridericus,
qui gattorum, briccolarumque inanes exper-
tus sæpe conatus erat, ut ultimam, sic as-
perrimam oppugnationem incœpit. Gattis
quippe remotis, diversis è partibus turres
has, quàm proximè potuit, muris admovit,
ac milites, qui in superiore contabulatione
locati erant, oppidanos omni missilium ge-
nere propellere, qui verò inferiorem tene-
bant, pontes, ut demonstratum ab Archi-
tecto fuerat, in muros projicere jussit, ac
reliquum exercitum circum muros disposuit,
& singulos, ubi projectos sensissent pontes,
suam quemque invadere partem præcepit.
Cremenses, ubi oppidum coronâ circumda-
tum, turribusque mœnibus admotis omnia
personare tubis, armisque senserunt, ab ani-
mi virtute præsidium sibi petendum existi-
marunt. Quippe in muros subeuntes ex gat-
tis suis pontes scindere, ac milites muro
dejicere, & in extremo periculo fidem, of-
ficiumque suum probare Patriæ contende-
runt. Primum, qui de ponte in urbem de-
siluit, quidam subitò crudelissimè interfecit:
cuteque capiti ejus detracta in usum capil-
latæ galeæ se se induit; alteri manus & pe-
des præcisi, & per forum fœdo repere spe-
ctaculo est permissum. Ipsi tamen fortissimo
quoque ex suis aut amisso, aut sauciato de-
bilitati adeò sunt, ut, anteriore murorum
munitione relicta, in posteriorem se retule-
rint, ac tum primùm animis viribusque de-
ficere, & de salute desperare incœperint.
Quod ubi sensit Fridericus, Concilium,
quod in Octavam ab Epiphania indixerat,
ne oppugnationis ardorem remitteret, in
Quadragesimam distulit, atque acriùs oppu-
gnare perseveravit. Tum Cremenses assiduis
prœliis, vigiliisque defessi, ac plerique vul-
neribus affecti, demum extremi periculi
metu permoti, consilium sui dedendi, si to-
lerabiles ferrentur conditiones, ceperunt,
ac VII. Kal. Februarias Peregrini Patriar-
chæ Aquilejensis, & Bajoariæ Ducis collo-
quium postularunt. Potestate colloquendi
facta, primùm veniam errori suo petierunt,
eo nomine crimen purgantes, quòd non
Friderico, quem semper ante omnia coluis-
sent,

(4) *Apud Nympham* consecratum *Alexandrum* Card. Aragoniæ, ac Anonymus Casinensis testantur. Ipsemet *Alexander III.* in Epistola ad Gerardum Episcopum Bononiensem, quæ legitur in Radevico lib. 2. cap. 51. hæc habet: *Apud Nympham non longè ab Urbe, in simul congregatis, munus consecrationis accepimus.*

ſent, ſed Cremonenſibus hoſtibus ſuis acerbiſſimis reſtitiſſent: deinde poſtularunt, ne ad noxam libidini Cremonenſium traderentur. His ad conſilium Friderici delatis placnit, nt his conditionibus venia, paxque daretur. Ut Cremenſes incolumes exirent cum iis rebus, quas ono geſtatu efferre ſinguli poſſent, Mediolanenſes, & Brixiani, qui intus eſſent, arma relinquerent. Poſtridie omnes egreſſi, oppidum militibus diripiendum eſt datum. Cremonenſes, & Laudenſes veteribus odiis incitati, muros oppidi deturbarunt, ac foſſas compleverunt. Germani, ubi prædæ minus, quàm ſperaverant, invenerunt, ignem oppido multis in partibus intulerunt. Reliquis domos ſuas reverſis, Fridericus Papiam ſe recepit. (5) Cui Civitas obviam effuſa occurrit, atque ornatis, Templorum inſtar, Urbis viis læta triumphantem excepit. Is Templo adito, gratiis Deo actis, votiſque ſolutis divertit in Regiam, ac conventum in ante diem IV. Nonas Februarias, qui dies erat Purificationis, indixit, ac literas per omnes regiones de Cremenſi victoria miſit. Ubi dies Purificationis advênit, Epiſcopos, Abbateſque, qui undique ex regnis ſuis convenerant, convocavit, atque eis judicium Pontificiæ, quæ jactabatur, cauſſæ commiſit. Aderat in Urbe Victor, cujus cauſſa agebatur, aderat advocatus ejus non leviſſimæ auctoritatis, Fridericus, nec quiſquam ex proceribus convenerat, niſi aut utriuſque amicus, aut aliqua ratione illi patti obnoxius. Itaque, cum re in diſceptationem adducta, probatum teſtibus eſſet, Victorem ante Alexandrum, ut Pontificem, & veſte ornatum, & cultum obſequio eſſe, nemoque eſſet, qui contradicere anderet, ſine ulla dubitatione Victor, qui præſens aderat, jure, Alexander, qui vocatus non obediverat, vitio ſactus Pontifex judicatus eſt. His poſtridie Cinerum actis, ſequenti dia Victor ſolemni cum pompa ab æde Salvatoris ſuburbana, ubi hoſpitabatur, ad Templum majus à Clero, Populo, Epiſcopiſque deductus eſt. Ibi eum Fridericus pro foribus Templi ſuſcepit, & deſcendentis de equo ſtrepam tenuit, & manu uſque ad Altare perduxit, & humili pedem oſculo contigit, ac poſt eum Peregrinus Patriarcha Aquilejenſis, Vido Archiepiſcopus Ravennas deſignatus, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, & Principes idem ſecerunt; poſtero die Sabbati Victor, Alexandrum cum parte ejus candelis accenſis eſt execratus, ac Gulielmum Siculum, & Mediolanenſes, quòd Eccleſias, & Imperium invaſiſſe dicerentur, ad ſatisfaciendum citavit. Quibus rebus perfectis, literas ad Reges Franciæ, Angliæ, Hiſpaniæ, ceteroſque ſcripſit, ut acta Papienſis Concilii comprobarent, &, ut Lombardiam militaribus incommodis allevaret, principes Germaniæ, laudibus, muneribuſque ornatos cum ſuis copiis domos dimiſit. Hactenns de Friderico Radevicus. (6) Reliqua nos ex Italicis fermè eruere monumentis conabimur. (7) His igitur cognitis Alexander Agnaniæ ſacra deteſtatione Victorem, & Fridericum execratur, literas & ipſe ad Principes, & Civitates dedit, ac quibus rationibus id feciſſet, expoſuit; ſimulque ut ſe, cauſſamque ſuam ſuſciperent, obſecravit, & ad id Epiſcoporum Concilium ſuorum indixit; præcipuè verò ad Mediolanenſes Joannem Anagninum Cardinalem legavit. Is fœdere cum Mediolanenſibus icto V. Kal. Aprilis (8) ſuggeſtum majoris ædis aſcendit, ac concione advocata Victorem, Fridericum, quique Sectam eorum ſequerentur, Cremonenſem, Laudenſem, Comenſem, Papienſem, & Mantuanum Epiſcopos, ſacris abdicatos pronunciavit, ac Civitates Cremonam, Papiam, Laudem, Comum, Novariam, Vercellas, Marchionem Montisferrati, Comites Blanderati, Seprii, & Marthefii ſacris arcuit, & Archiepiſcopum, ac Conſules Mediolanenſes ſacramento fidelitatis obſtrinxit. Quibus rebus ingens iterum vulnus Eccleſia Dei accepit, bellumque novum inter Pontificatum, Imperiumque ſuſceptum, quo Civitates Italiæ, in primiſque Lombardiæ in diverſas partes diductæ, pravis inter ſe certaminibus initis, ad extremum propè exitium ſunt redactæ. Hujus autem belli principes fuere Mediolanenſes, qui cum veteribus odiis, tum recentibus Alexandri adversùs Fridericum, & ſocios ejus execrationibus incitati bellum ardentiore animo gerere perrexerunt. Itaque, ut amiſſæ Cremæ detrimenta ſarcirent, Laudem tentandam, quam ſibi non parere indignè ferebanr, ſuſceperunt, ac, firmâ collectâ equitum, peditumque manu, per proximos ſacræ hebdomadæ dies impreſſionem in ejus fines fecerunt; verùm egregiè occurrentibus Civibus, protinus re irrita diſceſſerunt. Ea re Fridericus permotus copias ſuas, quanquam exiguas, Papiâ educit, atque ineunte Maio in Mediolanenſium agrum ingreſſus omnia à Lambro amne latè populando, atque in ſegetes, arboreſque fœdè ſæviendo percurrit, ac tandem caſtra ad S. Romanum, quaſi Urbem obſeſſurus, locavit. Qua re animadverſa Mediolanenſes, Placentinis adjunctis, adversùs eum cum ornatiſſimo, atque inſtructiſſimo equitatu proceſſerunt, copiamque pugnæ fecerunt. Ex quo Fridericus exterritus, per noctem

(5) Univerſa hæc Sigonius è Radevico tranſeripſit. Uberiora temen ſunt, qæ Morena de Cremæ obſidione, ac exeidio refert. Illud memoratu dignum; cùm Cremenſes poſt deditionem Urbe egrederentur, *Fridericus* ipſe propriis menibus adjuvit quemdam ipſorum languidum exeuntem, ac alios milites exportavit, ut narrat idem Morena, *Friderico* eddictiſſimus, qui nihil omittet, quod illius gloriam valeat amplificare.

(6) Lib. 2. cap. 64. & ſeq. Vide Labbeum Tom X. Conciliorum.

(7) Nempe ex Triſtano Calcho, & Bernerdino Corio, quos, in deſcribendis rebus inferiùs editis Auctores habuit Sigonius.

(8) Sire Raul in libro *de geſtis Friderici I.* edito in VI. Volumine *Rerum Italicarum*, narrans quæ his temporibus in Mediolanenſi bello geſta ſunt, ſcribit, ter indictum anathema à Cardinali Joanne Anagnino in Eccleſia Majori Mediolani. Primò contra *Octavianum* Antipapam, & *Fridericum* Imperatorem *III. Kal. Martii*: Secundò, contra Epiſcopum Mantuæ, & Laudæ, Merchionem de Munteferreto, Comitem de Blandrate, Rectores & Conſules Cremonæ, Papiæ, Novariæ, Vercellæ, Laedæ, Seprii, Marthefanæ *XII. die Martii*: Tertiò, contre *Lodoycum*, qui erat in Baradello *V Kal. Aprilis*. Sigonius, qui hunc Scriptorem, Mediolani tene degentem, non legit, hæc omnia diverſis temporibus acta in unum diem congeſſit.

ctem filentio vafa collegit, & fe Papiam recepit. Deinde Laudem progreffus, Laudenfes magnopere collaudavit, quòd priftinam virtutem in fua falute defendenda, & fide erga fe cuftodienda retinuiffent: inde exercitum trans Abduam amnem traduxit, & Pontirolum, pontemque ad id à Mediolanenfibus factum occupavit, & Fanum non fine cruento prœlio (9), Mediolanenfibus in tempore non occurrentibus, cepit, ac Papiam, Novariamque fe retulit. Mediolanenfes interea bellum Laudenfe renovaturi V. Idus Majas (10) Laudem cum equitatu repetiverunt, cumque infidiæ erumpentibus Laudenfibus femel iterumque paratæ non proceffiffent, juftum exercitum, ac carrocium ipfum cum magno machinarum apparatu adduxerunt, ac XIV. Kal. Augufti fignis è regione Portæ Imperialis locatis, reliquis copiis Urbem cinxerunt, atque oppugnare inftituerunt. Verùm, cum per aliquot dies in opere verfati effent, mox rei difficultate, & maturo Friderici adventu permoti deftiterunt. Tum Laudenfes tumultuario opere munitam adhuc Urbem babentes lapideo ipfam muro, monente Friderico, fepferunt; primus lapis ab Alberico Epifcopo in fundamento Portæ Cremonenfis eft pofitus. (11) Erat in regione lacus Comenfis oppidum, nomine Carcanum, quod firmo Friderici præfidio cuftoditum, Mediolanenfibus, quoties in Laudenfium fines irrumperent, adhuc femper fuerat infeftiffimum. Hoc igitur fibi expugnandum Antiftes ratus, eodem menfe Brixianorum auxilius, ac trium tribuum juventure educta, obfidere inftituit. Ea re cognita Fridericus fociorum fuorum copias fubitò accerfivit, ac poftridie Nonas Augufti acceffit, & loci peritorum confilio in valle Toxaria caftra ita pofuit, ut Mediolanenfes ab omni re frumentaria intercluferit. Id ubi fenfere Mediolanenfes, virture recuperandum, quod loci iniquitate amiferant, rati, fe fe ad prœlium præpararunt; neque id Fridericus detrectavit. Variè utrinque pugnatum eft ingenti animorum ardore aliis pro falute, aliis pro Imperio decertantibus. Tandem Fridericus ordines Mediolanenfium vi perrupit, atque ad carrocium penetravit, ac folutis bobus vexillum detraxit, & contumeliæ cauffa currum in proximam foffam dejecit. Brixiani interea ab Urficino caftro, ubi in præfidio locati fuerant, aliique ab Herba oppidani fuorum periculo excitati impigrè accurrerunt, ac recentes indefeffos incubuerunt. Quorum impetu perceitus Fridericus victum fe in ipfa victoria clamans fugam capeffit, ac Comum fe cum paucis recipiens, in arcem Baratelli afcendit. Mediolanenfes fufis hoftibus, caftrifque captis, ingenti præda potiti funt. Hæc V. Idus Augufti gefta. (12) Archiepifcopus, Carcani oppugnatione omiffa, quæ longior videbatur futura, XIII. Kal. Septembris domum revertit, atque Urficinates, & Herbenfes, quorum opportunâ præcipuè operâ parta victoria effet, immunitate Mediolanenfi donandos curavit. Fridericus ex Baratello Papiam fe recepit, atque amicos, ut quantum quifque contrahere copiarum poffet, in infequentem annum pararent, admonuit, atque inde Cremonam fe contulit. Incendio Mediolani in Tribu Comenfi conflato, eoque ad Vercellinam, Ticinenfem, Romamque translato, magnum multi Cives damnum fecerunt. (13) Id incendium, tectis plerifque in Urbe confumptis, coegit, ut exercitus in proxima loca hibernatum exiret, &, cum multa frumenta exufta effent, annona in Civitate gravior fieret. Mediolanenfes ponte ad Pontirolum inftaurato, in Laudenfium fines impreffionem fecere, ac multos captivos abduxere. Velfo Marchio in Tufciam cum exercitu iniit, ac conventu ad S. Genefium habito, cum à ceteris, tum maximè à Pifanis, & Lucenfibus benignè acceptus eft. Fridericus Cremona Papiam in hiberna fe retulit. Ineunte inde Vere, ad arma utrin- 1161
que reverfum. III. Idus Martii Placentini, cum Laudenfe fibi bellum depopofciffent, multos Laudenfium equites per infidias oppreflerunt. XVI. Kal. Aprilis Mediolanenfes ad Caftelleonum oppidum in Comitatu Sepriensi fitum, injuriis eorum provocati, accefferunt, atque omni machinarum genere oppugnare inftituerunt. Quas, dum qui intus funt, refringere, atque incendere tentant, Fridericus rei nuncio ictus Laudem accurrit, & contracto ex proximis locis exercitu ad Lambrum amnem, Caftelleonum liberaturus, proceffit. Qua re accepta Mediolanenfes fuccenfis machinis recefferunt. III. inde Nonas Aprilis Placentini cum Laudenfibus ad S. Mariam in Strata prœlium commiferunt, ac præter ceteros Tricafoliam Pufterlam Prætorem eorum redegerunt in poteftatem. Interea Germani Principes, qui poft conventum Papienfem à Friderico dimiffi fuerant, five ab eo acciti, five vicem ejus foliciti, cum maximis in Italiam auxiliis redierunt. (14) Quorum adventu Fridericus erectus, ac fimul promptis Italicarum Civitatum, quæ in fide erant, auxiliis nixus, quod adhuc facere prætermiferat, Urbem ipfam Mediolani fibi tentandam decrevit; ratus, dum ea Urbs incolumia ftaret, fe haudquaquam quietam Italiam habiturum, atque ita rebus omnibus neceffariis apparatis, IV. Kal. Junii cum univerfo exercitu in agrum Mediolanenfem procedit, ac fegetes, vineafque toto latè percurfo agro cor-

(9) Ab Ottone Morena col. 1063. *Fara* appellatur, Caftrum à *Friderico* occupatum poft Pontirolum captum, ac pontem everfum, inquiens, *deinde Faram vadens, ipfumque Fara Caftrum, poft diu factum ibi prælium, capiens, & homines de Fara cum maxima præda bonorum* &c.

(10) *Nono die menfis Junii* id peractum narrat Morena col. 1065., qui fusè, ac diligenter hiftoriam hanc defcribit.

(11) *Tertio die menfis Augufti* inceptum hunc lapideum murum Urbis Laudenfis adnotavit Morena col. 1071.

(12) Ex Calchi hiftoria hæc defumpfit Sigonius.

(13) Diem feralis hujus incendii defignat Morena col. 1079., ait enim, eodem die Jovis, ideft XXVI. Augufti menfis, quo *Fridericus*, ad expugnandum Placentiæ pontem, exercitum fuum admovit, exarfiffe Urbem Mediolanenfem tanto detrimento, ut tertia pars Mediolani combufta fuerit, & magna tunc aura efflante conflagraverint optimæ domus. Exortum fuiffe hunc ignem in domo Lanfranchi Canis de Porta Cumana teftatur Sire Raul col. 1185. Tomo VI. *Rerum Italicarum*, qui hoc incendium minutim defcribit.

(14) Morena hos Principes fingillatim enumerat col. 1087.

A corrumpit. Inde, caſtris propiùs Urbem admotis, in multas partes copias dividit, atque Urbem undique ſeptam intentiore cora obſidere inſtituit. Contra Mediolanenſes haudquaquam animis defecerunt; verùm omnia, quæ ad acrem ſuſtinendam obſidionem pertinerent, tanto ſtudio præpararunt, ut ne ſi hoſtes quidem quieſcerent, ipſi quietem acturi eſſent, ac partitis inter ſe laboribus modò ab hac, modò ab illa parte, ut cuique diſtributa munera erant, egreſſi certatim præcipuum ſibi fortitudinis, ac fidei Patriæ præſtitæ decus depopoſcerunt. Clauſa ondique Urbe, omnium rerum pretiis auctis, magna Civitatem caritas pri-
B mùm, deinde, impedita cibariorum invectione, inopia cepit, quæ mala graviora etiam fecit, ingens alieni æris, quo plerique obruti erant, magnitudo, quo, ne funditùs perirent, Civitas denos, & octonos viros ad eam rem inſpiciendam legit, ex ſingulis tribubus ternos, qui magna cum cura imminentem multorum perniciem ſublevarunt. (15) Fridericus interea, agro ad XV. millia paſſuum circumquaque vaſtato, Germanos in ſuburbana caſtra diviſit, ac Cremonenſes, & Papienſes, in Civitates ſuas dimiſit: ipſeque cum ala equitum Laudem ſe recepit, quò Victor cum aliquot Cardinalibus XV. Kal. Junii venerat. Ibi conventu
C altero Epiſcoporum, atque Abbatum habito, (16) iterum ex eorum ſententia Victorem verum, juſtumque Pontificem eſſe pronunciavit, & Archiepiſcopum cum Conſulibus Mediolanenſibus, & fautores eorum Epiſcopos Placentinum, Brixianumque cum Conſulibus à ſacris amovendos curavit. Patavinis, qui & ipſi fide defecerant, ad officium redeundi, ipſæ Auguſti Kalendæ præſcriptæ. Conventu inde peracto, oppida hinc inde per menſem Auguſtum occupata, & captivi ultro, citroque ſunt facti. Quod belli genus quàm inane eſſet, ac parùm cœptis perficiendis idoneum, aliàs ſatis Fridericus expertus, obſidione iterum urbem ſibi
D premendam exiſtimavit, atque ita V. Idus Auguſti à Meregnano exercitum Mediolanum promovit, ac caſtra non procul ab urbe fecit, in omnem rei benè gerendæ occaſionem intentus. Miſſi, qui Mediolanenſes provocarent, cum prœlium commiſiſſent, & ipſe eos ſubſequi maturavit, ac mox gradum referentes, acriùs urgere inſtituit, veram eſſe fugam Mediolanenſium arbitratus; cum autem cupidius uſque ad Arcum Romanum eſſet progreſſus, equo fortè prolapſo corruit, vulnuſque grave accepit, verùm à ſuis in equum repoſitus, periculum mortis evaſit. Qua re perterritus iterum totum ſe ad obſidionem convertit, atque
E omni ope, ne commeatus in Urbem importarentur, providere contendit. Eo facto Mediolanenſes fame jam urgente permoti, Legatos ad Fridericum de pace miſerunt, ſed in itinere violati à Germanis, ad eum pervenire non potuerunt. Appetente inde hieme ipſe ſe cum uxore Laudem recepit, ut Brixianis facultatem commeatuum in urbem deferendorum adimeret, reliquas exercitus partes proximis circumquaque in caſtris diſpoſuit, atque, ut in eandem intenti curam vigilarent, mandavit. Cremonam inde progreſſus, ibi Decembrem tranſegit, itineribus cuſtodiitis, ne quid à Placentinis ad levandam obſidionem appoſitum inferretur. Quòd ſi quos ei rei ſtudentes deprehendiſſet, eos præciſis manibus, aut effoſſis oculis, aut truncatis naribus domum dimiſit, ut tali fœditate ſupplicii ab ejuſmodi conatu reliquos abſterreret, aut imbribus die noctuque objectos, ac frigore maceratos ad paciſcendam quantamcumque pro redemptione pecuniam compulit. Eodem anno Ludovicus Francorum, & Henricus Anglorum Reges, literis Friderici de Victore colendo ſolicitati, cum conſilium expedire non poſſent, conventum Epiſcoporum ſuorum menſe Julio advocarunt, (17) eòque utriuſque partis fautores Cardinales invitarunt. Ibi, cum Vido Cremenſis multa pro Victore adversùs Alexandrum diſſeruiſſet, Gulielmus Papienſis ſurrexit, atque omnibus criminibus in Victorem rejectis, Alexandri cauſſam adeò Regibus ipſis præſentibus, Epiſcopiſque probavit, ut Victorem, & partem ejus, Epiſcopi magno conſenſu ſint deteſtati. Florebat tum Ordo Ciſtercienſis, Archiepiſcopis, Epiſcopiſque multis, & Abbatibus pluſquam ſeptingentis, & Monachorum multitudine innumerabili præditus. Hi quotannis Concilium apud Ciſtertium celebrabant, & quæ è Republica erant, decernebant. Itaque, propoſita præſenti Pontificia cauſſa, publico decreto Alexandro ſe adjunxerunt, atque maximas ei parti vires addiderunt. Quibus rebus Fridericus incenſus ædictum propoſuit, ut omnes Ciſtercienſis Ordinis Monachi, qui in Regnis ſuis agerent, aut Victori ſubſcriberent, aut Regnis ſuis excederent. Qua re numerus eorum ingens, relictis ſedibus ſuis, in Franciam commigravit. Quin etiam Epiſcopos multos, licèt ſanctitate inſignes, quia Alexandro dediti erant, ſedibus ſuis ejecit, atque alios in eis impoſuit, &, ut conventum jampridem ab Alexandro indictum impediret, eò intentiùs vias omnes, ne cuiquam Epiſcopo pateret tranſitus, cuſtodivit. (18) Quare Alexander, cum ſe Concilium in Italia habere adversùs Fridericum, Victoremque non poſſe cerneret, ſimulque occultas Romanorum ſævientium inſidias vereretur, ac nimiam Friderici omnia circumquaque tenentis potentiam extimeſceret, in Franciam

(15) Sire Raul col 1186 hæc narrans, ſe unum ex iis fuiſſe teſtatur, quibus demandata eſt cura, ut publico nomine annonam, vinum, & merces venderent, atque pecuniam mutua darent, ſed id in perniciem Civitatis verſum fuiſſe aſſeverat.

(16 In die Feſto SS. Gervaſii, & Protaſii, hoc eſt XIX. menſis Junii inceptum hoc Conciliabulum tradit Morena col. 1089. e quo Labbeus ejuſdem hiſtoriam Tomo X. Conciliorum recenſuit.

(17) Concilium hoc centum Patribus inter Epiſcopos, & Abbates frequens, cui Franciæ, & Angliæ Reges interfuere, actum eſt in Civitate Toloſana, ut Gerhohus Abbas Recherſpergenſis, eo tempore vivens, teſtatur apud Pagium ad hunc annum num. 9. Vide Labbeum Tom X Concil col 1406. ubi plura ex variis Scriptoribus de hoc Concilio refert. Sigonius hæc à Gulielmo Neubrigenſi Rer. Angl. lib. 2. cap. 9. deſumpſit.

(18) Deſcripſit hæc Sigonius ab Helmoder, eorum temporum Scriptore, in Chron. Slavorum lib. 1. cap. 90. editionis Leibnitii, ſed ad annum ſuperiorem 1160 pertinent, ut ad illum annum num. 2. Pagius teſtatur.

ciam ad conventum habendum proficisci constituit. Itaque post XIII. Kal. Maji, quo die ipsum Verulis fuisse invenio, relicto Romæ Julio Cardinali Legato, Tarracinam se recepit. Inde, conscensis Gulielmi Siculi triremibus, Genuam adiit, (19) ubi, cuncta obviam effusa Civitate, amplissimum honorem accepit. Per eosdem dies Ulricus Patriarcha Aquilejensis in locum Peregrini sub-
1162 lectus est. (20) Ineunte inde Januario, cum nulla ex parte res ad victum necessariæ acri diligentia hostium, supportari Mediolanum possent, eò inopiæ, necessitatisque redacti sunt, ut canes, equosque comederent. Qua de re graves in urbe tumultus, atque acerba passim jurgia audiebantur, cum alter alterum, omnes verò Archiepiscopum increparent, quasi ille aut bello temerè tanto caussam dedisset, aut paci moram, atque impedimentum afferret. Qua re audita permotus Archiepiscopus, ad Alexandrum Genuam se recepit. (21) Civitas, ut Legati iterum de pace ad Fridericum mitterentur, decrevit. Missi tres cum liberis mandatis, Ossa Ossius, & Albertus filius, & Anselmus Ortus, ipsum Laude, quò recesserat, convenerunt, ac potestate dicendi impetrata, pacem petierunt, pollicentes se in honorem ejus, sex locis muros Urbis dejecturos, fossas completuros, ipsique demum dicto audientes futuros. Fridericus, Germanicis Principibus, sociarumque Civitatum Consulibus in consilium advocatis, sui se, non eorum, arbitrii deditionem velle respondit. Quam conditionem Legati, etsi gravissimam, acceperunt. Itaque deditio V. Nonas Martii hac ratione perfecta est. Consules ex auctoritate Consilii, Laudem ad Fridericum profecti strictos gladios tenentes liberè se omnia, quæcunque ille imperasset, facturos, atque eodem quoque Cives suos omnes sacramento obligaturos jurarunt; post biduum trecentos equites totius Civitatis nomine, triginta sex vexilla, & claves Civitatis detulerunt, ac præceptis ejus se parituros jurarunt. Inde mille pedites carrocium adduxerunt, ac nonaginta quatuor alii tubas Civitatis obtulerunt. Postridie Fridericus, ædicto Imperiali sublato, quadringentos Obsides postulavit, ex quibus centum & octoginta sex ex ordine equestri retinuit; reliquos ad numerum conficiendum ex ipsa nobilitate exegit, atque ad singulas Urbis portas murum disjici, & fossam repleri jussit, quantum exercitui quadrato agmine ingressuro foret satis; postremò jusjurandum à singulis postulavit, atque ei accipiendo sex Principes Germanos, ac totidem Lombardos præfecit; (22) atque his rebus administratis, Papiam se XV. Kal. Aprilis cum Beatrice conjuge retulit. Ibi Consilio Episcoporum, Principum, & Magistratuum amicarum Civitatum coacto, immodicam Mediolanensium superbiam altè repetito accusationis initio docet; quemadmodum se adversùs superiores Imperatores gesserint; quibus calamitatibus Laudenses, Comenses, & Papienses, nulla Regum habita ratione, affecerint; ut se demum sæpiùs in ordinem redegerint, ac pacem datam violarint; eos omnium Lombardiæ seditionum, omnium bellorum auctores fuisse, eos Pontifices in Imperatores acuisse, ac defendisse, & nunc ut cum maximè tueri ostendit. His de caussis consilium atrox fortasse, sed sibi necessarium cepisse concludit ad reliquam Lombardiam pacandam, atque in fide & officio continendam Urbis Mediolanensis delendæ, populique superbiæ, ac potentiæ comprimendæ. Eo consilio ab omnibus, qui aderant, approbato, post quatriduum Consules Mediolanenses accersit, iisque imperat, ut omnes sexus utriusque ex Urbe intra octo dies emitterent, nam se ædificia

(19) Cardinalis Aragoniæ, qui Tomo III *Rerum Italicarum* pag. 451. ejusdem iter describit, ait, quassatis procella, & turbine navibus, quibus vehebatur, remoratum fuisse Alexandrum, donec reficerentur, adeòque nonnisi infra Octavas Nativitatis Dominicæ in faucibus *Legula* cum Fratribus suis mare ingressum, in Festo *S. Agnetis* apud Januam applicuisse, nempe vigesimo primo die mensis Januarii anni sequentis 1162. Caffarus in Annalibus Genuensibus ad hunc annum 1161. Alexandri III. adventum in Urbem suam refert, coævus, & præsens. At, cùm neganda minimè fides sit Cardinali Aragoniæ, qui minutim tempus, & loca itineris Sancti hujus Pontificis signat, conciliari hæc posse arbitrarer, afferendo, usum fortasse Caffarum fuisse Florentina Æra, quæ annum, usque ad Martium, producebat; ita enim Januarius mensis anni vulgaris 1162. in anno Florentino 1161. computatus fuisset. Cæterùm susceptum in Gallias iter ab Alexandro anno 1162. Baronius quoque, & Pagius testantur. Genuæ constitisse hunc Pontificem usque ad *Dominicam de Passione* tradit memoratus Aragoniæ Cardinalis.

(20) Adhuc in vivis erat *Peregrinus* anno sequenti 1162. In Spicilegio namque Ecclesiastico Christophori Lunig Parte II. legitur subscriptus *Peregrinus* Aquilejensis Patriarcha Privilegio Friderici I. Imperatoris, dato anno 1162. ante Portas Civitatis Mediolanensis, tempore vastationis, in favorem Ecclesiæ Passaviensis, ut in additionibus ad Ughellum Tom. V. adnotatur.

(21) Scribit hæc Sigonius deceptus à Galvaneo Flamma, qui proditorem Urbis Mediolanensis facit *Ubertum* Archiepiscopum, cum aliis complicibus ab eodem enumeratis in Chronico Majori cap. 277. Infamem hanc calumniam egregie convellit Puricellus in Monum. Basil. Ambros. num. 410. & 431. ex Vita S. Galdini, aliisque antiquis documentis, quorum testimonio manifestè dignoscimus non alia de caussa Sanctissimum hunc Præsulem Mediolano recessisse, nisi ut Schismati adversaretur, ac legitimo Pontifici Alexandro adhæreret. Sira Raul editus Tom. VI. *Rer. Italic.* diem hujus recessus, ac socios Uberti adnotavit, inquiens. *Obertus Archiepiscopus, die Dominico de Cæco, XV. Kal. Aprilis, cum Milone Archipresbytero, & Galdino Archidiacono, & Alchisio Cimiliarcha, & aliis quibusdam recesserant, & abierant Genuam, ubi erat Apostolicus Alexander.* Quam verò falsò à Sigonio narretur, quòd *omnes Archiepiscopum increparent*, manifestum fit ex eodem Scriptore. Is enim famem describit, qua tunc Mediolanensis Urbs premebatur, inquiens, *pro libra quarta partis bovis mortui, ego dedi XX. solidos & unum*; narrat tumultum in Urbe excitatum inter consanguineos, & cives, qui morti dare minitabantur Consules, aliosque Imperatori se dedere abnuentes, quin ullum contra Archiepiscopum prolatum verbum uspiam enunciet.

(22) Acerbus Morena Ottonis Morenæ filius, qui tunc Præturam Laudensem gerebat, & conscriptam à Patre historiam prosequebatur, se unum ex delectis, ad juramentum Mediolanensium recipiendum, fuisse affirmat, ipsique injunctum testatur, ut unacum Federico de Asia Camerario Imperatricis, ab incolis Portæ Novæ sacramentum exigeret,

ficia evertere omnia velle. Consules gravatè, sed quia imperium recusare non poterant, præceptis obtemperarunt; atque universos abire Urbe jusserunt. Ita VII Kal. Aprilis Mediolanenses mœsti, ac se, fortunamque suam, quòd non potiùs armati occubuissent, quàm incolumes ad eam necessitatem venirent, execrantes Urbe exierunt, atque alii Comum, alii Bergomum, alii Laudem, ut quisque necessarios, atque hospites habuit, abierunt; vulgus ipsum non solùm consilii inops, sed parùm etiam mentis compos circum fossas restitit extremum patriæ casum expectaturum. Erat autem fœdus, ac miserabilis præter ceteros aspectus mulierum, ac puerorum ingentibus omnia clamoribus, ejulatibusque replentium, atque opem surdis hostium auribus implorantium. Ubi exhausta Urbs incolis fuit, Fridericus cum exercitu victore accessit, &, ne fidem fallere videretur, per ruinas murorum, non per portas inivit. Inde negotio vicinis Civitatibus id muneris sibi præcipuè deposcentibus dato, Urbem paucis Templis servatis excidit. Laudenses ædificia Portæ Orientalis diruerunt, Cremonenses Romanæ, Papienses Ticinensis, Novarienses Vercellinæ, Comenses Comensis, Seprienses, & Marthesani Novæ. Arcus, Theatra, Thermæ, quæ ex antiqua Urbis fortuna adhuc supererant, deletæ; demum profana discussa omnia præter turres aliquot, & partem mœnium, quæ integra propter operis firmitatem remansit. (23) Templa spoliata, Abbatiæ populatæ. Brolium, ut ajunt, ad perpetuam sterilitatem sale disseminatum. (24) Quibus rebus perfectis, ipse Kal. Aprilis in die Palmarum Papiam recessit, ac præ lætitia proximo Resurrectionis die post rem divinam factam cum uxore coronatus incessit, ac, stativis ad ædem Salvatoris locatis, splendidum Proceribus epulum dedit. Mediolanensibus hunc in modum subactis, inde reliquas Civitates, quæ aut apertè arma adversùs se tulerant, aut obscurè defecerant, aut alia ratione cum Alexandro faciebant, armis sibi appetendas, atque ad officium redigendas existimavit. Itaque post biduum, bellum adversùs Placentinos decrevit; idque Principes, atque Prætores, & Consules amicarum Civitatum jurare jussit. Ea re cognita Brixiani consilio anteverso Legatos ad eum miserunt, qui nudatos tenentes gladios, pacem supplices peterent. Data est ea lege, ut, muris dejectis, fossisque completis, Præfectum à se acciperent, & certam pecuniæ summam persolverent, ac secum expeditionem Romanam, Apulamque susciperent. Id ubi sensere Placentini, antequam bello premerentur, Consules ad eum suos miserunt, ac VI Idus Maji iisdem se conditionibus obligarunt. Nonis inde Juniis Legati Genuensium advenere, ac se illius potestati jurato obsequio permisere; classem se ei ad Kalendas Septembris daturos ad Siciliam, Apuliam, & Capuam à Gulielmo Siciliæ Rege recuperandas, neque injussu ejus pacem facturos, atque, ut hæc Civibus, & Consulibus suis deinceps rata forent, operam daturos, spopondere; atque ab eo omnem oram à portu Monachi usque ad portum Veneris feudi nomine, salvo jure vassallorum, obtinuere. IV. Idus Junii antiqua jura Henrico Carecto, Marchioni Savonensi, firmavit, præsentibus Episcopis Italicis Garsedonio Mantuæ, Anselmo Hastæ, Arcardo Parmæ, Syro Papiæ, (25) & Aquino Derthonæ. Idibus inde, cum adhuc apud D. Salvatoris sederet, à Consulibus Cremonensium aditus, privilegium tale sociæ Civitati concessit: *Si, cum Consules vobis subrogandi erunt, nos in Lombardia fuerimus, nuncium, si vobis placebit, nostrum mittemus, qui consilio sapientum operam dabit, ut legantur Consules ad honorem Imperii, & conservationem vestræ Civitatis, quique lecti erunt, à nobis investituram accipient; quòd si trans Alpes, aut Apenninum, aut Marchiam Anconæ fuerimus, concedemus vobis, ut ad arbitrium vestrum creetis Consules ad obsequium Imperii, & conservationem vestræ Civitatis, ita tamen, ut unus, aut duo ex eis ad nos loco omnium investiendorum accedant, qui omnia regalia ex Imperiali manu recipient tam in Urbe, quàm extra per totum Episcopatum vestrum sive in aquis, sive in terris, sive in personis, prout nunc habetis, aut ante obsidionem Cremæ habuistis, in teloneis, pedaticis, ripaticis, fodro, moneta, banno, & omni jure regalium; præterea auctoritatem jurisdicendi unicuique in Urbe, & per totum Episcopatum ex legibus, & bonis moribus ad concordiam Civitatis, & nominatim hæc castra Soncinum, Sambassianum, Previtunum, & Castrum Novum, quod est in Episcopatu Laudensi, ea lege, ut pro his regalibus omnibus vos Consules præsentes, & futuri nobis, & successoribus nostris Regibus & Imperatoribus ducentas marchas argenti boni in festo S. Martini quotannis persolvatis, & ad nutum nostrum Nunciis in Lombardia bona fide repræsentetis; extra quam cum Imperiale fodrum per Lombardiam, & Cremonensem Episcopatum exigemus. Pro fidelitate autem vestra fodrum in Urbe vestra, & suburbio ejus vobis in perpetuum concedimus, ita ut successores nostri Reges, & Imperatores hanc pactionem ratam habeant, & vos ea perpetuò teneamini. Nemo autem à vobis Consul recipiatur, nisi juret, se hanc pecuniam Nuncio nostro repetente, soluturum, & nobis, aut successoribus nostris fidelitatem. Qui verò initio Consulatus sacramentum concipiet, hoc nominatim jurabit, se recturum populum Cremonensem in Urbe, & extra ad honorem, & obsequium nostrum, & conservationem Civitatis,* &

(23) Ex Calchi historia ad hunc annum hæc omnia desumpsit Sigonius. Remansisse ferè totum murum Civitatis, magnis lapidibus confectum, & quasi turribus decoratum, scribit Morena col. 1105.

(24) Fama hujus excidii, Scriptorum omnium calamis vulgata, usque ad fabulas crevit, cùm quisque atrociorem, quam revera fuerit, ruinam narrare contenderit. Morena, etsi juratus Mediolanensium hostis, mitiora refert; nec ullus veterum Scriptorum professam aratro Urbem, ac sal injectum memoravit. Infaustam hujus excidii seriem præter Morenam, Burchardus Friderici I. Notarius, & Sire Raul editi Tom. VI. *Rerum Italic.* descripsere.

(25) Nullum per hæc tempora *Syrum* Papiensem Episcopum extitisse, Spelta, & Ughellus constanter asserunt. Vide quæ hic postremus in Episcopis Papiensibus Tom. I. col. 1092 editionis Venetæ scribit, in eam sententiam propendens, hunc *Syrum*, fuisse non Episcopum, sed *Vicarium Generalem* Urbis Papiensis.

& Consules, aliique jurabunt, se servaturos fidem sine fraude, & mandata aut per nos, aut per Nuncios nostros injuncta curaturos bona fide. Volumus etiam, ut cum nulla Civitate conjurationem injussu nostro ineatis, & quinto quoque anno sacramentum hoc renovari ab aliis, qui nondum susceperint, curetis. Pro fideli autem opera, quam vos Cremonenses nostro Imperio præstitistis, promittimus, nos neque milites, neque Burgenses, qui in castro Cremæ habitabunt, Imperii rebelles, quos proscripsimus, unquam proscriptorum numero excempturos, neque in gratiam nostram vos, aut hæredes eorum recepturos, nisi præsentibus nobis, & Consulibus Cremonæ jurent, se intra Ticinum, & Abduam non habitaturos, neque in his Urbibus, & Episcopatibus Bergomati, Brixiano, Mantuano, Parmensi, Placentino, neque in Episcopatu Cremonensi, neque agro Cremensi, nisi nos permiserimus voluntate Consulum Cremonensium, qui nunc sunt, aut futuri sunt; pagos autem, ques tenebant Cremenses, in nostra habebimus potestate, excepto castro, & suburbio Cremæ, quod vobis concedimus. Quòd si Episcopus, aut Civis aliquis Cremonensis de aliquo eorum pagorum expostularit, jus ei dicemus. Præterea Pagani illi omnes jurabunt, se parituros præceptis aut nostris, aut Nuncii nostri ad id destinati; neque fossam, neque arcem, neque vicum novum in toto Episcopatu Cremonensium excitaturos, verùm personas, & res Cremonensium per totum agrum suum servaturos, neque consilium, aut auxilium daturos, ut Crema, aut aliquod castrum, aut arx intra terminos Cremonensium privilegio designatos excitetur, aut reponatur, aut nova ædificetur. Quin etiam reliquas Civitates amicas pari creandorum Consulum potestate affecit. Mediolanensium autem, qui per agrum dissipati erant, Præfecturam in sex divisit; &, cùm singulis Præfectum Germanum imponeret, sextæ, quæ Urbem complexa est, Episcopum Leodiensem præposuit, eumque majore, quàm ceteros, auctoritate ornatum, summæ rerum præesse Mediolanensium voluit; Capitaneos, Valvasores, Scribasque omnes veteres abrogavit, ac novos instituit, atque apud se sacramentum dicere jussit. Brixiæ, Bergomo, Placentiæ, Como Germanos Prætores dedit, quas Potestates Imperatorias appellarunt. Papiâ inde profectus lustrandi regni gratia mense Junio (26) Bononiam, quam novo consilio ab Alexandro cum Mediolanensibus stetisse compererat, minitabundus accessit, eo animo, ut, si Bononienses resisterent, perinde in eos, atque in Mediolanenses animadverteret. Bononienses, sive quòd se ad tantam belli tempestatem sustinendam impares, atque imparatos viderent, sive quòd miserabilem Mediolani cladem ante oculos sibi proponerent, Friderico repugnare non ausi, Jurisconsultos suos, quibus ille plurimùm tribuebat, obviam ei miserunt, ac se in ejus auctoritate futuros, ostenderunt. Quorum oratione placatus, iisdem, quibus ceteris, conditionibus ignovit, muris veteris, qui adhuc stabant, Urbis eversis, fossisque repletis. XI. Kal. Julii, cùm esset in agro Bononiensi, atque Ulricus Patriarcha Aquilejensis adesset, Ecclesias Canonicorum Regularium S. Victoris, & S. Joannis in monte liberavit à collecta, fodro, & mansionatico. Inde Bononiâ relictâ, eundem Imolam, Faventiam, & ad reliquas Italiæ urbes, quæ Alexandro adhæserant, terrorem traduxit, atque interea in agro Veronensi Turisendum, qui Gardam adversùs se obtinebat, per Legatos ad deditionem coëgit: (27) atque bis rebus gestis, cunctâ latè Lombardia pacata, Papiam se retulit. Interim Alexander Genuâ profectus in Provinciam, ac sub Pascha ad montem Pessulanum accessit, (28) magno honore à Theobaldo S. Germani Parisiensis Abbate, obviam ei à Ludovico Rege misso, exceptus, atque occurrentibus earum regionum Episcopis conventum Claromonte coëgit, in quo Victorem, Fridericum, & factionem eorum sacro tandem anathemate perculit. (29) Ea re offensus mirificè Fridericus, ut Alexandrum Francorum obsequio spoliaret, compositis Italiæ rebus, Visontionem in Burgundiam dotalem uxoris regionem cum Victore iter instituit. Cum Taurinum accessisset, Pisanos, & Genuenses novo inter se bello certantes ad inducias usque ad reditum suum paciscendas adduxit. Ceterùm novam eorum populorum dissensionem hæc caussa contraxerat. Constantinopoli Pisani mercatores Genuenses invaserant, atque aliquot etiam interfecerant. Qua re comperta, Consules Genuensium duodecim triremibus in portum Pisanum evecti, turrim in conspectu Civitatis everterant, & triremem unà cum Consule Pisano captam abduxerant. Pisani verò majore numero egressi, naves duas Ge-

nuen-

(26) In Morena col. 1118. legitur *mense Julio*, sed fortasse Amanuensis errore. In agro namque Bononiensi, die *XXI. Junii* jam constitisse Fridericum patet ex Diplomate ibidem expedito, quod refert paulo infra, & in historia Bononiensi ad hunc annum Sigonius.

(27) Morena col. 1113. hæc ita narrat. *Omnes Longobardiæ, ac totius Civitates Italiæ (Cisryberinæ,) & castra, ac arces ea æstate domino Imperatori subdita fuerunt, præter arcem Gardam, quæ est prope Veronam, quam tenebat eo tempore Procer quidam, Turisendus nomine, qui se Imperatori parere quasi dedignabatur. Quo circa Comes Marcoradus cum Pergamensibus, ac Brixiensibus, ac etiam cum Veronensibus, ac Mantuanis quasi per annum ipsam arcem obsidens, tandem cum ipso Turisendo, fœdere composito, ipsam arcem obtinuit.* Eadem repetit ad annum 1163. col. 1128. Errat igitur Sigonius, qui hoc ipso anno acceptam a Friderico in deditionem Gardam testatur.

(28) Card. Aragoniæ in Vita Alexandri scribit, eundem Januæ processisse ad Insulam de Liguris in Sabbatu Palmarum, ubi præ nimia tempestate Maris, coactus est Resurrectionem Dominicam celebrare; quarte verò feria perductum ad Ecclesiam Magalonensem, Altare mejus solemniter dedicasse; ac inde ad Montis Pessulani Villam ascendisse. Extat in Tomo X. Concil. Labbei col. 1367. Epistole Alexandri III. ad *Omnibonum* Veronensem Episcopum, in qua se in Concilio Episcoporum apud Montem Pessulanum excommunicationis sententiam in Octavianum, ejusque Fautores promulgasse testatur, die ipso Dominicæ Ascensionis. Refert hoc Concilium Labbeus ibidem col. 1410.

(29) Claromontem pervênit *Alexander* in Vigilia Assumptionis B. Mariæ, sed nullum ibidem Conventum habuit, aut anathema pronunciavit; Sigonius Concilium Montis Pessulani, cum Claromontano confundit.

nuenfium onerarias ceperant; & duodecim triremes è portu Veneris exeuntes adepti, prœlio laceſſiverant, atque ex Sardinia, & Corſica magnas prædas abegerant. (30) Fridericus inde Viſontionem progreſſus, ad Ludovicum Regem miſit, rogans, ut ad ſe communis colloquii gratia ad Sagouam amnem, is olim Arar fuerat, non longè à Divionis oppido, ad Feſtum Decollationis occurreret: ibi enim ſe ex communi conſilio veterem Eccleſiæ redintegrare concordiam velle: eademque ratione Reges Daniæ, Ungariæ, Boëmiæ, & omnes Regoorum ſuorum Epiſcopos, atque Abbates, ut ad eam diem ſibi præſtò eſſent, admonuit: quo facto ingens eſt celeberrimi omnium Concilii expectatio concitata. Ludovicus ad diem venturum ſe oſtendit; verùm iter ingreſſus, ubi accepit, Fridericum, contra, atque pacto convenerat, ad Concilium armato cum exercitu convenire, paullulum hæſitavit, & tamen, ſervandæ fidei cauſſa, ad amnem die conſtituto acceſſit, atque in medio ponte ab hora diei tertia ad nonam uſque permanſit, &, cum Fridericus nondum veniſſet, manus in flumine lavit, ac ſe fidem liberaſſe ſuam teſtatus, eodem ipſo die veſperè Divionem revertit. Sub noctem inde advênit Fridericus, cognitoque Ludovicum abiiſſe, qui eum revocarent, honoratos homines miſit: verùm, ut rediret, non potuit impetrare. (31) Quare iratus ex Burgundia in Germaniam tranſiit, atque in Italiam Victorem, & Rinaldum Archiepiſcopum Colonienſem Legatum ad res moderandas dimiſit. Poſt aliquot inde dies Ludovicus, & Henricus Reges ad Ligerim amnem apud Tociacum oppidum convenerunt, atque Alexandrum eò advenientem læti eximiis honoribus exceperunt, (32) quippe ſtratorum officio functi pedites dextra, lævaque frœnum equi tenuere, & ad præparatum tabernaculum perduxere, atque ejus auctoritate pacem inter ſe confirmavere. Ulricus, Patriarcha Aquilejenſis, cum Gradum bello eſſet adortus, à Venetis unà cum ſeptingentis nobilibus Forojulienſibus capitur, & Venetias perductus, cum omnibus in cuſtodias conditur. Demum verò pactus, ſe quotannis duodecim porcos, & duodecim panes Duci in ejuſmodi die daturum, ipſe cum omnibus liberatur. Inſtitutum inde manſit, ut quotannis ludicrum in foro in ejus rei memoriam ederetur. (33) Poſtero anno ex- 1163
pers fermè armorum Italia fuit. Alexander Pariſios profectus, Concilium Turonum in Pentecoſten indixit: rogatuſque à multis, ut Bernardum Claravallenſem in proximo Concilio in numerum Sanctorum referret, eorum ſe voluntati obſequuturum, oſtendit: verùm literis aliorum eandem rem in aliis provinciis celebrari poſtulantium obrutus, cum videret, omnium ſe ſtudiis ſervire non poſſe, rem in aliud tempus diſtulit. Octo inde poſt Pentecoſten diebus, frequentiſſimum in Turonibus Epiſcoporum, Abbatumque Concilium habuit. Ibi verò, & Acta Concilii Papienſis reſcidit, & ſacras adverſùs Victorem, & Fridericum deteſtationes redintegravit, & ſeveriſſimis legibus Clerum ab effuſa licentia ad Eccleſiaſticam diſciplinam formavit, atque Epiſcopos, ut hæreſim Toloſæ ſerpentem coërcerent, admonuit: (34) ea verò qualis fuerit, poſt loco magis idoneo aperietur. Ex Turonibus inde in Seoonas abiit. Interim Rinaldus, Lombardia, Marchia, & Tuſcia perluſtrata, Epiſcopos à Victore averſos exautoravit, & amicas Civitates in officio confirmavit. Cujus diligentiam quamquam probavit, ut qui maximè, Fridericus, tamen multis de cauſſis ſua intereſſe, ut in Italiam rediret, eſt arbitratus. Itaque VIII. Idus Octobris unà cum uxore, & Conrado, Archiepiſcopo Moguntino, Alpes tranſgreſſus, Laodem acceſſit, atque eodem mox ſe Cremona quoque Victor recepit. Utroque præſente, oſſa Sancti Baſſiani ex Laude vetere in Novam jam ædificiorum privatorum, & publicorum operibus mirè nitentem, gravi cæremonia tranſportata. (35) XVI. Kal. Octobris Papiam adiit, (36) civibuſque petentibus, sed magna accepta pecunia, permiſit, ut Derthonam iterum diruerent, quam Mediolanenſes velut in communem contumeliam refeciſſent. Conradus inde, oborta ſimultate, à Friderico diſceſſit, atque ad Alexandrum profectus ab eo in numerum Cardinalium eſt allectus. (37) Fridericus Decembri menſe Modoëtia, regali, ut appellat, ſede in agrum

(30) Legi hæc poſſunt in Caffaro, fusè narrata ad hunc annum.

(31) Sigonius ab Helmoldo in Chronica Slavorum, lib. 1. cap. 90 hæc deſumpſit. Rem prout accidit, accuratè narrat Cardinalis Aragoniæ in vita Alexandri III. Plura de hoc indicto doloſo colloquio Pagius ex variis Scriptoribus collegit, apud ipſum ad hunc annum legenda.

(32) Apud *Silvanum*, ſeu *Sylvanum* obviam factum Regi Franciæ Alexandrum III. *in quo loco ſeſe ad invicem honorantes, ut ſimul ad colloquium ipſum* (cum Friderico Imperatore) *proficiſcerentur, per biduum tractaverunt*, refert Card. Aragoniæ. Mabillonius in Actis SS. Ord. S. Benedicti Seculo IV. Parte I. pag. 90. memorat Preceptum Ludovici VII. Regis Gallorum *Actum Silvaniaci, præſente in eadem Villa Domino Papa Alexandro, anno Incarnati Verbi MCLXII. Regni noſtri XXVI.* Rex autem Angliæ *Dominum Alexandrum Papam apud Dolenſe Monaſterium corporali præſentia viſitavit, & ad ejus veſtigia humiliter procidit* &c., ut idem Card. Aragoniæ teſtatur, nihil de hoc amborum Regum in *Tociaco* Oppido ad Alexandrum occurſu, qui hoc anno contigerit, narrans. Sigonius id ex Appendice ad Sigebertum Roberti de monte hauſit, ſed Auctor iſte hoc ad ſequentem annum 1163. adnotavit.

(33) A Dandulo Tom XII. *Rerum Italic.* col 288. accuratè deſcribitur annuus ille triumphus, publico decreto ſtatutus, in poſtrema Bacchanalium hebdomada per ludum agendus.

(34) Acta hujus Concilii referunt Card Aragoniæ, Baronius ad hunc annum, & Labbeus Tom. X. Concil.

(35) Deſcribit hanc tranſlationem Acerbus Morena, eamque peractam ait die quarto menſis Novembris, col. 1121.

(36) Idem Morena ocularis teſtis hæc habet: *die Sabbati, quæ fuit ſextadecima dies prædicti menſis Novembris, ivit Imperator cum Imperatrice, ac univerſo exercitu ſuo Papiam* &c.

(37) Etiam Baronius ex Romualdo Salernitano id refert, ſed Auctorem iſtum, licèt coævum, malè de rebus extra Italiam geſtis edoctum ſcribit Pagius ad hunc annum, qui Chronographum Reicherſbergenſem, hoc tempore in Germania viventem, teſtem adducit, nonniſi anno 1165. *Conradum*, Moguntinum Epiſcopum electum, ad Alexandrum confugiſſe. Prætereunda non ſunt quæ idem Pagius ad annum 1167. num 30. adnotavit, nempe, hunc *Conradum*

1164 agrum Mediolaneosem profectus est. Ibi per dies Natalitios Mediolanensium precibus fatigatus captivos eorum dimisit, (38) ac Moguntinam Ecclesiam Conrado ademptam, Christiano Curiæ suæ Cancellario tradidit. Inde Januario mense in Marchiam Anconitanam progressus, in ea per meosem Februarium fuit. Fani eum Genuenses adierunt, (39) rogantes, nunquid Siculæ expeditionis gratia sibi parandum esset. Parmam deinde reversum rogarunt, ut, qoatuor millibus marcharum acceptis, novum Regni Sardinoiæ titulum institueret, idest Barisonem Arboteæ, quæ pars erat Sardiniæ, Judicem, appellaret Regem; eum Insulam ad commoda Imperii obtenturum. Quo audito Legati Pisanorum, qui aderant, iniquitatem postulati, conquesti sunt, neque enim Regem alienæ terræ institui convenire, & sese rei impedimento fore, professi sunt. Inde Laudem, Papiamque est ventum. Ibi de motibus Veronensium, Vicetinorum, Patavinorum, & Tarvisinorum cognoscit, qui iotolerandis injuriis, quas à Comite Palatino (patiebantur), cui Gardam Fridericus cõcesserat, irritati, Venetis auctoribus, inter se conjurarant, ac consilia de vetere repetenda libertate ioierant. Itaque, oe id malum serperet longiùs, continuò Legatos ad eorum conatus comprimendos misit, atque amicarum Civitatum Magistratus Cremonæ, Laudis, Papiæ, Novariæ, & Mantuæ evocavit, ac blandis verbis appellatos, jurejurando, ut secum arma adversus Veronenses, sociosque susciperent, obligavit: atque ita exercitu, utcumque potoit, comparato, contra eos perrexit. (40) Hujus expeditionis prospera quidem principia fuere, firmis castellis aliquot io primis eorum fioibus expugnatis; verùm, ubi in conspectum hostium venit, exiguitate copiarum rem committere pugnæ non ausus, simolque patefacta eorum, à quibus vocabatur, Veronæ conjuratione deterritus, Papiam magna cum infamia retrocessit. Ibi ad jos dicundum, & privilegia amicis populis largienda conversus, V. Kal. Junias insigni illo Mantuanos affecit, in quo *fodrum*, regalia omnia, expeditiooem Romanam, Apulam, Siculam, Veronensem, Venetam, Vicetinam, Patavinamque remisit; seque in eorum agro, belli his populis faciendi caussa, moraturum negavit; verùm se honorem, statum, rectas consuetudines, & res eorum conservaturum, &, si suâ caussâ superioribus populis bellum iotulissent, auxilio affuturum, oeque iovitis, atque incoosultis illis, pacem, induciasve daturum. Papiensibus porrò concessit, ut Coosules rerum publicarum, & jurisdictionis potentes creare, & fluminibus rivos ad irrigandos agros derivare jus esset: neve cuiquam pootem in Ticinum Plumbam usque coostruere, neve Laumellum oppidum instaurare liceret. (41) Quin etiam Barisonem à Genuensibus adductum, pecunia accepta, IV. Nonas Augusti in Basilica S. Syri Regem Sardiniæ appellavit, ac diademate, solemni cæremonia, redimivit, Pisanis injoriam io eo sibi fieri frustra expostulantibus. (42) Quarto verò Kal. Octobris Guidooi Guerræ Comiti in Etruria privilegium amplum concessit, noo solùm bona, quæ possidebat, affirmans, oempe castra Mutilianam, Tredotium, Duadulam, Battifollem, & Regiolum, sed etiam omoia jura, quæ ipse habebat io eis, (Regalia ille vocat,) oltro indulgeos, *bannum*, *placitum*, *districtum*, *teloneum*, *pedagium*, *ripaticum*, *mercatus*, *molendina*, *aquas*, *aquarumque decursus*, *piscationes*, *venationes*, *paludes*, *argentifodinas*, *ferrifodinas*, *& quidquid è terra ejus erui posset*, *Alpes*, *Montes*, *Valles*, *& omnia*, *quæ ad se*, *atque ad Imperium pertinerent*. Ceterùm hic Guido Guerra à Vidone illo traxit originem, quem Otho Magnus Imperator Comitem, ut diximus, Mutilianæ constituit, familiam verò propagavit eorum, qoi in Tuscia Comitum Guidorum cogoomeo tulerunt, qui post, castro Balneo accepto, in hunc usque diem Comites Balnei dicti sunt. His actis, belli, & Lombardicæ conjurationis memor in Germaniam ad novos ea de caussa delectus habendos, justumque conficiendum exercitum transiit, (43) ac Mediolani, ceterisqoe ferè Lombardiæ in Urbibos omoibus Prætores novos jure dicondo reliquit. Hi, profecto Italia Friderico, quod superiores etiam, sed pareiùs facere Præfecti iostituerant, iniquè ius dicere, privatos oovis judiciis illigare, Episcopos, ac Principes immodicis imperiis fatigare. In primis aotem Mediolanenses oppressi, singoli quinis fructuum partibus, & ternis in singulas familias assious imperialibus singulos annos multati; molitores, piscatores, venatores, & aucupes, novis, atque acerbis tributorum generibus onerati, &, nisi paruissent, pœois atrocissimis cruciati. Quin etiam Arnoldus Barbavata Placentiæ undecim millibus marcharum extortis, atque æde S. Aotonini argenteis omnibus ornamentis nudata, Civitatis offeosionem veritus, Urbe excessit, ac secum tabulas privilegiorum publicas exportavit. Ad ceteras calamitates illa quoque Mediolanensibus est adjuncta, quam ipsi

dum fuisse cognominir *de Vuttelsbach*, è qua familia hodierni Bavariæ Duces, & Palatini Rheni Comites originem ducunt. Primus etiam dicitur ab Onuphrio Panvinio, Pagio, atque aliis, qui ex Archiepiscopo Presbyter Cardinalis dictus sit, ac primus quoque Cardinalis, qui plurium Episcopatuum Titularis fuerit; eidem enim cum titulo Moguntini Archiepiscopatus, Episcopatum Sabinensem simul, ac Soranum Alexander indulsit, eosque *Conradus* minimè dimisit, etiam cùm anno 1183. in Archiepiscopatum Moguntinum, mortuo *Christiano*, fuit restitutus.

(38) Sire Raul Tomo Tomo VI. *Rerum Italic.* col. 1189., Mediolani hoc tempore vivens, ait, *Fridericum* tertia die Decembris Modoetiam concessisse, atque in Festo S. Ambrosii, die septima ejusdem mensis, præcepisse, ut Obsides Mediolanensium, quos adhuc habebat, redderentur.

(39) Quarto die ante Quadragesimam, ut Continuator Caffari *Obertus* tradit Tom VI. *Rer. Ital.* col. 291., qui fusè narrat Acta Januensium cum *Friderico* Imperatore, ut Judicem *Barisonem Arborea*, Regem Sardiniæ constitueret.

(40) Mense *Junio*, ut tradit Morena, qui expeditionem hanc narrat.

(41) Hæc ex Calcho refert Sigonius.

(42) Plura de *Barisone* tradit Calchus pag. 223. & seq.: reliqua vide in Caffaro, superiùs memorato.

(43) Septembri mense, tradunt Morena, & Calchus; Sire Raul, mense Novembri.

ipsi omnium gravissimam judicarunt, quòd veneranda trium Magorum corpora magna religione ab eis culta Rinaldus Archiepiscopus Urbe extraxit, eaque Italiâ cedens Coloniam transportavit. (44) Eodem anno Victor Cremona Lucam profectus ibi per mensem Aprilem est mortuus. (45) Quod ubi factionis ejus Cardinales viderunt, extemplò creando successori, qui partes adversùs Alexandrum tueretur, Comitia habuerunt, atque ei Vidonem Cremensem Cardinalem S. Calisti substituerunt, qui Victorem non solùm suffragio suo Pontificem designaverat, sed etiam auctoritate, sententiaque defenderat. Is Paschalis Tertius appellatus, Friderici, ac factionis ejus prompta studia est consecutus. Bariso Rex in Sardiniam vectus, cùm pecuniam solvere non posset, quam à Genuensibus ad regium fastigium emendum mutuo accepisset, ab iisdem Genuam est revectus, atque in custodiam, donec penderet, traditus. Alexander apud Senonas egit, atque inde Diplomata Ecclesiis Italiæ in fide manentibus dedit. Bononienses Bocium Præfectum, impotenter se gerentem, adorti, de fenestris Palatii præcipitem deturbarunt. Hyems prodigii in modum sævissima fuit, nix è cœlo lapsa usque ad Kalendas Martias sequentis
1165 anni ad immensam altitudinem mansit. Eo anno Fridericus, cum in festo Pentecostes frequentem Episcoporum, Abbatum, ac Principum conventum Herbipolim advocasset, ex omnium sententia statuit, ut Paschalis pro justo Pontifice in perpetuum haberetur, & eo mortuo nemo, nisi ex ejus parte, sublegeretur, &, si contigisset, ut Fridericus ex hac vita decederet, nemo ei substitueretur, nisi se eam partem defensurum jurasset. Jurantibus in hoc decretum ceteris, solus Albertus Frisingensis Episcopus abnuit; post autem & ipse coactus juravit, se Paschali obtemperaturum, quandiu Imperator partem ejus foveret, & quandiu ipse regalia possideret. Velfo Dux Spoletanus, Marchio Tusciæ, Princeps Sardiniæ, & Dominus (sic enim se appellabat) domus Comitissæ Mathildis concessit Lucensibus omnem jurisdictionem, quam habebant intra sex millia passuum ab Urbe Lucæ, quæ pertineret ad jus Marchiæ, & domum Comitissæ Mathildis pro mille solidis Lucensibus, solvendis quotannis usque ad annos nonaginta. (46) Pisani violatis induciis navim Genuensium ejectam, ad Asinariam Insulam compilarunt, atque apud Fridericum id factum excusarunt, quòd Genuenses injustè in custodia Barisonem tenerent. Cum autem pax per Conradum Sacerdotem Friderici in Portu Veneris tractata convenire non potuisset, res in apertum bellum evasit. Pisani VIII. Kalendas Septembris Albingaunum adorti subdito igne cremarunt: inde in Provincia, in Sardinia, aliisque pluribus in locis certamina, prædationes, cædesque odio inexpiabili promiscuè utrinque commissa. (47) Et hoc anno Lombardia, absente in Germania Cæsare, ab armis vacua, immodicis Germanorum Præfectorum imperiis, terrisque rapinis fœdè est lacerata. Illud autem ærumnis, ac calamitatibus optatæ affulsit lucis, quòd Joannes Cardinalis Romæ Legatus ab Alexandro Julio mortuo substitutus singulari ingenii dexteritate, ac mira morum comitate Populum Romanum ad partes Alexandri traduxit, ac Basilicam Vaticanam, Pontificiamque ditionem magna ex parte recuperavit, atque Alexandrum ab eis revocandum curavit. Quibus rebus cognitis Alexander in Italiam maturè sibi redeundum ratus, Suessione relicta, in Provinciam, & Montem Pessulanum revertit, acceptisque à Rege Ludovico triremibus ad mare profectus conscendit. Cum Cardinales viris fortibus, qui Hierosolyma contendebant, assumptis, dromonem Hospitalis Hierosolymitani ingressi Pontificem mox sequuturum jactis in alto anchoris expectarent, præteriens prædonum classis dromonem invasit. Pontifex, cum triremi se ad dromonem vehi jussisset, conspectis piratis navigationem convertit, atque in Portum Megalonensem refugit. Cardinales, piratis acriter à dromone repulsis, Pontifice non expectato, idoneum nacti ventum abierunt, ac prosperè in Siciliam devenerunt; post aliquot dies Pontifex alia parata navi conscendit, & secundis ventis eòdem pervênit, susceptusque benignè à Gulielmo Rege, ejus inde triremibus Salernum petiit; atque inde Romam accessit lætissimis animis exceptus ab universis. (48) Cum Cardinales, & Episcopi plerique, maritimum iter pertæsi, Salerno Beneventum se contulissent, Ubertus Mediolanensis Archiepiscopus morbo, & ætate confectus ibi decessit. Ei Galdinus Sala Mediolanensis Ecclesiæ Archidiaconus XIII. Kal. Majas successor ab Alexandro est datus. (49) Is habitu peregrini sumpto iter ingressus Nonis Septembris Medio-

(44) Has omnes acerbissimas calamitates, Germanis Præfectis, in Urbibus a *Friderico* relictis, populos dire opprimentibus, singillatim recensent Morena, & Sire Raul coævi Scriptores.

(45) Vigesima die Aprilis, *circa Festum Paschæ* (hoc est octavo die post Pascha) *impœnitens, & excommunicatus de hoc Mundo migravit ad Inferos*, ut scribit Card. Aragoniæ.

(46) Ptolomeus Lucensis in Annalibus editis Tom. XI *Rerum Italicarum* hanc concessionem actam tradit anno sequenti 1166. Cl. Muratorius, qui in Antiquitatibus Estensibus pag. 348. hoc idem refert, Lucensi in Urbe, memorati Privilegii apographum à se inspectum testatur.

(47) Hæc apud Caffarum ad hunc annum fusè legenda.

(48) Iter *Alexandri III.* è Galliis Romam accuratè describit Card. Aragoniæ Tom. III. *Rer. Italicarum*.

(49) Vitam *S. Galdini*, quam ex antiquo Manuscripto edidit primò Mombritius, ac iterum Bollandus in Actis Sanctorum ad diem XVIII. Aprilis, Sigonius minimè vidit. Ex ea autem constat, *Ubertum* Mediolanensem Archiepiscopum nonnisi anno sequenti 1166. mortuum (die 28. Martii,) ac in Beneventana Urbe sepultum. *Galdinus* verò suffectus fuit, ac solemni ritu inauguratus à Summo Pontifice Alexandro *secunda post Pascha Dominica*, adeòque octavo die mensis Maji. Præterea minimè verum est, *Galdinum* eodem anno, quo Archiepiscopus creatus fuit, peregrini habitu sumpto, Mediolanum migrasse; ex eadem namque ejusdem Anonymi Vita discimus, *S. Galdinum* in Patriam profectum fuisse, postquam, inito fœdere cum multis Italiæ Urbibus, Mediolanenses ab exilio hactenus tolerato in propriam Civitatem remeaere; id autem contigisse *quinto Calendas Maji anno Domini millesimo centesimo sexagesimo septimo*, me-

diolanum pervênit. Alexander Laterano recepto, Decembri mense ipsum, cum Cardinales cooptaret, Cardinalem Sanctæ Sabinæ creavit. Prospero Alexandri reditu tota in spem melioris fortunæ Italia excitata continuò omnia sua ad illum studia contulit. Dux Velfo rediit in Germaniam tristi nuncio cladis Velfonis filii à Palatino Rheni
1166 acceptæ perculsus. Postero anno, gliscente inter Ducem, & Palatinum bello, Fridericus conventum Ulmam indixit. Quippe secundis Alexandri successibus, atque ipsa in fide titubante Italia excitus, ne brevì totius Italici Regni possessionem amitteret, timuit; ac propterea, consiliis agitatis, novam in Italiam expeditionem decrevit; ac statim Rinaldum Coloniensem, & Christianum Moguntinum Antistites cum ingentibus copiis in Italiam maturare, atque studiosas Ecclesiæ Civitates in Marchia, atque Etruria bello aggredi jussit, atque ipse tumultus Germanicos, in primisque bellum ipsum Palatini sedare contendit, atque inde novo se contrahendo, quem ipse duceret, exercitui tradidit. Archiepiscopi in Italiam transgressi, populos solemni jurejurando adegerunt, fore, ut Paschali dicto audientes essent, neque ejus sacramenti liberationem exposcerent, aut oblatam reciperent, rectàque in Marchiam Anconitanam progressi, Anconem validè oppugnarunt, atque obsidibus datis Friderici imperium accipere coëgerunt. (50) Marchià constitutà inde in Etruriam Ecclesiæ transivere, ac pluribus locis captis, in primis etiam Sutrium, & Nepet firmissima oppida invasere, atque inde in posterum annum oppugnavere.

memoratæ Vitæ Anonymus Auctor testatur. Itaque nonnisi anno 1167. die quinta Septembris, seu *quinto die Decembris*, ut Sire Raul scribit, Mediolanum pervênit *Galdinus*. Demum *S. Galdinus*, non post susceptum Episcopatum, Cardinalis ab Alexandro creatus est, ut tradit Sigonius, sed ea dignitate ornatus fuit hoc verè anno, & mense Decembri, sed adhuc vivo Archiepiscopo Mediolanensi *Uberto*, quemadmodum à laudato Anonymo apertè narratur. Id autem adeò certum est, ut Puricellus in Dissert. Nazar. cap. 106. contendat, *Galdinum* jam Cardinalem, cùm postea Archiepiscopatum Mediolanensem suscepisset, abstinuisse ab eo nomine, nec amplius se *Cardinalem*, sed tantùm *Archiepiscopum* subscripsisse; idque probare nititur ex veteri instituto, quem refert Onuphrius Panvinius libro *de Episcopatibus, Titulis, & Diaconiis Cardinalium*, asserens, antiquitùs Cardinales, cùm Episcopi fierent, Cardinales esse desiisse. At Puricelli sententiam evertit *Alexandri III.* Diploma relatum ab Edmundo Martene Tom. III. Thesauri Anecdotorum col. 1235., cui octavo loco subscriptus legitur: *Ego Galdinus S. Sabinæ Presbyter Cardinalis, & Archiepiscopus Mediolanensis subscripsi*. Alterum ego exemplum hujus rei, longè ante *Alexandri III* tempora adnotavi ad cap. 1. Landulphi a S. Paulo Tom. V. *Rer. Ital.* col. 470.

(50) Ab Ottone à S. Blasio, Radevici Continuatore, deceptus est Sigonius; is enim ad hunc annum primam hanc Obsidionem Anconæ refert. Acerbus tamen Morena coævus, & Italus Scriptor, col. 1133 narrat anno 1167. post Festum S. Petri, *Fridericum* Imperatorem Anconam profectum, per tres hebdomadas eandem obsedisse; demum, fœdere cum civibus inito, ac quindecim Obsidibus pro pacta pecunia ei tribuenda acceptis, sublatis Castris Romam progressum. Cardinalis quoque Aragonia in Vita Alexandri III. Tom. III *Rer. Ital.* pag. 457. testatur, Mediolanenses, inita cum aliis Urbibus societate, Mediolanum fuisse reductos, ac hujus Urbis mœnia reparata, cùm Fridericus adhuc Anconam obsideret; id autem certò certiùs contigit anno 1167. Sed Otto à S. Blasio hæc omnia uno anno prævertit.

Explicit Liber Decimustertius.

INCIPIT LIBER DECIMUSQUARTUS.

SEquenti Libro præclarum popularis concordiæ, civilisque consensionis exemplum ad memoriam posteritatis prodetur. Ut enim Italia nunquam acrioribus repetendæ libertatis, ac propugnandæ Ecclesiæ studiis arsit, nec concordioribus aliquando animis, aut firmioribus opibus utriusque laudem, dignitatemque defendit, sic neque fructum laborum suorum uberiorem, nec victoriam illustriorem ullo tempore tulit, quàm Friderico & Italiam, & Ecclesiam effusis omnibus Imperii viribus oppugnante ipsa societate, ac fœdere inter se illigata percepit, ut unusquisque intelligere possit, quantum ad res magnas gerendas constans concordia, atque animorum firma conspiratio valeat. Cujus quidem fœderis, quoniam ut exitus, sic initia obscurissima sunt, dabimus operam, ut maximam, si quando unquam alias, ad hujus totius rationis explicationem diligentiam afferamus; id quod tabulariis Civitatum ipsarum excutiendis, & rerum singularum actis investigandis nos magna ex parte consequutos esse putamus. Quod facilè unusquisque cognoverit, qui nostra cum aliorum scriptis contulerit. Verùm ad propositum redeamus.

Dum Lombardia, atque adeo etiam universa citerior Italia acerbis, atque intolerandis, ut diximus, Præfectorum Germanorum injuriis impunè vexatur, Fridericus, qui duos Archiepiscopos cum uno exercitu ad premendas Civitates Ecclesiasticas miserat, Novembri mense cum altero ad ipsum petendum Alexandrum discessit, ac, Tridentino saltu superato, in Italiam transgressus primùm in Roncalias venit, ut jus populis diceret, deinde bello anteverso Laudem, ut sedatius de illo inferendo consilium caperet, adiit, atque ibi conventum habere instituit. Hoc verò ubi Civitates Italiæ cognoverunt, nihil optatius accidere posse miseriis, calamitatibusque suis duxerunt. Itaque Legatos singulæ, quæ se indigna putabant opprimi servitute, sive ad spem levandæ injuriæ, sive ad solatium deflendæ miserunt. Qui impetrata dicendi copia, prætentis supplicantium more Crucibus, processerunt, atque in hæc ferme verba locuti sunt: *Ducenti jam propè anni, Serenissime Imperator, aguntur, cum nos sæva Berengarii Regis dominatione soluti, vitam sub illustri Germanorum Imperio agimus. Eorum principatu nihil adhuc accidit, cur nobis pœnitendum sit, nisi cum proximè Præfectos Germanos jussu tuo Urbibus nostris recepimus. Neque enim, quod te scire nostra interesse maximè arbitramur, Rectores nos Civitatum, sed eversores, neque legum, jurisque custodes, sed immanes, impotentesque prædones adepti sumus. Quòd si Civitates etiam iniquis tantum imperiis premere satis haberent, ne nos quidem caussam, cur te adiremus, satis idoneam putassemus. Nunc verò non universis solùm superbè, & inclementer insultant, sed singulis justam etiam servitutem injungunt; neque unum in nos flagitii genus admittunt, sed diversis injuriis, iisque intolerandis, affligunt; siquidem, novis confictis in criminum speciem caussis, aliis bona, aliis patriam, aliis vitam eripiunt. Quo fit, ut fœda Berengarii tirannis, qua virtute quondam exempti vestra sumus, si cum præsenti statu conferatur, præclara omnibus libertas fuisse videatur. Quanquam quid Berengarium nominamus? Pro certo omnes habemus, triginta Duces Longobardos, quorum in his locis sævisse diram quondam immanitatem accepimus, tantum cladium per decem annos, quantum hi per biennium, nostris haudquaquam urbibus attulisse. Nam illos multis pepercisse, quòd cum iis vitæ communicare rationes eximio sedis Italicæ capti studio vellent, est verisimile: hi verò usqueadeò Italici nominis odio flagrant, ut non Italos spoliare, sed Italiam ipsam propè ex suis sedibus evellere, atque in Germaniam transportare videantur velle. Omnia remedia his malis, te absente, quæ potuimus, conquisivimus: ubi studium nostrum inane sensimus, obstinatâ ea propè patientiâ hausimus: ad extremum postquam ipse in Italiam redisti, ac lucem omnibus libertatis, ac salutis proximam ostendisti, ad te, tanquam ad Deum confugimus; opemque à te tantis acerbitatibus, & miseriis supplices imploramus, cujus non minus apud nos clementiæ, & æquitatis, quàm virtutis, & fortitudinis gloria est illustris; ea omnino mente, atque sententia præditi, ut quæcumque posthac patiemur, ea non Præfectorum tuorum libidini simus, sed tuæ voluntati, atque judicio tributuri.* Quibus rebus auditis Fridericus in unum Alexandrum intentus, bellum ex omnium suorum sententia adversùs eum decrevit, Legatos, Principesque superbè repudiavit. In eodem etiam conventu Legati Pisanorum, & Genuensium de jure Sardiniæ disceptarunt; cùmque Pisani se tredecim librarum millibus jus ejus ab Antistite Moguntino præsente redemisse assererent, Genuenses verò id in fraudem suam fieri non potuisse contenderent, Fridericus eam caussam deintegrò cognosci mandavit, (1) ac conventu perfecto, ad exercitum in Roncalias, atque inde Papiam concessit: ubi Adventum Domini celebravit. Eo anno Gulielmum Regem Siciliæ mortuum Gulielmus filius annum quartum decimum agens excepit, qui Boni cognomen à moribus tulit: (2) qui Legatis ad Alexandrum missis, ejus se, ut Beneficiarius, & Catholicus, exemplo majorum suorum, futurum in fide, atque auctoritate ostendit. Tertio inde Idus 1167 Januarii Fridericus Laudem repetiit, atque inde, ubi primùm convenire exercitus potuit, Lombardis in præsens omissis, infesto agmine ire Romam versùs contendit. Æmiliâ viâ iter faciens, Mutinam cùm venisset, Gerardum Rangonum ibi præfecit Legatum. Inde ulciscendæ Bocianæ necis caussa in Bono-

(1) Caffarus ad hunc annum minutim recenset acta Pisanorum cum Januensibus coram Imperatore.

(2) Anonymus Casinensis diem mortis *Gulielmi* enunciat ad hunc annum his verbis: *Rex Guillelmus obiit decima quarta die mensis Maji, & Guillelmus filius ejus coronatus est mense Julio.*

nonienſium fines tranſgreſſus, agrum latè inſtitit populari, neque ante vaſtationis finem fecit, quàm obſides centum, gravemque pecuniæ ſummam dederunt; obſides Parmam in cuſtodias miſſi. Exercitu inde in duas partes diviſo, unam per Etruriam Lucam ad Paſchalem accipiendum, & Romam deducendum miſit, cum altera ipſe Romaniolæ fines intravit, atque ingentem pecuniæ vim populationibus, & maleficiis remittendis ab Imolenſibus, Faventinis, Forolivienſibus, & Foropopillienſibus extorſit, atque in iis locis per totam Quadrageſimam manſit; in Marchiam inde progreſſus, Anconem, cum ne nunc quidem obtemperaret, iterum oppugnare inſtituit. (3) Quod opus ubi ſe fruſtra tentare ſenſit, ad obſidionem ſe contulit. Dum hæc ab eo in Romania, Marchiaque geruntur, Italici indignum eſſe, Germanicam ultra pati arrogantiam arbitrati, de vindicanda libertate, & fœdere ad eam rem feriendo egerunt. Hi fuere Veronenſes, Vicetini, Patavini, & Tarviſini, qui cum veteribus incommodis conflictati, tum recenti Friderici ſuperbia irritati, à virtute ſibi petendum auxilium, quod ejus clementia denegaverat, cenſuerunt. Itaque Mediolanenſes, Cremonenſes, Brixianos, Bergomates, Mantuanos, Ferrarienſes, Bononienſes, Mutinenſes, Regienſes, Parmenſes, & Placentinos ex Venetorum auctoritate ſolicitarunt; miſſiſque ultro, citroque occultè Nunciis, diem, & locum ad conveniendum, & conſilia de communi ſalute, ac libertate capienda dixerunt. Quibus rebus compoſitis, ſingularum Legati civitatum VII. Idus Aprilis ad Puntidenſe Monaſterium inter Mediolanum, & Bergomum convenere. Ibi expoſitis, ut quiſque graviſſimè ac criminoſiſſimè potuit, acerbiſſimis Germanorum, quibus ad extrema redacti eſſent, injuriis, univerſi in eam ſententiam conſpirantibus animis deſcenderunt, omnes potius mortis acerbitates perferendas, quàm tantas indignitates ultra eſſe patiendas. Itaque communi conſilio fœdus in hanc ſententiam percuſſerunt, ſe communibus armis libertatem eorum, quos nominavi, ſingulorum adverſùs Fridericum, & Præfectos ejus defenſuros, mutuaque ad eam rem auxilia, fide Imperatori data incolumi, ſummiſſuros, atque intra certam diem communibus viribus, atque impenſis Mediolanenſes in antiquum ſolum reducturos, & ad eorum Urbem reſtituendam auxilium allaturos. Ac moderatoribus fœderis conſtitutis, ſuas quiſque domos ad paranda, quæ in rem opus erant, diſceſſerunt. Ibi conſtituta die ſingulæ Civitates Præfectos Friderici per tumultum Urbibus exegerunt; remque publicam creatis Conſulibus veterem retulerunt. (4) Inde ubi conſtituta inter eos dies venit, ea verò ante quintum Kal. Majas fuit, omnes armati præſto Mediolanenſibus affuerunt, eoſque veterem in Patriam, quanquam deſertam, atque deletam reſtituerunt; & quoniam, ut inquit Choniſta, muris eam nunquam ſe munituros jurarant, (5) foſſis, aggeribuſque ingentibus confirmarunt, ita ut egregiè defendi adverſùs quemcumque impetum hoſtium poſſet. Addit idem Choniata hæc omnia, pecunia à Manuele Imperatore ſuppeditata, eſſe confecta, qui Friderici potentiæ invidebat, atque Italicorum adverſùs eum animos irritare non deſinebat. Hac re perfecta, cum Laudenſes maximum cœptis ſuis impedimentum allaturos viderent, niſi ad ſuas partes tranſirent, placuit eos de jungenda ſocietate ſolicitare. Id negotium Cremonenſibus propter veterem cum eis neceſſitudinem datum. Cremonenſes, miſſis publicè Legatis, docent, quid actum eſſet, quæque, & quàm opulentæ Civitates conſpiraſſent, & quantas copias brevi habituræ pro publica libertate tuenda eſſent; amaſſe ſe ſemper eos unicè, ac pro eis ſæpe arma cepiſſe, & cum eorum hoſtibus prœlio decertaſſe; cupere nunc quoque pro vetere amicitiæ jure ſe utiles eis ſocios eſſe. Quocirca magnopere ſuadere, ut & ipſi hoc ſe fœdere illigarent, non Friderico adverſaturi, ſed communem libertatem adverſùs immanem Præfectorum ejus impotentiam tutaturi; rogare præterea, ne, unius Civitatis odio, toti Lombardiæ calamitati, atque exitio vellent eſſe; hoc uno merito poſſe cuncta præterita detrimenta ſarciri: non eadem ſemper tempora eſſe, neque æterna inter homines, & maximè vicinos manere odia oportere. Hanc legationem Laudenſes repudiarunt, innumeris ſe obſtrictos beneficiis, ac pluribus adactos ſacramentis Friderico dicentes, uſqueadeo, ut & primos, & ſecundos, qui eadem tentaturi miſſi ſunt, Legatos irrito reſponſo dimiſerint. Ob eam rem fœderati, ut qui maximè incitati, communi conſilio arma Laudenſibus inferre ſtatuerunt, ut eos aut metu ad amicitiam adducerent, aut, ſi in ſimultate manere mallent, eorum vires ita debilitarent, ut parum nervorum ad nocendum haberent. Ita III. Idus Majas Mediolanenſes, Cremonenſes, Bergomates, Cremenſes, Brixiani, Mantuani, & Ferrarienſes arma conſociarunt, atque exercitum in fines Laudenſium induxerunt, partitiſque inter ſe muneribus, intentiore cura Urbem, & terreſtri, & nautico apparatu circunſederunt; poſtridie atrox à Cremonenſibus prœlium eſt commiſſum, tertius inde dies vaſtandis agris, & villis depopulandis abſumptus. Agreſtibus ſub adventum hoſtium turmatim in Urbem contractis, ſubitò res frumentaria, cui nulla proviſum erat ratione, defecit. Itaque Civitate fame repentè oppreſſa, & diurnis, nocturniſque prœliis fatigata, neque ſpe ulla

(3) Sigonius optimè novit, obſidionem Anconæ ad hunc annum pertinere. Ne tamen Ottoni a S. Blaſio refragaretur, ex una geminam fecit, aſſerens, hoc anno ſecunda vice obſeſſam Anconam, cùm tamen prima hæc obſidio fuerit, coævis Scriptoribus unam tantùm narrantibus.

(4) Sigonius hoc loco in prima editione, adjunxerat: *Bononienſes autem Bocii impotentiam indignati, globo armatorum coacto, ipſum publicis in Ædibus agentem invaſerunt, ac deſenſſ... in forum præcipitaverunt.* Hæc in Bononienſi expunxit, eadem retrahens ad annum 1164., quo anno etiam in Memoriali hiſtorico Matthæi de Griſonibus, edito Tom. XVIII. *Rerum Italicarum*, illata à civibus Bononienſibus *Bocio* Præfecto violenta mors adnotatur.

(5) De hoc juramento nihil apud Morenam, qui præſens erat, legitur. Sigonius hoc fœdus, & felicem Mediolanenſium in Urbem ſuam reditum, è Bernardini Corii hiſtoria deſumpſit.

ulla maturi subsidii sustentata Laudenses belli consilium abjecerunt, veriti, ne, si vim ultimam expectassent, a Lombardis, & in primis à Mediolanensibus, quorum ipsi præcipua exitii caussa fuissent, durius in se, acerbiusque consuleretur. Itaque quarto die, qui fuit Idibus Maji, (6) voluntati se fœderatorum cessuros dixere. Quamobrem in societatem his accepti conditionibus sunt: *Fœderatæ Civitates agrum Laudensem ab omnium injuria tutum præstabunt; urbem, si bellum ingruet, mille amplius armatis propriis sumptibus tuebuntur; muris attollendis, ac construendis auxilio erunt. Mediolanenses posthac decimam ab eis non exigent, libera commercia à vectigalibus Civitatum, liberam Padi navigationem permittent, pacemque eis à Pontifice impetrabunt. Contra Laudenses nemini fœderatorum nocebunt. Venetos, Veronenses, Vicentinos, Patavinos, Mediolanenses, Tarvisinos, Mantuanos, Ferrarienses, Parmenses, Placentinos, & si qui alii huic fœderi se adjunxerint, bello, paceque juvabunt, salva fide Friderico Cæsari data.* Quibus rebus confectis, postridie à Laude discessum, bellumque Tricium omne translatum. Hoc enim superioribus annis recuperatum Germani muniverant, atque altissima, quæ adhuc extat, turri firmaverant, ibique thesaurum Friderici diligenti cura custodiebant. Arx à Mediolanensibus, & Bergomatibus non obsessa solùm acriter, sed etiam ponte super Abdua fabricato diu valdè oppugnata est. Contendebant adhuc Romani veteri odio stimulati cum finitimis Latii populis, atque ob eam rem, licèt reclamante Alexandro, per mensem Majum Tusculanos tumultuariis armis invaserant. Præerat oppido Regino homo Germanus, à Tusculanis, postquam à Rogerio Rege Apuliæ deturbatus fuerat, accersitus: is, cum Alexandro faveret, Romanorum tamen nimiâ in diripiendo agro sævitiâ exacerbatus, Rinaldum, & Christianum ex Nepesino, Sutrinoque agro accivit. Romani accessione tâti exercitus haudquaquam exterriti suorum militum numero, quem maximum constat fuisse, confisi cum Germanis, Tusculanisque prœlium commiserunt: verùm primo statim concursu fusi, fugatique alii in sylvas, alii in Urbem trepidi refugerunt, duobus millibus ab hostibus cæsis, ac tribus in potestatem eorum redactis, neque cladem per ea tempora majorem, quàm hanc ad Montem Porcum, acceperunt. (7) Germani inde fortunæ beneficio usi, Albanis, Tiburtinis, aliisque ex Campania populis in prædæ societatem accitis, impunè usque ad Urbis mœnia populationibus, atque incendiis omnia permiscentes procurrerunt. Quibus ex rebus Alexander vehementer est cum tota Civitate affectus. Fridericus autem hoc nuncio excitatus, continuò Anconis obsidionem usque ad Junium mensem protractam, obsidibus, & pecunia ab Anconitanis exactâ, dimisit, ac Lombardorum motus contemnens, unumque Alexandrum petens Romam versus ire perrexit, ac Viterbium progressus, Paschalem excepit ab exercitu suo eò Luca perductum. Romam inde profectus in Pratis Neronianis ad Montem-Malum consedit, ac postridie perrumpere Vaticanum contendit, neque familiaribus Pontificis armatis se se objicientibus potuit. Tulit ægerrimè Fridericus, se in tanta rerum Romanarum iniquitate ab unis Pontificis aulicis suburbio esse exclusum. Itaque, oppugnatione conatu validiore redintegrata, pulsis, qui auxilio accurrerant, Romanis, Cortinam, ut vocabant, S. Petri cum porticu occupavit, eaque subjecto igne statim incendit. Quo facto Romani exterriti alii trans Tiberim abierunt, alii Basilicam, quæ erat rebus omnibus instructissima, insederunt. Eo cognito Fridericus, circunductis ad Basilicam copiis, parietem ejus perfringere est molitus. Quod ubi assequi se, nisi serò, non posse animadvertit, ignem in proxima ædificia intulit. Quo incendio cum Basilica sensim afflaretur, qui eam tenebant, metu perculsi deditionem fecerunt, ac Fridericum cum Paschali receperunt. Id verò ubi sensit Alexander, nova re perturbatus extemplò è Laterano in ædes Frangipanum refugit. Postridie Paschalis rem divinam in Templo fecit, ac sequenti, qui S. Petri festus erat, Fridericum iterum cum Beatrice conjuge coronavit. (8) Tum Gulielmus novus Siciliæ Rex, fideli in amicitia, & obsequio Ecclesiæ manens, Urbis obsidione comperta, de Pontificis salute solicitus duas ad eum triremes, & ingentem pecuniæ vim, ut sibi consuleret, misit. Alexander pecuniam accepit, eamque Frangipanibus, aliisque amicis Urbem tuentibus distribuit; triremes cum duobus Cardinalibus ad Gulielmum remisit, eumque quid sibi in tanta rerum asperitate capiendum consilii esset, consuluit. Interim Fridericus Legatis ad Romanos missis, si Paschalem recipèrent, pacem se daturum, atque adempta omnia restituturum ostendit, quam cum Romani conditio-

(6) Ex Acerbi Morenæ historia, hæc omnia minutim describentis, colligitur, Laudensium deditionem, statuto cum Mediolanensibus fœdere, contigisse die XXII. Maji, post decem obsidionis dies.

(7) Commissum hoc prœlium III. Kal. Junii, ac cæsa sex millia Romanorum, multis millibus captis, narrat Joannes de Ceccano in Chronico. Otto a S. Blasio distinctum refert quæ in hoc prœlio contigere; & ad quindecim millia numerum occisorum extendit, errans tamen in anno, cùm annum 1166 signet. Card. Aragoniæ in Vita Alexandri III pag. 458. testatur, de tanto agmine Romanorum vix tertiam partem evasisse, subditque, *ab eo tempore, quo Annibal Romanos apud Cannas devicit, tantam Romanorum stragem nullus recolit extitisse.*

(8) Chronographus Reicherspergensis, qui hæc omnia refert, & eo tempore scribebat, ait, hanc coronationem peractam esse XVIII. Kal. Septembris, hoc est *in Festo Assumptionis B. V. Mariæ*. Acerbus verò Morena fusè describens Acta Friderici in hac Romana expeditione, narrat, *in Festivitate S. Petri ad Vincula, Calendis Augusti*, quæ hoc anno in diem Martis incidit, *Fridericum, & Beatricem* ejus Conjugem coronis aureis, ac multis gemmis decoratis a *Paschali* Papa (verè Antipapa) fuisse redimitos. Porro fides potior habenda est Italo Scriptori coævo, præsertim cùm Romæ tunc adesset, & febri correptus, facultatem ab Imperatore obtinuerit *Laudem redeundi*; quamvis ne ad quidem proficere potuerit, morte præventus Senensi in Urbe, quarto decimo die ante Calendas Novembris hujus anni 1167, ut ejusdem Continuator testatur Tom. VI *Rer. Ital.* col. 1155. Sigonius igitur rectè diem *S. Petri* huic coronationi assignavit, quamvis addere debuisset *S. Petri ad Vincula*.

A tionem datis obsidibus accepissent, subitò
Alexander, Gulielmi consilio, nocte intempe-
sta cum familia sua excessit Urbe, atque
Circejos primùm, deinde Tarracinam, tum
Cajetam delatus, postremò Beneventum ac-
cessit. Quæ dum aguntur, quod religionem
animis Germanorum objicere potuit, fœda
repente comitatum, exercitumque Friderici
pestilentia per Augustum mensem invasit,
quæ paucis diebus non gregarios solùm
plerosque milites, sed ex ipsa etiam nobili-
tate præstantissimum quemque absumpsit;
(8) præter ceteros Rinaldus Coloniensis
Archiepiscopus, & Dux Fridericus, Conra-
di quoodam Regis filius, insigni morte
B sublati. Qua re Fridericus, ut par erat,
permotus, Paschali Romæ cum præsidio re-
licto, Urbe discessit, ac Viterbium profe-
ctus, obsides ibi Romanorum deposuit. Vi-
terbio inde Lucam, Lucâ Pontremulum
venit; ibi à Pontremulensibus transire pro-
hibitus, ac duobus millibus hominum in
itinere morbi gravitate amissis cedere coa-
ctus iter ad mare convertit, ac demum ope
Opizonis Marchionis Malæspinæ Papiam III
Idus Septembris ægrè pervênit. Interim Ger-
mani, qui Tricii à fœderatis obsidebantur,
re frumentaria deficiente, & deplorato à
Friderico prorsus auxilio deditionem fece-
rant, ac III. Idus Augusti ipsi cum oppido,
C & tota pecunia regia in potestatem concesf
serant. Quibus rebus Fridericus haud pror-
sus exterritus, conjurationem Civitatum ad
rationem revocavit, atque eas, quacunque
in præsens ratione posset, ulcisci decrevit.
Itaque postridie quàm Papiam accessit, (10)
advocata concione omnes præter Cremo-
nam, & Laudem ædicto Imperiali proscri-
psit, ac sexto post die cum iis, quas habe-
bat, copiis in agrum Mediolanensem ingres-
sus, castra eorum variè oppugnare instituit,
sed, fœderatis, qui in præsidio Laudis, &
Placentiæ erant, promptum, ut cuique lo-
co opus erat, subsidium afferentibus, parum
profecit: inde in Placentinum transgressus,
D tectis agrorum incensis, a fœderatis pulsus
haud multò meliorem fortunam est nactus.
Bergomum inde profectus, expugnatione op-
pidi desperata, suburbiis concrematis, postri-
die abiit, ac demum locis earum regionum
altis, aliisque frustra tentatis, exercitum in
hiberna dimisit. Rebus Friderici in dies ma-
gis, magisque labentibus, fœderati erectiores
facti Kalendis Decembris novo hoc sacra-
mento se devinxerunt, quod adhuc in tabu-
lario Bononiensium reperitur: *Ego juro, me
adjuturum Venetos, Veronensesque, Vicetinos,
Patavinos, Tarvisinos, Ferrarienses, Brixia-
nos, Bergomates, Cremonenses, Mediolanen-
ses, Placentinos, Parmenses, Mutinenses, Bo-
nonienses, & omnes homines, & omnia loca,
quæcunque hoc fœdere tenebuntur adversùs om-
nes homines, qui nobis bellum facere volue-
rint, aut plus facere imperarint, quàm à
morte Henrici Regis usque ad Friderici in
Italiam adventum fecerimus, neque alicui fœ-
deratorum proditionem facturum, neque pa-
cem, neque inducias, nisi ex communi consen-
su facturum, atque hoc sanè integro debito
Regi obsequio perfecturum.* Veneti præcipuo
se sacramento obligarunt, triremibus per
Brentam, Padum, & mare auxilio affutu-
ros. Ea res non Civitates solùm in diversa
studia traxit, sed novas in singulis etiam
Civitatibus seditionum procellas excivit, ut
alii Ecclesiæ, alii Imperii partes assererent.
Veronæ quidem Monticuli, & Sambonifa-
cii; Ferrariæ Taurelli, & Adelardi fœda
inter se factionum certamina ab hoc tem-
pore miscere cœperunt, ac Civitates præ
potentia sua modò ad hanc, modò ad illam
partem traxerunt. Initio inde sequentis an- 1168
ni fœderati Blanderatum oppidum, cujus
Marchiones in Friderici partes transierant,
tantis opibus invaserunt, ut Fridericus opem
ferre nequiret. Itaque, cum se validis Lom-
bardorum conatibus resistere non posse ani-
madverteret, ne ludibrio eis esset, Italiam
relinquere statuit, ac mense Martio de pos-
sessione propè Lombardiæ desperans trans
Alpes abiit, fœderatis ipsum hostiliter usque
ad juga Alpium insectantibus, atque extre-
mum agmen infestum habentibus. (11) Blan-
deratum captum ad vicos quatuor est reda-
ctum. Galdinus Archiepiscopus Mediola-
nensis Legatus Lombardiæ à Pontifice con-
stitutus Præposito, & Clericis Laudensis
Ecclesiæ, qui in partes Paschalis jurave-
rant,

(9) Continuator Acerbi Morenæ loco superiùs dicto hæc tradit: *plus de duobus millibus inter Episcopos, Comites, & Marchiones, seu Duces, aliosque Principes, atque Nobiles, & Scutiferos in ipso itinere, gladio solummodo Dei, obierunt.* Nonnullos ex Primoribus peste absumptos enumerat Card. Aragonius jam memoratus, qui *confusione* perculsum Fridericum Româ, octavo Idus Augusti, recessisse testatur.

(10) Exemplar jam editum Morenæ diem *undecimum Septembris* assignat *Friderici* in Papiensem Urbem regressui. Ambrosianum, Tomo VI. *Rerum Italic.* vulgatum, diem *duodecimum* habet. Utrumque tamen clarè indicat diem, quo Papiæ promulgatum est *Bannum* contra Fœderatos, idest 21. Septembris, Festum *Sancti Matthæi Apostoli*. Irrepsit quidem error ibidem in anno, qui dicitur fuisse 1168., sed, cùm afferatur Festum S. Matthæi tunc incidisse in diem *Jovis*, dilucidè patet, mendum hoc esse Amanuensis, idque tribuendum anno 1167., quo verè hujusmodi Festum die *Jovis* celebrabatur, quemadmodum ex tabulis Paschalibus constat.

(11) Continuator Morenæ tradit, Fridericum, veluti profugum, per totam hyemem *quandoque in partibus Papiæ, quandoque Novariæ, seu Vercellensis, aut Montisferrati, vel Astensibus* stetisse; deinde subdit: *sequenti mense Martio privatim, ita quòd etiam nec ipsi Longobardi, qui cum eo fuerant, nisi forte paucissimi sciverunt, in Alamaniam, per terram Comitis Uberti de Savogna* (in aliis editis legebatur *de Saxonia*) *filii quondam Comitis Amadei, qui & Comes dicitur de Morienna, iter arripuit.* In Chronico Ottonis à S. Blasio legitur, Fridericum, cùm *Susam* pervenisset, fraude civium circumventum fuisse, atque ad mortem quæsitum, sed ab hospite admonitum, reliquisse in Lecto suo Hartmanum de Sibeneich, ipsum autem in servi habitu cum duobus egressum, fraudem elusisse. Dubitari tamen potest id, laciniam esse illi Chronico assutam, cùm in MSto Cæsareo ad quem collata fuit editio Ottonis à S. Blasio, inserta Tomo VI. *Rerum Italicarum*, prorsus hæc desunt. Nono die Martii nondum hinc discesserat *Fridericus*. Siquidem Sire Raul narrat, quòd eo die *suspendit Imperator Zilium de Prando obsidem de Brixia, juxta Sauricum, & dolore, ac furore repletus, quòd Mediolanenses, Brixienses, Laudenses, Novarienses, & Vercellenses obsederant Blanderate, inde abiit in Alamaniam.*

rani, denunciavit, ut ad Alexandrum verum Pontificem se conferrent, & novum, qui Catholicus esset, Episcopum designarent, nisi à Sacris arceri, & beneficiis exui vellent. Cujus illi auctoritati, etsi diu magna in utramque partem consilii difficultate jactati, cesserunt, atque Alberico deserto Albertum Præpositum Ripæ Altesicæ substituerunt, ipsumque ingenti gratulatione in Urbem introduxerunt. (12) Friderico profecto, Novarienses, Vercellenses, Hastenses, Comenses, Derthonenses, Opizo Marchio Malaspina, Comites Seprienses, Belfortenses, & alii, rebus ejus in Italia deploratis, ad fœderatos se contulerunt. (13) Novis horum auxiliis fœderati firmiores effecti, Papienses, & Marchionem Montisferrati, qui Friderici adhuc partes tuebantur, statuerunt adoriri. Ut autem impressionem in eos commodiùs facerent, novum oppidum inter Hastam, & Derthonam exstruxerunt; idque ad tempus fossa, valloque firmarunt, Mediolanensibus in primis, ac Placentinis acriter in ejus rei studium incumbentibus, atque eò subitò ingentem ex proximis septem castris populum traduxerunt; ea quindecim millia hominum fuisse dicuntur. Constitutum est etiam, ut in Friderici contumeliam ab Alexaudri Pontificis nomine Alexandria vocaretur. Papienses tamen, ceterique Imperialis partis studiosi eam aut Cæsaream à Friderico Cæsare appellarunt, aut Alexandriam quidem, sed ad firmitudinem elevandam, Palearem dixerunt; quo nomine in hunc usque diem vocatur. (14) Inde tertio Nonas Maji Opizo Marchio, Consules Cremonæ, Mediolani, Veronæ, Patavii, Mantuæ, Parmæ, Placentiæ, Bononiæ, Brixiæ, Bergomi, Laudis, Cumi, Novariæ, Vercellarum, Hastæ, & Derthonæ, & Alexandriæ Laudensi in oppido convenere, ibique, Consilio habito, societatis jura bis conditionibus firmavere: *Ne quis hominem Marchionis, aut prædictis Civitatibus subjectorum, contractus, aut maleficii nomine, alium pro alio judicio persequeretur; ne exules reciperentur; ne nova pedagia, & vectigalia exigerentur; nullum pactum contra commune fœdus iniretur; si qua Civitas jus non reddidisset, aliæ jus poscenti auxilio essent; ne arx in alterius ditione, invita illa, construeretur*. Post aliquot inde dies alter Placentiæ Conventus est habitus. Ibi Mediolanenses, Brixiani, & Cremonenses Placentinis promisere, se Urbis eorum fossas quatuor in partibus purgaturos, ac damnum, si quod belli caussa factum esset, præstituros. Genuenses à Lombardis rogati, ut se hoc quoque fœdere devincirent, disertè negarunt, atque Friderici in amicitia remanserunt. (15) In Etruria novum bellum exortum. Quippe Lucenses impulsu Genuensium castrum Axiani, quod à Pisanis tenebatur, valida manu militum educta, circumsederunt, & cum Pisanis occurrentibus prælio congressi multos eorum ceperunt; ex quibus Nobiles decem, Genuensibus sunt prædæ loco permissi. Eodem anno Romani Albam bello adorti sunt, crimine objecto, quòd Tusculanos, & Germanos adversùs se defendissent, eamque captam, ac direptam incendio delevesunt: inde terror idem Tusculum est translatus. Manuel Imperator rebus Italiæ inhians, Legatos Beneventum ad Alexandrum misit, promittens, se Ecclesiam Græcam cum Romana juncturum, atque ipsum præsenti molestia Friderici liberaturum, & grandi quoque pecunia donaturum, si se Corona Imperii Occidentalis, quæ jure Friderico erat adempta, donasset, atque utriusque Imperatorem Imperii exemplo vetere appellasset. Quam postulationem Alexanader, ut parùm Reipublicæ utilem, ex Cardinalium sententia reprobavit. (16) Sequenti anno, 1169
dum Fridericus rebus Germaniæ constituendis vacavit, fœderati Alexandriam munitionibus sepire, tectisque, & Templis ad incolarum ornare commodum perrexere. Paschalis, qui se pro Pontifice in Urbe gerebat, est mortuus. (17) Quo facto Imperiales, in ejus locum, hominem Ungarum, Joan-

(12) Morenæ Continuator, historiam suam claudens, refert, hunc Albertum electum fuisse die *Jovis Sancti*, *quarta* (legendum *quinto*) *Calendas Aprilis*, & in proximo die Jovis post Pascha in Urbe Laudensi susceptum tanto gaudio, & alacritate a Clero, & Laicis, tam majoribus, quam minoribus, ut nihil tale unquam se vidisse, aut audivisse testetur.

(13) Quamplures ex hisce Urbibus, jam in primo inito cum Mediolanensibus fœdere, societatem juraverant; quæ post recessum *Friderici* ab Italia in eundem conjuravere, enumerantur à Continuatore Morenæ, editionis Mediolanensis col. 1159. *Postea cum Cumensibus* (non *Cremonensibus*, ut in aliis Morenæ exemplaribus legebatur,) *& illis de Belforte, ac etiam cum Seprensibus se convenere, atque insimul unum corpus effecti sunt*.

(14) Hæc apud Calchum legenda, qui ad hanc Urbem perficiendam septem Oppida confluxisse tradit, Gamundium, Marangum, Roboretum, Ovilia, Castellacium, Solerium, Quarnietum. Calendis Maji cœptam hanc Urbem tradit Card. Aragoniæ, Bergurium, & Huuillam (idem ac Ovilia) in septem Oppidis recensens. Hieronymus Ghilinus, qui Annales Alexandriæ condidit, peculiarem tractatum de hisce Oppidis in calce vulgavit, ad quem Lectorem remitto.

(15) Hæc item Calchus narrat ad hunc annum.

(16) Card. Aragoniæ, qui hanc Emanuelis Constantinopolitani Imperatoris Legationem narrat, postmodum subdit; *cùm id multa deliberatione opus haberet, utile visum est, ut Pontifex, habito cum Fratribus suis, ac fidelioribus viris ipsius Urbis Consilio, Episcopum Ostiensem, & Cardinalem Sanctorum Johannis, & Pauli pro caussa ipsa tractanda, de latere suo cum prædicto Sebasto* (nempe Jordano Emanuelis Legato) *ad ejusdem Imperatoris præsentiam destinaret*. Alteram item Legationem ejusdem Emanuelis narrat, cum immensa multitudine pecuniarum; sed cùm alta nimis, & perplexa postularet, subdit, *excussis ab omni munere ipsius Pontificis manibus, cum tota pecunia, quam detulerat jam dictus Apocrisarius, rediit ad Dominum suum, subsequentibus eum duobus ex Cardinalibus, quos ad eundem Imperatorem idem Pontifex destinavit*. Proinde prima Legatio ad annum saltem præteritum 1167. revocanda est, cùm superiore loco illam retulerit Card. Aragoniæ, antequam oppugnationem Romanæ Urbis a Friderico instructam narraret. Secunda verò huic anno figenda, ut censuit quoque Pagius, qui tamen primam minimè adnotavit.

(17) *Guidonis* Cremensis Antipapæ, sub nomine *Paschalis III.*, obitus anno superiore contigit, teste Romualdo Salernitano, qui tunc vivebat. Joannes de Ceccano diem quoque mortis enunciat, nempè vigesimum mensis Septembris. Acerbitatem morbi, quo percussus est, describit Card. Aragoniæ.

Joannem Abbatem Strumiensem, quem Paschalis Episcopum Tusculanum effecerat, (18) suffecere, eique Calisto Tertio nomen imposuere, atque adversùs Alexandrum & tueri, & colere instituere. Alexander autem rebus Ecclesiæ constituendis intentus, Beneventi ordinem Fratrum Cruciferorum Sanctæ Mariæ formavit, qui Xenodochiorum curam maximo sibi studio pietatis asciverant, ac magnam ob id apud homines gratiam sibi pepererant. Dum autem hæc à principibus agitantur, securi populi res suas quisque pro arbitratu gerere studuerunt. Cremonenses iram Friderici ob initam cum Italis conjurationem timentes, VII. Idus Martii Urbis mœnia firmare cœpere, ac forum inter portam Mosæ, & S. Michaëlis instituere. Ravennates cum à Faventinis, sociis Forolivienfibus assumptis, finium caussa bello petiti eorum se arma propulsare propriis nixi viribus posse diffiderent, à Bononiensibus auxilium postularant. Bononienses opportunè Faventinis irati, quia Sancassianum, cui se parsuros jurarant, invasissent, haud inviti arma junxere. Ita ex Consilii decreto Consules cum delecto militum robore egressi ad amnem Senium tribus millibus ab Urbe distantem processerunt. Ibi cum obvios hostes habuissent, prœlium commiserunt. Cum per aliquot horas acriter, atque incerto eventu pugnatum esset, tandem inclinata re Consules Bononienses in fugam se dare coacti, ipsi cum quadringentis Civibus in potestatem hostium pervenerunt. (19) Contra Lucenses, Genuensibus adjuvantibus, prœlio altero facto Pisanos usque ad Arnum compulere, atque alia inde per Aprilem mensem agro eorum incommoda intulere. Genuæ gliscentes in dies tumultus intestini egregiè novâ Consulum prudentiâ sunt compressi. Quippe cum in Urbe seditio sæviret, in agro verò cædes, ac latrocinia ob Consularis despectum potestatis impunè quotidie patrarentur, Consules, ut hunc morbum sanarent, cohortem trecentorum hominum asciverunt, & cum valida militum manu in agrum egressi quæstiones de commissis maleficiis severissimas habuerunt; quosque admissi flagitii convicerunt, variis eos suppliciorum, mulctarumque generibus affecerunt. Inde ad Urbana mala coërcenda conversi Cives omnes sacramento adegere, se enixè præceptis suis obsequuturos. Ceterùm discordias componere civiles ingressis magna est illa difficultas objecta, quòd molti singulari se certamine provocarant, neque sine pugnæ commissione in gratiam redire salvo honore suo se posse asseverabant. Qua re cognita Consules huic incommodo sic sibi occurrendum putarunt. Quippe aream in Platea Episcopali parari ipsis in speciem pugnatoribus præceperunt, neque interim precibus propinquorum rogantium, ne tantum effundi civilis sanguinis paterentur, simulata obstinatione cesserunt; postridie verò Consilium vocavere, atque eò Reliquias Sancti Joannis Baptistæ ex consensu Archiepiscopi pertulere. Ibi cum essent, tum Archiepiscopus, & Consules certatim ipsos, qui aderant, principes factionum summis orare precibus institerunt, ut familias suas simultatibus, Civitatem dissidiis, Urbem cædibus liberarent; condonarent autem injurias suas Consulibus, condonarent Antistiti, qui totius nomine Civitatis orarent. Quod si se tanto indignos beneficio existimarent, saltem Beatissimi ipsius Joannis rationem præsentis haberent, qui nobis Christum ipsum humanæ pacis auctorem, & largitorem digito demonstrasset, cujus sanctissima præcepta viderent, nec cum ipsius exitio corporis, animæque suæ despicerent. Quibus vocibus ipsi factionum principes victi usqueadeo iras remiserunt, ut extemplò lacrymantes oscula pacis obtulerint, ac se redire in gratiam succlamarint. (20) Exinde Consulibus debita est auctoritas attributa. Postero anno, qui fuit 1170
millesimus centesimus septuagesimus, Fridericus Natalitiis Domini in Alsatia celebratis in Purificatione conventum habuit Norimbergæ. Ibi Abbates Cistertiensis, & Claravallensis professi sunt, se ad Alexandrum in Italiam profecturos, & res cum eo composituros, si Fridericus Bambergensem Episcopum sibi concederet socium, qui onus cum Alexandro ex Germanis Episcopis sentiebat. Non respuit conditionem Fridericus, ut qui Lombardos ab Alexandro desertos se facilius confideret subacturum, atque ita omnes ire cum liberis de pace mandatis præcepit. Paschate inde in Alsatia celebrato, Henricum filium, annorum quinque puerum, Regem Germaniæ legi, eundemque per Philippum Coloniensem Archiepiscopum coronari Aquis curavit. (21) Per Italiam Civitates intestinis discordiis, atque odiis inexpiabilibus sæviere. Bononienses accepto à Faventinis in-

(18) Negat hoc Pagius ad annum 1168. num. 13. Sed Romualdus Salernitanus id aperte confirmat; narrata enim morte Guidonis Cremensis Antipapæ, huc statim subdit: *Cui successit intrusus quidam Tusculanensis Episcopus Joannes de Struma nomine, qui & Callistus à suis appellatus est.*

(19) Memoriale historicum Matthæi de Grisonibus commissum hoc prœlium narrat anno superiore 1168. Chronica tamen Italica Bononiensia, & Rubeus in hist. Ravan. id referunt ad hunc annum.

(20) Videndus Caffarus ad hunc annum, qui actas Deo solemnes gratias ab *Hugone* Archiepiscopo, & publicum gaudium narrare prosequitur.

(21) Pagius ad annum 1169. num. 6 recitat verba Chronographi Reicherspergensis, qui narrans celebratam à *Friderico* Curiam apud Babenberg Festis diebus Pentecostes, subdit: *ubi ex consensu, & collaudatione omnium Principum, qui aderant, filium suum in Regem electum, & coronatum post se regnare firmavit*; adeòque errasse Sigonium scribit, eo quòd hoc loco coronatum *Aquisgrani* Henricum testatur. Godefridus tamen Monachus ad eundem annum 1169 hæc narrat: *Filius Imperatoris Henricus, adhuc quinquennis, unctus est in Regem Aquisgrani à Philippo Coloniensi Archiepiscopo, die Assumptionis Beatæ Mariæ.* Eadem habet Chronographus Aquicinctinus, teste eodem Pagio. Quocirca, ut omnes concilientur, dici potest, in Conventu Babenbergensi, statutam quidem fuisse successionem *Henrici*, sed coronationis celebritatem ad Augustum mensem fuisse dilatam. Emendandus certè est Sigonius, qui in hac coronatione referenda, uno anno errat; ea enim peracta est anno superiore 1169, ut ex allatis Auctoribus constat.

incommodo gravius irritati, bellum cum captivorum recipiendorum, tum pristini decoris recuperandi caussa majore conatu redintegrarunt, & cum cetera accuratius, quàm ante, pararunt, tum carrocium educendum decreverunt. Erat autem institutum, ne carrocium, nisi decreto Consilii Generalis, ac Credentiæ educeretur, atque ut ad ejus custodiam amplius mille quingenti legerentur, qui in exercitu ab eo non recederent, ac lorica, & ocreis ferreis muniti insignes insuper alabardas gestarent, extra eorum numerum, quibus equi militiæ caussa essent imperati. Ad ceteras autem conscriptas copias etiam cohortem validam Lombardorum adjunxerunt ex iis, qui superioribus annis propter magnas continentium bellorum calamitates Bononiam commigrarant, qui cum benignè in Urbem excepti, ac multis officiis culti essent, officii contra & ipsi esse sui duxerunt, ut operam suam Bononiensibus offerrent, & se carrocio custodes profiterentur. Cum hoc ergo apparatu Consules Petrus Garisendus, & Asinellus, & Rolandinus Ramponus Urbe egressi ad Pontem Senii, qui nunc Sancti Proculi dicitur, Faventinorum, ut ante, exercitum invenerunt. Ibi ardentibus utrinque animis pugnæ nulla mora est facta. Primo concursu Faventina superior esse acies visa, postremò incumbente acrius Bononiensi, mota loco, atque in fugam versa ad Urbem se recepit. Ni Consules insidias aliquas composito receptui subesse suspicati suos ab insequendo cohibuissent, eodem tum impetu capi Faventia potuit. Faventinis in Urbem compulsis, Consules exercitum mœnibus admoverunt, ac vias omnes, quibus commeatus importari possent, obsederunt. Quo facto tantum Faventinis metum expugnationis injecere, ut post aliquot dies legatos de pace miserint. Consules ex Consilii decreto pacem his conditionibus dederunt, ut captivos sine pretio redderent, Ravennatibus satisfacerent, ac damna bello accepta resarcirent. Ita, captivis receptis, exercitum victorem cum carroccio reduxere. Ferrarienses autem Ravennatibus Argentam oppidum ad Padum locatum illatis armis eripuerunt. (22) Florentini item Arretinos armis adorti prœlio superarunt, quosque captivos fecerunt, eos ea lege, ne quando adversus se arma ferrent, restituerunt. Pisani, & Lucenses terra mutuis se castrorum oppugnationibus, Genuenses autem, & Pisani navalibus se detrimentis, ac prædationibus variis afflixere: quæ sigillatim enarrare, propter eorum tenuitatem non hujus esse videtur historiæ. Alexander, ubi legatos ad se de pace à Friderico mitti audivit, obviam Benevento Verulas venit: atque ibi senatu dato Bambergensem publicè de compositione agentem benignè audivit: verùm cum rationem pactionis haudquaquam è re fœderatorum expedientem videret, re infecta dimisit. Regino, cum se Tusculi sustinere non posse adversus Romanos incumbentes videret, oppidum Calisto, qui se Pontificem asserebat, permisit: atque ejus gratiâ Montemflasconem in Etruria cum Germanis, qui eum tenebant, permutavit. Calisto verò à Tusculanis, & Reginone à Flasconensibus excluso, Regino ad Alexandrum Verulas adiit, atque ei jura omnia, quæ Tusculi habebat, dimisit. Quibus acceptis Alexander Tusculum petiit, ac præsentia sua Urbem ab impetu Romanorum servavit. (23) Eodem anno Ravennæ in locum Vidonis mortui Gerardus Archiepiscopus lectus. (24) Sequenti, in Anglia Thomas 1171
Cantuariensis Archiepiscopus, vir sanctus, & innocens obiit: (25) quippè cum ab exilio reductus, in quod ab Henrico Rege projectus injustè fuerat, Episcopos aliquot Regis amicos auctoritate Pontificia insectaretur, à Regis satellitibus in festo Innocentum ad aram percussus; idemque sanctitatem vitæ ingentibus post mortem editis prodigiis comprobavit. Henricus, cum ejus necis caussam in se conferri vulgo sentiret, continuò Legatos ad Alexandrum, qui talem à se suspicionem averterent, destinavit. Hi Alexandrum Tusculi convenere, (26) ac caussa Regis acta, ab eo, ut Legatos in Angliam ad rem cognoscendam mitteret, petiere. Alexander Cardinales duos decrevit. Pridie Nonas Februarias Sicilia tetro adeo terræmotu est agitata, ut ruinarum strepitum Calabri quoque procul audiverint. Catanæ tecta omnia ad unum procubuerunt, ac quindecim hominum millia cum Episcopo, & Monachis variis casibus ædificiorum oppressi sunt: in agro verò castra subversa. Leontium quoque eodem tremore labefactatum. Multis in locis terra dehiscens, ut novos fontes aperuit, sic veteres nonnullos obstruxit: mons Ætna aliqua ex parte visus est subsedisse. Syracusis fons Arethusæ veterum poëtarum carminibus nobilis ex liquido turbulentos effectus, saporem salsum multa maris admistione contraxit. Hujus verò, qui de crepidine montis juxta Casale Sarracenorum manabat, per duas propè horas aquas continuit, deinde per unam sanguine fluxit. Messanæ mare primùm longè recessit, deinde paullatim accedens in eam se altitudinem extulit, ut portas Urbis inierit. (27) In Italia inter Lucenses, & Pistorienses fœdus ictum est adver-

(22) Referuntur hæc in Chronicis Bononiensibus, editis Tom. XVIII. *Rerum Italic.* ad hunc annum. Eadem repetit Sigonius in historia Bononiensi.

(23) Narrat hæc Card. Aragoniæ, sed annum minime signat. Anonymus Casinensis eum refert ad hunc annum, inquiens: *Alexander Papa rediens à Benevento, recepit Tusculanum ad proprietatem Romanæ Ecclesiæ*. Illuc profectum ante finem Quadragesimæ, constat ex ejusdem vita; ibi enim excepit Nuncios Regis Angliæ die *Jovis Sancti*, ut interiùs dicam.

(24) Anno sequenti 1171. suffectum *Vidoni Gerardum* tradit Rubeus in Hist. Raven., ubi literas *Alexandri III.* ad ipsum eo anno datas recenset.

(25) S. Thomæ obitus verè contigit anno superiore 1170. IV. Cal Januarii; sed cùm Sigonius annum à Natali Domini exordiatur, illum sub anno 1171. adnotavit.

(26) Card. Aragoniæ diem indicat, quo Nuncii Regis Angliæ apud Tusculanum sese Alexandro obtulere, *nempe feriam quintam Majoris hebdomadæ ante Pascha*, quæ hoc anno in diem 25. mensis Martii incidit.

(27) Leguntur hæc ferme ad verbum in historia Hugonis Falcandi, edita Tomo VII. *Rerum Italicarum*. Hoc verò enarrato terræmotu, Auctor ille librum suum claudit *de ca-*

versus Pisanos; juravere Pistorienses, se- A
servaturos Civitatem, Civesque Lucenses,
atque eis in bello, quod gererent, auxilio
peditibus, equitibusque per viginti dies pro-
prio stipendio summittendis, futuros, &
semel quotannis ad eorum arbitrium per
mensem unum centum quinquaginta equi-
tes, & ducentos pedites, ac sagittarios to-
tidem præbituros. Mediolanenses optato pa-
cis bono fruentes, muros Urbis latius pro-
tulerunt, templa Sanctorum Ambrosii, Lau-
rentii, Nazarii, & Eusebii comprehenden-
tes, quæ ante Urbis exeidium vetere mu-
rorum ambitu excludebantur. Consules pro-
priis impensis fossæ emissarium cum turri,
Archiepiscopus Episcopium magnificentio- B
re, quàm antè fuerat, opere ædificavit.
(28) Quibus rebus elata Civitas, pœnâ lin-
guæ propositâ sanxit, ne quis Friderici no-
men in sermonibus usurparet, & Comites
sustulit, quos ille in castris proximis con-
stituerat. Fridericus compertis Etruriæ tu-
multibus, timuit, ne assuetudine bellorum
gerendorum, & jungendarum societatum
Etrusci Lombardos imitati deficerent; ac
propterea Christianum Archiepiscopum Mo-
guntinum in Italiam misit, atque ei, ut
Etruriam inviseret, & pacatam in fide con-
tineret, præcepit. Is trajectis Alpibus Ge-
nuam, atque inde Genuensium præsidio Lu-
nam, Senasque processit. Genuenses inde, C
quòd Christianum recepissent, in Lombar-
dorum odium incurrerunt, nec propterea
annonæ facultatem obtinere ab eis, semestri
conflictati penuria, potuerunt. (29) Eodem
quoque anno Genuenses Barisonem Regem
tandem custodia liberarunt, atque in Sar-
1172 diniam reduxerunt. Proximo, Christianus
omnium Etruriæ Civitatum legatos Senas
accivit: atque apud eos de concordia agere
populorum instituit: fuisse autem dicitur
homo non tam manu promptus, quàm ora-
tione gravis, & copiosus. Ceteris se illios
arbitrio remissuros injurias, litesque dicen-
tibus, Pisani, & Florentini pristina in per-
tinacia perstiterunt. Itaque ambo tanquam D
communis otii hostes ab eo proscripti, &
beneficiis Imperialibus spoliati sunt. His
actis bellum inde Anconitanum decrevit:
quod omnium, quæ hoc tempore gesta sunt,
fuit gravissimum. Manuel Imperator lega-
tos Anconem miserat, sive ut societatem

cum eis jungeret, sive ut alia ratione Fri-
derici conatis impedimentum afferret: at-
que eos Anconitani non solum receperant,
sed etiam de percutiendo fœdere pertractan-
tes audierant. Hoc igitur ubi Christianus
accepit, extemplo exercitum Anconem ad-
duxit, &, ut sibi legati traderentur, po-
poscit: atque illis omnia se potius belli de-
trimenta perpessuros esse dicentibus, Urbem
obsidionis caussa militum coronâ circunde-
dit. Veneti quoque, quibus Græcorum
Anconæ imperium magnopere erat invi-
sum, Germanis navale ultro auxilium præ-
buere, ac sex triremibus quinque Græco-
rum cepere. Anconitani terra, marique
clausi, cum nihil inveheretur, quod cre-
scentem in dies levare inopiam posset, in
eam necessitatem adducti sunt, ut carnes
impuras, & coria aquâ mollita comederent,
& caput asini quadraginta denariis emerent.
In tanta rerum iniquitate legati concionem
advocarunt, ac populum, ut auxilia accer-
seret, monuerunt: populo verò studiosè fa-
cturum, si stipendii facultas suppeteret, re-
spondente, illi, ut pecuniam mutuam su-
merent, præceperunt, Deum ipsum testan-
tes, Manuelem jacturam omnem benignè
resarciturum, pecuniamque promptè repræ-
sentaturum. His vocibus animati Cives, in-
gentem pecuniam à Comite Gulielmo Ade-
lardo factionis Ecclesiasticæ Ferrariæ Prin-
cipe, & Comitissa Brittonorii vidua fœnore
acceperunt, ac magnis conductis copiis,
Germanis repugnantibus, commeatus ne-
cessarios in Urbem intromiserunt. Quo fa-
cto Christianus ab obsidione discessit. (30)
Manoel summissâ pecuniâ damnum omne
Anconitanorum cumulatè sarcivit. Lucen-
ses castrum S. Miniatis, Fuscanum, Viare-
gium, aliaque adorti, juris sui fecere. Pisa-
ni, & Genuenses mutuis navium direptio-
nibus inter se collidere perrexere. Frideri-
cus rebus Germaniæ hoc etiam anno ita
occupatus fuit, ut ab ea deflectere oculos
non potuerit. Alexander, cum adhuc Tu-
sculi esset, Urbis, quam tenebat Calistus,
repetendæ cupidus, Romanis est pollicitus,
se, si in Urbem reciperetur, rerum sacra-
rum procuratione fore contentum: atque
ultro reliqua remissurum: verùm prævalen-
te Calisti, id est Imperialium, factione,
ne hoc quidem potuit impetrare. (31) Ibi
XV.

calamitate Siciliæ, non tam convus, quam
præsens. Errat tamen Sigonius, hunc an-
num signans; biennio enim ante is conti-
git, nempe anno 1169., cui illum ex Fal-
cando illigat Baronius. Romualdus quoque
Salernitanus ejusdem meminit, statimque
subdit: *Hoc autem factum est Anno Dominicæ
Incarnationis MCLXVIII. Ind. II. mense Fe-
bruario, in vigilia B. Agathæ.* Annum hunc E
vel Amanuensis errorem esse, vel juxta
Æram Florentinam accipiendum, docet In-
dictio II., quæ procul dubio, Februario
mense, anno 1169. decurrebat.

(28) Calchus, qui hanc Patriæ nostræ ampliorem
restaurationem describit, subdit carmen
lapidi incisum, quod adhuc legitur in mar-
moreo Arcu Fontis Portæ Romanæ:
Fata vetant ultra procedere, stabimus ergo.
Recenset item nomina decem Consulum,
qui tunc præerant, & publicum opus pro-
curabant, eaque insculpta etiam nunc du-
rant loco jam memorato.

(29) Ex Calcho id narrat Sigonius. Caffarus ad
hunc annum loquens de inopia, quam pas-
sa est Januensis Civitas, ob Lombardiæ in-
dignationem, ait, eam ita crevisse, ut mi-

Tom. II.

na grani pretio solidorum decem constaret,
subditque, *& duravit hæc pestis per spatium
anni & medii.*

(30) Historia obsidionis Anconæ à Moguntino Ar-
chiepiscopo peractæ, edita primùm fuit
Tomo VI. *Rerum Italicarum* ex manuscri-
pto codice *Philippi Argelati*, Literarum com-
modo summoperè intenti, deque illa col-
lectione optimè meriti. Auctor illius fuit
Magister Boncompagnus Florentinus, qui
plura ibidem memoratu digna descripsit,
præsertim recensens *Aldrudæ* Comitissæ *de
Britonoro* gesta præclara, cujus tum Ro-
mualdus Salernitanus, tum Andreas Dan-
dulus in suis Chronicis meminere.

(31) Etiam hoc loco Pagius num. 4. Sigonio fidem
abrogat, eidem objiciens verba Joannis Cec-
cani hoc anno ita scribentis. *Indictione quin-
ta Alexander Papa fecit finem* (concordiam)
*cum Romanis. Destruxerunt muros Civitatis
Tusculanæ mense Novembri.* Cardinalis tamen
Aragonius hæc clarè narrat in vita Alexan-
dri: *Romani persistentes in insipientia sua, cu-
pientes ad eos reverti Pastorem, & Episcopum
animarum suarum, cum fratribus suis Episco-
pis, & Cardinalibus, non permiserunt Urbem*

 in-

XV. Kal. Novembris Monasterium S. Justinæ Patavinum in clientelam recepit. Tusculo inde Signiam profectus, eo in loco Legatos suos ex Anglia reversos excepit. Cum illi legationem renunciarent, in primis ingentia, quæ ad sepulturam Thomæ Archiepiscopi quotidie edebantur, miracula retulerunt: qua re percitus Alexander, Thomam Sanctorum in numeru collocavit: (32) atque illius ab Anglis coli Natalicia jussit.

1173 Postero, Fridericus rebus domesticis post multos annos compositis, ac re pecuniaria per ocium constituta, signa demum haudquaquam obscura dedit, cupere se eos, qui adversus se in Italia conjurassent, ulcisci. Quoniam verò vehementius Bononiensibus, Mutinensibus, & Regiensibus esse videbatur iratus, moderatores fœderis, Christiano bellum in Ducatu Spoletano gerente, conventum Mutinam indixerunt, ut de tuenda societate, deque sustinendi belli rationibus consultarent. Quod cum Alexander comperisset, legatos eò duos Anagniâ, (nam eò se Signiâ paullo ante contulerat) Hildebrandum Crassum Episcopum Mutinensem, (33) & Albergonum, Cardinalem utrumque, misit: qui jussu ejus ita verba fecerunt: *Non debere eos vereri, quin, si opus foret, arma primo quoque tempore pro sua, atque Ecclesiæ salute, ac libertate resumerent. Falli enim, ac vehementer errare, si quis crederet, Friderici animos, atque opes eas esse, quæ extitissent: cui enim non apparere, feroces ejus spiritus unà cum ipsa ætate jam senescere incœpisse: atque ut in diuturno morbo vires ejus domesticis detrimentis afflictas magna ex parte contabuisse? sine dubio, si quid supervenisset incommodi, ipsum non solum de Imperio, sed etiam de salute dimicaturum. Si Itali pristinæ libertatis memores virtutem in bellum, & constantiam attulissent, pro certo habere debere, & Deum ipsum caussam suam præsenti, ut sæpe, numine adjuturum: neque enim verius vetus illud esse, Fortes fortunam adjuvare, quàm hoc novum, Deum Ecclesiam suam, fautoresque Ecclesiæ non deserere.* Quibus vocibus incitati moderatores VI Idus Octobris duo sacramenta jurarunt; unum, se constanter societatis in fide perstituros, alterum, se Alexandrinos, & Lombardos inter Parmam, ac Bononiam sitos pro viribus tutaturos. Prioris verba in Actis Mutinensium extant in hunc modum: *Observabo fœdus ictum inter socios Lombardiæ, Venetiarum, Marchiæ, &, si hoc sacramentum susceperit, etiam Romaniæ. Si quis ad Fridericum se contulerit, pro viribus Urbe mea ejiciam, agroque ejus vastationem inferam, privatim neque cum eo paciscar, neque ad eum scribam, neque ad filium ejus.* Hoc jurarunt Consul, idemque moderator Brixiæ, Placentiæ, Mediolani, Parmæ, Mantuæ, Regii, Mutinæ, & Bononiæ. Idem jurarunt Cremonenses aliis Civitatibus, & ipsæ inter se, exceptis Cremensibus. Illi verò Cremonensibus se obligarunt. Item jurarunt, si quis castrum Cremæ, aut arcem aliquam inter Abduam, & Ollium extruere vellet injussu Consulum, aut Credentiæ Cremonæ, qui tum erunt, se Cremonensibus ad eam demoliendam affuturos, & bellum ea de caussa suscepturos arbitrio Consulum Cremonensium, & se hanc pacem ad annos XL. servaturos, ac decimo quoque instauraturos. Posterioris jurisjurandi verba in Tabulario Bononiensium hoc pacto scripta sunt: *Juro, me equites, & pedites pro defensione Alexandriæ imperatos daturum, mulctamque impositam soluturum, & expeditionem obiturum arbitrio moderatoris Mediolanensis, Placentini, Brixiani, & Veronensis; & arma laturum adversus eos, qui oppugnabunt Bononienses, & Lombardos inter Parmam, & Bononiam sitos, arbitrio moderatorum Cremonæ, Bononiæ, Mantuæ, Parmæ abhinc usque ad Quadragesimam; ita tamen, ut proxima quæque Civitas equitatum, & peditatum summittat: &, si Parmensibus, Mutinensibus, Mantuanis, aliorumque agris ab Imperatore, aut Legato ejus vastatio, aut obsidio inferetur, auxilio affuturum.* Definitum est etiam, quot in quæque præsidia sagittarios singuli dare deberent. Eodem anno Genuenses domesticis vicinorum populorum tumultibus exciti, adversus eos castrum Villæ francæ constituerunt, nec Pisanos prædationibus premere maritimis destiterunt.

(34) Postero, Alexander Bernardum Abbatem Claravallensem, Monachorum Claravallensium precibus fatigatus, ac Bernardi sanctitatis pia recordatione compulsus in numerum Sanctorum ascripsit; atque hac de re literas Anagnia XV. Kal. Februarias dedit ad proceres Gallicanæ Ecclesiæ, Regem Franciæ, Abbates Cistertiensis Ordinis, & Cla- 1174

ingredi, & in Ecclesiis suis debitum exercere officium. Eis ergo verbum Dei spernentibus, quod primùm ipsis evangelizandum fuerat, Pontifex de Tusculano cum Fratribus suis exivit, & ad B. Petri Campaniæ patrimonium, quousque meliora tempora Ecclesiæ suæ provideat Dominus, moraturus accessit. Romualdus verò Salernitanus rem dilucidiùs enarrat, inquiens col. 210. editionis Mediolan. Tom. VII., indignatos fuisse Romanos, quòd *Alexander* Papa Tusculanum, quod ipsi destruere nitebantur, in sua protectione recepisset, postea verò callidè *Alexandro* promisisse, quòd eum tamquam Patrem, & Dominum in Urbe recepissent, & ejusdem mandatis libenter obtemperassent, si prædictæ Civitatis muros dirui passus fuisset. *Quo facto Romani vota sua potiti, quod Papæ promiserant adimplere noluerunt. Papa verò à Romanis se circumventum plurimùm condolens, Turrim Tusculanorum fossis, & muris circumvallari fecit, & relicta ibi militum, & peditum competente custodia, Anagniam rediit, & ibi multo tempore est demoratus.* Etsi igitur Ceccanus afferat, concordiam cum Romanis ab *Alexandro* statutam, & muros Tusculanæ Urbis dirutos, Sigonio tamen non adversatur, qui rectè narrat, *Alexandrum* minimè potuisse impetrare, ut in Urbem rediret.

(32) In die Purificationis B. Mariæ, convocatis Episcopis, & Abbatibus Campaniæ apud Signiam, ab *Alexandro* actam hanc *Canonizationis S. Thomæ* celebritatem testatur Cardinalis Aragoniæ, adeòque ad annum sequentem 1173 pertinet. Ad illum annum eam refert Baronius, qui Epistolas *Alexandri* Papæ, aliaque ad id spectantia diligentissimè enunciat.

(33) Dimissam fuisse ab Hildebrando Crasso jam multò ante Mutinensem Ecclesiam docet Ughellus Tom. II. Italiæ Sacræ, asserens Henricum Hildebrando successisse anno 1157. Hujus Legationis nulla extat apud Scriptores mentio. Eam è Tabulis Mutinensibus produxit Sigonius.

(34) E Caffaro ad præsentem annum hæc narrat Sigonius.

Claravallenſis, quæ extant. (35) Chriſtianus, eum exercitum ex Marchia in Lucatum Spoletanum duxiſſet, Interamnam in partibus Eccleſiæ ſtantem expugnavit; eamque magna ex parte ſubvertit. Inter Florentinos, & Senenſes novum bellum exarſit; cujus cauſſam Caſtrum præbuit Axiani; quod uterque ſibi populus inſita cupiditate dominationis aſcivit. Cum verò utrinque non minus parati, quàm irati exercitus concurriſſent, Senenſes magno victi prœlio diſceſſerunt. Romaniæ aliquot populi à fœderatis ſolicitati, & ipſi in fœderis communionem venerunt. Fredericus autem de Italorum conſpirationibus, atque apparatibus monitus, ingenti dolore exarſit: *Enimvero tantam inſolentiam æquo haud eſſe animo tolerandam. Si leviter, atque indulgenter agatur, brevì tota ſibi Italia fore cedendum. Si Lotharius, & Conradus acriores ſe, & promptiores in Italiæ coërcenda ferocia præbuiſſent, haudquaquam ſibi tantum ad eam retinendam laborum fuiſſe, ac periculorum exhauriendum. Italiam hydræ inſtar eſſe; exciſo Mediolano, quod verum caput eſſe videbatur, ſubitò Alexandriam, & Bononiam effudiſſe; nimirum igne non ferro domari oportere; ſi id fecerit, ut labore, ſic gloria, Herculem æquaturum. Agendum igitur, atque collatis omnibus Germanici Regni viribus conjurantes populos ad gloriam, & conſervationem Imperii contundendos.* His cogitationibus excitatus ſummo inde ſtudio res conſtituere Germaniæ maturavit; ac traducto toto ad vindicandam Lombardorum contumaciam animo, militares delectus maximos habuit; atque omnia ad graviſſimum bellum gerendum neceſſaria comparavit; inde III. Nonas Septembris Henrico Duce Saxoniæ, Henrici Ducis Bavariæ filio aſſumpto, per montem Ciniſium in Italiam tranſgreſſus, terrore, ac fuga omnia occurrentia loca permiſcuit; ſiquidem conſtabat inter omnes, Fridericum nunquam alias neque infeſtiorem, neque inſtructiorem exercitum in Italiam induxiſſe; ut qui & acerbiſſimis injuriis irritatus fuiſſet, & Lombardorum coactas in unum opes non niſi firmiſſimis frangi viribus poſſe, re ipſa proximè didiciſſet. Seguſio primam impreſſionem excepit; ea, cum imperium Eccleſiæ ſtudio detrectaret, everſa eſt. (36) Haſta inde metu expugnationis exterrita haud ægrè conceſſit in ditionem. Cremonenſes, Derthonenſes, & Comenſes conſpectum inimici ferre Imperatoris non potuerunt, ac fœderatis Civitatibus relictis ad eum extemplo ſe retulerunt. Ille autem hujus belli rationem hoc modo diſpoſuit. Chriſtianum Archiepiſcopum eum ſuo exercitu ex Umbria ad oppugnandam accedere Bononiam juſſit; ipſe cum ſuo ſibi premendam Alexandriam ſumpſit, nimirum exiſtimans, diductis in duas longè diverſas partes hoſtium copiis, vires eorum ad reſiſtendum fore infirmiores. Eodem igitur tempore Chriſtianus in agrum Bononienſem duxit, atque ipſe exercitum Alexandriæ admovit. Chriſtianus infeſtis hibernis, ac fœdis direptionibus hiemem in agro Bononienſi traduxit. Fridericus Alexandriam aggreſſus, omni ope oppugnare inſtituit. (37) Itaque cum medio Octobri aſſiduis per quattuor dies imbribus effuſus ſuper ripas Tanarus latè circum loca omnia reſtagnaſſet, conſtanter tamen in opere oppugnationis permanſit, ac fortiter ſævientium etiam aquarum, quibus propè obrutus eſt, tetram luctationem ſuſtinuit; ad extremum, ubi ſe vi potiri non poſſe animadvertit, exercitu circumfuſo obſidere incœpit; ac tabernacula ad continuandam per hibernum etiam tempus obſidionem locavit. Neque verò fœderati duriſſimis Alexandrinorum temporibus defuere. Quippe Mediolanenſes copiis ſociorum aſſumptis carrocium Alexandrinorum auxilio eduxere, ac caſtra adverſus Fridericum inter Claſtidium, & Vocheriam poſuere. Hoc Fridericus ferre non potuit. Itaque iracundia elatus adverſus eos proceſſit, ac prœlio extemplò conflixit; verùm acie pulſus vix incolumis Claſtidium ſe recepit. Ei prœlio Mediolanenſes, Placentini, Brixiani, & Veronenſes cum ſuis quiſque carrociis affuere. Interim res neceſſariæ Alexandriam ad ſuſtinendam hiemem ſupportatæ. Fœderatis inde domos ſuas quoque profectis, Fridericus per hiemem in Alexandriæ obſidione propè obſtinatè perſeveravit, Alexandrinis omnia incommoda non minore conſtantia perferentibus. Ineunte inde vere 1175
Mediolanenſes, & Fridericus occulta conſilia, illi liberandæ, hic occupandæ Alexandriæ inierunt. Mediolanenſes, ut Fridericum ab obſidione Alexandriæ dimoverent, Papiam aggredi, quæ haud magno admodum tenebatur præſidio, ſtatuêre, ac fœderatorum auxiliis advocatis pridie Paſchatis in agrum Papienſem ingreſſi, Bronum, & Sannazarium diruere; poſtridie verò Urbi exercitum admovere, eamque confluentibus in dies fœderatorum copiis acriter oppugnare cœpere. Ex altera verò parte Fridericus per multos antè dies opus laborioſiſſimum inſtituerat; quippè cuniculum in Urbem tanto ſilentio egerat, ut non modò id ſentire, ſed ne ſuſpicari quidem quiſquam poſſet; verùm aperire uſque ad Paſchatis noctem diſtulerat, ratus, propter ſolemnem ſequentis diei religionem, eo tempore Alexandrinos ab omni belli cogitatione fore averſos. (38) Ubi verò nox illa advênit, ducentos ſtrenuos viros in cuniculum

(35) *Leguntur hæ Literæ Alexandri III.* Tom. X. Concil. Labbei pag. 1376, & in operibus S. Bernardi Tomo II. novæ editionis, in cujus calce adjectus eſt peculiaris tractatus de hac *Canonizatione*, cujus tempus diu in obſcuro latuit, Scriptoribus diverſos annos eidem ſtatuentibus. Sigonius optimè illam huic anno conſignavit, cùm Chiffletius in lucem produxerit Chronicon Clarevallis, ab Anonymo æquali conſcriptum, in quo ad annum 1174 legitur: *eodem anno facta eſt dedicatio Eccleſiæ Clarevallenſis, & Canonizatio B. Bernardi, & elevatio ejus.* Incidiſſe hanc S. Bernardi ſacram inaugurationem in diem XVIII. menſis Januarii tradit Mabillonius loco memorato.

(36) Septembri menſe exeunte, ut narrat Card. Aragoniæ in vita Alexandri.

(37) Diem cœptæ obſidionis Sire-Raul col. 1192. enunciat, inquiens: *venit Alexandriam* (Fridericus) *quarto Kal. Novembris, & obſedit eam cum Papienſibus, & Marchione Montisferrati uſque in quartodecimo die menſis Aprilis.*

(38) Card. Aragoniæ, qui in vita Alexandri obſidionem hanc minutim deſcribit, addit inſuper, Fridericum, ficta ſecuritate, decipere voluiſſe Alexandrinos Cives; cùm enim dies *Veneris Sancti* immineret, pro reverentia Crucifixi *treguam*, & ſecuritatem uſque

lum immisit, eosque concubia nocte patefacto cuniculi ostio in Urbem erumpere, ac stationibus portarum oppressis exercitum introducere jussit. Verùm conatus ejus casu prorsus ad irritum cecidit. Nam Alexandrini de re per excubitores nocturnos admoniti, ad arma consurrexerunt, atque egressos cuniculo milites per tenebras noctis adorti statim fœdè contrucidarunt; cuniculoque obstructo, sub lucem ex portis effusi castra Friderici, quæ oppidi instar rebus omnibus erant refertissima, repente ipso nec opinante invaserunt, ac præda ingenti potiti castellum ab eo constructum ipsi Urbi imminens deleverunt, atque ipsum demum Imperatorem fuga sibi consulere coëgerunt. Is Clastidium primùm, deinde trajecto Pado in agrum sese Papiensem recepit, ac castra adversus fœderatos ad Montembellum locavit; atque eò Pisanos, Lucenses, Genuenses, Florentinos, & Senenses accivit, &, quòd discordias eorum parum sibi in præsens idoneas esse putabat, ad concordiam, pacemque adduxit. Genuensibus dimidia pars Sardiniæ est addicta, propter quam diu cum Pisanis fuerat decertatum. His cognitis Alexander honoris gratiâ Episcopum Alaxandrinis concessit, (39) contumeliæ verò caussa Episcopum Papiensem Crucis, & pallii dignitate privavit. Cum autem Fridericus apud Papiam propè à Lombardis obsessus sederet, magna rerum, consiliorumque difficultate afficiebatur. Videbat enim, vires hostium rebus bene cedentibus, in dies magis augeri, suas verò ad cætera incommoda domestica etiam castrorum seditione imminui. Quippe Henricus Dux Saxoniæ religione tactus, ac Pontificia, ut præ se ferebat, detestatione deterritus, ab eo discessit, ac secum magnam Germanorum partem abduxit. Quo facto Fridericus attonitus, ipsum usque ad Lacum Comensem est subsequutus; atque ibi propè ad genua accidens obtestatus est, ne se, remque publicam in tanta rerum iniquitate desereret; neque asperiora in se ipse fratris filius ederet, quàm communis nominis hostes Itali exoptarent. Quod cum ille firmato ad discedendum animo concedere noluisset, Fridericus in castra revertit. Hac re cognita Cremonensium Consules, qui se à belli communione averterant, pacis sequestres professi verba de concordia intulerunt. Cujus mentionem neque Fridericus, neque Itali respuêre, verùm utrique literis ad Consules Cremonensium missis rem eorum arbitrio permisere. Itaque sextodecimo Kal. Majas, ut in Actis Mutinensium reperitur, in agro Papiensi apud Montembellum inter castra Friderici, & Lombardorum res ita convênit, ut tres viri à parte Friderici, totidemque à parte Lombardorum legerentur, qui inspectis literis missis à Friderico, & Consulibus Civitatum fœderatarum, ad Consules Cremonæ de pace, & concordia inter Fridericum, & fœderatos concilianda jurarent, se bona fide concordiam inter Fridericum, & fœderatos composituros, & se ex utrisque literis, quæ supervacanea, & absurda viderentur, dempturos, & quæ necessaria, atque idonea, suppleturos, atque intra Idus Junii arbitrium pronunciaturos, quòd si concordes non essent, ut cuncti Consules Cremonæ arbitrium intra dies quindecim ferrent; qua re perfecta, Fridericus pacem cum omnibus osculo interposito institueret, quam deni ex singulis Civitatibus à Friderico nominati ratam fore jurarent. Quibus rebus transactis fœderati legatos legerunt, qui omnium nomine pacem acciperent, Icilinum à Romano, & Anselmum à Dovaria, quorum ille crudelis Icilini, hic Bosonis Cremonensium Principis, fuit pater. Postridie Ubertus Clementus Consul Papiæ pro omnibus collegis suis juravit, se inducias cum Alexandrinis pactas usque ad Idus Junii servaturum. In eisdem Actis scriptum est, Fridericum Icilino, & Anselmo post pacem osculo interposito reddidisse: Ceterùm Blondus hanc non pacis, sed induciarum pactionem appellat; induciis verò constitutis, cœptum inde agi de pace esse, atque in eam rem Fridericum Papiæ conventum habuisse. Ibi verò Cardinalibus tribus Alexandri nomine bona Ecclesiæ, & Lombardorum, Legatis jura Civitatum proxima reposcentibus, & Friderico concedere abnuente, rem convenire non potuisse. Cardinales Anagniam, Legatos domos quenque suas re infecta reversos. (40) Dum autem hæc geruntur, Christianus, ut aditum Tuscis in agrum Bononiensem aperiret, Sancassianum oppidum, quod VIII. Idus Februarias Bononienses trecentorum militum præsidio confirmarant, sibi expugnandum suscepit; atque ita Imolensium, & Cæsenatum auxiliis septus eò accessit. Verùm cum ipsum à Prendiparte Consule Bononiensi cum trecentis equitibus, totidemque peditibus teneri reperisset, difficiliorem, quàm putarat, oppugnationem nactus, locum instituit obsidere. Interea à fœderatis Civitatibus au-

que ad secundam feriam ex Imperiali benignitate promisit: *Recepta verò securitate, cum singuli de populo nihil malè suspicantes dormirent securè in domibus suis, eorum insidiator circa primam vigiliam noctis fortiores viros armatos in Civitatem per subterraneos meatus intrare præcepit, & ipse cum toto exercitu ad portas stetit armatus, expectans quousque illi, quos præmiserat, Civitatem intrassent, & conclamantium voces audiret, quatenus dum bellum intrinsecus augeretur, ipse de foris per portam violenter irrueret, & Civitatem hostiliter occuparet.* Irritus tamen cessit dolosæ machinationis conatus, ut etiam Sigonius narrat. Hoc idem confirmant Sire Raul loco citato, & Romualdus Salernitanus.

(39) *Ad instantiam, & petitionem Galdini Archiepiscopi, Apostolicæ Sedis Legati, & Consulum Mediolanensium, Rectorum Lombardiæ, & Marchiæ*, Pontificalis dignitatis titulo insignitam Ecclesiam Alexandrinam testatur Innocentius III. in Epistolis suis datæ anno 1205., quas ex Registro Vaticano recitat Ughellus in Episcopis Alexandrinis Tomo IV. Italiæ Sacræ col. 316. Venetæ editionis.

(40) Tractatus pacis à Summo Pontifice & Lombardis habiti Papiæ cum Friderico luculenter narrantur a Card. Aragoniæ: sed cùm Imperator *in cunctis modum excedens ab Ecclesia postularet, quod nulli unquam Laico inveniebatur concessum, & à Lombardis ultra quod Carolus, & Ludovicus, atque Otto Imperatores* exegerant, obstinatè reposceret, ait, Legatos Apostolicæ Sedis ad *Alexandrum* se recepisse; Lombardos verò antiquam suæ libertatis possessionem defendentes fortiùs solito contra *Fridericum* bellum armasse.

auxilia missa advenerant, à Mediolanensibus equites trecenti, à Veronensibus, Brixianis, & Placentinis singulis totidem, à Parmensibus quadringenti, à Ferrariensibus ducenti quadraginta, à Regiensibus, & Patavinis singulis duceni, à Mutinensibus centum, à Sophia Comitissa Veronæ sexaginta. Ad hæc montani evocati, & omnium, qui arma ferre possent, numerus ingens conscriptus. Cum his omnibus copiis Bernardus Vedrana, & Petrus Garisendus Consules auxilio eorum, qui in castro Sancassiani obsidebantur, profecti. Eorum adventu cognito, Prendipartes haud sibi dubitandum putavit, quin eruptionem in hostem faceret, eumque ancipitis prœlii fortuna perterrefactum obsidionem solvere cogeret. Neque aliter, quàm existimarat, evênit. Nam eruptione repente facta, Christianus, ne circunveniretur, veritus, non sine aliquo exercitus sui detrimento castra inde movit, atque ad Casellarum pagum se retulit. Consules Sancassianum, ne ibi habendum præsidium esset, denuo succenderunt, ac Bononiam versus copias reduxerunt. In itinere autem equites quosdam, quos prædatum Christianus immiserat, avidius insequuti, cum ad Claternæ vicum venissent, repente præter opinionem ab equitatu Christiani opprimuntur, quem ille in sylvis quibusdam insidiarum caussa posuerat. Ibi quanquam fortiter pugnantes usque ad Idicem amnem se receperint, multi tamen in potestatem hostium pervenerunt. Christianus castrum Medicinæ occupavit, & vico Vetranæ exusto, turrique vicanorum diruta, cum quidquid inter castrum Brittorum, & pagum Ozanum, & Picciocalvum erat, villis omnibus incensis, vastasset, castra ad Idicem posuit; (41) atque interim inducias ad Papiam transactas esse audivit. Ceterùm re composita Fridericus exercitum studio patriæ revisendæ flagrantem domum dimisit, atque ipse per montem Jovis, auxilio Novariensium, ac Taurinatium, in Burgundiam multis afflictatus incommodis transiit. Inde transgressus in Germaniam, Henricum de Majestate reum coram jussit adesse. Cum quidam principes negarent, Henricum Ducem, nisi in finibus suis, judicari ab Rege posse, surrexit nobilis quidam, qui quocunque Imperii in loco judicium constitui de eo licere asseruit, idque singulari se certamine probaturum, denunciavit; nemine autem se se certamini offerente, Fridericus Henricum sententiâ latâ damnavit, ac Ducatum ejus Noricum Othoni, Saxoniæ Alberto attribuit; ac mox se se in Italiam retulit; (42) uxoreque Comi relicta, Papiam progressus bellum post exactas inducias redintegrare constituit, atque ob id occultè exercitum suum è Germania evocavit. Eodem anno Villelmus Marchio Montisferrati, Villelmi Marchionis filius, cognomine Longaspatha, à Balduino Rege Hierosolymitano, & cunctis regni proceribus advocatus, Hierosolyma prodiit, & sororem Regis cum Joppe, & Ascalona maritimis Urbibus nomine dotis obtinuit. Fuit Princeps ea ætate in Italia nobilissimus; quippe cujus pater Philippi Regis Franciæ esset avunculus, mater verò Conradi Regis soror fuisset, ac Friderici Imperatoris amita esset. Eodem anno Parmenses rem à Consulibus ad Prætorem Nigrum Crassum Mediolanensem traduxerunt, atque eo auctore cartocium construxerunt. Alexander Ricardum Archiepiscopum Cantuariensem Anagniæ consecravit. Mediolani Galdinus Archiepiscopus, ut hæreticos quosdam tum præter solitum vehementer in Urbe furentes compesceret, (43) in ædem Sanctæ Teclæ se contulit, &, quoniam ipse effœtis ob senium viribus erat, Algisium Pirovanum Cimiliarcham rem pro se divinam facere jussit; ac mox confessione ritè cum fratribus obita, ambonem ante Evangelii recitationem ascendit, ac multis verbis frequenti audiente populo hæreticorum confutare errores instituit. Verùm inter agendum viribus, animoque deficiens corruit; exceptusque à fratribus in eodem loco post sacra perfecta magno cum omnium desiderio expiravit. Comitiis inde novo creando Antistiti institutis, pars Cleri Archidiaconum, pars Archipresbyterum legit. Cum autem tale dissidium concordiæ Civitatis rei eo maximè tempore salutari videretur obfuturum, tandem communi om-

nium

(41) Leguntur hæc minutim narrata in Chronicis Bononiensibus editis Tom. XVIII. *Rerum Italicarum* ad hunc annum. Eadem in Bononiensem historiam Sigonius intulit.

(42) Parum appositè refert Sigonius ad hunc annum iter Friderici ex Italia in Burgundiam, & inde in Germaniam. Id enim contigit anno 1178, quo, in Urbe Arelatensi iterum coronatus est, ut Pagius ad illum annum adnotat, duobus antiquis documentis productis. Eodem etiam anno agitari cœpta est caussa Henrici Ducis. Sententia verò, qua spoliatus Ducatu a Friderico est Henricus, lata fuit in Curia, Herbipoli celebrata, anno 1180., teste Arnoldo Lubecensi eorum temporum Scriptore, Godefrido Monacho, Ottone à S. Blasio, aliisque. Demum, cùm sese Imperatori Henricus subdidisset anno 1181., eidem indictum fuit, ut per tres annos Imperii finibus cederet, interim Allodium suum, patrimonium nempe Guelphicum, ubivis terrarum positum, retineret. Vide Struvium in histor. Germaniæ Dissertat. 17. pag. 564.

(43) Hos hæreticos, *Catharos* fuisse appellatos disertè docet vita *S. Galdini* ab Anonymo, sed æquali, conscripta apud Mombritium, & Bollandum ad diem XVIII. Aprilis. De eorum origine scribit Dominicus Gravina libro quarto Catholicarum Præscriptionum adversus hæreses: *Novi Cathari* (antiqui enim Cathari sub Stephano I. Papa ad annum Domini 256 emerserant) *circa annum Domini millesimum centesimum sexagesimum sub Federico Imperatore orti sunt, Apostolorum vitam agere simulantes &c*, onde autem venerint, discimus ex Godefrido Monacho, qui hæc habet: *Hoc anno millesimo centesimo sexagesimo tertio quidam heretici de secta eorum, qui Kathari nuncupantur, de Flandria partibus Coloniam advenientes, prope Civitatem in quodam horreo occultè mansitare cœperunt. Sed dum neque Dominico die Ecclesiam intrarent, à circummanentibus comprehensi, ac detecti sunt*. Pullulasse in Civitate Mediolanensi hanc luem Schismatis caussâ, testatur idem Anonymus Auctor vitæ *S. Galdini*, sed annum, quo incœperit, minimè signat. Plura de his *Catharis* disserit Puricellus in Monum. Basil. Ambros. num. 543. & seqq. Vide etiam Henschenium in Actis Sanctorum ad diem XVIII. Aprilis in vita *S. Galdini*, necnon ad diem XXIX. ejusdem mensis in vita *S. Petri Martyris*, & Pagium ad annum 1179., quorum primus è *Gallia*, secundus è *Dalmatia*, & Bulgaris in Italiam commigrasse *Catharos* arbitrantur.

nium consensu Algisius Cimiliarcha est substitutus. (44) Gulielmus autem Gerardo Arebiepiscopo Ravennati suffectus. (45)
1176 Initio sequentis anni cum Friderici exercitus in Italiam Alexandriæ exitio diceretur esse venturus, fœderatorum moderatores denuo convenerunt, ac per mensem Januarium novo hoc se jurejurando inter se devinxerunt: *Juro, me recturum Civitates hujusce societatis ad defensionem Alexandriæ, neque pacem, neque inducias cum Friderico, aut filio, aut uxore ejus facturum: &, si exercitus ejus in Italiam venerit, pro viribus exacturum, & res, atque homines societatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ servaturum, atque Opizonis Marchionis Malæspinæ. Jura etiam, me acerbum bellum Friderico, & filio ejus facturum, Marchioni Montisferrati, Comitibus Blanderati, aliisque, qui sunt, aut erunt in parte Imperatoris.* Ceterùm filius Friderici, de quo loquuntur, Henricus fuit, Rex Germaniæ, ut supra diximus, designatus; qui cum annos undecim esset natus, facile, quam ætatem agere Fridericus, & Otho post eum nati potuerint, idest quàm minimè rebus gerendis idoneam, viderint ii, qui Othonem ante hæc tempora prœlio navali cum fœderatis conflixisse scripserunt. (46) Crebrescente inde de adventu exercitus Friderici rumore, fœderati rursus convenerunt, atque eum, convocatis in unum omnibus Civitatum opibus, accipere statuerunt, firmo animi decreto, aut deleto Friderico ab duro se Germanorum imperio in perpetuum vindicare, aut accisis viribus æternum servitutis jugum non recusare. Mediolaoenses autem, quibus prima ipsius imminere belli tempestas videbatur, inusitatos etiam sibi adhibendos apparatus putarunt; quippè cohortes firmissimas duas scripsere, unam congentorum lectissimorom militum, qui à morte nomen invenere, quòd ante mori, quàm hosti in acie cedere conjurarent: alteram trecentorum fortissimorum juvenum, qui carrocium armati custodirent, neque hostes impunè insultare permitterent. Decreverunt etiam, ut omnes cives in suas quisque tribus divisi, & sub versicoloribus signis instructi exirent afflictæ patriæ aut extremum exitium, aut gloriosam victoriam relaturi. Eundem verò ceteri pro se quisque populi ad caussam animum attulerunt, neque enim post Italiam diris exterorum impressionibus afflictatam tempus ullum extitit, in quo Itali veterem Romanæ virtutis, & constantiæ indolem haud prorsus in animis exolevisse suis, apertius declararint. Exercitus inde Friderici omnibus rebus instructissimus mense Majo in Italiam transiit; atque ei Fridericus ex Papiensi agro, solis Papiensibus, & Comensibus septus, occurrit, eoque recepto, ad vicum agri Sepriensis, nomine Lignanum, processit, eo animo, ut, si posset, Mediolanum iterum expugnaret. Quod ubi Mediolanenses cognoverunt, occurrendum ante, quàm castra propius admoveret, rati, IX. Kal. Junias cum carrocio, eo, quo dixi, ordine, sociis adjuvantibus, exierunt; atque inde ad Fridericum progressi tertio Kalendas prœlium fortissimè commiserunt. Is erat dies, quo Sanctorum Martyrum Sisinii, Martyrii, & Alexandri Natalicia colebantur. (47) Ceterùm ante congressum exercituum tres columbæ ab ipforum Martyrum altari avolavere, ac mirifico visu in malo ipsius Cartocii consedere; quo augurio accepto Mediolanenses victoriam incertis animis ominati, majore studio, atque alacritate prœlium inierunt. Ceterùm collatis castris Germani tanto se in eos impetu intulerunt, ut

(44) Ughellus Tom. IV. Italiæ Sacræ mordicus tuetur, obiisse *Galdinum* anno 1173., eique tunc substitutum *Algisium*, cùm gemina documenta reperiantur eo anno subscripta: *Ego Algisius Mediolani Archiepiscopus*. Respondet Ughello Puricellus in Dissert. Nazar. cap. 106., invictis argumentis ostendens, neque eo anno mortuum *Galdinum*, neque Archiepiscopum coadjutorem *Galdini* fuisse *Algisium*, cùm mortuo *Galdino* per decem hebdomadas disceptatum fuerit de successore, aliis Archipresbyterum, aliis Archidiaconum eligere contendentibus. Auctor verò coævus vitæ *S Galdini, Algisium* vocat adhuc *Cimeliarcham*, eo tempore, quo obiit *Galdinus*. De anno mortis Galdini clarè loquitur idem Anonymus, inquiens: *obiit autem B. Galdinus anno Natalis Dominice millesimo centesimo septuagesimo sexto*. Superiùs autem dixerat, eundem decessisse, *cùm decennium in suo explesset Pontificatu, eodem die, quo consecrationem accepit, secunda post Pascha die Dominica*, quæ anno 1176. in diem XVIII. Aprilis incidit. Itaque Sigonius uno anno erravit.

(45) Additum hoc est a Sigonio Bononiensi editioni, sed male; *Gerardus* enim adhuc in Ravennate Ecclesia administranda perduravit usque ad annum 1182., ut ex publicis Tabulis, aliisque antiquis monumentis evincit Rubeus in historia Ravennæ ad hos annos. Sigonius in prima editione scripsit, *Gulielmum* successisse Archiepiscopum anno 1185., neque ad eum annum id delevit in Bononiensi; utrobique tamen errat, ut in adnotationibus ad annum 1185. dilucidè ostendam.

(46) Refert hoc prœlium navale ab Ottone, Friderici filio, cum Venetis commissum Rubeus in hist. Ravennæ ad annum 1177., testem proferens, (non secus ac Sabellicus) *Obonem* Ravennatem, a quo Friderici, eorumque temporum acta diligentissimè scripta asseverat. Cujus autem sit Scriptor iste *Obo*, ignotum mihi prorsus est. Fabulosum tamen hoc prœlium fuisse probat tum silentium Romualdi Salernitani, qui præsens rebus tunc à tis, omnia, quæ tunc accidère, minutim enarrat, tum infantilis ætas Ottonis, qui natu fermè minimus inter quinque Friderici filios, minimè aptus erat, ut classi præficeretur, bellumque cum Venetis gereret eo anno, quo Henricus primogenitus vix undecim annos ætatis expleverat, ut optimè adnotavit Sigonius. Dandulus hoc commentum in historiam suam intulit col. 301. & seq. Vide ibidem adnotationem Codicis Ambrosiani ad hunc Danduli textum.

(47) Horum Martyrum festum celebratur ad diem XXIX. Maji, adeòque *IV.*, non *III. Cal. Junii* commissum est prœlium a Mediolanensibus cum *Friderico*. Pagius ad hunc annum num. 4. huic Sigonii sententiæ præfert alteram, qua in Actis Alexandri III. à Baronio relatis, ac editis Tomo III. *Rerum Italicarum* sub nomine Cardinalis Aragoniæ, dicitur hæc pugna peracta circa finem *mensis Junii*; iis enim majorem fidem habendam Pagius asseverat. Errore tamen calami, aut Amanuensis, in memoratis Actis positum *circa finem mensis Junii*, pro *circa finem mensis Maji*, prorsus non dubito; cùm *Sire-Raul*, qui præsens tunc erat Mediolani, expressè adnotaverit, confectam pugnam *quarto Kal. Junii die Sabbati*, qui anno 1176 verè incidebat in diem 29. Maji, adeòque Sigonius mensem istam optimè designavit.

ut præcipites ad carrocium usque compulerint, atque ea eo vexilla ipsa detraxerint. Ibi verò redintegrata per trecentos juvenes pugna utrinque fortissimè dimicatum. Nongenti autem, annitentibus ceteris, vires interim, atque animum collegere, ac sese aperto, ut decreverant, periculo devoventes valida impressione facta Germanorum aciem impulere, & signifero Imperatoris occiso, vexillum aquilæ in potestatem adduxere. Fridericus, ubi suam inclinantem aciem sensit, nulli labori ad eam sustinendam pepercit, in appellandis, cohortandisque militibus ducis, in conferenda manu militis officia præstans. Dum autem modò in hac, modò in illa parte inclamat, solitam in prœliis suorum constantiam adversus rebellantes turpiter Italos repetens, ab Italo, qui conferta in acie stans verbi ferre contumeliam nequiit, equo strenuè suffosso dejicitur. Qui casus optatam Italis victoriam præbuit. Nam Germani amissâ aquilâ Imperatorem, quia non extabat, cecidisse insuper arbitrati in fugam se pavidi conjecerunt; nec solum campum, in quo pugnabatur, sed etiam castra, quibus se tueri magna ex parte poterant, opulentissima reliquerunt; atque ignoratione locorum ad oppida inimicorum delati, partim capti, partim occisi sunt; multi etiam Ticinum tranare amnem volentes cæcis ejus gurgitibus hausti. Eo prœlio desiderati ex Germanis, & capti multi, sed ea Papiensibus, & Comensibus plurimi. Mediolanenses castris captis prædam ingentem pepererunt, ac clarissimo cum triumpho in Urbem se retulerunt. Victoria omnibus rebus, quibus effusa significari lætitia solet, celebrata; (48) &, cum se præsenti trium Martyrum auxilio ea propicio trium columbarum augurio vicisse opinarentur, is dies in perpetuum Civitati festus decretus. (49) Fridericus ab uxore Comi, ut mortuus, comploratus, post quatriduum præter spem omnium incolumis Papiam accessit, ne Christianum cum exercitu ex agro Bononiensi exeivit; qui prœlio paullo ante ad Medicinam commisso Bononiensium copias fuderat, ac multos captivos eorum fecerat. Hæc Friderici clades finem tandem diuturnis Lombardiæ calamitatibus attulit, ac veræ pacis cum Pontifice, & fœderatis Civitatibus componendæ occasionem aperuit. De qua, prout in locupletissimis scriptorum veterum commentariis inveni, exponam, si prius quid Sabellicus ex Venetorum scriptis retulerit, aperuero: *Externi ferè omnes*, inquit, *ex condicto hinc Alexandrum, inde Fridericum Venetias venisse ajunt, ubi de pace sit actum. Veneti annales, & omnes domestici scriptores, & ex externis unus Obbo Ravennas, ignota habitu Alexandrum Venetias delatum memorant, & dissimulata personæ, quam gerebat, magnitudine, tandiu humili habitu ad publicam Caritatem latuisse, quoad certo indice, à quo jam antea fuerat cognitus, palam, quis esset, sit factum. Sunt qui tradant, ad sordidum culinæ ministerium, ut occultius lateret, se ultro demisisse. Eo verò agnito à Ziano Principe, & Patribus in magno honore habitus est, & in Olivolensi constitutus. Ceterum à Friderico cum minis repetitus, nec redditus, materiam illi præbuit terra, & mari sæviendi in Venetos. Nam Othonem filium cum classe misit adversus eos; quem Zianus occurrens in Istria ad Salborium promontorium profligavit, ac captum Venetias duxit. Is demum ad patrem permissu Venetarum profectus pacem Alexandro Pontifici impetravit.* Inde paullo post subjicit: *Sed hæc non eò tendunt, ut pro confesso habeam, quod à multis variè traditur, neque meam fidem in his obstringo, sed an locum præterire debuerim, præsertim cum res Venetorum scriberentur: verùm damnant invidi factum, quod si à me esset prætermissum, multò audacius carperent. Non possum tamen non mirari, quòd in Ziani Ducis sepulchro tam insignis victoriæ nulla fiat mentio.* Hæc Sabellicus. Nos autem ex ipsis rerum, quæ apud singulas Civitates inspeximus, Actis, gravissimisque, ut dixi, aliorum scriptorum monumentis, hoc modo rem gestam esse accepimus. Fridericus accepto ad Lignanum detrimento, rei pecuniariæ inopia, hostium conjuratione, & ingravescente in dies suorum defectione permotus, mitiora posthac cogitare, & ad synceræ pacis consilia animum inclinare instituit. Occupatum autem his cogitationibus animum facilè impulere summi viri, & summa apud eum auctoritate præditi, qui bellum hoc non cum homine, sed cum Deo geri identidem admonentes, ac præterita, & præsentia incommoda ex hoc fonte fluxisse omnia suadentes, ut de pace Legatos ad Alexandrum mitteret, pervicerunt. Missa est igitur splendidissima Legatio, cujus princeps erat Christianus Archiepiscopus, ut in vetere Chronico rerum Moguntiacarum legitur à Conrado Episcopo scripto. Hic Alexandrum Anagniæ convênit, eique rite adorato novum animum, novamque mentem Friderici exposuit; jam iram ætatis æstu conceptam omnem deferbuisse, jam ipsum præteritorum omnium pœnitere, ac veniam, pacemque ab eo supplicem, ut à vero, atque catholico Pontifice, postulare. Ea oratione lætatus maximopere Pontifex, quæ tempori convenire sunt visa, respondit; in primis se bonam ejus voluntatem accipere, ac petitioni ejus assentiri; verùm, quoniam in hoc bello duplex caussa agatur, una Dei, quam ille justo oppugnando Pontifice oppugnarit, altera Siciliæ Regis, & Lombardorum, quos ille suâ caussâ bello vexarit, se non esse gratiam illi suam restituturum, nisi ille Regi, & Lombardis suam reddiderit. Quo responso ad Fridericum delato, mox per utriusque partis sequestres de ratione concordiæ componendæ agi est cœptum. Resque variis postulatis utrinque ferendis jactata tandem pridie Kal. Augusti ita convênit, ut Alexander Friderico pacem, Fridericus Alexandro pacem in perpetuum, Gulielmo Siciliæ Regi ad quindecim annos, Lombardis inducias in sexennium daret. Pacis tabulæ, prout nunc etiam Anagniæ conservantur, hæ fuerunt: *Fridericus Imperator Alexandrum Pontificem in*

Ca-

(48) Radulphus de Diceto pag. 591. refert Epistolam Mediolanensium ad Bononienses datam, qua relatam de Friderico victoriam describunt, eaque legitur etiam apud Pagium loco superiùs memorato.

(49) E Galvaneo Flamma in Manip. Flor. cap. 209 id sumpsit Sigonius.

Catholicum, & universalem Pontificem recipiet, ac debitam ei reverentiam adhibebit, perinde ac catholici ipsius antecessares catholicis ejus antecessoribus præstiterunt, eandemque successoribus ejus catholice incuntibus exhibebit. Reddet veram pacem Alexandro, & omnibus successoribus ejus, & universæ Romanæ Ecclesiæ. Quæcunque possidet, aut tenet, sive præfecturam, sive rem aliam, quam Romana Ecclesia habuit, & ipse vel per se, vel per alios abstulit, bona fide restituet, salvo omni jure Romanæ Ecclesiæ. Quisque possessiones restituet, ad eas etiam retinendas auxilio erit. Imperator, & Pontifex ad honorem, & jura Ecclesiæ, atque Imperii conservanda se invicem adjuvabunt, Pontifex, ut benignus pater devotum, & carissimum filium, & Imperatorem Christianissimum; Imperator ut devotus filius, & Christianissimus Imperator dilectum Reverendum Patrem, & Beatè Petri Vicarium. Quæ à tempore schismatis, vel occasione ipsius, aut sine ordine judiciario Ecclesiasticis ab Imperatore, vel suis erepta sunt, eis restituentur. Beatrix Imperatrix recipiet Alexandrum Pontificem in catholicum, & venerabilem Pontificem. Henricus Rex, filius eorum, similiter recipiet eum, atque ei, & catholicis successoribus ejus debitam reverentiam adhibebit, & sacramenta eodem se obstringet, quo se Imperator obstrinxerit. Fridericus Imperator, & Henricus Rex, filius ejus, pacem veram reddent Gulielmo Regi Siciliæ ad annos quindecim, sicut per sequestres pacis est constitutum. Imperatori Constantinopolitano, & adjutoribus Ecclesiæ Romanæ pacem reddent, nec mali quidquam referent per se, vel per suos pro opera Ecclesiæ Romanæ impensa. De controversiis, quæ ante tempora Hadriani Pontificis inter Ecclesiam, & Imperium versabantur, sequestres ex parte Pontificis, & Imperatoris constituent: quibus mandabitur, ut eas pro arbitrio transigant: quòd si illi non consenserint, judicio stabitur Pontificis, & Imperatoris, vel eorum, quos ipsi delegaverint. Christiano Cancellario Moguntinus Archiepiscopatus, Philippo Coloniensis concedetur, & plenissimo jure firmabitur. Primus Archiepiscopatus, qui in Teutonico regno vacaverit, Conrado auctoritate Pontificis, & auxilio Imperatoris deferetur, qui idoneus videatur. Ei, qui se Calistum appellat, Abbatia tribuetur. Illi, qui dicuntur ejus Cardinales, loca repetent, quæ primùm habuerunt, nisi ea sponte, & judicio dimiserant, & in ordinibus: quos ante schisma habuerant, relinquentur. Gero nunc dictus Alberstatensis deponetur, & Ulricus restituetur. Alienationes à Gerone factæ, & beneficia dato similiter, & ab omnibus intrusis auctoritate Pontificis, & Imperatoris delebuntur, & suis Ecclesiis restituentur. De electione Brandeburgensis Episcopi, qui in Bremensem Archiepiscopum lectus fuerat, cognoscetur, &, si ritè factum fuerit, ad eam Ecclesiam traducetur: & quæcunque ob Aldevino, qui nunc præest Bremensi Ecclesiæ, alienata sunt, prout ritè factum visum fuerit, eidem Ecclesiæ restituentur. Quæ Salisburgensi Ecclesiæ tempore schismatis adempta sunt, ei plenè reddentur. Omnes Clerici ex Italia, aut aliis regionibus, quæ sunt extra Teutonicum regnum, dispositioni, & judicio Alexandri Pontificis, & successorum ejus relinquentur. Si verò Imperator rogarit pro ordinibus aliquorum, usque ad decem, vel duodecim exaudietur. Garsidonius Mantuanus Episcopatui quondam suo restituetur, ita ut ille, qui nunc est Episcopus Mantuanus, ad Episcopatum Tridentinum traducatur: nisi fortè inter Pontificem, & Imperatorem convenerit, ut alius ei Episcopatus indulgeatur. Archiepiscopus de Savo in Archipresbyteratum quondam suum, & alia beneficia, quæ ante schisma habuit, restituetur. Omnes ordinati à quondam Catholicis in Teutonico regno restituentur, ordinibus suis ita perceptis. De Argentinensi, & Basiliensi dictis Episcopis, qui ordinatè fuerunt à Videne Cremensi, in eodem regno prædicti sequestres rem committent decem, vel octo hominibus, quot ipsi elegerint, qui jurejurando affirmabunt, se illud consilium Pontifici, atque Imperatori daturos, quod se justè dare posse sine animæ suæ, atque ipsorum detrimento statuerint: & Pontifex, atque Imperator eorum consilio obtemperabit. Pontifex, & omnes Cardinales recipient Beatricem uxorem Friderici Imperatoris in Catholicam, & Romanam Imperatricem, eamque aut Alexander Pontifex, aut legatus ejus coronabit, & Henricum filium eorum in Catholicum Regem. Pontifex, & Cardinales pacem reddent Friderico Imperatori, & Beatrici Imperatrici, & Henrico Regi, filio eorum, & omnibus adjutoribus eorum. Pontifex, & omnes Cardinales promittent, se observaturos hanc pacem in verbo veritatis, & privilegium condent subscriptione omnium Cardinalium, & Cardinales scriptum prædictæ confirmationis condent sigillis suis appositis. Pontifex subitò advocato Concilio, prout subitò advocari potuerit, cum Cardinalibus, Episcopis, & aliis religiosis hominibus, qui interfuerint, excommunicationem statuet in omnes, qui hanc pacem violare voluerint, deinde in generali Concilio. Plerique nobilium Romanorum, & Capitaneorum Campaniæ hanc pacem firmabunt. Imperator pacem cum Ecclesia, & pacem cum Rege Siciliæ ad quindecim annos, & inducias cum Lombardis à proximis Kalendis Augusti usque ad sex annos, firmabit jurejurando suo, Principumque suorum, mandabitque, Lombardos, qui in parte sua sunt, prout in tabulis induciarum communibus est descriptum, eas inducias confirmare. Si quis verò ex parte Imperatoris has inducias jurare noluerit, Imperator præcipiet omnibus, qui in parte sua sunt, pro officio fidelitatis, & gratiæ suæ, ut nullum præstent auxilium, & volentibus offendere, ne impedimento sint. Si quis offenderit, culpa vacuus sit: nec mandatum hoc revocabit Imperator, donec induciæ stabunt. Henricus Rex, filius ejus, pacem cum Ecclesia, & cum Rege Siciliæ ad XV. annos, & inducias cum Lombardis ad sexennium scripto confirmabit, ac sua, Principumque suorum subscriptione. Si verò, quod absit, Pontifex præmoriatur, Fridericus Imperator, & Henricus Rex, filius ejus, hanc formam pacis, & compositionis firmiter observabunt successoribus ejus, & universis Cardinalibus, & toti Romanæ Ecclesiæ, & Regi Siciliæ, & Lombardis, & ceteris, qui secum sentiunt. Et si, quod absit, Imperator præmoriatur, Pontifex, & Cardinales, & Ecclesia Romana prædictam pacem firmiter observabunt successori ejus, & Beatrici uxori, & Henrico filio ejus, & omnibus ex Teutonico regno, & ceteris adjutoribus eorum: & successores Pontificis similiter observabunt. Induciarum verò tabulæ, quæ adhuc in tabulario Bononiensium extant, hæ sunt:

sunt: *Pridie Kal. Septembris MCLXXVI. inter Imperatorem Fridericum, & partem ejus Cremonam, Papiam, Genuam, Derthonam, Comum, Hastam, Albam, Aquas, Taurinum, Eporediam, Albintimillium, Savonam, Albingaunum, Casale Sancti Evasii, Montemvellii, Imolam, Faventiam, Ravennam, Forum-Livii, Forum-Popilii, Cæsenam, Ariminum, Castrocarum, Marchionem Montisferrati, Comites Blanderati, Vasti, Marchiones Boschi, Comites Laumelli, & ab altera parte societatem Lombardorum, nempe Venetias, Tarvisium, Patavium, Vicetiam, Veronam, Brixiam, Ferrariam, Mantuam, Bergomum, Laudem, Mediolanum, Novariam, Vercellas, Alexandriam, Cassinum, Belmontem, Placentiam, Bobium, Marchionem Malamspinam, Parmam, Regium, Mutinam, Bononiam, Sancassianenses, Ducianos, & cetera loca societatis Lombardiæ, Marchiæ, Romaniæ induciæ constitutæ sunt à Kal. Augusti usque ad annos sex. Jurabit Imperator, & filius ejus, & singuli in suis Civitatibus, se has inducias observaturos, nec offensuros Cremonenses, aut Papienses, aut alios ex parte Imperatoris: idem jurabunt Consules, & credentiæ Civitatum fœderatarum, aut homines quinquaginta, ubi non erunt credentiæ, aut prætores, ubi non erunt Consules, & si offensio inciderit, eam emendaturos. Imperator autem jurabit, se per sex annos neminem sacramentum fidelitatis apud se dicere coacturum.* His ita constitutis, quia rem ad exitum perduci non posse apparebat, nisi Fridericus, & Alexander in congressum venirent, placuit, ut ille Mutinam, hic Bononiam communis colloquii caussa procederent. Ita Alexander
1177 principio sequentis anni comitantibus Gulielmo Siciliæ Rege, Romualdo Archiepiscopo Salernitano, & Rogerio Comite Andriæ, & plerisque Cardinalibus, aulico equitatu Bononiam terrestri itinere contendere jusso, Anagniâ, unde X. Kal. Februarias diplomata data Bononiæ apud Canonicos Sancti Salvatoris leguntur, Benenentum, Benevento Trojam, ac Sipontum, & postremò Vesticem petiit, quæ ad Gargani montis radices sita est, qua parte Orientem solem, & mare Adriaticum spectat: nec multò post VII. Kal. Martias triremibus à Gulielmo ad id per Ionium mare transmissis conscendit, ac Venetias versus cursum intendit: quem cum læva oborta tempestate tenere non posset, ad Dalmatiæ litus delatos Jadetam adiit. Tempestate inde lenita, reliquam Dalmatiæ, Istriæque oram prætervectus nono die, quàm ab Italiæ litore solverat, Venetias appulit, atque ad Monachos Sancti Nicolai divertit: postero die Sebastiano Ziano Duce, Henrico Patriarcha Gradensi, Episcopis multis, & Senatu ipso cum tota in omnem magnificentiam effusa Civitate occurrentibus exceptus, inque Urbem ad Rivoaltum ad ædes Patriarchæ ea tempestate Venetias incolentis deductus est. Tum Magdeburgensis Episcopus, & Vormaciensis designatus, illum Friderici nomine adierunt, atque ita dixerunt: Fridericus Imperator omnia, de quibus inter vos convênit, explere paratus est, sed

A Bononiæ, quam Principes sui suspectam habent, vobiscum convenire non potest: quare vos oramus, ut alium locum sibi, & vobis idoneum eligatis. Quibus Alexander respondit: Jampridem Fridericus per Cardinales nostros cum Lombardis transegit, ut ipse Mutinam, nos Bononiam veniremus: atque ob id sine consensu Lombardorum, fratrumque nostrorum, qui nostrum Bononiæ præstolantur adventum, locum mutare non possumus, nec debemus. Verumtamen, ut pax tractari cœpta ad optatum exitum perducatur, nos Ferrariam primo quoque tempore accedemus, ut ibi cum fratribus nostris absentibus, & Lombardiæ
B prætoribus, statuamus quod in rem communem magis esse videatur. Quod cum illi accepissent, ipse Episcopis, & rectoribus Civitatum Lombardiæ Dominicam Passionis, qua sibi Ferrariæ præsto essent, indixit: proximâ verò Dominicâ, quæ Lætare Hierusalem appellatur, ipse ad Basilicam Sancti Marci Episcopis & Cardinalibus stipatus accessit, & post Evangelii recitationem ad altare progressus, concionem ad populum frequentissimum habuit: & re divina perfecta Rosam auream, quam de more sacrarat, præsenti Duci donavit: atque eadem hebdomade Venetiis evectus adverso Pado Ferrariam, universa propè nobilitate
C Venetorum prosequente, concessit: quò cuncti vicinatum Civitatum populi acri ipsius visendi, atque audiendi studio incensi confluxerant. Postridie verò ad eum adierunt ex parte ipsius Patriarcha Aquilejensis, Archiepiscopi Ravennas, & Mediolanensis, & eorum Suffraganei, rectores Civitatum cum suis Marchionibus, & Comitibus: ex parte Regis Siciliæ Salernitanus Episcopus, & Comes Andriæ: pro Imperatore verò Archiepiscopi Moguntinus, Coloniensis, Trevirensis, Vesontiensis, Magdeburgensis, & Salzburgensis cum aliquot eorum Suffraganeis, designato Vormaciensi, & R. Protonotario: ac coram de loco, in quo Pontifex tutò cum Friderico convenire posset,
D consultare non sine contentione cœperunt. Lombardis autem Bononiam, Placentiam, Ferrariam, Pataviumque ferentibus, Principibus verò Papiam, Ravennam, Venetiasve poscentibus, Pontifex cum legatis Siculis Venetias hac conditione probavit, si Dux cum populo Veneto jurejurando interposito promisisset, se non nisi sancita pace passuros, ut Fridericus Urbem iniret, ac liberum, ac tutum aditum, & discessum omnibus præstituros. (50) Legi diplomata ab eo Kal. Maji Ecclesiis Bononiensi, Parmensi, & Veronensi, & pridie Nonas Capitolo Bononiensi, & VIII. Idus Præposito Mutinensi Ferrariæ data. Inde VII. Idus
E Ferraria egressus secundo Pado Venetias est reversus: quem mox utræque partes sunt subsecutæ: cum autem ambæ in conspectu Pontificis de reconciliatione pacis disputare cœpissent, magnâ subortâ de regalibus, & feudis controversiâ, quòd sine ejus compositione pax stare non poterat, ea tractatio per multas inducias interpositas usque ad octavam Sanctorum Apostolorum Petri, & Pau-

(50) Ampliorem hujus historiæ narrationem, quam inseruit Bononiensi editioni Sigonius, ex Cardinali Aragoniæ Tom. III. *Rer. Italicar. Tom. II.* pag. 470. desumptam invenies, non secus ac reliquas, quas sparsim infra intermiscet.

Pauli perducta est. Eo verò die pax cum Pontifice communi Principum consensu firmata, cum Siculo verò Rege à proximis Kalendis Augusti usque ad XV. annos, & tabulæ utrinque scriptæ, ac receptæ sunt: legi quoque rescriptum III. Kal. Junii Venetiis ab Alexandro Præposito Mutinensi concessum. His peractis, rogatu Principum Alexander Friderico permisit, ut Clodiam usque accederet, ut proximo in loco Cardinales, & Principes, qoi pacem, induciasque tractarant, rem ipso præsente conficerent. Venit ergo Clodiam Fridericus. ad quem statim Principes, & Cardinales se contulerunt, quæque ex ejus auctoritate fecerant, ostenderunt; quæ cognita Fridericus universa probavit, & licèt ab iis, qui paci adversabantur, variè turbatus, rata omnia habuit; quare præsentibus illis mandavit Dedoni Comiti, & Sigiboldo cubiculario suo, ut pacem cum Pontifice, Rege, & Lombardis coram Pontifice nomine suo curarent, qui tactis Sacrosanctis Evangeliis ita jurarunt: *Juro, Fridericum Imperatorem, postquam Venetias venerit, prædictum sacramentum pacis Ecclesiæ, Regis Siciliæ, & induciarum Lombardorum servandum curaturum in anima sua, & similiter Principes jurejurando devincturum*. Quibus rebus expletis Pontifex Ducem, & Populum Venetum sacramento. quo illos adegerat, liberavit, atque ut Fridericum honorifico apparatu Venetiis exciperent, præcepit. Quare Dux præparatis sex navibus longis obviam egressus, ipsum ad Monasterium Sancti Nicolai adduxit; quo facto Alexander postridie septem Cardinales ad eum misit, qui Fridericum, postquam schismati Octaviani, Vidonis, & Joannis, quos Victorem, Paschalem, & Callistum nominarant, renunciavit, ac se obedientiam Alexandro præstiturum, tanquam Catholico Pontifici, ejusque successoribus canonicè ineuntibus spopondit, unà cum Principibus ejus communioni Ecclesiæ reddiderant. Inde Fridericus tanquam rectæ fidei Imperator ad conspectum Pontificis religiosè accessit ex composito ante fores Basilicæ Sancti Marci cum Episcopis, & Cardinalibus assidentis, atque inspectantibus omnibus posita chlamyde se prostravit, & osculo pedibus oblato veræ pacis osculum retulit. (51) Quod ubi qui aderant conspexerunt, præ nimio animi gaudio, *Te Deum laudamus*, vocibus clarissimis cecinerunt; statimque Augustus Pontificem apprehensa dextera cum canticis, & laudibus usque ad aram perduxit, & precatione adhibita submisso capite, benedictionem accepit: inde hospitii caussa in ædes Ducis divertit. Postridie ejus diei, quo Sancti Jacobi natalitia celebrabantur, Alexander rogatus à Friderico sacrificium facturus ad Basilicam Sancti Marci revertit, magnâ Cardinalium, Patriarcharum, Archiepiscoporum, Episcoporum, aliorumque Ecclesiæ ordinum coronâ stipatus, ac Clero Teutonico Missarum introitum incinente post recitatum Evangelium, concionem ad populum habuit. Fridericus autem iterum se ad pedes ejus cum Principibus suis abjecit, aurumque obtulit, ac perfectis Sacris ad fores prosequutus strepam equum ascendenti tenuit; cum autem freno accepto stratoris fungi officio vellet, Pontifex, ne usque ad aquam modico intervallo pertraheret, voluntatem pro ipsa officii functione accepit. Postridie Imperator cum paucis Pontificem, tanquam filius patrem invisit, & familiares cum eo sermones summa utriusque comitate permiscuit. Hæc ita retuli, ut Alexander ipse literis mandavit, quas VII. Kal. Augusti ad Abbatem Cassinatem ex Rivoalto dedit, & prout ex Commentariis aliis fide dignis accepi. V. Kalendas Callistus ad pedes Alexaodri venit, & se bonore, quem gesserat, abdicavit. (52) Kalendis autem Augusti in ædibus Patriarchæ, cum Regis Siciliæ Legati, & Lombardorum Rectores adessent, Imperator in conspectu Pontificis Comiti Henrico Dedens mandavit, ut cum Siculo pacem, cum Lombardis inducias juraret, qui ita loquutus est: *Juro in animam Friderici Imperatoris, ipsum pacem cum Ecclesia in perpetuum servaturum, & cum Gulielmo Rege Siciliæ ad annos XV., prout in tabulis pacis continetur*. Item: *Juro in animam Friderici Imperatoris, ipsum observaturum inducias societatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, prout constitutæ sunt per sequestres utriusque partis, & ut in tabulis continetur, quæ apud Lombardos, & Cardinales servantur, & sacramento in eas Principes Teutonicos adacturum*. Inde singuli deinceps Principes in eadem verba jurarunt; nomine verò Siculi juravit Archiepiscopus Salernitanus,

(51) Quàm falsa sit fama, quæ apud plures Scriptores invaluit de occulto ingressu *Alexandri* Pontificis sub mentitis vestibus in Venetam Urbem, necnon de conculcato ab *Alexandro* capite Imperatoris, prolatis iis verbis, *super Aspidem, & Basiliscum ambulabis, & conculcabis Leonem, & Draconem*, egregiè ostendit Baroolus ex Actis Alexandri III., & Chronico Romualdi Salernitani, nunc editi Tomo VII. *Rerum Italicarum*, qui præsens adfuit, narratque minutim gesta, & ceremonias admissi ad pacis osculum *Friderici*. Hoc postremum Sigonius accuratissimus Scriptor, neque dignum censuit, quod innueretur, silentque de illo coævi omnes Scriptores, ut proinde mirer, tot neotericos calamos adlaborasse, ut illud tueantur, quot recenset Borchardus Gothelfus Struvius in sua Bibliotheca universali historica, ubi de *Friderici I.* Scriptoribus agit. Pagius ad præsentem annum, rem hanc, fabulam vocat, atque, illam a doctissimis viris jam luculenter explosam.

(52) *Callistus* Antipapa, non Venetiis, sed apud Tusculanum ad pedes *Alexandri* Pontificis venit, ut tradit Anonymus Casinensis, idque præstitit anno sequenti 1178. *in die decollationis B. Joannis Baptistæ*; quemadmodum unà cum memorato Anonymo, & Auctore Chronici Fossæ-novæ editi Tom VII. *Rerum Italicarum* refert Romualdus Salernitanus. *Honorificè habitum ab Alexandro* abdicatum *Callistum* & in curia, & in mensa, testatur idem Archiepiscopus Salernitanus; atque hinc etiam argui validè poterit, an credibile sit, asperè se gessisse cum Imperatore, ejusdem caput conterendo, mitissimum hunc Pontificem, cùm adeò benignè exceperit hunc Pseudopapam, ut non tam sibi familiarem effecerit, sed Archiepiscopatu etiam Beneventano decoraverit, si Mario Viperæ habenda sit fides. Rectorem saltem Beneventi constitutum in Anonymi Casinensis Chronicis legitur, quamvis brevi Præfecturam illam dimiserit, eodem anno e vivis ereptus.

nus, & Comes Andriæ, Lombardorum verò, Consules Mediolani, Prætores Placentiæ, Brixiæ, Bergomi, Veronæ, Parmæ, Regii, Bononiæ, Novariæ, Alexandriæ, Patavii, & Vicetiæ. Recepitque tum Fridericus Alexandrum in Catholicum Pontificem, & Alexander Fridericum in Catholicum Imperatorem, & uxorem ejus in Catholicam Imperatricem, & Henricum filium eorum in Catholicum Regem. Atque hæc ipsa ex literis Alexandri ad eundem Abbatem Cassinatem Kalendis Augusti datis, & ex tabulario Bononiensium, aliisque Commentariis sumpta sunt. His actis, Concilium inde generale ab Alexandro Romam omnibus Episcopis est indictum. Mansit inde per multos etiam dies Venetiis Fridericus; siquidem IX. Kal. Septembris anno regni sui XXVI., Imperii XXIII., Venetiis Gerardo Episcopo Patavino jurisdictiones quasdam indulsit. Demum XV. Kal. Octobris pacem epistola hac ad Alexandrum data firmavit: *Cum Imperatoria Majestas à Rege Regum ad hoc in terris instituta sit, ut ejus opera omnes homines pacis bono fruantur, nos, quos Deus in solio Romani Imperii collocavit, eam diligenter amplecti, & studiosè conservare debemus. Ob id pacem Ecclesiæ, atque Imperii, prout à Principibus nostris, & à Cardinalibus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ composita, & instituta est, & in scripto Principum nostrorum sigillis eorum signato continetur, quemadmodum per interpositam personam, ex formula in scripto contenta, jurari jussimus, sic præsenti scripta firmiter observare promittimus, confirmamus, & ratam manere in posterum volumus. Data Venetiis, in Palatio Ducis, XV. Kal. Octobris.* Postridie verò Venetiis abiit, ac Ravennam, Ravennâque Parmam accessit, atque inde has tabulas ad Alexandrum Venetias misit: *Nos Fridericus Imperator, interventu Venerabilis Patris D. Alexandri Pontificis, & Fratrum ejus Cardinalium promittimus Lombardis, Marchianis, & Romanolis, & reliquis de societate ipsorum, vassallis nostris, & iis, qui debent esse vassalli nostri, nos pro fidelitate nobis non præstita, vel opera non navata, vel investitura non petita, quamdiu induciæ manebunt, neminem de societate judicaturum, aut judicari jussurum, nec feudum alicui ademptururum. Actum Parmæ.* Has tabulas deinde Alexander sigillo Imperatorio obsignatas ad Magistros societatis misit VI. Idus Octobris Venetiis ex Rivoalto. Nec multò post, cum Ducem muneribus multis ad dignitatem ejus cohonestandam amplissimis exornasset, XVII. Kal Novembris Venetorum vectus triremibus abiit, ac Sypontum se devehi jussit. Syponto inde Trojam, & Troja Beneventum cum processisset, demum Cassinate Monasterio visitato, sese Agnaniam retulit; neque enim Romam continuò adire æquum esse, inexplorata Romanorum erga se voluntate putavit. Sabellicus tamen ex Venetorum item commentariis affirmat, Alexandrum, Fridericum, & Ducem Venetorum unà Romam profectos ibi pacem confecisse; quod quàm alienum sit, illi viderint, quibus hæc acta placuerint. Ceterùm Romani turpe rati, se sublato Ecclesiæ dissidio Alexandro resistere, cui Fridericus Imperator altissimo animo præditus se ad pedes prostratus obedientem exhibuisset, septem ad eum Legatos de compositione miserunt. Hos benignè Alexander accepit; verùm, cum Senatores, quos tolli Alexander instabat, pertinacius retinerent, in Urbem re infecta dimisit. Decembri autem mense cum Tusculum prodiisset, iterùm cum novis mandatis Legati venerunt, Civitatis nomine postulantes, ut sibi legere Senatores liceret, ita tamen, ut antequam Magistratum inirent, concepto sacramento jurarent, se Ecclesiæ Romanæ fidem præstituros, neque adversùs dignitatem ejus aliquid molituros. Qua accepta conditione Alexander singulari omnium voluntate Urbem ingressus est. (53) Alexandro Romam reverso, tum demum pristinum Ecclesiæ decus, auctoritatemque restitutam Deo gratulans Italia judicavit. Eodem anno Joanna, Henrici Regis Angliæ filia, ad Gulielmum Siciliæ Regem, cui collocata in matrimonium fuerat, proficiscens, Genuam venit, atque à Genuensibus honestissimè excepta est. Huic tantæ lætitiæ, qua Italia hoc anno parta demum pace affecta est, illud molestiæ gravioris aspersum est, quod rei frumentariæ inopia laboravit, frumentum solidis argenteis triginta duobus in singulos sextarios stetit. Proximo, Frideri- 1178
cus Parma Genuam cum Beatrice uxore, & Henrico filio sese contulit, ac per aliquot ibi dies moratus, & pro eximia Civitatis liberalitate donis amplissimè cultus Mediolanum perrexit; adventus ejus à Mediolanensibus omnibus in speciem obliteratis injuriis incredibili honore concelebratus est. Inde Comensi itinere in Germaniam transiit, Christiano Archiepiscopo ad res Italiæ moderandas, & populos in fide continendos relicto. Alexander, Basilica Lateranensi recuperata, omnibus Urbis Ecclesiis, quæ cura egere Pontificia videbantur, subvênit, ac Civitates Ecclesiæ ad pristinum redigere obsequium institit; præsertim verò cum videret, Christianum exercitum habentem, quasi id mandatum à Friderico haberet, enixè nimis Cæsarianæ factioni studere, neque populis liberum, utram sequi vellent partem, arbitrium facere, atque ita Episcopos, Abbatesque ex toto Occidente nominatim ad Concilium evocavit. Itaque ex regno Hierosolymitano accersiti Octobri mense discesserunt Villelmus Tyri Archiepiscopus Sacræ Historiæ Scriptor, Heraclius Cæsariensis Archiepiscopus, Albertus Bethleemita, Rodulfus Sebastenus, Iotius Acconensis, Romanus Tripolitanus Episcopi, Petrus Prior Ecclesiæ Sepulchri Domini, & Rinaldus Abbas Ecclesiæ montis Sion. Dum autem induciæ Lombardis cum Friderico fuerunt, pleræque Civitates aut vetera inter se fœdera confirmarunt, aut nova junxerunt, aut proxima castra in deditionem acceperunt, aut armis inter se civilibus decer-

(53) Nonnisi anno sequenti 1178 *mediâ ferme Quadragesima* Romanam Urbem ingressus est *Alexander*; id enim coævus Scriptor Romualdus Salernitanus testatur his verbis: *Papa Alexander aliquantis diebus apud Anagniam demoratus, invitantibus eum Romanis cum summo honore & gloria in festo B. Gregorii Urbem feliciter est ingressus*, idest duodecimo die mensis Martii. Eadem tradit Card. Aragonius in ejusdem vita.

certàrunt. Florentiæ Intestinis laborari se-
ditionibus cœptum. Nemo erat paullo opu-
lentior Civis, quin domesticam turrim Ita-
lico instituto haberet. Harum turrium,
quanquam pleræque dejectæ sunt, non ob-
scura adhuc multis in Urbibus vestigia in-
spiciuntur. Florentini verò eas inter se si-
multates contraxerant, ut quotidie vicini
cum vicinis prœlia ex turribus facerent,
seque tragulis, & lapidibus, quantum pos-
sent, incesserent, ac privatæ quisque non
tam iræ indulgerent, quàm virtutis pericu-
lum facerent. Hæc pestis per aliquot men-
ses Civitatem infecit; procedente inde
tempore consuetudo mitis obtinuit, ut di-
misso certamine mira comitate convivia B
inter se colerent, eaque ferè sermonibus
de rebus à se gestis in prœlio celebrarent.
Christianum Archiepiscopum jussu Friderici
bellum Civitatibus Ecclesiasticis facientem
Conradus Marchio Montisferrari adversùs
eum profectus equestri prœlio fudit, ca-
ptumque in custodiam dedit. Conradum
autem Manuel ad eum ulciscendum suppe-
ditata occultè pecunia impulit, Friderico
jam pridem Italici Imperii æmulatione in-
1179 fensus. Proximo anno, ubi tempus Qua
dragesimæ advênit, Alexander Cardinalibus
nonnullis allectis Concilium trecentorum
Episcoporum, Abbatumque plurimorum
Lateranensi in Basilica instituit, ad eosque C
de Christiana religione, ac Republica retu
lit; atque ut omnes laborantis Ecclesiæ la-
bes diligenter discuterent, & pro viribus
remedia ad singulas idonea reperirent, ad-
monuit. Qua re summa cum cura perfecta,
Concilium est dimissum. (54) Cum autem
de hæresi Gallicana ingravescente mentio
esset illata, Petrum legatum ad eam cogno-
scendam, & comprimendam continuò de-
stinavit. Hi Cathari, Publicani, & Patari-
ni dicti præcipuè in Vasconia, Albegesio,
& partibus Tolosanis emerserant, Euchari
stiam, Conjugium, aliaque Ecclesiæ Sacra-
menta labefactantes. Eodem anno Alexan-
drum Senarum se in patriam recepisse, at- D
que ibi Basilicam Urbis consecrasse, Senen-
sium historiæ prodidere. In Italia Mediola-
nenses Urbi per otium excolendæ intenti
emissarium ex Ticino amne jam multò antè
derivatum, ac Ticinelli nomine Papiensium
agros irrigans novo alveo juxta Albiatum
effosso, Gozanum, & Corsicum deduxere,
ac mox ad Urbem usque navigabile reddi-
dere, quo facto duo maxima commoda
consequuti sunt; unum, quòd agros suos
uberiores fecerunt, alterum, quòd ratio-
nem opum ex Verbano, Alpibusque de-
vehendarum inierunt. (55) Genuenses filiam
Ludovici Regis Franciæ ad se advectam
honorificè recepere, ac triremibus suis Con- E
stantinopolim devexere ad Alexium, cui
desponsa erat, Manuelis Imperatoris filium.
1180 Anno inde, qui insequutus est, millesimo
centesimo octogesimo, Alexander Concilii
superiore anno perfecti decreta in primis
salutaria divulgavit, quorum hæc fermè
summa fuit: *Licèt ad vitandam discordiam*
in electione Romani Pontificis prædecessores
nostri instituta multa ediderint, tamen quia
post sæpe per improbæ ambitionis audaciam
gravem Ecclesia passa est scissuram; nos etiam
ad hoc malum evitandum ex consilio fratrum
nostrorum, & sacri approbatione Concilii ali-
quid decrevimus adjungendum. Statuimus igi-
tur, ut si inter Cardinales de Pontifice deli-
gendo convenire non potuerit, Pontifex à dua-
bus partibus eligi possit; quicunque verò tertiæ
partis suffragiis fultus sese Pontificem gesserit,
communione privatus sit. Quod à prædecessore
nostro Innocentio factum est, innovantes ordi-
nationes ab Octaviano, & Vidone hæresiar-
chis, necnon & à Joanne Strumiensi, qui eos
sequutus est, factas, & ab ordinatis ab eis,
irritas esse censemus. Ne quis Episcopus eli-
gatur, nisi annos triginta natus, & legitimo
Matrimonio ortus, & scientia commendatus.
Nec minores Ordines quis suscipiat, nisi vigin-
tiquinque annos attigerit, & doctrina, mori-
busque probatus sit. Hæreticos, qui in Vasco-
nia, Albegesio, Tolosa, & aliis in locis emer-
serunt, quos alii Catharos, alii Publicanos,
alii Patarinos, alii aliis nominibus vocant,
anathemati subdimus, &, ne quis cum eis
congrediatur, interdicimus. Rectoribus, con-
sulibus, prætoribusque Civitatum, qui gravia
Ecclesiis tributa imponunt, ne faciant, indicto
anathemate, prohibemus. Ne laicus possessiones
Ecclesiasticas distribuat, Presbyter, sive Cleri-
cus qui receperit, Ordine moveatur: Ne quis
ferrum, aut ligna ad Sarracenos afferat, aut
eis contra Christianos auxilium præbeat. Qui
Christianos negotiantes captivos fecerint, ana-
thematis subjecti sint. Ne Monachi mercede
recipiantur. Si quis exactus pro sua receptio-
ne aliquid dederit, ad sacros Ordines non ascen-
dat. Testimonia Christianorum adversus Ju-
dæos recipiantur. Si Judæi ad Fidem Christia-
nam se contulerint, ne possessionibus excludan-
tur. Ne quis diversas dignitates Ecclesiasti-
cas, & plures Ecclesias Parochiales contra
sanctorum Canonum instituta accipiat. Inno-
centii, & Eugenii prædecessorum nostrorum
vestigiis insistentes, detestabiles nundinas, quas
vulgo Torneamenta vocant, vetamus, in qui-
bus milites ex condicto convenire solent, & te-
mere congredi, unde cædes hominum, pericula
animarum sæpe proveniunt. Eodem anno Im-
perator Manuel moriens Alexium filium
annos tredecim natum, tutore Alexio Pro-
tosebasto instituto, reliquit. Alexio verò tu-
tore Latinos immodicis honoribus prose-
quente, Græci indignari vetera contracta
ob sacrorum differentiam odia incitarunt,
atque, Andronico Manuelis patruele ex
Ponto evocato, ipsum Alexium adorti de
medio sustulerunt, atque inde sævientes ani-
mis impetum in omnes Latinôs, qui apud
se versabantur, fecerunt. Ceterùm primæ
injuriæ Monachis, & Sacerdotibus factæ.
Joanni Subdiacono legato Pontificio caput
abscissum, atque ad contumeliam caudæ
immundæ canis appensum; mortuorum ca-
davera sepulchris impiè violatis per vias
crudelissimè, ac fœdissimè tracta; omnibus,
qui Xenodochio Sancti Joannis ægri cuba-
bant, vita ferro adempta. Pauci, quibus
vitam concesserant, infidelibus pecunia ad
ser-

(54) De hoc Concilio Lateranensi III. Oecumenico vide Pagium ad hunc annum, & Labbeum Tom. X. Conciliorum.

(55) Biennio ante, nempe anno 1177. id factum narrat Corius. Geminæ Fossæ navigabilis historiam peculiari libello descripsit Joannes Baptista Septala.

servitutem addicti. Harum rerum Choniata, & Gulielmus Archiepiscopus Tyrius auctores existunt. (56) Amnes Tarus, Parma, Entia assiduis imbribus prodigiosè inflati agrum Parmensem ita obruerunt, ut portas ipsius Urbis obsederint. Rege Francorum Ludovico mortuo excepit Regnum
1181 filius ejus, Philippus. Postero anno Fridericus, convivio apparatissimo Moguntiæ celebrato, quo omnes regni Principes invitarat, Henricum, & Fridericum filios accinctis gladiis exornavit. Civitatum Italiæ varia, eaque obscura fortuna fuit. Genuæ pestilentia, atque incendio gravissimè laboratum. Mutinenses se Bononiensibus obligaverunt, auxilio futuros in tota diœcesi contra omnes homines, præter Parmenses, & fœderatos populos; nominatim autem contra Mombellienses, &, si Sancassianom reficere voluissent, se equites suos per quindecim dies pro Communi suis sumptibus summissuros. Imolenses ad Castrum Imolæ, ubi belli summa constiterat, prœlio profligati pacem à Bononiensibus petierunt; ea verò novis, iisque acerbis, quæ apud Bononienses extant, conditionibus data est. Idem annus insignis morte Alexandri Pontificis fuit; is vicesimo secundo Pontificatus sui anno VI. Kal. Septembris (57) est mortuus, & in Basilica Lateranensi sepultus, vir acer in primis, & in suscepta Ecclesiæ defensione constans, inimicitias Friderici, quas non tam moderatè exercuit, quàm fortiter superavit, virtutis, memoriæque insignis. Justis perfectis Cardinales ex lege ejus proximè lata comitia habuerunt, ac post biduum Hubaldum Episcopum Ostiensem, virum ut ætate, sic prudentia gravem, Pontificem sublegerunt, qui, ut erat patria Lucensis, sic se Lucium Tertium appellavit. Mediolani item Algisio Archiepiscopo vita functo Clerus Lambertum Cribellum Archidiaconum subrogavit. (58) Lucius Pontifex, ut Cives suos Lucenses eximio aliquo beneficio insigniret, tantam sibi dignitatem missa ad se legatione honestissima gratulantes, jus, Friderico assentiente, indulsit, ut pecuniam cuderent Tusciæ, Marchiæ, Romaniæ, Campaniæque communem. Idem postero 1182
anno cum audisset, Christianum Archiepiscopum non longè ab Urbe morbo implicitum in magno vitæ discrimine esse, injuriarum, quas Ecclesiæ fecerat, prorsus oblitus, ad illum adiit, ac noxiis per solemnem confessionem remissis, viaticum præbuit, atque ipsum animam agentem reliquit. Novo interim pontificatu novum Romani bellum moverunt; quæ reliquiæ veteris ipsorum cum Pontifice dissensionis fuere, atque aliquot post per annos ipsam haud mediocriter Ecclesiam turbavere. (59) Quippe cladis à Tusculanis acceptæ, nec dum sive pro merito, sive pro libidine vindicatæ recordati rursus exercitum ad Tusculum adduxerunt, ac sese, ni deditio fieret, oppugnaturos oppidum ostenderunt. Quod ubi Lucius cognovit, ut saluti Tusculanorum, dignitatique suæ consuleret, eam sibi rem displicere, & se pro viribus ulturum esse, denunciavit. Romani tamen vetere superbia incitati, ac vindictæ cupiditate accensi, mandatis, sive territamentis ejus neglectis, oppugnationem oppido admoverunt, ac Tusculanos omnibus premere incommodis instituerunt. Qua re permotus Lucius, cum se Romanis odio, & contemptui esse animadverteret, ne manens in Urbe jacturam dignitatis pontificiæ faceret, prædecessorum exemplo Româ exiit, ac Velitris, proximisque in locis consedit. Insequenti, orta inter Mutinenses, Regien- 1183
sesque discordia, quæ post in grave bellum erupit. Amnis est Sicla mediâ inter Mutinam, & Regium viâ, à Plinio Gabelli nomine appellatus; cujus integrum jus se Mutinenses habere Henrici Secundi Imperatoris concessione profitebantur. Itaque cum Regienses emissarium ex eo ad rei navalis usum derivare pararent, Mutinenses ei rei se impedimento futuros, jusque suum armis tutaturos, denunciarunt. Qua re audita Parmenses veteris fœderis memores ineunte Martio frequenti in concione per publicum cur-

(56) Errat Sigonius, cùm biennio post, nempe anno 1180, hæc Græcorum in Latinos perfida crudelitas commissa fuerit. Gulielmus Tyrius in prima editione annum 1179 designaverat, sed in emendatiori, postmodum vulgata, hæc leguntur: *Factum est hoc anno ab Incarnat. Domini MCLXXXII. mense Aprili.* Neque verum est, *Alexium*, evocato ex Ponto *Andronico*, fuisse a Græcis de media sublatum. Idem enim Tyrius testatur Andronicum, *nullum habentem contradictorem, Alexium Imperatorem cum futura uxore, Regis Francorum filia, in die festo Pentecostes* (idest die XVI. Maji anni ejusdem) *solemniter fecisse coronari, omnemque ei exhibuisse reverentiam* lib 22. cap 12., & 13. Vide Pagium ad annum 1183. num. XI. In prima editione, hoc loco, de Bononiensium bellis, contra Imolenses & Monbellienses actis, mentionem Sigonius injecerat, quam in præsenti expunxit, non secus ac ad proximos superiores annos 1178. & 1179, qua de caussa, ignotum.

(57) Tertio Cal. Septembris, idest trigesimo die Augusti, obiit *Alexander*, Pagio asserente contra plures Scriptores, diversa tradentes.

(58) Multò seriùs obiit *Algisius*, anno nempe 1185., ut Calchus, Puricellus, & Papebrochius testantur. Anno 1183. adhuc fuisse in vivis constat ex Diplomate ab Ughello relato Tom. III. col. 103. Venetæ editionis. Cæterùm *Algisii* successor, non *Lambertus*, sed *Ubertus* appellabatur; ita enim subscriptus legitur in omnibus Documentis, quæ profert Ughellus Tom. IV. col. 167. Is autem jam ab anno 1182. cooptatus fuerat in Cardinalium Collegium a Lucio III. sub tit. S. Laurentii in Damaso, quin etiam Legatus Apostolicæ Sedis ad Insubres missus Mediolanum venit, quemadmodum constat ex ejusdem sententia lata anno 1184, die VIII. Februarii, quam integram recitat Puricellus in Monum Basil. Ambros. ad illum annum. Atque hinc etiam evincitur, *Algisium* Archiepiscopum nondum eo anno è vivis excessisse, cùm *Ubertus* ejusdem successor se tantùm Cardinalem & Legatum in memorata sententia subscribat. Adde indubium id reddi ex Documento Archivi Carevallensis, confecto *anno 1184. ultima die Julii, Indictione secunda*, & *Algisii* Archiepiscopi Mediolanensis manu firmato, quod in Additamentis ad Monum. Basilic. Ambros. pag. 1049. in Ambrosiana Bibliotheca asservatis, profert Puricellus.

(59) Chronici *Fossæ-novæ* Auctor *Christiani* Moguntini obitum mense Augusto, & novum a Romanis excitatum bellum Calendis Julii refert, sed ad annum sequentem 1183, cui etiam Pagius hæc omnia figit, Serrarium in hist. Mogunt. lib. 5. pag. 816. allegans, qui Sigonii narrationem confirmat, quòd videlicet profectus ad ægrum Archiepiscopum Summus Pontifex fuerit, & Sacramenta eidem administràverit.

A cursorem jurarunt, se præceptis Consulum Mutinensium adversus Regienses parituros, neque pacem, neque inducias cum eis injussu Mutinensium pacturos, & hæc observaturos, donec pax conciliaretur inter Mutinenses, Regienses, atque Parmenses. Monachi Cistertienses quadraginta jam ante annos in agrum Mediolanensem profecti in Ticini ripa cum cœnobio templum fundarunt, atque à proximi vici nomine Morimundum vocarunt. (60) Bellum Tusculanum à Romanis Lucio Pontifice Urbe absente continuatum. Idem annus pace à Lombardis cum Friderico facta fuit nobilitatus. Ea res quemadmodum acta sit, pluribus videtur esse docendum.

B Affectabat eximio studio Italici Regni coronam Henricus, Friderici filius, ut qua omnes affecti fuissent, qui ante se Regnum Germaniæ obtinuissent; neque bello cum Lombardis, atque adeo etiam cum Mediolano manente rationem ullam inibat, qua ad decus ejusmodi perveniret. Itaque Fridericum patrem Constantiæ conventum Martio mense agentem rogavit, ut, quando induciæ Lombardorum in fine essent, rerum suarum statum stabilire integra pace præstanda Italiæ vellet; id cum sibi ad animi voluptatem jucundum, tum verò ad tutam Regni possessionem fore firmissimum. Cui Fridericus: Si in animum,

C inquit, inducere Itali poterunt, ut pacem æquis conditionibus poscant, haud invitus faciam, ut tuo rogatu concedam. Tum Henricus: Atqui si Legatos, inquit, in Italiam cum liberis super hac re mandatis miseris, noli vereri, ne non Civitates pacem ultro sint petituræ. Qua re audita Fridericus Gulielmum Episcopum Hastensem, Marchionem Henricum Guercinm, fratrem Theodoricum, & Rudolfum camerarium Placentiam eo nomine misit. Id verò postquam Civitates cognoverunt, extemplo Legatos, prætoresque suos eodem & ipsæ destinarunt. Ibi pridie Kal. Maji colloquio constituto Legati Friderici tabulas ejus protulerunt, in quibus

D scriptum erat, se arbitrium pacis inter se, & societatem Lombardiæ redintegrandæ eis permittere, quæque ipsi statuissent, ea se

A rata in perpetuum habiturum. Quibus recitatis, fœderati pacem his verbis postularunt: *Societas Lombardiæ, Marchiæ, Veronæ, & Venetiarum cupit habere pacem Friderici in hunc modum. Ut Fridericus pacem habeat cum Ecclesia Romana; & nos Civitates Cremona, Mediolanum, Laus, Bergomum, Ferraria, Brixia, Mantua, Verona, Vicetia, Patavium, Tarvisium, Venetiæ, Bononia, Ravenna, Ariminum, Mutina, Regium, Parma, Placentia, Bobium, Derthon, Alexandria, Vercellæ, Novaria, Opizo Marchio Malaspina, Comes de Brenone, & omnes Castellani, & homines, qui sentiunt cum Ecclesia Dei, & nobiscum accepta ab eo pace volu-*

B *mus facere omnia, quæ antecessores nostri à morte posterioris Henrici Imperatoris antecessoribus suis sine molestia fecerunt. Hæc autem sunt, quæ intelligimus Imperatorem habere debere, & antecessores ejus habuisse, fodrum regale, & consuetum, consuetam paratam, cum tendit Romam coronæ caussa, & pacatum transitum, & commeatum idoneum. Pacatè transeat, & sine maleficio, sacramentum à vasallis accipiat, omni offensione remissa. Vasalli expeditiones pro eo suscipiant, ut solent, cum tendit Romam coronæ caussa.* Quibus postulatis cognitis, Kalendas Maji legati jurarunt, se daturos operam, ut Fridericus, & filius ejus pacem his conditionibus face-

C rent: atque his rebus in tabulas relatis postridie Kalendas ipsi prætores Civitatum tale sacramentum inter se conceperunt: *Ego juro omnibus Civitatibus fœderatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, & Opizoni Marchioni Malespinæ, me pacta omnia servaturum, quæ in tabulis pacis continentur inter legatos Imperatoris, & Civitatum fœderatarum conscriptis: neque auctorem futurum, ut aliquod eorum minuatur, & præcepta moderatorum observaturum à præsentibus Kalendis Maji usque ad XXX. annos, & hoc quinto quoque renovaturum, & Consules, aut Prætores, ac Credentiam meæ Civitatis hoc jurejurando obligaturum.* Quibus rebus transactis

D protinus iidem Prætores cum legatis Constantiam perrexere, remque cum Friderico, atque Henrico præsentibus VII. Kal. Julias con-

(60) Gemino errore hic lapsum Sigonium Puricellus notat in Dissert. Nazariana cap. 106; sed priùs se ipsum emendat, cùm in Monum. Basil. Ambrosf. *de Morimundensis* Cœnobii initiis agens, Sigonio consenserit. Itaque ait se, inspectis tabulis ejus Monasterii, certiora conlecutum; primò enim, si origo spectetur, longè antiquior est; siquidem Documenta, ex illius Archivo deprompta, quæ ibidem recitat, data sunt anno 1136, & 1137., atque in iis continentur *Contractus*, & *Investitura* factæ nomine Monasterii *Morimundensis*. Extabat ergo jam illis annis Cœnobium, *Morimundi* appellatione, ab altero *Caravallensi*, per eadem tempore constructo, sejunctum. Præterea viget in fronte hodiernæ Ecclesiæ *Morimundi* marmorea vetus tabula, his verbis insculpta: *Anno millesimo centesimo tricesimo sexto, decimo die Novembris venerunt Monachi habitare in Grangia, quæ vocatur Morimundus.* Quandoquidem verò a primo loco

E in alium translatum est id Cœnobium, in eadem Tabula hæc subsequuntur: *Anno millesimo centesimo octuagesimo sexto fundata est hæc Ecclesia, quinto Idus Martii.* Monasterium tamen in nova sede, quam etiam in præsens occupat, jam conditum erat anno 1171., antequam memorata Ecclesia eidem adjiceretur, ut ex Diplomate *Alexandri III.* dato eodem anno, *quinto Cal. Augusti, Indictione IV.* Puricellus probat. Secundò, falsum est *Morimundensis* Monasterii nomen a proximo ejusdem nominis vico fuisse desumptum; ex Chartis enim ejusdem Archivi constat, primum Cœnobium erectum fuisse in loco, qui dicebatur *Coronagus*, seu *Colonagus*. Alterum verò, in quod postmodum Cistercienses Monachi commigravere, conditum fuit in *Campo Fulcherii*; id enim constat ex enunciato Alexandri III. Diplomate, ubi hæc leguntur: *eundem locum, qui Morimundum dicitur, olim dictus Campus Fulcherii* &c. Cæterùm vera hujus nominis origo ea est, quam Angelus Manriquez in Annalibus Cisterciensibus ad annum 1134. cap 8. num. 6 adnotavit, quòd nempe ad hoc Cœnobium condendum è *Morimundo* Galliæ acciti sint Monachi, qui Matris suæ nomen huic novæ Italæ Coloniæ indidere, eandem *Morimundi* nomine appellantes. Sigonio tamen minimè adscribenda sunt hæc menda, cùm ea ex Calcho (Auctore aliòquin diligentissimo) in historiam suam transtulerit. Id condonari Sigonio nequit, dum l. ibi, *Monachi Cistertienses, quadraginta jam ante annos in agrum Mediolanensem profecti.* Calchus enim rectè habet quinquaginta, quot videlicet ab anno adventus S. Bernardi 1134 ad annum hunc 1185 propemodum enumerant; sed hic fortasse calami lapsus fuit.

confecere. Ibi Fridericus tabulas pacis in hæc verba conscripsit: (61) *Fridericus Imperator, & filius ejus Henricus, Rex Romanorum, Lombardos, ac societatem, & fautores eorum in gratiam nostram recipimus, injurias omnes, quibus nos provocarunt, liberè remittentes. Itaque pacem, quam eis libenter concessimus, præsenti pagina jussimus subscribi, & auctoritatis nostræ sigillo communiri: cujus hæc summa est. NOS Fridericus Imperator, & filius noster Henricus, Romanorum Rex, concedimus vobis Civitatibus, locis, & hominibus societatis regalia, & consuetudines vestras tam in Urbe, quàm extra Urbem, nempe Veronæ, & castro ejus, ac suburbiis, & aliis Urbibus, ac suburbiis, locis, & hominibus societatis in perpetuum, videlicet ut in ipsa Urbe omnia habeatis, sicut adhuc habuistis, aut habetis, extra verò omnes consuetudines nostra voluntate exerceatis, quas ab antiquo exercuistis, aut exercetis in fodro, nemoribus, pascuis, pontibus, aquis, & molendinis, sicut ab antiquo habere consuevistis, aut habetis, in exercitu, munitionibus Urbium, in jurisdictione tam in caussis criminalibus, quàm pecuniariis intus, & extra, & in ceteris, quæ ad commoda Urbium pertinent. Volumus, ut regalia, quæ vobis nos concessimus, in hunc modum cognoscantur: per Episcopum loci, & homines tam de Episcopatu, quàm de Civitate legantur viri bonæ existimationis, & qui ad hoc idonei esse credantur, quique neque in Civitatem, neque in nostram majestatem odio privato ferantur, qui jurent se bona fide inquisituros, & inquisita consignaturos ea, quæ præcipuè ad nostram excellentiam spectant, si autem huic inquisitioni supersedendum esse putaverint, censum duûm millium marcharum argenti in singulos annos posimus. Si quis autem super iis, quæ vobis concessimus, sive in Urbe, sive extra Urbem querelam apud nos detulerit, eam non accipiemus. Quod nos, aut noster antecessor Rex, aut Imperator Episcopis, Ecclesiis, Civitatibus, aut aliis quibuscumque personis, Clericis, aut laicis ante bellum dedit, firmum, & ratum habebimus, solvis superioribus concessionibus, ut pro ea solita nobis obsequia præbeantur, sed non census solvatur. Concessiones, quas pro bono pacis Civitatibus concessimus in Urbibus, aut extra, illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus census debeat solvi. Privilegia omnia, & data, & concessiones, quæ in præjudicium, aut damnum Urbis, aut locorum, aut personarum societatis occasione belli ad alicujus injuriam à nobis, aut à nunciis nostris indultæ sunt, deleantur. In ea Urbe, in qua Episcopus privilegio Imperatoris, aut Regis comitatum habet, si Consules per ipsum Episcopum Consulatum solent recipere, ab ipso recipiant, sin minus, à nobis. Eadem ratione in singulis Urbibus Consules constituentur à nuncio nostro, qui sit in Urbe, aut Episcopatu, & investituram accipient, & hoc usque ad quinquennium, eo transacto unaquæque Civitas à nobis recipiet, & intra quinquennium à nuncio nostro, sicut dictum est, nisi nos in Lombardia fuerimus. Eadem observentur in successore nostro: omnes investituræ gratis fiant. Cum autem nos Imperator discesserimus, aut regnum filio nostro tradiderimus, simili modo à filio nostro, aut ejus successore investituram recipietis. In caussis appellationum, si summa viginti quinque librarum imperialium excesserit, appellatio ad nos fiat, salvo jure, & moribus Brixianæ Ecclesiæ in appellationibus, ita tamen, ut non cogantur in Alemaniam ire, sed nos habebimus proprium nuncium in Urbibus, aut Episcopatu, qui de ipsa appellatione cognoscat, & juret, se bona fide caussas examinaturum, & definiturum ex legibus, & moribus Civitatis intra duos menses à contestatione litis. Consules, qui constituentur in Civitatibus, tales sint, qui fidelitatem juraverint nobis, vel jurent, antequam Consulatum ineant. Vasalli nostri à nobis investituram recipiant, & fidelitatem jurent, ut vasalli: reliquis omnes ut Cives à sexdecim annis usque ad septuaginta, nisi ejusmodi fiat, quibus debeant, & possint sine fraude sacramenta remitti. Vasalli, qui tempore belli, aut induciarum non postulaverint investituram, aut debita nobis officia non præstiterint, hac occasione feudum non amittant. Libellariæ, & precariæ in suo statu permaneant ex consuetudine cujusque Civitatis. Moram superfluam in Urbe, aut Episcopatu damno Civitatis non faciemus. Urbes muris cingere, aut exteriores munitiones construere eis liceat. Societatem, quam habent, retinere, & cum voluerint renovare eis liceat. Pactiones timore nostro factæ sint irritæ. Pacta Placentinorum, nempe pactum pontis Padi, & fictum ejusdem pontis, & regalium, & datum, & pactum, quod Episcopus Hugo fecit de Castro Arquato, & si qua facta sunt similia ab ipso Episcopo, aut à Communi, aut ab aliis hominibus societatis nobiscum, aut cum nuncio nostro ipso ponte remanente remaneant cum omnibus suis utilitatibus Placentinis, ita tamen ut teneantur persolvere fictum Abbatissæ S. Juliæ Brixiæ. Sententiæ, quæ ex jure, & legibus, & consuetudinibus contra aliquos de societate latæ sunt occasione belli aut discordiæ, irritæ sint. Possessiones omnes, quas quisque de societate belli tempore tenebat justè, si per vim ablatæ sint eis, qui de societate non sint, sine damno restituantur, aut si eas recuperaverit, quietè possideat, nisi per electos arbitros ad cognitionem regalium nobis assignentur. Opizoni Marchioni omnem injuriam, quam nobis, aut alicui partis nostræ fecerit, postquam in societatem venerit, vel per se, vel per aliquam personam cum societate, vel defendendo aliquem de societate, in gratiam recipimus. Jurisdictionem, quam Mediolanenses exercere consueverunt in Comitatibus Seprii, & Marthesanæ, & Burgariæ, & in aliis comitatibus, exceptis locis quæ Bergomates nomine nostro tenent inter Abduam, & Ollium, excepta Romano veteri, & Bariano, & eam, quam nunc exercent, liberè, & quietè habeant, & possideant voluntate nostra, salvis pactis & datis, & concessionibus, quæ Mediolanenses pro Communi fecerunt Civitatibus Bergomo, & Novariæ, & Laudi. Pacta inter Civitates, & societates quondam facta firma permaneant, nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in Episcopatu Laudensi, præter dictas concessiones, salvo jure aquæ Lambri, si quod habent, aut in pedagio. Omnes de societate, qui fidelitatem nobis jurabunt, in sacramenta adjicient, servaturos possessiones, & jura, quæ habemus in Lombardia, & possidemus; extra so-*

(61) Hæc omnia è Rubeo in Histor. Ravenn. ad hunc annum Sigonius exscripsit.

societatem jurabunt nos servaturos bona fide, si opus fuerit, & cum super hoc à nobis, aut à certo nuncio nostro fuerint requisiti, &, si amiserimus, recuperaturos, ita tamen, ut proxima quæque Civitas hoc officio maximè teneatur, & si opus fuerit, aliæ Civitates quæ sunt in finibus Lombardiæ similiter teneantur. Si qua Civitas has constitutiones non observaverit, reliquæ teneantur bona fide ad observandum compellere pace integra permanente. Nobis intrantibus Lombardiam fodrum consuetum, & regale, qui solent, & debent, & quando solent, & debent, præstabunt: & vias, & pontes bona fide reficient, in eundo, & redeundo commeatum idoneum, & nobis & nostris præbebunt: decimo quoque anno fidelitates renovabunt: si qui ex parte nostra ex suis justis possessionibus expulsi sunt, restituantur. Restituimus stratam Veronensibus, & Lilinum in gratiam recipimus. Nomina Urbium, quibus gratiam nostram restituimus, & præscriptam concessionem fecimus, hæc sunt. Vercellæ, Novaria, Mediolanum, Laus, Bergomum, Brixia, Mantua, Verona, Vicetia, Padua, Tarvisium, Bononia, Faventia, Mutina, Regium, Parma, Placentia. His autem Civitatibus, & locis pacem, & gratiam nostram reddimus, verum concessionem non facimus, videlicet Imolæ, Sancassiana, Bobio, Plebi de Grabadona, Feltriæ, Belluno, Cenetæ. Ferrariæ autem gratiam nostram reddimus, & concessionem facimus, si intra duos menses post reditum Lombardorum à curia nostra de pace præscripta cum eis concordes fuerint. Legati autem Civitatum hanc pacem receperunt, & in præsentia nostra jurarunt, Mediolani, Brixiæ, Placentiæ, Bergomi, Veronæ, Vicetiæ, Paduæ, Tarvisii, Mantuæ, Faventiæ, Bononiæ, Mutinæ, Regii, Parmæ, Laudis, Novariæ, & Vercellarum. Hæ verò sunt Civitates, & loca, quæ pacem præscriptam sub juramento Lombardorum nobiscum receperunt, & eandem per se juraverunt, Papia, Cremona, Comum, Aquæ, Derthona, Hasta, Cæsarea, Genua, Alba, & aliæ Civitates, & loca, & personæ, quæ sunt, & fuerunt in parte nostra. Hæc autem sunt nomina Civitatum, quarum legati investituram Consulatus à nobis nomine Civitatum receperunt, Mediolanum, Placentia, Laus, Vicetia, Padua, Tarvisium, Mantua, Faventia, Bononia, Mutina, Regium, Parma, Novaria, Vercellæ, Bergomum. Acta anno Incarnationis MCLXXXIII. Data apud Constantiam in solemni curia VII. Kal. Julii. Quo facto Civitates ita jurarunt: *Juro ego me posthac fidelem fore Friderico Imperatori, & filio ejus Henrico Regi, neque in consilio futurum, ut ipsi vitam, aut regnum amittant, & si quem id moliri compertero, me aut Imperatori, aut Regi, aut Legato eorum indicaturum, auxilioque futurum, ut regnum teneant, &, si amiserint, recuperent, & pacem ab iis, & sua parte cum societate Lombardorum factam observaturum, & omnes mecum habitantes mares à XVI. annis usque ad septuaginta hoc sacramento obligaturum.* Has inde tabulas singuli domum retulerunt, neque quidquam ex eis à successoribus detrahi summa posthac semper ope contenderunt: hodieque in omnibus fere Civitatum Tabulariis multis exemplis descriptæ reperiuntur: eaque vulgo Pax Constantiæ nominatur. (62) Po- 1184
stero Alexandrini Legatos ad Fridericum in Germaniam miserunt Conventum Norimbergæ habentem, atque eum allocuti V. Idus Martias hoc fœdus impetraverunt: (63) *Ut Cives Alexandrini omnes pro arbitrio Friderici Urbe exirent, & tandiu extra eam morarentur, quoad per ipsius Legatum solemni more introducerentur, ut actu isto, & ille dare, & hi accipere de manu Imperatoris patriam viderentur: ut Urbem posthac constanti nomine Cæsaream appellarent; annui Consules honorem à Cæsare, cum in Italia esset, acciperent; sin minus, ab ejus Legato, aut quinto quoque anno Legatos in Germaniam ad eum petendum mitterent; bellum & pacem arbitratu Friderici facerent; Fridericus eos ab alieno imperio defenderet, Legatum in Urbe collocaret, qui cum Consulibus litium graviorum judicia exerceret, Reipublicæ curam gereret, portorium pontis Tanari, ac reliqua vectigalia exigeret, &, si auxilio egeret, id à proximis Civitatibus peteret, Papia, Derthona, Hasta, Alba, Aquis, Casali, & Marchionibus Vasti, & Boschi, & Ocimiani.*

(62) Integram Dissertationem de hac pace edidit postremis hisce annis Cl. Auctor *Libertatis Florentinæ* Tom. I. pag. 410. & seqq., quem vide.

(63) Non *V. Idus Martias*, sed *pridie Idus* datum est hoc Pacis scriptum, quod integrum recitatur à Hieronymo Ghilino in Annalibus Alexandrinis ad hunc annum.

Explicit Liber Decimusquartus.

INCIPIT LIBER DECIMUSQUINTUS.

PAce Lombardiæ restitnta, non tamen aut Ecclesia, aut Italia ipsa prorsus suam est tranquillitatem adepta. Quippe Saladinus, Princeps Sarracenorum, homo non acumine solum ingenii, quo ceteros illa ætate Principes superavit, sed opibus etiam, ac multis rebus fortiter, ac prosperè gestis universo Orienti jam formidandus, occupata Ægypto, demum sese in Syriam intulit, atque ipsis Christianorum Urbibus infestius, Christiani nominis ardens odio, insultavit, haud dubiè brevì omnia impiorum in potestatem iterum redacturus, nisi nniversis, ut ante, armati Occidentis opibus esset repressus. Romani verò cum Tusculanis bellum gerentes usque adeo ipsum etiam fautorem eorum Pontificem habere odio instituerunt, ut contumeliæ caussa omnes amicos ejus non gravibus solum injuriis, sed acerbis etiam cruciatibus ad dolorem inurendum afficerent. Quin etiam Fridericus Imperator cum multa ex ditione Ecclesiæ oppida in Marchia, Umbria, Etruria, & Romaniola, occupata teneret, non modò non ea restituebat, sed proxima quoque affectare se, ostendebat. Italici verò populi partes Ecclesiæ, Imperiique per belli tempus asserere consueti, eosdem etiam pacatis rebus animos inter se retinebant, ita ut, quasi alter alterius temporibus inbiaret, vicinos sibi quisque populos sacramento ad sui conservationem, alterius verò perniciem obligaret. Neque verò solum provinciæ hac peste erant infectæ, sed singulæ Civitates ejusmodi adhue odiis, familiis inter se eo nomine dissidentibus, laborabant. Ardebat præterea in plerisque Consularis inter suos potestatis cupiditas ita, ut ejus adipiscendæ caussa perniciosos ciere tumultus non vererentur; ea verò vulgo à privatis, & maximè potentibus ita contemnebatur, nt cædes, latrocinia, ac gravissima quæque flagitia impunè se patrare posse confiderent. Cujus coërcendi mali caussa Prætorem peregrinum pleræque asciscere, eique summam in se imperium committere perrexerunt; eaque una via inventa est ad eos puniendos, qui adversùs Rempublicam aut per libidinem, aut per scelus, aut per seditionem aliquid commisissent. Quibus de rebus, crescente jam in molem opere, quàm distinctissimè poterimus, deinceps, ut cœpimus, differemus.

Ceterùm tumultuantibus in Urbe Romanis, atque exitium Pontifici, ni imperio cederet, intentantibus, Lucius tandem Latio egredi statuit, ac Concilio Veronam indicto, cum Cardinalibus plerisque eò iter instituit. Per Etruriam transiens Lucam patriam adiit, atque ibi Basilicam S. Martini plurimis privilegiis honestavit. Inde VIII. Idus venit Bononiam; ibi Joannis Episcopi rogatu Basilicam S. Petri, quæ instaurata ex incendio fuerat, consecravit, atque aram maximam aureo stragulo, multisque Sanctis Reliquiis insignitam reliquit. Mutinam inde IV. Idus progressus, postridie precibus Gerardi Archiepiscopi Ravennatis, & Ardicionis Episcopi, & Consulum Mutinensium, & fœderis moderatorum adductus, Basilicam Sancti Geminiani ea fortè tempestate perfectam magna cœremonia dedicavit, ac corpore ipsius Confessoris populo id in primis cupienti ostenso in perpetuum quadragenariam peccatorum remissionem iis, qui noxiis suis expiati sanctè illius Natalitia coluissent, indulsit, (1) postridie sub lucem, Civitati salutem, atque incrementum à Deo precatus, Urbe exiit, &, cum ad mille circiter passus esset progressus, quod adhuc non senserat, inusitato se comitatu stipatum animadvertit. Erant autem hominum amplius duo millia, qui honoris, ac pietatis gratia ipsum ab Urbe pedibus prosequuti cum accensis cereis præcedebant. Itaque ad eos conversus his verbis dimisit: *Gratias agimus vobis de honore, quem nobis tam insignem adhibuistis*, ac signans eos addidit: *Benedicta sit terra, quam incolitis, & benedicti vos, & posteri vestri in perpetuum*. Cujus rei monumento Mutinenses tabulam in pariete Basilicæ in forum vergente hanc historiam continentem, ut nunc quoque est, posuerunt. Inde trajecto Pado Veronam pervênit; nec multò post Fridericus quoque rebus Germaniæ per conventum in Pentecoste habitum constitutis pridie Kal. Augusti accessit. Concilio convocato, (2) cui raro exemplo Pontifex, & Imperator intererant, de iis potissimùm rebus, quæ Christianam ea tempestate premebant Ecclesiam, est relatum, nempe de contumacia Romanorum, bello Sarracenorum, & Romanæ Ecclesiæ ditione. Romani, ut hostes Ecclesiæ, diro Senatusconsulto notati. Christianis laborantibus auxilia summittenda, omnesque ad eorum, qui quondam Hierosolyma receperunt, virtutem, pietatemque imitandam excitandos esse, decretum; plus nimirum dedecoris contracturos esse Christianos, si partam Sepulchri possessionem amittant, quàm gloriæ adepti sint, cum pepererint. Lucio postulanti, ut Fridericus Mathildis hereditatem, ceteraque, quæ Ecclesiæ juris teneret, restitueret, ille abnuit. Eidem verò petenti, ut Henricus filius Rex insignibus Augustalibus ornaretur, disertè item a Lucio denegatum, atque ita exulceratis utrinque animis Concilium est dimissum. Lucius Romanos aversatus, Veronæ sibi subsistendum putavit. Fridericus III. Nonas Novembris, adhuc in villa S. Zenonis prope Veronam fuit. Verona

(1) Datæ sunt hæ literæ II. Idus Julii, ut Annales veteres Mutinenses, editi Tomo XI. *Rerum Italicarum*, ad hunc annum testantur. Acta *Lucii* Mutinæ, quæ hic narrat Sigonius, ibidem leguntur.

(2) Concilium hoc Veronense celebratum fuisse hoc anno, & verè *Concilium* dicendum, non *Colloquium*, contra Baronium, qui *Tom. II.* utrumque negat, solidè Pagius tuetur ad annum 1185.; eadem tradit Labbeus Tom. X. Conciliorum, atque hinc emendandus Puricellus in Monum. Basil. Ambros. num. 596., qui à Sigonio recedit, ut Baronio subscribat, nullo alio permotus argumento validiori, quam ejusdem auctoritate.

rona inde digressus Mediolanum accessit, atque ibi magno rerum apparatu Henricum filium, qui se subsequutus advenerat, per Lambertum Archiepiscopum Regem Italiæ faventibus Mediolanensibus coronavit. (3)

Idem FRIDERICUS IMPERATOR *cum* HENRICO *filio* REGE.

FRiderico in Italiam reverso, Imperiales in Etruria sustulere animos, atque Ecclesiasticis Urbes tenentibus se se negarunt obsequuturos. Quod cum Urbeveti præcipuè contigisset, Ecclesiastici, amicis ex proximis oppidis advocatis, Imperiales Urbe cum suis familiis extrusere. Expulsi ad Fridericum confugerunt, seque ab Ecclesiasticis Urbe exactos, quia parti ipsius faverent, docuerunt, &, ut reduceret, obsecrarunt. Fridericus, qui Urbevetanos Alexandro studuisse, atque adversùs Imperium libertatem asciviße meminerat, se non defuturum respondit, atque Henrico, ut cum exercitu exules, si opus esset, restitueret, imperavit. Henrico exercitum Urbevetum ducente, Urbevetani rebus suis diffisi, Romanos proceres Roma, atque ex Aula Pontificia vocavere, atque Urbem firmare omni munitionum genere institere. Affuerunt etiam Perusini, Florentini, Lucenses, Eugubini, Assisiates, Spoletani, Umbri, & Marchiani. Henricus autem exulum Urbevetanorum, Cornetanorum, aliorumque Imperialium auxiliis circumfusus, ingentem Germanorum exercitum in Etruriam duxit, ac Montem-Politianum, Clusium, Aquam-pendentem, Ulsinos, Balneoregium, & alia obscuriora loca primo adventu cepit; ac demum Urbevetum, exercitu admoto, obsidione circundedit. Eodem anno VII. Kal. Septembris Balduinus, Rex Hierosolymorum, apud Romam (4) exercitum Saladini in fugam dedit, atque occidione occidit, & Gothifredus Ecclesiam Aquilejensem accepit. (5) 1185

Postero Isaacius Angelus Imperium initt, & Fridericus regnum de more lustrare, populorumque erga se voluntates explorare contendit. Mediolano Cremam, Crema Placentiam, atque inde Parmam, & Parma Regium ventum. Ubique jura populorum recognita. Regii ab illustri Mediolanensium legatione conventus, roganti Civitati concessit, ut salvo Paratæ tributo, jurisdictionem antiquam à Ticino ad Abduam obtineret cum Transabduanis oppidis ad Ollium pertinentibus, &, ne ipse impulsu Papiensium posthac bellum faceret Mediolanensibus, nec Mediolanensium Papiensibus, sed controversias judicio dirimeret, neque societatem cum ulla Civitate Lombardiæ, Romaniæ, & Marchiæ, Mediolanensibus inconsultis, iniret. (6) Alii pactum adjiciunt, ut Mediolanenses ipsi opem ad repetenda jura Lombardiæ, Romaniæ, & Marchiæ, & nominatim ad Mathildis ditionem recuperandam afferrent. Promisisse etiam Mediolanenses alibi invenio, Consules cum Consilio Credentiæ, itemque omnes Cives ab ætate octodecim annorum usque ad septuaginta juraturos, se opem laturos Imperio; (7) illum verò donasse Civitati regalia, quæ habebat in Archiepiscopatu Mediolanensi, sive in Communibus Seprii, Marthesii, Burgariæ, & aliis. (8) Regio inde Mutinam, ac Mutina Bononiam Kalendis Aprilis processit; atque inde animis Romaniolæ pertentatis, Faventiam parere recusantem nactus obsedit, ac tandem obe-

(3) Si verè hoc anno coronatus est Mediolani *Henricus*, ut Sigonius tradit, ea celebritas peragi nequaquam potuit a *Lamberto*, seu *Uberto* Mediolanensi Archiepiscopo, cùm ad hanc dignitatem promotus fuerit anno tantùm sequenti, mortuo *Algisio* prædecessore, (ut diximus) anno 1185. Varia hac in re tradunt Scriptores, cùm alii ab *Algisio*, alii ab *Uberto*, alii a *Milone* Italica corona decoratum *Henricum* referant, & Galvaneus Flamma sibi ipsi minimè constans sit, ut jam adnotavit Puricellus in Monum. Basil. Ambros. num. 596. Quod ab antiquis Auctoribus securiùs traditur, id est, coronatum fuisse *Henricum* Mediolani anno 1186., quo ibidem nuptias cum *Constantia*, Rogerii Siculi filia, celebravit, & quidem non a Mediolani Archiepiscopo (tunc enim *Urbanus III.* è Mediolanensi Ecclesia ad Romanam evectus, nondum Archiepiscopi nomen & regimen dimiserat, ut inferius ad sequentem annum ostendam) sed à *Godefrido* Aquilejensi Patriarcha, viro audaci, ut ait Pagius ad illum annum num. 17., absque Papæ contensu, qui ob caussas ab Arnoldo Lubecensi relatas, ab Imperatore jam dissentiebat. Profert Pagius Chronographum Aquicinctinum hæc referentem, & omnium sequenti Radulphum de Diceto, qui minutiùs ista narrat, inquiens: *Inter Henricum Regem Teutonicum, & Constantiam filiam Rogerii Siculi Regis, Amitam vero Gulielmi Regis Siculi, generi Regis Anglorum, matrimonium celebratum est, sexto Kal Februarii. Viennensis Archiepiscopus Fridericum Imperatorem Mediolani coronavit*, (septem Friderici coronationes a Scriptoribus traditas enumerat Anonymus Mediolanensis in adnotationibus ad Morenam col. 1166.; octavam hinc adjungere poterat) *eodem in die Aquilejensis Patriarcha coronavit Henricum Regem Teutonicum, & ab ea die vocatus est Cæsar. Quidam Episcopus Teutonicus coronavit Constantiam Amitam Willelmi Regis Siculi, generi Regis Anglorum. Hæc acta sunt in Monasterio S. Ambrosii.* Ob id etiam, suspensum ab *Urbano III.* Aquilejensem Patriarcham, aliosque Episcopos narrat Chronographus Aquicinctinus. Coronationem *Friderici*, ejusque filii, ac *Constantiæ* uxoris hoc anno Mediolani peractam confirmat etiam Chronicon Faventense editum Tom. IX *Rerum Italicarum*. Ad annum enim 1186. hæc habet: *Henricus Rex filius Imperatoris Friderici, celebravit nuptias suas apud Mediolanum, & ibidem cum uxore sua, & patre coronatus est.*

(4) Lege *apud Ramam*, seu *Rhamam*, ut in aliis editionibus Sigonii excusum est; Urbs erat Palæstinæ, olim florens, nunc penè excisa.

(5) *Gottifredus* biennio ante Aquilejensem Ecclesiam obtinuit. Siquidem in adnotationibus ad Ughellum novæ editionis Tom. V., ubi de hoc *Gottifredo* agitur, recitatur Charta deprompta ex Archivo Ecclesiæ Civitatensis, data anno 1191., in qua ille annus dicitur nonus Pontificatus *Gottifredi* Patriarchæ Aquilejensis; jam ergo ab anno 1182. hanc Sedem tenebat.

(6) Tradita sunt hæc a Tristano Calcho ad præsentem annum.

(7) Hæc Flamma in Manipulo cap. 219

(8) Integrum *Friderici I.* Diploma, Mediolanensibus datum, recitat Puricellus in Monum. Basil. Ambros. num. 587. In calce habet: *Actum anno Dominicæ Incarnationis, millesimo centesimo octuagesimo quinto, Indictione tertia, regnante Domno Federico, gloriosissimo Romanorum Imperatore Augusto. Datum apud Regium per manum Rodulphi Imperialis Aulæ Protonotarii, tertio Idus Februarii, feliciter, Amen.*

obedire per Bertoldum Cancellarium suum coëgit. In Etruriam inde per Julium mensem transgressus, omnibus Civitatibus præter Pisas, & Pistorium, quia superiore bello cum Ecclesia senserant, totius agri jurisdictionem ademit: atque ibi Legatos suos ad jus dicendum præposuit. Interim Henricus Urbeveti continuavit obsidionem, verùm Ecclesiasticis omnibus difficultatibus impigre occurrentibus, minus opinione profecit. Hoc anno Saladinus cladem ante à Christianis illatam retulit. Nam, exercitu Christianorum cum Magistro militiæ Templi deleto, Cæsaream, Tiberiadem, & Neapolim occupavit. Hanc cladem insuper Balduini quoque Regis oneravit interitus. Balduino verò sororis ejus filio novenni puero ad Regnum evecto, Patriarcha, & Magister Hospitalis ad Lucium Pontificem perrexerunt, eoque, quo in periculo res Orientis essent, edocto acceptis ab eo literis, ad Henricum Angliæ Regem auxilium imploratum iverunt. (9) Septimo inde Kal. Decembris Lucius Pontifex Orientalibus curis oppressus Veronæ est mortuus. Justis persolutis Cardinales convenerunt, ac Lambertum Mediolanensem Archiepiscopum, eundemque Cardinalem Presbyterum suffecerunt, ac mox consecratum Urbanum Tertium appellarunt. (10) Is Lucii exemplo Romanorum odio, ac tumultibus excitus, Veronæ sibi manendum putavit. Extremo anno moderatores fœderis Placentiæ convenere, ac decimo Kal. Januarias pacem inter fœderatas Civitates compositam hoc suscepto sacramento confirmavere: *Ego juro omnibus Civitatibus societatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, & Opizoni Marchioni Malæspinæ, & omnibus hominibus prædictæ societatis, pacta servaturum bona fide, prout in tabulis pacis inter Legatos Imperatoris, & moderatores, ac Legatos Civitatum societatis Lombardiæ compositis continetur, & omnia præcepta, quæ moderatores ediderint, servaturum, & omnia prædicta custoditurum à Kalendis Majs præsentibus usque ad annos triginta, & quinto quoque renovaturum, & in hæc omnia jurejurando adacturum Cives meos à XVIII. annis ad LXX., & Consules, aut Prætores, & Credentiam meæ Civitatis usque ad eum terminum, qui mihi præscriptus fuerit per moderatores societatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ in hoc colloquio*. Eodem anno Milo Cardanus ad Archiepiscopatum Mediolanensem, & Gulielmus ad Ravennatem ascendit. (11) Italia verò ingenti adeo terræ motu contremuit,

(9) Hoc quidem anno *Balduinus V.* Regnum inchoavit, sed Legati ad *Lucium* missi sunt anno superiore 1184. à *Balduino IV.*, ut Pagius contra Baronium ad hunc annum pluribus firmat.

(10) Dies XXV. Novembris, seu VII. Kal. Decembris, non mortis *Lucii III*, sed sepulturæ fuit, ut Radulphus de Diceto, Vvernerius, Martinus Polonus, Platina, aliique tradunt. *Ubertus* autem *Cribellus* in Summum Pontificem eodem die delectus fuit, post paucos menses administratæ Ecclesiæ Mediolanensis, ad quam, mortuo *Algisio*, evectus fuerat mense Majo hujusmet anni. Verum quidem est, ipsum perdurasse in Ecclesiæ nostræ Pastorali regimine, toto ferme Pontificatus sui tempore. Id enim evincit Charta autographa, quam mihi humanissimè exhibuit ex Archivo Cœnobii S. Ambrosii D. Laurentius de Georgiis. Confecta illa est *Anno millesimo centesimo octuagesimo septimo, decimo die mensis Julii, Indictione quinta*, & continet Refutationem quorundam Bonorum in loco *Valera*, factam à Domino Arderico Presbytero, & Officiali Ecclesiæ S. Alexandri in Zebedia de Civitate Mediolani, in manu Fr. Stephani Conversi in Monasterio de Caravalle, interveniente auctoritate Magistri Paxati, *Missi, & Procuratoris Domini Urbani, Papæ, & Archiepiscopi de Mediolano*. Igitur, bimestri ante mortem, adhuc Archiepiscopale munus Mediolani gerebat Urbanus III.

(11) *Urbanus III.*, etiam post receptam Pontificiam dignitatem, Archiepiscopatum Mediolanensem retinuit, ut proximè adnotavi. Id etiam Pagius testatur ad annum 1186. num. 1. Papebrochius id negaverat in Conatu Chrono-historico, sed postmodum sententiam illam retractavit in Exegesi, asserens Mediolanensem Archiepiscopatum, nonnisi uno ante obitum mense, fuisse ab Urbano dimissum. Errat igitur Sigonius, narrans, Milonem hoc anno delectum fuisse in Mediolanensem Antistitem. Præter ea, quæ hactenus protuli, hujus rei *Milonem* ipsum testem produco, cujus donationis exemplum inveni in Collectaneis Manuscriptis Francisci Castelli, quæ in Bibliotheca Ambrosiana custodiuntur lit. N. in 4. num. 295. Peracta hæc fuit in favorem Capituli Metropolitani anno 1186. atque ita incipit: *In nomine Domini. Anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo octuagesimosexto, quintadecima die mensis Julii, Indictione quarta, Capitulo Ordinariorum Mediolanensis Ecclesiæ. Ego in Dei nomine Milo, Taurinensis Episcopus, & Mediolanensis Ecclesiæ Archipresbyter, qui dicor de Cardano, consensu, & voluntate Domini Urbani Papæ, & Mediolanensis Archiepiscopi, sicut per ejus Literas bullatas, à me visas, apparebat; nec non & præsente, & consentiente Heriprando Judice, & Advocato ipsorum Ordinariorum &c.* Donat verò nonnulla prædia, & Domos pro erigendo novo Canonicatu in eadem Mediolanensi Metropolitana, & ut perpetuò fiat Annuale in remedium animæ suæ. Quid clarius ad comprobandum, nedum hoc anno, sed neque sequenti 1186. aut dimissam ab Urbano III. hanc Ecclesiam, aut electum Archiepiscopum Milonem, qui se *Taurinensem Episcopum, & Archipresbyterum* tantummodo Ecclesiæ Mediolanensis appellat? Itaque, nonnisi biennio post contigit Milonis Electio in Mediolanensem Archiepiscopum. Ughellus, ut probet, Milonem promotum fuisse ad hanc Sedem anno 1187, geminas chartas producit, confectas anno 1190., in quibus *annus tertius Pontificatus Milonis* enunciatur; altera verò ex illis, pro confirmandis Conventionibus, & pactis Canonicorum Cathedralis Ecclesiæ Bergomensis, data est *die VI. Februarii Indictione VIII*; altera, ad dirimendas quasdam contentiones inter Monachos & Canonicos Ecclesiæ S. Ambrosii Mediolani, data est *die III. Martii, Indictione* pariter *VIII*. Iisdem tamen nihil evincitur; cùm adhuc *tertius* Milonis annus decurrere potuisset, etiamsi sub initium mensis Februarii anni 1188. Ecclesiæ Mediolanensis regimen inchoasset. Validius argumentum ad hanc firmandam Epocham desumitur ex antiquis Mediolanensium Archiepiscoporum Catalogis, in quibus legimus, ante Milonis electionem, Sedem hanc vacasse *mense uno, & diebus sexdecim*. Cùm enim certum sit, Urbanum III. Summum Pontificem obiisse anno 1187. die XIX. Octobris, ut Veterum Scriptorum auctoritate tuetur Pagius; sive is Pontifex Ecclesiam Mediolanensem dimiserit uno ante obitum mense, quemadmodum opinatus est Papebrochius in Exegesi, sive in ejusdem regimine usque ad extremum vitæ perduraverit, ut Galvaneus Flamma, & Catalogus a Puricello relatus in Monum. Basil. Ambros. num. 605. testantur, *mensis unus & dies sexdecim* Sedis vacantis eodem anno procul dubio explentur,

muit, ut ejus impetu exterior pars amphiteatri Veronensis corruerit. Fridericus post pacem cum Gulielmo Siciliæ Rege conciliatam, animum quoque ad jungendam affinitatem adjecit, atque ab eo Constantiam uxorem Henrico filio postulavit. Hæc erat Rogerii Regis avi ejus filia; quæ Gulielmo sine prole moriente Regnum secum erat Siciliæ adductura. Hanc igitur Gulielmus, postquam ipse de filiis ex Joanna uxore suscipiendis desperavit, haud gravate jam grandiorem natu Henrico Regi despondit, eumque in spem Regni post excessum suum obtinendi erexit. Itaque, cum esset magno
1186 comitatu in Lombardiam sequenti ineunte anno adducta, Fridericus eam Mediolani excepit, ac sexto Kal Februarias splendidissimo apparatu sponsalia in hortis Sancti Ambrosii celebravit. Hoc quia vulgari scriptorum, populorumque opinioni repugnat, (12) placet veterum historicorum auctoritate fulcire, Gothifredus Viterbiensis, qui ad ipsum Henricum scripsit, & in ipso historiam terminavit, sic inquit: *De Domino Rege Henrico, filio Domini Friderici Augusti, adhuc adolescente gesta non tenemus; videmus autem ejus elegantissimam formam, laudabilem militiam, audaciam, & largitatem, benevolentiam, pietatem, justitiam, atque omnes regias virtutes, quas ex ætate adolescentum possemus optare. Anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo octuagesimo sexto, indictione quarta, VI. Kalendas Februarii Rex Henricus Sextus cum Regina Constantia, filia Rogerii Regis Siciliæ, nuptias gloriosas celebravit apud S. Ambrosium, anno ætatis suæ vicesimo primo, anno autem Regni sui decimo septimo*; & Abbas Urspergensis, qui per hæc tempora vixit: *Fridericus desponsavit Henrico, filio suo, Constantiam, filiam Rogerii quondam Regis Siciliæ, quam tunc in potestate habebat Gulielmus, qui eam nutrivit, & ipsius nomine Regnum gubernavit*; & Gulielmus Neubrigensis Anglus, qui hoc tempore floruit: *Gulielmus, Rex Siciliæ, mortuus est anno Domini millesimo centesimo octuagesimo nono. Ejus consobrina, cui eo mortuo Regni competere videbatur hereditas, Regi Lombardiæ Teutonici Imperatoris filio nupserat*. VIII. inde Idus Februarias Fridericus Papiæ (nam eò se Mediolano contulerat) & quidem apud Sancti Salvatoris Basilicam fuit. Sponsalibus Henrici honestandis cum omnibus è Lombardiæ Civitatibus Legati adessent, Cremonâ non affuerunt. Eam rem usqueadeo iniquo ille animo tulit, ut primo quoque tempore Cremam oppidum ad dolorem Cremonensibus afferendum jusserit reparari. (13) Quod opus

tur, adeòque semper in annum 1187 rael. dir Milonis electio. Quod huic Epochæ statuendæ non spernendum obicem ponit, est alterum ipsius Milonis Diploma, ex archetypo Cœnobii S. Ambrosii a Puricello vulgatum in Monum. Basil. Ambros. num. 621., in cujus calce legitur: *Datum Mediolani* &c. *Anno Domini centesimo nonagesimo tertio, die Martis, sexto mensis Aprilis, Pontificatus Domini Milonis anno quinto*. Expeditum fuisse hoc Diploma anno 1193. dubitare non sinit *dies Martis*, qui verè eo anno incidebat in *diem sextum mensis Aprilis*. Igitur, si tunc Milonis *annus quintus* numerabatur, ejusdem electio ultra annum 1187 est differenda. Ut hunc nodum exsolvant, tum Puricellus, tum Adnotator Ughelli Venetæ editionis Tom. IV. col. 172 in margine, constanter asserunt, excidisse è calamo Cancellarii, seu potius Scribæ (ut Papebrochius censet in Exegesi) annum *quintum*, pro *sexto*. Certè anno 1193 mense Aprili decurrisse annum *sextum* Milonis, clarè constat ex alio ejusdem Diplomate, anno sequenti 1194. expedito, cujus Manuscriptum Exemplar egomet legi in Collectaneis superiùs memoratis Francisci Castelli, in Bibliotheca Ambrosiana asservatis lit. N. num. 300 in 4. In eo namque *Milo* Archiepiscopus confirmat quamdam *Hospitalis* & *Superfontis* donationem, Prædecessorum suorum *Roboldi*, *Oberti*, & *Beatissimi Confessoris Galdini* auctoritate jam roboratam. In calce verò post quamplurium Subscriptiones, his Notis Chronicis obsignatur: *Datum per manum Domini Rolandi Mediolanensis Cancellarii, millesimo centesimo nonagesimo quarto, XIII die Martis, Pontificatus Domini Milonis, Dei gratiâ Mediolanensis Archiepiscopi, anno septimo*. Itaque, cùm annus *quintus* Milonis appositus Diplomati anni 1193. componi minimè possit cum anno *tertio* enunciato in geminis Chartis Ughelli anni 1190, neque cum anno *septimo* hujus postremi Diplomatis anni 1194., manifestum est, mendosè fuisse exaratum.

Neque felicior hic videtur Sigonius in assignando anno Ravennatensis Archiepiscopi *Gullielmi*; longè enim seriùs ad hanc sedem pervenit, nempe anno 1190. Verum quidem est, apud Scriptores implexam reperiri his temporibus seriem Ravennatum Antistitum, cùm alii *Gerardo* mortuo sufficiant *Gullielmum*, alii *Guidonem*, aut *Gerardum*; quod factum, Rubeus ad annum 1182 dicit, ex litere initiali, qua olim Episcopi se subscribebant; cùm autem in antiquis Chartis hujus Archiepiscopi litera initialis *G* occurrerit, eam pro libito quisque interpretatus est, ut nomen daret *Gerardi* successori. Cæterùm ex genuinis tabulis, quas idem Rubeus in Hist. Ravennate ad annum memoratum, & sequentes refert, constat, *Gerardum* mortuum anno 1182, eique suffectum alterum *Gerardum*; ita enim legitur in Charta juramenti eodem anno Ravennæ præstiti, quæ tum *Gerardum* primum *bonæ recordationis*, tum alterum *Gerardum* jam suffectum nominat; iste autem secundus *Gerardus* apud Ptolemaidem obiit anno 1190. Ughellus *Vidonem* intermedium ponit, fatetur tamen ab aliis dici *Gerardum*, & verè *Gerardum* appellatum docent tum literæ *Lucii III.* anno 1184. ad ipsum datæ, quas recitat idem Rubeus, tum Annales Mutinenses, qui ad eundem annum, rogatu hujus *Gerardi*, & aliorum, dedicatam a *Lucio III.* Basilicam *S. Geminiani* Mutinæ narrant, non secus ac Sigonius, qui tamen unicum tantùm *Gerardum* agnovit.

(12) Scriptores etiam coævi de loco harum Nuptiarum diversa tradidere. Arnoldus Lubecensis, quem sequitur Krantzius lib 6 Saxoniæ cap 49, celebratas narrat has nuptias *in confinio Papiensium, ac Mantuanorum*. Godefridus verò Monachus, easdem opulentissimè actas *apud Ticinum testatur*. Certò certiùs tamen est, *Mediolani* celebratum hoc conjugium. Id namque concordes tradunt Auctores reliqui antiqui, quos ad annum 1184. protuli, & Puricellus in Monum. Basil. Ambros. num. 598. id confirmat trium testium auctoritate, qui huic celebritati præsentes *Mediolani* interfuere.

(13) Sicardus editus Tom VII. *Rerum Italicarum*, hæc tradit: *Anno Domini MCLXXXV. Imperator in Italiam rediens, Cremam in odium Cremonensium reædificavit*. Subdit, se eodem anno Cremonæ Episcopum delectum, & *Urbanum* Papam creatum. Non ergo id peractum est a *Friderico* ob caussam hic a Sigonio assignatam; jam enim restauraverat *Cremam* Imperator, antequam nuptiæ filii celebrerentur. Fortasse hoc anno eam validiùs munivit, ut Cremonensibus acerbiorem dolorem inferret.

opus cum impedire conati Cremonenses essent, ira fervidus, carroccium Mediolanensium eduxit, & adversus eos, Placentinorum, Brixianorum, & Bononiensium, aliorumque copiis usus, processit, castellaque eorum Soncinum, & Manfredum armis occupata evertit; demum Urbem adortus, mœnia magna ex parte disjecit, ac multos eorum captivos abduxit. Quibus malis Cremonenses adducti, pacem per Episcopum suum Sicardum, summæ tum auctoritatis hominem, petierunt, eamque impetrarunt. (14) Crema ipsa fossis, & vallis intra tres menses munita Frixorium inde est Cremonensium appellata. Cremonensibus in gratiam receptis, captivi redditi, insula Fulcheriæ, & castrum Manfredi concessa, & jus pecuniæ signandæ, qua omnes Civitates Italiæ uterentur, indultum. Fridericus inde jurisdictionem Mediolanensibus auxit, concessis castris omnibus, quæ ab Abdua ad Ollium pertinebant, & filiam Gulielmo Marchioni Montisferrati in matrimonium collocavit; atque Italiâ Henrico Regi commissâ, sese in Germaniam retulit. Profecto Italia patre, Henricus Regnum administrare pro suo judicio instituit. Itaque, cum castra ad Urbevetum adhuc Julio ineunte haberet, Odonem de Comite, & Diaconum de Persico nomine civitatis Cremonensis agentes recepit in gratiam, juravitque se nonquam molestum fore Cremonensibus propter damna, aut injurias Patri suo, aut sibi illatas. Mediolanensibus autem jus Prætoris pro arbitrio creandi concessit, qui Comes esset, & jus vitæ, necisque haberet. Quo facto apud eos antiquum jus Vicecomitis exolevit. Primus hoc honore Uberius ex Vicecomitum familia Placentinus affectus est. (15) Urbevetani summis rerum ad victum pertinentium angustiis conflictati peregrinorum, puerorum, senum, feminarumque inutilem bello turbam, & res pretiosiores ex Urbe, porta à castris hostium maximè aversa emiserunt, usi auxilio Romanorum, & Perusinorum, qui eos firmo admoto equitatu exceperunt, atque inde mœnia defendere nullam aliam sui copiam facientes statuerunt. Qua re comperta exules, qui bellum trahi, deficientibus in dies pecuniis, cognoscebant, ad pacem animos inclinarunt. Germani verò, quos adhuc Urbanæ spes prædæ foverat, ad agri vastationem, illa deturbati, se converterunt. Albericus Sala Prætor Cremonæ, Urbis portas ex lateribus struxit, pontes imposuit, fossas repurgavit, & fœdus cum Parmensibus icit, quo se mutuis officiis adjuturos, usu postulante, jurarunt.

1187 Sequenti anno Henricus frustra se ad Urbevetum sedere animadvertens, cum Urbevetanis pepigit, ut exulibus bona sua possidere, & Balneoregii, Aquapendente, & Vulsiniis esse liceret, atque inde ab obsidione discessit. Per Augustum inde mensem Bononiam cum venisset, Civitati Patris privilegia confirmavit. Inde, ut gratum Mediolanensibus faceret, Comiti Sabaudiæ, à quo multa se illi accepisse detrimenta præseferebant, arma movit; atque eorum carrocio, militibusque eductis Villianæ castrum, quod est supra Taurinum, obsedit, idque captum solo æquavit. Mediolanenses in Vallem Tari profecti, Carbonariam, Dezelatum, & Fastigium, castra Marchionis Maroëlli Malæspinæ diruerunt. Saladino in Syria sæviente, ac Regibus Occidentis in subsidiis submittendis segnius se gerentibus, Urbanus Pontifex, ut aliquid in Italia ageret, consilium Venetias eundi cepit, ut Ducem ad classem primo quoque tempore in Orientem emittendam urgeret; ac nova Urbis Basilica Veronæ XVII. Kal. Octobris consecrata Ferrariam versus ire perrexit. Ibi cum ad festum diem S. Lucæ esset, tristem eam nuncium ex Oriente accepit: post Tiberiadem à Saladino captam, exercitum Christianum, qui frequens ad sarcienda damna concurrerat, ineunte Julio esse occidione occisum, in primisque milites Templi, & Hospitalis insigni probata virtute sua deletos; Saladinum hac re bene gesta elatum Ptolemaidem inde cum aliis Urbibus, atque in primis exeunte Septembri (16) Urbem ipsam Sanctam Hierosolymorum adduxisse in potestatem; Crucem Domini in manus impiorum pervenisse, & Vidonem Lusignanum Regem novum captum in custodiam esse conjectum. Qua ex re tantum ille doloris hausit, ut sustinere non potuerit, ac Ferrariæ XIV. Kal. Novembris mortem obierit. Hac clade consternati Cardinales haudquaquam tamen animo defecerunt, verùm extemplo comitia novo creando Pontifici habuerunt; ac Deo bene juvante Albertum, Cardinalem Presbyterum, Urbani cancellarium, civem Beneventanum postridie ejus diei substituerunt; is Gregorii Octavi nomine insignitus VIII. Kalendas est consecratus. Neubrigensis prodidit, Urbano mortuo, & Gregorio vix dum suffecto nuncium acceptæ cladis in aulam, quæ adhuc Ferrariæ sedebat, esse perlatum. (17) Nemo creari Gregorio acrior, ac diligentior potuit; is virtute, & pietate recupe-

(14) Sicardus in Chronico de se ipso ad hunc annum id testatur, inquiens: *Auctore Domino, per meum ministerium facta est inter Imperatorem, & Cives meos reconciliatio.*

(15) E Manipulo Florum Galvanei Fiammæ cap. 217. hæc sumpsit Sigonius. In gemino Archiepiscoporum Mediolanensium Catalogo apud Puricellum in Monum. Basil. Ambros. num. 610. hæc leguntur: *Pontificatus istius* (nempe Milonis) *anno primo, Mediolanenses dempto dominio ab Ecclesia, quæ semper Civitatem per Consules à se datos gubernaverat, nunc primò Commune Mediolani Potestates sibi fecit, quorum omnium primus fuit Ubertus Vicecomes.* Si hoc verum est, uno saltem anno serius id peractum videtur, cùm nonnisi expirante anno 1167. *Milo* Ecclesiam Mediolanensem administrandam susceperit. Sane Galvaneus Fiamma parum accuratè Chronologiam digessit, cùm illo eodem capite asserat, *Ubertum Cribellum*, Mediolanensem Archiepiscopum, creatum fuisse Summum Pontificem sub nomine *Urbani III.* anno 1186., quod falsum esse ex superiùs relatis jam constat; passim verò claudicet in annorum designatione.

(16) Die secunda Octobris, in quam incidebat dies Veneris, captam à Saladino *Hierosolymæ* Urbem scribit Pagius ad hunc annum, qui ex Chronographo Aquicinctino fratrem hanc historiam recitat.

(17) Dubius hæret Baronius, an Naubrigensi potiùs, qui lib. 3. cap. 20. obiisse tradit *Urbanum III*, antequam infaustum nuncium cladis illatæ Christianis Terræ Sanctæ in Italiam deferretur, an Rogerio Hovedeno, qui acerbitate doloris confectum, ob perlatum ad illius aures tristissimum hoc infor-

perandum, quod humana iniquitate amissum erat, existimans, post quatuor dies epistolam ad omnes Principes, populosque Christianos dedit; (18) cujus hæc sententia fuit: *Nuncio cladis Hierosolymitanæ accepto, nos cum fratribus nostris tanto dolore oppressi sumus, ut nec quid dictu, nec quid factu opus esset, suppeteret. Quid enim atrocius audiri, aut miserius potuit, quàm per dissensionem nostrorum Christianum exercitum esse concisum, Crucem Domini captam, Templarios, Hospitalarios, atque Episcopos trucidatos, Urbem Regiam cum ipso Rege in potestatem hostium concessisse? Hæc verò quamvis gravissima sint, non tamen adeo despondendi animi sunt, ut credatur, Deum, quod ira percitus ob communia peccata evenire permisit, non eundem placatum per misericordiam pœnitentiæ correcturum, & post lacrymas lætitiam inducturum: potuit ille quidem solo eam terram voluntate servare, sed nos consilii ejus rationem non debemus exquirere: voluit is forsitan experiri, num quis sit, qui oblatum tempus pœnitentiæ complectatur. Quamobrem hortor omnes, ut se, & sua custodienda dent ei, à quo se, & sua omnia receperunt, nec dimittant, sed permittant in cœleste horreum, quæ habent, & reponant apud eum, apud quem ærugo, aut tinea non demolitur, nec fures suffodiunt, ac fruantur, laborantes pro recuperatione terræ illius, in qua pro salute nostra Veritas de terra est orta, & sustinere pro nobis Crucis patibulum non despexit. Nos eis, qui corde contrito, & humiliato spiritu laborem itineris hujus susceperint, & in pœnitentia peccatorum, & fide recta decesserint, plenam suorum criminum indulgentiam, & vitam æternam pollicemur. Bona quoque, ex quo Crucem assumpserint, sub Sanctæ Romanæ Ecclesiæ protectione erunt, Episcoporum, atque Abbatum in sua cujuscunque Civitate fidei commendata; neque ipsi ullam interim de iis, quæ in susceptione Crucis possederint, donec redierint, controversiam patientur. Moneo verò, ne eant in vestibus pretiosis cum canibus, atque avibus, aut aliis, quæ ostentationi potius, aut lasciviæ, quàm necessariis videantur usibus inservire, sed modesto apparatu, & habitu, in quo pœnitentiam potius agere, quàm inanem affectare gloriam videantur.* Neque ita multò post, ut Pisanos cum Genuensibus jungeret, Pisas ire intendit. Ceterùm Pisani superioribus mensibus violata pace mercatores Genuenses ex Judicatu Caralitano Sardiniæ deturbarant, eosque bonis suis exuerant. Genuenses autem, etsi terrestres, maritimasque copias ex itinere Henrici Regis rogatu revocarant, tamen triremes decem deinde ex improviso in Corsicam miserant, ac Bonifacium Pisanis ademerant. Hos igitur populos maximum ad bellum Orientis momentum afferre posse Gregorius persuasus, Parmensi, & Bononiensi itinere Pisas, ut eos inter se conciliaret, processit; verùm ubi eò accessit, morbo & ipse intempestivè oppressus XVII. Kal. Januarias obiit. (19) Eodem anno Conradus Marchio Montisferrati in Syriam voti caussa profectus, cum Ptolemaidem, & Hierosolyma teneri fortè ab hostibus invenisset, Tyrum iniit, eamque adversus hostes defendere instituit, & insignem inter Sarracenos virum captivum factum cum patre, qui maximo superiore prœlio captus fuerat, permutavit. Fœdus nuncius Hierosolymitanæ calamitatis, ac pia optimi Pontificis ad suscipiendam Crucem hortatio cum alios Principes Occidentis, tum in primis ipsum, ut decuit, Fridericum Imperatorem commovit. Itaque Orientali bello decreto conventum Principum apud Norimbergam coëgit, ac leges de pace in Germania se absente servandas III. Kal. Januarias pertulit; (20) atque inde magnos toto regno delectus indixit. Eodem anno Vido in locum Gulielmi demortui Ravennas est Archiepiscopus lectus. (21) Postero ineunte, Cardi- 1188
nales Pisis Comitia Pontificia habentes Paulum Scholarem, Cardinalem, Civem Romanum mense Decembri suffecerunt; extat privilegium ab eo X. Kal Januarias Pisis Eremitis Camaldulensibus datum anno primo. Inde VIII. Idus Januarias consecrarunt, ac Clementem Tertium appellarunt. (22) Hic Pontificatu inito primùm omnium Romanam controversiam, propter quam Lucius, Urbanus, & Gregorius ab Urbe propè in exilio abfuerant, componendam putavit, ac re cum Romanis agitata haud ægrè, ut qui Civis Romanus erat, ut ad obsequium Ecclesiæ redirent, evicit. Ceterùm res ita convênit, ut Romani Patricium abrogarent, Senatores autem, & Præfectum Urbis ita crearent, ut à Pontifice investituram per mantum acciperent. Qua re composita, ipse Romam ingressus cum Cardinalibus ingenti omnium lætitia est receptus. Atque hunc in modum seditioni, quæ omnes post Innocentium Pontifices agitavit, felix tandem est finis impositus. (23) Dif

fortunium, expirasse narrat, habenda sit fides. Constanter tamen afferendum est, Neubrigensem errasse; cùm universa Scriptorum cohors in Hovedeni narrationem consentiat. Nonnullorum testimonia, qui hanc rem confirmant, Pagius ad hunc annum refert.

(18) Literas *Gregorii VIII.* ad universos Christi fideles datas, duasque alias *ad placandum Deum offensum, & justitiam faciendam*, referunt Baronius, & Labbeus Tom. X. Conciliorum.

(19) Obiisse *Gregorium VIII.* XVI. Cal Januarii tum Chronica Pisana Tom. VI. *Rerum Italicarum*, tum alii Scriptores apud Pagium ad hunc annum testantur.

(20) Has Leges integras refert Conradus Urspergensis in Chronico ad hunc annum.

(21) Ex præconcepta opinione, quòd *Gulielmus Gerardo* primo successisset, ejusdem mortem Sigonius hic narrat. *Gulielmus* tamen hanc dignitatem nondum hoc anno obtinuerat, ad eam promotus anno tantùm 1190, ut constat ex Rubeo, & Ughello. Nullus autem Ravennatum Antistitum hoc anno decessit. *Gerardus*, quem cum *Vidone* nonnulli confundunt, adhuc in Ecclesiæ sibi creditæ regimine perdurabat, ac usque ad annum 1190. vitam produxit, ut ex indubiis monumentis a Rubeo allatis clarè dignoscimus.

(22) In hanc sententiam Baronius quoque concessit; sed *Clementem III.* anno præterito 1187. electum die XIX. Decembris, & sequenti, in quem Dominica dies incidebat, consecratum, ex pluribus antiquis documentis pro certo statuit Pagius ad hunc annum.

(23) De hac pace agit Onuphrius Panvinius in adnotationibus ad Vitam *Clementis III.* Diploma Senatus de concordia, quam cum *Clemente* Papa iniit, quibusdam conditionibus servandis appositis, integrum recitat Baronius ex libro Cencii Cameralis.

Discordia Romana sedata, animum inde ad res Orientales, quæ omnium occupaverant curas, applicuit. Itaque exemplo Gregorii Genuenses, & Pisanos ad compromissum in se faciendum adduxit, atque auctoritate sua omnem dissidii materiam sustulit, ac protinus Legatis ad diversas terrarum partes dimissis, rursus Crucem indixit. Nunquam aliàs major in Occidente armorum ardor, nunquam alacritas animorum pro re Christiana recuperanda vehementior, quàm tum, Clemente Crucem denunciante, conspecta est. Nam præter Fridericum Imperatorem Philippus Rea Franciæ, Henricus Angliæ, & Gulielmus Siciliæ Reges, Dua Burgundiæ, multique præterea Comites populos suos eacitarunt, ac se sequi ad opus omnium pulcherrimum imperarunt. Italia verò hujus laudis Principatum appetens, frequentissima Cruces, Vidone Archiepiscopo Ravennate, Legato Pontificio, ministrante, accepit. Veneti, Genuenses, & Pisani classes maximas adornarunt. Mediolanenses, Cremonenses, Veronenses, Bononienses, Florentini, Romani, & singuli Italiæ populi cohortes plenissimas conscripserunt. Præcipuè verò Florentiæ Ravennas Archiepiscopus, cum IV. Nonas Februarias ad S. Donatum sederet, infinitam nobilium, ignobiliumque manum ultro nomina profitentem sactis Crucibus insignivit. Quo studio audito Fridericus rogatu Clementis Florentinis jurisdictionem agri sui paullo ante ademptam restituit. Quæ dum eximio studio, pietateque constituuntur, Henricus à patre profectionem parante in Germaniam evocatus Italia cessit, ac Trusardum in ea Legatum reliquit. Eo profecto, Lombardi magnificos ea superiore bello gerentes spiritus, studiis, ac commodis suis indulgere, societates confirmare, castra condere, atque arma tractare pro arbitrio perreaerunt. In primis autem hoc annn Mutinenses vetere murorum suorum ambitu non contenti mœnia prolatarunt, fossisque sepserunt, ac portarum potestatem nobilibus ademerunt, de quibus cum popularibus sæpe contenderant: fœdus etiam cum Parmensibus renovarunt, quo se mutuis auailiis adversus Regienses adjuturos jurarunt, ita tamen, ut cum Bononiensibus societatem jungere injussu Parmensium possent. Cremonenses, cum Sicardus Episcopus ad Fridericum de castro Manfredo reficiendo missus nihil impetrasset, castrum alterum inchoarunt, quod superbo nomine Leonem dixerunt. (24) Sed præter cetera per hos annos insigne fuit bellum Parmensium, & Placentinorum. Parmenses cum litem, quam Placentinis de Burgo S. Domnini apud Henricum intenderant, obtinere non potuissent, armis agendum illo profecto rati, sociis Cremonensibus assumptis, in agrum Placentinum hostili impetu eacurrerunt, ac Castrum Seni, Castrum novum Vicecomitum, & Casale Albinum ceperunt, eaque diruerunt. Quibus rebus permoti Placentini, auxilia & ipsi Mediolanensium acciverunt, atque ea Cremonensium agro Castrum novum ad os Abduæ occupatum exciderunt. Hac re cognita moderatores fœderis Placentiæ convenere, atque hanc discordiam componere, ut communi concordiæ inutilem, decrevere. Quippe decimo Kal. Septembris in concione pro templo maximo coacta Denesalvus Advocatus Bergomas aliorum moderatorum, qui aderant, volontate mandavit moderatori Bononiensi, Regiensi, & Parmensi, ut Parmam irent, & moderatoribus Parmensibus denunciarent, ut Veronæ ad conventum ibi indictum coram moderatoribus adessent, parati omnia facere, quæ à moderatoribus ad negocium Placentinorum pertinentia imperarentur, neque eos offenderent, neque transitum alicui ad eos violandos concederent: item eadem præcepit Placentinis, ut adversus Parmenses servarent. Præcepit inde moderatoribus Mantuano, Veronensi, Tarvisino, ac Vicetino, ut Cremonam procederent, eisque mandarent, ne Placentinos offenderent. Moderatoribus vero Mediolanensi, Novariensi, ac Vercellensi, ut Papiensibus conventum à moderatoribus Veronæ indictum denunciarent, eòque eos invitarent; item ne Placentinis nocerent, neque eis aut terræ, aut aquæ usum interdicerent, sin minus, similiter moderatores suis se eis interdicturos. Quòd si Parmenses plenè præcepta non explevissent, denunciavit moderatoribus, se eos proscripturum, & Placentinis auailio futurum: atque hoc idem Bonapaa Brixianus ex reliquorum moderatorum auctoritate firmavit. Veronenses Fractam, quam in finibus suis Salinguerra Taurellus Imperialis factionis Ferrariæ princeps, coastruxerat, eductis cum prætore copiis receperuot. Annona eo anno, ac pestilentia pariter gravissimè laboratum, multis vulgo morientibus, aliis stirpium radicibus via se præ victus inopia
sustentantibus. Postero, dirum bellum in 1189
ter Philippum Franciæ, & Henricum Angliæ, Reges, dum sacram expeditionem adornant, est ortum: (25) quod ubi animadvertit Jacobus Avenius, vir in Francia nobilitate, ac fortitudine Princeps, manu militum haud eaigua sumpta maritimo itinere in Syriam properavit: ac statim Ptolemaidis obsidionem cum Templariis, & Hospitalariis intulit. Ea altera verò parte Fridericus Imperator Friderico filio, Suevorum Duce, ascito, IX. Kal. Maji in festo S. Georgii è Germania per Ungariam abiit, neque oraculum Joachimi Abbatis in Calabria apud Monasterium Floris eximia vaticinii laude florenris audivit: qui ab eo de eventu eapeditionis Hierosolymitanæ consultus, nondum tempus venisse, quo Hierosolyma à Christianis recuperarentur, respondit. Eadem etiam ratione Archiepiscopus Ravennas, & Adelardus Episcopus Veronensis, idemque Presbyter Cardinalis, & Legatus Pontificius cum Veneta classe, atque Italicis signis decessit: cui se Hubaldus Lanfrancus Archiepiscopus Pisanus cum quinquaginta Pisanorum triremibus junxit: eosque subsequutus est Vido Spinola Genuensium

(24) Narrat hæc ipse Sicardus in Chronico ad præsentem annum.

(25) Anno præterito cœptum est bellum inter Angliæ, ac Franciæ Reges; præsenti verò pax statuta, cujus conditiones exponit Radulphus de Diceto, chronologicam hanc notam adjiciens: *Facta sunt hæc in vigilia Apostolorum Petri, & Pauli intra Turonem, & Aza*. Leguntur etiam in Rogerio Hovedeno ad hunc annum.

ſtum Conſul ſecum paratam militum manum, ac magnam nobilitatis partem patria cum claſſe adducens. Dum autem hi in itinere ſunt, Henricus Rex Angliæ pridie Nonas Julii mortem oppetiit: cujus locum cum Ricardus, filius ejus, iniſſet, pace cum Philippo Rege compoſita ſacræ cum eo expeditionis communibus armis ſuſcipiendæ conſilia contulit: atque ita annus in adornando utrinque itinere eſt conſumptus. Per eoſdem etiam dies Gulielmus Siciliæ Rex, qui maria cuſtodienda, commeatuſque exercitui Chriſtiano ſuppeditandos ſuſceperat, morte alieniſſimo tempore eſt abſumptus. (26) Cum nulla ſtirps ejus ſupereſſet, regnum Gulielmi voluntate ad Conſtantiam, Henrici Regis Germaniæ uxorem, perveniebat. Verùm Siculi extemplo ſuffecere Tancredum, Rogerii Ducis Calabriæ filium, Rogerii Regis nepotem ex concubina ſuſceptum, ut Hugo Falcandus ſcribit, qui ipſum vidit. Eos verò ad hoc conſilium tribus de cauſſis adductos invenio; una, ut exemplo Regem Sarracenis objicerent, qui multi adhuc in inſula manentes ad arma repente mortuo Gulielmo ſurrexerant; altera, ne Henricum Regem haberent, à quo Germanicæ nationis odio animos averſos gerebant; tertia, ut Pontifici gratum facerent, qui & ipſe ab Henrico animo alieno erat ob ea, quæ pater adverſus Eccleſiam, & poſt pacem factam ipſe ejus mandato patrarat. (27) Hæc autem ubi audivit Henricus, extemplo Siculos bello ſe perſecuturum regni repetendi cauſſa denunciavit: atque omnes eò cogitationes ſuas intendit. Atque hæc quidem, quoniam à vulgari recentiorum ſcriptorum aliena ſententia ſunt, placet veterum teſtimonio confirmare. Neubrigenſis: *Gulielmus Rex anno milleſimo centeſimo nonageſimo nono,* (28) *nulla ſobole relicta, deceſſit. Porro ejus conſobrina, cui eo mortuo regni competere videbatur hæreditas, Regi Longobardiæ, Teutonici Regis filio, nupſerat. Verùm Siculi, Apulique Alemanicam execrantes ditionem, virum nobilem de ſtirpe Regum priorum Tancredum cum favore Sedis Apoſtolicæ Regem ſibi creaverunt: unde motus Rex Longobardiæ bellum eis indixit.* Falcandus verò defleta morte Gulielmi Regis, deplorat vaſtitatem inferendam à Germanis, ita demum inquiens: *Atque utinam Conſtantia cum Rege Teutonico Siciliæ fines ingreſſa perſeverandi conſtantiam non haberet*: quibus verbis ſignificat, jam tum Conſtantiam Henrico conjugio copulatam regnum ad illum traduxiſſe: & paullò poſt loquens ad Siciliam: *Sic Conſtantia primis à cunabulis in deliciarum tuarum affluentia diutius educata, tuiſque inſtituta doctrinis, & moribus informata tandem opibus tuis barbaros ditatura diſceſſit, & nunc cum ingentibus copiis vicem improbam tibi rependere revertitur, ut pulcherrimæ nutricis ornatus violenter diripiat, & munditiam tuam, qua regnis omnibus antecellis, barbarica fœditate contaminet.* Eodem anno Italicæ copiæ in Syriam ſecunda navigatione provectæ ſe ſe Francis, qui Ptolemaidem obſidebant, junxere, ac magno eis ad victoriam adjumento fuere. In Italia cum Cremonenſes adjuvantibus Parmenſibus Caſtrum novum ad os Abduæ repararent, Placentini cum tumultuaria manu accurrerunt, atque ut opus impedirent, ſigna cum Parmenſibus, & Cremonenſibus contulerunt, fuſiſque hoſtibus caſtrum iterum diruerunt. (29) Poſtero anno Chriſtiani Ptolemaidem op- 1190 pugnare tanta conſtantia inſtiterunt, ut ejus rei cauſſa non aſperrima ſolùm prœlia fecerint, ſed magnis etiam rei frumentariæ incommodis conflictati prope ad extrema redacti ſint. Ex Italicis præſulem Ravennatem cum Faventino nominatim periiſſe, auctor eſt Monachus Florentinus, Acconenſis Epiſcopus, qui hoc bellum verſibus Latinis eſt perſecutus. (30) Interim Fridericus Imperator multis per hiemem in ditione

(26) Ferme quatuor menſes cum dimidio fluxere inter mortem *Henrici* Regis Angliæ, & *Gulielmi* Regis Siciliæ, quem deceſſiſſe Novembri menſe tribuit Chronicon Foſſæ novæ. Diem obitus enunciat Necrologium Caſinenſe editum Tom. V. *Rerum Italicarum* pag. 75, nempe *XVI. Kal. Decembris*.

(27) Anonymus Caſinenſis hæc ad annum ſequentem 1190 refert, inquiens: *Tancredus Comes Licii, qui apud Trojam cum quibuſdam aliis juraverat fidelitatem Conſtantiæ, uxori Henrici Regis Theutonicorum, & filiæ quondam Regis Rogerii, Panormum vocatus à Magnatibus Curiæ, de aſſenſu & favore Curiæ Romanæ coronatur in Regem menſe Januarii.* Chronicon tamen Foſſæ novæ, & Richardus à S. Germano, ad hunc annum id illaaunt; quod quidem intelligendum reor de Electione, ſtatim poſt *Gulielmi* Regis mortem peracta, non de Coronatione, cujus celebritas differri potuit in ſequentem Januarium, licèt memorati Auctores, unica periodo, ad eundem annum utrumque narraverint.

(28) Error iſte in omnes Sigonii editiones irrepſit; cùm adnotandum fuiſſet *octuageſimo nono*. Quamvis ne id quidem in Gulielmi Neubrigenſis hiſtoria legatur; is enim nullum annum ſignat, quin immo hæc ad annum ſuperiorem 1188. referre videtur; ſiquidem, antequam enarrare aggrediatur acta anni 1189., tertium librum claudit, referens mortem Gulielmi Regis Siciliæ, ob quam exitiales de Regni ſucceſſione altercationes exarſere.

(29) Hoc loco Sigonius in prima editione plura ſubjunxerat de Bononienſi Gymnaſio, quæ in hac nova omnino delevit.

(30) Addidit hæc Sigonius Bononienſi editioni. Julius Niger in ſua Italica hiſtoria *De Scriptoribus Florentinis*, parùm de hoc Auctore edoctus fuit, aſſerens, incertum eſſe an *Monachi* nomen, Gentilitium ſit, an Religioſæ profeſſionis. Malè autem eundem inſcribit *Archiepiſcopum Anconæ*, quam Urbem Epiſcopalem tantum eſſe omnes noverunt. Errore fortaſſe calami, *Acconem* (nunc *Acri*) cum *Ancona* Niger confudit. Miror autem à diligentiſſimo hoc Scriptore ignoratum fuiſſe, quod de *Monaco* tradit Joannes Villanus lib. V. Hiſt. Florent. cap. XIV. pag. 138 editionis Mediolanenſis. Is enim referens Tranſlationem in Urbem Florentinam *Brachii S. Philippi Apoſtoli*, ab ipſo Patriæ ſuæ dono dati, cùm ad Hieroſolymæ Patriarchatum conſcendiſſet, claré docet, & *Monachi* nomen illi proprium fuiſſe, dum hac formula utitur, *Meſſer Monaco*, & in Acrienſi Eccleſia Archiepiſcopum eundem ſediſſe, antequam Patriarcha declararetus. Fallitur tamen Villanus, conſignans memorati *Brachii* Tranſlationem anno 1190. tunc quippe nondum Hieroſolymæ Patriarcha renunciatus fuerat *Monachus*, ea dignitate, mortuo *Heraclio*, quadriennio poſt exornatus, ut conſtat ex *Hiſtoria Chronologica Patriarcharum Hieroſolymitanorum*, à P. Daniele Papebrochio Tomo III. menſis Maji præfixa. Godefridus Henſchenius in Actis Sanctorum ad diem I. Maji ex membrania Ec-

tione Græcorum detrimentis affectus, tandem in die Paschatis Bosphorum transiit, atque Iconio in Asia expugnato, infausto itinere transiit in Armeniam. Nam castris ad amnem Serram positis, cum esset refrigerandi caussa per æstum inconsyderatè illum ingressus, III. Idus Junias est submersus. (31) Ingens in exercitu comploratio facta, querente pro se quoque, in tanto rerum conatu omnis memoriæ fortissimum Imperatorem non pugnantem in prœlio occidisse, sed abluentem aqua corpus extinctum esse. Fridericus Germanos Imperatores omnes virtute, ac gloria superasset, si Othones potius in tuenda, quàm Henricos in oppugnanda Ecclesia sibi æmulandos putasset. Unicum autem Imperii vindicem meritò &, dum vixit, Italici timuerunt, & illo extincto omnis se quasi tristioris servitutis metu solutos putarunt. Fridericus filius cadaver secum in Syriam vexit: quò ubi accessit, illud Tyri sepulturæ mandavit, (32) atque inde se reliquo Christianorum exercitui, qui Ptolemaidem obsidebat, adjunxit. In Italia Genuenses, ut contentionum, quæ in petitione consulatus exarserant, materiam tollerent, rem ad prætorem peregrinum detulerunt, ac Manigoldum Civem Brixianum spectatæ virtutis, atque prudentiæ virum, acciverunt. Mediolanenses fœdus cum Laudensibus percussere in quo societas renovata, & libera eis jurisdictio in quibusdam castris concessa est. Pax etiam in conventu Veronensi jussu Pontificis per Cardinales quosdam inter Parmenses, & Placentinos conciliata. Mutinenses mirificis Bononiensium incrementis permoti, castrum in finibus Sancæsarium moivere. Eodem anno Philippus, Rex Franciæ, & Ricardus, Rex Angliæ, cursu in Syriam intento Massyliam navibus advenerunt, ac rationibus ibi rei gerendæ communicatis, Philippus prior discessit, ac Genuam progressus post viginti dies ibi actos in festo S. Bartholomæi Siciliam petiit, (33) ac Messanæ à Tancredo Rege benignè cum omnibus suis acceptus ibi hiemare decrevit. Ricardus inde unum Genuæ diem moratus, eodem navigationem intendit, (34) & cum prægravante insulam multitudine à Rege excluderetur, armis hibernorum sibi hospitium peperit. (35) Utrumque octuaginta naves sequutæ legiones militum fortissimas deferentes è portu Genuensi solvêre.

HENRICUS REX, & IMPERATOR.

HEnricum autem bellum ad repetendum Regnum Siciliæ in Germania molientem primùm mors patris, deinde seditio Germanorum oppressit. Nam famâ de obitu Friderici allatâ Colonienses, & quidam alii Principes res novare, & Regnum ei adimere voluerunt: verùm, postquam Leodiensem Episcopum truculentius ceteris se gerentem de medio sublatum viderunt, statim inceptum omiserunt, & venia petita ad Henricum se contulerunt. Itaque Henricus rebus omnibus brevì compositis exercitum convocavit, atque extremo anno cum uxore

Ecclesiæ Cathedralis Florentinæ, ab Anonymo eorum temporum æquali conscriptis, profert historiam Translationis *Brachii S. Philippi Apostoli* Hierosolymis Florentiam. In ea verò, vita hujus *Monachi* per compendium narratur his verbis: „ Eo
„ tempore, quo Emanuel . . . . . in Urbe
„ Constantinopolitana imperabat, quidam
„ Clericus, nomine Monachus, de Civitate
„ Florentia oriundus, Sacrosanctum Sepul-
„ crum Domini visitavit, qui licèt vocaliter
„ *Monachus* diceretur, propter morum hone-
„ statem, & laudabilem conversationem rea-
„ liter Monachus cernebatur. Hic nempe à
„ primo juventutis flore fuit liberalibus ar-
„ tibus eruditus, & postmodum in Sacræ
„ Scripturæ Mysterio, Jure Canonico, & Phy-
„ sicali scientia præpollebat. Quare Patriar-
„ cha Hierosolymitanus illum in suum ele-
„ git Cancellarium, ut ejus providentia Se-
„ des Patriarchalis honestiùs regeretur. Pro-
„ cedente verò tempore Cæsariensis Ecclesia,
„ quæ secunda est à Hierosolymitana, orbata
„ Pastore vacabat. Tunc universi Suffraganei,
„ & Capitulum, invocatâ S. Spiritus gratiâ,
„ prædictum Cancellarium in Archiepisco-
„ pum elegerunt, &c. Hæc delibare placuit, ut hujus egregii Scriptoris, à Sigonio indicati, & Julio Nigro ignoti, memoria illustretur. Ejusdem liber *De recuperata Ptolemaide* editus est, unà cum Gulielmo Tyrio, anno 1564., teste Ducangio in Elencho Auctorum Tom. I. Glossarii. Obiit *Monachus* anno 1203.; Translatio autem *Brachii S. Philippi* acta est anno 1204., quemadmodum relatus ab Henschenio Florentinus codex testatur.

(31) Iter Friderici Imperatoris in Orientem narrat *Tageno* Pataviensis Ecclesiæ Decanus, qui Fridericum comitabatur. Scriptor autem iste Tom. I. Rerum German. Freheri refert mortem Imperatoris contigisse *IV. Idus Junias* circa vesperam, adnotans diem illum fuisse Dominicum, quod huic anno optimè congruit, cùm dies decimus Junii in Dominicam inciderit.

(32) Filium Imperatoris, qui patrem comitabatur, *Conradum*, Ducem Sveviæ vocat Pagius ad hunc annum, num. 17. *Federicum* alii passim asseverant, cui deinde vita functo, hoc eodem anno, in Urbe Accaron, successit in Sveviæ Ducatu *Conradus*, mortuus anno 1196., ut tradit Otto de S. Blasio. Ex eodem autem Tagenone constat, eundem Fridericum cum majori exercitus parte IX. Kal. Julii Antiochiam pervenisse, ibique ossa Imperatoris Patris *tunc primùm* tumulavisse ante Altare Sancti Petri. Non ergo *Tyri* Patris corpus sepulturæ mandavit filius *Federicus*. Intestina, & carnem sepulta esse apud *Tarsum*, ossa verò *Antiochiam* translata, ibidem regio cultu fuisse recondita, narrat Otto de S. Blasio, cap. 35. Sigonius deceptus fuit à Martino Polono, qui Fridericum I. *Tyri* sepultum in suis Chronicis refert.

(33) Caffarus in Annalibus ad hunc annum refert, *Philippum* Franciæ Regem ad Januensem Urbem appulisse, primo die Augusti, atque ibidem commoratum *usque ad diem illam, in qua celebratur Festum S. Stephani*; suspicor tamen Amanuensis oscitantia irrepsisse hoc loco mendam in nomine; varia enim lectio in editione Mediolanensi ad calcem apposita hæc habet: *S. Stephani Apostoli*. Nemo autem ignorat nomen Apostoli S. Stephano malè applicari. Itaque emendandum crederem *S. Bartholomæi Apostoli*, ut Sigonius narrat.

(34) Idem Caffarus hæc habet: *Ricardus Rex Angliæ de Marsilia veniens cum galeis XV. intravit Januam XIII die Augusti, & cum prædicto Rege Philippo colloquio celebrato, ipsa die recessit*.

(35) Dissensiones inter Siculos, & Anglos enatas, narrat Rogerius de Hovedeno, qui tamen initum à *Richardo* cum Tancredo fœdus, & pactas nuptias testatur. Sigonius è Gulielmo Neubrigensi lib. 4. cap. 12. hæc per compendium enarrat.

1191 re Constantia Alpes trajecit: (36) ac postero ineunte Cremonam advenit, ubi Cremonensibus proximum jus signandæ pecuniæ confirmavit, eosque cum Bergomatibus junxit. (37) Pridie inde Idus Januarias Bononiam prodiit, atque in Episcopio hospitatus novum jus Civitati cudendæ monetæ concessit: (38) primus nummus excusus ab una parte Henrici, ab altera Bononiæ nomen habuit; atque Ecclesiæ Regiensi possessiones veteres affirmavit, inter ceteras Plebem Carpi, & Plebem Arbatiæ nominans, itemque Gerardo Episcopo Patavino suas. Apennino inde superato prodiit Pisas. Ibi Kalendis Martii fœdus cum Pisanis adversus Tancredum inivit, & Legatis Genuam missis navale ab eis auxilium postulavit. Genuenses, cum confirmationem beneficiorum Friderici patris, & nova alia obtinuissent, classem se subministraturos promiserunt. Clemens inde Pontifex VIII. Kal. Aprilis est mortuus, (39) & post dies quattuor Jacynctus Cardinalis Archidiaconus, civis Romanus, suffectus, ac Cœlestinus Tertius appellatus. (40) Lucio, Gregorio, Clementique haud obscura cum Friderico, & Henrico simultas, ut diximus, intercesserat, quòd non solum bona Ecclesiæ occupata non reddidissent, sed iis beneficii nomine alienatis proxima quoque sibi appetenda putassent. Sed Lucium, Gregoriumque vitæ brevitas, Clementem verò res Orientales, & Siculæ ab ejusmodi ineundis consiliis avertêre. Clemens certè ab Henrico Augustalibus honoribus post mortem parentis ornando abhortuit. Quod cum Henricum non lateret, ne ipse quidem in eo postulando, quod ægrè impetraturus esset, pertinacior fuit. Ubi verò Clementem mortuum, ac Cœlestinum suffectum audivit, sive privata hominis gratia, sive opportuna Pontificis novitate confisus, in spem facilè omnia obtinendi, quæ cuperet, est erectus. Itaque propensioris Cœlestini voluntatis per Legatos ad eum extemplo gratulatum missos admonitus, Romam ad Augustalia accipienda insignia maturavit. Gerebant adhuc bellum atrox Romani cum Tusculanis, ut qui ad veteres iræ caussas cladem proximis annis ad montem Porcum acceptam animo acerbissimo ferrent, nec Tusculani assiduis contentionibus agitati spei plurimum in Pontificio amplius auxilio reponebant. Itaque postquam Henricum præter spem ad Urbem adventare senserunt, Legatis obviam missis ei se tradiderunt; atque in fidem ab eo recepti Germanicum præsidium intra oppidum susceperunt. Ea re offensi Romani ad pristinam, qua erga Fridericum usi fuerant, ferociam rediere; atque ei castra ad Vaticanum ex instituto habenti nunciis missis denunciavere, se, nisi sibi Tusculum traderet, ingressum Vaticani prohibituros, atque ei coronam Augustalem interdicturos. Hac re audita Henricus magna est consilii difficultate affectus; neque enim Tusculanos hostibus prodere suæ esse dignitatis putabat, & arma cum Romanis conferre, bello Siculo, quod in manibus habebat, inutile existimabat; demum media illa sententia placuit, ut Tusculum in manibus Pontificis poneret. Quod cum sibi quoque placere Romani significassent, tum omni in præsens remoto certamine Cœlestinus XVIII. Kal. Maji in die Resurrectionis consecratus postridie Henricum Imperatorem recepto Tusculo consecravit. (41) Proximæ omnes memoriæ scriptores tradiderunt, Constantiam hoc demum tempore è Monasterio Siciliæ eductam jam quinquagenariam Henrico esse conjugio sociatam; quod perspicue falsum esse, facile ex iis, quæ sunt dicta, convincitur. (42) Post quindecim inde dies Henricus exercitum in Ducatum induxit. Eo Urbe profecto, Romani Cœlestinum aggressi Tusculum postularunt, seque, ni dederetur, armis recepturos denunciarunt; idque Cœlestinus, ne aut vetus discordia instauraretur, aut nova aliqua ipsius cum pernicie Ecclesiæ inchoaretur, concessit. Romani demum Tusculum post tot ancipites bellorum contentiones adepti, iram cohibere non potuerunt, ac vetere multorum annorum odio in Tusculanos opibus ea tempestate florentes effuso, oppidum cum tectis omnibus everterunt; neque per hæc tempora, quæ secum ingentia Italicarum excidia Urbium attulerunt, Urbis clades, aut tectorum disturbatione atrocior, aut acerbo inimicorum sævientium odio indignior fuit; quippe lapides etiam oppidi Romam translati, atque in Capitolio ad exsatiandam quotidiano hostilis ruinæ aspectu iracundiam positi sunt: (43) quinetiam plerique nobilium aut membris multati, aut per sævissimos cruciatus necati sunt. Reliqua turba aut in vicina castra migravit, aut patriis amore soli novas sibi sedes in eisdem locis, sed angustiores, humilioresque paravit. Henricus in Principatum ingressus omnia oppida Neapolim usque modico certamine cepit. Neapolis, ut quæ situ, opereque munita, nec præsidio

(36) Antequam in Italiam *Henricus* ipse descenderet, exercitum Germanorum contra *Tancredum* præmiserat, Duce Henrico Testa, Imperii Marescallo. Refert ejusdem gesta, incendia, & prædas Anonymus Casinensis ad hunc annum, inquiens, Teutonicos Apuliam ingressos, loca quamplurima depopulatos esse, sed tum æstatis fervore, tum penuriâ depressos Regno exivisse.

(37) Plura alia eximia munera Cremonensibus ab *Henrico* hoc anno collata, ex bulla ejusdem aurea, & aliis publicis documentis refert Chronicon Cremonense editum Tom. VII. *Rerum Italicarum*.

(38) Fragmentum Diplomatis hac de re ab Henrico expediti, è Tabulario Bononiensi recitat Sigonius in Historia Bononiæ ad hunc annum.

(39) In Necrologio Casinensi superiùs memorato legitur *V. Kal. Aprilis*.

(40) Diem electionis adnotavit Chronographus Reichersbergensis, nempe *III. Kal. Aprilis*, ideoque duobus tantùm diebus Pontificia Sedes vacavit.

(41) Etiam Imperatricem *Constantiam* à *Cœlestino* simul coronatam, Arnoldus Lubecensis testatur. Idem tradit Rogerius de Hovedeno, aliique passim.

(42) Commentum hoc de *Constantia* Monasticam vitam professa, antequam matrimonio cum *Henrico* jungeretur, abundè confutavit Baronius ad annum 1186. De ejus autem ætate constat, vix trigesimum primum annum tunc excessisse, cùm postuma Rogerio Patri fuerit, anno 1154. vita functo.

(43) Ita eversum a Romanis Tusculanum, ut lapis super lapidem non remanserit, scribit Baronius ad hunc annum. Sicardus verò Cremonensis hæc habet: *Romani Civitatem* (Tusculanum) *destruxerunt, & Arcem, alios excæcantes, & alios deformiter mutilantes.*

[A] dio invalido esset firmata, fortiter omnem incumbentium Germanorum molem excepit. Qua re permotus Henricus, Urbem toto circumfuso exercitu circunsedit, atque omni exitu, aditúque obstructo acriter obsidere instituit. Itaque nono Kalendas Junias, in castris cum esset, Vidoni Guerræ, Tusciæ Comiti, bona, juraque à Friderico patre concessa virtutis, ac fidei ejus gratia confirmavit. Per Junium inde mensem cœlo propter immensos calores graviore, atque insalubriore effecto, sæva exercitum pestilentia est adorta; quæ cum majorem partem militum absumpsisset, Henricus est in maximam rerum, consiliorumque difficultatem adductus. [B] Auxit etiam terrorem Sol, qui IX. Kal. Julias furente pestilentia per aliquot horas mirificè est obscuratus, quam rem insignem aliquam Principibus plerunque portendere calamitatem, vulgari hominum observatione compertum est. Quibus rebus perculsus Henricus, post tres menses Neapolis ab obsidione recessit. Fama etiam haudquaquam obscura tenet, ipsum gravi fuisse morbo tentatum. (44) Genuenses in die Assumptionis cum classe triginta trium triremium è portu evecti, secundum nacti ventum brevì Castellum maris (loci id in Campania nomen est,) tenuere. Ibi falso rumore decepti, [C] Henricum apud Neapolim vi pestilentiæ esse extinctum, consilium redeundi cepere, ac sequenti nocte Circejos venere. Eo in loco Margaritus Tancredi classis Præfectus, cum majore navium numero supervenit, ac Genuenses prœlio provocavit. Genuenses licèt viribus impares, audacter sese ad subeundam pugnæ aleam accinxere; quod ubi Margaritus cognovit, opinione sua frustratus sese conversa navigatione Isclam recepit. Genuenses autem Civitatem veterem, atque inde Henrici jussu Genuam recesserunt. (45) Post aliquot dies Henricus Constantiam uxorem ad res quasdam procurandas Cajetam, & Cajeta Salernum misit. Ea [D] Cajetæ multis à latronibus contumeliis onerata, demum Salerni à Salernitanis est comprehensa, & à Tancredo Panormum traducta, ibi est in regia custodita. (46) Henricus his de rebus animi anxius cum Germaniam repetere statuisset, Diepoldum, qui bellum cum provincialibus continuaret, reliquit; atque ipse Genuam sub solemne Sancti Martini recessit, ubi varia de renovando Genuensium ope in tempore bello consilia volutavit. (47) Eodem anno bellum alterum inter Lombardos est ortum, principio à Brixianis, & Bergomatibus, qui contentionem de finibus instauraverant, instituto. Brixianis Mediolanenses, Bergomatibus Cremonenses studebant. Ceterùm Cremonenses, cum pro Bergomatibus ad Civitatem castrum Bergomatium cum carrocio constitissent, magnum incommodum acceperunt. Nam cum Idibus Julias trajecto amne Ollio agrum Brixianum populabundi iniissent, ab hostibus oppressi prœlio dimicare coacti sunt; hostium autem multitudine superante in fugam compulsi, non solùm carrocium amiserunt, sed etiam unà cum Bergomatibus partim capti, partim flumine Ollio mersi, multi etiam ferro fœdè occisi sunt. Ea victoria ingentis speciem triumphi victricibus Civitatibus præbuit. Carrocii corpus Mediolanum rei gestæ monumento translatum. Brixiani malum, & nolam Brixiam deportarunt, atque ad perennem trophæi de vicinis hostibus parti memoriam malum in Templo maximo suspenderunt, nolam verò in turrim populi subduxerunt, atque ut in diebus Carnisprivii publicæ lætitiæ gratiâ pulsaretur, instituerunt. (48) Extemo anno Henricus Placentiam venit, ac duobus millibus librárum acceptis Burgum S. Domnini Placentinis attribuit. Quo facto Placentini Burgenses apud se sacramentum dicere coëgere. Cremonam inde progressus, captivos Cremonenses carceribus Mediolanensium, ac Brixianorum eduxit, atque eis Roncarolum, & Pontevicum attribuit, & cum Papiensibus, Laudensibus, Bergomatibus, Comensibus, & Marchione Montisferrati sociavit. Inde, cum Brixiam venisset, Brixianos insigni privilegio decoravit: *quippe Magistratuum jura superioribus ab Regibus concessa sancivit, agri jurisdictionem per fines designavit, exceptis iis locis, quæ à patre suo alienata fuissent. Fodrum sibi reservavit, quod dabatur Regibus coronæ caussâ Romam euntibus, & appellationes caussarum, prout in Tabulis Pacis excipiebantur. Promisit, se servaturum Brixianos* con-

(44) Id expressè narrat Rogerius Hovedenus, asserens, Henricum Imperatorem ægrotasse usque ad mortem, nec non Arnoldus Lubecensis lib. 4. cap. 6. inquiens: „ Imperator etiam propter nimiam caloris intemperiem cœpit ægrotare infirmitate maxima, itaut hostes credentes eum mortuum esse, Imperatricem, quæ ulteriùs processerat, captivarent, sicque obsidio illa soluta est. Imperatrix tamen captivata eo tempore minimè fuit, sed post discessum [E] solummodo Henrici conjugis ab iis Regionibus, ut paulò infra patebit.

(45) Ex Caffari continuatore ad hunc annum, hæc refert Sigonius.

(46) Richardus à S. Germano acta Henrici diligenter ad hunc annum recensens, rem hanc aliter narrat; ait enim, Henricum, spe capiendæ Neapolitanæ Urbis dejectum, *Muscancervello* in Castro Capuæ constituto, & *Diepuldo* ad custodiam Obsidum S. Germani relicto, aliisque rebus compositis, profectionem in Germaniam suscepisse. Tunc verò Acerrarum Comitem, impetu in Capuam facto, eandem ad deditionem compulisse; Salernitanos autem, ut Tancredi Regis gratiam captarent, detentam Imperatricem in Siciliam amandasse. Eadem refert Rogerius Hovedenus pag. 711. edit. Vvechelianæ anni 1601., subjungens, Henricum, iter suum Germaniam versus prosecutum, advenisse *in Civitatem suam Melan* (idest *Mediolanum*,) ibique accepto tristi nuncio captæ uxoris, literas ad *Cælestinum III.* dedisse, ut apud Tancredum ageret pro dimittenda Imperatrice Constantia. Quod etiam Baronius ad hunc annum adnotavit.

(47) Vide memoratum Caffari continuatorem hæc minutim narrantem, & privilegia ab *Henrico* Genuensi Urbi data referentem.

(48) Jacobus Malvetius in Chronico Brixiensi, edito Tom. XIV. *Rerum Italicarum* col. 883. & seq. fusè hanc victoriam describit, testaturque, ad dies usque suos (nempe ad initium seculi XV., quo ipse vivebat) perdurasse hunc morem, ut in die Carnisprivii, ablata a Cremonensium Carrocio Nola, ad publicum solatium pulsaretur. Privilegium Brixiensibus datum, cujus paulò post meminit Sigonius, integrum recitat idem Malvetius col. 888 *Datum apud Gmunlenhusen VII. Kal. Augusti anno Regni ejus XXIII. Imperii vero II.* adeòque anno sequenti 1192.

contra omnes Civitates, & homines Lombardiæ, Marchiæ, Romaniolæ, exceptis Papiensibus, neque fœdus, aut societatem cum iis initurum injussu Consulum Brixianorum. Contra Brixianos voluit, quotannis Kalendis Martiis pro censu duas puri auri marchas persolvere, eosque bona fide jurare, se servaturos Imperium in supradictas Civitates, & terram Comitis Mathildis: item Consules, & Credentiam Civitatis jurare, se bona fide consilium sibi poscenti daturos; atque his actis in Germaniam transiit. (49) Eodem anno, ineunte vere Reges ex Sicilia decesserunt. Philippus aliquot diebus ante Ricardum profectus ad octavam Paschatis in Syriam venit, seque exercitui Christiano Ptolemaidem obsidenti adjunxit. Ricardus adversa tempestate usus in Cyprum adire compulsus est, cujus cum à litoribus à quodam tyranno, Christiano illo quidem, sed Saladini amico, repelleretur, impetu facto ipsum exegit, atque Insulam in potestatem adduxit. Inde digressus, paucis ante solemne Sancti Joannis Baptistæ diebus ventum secundum nactus ad exercitum Ptolemaidem obsidentem pervênit, atque ejus potissimum auxilio Ptolemais V Idus Julii in ditionem Christianorum revertit. (50) Post quindecim inde dies Philippus cum magna omnium admiratione decessit è Syria, à Ricardo sacramento obstrictus, se terris, & hominibus ejus usque ad reditum ejus parsurum, ac Romam advectus Pontificem adiit, & jurisjurandi, quo se Ricardo adegerat, liberationem poposcit, sed non obtinuit. (51) Ricardus Ptolemaide operibus, præsidioque firmata, Septembri mense cum reliquo Christianorum exercitu ad alias maritimas Urbes contendit, atque ad Assur VII. Idus Septembris secundo prœlio cum occurrente Saladino conflixit, in quo Jacobus Avenius cecidit. Inde Joppem ab hostibus desertam instauravit. Res videbatur felicem satis exitum habitura, sed oborta in castris Christianorum seditio, ac Conradus, Marchio Montisferrati, Princeps Tyri, per dolum sicarii cujusdam manu occisus omnia perturbavit: (52) ita hyems multis incommodis, dissidiisque traducta. In locum Vidonis mortui eodem anno Ravennæ Gulielmus alter Archiepiscopus factus. (53) Pro 1192 ximo, Henrico se in Germania continente, ac bellum Siculum animo magis, quàm viribus moliente, Diepoldus in Campania multis rebus ex sententia gestis etiam Salernum recepit. In Lombardia verò valde tumultuatum. Brixiani superbia rei bene gestæ elati, adjunctis Mediolanensibus, Cremensibus, Placentinis, & Mantuanis in agrum Bergomatem se intulerunt, & castra Romanum, & Cortem-novam diruerunt, ac fines omnes Bergomatium promiscuis incendiis deformarunt; inde in Laudensem agrum transgressi, fossam factam à Laudensibus à Laude ad Lambrum replere conati sunt. Quibus rebus exciti Cremonenses, Bergomatibus, Laudensibus, Comensibus, & Papiensibus advocatis, armati cum novo Carrocio exierunt, ac Laudem veterem progressi in fines Mediolanensium irrupere, eosque vastare instituerunt. Cum autem pridie Kal. Julii Mediolanenses cum valida sociorum manu præsto fuissent, atrox pugna commissa est; qua victi iterum Cremonenses fuga salutem petere contenderunt. Mediolanenses, Carrocio item in potestatem adducto, Cremonensium alios in Abduam compulere, alios captos in custodias Mediolanum misere, quosdam etiam in acie interemere. Inde libero campo evecti, ex agro Laudensi Zovenengum, & Cavenagum, ex Cremonensi Caravasium, & Soncinum igne subdito combussere. (54) In Syria Ricardus Rex munitionibus Christianis Henrico Comiti traditis, tribus partibus exercitus Christiani morbo, ferro, inedia, & laboris intolerantia jam consumptis, in Cyprum discessit, ac mox ad Joppem, quam Saladinus invaserat, liberandam recurrit, atque induciis in triennium cum Saladino pactis, & Cypro Vidoni modo Hierosolymorum Regi donata, maritimo itinere

(49) Septembri mense profectum in Germaniam Henricum Imperatorem Ricardus de S. Germano ad hunc annum scribit. Attamen usque ad Decembrem in Italia constitisse Henricum, docet Diploma, ab ipso *Datum Mediolani Pridie Kalendas Decembris. Anno ab Incarnatione Domini* 1191. *Indictione* 10. *Regnante D. Henrico VI. Romanorum Imperatore gloriosissimo, anno Regni ejus* 21., *Imperii verò I.* Recitat illud integrum Ughellus Tomo IV. Italiæ Sacræ, expeditum in favorem *Alberti* Vercellensis Episcopi, quem titulo Principis exornat, ejusdem Ecclesiæ amplissima Privilegia, & Immunitates indulgens.

(50) E Gulielmo Neubrigensi, qui lib. 4. cap. 19., & seqq. historiam hanc fusè describit, illa decerpsit Sigonius. Nangius tamen in Chronico, captam *Ptolemaidem, seu Accon, tertio Idus Julii* testatur. Sed horum neuter verum hujus victoriæ diem adnotavit. Rogerius namque Hovedenus, qui Richardi ac Philippi Regum acta in Acconensi obsidione dietim recenset, redactam in eorundem potestatem Urbem illam narrat *duodecima die mensis Julii, feria sexta*, quæ hoc anno in diem XII. Julii prorsus incidebat. Id autem Pagius minimè animadvertit, Nangio subscribens.

(51) Prosequitur Neubrigensem Sigonius exscribere lib. 4. cap. 22. Diem discessus Philippi Regis ex Urbe Acconensi adnotat Rogerius Hovedenus in suo Diario rerum hoc tempore in Syria gestarum, nempe *ultimam diem mensis Julii*; adeòque, ultra quindecim dies a capta ea Urbe, ibidem moram traxit Rex Franciæ.

(52) Neubrigensis cap. 23. & 24. hæc narrat. Cæterùm non hoc anno, sed sequenti 1192. interfectus est à Sicariis *Conradus* Marchio Montisferrati, ut Nangius, aliique testantur. Pagius ex Chronographo Aquicinctino, diem etiam mortis refert, nempe *III. Kal. Maji in diebus Paschalibus*, idest Ascensionem Domini præcedentibus. Pascha enim anno 1192. in diem V. Aprilis incidit. Hovedenus tamen ad annum 1192. interfectum *Conradum V. Kal. Maji* adnotavit.

(53) Superiùs narravit Sigonius sub initium anni 1190. in oppugnatione Ptolemaidis Præsulem Ravennatem cum Faventino periisse, ac testem adduxit Monachum Florentinum, Acconensem Episcopum, qui illud bellum latinis versibus est persecutus. Cur autem nunc referat *Vidonem* mortuum hoc anno, prorsus non video. Præterea duos *Gulielmos* Ravennæ Archiepiscopos facit, cùm de uno tantùm Ravennensis historia, & tabulæ antiquæ loquantur. Itaque *Gulielmus* successit *Vidoni* (aliis *Gerardo*), mortuo in Oriente anno 1190., ut ex Ughello, & Rubeo constat.

(54) E Manipulo Flammæ cap. 225. hæc hausit Sigonius.

nere domum repetiit. Verùm sævioribus ventis usus com inter Aquilejam, & Venetias naufragiom passus ægrè cum paucis elapsus esset, Decembri mense terrestri itineri se commisir, atque babitom, ne agnitus detrimenti aliquid pateretur, mutavit. Agnitus tamen io Austria, ab Humboldo Duce contra omnia & pietatis, & humanitatis exempla est captus, atque in custodiam traditus. (55) Fridericus etiam, Dux Sueviæ, cum majore Germanici exercitus parte pestilentia periit. (56) Hunc finem tertia Christianorum in Syriam expeditio habuit. Memorabile autem illud in tantis calamitatibus extitit. Germani aliquot. qui in Urbe restiterunt, Italicorum, atque Francorum pietatis gloriam æmulati, & ipsi Hospitale Sanctæ Mariæ ad Teutonici generis homines recipiendos ædificarunt; ejusque curam militibus, qui Teutonici dicti sunt, tradiderunt. (57) Is rertius sacræ militiæ ordo ad Hospitalarios, & Templarios addi-
1193 tus adversus Sarracenos est institutus. Sequenti anno res nolla, quæ memoriæ prodita sit, in Regno Siciliæ gesta est. (58) Cœlestinus Urbevetum adiir, & ditionem fermè omnem, quam ademerat Henricus, recepit; ita Closium, & Mons Politianus ad fidem cum suis finibus redierunt, extorribus exilium justum esse, sancitum; præsidio Urbis equestris militia restituta. Viterbium Episcopo decoratum, Tuscanella, & Civitate veteri ei Ecclesiæ contributis. Genuæ rebus Civitatis per perditos homines sediriose turbatis, Consules Reipublicæ sponte abdicarunt, & qui jurisdictioni præerant, metu se domi continuerunt. Mediolani in locum Milonis Archiepiscopi Uberius Terciagus suffectus est. (59) Veronæ Gulielmus Ossa Prætor Prætorium Communis construxit. Bononienses societatem cum Ferrariensibus pepigerunt, jurantibus Ferrarieosibus, se servaturos Bononienses, ac res eorum, &, si quæ offensæ incidissent, satisfacturos, neque portotiom ullum ab eis exacturos rerum, quæ Ferrariam veherentur, quæ verò aliò transferentur, id tantum, quod esser ex communi sententia constitutum. In Urbe verò magna seditio concitata. Gerardus Episcopus, qoi proximo anno Prætor Civitatem sanctè administrarat, continuato in hunc annum hooore rebus studere novis, ac plebem adversus optimates fovere instituit. Qua re animadversa nobilitas Consulum potestatem restituit, ac duodecim Principes Civitatis declaravit, qui exemplo Magistratum inirent. His rebus actis, Gerardus hujus consilii certior factus accurrit, ac magna clientum caterva stipatus minitari optimatibus institit, si quid extra ordinem ageretur, in quo dignitas, auctoritasque sua minueretur. Qua re Consules accensi, præsenti oobilitatis auxilio ipsum relnctantem è Prætorio, foroque cum suis satellitibus exegerunt, atque infesta persecutione in Episcopium compulerunt; ac mox cum suis armatis se defendere molientem invaserunt, ac multis ex utraque parte desideratis Episcopium expugnarunt: (60) quo facto ille se per cloacam ex Episcopio, ac mox mutata veste, ne agnosceretur, ex Urbe proripuit. Henricus Imperator Ricardum Anglum ab Austriæ Duce captum audiens, Ducem, terrore armorum illato, ad eum sibi dedendum induxit. Ita Ricardus certa pecuniæ conditione dimissus Henrici in conspectum in Palmarum festo pervênit. Philippus quoque Francus occasionem Ricardi lædendi nactus, in Normaniam ejusditionem invasit; & Joannes frater ejus provincias Angliæ ad defectionem solicitavit. Henricus inde pridie Natalicia Apostolorum juravit, se Ricarduio libris centum millibus argenti solutis, quarum tertia pars Duci Austriæ destinabatur, liberaturum. Ea pecunia rebus etiam sacris divenditis in Aoglia est exacta, & Imperatori repræsentata. In quo ille gravia Pontificis, & piorum homioum omnium convicia subiit, quòd Regem optimè de Christiana Rep. meritum, & ab expeditione sacra revertentem contra Pontificia scita non solum in vinculis habuerit, sed etiam non nisi graviter multatum sibi dimittendum putarit.

(55) E Neubrigensi oarrationem suam desumpsit Sigonius. Uberiorem hujus rei historiam ex Chronographo Reichersbergansi Pagius recitat ad hunc annum, adnotans è Radulpho de Diceto etiam diem, quo Richardus ab Austriæ Duce Leopoldo captivitati mancipatus fuit, nempe XIII. Kal. Januarii, seu XX. Decembris. Legitur in Rogerio Hovedeno ad hunc annum Epistola Henrici Imperatoris ad Philippum Regem Franciæ, *De Captione Richardi Regis Angliæ*, data *V. Kal. Januarii*.

(56) Biennio ante decessisse apud Accaron *Fridericum* adnotavit Godefridus Monachus, qui hoc peculiare de illo scribit ad annum 1190. *Quanta fuerit in hujus viri corde circa Deum devotio, ex hoc constare potest omnibus, quòd decumbenti, quum à Physicis esset suggestum, posse curari eum, si rebus Veneris uti vellet, respondit, malle se mori, quàm in peregrinatione divina corpus suum per libidinem maculare*. Eodem anno, quo pater obiit, mortuum *Fridericum* filium, etiam Otto de S. Blasio testatur cap. 35.

(57) Verè anno prætesito 1191. Teutonicorum Ordo est institutus, sed nonnisi hoc anno, die XXII. Februarii, è Cœlestino III. confirmatus. Initia hujus Ordinis accuratè adnotavit Trithemius in Chronico Hirsaugiensi ad hunc annum. Vide etiam Pagium ad annum 1198. num. 2. de hoc Ordine disserentem.

(58) Gesta hoc anno in Sicilia tum à *Bertoldo* Comite, quem Legatum suum è Germania miserat anno superiore *Henricus* Imperator, tum à *Diupoldo*, ac etiam a *Tancredo*, fuse narraot Anonymus Casinensis, & Richardus de S. Germano, editus Tom. VII. *Rerum Italicarum*.

(59) Milo usque ad mensem Junii anni 1195. proeul dubio vitam produxit, cùm testis fuisse legatur in Diplomate ab *Henrico* Imperatore, Morimundensi Cœnobio dato, *Anno Dominicæ Incarnationis* 1195., *Indict. XIII.*, *quarta die mensis Junii*, quod recitat in Archiep. Mediol. col. 173. Ughellus. Quo autem tempore è vivis excesserit Milo, ab antiquis Catalogis securè colligi potest. Cùm enim, mortuo, die 19. Octobris anni 1187., Urbano III., qui Archiepiscopalem Mediolani dignitatem cum Pontificia conjunctam usque ad obitum probabiliùs tenuit, hujus Ecclesiæ Sedes vacaverit *mense uno, ac diebus XVI.*, Milonis electio in diem quotam Decembris anni ejusdem incidit; exactis verò *annis VII.*, *mensibus VIII.*, *diebus VIII.* Sedis, in iisdem Catalogis adnotatis, eatius vitæ ejusdem assignandus est dies XIII. Augusti anni 1195. Igitur, nonnisi eo anno sufficì potuit *Miloni Ubertus Terziagus*, adeòque biennio errat Sigonius.

(60) Narrantur hæc in Chronicis Bononiensibus editis Tom. XVIII. *Rerum Italicarum* ad hunc annum.

1194 tarit. Januario inde mense Ricardus dimissus Martio (61) Angliam incolumis attigit. Eo anno Rogerius, Tancredi Regis filius postquam Irenem, Isaacii Imperatoris filiam, duxerat, vita migravit. Cujus rei dolorem Tancredus adeo acerbè tulit, ut non multis post diebus & ipse finem vivendi fecerit, Gulielmo puero relicto, quem mox Sibilia mater Regem Siciliæ coronandum Panormi curavit. (62) Horum funeribus perceptis Henricus idoneum tempus repetendi Regni sibi oblatum complexus, omnia parare ad expeditionem Siciliæ necessaria cœpit. Itaque nunciis in Italiam missis, Trusardo Legato mandavit, ut discordias inter Lombar- B diæ Civitates componeret, Marcoaldo verò dapifero suo, ut Pisanos, & Genuenses rem navalem, prout promiserant, expedire curaret. Trusardo agente pax inter Civitates convênit; extant adhuc tabulæ concordiæ inter Brixianos, & Cremonenses, sociosque eorum conciliatæ in tabulario Cremonensium. Genuenses impulsu Marcoaldi Consulibus abdicare jussis, rei summam Prætori commiserunt. Prætoris auctoritate & factionum civilium contentiones compressæ, & triremes, quas se daturos Henrico spoponderant, omnibus necessariis rebus instrui cœptæ. Idem etiam à Pisanis est factum. Henricus rebus omnibus, quæ opportunæ C videbantur, in Germania comparatis, in Italiam venit, ac liberatis Sicardi Episcopi Cremonensium rogatu captivis, mense Junio Genuam, emensus Apenninum, pervênit. Ibi Genuenses blandis verbis appellati, & promissis amplissimis, si eorum tenuisset ope Siciliam, onerati, ad classem ornandam omni studio ipso præsente incubuerunt. (63) Interim Bononiæ seditio Gerardina recruduit. Nam factio Episcopi ipsum prætura, atque Urbe dejectum dolens, Kalendis Juliis, principio tumultus ab altercatione sumpto, in nonnullos adversæ partis fautores invasit; in qua rixa multi vulnerati, nonnulli etiam cæsi sunt. Quibus rebus impulsi Consules D rursus in Gerardum arma ceperunt, cujus potissimum voluntate hæc geri arbitrabantur, ac Gulielmo Malavolta Consule duce Suresanum castrum, quod ille multorum præsidio obtinebat, circumsederunt, ac levi negotio potiti, Gerardo emisso, injecto igne delerunt. XIII. Kal. Augusti Henricus Gerardum hunc Episcopum, ac Principem, (sic enim vocat,) suum ab sacramento calumniæ liberavit; cui rei testis Gulielmus

A Archiepiscopus Ravennas interfuit. Inde circa Idus cum Genuensium ornatissima classe è portu Genuæ solvit, atque assumptis in itinere Pisanorum triremibus prospero vento brevì Cajetam appulsus est. Qua sine certamine in deditionem accepta, Neapolim inde decimo Kal. Septembris processum. Neapolitani, ubi classem terræ admoveri, atque in ea Henricum esse, audivere, statim se imperata ejus facturos spopondere. Neapolitanos omnes circumjectæ insulæ imitatæ, fidem, quàm arma, experiri Henrici maluere. Kalendis inde Septembris in Siciliam provectus Messanam tenuit. Eo in loco Pisani cum Genuensibus vetere stimulante B odio perniciosissimè decertarunt; verùm res subitò per inducias Marcoaldi auctoritate compositæ. Catana inde, & Syracusæ petitæ, ac demum admoto exercitu expugnatæ. Sibilia Regina, cum se viribus imparem ad resistendum videret, unà cum Gulielmo filio, & filiabus, atque Archiepiscopo Salernitano, & fratribus ejus se se in castellum situ, opereque munitum recepit, legatisque ad Henricum missis ostendit, se Regno cessuram, si Gulielmum filium Principem Tarenti relinqueret. Qua conditione Henricus accepta, eos omnes in fidem deditionemque recepit; ac deinde Panormum exercitum ducere instituit; atque eam modico certami- C ne expugnatam in potestatem adduxit. Panormus integræ præmium victoriæ fuit. Siquidem eà recepta, & Constantiam uxorem è custodia liberavit, & Regem se Siciliæ cum ea coronari maximo totius Regni concursu jussit. Hæc pridie Kal. Decembris administrata. Itaque, quod ex ejus diplomatis liquet, is annos Regni Siciliæ ab hoc die instituit. Hanc tam insignem victoriam, tantaque demum felicitate divino beneficio partam, nimia inde perfidia, atque sævitia deformavit. Primùm enim Genuensibus, per quos Regnum erat magna ex parte adeptus, non modò promissa non præstitit, sed eos etiam beneficiis à D patre tributis nudavit. Sibiliam verò cum filio, & filiabus, & Archiepiscopo, ac fratribus III. Kal. Januarias comprehendit. (64) Sequenti verò anno conspirationes ali- 1195 quot adversus se populorum compertas caussatus, quasi justam iræ, ac crudelitatis materiam esset nactus, durissimè in omnes Tancredi amicos consuluit. Nam Sibiliam, & Archiepiscopum perpetuo carceri destinavit, Gulielmo virilitatem ad spem stirpis adi-

(61) Rogerius Hovedenus parte posteriori, sub titulo *Liberatio Regis Angliæ*, refert, *Richardum* post annum unum, sex hebdomadas, & tres dies captivitatis, dimissum fuisse *pridie Nonas Februarii, Feria sexta*, quæ hoc anno verè incidebat in diem quartum ejusdem mensis Sigonius *Januarium* mensem è Gulielmo Neubrigensi lib. 4. cap 41., hæc narrante, descripsit. Vide Radulphum de Diceto, acta in hac Regis Angliæ redemptione apud *Henricum* Imperatorem, minutim recensentem.

(62) Anonymus Casinensis ad hunc annum hæc habet: *Rogerius filius Tancredi obiit, post quem, & ipse, coronato VVillelmo filio suo, decessit*. Gulielmus igitur *Tancredi* filius corona Regni Siculi donatus est vivente adhuc patre. Cùm autem Anonymus Casinensis annum a Natali Domini exordiatur, Pagius existimat, exeunte anno 1193. obiisse *Rogerium*, ac paulò post coronatum *Gulielmum*. Quo die, ac mense decesserit *Tancredus*, incertum. Ante mensem Maji sane jam functum, probat idem Pagius ex charta a Pyrro producta in Sicilia sacra lib. 3. not. 2.

E (63) Caffarus ad hunc annum fusè ista narrat, inquiens: *Henricum hominibus Januæ manus vento plenas porrexisse, vana & inefficacia privilegia sigillo suo bullata concessisse*.

(64) Anonymus Casinensis, qui gesta omnia in hac *Henrici* expeditione recenset, ait, quòd *Imperator solemni Curia in Palatio* (Panormi habita, *ostendit literas, quas conspiratione quorundam Magnatum Regni factas dicebat, adversus eum, eundem VVillelmum quondam Regem, modo Principem factum, & plures Comites, ac Regni Magnates in vincula conjecit*. Coronatum autem in Regem Siciliæ *Henricum*, *X. kal. Novembris* scribit Radulphus de Diceto. Quæ huc narrat Sigonius, leguntur in Caffaro, Ottone a S. Blasio, & Richardo de S. Germano.

adimendam exemit: aliquot obsides ex ipsa regni nobilitate luminibus exuit, reliquis in vincula traditis, multis Siculis bona eripuit. Ecclesiæ aut gravissimis tributis, aut fœdissimis direptionibus laceratæ, Episcopi vero, Clericique usque ad mortem excruciati. (65) Quin etiam Romanæ in detrimentum Ecclesiæ Philippum fratrem, cui Irenem Rogerii uxorem collocavit, Ducem Tusciæ, ac Terræ Mathildis, Marcoaldum verò Ducem Ravennæ, & Marchionem Anconæ, & Conradum Spoleti Ducem constituit. Quibus rebus actis, præpositis Apuliæ Diepoldo, Siciliæ verò Conrado, in Germaniam cum Sibilia, filio, filiabus, Archiepiscopo, fratribus, Siculisque obsidibus decessit; ac mense Majo in Lombardiam trajecit. Extat enim diploma, quo Henricum Mutinensem Episcopum, eundemque Principem, ut vocat, suum, sacramenti calumnia liberat, *datum VII. Kal. Junias apud Burgum S. Domnini, anno Domini millesimo centesimo nonagesimo quinto regni anno XXVII., Imperii quinto, regni Siciliæ primo*. Papiam inde progressum Genuenses adierunt, atque, ut promissa præstaret, rogarunt: verùm nihil æqui obtinuerunt. Tertio Kal. Augusti legati Civitatum fœderatarum apud Burgum S. Domnini convocati sacramentum hoc conceperunt: *Ego juro omnibus Civitatibus Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, me concessiones, promissiones, & pactiones, quæ in tabulis Pacis inter legatos Imperatoris, & moderatores, legatosque Civitatum fœderatarum compositæ continentur, ratas habiturum*. Eodem anno Pisani transactis induciis, munito Bonifacio, insignibus Genuenses injuriis affecere: quibus irritati Genuenses non solùm Bonifacium, sed multas etiam eis naves eripuere. Veronæ Athesis assiduis imbribus auctus magna Urbi detrimenta dedit. Quin etiam, ut Divus scribit Antoninus, fœdis cœli tempestatibus laboratum: nam præter tonitrua, imbres, fulminaque quibus horribiliora homines non meminerant, lapides instar ovorum è cœlo cum pluvia deciderunt, qui arbores, vitesque, & nonnullos etiam homines afflixerunt: corvi quoque, aliæque aves per aëra volantes, ac carbones accensos rostro ferentes, eosque tectis inferentes conspecti. Isaacio Angelo Imperatore vita functo, Alexius Angelus suscepit Imperium. (66) Sequenti 1196
inde ineunte anno Constantia, quæ gravida in Sicilia manserat, in festo S. Stephani Fridericum puerum peperit, qui post Imperator evasit. (67) Henricus, III. Kal. Martii Templariis militibus prædia quædam donavit: cui donationi testes interfuere Conradus Dux Spoleti, & vicarius regni Siciliæ, Bonifacius Marchio Montisferrati, & Marcoaldus Marchio Anconitanus. Eam verò do-

(65) Pagius ad annum 1194. num. 8. asserit, de crudelitate *Henrici* Imperatoris plura fabulosè fuisse conficta à recentioribus historicis. Richardus tamen de S. Germano apertè de *Henrico* narrat: *Præfatam Reginam, & filium ejus, nec non & alios quamplures Præsules, & Comites Regni, quibus ipse proditionis notam imponebat, judicio Petri Celani Comitis capi fecit, & ex ipsis quosdam orbavit, quosdam incendio, quosdam suspendio, & quosdam in Alamanniam exilio destinavit*. Chronicon quoque Fossæ-novæ ad hunc annum ita loquitur: *Imperator Henricus per sacramenta decepit Regem* (Siciliæ), *& omnes Comites, & posuit eos in vinculis, & in ergastulis, & omne aurum, & argentum, quod de Regno ad manus habere potuit, congregavit, & per terras, & per mare in Alamanniam misit, & ipse per terram reversus est in Alamanniam, ducens secum ligatos, Regem, & Comites, & quamplurimos alios in captivitatem*. Crudeliora etiam enarrat Otto à Sancto Blasio ad annum 1193. cap. 39. editionis Mediolanensis, quem vide.

(66) Non vitâ functus, sed oculis, & Imperio privatus est, conjectusque in carcerem a Fratre *Alexio Isaacius*, *nondum annos XL. natus*, ut refert Nicetas.

(67) Quo anno editus in lucem sit *Fridericus*, Henrici, & Constantiæ filius, incertum est apud Scriptores. Rogerius Hovedenus censuit, exortum *Fridericum* anno 1190. Ad annum namque 1197. ait, eum septennem fuisse. Albertus Stadensis, editum scribit anno 1195. Conradus Uspergensis, & Chronicon Augustense, non secus ac Sigonius, anno 1196. Demum Godefridus Monachus illius nativitati statuit annum 1193.; Ad annum enim 1196. eum triennem fuisse scribit, atque hanc sententiam amplexi sunt Baronius, & Struvius. Sanè cùm in Italia natus sit *Fridericus*, Scriptoribus Italis potiorem fidem esse habendam crediderim. Itaque Richardus à S. Germano ad annum 1194 hæc habet: *Imperatrix Esii, Civitate Marchiæ, filium peperit nomine Fredericum, mense Decembri in Festo S. Stephani*. Consentit Anonymus Casinensis, qui annum à Natali Domini incipiens, inquit sub anno 1195. *Constantia Imperatrix filium parit in Marchia Anconitana, quem in auspicium tumulandæ improbitatis, inculcatis Avorum nominibus, Fredericum Rogerium, seu Rogerium Fredericum vocat*. Cùm autem natus dicatur *die S. Stephani*, ejusdem nativitas ad annum vulgarem 1194. pertinet. Denium acta Innocentii III. num 19. asserunt, *Fridericum* Infantem nondum duorum annorum, & necdum etiam baptizatum, ab *Henrico* Patre electum fuisse Regem Romanorum. Eadem repetit idem Innocentius III. in Epistola XXIX. relata in Appendice *de negotio Imperii*, hæc scribens: *Elegerunt enim personam non idoneam, immo non solùm Imperio, sed nec alicui officio congruentem, puerum videlicet vix duorum annorum, & nondum sacri baptismatis undâ renatum*. Constat autem electionem hanc anno 1196. contigisse. Si ergo tunc, aut nondum, aut vix biennium attigerat, in comperto est, natum fuisse anno 1194., ut allati superiùs Auctores narrant. Hinc patet, Pagii sententiam, qua ad annum 1197. num. 3. tuetur *Friderici* nativitatem assignandam esse anno 1195, minimè componi posse cum his Innocentii III. verbis: Si enim dies illius ortus fuit Festum S. Protomartyris Stephani, (ut ipsemet Pagius tradit ad annum sequentem.) nonnisi ad eum S. Stephani diem, primum ætatis annum implebat, atque ideo dici non poterat *puer vix duorum annorum*.

De loco item, in quo primam hausit lucem *Fridericus*, non levis est controversia, cùm alii *Panormi*, alii *Neapoli*, alii *Assisii* natum dicant; Bernardinus verò Corius in Hist. Mediol. ad annum 1184. eundem asserit à *Constantia* editum *Mediolani*. In *Marchia Anconitana* emissum in lucem Fridericum II relati paulò supra Itali antiqui Auctores, quibus habenda est potior fides, testantur. Demum disputatur, an genuinus hic fœtus fuerit, cùm nonnulli Fridericum, suppositicium infantem crediderint. Certè de hac re dubitatum fuisse iis etiam temporibus, clarè conjicimus ex Rogerio Hovedeno, qui ad annum 1197. asserit, *Constantiam* Imperatricem jurasse *tactis Sanctis Dei Evangeliis*, prolem illam susceptam esse ex legitimo cum *Henrico* connubio; idque ex Actis ipsis Innocentii III. constat, ut Baronius ad eundem annum adnotavit.

donationem non ita multò post Constantia in Sicilia confirmavit. Apponam indicem, & subscriptionem diplomatis, quia mirè valere res ejusmodi possunt ad multos errores ex hac historia evellendos: *Constantia, Romanorum Imperatrix, & Regina Siciliæ. Datum Panormi anno Dominicæ Incarnationis MCXCVI., mense Martio, XIV. Indictione, regnante Domino nostro Henrico VI., Romanorum Imperatore, & Rege Siciliæ potentissimo, anno Regni ejus XXVII., Imperii quinto, Regni verò Siciliæ secundo*: Henricus inde in Germaniam abiit. (68) Eo profecto, Philippus Dux in Tuscia Civitates, quæ in fide Ecclesiæ erant, oppugnare, ac suæ adjungere ditioni instituit. Itaque à Cœlestino piorum societate summotus est. Quo minus idem in Henricum, ceterosque, quorum operâ captus Archiepiscopus erat, statueretur, legati Henrici brevi solutum iri Archiepiscopum asseverantes prohibuerunt. Gliscente inde inter Pisanos, & Genuenses bello, Cœlestinus mense Martio Pandulfum Cardinalem Genuam misit, ut eos ad concordiam, pacemque redigeret. Is adhibitis Pisanis, & Genuensibus, verba de reconciliatione gratiæ in Eryce fecit. Interim Pisani occultè miserunt, qui Bonifacium occuparent. Qua re comperta Marcellinus Drudus prætor triremes aliquot adversus eos eduxit; illis autem inde profectis copias ad Caralim exposuit, & cum Marchione Gulielmo, qui Caralitanum Judicatum occuparat, prœlio decertavit, eoque superato domum repetiit. Pisani inde ad Bonifacium oppugnandum reversi, primò occurrentibus Genuensibus cesserunt, deinde collecto animo conversa navigatione prœlium commiserunt: ex quo magna utrinque clade discessum est. Genuæ jussu prætoris turres privatorum depressæ, quæ altius fuerant, quàm per leges licebat, sublatæ, & ad altitudinem octoginta pedum redactæ. Ea mensura custodiendæ libertati idonea visa. (69) Cum Mediolanenses cum Comensibus de quatuor plebibus contendere instituissent, adactis arbitris, plebibusque divisis, XVI. Kal. Octobris concordiam iniverunt. Cremonenses in contumeliam Cremensium educto carrocio Castrum munire Leonem cœperunt. Quo cognito Mediolanenses Cremensium impulsu adversus eos & ipsi cum carrocio exierunt, signisque collatis Cremonenses fugarunt, atque eis tertium jam carrocium ademerunt. (70) Ferrariæ Gulielmo Adelardo principe factionis Ecclesiasticæ mortuo, ac virili stirpe ejus gentis extincta, Marchesella, Gulielmi fratris filia, magnarum fortunarum hæres relicta, auctore Petro Traversaria Ravennate rem Ecclesiasticam Ravennæ tuente, Azoni Marchioni Atestino matrimonio copulata est. Azo Adelardorum hæreditate adita, principem se factionis Adelardorum, & Salinguerræ Taurelli inimicum prætulit, graviaque cum eo certamina factionis tuendæ caussa, ut erat vir acer, & promptus, contraxit. (71) Florentiæ quoque à Consulibus ad Prætorem rerum est summa translata. Mediolani Philippus Lampugnanus Archiepiscopus lectus. (72) In Germania Henricus cum se omnium concidi maledictis sentiret, quòd Ricardum à sacra redeuntem expeditione captivum habuisset, neque nisi grandi multatum pecunia dimisisset, ut eam maculam deleret, & ipse statuit, afflictis Syriæ rebus auxilium ferre. Itaque exeunte mense Novembri Concilio procerum laicorum, sacrorumque Vormaciæ habito, sensum animi sui nudavit; atque omnes Germanos ad ejusmodi æmulandum decus accendit. Quin etiam, cum Germani plerique Crucem, Legato Pontificio præbente, susciperent, & ipse accipere voluit; verùm consilio suorum deterritus, abstitit, qui multò plus profuturum Reipublicæ asserebant, si ipse domi mansisset, &, quæ exercitui proficiscenti necessaria fuissent, opportunè subministrasset. Ineunte Martio ive- 1197
re Archiepiscopus Moguntinus, Duces Saxoniæ, Austriæ, Brabantiæ, Lantgravius Turingiæ, Episcopi, Comitesque innumeri, qui in Syriam progressi Joppem obsidere cœperunt. (73) Dum autem Germani sacra se in expeditione probant, Henricus omne studium ad statum familiæ suæ constituendum traduxit. Itaque Conrado fratre Duce Sueviæ mortuo, Ducatum ad Philip-

(68) Richardus de S. Germano reditum *Henrici* in Germaniam verè ad hunc annum refert, sed Chronicon Fossæ-novæ clarè illum statuit ad annum 1195., eique Pagius adhæret. Hoc idem confirmat Caffarus, qui narrans missos anno 1195. ab Urbe Januensi Nuncios Papiam ad Imperatorem, degentem *in Palatio S. Salvatoris*, ut ab eodem promissa exigerent, inde re infecta recessisse, statim subjungit: *Imperator verò ivit in Alemanniam*. Calchus ad illum annum septem Mediolanenses Consules enumerat, qui trans Alpes euntem *Henricum* Comum usque deduxere, additque, *Constantiam* Henrici uxorem, quæ maritum comitabatur, *in Cœnobio Meda* pernoctasse. Fortassis postremis post Nativitatem Domini diebus hoc iter contigit; adeòque ab iis, qui inde annum exordiuntur, adnotatum est ad hunc annum.

(69) Fusè hæc narrantur a Caffari Continuatore ad hunc annum.

(70) Flamma in Manip. cap. 229. id refert.

(71) Rubeus hæc narrat; sed Cl. Muratorius in antiquit. Estensibus pag. 354. hæc citiùs facta ex antiquis tabulis probat.

(72) *Uberto* Decessori in antiquis Catalogis assignantur menses IX. dies V. Sedis. Cùm ergo Ubertus, post dies 26. ab obitu Milonis, delectus fuerit Mediolanensis Archiepiscopus, nempe die 9. Septembris anni 1195., ejusdem mors in diem 24. Junii anni præsentis incidit. *Philippus* verò, elapsis diebus 26. Vacantis Sedis, ad hanc Ecclesiam promotus fuit die X. Julii. Ughellus malè *Uberti* obitum, & *Philippi* electionem in annum 1197. differt; id enim memoratis Catalogis adversatur.

(73) Acta hujus expeditionis accuratè narrat Arnoldus Lubecensis lib. 5, cap. 1. & seqq. Tom. II Rerum Brunsvicensium. Ex eo autem discimus, profectos in Orientem Catholicos Proceres statim *Berytum* contendisse, illamque Urbem & Castrum feliciter expugnasse. Sigonius pro *Beryto Joppen* accepit, quæ tunc à Christifidelibus, non à Turcis, possidebatur; quin imo, occasione captæ Berytensis Urbis, hoc anno ab ipsis obsessa fuit, ut Nangius ad hunc annum refert, inquiens: *Qui in terram transmarinam transierant, dum omnia turbulenter agitant, inducias, quas nostri cum Turcis inierant, abrumpunt, Urbemque Berytum oppugnant, & capiunt; quo Turci permoti, Joppen Civitatem pervadunt, obtruncant omnes, munitiones diruunt, soloque coæquant*. Eadem tradit Rogerius Hovedenus pag. 772. asserens, in capta Urbe *Joppen* interfecta a Saracenis fuisse *plus quam viginti millia Christianorum*.

lippum Ducem Tusciæ detulit, eumque ad se ex Italia evocavit, & ad spem Imperii in Friderico filio stabiliendam, ut Principes ipsum Germaniæ Regem declararent, ac juratam fidelitatem obsignatis ad se literis mitterent, operam dedit, (74) atque inde in Siciliam transgressus (75) eundem Panormi Regem Siciliæ coronari, ac sacramenta apud eum dici curavit, quo tempore Salinguerra Taurellus Azonis Atestini opibus territus eum adiit, ac, ni opem ferret, partem Imperialem Ferrariâ pulsum iri denunciavit. Per autumnum inde morbum ex labore venationis Messanæ contraxit; quo ingravescente, ac perniciem ultimam minitante filii memor Philippum absentem tutorem ejus instituit, atque inde in festo S. Michaëlis, III. Kal. Octobris decessit è vita. (76) Cadaver Panormum devectum sepulturæ mandatum est. Constantia cum Friderico puero regni administrationi successit. (77)

Nemine regnante, aut imperante.

SEquuntur anni decem, quibus quæ acta sunt, ea in nostris Tabulis nemine regnante, aut imperante acta scribuntur. Hujus autem rei hæc caussa fuit, quòd neque Philippum, neque Othonem, qui interim de regno Germaniæ inter se decertarunt, legitimè, justèque regnasse Itali judicarunt. Ea verò cujusmodi contentio fuerit, deinceps demonstrare pergamus. Henrici morte audita, Ecclesiastici in Ducatu Etruriæ animos usque adeo extulerunt, ut, cum Philippus Dux per eos fortè dies Montemflasconem ex Germania reversus adisset, manu milites ejus aggressi sint. Philippus autem morte fratris accepta, Italiam sibi negligendam in præsens, atque uni studendum Imperio ratus, extemplò in Germaniam rediit. Eo anno Mediolanenses Carrocium, quod erat summæ expeditionis signum, eduxerunt, atque in agrum Bergomatem profecti, castrum Ghisalbæ ceperunt, idque funditus everterunt, & per quindecim dies Bergomatium fines, nemine resistente, vastarunt, Cremonensibus propter adversa prœlia sociorum accurrere auxilio negligentibus. Placentini Burgenses novo sibi fidei jurejurando junxere. Genuæ Nicolaus Doria in Siciliam adversus Prætoris mandata progressus, cum ab eo multaretur, seditionem gravem concivit, ac demum ad ejus auctoritatem revertit. (78) Philippus Imperium sibi eo nomine vindicabat, quòd penes se Imperii insignia à fratre accepta habebat. Itaque Natalitia Domini Higino- 1198
viæ celebrantem multi Principes, atque Episcopi adierunt, atque ei operam suam in eam rem obtulerunt. Sexto inde Idus Januarii Cœlestinus Pontifex migravit è vita. Eo sepulto, Cardinales secesserunt, ac, divino implorato auxilio, summo omnium consensu Lotharium Anagninum ex Canonico regulari Cardinalem suffecerunt, hominem eximia doctrinæ, ac prudentiæ laude præstantem, neque magnitudine animi inferiorem, eumque Innocentium Tertium appellarunt. Is postridie literas ad omnes Christianos Principes de sua dignitate misit, ac statim de præsentis Ecclesiæ labibus opportuna inire consilia cœpit. Primùm autem omnium, cum per id tempus Episcopi, & Consules Civitatum Etruriæ communis adversus Philippum tuendæ gratiâ libertatis fœdus inter se percussissent, atque exemplo Lombardorum fœderis ipsius Magistros, moderatoresque legissent, talem ipse societatem improbavit, quòd neque utilis, neque honesta Ecclesiæ esset: *Immo verò*, inquit, *cum Ducatus Tusciæ ad jus, & dominium Ecclesiæ Romanæ pertineat, ut privilegiis contineri perspeximus, nullam eos inter se societatis nomine fœderis facere pactionem*

(74) Sub finem anni præteriti 1196. sub prætextu expeditionis Terræ Sanctæ, cum valido exercitu in Italiam rediisse *Henricum* Baronius tradit; idque confirmat Naugius in Chronico ad eundem annum, inquiens: *Per totam Alemanniam fit ingens commotio ad liberationem Regionis transmarinæ, Archiepiscopo Moguntiæ, & Duce Saxoniæ, necnon pluribus Episcopis, & Principibus, voto se Sanctæ Crucis obligantibus. Imperator quoque Henricus per Apuliæ, & Siciliæ litora, tam navibus, quam in victualibus, copiosum exhibuit apparatum.* Clarè id etiam evincitur ex Chronico Fossæ-novæ, ubi ad annum 1197 hæc narrantur: *Hoc ipso anno Henricus Imperator egressus Alemaniam pridie Kal. Decembris advenit Ferentinum, & per septem dies ibi moratus cum pace, & æquitate postea ivit Capuam.* Hæc procul dubio ad annum 1196. spectare nemo non videt, cùm hoc anno 1197. *Henricus* longè ante Decembrem obierit. Itaque retrahenda sunt ad annum superiorem quæ hic de *Henrico* narrat Sigonius, Fridericum filium anno superiore 1196. in Germaniæ Regem jam electum testantur Godefridus Monachus, & gesta Innocentii III. num. XIX.

(75) Chronicon Fossæ novæ, post superiùs relata, subdit: *Post Nativitatem Domini Henricus Imperator egressus Capuam, ivit in Siciliam*, nempe anno præterito, licèt Sigonius annum a Natali exordiens optimè hunc annum signet. Pagius ex eodem Chronico diem addit, *XVII Kal. Februarii*, asserens proinde hoc iter currenti anno verè fuisse susceptum; sed fallitur. Designatio enim illius diei ad sequentem periodum pertinet, atque hunc sensum facit: *XVII Kal. Febr. Cœlestinus obiit; eodem die Lotharius Diaconus Cardinalis electus, VII. Kal. Maji consecratus est in Innocentium III. Papam*, ut in editione Mediolanensi Tom. VII. *Rerum Italicarum* legitur. Quamvis id minimè veritati congruat; cùm Cœlestinus III. obierit anno sequenti, die VIII, non XVI., mensis Januarii, & successor Innocentius, non die XXV. Aprilis, sed XXII. Februarii in Summum Pontificem fuerit consecratus, ut ex ipsis Innocentii III. Literis, aliisque antiquis Scriptoribus apud Pagium constat.

(76) De ultimis Henrici tabulis nonnulla prodit ad hunc annum Baronius. In Vigilia *S. Michaelis* decessisse *Henricum*, Hovedenus tradit. Verùm in Emortuali Casinensi superiùs memorato, dies mortis *Henrici* adnotatur *Tertio Nonas Octobris*. Longè aberrat Chronicum Fossæ-novæ, in annum 1198. Henrici obitum differens, eundem enim hoc anno decessisse nemo est qui ambigat.

(77) *Henricus Philippum* fratrem, pueri sui Tutorem effecerat, eumque è Germania evocaverat, ut *Fridericum* infantem illuc perduceret. Itaque *Philippus in Italiam profectus, cum venisset Romam, mortuum Imperatorem percepit, statimque regrediens in Tuscia, & in Italia insidiis diversorum periclitatus, vix evasit; sicque negotium hoc inefficax permansit, puero in Sicilia cum matre remanente*, ut narrat Otto a S. Blasio ad hunc annum. Hac de causa Constantia Regni administrationi successit.

(78) E Flamma Manipulo cap. 230., & Caffari Continuatore ad hunc annum ista narravit Sigonius.

nem oportuit, nisi salvo per omnia jure, atque auctoritate Romanæ Ecclesiæ. Consecratus est inde VIII. Kal. Martias in Cathedra S. Petri, quo facto Petrus Præfectus Urbis accessit, atque in consistorio Palatii Lateranensis publice juravit, se ei, & successoribus ejus, & Romanæ Ecclesiæ fidelem contra omnes homines fore, & investituram ab eo Præfecturæ per mantum recepit; atque in manibus ejus ligium, ut vocabant, hominium fecit, poculo ab eo aureo insignis benevolentiæ monumento donatus. Inde, quoniam mirificè angebatur animo, quòd Archiepiscopus Salernitanus, reliquique captivi, obsidesque Siciliæ adhuc in custodiis in Germania tenerentur, scripsit ad Argentinensem, & Spirensem Episcopus, ut Vecilum Bergensem monerent, Archiepiscopum Salernitanum è custodia mitteret, atque Episcopo Sutrino, & Abbati S. Anastasii Legatis ad id in Germaniam missis mandavit, ut, si ille auctoritati suæ non paruisset, execrationis in eum sententiam explicarent. Monitus porrò ab Episcopo, Philippum Ducem, cui ob occupatum S. Petri Patrimonium piorum interdicta communio fuerat, in gratiam redire cum Ecclesia cupere, rescripsit, si Archiepiscopum carcere liberandum curasset, ut ipse illum expiaret, sin minus, Romam venire ad piaculum accipiendum juberet. Monuit etiam Episcopos, Abbates, Principesque Germaniæ, ut Sibiliam, & filium, & filias, & ceteros, qui de Regno Siciliæ in Germania servabantur, solutos ad se trasmitterent; si non fecissent, præcepit Episcopo Sutrino, ut eos piorum communione depelleret (79) Quibus rebus actis, animum inde convertit ad patrimonia Ecclesiæ, quæ occupata, ac beneficii, sive feudi nomine donata à Friderico, atque Henrico fuerant, repetenda: cui laudi servire superiores Pontifices vel morte immatura oppressi, vel curis Orientalibus, ut diximus, occupati nequiverant: hoc & officio Pontificio convenire præcipue duxit, ut pia veterum regum beneficia tueretur, & ad lapsam constituendam Ecclesiam unum pertinere maxime existimavit, ut bona ei sua recuperaret, quæ per eos adempta fuerant, qui potissimum conservare debuerant. Erant autem Marcoaldus, qui Romaniam, & Marchiam Anconitanam, Philippus qui Tusciam, Conradus, qui Ducatum Spoletanum tenebant. Misit ergo exercitum in Romaniam, præcepitque Ravennati Archiepiscopo, & Suffraganeis ejus, ut Carsidonio Legato adessent in Exarchatu Ravennæ, & Brittonorii comitatu recipiendo; ad Marcoaldum autem, qui Ecclesiasticorum agros in Marchia fœde populabatur, Cardinales destinavit duos, rogatum, ut desisteret, & execratum, si perrexisset. Cardinales profecti mandata ediderunt, &, cum is nulla sui ratione ducta in populatione persisteret, etiam communione privarunt, ea subscriptione, quòd & fidem fefellisset, & Patrimonium Ecclesiæ invasisset, neque repetitas res restitueret. Quod ubi Pontifex audivit, eam sententiam justam esse pronunciavit, atque eâdem in Conradum intenta populos sacramento, quo se illis obligarant, absolvit. Carsidonius autem in Romaniam cum exercitu ingressus difficiliorem opinione expeditionem est nactus; nam cum ceteri populi, tum maximè Cæsenates, qui primi Romaniam ineunti occurrerunt, in pertinacia sua se persdituros, ostenderunt. Itaque cum eos sacrorum interdicto notasset, neque quidquam profecisset, auxilium Bononiensium advocavit. Bononienses sive ut à Pontifice gratiam inirent, cui semper maximè studuerunt, sive ut Marcoaldum à se procul arcerent, subitò arma pararunt, ac delectu quàm maximo habito carrocium emiserunt. Dux aderat strenuus, atque, ut iis temporibus, rei militaris in primis peritus, Prætor Urbis, Ubertus Vicecomes Placentinus. (80) Is omnibus copiis eductis statim Corbariam, Saxatellum, Montemcatinum, Arborum, Duciam, & Flagnanum, Imolensis agri Castra, quòd infirmis munitionibus essent, primo impetu cepit, atque singula certa pecuniæ summa multavit. Quo terrore perculsi Cornetani, qui se paullò ante dediderant, sponte in fidem, cum defecissent, reverterunt. Inde in finea Imolensem, Foroliviensem, Foropopilliensem, & Brittonoriensem exercitus est inductus. In primis Foroliviensium infame facinus erat. Hi enim Robertum, Urbis Præfectum, rem ad Ecclesiam retrahentem populari in foro concitato tumultu miserè interemerant. (81) Universi tamen vastatione agris illata ad pacem petendam, & obsequium Ecclesiæ recipiendum adducti; ad extremum junctis exercitibus Cæsenates quoque petiti, atque ad auctoritatem Ecclesiæ revocati. Civitatibus in fidem reversis interdictum est relaxatum. Contra verò Conradus, cum se diris à Pontifice devotum execrationibus cognovisset eo nomine, quòd bona Ecclesiæ repetita non redderet, religione tactus, longius sibi procedendum in contumacia non putavit; verùm coram populo Narniensi sacramentum solemne concepit, se universam terram, quæ erat Ecclesiæ, redditurum, ac statim Fulgineum, & Interamnam restituit; atque omnes populus sacramento sibi præstito liberavit, & in potestate esse, arbitrioque Pontificis jussit; cum autem vellet arcem Asisii reddere, Asisiatibus, Perusinisque repugnantibus, nequiit: inde profecto in Ducatum per mensem Augustum Innocentio, in manibus ejus Ducatum dimisit, atque ita ad obsequium Ecclesiæ rediit. Innocentius Præfecto Ducatui Cardinali Legato, Spoletanos, Reatinos, Fulginates, Asisiates, Eugubinos, Perusinos, Castellanos, & Tudertes, dicto audientes essent, jussit. Quibus rebus vulgatis,

(79) Hæc constant tum ex vita, tum ex epistolis ejusdem Innocentii III. a Baluzio editis, non secus ac ea, quæ inferiùs de primis Innocentii gestis narrat Sigonius.

(80) Anno sequenti 1199. creatum Bononiæ Prætorem *Ubertum* hunc asserunt *Memoriale bilotorum* Matthæi de Griffonibus, & *Chronica Bononiensia* edita Tom. XVIII. *Rerum Italic.* Acta Bononiensium, quæ hic describit Sigonius, ad hunc annum ibidem leguntur.

(81) Addit Rubeus ad præsentem annum: *Non solum Robertum Romanum, Urbis Præfectum rem ad Ecclesiam retrahentem, populare in foro, concitato tumultu, cum aliquot sociis obtruncarunt, sed ipsum nepotem Pontificis, nocte captum, cum* [illegible] *aliis, necarunt suspendio.*

gatis, Innocentius omnibus esse in ore, atque oculis cœpit, ut qui solus post tot annos Ecclesiam in pristinum locum dignitatis, ac potentiæ restitueret, remque non vi magis, quàm Pontificia auctoritate conficeret. Dum hæc in Romania, Marchia, Umbriaque geruntur, Lombardia variis Civitatum tumultibus arsit. Burgenses à Placentinis ad Parmenses defecerunt. Hoc Placentini æquo animo non potuerunt ferre. Itaque Brixianis, Comensibus, Vercellensibus, Novariensibus, Hastensibus, Alexandrinisque copiis ex fœdere advocatis ad Burgum processerunt, idque arcta obsidione circundederunt. Contra verò Parmenses, cum Cremonenses, Regienses, ac Mutinenses socios sibi præsto adesse suos jussissent, adversus eos moverunt, & sub lucem incautos, ac semisomnes adorti ita conterruerunt, ut armorum, ac pugnæ obliti spem salutis in fuga ponerent. Quos Parmenses longius insecuti, alios occiderunt, alios captivos abduxerunt. (82) Neque verò magis quietæ res trans Padum fuere. Veronenses Hostiliam reædificare cœperunt. Hoc ubi sensere Mantuani, ad opus impediendum armato milite occurrerunt. Verùm prœlio ad Pontem Molinum cum Veronensium manu conferto, terga dare coacti sunt. Veronæ conventus à septem Civitatibus Transpadanis est habitus, (83) Mediolano, Brixia, Mantua, Vercellis, Novaria, & Verona; fœdusque omnibus belli, pacisque communicatis rationibus ictum est adversus omnes, qui præsentem convellere statum tentarent. Comensibus Kalendæ Septembris præfinitæ, (84) quibus se hoc obstringere fœdere possent. Ferrarienses quoque cum Mutinensibus societatem, Prætore Salinguerra, junxere, jurantes, se servaturos esse Mutinenses, nec portorium ab eis aliquod exacturos. Per Novembrem inde mensem Innocentius Constantiam Imperatricem, & Fridericum filium, Siciliæ Reges instituit, literis ad utrumque in hanc sententiam datis: (85) *Quoniam regnum Siciliæ in Apostolicæ Sedis fide adhuc permansit, & Rogerius quondam pater suus, & Villelmus frater, & Villelmus nepos, Reges Apostolicam Sedem, & Prædecessores nostros summa constantia coluerunt; simul etiam, quia ea opinione imbuti sumus, Serenitatem vestram eorum vestigia firmiter secuturam: ob has res vobis, atque heredibus vestris, qui, prout Villelmus frater vester Hadriano Prædecessori nostro, nobis, Successoribus nostris, Ecclesiæ Romanæ fidelitatem, & hominium voluerint exhibere, & quæ subscribuntur, observare, concedimus regnum Siciliæ, Ducatum Apuliæ, & Principatum Capuæ, Neapolim, Salernum, Amalfim, Marsiam cum iis, quæ ad horum singula pertinent, & alia, quæ tenetis à Prædecessoribus vestris, hominibus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, jure detenta, pro quibus omnibus coram Ostiensi Episcopo, Apostolicæ Sedis Legato, quem ad sacramentum tuum accipiendum misimus, fidelitatem nobis, & Successoribus nostris jurasti. Cum autem tu, fili, Rex ad legitimam ætatem perveneris, nobis, ac Successoribus nostris, & Ecclesiæ Romanæ fidelitatem, & ligium hominium exhibebis; censum verò sexcentorum squifatorum de Apulia, & Calabria, quadringentorum verò de Marsis vos, & heredes vestros statuistis Ecclesiæ soluturos. Electiones autem in regno canonicè fiant.* Hujus verò beneficii fructum haud ferre Constantia potuit. Siquidem morbum nacta, haud ita multò post quinto Kalendas Decembris vitam reliquit, cum ipsum Innocentium Friderici pueri tutorem testamento instituisset. (86) Morte Constantiæ novo in Regno bello est occasio patefacta. Rerum turbator Marcoaldus extitit. Ille verò per caussam juris pueri conservandi ex Marchia exercitum in Apuliam introduxit, ac principes, qui parêre recusarunt, exilio, fortunis, membrisque multavit, & castro Sancti Germani capto, Cassinum obsedit. (87) Qua re accepta Innocentius, tanquam tutor pueri legitimus, & ipse adversus eum exercitum destinavit. Dum hæc in Italia, Siciliaque geruntur, in Germania graves tumultus ob regia Comitia concitati; nam quidam Principes Adernaci convenientes, Bertoldum Ducem Zaringiæ, Regem delegerunt, neque rationem sacramenti, quo se Friderico obligarant, habuerunt. Alii verò in oppido Milhuseno coacti, Suevi, Saxones, Bavari, Boemi, & principes plures Rhenenses Philippum Ducem crearunt; ex quo sæva inter eos est armorum contentio nata. Cedente inde Bertoldo, Colonienses, & Argentinenses cum Episcopis suis, & alii quidam Othonem Ducem Saxoniæ ex Anglia revocarunt, eumque adversùs Philippum Regem designaverunt. Cum autem Philippus Aquas venisset, easque præsidio occupatas teneret, tamen superveniente cum suis Othone, atque Aquas obsidione premente, cedere est coactus. Ita Adolphus, Coloniensis Archiepiscopus, Regem coronavit Othonem, eum verò ritè coronatum Legatus Pontificius approbavit, ac Philippum Du-

(82) Hæc anno sequenti, *de mense Maji*, contigisse narrat Chronicon Parmense, editum Tom. IX. *Rer. Italic.*

(83) IV Kal. Majas juncta hæc fœdera testatur Calchus ad hunc annum. Acta Veronensium *ad pontem Molendinorum* contra Mantuanos refert ad mensem Junii anni sequentis 1199. Chronicon Veronense, editum Tom. VIII. *Rer. Italic.*

(84) Calchus ampliori spatio præfinitum Comensibus hoc tempus narrat, inquiens: *Comensi spatium intra Kal. Decembris datum accedendi in societatem.*

(85) Integras has Literas lege in Raynaldo ad hunc annum pag. 18.

(86) Richardus de S. Germano ad præsentem annum hæc tradit; idemque testatur Innocentius ipse in epist. 563. libri primi. Obiisse *Constantiam* die 27. Novembris, adeòque *VI. Cal. Decembris*, adnotavit in Annalibus Odoricus Raynaldus.

(87) Anno sequenti 1199. *Marcualdus* in Casinense Monasterium hostiles copias movit. Describit hanc *Marcualdi* irruptionem Chronicon Fossæ-novæ, simulque narrat miraculum, quo ab obsidione Montis Casini depulsus est; tanta enim grandinis, ventorum, atque aquarum vis in hostilem exercitum irruit, ut dirutis omnibus tentoriis, fugere coactus sit, multis per viam morte perculsis. *In die Festo Beati Mauri*, adeòque die XV. Januarii anni sequentis id accidisse tradit Richardus à S. Germano, qui fusè de his loquitur ad illum annum.

Ducem jure repudiatum pronunciavit. (88) Hoc autem cum injuste factum Principes quidam contenderent, Innocentius Legati partes sui suscepit, atque ita Zaringiæ Duci conquerenti respondit: *Objectioni Principum respondentes asserimus, quòd legatus noster approbando Regem, & reprobando Ducem, nec electoris gessit personam, utpotè qui nec fecit aliquem eligi, nec elegit; nec cognitoris, cum neutrius electionem, quod ad factum eligentium, confirmandam duxerit, aut etiam infirmandam. Exercuit autem denunciatoris officium, quia personam Ducis ejusdem indignam, & personam Regis pronunciavit idoneam, quo ad Imperium obtinendum. Eos igitur duximus commonendos, ut à præfato Duce justo quidem à nobis judicio reprobato recedant, & præfato Regi non abnuant adhærere. Sunt enim notoria impedimenta Ducis, scilicet excommunicatio publica, perjurium manifestum, & persecutio divulgata, quam progenitores ejus, & ipse præsumpserunt in Apostolicam Sedem, & alias Ecclesias exercere: fuit quoque à prædecessore nostro excommunicationis vinculo innodatus: quod postmodum recognovit, dum per nuncium suum absolutionis beneficium postulavit: unde patet, quòd ipse fuit excommunicatus electus. Item contra proprium juramentum, super quo nec consilium à Sede Apostolica requisivit, & ambitionis vitio Regnum sibi usurpare præsumsit, cum super illo juramento prius Ecclesia Romana consuli debuisset.* Quibus rebus cognitis Philippus, ut favorem sibi Pontificis in adipiscendo Imperio compararet, Ducatum Tusciæ præter Montemflasconem dimisit, ac captivos Siculos custodiis liberandos curavit. Ii, cum in aulam Pontificiam pervenissent, quòd luminibus capti essent, fœdum omnibus Germanicæ crudelitatis exemplum, & parum Philippi rebus accommodatum exhibuerunt. Eodem anno duabus Ecclesiis Metropolitanis vacantibus Antistites dati, Adelbertus Ravennati, & Peregrinus Aquilejensi. (89) Non prætereundum silentio existimo, hæc tempora, quæ teteis hominum flagitiis, diris populorum inimicitiis, ac nefandis hæresibus propè fuere infamia, hoc uno bono Dei beneficio floruisse, quòd viros aliquot cum doctrinæ magnitudine, tum vitæ integritate præstantes tulerunt. Nam Franciscus Asisias in Italia, & Dominicus Calaorogensis in Hispania per hoc tempus insigni asperitate vitæ, rerum humanarum contemptione, & verbi divini prædicatione, hominum in se ora, oculosque vertere cœpere. Verùm postero anno Cremonæ præ- 1199
cipuè lux ingens sanctitatis effulsit. Quippe Homobonus quidem simplicitate morum magis, quàm eruditione in Civitate conspicuus ex hac vita decessit: ac sanctitatem suam post obitum tam multis miraculis ad sepulturam editis confirmavit, ut Sicardus Episcopus, homo gravissimus, ea re permotus Romam sibi contendendum, atque Innocentium de omnibus diligenter edocendum putarit. Quibus rebus cognitis Innocentius religione perfusus ipsum in numerum Sanctorum ascripsit, ac Cremonenses ad ejus colenda Natalicia, scriptis, quæ adhuc extant, literis incitavit. (90) Eo verò anno omnes opes suas ad Marcualdum, qui unus infestam habebat Ecclesiam, contulit. Itaque misso in Campaniam exercitu ipsum à Cassini obsidione avertit, atque Apuliæ, Calabriæque populos sacramenta Federico dicere jussit: & Cardinalem S. Mariæ in Porticu in Siciliam ad caput ejus custodiendum misit: neque officium ullum optimi aut domini, aut tutoris, aut patris erga illum omisit. Inde in Marchiam conversus, novum exercitum ex Lombardia, Tuscia, & Marchia evocavit, moderatoresque Tusciæ Romam ad ea consulanda, quæ opus essent, accivit: atque ita Marchiam adortus, haud magno admodum certamine universam ad Ecclesiæ auctoritatem post tot annos adduxit. Quibus rebus, ac simul etiam metu religionis Marcualdus adductus, demum ad officium rediit: ac per Episcopum Ostiensem Legatum Pontificis Verulis expiatus in gratiam Ecclesiæ est receptus. (91) Innocentius recuperatâ aliquando tandem Ecclesiâ, omnes inde curas suas ad res Orientales in dies vehementius collabentes sibi statuit conferendas. Dum autem Marchia à Pontifice magna totius cum Italiæ approbatione pacatur, Lombar-
di

(88) De his inter *Philippum*, & *Ottonem* dissidiis fusè Godefridus Monachus, Otto a S. Blasio, Conradus Ursperg., aliique Historici scribunt.

(89) Utraque hæc Metropolis Pastore suo minimè viduata est hoc anno. *Gulielmus*, qui anno 1190. Ravennensi Ecclesiæ præesse incœpit, vitam non absolvit ante annum 1201., quemadmodum in Rubei historia, publicis ab ipso documentis productis, evincitur, idemque tradit Ughellus Tom. II. Italiæ Sacræ. *Peregrinus* verò multo ante hunc annum in Aquilejensi Sede suffectus est; in libro enim inscripto *delle Masnade*, quem Cl. Justus Fontaninus, nunc Archiepiscopus Ancyranus, Venetiis edidit, fol. 23. memoratur Diploma ab illo inspectum in Archivo Civitatensis Ecclesiæ, Datum *Peregrino* Aquilejensi Patriarchæ ab *Henrico VI. Imp.* anno 1195. ut in adnotationibus quoque ad Ughellum Tom. V. legitur.

(90) Anno præterito 1198. die 22. Decembris sacros honores *Sancto Homobono* ab Innocentio fuisse decretos, tradit Laërtius Cherubinus Tom. I. Bullarii, afferens *Innocentii* Constitutionem sub num. 2. Datam *Laterani II. Calen. Januarii, Pontificatus nostri Anno primo*, qua *Homobonum* Cremonensem Sanctorum catalogo adscribit, ejusque Festum *in die depositionis ipsius*, idest die 13. Novembris instituit. Attamen errasse Cherubinum in hisce Chronologicis notis, quas è vitiato codice desumpsit, ex Odorico Raynaldo ad hunc annum dignoscimus. Is enim genuinam Epocham hujus Diplomatis profert, quod datum est *Laterani II. Idus Januarii*. Sub eodem die id refertur inter Epistolas Innocentii III. lib. 1. num. 530. editam a Stephano Balutio, adeòque dubium non est, quin memoratam *S. Homoboni* Canonizationem optimè huic anno Sigonius adscripserit. Illud in eo emendandum crediderim, quòd ejusdem mortem, & Sicardi Episcopi Cremonensis iter ad Romanam Urbem, ut illum Sacris Fastis inferendum à Summo Pontifice impetraret, in hunc annum retulerit. Hæc enim omnia elapso anno contigisse Sicardus ipse in Chronico ad annum 1198. testatur, inquiens: *His quoque temporibus fuit quidam Cremonæ vir simplex, fidelis plurimum, & devotus, nomine Homobonus, ad cujus obitum, & ejus intercessione Dominus hunc mundo multa miracula declaravit. Ea propter peregrè profectus, præsentiam Summi Pontificis adii, & Canonizationem, quam petebam, obtinui.*

(91) Constat ut hæc ex literis Innocentii apud Raynaldum ad hunc annum num. 12.

di inter se accensis ad internecionem animis contendêre. Quippe Placentini acerbe ferentes, se à Parmensibus non solum Burgi possessione nudatos, sed etiam in fugam actos, captosque fuisse, cum Mediolanensibus ad Burgum oppognandum venerunt: sed Parmensibus cum sociis suis subitò accurrentibus, propositum tenere non potuerunt: ceterum collatis signis, prælioque valido facto ita utrinque discessum est, ut satis appareret, ea congressione non extinctum ardorem esse pugnandi, sed auctum. Prava percrebuerat tum in Italia consuetudo, ut non solum privati privatos, sed etiam populi populos ad contractas controversias dirimendas indicto certamine invitarent, quod illi torneamenti nomine appellabant, quæ, ut mortalium generi exitiosa, tribus fuerat jam decretis ab Ecclesia condemnata. Tanta verò tum sive tractandorum armorum, sive virtutis experiendæ cupiditas Italicos acuit, ut, contemptis legibus, alter alteri ejusmodi certamen indixerint, seque inter se ad rem summo disceptandam discrimine provocarint, ratus uterque, se uno prœlio Italis ostensurum, non solum, quanrum jure controversiæ superaret, sed etiam, quod generosos populos vehementios incitabat, quantum bellica virtute, gloriaque militari præstaret, dieque tantæ, ac tam memorabili pugnę indicta, interim suas quisque vires, copiasque rebus instruere necessariis instituit. Hæc verò ubi Innocentius comperit, intimis animi sensibus doluit, imminentem nimirum populorum calamitatem prospiciens. Itaque ut tanto malo, quoad posset, occurreret, literas V. Kal. Maji, quæ adhuc leguntur, (92) ad Abbatem Locedensem scripsit in hanc sententiam: *Quot ex dissensione, quæ super Burgo S. Domnini vertitur, inter Placentinos, & Parmenses mala contigerint, & quàm multa impendeant, nemo non videt. Nam invicem sanguinem suum sitiunt, nec propriis damnis, cladibusque contenti sunt; quin etiam totam Lombardiam ad arma solicitarunt, atque inter se in universi prælii aleam certamen improbum indixerunt. Quamobrem, ut & clades imminens arceatur, & , si ventum ad conflictum fuerit, immortales Civitatum inimicitiæ amoveantur, mandamus vobis, ut cum Archiepiscopo Mediolanensi, Episcopis Vercellensi, Bergomati, Laudensi, Brixiano, Cremonensi, Regiensi, Placentino, & Parmensi, ad quos nos hac quoque de re scribimus, per te, & eos, quos ad hoc officium idoneos, ac necessarios esse duxeris, hos populos ad pacem, & concordiam redigas. Quod si illi in auctoritate vestra non fuerint, per sacrorum interdictionem in Prætores, Consules, Consiliarios, & Fautores intentam, tam Placentinos, quàm Parmenses ad subeundum judicium nostrum astringas, curesque, ut Burgum in manibus tuis nomine nostro assignent tenendum, donec à nobis eis restituatur, quibus visum jure fuerit convenire.* Hæc, utcunque curata sint, parum momenti ad conceptam populorum animis rabiem comprimendam, & impendentem Civitatibus cladem avertendam habuerunt, quam cladem Deus cœlestis prodigii novitate prudentibus, & divina non negligentibus apertè portendisse est visus. Siquidem nive per Augustum mensem prodigiosè e cœlo lapsa, frigus per triduum hiemali simile sævit. Spretis igitur Pontificiis, cœlestibusque præceptis Parmenses, & Placentini, sociis utrique suis stipati, IV. Idus Octobris, ut condictum fuerat, apud S. Laurentium convenerunt, ac dato extremi prœlii signo, magno utrinque animorum, atque armorum ardore congressi sunt. Pugnatum est æquo Marte à prima diei hora usque ad vesperam summa non virtute solùm, sed etiam pertinacia, censentibus singulis, qui loco cessissent, eos non Burgum, sed universam bellicæ virtutis laudem, ac gloriam amissuros. (93) Itaque superveniente nocte defatigatione magis, quàm satietate pugnandi ingenti utrinque clade ex acie recesserunt. Per eosdem dies Veronenses quoque ad Padum progressi, invitis Mantuanis, Hostiliam muniverunt. Mediolani verò Ubertus Pirovanus ad Archiepiscopatum est evocatus. (94) In exitu inde anni pax inter Placentinos, & Parmenses apud Cremam Mediolanensibus, & Brixianis sequestribus est transacta.

Hæc usque ad annum millesimum ducentesimum in Regno Italiæ evenisse memoratu digna comperiebat, eaque anno demum millesimo quingentesimo septuagesimo quarto è tenebris eruta in lucem, conspectumque prodebat Carolus Sigonius Mutinensis, cum in Gymnasio Bononiensi studia profiteretur humanitatis; post autem anno MDLXXIX. novis conquisitis veterum monumentorum, scriptorumque subsidiis, eadem multò & auctiora, & certiora, renovata opera, divulgavit.

(92) Lib. 2. Epistolarum Innocentii num. 39.
(93) E Corii historia ad hunc annum hæc narrat Sigonius.
(94) Per errorem crediderim hanc periodum huc irrepsisse. Sigonius enim qui *Philippi* Archiepiscopi initium rectè anno 1196. consignavit, eundem adhuc viventem anno 1201. refert, ac postmodum illius mortem ad annum 1206., quo verè obiit, enarrat, inquiens *Mediolani Philippo Lampugnano Archiepiscopo vita functo, suffectus est Ubertus Pirovanus.*

CAROLI SIGONII
HISTORIARUM DE REGNO ITALIÆ
Quinque reliqui Libri.

EXCELLENTISSIMO ET ILLUSTRISSIMO

PRINCIPI

JACOBO BONCOMPAGNO,

DUCI SORÆ, MARCHIONI VINEOLÆ, &c.

ALEXANDER CAPRARA SOCIETATIS JESU

S. D.

Optandum sanè magnopere fuit, Excellentissime & Illustrissime Princeps, ut Carolus Sigonius, qui summorum scriptorum hujus ætatis gloriam adæquavit, hunc etiam postremum laborum, & vigiliarum suarum ferret fructum, ut hi libri, quos ille ad perficiendam Italici Regni narrationem contexuerat, eodem vivo in lucem conspectumque hominum exirent, atque ab eo tibi inscripti, & dicati ex tuo clarissimo nomine nuncuparentur. Quandoquidem & ille jucundissimum cum volupsatis sensum percepisset, quo præstantissimi artifices perfrui solent, cum præclarum aliquod, egregiumque opus ab se feliciter confectum, hominibus conspiciendum proponunt; & libri ipsi extrema sui auctoris manu perpoliti, sapientum virorum judicium non extimescerent; ac simul illustres tuæ, eximiæque laudes, hujus nobilissimi scriptoris testimonio, sæpe antea celebratæ, nunc rursus ejusdem præclaro præconio, ad diuturnam posterorum memoriam prædicarentur. Verùm quando ille morte subtractus, in beatiores (ut sperandum est) sedes demigravit, nos quidem horum commodorum spes omnis frustrata est; at ille in posterum longe prospiciens, ut huic incommodo jam antè mederetur, cùm multos haberet suæ doctrinæ alumnos excellenti ingenio, ac virtute, me tamen, qui nulla ratione eram cum eis comparandus, testamento delegit, cui scriptorum suorum custodiam mandaret; quod cujus fidem, & benevolentiam erga se proximis annis perspicuè cognorat, eidem, credo, postremam voluntatem suam cordi futuram existimaret. Hanc autem reliquam observantiæ meæ erga se partem requirere visus est, ut si quando hæ memoriæ, nominisque sui quasi reliquiæ in publicum efferrentur, à me solemni propè carmine, consilii, institutique sui in iis libris ratio redderetur; quod munus, cum salvo officio declinare non posse viderer, haud invitus recepi. Amicissimi ergo viri recordationem libenter usurpo, atque optimi præceptoris monumentis jucundè mihi videor ferme justa persolvere; cujus universa in me promerita nunc non contestabor, ne tenuitate mea tanti viri gloriam diminuam, & in angusto nimis campo ejus laudes concludantur, cujus labores, & studia commune studiosorum hominum adjumentum complexa sunt. Is enim cum primum ætate florere cœpit, ad Græcarum, Latinarumque literarum studium ita se contulit, ut ad eas propagandas, & illustrandas dies noctesque incubuerit; egregiumque suum de omnibus benè merendi animum apertè testatus est, non solum in erudienda publicè, ad devexam usque ætatem suam, juventute, quæ, dum is esset Bononiæ, Patavii, Venetiis, Mutinæ, undique ad illum confluebat; verùm etiam in posteritate juvanda, cui plurimos, atque uberrimos libros reliquit, quibus Magistratuum Romanorum nomen, ordinem, tempusque explicuit, Civium Romanorum jura descripsit, quæve leges in Italia, & quæ instituta in Provinciis regendis, Judiciisque exercendis servarentur; quale jus Hierosolymis, & Athenis; ac simul Lacædemoniis quæ tempora fuissent edocuit; in quarum rerum tractatione dum versatur, innumera Græcorum, Latinorumque scriptorum loca attingens, mirum, quantum luminis, at splendoris eis attulerit, jamque in quietis portum gloriosè invehi posse videbatur, cum rursus è litore solvens, & vela dans ventis, Occidentalis Imperii, Regnique Italici, memorabiles res gestas perpetuo historiæ contextu enarrare orsus est; successusque adeo prosperos habuit, ut ex ejus lucubrationibus incredibiles fructus ad universum nostræ ætatis hominum genus promanarint. Etenim si tanta est, ut fertur, historiæ utilitas, quæ contineat facta, dictaque hominum illorum priscorum, qui ante Christum natum viguerunt, ut eam gravissimi viri Magistram vitæ dicant, lucemque veritatis; cum tamen idem tunc non esset rerum humanarum status, qui nunc est, multaque in eis sint, & ab horum temporum usu, & à moribus nostris abhorrentia; quanti faciendus est Caroli Sigonii clarissimi viri labor in colligendis iis, memoriæque

LIBER DECIMUSQUINTUS

CONTINUAT.

DEducitur jam ad exitum de Regno Italiæ narratio, quod quidem in Germanos demum traductum fuerat. In primis autem singuli exponuntur Reges, atque Imperatores Germanorum, & res eorum: nam Imperatorum Constantinopolitanorum eatenus aliquam fieri mentionem contingit, quatenus ad res quasdam Italiæ eorum commemorationem visum est opportunum adhibuisse. Describuntur etiam singuli Pontifices Romani, & res eorum, tum Hæreses, Concilia &c. Sequuntur etiam Archiepiscopi, Patriarchæ, & res eorum: Duces præterea quidam. Neque solum universæ Italiæ, sed singularum etiam civitatum status exponitur, nempe bella, seditiones, victoriæ, clades, publica ædificia: item calamitates cœlestes, ut pestilentiæ, fames, diluvia, incendia, tempestates, eo quidem ordine, ut quid quoque anno evenerit, demonstretur, & nihil memorabile, quod comperiri potuerit, prætermittatur.

1200 ANno inde millesimo ducentesimo, Philippo adversus Othonem Alsatiam pervastante, (1) atque ipso, ut dixi, Italiæ Regno vacante, varios inter se tumultus ipsi Lombardiæ populi miscuere. Quippe Mediolanenses, ac Brixiani irruptionem in agrum Cremonensem fecerunt, &, Castronovo ad os Abduæ inflammato, Soncinum obsidione circundederunt. Quibus Cremonenses cum Bergomatibus obviam exeuntes ad Zenevoltam, multa cum eis, sed levia, prœlia ediderunt. Papienses autem ut juventutem Mediolanensium longè domo viderunt abesse, occasione usi, Mediolanum instructo agmine provolarunt, atque acre cum eis, qui urbem custodiebant (hi Comenses erant) prœlium commiserunt, octingentisque eorum captis quamplurimos occiderunt. Quo nuncio accepto Mediolanenses, Soncini obsidione relicta, repentè ad Urbem suam tutandam se recepêre. Eadem ratione Placentini, ut Cremonenses bello Brixiano implicitos cognoverunt, Turrim S. Andreæ, quam Cremonenses suis in finibus obtinebant, adorti sunt. Verùm supervenientibus repentè Cremonensibus, acie per sex horas dimicare coacti, demum in fugam se conjecerunt, ac Vidonem Mandellum Prætorem cum aliis sexaginta in potestate hostium reliquerunt. Quibus victoriis Cremonenses elati, inde in fines Brixianos se intulerunt, atque VIII. Kal. Octobris magno cum iis prœlio conflixerunt: quo multis utrinque desideratis, captivos triginta septem hostium effecerunt. Mediolanenses autem, ut cladem à Papiensibus acceptam referrent, in agrum item eorum induxerunt exercitum, ac Turrim Besatam aggressi unà cum quingentis, qui in custodia ejus erant, redegerunt in potestatem. Inde in Laumellinam transgressi, Mortariam cum multis aliis oppidis occuparunt, ac solo æquarunt. Quorum exemplo permoti Parmenses, ineunte inde Octobri, recenti violata pace, castra Placentinorum, Arquatum & Sanctum Laurentium invasêre: verùm, auxilio Placentinorum citato agmine advolante, ad manum conferendam impulsi, ex suis plurimos amisêre, quorum alii capti, occisi alii sunt. Placentini verò postquam Cremonenses Parmensium subsidio properare senserunt, alio ad eos fallendos itinere instituto VI. Kal. Novembris Padum subitò trajecerunt, ac Cremonam imparatam adorti portam Bertocciam occuparunt. Qua re comperta Cremonenses domum statim repetierunt, ac portam expulsis inde hostibus receperunt, atque eos abeuntes insequuti mille ducentos ceperunt, ac captivos Parmensium liberarunt. Quæ dum aguntur, Mediolanenses cum Brixianis, irruptione ex altera parte facta, castrum Oscasalis eis ademerunt, ademptumque deleverunt: inde in Bergomatem illati, atque ad Urbem usque populando progressi, Bulgarum, Calcinatum, ac Collonium subverterunt. Quo facto pax inde tractata haud ægrè convênit ea conditione, ut fines ab Henrico Imperatore quondam positi servarentur. Quorum exemplo adducti Laudenses, Melegnano & aliis quibusdam castellis ad Lambrum amnem remissis, pacem à Mediolanensibus impetrarunt. Hæc ferme trans Padum. Ex Cispadanis autem Salinguerra Taurellus Ferrariensium Princeps, cum Præturam Veronæ esset adeptus, statim animum ad Argentam, de qua antea quoque armis disceptatum fuerat, Ravennatibus adimendam adjecit. Quare promptis Veronensium & Mutinensium copiis ad Ferrarienses adjunctis eò progressus, facilè, victo præsidio, oppidum occupavit: ac mox Ravennates aliquot incautè suorum subsidio accurrentes insidiis in itinere collocatis excepit, ac cathenis vinctos Ferrariam abduxit, qui in custodiam conjecti ibi postea misere perierunt. Bononienses autem, Medicina & Argellata receptis, ab ipsa quasi rerum serie tracti, inde agrum Imolensem Cæsareum invaserunt. Ejus rei hæc occasio data. Albertus Araldus, homo montanus, haud modica hominum facinorosorum manu contracta, furto Saxarellum occupaverat. Tantam bene gerendæ rei occasionem non dimittendam arbitratum Consilium, prætorem eò cum delecto militum robore misit. Albertus, quòd se Bononiensi imparem esse videret, repente ad ipsum Prætoris adventum

cum

(1) In Alsatiam *Philippus* hostili exercitu irrupit, & prope Mosellæ fluvium cum *Ottone* conflixit anno 1198.; inde in Saxoniam movens, Brunsvicum obsedit anno 1199: Hoc verò anno 1200. nihil hostile gessit, teste Arnoldo Lubecensi lib. 6. cap 2. & seqq., qui acta horum temporum accuratè recenset.

cum suis in speluncam ejus montis quandam refugit: id ubi sensit Prætor, ad specum, quamvis difficili admodum accessu, perrexit, ac statim stramentis accensis in os ejus injectis, Albertum & socios, fumo spiritus viam intercludente, adduxit in potestatem. Albertus pede ad arborem suspensus, ac gravi lapide ad collum alligato miserè vitam finivit. Savatellum, ne quando aliàs similium hominum receptaculum esset, injecto igne combustum. Inde ea occasione ad reliqua oppida Cæsarei juris arma translata, eaque haud magno certamine ditioni Bononiensi adjuncta. Castrum S. Petri adversus latrocinia in dies sævientia conditum. Forolivienses item Cerviam Urbem aggressi, præsidium Ravennatium ejecerunt, oppidoque potiti sunt. Faventini verò castro Cosmâ demum absoluto exercitum adversus Forolivienses duxerunt. Mutinenses autem bellum à Regiensibus, quod sequenti anno erupit, extimescentes, castrum cis amnem Siclæ adversus Herberiam in ulteriore ripa sitam opposuerunt, idque Marzaliam appellarunt; dum Regienses intestina duarum factionum seditione conflictabantur, quas Scopacciatorum, & Mazaperlinorum nomine appellabant. (2) Romani Viterbienses imperium Ecclesiæ detrectantes adorti ad deditionem compulere, atque eorum opes cum hominibus ad Urbem in modum triumphi veteris revexêre. Sequen-
1201 ti anno, Philippo Argentoratum obsidente, atque Othonem variis prœliorum certaminibus fatigante, Mediolanenses, tribus prætoribus ex tribus factionibus Nobilitate, Motta, & Credentia (hi erant opifices) institutis, exercitu Placentinorum accito, in Laumellinam iterum irruperunt, ac ponte è regione Viglebani super Ticinum amnem constructo, Viglebanum assidua oppugnatione premere mense Julio contenderunt. Qua re cognita Papienses, ut pontis constructionem impedirent, celeriter accurrerunt: verùm prœlio VII. Kal. Augusti commisso adeo malè pugnarunt, ut ex suis mille ducentos amiserint. Ita Mediolanenses oppugnatione redintegrata, Viglebanum juris, potestatisque suæ fecerunt. Quibus detrimentis Papienses impulsi, proximo Augusto oratores Mediolanum de pace miserunt: qui, cum eam æquis conditionibus impetrassent, apud Philippum Archiepiscopum solemnia sacramenta dixerunt. (3) Parmenses autem Burgum S. Domnini, quod Placentinis paullò ante concesserant, iterum promotis copiis invaserunt: Placentinis autem adesse Brixiani summopere cupientes, suborta in Civitate seditione, officium præstare non potuerunt; quæ, animis ex studiorum diversitate utrinque accensis eò erupit, ut, atroci prœlio in Urbe commisso, pars inferior exire coacta sit: quæ, Rotingo occupato, ac Cremonensium auxilio accersito, mense Decembri ad oppidum Gavardum oppugnandum accessit: verùm ab iis, qui in Urbe remanserant, impetu repentino oppressa, proposito excidit. Rotingum, Caprianum, & Monlrotundus, quòd cum extorribus senserant, sunt excisa. Eodem anno novum bellum inter Mutinenses, & Regienses est excitatum. Amnis est Sicla, mediâ inter Mutinam ac Regium viâ, à Plinio Gabellini nomine appellatus, cujus integrum jus se Mutinenses habere, Henrici III. concessione profitebantur. Itaque, cùm Regienses emissarium ex eo ad rei navalis usum derivare pararent, ei rei impedimento se priore anno futuros ostenderant, (4) atque ea de re ad amnem ipsum Marzaliam castrum ad conatus eorum coërcendos extruere cœperant. Id ægrè Regienses passi, quod jure non poterant, armis sibi parandum existimarunt; &, quòd in se haud satis virium esse ad rem tantam ex sententia conficiendam viderent, auctore Bualello Cive Bononiensi, Prætore suo, à Bononiensibus auxilium postularunt. Grata omnibus ea occasio fuit, qua Regienses aliquo sibi beneficio adversus Mutinenses obstringerent. Ea de caussa auxilia peditum equitumque summa omnium voluntate summissa. Septembri mense apud Formiginem acriter ab utraque parte concursum, varièque pugnatum. Mutinenses demum multitudine hostium superante in fugam acti, atque usque ad pratum Tentionis non longè ab Urbe compulsi, multis amissis, in primisque Prætore ipso Alberto Lendenario capto. Faventini item à Foroliviensibus afflictati auxilium Bononiensium postularunt, ac prœlio commisso non solùm in fugam eos egerunt, sed etiam Castaneolum oppidum VI. Idus Octobris ereptum incendio deleverunt. Eodem anno Innocentius Pontifex Romæ Hospitali S. Spiritus excitato, ac magnis facultatibus aucto, ordinem Hospitalariorum S. Spiritus instituit; (5) postero

(2) Bella cis, & trans Padum acta, quæ hoc, aliisque subsequentibus annis narrat Sigonius, leguntur in Rubeo, Corio, aliisque Urbium singularum Chronicis, editis inter Scriptores Rerum Italicarum, quæ minimè vacat peculiariter recensere; idque monitum Lectorem volo, ne repetitis adnotationibus fatigetur.

(3) Hæc Corius ad præsentem annum enarrat.

(4) Non *priore* tantùm *anno*, sed multò etiam ante à Regiensibus tentatum fuerat, ut ex amne Sicla Emissarium derivaretur, Mutinensibus ad illud impediendum paratis. Id enim ipse Sigonius ad annum 1183. refert, iisdem prorsus verbis hunc amnem describens, nisi quòd ibidem *Henricum Secundum* Auctorem facit Diplomatis, quo jus integrum in eundem fluvium Mutinensibus concedebatur, hic autem *Henrico III.* id attribuit; qua in re constans sibi est in historia quoq; Bononiensi, eidem *Henrico Tertio* hanc Concessionem adscribens, anno currente.

(5) Errat Sigonius, cùm non Romæ, sed in Gallia a Fratre Guidone institutus sit Hospitalariorum S. Spiritus Ordo. Quin imò paullò ante hunc annum illius exordia sunt repetenda; siquidem jam coaluerat anno 1198., quo confirmatus fuit ab Innocentio III., ut constat ex ejusdem epistola lib. 1. num. 97. editionis Balutii, Data Romæ *ad Guidonem Fundatorem Hospitalis S. Spiritus, ejusque Fratres tam præsentes, quàm futuros IX. Kal. Maji Indictione I, anno Incarnationis Dominicæ MCXCVIII. Pontificatus vero Innocentii Papæ III. anno I*, nec non ex altera ad *universos Archiepiscopos, Episcopos, & alios Ecclesiarum Prælatos, Data X. Kalen. Maji, Pontificatus nostri anno I*, quam idem Balutius refert num. 95. Sigonius confundit *Hospitalariorum* Ordinem cum *Hospitali S. Mariæ in Saxia*, quod verè Innocentius III. magnificè extruxit, ornavitque, Spondano teste ad annum 1198 num. 17, quodque succedentibus annis *S. Spiritus* nomen accepit, atque unitum fuit ab ipso Innocentio anno 1204. Hospitali S. Spiritus

nostero verò, ut Germanos à Philippi partibus ad Othonis averteret, Othonem Regem rite creatum pronunciavit, atque in exitu Junii Vidonem Episcopum Prænestinum Legatum Coloniam misit, ut Othone Rege declarato; Philippum cum fautoribus ejus, tanquam injuste bona Ecclesiæ obtinentem, communione abigeret, atque omnibus, ut se ab eo, tanquam aperto Ecclesiæ hoste, sejungerent, Othoni verò, tanquam Regi legitimo, aggregarent, injunxit; (6) præcipue autem Colonienses vinculo fidei Philippo datæ absolvit. Quibus rebus Philippus accensus, Erfurtiam, quam tenebat, majoribus contra eum præsidiis communivit. Otho verò Rex Germaniæ à Legato Pontificio confirmatus, conventu principum suorum habito, bellum contra Philippum decrevit. Eo anno Mediolani res trium factionum consensu ad unum arbitrum Saccum Saccium Laudensem delata: qui Consules restituit, ac Papienses novo sacramento adegit. Iidem carrocium adversus Bergomates assumptis Papiensibus eduxerunt. Mutinenses pulsos se à Regiensibus, ac Bononiensibus indignè ferentes, Ferrarienses ac Veronenses cum carrociis in sui auxilium advocarunt, ac mense Junio infestis signis ad castrum Herberiæ in ulteriore Sicla ripa è regione Marzaliæ situm contenderunt, &, quanquam Regiensibus, ac Bononiensibus egregiè defendentibus, agrum universum hostili direptione vastarunt, atque oppidum manganis admotis magna vi oppugnarunt; ac sine dubio in potestatem adduxissent, nisi eodem mense Vido Lupus Prætor Parmæ, ac Conradus de Summo Consul Cremonæ delecti utriusque arbitri rem composuissent. In exitu Junii in castro Marzaliæ, Azone Marchione, Salioguerra, & Huberto Ferrariæ Prætore præsentibus, Manfredus Mutinæ Prætor nomine Communis sui juravit, se præceptis Conradi Consulis Cremonæ, & Vidonis Prætoris Parmæ statuum, quæ illi super discordiis cum Regiensibus initis edidissent. Tum illi arbitrium de pace conciliandi pronunciarunt; quo audito, Prætores Mutinæ & Regii osculo interposito in gratiam redierunt. Tum decretum est, ut usus aquæ Siclæ æquè Mutinensibus, Regiensibusque pateret. (7) Pridie Kal. Januarias Mantuani jurarunt, se Mutinensibus auxilio contra omnes, præterquam Regienses, futuros, & salem ab eis, quousque Padi navigatio aperiretur, sumpturos: atque eodem contra se sacramento Mutinenses Mantuanis obligaverunt. Hoc primum anno Florentini à Consulibus ad Prætorem peregrinum aliarum Civitatum exemplo, Rempublicam traduxere. Dominicus Calaroganus, quem Ordinis Prædicatorum auctorem fuisse diximus, cum Didaco Episcopo Oxomensi Tolosam adversus Albigenses, qui provinciam illam hæresis veneno inficiebant, accessit, utque ibi usque ad annum MCCXV. operam egregiam ei rei navavit. Eodem anno B. Raimundus Placentiæ obiit, (8) qui ut vivens hospitalitatis laude claruerat, sic mortuus miraculorum magnitudine fulsit. Proximo, dum Philippus inde Turingiam populatur, Legatus Pontificius in festo Sancti Bartholomei Othonem Regem Germaniæ coronavit; (9) Pontifex verò literis his XVII. Kal. Januarias Anagniæ scriptis ad caussam tuendam accendit: *Sanè præter opinionem plurium, & multorum consilia suscepimus ab initio caussam tuam, de cujus promotione omnes penè penitus desperabant, & studuimus efficaciter promovere, nec te in articulo illo reliquimus, quo per obitum Ricardi Regis Anglorum avunculi tui videbaris ab omnibus derelictus; licet enim non defuerint, qui multipliciter nos tentarent, ut muneribus, & promissis nos à proposito tui favoris avocarent: nec preces tamen, nec pretia, nec minis, nec aliis rebus potuerunt inflectere mentem nostram, quin de die in diem amplius in tua dilectione ferveret, & ad tuam exaltationem propensius aspiraret. Cum igitur Dominus dirigat gressus tuos, & firmet de die in diem amplius Regnum tuum, monemus Serenitatem regiam, & exhortamur in Domino, quatenus, cum tempus jam acceperis opportunum, opportunè ac importunè, vigilanter & incessanter insistas, ut bonum principium finis optimus subsequatur, & optatum commune desiderium nostrum sortiatur effectum. Foveas in dilectione & devotione tua principes, qui te fovent, ut alios melius ad tuæ Serenitatis favorem inducas; & dum favor tibi arridet, ad tuæ promotionis provectionem intendas, nec negligas* 1203

ritus Montispessulani à Guidone instituti, edita Constitutione, quæ legitur in primo Bullarii volumine num. 7. Vicissitudines hujus Romani Hospitalis, sejuncti à Gallico, anno 1217. Honorii III. auctoritate, ornatique insignibus privilegiis à reliquis Summis Pontificibus, suo loco recenset idem Spondanus. De origine *Hospitalariorum S. Spiritus* tum Galliæ, tum Italiæ plura disserit Auctor *Historiæ Ordinum Monasticorum, Religiosorum, Militarium* &c. Parisiis editæ anno 1714. Tom. II. pag. 195.

(6) Acta hæc sunt anno præterito 1201., ut Godefridus Monachus narrat. In Registro Innocentii III. *De Negotio Imperii* num. 77. legitur juramentum Ottonis Regis Summo Pontifici præstitum, post hanc Guidonis Prænestini declarationem. Actum verò dicitur, *Nussiæ, in Coloniensi Diœcesi, anno Incarnati Verbi MCCI. VI. Idus Junii*.

(7) In Memoriali Potestatum Regiensium, edito Tom. VIII. *Rerum Italicarum*, hæc omnis fusiùs ad hunc annum narrantur.

(8) Mors B. Raymundi incidit in annum 1200., ut pluribus probat Campius tum in ejusdem vita Italicè scripta, tum in annalibus ad illum annum, eandem sententiam tuentur Bollandistæ in Actis SS. ad diem 28. Julii, quo vitam hujus Sancti illustravere.

(9) Otto in Regem Germaniæ coronatus jam fuerat Aquisgrani ab *Adolpho* Coloniensi, IV. Nonas Julii anni 1198., ut Godefridus, Hovedenus, Raynaldus, Struvius, aliique passim docent. In Registro Innocentii III. *De negotio Imperii* num. 9. & 10. recitantur literæ tum *Adolphi* ipsius id testantis, tum Principum Germaniæ, qui Innocentio Papæ significant electionem Ottonis, ejusque coronationem *per manus Domini Adolphi Coloniensis Archiepiscopi*. De altera Ottonis Coronatione, quam hoc anno in Festo S. Bartholomæi Legatus Pontificius solemniter egit, penes Sigonium sit fides; Scriptores enim veteres silent. Bis quidem coronatum ab Adolpho Ottonem tradit Rainaldus; primò apud Vengionum Urbem, in Albis Paschalibus; secundò Aquisgrani, ut jam adnotavimus. Sed utramque Coronationem anno eodem 1198. peractam affirmat, num. 62.

gas in aliquo factum tuum, sed omni diligentia studeas promovere. Hoc anno Mediolanenses, & Placentini rursus conjunctis copiis in fines Cremonensium irruperunt, ac, Soncini agro vastato, neque oppido ipso tentato, domum se receperunt. Quo facto inde pax inter illas Civitates captivis utrinque reddendis est subsequuta. (10) Brixiani verò quidam, ut Civibus ejectis adjumentum afferrent, contracta ex Bergomo, Cremona, & Mantua firma militum manu, obsidionem Calcinato Brixiano oppidulo admoverunt, ac mox audito Veronensium contra se adventu, inceptum reliquerunt. Inde Veronenses, cùm usque ad Pocelengum venissent, magno prœlio usque ad vesperam contenderunt. Demum pace per Legatos Bononiensium confirmata ab armis discessum. Mantuani quoque Cremonensibus adjuvantibus contra Veronenses profecti, cùm æquo marte pugnassent, pacem inde composuerunt. Bononienses sedatis intestinis discordiis, aut certè in præsens sopitis, pristinas revocare cogitationes, caussasque belli quærere cum vicinis cœperunt, haud dubiam spem gerentes, fore, ut quoscunque armis appeterent, eos levi momento pro tantum præsentium opulentia, atque ipsius interregni diuturnitate, subigerent. Primùm Ferrariensibus de finibus agri, prædisque abactis lis est intentata; verùm statim sine armis, nova interveniente pactione, sublata. Gulielmus Pusterla Prætor cum Salinguerra Taurello eam Prætore congressus, Azone jurisconsulto adhibito, novum fœdus percussit: in quo de servandis utrinque hominibus; damnis resarciendis; prædis restituendis, & agri utriusque terminis cavit. Ea re transacta, rebus quasi ordine quodam adductis Mutinenses placuit adoriri. Itaque Gulielmus Prætor ex Consilii sententia, pagos quosdam cis Scultennam, infra supraque viam Æmiliam sitos, à Conrado Prætore Mutinensi repetit. Mutinenses hac re audita, haud satis mirari, cur nunc demum, quæ tam longo essent à se usu possessa, repeterentur: nimirum id esse dicere, Civitatem Bononiensem nimia rerum prosperitate jam lascivire, neque domi, neque foris quiescere posse: Henrico mortuo, & Marcoaldo in latebris hærente sublato, elatos, crescere ex vicinorum incommodo, cogitasse: Imolensi agro Cæsare spoliato, certamina opportunè cum Ferrariensibus commisisse; quæ ubi ex voluntate non successerunt, omnem eo in libidinem convertisse: agrum cis trans Scultennam flagitare potius, quàm repetere, bellumque, ni concedatur, minari: se ea sententia esse, ut ne glebam quidem, nisi armis coacti, sint permissuri. Hoc responso relato, nemo omnium è Consilio fuit, quin agrum bello repetendum esse censuerit. Ut autem, quàm maxima fieri posset, ope bellum gereretur, placuit Legatos ad sollicitandos vicinarum Civitatum animos mittere, simulque castrum in finibus agri ad impressiones in agrum Mutinensium faciendas construere. Legati quatuor cum mandatis Civitatis Regium accesserunt, atque in Consilio Credentiæ à Prætore Isacio Dovaria dato Regienses rogarunt, ut, quod ipsi paullo ante contra Mutinenses ad jus parandum à se auxilium accepissent, id nunc sibi ad suum recuperandum afferrent. Haud multis secum agi Regienses passi, se paratos esse ad omnia eorum mandata dixêre. Itaque extemplo fœdus in hæc verba conscriptum: *Si Bononienses bellum intulerint Mutinensibus ante Carnisprivium, sive jussu, sive injussu Regiensium, Regienses bellum suscipiant cum Mutinensibus, idque omni ope sua gerant post quindecim dies, quàm per literas, aut per Legatos admoniti fuerint, neque pacem, aut inducias faciant injussu Prætoris Bononiensis aut Consulum, qui pro tempore fuerint. Sin autem post Carnisprivium arma intulerint, Regienses non teneantur. Quò à si Mutinenses bellum priores intulerint, Regienses utique teneantur. Et, si dubium esset, utri priores bellum intulissent, stetur jurejurando Prætoris aut Consulum, qui pro tempore fuerint, aut duodecim hominum, qui ex Consilio Bononiensium à Regiensibus eligantur. Quòd si cum aliis bellum gerent caussa Mutinensium, Regienses non teneantur. Maneat autem hæc societas usque ad annos decem, & quinto renovetur.* Erant duæ illo tempore Civitates maximè Mutinensium commodis sævientes, Parma, atque Cremona. Has igitur aut sibi adjungere, aut à Mutinensium societate evertere Legati ex Consilii mandato volentes eò ire constituunt, & quò res majorem auctoritatem haberet, secum Prætorem quoque & Legatum Regiensium adducerent, ac tertio Idus Junias Parmam profecti Consilium Credentiæ a Prætore utriusque Civitatis nomine postularunt. Prætor erat Matthæus Corrigius: is Consilium subitò convocavit. In eo primùm legati Bononienses, deinde Regienses verba fecere: omnium una fuit petitio, ut Parmenses sibi in bello adversus Mutinenses adessent, aut ne eos adversus se adjuvarent. Quibus auditis ex Consilii sententia respondit Prætor, se societate cum Mutinensibus vetere junctos esse, neque pro jure societatis facere posse, quin eos adversus omnium, qui oppugnare velint, arme defendant. Inde Cremonam progressi eadem in Consilio Credentiæ postularunt: pro Othone Prætore Talamatius judex ejus respondit; dolere se magnopere, quòd tanta inter duas finitimas Civitates discordia exarsisset, seque paratos esse operam dare, ut res inter eos, remotis armis, conveniat; quod si efficere non potuerint, se consilii id capturos, quod honestissimum judicarint. Hæc cum responsa legati domum retulissent, eò intentius domesticis copiis bellum parandum esse, visum est, quò majoribus sociorum opibus id excepturi esse Mutinenses videbantur. Interea Parmenses & Cremonenses Prætores suos rei componendæ caussa Bononiam destinarunt. Matthæus & Otho, legatis Mutinensibus

(10) Sicardus Cremonensis hujusmodi pacem, anno superiore actam narrat, hæc scribens: *Inter Cremonenses, & Placentinos pacis fœdera componuntur. Quo anno quasi Jubilæo, ferè in tota Lombardia treuga vinculatur in lustro.* Huic synchrono Scriptori, atque in hisce partibus degenti, potiorem habendam fidem reor, quàm Sigonio, qui hæc diffidentium invicem Italicarum Urbium amica Fœdera, sub hoc anno refert. Fortasse, currenti anno, eadem confirmata fuere.

fibus fecum affumptis, profecti. Ibi XVIII. Kal. Julias in Confilio Credentiæ, re utrinque agitata, Otho Mutinenfes eft percontatus, num controverfiam fuam Gulielmi Prætoris arbitrio permittere vellent? quibus abnuentibus exequutus inde eft, num religioforum hominum ftare decreto vellent? quod cum pariter recufaffent, re infecta abierunt. Ea de cauffa ineunte Julio Gulielmus Prætor ex Confilii fententia Ardicionem Rufticanum, & Bonacurfium Alberum, confules juftitiæ, Regium mifit, atque eos in generali Confilio, quæ inter fe convenerant, Prætori & Communi Bononiæ rata fore, jurare juffit. Mutinenfes bellico apparatu in fe Bononienfium cognito, hoc anno fines fuos diligenter per Conradum Sanmartinum Prætorem fuum cuftodierunt adverfus eos, qui caftrum Plumatium in finibus conftruxerant, ac majore conatu fe in proximum ad impreffionem eorum excipiendam pararunt, & Nonantulanos magnis ad fe conditionibus ab amicitia Bononienfium revocarunt. Sequens annus maxima rei frumentariæ ac vinariæ
1204 ubertate, verum gravi fæviente inter pecudes peftilentia, fuit infignis, quo eodem dies Pafchæ in feftum S. Marci, exemplo inter Chriftianos rariffimo, inciderunt. Et hoc anno Brixiæ tumultuatum: nam exules in Urbem recepti, homines audaces, & inquieti, cum fe honeftè in Civitate verfari non poffe putarent, in adverfarios arma fumpferunt, ac fœda pugna in foro edita, nobiles centum amplius cæciderunt: quare iterum Urbe depulfi nova fibi quærere confilia, fubfidiaque compulfi funt. Mutinenfes autem & Bononienfes, dum idoneum deftinati belli aggrediendi tempus expectant, repentè ab armis, nec opinantibus omnibus, receffere. Alii, Alberti Mantuani eremitæ facunda fimul ac pia oratione ad Concordiam redactos; (11) alii Octaviani Cardinalis Epifcopi Oftienfis, Pontificii tunc in Lombardia Legati, auctoritate rem compofitam tradunt. In actis utriufque Civitatis rem per compromiffum tranfactam extat in hunc modum: *Septimo Idus Januarias Bononiæ frequenti in concione Americus Dodonus Prætor Mutinæ compromiffum fecit in Hubertum Vicecomitem Prætorem Bononiæ, de omni lite, quæ per Gulielmum Pufterlam Prætorem Mutinenfibus fuerat intentata, ac de facramentis inter has Civitates conspiendis fpondens, fe ftaturum eo quod Hubertus decreviffet. Mutinenfium Legati cum Prætore fuo Americo erant in ea concione Gulielmus Rangonus, Guidottus Adelardus, Martinus Procenarius, Vido Papia, & Gulielmus Muntenus. Quæ ifti Bononiæ tranfegerunt, ea poft ipfum domi Confilium comprobavit. Hubertus re ad rationem revocata fines agri Bononienfis, & Mutinenfis ad aquam Mutiam protulit, ac* VII. *Idus Maji pronunciavit. Eo decreto ftetêre Mutinenfes, quanquam injuftè multis fe pagis fraudatos à Prætore Bononienfi vulgo frementes.* Reb. Mutinenfium ex fententia fine ulla belli calamitate compofitis, omnis inde in Piftorienfes belli moles converfa. Neque verò armorum deerant caufæ, quippe affiduæ finium controverfiæ, prædæque utrinque abactæ: ob eam rem Confilio placuit, cum Florentinis adverfus eos focietatem inire: juncta eft autem his conditionibus, ut utrique alterius homines refque fervarent, & ad alterius arbitrium adverfus Piftorienfes excurfiones equeftres in decennium facerent, neque injuffu alterius pacem, aut inducias eis darent. Bononienfes Bargam, Sambucam, & Stagnum ex ditione Piftorienfium excepêre, quibus fe parcere integro poffe fœdere voluêre. XV. Kal. Decembris cum Faventinis fœdus in eafdem, quibus ante, conditiones, Vido de Pirovano, Prætore Faventino, probante inftauratum. Quietæ inde cum Piftorienfibus quoque, quæcunque caufa fuerit, res fuêre. Mutinenfes item arma primum Friniatibus intulêre. Hæc regio eft montana, fic à Friniatibus quondam Liguribus, quorum fæpe meminit Livius, appellata, quæ in diœcefi pofita parem cum Civitate libertatem agebat: atque exercitu in Padullum inducto, pagum Candiani combufsêre, licet Parmenfes cum carrocio ad ferendum eis auxilium accurriffent. Philippus demum, ut fua adverfus Othonem jura vehementius confirmaret, Adolfum Colonienfem Archiepifcopum, qui Othonem à principio coronaverat, ut fe quoque iifdem Infignibus exornaret, induxit. (12) Quod ut Innocentius comperit, Legato fuo (13) ut Adolfo di-

(11) Hujus Sancti Viri preclara per Italiam gefta, quam novus veluti Apoftolus excurrit, fœdera & paces ubique componens, Hippolitus Donefmondus, in hiftoria Ecclefiaftica Mantuæ, fumma cum laude recenfet, eundem obiiffe afferens anno 1214.

(12) In partes *Philippi* pertractum fuiffe Colonienfem Archiepifcopum, qui antea *Ottoni* favebat, à Vuillelmo Comite Juliacenfi, narrat Arnuldus Lubecenfis lib. 7. cap. 1. Innocentius III. in epiftola 123. *De Negotio Imperii* auctorem facit hujus procuratæ defectionis quemdam Brunonem Clericum, ejufdem Colonienfis Archiepifcopi familiarem. Godefridus verò Monachus in Annalibus ad hunc annum, *per Treviranfem, Spirenfem, & Conftantienfem Epifcopos*, conciliatum *Philippo Adolphum* teftatus. Fortaffe, his omnibus facem fubdentibus, nova hæc in *Ottonem* confpiratio extitit. Quod in Sigonio emendari debet, eft annus rei geftæ, quem malè defignat. Quamvis enim Adolphus, anno currente, poft Feftum S. Martini cum Duce Brabantiæ Confluentiam venerit, & juramentum fidelitatis, una cum memorato Duce *Philippo* præftiterit, ut idem Godefridus refert; celebritas tamen folemnis Coronationis contigit anno fequenti. Narrat quippe Auctor prædictus, indictam fuiffe a *Philippo* celebrem Curiam Aquifgrani in *Epiphania Domini*; in qua ipfe regium nomen & coronam depofuit, precatufque fuit collectos Principes, ut concorditer ab omnibus in Regem eligeretur; quo facto, ab Archiepifcopo Colonienfi, cum *Maria*, feu *Irene* conjuge, unctus fuit ac confecratus. Ad eundem annum 1205. hæc ftatuunt Abbas Urfpergenfis, & Chronicon Hirfaugienfe.

(13) Duos conftitutos Judices in hac cauffa, Sifridum Moguntienfem, & Epifcopum Cameracenfem, fcribit Godefridus Monachus, afferens ab iifdem excommunicatum Adolphum Coloniæ in Ecclefia S. Petri anno 1205. Arnoldus autem Lubecenfis lib. 7. cap. 3. Epiftolam recitat Innocentii III., quam etiam legitur in Libello *De negotio Imperii* fub num. 116., datam ad memoratos Epifcopos, nec non ad *Scholafticum S. Gereonis Colonienfis*, ut pulfatis campanis & accenfis candelis, fingulis diebus Dominicis & Feftivis excommunicatum publicè denunciarent, & a Pontificali Officio Adolphum deponerent. Hæc ignoravit Sigonius,

dignitatem abrogaret, mandavit: atque ita
1205 sequenti anno Legatus, Adolfo abdicato, Brunonem Bonnensis Ecclesiæ Præpositum subrogavit. Qua re Philippus exacerbatus, Septembri mense Coloniam obsidione circumstetit, agrumque ejus vastare contendit. (14) Eo anno Mediolani Nobilitas in gratiam cum Credentia rediit, atque ex auctoritate Lantelmi Landriani, lecti ab utraque parte arbitri, deintegro rem ad Consules retulit. Brixiæ Albertus Casalaltus, cum Urbem civili turbare tumultu studeret, à Civibus Urbe dejectus Lenum oppidum cepit: inde Cremonensium opportunis auxiliis nixus Pontevicum occupavit: verùm Brixiani cum prompta militum manu advenientes universos silentio noctis temere somnum sine excubiis capientes nacti, ipsum nullo labore recuperarunt: exules autem Leno retento reliqua castella Civitati parentia pervagati, omnia rapinis, atque incendiis afflixerunt. Eodem anno Cremæ oppidum penè totum igne consumptum. Principes Friniatium, quos illi Capitaneos vocabant, infestis Mutinensium armis exterriti deditione facta jurarunt, se præceptis Salinguerræ Prætoris, atque ipsius Communis Mutinæ parituros; atque idem paullò post etiam Gualandelli fecerunt, qui inter
eos opibus, ac nobilitate præstabant. Po- 1206
stero Philippus idem obsidione Coloniam afflictavit, atque Othonem prœlio secum congressum in fugam convertit. (15) Mediolani Philippo Lampugnano Archiepiscopo vita functo suffectus est Hubertus Pirovanus secundus, Ecclesiæ Ordinarius, atque idem Cardinalis Romanus. (16) Mutinenses, & Mantuani fœdus inter se contra Regienses fecerunt. Franciscus Assisias, is qui postea Divorum in numerum est relatus, sodalibus, quos sibi asciverat ac Fratres Minores appellarat, leges vitæ asperrimas dedit: quas deinde Innocentius Pontifex tanquam paupertati Apostolicæ congruentes probavit. De quibus sic Matthæus Parisius scripsit, (17) eorum temporum propè æqualis: *Sub his diebus Fratres Minores, favente Papa Innocentio, subitò emergentes terram repleverunt, habitantes in Urbibus & Civitatibus deni & septeni, nihil omnino possidentes, de Evangelio viventes, in victu & vestitu paupertatem nimiam præferentes, nudis pedibus incedentes, maximum humilitatis exemplum omnibus præbuerunt. Diebus autem Dominicis & festivis de suis habitaculis exeuntes, prædicaverunt in Ecclesiis Parochialibus Evangelium verbi, edentes & bibentes, quæ apud illos erant, quibus officium prædicationis impen-*

nius, qui unico Legato demandatam provinciam abrogandi *Adolpho* dignitatem testatur.

(14) Obsedit quidem Coloniam hoc anno *Philippus* in Festo Sancti Michaelis Archangeli; sed valdè in Urbe obsistentibus Civibus, atque Ottonis exercitu Castris imminente, deterritus Philippus, post quinque obsidionis dies, maximo suorum, ac præcipue equorum detrimento accepto, tentoria configere, & re infecta inde discedere coactus fuit, quemadmodum narrat Godefridus Monachus in Annalibus ad hunc annum.

(15) Actum est hoc prœlium occasione iterum irruptionis, qua Coloniensem agrum ferme universum sibi subegit Philippus. Fracto exercitu, Rex *Otto* in Castrum VVassimberch se recepit, sed proditione Ducis Limburgensis circumclusus, fugâ inde elabendi vix copiam habuit. *Bruno* verò, in *Adolphi* locum, Coloniensis Archiepiscopus consecratus, ibidem captus fuit, ac, *Philippo* jubente, ferreis manicis constrictus carcerem adiit. Hæc Godefridus Monachus narrat ad hunc annum.

(16) Ughellus constanter tuetur, hunc *Ubertum* fuisse Cardinalem Mediolanensis Ecclesiæ, non Romanæ, asserens, hoc postremum nec veterum Scriptorum testimoniis, nec illius ævi monumentis probari. Fallitur tamen vir diligentissimus, cùm utraque hæc abundè suppetant ad manifestè evincendum, *Ubertum* verè Cardinalem S. R. E. fuisse creatum, antequam in Mediolanensem Archiepiscopum deligeretur. Id enim testatur non modò antiquus, sed ferme coævus Scriptor Mediolanensis, Galvaneus Flamma in *Manipulo Florum* ad annum 1207. Calchus quoque ad eundem annum, *Uberti* electionem ad Mediolanensis Ecclesiæ regimen narrans, eum *jam Romanæ Ecclesiæ Cardinalem* appellat; idemque tradit ad hunc annum Sigonius, qui antiquas Tabulas, & Mediolanensium Chronica diligenter inspexit. Nec desunt illius ævi Monumenta, quæ hoc ipsum enunciant. Pergamenum Diploma, funiculis pendentibus adhuc munitum, egomet præ manibus habeo, in quo hic *Ubertus* nonnullos reditus concedit *dilecto filio* Presbytero S. Raphaelis, ad utilitatem, & restaurationem Ecclesiarum S. Petri, & S. Materni; Datum autem legitur anno *MCCVIII. XV. Kal. Septembris, Indictione XI.*, atque ita inscribitur: *Ubertus, Dei gratia Mediolanen. Archiepis., S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalis* &c. Alteram Chartam authographam, confectam *Anno MCCIX., die Lunæ, sexta die Julii, Indictione duodecima*, ex Archivo Cœnobii S. Ambrosii mihi deprompsit D. Laurentius de Georgiis. Pertinet ea ad commutationem quandam, inter Dominum Lanfrancum de Puteobonello, Præpositum Ecclesiæ S. Nazarii ad Corpus, Civit. Mediol., nomine prædictæ Ecclesiæ, & Trancherium ac Marchixium Fratres Conversos, & Grancerios Monasterii de Caravalle. In calce verò subscriptus legitur: *Ego Ubertus de Pi. Mediolanensis Archiepiscopus, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis*. Demum in Miscellaneis MSStis Francisci Castelli, in Bibliotheca Ambros. asservatis, lit. *N.* in 4. num 195. pag. 50. legitur Investitura quorundam Bonorum Ecclesiæ S. Mariæ Mediolan.; eique subscriptus est *Ubertus, Dei gratia Mediolan. Archiepiscopus, S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalis*: confecta autem est hæc Charta *Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo Ducentesimo nono*. Quo circa hæc controversia, quam etiam Oldoinus Tom. II. col. 18. dubiam reliquit, prorsus dissolvitur; itaut de collata *Uberto* hac dignitate dubitari ampliùs non possit. Quod attinet ad tempus Electionis *Uberti* ad Mediolanensem Ecclesiam, Ughellus, & Papebrochius eandem differunt in annum sequentem 1207. Veriùs tamen Sigonius delectum hoc anno in Mediolanensem Archiepiscopum *Ubertum* testatus. Initis namque calculis, juxta antiquos catalogos superiùs indicatos, cùm *Philippus* ad hanc Sedem promotus die X. Julii anni 1197., post *annos X., menses IV., dies VII.* regiminis, obierit hoc anno, die XVII. Novembris; Sedes autem vacaverit *diebus XXIV.*, electio *Uberti Pirovani* procul dubio affigenda est diei XI. Decembris hujusmet anni.

(17) Sub anno 1207. hæc narrat Parisius; seriùs tamen eadem contigere. Siquidem, nonnisi anno 1208., vel 1209. inchoato, Ordinis Minorum fundamenta jecit *S. Franciscus Assisias*, cùm annum ætatis vigesimum octavum vix attigisset. Anno verò 1210. ab *Innocentio III.* Ordinis confirmationem obtinuit, ut ex S. Francisci vita à Sancto Bonaventura conscripta, atque illius Ordinis Annalibus, Romæ anno 1731. recusis, pag. 85. constat.

pendebant. *Qui in rerum cœlestium contemplatione tanto perspicaciores sunt inventi, quanto à rebus præsentis seculi, & carnalibus deliciis comprobantur alieni. Nullum genus alimenti penes eos usque in crastinum reservatur, ut paupertas spiritus, qui viget in mente, actu sicut & habitu omnibus innotescat*. Veronæ civili tumultu vehementissime laboratum. Bonifacius enim Sanbonifacii Comes, Sauri filius, prœlium cum adversa Monticulorum factione commisit, atque eo superior repentè ad domos eorum inflammandas accessit. Qua re Civitas mota Azonem Marchionem Atestinum ad præturam
1207 gerendam accivit. Proximo, Germani diuturno dnorum regum bello defessi, oratoribus Romam missis, quorum princeps erat Volcherus Patriarcha Aquilejensis, Innocentium orarunt, ut auctoritatem suam conferre ad conciliandam inter eos concordiam vellet. Quibus ille obsequutus, confestim Hugolinum Episcopum Ostiensem, & Leonem S. Crucis Presbyterum Cardinalem decrevit, qui Kal. Octob. Philippum conventum Augustæ Vindelicorum agentem convenêre, atque ei & ceteris Principibus, ut se in Saxoniam ad conventum sequerentur, edixere. Ibi re agitata, pax in has conditiones firmata est, ut Otho Philippi filiam sibi desponderet, ac Philippo, dum viveret, regni titulo cederet, inde illo mortuo usurparet. (18) Eo anno Azo Atestinus Veronæ Prætor, cum turbidum Civitatis statum tranquillare studeret, quem duæ factiones Monticulorum & Sanbonifaciorum inexpiabili simultate solicitabant, studiis majoris partis populi fultus arma ad eas Urbe deturbandas arripuit, verùm, licet magna illorum cæde facta, propositum tenere non potuit. Etenim Icilinus Monachus (19) Azonem, quem conatibus suis infestum antè habuerat, Veronæ dominari iniquo animo patiens, amicis suis Verona, Vicetia, atque aliunde, Salinguerra tum Prætore Ferrariæ adjuvante, contractis, repentè cum omnibus Veronam inivit, atque opibus superior ipsum cum fautoribus ejus Urbe exegit, ac prætura adempta Odoricum Vicecomitem IV. Idus Junii ei substituit. Azo verò injuriam ferre nesciens, haud quaquam semetipsum in re tanta destituit, verùm societate cum Sanbonifaciis inita, atque exercitu valido propere ex Lombardis, Romaniolis, Marchianisque conflato, circa Idus Augusti Veronam repetiit, ac vi ingressus cum Odorico Prætore, Icilino, Salinguerra, & Monticulis per mensem crebris prœliis decertavit; quibus demum victor V. Idus Septembris hostes excedere Urbe coëgit: quorum multi, cùm nocte castrum S. Petri in monte conscendissent, ibi cum Icilino, & Tiroli Comite capti sunt: reliqui, inter quos Odoricus, & Salinguerra, fugam occultè arripuerunt. (20) Ita Azo in pristinum dignitatis locum redactus, turres ac domos inimicorum direptas à fundamentis evertit. Qui evaserunt, alii Gardam, alii Piscariam confugerunt, ia præturam sequenti anno 1208
continuavit. Extorres autem Brixiani, qui vesano impetu in agro debacchabantur, rursus Pontevicum aggressi ceperunt, idque Cremonensibus, à quibus maximè fovebantur, attribuerunt; atque Azonem Atestinum Veronâ sui auxilio advocarunt. Qua re prævisa, Mediolanenses subitò accurrerunt, ac Pontevicum Cremonensibus, captis ex eis quadringentis, eripuerunt, ac Brixianorum populo reddiderunt. Azo verò ad Gardæ & Piscariæ oppida expugnanda, cum carrociis Veronensium & Mantuanorum progressus, ac brevì eorum potitus, Monticulos ad deditionem adegit, atque Ateste custodiendos transmisit. Icilinus inde Prætor Azoni subrogatus omnia loca, quæ Sanbonifacii tenebant, secunda Civitatis voluntate recepit. Quo facto Azo Ferrariam cum valida exulum Ferrariensium manu reversus, Salinguerram inde expulit; qui ad Mutinenses, apud quos triennio antè præturam gesserat, se recepit. Per eosdem dies Regienses cum Mantuanis hac de caussa bellum inierunt. Mantnani Suzariam in agro Regiensi sibi oppugnandam cum suscepissent, accitis Veronensium, Ferrariensium, Cremonensium & Mutinensium auxiliis eò processerunt, ac locum manganis, ac lithobolis admotis acriter oppugnarunt. Qua re cognita, Regienses in auxilium Bononienses socios vocavêre, qui, Imolensibus & Faventinis assumptis, carrocium edaxêre, atque exercitum ingentem per Mutinæ suburbia ad Suzariam perduxêre, quò Parmenses cum suo & ipsi carrocio Regiensibus auxilio venerant: satisque constabat, privatis harum Civitatum opibus majorem nondum, ac firmiorem ad alicujus oppugnationem oppidi exercitum convenisse. Pugnatum est pari utrinque animorum ardore: victoriæ tamen decus penes Bononienses fuit; quorum opera egregia, Suzariâ obsidione liberatâ, enituit. Remissâ inde adversus Pistorienses iracundiâ, belli quoque ejus in præsens cogitatio posita. Florentinis fœdus remissum, dataque vicissim potestas pacis cum Pistoriensibus componendæ. Philippus ex Saxonia in Sueviam se recipiens Babembergæ substitit, ut se ex itinere, atque ægritudine recrearet. Cùm autem

(18) Conradus Abbas Urspergensis pacem his conditionibus statutam narrat; sed ea ad complementum deducta minimè fuit. Constat hoc ex *processu Legatorum Apostolicæ Sedis*, qui legitur in registro Innocentii III. *De Negotio Imperii*, num. 142, ibi enim hæc post alia à Legatis pertractata exarantur: *Sexto; hos eos* (Philippum & Ottonem) *ad colloquium perduxerunt, tractantes cum ipsis de pace, quam cùm consummare non possent, septimò; statuerunt inter eos treugas unius anni, & sic, tractatum pacis reducentes in scriptis, ad Sedem Apostolicam redierunt cum nunciis utriusque*. Eadem tradunt Arnoldus Lubecensis, & Albertus Stadensis ad hunc annum, qui rem prorsus infectam fuisse relictam testantur.

(19) *Ecelinum* passim vocant coævi Auctores, qui de ejusdem familia ac gestis agunt, editique sunt Tom. VIII. *Rerum Italicarum*. Dictum fuisse *Monachum*, *in ultimo suæ vitæ*, scribit Rolandinus cap. 2. Chronicorum.

(20) Captum *Ecelinum* ab Azone Estensi, anno 1208. refert Rolandinus, qui prœlium hoc describit lib. 1. cap. 9. Monachus Patavinus, qui ab hoc anno historiam suam exorditur, victoriam Marchionis Estensis anno eidem affigit, sed nihil de *Ecelino* capto loquitur. Plura de præclarè gestis, per hæc tempora, à memorato *Azone* Estensi profert Cl. Muratorius in Antiq. Estens. pag. 178., & seqq.

autem misso sanguine in cubiculo quietus, paucos familiares admittens, sederet, X. Kalend. Julii Otho Comes Palatinus ingressus ferro eum invasit, ac, cubiculario frustra caput domini protegente sauciato, vita privavit. (21) Et hic annus rerum omnium copiâ felicissimus fuit.

(21) *In nativitate S. Joannis Baptistæ* interemptum *Philippum* Regem scribit Otto à S. Blasio, qui rem, prout accidit, narrat, & caussam memorat, cur ab Ottone Palatino gladio percussus in mortem fuerit; subdit deinde, proscriptum fuisse ab *Ottone* Rege eundem Palatinum, & sequenti anno 1209. occisum ab Henrico à Kalindin in vindictam Philippi Regis, paucisque aliis narratis historiam suam absolvit. Sigonius secutus est Conradum Urspergensem, qui *Philippum* cæsum scribit *X. Kal. Julii*. Episcopus tamen Ostiensis, scribens ad Innocentium Summum Pontificem Epist. 152. *De negotio Imperii*, narrat, *Philippum* occisum, *Sabbato proximo, ante festum S. Joannis Baptistæ*, horâ nonâ, adeòque die 21. Junii, in quem hoc anno *Sabbatum* incidebat.

Explicit Liber Decimusquintus.

IN.

INCIPIT LIBER DECIMUSSEXTUS.

OTHO IV. REX, & IMPERATOR.

UT Regni vacuitas Italiam per annos decem in atros seditionum, ac tumultuum fluctus, tempestatesque conjecit, sic grave ac cōtumax Othonis Imperium, suscepto rursus cum Ecclesia bello, eandem in duas, ut antè, partes studiorum divisione distractam per annos duodecim omni malorum genere conflictavit. Quæ huic libro mandare pergemus.

Philippi morte accepta Principes Germaniæ læti, quòd diuturno ac pernicioso simul essent dissidio liberati, confestim Francofordiæ comitia habuerunt, atque ibi rursus summo animorum consensu Othonem ipsum Regem Germaniæ designarunt. Qua re audita ingens inter populos gratulatio facta. Mediolanenses verò præcipua voluptate elati, quòd Regem ex amica aliquando factione, quem maximè optabant, haberent, oratores ad eum miserunt, rogantes, ut pro salute Regni, & pro eorum, qui Ecclesiæ partes sequerentur, incolumitate, Mediolanum primo quoque tempore properaret, ut, Italicâ coronâ acceptâ, Regnum ipsum domesticis bellis attenuatum reficeret. Quin etiam Innocentius Pontifex in pristina erga illum caritate persistens, per Legatos diligenter hortatus est, ut Romam ad coronam Imperii accipiendam accederet, atque Ecclesiæ solemnia sacramenta præberet. Quibus rebus acceptis Otho eò studiosius res Germaniæ componere maturavit, quò celerius in Italiam perveniret: quam post Henrici mortem sic aut ad libertatem alienatam, aut ad dominatum erectam esse, haud dubiis nunciis audiebat, ut jura etiam imperii
1209 attrectare non dubitaret. Itaque sequenti anno Legatum de more cum magna potestate Volcherum Patriarcham Aquilejensem præmisit, ut jura populorum cognosceret, eosque ad antiqua obsequia sibi advenienti tribuenda perliceret; atque omnino viam in Italiam sibi quasi muniret. Is superatis Alpibus Mediolanum profectus Alberto Fontanæ Prætori Othonis literas reddidit, (1) (quibus gratiis actis eos orabat, ut Volcherum ipsum Legatum à se Italiæ destinatum benignè acciperent, atque in omnibus rebus eodem, quo se ipsum, obsequio colerent) ac Mediolanenses, & ceteros Lombardiæ populos Othoni sacramentum dicere jussit. Mediolano inde profectus Bononiam adiit; in Episcopio hospitatus Prætorem ad se vocavit, ac solemne sacramentum exegit; eo dato deinceps oppida, ac possessiones, quas Bononienses post Henrici mortem imperio eripuissent, repetiit. Prætor erat Giliolus Sessius Regiensis; is ex Consilii sententia (nam id multò antè prævisum erat) summo studio se restituturum significavit, ac Vidonem Lambertinum jurisconsultum præsentem ita respondere jussit: *Quas possessiones, & oppida habebat Henricus Imperator, tum cùm est mortuus, & post mortem ejus Bononienses occupaverunt, quæ sunt in diœcesi Bononiæ, aut in aliis; hæc autem intelligimus esse, Medicinam, & illam partem Argellatæ, quam Imperator tenebat, & agrum Imolæ: has vobis dimittimus integro jure; si quod habet Commune Bononiæ vel privilegio alicujus Imperatoris quæsitum, vel consuetudine vetere comparatum.* Atque bis dictis surrexit, seque ratum habere, quod Vido dixerat, dixit ac bacillum Volchero porrexit. Progressus inde in Romaniolam Legatus, Castrum Imolæ quod erat juris Cæsarei, Bononiensibus ac Faventinis custodiendum adversus Imolenses attribuit. Interim Otho Augustam, atque inde ad Alpes ante Assumptionem Beatæ Virginis venit, ac castra ad lacum Benacum XIV. Kal. Septembris fecit; mox trajecto Athesi Veronam, comiter cum à cæteris, tum in primis ab Azone Marchione Atestis exceptus, (2) accessit: ubi de transacta Civium seditione admonitus, Cives inter se opportunè conciliavit, ac Monticulos ex Atestino carcere liberatos Veronam restituit. Mediolanum inde accedenti Populus, ac Clerus insolita animorum alacritate apparuit: præcipuè autem Otho nobilibus puerorum, puellarumque choris est delectatus, qui in candida veste incedentes, ac ramos oleæ præferentes, eximias Regis laudes carminibus aptè compositis celebrabant. Inde constituto die ab Huberto Archiepiscopo in Basilica S. Ambrosii ingenti pompa Corona ferrea, antiquo regni Italici monumento, ornatus, contra Mediolanensibus vetera omnia Regum privilegia confirmavit, ac multis præterea non levibus eos muneribus insignivit. (3) Profectus inde, Huberto Archiepiscopo comi-

(1) Recitat hanc *Ottonis* Epistolam ad Mediolanenses datam Tristanus Calchus, eamque à *Volchero*, seu *Valthero* Patriarcha Aquilejensi, mense Martio, Prætori oblatam tradit. Præmiserat verò, non sponte Mediolanenses se se *Ottoni* per Legatos subdidisse, sed *Ottonem* ipsum, cui multùm intererat hanc Urbem, inexpiabili inimicitia priscis Cæsaribus infestam, propitiam habere, Interpretum operam adhibuisse, ut sibi eandem conciliaret. Extra dubium hoc est, missam fuisse ad Ottonem à Mediolanensibus *Legationem amplissimam, cum pretiosis muneribus*; id enim ipsemet *Otto* in memoratis literis, summa grati animi testificatione, commemorat.

(2) Cl. Muratorius in Antiqu. Estensibus pag. 392. refert, donatum fuisse ab *Ottone* hunc Azonem Marchiâ Anconitanâ, ejusque Diploma recitat, *Datum per manum VValterii Protonotarii apud Clugiam Civitatem, mense Januario, XIII. Kalendas Februarii, Indictione XIII*, adeòque anno sequenti 1210.

(3) E Manipulo Florum Galvanei Flammæ cap. 242. hæc desumpsit Sigonius, idemque narrat Corius ad hunc annum; sed Calchus Ottonis Coronationem peractam ait anno 1210., *illustri die Resurrectionis Christi Dei, operante rem sacram Uberto Pirovano Archiepiscopo, adstanteque Volfgerio Patriarcha in æde Ambrosiana*. Addit, interfuisse huic celebritati virum inclytum Gulielmum Pusterlam, qui jam Alexandriæ, Placentiæ, ac Mediolani, summa cum laude Præturæ munere functus fuerat, eumque, equitem institutum, Astensis Urbis Feudo fuisse ab Ottone locupletatum; atque his peractis Ottonem Mediolano, Calendis Maji, discessisse. Nullum tamen, ad id firmandum, antiquum testimonium, aut documentum producit. Contra verò, Flammæ, Corii, & Sigonii sententiæ suffragari videtur aucto-

ritas

mitante Mediolano Bononiam recto Æmiliæ itinere ita adiit, ut ubique castris extra Urbes locatis solemnibus ab obviis populis honoribus, atque officiis cultus sit, quibus singulis & ipse jus mitissimè dixit: atque omnes beneficiis, quæ postularunt, affecit. Inde trajecto Apennino per Etruriam iter ingressus, omnes ejus regionis Civitates, claves, & dona offerentes, obvias habuit. Viterbrum autem ut venit, ibi Pontificem solito honore complexus, atque ab eo comiter exceptus, Romam ut ad solemnia Coronæ peragenda prodiret, est invitatus. Ita progredientem lento ipse agmine subsequutus Romam accessit, atque ad Urbem castra de more constituit. Inde V. Idus Octobris solemni ab eo apparatu in Basilica S. Petri Insignibus Augustalibus, ac nomine Imperatoris affectus, solemne sacramentum concepit, quo se Ecclesiam Romanam, & patrimonium ejus, ac nominatim Regnum Friderici Siciliæ Regis ipsi nuper Ecclesiæ commenditum, omni ope defensurum juravit. (4) Ad quam pompam visendam tanta confluxisse multitudo mortalium dicitur, ut, cum iter iis, qui rei celebrandæ interesse debebant, obstruerent, Otho ad summovendam propere turbam nummos diversis spargi in locis mandarit: narrant etiam, cùm milites quidam visendi studio elati in Urbem irrumpere contra vetera exempla conati essent, à Romanis non incruento certamine esse repulsos. Invitatus inde ad convivium Imperator sic Pontificem in Lateranum est prosequutus, ut ei equum ascendenti stapedem vetere Caroli Magni instituto renuerit. Inde mutuis utrinque celebratis officiis, Otho Urbe egressus in Urbibus Etruriæ suburbanis consedit, ac de more summis adhibitis jurisconsultis, jura Regni diligenter inquirere, tanquam ea constitututus, incœpit. Cùm autem quædam oppida in Etruria à Pontifice, alia verò in Campania à Friderico modò vacante Imperio, occupata comperiret, quæ ad Imperium sive Regnum pertinere putaret, nulla Pontificis ac sacramenti sui habita ratione, militibus protinus immissis recepit. Qua re cognita, Innocentius eum continuò monuit, ut ejusmodi incœpto desisteret, quod injustè & contra nuncupata sacramenta susciperet; addens etiam, si in proposito permansisset, se telis eum Ecclesiasticis petiturum, quæ contumaces Imperatores experti semper magna sua calamitate fuissent. Otho verò usque adeo Pontifici recta monenti non paruit, ut in ejus etiam contumeliam eos, qui Romam religionis caussa contenderent, capiendos ac spoliandos curarit. Ita Viterbium, Montemflasconem, Urbevetum, Perusiam, & totum denique patrimonium quondam à Mathilde relictum brevì in suam ditionem redegit: atque aliam etiam Apuliæ partem hostiliter incursavit. Quin etiam Ducatum Spoletanum Bertoldo familiari suo attribuit. (5) Diploma XIII Kil.

ritas Ottonis a S. Blasio, qui in calce suæ historiæ, describens iter hujus Regis è Germania in Italiam, ait, Veronâ Pontontam adiisse, hæc subdens: *ubi Curiam cum Principibus Italiæ celebravit, ac inde Mediolanum perveniens, honorificè à Civibus suscipitur. Pyreneum transiens Tusciam applicuit. Nuncios ad Dominum Apostolicum, Patriarcham Aquilejensem, & Episcopum Spirensem Cancellarium suum, Romam præmisit &c.* Hoc igitur anno, quo ad suscipiendum ab Innocentio Imperii diadema Romam profectus fuit Otto, verosimilius est, fuisse Mediolani ferreá coronâ insignitum; Siquidem ex vetere Instituto, fere semper in more positum fuit, ut Romanam Coronationem Mediolanensis præcederet. Cæterùm, etiam anno sequenti 1210., Ottonem Aprili mense, in quem Pascha incidebat, Mediolani moram traxisse, ut Calchus asserebat, revocari in dubium nequit. Recitatur quippe ab Ughello Tom. I. col. 553. Venetæ edit. Ottonis Diploma, expeditum in favorem Clarevallensis Cœnobii ad fluvium Clesis, in Cameriensi Diœcesi, ad quod condendum (Sancto Bernardo adhuc superstite), evocati fuerant è Mediolanensi Caravallis Monasterio Monachi; *Datum autem est, apud Mediolanum XII Kal. Maji, Anno Incarn. MCCX. Indict. XIII. Regnante Domino Ottone IV., Romanorum Imperatore glorioso, Anno Regni ejus XII., Imperii vero I*; eique primo loco testis interfuit *Ubertus* Mediolanensis Archiepiscopus. Duo alia Diplomata Ottonis IV. authographa mihi inspicere licuit apud sæpius laudatum D. Laurentium de Georgiis; alterum pro Monasterio Caravallis Mediolanensis, *Datum apud Mediolanum, millesimo ducentesimo decimo, die nono exeunte Aprilis, Indictione XIII*; alterum pro Monasterio S. Ambrosii Mediolani, Datum pariter *apud Mediolanum, Anno Dominicæ Incarnationis MCCX., IX. Kal. Madii, Indictione XIII.*

(4) Chronicon Fossæ-novæ, Imperiali donatum corona *Ottonem* ab Innocentio, in Ecclesia S. Petri, *V. Kal. Octobris*, enarrat. Idem adnotavit Otto a S. Blasio, inquiens: *crastina die Dominica, ante festum S. Michaelis, quæ eo anno (1209) V. Kal. Octobris evenit, à Domino Papa Innocentio, & à Romanis honorificè suscipitur, datoque sacramento coram Ecclesia, se justum Judicem, ac viduarum, & orphanorum tutorem, necnon Ecclesiarum, & præcipuè Patrimonii S. Petri defensorem pro posse exibere, ab Apostolico consecratus coronatur.* Arnoldus tamen Lubecensis, Albericus, Matthæus Parisius, aliique, *Ottonem* coronatum fuisse tradunt Dominica sequenti, post Festum S. Michaelis, idest *IV Nonas Octobris*. Eo certè die *Otto* in Castris Montismali scripto confirmavit juramenta edita in Coronatione, idque legitur in registro *de Negotio Imperii* num 192. *Datum IV. Nonas Octobris, Indictione decima tertia.* Hinc Franciscus Pagius in Breviario Tom. 3. pag. 197. colligit, præferendam esse primam sententiam, quæ coronatum Septembri mense Ottonem affirmat, cùm in ea scriptura jam peractam hanc celebritatem ipsemet Imperator testetur; mihi tamen verosimilior secunda videtur. Neque enim credi potest, passum fuisse *Innocentium* Pontificem, ut res tanti momenti, quemadmodum erat confirmatio præstiti juramenti, tamdiu differretur. Propiùs igitur ad veritatem accedit, eo ipso die, quo Imperii coronam *Otto* accepit, exactam fuisse scriptam confirmationem; præcipuè, cùm ex Chronico Fossæ novæ constet, *Ottonem*, post solemnem inaugurationem, statim in Castra recessisse. At hæc controversia, Diplomatis, si quæ emergent data iis diebus, prorsus enodabitur. Sigonii certè narratio, quæ *Ottonem* Augustalibus insignibus auctum *V. Idus Octobris* refert, prorsus claudicat, ut ea superiùs dictis patet.

(5) Quis foret hic *Bertoldus*, a Sigonio memoratus, prorsus ignoro; *Diopuldum* institutum fuisse Ducem Spoleti ab *Ottone* Imperatore tradit Richardus de S. Germano, qui hæc narrat ad hunc annum. Vide Catalogum Ducum Spoletanorum, ab Anonymo Mediolanensi editum in Dissert. Chorographia Italiæ Tom. X. *Rerum Italicarum*, num. 216, non *Bertoldum*, sed *Diopuldum* Spoleti Ducem hoc anno recensentem.

1210 Kal. Februarias sequenti ineunte anno, qui fuit MCCX., darum est, cùm ipse adhuc in Etruria apud Urbem Clusii moraretur. Veritus inde, ne propterea Regni Civitates à se deficerent, in Lombardiam ad populos in fide confirmandos revertit: (6) ac mense Majo Ravennam, Cremonam, Brixiamque profectus, Cremonensibus tum alia jura, tum omnia oppida à majoribus suis concessa corroboravit. Brixiæ autem XIII. Kal. Junii Raymundo Abbati Nonantulano bona sua omnia confirmavit, & conventu ibi acto inde contendit Ferrariam, quæ civilibus procellis agitabatur, quòd Salinguerra Azonem superiore anno Urbe, Susinello ac Giliolo Civibus Ferrariensibus adjuvantibus, exturbarat. Ibi verò positus Bononiensibus ad jurandum adhibitis pacem inter eos composuit, ac timens, ne quid ab eis per suam absentiam novaretur, Hugonem Guarinosium Legatum ibi reliquit. Inde Placentiam, (7) Albam, ac Vercellas accessit. Ad eum verò Vercellis agentem Bononienses Legationem misère, ac veteris privilegii confirmationem III. Kal. Julii retulère: nempe caussarum publicarum & privatarum cognitionem, Magistratuum creationem, consuetudinum suarum observationem; quæ à Friderico, & Henrico illius decessoribus accepissent.

FRIDERICUS *adversùs* OTHONEM IV.

INde rebus ex sententia constitutis in Apuliam XL. Pisanorum triremibus usus accessit, (8) ac ditioni Friderici bellum apertissimum intulit, ita ut receptâ Capuâ ibi hiberna transegerit. Innocentius interim Legato Gregorio Card. S. Mariæ in Porticu misso, Etruriæ Civitates pacificari, atque ad se traducere instituit, ac per alios Othonem à malis consiliis avocare contendit, omnia præterita detrimenta se remissurum ostendens, si Friderico, atque Ecclesiæ parceret. Ubi verò se nihil proficere sensit, solemnem in eum detestationem exprompsit, qua illum piorum communione summovit, atque omnes principes populosque, qui illi sacramenta dixissent, religione solutos ab illo recedere, tanquam à nefario homine, & capitali Ecclesiæ hoste præcepit. (9) Qua re accepta Germaniæ principes, Rex Boëmiæ, Dux Austriæ, Dux Bavariæ, Landgravius Thuringiæ, & Archiepiscopi Moguntinus, ac Trevirensis in unum coëuntes, ipsum communi consilio reliquerunt, ac Fridericum Idibus Decembris in Apulia commorantem Regem ex auctoritate Pontificis designarunt, (10) eumque ad Coronam accipiendam in Germaniam invitarunt, Legatis Henrico, & Anselmo ad ipsum, & ad Pontificem destinatis. In Italia item multæ Civitates, multique principes Pontificia auctoritate ac voluntate permoti, eundem deseruerunt, & se Friderico, id est Ecclesiasticæ parti, applicuerunt; inter quos præcipuè Azo Marchio
Atestinus. Sequenti anno Legati Germani 1211
cum in Italiam pervenissent, Henricus Veronæ substitit, ut Friderico studia Veronensium compararet, Anselmus verò ad Innocentium, & Fridericum profectus, ab eo confirmationem electionis, ab hoc accessum in Germaniam impetravit. Eo anno

Otho

(6) Hyemasse *Ottonem* per Lombardiam, & per Tusciam, asserit Chronicon Fossæ novæ sub finem anni 1209. In Urbe Laudensi degebat expirante Februario mense, ut indicat Diploma, inde expeditum in favorem Morimundensis Cœnobii, *pridie Kal. Martii* apud Ughellum, Tom. IV Italiæ Sacræ col. 176. novæ editionis. *Ferrariam* se contulisse, post diem XIII. ante Calendas Junii, inferiùs Sigonius scribit; sed Ottonem illuc jam fuisse delatum Martio mense, colligit Cl. Muratorius ex edicto ibidem promulgato anno MCCX. *Indict. XIII.*, *VIII. Kal. Aprilis*, quod, pag. 391. Antiquit. Estens, in alio volumine se editurum pollicetur. Apud *Imolam* constitisse *III Kal. Aprilis*, Indictione eadem, docet Diploma ibidem Datum Opizzoni Parmensi Episcopo apud Ughellum Tom. II. col. 175. novæ editionis. Demum, mense Aprili, ad Mediolanensem Urbem accessisse *Ottonem*, patet ex tribus ejusdem Diplomatis, quorum, ad superiorem annum, Epocham adnotavi.

(7) In hac Urbe moratum fuisse *Ottonem*, mense Junio, constat ex Diplomate ibidem dato in favorem Cœnobii SS. Petri & Marciani, Derthonensis Diœcesis, *X Kal. Julii* hujus anni, quod recitat Ughellus Tom. IV. Ital. Sac. col. 632.; quin immo Placentiæ *Ottonem* degisse etiam circa exitum Septembris, ex Caffari Annalibus discimus, ad hunc namque annum ista leguntur: *Iverunt Marcelinus, & Simon cum pluribus nobilibus viris* (Januensibus) *usque Bononiam, & venerunt Placentiam, ubi idem Imperator præcepit Januensibus, & Pisanis treguam tenere, & servare à proximo Festo S. Michaelis usque ad annos duos, & ut et omnes pensiones ab utraque Civitate dandæ, consignarentur.*

(8) Caffarus, postquam narravit *Ottonem* Neapolim profectum, testatur, inde *terrestri itinere* in Apuliam, ac Tarantum se contulisse, paucisque interpositis de Excommunicatione, qua ab Innocentio III. perculsus fuerat, tandem hæc subdit: *Pisani verò prætermissis omnibus armaverunt et XL. Galeas, quas miserunt usque Neapolim, ibique per paucum tempus steterunt, & non invenientes, nec videntes illum Ottonem, Pisas cum Galeis redierunt.* Quo Auctore Sigonius scripserit, triremibus XL. Pisanorum exceptum *Ottonem*, in Apuliam navigasse, adhuc non comperi.

(9) Sacro Anathemate *Ottonem* perculit Innocentius hoc anno, mense Novembri, ante Festum *S. Martini*, ut testatur Auctor Chronici Fossæ-novæ; dein, cùm minimè resipisceret, sequenti anno, *in die Jovis Sancto*, excomunicationem latam contra ipsum ac ejus sequaces confirmavit, quemadmodum legitur in Chronico Richardi de S. Germano. Quin immo illum tunc exauctoratum Imperio solemniter edixit, Germaniæ Principes solicitans, ut *Fridericum*, Siciliæ Regem, in *Ottonis* locum sufficerent, misso Legato *Siffrido*, Moguntino Archiepiscopo, ut narrat Godefridus Monachus ad annum 1211. Hæc omnia in hunc annum malè congessit Sigonius, deceptus ab Urspergensi, ut proxima adnotatione ostendam.

(10) In describenda hac *Ottonis* historia Auctorem habuit Sigonius Abbatem Urspergensem, qui hoc anno, non tam electum *Fridericum*, sed etiam in Lombardiam profectum tradit. Albericus tamen, Auctor Chronici Fossæ-novæ, aliique scribunt, nonnisi anno sequenti à Principibus Germaniæ fuisse declaratum Regem *Fridericum*, iisque adhæret Raynaldus, rectè animadvertens, ordinem temporum in hac narratione ab Urspergensi valdè confusum, quemadmodum manifestum fit ex relatu ad hunc annum recessu *Friderici* è Sicilia, ejusque itinere Romam primò, dein Papiam, quod procul dubio, biennio post contigit, nempe anno 1212.

A Otho bellum gerere cum Friderico in Apulia instituit, ac multis ipsum Urbibus spoliavit. Quod cernens Innocentius, ad extrema auxilia sibi descendendum putavit, ac demum solemni edicto proposito Othonem præcepta sua despicientem Imperii titulo exuit, ac Fridericum rite Regem declaratum pronunciavit; ac mox Gerardum Sessium Episcopum Novariensem in Lombardiam misit Legatum, ut populos adversus Othonem solicitaret, & jurejurando pro Ecclesiæ partibus obligaret. Singulas ille Civitates conveniens, summo ad se traducere studio instituit, quasque animo aversas invenit, eis divina officia interdixit. Eo anno B Cremonenses seditione domestica laborarunt: nam cùm Cives veteris Civitatis Matthæum Corrigium Prætorem retinere, novæ autem Gulielmum Mastalium asciscere properantes proposito excidissent, Gulielmus nihilo secius novam Urbem ingressus munus suum exercuit. Itaque quarto Idus Martias, factiones propterea in vico S. Ægidii armis inter se concurrerunt, verùm cedentibus Mastalianis per Sicardum Civitatis Episcopum statim in gratiam redierunt. Cùm autem post Mastaliani pacis stare conditionibus nollent, Kalendis Juliis ac sequentibus diebus rursus manus conseruerunt, ac denuo reconciliati ad opem ferendam Azoni C Atestino profecti sunt. Is Septembri mense imprudentibus adversariis maximam ex amica factione manum armatorum coëgit, ac Ferrariam profectus Hugonem Othonis Vicarium unà cum Salinguerra Urbe dejecit. (21) Quo facto uterque auxilium à Bononiensibus petiit, Azo, ut Ferrariam retineret, Hugo, ut recuperaret. Ea de re diversis in Consilio sententiis disceptatum, aliis Othoni parendum, & sacramenti in componenda inter Salinguerram & Azonem pace interpositi rationem habendam esse censentibus; aliis sacramento se illo non teneri, cùm pacem Azo violasset, ac Pontificiam execrationem timendam esse, mo- D nentibus. Dum his disceptationibus tempus

A teritur, Gerardus reliqua lustrata Lombardia Mutinam venit, ac mox se Bononiam item accessurum ostendit. Alienum Legati Pontificii in Urbem adventum Civitas arbitrata, Oratorem misit ad eum Azonem jurisconsultum, Civitatis verbis rogatum, ut Bononiam venire hoc tempore parceret: nam Cives gravi inter se discordia dissidere, cùm alii Hugonem, alii Azonem tanta pertinacia censeant adjuvandum, ut adventus ejus in Urbem sævum sine dubio sit incendium seditionis excitaturus. Legato ab adeunda Urbe deterrito, vicit in Concilio pars ea, quæ Hugoni, idest Imperatori, favebat. Bello conflato Salinguerra B cum Hugone obsidendæ Ferrariæ caussa castra ad Doliolum, Bononienses ad Galeriam posuère. Azonis verò socii Regienses ad Sanmartinum, Mutinenses ad Finale, Ravennates ad Argentam adversus eum cum suis copiis consedere. Bononiâ inde relictâ, Gerardus Cremonam se contulit, atque ibi cùm esset, Archiepiscopus Mediolanensis in locum Huberti mortui est substitutus; verùm, ipso intra triginta dies vita functo, Henricus Septara Ecclesiæ Cimiliarcha locum obtinuit. (*) Dum hæc agebantur, interim novi cum Pistoriensibus belli caussam Bononienses adepti sunt. Sanmartiani, & Lopoletani, montani homines, cùm vicissim C possessiones suas turbassent, Prætor rei ejus cognitionem syndico permiserat. Eum in rem præsentem profectum, ut in suas quemque possessiones redigeret, Hubertinus Staginus, Ghislimerius, & Henrigitius à Pistoriensibus impulsi armata hominum manu imparatum adorti, cum aliquot Bononiensibus ceperant. Hæc res Bononiæ nunciata tantum irarum adversus Pistorienses excivit, ut repente Consilium bellum adversus eos decreverit, Legatosque extemplo legendos jusserit, qui vicinorum populorum animos ad consocianda arma solicitarent; Legati lecti cùm sexto Idus Septembris Regium adiissent, à Consilio petierunt, ut Huberti- D num, Ghislimerium, & Henrigitium, ac filios

(21) Mense *Junio* hujus anni capta jam fuerat a Marchione Estensi Ferraria. Innocentius enim III., in Epistola 76. libri XIV., data *VII. Idus Junii*, *anno quartodecimo*, scribens ad Cremonensem Episcopum, aliosque Præsules, ut idoneum Pastorem Ferrariensi Ecclesiæ præficerent, secluso *Jordano Paduano*, quem ipsi Antistitem illius Urbis jam delegerant, hanc rationem reddit, quòd videlicet *Estensis Marchio*, *captâ Ferrariâ*, *instanter poterat dilationem hujus electionis* &c. Chronicon Parmense apud Cl. Muratorium in Antiquit. Estensibus pag. 394., mensem, ac diem indicat, his verbis. *Exivit pars Domini Saranguerra de Ferraria, die Jovis primo mensis Madii*. Emendandus E igitur hoc loco est Sigonius, qui *Septembri* mense expulsum Salinguerram Ferrariâ testatur.

(*) Gerardum de Sessa, Cardinalitia dignitate ornatum fuisse, antequam Mediolanensis Archiepiscopus renunciaretur, asserunt Ughellus & Oldoinus. De Sedis tempore in hac Ecclesia, discors est Scriptorum opinio. Galvaneus Flamma, in Manip. Flor. cap. 244, eum, *infra mensem*, obiisse tradit. Ughellus Tom. IV. col. 177., *trigesimo die à sua Electione*, mortuum scribit. Longiùs vitam produxisse *Gerardum*, Mediolanensem Antistitem, testatur Joannes de Deis in libro inscripto *Successores S. Barnabæ*, referens, eundem *sexto mense* à vivis sublatum, eique consentit Tabula Archiep. Mediolan. à Galesinio compacta. In Catalogo verò Msto Bibliothecæ Ambros., signato *A.* 98. in fol., ultra septem menses, regimen ejusdem protenditur; ubi enim de hoc *Gerardo* sermo habetur, ista leguntur: *Sedit à quarto die Madii*, *usque ad quindecim diem Decembris*. Quid verius sit, arduum est decernere; cùm per hæc tempora Indices Archiepisc. Mediolan. valde corrupti, ac mendosi reperiantur. Id certum est, hoc anno, tum *Ubertum*, tum *Gerardum* decessisse, atque huic postremo subrogatum *Henricum*, qui tamen, nonnisi anno 1218. consecratus in Archiepiscopum fuit ab Honorio III. Summo Pontifice, quemadmodum in adnotationibus ad annum 1221. dilucidum fiet. Immo illius electionem, triennio post *Gerardi Sessa* mortem, contigisse ostendam ad annum 1230., quo è vita decessit. Hujus longæ moræ in deligendo Archiepiscopo, caussa esse potuit Cleri Metropolitani Mediolanensis discordia, cùm alii Archipresbyterum, alii Archidiaconum, alii Episcopum Vercellensem, *Gerardo* substituere conarentur. Innocentius autem, ut hisce dissidiis modum imponeret, *Henricum Septalam* Archiepiscopum declaravit, scripsitque ad Populum, Clerumque Mediolanensem, ut eundem, à se electum, benignè humaniterque susciperent, quemadmodum narrat Ughellus, Tom. IV. Ital. Sac. col. 177.

filios eorum hostium loco haberent, ac secum adversus Pistorienses arma susciperent. Prætor erat Vido Lambertinus Bononiensis: is ex Consilii voluntate respondit, ea esse erga Regienses Bononiensium merita, ut non solum Hubertinum, ac socios pro hostibus libenter ipsorum gratia ducturi sint, sed etiam arma adversus Pistorienses capturi, & incommodum à Pistoriensibus in Bononienses illatum eodem loco habituri, ac si in se esset illatum. Gratiis actis Legati postridie Regiensium oratoribus, ut antè, ascitis, Parmam processerunt, atque eadem in Consilio postularunt. Responsum à Conradino Prætore datum, se Hubertino & fautoribus ejus auxilio non futuros; omnibus, qui subsidio Bononiensium ire voluerint, liberum transitum permissuros; haudquaquam se æquum censere, ut Pistorienses, à quibus nulla essent injuria lacessiti, pro hostibus haberent; itaque de bello communicando, se consilium, quod omnibus utile sit, esse capturos. Inde converso domum versus itinere, Mutinensium quoque animos explorandos rati Badianum, ubi cum Consilio Frugerium Prætorem esse ad obsidionem oppidi audiebant, iter flexerunt. Cùm eadem postulassent, respondit Prætor: Se nescire Hubertinum in sua ditione versari; id si comperisset, facturum quod ex utriusque Civitatis dignitate duxisset; quòd adversus Pistorienses auxilium peterent, se responsum reddere certum non posse, quia totum ad Badianum Consilium non adesset; ubi Urbem repetisset, Consilio habito responsurum; interim se liberum iter omnibus per agrum suum eorum auxilio venientibus præbiturum. Legati cùm Bononiam reversi legationem renunciassent; post aliquot dies Mutinam petierunt, ac consilio à Petro Torello Vicario Prætoris dato, postularunt, ut si militibus juvare se nollent, saltem belli caussâ arma, atque equos aut mutuò sumere, aut pretio parare in Urbe sibi permitterent. Quibus ille respondit, se Prætore & majore Consilii parte ad Badianum sedente, certum dare responsum non posse. His de rebus Bononienses veterum sociorum auxiliis, propriisque viribus contenti bellum pararunt. Tributum belli caussa civibus, ut adsolebat, impositum cùm Prætor acerbè exigeret, Abbatem S. Stephani conferre recusantem mulctavit: Abbas ægrè passus, rem ad Pontificem detulit: Pontifex sacra Civitati interdixit. Imminente bello Castrimolenses, se castrum in potestate Othonis retenturos, à Bononiensibus adacti jurarunt. Otho, ut sibi abrogatum Imperium à Pontifice sentit, relictâ Apuliâ Germaniam versus ad continendos in officio Principes redit: atque ex itinere Bononiam venit. Omni genere honorum excultus plurimum ex ludicro quodam in ipsius adventum commisso cepit voluptatis, equestri concursu, atque recursu per nobiles juvenes in foro edito: in quo Hieremias Malavolta currenti equo effusus repentè est mortuus. Inde Parmam progressus omnes populos, qui à se defecerant, Genuenses, Cremonenses, Papienses, & Ferrarienses cum Azone Atestino proscripsit. (12) Parma inde Laudem ac Mediolanum adivit, atque utroque in loco infrequentes sanè conventus egit. Erat hiems asperrima, quæ insolita vi frigoris Padum ipsum ita constrinxerat, ut hominum & jumentorum itinera toleraret. Cum autem ille ad Alpes tutò pervenire studeret, ducem itineris Comitem S. Floræ ascivit; is cùm Padum ita stramentis contexisset, ut subesse glaciem flumenque animadverti non posset, Othonem traduxit. Quod ubi ille rescivit, in suspicionem insidiarum adductus, aquis illum suffocari, præcipiti elatus iracundia, jussit; atque inde superatis Alpibus in Germaniam transiit. (13) Interim Azo à Pontifice in Etruriam advocatus, brevi omnia per Othonem occupata recuperavit. Ut autem Otho in Germaniam descendit, statim conventu Norimbergæ habito, Principes pro re non contemnenda admonuit, ne paterentur, Pontificem pro arbitrio Cæsares de culmine Imperii deturbare, seque proprio jure exuere; verùm paucis persuasit. Inde sequenti 1212 anno, primo vere, (14) contra Landgravium Thuringiæ atque alios, qui se reliquerant, movit. Fridericus autem novis suorum precibus stimulatus ex Apulia in Germaniam iter intendit, ac Romam progressus (15) omnia rerum gerendarum consilia cum Pontifice contulit. Romæ autem susceptum Genuenses triremibus suis Kalend. Maji Genuam devexerunt. Ibi à Marchione Atestino, & Monferratensi, & Comite San-

(12) Minimè proscriptum fuisse ab *Ottone* Marchionem Estensem, censet Cl. Muratorius in Antiquit Estensibus pag. 396., duo *Ottonis* Diplomata producens, data Mediolani anno 1212., ex quibus apertè colligitur, contra *Azzonem* non ita indignatum *Ottonem* fuisse, ut ferali hoc edicto, gratiâ simul, ac bonis omnibus eumdem spoliaret.

(13) *Ottonem* adhuc Mediolani commoratum mense Februario anni 1212., dilucidè evincunt duo Diplomata, superiori adnotatione indicata, atque utraque Data *Mediolani Millesimo CCXII, Indictione XV., IV. Idus Februarii*. Rectè igitur illius iter in Germaniam narrat Richardus de S. Germano, qui ad annum 1211. hæc scribit: *Dictus Otto, cùm totam ferè Apuliam sibi subjugasset, audito quod quidam Alamanniæ Principes sibi rebellaverant, Regnum festinus egreditur mense Novembri, & mense Martio* (anni nempe 1212.) *in Alamanniam remeavit*. Hic obiter adnotandum, Auctorem hunc annos recensere, juxta Æram Florentinam; prosequitur enim sub eodem anno 1211. narrare, quæ mense Martio anni subsequentis accidere. Erravit certè Sigonius, qui annum vulgarem sequitur; cùm ex allatis liquidò constet, hæc in annum proximum 1212. esse differenda.

(14) Fragmentum historicum, à Struvio relatum, pag. 624., hæc habet ad annum 1212. *Otto Imperator ab Apulia, & Italia reversus est ad partes Teutoniæ, celebravitque curiam apud Franchenfurt, & circa messes coadunato exercitu, movit expeditionem in Turingiam adversus Hermannum Lantgravium sibi adversantem*. Godefridus quoque Monachus narrat, habitam ab Ottone celeberrimam curiam apud Nurimberg, circa *Pentecosten*, & postmodum subdit: *Otto Imperator Turingiam cum exercitu intrat*. Non igitur, *primo vere*, hoc bellum aggressus est Otto.

(15) Chronicon Fossæ-novæ diem signat, quo *Fridericus* è Sicilia Beneventum pervenit, nempe *Sabbatum Palmarum*, quod in diem 17. Martii hoc anno incidit; ibi verò per mensem mansisse tradit, ac inde Romam profectum.

Sanbonifacii exceptus Papiam Idibus Julii est perductus. (16) Inde Papienses acceptum usque ad Lambrum amnem incolumem adduxerunt; ibi quanquam Mediolanenses transitum impedire tentarunt, tutò tamen amnem trajecit. Papienses soli domum redeuntes centum in manus Mediolanensium lapsi sunt. Inde susceptus à Cremonensibus Cremonam adiit; ubi eximiè honoratus pallium auro textum Basilicæ obtulit. Mantuani inde susceptum Veronensibus tradiderunt, qui ipsum usque ad angustias Alpium prosequuti sunt. Is deinde à suis defensus per juga Alpium in Rhætiam Curiensem descendit. Cui occurrere Otho festinans, à suis relictus, non potuit: atque ita Regno deturbatus in suam se Saxoniam retulit. Quare Fridericus nemine interpellante Aquis per Antistites, Moguntinum & Trevirensem, coronam accepit, (17) ac mox contra Othonem contendit. Hoc rerum statu veteres inimicitiæ Italicos inter populus instauratæ sunt, tum priscis odiis, tum novis duorum Regum studiis animos ad nova certamina irritantibus. Præcipuè Mediolanenses omnium truculentissimè se gesserunt, ut qui jamptidem principatum sibi Lombardiæ deposcerent. Etenim Placentinis ascitis Gulielmo Lando duce, sic Bonifacium Marchionem Montisferrati, ac Papienses Ecclesiæ socios suns aggressi, ut nihil citra & ultra Ticinum populationibus intactum reliquerint. Inde Brixianis arma inferentes, Herbuscum eorum oppidum obsederunt, sed, Cremonensibus auxilio accurrentibus, propositum non tenuerunt. Bononienses autem Regiensium, & Faventinorum accitis auxiliis, exercitum in fines Pistoriensium adduxerunt, & castra eorum Fossatum, Tribum, Turrim, & Monticellum ceperunt; demum ad Sambucam progressi mense Augusto oppidum magna mole, ac summis per multos dies laboribus oppugnarunt, ac tandem capsum everterunt. Ita non solum captivos suos recuperarunt, sed Sambucanos etiam, & Pavanenses relictis sedibus suis ad se ultro transeuntes, & perpetuò se Prætori Montano Bononiensi parituros jurantes receperunt. Inde bellum prædis utrinque agendis, ac possessionibus vicissim disturbandis, in septimum usque annum sine ulla reconciliatione protractum. Azo Atestinus pace cum Salinguerra facta, vita decessit, ac ditionem filio Aldobrandino majori natu reliquit, vir per ea tempora virtute, atque opibus inclytus. (18) Aldobrandinus autem mox, cùm se à Salinguerra insidiis peti contra fidem interpositam comperisset, ejus rei certiores Bononienses fecit, qui mirè hominis iniquitate offensi, ipsi se ad pellendum Ferraria Salinguerram socios adjunxerunt. Ille verò exactus, castrum Episcopi Mutinensis, quod Pons Ducis dicebatur, adversus Mutinenses Aldobrandini socios occupavit, eoque præsidio confirmato, inde Mutinensium agrum infestis vexare populationibus cœpit. Quoniam autem Aldobrandinus, & Ferrarienses jurejurando interposito Mutinensibus affirmarant, se, ut castrum illud everteretur neque amplius reficeretur, acturos, &, qui tale aliquid molirentur, inhibituros; Aldobrandinus exercitum Ferrariensium, & Bononiensium ad illud oppugnandum, & Salinguerram inde dejiciendum adduxit: neque tamen hoc anno
quidquam profecit. (19) Sequenti, Innocen- 1213
tius literas in omnes Christianorum provincias misit, quæ adhuc extant, (20) quibus sa-

(16) Hæc distinctius Caffarus narrat ad hunc annum, inquiens: *In eodem quidem anno Fridericus Rex Siciliæ Januam venit cum Galeis quatuor, & honorificè à Clero, & populo receptus fuit. & in Civitate moram fecit fere per menses tres, & Commune Januæ pro expensis ei donavit ultra libras MD; die verò XV. Julii de Civitate recessit, & Papiam perrexit.*

(17) Ex Abbate Urspergensi hæc delumpsit Sigonius. Godefridus tamen Monachus, qui Friderici acta diligenter conscribit, narrat quidem, in Festo S. Andreæ celebrem Curiam Moguntiæ habitam a *Friderico*, sed nihil de peracta hoc anno Aquisgranensi coronatione commemorat, eam differens usque ad annum 1215., cui illam affigit etiam Odoricus Raynaldus. Caffarus verò, in Urbe Moguntiæ coronatum, anno currente, Fridericum refert, hæc scribens: *Quum Rex Fredericus Alemaniam intrasset, receptus fuit honorificè à Principibus, Magnatibus, Archiepiscopis, & Episcopis Alemanniæ, & in Festo Beatissimi Nicolai confirmatus fuit in Regno Romanorum, & hoc fuit die Jovis, sexta die Decembris. Die verò Dominica veniente, videlicet Decembris, in Civitate Moguntina honorificè coronam recepit ab Archiepiscopis, Episcopis, & Principibus, qui jus coronandi Reges ab antiquo tempore sunt consequuti.* Itaque, ut antiqua hæc Scriptorum testimonia invicem concilientur, asserendum reor, Moguntiæ coronatum *Fridericum*, ut Caffarus retulit, statim ac in Germaniam penetravit; dein, *Ottone* ab omnibus derelicto, iterum Aquisgrani Regia insignitum fuisse corona, more jam per illa tempora invalescente, ut plories Coronationis celebritas renovaretur. Certè Urspergensis erravit, Aquisgranensem Coronationem sub hoc anno adnotans; cùm illam Urbem nondum attigerit *Fridericus*, nisi anno 1215., quemadmodum disertè narrat ad illum annum Godefridus Monachus, referens, *Ottonem*, usque ad id tempus, Coloniæ moratum, *Fridericum* verò, postquam apud Andernacum Calendis Maji colloquium cum nobilibus habuisset, in eadem S. Jacobi Apostoli Vigilia, in qua Comes Adolphus insignem victoriam contra *Ottonem* obtinuit, cum quibusdam Principibus, & nobilibus totius Lotharingiæ, Aquisgranum venisse, atque hæc subjungit: *Sequenti die, scilicet in Festo S. Jacobi, à Sifrido Legato Apostolicæ Sedis, Coloniæ Archiepiscopo non existente, in Regem ungitur, & in Regali Sede collocatur. Quo mox consecrato, à Joanne Xantensi Scholastico, Crucem ibidem prædicante, ad subventionem Sanctæ Terræ crucesignatur. Post quam Sifridus Moguntiensis Archiep.; Leodicensis, Bavenbergensis, Pattaviensis, Argentinensis, Episcopi; Dux Moraviæ, Dux Brabantiæ, H. Dux de Limburg. &c. & alii plurimi nobiles Cruce signantur.*

(18) Mense Novembri hujus anni decessisse Azonem Estensem, scribit Rolandinus lib. 1. cap. 11. Ejusdem laudes è variis Auctoribus collectas inseruit Cl. Muratorius suis Antiquit. Estensibus pag. 408. & seqq. Ibidem ultimæ tabulæ Azonis leguntur, è quibus plura ad illustrandam Estensem Inclytam stirpem eruit doctissimus Auctor.

(19) Sequenti anno transacta res est per mutuas pacis conditiones; extat enim exemplum concordiæ inter Aldrovandinum, & Salinguerram, *Actum in Ecclesia S. Martini de Ponte Ducis*, anno 1213., die penultima mensis Maji, illudque edidit Cl. Muratorius in Antiquitat. Estens. pag. 416.

(20) Abbas Urspergensis easdem suo Chronico inseruit. Leguntur etiam, simul cum aliis ad idem Concilium spectantibus, inter epistolis Innocentii III., a Balusio editas, libro quarto.

sacram expeditionem adversus Saracenos Terram sanctam tenentes, populis & principibus universis denunciavit; omnes ad Crucis signum accipiendum benigna peccatorum remissione invitans, atque Episcopis, ut anno millesimo ducentesimo decimoquinto ad Kalendas Novembris Romæ adessent, ad hæreses, & abusus, quibus tum Ecclesia vexabatur, tollendos edixit. Quibus rebus cognitis Fridericus, unà cum proceribus suis, ultro Crucem ascivit, (21) ac se, cerosque diro anathemati, si fidem fefellissent, devovit. Et hoc anno inter Pontificios, atque Othonianos bella continuata sunt. Quippe Mutinenses Salinguerræ irati per mensem Majum Finale adversus Pontem Ducis, duce Balduino Vicedomino Prætore suo, communiverunt: verùm, cum domum opere perfecto redirent, repente à Salinguerra ex insidiis erumpente oppressi graves pœnas dederunt. Nam Balduino Prætore capto, & fœdè interfecto, (22) centum quinquaginta Cives in potestate Salinguerræ captivos reliquerunt. Quam calamitatis ignominiam non ferentes, in locum Balduini Bernardum Rossium singularis prudentiæ virum Parma Prætorem illico vocaverunt, ac simul Parmensium, Mantuanorum, Bononiensium, & Ferrariensium auxilia contraxerunt, & cum his copiis, ipso Rossio Prætare duce, Septembri exeunte mense, ad Pontem Ducis perrexerunt, tantaque vi oppugnare instituerunt, ut VI. Idus Novembris ad deditionem adegerint. Itaque in castris Parmensium hæ conditiones latæ, ut Salinguerra castrum daret Mutinensibus evertendum, & captivos eorum redderet, & juraret, se permissurum illud solo æquatum manere, prout Aldobrandinus, & alii Ferrarienses jurarant; &, si Salinguerra, aut Aldobrandinus cum suis partibus Ferraria exacti essent, ipsi pro arbitrio alterum eorum suo juvare auxilio possent. Ita Mutinenses, captivis suis recuperatis ac castro deleto, recesserunt, ac victoriæ monumento campanam retulerunt, qua in turrim D. Geminiani subvecta, postea ejus occentu nonam diei horam populo indixerunt. Salinguerra hoc incommodo accepto omnem belli cogitationem abjecit, atque iterum ad Bononiensium auctoritatem se contulit. Hominis conditionem Civitas miserata cum Aldobrandino egit, ut in Urbem reciperetur. Itaque III. Nonas Decembris Ferrariæ in præsentia Aldobrandini ipse cum nepote suo juravit, se Bernardi Rossii Mutinæ Prætoris, & Communis Mutinæ imperata facturum. Mediolanenses autem minas umnes Pontificias detestati novum bellum inferre Cremonensibus statuerunt. Itaque primo vere, Placentinis, & aliis sociis in actioris expeditionis societatem accitis, atque aliquot ad detinendos Papienses, ne sibi impedimento esse possent, cohortibus missis, reliquum exercitum cum carrocio in agrum Cremensium induxerunt. Quibus Albertus Dovaria, Bosonis Cremæ domini tunc in Germania commorantis propinquus, ac Cremæ præfectus, firmam militum manum objecit: verùm prœlio acrius, quàm constantius inito, pulsus in arcem se recepit. Mediolanenses autem, parte copiarum ad obsidionem arcis relicta, reliquam trans Serium amnem, qui forte imbribus intumuerat, repente ratibus trajecerunt, atque impressione in fines Cremonensium facta, proxima quæque longè latèque diripuerunt; tum Castro Leonis, Piceleone, Soncino & Romanengo, sed inani irritoque incœpto, tentatis, populabundi usque ad Cremonæ suburbia pervaserunt. Inde magno pecoris, hominumque potiti numero domum se lentè recipere, carrocio custodiæ Placentinorum permisso, cœperunt. Quod ubi Cremonenses sensere, simul ira simul incommodo stimulante, sexdecim peditum, atque equitum millia (quot nunquam fortasse antea) conscripserunt, atque in quatuor legiones divisa quatuor ducibus commiserunt; Lanfranco Oldovino, Gulielmo Persico, Henrico Advocato, & Sinibaldo Burgo. Qui confestim hostes sequuti, atque in campis Bottesinæ Cremensibus præda graves adepti, sese collatis cum eis signis confligere velle significarunt. Is erat dies IV. Nonas Junii, quo fortè Pentecoste celebrabatur. Quo animadverso Mediolanenses ab omni extremi prœlii discrimine abhorrentes Beltramum Monachum Ceretanum miserunt, qui diceret, æquum sibi videri, ut honos diei tam sancto debitus haberetur, ac certamini, unde multa sanguinis manare posset effusio, parceretur. Qua oratione repudiata Cremonenses, vindictæ ac prædæ repetendæ avidiores, instructis ordinibus in aciem processerunt, atque hostes arma capere coëgerunt. Dimicatum est per aliquot horas æquo marte utrinque fortissimè: demum tres Cremonensium legiones impetum hostium non ferentes in fugam se conjecêre. Quod ubi Lanfrancus Oldovinus, qui quartæ adhuc integræ præerat, vidit; continuò ad suos conversus ita dixit: *Quo in discrimine versetur salus nostra, neminem vestrum, Cives, esse arbitror, qui ignoret: nimirum in eum deducta res locum est, ut aut virtute nostra tres acies fugientes restituamus, aut unà cum eis in fugam conversi, hostibus præda ac mancipia objiciamur, simulque patria libertate, quam per multos annos præstantibus armis, animisque defendimus, una hora per nostram ignaviam exuamur. Quin igitur avitæ fortitudinis, ac militaris gloriæ memores, incumbentium hostium impetum pro virili nostra excipimus, ac quantum animi promptitudo, quantum dextrarum nostrarum firmitas valeat, experimur, ea spe nixi, fore, ut Deus alacritatem nostram respiciat, ac præsenti suo numine sublevet.* Quibus verbis tantum studium, ardoremque dimicandi injecit omnibus, ut maximo sublato clamore subjecerint; pergeret alacriter, ac sine timore hostes invaderet: nam se studiosissimè ac fortissimè operam & ipsi, & Reip. navaturos. Quibus vocibus erectior factus, statim in hostes incurrit, ac prœlium nitentibus omnibus tanto impetu ac tanta felicitate commisit, ut brevi repentino aliquo quasi

(21) Anno tantùm 1215. crucesignatum Fridericum jam ex Godefrido Monacho adnotavi. Eadem tradit Struvius in Hist. Germaniæ pag. 632.

(22) Circa festum S. Michaëlis interfectum Balduinum, Annales veteres Murinenses testantur ad hunc annum, Tom. XI. *Rerum Italicarum*.

quasi fulgure universum hostium exercitum
dissiparit ac fregerit, ac victoriam, qualem
raro antè, de Mediolanensibus reportarit.
Neque enim solum multos eorum occidit,
sed etiam sex millia cepit, &, quod spe-
ciosius ac gloriosius iis temporibus habitum
est, carrocium etiam in potestatem addu-
xit, quod à Placentinis tueri se posse dif-
fidentibus impactum in profundam luti vo-
raginem fuerat. Quibus rebus prosperè at-
que ex sententia gestis, Cremonenses do-
mum miro exultantes gaudio recesserunt,
ac præda ingenti prælata veteris triumphi
imaginem retulerunt: præbuit autem spe-
ciem triumpho carrocium Urbis opulentis-
simæ, ac Civitatis multis ante de se actis
triumphis clarissimæ. (23) Hanc verò victo-
riam tam inopinatam cùm mirabunda spe-
ctaret Civitas, religiosa ac pia illa statim
incessit opinio, eam non humano auxilio,
sed præsenti SS. Martyrum Petri & Marcel-
lini subsidio esse partam. Etenim cùm im-
minente pugna imbellis multitudo supplex
in Urbe ad eorum sepulchrum vota in æde
D. Thomæ pro victoria faceret, duas inde
exire, atque eodem subinde se referre co-
lumbas aspexit: qui verò in castris erant,
duos juvenes, equis albis insidentes ac ve-
stibus albis indutos, acri sese impetu in
aciem Mediolanensium incitantes, ac vi &
virtute sua cuneos eorum, tanquam cœlesti
quodam fulmine, perrumpentes, ac demum
terga dare cogentes viderunt. Qua re ani-
madversa, & cum duarum columbarum
urbano omine comparata, Cremonenses pro
certo habuerunt, se cœlesti duorum Mar-
tyrum præsidio tanta victoria esse potitos.
Itaque communi decreto festum eorum,
quod IV. Idus Junias agebatur, in poste-
rum IV. Nonas celebrari sanxerunt atque
ad perennem domestici decoris prodendam
memoriam carrocium conservandum in
majori Basilica posuerunt. Lanfranco verò
Oldovino, cujus consilio ac virtute tam il-
lustris quæsita victoria fuerat, insignia Ci-
vitatis ad honestandam posteritatem familiæ
sunt tributa. Mediolanenses autem domum
reversi, ut damna resarcirent, ignominiam-
que delerent, redintegrato exercitu cum
alio carrocio in Laumellinam se intulerunt,
ac Laumellum, Mortariam, atque alia ca-
stra diripuerunt. (24) Per eosdem dies Pa-
tavini Aldobrandino Atestino arma move-
runt, (id bellum excivit ira, quòd ille suis
in agro spoliatis jus non dixisset) atque in
ejus societatem Icilinum Monachum vete-
rem Azonis inimicum Bassiano evocave-
runt; qui cum Icilino filio quem à Roma-
no dixerunt, ut prima rudimenta militiæ
poneret, haud gravatè advênit. Exercitus
Ateste adductus oppidum primo impetu in
potestatem adduxit. Arci inde oppugnatio
est admota: ex qua Aldobrandinus hostes
longè percutiens multos eorum & quidem
magni inter suos nominis sustulit. Sed ta-
men ex suis aliquot etiam amisit, atque
agrum suum igne, ferroque ab Icilino væ-
sana vastari rabie vidit. Quare pactis in-
duciis, mox haud ægrè pacem vel iniquis
conditionibus fecit; nempe, ut arces Cer-
ri, & Calaonis everteret. (25) Eodem anno
Friniates à Mutinensibus defecerunt. Imo-
lenses autem & Castrimolenses cum pariter
detrimentis se mutuis affecissent, atque in
ea re dignitatem maximè Bononiensium
violassent; Giliolus Sessius Imolæ Prætor
Civitatis iracundiam veritus, pacem cum
Hugolino Prætore Castrimolensium pepigit,
atque injurias omnes ei remisit ab eo tem-
pore, quo Patriarcha Aquilejensis in Ro-
maniolam venerat; promisitque, Imolenses
neminem ex Castro Imolæ in Civitatem aut
in Urbem recepturos, donec Bononienses
aut Faventini tutelam ejus haberent. Po- 1214
stero Cremonenses Parmensibus, Regiensi-
busque assumptis, ut acceptas ab Othonia-
nis ulciscerentur injurias, cum exercitu
in agrum Placentinum irruperunt, ac
castris ad Columbæ monasterium positis,
effusè omnia prædati, se retulerunt. Me-
diolanenses autem, ut amissi carrocii de-
cus recuperarent, Placentinis advocatis, in
fines Cremonensium invaserunt, atque ad
Zenevoltam obvios nacti Nonis Septembris
acie cum eis congressi sunt. Eo prœlio Cre-
monenses, licèt fortissimè dimicarent, ta-
men incumbentium hostium molem sustine-
re non potuerunt; quare in fugam versi,
plurimis ex suis amissis, proprio etiam
carrocio spoliati sunt. Hæc verò tanta
clades, Sicardo Episcopo Cremonensi au-
ctore, fuit, ut nullo unquam è prœlio
Cremonenses afflictiore fortuna excessisse,
testatus sit. (26) Quo facto Placentini fines
eorum liberè pervagati, illatas sibi popula-
tiones felicissimè retulere. Mediolanenses
inde in Laumellinam transgressi Villecium,
Bremidum, aliaque ignobilia castella multa
Papiensibus ademere. Eo anno Bononien-
ses XIV. Kalendas Majas, postulante Pa-
gano Egidio Prætore Faventino, fœdus cum
Faventinis redintegrarunt; atque Idibus Ju-
nii, cum Legati Regiensium Bononiam pro-
fecti Prætoris sui Isacii Dovariæ nomine,
ut fœdus adversus Mutinenses instaurare-
tur, petiissent, universum una voce Consi-
lium Rodulfo Prætori, ut renovaret, præ-
cepit. Tabulis conscriptis Legati jurarunt,
se effecturos, ut omnia à Regiensium Con-
silio probarentur. Fervente inde expeditio-
nis Syriacæ apparatu, Ubaldus Ravenna-
tum Antistes Bononiam venit, atque eam
cauf-

(23) Describit hanc Cremonensium pugnam, & victoriam Sicardus, cujus Chronicon hoc prorsus anno desinit Tom. *VII. Rer. Italic.* Cremonensium triumphum extenuare nititur Flamma in Manipulo cap. 246.

(24) Duodecimo die mensis Junii acta hæc à Mediolanensibus scribit Flamma loco memorato.

(25) Pacta hujus concordiæ ab Aldrovandino Estensi cum Patavinis statuta referunt Rolandinus, & Monachus Paduanus ad hunc annum, sed nihil de evertendis illis Castris decretum enarrant. Postremus hic Auctor scribit, Aldrevandum coactum fuisse jurare, *sicut Civem, communi Paduæ in omnibus obedire*. Quid autem ea verba *sicut Civem*, significent, eruditè explicat Cl. Muratorius in Antiquitat. Estens. pag 413.

(26) E Manipulo Florum Galvanei Flammæ, qui ad præsentem annum, in hac re describenda, Sicardi Episcopi Cremon. auctoritatem interponit, ista narrat Sigonius. Quem codicem MStum Sicardi præ manibus Galvaneus habuerit, divinare non licet. In iis certè Exemplaribus, quibus parata est editio Mediolanensis, superiùs memorata, hæc prorsus desiderantur.

caussam in Consilio Credentiæ summa diligentia nomine Pontificis egit, ubi peroravit Rodulfus Prætor, vivis eorum, qui in Consilio aderant, vocibus incitatus Archiepiscopo promisit, se illis, qui ad Terram sanctam recuperandam nomina dederant, quo tempore communis à Christianis trajectio fieret, vecturam armorum Bononia Venetias, naulumque Venetiis in Syriam ex ærario soluturum. Nonis Octobris Albertinus Prætor Ferrariæ, Legatis Mutinensium præsentibus, Communi Mutinæ omnia damna remisit bello adversùs Salinguerram ad Pontem Ducis gesto hominibus Pontis Ducis illata, aut Civibus Ferrariensibus, qui ibi erant tum, cum castrum ipsum à Mutinensibus est excisum. Eodem anno Mutinenses iterum arma Friniatibus intulerunt, atque eis, licèt valde resistentibus, castrum Monzonis eripuerunt. Otho etiam cum Philippo Rege Francorum acie congressus, & victus plurimum ut virium, sic auctoritatis
1215 amisit. (27) Sequenti, Mediolanenses Placentinis adjunctis cum carrocio adversùs Papienses egressi, pridie Nonas Februarias Parpanesum ac Rovescallam, licèt fossis vallisque munitam, diruerunt. Inde Bardonicium, Bonascum muris item firmatum, & castrum Nigrinum eadem felicitate straverunt. Demum traducto in Laumellinam exercitu, Gargalasco capto ingentem hominum, pecudumque numerum abegerunt. Post rogatu Vercellensium, Thomasino Sabaudiæ Comite, quem sibi fœdere junxerant, cum mille equitibus adjuvante, ad Casale S. Evasii prodierunt, atque oppidum primò obsidione, deinde oppugnatione presserunt: qua cùm magnam murorum partem aperuissent, Cives exterriti XIII. Kalendas Septembris habitu supplicantium sumpto ad eos in castra venerunt, ac se obedienter illorum imperata facturos dixerunt. Mediolanenses autem Vercellensium inimicorum iracundiæ indulgentius obsequuti, illis in vincula traditis, oppidum exciderunt. Inde Thomasino petenti gratificantes in Montemferratum exercitum promoverunt, atque armis ad singula oppida conferendis Marchionem suppliciter pacem poscere coegerunt. Demum adversùs Cremonenses conversi, Castrum novum ad os Abduæ per dies decem arctissima obsidione circundederunt. Eo etiam anno Venetorum cum Patavinis arma emicuêre; ejus belli ab levi sanè re occasio est oblata. Superiore anno Tarvisini ludicrum hujusmodi vicinis Civitatibus spectandum indixerant; quippe castellum ligneum fecerant, idque pellibus, vestibus, & margaritis omnis generis pretiosissimis communiverant, neque oppugnari nisi malis, dactylis, arancis, floribus, & aquarum odoratarum ampullis posse voluerant: defensio autem castri mulieribus honestissimis, oppugnatio juvenibus nobilissimis data fuit. Ad hanc rem visendam cùm tota Marchia confluxisset, multi etiam Veneti cum suis conjugibus accesserunt, ex quibus aliqui etiam participes esse ipsius certaminis voluerunt. Commissis ludis, ac telis speciosis hinc inde jactis atque rejectis, eò demum est ventum, ut porta castri expugnaretur; cum autem certatim Veneti ac Patavini illud sibi decoris adsciscere properarent, Patavinus à Veneto pulsus vexillum ejus temere laceravit. Quæ res sic animos Venetorum offendit, ut ludo dimisso veri tumultus speciem excitarint. Itaque statim relicto spectaculo suas quisque domos malè animati repetierunt: inde gliscentibus odiis commercia inter illas Civitates sublata: quin etiam proximi Patavinorum agri infestis incursionibus à Venetis divexati. Quæ incommoda acerbissimè Patavini ferentes, hoc anno per autumnum exercitum versùs Clodiam adduxerunt, atque ad Turrim Barbarum constiterunt, sperantes ea se brevi ac facile potituros; verùm æstu maris à ventis incitato ultra solitum excrescente, ex locis palustribus, in quibus consederant, excedere coacti, domum versùs se retulerunt. Quos Veneti cum lembis Clodiensibus consequuti, multos eorum ceperunt, ac plerisque aliis incommodis affecerunt. (28) Per eosdem dies Aldobrandinus Patavium profectus firmo amicorum suorum robore sibi ascito, inde in Marchiam Anconitanam contendit, eo animo, ut quemadmodum titulum ejus gerebat, sic etiam impetium compararet. (29) Ei advenienti Gualterus Comes Celani, qui partem ejus Marchiæ obtinebat, se obtulit: verùm plus animo, quàm viribus nixus, primum Aldobrandini impetum ferre non potuit, ac, licèt multis utrinque captis & cæsis, in fugam conversus, atque interfectus possessionem Marchiæ integram Aldobrandino reliquit. Eodem anno Novembri mense Innocentius Concilium Episcoporum, quod biennio ante indixerat, habuit; cujus decreta edita facilè cognosci ab omnibus possunt: (30) in eo die Kalendarum Juniarum sequentium ad conveniendum constituit omnibus, qui contra Saracenos arma ferre studerent, eosque aut Brundisii, aut Messanæ, ubi ipse se affuturum quoque promisit, convenire mandavit. Cum autem Mediolanensibus offensus esset, quòd non solùm Othonem foverent, sed vicinas etiam Civitates Ecclesiæ socias assiduis incursionibus ac certaminibus agitarent, eos adesse Romæ præcepit, atque, ubi affuerunt, rogare instituit, ut Othonem Ecclesiæ hostem de-

(27) Circa Julium mensem, juxta Tornacum, hoc prælium commissum Godefridus narrat ad hunc annum; illudque fusiùs describit Albericus.

(28) Describit hoc ludicrum Castrum, ac certamen, Tarvisii editum, Rolandinus lib. 1. cap 13., narratque mala inde enata, ob discordiam inter Venetos, ac Patavinos. Dandulus quoque hæc refert col. 338.

(29) Pluries invitatus fuerat Aldrovandinus ab Innocentio III. per Epistolas, ut in Marchiam Anconitanam descenderet, jura Ecclesiæ tuiturus. Harum alteram, quæ a Balutio edita minimè fuit, vulgavit Clar. Muratorius in Antiquitatibus Estensibus pag. 409. ex Archivo Estensi, datam anno 1213. Cæterùm ineunte vere anni superioris 1214. in Marchiam Anconitanam profectus est Aldrovandinus, ut ex pluribus documentis probat memoratus Cl. Muratorius ibidem, pag. 417., adeòque Sigonius uno anno erravit.

(30) Vide Labbeum Tom. XI. Conciliorum, Raynaldum, Pagium, aliosque Ecclesiasticæ Historiæ Scriptores. Perdurasse hoc Concilium usque ad Festum S. Andreæ, testatur Richardus de S. Germano.

deſererent, & ſocios Eccleſiæ ne attingerent. Cui ipſi ſpecioſa reſponſa dederunt, atque in ſua ſententia perſtiterunt: (31) ea ſpe nixi, ſe hac ratione, eum opibus præpollerent, Lombardiæ imperio facilè potituros. Quod eorum conſilium haud omnino reprehendendum fuiſſet, ſi ipſi, ut imperium parare didicerant, ſic libertatem retinere cum imperio potuiſſent. Ad idem Concilium Dominicus Calarogenſis, quem jam ante duodecim annos Toloſæ adversùs hæreticos Albigenſes pugnaſſe commemoravimus, à Fulcone Epiſcopo Toloſano deductus venit. Cum ſodales ille Toloſæ aliquot viros eruditos, & probos coëgiſſet, quorum opera fidem Chriſtianam multis in Italia hæreſibus tentatam fulciret, rem ad Pontificem retulit, atque ab eo inſtituti à ſe comprobationem Ordinis poſtulavit. Pontifex, quòd Dominicus poteſtatem in primis ſibi ſodalibuſque ſuis Evangelii ex loco ſuperiore populis prædicandi poſceret, difficilem ſe primò ejus petitioni præbuit, mox nocturno quodam viſo commotus, conceſſurum, ſi diſciplinam aliquam vitæ ſodalibus ſuis compoſuiſſet, oſtendit; atque ita
1216 illum dimiſit. (32) Sequenti anno, hyems omnium atrociſſima fuit: vites, atque arbores vi frigoris aruerunt, Padua ad quindecim cubitos congelavit; qua re animadverſa, homines non ſolum curribus, & jumentis ſine metu tranſibant, ſed etiam per luſum ſuper glacie ſecuri ſaltabant, atque incitatis equis adverſis inter ſe ſpiculis concurrebant; notatum præterea eſt, cùm in die Purificationis in agro Regienſi domus quædam incendio fortuito conflagraſſet, ignem ipſa dolia combuſſiſſe, vinum autem liquefactum non eſſe, immo ita concretum remanſiſſe, ut diſſolvi niſi valido ictu ſecurium non potuerit. Innocentius Aldobrandino Marchiam Anconitanam ab Æſi ad Leaſtum amnem aſſignavit. Quæ res tantam illi apud Comites Celani conflavit invidiam, ut corrupto illius familiari illum veneno ſuſtulerint. (33) Aldobrandinum inde Azo frater ejus, quem Novellum vocarunt, excepit. Interim menſe Majo Innocentius duos Cardinales Legatos Mediolanum cum mandatis præcipuis miſit, qui Conſilio advocato nomine Pontificis denunciarunt, ſe, niſi Othonem reliquiſſent, ac vicinas Civitates vexare ac ſollicitare deſiiſſent, fulmina in eos Eccleſiaſtica contorturos. Quæ cùm illi ſprevissent, tum ſolemni Eccleſiæ more Civitati ſacris interdixerunt, ac Cives communione piorum exterminarunt. (34) Quæ res ubi minuere Mediolanenſium iram debuit, multo vehementius auxit. Siquidem delectu acriore habito, Padum haud ita multo poſt cum carrocio trajecerunt, atque irruptione in regionem Papienſium facta, Nonis Julii caſtrum Simarchi & Golferontii validiſſimum expugnarunt. Inde Montem-calvum, Turrim Guardiæ, ac totum ejus tractum vaſtarunt, &, cum Aronam tentatam capere nequiviſſent, præda onuſti in Laumellinam ſe intulerunt, eamque multo, quàm antè, fœdius lacerarunt. Quibus malis Papienſes impulſi, rurſus ſe juſſis eorum obedituros aſſeruerunt. Per eoſdem dies Bononienſes bellum memorabile Ariminenſibus intulere. Ariminenſes, cùm prœlio Cæſenatum exercitum profligaſſent, mille ſeptingentos è Cæſenatibus ceperant, eoſque in arcem S. Archangeli conjecerant, atque ibi præfecto Antonio quodam Tarentino cuſtodiebant. Cæſenates captivos ſuos recuperare cupientes propriis diffiſi opibus ad Bononienſes confugêre, atque ab eis opem duriſſimo ſuo tempore petiere. Bononienſes ad honorem ſuum rati pertinere, ſupplices ſocios pro viribus ſublevare, præſto ſe futuros reſponderunt, &, quòd Ariminenſes à Piſaurenſibus, Faneſtribus, Urbinatibus, aliiſque adjuvari ſciebant, è veſtigio Regienſium, Faventinorum, & Ferrarienſium Prætores ac copias acciverunt, atque ex eis, & maximo delectu Civitatis exercitum firmiſſimum contraxerunt, & carrocium educendum decreverunt. Vicecomes Prætor cum hoc apparatu egreſſus VIII. Idus Auguſti ad S. Archangeli caſtrum pervenit, idque omni ope oppugnare inſtituit. Prælis cum hoſtibus conſerendis, agro vaſtando, atque oppido omni tormentorum genere quatiendo res in exitum menſis extracta eſt. Tandem expugnatum oppidum, muris dejectis, & hoſtibus profligatis, in ditionem cum Tarentino pervenit. Kal. Septembris in caſtris ad carrocium pax cum Ariminenſibus his legibus ſcripta eſt: *Ariminenſes captivos Cæſenates, & qui modò de exercitu Bononienſium capti ſunt, reſtituunto Vicecomiti Prætori Bononiæ in caſtris, in quibus nunc ſunt Bononienſes, ad carrocium, aut tabernaculum Prætoris, prout ei placuerit:* ve-

(31) Ex Manipulo Flammæ cap. 248. hæc hauſit Sigonius.

(32) Narrat hæc Theodorus in vita S. Dominici lib. 1. capite ultimo.

(33) Multò ante Innocentius III. Anconitanam Marchiam Aldrovandinum Eſtenſem donaverat, de ejuſdem dominio *ſolemniter per vexillum* ipſum inveſtiens; id enim conſtat ex quatuor Brevibus Literis, ad Marchiæ populos ab Innocentio datis anno 1214., quas adhuc ineditas memorat Cl. Muratorius in Antiquit. Eſtenſ. pag. 417., pollicitus etiam ſe illas in publicum evulgaturum. Mortem quoque hujus inclyti juvenis non rectè ſignat Sigonius, eam hoc anno referens; Rolandinus enim lib. 1. cap. 15. hæc habet. *Ipſe verò Marchio poſt multa facta, & ardua, poſt multa pericula, & labores, in quibus tamen prudenter, & ſapienter ſe geſſerat, non eſt armis vel viribus ſuperatus, ſed ut fama fuit, proditoriè toſſicatus, veneno finivit vitam in, anno prædicto Domini MCCXV., in tempore ſua floridæ juventutis.* Monachus quoque Patavinus ad annum 1215. ſcribit: *Eodem tempore, cùm Marchio Adrevandinus, de Comitibus Celano, qui partem Othonis fovebant, in Marchia Anconitana nobiliter triumphaſſet, in ipſo fervore juventutis, naturæ legibus ſatisfecit. Iſte fuit ita magnanimus, quod ſubiiſſet omne periculum pro gloria, & potentia obtinenda.*

(34) Conſtat hoc ex Epiſtola 18. Honorii III. apud Raynaldum ad hunc annum num. 27., in qua Summus Pontifex refert, Mediolanenſes, ac Placentinos ab Innocentio III. excommunicatione perculſos; cùmque iidem in ſua contumacia perſeverarent, latas a Prædeceſſore ſuo ſententias confirmat, præcipiens Rectoribus, Conſiliariis, ac Societatum Magiſtris per totam Lombardiam, ut *ſingulis diebus Dominicis, ac feſtivis, pulſatis campanis, & candelis accenſis*, excommunicatos publicè denuncient.

vexillum Bononiensium in castro S. Archangeli poni permittunto. Bononienses, & Cesenates captivos Ariminensibus reddunto. Atque his rebus transactis, Otho Mandellus Prætor Ariminensis nomine Civitatis suæ injurias omnes Vicecomiti Prætori Bononiæ, Vidoni Lambertino Prætori Faventiæ, Bernardo Cornazano Prætori Regii, Rodulfo Borgognono Prætori Ferrariæ, nomine suarum Civitatum recipientibus, condonavit. Vicecomes Prætor Bononiæ nomine Civitatis injurias remisit Ariminensibus, Fanestribus, Pisaurensibus, Urbinatibus, Montis Fererri & Carpaniæ Comitibus, & omnibus, qui auxilio Ariminensium fuerant. De Antonio Tarentino capto, ejusque sociis extremum supplicium sumptum; exercitus cum carrocio, & captivis domum victor reductus. Acris Cæsenatum defensio, ac magnifica de tot tamque longinquis populis relata victoria Civitatis auctoritatem incredibiliter auxit; expressaque indubitata confessio, ut Mediolanenses Lombardiæ, sic Bononienses Romaniolæ armorum potentiâ principatum tenere. Pugnabant adhuc magnis inter se viribus Pisani, & Genuenses: quorum discordiam sacræ expeditioni adversam esse, Innocentius Pontifex sentiens, eos antè pacificandos putavit, ac propterea Pisas versus ire intendit. Verùm Perusiam progressus, XVII. Kalendas Augusti moritur, in ejus locum Honorius III. subrogatur, qui fuerat Cencius Sabellus Presb. Card. Tit. S. Pammachii. Is Perusia Romam reversus, Petrum Antisiodorensem Imperatorem Constantinopolis designatum, atque eò contendentem, in Basilica S. Laurentii extra muros Augustalibus Insignibus exornavit, (35) ac sacræ expeditionis, quæ imminebat, Legatum Joannem Columnium Cardinalem Portuensem declaravit, quæ statim Brundisium decessit, quò Petrus quoque Imperator, atque omnes crucesignati convenerunt. Quo facto, reliqua, quæ Innocentius inchoaverit, perficere aggressus, ut Saracenos, & Othonianos; illos Christianis, hos Ecclesiæ Romanæ infestos everteret, & crucem Christianis indixit, & Hugolinum Cardinalem Ostiensem Episcopum, Legatum Lombardiæ, ad eam pacificandam, atque adversus Saracenos concitandam misit. Eo anno Dominicus Calarogensis, de quo ante diximus, Tolosa Romam revertit, ac se antiqua, & probata regula D. Augustini contentum fore asseruit; quam Honorius Pontifex approbavit, (36) & Dominico ac sodalibus ejus, quos ab officii genere fratres Prædicatores vocabat, sedes ad D. Xysti concessit; de quibus sic Abbas Urspergensis ejus memoriæ æqualis: *Fratres Prædicatores studio, & lectioni sacræ Scripturæ jugiter insistentes tantum in scribendo libros opus faciebant, & eos diligentissime à magistris suis audiebant, ut cum sagittis, & arcu, & omni armatura fortium possent ingredi, & stare pro defensione Sanctæ matris Ecclesiæ, & ex adverso ascendere, & ponere se murum pro domo Israel, dum fidem roborant, virtutis instruunt, statuta Ecclesiæ docent & collaudant, vitia hominum & pravitates redarguunt, & castigant; nihilominus Sedi Apostolicæ in omnibus obediunt, à qua auctoritatem præcipuam trahunt.*
Proximo Mediolanenses sociis adjuvantibus 1217
carrocium adversus Cremonenses duxerunt, ac Romanengum oppugnare cœperunt: ibi rursus cum occurrentibus Cremonensibus summo prœlio est certatum; quo Cremonenses fusi, de integro carrocium amiserunt. Ita Romanengo expugnato ad Zenevoltam est ventum; qua excisa ager universus usque ad tertium ab Urbe lapidem est percursus. Episcopus cum multis aliis captivis summæ nobilitatis viris Mediolanum cum carrocio est reductus. Inde adulto autumno in Parmenses item Ecclesiæ amicos belli terrore converso, montes Salsum & Græcum adorti subegerunt, ac Rodilicum, Varanum, multosque alios pagos incendio pervastarunt. (37) Hoc anno Italici Crucesignati in Syriam Joannis Columnii Legati Pontificii ductu frequentes quarta orientali expeditione susceptà transiere. (38) Proximo verò, ut Sol- 1218
dano dolorem afferrent, in Ægyptum jussu Pontificio prodière, atque Urbi Damiatæ obsi-

(35) Errat Sigonius in hujus Coronationis anno assignando; Auctor enim Chronici Fossæ novæ, id in annum sequentem 1217. refert his verbis: *Mense Aprili, quidam Comes Francigena, nomine Petrus de Asuria, à Græcis vocatus, & electus in Imperatorem Constantinopolitanum, applicuit Romam cum uxore & filiis, & alio comitatu. Honorifice à Domino Papa Honorio, & à Clero, & à cuncto populo Romano est receptus. Quinta Idus prædicti mensis in Ecclesia S. Laurentii foris murum, cum magna gloria, & decore coronatus est à Summo Pontifice, cum uxore suo. Postea Dominus Papa dedit ei conductorem itineris, & defensorem Dominum Johannem de Columna Presbyterum Cardinalem, Tit S. Praxedis* Richardus quoque de S. Germano idem narrat ad annum 1217., iisque adhærens Odoricus Raynaldus, aliique passim. Cur autem extra Urbem peracta sit hæc celebritas, rationem reddit Bellefortius in Annal. Franc lib. 3. cap. 82., ne videlicet quid juris in Imperium Occidentale habere videretur Græcus Imperator. Referuntur etiam a Raynaldo ad annum 1217. num. 6. Literæ *Honorii*, datæ *II. Idus Aprilis*, ad Patriarcham Constantinopolis, quibus significat, se nihil de juribus suis inungendi Orientis Imperatores detractum velle; id enim ob enixas preces, & gravia quæ timeri poterant, Ecclesiæ pericula, de plenitudine potestatis se peregisse testatur.

(36) Extat ea de re Pontificium Diploma, memoratum à Raynaldo ad hunc annum num. 49, & *datum Romæ apud Sanctam Sabinam, XI. Kal. Januarii, Pontificatus nostri anno primo*.

(37) Hæc Galvaneus Flamma in Manipulo Florum ad hunc annum fusiùs refert, subjungens: *Papienses perpetuò obedire Mediolanensibus, jam tertia vice, juraverunt.*

(38) Hoc anno minimè in Syriam trajecit Pontificius Legatus *Joannes Columna*; cùm enim per Romaniæ partes iter ageret, proditione *Theodori Angeli Comneni*, qui Imperium affectabat, captus est, una cum *Petro*, recens electo Orientis Imperatore, atque in custodiam conjectus. Scripsit ad *Theodorum Honorius III.* Epistolam, qua illum redarguit ob consertam turpiter proditionem, eumque minis sollicitat, ut *Joannem* Cardinalem, Sedis Apostolicæ Legatum, è custodia dimittat. Recitantur hæ Literæ a Raynaldo ad hunc annum num. 13. Richardus verò de S Germano ad annum sequentem 1218. hæc narrat: *Joannes de Columna, dudum apud Durachium captus, ad preces Papæ liberatur à vinculis, & Legatus Constantinopolim vadit.*

obsidionem admovere. (39) Mediolanenses primo vere Padum iterum tajecerunt, atque inter Pontenurum ac Fontanam castra posuerunt; inde in Pratum Regis transgressi ibi Pentecostem celebraverunt; tum VIII. Idus Junii in agrum Parmensem cum Sociis evecti, castrum S. Crucis eum Domigono cremarunt, ac postridie Gibellum obsidione cinxerunt. Quibus Parmenses, Cremonensibus, Mantuanis, Regiensibus, & Mutinensibus advocatis, occurrerunt; cum utrinque accensi ad rem summo certamine experiendam animi essent, haud mora pugnandi est facta. XVII. Kalend. Augusti extremo prœlio à tertia usque ad vesperas decertatum; quo magna utrinque cæde edita, tamen Mediolanenses superiores fuisse judicati sunt. Etenim post pugnam longius evecti, oppida Buxeti, Ceni, Rivilanguinarii, & triginta alia Parmensium ac Regiensium exciderunt. (40) In Chronicis Parmensium (41) invenio, prœlio confecto Regienses advenisse; inde Parmæ proverbium, Regiensium subsidium, in eos, qui in tempore non occurrunt, increbruisse. Quæ mala ubi Honorius Pontifex audiit, Hugolino Cardinali Legato negocium dedit, ut omnino eas Civitates ad pacem, concordiamque redigeret. Qui Mediolanum profectus, Legatis etiam Bononiensium se interponentibus, rem haud ægrè confecit; atque utraque parte apud se pacem jurare jussa, Mediolanenses interdicto levavit. (42) Parmenses item cum Regiensibus fœdus junxerunt, ac mutuo se adjuturos contra hostes suos auxilio spoponderunt. In Romaniola Foroliviensis bellum cum Faventinis majore, quàm antè, conatu redintegrarunt. Faventini à Foroliviensibus conflictati, rebus suis timentes, ad Bononiensium expertum sæpe duris suis temporibus auxilium confugerunt. Bononienses, antequam res ad arma deduceretur, experiri volentes, quantum auctoritate apud utramque Civitatem valerent, missis Legatis ab utraque petierunt, ut integram caussam arbitrio judicioque suo permitterent; haud irrita eorum postulatio fuit. Ineunte Junio Jacobus Foroliviensium, & Talamatius Faventinorum Prætores ex utriusque Civitatis consensu promiserunt, se staturos Albergheti Prætoris arbitrio super iis rebus, de quibus armis inter se disceptarent. IX. Kalend. Augusti Alberghetus utrique Prætori ac Legatis eorum ad se vocatis præcepit, ut inducias inter se usque ad diem III. Kalend. Octobris haberent, atque eo die coram se Bononiæ ambo adessent. Quæ cum dies venisset, atque illi paruissent, induciarum tempus usque ad Kalend. Januarias distulit. Per eosdem dies Otho V. Kalend. Maji nulla re gesta insigni, & propria erga Ecclesiam impietate infamis vita cessit. De cujus morte, ac pœnitentia, quod apud neminem veterum comperi, (43) sic Albertus Crantzius, homo Germanus, scriptum reliquit: *Otho Imperator cùm magnis diu laboribus per annos penè viginti in Regno & Imperio laborasset, nihil adeo sensit infortunatum, quàm Ecclesiæ rebellionem; unde factum est, ut nunquam postea felix successibus esset. Cùm autem morbo laboraret, qui vitam illi abstulit, nimium facti pœnitens, & ineffabili contritione compunctus in arce Hartesburg mansitabat. A Sifrido Hildesemensi Episcopo absolutus in pace quievit; quam absolutionem Honorius Papa confirmavit; tanta autem fuisse fertur mereturi pœnitudo, ut coquinariis suis præciperet, collum suum calcaneis premere, & vilissimam Dei creaturam omnino supplantare. Optima autem spes salutis in tanta contritione.*

FRI-

(39) Richardus de S. Germano hanc Damiatæ obsidionem ad annum superiorem 1217. refert, ac, postquam narravit illuc Soldanum collectis undique viribus accurrisse, subdit, mense Augusto, in Festo S. Bartholomæi, a Crucesignatis Turrim expugnatam, militibus, qui eam tuebantur, gladio deletis, nobilibus verò captivis, ad Urbem Accon directis. Godefridus tamen Monachus, qui eo seculo scribebat, & Acta hujus expeditionis accuratè enarrat, id periculum affirmat hoc anno 1218. Eadem tradit Matthæus Parisius, asserens, diem B. Bartholomæi, quo expugnata est Turris Damiatæ, fuisse tunc *Feriam Sextam*, in quam anno 1218. hujus Apostoli Festum verè incidebat. Sigonius igitur rectè hunc annum indicavit.

(40) Flamma in Manipulo cap. 252. hæc minutim describit, sed ea acta esse anno sequenti 1219. expressè testatur.

(41) Hæc Parmensium Chronica edita sunt Tom. IX. *Rer. Ital.*

(42) Eadem procius refert Galvaneus Flamma in Manipulo Florum ad annum sequentem 1219. Calchus tamen annum hunc signat, idemque tradit Raynaldus, qui ad hunc annum num. 32 refert, Mediolanenses flagitasse ab *Honorio*, ut sacrorum communionem restituerentur, eamque provinciam amovendi interdicti benignè a Summo Pontifice datam fuisse Bergomensi Antistiti, & *Electo Mediolanensi* (nempe Henrico Septala, ab Honorio III. postmodum consecrato,) ut ex literis, *VII. Kal. Martii* hujus anni datis, constat; prosequitur Raynaldus referre, Mediolanenses à promissis citò deflexisse: verùm, cùm Ugolini Ostiensis Episcopi, & Apostolicæ Sedis Legati opera, ad officium revocati essent, concordiam tandem iniere, eamque *Honorius* auctoritate sua munivit, firmavitque hoc anno, ut patet ex ejusdem Epistola 199. libri tertii, quam ibidem Raynaldus memorat.

(43) Nondum Sigonii ævo ea MSStorum supellex, qua in præsens fruimur, in lucem prodierat. Cæterum pœnitentiam Ottonis luculenter enarrat Godefridus Monachus ad hunc annum, inquiens: *Ingravescente morbo, ubi sibi diem mortis imminere cognovit, Episcopum de Hildesheim, & alios religiosos, & sapientes viros, scilicet Abbates, & Sacerdotes convocat, & cum gemitu, & lacrymis, quid sibi agendum foret, vel qualiter à nodo excommunicationis absolvi posset, consulit. At quorum consilium, cùm mandato Apostolici stare jurasset, ab Episcopo absolvitur. Deinde ordinato Testamento suo, factaque confessione, cum perceptione S. Communionis, & sacræ Unctionis, cum magna contritione cordis in Castro, quod dicitur Hartzberg, Idibus Maji moritur.* Albericus ad eundem annum ait, Ottonem mortuum in Castro suo *Brunswich*, restitutis omnibus, quæ *occupaverat de Ecclesia, & Imperii rebus, absolutione nihilominus excommunicationis postulata, cum contritione.* Quæ verò Sigonius inferius narrat, ex Alberto Crantzio desumpsit; idem Crantzius ab Alberto Stadensi, qui verba eadem exaravit. An verò, *Idibus Maji*, *Otto* decesserit, ut Godefridus asseruit, valdè incertum reddit memorati Stadensis auctoritas, qui eundem obiisse *XIV. Kal. Junii*, idest die XIX. Maji testatur. Quin immo hunc verum *Ottonis* obitus diem fuisse, Meibomius in Apologia pro *Ottone IV.*, pag. 150., constanter affirmat. Sigonius certe erravit, qui, *Aprile mense*, *Ottonem* mortuum enarrat,

FRIDERICUS II. REX, & IMPERATOR.

OThone mortuo Fridericus Regnum sine controversia tenuit, ac statim res Germaniæ componere studuit, quò maturius ac liberius rebus vacare Italiæ, atque ad coronam Imperii accipiendam accurrere pos-
1219 set: ac postero anno mense Februario apud Spiram Hastenses privilegio decoravit. (44) Eodem mense, quiescente ab armis Italia, Bononienses societatem cum Regiensibus instaurarunt: nec mulio post, cum Faventini privatis offensionibus incitati infestas in fines Imolensium copias induxissent, pro vetusto fœdere vocantibus assuerunt. Dum autem Imolensium vastatur ager, Jacobus Episcopus Taurinas, Friderici Legatus, cum Gulielmo Marchione Montisferrati advenit, ac statim Henrico Prætore ad se accito duas ab eo res Friderici nomine postulavit: unam ut Bononienses agrum Imolæ, quem post mortem Othonis invaserant, restituerent; alteram, ne Imolensibus aliquid præbuisse negocii vellent. Prætor, ut in re nec opinata deprehensus, incertus quid respondere deberet, dixit: Se non credere, illum Friderici esse vicarium, propereaque se non ipsi, sed Friderico agrum Imolæ reddere velle, ad eumque ipsum hac de re provocare. Quibus rebus auditis Jacobus usque adeo ira excanduit, ut se proscribere Civitatem pronunciarit: atque hoc dicto ilico se Urbe proripuit. Eo profecto exercitus uterque statim Imolensium Urbi admotus: verùm cum de compositione agi post esset cœptum; Faventinus & Imolensis ut finem armorum facerent, Henricum Prætorem arbitrum adegerunt. Henricus per Hubertum judicem suum in castra missum, exactis obsidibus ab Imolensibus, facile rem composuit. Imolensem inde se in Henricum compromissum fecisse pœnituit, sibique ab eo & à Bononiensibus injuriam factam expostulavit. Quibus rebus Henricus commotus, exeunte Septembri nuncium ad eos ex Consilii sententia misit; cui Prætoris & Civitatis nomine, cum Consilium postulasset, percontatus est, num verè (ut sermo hominum ferebat) Prætorem, aut Civitatem de re transacta cum Faventinis arguerent; adjecitque: si qua in re se Bononiensibus obstrictos sentirent, eos se ab Kal. Januariis proximis liberare. Tum Guarinus Prætor eorum, ac præcipui è Consilio responderunt: Nemini omnium venisse in mentem, neque de obsidibus, neque de ulla alia conditione queri, neque absolutionis denunciationem se necessariam judicare, cùm nulla inter Imolenses, & Bononienses de illa re obligatio intercessisset. Bononienses item, & Pistorienses, cum diu de agri finibus contendissent, ut modum bellorum facerent, omnem controversiam ad Legati arbitrium detulere: ab eo III. Non. Octobris ita decretum: *Bononienses Pistoriensibus, Pistorienses Bononiensibus pacem reddunto, de omnibus bellis, litibus, damnisque ultro citroque oppidi alicujus caussa il-*

A *latis. Bononienses Fussatum, Tribum, Turrim, Monticellum cum ipsorum iuribus, Pistoriensibus; Pistorienses pagos, castraque, quæ sunt in diœcesi Bononiensi, Bononiensibus dimittunto. Utrobique jus Imperii, atque Ecclesiæ integrum esto. Pistorienses Sambucanis injurias omnes remittunto: atque in hanc pacem successores Prætorum aut Consulum suorum jurejurando adiguuto.* Ita utrinque ab armis recessum. Extremo verò anno cum Prætor Bononiensis, ac Pistoriensis in montibus convenissent ad locum, qui Muscacla dicitur, ut compositionem hanc confirmarent; questus est Bononiensis, quòd Pistorienses in possessionem oppidorum quorundam in-
B jussu suo misissent: & quòd Pavanenses captos in vincula conjecissent, eo nomine quòd se Prætori Montano Bononiensi parituros jurassent. Pistoriensis respondit: se possessionem eorum oppidorum iniisse, quæ legatus decreto suo sibi adjudicasset: Pavanenses autem non Civitatis, sed Episcopi jussu fuisse comprehensos. Multis verbis utrinque factis ac tabulis compositionis prolatis, res haud longius est progressa, quam ut decreto Legati pareretur: eodem mense Sambucanis est consultum, qui Pistoriensi bello oppidum deseruerant, atque ad Bononienses cum suis familiis se contulerant. Cum Prætorem adiissent, atque omnia se
C illi damna sua condonare dixissent; placuit Consilio, ut locus eis ad habitandum cum immonitate concederetur; negociumque Prætori Montano datum, ut eis hominibus Muscaclam munirent. Extant etiam datæ super ea re literæ: *Significamus tibi; Consilium Credentiæ & appendicem ejus, ac magistros artium, collegiorum, & porochiarum ad oecentum companæ, ac per nuncios convocatos maximo consensu decrevisse, ut Sambucani nostri Muscaclam incolant, & ibi idoneo tempore castrum pro honore Civitatis constituant, & ipsi ceterique, qui eò commigrarint, soluti sint à functionibus publicis perinde ac Cives Bononienses sunt. Quare mandamus tibi, ut*
D *eos in eo loco constituas, prout ipse esse è Rep. iudicabis.* Profectus inde Romandinus ad Muscaclam, eos nomine Civitatis instituit his verbis, quæ tum solemnia erant in rebus omnibus publicis instituendis: *Quod honori sit* JESU CHRISTO, *& B.* MARIÆ *virgini matri ejus, & S.* PETRO, *& omnibus Sanctis Dei, & Henrico Comiti Prætori, & Gulielmo Pusterlæ futuro à Kal. Januariis primis usque ad Kal. Jan. sequentes, & omnibus successoribus eorum, & omnibus magistratibus Urbis Bononiensis, qui pro tempore fuerint; Quod item honori, magnitudini & incremento sit Urbis Bononiensis: ego te instituo Albertum Grillum, Bondium Zanum, &*
E *Benedictum Moncum Consules eorum, qui excessere de Sambuca, & Pavana, & qui in fide Bononiensium perstiterunt, recipientes nomine suo, & eorum, qui venerint ad incolendam Muscoclam, ut habitent eum locum, & ibi sedeant, & sint soluti à functionibus Communis Bononiæ, atque ipsa Civitas in perpetuum.* Atque his dictis vexillum in manibus eorum collocavit. Bertoldus homo Germanus

(44) Antequam è Germania Romam contenderet *Fridericus*, collecto Francofurti Principum Conventu, *Henricum* filium eligi in Romanorum Regem curavit, cùmque Honorius Pontifex conquestus foret, quod, ipso inscio, actum id fuisset, literas ad eundem dedit *Fridericus*, quas ad annum 1220. refert Raynaldus num. 12, sese expurgans, sed fraudis plena excusatione.

A manus ex Archiepiſcopo Colonienſi (45) Patriarcha Aquilejæ fit effectus. Eodem anno Corradinus Soldani Babiloniæ frater acti Damiatæ obſidione accenſus tanta rabie mœnia Hieroſolymorum invaſit, ut vix templo, ac ſepulchro Domini temperarit. Inde VI. Idus Novembris Damiata à Cruceſignatis eſt capta, (46) cui victoriæ S. Franciſcus interfuit, & de fide cum Sol-

1220 dano diſſeruit. Poſtero Regienſes, Cremonenſibus & Parmenſibus aſſumptis, Gonzagam oppidum obſederunt, quod à Comite Alberto Caſaloldo patricio Mantuano detinebatur. Hoc ubi Mantuani cognoverunt, Mutinenſibus, & Cremonenſibus advocatis, caſtrum ſibi defendendum ſuſceperunt, atque hoſtibus obſidionem relinquere coactis, ipſum ſibi jure Caſaloldorum incolumi vindicarunt, inde cum ſociis menſe Junio ad caſtrum Bondeni Ferrarienſium progreſſi redegerunt in poteſtatem.

(45) Errorem hunc arbitror Amanuenſis; nullus enim per hæc tempora *Bertholdus* Colonienſi Eccleſiæ Archiepiſcopus præfuit. *Hengelbertus* autem de Altena, qui ad implendam eam ſedem electus fuerat anno 1216, Tutor datus *Henrico* Filio, Regnique Germanici Adminiſtrator declaratus eſt à *Friderico*, cùm Romanum Iter aggreſſus fuiſſet, Imperii coronam ſuſcepturus, nec niſi anno 1225. interemptus deceſſit. Itaque hic *Bertholdus*, non è Colonienſi, ſed è Colocienſi Sede ad Aquilejenſem Eccleſiam translatus eſt, ut tradit Ughellus. Steron in Annalibus apud Cantſium Tom. I Antiquar. Lect., ad annum 1218., hæc habet: *Volcherus Patriarcha Aquilejenſis obiit, cui Bertholdus Archiepiſcopus Coloſſenſis ſucceſſit*. Colocza, quæ Urbs eſt Archiepiſcopalis Hungariæ inferioris ad Danubium fluvium, *Coloſſa ſtatua*, ſeu *ad Coloſſas ſtatuas* olim nuncupabatur; nunc dicitur *Colocza*.

B (46) Godefridus Monachus, illius ævi Scriptor, narrat accuratè, quæ à *Corradino* furente Hieroſolymis acta ſunt, quæque Cruceſignati apud Damiatam miro fortitudinis experimento edidere, ſed Urbem hanc captam quinta Novembris die clarè indicat, inquiens: *Nonis Novembris capta eſt Damiata, abſque deditione, ſine defenſione, ſine violenta deprædatione cum tumultu, ut aut ſoli Filio Dei adſcribatur evidenter victoria*. Proſequitur deinde enarrare, quæ ibidem accidere; ſubditque, præter eos, qui vivi comprehenſi in ea Urbe ſunt, pluſquam triginta millia hoſtium periiſſe, *quos ſine ferro, & igne Dominus percuſſit*. Vide Matthæum Pariſium, acta omnia hujus arduæ obſidionis fusè deſcribentem, ad hunc annum. *Nonis* autem *Novembribus* Damiatam captam, & ipſe teſtatur.

Explicit Liber Decimusſextus.

IN-

INCIPIT LIBER DECIMUSSEPTIMUS.

SEquitur Friderici posterioris Imperium non solum Ecclesiæ, sed etiam cuncto Regno, atque adeo etiam Italiæ universæ calamitosum: neque enim aliud fuit, quàm assiduum cum tribus Pontificibus, & cum singulis Italiæ Civitatibus bellum; quos omnes tanto odio, ac tantis viribus oppugnavit, ut in eo Henricum patrem superarit, avum verò Fridericum æquarit. Ex Pontificibus autem alter altero acrior, & juris Ecclesiæ retinentior, nunquam contumaciæ illius resistere destiterunt, donec Alexandri tertii exemplo ipsum fractum abjectumque viderunt. Hoc verò malum cumularunt etiam Lombardi, & præcipuè Mediolanenses, & Bononienses, qui nunquam cum eo in pace fuerunt, illi veteribus, hi novis injuriis irritati, de quibus post suo loco dicemus, si priùs pacatum ac faustum ejus adventum in Italiam, atque Augustalem consecrationem exposuerimus.

Fridericus mense Aprili, cum in Italiam ad Insignia Augustalia ab Honorio capienda vocatus venire constituisset, Conradum Episcopum Spirensem & Metensem, Cancellarium suum, cum literis ad omnes Civitates mandatis præmisit, eique ut perinde ac sibi, in omnibus rebus dicto audientes essent, præcepit. Literæ in hæc verba scriptæ adhuc apud Bononienses servantur, quas in hos annales intexere, ad multas res visum est pertinere: *Fridericus Dei gratia Romanorum Rex, & Siciliæ, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, ceterisque Ecclesiarum Prælatis, Marchionibus, Comitibus, Capitaneis, Valvasoribus, & nobilibus Potestatibus, Consulibus, seu Rectoribus, & Communitatibus omnium Civitatum, & Oppidorum, simul & Rectoribus, atque Populo, & universis per Lombardiam, Romaniolam, & Tusciam, atque per totam Italiam constitutis, gratiam, & bonam voluntatem suam. Post multas Imperii perturbationes, post obitum Henrici patris nostri Imperatoris, sedatis Teutonicis seditionibus, & pace ubique constituta, cum jam simus accepturi benedictionem imperialem, ut inde propositum reformandæ pacis, & unitatis, & concordiæ nobis & Imperio ad modum necessariæ per Lombardiam, Romaniolam, Tusciam, seu totam Italiam firmiter habeatis, præmisimus ad vos Legatum nostrum à latere Episcopum Spirensem & Metensem Conradum, nostræ Imperialis Aulæ Cancellarium, ut ipse fidelitates, & alia jura à vobis recipiat, & discordiis tollendis nobis viam planam faciat, quatenus adire ad Coronam possimus. Notum facimus vobis, quod huic legalem dedimus potestatem supponendi Civitates, Burgos, Castra, Villas, Marchiones, Comites, Capitaneos, & Valvasores, seu quoslibet per universam Italiam, & partes ejus constitutos banno nostro; & extrahendi; faciendi concessiones; pœnae etiam exigendi; conficiendi tabelliones; dandi possessiones, & restituendi; habendi etiam jus animadvertendi in facinorosos; necnon vicibus nostris agendi, prout commodum, & honestum erit Imperio: ratum habituri quidquid ille statuerit, decernimus, ut ab eo fiat appellatio; mandamus etiam ut ei, tanquam nobis obtemperetur. Datum in Francfort in Curia solemni anno Domini MCCXX. XV. Kal. Maji.* Is cum venisset, dum ipse jura Lombardiæ cognoscere, easque sacramentis accipiendis constituere studet, nuncios Bononiam mense Augusto Anselmum Spirensem, Friderici Marescallum; & Hugolinum Parmensem, Romaniolæ Comitem misit. Postridie cum Anselmus in Aula Palatii consedisset, in qua Prætor solitus erat cum Curia convenire, multis verbis factis à Gulielmo Prætore postulavit, ut loca agri Imolæ, & castri Imolæ redderet, quæ Civitas ad Imperium pertinentia possideret. Cui Gulielmus: Ego verò, inquit, & Regis, & Cancellarii gratia haud invitus faeio, ut ea dimittam; ita tamen, ut jus retineam, quod Civitas in iis propter aliquod privilegium aut consoetudinem habeat. Post aliquot inde dies Conradus accedens solemne sacramentum exegit, atque eximio Civitatis gratulantis erga se studio cognito eum superiores mulctas omnes delevit, tum ipsam in gratiam recepit, his verbis: *Nos Conradus Metensis & Spirensis Episcopus, Imperialis Aulæ Cancellarius, & totius Italiæ Legatus, sacramento fidei à Gulielmo Pusterla Bononiæ Prætore, & ab ipsa Bononiæ Civitate recepto, atque eorum fide & benevolentia erga Fridericum Regem nostrum perspecta; auctoritate Legationis, qua fungimur, eximimus Commune Bononiæ illo banno, quo mulctatum est ab Episcopo Taurinate, tunc regalis Curiæ Vicario, atque à Gulielmo Marchione Montisferrati, & quocunque alio, in quod incurrisse videri posset tempore Regis; item omni pœna, qua ab sit, aut ab aliis Regia auctoritate affecti sunt; remittimusque omnino omnes redditus, fructus, conditiones, usus, operae, tributa, boateriae, mulctas, banna, pœnas, ac res aliae universas, quas Commune Bononiæ habuit de oppidis & hominibus Imperii, ac præcipuè de agro Imolæ, aliquo superioribus annis modo:* Inde exeunte Augusto Fridericus, paratis rebus omnibus, Alpes trajecit. Veronam progressus III. Non. Septembris à Mediolanensibus petiit, ut sibi Urbis iutroitum, & regia ornamenta deferreut, prout patri atque avo suo dedissent, quæ populus, revocata veterum avi ejus in se maleficiorum memoria, disertissime abnuit. Quare offensione dissimulata Mantuam prodiit, ac castris in agro ejus positis, Septembri exeunte, aliquot privilegia vicinis Episcopis ac Civitatibus contulit. Inde Mutinam provectum Rambertinus Buallelus Prætor, & Oratores Genuensium adierunt, ac privilegiorum suorum confirmationem postulaverunt: neque obtinere, licèt à Cunrado Cancellario comiter habiti, potuerunt. Albertus autem Magdeburgensis Antistes ipsius Legatus, Regienses & Mantuanos ad compositionem pacis adegit, acriter inter se de Gonzaga oppido contendentes. Inde Bononiam progressus, castra ad Rhenum locavit, ac Nonis Octobris Prætorem, & Consules Genuenses Tabellionum instituendorum jure donavit.

A vit. (1) Imolam inde, Faventiamque profectus, vetera privilegia Casalensibus affirmavit: tum Ravennam est ventum, atque ubique solemne sacramentum expressum. Magdeburgensis, cum in Consilium venisset, præsentibus Cremonensium ac Mutinensium Oratoribus, jurejurando Ravennates adegit, se Bononiensibus, Faventinis, eorumque sociis bellum facturos, si Friderico, Legatisque ejus dicto audientes esse recusavissent. Demum Romam, omnium ferme Civitatum Legatis honoris gratia comitantibus, adiit; (2) ibi verò ingenti animorum alacritate à Clero Populoque receptus, X. Kal. Decembris in Basilica S. Pe-B tri Augustalia Insignia manu Honorii Pontificis sumpsit; (3) atque inter solemnia primum solitum omnibus Imperatoribus sacramentum suscepit, se jura, ac possessiones Romanæ Ecclesiæ bona fide pro viribus tutaturum; deinde novum illud publicè concepit, se ad certam diem à Pontifice præstituendam ad recuperanda Hierosolyma profecturum; atque iterum Crucis signum ad eam expeditionem ex manu Hugolini Cardinalis Ostiensis accepit, quæ res ingentem omnibus Christianis lætitiam attulit, ac spe haud dubia rei bene in Syria aliquando gerendæ replevit. (4) Ita pompæ illi modus impositus, quam clarissimi Italiæ C Principes, ac Legati, qui de industria ad illam honestandam convenerant, illustrem in primis, ac speciosam fecerunt. Egressus inde Urbe, eum castra in Monte-malo Urbi imminente baberet, ac summa decoratus auctoritate vetera de more privilegia populis instauraret, VII. Kal. Decembris Bononiensibus Legatis petentibus hoc indulsit: *Considerantes eximia, quæ pro honore & commodo Imperii Gulielmus Prætor, & Commune Bononiæ nobis præstare possunt, obsequia; concedimus, & confirmamus quæcunque habuit, tenuit in jurisdictionibus caussarum civilium, & criminalium, ordinariarum, & extraordinariarum, Magistratuum creationi-D bus, & ceteris rectis consuetudinibus, & possessionibus habitis, aut obtentis temporibus avi,*

A *& patris nostri Friderici, & Henrici Imperatorum, quæ nunc habet Civitas in Urbe Bononiæ, aut in Diœcesi.* Atque alio Episcopum quoque Civitatis ornavit: Inde in agrum Sutrinum profectus, V. Kal. Conradum Legatum Italiæ eum potestate pari Imperatoriæ fecit. Legi etiam Diplomata Kal. data in castris apud montem Rosulum prope Sutrium, anno Regni ejus Romani VIII., Siciliæ X., Imperii I. Quibus rebus effectis, inde in Apuliam adversus Ricardum & Thomam, Soræ & Celani Comites novis rebus studentes perrexit. Damiatam in Ægypto à Crucesignatis superiore anno exeunte receptam, qui egregiè operam na-B varant, inter se diviserunt. Itaque Bononiensium duces cum Consilio suo cupientes aliquem ad Commone Bononiæ fructum ex sua fortitudine pervenire; Urbis, quæ ipsis contigerat, portionem certa pecunia in ærarium Bononiæ referenda locarunt. Cùm Florentini primi mœnia conscendissent, ac vexillum statuissent, id domum retulerunt, ac diu in memoriam virtutis domesticæ conservarunt. Eodem anno Sanctus Dominicus ad res Ordinis sui constituendas ex omnibus locis Fratres suos Bononiam advocavit, atque ex omnium sententia paupertatis studium, quod semel susceperant, retinendum, atque colendum C esse decrevit: eaque prima Prædicatorum comitia (Capitulum ipsi appellant) fuere. Sequenti X. Kal. Februarias Conradus Ita- 1221 liæ Legatus Bononiæ cùm esset, Episcopo Bononiensi Henrico indulsit, ut ipse & successores ejus in perpetuum plenum jus haberent exercendi, & conferendi omnes legitimos & voluntarios actus; ut adoptiones, manumissiones, emancipationes, interpositiones decretorum, in terris pertinentibus ad Bononiensem Ecclesiam. Quinto autem Kal. Honorius Pontifex literis ad eundem datis nunciavit, se paullò ante imposita Friderico Romæ corona societate piorum exturbasse omnes, qui constitutiones D libertati Ecclesiasticæ contrarias observarent: proinde boc decretum per Diœcesim suam di-

(1) Parum Januensibus propitium *Fridericum* exhibent Caffari Annales ad hunc annum; ibidem enim hæc leguntur: *Dominus Rambertinus, de voluntate Consilii, cum multis Nobilibus Civitatis, cum solicitatione perrexit, existimans pro Communi Januæ ab eo (Friderico) multa commoda suscipere, & honores, prout literis suis sæpissime promiserat se facturum, in remuneratione multorum obsequiorum, quæ ab ipso Communi asseverabat se multoties suscepisse, & eo invento extra Mutinensem Civitatem, sequutus fuit eum extra Bononiam, usque ad Castrum S. Petri, & ostensis privilegiis nostris, vix partem de eo, quod ad Imperium pertinebat, voluit confirmare &c.*

(2) Januenses Legatos minimè adfuisse, Caffari Continuator expressè tradit, asserens, id poscenti *Friderico* excusationem prætendisse Rambertinum Legatum, quòd *Prædecessorum suorum Coronationi non consuevisset Civitas Januæ aliquem, vel aliquos destinare.*

(3) Etiam *Constantiam*, *Friderici* uxorem, eodem die ab Honorio Pontifice Imperii corona præcinctam, testatur ipse Honorius III. in Epistola ad Albanensem Episcopum, apud Raynaldum, num. 21. Diem hujus Romanæ Coronationis diversimodè statuunt Scriptores. Rolandinus, lib. 2. cap. 1, redimitum Augustali diademate *Fridericum* narrat, *in die Sancta Luciæ, die XIII. intrante Decembri.* Godefridus, Richardus à S. Germano, & Monachus Patavinus, concordes asserunt, hanc celebritatem peractam fuisse *in Festo S. Ceciliæ*, idest *X Kal. Decembris*, ut Sigonius quoque adnotavit. Hunc, verum hujus coronationis diem fuisse, manifestum facit epistola memorata *Honorii* Summi Pontificis, quæ ita exorditur: *Quia scimus animum tuum super statu Imperii expectatione suspensum, ecce tuæ Fraternitati exponimus, nos Dominicâ ante Adventum Domini proximâ, charissimum in Christo filium nostrum Fredericum, Romanorum Imperatorem semper Augustum, & Regem Siciliæ, & illu-E strem Imperatricem, Consortem ejus, in Principis Apostolorum Basilica, cum inæstimabili alacritate, ac pace Civium Romanorum, solemnissimè coronasse.* Adventus Domini, eo anno, incidit in diem 29. Novembris; igitur *Dominica ante Adventum proxima*, die XXII. Novembris, Sanctæ Ceciliæ sacro, celebrabatur.

(4) Ea conditione, Imperiali Corona donatus fuerat à Pontifice *Fridericus*, ut illico in Syriam expeditionem susciperet; sed citò spem fefellit, obtentis primò ab *Honorio* induciis, ob itineris difficultatem, hyberno tempore conficiendi; dein variis excusationibus, artibusque, ad eludenda promissa tendentibus, ut fusè narrat Raynaldus ad hunc annum.

divulgandom ac custodiendum curaret. Eodem anno Mediolani ingens discordia intet Nobilitatem & Credentiam orta. Nobilitas Valvasoribus, & Capitaneis; Credentia opificibus ipsis continebatur. Cum irritatis animis ad arma discursum esset, Henricus Archiepiscopus cum parte Nobilium Urbe exire coactus, atque in exilio esse jussus, Cantutium occupavit, atque ibi se præsidiis ac munitionibus confirmavit. (5) Jampridem Salinguerra maximas sibi opes in Urbe Ferrariæ, Icilini Monachi affinis sui nixus auxilio, comparatat: quare Legato Pontificio spreto, Azonem Atestiaum partes Pontificias constanti fide asserentem exegit. Quam injuriam Azo iniquissimo animo ferens, Bononienses & Romaniolos cum Ecclesia sentientes accivit, ac Ferrariam à parte Padi magna mole obsedit: qua re Salinguerra permotus, sibi diffidens, Azonem in Urbem recepit; deinde amoto armorum metu populum usque adeo in eum incitavit, ut rursus inde exire cum aliqua suorum cæde compulerit. (6) Fridericus rebellibus Ricardo & Thoma armis in Campania vindicatis, atque oppidis suis ejectis, inde in Siciliam adversus Saracenos sævientes processit, eosque varie profligavit; post collectas eorum reliquias in Apuliam transtulit, ac Luceriam habitandam attribuit, (7) ad extremum suscepto Germaniam versus itinere, Genuam (8) atque inde ad Alpes se contulit. Bononiæ Giufredus Pirovanus Urbis Prætor, ut caussam Friderici Civitatis nomine tueretur, Legatis ad Imolenses ex Consilii sententia missis rectores castri Imolæ sacramento adegit; se oppidum ipsum, & jura Imperii, & vectigalia, quæ ibi Impe-

(5) Ex Galvaneo Flamma in Manipulo Florum cap. 254 ea, quæ ad Mediolanensem historiam pertinent, desumsit Sigonius. Diversa tamen tradunt Tristanus Calchus, & Bernardinus Corius. Primus enim *Henricum Septalam*, Mediolanensem Archiepiscopum, in Orientem cum Crucesignatis, anno 1216. profectum refert, ejusque reditum in Patriam sub anno tantùm 1227. statuit. Secundus verò differt ad annum 1217. expeditionem hujus Archiepiscopi ad sacrum Hierosolymæ bellum, ac illum inde remeasse Mediolanum scribit hoc anno 1221., occasiona prorsus discordiæ, tunc excitatæ inter Nobiles, & Plebeos, asserens admonitum *Henricum* de obsesso Cansurii Castro, Terrisque Ecclesiæ suæ, publico Prætoris decreto, direptioni expositis, atque à Plebe vastatis, statim ex Oriente in hanc Urbem iter intendisse, ac postmodum, mense Augusto, pacem sancitam. Uterque tamen fallitur, dum hujus nostri Archiepiscopi moram in Oriente alter ad annum undecimum producit, alter ad quadriannium decurtat. Siquidem Mediolani constitisse *Henricum* Antistitem anno 1218., evincit epistola *Honorii*, superiùs ad eundem annum ex Raynaldo relata, qua eidem, adhuc solùm *Electo*, facultatem impertitur, ut, una cum Bergomensi Episcopo, supplicem Mediolanensem Urbem ab interdicto exsolvat. Immo Ughellus testatur extare literas, ab ipso inspectas, in Regesto Vaticano, quibus *Honorius* scribit, *mense Decembri*, in Mediolanensem Archiepiscopum a se consecratum *Henricum*. Ex iis autem (ut id obiter adnotem ad illustrandam Mediolanen. Archiepiscoporum historiam) annus hujus Consecrationis elucet, nempe 1218; siquidem alteram ejusdem *Honorii* epistolam memorat Raynaldus num. 49., datam Reate, *XVII. Kal. Septembris*, anno 1219., in qua Summus Pontifex hanc *Henrici* consecrationem enunciat. Itaque, cùm peracta sit *mense Decembri*, ut superiùs ipse *Honorius* affirmavit, procul dubio ad annum 1218. est referenda. Atque hinc emendandus Ughellus, qui ad chronologicas relatæ Epistolæ notas non advertens, consecratum *Henricum*, anno 1219, narrat. Quod ad rem nostram pertinet, ex hactenus scriptis dilucidè patet, non modo annis à Calcho, & Corio memoratis, sed neque anno 1218 Archiepiscopum nostrum fuisse in Oriente versatum. Ughellus, ut tempus statuat, quo *Henricus* sacram expeditionem suscepit, Tom. IV. col. 178. præmittit, eundem anno 1220. *VI. Nonas Maji*, Caravallense Templum consecravisse; subinde verò refert anno 1221. datas fuisse ab Honorio Literas, XVIII. Kal. Februarii expeditas, ad Vercellensem Episcopum, quibus præcipiebat, ut Ecclesiasticas censuras in Amicæum Saccum, *quondam Mediolani Prætorem*, denunciaret, eò quod *Henricum* Archiepiscopum Mediolanensem exulare coegisset. Demum narrat, extorrem ab hac Urbe Antistitem nostrum, ob fervens Mediolani dissidium Nobilium ac Plebis, consilium iniisse Crucesignatis sese jungendi, concluditque, eodem prorsus anno 1221. Hierosolymitanum iter fuisse ab ipso susceptum, nullum deinde reditus annum designans. Attamen, ne Ughello subscribam, facit indubia auctoritas Diplomatis, quod integrum recitat Puricellus, in Dissert. Nazar. cap. 109. num. 26. Expeditum id fuit ab *Henrico* Archiepiscopo, anno 1227., *nono die ante Kalendas Februarii*, ob confirmandam Fratribus Ordinis Prædicatorum Eustorgianam Ecclesiam, quam Ubertus Marinonus Præpositus, aliique Canonici dimiserant, in Collegium Laurentianæ Basilicæ cooptati. In eo autem narrans res actas in hac translatione ait, Præpositum & Canonicos memoratos, jurium suorum in Eustorgianum Templum, liberam dimissionem fecisse, *in manum Ugonis Cimiliarchæ Mediolanensis, Vicarii nostri, qui tunc eramus in partibus transmarinis, in servitio Crucifixi*. At Sancti Dominici Alumni ad Eustorgianas incolendas ædes transiere anno 1220. idibus Martii, ut plurium illius Ordinis Scriptorum testimonio Puricellus confirmat. Jam ergo, multo ante annum 1221., Mediolano recesserat Henricus, in Orientem profectus. Quo circa, ut verum hujus expeditionis tempus decernatur, asserendum arbitror, statim ac sub finem anni 1218. consecratus fuit ab Honorio *Henricus*, Crucesignatum Hierosolymam contendisse, ac ibidem integro vix anno exacto, in Patriam fuisse reversum. Siquidem, mense Majo anni 1220., Caravallis Templum consecravit, ut paulo ante adnotavi, subscriptusque legitur Chartæ, mense Octobri ejusdem anni Mediolani confectæ, quam ex Archetypo vulgavit Puricellus, loco laudato num. 25. Hæc diligenter expendere libuit, cùm Sigonius illustrem hujus expeditionis, ab Archiepiscopo nostro susceptæ, memoriam prorsus omiserit.

(6) Narrantur hæc fusiùs a Rolandino lib. 2. cap. 2. Tom. VIII. *Rer. Italic.*

(7) Monachus Paduanus hæc narrat ad annum 1220 datamque Saracenis ad habitandam, non *Luceriam*, sed *Nuceriam* scribit. Nicolaus tamen de Jamsilla, recusus Tom. VIII. *Rerum Italicarum*, sub initium historiæ suæ col. 494. veriùs tradit, *Luceriam* Saracenis in proprium domicilium a Friderico fuisse assignatam, ut optimè Sigonius adnotavit.

(8) Quanto ibidem honore, ac reverentia exceptus sit hoc anno *Fridericus*, narrat Caffari Continuator, qui tamen superiùs dolet, Januensem Civitatem malè ab ipso habitam, oppressamque novis tributis, fracto privilegiorum, quæ concesserat, beneficio.

perator haberet, pro ipso Friderico custodituros; neque ea alicui soluturos injussu Prætoris Bononiensis, aut sine permissu ipsius Imperatoris; quo officii genere Imolensium castro illi imminentium animos ita irritavit, ut repentè paratis armis castrum ipsum aggressi sint, ac levi admodum certamine potiti, ne sacris quidem templis conservatis, everterint, atque incolas Civitate donatos Imolam omnes traduxerint; qua in re neque Friderici, neque Gottifredi Blandetariæ tum Romaniolæ Comitis & Friderici Legati, (9) rationem habuerunt. Eodem anno, quiescente domi forisque Civitate, Urbs multis magnificisque operibus publicis ad memoriæ commendationem est culta. Nam ædibus D. Nicolai Fratribus Prædicatoribus assignatis opportuna piorum hominum benignitate aliquid est accessionis adjunctum, ubi S. Dominicus alterum Fratrum conventum habuit; Petro Veronensi scholari, qui postea Martyr vocatus est, habitum tribuit; ac demum ipse mortem oppetiit. Nam Mediolano reversus, cum adhuc de via langueret, per totam noctem cum Ventura Priore & Rodulfo Procuratore de statu Ordinis consultavit, ac postridie vehementi tentari febri cœpit; quod ut ille sensit, vitæ sibi adesse finem intelligens, fratres advocavit, ac testamento facto res familiæ suæ composuit. Inde ingravescente morbo à fratribus propter cœli salubritatem ad S. Mariam in monte perlatus, deterius se quoque habuit. Quare ab eisdem ad Monasterium relatus, ibi est mortuus. Exequiæ, ut sancto dignum erat viro, summo honore concelebratæ; in primis Hugolinus Legatus manibus suis corpus ejus sepulturæ mandavit, atque ipsum universa præsente Civitate pro concione laudavit, admiranda de pietate hominis narrans, ac multis se spectante miraculis Romæ editis subinde confirmans; funus autem Patriarcha Aquilejensis, Episcopi atque Abbates plurimi, atque ingens religiosi populi multitudo cohonestavit. Mortuus est VIII. Idus Augusti. (12) Ceterùm castrum Imolæ ab Imolensibus dirutum maxima Gottifredum indignatione accendit.

1222 Itaque ineunte Januario Bononiam venit, atque à Giufredo, cui prætura in alterum annum continuata erat, in aula Prætorii contendit, ut Faventinis adjunctis bello Imolenses aggrederetur, ut qui cum alias sibi atque Imperatori injurias intulissent, tum proximè castrum Imolæ diruissent; neque ante pacem aut inducias illis daret, quàm castrum Imolæ restituissent, & mandatis suis obtemperassent, atque Urbe & suburbiis emisissent eos, quos recepissent ab eo tempore, quo Patriarcha Aquilejensis pro Othone Imperatore in Italiam introisset: simul promittens, se daturum operam, ut Faventini in gratiam Friderici restituerentur, & ex albo proscriptorum eximerentur; atque omni ope sua cum omnibus suis Romaniolæ populis bellum internecinum Imolensibus illaturum, neque pacem, neque inducias, injussu Friderici facturum, ac castrum Imolæ receptum, Bononiensium ac Faventinorum custodiæ relicturum; ac demum super hac re Consilium Credentiæ postulavit. Consilio dato palam omnibus audientibus est professus, se eò venisse, ut Imolenses proscriberet, (hoc illi bannum dare dicebant) quia castrum Imolæ delevissent, atque insigni se, & Fridericum injuria provocassent. Quo postulato audito, Giufredus haud mediocriter cum toto Consilio perturbatus: Atqui gratissimum, inquit, omnibus nobis Gottifrede feceris, si alibi hanc sententiam adversus Imolenses pronunciaris; qui & vicini sunt nostri, & sæpe de nobis haud pessime meriti: verùm ita te rogamus, ut tamen in auctoritate tua futuri simus. Tum Gottifredus: Immo æquum est vos, inquit, quibus nulli alii magis Friderico sunt dediti, mandata ejus æquis auribus audire, præsertim verò adversus Imolenses, qui quanquam vicini, ac bene, ut præfertis, de vobis meriti sunt; hostiliter tamen se erga illum in castro sibi acceptissimo evertendo gesserunt. Quare placere sibi, adjunxit, ad honorem Imperatoris ac suum, sententiam in eos promulgare; ac statim ita pronunciavit: *Cum Imolenses castrum Imolæ locum acceptum Imperio in contemptum Friderici Imperatoris, & Gottifredi Romaniolæ Comitis fidelissimi nuncii ita diruerint, ut ne sacris quidem ædibus pepercerint, plusque damni Friderico & Gottifredo attulerint, quàm si quodcunque aliud castrum Romaniolæ delevissent; ob eam rem Gottifredus Romaniolæ Comes Imperatoriæ legationis auctoritate, qua fungitur, Imperatoris nomine, & suo, Imolenses hostes proscriptos pronunciat, nisi ad sex dies proximos mandatis suis paruerint; quos si abire permiserint; de proscriptis eximi nequeant, nisi sibi decem millia marcarum argenti perpenderint, & omnibus in rebus Imperatori, & sibi dicto audientes fuerint.* Atque his ex scripto recitatis, ad Consilium conversus subjecit: *Audistis mulctam, qua à me mulctati Imolenses sunt? si illi ad auctoritatem meam ante diem prædictam redierint, faciam quod ex dignitate Imperatoris esse putavero: sin minus, peto à vobis nomine Imperatoris, & pro officio sacramenti, ut eos pro proscriptis hostibus habeatis, & bellum inferatis; quacunque ope possitis.* His rebus peractis bellum decretum est, simulque ut de eo gerendo cum Faventinis pactio firmaretur, statutum. Quamobrem haud ita multo post Consilio Credentiæ iterum convocato, cum Leonardo Faventinorum Prætore, qui Bononiam ea de caussa venerat, novum fœdus percussum est, fide ultro citroque data, bellum se omni conatu Imolensibus illaturos; neque pacem, neque inducias injussu Friderici, aut Gottifredi facturos; neque aliquid sibi de Urbe, aut suburbiis privatim nolente altero quæsituros;

(9) Sigonius hoc loco memoriam injicit *Gottifredi*, nihil innuens de occasione, ob quam constitutus fuit Legatus à *Friderico*, cùm antea *Ugolino* Parmensi, Flaminiæ seu Romaniolæ Comiti, hanc provinciam demandatam narraverit. Eam refert Hieronymus Rubeus in Hist. Ravennæ ad annum 1220. his verbis: *Ravennæ Ugolinus Julianus, Flaminiæ Comes, obtruncatus est, cùm Præturam Ravennatem gereret. Illi Fridericus Cæsar Gutfredum, Blanderatensem Comitem, ob multa hujus in se officia, subrogavit, omnibus illi vectigalibus, portoriisque concessis, quæ ad Augustalem aulam spectarent, cum infinita penè potestate & imperio.* Memorat subinde Diploma, eidem expeditum *Messanæ anno MCCXXI., mense Junio.*

(12) Leguntur hæc omnia in Vita *Beati Dominici*, à Theodoro conscripta, lib. 5. cap. 1. & seqq.

tutos; captivos ad communem utilitatem reddituros, aut inter se partituros; in ceteris à fœdere antiquo non recessuros. Post sex dies Gottifredus revertit, ac populi concione postulata, atque occentu campanæ convocata dixit; Imolenses præscriptam diem passos esse abire in contemptum Imperatoris, ac sui: rogavitque Imperatoris nomine ac suo Giufredum & Leonardum Prætores, qui in concione aderant, ut pro honore Imperatoris ac suo, & pro vindicanda Imperatoris injuria bellum inirent; atque ita initum est. In Chronicis privatorum invenio (nam quæ hactenus scripsi, ex Actis publicis omnia sumpsi) Bononienses hoc anno ter in agrum Imolensium incurrisse: primùm Januario mense, unde post biduum redierint; iterum Martio, quo tempore per viginti dies agrum universum fœda populatione vastarint; tertiùm mense Augusto, tum verò carrocium una cum Faventinis edaxisse, ac per dies circiter triginta quinque agrum tectis, arboribus, vineisque nudasse, & Linario, Cestula, Casula, Trentula, & Bagnaria castris expugnaris demum Urbem ipsam circumsedisse usque ad XVI. Kal. Septembris. Dum autem castris ad Santernum amnem positis 'cri Urbem obsidione premunt, Deotesalvus Capellus Papiensis, ac Prætores Parmæ, & Cremonæ cum Brixianorum, Veronensium, Mantuanorum, Regiensium, & Mutinensium oratoribus in castra adveniunt ac Consilium Credentiæ postulant. Consilium confestim per præcones, nunciosque in Castellario, quod olim Sancassiani fuerat, est coactum. Ibi primum Deotesalvus loqui ingressus, Magdeburgensis Archiepiscopi nomine, irrogata mille drachmarum auri mulcta præcepit Prætori, & civitati Bononiæ, uti obsidionem Imolæ solverent, atque exercitum intra finem mensis (is autem erat Augustus) inde abducerent. Ea re audita, Giufredus admirationis plenus palam denunciavit, se non credere, eum Magdeburgensis Antistitis nuncium esse, nec sibi mulctam dicere posse. Quod si posset, se ad Fridericum Imperatorem, & Honorinm Pontificem provocare. Quibus rebus dictis, Prætores & Legati civitatum, qui aderant, subsequuti, una omnes voce nomine Magdeburgensis summis contendere precibus cœperunt, ut ab obsidione recederent. Exequente inde Giufredo, se mirari, quòd cùm precandi caussa Consilium postularint, mulctam Deotesalvus intenderit; excepere illi, se ignorasse, Deotesalvum mulctam esse dicturum, nec, si scivissent, permissuros fuisse, & se nihil tale eum mandati habere putare; atque his verbis factis abiere. Profectis illis, Giufredus Urbi acrius instare, atque omni expedito apparatu asperius oppugnare. Quo metu tandem Imolenses adducti, Legatos ad eum miserunt, pacemque petierunt. Tum vero Giufredus Prætorem Faventinorum adiit, atque ut salvo sacramento de pace cum Imolensibus componenda tractare posset, postulavit. Qua re simul etiam à Giufredo concessa Legatos ad se vocavit. Progressi Legati nihil aliud dixerunt, nisi se imperata Bononiensium, & Faventinorum esse facturos, fossas completuros, de agro suo tantum utrisque, quantum eis videretur, daturos; pedestrem, atque equestrem operam eórum arbi-

A trio navaturos; atque Bononiensibus, & Faventinis sui custodiam permissuros: illud tantum se eos orare, ne, dum exercitus apud Imolam esset, fossæ Urbis replerentur, neque militaris in Urbem irruptio fieret. Consilio utrinque agitato, acceptæ conditiones sunt. Adjecere tantum Faventini, ut homines castri Imolæ Imola exirent, & Cives Imolæ esse desinerent, & ad suas possessiones redirent, & præcipuè Castellarium castri Imolæ habitarent, simulque in generale Bononiensium & Faventinorum Consilium compromissum facerent: atque in hæc verba conscriptæ tabulæ sunt. Quo facto Giufredus à Coxio Prætore Imolæ,
B suo & Faventini Prætoris nomine postulavit, ut in concionem Bononiæ convocandam progrederetur, ac secum homines de Consilio Imolæ, & centum de primoribus Civitatis ad pacem jurejurando firmandam adduceret. Negante autem, id se facturum esse, ac se magistratu abdicante Coxio, contraque Giufredo, ne abdicaret, intercedente, tum Imolenses, qui aderant, interfari: Immo abdicet, inquiunt, ut primo quoque tempore Prætorem Bononiensem, aut Faventinum adipiscamur: ac singuli omnia, quæ suprà dicta sunt, promiserunt sibi rata futura. Tum Giufredus consensu Leonardi, obsides centum quadraginta, ne-
C minem puerum, dari imperavit; captivos Bononienses ac Faventinos dimitti jussit; &, ut intra Kal. Septemb. homines Castri Imolæ, qui ab Imperio defecerant, Urbe dimitterent, & in possessionibus suis constituerent, & fidelitatis sacramentum præberent, fossas explerent, valvas portarum Urbis Bononiensibus, & Faventinis permitterent: præterea mulctas à Gottifredo irrogatas probavit; Imolenses duobus millibus librarum Bononiensium condemnavit. Atque hæc omnia acta sunt in castris juxta Santernum, in concione militum hostiliter apud Imolam consistentium per præcones Bononiensium convocata, ad vexillum carrocii
D Bononiensis ibi locatum. Ita foveæ Urbis complanatæ, & valvæ Bononiam deportatæ. Hæc autem ubi Fridericus audivit, (nam ipso insciente facta omnia fuerant) ira percitus, adversus Bononienses fremere cœpit, ac Giufredum Prætorem ad aulam suam citari extemplo jussit. Giufredus haud mediocriter ea re perturbatus, quanquam nullius se affinem culpæ norat; tamen ire noluit, sed, Pontifice appellato, ex Consilii sententia nuncium ac procuratorem Civitatis ad Fridericum destinavit; qui se ac Civitatem apud Imperatorem & Consilium ejus purgaret, quod Imolam obsedisset: nam se ex mandato nuncii ejus egisse, ne-
E que Deotesalvum Magdeburgensis Antistitis esse nuncium credidisse. Fridericus autem neque Prætoris neque Civitatis excusationem accepit, verùm in iracundia persistens, utrisque minitari acerbius instituit. Atque hæc res prima Bononiensium animos, quantum perspici conjecturâ licet, à Friderici amicitia alienavit. Itaque suspensa ad harum rerum expectationem Civitate, Prætor Septembris initio ex Consilii sententia edixit, ut qui aliunde in Bononiensem agrum migrassent, ad viginti annos à functionibus publicis immunes, ut Cives, essent; si oppidum amplius viginti familiarum constituis-

euissent, in perpetuum immunitate, præterquam boateriæ, fruerentur; & Consules crearent, & Prætorem acciperent, ut alia oppida agri Bononiensis; atque ordines pedestres, & equestres inirent à prima Prætura Gulielmi Rangoni. Eodem anno Civitas Mediolanensis in duas, ut dixi, partes nobilium populariumque divisa; illa Othonem Mandellum, hæc Ardigetum Marcellinum sibi ducem ascivit, atque agrum suum, qui adhuc ab hostibus intactus erat, hostilibus vastare direptionibus atque incendiis instituit; Carrugo, Glussano, Pirovano, & Barzanora oppidis, fœdis utriusque partis in semet sævientis armis, oppressis. Variis prodigiis insignis annus fuit: stella crinita visa; Luna defectionem memorabilem passa; inaudita aquarum inundatione pecora, tecta, arboresque consumptæ; terra non solum ingenti motu contremuit, sed altissimo quoque mugitu concussa personuit: quo factum est, ut montium juga nutaverint; domus ac templa multa corruerint; campanæ nullius hominis impulsu crepuerint; flumina cursus suos naturales retorserint, atque ad ipsos, unde manabant, fontes recurrerint; multi homines ubique fœda ædium ruina collisi sint: præcipuè Bononiæ præter cetera ædificia ipsa D. Petri Basilica magna ex parte procubuit. Brixiæ autem, cum Urbs uno permota impetu ruere videretur, amplius duo hominum millia ipsis parietinis attrita sunt: hæc in ipsis Domini Natalicius, divinis perfectis officiis, evenerunt. (11) Fridericus conventu Herbipoli habito Henricum filium suum annorum ferme duodecim Regem Germaniæ creandum, ac mox Aquis per Engilbertum Archiepiscopum Coloniensem coronandum curavit: (12) inde nuncio de reddita per vim à nostris Damiata (13) perculsus, in Italiam rediit; ac colloquio Verulis cum Honorio ea de re solicito celebrato, iterum se instanti Pontifici in Orientem profecturum die ab Ecclesia Romana constituendo juravit; ac conventum Veronam de communi consilio pro recuperatione Terræ sanctæ, & Imperii reformatione indixit. (14) Inde in Apuliam Siciliamque progressus, Saracenis, qui defecerant, insectandis incubuit. Postero Bononienses bellum ab eo ti- 1223
mentes, rem accuratius constituerunt. Etenim, quemadmodum antiquitus Urbem in quatuor tribus diviserant, ac suum cuique vexillum tribuerant: sic agrum universum in totidem partiverunt, ac singulas partes singulis quaternis tribubus subjecerunt; ad eamque rem curatores octo crearunt. Legem præterea tulerunt, ut pagani pariter atque Urbani tributim ex censu exercitum alerent; ad hoc ministri parochiarum jurejurando astricti edicerent omnibus, qui per ætatem ferre arma possent, ut nomina in militiam darent. Terræ motu iterum Lombardia tota labefactata, eoque S. Francisco in foro Bononiæ concionante, tecta ipsa apertè tremere visa. Per eosdem dies Joannes Brenna quondam Rex Hierusalem redditâ Damiatâ & rebus in Syria perditis, anxius se in Italiam retulit; ac Romam progressus à Pontifice auxilium rebus Orientalibus imploravit, (15) pro re huic expeditioni utilissima suadens, ut Fridericus titulum Regni Hierosolymitani acciperet: se illum ultro concessurum, si Jolantam filiam suam sibi matrimonio sociasset, atque ad Regnum ipsum recuperandum se contulisset: non dubitare, quin, si ipse opes eò suas omnes converteret, facile Urbem Hierosolymorum ad jus suum redigeret. Huic verò sic agenti Honorius assensus, Fridericum ex Sicilia reversum ad se Ferentinum accivit,

(11) Narrat hæc prodigia, & terræmotus Rolandinus lib. 2. cap. 3. Sigonius, qui annum à Natali Domini exorditur, Brixiensis Urbis ruinas referre debuerat in annum 1223., quemadmodum præstitere Rolandinus, Monachus Patavinus, & Malvetius in Chronico Brixiensi, Tom. XIV. *Rer. Italic.* col. 900.

(12) Hoc anno quidem coronatus est *Henricus* Aquisgrani ab Engilberto Archiepiscopo Coloniensi; id enim Godefridus Monachus narrat his verbis: *Henricus septimus, filius Friderici Imperatoris, adhuc puer, consecratus est in Regem Aquisgrani ab Engilberto Coloniensi Archiepiscopo, Dominica ante Ascensionem Domini, scilicet VIII. Idus Maji*; illius tamen electionem in Regem Germaniæ longè ante faciendam curaverat a Germanis Principibus *Fridericus*, ut ad annum 1219. jam adnotavi. Conventum Herbipoli habitum fuisse a *Friderico* hoc anno, ut Sigonius narrat, mihi facilè non persuaserim. Siquidem a nemine veterum Scriptorum narratum inveni, quòd per hæc tempora Italià excesserit *Fridericus*. Abbas Urspergensis hæc habet: *Anno Domini MCCXXII., & annis sequentibus, Fridericus Imperator in Sicilia, & Calabria, & Apulia pugnavit contra Saracenos, & alios sibi rebelles.* In Italia semper moratum docet quoque Richardus de S. Germano, qui Friderici gesta, & itinera diligenter describit. De anno ætatis, quem *fermè duodecimum* fuisse Sigonius affirmat, cùm *Henricus, Friderici II.* filius, regia coronà Aquisgrani donatus fuerit, diversa tradit idem Abbas Urspergensis; is enim ad annum 1221. hæc refert: *Fridericus filium suum Henricum, jam circiter VIII. annos habentem, ungendum, & gubernandum commisit Chunrado de Tanne, pincernæ, & ministeriali suo, in Castro VVinterstetten.* Igitur, hoc anno, vix *nonum*, aut *decimum* attigerat; idque congruentiùs consonare videtur Godefridi verbis, proximè relatis, *adhuc puer, consecratus est*.

(13) Anno superiore 1221., Septembri mense, pactis conditionibus, restituta Saladino fuit Damiata, ut Richardus de S. Germano, Godefridus, aliique testantur.

(14) Non e Germania in Italiam rediens, sed è Sicilia, ad Verulense cum *Honorio*, Summo Pontifice, instituendum colloquium, profectus est *Fridericus*; id enim è Richardi a S. Germano Chronicis constat. Tempus hujus Colloquii, quod in quindecim dies productum testatur Scriptor memoratus, colligitur ex Epistolis tum *Honorii*, tum *Friderici*, quas *Verulis* datas mense Aprili, refert Raynaldus ad hunc annum, num. 4. Quapropter habitum fuisse circa illum mensem, dubitari non potest.

(15) *Joannes*, Comes Brennæ, seu Briennæ, invitatus fuerat ab *Honorio* ad Colloquium Veronæ indictum, anno superiore 1222., ut una cum *Friderico* Imperatore pro bello Terræ Sanctæ promovendo deliberarent; id enim constat ex Epistola *Honorii*, ad Albanensem Episcopum eodem anno data, quam recenset ad illum annum Raynaldus num. 2. Itinera hujus *Joannis* Hierosolymæ Regis in Italiam, Gallias, Hispanias, & Angliam, uno contextu recenset Spondanus ad hunc annum. Sigonius hanc historiam desumpsit a Joanne Villano, lib. 6. cap. 35., qui tamen malè narrat *Joannem* Briennium, a *Gregorio IX.* Romæ exceptum fuisse, cùm primò in Italiam navigavit.

vit, atque ei auctor fuit, ut Jolantam duceret, ac pro dote Regni Hierosolymitani titulum sibi asciseeret, quem solum Joannes retineret: atque iterum ad iter in Orientem suscipiendum hortatus est. Quorum illud se facturum primo quoque tempore dixit: Orientalem verò expeditionem ad biennium se obiturum novo sacramento spopondit: inde conventu Veronensi certis de caussis in præsens omisso, sese in Apuliam retulit. (16) Joannes autem in Franciam ad Regem Ludovicum, atque inde in Angliam ad Henricum petendi auxilii caussa discessit. Atque hæc quidem ferme in literis Gregorii IX. Pontificis ita scripta reperiuntur. Se-
1224 quenti anno, variè in Lombardia tumultuatum. Azo Atestinus exul, Ferrariæ recuperandæ cupidus, rursus Bononienses ceterosque Ecclesiæ studiosos advocavit, ac novo apparatu Urbem, ut inde Salinguerram ejiceret, oppugnavit. Salinguerra verò fraude agens, consulto verba de pace intulit, ac Ricardum Sanbonifacium cum aliis Azonis amicis in Urbem ad rem transigendam admisit: verùm extemplo ingressos adortus in custodiam condidit. Quare accensus Azo Ferrariâ relictâ ad Fractam castrum ejus accessit: atque illa in potestatem adducta, in præsidium & loci incolas se convertit, atque ita ipsum ad Ricardum dimittendum, & pacem conciliandam adduxit. (17) Veronenses & Ferrarienses castrum Bondeni magno, sed irrito conatu, circumsederunt. Mutinæ sævis factionum certaminibus intestinum exarsit bellum: in quo pars turrim S. Geminiani occupavit, atque inde adversarios à se propellere instituit; ea res per Prætorem mulctis gravissimis exactis inde composita est. Eodem anno, VIII. Idus Junii sæva adeo grando è cœlo cecidit, ut non solum tecta ædificiorum labefecerit, sed homines etiam multos afflixerit. Pro-
1225 ximo Jolantæ ex Syria advectæ Pontifex coronam Regni Hierosolymitani in Vaticano imposuit, eamque Fridericus præsens sibi conjugem copulavit, (18) ac cum biennium ad Orientalem suscipiendam expeditionem sumptum jam adventare videret, caussis cur proficisci non posset explicitis, triennium ad trajiciendum poposcit; inter cetera præferens, vereri, ne, se longè in Orientem profecto, tota Lombardia Mediolanensium ac Bononiensium instigatione deficeret: itaque rogare illum, ut Mediolanenses ad sui auctoritatem adduceret, quos ipse nulla injuria lacessisset. Ita Pontifex voluntati ejus obsequutus, Henricum Archie-

A piscopum, & Andrigetum Marcellinum ipsarum partium duces Romam accersivit, atque eos VIII. Idus Junii reconciliavit. Qua pace transacta, & ipsæ domi factiones controversiis ad arbitrium Prætoris sui delatis in gratiam redierunt. Ejus pacis conditiones à Corio longis effatæ carminibus exponuntur. Inde profecto in Apuliam Friderico, ex procerum suorum consilio, ne tanti ad irritum caderent apparatus, Cardinales duos, Pelagium Episcopum Albanensem, & Guallam Presbyterum tit. S. Martini ad vetera confirmanda cum Friderico sacramenta misit. Qui cum ad S. Germanum venissent, ipsum pridie Idus Julias
B (19) præsentibus omnibus suis ex Germania Principibus promissa redintegrare jusserunt. Ille verò sacris Evangeliis manu tactis juravit, se intra biennium mense Augusto in Orientem sine ulla recusatione properaturum; centum milites ibi suo stipendio pro subsidio per duos annos habiturum; centum millia unciarum auri expensurum; centum chelendras & quinquaginta triremes ultra mare ducturum; ac duobus millibus militum crucesignatis ad trajectionem elargiturum; in animam suam jurare jubens, se hæc singula completurum; & sponte consentiens, in se & Regnum suum sententiam ferri, si qua horum conditione temere de-
C cessisset. Quo facto Cardinales in conspectu Principum, ac populi circumstantis anathema in eum auctoritate Apostolica protulerunt, si officio defuisset. His actis Fridericus in Lombardiam redire, & quod nondum fecerat, Regnum illud formare festinans, conventum Cremonam in proximum Resurrectionis festum edixit, atque has ad singulas Civitates literas misit: *Qualiter jura Imperii pro varietate temporis præcedentis conculcata jaceant, qualiter ejus tranquillitas fuerit olim, & sit usque ad hæc tempora perturbata, universi de Imperio sentiunt. Volentes itaque jura Imperii in statum optimum reformare, subditorum oppressionibus condolentes*
D *apud Cremonam, proximo die festivitatis Resurrectionis Dominicæ nunc instantis, de consilio principum palatinorum solemnem indiximus Curiam celebrandam. Quapropter vobis sub debito fidelitatis, quo nobis astricti tenemini, firmiter & districte præcipiendo mandamus, quatenus vestros milites armis & equis, qua convenit diligentia, præparetis, &, cum ad finitimas partes Imperii noveritis nos feliciter dirigere iter nostrum, eosdem ante nostram præsentiam transmittatis, de condigna retributione securi, quia vobis, & vestris benemeritis cu-*

(16) Omissum quidem fuit Veronense Colloquium, quod anno præterito, in Festo S. Martini habendum, *Honorius* indixerat; sed alterum hoc anno institutum est in Campania, cui interfuere Fridericus Imperator, Joannes Rex, Patriarcha Hierosol., Equestrium Ordinum Magistri, aliique Principes, atque in eo pactæ sunt nuptiæ Friderici cum Jolanta Joannis Brienni Regis filia, teste ipso Honorio in epistola ad Philippum Regem Francorum, quam recitat Raynaldus ad hunc annum num. 2.

(17) Vide Rolandinum, & Monachum Patavinum ad hunc annum, ista pleniùs narrantes.

(18) *Isabellam* vocat Monachus Patavinus, qui eam a Friderico in uxorem ductam superiore anno 1224 narrat. Richardus de S. Germano ad hunc annum hæc habet:

E *Mense Novembri Imperator ipse, apud Brundusium, Isabellam filiam dicti Regis Hierosolymitani magnificè desponsavit.* Veriùs tamen Sigonius hanc secundam *Friderici* uxorem, *Jolantam* appellat (*Jolandam* nominat Albericus ad annum 1224). Siquidem *Isabella*, Joannis Regis Anglorum filia, tertia uxor fuit, quam anno 1235. duxit *Fridericus*; quamvis in eo aberret, quòd celebratas in Vaticano à *Friderico* has nuptias enarret. Constantia, prima ejusdem conjux, in Sicilia obiit anno 1222., ut Ricardus memoratus, & Albertus Stadensis testantur.

(19) Die 22. Julii apud S. Germanum colloquium hoc habitum a Pontificiis Legatis cum Friderico Imperatore, refert Richardus de S. Germano, qui hæc omnia distinctim enarrat.

curabimus respondere. Quin etiam Henricum filium Regem ad eundem conventum cum armato comitatu venire jussit, atque Imolenses mœnia reficere, fossas purgare, seque contra omnes Bononiensium impetus munire mandavit; quæ quanquam ægrè passi Bononienses sunt, tamen pestilentia sæviente deterriti, sibi hoc anno negligenda duxerunt; verùm concordiæ civili studentes, turrim Bartholomæi Basacomatræ, cùm altitudine ceteras superaret, ne propter invidiam seditionis aliquid excitaret, ex decre-
1226 to Consilii decusserunt. Sequenti ineunte anno, cum Friderici atque Henrici armatus in Lombardiam adventus in ore hominum versaretur, Mediolanenses & Bononienses, ceterique Lombardiæ, Romaniolæ, & Marchiæ populi, qui non bono erga illum animo erant, de libertate sua laborare cœperunt, si illi duos diversis è partibus instructos ad se exercitus adduxissent: ac propterea nunciis inter se missis fœdus antiquum adversus omnes, qui libertatem solicitare suam vellent, renovandum, atque Henrico ingressum in Italiam armis intercludendum censuerunt. Itaque Legati ac procuratores singularum Civitatum, quæ fœdus instaurare cupiebant, VI. Nonas Martii in æde S. Zenonis ad Mosium Mantuani agri oppidum ex composito convenere, ac tabulas fœderis in hæc verba scripsere: *Cum Fridericus Imperator Augustus Lombardis, Marchianis, Romaniolis, & eorum amicis potestatem olim concesserit fœderis inter se feriendi, &, quoties vellent, renovandi pro libertatis suæ defensione, prout in tabulis scriptis Constantiæ continetur; atque eandem postea Henricus ejus filius, & Otho Impp. confirmarint, ob eam rem N & N Legati, ac Procuratores Mediolani, Bononiæ, Placentiæ, Veronæ, Brixiæ, Mantuæ, Vercellarum, Laudis, Bergomi, Taurini, Alexandriæ, Vicetiæ, Patavii, & Tarvisii inter se fœdus fecerunt, idque ad annos XXV. observaturos nomine suarum Civitatum jurarunt. Sacramentum autem à rectoribus fœderis concipiendum erit hujusmodi: Ego N rector hujus, vel illius Civitatis per sancta Dei Evangelia juro, me bona fide functurum officio mihi commisso, & cum ceteris rectoribus consensurum in iis, quæ ad libertatem, & commoda ipsorum fœderatorum pertinere videbuntur, daturumque operam, ut hæc bona fide serventur, neque in eorum damnum enunciaturum, neque aliquid adversus eos capturum, lites ad me, & collegas meos delatas intra XL. dies juste terminaturum, & ante finem muneris mei successorem mihi procuraturum, libertatem fœderatorum pro viribus meis conservaturum, nec quenquam nisi ex communi rectorum consensu violaturum*. Eidem etiam fœderi Gottifredus Romaniolæ Comes, & Bonifacius Montisferrati Marchio subscripserunt. Hæc acta inde à singulis confirmata Civitatibus sunt, communique consilio atque auxilio Henrico ad Alpium saltus progresso aditus in Italiam est occlusus. Inde rectores ab eis creati Aprili mense Mantuæ convenerunt, atque hæc decreta fecerunt: *Nemo ex Civitatibus fœderatis Imperatoris Friderici aula, aut aulicorum aliquo utetur, neque injussu rectorum ad eos scribet; Prætor à fœderatis nisi ex numero fœderatorum non asciscetur, nisi aut Romanus, aut Venetus; nequis quid ab Imperatore, aut à suis captet; si quis fœderatorum aliquem violarit, perpetuo exilio mulctabitur, neque restitui poterit, nisi major pars rectorum assentietur: qui secus fecerit, iram fœderatorum subibit. Nulli cum alio pacisci in damnum fœderatorum licebit; qui à fœdere publico discedet, pro publico hoste habebitur; si qua Civitas bello externo opprimetur, reliquæ omnes auxilium ferre; &, si feuda, aut possessiones ademptæ erunt, ad ea repetenda adesse rectorum arbitrio tenebuntur; nemo ex fœderatis intra annum Prætor Cremonam, Parmam, & Mutinam ibit; qui secus fecerit, bona sua amittet*. Dum autem hæc agontur, Fridericus haudquaquam eorum ignarus, ex Apulia in Romaniolam venit, ac Ravennæ Pascha celebravit. Ravenna inde accessit Imolam, ac Bononiâ omissâ Medicinam, ac Persicetum est prætergressus. Lombardiæ inde fines ineunti soli Mutinenses, Regienses, Parmenses, Cremonenses, Hastenses, & Papienses præstò fuerunt, atque antiqua officia præstiterunt. Postremo Cremonam progressus, conventum, quem indixerat, sed infrequentem, habuit. Junio inde mense adiit Parmam, ubi à multis nobilibus & Comitibus, Lucensibus, ac Pisanis, præcipue autem à Marchionibus Malaspinis est aditus, ex quibus aliquot equestri dignitate donavit. Inde Burgum S. Domnini, Legato Pontificis Beurando Episcopo Portuense comitante, processit. Cum inde Mediolanum proficisci ad Regiam coronam accipiendam vellet, à Mediolanensibus avitas rursus injurias memorantibus repudiatus est. Itaque postquam gratiam se recuperare fœderatarum Civitatum æquitate ac blanditiis non posse vidit; ad acerbitatem conversus, universas Imperatorio banno proscripsit, ac per Legatum Pontificis sacrorum interdicto subjecit: (20) præcipuè autem Bononiensibus gymnasii jus ademit, studiososque literatum juve-

(20) Præstat hæc ex Godefrido Monacho, eorum temporum Auctore, describere. Refert igitur ille ad hunc annum: *Eodem anno Imperator Fridericus solemnem Curiam Cremonæ indicit, pro statu Imperii reformando, & negotiis Sanctæ Terræ; ad quem cum multi Principes Teutonici properarent, unà cum filio Imperatoris Rege Henrico, apud Tridentum per VI. hebdomadas commorantur, non valentes procedere propter rebellionem Veronensium, qui Clusas Veronensium tunc obtinuerunt. Quidam autem Principes de Saxonia, alià viâ per Austriam sunt ad Imp. ingressi. Rex autem à Tridento, non visa Imp., cum Principibus in Alemanniam iterato revertitur; in quorum discessu Tridentum Civitas casuali incendio concrematur. Imperatore autem à Cremona, usque ad Burgum S. Domnini, declinante, Conradus Episcopus Hildensemensis, qui tunc Verbi Crucis ministerio fungebatur, excommunicationis sententiam in Longobardos, Imperatori Crucesignato rebelles, tulit, annuentibus, & approbantibus universis Longobardiæ Prælatis. Sed eandem sententiam postea Papa Honorius revocavit, mittens Alatrinum Capellanum suum, cujus suggestione Mediolanum, & multæ Civitates complices contra Imperatorem conjuraverunt, facientes collegium, quod Longobardorum Societas per multa tempora est vocatum*. Quænam essent Civitates contra Imperatorem mutuo fœdere consociatæ, discimus ex Richardo de S. Germano ad hunc annum: ait enim; *Ad Burgum Sancti Domnini se contulit* (Fridericus), *ubique sibi coadsistentibus quibusdam Prælatis, & Principibus Alemanniæ, ac Proceribus Regni sui, contra Civita-*
tes

A juvenes Bononia abire, ac Neapolim se conferre præcepit, ubi gymnasium collocavit; verùm nemo ei dicto audiens fuit; inde beneficia fidemque erga se Mutinensium summam testatus pronunciavit, se sententiam arbitriumque superioribus annis de finibus agri inter Mutinenses & Bononienses per Hubertum Prætorem Bononiæ latum rescindere; ac Mutinenses in integram pagorum suorum possessionem redigere; terminos utriusque agri veteres restituere, atque aquarum agri sui unde & quò vellent, avertendarum ducendarumque jus dare. (21) Demum converso itinere Reate ad Pontificem se recepit, ac querelis suis de Lombardis expositis, in Siciliam transiit. Quas B res ipse ferme in epistola sic exposuit: *Ferentini cum Papa collatione habita curiam apud Cremonam indiximus, ad quam filium nostrum cum multis Principibus Imperii nostri vocavimus cum decenti militum comitatu: nihilominus de Italiæ partibus ducentes nobiscum milites, prout Imperialis excellentiæ decus, & tantum negocium condecebat. Ex quo Lombardi nobis, & honori nostro rebelles in spiritu contradictionis, assumpti, & in reprobum sensum dati palliata occasione timoris, propterea quod armatorum consortio fruebamur, nobis intendere tanquam ipsorum legitimo domino, contempserunt, & ingressu in Italiam viarum difficultate prohibito, filium & Principes à nostris aspectibus subtraxerunt;* C *inde ad exaggerationem nequitiæ adhuc occultæ malitiam manifestam adjecerunt, quod contra nos & Imperium conspirantes, nobis præsentibus & contemptis conjurationes nefarias contraxerunt, & sic desiderata filii nostri visione fraudati in Apuliam redeuntes, quia præparatio passagi transmarini, ad quod tenebamur ex voto, tunc nos arctabat, caussam ipsam de satisfactione nobis & Imperio facienda, arbitrio Summi* Pon*tificis commisimus terminandam.* Eo profectò Bononienses rati, Mutinensium Civitatem de recuperando agro sibi à Friderico adjudicato cogitaturam, ut maturè ei rei occurrerent; castrum in finibus ad Mutinam positis adversus quoscunque eorum in se impetus condidere, idque credo, quia libertatem se in eo bello suam tueri profitebantur, Castrumfrancum appellavere; nec longè inde castrum alterum Crepacorium ad disrumpendum cor hostium munivere. (22) Eodem anno IV. Nonas Octobris S. Franciscus Asisias ingenti miraculorum splendore præfulgens Asisiis est mortuus. (23) Se- 1227
quenti, Fridericus Catana Urbe Siciliæ literas ad Magdeburgensem Antistitem Lombardiæ Legatum misit his verbis: *Episcopus* B *Mutinensis à nobis petiit, ut castrum Pontis Ducis in diœcesi sua positum, & ad jus suum pertinens, quod Mutinenses, & Ferrarienses, aliique diruerunt, reficere, & ejectos inde homines restituere pateremur. Quare tibi mandamus, ut prout honorificum Imperio, & utile Ecclesiæ esse censueris, hanc rem Imperiali mulcta indicta perduci ad exitum cures.* Quin etiam idem sive sponte sua, sive Pontificis auctoritate edictum indidem Kalendis Februariis edidit: in quo præfatus, discordiam Italiæ Orientali expeditioni obfuturam, de qua Pontifex magnopere cum fratribus suis Cardinalibus laboraret; edixit, se propterea Civitatibus Lombar- C diæ, Romaniolæ, & Marchiæ, & Comiti Romaniolæ, & Marchioni Montisferrati adversus se fœderatis omnes injurias condonare; privatim autem Bononiensibus, gymnasii jus ereptum restituere, (24) atque ita Montisferrati Marchionem, & Gottifredum Comitem ad se traduxit. Inde XV. Kal. Aprilis Honorio Pontifice mortuo, Hugolinus Cardinalis suffectus, ac Gregorius IX. est appellatus, vir singulari sapientia præditus, & cum legum peritissimus, tum in publicis Apostolicæ Sedis negotiis gerendis exercitatus. Is sacrum bellum omnino

tes istas sibi contrarias, videlicet Mediolanum, Veronam, Placentiam, Vercellam, Laudam, D *Alexandriam, Tervisium, Paduam, Vicentiam, Taurinum, Novariam, Mantuam, Brixiam, Bononiam, Faventiam, diffidationis evulgavit edictum, quod cæteris sibi faventibus Civitatibus præcipit observari.*

(21) In Annalibus veteribus Mutinensium, Tom XI *Rer. Italicar.* ad hunc annum ista leguntur: *Fridericus Imperator, cum esset ad Burgum S. Donini, donavit Flumen Situle, Panari, & Samodiæ Communi Mutinæ, de quo extat Privilegium authenticum, & amplum.*

(22) Hoc alterum Castrum, *Crevecorium* appellatum, anno sequenti 1227. à Bononiensibus constructum, Annales veteres Mutinenses testantur.

(23) Obiisse hoc anno Sanctum Franciscum, ejusdem vitæ Auctor S. Bonaventura testatur. E Cùm tamen idem Scriptor asserat, præclaram illius mortem contigisse *die Sabbati in sero*, sepultum autem fuisse *in die Dominica*, Franciscus Pagius in Breviario Tom. 3. pag. 260. constanter affirmat, emendandum esse Codicem S. Bonaventuræ, in quo annus mortis Seraphici illius Viri malè adnotatur. Siquidem dies quarta Octobris, quæ procul dubio postrema fuit Vitæ S. Francisci, anno 1226, non in Sabbatum, sed in Dominicam incidebat. Proinde ex ipsa narratione S. Bonaventuræ, retrahendam contendit mortem S. Francisci ad annum superiorem 1225. Addit, Matthæum Parisium in hoc idem consentire. Attamen nova hæc opinio mihi arridere prorsus non valet; & primò, quod ad Matthæum Parisium spectat, ejusdem Historia Londini excusa anno 1640., quam ego inspexi, *S. Francisci* mortem ad annum 1226. dilucidè refert, asseritque, hunc Sanctissimum Virum in Cœlum avolasse, *quarto nonas Octobris, die Dominico.* Præterea id evincunt gesta *S. Francisci*, quæ ad annum 1226. Vvadingus in Annalibus narrat. Demum eundem obitus annum adnotant Annales Vteteres Mutinenses, Bernardus Guidonis in Vita Honorii III., Spondanus, Raynaldus, aliique passim. Quocirca hanc controversiam dierum conciliandam esse arbitror, asserendo, illa verba S. Bonaventuræ, *die Sabbati in sero*, intelligenda esse de nocte Sabbati, in qua naturalis dies Dominicus inceptus jam erat; hinc enim factum est, ut nonnulli diem *Sabbati*, qui more Ecclesiastico usque ad mediam noctem protendebatur, alii diem *Dominicum*, qui à prima noctis hora inchoabatur, adnotaverint. Cæterùm, nec recedendum à communi sententia, nec accusandam erroris S. Bonaventuræ Legendam, Eruditus quisque censebit.

(24) Cùm plures Italicæ Urbes contra Fridericum conjurassent, anno superiore 1226. Imperator Honorii Summi Pontificis arbitrio caussam suam commiserat, ut concordia institueretur; id enim constat ex Literis tum Honorii, tum Friderici, quas recitat Raynaldus ad illum annum num 21 & seq. Ineunte autem hoc anno, Honorius pacis cum Friderico sanciendæ leges Langobardis indixit, ac tumultus sedavit, ut idem Raynaldus ad hunc annum enarrat, num. 6. & 7.

nioo persequendum esse, eamque curam ad Imperatorem potissimum pertinere, existimans; statim Fridericum admonuit, ut quod sæpius Honorio concepta in se religione spoponderat, neque unquam præstiterat, aliquando tandem expleret; atque hanc gratiam à se atque ab omnibus Christianis iniret, ut sanctum Christi Sepulchrum ex impiorum manibus extorqueret. Cujus monitis repugnare Fridericus nesciens, nec tamen iter suscipere volens, expeditionem comparare in speciem cœpit, ac Cruce signatos omnes Brundisium ad diem Assumptionis convenire, missis circumquaque Nunciis, jussit. Qui mense Junio frequentissimi ex omnibus provinciis Occideotalibus confluxerunt: siquidem ex solo Anglorum Regno sexaginta se amplius millia commoverunt. Quorum alacritatem atque animorum studium conspicatus ex alto Christus, ipse se in vigilia B. Joannis Baptistæ è cœlo luce clarissima clavis ac lancea perforatum, atque atro eruore persusum ostendit, nihil aliud innuens quàm se promptis eorum studiis assuturum, cujus rei Parisius auctor est. (25) Ceterum, cùm sævientibus æstatis caloribus in terra Calabria versarentur, plerique gravi tentari valetudine cœpti sunt: ex quibus magna pars æstu, morbis, siti, atque omoibus incommodorum generibus, periit; inter quos Episcopi Andegavensis, & Augustaous, & Lantgravius Turingiæ emicuerunt: pars verò graviter affecta domum repetens, in sylvis & campis strata ioteriit. Reliqui navigandi potestate accepta, in festo Assumptionis solverunt, pro explorato habentes, Imperatorem secum esse navigaturum. Ille verò cum modico comitatu conscendit, verùm per triduum in mare provectus repente cursum convertit, ac se neque maris jactationem, neque incommodam valetudioem pati posse, asseruit. Qua re comperta XL. amplius millia iidem, quibus transvehebantur, navibus in Italiam redierunt. Quod ubi Gregorius audiit, incredibili dolore unà cum omnibus Christianis exarsit, cum videret, mirificos rerum omnium apparatus ad nihilum unius Imperatoris crimine recidisse; ac spes animosque omnium Christianorum in perpetuum hac ratione debilitatos, ac fractos esse; neque spem ullam Terræ Sanctæ recuperandæ amplius superesse. Quare doloris acerbitate compulsus ex consilio Cardinalium, Fridericum in eas execrationes, quas illi, nisi paruisset, Honorius intentarat, incidisse pronunciavit, (26) atque in eum hanc sententiam protulit; atque ad omnes Principes misit: *Imperatorem Fridericum, qui nec transfretavit in termino constituto, nec illuc in taxatis passagiis præscriptam pecuniam destinavit, nec mille duxit milites per biennium tenendos ad suum stipendium pro subsidio Terræ Sanctæ ibidem, sed in tribus articulis manifestè deficiens in descriptæ excommunicationis laqueum ultroneus se ingessit, excommunicatum quanquam inviti publicè nunciamus, & mandamus ab omnibus arctius evitari, contra ipsum, si contumacia ejus exegerit, gravius processuri. Confidimus tamen adhuc fore, ut recurrat ad Matrem Ecclesiam, per humilitatem debitam, & satisfactionem congruam salutis remedia recepturus*. Qua re accepta, Fridericus accensus contumeliam ferre non potuit, ac protinus literas ad eosdem Principes misit, se purgans, & caussam omissi officii in adversam valetudinem referens; Gregorium verò acriter increpans, & de omnibus Pontificibus Romanis gravissimè atque atrocissimè scribens, quarum literarum argumentum ex Urspergensis repeti historia potest. Atque hæc prima Pontificum extitit cum Friderico cootentio, prout ipse quoque in epistola ad Regem Franciæ missa testatus est: *Gregorius Nonus*, inquit, *sub ea occasione, quòd nos in termino nobis dato infirmitate gravati transire nequivimus ultra mare, contra justitiam primitus excommunicationi subiecit*. Ex quo apparet, quæ à quibusdam contra Fridericum acta per Honorium referunrur, vana prorsus ac commenticia esse. Eo anno Bononienses Castrum-francum paullò ante belli caussâ inchoatum, vallis ita ut defendi posset, firmaruot. Qua re permoti Mutinenses, castrum & ipsi contra id alterum objecerunt,
quod Leonem dixerunt. Sequenti inde in- 1228
eunte anno vetus Veronæ seditio instaurata. Icilinus à Romano à Monticulis quiescere nescientibus accersitus, itinere per vias oive altissima obsitas ioito, occultè Veronam accessit, atque eorum ope Urbem ingressus, Ricardum Comitem Sanbonifacii cum factione sua dejecit, ac statim Prætnram Urbis invasit. Quo audito Prætores ac Rectores Lombardiæ illico advolarunt, ac se pacis arbitros præstiterunt. Uterque & Icilinus, & Ricardus compromisso in Lanfrancum de Ponte Carali Mediolani Prætorem facto, inducias ad ejus arbitrium pepigerunt. Icilinus inde domicilio Veronæ constituto Vicetiam cum suis invasit, eaque potirus, Albergeto Prætore depulso, Albericum fratrem suum imposuit, atque hinc clarere in Marchia nomen ejus incœpit. Ceterum de hujus origine hæc accepimus. Conrado II. regnante Icilinus, cognomento Balbus, origioe Germanus, non modicas in Patavino agro opes, in primisque castrum Onariam habuit. Hunc verò Icilinus alter cognomento Monachus consequutus, paternæ ditioni Bassianum & Romanum oppida adjecit, ac filios duos reliquit, Icilinum hunc, quem præcipuè à Romano vocarunt; & alterum Albericum. Icilinus anno MCXCIIII. natus, poteotia omnibus atque immanitate prævivit. (27) III. Idus Februarias Gottifredus Romaniolæ Comes, cum

(25) Subdit tamen Parisius, citò a suscepto in Orientem itinere defecisse Fridericum: quo circa animo consternati, qui præcesserant, ad quadraginta millia sunt reversi. Deinde prosequitur: *ob hanc ergo caussam, juxta multorum opinionem, ostendit se, ut prædictum est, Mundi Salvator, in Cruce clavis confixum, & cruore conspersum populo Christiano; quasi singulis, & universis, super injuria sibi ab Imperatore illata, querelam deponens*.

(26) Richardus de S. Germano ad præsentem annum hæc adnotat: *Quamobrem Papa, mitus contra eum* (Fridericum), *apud Anagniam penultimo mensis Septembris, in Festo dedicationis Archangeli, denunciavit ipsum Imperatorem in latam dudum apud S. Germanum excommunicationis sententiam incidisse*. Reliqua vide apud eumdem, & Raynaldum ad hunc annum.

(27) Gerardus Maurisius, Tom. VIII. *Rer. Ital.* editus, originem & gesta *Eccelinæ* familiæ enarrat. De eadem plura scripsere Rolandinus, Antonius Godius, aliique Scriptores, ibidem recusi.

tum Friderici partium fautor, Maneiollinum Romaniolæ castrum de Bononiensibus, Præfecto inde dejecto, cepit. Præfectus Bononiam reversus, homines tristi rei illius nuncio per se satis irritatos multo sua præsentia magis exacerbavit. Populus castrum illud Prætoris, atque Nobilitatis, penes quos Respublica esset, culpa amissum, non hostis potentia criminatus, vehementius in ipsum Prætorem, ac totam Nobilitatem incensus est, ac duce Josepho Tusco ad Prætorium ipsum clamore sublato procurrit, atque ab Huberto, ut vexillum traderet, & se Prætura abdicaret, efflagitavit. Quod cum ille se facturum negasset, Josephus sub noctem in Prætorium introrupit, ac refractis ostiis scriniisque disjectis, tabulas publicas extraxit, ac campanam tumultuosè percuti, Prætore atque militibus frustra reluctantibus, jussit. Concione autem populi advocata, placuit novam Reipublicæ formam in Civitatem invehere, ac Populum instituere. Populum autem vocarunt Rempublicam in Populi potestate atque imperio positam, quæ Communi (id enim Optimatum erat) opponeretur. Itaque ab hoc tempore, ut utraque Respublica comprehenderetur, Commune & Populus Bononiæ dici cœptum. Magistratus autem, qui huic præpositi Reipublicæ sunt, fuêre Præfectus, quem Capitaneum Populi appellarunt; Antiani, Consules Mercatorum, & Magistri Collegiorum, sive Societatum. Consilia verò, quæ illam tenuerunt, fuere Parvum & Magnum, sive Populi, & Massæ Populi dictum. Ac Parvum quidem sive Populi Consilium inierunt Antiani cum Consulibus Mercatorum, atque Argentariorum, quos illi Campsores vocabant, Magistri Societatum, Artium, atque Armorum, Vexilliferi Populi, eorumque Consiliarii: Magnum verò sive Massæ Populi ingressi sunt Ministeriales, Consiliarii, Societates Artium, Armorum, Argumentariorum, & Mercatorum. Vulgo autem eum utrumque complecti Consilium voluerunt, Populum & Artes dixerunt. De Præfecto, & Antianis illud possum dicere; Florentinos & Genuenses populari Republica instituta per hæc tempora & ipsos Præfectum, & Antianos in Rempublicam induxisse. Præfectus autem in populari Republica idem valuit, quod Prætor in Optimatum. Antianos verò in Urbibus Italiæ institutos scribit auctor Libri de regimine Principum, qui D. Thomæ Aquinati tribuitur, cùm tamen tempora D. Thoma citeriora commemoret; ut præsidio essent plebeis, perinde atque Romæ fuere Tribuni plebis. Hæc autem Consilia Præfectus ad concentum campanæ, vocemque præconis advocavit, aut Præfecti permissu etiam Prætor. Has duas Reipublicæ formas in aliis quoque Italiæ Civitatibus initas, satis constat. Itaque in Urbibus adhuc multis Potestas, & Capitaneus jura Populo moderantur. Atque hæc quidem cœcis vetustatis latebris abdita adeo ad eruendum difficilia sunt, ut à nemine cognoscantur: nam & commentarii, quibus res hujusmodi mandabantur, aut nulli omnino supersunt; aut, si qui sunt, nullam rerum ignotarum explicatam narrationem continent: à Civitatibus verò tanta quasi religione servantur, ut nemini eorum copia præbeatur. Interim Fridericus probris indignè jactis in Pontificem non contentus, subinde sese non ad emendandam culpam, sed ad vindicandam injuriam contulit, atque insidias Pontifici, & ditioni Pontificiæ comparavit. Nam Frangipanes, atque alios nobilitate opibusque in Urbe præstantes ad se vocatos Imperii beneficiarios se instituere velle ostendit: quod cum illi annuissent, tum omnia castra ac prædia eorum pretio persoluto coëmit, ac mox eadem illis feudali sacramento astrictis donavit: inde tacitum mandatum dedit, ut Gregorium Urbe occasione quæsita dejicerent. Quare illi expectato tempore, dum Pontifex in Cœna Domini execrationem in Fridericum ex instituto redintegraret, populum in eum concitarunt, atque Urbe exactum Perusiam confugere compulerunt. Ex altera verò parte ipse Ecclesiam atque homines Ecclesiæ deditos variè divexare, Patrimonia Apostolicæ Sedis per Saracenos invadere, Hospitalis & Templi mansiones per Thomam Comitem Acerranum expilare, ac privilegiis Pontificiis spoliare; demum bellum in Etruria, Ducatu Spoletano, & Beneventano, & Anconitana Marchia concitare, atque earum regionum oppida variis impressionibus oppugnare: prout ipse Gregorius in epistola ad Legatum suum missa conquestus est. Gregorius verò haud quaquam se in tanta rerum iniquitate deserens, Joannem Brennam, Socerum ejus, qui ad famam Syriacæ expeditionis accurrerat, jam pridem illi infensum, Romaniolæ Marchiæque tuendæ præfecit; qui rem bene prompto Lombardorum auxilio gessit. Mense inde Augusto Fridericus Jolanta conjuge amissa, (28) magna copiarum parte in Sicilia ad Ecclesias convellendas relicta, Syriam versus contendit, & in vigilia Nativitatis B. Mariæ ad Acon Urbem pervenit. Quod ut Gregorius audiit, multo vehementius inflammatus, quòd sine recuperatione Ecclesiasticæ gratiæ, & sine diligenti rei maritimæ apparatu ad tantum bellum profectus esset; Apuliam per Joannem Brennam contra Rinaldum Ducis Spoleti filium vicarium ad affligendas Ecclesias ab eo relictum invasit: provincias verò suas per alios duces defendere instituit. Quin etiam idem Lombardos fœderatos ad amicas ejus Civitates bello adoriendas Legato Gaufredo Presb. Card. tit. S. Marci Mediolanum misso accendit. (29) Itaque ab hoc tempore Italia apertè in duas partes distracta; aliis Imperii, aliis Ecclesiæ auctoritatem sequentibus: quorum Guelfi hi, Gibellini illi vulgo vocati: quæ factiones nuper ex Germania traductæ Italiam per multos post annos obtinuêre, atque ad ultimum exitium redegere. Neque enim solùm aliæ Civitates Imperatorem, aliæ Pontificem sequutæ infestis inter se animis decertarunt: sed in ipsis-

(28) In puerperio defunctam hoc anno *Jolantam* tradunt Chronicon Australe, & Augustense. Ex hac *Conradum* filium genuit Fridericus.

(29) Acta Gregorii, & Friderici in hac discordia, ex epistolis in Vaticana Bibliotheca asservatis, & antiquis Scriptoribus describit Raynaldus ad hunc annum; fusiùs eadem refert Card. Aragonia in Vita Gregorii IX. Tom. III. *Rer. Ital.*

ipsismet etiam Urbibus eò furoris ac vesaniæ processerunt, ut alii Ecclesiæ, alii Imperatori studerent, ac se inter se pellere Urbibus, & spoliare bonis, inexpiabili odio stimulante, contenderent. Rectores autem Lombardiæ, cum tempus ineundæ cum Lombardis societatis præscriptum abiisset, Alexandrinis, ut Hastenses in numero hostium haberent; Bononiensibus, ut Mutinenses bello aggrederentur, mandarunt. Ita Bononienses sedata seditione, ac lavatis ex præsentis æstatis fructibus superioris anni calamitatibus, arma Mutinensibus intulerunt, atque initium ab oppugnatione Badiani sumpserunt. Badianum castrum est ad radicem Apennini cis Scultennam locatum, jam inde à Bonifacii Mathildæ patris temporibus notum, eo verò tempore in ditione Mutinensium situm. Ineunte Octobri Josephus Præfectus cum carrocio exiit, atque eò & copias sociorum, & domesticum apparatum omnem abduxit: carrocii cura Fabio Lambertacio erat commissa: castrum cùm valido Mutinensium præsidio teneretur, maxima obsideri diligentia cœptum. Hoc nuncio accepto, continuò Badiani auxilio Mutinenses, Parmensium & Cremonensium assumptis equitibus, accurrerunt, atque non longè à castris Bononiensium consederunt. Dum autem utrique ad Badianum exercitus sedent, atque occasionem bene gerendæ rei in dies expectant: Bononienses missis cohortibus ac turmis aliquot Vineolam Mutinensibus; Mutinenses re cognita Plumatium Bononiensibus VI. Idus Octobris eripuerunt: atque utrique continuo Badianum repetierunt. Manente autem adhuc obsidione, Mutinenses extremum tentare auxilium decrevêre. Itaque enixè adjuvantibus sociis tantum virtute perfecere, ut invitis hostibus Badianum novis præsidiis commeatibusque muniverint. Quare lætitia, ac cupiditate elati, suos & sociorum equites in agrum Bononiensem induxerunt, ac villis omnibus eorum comburendis usque ad Rhenum pervenerunt, ibique per ocium, nemine ex Urbe occurrente, aquati sunt. Inde cum ad Badianum propè ludibundi redirent, in pago S. Mariæ in Strata in equitatum Bononiensium, qui eos à Badiano consectatus erat, præter opinionem inciderunt. Primum agmen Cremonensium erat, qui à Bononiensibus recentibus atque iratis petiti, cum impetum sustinere non possent, in fugam se conjecerunt: ac sine dubio deleti omnes fuissent, ni Parmenses, qui proximè sequebantur, statim & postremò Mutinenses subsidio succurrissent. Pugnatum est autem, si quando aliàs, acriter, nec per hæc tempora pugna alia equestris fuit aut fama nobilior, aut strage acerbior, multis utrinque captis, non paucis etiam vulneratis, atque occisis. XVI. inde Kalen. Decembris Mutinenses tædio diuturnæ ad Badianum sessionis affecti, Parmensibus assumptis ad Spilambertum se retulerunt, & castrum Montis Budelli captum cremarunt. Quo facto Bononienses felici successu hostium perturbati, atque imminentis hiemis difficultatibus territi, sequenti nocte Badiano recessere, atque ibi præ asperitate viarum bellicum omnem, & tentoriorum, & machinarum apparatum reliquere. XIII. inde Kalen. Januarias cum ad Castrum vetus oppugnandum contendissent; pariter accurrentibus Mutinensibus, inani incœpto abiêre. Re haudquaquam ad Badianum ex sententia gesta, populus Bononiensis tantum indignationis atque iræ contraxit, ut Rolandum Formainum Plumatii Præfectum sequenti mense in Urbem reversum cum Plumatium Mutinensibus pretio accepto prodidisse vulgo argueretur, in curia Communis invaserit, ac per tumultum fœdè confoderit. (*) Bonifacius Marchio Montisferrati Mediolanum ad dicendam caussam citatus, obi non affuit, exilio bonisque mulctatus est. Icilinus post Veronam & Vicetiam in Patavinos conversus, eos Castrofontis orbavit. Quod illi inultum ferre nolentes, repente carrocium ad Bassianum ejus oppidum oppognandum cum exercitu adduxerunt: atque admotis castris neque Ducis Venetiarum, neque Rectorum Lombardiæ auctoritate inde recedere, nisi Castrofontis sibi reddito, voluerunt. Eo anno Gregorius Perusia Asisium progressus, magnitudine miraculorum à S. Francisco mortuo editorum commotus, ipsum mense Julio in numerum Divorum consecratione sua redegit. (30) Proximo Fridericus induciis 1229 cum Soldano in decennium pactis, vastatam Urbem Hierosolymorum ab eo, templo S. Sepulchri excepto, recepit; atque in die Annunciationis illud ipsum ingressus ex ara majore Regiam sibi coronam imposuit, atque ibi Pascha peregit. Inde certior à suis factus de bello contra se in Apulia concitato, VI. Non. Majas furore ardens è Syria cessit, atque extremo mense in Apuliam reversus, armis rebelles & adversarios persequi suos cœpit; (31) atque hunc finem quinta Orientalis expeditio habuit. Eodem anno fœderatæ Civitates Veronam Legatos ad conventum miserunt, ac communi decreto vetera cum adversariis populis commercia sustulerunt, ejusque observandi curam Prætoribus Civitatum singulis commiserunt. Bononienses autem duo bella cum duobus vicinis populis, & quidem Friderico amicis, Imolensibus, Mutinensibusque gessere. Imolensis obscurior fama est: illud enim tantum in Actis invenio, Aliprandum Prætorem ineunte Aprili facultatem Carnevario Prætori Faventino ineundi Imolensis agri dedisse, atque ab eo vicissim accepisse. Cum Mutinensibus res gestæ ut majores, sic hominum memoriæ commendatiores. Bononiensibus, Badiani oppugnatione omissa, castrum alterum in eadem regione, nomine Sancæsarium, visum est adoriri. Itaque

(*) Novembri mense, in Festo S. Ceciliæ, trucidatum Rolandum, testantur *Memoriale Historicum Matthæi de Griffonibus*, & Chronica Bononiensia, edita Tom. XVIII. *Rer. Italic.* ibidem summatim recensentur, quæ hoc loco de Mutinensium cum Bononiensibus bello narrat Sigonius. Eadem referunt Annales Veteres Mutinenses ad hunc annum.

(30) Celebrem pompam, sacrasque cæremonias, quibus, præter consuetum morem, *S. Francisci* canonizationem decoravit *Gregorius IX.*, nobis descripta reliquit Card. Aragonius, loco memorato, col. 576.

(31) Hæc omnia narrat ad hunc annum Matthæus Parisius, qui in Festo Inventionis S. Crucis conscendisse naves *Fridericum* scribit, ut in Siciliam reverteretur.

que exeunte Augusto, advocatis sociorum auxiliis, & carrocio educto Prætor eò perrexit, ac majore, quàm Badianum, rerum omnium apparatu oppugnare instituit. Neque verò Mutinensibus ad defendendum, studium atque alacritas defuit: profecti etiam ad ejus rei nuncium propere Cremonenses, & Parmenses sociis animos addiderunt. Parmenses carrocium quoque eò suum adducere, atque Bononiensi opponere voluêre. Prætor eum se firmo adversus hostium impetum vallo ita munisset, ut ab eis lædi non posset, machinis operibusque admotis oppidum verberare adortus usque eò contendit, ut paucis diebus in conspectu hostium expugnarit, atque omnes, qui in præsidio erant, in potestatem adduxerit. Ejus rei dolore Mutinenses sociique accensi, sequenti nocte ultro universi in Bononienses impressionem fecerunt, valloque superato ad prœlium compulerunt. Ita magno utrinque animorum ardore pugnari cœptum. Bononienses haud quaquam de se veriti jam inde ab initio Parmensium carrocium sibi expugnandum animis destinarant: (nam magna pars laudis tum in potiendo carrocio versabatur) itaque machinas, quas manganellas vocabant, novo exemplo in plaustra imposuerunt, atque iis ad carrocium admotis tela omnis generis in eos, qui in carrocio erant, centorquere cœperunt. Quod cum assiduè per aliquot horarum spatium effecissent, omnes ex eo custodes præter unum Jacobum Hoverium deturbarunt: is cum à suis, ut descenderet, demonstrato mortis periculo, moneretur; respondit, se nolle descendere, sed pro honore suæ Reip velle in curru patrio mortem obire. Dum autem Bononienses carrocium captivum abducere parant, Cremonenses citato agmine advolant, atque in Bononienses invadunt, & carrocium iis, qui tenebant, disjectis, recuperant. Hos propere Parmenses sequuntur, prœliumque conjunctis cum Cremonensibus armis redintegrant, ac machinas Bononiensibus omnes eripiunt. Neque segnius Mutinenses ex altera parte se inferunt, & quòd Bononienses à Parmensibus & Cremonensibus jam premi, atque in fugam dari videbant, ad carrocium eorum tanti parandi decoris cupidi pergunt, atque inclinata jam Bononiensium re, facilè in potestatem adducunt. Ita Bononienses, machinis carrocioque amissis, domum ex re male gesta mœsti redierunt. Mutinenses Sancæsario conservato erecti, cum carrocium Bononiensium nobilis victoriæ monumentū abducere vellent, Parmensium auctoritate permoti destitere, cum dicerent: illustrem Civitatem non esse tanta ignominia afficiendam, neque graviore injuria provocandam. Ita carrocium magna ex parte disjectum, Plumatii ab eis relictum. Parmenses autem neglectis, quas Mutinensibus tradiderant, officii atque modestiæ legibus, machinas à se partas Parmam devexerunt, eisque Baptisterium, Episcopium, & Basilicam non obscuræ gloriæ gratia exornarunt. Quibus rebus haud contenti Mutinenses, ut Bononiensium fata corrumperent, ingentes Scultemnæ amni moles objecerunt, atque alveo novo effecto aquam ejus averterunt, & in agros hostium immiserunt. His cladibus ultro citroque allatis vehementer Gregorius Pontifex perturbatus, Nicolao Episcopo Regiensi mandavit, ut has Civitates ad concordiam, quoad posset, adduceret, literis ad eum in hanc sententiam datis: *Considerantes quam multa ex bello, quod inter Bononienses, ac Mutinenses geritur, præter strages corporum, dispendia fortunarum, & pericula animarum, alia præterea immineant detrimenta, his Apostolicis literis tibi præcipimus, ut utranque Civitatem adeas, eamque monitis, ac precibus ad pacem, aut certe longas inducias paciscendas adducas, qui vero tua præcepta respuerint, in eorum Civitatem interdictum, in Prætores, ac Consilium sacram detestationem omni appellatione remota intendas. Perusia III. Idus Octobris, Pontificatus nostri anno III.* Quibus literis Nicolaus obediturus utranque Civitatem adivit, & cum earum Prætoribus in Consiliis Generalibus colloquutus, ut se præceptis super hic re suis obsequuturos jurarent, evicit. Exeunte Novembri in Palatio Communis Bononiæ, præsentibus Henrico Episcopo & Magistro Tancredo Archidiacono, Fratre Gualla ordinis Prædicatorum, Ventura Priore Fratrum Prædicatorum S. Nicolai & aliis, Aliprandus Faba Prætor, cum Curia & Consilio Generali ad sonum campanæ more solito advocato, voluntate & jussu totius Consilii, & ipsum Consilium totum constituerunt D. Mercatantem Judicem, & Joannem Tansum procuratores suos ad recipiendas obligationes pro Communi Bononiæ a Prætore, & Communi Mutinæ, & à Consilio Generali, & ab omnibus Civitatibus, quibus Episcopus Regiensis præciperet servare inducias pro se, & Communi Mutinæ; statueruntque ut quidquid illi egissent, Prætor ratum haberet, & Curia, & Consilium totum. Quibus rebus perfectis Nicolaus XI. Kal. Januarias ita pronunciavit: *Ego Nicolaus Episcopus Regiensis ex mandato D. Gregorii Pontificis ad pacem, aut longas inducias inter Bononienses, & Mutinenses componendas delegatus, receptis à Prætoribus, & Consiliis utriusque Civitatis solemnibus sacramentis de induciis inter se servandis & captivis restituendis, ex formula compromissi dico, præcipio, arbitror, & judico, ab hodierno die usque ad Kalendas Januarias primas, & à Calendis Januariis primis usque ad octo annos expletos, quod ipsi inducias inter se servent, ita ut nec se inter se detrimentis ullis afficiant, & tutos transitus præbeant. Legantur etiam ab utraque parte bini, qui lites, si quæ inciderint, judicent; castrum nullum novum intra tempus induciarum juxta fines per duo millia passium construatur; exules in finibus versari non permittantur, neque adjuventur, qui arma alteris horum intulerint, si bellum in finibus erit. Mutinenses, Parmenses, & Cremonenses, qui contra Bononienses steterunt, proscriptorum numero à Bononiensibus eximantur; itemque Bononienses à Mutinensibus. Mutinenses aquam Scultemnæ, quam in agrum Bononiensium detorserunt, coërceant usque ad Kalendas Januarias proximas, & per ipsum induciarum tempus suo manare flumine sinant. Qui vero non obtemperaverint, Pontificia auctoritate à piorum communione suspendo. Actum supra limen ædis S. Egidii ad Mutinam, præsentibus Fratre Gualla Legato Pontificis in Lombardia, Raymundo Abbate Nonantulano, Tancredo Archidiacono Bononiensi, Benedicto Abbate S. Petri*

tri Mutinæ, Hugone Lupo Prætore Cremonæ, & Cavalcabove, Parmæ, ac Parmensium, Cremonensiumque Legatis. VI. Kalend. in Generali Consilio Aliprandus Prætor nomine ipsius Consilii inducias se servaturum promisit; postridie vero eodem Consilio per campanam à Prætore advocato idem præcepit omnibus de Consilio, qui sacramentum procuratori Communis Bononiæ de tuendis induciis dixerant, secederent in partem occidentalem Palatii, & facta secessione, qui erant in parte orientali eodem, quo Prætor, sponsionis sacramento se obligarunt. Inde ab armis otium per quadriennium fuit. Hæc tam accurate ex Actis utriusque Civitatis expressi, non quod tantam diligentiam ad rem præsentem admodum pertinere putarem, sed ut conditionem, ac morem illorum temporum minutis his rebus, ut sæpe aliàs, persequendis, verissimis Actorum testimoniis comprobarem. Variis hæresibus ex Gallia Mediolanum translatis, ex Consilii & Gaufredi Legati sententia Bonacursius Prætor omnibus hæreticis exilium indixit, qui in Urbe agroque positi essent: statuitque, ut ab omnibus comprehendi liberè possent, domus eorum everterentur, fortunæ publicarentur; atque ii, apud quos essent, certa pecunia mulctarentur, & ut bini in singulis tribubus Fratres ex ordine Prædicatorum & Minorum à Præfectis suis dati constituerentur, qui auctoritate Archiepiscopali ipsos indagandos, & corripiendos curarent; Prætor autem eos impensis publicis perduceret, quò Archiepiscopus statuisset. Per eosdem dies Icilinus Tarvisium tentare volens, civem se à Tarvisinis ascribi curavit: ac mox populum illum ad diripiendos agros Feltrini, & Belluonensis Episcopi duxit. Quod ubi Patavini cognoverunt, ad quos illorum agrorum defensio pertinebat; tantam jacturam sibi non esse ferendam putantes, Kal. Maji ad Tarvisinos ulciscendos cum carrocio prodierunt, ac mox agro eorum fœdè usque ad Urbis mœnia populato, neque hoste ullo invento domum se receperunt; demum Fratre Gualla Episcopo Brixiano Pontificio Legato, ac Rectoribus Lombardiæ se interponentibus, fartis utrinque damnis ab armis discessum. (32) Pacati inde Marchiâ opportunè Frater Antonius Ulyssiponensis Ordinis Minorum, qui postea S. Antonius Patavinus est appellatus, advénit, ac concionibus suis doctrina ac pietate refertis plurimum omnes ad colenda mutua caritatis officia incitavit. Ceterum Veronæ prior seditio rursus exarsit; quippe in die Paschatis factiones duæ quietis impatientes, armis inter se in campo Martio concurrerunt, ac cruento utrinque certamine edito, suas quisque domos se retulerunt. Rinerius autem Zenus Prætor, verens ne novis miscendis prœliis Urbs extremo discrimine vastaretur, principes partium Urbe exire præcepit, ac Ricardum cum suis Venetias, Icilinum verò cum Monticulis in alias Civitates dimisit, neque inde injussu suo abire mandavit. IV. Nonas Decembris Moderatores, Prætores, ac Legati Civitatum fœderatarum Mediolani convenere, atque in præsentia Henrici Archiepiscopi, Gaufredi Cardinalis Legati Apostolici, & Fratris Guallæ de fœdere retulere. Dictis ab omnibus sententiis, universi consensu maximo censuere, ut fœdus renovaretur iisdem conditionibus, quibus ad S. Zenonem ictum annis superioribus fuerat, atque in id singularum Civitatum moderatores, Legati, Prætoresque jurarunt. Patavini tamen & Veronenses, licèt adessent, jurasse non referuntur. Incunte inde anno millesi- 1230
mo ducentesimo trigesimo, Fridericus à Marchione Montisferrati, & Comite Sabaudiæ accersitus in Romaniolam venit, ac Forlivii Papiensibus creandorum Consulum potestatem sacramento apud se & successores suos dicendo concessit; inde Ravennam progressus, XIX. Kalendas Februarias sociarum Civitatum oratores ac Prætores de assiduis ac gravibus fœderatorum in se injuriis conquerentes audivit, ac se, ubi primum res cum Pontifice composuisset, eorum temporibus non defuturum, ostendit: (33) tum in Apuliam reversus, in Quadragesima finem oppidis suis recuperandis imposuit; ac conventu Capuæ acto, ex Principum suorum consilio inducias à Pontifice postulavit: quibus impetratis haud ægrè inde pacem quoque obtinuit. Ita cum pedes ipsum Anagniæ convenisset, non solum ab eo inflictis execrationibus absolutus, sed ad convivium etiam per triduum comiter est adhibitus. (34) Mediolanenses interea, conatibus hostium exploratis, Placentinorum auxiliis accersitis in fines Montisferrati duxerunt: ac castro Mombaruccio ingenti mole oppugnato, Marchionem ad sua facienda imperia compulerunt: inde Hastensium agrum ingressi, ipsum usque ad Urbis mœnia pervastarunt: tum Pedemontio contra Comitem Sabaudiæ inito, summo cum eo prœlio conflixerunt; verùm Huberto Ozeno duce amisso domum revocati sunt. Veronæ autem cum Mat-

(32) Historiam hujus belli accuratè narrat Rolandinus libro II. cap. XVII., & sequenti; sed illud superiore anno 1228. actum affirmat, atque in exordio capitis XIX. hæc habet: *Nunc, circa unius anni spatium, Civitates de Marchia Tarvisina adeò quieverunt in pace, quòd quasi circa finem anni Domini MCCXXVIII., & circa principium subsequentis, nulla fuit Terrarum prædatio, nulla hostium incursio, vel insultus.*

(33) Hæc ad annum sequentem 1231. pertinent, quo ea Rubeus enarrat. Sigonius geminum Conventum Ravennæ habitum refert, alterum hoc anno, alterum sequenti; sed nullum rei firmandæ documentum producit; quo circa potior fides Rubeo debetur, qui unicum tantùm Conventum celebratum memorat anno sequenti, ad quem Oratores omnes Urbium ab ipso enumerati convenerant.

(34) Unica tantùm die, asseruisse Fridericum Summi Pontificis mensæ, legitur in vita Gregorii IX., edita sub nomine Card. Aragoniæ. Richardus a S. Germano diem quoque designat, hæc scribens: *Mense Septembri, I. die mensis ejusdem, qui fuit dies Dominicus, Cæsar invitatus à Papa, cum esset in castris, in pede Anagniæ, magnificè comitatus à Cardinalibus, & Nobilioribus Civitatis intravit Anagniam, & eo die cum Papa sedit in Mensa, & solus cum solo, Magistro tamen Teutonicorum præsente, in Papali Camera sedentes diu, ac die Lunæ sequente, cum gratia Papæ, & Cardinalium, ad castra reversus est.* Superiùs autem narraverat, Fridericum, omnesque suos ab excommunicationis vinculo fuisse absolutos per Sabinensem Episcopum, *in castris ante Ceperanum, in Capella S. Justæ die Mercurii, in Festo Beati Augustini.*

Matthæus Justinianus Prætor primores Civitatis eò redire vellet, quò Zenus relegarat, atque ea de re tumultuosius à partibus ipso præsente in palatio ageretur; Icilinus omnis prorsus fœderis nescius incautum ab hujusmodi fraude Ricardum comprehendit, atque in carcerem condidit, & Matthæum ipsum honore Præturæ dejecit, eique Salinguerram substituit. Extorres cum se Sanbonifacium contulissent, Fr. Gerardum Rangonum spectatæ virtutis virum Prætorem Murinâ accersiverunt. Is Matthæo assumpto Pataviom ad Stephanum Badoarium Prætorem accessit, atque ab eo, ut justa arma pro Ricardo liberando & Matthæo restituendo caperet, impetravit. Ita Badoarius mense Septembri cum carrocio Liniacum processit, agrumque latè ita vastavit, ut unum clibanum tantum reliquerit: inde Ripaltam aggressus, cepit; nec tamen his detrimentis Icilinum ad æquitatem adducere aliquam potuit. Quod ut Ftater Antonius Ulyssiponensis animadvertit, miro studio caritatis accensus, Veronam illico properavit, ac summas pro Ricardo preces ingessit; verùm ne ipse quidem quicquam profecit. Quare Patavium progressus, in paupere tugurio prope pagum S. Petri consedit, atque in arboris opacæ sinu consistens ibi sacra volumina lucubrare perrexit. (35) Bononienses Castrumfrancum lapideis muris munire, ac Crepacorium bello eversum instaurare cœperunt. Mediolani Henricum Archiepiscopum vitâ functum Gulielmus Rozolus Archidiaconus est sequutus. (36) Eo anno universa Lombardia ab aquarum inundatione fuit infestata; nam imbribus continuis amnes ita creverunt, ut agros propè omnes obruerint, segetesque
1231 corruperint. Postero, Mediolanenses, ut Huberti ducis sui necem ulciscerentur, ad Padum cum sociis prodierunt, ac, classe Marchionis Montisferrati intercepta, trajecto amne, castella ejus plurima occuparunt. Inde cum oppugnationem Clivasio applicuissent, Ardico Marcellino amisso domum repetere jussi sunt. Azo verò Atestinus ultorem se Ricardi professus, Patavinis ac Mantuanis adjunctis, à duabus partibus in agrum Veronensem invasit, eoque direpto Urbi obsidionem admovit, neque eam ante solvit, quàm Icilinus Ricardum liberavit. (37) Qua re Patavini & Veronenses erecti, Legatis Mediolanom missis perierunt, ut se iterum fœderi sociarent: idque Icilino assentienre facilè impetrarunt. Bononiæ Fridericus Lavellongus Prætor nonnullas Lombardorum familias adversariæ factionis potentia domo pulsas, cum Bononiam commigrassent, in Urbem accepit, atque eis Altedensem, & Minerbianum agrum pretio duarum millium librarum accepto assignavit, ac loca in Urbe ad ædes constituendas attribuit: Jam enim simultates Guelforum, & Gibellinorum ita exarserant, ut una ambo contineri Urbe non possent. Atque hæc pestis præcipuè socias Friderici Civitates invaserat, Mutinam, Regium, Parmam, Cremonam, Derthonem, & Papiam; ex quibus, qui Ecclesiæ studebant, potentiâ adversariorum oppressi tandem ejecti sunt. Bononiensem verò Civitatem diversa longè seditio fatigavit. Henrico Episcopo decimas frugum inveterato jure exigenti Civitas occurrere statuit; ea de re Episcopus ad Pontificem confûgit; Pontifex arbitrum ad id cognoscendum Palmerium Canonicum S. Augustini à Campaneola dedit. Palmerio autem arbitrium adversus Civitatem pronunciare cunctante, accidit, ut cædes in castro Persiceto commissa sit. Quod ubi Episcopus audivit, continuo Ministros suos ad eam rem inquirendam immisit. Prætor autem, ut ius suum retineret, suos & ipse misit, ac Ministris Episcopi mulctam, nisi incœpto desisterent, atque inde recederent, dixit; hominesque amplius centum ex castro ad se venire, & apud se sacramentum dicere jussit. Tum Gregorius harum rerum certior factus, Idibus Martii literas ad Palmerium dedit, cumque sine cunctatione pronunciare præcepit. Quibus de rebus incensus Fridericus Prætor, ex Consilii sententia omnia Episcopi castra invasit, Persicetum, Unciolam, Maxumaticum, Podium, Doliolum, Castrum Episcopi, & alia; itemque ripaticum ei Dolioli eripuit, & hospitali pontis novi Rheni Rectorem novum, vetere ab Episcopo dato remoto, imposuit; &, ne quis laicus in castris Episcopi pro Episcopo Gastaldiatum exerceret, nec Clericis more solito nuncii ad reperendas decimas darentur, edixit; ob eam rem Palmerius arbiter in Fridericum Prætorem totamque cohortem ejus, præterea in Consiliarios Civitatis, Antianos, Magistros Artium, armorum, & vicorum, execrationis, Episcopus verò etiam interdicti sententiam promulgavit, ac Civitatem perosus, pariterque eidem invisus Regium circa Kalendas Septembris recessit. (38) Eodem anno Legati, & Rectores Civitatum fœderatarum unà cum Azone Atestino, & Ricardo Sanbonifacio Bononiæ convenere, ac nemine dissentiente fœdus inter se adversus Fridericum novo jurejurando sanxere. Quod ubi Pontifex comperit, quòd jam Friderico reconciliatus pacem in primis otiumque spectaret, Legatos duos in Lombardiam decrevit, Jacobum Episcopum Prænestinum, atque Othonem S. Nicolai in carcere Tulliani Diaconum; datis mandatis, ut Lombar-

(35) Apud Rolandinum, qui fusè de his agit, hujus sancti Viri laudes leguntur, lib. 3. cap. 5.

(36) Hoc anno, die XVI. Septembris, obiisse *Henricum* Septalam legimus in Epitaphio ejusdem Sepulcro apposito, anno MDCLII, quod referunt Puricellus in Differt. Nazar. cap. 109., & Ughellus Tom. IV. Ital. Sac. col. 176. Cùm autem ibidem, & in Tabula Archiepisc. Mediolan. Galesinii, dicatur sedisse, annis XVI., mensibus X, illius electio statuenda foret anno MCCXIV., ultra medium mensis Decembris. *Gulielmus de Rizolio*, ejusdem successor, Sedem hanc iniit sub finem Novembris mensis; siquidem anni decem, & menses quinque regiminis, in antiquis catalogis eidem assignantur; in Epitaphio verò, quod suo loco referam, mortuus dicitur *anno MCCXLI, die quarto exeunte Aprilis*.

(37) Ricciardi Comitis S. Bonifacii vitam, incerto auctore conscriptam, recusam habes Tom. VIII. *Rerum Italicarum*.

(38) Per decem menses interdicto suppositam hanc Urbem mansisse, ac die 6. Julii reconciliatam, Episcopo Henrico, Bononiæ festivè excepto, referunt Chronica Bononiensia ad hunc annum.

bardos quacunque ratione possent, ad concordiam cum Friderico redigerent. Fridericus item post res transmarinas, & Apulas constitutas, & recuperatam Pontificiam gratiam, nihil aliud sibi superesse arbitratus, quàm ut Lombardos sibi adjungeret; ex Gregorii auctoritate Ravennam iterum conventum Civitatibus ad rem componendam indixit; atque eò Henricum etiam filium, & principes suos ex Germania evocavit, atque ad priorem armorum eximendam suspicionem, inermis, atque aulico tantum comitatu stipatus accessit, (39) variis secum ad ludum & delectationem populorum generibus belluarum adductis, nunquam ante aut certè raro admodum in Italia visis; Elephanto, Leonibus, Leopardis, Camelis, & Avibus rapacibus, quæ per multos dies mirificum omnibus spectaculum præbuerunt. Eo anno Frater Antonius Idibus Juniis Patavii mortuus est, magna in animis hominum sanctitatis suæ opinione
1232 relicta. Sequenti, Gregorius Pontifex Reate V. Idus Jan. literas ad Legatos suos in Lombardia manentes misit, ut novum Prætorem Rainerium & Commune Bononiæ ad restituenda sua Episcopo castra cohortarentur, ne ipse in eos durius consulere cogeretur; eis autem ille adeo non paruit, ut ex Consilii sententia Prætores in omnia ejus castra miserit, atque omni illum jurisdictione dispoliarit. Quare Gregorius, III. Nonas Julii Spoleto Parmensi & Mantuano Episcopis per literas imperavit, ut Prætorem Rainerium & Fridericum, & cohortes eorum, atque totam Bononiæ Civitatem cœtu piorum expellerent, atque amotos in omnibus Lombardiæ, Romaniolæ, Marchiæ, & Tusciæ Urbibus divulgarent, simulque scholaribus animadversionis Ecclesiasticæ denunciatione mandarent, ut Urbe excederent, neque ante festum S. Michaelis redirent. Atque in die Pentecostes magna celebritate B. Antonium miraculorum magnitudine præfulgentem in Sanctorum numerum retulit. Lombardi verò haudquaquam simulata ad tempus Friderici comitate fidendum rati, non solùm ad conventum Ravennatem non adierunt, sed etiam, ut ante, Henricum ac principes angustias Alpium, quas jam tum Clusas vocabant, penetrare, ac Ravennam adire prohibuerunt: Veronenses verò, & Icilinum, quia defectione ad Fridericum facta, Prætorem Mediolanensem retinere nolebant, adorti; carrociis eductis oppugnare, licet Friderico in propinquo posito, institerunt. Quod ubi Fridericus cognovit, planè omnem de pace componenda cogitationem abjecit, neque Legatos Pontificios propterea sibi amplius expectandos putavit; verùm decreto ex consilio Prætorum, qui ex sociis convenerant Civitatibus, facto, ne Prætores in posterum ex adversariis populis sumerentur, medio jam Quadragesimæ spatio Ravenna discessit, ac Venetias profectus, inde navibus Aquilejam processit: atque ibi cum Henrico filio, Leopoldo Duce Austriæ, ceterisque Principibus, qui eò ex composito venerant, conventum peregit, & cum eis omnes belli suscipiendi rationes explicuit. Quo facto, Henrico in Germaniam remisso, paratis triremibus, in Apuliam se recepit. (40) Quam rem ipse ad amicos scripsit his verbis: *Redeuntibus nobis de partibus Transmarinis, ac inter nos, & Ecclesiam dissensione sedata, de reformatione status Imperii concepto proposito inhærentes, apud Ravennam iterum de consilio Beatissimi Patris Gregorii indiximus Curiam generalem sub inermi tantummodo, & domestico comitatu, ut timor armorum, & occasio frivola tolleretur. In qua nedum Lombardi devotionis & obedientiæ nobis signa prætenderunt, immo in oculis nostris ferè Civitatem Veronæ, & Icilinum de Romano tunc temporis ad nostræ fidelitatis obsequium noviter revocatos, extractis eorum carrociis violenter invadere nixi sunt. Accessum etiam filii nostri ad nos, vel nostrum ad eum per terras Imperii denuo prohibuerunt, ita quòd patris oculus tunc etiam filium non vidisset, nisi quod navali præsidio amore paterno stimulati nos Aquilejam contulimus, ut eum, & Principes, qui ad nos devotè se contulerant, videremus.* Legati verò Pontificis reliquâ perlustratâ Lombardiâ cùm Veronam venissent, factiones intestinis discordiis sævientes ad concordiam redegerunt; verùm profectis illis ipsæ rursus ad insaniam rediere, atque Ricardo egresso agros mutuis vexare maleficiis perrexere. Eo anno sata vineasque Lombardiæ locustæ ac grylli immensa multitudine populati sunt, deinde sævæ grandinis procellæ funditus everterunt. Padus etiam a Cremona Venetias usque conglaciavit. Infelicem annum multo infelicior alter ex- 1233
cepit, Civitatibus alimentorum omnium, sed maximè vini ad tantam difficultatem adductis, ut etiam sponsalia sine vino celebrari necesse fuerit, quo omnis ferme nuptiarum hilaritas continetur. Veronæ Icilinus nocte Parasceves castro Ricardi Caldario cum occultè ignem subjici curavisset, continuò eò quasi ad opportunum, ut in re improvisa, præsidium advolavit, ac mox Ricardus eòdem cum Vicentinorum cohorte contendit; ubi in conspectum est ventum, accensis utrinque animis nulla prœlio mora est facta, in quo Ricardus est pulsus. Qua re Mantuani, Bononienses, Brixiani, & Faventini irritati, repentè contractis domesticis copiis, in agrum Veronensem incurrerunt, atque ignem multis castellis implicuerunt. Bononiæ manente adhuc sacrorum interdicto, Gregorius Idibus Januarii Episcopo indulsit, ut clausis templi portis, mutisque campanis ac vocibus summissis divina officia celebranda curaret. Res inde inter Episcopum & Civitatem, quod ad decimas pertinebat, convênit. Episcopus Centum & Plebem Castra ab ea oblata, rerum capitalium cognitione ipsi relicta, decimarum loco recepit, ac lite remissa simul Civitatem interdicto exemit, atque in Urbem

(39) In Chronico Richardi de S. Germano hæc adnotantur. *Mense Decembri, Imperator apud Ravennam Natale Domini magnifice celebrat, & eo die licentiam dedit omnibus de Regno, qui secum venerant, in propria revertendi.*

(40) Godefridus Monachus, ista narrans, tempus etiam, quo hæc peracta sunt, adnotavit, inquiens ad hunc annum: *Apud Aquilegiam Pascha celebrat* (Fridericus), *filio suo Rege ad ipsum veniente, & quibusdam Principibus Alemanniæ. Circa Ascensionem Imperator in Apuliam regreditur.*

bem ingenti Populi favore revertit. Mœstam interim multis de rebus Civitatem opportunus religiosi hominis in Urbem adventus plurimum confirmavit. Hic fuit Joannes Vicetinus ex Ordine Prædicatorum Theologus, qui concionibus Populum erudire ingressus, adeò homines mira doctrinæ & sanctitatis specie cepit, ut brevì universam Civitatem in potestate habuerit. Nam Urbani, agrestes, artifices, militesque cum vexillis & crucibus religionis pleni vulgo eum sequebantur, ei uni se dabant, in ejus unius arbitrio se esse profitebantur; nullaque lis erat, quæ non per eum facile dirimeretur; nulla discordia, quæ non sedaretur. Neque verò solum privati homines ultro suas ad eum controversias deferebant; sed Civitas etiam ipsa, & Episcopus, cum diu inter se contendissent, de capitali jurisdictione in Castris exercenda, ipsum totius controversiæ arbitrum adegerunt, seque haudquaquam ab ejus sententia recessuros mille drachmarum auri sacramento XIII. Kalend. Maji compromiserunt. Quin etiam idem carcere patefacto obæratos omnes, ipso non solum patiente, sed etiam annuente Magistratu, dimisit; novas tabulas æquissimis creditorum animis intulit; egregia instituta multa in Civitatem induxit; quorum memorabile illud, ut in omnibus salutationibus familiaribus salus à Deo nunciaretur, ut matronæ limbos aureos, & serta lasciviora, & redimicula pretiosa dimitterent, ac capite velato prodirent; leges Civitatis consensu ejus correxit; pridie Idus Maji supplicationem per Urbem solemni cum pompa agens, universam secum Civitatem traxit nudis pedibus incedentem; post biduum, cum in Consilio staret, atque ibi verba de civium concordia faceret, visus est è fronte lumen effundere: quod divinitatis argumentum multo magis auctoritatem ejus adauxit. Alio die pro concione cum in fœneratores agere instituisset, ita vehementia atque asperitate orationis suæ populum incitavit, ut mox tumultu facto ad ædes Landulfi cujusdam fœneratoris insignis advolarit, easque malum Landulfo imprecans disturbarit. Cùm Ossa B. Dominici humili atque obscuro in loco recondita haudquaquam eam sedem tenerent, quæ creditæ de homine sanctitati conveniret; auctor fuit, ut inde eruerentur. Ea verò res gesta est in hunc modum. Ante diem decimum Kalendas Junias Jordanes, qui B. Dominicum Ordinis Magister exceperat, advocato Archiepiscopo Ravennate, Bononiensi, Mutinensi, ac Brixiano Episcopis, atque unà cum prætore, ipsis proceribus Civitatis, ac multis Fratribus (nam Generalis habebatur ex more Conventus) accessit ad locum, ubi conditum corpus fuerat, atque egestâ terrâ capsam invênit tanto odore fragrantem, ut omnes stupore ac religione perculsi, statim humi se Deum collaudantes abjecerint: atque illâ apertâ cùm naribus odor multo adhuc suavior afflaretur, sacra inde ossa in aliam transtulit, camque clavis, ut prior fuerat, obfirmavit. (41) Post octo inde dies eadem prætori & multis honestissimis civibus, qui translationi non affuerant, indicavit, ac præterea sancti osculandi capitis copiam fecit. Inde duodecimo Kalend. Julii in Consilio generali & speciali, consulibus argentariorum, & magistris artium & armorum advocatis, arbitrium adversus Episcopum secundum Civitatem pronunciavit. Postremò frustra à Consilio cupido retinendi rogatus, Urbe discessit, atque inter Castrumfrancum & Castrumleonem longam de pace concionem ad milites utriusque loci præsidiarios habuit. Interim Gregorius Pontifex infinita mala in dies magis in Civitatibus ex susceptis factionum certaminibus gliscentia contemplatus, omni sibi ratione providendum existimavit, ut huic pesti vel veneno potius, omnia quæ posset, remedia admoveret. Quare pacem, quam tot Cardinalium auctoritate haud præstare potuerat, sibi procurandam suscepit per Fratres Prædicatores & Minores, illa tempestate doctrina atque integritatis opinione præstantes, ne, si Fridericus, quod vulgo jactabatur, in Lombardiam armatus iniisset, dissidentes, atque odiis inter se flagrantes Civitates nactus, facilius jugum eis servitutis imponeret; præcipuè autem Fr. hunc Joannem legatum in Marchiam destinavit, quòd summam ejus eloquentiam atque incredibilem apud populos auctoritatem acceperat; nam multa etiam ab eo in Christi nomine miracula edita, Parisius auctor est. Itaque ille Bononia Patavium ac Veronam progressus, pacem demum hac ratione confecit: In primis Patavinum adventanti populus cum carrocio obviam longe extra Urbem processit, atque ipsum carrocio exceptum in Urbem propè triumphantem induxit. Hic qua erat dicendi copia præditus, multas de pace conciones cum ingenti approbatione populi habuit, illa verba frequentans: *Beati pedes pacem portantes*. Præcipuè autem omnibus Marchiæ Principibus advocatis longam in Pratovallis orationem instituit, qua pacis bona, & belli detrimenta & divina mandata complexus, facilè omnes ad concordiam ineundam adduxit. Quod ut sibi processisse ex sententia vidit, Lombardos ac Marchianos omnes cum Episcopis, & Clericis, Prætoribus & Rectoribus Civitatum, certa proximi Augusti die inermes adesse in Campis Veronensibus imperavit. Inde Mantuam progressus, ibi quoque homines eodem pacis studio inflammavit; tum perspectis partis Sanbonifaciæ animis haudquaquam à compositione aversis, Veronam accessit; ibi summo quoque honore exceptus pacem, quantâ maximâ contendere eloquentiâ potuit, in foro persuadere perrexit; atque ita omnes oratione sua permovit, ut Icilinus etiam, qui omnes homines morum immanitate hoc seculo superavit, unà cum Vidone rectore Civitatis manantibus lacrymis promiserit, se arbitrio ejus staturum de omnibus controversiis, quæ inter se, & Ricardum Comitem intercederent. Quod idem Ricardus quoque, in Urbem fide publica accepta reversus, se servaturum esse, juravit. XII. inde Kal. Augusti

(41) A *Theoderico* Archiepiscopo Ravennate, jussu Gregorii Pontificis, peractam hanc translationem tradit Rubeus, qui universam celebritatis hujus pompam describit ad hunc annum.

gusti idem carrocium Veronense conscendit, ac deinde integro de conciliatione concordiæ tanta cum omnium approbatione disseruit, ut à populo dux ac prætor acclamaretur. Quem cùm ille honorem iniisset tantum, sexaginta homines hæreseos convictos cremavit. Interim ad diem dictam conveoere populi omnes cum carrocits, Episcopis, Prætoribus, legatis & proceribus suis, in quibus erant etiam Bononienses, quibus ille Hostiliam custodiendam reliquit: numerum, qui inierunt, ad quadraginta millia fuisse asserunt. Tum altiorem quendam suggestum inter Civitatum carrocia excitatum ascendit, atque ita disserere cœpit: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*; inde multis verbis de pacis & concordiæ sanctitate atque utilitate subjectis, pacem nomine Jesu Christi, & Vicarii ejus Gregorii Pontificis omnibus commendavit, laudans eos, qui illam amplexi servassent; ac detestans, qui in contraria sententia permansissent, ac postremò hostes Ecclesiæ, qui Imperatoris parti studerent, enunciavit. Quibus rebus tantum omoibus studium religionis injecit, ut præ gaudio lacrymæ audientibus plerisque manarent, qua ratione absoluta, inde pacem inter duas partes transactam pronunciavit, legibusque ejus recitatis ipsam osculis utrinque oblatis eoofirmari jussit; tum matrimonium inter Rinaldum Azonis Atestini filium, & Adeleidem Alberici à Romano filiam, unde vinculum magnum concordiæ speraretur, indixit. Quibus de rebus gratulatione ingenti inter omnes celebrata, domos suas uoiversi repetiverunt. Hæc res uoa omnium maximè memorabilis uoiversis est visa. (42) Neque verò solus Fr. Joannes hoc tempore, sacro hoc concionandi, ac pacificandi munere floruit, sed multi etiam alii ex his familiis in aliis Civitatibus extiteruot, qui labentes populos sustinerent, errantesque ad pœnitentiam ingentibus atque assiduis clamoribus revocarent. Neque enim gravis popularium actionum materia deerat; novæ, ut dixi, populorum dissensiones; inaudita factionum certamina; corrupta io omni genere vetus Christiani nominis disciplina: quæ indisertissimum quemque eloquentissimum reddidissent; præsertim verò cùm hæc Deo ipsi improbari signis manifestissimis è cœlò editis appareret, quibus suspensæ mortalium omnium meritò mentes erant; satis enim cunctorum opinione constabat, terræ motus, diluvia, pestilentiam, penuriam in Lombardia nulla unquam ætate graviora fuisse; ex quibus oihil aliud peti declarabatur, quàm pœnitentiam hominum, & emendationē peccatorum. Quare cùm hæc homines religiosi mortalium auribus singulari dicendi gravitate ac copia identidem intonarent; facilè eos convertebant ad vota suppliciter facienda pro divini ominis ira placanda. Itaque eorum etiam vocibus matutinis ac pomeridianis plurimi incitati, ac tacita quadam religione perfusi, in Urbibus, castris, agrisque omnium ætatum, sexuum, ordinumque homines laudes divinas per vias incedentes canebant, ac gratias Deo agebant, cruces & vexilla præferentes, ac ramos & cereos accensos tenentes: ex quo hic annus vulgo generalis devotionis annus est appellatus: atque ab hoc initio cum sacræ laicorum sodalitates ad divinas laudes celebrandas institutæ, (43) tum ad pacificandas Civitates novus militum Ordo, qui S. Mariæ Gloriosæ vocati sont, factus, auctore Fratre Bartholomæo Vicetino Prædicatorii Ordinis, qui postea ad Episcopatum Vicetinum ascendit: de quo Ordine postea dissereretur. (44) Quin etiam Mediolani hæreticis in dies magis fureotibus, Fr. Petrus Veronensis, qui postea S. Petrus Martyr est appellatus, eò accessit Inquisitionis auctoritatem adeptus: ac cum multas conciones utiles io maximo concursu populi habuit, tum plurima contra hæreticos decreta severissimè fecit. Mutinæ autem Fr. Gerardus Rangonus Ordinis Minorum, & aliquando S. Francisci socius, Cives pariter inter se capitali odio dissidentes reconciliavit, atque omnes quacunque de caussa publicè exulantes, reducendos curavit. Vir fuit tantâ prudentiâ, ut propterea à Parmensibus Prætor ascitus, & dominatu Civitatis affectus sit; tanta sanctitate, ut post mortem multa signa ediderit. Ipsius tamen in æde Minorum sepulti vetustas non mooumentum solum, sed nomen etiam ingrata noo minus Civium, quàm sodalium oblivione delevit. Demum Gregorius Pontifex certior factus de mirandis operibus, quæ ad sepulchrum edi Beati Domi-

(42) Historiam hanc omnem narrat Gerardus Maurisius, Tom. VIII. *Rer. Ital.* col. 37; Attamen Fr. Joannem, ob Ducatum Vicentiæ, quem sibi addixit, ambitionis insimulat, non secus ac Matthæus Parisius. Vindicias Sancti hujus Viri agit Jacobus Quetif Tom. I. *Scriptorum Ordinis Prædicatorum*, pag. 150., ubi testimonia veterum Auctorum, eo tempore viventium, proferens, eundem, summa semper apud populos & Principes intactæ virtutis opinione floruisse, evincit, eumque ab impicita hac turpi labe, ex historiis illorum temporum, purgat. Rolandinus lib. 3. cap. 7. hunc Fr Joannem, quem Antonius Godius *de Scledo* appellat, luculentè laudat. Plures ad ipsum datas Epistolas a Gregorio IX., refert Raynaldus ad hunc annum, *num.* 35. & seqq

(43) Ex Rubeo ad hunc annum hæc descripsit Sigonius.

(44) Sigonius de hoc Ordine loquitur ad annum 1264., eademque repetit in Episcopis Bononiensibus, ubi de Octaviano Ubaldino juniore sermonem habet. Vitam B. Bartholomæi de Brigantiis, Ordinis Prædicatorum, edidit Jo: Bapt. Solerius in Actis Sanctorum ad diem I. Julii; cùmque certum sit, eundem, *Nemonicensem* Episcopum fuisse, antequam Vicentinæ Ecclesiæ regimine donaretur, idem Solerius candidè fatetur, se nescire, quæ sit ista Civitas Episcopalis, *Nemonicum* appellata. Eam tamen clarè indicat Lexicon Geographicum Ferrarii, & Baudrandi V. *Neapolis*, his verbis: *Est & Neapolis apud Græcos, cognomento Nemesi, Urbs Episcopalis Cypri, ritus græci, in ora meridionali, inter Curium, sive Curiadem, & Citium.* Apud *Nimocium*, celebratum fuisse Concilium Provinciale anno 1298., à Gerardo Archiepiscopo Nicosiensi, ejusque Suffraganeis, inter quos numeratur Berardus *Nimociensis* Episcopus, refert Labbeus Tom. XI. Concil. parte II col. 1409. Papebrochius Tom. VII. Maji pag. 704. optimè descripsit locum, ubi hæc Civitas sita est, asserens, eam verosimiliter esse, *Lemissum*, seu *Neolimissum*; id enim testatur Stephanus Lusignanus in historia italica Cypri, edita Bononiæ anno 1573. pag. 8. tergo, inquiens, Urbem *Neapolim*, vocatam prius fuisse *Nemosiam*, ac subinde *Lemissum*.

minici Bononiæ ferebantur, ipsum ex Cardinalium suorum auctoritate in sanctorum numerum retulit, ac Natalicia ejus celebrari mandavit, missisque per omnes regiones literis hoc factum Christianis omnibus nun-
1234 ciavit. (45) Sequenti anno, qui erat à Christo nato millesimus ducentesimus tricesimus quartus, varia prodigia visa oculos ac mentes hominum minima quæque servantium summa formidine perculerunt: nam hiems solito asperior inhorruit: ex quo maxima pecudum arborumque pernicies consequuta, quæ magnam victus inopiam, & inopia gravem pestilentiam importavit: monstrum in Apennino natum, gemini pueri corporibus ad umbilicum inter se nexi, quorum alter simulac natus est, alter postridie ejus diei mortuus est: lupi etiam Urbes ingressi, capti atque suspensi sunt. Prodigium autem omnium truculentissimum illud fuit, quòd populi pacem, quam priore anno rigantibus ora lacrymis in nomine Jesu Christi jurarant, ferme omnes uno tempore cruentandis mutua cæde manibus violarunt: præcipuè Bononiæ Albertus Lambertacius, Gabriele Sanctio inimico suo in foro occiso, tumultum ingentem in Urbe concivit: & quanquam Alberto in exilium misso, levata seditio in præsens visa esset; hæc tamen res magnis, quæ postea eruperunt, discordiis materiam præbuit. Populus autem, ante quàm præstitutum tempus induciarum exiret, arma inferre Mutinensibus occupavit. Quippe cum exercitu in eorum fines euntes, carrocio in Samodiæ ripa relicto, Bandianum & Sancæsarium petierunt, ac tractum illum universum igne ferroque, exeunte Junio, devastarunt, neque tamen castra ipsa, quòd validis custodiri præsidiis cernerent, aggredi voluerunt. Fridericus belluas, quas Ravennæ reliquerat, Cremonam adduci jussit: hæ per amicas Urbes adductæ pervenere Parmam: quibus Cremonenses, auxiliis Mutinensium, Regiensium, Parmensium & Papiensium fulti, obviam prodierunt, atque eas in fines suos adduxerunt. Qua de re certiores facti Mediolanenses, mense Julii ad Zenevoltam armati se obtulerunt, easque eripere contenderunt. Verùm Cremonenses prœlio fortissimè facto tutati, in Urbem incolumes deduxerunt, (46) atque inde in fines Brixianos invecti Cotnionum ceperunt. Parmenses item, Cremonensibus assumptis, Placentinos adorti in valle Tari acie superarunt. Qua re animadversa Mediolanenses, & Brixiani in agrum Cremonensium invaserunt, ac prædando magis quàm prœliando Cremonenses ex agro Placentino ad sua defendenda se recipere coëgerunt. Prœlio inde ad Delmam commisso, utrique se retulere domum. Postremò interponentibus se Fratribus Prædicatoribus & Minoribus, pax utrinque sacramento firmata est. In Marchia vero Icilinus, Tarvisinis assumptis, Camini dominos Cives Patavinos adortus multis damnis affecit: ad quæ ulciscenda Patavini egressi in agros Icilini hostiliter irruperunt: inde in Tarvisinos conversi, igne ferroque omnia miscuerunt: demum arbitrio Venetorum pacem cum Tarvisinis fecerunt. Ex altera parte Brixiani & Mantuani carrocia adversus Veronenses duxere, atque agro direpto ingentem prædæ numerum retulere. Icilinus autem cum Monticulis egressus castra Sanbonifaciorum invasit, verùm cum trajecto Athesi Coloniam iter intenderet, Azonem obvium habuit, cujus ut impetum evitaret, sese Veronam recepit. Ita Ricardus loca Monticulorum pro arbitrio pervastavit. Quibus rebus cognitis Gregorius anxius fratri Joanni duos collegas, Episcopum Tarvisinum & Parmensem ad paces redintegrandas adjecit. Qui Veronam profecti comitate, atque eloquentia obtinuerunt, ut ambæ factiones sacramentum Pontifici dicerent, & nova pace fœdus sancirent. Ita Ricardo recepto rogatu Pontificis Rinetium Bagarellum Perusinum Prætorem acceperunt, atque apud eum se Ecclesiæ mandatis obedituros jurarunt. Patavini autem cùm bellum à Friderico metuerent, Othonem Mandellum Mediolanensem, virum summi consilii, summæque virtutis accersiverunt. (47) Gregorius verò, qui in alienis populis pacificandis tantum studium adhibebat, & ipse cum Romanis in gratiam rediit: verùm eam diu admodum retinere non potuit. Nam Romani cum lites quasdam de jure Urbis illi intentas obtinere non potuissent, ipsum nuper in Urbem reversum cum Cardinalibus expulerunt, ac quædam ejus ædificia diruerunt. Itaque Perusiam profectus, propriis copiis ac Friderici auxiliis usus, villas Romanorum evertit. Romani verò VIII. Idus Octobris Urbe cum ingenti militum numero eruperunt, ac Viterbium Pontificium oppidum invaserunt: verùm à Pontificiis excepti, & summo prœlio decertare compulsi, ingenti clade accepta incœptum reliquerunt, ac pacem rursus cum Pontifice confirmarunt. (48) Interim Henricus Friderici filius Rex Germaniæ contra patrem cum Principibus Ger-

(45) Literæ Gregorii IX. de adscripto Sanctorum Fastis *B. Dominico*, datæ sunt *Reate*, *V. Nonas Julii*, *Pontificatus anno VIII.*; adeòque in annum sequentem 1234. hæc celebritas est referenda, ut ad illum annum in Chronicis Bononiensibus, Raynaldo, aliisque passim Scriptoribus, legitur. Hoc anno Bononiæ peracta est solemnis Translatio Corporis B. Dominici, cujus pompam fusè describit Rubeus in Hist. Ravennæ ad eundem annum. Ob frequentia verò miracula, quæ hac occasione ad illius sepulcrum edebantur, Gregorius anno sequenti B. Dominicum Sanctorum numero adjunxit.

(46) Fractos in prœlio Cremonenses tradit Flamma in Manipulo ad hunc annum, quamvis taceatur, belluas Cremonam ab ejusdem Civibus reductas incolumes.

(47) Rolandinus lib. 3. cap. 8. hæc enarrat.

(48) Ab Imperatoris militibus partam hanc victoriam tradit Ricardus de S. Germano ad hunc annum, his verbis; *Romani, statim post discessum Imperatoris à Raspampano* (quod per duos menses frustra obsederat), *cum suis viribus Raspampanum muniunt victus necessariis, & procedentibus inde super Viterbium vadunt, minùs providè equitantes usque ad portas Civitatis, propter quod ipsos in reditu poenituit equitasse, nam intercepti à Teutonicis militibus, & hominibus Civitatis ipsius, multi ex ipsis in ore gladii ceciderunt, & multi in captionem sunt ducti, ipsis nihilominus strenue se defendentibus contra illos, & nonnullos de nobilioribus Teutonicis trucidantibus, cùm eos nollent reservare ad vitam.* Pacem inter Pontificem, & Romanos, anno sequenti statutam, idem Auctor refert.

Germaniæ pluribus conjuravit: ac multas Civitates partim vi, partim benevolentia ad suam auctoritatem attraxit: sunt etiam, qui scribant, Mediolanenses ei tacitè coronam Italiæ, quam patri denegaverant, promisisse, ac fidele obsequium obtulisse, si in Italiam fœderatarum Civitatum auxilio trajecisset. (49) Qua re accepta Fridericus, subitò ex Sicilia, quò propter subortam Mamertinorum seditionem abierat, Ariminum cum Legatis Pontificiis & primoribus Apuliæ adiit, atque inde per Forum-Julium
[1235] in Germaniam properavit. (50) Postero anno Cremonenses, ut insigni Brixianorum agrum detrimento afficerent, ingentem alveum manu opereque foderant, atque in eum aquam Ollii adversùs Pontevicum exonerarunt: quin etiam Pontevicanos & Urceenses enixè opus illud impedire conantes, in fugam, multis eorum etiam interemptis, dederunt. Inde se in Mediolanenses, & Brixianos fines suos irruptione anniversaria divexantes verterunt, & cum eis ad Mosium, exeunte Majo, prælio depugnarunt. In altera verò parte Bononienses item arma Forolieviensibus & Mutinensibus intulere. Faventini à Foroliviensibus bello exagitati, auxilium à Bononiensibus postularant. Confestim Ravennas & Proculeja tribus egressa, Solarolum, quod ex diœcesi Faventina à Foroliviensibus fuerat occupatum, recepit, atque ingenti inde præda abacta, simul Faventinos bello Foroliviensium liberavit. Inde Faventinis assumptis, adversùs Mutinenses majore animorum alacritate perrectum: ibi nusquam acie dimicatum: excursionibus & populationibus res est universa confecta. Primo montes adiere, ibique Maranum, Cilianum, & plebem Trebii vastavere: deinde in campos degressi, Nonantulano & Pansanensi agro percurso ac populato, terrore ac fuga omnia replevere. Postremò Scultemna amne trajecto, ac Mutinensibus ad fossam altam secundo ab Urbe lapide in fugam conjectis, usque ad Siclam amnem effusa excursione penetravere. Quibus rebus exasperatus Mutinensium populus, Parmensium, Cremonensium, Placentinorum, & Pontremolensium auxilio nixus, fossam prope Sabinianum instituit, in eamque Scultemnæ aquam novis fluminis septis objectis induxit; eo consilio, ut recto cursu delata in Castrumfrancum incideret, atque illud ipso torrentis ex alto decurrentis impetu deturbaret: cui operi tanto studio incubuerunt, ut nemo ullius conditionis, sexus, atque ætatis exciperetur, qui non aut fodiendæ aut egerendæ terræ vacaret. Neque segnius adversus Friniates, qui rebellaverant, se gesserunt nam Moncioni castrum ex iis unum, quæ se Bononiensibus dediderant, obsederunt, eoque in ditionem redacto, pœnas de sex capitaneis proditoribus graves expetiverunt. Quibus de rebus perturbati Bononienses, posthac bellum diligentiore sibi cura, ac majore conatu gerendum statuerunt, ejusque rei causa tributum urbanis atque agrestibus imperarunt. Dum hæc in Lombardia geruntur, Fridericus bellum in Germania contra Henricum filium gessit, à Pontifice auxilio non levissimo sublevatus: qui literis ad Principes Germaniæ scriptis plerosque ab Henrici partibus avocavit. Itaque tanto copiarum numero cum Henrico contendit, ut eodem tempore decem oppida militari corona complexus sit; in quotum uno cum filius esset, ubi se in extremum expugnationis discrimen adductum vidit, ad castra patris progressus, flens sese ad pedes ejus abjecit, ac fidem ejus, & misericordiam imploravit. Indulsit illi quidem Fridericus, verùm ferox juvenis ingenium veritus, ipsum in vincula tradidit, ac secum Vormaciam duxit: ubi ipsum veneni sibi parati convictum durioribus vinculis obligavit, ac Duci cuidam custodiendum, atque in Apuliam deducendũ attribuit. (51) Inde XIII Kalend. Augusti in eadem Urbe nuptias cum Isabella Henrici Angliæ Regis sorore ad se ex Anglia nuper adducta celebravit; (52) qua in re Pontifex voluntati quoque morem illius gessit, cum matrimonium, quod salvis propter affinitatem legibus contrahi non poterat, ratum auctoritate Pontificia fecit. Inde Conradum minorem natu filium Regem Germaniæ in locum Henrici abdicati designandum, ac Coloniæ coronandum curavit; atque in Italiam cum eodem reversus, Gregorium Pontificem Reate convenit, atque ipsum præsentem ei, tanquam reconciliatæ fidei obsidem, obtulit. (53) Cupientem

(49) Mediolanenses huic Henrici in Patrem conspirationi adhæsisse, Monachus Paravinus testatur, hæc ad annum 1231. scribens: *Eodem etiam anno, ad petitionem Regis Henrici, filii Federici Imperatoris, Mediolanenses, & alii odientes Imperium, Legatos in Alemanniam direxerunt, & cum eo, contra Imperatorem, societatem firmissimam statuerunt.*

(50) Hoc iter non arripuit Fridericus Imp., nisi anno sequenti 1235., ut adnotavit Richardus de S. Germano ad illum annum, his verbis: *Mense Aprili, Imperator apud Brenciam Pascha Domini celebrat, & consequenter post Pascha iter arripuit, in Alemanniam profecturus, ducens secum Conradum filium suum.* Godefridus Monachus, ad eundem annum 1235. hæc habet: *Imperator ab Apulia Aquilegiam pergit; inde cum multa turba, & multis thesauris, versùs Austriam intrat in Germaniam.*

(51) Ex Matthæo Parisio ad hunc annũ ista Sigonius desumpsit. Godefridus Monachus rem aliter narrat; ait enim: *Filium suum rebellem invenit* (Fridericus), *sed impotentem: nam consilio habito, VI. Non. Julii, apud VVormatiam in gratiam Patris recipitur, sed non persolvens, quæ promiserat, nec resignans Castrum Drivels, quod habuit in sua potestate, jussu Patris Imperatoris est custodiæ mancipatus.* In Apuliam anno sequenti deductus est captivus Henricus, ut Richardus de S. Germano ad annum 1236. testatur scribens: *Mense Januario Imperator filium suum Henricum sub fida custodia per Marchionem Lanceæ mittit in Regnum, & in Apulia in Rocca, quæ dicitur S. Felix, servandus traditur*; ubi etiam anno 1242. obiit, teste eodem Richardo de S. Germano ad illum annum, qui morte naturali apud Martoranum decessisse *Henricum Primogenitum* tradit, Patrisque *Friderici* literas refert, in quibus exemplum proferens Davidis, Absalonem lugentis, & Julii Cæsaris de Pompeji morte conquerentis, dolorem suum Principibus Germaniæ testatur.

(52) Acta omnia, & luxum nuptiarum *Friderici* cum Isabella, minutim recenset Parisius ad hunc annum.

(53) Hoc anno, neque *Conradus* in Regem est coronatus, neque *Fridericus* Imperator in Italiam redit. Hæc enim constant ex illius ævi Scriptoribus. Obtulerat quidem Fridericus filium suum *Conradum* apud Reatem, Summo Pontifici anno 1234., cum bellum

tem inde Lombardos, qui à se defecerant, armis persequi, Gregorius spe facta compositionis & pacis retinuit: & cum jam octavus induciarum annus esset, quas Fridericus cum Soldano in decennium pepigisset, vetus crucis indicendæ decretum redintegravit; (54) atque omnes Christianos rursus ad sacram expeditionem suo tempore repetendam accendit: literæ Spoleti pridie Non. Septembris datæ sunt. Fridericus inde quibusdam rebus in Regno constitutis, ad exercitum, quem in Germania reliquerat, occultè bellum Lombardicum moliens, redit.

bellum contra Romanos ferveret; id namque testatur ad illum annum Richardus de S. Germano, inquiens: *Mense Madio, Imperator, per Sanctum Germanum habens transitum, Reate ad Papam vadit, ducens secum Corradum filium suum, & se ad servitium Ecclesiæ exponens contra Romanos:* Sed hoc anno offerri in obsidem a Patre non potuit, cùm uterque in Germania semper constiterit. Godefridus Monachus, qui acta *Friderici* accuratè recenset, perennem illius moram in Germania refert, & postquam narravit ab ipso habitam Curiam Moguntiæ, in Assumptione B. Mariæ, & alteram apud Augustam, in Festo omnium Sanctorum, subdit: *Inde Imperator se contulit ad Oppidum Hagenbovven, in quo hyemavit*, Filium autem suum *Corradum* in Regem non designavit, nisi postquam ex Italia in Austriam processit anno 1237., ut idem Auctor testatur ad illum annum, his verbis: *Eodem anno Fridericus Imperator ab Austria ascendit usque Ratisponam, Principibus apud Spiream ad colloquium evocatis. Ubi, cum quidam Principes convenissent, ab eo ad convivium invitantur. Filium etiam suum Corradum adhuc puerum, prius in Austria Regem Teutoniæ designatum, denuo ab ipsis obtinet approbari.*

(54) Anno superiore 1234. Gregorius IX. Concilium Spoleti celebravit, eique interfuere Patriarchæ Constantinop., Antioch., & Hierosolym., unà cum Friderico Imperatore, ut constat ex epistola ejusdem Summi Pontificis, quam memorat Raynaldus ad illum annum num. 31. Ibidem Gregorius sacram expeditionem renovavit, Literasque Spoleti dedit ad Episcopos, & Principes, quas referunt idem Raynaldus, & Matthæus Parisius.

Explicit Liber Decimusseptimus.

IN-

INCIPIT LIBER DECIMUSOCTAVUS.

SEquenti libro bellum omnium maximom scripturus sum, quæ aut Ecclesia cum Imperio, aut Civitates cum Regibus, aut ipsi inter se populi gesseriot; vel si clades ultro citroque allatæ, vel si ipsa malorum, quæ inde profecta sunt, initia perpendantor, quæ tanta, ac tam multa fuere, ut hæc ona perdendis Italiæ Urbibus, ac tyrannis in eas ioducendis aditum aperueriot. Hinc enim novæ populorum dissensiones, hinc insanæ Civitatum factiooes, hinc insignes rerum publicarum mutationes manarunt; quas res nulla unquam ætas sine maxima privatarum, communiumque fortunarum peroicie vidit. Cujus belli exitus Henrici Friderici filii Sardiniæ Regis calamitas fuit, quem Bononienses non solùm acie ad Mutinam superarunt, sed etiam captivum in triumpho duxerunt: atqoe inde vana minitantis Friderici territameota ridentes, post per annos viginti duos io custodia habueruot.

1236 Postero igitur anno Fridericus constanti rebellione Italicorum exacerbatus, literas ad Pontificem scripsit: se injurias Lombardorom ultra sustinere noo posse; proinde illum orare, ut aut omni suo & Cardinalium studio pacem ab eis Imperio decoram utilemque præstaret, aut sibi auxilio adversus Mediolanenses hujus defectionis auctores & hæreticorum fautores ad officium redigendos adesset, gratiamque sibi adversus hostes suos eam referret, quam ipse adversus rebelles ipsius durioribus temporibus præstitisset. Quas literas ut Pontifex legit, mirificè cum toto Cardinalium ordine diversis curarum agitari fluctibus cœpit; atque ita rescripsit: caveret omnioo, ne in Italiam armatus iniret, aut certè Lombardos invaderet, quòd adhuc ioduciæ illis pro Terræ sanctæ subsidio comparando datæ manerent; quòd si quam adversus eos caussam offensionis haberet, se de ea cogniturum, ac revocato ad se litis arbitrio, prout æquum visum fuisset, accuratissimè transacturum; atque ad hæc poscenda Cardioalem Prænestinum Legatum primo quoque tempore misit; ad quæ Fridericus in hæc verba rescripsit: *Italia hæreditas est mea, & hoc notum est toti orbi; anhelare ad aliena, & propria relinquere, ambitiosum esset & enorme: præsertim cum Italicorum, præsertim Mediolanensium me injuriis lacessivit insolentia, in nullo mihi debitam exhibens reverentiam. Præterea Christianus sum, & qualiscunque servus indignus Christi accinctus ad Crucis inimicos debellandos. Cùm igitur tot hæreses non tantum pullulent, immo sylvescant in Italia, & jam zizania segetes incipiant suffocare per Civitates Italicas, præcipuè Mediolanensium, transire ad Saracenos hostiliter expugnandos, & illos incorrectos pertransire, esset vulnus infixo ferro fomentis superficialibus delinire, & cicatricem deformem, non medelam procurare. Item solus sum, & homo sum, nec ad tantum laborem sufficio, ut inimicos Crucis sine magno comitatu adeam, debellaturus incredulos, qui tot sunt, & tam fortes expugnando. Iterum cum sine thesauris magnis ad tam arduum negocium consurgere per me non sufficiam, opes ejusdem terræ in opem & ultionem Crucifixi convertere destinavi. Abundat equidem Italia armis, equis, & opibus: hoc terra novit universa.* Quio etiam literas in Italiam ad Principem amicum suum scripsit, quibus se in Italiam præsenti æstate venturum admonuit, atque in die S. Jacobi Parmæ conventum omnibus Lombardiæ populis habiturum; ac de subsidio Terræ sanctæ, & pace Italiæ tractaturum, atque jura omoibus iojuriam passis rectissimè redditurum. Earum etiam literarum sententias aliquot afferemus: (1) *Nos voluntati Dominicæ dispositi, ea perficere in votis gerimus, per quæ Ecclesia eradicatis zizaniis salubriter gubernetur, sic ut quemadmodum ab orientali zona Regnum Hierosolymitanum Conradi carissimi filii nostri materna successio, ac demum Regnum Siciliæ præclara maternæ nostræ successionis hæreditas, & præpotens Germaniæ Principatus pacatis undique populis sub devotione nostri nominis perseverat, sic illud Italiæ medium nostris undique viribus conculcatum ad nostræ Serenitatis obsequia, & Imperii redeat unitatem: neque in hoc providere tantummodo commodis intendimus, sed in hoc Crucis negocium directissimè procuratur: dein rebellibus nostris circa partes Italiæ in gremium nostræ gratiæ revocatis, discordiis multorum nobilium desiderato fine præcidimus, qui vota sua in adventu hujusmodi suspenderunt, ne Crucis signaculo præsignitas Christianus cruoris effusio, licet justa, ob debitum, & honorem Imperii & Regni Siciliæ macularet. Ad hæc igitur procuranda æstate præsente personaliter cum principibus nostris intrare condiximus Lombardiam, ut eradicata in Italia hæretica pravitate jura Imperii reformemus ibidem, & pacem discordiarum schismatibus fatigatam instauremus & quibuslibet passis injuriam sine acceptione personarum justitiæ copiam ministremus, ut ad expiandum inimicorum fidei peculiare flagitium in partibus Transmarinis, de communi Transmontanorum, & Italicorum consilio votis communibus unanimiter aspiremus; ad quod non solum utilitas; sed ipsa necessitas instanter invitat, cum treguarum finis, quas nos in ipsis partibus existentes inivimus cum Soldano, fere in gremiis habeatur. Quare de nostrorum consilio Principum apud Parmam solemnem curiam duximus indicendam, ad quam ab Urbe citra omnes Urbium Italiæ nuncios invitamus, ubi quamplures nobiscum Principes nostros habebimus & Legatos omnium Regum occidentalium, ut si tanta rebellium fuerit protervitas, ut nec ad Deum nec ad decus Imperii & Ecclesiæ velint habere respectum, tam celebris tribunalis in eos materialis gladius exeratur. Ecce autem quòd ante faciem nostram de principibus nostris aliquem præmittemus, cui plenariam dabimus potestatem universitates quaslibet, ac etiam personas seculares extra culminis nostri gratiam in partibus Imperii existentes in plenitudinem gratiæ nostræ recipere. Tu verò velut fidelis, & prudens teipsum ad veniendum ad curiam supradictam honorifice præpara, Potestatibus, Consiliis,* Com-

(1) Integram hanc epistolam refert Petrus de Vineis lib. 3. cap. 1.

Communibusque, Comensibus, Mediolanensibus, Bergomatibus, Vercellensibus, Alexandrinis, Brixianis, & Laudensibus ex parte nostra præcipiens, ut Ambasciatores suos Civitatum ipsarum auctoritate munitos in dicta curia ad nostram studeant præsentiam destinare. Nos enim in festo B. Joan. Baptistæ proximo nunc futuro Aquilarum victricia signa movebimus apud Augustam, subsequenter in festo S. Jacobi dictam regere curiam disponentes. His scriptis, inde constituto tempore Augustam cum ipso exercitu adiit: (2) cui Icilinus occurrit, atque ipsum ad bellum fœderatis inferendum incendit. Augusta inde profectus, ad saltus Alpium venit, eosque Mediolanensibus & sociis transitum frustra præpedire conatis, trajecit, ac Tridentum primùm, deinde Veronam accessit, quæ opportunè paullò ante Ricardo Sanbonifacio exturbato, iram regiam reformidans auctore Icilino sese ad ipsum retulerat. Inde in agrum Mantuanum profectus, ubi Cremonenses, Mutinenses, & reliquos, qui in fide ejus manebant, populos ad Mincium obvios habuit; Mosium, & Marcariam oppida cepit, eaque Cremonensium custodiæ tribuit; inde agro effusa populatione percurso, in fines Brixianos transivit, quibus eadem ratione vastatis, Cremonam mense Augusto atque inde Parmam accessit. Qua in Urbe conventu sociarum Civitatum peracto, ut fœderatas in suscepto rebellionis consilio & pertinacia permanere cognovit, consilium demum ineundi adversus eas belli expedivit. Dum autem ibi consultans quiescit, Azo Atestinus Vicetiæ, & Robertus Ghisolerius Patavii prætores, ut ipsum consilii adhuc incertum ab adoriendis Bononiensibus avocarent, quibus post Mediolanenses maximè videbatur infensus; Patavinis, Vicetinis, & Tarvisinis assumptis, Ripaltam Veronensium mense Octobri cum Patavinorum carrocio obsederunt. Quod ut Fridericus audivit, iratus Veronam sine cunctatione se retulit, ac mox hostibus Ripalta depulsis exercitum ad Vicetiam Urbem propinquam adduxit, ac per aliquot dies variè oppugnatam demum Kalend. Novembris proditione in potestatem redegit, eamque sine discrimine diripi, vastari, ac magna ex parte inflammari permisit; civibus tamen se illius fidei permittentibus venia data; atque eædem, quas habebant, immunitates, legesque relictæ. (3) Inde Patavinus ager hostili pariter populatione percursus. Tum obsidio Tarvisinæ Urbi admota; verum, Petro Teupolo Prætore ipsam acerrimè protegente, inani prorsus incœpto tentata. Quibus rebus Salinguerra permotus, relictis fœderatis, sese ad eum cum Ferrariensibus contulit. Interim Fridericus suorum literis certior fit, Ducem Austriæ seditionem adversus se in Germania concitasse, &, ni maturè occurratur, ab illo periculum imminere. Quam rem non negligendam ratus, statim Gaboardum Comitem Suevum in Marchia Vicarium cum idoneo numero copiarum constituit, & Vicetiæ Alberico Icilini fratre relicto, ex Italia cedit (4). Eo profecto, Mantuani pridie Natalitia Domini occulte Marcariam petentes cum præsidio Cremonensium receperunt. Patavini verò, ut Gaboardum cum exercitu in Marchia relictum viderunt, libertati suæ timentes, Reip. tutelam XVI. primoribus civibus; Urbis vero custodiam Marchioni Atestino mandarunt. Sexdecimviri, qui libertatis vindices facti fuerant, proditores evaserunt. Nam nunciis occulte ad Icilinum missis, Urbem se illi tradituros esse, si propius accederet, ostenderunt; mox re detecta, cum à Roberto Prætore Venetias relegati fuissent, imperio ac jurejurando contempto, per castella divisi, apertè se hostes esse Civitatis professi sunt. Interim Marinus Badoarius Prætor sequenti an- 1237
no Idib. Februariis iniit. Icilinus autem operi suscepto intentius unà cum Gaboardo Montem Silicis ex agro Patavino, juris Cæsarei asserens esse, cepit; inde VI. Kal. Martias Patavium, consentiente populo, pacatè intravit. Ita Patavini Civitatem Gaboardo Comiti nomine Imperatoris recipienti dederunt; quorum auctoritatem sequuti Tarvisini, idem quoque fecerunt. Gaboardo inde ad Fridericum reverso, Icilinus omnia pro libidine gessit; nam trecentis Saracenis præsidio Urbis ascitis, Montagnanam invasit, atque obsides ab omnibus Azonis amicis suspectæ fidei insimulatis exegit, eosque in Lombardiam, Apuliamque transmisit; domos turresque eorum, qui Patavii sibi diffisi occultam fugam arripiebant, evertit; Jordanem S. Benedicti Priorem, & Arnaldum S. Justinæ Abbatem Urbe ejecit; ac mense Junio exercitum ad oppugnandum Sanbonifacium, quod à Leonisio Ricardi filio tenebatur, magnum numerum militum misit. Hæc vero Gregorius Pontifex audiens, atque opes fœderatorum in dies magis attenuari intelligens, vehementius de illorum salute solicitus esse cœpit; atque ad Fridericum victoria de Duce Austriæ parta elatum, neque aliud, quàm de Lombardorum bello, atque exitio differentem, Gregorium Montelongum Protonotarium legavit, admonitum, ut si pacem Ecclesiæ aut gratiam suam caram haberet, Lombardos in fidem iis conditionibus reciperet, quibus avus ejus ad Constantiam, pace reddita, suscepisset, & pater Henricus ultro stetisset; ac rogatu suo aliquid etiam de suo jure remitteret, memor, quemadmodum ipse nuper voluntatem ejus in matrimonio Isabellæ conciliando, & in principibus adversus filium acuendis fovisset. His auditis Fridericus iracundia simul ac superbia incitatus, contra à Pontifice petiit, ut sibi in Italiam re-

(2) Godefridus Monachus, qui anno sequenti Chronicon suum absolvit, ad hunc annum hæc habet: *Imperator Augustam veniens, manum militarem in campis Lyci colligit, & inde profectus in vigiliis S. Jacobi, mille milites in Italiam secum ducit.*

(3) Narrat hæc minutim Gerardus Maurisius, qui unum se ex captivis Teutonicorum fuisse testatur, & ut[…]um caput instituit: *De clementia Domini Imperatoris adversus Vicentinos.* Vide Tom. VIII. *Rer. Italic.* col. 44., & seqq.

(4) Godefridus Monachus, narratis, quæ in Italia egit hoc anno Fridericus, subjungit: *Rebus itaque suis ibidem in Longobardia dispositis, & parte exercitus sui relicta, Imperator regrediens ad Austriam declinat, & apud Viennam nobilem Austriæ Civitatem hyemando, de statu ejusdem Terræ, sibi nuper subjugatæ, sagaciter ordinat, & suis munit.*

redeunti contra Mediolanenses adesset, quos non solum Imperii, sed etiam Ecclesiæ hostes esse, constaret; propter hæreses multas, quibus ipsa infecta Civitas esset. (5) Hoc responsio accepto Gregorius perturbatus, Lombardos tamen haud sibi destituendos putavit; ac pace cum Romanis composita Romam post decennium rediit. Fridericus autem rebus Germaniæ constitutis, ineunte autumno saltus Alpium superavit, atque ad Vacaldum Veronensis agri locum mansit, dum se ex tenui morbo ex itineris labore contracto reficeret. Inde in agrum Mantuanum progressus, castra ad Goitum posuit; atque, ubi sociarum Civitatum auxilia advenerunt, Mantuam, quæ à Ricardo Comite tenebatur, omni bellico apparatu oppugnare adortus est. Mantuani cùm se per aliquot dies acerrimè defendissent, ut tantam molem sustinere non posse viderunt, antequam ad extrema descenderent, oratores ad eum miserunt; qui Urbem, Ricardum Comitem, & amicos ejus ipsius fidei tradiderunt: quos ille benigne recepit, ac pristina illis privilegia conservavit. Res Kal. Octobris ad Goitum in hæc verba transacta est: *Fridericus Imperator Augustus memor potius antiquæ Mantuanorum erga Imperium fidei, quàm recentis aliorum instinctu initæ conjurationis, remittit eis omnes injurias, atque damna, quæ sibi, atque Imperio attulerunt, ac vetera prædecessorum suorum privilegia renovat, consuetudines suas, immunitates, & libertatem pristinam sancit, potestatem Prætoris constituendi concedit ex omnibus præterquam ex hostilibus Urbibus, Cremonenses, Mutinenses, Parmenses jurejurando solvit, quo pro se contra Mantuanos arma gerere tenebantur, seque Mantuanos ipsos adversus omnes eorum hostes defensurum pollicetur.* Icilino inde à Sanbonifacii oppugnatione dimisso, ex agro Mantuano duxit in Brixianum. Ibi Monsclarus Nonis Octobris castris circumpositis obsideri est cœptus, IV. Idus omni tormentorum genere verberatus, XII. Kal. Novembris in potestatem adductus, & post direptionem incensus: Brixiani multi capti in custodias dati. Inde IV. Nonas Novembris Gambara, Gottelongum, Pratum Albuinum, & Castrum pavonis capta, atque omnia injecto igne deleta. Tum V. Idus Pontevicum invasit, secum elephantem Cremona adductum habens, super quem castellum instar carrocii constituerat, signis in angulis ac vexillo exercitus in medio posito decoratum, ipsius elephantis magistro atque aliquot Saracenis ad castelli defensionem impositis. Dum autem castrum oppugnavit, simul etiam agro vastationem longe lateque intulit; nam omnes, & Germanorum, & Apulorum, & Saracenorum, & Lombardorum copias eò quasi in aleam summi certaminis traxerat. Quod ubi Mediolanenses cognoverunt, de Urbe Brixiæ laborantes cum Bononiensibus, Placentinis, atque aliis sociis ad sexaginta millia hominum occurrerunt, nec longe ab illo, parvo flumine stagnante interposito, consederunt, nec Fridericum prœlio provocantes, neque illi sui copiam facientes, quòd se vinci numero militum intelligerent, cum hostium numerus ad centum millia perveniret. Fridericus autem, ubi se illos aperto Marte ad certamen pellicere non posse vidit, ejusmodi dolum intendit. Quippe, capto atque exusto Pontevico, edici per præcones mandavit, se Cremonam in hiberna discedere, proinde sociorum copias domos repetere, atque ita ad ripas Ollii iter instituit. Quod postquam Mediolanenses viderunt, illum à latere quasi fugientem sequuti sunt, planè ab incursu ejus propter intercedentis amniculi difficultatem securi. Ubi verò ad Ollium pervênit, in quadam planicie constitit, ut experiretur, num illi vadato amniculo rem committere prœlio vellent. Quod ubi non processit, inde Ollium per pontes suos transmisit, ac sociis domos abeuntibus, juxta Olii ripas pergere ad pontes Mediolanensium remotiores incœpit, atque imprudentibus illis quodam in nemore in insidiis substitit. Illi verò cùm diutius ibi magna rerum inopia morari non possent, ubi ad pontes suos venerunt, trajecto & ipsi Ollio in apertam planiciem evaserunt, credentes se, si fortè Fridericus invaderet, quem longius abesse putabant, facile fuga subripere illi posse: atque ita incompositi agminibus abire cœperunt. Qua re perspecta, Fridericus V. Kal. Decembris repente ex insidiis in eos erupit, atque inopinato impetu omnes adeo terruit, ut ad primum equitum incursum in fugam se dederint, atque ad carrocium, quod ad Curtemnovam summa equorum celeritate præmiserant, properarint. Fridericus inde cum ipso exercitus robore consequutus, alios fugavit, alios cepit, quosdam occidit; aliis ut flumen tranare volentes submergerentur, caussam attulit, ita ut captivorum, aut occisorum decem millium numerum effecerit: inde cum ad invadendum ipsum, tanquam summum victoriæ decus, carrocium advolasset, fossa valloque munitum diligenter à Mediolanensibus protegi reperit. Quare certamine inito, & vallo vi superato, usque ad temonem processit; quò minus rem conficeret, imminentis noctis tenebræ vetuerunt. Henricus autem Montia, qui carrocii custodiendi curam cum fortium cohorte susceperat, hostium impetum se sustinere posse diffisus, carrocium dissolutum in luto (nam tota pluit nocte) reliquit, ac Vexillo, & Cruce ablata, inde silentio noctis evasit. Ita Fridericus summo mane ad carrocium expugnandum reversus, à defensoribus desertum invenit; vertice mali, in qua Crux fuerat, detruncato, &, ut ipse scripsit, Cruce ipsa in terram abjecta. Quibus collectis, atque in unum iterum corpus redactis, se carrocio potitum Mediolanensium publicavit. Hæc est clades Mediolanensium ad Curtemnovam accepta, quæ maxima tum fuit ab omnibus judicata. Victoria certè hac plurimum gloriatus est Fridericus: siquidem non solum carrocium Mediolanensium obtinuit, sed etiam præter ceteros Nobiles ipsum eorum Prætorem Petrum Teupolum Jacobi Ducis Venetiarum

(5) Narrat hæc Parisius ad hunc annum, qui tamen ait, Gregorium a Friderico sollicitatum tam per Literas, quàm per nuncios, ut eum contra Mediolanenses adjuvaret.

rum filium captivum fecit. (6) Quo decore parto, postridie Cremonam inivit, secum traheos carrocium cū Prætore aliisque captivis vinctis, atque antemna Vexilli ad terram inclinata (carrocium autem vehebat elephas, castellum & tubicines cum Vexillis Imperii gestans) quacunque transibat, populo frequentissimo faustis vocibus Imperatori tantam victoriam gratulante. (7) Proximis inde diebus ad principes magnificè, atque elatè adeò de hac victoria scripsit, ut nec occisis sepulturas sufficere, oec Cremonæ palatia multitudinem captivorum capere posse asseruerit. Quin etiam aliquot carrocii portiones Romam misit, jubens, ut eas ad prodendam rei memoriam conservareot, quas Romani in ejus contumeliam incenderunt. Icilinus inde Patavium, Ricardus Mantuam abierunt. Mediolanenses autem palati per agrum Bergomatem iter facientes, multa à Bergomatibus detrimenta eeperunt. Unus Paganus Turrianus officium præstitit, qui in oppido suo Vallesaxini eos liberaliter habuit coluitque, sauciis opportuoè curatis, atque egentibus necessario viatico sublevatis. (8) Hac clade accepta, omnes ferme Civitates præter Mediolanum & Bononiam (ut scribit Parisius) ad Friderici auctoritatem atque obsequium redierunt. Scholares autem in magnum sui timorem adducti sunt, quod priore anno ab illo moniti, ut Urbe discederent, præceptis ejus parere oeglexerant. Ceterum, cum Bononienses jam ante bellum acriter à Friderico fieri Brixianis audissent, ut ipsos periculo tanto eximerent, atqne aliò illum avertetent, bellum adversus Mutioenses redintegraruot, ac Badiano & Sancæsario in præsens omisso, Castrumleonem sibi oppugnandum susceperunt. Rufinus Prætor VII. Kal. Decembris cum ingeoti tormentorum apparatu egressus eò duxit, admotisque machinis locum tanta vi verberare iotendit, ut post dies octo in potestatem cum omnibus, qui in præsidio erant, adduxerit. Quo facto castrum ipsum à fundamentis conrinuo diruit, ac materiam omnem Castrumfrancum traduxit, captivosque Bononiam io custodias misit. Erat ibi lateritia turris altissima; hanc, cum in terram deturbata procideret, tanto in aquas fossæ incubuisse impetu ferunt, ut ex ea inusitatæ magnitudinis & candoris lucium piscem in viam ejecerit, qui ad Prætorem delatus sit. Hujus castri humilia adhuc vestigia Æmiliâ viâ eunti se offerunt. Ceterum, qui ad Castrumleonem erant, tantæ de Mutineosibus victoriæ compotes facti, usque ad flumen Scultemoæ populabundi procurrerunt, & cooverso in dextram itinere Pontem alterum, qui jam tum Pons navicularum dicebatur, noo sine aliquorum & maximè Rolandi Gattt strenui militis jactura occuparuot; & trajecto flumine pagos omnes ulteriotes fœdè diripuerunt atque vastarunt. Proximo anno Fridericus 1238
hibernis Cremonæ actis, Vercellas & Taurinum & ceteras illius tractus Civitates per mensem Februatium, ac Martium adiit, atque eas sibi jurare obsequium jussit; reversus inde Laudem, mense Majo Papiam accessit, ibique conventum egit: in quo Principibus, ac Civitatibus vetera privilegia renovavit; nam omnes ferme Civitates ad tribnta persolvenda, & sacramenta dicenda convenerant. Qua re perterriti Mediolaneoses, rogante quoque Pontifice, pacem ab eo supplices petierunt, orantes; ut se, tanquam fideles suos, in clientelam reciperet; ac spondentes, se illi posthac, tanquam Imperatori, ac Domioo, debita obsequia præstitutos: in præsens autem obedientiæ testimonio Vexilla Civitatis illius pedibus subjecturos, & auxilio Terræ Sanctæ decem hominum millia præbituros, cum eo, ut Civitatis statum, ac Civium libertatem incolumem conservaret. Fridericus autem insolentia rerum secundarum inflatus illos repudiavit, postulans; ut se ac res suas, & statum Civitatis liberè suæ permitterent voluotati. Cui Cives responderuot: nequaquam se facturos, ipsius feritate edoctos; malleque se sub clypeis, gladio, aut spiculis mori, quàm laqueo, fame, ac flammis cruciari. Ea res ubi percrebuit, multorum animos à Friderico avertit, atque alacriores ad propriam tuendam libertatem effecit. Mediolanenses autem; cum se in extremum discrimen adductos viderent, eò accuratius se atque Urbem armis, vallis, ac fœderibus munierunt. (9) Conventu peracto, Fridericus bellum aggressus, divisis copiis, duabus eodem tempore Urbibus obsidionem admovit, Alexandriæ, & Brixiæ; easque acriter ab omni parte oppugnare cœpit; agrumque assiduis populationibus deformavit, quam tem sic ad Justinianos Apuliæ scripsit: *Castra in nostrorum rebellium reliquam populationem defiximus, ac duas de nostris rebellibus fortissimas Civitates, Brixiam, & Alexandriam, eodem tempore, divisis nostrorum exercituum copiis, sic instanter obsedimus, sic in totum evastavimus è vicino, ut ab obsidentium castris ad muros quindenarius pubes, & octogenarius senex frequenter inermes projicere lapidem periculosum non crederent, difficile non putarent; ad exterminium quorum idcirco tam cito castra nostrarum virium in campos eduximus, ut pubescentem ipsorum segetem, & lachrymosos turgentium vitium palmites vastationis gladius nullam temporis angustiam metuens licentius devastaret*. Dum autem ipse ad Brixiæ obsidionem erat, questus est Pontifex, quòd is multis in rebus Ecclesiæ jura læsisset: oec missis ultro citroqne de satisfaciendo Legatis convenire ulla ratione tes potuit. Alexandriâ inde captâ, Brixia eò majore mole

(6) Matthæus Parisius bellum hoc Friderici, contra Mediolanenses, fusè ad hunc annum describit.

(7) Circa Festum Beati Andreæ Imperator prædictum triumphum de Mediolanensibus est adeptus, ut scribit Monachus Patavinus ad hunc annum. Quantum Galvaneus Flamma in hunc Imperatorem exclamet, vide in Manipulo Florum ad præsentem annum, Tom. XI. *Rerum Italicarum*. Literas Friderici ad Principes, fideles, & *Tom. II.* amicos suos, de obtenta contra Mediolanenses victoria, Petrus de Vineis recitat.

(8) Ex Flamma in Manipulo, cap. 270. hæc refert Sigonius.

(9) Matthæus Parisius, ex quo Sigonius hæc narrat, Friderici superbiam increpans, subdit: *Ex tunc cœpit Imperator favorem multorum amittere, quia factus est Tyrannus inexorabilis, & Mediolanenses propter suam humilitatem extolli, & roborari meruerunt.*

mole oppugnata est. Cujus expugnationem ut Fridericus eximia Civium constantia sibi non procedere vidit, furore incitatus, castellis ligneis mœnibus applicitis, captivos Brixianorum imposuit, ac suorum jaculantium telis objecit. Qua crudelitate perspecta, & ipsi Brixiani captivos Friderici sumpserunt, & distentis brachiis extra mœnia suspendentes illius item jaculationibus obtulerunt. Interim Mediolanenses tanta vi in Papienses invecti sunt, ut eos rursus ad imperium suum accipiendum coëgerint. Quare Fridericus impulsus, Brixiâ post tres amplius menses inani conatu tentatâ, Cremonam ita discessit, ut quantum de potentiæ opinione amisit, tantum de superbia concepta remiserit. (10) Eo anno magni Faventiæ motus institutarum factionum caussa fuêre. Albergheti quippe, qui & Manfredi dicebantur, Ecclesiæ partem; Acarisii verò, Imperii tuebantur. Cùm autem, prævalente Guelforum factione, Acarisiorum pars semel Urbe esset exacta, Vido Raulus domo cum factione pulsus hoc anno ad Urbem cum suis revertit, ac præsidio interfecto Urbem recepit; & inimicos suos, in primisque Alberghetum Hugonis ejecit. Verum haud diuturna ea lætitia fuit; nam paullò post ab Albergheto per vim in Urbem reverso ipse cum Acarisio est comprehensus, atque in vincula traditus. Cùm autem Friniates solicitati à Mutinensibus in fidem rediissent; Bononienses irati ac certaminis avidi, exercitum in Frinianum duxerunt, & vastata regione Cilianum insuper, quod Mutinenses muniverant, missis per noctem militibus receperunt, atque illato incendio consumpserunt; & quod Fridericum Urbi Bononiæ inhiare compererant, Urbem vallis, quà erant infirmiora, sepserunt. Interim Icilinus auctor fuit, ut Veronæ Respublica mutaretur, atque à Nobilibus ad populares traduceretur: ipse verò Præfectus constitutus, tyrannidem Civitatis invasit. Inde comperto, Azonem à multis præsenti statu non contentis Patavium dedendæ Urbis caussa vocatum, magno labore illum re cognita repulit, atque in eos, qui vocaverant, crudelius more suo consuluit: tum singula ejus castra adortus, haud magno certamine, copiis usus Imperatoris, ademit; tandem in suspicionem retinendæ Civitatis propter multos Azonis amicos adductus, Fridericum accivit, ut opportunum turbatis Marchiæ rebus remedium adhiberet: qui Cremonæ cùm esset, XII. Kal. Jan. se ad Epiphaniam præ-
1239 sto futurum respondit. (11) Sequenti anno novæ litis materia inter Fridericum & Gregorium data. Etenim, dum Fridericus Cremonæ hibernabat, Insulæ Sardiniæ partem, quæ Turrium & Galluræ nomen obtinet, recuperavit. Quod ut cognovit Pontifex, eam, quòd ab antiquo juris Ecclesiæ Romanæ fuisset, repetiit. Fridericus contra ad Imperium spectare respondit, se verò ad Imperium propterea revocasse, quòd jura ejus recuperare jurarit. Henricum verò filium ex concubina susceptum, quem Itali Hencium Germanicè loquentes vocabant, misit, ut eam sibi contra edicta Pontificia retineret: eumque Sardiniæ Regis titulo insignivit. Quam jacturam Pontifex ægrè admodum ferens, animum tandem ad illius damnationem adjecit. Fridericus autem, ut promiserat, Cremona Vicetiam ac Patavium in exitu Januarii venit, honestissimo Italicorum, Germanorum, Apulorum, & Saracenorum comitatu stipatus. Cui obviam Icilinus ac Patavini equites & pedites usque ad quintum lapidem prodierunt, ac carrocium mirificè ad omnem magnificentiam exornatum adduxerunt; plerique eorum ludibundi cymbala, cytharas, & cetera musica instrumenta tenebant, extremum agmen multæ matronæ nobiles specie insignes, ac splendido vestitu nitentes in equis phaleratis claudebant. Quam pompam ut Fridericus aspexit, ad Icilinum secum equo vectum conversus dixit: se in nulla alia terrarum parte, tam egregium atque ornatum populum conspexisse. Interim unus ex popularibus vexillum carrocii holosericum sumpsit, atque ambabus manibus Friderico, adhibita reverentia, obtulit, inquiens: *Hoc tibi, potentissime Domine, Commune Patavii offert, ut per coronam capitis hæc Urbs in justitia conservetur*. Quæ verba ille hilari & læto vultu accepit. Ingressus inde Urbem ingenti gaudio Civitatis ad S. Justinæ divertit, atque inde aliquando venatum, aut piscatum, aut aucupatum se contulit: nam his solatiis eximiè tenebatur: aliquando etiam ad Noventam, ubi uxor erat, accessit. Inde Montemsilicis profectus, & cum Azone Marchione sæpius colloquutus, ipsum cupienti Icilino reconciliavit, ac secum Abbatem S. Justinæ reduxit. In die verò Palmarum, cùm ex consuetudine Civitatis in Pratum-vallis venisset, ibi ex alto tribunali sese lætum atque hilarem universis ostendit, & per Petrum Vineam Apulum, cujus operâ in scribendis epistolis utebatur, populum comiter appellavit. In die verò Paschæ re divina in Basilica audita, ad S. Justinæ regrediens coronatus incessit. Dum autem in tanta gratulatione unà cum populo versabatur, pro re certa nunciatur, ipsum Romæ à Pontifice piorum esse communione depulsum. (12) Caussa verò hujus rei ab hoc fonte manavit. Quidam Sardiniæ primores ac judices Friderico auctores fuerant, ut terram, & castra Episcopi Sardiniensis invaderet. Quod ut Gregorius audiit, statim illum nunciis ac literis monuit, ne Ecclesiam suis possessionibus spoliaret, verùm ablata restitueret: nam Ecclesiam diuturna temporis præscriptione præditam esse; cui ille rescripsit, atque

(10) Monachus Patavinus ad hunc annum, tempus hujus obsidionis designat; ait enim: *Eodem anno Imperator obsedit Brixiam, à medio Julio usque ad Festum S. Michaëlis, sed, Civibus viriliter se defendentibus, confusus inde recessit*. In Chronico Brixiano Jacobi Malvecii, edito Tom. XIV. *Rerum Italicarum*, fusè hæc obsidio describitur, cap. 128.; sexque dies, ac duos menses perdurasse adnotatur.

(11) Literæ tum Eccelini, tum Friderici, leguntur apud Rolandinum lib. 4. cap. 7., & 8., ibique universa hæc historia ab eodem Scriptore luculentè narratur.

(12) E Rolandino hæc sumpsit Sigonius. Monachus Patavinus ad hunc annum brevibus se expedit, scribens: *Circa Conversionem Sancti Pauli venit Paduam Imperator, fecitque residentiam in Monasterio S. Justinæ, duobus mensibus, à Dominica Quinquagesimæ usque ad quindecim dies post Pascha*.

que in eo constanter postea perstitit: se ex primo suo sacramento Imperii jura tueri, & dispersa congregare debere. Quo responso Gregorius vehementissimè perturbatus, ac simul multis aliis illius offensis exulceratus, minas Ecclesiasticas, nisi satisfecisset, intendit. Quibus spretis tum in Cœna Domini (13) ipsum præsentibus Cardinalibus solemniter in hæc verba communione piorum ejecit: *Excommunicamus, & anathematizamus ex parte Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & auctoritate Apostolorum Petri, & Pauli, Fridericum Imperatorem pro eo, quòd contra Romanam Ecclesiam seditionem initi in Urbe: per quod intendebat Romanum Pontificem, & Fratres suos à sede sua repellere, & contra privilegia, dignitates, & homines, Apostolicæ Sedis libertatem, nec non & Ecclesiasticam proculcare, contra juramenta, quibus super hoc Ecclesiæ Romanæ tenetur, temere veniendo. Item quòd venerabilem fratrem nostrum Episcopum Prænestinum Apostolicæ Sedis Legatum, ne in legatione sua procederet, quam in Albigiensium partes pro corroboratione catholicæ fidei sibi commisimus curam, per quosdam fideles suos mandavit impediri. Item quòd non permittit quasdam cathedrales, & quasdam alias vacantes Ecclesias in Regno ordinari, & hac occasione periclitatur libertas Ecclesiæ, perit fides, quia non est qui proponat Verbum Dei, nec qui regat animas deficiente pastore. Item quòd in Regno capiuntur clerici, incarcerantur, proscribuntur, & occiduntur. Item pro eo quod in Regno Ecclesiæ consecratæ Domino destruuntur, & prophanantur. Item quòd non permittit Soranam Ecclesiam reparari. Item quod nepotem Regis Tunicis venientem ad Ecclesiam Romanam pro suscipiendo Baptismatis Sacramento, detinuit, nec venire permisit. Item pro eo quòd Petrum Saracenum nobilem civem Romanum ex parte Regis Angliæ ad Sedem Apostolicam venientem cepit, & detinet carceri mancipatum. Item quòd terras Ecclesiæ, scilicet Ferrariam, Pingnogomam, Bondoniam, Ferrariensem diœcesim, & Bondonensem, Lucanensem, & terras Sardiniæ occupavit, contra juramentum, quo super hoc Ecclesiæ tenetur, temere veniendo. Item quòd terras quorundam nobilium de Regno, quas Ecclesia tenebat ad manus suas, occupavit & devastavit. Item quòd quasdam Ecclesias cathedrales, & quædam Monasteria suis bonis spoliavit. Item quòd multæ Ecclesiæ cathedrales, & aliæ Ecclesiæ, & Monasteria de Regno per iniquam inquisitionem fuerunt bonis ferme omnibus spoliata. Item quòd in Regno Templarii & Hospitalarii mobilibus & immobilibus spoliati, non sunt juxta tenorem pacis integre restituti. Item quòd talliæ & exactiones contra formam pacis ab Ecclesiis & Monasteriis pro ipso extorquentur in Regno. Item quòd in Regno Ecclesiarum Prælati & Abbates Cisterciensis & aliorum Ordinum compelluntur per singulos menses dare certam summam pecuniæ pro constructione castrorum novorum. Item quòd contra tenorem pacis, hi qui adhæserunt Ecclesiæ, bonis omnibus spoliati exulare coguntur tanquam proscripti, uxoribus, & liberis captivatis. Item quòd per ipsum impeditur negotium Terræ Sanctæ, & reparatio Imperii Romani. Omnes autem, qui juramento fidelitatis ei tenentur astricti, ab ejusdem observatione juramenti decernimus absolutos, ne sibi fidelitatem observent, districtius inhibentes, quamdiu fuerit vinculo excommunicationis astrictus; super oppressionibus, & aliis gravaminibus nobilium, pauperum, viduarum, orphanorum, & aliorum de Regno, pro quibus idem Fridericus aliàs juravit stare mandatis Ecclesiæ, ipsum intendimus amovere, & in ipso negotio, dante Domino, procedemus, sicut justum fuerit procedendum. Porro pro omnibus & singulis supradictis, pro quibus dictus Fridericus à nobis diligenter fuerit admonitus & frequenter, nec parere curavit, eundem Fridericum excommunicationis, & anathematis vinculo innodamus. Ceterum quia idem Fridericus de dictis factis suis, multis clamantibus per universum quasi orbem, quòd de catholica fide non rectè sentiat, est graviter diffamatus, nos Domino dante super hoc loco suo & tempore procedemus, secundum quod in talibus requirit ordo juris.* Hac ergo re Patavii, ut diximus, in Paschate divulgata, Fridericus statim concionem advocari in palatio jussit, atque ibi pro tribunali assedit. Tum Petrus Vinea ita loqui est orsus:

Leniter ex merito quidquid patiare ferendum est,
Quæ venit indignè pœna, dolenda venit.

Inde hanc sententiam ad rem suam accommodans addidit; Fridericum merito de rectoribus Ecclesiæ conqueri posse, quòd cum justissimè Imperium gubernarit, tam indignè tractatus sit. Quòd si ipse sibi alicujus conscius criminis esset, se omnibus modis censuras Ecclesiasticas subiturum: verum omnis se expertum culpæ esse palam facturum. Dimissa inde concione Tarvisium adiit, atque eis Prætorem Jacobum de Mora Apulum dedit, atque inde exeunte jam mense Aprili ad Romanos scripsit, expostulans, quòd se innocentem condemnari passi essent. Quin etiam ad omnes Principes eodem ferme exemplo literas misit, quibus semetipsum purgavit, ac variis Pontificem maledictis aspersit. Quibus literis Pontifex respondit, atque illum apertissimi mendacii arguit. Quæ literæ adhuc extant, nec sine summo dolore legi à bonis viris, & nulla partium malevolentia tinctis possunt. (14) Reversus inde Patavium VI. Idus Maji de eadem re cum Cardinalibus questus est. Inde fide data vocavit ad se Azonem & Rinaldum filium cum amicis eorum; ac Rinaldum, & Adeleidem sponsam ejus, Alberici filiam, obsidum loco in Apuliam misit. Inde aliquot cives Patavinos, qui venienti Marchioni obviam honoris caussâ prodierant, Mantuam, tanquam lubricæ erga se fidei homines, relegavit: atque hæc omnia instinctu

malè

(13) In Dominica Olivarum excommunicationis sententiam in Fridericum II. à Gregorio latam, Monachus Patavinus, aliique tradunt. Richardus verò de S. Germano, & Albertus Stadensis, Anathema inflictum in Cœna Domini scribunt. Utrumque tamen verum esse docent Literæ ipsius Friderici, quas ad Richardum Cornubiæ Comitem scripsit, quæque a Matthæo Parisio recitantur: in iis enim conqueritur Imperator, his verbis: *In nos, supremum Christianorum Principem, die Dominica Palmarum, contra solemnem morem Sacrosanctæ Matris Ecclesiæ, & in Cœna Domini postmodum præcipitavit sententiam* (Gregorius Pontifex).

(14) Refert has Epistolas Friderici, necnon Gregorii Pontificis responsa, Raynaldus ad hunc annum.

male reconciliati Icilini peregit. Vicetiam inde profectus, cives Patavinos in carcerem ab Icilino conjectos liberavit. Ibi verò cum esset, Albericus propter filiam, quam unicè diligebat, in Apuliam cum genero quasi ad supplicium amandatam, alienatus cum amicis suis Tarvisium occupavit, atque uxorem & filios Jacobi Prætoris, ipso fuga elapso, captivos fecit. Qua re audita Fridericus Patavium redit, & carrocium atque exercitum Patavinum ad Castrumfrancum Tarvisinorum adduxit, Azone, Icilino, ac oobilissimo quoque viro Marchiæ comitatus. Ibi Tarvisinis octo dierum spatium ad mandata sua facienda præstituit: quo transacto Castrumfrancum, & Tarvisium à flumine Silis usque ad mare populo Patavino donavit: atque hoc privilegium Theobaldo Urbis Prætori, præsenti, ac pro Communi recipienti dedit, ac III. Non. Jul. agrum Tarvisinum immissis militibus pervastavit. Quo facto Veronam versus recedens, Sanbonifacium venit, atque ibi ab Azone ex suspicione quadam subotta sibi diffidente relictus, amicos ejus & ibi & Patavii corripi jussos, Veronam & Cremonam custodiendos dimisit: atque inde Cremonam se retulit. Azo verò domum reversus, omnia oppida sua, quibus spoliatus ab Icilino fuerat, mense Augusto recuperavit, ac Patavium ad se traducere per amicos, quos habebat in Urbe, tentavit. Qua re comperta Icilinus eorum alios alis morte, & quidem ignominiosa omnes mulctavit: (15) ex quo res Patavina afflictior esse cœpit. Gregorius autem Pontifex, ut vidit Fridericum spreto anathemate in contumacia permanere, atque asperè de se & loqui & scribere, Venetos ac Genuenses pacificatus, cum utrisque & Lombardis fœdus adversus eum percussit, ac bello io Apuliam, Lombardiamque decreto, Lombardiæ Legatum Gregorium Montelongum præfecit, qui populos ad bellum, quacunque ope possent, administrandum accenderet. Hic Bononiam primum, deinde Mediolanum accessit, atque utrobique varia de inferendo bello consilia habuit: (16) neque enim satis constabat, unde hostium oppugnationem ordiri utilius esset, cum Mutinenses, & Ferrarienses æquè res Friderici foventes, pariter amoti à sacris & piorum communione fuissent: obsequutus demum voluntati Bononiensium, cum Mutinensibus rem gerere, & Friniates, qui à fide defecerant, vindicare decrevit. Eam ob caussam Huberto Vicecomite Prætore statuit Civitas, ut posthac Prætor, ubi Magistratum iniisset, recuperaret à Gualandellis & Friniatibus, qui proditiooem Communi Bononiæ fecerant, omnem pecuniam, quam ab eo acceperant, oomine societatis initæ inter Commune, & ipsos Gualandellos ac Friniates, ab eis, si posset, aut ab eorum hæredibus; eamque auferret ab eis, aut eorum successoribus; & possessiones exigeret, quas habebant tempore contractus, eosque exilio mulctaret, neque restitui possent volente neque invito Consilio. Quin etiam ut major pecuniæ copia haberetur, sanxit; ne quis paganus in posterum à tributo conferendo immunis esset, aut ab aliis functionibus publicis eo nomine, quòd haberet equos pro honore suo, aut alio modo, nisi esset ei imperatus à Civitate: &, si quod Consilii decretum, aut si qua sententia super eo reperiretur, ne valeret. III. Nonas Julii (17) ab hora sexta usque ad nonam sol tanta obscuritate obductus est, ut meridies omnibus speciem intempestivæ noctis afferret: quippe cum stellas in cœlo perinde ac nocte ipsa nudaret: qua re in religionem versa, vulgo homines ita perculsi sunt, ut multi finem instare seculi arbitrati, ad peccata sua per confessionem expianda, & pœnitentiam agendam confugerent: alii verò in gratiam cum inimicis suis veteribus injuriis condonandis redire contenderent. Per eosdem dies Bononiensibus nova Præter opinionem rei ad Faventiam gerendæ occasio data est: quam sociorum caussa haudquaquam prætermittere placuit. Quippe Gibellina factio, ut Vidonem Raulum, aliosque suæ partis primarios homines à vinculis liberaret, Gibellinosque redoceret; Comites Mutilanæ & Balneocaballi, ceterosque Gibellinos sollicitavit, ac multis millibus hominum contractis ad Faventiæ oppugnationem accessit. Guelfi autem, qui Faventiæ erant, cum quanto in periculo versarentur, animadverterent; subito auxilium à Bononiensib. petierunt. Qua re cognita, Bononienses summo studio tres tribus cum carrocio emiserunt: atque ad hostes profecti protinus acie conflixerunt, atque ipsis superatis homines quingentos ceperunt, in primisque ipsum Mutilanæ Comitem Aginulsum, & Rogerium, & Malvicinum, omnesque Bononiam quasi in triumpho duxeruot. Ferociores deinde ex re bene gesta effecti, societate cum Paolo Traversario Ravennate factionis Guelfæ in ea Civitate Principe juncta, bellum Mutinense sibi persequendum censuerunt: ac prid. Nonas Augusti, Jacopino Prendipartio duce, copias in Friniatium fines induxerunt, ac montem Turturem, Maranum, & Balugolam, cum modicis defenderentur præsidiis, receperunt: neque longius procedendum rati, se Vincolam retulerunt. Vincola antiquum oppidum fuit (quippe cujus etiam mentio per bella Berengariorum apud Luitprandum inveniatur) in colle positum. Quam hac ætate cum Marchionis nomine obtinet vir omnium scriptorum prædicatione concelebrandus; quippe non minus literarum, quam militaris disciplinæ studiosissimus, Jacobus Boncompagnus, Dux Soranus. Hanc igitur omni machinarum genere, cum se sponte non dederet, manganis nempe & gattis & briccolis quatere ab omni parte ante exitum Septembris cœperunt. Qua re cognita Fridericus, ut Mutinensibus opem ferret, Cremonâ, paucos ibi dies moratus, adhuc Augusto mense movit, ac Bononiensium in fines ingressus, agros eorum campestres vastare instituit, & castrum Plumatii oppugnatum haud magno

(15) Leguntur hæc omnia apud Rolandinum lib. 4. cap. 10., & seqq.

(16) Narrat hæc Monachus Patavinus, qui de hoc Gregorio, Sedis Apostolicæ Legato, ista subdit: *Et ne videretur, verbo tenus tantum, alios ad pericula invitare, ipse personaliter, quousque vertebat se Imperator ad Fideles Ecclesiæ impugnandos, se ipsum strenuè opponebat.*

(17) Legendum *Junii*, ut apud omnes Scriptores convenit, & ex Chronologia Seth Calvisii constat.

gno negotio (quippe vallo ligneo, quo uno munitum erat, incenso) recepit, atque inde ad Crepacorium duxit. Quod ubi Bononienses cognoverunt, ut illum à progressu averterent, nocte Mutinam citato cursu cum turmis equestribus provolarunt. Ibi cum omnes somno mersos in cubilib. oppressissent, tantum tumultum suburbiis intulerunt, ut, eo audito, etiam qui in Urbe erant, trepidè ad arma contenderint: inde multis hominibus captis, atque aliquot neci datis, ac suburbio portæ S. Petri incenso, domum se receperunt; nempe Fridericum timentes, qui, Crepacorio capto atque everso, ut Mutinæ subveniret, V. Idus Septembris ex agro Bononiensi discessit. Ille verò, ubi profectos Mutina hostes invenit, Mediolanum se contulit. Hæc nos in domesticis commentariis sic acta comperimus. (18) Matthæus verò Parisius omnia in majus in Anglia nunciata significat; siquidem his de rebus ita scribit: *Fridericus cupiens Mediolanensibus auxilia Bononiensium intercludere, in Bononienses impetum fecit. Volebant enim auxilio Pontificis & Mediolanensium ad opprimendum exercitum Imperatoris accedere, cum ecce exeuntibus illis occurrit Imperator, atque armatos suos inter Urbem & Cives intulit, atque eorum ordines subito disjecit, ita ut ad Urbem refugientes, in amnem, quem transire debebant, præcipites se dederint. Postquam autem, qui in Urbe rem inferant, manus dederunt, exercitum Mediolanum convertit.* Quæ quàm aliena sint, ex ipsa dicendarum rerum serie satis apparet. Fridericus inde agrum Mediolanensium per viginti dies effusa populatione diripuit: tandem ad Padum delatus, ibi Octobri mense imbribus continuis detentus, repentino fluminis incremento maximum periculum adiit, atque inde incolumis Cremonam evasit. Tum verò Mutinenses Vineolæ succurrere volentes, Parmensium ac Ferrariensium auxilia evocarunt, ac VI. Nonas Octobris eò venerunt, neque ullâ interpositâ morâ, magna vi se in ipsas eò profectas Bononiensium copias incitarunt. Quorum impetum ubi se sustinere non posse Bononienses viderunt, ilico machinis omnibus relictis pedem retulerunt, verùm magno admodum detrimento accepto; quippe militum aliis in prœlio desideratis, aliis in flumine, quod fortè imbribus intumuerat, raptim trajiciendo submersis: atque hoc est, quod Parisius audire in Anglia potuit. Ex agro inde Bononiensi in Mediolanensem prid Idus Septembris se contulit, ac Melegnanum, Landrianum, Basilicam-Petri, & alios pagos novemdecim diruit; ac secum habens Henricum filium, Germanos, Apulos, Tuscos, Siculos & Saracenos, tandem ad Plebem Locatis pervênit. Mediolani tum aderat Gregorius Legatus: eo præsente consultatio inita est, utrum bellum mœnibus, an corporibus propulsare præstaret: eâque sententiâ reprobatâ, quæ patiendam in Urbe obsidionem censebat, decretum est, ut populus armatus adversus Fridericum egrederetur. Itaque delectu adeo acri habito, ut Legatus Clericos etiam ad arma vocaret, obviam cum exercitu ornatissimo itum est, cum carrocio serico purpureo strato, aurea cruce, insignique vexillo; Gregorio ipso, & Fratre Leone Ordinis Minorum (19) in castris agentibus, atque omnes ad arma Friderico absento acriter inferenda hortantibus. Capitaneorum, & Valvasorum legio, ut signa Friderici conspexit, subito illi malum inclamare cœpit. Inde pugnæ initium introductum. Saracenos à Friderico immissos cum Bazarienses duce Othone Mandello excepissent, in fugam haud magno negotio converterunt, passimque straverunt. Quare Fridericus perterritus, castra ad Cassinas Scanasias retulit: atque eò postridie Cremonenses carrocium adduxerunt, tum demum se clades à Mediolanensibus acceptas relaturos putantes: inde aquarum illuvie castra movere compulsus, sese inter Bresate & Casorate recepit, è cujus regione Mediolanenses quoque castra sua fixerunt: ac profunda fossa effecta, eaque proximis immissis fluminibus aqua repleta, sese adversus incursum Friderici communiverunt: quinta inde die à Comensib. destituti, pavorem ac fugam simularunt, ac relictis castris proxima nocte sese in proximis oppidis abdiderunt. Fridericus verum fuisse timorem ratus, eos insequutus est: ubi verò ad locum insidiarum venit, Otho dato signo propere in hostes erupit, atque inopinato incursu ita perturbavit, ut pugnæ immemores fugæ se mandarent, multis in ipsius fossæ transitu elisis, plurimis cæsis, & maximè ex Cremonensibus & Papiensibus, qui primi se trajiciendæ fossæ tradiderant. Fridericus aquam fossæ

(18) Vide Annales veteres Mutinenses Tom. XI. *Rerum Italicarum* ad hunc annum.

(19) Sigonius in hac historia enarrare omisit, tum *Gulielmi Rizolii* Archiepiscopi Mediolanensis mortem, tum successoris *Leonis*, ex Ordine Minorum, electionem. Quocirca, ad continuandam Mediolanensium Antistitum seriem, non abs re erit, de his, quæ circa hæc tempora contigere, nonnulla disserere. Hic *Leo*, ex Valvassoribus *de Perego*, ut eum vocat Bossius in Catalogo, Chronicis suis adnexo, ab eodem Bossio dicitur, Archiepiscopalem Mediolani dignitatem obtinuisse, anno sequenti 1240. Corius, hoc ipso anno 1239., quo *Gulielmum Rizolium* decessisse tradit, *Leonem* suffectum hujus Urbis Antistitem esseverat, inquiens, orta gravi contentione in Metropolitani Cleri Collegio de successore designando, cùm sedari discordia non posset, convenisse omnes in hanc sententiam, ut pro Archiepiscopo haberetur, quem Fr. *Leo* (vir ea tempestate auctoritatis eximiæ) Infula Mediolanensi dignum pronunciasset; illum verò se ipsum in Antistitem delegisse, omniumque votis fuisse in eo munere confirmatum. Eadem narret Galvaneus Flamma in Manipulo Florum cap. 274., sed anno 1240. id peractum testatur. Errasse tamen omnes, quoad annum rei gestæ, docet Epitaphium *Gulielmi* Archiepiscopi, relatum in Adnotationibus ad Ughellum, Tom. IV., col. 182., in quo hæc leguntur: *Obiit anno MCCXLI, die quarto exeunte Aprili*. Eundem annum 1241. memorati Archiepiscopi morti assignant Carmina, quæ ex antiquo MSto Catalogo recitat Jo: Joseph Vallianus, in Vitis Archiepiscoporum Mediolan., pag. 271. Id etiam evincunt anni X., menses V. Sedis, qui passim in Catalogis *Gulielmo* tribuuntur; cùm enim *Henricus*, ejusdem Antecessor, decesserit anno 1230. die 16. Septembris, mors *Gulielmi* in annum 1241. procul dubio est referende. Hoc autem posito, *Leonis* etiam electio in Mediolanensem Archiepiscopum, ante illum annum statui non potest.

fossæ exhaurire conatus, à Mediolanensibus prohibitus nequit: deinde assiduis suorum proditionibus territus, in Apuliam, ubi bellum acriter à Venetis gerebatur, redire constituit, (20) ac Lombardiæ Urbibus firmo præsidio communitis, Parmam, & superato Apennino Lucam ac Pisas pervenit: ubi per aliquot dies moratus (21), Pisanos adversus Genuenses Ecclesiæ deditos inflammavit, atque Etruriæ populos ad suas partes traduxit. Inde Hencio Italiæ Legato ad occupandam Marchiam Anconitanam misso, ipse in Ducatum & Patrimonium iniit, ac Viterbium atque alia finitima oppida nullo negotio in suam ditionem adduxit. (22) Quibus rebus Pontifex in summum Urbis timorem adductus, ad divinam implorandam opem confugit, ac Clero & populo advocato sacra Apostolorum Petri & Pauli capita protulit, & præmissa cruce, cui ligni salutiferi portio inest, à Laterano in Vaticanum processit: ibi verò orationem ex ambone commiseratione plenam habuit: in qua periculum, quod ab Imperatore ipsi Ecclesiæ inferretur, ostendit: inde lacrymas populo uberibus lacrymis suis eliciens decretum promulgavit, quo præmia salutis æternæ omnibus pollicebatur, qui Crucem adversus Fridericum, acrem Ecclesiæ hostem, sumpsissent; ac multos ad eam sumendam accendit. Itaque Friderico mox infesta ad Urbem signa ferenti legiones Crucesignatorum integræ obviam exierunt, & cum eo prælium commiserunt: cum autem ille aliquot eorum cepisset, rabie efferatus caput eis in quatuor partes diffidit, aut ferro candenti Crucis signum in fronte impressit. (23) Inde vastatis passim circa omnibus, omissa Urbe, in Campaniam transiit. His de rebus Montelongus legatus, vir acerrimus, eò vehementius institit, ut bellum summa ope continuaretur, haud dubia spe fretus; Friderico è Lombardia profecto, occasionem rei bene gerendæ non defuturam, &, quoniam ferendum non putabat, Ferrariam, quæ juris erat Pontificii, à Salinguerra occupatam adversus Ecclesiam stare, eam primo quoque tempore adoriri constituit, atque ad fœdus in eam rem feriendum Venetiarum in Urbe inter Venetos, Bononienses, Azonem, Ricardumque convenit. Cui Dux Venetiarum eò facilius assensus est, quòd summa Friderici ulciscendi cupiditate flagrabat, quod Petrum filium suum constituto judicio ultimo supplicio affecisset. (24) Bononiæ legislatores creati, pridie Kalend. Januarias leges duas in tabulas retulerunt jussu Huberti Prætoris & moderatorum fœderis & Consilii Generalis: unam, ne moderatores fœderis, aut alius ex fœderatis, Cremonensem, aut Papiensem aliquem, aut omnino ex parte Friderici reciperet; alteram, ne cui ex Civitatibus fœderatis Præturam gerere apud adversarias Civitates liceret; utrique exilii pœna, & publicatio bonorum indicta. Anno inde MCCXL. Ferraria IV. Non. Febr. 1240
undique obsidione est cincta. Nam à terra exercitum Montelongus Legatus, Mediolanenses & Bononienses, Azo Marchio, Ricardus Comes, & Albericus Tarvisii Dominus muris applicuerunt: navalem autem apparatum Joannes Teupolus Venetorum Præfectus Pado flumine intulit: atque inde per quatuor menses Urbem validissimè oppugnarunt; verùm Salinguerra, opibus Icilini, acerrimè resistente, atque audacter omnibus se hostium conatibus opponente, nihil profecerunt. Demum Jacobus Teupolus Dux Venetiarum, Joanne dimisso, accessit: tum oppugnatione ex Ducis consilio instauratâ, multo arctior res Ferrariensis est facta. Quare Junio mense Hugo Rambertus, qui secundas post Salinguerram in Urbe partes tenebat, magnis hostium promissis inductus, de pace sermonem inferre non dubitavit. Cui Salinguerra respondit: *Mihi pax placet, sed quæ hostes longè ab Urbe propulset*. Tum Hugo: *Ego verò omnino pacem componi volo*. Ita Salinguerra ad concordiam animum inclinavit, ac fide accepta in castra hostium egressus conditiones pepigit, tabulasque confecit. Quo facto Legatus, Jacobus, & Azo cum omnibus copiis Urbem inierunt, ac Stephanum Badoarium Prætorem, Azonem Ecclesiæ Vicarium ex Pontificis auctoritate constituerunt, Salinguerram autem senem quidem octogenarium, sed hominem inquietum ac seditiosum, etsi in Urbe incolumem relicturos ostenderant; tamen bono pacis Venetias ablegarunt, (25) atque ad factionem ejus deterrendam, domos quoque ejus Ferrariæ diruerunt. Hugo verò cum se ab interioribus segregari consiliis cerneret, clam Urbe profugit, quem plerique suorum sequuti sunt; reliqui humiliter se imperata facturos promiserunt; ita Azo solus Ferrariam te-

(20) Ex Galvaneo Flamma in Manipulo Florum, cap. 272., rem hanc descripsit Sigonius.

(21) Pisis celebratam fuisse ab Imperatore Natalitiam Domini festivitatem, adnotavit Richardus de S. Germano ad hunc annum.

(22) Anathemate ob id perculsum a Gregorio Pontifice Patrem, ac Filium, testatur Richardus de S. Germano, his verbis: *Mense Novembri, Gregorius Papa de Anagnia redit ad Urbem, ubi à Romanis omnibus honorificè receptus est. In octava B. Martini sententiam latam in Imperatorem confirmat, & excommunicat Henricum naturalem filium ejus, & omnes sequaces eorum pro eo, quod Marchiam, quam juris esse dicebat Ecclesiæ, hostiliter est ingressus.*

(23) Crudeliora hic narrantur in fine vitæ Gregorii IX., sub nomine Cardinalis Aragoniæ editæ Tom. III. *Rerum Italicarum*. Anno tamen sequenti hæc peracta fuisse ex eo evincitur, quòd Fridericus in Natali Domini hujus anni Pisis moraretur, ut Richardi de Sancto Germano testimonio superiùs jam retuli. Constat etiam ex eodem Richardo, Viterbienses, quorum instigatione Imperatorem in Romanam Urbem exercitum adduxisse dolet Gregorius in suis Literis, apud Raynaldum num. 9, nonnisi Februario mense anni 1240. ad Fridericum defecisse. Dejectus autem spe Urbis expugnandæ, mense Martio, in Neapolitanum Regnum se contulit Imperator.

(24) In margine Codicis Ambrosiani, quo illustrata est editio Danduli Tom. XII. *Rerum Italicarum*, hæc adnotata leguntur col. 351. *Irati erant Veneti Friderico, cum propter fines invasos ab eo, tum quia quatuordecim ejus triremes, navigantes ex Apulia in Picenum, oneratas munitionibus, ceperat, & quatuor naves eorum onustas frumento.*

(25) Brevi post, mortuum in Veneta Urbe Salinguerram scribit Dandulus; aliquot annos adhuc superfuisse tradit Rolandinus, qui lib. 5. cap. 1. hanc Ferrariæ obsidionem describit.

tennit, IV. Non. Juo. Bononienses, qui id bellum viris, armis, opibusque omnibus juverant, ac maximum ad victoriam propter vicinitatis opportunitatem momentum arrulerant, cum Ferrariensibus Prætore ipso præsente pepigêre, ot Ferrarieoses omnes Ecclesiæ hostes, præcipuè verò Mutinenses & Parmenses hostium numero ducerent, atque eis bellum secum inferrent; postridie Ferraria discessom. Interim Mediolanenses, nt Comensium defectionem ulciscerentur, in agrum eorum invecti, ipsum vastarunr, ac Lucinum castrum solo æquarunt. Per eosdem dies cum perlatum in Italiam esser, crucesignatos, qui profecti in Syriam eranr, rem ad Damascum parum secundo successu gessisse; Cardinales auctores Pontifici fuerunr, ur Concilium generale advocaretur ad remedia laboranti Reipublicæ opportuna excogitanda. Itaque Friderico assensum quoque præbente edictum est, ut omnes ubique rerrarum Episcopi Romæ in diem Resurrectionis sequenti anno futurum adessenr. Fridericus autem rebus in Lombardia ruentibus incitatus, Apuliæ bellum Præfectis sibi committendum, atque in Romaniolam ad rebelles deprimendos redeundum constituit, atque bujus sui consilii certiores Cremonenses fecit his verbis: *Tantus nos amor, & cura Italiæ sedandæ solicitat, tanta solicitudo comitatur curas nostras de fidelibus nostris à persiqutione hostium rilevandis, ut nullæ Regni nostri delicia, nulla quies, nec aliqua potuerint nos solatia detineri, quin expeditis in Regno & anxietate negotiis, ad igressum Regni celeriter properantes, omissa quiete, æstivis caloribus, & castrensi pulveri nos daremus; accidit autem inter occupationis & curas publicas, personam nostram præ infirmitate corporis incurrisse dicrasiam, quam cum virtute vicimus. Quare in pristinam convalescentiam restituti, fortiores facti, & timores æstrvi temporis contemnentes cœptum iter adductis viribus, & undique potentia nostra congregata prosequimur, & in Romaniolam procedentes, quòcunque rebelles occurrerint, per nostram potentiam sub pedibus nostris oppressuri.* Itaque itinere per Marchiam mense Aprili facto, (26) Asculoque recepto, demum io Romaniolam venit. Ibi verò cum Paulum Traversarium adversæ partis Principem Ravennæ inortuum cognovisset, Urbem illam in primis invasir, eamque haud magno certamine XVIII. Kal. Aprilis (27) sibi adjunxit, oeque ita multò post inducias usque ad consummationem indicti Concilii cum Pontifice pepigit, Mediolanensibus tamen, & eorum sociis exclusis. Qua re audita, Mediolanenses sibi timere à Friderico & Concilio incœperunt: à Friderico, quia rebelles ducerentur; à Concilio, quia hæretici haberentur. Itaque ut famæ suæ consulerenr, & accusationi Friderici facilius responderent, io multos hæreticos ultimo supplicio vindicarunt. Fridericus inde Septembri mense Faventiam, quæ propè sola in Romaniola resistebat, accessit, eamque arcta obsidione circundedit. (28) Faventini verò Fridericum ægrè bellum continuaturum asperis imminentis hyemis temporibus arbitrati, se ipsos ad omnem fortiter perferendam injuriam excitarunt, atque ita obsidionem in annum alterum pertraxerunt. Interim Gregorius Pontifex duos Legatos Cardinales, Jacobum Episcopum Prænestinum, & Othonem Diaconum S Nicolai in carcere Tulliano trans Alpes misit, ut Episcopos frequentes ad Concilium advocarent, & caussam Pontificiam adversus Fridericum obtrectatorem suum defenderent. Quo facto, Fridericum tacita subiit cogitatio, parum rationibus suis idoneum Concilium sibi futurum, cum Pontifex inimicus ei præfuturus esset, cujus voluntati adversari Episcopi, oe, si vellent quidem, metu abdicationis ausuri essent. Quare ad Regem Angliæ Septembri mense ex castris Faventiæ scripsit, (29) ut moneret Episcopos suos, ne securitatis à se fiducia freti ad Concilium properarent, atque inde omnibus etiam Episcopis idem significavit. Gregorius autem ea re cognita, Idibus Octobris singulis mandavir, ut caussam Dei humanis difficultatibus omnibus potiorem haberent, atque ad diem dictam adessenr. Ceterum Fridericus magnos multis in locis hoc tempore exercitus habuit: unum, cui ipse præerat, ad obsidionem Faventiæ; alterum Hencio filio tradidit, ut in mari Tyrrheno Legatis, & Episcopis aditum ad Concilium impediret, & in ora Genuensi fines Genuensium, qui à se defecerant, infestos haberet; tertium Conradus filius Rex Germaniæ designatus contra Tartaros omnium maximum adducebat; quartus erat in Marchia Anconæ, & Valle Spoleti; quintus in Terra Sancta cum Rodulfo Marescallo suo ad earuenda, quæ acquisierat (30) Postero verò 1241 anno Fridericus literis Huberti Marchionis Palavicini certior factus, Mediolanenses cum Placentinis auxilio Parmensium, quorum agrum exercitus Friderici vastabat, Fidentiolam advenisse, jactantes se ad manum

cum

(26) Richardus de S. Germano, qui itinera omnia *Friderici* accuratè recenset, postquam narravir, eundem mense Aprili apud Fogiam Colloqoium generale celebrasse, ac mense Majo, congregato exercitu, de Apulia venisse Capuam, subdit: *Mense Junio Imp. cum exercitu suo, quem de Regno collegerat, venit ad Sanctum Germanum, ubi per sex dies moram portrahens, è vestigio per Agnum transitum faciens, & secum ducens Pandulphum Dominum Agni, apud Insulam Pontis solarate, posuit castra sua, Campaniam intrare disponens, quam non intravit, usus consilio saniori, sed, per Soram, & Marchiam, direxit in Anconæ Marchiam gressus suos.* Securius igitur ad invadendam Ravennam processit.

(27) Paulum Traversarium Ravennæ decessisse VI. Idus Augusti, Rubeus ad hanc annum tradit; cùm ergo, post illius obitum, capta sit à Friderico Ravenna, ut Sigonius refert, emendari hoc loco debet assignatus ab ipso dies. Idem Rubeus rem hanc ita narrat: *Urbem* (Ravennam) *XVIII. Kal. Septembris, sexto, postquam oppugnationem instituerat, die cepit.*

(28) Mense Augusto, obsessam à Friderico Faventiæ Urbem, adnotavit Richardus de Sancto Germano ad hunc annum.

(29) Integram hanc Epistolam refert Matthæus Parisius ad hunc annum.

(30) Sex Friderici exercitus, eodem tempore vigentes, enumerat Parisius ad annum 1241. Sigonios quinque tantùm enunciat, eo quòd navalem classem, qua Episcopi ab adeundo Concilio arcebantur, confundit cum terrestri exercitu, quo Hencius filius Jannensium ditionem vastabat.

cum Friderico conferendam contendere, motis castris adversus eos duxit, atque ad Fidentiolam XVII. Kal. Februarii castra posuit. Quod ubi illi cognoverunt, nocte locum reliquerunt. Fridericus inde ad obsidionem Faventiæ se recepit, atque acerbitate hyemis conflictatus, ut primum vis frigoris vere ineunte remisit, validius muros Urbis verberare ab omni parte variis machinarum generibus cœpit: qua in re thesaurum universum exhausit. Itaque cùm pecunia illi signata deesset, nummos è corio factos, & signo suo notatos præstito post bellum confectum detrimento accipi, & pro bonis expendi præcepit. Muris autem multis in partibus laceratis, cum adhuc objectis corporibus Faventini resisterent, ac victoriam impedirent, cuniculos agi sub terram jussit; quibus repentè patefactis, hostes in Urbem plurimi evaserunt, verùm ne ita quidem, acriter à Faventinis repulsi, propositum tenuerunt. In his rerum angustiis Faventini veriti, ne deficientibus in dies magis cibariis, parum diu sustinere se possent, tenuissimum ac vilissimum quenque ad laxandas annonæ angustias Urbe excedere compulerunt. Quo remedio non proficiente mox gravius macerati, uxores etiam cum ancillis & liberis emiserunt. Quæ in conspectum Friderici profectæ, atque ad pedes ejus prostratæ, magno ejulatu maritis suis veniam implorarunt. Quibus ille subiratus respondit: *Recipite vos ad viros vestros, qui quia mei aliquando miserti non sunt, indignum est, ut à me misericordiam consequantur, qui me nuper in sua Urbe inclusum clausis portis subita opprimere impetu usque adeo studuerunt, ut alium mihi similem, & armis meis indutum specie decepti necarint, ac me dominum suum interemisse crediderint; matris verò meæ per Urbem transeuntis mannum, quo insidens vehebatur, sine ulla verecundia mutilarint.* Atque ita illas inedia ac languore confectas, in Urbem redire coëgit. Qua spe dejecti Faventini, demum Sacerdotes atque alios venerandæ auctoritatis viros miserunt, petitum, ut sibi liceret, incolumi salute, tantum cum femoralibus egredi, quemcunque in locum ille præcepisset, in exilium profecturis. Quibus ille dixit: *Quia vos me in prosperitate redeuntem agnoscere noluistis, nec ego vos in calamitate clamantes audire volo. Qui enim dum potest, quoad potest, delinquit, dignus est, ut quantum puniri potest, puniatur.* Quibus verbis auditis Faventini, qui consumptis cibis omnibus amplius se sustinere non poterant, squalore, fame, ac desperatione confecti ingenti agmine facto ad pedes ejus venerunt, atque humiliter se abjicientes magna vi lacrymarum misericordiam implorarunt, atque ita obstinatum ejus ad sumendum supplicium animum expugnarunt. Nam quos morte afficere propter graves ab illis acceptas injurias constituerat, eos & vivere & sua habere permisit. Hæc XVIII. Kalend. Maji acta, ut ipse in epistola ad Regem Angliæ scripsit, quam Parisius in annales suos, à quo hæc hausimus, retulit. Verba verò Friderici quoque placet adjicere:

Cum civitas Faventiæ suis diffisa meritis, & propria munitione confisa, beneficio temporis hiemalis ausa fuerit nostræ rebellionis viribus præstare repagulum, veris tamen restituto tempore hæc eadem Civitate, machinarum nostrarum incursione quassata, muris ruentibus, & fossoribus nostris penetrantibus per meatus subterraneos intima Civitatis, ut manualiter inter cives & bellatores nostros bella concurrerent, & oporteret eos pro minis corpora comminus præstare gladiis exponenda, sumpserunt senius pro eorum salute consilium, quibus expugnatio vicinum excidium minabatur, & ad implorandam nostram misericordiam continuo clamore sæpe conversi, die Dominico decimo quinto die Aprilis, mandatis nostris, & beneplacitis se præcise mancipaverunt, subjicientes in nostram misericordiam suas pariter personas, & præstitis fidelitatis debitæ juramentis, & illicitis, si quæ fuerunt, abjuratis. Ad quorum receptionem nostri comes Imperii semper indivisa, & justi arbitra moderaminis Clementia nos induxit; quæ victoris animum vicit, ut cum victis misericorditer ageremus, rati, gloriosiorem esse victoriam misereri conversis, quàm in eorum casu ulcisci miserabili; pium genus vindictæ putantes ignoscere noxis, dum potuimus ferius vindicasse. Remissa est igitur gratis offensa, licet non minima, & rei Imperialiter absoluti, civium, & civitatis statu sub nostro, & Imperii jugo, quo nihil suavius, aut dignius esse probabunt, pro rerum qualitate disposito. Per eosdem dies Jacobus in Franciam, Otho in Angliam, & Gregorius de Romagia ad Genuenses Legati Pontificii Genuæ morabantur, consilia de tuto Romam itinere inter se volutantes: erant enim cum eis Archiepiscopi, Episcopi & Abbates plurimi, qui ut minis Imperatoris à trajiciendo deterrebantur, sic mandatis Pontificis parêre æquum arbitrabantur. Incertos autem ancipitesve consilii Genuenses ea molestia liberarunt, professi, se eos Romam classe incolumes devecturos. Quos Pontifex quoque se opportuno submittendo subsidio excepturos promittens, multo magis ad trajiciendum accendit. Quod ut cognovit Fridericus, eos ad terrestre iter per regiones suas faciendum promissa securitate invitavit, cupiens eos de statu rerum suarum commonefacere, ac caussam eis suam probare, cum diceret; se à Pontifice indicta caussa fuisse damnatum, & pro hæretico divulgatum: neque æquum videri, ut caussa sua ab inimico homine, atque ejus amicis rem ignorantibus, judicetur: se, si facultas sibi data esset, ad eos venturum, atque omnia coram demonstraturum fuisse. Quibus petitionibus posthabitis, ac promissis Genuensium magna omnia pollicentium sacri proceres freti, conscenderunt. Qua re cognita Fridericus omnia in sui contumeliam facta interpretans, Hencium primo quoque tempore monuit, ut eos adoriens aut manu caperet, aut alia ratione opprimeret. Itaque Hencius cum viginti triremibus novis, atque instructissimis, duce Stolsio pirata sagacissimo, Pisis egressus obviam V. Non. Jun. prodiit; (31) ac certamine navali commisso, Pisanis adjuvantibus Genuen-

(31) Mense Majo, in Festo Inventionis S Crucis, infaustum hoc prælium commissum, scribit Richardus de S. Germano. Eundem diem adnotat Nicolaus de Curbio, in vita Innocentii IV. apud Balutium, Tom. VII. Miscellan. cap. 3., recusa in III. Volum. *Rerum Italicarum* pag. 592. Rem universam luculentè enarrat Caffari Continuator ad hunc annum; Sigonius è Matthæo Parisio hæc omnia desumpsit.

nuenses devicit, ac Legatos proceres & nuncios fœderatarum Civitatum, paucis tantum elapsis, aut captivos fecit, aut mari submersit. Qua re Fridericus Faventiæ cognita, captivos deduci Neapolim in vincula jussit, omnibus æstatis & navium incommodis conflictatos, & improbissimorum sæpe nautarum conviciis lacessitos ac ludibriis fatigatos. Quorum multi fœditatem pati carceris nequeuntes, vitæ finem miserè imposuerunt. (32) Cum autem ex Faventino agro in Bononiensem transgredi statuisset, hac victoria parta consilium revocavit, ut ipsemet scripsit, (33) & Romaniola universa juris sui facta, Hencioque Lombardiæ Legato relicto, in Marchiam retrocessit, ac, Pisauro, Fanoque direpto, in Ducatum transgressus Tuder, Narniamque recepit; & per exercitum illuc transmissum, quia cum Guido Castello Duce Clarissimo, ac ejus Domino partes Pontificias sequebatur; Interamnam pœne diruit, atque per Comitem Simonem Clusium ac Viterbium occupavit: atque inde iterum in fines Romanos se intulit. Quarum rerum dolore confectus Pontifex Gregorius, jam centum annos natus, XI. Kal. Septembris naturæ concessit. (34) Comitiis inde creando Pontifici habitis, cum soli decem Cardinales adessent, ac sententiis inter se discreparent; miserunt ad Fridericum oratum, ut duos Cardinales, quos in custodia haberet, dimitteret, quacunque conditione vellet: neque enim comitia Pontificia, unde Reip. salus penderet, aliter optatum perduci ad exitum posse; quod ille cum eo indulsit, ut ad custodiam redirent, nisi ipsi Pontifices evasissent. Inde X. Kal. Octobris (35) Gaufridus Episcopus Sabinus patria Mediolanensis est subrogatus, ac Cœlestinus IV. vocatus, ac post septemdecim dies jam ætate confectus, antequam consecraretur, est mortuus. Quo facto Cardinales iterum coierunt: verùm propter dissidia, quod alii Imperatoris, alii Ecclesiæ caussam in suffragio ferendo spectarent, comitia reliquerunt, atque alii aliò abierunt.

42 Sequens annus nulla re memorabili fuit insignis. Cardinales vix septem Romæ fuerunt, quibusdam vita functis, nonnullis morbo affectis, aliis domos suas occultè profectis. In Lombardia bellum utrinque continuatum. Montelongus Mediolanenses impulit, ut Comenses, à quibus destituti necessario maxime tempore fuerant, armis urgerent: quare impetu in eorum fines facto, Lucinum & multa alia castra eis eripuerunt. (36) Hencius autem Placentinos adortus, omni ope Roncajellum obsedit, sed potiri non potuit. In Marchia Icilinus sævire adversus omnes sine discrimine cœpit. Nam cum Azonem nec opinantem opprimere Montagnanæ non potuisset, castrum incendit. (37) Patavii verò multos, non tam nobilitate quàm divitiis nitentes, ultimo supplicio affecit, iis criminibus objectis, quod aut præsentem statum Reip. damnavissent, aut Urbem Azoni prodere voluissent; quin etiam, ut Albericu fratri noceret, agrum Tarvisinum depopulatus est: tum novos Prætores à se Veronæ, Vicetiæ, & Patavii constitutos Ateste adduxit, atque oppido dimisso segetes jam maturas exussit: in Urbe autem Patavii arcem ædificavit, eamque fœdissimo atque obscurissimo carcere non ad cnstodiam reorum sed ad supplicium inimicorum instruxit: atque in eo primum illius architectum mori ob verbum temere prolatum coëgit. Mediolanenses, Genuenses, & Placentini cum Marchionibus Montisferrati, Cevæ, & Carrecti pacem fecerunt, eosque fœdere pro tuenda Ecclesia sibi junxerunt. Fridericus interim castra circum Romam quieta habuit, ac Cardinales semel atque iterum, ut coirent, ac Pontificem Sedi Apostolicæ darent, admonuit: nam se eorum culpa aliquam ex tam diuturna vacatione notam infamiæ contraxisse; siquidem vulgo jactari, se comitiis impedimentum, ac moram inferre: illi verò responderunt; si pacem tanto studio coleret, Cardinales, quos in custodiis haberet (etenim duo creato Cœlestino ex pacto redierant) remitteret: quod ille fecit. (38) Ubi vero 1243
sequenti anno ne voti quidem hujus compotes factos convenire animadvertit, ita percitus Urbem corona circumdedit, ut eos ulcisceretur, qui schisma & discordias alere videbantur: (39) post autem Romanis culpam

(32) Nicolaus de Carbio, loco superiùs memorato, hæc tradit: *Juxta Insulas, quæ vulgò vocantur Gilium, & Planosa, ausu sacrilego capi fecit* (Legatos), *quibusdam Prælatorum ipsorum, & aliis pluribus in hujusmodi captione submersis, nonnullis etiam interemptis, & aliquibus insecutione hostili fugatis, reliquis verò bonis spoliatis propriis; primò ad majorem verecundiam deducti fuerunt Pisas, & exinde de loco ad locum per Regnum Siciliæ opprobriosè deducti, ac ibidem diris carceribus mancipati, quorum aliqui maceratis squaloribus, & media pressi, miserabiliter defecerunt.* Neapolim in carcerem ductos captivos Episcopos, tradit Parisius, qui miseram eorundem conditionem describens, tandem concludit: *Tabuerunt ergo, præcipuè delicatiores, & variis infirmitatibus languerunt; Unde quidam Religiosi, & multi alii, animas afflictas exalantes, ex miseria hujus Mundi ad Dominum, non sinè palma Martyrii, migraverunt.*

(33) In Epistola ad Regem Angliæ, quam refert ad hunc annum Matthæus Parisius.

(34) Die 21. Aug. obiisse Gregorium IX. refert Richardus de S. Germano. De centenaria hujus Pontificis ætate Auctor est Matthæus Parisius.

(35) Mense ipso Octob., electum in Summ. Pontif. *Gaufridum* Mediolanensem, testatur Richardus de S. Germano, hujus temporis Auctor.

(36) Sigonius, biennio ante, idest ad annum 1240., hæc retulerat: *Mediolanenses, ut Comensium defectionem ulciscerentur, in agrum eorum invecti, ipsum vastarunt, ac Lucinum Castrum solo æquarunt*; idemque tradit Galvaneus Flamma in Manipulo Florum ad illum annum. Quomodo tam citò restauratum Lucinum Oppidum fuerit, itaut hoc anno denuò à Mediolanensibus eripi debuerit, via intelligo. Galvaneus Flamma ad hunc annum hæc tantùm narrat: *Eodem anno Mediolanenses, ultra Cumas, Mendrisium ceperunt, & destruxerunt, Bilinzonam obtinuerunt, multa alia loca everterunt.*

(37) Mense Martii id peractum, Rolandinus scribit lib 5. cap. 8., diligenter narrare pergens, quæ hic Sigonius de Eccelino subjungit.

(38) Non tamen hoc anno. Richardus enim de S Germano ad annum 1243., quo ejusdem Chronicon clauditur, postquam narravit, mense Majo Friderieum è Capua discessisse, subjungit: *Eo mense Prænestinus Episcopus, Imperatore mandante, liberatus est, apud Anagniam ad Cardinales cum honore remissus.*

(39) Mense Majo, Fridericus exercitum ad Urbem admovit, *ubi Turres nonnullas funditus fecit everti, faciens etiam in aliis, quam potuit, vastitatem*, ut refert Richardus de S. Germano, qui tamen subdit, ipsum ad preces Cardinalium ab Urbe discedentem, reversum in Regnum fuisse.

pam in Cardinales rejicientibus, Cardinalium possessiones atque Ecclesiæ Civitates invasit: præcipue autem Albanum Saraceni sic expilarunt, ut ne sacra quidem vasa reliquerint. Quibus detrimentis Cardinales permoti, iterum Anagniæ convenerunt, ac die S. Jo. Baptistæ Sinibaldum Fliscum Genuensem Presb. Card. tit. S. Laurentii Pontificem designarunt, ac die SS. Apostolorum (40) consecratum Innocentium IV. vocarunt. Quod ut Fridericus cognovit, continuò ad eum gratulandi caussa nuncios destinavit; in quibus Petrus Vinea & Thomas Suessanus fuerunt, adjectis literis cum his potissimum verbis: (41) *Assumsisti nobis è nobilibus Imperii filius, vetus amicus, novum creatus in patrem, per quem confidat Imperium vota pacis & suæ justitiæ inviolata servari*: & paollò post. *Nuncii nostri tanquam intimæ conscii voluntatis nostræ, & devotionis ad patrem veraces erunt interpretes, tam nos, quàm potentiam nostram Imperium, ac regna nostra vestris beneplacitis ad honorem Ecclesiæ ac favorem omnimodum Ecclesiasticæ libertatis, quantum cum Deo salvis jure, & honore Imperii, & nostrorum regnorum possumus, obnixius offerentes*. Quod ut populi viderunt, in spem omnes erecti sunt, fore, ut res cum Friderico brevi tempore conveniret, dissidiumque omne facilè tolleretur, cum Innocentium Cardinalem rebus Friderici summè semper studuisse meminissent. Solus Fridericus quod erat eventurum prospexit: siquidem amicis gratulantibus respondit; se justiorem doloris quàm lætitiæ caussam habere, quod Cardinalem amicum amisisset, atque insensum Pontificem acquisisset: verè. Etenim Innocentius simul cum pontificatu Pontificium quoque ad tuenda Ecclesiastica jura studium nactus; confestim Petrum Archiepiscopum Rotomagensem, Gulielmum Episcopum Mutinensem, & Gulielmum Abbatem S. Facundi ad eum legavit, denuncians, se paratum esse pacem cum ipso componere, si crimina illa purgaret, quorum damnatus fuisset: nam & se, si Ecclesia illum in aliqua re læsisset, regum procerumque sacrorum ac secularium judicio arbitrioque staturum. Quam ille conditionem insolentius respuit, (42) ac statim portus atque itinera diligenter custodiri mandavit, ne literæ ad Transalpinos Reges & populos harum rerum nunciæ perferrentur; ac Fratres aliquot Minores, qui occultè deferebant, corripi ac fœdo affici suspendio jussit. Quæ res ubi percrebuit, mirè animos omnium ferme ab illo populorum avertit. Itaque Viterbienses cum adhuc in fide ejus mansissent, injuriis assiduis Præfectorum ejus exagitati, haud longius superba illorum pati imperia potuerunt; ac tumultu concito Nonis Septembris Prætorem, ac ceteros magistratus oppido exegerunt, ac Cardinalem Rinerium Civem suum accersiverunt, ac per eum sese cum Romanis fœdere conjunxerunt. Inde cum auxilia confluxissent; arcem, quam Simon Comes tenebat, vario apparatu obsidere simul atque oppugnare cœperunt. Etenim non solum obsessos ad summam victus inopiam redegerunt, sed etiam defensores frequentibus machinarum ictibus fatigarunt, muros cuniculis subtraxerunt, & fontium aquas aut subduxerunt aut certè veneno infecerunt. Simon autem cum fame simul atque assiduis propugnationis laboribus premeretur, literis Comitem Casertanum, atque ipsum adeo Fridericum ad opem sibi in extremis rebus ferendam accivit, sperare se inquiens; si os ille tantummodo hostibus ostendisset, ipsos fuga arrepta ab obsidione se remoturos. Qui cum demum venisset, Urbem militum corona circumdedit, quam Rinerius Cardinalis industriè tuebatur; omnibus remissionem peccatorum indulgens, qui fortem operam præbuissent. Qua re audita Romani & ipsi cum firmissimo copiarum numero accurrerunt, ac Viterbiensibus simul ex Urbe uno tempore erumpentibus tanto impetu Fridericum ipsum adorti sunt, ut sustinere nequiverit, atque inde fugientis in modum se referre coactus sit, periculo adeo proximus, ut pro interempto sit habitus, quemadmodum Parisius prodidit. (43) Nam ipse se Othonis Cardinalis advenientis amici sui rogatu discessisse scripsit, promittentis, fore, ut pax cum Pontifice firmaretur, & Simon atque alii, qui in arce obsidebantur, incolumes cum rebus suis emitterentur: neque fidem sibi esse servatam; siquidem omnes Romam in vincula esse perductos. Viterbio atque arce recepta, ac mox Clusio quoque in ditionem redacto, certatim finitimæ Civitates sese Viterbiensibus adjunxêre. Fridericus cum sese Pisas recepisset, ad Conradum filium scripsit, ut omnes, qui ex Germania ad aulam Pontificiam veniebant, interciperet, atque ad mortem usque tormentis afficeret: atque inde in Apuliam rediit. Qua re cognita, Marchiones Montisferrati, & Malaspinæ, Vercellenses, Alexandrini, Hastenses, & aliæ Civitates ab ejus amicitia desciverunt. Hæc

(40) Hunc diem adnotavit Matthæus Parisius, quem Auctorem in hisce rebus habet Sigonius; verùm Nicolaus de Curbio, consecratum Innocentium scribit, IV. Kal. Julii, ideft die XXVIII. Junii, qui hoc anno in Dominicam incidebat, cuique potior adhibenda est fides, cùm Romæ degeret, ac Innocentio eidem a Sacello, & confessionibus inserviret.

(41) Legi possunt hæ Literæ apud Petrum de Vineis lib. 1. num. 33., & Raynaldum ad hunc annum num. 11.; Datæ autem sunt apud Beneventum, die XXVI. Julii, Indictione prima.

(42) Nicolaus de Curbio rem diversimodè narrat; ait enim, *Innocentium*, statim ac Ecclesiæ curam suscepit, nuncios suos ad *Fridericum* misisse, tres illos videlicet, quos Sigonius refert, eosque apud Melphim in Apulia ab Imperatore exceptos fuisse, benevolentiâ blandâ, sed simulatâ. Siquidem *ad pacem, & concordiam faciendam, & prædictorum satisfactionem, se promptum, & paratum promisit*. Immo remissos subinde narrat a Friderico Legatos, Petrum de Vinea, & Magistrum Thadæum, ad Summum Pontificem Anagniæ degentem, *cum bullatis literis suis aurea bulla, super præmissis*. Ac tandem concludit: *Nihil tamen per eos tunc, ut promiserat Nuntiis Apostolicæ Sedis, dictus Imperator ad effectum perduxit, ex quo patet liquidò, totum callida simulatione fecisse*.

(43) Januario sequentis anni 1244. id contigisse, ex Nicolao de Curbio colligitur; ait enim Imperatorem, circa Festum omnium Sanctorum in obsidionem Viterbii venisse, atque ibidem perdurasse, *duobus mensibus, & dimidio*, donec devictus a Raynerio, coactus est ad castra sua pudibundus redire.

Hæc verò merito ipsi accidere vulgò homines dictitabant, quod ipse ejusmodi imbutus moribus esset, ut neque officia divina audiret, neque Deum prece propiciaret, nec debitum Sacerdotibus honorem haberet, nec de fide catholica rectè aut loqueretur aut sentiret, & mulieres Saracenas amicas haberet, viros verò in Italiam induxisset, eisque Luceriam Urbem munitissimam assignasset. (44) Eo anno in Lombardia, aut Marchia res parum memorabiles actæ. Cum Mediolanenses Melegnanum munire pararent, Hencius ad opus impediendum occurrit: verum à Mediolanensibus, sociisque repulsus, re infecta discessit. Icilinus Bonifacium Panici Comitem exulem Bononiensem Veronæ comprehendit, atque insimulatum, quòd Veronam fœderatis tradere voluisset, in foro Patavino supplicio capitali affecit: ac mox Samboaifacium Ricardi Comitis oppidum adortus,
1244 primo impetu cepit, ac statim evertit. Proximo, Fridericus in Patrimonium reversus, animum tandem ad pacem cum Ecclesia faciendam adjecit, nempe assiduis monitis ac precibus amicorum omnium stimulatus. Itaque Comitem Tolosanum, Petrum Vineam, & Thomam Suessanum Legatos ac procuratores suos Romam misit, ac per eos apud Pontificem in Cœna Domini, Balduino Imperatore Constantinopolitano præsente, juravit, sese ipsius arbitrio Pontificis permissurum, ac jura & prædia Ecclesiæ, quæ controversiam facerent, dimissurum; cujus pacis conditiones pluribus à Parisio perscribuntur. (45) Inde collecto animo, & mutato consilio, se hujusmodi sacramento, ut sibi pernicioso, stare nolle ostendit. Itaque Innocentius, ut propius de pace, quæ infirmabatur, cum eo tractaret, cum omnibus Cardinalibus ad Civitatem Castellanam accessit. Inde in vigilia SS. Apostolorum Sutrium adiit, ac Fridericum ad promissa præstanda urgere vehementissimè instituit. Ille verò se pacta servaturum, id est jura Ecclesiæ dimissurum, respondit, si prius anathemate esset solutus. Innocentius autem, quorsum ejusmodi spectaret exceptio, non ignorans, disertissimè abnuit. Qua de re Fridericus accensus, non solum gravia apertè minari, sed multo atrociora occultè moliri instituit, ita ut non solum Pontificis famæ non parceret, sed etiam capiti insidias compararet. Quibus rebus cognitis, Innocentius quanto cum sui periculo in eis locis moraretur, animadvertens, furtim inde sibi, ne ab eo interciperetur, abeundum existimavit: ac per fratrem quendam Minorem (46) Philippo Vicedomino Genuæ Prætori significavit, quo in discrimine versaretur; orans, ut occultè cum triremibus armatis & nepotibus suis ad se accedere properaret, & se ex hac difficultate eximeret: Prætor rem ad Senatum detulit: Senatus statim ad eum cum viginti duabus armatis triremibus ire decrevit. Is Alberto, Jacobo, & Hugone Fliscis fratris Pontificis filiis sumptis navigatione aliorsum in populo simulata XI. Kal. Jun. portu solvit, ac secundo cursu ad Civitatem-veterem venit. Quo cognito Pontifex silentio noctis mutato habitu Sutrio se subduxit, & cum sex Cardinalibus ad classem contendit: ubi vestibus sacris indutus, ipsam solemni benedictione lustravit, atque omnibus, qui ea vehebantur, liberalem veniam peccatorum indulsit: inde soluta ora, licet adversa tempestate jactatus, Portum Veneris attigit, ubi se ex jactatione refecit: demum Nonis Juniis (47) Genuam incolumis adiit, cui Archiepiscopus, Clerus, & populus universus obviam prodeuntes eum honorem habuerunt, qui tantæ dignitati debetur. Nam ut triremes omnes pannis holosericis, aureisque contexerant, sic iisdem vicos Urbis, quà transiturus erat, operuerunt, atque ad Archiepiscopalem domum magna cum omnium lætitia deduxerunt: Inde reliqui Cardinales terrestri itinere, auxilio fœderatorum Mediolanum, exeunte Augusto, venêre, atque inde Genuam incolumes adiêre. (48) Fridericus, ubi tacitam Innocentii profectionem cognovit, omnibus oppidis Patrimonii communitis, Pisas se contulit; &, quòd Innocentium multos Parmæ habere affines sciebat (nam ibi sorores aliquot nuptui dederat) Legatum ad eas res confirmandas misit, ac rebus Tusciæ constitutis in Apuliam rediit. Dum autem Innocentius Genuæ fuit, haudquaquam institutam pacis tractationem omisit: verùm, Friderico in pristina sententia permanente, nihil profecit. Itaque ubi ex gravi, quo tentatus fuerat, morbo convaluit, III. Non. Octobris Genua Cardinalibus atque omnibus Ecclesiæ proceribus prosequentibus, ac Marchionibus Montisferrati & Carecti latera tegentibus, Hastam atque Alexandriam abiit: (49) atque inde per Montemferratum in Sabaudiam transiit: ac demum Lugdunum, quò iter intenderat, sub Adventum Domini venit, (50) benignè à Ludovico ipso Rege Francorum exceptus: ac statim Concilium, quod Gregorius habere non potuerat, omnibus Ecclesiæ proceribus ad proximum diem Nativitatis S. Jo. Ba-

(44) Hæc item è Parisio ad hunc annum hausit Sigonius.

(45) Leguntur etiam in Raynaldo ad hunc annum num. 24., qui pleniùs Acta Innocentii, & Friderici recenset.

(46) *Bojolum* nomine, consanguineum suum, ut Nicolaus de Curbio scribit num. 13.

(47) Legendum *Julii*, ut testatur Nicolaus de Curbio, qui tradit, Innocentium Genuam appulisse *die octava Apostolorum Petri, & Pauli*, idest die VI. Julii. In Annalibus Caffari ad hunc annum legitur, Januam appulisse Innocentium die Jovis, VII Julii.

(48) Describit hæc omnia minutim Nicolaus de Curbio, qui comes itineris fuit; eademque refert Caffari Continuator ad hunc annum.

(49) Nicolaus de Curbio, postquam narravit Innocentium Janua egressum, apud Castrum Stellæ gravissima ægritudine conflictatum mansisse usque ad IX. Kal. Novembris, ejusdem iter recensens ait: *VIII. Idus Novembris ad Civitatem Astensem, quæ tunc temporis erat Imperatori subjecta, constans, & intrepidus venit, cui Cives portas Civitatis impudentissimè concluserunt. Ipse verò Pontifex, tamquam humilitatis, & patientiæ virtute præpollens, in quadam Abbatia Sanctorum Apostolorum extra Civitatem, unà cum suis, humiliter se recepit.*

(50) Secunda die Decembris, in Festo S. Bibianæ Virginis, *Christo Duce*, Lugdunum pervenit Innocentius, teste Nicolao de Curbio.

Baptistæ indixit, (51) ut de subsidio Terræ sanctæ, & de pace Ecclesiæ tractaretur: atque in hiemali jejunio Cardinales, quorum numerus ad paucissimos erat redactus, allegit. (52) Eo anno Bononiæ gliscentibus in dies civilibus simultatibus, Fr. Benedictus Veronensis Ordinis Prædicatorum opportunè in Urbem venit. Siquidem auctoritate sua, Episcopo etiam, & Prætore summa ope Cives orantibus, ut Remp. privatis odiis potiorem babere vellent, pacem inter familias hasce conciliavit; Delphinos & Malatascas, Taurellos & Andalos, Grifonos, Artenisios & Castrobrittos. Pepulos & Tettalasinas. Hi cum quadraginta annos acerbas inter se gessissent inimicitias, nunc demum sancti hominis auctoritate commoti, oon solum libenter in gratiam redierunt, sed arcta etiam inter se affinitate devincti sunt. In Marchia Icilinus Galvanum Lanceam, bominem Germanum proditionis compertum, Prætura Patavii deturbavit, atque illius judices & milites in carcere maceravit, (53) & Ricardum de Rodalisco substituit. Ricardus autem Comes, ut cladem ad Sanbonisacium acceptam referret, Hostiliam oppidum ad Padum munitissimum, manu valida oppugnavit, idque Verooensibus vel ipso repugnante Icilino ademit. In Italia eo anno maxima annonæ penuria, ac
1245 mox sævissima pestilentia laboratum. Proximo Fridericus, cùm Concilium adversus se freqnens convocari Lugduni audivisset, nihil magis quàm ne quid durius adversus se statueretur, veritus; in Lombardiam redire decrevit, atque in hanc sententiam ad Cremonenses scripsit: Se, Comite Casertano unà cum civitate Capuæ ad mandata sua converso, Regnum pacatè tenere, ac propterea collectis viribus ad Lombardiæ res animum contulisse: itaque, Marchione Lancea proditore damnato, Hubertum Marchinnem Palavicinum, fidelem Vicarium suum, in Lombardia constituere: eique ut pareant æque ac sibi, præcipere. Inde Paschate Capuæ acto in Patrimonium, & Viterbiensi agro vastato Aquampendentem, Senas, & Pisas concessit. Tum per Lunensem otam VI. Kal. Julias (54) Parmam, Parmaque transmisso ad Casale Pado Veronam contendit; ibique mense Majo celebrem Principum Populorumque conventum egit: cui præcipuè Conradus filius, Balduinus Imperator, Dux Austriæ, Dux Moraviæ, & Icilinus interfuere: atque inde Legatos summos viros ad Pontificem de re componenda; Hencium verò ac Fridericum filios adversus Placentinos cum exercitu misit. Inde conventu peracto, VIII. Idus Julias Cremonam adiit, atque iter, recepto in amicitiam Bonifacio Montisferrati Marchione, Lugdunum versus, ut Concilium adiret, intendit: verùm, cùm pervenisset Taurinum, Innocentium XI. Kal. Julias sententiam adversus se pronunciasse accepit. Res autem ea sic acta est. Innocentius, ubi præstituta dies advênit, Nativitate S. Joannis Baptistæ transacta Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Abbatesque, qui convenerant, alloquutus, de multarum Ecclesiarum necessitatibus retulit, ac Thadæum Suessanum Friderici Legatum se audiri postulantem admisit; qui in conspectum Patrum progressus, se pro Friderico objectis criminibus respondere paratum esse, dixit, ac multa magnaque ipsius nomine Friderici promisit: cui Innocentius: Ecqnem autem sponsorem tantarum, inquit, rerum præbebis? illo verò Regem Francorum, Anglorumque subjiciente: Neutrum, inquit, horum accipimus, ne Friderico, ut ante, fidem fallente in utrunque animadvertere compellamur, ac tres terrarum Principes omnium potentissimos, hostes adipiscamur. Quarto inde post die in æde S. Joannis, Spiritus Sancti auxilium solemniter imploravit, atque inde calamitates, quibus premebatur Ecclesia, exponere cum fletu, & lachrymis cœpit: in peroratione verò crimina Friderici explicuit; hæresim, sacrilegia, cum Saracenis commercia, atque in primis multa ejus perjuria; quæ prolatis ejus literis comprobavit, quibus Thadæus multis rationibus respondit: quas ubi speciosas magis, quàm veras judicari à Patribus sensit, temporis spatium postulavit, quo monere Fridericum posset, ut ipse præsens ad caussam dicendam veniret, cui Innocentius: Minimè verò, inqnit: immo si ipse accesserit, ego abibo; etenim laqueos ejus, quibus me vix explicui, perimesco, nec me adhuc idoneum martyrio sentio; demum, cum ille rursus urgeret, duas hebdomadas ad illum de re tota commonefaciendum concessit. Quod ubi Fridericus cognovit, omnino consilium Thadæi repudiavit, negans, Imperatoriæ dignitatis esse, sese in jure de crimine fistere.

(51) Diem adnotat Nicolaus de Curbio, inquiens: *Festo autem Nativitatis Domini celebrato, dum in Festo B. Joannis Evangelistæ Missam manè in Lugdunensi Ecclesia celebraret, ac prædicaret populo Verbum Dei, ibi publicè nunciavit Concilium generale, in Festo Beati Joannis Baptistæ ventura proximo celebrandum.*

(52) Erravit Ciacconius (non secus ac Sigonius,) qui, inter Dominici adventus tempora, seu hyemale jejunium, creatur tredecim Cardinales ab Innocentio in Urbe Lugdunensi asseverat; id enim Romæ peregit, antequam in Gallias iter susciperet, ut indubius testis Nicolaus de Curbio enarrat, his verbis, num 18. *Cernens igitur Dominus Papa, se plurimum Fratrum indigere consilio, cum non essent tunc nisi septem in Ecclesia Cardinales, primo anno Pontificatus sui, in Ecclesia B. Petri Apostoli de Urbe, Sabbato infra Octavam Pentecostes, XII. Cardinalium, videlicet trium Episcoporum, & trium Presbyterorum, ac sex Diaconorum ordinatione decentissima Ecclesiam adornavit.* Matthæus quoque Parisius, in assignando die, non loco, dissentit, asserens, creatos Cardinales in Festo Sanctæ Trinitatis, cùm Sabbato, illud præcedente, Sacri Collegii numerus auctus fuerit ab Innocentio; nec decem solummodo, ut ille scripsit, sed duodecim Cardinales renunciati sint à Summo Pontifice.

(53) Rolandinus hæc omnia fusiùs refert, scribens, ab Eccelino ductam in uxorem hujus Galvani Lanceæ sororem, ac postea repudiatam, divortii sententiam ferente Philippo Archidiacono, quem ipse Eccelinus in carcerem detrusum morti crudeliter dedit. Alia narrat ingrati, sævique animi ejusdem exempla, subjungens: *Tunc dictum est proverbium quoddam per Paduam: Impio Domino qui servieris, & iniquo, mercedem expectat impiam, & præmium capitale.*

(54) Legendū est *VI Kal Majas*, si Majo mense Fridericus Veronæ colloquium habuit, ut testatur Rolandinus lib. 5. cap. 13., & ipse Sigonius fatetur.

re. Cum autem diebus ipsis transactis multi in Concilio variis eum de criminibus accusarent, eaque testibus comprobarent, neque Thadæus ea satis diluere videretur, tum XVIII. Kal. Augusti Innocentius frequenti Concilio sententiam in eum tulit, (55) his ferme verbis: *Cum Fridericus Rex Siciliæ pacem inter Imperium atque Ecclesiam violarit, Cardinales ac Proceres Ecclesiæ prodeuntes ad Concilium aut comprehenderit, aut submerserit, aut ad indecoram subeundam servitutem adegerit, quosque captivos fecit, eos fœdissimis carceribus ad extremum usque spiritum macerarit; Cum idem nefariis de fide imbutus opinionibus sit, & amicitiam cum Saracenis coierit; Cum in Regno Siciliæ Sacerdotes impotenter exterminarit, ac variis tormentis excruciatos necarit: ob has caussas*, inquit, *nos super præmissis, & quampluribus aliis ejus nefandis excessibus cum Fratribus nostris, & Sancto Concilio deliberatione præhabita diligenti, cum Jesu Christi vices, licet immeriti, teneamus in terris, nobisque in B. Petri personam sit dictum: Quodcunque ligaveris super terram, ligatum erit in cœlis; memoratum Principem, qui se Imperio, & Regnis, omnique honore, & dignitate reddidit tam indignum, quique per suas iniquitates adeo, ne regnet, vel imperet, est abjectus, suis ligatum peccatis, & abjectum, omnique honore, & dignitate privatum à Domino ostendimus, denunciamus, &* nihilominus *sententianda privamus, omnes, qui et juramento fidelitatis tenentur astricti, ab hujusmodi juramento perpetuo absolventes auctoritate Apostolica, firmiter inhibendo, ne quisquam de cetero sibi, tanquam Imperatori vel Regi pareat, & intendat; decernendo quoslibet, qui ei deinceps velut Imperatori, vel Regi consilium, vel auxilium præstiterint, seu favorem, ipso facto excommunicationis sententiæ subjacere. Illi autem ad quos in eodem Imperio Imperatoris spectat electio, eligant liberè successorem. De præfato Siciliæ Regno providere curabimus cum eorundem Fratrum nostrorum consilio, sicut viderimus expedire.* De electione inde Imperatoris sic subdidit: *Dux Austriæ, Dux Bavariæ, Dux Saxonum, Dux Brabantiæ, Archiepiscopus Coloniensis, Maguntinus, Salburgensis ducentur in Insulam Rheni, & dimittentur soli in ea, & amovebuntur omnes naviculæ, & ibi tractabunt de electione Imperatoris, nec adveniet aliquis ad eos, donec sint concordes. Huic negotio præerit Archiepiscopus Coloniensis, secundus Maguntinus, tertius Salburgensis.* Atque hæc omnia cunctis Christianis Principibus nota fecit; præcipuè verò Philippum Fontanam Episcopum Ferrariensem ad Principes Germaniæ misit, hortans eos, ut Henricum Landgravium Thuringiæ deligerent Regem, seque ei auxilio futurum ad Regnum obtinendum promittens. Hæc verò ut Fridericus accepit, ira, cujus sanè potens non erat, exarsit, atque ad suos conversus dixit: *Pontifex in Concilio meam mihi Coronam detraxit; videamus, an ita sit: ac Coronam sibi afferri jussam capiti imposuit, inquiens: Atqui Coronam nondum vel Pontificis, vel Concilii decreto amisi: an verò Principem, cui non est par, de culmine Imperialis dignitatis Pontifex deturbabit? atqui meliore multo nunc, quàm ante condition sum: nam ante in aliqua saltem re tenebar ei obtemperare, aut obsequium adhibere; nunc verò omni obedientiæ, venerationis, & pacis solutus vinculo sum.* Itaque ab illa die Pontificem, propinquos, affines, amicos, & bona ejus sine ullo pudore insectari internecino bello instituit. Ut autem Principes ab amicitia ejus sejungeret, literas ad eos scripsit omni criminatione plenas, & quasi veneno quodam aspersas; in quibus non solum Pontifici, sed etiam universo Sacerdotali Ordini asperè maledixit, ac semetipsum de objectis criminibus purgare contendit; præcipuè autem, ut favorem sibi Ducis Austriæ compararet, filiam ejus sibi in matrimonium postulavit; neque obtinuit, puellâ simul cum patre connubium hominis aspernante, quem communione piorum Ecclesia exegisset. Principes autem Pontificis voluntatem foventes, Henricum Regem, ut dixerat, designarunt, (56) qui mox partes Ecclesiæ propè in Germania prostratas erexit. Mansit autem Fridericus Taurini usque ad Kal. Augusti: nam pridie ad Principes crimen hæresis diluendi gratia scripsit. Inde Papiam regressus

(55) Hujus Concilii historiam, è Matthæo Parisio descripsit Sigonius. Videndi Nicolaus de Curbio, Labbeus Tom. XI. Concil., & Raynaldus ad hunc annum. Irrepsit error in hanc Sigonii editionem, in qua adnotatur *XVIII. Kal. Augusti*; Julius enim mensis hunc numerum non admittit. Reponi igitur debet, *XVI. Kal. Augusti*, quo data Lugduni sententia depositionis Friderici legitur apud Raynaldum num. 45. Etiam Caffari Continuator ad hunc annum scribit, Fridericum die Lunæ XVII. Julii in pleno Concilio, Regno, & Imperio ab Innocentio privatum.

(56) In ipsa Ascensionis Domini solemnitate electus est *Henricus*, qui Innocentii precibus victus in electionem consensit, ut scribit Albertus Stadensis. Non prima tamen electio hæc fuit memorati *Henrici* in Regem Germaniæ; Matthæus enim Parisius, ad annum 1243. pag. 608. adnoravit, altera jam vice Germanos Principes Friderico infensos simul convenisse, ut novum eligerent Regem, atque hunc ipsum *Henricum* Landgravium designasse. Verba Parisii hæc sunt: *In Alemannia etiam multi abierunt retrorsum, & volentes amplius stare cum eo* (Friderico Imp.), *alium sibi in Regem elegerunt, vel Imperatorem, videlicet Andegravium* (in margine legitur *Henricum Landgravium*) *virum elegantem, ac strenuum, cui Germaniæ, & Italiæ pars potissima, consilium, & auxilium, usque ad capitum expositionem, spopondit indefessum. Hæc autem sagaci mente perpendens pericula Dominus Imperator commisit exercitum suum regendum cuidam sibi familiarissimo, & nulli pandens tanti consilii sacramentum, illac iter dirigit festinanter, & eò fiducialiùs, quòd memoratus Andegravius in dictam electionem non adhuc plenè consensit, imo potius tam consensum, quàm responsum Germanis suspendit. Dilexit enim Imperatorem, & Romanæ Curiæ odivit cavillationes* (Parisius, Romanos Pontifices mordere assuetus, ita loquitur). *Accedente igitur ad ipsum Imperatore, & vocante eum pacificè, & secretò, in loco tuto, adeo mutuis collocutionibus, & amicis confabulationibus, ante recessum suum ad invicem datis dextris, confœderati sunt, ut de suspecto factus est idem Andegravius amicus tutissimus, & omnibus, qui eum elegerant, manifestè significavit, quòd tam temere præsumptionem non adquievit. Et sic, ad votum perfecto negotio, ad exercitum suum Imperator eadem, qua recessit, prudentiâ remeavit.* Hæc omisit Sigonius, quamvis in hisce rebus enarrandis Parisium passim habeat auctorem.

sus, bellum movere Mediolanensibus statuit, atque idcirco delectus omnium fidelium Civitatum accivit. Quibus septus in fines Mediolani se intulit, ac Morimundum statim occupatum evertit: (57) inde cum ibi exercitum Mediolanensium obvium cum carrocio habuisset, XII. Kal. Novembris castra ad Abiate, ad ripam Ticinelli traduxit: atque ibi occurrentibus pariter in ulteriore ripa Mediolanensibus, dies unum & viginti, re tantum mutuis jaculationibus tentata, transegit. Kal. inde Novembris ad Bufaloram amnis transeundi caussa processit, verùm à Mediolanensibus eodem occursu se objicientibus impeditus non potuit. Inde Idibus, motis castris, Castenum profectus (58) arcem Cottarum subvertit, neque ibi per eosdem quoque transitus nancisci copiam quivit. Quare multis ibi diebus sine profectu translactis, Hencio filio mandavit, ut trajecto occultè juxta Bassianum ad divertigium Abdua, impetum in tractum illum Mediolanensium faceret. Quo facto Hencius ad Gurguzolam accessit, ipsamque oppugnare instituit: verùm Simon Locarnas cum juventute Portæ Comensis atque Orientalis sic se conatui illius opposuit, ut prœlio commisso ipsum captivum fecerit, licet Parmensibus ac Regiensibus intercurrentibus post paullò reddiderit. Hæc in nostris Annalibus scripta sunt. (59) Matthæus autem Parisius auctor est; Mediolanenses à Friderico & Hencio inter Urbem & flumen interceptos, ac reditu interclusos, cladem insignem accepisse. Fridericus inde Papiam, & Papiâ Cremonam, atque inde audita rebellione in Apuliam rediit, (60) ita tamen, ut filios Hencium in Lombardia; Fridericum in Etruria Legatos reliquerit. In Marchia Icilinus Novale & Mestrium ex agro Tarvisino recepit. (61) Per eosdem dies jussu Friderici Mutina, Regio, & Parma omnes Ecclesiæ fautores ejecti. Ita Regio Roberti, Foliani, ac Lupicini ab Sessis; Mutina Aigoni, Rangoni, & Boschetti à Grasulfis, & eorum factione depulsi sunt. Idemque Parmæ de Gerardo Corrigio. & Bernardo Rossio Pontificis affinibus factum fuisset, nisi ipsi re prævisa aliquanto ante cum amicis suis Urbe cessissent.
Sequenti anno sæva adeo Aprili mense pruina 1246
cœlo manavit, ut vites omnes perdiderit. Eodem mense Fridericus in Campania castrum Capuacii, quod à rebellibus tenebatur, expugnavit. In Germania Henricus Landgravius Rex designatus in die S Jacobi summo prœlio cum Conrado ad Francfordiam depugnavit, eumque à suis in acie destitutum superavit. In Umbria Marinus de Ebulo Perusinos & Assisiates, qui à Friderico defecerant, debellavit. Hencius bellum in Lombardia cum adversariis suis gerere instituit, in primisque factione Bernardi Russii Parmâ depulsa, exercitum adversus Placentinos adduxit. Regienses castra duo ex agro suo, Rosenam & Felinam, Huberto Palavicino Marchione Prætore duce, recuperarunt. Bononienses captivos suos in prœlio ad Vineolam factos, à Mutinensibus & Parmensibus receperunt, atque illorum eis reddiderunt: nec Placentinis interea ab Hencio oppugnatis opportuna summittere auxilia destiterunt. Cæterum assiduis bellis ac seditionibus tum Lombardiam urentibus, villis agrisque vastatis, miser admodum vel potius miserabilis status ejus, ac fœda in primis facies erat: neque enim aut arare, aut serere, aut messem, aut vindemiam facere, aut omnino rari habitare agricolæ sine militari custodia poterant, quæ à singulis Civitatibus per tribus emittebatur: adeò numerus perditorum hominum & latronum increverat, qui homines iter facientes excipiebant; neque nisi exactis mulctis acerbissimis, dimittebant; boves avertentes, & nisi se redemissent, gravissi-

(57) Errat Sigonius, figens huic anno eversionem Cœnobii Morimundensis; ea enim contigit anno 1237. *die tertia intrante Decembri*. Feralem hujusce excidii historiam, ab oculari teste descriptam, vulgavit Ughellus è manuscripto ejusdem Cœnobii Tom IV. Italiæ Sacræ col. 183. novæ editionis Venetæ.

(58) *Castenum* scribunt tum Galvaneus Flamma in Manipulo Florum, tum Calchus ad hunc annum; vicus autem est imminens Valli Ticini propè Bufaloram, etiam num sub hoc nomine vigens.

(59) Galvaneus Flamma in Manipulo Florum ad præsentem annum hæc narrat. Calchus, *Hencium* dimissum à Mediolanensibus, non gratiâ aut precibus, sed pacto, & necessitate in hunc modum refert: *Henricus invento juxta Cassianum Oppidum vadu, flumen transit, & Gorgonzolam sese recepit. Sed hanc confestim circumsedit Simon Locarnus, Mediolanensium Ductor, & locum nullis mœnibus, fossisque munitum facilè expugnavit, Regemque Henricum ipsum cepit. Sed nequaquam remissum ex eo prælium est. Institere acrius hostes, & quasi amisso Rege victuri ampliùs non forent, quidquid virtutis, & scientiæ militaris haberent, effuderunt. Ita vehementiùs pugnantes, non parvam Mediolanensium, qui jam victores se putabant, stragem edidere, Simonemque ipsum cum Præfecto sagittariorum Genuensium cepere. Æquata hoc modo pene pugna fuit, & dirempto certamine placuit Ducum permutationem fieri. Sic & Henricus, & Simon liberati cum cæteris captivis incolumes rediere. Solis Liguribus illata injuria est, quibus alter oculus effossus est, & dextera manus præcisa fuere.* Caffari Continuator, qui hoc anno missos Janua quingentos ballistarios in auxilium Mediolanensis exercitus contra Imperatorem testatur, de hujusmodi injuria suis illata prorsus silet.

(60) Non hoc anno, sed sequenti, Friderici reditus in Apuliam contigit. Siquidem Galvaneus Flamma, loco memorato, tradit, Fridericum apud Grossetum hyemasse. Idem refert Caffari Continuator, cujus verba referre præstat, ut Sigonii Historia vividiùs illustretur. Ait igitur ad annum 1246. *Accidit autem, quòd stante in Grosseto Domino Friderico, & mandasset Lombardis omnibus fidelibus suis, & Pisanis, Savonensibus, & Albinganensibus, & Jacobo de Carreto, aliisque Marchionibus, & circumstantibus universis, ut potentem exercitum mari, & terra contra Januenses pararent; Nobiles Viri, Barones de Regno suo, Thebaldus Francus, & alii plures, qui in Curia ejus erant, tractaverunt eum occidere. Comes verò de Casertis fecit hoc scire Domino Friderico, & sic Thebaldus Francus, & alii culpabiles fugerunt, alii apud Romam, alii in maritima, alii ad alia loca. Thebaldus verò in Castro Rocchæ Capalbi se reduxit. Dominus quidem Fridericus ad inveniendos eos, & capiendos personaliter in Regnum perrexit, quia timuit, ne illi de Regno ei fierent rebelles, & obsedit Castrum Rocchæ Capalbi, & ipsum cepit, & Thebaldum prædictum, & vastari fecit, & destrui.*

(61) Duo hæc Castra per deditionem tradita fuisse Eccelino eadem obsidenti, *die X. exeunte Septembri*, refert Rolandinus lib. 5. cap. 15.

vissimis detrimentis afficientes; eum alios pede suspenderent, aliis dentes evellerent, aliorum in ora busones vivos ingererent: quæ mala honestissimos quisque vel ipsa morte tristiora putabat. Quod verò intolerabilius videbatur, alter alteri suspectus erat, ne caperetur, atque ab eo extorquendæ pecuniæ gratia torqueretur. Lupi præterea cum vulpibus fame rabidi per agros passim ferebantur, quòd combustis villis & desertis agris solitum haudquaquam ovium cetcrarumque pecudum pabulum invenirent: verùm circa fossas Urbium congregati volitabant, atque absurdis ululatibus omnia personabant, & ingressi oppida intacti ipsos sæpe homines laniabant, quos sopor in plaustris aut sub porticibus occupabat: quin etiam parietes perforabant, & infantes nacti in cunabulis devorabant. Quæ ab illis scribuntur, qui se conspexisse fatentur. Gibertus Corrigius de Gente dictus, & alii nobiles Parmenses Friderico damnato obedire nolentes, sese ad Gregorium Legatum Placentiam contulerunt: quibus Fridericus exilium statuit, ac domos evertit. In Marchia Icilinus Castrumfrancum, Campretum, & Musolentum ex agro Tarvisino recepit, agrumque ipsum ferro ignique vastavit: multos etiam Patavinos falsò proditionis insimulatos publicè interfecit, & Veronæ Cives aliquot tormentis excruciatos extin-
1247 xit. (62) Sequenti anno pridie Idus Februarias Joannes Scannarola, & quidam alii insidias Icilino parasse sunt accusati: ex quibus cum Joannes ab Henrico Egna Prætore acrius urgeretur, ut se judicium evadere non posse vidit; stricto gladio Prætorem ipsum oppetiit, ac vita exuit. (63) Quare & ipse ultimum supplicium subiit. Ricardus & Azo, Veronensibus exulibus ac Ferrariensibus sumptis, cum Icilino & Veronensibus Urbem tenentibus ad Mincium pugnaverunt: in quo prœlio IV. Kalendas Jun. multi utrinque capti, æstus magnitudine intercluso spiritu, perierunt. Conradus Henricum Regem Aquas ad coronam accipiendam pergentem, apud Ulmam adeptus prœlio maximo vicit: unde ille ictu sagittæ saucius fugam arripere coactus, haud ita multò post dolore confectus interiit. (64) Quo nuncio accepto, Innocentius quatuor Legatos ad concitandos in Fridericum Reges subitò destinavit, & cum Hencius jussu patris propinquum suum captum suspendio extinxisset, ipsum in die Parasceves cum patre diro anathemate jugulavit: atque inde studium suum eò convertit, ut Gulielmus Comes Holandiæ Rex Germaniæ legeretur. (65) Gulielmo inde Aquas ad coronam accipiendam eunti, Conradus se item opposuit, atque ab Octaviano Ubaldino Cardinale Legato, Conrado Coloniensi Archiepiscopo, & aliis procetibus Alemaniæ amicè monitus, ut incœpto desisteret, nec patris damnati vestigia sequeretur; respondit, se nunquam parentis sui studio defuturum: atque ita Urbem occupatam contra illos obtinuit, ac diuturnam Pontificiorum obsidionem sustinuit. Fridericus autem tumultibus Apuliæ tandem compositis, Pisas se retulit: atque inde per Parmensium fines Cremonam pervênit. Ibi verò suadentium auctoritate victus, utile demum consilium gratiæ cum Ecclesia reconciliandæ cepit, ac Lugduni ipsum convenire Pontificem statuit. Itaque honestissimo togatorum comitatu assumpto Cremona profectus, Taurinum accessit, ibique alterum conventum instituit. Hencius autem cum Bosone Dovaria Regii Prætore Vardastallum Mantuanorum, qui ad Ecclesiam se retulerant, circumsedit, ac duo eorum navigia Pado defluentia intercepit: inde ad castrum Quintiani Brixianorum oppugnandum processit. Mantuani contrà Cremonensium agrum ingressi, ipsum infesta percursione vastarunt. Mediolanenses, Brixiani, Ferrarienses, Bononienses, & Veneti obsidionis caussa duobus mensibus apud Luzariam consederunt. Fridericus inde Taurino profectus ubi radices Alpium attigit, trepido nuncio Parmam ab Ecclesiasticis receptam audivit. Rem autem ad memoriam insignem hac ratione gestam invenimus. Gibertus de Gente, & alii Parmenses, qui Urbe excesserant, omnibus fortunis eversi, ac summis difficultatibus rei familiaris oppressi cum Placentiæ versarentur; occasione admoniti, consilium recuperandæ patriæ inierunt, ac multis Friderici hostibus Ecclesiæque amicis in fortunæ societatem ascitis, Placentia Gregorii Legati nixi opibus evaserunt, ac se inter se ad patriam repetendam hortati, Gerardo Corrigio duce sibi delecto, Parmam XVII. Kalend. Julias citato agmine perrexerunt, atque Henrico Testa Arretino Prætore, & Manfredo Cornazano occisis, & Gibellinis, qui omnes ex Urbe ad Tarum armati re perspecta occurrerant, prœlio profligatis, Urbem sine certamine inierunt, ac benignè à populo accepti, postridie concione habita, Gerardum ipsum Prætorem designaverunt. Qua re prævisa, nobiles, qui Friderico favebant, sub eorum ingressum se cum rebus suis ex Urbe proripuêre. Parmam tam inopinato casu ab hostibus occupatam postquam Hencius audiit, extemplo Quintiani obsidionem reliquit, seque trepidus Cremonam recepit, atque opportunis consiliis agitatis, postridie mane Cremonenses cum Carrocio Par-
mam

(62) Hæc Rolandinus lib. 5. cap. 16. & seqq.

(63) Supervixisse post vulnera accepta *Henricum de Ygna* quatuordecim dies, narrat Rolandinus loco memorato, fusè narrans, quæ Sigonius ex ipso in compendium hic protulit de gestis Ecelini, & diligenter menses, ac dies designans.

(64) Matthæus Parisius, qui hoc prœlium describit, *Henricum* Landgravium ait, *non alienis, sed propriis vulnere doloris sauciatum, & suffocatum animam exhalasse*.

(65) In Festo S. Michaelis electum *Gullielmum* in Germaniæ Regem, Duce tamen Saxoniæ, aliisque Magnatibus minimè consentientibus, tradit Matthæus Parisius ad hunc annum pag. 735. Feriâ quintâ post Festum S. Michaelis, idest die 3. Octobris hujus anni, designatum a Germaniæ Principibus hunc Regem, scripsit Albertus Stadensis ad præsentem annum, atque hunc, verum electionis memoratæ diem fuisse docet Innocentius ipse in epistola ad Rectorem S. Mariæ in Cosmedin, in qua hæc habet; *jucundus agnosce, quod V. nonas Octobris in Curia, juxta Coloniam solemniter congregata, charissimus in Christo filius noster Vuillelmus Comes Hollandiæ, communi voto Principum, qui in electione Cæsaris jus habere noscuntur, in Romanum Regem, cæteris Principibus adplaudentibus, est electus.*

mam versus eduxit, ac castra ad Tarum mortuum posuit, qui aquarum è Taro vivo congregatio erat, longè à Parma septem millibus passuum distans; atque ibi patrem ad audirum cladis nuncium recurrente expectare incœpit: neque ambigitur, quin, si rectà ad Urbem contendisset, nondum necessariis munitionibus præsidiisque instructam, eam facilè recuperaturus fuisset. Lum autem ille advenit, interim Parmensibus nuxilin à Pontificiis accessere. Nam Ricardus Comes Vardastallo advolnvit, atque Urbem à parte ad Orientem vergente sibi custodiendam assumpsit: postridie quadringenti equites Placentini accesserunt, quibus pars à glarea fluminis attributa est: tertio die Gregorius Montelongus Legatus Pontificis & Bernardus Rossius affinis ejus cum mille equitibus Mediolano venerunt: deinde cum expeditis copiis Bononienses ac Ferrarienses: atque hi omnes castra in via ad Burgum S. Domnini ferente locarunt, eaque vallo fossaque adversus quoscunque hostium impetus firmaverunt. Hoc igitur tam improviso ictus nuncio Fridericus, modico temporis spatio ad capiendum consilium sumpto, IV. Non. Augusti ad Urbis obsidionem signa convertit; eo animo, ut omnem belli Lombardici molem ad eam expugnandam conferret, sperans se facile potiturum, quòd eam nec firmus murorum ambitus communiret, neque fossarum profunditas tutam efficeret, nec præparata rerum necessariarum copia confirmaret: atque ad Urbem sociis omnibus latera stipantibus progressus, in ea parte, quæ dicitur Grola, non longè ab ipsa Urbe, nempe in capire Pontis consedit, firmo animi decreto suscepto, se Parmenses ad deditionem aut voluntate aut vi subacturum. Itaque acrioris obsidionis instituendæ caussa, oppidum novum, observatis de cœlo astris, construxit: quippe castra, amplissimo terræ spatio ad justam Urbis magnitudinem comprehenso, vallo fossaque munivit, atque eò thesaurum suum & omnia rectè institutarum Civitatum opificia transtulit, ut nihil ab Urbe justa differret; ipseque cum Germanis, & Hencius cum Mutinensibus ibi stativa locavit: auxiliis inde ab omnibus partibus accersitis, primus venit Prætor Papiensium Hugo Boaterius Parmensis, qui quanvis sororis Pontificis esset filius, nulla tamen ratione averti à Friderici amicitia potuit; deinde Icilinus à Romano cum Patavinis, Vicetinis, & Tarvisinis, vix ad Gazaltum ex manibus Azonis & Mantuanorum elapsus; tum ex Cremonensibus, Regiensibus, Bergomatibus, & Tuscis, qui partibus Imperii studebant; postremo ex Apulia & Sicilia, Italicorum & Saracenorum ingens numerus, ex quibus exercitus sexaginta millium est confectus: qui celeriter Hencio duce totum agrum Parmensem cum castris ejus omnibus in ditionem redegit. Parmà in hunc modum à Friderico cinctà, miritificus omnes qui intus erant, pavor incessit: quare non summam solum ad firmanda & tuenda mœnia diligentiam adhibuère, sed etiam supplices à Deo auxilium poposcere: mulieres præcipuè ad vota pro salute facienda conversæ, Urbem argenteam cum omnibus majoribus ædificiis construxère, eamque B. Virgini dicavère. Hac re accepta Bononienses ab occasione invitari, bellum sibi cum Mutinensibus instaurandum existimarunt, scilicet, ut aut Fridericus in apertum amittendæ, si negligeret, Mutinæ discrimen adduceretur; aut, si opem enixè ferret, copias suas diduceret, & Parmam minoribus opibus oppugnaret. Ita dum Mutinensium exercitus à Friderico vocatus, paucis in præsidio finium suorum relictis, abest; Vido Vicecomes Prætor cum carrocio & Jacobo Lambertacio carrocii Præfecto ad Badianum accessit, quod infelicibus antè tentatum armis assiduè ante oculos versabatur, atque omnis generis machinis expeditis acerrimè oppugnare instituit. Hoc nuncio accepto Mutinenses, qui in castris Friderici erant, statim Icilino & copiis ejus assumptis, ad Badianum recurrerunt: verùm multitudine copiarum Bononiensium territi, castris positis quieverunt, Hencium majore cum subsidio adventurum opperientes. Bononiensibus interea acrius in dies oppidum oppugnantibus, Badianenses & Mutinenses, qui in præsidio erant, cùm se sustinere non possent, neque Hencianum subsidium affore in tempore existimarent, consilium sui dedendi cepere: ac potestare colloquii facta, in hunc modum cum Bononiensibus pepigère. Pridie Non. Julias juxta fossam Badiani prope portam, Vido Prætor & Consules mercatorum atque argentariorum, qui ibi aderant, promisère, Vidotto Gerarducio & aliis ex Badiano præsentibus, se servaturos res mobiles eorum, eisque quoquò vellent ire, liberè permissuros; qui Bononiam commigrare, aut in agro habitare voluissent omnium onerum, præterquam militarium, vacationem daturos, omnesque possessiones, quas haberent in agro Bononiensi, restituturos, neque pacem cum Mutinensibus illorum injussu facturos, nisi restituti à Mutinensibus essent; præterea se ædi D. Stephani parsuros, captivos dimissuros, res Communis Mutinæ trans Scultemnam impensis Communis Bononiæ translaturos: si quis de castro vellet primùm Mutinam ire, deinde Bononiam redire, potestatem facturos; postularunt autem, ut ipsi intra biduum bona sua omnia, ædisque D. Stephani ex castro extracta haberent, & ne Mutinenses per tres dies propius castrum trium millium spatio esse possent, darentque operam, ut castrum Badiani in potestatem Vidonis Prætoris primo quoque tempore perveniret. His actis Badianenses cum ducibus Mutinensium colloquuti, fide accepta fore, quæ promitterentur, à sua parte rata, eodem die cum rebus suis exière: atque alii Bononiam, alii Mutinam, ut cujuscunque tulit animus, abière. Prætor inde castrum ingressus ipsum, exercitu Mutinensium aspectante, combussit: & continuò, antequam Hencius adveniret, nocturno tempore in Mutinenses invasit, eosque in fugam haud magno admodum negotio compulit. Inde circumlatis ad castra eorum armis, Montelongum, Sabinianum, & alia quædam occupavit: atque ingenti præda potitus, victorem domum reduxit exercitum. Ibi recitatis, quas gesserat, rebus, ad Consilium generale ac speciale tulit, ut pacta cum Badianensibus & custodibus, qui ibi erant, cum oppidum in ditionem concessit, inita servarentur, atque in legum tabulas referrentur, & quotannis per Prætorem

rem, qui tunc esset, & per populum jurarentur, &c, ut in festo D. Esaiæ (nam illo die ea facta deditio fuerat) quadraginta cerei per Prætorem & curiam ad D. Esaiæ deferrentur. Fridericus inde castra munita quinto Kalendas Augusti à nomine S. Victoris, cujus eo die memoria celebratur, Victoriam appellavit: (66) ac quarto Nonas Augusti Mutinenses de rebus à se actis edoctos insignem ad se militum manum mittere jussit, inde ex Victoria Parmam obsidione premere instituit, ac crebra cum egredientibus Parmensium sagittariis prœlia miscuit, ac mœnia sæpe invasit: verum cum irriti omnes conatus cecidissent, usque adeo furere ira cœpit, ut omnes adversæ partis captivos maximis atque exquisitis suppliciis in conspectu Parmensium in glarea fluminis interfecerit, quoties ei rem malè gerere contigit. Quin etiam Gerardum Canalem Parmensem propterea suspectum habuit, quia domui ejus Parmenses pepercerunt, itaque illi aliquando dixit: *Multum nos, Gerarde, Parmenses diligunt, quia neque meam, neque tuam domum evertunt*: &, cùm ille responsum nullum dedisset, (quis quorsum vocem eam edidisset, non assequebatur) in Apuliam missum mari submergendum curavit. Hencius autem & Icilinus Brixillum, quod ad Padum est, captis Parmensibus loci custodibus, ditionis suæ fecerunt, unde Mantuani & Ferrarienses frumenta ac salem, atque alia ad victum necessaria Urbi Parmæ subministrabant. Dum autem locum illum muniunt, Octavianus Legatus, qui se jussu Pontificis ex Alemania in Lombardiam receperat, furtim Mediolanum accessit, à Montelongo Parmæ incluso rogatus, atque Mediolanensibus Azone & Alberico regentibus ad Talliatam Padi processit: nec Parmensibus, propter Hencium sese opponentem, succurrere potuit. Quare desperato auxilio Parmenses de deditione cogitare cœperunt, prout ex literis ad Cardinalem interceptis est cognitum. Marchio verò Montisferrati, assumptis Vercellensibus, Taurinum incursu subito cepit: verum Fridericus nepos sociarum Civitatum militibus advocatis statim recuperavit. Ferrarienses etiam exules, qui jussu Friderici Ravennæ agebant, ad os Talliatæ vocati, ipsum à Mantuanis vallis ad transitum impediendum obseptum invenientes, ope Hencii in ripa sedentis securibus aperuerunt, ac Padum cum suis navigiis intraverunt, & Mantuanis, qui primi Padum occuparant, levi pugna tentatis, quinquaginta naves eripuerunt; & præter eos, quos aut ferro necaverunt, aut flumine submerserunt, trecentos hostium captos Hencio tribuerunt, quos Fridericus ab utraque parte Padi suspendendos curavit, atque Hencium pontem ad Brixillum facere, eumque firmo præsidio custodire mandavit; atque interim literas à Friderico filio de Guelforum parte Florentia deturbata accepit. Quippe Florentia jamdiu in duas & ipsa factiones Guelforum & Gibellinorum divisa, cum hucusque Ecclesiæ partes tutata esset, Gibellinis in Urbe prævalentibus, ac Guelfis tumultu populari depulsis, ad Fridericum se contulit. Guelfos autem Octavianus Cardinalis incitaverat, atque ope Bononiensium ad Gibellinos Urbe ejiciendos impulerat. Hac de caussa Bononienses bellum ab ea parte futurum aliquando suspicari, arcem in finibus in ipso propè Apennini jugo adversus eos moliti sunt: quam propter asperos præcipitesque tramites Scaricalasinum nominarunt. Interim Mantuani & Ferrarienses V. Kalen. Novembris ponte capto atque rescisso, per Padum cum multitudine navium discurrere cœperunt, & Colurnum progressi, magnam commeatus vim Parmam ad sustinendam obsidionem introduxerunt. Fridericus autem intelligens, nisi refecto ponte supportationem rei frumentariæ Parmensibus intercluderet, se nunquam Urbe potiturum; pontem alterum, quà maximè angustus est Padus, captis per Ravennates & Mutinenses centum hostium navibus, magno sumptu ac labore restitui jussit, eumque vallo & fossis utrinque ac præsidio necessario confirmavit: atque ita impedita subvectione Parmenses iterum in summam necessitatem & magnam desperationem adduxit. Legatus interea Parmæ variis artibus titubantes Parmensium animos confirmabat, ac literis simulatis spem subsidii propediem affuturi non dubiam afferebat: superveniente hieme, sociorum copiæ domum pleræque in hiberna dimissæ. Aigonis & sociis, qui Mutina à Gerasulfis fuerant propter factionum certamina exturbati, Bononienses Sabinianum, quod paullò ante ceperant, dederunt incolendum. Sequenti inde anno Fridericus gravi morbo 1248
correptus est; ex quo cùm emersisset, recreandi animi caussa XIV. Kal. Martias Victoria cum magno suorum comitatu aucupatum tribus passuum millibus exiit, rerum omnium ab hostibus prope securus. Tum Montelongus Legatus, vir acer & vigilans, & Philippus Vicedominus occasione usi, Urbe cum omnibus copiis, pueris etiam & senibus & mulieribus adjuvantibus, implorato divino auxilio, eruperunt: quos ut vidit Thadæus Victoriæ custos relictus: *Tandem*, inquit, *mures de cavernis exierunt*; ac Victoriam adorti, custodibus, antequam Fridericus recurrere auxilio posset, oppressis ac fortissimè dissipatis, Urbe ipsa cum ingenti præda potiti sunt: nam & coronam regiam & thesaurum & supellectilem omnem pretiosam Friderici, & jumenta universa & carrocium Cremonensium repererunt, & captivis suis liberatis multos hostium ceperunt, atque inter ceteros Thadæum interemerunt; ac demum Victoriam ipsam simul ira lætitiaque elati cremarunt. Hæc ita gesta Salimbenus Parmensis, qui his rebus interfuit, scripsit. (67) Fridericus

(66) In Chronico Parmensi ad hunc annum *Victoria Civitas*, a *Friderico* Imperatore condita, ita describitur. *Eodem tempore Fridericus, quondam Imperator, retro cum suis aliquantulum se faciens, ædificavit Civitatem, nomine Victoriam, & construxit burgos, & domos muratas, & cuppatas, faciens ibi circumquaque foveas magnas valde, & palancata, battifredos, & bertescas, & pontes levatores, & molendina ponens ibi in canale de Navilio, qui erat consuetus venire ad Civitatem, & alia multa pro defensione Civitatis suæ, & longitudo dictæ Civitatis fuit à strata Claudia, usque ad stratam de Fragnano, & erat propè Civitatem Parmæ per quatuor balestratas, & habebant ibi Cremonenses Carrocium suum.*

(67) Eadem narrat Matthæus Parisius ad hunc annum, qui literas, a Prætore Parmensi de hac victoria ad Mediolanenses datas, recitat in additamentis pag. 164.

cus verò hoc modo : *Parmenses cum ultra resistere non possent, captato tempore, quo partem exercitus nostri ad fabricationem pontis in Pado, per quem aquæ nobis dominium servabatur, miseramus, die Martis XVIII. præsentis mensis Februarii Berverios quosdam, ut ad eorum persequutionem nos attraherent, callidè præmiserunt : sed cum fideles nostros inermes extra castrorum nostrorum limites casus tam subitus eduxisset, accidit, quòd priusquam ad defensionem civitatis Victoriæ fideles nostri regredi potuissent, Parmenses castra nostra cum rebus ibidem habitis ignis incendio concremaverunt.* Fridericus inde cùm maturè suis subvenire non potuisset, Victoria exclusus Cremonam eodem die processit, ac per triduum Cremonensium, Papiensium, & aliorum sociorum exercitu convocato Parmam se retulit, ac castris ab alia parte positis urbem nova premere obsidione instituit. Post quintum inde à Victoria capta diem, Hencius naves omnes Mantuanorum, quas auxilio Parmensium advocarant, adortus, viriliter expugnavit, ac centum omnis generis naves & trecentos homines cepit : quorum alios gladio, alios submersione delevit, alios in carcerem condidit. Cùm autem Fridericus ad expugnationem duorum castrorum esset progressus, quæ Parmenses ad aditum Friderico præcludendum post captam Victoriam ceperant : Parmenses adortus non levi detrimento affecit : ex quibus centum cæsi, sexaginta capti atque in custodias dati sunt : inter ceteros Bernardus Rossius Pontificis sororius interfectus. Hencius cum Icilino Veronam, Montelongus cum Mediolanensibus Mediolanum se retulit. Parmenses Bertam carrocium Cremonensium in urbem adduxerunt, & ad baptisterium collocarunt. Mediolanenses verò & Mantuani, qui magna ab eis detrimenta acceperant, ornamenta ejus abstulerunt, ac tantum rotas ac lectum plaustri cum vexilli pertica reliquerunt. Cùm autem reliquus thesaurus auro, argento, lapidibus pretiosis, vasis, & vestibus constans est ablatus, tum inprimis corona Imperialis magni ponderis ac pretii; quippe ampla, & ex auro gemmis pretiosis intextis confecta, ut magis dignitati Imperii, quàm capitis ornamento serviret : nam facilè totum caput cum facie occuluisset, nisi subsidio unius fasciæ sublevata fuisset. Hanc verò quidam parvus homo, humili loco natus invênit, (68) atque omnibus indicans lætus incessit : nam quod quisque rapuerat, sibi habebat, neque ea de re ullum jurgium, aut contentio intercedebat. Hanc verò Parmenses emerunt mille libris Imperialibus, & una domo repensis : inde statuerunt, ut quicunque de bonis Victoriæ rapuisset, dimidium sibi haberet, ac dimidium in commune conferret : tentoria, & reliqua ad usum belli pertinentia Legatus accepit : imagines & sacræ reliquiæ in sacrario Basilicæ conservandæ sunt positæ, jumenta circiter quindecim millia fuerant; nempe equi pretiosi, manni, muli, clitellarii, & boves. Ex hoc inde thesauro pars exigua Parmæ remansit, quòd pleraque mercatoribus vendiderunt, & pecuniam confecerunt. Hoc læto nuncio audito Innocentius dixit :

Ad laudem Christi Victoria victa fuisti.

His porrò rebus erectus Octavianus Legatus, Bononiam venit, atque, advocato ad concionem populo, auctor maximè fuit, ut reliqua Mutinensis agri castra sæpius parum prospero successu tentata primum peterent, deinde Romaniolæ urbes, quæ in potestatem abierant Friderici, repeterent. Nam cùm explorata, inquit, ac certa fractis ad Victoriam Friderici opibus de utroque bello victoria ostenditur, tum antiquæ studiorum egregiè à vobis cultorum gloriæ ille haudquaquam contemnendus recentis decoris titulus adjungetur, si Ecclesiam jus suum in Romaniola semel atque iterum armis vestris recuperasse, apud posteros fama haudquaquam falsa feretur. Ita decreto bello Bonifacius de Cario Placentinus urbis Prætor ineunte Majo firmissimum in fines Mutinensium exercitum introduxit, ac Nonantulam ultro se potestati permittentem; Pansanum, & Sancæsarium resistentia, ipso præsente Octaviano, in ditionem adduxit, ac tecta eorum omnia disturbavit. Inde universo cis Scultennam populato ac pervastato agro, domum reversus, continuò equites, & populum in Romaniolam cum carrocio duxit, & Ducia, ac Flagnano momento temporis expugnatis, inde ad oppugnationem Imolæ properavit. Imolenses, cum satis parati ad tantam belli sustinendam tempestatem non essent, ad conditiones accipiendas facilè descenderunt. VI. Kal. Jun. res jurejurando per Jacobum Episcopum, & Bonifacium Prætorem, Octaviani, ac civitatis nomine agentes in Prætorio Imolæ his est firmata conditionibus. Imolenses spoponderunt, se societatem cum Bononiensibus habituros, & Commune & homines urbis agrique conservaturos. Bonifacius verò Prætor promisit, ac Stephanus præco civitatis juravit, Bononienses urbem Imolæ tutaturos, quandiu fidem Rom. Ecclesiæ præstitisset. Quibus rebus contractis, Consilium generale, ac speciale in castris est coactum, ubi homines utriusque Consilii, & Consules Mercatorum, & Argentariorum, & Antiani populi, & Magistri Collegiorum, & Vexilliferi Communis prædictorumque Collegiorum convenerunt : ibique recitatis conditionibus, suffragiisque initis placuit, ut eæ perinde, ut recitatæ essent, integrè atque inviolabiliter servarentur. His rebus ad Imolam gestis, inde ad Faventiam, & Balneocaballum, Forum Popilii, & Forumlivii perrectum, omnesque hæ civitates imperata Ecclesiæ ac Bononiensium facere Augusto ipso mense coactæ. Itaque adversariis factionibus exactis, Prætores & Præfectos Bononienses accepêre, & se custodiæ, & clientelæ eorum tradidêre. Quo terrore Cervienses impulsi, non expectato bello, ultro quod postulatum est concesserunt. Pridie Idus Augusti Rolandus Valentinus Cerviensium Procurator, & Vido Lambertinus, Antianus populi Bononiensis idemque Procurator pacti sunt, ut Cervienses darent salem præsentem, & futurum ad decem annos certo pre-

(68) Hujus nomen prodit Chronici Parmensis Auctor, inquiens : *Corona etiam Oloferni aurea, cum gemmis pretiosis, ibidem habita fuit per quemdam Parmensem, nomine Curtapasium, qui vivit in Commune Parmæ.*

pretio, portoriis integris, & viginti quinque homines reciperent ad custodiam salis, nec per decem annos promitterent aliis. Et quanquam pactiones cum singulis civitatibus initæ, consumptis negligentia tabulis, non reperiuntur; satis tamen constat, hoc anno atque hac victoria Romaniolam felicibus Bononiensium armis iterum Ecclesiæ esse receptam: siquidem antiqua lex adhuc extat in hæc verba: *Ut homines ex agro Imolæ, qui sunt in ditione Bononiensium, tributa pendant, & alias functiones publicas obeant cum iis hominibus, queis cum assueverant, antequam Bononienses recuperarent Romaniolam, Bonifacio de Cario Præturam administrante*. Pridie Non. Septembris Bonifacius domum reversus, Imolenses in Consilio jurejurando adegit, se defensuros Bononienses adversùs omnes, & præcipuè Fridericum. Gulielmus Hollandiæ Comes captis demum, quas diu oppugnavit, Aquis, à Conrado Coloniensi Archiepiscopo Rex Germaniæ coronam in die Sanctorum accepit: sed quia Dux Saxonum, & Dux Bavariæ, quos nuper Fridericus de industria sibi nuptiarum suarum, & filii fœdere sociarat, non affuerunt, eam coronationem irritam esse dixerunt: ac non multò post Conradum ad urbis oppugnationem reversum, dissipato ejus exercitu in fugam avertit. Fridericus interim moram agebat Cremonæ, ita tamen, ut sæpe ad castra, quæ circum Parmam posuerat, visitanda contenderet. Mense Majo Icilinus, firma Patavinorum & Vicetinorum manu assumpta, ad Feltriam & Bellunum oppugnandum accessit. Eo verò Feltriæ propinquante, pica quædam hastæ, unde vexillum ejus pendebat, insedit, & se capi permisit; quam ad se mox allatam delicatè ali, & secum boni augurii caussa deferri mandavit. Feltrini verò exeunte Blanchino à Camino, ut Icilinum adesse viderunt, ei se subito dediderunt: inde rebus Feltriæ constitutis, Bellunum accessit, sed nihil eo anno
1249 profecit. Sequenti, cum Kalen. Jan. seditio Imolæ exarsisset inter Brittos & Mindulos, qui capita factionum erant, Philippus Hugonus Prætor Bononiæ veritus, ne eares civitatem ad partes Imperii traheret, Bononiam utrosque accitos jurare apud se jussit, se præceptis suis obtemperaturos; ac viginti locupletes fidejussores dare; & cum dedissent, pacem inter se intra præstitutum tempus habere, nec Bononia injussu suo discedere. Extant etiam ab utraque parte nomina singulorum. Ab hinc Bononiensibus obnoxia Imola fuit. Tulit inde ad Consilium generale & spetiale, ut Medicina & duæ partes Argellatæ, & quicunque ibi habitarent, à tertia Prætura Huberti Vicecomitis tributa solverent, & functiones publicas obirent, perinde atque alia castra & pagi Bononienses. & si qui ad eo tempore Bononiam commigrassent, ne jure civium fruerentur, sed cum eo pago conferrent, unde venissent, qui verò ex duabus partibus Argellatæ in tertiam commigrassent, privilegio nullo gauderent, sed simul cum vicinis suis conferrent. Mediolanenses Aronam, arcem utilem atque opportunam rebus suis futuram, (69) Vidoni Cario Friderici socio eripuêre. In Marchia Icilinus profectione Friderici elatus animum ad dominatum totius Marchiæ, nemine, qui conatus frangere suos posset, relicto, adjecit. Itaque Belluno tandem in potestatem adducto, Montemsilicem occupavit, ac Patavium reversus, quosdam nobiles, tanquam fidei ancipitis, comprehendit, ac Veronam proficiscens Ansedisio sororis filio Urbis Prætori mandavit, ut primores Urbis quacunque occasione posset, extingueret, atque Urbem potentibus exhauriret. Ita ille avunculo deditus, paucis interjectis diebus, hac occasione oblata, ingentem hominum numerum in vincula dedit. Quidam in Palatio accipitrem in pertica conspicatus, sodali suo præsenti versus hos Æsopi ad accipitrem pertinentes joci gratia recitavit:

Accipitrem milvi pulsurum bella columbæ
Accipiunt regem, rex magis hoste nocet.
Incipiunt de rege queri, quia sanius esset,
Milvi bella pati, quàm sine Marte mori.

Quorum lepôre sodalis ille captus, exemplum descripsit atque alteri recitavit. Ita versus non minus aculeo, quàm sale faceti per multorum ora vagati, demum ad aures Ansedisii pervenerunt; quo cognito ille omnes tanquam proditionis reos subito corripi jussit, qui hos versus aut oculis, aut auribus, aut manu exceperant, ac cum filiis & uxoribus in carcerem condidit. Cujus rei certior factus Icilinus, Patavium venit, ac principes Cives graviter tanquam haud prorsus hujus proditionis expertes, increpuit, identidem inquiens: *Ego non sum accipiter, qui columbas devoret, sed paterfamilias, qui domum suam scorpionibus purgat*. Inde Veronam reversus, exercitum ad oppugnandum Ateste duxit, captato tempore, quo Azo Prætura Ferrariensi erat implicitus: eoque per proditionem recepto, arcem protinus omni machinarum apparatu admoto expugnavit, atque inde castra omnia Azonis in deditionem accepit: atque interim insolentia evectus, omnes, qui Patavii propter carminom, de quibus diximus, lectionem in carcere tenebantur, publicè affici morte præcepit. Hac ratione universæ Marchiæ dominatione potitus, & timore præsentis Imperatoris solutus, summæ omnibus esse formidini cœpit. (70) Eodem anno Gulielmus Hollandiæ Comes Conrado prævalenre, victus acie cessit. Mense Januario Fridericus, Hencio filio Legato cum firma Germanorum manu in Lombardia relicto, per Etruriam in Apuliam rediit: quò ubi pervênit, gravem morbum nactus, hortatu Petri Vineæ salutare poculum hausturum se dixit; verùm occultæ fraudis ab amicis admonitus, Petro & Medico cum poculo advenientibus dixit: Amici confido in vobis, quare cavete, quæso, ne mihi venenum pro medicamento sufficiatis. Cui Petrus; ô Domine, inquit, sæpius hic Medicus meus salutarem vobis præbuit po-

(69) Galvaneus Flamma, in Manipulo Florum ad hunc annum, hæc tradit. *Isto anno, XVI. die Maji, Castrum de Arona, quod erat Guidonis Canis, per Mediolanenses capitur.*

(70) Uberiùs hæc describuntur à Rolandino sub initium libri sexti, unde eadem hausit Sigonius.

potionem, cur hoc demum tempore formidatis? ille verò Medico poculum porrigenti acribus in eum intentis oculis dixit: Propina mihi; tum Medicus, qui Petri impulsu verò venenum diluerat, metu exanimatus, lapsum lubrica pedis offensione simulavit, ac poculum majore ex parte profudit; quare statim à custodibus Friderici unà cum Petro ipso correptus est. Fridericus inde reliquum quibusdam morte damnatis præberi mandavit, quo epoto repentè extincti sunt. Quare dolo detecto Medicum suspendi, Petro oculos erui jussit, ac Pisanis hostibus ejus interimendum dedit. Quod ut Petrus audiit, caput ad columnam, ad quam alligatus fuerat, tanto nixu allisit, ut cerebrum ipsum excusserit. Qua re cognita Fridericus uberrimè flere cœpit, ac dicere: *Væ mihi, contra quem sævire coactus sum: Petrus dimidium animæ meæ capitales mihi insidias comparavit, in quo in posterum confidam? in quo acquiescam? in quo præsidium capitis mei reponam?* atque ita sæpe repetens, amicos, qui aderant ad easdem secum fundendas lacrymas suspiriaque mittenda societate doloris adegit. (71) Octavianus interea Legatus nullum tempus de bello cogitandi prætermittere, & fautores Ecclesiæ assiduè ad arma solicitare, ac singulos, ut oblata inimicorum suorum ulciscendorum occasione uterentur, identidem admonere. Cujus vocibus incitatus Simon Manfredus Regio extorris Novum, Arolam, & Sanstephanum castra in finibus Regiensibus occupavit, ac multos ad se à Gibellinis pulsos illexit, oppidaque præsidiis operibusque firmavit. Quam rem Hencius non negligendam ratus, continuò ad Arolam cum Regiensibus advolavit, &, qui intus erant, suspendio ad terrorem ceterorum affectis, arma inde ad reliqua contulit. Præcipuè autem ducentos milites, quos Parmenses ad custodiam castelli sui mittebant, præparatis occultè insidiis intercepit; quos cum in conspectu Civitatis suspendio pariter extinguere moliretur, admonitus est ab eis, videret, quid ageret: nam se talionem subito relaturos, ac captivos ejus patibulis affixuros; atque ita de proposito destitit. Quibus rebus ex sententia gestis, cupido inde ingens Bononiensis agri incundi, & accepta damna referendi cepit. Itaque Papiensibus & Cremonensibus copiis occultè accitis, simulque Parmensium ac Ferrariensium exulibus advocatis Mutinam venit, ac magna Civium illorum manu adjuncta, Urbe simul cum firmo Germanorum exercitu exiit. Hæc autem consilia Octavianus Legatus, & Bononienses cum occultè præripuissent, omni ope annixi contenderunt, ut quàm maturrimè, antequam ille cis flumen exercitum traduxisset, occurrerent. Quod illi tanta felicitate adepti sunt, ut ipsum adhuc in agro Mutinensi trans flumen agentem exceperint. A flumine ad Mutinam tria passuum millia sunt. Eo tempore flumen ponti insigni lapideo jungebatur, qui S. Ambrosii dicebatur: inde longè mille passuum intervallo canale erat, quod, ut nunc quoque, Fossam altam dicebant: deinde pari propè intervallo in conspectu ferme Urbis Nosocomium S. Lazari. Ad Fossam igitur altam Bononienses Hencio incauto agmine procedenti, trajecto raptim flumine, occurrerunt, ac statim cum eo certamen utcumque excipiente acie commiserunt. Is erat dies VII. Kal. Julias, (72) D. Augustino sacer, qui Anglis Gregorii primi jussu Evangelium nunciavit; utrinque acre pugnandi studium est effusum, pugna, variante victoria, usque ad noctem perducta; tandem pars Henciana, fuso, fugato ac prorsus profligato exercitu, cessit, paucis sylvæ atque Urbs ipsa perfugium fuit; plerique in acie aut cæsi sunt, aut capti; inter ceteros, qui plurimum Bononiensium virtutem atque hanc victoriam illustravit, Rex Hencius cum ducentis suorum captivus est factus, & Boso Dovaria Cremonensium princeps. Nam Vido Sessius Regiensium caput, cum temere per noctem fugâ arreptâ usque ad Nosocomium pervenisset, incautè equo in cloacam impulso, est suffocatus. Gerardus Pius & Thomasinus Gorzanus Mutinenses equites illustres ad canale in ditionem venerunt: præterea maxima Mutinensium, aliorumque equitum, ac peditum turba capta; ut satis constaret, illo bello, maximo scilicet ac periculoso, aut cladem majorem illatam, aut victoriam insigniorem partam non esse. Re prosperè gesta, Octaviano atque Philippo placuit domum reverti. Ita cum insigni triumpho ac veterum sæculorum triumphis propè æquali Urbem iniêre. His obviam effusa Civitas victoriam egregiam gratulari, ac nobilium captivorum ingentem numerum admirari; inter quos eminebat Rex Hencius, quippe maximi ac potentissimi ea tempestate Regis atque Imperatoris filius, & cum dignitate sua, tum ætate, ac forma conspiciendus; nam nondum vigesimum quintum ætatis annum attingebat, & specie oris, ac pulchritudine corporis omnes ea tempestate longè homines superabat. Ex quo in maxima Civitatis lætitia, misericordia quoque plerosque afflictæ præcellentis juvenis fortunæ quædam angebat. Rex ac reliqui captivi in custodias conditi. Consilio inde super hac re habito, lege sanctum, ne Rex ullo unquam tempore dimitteretur, sed usque ad exitum vitæ, in custodia sumptu publico aleretur. Hac victoria cognita, in omnibus fœderatorum Civitatibus publicè signa edita, quibus maximè effusa declarari animi lætitia solet, ludis ad oblectandum populum variè factis. Bononienses verò cum multa ludicra ad summum declarandum gaudium commiserunt, tum verò religioni præcipuè studuerunt; siquidem ut tanti beneficii se Deo memores ac gratos ostenderent, statuerunt, ut per annos quinque die festo D. Augustini, quo tam præclara parta victoria esset, centum corbes frumenti virginibus Augustinianis, tum extra portam Ravennatem agentibus præberentur. His constitutis rebus, tum Medicinates, & Argellatenses, qui immunes à publicis functionibus erant, oppressi, de quibus cum IV. Non. Jun. ad Con-

(71) Hæc ex Matthæo Parisio Sigonius exscripsit.
(72) Veriùs *VII. Kal. Junias*, idest XXVI. Maji, quo die colitur memoria hujus Sancti Augustini; hunc diem expressè adnotant etiam Annales veteres Mutinenses.

Consilium generale & speciale relatum esset, placuit, ut inter Paganorum numerum cum oppidi sui hominibus referrentur, ac tributa conferre, & in expeditiones ire cogerentur. Hoc prœlio facto Mutinenses statim literas ad Fridericum miserunt, quibus calamitatem adversæ pugnæ, & capti Hencii doluerunt, ad quas ille epistolam, quæ extat, respondit, primum de officio gratias agens, deinde in extremo se Bononienses acerrimè persequuturum ostendens. Verba ipsamet in hos Annales inserere, non est visum alienum: (73) *Fridericus Communi Mutinæ S. Ex relatione literarum vestrarum, quas super eventu Hencii Regis Sardiniæ dilecti filii nostri nuper nostro culmini destinastis, tanto clariorem novimus fidem vestram, quanto per evidentiora signa cognovimus, non minus de casuum nostrorum adversitate vos deprimi, quàm de successuum prosperitate lætari. Hæc sunt etenim devotionis indicia, quæ mater fidelitas requirit in subditis, ut qualitercunque fortunæ dubietas successura proveniat, qualitercunque tempora permutentur, fidelium semper corda sint eadem, & in laudabilium jugiter operum exhibitione persistant. Synceritatis itaque vestræ constantiam proinde laudum titulis eò libentius extollimus, quo plena de vobis votis nostris respondente fiducia, vos ad nostra servitia promptos semper, & benevolos invenimus. Licet igitur casus ipse, si casus dici debeat, ex quo negotia nostra non cadunt, fabulosè gravis, & vulgariter horridus videatur, nos tamen ipsum pro levi, seu minimo reputantes, altitudinem mentis nostræ propterea in nullo defleximus, nec ulla, vel modica caussa nos proinde turbationis afficit. Sed cum bellorum facta sint dubia, & Serenitatis nostræ gremium abundet copia filiorum, æquanimiter hujusmodi nova suscipimus, & nostræ potentiæ dexteram tanto propterea fortius in rebellium nostrorum excidium incitamus, & erigimus ad vindictam, quanto propter hoc videntur opertius inanis gloriæ ventum, & frivolam resistendi materiam absumpsisse. Cumque casus hujusmodi gladium nostrum potenter acuerit, & in detrimenta nos hostium ardentissimè provocarit, devotionem vestram hortamur attentè, mandantes, quatenus rancoris cujuslibet speciem abigentes, sic more solito circa nostra servitia laudabiliter insistatis, quòd spem, quam de vobis stabili mente concepimus, sentiamus nobis in opere commodam. Nos etenim temporis habilitate captata, sic ultimæ depressioni rebellium, apertis thesauris nostris, & fidelium nostrorum subsidiis aggregatis, vacare disponimus, quòd nedum cogantur à cœptis inviti desistere, sed potius pœniteat incœpisse.* Quin etiam alias literas ad Bononienses misit, monens, ut Hencium filium Regem, aliosque captivos restituerent; ni fecissent, se superbiam eorum depressurum, & facta vindicaturum. Earum etiam literarum exemplum ad rem illustrius declarandam huic loco attexam: *Delatum est magnificentiæ nostræ, quòd in victoria vobis data fecistis cornua ferrea, cum quibus totum orbem creditis ventilare, & elevati in superbia magna valde Lombardis fratribus vestris arrogantiæ munera transmisistis, cum eis solemnitates & magna gaudia celebrantes. Sed nisi cito elationem vestram ad mansuetudinem convertatis, cornua ferrea, quæ fecistis, subito impetu confringentur, risus vester dolore miscebitur, & gaudium vestrum in tristitiam convertetur:* & paullò post: *Non igitur pateant faciles aures vestræ suggestionibus ac adulationibus Lombardorum, qui vos suæ damnationis associare cupiunt, inducentes vos in foveam, de qua nullius auxilio poteritis liberari. Quapropter sub pœna gratiæ nostræ vobis præcipimus & mandamus, quatenus dilectum filium nostrum Hencium Regem Sardiniæ & Galluri cum aliis nostris fidelibus Cremonensibus, Mutinensibus, & ceteris aliis, quos cepistis, visis præsentibus, carcere relaxetis. Quod si feceritis, nos inter alias Civitates Lombardiæ vestram exaltabimus Civitatem: si verò potentiæ nostræ mandatis neglexeritis obedire, triumphalem & innumerabilem nostrum exercitum expectabitis, procul dubio cognoscentes, quòd ad vos omni mora postposita veniemus, & Civitatem ipsam obsidebimus, nec de manibus nostris vos liberare poterunt Liguriæ proditores, sed eritis fabula, & opprobrium nationum, ac vobis improperabitur in æternum.* Quibus literis Bononienses haudquaquam permoti, constanter in suscepta semel sententia permanserunt, ac Regem & ceteros in custodia eò arctius habuerunt. Addit Parisius, captivos, ut mitius tractarentur, octodecim millia librarum Imperialium persolvisse. Interea Octavianus animos Bononiensium stimulare, ne semel oblatam occasionem abire paterentur, quam, si tum cessassent, nequidquam postea quæsituri essent: *Nobis enim,* inquit, *hoc tempore illud singulari summi Dei beneficio datum est, quòd hoc misero teterrimoque bello nunquam speravimus, ut, amicis nostris conservatis, & Pontificia ditione recuperata, Fridericum propria propè desperata salute Lombardiæ finibus abscedere coegerimus; Hencium autem, in quo uno adversariorum spes sitæ omnes erant, in potestatem adduxerimus. Quin igitur, quando felicibus auspiciis vestris Romaniola ad Ecclesiæ vestrumque imperium redire coacta est, arma adversus Mutinenses, re monente, vertuntur; &, quando omnia eorum loca cis Scultemnam vestra virtute in ditionem sunt redacta, Scultemna trajecta Urbs ipsa petitur; atque dum ipsi superioribus perculsi cladibus Urbe exire non audent, eadem intutius oppugnatur, atque aut, si bellum expectare noluerit, ad partes Ecclesiæ trahitur; aut, si impetum perferet, vi sub jus, imperiumque subjungitur?* Quæ cùm dixisset, facilè omnibus persuasit. Itaque decreto, quàm occultissimè potuit, bello, auxilia ex Marchia & Romaniola accersiverunt, ac cum Parmensibus tacitè composuerunt, ut ipsi Regium aggrederentur: nam se interea Mutinam invasuros: sic enim haud magno negotio utranque Urbem in potestatem venturam, cum, ceteris remotis auxiliis, ne ipsæ quidem inter se opportunis juvare consiliis possent, quòd suas quæque res respicere, ac sua tueri mœnia cogerentur. Septembri igitur mense ineunte Parmenses Regium, Bononienses Mutinam sunt adorti. Verùm gravior constitit ad Mutinam rerum ac copiarum omnium apparatus; cum eò & Legatus Pontificis, & carrocium Bononiensium cum Prætore accessissent, atque infinita

(73) Leguntur hæ Literæ apud Petrum de Vineis lib. 3. num. 47.

ta tormentorum bellicorum vis, ingensque sociorum & civium numerus esset adductus Quibus Aigoni quoque cum sua factione, quæ Mutina extorris erat, se adjunxere. Ac Parmenses quidem, cum Regium aggressi, pontem S. Stephani, & pontem suburbiumque portæ Bernonis, ac suburbium Sanctorum omnium combussissent, haud ultra contenderunt. Bononienses autem Mutinam non acri solum obsidione cinxerunt, sed etiam ab omni parte gravissimè oppugnarunt: quæ oppugnatio ut horribilior ac perniciosior esset, insuper repentinus quoque terræmotus effecit, qui vehementissimo concussu propè tecta Urbis omnia labefecit. Itaque Mutinenses cum humanis destituti subsidiis, cœlestibus prætera se quoque peti prodigiis ducerent, posthac mœnibus se vallisque, quibus Urbem jampridem muniverant, tenuerunt, neque in aciem aperto atque æquo Marte prodierunt: sæpè tamen catervatim procurrentes, levia cum hostibus prœlia commiserunt. Tandem circa fossas certamine graviore congressi, cum multos amisissent, exire quoque destitêre, atque ad mœnia una viriliter propugnanda incubuêre. Bononienses interea obsessis atque inclusis illudere, atque omnia probra ingerere, ac variis detrimentis afficere, ut, si possent, ipsos haudquaquam abjecti spiritus homines aliquo pacto ad pugnandum elicerent. Nam & suburbia in conspectu eorum cremarunt, & cadavera jumentorum ad ignominiam, more illorum temporum, inferendam vi machinarum in Urbem jecerunt. In primis autem asini cadaver soleis argenteis per noctem projectum dicitur; quod cum fortè in fontem, quibus multis abundat Urbs, cecidisset, celebre ei nomen apud posteros prodidit. Qua ignominia populus irritatus, repentè se foras ejecit, ac tanta vi in apparatum machinarum se intulit, ut briccolam, qua asinum jaculati erant, abstulerit, in Urbemque retulerit. Harum machinarum tantum ea tempestate artificium erat, ut vasti etiam molares in sublime earum impetu torquerentur. Satis enim constat, & Florentinos ante hoc tempus intra Urbem Senarum, & post Tuscarum Imperatorem avorum nostrorum memoria, dum Chalcidem oppugnaret, asinorum atque equorum cadavera putrescentia intra oppidum eadem ratione jecisse. Postremò, ubi omnia vana esse Bononienses senserunt, cuniculos ad fossas egerunt, sive ut aquam exhaurirent, sive ut commodius mœnia ipsa subruerent. Quibus malis conflictati Mutinenses, ac simul omni spe auxilii destituti, cum conditiones pacis à Legato & à Prætore ferrentur, accepêre, ac Decembri tandem mense cum Bononiensibus pepigêre. Extant adhuc veteres pactionum tabulæ, in quibus rem ita actam esse, perscriptum est: *I I. Idus Decembris in Prætorio novo Mutinæ in Consilio generali, in quo affuerunt magistri artium, & capita Quinquagenarum, Hengiranus procurator ad pacem componendam est lectus, & post triduum à parte Aigonorum extorre Vidottus Peregrinus, & Rolandus Gavacetus. XIV. verò Kal. Jan. Bononiæ in palatio veteri in Consilio generali & speciali, in quo affuerunt Antiani populi, & Consules mercatorum atque argentariorum, magistri artium, atque armorum, vexilliferi Communis, equitum & peditum, & collegiorum, ad eam rem lecti sunt Hugolinus Tancredinus, & Albertus Prendipartius, eodemque die in foro concione advocata prædicti trium partium procuratores convenerunt, atque inter se in hunc modum composuerunt: Commune Mutinæ societatem & amicitiam cum Commum Bononiæ servet, & amicos inimicosque eosdem in perpetuum habeat: pace belloque Octavianum Cardinalem Legatum, & Bononienses adversus omnes homines juvet, neque cum aliquibus societatem coëat injussu Cardinalis Octaviani, si aderit; aut Prætoris Bononiensis, qui nunc est, aut posthac erit, & Antianorum populi, & Consulum mercatorum, argentariorumque, qui nunc sunt, aut posthac erunt, & Communis ipsius Bononiæ. Loca omnia Episcopatus Mutinæ citra Scultennam eversa, in perpetuum eversa remaneant: integra everti possint pro arbitrio eorundem. Incolis eorum locorum liceat ibi domos reponere, modo ne intra loca, ubi castra continebantur. Si Fridericus abdicatus Imperator, aut alius pro eo in diœcesim Regiensem, aut Mutinensem pro Urbe Mutinæ recuperanda venerit, tum par numerus Aigonorum & Grasulforum, qui visus erit Cardinali, Prætori, cæterisque, & ad eos fines, qui eisdem probabuntur, teneantur venire ad Urbem Bononiæ, aut in agrum impensis Communis Mutinæ, & ibi esse ad eorum arbitrium, ita tamen, ut post octo dies, quàm hic motus fuerit factus, possint domum redire. Commune Mutinæ restituat omnes Badianenses, & qui erant Badianus, tum cum venit in ditionem Bononiensium, atque suas illis possessiones reddat. Idem emissarium è Scultenna derivari ad Castrumfrancum per agrum Mutinensem, & super id molendina construi sinat. Mutinenses, qui sunt in Urbe, & qui sunt foris de factione Aigonorum, legant communi consilio Prætorem ex Urbe Bononiensi, prout placuerit Cardinali, Prætori, Antianis, & Consulibus: aut qui sunt in Urbe, legant unum, qui foris, alterum: aut demum Cardinalis, Prætor, Antiani, Consules dent unum, duosve, quos velint. Qui per Cardinalem, Prætorem, Antianos, & Consules mittentur ad custodiam Urbis, arcium, & portarum, alantur impensis Communis Mutinæ, quas arces, & portas idem Commune Mutinæ teneatur libere dare Cardinali, Prætori, Antianis, & Consulibus, & præsidia, quæ mittentur, ex eorundem voluntate recipere. Mutinenses equites & pedites Mutina extorres ex parte Aigonorum restituantur, & in bona sua redigantur. Pax fiat inter partem Grasulforum & Aigonorum ad arbitrium Cardinalis, si aderit, Prætoris, Antianorum & Consulum. Contra verò Commune Bononiæ pacem habeat cum Communi Mutinæ, & parte Grasulforum; & eos in perpetuum conservet, ac defendat adversus omnes homines integra fœdere Lombardorum, & partem utranque in Civitate retineat, & si una pars pelletur ab altera, Prætor, Antiani, Consules, Populus, & Commune Bononiæ illam reducant, ac bello alteram persequantur, expulsamque recipiant. Mutinenses in agro cis Scultennam jus habeant colligendi fructus, sicut ante habebant. Jura Nonantulæ sint Mutinensium, sicut erant, antequam Nonantula ditioni Bononiensium se permitteret, modo ne negotium Nonantulanis exhibeant eo nomine,*

quod

quòd illorum potestati se tradiderunt. Prætor Bononiæ, qui nunc est, aut postbac erit, Antiani, Consules, qui nunc sunt, aut postbac erunt, & Commune populusque Bononiæ dent operam pro viribus, ut precaria, feuda, emphyteoses eorum nulla lite turbentur vi decreti ab Innocentio Pontifice interpositi, quo fautores Friderici bis juribus spoliavit: omnia prædia Ecclesiastica Sacerdotibus Mutinensibus restituantur, quibus sententia Pontificis sunt exuti; Ferrarienses, qui capti fuerunt ad Canale Mutinæ, cum captus fuit Gerardus Pius, & Thomasinus Gorzanus, & qui capti fuerunt, dum Urbs obsidebatur, libere dimittantur. Gulielmus tamen Aldratte & socii ejus tandem retineantur, donec Caruclinus Castellus, & socii fuerint dimissi. Captivi Bononienses, qui Mutinæ, aut alio loco custodiuntur à die, quo fuit prœlium inter Commune Bononiæ, & Commune Mutinæ, ac Regem inter Mutinam, & Scultemnam VII. Kal. Jan. & captivi Mutinenses libere dimittantur. Commune, & Populus Parmæ, Commune Mediolani, & alia Communia Lombardiæ Ecclesiæ sectam sequuta, ac demum ipse Pontifex hanc pacem ratam habeant. Atque hæc inter suprascriptos procuratores ultro citroque promissa, ac pax mutuis osculis populo inspectante conciliata est. Relinquebatur controversia de Friniano, quod utraque sibi Civitas vindicabat. Ea res ne paci moram afferret, Parmenses Mutinensibus dediti effecêre, qui Hugone Sanvitali nuncio ad id misso, postridie Legato, Antianis, & Consulibus promiserunt, se daturos operam, ut Sextula Bononiensium esset, sicut erat: cætera verò loca Friniani Mutinensibus traderentur, & ne Commune Mutinæ negotium Friniatibus exhiberet, & sic lis moveretur, effecturos, ut judex ad eam Pontificis arbitrio legeretur. Itaque XIII. Kalen. Jan. Octaviano Cardinale, & Jacobo Episcopo Bononiensi præsentibus, Civitatis utriusque procuratores certa interposita pœna compromiserunt in Hugonem & arbitros à Communi Parmæ datos de omni lite, quæ inter Bononienses, ac Mutinenses super Friniani possessionem posset existere, jurantes se staturos sententiæ arbitrioque Communis Parmæ, quod Prætor, aut alius rector Urbis ejus tulisset. His rebus transactis, post biduum Consilium generale Mutinæ est advocatum, atque à Matthæo Gorzano, & Alberto Bazoenio rectoribus Urbis relatum; num placeret suprascriptis conditionibus pacem cum Bononiensibus confirmari: omnes ita, ut rogati fuerant, jusserunt. Hoc decreto Bononiam perlato, duo Prætores per Octavianum Cardinalem ac procuratores Mutinenses, qui cum Alberto Boschetto Episcopo suo Bononiæ erant, lecti sunt; unus, qui jus diceret parti Aigonorum, alter, qui Grasulforum; Bonifacius Castellanus, & Comes Prendipartius; ac postridie ab Alberto Episcopo Mutinam sunt deducti; eodemque die divina sacra civitati restituta, quibus à Pontifice fuerat interdictum; & Consilio generali coacto singuli jurarunt, se præcepta Ecclesiæ ratione sacræ detestationis observaturos, & pacem ac concordiam ratam superioribus conditionibus habituros. Pridie verò Kal. Jan. Jacopinus Ringonus cum parte Aigonorum in Urbem ingenti Civitatis gratulatione reversus est. Eodem tempore Manfre-

di Faventiam custodibus Bononiensium parum caventibus receperunt. Bononienses de custodibus pœnas sumpsêre. Postero autem,
qui fuit salutis supra millesimum ducentesi- 1250
mus quinquagesimus, XVII. Kal. Februarias Rangoni & Rodiliæ cum Gorzanis Mutinæ in Prætorio, præsente generali Consilio, & Octaviano Cardinale agente, in gratiam rediêre. Cùm autem Parmenses ab gravibus superiorum annorum cladibus summis annonæ angustiis premerentur, Bononienses eorum vice soliciti VI. Idus Junii, Regiensium assumptis exulibus, usque ad Crustulum Regiensis agri torrentem processerunt, ac direpto latè eorum agro XVII. Kal. Julias magnam commeatus vim in Urbem Parmæ miserunt, atque egregiè Civitatis tum in amicitia manentis inopiam sublevarunt. Regienses ad Novum progressi, suburbium incendêre, ac multos homines & jumenta inde avertêre; &, cum ad Campaneolam excurrissent, in potestatem redegêre. Cum priore anno IX. Kal. Jan. Hugo Sanvitalis Carpos per simulationem amicitiæ profectus, castrum quod erat Mutinensium, ab Archipresbytero & ejus factionis ceteris accepisset, ibique nomine Ecclesiæ jurisdictionem exercere instituisset; Antiani populi Mutinensis irati Carpenses hostes judicarunt, mox adversus eos armato exercitu exituri, nisi Hugone expulso ambæ factiones ipsorum se facturos imperata jurassent, ac XVIII. Kalendas Octobris Præfectos à Mutinensibus accepissent. Post diem Assumptionis, Parmensium & Mutinensium exules ex Burgo S. Domnini Huberto Palavicino Marchione duce ad Parmam occupandam se contulerunt. Qua re prævisa qui Urbem tenebant, oblata occasione læti, adversus eos cum carrocio prodiêre, atque in campis Grolæ summum prœlium commisêre. In quo cum cedere exules cogerentur, relicta pugna repentè latera hostium circumvecti: Ad Urbem, ad Urbem, exclamare cœperunt: quare, ne intercluderentur Pontificii veriti, & ipsi subito ad portam Urbis recurrerunt; factum est autem, ut cùm pons immensum intrantis temerè turbæ pondus sustinere non posset, diffractus magnum eorum numerum in aquam cum omnium submersione dejecerit: quare carrocium temere in via relictum, ab exulibus occupatum, ac Parmenses ad ter mille capti, atque Cremonam in custodias ducti sunt. Hi verò tormentis, ac ludibriis variis, ut se pecunia grandi redimerent, sunt affecti: nam alii pedibus, manibusve suspensi, aliis dentes evulsi, aliis busones vivi in ora aperta intrusi sunt. Hubertus autem ipse à populo Placentino adversus Nobiles à se Urbe exactos vocatus, Nobiles se cum castro, quod occuparant, dedere compulit: & præturam Urbis, & post dominatum invasit; quem eundem Cremonæ etiam & in cæteris Civitatibus, quæ Imperii partes sequebantur, exercuit: atque Icilinum ut potentia, sic moribus adæquavit, qui ultrò se Veronæ dominum appellavit: atque ibi & Patavii primoribus Civitatis per varias caussas interimendis intentus, eas Civitates in tantam salutis propriæ desperationem adduxit, ut plerique, ne illius criminatione iniquo judicio publicè interirent, ultrò sibi mortem consciscerent. Mediolanenses ingenti frumenti nume-

ro Placentinis, ut egentibus Parmensibus submitterent, dato, adversus Laudenses cum carrocio exierunt, ac multa illis castella eripuerunt, ac totam diœcesim vastarunt: demum in castris aquâ Lambri in fossas inducta munitis Placentinos opperiri cœperunt. Placentini verò neque frumenta Parmensibus reddidêre, neque auxilio Mediolanensibus advenêre. Qua re cognita inde profecti, ubi primum constitêre; Laudenses, Papienses, & Cremonenses in die S. Viti obvios habuêre, & cum sese illis magno labore propter magnitudinem æstus eripuissent, mox Montelongo præsente prœlio sed levi pugnarunt; ex quo æquo utrinque marte discessum est. Fridericus demum à minis ad preces versus, primum filium Marchionis Montisferrati captivum cum Hencio permutare filio voluit, inde auri tantum, quantum ad cingenda circulo ipsa Urbis mœnia satis esset, pro ejus redemptione Civitati, ut ajunt, spopondit, ac neutrum impetravit. (74) Itaque cum constitutis Apuliæ rebus, ac pecunia comparata bellum adversus Bononienses ingens moliretur, in ipso rerum apparatu in Apulia Idibus Decembris veneno est mortuus: cujus mortis Manfredus filius suspicionem tulit, licet testamento ipse cum ceteris fratribus hæres relictus; à quo pulvino in os injecto dicitur suffocatus. (75)

(74) Expressa hæc leguntur in sepulcrali inscriptione, quam *Hencii* tumulo apponendam curavit S. P. Q. B. anno 1272, 2. Idus Martii, eamque refert Tobias Fendius in monumentis sepulcralibus. Captivus autem Bononiæ mansit *Hencius*, annis 22., mensibus 2., diebus 16., ut in memorato epitaphio adnotatur.

(75) Albertus Stadensis pœnitentem obiisse *Fridericum* tradit; ait enim ad hunc annum: *Fridericus Imperator mortuus est, ab Archiepiscopo Palermitano absolutus*. Idem Matthæi Parisii Cootinuator refert, inquiens; *videns mortem suam indubitanter imminere, contritus pro peccatis suis, confessionem fecit plenissimam, cum lacrymarum ubertate, se Deo commendans, & Ordini Cisterciensi, unde habitum Cisterciensium ante mortem, ut nobis fratrum fidelium patefecit certa relatio, humiliter, ac devotè suscepit*. Hæc ad annum 1251, ubi etiam ultimæ Friderici tabulæ recitantur (quæ tamen discrepant ab allatis a Raynaldo ad hunc annum num. 33.) De *Manfredi* parricidio fama quidem percrebuit, eamque amplexus est Paulus Langius in Chron. Citiz, asserens, pulvino in os injecto suffocatum a filio *Manfredo Fridericum*. Æneas tamen Silvius in historia Friderici III. pag. 32 fidem eidem vix adhibet, inquiens, *arduum esse id credere*. Pandulfus autem Collenutius in historia Neapolis lib 4. pag 181. falsam omnino dicit his verbis: *minimè autem credibile est, quod quidam scribunt, rumorem de Manfredo sparsum fuisse, ac si pulvino ori admoto obitum illi acceleravit; id enim nec verisimile est, neque ab eo fieri potuisset, & longe aliter scripsere, qui eo tempore vivebant Ecclesiastici Auctores*. Quod pertinet ad diem mortis Friderici, multùm aberravit Struvius in Historia Germaniæ, qui eundem defunctum tradit in Festo S. Stephani, hæc scribens: *Idibus Decembris, ipsa die Luciæ 1250., morbo correptus, &, non sine suspicione veneni, in die S. Stephani fuit defunctus*; subditque in adnotationibus testimonium Matthæi Parisii, qui diem illum expresse refert. At Struvius minimè animadvertit, verba ibidem adducta, non Matthæi Parisii esse, sed Continuatoris illius historiæ, qui ad annum 1251. ea exaravit, omnino contra mentem Parisii; is enim ad annum 1250. hæc clarè scribit: *obiit circa eadem tempora Principum mundi maximus Fridericus, stupor quoque mundi, & immutator mirabilis, absolutus à sententia, qua innodabatur, assumpto, ut dicitur, habitu Cisterciensium, & mirifice compunctus, & humiliatus. Obiit autem die S. Luciæ, ut non videretur ea die terræmotus sine significatione, & maniter evenisse &c. Celata autem fuit mors ejus per aliquot dies, ne hostes ejus cito exultarent; sed die S. Stephani facta est in publico manifesta, & nunciata in populo*. Eadem io fine hujus anni, quo historiam suam absolvit, Parisius confirmat, inquiens: *Obiit insuper stupor mundi Fridericus, die S. Luciæ in Apulia*. Sigonius igitur diem obitus *Friderici* rectè signavit.

Explicit Liber DecimusoЀtavus.

INCIPIT LIBER DECIMUSNONUS.

Nemine regnante, aut imperante.

FRidericum ex humanis rebus exemptum interregnum indeXXIII. annorum excepit, (1) pluribus dissidio Principum ad Germaniæ coronæ culmen evectis, verùm nemine in Italia aut ab Archiepiscopo, aut à Pontifice Regiis, aut Augustalibus insignibus exornato. Quocirca, Regno Imperioque vacante, civitates Italiæ impunius inter se arma conferre, partes acerbius inimicitias exercere, populorum insidiari libertati liberiùs potuère. Nam ut pravas populorum factiones indigna superiorum Impp. cum Pontificibus certamina pepererunt, sic sæva tyrannorum imperia exiguæ sequentium Regum opes introduxerunt, quoad Regnum Italiæ in multos Principatus divisum, prorsus ad nihilum est redactum: verùm ad ordinem historiæ redeamus.

1251 Postero anno Innocentius Pontifex Friderici morte comperta, nullâ morâ interpositâ Italiam ad res constituendas, & socios sublevandos repetiit, ac XV. Kal. Jan. amicorum subsidio fultus Genuam adiit, (2) ibique rebus componendis operam dedit. Itaque Legati civitatum eò statim suis cum Prætoribus ex tota Italia præsto fuère. (3) Inter hos Mutinenses Idibus Junii caussam agere civitatis ingressi, cum beneficia à se Parmensibus pro salute Ecclesiæ data commemorassent, postremò injustè se in disceptationem de Friniani regione vocari, ac possessione per Bononienses spoliari, conquesti sunt, atque, ut nunciis Friniatium præsentibus pristinum indiceretur obsequium, postularunt: annuente verò Pontifice Petrus Gulielmus Legatus Bononiensium, qui aderat, respondit, Bononienses jus in Friniano non poscere. Post XV. inde dies Innocentius Genua digressus Mediolanum VII. Idus Jun. adiit. (4) Portâ Vercellinâ ingredientem, ac sex Cardinalibus, & Nicolao Patriarcha Constantinopolitano stipatum primores civitatis sub umbella in togis holosericis exceperunt, atque universo plaudente populo ad ædes Ambrosianas perduxerunt: (5) in quibus per duos menses moratus, quotidie privato aut publico alicui

(1) De hoc celebri Interregno varia Scriptores tradunt; alii enim contendunt, numerandum esse ab anno 1245., quo in pleno Lugdunensi Concilio sacro anathemate perculsus, atque ab Imperio depositus est *Fridericus*. Matthæus Parisius, licet Friderico eximiè propitius, id expressè profitetur; dum enim illius Concilii historiam narrat, ait, Fridericum omnino Imperio excidisse, his verbis: *Dominus igitur Papa, & Prælati assistentes Concilio, candelis accensis in dictum Imperatorem, qui jamjam Imperator non est nominandus, terribiliter recedentibus, & confusis ejus Procuratoribus, fulguratur*. Itaque si hinc exordium sumatur, usque ad annum 1271., quo electus est Rudolphus, *XXVIII annorum* spatio Interregnum perduravisset; atque hunc numerum designat etiam Matthæus Palmerius. Apud alios Interregni hujus initium à morte Friderici anno 1250. desumitur, iisque adhæsit Sigonius, qui annos XXIII. eidem adscribit. Trithemius nonnisi *XII. annis* vacâsse Imperium censuit, ab anno videlicet 1261., quo Richardus in Imperatorem electus, Germaniam destituens, in Angliam suam rediit. Demum Germani Scriptores passim *XIX. annos* numerant Interregni, idem inchoantes à morte *Conradi IV.*, *Friderici* filii, quæ contigit anno 1254. Ajunt enim, hunc *Conradum*, vivo adhuc Patre, legitimè electum fuisse in Comitiis Germaniæ Romanorum Regem, atque ideo successisse in Germaniæ Regno *Friderico*, è vivis sublato, nec nisi post ejusdem interitum Imperium vacasse.

(2) Legendum arbitror *XV. Kal. Junii*. Multò enim seriùs Genuam pervênit *Innocentius*. Nicolaus de Curbio, qui ejusdem iter minutim describit, narrat, cùm rumor vulgatus esset per circumjectas Galliarum Provincias de Summi Pontificis in Italiam regressu, tantam ad ipsum confluxisse circa majorem hebdomadam populorum frequentiam, ut oportuerit, Innocentium *die Jovis Sancti*, egredi in campum, ipsos præsentiâ suâ solaturum, atque Apostolicâ donaturum benedictione. Lugdunum autem accedente *Gulielmo* Germaniæ Rege, *Innocentius* cum ipso, *feriâ quartâ post Resurrectionem Domini*, ex eadem Urbe profectus est, iter in Italiam arripiens, ac tandem Januam pervênit. Cùm igitur, nonnisi die XIX. Aprilis, in quem hoc anno *feria quarta* post Resurrectionem incidebat, Lugduno discesserit, ejusdem in Januensem Urbem ingressus, ad Majum mensem differendus videtur. Quo ibi honore exceptus fuerit, idem Auctor recenset num. 30.

(3) In Festo Ascensionis Domini, quod hoc anno in diem 25. Maji incidit, Januam confluxisse Legatos *omnium Civitatum Lombardorum, & Mediolanensium*, adnotavit Auctor superiùs memoratus. Caffari Continuator gesta Innocentii, Januæ morantis, ad hunc annum describit.

(4) Circa Festum Beati Joannis, Domini Præcursoris, egressum Januâ *Innocentium* scribit idem Nicolaus, qui eundem in Festo Apostolorum Petri, & Pauli Alexandriam pervenisse testatur, asserens, inde per Terram Montisferrati ad pontem deductum, ubi *Dominus Thomas de Sabaudia Comes, qui fuerat pro parte Friderici, venit ad mandata Ecclesiæ, & per Assisinatensem Episcopum extitit ab excommunicationis vinculo absolutus*. Septimo die Julii Mediolani exceptum *Innocentium*, refert Galvaneus Flamma, in Manip. Flor. ad hunc annum.

(5) Solemnem hanc pompam adeò diligenter adnotavit Nicolaus de Curbio, ut Mediolanensi gloriæ injuriosum videretur, silentio premere, quæ ille digna censuit peculiari enarratione. Ait igitur, eidem ad pontem occurrisse Mediolanensem ac Novariensem militiam, ut per Vercellensem ditionem, quæ adhuc Friderici filio Conrado obsequebatur, securus transitus foret, subditque: *Factum est autem, cùm appropinquaret Civitati Mediolanensi ultra milliare, extendentes papiliones in pratis ad fatigatorum ex itineris labore refrigerium, & solamen, ipsum Dominum cum tanta exultatione, ac tripudio susceperunt, quod nunquam esset dictu facile, vel notare. Nam fecerunt sibi quoddam artificium, in modum quadratæ cabiæ, miro modo excogitatum, contectum, & connexum à lateribus perticis, & lignis altis, politis pariter & ornatis, coopertum quoque superius contra solis æstum de scarleto, & serico, quod quidem ferebant nobiles milites Civitatis, & infra quod veniebat ipse Summus Pontifex super equum, ne à circumvenientibus, & frequentiâ populorum, ob plenam devotionem irruentium, & eidem occurrentium, pressuris aliquibus læderetur. Et seorsum Clericis Civitatis processionaliter ordinatis, seorsum popularibus viris, seorsum mulieribus, seorsum pariter parvulis,*

A officio ſtuduit: nam & rem divinam clario-
ribus in templis ſæpe fecit, & crebro de
ſacris quæſtionibus cum doctiſſimis homini-
bus diſputavit, ac conciones frequentes ha-
buit: quibus cum de fide diſſeruit, tum
ſummo ſtudio pacem & concordiam popu-
lis perſuadere contendit. Quo facto immen-
ſum hominum numerum ad novum viſum
ſpectaculum excitavit, nempe Pontificem
ex loco ſuperiore concionantem. Quin
etiam idem Nicolai Patriarchæ per eoſdem
dies mortui celebravit exequias: ac Præto-
rem civitati dedit Gerardum Rangonum,
eximiæ virtutis, atque prudentiæ virum.
Mox cum Laudenſes pertinaciſſimè Cæſaria-
B nis in partibus permanere, ac Germanos
cum Papienſibus à Friderico impoſitos ar-
cem eorum tenere videret, ſibi faciendum
exiſtimavit, ut eos ſacris interdiceret, ac
bello ab omnibus premi licere, pronuncia-
ret. Itaque Rangonus Prætor, ut Soccium
Victarinum cum ſuis exulem reſtitueret,
exercitum Laudem adduxit, atque Huber-
to Marchione cum Cremonenſibus occur-
rente variis prœliis Julio, & Auguſto men-
ſe conflixit, ac tandem arcem recepit. Qui-
bus detrimentis Laudenſes impulſi, VI. Idus
Septemb. pacem reconciliarunt, ac Victari-
nis & Pontificia parte receptis, à Pontifice
interdicto levati ſunt. (6) Innocentius inde
C Mediolano Brixiam, ac Brixiâ Mantuam
abiit: tum ad Monaſterium S. Benedicti in-
ter Padum, & Larionem divertens, ibi ſe-
pulchrum Mathildæ Comitis viſitavit, una-
que cum Cardinalibus carmen illi expiato-
rium cecinit, ſummorum recordatus bene-
ficiorum, quæ Princeps illa Romanæ quon-
dam Eccleſiæ dederat. Inde Ferrariam pro-
deuntem, Azo cum univerſa effuſa obviam
civitate, & magno Fratrum Minorum glo-
bo excepit. (7) Ibi verò per aliquot dies
moratus, verba ad populum ex feneſtra Epi-
ſcopii ſacra Cardinalium corona ſtipatus,
Gulielmo nepote ejus clara voce confeſſio-
nem populo recitante, fecit: atque hoc ſibi
ad diſſerendum argumenti ſuſcepit: *Beata
D gens, cujus eſt Dominus Deus; populus, quem
elegit in hæreditatem ſibi.* Quo multis atque
ornatiſſimis verbis explicito, atque ad cauſ-
ſam ſuam aptè traducto, concluſit: *Cuſtodi-
vit me dominus Italia cedentem, cuſtodivit Ita-
liam repetentem, ergo ipſe ſit benedictus in
ſecula;* ſimulque adjecit: *Hæc urbs mea eſt,
rogo vos, ut pacatè vivatis, quia mortuus eſt
Imperator, qui perſequebatur Eccleſiam.* Fer-
rariâ inde VIII. Idus Octob. perrexit Bono-
niam, totius item civitatis, quæ cum car-
rocio honoris cauſſa obviam prodit, in-
genti ſtudio ac ſingulari frequentia virorum

ac mulierum celebratus. Quod in tanto ad-
ventu memoratu dignum videtur, is ædes
duas recens conſtructas, unam Fratrum
Prædicatorum, alteram Fratrum Minorum
conſecravit; atque illam nomini D. Domi-
nici, hanc D. Franciſci dicavit. Inde poſt
dies octo, Boſone Dovaria captivo dimitti
è cuſtodia juſſo, diſceſſit civibus haud mo-
dicè offenſus, quòd Medicinam, quam vi
tenebant, à ſe flagitaſſent: ac Peruſiam
adiit, neque enim Romam accedere voluit,
quòd Romani Senatorem, quem tum cum
regia prope poteſtate creabant, dimittere
nollent, atque inde ad Conſilium, & Præ-
torem Bononiæ ſcripſit, ne Fratres Pœni-
tentiæ milites legerent. Fratres autem Pœ-
nitentiæ dicti, quos extra Cœnobium certa
diſciplina vivere DD. Dominicus, & Fran-
ciſcus inſtituêre, qui Tertii Ordinis nomi-
nantur. Interim Conradus Friderici filius,
qui ſe Regem Germaniæ ac Siciliæ nomina-
bat, morte patris accepta, cum inſigni exer-
citu in Italiam ad obtinenda regna paterna
trajecit. Ille verò Octobri menſe primum
Veronam, deinde Cremonam acceſſit, inde
cùm Icilino in agrum Mantuanum tranſ-
greſſus, apud Goitum ſociarum civitatum
conventum per dies XV. egit, in quo con-
troverſias, ac querelas omnium tanquam
Rex legitimus audiit: tum Veronam rever-
ſus, ſic ad quendam Principem Regni Sici-
liæ de ſuo itinere ſcripſit: *Negotiis in Ale-
mania & Lombardia confectis, pridie Nonas
Decembris Verona cedentes Liniacum venimus,
poſtridie Vicetiam accedentes, exinde verſus
Portum Neonem contendemus, atque ibi III.
Idus Decembris conſcendemus, ut in Regnum
noſtrum Siciliæ procedamus, ubi apud Fogiam
in Feſto Nativitatis Domini pro reformando
Regno conventum habere decrevimus;* atque
ut ſcripſit, ita fecit. (8) Icilinus autem
Veronam reverſus, eò impotentius quæſtio-
nes proditionis exercuit, atque omnes, qui
Veronæ, & Patavii aliquid adverſus ſe vel
dixiſſe vel feciſſe dicebantur, publica ac
fœda morte affecit, quos innumerabiles fuiſ-
ſe accepimus. (9) Rinaldus Azonis Ateſti-
ni filius olim à Friderico obſes in Apuliam
miſſus, ibi vitam reliquit, relicto filio Opi-
zone puero, qui poſtea Azonis avi hæredi-
tatem adivit. Hubertus Marchio augendæ
potentiæ imminens, menſe Octobri auxilio
Cremonenſium Parmenſibus Brixillum ade-
mit. Florentini, Friderici morte audita, Gi-
bellinos urbe deturbaverunt, ac rurſus Ec-
cleſiæ partes ſuſceperunt. Quod idem quo-
que in alio Regno Capuani & Neapolitani
fecerunt. Poſtero anno Octavianus Lom- 1252
bardiæ Legatus Innocentii juſſu Procurato-
res

E *reſonantibus Deo, & Chriſto ejus, lætati ſunt
lætitia inenarrabili in aſpectu, & præſentia
tanti Patris. Erat enim ipſorum talis, & tan-
ta proceſſio, quod nunquam talis à ſeculis au-
dita fuit, vel viſa. Nam Religioſorum, &
aliarum Eccleſiaſticarum perſonarum uſque ad
XV. millia aſcendebat. Aliorum namque tanta
erat populi multitudo, ut decem milliarium
ſpatium occupabat.* Ducenta hominum mil-
lia in hujuſmodi occurſu enumerata, ſcri-
bit Flamma in Manipulo ad hunc annum.

(6) Quarto Idus Octobris hæc geſta eſſe, affirmat
ad hunc annum Calchus, è quo reliqua
Innocentii, Mediolani degentis, acta de-
ſumpſit Sigonius. Ex hac Urbe receſſiſſe
Summum Pontificem, VI. Idus Septem-
bris, idem Calchus teſtatur. Quo circa,
cùm huc perveneri die VII. Julii, abie-
ritque die VIII. Septembris, per duos in-
tegros menſes eundem in Urbe noſtra mo-
ram traduxiſſe poſſumus gloriari.

(7) In Feſto Sancti Franciſci Ferrariam ingreſſus
eſt *Innocentius*, id teſtantibus Nicolao de
Curbio, & Ricobaldo Ferrarienſi in *compi-
latione Chronologica*, edita Tom. IX. *Rerum
Italic.* col. 249.

(8) Eadem prorſus refert Chronicon Veronenſe,
editum Tom. VIII. *Rer. Italic.* col. 635.

(9) Tyrannicum Eccelini regimen, pluribus ca-
pitibus, execratur Rolandinus libro VI.,
ſingillatim recenſens, quæ impiè in Cives
patravit *hoſtis ille familiaris*, ut eum vocat
idem Auctor.

res ac Legatos civitatum Principumque fœderatorum Brixiam evocavit, atque VIII. Idus Martias conventum omnium in Episcopio habuit, in quo omnes se fœderatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ pro opibus affuturos, & amicos pro amicis, hostes pro hostibus habituros jurare jussit: quin etiam equites sexcentos instituit, atque eorum trecentos Ecclesiæ, reliquos sociorum stipendiis ali, ac trecentos citra Padum, & totidem ultra Padum ad arbitrium Legati Pontificii subsistere voluit, ac loca, quæ custodienda essent, definivit. Post paullò Mediolani tetrum facinus ab hæreticis, qui Credentes dicebantur, commissum est. Pontifex hæreticos, quorum numerus in dies magis gliscere videbatur, aliquando extinguere cupiens, quæstionem eam Fr. Petro Veronensi, Ordinis Prædicatorum, viro acri ac sanctitate claro, mandarat. Is Mediolanum profectus, quæstionem illam pro dignitate exercuit, summa cum cura hæreticos è latebris eruens, ac nocentes pro ratione culpæ carcere, exiliis, atque incendio vindicans, ac mox diem certam alteri quæstioni post Pascha Resurrectionis indixit. Quare perculsi reliqui, cum periculum imminere capiti suo certum viderent, consilium sceleratum Sancti viri interimendi cœperunt, ac negotium nefariis hominibus, libris Ticinensibus quadraginta promissis, dederunt, qui VIII Idus Aprilis (10) ipsum Como Mediolanum abeuntem in solitudine non longè à Barlassina adepti, pluribus vulneribus confecêre, ac Fr. Dominicum socium gravissimè fauciavêre, qui adhuc spirans Medam delatus, ibi sexto post die est mortuus. Hoc nuncio Mediolanum allato, propè attonita stupore ac dolore Civitas fuit. Missi statim qui corpus in Urbem deferrent; ipsum in æde S. Simpliciani suburbana collocaverunt: postridie universo occurrente Clero ac Populo, in ædem Ordinis ejus Eustorgianam delatum ibi sepulturæ mandarunt; post paullò Carinus auctor cædis est captus, verùm post dies decem à Prætore Petro Advocato dimissus. Quod ægrè adeò tulit Populus, ut ipsi abdicato vitam idcirco fuerit ereptutus. Interim unus ex consciis sceleris pœnitentia ductus, habitum Prædicatorum sumpsit, ac statim petita venia omnes hujus conjurationis participes indicavit. Carinus autem Forumlivium profectus, eandem & ipse religionem ascivit, atque in posterum tanta acerbitate vitæ se maceravit, ut plurima signa reconciliati secum divini Numinis viderit; reliqui comprehensi ad capitale supplicium sunt abstracti. Hoc scelere perpetrato, Civitas quasi pravis haud intacta consiliis, sævire inter se nova seditionis rabie cœpit. Petebat plebs, ut popularibus aditus ad Ordinariorum dignitates pateret, quod Archiepiscopus cum Ordinariis denegabat: Nobiles autem urgebant, ut Archiepiscopus non tam Ecclesiam, quàm Civitatem universam, administraret; ita duo Prætores constituti, unus, qui populo; alter, qui Nobilitati jus diceret; quin etiam distractis in duas partes familiis, Turriani plebis, Suresini cum Vicecomitibus Nobilitatis non tam tutelam, quàm Principatum sumpserunt; unde Turrianorum in Urbe imperii, quod post in tyrannidem evasit, initium dimanavit. (11) Icilinus item hoc anno susceptæ crudelitatis studium, quod minuere debebat, intendit; etenim cervices à scapulis virorum abscindere non contentus, pueris etiam innoxiis excæcatis genitalia amputare instituit, oblitus Poetæ dicentis:

Qui primus pueris genitalia membra recidit,
Vulnera, quæ fecit, debuit ipse pati.

Quibus ille rebus est assequutus, ut nemo præ metu apud se hiscere, tanquam elinguis factus, auderet. Mense Augusto Romani ad revocandam, quæ solutior evaserat, veterem disciplinam Brancaleonem Andalum Senatorem Bononia evocarunt, virum non tam justitia, quàm severitate insignem. Quod ut Brancaleo accepit, eorum voluntati nequaquam se obsequuturum esse respondit, nisi Senatoriam dignitatem sibi in triennium contra Civitatis instituta firmarent, atque obsidibus primorum Civium filiis datis simul sese sacramento adigerent, daturos operam, ut sibi fideliter obedirent. Ita obsidibus XXX. Bononiam custodiæ caussa missis, ille ad Urbem venit, ac magno populi consensu receptus, ea se petentibus illis conditione obstrinxit, ut aut justè populum gubernaret, aut corpore integer non abiret. Inde capitalem coguitionem tanta exercere severitate instituit, ut omnibus, & præsertim potentibus, summum terrorem incusserit. Conradus in Campaniam progressus, Capuam, quam tum fuisse Pontificis di-

xi-

(10) Die XXIX. Aprilis, qui facer adhuc est Sancto Petro Martyri, occisum eundem ab Hæreticis narrat Galvaneus Flamma in Manipulo Florum ad hunc annum, asserens, eodem anno, missos Mediolano Legatos ad *Innocentium*, Perusiæ commorantem, Petri Martyris canonizationem impetrasse. Miror tamen, Scriptorem hunc, ejusdem Ordinis, ac in eodem Cœnobio, in quo Sancti Petri Martyris corpus jacet, degentem, adeò aberrasse. Constat enim ex Vita S. Petri Martyris, à Fr. Thoma de Lentino coævo exarata, eundem fuisse martyrio donatum, *Sabbato in albis*, quod, hoc anno 1252., in sextum Aprilis diem incidebat. Festum autem, ideo ab *Innocentio* translatum est ad diem XXIX Aprilis, quòd hæc dies, festa ejusdem mensis, cum Paschalibus diebus, aut majore Hebdomada frequentiùs concurrat. Citra verum quoque est, canonizatum fuisse hoc anno Sanctum Petrum Martyrem; sequenti namque anno celebritatem hanc peractam ab *Innocentio*, ejusdem Literæ docent, Datæ Perusii, *IX. Kal. Aprilis*, *anno X*, adeòque anno 1253. Vide Calchum hæc fusè narrantem, & Acta Sanctorum Bollandi ad diem XXIX. Aprilis, ubi, quæ ad vitam, obitum, & reliqua hic à Sigonio relata pertinent, optimè illustrantur.

(11) De Turrianorum adventu in hanc Urbem, ac eorundem primo regimine, plura adnotavit Galvanrus Flamma in Manip. Flor. ad annum 1240., quo Paganus de la Turre in Prætorem delectus fuit. Dissidium tamen nobilium, ac populi, quod Sigonius hic narrat, ad annum 1246 refert Galvaneus, inquiens; *isto tempore, cessante Imperatoris guerra, quum Civitas Mediolani summa pace gauderet, ecce ambitio dominii Civitatis multorum corda angustiare cœpit. Ex una parte Leo Archiepiscopus, cum Capitaneis, & Vavassoribus, Paulum de Soresina instituerunt Potestatem, & caput Nobilium contra Populum, & illos de Credentia. Ex altera parte populus instituit suum Potestatem Martinum de la Turre; & sic jurgia in populo contra Nobiles concitata sunt.*

ximus, adduxit in potestatem, ac Pontificios ubique sævè adeò insectatus est, ut ne Sacerdotibus quidem abstinuerit, atque Ecclesias ipsas patrio exemplo incitatus invaserit. Quare Pontifex, sacrum item in eum contorquere anathema coactus fuit. Eodem anno mense Majo ex gelida pruina vites rursus omnes adustæ; in cœlo variæ ignium stellarumque ardentium per noctem species visæ hominibus sunt insignia agris & segetibus detrimenta inferre, quæ post inania oculorum ludibria fuisse dies, ac lux sub-
1253 sequuta ostendit. Proximo Mediolanenses bellum cum Papiensibus renovarunt, prætenta caussa, quòd ad Hubertum Palavicinum se contulissent, atque apertè ab Ecclesia defectionem misissent. Dux belli fuit Manfredus Lancea Urbis Prætor; is in Viglebanensium fines invectus, primò Gambolatum cum arce recepit, deinde eundem terrorem Mortariam transtulit, atque oppido potitus, arci, quam Hubertus muniverat, oppugnationem admovit: qua dimissa mox rebus cum Huberto compositis, domum repetiit. Hæc foris gesta. (12) In Urbe autem cum multa miranda ad sepulchrum Fr. Petri nuper à sicariis interfecti opera ederentur, atque ad ea visenda mirificus quotidie accolarum concursus celebraretur, sive ut cultum viro sancto adhiberent, sive ut vota, quibus se salutis impetrandæ caussa devinxerant, solverent: Leo Archiepiscopus ac Cives fratresque ejus propè trecenti permoti, Innocentium Pontificem Perusiæ convenerunt, cumque diligenter de his rebus omnibus docuerunt. Quibus Pontifex lætatus, de illius consecratione ad Cardinalium Collegium retulit. Cardinales re probata cœremonias antelucanas in primam Quadragesimæ Dominicam decrevere, atque eis peractis ipsum ex auctoritate Pontificis in numerum SS. Martyrum solemni ritu Ecclesiæ retulêre, ac tertium illi diem ante Kal. Majas statuêre, (13) quòd dies mortis ejus ferme in dies Quadragesimæ incideret, in quam Ecclesia Ambrosiana nullam solemnitatem admitteret. In ceteris Civitatibus de reducendis exulibus, & reconciliandis inter se ordinibus agitatum. Parmenses Gibellini, qui Burgum S. Domnini colebant, recuperandæ patriæ cupidi, ad Huberti auxilium confugerunt; ille suscepta caussa, exercitum ad Urbem adduxit, atque ostentatis potius quàm illatis armis rem ad compositionem adduxit; captivi utrinque dimissi, exules restituti, Giberto Corrigio, qui vulgo de Gente dicebatur, Prætura in sexennium data: Parmensium inde exemplum Regienses imitati, & ipsi cum Guelfis à se depulsis in gratiam redierunt. Hujus verò concordiæ laudem Gibertus præcipuè tulit; siquidem Regium profectus, pro re utilissima Civitati suasit, ut Gulielmum Folianum Episcopum, & Robertos, ac partem eorum exulantem reciperent: inde Antianos se pacem cum eis servaturos jurare coëgit, ac mox in die SS. Simonis & Judæ exules omnes Civibus, Sacerdotibus, Vexillisque Prælatis reduxit, ac postridie advocato Populo sententiam de pacis conditionibus recitavit, atque ad continendas in officio partes Vidonem fratrem suum Prætorem ibi reliquit. Quod ut videre Cremonenses, & ipsi cum Civibus suis Guelfis, quos jampridem Urbe dejecerant, in gratiam redierunt, eosque in Urbem comiter receperunt. Eadem ratione Ravennates auctore Philippo Fontana Archiepiscopo suo, cum quiescere domi legum metu neglecto non possent, ad Bononienses se contulerunt, seque ut in pace conservarent, orarunt. Itaque fœdus cum eis tale est constitutum: (14) *Cives Bononienses, & qui sunt ex agro ejus, non alio loco erunt, quàm Cives Ravennates, & Argentani, quòd ad solvenda Portoria pertinet. Bononienses pacem in urbe Ravennæ conservabunt, & jura, quæ illi habent Cerviæ, tuebuntur, & ab iis, qui usurparunt citra diem tertio Kal. Octobris, recuperabunt pro arbitrio Archiepiscopi atque Alemani Prætoris, atque Argentam, agrosque earum eo statu præstabunt, in quo ante XXV. annos fuerunt; eo modo, quo Ecclesia tenuit tempore Salinguerræ, iidem dimidium Portorii, solarii, portuum, & cathenarum Ravennæ, & Cerviæ integro jure Ecclesiæ exigent. Utrinque autem mutuo se, si opus erit, auxilio sublevabunt. Hæc à Prætore, Antianis, & Consulibus jurabuntur, & in legum tabulas referentur.* Interim cum Veronæ & Patavii homines quotidie, tanquam manifesti Majestatis rei jussu Icilini ad carcerem atque supplicium traherentur; extitit vir fortissimus, qui ipsum vel in extremo vitæ discrimine vindicare non dubitavit. Motius, & Araldus Monsilices fratres Veronenses fuere; hi capti, atque in Palatium ducti, clarè vociferari cœperunt, nec se, ut arguebantur, proditionem conflasse, neque majores suos proditores habere. Quibus vocibus magno animi studio identidem repetitis Icilinus offensus, inermis propere ad eos in atrio stantes descendit, ac truci vultu intuens proditorum nomine salutavit. Qua voce audita, Montius vehementius inflammatus, animo à sui capitis protectione prorsus averso, repente in eum se incitavit, atque in terram dejectum sibi subdidit, ac cultro tyranni ad eum confodiendum frustra quæsito, manus faucibus ad suffocandum admovit, atque interim dentibus unguibusque faciem fœdissimè laceravit, hominem sine dubio confecturus, ac totam tetra servitute Marchiam exempturus, nisi præsens satelles stricto mox gladio erus illi præsecuisset, ac multi subinde accurrentes ipsum cum fratre crudelissimè trucidassent. Icilinus tamen os laniatum usque adeò habuit, ut operâ Medicorum per multos dies eguerit. Non ita multò post homo quidam ignorus ad eundem accumbentem progressus, cum sica sub veste condita deprehensus est; quare statim in quæstionem abreptus, quis esset, & quid moliretur, expromere jussus est, quod ut ille nulla vi tormentorum ad pro-

(12) Narrant hæc Calchus, & Galvaneus Flamma, qui inceptum hoc bellum contra Papienses, die decima mensis Maji, & in longum tempus perdurasse scribit, cap. 287.

(13) Lapsus est Nicolaus de Curbio in Vita Innocentii IV., num 32., qui *III. Kal. Majas* interfectum ab Hæreticis S. Petrum Martyrem scribit. Hoc enim erroneum prorsus esse, ex coævo Scriptore Vitæ S. Petri Martyris superiùs adnotavi.

(14) Has Fœderis tabulas recitat Rubeus, ad hunc annum.

prodendum cogi, homo nostræ linguæ ignarus, non potuit; vivus est concrematus. Fama verò manavit, sicarium fuisse missum à Principe eo, qui dicebatur Viglus Montaneæ, cujus Ministri per terras errabundi tyrannos insidiis appetere dicebantur, sperantes, se ex ea re immortalem apud posteros gloriam parituros. (15) Per eosdem dies Romani Innocentium, missis Perusiam nunciis, semel atque iterum obsecrarunt, ut Romam tandem rediret, & boni pastoris more gregem suum administraret, ac Civitati præsentiæ Episcopi sui fructum non tam uberem quàm jucundum tribueret; ni venisset, se pecuniam ingentem ab illo repetituros, quam pro Ecclesia adversus Fridericum defendenda sudissent, ac Perusinis exitium comminati denunciarunt, ne Pontificem ulterius retinerent. Qua de re Pontifex rebus suis metuens, Perusia Assisium rediit; ubi prid. Idus Augusti Claræ, Virgini ordinis Minorum sanctissimæ, morienti assuit. (16) Cum autem ibi moram traheret, iterum à Senatore monitus est, ut primo quoque tempore ad Ecclesiam remearet; simulque Assisiatibus pernicies intentata, si moram ullam reditui attulissent. Reversum inde ac summo ab omnibus honore exceptum Romani rursus aggressi postularunt, ut omnia sibi damna resarciret, quæ superioribus annis ex illius absentia in locationibus, commerciis, usuris, & vectigalibus pertulissent. Quod ut audiit Pontifex, se deceptum sentiens, auxilium à Senatore petivit, qui verbis blandis populum incitatum compescuit; cum diceret, inhumanum esse, pastori, quem ad animarum custodiam advocassent, negotium exhibere. (17) Eodem anno Conradus Rex Neapoli Pontificem exuit. Ricardus autem Sanbonifacius, cum diu auctoritate atque virtute partes Ecclesiæ defendisset, Brixiæ vitam deseruit, ac filium Ludovicum 1254 reliquit. Sequenti, Gibellini Parmæ ædes suas eversas expostulantes, nova cum Guelfis, qui eas diruerant, certamina miscuerunt; cum autem propriis eos delere viribus non valerent, Hubertum Palavicinum promisso Urbis imperio advocarunt. Neque Hubertus tantam occasionem potiendæ Urbis omisit: immo adducto confestim in agrum Parmensem exercitu, Burgum atque Colurnum invasit. Quod ut Joannes Bansellus Sartor animadvertit, consilium felicius, quàm prudentius cepit. Etenim manum quingentorum armatorum in Urbe collegit, ac crucem evangeliumque tenens, singulos domi Gibellinos convenit, eosque metu mortis incusso jurare coëgit, se Urbem Huberto non tradituros, sed cum Ecclesia consensuros. Ita plerique, seu voluntate, seu timore jurarunt: qui verò sacramentum repudiarunt, Urbe egressi, Burgum se retulerunt. Ea res Hubertum ab oppugnatione deterruit. Joanni tanti beneficii auctori eximii honores habiti, & præmia insignia data, & cohortem eam armatorum pro arbitrio habere permissum: post aliquot inde annos à Prætore Manfredo Rosa rebus publicis abstinere & cohortem dimittere jussus, sese ad consuenda, ut ante, vestimenta recepit. Eodem anno Bononienses Cerviam juris sui fecerunt, eamque Imolæ imperio adjecerunt. Quippe ministris Bononiensibus Cerviam exportandi salis caussa ex fœdere profectis, Cervienses arrogantius obstiterunt, ac propterea à Bononiensibus bello petiti sunt. Id ubi illi sensêre, de se actum arbitrati, confugêre ad Venetos: verùm Bononiensium virtus opportunis subnixa opibus tanta fuit, ut licet Venetis summo conatu auxiliantibus, Cervienses ad deditionem adegerint. Tum verò Prætor Cerviensibus datus est, prout cæteris castris dabatur, quæ in ditione Bononiensium erant. Hac de caussa Civitas tanti voti damnata, diligenti, ut decuit, religionis cura suscepta, VI. Kal. Jun. sanxit, ut Prætor ac familia ejus, & quilibet de consilio Credentiæ ac generali, festo die S. Petri Apostoli Basilicam ejus inviseret, ad eamque cereos viginti gestaret. Conradus Rex in sua adversus Ecclesiam contumacia perseverans, XI. Kalend. Junii (18) hærede Conradino puero instituto decessit: petitum veneno à Manfredo fratre ipsi Regno cogitatione tacita imminente, atque noto ejusmodi scelerum architecto, scriptores plerique tradunt. Innocentius autem ut Conradi mortem accepit, continuo animum ad recuperandas Neapolim & Capuam contulit: atque ad id Gulielmum Cæsarem in Italiam evocavit: post autem ubi illum domestico bello implicitum venire non

(15) Decerpsit hæc Sigonius è Rolandini historia, qui libro septimo crudelia Eccelini facinora, non sine horrore, ac detestatione, recenset.

(16) Narrat hæc Auctor Vitæ S. Claræ apud Surium, Tom IV. ad diem XII. Augusti, cap. 27., ubi legitur, S. Claram obiisse *in crastino B. Laurentii*, ac celebratas ab eodem Pontifice illius exequias, panegyricam orationem Ostiensi Episcopo pronunciante.

(17) Tempus, quo Romam *Innocentius* reversus est, prodit Nicolaus de Curbio, hæc scribens num. 34. *Celebrato postmodum ibi* (Assisii) *solemniter Festo Beati Francisci die Sabbati, die Lunæ sequenti egrediens de Assisio cum tota Curia, ad Urbem Romam, per Narniam, & Sabinam, est reversus.* Diversimode tamen narrat, quæ contra *Innocentium* tentata fuisse, scribit Sigonius; neque enim à Brancaleone Senatore auxilium, sed molestias percepit. Ita enim prosequitur: *Illo tempore Romani quemdam militem Bononiensem, Brancaleonem nomine, pro triennio in Senatorem elegerant, quia in Lombardia fuerat pro parte Friderici depositus, & similiter amicitia Ezelino Tyranno hæretico, omnimodo adversario Ecclesiæ; & etiam Tyranno alteri, nomine Pelvicino; latenter machinabatur contra Summum Pontificem, cum privato consilio Romanorum, si quo modo posset negotia Ecclesiæ impedire, cùm, sicut dicebatur, corruptus esset pecunia Conradi, nati sæpefati Friderici, qui jam occupaverat ipsum Regnum, cujus quidem nuncios recipiebat, & in Urbe secum publicè retinebat. Hic namque multum laboraverat, ne ipse Pontifex ad Urbem Romam, sedem suam propriam, remearet. Sed laxati sunt sua iniquitatis funiculi, & prævalere in aliquo nullatenus potuerunt, Deo ipsum Pontificem, & Ecclesiam feliciter adjuvante.*

(18) Chronicon Augustense, ad hunc annum, hæc habet: *Conradus Rex, priori anno Neapoli expugnata, & muris ejus ad terram prostratis, homo pacificus, & Judex severus, in Vigilia Ascensionis Domini, diem clausit extremum.* Vigilia Ascensionis, hoc anno, in diem XIII. Kal. Junias incidebat. Veneno sublatum, Parisii Continuator testatur, subdens: *maledicens ergo diei nativitatis suæ, miseram, & afflictam animam exhalavit.* Idem tradunt Nicolaus de Jamsilla, & Saba Malaspina, qui, lib. 1. cap. 4., modum etiam, quo à Manfredo curatum est, ut frater ejus Conradus veneno necaretur, describit.

non posse sensit, Legatis duobus Cardinalibus, Gulielmo & Alberto, præmissis, ipse cum valido exercitu in Campaniam prodiit: ubi ab omnibus benigne admissus, atque ab ipso etiam Manfredo debito obsequio cultus, statim Neapolim recepit. Præclara inde rerum initia fœdi exitus exceperunt. Manfredus Teani, quò se contulerat Pontifex, Burellum de Angleno hominem ipsi Pontifici valde acceptum occidit: atque iram ejus metuens, Luceriam se proripuit. (19) Eare cum non satisfaceret, dignus, qui bello vindicaretur, est visus. Continuo exercitus ad eum insequendum immissus, Trojam & Fogiam Urbes primo certamine cepit: verùm paullò post à Manfredo devictus, easdem amisit. Eo nuncio accepto, Innocentius ægrotare Neapoli cœpit, neque ita multo post, VII. Idus Decembris ingravescente morbo interiit. Quo facto Bartolinus Tabernerius Prætor Neapolis, portis Urbis occlusis, Cardinales abire molientes retinuit, ac sine mora successorem substituere jussit. Ita post XIII. dies Rinaldus Anagninus Episcopus Ostiensis Pontifex est declaratus: qui
1255 in Domini Nataliciis consecratus Alexandri IV. nomen accepit. (20) Ille verò novo ineunte anno belli curâ Octaviano Card. Legato commissâ, Romam se retulit: indicat diploma VIII. Kal. Martii datum, quo ordinem Fratrum Eremitarum, ex multis ordinibus Eremiticis constitutum, cinctu habituque atro donavit, ac legibus à S. Augustino præscriptis obstrinxit. Inde Anagniam progressus, Claram Virginem biennio ante vita functam numero Beatarum Virginum aggregavit. Interim Manfredus Regno in potestatem adducto, Rex Neapolis coronatus, (21) atque eo nomine à Pontifice piorum communione abactus est. Nondum possessio Friniani reddita Mutinensibus erat, cujus rei judicium ad Prætorem Parmæ ex compacto rejecerant. Itaque VIII. Kal. Junii Gibertus Prætor Parmæ nunciis Bononiam missis Ricardum Prætorem, Antianos, Consiliumque rogavit, ut aut Frinianum Mutinensibus remitterent, aut procuratores Parmam ad respondendum Mutinensibus mitterent. Qua re audita, Bononienses primum à Mutinensibus per Legatum postularunt, ut jura sua apud se potius quàm Parmæ exponere, & Frinianum suo potius quàm alieno recuperare beneficio vellent: & cum nihil impetrassent, XVII. Kalen. Julias Parmam nuncio misso Gibertum orarunt, ut arbitrium pronunciare differret. Verùm cum rogatus nuncius, num mandatum ad respondendum haberet, se habere negasset; neque arbitrii dilationem postulare posse judicatus est. Itaque instante Mutinensi, ut arbitrium statim pronunciaretur, Gibertus iterum Ricardum admonuit, ut intra certam diem procuratorem mittere idoneum vellent, qui sua jura doceret. Quare imminente extremo judicii die, Ricardus, ne secundum Mutinenses judicaretur, veritus, ex voluntate Consilii generalis & specialis Bartholomæo Piccolpasso procuratori constituto mandavit, ut Mutinam adiret, atque à Prætoribus & Consilio peteret, ut diem prorogari judicii paterentur, ac procuratorem, quem Parmam miserant, revocarent; nam se comiter per communes amicos transigere velle: quod si se facturos abnuerent, tum verò denunciaret, ut castra citra Scultemnam diruerent, quemadmodum ex pacto deberent: inde Parmam adiret, & Gibertum Prætorem rogaret, ut pronunciare differret, locumque assignaret, in quem tuto advocati Bononiensium possent venire, & jura Civitatis exponere: neque enim securum sibi Parmam iter à Regiensibus esse. Prætori procurator paruit, ac IV. Idus Augusti Mutinæ primum Alberto Prætori, & Communi ipsi; deinde Consilio Antianorum ac quadraginta sapientum; postremò Consilio generali ac speciali mandata edidit: postero die Parmam progressus, à Giberto petiit, ut laxiorem judicii diem daret: cui ille respondit, postridie mane rediret; nam se super

(19) Facinus hoc patravit Manfredus, antequam Summus Pontifex *Innocentius* Neapolim perveniret, in qua Urbe exceptus est *in Vigilia Apostolorum Simonis, & Judæ*, ut refert Nicolaus de Curbio, qui itinera omnia hujus Pontificis, post mortem Conradi, & reliqua ejusdem Acta contra Manfredum, accuratè describit. Theani tunc constitisse *Innocentius*, adversa valetudine detentum, scribit Nicolaus de Jamsilla, Tom. VIII. *Rerum Italicarum* col. 514., qui hæc omnia diligenter enarrat.

(20) Obiisse Innocentium *die Festo S. Ambrosii, in Palatio olim Domini Petri de Vineis*, adnotavit Nicolaus de Curbio, ex quo etiam constat, Sedem Apostolicam minimè tunc vacasse XIII. dies; ait enim, *in die mane Veneris subsequentis* (idest die XI. Decembris, cùm Festum S. Ambrosii hoc anno in diem Lunæ incideret) *Sancti Spiritus Missâ cantatâ, de electione cœperunt tractare Romani Pontificis, & cum illa die, per formas varias procedentes, nihil penitus complevissent, die Sabbati, post multos, & varios tractatus, convenientes in unum, horâ quasi tertiâ, Dominum Raynaldum Ostiensem Episcopum in Summum elegerunt Pontificem*. De vi Cardinalibus illata à Bartolino Tabernario Prætore, quod ex Flavio Blondo hausit Sigonius, nihil prorsus Auctor hic memorat; quin potius, Neapolim advenisse *Gullielmum* Legatum, statimque, post quinque dies, datum *Innocentio* successorem, *Alexandrum IV.* scribit. Silentium autem hujus Scriptoris, qui se familiariter cum *Innocentio* mansisse, usque ad ipsius obitum, in calce ejusdem vitæ profitetur, & electionem successoris enarrat, hanc Blondi narrationem falsam esse dilucidè ostendit. Nicolaus de Jamsilla Tom. VIII. *Rer. Ital.* col. 541. hæc ita describit. Cùm accepta apud Fogiam à Manfredo clade, Legatus Pontificius Trojâ recessisset, Neapolim una cum Oddone Marchione pervenit. Ibi verò, ex improviso adventantibus, *tantus Cardinalibus, & aliis de Romana Curia, ex illa victoria Principis, timor accessit, quod visa Legato, & Marchione, omnes voluere de Neapoli recedere, & in Campaniam redire. Ad magnam tamen instantiam, & confortationem Marchionis ipsius, steterunt, & in unum collecti, ad electionem novi Summi Pontificis Cardinales de mane* (de more) *procedentes, elegerunt Dominum Raynaldum, alii Raymundum, Episcopum Ostiensem*.

(21) Nonnisi post deditionem Messanæ, quæ anno sequenti 1256 contigit, Neapoli potitus est Manfredus, ut Nicolaus de Jamsilla col. 580., & Raynaldus ex Parisii historia ad illum annum testantur. Coronationis Neapolitanæ nulla mihi hactenus mentio apud Scriptores occurrit, cùm eam tantummodo referant, qua, ob rumorem dolosè vulgatum obitus Corradini anno 1258, Regiam Panormi dignitatem invasit. Hanc non memorat Sigonius ad illum annum; quo circa verosimile est, unam cum altera fuisse ab ipso confusam.

per hac re velle consilium capere: ubi verò ille hora indicta revertit, tum tertio die adesse mandavit: nam sequenti se propter festum Assumptionis ei officio vacare non posse. Cum autem Mutinensis instaret, ut primo quoque tempore pronunciaret, Bononiensis verò diem longiorem ac locum tutum ad disceptationem caussæ postularet: ille interfatus, tertiam ab eo diem constituit: quæ ubi illuxit, petitionem Bononiensium de loco tuto præstando rejecit, inquiens, Legatos Bononienses aliàs Parmam venisse securè, & fidem à Regiensibus impetrare haud difficile posse, aut per limites remotiores tutò transire. Quo responso Bononiensis confusus, iterum Consilium generale, ac speciale poposcit: cumque ibi eadem iterasset, Prætor ejus petitionem repudiavit, atque generali Consilio advocato, XVIII. Kalend. ita pronunciavit: *Nos Gibertus de Gente Prætor Parmæ, arbiter inter Commune Bononiæ & Commune Mutinæ super Friniani disceptatione delecti, juris solemnitate servata pronunciamus, Frinianum, homines, oppida, & loca cum eorundem jurisdictione ad Commune Mutinæ pertinere, & sine ulla exceptione illi à Communi esse Bononiæ dimittenda; præcipimusque eidem Communi Bononiæ, ut ea intra mensis spatium libere dimissa habeat, alioquin mulctam in compromisso expressam persolvat*. (22) Inde Faventiæ & Balneocaballi potiendi Bononiensibus non opinata occasio est oblata. Quippe Manfredi Gibellini cum paullò ante Faventiam reversi, rixis cum Acarisiis committendis omnia permiscerent, jussi sunt à Bononiensibus, contundendæ superbiæ caussa, partem fossarum Urbis explere. Quod cum fecissent, ne ita quidem quietem egê-
1256 re, verùm Kalend. Jan. Manfredo Marengo Præturam, & Jordano Lucino populi Præfecturam tenente, tumultum excitavêre; ac tumultus ejus contagione seditionem quoque in oppido Balneocaballi, Civitatem turbantibus Azone Rugerioque Comitibus, accendêre. Quæ cum Bononiæ nunciata essent, ac nonnulli exercitum Faventiam exemplo mittendum censerent; Jordanus Præfectus VIII. Idus Januarii Consilium populi advocavit, cumque quid fieri placeret, rogavit: placuit, ut Manfredi exilio mulctarentur, & populus juraret, nisi Faventiam sibi toto Januario tradidissent, se exercitum adversus eos ab eo die ad Kal. Majas primas missurum; idemque adversus eos fieret, qui Balneocaballum tenerent; atque ita per Vivianum præconem, populi nomine, sacramento concepto juratum est. Quo facto eodem die Manfredus Prætor Consilium generale & speciale habuit, ac decreto populi recitato, quid opus facto esset, rogavit: omnes ita ut populus jusserat, decreverunt. His rebus cognitis Balneocaballenses exterriti, III. Kal. Febr. Gibellinum Lugiensem procuratorem Bononiam miserunt, ac per eum Balneocaballum tradiderunt, assignaveruntque Prætori, & Præfecto populi Jordano, Antianis, Consulibusque præsentibus. Ea inde de re consultus populus, jussit ut Balneocaballus in ditionem adduceretur, & ibi Prætor cum præsidio imponeretur, formareturque ex judicio populi Bononiensis, & ut bis de rebus referri ad majus Consilium Communis Bononiæ posset per Præfectum, & Antianos, & Consules, quoties opus fuisset. Qua re confecta Manfredus Kal. Feb. Consilium generale ac speciale vocavit, & quid de decreto populi super Balneocaballo censeret, rogavit. Omnes scitum populi confirmarunt, modò id fieret salvis legibus, ac sacramento Prætoris. III. Non. Febr. Præfectus retulit; quid de Balneocaballo formando juberent, & qua ratione ea instituenda res esset: visum est, ut Prætor Balneocaballi ex Civitate Bononiensi in hunc modum designaretur, ut XII tabulæ notatæ cum aliis albis in urnam injicerentur, & ad sortem tabularum irent Antiani, & Consules argentariorum, & mercatorum, eorumque Consiliarii; & qui notatas XII. tabulas tulissent, illi jus legendi Prætoris haberent; quique ab omnibus, aut à majori parte eorum lectus fuisset, ille optimo jure Prætor esset: & ut hæc omnia referri ad majus Consilium Communis Bononiæ possent per Præfectum, Antianos, & Consules, aut aliquem ipsorum, quoties opus fuisset, dummodo nulla lex populi prohiberet. Quibus rebus deinceps Faventini permoti, ac simul discordiis exercendis defessi, III. Kal. Martias se Bononiensibus tradidêre, ad eos in hæc verba scribentes: *Prætori, Præfecto populi, Antianis, & Consulibus Urbis Bononiæ, & Consilio, & Communi Gulielmus Gosus Prætor, Rainerius Lizzarus Præfectus populi Faventiæ, Consilium, & Concio, & Commune S. P. Vestra potentia, ac sapientia freti quos loco dominorum habemus, ad vos confugimus, cumque pars una Civitatis in alteram ad perniciem sæviat, & sævitura ad ultimum exitium videatur, petimus à vobis, tanquam à patribus, & Dominis nostris, ut nobis subvenire velitis, atque Urbi Faventiæ opitulari, quæ vestra est; pro certo habentes, nos paratos esse mandatis vestris obtemperare; &, ut Urbem in ditionem accipiatis, vobisque subjiciatis. Quod si facere cessaveritis, scitote Urbem funditus perituram*. Inde pridie Idus Martii Odoricus procurator à Manfredo Prætore, & Consilio generali specialique delectus, Balneocaballum ab eorum procuratore recepit, cum potestate exercendæ jurisdictionis ibi æquè ac Bononiæ, in caussis privatis & publicis, in imperandis exercitibus, excursionibusque, non aliter ac Communi Bononiæ jus esset in agro suo. Secundum hæc nondum Faventiæ possessione recepta, Manfredi novo concitato tumultu Urbe Acarisios exegerunt, ac Gosum Prætorem cum familia vinxarunt, & Balneocaballi Azonem & Rogerium Comites cum suis factionibus commiserunt: cui rei Bonacursius novus populi Præfectus multa remedia conquisivit, eaque ad consilia populi referenda proposuit. Quæ res ubi percrebuit, continuo II. Kalend. Aprilis Legatus à Marchione Atestino venit, atque à Bonacursio Consilium postulavit: & cum ille voluntate Antianorum & Consulum, Antianos & Consules mercatorum, atque argentariorum, magistros colle-

(22) Id confirmant annales veteres Mutinenses ad hunc annum, his verbis. *Lata fuit sententia Frignani in Civitate Parmæ, per Dominum Gibertum de Gente, Potestatem Parmæ.*

legiorum, artium, atque armorum, & omnes eorum Consiliarios tam parvi quàm magni Consilii convocasset, ad eos introductus, primum egregiam Marchionis voluntatem erga Commune populumque Bononiensem exposuit, deinde postulavit, ut omnia, quæ Bonacursius super re Faventina statuisset, Commune, populusque Bononiensis itarata haberet, ut ea ad Consilium magnum, parvumve referre necesse non esset: sic enim fore, ut qui modo tenerent Faventiam, illam prorsus in potestatem Præfecti permitterent ad honorem Communis populique Bononiæ. Quibus auditis, Præfectus Consilium, quid opus facto esset, consuluit. Placitum est omnibus, ut Faventia reciperetur, si liberum sui arbitrium Præfecto permitteretur, & ut quod Præfectus statuisset, ratum haberetur: verùm id referretur ad Consilium generale per Præfectum, Antianos, & Consules; & aliò, si opus esset. Quæ cum Faventiam essent ac Balneocaballum delata, VIII. Idus Aprilis Consilium Faventiæ & Balneocaballi procuratorem suum constituerunt Beltalim juris peritum ad compromissum in Bonacursium faciendum de omni injuria, pace violata, damnis & injuriis allatis inter Manfredos, & Commune Faventiæ, ab una parte, & Accarisios ac factionem eorum ab altera, & ad tradendam Urbem Faventiæ in ditionem Præfecti, & mandata ejus explendi; item de omni injuria, pace violata, damnis illatis inter Azonem Comitem & Manfredos, atque amicos eorum ex una parte, & Comitem Rugerium, & Acarisios, ac factionem eorum ex altera. Compromisso à Beltali VI. Idus Aprilis utriusque Civitatis nomine confirmato, postridie judex ad Consilium de ratione eundi Faventiam retulit: decretumque est, ut Præfectus ex Antianis & Consulibus, quos illi placuisset, & pedites & sagittarios quos vellet, educeret: factaque potestas Faventinos & Balneocaballenses extorres compellandi, quos vellet: eaque duobus sequentibus diebus omnia in Consiliis Faventiæ, Bononiæque firmata. Bonacursio inde Faventiam profecto, postridie, qui fuit Idibus Aprilis, Accursius & Azo ex voluntate Faventinorum extorrium, qui in Consilio aderant, procuratores legerunt ad compromissum faciendum de omni lite, injuriaque superiore in Bonacursium; ac postridie ipsi procuratores liberè se in potestatem ejus pro se, & ipso Communi, ac populo Bononiensi recipientis tradiderunt. Post autem cum procuratores à Prætore & Consulibus Balneocaballensibus, itemque Comite Rogerio constituti eadem ratione compromisissent, tum XVI Kal. Maji Bonacursius Consilium Faventiæ habuit, rogavitque num superiora omnia comprobarent, vellentque se habere potestatem pœnarum, & legum, & pellendi Urbe quos vellet; omnesque ita jusserunt: atque hoc idem postridie Consilium Balneocaballi, ac sequenti populus in concione sanxivit. Quibus rebus perfectis, Bonacursius pronunciavit arbitrium, & quos placuit, utrinque expulit, & Civitates constituit, & Conradum Suresinum Prætorem imposuit. Qui XI. Kalend. Jun. Bononiam profectus in foro in concione super carrocio sic sacramentum solemne concepit: *Ad honorem Dei, & sanctæ Ecclesiæ, & Communis, populique Bononiæ juro ego Conradus Suresinus Prætor Faventiæ, me recturum Civitatem hinc ad Kalend. Martias primas bona fide ad honorem, & commodum Communis, populique Bononiæ, atque Faventiæ, & ad arbitrium Prætoris, Præfectique Bononiæ, & mandata eorum observaturum.* Quibus rebus constitutis, inde Foroliviensium, & Foropopiliensium est consequuta deditio. Cum enim eisdem tumultibus, sævis stimulantibus factionum odiis, res utrobique misceri, Prætor & Præfectus populi Bononiensis audissent, Prætorem & Præfectum populi utriusque Civitatis Philippum Giringellum, & Lambertinum Samaritanum apud se compellari jusserunt, ut pro potestate ei incommodo remedium aliquod adhiberent. Ob eam rem IX. Kal Jun. Foropopilii Boldus judex Philippi Prætoris ex voluntate Consilii generalis constituit procuratorem Hugonem, ut permitteret Prætori & Consilio Communis Bononiæ, Præfecto populi, & ipsi populo liberum arbitrium statuendi, quæcunque expedire Communi Foripopilii ducerent super iis rebus, quas postulassent. Postridie verò Forlivii Matthæus judex ejusdem Philippi ex voluntate Consilii generalis procuratorem constituit Joannem, ut adiret Prætorem, Præfectumque populi Bononiensis, Antianos, & Consules; juraretque, se mandata eorum edita curaturum: atque ita cum Philippus Prætor, Lambertinus Præfectus, & Joannes, & Hugo procuratores Bononiam venissent; postridie in foro concione advocata super carrocio, nomine Civitatum prædictarum jurarunt, se in auctoritate Prætoris Præfectique populi fore. Post autem cum Manfredus Prætor ex voluntate Bonacursii pro se, & Præfecto, & Communi populoque Bononiensi illis præcepisset, indicta quinquaginta Marcharum argenti mulcta, ut sibi dicto audientes essent, IV Kal. Sept. Bononiæ in concione Bravenatus procurator Foroliviensis Aimerico procuratori Bononiensi promisit, se servaturum mandata omnia, quæ injungerentur Communi Forlivii à Prætore Communis Bononiæ, & Præfecto populi, Antianis, & Consulibus, & Communi, prout ipsi interpretati essent; atque hanc promissionem à Communi suo sanciendam pro eorundem arbitrio curaturum. Quibus rebus administratis, IV. Idus Septembris Manfredus Prætor, & Bonacursius Præfectus, & Antiani, Consulesque argentariorum, & mercatorum permissu Consilii generalis ac specialis præceperunt, ut Cives Forlivii pacem inter se haberent, & si una pars alteram evegisset, ea damna alterius resarciret, eamque in Urbem reciperet, & impensas reficeret, quas Commune Bononiæ pro ea reducenda fecisset, & ne Commune Forlivii bellum injussu Communis Bononiæ facerent, præterea commercium præberent civibus Bononiensibus sine solutione portorii; bellum atque incursiones inferrent, quibus Commune Bononiæ præcepisset; arma, equosque in Urbe, & agro imperarent, cum imperata Bononiæ essent; amicos, & inimicos eosdem haberent; pecunia Bononiensi uterentur, neque alia contractus obirent; quotannis Prætorem, & Præfectum ex Bononiæ Urbe acciperent, si modo Præfecto

uti

uti vellent: neque hæc lex aut abrogari, aut ei derogati, aut obrogati posset, injussu Communis, populique Bononiæ. Additum præterea, ne tantæ rei memoria interiret, ut pactiones hæ cum Imolensibus, Faventinis, Foroliviensibus, Fornpopiliensibus, & Cerviensibus quotannis fideli scribarum manu describerentur, legumque in tabulas referrentur. Hunc in modum Bononienses Romaniolæ Civitates, quas primum à Matcoaldo Duce, deinde Friderico Imperatore occupatas magno armorum certamine cum Ecclesia vindicarant, demum, cum domesticis seditionum fluctibus agitatæ ultro sese salutis suæ gratiâ dederent, in ditionem acceperunt: primique omnium constituta libertate imperium adjunxerunt, quippe jampridem, ita juris sui, ut nemini, nisi legibus, obedirent; eas autem opes adepti, ut vicinas Civitates terrore imperii continerent. Ob has res Civitas tantam rerum prosperitatem eximio Dei beneficio nacta, multa gratæ suæ erga illum voluntatis argumenta dedit; eaque noo solum io præsens extare, sed etiam in posterum ad perennem memoriam voluit; siquidem ad populum insigni aliquo rei bene gestæ monumento exhilarandum binos annuos equorum cursus instituit, unum in die S. Petri, alterum in die S. Bartholomæi. Horum autem duorum cursuum in veterum legum libris, unde pleraque alia hausimus, per hæc tempora mentionem invenimus; quod idcirco adjecimus, ne quis citeriorem hanc esse consuetudinem, vulgarem fortasse sequutus opinionem, existimaret; quin etiam homines, qui servitutem serviebant, persoluto dominis precio, populus liberavit, atque inter paganos retulit. Etenim VI. Kal. Julias Bonacursius Præfectus Antianos, Consules, & Magistros artium, atque armorum cum omnibus consiliariis tam magni, quam Parvi Consilii convocatos rogavit, vellent juberent-ne, ut servi & servæ ad Commune, & populum Bononiæ pervenirent, ita ut omnes incolæ tam Urbis quam agri liberi essent: omnes ita, ut rogarat, jusserunt: scitumque factum, ut si qui servos & servas habebant, eorum vendendorum arbitrium ad Prætorem Præfectumque vellent deferre; Commune, ac populus eorumdem emendorum potestatem eisdem permitteret, ac precio ab eis constituto emeret. Compromisso utrinque sancito, VII. Kalend Septembr. Prætor, & Præfectus in Consilio generali, & speciali pronunciarunt, ut servi annorum XIV. denis libris singuli emerentur; minores verò octenis; eaque pecunia tribus subinde pensionibus dominis solveretur; & ut servi liberati paganorum in codicem referrentur, ac subirent onera Communis, ut liberi. Omnium, qui tum servitute exempti sunt, nomina adhuc in tabulis publicis numerantur. Brancaleo Andalus, quem Romam Senatorem advocatum supra commemoravimus, cum severius justo capitales quæstiones exercere putaretur, quòd fures, sicarios, & aliorum flagitiorum compertos suspendio, mutilatione, aliisque graviorum pœnarum detrimentis sine ulla exceptione affecerat, in offensionem potentum atque nobilium popularibus suffragantibus incidit. Itaque seditione in Urbe commota captus, atque in carcerem tanquam ad pœnam conjectus est. Qua re cognita uxor ejus occultè Roma exiit, ac primo quoque tempore Bononiam properavit, cives suos obtestatum, ut arctius obsides Romanorum haberent, ne illis restitutis Romani durius in maritum suum consulerent. Romani verò Pontificem adeuntes orarunt, ut Bononienses ad obsides suos sibi reddendos adduceret; atque ille eorum voluntate permotus primum petiit, ut Romanorum in eo gratificari studio vellent; deinde graviora minatus est, nisi in auctoritate sua fuissent. Bononienses autem mala omnia sustinere, quàm obsides in certam civis sui præclari viri perniciem restituere maluerunt. Romani Emanuelem Madium Brixianum substituerunt, qui & ipse jus severissimè dixit. Hoc eodem anno popularis Respublica Mediolani est instituta; Leo enim Archiepiscopus non minus Civitatis, quàm ipsius Ecclesiæ administrationem exoptans, atque ad eam rem adjutoribus capitaneis, ac valvasoribus utens, reluctante, ut antè, plebe, rem eò deduxit, ut ad modum certaminibus faciendum duo Præfecti, sive Antiani constituerentur, unus, qui Nobilitatem; alter, qui populum duceret. Is honos Paulo Suresino, & Martino Turriano delatus, seditionem in præsens lenivit potius, quàm in posterum sustulit. Eodem anno in Germania Guilielmus Cæsar cum Frisiis bello intestino pugnavit: dum autem ex acie victor excederet, occulto sagittæ ictu ab insidiatore percussus interiit. (23) Quo facto Principes, quibus creandi Regis jus erat, ad comitia convenerunt, ac divisis sententiis duos legerunt, Ricardum Cornubiæ Comitem Regis Angliæ fratrem, & Alphonsum Castellæ Regem. (24) Qui verò ii Principes eo tempore fuerint, Parisius indicavit his verbis: *Hi*

(23) Infelix hujus Regis interitus describitur in Matthæi Parisii historia, ad hunc annum. Cùm enim ad quandam paludem in confiniis Hollandiæ pervenisset, fracta glacie, cum equo submersus, supervenientium Frisonum jaculis confossus est, ac miserè occubuit. Circa Festum Purificationis B. Mariæ id contigisse, ibidem narratur. Chronicon magnum Belgicum, diem 28. Januarii hujus anni 1256., Gulielmo feralem fuisse, adnotavit.

(24) Interfecto *Gulielmo* Comite Hollandiæ, varia de novo Rege eligendo Comitia sunt acta. Nonnullos Germaniæ Proceres convenisse, ut *Conradi* filium, ab Italis *Conradinum* appellatum, Regem pronunciarent, sed ab Alexandro IV. prohibitos fuisse, docet ejusdem epistola ad Moguntinum Archiepiscopum, *data Anagniæ, V. Kalendas Augusti, anno II.*, ut legitur apud Raynaldum, sub anno 1256. num. 3. Errat certè Sigonius, asserens, hoc anno electos Richardum, & Alphonsum, in Reges Germaniæ. Id enim procul dubio contigit anno sequenti, quo, collectis in Francofordiensi Urbe Comitiis, in Octava Epiphaniæ, quorumdam Electorum suffragio acclamatus fuit Richardus, unctusque in Regem Aquisgrani in Festo Ascensionis Domini; ab aliis verò declaratus Rex fuit Alphonsus *in media Quadragesima*, ut tradit Henricus Stero apud Canisium, seu *in Dominica Palmarum*, quemadmodum, ex Urbani Literis testatur Raynaldus ad illum annum, num. 5. Parisii quoque Continuator, cujus verba Sigonius recitat, hæc ad annum 1257. refert.

Tom. II.

Hi sunt maximi in Alemania, ad quorum nutum pendet electio ipsius Regni, quod est quasi ara Imperii Romanorum, Archiepiscopus Coloniæ, cujus titulus est, sacri Imperii Protocancellarius, post honorem Archipræsulatus: Archiepiscopus Maguntinus, Archiepiscopus Treverensis, Rex Bohemiæ, Comes Palatinus de Rheno, Dux Austriæ, Dux Sueviæ, qui & Comes Bavariæ, Dux Poloniæ, Marchisius de Miche, Marchisius Brandeborg, Dux Saxoniæ, Dux de Brunesvvic, Dux de Carantene, Dux de Melsi, Dux Brabantiæ, qui & Lovaniæ, Landegravius Thuringiæ, Marchio Misniæ. Inter omnes hos Magnates superemineus est Archiepiscopus Coloniensis, qui coronare tenetur Regem Alemaniæ apud Aquisgranum ab antiqua & approbata consuetudine.

Insignis porro hic annus fuit, Urbe Patavina ex manibus Icilini mirabili felicitate extorta. Auctores tam præclari, ac memorandi facinoris extitere Azo Marchio Atestinus, Tiso Camposanpetrius, ac potentissimus quisque exul Patavinus. Hi, cum Icilinum animadverterent inauditæ suæ crudelitatis habenas ita laxasse, ut nullum diem præterire pateretur, quo non in aliquem vel insontem novo aliquo necis genere, tormentive debaccharetur, dolore atque indignitate accensi, rem ad Alexandrum Pontificem detulerunt, atque opem miserrimis populorum temporibus implorarunt. Alexander primum misericordia, deinde justa indignatione, non secus ac par erat, permotus, ex Cardinalium auctoritate sese ad ea, quæ ultima esse in Ecclesia solent, auxilia, contulit; idest, crucem adversus Icilinum, tanquam hæreticum atque injustum alienæ libertatis oppugnatorem, indicere statuit, & Philippum Fontanam Ravennæ Archiepiscopum Legatum huic negocio cum summa auctoritate præposuit. (25) Is mandato accepto, nulla interposita mora, Bononiam venit, ac convocato in foro populo se Legatum ad crucem indicendam contra Icilinum à Pontifice declaratum esse pronunciavit; seque omnes homines cruce signaturum, qui arma adversus eum capere voluissent, atque eos ex auctoritate Pontificis, expiatione omnium scelerum affecturum, adjecit. Quibus verbis cives accensi, ad sex millia hominum se ei bello, cruce sumpta, subito devoverunt. Inde Ferrariam profectus, eadem ratione concionem in forum advocavit, & cum clerus ac religiosi & laici omnes novo audiendi studio capti illico confluxissent, pro porta Basilicæ stans clara voce dixit: se Legatum contra Icilinum esse à Pontifice destinatum, ut exercitum ad recuperandum Patavium atque Patavinos exules reducendos conficeret: quicunque huic militiæ nomen accepta cruce dedisset, eum expiationem omnium flagitiorum esse consequuturum. Quibus dictis mox ingentem numerum Ferrariensium cruce, ipso præcipuè Azone hortatore ac duce, ultro nomina dantium insignivit. Postremò Venetias delatus, (26) atque eadem coram Senatu illo testatus, parem & ibi ad delendum Icilinum animorum alacritatem invênit, quod universi opes ejus nimias verebantur, & crudelitatem efferatam aversabantur. Veneti verò, non militares solum copias, sed navalem etiam apparatum suppeditarunt; quin etiam duces duos viros militiæ maximè gnaros dederunt, Marcum Badoarium, qui à Legato Marescallus exercitus factus est, & Marcum Quirinum, quem sibi Præfectum Patavini exules delegerunt. Quibus rebus expletis, Legatus omnem crucesignatorum exercitum ad Turrim Baibarum convenire mandavit, ac se ad Patavium liberandum adverso Bacchilione ducere velle ostendit. Harum rerum certior factus Icilinus, mille quingentos milites robustissimos ac rei militaris peritissimos Patavio imposuit, atque Urbis custodiam Ansedisio Prætori ex sorore nato commisit; ne minimo quidem Urbis amittendæ timore perculsus, Patavium satis tutum duplici murorum ambitu, valido præsidio & singulari Ansedisii fide ac diligentia ratus, atque Ansedisio ipso accuratius de ratione defendendæ Urbis admonito, ipse Verona cum maximo Veronensium, Vicetinorum, Patavinorum, & Pedemontanorum suorum exercitu in agrum Mantuanum irrupit, eumque Urbi ipsi imminens ferro flammaque vastare pro insita animi libidine instituit. Ansedisius autem hostium incursum à Baibis futurum præsentiens, ut Venetarum accessum navium propulsaret, amnes Brentam & Bachilionem aliò derivavit, neque in mare suo alveo manare permisit, ac castra omnia ab illa parte sita vallis & præsidiis eximiè confirmavit. Exercitus inde ab ea parte, qua diximus, in agrum Patavinum invasit, vexilliferum exulem quendam Patavinum nomine Carellum Fratrem Minorem habens, qui ingentis spiritus vir patriæ recuperandæ cupidus, hunc sibi pro Christi honore laborem depoposcit, atque aquas omnes exhaustas adeptus explicitum introitum habuit. Quod ubi audiit Ansedisius, ad Plebemsacei accessit, cum maxima copiarum parte transitum eis intercepturus, & purgatis fossis, locum, vallis, ceterisque rebus opportunis munivit. Interim Legatus ad castrum Brentæ progressus, locum subito admotis machinis expugnavit, atque inde castra ad Corregiolam movit, qua capta ad Pontemlongum perrexit, quò cum Ansedisius occurrisset, levibus aliquot prœliis factis Plebem se retulit. Inde Concaldalberum est processum, ac prœlio durissimo cum maxima hostium cæde ab aurora ad vesperam facto, castrum deditione receptum, atque omnes incolæ nomina profitentes Cruce signati; postridie ad Bovolentam est ventum, ac castro omisso suburbiis ignis injectus. Tum motis castris Consilva petita ac subito capta; oppidani item omnes militiæ Crucesignatorum ascripti. Hæc ubi Ansedisius vidit, licet maximo terrore perfusus, suos ad concionem vocavit, ac bono esse animo jussit: nam Icilinum triduo Patavium esse venturum, atque hostiles copias disjecturum, quas ipsi contemnere prorsus deberent, quod neque promissa eis procederent stipendia, neque commeatus

(25) Hanc Legationem Philippo, electo Ravennati Archiepiscopo, Alexander jam commiserat anno 1255. Literas Apostolicas recitat Raynaldus ad illum annum, datas *Laterani XIII. Kal. Januarii.*

(26) Mense Martii anni 1256., Venetam Urbem ingressum Legatum Pontificium Philippum, scribit Rolandinus lib. 8. cap. 1.

tus opportuni amnium defluentium impedita subvectione suppeterent, & ducem rei bellicæ rudem nacti essent, ut qui majorem rei divinæ faciendæ, quàm exercitui ducendo, operam impendisset, se Patavium, ad Icilinum excipiendum & consilia belli salutaria explicanda, repetere velle, atque eos interim Gorgiæ duci parere jubere. Patavium inde reversus, Quæstores publicos vigintiquinque accivit; atque eis, ut ducenta libratum millia sibi curarent intra biduum, imperavit: ac mox difficultates summas tantæ exigendæ pecuniæ proponentes in teterrimis custodiis fame confecit, & Gorgiam Plebe Patavium revocavit, qui XVIII. Kal. Julias deceptis nocturna profectione hostibus paruit. Icilinus autem de omnibus rebus certior factus, sive ut bellum Mantuanum inchostum perficeret, seu quòd Pa vino præsidio plus justo confideret, opem in præsens ferre neglexit; atque orbi Mantuæ expugnandæ intentus suburbia cepit, eaque subjectis facibus inflammavit. Ansedisius interim populo advocato simulatam rationem, cur Plebem reliquisset, exposuit, atque Icilinum Urbis subsidio intra biduum asseruit affuturum. Postridie Legatus, castris motis, ad Plebem accessit, eamque sine certamine ullo obtinuit: quò vicini omnes ad Crucem accipiendam accurrerunt; postridie re divina perfecta, ac gratiis Deo de prosperis progressibus actis, principes, ac duces exercitus ad Concilium advocavit, atque ita differere cœpit: *Viri fortes gratias agite Deo, quòd nostras apertè partes suscepit pro nobis pugnans, atque hostes Ecclesiæ fugans, ac sanctum nostrum propositum adjuvans; quod est Ecclesiam à persequutoribus vindicare, carcerem aperire, imbecilles sustinere, pravitatem hæreticam extirpare, rapinas prohibere, innocentes tueri, ac Patavium Urbem Catholicam ex sævissimi atque hæretici tyranni faucibus eripere. Quare parati estote, ut cum omnibus, qui in his locis ferre arma possunt, crastina die ad ejus mœnia succedamus, & quantum virtus, dextræque nostræ valeant, Deo bene juvante, periculum faciamus.* Postridie verò mane, qui fuit XV. Kal. Julias, ubi omnes cum impedimentis, machinis, commeatibusque sub vexillis ad iter instructos vidit, gaudio exultans, adhibitis Clericis Hymnum in honorem S. Crucis cantavit: *Vexilla Regis prodeunt, Crucis fulget mysterium*, quæ cum illi elara voce, ita ut ab omnibus audirentur, piè modulatèque concinerent, duo millia tam equitum, quàm peditum præ lætitia lacrymantium visa sunt. Inde motis castris ad pontem Sancti Nicolai ad Roncaliam prodiit. Gorgia verò cum quinquagiata equitibus ad explorandum emissus, cum in præcursores ad secundum ab Urbe lapidem incidisset, detrectato certamine retro abiit. His actis Ansedisius perturbatus, quatuor millia Patavinorum, quibus minimè omnium confidebat, Veronam transmisit; deinde omnes vires copiarum suarum ad Portam Pontiscurvi, quò potissimùm venturum hostium exercitum sentiebat, adduxit; & porta valido præsidio militum Vicetinorum firmata, alia in aliis murorum partibus, ut opus esse duxit, præsidia virorum fortium collocavit, atque interim Legatus ad Pontem curvum accessit. Tum quidam à porta in-forum summa celeritate contendit, se percussum ab hostibus esse vociferaas: qui, quòd verba illa voce tumultuaria iterasset, creditus est, ad arma clamare. Quare Ansedisius hominem corripi, ac lingua statim mulctari jussit: ex quo ille Ansedisio maledicere, atque fatum extremum prædicere cœpit. Itaque capite truncari jussus, licet negaret, se ad arma vocasse, mortem evitare non potuit. Postridie verò ubi illuxit, prœlium occurrente Ansedisio tanto strepitu utrinque est initum, ut cœlum ruere eodem cum Urbe impetu videretur; demum porta cum turri est capta, atque omnes, qui eam tuebantur, occisi. Quo facto Ansedisius, relictis suburbiis, trepidus intra secundum Urbis cinctum se retulit. Suburbia ipsa primum ab exulibus Patavinis, deinde ab universo exercitu occupata. Postridie cum in Consilio quidam suburbia comburenda, & Urbem obsidione premendam esse censerent, vicit tamen alia sententia, ut exemplo muris oppugnatio inferretur, dum Ansedisius metu exterritus sibi consilium caperet, atque antequam Icilinus illius auxilio advolaret. Itaque scalis machinisque admotis, statim prœlium multis in locis magna utrinque cæde est initum. Verum ad portam Turricellarum sævior ac periculosior pugna constitit propter vicinam quorundam nobilium turrim, ex qua tela, & facea in Pontificios sine intermissione jaciebantur. Itaque cum portæ hærentes, ipsam refringere vectibus ac securibus conarentur; Patavinis ferventem superfundentibus aquam, extincti nihil profecerunt. Cum autem Legatus se nulla ex parte perrumpere in Urbem propter mœnium altitudinem posse videret, inde ad portam Altinatem, ubi murus infirmior erat, Clericis, & Fratribus omnium Ordinum innumeris cinctus accessit, ac Fratrem quendam Minorem, qui in seculo machinas omnis generis Icilino industriè fabrefecerat, gattum sibi construi jussit, per quem Urbem primo quoque tempore expugnaret. Is gattum fecit, qui anteriore ex parte flammam evomebat, in posteriore verò armatos inclusos habebat. Hic igitur admotus portæ demum ignem implicuit, quem mox Pontificii materia varii generis injecta vehementius incitarunt: atque ita defensores calore fumoque deterritos locum relinquere coëgerunt. Quod ut Ansedisius vidit, suorum nemine salutato, porta S. Joannis egressus Vicetiam properavit. Qua re animadversa, milites ejus, qui suos adhuc ordines conservabant, subito in diversas partes effusi sunt, ac portas, mœnia, & propugnacula reliquerunt, ac Vicetiam ducem suum sequuti sunt. Patavini ut profectum Ansedisium cognovere, portâ Sancti Stephani patefactâ, Tisonem, & alios nobiles suos introduxere; qui quoniam Ansedisium fugientem consequi nequiverunt, iram suam in illius milites effuderunt. Interim exercitus per diversas partes ingressus, Urbem hostiliter adeo, licet repugnante Legato, diripuit, ut non solùm multa pretiosa, quæ à Dominis humi conservandi gratiâ fuerant abdita, surripuerit, sed multis etiam res suas defendere molientibus vitam violenter ademerit. Legatus saluti Civitatis consuluit: nam & captivis mille quingentis vincula dem-

psit,

psit, & carcerem ad S. Sophiam, ubi sexcenti utriusque sexus homines servabantur, aperuit; ac postero sacris operatus gratias Deo solemniter egit, ac Civitati sacra, privilegia, leges, immunitates, consuetudines, carrociumque restituit, quod diu dominante Icilino abjectum deformatumque jacuerat. Populus autem ubi se tanta solutum servitute conspexit, ad pedes se Legati abjiciens, gratias egit, ac lacrymis fusis ipsum à Deo pro salute sua missum asseruit, atque eodem etiam obsequio Marchionem, Prætorem, Marescallum, & cæteros Patres patriæ salutatos excoluit, nec secius pueri, virginesque Crucem præferentes catervatim per Urbem incesserunt, ac *Te Deum laudamus* vocibus lætissimis cecinerunt, atque eadem gratulatio, quæ Urbem, pagos etiam, & castra ultro Urbi ipsi se dedentia occupavit. Etenim Monsfilicis, excepta arce, & Civitatella, sese Civitati Patavii tradiderant, ex qua trecenti, qui in carcere tenebantur, pallore macieque perempti extracti sunt. Albericus nunciis ad Senatum missis, se Tarvisium, & res omnes suas ad mandata Ecclesiæ obtenturum, ostendit. Ateste & Montagnana Marchionis se fidei tradiderunt: demum omnia præter Calaonem, & Cerrum, & arcem Montisfilicis in potestatem Ecclesiæ pervenere. Ne quid autem integræ victoriæ deesset, Vendraminus etiam arcem urbis Patavinæ, cui præerat, ultro restituit; qua recepta, ex tetris illis custodiis quadringenti sexaginta quatuor sunt exempti, quos nemo obsitos squallore & sordibus dignoscebat. Quod idem fecerunt, qui alteram arcem ad Pontemmolinum tenebant, in qua complures mulieres non ignobiles servabantur. Postridie Icilino bello Mantuano parum prospere facto, Veronam se referenti, privatus homo se obtulit, atque audientibus omnibus Patavium amissum renunciavit. Quo ille nuncio exanimatus, ut se collegit, ipsum nuncium mendacii arguens suspendi arbori jussit: deinde alter successit, qui secreto illud idem significavit: tum Præfecti quidam ejus venerunt, qui idem, culpam omnes in Ansedisium referentes, asseruerunt. Ille verò occulto dolore dissimulato, Veronam adiit, ac toto accito in Urbem exercitu portas claudi, ac summa cura custodiri mandavit: mox conceptam iram omnem in Patavinos evomere cupiens, omnes Patavinos inermes in locum unum coëgit; (hi erant XI. hominum millia, quos apud se aut obsidum, aut militum, aut ministrorum nomine habebat) atque omnes satellitibus suis variis necis afficiendos generibus tradidit. Ita intra octo dies cuncti aut suspendio, aut tractione, aut igne, aut obtruncatione, aut fame deleti. Interim Legatus Consiliis agitatis, Vicetiam constituit aggredi. Quare novis Ferrariensium, Bononiensium, Venetorum, & Romaniæ copiis auctus, exercitum ad Longiretum adduxit: atque ibi septum hostium Bachilioni oppositum dissipare molitus, cum occurrentibus ad molis defensionem Vicetinis cruentum sanè prœlium edidit: demum hostibus profligatis ibi castra locavit, ac totum illum tractum popolabundus inivit: mox, cum falsus rumor increbuisset, Icilinum cum firmis copiis ad defendendam Vicetiam advenire, exercitus ejus tumultuari instituit; quem tumultum auxere quoque Bononienses, qui classem Venetam adverso flumine venientem præsidio protegentes, domum subito recesserunt, prælata caussa, quòd debita sibi stipendia missa non essent. Quibus de rebus Legatus, comperto, Vicetiam vere novis subsidiis esse firmatam, III Idus Augusti Patavium re infecta se retulit. Icilinus inde Vicetiam profectus, advocata concione gratias omnibus egit, quòd in officio permansissent, seque perpetuam hujus rei memoriam servaturum ostendit, simulque ut omnes ad ulciscendas hostium populationes adessent, oravit: cui ab universis acclamatum est, ut Patavium peteretur: quare cum tanta Vicetinorum alacritate permotus, tum tumultuoso Pontificiarum copiarum receptu excitatus, Consilium recuperandi Patavii expedivit. Quo cognito, Legatus Urbem ab ea parte, quæ Vicetiam respicit, quòd murus ibi imbecillior esset, sibi muniendam putavit: quippe fossam quingentos passus ultra mœnia protulit, ad eamque vallum ligneum clavis confixum ferreis statuit, idque turribus, & projecturis munivit: ac duos fossæ pontes; unum ad Savonarolam, alterum ad S. Joannem, imposuit: quod opus omnium generum, sexuum atque ætatum hominibus die noctuque incumbentibus eximia celeritate est profligatum, verùm non omnino perfectum. Interim exercitum Icilinus pridie Kal Septemb. adduxit, ac duobus longe ab Urbe passuum millibus ad Sermeolam castra fecit; ab ea parte, ubi vallum imperfectum erat, invadere statuens. Quod ubi Legatus cognovit, copias suas inter mœnia & vallum sub tentoriis collocavit: easque locum defendere, prœlio verò abstinere mandavit; porta S. Joannis Comiti Sanbonifacio, Savonarolæ verò, nobilibus Patavinis commissa, ne quem egredi ad pugnam permitterent, cujus avidissimum esse quenque cernebat. Rebus in hunc modum dispositis, Icilinus ad vallum audacter succedens, hostes ad prælium invitavit, ac detrectantes verbis etiam contumeliosissimis lacessivit: atque idem postridie quoque, sed in cassum, tentavit. Quare cum demum asperè maledicere Vendramino cœpit, qui arcem tradidisset, per quam sibi nullo negocio in Urbem introitus patuisset. Inde Patavinorum quorundam, qui apud se erant, consilia sequutus, ad eam partem Urbis accessit, per quam in Urbem Bachilio influit, ea spe ductus, se quod amnis aquis exhaustus esset, per alveum in Urbem facile irrepturum: verùm ripas novis Legati præsidiis custoditas nactus, consilio Patavinorum irriso vehementer excanduit; & Carturum, unde commeatus Bassiano venientes intercipiebantur, immissis militibus expugnavit: inde trajecto Bachilione, ad opem arci Montisfilicis ab Azone obsessæ ferendam, prout ex edito loco signis quibusdam advocabatur, accurrere voluit; verùm ne à tergo Legatus instaret veritus, prætermisit; ac, recuperatione Patavii desperata, silentio noctis Vicetiam se recepit: ac Vicetinis suburbia, Germanis Urbem custodiendam attribuit, magnifica admodum apud eos oratione usus, quòd Legatum Pontificium cum immenso exercitu metu sui perculsum coëgisset intra septa se

li-

lignea continere, ac summo prœlii discrimine abstinere. Postridie vero Veronam reversus, triginta octo Patavinos, qui superstites erant, morte affici in foro præcepit, quorum nemo erat, qui non ei aliquam aliquando operam fortem fidelemque navas-
1257 set. Quibus subinde subsequente Januatio Ansedisium sororis filium Patavinæ cladis auctorem adjecit, quem ita laceratum, ut viscera denudaret, in tormentis animam efflare coëgit: quam pœnam sine dubio ille meruerat, qui tot innocentes indignè per sævissimos cruciatus extinxerat. Per eosdem dies Azo obsidionem arcis Montissilicis urgens, custodes ejus in tantas rerum omnium difficultates adduxit, ut Gerardus cinctum, cui præpositus erat, tradiderit. Quare Rhodigium ab Azone traductus, magnis præmiis est affectus: cujus exemplum Prophetica custos arcis secutus, Vicetinis ut sibi suspectis expulsis, & ipse arcem Azonis potestati permisit: ex quo summos item honores, ac singularia munera ab eo Ferrariæ tulit. Quo facto paullo post Calaon etiam & Cerrum deditione recepta sunt. Uterque inde ea perfidia fuit, ut alter post alterum ad Icilinum transfugerint, atque ei pacto pretio se occisuros Azonem promiserint: qua re patefacta, Gerardus captus ad Anzianos Patavii missus est, qui mense Februario oculis erutis, naso, auribusque & labio superiore præfectis, ipsum Vicetiam miserunt cum duobus Icilini exploratoribus à se pro merito mutilatis. Prophetica verò per Montemsilicis ad caudam equi pertractus, abscisso capite in frusta discerptus est. Quibus rebus cognitis, Albericus permotus, cum Icilino fratre consilium redeundi in gratiam cepit, ac pacem VIII. Idus Maji in Castrofranco, agri Tarvisini oppido, osculo interposito sanxit, tribus inibi obsidibus in fidem perpetuam datis: inde illius exemplum secutus, multos alios de proditione accusandos curavit, Ecclesiis gravia tributa imposuit, clericis, religiosis, viduis ac pupillis insontibus facultates ademit, innoxios multos per exquisita tormenta necavit. Quibus malis adducti multi, voluntarium sibi consciscentes exilium aut Patavium, aut Venetias, aut Ferrariam abierunt. Icilinus autem Veronæ ei maximè rei studuit, ut novi Cæsaris sibi gratiam compararet, qua statum suum tutiorem firmaret: postquam autem dissidentibus inter se Principibus duos lectos audivit, utrumque sibi colendum existimavit. (27) Ceterum ineunte hoc anno quidam Germaniæ Principes in Angliam ad Ricardum Comitem Cornubiæ adierunt, eumque ab omnibus uno consensu Regem declaratum renunciarunt, ac literas ea de re Conradi Archiepiscopi Coloniensis, aliorumque Principum attulerunt. Is dignitate accepta, tertio die Paschæ ex Anglia solvit, atque in Germaniam profectus, VI Kalendas Maji per Conradum Insigni Regio decoratus, Regnum administrare instituit. (28) Inde exeunte anno Alphonsus exortus, bellum Ricardo denunciavit, nisi Regno sibi cederet, ad quod ipse pariter à Principibus evocatus fuisset: (29) quin etiam literas ad Anzianos, Consilium, & populum Patavinum misit, ipsos fideles suos appellans: quibus mandavit, ut Legatos viros honestissimos legerent, qui sibi Lombardiam ingredienti occurrerent, ac debitum comitatus officium exhiberent; quas literas ab Icilino fictas fuisse creditum est. (30) Eo anno Mutinenses, Bononiensibus arbitrio Giberti de Frinirano non obsequentibus, ad Civitates Lombardiæ se contulerunt: cùm æqua postulare judicati fuissent, Mediolanenses, Brixiani, Mantuani, Ferrarienses, Parmenses & Regienses, Legatos suos cum Prætoribus, & Legatis Mutinensium Bononiam miserunt, ut in generali Consilio caussam eorum diligentius agerent. Quo facto cum nihil profecissent, Mutinenses ad opem Pontificis Alexandri se retulerunt, atque has ad Episcopum Mantuanum literas impetrarunt: *Prætor, & Commune Mutinæ nobis significarunt, Bononienses arbitrio Prætoris Parmæ ex formula compromissi super lite Frinianensi [illegible] obtemperare. Itaque mandamus tibi, ut Commune Bononiæ ad hoc arbitrium servandum per pœnam in compromisso expressam, omni dilatione & appellatione remota, impellas, modo ne in [illegible] eorum [illegible] intendas, nisi [illegible] à nobis super hoc mandatum acceperis. Viterbii [illegible] Aug. Pont. Nostri anno tertio.* Eodem anno Bononienses pontem novum super Rhenum amnem latericium in via Æmilia, Romanæ nimirum opus magnificentiæ, post multos tandem annos perfecerunt; qui in hodiernum usque diem manens, sua & longitudine & firmitate insigne prætereuntibus præbet spectaculum, atque ei tuendo multa prædia attribuerunt. Quin etiam Cervium in Romaniola occuparunt, & cum Imolenses ab amicitia defecissent, ac Montemcatinum per insidias occupassent, armis ad obsequium redire, & castrum reficere coëgerunt. Mediolani Leo Archiepiscopus opibus Nobilium fultus, rursus instituit, ut urbis ad se administrationem

(27) Hausit hæc Sigonius à Rolandino, qui tribus libris, octavo, nono, & decimo, accuratè acta omnia in hoc Crucesignatorum bello contra Eccelinum enarrat. Plura etiam in hanc rem scribit Monachus Patavinus.

(28) In ipsa Dominicæ Ascensionis Solemnitate coronatum Aquisgrani Richardum, una cum Sanctia uxore sua, a Conrado Archiepiscopo Coloniensi, superius ex Henrico Stetone adnotavi. Idem legitur in Matthæi Parisii historia, e qua Sigonius hæc desumpsit, sed malè calculos iniit; non enim *VI. Kalendas Maji*, sed *XVI Kalendas Junii* peracta est hæc celebritas, cum anno 1257. Festum Ascensionis Dominicæ in diem 17. Maji incideret. Idem confirmat Richardus ipse in Epistola ad summum Senescalcum suum in Anglia, quæ legitur in additamentis Parisii pag. 952. editionis Londinensis.

(29) Non modò Literas, *importunas satis, & procaces*, ut in Parisii historia legitur, ad Richardum misit Alphonsus, sed junctis sibi Aragoniæ, & Navarræ viribus iter in Italiam suscepit. Verùm, audita Saracenorum infestatione, qui Cordubam occupare tentabant, ad propugnandum Regnum suum curam convertit. Hæc tamen ad annum 1258. ibidem referuntur.

(30) Se vidisse has Literas Patavii, testatur Rolandinus lib. XI. cap. 2., & quamvis tunc fama foret, eas ab Eccelino Veronæ compositas, responsa tamen data a Communi Paduæ ad Alphonsum Regem enarrat.

nem attraheret. Martinus autem Turrianus, caussâ populi repugnantis susceptâ, se opposuit, (31) ac certamine pravi exempli in urbe commisso, adeò viribus prævaluit, ut Nobilitatem omnem mense Junio excedere urbe compulerit. Egressi Nobiles cum Paulo, & Archiepiscopo, loco ad vires recuperandas quæsito, Nonis Augusti Seprium occuparunt, atque ibi se quasi bellum urbi facturi omni genere præsidiorum sepserunt. Qua re populus incitatus, hostes illos judicavit, ac Martino duce cum carrocio ad Seprium oppugnandum processit. Cùm autem prœlium utrinque acre instaret, Legati amicarum civitatum, Fratribus Prædicatoribus, & Minoribus aliquot assumptis, intercurrerunt, ac verbis cum utrisque de pace conciliandа factis, VI. Idus Septembris eos primum ad paciscendas inducias, deinde ad controversiam arbitrio Pontificis committendam auctoritate & gratia impulerunt. Leone inde pridie Idus Octobris vita fun-
1258 cto, (32) sequenti anno Gregorius Montelongus Legatus à Pontifice missus advênit, ac pridie Nonas Aprilis duos duarum partium Præfectos, proceresque in Monasterium Sancti Ambrosii convocavit; ac multis verbis factis pacem inter factiones composuit, legibus multis scriptis, quas referre non est necesse: ea PAX Sancti Ambrosii nominata. (33) Comi etiam gravia Rusconorum & Vitanorum certamina, interposita item pace, sedata. Hubertus autem Palavicinus, qui unà cum Bosone Dovaria Cremonæ dominabatur, fœdus cum Icilino adversùs Brixianos percussit, qui adhuc firmi in partibus Ecclesiæ versabantur: ac re composita, statim impetum in fines Brixiæ unà cum Bosone, & exercitu Cremonensium fecit, atque eis castra duo ademit. Qua re cognita Philippus Legatus, illico Brixiam, ut ab hostili impressione defenderet, properavit, atque eò exercitum sociorum accivit, ac consilio cum suis capto, adversùs Hubertum jam urbi ipsi imminentem adduxit. Icilinus autem Verona cum delectibus suis egressus, ac Piscariam profectus, Ollium occultè trajecit, ac sese cum Huberto conjunxit; eo consilio, ut cum eo repentè invaderet Legatum, haudquaquam satìs ad tantam prœlii tempestatem perferendam instructum. Ea re præcepta, Legatus Concilio advocato primò sibi pedem referendum, atque adventantes Ferrariensium ac Bononiensium copias cum Azone expectandas putavit: deinde suorum contra sentientium auctoritate permotus, hostium in se venientium impetum apud Gambarum excipere statuit, ac sese ad prœlium comparavit: in prima acie Brixianos posuerat; hi cum primam incursionem ac clamorem hostium sustinere non possent, in fugam versi, tantum reliquo exercitui tumultus ac formidinis injecerunt, ut, præter paucos impavidè resistentes, omnes terga converterint. Quare universo exercitu nullo negotio dissipato, infinitus hominum, & quidem nobilium numerus captivus est factus: inter quos Legatus ipse & Cossadoca Episcopus Veronensis exul, & Prætores Brixianus, ac Mantuanus; qui omnes Veronam in custodias ad Icilini arbitrium missi sunt. Hæc clades V. Kalend. Sept. accepta. (34) Qua Brixiani perculsi, postridie antequam urbi oppugnationem admoveri, ac muros machinis percuti suos viderent, oratoribus ad Icilinum, Hubertum, & Bosonem missis, urbis deditionem salvis rebus suis fecerunt. Ita omnes æqua potestate urbem ingressi sunt, resque civitatis pro arbitrio suo constituerunt. Post paucos inde dies Boso ab Icilino, & Huberto discessit, ac Cremonam se retulit, cum insidias ab ambobus sibi conflari sentiret; qui se per spe-

(31) Alia de caussa excitatam civilem hanc discordiam narrat Galvaneus Flamma in Manipulo Florum ad hunc annum, nempe ob crudele facinus Nobilis Viri Guillielmi de Landriano contra quemdam Plebejum, quem, debitam ipsi pecuniæ summam petentem, invitatum ad cœnam nefaria cæde sustulit. Vide apud eundem reliqua hic a Sigonio narrata.

(32) Merula, Calchus, Corius, Ughellus, aliique passim recentiores Historici, Leonem Archiepiscopum hoc anno mortuum, constanter affirmant. Si tamen veteres Patriæ historias consulamus, errasse omnes procul dubio est asserendum. Siquidem Annales Mediolanenses è Petro Azario, seculi XIV. Scriptore, atplurimum excerpti, editique Tomo XVI. *Rerum Italicarum*, Leonem Archiepiscopum superstitem fuisse usque ad annum 1260. clarè testantur. Longiùs ejusdem vitam protrahit Donatus Bossius in Chronicis, illius obitum anno 1263. consignans. Hoc idem confirmat Galvaneus Flamma in Manipulo Florum, cap. 299., cujus testimonium plurimi faciendum nemo non dicet, cum Leonis ætati proximus fuerit, ejusque tempore florem Ottonem Vicecomitem optimè noverit, Dominicano Ordini sub illius seculi finem adscriptus, ut ipsemet tradit. Is igitur ad annum 1263. hæc habet: *Isto tempore Leo de Perego Archiepiscopus Mediolanensis in Legnano moritur, ac ibidem viliter tumulatur. Tunc in discordia duo in Archiepiscopos Mediolanenses eliguntur* &c. Errandi occasio cæteris Scriptoribus ea esse potuit, quòd, oborta, inter Nobiles Plebemque Mediolanensem, gravi simultate, Leo Archiepiscopus, qui Nobilium partes tuebatur, a contraria factione victus, solum vertere coactus fuerit anno 1257, vitamque postmodum omnem in exilio transegerit. Inde enim vacasse Mediolanensem Sedem arbitrati sunt, cùm nullum per illa tempora exercitii a Leone Archiepiscopalis muneris vestigium invenerint, eumque ideo mortuum crediderint. Eâdem ratione factum reor, ut sexdecim tantùm anni ejusdem sedi in catalogis assignentur. Cæterùm Galvaneus Flamma, non secus ac memorati Annales Mediolanenses, post annum 1257. historiam prosequentes, ad Capitum initium id ferme semper adnotant, *exulante Leone de Perego*. Fusiùs hæc pertractanda censui, non tam ut Sigonium emendarem, verùm etiam ut Chronologiæ Mediolanensium Archiepiscoporum, hactenus informi, lux securior admoveatur.

(33) Conditiones hujus pacis recitat Calchus ad hunc annum, nomina etiam subjungens eorum, qui tum ex parte Nobilium, tum ex populari factione, concordiæ pacto subscripsere.

(34) Rolandinus, qui libro XI. hæc narrat, caput IX. sic absolvit: *Fuit autem mense Septembris prædicti anni*. Chronicon Veronense Augusto mensi, non secus ac Sigonius, ferale hoc prœlium consignat, asserens, Legatum Apostolicum, Episcopum Veronensem, aliosque nobiles viros, Veronæ fœdis carceribus mancipatos die XXVIII. Augusti, die verò sequenti ab Ecelino Brixiam occupatam. Idem ex Monacho Patavino colligitur, qui *die Veneris secundo, exeunte Augusto* instructum ab Ecelino contra Legatum Pontificis exercitum scribit.

ſpeciem honoris Brixia ablegare, ac Prætura Veronenſi illigare tentabant, ut ſoli Cremonæ Brixiæque præeſſent. Quem non ita multo poſt Hubertus quoque ſequutus, Brixiam ſoli Icilino ſocium Imperii detrectanti, ac ſe ipſum apertè deſpicienti reliquit. Icilinus autem ſolus Brixiana civitate potitus, ut tyrannidem more ſuo ſanciret, duas arces illico condidit, eaſque obſcuris cuſtodiis multis inſtruxit; atque eò multos nobiles ac populares initæ proditionis inſimulatos conjecit, quorum multos, ædibus everſis ac bonis publicatis, publicè interfecit: quoſdam etiam in varia loca relegavit, atque ita paucis diebus urbem florentiſſimam civibus opibuſque exhauſit. (35) Quibus rebus animadverſis, Patavini, Ferrarienſes, ac Mantuani extremum periculum partibus imminens intuentes, Legatis ad Pontificem miſſis, miſeram Brixianorum conditionem, ac ſcelerata Icilini ad extinguendam Eccleſiam conſilia aperuerunt; orantes, ut alterum Legatum in Marchiam deſtinaret, qui ſe adverſus hoſtes ſævientes protegeret. Ita Pontifex Henricum Archiepiſcopum Ebredunenſem miſit, qui primo quoque tempore ad exercitum venit. Eodem anno ingens Romæ tumultus eſt concitatus: quia Madius Senator mutato inſtituto populares variis injuriis afficiebat, & nobilitatis inſtinctu multis eos modis exhauriebat, ac ſolis nobilibus, & præcipuè Hanniballenſibus placere ſtudebat. Qua re conciti populares ex auctoritate cujuſdam Matthæi Anglici magno impetu proceſſerunt ad carcerem, in quo prior Senator Brancalco tenebatur; eoque perfracto ipſum extraxerunt, ac rurſus Senatorem conſtituerunt, atque fidelitatem vetere civitatis inſtituto jurarunt. Confirmatus autem Brancaleo, popularibus adjuvantibus inimicos ſuos ex urbe dejecit, atque Hanniballenſes duos patibulis obtulit, neque in ea re ullam rationem habuit Pontificis, ſe ipſum cum fautoribus ſuis piorum communione pellentis; negans, ſe vetere lege communione abigi poſſe; atque ipſi & Cardinalibus extrema omnia intentavit. Quibus territus Pontifex, Urbe iterum exiit, ac Viterbium, ut inde Aſiſium ſe referret, conceſſit. (36) Inde Brancaleo, Manfredo Siciliæ Rege omnia adverſus Pontificem ſubſidia miniſtrante, Anagniam oppugnavit; arces ac turres nobilium Romanorum, quæ erant quaſi ſpoliatorum cuſtodiæ conſtitutæ, circiter CXL. ad ſolum evertit; ac disjectis prædonibus, & facinoroſis hominibus tam in Urbe quàm in vicinis agris extinctis, pacem civitati ac quietem priſtinam reddidit; neque ita multo poſt cum magno omnium deſiderio vitæ finem impoſuit. Quod ut audiit Pontifex, Romanos ſtatim admonuit, ne quem injuſſu ſuo Senatorem deligerent: cujus auctoritatem illi adeo contempſerunt, ut patruum Brancaleonis Catellanum, quem ſummè Pontifex oderat, ſubſtituerint; ac caput Brancaleonis pretioſo vaſe reconditum ſuper marmoream columnam ſtatuerint, virtutis, ac benevolentiæ ergò, quam ille erga populum Romanum præſtiterat. Quin etiam Bononiæ peſtifer ille ſeditionis morbus, quem Civitas jampridem occultè contraxerat, palàm erupit: namque aliquot ante annis ex variis cædibus mutuo perpetratis, alienari ac disjungi multarum familiarum ſenſim animi cœperant; quæ procedente tempore cùm inimicos ſuos opibus ulciſci ſeparatis non poſſent, vires inter ſe ac patrandarum rerum conſilia contulerunt: atque in duas factiones ſecretæ, quarum una Eccleſiæ, altera Imperii partes, more in Italiam accepto, ſuſceperat, hoc anno abditam ac tandiu conceptam odiorum flammam evomuerunt: quippe contractis propinquorum ac clientum ſuorum viribus, arma inter ſe contulerunt; ac magna cæde utrinque facta, & civili ſanguine Urbe imbuta, tranquillum ſtatum Reip. in omnes annos, qui conſequuti ſunt, perturbarunt: neque enim hoc loco libido ſtetit, ſed nullis coërcita frenis in dies ad aſperiora atque iniquiora proceſſit. Contendère autem Hieremæi cum Lambertaciis, Gallucii cum Carboneſiis, Lambertini cum Scannabeccis, Arteniſii cum Caſtrobrittis, aliique cum aliis. Quam ſeditionem poſtquam Prætor concilianda pace in perpetuum ſedare non potuit; induciarum pactione ac magnarum pecuniarum mulctatione in præſens lenire contendit. Alphonſus Cæſar cum in Italiam ad coronam accipiendam contenderet, atque ea de re literas ad Icilinum miſiſſet; (37) audito, Saracenos Cordubam invaſiſſe; converſo itinere ſeſe ad ſua defendenda recepit: ac miſſis nunciis Pontificem enixe oravit, ne quem alium, quam ſe, ad Imperii dignitatem eveheret, quem magna pars Principum concors ſummæ præeſſe Reip. voluiſſet; cui Pontifex reſpondit, ita in more poſitum eſſe, ut nemo à Pontifice Auguſtalibus inſignibus ornaretur, niſi qui coronam Regni Germanici atque Italici peperiſſet: ſi ille eas ſibi paraſſet, ſe officio erga illum ſuo non defuturum. Quo reſponſo Alphonſus exterritus, ex ſuorum

(35) Eccelini crudelitatem in hac Urbe, deſcribens Rolandinus cap X., hanc Epigraphen ſubdit: *Breviter, Civitatem, & Brixiam quaſi totam dedit exterminio, & ruinæ, multò magis, quàm olim fuerit ruina dedita tempore terræmotus*, anni videlicet 1222, quem libro 2. cap. 3. jam retulerat.

(36) Narrantur hæc in hiſtoria Matthæi Pariſii ad hunc annum. Ex epiſtolis tamen Alexandri IV. conſtat, ipſum Viterbii conſtitiſſe IV. Kal. Junii anni ſuperioris 1257., atque ibidem moratum uſque ad initium Septembris anni hujus 1258., ut optimè animadvertit Raynaldus ad hunc annum num. 6. Quocirca, ſi Urbe cedere coactus eſt Alexander Summus Pontifex, id anno 1257. contigiſſe, compertum ſit; adeòque hæc ad illum annum ſunt referenda, quæ eadem etiam Nangius recenset.

(37) Ab Eccelino potiùs ſolicitatum Alphonſum, ut in Italiam trajiceret, narrat Monachus Patavinus ad hunc annum; ait enim, dominandi libidine incenſum, per varias regiones veloces nuncios deſtinaſſe, qui Principum auxilia poſtularent, atque inter cæteros, legationem miſiſſe *ad fortiſſimum Regem Caſtellæ, cui Regnum Italicum ſeminator diſcordiæ promittebat, ut, ſi fieri poſſet, totum mundum adverſus Eccleſiam provocaret*. Quas igitur Literas ad Eccelinum datas hoc anno ab Alphonſo Caſtellæ Rege ſcribit Sigonius, Rolandinum ſecutus lib. XI. cap XVIII., veroſimile eſt, reſponſa fuiſſe miſſarum ab Eccelino; ſiquidem, oblatam ſibi favorabilem occaſionem Italicum Regnum adipiſcendi, minimè contempſiſſe Regem illum, facilè poſſumus opinari.

eum auctoritate sese in Hispania rebus suis tutandis continuit. Eo anno universam Italiam extrema annonæ penuria conflictavit.

1259 Postero Hubertus, & Boso cum summum æquè odium adversus Icilinum, à quo læsi contemptique fuerant, concepissent, ac pari illius ulciscendi cupiditate flagrarent; dimissis, quas inter se contraxerant, simultatibus, in gratiam redierunt, & Brixilli eum Azone congressi, tacitum cum eo fœdus icerunt ad Icilinum, cum tempus datum esset, communibus armis opprimendum. Azo inde Ferrariam reversus, Ferrarienses, Patavinos, & Mantuanos eadem societate devinxit. Inde Patavini in Paschate excursionem in agrum Veronensem fecerunt, ac multis pagis incensis, ac pluribus hominibus pecoribusque abactis, post octo dies idem quoque in Vicetinum fecerunt. Tum mense Majo pagum Cansriolæ, qui ad Icilinum defecerat, muniverunt ac præsidio confirmarunt. Quod Icilinus molestissimè ferens (Bassiani enim in finibus versabatur) eò repentè contendit, ac pago in ditionem redacto, milites Veronam vinctos traduxit; domos cum æde inflammavit; incolarum alios oculis, quosdam manibus, nonnullos labiis, alios genitalibus spoliavit; mulieribus verò præcipuè mammas præsecuit; mox occasione oblata, cum Nobilitate Mediolanensium fœdus percussit, ex quo vana spe occupandi Mediolani evectus, cum imperio vitam amisit. Res verò memorabilis acta est hoc modo: IV. Kal. Aprilis Mediolani Populares in æde S. Teclæ coacti, Martinum Turrianum iterum Antianum novo honoris exemplo legerunt. Qua re animadversa, Nobiles nimias jam ejus opes extimescentes, Gulielmum Surefinum ei opposuerunt, atque ipso duce suscepta cum plebe certamina instaurarunt, ac propterea multa cum ea in Urbe prælia commiserunt. Quibus rebus Gregorius Legatus præsens offensus, Guilielmum cum sexcentis ejus factionis hominibus relegavit. Hic verò adeo iracundia exarsit, ut inimicorum ulciscendorum gratia consilium patriæ libertatis prodendæ iniccrit; siquidem Veronam profectus, Icilino capitali Ecclesiæ hosti se Mediolani dominatum procuraturum ostendit, si arma adversus Martinum ac populum Mediolanensem tulisset: atque in eam rem secreto filios fidei obsides dedit. Hac crescendi occasione avidè Icilinus arrepta, repentè delectum ex suis & Germanis, quàm potuit maximum, habuit; atque exeunte Augusto Brixia movit, & ad castrum Urceorum, quod solum ex agro Brixiano in fide Ecclesiæ manserat, adiit, ac direptis circumquaque agris extremum, ni sibi deditionem fecisset, exitium intentavit. Qua re cognita, Hubertus & Boso, qui illius castri custodiam agitabant, optatam belli caussam se nactos existimantes, Soncinum cum Cremonensibus contenderunt; Azo verò cum Ferrariensibus, Mantuanis, & Patavinis Marcariam venit; atque eodem tempore Martinus Turrianus eum populo Mediolanensi Soncinum versus iter intendit; uno omnes consilio, ut junctis copiis Icilinum ab Urceorum obsidione depellerent. Icilinus autem, ut Martinum Urbe egressum audivit, in rem unam occasionem intentus, silentio noctis ab Urceis movit: & populo Brixiano remisso, Ollium atque Abduam transiit, atque ibi amicos nactus Mediolanum versus ire perrexit; ea spe incitatus, facilè se Urbe defensoribus vacua, prout cum Guilielmo composuerat, potiturum. Hoc vero ut parari Martinus certo nuncio didicit, properè antequam ad Abduam perveniret, signa convertit, atque ante illum Mediolanum inivit. Icilinus verò postquam sua denudata consilia vidit, rabie efferatus, agrum Mediolanensem igne ferroque invasit, ac relicta Urbe, Modoëtiam, deinde Tricium, tum Vicomercatum accessit: quibus locis ubi potiri non potuit, suburbia inflammavit; demum Cassianum progressus, pontem recepit paullò ante à Mediolanensibus in Abduam transcundi gratiâ factum. Quo cognito Hubertus, Boso, & Azo spe haud dubia victoriæ ducti, properè cum suis exercitibus advolarunt, atque è regione Cassiani non longè à ponte consederunt; ac mox pontem ipsum superato Icilini præsidio occuparunt, atque ab utraque parte munitionibus, machinis, turribusque firmarunt. Quibus cognitis, Martinus Urbe iterum cum populo exiit, atque ut Icilinum à tergo concideret, Modoëtiæ constitit. Icilinus cernens, se in maximas, quas non putarat, angustias esse compulsum, cùm à fronte atque à tergo ab hostibus urgeretur, & summa commeatuum inopia pressus inter oppida ac flumina hostilia clauderetur, summi prælii copiam sæpe fecit; quod ubi detrectari de industria vidit, ne ibi fame conficeretur, pontem perrumpere transcundi gratia statuit: atque eò progressus, ejus defensores invasit, eosque vi facta jam propellere incipiebat, cum sagittam ex propugnaculo pontis per balistam emissam in articulum pedis accepit, quod vulnus licet dolorem ingentem inureret, ipse tamen evulso spiculo astutè dissimulavit: ubi verò se per pontem evadere non posse sensit, Cassiano, loco sibi, ut à vate quondam acceperat, fatali relicto, Vicomercatum repetiit, atque ibi amnem, ut pridie, vado tranavit; ceterum Bergomum versus propetantem conjurati tandem adepti circumvenerunt, ac prælio decertare coactum, III. Kalendas Octobris vivum in potestatem redegerunt. Hunc verò ubi captum privatus homo conspexit, adeo iram ex accepta injuria contractam non tenuit, ut ipsum in caput gravissimè vulnerarit. Inermi inde in tabernaculum Bosonis adducto, vulgo milites ad eum visendum, perinde atque ad egregium aliquod in terris spectaculum convolarunt; non defuere quoque, qui oculos fortuna illius miserabili saturare, ac probra & contumelias ingerendo libidini suæ indulgere voluerunt; quin etiam multi stimulantibus odiis ipsum suis manibus parricidam Italiæ discerpsissent, nisi Marchionum eos auctoritas ab ejusmodi temeritate retinuisset; voces tamen multorum mortem crudeli tyranno identidem intentantium sunt auditæ; ille interim Deum suorum scelerum vindicem adesse confessus, demisso vultu, tristis, elinguis, sine cibo, & sine curatione totum diem transegit. Inde superveniente nocte, à principibus, ne occideretur, Soncinum sub custodia missus est. Ibi curatus, & à Bosone pro officio bonum habere animum jussus, undecim dies man-

mansit, quibus transactis, demum dolore magis animi, quàm vulnerum gravitate confectus, sine pœnitentia homo omnium sceleratissimus, ac Deo hominibusque invisus, annos LXV. natus, decessit, atque ibi sepulturam accepit. (38) Quæ res ubi percrebuit, universa Marchia ingentia gratulationis, ac lætitiæ signa edidit, testantibus omnibus, nullum unquam hominem humano generi perniciosiorem ac pestilentiorem editum esse, adeo ut vulgo non homine satus, sed dæmone putaretur. Hoc facto Brixiani in partibus Gibellinorum perseverantes, summam inde quietem egerunt. Veronenses, præsidio Icilini depulso, libertatem recuperarunt, statuque Civitatis firmato, Mastinum Scaligerum Civem suum Prætorem sibi asciverunt. Vicetini sese Patavinorum fidei commisere, atque ab eis Prætorem accepere. Tarvisini, Alberico Icilini fratre cedente, Matthæum Bodoirium patricium Venetum Prætorem delegere, atque ex ejus & Alberti Episcopi auctoritate Civitatem diuturna tyrannide afflictam restituére. Albericus autem Icilino deleto, parum se tutò esse Tarvisii ratus, in castrum S. Zenonis nuper in finibus Tarvisinis ad ejusmodi tempora conditum se recepit, atque eò thesaurum ac familiam transtulit; arcem verò in colle sitam fossis, muris, turribus, atque omni genere machinarum adversus quoscunque hostium impetus communivit, eamque omni genere cibariorum in multos annos instruxit, Germanos atque Italos ibi maxime probatos centum secum habens, atque alios viginti consiliorum participes. Ante verò, quàm Tarvisio cederet, facinus omnium atrocissimum, atque immanitate planè barbarum perpetravit, quod Salimbenus illius ætatis æqualis memoriæ consecravit. Quippe sævissimo odio adversus Tarvisinos accensus, viginti quinque ex Urbis primoribus, quamvis nulla ab eis injuria provocatus, arripuit, & suspendio fœdissimo destinavit, ac mox XXX. nobiles mulieres illorum aut matres, aut filias, aut sorores, aut uxores in forum produxit, atque in eorum conspectu vix se filii sui nothi rogatu ab earum amputandis naribus temperavit, pallas tamen usque ad ubera ita præsecuit, ut etiam quæ velanda erant, turpissime denudarit, ac subinde suspensis viris, eas sub patibulo transire, atque oribus suis tibias expirantium tangere compulit; demum auxilii ac consilii inopes trans amnem Silim traduxit, atque ibi vasta in solitudine dereliquit. Illæ autem omni humano subsidio destitutæ, ac vix mentis compotes factæ, postquam satis se ac fortunam suam muliebriter eluxerunt, pudendis parte vestium circa mammas contenta utcunque contectis, iter ad æstuarium distans XV. millibus passuum intenderunt. Quò ubi summis laboribus per aspera & inculta loca jam die ad Occasum inclinante nudis afflictæ pedibus pervenerunt, piscatorem, quem fortè prætereuntem prospexerant, ad se lacrymarum plenæ vocarunt, atque ab illo auxilium ingeminatis fletibus poposceront; ille autem species esse dæmonum, aut marina monstra aliquot arbitratus, primum expavit; deinde propius animo collecto accessit: ac dira illarum calamitate perspecta, misericordia tactus eis se, quoad posset, affuturum ostendit; ac singulas exigua, quam habebat, cymba in brevem insulam, ubi sibi vile tugurium compataverat, transtulit, atque ibi pro copia nocte comiter habuit; postridie verò prima luce majore lembo impositas, Venetias omnes devexit, (39) atque eis in Divi Marci Basilica constitutis, statim Octavianum Cardinalem Pontificium Lombardiæ Legatum, qui tum Venetiis erat, de novo hoc atque inter pauca fortunæ exempla memorando casu edocuit. Quo ille audito perculsus, extemplo ad eas venit, ac cibo suppeditari jusso, confestim populum universum ad concionem vocavit; ut rem turpem quidem auditu, sed multo deformiorem aspectu cognosceret. Ita completo repentè foro ex editiore loco seriem hujus historiæ oratione, quam potuit, acerbissima demonstravit, ac sub hæc verba mulieres ita ut venerant, nudatas ac dehonestatas produxit. Quibus rebus universi pro ipsarum indignitate ac fœditate permoti, ingenti sublato clamore dicere cœperunt: *Moriatur detestandus tyrannus, ac vivus cum uxore & liberis concremetur, & tota ejus progenies extirpetur.* Quibus ille vocibus excitatus subjecit: Præclare admodum dicitis: vestra enim oratio præcipuè cum divina scriptura consentit, quæ inquit: *Non sit bonum impio, nec prolongentur dies ejus, sed sicut umbra transeant, quia non timet faciem Dei.* Ego verò quoniam tantum consensum, atque ardorem animorum vestrorum non nisi Dei voluntate excitatum existimo, auctoritate omnipotentis Dei & BB. Apostolorum Petri & Pauli, & legationis Apostolicæ, qua fungor, crucem adversus Albericum indico, ac plenam omnibus peccatorum remissionem indulgeo, qui vel ipsi contenderint, vel alios pro se miserint, vel quodcunque adjumentum ad hanc pestem è terris exterminandam attulerint. Inde matronis Senatui commendatis, Urbe discessit. Ea res mirè universam Marchiam ad ultimas pœnas de Alberico etiam expetendas accendit. Nobilitas inde Mediolani Jordanum Lucinum Præfectum ascivit. Martinus complures Nobiles in Urbe conjurare adversus se audiens, Huberto Palavicino in quinquennium militare imperium certo attributo stipendio detulit; qui Urbem magno populi favore ingressus est. Cùm autem Gibertus Corrigius Huberto obstitisset, ne pariter à Parmensibus acciretur, ipsum Hubertus post sex annos prætura, Urbe, atque

(38) Celebrem hanc Eccelini capti, ac mortui, historiam accuratè descripsere Rolandinus, & Monachus Patavinus, qui lib. 2. col 705. juxta lectionem Ambrosiani manuscripti, ait, eum sepultum *sub portico palatii, versus Ecclesiam S Mariæ Plebis, & non in sacrato loco.* Chronicon Veronense ad annum 1259. peculiarem locum indicat his verbis: *in arca marmorea sub scalis Palatii Castri Communis Soncini sepultus est.* Septuaginta ferme annos tunc egisse Eccelinum, tradit idem Monachus Patavinus.

(39) Tristis hujus, atque inverecundi spectaculi, meminit etiam Monachus Patavinus initio libri tertii, sic concludens: *Quo facto, statim expulit miseras de Tarvisio, sic turpiter denudatas, Venetiasque, nullo præcedente ductore, coëgit quantocyus properare.*

que Urbis imperio deturbavit, vir illa ætate multis nominibus clarus, nisi ingentia animi decora ingentia vitia polluissent: nam Ecclesiæ adeo fuit inimicus, ut non solum hæreticos foverit, sed ipse etiam de Deo pessimè & senserit & loquutus sit, & sacra ac sacrorum ministros afflixerit, atque ab Ecclesia damnatus reconciliationem gratiæ non quæsierit. Eo anno Romæ Nobiles, quorum Brancaleo turres, arcesque disjecerat, in unum convenerunt, ac tumultu concito, duos Senatores sibi crearunt; ac statim impetum in patruum Brancaleonis Senatorem ei suffectum fecerunt, atque ipsum in quadam arce Romæ circumdederunt eo animo, ut, si in potestatem adducerent, continuo trucidarent: ille autem confisus sacramento, quo se populus obligarat, & obsidibus, quos Brancaleo Bononiam miserat, acriter se defendit, neque à nepotis nobilitate virtuteque defecit: qua ex re magnum Urbs Romana detrimentum accepit. Hoc anno gravissimè in tota Lom-
1260 bardia pestilentia laboratum. Sequenti, qui fuit MCCLX., Pontifex diuturnis Romanorum precibus victus, postquam repetitis monitis Bononienses ad reddendos Romanis obsides adducere suos non potuit, vim sibi adhibendam putavit, atque eis sacra & gymnasium interdixit: quod malum superior seditio inter easdem accensa familias cumulavit, veteribus privatis odiis, quæ extingui infesto jampridem legum terrore debuerant, multo magis recenti suscepto publicarum factionum studio inflammatis. In die Paschatis ad crucem Sanctorum hæc inita concertatio est. Cum una pars alteram Urbe deturbare studeret, ac gladiis cominus, eminus verò lapidibus telisque rem gereret, viribus tamen neutra prævaluit: Prætor enim intercurrens tumultum in præsens sedavit, ac Gallucios ceterosque turbarum auctores XVI. millibus librarum mulctavit: inde inter nonnullas familias affinitas, inter alias amicitia inita: ob eam caussam cum Foroliviensès ad arma venissent, Bononienses, ne ea res Civitatem ad nova imperia traheret, veriti, statim ad eos exercitum adduxerunt, ac Gibellinos quiescere nolentes prœlio subegerunt, novisque conditionibus sibi obnoxios reddiderunt. Ex eis captivorum ingens numerus Bononiam est reductus: atque in custodias conditus. Eundem annum Deus familiæ à Romano extinctione insignitum esse sua misericordia voluit: quippe Alberico sæpe cum suis è castro S. Zenonis excurrente, atque ipsum Bassianensium & Tarvisinorum agrum infestum assiduis prædis pecudum hominumque agendis habente, mense Martio populi Marchiæ Azone Marchione adhibito convocati Consilium inierunt, qua potissimum ratione Albericum cum tota sobole possent extinguere, ac tandem Marchiam non solum tyrannide, sed etiam metu tyrannidis in perpetuum liberare: multis dictis sententiis, demum communibus populorum opibus bellum illi internecinum inferendum constituêre. Quare armis, machinis, commeatibus, ceterisque rebus ad diuturnam obsidionem atque oppugnationem necessariis expeditis, Patavini, Vicentini, Tarvisini, ceterique finitimi populi cruce instructi Kalend. Maji ad castrum Sancti Zenonis cum carrociis accesserunt, ac castris positis ipsum ita cinxerunt, ut nemo aut inde erumpere, aut eò irrumpere se invitis atque inscientibus posset; eo animo, ut non prius inde abscederent, quam castrum cum Alberico in potestatem adduxissent. Ita muris sæpe trabuchis, manganis, gattis, litbobolisque percutiendis, facibus, telisque in hostes jaciendis, prœliis cruentis edendis, res usque in mensem Augustum extracta est, quo tempore Azo integrum adduxit Ferrariensium supplementum. Quod ut Mesa Germanus murorum custos animadvertit, milites præsidiarios advocatos in hanc sententiam appellavit: *Neminem vestrûm esse arbitror, commilitones, quin quando in periculo simus, & quam impari conditione pugnemus, intelligat. Nobis dimidia pars nostrorum sociorum interiit, & quotidie aliquis interit; quique superstites sunt, assidua prœliorum contentione debilitati sunt: hostibus contra vires ac copiæ novis in dies auxiliis ac supplementis augentur; nos victu rebusque necessariis indigemus: illis omnia, quæ cupiunt, abunde undique suppetunt. Quin igitur, dum licet, atque integra res est, nobis consulimus, & postquam oppidum tueri non possumus, saltem nos, & fortunas nostras servamus?* Quam orationem cum universi maximo assensu probassent, XII. Kal. Sept. murorum cinctum hostibus tradiderunt, cum eo, ut ipsi incolumes cum equis, armis ac stipendiis suis abirent. Albericus autem ut hostes intra mœnia vidit, se proditum ac perditum esse vociferans, ex Palatio in turrim editiorem cum conjuge & liberis suis refugit; atque ibi per triduum tristitia ac mœrore confectus mansit: postquam autem hostes arce occupata suffodiendæ turri cuniculos agere sensit, tum conjugem ac liberos lacrymantes, sic lacrymans appellavit: *Quo rerum in articulo fortunæ nostræ jam sint, cernitis: quippe eo redacti sumus, ut propediem in manus nostrorum hostium veniamus: quos pro certo habendum est, in nos durissime consulturos, à quibus se multis modis violatos fuisse existimant: ego vero omne supplicium æquo animo patiar, si eos vobis innocentibus pepercisse cognovero. Quod si vobis vitam concesserint, mementote post necis meæ vindices profiteri: neque enim amicorum, atque affinium in Italia prompta vobis deerunt præsidia: & quotidie cogitetis quemadmodum avitam virtutis ac fortitudinis gloriam conservetis.* Atque his dictis lecto incubuit, ac flens fortunam detestari suam incœpit: inde collecto animo familiares suos accivit, atque ut ipsi sibi in extremo discrimine suo consulerent, auctor fuit; monens, ut se ipsum ac familiam suam hostibus dederent, ac se, Uxorem & liberos Azoni præcipuè commendarent, ut memor affinitatis, suam & filiorum suorum clientelam susciperet, & se captivum tenere satis haberet. Quibus acceptis, Ludovicus Bononiensis, qui erat familiarium princeps, Badoario Prætore Tarvisii accersito, se illi tradere Albericum & familiam ejus servata incolumitate velle ostendit: quod cum ille se accipere non posse dixisset, ne ipse se & sodales suos conservandi tempus amitteret; Albericum cum familia Prætoribus ac populis Marchiæ accipientibus tradidit; atque ipse cum sociis, prout pactus fuerat, exiit. Ceterùm ut populi se Alberici & liberorum

ejus

ejus compotes factos senserunt, vix magnitudinem lætitiæ ac voluptatis capere animo potuerunt: ac Concilio convocato, & relatione de illis facta, omnes uno consensu extremo in eos vindicandum esse supplicio, neque ulli parcendum esse cruciatui censuerunt. Ita primum filios ejus sex mares productos, tibiis brachiisque ipsorum in conspectu parentum crudelissime amputatis, mulctarunt, ac postquam membra singula à corpore puerorum avulserant, ea ori oculisque eorum adhuc palpitantia admoverunt. Uxor autem & filiæ duæ nubiles, quæ non solum innocentia, sed etiam ætate ac forma, qua facile omnium in se oculos convertebant, misericordiam elicere jure debebant, ad stipites alligatæ viventes, ac frustra fidem Dei hominumque flebiliter implorantes, subjecto igne crematæ sunt. Albericus ultimus, cui tam dirum spectaculum morte ipsa acerbius atque atrocius fuerat, postquam peccata sua rite confessus est, ipso, ne loqui posset, ore occluso, pedibus ad equi caudam alligatis per tota castra sic tractus est, ut unusquisque forcipibus bolum ex carnibus ejus excerpserit. Quare probris ac tormentis ad satietatem inimicorum affectus, cum jam hominis speciem atque habitum exuisset, expiravit: ut autem cadavera filiorum per castra populi cujusque divisa, sic patris reliquiæ lupis ceterisque feris devorandæ objectæ sunt, ac dirum in primis humanæ conditionis exemplum omnibus divinam justitiam intuentibus præbuerunt. (40) Hæc X. Kal. Septembris gesta sunt. Postridie tumultu populari concito, castrum S. Zenonis eversum, atque inde Romanum quoque solo æquatum. Filio, qui matronas à truncatione narium vindicarat, non solum venia sed etiam præmia data. Hic fuit exitus potentissimæ à Romano familiæ, quæ, nisi ei summa diligentia fuisset occursum, facilè imperium consequuta Lombardiæ fuisset. Gibellinorum res in Marchia inclinatas contrà Senenses in Etruria erexerunt, prœlio cum Florentinis ad Montem apertum commisso, in quo Florentinos ceterosque eorum socios Guelfos, inter quos & Bononienses fuisse Joannes Villanus memoriæ prodidit, (41) occidione occiderunt. Eodem anno mirabile quoddam ac plane novum religionis studium animos Italorum incessit, ut se verberibus in expiationem peccatorum, Urbes passim agrosque obeuntes, afficerent. Initium autem hujus rei à Perusinis inductum. Quippe Eremita quidam, vir spectatæ sanctitatis spiritu divino instinctus, ad populum dicitur processisse eumque Dei nomine monuisse, nisi ad pœnitentiam se conferrent, ac supplices pacem ejus & misericordiam postularent, fore, ut brevi universi misera fœdaque lue conciderent; quæ vox adeo in pectoribus eorum insedit, ut nulla interposita mora præcepta Eremitæ, tanquam à Deo missa exhauserint: etenim jam senescente autumno, viri fœminæque omnis ætatis ordinisque repentè corpora, perinde ac re composita, usque ad umbilicum nudarunt, ac se sumptis ad id loris cædere per Urbem instructo agmine incedentes cœperunt, Sanctam Virginem, ut sibi à filio salutem impetraret, summis clamoribus obtestantes, atque iterum veteribus odiis positis paces inter se mutuis osculis adhibitis sancientes. Inde Urbe vexilla longo agmine præferentes egressi, ad vicina oppida prodierunt; eaque cum ingenti illorum admiratione ingressi, in viis ac templis eandem pietatem exercuerunt. Qua re populi illi permoti, & ipsi pariter ejusdem sanctitatis studium asciverunt, ac se verberantes, ac pacem & misericordiam ingeminatis vocibus implorantes, catervatim ad Urbes proximas accesserunt. Atque ita ex Tuscia in Marchiam, ex Marchia in Romaniam passim incendii more ea religio transiit; quippe singuli populi, Episcopis ac Magistratibus suis præcedentibus, Urbes agrosque ea æmulatione injecta lustrarunt, ut nullius sexus, ætatis, ac conditionis homines essent, quin hujus verberationis participes esse vellent. Ita fiebat, ut passim incondita carmina in Dei, & Sacræ Virginis laudes composita canerentur, peccatorum confessiones vix suppetentibus ad audiendum Sacerdotibus celebrarentur, atque omnino recta, quæ jampridem exoleverat, Christi disciplina revocaretur. Hæc verò religio ex Urbe in Urbem traducta, cum populos passim tanquam serpente quodam igne comprehendisset, demum ab Imolensibus excepta, & quasi per manus Bononiæ tradita Civitatem ipsam mirabiliter inflammavit. Itaque & ipsi nudati sese mulctarunt, ipsi divinam opem suppliciter poposcerunt, ipsi cum inimicis in gratiam redire, & reliqua pietatis officia, quæ & ceteri, suscipere contenderunt; ac demum manu facta hominum amplius viginti millium ante diem festum Omnium Sanctorum sub vexillis Mutinam processerunt, ibique piè Basilicâ S. Geminiani Episcopi visitatâ, solemnem sui verberationem positis vestibus inierunt. Qua pietate Mutinenses accensi, eandem disciplinam continuò suscepere, susceptamque Regium, ac Regienses Parmam detulerunt. Cùm autem Parmenses Cremonam adire pararent, ab Huberto Palavicino malum, si accederent, intentante deterriti, Brixiam, Derthonem, & Papiam se contulerunt. Inde à Novariensibus & Mediolanensibus opera Turrianorum exclusos, Taurinates, Charienses, Hastenses, & reliquæ Pedemontanæ Civitates comiter acceperunt, atque ad eorum exemplum sese subitò conformarunt. Derthonæ verò Sinibaldus Opizonus Prætura peracta, Genuam cum magno Derthonensium comitatu reversus, vestes in æde S. Francisci deposuit, ac sese cum comitibus suis cædere cœpit, ac frequenter humi procumbens, misericordiam ac pacem Dei iteratis vocibus imploravit. Quod factum primo Genuenses irriserunt, deinde summo studio susceperunt, nec solum inveteratis simultatibus renunciarunt, sed etiam pristina vita, ut

(40) Alberici, ac ejusdem familiæ cæde narrata, Rolandinus historiam suam absolvit. Monachus quoque Patavinus, de rebus in hoc bello gestis, loquitur sub initium libri tertii; sed cursim Alberici supplicium memorat.

(41) Cladem Florentinorum ad Montem apertum describit Joannes Villanus, lib. 6. cap. 79., editionis Mediolanensis. Eam contigisse die Martis, IV. Septembris hujus anni, idem Auctor adnotavit.

ut pote multis sceleribus inquinata, se abdicarunt. Ceterùm hi homines vulgo Devoti; & hic annus Generalis Devotionis annus est appellatus. (42) Mansit inde in multis Civitatibus clara hujus religionis memoria, sacris Verberantium sodalitiis ejus rei mo-
1261 numento aliquot institutis. Postero anno Bononienses sacrorum & studiorum detrimentum ferre nolentes, Legatis missis ad Pontificem, se obsides dimissuros ostenderunt, atque ita remissionem rerum interdictarum obtinuerunt. Hac re accepta, Octavianus Cardinalis ex Francia, quò Legatus à Pontifice missus fuerat, se recipiens, Bononiam venit, (43) ac Pontificia auctoritate post annum sacra, studiaque Civitati restituit. Alexandro inde Pontifice VIII. Kalend. Junii vita functo, post tres amplius menses, nempe IV. Kal. Septembris Urbanus IV. Trecensis, est substitutus, ac prid. Non. consecratus. Ab eo ordo militum S. Mariæ, quem supra institutum commemoravimus, (44) approbatus est. Leges verò attulit Frater Rufinus Gurgo Placentinus Pontificis pœnitentiarius, quas scripserant huic ordini se dicantes viri aliquot, divitiis ac nobilitate præstantes; Catellanus Malavolta, Lodotengus Andalus, Gruamons Caccianimicus, & Hugolinus Lambertinus Bononienses, Sclanea Liazarius Regiensis, & Rainerius Adelardus Mutinensis. Erant autem, ut tunicam albam & subcinctiam togam induti, crucem purpuream in campo albo duabus suprà positis stellis præferrent, ac viduarum & pupillorum tutelam susciperent, ac paci & concordiæ inter homines conciliandæ studerent. Quoniam autem suis quisque in ædibus cum uxoribus & filiis vitam egerunt, propterea vulgo fratres Gaudentes vocati sunt, ut Joannes Villanus & Frater Salimbenus in suis Chronicis prodiderunt. Hujus autem ordinis Magister, ipse Loderengus est institutus. Interim Manfredo Rege opibus in Italia superante, atque ut Ecclesiam sic Ecclesiæ socios armis variè persequente, res ubique partis Ecclesiasticæ in dies deteriores, infirmioresque fiebant; præcipuè autem in Tuscia malè cum ea actum est, quòd Guelfi prœlio superiore ad Montem apertum afflicti, Florentia ultrò cesserunt, ac se Lucam, quæ partes tuebatur Ecclesiæ, contulerunt. (45) Eo anno Nobiles Mediolanensium exules fœdus cum Bergomatibus inierunt, cumque Bergomum commigrassent, unà cum eis Abduam trajecerunt, atque oppidum adversariorum Licurtum aggressi, magna ex parte vastarunt. Quo facto populus incensus exercitum adversus Bergomates eduxit, ac tantum eis terroris incussit, ut statim belli avertendi caussa damna se omnia Licurtibus resarcituros promiserint, atque ex Urbe excedere Nobiles, quos receperant, imperarint. Cùm autem Nobiles Tabiagum se recepissent, ibique se communivissent; Martinus egressus XIV. Kal. Augusti castrum expugnavit, atque ipsos magna ex parte captivos Mediolanum abduxit. (46) Hubertus Palavicinus jampridem recuperandæ Brixiæ imminens, maximam Brixianis Guelfis Gambaram obtinentibus attulit cladem: inde cum de Guelfis reducendis agitaretur, primò, ne id fieret dissuasit: tum exercitu Urbi admoto cum Jacobo Consanonerio Guelforum exulum principe colloquutos evicit, ut ipse ab utraque parte Præfectus populi legeretur: quo facto extemplo Urbis dominatum invasit. Ludovicus autem Sanbonifacius, ut se Veronam cum Guelfis exulibus restitueret, Azonis & exulum auxilio fultus Urbem versus processit, atque ad quinque millia passuum substitit, expectans dum à parte reciperetur: quod ubi pro spe non contigit, retro signa convertit, ac bellum castris Veronensibus intulit, Coloniamque, Sabbionem, Liniacum, & Portum cepit, atque ibi per aliquot men-

(42) Describit hæc fusè Monachus Patavinus, libro tertio col. 712. & seqq; ait autem, piam hanc institutionem interdictam fuisse a Manfredo Siciliæ, & Apuliæ Domino, ne in aliquam opulentissimi Regni sui partem induceretur; Hubertum verò Pallavicinum, non segnem dicti Principis imitatorem, in Cremona, Brixia, Mediolano, ac ubicumque potuit tyrannidis suæ officium exercere, illam proscripsisse. Meminit quoque hujus rei Caffari Continuator ad hunc annum, referens quæ acta sunt Januæ ab ejusdem instituti cultoribus.

(43) E Galliis rediens *Octavianus*, Mediolanum advênit. Galvaneus Flamma, & ex eo Calchus ad hunc annum, rem non injucundam enarrant, quæ tamen ruinæ Turrianorum, & Vicecomitum fortunæ initium dedit. Ait enim Flamma: *Octavianus Cardinalis Romanus, de Ultramonte, ubi fuerat Legatus, rediens, per Mediolanum transivit, & in Monasterio S. Ambrosii hospitatus fuit. Qui videns carbunculum pretiosum, qui in ipsa Ecclesia habetur, ipsum habere concupivit amore, vel pretio. Quod, cùm Canonici omnino facere respuerent, ille comminationes mirabiles adjunxit. Et tunc Canonici Martino de la Turre conqueruntur, qui nimis molestè portavit. Et ascendens equum armatum cum omnibus amicis, in Platea S. Ambrosii clangentibus tubis se posuit; Octavianus autem, ut audivit, miratus interrogavit, quidnam hoc esset? Cui Turriani responderunt; audivimus quod recedere vultis, & volumus quod sine decenti comitiva, & nobili abeatis; nec umquam de ista platea recedemus, nisi extra Civitatem associaverimus vos. Intelligens ergo Cardinalis se contemtum, de Turrianis cupiens fieri ultionem, aliquem de parte nobilium exaltare proposuit, qui Turrianis stimulus foret. Et tunc advocavit Ottonem Vicecomitem Canonicum de Dexio, quem secum Romam duxit, & finaliter in Archiepiscopum Mediolanensem promoveri procuravit.*

(44) Nempè ad annum 1233. De hoc ordine nunc extincto, vide Abbatem Justinianum, Tamburinum de jure Abbatum disp. 24. quæst 5. num. 96., & Historiam Ordinum Monasticorum Gallicè scriptam, Tomo IV. pag. 456., ubi universa, quæ ad illius institutionem, progressum, exitumque pertinent, dilucidè recensentur. Auctor tamen hujus historiæ, confirmatum ab *Urbano IV.* hunc ordinem anno sequenti 1262., testatur. Nomen *Gaudentium*, ut Sigonius refert, hisce Religionis Equitibus inditum est per contemptum à populo, eò quòd, cùm ad rixas dirimendas pacemque inter Cives statuendam instituti fuissent, sub titulo *S. Mariæ Gloriosæ*; postmodum in turpe otium prolapsi, nonnisi delicatæ vitæ traducendæ, ac domesticis delitiis liberaliùs captandis, vacarent. Joannes Villanus, à Sigonio relatus, de hoc Ordine scribit sub anno 1266., lib. 7 cap. 13.

(45) Hæc fusè narrata, legenda sunt apud Joannem Villanum, editum Tomo XIII. *Rer. Italicar.* lib. 6 cap. 75, & seqq.

(46) Desumta hæc sunt a Galvaneo Flamma, in Manipulo Florum, ad hunc annum.

menses concedit. (47) Itaque ad finiendum bellum, & modum civilibus calamitatibus imponendum, in Urbem receptus est: verùm Septembri mense, tumultu populari temere adversus Guelfos accenso, sibi diffisus Urbe rursus excessit: postridie Consilium convocatum perpetuum illi esse exilium sci-
1262 vit. Postero verò anno Gibellini credentes, se rempublicam diu tenere non posse, nisi ex factione sua Præfectum populi creavissent, communi consensu Mastino Scaligero Præfecturam in perpetuum detulerunt qui, discordiis in præsens consopitis, initium illi imperio dedit, quod deinde Veronæ Scaligeri tenuerunt. (48) Eadem ratione Martinus Turrianus Mediolani Præfectus sive Antianus, Nobiles, qui finibus agri Mediolanensis inclusi erant, in diversas Lombardiæ Civitates dimisit. Hubertus autem auxilio Cremonensium Placentiæ dominatum recuperavit, atque ibi Vicecomitem fratris filium Prætorem imposuit. Civitate Bononiæ siccitate maxima laborante, Devotorum societas cum cereis accensis Mutinam sub vexillo religionis caussâ processit. Eos verò Antiani & populus ut adventare senserunt, cum ipso Urbis Episcopo obviam usque ad Castrum Leonis progressi comiter exceperunt, atque insigni pompa in Urbem introduxerunt; cum in Basilicam ingressi positis genibus adorabundi manerent, ab Episcopo de more illius Ecclesiæ brachio S. Geminiani signati sunt: ad ejus conspectum mulier, quæ in concione immundo spiritu vexabatur, præsentibus atque acclamantibus omnibus liberata est. (49) Et supplicatione à Deo audita, optata pluvia est impetrata.
Sequenti anno Guelfi Florentini, quos Lu- 1263
cam commigrasse commemoravimus, à Gibellinis prævalentibus inde exire coacti, Bononiam se cum uxoribus & liberis receperunt: atque omnium rerum angustiis ut in exilio conflictati, ibi vitam miserè admodum inierunt. In Romaniola quoque Guelfi pariter aut Urbibus à Gibellinis exacti, aut certè miserandum in modum afflicti. Præcipuè Petrus Paganus Lambertaciorum amicus, vir Imolæ potens, Brittos Mindolorum opibus expulit, ac multis turribus atque ædificiis eorum eversis, obsequio Bononiensium Civitatem illam exemit. Quos sequuti Faventini similiter Acarisiis ejectis defecerunt. Qua re nunciata, Bononienses, ut cum suæ factione simul partum in eas urbes imperium conservarent, exercitum conscripserunt, eoque Imolam adducto, per octo dies urbem obsessam imperata facere coëgerunt, nova illis conditione imposita, ut eidem Prætori, cui Bononienses, parerent, atque ei salarii nomine quingentas libras annuas darent. Quin etiam immissis agrestibus terrâ fossæ urbis expletæ. Inde Faventiam idem terror armorum traductus. Civibus ad deditionem ipsa tantum belli ostentatione compulsis, pariter ipsæ fossæ complanatæ, ac claustris vicorum amotis, arx, quam Fridericus Imperator construxerat, diruta.

(47) Novem menses, & ultra, ibidem constitisse Ludovicum Sanbonifacium, testatur Chronicon Veronense ad hunc annum, in quo ista narrantur.

(48) Jam anno 1260. creatus fuerat Prætor Veronæ *Mastinus* primus *de la Scala*, ut legitur in Chronico Veronensi ad illum annum. Ibi verò hæc adjiciuntur: *Nota, quòd hic habuit principium Dominus Mastinus de la Scala, faciendo se Dominum Civitatis Veronæ*.

(49) Refert hæc Matthæus de Griffonibus, in Memoriali historico Bononiæ, ad hunc annum.

Explicit Liber Decimusnonus.

INCIPIT LIBER VIGESIMUS.

Deinceps res Italiæ fluctuantes, ac factiones modo prosperis certaminum eventis evectas, modo adversis casibus depressas, aut propter seditiones victorum respicere arma coactas complectemur, donec ad ea demum tempora veniemus, quibus Rex desperato vetere civitatum obsequio, quas coërcere armis, opibusque retinere in auctoritate non potuit, eas beneficio suo, aut propria libertate frui, aut alterius obtemperare imperio sivit: cujus narrationis ab adventu Gallorum in Italiam repetetur exordium. Urbanus Pontifex ut, acriter urgente Manfredo, labi vel potius præcipites ferri res Ecclesiæ vidit, opportunum ac necessarium sustinendis illis subsidium quærens, solemne Patrum Romæ Concilium advocavit, atque ibi relatione de summa Repub. facta, ex communi omnium sententia Crucem adversùs Manfredum indicere, omnesque Christianos, perinde ac contra Icilinum, promissis Ecclesiasticis ingentibus excitare constituit; quin etiam decreto facto sancivit, ut Carolus Comes Andegavensis, Ludovici Regis Francorum frater, vir illa tempestate opibus, virtute, ac rei militaris prudentia inclytus, ad auxilium partium acciretur, ac Legato ad eum misso, se illum Regem Siciliæ atque Apuliæ instituturum, atque illi auxilio futurum ad Manfredum communem hostem ejiciendum, ostendit, si validas præsidio pereuntium Guelforum in Italiam copias adduxisset: (1) quod ille, re cum fratre communicata, respondit, se sine cunctatione facturum. Quæ ubi fama percrebuit, mirificè admodum Guelforum animos jampridem languescentes erexit, melioresque res eorum in dies effecit. Interim Mediolani nova seditio oborta, quæ postea clarissimo Vicecomitum in illa urbe imperio occasionem aperuit. Ejus seditionis hæc caussa fuit. Cum duobus ante annis Clerus divisis studiis duos in locum Leonis Archiepiscopos, Raimundum Turrianum Martini fratrem, & Hubertum Septaram sublegisset, (2) re ad Pontificis judicium voluntatemque rejecta, Urbanus neutro illorum probato Othonem Vicecomitem Decii Canonicum intulit, sibi ab Octaviano Cardinale Turrianis infestissimo præcipuè commendatum. Quod indignè adeò Martinus accepit, ut eo nomine à Pontifice se totum averterit, ac bona Ecclesiarum iratus invaserit, & Clericos vexare, quacumque potuit ratione, institerit. Qua re audita Urbanus, statim sacra Mediolanensibus interdixit, atque Othonem consecratum ad Sedem ineundam suo maximo auxilio misit. Is in agrum Mediolanensem profectus poposcit, ut in urbem ad Ecclesiam regendam admitteretur: ubi verò id sibi negari à Martino vidit, Kal. Aprilis Aronam, exulibus Nobilibus ad se traductis, invasit, ad quam recuperandam cum Martinus, Huberto duce, maximis adductis copiis accessisset, ille se tantam procellam sustinere posse diffisus, reddito oppido, ad Pontificem se recepit. (3) Quo profecto Turriani III. Non Majas Aronam, atque Angleriam, ne sibi obesse possent in posterum, exciderunt. (4) Idibus Junii Novariæ Torniellis oborta seditione, à Brusatis urbe depulsis Martinus accitus, urbis sibi imperium vindicavit: inde IV. Kal. Decembris eo graviter affecto, populus in æde S. Teclæ coactus Præfecturam in perpetuum Philippo fratri ejus mandavit, neque ita multo post mortuo Martino, (5) sacramentum ei fidei dixit. Eodem etiam anno Hubertus Brixiæ tyrannidem administrans, multos nobiles, quos urbem tradere velle Turriano suspicabatur, in carcerem Cremonæ conjecit: deinde Brixiam reductos in foro supplicio capitali affecit. Quibus rebus Parmæ cognitis, cum idem instaret, ut in urbem acciperetur, repudiatus est, Parmensibus præstantius esse censea-

(1) Anno superiore, habito cum Cardinalibus colloquio *Urbanus* statuerat, de transferendo in *Carolum*, Comitem Andegavensem, Regno Siciliæ; id enim constat ex epistola ejusdem *Urbani* ad Albertum Notarium in Galliis agentem, quæ legitur in Raynaldo ad annum 1262. num. 21. Hoc vero anno, Synodum etiam coactam Cardinalium, Archiepiscoporum, aliorumque Antistitum, in eandem caussam refrerunt Ricordanus Malaspina cap. 175., & Villanius ad hunc annum.

(2) Hoc tantùm anno, & mortuum *Leonem* Archiepiscopum, & excitatam pro successore discordiam, narrant Galvaneus Flamma hoc eodem sæculo vivens, in Manipulo Florum c. 299. & Bossius in Chronicis ad hunc annum, adeòque emendandum reor, non tam Sigonium, quam Calchum, Cortum, Ughellum, aliosque, qui Epocham, instituti in Archiepiscopum Mediolanensem *Ottonis Vicecomitis*, anno 1261. figunt.

(3) Receptus ad Pontificem *Otto Vicecomes*, Literas ab *Urbano* obtinuit, quibus facultas eidem concedebatur, ut, cùm Bona Mediolanensis Ecclesiæ *ab indevotis inquiter* occuparentur, nec facilè eorum possessionem adipisci posset, subsidium in pecunia exigeret per biennium, ad necessariam sui, dignitatisque acceptam sustentationem, ab Episcopis, Prælatis, Monasteriis, Ecclesiis Cathedralibus, aliisque Personis Ecclesiasticis. Elapso autem biennio, eisdem bis ad annum confirmavit *Clemens IV.* Hæc omnia constant ex epistola authographa, a me inspecta in Archivo Monialium antiquissimi Cœnobii Medæ, *data Viterbii, tertia Kal Julii, anno MCCLXVII., Pontificatus Domini Clementis Papæ IV., anno tertio*, in qua Otto *Vicecomes* mandat *Archidiacono, & Capitulo Alexandriæ Abbatibus, Prælatis, universo Clero, & Personis Ecclesiasticis Alexandriæ, & ejus Districtus*, quatenus, *pro anno præsenti*, Procuratoribus suis, Leonardo Præposito de Desio, Mediol. Diœc., vel Magistro Jo. Qualioto, Canonico Astensi intra XL. dies, triginta libras Imper. Papiensis monetæ solvant, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, & interdicti Ecclesiarum.

(4) Excisam quoque à Turrianis hoc tempore Arcem Brebiæ, tradatur idem Flamma, qui, loco superiùs memorato, acta omnia Turrianorum contra Ottonem Archiepiscopum, ex Stephanoni Poemate describit.

(5) Octava die Septembris morbo decidisse *Martinum Turrianum*, ac decima octava Decembris in Caravallensis Cœnobii Templo tumulatum, narrat Flamma memoratus.

sentibus, mille ei quotannis libras persolvere, quàm tam trucem hominem in urbem admittere. (6) Per eosdem etiam dies Albertus Fontana exul Placentiam cum factione reversus, præsidium Huberti expulit, & semetipsum Prætorem constituit. Turbata ex ea re civitate, superveniens inde Cremona Gregorius Legatus Pontificius rem composuit, atque Huberto ad dominatum Placentiæ dimittendum impulso, Rinaldum
1264 Scotum Prætorem ibi reliquit. Sequenti anno, ubi Carolum ex Francia in Italiam cum exercitu ad partes Guelforum fulciendas transiturum, certis nunciis est allatum, Gibellini passim à Guelfis invalescentibus exturbari urbibus cœpti, tanta repentè mutatione fortunæ facta, ut qui diu ante firmi stetissent, jam planè concussi præcipiti quodam rapi rerum impetu viderentur; præcipuè quidem Mutinæ Jacopinus Rangonus cum parte Aigonorum, quos Guelforum Principes diximus, Guelfis Bononiensibus, & Florentinis, qui Bononiæ degebant, ascitis, die S. Luciæ (7) Grasulfos, id est, ipsam Gibellinorum factionem, aggressi sunt, prœlioque memorabili in foro facto, Urbe omnes paucis interfectis exterminarunt. Postridie verò Opizo Marchio Atestinus, qui Azoni avo Februario mense defuncto (8) successerat, & Ludovicus Comes Sanbonifacii cum Ferrariensium & Mantuanorum manu validissima accurrerunt, seque auxilio eorum venisse, qui in Urbe remanserant, ostenderunt. Mutinenses autem, postridie ad castrum adversariorum Gorzanum progressi, ipsum funditus everterunt, atque Urbis procurationem usque ad Kal. Jan. Præfectis quattuor permiserunt. Philippus Archiepiscopus Legatus olim Pontificius è custodia Brixiæ, ubi ab Huberto servabatur, elapsus, Mantuam ad Ludovicum Sanbonifacium se recepit. (9) Hubertum quinquennali stipendio persoluto à populo Mediolani dimissum Nobiles sibi exules asciverunt, atque ejus opibus adversus populum usi, multa incommoda intulerunt. Philippus autem Turrianus, dum populi opibus augendis incubuit, simul etiam auctoritatem, ac dominatum suum in Urbe construit; nam & castrum Tillii in Volturrena supra Comum evertit, & Robarium in agro Novariensi delevit; quibus opibus confirmatus, ac simul ingenti spiritu ex re bene gesta inflatus, bellum inde Huberto ac Bosoni intulit. Eodem anno Vulsiniis miranda res visa novam in Ecclesiam solemnitatem induxit. Sacerdos ibi quidam, cum rem divinam faciens sacram rite hostiam frangeret, forte de veritate ipsius Christi corporis dubitavit; itaque subitò ex ipsa hostia sanguis tantus effluxit, ut multis linteum ipsum guttis imbuerit. Qua re audita Urbanus Pontifex, qui Urbeveti sedebat, attonitus, ipsum ad se afferri linteum jussum magno cleri ac populi occurrentis honore excepit; eoque in Ecclesia Urbevetana, ut sede ampliore, ac digniore reposito, solemne Corporis Christi die decima post Pentecostem cum insigni pompa in perpetuum celebrandum instituit, (10) cujus officium Fr. Thomas Aquinas condidit, qui sacras illo tempore literas Urbeveti illustri jam tum doctrinæ & sanctitatis fama docebat. Per eosdem dies crinita stella est visa, quæ Julio, Augusto, & Septembri mense insigni magnitudine fulgens, ac speciem ingentem edens, omnes mortales in sui admirationem adduxit. Eâ verò dilapsâ, Urbanus Pontifex VI. Non. Octobris Perusiæ obiit, neque illo anno successorem accepit. Proximo Regii Foliani at- 1265
que Roberti, ceterique Guelfi, ut exemplo Mutinensium Sessios, idest Gibellinos, Urbe dejicerent, civile cum eis in foro prœlium commiserunt; cumque eos vi se magna tuentes exturbare non possent, Mutinenses Guelfos in auxilium advocarunt, quibus se Florentini quoque extorres nondum Mutina profecti Foresio Adimaro duce sibi delecto junxere; atque ita pridie Kal. Martias per vim in Urbem ingressi, rursus gravissimo in foro prœlio conflixere. Erat tum inter Gibellinos vir unus, quem Cacum cognomine nuncupabant, qui ea corporis proceritate ac robore præditus, ut propè gigantem æquaret, clavam ingentem manu tenens, ferociter adeo adversariis minabatur, ut nemo præ illius timore propè ad eum auderet accedere. Quod ubi Florentini viderunt, tanti petendi decoris avidi, duodecim ea suis in eum manu promptissimos juvenes immiserunt, qui virum strictis gladiis undique appetentes, brevì haud magno negocio confecerunt. Gibellini verò ut propugnatorem suum cæde stratum viderunt, sta-

(6) Etsi Parmenses non consenserint admittendo in Urbem *Huberto Pallavicino*, eidem tamen, ac hæredibus suis, se auxilia præstituros juravere. Ob id verò Civitas, & Diœcesis, hoc ipso anno, interdicto perculsa fuit, ut narrat Chronicon Parmense.

(7) Decimo quinta Decembris, qui dies Dominicus erat, expulsam *partem illorum de Grasulphis, quæ erat Gibellina*, referunt Annales Veteres Mutinenses, ubi hæc, à Sigonio narrata, leguntur.

(8) Die XIII., exeunte Februario, ætatis quinquagesimo anno, obiisse *Azonem* Marchionem Estensem, scribit Monachus Patavinus, seu potiùs ejusdem Continuator col. 723., egregii hujus viri laudes eximias fusè superioribus capitibus complexus.

(9) Statim ac, post mortem *Ecelini* Marchio *Pallavicinus* Brixiam obtinuit, Summus Pontifex *Alexander IV.* Literas dedit ad Marchionem ipsum, & Brixienses, ut *Philippus* Legatus vinculis solveretur; sed incassum cessit solicita Pontificis cura, tenuente Huberto sacram hanc prædam di-
Tom. II.
mittere. Funis igitur beneficio, è palatio per fenestram egressus *Philippus*, ac fugam Mantuam versùs arripiens, Tyrannum elusit. Narrat hæc Monachus Patavinus ad annum 1259., capite ult. libri 2.

(10) Miraculum, apud Vulsinios peractum, quod occasionem *Urbano IV.* dedit instituendæ solemnitatis Corporis Domini, narrat S. Antoninus tertia parte tit. 19. cap. 13. In ejus memoriam perennem, conditum est ab Urbevetanis Templum, cujus primum lapidem *Nicolaus IV.* anno 1290 posuit, ut constat ex ejusdem epistola apud Raynaldum ad annum 1291. num. 64. Constitutio autem hujus Festi legitur in Bullario Tom. I Constitut. 1. Urbani IV., & passim de illo agunt Scriptores Catholici, apud quos controvertitur, utrum primùm hoc anno institutum fuerit id Festum, cùm jam antea Leodii, ex revelatione facta *B. Julianæ*, celebraretur. Pro universa tamen Ecclesia, conditum primò ab Urbano decretum, omnes affirmant.

ſtatim in fugam ſe dantes, Regio abierunt. (11) Caci Regienſis, ut etiam Portæ Mutinenſis, in hunc uſque diem non injucunda vulgaribus in jocis memoria celebratur. Hac re geſta, qui in Urbe reſtiterunt, Gibellinos Razolum progreſſos citra tria millia paſſuum accedere vetuerunt, ac Marco Gradonico Veneto Prætore abdicare coacto, Jacopinum Raagonum ad jus in reliquom anni dicendum accerſiverunt. Bononienſes autem veriti, ne eadem, qua Mutinenſes & Regienſes, tabe perirent (neque enim deerant, qui arrepta occaſione ſimultates atque odia partium inflammarent) ad pacem tuendam, & ſeditionum materiam ſubtrahendam publico decreto Loderengo & Catellano fratribus S. Mariæ, viris in Civitatibus & familiis pacificandis illa tempeſtate exercitatis, ſimulque Lambertino Rampono eximio juriſconſulto ſommum totius rei componendæ arbitrium tradiderunt: qui cum alias familias hoc morbo affectas ad ſanitatem & concordiam adduxerunt, tum in primis Aſinellos & Baſacomatres jampridem capitali inter ſe odio ſævientes. Interim Clemens IV Narbonenſis ex Epiſcopo Sabino Nonis Februarii (12) Peruſiæ abſens Pontifex ſubſtitutus, Viterbium venit, atque ibi VIII Kal. Martii conſecratus, Carolum ac populos Chriſtianos iiſdem, quibus Urbanus, promiſſis ad arma contra Manfredum transferenda ſollicitavit. Quibus acceptis Carolus, Paſchate cum Ludovico fratre piè peracto, exercitu terra ſubſequi juſſo, conſcendit, ac navibus menſe Majo Romam acceſſit; & Clemente Viterbii conſidente, à Romanis non ſolum benignè exceptus, ſed etiam ſenatoria, quæ tum in Urbe eminebat, dignitate ornatus, ſuum ibi terra adventurum exercitum expectavit. (13) III. inde Kal. Julias (14) quatuor Cardinales Romam cum plenis à Clemente mandatis miſſi, ſolemnes tabulas confecerunt, quibus ipſi Regnum Apuliæ & Siciliæ cum certo tributo, & certis conditionibus detulerunt: quas poſtea Pontifex Peruſii confirmavit. Harum tabularum ſummam (nam pluribus exaratæ verbis ſunt) hoc loco intexuiſſem, ſi ad Regnum Italiæ, id eſt ad jura Lombardiæ, pertinere putaſſem. Quæ dum aguntur, Giuſredus Belmontius Legatus ejus Bononiam adiit, ac concione advocata, omnes ad arma adverſus Manfredum capienda hortatus, crucem ex Pontificis auctoritate indixit, denuncians, ſe remiſſionem omnium peccatorum omnibus indulgere, qui rite confeſſi huic ſe militiæ devoviſſent, ac tutum iter advenienti Caroli exercitui præſtitiſſent. Quibus vocibus erecti Bononienſes, ad decem millia nomina in illam expeditionem dederunt: inter quos ipſa ſodalitas Devotorum eluxit, cujus qui magiſter erat, Vido Lambertinus, idem etiam univerſi dux exercitus fuit; atque rebus neceſſariis comparatis, unà cum Legato Mantuam proceſſerunt, quò ille ſocios omnes juſſerat convenire, Mediolanenſes, Bergomates, Veronenſes, Mantuanos, Mutinenſes, Regienſes, & Ferrarienſes: atque ibi Nonis Auguſti Opizone Ateſtino & Ludovico Sanboniſacio præſentibus, fœdus cum Rege Carolo adverſus Gibellinos percutiendum curavit. Ad extremum Hubertus Comes Flandriæ, qui Junio menſe caſtra ex Gallia moverat, Monte Ciniſio ſuperato, Novembri in Lombardiam ope Gulielmi Marchionis Montisferrati cum exercitu Caroli venit. Is amicè à Legato Pontificio, qui obviam profectus erat, exceptus, atque inde Turrianis, Opizone, ceteriſque Guelfis faventibus, iter per fines Brixianos ingreſſus, facile adverſos Huberti Boſoniſque conatus, qui cum Veronenſibus, Cremonenſibus, & Brixianis tranſitum impedire conabantur, eluſit. Siquidem Olio ad Palatiolum ſuperato, Capreolum ingenti cæde facta recepit, ac ſubinde Montemclarum evertit: demum in Mantuanum & Ferrarienſem agrum tranſgreſſus, Ferrariam ac Bononiam adiit, ab omnibus his Civitatibus rebus, quod ſatis eſſet, ad victum & iter opportunis, inſtructus. Huic verò expeditioni egregiam quoque operam exules Florentini navarunt, qui ex Gibellinorum locupletati ſpoliis erant, quos Mutina Regioque dejecerant: ita per Romaniolam & Marchiam incolumis Romam exeunte anno cum magna Caroli gratulatione pervênit. (15) Cujus itineri ipſum etiam faviſſe cœlum viſum eſt, cum illa hiems omni prorſus nive, glacie, pluvia, frigoreque vacarit. Quibus rebus permoti Brixiani, exulibus ſuis reconciliati, Huberti præſidium dejecerunt, atque ad Philippum Turrianum ſe contulerunt, qui Brixiam procedens ſubita morte correptus eſt. Ejus inde locum Napus Turrianus patruelis excepit, qui Franciſcum fratrem eis Prætorem univerſa Turriana ditione potitus impoſuit. Ineunte inde anno Carolus in die Epipha- 1266
niæ juſſu Clementis per duos Cardinales Legatos Romæ Rex Siciliæ & Apuliæ appel-

(11) Ex Joanne Villano lib. 6. cap. 87., hæc narrat Sigonius

(12) Nono Februarii die, creatum *Clementem IV*, ex ſchedis Baronii, refert Raynaldus ad annum 1268. num. 54.

(13) In vigilia Pentecoſtes, quæ hoc anno in diem XXIV. Maji incidit, Romam pervenisse *Carolum* Andegavenſem, tradit Bernardus Guidonis in Vita Clementis IV. Senator autem Urbis, creatus jam fuerat idem Carolus a Romanis, anno ſuperiore 1264, appoſita conditione, ut in Feſto S. Michaelis ejuſdem anni poſſeſſionem præſens ipſe iniret; ſed, cùm anguſtum itineri ſuſcipiendo hoc tempus videretur, prorogatum eſt uſque ad Pentecoſten anni præſentis, ut in Vita Urbani IV teſtatur Theodoricus Vallicolor, apud Raynaldum.

(14) Emendandum *IV. Kal. Junias*; in ipſis enim ſolemnibus tabulis legitur: *Actum Romæ apud Lateranum, in Baſilica Salvatoris, quæ appellatur Conſtantiniana, ante ſacratiſſimum Altare ejſdem Baſilicæ, IV. Kal. Junii, anno Domini MCCLXV., Pontificatus verò prædicti Domini Clementis Papæ IV., anno I* Conditiones ſtatutæ legi poſſunt apud Raynaldum, ad hunc annum.

(15) Joannes Villanus, à quo hanc hiſtoriam potiſſimùm deſumit Sigonius, ait, intrante menſe Decembri, Gallicum exercitum Romam ingreſſum, lib 7. cap. 4. Iter *Huberti* Comitis Flandriæ, a menſe Novembri, quo Italiam ingreſſus eſt cum quadraginta hominum millibus, uſque ad exitum Decembris, quo menſe ineunte Romam pervênit, accuratè deſcribitur in Chronicis Bononienſibus, editis Tom. XVIII. *Rerum Italic.* ad hunc annum.

pellarus, (16) mox in Apuliam infesto exercitu abiit, &, ponte Ciperani superato, cum occurrente Manfredo summo prœlio ad Beneventum decertavit, quo non solum exercitum ejus disjecit ac fudit, sed ipsum etiam pridie Kalendas Martias interemit, (17) ac subinde regnum utrunque sibi ascivit. Hujus victoriæ nuncio accepto, singulæ amicæ Civitates Legatos ad Carolum & Ludovicum fratrem ejus Regem Franciæ gratulatum miserunt. Clade verò Manfredi audita, Gibellinorum non minus animi, quàm opes funditus conciderunt. Siquidem ubique à Guelfis usque ad internecionem exagitati, ex plerisque Urbibus exire compulsi sunt. Ac primum quidem sexto Nonas Maji Mutinenses Bononiensibus, Florentinis, Regiensibus, & Parmensibus advocatis ad Montem Vallarium accesserunt, quò se Cives sui Gibellini receperant, atque magnis inde incommodis agrum Mutinensem afficiebant: & castrum maxima multitudine circumsessum, tribus trabucbis gattisque multis verberare cœperunt. Erat in eo castro ex factione Grasulforum Ægidius Pius cum plerisque aliis, virture ac nobilitate præstantibus. Hi primò castrum mutua cæde patrata, & gattis obsidentium duobus incensis, egregiè defenderunt; deinde inopia aquæ, qua nec se, neque equos suos alere poterant, ac fœtore quoque inclusarum pecudum laborare cœperunt: neque Manfredus Pius, Bonacursius Montecuculus, & Grasulfi extorres cum Lambertaciis Bononiensibus ex insperato se ostendentes, tanto eos eximere periculo potuerunt. Itaque quarto Nonas Julias vallo hostium frustra incenso, postridie castrum ac se in ditionem hostium permiserunt. (18) Florentini verò cum Loderengum & Catellanum Fratres S. Mariæ Bononiâ ad se Prætores accersivissent, atque eis & Rempublicam gerendam, & Civitatem pacificandam commisissent, eorum operâ Guelfos in Urbem, Gibellinis exeuntibus, reduxerunt. Quæ mala ut Hubertus, Boso, & ceteri Gibellini viderunt, Conradinum Conradi Regis filium ac Friderici nepotem ex Germania in Italiam adversus Carolum ad partium ruentium subsidium advocarunt. Interim Bononiæ, quiescente à veteribus tumultibus Civitate, populus novis privatarum offensionum procellis est agitatus: plebs enim Gulielmi & Brandelisii Lambertinorum domos populata subvertit, quod Scannabecco Civi præclaro vitam eripuissent: sutores etiam correptis temere armis, Prætorio incendium intulerunt, ac Joannem Sutorem captum Prætori Jo. Dandulo eripuerunt in eum animadvertere ex lege paranti, quòd adulterum cum uxore deprehensum interemisset. Eo præturæ honore depulso, viginti duobus diebus Antiani Reip. præfuerunt: inde restitutus, sutores duobus librarum millibus condemnavit. Quin etiam Albertus Caccianimicus cum Vidone Gruamontis fratris sui filio altercans usque adeo iracundia est provectus, ut Venetico & Caccianimico filiis occidendum mandarit. Quo scelere perpetrato, populus Albertum hostem judicavit, atque ædes igne subdito inflammavit.
Postero anno cum certus rumor incre- 1267
buisset, Conradinum in Lombardiam iter instruere, ut labentem caussam Gibellinorum fulciret; Pontifex capellanum suum Legatum ad populos in fide continendos misit: Beltramus verò Græcus Prætor Mediolani, Napi, & Marchionis Montisferrati rogatu, Civitatibus & Principibus Lombardiæ conventum Mediolanum indixit ad renovandum fœdus pro salute propria adversus hostes quoscunque tegenda. Quare III. Non. Maji cum Legati Montisferrati, Vercellarum, Novariæ, Comi, Bergomi, Laudis, Brixiæ, Mantuæ, Ferrariæ, & Marchionis Atestini, Vicetiæ, Patavii, & Parmæ Mediolanum cum amplis ad id mandatis venissent; in novo Communis palatio convocati, de insidiis ac fraudibus ab Huberto, Bosone, Veronensibus, Cremonensibus, & Papiensibus sæpe initis retulerunt, multisque verbis ea de re factis, ut consiliis occurrerent, quæ illi de adducendo in Italiam Conradino adversus Ecclesiasticam libertatem inierant, fœdus instaurare constituerunt. Ita III. Nonas Majas magna animorum consensione decreverunt, ut Napus Turrianus perpetuus Antianus populi Mediolanensis, & Franciscus Turrianus plebis Princeps, jus & facultatem haberent renovandi fœderis inter Commune Mediolani, Marchionem, ac Commune Montisferrati, & alia Communia Civitatum suprascriptarum, ita ut neque Turriani, neque Commune, Populusque Mediolanensis quidquam agere, transigere, ac pacisci aliorum fœderatorum injussu possent, neque alii injussu ipsorum: & ut Napus, & Franciscus, Commune & Populus jus haberent exercitus educendi, & equestres excursiones pro arbitrio faciendi, promittentibus omnibus Legatis, ac Principibus pro se ac Civitatibus suis; se opem subsidiumque laturos, prout opus esse censuissent, aut ipsi requisiti fuissent. Legatus autem Pontificis in Lombardiam profectus, tantum sive eloquentia, sive auctoritate contendit, ut Cremonenses, qui ad eam usque diem haud ambigua fide in auctoritate Imperii steterant, ad partes Ecclesiæ suscipiendas adduxerit. Quare non solum Hubertum Urbe præsenti Bosonis auxilio expu-

(16) Hoc asserit Villanus, loco memorato, sed in numero Cardinalium errat; quinque enim ad hanc celebritatem peragendam missi fuere, ut ex Actis ipsis Coronationis constat apud Raynaldum, num. 2. & seqq. sub hoc anno.

(17) Malè hic Villanum intellexit Sigonius; ait enim Scriptor ille: *Questa battaglia & sconfitta di Manfredi fù uno Venerdi l'ultimo di Febrajo, li anni di Christo 1265.* (Ære Florentino) Hinc Sigonius putavit *ultimum mensis Februarii diem* indicari, cùm tamen Villanus *diem Veneris ultimum* adnotaverit. Ultimus autem dies Veneris, hoc anno, in diem XXVI. Februarii incidebat. Quòd verò ita intelligendus sit Villanus, constat ex epistola, quam ipse *Carolus* scripsit ad *Clementem* Summum Pontificem; in ea enim obtentam Victoriam narrans, expressè refert, actum fuisse hoc prælium, *die Veneris, XXVI. præsentis mensis Februarii*. Leguntur hæ Literæ in Chronico Siciliæ, edito Tom. X. *Rer. Italic.*, col 822, & apud Raynaldum ad hunc annum, num. 13.

(18) Ita Annales Veteres Mutinenses ad hunc annum.

A expulerunt, sed Cives etiam suos, qui ultra XX. annos in exilio propter contraria studia fuerant, receperunt, ac sese Mediolanensibus, atque eorum parti amicos posthac fore professi sunt. Hubertus autem tantum in Clerico (sic enim loquebarue) fuisse virinm demiratus, sese ad castra sua in agro Placentino sita recepit, atque à virtute haudquaquam in tanta rerum iniquitate defecit. Eodem mense Napus inique passus, se, ac Civitatem Mediolanensem jam per annos quatuor usu Sacrorum ac Divinorum Officiorum orbatam Apostolicæ expertem gratiæ trahere vitam, rem quacunque ratione componere cum Pontifice statuit, atque ea de re Romam nuncios B destinavit. Hi cum ad Urbem venissent, à Clemente tanquam detestabiles atque impii homines inire prohibiti, sese ad Carolum contulerunt, ac comiter ab eo accepti, Romam inde se cum ejus nuncio (sic enim petiverant) receperunt: atque ipsius gratiâ in Urbem admissi, Senatum sine cunctatione obtinuerunt. Ibi primum Orator Regius à Pontifice & Cardinalibus nomine Caroli postulavit, ut Turrianos, quos ad dicendam caussam misissent, æquis auribus animisque audirent; quos satis constaret, cum semper Pontifici deditissimos & Cæsari infestissimos extitisse, tum paullò ante exercitum suum in Italiam ad Ecclesiæ commo- C da transeuntem rebus omnibus necessariis instruxisse. Data inde dicendi potestate, Turrianus dicere orsus, sic causam populi ac Turrianorum explicuit, ut non solùm omnem tumultuum culpam in Othonem, Nobilitatemque retulerit, sed eos etiam immoderata linguæ procacitate evectus, paeùm honestis superbiæ atque impotentiæ criminationibus oneraverit. Quare se propterea dignos, qui in finum Ecclesiæ, unde injustè fuerant pulsi, reciperentur, adjecit. Quæ omnia Otho præsens, accepto ad respondendum loco, eximia constantia ac moderatione animi refutavit; cum diceret, se nihil unquam aggressum, nihil molitum, D nisi ad salutem Mediolanensis Ecclesiæ fuisse, neque unquam ab auctoritate Sedis Apostolicæ recessisse; Turrianos autem contra speciosum tuendi populi titulum præferentes, omnia ad Urbis tyrannidem occupandam, & cogitasse semper & perfecisse; præcipuè autem Civitatis Antistitem ac Nobilitatem contra Edicta Pontificia propriâ Ecclesiâ ac patriâ deturbasse, atque omnibus suis fortunis eversos fœde diu in exilio vivere coëgisse. Caussa utrinque perorata, Pontifex animo in Othonem inclinans, Legatis respondit; se nulla ratione adduci posse, ut sacra Civitati, quæ peterent, restitueret, nisi Napus Othonem in Urbe, tan- E quam Archiepiscopum recepisset. Quod cum Legati ipsum sine dubio facturum dixissent, Otho tamen omnia ad irritum, ut ante, casura timens, ut Cardinalis Legatus Mediolanum ea de re mitteretur, elicuit. (19)

A Interim Prætoe Mediolani, Bergomatibus ac Novatiensibus evocatis, carrocium adversus Papienses eduxit, ac Viglebanum aggressus, non agrum solum summa vastitate affecit, sed ipsum etiam oppidum in ditionem addnxit, Papiensibus tanto pavore perculsis, ut secum acie decertare non sustinuerint. Cremonenses verò prorsus se in antiquam libertatem asserere cupientes, Bosonem quoque tyrannidem apud se tacitè molientem, eodem Legato impellente, deturbaverunt, ac certis se continere agri sui finibus præceperunt. Ex quibus mox Boso egressus, in castrum se suum, Rochettam nomine, contulit, atque inde agrum Cre- B monensium infestum habere instituit. Quare perciti Cremonenses, auxilio Guelforum è Lombardia & Tuscia accersito, ad Rochettam accesserunt, atque eam per mensem Julium, Augustum, & Septembrem obsessam oppugnaverunt. Cui expeditioni Hieremæi quoque Bononiâ centum equites cum trinis equis singulos summiserunt. Bononiæ novis rixis illo etiam anno tumultuarum, ut satis omnibus appareret, ex crebra turbarum civilium flamma ingens propediem incendium erupturum, quo universa Respublica conflagraret; atque humani generis hostem, ut civilibus seditionibus vicinos Civitatis attriverat, sic hanc C etiam novis in dies miscendis certaminibus ad servitutem & exitium destinare, nullamque propterea concitandorum odiorum, & irritandorum animorum occasionem omittere. Tertio ergo Idus Maji novam Scannabecci cum Lambertinis rixam in Urbe commiserunt, in qua præter ceteros Bartholomæus Guidizanus interiit. Quare tumultu gravissimo concito, ne ad extrema descenderetur, Antianis, & Prætori mandatum est à Communi, ut adhibitis militaribus Collegiis per octo dies domos eorum Civium observarent. Quo facto, Lambertini Mantuam, Scannabecci Florentiam relegati. Simul etiam Loderengo & Catellano D negotium datum, ut familiarum discordias tollerent: qui re suscepta, pacem composuerunt, eamque opportuno multarum nuptiarum fœdere confirmarunt, exules è tabulis exemerunt, & mulctas, quas Prætor eis intulerat, qui ad rixam confluxerant, deleverunt. Cum autem Bartholomæus Butrigarius Antianus cum aliis ex vico S. Vitalis in Palatium progressus, judices ad inducendas tabulas coëgisset, iratus Prætoe deposito Magistratu Urbe excessit. Eodem anno Conradinus trajectis Alpibus, Veronam ineunte Octobri mense pervênit, ibique hiemavit. Cujus metu Cremonenses cum sociis suis à Rochettæ obsidione se remove- E runt. Carolus autem in Etruriam contra eum accurrit, eisque magna ex parte deletis, castrum Podii Bonicii firmissimum, quò plerique eorum confugerant, diuturna obsidione Idibus Decembris recepit. Pro- 1268
ximo, Conradinus IV. Idus Jan. Veronâ pro-

(19) Narrat hæc Stephanardus de Vicomercato in Poemate, edito Tom. IX. *Rer. Italic.* §. 9. Orationes integras tum *Turrianorum* Nuncii, tum *Ottonis* Archiepiscopi, suæ historiæ Calchus ad hunc annum inseruit, ex quo hæc omnia desumpsit Sigonius. Attamen, non hoc tantùm anno pertractatum est Mediolani, de pace inter Ottonem Vicecomitem, & Turrianos componenda. Siquidem in Archivo Cœnobii S. Ambrosii asservatur *Charta Compromissi* Civitatis Mediolanensis, pro receptione Ottonis in Archiepiscopum, quæ mihi oblata fuit à Cl. D. Laurentio de Georgiis, & confecta fuisse legitur *Anno MCCLXVI, die VII. Decembris, Indictione X.*

profectus, ad Rochettam Bosonis accessit, ac trajecto Abdua per Landensem agrum Papiam pervênit; ibique menses duos moratus, in oram Genuensium transiit: unde terrestri itinere Pisas Mxjo mense advenit, ab omnibus ubique Gibellinis eodem, quo Imperator, honore susceptus: (20) mox spretis Pontificiis Edictis, quibus in Apuliam transire prohibebatur, illuc iter intendit. (21) Itaque Luca per decem dies frustrx tentatx, sed Podio Bonicii per deditionem recepto Senas processit, atque ibi agens per Præfectos suos VI Kal. Julias exercitum Caroli in Apulixm redeuntem ad Arretium profligavit. Senis inde profectus, ac Viterbium, ubi se continebat Pontifex, prætergressus (22), Romam pervênit, à Romanis, licet Ecclesiæ hostis, summo studio animorum exceptus: ac multis sxcris ædibus spoliatis inde in Apuliam prodiit, verùm infausto admodum xdventu, ut Pontifex prudens prædixerxt, tum cum Viterbium prætereuntem audierat; siquidem die vicesimo prœlio cum Carolo commisso, non solum exercitus ejus in fugam actus atque concisus, sed ipse etiam post captus jussu Caroli, judicio constituto, quasi latro supplicio ultimo est xffectus. (23) Ea clade accepta fxctio Gibellina, quæ felici ipsius in Lombardiam accessu xc proxima re bene in Etruria gesta sustulerat xnimos, quxsi mortifero aliquo xffecta vulnere corruit; contra verò tantâ victoriâ partâ pars Guelforum erecta. His auditis, filia Ducis Burgundiæ magno principum comitxtu stipata mense Octobri in Italixm læta pervenit, ut ad Carolum, cui desponsa erat, accederet, honorificè ab omnibus Civitatibus sui studiosis excepta. Mediolani viis omnibus extra Urbem & in Urbe, quà transitura erat, instructis, Magistratus cum cartocio ac vexillis Civitatis VIII. Idus Octobris occurrit, atque Illustri sub umbella receptam in Urbem cum ingenti populi gratulatione xdduxit, ac conviviis nobilissimis & visendis multorum dierum spectaculis decoravit. (24) Bononiam inde adventanti Bononienses item cum carrocio magnificè purpura strato, atque omnibus Armorum Artiumque Collegiis usque ad pontem Rheni sese obvixm effuderunt, ac pari pompæ ordine in Urbem introduxerunt. Per eosdem dies Vido Caccianimicus fugam Henrico Regi adhuc in custodia versanti occultè paravit; verùm cum vinifer ipsum œnophoro clàm inclusum efferret, indicio mulieris, quæ illum ex fenestra fortè despexit, est proditus, quare uterque repente arreptus, ille capite, hic custodia arctiore damnatus est. Per hos dies Parmæ & Brixiæ Guelfi pristina cum exulibus suis certamina instaurarunt. Quippe Pxrmenses Mutinensium, Cremonensium, Placentinorum, & Regiensium Guelforum auxiliis evocatis, Burgum prodierunt, idque acri obsidione cinxerunt, ac vxstatis circùm agris oppidum mœnibus exuerunt, fossas repleverunt: & cum incolas ex domibus suis longum Parmam versus conficere suburbium imperassent, exules suos in Urbem deintegro receperunt. Brixiæ xutem, cum Civitxte xd Ecclesiæ partes redacta, non deessent, qui antiqua studia inclusa pectore continentes, opem Conradino adhuc viventi ferrent, Guelfi eos armis persequendos tanquam rerum novarum cupidos, censuere. Qua occasione arrepta, Franciscus Turrianus Prætor Urbis imperio imminens, multos ex utraque parte insolentius se gerentes corripuit, ac Mediolano pro obsidibus misit: & cum xlios ex Guelfis potentioribus ablegare pararet, ipse ab eis Præturæ honore dejectus est. Ita Gibellini timore magno perculsi, Urbe denuo excesserunt, ac multa ex agro castella occupaverunt,

(20) Iter *Corradini*, in Italiam delati, minutim describit Monachus Patavinus, lib. 3. col. 728., editionis Mediolanensis.

(21) Legitur in Raynaldo ad hunc annum num. 4. sententia Anathematis, lata a *Clemente* Viterbii, in die Cœnæ Domini, Pontificatus anno IV, adeòque anno præsenti, in qua Acta omnia tum *Corradini*, tum *Clementis* ipsius contra eundem, recensentur.

(22) Viterbio proximus *Corradinus* copias suas, insultantis in modum, explicare non erubuit; cujus rei admonitus Pontifex, cùm omnes timor incessisset, vicinum illius interitum tranquillè prædixit, inquiens, *dolendum esse, infelicem hunc puerum, velut cæcam victimam, ad necem festinare*. Hæc ex Jordano Raynaldus, num. 20. narrat.

(23) Commissum est hoc prœlium à *Carolo* Siciliæ Rege, die XXIII. Augusti, ut ipsemet scribit in Literis suis de hac victoria ad *Clementem IV*, quæ leguntur in Chronico memorato Siciliæ, & in Raynaldo ad hunc annum, num. 32. Præscivisse hunc *Caroli* triumphum, divino revelante spiritu, eundem Pontificem, antequam nuncium ferri posset, scribit Joannes Villanus lib. 7. cap. 28. Cæterùm *Corradinus* Neapoli in carcerem detrusus, IV. Kal. Novembris, Feriæ secunda, jussu *Caroli* Victoris, hoc anno, securi percussus fuit, ut Henricus Stero, apud Leibnitium Tom. I. Rerum Brunsvicensium, ad hunc annum restatur. Ob severam adeò sententiam malè audivisse *Carolum*, immò a *Clemente* ipso increpitum fuisse, scribit Villanus cap. 29., asserens, ejusdem fortunam in deterius postmodum proruisse. Aliter de tempore necis *Corradini* sentit Spondanus, qui ad vigesimum sextum diem Octobris anni sequentis 1269. eandem differt, num. 7. & seqq., asserens ad hunc annum num. 13., certissimè constare, totis fermè undecim mensibus, post *Clementis* Papæ obitum, *Corradinum* capitali judicio sublatum. Sed hac in re deceptum doctissimum virum, sicuti etiam Franciscum Pagium, qui in Vita *Clementis IV*. eandem sententiam amplectitur, procul dubio crediderim; nam, præter Steronem, ac Villanum, jam memoratos, Ptolomeus Lucensis, Monachus Patavinus, Annales Veteres Mutinenses, ac quotquot fermè consului Scriptores, extremo supplicio cæsum *Corradinum* hoc anno testantur. Addo, Ricobaldum Ferrariensem, editum Tom IX. *Rer. Ital.*, qui infelicem hujus Principis mortem ad hunc annum describit, ista subjungere: *Hæc ego, quæ scripsi, accepi à Johachimo Judice Regio, tunc in comitatu, & familia jam dicti Gaudonis de Sucaria, qui his præsens (ut dixit) se hæc audivisse, & vidisse, mihi retexuit*.

(24) Secundam hanc Caroli uxorem, *Margaritæ* nomine appellatam, testatur Calchus ad hunc annum, qui ejusdem adventum, recessumque ab Urbe Mediolanensi, ita describit: *Ea Octobri mense Mediolanum cum Patruo venit, biduumque morata, nullum non genus honoris à Turriano accepere. Inter cætera, Epulum populo exhibitum, mensis palam per trivia, & compita expositis. Duo etiam Cives, Aribertus Marcellinus, & Bocassius Pelluccus, militari auro donati. Inde Laudem, Placentiamque profecti, Neapolim pergunt*. Chronica Bononiensia, ad sequentem annum 1269., ejusdem in Bononiensem Urbem festivum ingressum describunt.

runt, quæ Guelfi summa sibi ope recuperanda, in primisque Manerbium, arbitrati sunt. Turbatis inde hoc modo rebus; pacis demum mentione illata, res ad Philippi Legati arbitrium est rejecta. Cum porro Franciscus id ageret, ut Præturam ereptam recuperaret, nova ex ea re agitati discordia, rursus civilium armorum inter se contentione pugnarunt; qua multi interempti, multo plures capti Mediolanum sunt missi. (25) Eodem anno Laurentius Teupulus Dux Venetiarum, cùm magna rei frumentariæ inopia premeretur, Legatos Patavium, Tarvisium, & Ferrariam ad idoneam commeatus petendam copiam misit, nec quidquam æqui obtinuit; quare ira permotus, ex Senatus consulto, mercibus, quæ Pado ultro citròque devehebantur, vectigalia nova imposuit, simulque addidit, ut commeatus, qui à Ravenna devecti mare ipsum attingerent, Venetias deferrentur: & ad id solito diligentius potius observari mandavit. Eam verò rem cum ceteri ægrè tulerunt, tum præcipuè Bononienses, qui illa navigatione libera uti ad necessarios exportandos ex Romaniola commeatus solebant: ac propterea oratores duos Venetias super eo negocio destinarunt, Crescentem Crescentium & Paulum Thebaldum, qui nihil profecerunt. (26) III. Idus Novembr. Legatus Pontificis Mediolanum missus, Consilium advocavit, ac se interdicto Civitatem laxaturum, si præceptis Ecclesiæ paruisset, ostendit. Cum se omnes in auctoritate ejus futuros dixissent, nomine Pontificis mandavit, ut Othonem, tanquam verum Archiepiscopum reciperent, ac debitum honorem haberent; neque in posterum clerum molestia aut onere ullo afficerent, & damna illata resarcirent, ac jurejurando ab omnibus exacto interdictum sustulit, communionemque restituit. Interim III. Kal. Decemb. Clemens Viterbii obiit. (27) Quo nuncio accepto, Turriani nihil eorum, quæ spoponderant, observarunt. Quare Nobiles nova adhuc instare certamina conspicantes, Franciscum Bottum sibi ducem præfecerunt. (28) Tumultu Brixiano perspecto, Carolus Rex, ut opportunam
1269 medicinam afferret, sequenti anno Legatum Brixiam misit, qui pacem inter Brixianos Turrianosque componeret; cujus arbitrio cum se Brixiani statutos promisissent, Legatus decrevit, ut Civitas captos in civili prœlio Guelfos Parmam illico ablegaret, cui præcepto ipsa non paruit; atque ea de re certiorem Carolum fecit. Carolus decreto illo infirmato, Hugonem Stacham Legatum alterum misit: qui cum videret, pacem nisi ipsis mandatis civibus convenire non posse, eos Albam dimisit. Cremonenses mense Julio ad Rochettam, ubi Boso erat, oppugnandam cum sociorum auxiliis redierunt, eamque tandem expugnatam subverterunt. Mutinæ Jacopinus Rangonis Prætor Grasulfos patria extorres, qui inter Mutinam, ac Rhenum sedes posuerant, inde, ne assiduis agrum excursionibus lacerarent, per Prætorem Bononiensem summovit; eoque facto Lambertacios Bononiæ gravius irritavit. Bononiæ Ajardus Pretus, quia auctor Consilio fuerat, ut tributum nomine mutui populo indiceretur, tumultu populari discerptus est. Soldo Gallucio, qui Philippino ex Collegio Branchæ militi mortem attulerat, collegæ domos in Urbe agrisque vindictæ gratia concremarunt. Quin etiam optimatibus plebem assiduè deprimentibus, ab Collegiis militaribus Branchæ, Grifonis, & Lombardiæ denunciatum est, ne ad villas suas adirent, si capiti suo parcere vellent. Becarelli, & Salæ sævo quoque inter se certamine conflixerunt. Caussam rixæ attulit Bartholomæus Becarellus à Hieronymo Sala, quem præire in ducenda chorea voluit, in faciem sauciatus. Concursu ab utrisque familiis illico facto ac certamine inito, multi utrinque occisi ac vulnerati sunt: majorque nimirum subsequuta cædes fuisset, nisi Albertus Prætor cum cohorte sua intercurrens, sævientem seditionis flammam compescuisset, ac Hieronymum comprehensum in carcerem conjecisset, ubi tandiu habuit, donec pace composita in gratiam ipsæ inter se familiæ redierunt. Post autem cum ipse in Consilium progressus, gravem in quosdam sententiam recitari juberet, populus ea re sic est offensus, ut tumultuosis exclamare vocibus cœperit, *Moriatur Prætor*. Quod ubi ille cognovit, statim periculo animadverso campanam Communis incitatius percuti, quasi ad sui subsidium, imperavit. Cujus occentu audito, repentè Comacius Gallucius sublato vexillo se in forum proripuit, ac se auxilio Communis advenisse, ostendit: quem mox tria militaria Collegia subsequuta populum jam opprimendi hominis caussâ portas moliri Palatii properantem coërcuerunt, ac Prætorem imminente periculo subduxerunt. (29) Laude Napus à Succio Vistarino Laudensi injuria provocatus, nulli alii rei magis, quam vicinis Civitatibus subigendis intentus, cum auxiliis Comensium, Bergomatium, Novariensium, & Vercellensium carrocium adversus Laudenses imperium recusantes adduxit, ac castra ad Laudem veterem posuit, atque agro circumjecto vastato, pridie Idus Septembris arcem ibi condere cœpit; qua munita, inde post sex dies exercitum reduxit. Francinus autem Borrus, quem sibi Præfectum Capitanei & Valvasores exules sumpserant, viribus Nobilitatis diffisus, ex auctoritate Guliel-

(25) Refert ista Jacobus Malvetius in Chronico Brixiano, cap. 75. & seqq.; sed rem diversimodè à Sigonio narrat. Ipsum consule Tom. XIV. *Rer. Ital.*

(26) Hæc Sigonius hausit ex Dandulo ad hunc annum, col. 378., qui subdit: *Dux autem* (Laurentius Teupolo) *ad exteras nationes navigia mittens, blada ad saturitatem recuperavit. Sed tamen tota tempore sui Ducatus carestiam habuit.*

(27) Sigonio consentit Bernardus Guidonis, qui in Vigilia B. Andreæ Apostoli obdormisse in Domino Sanctum hunc Pontificem narrat; cùm ceteri Scriptores mensem quidem mortis, non diem designent.

(28) *Squarcinum* alii, alii *Francinum*, vocant hunc Ducem, quem sibi affinitate devinciendum censuit *Otto Vicecomes*, obtinuitque, datâ Pronepoti suo ex Fratre, Mattheo Vicecomiti, Botti filiâ, nomine *Bonacossa*, ut Calchus narrat. Quæ Sigonius hic refert, Acta Mediolani à Legato *Clementis IV*, & à Turrianis post hujus Pontificis mortem, è Galvaneo Flamma, in Manipulo Flor., cap. 304. desumpsit.

(29) Narrat hæc Matthæus de Griffonibus, in Memoriali Historico ad hunc annum.

lielmi Marchioois Montisferrati in Hispaniam ad Alphonsum Regem contendit, ac Mediolani dominatum ei promisit, si opportuna sibi adversus Turrianos auxilia ministrasset. Cui Alphonsus assensus, octiogentos Hispanos milites tribuit, ac Gulielmum ipsum Marehionem generum suum in spem Vicarii Imperialis erectum, se eidem ad bellum adjungere socium jussit. Ita Franeinus domum reversus, repente cum his in agrum Mediolanensium ipso adjuvante Marchione irrupit, ipsumque latè vastare instituit. Cui Turrianus tanta mole se obtulit, ut eos oppressos finem facere prædandi coëgerit: quo ex facto vehementius odium adversus Nobilitatem ac Marchionem exarsit. (30) Hubertus Palavieinus jam ætate confectus, in montibus Placentiæ mortuus est (31) eâ adversus Ecclesiam pertinaciâ, ut à nemine religioso redigi ad agnitionem salutis, atque ad offieium pœoirentiæ quiverit. Eo anno variis prodigiis in Italia laboratum; dira tempestate, inusitata avium multitudine, atque horribili terræmotu. Adulto enim Aprili tanta per noctem diemque eœlo effusa nix est, ut ad inauditam altitudinem creverit: sequenti nocte tanta pruinæ copia fluxit, ut vineas omnes adusserit: venti feroces adeò sævierunt, ut magnam partem arborum etiam robustissimarum evulserint: avium multitudo globis confertis adeo devolavit, ut vix eœlum interspici posset; tanto præterea strepitu, ae segetum detrimento, ut speeiem transeuntis, atque omnia depopulantis exercitus exhiberet: terra sic ab imis sedibus coneussa contremuit, ut mons Anconæ discissus in mare prosilierit.

1270 Annus inde millesimus dueentesimus septuagesimus bello cum Venetis à Bononiensibus inito fuit iosignis, omnium, quæ hi gesserunt, maxime memorando; vel quia eum gente potentissima susceperunt, vel quia soli ac propriis viribus confecerunt. Cum enim ultra pati non possent, veterem externi sibi commeatus copiam à Venetis interclusam, ac maritimæ navigationis usum ademptum esse; neque salem, neque frumenta ex Romaniola devehere, nisi gravissimo soluto portorio, ad alienum arbitrium posse, eonsilium sæpe de adhibeodo remedio habuerunt: demum re in utranque partem agitata, placuit, castrum ad ostium Padi, quod Primarium dicitur, in agro Ravennate eonstruere, idque eastro S. Alberti, quod Veneti decennio ante quinque millibus passuum à mari condiderant in ulteriore ripa, opponere; sic enim se consequuturos putarant, ut liberum Padi iogressum, atqoe ita vel invitis Venetis immunem navigationem haberent. Ut tamen jure potius, quàm vi agere viderentur, Legatos iterum Venetias miserunt, qui abrogatiooem legis de portorii poseerent; atque iorerim ædificationem castelli, atque unà exercitum ad eam, si prohiberetur, defendendam pararunt. Dux ex Senatus auctoritate cum nihil eorum, quæ peteretur, concedere deerevisset, nullum responsum Legatis dedit; sed Legatos se, qui voluntatem suam aperirent, missurum Bononiam dixit; missi verò Joannes Dandulus, & Nicolaus Quirinus eum Civitatem revocare à proposito nequivissent, domum redierunt, atque offensos animos Bononiensis populi retulerunt. Ita his rebus exactis, arma summa ope utrimque parata; à Bononiensibus, ut pro arbitratu eastrum extruerent, à Venetis, ut operi impedimentum afferrent. Vido Prætor ad Primarium cum quadraginta hominum millibus cetero que bellico apparatu ipso autumno profectus, eastri fundamenta jaeere ex architectorum adhibitorum sententia instituit. Contrà verò Marcus Badoarius eum classe novem triremium, multorumque præterea lembotum ad S. Albertum progressus, ipsum castrum in omnem hostilis eruptionis eventum coofirmare eontendit, ae mox Bononienses, ne eastellum in margine ripæ sibi oppositum conderent, prohibere, ac manganis, trabuchis, aliisque, quas de industria adduxerat, machinis, lapides aliaque omnis generis tela in eos ingerere. Quæ cum illi euncta propulsare non possent, Prætor consilium paululum à ripa secedendi cepit, atque ibi, ut tutiore ab hostili incursione loco, turrim excelsam ex tabulis excitavit, eamque tectorum multorum eorona magni instar suburbii einxit, ae totum opus vallo ex stipitibus lignisque ad tempus compacto firmavit, ac demum præsidio militari ad tuendum locum imposito domum recessit. Quo facto Baduarius quoque, Pancratio Barbo successore accepto, Venetias rediit. (32) Res foris summo studio gesta, domi quietiorem populum habuit. Turriani item hoc anno bellum Laudense eontinuarunt. Quippe Aprili exeunte earrocium eduxerunt, & ad urbem profecti, castra singulis portis opposuerunt, illud eoivè inhibere volentes, ne Laudenses urbe erumperent, & in se ipsos agro populando intentos invaderent: atque ita urbe clausa agrum pro arbitrio lacerarunt: qua re eognita, Novarienses, Cremonenses, Placentini, Bergomates, & Parmenses se illis in prædæ potius, quàm in pugnæ societatem junxerunt. Inde induciis pactis recessum. Postremo Napus pacem petentibus dedit, atque Preturâ initâ urbem præsidio eommunivit. Mox nova, quæ inter cives exarserat, seditione composita, duabus arcibus ad urbem in imperio continendam constructis, sese Mediolanum recepit; ae Succium cum filio civitatis turbatorem reduxit. (33) Brixiæ cum Guelfi IV. Noo. Jan. per Hugonem Legatum reducerentur, atque eis multi honoris eaussa

(30) Galvaneus Flamma in Maoipulo Florum, irruptionem hanc Hispanorum militum in agrum Mediolanensem narrat ad annum sequentem 1270; idque verosimilius videtur, eùm ægrè credi possit, hæc omnia uno eodemque anno peracta esse, in tanta Regionum distantia, Auleque ac itinerum difficultate, in militari præsertim expeditione paranda.

(31) In Oppido *Gissalegio* agri Placentini, mense Majo, obiisse *Hubertum Pallavicinum*, ex Calcho discimus.

(32) Hæc narrat Dandulus col. 380. & seqq.

(33) Anno superiore 1269. acta hæc fuisse à Turriano, refert Galvaneus Flamma, inquiens: *Congregato exercitu copioso, Civitatem Laudensem hostiliter invasit, & in Festo S. Margaritæ violenter expugnavit, Suzimon de Vistarino captum in Mediolano incarceravit, duos filios ejus dura morte peremit, totam Civitatem gravi servitute oppressit; duo Castra fortissima ibidem erexit, illos de Fisigaria duxit, ac honoribus cumulavit.*

caussa ex urbe obviam prodiissent, repentè exules convocati, armati inermes invaserunt, atque Hugone dimisso eorum alios occiderunt, in fugam alios conjecerunt. Qui verò urbem tenebant, Hugonem comiter receperunt, ac per eum privilegia sibi confirmari à Carolo obtinuerunt. Exules autem coactia copiia bellum patriæ intulere, ac pridie Non. Augusti apud Cogallum castrametati, urbem obsidione cinxere. Quibus urbani occurrentes atrox prœlium commiserunt, quo eos in fugam versos ad Ollium præcipites impulerunt. Eodem anno cum Cardinales Viterbii considentes, inter se de substituendo Pontifice consentire non possent, Philippus Rex Franciæ, & Carolus Rex Siciliæ, imminens Ecclesiæ detrimentum iniquo animo patientes, Viterbium accesserunt, atque eos ad comitia perficienda rogarunt. (34) Ea res mirè ad accendendos eorum animos valuit. Brixiani exules adhuc Manerbium obtinebant.

1271 Quod urbani indignè ferentes, postero anno cum auxiliis Caroli, Mantuanorum, Veronensium, Cremonensium, & Placentinorum ad obsidionem ejus processerunt, idque Kal. Octobria ad deditionem adduxerunt; castrum ejectis incolia, & bonis eorum direptis solo æquatum: captivis libertas data, mox Pompejanum adorti, brevì captum direptumque funditus everterunt. (35) Novariæ cum Guelfi pace cum Gibellinis composita à Turrianorum amicitia defecissent, digni visi sunt, qui armis ad officium redire compellereutur. Comenses autem cum Acursium Cuticam Napi Vicarium captum in custodiam condidissent, eum ibi, donec Simon Locarnas liberaretur, habuerunt. Bononienses cum Venetis, Mutinensibus, & Foroliviensibus dimicarunt, atque ubique bene pugnarunt. Apud S. Albertum Jacobus Dandulus, Hermolaus Justus, & Hermolaus Teupulus Barbum deinceps exceperunt, ac bellum pro viribus gerere, & Bononienses loco depellere contenderunt. Demum Girardinus Longus advênit, sed quia exercitum pestilentia gravia incesserat, quiescendum sibi putavit. Ea re animadversa, Lanfrancus Prætor Bononiensium occasione usus, exercitu in lembos imposito tacitè ad hostes accessit, atque improvisos adortus in tantum tumultum conjecit, ut repentè loco cesserint, ac navibus in portum Volinæ refugerint. Bononienses autem lembis aliquot ac tentoriis, & præda non parva potiti, ad castra sua læti se receperunt. Succedens inde Longo Andreas Zenus non solum castra relicta recuperavit, sed etiam ultro lacessere Bononienses perrexit. Cum Mutinensibua porrò ita actum Lambertacii gravissimè passi, Grasulfos Aigonotum operâ ex agro inter Rhenum, & Mutinam deturbatos, ut officium factioni suæ laboranti præstarent, omni ope contenderunt, Mutinensibus indiceretur, ut castra cis Scultennam sita diruerent, quæ ex fœdere diruta habere deberent. Ex altera parte Hieremæi Faventinis, & Foroliviensibua irati, quòd defectione à se inita, Guelfis exactis, Gibellinos exules recepissent, duriora his quædam alia in speciem imperarunt; bellum ambobus intentatum, nisi mandata maturè fecissent. Illis autem parere detrectantibus, exercitus utrobique est destinatus. Mense Augusto Anselmus Præfectus cum exercitus parte Sabinianum castrum Mutinensium adiit. Lanfrancus verò Prætor alterum Forilivium duxit: ita utrumque oppidum oppugnari magna mole est cœptum. Cum autem populo tribus bellis gravissimis occupato, res in angustum locum essent adductæ, duo delectis militaribus admota remedia sunt, primum enim novum militare Collegium ex optimatibus civitatis constituerunt, idque societatem Justitiæ appellatum tribus veteribus Collegiis Branchæ, Grifonis, & Lombardorum adjecerunt: deinde Præfectus populi, Antiani, & Consules statuerunt, ut omnes homines urbis agrique ab octodecim annia usque ad septuaginta ad castra Primarii, aut Sabiniani, aut Forilivii pergerent, neque inde sine domini permissione discederent: qui secus fecisset, ia neque in Consilia legi, neque Magistratum capere posset, neque ei in caussis pecuniariis jus usque ad quinquennium redderetur, nec pro cive haberetur, neque damna accepta, nisi post quinquennium, sarcirentur. Sabiniano capto, inde bellum ad montem Albanum, & montem Umbrarium, aliaque Mutinensium castra translatum: eaque recepta, statim eversa. Tum Sancæsarium in potestatem adductum. Dum autem castro illi diripiendo incumbitur, ecce repentè populus Mutinensis ad arma tumultuoso, ut in re trepida, occentu campanæ vocatus accurrit, ac commisso cum Bononiensibus prœlio, eos castro excedere compulit. Ita Sancæsario relicto ad pontem S. Ambrosii, & pontem Navicularum eodem impetu provolarunt; eo consilio, ut amne Scultennæ trajecto, in agrum eorum infestius procurfarent: verùm à Mutinensibus cum auxilio Parmensium accurrentibus summa ope repulsi sunt. His à Lambertaciis adversus Mutinenses administratis, Hieremæi eadem ac multo graviora mala agro Foroliviensium rependerunt. Atque hæc initia sequentis seditionia fuere, cui ut occurrerent (neque enim obscura concertatio erat) civitatis Rectores octoginta viros turbarum ac tumultuum in primis auctores urbe exegerunt, ac certis finibus incluserunt. Cremonensea castrum Malgratum diruêre, Turriani Creman, Regienses Corbariam in suia finibua subegere. Eo quoque anno Philippus Rex Fran-

(34) Unde hi Reges Viterbium venerint, Sigonius silet. Redierat hoc anno ex Africa, capto *Tuneto*, post *S. Ludovici IX.* Regis Galliarum mortem, ejusdem filius *Philippus*, una cum *Carolo* Patruo Rege Siciliæ, qui validam opem contulerat in oppugnanda illa Urbe. E Sicilia igitur, ad quam appulerat, recedens *Philippus*, cum *Carolo* Rege, ac *Henrico*, filio *Richardi* Regis Alemanniæ, multisque aliis Magnatibus, Viterbium, ubi Romana Curia tunc residebat, pervênit, ut testatur Bernardus Guidonis in Vita Clementis IV. Horum Regum moram in Viterbiensi Urbe memorat etiam Gregorius X. in edicto, promulgato contra *Guidonem de Monteforte*, a quo indignè, & sacrilegè interfectus est in Ecclesia Viterbiensi, tempore Quadragesimæ anni subsequentis, *Henricus*, *Richardi* Anglici Regis filius, quemadmodum legitur in Raynaldo ad annum 1271. num. 3.

(35) Septembri mense captum *Pompejanum*, tradit in Chronico Brixiensi Jacobus Malvetius, cap. 84., ubi hæc narrantur.

Franciæ revertens ex Africa, Bononiam adiit, atque ad Prædicatores divertit. Is duas secum arcas deferebat, quarum in una erat corpus S. Ludovici Regis Patris sui, in altera Tristani Fratris: quorum uterque cum ad Tunetem Saracenis eripiendum armatus accessisset, Carthagine diem suum obierat; corpus Ludovici, dum Regium Parmamque devectum est, duo insignia miracula edidit. (36) Ricardus item Cæsar quarto Nonas Aprilis in Anglia obiit. Principes Germanorum comitia quidem sufficiendo Cæsari habuerunt, sed neque hoc, neque sequenti anno quidquam propter privatas discordias perfecerunt. Viterbii verò post varias Cardinalium in Pontifice substituendo dissensiones, tandem omnes in Theobaldum Vicecomitem Placentinum Leodiensem Archidiaconum voti caussa tum agentem in Syria consenserunt, ac Kalendis Septembris renunciatum illico per nuncios in Italiam revocarunt. (37) Eodem anno ingenti rei frumentariæ inopia laboratum. Se-
1272 quenti, Bononienses ac Veneti mutuis se belli detrimentis afficere instituerunt. Quippe Marcus Gradonicus, & Jacobus Dandulus in Ravennatem ripam, ac Luchinus Prætor in Venetam exscenderunt, ac valla invicem & suburbia ferro igneque lacerare conati sunt. Ravennates cum prædæ partem sibi vindicarent, eamque Bononienses abnuerent, Prætor appellatus, ex fœdere deberi decrevit. Idem etiam multorum Bononiensium, qui in prœliis vulnerati Ravennæ decesserant, ad se bona trahentes, hæredibus eorum singulis centenas libras solvere debere judicati sunt. De Mutinensi inde & Foroliviensi bello ipsarum potius partium, quàm civitatum crimine ullo conflato agitatum. Lambertacii enim Mutinense bellum urgentes, Legatos Parmam miserunt petitum, ne agrum tueri vellent, qui esset à Sicla amne usque ad Rhenum; nam & se agrum, qui pertineret à Sicla ad Parmam fluvium, dimissuros. Quibus Parmenses responderunt, non esse moris, ut vicini vicinis bellum internecinum inferrent; se Mutinenses socios suos dubiis eorum in rebus nequaquam deserere in animo habere, verùm eis eam fidem præstare, quam suis ipsi patere temporibus, perspexissent. Hoc responso accepto Consilium generale ac Populi habuere, ac soli bellum facere, & castra, agrumque cis Scultemnam eripere Mutinensibus decrevere, ac Prætorem & Præfectum in id decretum sacramento adegere; quod lapide incisum in pariete Palatii est locatum. Mutinenses autem cum de agro dando rogati, se ne glebam quidem cessuros, nisi armis coactos, respondissent, continuo socios suos auxilio acciverunt. Ex quibus Cremonenses centum equites cum trinis equis singulos miserunt, Parmenses duo millia peditum, & magnam manum equitum, Opizo cum omnibus Ferratiensium militibus affuit: multi etiam Regio Guelfi voluntate non jussu Civitatis, ultro ejusmodi se militiæ obtulêre: atque omnes exeunte Aprili Mutinæ magno studio convenere. Delectu Bononiæ habito, & carrocio in forum educto, cum ibi omnes instructi starent, Hieremiæi insurrexerunt, ac se contra Mutinenses cum Ecclesia sentientes ituros negarunt. Quod si Lambertacii pertinacius in proposito permanerent, se Opizonem cum amicis Mutinensium accituros, ac domus Lambertaciorum, & sociorum eorum appetituros, ac ferro igneque dissipaturos, eosque Urbe deturbaturos: & si illi Mutinam violassent, se Forumlivium vexaturos, quò se contulissent, qui à præsenti statu Civitatis aversi essent. Quibus verbis auditis Lambertacii perterriti, secum cogitare de sua & Foroliviensium incolumitate cœperunt, atque utriusque servandi caussa, de bello Mutinensi omittendo in præsens assenserunt, ac carrocio in ædem S. Petri reducto decreti lapidem amoveri è pariete permiserunt. Quieta inde Civitas funeri Regis Hencii celebrando vacavit. Is pridie Idus Maji postquam XXII. annos in custodia fuerat, è vita decessit. Funus magnificentiæ Regiæ congruens Commune suis sumptibus apparavit: quippe veste, & capitio scarlateo pellibus variis suffulto cum aurea corona gemmis pretiosis intexta induerunt, & sceptrum aureum tenentem, & duobus stragulis, uno scarlateo, altero holoserico tectum, ac pretiosis odoribus imbutum condierunt, ac summo honore elatum in æde S. Dominici sepulturæ mandarunt. (38) Turriani Castilionneis & Biragis, qui se cum Nobilitate superiore anno conjunxerant, bellum facere instituerunt, Simone Locarnate cum Comensibus & Nobilibus illorum conatibus resistente; ac Philippo Musso Novariensis populi Prætore per Brusatos occiso, Brusatos obsides date servandæ fidei coëgêre, atque arce ibi ædificata coërcuêre. Cremonenses item exules suos in gratiam recepêre. Interim Theobaldus Pontifex in Italiam rediit: ac sexto Kalendas Aprilis con-

(36) *S. Ludovici* carnes exsiccatas, & ab ossibus divulsas, cor, & intestina obtinuit *Carolus* Rex Siciliæ, qui eadem prope *Panormum* magnificè ac reverenter deposuit, reliquum verò Corpus delatum est in Gallias à *Philippo* Rege filio, ut narrat Gaufridus in Vita *S. Ludovici*, cap. 47., ubi ejusdem iter, & miracula recenset. An autem, delatum esse pretiosum hoc Corpus ad Sanctum Dionisium in Gallia, atque ibidem reconditum anno 1271. die Veneris, ante Pentecosten.

(37) Cùm longo jam à tempore, Pastore suo vidua fuerit Ecclesia Romana, qui Comitiis Viterbii interrerant, cùm vota semper discordia forent, in hoc convenere, ut sex Cardinalibus plena eligendi facultas concederetur, a quibus statim communibus suffragiis renunciatus est Summus Pontifex, *Thealdus*, seu *Theobaldus* Placentinus. Lite-
Tom. II.

ræ tum compromissi, tum electionis, referuntur a Raynaldo ad hunc annum num. 8. & 9. Decretum electionis Ptolemaidæ accepit *Theobaldus*, & Novembri mense recedens è Syria, in Italiam navigavit.

(38) Funeris pompam, qua publicis expensis humatus est *Hencius*, in Ecclesia S. Dominici, describunt Chronica Bononiensia, edita Tom. XVIII. *Rer. Ital.* Obiisse hunc Regem captivum anno 1271., tradit Raynaldus ad illum annum num. 32, a Villanio fortasse in errorem ductus, qui lib. 7. cap. 41. eundem annum huic morti assignat. Sed Vir doctissimus minime animadvertit, Villanium Æra Florentina usum, quæ annum 1271, usque ad 25 Martii anni subsequentis producit. *Hencius* autem pridie Idus Martii decessit, ut constat ex sepulcrali inscriptione.

consecratus, Gregorii decimi nomen assumpsit. (39) Is se Othoni Vicecomiti opem adversus Turrianos imploranti affuturum superiorum Pontificum exemplo spopondit.
1273 Postero anno exercitus Bononiensis ad Primarium sedens laborare quadam quasi pestilentia cœpit. Etenim ex intemperie marini aëris quingenti perierunt, reliqui autem propter multitudinem pulicum, culicum, muscarum, & asilorum sævientium varie conflictati sunt. Quare Civitatis animis jam ad concordiam inclinantibus, per religiosos viros pax tractari utrinque cœpta, brevi ad exitum est perducta. (40) Augusto mense res in hæc verba convenit, ut in Actis est scriptum, unde hæc hausimus: *Anno MCCLXXIII. Idibus Augusti cum inter Laurentium Teupulum Ducem Venetiarum, Dalmatiæ, & Croatiæ, ac Commune Venetiarum ex una parte, itemque Commune Bononiæ ex altera, bellum dissensioque orta esset, & offensiones utrinque & damna illata atque accepta, tandem post multos tractatus utrinque habitos per religiosos viros Fr. Bonaventuram de Iseo, & Fr. Peregrinum Bononiensem Ordinis Minorum Fr. Bonvicinus procurator egregiorum virorum Videsti de Ponte Caroli Prætoris Bononiæ, & Imolæ, & Jacobi Amorati de Lanzavecchis Præfecti populi Bononiæ pacem composuit legibus infrascriptis: Die nono Augusti Consilium, & Massa populi dederunt potestatem Prætori, & Præfecto populi ad procuratorem creandum, ad pacem componendam: postridie, id est decima Augusti, Videstus de Ponte Caroli Prætor Bononiæ, & Imolæ, & Jacobus Amoratus de Lanzavecchis Præfectus populi ex auctoritate omnium Antianorum, & Consulum populi Bononiæ, & decreto Consilii, & Massæ populi facta die nona Augusti constituerunt Fr. Bonvicinum Ordinis Minorum ad pacem, & inductas faciendas inter Commune Bononiæ, & Commune Venetiarum de omnibus bellis, ac discordiis, quæ inter se intercessissent, aut intercederent, promittentes, se rata omnia habituros, quæ illi egissent. Procurator autem spopondit, Prætorem, & homines Bononienses munitionem custodum, quos habebant ad Primarium, in posterum remoturos, ac castrum diruturos, neque amplius refecturos, ita ut intra duos menses omnia eversa haberent, neque molestiam Communi Venetiarum, aut hominibus allaturos, quem Dux, & homines Veneti Vicedominum in Civitate Ravennæ habeant, quem habere debent ex pacto inter Ducem, & Commune Venetiarum, & Commune Ravennæ inito. Item promisit, Ravennates iis conditionibus Communi Venetiarum junctos fore, quibus erant, antequam bellum inciperetur. Die quintodecimo Augusti Laurentius Teupolus Dux Venetiarum constituit procuratorem Laurentium Pugnam ad pacem faciendam remissis omnibus bannis, & injuriis allatis à Communi Bononiæ Communi Venetiarum per caussam belli, & promisit, se ratum habiturum, quod ille statuisset. Item promisit, se concessurum, ut quotannis Bononienses per suos ministros possent extrahere ex Marchia Anconitana, & Romaniola viginti millia corbium frumenti, & per mare, & per portum Primarii, & per aquam Bononiam pro usu suo devehere, & ut quotannis de sale Cerviæ possent per mare, & per portum Primarii, & per aquam Bononiam devehere triginta millia salis pro usu suo, ita ut ad castrum S. Alberti ad Primarium sedere possint tres homines, qui nomine suo ad frumentum, & salem explorent, & bona fide æstiment. De captivis verò utrinque factis res integra maneat usque ad festum S. Andreæ proximum, ad quem diem si nihil erit transactum, res sint in eo statu, quo nunc sunt.* His hoc modo transactis, Bononienses castrum removerunt, atque omnibus lignis Fratribus Minoribus Ravennæ donatis, copias reduxerunt. Interim Hieremæi Lambertaciis frustra reluctantibus tenuerunt, ut Forolivium exercitus duceretur; atque eò profecti castra ad Urbem posuerant, atque inde excursionibus ac certaminibus Urbem & agrum eorum infestum reddere instituerant. Bello autem ardente accidit, ut Eduardus Rex Angliæ à bello Saracenico rediens eò accederet: cum autem caussam belli cognovisset, atque incitatos utrinque temerè animos cerneret, officii sui esse putavit, ut ambas partes ad concordiam pacemque redigeret. Ubi verò rem aggressus nihil se proficere obstinatis ad exitium animis sensit, utrosque dimisit. (41) Hieremæi vastato agro, segetibusque corruptis, domum regressi sunt. Gregorius autem Pontifex, ut laboranti jampridem Ecclesiæ, quam posset, opem afferret, atque in primis ut Principes ac populos Christianos ad Terram sanctam ex manibus Saracenorum extorquendam acueret, Concilium Lugdunum in insequentem annum indixit. Itaque & ipse adesse cupiens, Viterbio profectus Florentiam XIII. Kal. Julias adiit, (42) atque ibi æstatem, mira Urbis amœnitate captus, traducere statuit: mox cum

(39) Calendis Januarii Brundusium pervenit Gregorius, ac inde, occurrente ipsi Carolo Rege Siciliæ, Viterbium se contulit VI Idus Februarii, quemadmodum narrat Bernardus Guidonis, ibique Pontificio indumento exornatus, sibi Gregorii nomen imposuit, tum ob privatam erga *Sanctum Gregorium* devotionem, tum quia ipsius solemnitas tunc instabat, ut testatur Anonymus Scriptor Vitæ *Gregorii X*, editæ a Campo, & recusæ Tom. III. *Rer. Italicar.* pag. 599. Romam demum mense Martio processit, ubi in Pontificem consecratus, factam Tiaram accepit VI. Kal. Aprilis, ut, præter Panvinium, & Ciaconium, a quibus nullum auctorem citari, adnotavit Franciscus Pagius in Vita Gregorii X pag. 390, apertè tradit memoratus Bernardus Guidonis.

(40) Ad hanc pacem statuendam, anno superiore, curam omnem impenderat *Gregorius X*, Legato per Italiam instituto Aquensi Archiepiscopo, ad dissidentes inter se populos conciliandos, eique injunxerat, ut Bononiensium, Venetorum, ac Januensium Oratores Romam mittendos curaret ad Festum B. Lucæ. Mediolanenses item, Placentinos, aliosque populos in amicum invicem fœdus, sublatis civilibus simultatibus, quibus unaquæque Urbs fœdè lacerabatur, jungendos mandavit. Extant ea de re Literæ ejusdem Pontificis, tum ad Magistratus Mediolanenses, tum ad Legatum ipsum, easque refert Raynaldus ad annum 1272 num. 40. & seqq.

(41) Adnotavit hæc Ricobaldus Ferrariensis, ad hunc annum.

(42) Legendum *XIV Kal*, idest die *XVIII. Junii*, quo illius ingressum in Florentinam Urbem contigisse, tradit Villanus lib. 7. cap. 42. Cæterùm, non a Viterbio, sed ab Urbe veteri, quò curiam transtulerat, teste Anonymo Scriptore ejus vitæ, ac ubi locum celebrandi Concilii, nempe Lugdunum,

eum Civitatis statum variis seditionum fluctibus agitatum animadverteret, pacem sibi inter factiones conciliandam suscepit, ac Carolo Rege adhibito, & magistratibus & Principibus advocatis, orationem ad eos admodum gravem atque utilem habuit: quam, quia his illuminandis temporibus apta est, iisdem verbis hic intexere placuit, quibus à S. Antonino refertur: (43) *Cum ad curandas hominum infirmitates suos discipulos magister ille supremus dimitteret, in quamcunque domum intrarent, pacem ei domui dicere præcepit. Et nos igitur, quanquam immeriti ad hujusmodi muneris successionem vocati, sic in mandatis ambulasse credemur, & præceptum domini, cui non parere nefas est, adimplesse, si hanc vestram Urbem ingressi pacem illic edicamus. Nam quid agas quis vel ad obedientiam majus, vel ad utilitatem hominum condecentius? constat enim nec domum, nec Civitatem salvam esse ullam posse, si pax exulet, discordia insit. Unde ex eodem sacrario illa quoque sunt prompta: Omne Regnum in se divisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Equidem jam antea discordias, & dissensiones hujus populi audiens, mecum ipse horrebam, & nunc cum hanc vestram Urbem inspexi, ac propius morbo admovi manum, vehementius horreo, misereorque, vos prudentes quondam homines in tantam amentiam esse prolapsos. Etenim per immortalem, & ineffabilem Deum quid sibi volunt hæc partium studia? quid contentiones istæ civiles? quid inexstinguibile odium, ac penè vesanus malevolentiæ ardor in proximos, in Cives, in consanguineos vestros? Est hominum quidem pueriles stultitiæ annos supergressorum Consilii sui, præsertim in re majori & seria, rationem aliquam probabilem reddere. Vos quæso utra tandem ratione factum vestrum defendere potestis, divina ne an humana? At qui si divina respicitis præcepta, nihil est fere, quod magis diligere debeatis, quàm proximos vestros, vos capitaliter eos odistis: si humana, nihil magis, quam patriam, vos impiè illam evertitis: neque enim patria quidquam est aliud quàm Civitas, neque Civitas aliud, quàm Cives ipsi; quos qui pellit, qui necat, qui persequitur, propinquos odit, patriam vastat. At unde ista vesania, unde hic tantus manat furor? caussam profectò non levem, non contemnendam, sed gravissimam, urgentissimamque subesse oportet, quæ ad tam nefaria mentem voluntatemque perpellat. Quænam est igitur, hæc tam præpotens, tamque perurgens caussa? juvat enim audire, immò doleo audivisse. Quod Guelfus es, inquit, aut Gibellinus; nomina in ipsis quidem, qui illa profelerunt, nota. In his non nobilitas modo, verum etiam fatua plebs, cujus nec interesse quidquam potest, insanit: ac prout hujus, vel illius factionis est, ita alterius nomen in opprobrium jactat, & capitali persequitur odio. Ea nimirum caussa est, qua Cives necantur, domus incenduntur, evertitur patria, sititur proximi sanguis. O puerilem stultitiam, ó amentiam sanè non ferendam: Gibellinus est, at Christianus, at Civis, at proximus, at consanguineus. Ergo hæc tot & tam valida conjunctionis nomina Gibellino succumbent, & id unum, atque inane nomen, quod quid significet, nemo intelligit, plus valebit ad odium, quàm ista omnia tam præclara, ac tam solida, expressaque ad caritatem? Neque verò magis ego vos quàm illos reprehendo: nam utrisque idem est error, & querelæ ratio par; utraque enim factio dum potuit, Cives pepulit, domos incendit, sanguinem proximorum concupivit; altera alteram sæpius ulta est, & ab irato Deo quasi flagellum quoddam ad affligendum alterutrum vicissim traditum. Cum igitur in iis, quæ superiore tempore à vobis factitata sunt, insignes stultitia, vesanus error, eversio patriæ, ac divinæ simul humanæque legis contemptus non cernatur modo, verumetiam palpetur; quid jam tandem de hominibus non ad extremum perditis? nonne contraria facere velle, quàm adhuc fecistis? Resipicite ergo aliquando, & hæc partium studia pestifera quidem ac detestanda oblivione sempiterna delete; sit pro odio caritas, pro malevolentia dilectio, pro eversione status, pro pernicie salus. Ecce enim illi ipsi, quos Urbe ejecistis, prævenientes pacem petunt, ac deposito inani partium favore, memoriaque omnium præteritorum deleta, concordibus vobiscum animis vivere cupiunt. Id illi nunciant, id illi suppliciter exposcunt. Quomodo igitur pax etiam ad Mundi hujus inanem fastum gloriosior & honorificentior esse potest, quàm vobis Rempublicam obtinentibus pacem ab illis peti, ac vestro beneficio in Urbem reduci? Nempe in alterutris injuriis extrema quæque acerbissima est. Si itaque illi accepti recentis vulneris memoriam deponere parati sunt, quid vos, qui id vulnus intulistis, facere decet? nonne multo proclivius memoriam omnium injuriarum obrutam velle? Denique quoniam hæc vestra studia pro Romanis Pontificibus contra eorum inimicos suscepisse asseveratis, ego Romanus Pontifex hos Cives vestros, & si hactenus offenderint, redeuntes tamen ad gremium recepi, ac remissis injuriis pro filiis habeo. Et vos ergo in nostra caussa non plus, quàm nos ipsos velle par est. Quare si bellum pro nobis suscepistis, pro nobis etiam pacem suscipiatis.* Hac oratione offensi præcipue Guelfi sunt, inquè ferentes, Pontificem caussam inimicorum adversus amicissimos suscepisse: quare se facturos abnuerunt, ut capitales hostes suos in Urbem reciperent, ac tranquillitatem Reipublicæ perturbarent. Instante inde Pontifice eò delapsi sunt, ut rem ad Caroli arbitrium judiciumque referrent; qui, caussa cognita, V. Idus Julias pacem inter utramque factionem pronunciavit, ac gravissimas in eos, qui violassent, pœnas constituit, (44) & obsides multos à Gibellinis pro fide custodienda exegit. Quarto inde post die Gregorius, pace à factionibus violata offensus, Civitate interdicto subjecta, discessit, ac reliquum æstatis apud Ubaldinos in Mugello transegit. (45) Inde Septembri mense venit Bononiam; unde profectus recto Æmiliæ itinere Placentiam in patriam adiit V. Non. Octobris, ac secum Othonem Archiepi-

num, designaverat, Literis datis *Idibus Aprilis*, Florentiam profectus est Summus Pontifex *Gregorius*.

(43) Tertia parte tit. 20. cap. 2.

(44) Pacis decretum, à *Gregorio X.* Florentiæ editum, Carolo Rege approbante, recitat Raynaldus ad hunc annum num. 28.

(45) Pleniùs hæc narrat Johannes Villanus, loco jam memorato. Hujus pacis, primò indictæ, ac paulò post a Florentinis violatæ, meminit etiam Anonymus Scriptor Vitæ *Gregorii*, pag. 602.

piscopum, quem restituere cupiebat, addixit, quem postquam à Turrianis videt repudiari, Placentiæ subsistere usque ad suum à Concilio reditum jussit. Placentia inde digressus VIII. Idus Mediolanum à Civitate obviam cum carrocio prodeunte exceptus inivit. Ibi Turrianis reconciliatos, Raimundum Napi fratrem Episcopum Comensem Ecclesia Aquilejensi ornavit, ac post biduum Urbe profectus, Lugdunum processit. (46) Interim Principes Alemaniæ Francfordiam ad Regia comitia convenerunt, atque variis inter se certare sententiis instituerunt, cum quidam ex eis æquum esse, Alphonsum retinere censerent; alii verò, Regem Germaniæ non nisi ex ipsa Germania, legi debere, contenderent. Ceterùm Gregorio apertè denunciante, se creaturum Regem, nisi ipsi communi concordia delegissent; demum IV. Idus Octobris, (47) omnes uno animo in Rodulfum Comitem Habspurgi, Principem exiguarum quidem opum, sed maximos gerentem spiritus, consenserunt. Novariæ Brusati arce à Turrianis condita obsidione potiti sunt.

RODULFUS REX GERMANIÆ.

PEr eosdem dies Archiepiscopus Aquinensis (48) Legatus Pontificis Brixianos inter se reconciliatos mox cum Turrianis etiam pacem facere jussit eum eo, ut libras mille ducentas Francisco Turriano tribuerent pro mercede Præturæ, qua illum injuria dejecissent, atque extorres centum quinquaginta proscriberent. Quibus rebus perfectis, inde fossas, & propugnacula Urceorum, Palarioli, & Semigæ, quæ à Civitate defecerant, adæquari præcepit. Postero, Fr. Thomas Aquinas Neapoli à Pontifice ad Concilium evocatus, in itinere mortem Nonis Martiis sanctissimè obiit. (49) 1274
Otho Archiepiscopus haud ambiguas Turrianorum insidias veritus, Lugdunum se contulit. Gregorius autem Pontifex Kal. Majis Concilium instituit, (50) quò non solum frequentes Episcopi convenerunt, sed ipse etiam Imp. Constantinopolitanus & Philippus Rex Franciæ affuit. (51) In eo quæstio de Spiritu Sancto tractata, coactique Græci confiteri, Spiritum Sanctum à Patre Filioque procedere; expeditio item in Terram Sanctam decreta. Comitia Pontificia, quæ propter diuturnas Patrum dissensiones in longum trahi erant cœpta, legibus novis formata, & Conclave institutum, (52) ut eis angustiis Cardinales astricti rem Pontificiam maturius expedirent. Electio etiam Rodulfi Cæsaris adversus Alphonsum confir-

(46) E Galvaneo Flamma in Manip. Flor. cap. 309. hæc sumpsit Sigonius: Pompam, qua Mediolani exceptus fuit *Gregorius X.*, describit ad hunc annum Calchus, qui ait, hospitatum fuisse in Æde Ambrosiana, ibidemque per triduum mansisse; Corius addit, minimè placatum Pontificem acceptis in hac Urbe honoribus, sese adeò severè continuisse, ut brevis moræ suæ tempore, nec Indulgentias elargitus sit, nec se, nisi à Principibus, videri permiserit; quinimmo, statim ac inde discessit, Mediolanum sacris iterum interdixisse. Hujus autem indignationis caussa esse potuit Mediolanensium contumax livor, quo Ottonem Archiepiscopum a *Gregorio* Placentiam usque deductum, in hanc Urbem admittere detrectabant, ut Stephanardus narrat, Tom. IX. *Rer. Ital.*, lib. 2. § 1.

(47) *Pridie Calendas Octobris* electum *Rodulphum*, scribit Albertus Argentinensis; *circa Octavam Sancti Michaelis*, Henricus Stero ad hunc annum; alii, *IV. Nonas Octobris*; alii demum *in Festo S. Michaelis*. Struvius Alberto Argentinensi subscribit.

(48) Lege *Aquensis*, idest Urbis *Aix* in Provincia Narbonensi. Hunc, *Grimerium* appellatum, & à *Gregorio X.* electum anno 1272., tradunt Fratres Sammartani in Gallia Christiana, Tom. I. *Aquensem* appellat etiam Malvecius col. 949., qui Acta hujus Legati Pontificii apud Brixiam, Octobri mensi anni superioris 1273. affigit.

(49) In Monasterio Fossæ-novæ, ut omnibus notum est. Plura de præclaris ejusdem gestis, ac morte adnotavit Ptolomæus Lucensis, qui Sancti Thomæ Auditor, Contubernalis, atque itinerum comes, ipsius etiam confessiones pluries excepit, ut idem Auctor testatur, libro 22. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 8. & seqq. Opus istud ignotum fuit Patribus Bollandianis, qui in vita Sancti Thomæ Aquinatis, ad diem VII. Martii, Ptolomæi Annales tantummodo allegant; editum autem nunc legitur Tom. XI. *Rerum Italic.*

(50) Nonnisi septima die Maji inceptum est hoc Concilium Lugdunense II., ut ex ejusdem Actis apud Labbeum, Raynaldum, aliosque constat.

(51) Errat Sigonius, cùm neuter horum Regum Concilio Lugdunensi interfuerit. Reconciliatio Græcæ Ecclesiæ cum Latina, peracta est per Legatos *Michaelis Palæologi*. *Philippus* verò Rex Franciæ colloquium quidem cum *Gregorio* habuit, sed ante Concilium, ad quod nonnisi Oratores Regum Germaniæ, Franciæ, Angliæ, Siciliæ, missi fuere, ut testantur Acta ejusdem Concilii apud Labbeum, Tom. XI. Conciliorum. Ibidem etiam Ordo, quo unusquisque in Concilio sedit, recensetur, & *Jacobus* tantummodo *Aragoniæ Rex* inter Assessores numeratur; idemque narrat Bernardus Guidonis in Vita Gregorii X. Vide Raynaldum, Spondanum, & Pagium juniorem, ex quibus erroris hac in re Blondus, Platina, aliique, quos secutus est Sigonius, manifestè damnantur.

(52) Id etiam docuit Onuphrius Panvinius, in adnotationibus ad Vitam hujus Summi Pontificis, à Platina conscriptam, asserens, superiori tempore minimè in usu fuisse, ut Cardinales, in Conclavi inclusi, de Romani Pontificis electione pertractarent, sed vagè, ac pro libito in Ecclesias convenisse, inde, soluto cœtu, in propria domicilia postmodum remigrantes. Attamen, ante *Gregorium X.* fuisse jam inductum hunc morem, evincit Diploma, vulgatum ab Oldoino in additionibus ad Ciaconium de Vitis Romanorum Pontificum, Tom. II. col. 184.; in eo enim Cardinales, in Viterbiensi Palatio inclusi, post mortem *Clementis IV.* mandant Alberto de Montebono Prætori, & Raynerio Gatto Præfecto Viterbii, ut Ostiensis, & Velletrensis Episcopus Cardinalis *Henricus*, ægritudine laborans, exire permittatur è Palatio, in quo includebantur. Datum est *Viterbii, in Palatio discooperto Episcopatus Viterbiensis, VI. Idus Junii, anno Domini MCCLXX, Apostolica Sede vacante*. *Gregorius* igitur *X.* in hoc Concilio, Conclave non instituit, sed tantummodo confirmavit, leges sanctissimas condens, non tam ut perpetua imposterum foret Cardinalium mora in Conclavi, sed etiam ut, sublatis discordiis, celeriùs novi Pontificis electio perageretur. Hæc Constitutio legitur inserta in Actis Concilii Lugdunensis Oecumenici II., Tom. XI. Labbei; licèt subinde variam sortem persenserit, ab *Hadriano V.* suspensa, à *Joanne XXI.* abrogata, à *Cœlestino V.* renovata, ac demum mitigata, ut ex libro VI. Decretalium, & libro Clementinarum patet. Vide Augustinum Patritium, Hieronymum Plattum, & Dominicum Macrium in Hierolexico, V. *Conclave*, ubi plura de ejusdem Conclavis antiquitate Documenta collegit.

firmata. (53) Fr. Bonaventura summus Ordinis Minorum Theologus, in Cardinalium numerum in Pentecoste cooptatus, (54) Concilium pridie Non. Augusti perfectum. (55) Interim Mantuæ & Bononiæ bellum ex dissensione partium excitatum. Mantuæ Pinamons Urbis dominatum in multos annos invasit. Cum enim placuisset, ut multarum Civitatum exemplo Præfectum ambæ sibi factiones asciscerent, factum est, ut una Pinamontem Bonacolsium, altera Othonem Zenecallum delegerit. Othone verò inde post tres menses per fraudem occiso, solus Pinamons Præfecturam obluctante nemine tenuit. Post autem cum Præfecti Generalis titulum sibi vindicans, Arlottos, Agnellos, & Grossos adversarios esset adeptus, & ipsos pariter exire Urbe coëgit, & cum Gonzagam occupavissent, diu ibi obsessos fame ad deditionem faciendam adduxit. Bononiæ verò ventum est ad eas angustias, quas evitare prudens Civitas, sic ipso probante Deo, non potuit; nam quò serius ceteris, eò truculentius sua in semet arma convertit, ut verè illud Isaiæ in illam conveniat: *Bibisti de manu Domini calicem iræ ejus, & potasti usque ad fæces.* Quippe Aprili mense Hieremæos gloriantes quòd novum populi decretum elicuissent, ut exercitus Forumlivium Lambertaciis invitis adduceretur; Lambertacii dolore atque iracundia incitati, ex improviso adorti sunt, atque universo populo ad capienda arma progresso, ex fenestris & tectorum culminibus lapides temere in eos jacere instituerunt. Quare populus ira percitus ad Gulielmum Prætorem contendit, orans, ut recentibus tam fœdi exempli tumultus auctoribus dignam pœnam infligeret. Quibus ille vocibus excitus, continuo ut eorum furorem rabiemque comprimeret, quatuor ædes Lambertaciorum & duas Hieremæorum evertit. Neque verò ea res seditionem sedavit; verùm utraque pars, subsidiis extrinsecus accersitis, assiduè inde die noctuque dimicare perseveravit, ferro, igne, ac machinis non aliter, atque si in castris cum acerbissimis hostibus instructa acie decertaret; nec solum in foro, aut in viis conflixerunt, verùm etiam ex turribus alter alterum appetere, atque oppugnare contenderunt, tanta cædis ac sanguinis civilis cupiditate ardentes, ut vix somno aut cibo capiendo vacarent, matronæ verò viriles vestes animosque indutæ pugnantibus suis arma ac cibos eadem animorum alacritate subministrarent. Quo fiebat, ut plurimis quotidie cadentibus aut vulnera accipientibus, multis etiam tectis incendio conflagrantibus, ingens ubique tumultus tristi mœrore luctuque mistus hæreret. Interim suum utrisque sociale subsidium venit. Ea re comperta, Collegium Branchæ & Grifonis ad portam S. Felicis mense Junio prodierunt, ac Lombardie sociis Guelforum aditum obstruxerunt. Inde portâ S. Isaiæ obviam Florentinis egressi, certamen in alveo Rheni cum eis acrius ediderunt, testantes, nolle eos Urbem Bononiæ perdere, perinde ac Florentiam perdidissent, in quo multi capti cæsique sunt. Qui verò Lambertaciorum subsidio ex Romaniola veniebant, nuncio de subsidiis Guelforum repulsis accepto, Imola per occasionem & Solarolo receptis, sese Faventiam retulerunt. Ad extremum Collegia cum Tribunis plebis jusserunt, ut ambæ factiones armis positis fidei conservandæ gratiâ sibi obsides darent, ac datos custodiæ Collegii Branchæ commiserunt, in quo ambæ partes plurimum confidebant. Dimissis inde Hieremæjanis, Lambertaciani Castrumfrancum traducti sunt, ut ibi manerent, quousque à Gibellinis Imola, Faventia, & Forumlivium redderentur. His ita rebus compositis Hieremæi carrocium in forum perduxerunt, ut ad has Urbes repetendas contenderent. Quod ubi Lambertacii conspexerunt, vetere ac nova ira exstimulati, ipsum repentino impetu invaserunt, ac præsidio interempto certamen multò quàm ante acerbius instaurarunt. Collegiis autem cum reliquo populo in Lambertacios, tanquam perfidos, incurrentibus, atque omnia promiscua cæde sternentibus, Lambertacii rebus suis diffisi, tempori cedere statuerunt, ac die S. Jo. Baptistæ relictâ patriâ Faventiam ad duodecim millia hominum confugerunt, ubi Theobaldus Acarisius Civis Bononiensis princeps factionis agebat. In ea pugna Peregrinus Rusticanus, Magoratus, Bonifacius Areostus, aliique multi cecidêre, reliquis exilium indictum, & bona publicata sunt. Gulielmus & Jacobus Prætura & Præfectura depulsi. Ea seditio XL. dierum spatio sævit. Profectis Lambertaciis Hieremæi subinde victoria usi bellum persequi statuerunt. Itaque Octobri mense, Mutinensibus ceterisque sociis, quos supra diximus, evocatis, exercitum Imolam adduxerunt, eâque receptâ, inde Faventiam perrexerunt, agroque vastato Urbem obsidione septam vario machinarum genere oppugnarunt. Verùm quia à Lambertaciis strenuè defendebatur, potiri se posse diffisi imminente hieme reliquerunt. Qua re cognita, Foroliviensess sibi timentes Vidonem Comitem Montisferretri virum strenuum ducem sibi ex Gibellinis depoposcerunt. (56) Per eosdem dies Turriani

(53) Non in Concilio Lugdunensi, sed, eodem jam absoluto, confirmatam *Rodulphi* electionem, testatur Joannes Mariana, Rerum Hispanicarum lib. 13 cap. 22., asserens, nuntium de hac re a *Gregorio* Pontifice Legatum ad *Alphonsum* Castellæ Regem, qui statim controversiam omnem Pontificis arbitrio permisit. Eo autem accepto responso, *Gregorius* Regem declaravit *Rodulphum*, VIII. Idus Septembris, Literasque id enunciantes ad universos Christianos Principes dedit. Certè inter decreta hujus Concilii, nihil de *Rodulphi* electi approbatione memoratur.

(54) Anno superiore 1273 Cardinalium Collegio adscriptum *S. Bonaventuram* pluribus, post Bellarminum, probat Lucas Vvadingus in Annalibus ad illum annum. Calchus quoque, & Corius ad annum 1273, inter Cardinales, qui *Gregorio*, Mediolanum ingredienti, comites fuere, *S. Bonaventuram* enumerant.

(55) Die decima septima Julii absolutum fuisse hoc Concilium, ejusdem Acta superiùs memorata dilucidè testantur. Sigonium in errorem duxit Villanus, qui libro 7. cap. 42., celebratum ait Concilium à mense Maji, usque ad diem quartum Augusti.

(56) Johannes Villanus de his agit, lib. 7 cap. 44. Annales Veteres Mutinenses narrant, illius Urbis Cives Bononiam accurrisse in subsidium partis Ecclesiæ, *die Veneris*, *primo Junii*, ac eadem occasione *die Sabbathi* expulsos fuisse Lambertacios cum duodecim, &c.

ni adversus Brusatos Novarienses quiescere nescientes tanto apparatu egressi sunt, ut eos timore perterritos præceptis suis obtemperare, atque obsides in fidem dare coëgerint. Rodulfus autem Rex, Legatis à Napo missis solicitatus, ipsum Generalem Vicarium Mediolani constituit, firmamque ei cohortem Germanorum ad capitis ejus custodiam tribuit, cui ipse filium Cassonum præfecit. (57) Quod ipsum Italici Regni per Regem alienandi principium fuit; quæ res nos admonet, ut labori industriæque nostræ fastigium imponere cogitemus. Lucenses fœdus cum Guelfis Etruriæ, nempe Florentinis, Senensibus, Pistoriensibus, Pratensibus, Sanminiatensibus, Sangeminianensibus, Volaterranis, Collensibus, & cum Judice Gallluræ fecerunt, ac bellum Pisanis intulerunt.
1275 Sequenti anno XIX. Kal. Febr. exules Mediolanenses cum Hispanis militibus, & Brusatis Novariam Urbem tenentibus, præsidium è ponte Ticini adversus Turrianos exigere instituerunt. Bonaventura Cardinalis III. Idus Julii Lugduni vitam amisit, ac præsente Gregorio Pontifice sepultura affectus est. (58) Gregorius inde mense Augusto Lugduno profectus, processit Bellicadorum. (59) Ibi cum Alphonsus Rex obviam se tulisset, gravissimè cum eo questus est, quòd caussâ suâ nondum discussâ Rodulfum designari Cæsarem permisisset. Cui ille per viros legum peritos, quod in rem erat, respondit, ac, caussæ illius infirmitate demonstrata, ipsum se Regni titulo abdicare, ac Rodulfo animo æquissimo cedere jussit. Inde pridie Non. Septembris literas ad Parmensem & Comaclensem Episcopos dedit, ut Bonifacium Gallum in possessione Ecclesiæ Ravennatis loco Philippi Fontanæ demortui constituerent. (60) Mox Viennam, ac subinde Lausannam progresso Rodulfus ipse quoque cum conjuge liberisque occurrit, ac multis verbis de Rep. ac summis utriusque rebus factis juravit, se bona Ecclesiæ sarta tecta tutaturum, propediem Romam ad coronam accipiendam venturum, ac cruce sumpta ad sacrum bellum adversus Saracenos sine ulla detrectatione properaturum. (61) Tum in Lombardiæ campos degressus, III. Idus Novemb. Mediolanum eodem, quo nuper honore, inivit: ac Turrianis benignè habitis præter spem omnium Othonem Bugellæ (62) se in exilio continere mandavit. Rectà inde iter per Æmiliam ita habuit, ut Nonis Decembris Regii festum S. Nicolai peregerit. Demum in Etruriam transgressus, Arretium petiit. Interim Bononiæ Hieremæi bellum Faventinum continuarunt, quod imperfectum superiore anno reliquerant. Quippe VI. Idus Aprilis Malatesta Præfecto populi duce cum magnis equestribus ac pedestribus copiis ad Faventiam prodierunt, ac castris ante portam positis, levi prœlio facto XL. Faventinos interemerunt. VII. verò Kal. Maji cum annuo quasi defuncti officio domum se reciperent; forte inciderunt in ducentos equites, & quingentos pedites Lambertaciorum, copiasque Faventinorum, quæ se à castris agrisque Bononiensium populandis ad Urbis suæ defensionem referebant. Quibus visis ira evecti, manum sine cunctatione conseruerunt, verùm à Lambertaciis præpotentibus pulsi, acrius quàm constantius depugnarunt: quare in fugam versi ad rivum Sanguinarium tanta clade affecti sunt, ut majorem memoria non tenerent: siquidem amisso carrocio, quod Faventiam perductum

& ultra millibus Gibellinorum, qui Faventiam se recepere, adeòque die *secunda Junii*, quæ eo anno in *Sabbatum* incidebat. Hujus civilis belli historiam referunt Matthæus de Griffonibus, & Chronica Bononiensia, Tom. XVIII. *Rerum Italicarum*.

(57) Galvaneus Flamma, & Calchus ad hunc annum id narrant.

(58) Etiam hic Sigonius uno anno errat. Siquidem *S. Bonaventura* vitam deposuit in ipso Lugdunensi Concilio, antequam celebraretur quinta sessio. Id testantur Acta Concilii, in quibus legitur: *Eodem anno 1274., die Dominica, decima quinta ejusdem mensis Julii, hora matutinali, obiit claræ memoriæ Frater Bonaventura Albanensis Episcopus, qui fuit homo eminentis scientiæ &c. sepultus est in ipso die Dominico, in loco Fratrum Minorum Lugduni, cujus exequiis interfuit Dominus Papa cum omnibus Prælatis, qui erant in Concilio &c. deinde die sequenti in publica omnium sessione Pontifex allocutus est Concilium, dicens, quomodo Ecclesia Dei inæstimabile damnum perpessa fuerat ex obitu Fratris Bonaventuræ Albanensis Episcopi.* Sancti hujus Doctoris vitam egregiè illustratam habes, in Actis SS. Bollandi, ad diem XIV. Julii.

(59) Verius *Bellicadrum*, Urbem Linguadociæ ad Rhodanum, vulgo *Beaucaire*. Anonymus, antiquissimus Scriptor Vitæ Gregorii X., editæ primùm à Campo, ac recusæ Tom. III. *Rerum Italic.*, narrat, in hoc Colloquio, Alphonsum Regem Castellæ, exhortationibus, persuasionibus, necnon & precibus Gregorii X victum, juri, quod in Imperium se habere dicebat, prorsus renunciasse, & Literas Regia Bulla signatas, in quibus hæc abdicatio continebatur, Pontifici tradidisse.

(60) *Philippum Fontanam* superiore anno 1274. è vivis ereptum, testantur Ughellus, & Rubeus, qui subdit, eodem anno datas è Bellicadro Literas hic Pontificias, ut in possessione Ravennatis Ecclesiæ *Bonifacius* constitueretur. Cùm tamen *Gregorius X* profectus sit Bellicadrum anno 1275. ut Raynaldus num. 13. Scriptorum testimoniis confirmat, Literæ inde datæ ad hunc annum pertineant, quo illas refert Sigonius.

(61) Idem Anonymus Scriptor Vitæ Gregorii hæc refert: *Tam ipse* (Rodulfus Rex Germaniæ) *quàm Comites, & milites, qui cum eo venerant, de ipsius Pontificis manu Ultramarinæ Crucis insignia receperunt, & inter ejus Filiam, & Siciliæ Regis nepotem, pro mundi quiete, affinitate tractata, eidem Regi Alemanniæ præfixus est terminus, & acceptatus ab eo, quo ad coronam veniat per manum Summi Pontificis suo vertici apponendam.* Bernardus Guidonis addit, ibidem à Rodulpho Romaniolam cum Exarcatu Ravennæ Pontifici restitutam. Chartam promissionis, a *Rodulpho* Rege in hoc colloquio editam, recitat Raynaldus ad hunc annum num. 17., in ejus autem calce legitur: *Actum in Ecclesia Lausanensi, anno Domini MCCLXXV., Indictione III., Kal. Novembris, Anno III.*

(62) Nunc *Biella*, Oppidum Vercellensis agri. Hujus exilii meminit Stephanardus de Vicomercato in suo Poemate, lib. II. §. I. Mediolani constitisse *Gregorium*, XVIII. Kal. Decembris, docet epistola ejusdem hinc data, pro *Bonifacio* Ravennate Archiepiscopo, quam memorat Rubeus in Hist. Raven. ad annum 1274. Immo die quoque XVIII. Novembris ibi moratum Summum Pontificem, evincit Anathema in perduelles Ecclesiæ latum eo die, in Ecclesia S. Ambrosii, apud Raynaldum num. 45. Cæterùm in hoc reditu ad Urbem Mediolanensem benignius se gessit *Gregorius*, facilem aditum civibus illum invisentibus præbens, ut Calchus ad hunc annum testatur.

ctum est, præter eos, qui Senio amne hausti sunt, duo millia cæsa, capti quingenti sunt unà cum tribus millibus curruum, qui res exercitui & obsidioni necessarias deferebant. Ex Principibus periêre Nicolaus Baccialerius, Henricutius Gallucius, Tomasinus Areostus, Hugolinus Zambonus, Gulielmus Malavolta, Albertus Sala, & Bartholomeus Basacomatra. Reliqui domum reversi haudquaquam animum demiserunt: verùm opportunis consiliis initis, subitò exercitum & carrocium cum reliquo militari apparatu restituerunt, & post dies XL., iterum ad Faventiam contenderunt; eo animo, ut, si res ferret, de summa rerum una dimicatione decernerent. Faventinis accesserunt Foroliviensis, Vidonem ducem cum mille equitibus peregrinis habentes. III. Idus Jun. qui dies S. Antonio Patavino sacer erat, Malatesta ad S. Proculi pontem profectus, populatoribus ad segetes incendendas immissis, equites instructos in conspectum Urbis dedit, pedites verò longo se intervallo subsequi jussit. Hoc ubi Vido comperit, locum sibi rei bene gerendæ datum ratus, copias suas numero quidem inferiores, sed vallo equitum firmissimo septas educit, & contra eum procedit: neque verò Malatesta prœlium detrectavit. Itaque commissa pugna, acriter utrinque confligitur. Ne tum quidem equites Lambertaciorum impetum pertulerunt: verùm in fugam conjecti, sese insequentibus hostibus cædendos & capiendos obtulerunt, nobilibus id æquo animo patientibus, quibus plebs superbè admodum insultabat. Itaque Comes Panici, ut populum fugientem aspexit, sævo ipsum convicio excepit, ac suæ illum insolentiæ admonuit. Peditatus ubi equites dissipatos terga dare vidit, in unum collatus ad vexillum carrocii constitit, atque ibi se confirmavit. Vido verò superveniens primò postulavit, ut se dederent, antequam ferro concisi universi perirent. Quod ubi abnuentes animadvertit, siti, inetu, ac mœrore confectos in armis per aliquot horas continuit: post autem dimicare cunctos, cum locum ad vibrandos gladios propter constipatos, ac confertos inter se ordines non haberent, pro arbitratu cecidit. Ad extremum magna una præ ceteris balista prolata cuneos eorum ita disjecit, ut funditus profligarit. Quare multis occisis captisque, reliqui consilii inopes se sine certamine dediderunt. (63) Ea pugna à nona usque ad vesperas est pugnata: quatuor millia desiderata, capti mille sexcenti sunt: tentoria & currus cum instromentis bellicis ad quatuormillia in potestatem hostium pervenerunt. Lambertacii ex spoliis Hieremæorum locupletati, egregiè suum se ultos esse exilium arbitrantes, mox eodem & animorum & victoriæ impetu sese ex agro Faventino in Bononiensem incitaverunt, atque populatione effuse facta, complura castra sine magno admodum certamine receperunt. Quibus rebus auditis Cervienses, qui soli in ditione manebant, abscissas res Bononiensium rati, ad Forolivienses se contulêre, Principalle Stuffa oppidum, cujus ipse custos erat, repente prodente. Tristia hujus tam acerbæ cladis nuncius in Urbem allatus ingenti statim omnem Civitatem mœstitia luctuque replevit, cum singuli propriam, universi autem publicam fortunam velut in extremo rerum discrimine complorarent, seque repentè sua culpa ex altissimo dignitatis ac potentiæ culmine deturbatos adverso uno prœlii certamine cernerent: quippe universâ Romaniolâ alienatâ in magnum etiam urbis simul ac libertatis amittendæ periculum devenisse. Quare clausis tabernis justitioque indicto, omnium animos illa una cura & cogitatio occupavit, ut confestim remedia tantis malis avertendis ac propulsandis idonea quærerentur, neque enim res moram pati videbatur, cum civitas duabus partibus, una ejecta, altera afflicta in apertissimum discrimen servitutis esset adducta, si vicini consociatis armis unà ad ipsius perniciem conspirassent. Multis in Consilio dictis sententiis, demum eò decursum est, ut auxilium à Rege Carolo peteretur, isque libertatis vindex, is partium tutor optaretur. Legati ad id publicè missi, paucis urbis statum ac civitatis postulatum exposuerunt. Quæ ubi ille cognovit, ut erat summa comitate ac prudentia præditus, extemplo eos in fidem accipere, neque temporibus eorum aliquando defuturum esse respondit: atque ita confestim Ricardum Beluarum, hominem Burgundum Prætorem Bononiam cum firmo militum præsidio misit. Quæ res ut mirificè civitatis animos recreavit, sic hostium urbi imminentium impetum refrenavit. Postero an- 1276
no, Gregorio IV. Idus Jan. mortuo (64) Petrus Tarantasiensis Ordinis Prædicatorum ex Episcopo Ostiensi XII. Kal. Feb. suffectus Innocentii V. nomen accepit. Is consecratus, Aretio Viterbium abiit, atque ibi Florentinos interdicto Gregoriano exolvit. Illo verò post quinque menses Romæ extincto, Cardinales, Carolo Rege urbis Senatore præsente, Othobonum Fliscum Genuensem S. Hadriani Diaconum Card. IV. Idus Julias suffecerunt, atque Hadrianum V. vocarunt, qui ut se immensæ Caroli in urbe potentiæ subtraheret, Viterbium abiit, ac Rodulfum Cæsarem, prout Gregorio promiserat, in Italiam venire ad imminuendas opes ejus præcepit, atque inde intra XI. dies vitam nondum consecratus amisit. (65) Hunc verò mox Jo: Petrus Ulyssiponensis Tu-

(63) Leguntur hæc apud Villanum, lib. 7 cap. 47, & Ricobaldum Ferrariensem, in Historia Imperat. ad hunc annum. Vide etiam Fr. Franciscum Pipinum, lib. 4. cap. 9., Tom. IX. *Rer. Italic.*

(64) Nimis jejunè memoriam hujus præclari Pontificis dimittit Sigonius. In prætermissis ad diem X. Januarii Bollandus scribit, à nonnullis *Beatum*, ab aliis *Sanctum* appellari. Oldoinus verò addit, constructam Aretii Basilicam ejus nomini dicatam, atque a tribus integris seculis ex Senatus præcepto, recurrente obitus die, Cereos ad ipsius Aram accendi, eumque haberi tanquam Urbis Patronum. Miracula quamplura, ad illius invocationem edita, recenset Raynaldus ad hunc annum, necnon Anonymus ejusdem vitæ Scriptor, superiùs memoratus.

(65) Aliter rem hanc narrat Raynaldus ad hunc annum, num. 26. ex Manuscripto Vallicellano; ait enim, Hadrianum V., ut publicæ Italiæ paci consuleret, eo tempore, quo Rodulphus Rex Romanorum expeditionem in Italiam ad recuperanda Imperii jura, & Romanum diadema suscipiendum parabat,

Tusculanus Episcopus Idib. Septembris excepit, ac Joannis XXI. nomen assumpsit. Rodulfus Boëmico bello implicitus in Italiam venire non potuit. Interim Bononienses, omnes eò vires nervosque civitatis intendêre, ut castra sua, quæ ab adversariis capta erant, in potestatem redigerent. Quare Ricardo Prætore duce mense Majo equites Portæ S. Petri, & post etiam Ravennatis, urbe egressi ad castrum Petræ Coloræ accesserunt. Erat loci custos Gualandus, hic ubi oppugnando oppido ad deditionem perpelli non potuit, delinitus decem millium librarum munere cessit. Ita castrum cum decem exulibus Lambertaciorum venit in ditionem, quo facto, ne amplius receptaculum hostium esset, à fundamentis est dirutum, captivi Bononiam adducti, atque in cubiculum Prætorii conditi: unde postea carcer ille Petræ Coloræ nomen obtinuit. Hac re prosperè gesta inde tota belli moles Lollianum traducta; quò equites portæ Steriæ, & Sancti Proculi mense Junio processerunt. Et hoc, postquam diu fuit manganis laceratum, Ubaldino Lollianense Præfecto dedente, potiti sunt. Ille verò cum ad Hieremæos transisset, & in Consilio populi partem eorum jurasset, libris quatuor millibus, & quingentis à Civitate donatus est. Inde ad cetera loca adductus exercitus rem conatu feliciore confecit, ac præcipuè Castrum Leonis, Sextum, & Bisanum primo impetu expugnavit. Quare multiplici victoria parta, lætior atque animo erectior esse Civitas, ut in rebus fævis ac prope perditis, cœpit. Cæterùm insignis annus prodigiosa imbrium assiduitate & magnitudine fuit: quibus latè exundantia flumina sata propè omnia corruperunt, atque ipsa etiam itinera confuderunt. Hoc eodem anno Mediolani bellum inter Turrianos & Vicecomites est inceptum; quod deinde ad multos annos vario rerum successu protractum, prorsus Turrianorum opes infregit, Vicecomitumque firmavit. Quippe Gregorii Pontificis obitu nunciato, Otho, quem Bugellæ ab eo destitutum commemoravimus, ac ceteri Nobilium exules assiduis tributis exhausti, atque aliis omnibus vitæ incommodis afflictati, opportuna Papiæ consilia de recuperanda patria, & bello Turrianis inferendo inter se consulerunt, atque ad id Gottifredum Langusci Comitem virum fortem, & inter Papienses auctoritate atque opibus principem spe Præfecturæ Mediolanensis erectum sibi ducem depoposcerunt. Ita sociis, quos potuere, undique convocatis, fines Mediolanensium à partibus duabus invadunt. Quippe Gottifredus ad Lacum majorem profectus, statim Aronam atque Angleriam occupat, ac subinde vicinarum ad se vallium accolas montiumque traducit. Otho verò in regionem Sepriensem progressus, non solum Seprium ipsum repentino impetu opprimit, sed etiam effusis inde excursionibus factis, maximam finitimis pagis trepidationem injicit. Quibus malis permotus Napus, subitò domesticas copias fœderatasque collegit, ac Castono filio cum Germanorum manu validissima adversus eos emisso, ipse impigrè subsequi cum carrocio institit. His autem Angleriam properantibus, sese ad Guasseram amnem Gottifredus objecit, ac summo cum eis prœlio, verùm parum secundo, conflixit. Nam Turriani postquam ducem suum Germanum hasta ab eo transfossum viderunt, ira perciti, magna vi se in eum incitaverunt, ac cum suis terga vertere coegerunt. Quo in tumultu ipse, hærente in limo equo, & Theobaldus Vicecomes cum magno Nobilium numero captus est; reliqui amisso duce perterriti; alii Papiam, alii Novariam præcipiti fuga dilapsi sunt. Otho primum Vercellas, deinde Bugellam delatus. Turriani mox victoria tanta insolentius usi, illud barbara feritate fecerunt, quod Gottifredum ac Theobaldum cum XXIV. Nobilibus capite mulctaverunt. (66) Theobaldus enim juvenis fuit cum corporis tum animi robore inclytus, &, quod memoratu dignum est, Andreocii Othonis fratris filius, ac Magni Matthæi, qui post Vicecomitum propagavit imperium, pater; cujus mortem Otho impatienter adeo tulit, ut sæpe se Ecclesiam amisisse potius velle, quàm tam eximiæ indolis juvenem dixerit. Post aliquot inde dies Otho ab exulibus Vercellis conventus, atque ad caussam Nobilitatis amplectendam, quæ patria pulsa tum ut cum maximè laborabat, rogatus in hunc modum respondit: Non recuso, Cives, quin operam vobis meam in tam afflictis rebus, quæcunque ea sit, præstem, ac communibus calamitatibus consulam: verùm meminisse vos volo, Archiepiscopi partes esse; acceptas injurias non armis vindicare, sed in Domino condonare. Quare ego non magis laborabo, ut vos laribus vestris restituam, quàm ut cum inimicis in gratiam redigam. Inde Novariam profectus, atque ibi idoneam militum manum nactus, Seprium redit, atque ope omni oppugnatam recepit. Qua re cognita, Napus & Castonus propere cum suis copiis & promptis Lombardorum auxiliis accesserunt, ac Seprium militari corona circundederunt. In ea obsidione duo maxima prœlia edita, quorum uno Turriani fusi, ac summa Othonis clementia conservati; altero Otho ipse cum universa Nobilitate fugatus est. Verùm in tanta rerum iniquitate, ipse præcipuè auxilium ab insita animo virtute petivit; siquidem à Comensibus iram Turrianorum

bat, tres Apostolicos Legatos Viterbium præmisisse, qui cum Carolo Rege illuc ad Colloquium invitato, controversias inter ipsum Carolum & Rodulphum Cæsarem subortas componerent. Non igitur Viterbium migravit, ut imminentem in Urbe Caroli potentiam fugeret, nec ad imminuendas illius opes Rodulphi adventum in Italiam sollicitavit. Errat quoque Sigonius in numero dierum, quibus electus hic Pontifex sedit. Siquidem eundem obiisse Viterbii die XVIII. Augusti, Bernardus Guidonis [illegible]; quocirca, cùm die XI. Julii creatus fuerit, triginta septem diebus in ea dignitate perduravit. Arbitror tamen mendum hoc esse Typographi, qui loco, *intra XL. dies, vitam nondum consecratus amisit*, excudERIT, *intra XI dies*. Aliquot, supra mensem unum, dies vixisse Hadrianum V., Scriptores omnes affirmant.

(66) Triginta quatuor ex Nobilibus securi percussos, disertè scribit Stephanardus de Vicomercato, qui hæc narrat, lib. 2. §. 2., hoc carmine:

Funera terna jacent decies, & quatuor illa, Guttura [illegible].

rum extimescentibus, atque ab aliis occurrentibus locis exclusus, (67) ac Canobii demum manere biduo tantum permissus, usque adeò eloquentia sua loci primores permovit, ut eorum ope naves ac cetera ad renovandum bellum necessaria compararit. Quare Gulielmo Marchione Montisferrati terrestri, ac Simone Locarnate nauticæ rei præposito, inde Angleriam repetivit, eamque repente in ditionem adduxit. Aronam inde obsidentibus subito Casfoaus superveniens, tantam omnibus trepidationem incussit, ut statim Gulielmus nulla tentata pugna Novariam se receperit. Quare animadversa reliquus inde & nauticus, & terrestris exercitus pariter salurem fuga petivit, ac castra prædamque oniversam in Cassoni potestate reliquit. Verùm ne tum quidem animus Othonem ad rem labentem sustinendam destituit; siquidem Novariam reversos, amicus bonum habere animum jussit, cladem non ipsorum culpa, sed ipsius Marchionis ignavia esse acceptam; se posthac belli gerendi rationem longè aliam initurum: Simonem autem ad Comenses suos profectum admonuit, ut eos ad communicandas secum belli rationes adduceret, quod si assequi non posset, saltem inter ipsas factiones discordias sereret. Quod Simon tanta diligentia præstitit, ut non multo post ipsæ prœlio inter se durissimo cum insigni Othonianæ partis victoria depugnarint. Quare accepta lætus Otho Comum illico advolavit, atque ibi opibus suis confirmandis

1277 incubuit. Ita insequenti ineunte anno Comi degens, Ricardum Languscium Gotrifredi fratrem Laumelli Comitem ducem militarem ascivit; & Papiensibus, Novariensibus, & Comensibus evocatis, montana loca, & totam oram lacus Comensis aggressus, Clivate, Leucum, & reliqua circum oppida cepit. Quas ob res tantum terroris Turrianis incussit, ut Napus Cassonum cum quingentis militibus mittere coactus sit, qui illis transitum in agrum Mediolanensem obstruerent: ipse verò Como post egressus, præcedente cruce, ac Ricardo cum universo exercitu subsequente, agrum Mediolanensem, nemine se objiciente, inivit, inimicos passim in fidem recipiens, atque in officio sui studiosos confirmans, ac Decium, ubi multos annos Canonicum egerat, ac plurimos necessitudine sibi devinctos habebat, processit; eo animo, ut aut summo certamine, aut oppidi expugnatione dignitatem suam simul cum libertate recuperaret. Quod ubi Napus cognovit, Pontium Amatum Prætorem cum parte exercitus eò ire præcepit, ac mox ipse cum reliqua subsequutus, castra è regione Orbonis locavit. Neque verò ardentibus utrinque pugnandi studio animis mora prœlio facta est: die S. Agnetis, qui XII. Kal. Febr. agitur, ad arma est ventum, tantaque utrinque cæde dimicatum, quanta per multos ante annos non erat; verùm infelici à parte Turrianorum eventu: neque enim solum Pontius Prætor, & Franciscus Turrianus pugnantes interierunt, (68) sed etiam Napus ipse cum multis proceribus suis captus in potestatem Othonis pervênit. Etenim equo lapsus tandiu in luto nullis suis adjuvantibus jacuit, quoad Otho accurrens illum erexit, atque è manibus multorum, qui capiti ejus imminebant, eripuit. Quo facto, continuò exercitus in fugam versus; quò quisque potuit, salutis caussa petivit. Hæc vero ubi Cassonus vidit, præsidio Canturii relicto, Mediolanum properè se recepit, atque objectus portarum claustris ferro securibusque refractis, ingressus magna festinatione usque ad Brolettum novum pervasit. Ibi populum sub armis stantem alloquutus, vetera merita Turrianæ gentis exposuit; orans, ne se patremque suum captivum desererent, qui propter eorum defensionem in tantas præcipitati difficultates, atque angustias essent; superesse sibi adhuc ad pristinam fortunam retinendam vires, modo voluntas eis opis impigrè ferendæ suppeteret: nemine autem responsum dante, aut signum aliquod propensæ voluntatis edente, ne circumventus in manus Othonis traderetur, extemplo urbe exiit, ac Laudem Cremonamque accessit; à quibus repulsus Parmam contendit. Eo profecto, Mediolanenses fractas Turrianorum opes sentientes, urbem Othoni primo quoque tempore dedere statuerunt, ac Legatis Decium missis ipsum, ut Ecclesiæ Antistitem, & urbis Principem salutarunt, atque ad possessionem accipiendam venire orarunt. Otho autem cum Napum, ac quinque alios Turrianorum Principes in arce Comi Baradello custodiendos dedisset, ad urbem iter convertit: atque eò progressus, antequam patentibus portis ingrederetur, Concilio ducum ac procerum advocato, sic audientibus illis disseruit: *Postquam vos Deus tantæ compotes victoriæ fecit, ut magno vestrorum inimicorum incommodo patriam, unde diu exulastis, mecum repetituri sitis; rogo vos, ut benignitatem, ac clementiam erga adversarios vestros exerceatis, Dei præcepta in memoriam potissimum revocantes, cujus misericordia, non virtute propria tantam consequuti victoriam estis: neque verò vos solum oro, ut à cæde, & sanguine temperetis, sed etiam, quod secundum est, à prædatione & rapinis: neque enim decorum aut dignum est, Archiepiscopum, Ecclesiam in magna civitatis gratulatione ineuntem aut funera, aut direptionem, aut lacrymas ullas suorum civium conspicari. Quod si vos feceritis, caussam afferetis, ut inimici beneficiis vestris provocati, vobiscum in posterum benignitate ac comitate contendant.* Cui omnes responderunt, se facturos, ut ille moneret. Ingredientem ergo urbem Sacerdotes cum insignibus, atque universus cum liberis conjugibusque populus, ipsis præcedentibus civitatis ordinibus, lætis animis vultibusque pacem implorans excepit: inde ad Basilicam Ambrosianam progressum, rerum omnium sacrarum Principem atque humanarum Dominum appellavit. Quibus rebus ordine absolutis, ille ad res Civi-

(67) Contraria prorsus narrat Stephanardus, his carminibus:
Inde Cohors omnes cum plebe fugatur,
Atque petit Cumas; Valvæ clauduntur in Urbis.
Introitu, renuunt profugos admittere Cives.
Dum rogat ingressum sibi supplex Otto patere,
Hunc sequitur foribus reseratis tota Caterva.

(68) Hunc quidem mortuum in prœlio, sed Prætorem *Pontium Amatum* tantummodo captum, refert Stephanardus inquiens:
Prætorius inde
Plebis apex capitur.

vitatis constituendas conversus, diem Sanctæ Agnetis, quo tanta quæsita victoria fuerat, sanctum ac festum Civitati in posterum esse jussit, Præturam Urbis ex annua semestrem redegit, Ricardum Languscium Prætorem, Simonem Locarnatem Præfectum Populi annuum fecit, aliquot plebejorum familias de se optimè meritas nobilium ordini aggregavit; reliquos verò comiter adeo exeepit, ut ab eis tanquam parens alter cultus sit. (69) Eodem etiam anno Veronam tumultus ingens perturbavit. Mastinus Urbis Præfectus jus Pigotiis adversus quendam virginis suæ stupratorem non dixit. Ea re accensa Pigotiorum familia, Mastinum ipsum adversario suo faventem vindicare constituit, atque Scaramella Scaramellio in consilii facinorisque societatem ascito, ipsum in via, dum per Urbem equo veheretur, adorta confodit. Quo facto universa Civitate perculsa, cum authores sceleris evasissent, repente correpti socii supplicio, ut in tanto flagitio decuit, capitali affecti sunt. (70) Præfectura inde communi consensu ad Albertum Mastini filium est delata, ac dominatus decreto Civitatis, quod adhuc legitur, confirmatus. Ravennæ quoque novum certamen obortum. Vido Polentanus minor, Lamberti filius, Ecclesiæ studiosus, auxilio Lancilotti Malatestæ Arimioensis generi sui nixus, adversariis suis Traversariis pulsis, Urbis Ravennæ potitus est. (71) Quo nuncio accepto, Hieremæi sibi faciendum esse putarunt, ut eum omni ope ad eam retinendam juvarent. Quare pecuniam eò cum pedestribus, atque equestribus auxiliis duce Jacobo Prendipartio destinarunt. Quod ubi Gibellini exules ejusmodi occasionibus imminentes sensêre, ipsos tertio à Ravenna lapide ex insidiis invasêre, ac cruento certamine edito centum pedites cum ipso duce interemêre, & pecunia erepta docentos equites abduxêre. Quæ præda plerisque ipsorum, qui rebus necessariis propter exilii diuturnitatem egebant, haud modico præsidio fuit. Eo anno Joannes Pontifex Viterbii in cubiculo dormiens, repentina cameræ ruina oppressus, XIV. Kal. Jun. vita cessit. (72) Quo facto Cardinales Romam repetentes Conclave inierunt. (73) Quoniam verò Carolus Rex Urbis Senator huic præsidens omne studium eò contulit, ut Gallum aliquem ad Pontificatum eveherent, tantum inter eos certamen accendit, ut comitia in sextum usque mensem distulerint; demum Joannem Cajetanum Ursinum Card S. Nicolai in carcere Tulliano Diaconum VII. Kal. Decembris suffecerunt, qui Nicolai III. nomen assumpsit. Rodulfus autem Cæsar Rodulfum (74) Vicarium Imperii in Etruriam misit, qui sacramenta ab amicis, & in fide manentibus Civitatibus posceret, ac jura, quæ relinquebantur, Regni, sive Imperii retineret, à quo Gerardus Præfectus Monachorum Camaldulensium XV. Kal. Septembris confirmationem privilegiorum veterum impetravit. Annus hic fuit variis sævientibus morbis in populo infamis, quibus ingentes atque assiduæ pluviæ accessêrunt, propter quas neque segetes suo tempore colligi, neque seri frumenta potuerunt. Postero Nicolaus Pontifex ut ingen- 1278
tes in pectore spiritus aluit, sic res magnas sibi pro Ecclesiæ dignitate, ac salute obeundas suscepit. Itaque ut Caroli Regis nimiam jam in Urbe, atque Italia potentiam imminueret, Senatoriam ab eo dignitatem reposcit; eaque recepta mox statuit, ut nullus Rex, aut Regii sanguinis, aut dignitatis excelsioris posthac in Senatorem Urbis assumi, neque Urbs à quoquam quocunque nomine regi ultra annuum spatium posset, nisi id Pontifex præcipuo munere indulsisset. in decreto autem illo hæc inter cetera posuit, quibus contumaciam quoque Romanorum erga Apostolicam Sedem perstinxit: *Nonne Romana Civitas sub regentis ea tempore nefando subversa regimine ipsam Urbem speculum fidei tanta respersit infamia, ut à Matre sua Romana Ecclesia filia prædilecta deviare compulsa, quondam Conradinum, qui de venenosa radice Friderici quondam Romani Imperatoris colubri tortuosi justo ipsius Ecclesiæ judi-*

(69) Primus, qui hanc historiam descripserit, procul dubio censendus est Stephanardus de Vicomercato; ex illo enim se habuisse scribit, quæ in Manipulo Florum Galvaneus Flamma de Vicecomitum, cum Turrianis, bellis enarrat. Ejusdem Poema eruditis adnotationibus illustravit Cl. Muratorius, ac Tomo IX. *Rerum Italicarum* inseruit. Inde verò plura emendanda in Corio, Jovio, aliisque Scriptoribus, admonuit idem Doctissimus Auctor Commentariorum

(70) Decimo septimo die mensis Octobris interfectus est *Mastinus de la Scala*, ut in Chronico Veronensi legitur, Tom. VIII *Rerum Italicarum*. Ibi etiam recensentur nomina omnium, qui in hanc cædem conspiravere.

(71) De Guidone Polentano, *minore* appellato, ob alterum ejusdem nominis, *majorem* dictum, ejusque familia, plura Rubeus profert in Hist. Ravennæ ad annum 1276. Illum autem ea Urbe potitum tradit, anno 1275. Ad eumdem annum id refert Ricobaldus Ferrariensis, in Hist. Imperat.

(72) Bernardus Guidonis in ejus vita hæc habet, *sexto die post casum, Sacramentis omnibus receptis, expiravit, infra Octavam Pentecostes, mense Majo*. Eadem scribit Ptolomæus Lucensis, qui subdit, Ecclesiam vacasse *per VI menses, scilicet ab hebdomada Pentecostes, usque ad Festum Catharinæ*. Raynaldus ad hunc annum, num. 19, certum diem designat ex Necrologio Ulyssiponensis Ecclesiæ, in quo adnotatum legitur: *XVII. Kal Junii obiit Papa Joannes XXI.* adeòque die ipso Pentecostes, quæ hoc anno in diem XVI. Maji incidebat.

(73) Non Romæ, sed in ipsa Viterbiensi Urbe, in qua obiit *Joannes XXI*, collecti sunt Cardinales ad novum Pontificem deligendum, ibique post sex menses, & novem dies, creatus est *Nicolaus III* Id constat ex Epistola I. ejusdem Nicolai apud Raynaldum, & a Ptolomæo Lucensi dilucide confirmatur, qui hæc scribit in Hist. Ecclesiastica, lib. 23., cap. 26. *Hic (Nicolaus) statim vadens Romam, ibique Sacerdos factus in Basilica Beati Petri, in Festo Beati Stephani, in die Dominica, eodem anno* (1277) *coronatus est*. In Annalibus verò ad annum 1278. (inceptum à Nativitate Domini) inquit, *dictus Dominus Nicolaus Tertius sedit in Cathedra, electus autem fuit in Palatio Viterbiensi*.

(74) Imperialis hic erat scrinii Præfectus, contra quem anno sequenti querelas ad *Rodulphum* Cæsarem misit Nicolaus Pontifex, eoquod nonnullos Ecclesiæ subditos in Romanorum Regis fidem jurare compelleret; id autem Cæsar irritum fecit, datis Viennæ Literis, IV. Kal. Junii, Indict. VI., anno MCCLXXVIII.

judicio reprobati prodiisse videbatur, in regulum, quique ad exterminium Romanæ Matris Ecclesiæ manifestis indiciis unà cum suis fautoribus aspirabat, in contemptum Dei, suæ Matris, ac ipsius Urbis opprobrium patenter exciperet, recepto faveret, constituens se per hæc tam patentis Matris suæ Ecclesiæ filiam adjutricem? Quin etiam eidem persuasit, ut Vicariatum Etruriæ Rodulfo Cæsari traderet, quò eum ad sacram expeditionem accenderet; nam ipsum sibi haud satis virium ad tantam rem aggrediendam superesse caussari, quòd Carolus magnam partem Italiæ obtineret. (75) Inde ad Rodulfum conversus, graviter se offensum ostendit, quòd ille contra quàm Gregorio Pontifici promisisset, adhuc neque in Italiam ad Coronam accipiendam venisset, neque ad Hierosolyma recuperanda se comparasset, ac pro Vicariatu Etruriæ restituto ab eo Romaniolæ Comitatum poposcit, quem Reges jam inde à Friderico Primo sibi in magna contentione retinuerant, cum ad jus Ecclesiæ ab antiquo pertineret. Rodulfus autem partim ipso Vicariatus Etrusci beneficio delinitus, partim Nicolai gratiæ fovendæ cupidus haud invitus fecit, ut Romaniolæ jura, unde modica quædam vectigalia exigebat, Pontifici restitueret, idque publicis scriptis tabulis confirmaret. (76) Quibus rebus actis, Pontifex Fr. Latinom sororis suæ filium, ex Ordine Prædicatotum, quem IV. Idus Martii Episcopum Ostiensem allegerat, Legatum in Etruriam, Marchiam, Romaniolam, & Lombardiam decrevit, eique negotium Italiæ constituendæ ac pacificandæ commisit, ac mox Bertoldum Ursinum fratrem Comitem Romaniolæ declaravit, eique imperiom ad eam, si resisteret, armis recuperandam attribuit. Is cum firmissimo exercitu in Romaniolam profectus, Urbe˙, quæ à Gibellinis Vidone Montefeltrio duce tenebantur, recuperare instituit, ac bellum in ea regione in multos post annos instituit. Ex his Ravenna, Imola; & Ariminum dicto audientes extemplo fuerunt. Faventini, Forolivienses, & Cæsenates, licet multis detrimentis affecti, tamen à Montefeltrio duce defensi ad deditionem non potuêre perpelli. Bononienses ad fidem jurandam vocati, jura Ecclesiæ se cognoscère velle dixerunt; atque eis cognitis jurarunt: juri tamen suo cavere volentes, Legatos cum Procuratoribus ad eum Viterbium ad solennes actus protestationis obeundos miserunt. Extant adhuc tabulæ, ex quibus quemadmodum transactum negotium sit, perspici potest, scriptæ in hæc verba: *Anno MCCLXXVIII. Ind. VI. IV. Kal. Augusti, Domini Nicolai Papæ III. anno primo, Antoninus de Manzolino legum Doctor, & Liazarinus de Liazarinis Syndici Potestatis, Capitanei, Consilii, & Communis Bononiæ coram Sanctissimo Domino Nicolao Papa, & Venerabilibus Cardinalibus Ordeonio Tusculano, Bentivegna*

A *Albanensi Episcopis, Anchero tit. S. Praxedis, Gulielmo tit. S. Marci, Gerardo Basilicæ XII. Apostolorum Presbyteris, Jacobo Sanctæ Mariæ in Cosmedin, Gottifredo S. Georgii ad Velabrum, Matthæo Sanctæ Mariæ in Porticu, Jordani S. Eustachii Diaconis Cardinalibus constituti, fecerunt protestationem in hæc verba: Nos Antoninus de Manzolino, & Liazarinus de Liazarinis Syndici Potestatis, Capitanei, Consilii, & Communis Bononiæ protestamur, quòd per recognitionem dominii, ditionis, juris, jurisdictionis potestatis, ac principatus gratiam facimus nomine Potestatis, Capitanei, Consilii, & Communis Bononiæ pro ipsa Civitate, Territorio, & districtu*
B *ipsius, & pro universis, & singulis prædictorum Civitatis, Territorii, & districtus, videlicet, quod Civitas ipsa Bononiensis, & Territorium, ac districtus ad B. Petrum, & Vos Sanctissime P. D. Nicolae PP. III. & ad Successores vestros Romanos Pontifices, & ad ipsam Romanam Ecclesiam pleno jure, ac integrè pertineant, & Vestri P. D. Nicolae III. & Successorum tuorum, & ipsius Ecclesiæ pleni dominii, jurisdictionis, ditionis, potestatis, & principatus existant. Et quòd per juramentum fidelitatis, quod verbis præstitimus, non intendimus, quòd per prædicta, vel aliquod prædictorum in aliquo derogetur juri, si quod ex privilegiis, & consuetudinibus, pactionibus,*
C *& conventionibus ipsis Civitati Bononiæ, Territorio, & districtui esset legitimè acquisitum, neque quòd per hanc protestationem juri vestro, & Successorum, & Ecclesiæ prædictorum, quod in Civitate, Territorio, & districtu præfertis, ullum præjudicium generetur, nec defensionibus competentibus ipsi Romanæ Ecclesiæ, vel aliis contra privilegia, consuetudines, pactiones, vel conventiones supradictas, ex quibus obstaculum, vel impedimentum possit objici, nec prædictis recognitioni, ac juramento fidelitatis, quas simpliciter, & absolutè protestamur, ne per hæc in aliquo detrahatur. Volumus tamen, & protestamur, ut dictum est, ut jura prædictorum Civitatis, Territo-*
D *rii, & districtus sibi serventur illæsa. Actum Viterbii in Episcopali Palatio in Camera D. Papæ, Galeotto de Lambertinis, Guidone de Galbulo, Thoma de Ghisileriis, Nicolao de Lastignano nunciis Ambasciatoribus Communis Bononiæ.* Inde pridie Idus Julii Latinus Legatus Bononiam venit: ac multa de concilianda pace loquutus, cum Hieremæos ad obsides in rem dandos induxisset, rem conficere per Gibellinos intolerabilia postulantes non potuit. Itaque inde profectus Florentiam adiit: ibi rem ex sententia gessit: siquidem VIII. Idus Octobris per delectos ottinqoe Procuratores osculis interpositis partes conciliavit, ac Gibellinos in Urbem
E reduxit: inde decreto adversus mulieres insigni confecto, quo eas velo, non reticulis, caput obnubere in publico jussit, in Romaniam se recepit. (77) Ex altera parte Otho Archiepiscopus reliquias partæ victo-

(75) Utrique dignitati Senatoris, ac Vicarii, placidè cessit *Carolus*, datis Literis die 24. Maji, anni 1278. Villanus, lib. 7. cap. 53., acta hæc Nicolai malè interpretatur.

(76) Testatur hæc Ptolomæus Lucensis integro cap. 32., libri 23. Bernardus quoque Guidonis in Vita Nicolai III. id narrans ait, non *Rodulphi* solùm, sed omnium Principum Alemaniæ pro hac restitutione patentes Literas *Nicolaum* obtinuisse.

(77) Acta hujus concordiæ fusè describit Villanus, lib. 7. cap. 55., qui ait, octavo die mensis Octobris ingressum Legatum Fr. Latinium, in Festo S. Lucæ pacem composuisse inter nonnullas familias, mense verò Februario anni sequentis in Platea Veteri S. Mariæ Novellæ, habita concione coram frequentissimo populo, jussisse, ut centum quinquaginta delecti ex utraque parte Guelfa, & Gibellina in amicos am-ple-

ctoriæ persequens, castrum Montorphanum, quod à Turrianis tenebatur, obsidendum, atque ipsos Turrianos, qui Cremonam confugerant, inde depellendos curavit, tum Laudensibus imperium detrectantibus bellum per Victarinos exules movit. Qua re cognita, Cassonus Parma, & Raimundus Aquileja cum firmissima uterque militum manu auxilio advolarunt. Ex quibus Cassonus rebus feliciissime gestis, ipsum in summum Imperii amittendi discrimen adduxit: siquidem Bergato Victarinus adempto, Lambrum trajecit, ac nemine occurrente Melegnanum, Landrianum, Trivilium, & Caravagium cepit. Inde Crema incensa, Papiensium agrum invasit: tum insulam Fulcheriam excepta Rivolta subegit: tum superbia elatus ad suburbia quoque Mediolani processit, atque inde hastam in valvas ædis S. Eustorgii insit, ex quo maximus in Urbe tumultus est concitus: inde Brugnanum ultra Bergomum obsidione circumdedit: post V. Idus Augusti Cassianum, inde se proripiente Othone, recuperavit, ac subinde Vaprium occupavit. Quibus detrimentis nova capere consilia Otho compulsus, Gulielmum Marchionem Montisferrati belli ducem stipendio in quinquennium constituto conduxit, atque ei summam totius belli pacisque commisit. (78) Quæ res
1279 Turrianos à progressu coërcuit. Sequenti anno pax multis in Civitatibus ex Pontificis sententia constituta; Bononiæ enim Orlandus Canossius Prætor inducias inter Hieremæos & Lambertacios, quod Latinus obtinere non potuerat, pepigit. Faventiæ Latinus inter Manfredos, & Acarisios pacem transegit. Ravennæ Bertoldus Polentanos & Traversarios inter se reconciliavit, ac Traversariis in Urbem reductis, Bonifacio quoque Archiepiscopo adjuvante damna, quæ Polentani intulerant, resarcienda curavit, atque utranque factionem obsequium jurare Pontifici compulit. In aliis contrà multiplex tumultus exarsit. Nam Parmæ cum fratres Prædicatores mulierem nobilem hæresis Catharorum convictam damnassent, atque igne subdito combussissent, quidam tumultu populari concito in eos insurrexerunt, atque injectis temere manibus omnes Urbe exegerunt. Quare à Fr. Latino Legato, qui tum Florentiæ residebat, & ipsi piorum communione depulsi sunt. (79) Mediolani verò Gulielmus Marchio ad castra amissa Othoni recuperanda egressus, Tricium primo impetu cepit. Inde Vaprium aggressus, Raimundo interveniente dimisit: post autem cum inter Othonem & Raimundum induciæ primum, deinde pax convenisset cum eo, ut injuriæ sponte abolerentur, captivi utrinque restituerentur, damna sarcirentur, castra occupata communi amicorum fidei, ac custodiæ traderentur; Gulielmus arma spectans, castra rursus invasit, atque ubi vis aperta non valuit, insidias etiam Conrado Castilioneo, & Huberto Ozeno, quibus illa præcipuè erant commissa, paravit: (80) quibus patefactis Conradus Laudem profugit, Hubertus sese in Ozeno castro sociis adhibitis præsidio confirmavit, atque inde Papienses & Mediolanenses infestis fatigare incursionibus instituit. Quibus Gulielmus accensus novum delectum habuit, atque ad Ozenum profectus, ipsum vehementi admota oppugnatione recepit. Eo anno Kal. Maji terra sævissimo ac periculosissimo tremore concussa, quo omnium animi insolita formidine consternati sunt. Camerini tectorum partes duæ procubuerunt, ac multos utriusque sexus homines ruinarum magnitudine contriverunt. Tres montes, inter quos duo lacus, & castrum erant siti, penitus consederunt, lacus autem & castrum ipsum voragine terræ absorptum. In Romania & montibus inter Bononiam ac Florentiam interjectis, castra atque ædificia multa ad terram prociderunt, multosque item homines oppresserunt. Quo timore perculsi reliqui sub dio habitare statuerunt, ac passim in campis sibi tabernacula posuerunt, atque inter alios Latinus quoque Legatus eodem modo habitavit. Cremonæ verò Albertus quidam vini portator mortuus, tanta atque adeò mirabilia sanctitatis edidit signa, ut omnium in se oculos mentesque converterit. Quo factum est, ut ad ejus sepulturam invisendam ingens accolarum numerus advolarit. (81) Millesimo 1280
inde ducentesimo octuagesimo Bertoldus Romaniolæ Comes Bononiæ præturam administravit. Ille verò cum cetera ad constituendam Urbem accommodata curavit, tum præcipue, ut fœdus inter factiones jungeretur, elaboravit: neque studium fefellit eventus: siquidem obsidibus ab utraque parte acceptis, atque in diversas agri arces custodiæ caussa dimissis, ipsos ad oscula inter se celebranda per delectos utrinque arbitros impulit. Ita Lambertacii V. Kal. Octobris permittentibus Hieremæis Bononiam redierunt, ac domos & possessiones suas recuperarunt. Quo facto, postridie Bertoldus ambas partes in forum accivit, ac singulas utriusque factionis familias appellans, omnes ad concordiam pacemque servandam nomine Pontificis adhortatus est, admonens, eos obsides pignora præstandæ fidei tribuisse, eosque in potestate Pontificis esse ma-

gna

plexus, ac oscula convenirant; his verò peractis in Romaniam ad Legationem suam remigrasse. In annum igitur 1279. differenda sunt, quæ hic narrat Sigonius.

(78) Galvaneus Flamma, quem Sigonius describit, menses etiam, ac dies enunciat, quibus adversæ partes Castra sibi invicem subripuere. Vide Manipulum Florum ad hunc annum, Tom. XI. *Rer. Italicarum*.

(79) Historia hæc fusè narratur ab Auctore Chronici Parmensis ad hunc annum, Tom. IX. *Rerum Italicarum*. Fratres tamen Prædicatores, non ab Urbe expulsos, sed elata Cruce spontè recessisse, die subsequente ad excitatum contra ipsos tumultum, refert. Acta reliqua in hac caussa, vide ibidem.

(80) Eosdem ad opimum convivium invitatos trucidari mandaverat, ut refert ad hunc annum Flamma, à quo hausit hæc omnia Sigonius.

(81) In Chronico Parmensi ad hunc annum luculenta mentio fit, de memorato Alberto. Id adnotandum est, ibidem narrari, ad illius sepulcrum oblationes maximas collectas, *quæ bene valuerunt CCC. libras Imperialium, & ultra, ex quibus emtæ fuerunt domus illorum de Malabranchis, in vicinia S. Stephani in strata Claudia, per Commune Parmæ, & Messeria, & in ipsis ædificatum fuit Hospitale unum, quod fuit vocatum Hospitale Fratris Alberti, perpetuò ad honorem Dei duraturum, ad subsidium pauperum, & pietatis, & hospitalitatis opera faciendum.*

gna eorum pernicie, qui fide atque officio decessissent. Ita Civitas pristino frequentiæ decore ornatuque resumpto, per aliquot inde dies à seditione tumultuque ocium habuit. Paucis inde post diebus Gibellini quiescere nescientes, conceptam jampridem animis continere iram non potuerunt, ac palàm fremere Guelfis audientibus institerunt, se præsenti statu contentos non esse, dimidiam Urbanorum officiorum partem deposcere; ni ultro daretur, se vi, ac ferro vindicaturos esse. Interim XI. Kal. Decembris (82) Nicolaus Pontifex vita cessit. Neque ita multo post Bertoldus in Romaniam ad Natalitia Domini celebranda contendit. Quibus rebus Gibellini erecti, pridie Nativitatis hora diei tertia armati atque instructi in forum processerunt, eoque occupato morrem Guelfis magno clamore intentare cœperunt, eosque qui ad tumultum temerè convolarant, è foro exegerunt, atque ex eis sexaginta necarunt. Qua re cognita Præfectus rei militaris suos armari extemplo milites jussit, ac simul magna Guelforum manu assumpta in forum provolavit, & commisso cum Gibellinis certamine magno cum suorum detrimento pugnavit. Demum plebs Gibellinis Civitatis otium perturbantibus infensior facta subsidio venit; ac prœlium, quod languescere videbatur, accendit, idque usque ad vesperas, cùm assiduè ningeret, duxit. Hanc verò tempestatem ubi se sustinere non posse Gibellini senserunt, foro tandem cesserunt, atque acriter in terga Guelfis hærentibus usque ad portam impulsi Urbe se effuderunt, (83) ac Faventiam & Forumlivium secedentes, ibi se iterum confirmarunt, multis ex suis relictis, qui aut capti, aut vulnerati, aut desiderati ipso in certamine sunt. Quibus omnibus mox civili rabie, domus in Urbe, & villæ in agro direptæ, atque incensæ sunt. Post paullò Bertoldus seditionis hujus certior factus in Urbem recurrit, ac Guelfis victoriam gratulatus ex voluntate Consilii Gibellinorum, qui abierant, sex millia exilio, totidemque relegatione mulctavit. Vercellis item Gibellini, homines ubique turbulenti, atque avidi novarum rerum exacti. Senogallia verò contra per proditionem in potestatem Vidonis Montefeltrii venit, qui iracundia percitus, statim homines mille quingentos morte affecit. Cremonenses autem & Parmenses pace inter se facta, sua sibi vicissim, quæ tenebant, carrocia reddiderunt: eamque rem magna populorum utrinque gratulatione, ac plausu in vigilia Nativitatis
1281 B. Virginis celebrarunt. (84) Postero anno Simon Turonensis (85) Card. tit. S. Cæciliæ Presb. VIII. Kal. Martii ad Pontificatum evectus, & Martinus IV. vocatus. Is Nicolai vestigia persequutus, omnem item diligentiam adhibuit, ut Romaniolam ex manibus Vidonis Montefeltrii pro domino se gerentis eriperet. Quare Joannem Eppam, hominem Gallum, nepotem suum, loco Bertoldi Comitem Romaniolæ declaravit, ac necessariis rebus copiisque instructum bellum adversus Vidonem ceterosque imperium Ecclesiæ abnuentes gerere imperavit. Bertoldus autem Romam discessurus Hieremæos hortatus est, ut, postquam hostes suos exterminassent, posthac paci ocioque studerent: & sedem in primis Pontificiam colerent: atque obsides utriusque partis se Romam adducere velle, ostendit. Tum illi enixè eum orarunt, ut suos sibi restitueret: neque enim sua, sed Lambertaciorum culpa de fide decessum esse. Quorum ille voluntati sic paruit, ut XV. librarum millibus acceptis obsides eis suos reddiderit, Gibellinorum verò secum adduxerit. Joannes autem Vidoni Forumlivium eripere cupiens, auxilia Bononiensium, Lombardorum, Tuscorum, & Romaniolorum ad Gallicas, quas adduxerat, copias addidit, ac XIII. Kal. Julii Bononiâ in agrum Foroliviensem agmine infesto processit, ac per octo dies eum longe lateque omnia urendo, atque vastando percurrit: inde ad Urbem progressus, atque à Vidone provocatus, diem illi pugnæ denunciavit, quem tamen Vido mœnibus sese continens non obivit. Quare Urbe obsidione potiri diffisus inde cessit, ac populatione agrorum redintegrata, in agrum Faventinum se retulit, quem pariter direptione atque incendio deformavit. Mense inde Augusto nec opinatam Faventiæ dolo recipiendæ occasionem est nactus. Tibaldus Zambrasius Caratonis filius, vir inter Gibellinos eo tempore princeps, à Lambertaciis Faventiæ degentibus porco, quem in deliciis habebat, ludicro, ut ajunt, furto exutus, ac per contemptum irrisus, ægre usque adeo tulit, ut extemplo animum ad eos ulciscendos adjecerit. Quare adhibitis amicis suis dixit: Quid de his hominibus agemus, qui adeò superbiunt, ut in nos, quasi in captivos suos insultent? cui quidam ex eis nomine Gerardus respondit · Ejiciamus eos. Tum Tibaldus ipsum assumpsit, ac sacrum religiosi habitum, ne agnosceretur, indutus, Bononiam adiit, atque esse, quæ secreto cum tribunis plebis agere vellet, ostendit, ac fidem eorum, quæ dicturus esset, tegendorum poposcit. Colloquio inde impetrato, se Faventiam illis daturum promisit, si secum pacem haberent, & caput suum custodirent, ac se & propinquos suos Civitate donarent, & in collegia Civitatis ascriberent; ipse verò contra se jurejurando, quoad vita suppeteret, partes Guelforum asserturum obstrinxit. Tribuni re cum Joanne Comite, Stoldo Rossio Prætore, ceterisque, quibus opus erat, communicata conditionem acceperunt, si Tibaldus in ea, quæ promiserat, obsides daret. Quare Tibaldus non solum obsides, sed etiam prædes se daturum respondit, atque ita re composita discessit; inde diem, quo pars magna Gibellinorum ad quoddam castrum obsidendum

(82) Legendum *Septembris*, ut constat ex Bernardo Guidonis, & *Ptolomæo Lucensi*, qui concordes narrant, *Nicolaum III.*, apoplexia correptum in Castro Suriano juxta Viterbium, obiisse in Octava Assumptionis Beatæ Mariæ Virginis.

(83) Ad annum superiorem 1279. hæc refert Ricobaldus, in Hist. Imperat., subjungens: *Plurimi diffugientium per concivium domos servati, & humanitate tractati, & ad loca tuta perducti.*

(84) Solemnem pompam, qua reducta sunt in amicas Urbes Carrocia, alterum Parmensium appellatum *Regolium*, alterum Cremonensium vocatum *Gajardus*, describit Chronicon Parmense, in quo tamen ad annum sequentem talia hæc adnotantur.

(85) Non Patria, sed officio; fuit enim Thesaurarius Ecclesiæ S. Martini Turonensis.

dum excessura erat, indixit: quæ ubi venit, ille cum suis, quos consilii fecit participes, nocte vias Urbis obsepsit, ut Gibellinis copiam auxiliorum adimeret: & mox securibus portam Urbis refregit; qua patefacta Joannes Comes, ac Stoldus Prætor, qui cum exercitu Bononiensium, Gallorum, Guelforumque advenerant, in Urbem irruperunt, atque ante quàm Gibellini sentirent, in forum mortem eis inclamantes accurrerunt. Gibellini nocturno tumultu exciti, atque hostile aliquid esse rati, & ipsi mox in forum armati provolarunt; Princeps eorum erat Magarotus, qui explicito vexillo omnes post se ceteros trahens atrocissimum cum Guelfis prœlium iniit. Hunc verò ut se inter alios ostentantem Guidottinus Prendipartius Bononiensis aspexit, equo propulso lancea suos adhortantem transfodit, Guidottinum verò Ruffinus Principius adortus ei equum suffodit, atque ipse ab eo ad pedes degresso clava percussus est. Postquam autem magna cæde utrinque pugnatum est, Gibellini cedere coacti è foro abierunt, ac palati in tecta se salutis gratia receperunt; quos Guelfi insequuti, ad Monasteria & cloacas confugere coëgerunt, atque in eis locis plurimos assequuti contrucidarunt. Inde Urbe valido præsidio confirmata, Bononiam redierunt, ac magna lætitiæ signa ignibus per noctem excitandis, & ludis per diem varii generis committendis ediderunt. Decretum est etiam, ut quotannis porcus assatus plebi comedendus daretur ad renovandam ejus porci memoriam, qui à Gibellinis voratus tam insignis parandæ victoriæ Guelfis occasionem aperuit; quod nunc quoque in die S. Bartholomæi observatur. Tibaldus, & propinqui ejus ex pacto in Civitatem accepti. Hæc ex Chronicis Bononiensium ipsorum expressimus. (86) In externis autem scriptum est, post festum S. Martini mense Novembri rem gestam fuisse, atque ei gerendæ Joannem Comitem, Ravennates, & Regienses cum Parmensibus affuisse; ac non sine magno Guelforum detrimento Faventiam receptam fuisse. Gulielmus autem Marchio unis delendis Turrianis intentus, in Hispaniam ad Alphonsum Regem socerum suum processit, ac spe injecta, se facile totius Lombardiæ imperium pariturum, si modico ab illo auxilio esset levatus, quingentos veteranos milites secum reduxit, ac delectibus novis eis adjectis Laudem veterem duxit, eâque expugnatâ Novariam invasit, ac prœlio cum Turrianis commisso exercitum eorum disjecit, & vexillum Laudensium cepit: inde cum Cassono post expugnatum Vaprium occurrente acie in festo Sancti Dionysii dimicavit: atque in eo prœlio Cassonum, dum fortissimi & ducis & militis officio fungebatur, peremit: atque exercitum amisso duce in fugam conversum profligavit: cæsi sunt ex Turrianis quingenti, capti octingenti: inter quos etiam Scurta Laudensium Prætor. Hac clade accepta Raimundus fortunæ periculum in posterum facere nolens ab armis discessit, & relicto Vicecomitibus Mediolano Aquilejam ad Ecclesiam suam se retulit. (87) Rodulfus Cæsar Odonem Cancellarium in Etruriam cum præsidio trecentorum equitum misit, atque eum sacramenta fidei à Civitatibus Etruriæ exigere imperavit; cum autem nemo præter Pisanos, & Sanminiatenses ea suscipere voluisset, bellum cum Florentinis, & Lucensibus ope Pisanorum, & Sanminiatensium, apud quos sedem posuerat, iniit: quod cum propter exiguas opes parum feliciter, atque ex sententia gereret, haud ita multo post, pace composita, in Germaniam se recepit: eo bello Piscia à Lucensibus, cum ad Gibellinos defecisset, recuperata, concursu populari combusta est. (88) Proximo Joannes 1282
Comes exercitum suum, ac sociorum, quorum numerus ter mille quadringentos equites conprehendit, Faventiæ convenire jussit: atque in spem Forlivii item proditione recipiendi adductus, pridie Kalend. Majas nocte Forumlivium duxit, ac summo mane castra in suburbio, quod dicebatur Sclavenna, locavit: adversus quem Vido cum omnibus copiis suis exiit, ac statim pugnam commisit: in qua primum vario eventu certatum, deinde Joannes propulsus vix cum XXI. equitibus Faventiam salvus evasit, occisi sunt ad mille octingentos, capti ter mille sexcenti; reliqui fusi fugatique in diversas partes, quò quenque rapuit fuga, delati. Præcipui fuere Hugo Fantolinus, Vido Acarisius, Hugo Manzus, & Tibaldus Zambrasius Faventiæ proditor, (89) qui in fossa Urbis cum equo suo est suffocatus. Atque hoc quidem modo Salimbenus exponit. Joannes autem Villanus, (90) quem B. Antoninus est sequutus, hoc pacto: Ubi Joannes ad Urbem spe ingrediendi à proditoribus falso objecta accessit, porta, ut compositum à Vidone fuerat, patefacta, cum parte copiarum inivit, ac reliquum, ut subsidio sibi, si forte laboraret, accurreret, in campum ad quercum quandam reliquit. Dum autem ille totam Urbem libere pervagatur; Vido cum suis egressus, eos, qui ad quercum erant, invasit, ac sine magno certamine omnea disjecit ac cepit. Cum autem Joannes domos pro arbitrio resistente nemine populatus ab omni hostili impetu securus degeret; Vido parte suorum ad quercum relicta in Urbem revertit. Qua re cognita Joannes de sua salute solicitus Urbe exiit, atque ad quercum, credens se ibi suos subsidio dispositos reperturum, contendit, verùm hostes nactus in fugam se dedit, ita ut cum XXI. equitibus Faventiam tantum pervenerit: reliqui dissipati ac cæsi, inter quos Thadæus Montefeltrius Vidonis patruelis, qui cum Ecclesia sentiebat, emicuit. In Lombardia verò Laudenses, Turrianorum auxilio quo adhuc freti restiterant destituti, supplices pacem ab Othone postulavere, eamque in palatio Communis juravere. Gulielmus au-

(86) Edita hæc sunt Tom. XVIII. *Rer. Italicar.*, ibique legitur, captam Faventiam, die X. Novembris.

(87) Eadem habet Manipulus Florum Galvanei Flammæ ad hunc annum.

(88) Desumta hæc sunt a Joanne Villano, qui ea narrat, lib. 7., cap. 76. & 77.

(89) *Tribaldellum Manfredi* eundem appellat Villanus, lib. 7. cap. 79., recitans Dantis carmina, qui de proditoribus loquens in suo *Inferno*, cap. 32. hæc habet:
Più là con Ganellone Tribaldello,
Che aprì Faenza, quando si dormia.

(90) Lib. 7. cap. 80. Ricobaldi narratio de hac re, cum ea Salimbeni, concordat.

autem prospero successu rerum inflatus, ut modo Turrianos, sic nunc Vicecomites prodere, atque ipsum sibi Mediolani imperium vindicare conatus est. Itaque primum obtinuit, ut ipse sibi vicarium Joannem Podium Taurinatem adjungeret; inde caussam belli adversus Othonem quærens, Suresinos extollere, & Bosonem Dovarium exulem Cremonensem promovere, atque eum ad occupandum ex agro Cremonensi Soncinum adjuvare. Quæ quotsum spectarent, Otho intelligens, atque eis maturè occurrendum existimans, Vidonem Castilioneum, ac quatuor potentissimas Civitatis familias ad se traduxit, Mandellos, Pusterlas, Carcanos, & Montias, (91) ac conjurationem cum eis adversus Gulielmum inivit. Gulielmus autem cum carrociis Mediolanensium & Papiensium, cumque Vercellensibus, Novariensibus, Alexandrinis, Comensibus, & aliis amicis Soncinum mense Majo processit; ubi Boso Cremonæ jampridem imminens versabatur, ac se totam pacare Lombardiam velle, significavit. Cujus fraude agnita Cremonenses statim adversus eum cum carrocio exierunt, ac socios sui auxilio advocarunt, qui subitò eximio studio, ac summa alacritate animi accurrerunt. Ex eis Parmenses carrocio suo Cremonam perducto polliciti sunt, se Urbis ipsius fidelem custodiam habituros. Ferrarienses autem, Mutinenses, Regienses, Brixiani, & Placentini, quorum Dux erat Ludovicus Comes Sanbonifacii, Prætor Parmæ, cum in unum convenissent, se paratos esse dixerunt, summo cum Gulielmo prœlio decertare. Quod ut ille cognovit, pugna detrectata Julio mense discessit. (92) Fœderati verò agro Soncinensium in contumeliam Bosonis vastato, Cremonam ex composito prodierunt, atque ibi comiter excepti insignem honorem Parmensibus habuerunt. Etenim circa carrocium eorum nobile in foro ludicrum ediderunt, quo inter se infestis ad prœlii simulationem hastis ostendendæ virtutis artisque bellicæ gratia concurrerunt. Hoc verò præcipue fecere, ut gratiam à Parmensibus ipsis inirent, qui unice à Martino Pontifice amabantur, & Gerardum Blancum Card. Legatum, civem suum, apud eum gratiosum habebant. Sociis inde domum profectis, Soncinum proditione in potestatem rediit Cremonensium. Per eosdem dies Siculi conjuratione inita à Carolo defecerunt, ac omnes secundo die Resurrectionis Gallos hora vesperarum adorti contrucidarunt, ac subinde se Petro Regi Arragoniæ tradiderunt. (93) Quæ res post Carolum à cogitationibus Italicis avocavit, atque ad Siciliam recuperandam traduxit. Eodem anno erucæ flores ac frondes arborum corroserunt, ut mediæ hiemis speciem nudati bonore campi referrent, quibus consumptis germina quoque salicum invaserunt, unis nucum frondibus abstinentes, deinde in terram jam pingues lapsæ perierunt. Quin etiam magna tritici inopia, fabæ, & leguminum copia summa fuit. Tonitrua verò adeo vehementia de cœlo increpuerunt, ut multi homines exanimati prociderint. Sequenti Joannes Co- 1283
mes, novis supplementis à Martino acceptis, ad expugnandam Cerviam duxit, eamque intra paucos dies proditione recepit. Inde Forumlivium reversus, Urbem arcta admodum obsidione circumdedit: per quam cum Forolivienses certum se in periculum salutis adductos viderent, secreto nuncios ad eum de prodenda Urbe miserunt. Ille rem ad Pontificem retulit, Pontifex Vidonem Montefortium Legatum misit. Ita VIII. Kalend. Martias (94) Forolivienses & Cæsenates compromisso in utrunque liberè facto in fidem Ecclesiæ salvis rebus & personis recepti sunt. Qua re cognita, Vido statim Urbe se extulit, ac Meldula occupata, ibi se iterum confirmavit. Joannes autem Urbem pacatè ingressus, Lambertacios expulit, ac certis finibus se continere præcepit. Ac mox cum Vido ex Meldula infestas excursiones quotidie faceret, mense Julio exercitum eò traduxit, atque ibi inani conatu per menses quinque assedit. Quadam autem die cum ipse castrum obequitaret, eques Florentinus porta effusus infesto se in eum spiculo incitavit. Quod ut Joannes agnovit, paulisper consistens scipione, quem manu gerebat, lanceam ejus avertit, atque porrectis brachiis eum amplexus tenuit, atque equo dejectum gladio ipso confodit. Mense inde Octobri Bernardus Cardinalis Legatus in Romaniam venit, ac fossas Urbium Forlivii, Cæsenæ, & Cerviæ, atque omnium castrorum expleri mandavit, domos inimicorum evertit, atque omnes Gibellinos relegavit; reliquos autem, quò libuit, ire permisit. Mediolani Otho Joannem Podium Gulielmi Vicarium, quem Præturam exercere permiserat, Gulielmo ipso Taurinum ad belli contra se suscipiendi consilia expedienda profecto, (95) in festo S. Jo. Evangelistæ armata suorum manu honore atque Urbe dejecit, ac Gulielmo, ne posthac agrum Mediolanensem ingrederetur, edixit. Parmenses pontem lapideum super amnem Parmam fecerunt, ac mœnibus Urbem ab illa parte cinxerunt. Vido Turrianus ex arce Baradelli, ubi jamdiu captivus tenebatur, evasit. (96) Ludovicus Comes Sanbonifacii Regii mortem oppetiit, ac filios suos Opizoni Marchioni commendavit. Postero, 1284
Otho, ut se magis adversus Guilielmum muniret, Legatos ad Rodulfum Cæsarem mi-

(91) Seu *de Modoëtia*, ut habet Galvaneus Flamma, in Manip Flor. ad hunc annum, a Sigonio descriptus.

(92) Die Dominico, XII. mensis Julii, recessisse Marchionem Montisferrati adnotatur in Chronico Parmensi ad hunc annum, ubi apparatus Cremonensium contra eundem accuratè narratur.

(93) Celebres sunt *Vespera Siculorum*, & passim a Scriptoribus memorantur. Breviter hanc conspirationem describit Ricobaldus Ferrariensis, in Hist Imperat., his verbis: *ipso anno MCCLXXXII. Siculi à Rege Karulo defecerunt, occisis omnibus Francis, qui erant in Regno; Monachi quoque ejus gentis casum similem sunt experti. Mulieres Siculæ prægnantes ex Francis evacuata sunt fœtibus, ferro uteros disecante, & Petrus Rex Aragonum in Siciliam est ingressus.*

(94) Mense Majo deditionem hanc peractam scribit Joannes Villanus, lib. 7. cap. 81., ubi reliqua, hic narrata a Sigonio, refert.

(95) Non eo tempore, quo Taurinum proficiscebatur *Gullielmus*, sed cùm rediret Mediolanum, ab *Ottone* Vicecomite expulsum *Joannem* de Podio Vicarium, scribit Flamma ad hunc annum.

(96) Pridie Kal. Novembris, ut Calchus tradit.

misit, atque ejus amicitiam & auxilium postulavit, atque centum militibus, & quinquaginta sagittariis ab eo acceptis adversus Comenses, qui Leucum, & Clivate Castra ex agro Mediolanensi invaserant, tres Vicarios misit, Matthæum Vicecomitem, qui post Magnus est appellatus, Vidonem Castilioneum, & Thomam Origonum, qui exercitu ad ea loca perducto omnia facile receperunt, & plures ex Comensibus captos Mediolanum reduxerunt: inde duobus Vicariis abdicatis, solum Matthæum retinuit, quod ipsius initium dominationis fuit. (97) Gulielmus autem Marchio Principatui suo exaggerando intentus, exercitum ad Derthonem oppugnandam adduxit, eamque III. Kal. Novembris dolo in ditionem redegit, atque Urbem ingressus Cives alios morte affecit, alios in carceres tradidit; Episcopum verò, qui tum Urbem regebat, comprehensum à militibus ad singula castra adduci jussit, cogens mandare custodibus, ut potestati suæ ea permitterent. Cum autem custodes castra se in potestate Ecclesiæ retenturos esse, neque contrariarum partium duci dedituros dixissent, Episcopus est reductus. Qui verò illum asservabant, nefarium de ipso interficiendo in via consilium habuerunt. Quo cognito dixit Episcopus: *Ecce ego vestris in manibus sum, facite mihi, ut bonum & rectum est in oculis vestris; veruntamen si me occidetis, sanguinem innocentem tradetis contra vos, & contra Civitatem istam*; & conversus ad Præfectum eorum, consanguineum suum, addidit: *Scito, te aliquando in ditione mea fuisse, & me potuisse tibi nocere, ac pepercisse*. Qua voce audita ille ita furens mucrone latus aperuit, ac dixit: *Posthac in ditione tua non ero*: alter verò ense caput aperuit, & tertius humero percusso ipsum ad terram abjecit, atque ita ille haud ita multo post expiravit. Gulielmus autem hac re cognita, corpus ejus collegit, ac Clero, religiosisque omnibus advocatis honorifice extulit, ita ut ipse feretro quoque subierit, (98) inde dominatum Urbis adeptus, ibi sedem constituit, atque ut inde opportuno tempore bellum Othoni ac Mediolanensibus faceret, copias comparare perrexit. Per eosdem dies Mutinæ nova seditio suscitata, quæ dira inter Cives illos certamina inflammavit, ac malis omnibus, quæ subinde gravissima subsequuta sunt, aditum patefecit. Cum quædam in Urbe factæ cædes essent, Jacobo Anziola, & Matthæo, ac Vidone Corrigiis Parmensibus Præturam gerentibus, neque ii necessarium gliscenti ea de re seditioni remedium admovissent: divisa est in partes duas Civitas, quarum una Saxoli, Savignani, & Grassoni; alteram Rangoni, Boscheti, atque alii Guelfi expleverunt. Itaque irritatis sæpe utrinque animis, demum ad arma descenderunt, ac prid. Kal. Augusti in Urbe acri inter se prœlio concurrerunt; quo Saxoli à Rangonis devicti, atque Urbe expulsi, Saxolum se contulerunt, ibique se præsidio muniverunt. Neque ea dimicatione contenti, mox XIII. Kalen. Octobris iterum extra Urbem non longè à Saxolo ad Montale magna utrinque clade congressi sunt; utroque prœlio quingenti desiderati, ac multo plures capti, qui in custodias dati sunt. Quod ubi Parmenses veteres, ac fidi socii cognovere; extemplo Legatos ad Guelfos, qui Urbem tenebant, ejectis reconciliandos misere; quos ut illi viderunt, asperis verbis Urbe exire, nec verba de pace facere imperarunt; erant enim Prætoribus Parmensibus præter modum infensi, quos his malis potuisse occurrere judicabant, si ipsi vindicandæ in tempore facinorosorum audaciæ, ut debebant, animum adjecissent. Parmenses autem justæ quodammodo eorum iracundiæ indulgentes, non modo hanc injuriam leviter acceperunt, sed etiam Bononienses à bello deterruerunt, quod illi arrepta occasione Mutinæ, si Parmenses adjuvissent, inferre decreverant. Eodem anno III. Kalend. Martias horrenda iterum tonitrua de cœlo insonuerunt, ac copiosi imbres cum grandine insolito tempore defluxerunt; in festo inde S. Thomæ Apostoli eadem tonitrua cum coruscationibus repetita, ac Luna in totum est obscurata, quæ res pro raritate, & magnitudine sua omnes homines stupore maximo defixerunt. Insequenti, Kal. ipsis Jan. 1285
Mutinenses, qui Urbem tenebant, cum iis, quos inde exegerant, ad Gorzanum tertio prœlio conflixerunt, ac maximam eis perniciem attulerunt. (99) Quibus cladibus afflicta Civitas, quadriennio post ultro Opizoni Marchioni se tradidit. (100) Quorum exemplum Regienses sequuti, paulo post idem fecerunt. Nonis autem Carolus Rex recuperatione Siciliæ sæpe, sed frustra, tentata, vitam amisit, ac Carolo filio Apuliæ Regnum reliquit. (101) Ex cujus morte Guelfi dolorem ingentem hauserunt, quod partes suas

(97) Hæc omnia Galvaneus Flamma, in Manip. Flor. ad hunc annum, narrat.

(98) Derthonensis Episcopus, indigna hac cæde sublatus, *Melchior Busettus* appellabatur. Seriem universæ hujus rei narrat Odoricus Raynaldus, & Honorius ipse Summus Pontifex, in Diplomate, ad Consanensem Episcopum dato, ut Marchionem Montisferrati ab Ecclesiasticis censuris absolverit; cùm enim Romam vocatus sese excusaret, tum quia impium hoc facinus ipso prorsus inscio perpetratum fuerat, tum quia gravissima eidem detrimenta imminebant à vigente discordia cum intrinsecis Mediolanensibus, Comite Sabaudiæ, ac Januensibus; Honorius benignè indulsit, ut absens quoque absolutionem reciperet ab Anathemate, quod ob dictorum injuriose Derthonensem Episcopum certò certius subierat. Integrum hoc Diploma, ex Archivo Vaticano desumtum, vulgavit Ughellus Tomo IV. Italiæ Sacræ, col. 637. Venetæ editionis, *datum Romæ apud S. Sabinam*, 13. *Kal. Januarii, anno I.*

(99) De hac seditione, & cruentis Mutinensium prœliis, vide Annales veteres Mutinenses, ac Parmense Chronicon, Tom. IX. & XI. *Rer. Italic.*

(100) Die Dominico, XXIII. Januarii anni 1289, electus fuit *Obizo* Estensis Marchio in Mutinæ Dominum; sequenti verò anno 1290, Regiensis quoque Urbis Cives, sese in subditos, eidem tradidere, quemadmodum Annales veteres Mutinenses testantur.

(101) Septimo Januarii die, apud Fogiam, vitâ cessit *Carolus I.* Rex Siciliæ, ut scribit Joannes Villanus, lib. 7. cap. 94, qui etiam illius mortem describit. Ejusdem Filius *Carolus*, Princeps Salernitanus, captus fuerat anno præterito 1284. in navali prœlio, initio apud Neapolis portum, die quinta Junii, cum *Petri* Aragonum Regis Classe, ducta a Rogerio; adhuc autem in vinculis erat, eo tempore, quo *Carolus* Pater obiit. Proinde *Martinus* Pontifex Regni administrationi *Gerardum* Cardinalem Parmensem,

suas diu summa fide ac constantia singulari defenderat. Nonis inde Martiis vesperi idem, qui priore anno, tonitruum strepitus, & lampadum splendor auribus oculisque mortalium est objectos, atque ea ingens item grandinis inusitatæ procella excepit, quæ pomiseras arbores, ac præsertim amygdalos, mala punica, & grossos omnes extinxit. In die inde Annunciationis Martious Pontifex naturæ concessit, (102) ac post dies quatoor Jacobos Sabellus Diaconus Card. S. Mariæ in Cosmedio locum ejus adeptus, Honorii IV. nomen ascivit. Hic Vidonem Montefeltrum accepta publica fide ad se Meldula remissa profectum, ac veniam petentem recepit in gratiam, cum eo, ut duos filios suos obsides daret: ipse autem Hastam in Pedemontium se conferret. Atque ita demum Pontifex totam Romaniolam ad obsequium antiquum redegit: ad eam itaque regendam Gulielmum Durantem de Provincia misit. (103) Gulielmus autem Marchio, adjuvantibus Turrianis, maximum exercitum ad Seprium contra Othonem atque eos, qui Mediolanum tenebant, addoxit. Quare perspecta, Comenses defectionem ab Othone fecerunt, ac Muscam Turrianum Napi filium ex Baradello, ubi captivus servabatur, emiserunt, atque ei ad expugoandum Seprium affuerunt. (104)

Taodem aliquando ad optatum hujus historiæ exitum, Deo largiente, pervenimus, quam de Regno Italiæ instituimus: eujus vestigia cum aut nulla, aut certè perexigua priscis in Annalibus depreheodissemus, ea tanto labore atque industria persequuti sumus, ut decus hujus regionis vetustissimum prorsus è latebris eruerimus. Hujus autem Regni jura superioribus temporibus coostanti populorum contumacia immiouta ut primus ultro alienasse Rodulfus Cæsar dicitur, sic primus etiam viam aperuisse ipsius Regni excidio existimatur. Etenim Guelfas Civitates ad obsequium redigere pristinum cupicos, ut in Italiam ad Coronam Imperii accipiendam noo venire opportunis viribus destitutus decrevit, quòd diceret, se ineuotium Italiam vestigia cernere,
1286 exeuntium non videre; (105) sequenti anno Princivallem Fliscum Genuensem, Vicarium Imperii Generalem à se constitutum hujus officii gratiâ destinavit: cum ejus adventus omnium in se animos coovertisset, ipse io Etruriam progressus, Florentiæ trans Arnum ad S. Gregorii ædem consedit, ac Magistratus ad se Civitatum publico edicto vocavit. Qui obi venerunt, Rodulfi nomine aotiquum, ac Regibus præberi solitum fidelitatis ab eis sacramentum poposcit. Quod illæ, vetere jam pridem usurpata libertate prælata, disertissime præstituras esse negaruot. Qua re audita ira incensus, extemplo Florentiâ se proripuit, atque Arretium profectus, Florentinos, Senenses, Lucenses, Pistorienses, ceterosque populos coontumaces pronuneiavit, ac solemni edicto proscripsit. Iode cum se à Guelfis desertum, Gibellinis verò suspectum esse, quia cum Guelfis aliquando senserat, ac propterea parum rei ulli administrandæ idoneum esse videret; protinus ad Rodulfum in Germaniam se recepit, ac difficultates oblatas revocandæ ad Regiam auctoritatem Etruriæ retulit. (106) Quibus Rodulfus permotus, atque opibus suis, si arma vellet adhibere, diffisus, vetus ei obsequium remittere, atque iotegram Italiæ libertatem concedere statuit, si certam, qua maxime egebat, pecuniam pependissent; atque eundem cum his mandatis in Italiam se referre præcepit. Is profectus, populos Regiæ voluntatis ac gratiæ statim admonuit, quaque ipse potestate instructus redisset, edocuit. Quod ubi illi cognoverunt, confestim singuli, qui luce libertatis aliqua fruebantur, iodictam pecuniæ summam solverunt, ac, libertate redempta, præcipua ad eam rem privilegia elicuerunt. Hoc vero non solum Italici, sed etiam Germanici scriptores memoriæ commendatunt: quorum verba pro tabulis, quas nancisci nequivimus, afferemus, oe in re maximi ponderis aliqoid ex vano hausisse, atque ut mali Poetæ, in ipsa solvenda fabula lapsi esse videamur. Primum autem sic Bloodus: *Princivallis in Italiam cum novis mandatis remissus, omnes, qui pecuniam attribuerunt, in libertate dimissos Imperii fideles pronunciavit, per quam occasionem Lucenses duodecim millibus auri datis libertate donati sunt, & Florentinus populus ad quietem jam perductus, novam inchoavit, saluberrimamque regiminis formam. Creati enim sunt sex magistratus bimestres futuri, quibus artium Prioribus fuit appellatio, & septimus brevi additus Vexillifer justitiæ vocatus.* Bloodum inde sequutus Platina ita: *Rodulfus Imperator comparandæ pecuniæ studiosus, Cancellarium suum è gente Flisca in Etruriam misit, qui populos omnes liberos faceret, & eos præcipue, qui se pecunia redimerent: persolvêre autem ob eam rem Lucenses duodecim millia nummorum auri, Florentini verò sex milia, qui statim omnino liberi*

sem, Apostolicæ Sedis Legatum præfecit, unà cum *Roberto* Atrebatensi, cui moriens *Carolus* Regni gubernacula commendaverat, ut patet ex Diplomate *Martini IV.*, apud Raynaldum ad hunc annum, num. 6.

(102) Non in die Annunciationis B. Mariæ Virginis, in quem hoc anno Pascha Resurrectionis incidit, sed tertio post die, seu nocte inter tertium, & quartum diem, decessit *Martinus IV.*, ut Nangius testatur ad hunc annum. *Honorius* ipse successor, in Enciclycis Literis, diem eundem designat, apud Raynaldum, num. 19., inquiens. *Nuper siquidem, quarto Kal. Aprilis, felicis recordationis Martino Papa, prædecessore nostro . . ., per naturalis mortis occasum de nequam sæculi hujus angustiis liberato* &c.

(103) Hæc Sigonius tradit ex Joanne Villano, lib. 7. cap. 107.

(104) Per compendium hæc narrat ex Manipulo Flammæ Sigonius. Pleniùs hoc bellum refert Calchus, qui in obsidione Seprii, quam *Otto* Archiepiscopus statim instituit, antiquatum esse *Carrocii* usum, ceu rei ineptæ, ac magni in præliis impedimenti, adnotat, substituum scribens Vexillum album, cum rubea Cruce, *S. Ambrosii* imagine decoratum.

(105) Innuit hic Sigonius celebrem à *Rodulpho* usurpatum Apologum Vulpis, renuentis Leonem morbo decumbentem, obsequii gratiâ, invisere, eò quòd cæterorum Animalium ingredientium, non redeuntium, descripta in pulvere vestigia intueretur.

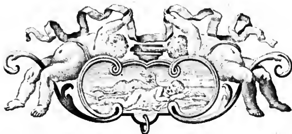
(106) Consentiente Summo Pontifice, *Princivallis Fliscus* in Germaniam profectus est, ut in Imperii Vicarium a *Rodulpho* confirmaretur, quod etiam obtinuit. Acta ejusdem, tum Florentiæ, tum in aliis Urbibus, narrat Joannes Villanus, lib. 7., cap. CXI.

liberi facti magistratum, quem Priores artium vocant, addito Vexillifero justitiæ, creavere. Non displicuit hæc venditio Honorio, licet indigna tanto Principe videretur, quòd ea ratione Ecclesiastica ditio futura securior videbatur: cum non amplius Imperatorem videret, liberas Civitates vexare. Atque eodem etiam modo Sabellicus, quos sequuti Germani sunt, ex quibus Abbas Tritemius: *Rodulfus Rex*, inquit, *Romanorum, pecuniæ avidus, rem Principi turpem commisit; Cancellarium suum in Italiam misit, qui accepta pecunia populos omnes liberos faceret, eos potissimum, qui se pretio redimerent. Lucenses ob eam rem duodecim millia nummûm auri persolverunt, Florentini verò sex millia. Qui statim omnino liberi facti, magistratum, quem Priores artium vocant, addito Vexillifero justitiæ, creaverunt. In hunc modum & reliquæ Civitates pleræque sese pecunia interveniente in libertatem contulerunt.* Et Joannes Cuspinianus: *Rodulfus*, inquit, *à Bononiensibus, Florentinis, Genuensibus, Lucensibusque pro libertate, sed in gravem Ro. Imperii jacturam grandem congessit pecuniam. Id profectò omnes attestantur, quod ab omnibus pecuniam accepit, libertate concessa, & Imperii fideles pronunciavit. Quam rem Honorius IV. Pontifex ut infamem, sibi tamen & Italiæ non inutilem, non magis probavit, quàm prohibuit.* Item Albertus Crantzius Metropolis libro octavo: *Rodulfus Imperator Cancellarium suum, hominem Genuensem, in Italiam misit, præsertim in Etruriam: omnes, qui pecuniam attribuerint, in libertate dimissos Imperii fideles pronunciavit: per quam occasionem Lucenses XII. millibus aureorum datis, libertate donati sunt, & Florentini ad quietem perducti novam inchoarunt Reip. gerendæ formam, in qua usque hodie perman-serunt. Hic nostrorum Impp. primus Italiam pro deserta videtur habuisse, quamvis nonnulli ex successoribus sint illis colluctati: nullus tamen hanc Civitatibus vendidit libertatem. Fecit, quòd solent, qui rebus melioribus desperatis, non quod volunt, sed quod velle coguntur, faciunt: aliquando tamen melius erat, si nihil ille armorum pro recuperandis Imperii juribus intentare voluit, caussam ipsam integram servare successoribus.* Item Nauclerus: *Rodulfus comparandæ pecuniæ studiosus, Cancellarium suum è gente Flisca in Italiam misit, qui populos in Etruria omnes liberos faceret, & eos potissimum, qui se pecunia redimere curarent. Persolvêre autem ob eam rem Lucenses duodecim millia nummûm auri, Florentini verò sex millia, qui statim liberi omnino facti, magistratum, quem Priores artium vocant, addito Vexillifero justitiæ, creavere. Non displicuit hæc venditio Honorio, licet indigna tanto Principe videretur, quòd ea ratione Ecclesiastica ditio securior futura videbatur: cum non amplius Imperatori liceret liberas Civitates vexare.* Triennio verò post Opizo Marchio Atestinus Mutinam ac Regium sibi eodem ipso permittente Rodulfo subjecit. Adolfus autem Cæsar, qui mox Rodulfum est subsequutus, Matthæum Vicecomitem Vicarium Imperii perpetuum in tota ditione Mediolanensi constituit. Ex quibus intelligi apertè potest, cum aliæ Civitates atque provinciæ ad justum, cujus fuerant, Ecclesiæ imperium rediissent, aliæ proprios sibi dominos ascivissent, aliæ libertatem armis partam obtinerent, atque hæc omnia ipso concedente Cæsare, quem Regem Italiæ, seu Lombardiæ vocavimus, facta essent, Regnum Italiæ hoc tempore defecisse, (107) quod à Longobardis institutum Franci exce-

(107) Contra Sigonium inclamant, qui proximis elapsis annis Commentaria vulgarunt de Florentina libertate, ac reliquis Italiæ Urbibus, ut perennia in illas Cæsarei Imperii jura tuerentur. Plena Sectione XIX eundem refellit Anonymus Scriptor, in Dissertatione Politico-Historico-Juridica, ob Controversiam recenter agitatam inter Finarienses, ac Januensem Rempublicam; nec admodum ardua res est, ex temporum succedentium historia, id erroris evincere. Siquidem, post Rodulphum, subsequentes Cæsares perseverantis in Italia vetusti Imperii quàmplura Documenta edidere, quæ passim apud Scriptores leguntur. Sex autem illorum, Coronam etiam Italici Regni solemni celebritate sumpsere, Henricus VII. anno 1311., Ludovicus Bavarus anno 1327, Carolus IV. anno 1355., Sigismundus anno 1431., Fridericus III anno 1452., & Carolus V. anno 1529. Hæc, cum latere non possent oculatissimum Scriptorem, & in Historicis rebus egregiè versatum Sigonium, probato cuilibet viro difficilè persuaderi posse crediderim, in ea illum sententia fuisse, ut prorsus deletum, abrogatumque, à *Rodulpho* Imperio ad ætatem usque suam, Regnum Italicum affirmaret. Id enim, absque injuria tanti viri, asseri nequit; cùm, vel pinguis inscitiæ damnandus foret, quod solus ipse ignoraret posteriorum Cæsarum gesta in Italia, à tot Auctoribus coævis, proximisque in Annales translata; vel dolosæ adulationis arguendus, ac si Partium studiis abreptus lenocinari Principibus voluisset, in amplissima luce sponte cæcutiens. Hæc autem assentatio, quàm insulsa sit, atque ideo indigna, quæ Sigonio affingatur, nemo non videt; aperti namque mendacii censuræ, à quolibet neoterico alumno, levissimâ etiam historiarum aspergine delibuto, refutari potuisset. Itaque, ne inverecundè aut temerè, contra tam insignem virum insurgamus, ejusdem famam denigrantes alterutro ex hisce fœdissimis probris, pro certo habendum est, Sigonium, ea tantùm tempora designare voluisse, quibus *Rodulphus* derelictam propemodum Italiæ curam abjicere visus est, ut Auctores ab ipso celati testantur. Tunc enim, revera pluribus Italiæ Urbibus Cæsareo Diplomate data est libertas, &c, cùm per sexaginta annorum intervallum, à Friderico nempe II. usque ad Henricum VII., neglecta fermè hæc Provincia nullum Cæsarem viderit, intestinis bellis Urbes dilacerantibus, varii per nostras Regiones Principatus invaluere. Hinc verò occasionem nactus est Sigonius Historiam suam absolvendi, non inscitiâ, aut astu, (quod, ut superiùs innui, indecorum foret vel opinari,) sed ipsa poscente Rerum, eo Seculo afflictarum miserrima conditione; cùm in tanta armorum perturbatione, qua Langobardica præsertim Regio scindebatur, vix ullum apud nos vigentis Italici Regni vestigium legeretur. Hac igitur solidissima ratione ductus, *Regnum Italicum defecisse* scripsit Sigonius, ac calamum deposuit in ea annorum serie, in qua speciem quandam abdicatæ Italicæ dominationis à *Rodulpho* exhibitam fuisse, Eruditorum nemo inficiabitur. Id autem in Sigonio eò minùs reprehendendum est, quòd candidè fateatur, à se minimè inspecta fuisse Diplomata, quibus à *Rodulpho* pacta Libertatis condita fuere; inde enim dilucidè patet, res Italicas, ea facie solummodo, quam tunc gerebant, ab ipso relatas. Hæc subnectere necessarium duxi, ne tam turpi nota, absoluti eximii hujus operis gloriam dehonestari, impostérum, quisquam patiatur.

ceperunt, ac demum ad Germanos translatum Italici assiduis à Gregorio VII. Pont., & Henrico III. Imp. armorum contentionibus fatigarunt, ac demum in hunc statum, A quem paullo ante descripsimus, adduxerunt. Ac de Regno quidem Italico hæc habuimus, quæ memoriæ mandaremus.

F I N I S.

CLARISSIMO VIRO

JOSEPH ANTONIO SAXIO

AMBROSIANÆ MEDIOLANENSIS BIBLIOTHECÆ

PRÆFECTO

MARCHIO SANCTÆ MARGARITÆ

JOSEPH MALASPINA

SANCTI MARTIANI ABBAS COMMENDATARIUS,
ET IMPERIALIS CONSILIARIUS

S. P. D.

1. Benvenutus Sangiorgius, Hierofolymitanus Eques, & Casalensis super totum Montemferratum Senatus Præses, Marchionalis ejusdem Regionis, suorumque Marchionum, Chronographus fuit eximius. Sed docto illius labore non prorsus in tuto posita veritas est, aliumque doctiorem calamum expectat, ut plenius innotescat; nec quisquam hærere dubius potest, quin à Te *Saxi*, Vir Clarissime, & Amice, mihi Thesauri ad instar carissime, in edendis Adnotationibus, Sigonium *de Regno Italiæ* illustrantibus, id feliciter tandem obtineat. Omnis, vel saltem præcipua difficultas in eo sita est, ut *Aleramus* supradictorum Principum fons, sive radix, quo genere, qua patria, quibusve moribus fuerit, quo parente natus, qua, sive quibus copulatus uxoribus, & quot qualesque filios sibi in Marchionatu successores habuerit pro certo doceatur; Mirum equidem est, quantùm in his omnibus scripto tradendis noti hactenus cespitent Authores præter hic laudatum Sangiorgium, qui neque ipse in aliquibus omnino expeditus incedit, & præsertim dum, nullo syochrono teste dato, nuptam *Aleramo* valde seni juvenculam *Adelaidem Othonis*, & quidem *secundi* Imperatoris, filiam admittit, & inde susceptos hæredes, quos, tantùm non bene incœptos, ad sibi coævum ex *fœmineo Aleramico*, & ex *virili Palæologo* Imperiali sanguine Marchionem *Gullielmum* octavum, anno natum 1486., perquam optimè perduxit, operique suo Mecœnatem fecit.

2. Paucas igitur à me olim factas in hanc de *Aleramo* originem, progeniemque animadversiones Magistrali tuo eruditis in rebus judicio non aliter subjicio, ac si quis nihil, aut parùm utiles Soli faculas exhibeat; unam mihi & gratam pariens utilitatem, si mea tuis quadraret studia, pro hac liberanda à multo nimis fuco veritate, acciderit invenire. Sed veniant tandem, quæ Sangiorgii legens Annales tenui meo pro captu adnotabam.

3. Satis diligenter ad trutinam memoratus Author expendit vetustissimam ab *Aleramo* genesim, eamque ridendis à fabulis seriò, & optimè vindicat à pagina prima usque ad decimam sextam pro rei veritate, dignitateque historica pugnans, datisque inhærens documentis, ignorati antea tramitis se impostèrum ipsius Lectoribus Ducem præbuit. Quos ipse aliorum, & quidem gravium, Scriptorum detexit errores, cùm neque pauci, neque leves, neque satis adhuc omnium ex animo sint radicitùs eruti, eos hic in medio ponere, utile multis, gratumque omnibus arbitror esse futurum. *Aleramus* patria *Germanus*, & patre *Saxoniæ Duce* natus, à quàm multis pro certo traditur, & ab omnibus suo illum pro Genearcha volentibus, mordicùs tenetur; licèt revera merè id somnietur; cùm *Aleramus* ipse, Patriæ, Patrisque sui optimè conscius, se *Gullielmi Comitis* filium dicat, & natum in Italia Principem doceat, sua teste donatione Abbati, & Monachis *Grazani* facta anno 951., videndâ penes laudatum Saugiorgium pagina 11.

4. *Aleramus* idem latitans in Italia peregrinus, & cum rapta *Othonis primi*, sive *secundi*, aut etiam juxta nonnullos *tertii* Imperatoris Filia, vili de lucro carbonariæ, sive ferrariæ artis nutritus; miro tandem, plurésque inter Authores variante modo, agnitus, factusque ab Augusto Socero Montisferrati Marchio buccinatur.

natur. Ita suo ex ingenio scribentes, quàm longè à veritate absint, egregiis duobus hanc in rem documentis pag. 10. & 11. Sangiorgius evidenter ostendit. Eodem enim, quo suus ante in Italia Genitor *Gullielmus* fulserat, *Aleramus* & ipse Comitis titulo folgebat, ut anno 938. datum illi ab *Hugone* Patre, Filioque *Lothario* Regibus privilegium enunciat. Anno deinde 951. in tabulis factæ ab ipso donationis supra citatæ, de se ita ipse loquitur: *Nos Aleramus Marchio Filius Gullielmi Comitis, & Gilberga Filia Dom. Belengarii Regis*. Incompertum tamen est, quando, & à quo ea ornatus dignitate fuerit, nisi eam fortasse obtinuerit à regnante tunc *Berengario*, cujus ille filiam *Gilbergam* habebat uxorem.

5. Lucem deinde addit luci celebertima illa ipsa *Aleramo* facta ab Othone I. Imperatore donatio, sive data, ut loqui alii malunt, investitura, quam Sangiorgiana Chronica integram pag. 13. refert. Ibi equidem anno 967. plurima à *Flumine Tanari usque ad Flumen Urbam, & ad littus Maris Aleramo* præfato prædictos Imperator de novo donat, & plurima jam ab aliis tradita investit atque confirmat, in *Comitatu Aquensi, Saonensi, nec non Astensi, & Montisferrati, Taurinensi, & Vercellensi, Parmensi, & Cremonensi, seu Bergomensi*. Hæc ego omnia, ut in privilegio continentur, exprimere oportunum duxi, ut tot inter Italici Regni Comitatus, numerata ab *Othone* Montisferrati Regio videatur, fiatque omnibus omnino perspicuus illorum error, qui *Aleramum* Montisferrati Marchionem eodem met ab *Othone* constitutum tunc de novo & primitus voluerunt, vel etiamnum cœci à cœcis ducti pertinaciter volunt. *Aleramum Otho* Imperator crebrò memorat, & illum semper Marchionem nominat, qualem antea fuisse noverat, quin talem ipse faceret.

6. Bigamus fuisse *Aleramus* debuit, cùm certissimus *Gilbergæ Belengarii*, (ut textus habet pro *Berengario*) Regis Filiæ Maritus fuerit, à se ipso, ut numero 4 jam vidimus, enunciatus, aliàque ex eodem documento anni 951. infertur viduatus uxore, quæ vera dicenda est Mater *Gullielmi*, jam fato functi, cujus *Gilberga* dicitur Matervia, istiusque ille dicitur Filiaster. De hac conjuge prima Sangiorgius etiam viso, sed non bene perpenso, citato supra documento, ut inscius silet. De secunda illa, ille solus, inter tot de *Aleramo* notos mihi Scriptores loquitur. Ceteri omnes, & quidem multi, una in *Alassia*, vel *Adelaide*, quæ tertia esset uxor, intenti, ejusdem occultum cum *Aleramo* conjugium; ab insalutato Parente Cæsare fugam; Sabathias inter Alpes latibulum; vilem in victu lucrando laborem; casu deinde & fortuna mirabili factam ab Augusto Genitore agnitionem, datosque Genero *Aleramo* pro septem natis ab illo Nepotibus Marchionatus septem, idest *Montisferrati, Salutiarum, Cevæ, Incisæ, Carretti, Ponzoni, & Boschi*, de quibus fortasse loqui infra continget, anilem prorsus in morem, historica majestate contempta, ementiuntur, & fingunt.

7. In omnes magnam hanc fabulam componentes fabellas loquitere, neque si vellem possum, neque si possem debeo; basi enim loco mota quodnam stare positum super illa ædificium potest? Satis hoc loco erit innuere, *Alassiam*, sive *Adelaidem* ab *Othonum* aliquo Imperatore natam, datamque *Aleramo* uxorem, ab ipso neque solertissimo Sangiorgio firma satis evinci probatione. Is enim pag. 13. suorum de Monteserrato Annalium genitam ab *Othone I.* Cæsare Augusto, suaque ab uxore *Adelaide* aliam asserit *Adelaidem*, neque istam *Aleramo* copulatam tradit, sed ejusdem nominis alteram, quam *Otho Secundus*, & *Theophania* Græci Basileos filia procrearunt. Rem ille hanc pag. 20. scribit, ut scriptam invênit à Raphaële Volaterrano, quem pagina prima cum utroque Jacobo Aquensi & Bergomati, cum Sabellico, Blondo, & Merula inter malè meritos de Aleramica historia Fabulatores collocat, atque sugillat. Cùm verò à tot illis inaniter dictum, tot aliorum, & ex illis etiam ipsis aliquorum silentio impugnet, ut pagina nona esse videntur Frater Martinus Martinianæ Author historiæ; Platina in vita Agapiti 2. & Joannis 13. Pontificum Romanorum; Blondus in Decade secunda, secundi & tertii libri; Matthæus Palmerius; Raphaël Volaterranus in Vigesimotertio Rerum Urbanarum; & Nauclerus Joannes secundo Chronographiæ volumine in secunda, & quarta supra trigesimam generatione; silentem Ego notæ melioris indicabo Virum, qui hac de re palmam præ ceteris unus obtinere meretur.

8. Sanctus Odilo Cluniacensis Abbas Sanctam *Adelaidem* ipsi notus compertam habuit, ut de illius vita scripturus ita ipse testatur lib. 1. cap. 3. videndus in Tomo 1. pag. 263. Leibnitianæ Collectionis: *Hæc enim, quæ de ea dicimus, non modò auditu, sed & visu, & experimento cognovimus. Multa ab ea salutis verba audivimus,*

plurima dona suscepimus &c. Hujusmodi ergo Author scire & potuit, & debuit, quæ de tania muliere geous propter & mores spectatissima, tradere Posteris aggressus fuit. Prolem tamen, quam duobus è Viris ipsa suscepit, non aliam memorat, nisi cap. 1. lib. 1. à *Lothario* Italiæ Rege, Viro illius primo Fœmioam, dato Leiboitianis in Notis Baronium corrigentibus nomine *Emmam*, alteri Lothario, Francorum Regi nuptam; & capite 3. ejusdem libri ab Imperatore *Othone I.* Viro ejusdem altero *Othonem* alium paterno in Imperio *secundum*. Hunc unicum illi filium fuisse bis affirmat cap. 5., & neque isto, oeque ullo alio io capite *Adelheidim* Filiæ alicujus Matrem ab eodem *Othone* factam dicit, & dicere sanè debuisset, nec dubitari ab ullo prudeoter potest, quin ille dixisset, si ad id in *Adelheidis* vita dicendum patens illius oculis veritas impulisset. Præcipua enim in Priocipibus adeò magnis res est, quævis ab ipsis genita proles, ut sileri de Domo eorum in historia nequeat, & præsertim quæ variis, magnis, mirisque acta casibus tantam multis in historiis celebritatem meruit, quantam *Adelhais Alerami* asserta uxor contra silentes veteres modernis multis obtinuit ab Historicis.

9. Noo ergo sinè difficultate admittere cautus quisque potest suppositam hanc solis à Receotioribus *Adelheidim*, Sanctæ Imperatricis *Adelheidis* sive Filiam, sive suo ex Filio Imperatore Nepotem; cùm Sanctus Odilo eo vivens tempore, quo illa vixisse debuisset, si re vera inter vivos illa fuisset, in sua nullibi ab ipso descripta Matris vel Aviæ vita memoret. Memorat ille quidem, & cap. 4. 5. & 6. non semel memorat, Sanctam eam Imperatricem post Mariti *Othonis* primi Imperatoris fatum, cum unico Filio suo *Othone* Imperatore *secundo* viduam regnasse, & post istius etiam funus, pro Filii Filio Imperatore *Othone tertio* Græca Matre orto, multa cum Imperio Romano Regna rexisse, neque habuisse umquam de Filia, sive Nepote sua curam, ut Matris vel Aviæ, postulabat officium, ab Historico vitæ suæ Teste, suosque inter Aulicos Familiari, nulla prorsus ratione silendum.

10. Si eorum unicè habenda in historiis ratio est, quæ non scripta modò, sed certis stabilita legimus argumentis, multa de *Alerami* successoribus in dubium veniuot; immo certam falsi præ se speciem ferunt. Qua scilicet e duabus, vel tribus illius Uxoribus nati eidem Filii sint; Qui deinde, & quot fuerint, nemo adhuc manifestum omnino fecit. Ex alia ante *Gilbergam* ducta Uxore Filium suscepit *Gullielmum*, sed ultimo jam fato functum in sua *Aleramus* ipse donatione, Grazani Monachis facta anno 961. recenset, duosque ibi alios tunc viventes, dictosque *Gullielmi* Germanos, *Anselmum* & *Oddonem* commemorat. Utrum istos illi natos à prima Uxore Filios, an secundæ sive tertiæ Uxoris alios *Otho primus* Imperator intellexerit, dum anno 967. veteres eidem, & Filiis, & Hæredibus ditiones confirmavit, novasque concessit, quis nunc sinè antiquo Teste asserere, nisi mero ex arbitrio potest? A prima certa incerti nominis Uxore datos *Alerami* Filios, & Hæredes Aleramica Grazanensi Cœnobio facta donatio evidenter osteodit. Ab indubia vero Uxore secuoda nomine *Gilberga*, & magis quàm dubia ab Adelheide Uxore tertia, partam eidem *Alerami* Sobolem nullus mihi ootus Scriptor æqualis aut proximus in medio posuit.

11. An recte pag. 9. 20. & 21. Chronici sui calculos Sangiorgius faciat, Annalium suorum Lectoribus judicandum relioquo; hos tameo ego calculos à me factos, atque, ut puto, ab omnibus faciendos, juxta indubias, à Sangiorgio positas, datisque ab eo documentis probatas, sed suis minimè præ oculis, ut debebat, diligenter habitas, de *Alerami* Epochas libeoter subjiciam, ut quibus otium & voluotas erit, illos dignoscere cuncti possint. *Aleramus* itaque quando vivere incœperit, nullo certo teste constat; cùm verò ab *Hugone* & *Lothario* Regibus Fidelis eorum Comes anno 938. laudetur, & Curte Forum nuocupatâ donatus ab illis in illorum privilegio legatur, ut ad exerceodum Comitis, insigne tunc in regendi Regni Populis officium, aptus dici & esse potuerit, annis 20. minor haberi noo debet. Tribus deinde supra decem auctus anois, Gullielmo Filio jam defuncto orbatus, & ad altiorem Marchioois gradum evectus, unà cum *Gilbergâ* conjuge, & *Anselmo*, & *Oddone* Filiis, ab alio thoro acceptis, Grazanenses Mooachos, anno Christi 951., sui ipsius 33., multorum prædiorum beneficio piè ac liberaliter affecit. Sexdecim post annos, cùm quadragesimum ille & nooum jam numeraret, veterem Montisfertati ab Alpibus nec non à Pado atque Tanaro usque dum in unum confluunt fluviis, circumseptam sibi confirmari, novamque aliam à Tanaro usque ad Urbam & littus Maris sibi concedi ab *Othone I.* Imper. ditiooem anno 967. impetravit. Viduus tandem Gilbergâ defunctâ factus, anno 986. *Othonis II.*

Augusti

Augusti Filiam *Adbeleidem*, ex fide Volaterrani Uxorem sibi octavum & sexagesimum annum ingressus, Imperialem Virginem, bis nondum septenoem eonjunxit.

12. Quot hioe nascantur absurda, unico agnoscere iotuitu quisque potest. Actum & ipse agerem, si quæ satis ennspicua superioribus in oumeris facta jam puto, iterum inspicienda meis non sine stomacho Lectoribus exhiberem. Quæ adhue dicenda supersunt, datæ in jam dictis luci novam semper affundent lucem. Quis verò nunc adeò bardus homo, ut conditionem, ætatemque hos inter suppositos Conjuges nimis imparem non videat, atque id videns credere velit & possit? Non enim ex hujusmodi defectu singulo, sed ex utriusque complexu tanta istas contra nuptias emergit difficultas; cùm ille idem genere sit longè minor, qui adeò est ætate major, ut quinquies & magis sponsæ longè nobilioris, longèque ditioris ætatulam excedat. Aleramus igitur, à duobus dumtaxat annis impeditus ne septuagenarius esset, sæpèfatæ *Albeleidis* vix trium & decem annorum puellæ, quæ numquam in rerum natura, sed sola reeentiorum quorumdam Scriptorum in mente poëtica fuit, Maritus nedum non verus, se oe verosimilis quidem æstimati debet ab iis, apud quos ratio valere aliquid potest.

13. Si tantum mihi, elaras propter allatas hue usque rationes, tribuere liceet, somniati, *Aleramum* intet, & *Adeleidim*, matrimonii eaussa nullum posthac inter verè eruditos patronum inveniet. Principem hujusmodi Puellam augusto utriusque Imperii sanguine natam, seni nuptam quis credat septuagenario, & quanto minus forsitan octuagenario? Non equidem omnes, ut *num.* 11. suæ in favorem ætatis opinatus ipse sum, opinari alii volent, aut poterunt, & viginti dumtaxat annis fuisse negabunt *Aleramum*, sed paulò plus, aut minus ad trigesimum pervenisse contendent, quando ab *Hugone*, & *Lothario* Italiæ Regibus anno 938. vano tunc minimè Comitis titulo, sed gravi, & Virum requirente Comitatus administrandi munere jam decoratus exprimitur. Quamvis verò mitiorem meam omnes sequantur de illius ætate opinionem, enjus umquam in mentem veniet, tenellam illam Virgunculam, vix tres supra decem annos natam, à Parentibus juxta Sigonium lib. 7. de Regno Italiæ anno 972. Matrimonio junctis, ad tam celeres, eum Viro nimis natu grandi, & parum grandi potentià Principe, nuptias, anno 986. datam fuisse præcipitem; perinde ac si Imperatoris Filiæ, & Nepoti, cujus oisi e vultu, apud fabulantes de illà Historicos elegantissimo, venire multæ acutæque poterant à dote sagittæ, annis *Aleramo* longè minor, & Principatu longè major deesse Maritus potuisset.

14. Deliramentum ergo est, non historia, quæ ut num 4. & 6. jam diximus, & iterum dicete præter fas non est, primi Othonis Saxonica in Aula Ephæbum *Aleramum*, vel Tyronem in posito eontra Brixiam Italiæ Urbem exercitu Militem, juvenemque utroque in loco Alassiæ amoribus irretitum fiugit; & cum illa sive primi, sive secundi Othonis filia, ut ex more falsa loquentium, alii contra alios tradunt, se fugæ datum, & Ligusticis abditum in Alpibus venditat; Septemque Marium carbonario labore nutritorum Parentem factum, tandemque id numquam opinante ab Imperatore agnitum, venià donatum, acceptumque in Generum, tot unoquoque pro Filio Marchionatibus nobilitatum, & auctum, ad aucupandas Vulgi admirationes jocosè potiùs quàm seriò decantat. Quomodo hæc, sive in Germanià, sive in Italià, sub Othone aliquo Imperatore juveniliter agere *Aleramus* potuit, qui antequam *primus Otho*, Italiæ Rex, & Imperator fieret, ut num. 5. ex ejusdem Cæsaris testimonio probavimus, erat in Italià Marchio, & Uxorem Berengarii Regis Filiam jam Maritus habebat, factusque ante illam ab alia Uxore Pater jam fuerat, & Filii quidem jam usque ab anno 951. inter plures memorati, quin certo constet quando, & qua ille ætate decesserit, sed decessisse jam Adultus pro certò debuit, ut è sequentibus eoocludere rationibus cogimur.

15. *Gullielmus*, renovato juxta motem Avi nomine, Filius ille fuit, ut citata jam toties io donatiooe de anno 951. facta, fato jam functus, eam attigisse oportuit ætatem, quæ septennium superans piam eamdem à Patre factam pro illius etiam anima donationem admittere in suffragium potuisset. Danda pro fide sunt ipsius à Sangiorgio pag. 11. dati verba diplomatis, hunc in modum loquentia: *pro animæ nostræ, & q. Gullielmi, qui fuit Filius, & Filiaster, atque Germanus noster, seu Parentum nostrorum mercede*. Diversæ distinctæque omnes istæ in *Gullielmo* jam defuncto relatinnes ad eruendam, firmandamque de Aleramica prole veritatem, supra quàm dici potest, utiles sunt, atque fœlices. Mirum propterea nimis

est,

eſt, Sangiorgium ſuis eas habuiſſe præ oculis, & alienis ſuo de Monteferrato Annales legentibus ſubjeciſſe, quin tantam aliis datam ab ipſo lucem idem ipſe cognoſceret, aut ſua ipſe cognitione uteretur. Tot enim adeò claræ de Gullielmo jam dicto palàm factæ relationes, ita neceſſariò intelligi meâ ſententiâ debent, ut *Filius* Patrem ſuum de ipſo loquentem indicet Aleramum; *Filiaſter* Gilbergam, Patris poſt ipſum natum innuat Uxorem; *Germanus* ideſt, ſi germana ſit latinitas, ex iiſdem Patre, & Matre natus, Fratres appellet alios, eodem ab *Aleramo*, eademque ab alia illius Uxore ante ductam *Gilbergam* ſatos, *Anſelmum*, & *Oddonem*.

16. Huc tranſcripta citato ſupra è diplomate verbis, datam à me interpretationem excerpta ex illius initio confirmabunt verba hæc alia: „ Prævidimus nos „ Aleramus Marchio, Filius Gullielmi Comitis, & Gilberga Filia Domini Belengarii, & Anſelmus, ſeu Oddo g. g. (germani) viventes lege Salicâ, ipſi namque jugales modo quo ſupra genitorum noſtrorum, & Anſelmi ſeu Oddonis gratiâ nobis conſentiente, & ſubter confirmante, de noſtra facultate nobis ſua „ pietate largita Chriſti fidelibus offerre &c. Attendendus eſt ultimus iſte loquendi modus *Anſelmum* & *Oddonem* à pupillari egreſſos ætate convincens, & debitarum fortaſſe ſibi ex defuncta ipſorum Matre, Alerami Uxore prima, rerum arbitros, ut de illarum uſu vel ipſi diſponere, vel diſponenti conſentire Patri poſſent. Rerum ſuarum Dominus, & Arbiter eſt quilibet, dum vivit, Pater, & de illis ſine conſentiente Filiorum gratia, quidquid ipſe vult, agere ſuo ſolo pro arbitrio poteſt. Anſelmi ergo, & Oddonis gratia conſentiens non viventis Patris *Alerami* bona, neque Uxoris ſuæ *Gilbergæ* viventis, ſi eorum Mater fuiſſet, ſed alterius jam defunctæ ipſorum Matris debita ipſis bona reſpicere dicenda eſt. Immo quia ſuos adhuc viventes *Aleramus*, & *Gilberga* Genitores habebant, illos quoque ſibi conſentientes voluerunt, & habuerunt.

17. Meam verò in hujuſmodi conjectura mercem juſto pluris vendere neque facultas mihi, neque voluntas eſt. Tanti ſat eſt illam emi, quanti valere illam poſſe æqui & eruditi omnes, ſuum etiam conjecturis pretium ſtatuentes, judicabunt. Si quid caliginoſum facilis ad dubitandum aliquis ſe adhuc pati meis ſuperiore numero expoſitis in ſenſibus dicet, clariſſimum in meridie Solem videbit, ſi verba hæc alia, aliis ibi relatis quaſi ſtatim ſubſequentia, leget: *Et manifeſti ſumus nos qui ſupra jugales, & Genitores, Pater & Matervia* (quid eſt Matervia, niſi barbarum barbari ſæculi vocabulum pro Noverca uſurpatum.) *ſeu Filiis* (lego Filii.) *& Filiaſtri* (en barbara vox altera minimè latina civis: Filiaſtri pro Privignis dicti; ſed qui, & cujus Filiaſtri? niſi *Anſelmus* & *Oddo*, ab *Aleramo* & alia ante ductam *Gilbergam* uxore nati, Gilbergæ, propterea dictæ Materviæ, ideſt Novercæ Privigni) *qui Deo miſerante ante hos dies ædificavimus Monaſterium in propriis rebus noſtris in loco & fundo Grazani* &c. Tot equidem iſti conſanguinitatis & affinitatis gradus, inter tot perſonas, *Aleramum* ſcilicet, & *Gilbergam* jugales, nec non *Anſelmum*, & *Oddonem* Germanos, jugalium illorum reſpective Filios atque Privignos, propriam uniuſcujuſque conjunctionem diſtinguentes, ſi cum tot aliis conferantur gradibus, numero 6. & 15. in *Gullielmo* dictorum ſupra Germanorum Germano altero, & Conjugum ſupra dictorum reſpectivè Filio atque Privigno, jam exactè diſcuſſis, ſibi adeò benè omnes reſpondent, ut tam perfecto inter ſe conſenſu, non niſi in unam, eamdemque conſpirare veritatem poſſint.

18. Tot huc uſque profligatis erroribus in Alerami origine, Patria, Ditione, Nuptiis, Liberiſque, veluti ſol medio in Æthere nitidiſſimus, fabularum nocte depulſa, hiſtoricum afferens diem, omnium denique oculis veritas emicat. Haud fruſtra igitur gradatim probata in conſpectu toties ponitur, ut ex hactenus dictis bene firmatam meliùs ſemper dicenda confirment. Italus itaque Princeps fuit *Aleramus*; à *Gullielmo* Comite Italo genitus; Socero ſuo Rege in Italia exiſtente *Berengario* ſecundo, primus Montisſerrati Marchio ex Comite conſtitutus; duas inter uxores à prima genere & nomine, nondum cognita, tribus donatus maribus; nullam, quæ conſtet, ex ſecunda ſupradicti Regis Filia *Gilberga* ſobolem ſuſcepit. *Gullielmum*, ita fortaſſe dictum ex Avi nomine, ut natu primum, ipſe illius Pater *Aleramus* ſua de anno 951. teſte donatione Graziani Monacis facta, cùm jam e vivis ereptum indicet, duos alios ejuſdem Germanos, *Anſelmum*, & *Oddonem*, una ſecum tunc ipſo dicente viventes, ſibi deinde ſuperſtites, & in Marchionatu ſucceſſores habuiſſe neceſſariò debuit, aut caruiſſe Poſteris dicendus eſt. In auras enim abiit initi eumdem inter *Aleramum* jam propè octuagenarium, & juvenculam *Albeletdim Othonis* alicujus e tribus ſine alio medio Imperatoribus Filiam,

optimo

opinio conjugii vanissima; idemque nullus ex illo *Alerami* hæres venire ad aures potuit.

19. In rebus antiquis sinè antiquo teste dato, Recentiorum fidei se statim fidere quis umquam prudens potest. Fœlix veterum Testium afflatus accurati etiam Sangiorgii velis in quærendo firmandoque immediato *Alerami* Successore defuit, & ingenii sui remigio uti dum voluit, ne dubiis in Sabuletis hæreret, mendaces in scopulos & ipse impegit. Quod author non unus ab ipso citatus castigatusque, & idem ipse pariter castigandus, de relictis ab Aleramo Filiis & Hæredibus, neque numero, neque tempore concordes, suo tantum ex capite tradunt, plurimum valebit in eosdem omnes conveniens utique censura. Duos à *Secundi Othonis* Filia Filios, *Bonifacium* & *Gullielmum* adhærens Volaterrano Sangiorgius pag. 20. in lucem editos affirmat. Tres autem pag. ejusdem 8. ex Matre ab *Othone* primo genita genitos Jacobus Philippus Bergomas sine dato nomine numerat. Quatuor denique Aquensis Jacobus alter ipsius ejusdem Sangiorgii pag. 6. & 7. natos hoc ut sequitur nomine vocat: *Othonem* nempe, *Bonifacium*, *Gullielmum*, nec non denique *Thetim*. Hos inter maximè miro, sed prorsus imaginario belli casu, Primogenitus *Otho* ab *Aleramo* Patre dicitur occisus, dum uterque sui creditus hostis, contra quem pugnaret ignarus, postquam diu omnibus virtutem parem admirantibus visus est Mars geminus, gloriam Victori sed maxime flebilem, victus & post mortem cognitus Filius non inglorius auxit.

20. Hanc Alcramo datam ab Aquensi Jacobo sobolem Sangiorgius ut ex ea, quam dedit ipse, partim confutet, partimque cum ea concilier studio quàm potest maximo contendit. Ista tamen nimis est risu digna contentio, quæ de fructibus agitur ab arbore numquam nata productis. Quæ *Alerami* uxor supponitur vario donata nomine, & quod magis in fabulæ suspicionem cadit, Patre donata vario, sive *Alassia*, sive *Alonda*, sive *Albelais* &c., *Othonis* Imperatoris sive primi, sive secundi, sive tertii Filia, si, ut ex numeris 8. & 9. satis superque patet, in lucem nunquam venit, quonam igitur modo aliquos illa Filios, de quorum, sive numero, sive nomine lis agatur emittere in lucem potuit? Qui tamen in lucem non ab ipsa, sed à supradictis duobus per inane somnium Scriptoribus emissi leguntur, spretis pro nunc pejora somniantibus aliis quampluribus, abs re non erit, si videantur eadem inter se collidi ratione, qua conciliari frustra curantur. Sangiorgius enim, ut suus cum Jacobo Aquensi levis pateat dissensus, suusque cum eodem consensus facilis habeatur, ad optimam, qua idem ipse indiget, & non utitur, provocat amussim. Grazanensis ea est, hìc memorata sæpius, anno 951. ab *Alerano* facta donatio, ubi suos ille Filios geminos non semel eo ordine nominat, ut primo semper loco *Anselmum*, secundo *Oddonem* ponat. Illum ideo Sangiorgius natu primum, hunc natu secundum, cùm sibi persuadeat, falsò affirmatum à Jacobo Aquensi Primogenitum *Alerami Ottonem* demonstrasse satìs abundè putat. Stuporem qui potest, sibi prohibeat, dum inter Filios eidem *Aleramo* à diversa uxore partos inceptam, sed melius dixerim fatuam fieri confusionem videt.

21. Datæ anno 951. citatæ supra donationis tabulæ nuptum cum Gilberga, Regnantis tunc in Italia Berengarii Secundi Filia, ostendunt *Aleramum*, eidemque tres jam natos ab alio thoro ostendunt Filios, quamlibet extra dubitationem num. 16. positos, idest *Gullielmum* lucis usura privatum, duosque illi superstites Germanos, *Anselmum*, atque *Oddonem*. Cum hac prole vera, quam *Aleramo* prima ignoti nominis uxor peperit, Sangiorgius pag. 22. falsam illam comparat prolem, quam post annos non paucos supra triginta eidem *Aleramo* ab *Albelaide* uxore tertia partam Jacobus Aquensis ut sua sola in mente depinxit, suis etiam publicis consignavit Annalibus. Eò autem ista comparatio spectat, ut *Alerami* Primogenitus ab Aquensi perperam dictus videatur *Otho*, & istius in locum bene à Sangiorgio positus *Bonifacius* habeatur.

22. Donationis supradictæ certo, & claro utens testimonio, nonnisi optimè excludit ille ab *Oddone* primogenituram, pessimè tamen in *Bonifacio* collocat. Ubinam quæso ab ejusdem donationis capite usque ad calcem mentio *Bonifacii* alicujus occurrit, ex cujus nomine *Oddonis* nomini præposito suus etiam ordo nascendi præponendus inseratur? Quonam quæso modo Aleramica donatio vivente uxore sua *Gilberga* Grazanensi Cœnobio jam ab anno 952. facta de filiis ab anteriore Conjuge acceptis loquens, loqui etiam poterat de aliis, juxta Aquensem, & Sangiorgium, longissimè post ab *Albeleide* anno 986. ducta uxore tertia partis? Percipi hæc minimè potest inter natos è diverso thoro Fratres comparatio, ut contra naturam, nato primis è nuptiis *Oddoni*, *Bonifacius* è tertiis natus præferatur. Tale

deinde adductom quis crederet testimooium, cujus neque una in linea *Bonifacii* nomen apparet? Legitur ibi, & plusquam semel legitur *Anselmus*, patentissimè semper *Oddoni* præpositus, ex eodem primo *Alerami* conjugio uterque natus, ideoque verus uterque Germanus.

23. Ne quid ipse immeritum Sangiotgio apponere videar, & ne idem ipse immerens ab aliquo carpar, suis ille accusetur verbis, me necessarium pro verirate Censorem viodicantibus. Ita ille ait pagioæ 21. finem, & 23. initium faciens:
„ Ne da questo disseote fra Giacomo d'Aqui, il quale dice, che il primo figliuolo
„ di Aleramo fu Otto, ma si riprende per l'Instromento della Donatione fatta per
„ Aleramo all'Abbatia di Grazano, regnante in Italia Berengario, & Alberto; il
„ secondo fu Bonifacio, & il terzo Gullielmo; levato via adonque Gulliel.no, e
„ non Ottone (legendum puto: levato via Ottone, e non Gullielmo; quia Otho Marti, velut hostis per inscium Patrem litatus numero 19. dictus est.) rimase
„ Bonifacio primogenito di Aleramo. Hoc verum non esset, nisi sublato vel è vivis, vel verè magis ex natis *Othone*, juxta mentem Aquensis primogenito, & relicto inter vivos tertio genito *Gullielmo*, ut *Bonifacius* duos inter istos medius, ex mente Sangiorgii primogenitus esset, vel fieret.

24. Tantæ meæ hoc uno in errore moræ me jam nimis equidem piget; sed nisi errantem adhuc Sangiorgium insequar, & si ad rectam eam, à qua declinatum monui, revocare viam negligam; pseudomedici adinstar ero, qui morbo indicato cootentus, pharmacum ignoret, vel non adhibeat. Cùm semel viator aliquis rectæ viæ terga dederit, quò magis suum producit iter, eò semper magis ab illa recedit. Id Sangiorgio contigisse oemo, qui suis istis in Annalibus hospes non fuerit, inficias ibit. Huic medela malo, unus erit ad veros, notosque Sangiorgio duos *Alerami* Filios, *Anselmum*, atque *Oddonem* Sangiorgii ejusdem fœlix ab infœlici digressione regressus; duos præter istos numero 21. & 22. convincentibus planè argumentis in aperto positos, nemo alius, idoneo teste tutus *Alerami* Filius Aletamici sanguinis propagator, & hæres haheri ad Eruditis potest.

25. Quoad usque vitam isti suam produxerint, & quibus copulati uxoribus fuerint, quot qualesque Filios susceperint, è tenehris eruere, & luci reddere, hoc opus, hic labor esse Sangiorgio sanè debuerat. Illi tamen Montisferrati convenæ Conterraneos inter Proceres primario, Senatus super totam Provinciam Capitis, suorum adhuc ibi florentium Marchionum familiari, Regionis pænè totius cartophilacia suo sub arbitrio habenti id minimè operis neque laboris cùm fuerit, qua ratione, quave fœlicitate advenæ mihi esse ounc poterit, solitariam Derthonensi in hoc Abbatiæ meæ prædio vitam agenti, ab Eruditorum nimis societate sejuncto, neque demum meis, ut vellem, studiis, sed litibus viventi, curarum certè omnium molestissimis? Impares oneri humeros licet seotiam, mihi tamen non cadit animus; neque animo ingens ausus erit fortasse omoino irritus. Nisi enim præstare omnia potero, quæ vel ipse non potuit Sangiorgius, aut neglexit; *Alerami* saltem dubiam ah isto relictam, velut deductam à fictitia prole, dominam Montisferrati ad Paleologos usque posteritarem, genealogico veræ prolis firmissimo glutine conjungere, & fide reddere dignam firmissima me posse haud quaquam frustra confido.

26. Eidem igitur Sangiorgio nixus, suo ego è lapsu Sangiorgium erigam. Illo mihi prælucente sydere, illi ego suam impertiens lucem sydus ero. Cootextum ita ab ipso inclytorum Montisferrati Marchionum Stemma, uno quamvis gradu mancum claudicet, suo tamen à Montisferrati chrooico, idest è divite suo Montisferratensium rerum penu satis effundit luminis, quo suus agnosci error, & emendari egregiè possit. Utinam Sangiorgio similes quælibet in Italia princeps, sive illustris Familia Geneologos habuisset, uno aut altero dumtaxat in gradu nutantes; sed in allatis optimis, licèt singulis non bene perpensis documentis fulcrum porrigemus, quod ad ipsorum erectionem, & sui firmamentum diligens, aut fœlix magis è Lectoribus aliquis aliquando arripiat, & aliorum omnium usui commodum faciat.

27. Ex receptissimo ubique adagio: facile est inventis addere; major utique in magis ardua rerum omnium inventiooe sita virtus, majorem sibi promeritam à primis inventoribus laudem, sartam illis tectamque conservat. Ad non vulgare Sangiorgio decus ideo sufficit, quod veterum æquè ac illustrium Montisferrati Marchionum origo è fahulis, & quidem anilibus, ad historicam traducta veritatem, illum habuerit inveotorem potiùs quàm vindicem. Prærer unum Alerami nomen, & Marchionis in illo dignitatem, ditionemque Montisferrati, fabuloso tamen modo,

do,

do, & tempore utramque illi tributam, veri nil aliud auctores cæteri norunt, fuisque notum Lectoribus fecerunt. Avum illius, & Patrem, & Patriam pro certo nosse Sangiorgii beneficium est, Italica in historia, Eruditis ab Italis nullo satis encomio compensandum. Huic adjungi etiam debent notæ nuptiæ, notique fœtus, quamvis in utrisque falsa veris veraque falsis consociaverit, hanc ob causam suscipiendam ab aliis alium reliquerit pro ista magis illustranda veritate meritum simul, atque laborem.

28. Non sine causa, nec sine duce in errorem temerè cecidit, multòque minus fabulantium adinstar in illum se sponte conjecit; sed Sapientis in morem Scriptorum auctoritates, & temporum congruentias sedulò expendens, ne incautus erraret, ipso suo ratiocinio deceptus erravit. Historici propterea non oscitanter errantis humanis ab omnibus excusatur humanitas; sed historiæ à quolibet errandi modo tenebris involutæ, nisi stante in istas censore aliquo, nulli umquam nuda patens lucebit veritas. Contra hanc merè somniantium somnia facilè dissipantur, sed eamdem accurato studio quærentium, & invenisse pro certo sibi persuadentium, orditos sibi ab ipsis, in quos inciderunt, casus confutatione detegere, & correctione emendare, geminati laboris negotium est, neque nimis leviter tractandum, neque breviter nimis expediendum.

29. Falso supposito alieno, & suo, suaque super illud fallaci argumentatione Sangiorgius quasi gemina deglutitus syrte naufragium sibi ipse quæsivit. Supposuit, ex Volaterrano, de re tam antiqua idoneo minimè testi adhærens, & oraculi loco habuit *Alerami* cum *Adeleide Othonis II.* Imperatoris Filia matrimonium, quod fabulis adscribendum à num. 12. usque ad 14. jam satis dicta convincunt. Hoc è supposito matrimonio nonnisi suppositi eadem facilitate fructus haberi potuerunt. Recentiorum mens sola Scriptorum, quàm ineptè illis fœcunda fructibus fuerit, eadem ipsa num. 19. & 20. videnda, ut in quolibet eorum discors, ita in eorum nemine verax palàm omnibus ratione utentibus facit. Quod Sangiorgius cœcis ductoribus usus in Aleramica prole tertius è suppositis nuptiis quærenda, veri nihil viderit, mirum sanè nemini erit; Erit autem omnibus quàm maximè mirum, quod synchronum secutus Auctorem, in accepta ab illo luce sit hallucinatus, & magìs quàm ille vidit, videre in illo ipse voluerit.

30. *Aleramo* enim Avo dum *Bonifacium* conjunxit pro filio nepotem, se in hanc necessariò dixit descendisse sententiam, Arnulphi Mediolanensis Historici auctoritate coactum. Sed Auctoris bujus allata ab illo verba legenti hæc nusquam patet asserta citatio. Quam igitur pag. 21. sibi factam asserit, suis ille verbis fateatur volo necessitatem: *quale* (Annusa virginali puerperio, ut ipse ait 1053.) *seguendo li predetti Annali* (citato supra ab Arnulpho compositi:) *fu l'anno della morte del predetto Bonifacio, e dell' età sua sessagesimo settimo, sono astretto ad affermare BONIFACIO, del quale parlano gli Annali predetti, essere stato il PRIMOGENITO* figliuolo, e *SUCCESSORE* di Aleramo. Si Sangiorgio fides habenda est, bis ab Arnulpho cum laude Marchio Montisferrati Bonifacius memoratur. Prima illius habetur mentio sub istis verbis à Sangiorgio pag. 21. relatis, nullo Arnulphi Libro indicato, neque Capite: „ E vicino autem Italiæ cum Optimatibus cæteris electi, Duces incedunt: „ (Conrado I. Imperatori ad subigendam Burgundiam validum ferentes auxilium) „ scilicet Præsul Heribertus, & Egregius Marchio Bonifacius Montisferrati, duo lu„ mina Regni: Mentio ejusdem secunda hujus est tenoris: *His diebus Marchio Montisferrati Bonifacius, dum nemus transiret opacum, insidiis ex obliquo latentibus venenato figitur jaculo, heu senex, ac plenus dierum maturam mortem exiguò præoccupavit!*

31. Quæ ex Arnulphi una Montisferrati vocula hoc nostro tempore orta est difficultas minimè levis, cùm expediri paucis non possit, ultimo post alias loco discutienda, & solvenda relinquitur. Subjiciendus nunc examini est Arnulphi textus integer, ut à Sangiorgio sive genuinus, sive interpolatus proponitur. Ipsis etiam ex allatis ab eodem Sangiorgio verbis cunctis fit legentibus evidens, quod *Bonifacius* Montisferrati Marchio *Alerami* fuisse filius, neque ab Arnulpho dictus legitur, neque ab aliis dicendus evincitur. His tamen iisdem ex Arnulphi verbis, sive verborum sensibus, eò se necessitatis adductum Sangiorgius explicat, ut inferat, non legat, laudatum ab Arnulpho Marchionem Montisferrati *Bonifacium* fuisse *Alerami* filium natu primum, & illius immediatum in Marchionatu successorem. Ut suus iste quoque magìs clarè pateat error illationis, & certam de hoc quoque palmam veritas ferat, audiendus ille idem est pag. 20. in hunc modum apertè locutus: *Aleramo, essendo pervenuta a morte Gilberga figliuola di Berengario III.* (inter Italiæ Reges Tertius à Sangiorgio, & à Riccobaldo Ferrariensi Quartus dicitur Berengarius iste

Epo-

Eporediensis antea Marchio, quia duos primus, & alius tres ante illum in Italia regnasse Berengarios malè supposuit, cùm revera, Anonymo Poëta teste sui laudatore coævo, Liutprando, Sigonioque, unus idemque Forilivii Dux Berengarius variâ fortunâ Italicum thronum acquisivit, amisit, recuperavit, Rex hoc nomine I., & Imperator postea factus) *Re d'Italia, con la quale aveva conceputo un figliuolo nominato Gullielmo, l'anno poi novecento, & ottanta sei, secondo Raffael Volaterrano, onestissimamente si rimaritò con sommo applauso della Imperial Corte, con Adelisca, overo Alassia, figliuola di Ottone II. Imperatore, e di Teofania figliuola di Niceforo Imperatore de' Greci, con la quale visse anni nove in matrimonio, e con lei procreò due figliuoli, cioè Bonifacio primogenito, e Gullielmo.*

32. Quod in allatis nunc supra verbis, tamquàm antecedens continetur, si concedi verum posset, quod aliud aliis in verbis num. 30. relatis tanquàm necessariò consequens, motus ab Arnulphi testimonio Sangiorgius infert, verum pariter concedi ab omnibus deberet. Nuptus enim anno 986. *Aleramus* Montisferrati Marchio, datum illi à Sangiorgio Filium *Bonifacium*, Montisferrati Marchionem propè septuagenarium, anno 1053. (ut suos cum fide calculos referam) emisso ex insidiis jaculo confossum, sibi etiam dari ab omnibus debere evidenter evincit. Si enim iste illi medio Filio aliquo nepos daretur, non equidem senex, ut ab Arnulpho dicitur, & dierum plenus è vivis excessisset occisus; quia lustris quatuor vel quinque sua septem supra sexaginta annorum ætas decrescere prò certo deberet. Everso igitur uno nuptiarum istarum falso supposito, quæ sua Sangiorgio visa est necessaria, de *Bonifacio* dicendo *Alerami* Filio, ut merè vana illico cadit illatio.

33. Sub hujusmodi vano in supposito fontem sibi Sangiorgius aperuit, sui unde omnes vel saltem præcipuè manarunt errores. In illos animadvertere hoc loco supervacaneum puto, si num. 15. 16. & 17. internecinum illis à me factum bellum memor adhuc jam viderit Lector, ut iterum videre sibi grave non duxerit. Certissimum à me ibi admittitur, & admitti ab omnibus debet *Alerami* cum *Gilberga* Matrimonium. Ibi à me non admittitur, neque admitti ab aliquo potest *Gullielmus Aleramo* Patri suo à *Gilberga* sua minimè Matre, sed Noverca, progenitus. Admittendos denique omnium oculis patere feci, quos patere suis Sangiorgius noluit, duos alios dicti *Gullielmi* è vivis erepti Germanos Fratres eidem superstites; *Anselmum* atque *Oddonem*. Hos autem facilè poterat, immo etiam cum supradictis cæteris nosse ille debebat, nisi relatam à se pag. 11. Aleramicam anno 951. factam Grazanensi Cœnobio donationem, ubi supradicta omnia continentur, vel clausis oculis legerit, vel cœcutire legens spontè voluerit. Quoniam verò minimè istos novit, aut dum oportuit, illorum memor minimè fuit, viduum simul & orphanum sibi persuasit *Aleramum*, & Volaterrano consentiens cum *Adeleidi Othonis II.* Imperatoris & *Theophaniæ* Filia illum anno 986. tertiò nuptum supposuit, &, verâ neglectâ, supposititiæ prolis Parentem fecit.

34. Inter multa, quæ, ni fallor, minimè levia *Aleramum Othonis II.* Imperatoris Generum nolunt, eloquens valde mihi visum est S. Odilonis, suis haustâ oculis, & chartis traditâ S. *Adelaidis* Augustæ in vita silentium. Idem etiam omnibus videri & posse & debere constans eadem meâ stat adhuc in mente sententia. Instar enim multorum est unus iste Augustæ illius vitæ Testis & Scriptor, quæ *Othonis I.* Imperatoris Uxor, Mater Secundi, & Tertii denique Avia, sociam non solùm cum Marito, Filio, & Nepote vitam duxit, sed Regnorum, & Imperii curas cum singulis Augustis illis Augusta sustinuit. Uno enim anno & mense Filii sui Filium vivendi fine præcessit. Opponi mihi jure cum possit: non omnia pro falsis haberi, quæ veteri aliqua in historia, suo de illis silente Authore, locum non habent. Hujusmodi, ajo ego, silentio vim sine limite tantam nemo unus concedet, rebus autem, & casibus aptam nemo unus negabit. Antiqua certè ab antiquis minimè tradita, si solis tradantur à recentioribus, levia tantum capita invenient, quæ illis annuant. Qui me pag. 8. Sangiorgius docet à modernis vana tot de *Aleramo* suo tradentibus Historicis Satyricè cum Satyrico patere:

———————— dic tamen unde
Hæc emis, haud pudeat dominum monstrare tabernæ.

Ille me ipse docet idem critico ab ipso criticè petere: cur à remoto nimis ab *Alerami* temporibus Volaterrano, eumdem extrema laborantem senectute, tertiis cum Imperiali Juvencula nuptiis illigatum emerit *Aleramum*? quin ab illo tabernæ dominum monstrari sibi petierit? Quærendus iste non erat, nisi Scriptores inter, Othonibus Augustis synchronos, aut suppares; quod ab illo minimè factum, ne infectum ipse relinquam, quædam veterum de Othoniana prole scribentium te-

sti-

ſtimonia in medio proferam, ut uni ſtudens veritati, quid hac etiam in re ſentiendum ſit, eruditus Lector expendat, & eligat.

35. Primus in ſcenam prodeat Monachus incertus à ſuppoſito illius Monaſterio dictus Herueldenſis, Imperatorum ab Henrico Aucupe ad Henricum V., ſub quo vixit, rerum geſtatum auctor à celebertimo Leibnitio in Tomo I. Scriptorum Hiſtoriæ Brunſvicenſi inſervientium ſub nom. XLIV. editus, ubi pag. 7n8. de primi Othonis uxoribus, filiiſque ita loquitur: „ Otto duxit uxorem Eddidam Re-
„ gis Anglorum &c. Genuit ei *Ludolfum* omni virtute conſpicuum. *Lutgardim*,
„ quæ nupſit Conrado Duci. Editb obiit VI. Kal. Febr. anno Domioi 947. &c.
„ Otto pergens Romam, duxit uxorem *Albelbeidim* relictam à Lothario, filio Hu-
„ gonis, anno Domini 951. Papiæ &c. Adelheidis Imperatrix filios genuit Otto-
„ ni. Primus fuit *Hinricus*: Secundus *Bruno*: Tertius *Otto*, quem populus jam
„ tuoc ſperabat dominum; filiamque nomine *Alelbeidim*. „ De hac qui vitæ ſtatus, quæ fortuna fuerit, Auctor iſte non dixit, neque, ut puto, de nunquam à tali ſaltem Matre nata dicere potuit. Matrimonium *Othonis* primi ſecundum maribus duobus & una augens fœmina, mare uno primum minuit.

36. *Willelmus* iſte fuit, qui à Ruotgero Tomo I. Leibnitianæ Collectionis pag. 285. num. XXXII. in vita Brunonis Archiepiſcopi Colonienſis dicitur illius nepos, & Friderico Moguntino in Archiepiſcopato ſucceſſor. Huic cohærens clarè magis ita rem explicat Sigonios ad an. 954. de Reg. Ital. „ Extremo anno Otho
„ Litulphum filium fidem ſuam, & miſericordiam implnrantem, XVI. Calendas
„ Januarias in gratiam recepit. Eodem etiam die Willelmus Othonis filius in lo-
„ cum Friderici mortui Archiepiſcopus Moguntiæ lectus eum honorem iniit. „
Huic patet neceſſitas dicendi *Willelmum* Othoni I. partum non fuiſſe ab accepta anno 951. ſecundam in uxorem *Alelbeide*, ne puer vix triennalis ad Archiepiſcopale regimen evectus nimis abſurdè dicatur.

37. Poſtquam *Willelmum* ſuæ vindicavimus Matri, ſuis vindicemus & moribus, quos ut aliqui laudarent Archipræſule dignos, contra Pattem finxerunt à Filio alienos. Sigonius loco jam citato, quam adoptavit pro biſtoria fabulam, ot ſequitor, narrat. „ Hic eximiam habuit veteris ſanctitatis, ac ſeveritatis opinio-
„ nem. Iraque Patrem acerbis extemplo increpationibus aggreſſus, diras in eum
„ execrationes intendit, niſi Adelheidem uxorem dimitteret, qua cum, quia
„ commatet eſſet, jus connubii per divinas leges eſſe non poſſet. Quo facto *Otho*
„ ira percitus ipſum ut ab hujuſmodi incœpto deterreret in cuſtodiam tradidit. „
Iſtas cum *Alelbeide* nuptias ſibi Willelmi Archiepiſcopi Moguntini ſanctitas ferre in Rege, & Patre Othone non potuit, quomodo eas eodem in Othone fratre tulit certa magis, aut ſaltem plures apud Agyographos celebrior Brunonis Colonienſis Archiepiſcopi ſanctitas, ſui ejuſdem Imperatoris, & fratris ſemper amantiſſima. Hæc in ejus egregiè ſcripta à Ruotgero æquali ſuo vita inter collectos Tnmo I. à Leibnitio Scriptores pag. 278. num. XV. & XVI. & pag. 284. & 285. num XXXI. videri ab omnibus poteſt, quantum opere, & ſermone anxiè laboraverit, ut Luidolpbum pro Regni tebus alienum à Patre Filium illius ad gratiam reduceret, quod Fratre, & Patruo dignum à ſe piè ſuſceptum opus magna cum ſua, & Regni totius voluptate perfecit. Nihil autem legitur ſimilis ac etiam piæ magis in ipſo fuiſſe ſolicirudinis, ut minorem etiam Filium, Archiepiſcopum eidem Regi, & Patri, cum quo pro animæ rebus diffidebat, mediator conciliaret.

38. Ut iſtius Patrem inter, & Filium ſimultatis exularet ab hiſtoria fabula, ſatis eſſet Hiſtorici hujus tunc viventis de illa ſilentium, quanto igitur in illam efficacior erit ſermo ejuſdem adeò contrarius, ut Patrem Filiumque mutuo ac magno fuiſse exprimat amore conjunctos. In adminiſtrando pro Rege fratre Regno Archiepiſcopus *Bruno* duos præcipuo apud ſe loco habuit Archiepiſcopos, *Heinricum* Trevirenſem, & *Willelmum* Mnguntinum nepotem ſuum, quorum apud Regem meritnm Ruorgerus pag. 285. num. XXXII. ſequenti extollit elogio: „ Am-
„ bos egregios, ambos in divina lege perfectè inſtructos, Imperatori alterum con-
„ ſanguinitate, alterum probitate, utrumque familiaritate conjunctiſſimos, ipſe
„ quoque ſumma veneratione colebat. „ Idem iterum Auctor pag. 286. num. XXXVI. majus aliud erga Filium *Willelmum* Archiepiſcopum paternæ benevolentiæ fiduciæque refert argumentom. „ Erat (ille ait) Imperatori Filius adhuc
„ tenellus...... hunc Archiepiſcopis Pattun (Brunoni) Frattique (Willelmo)
„ commendatum ad cuſtodiam Regni Ciſalpini reliquerat Imperator, profecturus
„ Romam, & res totius Italiæ ordinaturus, Cæſar ipſe futurus electum ſummo
„ conſenſu ab omni populo Regem eſſe conſtituit, uixetunt *Ottonem* æquivocum

„ Patris Bruno Archiepiscopus, Willelmus, & Heioricus, cæterique Sacerdotes „ Domini Regem in Aquisgrani palatio. „

39. De tanta Patrem inter & Filium animorum contentione ne verbum quidem remotissimus ab illo ævo Sigonius facit, ut de narrata ab illo tam pertinaci inter eosdem dissensione, ullum neque minimum à vivente tunc Ruotgero præbetur inditium. Utrum antiquiori an recentiori danda sit fides, sub Judice ponendum res antiqua non finit. Vanam denique hanc Augusti Patris com Filio Archipræsule litem Sigonius ipse declarat; dum, ipso etiam teste, initas ab *Othone* magno cum *Adelheide* nuptias ipsa pænè omnis procuravit, & laudavit Italia, & Summus ipse probavit Pontifex, qui sibi quamvis totius Ecclesiæ Capiti magis, quàm Willelmo Moguntinæ solius Archiepiscopo interesset, ne sacris sanctionibus injuria fieret, augustalem utrique conjúgi, ut ritè nupto, coronam imposuit. Hanc aliasque huic similes in lucidissima Sigoniana de R. I. historia nubeculas, tuis, mi doctissime Saxi, in notis tamquam admotis ubi oportuerit facolis, eroditissimo tuo pro more diffiabis.

40. Ad Anonymum redeo Herveldensem Monacum hujus Willelmi minimè conscium, quo Auctore *Othonem Othonis* Magni Filium tot quamvis Fratribus *juniorem populus jam tum sperabat dominum*. Sed quomodo in hanc de *Othone* puero spem ille tunc erigi populus poterat, qui suis præ oculis, & simul in delitiis habebat *Ludolfum*, Monacho eodem teste, *omni virtute conspicuum*; idest Regno dignissimum; imò, ut mox patebit, natalium jure, strenuè gestorum merito, & populi totius voto, uno excepto nomine, jam Regem. A tutissima ista illum ad Regnum ducente via unus ipse Patri rebellans deflexit; sed ab Archiepiscopo Coloniensi Patruo suo S. Brunone, ut in istius vita num. XV. & XXXI. vivens eo tempore refert Ruotgerus, Tom. I. Leibnit. Collect. pag. 278. & 285. ad frugem, & Patris in gratiam redactus, omnium in animis spes, ut antea Regni certa refloruit. Hoc adeò verum constat, ut regendæ Italiæ à Patre destinatus, intempestiva raptus morte, ab eodem Ruotgero *Flos pulcherrimus, & robur Regni tutissimum* merita sit cum laude vocatus. Prope scius ergo futuri, contra viventem tunc Ludolfum, spem de *Othone* puero illam habere Populus debuisset, quam diu præteriti conscius facti, integro posterior sæculo, facilè sibi fingere Monachus Anonymus potuit.

41. *Ludolfo* primi thori natu primo, ut vidimus, præmortuo, & *Brunone* altero thori ejusdem fœtu, Moguntiæ, ur num. 36. diximus, Archiepiscopo constituto, qui superfuit *Othoni* Magno parvulus *Otho*, Patri Imperatori successurus Imperator, illius equidem bigami inter Filios tertius, sed *Adelheidis* alterius fuit unicus uxoris. Hic enim quoties à S. Odilone Abbate in vita Sanctæ Augustæque suæ Matris Tom. I. Leibnit. Collect. pag. 263. 264. 267. nominari contingit, maternus etiam, adductis aliquando verbis, natus illius semper exprimitur unicus. Suo igitur restituendi sunt nihilo Germani duo, qui secondo tribuuntur Othoni: *Henricus*, & *Bruno*, quo gemino sub nomine (juxta genealogicam tabulam Othonianam à Leibnitio descriptam sua Introductione in Collectionem Scriptorum Tomo I. sub num. XXVII.) duos veros illius Patruos Monachus Anonymus duplicavit, vel mutavit in Fratres.

42. Idem nunc ille de primi *Othonis* prole tam malè locutus, audiri etiam debet, an bene, ut sequitur, de Secundi prole loquatur. „ *Otto* secundus, di- „ ctus rubicundus, vel ruffus, anno Domini 975. (Regni sui, Auctore Sigonio, initium fuit vivente cum Patre 961., & eo defuncto 973.) regnare cœpit...... „ obiit Romæ Anno Domini 983....... & filium habet unicum *Ottonem* III. & fi- „ lias tres *Sophiam* Abbatissam in Gandersem, *Albeydim* in Quedalingborg, *Juttam*, „ quam abduxit Dux Bohemiæ in uxorem de Monasterio de Reginberch. „ De Filiabus istis quid sive veri, sive falsi statuendum sit ex aliis adducendis infra Scriptoribus, suo etiam inter se dissensu pugnantibus, concludere suo cuique pro captu licebit. Meo satis est instituto nullam dici ex illis aut cum *Aleramo* (ut multi à numero 3. ad 10. sibillati fabulantur) Amore duce ab aula paterna fugæ se dedisse; aut eidem ab Augustis Parentibus in matrimonium, ut Sangiorgius à numero 11. ad 13. falsi redargutus supponit, tota Imperiali plaudente Aula fuisse locatam. In rapta deinde à Duce Bohemo *Jutta*, pro *Adelheide*, ab *Aleramo* rapta, si quis etiam esse vellet ad credendum justo proclivior, non istius verax testimonium facti, sed inutile alterius haberet exemplum.

43. Monachus alter suo nisi nomine notus, noto tamen suo à Monasterio Brunvvillerensis appellatur, & in eodem Leibnitianæ Collectionis Tomo I. sub nume-

numero XXVII. publicam in lucem datus, in medio proponi & ipse meretur. De Comitibus Palatinis Ezone, & Mathilda Conjugibus, Monasterii sui Fundatoribus agens, Imperialem Uxoris ut ostendat nobilitatem pag. 315. citato jam loco ait: *Quorum* (Othonum nempe trium Augustorum) *prædicta Mathildis Clarissima scilicet Fœmina primùm habuit Avum, alterum Patrem, Germanum alterum*. Ingens idem natalium decus metrico Mathildis ejusdem in Epitaphio pag. 718. primum Epigrammatis disthicon ita confirmat.

Otto Avus, Otto Pater fuerat huic, Ottoque Frater,
Sub queis Roma potens subdidit omne nocens.

Loquax istud Sepulchrale testimonium coævo ab Ingenio partum fuisse non dubito, & silenti coævo Sancto Odiloni, ut Achillis Hectori opponi Victor posset, si nihil valete apud eruditos contigerit, quod pro illius silentio vim ab infra dicendis multam ipse adhuc patior.

44. Quid enim cuique Matri, & præsertim inter Matres Principi, interque Principes Augustæ, sus magis esse potest prole præcipuum, & scripta illius in vita digniori à Posteris memoria colendum, nisi prolis, & præsertim Fœminæ liberaliter educandæ labor, cæteris semper à Matre curis anteferendus. Adduci ergo vix ipse possum, ut credam partam Othoni Magno à Sancta *Alelheide*, præter Secundum Othonem, & huic etiam fortasse à *Teophania*, præter Othonem Tertium, prolem sexus utriusque aliam, quin S. Odilo illam numero saltem & nomine obiter notam fecisset. Augustam iste illam de Filio, & Filii Filio duobus Othonibus opere, & amore exhibet quam maximè solicitam; de suis, & Filii Filiabus, si quæ utrique unquam fuerint, nullo operis nulloque amoris signo aliquam nedum Matre, vel Avia dignam, sed ne Matri quidem, vel Aviæ necessitatem ostendisse memoriam indicat. Si autem secùs agendi occasionem habuerit, & verè secùs illa egerit, ut de Matre, & magis etiam de Sancta fas est credere, quid de Sancto illius vitæ Scriptore Odilone dicendum esset, si quam ipse commendandam susceperit, & posteris imitandam proposuit, illius inter laudes, sibi de visu resti notissimas, vel omnium in Matre maximam, vel de maximis unam silere sciens, & videns voluisset. Malsm hanc in Sancto Scriptore fidem ne suspicemur, sua, ut puto, satis omnibus obstabit Sanctitas, & contradictionis labem ab oppositis inter se Auctoribus, mea, si admittatur, at tergeret opinio. Minimè ego legitimas, sed naturales fuisse censeo Filias, quas *Alelhais*, & *Theophania* primo, & secundo peperisse censentur Othoni.

45. Hanc in arenam ego descendens quot sim habiturus hostes ignoro, quos jam notos habeo, ipse mihi validiores opponam. In hujusmodi enim certamine grata semper accidit, & victori & victo victoria, dum quæsita una, aut saltem quærenda probis ab Historicis palmam ferat. Mecum apertè pugnat Herveldensis incertus num. 35. in aciem eductus Monachus, tres *Othoni* primo genitos ab *Alelheide* Augusta mares, unamque cognominem fœminam affirmans; satis quamvis ibi, & num. 36. impugnatus, à ducta etiam sua ultra sæculum post Othones vita, suæ nimis minuitur pondus auctoritatis. Brunvvilletensis Monachus alter meæ palàm adversari sententiæ non videtur, cùm laudata ab ipso Mathildis *Ezonis* uxor habere potuerit, ut ille asserit, *Othonem* primum Avum, Patrem secundum, & tertium Fratrem, quin legitimum à Secundi conjuge *Theophania* natalem acceperit. Modum nascendi Auctor tacuit; Sed quem ipsi Leibnitio editori suo de fabula suspectum narrat, ex nubendi modo, cum potiùs, ut ipse suspicor, naturalem fuisse comprobat. *Ezo* enim nondum maritus ab Augusto Othone tertio latrunculorum provocatus ad ludum, Monacho isto referente, fuit, ea inter illos pacts lege, fideque data, ut à victo per tres continuas vices victor quidquid voluerit peteret & obtineret. Arrisit Ezoni fortuna, & illi Mathildem ab Imperatore fratre in conjugem petenti, Imperator etiam, verbo Regis obstrictus arrisit. *Amita verò ejus*, ut Monachus idem tradit Tomo I. Leibnitianæ Collectionis pag. 315. *pertinaciter obsistit; Sed sive ejus potestate, sive Regia Majestate territa cedit.*

46. *Mathildis* hujus, altera *Mathildis* Amita fuit, eademque Abbatissa Quedlinburgensis, ut à Leibnitio editum à se Monachum notis illustrante subjungitur. Soror enim Secundi *Othonis*, & Filia primi fuisse patet; utrum verò ex alterutra istius conjuge, an ex pellice, silens Monachus dubium reliquit. Me sanè fateor ad dubitandum movet sæpiùs adducta coævi S. Odilonis auctoritas, qui cùm natam à Sancta *Alelheide*, & primo ejus viro *Lothario* Italiæ Rege Filiam, Regi Francorum *Lothario* alteri nuptam, in vita Matris mentione dignam censuerit, pari, ut ipse reor, memoriâ dignam censuisset aliam quamcumque ab eadem *Alelheide*, &

Viro

Viro ejus secundo, ideſt *Othone* primn, Imperatore progenitam. Qui tamen hnc moti teſtimouio, eamdem mecum dubitationem conciperent, lectis, quns mnx afferam, gravibus aliis minimè à me diſſimulatis Auctoribus, niſi meis aquieſcent objectis, deponere illam poterunt, imò etiam debebunt.

47. Monacho Brunvvillerenſi *Mathildim Othonis* tertii ſurorem cum *Ezone*, Hermani Comitis Filio, nuptam aſſerenti, ſuffragantem Leibnitius allegat Ditmarum, cnmmendandum magis antiquitate, & diligentia Scriptorem. Hujus propria ſunt, quæ ſequuntur verba: „ Cæſaris ejuſdem (III. *Othonis*) Soror *Mathild* „ nnmine *Hermanni* Comitis Palatini Filio *Ezonis* (lego *Ezoni*) nupſit, & hoc „ multis diſplicuit, ſed quia id non valuit emendari legaliter, tulit hoc unicus „ Frater illius patienter, dans ei plurima, ne vileſceret innata ſibi à parentibus „ ſummis gloria. „ Multæ neque leves ex hoc etiam inſigni teſtimonio, occurrunt difficultates, quæ minimè mihi, ſed iis, in quos pugno, Scriptnribus negotium faceſſunt.

Sed neque has, neque alia, quæ in hanc rem proferenda ſuperſunt, modus Epiſtolæ patitur. Quocirca, cùm hæc lnngiori indagine expendi mereantur, cùmque, dilutis Prolis Ottonianæ difficultatibus, indicandus ſit nexus Bnnifacii cum Aleramn, ac dubia illuſtrari debeant, quæ illum cum Bnnifacio Marchione Tuſciæ cnnfundunt, hæc nmnia ad alteram Epiſtolam remitto, nimis enim patientiâ tuâ abuſus hactenus fui. Vale.

EDITORIS MONITUM
AD INDICES.

Beneficio Lectorum pro viribus studens, tædiosissimo labori Indicis conficiendi manum dedi; meamque in eo componendo rationem, Eruditis non omninò superfluam, tyronibus autem utilissimam paucis exponam. Initiales rerum & verborum literas ordine alphabetico dispoſui, ut sic facilius eodem ordine reperiat lector capita & series Chronologicas, quibus, ut monui, numeros paginarum antehàc desideratos apposui. Series autem singulas complere opportunum duxi, tametsi eadem Persona ad plura pertinens in singulis repetenda fuerit; Ejus tamen gesta utpotè plenariè in Indice Generali verborum expressa, ad Chronologiam superflua judicavi, cum in margine paginarum annus pateat, similiter in notis correspondentibus, numeris clarescant emendationes *Clarissimi Annotatoris*. Quædam verò ad confusionem seriei tollendam, eo meliorem & primâ facie manifestiorem, œconomieè tamen, locum invariatum dedi. *Index Generalis*, in quo perficiendo, summæ brevitati studui, ut à tyronibus intelligatur, eos moneo. Plura namque, imperfecto tantùm sensu indicata sunt, quæ proliziorem, quàm indicem deceat, exigebant; Si quis enim jam, de facto illo instructus indicationem licèt imperfectam legerit, satis intelliget; Si verò ignorat, prudenti dubium de trunca indicatione excitabitur, de quo textum adeundo certus fiat. Punctis appositis, insequens character majusculus non adest, à solitâ regulâ datâ operâ deflectendo, ad tollendam majusculorum orationis characterum multiplicationem, adeoque confusionem parientium, in concursu literarum marginis locum indicantium. Quapropter aliquandò etiam duriore phrasi sum usus, ut transferretur coincidentia necessariæ majusculæ initialis, perturbantis proximam literam indicantem. Urbibus, Oppidis, & Castris notio, rotundo charactere apposita est, absque tamen temporis alligatione, quemadmodum in hujusmodi Lexicis in usu est; Quia varietatem opinionum definire meum non est, solummodò confusionem tollere, facilitatem rei Geograficæ imperitis afferre. Aliquando binam, trinamve notionem invenies, ut variorum placita non omnibus nota, vel memoriæ deficientia, hujus indicis lectione manifestentur, & præsentia reddantur; Sic sub qualibet formalitate seù acceptione, locus ille pateat, & minùs Geograficæ tabulæ versatum difficiliùs lateret. *Nationes*, *Dignitates*, *Munia*, rotundo charactere sunt apposita, quando indicant Personam vel titulum, parcè tamen si sufficienter ut in Ro. Po. Romanum Pontificem, Archiep. Archiepiscopum sufficienter eorum aspectu designantia, distinctivum ex atramento coruscum comperii; Utique in his temperando ut majori varietate rutilaret objectum in cæteris. Brevitatem igitur semper inspiciens, prænomen Flavii Longobardorum Regibus in usu reticui, atque Martelli, Calvi &c. cognominibus usus sum, nomine priore relicto etiam ad evitandam secundi vel tertii indicationem. REGES ITALIÆ & IMPERATORES, hujusmodi characteris formâ exprompsi, titulo operis de *Regno Italiæ* inhærens. Annotationes itaque frequenter absque rerum in eis inclusarum expressione, inter duas clausulas ut jacent indicatas adinvenies. De abbreviaturis tandem ut instruatur quisquis, ecce prodromus, profectò explicationem in recto seu nominativo exponens, quam latinæ explicationis gnarus sensui conferens facilè concinnabit; quamvis curam habuerim, ut in difficilioribus per extensum vel litera definentiæ apponeretur.

Co.	Comes	Pal.	Palatium
fil.	filius vel filia	Palatin.	Palatinus
fl.	flumen	P.	Præfectus
fr.	frater	P. U. vel U. P.	Urbis Præfectus
Fr.	Francorum	privil.	privilegium
I. R.	Italiæ Rex	Ro.	Roma, Romani
March.	Marchio	sor.	soror
Opp.	Oppidum	Tusc.	Tuscia

INDICULUS

TITULORUM SERIERUM CHRONOLOGICARUM.

Abbates Cassinates

Abbatiæ novæ institutæ

Archiepiscopatus instituti post Longobardorum adventum.

Archiepiscopi Mediolanensis
Ravennates

Concilia

Dignitates Ecclesiæ Romanæ
Mediolanensis
in Imperio Orientali

Ditiones & bona Ecclesiæ Romanæ

Duces Forojuliensis
Spoletani
Beneventani
Apuliæ & Calabriæ
Venetorum &
Marchiones Tusciæ

Episcopatus instituti post Longobardorum adventum.

Exarchi Italiæ

Familiæ Italiæ

Feudi & Feudatarii in Regno Italiæ
Ecclesiæ
Mediolanens.

Flumina Italiæ

Hæreses

Homines vaticinio præstantes

Imperatores Orientis Italiæ Domini

Insulæ Italiæ

Italia & ejus Provinciæ

Leges in Regno Italiæ

Mores ad Imperium Orientale pertinentes
ad Occidentale
ad Regnum Italiæ

Nationes quæ post Longobardos in Ital. irrupere.

Patriarchæ Aquilejenses
Gradenses

Pontifices Romani

Principes Capuani

Provinciæ Italiæ

Reges Italiæ

Ritus ad Pontificem pertinentes
Ecclesiæ Mediolanensis

Sancti in Cathalogum relati ex Italia

Scriptores & scripta unde Historia hæc excerpta est.

Urbes, Oppida, & Castra Italiæ.

AB

INDEX CHRONOLOGICUS.

ABBATES CASSINI.

a. 528. *S. Benedictus Nursinus Abbas sanctitate in Sublacensi*, in Samnio Sollago, vulgò dic. *Manasterio florens Cassinum adit, simulachro Apollinis everso, lucoque succisa severissimus Legislator ibi Monasterium condit, numero Monachor., possessionum & privilegior. multitudine, miraculis ab eo editis, sororis S. Scholasticæ atque suo corpore venerandum*: de Imp. Occid. 635. C. D. (7) a. 529.

a. 589. *Bonitus Abbas V. à S. Benedicto eo sedente Monast. incensum*. 42. B. (70) a. 579. *vel* 580.

a. 720. *Petronax Ab. VI. Monachos contrahit*. 162. B. (24)

a. 851. *Bassacius Ab.* 303. D.

a. 857. *obit*. 308. B.

Bertharius Ab. Civitatem construit, munit. 308. C. (34)

a. 884. *à Sarracenis trucidatue*. 350. A.

a. 910. *Leo Ab. instaurator; Teani degens*. 386. A. a. 904.

a. 915. *Joannes Ab. Monachos traducit. Eccl. & Monast. ornat*. 389. A.

a. 936. *Homines Cassinates magnâ thesauri parte redempti*. 405. C. (10) a. 937.

a. 943. *Baldoinus Ab. privil. obtinet ab Hugone & Lothario RR. & à Marino Pa.* 408. A. (20) a. 944.

a. 1011. *Joannes II. Ab. nepotem sibi substituit*. 477. C. (18) a. 1010.

Rotundulus Ab. invasor. 477. C. (18) à Monachis exactus. 478. B.

Atenulfus Ab.

a. 1016. *Dattum Apulum recipit*. 482. B.

a. 1023. *à Rege exactus, insimulatus de Datti nece, naufragus*. 486. A. a. 1021. *vel* 1022.

Theobaldus Ab. Po. & R. præsentibus lectus. 487. A. (42)

a. 1029. *Monast. detrimentis afficitur & Ab. abducitur, qui captivus ob.* 494. C. (63)

Basilius Ab. à Pandulfo Capuano intrusus.

a. 1038. unà cum Pandulpho à Conrado exactus, in arce refugit. 501. B.

Richerius Ab. à Monachis Conrado postulatus. 501. C.

a. 1045. *à Normanis exterritus, eos punit*. 509. B. & seq. *eis castra eripit S. Benedicti ope*. 510. A. B. (7) a. 1040.

a. 1050. *ibi Leo IX. celebrat, Monachis pedes lavat*. 521. A. (34) a. 1051.

a. 1057. *Fridericus Ab. Card.* 533. C. (2) *Pa. elec.* 534. A. *Stepha. IX.*

Desiderius Ab. à prædecessore lectus. 535. A.

a. 1059. *Card. factus*. 537. B. (16)

a. 1066. *nobilem inchoat Basilicam*. 548. C. (41)

a. 1071. *ab Alexandro II. solemnissimâ pompâ Basil. consecr.* 553. B. (57) (58)

a. 1083. *jus suum egregiè defendit*. 584. C. (16)

a. 1086. *Po. elec.* 590. A. *Victor III.*

a. 1087. *Oderisius Ab. à Vict. suffec.* 591. E.

a. 1111. *Brune Ab. & Ep. Signinus: arguit Po. à quo Abbatiâ suspenditur*. 631. D.

a. 1125. *Oderisius Ab. ab Honor. II. increpitus*. 652. D. (71)

a. 1127. *Senioretus Ab. ab Honor. sacratus jurare abnuit*. 656. E. (4)

a. 1130. *Anacletum Antip. colit*. 663. A. (20)

a. 1137. *Innocentio II. & Lothario III. obedientiam detrectat, Monachor. regia ab eo deficit*. 673. B. *obit*. C. (43) 675. D.

Rinaldus Ab. ab Anacleto Antip. consecr. 673. C. (43) *officio spoliatus*. 679. A.

Guibaldus, seu *Guibaldus Ab. Stabulens. per Po. suffec.* 679. A. *fugit*. 680. E.

Rinaldus II. Ab. Rogerio dissentit, inde componit. 681. A. (52)

a. 1138. *Monast. à Roger. expilatum*. 683. B. (57)

a. 1177. *ab Alexandro III. invisitur*. 809. D.

a. 1198. *à Marcoaldo obsidetur*. 858. B. (87)

ABBATIÆ INSTITUTÆ.

a. 528. Cassini *à S. Benedicto conditum*.

a. 614. Bobii *S. Petri à S. Columbano. Scotta Agilulfo R. opem ferente*. 83. A. & seq.

a. 673. Papiæ *S. Agathæ à Pertharito R.* 127. C.

a. 692. In Campo Coronatæ *S. Georgii à Cuniperto R.* 140. C.

a. 721. Papiæ *S. Petri ad Cælum aureum vovetur à Luitprando*. 163. C.

a. 722. *conditum*. 164. A. (25)

a. 743. In Olonna *S. Anastasii*, & Berceti *in* Monte Bardonis *ab eodem*. 187. B. (71)

a. 752. Nonantulæ *in Diœcesi Mutin. S. Sylvestri ab Anselmo Ab.* Fanani *ex Ducib. Forojul. fratre Aistulfi R.* 196. A. (87)

a. 757. Leni *in agro Brixiano S. Benedicti à Desiderio R.* 208. A. (6)

a. 760. Brixiæ *S. Juliæ ab Engilberga Desiderii R. filia*. 208. B.

a. 810. Veronæ *S. Zenonis à Pipino R.* 261. B.

a. 851. *S. Vincentii, & S. Benedicti in Campania*. 304. A.

a. 874. Altini. 326. B.

a. 875. Placentiæ *Ss. Sixti & Agapeti ab Engilberga Ludovi. R. uxore*. 327. A. (70) a. 852.

a. 910. Teani. 386. A.

a. 945. Brixilli & Canussii *S. Genesii*. 408. C. (23)

a. 970. Classensis. 438. B.

a. 980. In agro Mantuano *inter Padum & Larionem. S. Benedicti à Todaldo March.* 452. B. (49)

a. 995. Mediolani *S. Celsi à Landulpho Archiep.* 462. A. (76)

a. 996. Mutinæ *S. Petri ab Joanne Ep.* 463. C. (82)

a. 1009. Camaldi *in agro Aretino à S. Romualdo Ab.* 487. A. (15) a. 1018.

a. 1011. Beneventi *S. Modesti*. 478. B.

a. 1015. Fructeriæ *in agro Taurinatium*. 481. A.

a. 1019. Locedi *in agro Vercel. à Bonifacio March. Montisfer.* 485. A. (37)

a. 1030. Vallis-Umbrosæ *in Tuscia à S. Joanne Gualberto*. 495. B. (68)

a. 1046. Rondineti *in agro Comensi Humiliatorum ab exulibus Comensibus*. 513. A. (15)

a. 1095. Puntidæ *in Diœcesi Mediolan. ab Alberto Ep. Bergomi*. 601. C. (57)

a. 1121. Cavæ *in Campania*. 646. C.

a. 1134. Charævallis *apud Mediolanum à Vidone ex Porta Orientali Capitaneo*. 671. B. (37) a. 1135. a. 1138.

a. 1138. ad Aquas Salvias *S. Anastasii ab Innoc. II. Po.* 684. A.
a. 1145. Farfæ. 692 B.
a. 1172. Paduæ *S. Justinæ*. 791. A.
a. 1182. Morimundi *in agro Mediol. in Ticini ripa, à Monach. Cisterciit*. 815. A. (60) ante a. 1171.
a. 1189. Floris *in Calab. ab Joachimo Ab. Vats.* 834. D.
a. 1211. Bononiæ *S. Stephani*. 893. D.
a. 1214. in Placentino agro *Monast. Columbæ*. 900. B.
a. 1243. ...... *S. Facundi*. 979. C.

ARCHIEPISCOPATUS ITALIÆ instituti post Longobardorum adventum.

a. 605. *Gradi*. 79. A. (5) a. 607.
a. 966. *Capuæ*. 433. C. (13)
a. 989. *Salerni*. 456. B. (62) a. 987.
a. 1133. *Genuæ & Pisarum*. 666. B. (28)

ARCHIEPISCOPI MEDIOL.

Mediolanum Populo Romano vigente Gal. Cisalpinæ caput eamdem sub Imperatoribus dignitatem retinuit; secunda Roma appellatum, de Imp. Occid. 26. B. *ejus Ecclesia à S. Ambrosio Archiep. pluribusque aliis, & SS. martyrum sanguine illustrata. Superiore Gothorum bello afflictum*, in procemio *à Longobardis captum*. 16. B.
a. 289.
a. 369.
a. 570.
(*S. Auxanus*. 10. (11) a. 566.
a. 566. *S. Honoratus*. 10. A.
a. 570. *fugit*. 16. B.
a. 571. *obit*. 18. B. (21) a. 570.
Fronto invasor. 18. B. (21)
a. 581. *obit*. 29. A. (47)
Laurentius II. 29. A.
a. 593. *ob.* 55. C. (95) a. 592.
Constantius. 56. A. (*)
a. 600. *obit*. 66. D. (13)
(Agilulfus Arria. sublatus, & *Adeodatus*. 66. D. (13)
a. 628. *Asterius*. 95. A. (46) a. 630.
a. 657. *ob.* 115. A. (1) E.
a. 657. *Fortis*. 115. A. (1) E. a. 641.
obit. a. 644.
a. 659. *Joannes Bonus*. 116. A. (4) a. 645.
a. 669. *obit*. 124. B. (21) a. 655.
Antonius seu *Antoninus*. 124. B. (21)
a. 672. *obit*. 126. A. (26) a. 657.
Mauricilius. 126. A. (26)
ob. 127. C. (29) a. 658.
a. 674. *Ampellius*. 127. C. (29) a. 668.
obit. (30) a. 672.
a. 678. *Mansuetus*. 128. A. (30)
a. 687. *Benedictus*. 135. B. (49) a. 681.
a. 734. *Theodorus*. 178. C. (54) a. 725.
a. 749. *Natalis*. 191. C. (78) a. 740.
obit. a. 741.
a. 752. *Ansfridus*, seu *Arifredus*. 196. A. (86) a. 741.
Stabilis. 196. A. (86) a. 742.
obit. 205. (100) a. 744.
a. 755. *Lætus*. 205. A. (100) a. 745.
a. 770. *Thomas*. 215. A. (20) a. 759.
a. 798. *ob.* 246. C. (49) a. 783.
Petrus. 246. C. (49) a. 784.
a. 815. *ob.* 266. B. (96) a. 806.
a. 816. *Odbertus*, seu *Odelbert*. 266. B. (96)
ob. 285. (33) a. 814.
Ansilmus (*restitutus*. 285. (33) E. a. 822.
a. 829. *Bonus*. 282. B. (24) a. 818.
obit. 285. (33) a. 822.
a. 832. *Angilbertus I.* 286. B. (33)
a. 834. *Angilbertus II.* 288. A. (36) a. 824.
a. 867. *Tado*. 319. B. (49) a. 861.
obit. a. 869.
a. 875. *Anspertus*. 327. A. (71) a. 869.
obit. 354. A. (34) a. 881.
Anselmus II. 354. A. (34) a. 882.
obit. 381. (54) a. 896.
a. 902. *Landulfus*. 381. A. (54)
obit. 381. (61) & 386. (69) a. 899.
a. 904. *Andreas*. 384. B. (61) a. 899.
obit. 386. (69) a. 906.
a. 911. *Atho*. 386. B. (69) a. 906.
obit. 390. (79) a. 919.
Atho II. 554. A. (61) 560. B. (78)
a. 918. *Garibertus*. 390. A. (79)
obit. (81) a. 921.
a. 920. *Lambertus*. 390. B. (81)
obit. 399. (93) a. 931.
a. 927. *Hilduinus ex Ep. Leodiensi & Veronens.* 398. C. (93) a. 932.
a. 940. *Ardericus*. 407. A. (14) a. 936.
a. 947. *obit*. 411. B. (28) a. 948.
Manasses ex Ep. Arelat. 411. B. (41) a. 953.
& Valpertus in eum à Clero electi. 416. E. (41)
a. ... *Aldemarus*, seu *Adelmarus* Card. 411. B.
a. 954. *ob.* 416. E. (41) a. 956.
a. 953. *Valpertus advers. Manassem à Clero elec.* 416. E. (41)
a. 971. *ob.* 438. C. (29)
Arnulfus. 438. D. (29)
a. 975. *obit*. 450. A. (44)
Gothifredus. 450. A. (44)
a. 990. *obit*. 456. B. (63) a. 980.
Landulf. II. 456. B. (63)
a. 999. *Arnulfus II.* 468. A. (97) a. 998.
a. 1019. *obit*. 484. B. (36)
a. 1018. *Herebertus ob Arciago*. 484. B. (36)
obit. 508 C. (35) a. 1018.
a. 1037. Ambrosius Card. invasor. 500. A.
a. 1045. *Vido Valvasforius* Card. 509. B. (5)
a. 1067. *se abdicat*. 549. A. a. 1068. *vel* 1069.
Gothifredus II. Castilionens. 549. B. (44) a. 1070.
a. 1075. *Atho*. 560. B. (78) a. 1072.
a. 1075. *Theobaldus*, seu *Thedaldus Castilionens tertius ab Henrico R.* 560. B. (78)
exauctoratus. 561. A.
a. 1078. *puls.* 575. C. 578. A.
a. 1084. *exul ob.* 588. B. (26) (27) a. 1083.
a. 1085. *Anselmus III. à Raude*. 588. B. (27)
a. 1092. *obit*. 595. B. (44) a. 1093.
Arnulfus III. *seu* Arnoldus invasor. 595. C. (44)
a. 1096. *obit*. 601. C. (58) a. 1097.
Anselmus IV. Valvasforius. 601. C. (58)
a. 1100. *obit*. 605. B. (72) a. 1101.
Chrysolaus, *seu* Grossulanus invasor. 605. B.
obit. 640. (39) D. a. 1117.
Jordanes Clivius. 605. B. (72) a. 1112.
650. A. (65) a. 1120.
a. 1117. *Honoricus*, seu *Olricus Curtius*. 639. A. (39) (65) a. 1120.
a. 1123. *obit*. 650. A.
Anselmus V. Pusterla. 650. A. (65)
a. 1134. *Ribaldus*. 668. D. (34) a. 1135.
a. 1143. *ob.* 690. A. (74) a. 1145.
a. 1143. *Ubertus Pirovanus*. 690. A. (74) a. 1146.
a. 1165. *ob. Beneventi*. 772. D. (45) a. 1166.

S. Gal-

S. Galdinus. 772. D. (49)
a. 1175. obit. 798. C. (44) a. 1176.
Algisius Cimiliarcha. 799. A. (44)
a. 1181. ob. 813. D. (58) a. 1185.
Lambertus, seu Ubertus Cribellus.
813. C. (58) a. 1185.
a. 1185. Milo Cardanus. 826. B. (11) a. 1187.
(obit. 846. (59) a. 1195.
a. 1193. Ubertus Terciagus. 845. C. (59)
a. 1196. Philippus Lampugnanus. 852. B. (72) a. 1195.
a. 1206. ob. 880. A. (16)
a. 1206. Ubertus Pirovanus II. 880. A. (16)
a. 1211. obit. 892. B.
a. 1211. Gerardus Sessius, seu de Sessa obit. 892. B. *
Henricus Septala. 892. B. * a. 1214.
sacrat. a. 1218.
obit. a. 1241.
a. 1230. Gulielmus Rizolius, seu Rozolus.
941. C. (35)
ob. 969. E. (19)
Leo ex Valvasoribus de Perego Ord.
Minor. 969. C. (14) a. 1240.
ob. 1035. C. (32) a. 1263.
a. 1263. Hubertus Septala &
Raimundus Turrianus Martini fr. &
Otho Vicecomes. 1052. A. (2) (3)
1085. & 86.
a. 1277. Princeps temporalis effec. 1086. A.

ARCHIEP. RAVEN.

Ravenna, ejus antiqua potentia & dignitas. 3. D. ejus Ecclesia cujus dignitatis, à quo instituta, & ornata. 7. B.
a. 595. Joan. III. 10. A.
obit. 58. B. (99)
a. 595. Marinianus. 58. B. (2)
a. 612. obit. 82. D. (14) a. 604.
a. 595. Joannes post III. rejectus. 58. D. (2)
Donatus rejectus. 58. D. (2)
a. 612. Joan. IV. 83. A.
a. 618. Joan. V. 89. A. (32) a. 630.
a. 630. Bonus. 98. A.
a. 648. obit. 108. B. (85) a. 642.
Maurus. 108. B. (85) a. 642.
a. 672. ob. 126. A. (25) a. 671.
Reparatus. 126. A.
a. 677. ob. 128. A. 129. (33)
a. 678. Theodorus. 128. A.
a. 688. ob. 136. D. (52) a. 691.
Damianus. 136. D. a. 691.
a. 708. obit. 147. B.
a. 708. Fœlix. 147. B. cathenis vinctus, &
obcæcatus. 148. B. (75)
a. 715. restitutus. 158. A. (8) a. 712.
a. 732. obit. 177. C.
Joan. VI. 177. C. (55) 186. B. a. 716.
a. 752. Sergius. 196. A.
a. 770. ob. 215. A.
a. 770. Michael rejectus. 215. A.
Leo. 215. A.
a. 773. obit. 220. C. (28) a. 779.
Joan. VII. 220. C. (28) obit. a. 786.
Gratiosus. 220. C. (28) obit. 794. (81)
a. 776. Joan. VIII. 234. B. (14)
a. 809. Valerius. 259. B.
a. 810. extinctus. 261. B.
Marinus. 261. B.
a. 824. Petronax. 279. B. (17) ante a. 819.
a. 819. ob. 291. A.
Georgius. 291. A.
a. 841. captus. 294. A. (1)
a. 847. Deus-dedit. 300 C. (17)
a. 855. Joan. IX. 308. A. (31) a. 850.
a. 878. Romanus. 341. A. (99) potius Lupus.
ob. 356. (5) a. 889.
a. 888. Dominicus. 356. C. (5) a. 889.
a. 898. Joan. X. 369. A. (37)
a. 904. Petrus. 384. B. (61) D.
a. 907. ob. 385. A. (63)
a. 907. Joan. XI. 385. A. (63)
fit Ro. Po. Jo. X.
a. 929. obit. 399. A. (94)
(Constantinus. 389. A. (76) a. 919.
a. 915. Petrus II. 389. A. (76) a. 923.
a. 970. ob. 438. B. (renuntiat. (27) a. 971.
Honestus. 438. B. (27) a. 971.
a. 984. Joan. XII. 455. B. (59) a. 983.
a. 996. obit. 462. B. (80)
Gerebertus Archiep. Remens. dejectus. 462. B. (80) a. 998.
fit Ro. Po.
a. 998. Sylvest. II. 467. A.
Leo. 467. A. (93) a. 999.
a. 1000. abdicat. 468. B (98) a. 1001.
Fridericus. 468. B. (98)
a. 1003. ob. 473. B.
Adelbertus invasor. 473. B.
a. 1014. Arnoldus. 480. B. (26)
obit. 488. B. (47)
a. 1024. Herebertus. 488. B. (47) a. 1019.
a. 1030. obit. 495. A. (67) a. 1027.
Gebehardus. 495. A. (67)
a. 1046. Vidgerus invasor. 510. C.
a. 1047. Hunfridus. 515 B.
a. 1051. ob. 521. B. (38)
a. 1052. Nizo Frising. Ep. 522. B. (42)
Henricus. 522. C. (43)
a. 1070. obit. 552. A.
a. 1070. Gibertus Corrigia. 552. A. (52)
a. 1080. Antipapa Clem. III. 579. C.
a. 1118. Valterus Canon. Regul. 641. B.
pallio decor. 642. A.
a. 1145. ob. 696. B.
a. 1145. Moyses. 696. B. (86) a. 1144.
a. 1155. ob. 719 B.
a. 1155. Anselm. Hamelburgens. & Exarchatum obtinet. 719. B. (17)
a. 1159. Vido fil. Vidonis Co. Blanderatens. designatus. 742. D.
a. 1170. Gerardus. 788. B. (24) a. 1171.
a. 1185. ob. Ptolemaide. 828. (11) a. 1182.
a. 1185. Gulielmus. 826. B. a. 1190.
Gerardo suffec. vel
a. 1187. Vido. 832. B. (22)
a. 1191. ob. 844. A. (53)
a. 1191. Gulielmus II. 844. A. (53)
ob. 859. (89) a. 1201.
a. 1198. Adelbertus. 859. C. (89)
a. 1214. Ubaldus. 901. A.

CONCILIA.

a. 588. In Mariano de tribus capitibus Concilii Chalcedonens. 38. C.
a. 605. Romæ Bonifacii III. 80. B. (7) a. 607.
a. 610. Romæ Bonif. IV. 82. B. (11)
a. 649. Romæ Martini Po. 108. A. (84)
a. 680. Romæ Agathonis Po. de Monothelitis, & Mediolani Mansueti Archiep. de eadem re. 130. C. (36)
a. 681. CPtanum in Trullo Generale VI. sub Agathone de Monothelitis. 132. D. a. 696.

a. 696. Aquilejæ *a Sergio Po. de trib. capitibus*. 142. B. (61)
a. 716. Laterani *Gregorii II. Po. de eadem caussa*. 158. B. (11) a. 726.
a. 721. *alterum ejusdem de eadem*. 164. A.
a. 769. Laterani *Stephani III. de eadem re, & de Schismate*. 213. B.
a. 787. Niceæ *Bithyniæ cœptum*, CPoli *perfectum sub Hadriano Po.* Generale VII. *de cultu Sacr. Imaginum*. 240. D.
a. 800. Romæ *sub Leone III. Po. præsente Carolo de caussa ipsius Leonis*. 250. B.
a. 855. Papiæ *præsente Ludov. R. de moribus Ecclesiæ*. 304. D.
a. 861. Laterani *Nicolai Po. contra Jo. Archiep. Raven.*, *& alterum contra Photium Patriar*. 312. A.
a. 868. CPtanom *sub Hadriano II.* Generale VIII. *de Ignatio, & Photio, & SS. Imaginibus*. 320 A. (51) a. 869.
a. 874. Ravennæ *sub Jo. Po. VIII. de necessitatibus Ecclesiæ*. 326. B.
a. 878. Trecense *eodem Jo. Po. præsente de eadem re, &*
Pontigonense. 339. A.
a. 896. Romæ *Stephani Po. VI. quô Pontificatus Formosi, & Imperium Arnulfi rescinduntur*. 366. C. (27)
a. 898. Ravennæ *sub Jo. Po. IX. Lamberto Imper. præsente de abus. Ecclesiæ*. 369. A.
a. 1047. Romæ *sub Clem. II. de reformatione Ecclesiæ*. 515. B. (21)
a. 1049. Romæ *Leonis Po. IX. de eadem re*. 518. B. (31) a. 1053.
a. 1050. Romæ *ejusdem de hæresi Berengarii*. 520. C. (33) a. 1055.
a. 1055. Florentiæ *Victoris II. pro disciplina*. 530. C.
a. 1056. Turonibus *in Berengar*. 532. A. (64) a. 1055.
a. 1059. Romæ *Nicolai II.* 538. A.
a. 1064. Mantuæ *Alexandri Po. II. contra Cadaloum Antip*. 546. A (33)
a. 1065. Romæ *ejusdem in Nicolaitas*. 348. A. (38)
a. 1072. Romæ *contra Simoniacos*. 554. A. (59) a. 1070.
a. 1074. Romæ *Gregor. Po. VII. in Simoniacos & Nicolaitas*. 557. B. (72) a. 1075.
a. 1076. Romæ *contra Henricum R. Simoniacum & contumacem*. 562. C. (79)
a. 1078. *item*. 576. C.
a. 1085. *item* Quintlhburg. 588. C. (28) a. 1082.
a. 1087. Beneventi *Victoris Po. III. contra Clementem Antip*. 591. B.
a. 1089. Melfi *Urbani Po. II. in eumdem*. 593. A. (36)
a. 1094. Romæ *ejusdem de reformatione Eccle*. 598 A. (50) a. 1099.
Vardastalli, & Placentiæ *de moribus Ecclesiæ*. 599. A. (53) (54)
a. 1095. Claromonte *de bello sacro*. ibi.
a. 1096. Romæ *item Urbani Po*. 602. A. (59) a. 1099.
a. 1102. Romæ *Paschalis Po. II. contra Schisma*. 607. A.
a. 1106. Vardastalli *ejusdem contra Archiep. Raven*. 620. A.
a. 1107. Trecis *ejusd. de moribus Eccle*. 620. D.
a. 1116. Romæ *ejusd. in Simoniacos*. 635. B. (19)
a. 1119. Capuæ & Viennæ in Gal. *Gelasii Po. II. de moribus Ecclesiæ*. 643. A. (51)
item Remis *Callisti Po. II.* 644. A.
a. 1123. Romæ *Callisti II. de pace comprobanda cum Henrico R.* 649. C. (64)
a. 1130. Pisarum *Innocentii II. contra Anacletum Antip*. 661. C. (15)
item Claromonte. 662. B. (18)
a. 1131. Remis *ejusd. contra Anacletum*. 663. C.
a. 1134. Pisarum *ejusdem in eumdem*. 669. A.
a. 1139. Romæ *de reformatione Eccle*. 684. B.
a. 1147. Parisiis & Remis *Eugenii Po. III. de moribus & hæreticis*. 701. D.
a. 1148. *item*. 703. B. (103) (104)
a. 1162. Claromonte *Alexandri Po. III. contra Schismaticos*. 766. C.
a. 1163. Turonibus *ejusd. contra Victorem & Fridericum*. 768. B.
a. 1179. Romæ *ejusdem de reformatione Eccle*. 811. B.
a. 1184. Veronæ *Lucii Po. III. Friderico Imp. præsente, de moribus & rebellibus Romanis*. 822. C. (2) a. 1185.
a. 1215. Romæ *Innoc. Po. III. ad hæreses & abusus tollendos, & ad Sarracenos pellendos*. 902. D.
a. 1245. Lugduni *Innoc. Po. IV. ad remedia laboranti Respub., & in Fridericum*. 985. A. (55)
a. 1274. Lugduni *Gregorii IX. contra Græcos de Spiritu Sancto; De comitiis Po.* 976. B. (50)

DIGNITATES
Ecclesiæ Romanæ.

Pontifex, sive *Episcopus Romanus*.
Archipresbyter, *Presbyteri*.
Archidiaconus.
Diaconi, *Subdiaconi*, *Cardinales*.
Primicerius.
Secundicerius.
Silentiarius.
Scriniarius.
Protoscriniarius.
Vicedominus.
Apocrisarius, sive *Responsalis*, *i. qui nunc Nuncius*.
Defensor.
Primus Defensor.
Referendarius.
Nomenclator.
Notarius, *Protonotarius*.
Sacellarius.
Cubicularius.

DIGNITATES
Ecclesiæ Mediolanensis.

a. 973. *Archiepiscopus & Comes*.
Vicecomes.
Prætor.
Capitanei.
Valvasores.
Suffraganei XXII.
Archipresbyteri II.
Primicerii II.
Præpositus.
Archidiaconus.
Cardinales Ordinarii XXII.
Canonici Decumani XII.
Secundicerius.
Clavicularii IV.
Terminarii X.
Notarii IV.

Ma-

Magistri literarum IV.
Pueri VIII.
Viri VIII.
Fœminæ senes VIII.
Cymiliarcha.
Custodes XVI. 446. D. (35) (36) (37) (38)

DIGNITATES
in Imperio Orientali.

Exarchus.
Patricius.
Magister Militum, Chartularius, Sacellarius.
Spatharius.
Protospatharius.
Prætor Apuliæ & Catapanus Ap.
Candidatus.
Protosebastus.

DITIONES ET BONA
Ecclesiæ Romanæ.

a. 727. Ducatus Romanus, *cujus pars erat in Etruria, pars in Latio, sive in Campania populis ab Imp. Leone Isauro hæretico ad Po. deficientibus, cum soluti sacramento à Gregorio Po. II. fuissent, ad Ecclesiam pervenit.* 127. B. (42)
a. 755. Pentapolis, *cujus pars Marchia Anconitana,* itemque Exarchatus, *qui etiam Romania vel Romaniola, erepta à Pipino Fr. R. Aistulfo Longob. Regi, qui eadem ademerat Imperatori Or. tradita sunt Ecclesiæ, ac deinde confirmata à Carolo M. fil. & Ludov. Pio, & successoribus eorum.* 204. D.
a. 774 Ducatus Spoletanus & Tuscus, Sardinia & Corsica *accessere, donatione Caroli M., & confirmatione Ludovi. Pii & alior.* 224. C. & seq. (32)
a. 1059. Ducatus Apuliæ & Calabriæ & Principatus Capuæ *inita sunt à Nicolao II. & deinceps ab aliis.* 539. D.
a. 1115. *Ditio Comitissæ Mathildis accessit testamento ejus.* 634. B. (27)
a. 1278. Romaniola *quæ ob antiquo ad Ecclesiæ jus pertinebat, Nicolao Po. III. restituta à Rodulfo Cæsare.* 1089. C.
Patrimonia *Ecclesiæ Romanæ habuit Po. per omnes Provincias, & ea per Rectorem Patrimonii gubernabat, cujus rei in hac historia hæc traduntur.*
a. 592. *de Patrimonio* Siciliæ. 55. A.
a. 595. *de Rectoribus sanctio.* 59. B.
a. 637. Patriarchium *Lateran. refertum erat donis datis à* RR. & Impp. 99. C.
a. 638. *de Patrim.* Alpium. 102. A. (65)
a. 681. *de Patrim.* Siciliæ & Calab. 132. D.
a. 687 *de* eodem. 135. B.
a. 706. *de* eodem. 146. B. (70)
a. 716 *de* eodem. 159. A.
a. 742. *de* Sabinensi, Anconitano, Auximate, Sutrino, Numanate. 185. C.
a. 752. *de* Tuscano. 197. B.
a. 774. *de* pluribus *ablatis & restitutis.* 224. D. (32)
a. 817. *de* pluribus *confirmatis.* 267. D. (100)
a. 860. *de* Sicil. & Calab. 310. C.
a. 1111. *de* pluribus *restituendis.* 623. C.
a. 1198. *de Patrim. Tusciæ.* 855. A.

DUCES FOROJULIENSES.

Forum-Julium oppidum olim à Julio Cæsare conditum, venientibus in Italiam Longobardis eversâ Aquilejâ Provinciæ Venetiæ Caput erat. Ab Alboino in formulam Ducatus tota Provinciâ redacta.

a. 568. *Gisulfus primus Dux.* 14. E.
a. 615. *occis.* 84. B.
Tato fil. 85. A. C.
a. 616. *necatus.* 87. C. D.
a. 616. Grasulfus invasor necato Tatone. 88. A.
a. 661. *obit.* 116. B. (6)
Ago Longob. 116. B.
a. 663. *ob.* 120. C.
Grimoaldus, Gisulfi fil. 85 A.
Rex obit. 126. B.
a. 664. *Vectarus* Vicetinus. 122. E. (16)
a. 695. *Landarus.* 141. A.
Rodoaldus spoliatus. 141. B.
Ansfridus invasor pulsus. 141. B.
Aldo invasor. 141. C.
a. 705. *ob.* 146. A.
Ferdulfus. 146. A.
Corbolus. 146. B.
Pemmo. 146. B.
a. 737. *privatus.* 179. A. (56)
Rachis. 179. A.
a. 744. *It. R.* 189. A.
a. 750. *se abdicat.* 192. D. (79)
a. 751. *Petrus.* 195. B.
Anselmus. 195. B.
Monacus. 196. A. (87)
a. 774. *Rodgandus.* 231. C.
a. 776. *supplicio necatus.* 234. A.
a. 796. *Henricus Comitibus exactis.* 246. A.
a. 799. *occis.* 249. C. D.
a. 816. *Cadolachus.* 867. A.
a. 819. *absumptus.* 274. A.
Baldericus. 274. A.
a. 828. *puls.* 281. C. (22)
a. 876. *Berengarius.* 331. A.
a. 888. *It. R.* 356. B.
a. 889. *R. cedit.* 358. A. (8) a. 888.
a. 894. *reassumit.* 363. A. (19) B.
a. 915. *Imp.* 388. D. (75)
a. 923. *necatus.* 393. A. (85)

DUCES SPOLETANI.

a. 571. *Spoletum cujus antiquitatis & dignitatis.*
Faroaldus Dux primus. 18. C. (20) 25. A.
a. 591. *Ariulfus.* 53. A.
a. 603. *obit.* 74. B.
Teudolapius Faroaldi fil. 74. B. (24)
a. 661. *ob.* 116. B. (6)
a. 661. *Ago & Zotho.* 116. B. (6)
a. 663. *ob. Ago.* 120. B.
Zotho ob. 121. E.
a. 663. *Transemundus Zothoni substitut.* 121. E.
a. 712. *ob.* 151. A.
a. 712. *Volcbila & fr.*
Faroaldus II. 151. A. (80)
a. 718. *fit Clericus.* 161. A. (19)
Transemundus II. 184. B.
a. 738. *Hildericus.* 179. D.
a. 739. *occis.* 181. B. (58)
Asprandus Luitprandi R. nepos. 184. B. (67)

a. 773.

a. 773. *Hildebrandus*. 222. C.
a. 799. *Venizisus* seu *Guinichus*. 247. E. (51)
a. 802. *captivus*. 254. C.
a. 822. *Monach. ob.* 277. A.
Suppo. 277. A.
a. 825. *ob.* 279. B.
Adelardus. 279. B.
Mauringus. 279. C.
a. 846. *Vido*. 299. C.
a. 865. *Lambertus*. 315. B.
a. 876. *Vido II.* Lamberti fil. 331. A.
a. 888. *R. It.* 357. A. (7)
a. 891. *Imp. sacr.* 358. A.
a. 894. *repentè ob.* 363. B. (*)
a. 922. *Bonifacius March.* 392. B.
a. 896. *Lambertus Vidonis fil.* 364. A. (24)
a. 922. *Bonifacius March.* 392. B.
a. 933. *Theobaldus March.* 403. C.
a. 934. *ob.* 404. B.
Anscarius. 404. A. (5)
a. 939. *obit*. 406. H. (13)
Sarlio. 406. B. (12)
a. 957. *pulf.* 420. A. (48)
a. 957. *Berengarius II.* It. R. 420. A. (48)
necatus. (3)
a. 973. Ducatus ad Po. pervenit. 441. D.
a. 1053. *Gothifredus Gibbosus Dux Tusciæ*. 526. B. (51)
a. 1065. *obit*. 547. C. (37)
a. 1152. *Velfo*. 709. C.
a. 1195. *Conradus*. 849. A.
a. 1198. Ducat. Eccles. redditur. 856. D.
a. 1209. *Bertoldus*. 888. C. (5)

DUCES BENEVENTANI.

Beneventum Samnii Caput in formulam Ducatus.
a. 589. *Zoto Dux primus*. 41. B. (68)
a. 598. *ob.* 64. C. (10) a. 591.
Arichis. 64. C.
a. 648. *obit*. 108. B (86) a. 641.
Ajo Longob. 108. B.
a. 649. *occis.* 109. C.
Rodoaldus. 109. C.
a. 650. *ob.* 111. A. (92)
Grimoaldus. 111. A. (92)
a. 661. *filium Romualdum Ducem instituit*. 117. B.
Romualdus Longob. *patri suc.* 117. B.
a. 695. *ob.* 141. A. (58)
Grimoaldus II. fil. 141. A. (58)
a. 704. *obit*. 145. A.
Gisulfus. 145. A. (67)
a. 707. *obit*. 147. B. (72)
Romualdus II. 147. B. (72)
a. 733. *ob.* 178. C.
a. 734. *Gregorius Luitprandi nepos*. 178. C.
a. 739. *obit*. 181. A. (58)
Godescalcus. 181. A. (58)
a. 742. *oppressus*. 185. E.
Gisulfus II. 178. C.
a. 762. *obit*. 208. C. (8)
Aragisus. 208. C. (8)
a. 787. *obit*. 242. A. (35)
a. 788. *Grimoaldus III. Aragisi fil.* 242. A.
a. 818. *occis.* 271. A.
Sico. 271. A.
a. 834. *ob.* 287. C. (35)
Sicardus. 287. C. (35)
a. 840. *occisus*. 291. B. (49)
Adelgisus invasor. 291. B.
a. 874. *obit*. 326. B. (67)
Ajo II. 326. B (67)
a. 891. *obit*. 361. A. (16)
a. 895. *Vido Dux & March.* 364. A.
a. 895. *Adelgisus II.* 375. B.
Athenulfus invasor. 375. B. (44)
a. 915. *Landulfus*. 388. B. &
a. 946. *Atenulfus fr.* 410. B.
a. 1053. *Rodulfus*. 525. C.
a. 1071. *Landulfus III. Princeps*. 553. C.

DUCES APUL. ET CALAB.

Apulia & Calabria in potestate Imperatoris Or. manserunt usque ad Carolum M. à Nortmanis subacta.
a. 1042. *Gulielmus Comes*. 506. D.
a. 1046. *Drogo Comes*. 510. C.
a. 1051. *Humfridus*. 522. B.
a. 1058. *Bajelardus Nortm.* 535. C.
Robertus Viscard. invasor. 535. C.
a. 1059. *Ecclesiæ ligius*. D.
a. 1067. *iter. confirm.* 550. A.
a. 1085. *obit*. 589. C. (30)
Rogerius fil. succedit. 589. C.
a. 1110. *obit*. 622. C.
Gulielmus II. fil. 622. C.
a. 1123. *spoliatus*. 650. B. (66)
Rogerius Sicil. Co. *invasor*. 650. B. (66)
a. 1137. *Regnulfus*, seu *Ranulf.* 677. D. (48)
a. 1153. *Gulielmus Malus*. 710. B.
a. 1156. *confirmatus*. 726. B.
a. 1167. *Gulielmus Bonus*. 780. C.
a. 1189. *obit*. 835. B. (26)
a. 1189. *Tancredus*. 835. B. (27) (28)
a. 1194. *Gulielmus III.* 847. A. (62)
a. 1195. *spoliatus*. 848. D. (65)
Henricus R. ibid. (65)
a. 1197. *Fridericus R.* 853. C.
a. 1250. *Manfredus fil.* 1008. A. (75)
a. 1266. *necatus*. 1057. A. (17)
Carolus. 1057. A. (17)
a. 1285. *obit*. 1100. D. (100)
Carolus fil. ibid. (101)

DUCES VENET.

Veneti ex proximis æstuario & Urbibus Aquileja, Altino, Concordiâ, ut ante sub irruptionem Gothor. & Hunnorum, sic demum sub adventum Longobardorum ad insulas æstuarii confugerunt.
a. 568.
a. 725. *Ursus*. 166. D.
a. 739. *Deusdedit*. 181. B.
a. 771. *Mauricius*. 215. B.
a. 778. *Joannes fil. consors*. 235. A.
a. 782. *obit Mauricius*. 237. C.
a. 783. *Mauricius II. patris consors*. 237. D. (23)
a. 803. *Obelerius*. 256. A.
Beatus &
Valentinus fratres consortes. 256. B.
a. 805. *Paulus*. 257. C.
a. 810. *obit Beatus*. 261. A.
Angelus Partiaciacus. 261. A.
a. 828. *Justinianus*. 282. A.
a. 829. *obit*. B. (23)
a. 830. *suspens. Obelerius*. 284. B. (30)
Joannes II. fratri succedit. 282. B.
a. 840. *Petrus Tradonicus*. 292. B.
Petrus Protospatharius *Imp.* 292. B.
a. 869. *Ursus*. 323. A.
a. 881. *ob.* 345. A.

Joan-

Joannes Particiacus. 345. A.
a. 891. *Petrus Candianus*. 358. B. (10)
a. 927. *Ursus II.* 397. B.
a. 942. *Petrus Candianus II.* 408. A. (18)
a. 976. *percussus obit*. 450. B.
Petrus Urseolus. 450. B.
a. 978. *Monachus*. 451. A. (47)
Vitalis Candianus. 451. B.
a. 979. *Monachus*. ibid.
Tribunus Memmus. 451. B.
a. 991. *Petrus Urseolus II.* 457. B.
a. 995. *Otho nominatus*. 459. C.
a. 1024. *pulsus*. 488. A.
a. 1025. *revocatus*. 489. B.
a. 1026. *iterum pulsus*. 490. C.
Petrus Barbolanus. ibid.
a. 1031. *revocatus, attonsus, missus. obit*. 495. C.
a. 1032. *Dominicus Urseolus*. 496. A. *obit*. (70)
Dominicus Flabianicus. 496. A.
a. 1043. *obit*. 508. A.
Dominicus Contarenus. 508. A.
a. 1084. *Vitalis Faletrus*. 587. B.
a. 1136. *Petrus Polanus*. 673. A.
a. 1237. *Jacobus Theupolus*. 960. F.
a. 1268. *Laurentius Theupolus*. 1063. A.

DUCES ET MARCHIONES Tusciæ.

Tuscia pars ejus in Ducatu Romano, altera Longobardorum, tertia pars Regno Italiæ attributa.

Prima post ordinationem à Justino Imp. hæc oppida complectebatur. Portum, Centumcellas, Cære, Bledam, Maturanum, Sutrium, Nepet, Castellum Gallesii, Ortam, Polimartium, Ameriam, Tudertum, Perusiam, & tres Insulas Majorem, Minorem, Puluensem & Lacum, Narniam & Ocriculos.

Secunda quæ Duces habuit, hæc complectebatur. Castrum-Felicitatis, Orbitum, Balneoregium, Ferenti-Castrum, Viterbium, Marchiam Tuscanam, Populonium, Soanam, & Rosellas.

Tertia quæ ad R. pertinebat, hæc. Lucam, Florentiam, Pisas, Pistorium, Volaterras, Arretium.

a. 637. *Tato Dux*. 101. A. (64)
a. 742. *Tacpertus & Grimoaldus & Raningus Gastaldi*. 185. D.
a. 774. *ejus* Ducat. pars Longobardor. Po. *donata*. 225. A.
a. 878. *Adelbertus March*. 337. B.
a. 917. *obit*. 389. B. (77)
Vido ex Berta fil. 389. B.
a. 928. *obit*. 399. B.
Lambertus. 399. B.
a. 931. *Boso*. 401. B.
a. 935. *puls*. 404. C.
Ubertus March. ibid.
a. 945. *Atho*. 408. C.
a. 964. *obit*. 429. C.
Sigebertus & Thedaldus. ibid.
a. 1007. *Bonifacius potentissimus*. 476. C. (14)
a. 1052. *necatus*. 523. A. (44)
a. 1053. *Gothifredus Gibbos. Gozelonis fil*. 526. B. (51)
a. 1065. *obit*. 547. C. (37)
Mathildis vidua cum Beatrice matre. 547. D. (37)
a. 1126. *Conradus*. 656. C.
a. 1144. *Ulricus March*. 690. B.
a. 1152. *Velfo March*. 709. C.
a. 1195. *Philippus Dux Henri. Imp. fr*. 849. A.
a. 1198. *Ducatum dimittit*. 855. C.

EPISCOPATUS INSTITUTI post adventum Longobardorum.

a. 605. *Caprularum*. 80. A. (6) a. 598.
a. 638. *Heraclea, quæ nunc Civitas-nova dicitur*. 101. B.
a. 638. *Torcelli*. 102. C.
a. 639. *Metamauci*. 103. B. (72) a. 640.
a. 657. *Ferraria*. 115. B. (3)
a. 666. *Equilium*. 123. B. (18) a. 876.
a. 755. *Justinopolis*. 205. A. (1)
a. 774. *Olivolæ, Venetiæ imposterùm dictæ*. 233. A.
a. 877. *Capua nova*. 335. B.
a. 1105. *Clodia*. 609. D. (84)
a. 1175. *Alexandria*. 795. C. (39)
a. 1193. *Viterbium*. 845. C.

EXARCHI.

a. 566. *Longinus*. 11. A. (13) a. 567.
a. 582. *revocatus*. 31. A.
a. 583. *Smaragdus*. 31. A.
a. 587. *revocatus*. 38. B.
a. 588. *Romanus*. 38. B. (63) a. 587.
a. 598. *obit*. 64. C. (11) a. 597.
Callinicus. 64. C. (11) a. 597.
a. 602. *revocatus*. 69. A.
Smaragdus iterùm. 69. A. (16) a. 603.
a. 611. *revocatus*. 82. C.
Joannes Lemigius. 82. C.
a. 615. *occisus*. 85. C.
Eleutherius. 86. A. (20) a. 616.
a. 616. *tyrannus occisus*. 88. D. (29) a. 619.
a. 618. *Isaacius*. 89. A. (33) a. 620.
a. 642. *obit*. 104. A. B. (76) a. 643.
a. 642. *Theodorus Calliopa*. 104. B. (76) a. 643.
(*suffectus iterùm*. (93) a. 653.
(*Plato*. 109. (87) a. 645.
de adventu ac recessu ab Italia hujus Exarchi nihil Sigonius adnotavit.
a. 648. *Olympius*. 108. C. (88) a. 649.
a. 651. *obit*. 111. A. (93) a. 653.
(*Gregorius*. 128. D. (32) *omissus à Sigonio*. a. 658.
a. 678. *Theodorus junior*. 128. B. (32) a. 668.
a. 687. *obit*. 136. A.
Joannes Platyn. 136. A. (51)
a. 702. *Theophylactus*. 143. A. (64)
a. 709. *obit*. 148. A. 149. B.
a. 710. *Joannes Tezocopus*. 149. B. (*Rizocopus*) (77)
a. 714. *obit*. 157. A.
a. 714. *Fl. Scholasticus*. 157. A. (6)
a. 723. *Paulus*. 164. C. (27) a. 725.
a. 726. *occisus*. 169. B.
a. 727. *Eutychius*. 171. B. (40) a. 717.
suffectus iterùm. (40) a. 727.
a. 752. *finis hujus Magistratus*. 197. (89) a. 751.
a. 752. *Exarchatus ab Astulfo R. captus*.
a. 755. *ejus oppida*. 204. D.
Ravenna, Bononia, Imola, Faventia, Forum-Popilii, Forum-Livii, Cesena, Bobium, Ferraria, Comaclum, Adria, Ficuclas, & Gabellam.

FAMILIÆ ITALIÆ.

Acarisii Faventini. 1091. E.
Accarisii Bonon. 1078. B.
Adelardi Ferrar. 671. C. 782. B. 790. B.
Adelardi Mutin. 1047. D.
Adimari Florent. 1054. B.
Advocati Cremon. 898. B. 1013. A.
Agnelli Bonon. 1077. B.
Aigoni Mutinenses. 988. A.
Alberi Bonon. 887. A.
Alciati Mediolan. 535. B. 539. B. 542. D. 544. (28) 547. A. 548. C.
Andali Bononiens. 983. A. 1047. B. 1057. C.
Annibalenses Rom. 1037. E.
Anziola. 1100. A.
Araldi. 870. D. 871. A.
de *Arciago*, sive *Antimiano Mediol*. 484. B. 489. A. 490. A. 492. C. 497. A. 498. B. 499. A. 502. A. 503. C. 506. A. 508. C. 512. E.
Areosti Bonon. 1081. A.
Arloti Mantuani. 1077. B.
Artenisii Bonon. 983. A.
Asinelli Bonon. 787. A.
Baccialerii Bonon. 1081. A.
Badagii Mediol. 540. D. 541. A. 543. A. B.
Baduarii Venet. 345. B. 958. B. 972. C. 1028. A. 1041. B. 1066. B.
Bagarelli Perus. 950. B.
Banselit Parmens. 1018. A.
Barbavara Mediol. 770. D.
Barbi Venet. 1066. C.
Barbolana Venet. 490. C.
Baroarii Mutin. 1005. D.
Basacomatra Bonon. 927. A. 1081. A.
Beccatelli Bonon. 164. B.
Belmontii. 1055. D.
Biragi Mediol. 1070. D.
Blanci. 543. A. 561. A. 563. A. 575. C.
Blanderatenses Comites. 700. B. 714. C. 724. C. 733. E. 742. D. 755. D. 918. A. 928. A.
Boatterii Parmenses. 991. D.
Bonacolsi Mantuan. 1077. A.
Bonaccursii Bonon. 887. A.
Boni Mediol. 116. A. 124. B.
Boschetti Mutinens. 1007. D.
Brancifortii Placent. 452. B.
Bregnani. 655. D.
Briganti. 948. B.
Britti Imol. 997. D.
Brusati Novar. 1052. B.
Bualleli Mutin. 914. E.
Burgi Cremonens. 898. B.
Burri Mediol. 1063. D. 1065. A.
Bussetti. 1099. C.
Butrigarii Bonon. 1060. D.
Caccianemici Bonon. 1047. B. 1058. A. 1062. A.
à *Camino Patav*. 950. A.
Camposampetrii Patav. 1027. B.
Canales Parm. 993. B.
Candiani Venet. 408. A. 420. A. 450. A. 451. B.
Capelli Papiens. 921. B.
Capitanei Mediol. 595. C. 599. B. 601. C.
Carbonesii Bonon. 1036. C.
Carcani Mediol. 645. A.
Cardani Mediol. 826. C.
Caretti Marchion. *Savonens*. 764. A.
de *Cario Placent*. 996. B.
Carnevarii. 936. D.
Casalalti Brixiani. 879. A.
Casaloldi Mantuani. 912. A.
Castellani Bonon. 1005. E.
Castelli Comites *Interamnæ*. 977. B.
Castillionei Mediol. 549. B. 553. A. 554. B. 560. B. 561. A. 567. B. 570. C. 575. C. 578. A. 588. A. 1099. A.
Castrobritti Bonon. 983. A.
Cavalcabos Parmens. 939. A.
Celani Comites. 902. C.
Cevæ Marchiones 978. C.
Clivii Mediol. 605. B. 635. B. 645. C. 650. C.
Columna Rom. 303. B. 605. C. 621. A. 905. C.
Confalonerii Mediol. 1045. C.
Contareni Veneti. 508. A. 532. A. 573. C.
Cornazzani Parmens. 990. C.
Corrigii Parmens. 533. B. 537. B. 544. B. 545. A. 552. A. 556. B. 561. A. 570. C. 575. A. 876. C. 891. B. 988. A. 990. D. 1100. A.
Corsi Romani. 609. A. 620. E.
Cossadoca Veronens. 1036. B.
Cotta Mediol. 509. A. 535. B. 542. D. 544. A. 548. D. 549. B.
à *Coxto*. 922. A.
Crassi Mediol. 791. B. 798. B.
Crescentii Bonon. 1063. C.
Cribelli Mediol. 813. D. 826. A.
Curtii Mediol. 505. D. 507. A. 508. A. 639. B.
Cutica Mediol. 1067. C.
Danduli. 1057. D. 1066. A. 1070. C.
Delphini Bonon. 983. B.
Denei Veneti. 434. B.
Dodoni Mutin. 878. A.
Doriæ Genuens. 854. A.
Dovaria Cremonens. 481. A. 796. B. 876. A. 897. E.
Drudi. 851. B.
Ebriaci Genuenses. 622. A.
de Ebulo. 988. B.
Egna. V. *de Ygna*.
Estensis, sive *Atest*. Marchiones. 367. B. 408. B. 457. C. 465. B. 479. B. 594. C. 852. A. 881. A. 882. A. 886. C. 890. C. 891. C. 894. C. 896. A. 903. D. 918. A. 925. B. 941. D. 957. C. 958. B. 972. C. 1012. D. 1030. E. 1033. B. 1056. A. 1100. D. 1104. B.
Faba Bonon. 938. B.
Fagnani Bonon. 600. D. 610. D.
Faletri Venet. 587. B.
Fantolini Bonon. 1090. C.
Fasani. 473. B.
de *Filigasia Laudens*. 1066. E.
Flabianica Venet. 496. A. 508. A.
de *Flisco Genuens*. 979. B. 1082. D. 1101. D.
Foliani Parm. 1015. E.
Foliani Regiens. 988. A. 1054. B.
Fontana Ferrariens. 885. B. 986. A. 1030. E. 1016. B. 1053. B.
Formaini Bonon. 936. A.
Frangipani Romani. 639. C. 641. B. 642. B. 661. A. 934. A.
Galluccii Bonon. 1038. C. 1064. A. C. 1081. A.
Ganaceti Mutin. 1003. E.
Garisendi Bonon. 797. A.
Gatti Mutin. 961. E.
Gerarduccii Mutin. 991. C.
Ghisolerii. 1204. A.
Giringelli. 1024. A.
Gorzani Mutin. 1000. B. 1005. D.
Gosi. 1022. C.
Gradonici Venet. 290. C. 451. A. 1055. A. 1070. C.
Grassoni Mutin. 1100. A.
Grasulfi Mutin. 988. B.
Griffoni Bonon. 983. B.
Grossi Mant. 1077. B.
Gualandelli Mutin. 879. B.
Guerra Com. *Tusciæ*. 690. B. 722. B. 770. B. 841. A.

Gur-

Gurgo Placent. 1047. B.
Hastenses Marchiones. 480. C.
Hieremei Bonon. 103. C. 1060. D. 1077. A. 1081. D.
Hoverii Parmens. 937. C.
Hugoni. 997. D.
Intemellini Comites. 687. A.
Justi Venet. 1067. C.
Justiniani Veneti. 282. A.
Lambertacii Bononiens. 949. C. 992. A. 1038. C. 1077. C. 1081. D.
Lambertini Bonon. 893. A. 886. A. 1038. C. 1047. B. 1056. A. 1057. D. 1060. C.
Lampugnani Mediol. 852. B.
Lancea. 1015. B.
Landi Placent. 895. B.
Landriani Mediol. 544. A. 879. A.
Lanfranci Pisani. 834. E.
Langusci Comites *Papien.* 1083. E. 1084. C.
Lavellongi. 941. D. 942. C.
Lendenarii. 872. C.
Liazarii Regiens. 1047. B.
Longi Ver. 1067. C.
Lucarni Mediol. 987. B. 1071. D. 1085. A. 1087. A.
Lucini Mediol. 1021. C. 1046. C.
Lupi Parmens. 873. B.
Lupicini Begiens. 988. A.
Madii Brixiani 1026. B.
Magaroti Favent. 1095. A.
Magorati Bonon. 1078. C.
Malabranchi Parmens. 1092. E.
Malabuca Balneocaballi Comites. 705. C.
Malaspina Marchiones. 634. C. 716. A. 781. B. 830. B. 928. D. 1108. A.
Malatascha Bonon. 983. B.
Malatesta Arimin. 464. C. 1080. B.
Malavolta Bonon. 847. D. 894. B. 1081. A.
Malvicini Favent. 968. C.
Mandelli Mediol. 869. C. 905. A. 923. A. 950. C.
Manfredi Favent. 1091. C.
Manfredi Regiens. 999. B.
Mantegatii Mediol. 457. A.
Manzi Favent. 1090. C.
Marcellini Mediol. 923. A. 941. D.
Marenghi. 1021. C.
Marinoni Mediol. 918. C.
Mastalii Cremon. 891. B.
Mauroceni Ven. 451. A. 454. E.
Mazaperlini Regiens. 871. B.
Meregnani Mediol. 462. A.
Minduli Imol. 997. D.
Minuti. 549. E.
Montefeltrii Comites. 1096. D.
Montefortii. 1098. B.
Montelonghi. 958. D.
Monteri Mutin. 878. A.
Montiæ, sive *de Modoetia Mediol.* 1097. B.
Montisferrati Marchiones. 484. B. 700. A. 724. B. 811. B. 829. B. 832. A. 844. A. 1085. A. 1091. B. 1097. A. 1099. C. 1108. C.
Montisferretri Comites. 1078. E. 1093. D. 1096. B. 1101. B.
de *Mora Apuli.* 966. C.
Munticuli Veron. 782. B. 881. A. 882. B.
Musca Comens. 651. C.
Mussi. 1070. D.
Musti. 1071. D.
Mutilianæ Comites. 435. A.
Nigri Mediol. 713. C. 714. B.
Nomentani Rom. 458. B. 460. A. 464. A. 465. A.
Obelerii Ven. 256. B. 258. A. 260. D.
Oldovini Cremonens. 898. B.
Opizoni Novar. 1046. D.
Origoni Mediol. 1099. A.
ab *Orto Mediol.* 713. C. 761. B.
Offa Veron. 845. C.
Offii Mediol. 761. B.
Ozeri Mediol. 940. D.
Pagani Bonon. 642. C. 659. C.
Pagani Imol. 1050. B.
Pagani Rom. 592. C.
Papia Mutin. 878. A.
Pepuli Bonon. 985. B.
de *Perego Mediol.* V. *Valvasores.*
Peregrini Mutin. 1003. C.
Persici Cremon. 898. B.
Pallavicini Marchiones. 988. B. 1006. E. 1007. D. 1052. D. 1065. B.
Particiaci Venet. 261. A.
Picciolpassi Bonon. 1020. B.
Pigotii Veronens. 1087. A.
Pii Mutin. 1000. B. 1011. B. 1057. B.
Pirovani Mediol. 461. B. 690. A. 761. C. 772. D. 880. A. 886. D. 970. C.
Podii Taurin. 1097. A. 1098. E.
Polani Venet. 673. A.
Polentani Raven. 1087. B.
de *Ponte Carali.* 932. C.
Prendipartii Bonon. 796. D. 968. D. 1087. C. 1095. A.
Preti Bononiens. 1064. A.
Procenarii Mutin. 878. A.
Pusterla Mediol. 650. A. 658. C. 662. C. 758. C. 875. C. 886. E. 914. A. 1097. A.
Quirini Patav. 1028. A. 1066. A.
Ramberti Ferrariens. 572. B.
Ramponi Bonon. 1055. B.
Rangoni Mutin. 725. D. 776. E. 948. C. 988. A. 1005. E. 1053. B. 1055. B. 1100. A.
à *Raude Mediol.* 588. B. 595. B.
Rauli Favent. 968. C.
Rizolii Mediol. 969 E.
Roberti Regiens. 588. A.
de *Rodalisco.* 983. B.
Rodiliæ Mutin. 1006. A.
de *Romano Marchiæ Tarvis.* 881. C. 932. C. D. 958. D. 967. A. 989. B. 997. C. 1012. C. 1016. C. 1027. D. 1030 E. 1036. B. 1041. A. D. 1041. D. 1046. A.
Rosa. 1018. B.
Rossii Parmens. 988. A. 1094. D.
Rupiscaninæ Comites. 723. C. 726. B.
Rusconi Comens. 1035. B.
Rusticani Bonon. 1078. C.
Sabelli Romani. 1101. A.
Sacci Laudens. 873. B.
Sala Bononiens. 829. D. 1064. B. 1081. A.
Samaritani Foropopil. 1024. A.
Sanbonifacii Veronens. 782. B. 1017. C. 1048. C. 1056. A. 1098. E.
Sanctii Bonon. 949. C.
Sanmartini. 877. A.
Sanvitalis. 1005. C.
Savignani Mutin. 1100. A.
à *Saxo Bonon.* 712. B.
Saxoli Mutinens. 1100. A.
Scaligeri Veron. 1041. B. 1049. B. 1087. B.
Scannabeccii Bonon. 1038. C. 1057. D. 1060. E.
Scanarola. 989. A.
Scaramellii Veronens. 1087. B.
Scopacciati Regiens. 871. A.
Scotti Placent. 1053. A.
Septala Mediol. 892. B. 917. E. 1052. A.
Sessii, sive *de Sessa Regiens.* 886. A. 891. A. 892. B. 900. A. 988. A. 1000. B.
Sicci. 473. B.
Spinulæ Genuens. 874. E.

Sta-

Stagnini Regiens. 893. C.
de Summo. 873. C.
Suresinii Mediol. 1014. B. 1023. E.
Tabernerii. 1019. B.
Tancredini Bonon. 1004. A.
Tansi Bonon. 938. C.
Taurelli Ferrar. 782. B. 834. C. 884. B. 891. C. 897. B. 957. D. 972. C.
Taurelli Bonon. 983. B.
Terciaghi Mediol. 845. C.
Testa Aretini. 990. D.
Tettalasini Bonon. 983. B.
Theupol. Venet. 957. D. 960. D. 973. B. 1063. A. 1067. C.
Theubaldi Bonon. 1063. C.
Torelli Mutin. 893. C.
Tornielli Novariens. 1052. C.
Tradonica Ven. 290. D.
Traversarii Ravennat. 1052. C. 1087. B.
Turriani Mediol. 700. B. 702. B. 1035. A. 1052. B. & C. 1058. C. 1062. C. 1075. A. 1085. C. 1086. A. 1095. C. 1098. E. 1101. E.
Tusculani Marchiones. 387. B. 394. D. 395 A. 399. C. 400. B. 407. C. 419. A. 449. C. 511. A.
Valvasores de Perega *Mediol.* 601. C. 602. B. 605. B. 509. D. 969. E. 1015. C. 1035. C.
Ubaldini. 990. A. 993. B.
Veronæ Comites. 393. B. 402. A. 410. A.
Vicecomites Placentini. 1069. B. 1070. D. 1071. A. 1084. C.
Vicecomites Mediol. 499. A. & C. 603. B. 829. D. 856. B. 881. C. 1014. B. 1052. A. 1059. B. 1063. C. 1076. B. 1080. A. 1084. A. 1085. A. 1086. A. 1055. E. 1099. A. 1104. C.
Vicedomini Parmens. 994. E.
Vistarini Laudens. 1066. C. 1091. A.
Vitani Camens. 1035. B.
Ursioli Venet. 450. A. 451. A. 459. C. 487. B. 488. B. 489. B. 490. C. 495. A. 496. A. 504. B.
Ursini Rom. 1088. A.
de Ygna Patav. 889. B.
Zamboni Bonon. 1081. A.
Zambrasii Faveut. 1094. C. 1095. B. 1096. B.
Zenecalli Mut. 1077. B.
Zeni Veneti. 1067. D.
Ziani Veneti. 803. D. 807. C.

FEUDA.

a. 568. *Feuda intulit Alboinus* R. *Duces instituens.* 14. E.
a. 585. *confirmata ab Authari R.* 33. C. & 34. A. (55) &
a. 589. *iterum.* 41. B.
a. 774. *eorum translatio, investitura dicta.* 232. A.
a. 781. *reformata à Carolo M. censu & sacramento instituto.* 236. B.
a. 789. *item.* 242. D.
a. 825. *de eis lex à* Lothario. 280. C.
a. 967. *reformata ab Othone M.* 435. A.
a. 973. *Feudum, Hominium, Homagium idem.* 447. B.
a. 1026. *iterum reformata à Conrado R.* 491. B.
a. 1158. *iterum à Friderico.* 740. E.

FEUDATARII.

a. 774. *eorum sacramenta.* 231. D. & seq.
a. 776. *Ducatus evertitur Comitibus ministrantibus.* 234. B.
a. 825. *omnia eorum genera.* 280. C. (19)
a. 973. *ex his nobilitas Italiæ.*
tria eorum sacramenta. 443. B.
a. 974. *quid.* 443. B.
eorum jura & leges. 445. B.
a. 1158. *jura eorum & leges.* 740. E.

FLUMINA ITALIÆ.

Abdua Prov. terminus. 4. C. 15. A. 116. A. 139. C. 331. C. 732. A. B.
Aesis in March. Ancon. 903. C.
Anienus Sabinor. 333. B.
Arethusa in Sicil. 788. D.
Arnus in agro Florent. 785. C.
Athesis Venetiar. 41. E. 594. C. 850. A.
Aufidus in Apul. 505. B.
Bachileo in agro Vicent. 128. B.
Bobium in Appen. 83. C.
Bottesina in agro Cremens. 898. B.
Brenta olim *Medoacus in agro Venet.* 378. A.
Calor Samnit. 120. E.
Crustulum in agro Regiens. 1006. A.
Duria Gal. Cisalp. 793. D.
Frento Frentanos ab Apulis & Daunis *disterminans.* 483. B.
Gussera in agro Mediol. 1084. A.
Lambrus Insub. 732. C. 844. B.
Laria in agro Mant. 1011. C.
Leaster in agro Ancon. 903. C.
Lenzia Æmil. 22. A.
Liris in Campan. hodie Garilianum. 336. A. 510. D.
Mincius Cenomanor. in Padum. 500. C.
Nitia Æmil. 22. A.
Ollius in agro Mant. 15. C. 621. C. 842. B.
Padus. 3. A. 366. A. 369. B. 433. A. 435. A. 595. B. 944. C.
Parma Æmil. 813. A.
Plavis in Duc. Forojul. 102. C.
Rhenus in agro Bonon. 1034. C.
Sigrus in Campan. 120. D.
Samodia in agro Mutin. 949. C.
Santernus in agro Imol. 921. B.
Sarnus Picentin. 405. C.
Scultenna Flaminiæ, olim *Gena & Zena,* vulgo Panaro. 102. B. 196. A.
Senius in agro Faventino. 1081. A.
Serius in agro Cremensi. 898. A.
Sicla Æmil. 710. A. 814. C.
Silis in March. Forojul. 967. B. 990. D. 991. A.
Tilliata Padi & os ejus. 991. C. D.
Tanarus Liguriæ. 187. B. 425. A.
Tarus Æmil. Ecans. 373. B. 813. A.
Tiberis. 159. B. 243. B. 310. A. 333. B. 368. A. 627. A.
Ticinellus in fin. Mediol. 987. A.
Ticinus in Lombard. 294. B.
Trebia Æmil. 257. B.
Tresia in agro Comensi. 656. A.
Vervarolus ad Papiam. 360. A.

HÆRESES.

a. 581. *Eutychii de corporibus impalpabilibus.* 29. A. (48)
a. 585. *de tribus capitibus renovatur.* 34. B. (56)
Arriana Autharim R. inficit. 35. A.
a. 629. *Monothelitarum incipit.* 97. B. (53) a. 622.
a. 638. Ecthesis *dicta.* 103. A. (69)
a. 646. Typus *de ea editur.* 107. A. B. (79) a. 648.
a. 648. *Autocephalia.* 108. B. (85) (*post* a. 649. a. 712.

CHRONOLOGICUS.

a. 712. *Iconoclastarum initium*. 153. C. (1)
a. 792. *de Christi filiatione adoptiva*.
243. C. (40) a. 783.
a. 809. *de Processione Spiritus Sancti*.
259. B.
a. 860. *Iconoclastarum revirescit*. 310. B. (38)
a. 883. *Simoniacorum & Nicolaitarum initium*.
347. C.
a. 1046. *eorum error*. 511. B. C.
a. 1047. *eorum caussa in Concil*. 515. C.
a. 1050. *Berengarii de Eucharistiæ Sacramento*.
520. B. (33) 532. B. 537. C.
a. 1053. *Primatum Romanum, & azima damnantium*. 526. C. (52) (53) (54)
529. A.
a. 1139. *Arnoldi Brixiani de bonis Cler*. 684. B.
(60)
a. 1147. *Petri Abailardi & Gilberti Porrettani de Trinitate*. 701. D. 703. C.
(104) &
a. 1148. *Eunonis*. ibidem.
a. 1179. *Catharorum in Vasconia*. 811. C.
a. 1202. *Albigensium*. 874. A.
a. 1229. *Variæ ex Gallia in Lombardiam translatæ*. 939. B.
a. 1279. *Catharorum, Parmæ caussa tumultus*.
1091. D. (79)

HOMINES VATICINIO PRÆSTANTES.

a. 663. *Eremita quidam in Calabria*. 120. A.
a. 743. *S. Baudolinus*. 187. B.
Theolapius. ibid. C.
a. 956. *Villelmus Othonis M. fil.* 419. B.
a. 1001. *S. Romualdus Ab.* 469. A.
a. 1189. *Joachimus Ab. in Calab.* 834. D.
a. 1092. *Joannes Monach.* 594. D.

IMPERAT. ORIENTIS.

Justinianus M. Italiâ de Gothorum manibus recuperatâ, Narsete Duce Italiæ universæ relicto mortuus. a. 565.
de Imp. Occid. 756. C.
a. 565. *Justinus II. Imp.* 4. A.
a. 576. *obit*. 23. B. (33) a. 578.
Tiberius Thrax. 23. B. (33)
a. 582. *obit*. 29. B. (49)
Mauricius Cappadox. 29. B.
a. 602. *occisus*. 72. B. (19)
Phocas. 72. A. B. (19)
a. 611. *occisus*. 82. C. (12) a. 610.
Heraclius. 82. C. (12)
a. 641. *obit*. 103. B.
Heracl. Constantinus II. fil. 103. C.
Heracleonas fil. ibid. C.
a. 642. *pulsus*. 604. B.
Constans Heraclii nepos.
104. B. (76) a. 641.
a. 654. *cum Constantino Pogon. fil.* 113. A.
a. 669. *occisus*. 125. A. (21)
Constantinus VI. Pogonatus solus. ibid.
a. 686. *obit*. 135. A. (48) a. 685.
Justinianus II. 135. A.
a. 696. Leontius invasor. 142. C. (62) a. 695.
a. 698. pulsus. 143. A. (62)
a. 699. Tiberius Absimarus Leontio pulso invasor. 143. A.
a. 707. jugulatus. 146. C.
a. 710. *Philippicus Bardanes*. 149. A.
a. 711. *Justinian. occis.* 150. B. C.
a. 714. *Philippicus Bardanes pulf.* 157. A. (5)
Tom. II.

Artemius, seu *Anastasius*.
157. A. (6) a. 713.
a. 716. *abjectus*. 159. A. (13)
Theodosius III. Adramytenus. 159. A. (13)
a. 717. *fit Clericus*. 160. B. (15)
Leo Isaurus. 160. A.
a. 720. *Constantinus VII. Copronymus cum patre*. 163. A.
a. 741. *Leo Isaurus obit*. 182. A. (61)
Constantin. Copron. solus. ibid.
a. 742. Artabasdus invasor. 183. C. (65)
a. 743. oculis priv. 188. C.
a. 752. *Leo IV. Const. fil. puer sacratur*. 195 B.
a. 775. *Constantin. Copron. obit*. 233. B. (9)
Leo solus. ibid.
a. 780. *obit*. 235. B. (18)
Constantinus VIII. Porphyrogen. fil.
234. B. (13)
cum Irene matre. 235. B. (18)
a. 789. *solus*. 243. A. (37) a. 790.
a. 797. *obit obcæcatus*. 246. C.
Irenes. ibid.
a. 802. *capta*. 254. B.
Nicephorus Logotheta. 254. B.
a. 812. *præl. occisus*. 262. B. (86) a. 811.
Michaël Rangabe. 262. B.
a. 813. *pulsus Monach.* ibid. C.
Leo V. Armenus. 262. C. (88)
a. 821. *occisus*. 275. C.
Michaël Balbus. 275. C. & seq.
a. 829. *obit*. 282. B. (26)
Theophilus fil. ibid. & seq.
a. 842. *obit*. 295. A.
Michaël Porphyrogen. cum matre. ibid.
a. 867. *occisus*. 318. B. (47)
Basilius. ibid.
a. 887. *obit*. 352. A.
Leo VI. Philos. ibid.
a. 908. *se abdicat*. 385. B. (64) a. 911.
Alexand. Leonis fr. ibid.
a. 909. *obit*. ibid. (64) a. 912.
Constantinus IX. Porphyrogen. II. Leonis VI. fil. 385. B.
a. 912. *Romanus Lecapenus cum Constantino Porphyrogen.* 392. B. (84) a. 919.
a. 952. *obit*. 415. (38) a. 948.
Constant. Porphyr. solus. 415. C. (38)
a. 962. *obit*. 425. C. (1) a. 959.
Romanus II. Porphyrogen. 425. C. (1)
a. 964. *obit*. 432. C. (10) a. 963.
Nicephor. Barda Foca. ibid.
a. 970. *occisus*. 438. B. (26) a. 969.
Joannes Zimisces. 438. B. (26)
a. 977. *obit*. 450. C. (46) a. 976.
Basilius & Constantinus fratres. ibid.
a. 1026. *obit Basil.* 492. C. (56) a. 1025.
a. 1029. *obit Constant.* 494. C. (64) a. 1028.
Romanus III. Argyrus. 494. C.
(*veneno obit*. 497. A. (77) a. 1035.
Michaël Paphlago. ibid.
a. 1041. *obit*. 505. A.
Michaël Calaphates. ibid.
se abdicat. 506. B.
a. 1042. *Constantinus XI. Monomachus*. ibid.
a. 1054. *obit*. 529. A.
Theodora. ibid.
a. 1056. *obit*. 532. B.
Michaël Stratioticus. ibid.
a. 1057. *abdicatus*. 534. B.
Isaacius Comnenus. ibid. (5)
a. 1060. *obit*. 543. A. (*imo Monac.* (23)
Constantinus XII. Ducas.
543. A. (23) a. 1059.
(*obit*. 550. (46) a. 1067.
(*Eudocia*. ibid.
Gggg a. 1068.

I N D E X

a. 1068. *Romanus IV. Diogenes*. 550. A. (46)
a. 1071. *Michael Ducas Parapinaces*. 554. A.
a. 1078. *dejectus*. 575. A. (95)
Nicephorus Botoniates. ibid.
a. 1081. *Alexius Comnenus*. 583. C.
a. 1118. *obit*. 642. D. (50)
Joan. Comnenus fil. ibid.
a. 1143. *obit*. 688. B.
Manuel Comnenus fil. ibid.
a. 1180. *obit*. 812. D.
Alexius II. Comnenus fil. ibid.
a. 1185. *Isaacius Angelus*. 824. A.
a. 1195. *obit*. 850. B. (66) *obcæcatus*.)
Alexius Angelus. ibid. (66)
a. 1216. *Petrus Antisiodorens*. 905. C. (35) a. 1217.
a. 1244. *Balduinus*. 981. C.

IMPERAT. OCCIDENTIS.

Renovatio Imperii Occidentalis per trecentos ferme annos sub Regnum Gothorum cum defecisset, facta est à Leone III. Po. qui ut Ecclesiam muniret contra infideles & Ecclesiæ hostes, cujus tutelam, Orientis Imperator hæreticus factus abjecerat, in actu coronationis ad hujusmodi sacramentum adegit. 252. C.
a. 801. *Carolus Magnus R. I.* 252. A.
a. 813. *obit*. 264. C.
Ludovicus Pius Imp. consors. 263. C.
a. 817. *Lotharius cum Patre*. 267. C. (59)
a. 833. *Ludovicus Pius Imperium abdicare coac.* 286. B.
a. 834. *resumet*. 287. A.
a. 840. *ob.* 292. A.
a. 840. *Lothar. Imp. solus*. 293. B.
a. 843. *cum fil.* 296. B.
a. 844. *Ludovicus II. R. I. Imp. socius*. 298. A.
a. 855. *Monachus Lothar. obit*. 307. C.
Ludovici II. verior epoca. 303. (21) a. 849.
a. 855. *solus Imp.* 307. C.
a. 875. *ob.* 326. C. (69)
a. 876. *Carolus Calvus R. I.* 329. A. (72)
a. 877. *veneno obit*. 335. A.
a. 878. *Ludovicus Balbus Imp. inunc.* 340. A. (95)
a. 879. *ob.* 341. B.
a. 881. *Carol. Crassus* R. I. *Imp. inunc.* 344. B. (8)
a. 887. *abrog. obit*. 352. C.
a. 891. *Vido Lamberti fil. Dux Spol. II. & R. I. Romæ Imp. sacr.* 358. A. (9)
Lambertus fil. associatus. 360. D. (14) a. 892.
a. 894. *Vido repentè ob.* 363. B.
a. 896. Arnulfus Dux Forojul. & R. I. Imp. inunctus. 365. A. (23)
a. 896. *Lambertus R. I. inunct. Imp.* 367. A. (29) a. 892.
a. 898. *necatus*. 373. D. E. (41)
a. 899. Arnulf. obit. 375. D. (47)
a. 915. *Berengarius R. I.* 388. D. (75) a. 916.
a. 923. *necatus*. 393. A. (85) a. 924.
a. 951. *Otho M. jam R. It. Pap. triumphat*. 415. C. (37)
a. 962. *Romæ cor. Imp.* 424. A.
a. 968. *Otho II. Imp. coronatus*. 436. A.
a. 973. *Otho M. ob.* 441. B. (34)
Otho II. Imp. solus. 448. E.
a. 983. *ob.* 455. A. (57)
a. 984. *Otho III. cor. R. It. & Imp.* 455. A.
a. 995. *Imp. coronatus*. 460. A. (71)
a. 996. *iter. coron.* 462. B. (79)
a. 1002. *veneno ob.* 470. A. (103)
a. 1014. *S. Henricus coron.* 480. A. (24)
a. 1024. *obit*. 488. A.
a. 1027. *Conradus Salicus coron.* 493. A. (59)
a. 1039. *obit*. 503. C. (91)
a. 1047. *Henricus II. coron.* 514. B.
a. 1056. *obit*. 532. B. (65)
Henricus III. 533. A. (2)
a. 1111. *coronatus*. 625. B.
(*vera coronatio*. 630. A. (15)
a. 1126. *obit*. 654. A. (72) a. 1125.
Lotharius II. Imp. 655. C. (1)
a. 1137. *obit*. 681. C. (54)
a. 1138. *Conradus II. Imp. coron.* 682. C.
a. 1152. *obit*. 706. B.
a. 1155. *Fridericus R. I. coron. Imp.* 721. C.
a. 1190. *obit*. 837. A. (31)
Henricus IV. Imp. coronatus. 838. B. 840. B.
a. 1197. *obit*. 853. B. (76)
a. 1209. *Otho IV. R. I. Imp. cor.* 887. B.
a. 1218. *ob.* 908. B. (43)
a. 1220. *Fridericus II. Imp.* 915. B. (3)
a. 1250. *obit*. 1008. B. (75)
a. 1274. *Rodulfus Cæsar*. 1075. B.

INSULÆ ITALIÆ.

Comacina Larii Lacus. 16. A. 37. C. 145. C. 422. C. 430. A.
Corsica Prov. 4. B. 258. A. 270. B. 356. A. 475. B. 522. A. 644. A. 650. A.
Gradus. 434. B. 448. E. 467. A. 488. B. 489. B. 508. A. 524. C.
S. Julii agri Novariens. 45. B. 55. A.
Lacus Verbani. 422. C. 425. C.
Perei Ravenn. Diœces. 461. A.
Præconens. 263. A.
Rivoalti, & Olivolæ. 103. B.
Sardinia Prov. 4. B. 259. B. 262. A. 267. D. 475. B. 521. B. 709. B. 769. B. 963. D.
Sicilia Prov. 4. B. 109. C. 149. B. 162. A. 224. E. 282. A. 503. A. 553. A. 788. C.

I T A L I A,
& Provinciæ ejus.

Sex Italiæ ordinationes in hac historia exponuntur. Prima Justini Imp. Secunda Longobardorum. Tertia Francorum. Quarta Italicorum Regum. Quinta Germanorum. Sexta Italicorum Populorum. Venientibus in Italiam Longobardis erat in XVII. Provincias divisa, de quibus scriptum est in libro, qui dicitur Notitia utriusque Imperii: Fuerunt autem hæ: Venetia, Liguria, Alpes Cottiæ, Tuscia, Campania, Lucania, Æmilia, Flaminia, Picenum, Valeria, Samnium, Apulia, Rhætia prima, Rhætia secunda, Sicilia, Corsica & Sardinia. Quarum provinciarum erant gubernatores trium generum, Correctores, Consulares, & Præsides. Eadem divisio est apud Paulum Diaconum.
Italiæ prima provincia Venetia est, quæ non solum in paucis insulis, quas nunc Venetias dicimus, constat, sed ejus terminus à Pannonia finibus usque ad Ab-
duam

dusm fluvium protenditur. Venetiæ autem Istria connectitur, & utræque pro una provincia habentur. Hujus Venetiæ Aquileja caput extitit pro qua nunc Forum-Julii, ita dictum, quod Julius Cæsar negotiationis forum ibi statuerat, habetur inde Vicentia, Verona, Patavium, Monsilicis, Mantua.

Secunda est Liguria, in qua est Mediolanum, & Ticinum, quæ Papia nuncupatur. Hæc usque ad Gallorum fines extenditur.

Tertia provincia Alpes Cottiæ sunt, quæ sic à Cottio Rege, qui Neronis tempore fuit, sunt appellatæ. Hæc à Liguria in Eurum versus usque ad mare Tyrrhenum extenditur, ab occiduo verò Gallorum finibus copulatur in Aquis, ubi aquæ calidæ sunt. Derthona & Monasterium Bobium, Genua quoque, & Savona Civitates habentur.

Quarta provincia est Tuscia, quæ habet intra se Circium versus Aureliam, ab Orientis verò parte Umbriam, in hac est Roma, in Umbriá verò, quæ istius pars ponitur, Perusiam, & Lacus Clitorius, Spoletumque.

Quinta provincia Campania ab Urbe Romá usque ad Silarum Lucaniæ fluvium producitur, in qua Urbes Capua, Neapolis, & Salernum.

Sexta, Lucania, quæ à Silaro flumine inchoatur cum Brutiá usque ad fretum Siculum, in qua Pæstum, seu Possidonia, Lainum, Cassianum, Consentia, Rhegiumque urbes.

Septima provincia Æmilia à Liguria incipiens, inter Appenninas alpes & Padi fluenta, Ravennam versus pergit. Hæc locupletibus urbibus decoratur, Placentiá, Parmá, Regio, Bononiá, Foro-Cornelii, cujus castellum Imola appellatur.

Octava, Flaminia, quæ inter Appenninas alpes, & mare Adriaticum est, in qua nobilissima Urbium Ravenna.

Nona provincia Picenum habens ab austro Appenninos Montes, ex alterâ verò parte Adriaticum mare. Hæc usque ad Piscariam flumen protenditur, in qua sunt civitates quattuor, Firmum, Asculum, Pinnæ, quæ jam vetustate consumpta est, & Hadria.

Decima, Valeria, cui est Nursia annexa inter Umbriam, & Campaniam, & Picenum, quæ ab Oriente Samnitum regionem attingit. Hujus pars occidua, quæ ab Urbe Romá initium capit, Etruria dicta est. Hæc habet Tibur, Carseolos, Reate, Furconium, Amiternum, regionemque Marsorum, & eorum lacum, qui Fucinus appellatur.

Undecima, Samnium inter Campaniam, & mare Adriaticum, Apuliamque, à Piscaria incipiens. In hac sunt Urbes, Teate, Aufidena, Aisernia, Samnium, à quo tota Provincia nominatur. Et est harum Provinciarum caput Civitas ditissima Beneventum.

Duodecima, Apulia cum Calabriá, intra quam est regio Sallentina. Hæc ab Occidente, & Africo habet Samnium, & Lucaniam, à Solis verò ortu Adriatico pelago finitur. Habet Urbes satis opulentas, Luceriam, Sypontum, Canusium, Acheruntiam, Brundusium, Tarentum, & Hydrontum.

Tertiadecima, Rhætia prima, & Quartadecima, Rhætia secunda inter Liguriam, & Sueviam Alemanorum, quæ Septentrionem versus sita sunt, inter alpes consistunt, in quibus propriè Rhæti habitare noscuntur.

Quintadecima, Sicilia insula.

Sextadecima, Corsica insula.

Decimaseptima, Sardinia insula: in proëmio. 4. A. B. C. D.

Decimaoctava, additur à Paulo Diacono in Appenninis Alpibus sita, quæ inde originem capiunt ubi Cottiæ finiuntur, hæ Appenninæ per mediam Italiam extensæ Tusciam ab Æmilia, Umbriamque à Flaminia dividunt, in qua sunt Civitates, Ferronianum, Mons-bellius, Bobium.

a. 566. Cum hoc statu esset Italia, Justinus Imperator Gubernatorem Italiæ imposuit, quem Exarchum Italiæ appellavit, qui nomina Correctorum, Consularium, & Præsidum abolevit; Romæ, ac singulis Civitatibus Duces præfecit. Post ejus adventum, Flaminia, Exarchatus, & Picenum Pentapolis dicta est, cujus divisionis mentio est in Actis sexti Concilii anno DCLXXX. 11. A. & seq.

Secunda ordinatio Italiæ fuit Langobardorum, à quibus Italia magná ex parte in Regni formulam redacta est, hoc modo.

a. 570. Venetia erepta Imperatori ab Alboino Rege Longobardorum, & pars ejus in Ducatum Forojuliensem redacta. 15. A. & seq.

Liguria erepta Imperatori ab Alboino Rege, & Regno attributa. 16. C. & seq.

a. 571. Umbria erepta Imperatori ab Alboino Rege, & in Ducatum Spoletanum redacta. 18. A.

a. 571. Tuscia erepta Imperatori ab Alboino, pars in Ducatum Tuscum redigitur, pars Regno attribuitur, reliqua, quæ Ducatu Romano continebatur, in potestate remanet Imperatoris unà cum Romá. 18. B.

a. 589. Samnium. Provincia erepta ab Authari Rege Imperatori, in Ducatum Beneventanum redigitur. 41. A. & seq.

a. 638. Alpes Cottiæ. Provincia erepta à Rothari Rege Imperatori, Regno Italiæ adjungitur. 102. A.

Instituta Regni Longobardorum, sunt in Alboino, Authari, & Agilulfo Regibus.

Flaminia, & Picenum, quod Longobardorum tempore ferè Pentapolis dicebatur; Ducatus Romanus, cujus pars erat in Etruriá, pars in Campaniá; Apulia, & Calabria, remanserunt in potestate Imperatoris irrumpentibus in Italiam Longobardis.

Tertia Italiæ ordinatio à Francis illata est hoc modo.

a. 727. Ducatus Romanus pervenit ad Gregorium II. Pontificem. 172. B. (42) cùm Romani defecissent ab Imperatore Leone Isauro propter hæresim sacramento, à Pontifice liberati, & post à Carolo Magno Victore confirmatus est. 267. D. 270. B. (100)

Fla-

Flaminia, quæ etiam Exarchatus appellari post Longobardorum adventum cœpta est, erepta ab Aistulfo Rege Imperatori, & Pontifici Romano tradita victoriâ Pipini Regis Francorum, & confirmata à Carolo Magno, & Ludovico Pio, eadem Romania vocari cœpta.

a. 752. *Pentapolis ab Aistulfo Rege Imperatori erepta.* 197. A.

a. 754. *restituenda Pontifici.* 203. A.

a. 755. *Pontifici donatur.* 204. C. (98)

a. 772. *à Desiderio invasa.* 217. D.

a. 8e7. *deletis Longobardis Pontifici donatur.* 268. B. (100)

a. 817. *Ducatus Spoletanus à Carolo Magno partus Pontifici, ad quem defecerat, firmotus est.* 268. E.

Venetia, Liguria, Alpee Cottiæ, Æmilia, & pars Tusciæ, quæ Regno Longobardorum continebantur, per Carolum M. Regno Italiæ conservatæ, atque uno nomine Longobardia, aut Lombardia nuncupata, quorum instituta habentur in Indice generali.

Quarta ordinatio *Regni It. fuit sub Italis, Crasso R. I., mortuo sub quibus perpetuæ Regum & Populor. & Principum, & inter se seditiones fuerunt.*

a. 973. Quinta eaque insignior fuit *Othone magno Rege Germaniæ ad Regnum Italiæ, & titulum Imperie evocata, qui instituta in Regnum intulit: & deinceps:*

Apulia, & Calabria, quæ semper in potestate Imperatoris Constantinopolitani fuerant post victoriam Justiniani Magni, tum à Normanis occupatæ, unde Comites *primum, deinde* Duces Apuliæ, & Calabriæ, *quos demum Pontifex Romanus investiturâ datâ confirmavit. Multi etiam alii Feudatarii instituti. Beneventum traditum ab Henrico fuit Pontifici.*

Sexta mutatio Regni Italiæ *fuit sub Henrico III. & IV., qua Civitates à Regibus defecerunt propter Hæresim Simoniacam, & anathematis contemptum. Hinc sacramento, à Gregorio VII. Pontifice solutæ, libertatem instituerunt. Res autem acta est in hunc modum.*

a. 884. *Itali, in primisque Lombardi externum Regnum pertæsi, Regni, & Imperii cupiditate flagrare cœperunt sub Carolo Crasso Rege; atque ab Hadriano III. Pontifice jus legendi ex suo corpore Regie, & Imperatoris obtinuerunt.* 350. A. & seq.

a. 955. *Cùm duos inde Reges creassent, perpetuis seditionibus, Italiam, & Ecclesiam perturbavere, quousque adversùs Berengarium II. Regem, tyrannidem exercentem, Othonem Magnum Regem Germaniæ advocavere.* 418. B. *qui Rex, & Imperator est designatus. Rursus pœnitentiâ ducti sub Othone Magno, sub Othone II., & III. de Regno seculo recuperando, egere.*

a. 1002. *item sub Henrico, cui Ardoinum Regem opposuerunt.* 471. A. & seq.

a. 1035. *Lombardi præcipuè sub Conrado arbitrii libertatem quæsivere; sed ab eo coerciti sunt.* 497. A. *Quievere, inde sub Henrico II., verùm sub Henrico III. oborto schismate, soluti sacramento à Gregorio VII. Pontifice, à Rege defecere, & quasi liberi arma tractare instituere. Cum eodem tempore ad bellum sacrum frequentes ivissent, atque victores revertissent, elatiores facti, in eodem contumaciâ persistere; atque inde Henrico IV. regnante eam auxere, ita ut sub Lothario III., & Conrado II. pro arbitrio agere, & Rempublicam, ac libertatem ordinare perrexerint; à Friderico inde cum coërcerentur, inter se conjurarunt, atque maximo contentione bellorum, & Urbium vastatione illum vicerunt, & pacem Constantiæ rebus suis aptam*
a. 1183. *obtinuerunt; inde fœdera, & societates inter se firmarunt, ac singulæ vicinas aggressæ Civitates, propriæ parandæ potentiæ causâ instituerunt.* 815. B. & seq. *ad hanc tandem*
a. 1286. *conditionem devenerunt, ut pecuniam pendentes Rodulfo Cæsari libertate recuperata etiam privilegia, obtinuerint.* 1101. D. & seq.

LEGES IN R. ITALIÆ.

a. 643. *à Rothari R. latæ.* 105. A.

a. 668. *à Grimoaldo additæ.* 124. B.

a. 713. *à Luitprando additæ.* 155. C.

a. 746. *à Rachie emendatæ & additæ.* 189. B.

a. 754. *ob Aistulfo additæ.* 200. D.

a. 772. *à Desiderio editæ.* 218. E.

a. 774. *de tribus libertas electionis Salicâ introductâ.* 232. D.

a. 781. *à Carolo M. editæ.* 236. A.
à Pipino fil. de fugitivis. 237. C.

a. 789. *à Carolo M. de Jure Vassallor.* 242. D.

a. 802. *de Legibus servandis.* 254. D.

a. 813. *de libera Episcopor. electione.* 264. B.

a. 825. *à Ludo. Pio. de Comitiis Pontif.* 279. D.
de Feudis. 280. C.

a. 855. *à Rothari de Lege Rom.* 306. D.

a. 876. *à Carolo Calvo pro Ecclesia.* 330. D.

a. 884. *à Carolo Crasso de Rom. libertate, & dignitate Italiæ.* 351. A.

a. 891. *à Vidone confirmatæ plures.* 358. C.

a. 898. *à Berengario pro Eccles.* 369. D.

a. 967. *ab Othone de juramento auferendo.* 434. C.
de columniis litium. 435. A.

a. 1005. *ob Henrico de tribus leg. libertas.* 476. C.

a. e013. *de veneficiis & illicitis nuptiis.* 479. C.

a. 1026. *à Conrado de Beneficiis seu Feudis.* 491. A.

a. 1136. *à Lothario III. de Benefic. seu Feudis.* 672. D.
item de abdicando extraneo jure. 682. A.

a. 1158. *à Friderico de Feudis.* 741. A.
item de studiis. ibid.

M O R E S
ad Imperium Orientale pertinentes.

a. 593. *qua pompâ Imperatoris Exarchus à Romanis exceptus.* 57. A.

a. 605. *Imago novi Imperatoris CP. Romam mittebatur.* 73. A. & a. 712. 154. D.

a. 637. *Exarchus à Po. in auxilium vocatus.* 100. B.

a. 663. *Imperator quomodo Romæ à Po. exceptus.* 121. C.

a. 711. *qua pompâ Po. à Græcis, & ob Imperatore exceptus.* 149. C. & seq.

MO-

MORES
ad Imperium Occidentale pertinentes.

a. 801. *Imperator coronâ aureâ à Po. coronandus, quali jurejurando se obstringeret.* 251. E. & seq. & pluriès successores.

a. 813. *Imperatores Franci aliis filiis Imperium & aliis Regnum relinquentes.* 264. A. *decreto de Episcopor. investiturâ renuntiantes.* B. & pluriès in successoribus.

a. 819. *Imp. in Episcopor. conventu de rebus fidei.* 259. B.

a. 855. *post Episcopor. conventum de moribus Ecclesiasticorum statuit.* 305. D.

a. 863. *Romæ in Episcopor. concil. de Po. causâ.* 427. C. & seq.

a. 876. *Anni Imperii numerabantur à consecratione incipiendo. Imperium Pontificis Beneficium.* 329. B. (73)

a. 898. *Pecuniæ pauperibus pro incolumitate Imperatoris à Pontifice distribuebantur.* 372. B.

a. 1157. *Quomodo Imperium Beneficium Pontificis esse, intelligendum sit.* 717. C. & seq.

MORES
ad Regnum Italiæ pertinentes.

a. 591. *Regni Italiæ Corona Ferrea à Theodelinda instituta.* 52. B. (50)

a. 601. *Corona Modoetiæ servata ibi imponenda. Hasta insigne Regis institutivum.* 68. C. &

a. 740. 181. C.

a. 774. *Rex Italiæ ab Archiepiscopo Mediolanensi coronandus statuitur à Carolo M. ejusdem coronationes solemnia.* 229. B. & seq.

Juri legendi Pontificis R. renuntiat. 231. B.

Regi advenienti quænam tributa persolvenda. 232. C.

a. 794. *in conventu Episcopor. Præsidentibus Legatis Po. hæresim damnans.* 245. A.

a. 799. *quâ pompâ à Rege Po. exceptus.* 248. A.

a. 800. *quâ pompâ Rex a Po. exceptus.* 250. A.

a. 813. *Reges Franci aliis filiis Regnum, aliis Imperium relinquentes.* 264. A. & pluriès successores.

Decreto de Episcoporum investiturâ renuntiantes. 264. B.

a. 875. *Quomodo in Urbe Româ excipiendus.* 329. A.

a. 961. *Mediolani quomodo exciperetur, ibi coronandus instituto Othonis M.* 422. C. (34)

a. 963. *Romæ in Episcopor. concil. de Po. causâ.* 427. C. & seq.

a. 973. *Tributa Regi persolvenda.* 442. A.

Regis & Civitatum & Vassallorum jusjurandum. 443. C. & seq.

Rex Romanor. titulatus. 446. A.

a. 996. *Quomodo Rex jus diceret in Roncaliis.* 463. B.

a. 1026. *Modoetiæ & Mediolani coronandus; Cur Corona palearis dicta.* 491. A. (54)

a. 1155. *Papiæ coronatur.* 718. C. (16)

Regi, Veronenses pontem in Athesi fecerunt, quo commodiùs &c. 722. E.

a. 1183. *Rex Italiæ Rex Romanorum titulatus.* 817. A.

DIGNITATES
in Regno Italiæ.

a. 567. Sub Longobardis *Dux Forojuliens. primus perpetuæ ditionis.* 14. D.

a. 571. *Duces Spoleti, Tusciæ & Civitatum.* 18. B.

a. 575. *Duces triginta rei universæ supremi.* 22. B. (30)

a. 576. *in tyrannidem versi.* 23. A. a. 573.

a. 585. *Duces confirmati, censu in tertium annum imposito.* 33. C. & sequ.

a. 589. *Dux Beneventi institutus.* 41. B.

a. 667. *Gastaldius* sive *Comes.* 124. A.

a. 716. *Gastaldius.* 160. A.

a. 774. Sub Francis *Duces liberi.* 231. D.

Comites, Capitanei, Valvasores. 232. A.

Comites ac Marchiones, Legati seu *Missi majore, quàm Comites potestate.* B.

Feudatarii. C.

a. 776. *Ducibus ablatis Comites suffecti.* 234. B.

a. 865. *Gastaldii.* 315. B.

a. 916. *Comites Vicecomites, Sculdasio, Gastaldio, Decanus Regius in Urbe, & extra.* 389. B.

a. 917. *Marchio.* ibid.

a. 973. Sub Germanis *Dignitates ferè omnes in meliorem formam redactæ.* 441. C. & sequ.

eorumque Jura. 442. D. 447. D.

a. 1159. *Principes, Consules, Chartularii.* 742. D.

a. 1164. *Consules: Rex Sardiniæ institutus.* 770. A. *Regalia indulta.* B.

NATIONES,
quæ post Longobardos in Italiam irrumperunt.

Franci, Hunni, Sclavi, Sarraceni, Ungari, Germani, & Normanni.

a. 577. Franci, *vexati à XXX. Ducibus Longobardis, in Italiam ingressi mala eis rependunt, Anagnis castrum occupant.* 25. A. (37)

a. 586. *Solicitati inde ab Imperatore veniunt contra Longobardos, Italiamque iterùm ac sæpiùs vastant, sub Authare (muneribus victi) & Agilulfo Regibus.* 36. A. & seq.

a. 591. *Facta demum pace cum Agilulfo diu quiescunt.* 52. C.

a. 662. *Inde à Perthirito R. contra Grimoaldum adducti ab hoc sternuntur non procul ab Hasta ad rivulum, qui adhuc Francorum dicitur.* 119. C.

a. 754. *Postremò vocati à Pontificibus auxiliares accurrerunt, RR. Pipino & Carolo Ducibus, atque Aistulfum imperata facere, Desiderium Regno cedere coëgerunt, Regnumque Italiæ atque Imperii titulum adepti.* 200. A. & seq.

a. 597. Hunni, *à Longobardis in Pannoniâ relicti, Regem suum Caganum dixere, qui fœdus cum Agilulfo R. percussit.* 64. B.

a. 615. *Inde prædandi causâ in Ducatum Forojuliensem irrupit. Gisulfum Ducem prælio interemit, oppidum Fori-*

rijulsi prodente Romildâ perfidus cepit, diripuit, ingentem numerum captivorum abduxit. 84. C. & seq.

a. 664. *Inde à Grimoaldo R. vocati adversus Lupum Forojuliensem Ducem venere, cum prælio necant, ac Regionem populati sunt; cùm autem abire nollent, Grimoaldi arte pelluntur*. 122. B. & seq.

a. 788. *Forum-Julium invadentes pulsi*. 241. C.

a. 796. *ab Henrico Foro-Juli Duce adorti, eorum Regia expilata*. 246. A. B. (48)

a. 602. Sclavi *ab Agilulfo R. ad debellandos Italos ex Dalmatiâ, quam occupaverant, conducti*. 69. B.

a. 649. *Apuliam invecti Ajonem Ducem Beneventanum occurrentem interficiunt*. 109. C. *à Rodoaldo profligati*. C.

a. 664. *à Varnefrito Lupi Ducis Foro-Juliens. filio advocati*. 122. E.

a. 705. *in Forum-Julium sub Ariperto R. irrumpunt ac Ferdulfum Ducem unà cum nobili exercitu sternunt*. 146. A.

a. 718. *iterùm cùm invasissent Pemmone Duce strati*. 161. A.

a. 738. *iterùm incursantes*. 179. A. *à Rachi Rege in eorum Regionem adorienle coërciti*. B.

a. 838. *ad eorum cohibenda latrocinia à Venetis fœdere illigati*. 290. D.

a. 841. *inde Venetorum Oppidum Caprulas populati sunt*. 294. C.

a. 881. *adversùs eos Italorum fœdus*. 345. A.

a. 955. *ab Othone M. strati*. 418. A.

a. 957. *Othonem implicant*. 419. D.

a. 959. *ab eodem bello appetiti*. 420. C.

a. 960. *injuriis eumdem provocant*. D. *ab eo devicti*. 422. A.

a. 649. Sarraceni *Arabes Siciliam ex Africâ vastant*. 109. C.

a. 650. *ibi premuntur*. 110. C.

a. 651. *Siciliâ deturbati*. 111. A.

a. 720. *Sardiniâ captâ sepulchrum S. Augustini fœdant*. 163. B.

a. 806. *Litora Italiæ infestantes, Sardiniâ pulsi*. 258. A.

a. 807. *Corsicam vexantes debellati*. 259. A.

a. 809. *Sardiniam aggressi (imò Corsicam) Aleriam diripiunt*. 259. B. (80)

a. 810. *Corsicam incursant*. 261. B.

a. 812. *Deterriti litoribus Italiæ dimissis, in Corsicam & Sardiniam se intulere, qui Sardiniam prope omnes occisi*. 262. A.

a. 813. *Centumcellas vastant*. 263. B.

a. 820. *Panormum capiunt*. 275. B. (6)

a. 828. *Siciliam tentant*. 282. A.

a. 835. *Italiæ litora lacerantes*. 288. C.

a. 840. *Anconem capiunt & naves Venetorum*. 292. B. (51)

a. 841. *Barrium ex improviso occupant. Capuam aliaque vastantes*. 294. D.

a. 846. *Basilicas Sanctor. Apostolor. Petri & Pauli Romæ spoliant, Fundos succendunt*. 299. B.

a. 847. *Cassinum aliaque Monasteria diripiunt, pelago inde submersi*. 300. B. (16)

a. 849. *In Sardiniam appulsi ab Italis pelluntur*. 302. B. & seq.

a. 851. *Beneventum affligunt, Telesiam capiunt, Campaniam populantes, jugulati*. 303. D. & seq.

a. 854. *Calabriam, Apuliam, Beneventi Ducatum vexant*. 304. B.

a. 865. *Capuam invadunt Monasteria incendentes*. 315. A.

a. 867. *Luceriam amittunt Montem Garganum spoliant*. 319. A. B.

a. 869. *Barrium amittunt*. 322. A. (55) (56) a. 870.

a. 871. *In Campaniâ acciti*. 323. C. *inde expulsi*. 324. A. *& profligati*. 325. A.

a. 873. *Indè iterum pulsi*. ibid.

a. 876. *Barrium & finitima populantes fœdus jungunt ad Roman. invadendam*. 332. B. & seq.

a. 877. *Garilianum, arce condita, sibi vindicant*. 336. B.

a. 884. *Cassini Monasterium incendunt, Abbatem obtruncant*. 349. D.

a. 891. *Fraxinetum occupant*. 361. A.

a. 905. *E' Fraxineto & Africâ Italiam infestant*. 384. B. 401. B.

a. 935. *Aquas Oppidum capiunt, Genuam diripiunt*. 404. D.

a. 941. *Romipetas spoliant*. 407. B.

a. 969. *Campaniâ expulsi*. 437. C.

a. 1000. *Campaniam invadunt*. 468. B.

a. 1001. *Inde expulsi*. 469. A.

a. 1005. *Barrium obsident*. 475. C.

a. 1012. *Sardiniâ pulsi*. 478. B. (20) a. 1017.

a. 1040. *Siciliam recuperant*. 504. A. (93) a. 1038.

a. 1094. *Christianos in Syriâ affligentes bellum sacrum eis infertur*. 598. B.

a. 1221. *In Sicilia victi*. 918. A.

a. 901. Ungari, *gens Scythica & immanis, in Pannoniam, ejectis Hunnis, Crasso regnante venerunt, & speculatum in Venetiam prodierunt*. 378. A.

a. 902. *Audita Italiæ opulentiâ ad prædam accensi iterùm in Italiam irrumpunt, Comum, Bergomum, & Papiam populantes*. ibid. B.

a. 903. *à Berengario R. fugate apud Brentam desperatione salutis acti, repentè Italos aggressi eosdem sternunt. Inde Tarvisium, Vicentiam, & Patavium populati, insulas Venetor. & ipsas Venetias invadunt, atque usque ad Appenninum prædando pervenerunt. Nonantulanum Monasterium incendunt*. 381. B. *& iterùm*. 384. B.

a. 922. *Veronam invadunt*. 392. B.

a. 924. *Lombardiam populati; Papiam & Placentiæ Monasterium S. Sixti incendunt*. 393. C.

a. 925. *In Tusciam sæviunt*. 394. B.

a. 936. *Capuanum & Beneventanum agrum Sarnum usque & Nolam, & Liburiam populantur*. 405. C.

a. 949. *Ingenti pecuniâ à Berengario II. acceptâ abeunt*. 412. C.

a. 954. *Italiam vastant*. 417. A. B.

a. 891. Germani, *Arnulfo Rege Germ. Duce Italiam venere, à Formoso Po., & Berengario R. vocati Romam capiunt, mala multa inferentes*. 360. A.

a. 895. *iterum*. 364. A.

a. 948. *Henrico, Othonis M. Germ. R. fratre, Bavariæ Duce Aquilejam capiunt, Papiense agrum vastantes; sub Lothario III. abeunt*. 412. B.

a. 951. *Amici facti in Italor. auxilium venerunt Regnum & Imperium moderantes*. 415. B.

Nor-

Normanni, *Franciam sub Carolo Crasso insistantes* a. 881. *Neustriæ Normandiæ nomen tribuentes*. a. 887.
a. 1016. *Ex Franciâ in Apuliam veniunt*. 482. A.
a. 1017. *Melo Apulo adversùs Imperatorem Orientis ad recuperandam Apuliam se adjungunt*. 483. A.
a. 1039. *Catapano Imperatoris, ad Siciliam recuperandam adjuncti*. 504. A. (93)
a. 1041. *Dominationis in Apuliâ occasionem nanciscuntur*. 504. D.
a. 1042. *Græcis fusis Aversam primùm tenent Ranulfo Comite. Bello Apulo insignes*. 506. & seq.
a. 1046. *Ecclesiæ ditionem invadunt*. 512. A.
a. 1123. *Apuliam & Calabriam ad Siciliæ ditionem addunt*. 650. B.
a. 1068. *Sigebardus*. 550. A. (47)
a. 1077. *Henricus*. 575. A.
(*obit*. 588. (25) a. 1084.
a. 1083. *Fridericus II.* 588. A.
a. 1084. *obit*. (25)
Uldaricus seu *Voldaricus*. 588. A. (25)
a. 1113. *Gerardus* Germanus. 633. C.
a. 1130. *Peregrinus*. 660. A.
a. 1161. *ob*. 761. A. (20)
Ulricus. ibid.
a. 1162. *captus*. 767. D.
a. 1184. *Gothifredus*. 824. A. (5) a. 1182.
a. 1198. *Peregrinus II.* 859. C. (89) a. 1195.
a. 1207. *Volcherus*. 881. B.
a. 1219. *Bertholdus* seu *Engelbertus*. 911. A. (45)
a. 1273. *Raimundus Turrianus Napi fr. Ep. Comens.* 1075. A.

PATRIARCHÆ AQUILEJÆ.

Aquileja, cujus antiquitatis, potentiæ, ac dignitatis fuerit. Ejus Ecclesia,
a. 564. *à quo instituta & ornata*. 6. B.
a. 573. *Paulinus Archiep.* 19. B. (23)
(*creatus*. a. 577.
Probinus Archiep. 19. B. (23) a. 569.
a. 574. *ob*. 22. A. (28) a. 573.
a. 580. *Helias Archiep.* 28. B. (45)
a. 587. *ob*. 38. A. (62) a. 586.
Severus Patriar. ibid.
a. 605. *ob*. 79. A. (4) a. 606.
Joannes schismatis initium. 79. A. B.
Candianus. ibid. (5)
Maximus. 99. A. (59)
a. 634. *Martinianus* seu *Marcianus*. 99. A. (59)
a. 660. *Felix*. 116. B. C.
a. 661. *Joannes II.* 116. B.
a. 670. *obit*. 125. B. (24)
a. 671. *Petrus*. ibid.
(*ob*. 162. (23) a. 711.
(*Serenus*. 162. B. (23)
a. 726. *ob*. 170. B. (38) a. 717.
Callistus. ibid.
obit. 218. B. (24) a. 770.
a. 772. *Sigualdus*. ibid.
ob. 234. (14) a. 781.
a. 776. *Paulinus II.* ibid.
(*ob*. 254. A. (64) a. 802.
a. 801. *Urbanus*. ibid.
ob. 257. B. (77)
a. 805. *Maxentius*. 257. B. (77)
(*incert. ob*. 299. (11)
a. 846. *Andreas*. 299. A.
a. 856. *Venantius*. 308. A. (31)
a. 869. *Hendelmarius*. 323. A. (58) a. 856.
a. 874. *privat. restitut.* 326. C.
a. 877. *Valpertus*. 333. C.
(*Lupus*. 341. (99) a. 878.
a. 884. *Fridericus*. 349. A. (24)
a. 897. *Leo*. 369. A. (38) a. 898.
a. 909. *Ursus*. 385. B.
a. 932. *Lupus*. 402. B.
a. 944. *Engilfridus*. 408. B.
(*obit*. 432. (10) a. 963.
a. 964. *Rodoaldus*. 432. C. (10)
a. 997. *Joan. III.* 466. A. (88)
a. 1016. *Peppo*. 481. C.
a. 1043. *ob*. 508. B. (100) a. 1044.
Eberardus. ibid.
a. 1049. *obit*. 520. A.
Gotopoldus seu *Godeboldus*. ibid. (32)
a. 1066. *Ravengerius* seu *Revengerius*.
548. B. (40) a. 1065.

PATRIARCHÆ GRADENSES.

Veneti ex proximis æstuario Urbibus ut ante sub irruptionem Gothorum & Hunnorum, sic demùm sub adventum Longobardorum ad insulas æstuarii confugerunt. Et Paulinus Patriar. Aquilejens. in Insulam Gradum, cum Ecclesiæ thesauro se recepit, eamque sedem Ecclesiæ constituit, quòd Lon-
a. 568. *gobardi Gentiles Aquilejam tenerent.* 14. C. *Paulino, Probinus, deinde Helias Archiepiscopi successere; Hic à Pelagio II. Po. obtinuit, ut Ecclesia*
a. 580. *Gradens. esset Metropolis*. 28. A. (45) *Heliæ Severus successit, quo mortuo per Clerum Aquilejensem Joannes creatus: Clerus verò Gradensis Candianum in Grado constituit, quem Boni-*
a. 605. *facius III. Po. approbavit*. 79. A. *Hinc duo Patriarchæ. Aquilejensi, Venetiæ Episcopi; Gradensi Istriæ, & Insularum paruerunt. Inde summa inter eos contentio nata. Aquilejensem Reges, Gradensem Veneti defenderunt. Pontifices Romani modò in hanc, modò in illam partem, sed plerique in Gradensem inclinarunt.*
a. 605. *Candianus* seu *Candidianus*. 79. A. B.
a. 618. *obit*. 89. A. (31) a. 612.
Epiphanius. 89. A. (31)
a. 622. *obit*. 91. A. (40) a. 613.
(*Cyprianus*. 91. (40)
Fortunatus invasor. 91. A. (40)
a. 628. abjectus. 95. C. (47)
Primigenius. ibid. & 102. C.
a. 685. *Christophorus*. 134. B. (46) (*series*)
a. 817. *obit*. 160. C. (17)
Donatus. ibid.
a. 724. *obit*. 164. C.
Petrus Ep. Polanus invasor. 165. A.
Antonius seu *Antoninus*.
165. A. (28) a. 725.
a. 750. *Æmilianus*. 194. B. (83) a. 747.
a. 755. *Vitalianus*. 205. A. (100) (1) a. 757.
a. 763. *ob*. 209. (9) a. 766.
Joannes Tergestinus. 209. A. (9) a. 767.
a. 802. *præcipitatus*. 256. A.
Fortunatus II. ibid.
a. 805. *ejectus repetit*. 257. A. (75)
a. 824. *obit*. 279. B.
a. 818. Joannes II. invasor. 271. A.
a. 825. *Venerius*. 281. A. B. (20)
a. 848. *Victor. pall. obtin.* 311. D. (19) a. 852.
a. 856.

a. 856. *Vitalis*. 308. A. (31) a. 853.
a. 873. *Petrus* Venetus. 326 A. 336. B. (88)
a. 883. *Victor. II.* 348. C. (20) a. 878.
a. 897. *Vitalis II.* minor. 368. A.
a. 926. *Marinus*. 397. A.
a. 959. *Bonus ex Ep. Æquil.* 1420. C. (50) a. 955.
a. 968. *Vitalis III.* 436. B. (21) a. 963.
a. 969. *ob.* 438. B. (25) a. 967.
Vitalis IV. ibid.
suffraganeos obtinet. 477. B.
a. 1023. *Ursus*. 487. B.
a. 1024. *pulf.* 488. B.
a. 1025. *revoc.* 489. B.
a. 1032. *Dux Venet.* 455. C.
a. 1043. *ob.* 508. B. (1)
Popo Aquilejens. Patriar. invasor. 488. B. (46)
ob. 508. B. (100)
Dominicus Belcanus. 508. B. (1)
a. 1130. *Henricus*. 660. A.

PONTIFICES ROMANI.

Roma erat in ditione Justini Imperat. cum Longobardi venerunt in Italiam. Longinus Exarchus Italiæ à Justino missus Romæ Ducem imposuit. a.582. Qua dignitate, & potentiâ Roma fuerit venientibus Longobardis in Praemio.

a. 566. *Joannes III.* 10. A.
a. 575. *obit*. 22. A. (28) a. 573.
Benedictus I. 23. A.
a. 579. *obit*. 27. A. (41) a. 578.
Pelagius II. ibid. (42)
a. 590. *obit*. 44. C. (74)
S. Gregor. M. 44. C. 47. E. (81)
a. 604. *obit*. 74. C. (15)
Sabinianus. 77. C.
a. 605. *obit*. 78. D. (3)
Bonif. III. ibid.
obit. 81. A. (8) a. 607.
a. 606. *Bonif. IV.* ibid. D. (10) a. 608.
a. 613. *obit*. 83. A. (16) a. 615.
Deusdedit. ibid.
a. 616. *obit*. 88. C. (28) a. 618.
Bonif. V. 88. C. D. (29) (30) a. 619.
a. 622. *extinctus*. 91. A. (40) a. 625.
Honorius. ibid.
a. 636. *obit*. 99. B. (60) a. 638.
Severinus. ibid.
a. 638. *ob.* 102. D. (68) a. 640.
Joan. IV. 103. A. (68)
a. 640. *obit*. 103. B. (74) a. 642.
Theodorus. 103. B. (74) a. 642.
a. 647. *obit*. 107. C. (83) a. 649.
S. Martinus. 108. A. (83)
a. 653. *ob. mirac. fulgens*. 112. A. B. (96) a. 655.
a. 654. *Eugenius I.* 112. C. (97)
a. 657. *obit*. 115. A. (1)
Vitalianus. ibid.
a. 672. *ob.* 125. B.
Adeodatus. ibid.
a. 676. *obit*. 128. A.
Donus. ibid.
a. 679. *obit*. 129. A. (34) a. 678.
Agatho. 129. A.
a. 682. *obit*. 132. D.
Leo II. 132. E. (40)
a. 683. *obit*. 133. B. (42)
a. 684. *Bened. II.* 133. C. (44)
a. 685. *obit*. 134. B. (45)
Joan. V. ibid.
obit III. Nonas Augusti.
a. 686. Theodorus II. Antipa. & Petrus promotus parum durat. 134. B.
Cono in dissid. 134. C. (47)
obit. 136. A.
a. 687. Paschalis Antipa. *Simoniac.* 136. A. *pulf.* E.
Theodorus III. Archipresb. Antipa. 136. A. veniam petit. B.
Sergius elec. 136. B. *consec.* D.
a. 701. *obit*. 143. A.
Joan. VI. 143. A.
a. 705. *obit*. 145. B.
Joan. VII. 145. B. (70)
a. 707. *obit*. 147. B. (73)
Sisinius. ibid. a. 708.
a. 708. *Constantinus*. 147. B.
a. 716. *obit*. 158. A. (5) a. 715.
Gregor. II. 158. A. (9)
a. 731. *obit*. 177. A.
Gregor. III. ibid.
a. 741. *obit*. 182. A. (64)
Zacharias. 183. B. (64)
a. 752. *obit*. 195. B.
Stephanus II. citò ob. ibid.
Stephanus alter *II. appel.* 195. D.
a. 757. *obit*. 207. B.
Paulus fr. ibid.
a. 767. *obit*. 211. B. (13)
Constantinus Antipa. 211. D. 213. A.
a. 768. Philippus Antipa. 212. B. C.
Stephanus III. elec. 212. C. *sac.* D.
a. 771. *obit*. 215. B. (21)
a. 772. *Hadrianus*. ibid.
a. 796. *obit*. 245. B. (45) a. 795.
Leo III. ibid.
a. 816. *obit*. 266. B. (97)
Stephanus IV. 266. C. (97)
a. 817. *obit*. 267. A.
Paschalis reluctans. 267. B.
a. 824. *obit*. 279. A.
Eugenius II. ibid.
a. 827. *obit*. 281. B.
Valentinus, vix per mensem.
Gregor. IV. 281. B.
a. 844. *obit*. 296. C.
Sergius II. 296. C.
a. 847. *obit*. 300. A. (15)
S. Leo IV. ibid.
a. 855. *obit*. 307. A. (28)
Bened. III. 307. A. B.
a. 858. *obit*. 308. C.
Nicolaus. 309. A.
a. 867. *obit*. 319. B.
Hadrianus II. ibid.
a. 872. *obit*. 325. A.
Joannes VIII. ibid.
a. 882. *obit*. 347. A.
Marinus, seu *Martinus II.* ibid.
a. 884. *obit*. 349. A. (23)
Hadrianus III. ibid.
a. 885. *obit*. 351. A. (28)
Stephanus V. ibid.
a. 891. *obit*. 359. B. (11)
Sergius III. Antipapa. *ibid.*
iterùm promotus. 368. C.
iterùm sedet. 384. A.
obit. 386. A.
Formosus. 359. C. D.
a. 896. *obit*. 366. A. (25)
Bonifacius VI. ibid.
obit. (37) a. 898.
Stephanus VI. ibid.
a. 897. *necatus obit*. 368. A. (33)

Ro-

Romanus Marini fr. ibid.
obit. B.
Theodorus II. ob. 368. B.
Joannes IX. 368. C. (37)
a. 899. *obit*. 375. C. (46) a. 900.
Benedictus IV. ibid.
ab Imp. coronatus. 377. A.
a. 904. *obit*. 383. B. (59) a. 903.
Leo V. ibid.
abdicare coactus. 384 A. (59) (60)
Christophorus *Antipapa*. 383. B.
Sergius III. ibid. C.
a. 910. *obit*. 386. A.
Anastasius III. ibid.
a. 913. *obit*. 387. A. (72)
Lando. ibid.
obit. ibid. (72) a. 914.
a. 914. *Joannes X.* 387. B.
a. 928. *obit*. 399. A. (94)
Leo VI. ibid.
obit. 400. B. (96) a. 929.
Stephanus VII. ibid.
obit. (97) a. 931.
a. 930. *Joannes XI.* 400. C. (97)
a. 935. *obit*. 404. B. (6) a. 936.
Leo VII. ibid. (7)
a. 939. *obit*. 406. B.
Stephanus VIII. ibid.
a. 941. *vulneratus obit*. 407. C. (17) a. 942.
Marinus II. ibid.
a. 946. *ob.* 409. A.
Agapetus II. ibid.
a. 956. *obit*. 419. A (45)
Joannes XII. ibid. (46) a. 954.
a. 963. *reprobatus*. 428. C.
obit. 430. A. B. (6)
Leo VIII. Antipapa. *ibid.*
a. 964. abdicatus. 430. A.
restitutus obit Jo. XII. ibid. B.
Benedictus V. *Antipapa*. 430. B.
Leo restitutus. ibid. C.
renuntiat Benedictus. 431. A.
imo. 433. A. (12)
a. 965. *obit Leo*. ibid.
obit Benedictus legitimus Po. ibid.
Joannes XIII. 433. A. (12)
a. 972. *obit*. 440. B.
a. 973. *Benedictus VI.* 441. A.
a. 974. *necatus*. 449. B. (42)
Domus II. ibid.
Bonifacius VII. Antipapa. 449. B.
Benedictus VII. ibid. C. (43) (*alia series*)
a. 984. *obit*. 455. B. (60)
Joannes XIV. ibid.
a. 985. *carcere obit*. 456. A. (60)
Bonifacius reverf. obit. *ibid.*
Joannes XV. ibid.
a. 995. *obit*. 460. C. (72)
Joannes XVI. vix Po. obit. ibid. (73) a. 985.
Gregorius V. ibid. (74) (*epocha*) (77)
a. 998. *obit*. 466. B. (91) a. 999.
Silvester II. 467. A.
a. 1003. *obit*. 473. B.
Joannes XVII. seu *XVIII. Sico &*
Joannes XVIII. seu *XIX. Fasanus*. ibid. (6)
a. 1009. *obit*. 477. A.
Sergius IV. ibid.
a. 1012. *ob.* 478. B. (19)
Bened. VIII. ibid.
a. 1024. *obit*. 487. C. (44)

Joan. XIX. seu *XX.* ibid.
a. 1032. *obit*. 496. B. (72) a. 1033.
Bened. IX. ibid. (72) *qui Theophylactus,*
a. 1046. *abdicatus*. 512. A. (11) (12) a. 1044.
Silvester III. 512. B.
deturbatus. ibid.
Benedictus restitutus & abdicatus. ib.
Gregor. VI. Antip. 512. C. (12)
Simoniac. se abdicat. 513. B. C.
a. 1047. *Clemens II.* 514. B. (19) a. 1044.
obit. 517. A.
a. 1048. *Benedictus iterùm*. ibid. B.
Damasus II. obit. ibid.
a. 1049. *Leo IX.* 518. C. (29)
a. 1054. *ob.* 528. C. (55)
a. 1055. *Victor II.* 529. C.
a. 1057. *ob.* 534. A. (3)
Stephanus IX. 534. B.
a. 1058. *ob.* 536. B.
Bened. X. Simoniac. ibid. C.
a. 1059. abdicatus. 537. B.
Nicol. II. in Bened. Antip. 537. A. (15)
a. 1061. *obit*. 543. B. (25)
Alexand. II. 543. C. (26)
Honorius II. Antipapa. 544. A.
a. 1064. remotus. 546. B. C.
a. 1073. *obit Alexand.* 554. C. (62) 556. (68)
Gregor. VII. 555. A.
a. 1080. Clemens III. Antipa. 579. C.
a. 1084. consecratus. 587. A.
a. 1085. *obit Gregor.* 589. A. (29)
a. 1086. *Victor III. elec. deponit*. 590. A.
a. 1087. *resumit*. B.
obit. 592. A. (31)
a. 1088. *Urbanus II. Terracinæ elec.* 592. C.
a. 1099. *obit*. 604. A.
Paschal. II. ibid. B.
a. 1100. Clemens obit. ibid. C. (68)
Albertus Antipapa captus. 605. B. (71)
a. 1101. Theodoricus Antipapa. *ibid.* (74)
a. 1118. *obit Paschalis*. 639. B.
Gelasius II. ibid. (43)
Gregor. VIII. Antipa 640. B. (44) (53)
a. 1119. *obit Gelaf. Vien. Gal.* 641. A. (51)
obit Gregor. 646. B. (58) (59)
Callistus II. 643. B.
a. 1124. *obit*. 651. D.
Honorius II. ibid.
a. 1130. *se abdicat*. 652. A.
Cœlestinus II. Antipa. sui abdicator. ibid.
a. 1138. *obit Honor.* 660. A. C. (14)
Innocentius II. 660. C.
Victor IV. Antipa. cedens veniam postulat. 683. D.
Anacletus II. Antipapa. *ibid.*
a. 1143. *obit Innocent.* 689. B. E.
Cœlestinus II. 690. A.
obit. 691. A.
a. 1144. *Lucius II.* ibid.
a. 1145. *obit*. D.
Eugenius III. 692. B. (79)
a. 1153. *obit*. 711. B.
Anastasius IV. ibid. C.
a. 1154. *obit*. 714. D.
Hadrianus IV. 715. A.
a. 1159. *obit*. 752. B.
Alexander III. 753. A.
Victor IV. alter, Antipa. *ibid.* C.
a. 1164. excommunic. obit. 771. A.
Paschal. III. Antipa. *ibid.*
a. 1169. obit. 784. C. (17)
Callistus III. Antipa. 785. A.

a. 1177. Pontif. abdicat. 808. C. (52) a. 1178.
a. 1181. obit Alexand. 813. B.
Lucius III. ibid. C.
a. 1185. Veronæ obit. 825. B.
Urbanus III. 826. A. (10)
a. 1187. obit. 830. D. (17)
Gregor. VIII. ibid.
obit. 832. A. (19)
a. 1188. Clemens III. ibid. C. (22) a. 1187.
a. 1191. obit. 839. B. (39)
Cœlestinus III. ibid. A.
a. 1198. obit. 854. B.
Innocentius III. ibid.
a. 1216. obit. 905. B.
Honorius III. ibid.
a. 1227. obit. 930. C.
Gregorius IX. ibid.
a. 1241. obit. 977. B (34)
Cœlestinus IV. post paucos dies obit. ibid. C. (35)
a. 1243. Innocentius IV. 979. A. (40)
a. 1254. obit. 1019. B.
Alexander IV. ibid.
a. 1261. obit. 1047. B.
Urbanus IV. ibid.
a. 1264. obit. 1054. B.
a. 1265. Clemens IV. 1055. B.
a. 1268. obit. 1063. C.
a. 1272. Gregorius X. 1069. B. (37)
sacratus. 1071. A. (39)
a. 1276. obit. 1082. D. (64)
Innocentius V. obit. ibid.
Hadrianus V. ibid. (65)
Joannes XXI. 1083. A.
a. 1277. obit. 1088. A. (72)
Nicolaus III. ibid. a. 1280.
obit. 1093. A.
a. 1281. Martinus IV. ibid. E.
a. 1285. obit. 1101. A. (102)
Honorius IV. 1101. A.

PRINCIPES CAPUÆ.

Capua erepta Imperatori Orientis, à
a. 589. Longobardorum Rege Authari. 41. B. bello autem, Grimoaldi R. Beneventani, contra Constantem Imp. Transemundus Capuæ Comes, à Rege propter egregiam navatam operam, Gener
a. 663. ascitus Dux Spoletanus effectus est. 121. E. magnificata ditione Principatus primordia disposuit, quæ maiora
a. 851. effecta Salerni Principatu adjuncto. 304. A. Gastaldio autem, & Beneventanum Principatum, invadente, duorum ferè sæculorum diuturnum,
a. 899. in propriâ stirpe Principatum reddidit. 375. B.
a. 787. Arigisus. 239. D.
a. 788. ob. 242. A. (35) a. 787.
Grimoaldus fil. ibid.
a. 818. occis. 271. A.
Sico. ibid.
a. 834. obit. 287. C.
Sicardus fil. ibid.
a. 840. occis. 291. B.
Siconolfus Sicardi fil. ibid.
a. 854. Siconolfi filius dejectus. 304. C.
Atenulfus & Landulfus invasores. ibid.
Adelgisus Sicardi occisor. 291. B.
a. 865. Adelgis. II. invasor. 315. A.
a. 899. obit. 375. B.
a. 915. Landulfus Atenulfi fil. 388. A.
a. 965. Pandulfus. 433. C.
a. 982. Landulfus & Atenulfus. 453. B.
a. 982. Landenulfus fil. cum matre Aloara. 454. A.
a. 991. Laidulfus fr. 457. B.
a. 996. dejectus. 462. B.
Aidemarius ab Othone III. ibid.
a. 997. pulsus. 466. A.
Landulfus Landulfi Benev. fil. ibid.
a. 1017. Pandulfus Pandulfi Benev. fil. 483. A.
a. 1023. spoliatus. 486. B.
Pandulfus ex Com. Teanensi. ibid. D.
a. 1037. pulsus. 501. C.
Transemundus Co. Teat. invasor. 457. B.
a. 1047. Pandulfus restitutus. ibid.
a. 1052. obit. 522. B.
Landulfus fil. ibid.
Ricardus Nortman. ibid.
a. 1061. Jordanes Nortm. 543. B. (24)
a. 1093. obit. 595. C.
Ricardus II. Jordan. fil. à suis exclus. ibid.
receptus. 596. B.
a. 1118. Robertus Nortm. 641. A.
a. 1137. Rogerius. 674. B.
a. 1140. Amphulsus seu Amphusus. 687. A. (67)
a. 1153. Gulielmus Malus Rogerii fil. qui & Sicil. Rex. 711. C.
a. 1155. Robertus Surrentinus. 723. B.
in Vinculis Sicil. perit. 726. B.
a. 1156. Gulielm. Malus iterum. 726. B.

REGES ITALIÆ.

Regnum Italiæ à Longobardis institutum est, à Francis auctum à Germanis legibus ad libertatem instructum. Regnum Italiæ idem, & Longobardorum dictum. In Proëmio.
a. 566. Alboinus. 9. B. 16. C.
a. 573. necatus. 19. C.
ejus epocha. 20. C. 21. A. (24)
a. 574. Clepho. 21. B.
a. 575. obit. 22. B (29) a. 573.
Duces XXX.
a. 585. Autharis. 33. B.
a. 590. veneno interit. 48. D.
Agilulfus Long. 49. A.
a. 615. obit. 86. B. (23)
Adaloaldus cum matre Theodelinda. ibid.
a. 624. pulsi. 92. A. (41)
a. 625. obit Adaluald. 93. A.
ob. Theodelinda. 94 B. (44) a. 627.
Arioaldus. 92. A. 93. B.
a. 637. obit. 101. B. (64)
Rotharis. 101. C.
a. 651. ob. 111. B. (95)
a. 652. Rodoaldus. ibid.
a. 655. necatus. 114. A. (99) (100)
a. 656. Aripertus. ibid. a. 654.
a. 661. obit. 116. B. (7)
Pertharitus & Gundebertus fratres. 117. A.
confossus Gundeb. pulso Pertharitus. 118. B.
a. 661. Grimoaldus. 118. A. B. (9)
a. 672. obit. 126. B. (27) a. 671.
Garibaldus puer. 127. A. (28)
exturbatus. B.
a. 673. Pertharitus iterum &
Cunipertus fil. 127. C.
a. 690. obit Pertharitus. 137. A. (54) a. 688.

Cuni-

Cunipertus solus. ibid.
a. 692. Alahis invasor. 138. A.
Arrian. occis. 140. B.
a. 703. obit Cunipertus. 144. A. (65) a. 700.
a. 704. Luitpertus sub tutore. 144. A.
à Ragumberto spoliatus captus. 145. B. C. (66)
obit Ragumb. (69)
a. 705. Luitpert. occis. 146. A.
Aripertus II. 145. B.
a. 712. mergitur. 151. A. (79)
Asprandus. 152. A.
obit. ibid.
Luitprandus. 155. A.
a. 740. Hildebrandus socius R. adscitus. 181. C. (59) a. 736.
a. 743. Luitprand. ob. 187. A. (69) a. 744.
Hildebrandus solus. 188. B.
a. 744. dejectus. 189. A. (73)
obit. 247. E (51)
Rachis Forojul. Dux. 189. A.
a. 750. abdicato R. fit cleric. 192. D. (79) a. 749.
regn. init. 207. B. (3) 233. A.
Aistulfus. 154. C.
a. 756. obit. 205. A. (1)
Desiderius & Adelgisus fil. 206. A. (2) (3)
ejus deditio. 226. B. (33) (34)
pulsi. 233. A.
a. 774. Carolus Magnus coro. fer. 229. B.
a. 800. Pipinus cum Patre. 251. A. (57) a. 801.
a. 810. Mediol. ob. 261. A. B.
a. 813. Bernardus Pipini R. fil. cum Carolo. 263. C. (90) (92)
obit Carol. 264. C.
a. 814. Ludovic. Pius cum Bernardo. 265. A.
a. 818. Bernardus obcæcatus obit. 272. A. (2)
ejus epochæ.
Ludov. Pius solus. 273. A.
a. 822. Lotharius cum Patre Lud. Pio. 277. C. (13)
a. 840. ob. Ludov. Pius. 292. A.
a. 844. Ludovicus II. cum Lothario Patre. 296. B.
a. 855. Lotharius solus. 307. C.
Lotharius Monac. obit. ibid.
a. 875. Ludov. II. ob. 326. C.
a. 876. Carolus Calvus Imp. 330. C. (75) a. 875.
a. 877. veneno ob. 335. A.
Carolomanus Ludov. R. Germ. fil. 336. C. (90)
a. 880. obit. 342. B. (4)
Carolus Crassus Imp. 342. D. (6)
a. 887. abrogatus ob. 352. C. (34)
Berengarius & Vido Lamberti fil. Imp. 335. A. 357. A. (7)
a. 888. (Arnulfus ab auctore de hoc nulla inter Reges mentio) 358. (8)
a. 889. Bereng. cedit. 358 A. (8) a. 888.
Vido solus reassumit. 363. A. B. (19)
a. 894. Vido obit. 363. B. (*)
Lambertus fil. cum Berengario reassumente.
a. 898. Lambert. repentè ob. 373. B. (41)
Berengar. sol. ibid.
a. 900. Ludovicus III. 376. D.
a. 902. abdicare coactus. 380. C.
Berengar. iterùm solus. 381. A.
a. 921. Rodulfus Burgund. R. invitatus. 391. B.
a. 923. obit Berengar. 393. B. (85) a. 924.
a. 924. Rodulf. solus. 393. C.
a. 926. Hugo Arelatens 396. C. (90) epocha.
derelictus. 410. A. (25)
Monac. obit. 411. C. (29)
a. 932. Lothar. II. fil. cum Patre Hugone. 402. A. (1) (2)

derelictus Hugo. 410. A. (25)
a. 936. obit Rodulfus. 405. C. (9)
Hugo Monac. obit. 411. C. (29)
a. 947. Lothar. II. solus R. 412. A.
a. 949. phreneticus obit. 413. B. (33) a. 950.
a. 950. Berengar. II. &
Adelbertus fil. 413. B.
a. 961. Adelbertus Regno abrogatus. 422. E. (53)
a. 962. Otho M. 425. B.
a. 964. Bereng. II. releg. 429. E.
a. 973. Otho M. obit. 441. B. (34)
Otho II. coron. Imp. 436. A.
solus Imp. 448. E.
a. 983. ob. 455. A. (57)
a. 995. Otho III. coron. 460. A. (71)
a. 996. Imp. 462. B.
a. 1002. veneno ob. 470. A. (103)
S. Henricus Imp. &
Ardoinus. 471. A.
a. 1015. obit. 481. A. (28)
a. 1024. Henricus obit. 488. A. (49)
Conradus Salicus. 489. A. (48)
a. 1039. obit. 503. C. (91)
Henric. II. Imp. 504. A. (92)
ejus epocha distincta. 520. A.
a. 2056. obit. 532. B. (66)
Henric. IIII. quinquen. regnat. 533. A. (1)
a. 1105. obit spoliatus R. 614. A. (87)
a. 1106. Henric. IV. 615. A.
a. 1126. obit. 654. A. (72) a. 1125.
Lothar. III. R. It. Imp. II. 655. C. (1) a. 1125.
a. 1127. Conradus II. 658. B. (7)
a. 1134. Lothar. III. pulso Conrado II. solus. 668. D.
a. 1137. obit Lothar. III. 681. C. D.
a. 1138. Conradus II. iterùm. 682. C.
a. 1152. obit Conrad. 709. A.
Fridericus coron. Papiæ, Modoët., & Mediol. 709. C. E. (16)
a. 1190. mersus obit. 837. A. (31)
Henricus V. Imp. 838. B.
coronat. 840. B.
a. 1197. obit. 853. B. (76)
Interregnum decem annor.
a. 1200. Philippus. 89. A.
a. 1208. occisus. 884. A. (21)
a. 1209. Otho IV. 886. D.
a. 1218. obit. 908. B. (43)
Frider. II. Imp. 915. B.
a. 1250. veneno obit. 1008. B. (75)
Interregnum XXIII. annor.
a. 1274. Rodulfus Cæsar. 1076. A.

RITUS, seu MORES ad Pontificem pertinentes.

a. 579. Quomodo electus & consecratus Po. habetur ex electione Pelagii II. 27. A.
a. 590. Gregorii M. 44. C. & 48. A.
a. 682. Leonis II. qui primus à tribus Epis. consecratus. 681. D.
a. 688. Sergii. 136. B. & D.
a. 824. Eugenii II. 279. A.
a. 827. Gregorii IV. 281. B.
a. 867. Hadriani II. 319. C.
a. 891. Formosi. 359. C.
a. 1048. Damasi II. 517. B.
a. 1049. Leonis IX. 518. C.
a. 1055. Victoris II. 529. B.
a. 1057. Stephani IX. 534. B.

I N D E X

a. 1059. *Nicolai II.* 537. A.
a. 1073. *Gregorii VII.* 556. C.
a. 1086. *Victoris III.* 550. A.
a. 1088. *Urbani II.* 592. B.
a. 1118. *Gelasii II.* 639. B.
a. 1130. *Innocentii II.* 660. C.
a. 1159. *Alexandri III.* 753. A.
Quomodo Pontifex exceptus à Regibus & Imperatoribus, elicitur ex historia.
a. 710. *Constantini* Po. & *Justiniani II. Imp. Or.* 149. A. & seq. inde
a. 729. Gregorii *II. Po. & Luitprandi R.* 174. D. &
a. 742. *Zachariæ* Po. & *Luitprandi* R. 184. D.
a. 753. *Stephani IV. Po. & Pipini Fr. R.* 199. A. & seq.
a. 774. *Hadriani Po. & Caroli M.* 223. C. &
a. 799. *Leonis III. Po. & ejusdem.* 248. A. &
a. 815. *Stephani IV. Po. & Ludovici Pii.* 266. C. &
a. 844. *Sergii II. Po. & Ludovici II.* 297. B. &
a. 858. *Nicolai Po. & ejusdem.* 300. A. &
a. 1111. *Paschalis II. & Henrici IV.* 625. A. B. &
a. 1131. *Innocentii II. & Ludovici R.* 663. B. &
a. 1146. *Eugenii III. & Ludovici R.* 698. B. &
a. 1155. *Hadriani IV. & Friderici R.* 718. C. &
a. 1160. *Victoris Antipapæ & ejusdem.* 755. C. D. &
a. 1162. *Alexandri III. & Regum Fr. atque Anglorum.* 766. C. 767. C. &
a. 1177. *ejusdem Alexandri comitantibus Siciliæ Rege, Cardinalibus, Episc. & Comitibus.* 805. C. *Fridericum Regem & Imp. excipientis.* 807. D. &
a. 1244. *Innocentii IV. & Ludovici R.* 928. D. &
a. 1275. Gregorii *X. & Alphonsi R.* 1079. B.
Quomodo Po. exciperet Reges, Imperatores, aut Exarchum, conjicitur ex hist.
a. 593. *S. Gregorii M. Po. & Romani Exarchi.* 57. A. inde
a. 652. *Martini Po. & Theodori Exarchi.* 112. A. inde
a. 663. *Vitaliani Po. & Constanti Imper. Or.* 121. C. inde
a. 774. *Hadriani Po. & Caroli M.* 223. C. & seq. iterùm &
a. 800. *Leonis VIII. Po. & Pipini.* 250. A. B.
a. 844. *Sergii Po. & Ludovici Pii.* 297. A. B. &
a. 858. *Nicolai Po. & Ludovici Imp.* 309. A. &
a. 1046. *Gregorii VI. Po. & Henrici II. Imp.* 513. B.
a. 1111. *Paschalis II. & Henrici R.* 625. A. B.
a. 1155. *Hadriani IV. Po. & Friderici R.* 719. B. & 721. B. C.
a. 1177. *Alexandri III. & Friderici R.*
Quomodò Pontifex à Romanis & Populis exceptus, conjicitur ex hist.
a. 799. *Leonis III. Po. à Regum exercitu & comitotu.* 248. A. B.
a. 1050. *Leonis IX. Po. à Venetis.* 520. B.
a. 1177. *Alexandri III. Po. à Venetis.* 805. D. E.
a. 1184. *Lucii III. Po. à Mutinensibus.* 822. A. B.

R I T U S
Ecclesiæ Mediolanensis.

a. 600. *Quomodò legeretur & consecraretur Archiepiscopus.* 66. D. (13)
a. 679. *Quomodò conventus habuit.* 129. B.
a. 774. *Quomodò Regem Italiæ coronavit.* 229. B. (2)
a. 813. *item.* 264. B. (92)
a. 876. *item.* 330. B. (75)
a. 962. *Quomodò Feudis donatus.* 423. A. & *Regem in Imperatorem coronandum obtulit.* 424. A.
a. 973. *Quomodò Jus per Vicecomitem dixit.* 447. C.
a. 1016. *Quomodò Comes dictus.* 481. A.
a. 1058. *Quomodò Conventum seu Conciliab. fecerit.* 535. B.

S A N C T I
in Historia nominati, qui postea in Cathalogum relati.

a. 603. *Secundus Ep. Tridentinus.* 73. A.
a. 604. *Gregorius Magnus Ro. Po.* 74. C.
a. 614. *Columbanus Scotus, Attala, Bertolfus Abbates.* 83. C.
a. 653. *Martinus* Tudertinus *Ro. Po.* 112. B. (96)
a. 659. *Joannes Ep. Bergomas.* 116. A. B.
a. 683. *Leo II. Ro. Po.* 133. B.
a. 855. *Leo IV. Ro. Po.* 307. A.
a. 1009. *Romualdus* Ravennas *Camaldi Abbat.* 477. A.
a. 1027. *Bonnius* Bononiens. *Abbas Locedensis.* 494. A.
a. 1030. *Joannes Gualbertus* Florentinus *Vallis Umbrosæ Abbas.* 495. A. B.
a. 1031. *Dominicus Loricatus* Campanus. ibid. B. (69)
a. 1046. *Vido Pomposiæ Abbas, & Joannes Meda* Comens. *Humiliator. Abbas, ab Alexandro III.* 513. A. B.
a. 1054. *Leo IX. Ro. Po.* 528. C.
a. 1058. *Stephanus IX. Ro. Po.* 536. B.
a. 1080. *Petrus Damiani* Ravenuas *Monachus.* 579. B. C.
a. 1095. *Henricus* Cremonens. *Puntidens. Abbas* 601. C. (57)
a. 1119. *Gerardus* Placentinus *Ep. Potentinus à Callisto II.* 644 A. (55) a. 1122.
a. 1144. *Guarinus* Bononiens. *Canon. Regular.* 691. A. (77)
a. 1148. *Martinus Turrianus Mediolanens. Martyr.* 702. A. B.
a. 1172. *Thomas Archiep. Cantuariens. in Anglia, ab Alexandro III.* 791. A. (32)
a. 2174. *Bernardus* Burgundus *Claravallens. Abbas ab eod. Alexand.* 791. D. (35)
a. 1198. *Franciscus* Assisias, & *Dominicus* Calarogens. Hispanus *florent. in Ital.* 860 A.
a. 1199. *Homobonus* Cremonens. *Laicus ab Innocentio III.* 860. B. (90)
a. 1202. *Raimundus Placentiæ obit.* 874. B. (8)
a. 1228. *Franciscus dictus Ord. Minor. Fundator à Gregorio IX. Po. relatus.* 936. C. (30)
a. 1233. *Dominicus Ordinis Prædicator. Fundator prædictus, à Gregor. eodem relatus.* 949. A. (45) a. 1234.
a. 1253. *Petrus* Veronens. *Ord. Præd. Protomartyr. in S. Martyr. Cathalogo relatus ab Innocentio IV.* 1015. B. C. (13)
a. 1255. *Clara Virgo Ord. Minor. ab Alexandro IV. Ro. Po.* 1019. C.
a. 1279. *Albertus quidam vini portator Cremonæ mortuus, tanta atque adeò mirabilia sanctitatis edidit signa, ut omnium in se oculos mentesque converterit.* 1092. C. (81)

SCRI-

SCRIPTORES ET SCRIPTA unde Historia hæc excerpta est.

Dialogus S. Gregorii, qui historiam Sanctorum continet.
Registrum epistolarum ejus, historiam Pontificatus sui continens ab anno 590. *usque ad annum* 604.
Gregorius Turonensis, qui scripsit de Francis usque ad Pontificatum Gregorii Primi, anno 590.
Beda, qui scripsit historiam Ecclesiasticam Angliæ, & vitam S. Gregorii, & vitas aliquot Abbatum Bobiensium post an. 604.
Landulfus Sagax.
Zonaras.
Cedrenus.
Nicetas Choniata.
Joannes Curopalates.
Glycas.
Manasses.
Nicephorus:
qui Græcè scripserunt historiam Constantipolitanam & profanam, & sacram.
Eginardus, qui scripsit uitam Caroli Magni; æqualis ejus.
Paulus Diaconus in eo libro, quo Eutropium supplevit.
Paulus idem in eo libro, quem de Longobardis scripsit ab Alboino Rege usque ad obitum Luitprandi Regis .i. ab anno 565. *usque ad* 713.
Epistolæ Nicolai Magni Pontificis historiam Pontificatus ejus continentes, qui Pontificatum iniit an. 858.
Annonius, qui & Aimoinus, & qui eum suppleverunt, qui de Francis scripserunt usque ad annum 1000. *& amplius.*
Anastasius Bibliothecarius, qui scripsit uitas Pontificum Rom. usque ad Joannem VIII. .i. ad annum 980. *manuscriptus habetur.*
Gulielmus Bibliothecarius, qui Anastasium supplevit usque ad annum 1072. *item manuscriptus.*
Pandulfus Pisanus, qui Gulielmum est sequutus: item manuscriptus.
Lambertus Schafnaburgensis, qui de rebus Germaniæ scripsit ab anno 1040. *usque ad annum* 1080.
Leo Cardinalis Ostiensis, qui scripsit historiam Monasterii Cassinatis, & plurima de rebus Campaniæ, & Apuliæ intexuit, & aliquorum Pontificum vitas descripsit.
Petrus Diaconus, qui eum supplevit usque ad Innocentium II. Pontificem .i. ad an. 1130.
Helmoldus, qui scripsit res Danorum à Carolo Magno usque ad Fridericum Primum .i. ab anno 800. *usque ad* 1190.
Luitprandus Diaconus Ticinensis, qui scripsit res per Europam gestas, & maximè de rebus Italiæ à primo Berengario usque ad Othonem Magnum, idest, ab anno 88. *usque ad* 962.
Vittichindus Monachus Saxo, qui scripsit res Saxoniæ usque ad Othonem II.
Gesta Summorum Pontificum à Leone Nono usque ad Alexandrum Tertium. M. S.
Petrus Damiani, qui scripsit vitam S. Romualdi, & quorundam aliorum actus Legationis Mediolanensis, librum contra Cadaloum Antipapam, librum de deponendo Episcopatu, librum, qui dicitur Carissimus, & epistolarum opus; manuscriptus.
Vita Petri Damiani antiqua, manuscripta.
Registrum epistolarum Joannis Papæ Octavi. M. S.
Registrum Epistolarum Gregorii VII. Pont. historiam Pontificatus sui continens, manuscr.
Epistolæ Ivonis, qui vixit sub Henrico III. manuscriptæ.
Otho Episcopus Frisingensis, qui res Germanorum scripsit usque ad tempus, quo Fridericus Mediolanum cepit.
Radevicus Canonicus Frisingensis, qui supplevit Othonem usque ad Alexandrum III. ad annum 1160.
Gulielmus Neubrigensis, qui scripsit de rebus Angliæ ab anno 1063. *usque ad an.* 1198.
Gulielmus Archiepiscopus Tyrius, qui de bellis Terræ Sanctæ scripsit, eorum temporum æqualis.
Robertus Monachus, qui item
Hugo Falcandus, qui de rebus Siciliæ scripsit, vixitque Henrico V. regnante, incipiens à Rogerio anno 1130. *usque ad* 1200. *ferè, æqualis eorum temporum.*
Vita S. Bernardi à duobus ejus ætatis scripta, qui vixit cum Innocentio II. Pont. circa annum 1130.
Epistolæ S. Bernardi, quæ historiam suorum temporum continent.
Registrum Epistolarum Innocentii III. Pontificis duorum annorum Pontificatus ejus historiam exprimens. 1198. 1199.
Matthæus Paris historia Anglica usque ad 1260.
Rodericus Archiepiscopus Toletanus de rebus Hispaniæ.
Blondus de rebus post inclinationem Imperii.
Volaterranus, qui Commentarios scripsit Orbis terrarum.

CHRONICORUM SCRIPTORES.

Beda de temporibus.
Ado Episcopus Viennensis, de rebus Francorum usque ad annum 870.
Regino Abbas Prumiensis de rebus Germanorum usque ad annum 1000.
Marianus Scotus Monachus, qui Chronicum scripsit universale usque ad annum 1080.
Dodechinus, qui eum supplevit.
Hermanus Contractus, qui usque ad annum 1066.
Sigebertus, qui de rebus Germanorum usque ad annum 1200.
Martinus Polonus Episcopus Consentinus, qui de Pontificibus, & Imperatoribus usque ad annum 1320.
Gothifredus Viterbiensis, qui de Imperatoribus usque ad annum 1186.
Chronicum Moguntinæ Ecclesiæ, usque ad Fridericum Primum.
Abbas Urspergensis, & qui eum supplevit usque ad annum 1230.
Chronicum S. Antonini Archiepiscopi Florentini.
Chronicum Ecclesiasticum Onuphrii Pauvinii fratris Eremitæ Augustiniani.
Ejusdem de septem Ecclesiis liber.
Ejusdem de Cardinalibus liber.
Ejusdem annotationes in Palatinam.

LIBRI SACRI.

Libri Conciliorum novissimè à Surio editi.
Libri Conciliorum alii manuscripti in archivio Canonicorum Regiensium.

Decretum Burchardi.
Lanfranci liber contra Berengarium.
Decretum Ivonis.
Decretum Gratiani.
Liber Decretorum alius manuscriptus apud Canonicos Mutinenses.
Liber, qui dicitur Ordo Romanus.
Joannes Belethus de Divinis Officiis.
Rationale Divinorum Officiorum Gulielmi Durandi.
Innocent. III. de sacro altaris mysterio.

LIBRI LEGUM.

Libri legum Langobardorum, Francorum, & Germanorum typis impressi.
Liber ejusdem argumenti alius manuscriptus apud me.
Liber ejusdem argumenti alius manuscriptus apud Canonicos Mutinenses.
Constitutiones Feudales, typis impressæ.
Pax Constantiæ manuscripta correctior, quàm impressa in omnibus Lombardiæ Civitatibus reperitur.
Odofredus,)
Bartolus,) *in Pandectas juris.*
Lælius Taurellus,)

QUÆ IN SINGULIS Italiæ Civitatibus lecta sunt.

BONONIÆ.

Registra Communis duo.
Antiqua Civitatis statuta.
Registrum privilegiorum Ecclesiæ apud Episcopum.
Registrum Canonicorum Ecclesiæ apud Canonicos.
Registrum Canonicorum S. Joannis in Monte, & S. Victoris.
Registrum Canonicorum S. Mariæ de Rheno, quod est apud Canonicos S. Salvatoris.
Privilegia aliquot Fratrum Cruciferorum.
Chronica Civitatis manuscripta apud privatos plurima, ut apud Comitem Romæum Pepulum, Herculem, & Joannem fratres Fantuccios, Hieronymum Cipraram, Jacobum Bonvalorium, manuscripta.
Liber Sanctorum vitas continens apud Monachos S. Stephani.

MUTINÆ.

Registra Communis duo.
Registrum Canonicorum apud Canonicos.
Privilegia Monachorum S. Petri.
Chronicum Civitatis apud Joannem Mariam Barberium, manuscriptum.

NONANTULÆ.

Privilegia Monasterii Nonantulani.
Chronicum Abbatum Nonantulanorum apud Abbatem, manuscriptum.

REGII.

Registra Communis duo.
Privilegia aliquot Civitatis.
Privilegia Ecclesiæ apud Episcopum.
Privilegia Canonicorum apud Canonicos.
Privilegia Monasterii S. Petri.
Privilegia Monasterii S. Prosperi.

Chronicum Civitatis apud Canonicos, manuscr.

PARMÆ.

Privilegia Ecclesiæ apud Episcopum.
Chronicum Fratris Salimbeni Ordinis Minorum manuscriptum ab anno 1070. usque ad 1280. in quo non solùm Parmæ, sed etiam totius Lombardiæ res continentur, manuscript.
Chronicum Civitatis apud privatos, manuscriptum.

PLACENTIÆ.

Chronicum Civitatis manuscriptum Pistorio missum opera Antonii Gigantis Forosempronienfis.
Chronicum Civitatis ab Huberto Locata editum.
Registrum Communis, prout citatur ab ipso Locato.

BOBII

Privilegia Monasterii Bobiensis S. [illegible]mbani.

GENUÆ.

Historia Civitatis à Stella scripta, m[illegible]
Historia eadem à Justiniano edita.
Registrum Communis, prout citatur à Jus[illegible]

PAPIÆ.

Privilegia Monasterii S. Salvatoris.
Sanctuarium Jacobi Gualla de Episcopis Ticinensibus impressum, sed vetus, à Julio Cæsare de Velis Bononiense antiquitatis studioso mihi datum.

MEDIOLANI.

Historia Civitatis scripta à Tristano Chalco, manuscripta.
Historia Bernardini Corii.
Chronicum Donati Bossii de rebus Mediolanensibus, & Archiepiscopis.
Chronica Civitatis manuscripta multa.
Tituli sepulchrorum Bernardi, & Ludovici Regum.

BERGOMI.

Bartholomæus Peregrinus de Episcopis Bergomatibus.

COMI.

Thomas Porcacius de nobilitate Comensium.

CREMÆ.

Historia Cremensis Petri Terni.

CREMONÆ.

Registrum Communis.
Registrum Ecclesiæ apud Episcopum.
Chronicum Civitatis.
Scripturæ Nobilium de Summo, à Joanne Baptista de Summo mihi datæ.

BRIXIÆ.

Privilegia Monasterii S. Juliæ.
Privilegia Monasterii S. Faustini.
Historia Civitatis edita ab Helia Capreolo.

VERONÆ.

Registrum Ecclesiæ apud Episcopum.
Privilegia Canonicorum apud Canonicos.
Privilegia Congregationis Presbyterorum.
Privilegia Monasterii S. Zenonis.
Privilegia Monachorum Olivetanorum Sanctæ Mariæ in Organo, qui scripturas alias antiquiores habent Congregationis suæ.
Chronicum Civitatis à Sarayna editum.
Chronicum Civitatis manuscriptum à Nobilibus de Radice mihi datum.
Registrum Communis, prout citatur à Sarayna.

MANTUÆ.

Historia Civitatis edita à Mario Equicola.
Registrum Communis, prout citatur ab Equicola.
Privilegia Comitum de Balneo, qui olim Comites Guidi dicti.

FERRARIÆ.

Historia Principum Estensium Joannis Baptistæ Pignæ.

PATAVII.

Privilegia Canonicorum, & Episcopi.
Registrum Monachorum S. Justinæ.

VENETIIS.

Historia Venetorum scripta ab Andrea Dandulo Duce, manuscripta.
Item aliæ Historiæ, sed sine nomine.
Privilegia data ab Imperatoribus, prout citantur à Dandulo.
Fragmentum cujusdam Chronici ad res Alexandri III. Pontificis pertinens.

CENETÆ.

Privilegia Ecclesiæ.

AQUILEJÆ.

Historia Joannis Candidi de Patriarchis Aquilejensibus.

RAVENNÆ.

Privilegia Ecclesiæ.
Chronicum Civitatis manuscriptum à Vincentio Carraria mihi datum.
Historia de rebus Ravennæ, à Hieronymo Rubeo edita.

FAVENTIÆ.

Privilegia Ecclesiæ.

FLORENTIÆ.

Historia Ricordani Malaspinæ, & Jo. Villani.

LUCÆ.

Chronicum Civitatis manuscriptum.
Registrum Civitatis citatum à Chronico.

PISIS.

Fragmentum Chronici cujusdam de bello Pisanorum ad Amalfim tempore Lotharii Imp. repertum in Bibliotheca Fratrum Prædicatorum Bononiæ inter libros relictos à Ludovico Bolognino Bononiensi Jurisconsulto quondam Florentiæ Prætore.

VITERBII.

Edictum Desiderii Regis, lapide incisum.

URBEVETI.

Historia Urbevetana, & prope totius Patrimonii ab Horatio Manente edita.

ROMÆ.

Inventarium, & summa omnium privilegiorum, quæ in Bibliotheca Vaticana, & Castro Sancti Angeli reperiuntur.

ANAGNIÆ.

Pacta inter Alexandrum III. Pontificem, & Fridericum Imp., & aliæ quædam scripturæ ad Henricum V., & Constantiam Reginam pertinentes.

CASSINI.

Historia Cassinas Leonis Ostiensis, & Petri Diaconi.
Chronicum manuscriptum, in quo sunt literæ Alexandri III. ad Abbatem, & res Principum Capuanorum.

NEAPOLI.

Historia Regni Neapolitani Pandulfi Collenucii.

SALERNI.

Privilegia Ecclesiæ Salernitanæ.

Ad hæc verò conquirenda, & colligenda auctoritatem, studium, operamque suam hi præstiterunt.

In primis, qui sapientiæ, & pietatis magnitudine honoris, & dignitatis amplitudinem adæquavit, Gabriel Palæotus Cardinalis, atque Episcopus Bononiensis.
Antonius Ælius Patriarcha Hierusalem, Episcopus Polanus.
Nicolaus Sfondratus Episcopus Cremonensis.
Augustinus Valerius Episcopus Veronensis.
Antonius Florebellus Episcopus Lavellinus.
Jo. Franciscus Bonhomus nuper Abbas Nonantulanus, nunc Vercellensis Episcopus.
Jo. Andreas Caligarius Referendarius Apostolicus.
D. Archangelus Rossius, Bononiensis, Abbas Canonicorum Regularium S. Joannis in Monte Bononiæ.
D. Germanus Genuensis Monachus Cassinas.
Fr. Marcus Medices Veronensis Inquisitor Venetiis.

Joan-

Joannes Fallopius Clericus Mutinensis.

Vincentius Stella Eques, & *Jurisconsultus Brixianus.*

Joannes Baptista Mainoldus Jurisconsultus Cremonensis, qui nuper est mortuus, Jacobi Jurisconsulti Pater.

Franciscus Serena Morandus Jurisconsultus Veronensis, qui nuper est mortuus.

Camillus Bosius Philosophus Regiensis.

Antonius Gigas Forosemproniensis, cujus beneficio Bibliotheca Ludovici Beccatelli Archiepiscopi Ragusini multis veteribus monumentis referta, patuit.

Jo. Vincentius Pinellus vir planè in omni studiorum genere singularis, ac propter eximiam humanitatem inter omnes maximè memorabilis, qui non solùm pretiosissimum ingentis suæ Bibliothecæ thesaurum totum explicuit, sed nullum etiam diligentiæ, atque impensæ officium in hoc opere provehendo reliquit.

Jo. Baptista Fontana Mediolanensis, qui nuper magno historiarum detrimento est mortuus.

Gratiosi etiam fuerunt in Archivis suis aperiendis Canonici Ecclesiæ Bononiensis, Mutinensis, Regiensis, & Veronensis.

Urbes, Oppida, & Castra Italiæ, de quibus in hac Hist. fit mentio.

Abbiatum Opp. Mediol. 714. B. 811. D.
Acherontia Apul. Urbs. 506. D.
Adria Urbs Exarch. 204. D.
Æmilia. 4. B. 17. C. 176. C. 177. A. 231. C. 642. A.
Æsernia Opp. Duc. Benev. 124. A. 301. A. 322. B.
Æsium Urbs Pentap. 204. D. 217. D.
S. *Agatha in Duc. Benev. Urbs.* 322. B. 502. B. C. 503. C.
Agropolis Opp. Lucaniæ. 336. A.
Alatrium in Duc. Ro. Urbs. 172. B. (42)
Alba Marsor. Urbs ad Lac. Fucin. 519. A. 588. A. 602. D. 605. A. 634. A. 674. A.
Alba Lombardiæ Urbs. 742. B. 784. B.
Albanum in Duc. Rom. Urbs. 978. A.
S. *Alberti Cast. Venetor.* 1065. D.
Albingaunum Liguriæ Urbs Marit. 102. A. 772. A.
Albintimillium in Alpibus Cottiis vulgò *Vintimillium.* 687. A. 805. A.
Albiola Opp. Venet. 259. D. 382. D.
Alborum Castr. Imolæ. 856. B.
Aleria Corsicæ Opp. 259. B.
Alexandria Paleâtis *dicta Urbs.* 783. B. C. 795. A. C. 962. C.
Alifæ Civ. Apul. 680. B.
Allifus Opp. Samnii 322. B.
Altinum Venetiar. Urbs. 102. C.
Amalfis Opp. Lucaniæ 316. C. 580. D. 581. A. 678. A.
Ameria Campaniæ Urbs. 25. C. 57. B. 172. B. 180. A. 185. C.
Anagni Cast. nunc Latii Urb. 25. A. 621. A. 633. D. 752. B. 791. A. 1037. D.
Ancona Pentap. Urbs. 4. C. 185. C. 204. D. 222. D. 292. B. 441. C. 777. A. 789. D. 750. C.
S. *Andreæ Arx Cassinat.* 509. C. 610. A.
S. *Angeli Castrum in Corsica.* 656. B.
Anglerîa Opp. Mediol. 1052. B. 1083. E.
Ansidonia Opp. Marit. Tusciæ. 405. A.
Antimiacum, seu *Ocimianum*, seu *Octimanum Opp. Montisferrati.* 743. C.
Antisicum Opp. Mediol. 652. D.
Aquæ-nigræ Brixianor. Vicus. 644. B.
Aqua-pendens Tusciæ Urbs. 431. A.
Aquæ Statiellæ Urbs ad Lævam Bormidæ. 367. C. 384. C. 401. B.
Aquileja. 6. B. 7. A. 14. D. 79. A. 90. B. 142. B. 179. A. 412. B. 446. C. 944. A.
Aquinum Opp. Latii. 303. C. 326. A. 547. C. 574. E. 679. A.
S. *Archangeli Apuliæ Opp.* 506. D.
Ardea Latii Urbs. 590. A. 604. B.
Argellata Opp. Bononiens. 870. C. 997. D.
Argenta Opp. Ferrariens. 787. D. 870. B.
Ariminum Pentap. Æmil. Urbs. 171. A. 176. C. 204. D.
Arola Opp. Regiens. 999. C.
Arona Opp. Mediol. 998. A. 1052. B. 1083. E.
Arquatum Cast. Placentinor. 869. D.
Arretium Urbs Etruriæ. 719. C. 477. A. 623. B.
Arx Cottorum in agro Mediol. 987. B.
Asculum Apul. Urbs. 505. A. 606. C. 973. D.
Assisium Urbs Duc. Spolet. 856. D.
Ateste Opp. Veron. 899. C. 958. C. 1021. A.
Atturina sive Atina Apul. Urbs. 678. B.
Aversa Camp. Urbs. 496. A. 516. B.
Augusta Prætoria Urbs ad Alpes It. 221. C.
Auxianum Cast. Genuens. in Tuscia. 784. B.
Auximum Urbs Picenè. 171. A. 185. C. 204. D. 222. D.
Badianum Opp. Mutin. 535. C. 539. D.
Bagnaria agri Imol. Cast. 921. B.
Balneocaballum Opp. Romandiolæ. 1021. C.
Balneoregium Tusc. Opp. 81. B. 225. B.
Balugola Cast. Friniat. 968. D.
Baratellum Comi Arx. 645. A. 757. D.
Barca Opp. Pistor. 878. B.
Bardonicum Cast. Papiens. 501. B.
Barlassina Vicus Mediol. 1013. C.
Barrium Apuliæ Urbs. 294. D. 295. C. 318. A. 319. A. 320. C. 322. A. 332. B. 451. C. 475. C. 482. A. 549. C. 596. A. 675. A. 700. C. 726. A.
Barulum Apul. Cast. 675. E.
Barzanora Opp. Mediol. 923. A.
Basentellum Calab. Opp. 453. B.
Bassanum in agro Cremon. 681. C. 936. B.
Bellunum Venetiar. Urbs. 998. A.
Belmone. 805. A.
S. *Benedicti Civitas Cassinatium.* 308. C.
Bissanum Opp. Bonon. 1083. C.
Bleda Tusciæ Urbs. 172. B. 180. A. D. 185. C. D. 217. D.
Boschum Opp. Lombardiæ. 464. B.
Bovianum Duc. Benev. Opp. 124. A. 315. C.
Bovolenta agri Patav. Cast. 1028. D.
Bremidum agr. Patav. Cast. 900. D.
Bresate agri Mediol. Opp. 970. C.
Brittonorium Romaniæ Cast. 790. C.
Brixillum Opp. ad Padum. 17. C. 31. B. 33. B. 34. A. 67. A. 70. A. 149. B. 408. C. 993. B.
Brondulum Opp. Venet. 259. D.
Bronum Opp. Papiensium. 794. C.
Brugnanum Cast. Bergomensium. 1091. B.
Brundusium Calab. Urbs. 141. A. 723. C. 726. A.
Buffalora Pagus in agro Mediol. 987. B.
Bugella agri Vercellens. Eporediæ confinis Opp. 1080. A. 1083. C. 1084. B.
Bulgarum Cast. Bergomen. 870. B.
Burgus S. Domnini, inter Parmam & Placentiam, Urbs. 373. B. 513. B. 621. A. 710. B. 842. B.
Busca Lombardiæ Cast. 464. B.
Buxetum Opp. Æmil. 170. B.
Caballum Opp. Exarchat. 204. D.
Cæsena in Æmil. Urbs. 148. A. 186. B. 187. A. 204. D. 468. B.
Cajeta Navale, Arx & Urbs in Campan. 150. B.

259.

259. B. 335. D. 336. A. 640. B. 848. A.
Caira Lombardiæ Cast. 715. C. 716. (13)
Calcinatum Cast. Bergom. 870. B.
Calcinatum Cast. Brixia. 875. A.
Caldarium Cast. agri Veron. 544. C.
Calles Pentap. Urbs. 204. D.
Callipolis Apul. Urbs. 149. B.
Camerinum Umbriæ Urbs. 53. B. 364. B. 365. A. B. 392. B. 422. B. 430. A. 431. A. 1092. C.
Campaneola Cast. in finibus Regiens. 1006. B.
Campi Canius Cast. in Lombardiâ supra fontes Atisinis amnis. 45. C.
Campretum Cast. in agro Tarvis. 989. B.
Campus Carbonariæ Cast. in Duc. Mediol. 459. B.
Campus Coronatæ Cast. ad Abduam fl. 139. D.
Campus-Fabricæ ad Alpes. 473. A.
Campus Gallianus in Campan. 405. C.
Campus Maconagus in Lombard. 664. A.
Campus-Malus in Duc. Mediol. 517. A.
Campus-Mortuorum in Duc. Mediol. 517. A.
Campus Neronis ad Urbem Rom. 173. B. 180. B. 584. A.
Campus Sorbariæ in Lombard. 593. B.
Canfriola Patav. Agri Cast. 139. B.
Canne Apul. Peucet. Urbs. 483. B. 506 D.
Cannussium Parmæ Arx. 408. C. 414. C. 415. B. 416. D. 567. C. 568. C. 569. A. 595. A.
Canobium Opp. ad Lac. Verb. 1085. A.
Canusium Apul. Opp. 320. C.
Canturium ad Lacum Comen. 651. B.
Capitium, 730. D.
Capreolum in agro Brixiano Cast. 1050. B.
Caprianum Opp. Brixianor. 872. A.
Caprulæ æstuar. Venet. Opp. 80. A. 254. C.
Capua Campan. Urbs. 239. D. 294. D. 295. A. 304. A. 308. A. 315. A. 323. D. 324. A. 335. B. C. 352. A. 405. C. 443. C. D. 437. C. 441. D. 457. B. C. 468. B. 469. A. 484. D. 493. (60) 454. A 516. A. 522. B. 528. C. 539. B. & seq. 543. A. 575. B. 590. B. 592. E. 596. A. 641. A. 680. B.
Capuanum Campan. Cast. 988. A.
Caput Aggeris in finib. Venet. 382. D. 454. D.
Caralis Sardiniæ Opp. & Portus. 851. C.
Caravagium Cast. Mediol. 1091. A.
Caravasium Cast. Cremonensium. 844. C.
Carbonaria Cast. Lombard. 830. B.
Carcanum Cast. Comensium. 757. B.
Carcetum Cast. Alpium Cott. March. 464. B.
Carpania in finibus Mediol. 905. A.
Carpi Cast. in agro Regien. 839. A.
Carpinetum Cast. in Appen. 572. A. 594. D. 595. A.
Carrugum Duc. Mediol. Cast. 923. A.
Carturum agri Patavini Cast. 1032. E.
Casale Majus in agro Cremon. Opp. 672. D.
Casale Albinum Placentinor. Cast. 833. E.
Casale S. Evasii agri Mediol. Opp. 900. B.
Casaleculum Cast. Parmens. 712. B.
Caserate agri Mediol. Cast. 970. C.
Cassianum agri Mediol. Cast. 1040. A. B. C.
Cassina Scanassiæ in finibus Mediol. 970. C.
Cassinum in Lombard. Cast. 805. A.
Cassinum in Campania. V. *Monasterium.*
Castaneolum Forolivienf. agri Cast. 872. D.
Castellionum in Comit. Sepriensium Ducat. Mediol. Cast. 549. B. 553. A. 758. C.
Castellana Latii Urbs. 981. C.
Castellarium Imolæ, olim Sancassian. 921. C.
Castellum inf. V. *Olivola*
Castellum Gallesii, Tusciæ Urbs. 172. B.
Castanum Mediol. agri Cast. 987. B.
Casteraum agri Mediol. Cast. 987. B.
Castrocarum. 805. A.
Castrofonte Patavinor. Cast. 936. D.
Castrum Calzonis. 900. A. 1031. B 1033. B.
Episcopi in Bonon. agro. 942. C.
Felicitatis. V. *Tifernum.*
Francum agri Tarvis. 941. C. 930. A. 967. A.
Francum in agro Bonon. 930. A.
Imolæ. 704. C. 705. C. 834. A. 836. C. cat. Vide *Imola.*
Leonis in Cremon. agro conditum. 833. D. 898. A.
Leonis in Bonon. agro. 961. C.
Leonis in agro Mutinensi. 961. D. 1083. C.
Novum ad os Abduæ fl. 705. B.
Novum Vicecomitum agri Placent. 833. E.
Piceleonis in agro Cremon. ad Abduam. 608. B.
Pavonis in agro Brixiano. 959. D.
Seni in agro Placentino. 833. E.
Simarchi agri Papiens. Cast. 904. A.
S. Andreæ in Campan. 509. C. & seq.
S. Joannis agri Mediol. 746. C.
S. Laurentii agri Placent. 869. D.
Plebis agri Bonon. 944. E.
S. Victoris in Campan. 510. A.
S. Alberti in ripa Padi. 1065. D.
S. Cæsarii in agro Mutin. 671. C.
S. Petri in agro Bonon. 871. A.
Petræ Coloræ in finibus Raven. 1083. A.
S. Zenonis in agro Tarvisino. 1041. C.
Vetus in Mutin. agro. 1228.
Urceorum in agro Brixiano. 1039. cat. Vide *Urcei.*
Casula in Imol. agro. 921. B.
Catana Sicil. Urbs. 788 C. 848. B.
Cava Cast. Campan. 605. C.
Cavenagum Cast. Laudensium. 844. C.
Ceba seu Ceva Cast. ad Tanarum fl. 464. B.
Cenete Cast. Venet. 367. C.
Centum Cast. Bonon. 944. A.
Centumcellæ Tusciæ Urbs. 172. B. (42) 263. B.
Cenum. 907. B.
Ceperanum Latii Cast. ad Larim fl. 580. D. 586. A. 633. D.
Ceredanum Cast. Papiens. 724. B.
Cervia V. *Ficocle.*
Cerrum. 900. A. 1031. B. 1033. B.
Cestula Imol. agri Cast. 921. B.
Citianum Cast. Frniatensium. 963. C.
Civitas Nova in finibus Venetor. 382. D.
Civitas seu Theanum Apulum in Apul. limite ad Frentonem fl. 483. B. 506. D.
Civitas S. Bened. 308. C.
Civitas Castrum Bergom. 842. A.
Classis, Ravennæ Navale & Arx. 25. B. 32. B. 36. A. 181. A. 166. A.
Clastidium Lombardiæ Cast. 794. A.
Claterna vicus inter Bononiam, & Imolam. 797. B.
Clivasium Montisfer. Cast. 941. D.
Clivate Cast. Lacus Comens. 1085. C.
Clodia Opp. Venetor. 259. D. 263. A. 382. D. 807. B.
Clusium Cast. Etruriæ. 977. B.
Coere Tusciæ Urbs. 172. B. (42)
Cogallum Brixia. Cast. 1067. A.
Colonium Bergomens. Cast. 870. B.
Coloniola Comen. Cast. 652. B.
Columna Cast. Eccle. 605. C.
Colurnum Cast. Parmen. 993. B.
Comachium Urbs Exarchat. 148. B. 204. C. 217. C. 259. A. 345. A.
Comum Urbs Insub. ad Larium Lac. 16. B. 37. 140. C. 145. C. 160. C. 145. C. 160. C. 381. B. 421. 480. C. 513. A. 599. C. 644. B. 656. A. 658. A. 744. A.
Concadalberum Patav. Cast. 1028. D.

I N D E X

Concha Urbs Pentap. 204. D.
Conſilva Patav. Caſt. 1028. D.
Conſtantiacum ſeu Torcellum Urbs Venetor. 110. C.
Corbarta Imolæ Caſt. 856. B. 1068. E.
Corniouum Brix. Caſt. 949. D.
Corregiola Patav. Caſt. 1028. D.
Coſma Caſt. Favent. 871. B.
Colonia Opp. ad fines Veron. 950. B. 1048. C.
Corſicum Mediol. Caſt. 811. D.
Cors-nova Bergom Caſt. 844. B.
Crema Urbs Lombard. 15. C. 70. B. 646. A. 684. C. 775. A 824. A. 828. B. 879. B. 1068. E. 1091. B.
Cremona Lomb. Urbs 67. B. 69. B. 304. A. 331. A. 387. B. 389. A. 394. A. 447. B. 466. B. 481. A. 498. A. 500. B. 523. A. 622. B. 633. C. 646. E. 739. B. 891. B. 942. A.
Crevalcorium, ſeu Crepacorium Bonon. Caſt. 930. A. 941. C. 969. A.
Crotona Calabriæ Urbs. 63. C. 149. B.
Cumæ Opp. Campaniæ. 159. C. 160. A.
Corbitum ſeu Curiopicta, vulgo Corbetta Caſt. Mediol. 900. C.
Cuvilium agri Regienſ. Caſt. 485. D.
Decium agri Mediol. Caſt. 1085. D.
Derrium Comenſ. Caſt. 652. C.
Derthona Urbs Duc. Mediol. 17. B. 286. A. 620. E. 715. C. 718. A. 724. B. 768. D. 942. A. 1099. B.
Derelanum Caſt. March. Malaſpin. 830. B.
Doliolum Caſt. Bonon. 892. B.
Dorſum-durum Opp. Venet. 233. A.
Draconarium Opp. Apuliæ. 581. D.
Duadula Caſt. Etruriæ. 770. B.
Ducia Imolæ Caſt. 856. B. 996. C.
Dyrrachium Illyrici Urbs. 583. C.
Eporcola Urbs Inſubriæ. 253. C. 355. B. 395. B. 479. B. 480. B. 492. C.
Equilium Opp. ad Æſtuar. Venet. ſeu Civit. Nova. 102. C. 383. D.
Eugubium Urbs Pentap. 204. D. 217. D.
Fæſulæ Urbs Tuſciæ. 477. B.
Fananum agri Mutin. Caſt. 195. B.
Fanum Urbs Pentap. 4. C. 184. A. 204. D. 769. A 977. B.
Fanum Caſt. Mediol. 757. A.
Fara Mediol. Caſt. 757. E.
Farfa in Duc. Spolet. Caſt. 584. C.
Farra Opp. Inſ. Fulcheriæ. 116. A. 126. B. 138. C. 140. C.
Faſtigium Caſt. Malaſpinæ Marchionum. 830. B.
Faventia Urbs Exarchat. 148. B. 204. D. 206. B. 207. B. 217. C. 579. B. 976. A. 1021. C. 1095. A.
Felina Opp. Reggienſ. 988. B.
Feltria Urbs Ven. 997. B.
Ferenti Caſt. in Tuſciâ. 225. C.
Ferentinum Opp. Latii. 172. B. 974. D.
Feronianum Opp. Æmiliæ. 170. B.
Ferraria Urbs Exarc. 81. C. 115. B. 204. D. 206. B. 207. B. 217. C. 361. C. 438. C. 594. B. 606. B. 634. C. 646. D. 891. D. 972. B.
Ficarolum Caſt. Ro. Duc. 744. C.
Ficocle Urbs Exarch. nunc Cervia. 104. A. 204. D. 821. B. 1098. A.
Fidentiola V. Florentiola.
Finale Mutinenſium Caſt. 892. B.
Firmum Urbs Piceni. 222. D.
Flagnanum Opp. Romandiolæ. 856. B. 996. C.
Florentia Urbs, Etrur. Metrop. 239. C. 364. A. 529. C. 530. C. 533. C. 536. B. 542. C. 543. B. 584. A. 606. A. 609. A. 623. B. 1074. D.
Florentiola Urbs inter Parmam & Placentiam. 392. A.
Florentinum Apul. Caſt. 481. D.
Folernum, ſeu Folerona Urbs Piceni. 516. C.
Fontana citra Padum fl. Caſt. 907. A.
Fontanetum Opp. Novarienſ. 535. C.
Formiæ Campan. Urbs. 121. A. 336. A.
Formicarium Caſt. ad Alp. Trid. 409. D. 410. A.
Forum, ubi nunc Alexandria Urbs. 187. B.
Forum-Cornelii Exarchat. Urbs. 22. A. V. Imola.
Forum-Julii Venetiæ Urbs. 14. D. 41. B. 122. B. 139. C. 141. B. 146. A. 161. A. 179. A. 231. C. 234. B. 241. C. 245. C. 246. A. 267. A. 281. C. 355. B. 416. A. 441. C. 525. A.
Forum-Livii Urbs Exarch. 204. D.
Forum-Popilii Urbs Exarch. 123. A. 148. B. 204. D. 635. B.
Forum-Sempronii Urbs Pentap. 204. D.
Foſſatum Caſt. Piſtor. 895. C.
Fracta Caſt. Ferrar. 925. B. 834. C.
Fracta Caſt. Apuliæ. 678. B.
Fraxinetum Arx in Alp. Cott. 361. A. 384. C. 401. B.
Fregellæ. 326 A.
Frinianum Caſt. Mutin. 1021. B.
Fruſino Latii Urbs. 172. B.
Fulcheria inſ nunc Glarea Abduæ. 126. B. 1091. B.
Fulginelum agri Spolet. Caſt. 856. E.
Fundi Latii Urbs. 299. B.
Furconenſe Caſt. 605. A.
Fuſcanum Opp. Lucenſ. 790. C.
Gabellum Urbs Exarch. 204. D.
Galeria agri Ferrarienſ. Caſt. 892. B.
Galleſii Caſt. V. Caſtrum Galle.
Galliatum Opp. Mediol. 715. B.
Gambara Opp. Brix. 958. D.
Gambolatum Opp. Papien. 1015. B.
Garda Caſt. Venet. 408. A. 413. D. 422. C. 430. A. 672. B. 882. B.
Gargalaſcum Laumellinæ Caſt. 901. B.
Garganus Mons Apul. V. Mons Garg.
Garillianum Arx Campaniæ. 336. A. 375. A. 388. A. 485. B.
Gavardum Opp. Brix. 872. A.
Gazaltum Caſt. 991. D.
Geminum Opp. Venet. 233. A.
Genua Urbs Ligur. 102. A. 163. B. 338. C. 404. C. 441. C. 605. C. 642. B. 813. A.
Ghiſalba Opp. Bergom. 854. A.
Gluſſanum Caſt. Mediol. 923. A.
Goitum Caſt. Mant. 959. A.
Golferontium Papien. Caſt. 904. A.
Gonzaga Caſt. Mant. 911. A.
Gorzanum agri Mutin. Caſt. 1053. C. 1100. C.
Gottelongum Caſt. Brix. 958. D.
Gozzanum Caſt. Mediol. 811. D.
Grabadona Caſt. Lacus Com. 278. C.
Grola agri Parmenſ. locus. 991. C. 1006. C.
Guallandellum Opp. Friniat. 879. C.
Gubernolum agri Mantuani Caſt. 637. B.
Gurguzola Caſt. Mediol. 987. B.
Haſta Urbs Ligur. 45. A. 119. D. 542. D. 646. D. 715. B. 743. E. 793. D.
Heraclea in Æſtuar. Venet. Urbs. 102. C. 166. D. 257. A.
Herba Caſt. Mediol. 757. D.
Herberia agri Regienſ. Caſt. 871. B.
Herbuſcum Caſt. Brixiæ. 895. C.
Horrea Pagus Campaniæ. 145. A.
Horta Lacus Novarienſ. Caſt. 419. C.
Hoſtilis Caſt. ad Padum. 983. B.
Hydruntum Apul. Urbs. 104. B.
Imola Urbs Exarch. 22. A. 148. C. 204. D. 351. B. 922. C. 1078. D.

In-

Intemellium. V. *Albintimilium*.
Interamna Umbriæ Urbs. 184. C. 220. C. 793. A. 977. B.
Justinopolis Istriæ Urbs. 205. A.
Labellum Urbs Apul. 505. A. 506. D.
Landrianum Cast. Mediol. 499. A. 970. A. 1091. A.
Lauda Urbs Duc. Mediol. 472. A. 489. A. 490. B. 542. E. 621. C. 631. B.
Lavenna, seu *Lavenum Vicus ad Lac. Verbanum*. 649. A.
Laumellum seu *Amellum Cast. Papiens.* 899. D.
Lecenum Cast. Mediol. 648. D.
Lenum Cast. Brix. 879. A.
Leonis Cast. V. *Castrum L.*
Leontium Sicil. Urbs. 788. C.
Leucum Arx ad fl. Abduæ. 651. D. 1085. C.
Licurtum Cast. Mediol. 1048. A.
Liernum Comens. Cast. 648. C.
Lignacum seu *Limacum Cast. propè Veronam*. 361. B.
Lignanum agri Mediol. Cast. 800. B. 801. A.
Linarium Imolen. Cast. 921. B.
Lollianum agri Bonon. Cast. 1083. B.
Luca Urbs Tusciæ. 332. A. 355. B 379. A. 468. A. 492. E. 543. B. 546. D. 576. C.
Luceolum Cast. Exarchat. 25. C. 57. B. 88. D. 204. D.
Luceria Apul. Urbs. 120. A. 254. C. 319. A.
Lucinum Cast. Comens. 973. A.
Luganum Pagus ad Lacum Lar. 647. B. 650. C.
Luna Liguriæ Opp. 102. A. 364. B.
Luprum Opp. Venet. 233. A.
Luzaria. 990. B.
Majera Urbs Apul. 675. B.
Malgratum Cremon. Cast. 1068. E.
Mamiolinum Cast. Romaniolæ. 933. A.
Manerbium Brixia. Cast. 1067. B.
Manfredum Cremonen. Cast. 829. A.
Mantua Urbs ad Mincium fl. 67. C. 69. B. 70. A. 256. C. 304. A. 308. A. 390. A. 393. C. 397. A. 452. B. 516. C. 517. B. 523. A. 524. B. 546. A. 631. C. 634. C. 635. A. 646. D. 1029. B.
Maranum Cast. Mutin. 968. D.
Marcaria Cast. ad Mincium fl. 957. B.
Marlianum Cast. Mediol. 652. C.
Marsis Campan. Opp. seu *Marrubium*. 322. B. 858. A.
Marzalia Cast. Mutin. 871. B.
Massa Cast. Ro. Duc. 744. C.
Matera Opp Apul. 320. C. 451. C.
Maturanum Opp. Tusciæ. 172. B.
Maurienna Urbs Sabaudiæ. 335. A.
Maxumaticum Cast. Bonon. 942. C.
Meda agri Mediol. Cast. 1013. C.
Medesana Cast. Parm. 705. C.
Medicina Cast. Bonon. 705. D. 719. A. 797. C. 927. C.
Mediolanum Insub. Metrop. 7. C. 16. C. 23. A. 77. C. 116. B. 118. B. 261. B. 298. C. 308. A. 326. C. 354. A. 363. A. 394. D. 395. C. 396. C. 410. C. 411. B. 422. B. 423. A. 444. D. 447. A. 455. B. 459. C. 460. A. 478. C. 481. A. 490. A. 491. A. 498. B. 500. A. 505. C. 508. A. 509. A. 512. D. 535. A. 541. D. 542. E. 544. A. 547. A 549. A. C. 553. A. 554. B. 557. A. 560. A. 574. C. 595. C. 599. C. 610. D. 615. A. 620. B. 734. C. 758. B. 763. B. 778. A. 826. B. 879. A. 894. B. 1051. C. 1058. B. 1080. A. 1096. A.
Meldula seu *Medula Cast. agri Favent. in Latio, Tusciæ confin.* 1098. B. 1101. A.
Melfis Apul. Metrop. 505. A. 506. C. 539. B. 550. A.
Meregnanum seu *Melegnan. Cast. Mediol.* 759. B. 970. A. 1091. A.
Messana Urbs Sicil. 848. A.
Mestrium Cast. Tarvisin. 987. C.
Metamacum in Estuar. Venet. 609. D. 103. B. 256. B. 257 A. 260. A. 284. B. 382. D.
Metapontum Urbs Lucaniæ. 437. C.
Minerbium Cast. ad Lacum Comens. 750. A.
Minora Urbs Apuliæ. 678 B.
Modoetia Opp. Mediol. 68. B. 87. A. 229. B. 264. B. 277. C. 390. A. 491. A. 646. D. 658. C. 738. C.
Mombaruccium Opp. Montisferrati. 940. D.
Moncionum Cast. Frimatens. 952. B.
Monopolis Urbs Apul. 506. D.
Monorbinum Opp. Apul. 506. B.
Mons-Acutius Imolen. Cast. 850. B.
Mons-Albanus Cast. Mutin. 1068. C.
Mons-Alfredi Cast. Mutin. 594. D.
Mons-Altus Opp. Latii 620. E.
Mons-Apertus Opp. Florent. 1046. D.
Mons-Bardonis Viæ Æmil. 123. A. 365. B. 373. A. 623. B.
Mons-Bellus Cast. Mutin. 170. B. 594. D. 595. A.
Mons Budellus Cast. Bonon. 936. A.
Mons-Calvus Cast. Papien. 904. A.
Mons.Catinus agri Imolen. 1034. D.
Mons-Clarus Cast. Brixia. 958. C.
Mons-Crucis in Etruriâ. 698. B.
Mons-Eghetionis Laudæ novæ locus. 732. D.
Mons-Ferretri Urbs Pentap. 204. D. 217. D.
Mons-Flasconis Opp. Etruriæ. 788. A.
Mons-Garganus Cast. Apul. 319. B. 469. A. 506. C. 675. C.
Mons-Ghezonis Cast. Laud. 733.
Mons-Græcus agri Parmens. 906. C.
Mons-Longus agri Mutinen. Cast.
Mons-Malus Opp. Pentap. 624. D. 780. A.
Mons-Maurellus Cast. Mutin. 594. D.
Mons-Maurus Opp. in Alpib. Cott. 407. B.
Mons-Pesulanus. 772. B.
Mons-Pilosus Cast. Apul. 506. D.
Mons-Politianus in Etruria. 845. B.
Mons-Porcus in Tuscia. 779. D.
Mons-Rotundus Cast. Brixia. 872. B.
Mons-Salsus agri Parmens. 906. C.
Mons-Silicis Opp. Venet. 67. C. 68. A. 998. A. 1035. C.
Mons Socrates Cast. Etruriæ. 190. C.
Mons-Sorbus in Lombard. a. 1126.
Mons-Turturum Cast. Mutin. 968. D.
Mons-Vallagius Cast. Mutin. 1057. B.
Mons-Vesuvius Locus Neapol. 174. B.
Mons-Umbrarius Opp. Mutin. 1068. E.
Montagnana agri Patavi. 958. C. 1031. C.
Monticellum Cast. Pistor. 896. A.
Monterphanum Opp. Mediol. 1091. A.
Monzonis Cast. Frimiatens. 901. B.
Mortaria Opp. Mediol. 222. B. 869. D. 899. D. 1015. B.
Morimundum Cast. Mediol. 987. A.
Mosium Opp. ad Mincium fl. 957. B.
Motta Cast, Mediol. 490. B.
Mugellum agri Florent. Cast. 1074. E.
Munione Cast. 219. B.
Muscala Cast. Pistor. 910. A.
Mutiliana Cast. Etruriæ. 770. B.
Mutina Æmil. Urbs. 17. C. 140. C. 188. C. 189. A. 196. A. 240. C. 276. C. 312. E. 361. B. 369. D. 373. A. 376. D. 381. A. 382. D. 384. B. 404. B. 412. B. 425. C. 438. C. 475. D. 502. C. 529. D. 594. D. 603. A. 619. C. 620. A. 791. C. 925. C. 942. A. 1053. B.

Nar-

I N D E X

Narnia Urbs Umbriæ. 54. C. 160. C. 161. A. 172. B. 184. C. 185. C. 197. B. 203. C. 347. A. 977. B.
Neapolis Campan. Metrop. 55. A. 86. A. 121. D. 149. B. 160. A. 271. A. 315. A. 441. D. 494. B. 539. B 574. C. 575. B. 825. A. 841. A 848. A. 1019. A.
Nepet Opp. Tusciæ. 172. B. 774. B.
Nigrinum Cast. Papiens. 901. B.
Nola Urbs Campaniæ. 405. C.
Nonantula Cast. Mutin. 196. A. 467. A.
Nosocomium S. Lazari agri Mutinen. locus. 1000. A.
Novale Cast. Tarvisinum. 987. C.
Novaria Urbs Mediol. 144. B. 145. C. 396. A. 480. B. 542. E. 622. D. 646. D. 714. C. 1052. C.
Noventa agri Patavi. 644. C.
Novum Opp. Regiens. 999. C.
Numana Urbs Pentap. 185. C. 204. D.
Ocimianum, seu Octimanum Opp. Montisferrati. 745. E.
Ocriculi Urbs Tusciæ. 172. B. 217. D.
Oliventum Opp. Apul. 505. A.
Olivola Ins. Venet. 103. B. 233. A. 255. D. 260. A. 261. A. 609. C.
Olonna Opp. Lombardiæ. 376. D. 413. C.
Onaria Cast. agri Patavi. 932. D.
Opitergium Urbs Venet. 87. D. 101. D. 102. A. 123. B.
Orbitum seu Urbevetum Opp. Tusciæ. 81. B. 225. B.
Orta Urbs Tusciæ. 25. C. 57. B. 172. B. 180. A. 185. C. 394. D.
Ortona Urbs Apul. 254. C.
Oscasole Cast. Cremonen. 870. A.
Ostia Latii Urbs. 27. B. 302. D.
Ozanum Cast. Bonon. 797. C.
Ozenum Cast. Mediol. 1092. B.
Padullum agri Finiat. Cast. 878. C.
Palatiolum Cast. ad Ollium fl. 1056. B. 1076. A.
Palumbinum Opp. Tyrrhens. 656. B.
Panormum Sicil. Metrop. 275. B. 523. A. 553. B. 848. C.
Pansanum Opp. Mutin. 996. B.
Pantaganum Opp. Ins. Comacinæ. 651. A.
Papia Urbs Lombard. Ticinum dicta. 46. A. 118. B. 120. C. 126. C. 130. A. 138. A. 150. D. 163. B. 187. C. 303. A. 330. C. 340. A. 363. A. 376. C. 381. A. 393. C. 358. A. 403. B. 408. A. 413. E. 479. B. 523. A. 646. D. 795. C. 942. A. 962. A.
Parasium Cast. Papiens. 517. A.
Parma Urbs in Via Æmil. 17. C. 63. A. 73. B. 189. A. 312. E. 400. C. 501. A. 609. B. 630. B. 646. D. 824. A. 942. A. 950. D. 1053. A.
Parpanesum Cast. Papiens. 901. B.
Patavium Urbs Venet. 67. C. 301. D. 382. C. 394. A. 431. A. 493. C. 519. B. 1029. A.
Patricum Latii Cast. 172. B.
Pavana agri Bonon. Cast. 896. A.
Pelestrina Cast. Venet. 259. D.
Persicetum Æmiliæ Cast. 170. B.
Perusia Urbs Tusciæ. 25. C. 57. C. 102. B. 172. B. 191. D. 905. B.
Petrasancta in Etrur. condita. 219. B.
Piceiocalvum Cast. Bonon. 797. C.
Pinetum Ravennæ Locus. 167. B.
Pipernum, seu Privernum Samnii Urbs. 595. C.
Pirovanum Opp. Mediol. 923. A.
Pisæ Urbs Tusciæ. 396. C. 476. A. 513. B. 552. C. 642. B. 1096. B.
Pisaurum Pentap. Urbs. 4. C. 204. D. 977. B.
Piscaria Opp. ostio fl. Omonymi. 882. B.
Pistorium Urbs Tusciæ. 878. B. 882. D. 892. C. 909. D. 1079. A.
Placentia Urbs Æmiliæ. 4. C. 17. B. 322. A. 363. A. 376. D. 387. B. 413. D. 450. C. 599. A. 620. A. 649. B. 824. A.
Plebs Locatæ agri Mediol. Cast. 970. A.
Plebs Sacci agri Patavi. Cast. 1028. C.
Plebs Trebii agri Mutinens. Cast. 951. C.
Plumatium agri Bonon. Cast. 978. E.
Pocelengum Brixia. Cast. 1067. B.
Podium-Bonicium Cast. Etruriæ. 1060. C.
Polimartium Tusciæ Urbs. 25. C. 57. B. 172. B. 180. A. 185. C.
Pompejanum Cast. Brixia. 1067. B.
Pons-Capellæ Cast. in agro Bonon. 296. E.
Pons-Curvus Cast. Patav. 1030. E.
Pons-Curvus Opp. Latii. 326. A.
Pons-Ducis Cast. Mutin. 896. B. 897. C.
Pons-Longus agri Patav. 1030. D.
Pontenurum agri Placenti. Cast. 907. A.
Pontevicum Opp. Brixia. 842. C. 879. A. 882. B.
Ponticellum Cast. Latii. 620. E.
Pontirolum Cast. Mediol. 757. A.
Pontremulum Etrur. Opp. 771. B.
Populonium Opp. Etruriæ. 225. B. 259. B.
Portus in agro Veron. Cast. 1048. C.
Portus Urbs Tusciæ. 442. D.
Pratum Urbs Etrur. 1079. B.
Pratum-Albuinum Opp. Brixia. 958. D.
Pratum Regis agri Parmens. Cast. 907. A. 1077. A.
Præneste Urbs Latii. 517. B. 639. B. 721. A.
Primarium Cast. ad Ost. Padi. 1065. D.
Pugerula Urbs Apul. 678. B.
Puteoli Urbs Apul. 680. B.
Radicomalum. 219. B.
Radicofanum Cast. prope Urb. vetum. 727. A.
Ravenna Urbs Exarch. 3. D. 7. B 11. A. 67. A. 73. A. 84. A. 88. D. 100. B. 104. B. 453. B. 469. C. 517. B. 536. A. 543. C. 584. A. 588. A. 592. B. 624. D. 661. C. 691. B. 779. D. 814. B. 850. D. 950. D. 1047. B.
Razolum agri Regiens. Cast. 1055. A.
Reate Umbriæ Urbs. 952. D.
Rebellis in Campan. 677. C.
Rebellæ Apul. Urbs. 678. B.
Regiolum Cast. Etrur. 770. B.
Regium-Lepidi Æmil. Urbs. 17. C. 240. C. 366. A. 376. D. 383. B. 411. A. 595. A. 620. A. 942. A.
Rhegium Julium Calab. Urbs. 41. B. 476. A. 539. C.
Rhodigium Opp. in fin. Patavin. & Ferrarien. 1034. C.
Ripafracta Lucens. Cast. 475. C.
Ripalta Veronen. Cast. 957. C.
Ripaticum agri Bonon. Cast. 942. C.
Rivi-Sanguinarii Cast. agri Faventi. 987. B.
Rivoaltum Venet. Æstuar. Ins. 103. B. 233. A. 257. A. 260. A. B. 261. A. 382. D.
Rivolta agri Papien. Cast. 1091. B.
Rivolta Cremon. Cast. 685. A.
Rivoltella Cast. agri Derthon. 634. A.
Robarium agri Novariens. Cast. 1053. D.
Rochetta agri Cremon. Cast. 1060. C.
Rodolicus agri Parmens. Pagus. 906. C.
Roma, pluries.
Romanengum agri Cremon. Cast. 898. A.
Romanum in March. Veron. Cast. 798. D.
Romanum Cast. Bergom. 844. B.
Roncajellum agri Placenti. Cast. 578. A.
Roncalia agri Patavi. Cast. 1032. C.
Roncaliæ Locus ad Padum fl. 444. E. 452. A. 463. B. 472. E. 479. B. 490. A. 512. C. 516. E. 713. A. 739. A.
Roncarolum Cast. Cremon. 842. C.
Rondinetum agri Comens. Cast. 1032. C.

Ro-

Rosatum Cast. Mediol. 714. A.
Rosellas Cast. Tusciæ. 225. E.
Rosena Cast. Regien. 988. B.
Rosulus Mons prope Sutrium. 916. A.
Rossanum Calab. Portus. 453. D.
Rotingum Cast. Brixia. 872. A.
Rovescalla Cast. Papiens. 901. B.
Sabbio Cast. Veronen. 1048. C.
Sabinianum Cast. Mutin. 1068. C.
Sagarolum Cast. Ecclesiæ. 603. C.
Salernum Urbe Picentinorum. 291. C. 295. A. 304. A. 316. C. 441. D. 454. B. 486. D. 516. B. 534. C. 551. C. 566. D. 581. A. 586. C. 678. C.
Salutiæ Urbs ad Fontes Padi. 214. C.
Sambuca Cast. Pistor. 896. A.
Sanbassianum in Lomb. Cast. 748. C.
Sanbonifacium agri Veronen. Opp. 958. C.
Sincassianum Opp. Bonon. 711. B.
Sancesarium Cast. Mutin. 838. A. 996. B. 1068. D.
Sanminiatum Opp. Florentinor. 750. C. 1079. B.
Sannazarium Opp. Papien. 794. D.
Sanstephanum Opp. Regiens. 999. B.
Sardis Campus sup. Veron. 45. A.
Savona Alpium Cottiar. Urbs marit. 805. A.
Saxatellum Opp. Imol. 856. B. 870. D. 871. A.
Saxolum Opp. Mutin. 1100. A.
Scala, & Scalella Apul. Urbes. 678. B.
Segusium Opp. ad Duriam fl. 793. D.
Semiga agri Brixiani Cast. 1076. A.
Sena Urbs Tusciæ. 405. B. 537. A. 574. A. 586. B. 587. A.
Senogallia Urbs Pentap. 204. D. 212. E. 217. D. 1093. D.
Sepia Opp. Duc. Benev. 124. A.
Seprium Cast. ad Lac. Verbanum. 450. B. 506. A.
Sergianum Cast. in Etrur. conditum. 719. B.
Sermeola agri Patavi. Cast. 1032. C.
Sextula Cast. Mutin. 1005. C.
Sextum Cast. Bonon. 1083. B.
Sicopolis. Vide Capua.
Signia Latii Urbs. 172. B.
Soana Opp. Tusciæ. 225. B.
Soncinum Cast. Cremanens. 681. C. 829. A. 844. C. 1040. E.
Sonica Cast. Brixia. 718. B.
Soracte Mons Duc. Ro. 190. B.
Sorbaria Lombardiæ Locus. 593. B.
Sozanum Cast. Papiens. 724. C.
Spilambertum Cast. Mutin. 936. A.
Spoletum Urbs Umbriæ. 18. A. 35. B. 41. A. 53. C. 179. D. 181. B. 220. A. 222. C. 355. B. 420. A. 441. C. 675. B. 722. D. 954. B.
Suessula Opp. Campaniæ. 316. C.
Sutrium Tusciæ Urbe. 25. C. 57. C. 173. A. 185. C. 513. C. 537. A. 646. B. 774. B.
Suzaria Cast. Regiens. 882. D.
Sylva-Candida Opp. Ro. Duc. 526. C.
Sypontum Apul. Urbe. 294. D. 506. C. 675. C.
Syracusæ Sicil. Urbs. 161. B. 504. A. 848. B.
Tabiagum Opp. Mediol. 1048. B.
Tablanum Cast. Parmens. 705. B.
Tanetum Opp. inter Lenciam & Niciam fl. 22. A.
Tarentum Calab. Urbs. 120. A. 141. A. 291. B. 322. B. 437. C. 549. C. 723. C.
Tarsatica Urbs Liburniæ. 249. C. D.
Tarracina Campaniæ Urbe. 590. A. 592. A. C. 640. B.
Tarvisium Urbs Venet. 45. B. 55. A. 139. C. 249. C. 256. A. 382. C. 441. C. 587. B. 939. D. 967. A. 989. B.
Taurinum Urbs Gal. Subalp. 340. A. 542. E. 715. B.
Teanum Opp. Campaniæ. 315. C. 350. A.
Teate Opp. Apul. 254. A. 525. D.
Telesia Opp. Samnii. 303. C. 315. C. 322. B. 680. B.
Tibur Urbs Latii. 172. B. 465. E.
Ticinum Lomb. Urbs. 17. A. 19. A. B. 23. A. 46. A. cæt. lege Papia.
Tifernum Urbs Tusc. 222. D. 225. B.
Tilii Cast. Comens. Valturenæ. 1053. D.
Torcellum Venet. Urbe. 102. C. 110. C. 257. A.
Trajectum in Campan. ap. Garilian. 375. C.
Tranum Urbe Apul. 506. D.
Trecatum Opp. Mediol. 715. B.
Tredotium Opp. in Etruria. 770. B.
Tremetium Ins. Comacinæ Cast. 648. C.
Trentula, seu Tremulæ, nunc Termini Opp. ad Frentonem fl. 483. B.
Tremula agri Imolens. Cast. 921. B.
Tribum Cast. Pistor. 896. A.
Tricium Cast. Mediol. ad Abduam fl. 732. B. 745. D. 779. C. 781. C.
Tridentum in Venetiæ Prov. ad Alpes Rhetiæ. 15. A. 23. A. 25. A. 135. C. 729. C.
Trigentum Urbs Apul. 506. D.
Trevilium Opp. Mediol. 1091. A.
Troja Apul. Urbs. 481. D. 486. D. 539. C. 594. C. 635. A. 659. A. 675. C.
Tudertum Campaniæ Urbs. 25. C. 57. B. 171. B. 180. A.
Turres Barbarum in Venet. Æstuar. 902. B. 1028. A. B.
Turris Bessata in agro Papien. 869. C.
Turris Cast. Pistor. 896. A.
Turris guardiæ Cast. Papien. 904. A.
Turris S. Andreæ in agro Placent. 869. B.
Tuscanella Etrur. Cast. 219. A.
Tusculum Latii Urbe. 814. A. 840. A.
Vacaldum agri Veron. Pagus. 952. A.
Vaccariccia Apul. Locus. 483. B.
Valdeserebium Opp. Pisar. 475. C.
Vallesaxinum Opp. agri Bergomens. 961. B.
Vallis-Mella ad Lac. Verb. 649. A.
Vallis-Umbrosa ad Appen. Locus. 495. B.
Vaprium Cast. Mediol. 1091. B.
Varanum agri Parmens. Pagus. 906. C.
Vardastallum Opp. Regiens. nunc Civitas. 619. D. 646. D. 672. B. 990. B.
Varisium Opp. Mediol. 549. B. 649. A.
Velitræ Latii Urbs. 593. A.
Venafrum Opp. Latii. 315. D.
Venetia Urbe Adriatici. 261. A. 262. B. 282. A. 308. B. 434. B. 450. A. 466. B. 520. A. 587. B.
Venusia Opp. Apul. 320. C. 505. A.
Vercella Urbs Ital. Transpad. 253. C. 480. B. 490. C. 520. C. 521. A. 542. E. 544. A. 552. A. 715. C.
Verona Urbe at Athes. fl. 15. A. 19. B. 37. C. 43. C. 44. A 141. B. 187. C. 240. C. 261. B. 361. C. 365. C. 376. C. 397. A. 415. A. 441. C. 493. C. 516. C. 594. C. 610. B. 638. A. 723. A. 824. A. 881. A. 940. A. 983. D. 1087. A.
Vertema Cast. Mediol. 652. C.
Vestix ad Montis Gargani radices. 805. D.
Viaregium Opp. Lucens. 790. C.
Viazolum Opp. Mediol. 651. C.
Vicentia Venetor. Urbs. 15. A. 139. C. 382. C. 957. D.
Vicojustinum Opp. Placent. 452. A.
Vicomercatum agri Mediol. Cast. 1040. A.
Victoria Urbs propè Parmam. 992. A. 994. E.
S. Victoris Cast. V. Cast.

INDEX CHRONOLOGICUS.

Vicum Cast. Comens. 648. E. 652. E.
Viglebanum Urbs Mediol. 724. C. 871. C. 1060. A.
Veglia, seu *Vegia Opp. Venetor.* 284. B.
Villa-Franca Cast. Genuens. 792. C.
Villa Nova ad Com. condita. 655. D.
Villecium Cast. Papiens. 900. D.
Villianæ Cast. Taurin. 830. A.
Vineola Cast. Mutin. 410. B. 968. D.
Viterbium Urbs Tusc. 225. B. 719. B. 845. C. 971. B. 977. B.
Unciola Cast. Bonon. 942. C.
Vocberia Opp. Lombard. 794. B.
Volaterræ Urbs Etruriæ. 656. B.
Volturniæ Cast. Mantuan. 70. A.
Volturenna Cast. Comens. 652. C.
Urbevetum Urbs Tusciæ. 450. A. 468. B. 715. B. 726. B. 824. A. 829. C. 830. A.
Urbinum Urbs Pentap. 204. D. 217. D.
Urcei in fin. Brixian. Cast. item. 951. B. 1039. D. E. 1076. A.
Zenevolta Opp. Lombardiæ. 869. A. 900. C. 906. C.
Zovenengum Opp. Laudense. 844. C.

F I N I S.

	Errata	Corrige
Col. 14.	D. adminiftans	adminiftrans
60.	A. videremus	videremur
97.	(*) in ipfo actu	in ipfa acta
102.	(67) defumpfit	ifta defumfit
117.	(9) E. non decernet ut in Regnum	decernet non ut in Regem
120.	A. deferuit	defervit
135.	D. Longogardos	Longobardos
140.	E. Profectus	profectus
177.	(49) a propofito	a propofito.
184.	(67) Chronicon editum	Chronicon edito
196.	(88) eum enim afferat	*deleatur ly* enim
210.	(8) ao Campaniam	ac Campaniam
213.	(13) exinde auferēte	exinde auferentes
218.	E. *supple ultiman. tex. lineam*	tulonoi edita, ut lacus non Tirenfiū, fed Vecum
241.	B. Lethum	
	(34) refciffe has nuptias	refcidiffe has nuptias
241.	(40) Eliphandus	Elipandus
246.	(49) Reverentiis	Reverentifs.
249	A. Magno	magno
252.	B. ab ufum	ad ufum
276.	B. Sanctam	factam
281.	A. in Ital.	ex
295.	B. Jannes	Joannes
314.	C. Radoaldus	Rodoaldus, *ita infra*.
343.	(6) Septembri	Septembris
351.	C. Godefridus	Gotfridus
357.	(8) tendit	contendit
363.	(19) 846.	396.
383.	(59) federit	fedit
391.	(82) in Italia primo *bis*	*deleatur hac repetitio*.
448.	C. Eccefiafticorum	Ecclefiafticorum
487.	(42) Pappone	Poppone
504.	D. Ranulfum	Rainulfum, *ita infra*.
542.	C. Mediolaenfis	Mediolanenfis
549.	(43) hoc præfenel	anno præfenti
552.	(52) ad an. 1063.	1062.
514.	C. X. Kal.	XI. Kal.
	B. uxorem non haberet	*dele* non

	Errata	Corrige
Col. 567.	E. uc rel	ut rei
591.	O. orcences	arcentes
601.	D. hauquaquam	haudquaquam
603.	C. potta	porta
608.	(81) traditiani	traditioni
611.	E. hobui	habui
620.	D. generall	generali
628.	(9) Hierofolymas	Hierofolymam
631.	(19) fefumpfit	defumfit,
	(20) ab Matilde	à Mathilde
634.	B. Gregorium	Pafchalem
643.	B. conventum	conventus
662.	(17) ob fumma	ob fummam
694.	C. uaà	unà
701.	(98) celebratum, eſt	celebratum eſt,
705.	(108) trancribere	tranfcribere
709.	(2) fignie	Signiæ
711.	B. Sanacaffian.	Sancaffianum
	(4) enunciatis	enunciat
718.	(16) cornattonis	Coronationis
720.	(18) verfes Urbem	versùs Urbem
726.	abhorrebat	abhorrebant
732.	(37) montem Ghozonis meminit	Montis Ghezonis meminit
742.	D. Veſtigalia	Vectigalia
753.	A. risè	ritè
756.	A. Agnaniæ	Anagniæ
758.	A. Romam	Romanam
759.	(15) pecuniam mutua	pecuniam mutuo
760.	(18) ab Helmoder	ab Helmoldo
763.	(23) & quafi turribus	quafi centum turribus
766.	(28) in Concilio	in Concilio
785.	A. Califto	Callifto
805.	C. Bencnentum	Beneventum
809.	E. Agnaniam	Anagniam
	C. fi	fic
1019.	(19) conftitiffe Innocentius	cōftitiffe Innocentium
1052.	Septara	Septala
1089.	(76) atentes Literas	patentes Literas
1104.	(107) derelictam. propemodum	derelictę propemodum

CAROLI SIGONII
HISTORIARUM DE REGNO ITALIÆ
LIBRI VIGINTI,

In hac nova editione à multis mendis expurgati,

ET A CLARISSIMO VIRO

JOSEPHO ANTONIO SAXIO

COLLEGIO ET BIBLIOTHECÆ AMBROSIANÆ PRÆFECTO

NOTIS ILLUSTRATI;

ADDITA AD CALCEM

DISSERTATIONE
MARCHIONIS JOSEPH MALASPINÆ

ABBATIS S. MARTIANI, ET A CONSILIIS AUGUSTISSIMI CÆSARIS

De Alerami Marchionis Montisferrati ſtirpe, & fabuloſo ejuſdem conjugio cum aliqua Ottonum Cæſarum filia &c.

Nunc primùm luce donata.

INDEX GENERALIS
RERUM, ET NOMINUM
PRO
REGNI ITALIÆ
HISTORIA.

A

ABarrs. V. Hunni.

Abbas S. Vincentii cum Monachis XX. ad Desiderium Legati. 21?. A. Cassini supra omnes assidendus, & ante sententiare. 533. C. S. Celsi ne consecretur impeditur. 542. D. Cluniacens. pro Henrico III. supplex. 567. D. 568. A. fidejussor. 569. A. Nonantulanus à Mathilde compensatur. 606. C. (78) S. Stefani Bonon. causa interdictis Civitatis. 894. A.

Abbates: Metropolitis subjecti. 8. A. vexati. 23. A. ad pristinos honores redigendi. 50. A. pro eis decreta. 59. A. privilegiis decorati. 87. A. Eorum institutio. 196. A. & dimissio. 465 B. Sanctorum Vincentii & Benedicti ad Aistulfum legati. 197. C. Carolum comitantes. 223. C. tabulis subscribunt. 225. A. ad occursum regis acciti. 230. B. in eis Ducatus translatio quid. 232. A. eor. possessiones confirmatæ, adjunctæ. C. conventus eor. multi. D. ad Rom. Pont. obsequium eumdem prosequuntur. 247. E. Sacræ Ludovici inunctioni assistentes. 298. A. à Bereng. S. R. restituto lacessiti. 416. D. in conventu. 435. C. proximi Eppis. 448. C. Othonis II. socii. 452. A. multi acie cadunt. 453. C. in conventu cæterum Regem in Ardoinum eligentes. 472. A. & B. cæteri post Cassinatem assidere & sententiare decretum. 533. C. in Salerni Concil. 551. C. Lombardiæ præcipui ad Concil. vocati. 557. B. plurimi ad Lateran. Concil. 575. C. plures ad Concil. in arce Romana. 584. B. ad Lateranens. 640. C. (64) Cisterciensis & Clarevallensis à Frid. Imp. in Italia pro rebus componendis missi. 785. C.

Abbiates Oppidum Mediol. 714. B. 811. D.

Abbo Archiep. Mogunt. pro Conrado eligendo contendit. 489. A.

Abdua flum. Prov. terminus. 4. C. ab Alboino trajecta. 15. A. apud eam paludes & insulæ. C. sicco pede trajicitur. 116. A. apud eam castra locat Alabis. 139. C. ad eam Ungari hærentibus ad terga Italis. 381. C. ad eam exercitus. 732. A. ab exercitu Frid. Imp. prætervecta. Ibid. B.

Abundantius Ep. Paternens. nomine Rom. Pon. ad C. P. Concil. destinatus. 231. A.

D. Abundius Comensium protector. 657. C.

Acarisii Faventini pacem cum Manfredis ineunt. 1091. C.

Acherontis Apul. Urbs portio Asclitini Northman. 506. D.

Adalbero Archiep. Trevirens. Eugen. III. Pontif. honorif. excipit. 703. B.

Adalgardus Ep. Vercellens. in Calvi coronatione subscribit. 330. C.

Adalgisus à Desiderio adscitus soc. REX ITAL. Monaster. promovet. 208. A. (8) cum patre Romam tendit. 220. A. à patre Veronam missus. 222. B. in Græciam profugit. 223. (31) à Porphyrogenito exceptus, Patriciatum obtinet. 233. B. (10) cum exercitu ab Imp. in Ital. missus. 242. A. in Calabriam exponit. B. prælio captus in tormentis expirat. C. (35)

Adaluuldus ex Theodelinda nascitur. 72. D. catholico ritu abluitur. (20) REX ITAL. à populo salutatur. 77. C. pridem Regni socius; inde cum matre regnat. 86. C. privilegia & dona tribuit. 87. A. bona Monasterii Bobiens. rescripto firmat. 91. A. poculo epoto desipit, Principes è medio tollit. B. ut tyrannus ipse de Regno pulsus. 92. A. (41) veneno interit. 93. A.

Adalulfus Longob. summo loco natus: Reginam tentat, repulsam passus, calumniatur eam. 98. B.

Adalulfus: expiationes certamine corruit. 99. A.

Adelais Alberici de Romano fil. Rinaldo Estensi desponsata. 947. C. à Frid. II. Imp. in carcerem missa. 966. D.

Adelardi Factionaris Ferrariensis. 782. B.

Adelardus Palatii Com. Ludovici Leg. 277. D. Dux Spoleti brevi mortuus. 279. B.

Adelardus Ep. Veronens. in Calvi coronatione subscribit. 330. C. communione privatus propter Nonantulani Cœnobii invasionem. 333. C. Ludov. III. Imp. adhortatur ad exercitum dimittendum. 379. B.

Adelardus Clericus Formicarium castrum præsidio tenens promissione Ecclesiæ Comensi tentatus, adhæret. 409. D. 410. A. Ep. Regiens. Sanctorum corpora Regium defert. 411. A. pro Episcopo Mutinensi obtinet. 412. C. Adeleidem R. ad Athonem se conferre suadet 414 B.

Adelardus Episcopus Veronens. in expeditione Hierosolymitana. 834. E.

Adelbertus Eporediæ Marchio: Ludov. Prov. Regem accit. 374. B. ejus perfidia miratur. C. seditionem concitat in Imp. 391. A. incautè captus, redemptus. 392. C. mortuus. 394. A.

Adelbertus Berengarii Epored. March. fil. REX ITAL. soc. assumptus, Adeleidæ conjugium petit. 413. C. cum patre, sua tueri curat. 415. C. cum eo ad Othonem supplex. 416. A. Papiæ cum patre sedet. 420. B. furens. D. territus. 422. B. Sarracenos implorat, Regno abrogatus. C. revocatus Romæ susceptus. 426. E. consternatus fugit. 427. A. obsidetur. 430. A. relinquitur. B. in Corsicam fugit. 431. A. revocatur. 432. D prælio victus. 433. A.

Adelbertus Marchio Tusciæ: socius Lamberti Spoletani ad Imp. aspirans. 337. B. omni ope

incumbens ad Po. creationem. 347. A. (16) (17) *exercitum comparat in Lambertum Imp.* 372. B. *Monte Bardonis superato, captus*. 373. B. *ad Imp. dein Papiam deductus*. C. *liberatus*. 374. A. *Berengario liberatori adhæret*. 375. A. *ad vocandum Ludovicum instigatus*. 376. A. *Ludov. III. Imp. magnificè excipit*. 379. A. *Sergio favet*. 384. A. *obit*. 389. B. (77)

S. *Adelbertus Ep. Pragens. pastorali virga donatus*. 452. A.

Adelbertus Archiep. Raven. illegitimis suffragiis. 473. B.

Adelbertus Patriarcha *Aquilejens. quando electus*. 459. (89)

Adelbertus Archiep. Bremens. Henric. III. Germ. Regem ad mala trahit. 550. B.

Adelbertus Ep. Virciburgens. conciliabulo refragatur. 563. B. *minis territus schismati adhæret*. C. *de Republica solicitus conventum statuit Forcheim*. 571. E.

Adelbertus Bergomas Abbas Puntidens. *vir S. Monasterii fundator*. 601. C.

Adelbertus Archiep. Moguntinus ab Henrico IV. institutus. 630. C. *apertam conjurationem init*. 633. A.

Adelchis. *V*. *Adelgisus*.

Adelaida Rodulfi Burgund. & I. R. fil. *Lothario II. It. R. nubit*. 406. A. (11) *prædio donatur*. 412. A. *Papiam nomine dotis obtinet*. 413. B. *nuptias repudiat*. C. *capta custoditur*. D. *profugit de loco in locum*. 414. B. *Othonem German. R. ad nuptias & auxilium accit*. C. & D. *dubium de ejus incestuoso Matrimonio*. 417. B. (43) *in Ital. regreditur*. 422. A. *pro Ep. Mutin. ditando rogat*. 425. C. *ad eam expostulationes*. 450. C. *benemeretur*. 456. A. *ejus diploma*. C. *Monachos reditib. auget, ejus sanctitas*. 467. B. *ob*. (95)

Adeleides Ruscor. Regis fil. Uronis Brandebur. March. Vid. *Henrico III. nubit*. 593. B. (37) *à conjuge fugit*. 597. A.

Adelgisus Ducatus Benev. invasor. 291. B. *Sarracenos advocat*. 294. C. *infidos adhuc invitat. Siconolfi regionem vastat*. D. *plures ab eo deficiunt*. 295. A. *à Sarracenis vocatus vastatur*. 303. A. *à civibus traditur*. D. *dividit Ducatum, Monasteria eximens*. 304. A. (24) *Sarracenos instigat*. 315. A. *modica fides*. 316. C. *conspiratores protegit*. 322. B. *ad Imperatoris genua projectus*. 322. C. *iter. deficiens veniam obtinet*. 323. C. & D. *in personam Ludovici II. insidiatur*. 324. B. *hostis Imperii declaratus*. 325. B. *in Corsicam se abdit*. 326. A. *recuperat Principatum cujus socium adscit*. B. (67) *obit*. 375. B.

Adelolfus Rex Angliæ: *Romam invisens Regnum Rom. Ecclesiæ tributarium facit*. 303. C. (22)

Adelone Ep. Conradum Imp. rogat. 501. D.

Adelperga Desiderii filia, *Aragisi uxor*. 708. C.

Adelpertus Episc. Bergom. Sac. Ossa transfert. 383. A.

Ademarius Dux Salerni. 304. C.

Ademarus Ep. Podiens. Leg. Hierosol. expeditionis. 602. A.

Adeodatus Archiep. Mediol. confirmatus. 66. D. (13)

Adeodatus Ro. Po. 125. B. *Mauro Raven. Archiep. Ecclesiæ funera interdicit*. 126. A. *obit*. 128. A.

Adeodatus Ep. Berythi Syriæ: Judæos miraculum referentes audit. 210. B.

Adeodatus Ep. Mutinens. privilegior. confirmationem obtinet. 276. B.

Adeodatus: Ducis Venet. ad Imp. legatus. 308. A.

Adolphus Archiep. Colon. Othonem in Reg. Germ. coronat. 858. D. *item Philippum*. 878. D. (12) *excommunicatus*. *Ibid.* (13)

Adolfus Cæsar. 1104. C.

Adrebaldus Abbas: *Ludovici ad Lothar. Legatus*. 288. A. & B.

Adria Urbs Exarch. restituta. 204. D.

Aedes in Ital. ligneæ. 448. A.

Aegidius Pius Mutinens. 1057. B.

Aegyptus: in Sarracenor. potestatem cadit. 99. A.

Aemilia: Provincia, termini. 4. B. *exercitu peragrata*. 17. C. *exercitu Exarchi adorea*. 176. C. *libera*. 177. A. *regi retenta*. 231. C. *ejus Episcopi Ravennatis suffraganei restituti*. 642. A.

Aemilianus Patriarch. Gradens. 194. B. (83)

Aesernia opp. Benev. Ducat. *Bulgaris concessum*. 124. A. *terræmotu penè tota procumbit*. 301. A. *capta*. 322. B.

Aesium Urbs Pentap. *restituta*. 204. D. *ejus fines deprædati*. 217. D.

Affiarta. *V*. *Paulus Affiarta*.

Afri: territi. 282. A.

Africa: à Sarracenis occupata. 258. A. *ad eam Pisani*. 495. A. (66) *ibi Sarracens superati*. 590. A. *centum millia cæsi*. E.

Agapetus Pont. electus V. Hadrianus III.

Agapetus II. Rom. Pont. 409. A. *pro Fr. discordiâ tollendâ Synodum Moguntinam indicit, cujus acta confirmat, sacris interdictis*. 412. B. *à Berengario Imp. Rom. restituto lacessitus*. 416. C. *in eum ad Othonem M. querelas scribit*. 418. B. *obit*. 419. A. (45)

S. *Agatha* Opp. Samnii: *oppugnatur*. 322. B. *Capuæ Princ. & Abb. Cassini ad eam refugiunt*. 501. B. *filius Principis ibi relictus*. C. *obsessa se dedit*. 503. C.

Agatho Rom. Pont. pecuniâ pro Pontificis consecratione relevari impetrat, Legatos promittit, Laterani Concil. Occidentalibus indicit. 129. A. *quo perfecto, Legatos aliosque Episcopos vice suâ ad Concil. CP. mittit*. 131. A. *obit*. 132. D.

Agatho Perusinor. Dux: *ab Exarcho cum exercitu ad Æmiliam recuperandam missus, victus*. 176. C.

Ageltrudis Lamberti Imp. mater *Urbe fugiens*. 364. B. *obsessa, ad dolum conversa obsidentem arcet*. 365. A. & B. *privilegia à fil. impetrat*. 366. A.

Agilulfus Longob. Taurinatium Dux *ad Regnum vocatur*. 49. A. *Catholicam suscipit fidem, pietatis opera plura explet*. 50. A. *ITAL. Rex declaratus, captivos recuperare, pacem impetrare curat*. 52. B. *rebelles punit*. 53. A. *iterum eos bello persequitur*. 55. A. *animo accensus, Perusiam capit*. 57. B. *Mauricionem vitâ damnat*. *Romam oppugnat*. C. *pactis induciis abit, Romanos captivos quasi canes vendendos mittit*. 58. A. *pacem non recusans*. 61. B. *ad eum Rom. Pont. literæ*. 65. C. *fœdus cum Theodeberta init*. 66. C. *Duces rebelles punit*. D. *incitatus bellum instaurat*. 67. A. *oppidis potitur*. D. *ad ejus officium redeunt Duces*. 68. A. *auxilia comparat*. 69. B. *Cremonâ potitus, eam sternit*. C. *Mantuam diripit*. 70. A. *aliisque oppidis potitur*. B. *Adaloaldum filium obtinet*. 72. D. *arma sociat, conditionem non spernit*. 73. B. *pacem statuit, firmatq;* C. *successorem filium constituit, fœdus cum Francis renovat*. *Ibid. oppidorum instaurationem concedit, Regnum redimit*. 81. B. *pacem renovat*. 82.

A.

A. Monasterii condendi optionem donat. 83. B. eum ditat. 84. A. obit, ejus laudes. 86. B.

Agilulfus Longob. Archiep. Arria. Mediol. elect. sublatus. 66. D. (13)

S. Agnellus Archiep. Raven. 10. (11)

Agnellus Ep. Tridenti: ad captivos redimendos missus. 52. B.

Agnelli Famil. Bonon. 1077. B.

Agnes Henrici II. Germ. R. uxor in Ital. 512. C. Imper. coronatur. 514. B. (19) domum remissa parit. 516. A. ab Imp. impetrat. 519. C. summam rerum vidua tractat. 533. B. advenit Romam, votum explet. 551. (51) pergit Cassinum. 553. C. (58) eam laudantes Pont. literæ. 558. E. mœrore obit. 557. A. (94)

Ago Longob. Dux Forojul. Grasulfo suffec. 116. E. mortuus. 120. C.

Agonis V. Agilulfus.

Agrestinus Monachus Luxoviens. Aquilejens. Ecclesiæ dissidium fovet. 90. B.

Agropolis Lucaniæ opp. Sarraceni eo advocati. 336. A.

Ajardus Pretus à Pop. Bonon. discerptus. 1064. A.

Aidemarius Princ. Capuæ ab Othone III. evec. 462. B. exactus. 466. A.

Aigoni, Famil. Mutinens. 988. A.

Ajo Longob. Arichis Ducis Benevent. fil. patri succedit. 108. B. Sclavor. incursibus occurrens occisus. 109. C.

Ajo II. Dux Benev. Græcis aversus totam sibi vindicat provinciam, exercitum eor. fugat. 352. A. ejus facto exacerbatus Imp. 361. A. (16)

Ajones fil. vel fr. Adelgisi Ducis Benev. socius Princip. adscitus. 326. B.

Aistulfus Pemmonis Forojul. Ducis fil. 146. B. fratris gratia castigatione solutus. 179. B. extremum claudens agmen. 184. A. facinus explet. B. REX ITAL. assumptus, Ecclesiæ deditus. 195. A. (84) fœdus firmat. 196. A. (85) Ravennam oppugnat. C. cætera Exarchatus oppida occupat. 197. A. Narniam occupat. B. tributum à Romanis postulat, nuncios & munera respuit. C. in Romanam ditionem irrumpit. 198. A. (90) Pontifici obvium nuncium mittit. 199. C. postulationes omnes irritat, eum ab itinere avocare satagit. D. regno legibus cumulando vacat. 200. D. de restitutione iteratò rogatus. 202. B. & rursus. C. ad Alpes accepta clade, fugâ Papiam se recipit. D. obsessus pertinaciam remittit. E. obsidibus datis restitutionem promittit. 203. A. fœdifragus. B. timore perculsus, Romæ obsidionem retrahit, Papiæ obsidetur. D. legatos de compositione mittit. 204. B. fœdus scribit. C. consultans fidei violationem, moritur. 205. A. (2)

Alatrium Latii opp. Rom. Pont. ditio fit. 172. B. (42)

Alahis Longob. Dux: Brixiam gubernat. 23. A.

Alahis Longob. Dux Tridenti: deficiens obsessus Regem fugat. 135. C. Dux Brixiæ factus. D. Regem extrudere tentat. 137. C. Papiam ingressus REX ITAL. salutatur. 138. A. Arrianus facinoribus iniquis animos commovet. C. astutiâ remotus. 139. A. exclusum se agnoscens. B. exercitu insidiosè parato. C. singulare certamen recusat. D. Diaconum pro Rege interimit. 140. A. interemptus. B.

Alba Liguriæ Urbs ad Tanar. flu. mora Frider. Ger. R. 742. B. à Romanis capta. 784. B.

Alba Marsor. Urbs ad Lac. Fucin. ibi concil. 519. A. ad eam Antipapa. 588. A. 602. D. armis capta. 605. A. ibi Pont. 634. A. invasa. 674. A.

Albani contra Inno. II. Pont. insistunt. 687. B.

Albanum Latii Urbs à Saracenis spoliatum. 978. A.

Albergonus Card. Mutinensibus & fœderatis Alex. III. Pont. legatus. 791. B.

Albericus Co. Ravennam accitus ab Antist. 345. C.

Albericus March. Alberti Tuscul. ex Marocia fil. ab Hugone J. R. cæsus Romanos incitat. 399. C. Consulari potestate Urbem administrat. 400. B. comitior. factione promovet suos. C. ejus factione vulneratus Po. 407. C. filium Octavianum ad Pontificatum evehit. 419. A. ejus ob. (46) ejus nepos ad Po. evec. 449. C. malorum ejus compend. 511. A.

Albericus Diac. Card. disputans in Berengar. hæret. 518. D.

Albericus Episcopus Laudæ primum lapid. in fundamentis muri Civit. ponit. 758. B. à suis rejectus. 783. A.

Albericus Bregnanus Montem Sorbum Mediol. vadit. 655. D.

Albericus fr. Icilini, seu Eccelini de Romano. 932. D. Tarvisium capit. 967. A. ejus summa crudelitas in Tarvisinos. 1041. D. Crucem Legatus Pontif. contra eundem indicit. 1042. D. ejus & familiæ cædes. 1046. A. (40)

S. Alberti Castrum Venetor. 1065. D.

Albertus Sala Bonon. in prælio occis. 1081. A.

Albertus ab Joann. Pont. damnatus à Martino II. restituitur Eccl. 347. B.

Albertus factionis comitior. Po. princeps. 368. B.

Albertus Marchio Tuscul. Theodoræ gener propriis opibus Rom. Pont. eligit. 387. B. Urbe excedit, Ungaros excit in Rom. ditionem. 394. D. Ortæ firmatus, ibi oppressus. 395. A. ejus mala. 511. A.

Albertus Antipapa: Clementi III. suffec. eodem die captus, carcere obit. 605. B. (71)

Albertus Cancellarius sacramento se obstringit. 624. C. iterum jurat. 629. C.

Albertus Co. jurat. 629. C.

Albertus Præpositus Ripæ Altesicæ Episcopus Laudensis. 783. A.

Albertus Archiep. Mogunt. 655. E. (1) 682. D.

Albertus Ep. Frisin. 771. C.

Albertus Ep. Bethle. in Conc. Lateran. 810. D.

Albertus Card. Cancellarius Pont. 830. D. V. Gregor. VIII.

Albertus Ep. Vercell. 843. D. (49)

Albertus Araldus Saxatellum occupat. 870. D. pede suspensus. 871. A.

Albertus Lendenarius Prætor Mutinens. à Regiensib. captus. 872. C.

Albertus Mantuanus Eremita Vir Sanctus. 877. C.

Albertus Casalaltus factiosus à Brixianis expulsus. 879. A.

Albertus Fontana Mediol. Prætor. 885. B. Prætorem Placentiæ se constituit. 1053. A.

Albertus Lambertaccius causa belli civilis Bonon. 949. C.

Albertus Dovaria Cremæ Præf. 897. E.

Albertus Casaloldus Patricius Mantuanus. 912. A.

Albertus Episc. Magdeburg. Frid. II. Legatus. 914. E.

Albertus Boschettus Episc. Mutinens. 1005. D.

Albertus Baroanius Rector Mutinens. 1007. D.

Albertus Episc. Tarvisii. 1041. B.

Albertus Sala Prætor Cremonæ Civit. restaurat. 819. D.

Albertus Scaliger Prætor Veronæ. 1087. B.

INDEX GENERALIS

Albertus Parmensis *vini portator miraculis fulget*. 1092. C. (81)

Albertus Caccianemicus Bon. *hostis à Populo judicatus*. 1058. A.

Albigaunum Liguriæ Urbs maritima: *captum incenditur*. 102. A. *& iter*. 772. A.

Albinus Cubicularius: *Ro. Po. in Vaticanum reponit, hostilitate in se recepta*. 247. D.

Albiola opp. Venetor. *captum*. 259. D. *ab Ungaris inceditur*. 382. D.

Albisinda Alboini filia delata ad Longinum, 20. B. *CP. missa*. C.

Alboinus Longobard. Rex: 9. B. *in Ital. invitatus*. 10. A. *literis Narsetis erectus*. 12. A. *suis aperit consilium*. 13. A. *Saxones socios advocat*. D. *Hunnis Pannoniam pacto relinquit*. 14. A. *iter arripit, è Monte-regio Ital. contemplatur*. B. *Venetiam region. ingreditur*. C. *Aquilejam recipit, dein Forum-Julium, regionem constituit*. D. *& prim. perpet. Ducem*. E. *supplicanti Ep. indulget, aliar. Venetiæ opp dor. potitur*. 15. A. *Abdua trajectâ, Liguriæ fines init*. B. *REX ITAL. acclamatur*. 16. C. *victor progredit*. 17. *victos ordinat*, 18 B. *Ticinum ingrediens, votum revocat*, 19. A. *uxoris perfidiâ necatus*. C. *ejus laudes & epocha*. 20. C. (24) 21. A. *quas Ital. partes amiserat*. 37. B.

Alboinus Longob. Dux: *Mediolan. gubernat*. 23. A.

Albornum Castrum Imol. *à Bonon. captum*. 856. B.

Alluinus Co. *ornatum regium à Balbo recipit, filio ejus deferendum*. 341. B.

Alciata fam. Mediol. 535. B. 539. B. 542. D. 544. (28) 547 A. (36) 548. C.

Alda Hugonis I. R. uxor, *Lotharii I. R. mater*. 402. B.

Alda Hugonis I. R. fil. *Alberico March. Tuscul. despondetur arte patris*. 403. A.

Aldaricus seu *Uldaricus Ep. Papiens.* 517. (27)

Aldemarus Eccl. Mediol. Cardinal. *Archiep. Mediol. à clero elec*. 411. B. *obit*. 416. E.

Aldobrandinus Marchio Estensis. 896. B. *contra ipsum Patavini bellum movent*. 899. E. *Marchiam Anconitanam prælio obtinet*. 902 C. *veneno necatus*. 903. C.

Aldo Ep. Placentinus consilio adest. 625. D.

Aldo Brixianus *summæ potentiæ vir: Alahi Regnum invadenti adhæret*. 137. C. *privatâ injuria exacerbatus Cunipertum restituere conatur*. 138. C. *per astutiam perficit*. 139. A. & B.

Aldo Rodoaldi fr. Forojuliens. *Ducatum suscipit*. 141. C. *quæsitus ad necem ad aram confugit*. 142. A. *in amicitiam restitutus*. B. *mortuus*. 146. A.

Alemani: *à Germanis Augustá spoliantur*. 588. A. *Cætera V. Germani*.

Alemannia: *in paternor. divisione Crassi portio*. 332. B. *ad eam Crassus*. 352. B.

Aleria Corsicæ opp. direptum. 259. B.

Alexander II. Ro. Po. sinè auctoritate Regia consecratus. 543 C. (26) *ab Erlembaldo consultus*. 544 A. *in clientelam Gothifredi & Mathildis*. B. *lateranum tenet*. 545. A. *ab Hannone interpellatus*. C. *conventu Mantuano confirmatus*. 546. A. & B. *Luccam accedit*. D. *in Clericos edicit*. 547. A. *motus compescere curat*. B. *concil. habet laterani*. D. *itinerat*. 548. C; *injustum Antistitem, inscio Po. decernit*. 549. A. *Simoniacum interdicit*. B. (43) *Roberto Ducatum confirmat, Gulielmum communione removet*. 550. A. (45) *malis Henrici Ger. R. solicitus*. B. *Salerni concil. habet*. 551. C. *invitus Gibertum Sacrat, Archiepiscopos vocat*. 552. A. (53) *& Germ. Regem indicto anathem*. B. *consecrat Cassini Basilicam*. C. *Archiep. Mediol. confirmat*. 554. B. *alterum interdicit miraculis editis, obit*. C. (62) 556. (68)

Alex. III. Pont. factus. 753. A. *ad Concil. Papien. vocatus à Frid. non venit*. 755. C. *ibi à Victore execratus*. *Ibid.* D. *in Franciam se contulit*. 760. E. 766. B. *in Concil. Claromontano Victorem Antip. & Frid. Imp. excommunicat*. *Ibid.* C. *à Regibus Franciæ & Anglor. honorificè acceptus*. 767. C. *Concil. Turonense indicit*. 768. A *Privilegia Civit. Ital. fidelibus donat*. 771 B. *feliciter Romam redit*. 772. D. *Vaticano à Frid. Imp. capto in ædes Frangipanor. se contulit*. 780. C. *inde auxilio Gullielmi II. Regis Sicil. ad Beneventum confugit*. 781. A. *Coronam Imperii Occidentalis Manueli Imp. negat*. 784. C. (16) *Ordinem Cruciferor. instituit*. 785. A. *Legatos Frid. Imp. pro pace missos non audit*. 788. A. *Monost. S. Justinæ Pat. in clientelam recipit*. 791. *Thom. Cantuar. in numerum Sanctorum adscribit*. Ibid. *item S. Bernardum Clarevallens.* 792. D. *pacem cum Frid. Imp. facit*. 802. E. 807. A. *ad colloquend. cum ipso Venetias petit*. 803. D. *inde Ferrariam, & postea iterum Venet.* 806. B. *& E. ibi Frid. Imp. accipit & in communionem Eccles. redigit*. 807. D. *Concil. Generale Romæ indicit*. 809. A. *à Romanis rogatus Urbem redit*. 810. B. *in Basilica Lateranens. dict. Concil. habet CCC. Episc.* 811. C. *obit*. 813. B.

Alexander IV. Pontif. eligitur. 1019. B. *Manfredum Reg. Sic. interdicit*. *Ibid.* C. *Crucem contra Icilinum pronunciat*. 1027. C. *Romá exiit*. 1037. C. *Bononiens. interdicit*. 1045. C. *moritur*. 1047. B.

Alexander Leonis fr. *Imp. Or.* 385. B. (64)

Alexander Ricardus Archiep. Cantuariens. 798. B.

Alexandria Africæ Urbs. *Sancti Marci Evang. corpore privata*. 282. A.

Alexandria Ital. *Urbs à Fœderatis ædificata*. 783. B. *Palearis dicta*. *Ibid.* C. *frustra à Frid. Imp. obsessa*. 795. A. *Episcopatu ornata*. *Ibid.* C. *à Frid. II. obsessa*. 962. C.

Alexandrini fœdus cum Frid. I. Imp. impetrant. 820. C.

Alexius Comnenus Imp. Or. *à Roberto Nortm. fugatus*. 583. C. *mittit Legatos Romam pro coronatione petenda*. 623. B. *eo mortuo filiorum tenet*. 642. D. (50)

Alexius Manuelis fil. Imp. Or. 812. D

Alexius Protosebastus Alexii Imp. tutor *Græcos incitat*. 812. D.

Alexius Angelus: Imp. Or. 850. B.

Alfanus ex Archidiac. *Archiep. Salerni, prædictis à Pont. confirm.* 534. C. (7) *privilegior. confirmationem obtinet*. 550. A. 552. A. (51) *gratulationes Pont. recipit*. 581. E. *conqueritur*. 596. B.

Alfonsus. Rex Arag. *titulum Regis Germ. Rodulfo cedit*. 1079. C.

Alfredi Mons agri Mutinens. *captus*. 554. D.

Algisius Cimiliarcha Eccles. Mediol. *Archiepiscop. factus* 799. A. *moritur*. 813. D.

Alifa Civ. Apul. *à Rogerio Rege directa*. 680. B.

Aliprandus Faba Prætor Bonon. 938. B.

Allifus opp. Samnii: *à Ludov. prætergreditur*. 322. B.

Almaramus seu *Aleramus* March. Montisferrati: *celebris origo*. 435. A. *fabella intrusa*. (17) *De eodem differt*. 1108.

Al-

Almeria regni Granat. Urbs à *Genuens. capta*. 701. C.

Aloara Laodulphi Capuæ Principis uxor: *ab Othone II. gratificata*. 454. B. *obit*. 457. B.

Alpes: Cottiæ: *Provinciæ termini*. 4. B. *in potestatem Ro. relictæ*. 18. A. *bello ablatæ incenduntur*. 102. A. *regis dominio retentæ*. 231. D. Noricæ *exercitu Ludovici tentatæ*. 274. B. 275. A. *à Lothario, patre invito non trajiciendæ, præsidiis positis*. 287. C. *ab Othone M. superatæ*. 415. A. *item*. 422. A. *ad* Tridentinas *Gregor. VII.* 567. B. *ad easdem*, & Jovis *exercitus divisus*. 622. D.

Alphonsus Castellæ Rex *in Regem Germ. eligitur*. 1026. D. *Bellum Ricardo Co. Cornubiæ indicit*. 1034. A. *obvius Greg. X.* 1079. D.

Alsatia Prov. ad Rhenum: *ibi Otho M.* 416. A.

Altinas: *Sede Ep. spoliatur*. 102. C.

Altissiodurum Gal. Urbs *apud eam Gallor. strages*. 294. A.

Alzeco Bulgarot. Dux: *pacato agmine in Ital. agrum ad incolendum postulat*. 123. B. *concessorum Comes, sive Gastaldius appellatus*. 124. A.

Amalfis opp. Lucaniæ: *ibi Ludov.* 316. C. *de ejus ditione decretum*. 580. D. 581. A. *à Pisanis capta*. 678. A.

Amalfitani: *classem ornant in Sarracenos*. 302. C. *impulsi ad fœdus Sarracenor.* 332. B. *in Sarracenos juncti*. 375. B. (10) *quidam conjurantes Salernum occupant*. 526. B.

Amalharius Archiep. Trevir. Caroli M. Legat. 262. C.

Amastris opp. Pont. Euxini: *ibi occisus Justinianus*. 150. C.

Amator Ep. Forojul. à Patriar. Aquilejæ pulsus. 179. A.

Amatus in Provincia P. occisus. 24. B.

Amatus Archiep. Salerni primus. 456. B. (62) *ejus ob.* 458. (66)

Amatus II. Archiep. Salerni. 484. B. (35)

Ambrosius Notarior. Primicer. *Legatus Ro. Po. ad* Luitprandum. 186. B. *iterùm prænuncius*. C.

Ambrosius Bergomi Co: *strangulatur*. 363. A.

Ambrosius Mediol. Ecclesiæ Card. *Ep. Laudens. ab Archiepiscopo institutus, tumultus caussa*. 489. C. *Mediol. Archiep. à Conrado Imp. suspect. terretur*. 560. A. (81)

Amedeus Berengarii M. Epored. *fidus*: *eum de I. Regno monet*. 409. A. *ab eo in Italiam missus*. B. *versutus*. C.

Amellum arx Insubriæ: *in eum conjecta Gundeberga*. 98. B.

Amelongus Longob. *Regiam hastam ferens*: *Græcum hastâ infixum supra caput efferens, caussa victoriæ*. 121. A.

Ameria Campan. Urbs: *à Longob. capta*. 25. C. *iterùm à Romanis*. 57. B. *ad Ro. Po. ditionem transit*. 172. B. (42) *à Luitprando capta*. 180. A. *retenta*. D. *restituta*. 185. C. D.

Amicus Sacrus Mediol. Prætor. 917. (5) E.

Amo Longob. Dux: *alpes trajicit, Provinciæ P. interimit*. 24. A.

Ampelius Archiep. Mediol. 127. C. (29)

Amphiteatri Veronens. pars exterior terræmotu quassata. 827. A.

Amphulsus, seu *Amphusus* Rogerii Sicil. R. fil. Princeps Capuæ. 687. B. (67)

Anacletus II. Pseudo-Pont. 660. C. *Basil. S. P. & alias spoliat*. 661. B. *anathemate perculsus*. 662. B. *Rogerium in Regem Sicil. declarat*. *ib.* C. *moritur*. 683. C.

Anagnia castrum, *nunc* Latii Urbs: *à Longobardis captum*. 25. A. *deficit recuperatur*. 621. A. *ibi Po.* 633. D. *ibi moritur Hadrianus IV.* 752. B. *ibi se contulit Alex. III.* 791. A.

à Brancaleone Senatore captum. 1037. D.

S. *Anastasius Monachus*: *martyrio affectus cum 70. sociis*: *hujus ossa Romam delata*. 90. A. (36) & 103. A. (71)

Anastasius Ep. Legatus Ro. Po. ad Carol. Martel. 180. C.

Anastasius Germani Patriar. C. P. Discip. & Syncellus: *ab Imper. ad consil. vocatus*. 175. C. *ab Imper. Germano abdicato subrogatus*. 176. A. *à Ro. Po. dignitate spoliatus*. B. *in concione advers. Copronym. jurat*. 183. C. *contumeliis ab eo afficitur*. 188. C. *Leonem IV. puerum Imp. sacrat*. 195. B.

Anastasius primus Defensor: *ad Desider. missus*. 218. B.

Anastasius Card. *condemnatus*. 306. C. *vi intrusus Ro. Po.* 307. A. *abdicatus*. B.

Anastasius Bibliothecar. *Legator. socius*. 320. A. *imo Legatus*. (51)

Anastasius III. Ro. Po. privilegia concedit Papiens. Episcopo. 386. A. *obit*. 387. A. (72)

Anastasius IV. Ro. Po. 711. C. *non prius Canonicus Regul.* 712. (5) *Lateranum obtinet*. *moritur*. 714. D.

Anastasius Imp. V. Artemius.

Ancona Pentap. Urbs. 4. C. *ibi patrimon. Ro. Po. assignatum*. 185. C. *restituta*. 204. D. *ejus incolæ Ro. Po. dediti*. 222. D. *à Sarracenis direpta*. 292. B. *ejus March. per Othonem M. ordin.* 441. C. *Ro. Po. dimissa*. D. March. Capus *à Frid. Imp. obsessa*. 777. A. *iterùm ab Archiep. Moguntino*. 789. D. *liberata*. 790. C. *ad obedientiam Lothar. II. Imp. redacta*. 670. A.

Anconitani ad parendum Friderico Imp. coacti. 773. A. *à Manuele Imp. adjuti*. 790. A.

Andali, Fam. Bonon. 983. A.

Andreas: *pecuniam Ro. Po. mittit*. 64. B.

Andreas Ep. Prænest. ad Desiderium cum execratione. 220. C.

Andreas Referendarius *ad Hadrianum Legatus*. 218. A. *iterum*. 220. A.

Andreas Patriarch. Aquilejæ ad concil. à Po. invitatus. 299. A. *Papiæ concilio adest*. 304. D.

Andreas Ep. Florentinus: *in Calvi coronatione subscribit*. 330. C.

Andreas Archiep. Mediol. 384. B. (61) *ejus ob.* 386. (69)

Andreas Ungaror. Rex: *pacem à Po. propositam detrectans excommunicatur*. 523. B. (46)

Andreas Co. Rupiscaninæ *contra Guliel. Reg. Sicil. præliat*. 723. C. *ad Frid. Regem Germ. confugit*. 726. B.

Andreas Zenus Dux exercit. *Venet.* 1067. D.

Angelarius Abbas *cum Monachis sedes ponit in cella S. Benedicti*. 350. A.

S. *Angeli* Castr. in Corsica: *à Genuens. captum*. 656. B.

Angelus: *Virginem salutans auditur*. 51. B. *vaginâ mucronem recondens conspicitur*. C. *ex quo ejus nomen moli inditum*. 52. A.

Angelus Particiacus Dux Venetor. *prima fundamenta Ducalis prætorii jacit*. 261. A.

Angilbertus Abbas: *ad Ro. Po. cum muneribus legatus*. 246. A.

Angilbertus Archiep. Mediol. 286. B. (33) *ejus mors*. 288. A. (36)

Angilbertus II. Archiep. Mediol. 288. A. (36) *à Ro. Ecclesia desciscit*. 298. C. (9) *in Papiæ concilio*. 304. D.

Angleria Opp. Mediol. *à Turrianis excisum*. 1052. B. (4) *à Vicecom. captum*. 1083. E.

Anglia: *Ro. Ecclesiæ tributaria*. 303. C. (22)

Angli 60m. *in expeditione Terræ Sanctæ*. 931. A.

Anien flu. Sabinor. *hinc inde à Sarracenis excurritur*. 333. B.

Amonius: *pro Aimoino usurpatus*. 21. A.

Ansa Desiderii uxor: *Monaster. Brixiæ promovet*. 208. A.

Ansaldus Genuens. Dux Classis *in Syriam*. 622. A.

Anscarius Eporediæ Marchio *in Arnulfum parat*. 366. A.

Anscarius Adelberti Eporediæ March. fil. *sub Noverca*. 394. A. *Camertum & Spoletanorum Marchiâ ab Hugone I. R. arte donatur*. 404. A. (5) *insidiator occisus*. 406. B.

Anscottinus Guliel. Reg. Sicil. Cancellarius *Beneventum obsidet*. 723. B.

Ansedisius Icilini Sor. fil. Prætor Patav. 998. A. *necatus*. 1033. A.

Anselmus Longob. Dux Forojul. *Monast. constructo se includit*. 195. B. *Nonantulanum decorat, cucullam & saculum obtinet*. 196. A. *hospitium construit*. B.

Anselmus Archiep. Mediol. conjurationis affinis. 270. D. *ejus electio*. 279. B. (17) *ejus dignit. initium & finis*. 285. (33)

Anselmus II. Archiep. Mediol. 353. C. 354. A. (34) *Berengarium coronat*. 356. B. (4) *ejus obitus*. 381. (54)

Anselmus Badagius Mediolanens. *Ep. Lucens. socius Legationis Petri Dam.* 540. D. *ejus præfessio*. 541. A. *Ro. Po. creatur*. 543. B. (26) V. *Alexander II.*

Anselmus III. à Raude Archiep. Mediol. ab Henrico suffec. à Po. improbatus. 588. B. (27) *obit*. 595. B. (44)

Anselmus Archiep. Cantuariens. Romam accedit. 596. A. *in Concil. Barii doctum se ostendit*. B. *insidiis appetitus*. C.

Anselmus IV. Valvasorius Archiep. Mediol. 601. C. (58) *ad Hierosol. bellum procedit*. 602. B. (60) *obit*. 605. B.

Anselmus V. Pusterla Archiep. Mediol. 650. A. (65) *Conradum II. coronat: excommunicatus*. 658. C. (7) *Anacl. Pseudo-Pont. favet*. 662. C.

Anselmus Hamelburgens. Archiep. Ravennæ: Exarchatus ei tributus. 719. B. (17)

Anselmus Ortus Legatus *Mediol. ad Frid.* 761. B.

Anselmus Episcopus Hastæ. 764. A.

Anselmus à Dovaria Bosnpis Cremonens. Principis pater; *Legatus Fœderator. Lombardiæ pro pace cum Frid. Imper.* 796. B.

Anselmus Spirensis Marescal. *Frid. II. Leg. ad Bonon.* 914. A.

Ansfridus è castro Reums Forojuliens. Dux *invasor, Regnum usurpare parans, captus obcæcatus exul pulsus*. 141. B.

Ansfridus Archiep. Mediol. 196. A. (86)

Ansfridus Abbas Nonantul. *ad Michaelem Legatus*. 281. C.

Ansidonia opp. maritim. Tusciæ: *à Sarracenis direptum*. 405. A.

Ansilberga Abbatissa, *præposita*. 208. B.

Ansoaldus Clotharii Legatus: *expiationis certamen petit*. 98. C.

Anspertus Archiep. Mediol. 327. A. (71) *Regem Ital. Calvum coronat*. 330. B. *subscribit*. C. *jurat*. D. *monitus de excommunicatione Veronens. Episcopi*. 333. C. *angustiæ Po. & Romanor. ei expositæ*. 337. C. *jussa Po. detrectans specialiter ad Ro. Concil. vocatus*. 341. C. *piorum communione privatus*. 342. A. *Carolum Crassum regem insignit*. D. *pietatis laudibus clarus obit*. 354. A. (34)

Antharius Dux: *Pipini ad Ro. Po. Legatus*. 199. A. *ejus comes postulata profert*. D.

Antichristus: *natus prædicatur*. 609. A.

Antimiacum Oppid. Montisferrati, *Ocimianum, seu Octimanum*. 743. C. E. (49)

Antiochia Syriæ: *capta*. 602. C. D.

Antiphona: *angelica auditur*. 51. B. *à D. Greg. expletur*. B.

Antisicum Opp. Mediolanens. *à Comensibus captum*. 652. D.

Antoninus Ep. Bergomens. S. Joanni suffec. 133. B. *ei Farrensis Basilica & redditus erepti*. 138. C.

Antonius Archiep. Mediol. 124. B. (21) *obit*. 126. A. (26)

Antonius, seu *Antoninus Patriar. Gradens. consecrationem cum pallio impetrat*. 165. A. (28) *conventui in Lateranum præsens*. 177. C.

Antonius Ep. Brixiæ: *novo exemplo substitutus*. 411. A.

S. *Antonius* Patavinus, *ejus adventus in Marchia*. 939. D. *moritur*. 943. B. *in Sanctor. numero relatus*. ib. C.

Apocrisarius Pontificius: *ad obsignanda Concilii acta ab Justiniano adhibitus*. 135. A. *per imprudentiam Conciliabulo subscribit*. 137. B.

Apollinaris Ep. Regii: *à Carolo M. privileg. impetrat*. 240. B.

S. *Apollonius Ep. Brixiæ ejus caput & brachium in Monast. S. Genesii*. 409. A.

Appenninus Mons: *per eum pars exercitus*. 364. A. *jumentor. pestilentia afflictus*. B.

Apulia: *Provincia*. 4. B. *à Sclavis vastata*. 110. B. *libera*. C. *Imperatori relicta*. 231. B. *à Sarracenis diu vastata*. 295. A. *iterum*. 304. B. 385. A. 388. A. *ad occid. Imp. reducenda*. 437. B. *redacta*. 438. A. *regio ab Othone M. ordinata*. 441. C. *per Sarracenos à Græcis capta*. 451. B. *& gravi prælio victores*. 453. B. *novo Magistratu adstricta*. 454. B. *ejus insignis mutatio*. 481. C. (32) *à bellatur*. 486. A. *eripienda Græcis*. 504. C. *ad* 505. A. *ejus reliquum Nortmanis subactum*. 506. C. *divisum*. D. *ejus Princip. ab Imp. institut.* 516. B. *insurgunt*. 522. B. *bello afflicta*. 525. C. & sequ. *invasori confirmata*. 539. B. & sequ. *subacta Nortman.* 553. B. *ejus comites conspirant*. 575. B. *ad Hierosol. bellum armatur*. 602. B. *à Po. lustratur*. 602. C. *turbata*. 633. C. *ad eam confugit Po.* 638. C. *capta*. 650. B. (66) *in parte Henrico & Lothario III. adhæret*. 675. C. *à Rogerio Rege Siciliæ recuperata*. 680. B. 683. A. *bello conflagrata*. 723. C. *item à Teutonicis*. 839. E. (36) *ab Othone Imp. ferè tota occupata*. 892. C.

Apuli: *in Sarracenos adjuncti*. 388. B. *opem præstant*. 494. A.

Aqua Nigra Brixianor. vicus *à Parmensibus cap.* 644. B.

Aqua-pendens, seu *Aquæ Taurinæ* Tusciæ Urbs *ibi Otho M. subscribit*. 431. A.

Aquæ Grani Urbs int. Mosam & Rhenum *insigni Basilica decoratur*. 245. A. *thesaurus & secunda spolia ad eam advecta*. 246. A. *inde elephas*. 254. C. *ibi Concil.* 259. C. 262. A. 263. B. 265. B. *ibi Ludovicus*. 267. A. 270. D. 271. A. 273. A. & B. 275. B. 276. D. 279. B. 280. C. 281. A. B. & C. 282. A. 284. B. C. & D. *ibi Ludov. & Lothar.* 286. B. *ad eam Judithes revocata ex Ital.* 287. B. *ibi Ludov. Pius*. 288. B. 290. A. & B. *regna dividit*. C. *ad eam Lothar. fugit*. 294. B. *ibi conventus*. 313. C. (41) *Ludovici II. portio*. 323. A. *ibi Calvus Imp.* 331. C. *ibi Otho M. Rex Germ. consecratus*. 405. C. *& Othonem fil. coronat*. 422. A. *consecrationis ordo*. 444. A. *ossa Caroli M. extracta*. 468. A. *Hen-*

Henrici pueri consecratio. 528. B. *ad eam Henric. IV.* 652. E. *ibi coronatus Lothar. II. Imp.* 655. C. *& in Germ. Reg. Henric. Friderici. Imp. fil.* 786. D. (21) *ibi Frider. Dux Sueviæ in Reg. Germ. consecratur*. 709. B. *& Guilelmus Co. Hollandiæ*. 996. A.

Aquæ Statel. Urbs It. ad Lævam Bormidæ flu. *ibi Berengar. Imp.* 367. C. *à Sarracenis invaditur*. 384. C. (62) 401. B. (99)

Aquileja: *ejus Patriarchæ dignitas*. 6. B. *antiquæ fortunæ nomen tantùm retinens*. 7. A. *capta*. 14. D. *ab Antistite sedes Gradum transfertur*: *inde duo Patriarchæ*. 79. A. *ejus dissidium in caussa trium capitul. fovetur*. 90. B. *schisma relinquit*. 142. B. (61) *Sclavor. incursionibus afflicta*. 179. A. *ab Ungaris prætervecta*. 381. B. *à Bavaris capta*. 412. B. *ejus Antis. auctoritas*. 446. C. *ibi convent. Frider. II. cum fil.* 944. A.

Aquinum Opp. Latii in fine Samnii *populationis Sarracenor. terminus*. 303. C. *ejus Gastald. opp. construit*. 326. A. *ad eum Po. Cardinalib. & exercitu stipatus*. 547. C. *ibi Po. colloquium*. 574. E. (92) *ibi Reginulfus Dux Apuliæ efficitur*. 679. A.

Aquinus Ep. Derthonens. 764. A.

Aquitania Gall. Prov. *ejus Rex*. 236. C. 267. C. *eius rex componenda*. 285. A. *ad eam Rex*. 286. A. *Pipino concessa*. 295. D.

Ara: *erecta Abbati in sanctitate demortuo*. 494. A.

Aragisus Desid. regis gener: Dux Benevent. 208. C. (8) 231. C. *tamquam Rex inunctus*, *Pontificis ditionem invadit*. 239. B. *veniam petens repudiatur*. D. *iterum clamans exauditur*. 240. A. *mortuus*. 242. A. (35)

Araldus Monficiliensis *Icilinum insultat. trucidatur*. 1016. C.

Arcardus Ep. Parmensis. 764. A.

S. *Archangelus* Apul. locus: *Rodulfi Nortm. portio*. 506. D.

Archiepiscopi: Raven. *pallio utentes*. 58. B. Mediolanenses *jure constituendi & coronandi Regem Italiæ decorati*. 68. C. (15) *de eis Lex*. 236. A. *Imp. & Regem Ital. firmare soliti*. 327. B. Ebronenf. *miraculo convictus*. 350. D. tres Germ. *quo jure & ritu ad consecrationem regis admitterentur*. 444. A. *ad Concil. in arce Romana*. 585. B. Senonenf. & Rhemenf. *in Trecense Concil.* 659. B. Mediol. *in magno Conventu Roncal.* 739. A. *suos ad libertatem incitat*. 745. A. Ludonensis, *seu Lundensis à latronibus Germ. captus*. 727. A. Mediol. *in Conciliab. Laudense excommunicatus*. 759. C. Viennensis *octavam coronationem Frid. I. in Imp. Mediolani facit*. 823 E. (3) Salernitanus *in carcerem perp. ab Henrico Imp. detentus*. 848 D.

Arcus Romanus prope Mediol. à Frid. Imp. oppugnatur. 735. B.

Ardea Latii Urbs: *ibi Victor. III. Po.* 590. A. *ad eam confugit Po.* 640. B.

Ardericus Archiep. Mediol. 407. A. (14) *Berengarium Epored. accit*. 420. C. *obit*. 411. B. (28)

Ardericus, seu *Alericus Ep. Hastens. arbitrio Ardoini I. R.* 480. C. *ab Henrico promotus* (20) *pugnâ extinctus*. 490. B.

Ardericus Ep. Vercellens. ut suffragan. Mediol. ad Imp. præsentat. 493. B. (59)

Ardicio Ep. Mutinens. 822. A.

Ardinus, seu *Ardigetus Marcellinus* Dux Mediolanensium. 923. A. *obit*. 941. D.

Ardoinus Epored. March. *conventu REX ITAL. declaratur*. 471. A. & C. (1) *vitio factus Rex dicitur Laudensi conventu*. 472. B. *perturbatus providet*. C. *victor*. 473. A. *Mediolanenses populatur*. 478. C. *victus*. 479. A. & *sequ. Monasterio se abdit*. 480. D. *obit*. 481. (28)

Ardoinus Lombardus Candidatus: *injuriam ulturus Apuliam occupat*. 504. C. *ad* 505. A.

Ardoinus Nortman. *ejus portio*. 506. D.

Arelate Gal. Narb. Urbs: *ibi coronatur Frid. I. Imp.* 797. (42)

Arethusa Sicil. flu. *turbulentum, & salsum*. 788. D.

Argellata Opp. Bononienf. 870. C. 997. D. & E.

Argenta Opp. ad finistram Padi: *Ravennatibus per Ferrarienses ereptum*. 787. D. *Ferrariensibus à Salinguerra ereptum*. 870. B.

Argenteæ mensæ: *à Carolo M. legatæ*. 265. A. *marchæ centum ab Henrico spondentur*. 484. A.

Argentei: *equorum calcei*. 500. C.

Argentina Urbs Germ. *Ludovici portio*. 323. A.

Argyrus nob. Barrenf. Meli fil. *ad Imp. Græcor. missus*. 482. B. Dux Nortmanor. *reliquam Apul. subigit*. 506. C.

Arialdus Clericus Decumanus *auctor oppugnationis Simoniacor. & Nicolaitar. Mediolani*. 533. A. *à Landulfo Romam ad denunciandum missus*. 539. B. *impellit*. 542. D. *roboratur*. 544. (28) *tumultu necatus*. 547. A. (36) 548. C.

Aribertus Aquensis Præpositus. 747. D.

Arichis Longob. Dux Beneventanus *Zotoni suffect.* 64. C. *quiescit*. *Ro. Pont. adhæret*. 72. A. *nutricius excipit suos*. 88. A. *obit*. 108. B. (86)

Ariminenses prælio victi à Bononiens. 904. C.

Ariminum: Pentap. Æmil. Urbs, viæ Flamin. terminus: *à Longob. penetratum, & vicinia ad oriens*. 171. A. *apud eum Longobardi strati*. 176. C. *restituitur*. 204. D.

Arioaldus Longob. 92. A. *inter factiones*. B. *REX ITAL. pacis laudem obscurat*. 93. B. *martirio consentit*. C. *de salute sua solicitus percussorem tradit, pro se ac illo postulat*. 94. A. *sanctitate Monachor. mitior officium præstat*. 96. B. *irâ incensus conjugem in arcem conjicit*. 98. B. *victus Reginam educit*. 99. A. *Tatoni Duci Tusciæ insidiatur*. 101. A. *aurum solvit*, *vitâ cedit*. B. (64)

Aripertus Longob. *ITAL. REX Theodelindæ fratris fil.* 114. A. (100) *Oratorium Papiæ extruit*, *dotat*. 116. A. *duobus filiis heredibus institutis decedit*. B. (7)

Aripertus Reginæ Gundebergæ consobrinus: *præstantem pro expiatione producit*. 98. D. (57)

Aripertus II. Ragumberti fil. Longob. *ITAL. REX bellum redintegrat*. 145. B. *Luitpertum capit*, *auxiliares ejus fugat*, *Laude potitus*, *Bergomum expugnat*, *Rotharitum relegat*, *Comacinam subvertit*. C. (69) *crudelitates agit*. 146. A. *erga Ecclesias præcipuè Romanam munificus*. 146. B. *Pontifici multos fundos & Patrimonium ademptum restituit*. C. (70) *præliatur*, *in Urbem refugit*. 150. D. *undâ oppressus*, *Basilicâ à se constructâ sepelitur*. E. *ejus laudes*. 151. A. (79)

Ariulfus Longob. Dux Spoleti: *Romam oppugnat*. 53. A. *Camerinum vincit*. B. *gentilis à S. Sabino protegitur*. C. *Sanctum agnoscit*. D. *à pace non abhorret*. 54. A. *ad Ro. partes facilis*. 55. B. *ad bellum incitatus*. 57. B. *conditione adjectâ pacem jurat*. 65. D. *ad Varnafridæ consilium agit*. 66. A. *subsidium prohibet*. 68. A. *item*. 70. B *decedit*. 74. B.

Ar-

Arloti Famil. Mant. 1077. B.

Arnaldus S. Justinæ Abbas *ab Icilino ejectus*. 958. C.

Arnoldus Bajoarior. & Carantanor. Dux : *ad It. regnum vocatus, ab Hugone I. R. pulsus*. 402. A.

Arnoldus Archiep. Raven. à Po: confir. acta Adelberti infirmat. 480. B. (26) *obit*. 488. B. (47)

Arnoldus Ep. Acerentin. ad eum auctoritas interdicti absolvendi missa. 565. A.

Arnoldus, seu *Arnaldus* Brixianus *hæreticus damnatus*. 684. B. *rebelles Romanos incitat*. 692. C. *in Cardinales sævit*. 725. A. (12)

Arnoldus Archiep. Colon. Frid. ducem Sueviæ in Reg. Germ. coronat. 709. B.

Arnoldus Barbavara Placentiæ Prætor *eam extorquet*. 770. D.

Arnolinus Norman. *ejus portio Labellum*. 506. D.

Arnulfus Carlomanni Germ. Bavariæ & Ital. Regis ex Concubina fil. *Carantanum, seu Carinthia et destinata*. 342. C. *procer. conventu Crasso suffec*. 352. D. *advers. eum Rodulfus*. 356. C. *ei Berengarius se submittit, Ducatum Forojul. penetrat*. 358. C. (8) *Zuendebaldum fil. cum exercitu mittit*. 360. A. *ad eum scribit Fulco Ep. Rem*. 362. A. *Berengarius & Simplex Reges auxilia petunt*. B. *cum exercitu in Ital. tendit*. C. *Bergomo capto, aliis deditis Berengarium Papiæ restituit, Vidonem insequitur, in Rodulfum dirigit*. 363. A. *à Po: advocatus venit, ad Urbem Leoninam castrametatus*. 364. B. *casu Lepusculi, inopinato primus post Gotthos Urbe per vim potitus*. C. *Sergianos interimit*. D. *IMPER. inunctus*. 365. A. *ejus epocha* (23) *Lambertum persequens Camerinum obsidet. ibi dolo fœminæ fatuus redditur, regnandi libidinem servans*. B. *despectus*. C. (24) *trans Alpes abit*. 366. A. *ejus inunctio vitiosa declaratur*. 367. A. *item* 369. B. *ejus obitus*. 375. D. (47) *Maravani ab eo salutatè*. 378. A.

Arnulfus Cler. Mediol. Archiep. nepos : *ejus abjurationis formula*. 542. A. & B.

Arnulfus Archiep. Mediol. in Græciam Leg. 438. D. *Serpentem æneum defert, Theophaniam comitatur*. 439. A. (29) *ejus obitus*. 450. A. (44)

Arnulfus Archiep. Remens. ejectus, carceri traditus. 460. A. *restituitur*. C.

Arnulfus II. Archiep. Mediol. 468. A. (97) *conventus de usurpato jure querelas denunciat*. 472. A. *Henricum eligit*. B. (2) (3) *commonet*. D. *armis solicitatus Henricum stimulat*. 478. C. *exercitum Hastam adducit*. 480. C. *belli reliquias victor persequitur*. 481. A. *ejus ob*. 484. B. *verior*. (36)

Arnulfus Ep. Cremonens. summotus. 575. C. *Antipapam consecrat*. 587. A.

Arnulfus III. seu *Arnoldus* ex Capitaneis *Archiepiscopus Mediol. à populo elec. ab Henrico institutus abdicatur*. 595. C. (44) *ab Urbano II. revocatus*. 599. B. *obit*. 601. C.

Arola Opp. Regiens. 999. C.

Arona Opp. Mediol. *captum*. 998. A. *à Turrianis eversum*. 1052. B. *à Vicecom. captum*. 1083. E.

Arquatum Castrum Placentinor. *à Parmensibus captum*. 869. D.

Arretini cum Co. Guerra Florentinos vincunt. 698. E. *à Florentinis victi*. 787. D.

Arretinus musicæ restitutor. 494. B.

Arretium inter Florentiam, & Perus. Urbs *à Desiderio instauratum*. 219. C. *in ejus agro Camaldulensium ordo institutus*. 477. A. (15) *ejus turres eversæ*. 623. B. (62)

Arriani : Longob. suos habent Episcopos. 35. B. *pavidi miraculo*. 43. C. *eorum ritu Longob. intinguntur*. 44. B. *advers. eos scribit S. Columbanus*. 83. B. *eorum labe Regis laus obscur*. 93. A. *miraculo moniti*. 94. A. *à Monachis infectandi*. 97. A. *fortiter defensati*. 101. C. *Bergomo expulsi*. 116. A. *Joan. Ep. Bergomensem martyrem faciunt*. 233. B.

Arrianus *Ep. Spoleti miraculo punitus*. 35. C. *item alter*. 43. C. *invasor item*. 94. A.

Arsenius : Legatus, *Lothario anathema indicit, Valdradæ imperat*. 317. A. *secum eam deducit*. (46)

Artabasdus animos attrahit. 183. A. Imp. Or. *appellatus quomodo*. C. (65) *oculis privatur*. 188. C.

Artemius princeps secretarior. Imperator consecratus, *Anastasius appellatus, doctus, Catholicæ studios. pietatis, Exarchum mittit*. 157. A. (5) *Rhodi Imperio à militibus exclusus, prælio superatus, fit Clericus*. 159. A. (13)

Artifices serici primum in Italiam traducti. 703. A.

Arx S. Andreæ à Cassinatibus *constructa, ibi Nortmanni adorientes puniti*. 509. C. & D. *à Cassinatibus in odium Nortmanor. capta*. 610. A. & B.

Ascilitinus Nortmanus Sigelberti fr. *Capuam venit*. 483. A. *ejus portio Acherontia*. 506. D.

Asculum Ap. Urbs *Græcis eripitur*. 505. A. *Gulielmi Nortm. portio*. 506. C. *à Friderico II. Imp. receptum*. 973. D.

Asiatici Crucesignator. exercitum turbant. 700. D.

Assisiates : Urbevetanor. auxiliatores. 823. C. *repugnantes restitutioni*. 856. E. *desistentes debellatè*. 988. B.

Assisium in Duc. Spolet. Urbs : *restitutum Po*. 856. D.

Asprandus Longob tutor Luitperti Regis. 145. A. *auxilium quærit, quo, armis frustra occurrit*. B. (66) *prælio fugatus, obsidionem elabit*. 145. C. (69) *in Bajoariam exulat*. 146. A. *Italiam repetere cogitans*. 150. C. *cum exercitu apud Papiam prœliatur*. D. *in ITAL. REX post tres menses obit, laudibus cumulatur*. 152. A.

Asprandus Luitprandi Nepos Spoleti Dux. 184. B. (67)

Atenulfus Capuæ Gastald. Benev. & Capuæ Princeps. 375. B. *in Sarracenos vario marte pugnat*. C. *privil. Cassin. concedit*. 386. A. *in Sarracenos stimulatus*. 388. A. *mort*. B.

Atenulfus Capuæ Princeps : *prælio concisus*. 453. C.

Asterius Archiep. Mediol. 95. A. (46) *moritur*. 115. A. (1) E.

Ateste Op. Veron. Diœces. *à Patavinis captum*. 899. E. *ab Julino captum*. 998. C. *Azoni Estensi reddit*. 1031. A.

Atestinorum fam. 367. B. 408. B. & C. 414. C. & D. 416. D. 429. C. 435. A. 438. C. 452. B. 457. C. 465. B. (86) 476. B. 479. B. 485. C. & *sequ*. 523. A. 531. B. 536. A. 537. B. 544. B. (30) (35) 547. D.

Athanasius Patriar. Hierapoli, ut vocabatur Jacobitar : astutè Heraclium in hæresim ducit. 97. C.

Athanasius Ep. Neap. Sergio Duce fratre capto Dux fratri suffic. Sarracenis fœderatus, malor. causa, anathema illi inflictum. 332. C.

Athe-

Athenulfus Cap. & Benev. Princeps *à patre obses datus, in Germ. educandus mittitur*. 437. A. *ad Monast. Cassinum adductus*: Abbas Cassin. *Rotundulo ejecto*. 478. A. & B. (18) *Dattum Barensem recipit*. 482. B. *ad bona Monast. tuenda Nortmanos accit*. 485. A. *captos liberat*. B. *fugiens naufragus*. 486. B.

Athenulfus Archiep. Salerni vinculis à Pandulfo traditus eximitur à Conrado Imp. 501. D.

Athenulfus Beneven. Principis fr. *à Nortmanis Dux ascitus, adversi. Græcos, bene pugnat*. 505. B.

Athesis fl. It. mirabiliter ingruit. 43. E. 594. C. 850. A.

Atho Archiep. Mediol. 386. B. (69) *ejus ob.* 390. (79)

Atho II. Archiep. Mediol. 554. A. *exterritus se abdicat, à Po. confirmatus*. B. (61) *se gerit Romæ*. 560. B. (78)

Attho Sigifridi Co. fil. Co. Parmens. Hildegardis maritus: *genus Mathildis procreat*. 367. B. *ejus posteri in Tuscia diu dominati*. 408. B. *Monasterior. ædificator, Canussium extruit*. C. *ibi Adeleidem R. excipit, eam dare abnuit, in angustias positus*. 414. C. *ad Othonem mittit*. D. *ulciscendus*. 416. D. *obit*. 429. C.

S. *Attala*: Abbas Bobiens. 83. C. *ad eum litteræ Agrestini, & Regis rescriptum*. 91. A. (38) *Bilidulfum Mon. mittit*. 93. B. *ad eum Rex, cujus munerib. aspernatis, petitionem explet*. 94. A. *mortuus*. 96. B.

Attinacum Gal. locus: *ibi conventus*. 277. B. & 288. A.

Atturina, seu *Atina* Apul. Urbs: *à Pisanis capta*. 678. B.

Avari: victi. 243. (38)

Aubedo Clotharii Legatus *Gundebergæ liberationem impetrat*. 110. A.

Audoaldus Fr. Dux: *cum sex aliis ad dexteram Ital. tendit*. 45. B.

Audomarus Co. Genuens. *à Sarracenis necatus*. 258. A.

Avennio Gal. Narbon. Urbs: *à Sarracenis capta*. 176. B.

Averroës Phil. *insignis florens*. 706. D.

Aversa Campan. Urbs: *ejus Co. instituitur*. 496. A. (71) *confirm.* 516. B.

Aversani: vindicare volentes Nortmanos. 510. C.

Aufidus flu. Apul. *ibi fusi Græci*. 505. B.

Augiæ Germ. loc. *ibi Leo IX.* 520. A.

Augusta Urbs Germ. *ibi Carol. M.* 241. B. *in ejus conventu Bereng. II. cum filio Othoni se dedit*. 416. A. *ibi cum exercitu Henricus III. Germ. R.* 547. A. *conventus à Principibus Regi indictus*. 566. C. *ad eum Po. contendit*. E. *Alemanis erepta*. 588. A. *cur ab Henrico IV. relicta*. 620. C. *ibi magnus conventus Frid. Germ. Regis*. 730. B.

Augustinus Monachus Benedictinus: *in Britan. ad Evangel. promulgandum missus*. 64. A.

S. *Augustinus: ejus ossa in Sardiniam asportata, ab impietate Sarracenorum, dato pretio Papiam transferuntur*. 163. B. (25) *in templo collocata*. 164. A.

Avicenna Medicus *perspicuus floret*. 706. D.

Aurelia Gal. Urbs: *ibi Guntrannus regnat*. 24. A. *Ludov. conventum habet*. 285. A.

Aurius Adalualdi Notar. *venenatam epistolam scribit, & rescripto Regis nomen ponit*. 91. A. 38.

Aurona: auribus & naso privatur. 146. A.

Auserense opp. Dalmatiæ *direptum*. 292. B. *incensum*. (51)

Austrasia: Lotharingia imposterum dicta. 296. B.

Autharis Longobard. *ITAL. REX exercitum Brixillum adducit*. 33. B. *Regnum ordinat*. C. *item, & justitiam constituit, fit Christianus sed Arrian.* 35. B. *dolet, exanimatus inducias pangit*. 36. B. *munitionibus firmari mandat suas, Legatos pacis mittit*. C. *Italicos aggressus*. 37. B. *oppidum & thesaurum recipit*. C. *Francis occurrit*. 40. A. *eos fugat*. B. *Samnium penetrat, ad se adducit*. 41. A. *Ducatum ejus instituit*. B. *à Childeberto repulsam passus, à Garibaldo uxorem impetrat*. 43. A. *ipsam invisit*. B. *Bajoariis Regem se prodit*. C. *auream clavem, & miraculi descriptionem ad Ro. Po. mittit*. D. *alterius miraculi spectator*. 44. A. *Longobardor. filios Arriano baptismo intingi jubet*. D. *Uxorem excipit*. 45. A. *Francor. impetum intra mœnia excipiendum statuit*. B. *pacis Legatos mittit*. 46. B. *veneno interit*. 48. D.

S. *Auxanus Archiep. Mediol.* 10. (11)

Auxianum: Castrum Genuens. *à Lucensibus captum*. 784. B.

Auximum Pentap. Æmiliæ Urbs Piceni: *à Longob. penetratum, & vicinia ad accidem*. 171. A. *ejus patrimonium institutum pro Ro. Po.* 185. C. *restituitur*. 204. D. *ejus incolæ Ro. Po. dediti*. 222. D.

Azo Ep. *Eporediens. in Calvi coronatione subscribit*. 330. C.

Azo Scriniarius: *Po. ad Othonem M. Leg.* 420. D. Protoscriniar. *iterum ad eumd. Leg.* 433. A.

Azo Scriniarius: *Pontifici suspectus naso & manu truncatur*. 430. B.

Azo Atest. Hugonis fil. *superatur*. 479. B. *ab Henrico III. evocatus*. 567. D. *pro eo supplex*. 568. A. *fidejussor*. 569. A.

Azo Card. *Basilicam Ferrar. consecrat*. 671. C.

Azo Marchio Estens. *Marchesellam Guglielmi Adelardi fratris fil. nubit*. 852. A. Veronæ Prætor. 881. A. *ibi ad fugam coactus, inde victor redit*. 882. A. *Salinguerram à Ferraria expulit*. *ibid.* C. *Othonem Imp. recipit*. 886. C. *ab eo deficit, & ad Frid. II. Imp. transit*. 890. C. *Salinguerram & Vicar. Imp. à Ferraria expellit*. 891. C. *pro Po. feliciter se gerit*. 894. C. *Pace cum Salinguerra facta moritur*. 896. A.

Azo II. Marchio Estens. 903. D. *à Ferraria expulsus*. 918. A. - *Fractam capit*. 925. B. *Veronam obsidet*. 941. D. - Veronæ Prætor. 957. C. *Patavium sibi commissum*. 558. B. *Vicarius Ecclesiæ*. 972. C. *Patavium cum Pontificiis Icilino eripit*. 1030. E. *Oppida sua recipit*. 1033. B.

Azo Jurisconsultus Bononiens. 892. A.

B

B*Adagiorum* fam. Mediol. 543. A.

Badianum Opp. Mutinens. *à Bononiensibus captum*. 937. A. *incensum*. 991. D.

Baduarius Ducis Venet. fr. *ad Po. missus, vulnere moritur*. 345. B.

Bajelardus Nortman. Humfridi fratris fil. Apul. Co. *pulsus*. 535. C. 539. C.

Bajoaria: à Francis subjecta. 45. A. *ibi exul Asprandus*. 150. C. *ab Hunnis invadentibus liberata*. 241. C. *in Provinciam Franciæ Regno subjectam redacta*. 242. C. *per eam transit Ro. Po.* 257. A. *inde exercitus*. 274. B. *ad eam Rex*. 286. A. *in paternor. divisione Carolomanni cum Regni titulo portio*. 332. A. *dein Ludov. fratris*. 342. C. *Crassi Imperat.* 346. C. *Ungaris incursatur*. 378. A. *ibi dis-*

ſtdium. 416. B. *filio Ducis indulta*. 418. B. *eam pertranſit Leo IX*. 520. A. & *Henricus II. Imp*. 532. A. *ejus Ducatus Duci Saxoniæ adjudicatus*. 712. C.

Bajoarii: *victi ab Alabi* Longob. 135. C. *Aſprandi auxiliatores prope* Papam *prœliantur*. 150. D. *edomiti*. 241. B. & C. *unus arrogantiá prævalens*, *ſolertiá Itali victus*. 360. B. *in fidem Othonis M. ſe tradunt*. 417. A.

Balbenſes pop. Ro. Duc. *ſubmiſſi*. 181. B.

Baldericus Dux Forojul. *Ludevitum ſternit*. 274. A. *in fidem redeuntes recipit*. 275. A. *Ducatu privatus*. 281. C.

Boldomus Abbas Caſſin. *à Po. & Rege l. impetrat*. 408. B.

Balduinus Co. Flandriæ: *bellum gerit*. 476. B.

Balduinus Lotharing. Gothifredi fr. Rex Hieruſalem. 604. C. *coronatus*. 605. A. (70) *Cæſaream capit*. B. *donat Genuenſibus*. 609. C.

Balduinus II. Rex Hieruſalem: *hoſpitium concedit Equitibus Templariis*. 642. D. (49)

Balduinus IV. Hieroſolym. Rex: *filiam ſuam Villelmo Marcb. Montisferrati deſponſat*. 798. B. *Saladinum Sarracenor. Reg. vincit*. 824. A. *ab eodem victus occiditur*. 825. A.

Balduinus V. Hieroſolym. Rex. 825. A. (9)

Balduinus Vicedominus Prætor Mutinenſium. 897. B. *captus & interfectus*. *ibid.*

Balnenſe Territorium: Pentap. locus *reſtituitur*. 204. D.

Balneocavalli Comites. 968. C.

Balneocaballum in poteſtatem Bononienſ. tranſit. 1021. C.

Balneoregium Tuſc. Opp. *à Longob. invaſum repetitum*. 81 B. *Ro. Po. donatur*. 225. B.

Bamberga Urbs Francor. *Baſilica Epiſcopio & bino Cœnobio decoratur*. 476. B. *ad eam Ro. Po*. 484. A. *ejus Archiep. à* Po. *objurgatus*. 552. B. (53) *à Legatis officio remotus*. 558. B. *ibi Paſcha à Frid. Rege celebratur*. 710. B. *ibi coronatio*. 786. (21)

Baratellum arx Comi: *quando ædific*. 645. A. *hinc erumpentes victores*. D. (57) *ibi Frid. ipſius exercitu à Mediol. cæſo*. 757. D.

Barbolana fam. Ven. 490. C.

Bardas Michaëlis Porphyr. avunculus: *Cæſar creatur*, *auctor tumultus*. 309. B. (36)

Bardo Archiep. Moguntin. Monaſter. conſecrat. 497. C.

Bardonicium Caſtr. Papienſ. *à Mediol. everſum*. 901. B.

Bariſo: *petitur ab Januenſ*. Rex Sardiniæ. 769 A. *Papiæ coronatus*. 770. A. *in carcerem à Genuenſ. traditus*. 771. B. *relaxatus*. 789. C.

Barlaſſina Opp. Mediol. *ibi martyrium*. 1013. C.

Barrium Apul. Urbs: *à Sarracenis intempeſtivè captum*. 294. D. *diu ſervatum*. 295. A. *fruſtra obſiſſum*. 304 C. (24) *tentatum*. 318 A. 319. A. 320. C. *ſubverſum*. 322. A. (55) *ejus regio à Sarracenis populatur*. 332. B. *captum*. 451. C. *à Sarracenis obſeſſum*, *à Venetis liberatur*. 475. C. *jugum Græcor. excutere fruſtra tentat*. 482. A. *à Nortmanis obſidione captum*. 549. C. (45) *ibi Concil*. 596. A. & B. (45) *ab exercit. Lothar. II. Imper. invaſum*. 675. A. *ejus Arx capta*, & *incenſa*. B. *à Roberto Comite captum*. 700. C. *à Gulielmo Rege Sicil. receptum*. 726. A. & C.

S. *Bartholomæus*: *ejus oſſa Beneventum delata*. 291. A. *Romam avecta*. 454. B. (54) 469. B. (100)

Bartholomæus de Brigantis Ord. Prædic. *auctor Ordinis S. Mariæ Glorioſæ*. 948. B.

Bartholomæus Baſacomatra Bonon. *ejus Turris decuſſa*. 927. A. *prælio occiſ*. 1081. A.

Bartholinus Toberuerius Prætor Neap. 1019. B.

Bartholomæus Becatellus Bonon. 1064. B.

Bartholomæus Guadrzanus Bonon. *occiſus*. 1060. C.

Bartholomæus Butrigarius Antianus Bononienſ. 1060. D.

Barca Opp. Piſtorienſ. *à Bonon. acceptum*. 878. B.

Barulum Apul. Caſtrum *ab exercit. Lothar. II. Imp. captum*. 675. E.

Barzinora Opp. Mediol. *oppreſſum*. 923. A.

Baſilea Urbs Elvet. *Ludovici portio*. 323. A. *Conrodi Imp. mora*. 495. A. *ibi conciliab*. 544. A.

Baſilica: *D. Salvatoris Conſtantiniana* Lateran. *Rom. Pont. ſedes*. 5. A. - Spoleti *ab Arriano Ep. tentata*. 35 B. - S. Sabini Spoleti. 53. B. Modoëtiæ *inſignis conſecrata*. 68. B. *pro* Vaticana *Rom. Pont. cura*. 72. A. - S. Petri *æneis tegulis cooperta*, *pars argenta incruſtatur*. 99. B. Lateranenſis *expilata*. C. *nova dedicata*. 102. C. *in* Lateranenſi *Concilium*. 108. A. cæt. Verbo Concil. *in Baſil.* Præſepis *maximum ſacrilegium tentatur*. 110. A. *in* Vaticana, *ad* Præſepe, Laterana, Julii *Imperator accumbens*, *eas domis decorat*. 121. C. & D. - Farræ & Papiæ *conſtructæ*. 126. B. Farrenſ. *Epiſcopo aufertur & ejus redditus*. 138. C. *reſtituta*. 140. C. *fores* Lateranenſis *vi apertæ in Rom. Pont. defenſionem*. 140. D. - Salvatoris Papiæ *ab Ariperto conſtructa*, *ibi ejus ſepultura*. 150. E. S Marci Romæ *aquis Tiberis perfuſa*. 159. B. - Beati Valentini Martyris Interamnæ *à Rom. Pont. & Rege colitur*. 184. C. - S. Petri ad Cœlum aureum *voto concepta*. 163. C. *conſtructa*. 164. A. *à Rom. Pont. viſitata*, *ibi celebrante*. 196. D. Aquiſgrani *inſignis conſtruitur*. 245. Vaticana & Lateranenſ. *donariis aucta*. 252. B. - S. Petri Olivolæ *inchoata*. 276. B. - S. Marci Evang. Venetiar. *conſtruitur*. 282. B. - S. Petri & Pauli *ſuburbanæ à Sarracenis direptæ*. 299. B. *ornantur*. 301. D. - Vaticana *campanario*, & *lapideis muris munitur*. 303. B. Lateranenſ. *terræmotu procumbit*. 367. A. Regii Lep. *poſſeſſionibus aucta*. 383. B. Lateran. *reſtauratur*. 385. A. - Patavina *ab Ungaris inflammata privileg. inſtauratur*. 387. A. - Cæt. Verbo privil. S. Pauli *ſuburb. Abbati Caſſini conceſſa*. 408. A. - Vatica. *ſpoliatur*. 449. C. - Bambergæ *conſtruitur*. 476. B. *à Rom. Pont. conſecratur*. 484. A. Gradenſ. *diruta*. 488. B. *constructa Piſis*. 523. A. (45) Lucæ *ſacratur*. 546. D. - Caſſini *inchoatur*. 548. C. *ſolemniter conſecratur*. 553. C. - S. Pauli *ab Henrico violatur*. 584. A. S. Petri *direpta*. B. *à Victorianis defenſata*. 590. D. - S. Geminiano *ædificata*. 619. C. & D. Sanctæ Mariæ *dedicata*. 620. B. - Parmæ *corruit*. 638. A. - Vaticana *metu reddita* Pont. 639. B. - S. Laurentii Genuæ *à* Pont. *ſacratur*. 742. C. *plures illuſtrius extructæ*. 649. B. - S. Petri *ab Anacleto Pſeudo-Pont. ſpoliata*. 661. B. - Ferrarienſ. *extructa à Gulielmo Adelardo*. 671. C. - Vaticana *à Romanis rebellibus capta*. 692. C. - Bambergenſis *ibi Conradus II. Imp. ſepultus*. 706. C. - Lateranenſis *ibi Concil*. 811. C. - S. Martini Lucæ *privileg. exornata*. 821. E. - S. Petri Bononiæ *à Lucio III. Pont. conſecrata*, & S. Geminiani Mutinæ *dedicata*. 822. A. Cremon. *Palio aureo à Frider. II. Imp. ditata*. 895. A. - S. Petri Bononien. *corruit*. 923. B.

Ba-

Basilicapetri Opp. Mediol. *à Frid. II. Imp. eversum*. 970. A.

Basiliscus: miraculo extinctus. 301. A.

Basilius Dux *ad occidendum Rom. Pont. assumptus*. 164. B. *monastica inclusione multatus*. C.

Basilius Imp. Or. *collegam occidit*. 318. B. (47) *Legatos ad Pont. pro concil. contra Photium mittit*. 319. D. *obit*. 352. A.

Basilius & Constantinus fratres: Romani II. filii: Impp. Or. 450. C. *Apuliam & Calab. recipiunt*. 451. B. *obit Basil.* 492. C. (56)

Basilius Abbas Cassin. *per vim præpositus in superbia persistit*. 494. B. & C. (63) *in arce S. Agathæ refugit*. 501. B.

Bassacius Abbas Cassini. *Ludovicum monet*. 303. D. *in Franciam ad mala evertenda proficit*. 304. B. *obit*. 308. B.

S. *Bassiani Ossa in Civit. Nova Laud. translata*. 768. C.

Bassianum Marchiæ Opp. 936. B. *à Lothar. II. Imp. dirutum*. 681. C.

Battifollis Opp. Etruriæ. 770. B.

S. *Baudolinus: ubi floret; ejus spiritus*. 187. B.

Beatrix Conradi Imp. fil. Bonifacii Atest. uxor secunda: *ejus nuptiæ magnificentissimæ*. 500. C. *genealogia*. (86) *vidua cum puero dictionem excepit*. 523. A. (44) *Gozeloni Lotharingiæ Duci nubit filiam filia ejus tradit*. 526. B. (51) *ab Henrico retenta*. 531. B. (63) *legitimum Pont. tuetur*. 544. B. (30) (35) *ditionem cum filia tuetur*. 547. D. *ut abstineat ab interdicta Archiepiscopo præcipitur*. 556. C. *ad eam Pont. literæ*. 559. A.

Beatrix Rinaldi Co. Burgundiæ fil. *Friderico Germ. Reg. desponsata*. 726. C.

Beatus Obelerii Venetor. Ducis fr. *consors adscitus*. 256. B. *ad Carol. M. accedit*. 256. C. *fœdus contrahit*. 258. A. *ad Necephorum rationem Venetor. reddіturus*. B. *fratres ut Fr. amicos pellit*. D. *ex suorum consilio Regiam traducit: obit*. 261. A.

Becchones Sclavor. Dux *necatus*. 257. B.

Belcanor. fam. 508. B. 519. A. 524. C. 525. A. 546. B.

Belgica seu Austrasia *Lothario confirmata*. 295. D.

Bellunum Venetorum Urbs *ab Icilino captum*. 998. A.

Beltramus Monachus *Cretanus*. 898. B.

Benedictus I. Rom. Pont. eximiæ pietatis. 23. A. *frument. subsidium procurat*. 26. B. *moritur*. 27. A.

Benedictus II. Rom. Pont. antiqua libertate electus. 133. C. (44) *prænuntiata morte decedit*. 134. A. & B.

Benedictus III. Rom. Pont. elec. 307. A. *pœnitentiis studet, consecratus*. B. *Imp. consulit, obit*. 308. C.

Benedictus IV. Rom. Pont. factione Tuscul. elec. inexpectatis leg. consecratus. 375. D. (46) *animum adit ad vocandum exterum regem*. 376. A. *cum IMP. coronat*. 377. A. *obit*. 383. B. (59)

Benedictus Diac. Card. ad Othonem M. à Pont. Leg. 426. D. - *Pseudo-Pont.* nomine *V.* 430. B. *misericordiam petens Pontificialia deponit*. D. *Presbyteratu privatus, relegatus obit*. 431. A. *ejus verior ob.* 433. (12)

Benedictus VI. Rom. Pont. 441. A. *in vinculis necatus*. 449. B. (42)

Benedictus VII. Rom. Pont. Tusculanor. factione. 449. C. *Legatis Imp. præsentibus*. (43) D. *multos vinculis tradit*. 450. A. *Othon. II. lætus excipit*. 452. B. *obit*. 455. B. (60)

Benedictus VIII. Rom. Pont. Tusculanor. factione: fœdus jungit cum Henrico. 478. B. *Henricum coronat, privil. firmari obtinet*. 480. A. *Salernitanum Archiep. confirmat*. 481. C. (31) *Ducatum Barrensem Cassino Garilianum transfert*. 482. B *Germaniam tendit*. 484. A. *alium Salerni Archiep. confirmat*. B. *Cassini moratur*. 487. A. *citat Patriar. Gradensem*. B. *obit*. C. (44)

Benedictus IX. Rom. Pont. ex fam. Tuscul. Theophylactus dictus. 496. B. (72) *profectus Cremonam*. 500. B. *subigit Aquilejensi Patriar. Gradensem*. 508. A. *retractat*. B. *factione ejectus*. 512. A. (11) *repositus, se abdicat, mercede. Ibid.* (12) *opibus factionis ad Pont. revertit*. 517. A.

Benedictus X. Pseudo-Pon. vi Tuscul. & pecuniæ adoratur. 536. C. *se abdicat, excommunicatur*. 537. B.

Benedictus Ep. Cremonens. in Calvi coronatione subscribit. 330. C.

Benedictus Card. Archidiac. Benedictum Pseudo-Pont. objurgat. 430. D.

Benedictus Archiep. Mediol. 135. B. *litem habet cum Papiensi Ep.* 157. B. (7)

Benedictus Ep. Legatus Rom. Pont. ad Luitprandum. 186. B.

Benedictus Archidiac. *ad Ludov. Legatus*. 278. A.

Benedictus Arch. Salern. 481. C. (31)

Benedictus U. P. Laicor. Romanor. sententiam ad comitia defert. 592. B.

S. *Benedictus Pontificem sanat*. 593. C.

Benedictus Abbas *S. Petri Mutinæ*. 939. A.

Benedictus Veronens. Ord. Prædicat. *Bononienses conciliat*. 983. A.

Beneventani: armis coacti in fidem redeunt. 437. A. *à signis recedentes, maximæ stragis caussa*. 453. B. *invisum Imp. habentes, per Pont. communione semoti*. 516. B. *diris laxati*. 521. A. (35) 526. A.

Beneventum Urbs Samnii Caput *Longobardis deditum*. 41. A. *ejus insignis Ducatus*. B. *ad eum Regina & filius in exilium missi*. 118. B. *à Græcis obsidetur*. 120. B. *pace firmata, fraude tentatur*. D. *obsidione solvitur*. E. *ejus Ducatus auctus*. 141. A. *à fide Regis deficit*. 181. A. *à Rege captum*. 186. A. *ejus Dux à Carolo creatus*: 231. C. *ejus Regio ad fidem armis redacta*. 244. C. *tumultu ejus Duce occiso, alter substitutus*. 271. A. *ad eum Sancti Bartholomæi ossa*. 291. A. *ibi seditio*. B. *frustra appugnatur*. 296. A. *à Sarracenis auxiliariis afflictum*. 303. C. *ejus Duc. divisus, Monasteria, Ducum jurisdictione exempta*. 304. A. *Regio ejus iterum à Sarracenis incursata*. C. *ibi Ludov.* 316. C. 319. B. *conspirantium refugium*. 322. B. *vix adortum dimissum*. 323. C. *in maximo vitæ periculo ibi Imp.* 324 B. *à Græcis obsidione captum*. 361. A. *à Vidone Græcis pulsis, Ducatus sibi vindicatur*. 364. A. *ejus diuturni principatus initium*. 375 B. *à Græcis appugnatur*. 403. C. *ejus ager ab Ungaris vastatus*. 405. A. *ejus Principes deficiunt*. 436. A. 437. A. *Ducatus ordinatur ab Othone M.* 441. C. D. *ab eodem irato adortum, insigni ex S. Bartholomæi ossibus spoliatur*. 454. B. (54) 469. B. (100) *ejus in agro Otho III.* 467. B. *à Conrado subactum*. 493. (60) *eumdem cum familia recipit*. 501. D. - *Henricum II. non recipiens*. 516. B. *persistit*. 521. A. (35) *diris addictum*. 522. B. (41) *ab Imp. Pontifici permutatione concessum*. 524. A. *Pontificem recipit*. 526. A. *ibi infirmatus Pont.* 528 C. *ibi concil.* 538. (16) *à Nortmanis captum*. 574. *ibi Pont.* cel-

colloquium. (92) E. *ibi Robertus fractus*. 575. B. *ibi concil.* 591. A. 594. (40) *ad eum Pont.* 621. A. *ibi concil.* 633. D. 638. C. (36) *ibi Callistus sacramenta Principum recipit*. 644. A. (56) *item accedit pro Duce armis occurrens*. 652. B. *ad eam tendit Honor. II.* 652. D. *ab Imperialibus captum Inno. II. Pont. concessum*. 675. A. *ab Anscottino Guhel. Sicil. Regis Duce obsessum*. 723. B.

Benno Ep. Offemburgens. Henrico III. dissoluto socium se præbet. 571. D.

Berengarius Co. Mediol. contributus, *agrum Mediol. infestans victus*. 481. A.

Berengarius Cler. Andegavens. *hæresim spargit*. 511. C. (10) *ejus literæ ad Lanfrancum*. 520. B. *communione summotus*. C. *ad Concil. citatus, mittit, ejus liber & opinio damnatur*. 521. A. 532. B. *in Concil. Lateran.* 538. D. *convictus, fidem jurat*. 539. A. *ad errorem redit*. 577. A. *eum iterum abdicat*. B. *Catholicus obit*. 592. E. (35)

Berengarius Bajoarius *præf. datus*. 623. D.

Berengarius Co. jurat. 629. C.

Berengarius Efcrardi fil. Dux Forijulii. 331. A. *angustiæ Po. & Romanor. ei expositæ*. 338. A. *à Ro. Pa. solicitatus ad Ecclesiæ defensionem*. 341. C. *quoque Veronensi ditioni præest*. 355. B. *Regnum Ital. & Imp. titulum sibi vindicare conatur*. C. *sine certamine Regnum occupat*. 356. A. *REX ITALIÆ coronatus*. B. *prælio victus*. 357. B. *& iterum Italiâ cedit*. 358. A. *Arnulpho Tridenti se submittit*. (8) *quem in Vidonem incitat*. 360. A. *Arnulphum iterum stimulat*. 362. A. *à Pa. solicitatus*. (18) *ipsum in Ital. tendentem comitatur, Veronæ constitutus*. C. *restitutus*. 363. A. (19) *cum exercitu Papiam venit, Regiam obtinet*. B. *à plerisque desertus Veronam redit*. C. *Arnulfum iterum excitat*. 364. A. *ejus jussu obcæcandus fugit*. 365. C. *ejus mora & fœdus*. 367. C. (32) *Regni repetendi lux affulget*. 372. C. *Papiæ Regiam recipit, Adelbertum liberat, Urbes lustrat, Privilegia comprobat*. 374. A. *ab Adelberto Lucæ auxil. postulat*. D. *majore exercitu Ludov. Prov. R. occurrit, premit*. 375. A. *dimittit*. B. *in eum machinationes*. 376. A *prælio intentato fugit*. C. *Veronâ pulsus, fugit*. 378. C. *occultè ingressus, eam capit*. 379. B. *Ludov. obcæcat*. 380. C. (52) *pacata Italiâ Mutinensem Eccles. munerat*. 381. A. *advers. Ungaros solicitus*. B. *pecuniâ datâ eis pulsis Eccles. sublevat*. 383. A. *perfidiâ militum non adversatur Ungaris nec Sarracenis*. 384. B. *Papiæ moratur*. 385. A. *Veronæ*. B. *Privilegia impetrat pro Episcopo Papiæ*. 386. A. *concedit Episcopo Patavino*. 387. A. *agror. terminos definit*. B. *IMP. inunctus*. 388. D. (75) *Cremon. Ecclesiæ beneficia confert*. 389. B. *capit Bertam cum filio, quam impunè dimittit, Modoetiæ moratur*. 390. A. *in eum gravis seditio*. B. (81) *Oldericum Co. capit, repetit*. 391. A. *solers Ungaris utitur*. C. *de misericordiâ male meritus*. D. *Veronâ puls. adhuc fautores habet*. 392. A. *vario marte pugnat*. B. *insidiatori suavem se præbet, & munificum*. D. *necatus*. 393. A. (85) *laudatur*. B.

Berengarius Adelberti Epored. March. ex Gisla fil. 374. C. *sub Noverca*. 394. A. *arte uxoratur ab Hugone I. R.* 404. A. *insidiator frustratus, insidias deludit*. 406. C. *dum exulat timetur*. 407. B. *consulit de I. R. occupando*. 409. A. *in Ital. progreditur*. D. *multi ad eum se conferunt*. 410. A. *Mediolani se Regem gerit*. C. *ejus solertia*. E. *penes eum jus imperii, Ecclesias distribuit*. 411. A. & B. *pecuniam extorquet*. 413. A. *ITAL. REX acclamatus*. B. *fœdus cum Venetis renovat, terminos ponit*. C. *Reginam & Papiam capit*. D. *Canussium obsidet*. 414. C. *castra movet cum filiis alia loca ab Othone defensurus, sed Papiâ spoliatur*. 415. C *pacem petere contendit, ab Othone regali pompâ exceptus*. D. *in ejus potestate se cum filio permittit, hinc Regnum paucis exceptis recipit*. 416. A. *deficit, ulcisci & vexare instituens*. D. *acrius urgens*. 418. B. *prælio victus*. 419. C. *inflatus*. D. - *Ducatum Spolet. armatus affligat*. 420. A. *Papiæ sedet*. B. *furens*. D. *territus firmiorem arcem infedit*. 422. B. *Regno abrogatus*. C. *unà cum conjuge obsessus*. 426. B. *premitur*. 427. A. 429. C. *in Bajoariam releg.* E.

Bergomates Brixianos vincunt. 725. C. *iterum*, 842. B. *à Mediolanens. deturbati*. 814. A.

Bergomum Lomb. Urbs *captũ*. 16. B. - *Duce guber.* 23. A. *deficit*. 45. B. *iterum deficit*. 55. A. *expugnatum*. 145. C. *ibi Crassus voti caussa, ubi Ecclesiæ privil. renovat*. 348. C. *captum*. 362. C. *ab Ungaris populatur*. 381. B. *ibi solemnis translatio, Berengario R. præsente*. 383. A. *ejus Ecclesiæ privil.* 391. (82) *ab Ungaris diripitur*. 393. C. *à Conrado Imp. præsente, Ecclesia bonis aucta*. 493. C. *fœdus init*. 646. D.

Berhardus: turpibus Reginæ amoribus in Aula dominans. 283. A. *fugam arripit*. C. *citatus se purgat*. 284. C. *honore spoliatus*. 285. A. *populum excit*. 286. B. *retardatus, Legatos mittit*. D.

Berithus Syriæ Urbs: *ibi ingens miraculum*. 210. A.

Bernardus Caroli Fr. Regis patruus, *partem exercitus ad Alpes habet*. 221. B. *Papiæ obsidioni relictus*. 223. A. B.

Bernardus Pipini Ital. Regis fil. *ab avo in Sarracenos missus*. 262. A. *ITAL. REX declaratus*. 263. C. (50) *Modoetiæ coronatus*. (92) *à Ludovico patruo vocatus, muneribus prosequutus, adhortatur*. 265. B. *ad caussam Ro. Po. indicandam Italiam tendit*. D. *æger, Romanor. conatum evertit, patruum commonet*. 266. A. *Regnum ei eripere tentat*. 270. D. *perterritus se tradit*. E. *luminibus orbatus, ejus decessus & sepultura*. 272. A. *ejus epocha*. (2)

Bernardus Card. Diac. *Po. Leg. ad Germ. Principes*. 572. C. *monetur*. 573. B.

Bernardus Ep. Losanens. piorum societate remotus. 557. D.

Bernardus Abbas Massiliens. *ad Germ. Principes Leg.* 572. C. *monetur*. 573. B. *captus ab Henrico III.* 574. B.

Bernardus Ep. Ostiens. Po. Leg. captus ab Henrico III. 574. B. *ex Legatione rediens iterum captus*. 585. C.

Bernardus Abbas Vallis Umbrosæ Card. *supellectile spoliatus, restituitur*. 609. B. (83)

Bernardus Card. *Ep. Parmens.* 619. C. *consilio adest*. 625. C. *Henric. rogat*. 637. D.

Bernardus Archiep. Toletanus: Burdinum Archidiaconum facit. 639. A. *injunctus à Po. de novo Archiepiscopo Braccarensi eligendo*. (37) *monitus de Schismate*. 640. C.

S. Bernardus. *Cistertium init*. 633. C. Abbas Claravallis, *Mediol. Ecclesia ei oblata*. 650. A.

Con-

Conradum cum Lothario Imp. reconciliat, item Mediolanenses cum Pontif. & Imp. 669. A. miraculis fulget. 670. C. fautores Anacleti Antipapæ ad Innoc. II. Pont. divertit. 679. C. Victorem IV. Pseudo-Pont. ad Innoc. II. supplicem ducit. 683. C. Pater Patriæ à populo salutatus. D. pro Po. in Concil. Stampens. 661. D. pro Ecclesia Romana coram Lothario Imp. 665. B. Crucem contra Infideles prædicat, & miraculis fulget. 696. C. ad Conradum II. Imp., & ad Romanos scribit in favorem Eugenii III. Pont. 697. B. C. D. item Conradum Imp. ad Crucem accipiendam monet, & miraculis comprobat. 699. A. & D. obit. 711. C. inter Sanctos adscriptus. 792. D.

Bernardus Card. ad Frid. Regem Eugenii Po. Leg. 710. B. - Hadriani IV. Po. ad eumdem. 727. B. cum exercitu ejusd. in Italia. 747. B.

Bernardus Pisanus Abbas S. Athanasii ad Aquas salvias. 684. A.

Bernardus Vedrana Bononiensium Consul. 797. A.

Bernardus Cossius Prætor Mutinensium. 897. B.

Bernardus Cornazanus Prætor Reggiens. 905. A.

Berola castr. Benev. Ludov. Imp. mora. 324. D. (62)

Berta Carlomani Regis uxor: in Italiam cum filiis venit. 216. A. (22) cum filiis Desiderium Romam tendentem comitatur. 220. A. Veronam missa. 222. B. capta in summo habita honore, in Franciam remissa. 223. A.

Berta Lucæ Marchionissa conjugem ad Regnum incendit. 372. D. ad ludibrium commemorata. 373. C. vehementius instigat. 376. B. versuta refert conjugi, quæ audiverat. 379. A. capta custoditur impunè dimissa. 390. A. ejus filii R. I., Tusciæ March. 400. D.

Berta Rodulfi Burgund. & I. R. vidua: Hugonem I. R. ducit. 405. C. (9) (12)

Berta Hugonis I. R. ex pellice fil. nepoti Imp. Or. nubit. 408. B. ejus vita, & nomen assumptum. (21)

Berta Henrici III. Germ. R. uxor: eum rogat. 583. D. cum conjuge Imp. coronatur. 587. A. obit. 592. D.

Bertæ Othonis March. fil. Henrici III. uxor repudianda. 550. B. (48)

Bertena castr. Comens. qui ibi de Mediolanensibus victores. 652. D.

Bertharius Bonifacii Co: Corsicæ tutoris fr. Afros terret. 282. A.

Berthsrius Abbas Cassin. Monasterium munit. Oppidum construit. 308. C. auro cladem avertit. 315. C. Ludov. excipit. 316. B. pro Hisembrando rogat. 322. C. Pontificem adit, ut moneat. 335. B. à Sarracenis obtruncatus. 350. A.

Berthila Berengarii R. conjux. 383. C.

Bertoldus Henrico III. dissoluto socium se præbet. 571. D.

Bertoldus Dux: de Repub. solicitus conventum indicit. 571. E.

Bertoldus Frid. I. Imp. Cancellarius Faventinos subdit. 825. A.

Bertoldus Dux Zaringiæ à Germanis in Regem eligitur. 858. C.

Bertholdus Patriarcha Aquilejensis eligitur. 912. A. (45)

Bertholdus Ursinus Nic. III. Pont. Co. Romaniolæ factus. 1089. C. Prætor Bonon. 1092. D.

S. Bertolfus: Abbas Bobiens. 83. C. Regem interrogat. 96. B. ab eo auxilium petit, Honorium adit. 97. A.

Berton Spoletanus Rachim provocat. 184. B.

Bertrada Pipini Fr. Regis uxor: inungitur. 201. B. filior. Regum discordiam componere curat. 214. C. nuptias filio promovet, ad limina procedens. 215. A.

Bertrandus Conradi Imp. à secretis: exanimatus. 500. A. (84)

Bertulfus Bertulfi Ducis fil. præf. datus. 623. D. sacramento se obstringit. 624. C.

Betenardus Ep. Patavinus jus monetæ signandæ obtinet. 519. B.

Beurandus Episc. Portuens. Leg. Po. Frid. II. Imp. comitatur. 928. D.

Bexata Castr. seu Turris Papiens. à Mediol. captum. 869. C.

Bezola Hugonis I. R. pellex: Bertæ Imp. Or. uxoris mater. 408. B.

Bibianellum Opp. in Appennino: ibi Greg. VII. 572. A. Mathildis refugium. 595. B. excipit Henric. IV. 630. B.

Biblium Syriæ Urbs: capta. 622. A.

Bilidulfus Monac. Regi salutanti, respondet. 93. B. vulneribus affectus. C. incolumis surgit. D. ejus invasor Dæmone correptus, Monachor. precibus sanus. 94. A.

Biltramus Græcus Prætos Mediol. 1058. B.

Biragi, Famil. Mediol. 1071. C.

Biserus Copronymi Imp. P. obtruncatus. 183. C.

Bissanum Opp. Bonon. 1083. C.

Bithynia: Justinianum Imp. recipit. 149. C. ad eam Crucesignati. 602. C.

Blanchinus à Camino Prætos Feltriæ. 997. C.

Blancorum fam. 543. A. 561. A. 563. A.

Blanderate Oppid. Mediol. 714. B. à Fœderatis Ital. captum. 782. C.

Bleda Tusciæ Urbs: ad Ro. Po. ditionem transit. 172. B. (42) à Luitprando capta. 180. A. retenta. D. restituta. 185. C. D. ejus cædes & deprædatio. 217. D.

Bobium Urbs Exarch. restituta. 204. D.

Bocius Bonon. è fenestris Palatii dejectus. 771. B.

Boemia: in paternor. divisione Carolomanni portio. 332. A.

Boëmi: vastati. 257. B.

Boemundus Nort. Roberti fil. Princeps Tarentin. in expeditione Græca à patre relictus. 585. A. ad bellum Hierosol. 602. B. ei data Antiochia. D. ejus ob. 627. E.

Boleslaus Sclavor. Rex: deletus. 476. B.

Bonacursus Montecuculus Mutin. 1057. B.

Bonapax Moderator Brixianus. 834. C.

Bonascum Opp. Papiens. 901. B.

S. Bonaventura Card. creatus. 1077. A. ejus mors. 1079. B. (58)

Bondenum Opp. Ferrariens. 925. B.

Bonicius Scrofatus è Mediol. plebe: Dux factus. 438. C.

Bonicius, seu Bonizo Mediol. Dux: armis solicitus pro sede filio obtinenda. 456. B. confossus. 457. A. (63)

Bonifacium in Corsica à Genuens. Pisanis ereptum. 832. A.

Bonifacius III. Ro. Po. electus. 78. D. ejus virtus. 80. A. Concilio salutaria statuit. B. obit. 81. A.

Bonifacius IV. Ro. Po. consecratus. 81. D. pro disciplina Concil. habet, Pantheon obtinet. 82. B. obit. 83. A. (16)

Bonifacius V. Ro. Po. electus. 88. C. sacratus. D. (29) (30) extinctus. 91. A. (40)

Bonifacius VI. Ro. Po. ordinibus restitutus Patriarc. Grad. pallium tribuit, obit. 366. B.

Bonifacius VII. Pseudo-Pon. 449. B. Basil. Vatic. spoliat fugiens. C. recep. C. P. (43)

Romam rediens Pontificis carcere confecti sedem init, repente interit. 456. A. (60)

Bonifacius Sedis Apost. apocrisiarius: captus ad Imperat. ductus. 137. C.

Bonifacius Archiep. Moguntinus Pipinum Regem consecrat. 194 B. (82)

Bonifacius Co: Corsicæ tutor: Afros terret. 282. A.

Bonifacius Co: Rodulfi Burg. & I. R. cognatus: victor Spoletinor. & Camertum March. declaratus. 392. B.

S. *Bonifacius*: in Boem. martyrio affec. 465. C.

Bonifacius Tedaldi Co: Canussini fil. seu Alberti Tusciæ: opibus maximè obundat. 476. B. (14) Longobardam Legem professus. C. uxorem sibi despondens invidiam excitat. 485. C. secundam uxorem ducens nuptiis magnificentissimis. 500. C. in conjurantes incitatus. 501. A. occisus, sepultura ejus. 523. A. (44)

Bonifacius Bonifacii Arestini fil. puer cum matre ditionem excipit. 523. A. (44) obit. 531. B.

Bonifacius Gulielmi Montisfer. fil. ædificat Monast. Locedi. 484. B. restaurat. (37) Spoleti & Anconæ March. 524. D. (44)

Bonifacius March. jurat. 629. C.

Bonifacius Sanbonifacii Co: factionis Veron. caput. 881. A.

Bonifacius March. Montisferrati à Bononiens. deturbatus. 895. C. cum ipsis contra Frid. II. Imp. 928. A. exilio bonisque mulctatus. 936. B.

Bonifacius Co: Panici Veronæ interfectus. 981. B.

Bonifacius de Cario Placentinus Bonon. Prætor. 996. C.

Bonifacius Arrostus Bonon. occisus. 1078. C.

Bonifacius Gallus Archiep. Ravenn. 1079. C. (60)

Bonitus Abbas Cassini: oppressus miraculo evadit. 42. B. Ro. Po. ad eum literæ. 59. A.

Bononia: Urbs Exarch. in Æmil. bello à Luitprando occupatur. 170. B. ejus origo & vicissitudines. 171. A. apud eam conflictus. 176. C. restituitur. 204. D. capta muris nudata. 296. D. ibi dividitur Arnulfi exercitus. 364. A. ibi Berengar. 374 A. turres condit. 450. A. precibus protecta. 476. A. ejus nova ordinatio. 615. B. ad eam Po. 619. C. à subjectione Ravennatis ejus Ecclesia exemta. 620. A. adpopuli frænum arx constructa. 630. B. quæ tumultu deturbatur. 633. B. sanguine pluvit. 634. D. fœdus init. 646. D. ad ejus potentiam primus gradus. 650. B. ibi capitulum primum à S. Dominico Ord. Prædicator. fundatore. 916. B. publicis ædificiis ornatur. 919. C. ipsius Gymnasium Neapolim à Frid. II. Imp. translatum. 929. A. in novo statu Reipublicæ mutata. 933. C. ab Episcopo interdicta. 942. C. (38) ab interdicto absoluta. 944. E. ad meliorem statum traducta ope F. Jo. Vicentini Ord. Præd. 945. B. bello civili afflicta. 949. C. iterùm. 1057. D. 1060. B. 1077. C. Antianis recta. 1058. A. in bello. 1080. B.

Bononienses: Vexilliferos instituunt. 592. D. Mathildi adjuncti superantur. 593. D. arcem deturbant. 533. B. condonati & privilegiati. 637. B. ædes consilii construunt. 646. A. Nonantulanos pactis in fidem recipiunt. 664. D. - Mutinenses vincunt. 687. D. ut Sancassanum reficiant inducti. 711. B. Imolensibus victis Pacem gravibus conditionibus concedunt. 712. B. ejus Juris consulti in magno Roncal. Conventu judicium tenent. 740 B. & C. Frid. obbediunt. 766. A. Bocium P. è fenestris Palatii ejiciunt. 771. B. à Frid. Imp. cruciati. 777. A. infœliciter pugnant cum Faventinis. 785. B. eos vincunt. 787. C. fœdus cum Mutinens. & Reggiensibus ineunt. 791. B. contra primos adjuvant. 877. A. eor. Privilegia Henricus Imp. Rex confirmat. 830. B. item cudendæ monetæ. 839. A. in auxil. Pontificis fœliciter pugnant. 856. B. agrum Imolensem vastant. 921. B. in auxil. Regiensium Mantuanos & eor. socios prælio vincunt. 882. D. - Legato Othon. Imp. obtemperant. 886. A. pro Imperialibus & Salinguerram contra March. Azonem Estensem arma capiunt. 892. B. item contra Pistorienses ib. C. interdicti. 894. A. Oth. Imp. magnificè recipiunt B. Papienses, Cremonens. & Montisferrat. deturbant. 895. B. Ariminenses vincunt. 904. C. in gratiam Frid. II. Imp. recepti. 914. B. 915. D. contra ipsum fœdus ineunt. 927. D. cum Mutinensib. præliant. 935. D. - Carrocium amittunt. 937. D. eorum agrum vastant. 949. C. 962. A. iterum contra Mutinens. 968. D. à F. Bened. Ord. Præd. conciliati. 983. A. - Badianum capiunt & incendunt. 991. E. Hencium Reg. vincunt & capiunt. 1000. B. Mutinenses subdunt. 1001. E. Inno. IV. Pontif. magnificè excipiunt. 1011. D. fœdus cum Ravennatib. ineunt. 1016. B. - Faventiis & Balneocaballo potiuntur. 1022. A. item Forolivii, & Foropopuli. 1024. A. civili discordia afflicti. 1038. B. à Pontif. interdicti Forolivienses deturbant. 1047. C. Ecclesiæ se tradunt, & interdicto absoluti. 1047. B. cum exercitu in auxil. Caroli Andegavensis. 1056. A. bellum Venetis parant. 1065. C. eor. res militares instaurant. 1068. A. ad pacem cum eisd. ducti. 1072. B. à Faventinis cæsi. 1081. A. auxil. Caroli Reg. Sicil. obtinent. 1082. C. Jura Ecclesiæ salvis eorum jurant. 1089. D. denuò inter se acriter præliant. 1093. B.

Bononius Abbas Locedens. moriens, miraculis sanctitate probata, ara ei erecta. 494. A. (61)

Boschetti, Famil. Mutinens. 988. A. - 1100. A.

Boso Buvini Co. Fland. fil. Rechildis Calvi uxoris fr. Dux Papiæ declaratus. 331. A. in auxil. à Po. vocatus. 333. C. uxorem ducit, Provinciâ donatus Rex appellatur. 334. C. (85) Ro. Po. auxiliatur. 338. D. eum comitatur. 340. A. Burgundiam invadens Rex ejus coronatur. 341. B. à Fr. regibus bello adortus. 343. A.

Boso Hugonis R. I. germanus eum consulit. 400. A. ab eo March. Tusciæ recipit, oculis privatus. B. uxore instigante malum gerit animum in fratrem, captus Tusciâ privatus. 404. C.

Boso Hugonis I. R. nothus Ep. Placentinus pecuniâ se in sede servat. 411. B.

Boso Dovaria Dux Cremens. suffocatus. 1000. B.

Bosphorani: in vindictam expugnatè & interempti. 148. C. cujus & ipsi ultores, pseudo Imperat. elevant. 149. A.

Bonus Archiep. Raven. creatur. 98. A. mortuus. 108. B.

Bonus Archiep. Mediol. 282. B. (24) ejus consecratio & mors. 285. (33)

Bonus Gregorii Blancanici fil. Ep. Equilinus dein Patriar. Gradens. pallium obtinet. 420. C. (50)

Bonussenior Ep. Regiens. consilio adest. 625. D.

Bovianum Opp. Beoev. Ducat. Bulgaris concessum. 124. A. ejus Gastaldius Ducem & Comitem conducit. 315. C.

Bran-

Brancaleo Andalus Senator Bonon. 1014. C. *detentus*. 1026. A. *iterum Senator Pontifici infensus*. 1037. C.
Brancifortior fam. Placen. 452. B.
Brandelisius Lambertinus Bonon. 1057. D.
Brebia Opp. Duc. Mediol. *Archiepiscopi interdicti refugium*. 554. C.
Bremidum Opp. Papienſ. 900. D.
Brenta flu. agri Patav. *ad eam Ungari*. 378. A. *promittentes omnia se daturos*. 381. E. *de eo lis*. 622. C.
Bresate Opp. Mediol. 970. C.
Brisacum Urbs ad Rhenum flu. *ibi Archiep. Moguntinus moratur*. 416. C.
Britti fam. Imolenſ. *eorum castrum*. 797. C. *factionum Imolæ Principes*. 997. D.
Brittones: *à Ludovico domiti*. 279. A.
Brittonorii Comitissa *Anconitanis favet*. 790. C.
Brixia: Lomb. Urbs *capta*. 16. B. - *Duce gubernata*. 23. A - *ibi Ludov.* 312. E. *ibi sanguine pluit*. 326. A. *in fin. ejus obit Ludov. II. Imp.* C. (69) *in ejus agro secundum Italor. prælium*. 358. A. *in ejus finibus seditiosor. congressus*. 391. B. *ab Ungaris diripitur*. 393. C. *ejus Ep. novo exemplo pulso alter suffec.* 411. A. *ad eam Conradus Imp.* 498. A. *in ejus Antistitem concil. sententia*. 542. E. *terræmotu concussa*. 543. A. *fœdus init*. 646. D. *fortuito incendio cremata*. 698. D. *à Frid. Imp. capta*. 730. C. *à terræmotu afflicta*. 923. D. *à Frid. II. obsessa*. 962. C. *ab Icilino capta*. 1036. D.
Brixiani: *ope Mediolanensium Laudam capiunt*. 631. C. *vindicati*. D. *ab Henrico IV. puniti*. 623. A. *in Parmenses*. 644. B. *arcem Germanis arreptam solo æquant*. 647. A. *à Bergomatibus cæsi*. 725. C. *pacem pactis à Frid. Imp. obtinent*. 763. C. *ab Henrico Imp. Privilegiis ademti*. 842. D. *intestino bello fatigati*. 872. A. 877. C. *eorum ager ab exulibus vastatus*. 879. B. *ab Icilino crudeliter affecti*. 1037. A. *inter se præliant*. 1067. A.
Brixillum: viæ Æmil. ad Padum in agro Mutinensi *captum*. 17. C. *Longobardis ablatum*. 31. B *ab eis obsessum*. 33. B. *deditum, ad solum dejectum*. 34. A. *præsidio firmatur*. 67. A. *incensum ab incolis fugientibus*. 70. A. - *Romanum Pont. excipit*. 149. B. *apud eum Monaster. extructum*. 408. C. *ab Hencio captum*. 993. B.
Brixina Bavar. Urbs: *ad eam Henrici III. conventus*. 579. C.
Brondulum Opp. Venetor. *captum*. 259. D.
Bronum Opp. Papienſ. *à Mediol. dirutum*. 794. C.
Brugnanum Caſt. Bergomense. 1091. B.
Brundusium Calab. Urbs *à Beneventi Duce invasum*. 141. A. *à militibus Manuelis Imp. captum*. 723. C. *Gulielmo Sicil. Rege deturbatum*. 726. A.
Brunichildis: Regina Austriæ & Burgundiæ *pecuniam pro redimendis tribuit*. 52. C. *laudata & vituperata*. (91)
Bruno Archiep. Colon. Othonis M. fr. *ei Lotharingia concessa*. 418. B.
Bruno Ep. visione territus. 500. A.
Bruno Ep. Tullenſ. invitus ad Po. ab Henrico II. ascitus. 517. C. *Pontificalia deponit*. 518. A. *ut peregrinus Romanos alloquitur*. B. *Rom. Pont. consecratus*. C. - *V. Leo IX.* (29)
Bruno Ep. Treverenſ. Lotharingiæ Leg. 612. C.
Bruno Ep. Spirenſ. 629. C.
Bruno Ep. Signinus & Abbas Cassin. *in Henric. IV. invehit*. 631. D. *accersitus Pont. respondit*. ibi *suspenſ. Abbatiâ*. 632. B. (21) *in concil. gratias agit Deo*. 635. D.
Bruno Archiep. Colonienſ. obit. 678. C.
Bruno Bonnensis Eccleſ. Præpoſ. *Legatus Pontif. in Germania*. 879. A. *Episcop. Colon. suffectus inde in carcerem missus*. 878. E. (15)
Brusati Famil. Novarienſ. 1052. C. 1071. D. 1075. B.
Bualellus Bononienſ. Prætor Regii. 872. C.
Bubaganus Catapanus: *quater devictus*. 483. B.
Bubali in Ital. 58. C.
Bucco Ep. Halberstadenſ. Antipapæ favet. 544. B.
Buffalora Opp. Mediol. 987. B.
Bulgari: *in Ital. agrum postulant*. 123. B. *obtinent*. 124. A. *Mœsiam invadentes cladem inferunt*. 243. A. *pluries victi, semel victores*. 262. B. *iterum fugati*. D. *Pannoniam incendunt*. 281. C.
Bulgarum Opp. Bergom. *à Mediol. eversum*. 870. B.
Burcardus Othonis M. Dux: *in Ital. missus*. 432. B.
Burcardus Ep. Vormacienſ. voluminis Decretor. auctor. 477. A.
Burchardus Com. Stabuli: *Sarracenos fugat*. 259. A.
Burchardus Suevor. Dux Rodulfi Burgund. & I. R. Socer: *socius ejus pro recuperanda It. adscitus*. 395. B. *Legatus Mediolanum*. C. *imprudenter loquitur*. 396. A. *necatus*. B.
Burchardus Ep. Basileenſ. &
Burchardus Ep. Losanenſ. Henrico III. dissoluto socium se præbet. 571. D.
Burchardus Ep. Monasterienſ. jurat. 629. C.
Burdinus Archiep. Braccarenſ. Henric. IV. denuo coronans, *Archiepiscopatu privatus excommunicatus*. 639. A. (37) (38) *ab Henrico Antipapa designatus*. 640. B. (44) Vide *Gregor. VIII.*
Burellus de Angleno *à Manfredo occisus*. 1019. A.
Burgundia belli sedes. 293. D. - *Lothario confirmata*. 295. D. - *Carolo traditur*. 307. C. *à Bosone invasa cujus Rex coronatur*. 341. B. *testamento relicta Conrado Imp. seu Henrico filio*. 496. B. (73) *bis vastatur*. C. (74) (75) *ad eam Henric. III.* 567. B. *Po.* 620. C. *ad eam confugit Pa.* 642. C. (47) *dos Beatricis Frid. Imp. Uxoris*. 726. C.
Burgus S. Domnini Urbs inter Parm. & Placentiam *ibi ocio deditus exercitus à paucis adortus*. 373. B. *ibi moritur Vido famâ sanctitatis*. 513. B. (17) *incenditur*. 62?. A. *à Parmensibus capta & incensa*. 710. B. *Placentinis ab Henrico Imp. attributa*. 842. B.
Buxetum Opp. Æmiliæ: *bello captum*. 170. B.

C

CAbillonium Gal. Urbs. *ibi ad Ludovicum Bernardus*. 270. E.
Cacanus Hunnor. Rex: *Legatos ad Agilulfi amicitiam exquirendam mittit*. 64. A. *ei auxilistur*. 69. B. *in Ducatum Forojuliensem irrumpit*. 84. A. *pugnat fortunâ victor*. B. *Romildam fallit*. C. *barbarie crudelissima usus*. 85. A. *de pace quæsitus*. 89. B. *insidias ponit, iterùm quæsitus eam concedit*. 90. A. *excipit confugientem Pertharitum*. 118. A. *instante Grimoaldo eum pellit*. C. *eo iterum instante Ducatum Forojuliensem populatur*. 122. B. *Lupum Ducem occidit Longobardos avertit, regionem diripit, Grimoald temerè jactat*. C. *ejus astutiâ territus impro-*

proprium Regnum se retrahit. D.

Caco Gisulfi Forojul. Ducis fil. *occultè ereptus*. 85. A. *patri succedit*. C. *improvidus nactus, extinctus*. 87. D.

Cacodæmones ferientes observati. 130. B.

Cacus Regiensis *vir quasi Gigas*. 1054. C.

Cadalous, seu *Cadolaus Episc. Parmens. fodri & mansionatici obtinet remissionem*, *S. Vidonis corpus donat*. 516. C. - *Conciliabulo Basileæ Pseudo-Po*. 544. A. Vide *Honor. II.*

Cadolachus Dux Forojuliens. 249. C. *in consilium adhibitus*. 267. A. *accusatus*. 273. A. *exercitum ducit*, *recedit*, *absumptus*. 274. A.

Chartularius: *thesaurum Basilicæ diripit*. 99. C. *conjurat*. 103. C. *in Sicil. missus*. 161. B. *ad occidionem Ro. Po. assumptus*. 164. B.

Cajeta Urbs in Latio: *ad eam descendit Ro. Po. ab Oriente revertens*. 150. B. *prope eam confident Sarraceni*. 299. B. *ejus Ecclesiam Po. copulat Capuano Urbis novæ Episcopo*. 335. D. *à quo pressa Sarracenos vocat*, *avertit*, *revocat*. 336. A. *ibi Gelas. II. Po. sacratus*. 640. B. *ab Henrico Imp. capta*. 848. A.

Cajetani: *classem ornant in Sarracenos*. 302. C.

Cajetanorum fam. 592. D.

Caira Oppid. Mediol. *à Frid. Rege destruitur*. 715. C. & 716. (13)

Calabria Apuliæ Regio *à Duce Beneventi invasa*. 141. A. *intolerabilibus gravata*. 178. B. *pestilentiâ invasa*. 190. A. *Imperatori relicta*. 231. B. *Græcor. exercitu adorta*. 242. B. *ibi prælium*. C. *à Sarracenis diu vastata*. 295. A. *iterùm*. 304. B. *ejus patrimonium reddendum*. 310. B. C. *à Sarracenis laceratur*. 325. A. 385. A. 388. A. *ad Occid. Imp. reducenda*. 427. B. *redacta*. 438. A. *Regio ab Othone M. ordinata*. 441. C. *per Sarracenos à Græcis capta*. 451. *ibi grave prælium*. 453. B. *novo Magistratu adstricta*. 454. B. *invasori confirmata*. 539. B. & seq. *subacta Norman*. 553. B. *ad Hierosol. bellum armatur*. 602. B. *à Po. lustratur*. C. *capta*. 650. B. *bello afflicta*. 723. C.

Calabri: *in Sarracenos adjuncti*. 388. B.

Calcinatum Castrum Bergom. *à Mediol. eversum*. 870. B.

Calles Urbs Pentap. *restituitur*. 204. D.

Callinicus Exarchus. 64. C. *pacem firmat*. 65. A. *bellum infert*, *captivos facit*. 67. A. *revocatus*. 69. A.

Callinicus Patriar. C. P. Leontium Imper. invadentem approbat. 142. C. (62) *luminibus exutus*. 146. C.

Callipolis Apul. Urbs: *Romanum Po. recipit*. 149. B.

Callistus Patriar. Aquilejæ. 170. B. (38) *possessiones Gradens. Ecclesiæ restituit*. 177. B. (50) *Amatorem Ep. Foroiulio depellit*, *vix præcipitium vitat*, *tenuissimo victu custoditus*. 179. A. *moritur*. 218. B. (24)

Callistus II. Ro. Po. Viennæ in Gal. elec. expectato Romanor. consensu sacratus. 643. B. (52) *Rhemensi Concil. præsidet*. C. *excommunicat* (53) *in Ital. tendit*. 644. A. *sacramenta Principum exigit*. B. *ad Sutrium obsidendum*. 646. B. (58) (59) *Legatos recipit & mittit*. 647. B. & C. *in Concil. Later. acta Vormaciæ confirmat*. 649. B. & C. (64) *pro defendendis Apul. & Calab. Ducat. occurrit*. 650. B. *obit*. 651. D.

Callistus III. Ro. Po. ab Imperialibus suffectus. 785. A. *ad pedes Alex. III. Pont. Pontificatum abdicat*. 808. C.

Calaprinor. fam. Ven. 454. C. 456. A.

Calor. fl. prope Beneventum: *ad eum vexatur Constantis exercitus*. 120. E.

Camaldulenses: *instituti*. 477. A. (15) *suscepti*. 514. B. *privil. insecti*. 553. C. 610. D. 633. D.

Camerinum: Umbriæ Urbs ad Picen. *captum*. 53. B. *ibi se includit Ageltruda fugiens*. 364. B. *obsessum dolo ejus liberatum*. 365. A. & B. *ejus Marchionatus erectus*. 392. B. *Adelbertus I. R. ibi se firmat*. 422. B. *obsidetur*. 430. A. *re infecta relictum*. B. 431. A. *terræmotu labefactatum*. 1092. C.

Camertes: *in Sarracenos adjuncti*. 388. A.

Campania: *Provincia*. 4. B. *turbatur*. 84. A. *ibi tumultus*. 86. A. *devastata*. 145. A. *ab Imperatore deficit*, *ibi à Romanis Dux & fil. obtruncati*. 169. B. - *Ro. Po. ejus Ducatus permissus*. 231. C. *ejus quænam pars Pontifici confirmata*. 267. D. 270. B. *diu vastata*. 295. A. *ingenti bello affligitur*. 315. A. *deprædatur*. 361. A. 375. B. 405. C. *ad Othonis M. fidem coacta*. 436. B. 437. A. *à Sarracenis liberata*. C. *Regio ordinatur ab Othone M*. 441. C. *quibus conjuncta*. D. *à Sarracenis vastatur*. 468. B. *liberata*. 469. A. *in ea florent Sancti Dominici duo*. 495. B. (69) *ad eam Conradus Imp*. 501. A. *à Nortmanis nec sacris locis parcentibus invasa*. 512. A. *Henrico II. subjecta*. 516. A. *ejus Principes à Nortmanis avocati*. 520. C. (34) *à Nortmanis subacta*. 543. A. *ad eam Po*. 556. C. *in fide retinenda curatur*. 593. C. *ad eam Po. confugit*. 638. C. *à Principe Roberto occupata*. 723. C.

Campani: *ab Imperat. defi[c]iunt*. 169. B. *bello afflicti*. 294. C. *à Nortmanis avocati*. 520. C.

Campo coronatæ: *ad Albuam fl. ubi castra Arabis sunt locata*. 139. D.

Campulus Sacellarius: *sacrilegè conjurat*. 247. A. *immaniter habet Pontif*. C. *possessiones Ecclesiæ adoritur*. 249. A. *vinctus mittitur*. C.

Campus mortuorum in Duc. Mediol. *cur sic appellatur*. 517. A.

Campus-Malus Mediol. Duc. locus: *ibi tumultuantium populor. pugna*. 450. B. (53)

Candiani fam. Venet. Vide *Petrus Candianus*, & 451. B.

Candianum Opp. Friniatens. *à Mutinens. captum*. 878. C.

Candidianus Patriar. Aquilejens. à Clero Gradensi elec. confirmatus quibus Episc. præsit. 79. B. (5) *obit*. (89. A, (31)

Cardinatus: *præpositus quibusdam Apuliæ oppidis*, *Græcos pellit*. 504. C.

Canes: *ab Hugone I. R.*, *dono missi ad Græciæ Imperatorem in eum invecti*. 397. B.

Cannæ Urbs Apul. Peucet. *apud eam exercitus Græcor. devictus*. 483. B. *portio Rodulfi Nortm*. 506. D.

Canobium Opp. Mediol. 1085. A.

Canonici: *doctrinâ florentes*. 448. D. *Augustiniani præcipui*. D.

Canturienses: *à Comensibus in insidias tracti*. 651. B.

Canturium Opp. Mediolanens. *à Comensibus oppugnatur*. 651. C. *ab Archiepiscopo occupatur*. 917. A. (57)

Canusium Opp. Apul. *per Ludov. Imp. à Sarracenis traductum*. 320. C.

Canussium Arx Parmæ *extruitur*. 408. C. *ibi excepta Regina obsidetur*. 414. C. *acriter oppugnatum*. 415. B. *exercitu vexatur*. 416. D. *ibi Gregor. VII. apud Mathildem*, *Episcopi & Principes*. 567. C. & *Henric. III.* D. *pœnitens*. 568. C. *absolutus*. 569. A. *tentatur*. 595. A.

Ca-

Capitanei: *quid observarent*. 232. A. *Mediol. constituti*. 423. A. *qui*. 442. D. 443. A. *Mediol. novi juris*. 461. B.

Caprianum Opp. Brix. *recisum*. 872. A.

Caprilians: *proximi Bononiensibus eorum potentiam augent*. 650. A.

Caprulense Opp. Venetor. *à Sclavis depopulatum*. 294. C.

Capua Urbs Campaniæ: *ad deditionem coacta*. 239. D. *ejus regio vastatur*. 294. D. *item*. 295. A. (4) *ejus principatus primordia*. 304. A. *sæpius incensa*, *altera construitur*. 308. A. *ejus regio vastatur*. 315. A. *deficiens*, *quadrato lapide structa*, *adorta resistit*. 323. D. *supplex veniam impetrat*. 324. A. *in seditione vastatur à Sarracenis*. 335. B. *ejus Ecclesia divisa*, *nova Cajetæ copulata*. C. *ejus ditio magnificata fugatis Græcis*. 352. A. *ejus principatus in Gastaldea initium*. 375. B. *ejus ager ab Ungaris vastatur*. 405. C. *pulsum Ro. Pa. recipit*. 433. C. *ejus Archiepiscopatus instituitur*, *quare*. D. (13) *ad eam exercitus in Sarracenos & Græcos*. 437. C. *quibus adjuncta*. 441. D. *à Civibus necato Principe*, *ad ultionem obsessa*, *ipsis confossis*. 457. B. C. *à Sarracenis recepta*. 468. B. *recuperata*. 469. A. *Henrici I. R. & Imp. præsentis auctoritate*, *Principatus ejus donatur*. 486. D. *à Conrado subacta*. 493. (60) *obsidetur*. 494. A. *ejus principatus restitutus*. 516. A. *à Ricardo Nortm. armis occupata diris à Po. addicta*. 522. B. (41) *ibi infirmatus Pa*. 528. C. *ejus Princeps fit Ligius Ecclesiæ Ro*. 539. B. & sequ. *quo ad turres & portas subacta*. 543. A. *ibi comitior. conventus*. 590. B. *à Rogerio occupata*. 592. E. *obsidetur*. 596. A. *se dedit*. B. *ibi Concil. in Imp. & Antip*. 641. A. *à Rogerio Rege Sicil. diruta*. 680. B.

Capuaccium Castrum Campaniæ *expugnatum à Frider. II*. 988. A.

Capuani: *tumultuantibus Beneventanis manum addunt*. 291. B. *Episcopo pulso*, *uxoratum neophytum sufficiunt*. 335. A. *in seditione à Sarracenis vastati*. B. *in eos & Græcos, juncti*. 453. A. *Ricardum excludunt*. 595. C. *recipiunt*. 596. B. *auxiliares missi infructuosi recedunt*. 627. E. *Rogerium abdicantes ad partem Lothar. II. Imp. transeunt*. 674. C. *ad partem Ecclesiæ redeunt*. 1012. D. *à Conrado Rege crudeliter subacti*. 1014. D.

Caput Aggeris in finib. Venetor. *ab Ungaris incenditur*. 382. B. *deficientes incolæ severè puniti*. 454. D.

Caralis Portus Sardiniæ. 851. C.

Carantanum. V. *Carinthia*.

Caravagium Opp. Mediol. *in potest. Turrianor*. 1091. A.

Caravasium Castr. Cremonens. *à Mediolanensib. incensum*. 844. C.

Carbonaria Castrum Marchionis Malaspinæ *à Mediol. dirutum*. 830. B.

Carbonesii famil. Bonon. 1038. C.

Carcanor. fam. Mediol. 461. B. 645. A. 1097. A.

Carcanum Oppid. Comense. 757. B.

Cardinales: *in comitiis acclamantes*. 518. B. *in electione Po. primi*. 537. D. *eorum nomen auctum*. 538. B. *ex aliena Ecclesia deligunt*. 543. B. *Mantuæ conveniunt*. 546. A. *cum Po. arcem ascendunt*. 585. A. *infirmum Po. de successore proponendo rogant*. 589. A. *consentientes fraudati*. C. *invitum eligunt*. 590. A. *Tarracinæ ad comitia conveniunt*. 592. A. *ad Concil. Po. comites*. 593. A. 599. A. *peragentes comitia*. 604. A. *stipantes coronationis solemnitatem*. 625. B. *de malis vitandis soliciti*. 626. A. *cum Po. captivi*. 627. D. *ad eos caussa rejecta*. 635. B. *Viennæ eligunt*, *Romæ degentes consensum præbent pro Calisto II*. 643. B. *duo ad Concil. missi*. 647. C. *divisi duos Pontifices sufficiunt*. 651. D.

Cardinalis Presb. *vel* Diaconus: *tantum eligendi in Ro. Po*. 213. C. *eligitur*. 245. B. 300. B. *damnatus*. 306. C. *eorum antiqua dignitas*. 448. D.

Carellus Ord. Minor. *in obsidione Patav. multa facit*. 1028. C.

Carinthia: Austr. Prov. *deficiens*, *exercitu percussa*. 274. A. *iterùm aggreditur*. B. *ejus incolæ in fidem redeunt*. 275. B. *in paternor. divisione Carolomani portio*. 332. A. *Arnulfo ex concubina destinatur*. 342. C.

Carinus auctor homicidii Sancti Petri Martyris. 1013. D.

Carisiacum Gall. locus: *ibi Ro. Po. & Regia fam. atque Regni proceres ad consilium*. 201. C. *item ad solemnitatem*. 257. A. *ibi Ludovicus*. 287. B. *Carolum fil. coronat*. 290. B.

Carlomanus Caroli Martelli fil. 183. A. *primog*. (63) *dona fert B. Petro Ap.*, *clericus initiatur*, *Monaster. condit*. 150. B. *Cassinum se recipit*. C. *invitus*, *in Franciam profectus*. 201. C. *in Monast. Viennense obit*. 202. A.

Carlomanus Pipini Fr. Regis fil. *inungendus convenitur*. 200. C. D. *à Ro. Pa. inungitur*. 201. B. *tabulas sacramento munit*. 202. A. *discors cum fratre regno Fr. succedit*, *Ro. Pontifici annuit*. 213. B. *mortuus*. 216. A. (22)

Carniola Austriæ Prov. *Rachis exercitu vastata*. 179. B. *ejus incolæ in fidem redeunt*. 275. B.

Carnuntum Pannoniæ sup. Urbs: *apud eam Hunni*. 257. B.

Carolomanus Ludovi. Regis Germ. fil. *à patre missus advers. Calvum perterritus*. 328. B. *patri superstes*. 331. D. *divisione paternorum ejus portio*. 332. A. Rex Bavariæ *cum maximo exercitu Ital. tendit*. 334. B. *seditiosos adhærentes habet*. D. *Ital. regnum init*, *Bavariam exanimatus redit*. 336. B. *ITAL. REX beneficus*. C. (90) *angustiæ Po. & Romanor. ei expositæ*. 338. C. *moritur laudatus*. 342. B. (4)

Carolomanus Balbi fil. Rex Franciæ *consecratus*, *despectus*. 341. B. *advers. Bosonem in Prov. bellum gerit*. 343. A. *ad Viennæ Gal. obsidionem relictus*. 345. A. *Pontifici & Patriarch. Grad. commendatus fratris Regnum obtinet*, *Viennam*, *& Hirmengardem capit*. 349. A. *Nortmanis ingenti auro pacatis ab apro sauciatus obit*. 349. B.

Carolus Caroli M. fil. natu major *Sclavos & Boimos devastat Ducem necat*. 257. B. *decedit*. 261. C.

Carolus Pipini Fr. Regis fil. *magnus* dictus *ad centum passuum millia Ro. Po. obvius*. 199. E. *inungendus proponitur*. 200. C. *inungitur*. 201. B. *tabulas sacramenta munit*. 202. A. *discors cum fratre* Rex Fr. *succedit*, *Episcopos mittit*. 213. B. *opibus prævalet*, *filiam Desiderii repudiat*. 216. A. *à Pontif. alienandus*. 217. B. *ad eum Ro. Po. Legatus mittitur*. 218. C. *Legato respondet*. 219. D. *nuncios ad Desiderium mittit*. 220. A. *iterùm à Pontif. postulatus*. D. *iterùm frustratus Concilio bellum decernit*. 221. A. *exercitum dividit*. B. *pecuniam iterùm exhibet*. C. *sagacitate Desiderium terret*. 222. A. *Papiam ob-*

fidet. D. (29) in castris cum uxore biemat, inde Veronam recipit. 223. A. & alia Transpadana, dein Papiæ obsidionem prosequens. B. hinc Romam progreditur. D. qua pompâ receptus. E. ejus acta ibi. 224. A. donatione confirmata, novam addit. E. (32) REX ITAL. coronâ ferreâ redimitus. 229. B. ordinaturus Rempublicam, Hadrianum consultum accedit. 230. B. maximis donatus privilegiis. 231. A. (4) jus legendi Pa. clero reddit. B. Ital. ordinat. C. & sequ. in Franciam Desiderium abducit. 233. A. de bello Saxonico, exercitu Alpes superat. 234. A. Rodgando mortem, aliis veniam dat, Forojuliens. ditionem regno attribuit. B. (12) conventum habet, prosperè dimicat, Hildebrandum excipit. 285. A. (15) (17) in Ital. revertit. C. leges condit. 236. A. Romæ exceptus filios Reges appellari petit. B. duos Reges unctos, alterum de fonte levatum consequutus Papiam redit. C. inde Franciam. 237. A. iterùm Pontifici accurrit. 239. C. Aragisum refutat, Capuam cogit. D. iterùm veniam petenti indulget. 240. A. sacra invisens privilegia donat. B. in Franciam redit. D. tribus exercitibus Bajoariam ad deditionem cogit. 241. A. deficientes punit. C. filiam Constantino denegat. D. - Bajoariam profectus in Ducatum redigit, Regno Franciæ subigit. 242. C. legem fert. D. Bajoariâ Hunnos pellit usque in Pannoniam vastando. 243. A. (38) in Felicem Ep. Urgellæ diligens. C. conjurantem filium cæterosque punit. 244. A. deficientem compellit. C. Francfordiense Concil. promovet, Basilicam construit. 245. A. à novo Pontif. honoratus. B. Forum julium in Ducatum redigit. 246. A. partem thesauri Romam mittit. B. ingens præda à filio ei offertur. C. ad se accedenti Pontifici, & ipse obvius. 248. A. ipsum audit. B. comitatu tributo dimittit. 249. A. tribus gravissimis agitatur curis. C. necem Ducis vindicat. D. Ravennam & Anconem invisit. E. Pontificem obvium alloquitur, in templum solemniter deductus. 250. A. concionem advocat. B. Imperatoris titulum affectasse dicitur. 251. C. Vaticanum adit. E. chlamyde Augustali, & coronâ ornatus IMPERATOR inunctus. 252. A. donaria tribuit, crucem præferri instituitur. B. protectorem Ro. Ecclesiæ se jurat. C. Imperatorem Aug. se inscribit accusatores Pontificis capite damnat. D. leges adjungit. E. Regis Persarum Legatum audit. 253. C. nuptias cum Irene expetit. 254. A. oblata munera accipit, Leges Pipino promulgandas mittit. C. fœdus cum Nicephoro persutit. 255. C. (68) audita Patriar. Gradensi, rescriptum concedit. 256. C. de Sanguine Crucifixi postulat. D. filium Ro. Pa. obvium mittit, & ipse occurrens. E. ipsum muneribus prosequutus remittit. 257. A. in villa hibernat. C. Venetis & Dalmatis fœdus concedit. 258. A. conventum Aquis habet. 259. C. exacerbatus morte Pipini. 261. B. paci & religioni studet. C. alio filio amisso tristi rumore incussus. D. providus accurrens Sarracenos amovet, tributum Grimoaldo imponit. 262. A. fœdus cum Orientis Imp. restaurat. B. conventu Aquis consortem Imp. filium, Nepotem Regem Ital. declarat. 263. C. de Episcopor. electione libertati statuit. 264. A. moritur, laudatur. C.

Carolus Martellus Pipinum fil. ad Luitprandum mittit adoptandum. 175. A. (45) auxilio ipsum advocat, advers. Sarracenos victor. 176. B. (47) Fr. regnum pro-Rex administrans, munera Ro. Po. grata habet, petitiones exaudit. 180. C. obit. 182. A. & 183. A. (62) ejus beneficia commemorantur. 224. C.

Carolus Calvus Ludov. Pii fil. ex Judithe. 271. A. pro eo sollicitæ matri Pater adhæret. 288. B. coronatur. 290. B. Rex Aquitaniæ factus, matre commendata dimissus. C. Ludovico fratri se jungit advers. Lotharium. 293. B. prælio victor. 294. A. inducias pangit. B. Rex Franciæ titulatus pacem init. 295. D. ad eum Thietbergo, à Po. commendata. 317. B. ejus ope Lotharius auxilium in Ital. Ludovico affert. 318. B. Lotharingiam cum fratre dividit. 323. A. Ital. ad regnum accurrit. 328. A. (72) à Po. accitus Romam. B. - IMP. coronatur. 329. A. ejus protestatio. 330 B. - REX ITAL. coronatus. C. (75) leges fert. D. privilegio Cremonensi firmato, Ducibus institutis alpes transit. 331. A. Pontigonis conventum habet. B. sceptrum & baculum aureum recipit. C. fratris morte audita ad Lotharingiam occupandam accurrit. D. profligatus. 332. A. advers. Sarracenos jubet. B. à Pa. rogatus & conventu confirmatus. D. rursus rogatus. 333. A. B. C. D. cum uxore Ital. tendit. 334. A. Vercellis unà cum Po. Papiam procedit. B. dein Derthonem, hinc uxore consecrata domum remissa, cognato Rege Provinciæ facto, in Franciam tendens. C. crucem auream donat. D. veneno decedit. 335. A.

Carolus Lotharii Imp. fil. cum parte Provinciæ Rex Burgundiæ. 307. C.

Carolus Crassus Ludov. Regis Germ. fil. à patre missus advers. Calvum, fugatus. 328. B. patri superstes. 331. D. in divisione paternorum ejus portio. 332. A. ejus in Ital. adventus falsus rumor. 336. B. (89) pacem divisione statuit. 340. C. vocatu Pont. in Ital. advolat, ITAL. REX insignitus. 342. D. regni ejus verior epocha. (6) directus ad Imp. Coronam, bello Bosonis in Prov. Fr. regum fratrum in auxil. revocatur. 343. A. ad eum Pont. literæ. B. in Ital. tendit. 344. A. Romæ IMPERATOR insignitus. B. verior epocha. (8) fœdus in Sclavos promovet. 345. A. ad eum Pont. literæ. C. Pont. Ravennam advocat. 346. A. ibidem conveniunt. B. Bajoariæ & Lotharingiæ Rex Nortmanos obsidet. C. Gotfrido cor. Regi Frisiam dat, eumque uxorat. D. quæ pax ei probrosa. (14) conventum habet, ad regnum formandum. 347. A. Franciâ constitutâ, in Ital. redit, Venetis privilegium confirmat. 347. C. voti caussa Bergom. adit, cujus Eccl. privil. renovat. 348. C. à primoribus Rex Fr. invitatus accedit sacramẽto obstrictis; Nortmanos vincit, donatos dimittit. 349. C. ejus initi regni Epocha (25) ejus ab Italia absentia, consilior. caussa. 350. C. in Ital. attractus Papiæ conventum habet. 351. A. (31) Gotfredum necat, Hugonem obcæcat. C. in Nortmanos bis exercitum immittit. D. & rursus tandem ipse frustratus. 352. A. cor. barbarie coactus, Neustriam sibi repugnantem concedit: uxorem adulteram eicit. B. regno abrogatus, mœrore confectus. C. ejus fœlicitatis opum comparatio. D. ejus distinctè Epocha delucidata. 353. (34)

Carolus Simplex sub tutore. 356. A. Rex Franciæ coronatus, ad Pont. scribit, ab eo panem benedictum recipit. 362. A. auxilium petitum ab Arnulfo obtinet. B. Eudoni concors. 367. A.

Ca-

Carolus Co.Flandriæ *ad imperium inte..dit.* 655.B.

Carolus Andegavensis Lud. Regis Fr. fr. *ab Urb. IV. contra Manfredum Reg. Sicil. vocatus*. 1051. B. *Romam venit & Senator factus*. 1055. C. (13) Rex Siciliæ *declaratur*. ibid. D. 1057. A. *Manfredum prœlio evincit & interimit*. ibid. *contra Corradinum in Etruria feliciter pugnat*. 1060. D. - *superatur*. 1061. A. *inde ipsum vincit & supplicio condemnat*. B. *filiam Ducis Burgundiæ desponsat*. C. -*Viterb. se confert pro elec.Pont.* 1067. B. -*Bononienses adjuvat*. 1082.C. *Senatoriam Urbis dignitatem dimittit*. 1088.C. *Siculi ab ipso deficiunt*. 1095. E. *vivendi finem facit*. 1100. D. (101)

Carpenses hostes à Mutinens. judicati. 1006. A.

Carpineta Opp. in Appenino: *ibi Greg. VII.* 572. A. *ibi pax tractatur*. 594. D. *ibi Henrici III. filius oppugnans occisus*. 595. A.

Carrocium: Mediolanens. *institutum*. 502. A. (50) 574. C. *præfectura exercitus*. 617. E. *à Cremonensibus captum*. 705. C. Cremonensium *à Mediolanensib.* 900. C. 906. C. Bonon. *à Faventinis*. 1081. A.

Carrugum Opp. Mediol. 923. A.

Carsidonius Ep. Mantuanus cum exerc. Frid. in Italia. 746. B.

Carthago Africæ Urbs: *apud eam prœlia*. 282. A. *à Pisanis capta*. 495. A. (66)

Casale Majus in agro Cremon. 672. D.

Casale Albinum Castrum Placentinor. *à Cremonens. eversum*. 833. E.

Casale S. Evasii Opp. *à Mediol. captum*. 901. B.

Casaleculum Opp. Parmens. *ibi Placentini victi*. 712. B.

Caserate Opp. Mediol. 970. C.

Cassianum Opp. Mediol. *à Turrianis captum*.

Cassinates elati in Nortmanos. 510. A. *vincunt*. B.

Cassinum V. *Monasterium*.

Cassonus Napi Turriani fil. *caput Cohortis Germanor. ad custod. Patris*. 1079. A -*Vicecomites vincit*. 1085. A. *prœlio victus & fugatus*. E. *prœlio occisus*. 1095 E.

Castanealum Opp. Forolivii *deletum*. 872. D.

Castellum inf. V. *Olivola*.

Castellum Gallesii, Tusciæ Urbs: *Ro. Po. ditio fit*. 172. B. (42)

Castellionum Opp. Duc. Mediol. *natura & opere munitum Archiep. refugium*. 549. B. *obsidetur*. 553. A.

Castelconum Opp. in Comit. Sepriensium *frustra à Mediolanens. obsessum*. 758. C.

Casternum Opp. Mediol. *à Frid. II. Imp. eversum*. 987. B.

Castilioneer. fam. Mediol. 549. A. 553. A. 554. B. 560. B. 1071. C.

Castorius Mag. Milit. *Romam destinatus*. 31. A. Ro. *lætitiâ implet*. C. *Perusiam præsidio firmat*. 57. B. *ejus vigilantiâ Ro. defenditur*. 58. A. *laudatur*. 60. B.

Castra: quæ. 618. D.

Castrobrutti Fam. Bonon. 138. C. 983. B.

Castrofonte Opp. Patavinor. 976. D.

Castrum Felicitatis V. *Tifernum*.

Castrum Imolæ ad Bononiensium fidem. 704. C. *Ab Imolensibus contra Bononien. occupatum*. 705. C. *à Placentinis Cremonensibus ereptum*. 834. A. *dirutum*. 836. C.

Castrum Piceleonis ad Abduam flu. *à Cremonensib. extructum*. 668. B.

Castrum Novum ad os Abduæ flu. 705. B.

Castrum Novum Vicecomitum &

Castrum Seus in agro Placentino *à Cremonens. ereptum*. 833. E.

Castrum S. Petri in agro Bonon. *ædificatum*. 871. A.

Castrum Francum Opp. Bonon. *conditum*. 930. A.

Castrum Pavonis Opp. agri Brixiani *ab Icilino incensum*. 959. D.

Castrum Leonis Opp. Mutinens. *à Bononiens. captum & dirutum*. 961. D. *iterùm expugnatum*. 1083. C.

Castrum Urceor. Opp. Brixianor. 1039. D.

Castrum S. Zenonis Tarvisii. 1041. C.

Castrum Petræ Coloræ à Bonon. captum. 1083. A.

Catalaunum Gal. Urbs ad Matronam flu. *ibi infirmatus Calvus Imp.* 331. C.

Catana Sicil. Urbs *terræmotu quassata*. 788. C. *ab Henrico Imp. capta*. 848. B.

Catapanus: *novus magistratus invectus*. 454. B. *motuum origo*. 481. C. (32) *devictus*. 483. B. *pecuniâ oblata, Garilianum recipit*. 485. A. *necat Dattum*. B. *in fid. recipit Pandulf. Teanensem, incolum. servat*. 494. B. 503. D. 504. A. 506. B.

Catellanus Malavolta Bonon. Ord. militum S. Mariæ Gloriosæ. 1047. B. Prætor Florentiæ. 1057. C.

Cathari Hæretici *Mediolanens.* 797. *eor. origo* (43) 798. E. *etiam in Gallia* Publicani & Patarini dicti. 811. C.

Catholici: *eis favet Theodelinda*. 50. A. *schismati aversi qui*. 80. A. *progressus faciunt*. 86. C. *eis Edessa conceditur*. 96. B. *per totum Orientem vexati*. 107 C. *inde per Italiam*. 111. B. *Farræ Oppidani facti*. 116. A. *pessimè multati*. 168. C. *explosi*. 201. A. *seditione tentati*. 239. A. *eorum assertor qui*. 264. C. *in Oriente male habiti*. 275. C. *pejus*. 282. C. & D.

Cava Castrum Ecclesiæ: *recuperatum*. 605. C.

Cavalcabos Legatus Parmæ. 939. A.

Cavenagum Opp. Laudens. *à Mediol. combustum*. 844. C.

Caussa trium capit. Concil. Chalced. explicatur. 55. (*) *conventus Aquilejens. capita recepit*. 142. B. (61)

Cencius Card. *Sabellus Ro. Po. creatur*. 905. C. Vide *Honor. III.*

Cenete Castrum Venetor. prope Tarvis. *ibi forum agit Berengarius*. 367. C.

Census: *Ro. Pont. donatus*. 225. A. *annuus Feudatariis assignatus*. 231. D. *Ro. Po. iterùm confirmatus*. 267. D. 270. C. *singulis civibus impositus*. 618. C.

Centum Opp. Bonon. *Episcopo datum*. 944. E.

Centumcellæ Urbs Tusciæ: *ad Ro. Po. ditionem transit*. 172. B. (42) *à Sarracenis vastatur*. 263. B.

Ceperanum loc. Latii ad Latis flu. oram: *ibi Gregor. VII. & Robertus Ap. Dux*. 580. *ibi Roberti exercitus*. 586. A. *ibi concil.* 633. D.

Ceredanum Cast. Papiens. 724. B.

Certamen singulare: *Dei tentatio*. 317. B.

Cervia V. *Ficocle*.

Cervienses Bononiensib. obediunt. 996. E. 1018. B. *ab eis deficiunt*. 1082. A.

Cæsarea Syriæ *seu* Philippi: *à Christianis capta*. 605. B (73) *à Saladino occupata*. 825. A.

Cæsarius classis Christianor. P. *Pontificem alloquitur*. 302. D.

Cæsena Romandiolæ Urbs in Æmilia: *auxilia præbet*. 148. A. *punitur*. B. *capta*. 186. B. *restituta, tertiâ agri parte exceptâ*. 187. A. *restituitur*. 204. D. *circumsidetur*. 468. B.

Cæsenates ad obedientiam Pontif. ducti. 856. C. *ab Ariminensib. victi*. 904. B. *in fidem Ecclesiæ recepti*. 1098. B.

Charibertus Pisto: *ad expiationis prœlium productus*. 98. C. (57)

Che-

INDEX GENERALIS

Chedinus Fr. Dux: cum duodecim aliis ad lævum Ital. tendit. 45. C. victor, contra fidem datam multa operatur. 46. A. regreditur. B.

Cherebertus Clotharii fil. Parif. regnat. 24. A.

Childebertus II. Fr. Rex: à Mauricio Imp. ad arma in Longob. accenf. utrinque Legatis offerentibus tributa. 32. A. in Longob. movet. 36. B. muneribus victus. C. à Mauricio folicitatus, obtemperat. 37. A. tertiam profectionem parat. 39. A. fororem Authari denegat Ricaredo concedit. 43. A. quartam expeditionem parat. 44. D.

Childericue II. Fr. Rex Clothario fuccedit, occifus. 125. (23)

Chilpericus Clotharii fil. inter Senones regnat. 24. A.

Chilpericus II. Fr. Rex: nullam partem regiæ curæ exercet. 193. C. abrogatus. 194. A. in Monafterium conjectus. B. (82)

Chrannichis Fr. Dux: adverf. Longob. 24. B. Tridentum expugnat, occifus. 25. A.

Chriftiani: vaftati, ac nonaginta millia occifi. 87. B. ab Imp. Or. perfequuti. 275. C. fame Romanam ditionem urgentes. 332. D. à Sarracenis relictum, ipfi abftrahunt. 333. B. eor. de Sarracenis victoria. 388. A. (74) ad Hierofolym. expeditionem exciti. 600 C. intenti. 602. C. & feq. eam obfident. 603. B. ingrediuntur. C. in Syria victores. 605. A. & feq. ordines inftituunt. 608. A. iterùm vincunt. 622. A. eor. Exercitus in Syria tribus partibus confumptus. 844. C. iterum in Calabria. 931. B.

Chriftophorus Patriar. Gradenf. 134. B. & præcedentium feries. (45) obit. 160. C. (17)

Chriftophorus Primicer. Romæ: fchifmatis everfor. 212. B. infidiis appetendus. 214. B.

Chriftophorus Ep. Olivolæ: nondum confecratus communione amotus. 255. D. metu profugit. 256. B.

Chriftophorus Sacerdos Leonem V. Pont. in cuftodiam tradit. 383. C. in Monafter. conjectus. 384. A.

Chryfolaus feu Groffulanus Ep. Saonenf. (72) Archiep. Mediol. ab Henrico III. fubrog. 605. B. coronat Henric. IV. 622. D. degit Hierofolymæ. (9) offert Po. Imperatorem. 625. B. abfiut. (23) ejus cauffa in concil. ad Cardinales rejecta. 635. B. obit. 640. (39) D.

Ciconatus Ep. Portuenf. Pfeudopapam confecrat. 212. A.

Cilianum Caftrum Friniatum per Mutinenf. munitum à Bononienfibus incenfum. 963. C.

Cincius civis Ro. ex quo Cincior. fam. Ro. tumultum excit. 449. A. (42)

Cincius civis Ro. Antipapam protegit. 545. B. ad fugam adjuvat. 546. B.

Cincius U. P. à Po. objurgatus. 561. D. facrilegam manum injicit in eumdem. 562. A. (81) prædio ejus à pop. everfa. B.

Cincius Ro. Conf. à Defiderio Ab. confultus. 589. D. conventu præfens. 590. B.

Cincius Frangipanes: Pontificem & Cardinales pedibus conculcatos vinculis tradit. 639. C. ei commendatus Antipapa. 641. B. armis Pontificem tentat. 642. B.

Cinifius Mons inter Cottias & Grajas Alpes ad eum Calvus Imp. 335. A. ad eum Po. 340. A. ad eum Henric. III. 567. B.

Ciftercienfis Ordo pro Alexandro Pont. fe tenet. 760. C.

Civitas nova in finib. Venetor. ab Ungaris incenditur. 382. D.

Civitas feu Theanum Apulum in Apul. limite ad dexteram Frentonis fl. ibi Græcor. conflictus Normannis victoribus. 483. B. Valteri Nortm. portio. 506. D.

Civitates: earum fines circumfcripti. 232. B. juramentum & tributum earum. C. liberæ quomodo ordinatæ. 441. D. 615. A. & feq. ear. Legati & pax. 445. B. occurrentes Regi. C. quibus ambitibus cinctæ, admm gentus. 448. A. quæ. 618. D. ear. cumulata potentia. 619. A.

S. Clara Virgo Ord. Min. ejus mors. 1017. B. num. Beatar. aggregata. 1019. C.

Claromontium Galliæ Alverniæ Urbs: ibi Alex. III. Po. in Concil. Victorem & Frid. excommunicat. 766. E.

Claffis Opp. Raven. à Longob. captum. 25. B. iterum à Ro. 32. B. captum. 36. A. dolo interceptum reftituitur. 161. A. captum, dirutum. 166. A.

Claftidium Opp. Lombardiæ: apud ipfum exercitus. 794. A.

Claudius II. Ep. Taurinenf. Sarracenis occurrit. 228. C. Iconoclaftis & Urgellitanis favet. (39)

Clemens II. Ro. Po. confecratus Impp. coronat, Camaldulenf. fufcipit. 514. B. (19) cenfuris afficit Beneventanos, Salerni Ep. promovet, pallio decorat. 516. B. obit. 517. A.

Clemens III. Pfeudo-Pont. conciliab. elec. 579. C. ab juramento Henric. III. folvit. 582. E. cum eo Romam tendit. 584. A. in Lombardiam (13) univerfæ rei bellicæ ab eodem Præfectus. C. vir fanguinum. (14) novis excerationibus irretitus. 585. C. (19) à Ro. revocatus exceptus, ab Epifcopis confecratus, Henricum & Conjugem Impp. inungit. 587. A. dejectus Urbe. 588. A. vim facit ad expellendum Victorem III. 590. D. anathemate perculf. 591. C. ab ejus factione repellitur Urbanus II. 592. C deteftatur. 593. A. pacem folicitat. 594. D. anathema in eum renovatum. 599. B. 600. A. Romanam arcem obtinet. 601. C. in eam compulf. D. eâ elapfus. 602. D. obit. 604. C. (68) dejectus. 605. A. repentina morte. B. ejus cadaver laceratum. 612. D.

Clemens III. Ro. Po. creatus. 832. C. Romanos ad concordiam ducit. D. Crucem indicit contra Sarracenos. 833. A. moritur. 839. B.

Clemens IV. Ro. Po. 1055. B. Regnum Siciliæ Carolo Andegav. tribuit. 1055. D. Corradinum excommunicat. 1061. A (21) ejus interitum prædicit. B. (22) moritur. 1063. C.

Clepho Longob. REX ITAL. crudelis. 21. B. bellum continuat. 22. A. interit. B.

Clerici: armata juvenum manu Lateranum defendunt. 100. A. Cunipertum reftitutum complectuntur. 139. B. eor. caterva Pontificem comitatur. 149. B. primò à Rege affumpti quotidie Divina Officia celebraturi. 187. B. aliquot Ro. Po. affociantes. 199. D. Romani in anguftiis. 337. B. in Francia à Nortmanis trucidati. 352. B. adacti ad Po. fententiam. 366. C. quare minori in honore. 448. D. illorum corruptus Status. 511. B. de eor. fornicatione & fimonia. 530. C. eor. conjugia interdicta. 534. C. approbata. 535. C. (11) caftitas promota. 537. C. 538. B. Mediolani infurgunt. 540. E. eor. quæftio inftituta. 541. D. jurant. 542. A. diverfor. varia judicia. B. feditionem moventes pulfi. 544. A. (28) in eos edictum. 547. A. ad uxores arcendas. 557. D. in Germania furentes. 558. B. mortem Archiepifcopi inten-

tan-

tantes. D. Nicolaitæ puniendi. 559. B. 561. B. ad Desiderium supplicet. 589. D. comitantes Po. 599. A. de eor. ordinatione decretum. B. arma jactantes. 601. B. cur Henrico III. faventes. 608. A. de his Schismaticis in fidem recipiendis decretum. 620. A. plures capti. 626. B. funibus vincti. 627. D. quidam Antipapam eligunt. 640. B.

Clerus: Romanus Synodicam Petri Patriar. C.P. aversatur. 113. A. - Ravennæ Episcopo ut Schismatico renuit inservire. 128. C. (33) Romano antiquum comitiorum jus restitutum. 231. B. in comitiis acclamat. 518. C. et commendata Ecclesia. 528. C. in pœnitentia C.Ptanus. E. - Romanus à Po. convocatur. 536. A. consecrat Ro. Po. inexpectata Regis auctoritate. 543. C. consensum præbet pro Callisto II. 643. B.

Clivasium Opp. Montisferrati. 941. D.

Clivate Opp. Lacus Comens. 1085. C.

Clodia Opp. Venetor. captum. 259. D. ejus incolæ redeunt, reficere curantes. 263. A. ab Ungaris incenditur. 382. D. ibi Frideri. conventus. 807. B.

Clotharius III. Fr. Rex: tributo absolvit Longobardos. 81. B. pro Gundeberga mittit. 98. C. per Legatum, ejus liberationem obtinet. 110. A. misericordiâ Perthariti, exercitum advers. Grimoaldum mittit. 119. C. à quo arte vincitur. D. mortuus. 125. (23)

Cluniacum Burgund. Opp. Po. mora. 620. C.

Clusini libertate donati à Frid. Rege. 719. B.

Clusium Cast. Etrur. à Frid. II. Imp. captum. 977. B.

Coelestinus II. Ro. Po. se abdicat. 652. A.

Coelestinus II. alter Ro. Po. 690. A. obit. 691. A.

Coelestinus III. Ro. Po. 839. B. Henric. Imp. cum uxore coronat. 840. C. Tusculum tradit Romanis. D. Philipp. Tusciæ Ducem excommunicat. 851. A. obit. 854. B.

Coelestinus IV. Pont. eligitur & moritur. 977. C.

Cære Tusciæ Urbs: ad Ro. Po. ditionem transit. 172. B. (42)

Cogallum Opp. Brix. 1067. A.

Collegia: in Urbibus plura. 618. C. D.

Collonium Opp. Bergomens. à Mediolanens. eversum. 870. B.

Colonia Urbs Germ. infer. Ludovici portio. 323. A. ibi Calvus Imp. ad eam regredienti Otho M. obvios habet sibi fidos. 416. B. ejus Antist. quid agat in Imp. consec. 444. C. Regni It. Cancell. 444. E. ibi Conrad. Imp. 502. C. ad eam transfertur Puer R. 544. C. ibi Concil. leg. Po. 643. B. obsessa à Philippo Germ. R. 879. A.

Coloniola Opp. Comens. à Mediolanens. oppugnatur. 652. B.

Colossum Solis: dejectum. 111. B. (94)

Columba: assidens auribus S. Greg. visa. 78. B.

S. Columbanus Hybernus: ab Agilulfo exceptus, Arrianos concidit, Bobii Monasterium condit, Abbas interit. 83. A.

Columna fam. Roma. 605. G.

Columna: Ecclesiæ Cast. recuperatum. 605. C.

Colurnum Opp. Parmens. 993. B.

Comachium Urbs Exarchatus: ejus incolæ contumaciæ fautores puniti. 148. B. restituendum. 204. C. restituitur. D. occupatur. 217. C. ibi summum prœlium. 259. A. postulatur. 345. A. expugnatur. B.

Comacina ins. Vide Insula.

Comacius Gallucius Bonon. 1064. C.

Comenses confligunt. 645. D. 647. A. 648. D. montem perfodiunt. 649. A. (62) solidati lembos super plaustra ad Lugani lacum alium transferunt. 650. C. Insulam expugnant. 651. C. hostes superant. 652. B. à Mediolanens. victi. 1099. A. ab Othone deficiunt. 1101. B.

Comes Mutinens. insimulatus de stupro, damnatus post mortem vindicatus. 463. A. & seq.

Comes Intemellinus à Genuens. oppressus. 687. A.

Comes S. Floræ Dux Othonis Imp. jussu ejusd. suffocatus. 894. B.

Comes Tolosanus Legatus Frid. II. Imp. ad Inno. IV. 981. B.

Comites: quid observarent. 232. A. eor. ministerium. B. de eis lex. 236. A. eorum jura. 237. C. de eor. jure dicundo lex. 242. D. in Aula Pontificia sedent de conjuratis judicantes. 249. C. à Bereng. I. R. restituto lacessiti. 416. D. Adelbertum I. R. revocant. 432. D. relegati. 434. A. Mutilianæ instituti. 435. A. eor. jura. 441. D. 442. D. Apul. conspirantes. 575. B. castror. donatores. 618. E. Sacramento addicti. 622. C. quidam Antipapæ addicti grassatores viarum. 646. B. crucem assumentes. 833. A.

Commemoratio Sanctorum mortuorum transfer. 290. A.

Commune: Respublica dicta. 615. B.

Compendium Valesior. Gal. Urbs: Ludovicum Imp. recipit. 267. A. ibi conventus. 279. A. 281. C. ad eum Ludovicus refugit. 283. C. cum filio conventum habet. 286. A. ibi Calvus convent. agit. 333. D. conventus ejus tabulæ implentur coronatione Ludov. Balbi. 337. A. C. moritur. 341. A.

Comum Urbs Insubriæ ad Larium Lac. captum. 16. B. 37. C. ejus Ep. possessionibus decoratus. 140. C. subversum. 145. C. mœnibus cinctum, arce munitum. 160. C. (18) ab Ungaris populatur. 381. B. nominatum Comæ. 421. (51) captum. 480. C. primæ apud id sedes Rondineti. 513. A. ad eam Po. 599. C. ejus fusa descriptio, & bellum. 644. B. & seq. (57) frustra à Mediolanens. obsessum. 656. A. inde captum & eversum. 658. A. ejus arx instructa. 744. A.

Concha Urbs Pentap. restituta. 204. D.

Concaldalberum Opp. Patav. 1028. D.

Conciliabulum: C.P. quinisextum dictum. 137. B. (55) ejus volumen ad Ro. Po. ab Imperatore missum, correctionem postulante. 147. A. (71) pro cultu sac. imagin. auferendo. 175. C. (46) item. 201. A. abrogans Ro. Po. & alium eligens. 428. C. item alium abrogans. 430. C. Basileæ. 544. A. à Rege Vormaciæ convocatum. 563. A. Brixinum Henrico III. præsidente. 579. C. ejus spurcissima clausula. D. Romæ. 587. A.

Concilium: Romæ. 50. D. item. 80. B. & 82. B. & 108. A. indicendum C. P. procuratur. 128. B. Lateran. indictum. 129. A. perfectum. 130. C. (36) - C.P. in Trullo congregatum. 131. D. perfectum. 132. D. ejus acta curata. 135. A. - VI. Generale ab Imper. abrogatum. 153. C. Romæ convocatum expletur. 154. A. (1) item. 138. B. (11) item. 164. A. item. 177. C. & (49) (51) ex Francia & Ital. in Laterano. 213. B. - Romanum. 230. B. & seq. (4) proponitur à Patriar. C. P. inde promovetur. 238. A. tumultu turbatur. 239. A. Niceæ Bithyniæ VII. Generale perfectum. 240. D. Romæ advers. Felicem. 244. A. Francfordiense in eundem. 245. A. Forojuliense pro disciplina. C. Aquis de processione Spiritus S. 259. C. pro disciplina, Papiæ. 304. C. in Laterano. 306. C. (27)

iterùm. 314. B. 315. (43) VIII. Generale C.P. *in caussam Photii*, *& pro SS. imaginibus*. 320. A. Ravennæ *Ro. Po. præsente*. 326. B. Pontigonis *in præsentia Imp. & Legator. Po.* 331. B. Romæ. 329. & 330. B. *item*. 332. D. *verius unum esse*. (82) Ravennæ *Po. præsente*. 334. A. Galliar. *indicitur à Po.* 338. C. D. *ejus sententia*. 339. A. Papiense. 340. A. (96) Romæ *advers. Formosum*. 366. B. C. *de illius judicio*. 368. A. B. *de eisdem* Ravennæ. 369. A. & Romæ. 371. (39) Romanum *ad Rempub. & Eccles. ordinandam*. 427. B. *Leonem VIII. abdicans*, *& ejus acta*. 430. B. *Leonis abdicantis Bened. V.* D. Ravennæ & Mutinæ. 441. A. (33) Raven. 480. B. (26) Venetiar. 504. B. (94) Sutrinum. 513. B. Gargani. 518. C. Lateran. 515. A. 519. A. & Papiæ, Remis, & Moguntiæ. B. Romæ. 520. B. & Vercellis. (33) Lateran. 524. B. *à Legatis C.P. indictum frustratur*. 528. C. *indicitur* Florentinum. 529. C. *expletum*. 530. C. Turonis *in Bereng.* 532. A. Fontaneti *in agro Novariensi*. 535. C. Sutrinum. 537. A. (15) Lateran. C. Benev. (16) Melphitanum. 539. B. (19) 550. A. (45) Florentinum. 542. E. & 543. (22) Osboriense. 544. (29) 546. C. Lateran. 547. D. (38) Moguntin. *indictum revocatur*. 550. B. C. Salernitan. 551. C. Romæ *quartum in Simoniacos*. 554. A. (59) *aliud indictum*. 557. B. *protractum*. 560. C. *ejus acta*. 561. A. *iterùm*. 564. A. *item*. 575. C. & sequ. *ejus acta* Erfordiæ. 558. C. Moguntiæ. 561. C. *novum* Laterani. 576. C. *iterùm*. 577. A. *iterùm*. 578. B. *ejus acta item*. 582. B. *iterùm in arce Ro.* 585. A. C. *ejus acta*. (19) *item*. 586. C. (21) Beneventi. 591. A. Rom. & Melphitanum. 593. A. (36) Trojæ. 594. C. Beneventi. (40) Barii. 596. B. Laterani. 598. B. (50) Claromontanum, Vardastalli, & Placentiæ. 599. A. & seq. Rom. 602. A. (59) Later. *indictum*. 606. A. Florentinum. 609. A. Northusen. 610. A. Moguntinum. D. 611. A. *in* Vardastalli. 599. A. 619. D. Trecense. 620. B. Laterani. 632. C. (22) Beneventi & Ceperani. 633. D. Trojæ *Apul.* 634. A. Later. 635. B. (32) Beneventi. 638. C. (36) Capuæ. 641. A. Coloniæ & Friteslariæ. Rhemense *Po. præside*. 643. B. Virciburgi. 643. B. 647. A. B. Vormaciam *translatum*. C. & sequ. *hujus confirmatorium* Lateranense. 649. C. (64) Trecense. 659. B. (12) Stampense. 661. D. Claramontanum. 662. B. (18) Rhemense. 663. C. Placentinum. 666. C. (29) Pisanum. 669. A. Lateranense. 674. A. (44) *item*. 684. B. Parisiense. 701. C. Rhemense. 703. C. Lateranense *ab Alex. III. Pont. habitum*. 811. C. *ejusdem decreta*. E. Turonense *ab Alex. III. Pontif. actum*. 768. B. Veronense *à Lucio III. Pont. hab.* 822. C. Papiense *à Frid. Germ. Rege indictum*. 754. C. 756. A. *item ab ipso & Victore Antip.* Laudæ *hab.* 759. C. Tolosanum. 902. D. Spoletanum *à Greg. IX. Pont.* 954. B. (54) Lugdunense *ab Innoc. IV. actum*. 984. B. *item à Greg. X. Pont. actum*. 1076. B. *ejus acta*. C. 1077. A.

Concubinæ consueta Ecclesiasticor. 511. C. *conciliis damnatæ*. 519. B.

Cono Imp. Vide *Leo III. Isauricus*.

Cono ex Ducibus Franconiæ Conradi patruelis: *pro Regno Germ. contendit*. 489. A. *pestilentiâ ictus*. 501. D.

Cono: *sacramento se obstringit*. 624. C.

Cono Ro. Po. *salutatus clero & exercitu diffidente*, *inde conveniente*, *Exarchi consensu petito*, *consecratus*. 134. C. (47) *rectori Patrimonii indulget multa*. 135. B. *adversæ valetudinis*, *morti proximus plura legat*. D. *extinctus*. 136. A.

Conradus è Franconia Rex Germ. 386. B. (70) *ejus ob.* 390. A. (80)

Conradus Lotharingiæ Dux Othonis gener: *ad reliquum bellum in Bereng. II. relictus*. 415. C. *in socerum conjurat*. 416. A. *Moguntiam tenet ab Othone obsessam*. C. *Ungaros ad arma solicitatos ducit ad Franciam*, *& Ital. vastandam*. 417. A. *ingentem Ungaror. multitudinem in Bavariam ducit*, *prælio cadit*. 418. A.

Conradus Bereng. II. I. R. fil. alter: *ejus bona ab Othone M. largita*. 427. A.

Conradus Tedaldi Co. Canussi. fil. 476. B. *cognatam defendens oppressus*. 485. C. *intemperantiâ obit*. (40)

Conradus Salicus Franconiæ Dux: *ab Henrico Germ. Rege*, *& Imp. conventui successor propositus*. 488. A. Rex Germ. *elect. & ITAL. REX salutatus*. 489. A. *gratus Mediol. Archiepiscopo in fam. Gibellina regnum statuit*. B. *in Ital. Mottenses invadit*, *gratiam & Patriam restituit*. 490. C. *ITAL. REX coronatur Mediol. & Modoetiæ, leges condit*. 491. A. *Lombardiam perlustrat*. 492. C. *à fœdere cum Venetis renovando abstrahitur*. C. *IMP. coronatus*. 493. A. (59) *erga Eccles. benignus*. C. *Beneventum Capuam*, *& finitima subjugat*, *Nortmanos aggregat*. (60) *filium Germ. Regem declarat*. 494. C. (65) *bello Polonico dimisso*, *Odonem cogit*. 496. C. (73) (74) (75) *bello Sclavor. implicitus dum Itali seditionem movent*. 497. A. *malis ou-ditis occurrere nequit*. C. - *Mediolan. pergit* (79) *severè punit conjuratores*. 498. A. & seq. *indignatus*. 499. A. *ejus nepote prostrato*. B. *exasperatus ignem inducit*, *Antistite dignitatem adimit*. C. *alteri confert*, *ad cujus consecrationem prodigiis permotus oppugnatione recedit*. 500. A. *conventum agit*, *Pontificem excipit*, *Episcopos exilio punit*. B. *filiam Bonifacio uxorem tradit*. C. (86) *conjurationem evadit*. 501. A. *pergit Cassinum*. B. *ejus jura firmat pestilentiâ plures amittit per Adriaticum revertit*. D. *donis auget Eccles. Mutinens.* 502. C. *obit*. 503. C. (91)

Conradus II. Henric. IV. ex sorore nepos: *regno succedere prætendit*. 655. D. (2) *Lotharium III. bello provocat*. 656. C. *REX ITAL. coronatur excommunicatus*. 658. C. *Archiepisc. Trevir. necat*. 659. A. *Lothario reconciliatur*. 668. C. *Regno Ital. abdicato*, *Dux exercit. Imper. efficitur*. 672. B. *IMP. factus*. 682. C. *bello Germanico implicitus*. 685. C. *magnum conventum Francofordiæ habet*. 687. D. *Legatos Romanor. rebell. respuit*. 693. D. *Crucem contra Infideles excipit*. 699. B. *infeliciter pergit*. 700. C. *inde recedit*. 704. D. *literas Eugenii Po. recipit*. 705. A. *Henric. fil. successorem sibi dicit*. B. *non sine suspicione veneni moritur*. 706. B.

Conradus II. Henrici III. fil. *coronam Italici Regni recipit*. 595. (44) Rex Germ. *à patre destinatus ab eo deficit*. 596. D. 597. A. *nubit*. C. (48) *à patre Regno ereptus*. 603. A. *laudatus obit*. 606. A. (76)

Conradus Archiep. Salisburgens. unicus ex Germanis factum improbans, *jugulum offert*. 626. C.

Con-

Conradus Archiep. Moguntinus cum Frid. Imp. in Italia. 768. C. *ab ipso deficit, & ab Alex. III. Pont.* Card. *efficitur*. D.

Conradus Archiep. Colon. 990. A. *Ricard. Comitem Cornubiæ in Regem Germaniæ coronat*. 1034. A.

Conradus Marchio Tusciæ. 656. C.

Conradus Meningerus Archiep. Trevirensis à Conrado II. Rege captus & necatus. 659. A.

Conradus Ep. Sabinens. 661. C.

Conradus Ep. Spirensis Frid. II. Imp. Legatus in Italia. 913. B.

Conradus Marchio Montisferrati *Christianum Archiep. Moguntinum prælio fundit, & capit*. 811. B. *in Syriam ex voto migrat*. 832. A. *à Sicariis occisus*. 844. A.

Conradus Dux Sueviæ Henr. Imp. fr. *moritur*. 852. D.

Conradus Dux Spoleti *ab Henrico Imper. factus*. 849. A. *Ducatum Ecclesiæ reddit & in communionem Fidelium receptus*. 856. D.

Conradus de Summo Conf. Cremonæ. 873. C.

Conradus Sanmartinus Prætor Mutinæ. 877. A.

Conradus Frid. II. Imper. fil. min. *loco Henrici* Rex Germ. *eligitur*. 952. C. *ab Henrico superatur*. 988. B. *ipsum occidit*. 989. C. *Guliel. Com. Hollandiæ vincit*. 998. D. *in Italiam pergit*. 1012. B. *ab Inno. IV. excommunicatus*. 1015. A. *moritur*. 1018. C.

Conradus Suresinus Prætor Fivent. 1023. E.

Consilia: tria penes quæ Resp. summa. 615. B. & seq.

Consilva Opp. Patav. 1028. D.

Constantia Urbs Germ. *ibi conventus à Frid. Rege hab*. 711. E.

Constantia Rogerii Regis filia *Henrico Frid. I. Imp. filio desponsata*. 827. B. *Romæ coronatur*. 840. C. *à Siculis detenta*. 841. D. *à marito liberata*. 848. C. *moritur*. 858. B.

Constantia Frid. II. Imp. Uxor *à Pontif. coronatur*. 915. E. (3) *in Sicil. moritur*. 926. E.

Constantiacum: Venetor. Urbs, *novum nomen Torcello impositum*. 110. C.

Constans Heraclii nepos, *à Senatu ad Imperium elatus. Theodorum Calliopam Exarchum mittit*. 104. B. (76) *corruptus*. 107. A. *Catholicos invadit*. C. (82) *Concilii decretis remedium quærit, Olympium Exarchum mittit*. 108. C. *ut Ro. Po. cogat jubet*. 109. A. *conatu in Ro. Po. fraudatus, iterùm novo Exarcho cum addito injungit*. 111. A. *Constantinum Pogonatum fil. Imp. consortem adscit*. 113. A. *privilegia renovat, munera mittit*. 115. A. *in Italiam parat, quare*. 119. A. *classe Tarentum applicat, vaticinium quærit*. 120. A. *Beneventum obsidet captis Urbibus*. B. *timore pacem componit*. C. *fallendi animum ostendit*. D. *detrimentis affectus*. E. *ejus exercitus fugatus*. 121. A. *Romam pergit, amplissimâ pompâ exceptus*. C. *Neapolim inde Siciliam tendit*. D. *occisus*. 125. A. (22)

Constantinopolis: de ejus sedis suprematu orta quæstio. 61. D. *eò profugit Mauricius, ibi Leontia coronatur*. 72. B. *præcitata quæstio Concilio finita*. 81. A. *ejus Clerus & Sacerdotes anathematizate, Patriar. dignitate privatur*. 104. D. *inde successor*. 107. A. *ibi Ro. Po. captivus*, 112. A. *ibi tumultus*. 142. C. *item*. 143. A. *novum ibi Schisma*. 153. B. *ibi Imp. obcæcatur*. 157. A. *sacræ imagines à novo Imp. restitutæ*. 159. B. (15) *ibi novus Imp. sacris imaginibus hostis*. 160. B. *à Sarracenis obsidetur*. 161. A. *liberatur fame pugnante & pestilentia pro obsessis*. 162. A. *ibi Catholici commoti, erumpentes*. 168. C. *acrius puniti*. D. *sævo terræmotu tremit*. 182. A. (60) *Artabasdum acclamat*. 183. C. *Copronym. abrogat*. D. *ab eo capta*. 188. C. *pestilentiâ affligitur*. 190. A. *ad extremum redacta*. 191. B. *ingenti admiratione commovetur*. 209. B. *argenteo typo expressa*. 265. A. *ibi tumultus*. 309. B. 310. A. *corpore S. Luciæ ditatur*. 504. A. (93) *ibi moritur Archiep. Mediol*. 605. B. *sexcenti Romani ad eam missi*. 633. C. (23)

Constantinopolitani: Nicephor. Imp. occidunt, Zimiscem elevant. 438. B.

Constantinus Heraclii fil. *vix* Imp. Or. *moritur*. 103. C.

Constantinus Pogonatus: Constantis fil. *à patre consors* Imp. Or. *adscitus*. 113. A. *privilegia Ro. Ecclesiæ renovat, munera mittit*. 115. A. *patris exemplo deterritus Ecclesiæ Ro. fautor acerrimus, dissidium tollere studet*. 125. A. *Concilium procurat*. 128. B. *ad eum convenientes honorificè excipit, & adjuvat*. 131. B. *simul cum Patribus Concilii anathema in Macarium dicit*. 132. B. *Latinè celebranti acclamat*. C. *Legatis literas & gratias atque privilegia pro Pontifice præbet*. D. *aliud Schisma tollere curat*. 133. A. *dignitatemque Ro. Ecclesiæ adaugere*. C. *plenariam in eligendo Ro. Po. libertatem concedit*. 134. A. *obit*. 135. A. (48)

Constantinus Patrimonii Siciliæ Diac. *factus, et plura indulta*. 135. B.

Constantinus Ro. Po. consecratus. 147. B. *ab Imperatore obsecratus, ad ipsum contendit*. 149. A. *à Theodoro Patricio liberaliter Sicil. exceptus*. B. *accedens C.P. excelsâ pompâ honoratus*. C. *inde Nicomediam perveniens Imperatorem ad pedes habet*. D. *eum à bello dissuadet, solemniter celebrat, privilegia Ro. Ecclesiæ consequutur*. 150. A. *sospes Romam regressus*. B. *novitatibus Orientis perturbatus*. 153. D. (2) *Concil. advocat*. 154. A. *nominatim Philippicum damnat*. C. *Sacerdotes ad tumultum sedandum mittit*. 156. C. *ad eum Anastasii Imp. literæ*. 157. A. *excedit*. 158. A. (9)

Constantinus Defensor: *cum literis ad Impp. à Ro. Po. missus, captus custoditur*. 177. A.

Constantinus Sylei Ep. Patriar. à Copronymo factus, ejus sententiâ Catholici explosi. 201. A. *interfectus*. 221. A. (12)

Constantinus: manu tumultuaria Pseudo-Pont. à fratre destinatus. 211. D. *contra instituta, sacramenta dispensat*. 212. A. *ad eum consultationes*. C. *abdicatus*. 213. A.

Constantinus Copronimus nascitur. 162. A. (22) *puer Imp. coronatur*. 163. A. *Gregorium Presb. custodiri mandat*. 177. B. *immanior patre, solus imperat*. 182. A. (61) *odio habitus*. 183. A. *Artabasdum opprimere conatus, fugatur*. C. *ipsum inde captum atque Patriarcham contumeliis afficit, CP. ludos edit*. 188. C. *massas postulatas Ro. Po. concedit*. 189. A. *filium Imperii consortem adscit*. 195. B. *ad Ro. Po. & Regem Ital. mittit*. 197. D. *conciliabulum Episcopor. congregat, Patriarcham pronuntiat, Catholicos explodit*. 201. A. *Exarchatum & Pentapolim à Pipino obtinere satagit*. 203. E. *fraude fallitur*. 204. A. *jusjurandum exigit à sanctas imagines despecturis*. 211. A. *iniqua alia perpetrat scelera*. B. *obit*. 233. B. (9)

Constantinus Porphyrogenitus Leonis IV. fil. *à patre*

patre Imperii consors ascitus. 234. B. (13) unà cum matre ad Imper. assumptus. 235. B. (18) à Patriar. exquirit. 237. A. irâ incensus bellum Ital. infert. 241. D. ejus exercitus fugatus. 242. C. matre pulsâ, solus imperat, à Bulgaris victus. 243. A. excæcatus moritur. 246. C.

Constantinus Archiep. Raven. 389. (76)

Constantinus Porphyrogenitus II. Leonis VI. fil. Imp. Or. 385. B. copias in Sarracenos mittit. 388. A. solus imperat. 415. C. (38) ejus ob. 425. (1)

Constantinus mortuo Basilio solus Imp. Or. 492. C. (56) Cæsare designato ad polygam. coacto obit. 494. (64)

Constantinus Monomachus Imp. Or. in Apul. mittit. 506. B. temere Patriar. C.P. honorat. 526. C. ejus machinis obsistit. (52) legatis parere detrectat. 528. D. advers. Patriar. commotus (56) territus pœnitet. E. damno afficit Legatos obit. 529. A.

Constantinus Ducas Imp. Or. 543. A. (23) ejus ob. 550. (46)

Constantius Archiep. Mediol. electus, pallio decoratus, Exarcho commendatus. 56. A. obit. 66. D.

Consulares Provinciar. Ital. sublati. 11. A.

Consularis dignitas: renovatur Romæ. 400. A.

Consules: Urbis pro libertate moliuntur in Ro. Po. 433. B. & seq. Italiâ pulsi. 434. A. singularum Civitatum. 442. A. Mediolani Civitatis Imperium habentes. 447. C. Urbeveti creantur. 450. A. Mediolani. 457. A. (63) populares. 505. E. alii Communis, justitiæ alii. 616. D. & seq. mercator. & argentarior. 618. C. castror. D. eor. jus adauctum. 619. A. Urbis consensum præbent pro Callisto II. 643. B.

Contarenor. fam. Ven. 508. B.

Convivæ: penâ capitis indicti. 452. C.

Corbaria Opp. Imol. à Bonon. captum. 856. B. à Regiensib. capta. 1068. E.

Corbolus Longob. Forojul. Dux: parum durat. 146. B.

Corniorum Opp. Brixianor. à Cremonensib. captū. 949. D.

Corona: aurea ferro intexta. 52. B. Modoëtiæ servatur, ejus usus. 68. C. solemnis. D. hac redimitus Carolus Magnus. 229. B. & Bernardus. 264. B. (92) & Lotharius. 277. C. (13) Germanica cujus metalli. 444. C. Itala qua solemnitate imponeretur. E. aurea Imperatoria ejus impositionis solemnitas. 445. D. trina à quo reciperetur. 446. A. bina argentea S. Benedicto oblata. 469. A. palearis, ob contemptum, quæ dicta. 491. A. (54)

Corradinus Soldani Babiloniæ Fr. in Hierosolyma furens. 911. A.

Corradinus Conradi Germ. R. fil. 1108. C. in Ital. à Gibellinis vocatus. 1057. C. in Etrur. superatus. 1060. D. excommunicatus exercitum Arretii profligat. 1061. A. (21) (22) captus ultimo supplicio affec. C.

Correctores Provinciar. Ital. sublati. 11. A.

Corregiola Opp. Patav. 1028. D.

Corrigia fam. Parmens. 533. B. 537. B. 544. B. (29) 545. A. 552. A. (52) 561. A. 988. A.

Corsi: Sarracenor. metu Urbem Leoninam frequentant. 306. B.

Corsica: Provincia. 4. B. Ro. Po. donata. 224. E. à Sarracenis invasa, liberata. 258. A. iterùm. 259. A. iterùm verius. (80) Aleriam diripientibus. B. rursus incursata. 261. B. item. 262. A. confirmatur Pontifici. 267. D. 270. B. à quo tuenda. 281. D. perlustrata. 282. A. ad eam fugit Adelgisus Benev. Dux. 126. A. ad eam fugit Adelbertus I. R. 431. A. de ea diploma. 475. B. in parte à Pisanis occupata. 522. A. (40) ejus Eppi. & pop. edocendi per Lucensem Antistitem. 576. C. de ejus Episcopor. consecratione bellum. 644. A. fienda Romæ sancitum. 650. A.

Corsicum Opp. Mediol. 811. D.

Cors-novo Opp. Bergom. à Brixianis dirutum. 844. B.

Corvate: à Venetis subjecti. 466. A.

Cosroes Persar. Rex: plura in Christum & Christianos mala patrat. 87. A. superbus. 89. B. præf. illi ejus bello profligatè. 91. A. territus fugiens, vitâ spoliatus. 94. C.

Cossadoca Episc. Veronens. prælio captus. 1036. B.

Cotta fam. Mediol. 505. A. 535. B. 539. B. 542. D.

Cradualla Angliæ Rex: religionis causâ in Monachum attons. 137. A. (53)

Credentes, Hæretici Mediolanens. S. Pet. Martyr. necant. 1013. C.

Credentia: popularis & pop. Mediol. Capitaneus. 505. C. D. consilii Civitatum species. 615. B.

Crema Lomb. Urbs ejus initium. 15. C. ejus augmentum, & ad Longobardos transitus. 70. B. fœdus init. 646. D. frustra à Lothar. Imp. obsessa. 681. C. à Frid. Imp. capta & militibus data. 775. A. ibi Frid. I. Imp. 824. A. cur ab ipso instaurata. 828. B. (13) incendio vastata. 879. B. à Turrianis subacta. 1068. E. ab eisd. incensa. 1091. B.

Cremenses à Lothar. II. Imp. condemnati. 672. C. à Cremonensibus afflicti. 725. C. obsessi à Frid. Rege Germ. 748. 749. A.

Cremetes: singularis auctoritatis vir. 16. A. mortuus. 70. A.

Cremona Lomb. Urbs: tentatur. 67. B. præsidio firmatur. 69. B. ad solum eversa. C. ejus Ep. privileg. obtinet. 304. A. 331. A. ejus fines determinati. 387. B. ejus Ecclesia vectigalibus liberatur. 389. A. 394. A. Othon. III. recipit. 466. B. Mediolanensibus jurejurando obligata. 481. A. in tumultu. 447. B. (78) præsente Conrado punita. 498. A. ibi Ro. Po. ab Imp. exceptus, ejus Ep. in exil. miss. 500. B. in ejus agro Bonif. Attest. occisus. 523. A. (44) ad eam Henric. IV. 622. E. casuali incendio deformatur. 633. C. fœdus init. 646. D. ibi magnus Conventus à legatis Imper. Frid. habitus. 739. B. bellis civilibus afflicta. 891. B. 942. A.

Cremonenses. Episcopum pellunt, bona diripiunt, evertunt. 497. B. (78) à possessione bonor. arcent, arcem condunt. C. severè puniti. 498. A. Epo. exulato. (80) Henrico III. faventes, Carrocium Bertacciolam vocantes. 583. E. cum finitimis pugnantes. 621. C. D. à Parmensib. victi. 664. B. hostes judicati ab Imp. 672. C. à Mediolanensib. prælio superati. 686. A. agrum Cremensem vastant. 715. C. Territor. Mediol. vastant. 735. D. à Frid. Rege Germ. protecti. 741. E. Privil. à Frid. Imp. obtinent. 764. B. ab eod. obsessi, inde pacem impetrant. 829. B. in auxil. Parmensibus. 705. A. Mediolanenses frangunt. 705. C. civitatem suam muniunt. 785. A. Placentinos infestant. 834. A. Privileg. cudendæ monetæ ab Henrico Imp. eis confirmatum. 839. A. à Mediolanens. victi. 844. C. ab eisd. superati. 852. A. ab Oth.

Imp.

Imp. proscripti. 894. B. *Frid. II. imp. bonorific̀e accipiunt*. 895. A. *Mediolanenses prælio frangunt*. 899. A. *ab eisdem victi*. 900. C. 906. C. *ad partem Ecclesiæ transeunt*. 1058. D.

Crescens Nomentanus Ro. Conf. *seditionem excit*. 458. B. *Po.- Urbe pellit, eam & circum oppida occupat*. 459. A. *ad pedes provolutus Joannem Po. colit*. 460. A. *tyrannidem exercet*. B. *Joa. Po. exagitat, alium ad Pontificatum evehit*. 464. A. *mœnia firmat, & arcem munit*. B. *Romanos incitat*. C. *in arcem refugit*. D. *contra fidem suspensus*. 465. A. *vi captus mulctatur*. (83)

Crescens Crescentius Orator Bonon. 1063. C.

Crescentius V. Cincius civ. Ro.

Crevalcorium Opp. Bononienſ. *ædificatum*. 530. A. (22) *à Frid. II. Imp. captum*. 969. A.

Cristianus Curiæ Frid. Imp. Cancellar. *Archiep. Moguntinus factus*. 769. A. *in Italiam cum exercitu ab eodem missus*. 773. B. *iterum*. 789. B. *Anconam obsidet frustra*. 790. A. *Interamnam capit & subvertit*. 793. A. *pace facta inter Alex.III. Pont. & Frid. Imp., in Italia moderator rerum remanet*. 810. D. *prælio fractus à Marchione Montisferrati & captus*. 811. B. *à Manuele Imp. pecuniâ adjutus*. *ibid. eid. morti Lucius III. Pont. interest*. 814. A.

Crotona Calabriæ Urbs: *à Longobardis capta ejusque Oppidani captivi*. 63. C. *ad eam pervenit Ro. Po*. 149. B.

Cruciata seu *Cruce signati*. 601. C. *in Asiam*. 602. C.

Crucicula plurima portentosa observata. 190. A. 420. C.

Cruciferorum Ordo institutus. 785. A.

Crumus Bulgaror. Rex: *Nicephor. Imp. prælio necat*. 262. B. *graviter vulneratus, fugatur*. D.

Crux Domini: asportatur, contumeliis affecta. 87. B. *recuperatur*. 94. B. *ejus restitutio Hierosolymæ*. 95. A. (45) *& festum institutum*. 96. A. *vel auctum*. (49) *Hierosolymis extrahitur*. 99. A. *ad sedandos armatos assumpta*. 156. C. *ei redditus honos*. 240. E. *Christianor. vexil*. 601. B. 602. B. *in manus infidelium cadit*. 830. C.

Crux purpurea Templariis milit. concessa. 704. A.

Cubicularius: *Ro. Po. liberat*. 247. D.

Cuculus: in vertice hastæ malum omen. 181. C.

Cumbertus Ep. Taurinenſ. officio suspensus. 561. A.

Cumæ Opp. Campaniæ: *dolosè captum*. 159. C. *armis recuperatum auxiliariis, pretio redimitur*. 160. A. (14)

Cunigunda Henrici I. R. uxor. *Romæ Augusta coronatur*. 480. (24) D. *Virgo restituta*. 488. A. (45)

Cunigundes, seu *Cunildis*, seu *Cunichildis* Canuti Anglor. & Danor. Regis fil. *Henrici Germ. R. uxor, Conradi Imp. nurus, obit*. 501. D. (89)

Cunipertus Long. Perthariti R. fil. *cum matre relictus*. 118. A. *in exil. missus*. B. *ab exilio reductus*. 127. B. *ITAL. REX socius ascitus*. C. & 130. A. (*) *S. Joan. Bergomensem Ep. perdere tentans, commovetur*. 133. C. *pro Alabi infido veniam & Ducatum à Patre impetrat*. 135. C. *Hermelindam sibi copulat*. 137. A. (54) *de Regno extrudendus*. C. *exanimatus insl. Comacinam fugit*. 138. A. *conditione accepta Regiam recuperat*. 139. B. *ad singulare certamen Alabim provocat*. D. *Regium ornatum invitus tradit*. E. *nudato capite suos à fuga retinet*. 140. A. *virtute iterum provocat, victorem exercitum reducit, sanctè administrat*. B. *Monasterium ædificat, Basilicam restituit, Episcopos possessionibus decorat*. C. *- Regni invasorem punit*. 141. B. *suspectos perdere cogitat*. C. *in amicitiam restituit*. 142. A. B. *decedit, laudabilis*. 144. A. (65)

Cuno Ep. Prænestinus Sedis Apostol. Leg. confirmationem anathematis in Concil. postulat. 636. B. & seq. *Germ. Conciliis Henric. IV. dejectum communione declarat*. 643. B.

Curbitum, seu *Coriopicta* vulgo Corbetta Cast. Medіolanenſ. *ibi S. Ambrosii apparitio*. 500. (84)

Curtior. fam. Mediol. 505. D. 507. A. *ad* 508. A. 639. B.

Curvilsum agri Regienſ. locus: *ibi tumultuantium pugna*. 485. D.

Cypri Insula *à Ricardo Angliæ Rege in potestatem adducta*. 842. B. *Vidoni Hierosl. Regi donata*. 844. C.

Cyprianus Patriar. Gradenſ. 91. (40)

Cyriacus Patriar. C. P. Phocam coronat. 71. B.

Cyrus Ep. Phasidis: unam in Christo naturam asserit, Heraclio respondens. 98. A. *Concilio damnatus*. 109. B. *item*. 132. B.

Cyrus Abbas *Patriar. C. P. propter alimoniam Justiniano relegato dispensatam*. 146. D. *cum Patriciis Clericis & Civibus obvius Ro. Po*. 149. C. *sede pulsus*. 153. C.

D

DAlmatæ: captivi redempti. 103. A. *levitate laborantes*. 258. B. *in Caroli M. amicitiam*. 258. A. *Nicephorum propitium habent*. B. & 259. A.

Dalmatia Illyrici Prov. Macedon.verſ. *classe agitatur*. 259. A. *ejus fines controversi*. 267. A. *Venetor. juris*. 466. A.

Damasus II. Ro. Po. post paucos dies obit. 517. B.

Damianus Ep. Papiæ: vir excellens ad Imp. scribens. 129. C. *Diaconum ad Alabim mittit*. 138. B.

Damianus Archiep. Raven. consecratus à Ro. Pa. 136. D. *obit*. 147. B.

Damiata Urbs Ægypti ad Nil. flu. *à Crucesignatis capta*. 911. A. *infidelibus restituta*. 923. C.

Daniel: pacis turbator. 306. C. *convictus*. D.

Danubius flu. ad eum exercitus. 241. B.

Dattus nob. Barrenſ. *jugum Græcor. ut excutiat ad fugam coactus*. 482. A. *Cassini & Gariliani exulat*. B. *inopinato captus mare demersus*. 485. B.

Dauferius Archiep. Salerni II. 458. (66)

Decanus Regius: *Magistratus denominatio in Diplom*. 389. B.

Decarchones: *qui*. 433. B.

Decium Opp. Mediol. 1085. D.

Defensor *Legatus ad Impp*. 178. A.

Delphini famil. Bonon. 983. B.

Demetrius Patric. Ro. *Pontificis ad Othonem M. Imp. Leg*. 426. B.

Deotesalvus Advocatus *Bergomas*. 834. A.

Derrum Opp. Comenſ. *à Mediolanenſ. proditione receptum*. 652. C.

Derthona Opp. nunc Urbs Duc. Med. *capta*. 17. B. *ibi custoditur Imperatrix*. 286. A. *in eam bellum illatum*. 620. E. *à Frid. Rege obsessa*. 715. C. *tandem capta & succisa*. 718. A. *à Mediolanensibus instaurata*. 724. B. *à Pa-*

à Papienſibus iterum diruta. 768. D. civili diſcordia labefactata. 942. A. à Gulielmo Co. Montisferrati capta. Ep.necato. 1099. B.(98)

Derthonenſes in Papienſes inſurgunt. 620. D.

Deſiderius Long. ITAL. REX. 206. A. ad Pont. ſe confert. B. (2) fœdus inſtaurat. 207. A. confirmatus regnum init. B. (3) Adalgiſum fil. regni ſocium adſcit, Oppida & Monaſteria conſtruit, alia inſtaurat. 208. A. & ſeq. Eccleſiam perturbare inſtituit. 211. C. (13) ſacrilegiis intentat. 214. A. Eccleſiam Raven. turbat. 215. A. Monaſt. Brixiæ prædiis cumulat. B. de Carolo Fr. Rege ulturus machinatur, Legatos ad Ro. Po. mittens. 216. B. ejus fraudes. 217. B. in Exarchatum irrumpit. C. Pentapolim pervaſtat. D. Legatos alloquitur, alios mittit. 218. A. inauditos rurſus cum minis dimittit. B. criminationi reſpondet. D. edictum Grimoaldo Viterb. dirigit. 219. A. Papiá exit, Romam dolosè tendens. 220. A. prænuncios ad Po. mittit. B. Epiſcoporum denunciationi paret. C. pluries Legationibus de reſtitutione requiſitus abnuit. 221. A. ingenti exercitu accurrit. C. arte fugatus. 222. A. cæſus. B. ab eo recedunt populi. C. Papiæ obſidetur. D. induſtriè incommodis occurrit. 226. A. ſe ſuos & ſua in Caroli poteſtatem tradit. B. (33) (34) cum uxore in Franciam abductus. 233. A.

Deſiderius Abbas Caſſini ad Imp. Or. Leg. 535. A. Legatus à Latere conſtitutus. 537. B. nobilem incboat Baſil. 548. C. (41) quam perficit. 553. B. ad componendos Ital. Principes miſſus. 566. D. Pontificem & Principes reconciliat. 575. B. (97) ad eum Po. litteræ. 582. D. ab Henrico III. accitus, minis territus fluctuat. 584. C. profectus promittit. D. tacitis nunciis Gregorio VII. communicat. 586. A. à moriente Po. ſucceſſor propoſitus. 589. A. pleroſque conventos edocet, à conſentientibus in eum ſe avertit. B. populos & Principes hortatur & fruſtrat. C. alium proponit. D. electus. 590. A. - Vide Victor III.

Deuſdedit Ro. Po. ſacratus. 83. A. (16) ejus ſanctitas manifeſtatur. 86. B. decedit. 88. C. (28)

Deuſdedit Heracliæ Dux. 181. B.

Deuſdedit Archiep. Raven. 300. C. (17)

Dezelatum Caſtr. March. Malaſpinæ à Mediolanenſ. dirutum. 830. B.

Diaconi: dum ſacris inſerviunt invaſi. 123. A. quinam iterum ſacrandi. 213. B. ab Altari qui removendi. 543. A. Nicolaiti puniti. 548. A. 561. B. ad comitia. 604. A.

Diepoldus Dux Henrici Imp. Salernum recipit. 844. A.

Didacus Ep. Oxonienſis contra Albigenſes laborat. 874. A.

Dignitates: Sacræ præter PP. 4. D.

Diluvium: Italiam maximè Veronam affligit. 43. D. E. inde Ro. 44. A.

Dionyſius Ep. Placentinos: abdicatus. 561. A.

Diſſidia: in Ro. Po. electione ablata. 5. A. renovata. 134. C. 136. A. 279. A. 359. B. item. 366. B. 368. C. Imperatorem inter & Pontif., Ducis adverſ. Regem inſtaurantur. 137. B. Eccleſiarum furentia. 153. B. comitior. Po. vitanda. 280. C. Raven. 309. C. Mediolani. 411. B. 535. A. 549. B. Romæ. 425. E. 534. A. cætera V. Tumultus: Seditio: Schiſma.

Docibilis Dux Cajetæ: Sarracenos advocat, avertit, revocat. 336. A.

Dodo Epored. March. Ardoini pater. 471. B.

Dodo Ep. Mutinenſ. ſolemnitatem celebrans. 619. D.

Domini: qui. 443. B.

Dominicus Archidiac. in Ep. Faventiæ conſecrandus. 345. D.

Dominicus Leonis Caloprini fil. Abbas Altinatis Ep. Torcellanus elec. quare non conſecratus. 326. B. bona Eccleſiæ ei permiſſa. C. ſacratur à Victore Patriar. Grad. 348. C.

Dominicus Archiep. Raven. 356. C. (5)

B. Dominicus Soranus & Loricatus: miraculor. inſignis obit. 495. B. (69)

Dominicus Urſeolus Dux Venetor. reformidans profugit. 496. A. obit. (70)

Dominicus Ep. Olivolenſ. in conventu. 504. B. (94)

Dominicus Flabianicus Dux Venetor. 496. A. obit. 508. A.

Dominicus Belcanus Patriar. Grad. 508. B. (1) pallium obtinet, & crucis præferendæ poteſtatem. 519. A. & primas Epiſcopor. Venetiæ, atque Iſtriæ. 524. C. 525. A. confirmatus. 546. B.

Dominicus Contarenus Dux Venetor. 508. A. conqueritur, obtinet, reſtaurat. B. fœdus cum Imp. confirmat. 532. A. à Pont. monitus. 573. C. (90)

S. Dominicus Ord. Præd. fundator: ſanctitate florens. 860. A. contra Heret. Albigenſes. 874. A. in Concilio Toloſano. 903. B. ejus Regula ab Honor. III. Pontif. approbatur. 906. A. Bononiam FF. ſuos vocat. 916. B. moritur. 919. B. ejus oſſa magnificè tranſlata. 944. E. in Sanctorum numero adſcriptus. 949. A.

Donatus Patriar. Gradenſ. 160. C. (17) ejus jura ſeparata. 162. B. (23) obit. 164. C.

Donatus Ep. Oſtienſ. Legatus ad Michaelem. 318. B. pro Concil. confir. 320. A.

Donatus Ep. Jaderæ in Illyr. Carol. M. adit. 257. C. fœdus contrahit. 258. A.

Donatus Archiep. Raven. electus: à Ro. Po. rejectus. 58. D. cur. (2)

Domus Ro. Po. conſec. 128. A. decedit. 129. A. (34)

Domus II. Ro. Po. 449. B.

Dorſum-durum Opp. Venetor. primo Olivolæ Epiſcopo ſubditur. 233. A.

Doryleum Opp. Phrygiæ: ibi Artabaſdus initium Imperii deſumit. 183. C.

Dovariorum fam. 481. A.

Draconarium Apul. Opp. quando ædific. 481. D.

Dravus flu. Germ. apud eum conflictus. 274. A. exercitum moratur. 275. A. conſumit. B.

Droctrulfus Suevus à Longobard. ad Ro. tranſit, Briſcillum occupat. 31. B. incommoda Longobardis adjumenta Smaragdo ſuppeditat. 32. B. obſeſſus. 33. B. ad deditionem coactus. 34 A. ad Smaragdum profectus. B. bene conſiliat. 36. A.

Drogo Nortmanus Tancredi fil. auxiliaris in Sicil. 504. A. ejus portio Venuſia, ejus propago. 506. D. in gratiam Ab. Caſſin. receptus. 510. C. quæ tenet ab Imp. ſancita. 516. B.

Drogones Archiep. Metenſ. 278. A. cum fratre Ludov. Imp. 288. A. ejus morti præſens. 292. A. Moderator Ital. Regi juveni datus. 296. C. libertatem approbat. D. ejus comites perculſi. 297. A.

Duadula Caſt. Etruriæ. 770. B.

Duces: ſingulis Civitatibus ſinguli impoſiti. 11. A. triginta Longobardor. Imperium exercent. 22. B. barbariem effundunt. 23. A. conve-

niunt

niunt ad Regis electionem. 33. A. vectigal eis impositum. C. ex quo feudor. origo. (55) Francis viginti exercitus summa commissa. 44. E. aliquot Longobar. deficiunt. 45. B. Longobardi Legatos ad Guntrannum mittunt. 48. D. fallaces. 60. D. Rom. Pont. plures excipiunt. 184. C. liberi ad an. censum obstricti. 231. D. absque prole decedentes Ducatus transferendus. 232. A. è Pannoniâ revertentes. 276. C. Saxones I. Regi obvii. 415. D. in Ital. qui. 441. D. Neapolitanus & Surrentinus ad Cassini solemnitatem. 553. C.

Ducia Oppid. Imol. à Bononiens. capt. 856. B. 996. C.

Duclianus Catapanus missus. 504. B. revocatus. 506. B.

Dux Dalmatiæ cum exercitu Frid. Imp. in Italia, Abduam fl. transit. 732. B. Burgundiæ Crucem contra infideles suscipit. 833. A.

Dyrrachium Illyrici Urbs: apud eam bene pugnat Robertus Nortm. 583. C.

E

EBerardus Gezo Valpertum Judicem insignem in Hugonem I. R. ad conjurandum inducit. 397. C. mollibus verbis resistens. 398. A. oculis & lingua multatus. B.

Ebrardus Patriar. Aquilejæ. 508. B. in Concil. Lateran. pro loco certat. 515. B. (21) (22) obit. 520. A.

Eberardus Co. Leg. ad exquirendam comitior. rationem. 556. A. piorum societate remotus. 557. D. Henrico III. dissolute socium se præbet. 571. D.

Eberardus Ep. Eistatens. Bajoariæ Leg. 612. C.

Ecclesia Romana cæterarum principatum, majores opes habebat, patrimonia Apost. dictas. ubi. 5. B. - Veronæ servata ab inundatione. 44. A. Romana vulneribus lacerata. 77. A. ejus primatus Concilio iterùm decernitur. 81. A. in Occidente quieta Orientalis vexata. 87. A. ejus turbata quies à Monothelitis. 97. B. (52) - C.P.tana magis turbatur. 104. C. item. 106. C. 107. C. - Romana aucta munificentiâ Regis. 146. C. - Orientis pacata. 147. A. - Raven. turbata. C. punitur. 148. B. - Orientis læta. 149. C. & seq. C.P.tana, inde Orientalis fœdata. 153. B. iterùm pacata. 157. A. ulteriori pace firmata. 159. B. apertissimè oppugnata. 160. B. Sardiniæ à Sarracenis fœdata. 163. B. - Ro. atque Italiæ diu concitata. 164. B. & seq. Orientis maximo in discrimine. 168. B. item. 176. A. in Ital. bello persequenda. 178. A. Forojul. dissidio agitata. 179. A. Orientis sævius conflictata. 182. A. item. 188. C. item. 201. A. item. 211. A. & seq. - Romana in tumultu. D. ordinanda assumitur. 213. A. Raven. turbata. 215. A. Gradens. in calamitatibus. B. conciliando - C.P.tana per Concilium. 238. A. pacem habet. 241. A. Romana ab Imperatore protegenda. 252. C. Lothario à Patre commendata. 277. B. 289. B. & seq. Angliæ Regnum ei tributarium se dedit. 303. C. (22) Cremonensis privileg. donatur. 304. A. - C.P.tana turbata. 309. B. 310. A. - Romana in angustiis. 332. B. & seq. eam se defensurum promittit Balbus. 339. C. in maximis detrimentis vergit. 347. A. quorumdam libidinis affligitur. 383. B. Mutinens. resarcitur. 384. B. privilegiis donata. V. Mutina, sic de aliis. - Romana turbata. 387. B. 419. B. 430. B. 433. B. 449. B. 455. B. & Mediolanens. 456. B. Romana. 460. C. 464. A. ejus privil. renovata. 467. A. 480. A. - Gradens. afflictata. 488. B. di ept:. 508. A. Itala moribus labefactata. 511. A. & seq. reformanda. 514. A. 515. C. ab Imp. Patricio ordinanda. C. ejus labes mentem Po. occupantes. 518. C. C.P.tana in Schismate. 526. C. disciplina ejus Concil. sancita. 530. C. trans Alpes utut constituta. 533. B. - Romana turbata. 536. B. ejus jura in Neapolit. Regnum. 539. B. & seq. in Schismate. 544. A. ad 545. D. item. 579. C. numquam hæresi inquinata. 637. A. in Schismate. 640. B. Mediol. turbata. 535. A. (9) magis. 540. D. pacificata. 541. D. iterùm turbatur. 544. A. Germaniæ turbata Simoniacor. & Nicolaitar. labe. 553. A. cæt. Vide Germa. - Corsicæ ad jus Ecclesiæ Ro. redigenda. 577. A.

Ecclesiæ: expilatæ. 23. A. iterum. 36. A. instauratæ. 86. D. in Diœcesi Torcellana, aliquæ construuntur. 110. C. donis auctæ. 146. B. ear. possessiones confirmatæ vel auctæ. 232. C. earum restauratio indicta. 237. B. Metropolitanæ thesauro Caroli M. auctæ. 261. C. pro restitutione rerum earum lex. 280. A. pecudes & aves in eis pro sanctis reponi præcipitur. 281. C. spoliari permissæ. 289. A. Viennens. & Lugdunens. lis cognoscitur. 290. B. imagines SS. iterùm eis restitutæ. 295. D. direptæ à Sarracenis Episcopo manum dante. 332. C. à Bereng. II. vexatæ. 417. B. 420. A. multæ fulmine ictæ. 419. B. aliæ ab Othone M. ædificatæ & reparatæ, dum aliæ ab I. RR. premuntur. 420. C. multæ bonis auctæ. 480. B. 483. C. 495. A. Apul. direptæ. 509. C. 522. B. ear. collatio à Po. inspicit. 537. C. prohibita laicis. 538. C. S. Xisti Pisis ædificatur. 552. C. (54) investitura earum à laico non recipienda. 557. C. 578. B. 591. D. 619. E. 620. C. maximus de hac caussa tumultus. 626. D. ad 630. B. hæc caussa reviviscit. 631. D. & seq. 635. C. & seq. finitur. 647. E. & seq. 649. C.

Ecthasis: edictum. 103. A.

Edessa Mesopotam. Urbs: capta Catholicis tradita. 96. B. à Christiano oppresso Sarracenis prodita. 694. A. & seq.

Eduardus Rex Angliæ. 1073. C.

Eggebardus Co. populum in caussam Ludov. excitat. 286. B.

Elbunrus Ep. Parmens. Nonantulæ Eccles. consec. 385. B.

Eleutherius Patric. Exarchus destinatus. 86. A. flagitiosos damnat. 88. A. Romæ solemniter exceptus, Neapolim capit, elatus scelus meditatur in aliis punitum. B. dominatum Italiæ appetit, milites sibi adjungere instituit, Romam petit. C. titulum Regis assumit, ut tyrannus occisus, ejus caput ad Imperat. missum. D.

Elipbandus Ep. Toleti: de Christi filiatione consulit. 243. C.

Eliprandus Vicecomes familiæ origo: pro Archiepiscopi liberatione consultus. 499. A. Bavarum prostrat. B. (83) ejus fil. 603. B. (64)

Emanuel Madius Brixianus Senator Romæ. 1026. B.

Embrico Ep. Erbipolens. Legatus Conradi II. Imp. ad Jun. II. Pont. designatus. 688. A.

Engilberga Ludovici II. Uxor: cum eo in Duc. Benev. 316. B. bello præfecta. 325. C. Placentiæ Monasterii ædificatrix. 327. A. (70)

Engil-

Engilbertus March. *præf. datus*. 623. D.

Engilfridus Patriar. Aquilejæ. 408. B. *in Concil. Ro*. 427. C. *Diac. ejus vices gerens*. 429. (4) *ejus ob*. 432. (10)

Entia fl. Æmiliæ. 813. A.

Entius Rex Sardiniæ. V. Henricus.

Eoinus Longob. Dux : *Tridentum gubernat*. 23. A. *Tridentum recuperat*. 25. A. *in Istros missus*. 37. B. *ad Francos Legatus*. 52. B. *moritur*. 58. C.

Ephesus Joniæ Urbs: *ad eam traducti Monachi è Thracia pro fide affecti*. 212. B.

Epiphanium Notarior. Primicer. *Patriar. Gradens*. 89. A. *obit*. 91. A. (40)

Episcopi: *Metropolitis subjecti*. 8. A. *vexati*. 23. A. Venetiæ, Liguriæ, & Istriæ *cui sententiæ in trium cap. caussa adhæserint*. 34. C. Catholici & Arriani. 35. B. Arrianus *luminibus captus*. 36. A. *in caussa trium cap. vim passi & coacti*. 38. B. *quinam rectæ fidei*. C. (64) *II. V.* -- Tridenti & Sabionens. *rogant*. 46. A. *ad pristinos honores redigendi*. 50. A. *tres Suffraganei Mediol. se subtrahunt à Metropol*. 56. B. *Suffraganei Aquilejens. Schismatici qui*. 79. A. *privilegiis honestati*. 87. A. *in partes distracti*. 92. B. *sollicitati à Derthonensi*. 96. B. Orientis *infecti*. 97. B. *ad subscriptionem cogendi*. 108. C. *detrimentis affecti* Catholici. 111. B. *ad Concil. procedentes Imper. suppetiis juvandi*. 128. B. *Lateranensi Concil. congregati CXXV. Occident. definiunt*. 130. C. - Metropolitæ *cæterique* Orient. *C.P.lim vocandi*. 131. C. *congregati, eorum acta*. D. & *anathemata*. 132. B. *tres Ro. Po. consecrant*. E. *acta œcumenici Concilii quidam obsignant, Justiniano impellente*. 135. A. *Cunipertum restitutum complectuntur*. 139. B. Comensis & Mutinens. *possessionibus decorati*. 140. C. *duo* Metropolitæ *ad Ro. Po. missi*, Orientales *iterùm advocati*. 147. A. *consecrandi eor. mos*. B. *eor. caterva Pontificem comitatur*. 149. B. Italiæ *ad Concilium convocati*. 154 A. Mediolanens. & Papiens. *litem habent*. 157. B (7) *LXXXXIII. cum duobus Archiep. in Laterano conveniunt*. 177. C. (49) (51) *possessionibus aucti*. 189. A. *sexaginta octo, ultra XIII. Archiep. ad Cassini ædem consecrandam conveniunt*. 190. D. *aliquos Ro. Po. associantes*. 199. D. *CCCXXXVIII. - C.P. Conciliab. conveniunt*. 201. A. *eruditissimi quique è* Francia *Rom. vocati*. 213. A. *qui iterùm sacrandi*. B. Istriæ *afflicti*. C *tres ad Desiderium cum execratione*. 220. C. *Carolum comitantes*. 223. C. *tabulis subscribunt*. 225. A. *coronationi astantes*. 229. B. *ad occursum Regis acciti*. 230. B. *institutio eor*. 231. A. *in eis Ducatus translatio quid*. 232. A. *eor. possessiones confirmatæ, adjunctæ*. C. *conventus eor. multi*. D. *de eis lex*. 236. A. *conveniunt ad leges Principum condendas*. 237. B. *accedunt C.P. ad Concilium*. 239. A. *aliqui privilegia impetrantes*. 240. B. C. *in Concil. generali VII. congregati*. D. *acta recitant C.P.* 241. A. *in Concil. Romano*. 244. A. *in Francfordiensi*. 245. A. *ad Ro. Po. obsequium accessi, eum prosequuntur*. 247. E. *eor. apud Carol. M. auctoritas*. 249. A. *ejusdem comites*. B. *consedentes de conjuratis judicant*. C. *eor. corona in Pontificis & Regis officium*. 250. A. *consurgunt pro Pontificis caussâ*. C. *eor. libera electio*. 264. B. (91) *deficientes multatè*. 272. A. *Romam ad conventum acciti*. 278. B. *eor. auctoritate proculum Ludovico impositum*. 286. A. 287. A. *Ecclæ. reconciliatur*. B. *depositi duo*. 288 A. (37) *Ital. litora defendunt*. C. *sacræ Ludovici inunctioni assistentes*. 298. A. *ad Concil. vocandi*. 304. C. *intersunt*. D. *item*. 306. C. (27) suffraganei Raven. *ad Po. de suo Metropolita conqueruntur*. 309. C. *duo Legati*. 310. B. *transgressores*. 311. A. *ad Concil. vocati qui*. B. *quidam divortium judicantes*. 313. C. *Romam ire jussi*. 314. B. *ignari qui*. D. *Imp. opem postulantes*. 316. D. *eorum libera electio decreta*. 320. B. *Imp. & Regem Italiæ firmare soliti*. 327. B *pro sufficiendo Ital. Rege ac Imp. consulentes*. 328. B. *coronationibus assistentes*. 330. A. C. *leges condunt*. D. *Augustalem Calvi consecrationem ratam habent*. 332. D. (82) *in Concil. Trecensi anathema dicunt cum Po*. 339. A. Lombardiæ *in Concil. Papiensi*. 340. A. (96) Spoletani & Camertis Duc. *ad conventum Romæ vocati*. 344. A. *à Normanis in* Francia *trucidati*. 352. B. *adacti ad Po. sententiam*. 366. C. *in Ro. conventu*. 368. A. B. *in Ravennatensi*. 396. A. *pro eis statuta*. B. *à Bereng. II. I. R. restituto lacessiti*. 416. D. 420. A. *Othoni M. supplices scribunt*. 421. B. *ejus coronationi in conventu adhærent*. 422. D. *in Ro. Concil*. 427. C. *in pluribus ad Remp. ordinandam*. 434. B. *Veronæ*. 435. C. - Raven. suffraganei *in Concil*. 441. A. (33) *quid agerent in Imp. consec*. 444. A. & seq. *eor. auctoritas*. 447. A. *reverentia eis summa, jus eor. amplissimum*. 448. C. *Othonem II. associantes*. 452. A. *multi acie cadunt*. 453. C. *conventu exterum Regem in Ardoinum eligentes*. 472. A.B. - Venetiæ & Istriæ *Gradensi suffraganei dati*. 477. B. *ad conventum vocati*. 488. A. *de præsentatione Imp. concertantes*. 493. A. *stipantes Archiep. in custod. traditi*. 498. C. *in conventu Venetiar*. 504 B. *illorum corruptus status*. 511. B. *in conventu Sutrino simoniacum Po. declarantes*. 513. C. (18) *in Later. Concil*. 515. A. *in comitiis acclamantes*. 518. B. - Venetiæ & Istriæ, *Patriarchæ subjecti*. 519. A. (31) *item*. 524. C. 525. A. *criminosi Concil. damnati*. 530. C. D. *miraculo territi, confessi*. 531. A. *à Po. convocati promittunt*. 536. A. *ab Imp. ex* Lombardiâ *evocati*. 543. C. *frequentes Basileæ conciliabolo*. 544. A. *multi favent Antipapæ*. B. *conveniunt fermè omnes* Italiæ. 546. A. *in Salerni Concil*. 551. C. Simoniaci *objurgati*. 552. B. *ulteriores* Ital. *fermè omnes ad Cassini solemnitatem*. 553. C. suffraganei Mediol. *præcipuè ad Concil. acciti*. 557. B. Ostiens. Prænestinus, Cursens. & Comens. *in Germ. legati*. 557. D. *ut feminas removeant moniti*. ibid. - Germani *Legatos respuunt*. 558. A. *furentes conventu Erfordiensi*. D. *tres ejusdem Eccl*. 560. B. *plures variè puniti*. 561. A. *furentes conventu Moguntino*. C. *in Vormaciæ Conciliab*. 563. A. *aliquot* Lombardi & Franci *propter abstentor. consuetudinem anathemate inflicti*. 564. A. *unicus* Virdunens. *Regi permissus*. 566. C. *aliquot* Lombardi *infensi Pontifici, Regem excipiunt*. 567. B. *pœnitentes*. C. *anathemate liberati*. D. *fidejussores*. 569. A. *ad centum in Lateran. Concil*. 575. C. *triginta in conciliab. Henrico præsidenti gratificantes*. 579. C. *ad eos Po. literæ*. 581. C. D. *plures ad concil. in arce Ro*. 585. B. *in Laterano pauci*. 586. C. (21) *in Ro. conciliab. triginta*. 587. A. *qui Antipapam* con-

consecraverint. ibid. *in Moguntino conventu plerique pro Po. jurious*. 588. B. *Quintiliburgi hæreseos notant contraria sententem*. C. (28) *Gregor. VII. morti proximum de successore interpellant*. 589. A. *ad comitia convenientes in Desiderium consentiunt*. B. *invitum eligunt*. 590. A. Apul. & Calabriæ *ad Beneventi Concil*. 591. A. *ad cometia acciti*. 592. A. *conventus Præsides Po. renunciant*. C. *ad Concil. Rom. CXV*. *ad Melfitanum LXX*. 593. A. (36) Parmens. & Regiens. *ab Henrico III. capit*. D. *in Claromontes Concil*. 600. A. *excitantes ad bellum Hierosol*. 601. B. *peragentes comitia*. 604. A. *frequentes ad Concil*. 607. A. & *iterum*. 609. A. *in conventu Northusen*. 610. A. *pulsi* Hæretici *alii suffecti*. B. *multi Moguntino Concil*. 611. A. *tres regis abdicationem postulantes*. 611. B. *per vim eumdem insignibus spoliantes*. 612. A. *sacramentum dicunt*. B. *plures ad Po. Legati*. C. Hæretici *de sede deturbandi*. D. *proximi* Mutinæ *ad solemnitatem*. 619. C. D. *de eis varia conciliis judicia*. E. *ut regalia Imp. dimittant jubendi*. 624. B. Transalpini *timentes, mala conciliant*. 625. C. & seq. *quidam captivi*. 627. D. *in Concil. Po. & Regem notantes*. 632. C. *centeno numero subscribentes*. 633. A. *in Later. Concil*. 635. B. *de Po. Hæretici altercantes*. 636. A. *ad consecrationem Gelasii II. confluentes*. 640. B. Hispaniæ *moniti*. C. *in Capuæ Concil*. 641. A. Coloniæ & Friteslariæ *Concil. Leg. Po. assistunt*. 643. B. *in Conciliis*. 647. A. *acclamantes*. D. *nongenti nonaginta septem in Lateran. Concil. confirmatorio*. 649. C. (64) Italiæ *sunt magno Conventus Roncal. hab. à Frid. Germ. Rege interfuerunt*. 739. B. Brixianus & Placentinus *conciliab. excommunicati*. 759. C.

Eporedia Urbs Salassior. Insubriæ ad Duriam fl. *ubi Carolus M. Imp*. 253. C. *ejus Marchio in Ital. Opibus præstans*. 355. B. *ad eam exercitus Rodulfi R. & Suevor*. 395. B. *ad eam se refert Ardoinus*. 479. B. *exit valida manu*. 480. B. *eam intrat Conradus Germ. R*. 492. (58)

Eppo Ep. Citicens. pro Henrico III. fidejussor. 569. A. *ad, secretos ab Ecclesia, sociandos præmissus*. 570. B. *socium Regi se præbet*. 571. D.

Eppo Ep. Novariens. Henricum rogat. 637. D.

Equi: Sylvestres in Ital. adducti. 58. C. *argenteis calciati*. 500. C.

Equilium Opp.: *ubi à quibus conditum*. 102. C. *auctum, Episcopum obtinet*. 123. B. *ab Ungaris incenditur*. 382. D.

Equites Hierosolymitani. V. *Hospitalarii*.

Equus albus: quolibet anno tribuendus Ro. Pont. 484. A.

Erembertus: corpus S. Primi Romæ acceptum alio transfert. 299. A.

Eremita: famâ vates de vaticinio tentatus. 120. A.

Erfordia Westphal. Urbs: *ibi conventus Simoniacis favens*. 555. C. *altero indicto*. 558. C. *morte Archiepiscopi intentata frustratur*. D. *ibi conciliab. Schisma inducens*. 563. A. & sequ.

Erlembaldus Cotta Pop. Mediol. Capitan. *caussam excitat Ecclesiæ*. 542. D. *Alexandrum Pont. consulit*. 544. A. *vexillum recipit*. (28) *Pontificem prosequitur, Archiep. oppugnat*. 547. A. (36) *perterritus quiescit, audacior renovat dissensionem*. 548. D. *violentiam init, decretum Pont. promulgat*. 549. A. (42) *obsidet Castellionem, frustratus incendio*. 553. A. (55) *sacramento Civitatem adigit*. 554. A. *in Episcopium novum Antistitem inducit*. B. *animum ei addit Po*. 556. D. *vehementius agit*. 558. D. (74) *Martyr necatus*. 560. A. (77) *catalogo Sanctor. adscriptus*. 600. (55)

Ermengarda Bertæ fil. *Adelberti Epored. secunda uxor*. 391. A. *vidua ministrans Rodulfo regnum eripere tentat*. 394. A. *Papiam capit, illecebris eum allicit*. B.

Estenses: fam. V. *Attestini*.

Etruria. V. *Tuscia*.

Etrusci: oppida Ital. construxerunt. 3. C.

Evangelia: ad sedandos armatos assumpta. 156. C. *super caput Pontif. pro expurgatione legali*. 250. C.

Eucharistia, de ea hæres. V. *Berengarius*.

Eudo Co. Paris. Caroli simplicis tutor. 355. A. (3) *advers. eum Rodulfus*. C. (6) *abdicatus*. 361. C. *à Po. monitus*. 362. A. *Carolo concordatus*. 367. A.

Eudocia Aug. à Constantino Duca Vid. relicta: *Or. Imp. defert ad Romanum Diogenem*. 550. (46)

Eugenius I. Ro. Po. elect. 112. C. (97) *moritur*. 115. A. (1)

Eugenius II. Ro. Po. in seditione consecratus. 279. A. *Lotharium excipit*. C. *Leges ad comitia & Eccles. pertinentes promulgat*. 280. A. *Legatos mittit*. 281. A. *obit*. B.

Eugenius III. Ro. Po. 691. D. (79) *Crucem contra infideles indicit*. 695. A. *pacem cum Romanis init*. 696. A. *rebellium Romanorum causa Româ exit*. 697. B. *in Franciam pergit*. 698. B. *Concil. Rhemense habet*. 703. C. *Monasticam vitam agit*. 704. B. *Legatos mittit obvios Conrado II*. 705. A. *ejus cum Romanis pax*. C. E. (110) *literas de electione Frid. Ducis Suev. in Reg. Germ. excipit*. 709. B. *cum eodem fœdus componit*. C. *Sancassianum reficere mandat, obit*. 711. B.

Eugubini in auxil. Urbevetanor. contra Germanos. 823. B.

Eugubium Urbs Pentap. *restituitur*. 204. D. *ejus fines vastantur*. 217. D.

Euno hæreticus damnatus. 703. C.

Eusebius Heraclii Legatus *ad Adalualdum, poculum ut desipiat tradit, ad cædem impellit*. 91. B.

Eustasius Abbas *Luxoviens. ab Agrestino Monacho relictus*. 90. B. (37)

Eustathius Ep. Albanens. Pseudo-Pontificem consecrat. 212. A.

Eustratius Ep. Albanens. ad Desiderium cum execratione. 220. C.

Eutychius Patriar. CP. malè sentiens convictus. 29. A.

Eutychius Patric. Exarchus: *vitam Ro. Pontif. adimere jussus, quosdam in fide retinens, ministrum sacrilegii mittit*. 171. B. (40) *diro anathemate percutitur*. C. (41) *Ravennam in fide Imp. tenet, excitio Ro. Po. studet Longobardos in eum sollicitat*. 172. C. *cum eis pacificitur*. 173. A. B. *Romam obsidet*. C. *Regem urget, à quo de impietate objurgatur*. 174. D. *Romæ moratur, dum insurgit Tiberius*. E. *exercitu Pentapolim recuperat, alio misso Æmiliam tentans*. 176. C. *oratores ad Po. mittit*. 186. B. *ipsi obvius*. C. *impigrè oppugnantes excipit*. 196. C. *Ravennâ egressus, in Græciam tendit*. D. (88)

Euthymius Sardens. Ep. flagris necatus. 275. D.

Exarchus: *Ital. & Africæ, novos Magistratus inducit*. 11. A. *in Ital. secundus*. 31. A. *comi-*

nivens Longob. Romanos insectantibus. 60. B. ad pacem stimulandus. 61.. C. quando vacaverit hic Magistratus. 157. A. ejus finis. 197. A. duratio. (89)

Exarchatus: ejus donationes. Vide Pontifex Romanus: Ferrariâ, Faventiâ, Caballo exceptis restituitur Pontifici, ejus fines. 204. D. invasus. 217. C. aliquot ejus populi se dedentes Pont. 222. C. Ro. Pontifici permissus. 231. C. Romaniola vocatur. D. eidem confirmatus. 270. B. exercitu vexatur. 416. C. diplomate confir. 434. D. Ro. Po. dimissus. 441. D. Archiepiscopo Ravennæ tribuitur. 719. B. (17)

Exaugustus Catapanus: cum exercitu missus. 506. B. captus & venditus. C.

Exercitus: Imperatoris adhibitus ad acta Concilii obsignanda. 135. A.

Exhilaratus in Campan. Dux pro Imperatore advers. Rom. Pont. populos incitans obtruncatur. 169. B. (36)

F

FAletra fam. Ven. 587. B.

Fames: Romæ. 26. A. & 78. A. Sarracenos obsidentes cogit. 162. A. (21) Papiæ bello adjuncta. 226. A. Senas gravat. 405. B. Romam cogit. 430. C. 464. D. à vermibus procedens. 438. C. de incendio cogitationem avertit. 473. B. Lombardiam affligit 475. C. Italiam. 526. B. Salernum. 566. D. totam Ital. 588. A. cogit Laudenses. 631. B. Ital. affligit. 642. C. 810. C. 944. C. Forum-Livii. 856 C. E. (81) plura loca 944. C.

Fanenses in deditionem Ducis Venetorum se transferunt. 686. C.

Fanum: Pentap. Urbs. 4. C. apud eum prælium. 184. A. restituitur. 204 D. 769. A. à Frid. II. Imp. dirutum. 977 B.

Fanum Castr. dit. Mediol 757. A. (9)

Fara Opp. Mediol. à Frid. captum. 757. (9)

Fardulfus Long. conjurationem detegit. 244. A.

Farfa in Duc. Spolet. ibi Henric. III. 584. C.

Faroaldus Longob. Dux Spoleti primus. 18 C. Dux bello P. 25. A.

Faroaldus II. Longob. cum fratre Spoleti Dux. 151. A. (80) Narniam & Classem Ravenn. dolo intercipit. 160. C. Regis jussu restituit, à filio compulsus Clericum se profiteri. 161. A. (19)

Farra Opp. inf. Fulcher. nunc Abduanæ Glareæ Catholicum redditur. 116 A. Basilicâ decoratur. 126. B. oblata Episcopo. 138. C. restituitur. 140. C.

Fasanor. fam. 473. B.

Fastigium Castrum March. Malaspinæ à Mediolanens. dirutum. 830. B.

Fastrada Caroli M. uxor: intollerabilis. 244. A.

Faventia Urbs Exarchat. ejus incolæ contumaciæ fautores puniti. 148. B. Rom. Pont. restituenda. 204. D. & 206. B. restituitur. 207. B. occupata. 217. C. ibi ob. S. Petrus Damiani. 579. B. (5) à Frid. II. Imp. obsessa, & capta. 976. A. B. C. in potestatem Bononiensium transit. 1021. C. denuò. 1095. A.

Faventini; in auxil. Bononiens. 712. B. contra ipsos pugnant feliciter. 785. B. inde victi ab eisdem. 787. C. obsessi à Frid. I. Imp. 824. C. factionibus civilibus deturbati. 963. B. 968. C. ipsorum ager direptus. 1094. C.

Festum Corporis Christi primùm institutum. 1054. A. (10)

Fæsulæ Urbs Tusciæ: evertitur, civibus unitis, 477. B. (17)

Felina Opp. Regiens. 988. B.

Felix Archiep. Raven. Romæ consecratus Ravennates à Ro. Po. avertit. 147. B. contumax in Ro. Po. & Imper. C. furens Imper. occurrit. 148. A. catbenis vinctus CP. mittitur. B. luminibus exutus relegatur. C. restitutus, pœnitentiâ inter sanctos relatus. 158. A. (8) mortuus. 177. C.

Felix Ep. Tarvis. ad Alboinum supplex. 15. A.

Felix Ep. Orgellor. in Pirenæo: Christum Dei fil. adoptivum docet. 243. C. errorem abdicat. 244. A. recidivus, resipuit. (40)

Felix Patriar. Aquilejæ. 116. B.

Feltria Urbs Venetiar. in deditionem Icilino pervenit. 997. C.

Ferraria Urbs Exarchat. in Æmil. mœnibus cingitur. 81. C. Episcopi dignitate ornatur. 115. B. (3) restituenda. 204. D. & 206. B. restituitur. 207. B. occupata. 217. C. ibi Vido Imp. 361. C. à Pa. dono data arx construc. 438. C. populis deditis. (28) Henrico III. dedita. 594 B. - Mathildi. 606. B. (77) ad ditionem Ro. Pa. redit. 634. C. fœdus init. 646. D. ibi. Alex. III. 804. C. à March. Azone Estensi capta. 891. D. (11) à Pontificibus obsessa. 972. B. capta. C.

Ferrarienses à Frid. Germ. Rege repressi. 738. D. ab Oth. Imp. proscripti. 894. B. Frid. II. Imp. se tradunt. 958. A. 994. A. Inno. IV. magnificè excipitur. 1011. C.

Ferdulfus Long. Forojul. Dux: in Sclavos irrumpentes contendens, ab eis pessundatus. 146. A.

Ferens cast. Tusc. Ro. Po. donatum. 225. C.

Ferentinum Latii Opp. Ro. Pa. ditio fit. 172. B. ibi Frid. II. Imp. 974. D.

Feronianum Opp. Æmiliæ: bello à Longob. captum. 170. B.

Ferrucius Civis Ro: Bonifacii VII. Antip. pater. 449. B.

Ferrum ignitum: sine ulla offensione à muliere prehensum. 463. B.

Feudum ejus origo. 34. (55) regium, quo obligatum vinculo. 231. D. de eis lex. 282. (19) quid. 443. B. eor. jura & leges. 445. B. 741. A. (45)

Ficocle Urbs Exarch., nunc Cervia Romandiolæ: ibi caput Mauricio abscissum. 104. A. restituta. 204 D. à Foroliviensibus capta. 871. B. & ab Joanne Co: 1098. A.

Fideles: qui. 443. B.

Fidentiola. V. Florentiola.

Filbertus Ep. Comens. in Calvi coronatione subscribit. 330. C.

de Filigasis famil. Laudens. 1066. E. (33)

Firmum Urbs Piceni: ejus incolæ Ro. Po. dediti. 222. D.

Flabianica fam. Ven. 496. A. 508. A.

Flagnanum Opp. Romandiolæ à Bonon. captum. 856. B. 996. C.

Flambertus Veronens. in Bereng. Imp. conjurat. 392 C. dono suavisque verbis resistit. D. protervus eum necat. 393. A. suspensus. B.

Flaminia: Provincia, termini. 4. B.

Floradus Abbas: à Pipino obvius missus Ro. Pa. 199. E.

Florentia Urbs nunc Etrur. Metrop à Carolo M. refecta. 239. C. (29) per eam pars exercitus Arnulfi. 364. A. ad ejus Concil. invitatus Imp. 529. C. accedit. D. ibi acta. 530. C. Ro. Po. mora. 533. C. ibi obit. 536. B. Po. Concil. 542. C. E. obitus Ro. Po. 543. B. ab Henrico III. oppugnata. 584. A. (12) ibi mor. Conradus It. Rex. 606. A. (76) ibi

Con-

Concil. in ejus Ep. 609. A. *præsentiâ Henrici IV. delectatur*. 623. B. *à Greg. X. Pont. interdicta*. 1074. D.

Florentini: *oculos Italor. in se vertunt*. 474. A. *eor. in Fæsulanæ bella*. 475. A. *Fæsulas evertunt, Cives traducunt*. 477. B. *à Comite Gurrra victi*. 698. D. *Arretinos prælio superant*. 787. D. *& Senenses*. 793. A. *Imperiales ejiciunt in auxil. Urbevetanor*. 823. B. *fœdus contra Pistoriens. faciunt*. 878. A. *ad partem Ecclesiæ reddeunt*. 1012. D. *ad montem opertum fracti*. 1046. D. *Guelfi & Gibel. pacem faciunt*. 1073. B. *Radulfo Cæsari jurare negant*. 1102. A.

Florentiola, Urbs inter Parm. & Placentiam *apeam binus conflictus*. 392. A.

Florentinum Apul. Opp. *quando ædific*. 481. D.

Florus: Legatus *Po. nuptiis Lotharii præsius*. 276. C.

Fluentius Ep. Florentinus. *Antichristum natum prædicat*. 609. A.

Fluminum usus: *quibus concederetur*. 422.

Foderum, *seu* Fodrum *quid*. 442. B *quando exigendum*. 444. D. *indultum*. 516. C. *Bononiensibus*. 637. C. *à Civitatibus prope Romam exigitum*. 722. B. *impositum*. 764. D.

Folernum, seu *Falerona* Urbs Piceni: *ibi Henric. II*. 516. C.

Foliani, famil. Regiens. 988. A. 1054. B.

Fons sanguinem manans. 404. C. (7)

Fontanetum in agro Novariensi. *ibi Episcoporum conventus*. 535. C. (11)

Fontes arrescunt. 54. A. *turbati*. 638. A.

Forchemia, seu *Forcheim* Germ. Urbs ad Rednitum fl. *ibi conventus*. 571. E. *ibi Henrico III. Regno spoliatus Rodulfus eligitur*. 572. E.

Foresius Adimarus Dux Florentinor. 1054. B.

Formiæ Urbs Campaniæ: *apud eum Græci à Longob. fugati*. 121. A. *ibi Sarraceni collocati*. 336. A.

Formosus Ep. Portuens. in Rom. Po. conjurator. 331. A. (77) *anathema confir*. B. *iterum & laicum agere damnatur Concil. Trecensi*. 339. B. *restituitur*. 347. B. *factione Ro. Po. doctrina elegantiâ morum probitate præstans*. 359. C. *consecratur*. D. *Lambertum inungit. Imp*. 360. (14) E. *Carolo Simplici gratulatur panem benedictum mittit*. 362. A. *à Lamberto afflictatus*. 363. D. *Arnulfum advocat*. 364. A. *Imp. inungit*. 365. A. *obit*. 366. A. (25) *ejus cadaver in Tiberim projectum*. C. *dum reportatur mirac*. 368. A.

Foroliviensés infame facinus committunt. 856. C. E. (81) *Cerviam capiunt*. 871. B. *à Frid. II. Imper. privileg. ornati*. 945. C. *Bononiensibus obediunt*. 1024. A. *eisdem se tradunt*. 1024. A. *ab istis deturbati*. 1047. C. *eor. ager vastatus*. 1094. C. *in fidem Eccles. recepti*. 1098. B.

Fortis Archiep. Mediol. 115. A. (1) E.

Fortunatus Patriar. Gradens. 91. A. (40) *Ecclesiam suam aliasque spoliat*. 95. B. *Sacerdotio exutus*. C. (47)

Fortunatus II. Patriar. Gradens. pallium obtinet armis excedere coactus. 256. A. *sedem repetit*. 257 A. (75) *Ecclesiæ invasorem expellit*. 271. A. *accusatus fugit*. 276. B. *se excusans, Pontifici dimissus, obit*. 279. B.

Forum ad Tanarum flu. ubi nunc Alexandria Urbs: *ibi S. Baudolinus florescit*. 187. B.

Forum Cornelii Urbs Exarchat. *ejus vicissitudines*. 22. A.

Forum Julii Venetiar. Urbs: *cur, à quo constitut. captum, ejus Ducatus institutus*. 14. D. *insignis*. 41. B. *ejus clades*. 84. A. *ejus Regio ab Hunnis direpta*. 122. C. *ejus exercitus astu traductus*. 139. C. *ejus ditio usurpata*. 141. B. *invasa*. 146. A. *iterum à Sclavis ibi deletus*. 161. A. *insigni tumultu agitatur*. 179. A. *ejus Dux creatus à Fr. Rege*. 231. C. *ejus ditio Regno traditur*. 234 B. *ab Hunnis invadentib. liberum* 241. C. *ibi Concil. Episcopor*. 245. C. *ejus gubernii vicissitudines*. 246. A. *ejus fines controversi* 267. A. *in Marchiam per comites gubernandum erigitur*. 281. C. *ejus Dux in Ital. opibus præstans*. 355. B. *ad eum refugit Berengarius It. R. ejus Marchia Henrico Bav. Duci donatur*. 416. A. *ejus March. per Othonem M. Ordin*. 441. C. *ejus Antistes in contumaciam*. 525. A.

Forum-Livii Urbs Exarch. *restituta*. 204. D.

Forum-Popilii in Flaminia Exarch. Urbs *nunc Romandiola*: *dirutum à Grimoaldo*. 123. A. *ejus incolæ fautores contumaciæ puniti*. 148. B. *restituitur*. 204. D. *ibi Henric. IV*. 635. B.

Forum-Sempronii Urbs Pentap. *restituta*. 204. D.

Fossatum Cast. Pistor. *à Bonon. captum*. 895. C.

Fracta Cast. Ferrariens. *ab Azone captum*. 925. B. *à quo construc. à Veronens. captum*. 874. C.

Fracta Cast. Apuliæ: *à Pisanis Captum*. 678. B.

Francfordia Urbs ad Mœnum fl. *ibi Concil Fr. & Germanor. Episcopor*. 245. A. *ibi Ludov. hibernat*. 277. B. *Conventum habet*. D. 281. B. *ibi obit Ludov. Germ. Rex*. 331. C. *apud eam exercitus duo*. D. *ibi Otho M*. 416. A. *ibi Conventus*. 551. A. *ibi Frider. Dux Sueviæ Rex Germaniæ abigitur*. 709. B.

Franci Regnum in Ital. auxerunt. 1. B. *Galliam tenent*. 24. A. *Longobardos expellunt*. 25. A. *advers. eos Alpes trajiciunt*. 32. C. *item*. 36. C. *iterum*. 37. A. *majoribus item copiis*. 39. A. *fugati*. 40. A. *quartò in Ital*. 44. E. *abire consiliant*. 45. D. *ad moram inducti*. E. *abire consiliant*. 45. D. *ad moram inducti*. E. *abeunt*. 46. A. B. (79) *inducias concedunt*. 52. C. *fœdus cum Longob. renovant*. 77. C. *exercitu in Ital. tendunt*. 119. C. *prope Hastam deleti*. D. *de Sarracenis victores*. 176. B. (47) *pietate præstantes*. 180. B. *eor. animi Ecclesiæ junguntur*. 193. A. *tota eor. ministratio apud Majordomum*. B. *Pipinum Regem designant*. 194. B. *in Concilium*. 201. B. *bellum decernunt*. E. *minæ pro muneribus in eos jactatæ*. 202. C. *ad Alpes de Longob. victores*. D. *pace compositâ revertuntur*. 203. A. *iterum Alpes superant, Papiam obsident*. 203. D. *pacem componunt*. 204. C. *Fulradum auxilio stipantes*. 207. B. *concilio bellum decernunt*. 221. A. *diviso exercitu*. B. *solertiâ fugatos Longob. insequuntur*. 222. A. *Papiam obsident*. D. *recipiunt*. 226. B. *regnum Italicum sibi vindicant*. 229. A. B. *Salicam Legem inducunt*. 232. D. *armis florentes, molesti*. 233. B. *addunt Leges*. 236. A. 237. B. *deficientes redducunt*. 240. A. *tribus exercitibus Bajoariam adoriuntur*. 241. B. *Hunnos Foro-julio & Bajoariâ fugant*. C. *Græcos in Calabria*. 242. C. *iterum in Ital. auxiliares*. 244. B. *gloriolam victoriæ ad Principem trahunt*. 259. A. *item*. C. & sequ. *tenui vado confisi, se obruunt*. C. *eor. opes amplissimæ decidunt*. 264. A. *in tumultu*. 283. A. & sequ. *in armis*. 285. B. 286. B. 287. A. *decrescunt*. 293. A. *mutua strage*. 294. A. *pacem ineunt*. 295. D. *exercitu liberiore Lombardiam peragrant*. 296. D. *commoti*. 297. A. *inire Urbem*

bem probibiti. D. *eor. proceres sacræ inunctioni assistunt*. 298. A. *pro Regni Ital. ac Imp. titulo exardescunt*. 329. B. *hujus effectus finis*. 352. D. & sequ. *tutorem Caroli simplicis constituunt*. 356. A. (3) *Eudone abdicato Simplicem sufficiunt*. 361. C. *iterùm ad Ital. acciti*. 374. C. *pulsi non repetere jurantes*. 375. B. *iterùm Ital. Regnum in eor. potestate*. 376. B. *pulsi*. 380. B. *rursi invitati*. 391. B. *ad bellum Hierosolymam exciti*. 599. A. 600. B. & sequ.

S. *Franciscus* Assisias *floret*. 860. A. *ejus leges Inno. III. approbat*. 880. A. *captioni Damiatæ adest*. 911. A. *Bononiæ prædicat*. 924. C. *moritur*. 930. B. (23) *à Greg. IX. inter Sanctos adscriptus*. 936. C.

Franciscus Borrus, seu *Burri* Dux Nobil. Mediol. 1063. D. (28) *auxilio Hispanor. agrum Mediolanens. vastat*. 1065. A.

Franciscus Turrianus Plebis Mediol. Princeps. 1058. C. 1062. C. *prælio occisus*. 1085. E.

Francilio Milit. Mag. *Comacinam Longob. dedit*. 37. C.

Franconia: Prov. *in paternor. divisione Ludovici portio*. 332. A. *ab Ungaris incursatur*. 378. A. *ibi dissidium*. 416. B.

Frangipana Fam. Ro. 639. C. 641. B. 642. B. *Innoc. II. Pont. favet*. 661. A. *pro Frid. II. Imp. in Po. insurgit*. 934. A. B.

Fratres Ord. Prædicator. Papiâ pulsi. 1091. D. (79)

Frammetum arx in Alp. Cott. Liguſt. Mont. à *Sarracenis captum*. 361. A. *hinc Aquas Statiel. usque incursantes*. 384. C. *eò iterùm Sarraceni populabundi Aquas usq*. 401. B.

Fregellæ Rom. Col. *locus*: 326. A.

Fridericus Conradi II. fratris fil. Dux Sveviæ *Imperium appetit*. 655. C. D. *insignia regalia à Patruo moriente recipit*. 706. C. Rex Germ. *Legatos ad Eugen. Po. mittit, Regem Daniæ coronat*. 709. B. *Velfoni avunculo plurima concedit*. C. *jurat se profecturum in Ital*. D. *Legatos Eugen. excipit, Archiep. Mogunt. deponit, Cancellar. sufficit*. 710. B *à Laudensibus contra Mediolanenses rogatus*. C. D. *literas ad Mediolanens. mittit favens Laudens. & Comens*. 710. E. *Legatum Anastas. IV. male accipit*. 712. B. *Conventus habet Legatos ad Or. Imp. mittit Ducat. Bajoariæ concedit*. C. *cum exercitu ad Roncalias venit Mediol. coronatus*. 713. A. (7) (8) *Consules Mediol. repudiat*. C. *Mediolanens. profligat*. 714. B. *Novariam concedit*. C. *Civitates Mediolanensibus auxiliares capit vel vastat*. 715. 716. *Derthonam longa obsidione capit incendit*. 718. A. *Papiæ* REX ITAL. *coronatur*. 718. C. E. (16) *à Placentinis rejectus*. 719. A. *Romam tendit*. B. C. *Clusinos liberat, Exarchatum attribuit Archiepiscopo*. (17) *Hadriano IV. infervicus*. (18) 719. B. *coronari postulat*. C. *Romam petit*. 720. A. *Legatos Romanorum malè accipit*. C. - IMP. *coronatur*. 721. C. *Populum Rom. diripit & fugat*. 722. A. *à vicinis Civitatibus Foderum exigit*. B. *Spoletum capit & diruit*. 722. C. *superatis insidiis in Germ. redit*. 723. A. *Hadriano IV. adhærens in Sicil. Reg. movet*. B. *nuptias agit*. 726. C. *Polonos vicit*. 727. A. *Legatos Po. malè habet*. E. *in Italiam ad sacramentum recipiendum mittit*. 728. D. *in Po. irascitur inde pacificitur*. 730. B. *Italiam cum exercitu accedit*. C. *in Castris ejus allocutio contra Mediolanens*. 731. A. *in ipsos exercitum movet*. 732. B. *Laudenses benignè accipit*. E. *in Mediolanens. pugnat*. 733. B. *pacem concedit*. 736. E. (40) REX ITAL. *Modoëtiæ coronatur*. 738. C. *Ferrarienses & Veronenses reprimit*. D. *magnum Convent. iterùm Roncaliæ tenet*. 739. A. *Regalia Italiæ ei à Jurisconsultis judicata*. 740. C. *leges Feudales instaurat*. 741. A. *Cremonensibus favet*. E. *cum Genuensibus pacificitur*. 742. A. *ad Fodrum exigendum per Ital. mittit*. C. *cum Po. ejus nova dissensio*. D. *denuo in Mediolanenses iratus*. 743. E. *eos ad judicium vocatos, damnat*. 745. E. *ipsorum agrum vastat*. 746. B. *Conventum Papiæ gen. promovet ad Schisma tollendum*. 753. C. *Cremam diripit*. 755. A. *Victori Antipapæ favet*. C. *iterùm contra Mediolanens. armatus*. 757. A. *infeliciter pugnat*. 758. A. *denuo contra ipsos movet*. E. *vulneratus*. 759. D. *contra Cistercienses Alexandro Pontif. faventes insurgit*. 760. D. *Mediolanum subigit evertit*. 763. A. C. *omnes Civitates Italiæ cisliberinas subdit*. 766. B. (27) *colloquio cum Rege Franciæ non obtento in Germ. redit*. 767. C. *denuo in Italiam*. 768. C. *contra Veronenses & socios armatur*. 769. C. *Barisonem Arboream in Regem Sardiniæ Papiæ coronat*. 770. A. *partes fovet Antipapæ Paschalis III*. 771. C. *bellis Germanicis implicatus in Ital. maturat*. 773. A. B. & 774. A. *denuo in Ital. cum exercitu Laudæ Conventum habet*. 775. D. *Legatos superbè repudiat*. 776. C. *Anconam obsidione solvit, Romam cum Antips. exercitu tendit, cujus partem copia incendit*. 780. B. *ab Antipapa iterùm coronatur*. C. *peste coactus Papiam redit*. 781. B. *cum Fœderatis Ital. parum feliciter prœliat*. 782. A. *transalpes revertit*. C. *Henricum fil. adhuc puerum in Reg. Germaniæ coronari jubet*. 786. D. *magno apparatu milit. in Italiam redit*. 793. C. *frustra Alexandriam obsidet*. 795. A. *de pace cum Fœderatis Lombardis tractat*. 796. C. *rebus in Italia malè gestis in Burgundiam, inde in Germaniam transit*. 797. D. *Ducem Saxoniæ damnat, & in Italiam redit*. 798. A. *cum exercitu à Mediolanens. fractus*. 801. A. *pacem cum Alex. III. & Fœderatis Ital. facit*. 802. D. 807. A. *in communionem Eccles. receptus ab eod*. D. *à Mediolanensibus honorificè acceptus, inde in Germ. redit*. 810. C. *post mag. Conviv. Moguntiæ actum filios gladiis exornat*. 813. A. *pacem cum Civit. Lombardiæ componit*. 815. D. 816. D. *Veronæ in Concil. unà cum Pontifice*. 822. C. *Mediolanum petit & ibi Henricum fil. in Regem Italiæ coronari facit*. 823. A. & *se ipsum in Imp pro octava vice*. (3) *Civitatibus Æmiliæ perlustratis Faventiam obsidet*. 824. C. *in Etruria jus dicit*. 825. A. *Constantiam Rogerii Regis fil. Henrico filio desponsat*. 827. B. *filiam Marchioni Montisferrati concedit*. 829. B. *bellum contra infideles suscipit*. 832. B. *Iconio capto in Armeniam transit, ibi mergitur & sepultus*. 837. A. (31) (32)

Fridericus II. Henr. Imp. fil. *nascitur*. 850. C. (67) Rex *Siciliæ coronatur*. 853. A. Rex Germ. *elec*. 890 B. *Germaniam tendit*. 894. C. *Aquis* Rex Germ. *coronatur*. 895. B. *Crucem contra Sarracenos accipit*. 897. A. *ad Bononienses scribit*. 913. C. *in Italiam venit*. 914. D *Romæ* IMPER. *coronatur*. 915. B *hostibus Apulis superatis, & Sarracenis in Sicilia, in Germaniam se contulit*. 918. A. *ad Ver-*

Vercellense Colloquium. 924. A. Jolantam fil. Reg. Hierosolym. desponsat. 925. A. iterùm jurat pro expedit. sacra. 926. A. Civitates fœderatas Lombardiæ contra ipsum proscribit. 928 D. (20) expeditionem Terræ S. inanem redit. 931. C. à Pontif. excommunicatus. D. (26) Coronam Regno Hierosolym. sibi inponit. 936. C. in Apuliam redit. D. absolutionem à Pa. recipit. 940. C. splendidiss. Conventum Ravennæ tenet. 943. A. Venetias & Aquilejam superat. C. Henricum fil. vinculat, Isabellam desponsat. 952. C. Conradum Regem loco Henrici designat. D. ad Pontificem scribit. 955. C. Parmæ Conventum tenet. 957. C. Vicentiam diripit. D. in Germ. tendit. 958. A. Mediolanenses ad Curtem-novam sternit. 960. C. triumphat. 961. A. Papiæ conventum agit. 962. B. Alexandriam, & Brixiam obsidet. C. à Greg. IX. Pont. excommunicatus. 964. D. in Mediolanens. infeliciter pugnat. 970. D. contra Romanos insævit. 971. D. sex exercitus uno tempore habet. 975. D. (30) Civitates Ecclesiæ vastat. 979. A. de electione Inn. IV. gratulatur. B. eum insidiatur. 981. D. in Concil. Lugdunense excommunicatus. 984. B. Parmam obsidet. 990. D. à Parmensibus fugatus. 994. D. veneno insidiatur. 999. A. veneno moritur. 1008. B. (75)

Fridericus Frid. I. Imp. fil. gladio à patre exornatus. 813. A. cum eodem in expeditione Hierosolymitana. 834. D. patris cadaver in Syriam secum ducit. 837. B. 838. (32) ibi moritur. 844. A.

Fridericus Sian sacramento se obstringit. 624. C. item. 629. C.

Fridericus Gothifredi Ducis Tusciæ fr. Cardinalis factus Abbas Cassini supra cæteros Abbates. 533. C. Pontif. electus. 534. A. V. Steph. IX.

Fridericus Lotharingiæ Ducis fr. Cancellarius Po. assectus. 524. B.

Fridericus sororis Henrici IV. fil. &

Fridericus Palatii Co. prædes dati. 623. D.

Fridericus Lavallongus Prætor Bononiæ. 941. D. Castra Episcopi invadit. 942. C.

Fridericus Archiep. Coloniens. jurat. 629. C.

Fridericus II. Archiep. Coloniens. Lothar. II. Imper. morat. 655. C.

Fridericus Archiep. Moguntinus in Othonem M. conspirator. 416. B. Brisaci moratur. C. in fidem redit. 417. A.

Fridericus Archiep. Raven. possessiones ad victum antecessori suppeditat. 468. B. (98) obit. 473. B.

Fridericus Patriar. Aquilejæ. 349. A. (24)

Fridericus II. Patriar. Aquilejæ. 588. A. obit. (25)

Fridericus Archidiac. Cancellar. ad Græc. controversiam Legatus. 526. C. animi fortitudinem ostendit. 528. D. insidias fugiens Monachum induit. 529. A.

Frinianum Castr. Mutinensibus adjudicatum. 1021. B.

Friniatee à Mutinens. cruciati. 878. C.

Frisia Germ. Prov. à Nortmanis invasa. 289. A. in paternor. divisione Ludovici portio. 332. A. Gotfrido Christiano facto data. 346. D. ibi moritur Conrad. Imp. 502. C.

Frisinga Bavar. Urbs ad Iseram fl. Henrici II. mora. 517. C.

Friteslaria, seu Fritzlaria Germ. Urbs: ibi Concil. Leg. Pont. 643. B.

Fronto Archiep. Mediol. 18. B. invasor. (21) obit. 29. A.

Frugerius Prætor Mutinensium. 893. B.

Frusino Latii Urbs: Ro. Pa. ditio fit. 172. B. (42)

Fulcherius Patriar. Hierosolymit. frustra in Italiam venit. 723. D.

Fulco Abbas: Ludovici ad Lothar. Legatus. 288. A. B.

Fulco Archiep. Remens. Hincmaro succedit. 346. B. Carolomanum, fratre mortuo, commendat Pontifici, & Patr. Grad. 349. A. literis Pontif. monet de Paganor. obsidione. 356. B. ad Po. & Arnulfum Regem scribit. 362. A. Carolum & Eudonem concordes scribit. 367. A. ejus obitus. 368. B. (36)

Fulradus Abbas: comes Ro. Po. 203. A. ut ab Aistulfo singula recipiat, Pontifici resignet destinatur. 204. C. Pont. consulit, ab eo ad Desiderium missus. 207. A.

Funda Urbs Latii ad Regn. Neap. à Sarracenis succenditur, incolis abductis. 299. B.

Furconenses Ital. pop. in Vestinis subacti. 181. B.

Furfur: ejus modius venitur aureis triginta. 430. C.

Fuscanum Opp. à Lucensibus captum. 790. C.

G

GAbellum Urbs Exarch. restituta. 204. D.

Gaboardus Co. Suevus Vicar. Frid. II. Imp. in Marchia. 958. A.

Gabriel Sanctius ab Alberto Lambertaccio Bonon. occisus. 949. C.

Gajardus Co. consurgens de prælio victor. 392. B.

Gaderis. V. Ajonce.

S. Galdinus Archiep. Mediol. factus. 772. D. (49) Cardinalis creatus. 773. A. Legatus Lombardiæ ab Alex. III. Pont. præpositus. 782. D. moritur. 798. C.

Galli: secundi Ital. tenuerunt. 3. B. ejus oppida cõstruxere. C. à Siculis trucidati. 1095 E. V. Franci.

Gallia: cisalp. quæ. 7. D. à Francis occupata. à Longobardis tentata. 24. A. ad eam accedit Ro. Po. 199. E. Romam eruditissimos Episcopos requisita mittit. 213. A. B. decidit. 264. A. tumultuat. 283. A. in armis. 285. B. dissidiis decrescit. 293. A. ejus fines Carolo Calvo constituti. 295. D. dilaceratur. 328. B. à Nortmannis inita. 345. A. iterùm aurum eis tribuens. 349. B. ejus fines incendio & necibus Nortmanor. repleti. 352. A. Ungaris invitatis vastata. 417. A. à Berengaria infecta. 511. C. (10) plures in ea conventus. 530. C. & 532. A. ad eam accedit Po: 600. B. & seq. 620. B.

Galliatum Opp. Mediol. à Frid. Rege destructum. 715. B.

Gallucci fam. Bonon. 1038. C.

Galvanus Lancea Germanus Prætor Patavii. 983. B. (53)

Gambara Opp. Brix. ab Icilino dirutum. 958. D.

Gambolatum Opp. Papiens. à Mediol. captum. 1015. B.

Gandulfus Ep. Regiens. jurat se dicto Ecclesiæ audiens futurus. 577. D.

Gandulfus Longob. Dux Bergomi: deficit. 45. B. ad deditionem compulsus. 53. A. iterùm deficiens, captus, in gratiam receptus. 55. A. rebellis, vitâ punitus. 66. D.

Garda prope Lacum Benacum Castrum dit. Venet. privil. donatur. 408. A. ibi Adeleida custoditur. 413. D. ibi se firmat Vido. 422. C. capta. 430. A. à Lothar. II. Imp. captum. 672. B. ab Azone March. Estens. captum. 882. B.

Gargalascum Opp. Laumellinæ à Mediol. captum. 901. B.

INDEX GENERALIS

Garganus mons Apul. *à Sarracenis Sac. ejus ædes direpta*. 319. B. *ab Othone III. pœnitentiâ invisitur*. 469. A. *Rainulfi Nortm. portio*. 506. C. *ibi conventus celeb.* 518. C. *ab exercitu Imp. captus*. 675. C.

Garibaldus Bajoariæ Rex: *filiam Authari concedit*. 43. A. *territus*. 45. A.

Garibaldus Grimoaldi Longob. fil. *puer ITAL. REX patri succedit*. 127. A. *exturbatus*. B.

Garibaldus Longob. Taurinatium Dux: *Beneventum ad Grimoaldum missus, perfidus malorum intentator*. 117. B. *Taurini interfectus*. 118. B.

Garibertus Archiep. Mediol. 390. A. (79) *ejus ob.* (81)

Garilsanum: arx ad Lirim fl. in finibus Campan. *Sarracenis concessa*. 336. A. *eò irrumpentes*. 375. B. *ad eum redacti Sarraceni fœdiora complent*. 388. A. *ibi obsessi*. B. *à Græcis captum*. 485. B.

Garnerius Marchio Anconæ *cum exercitu Frid. in Ital.* 746. B. *à Cremensibus occisus*. 748. B.

Garsidonius Episc. Mantuæ. 761. A.

Gastaldus: *Osmar. Longob. cæsus*. 160. A. *Telesiæ & Boviani acie cadunt*. 315. B. - *S. Agathæ intercedente propinquus evadit*. 322. B. *Aquini, castrum construit*. 325. A.

Gavardum Opp. Brixiens. 872. A.

Gaudentius Ep. Auserens. in Dalmatia. *Ecclesiam dimittit*. B.

Gaufredus de S. Audomaro Ordinis Templarior. institutor. 642. C.

Gaufridus Episc. Sabinus Po. factus. 977. C. Vide *Cœlestinus IV.*

Gebehardus Archiep. Raven. 495. A. (67)

Gebehardus Ep. *Constantiens. Alemaniæ Leg.* 612. C.

Gebehardus Ep. *Eistatens. ad Po. postulatus, Romam perductus*. 529. B. Vide *Victor II.*

Gebehardus Ep. *Tridentinus jurat*. 629. C.

Geberardus Archiep. Saltzburgens. conventu concertat pro Po. 588. B.

Geberardus Archiep. Raven. ad eum Po. epistola. 593. A.

Gelasius II. Ro. Po. electus. 639. B. *pedibus conculcatus, vinculis traditus*. C. *insigni pompa ad Lateranum deductus*. 640. A. *fugiens, Cajetæ consecratus*. B. (43) *ad Archiep. Toletanum in Antipapam scribit*. C. *Imp. & Antipapam Concil. damnat, auxilia quærit*. 641. A. *inermis occultè Romam introit*. B. *recipit in fidem Ravennates*. 641. C. (46) *insidiis elapsus in Franciam tendit*. 642. B. *Concil. habito Viennæ Gal. obit*. 643. A. (51)

Gelu vites adurrens. 1015. A.

S. Geminianus Ep. *Mutinens. sepulchro & miraculis Mutinæ gloria*. 188. C. *nova ejus Basil.* 603. A. *ejus translatio*. 619. C. *ejus brachium miracula facit*. 1049. C.

Geminianus Ep. *Mutinæ: satisfactus*. 208. A. *à Carolo M. privilegium impetrat*. 240. C.

Geminum Opp. Venetor. *primo Olivolæ Episcopo subditur*. 233. A.

Genua: Urbs nunc Ligur. caput, *septa incenditur*. 102. A. *ad eam appulsa S. Augustini ossa, & Luitprandus obvius*. 163. B. *eam Po. transit*. 338. C. *ibi fons per diem sanguinem manat*. 404. C. (7) *à Sarracenis direpta*. D. *ejus March. per Otho. M. ordin.* 441. C. *smaragdinum vas custodit*. 605. C. *ad eam confugit Po.* 642. B. *à quo Basilica consecratur*. C. *incendio, & pestilentia afflicta*. 813. A.

Genuenses: veteres possessiones firmari petunt, ab It. RR. 420. B. *oculos Italor. in se convertunt*. 474. A. *primordia eor. potentiæ*. 475. A. *Sardiniâ pulsi*. 478. (20) *partem Sardiniæ obtinent*. 481. C. *parte Corsicæ spoliati*. 512. A. (40) *triremes in Pisanos ducentes*. 552. B. *aliquibus spoliati*. C. (54) *classem instruunt*. 602. B. *Sac. cineres asportant*, D. *eor. industria*. 603. C. *bello sac. se distinguentes*. 604. C. *novum auxil. addunt*. 605. A. *exportant insigne monumentum Cæsareâ*. C. *parte Urbium devictarum donati*. 609. C. *classem in Syriam mittunt*. 622. A. *in Pisanos pugnant*. 644. A. *ab eisdem adorti*. 650. A. *in Corsica victores*. 651. D. (68) *vario marte in Pisanos pugnant*. 652. D. *Pisanos vincunt*. 656. A. 658. D. *Montaltum capiunt*. 659. A. *Inn. II. honorificè excipiunt*. 662. A. *cor. Eccles. Archiepiscopo illustrata*. 666. C. *Jus condendæ pecuniæ à Conrado II. Imp. obtinent*. 686. B. *Comitem Intemellinum opprimunt*. 687. A. *Sarracenos in Minorica vincunt, item ad Almeriam*. 701. C. *& in Hispania*. 698. C. 702. D. *in gratiam Frid. Reg. Germ. accepti*. 742. A. *ab ipso titulum Regium pro Sardinia obtinent*. 769. B. *à Pisanis provocati*. 772. A. *iterum*. 851. D. *in fidem Frid. Imp. remanent*. 784. A. *civili discordia oppressi*. 785. D. *fame afflicti*. 789. C. *mediam partem Sardiniæ obtinent*. 795. B. *Regis Siciliæ Uxorem honorificè accipiunt*. 810. B. *item filiam Lud. Franc. Regis*. 811. D. *Philippum Francor. & Ricardum Anglorum Reges magnificè excipiunt*. 838. A. *Henrico Imp. contra Tancredum Sicil. Regem auxilium præstant*. 839. B. *cum Henr. Imp. ad bellum Siculum*. 848. A. *ab ipso male habiti*. C. *ab Othone Imp. proscripti*. 894. B. *à Frid. II. Privilegio ornati*. 914. E. *Inn. IV. Pont. magnificè excipiunt*. 982. B.

Georgius Archiep. Raven. 291. A. *prælio Fr. Regum præsens*. 294. A. *captus exprobratus*. (1)

Georgius Ep. Prænestinus Pseudopapam sacris initiat, inde consecrat. 212. A.

Georgius Patriar. C. P. *pro Monothelitar. errore furens videtur, Antiocheno unitus*. 128. B. (31) *de Concilii convocatione monitus*. 131. C. *assidet mandatum ei factum*. D. *de sententia desistit*. 132. A.

Georgius Legatus Vicarii Hierosolymitanæ Sedis vacantis, ad Concil. CP. missus assidet. 131. D.

Georgius Protonot. *ab Imperat. ad Pipinum missus*. 203. E. *arte prægreditur secreta exponit*. 204. A.

Georgius Patricius *Benevento per trien. præst.* 361. B.

Gepidæ: delecti. 9. B.

S. *Gerardus* civis Placentin. Ep. *Potentin. inter sanctos relatus*. 644. A.

Gerardus Sigifridi Co. fil. 367. B.

Gerardus Marsor. Co. *in Sarracenos conductus, acie cadit*. 315. B.

Gerardus Blancus Card. *Legatus*. 1097. D.

Gerardus Archiep. Ravennæ electus. 788. B. 822. A.

Gerardus Card. *Po. Nuncius male acceptus in itin. moritur*. 712. B.

Gerardus Ep. Laudens. in Calvi coronatione subscribit. 330. C.

Gerardus Ep. Engolismens. ex Aquitania Leg. in Concil. surgit pronuntians. 632. E.

Ge-

Gerardus Episcopus Patavinus Præsul. obtinet. 809. B.

Gerardus Episcopus & Prætor. à Bononiens. fugatus. 846 B. *iterùm & in gratiam Henr. Imp. receptus*. 847. D.

Gerardus Burgund. *Ep. Florentin. Ro. Po. Senis nominatur*. 537. A. (14) V. *Nicolaus II.*

Gerardus Sessius *seu* de Sella *Ep. Novariens. Leg.* Po. 891. A. *Cardinalis* E. (*) *Archiep. Mediol.* 892. B.

Gerardus Germanus *Patriar. Aquilejæ*. 633. C.

Gerardus Corrigius Prætor Parmæ. 990. D.

Gerardus Eques Hierosolymit. curator primus. 608. C.

Gerardus Pius Eques Mutinens. *à Bononiens. captus*. 1000. B. Prætor. Mediolanens. *ab Inno. IV.* Po. *datus*. 1011. B.

Gerardus Niger Mediolanens. Conf. 713. C. *ejus Ædes à plebe dejectæ*. 714 B.

Gerardus Rangonus Prætor Mutinens. 715. D. *Legatus à Frid. Imp. creatus*. 776. E.

Gerardus Rangonus Ord. Minor. *Mutinenses ad pacem ducit*. 948. C.

Gerardus Canalis Parmens. *submersus*. 903. B.

Gerardus Præf. Monachor. Camaldolens. 1088. B.

Gerebertus Archiep. Remens. à Rege suffec. 460. A. *per Leg. Po. dejectus*. C. *Archiep. Raven.* 462. B. (80) *conventum habet*. 464. C. (83) *fit Ro. Po.* 466. C. V. *Sylvester. II.*

Germani: *Regnum in Ital. Legibus temperarunt*. 1. B. Transrhenani *Galliam tenent*. 24. A. *cum Francis in Ital. tendentes tumultuant*. 37. A. *Italor. exemplo Crassum abrogant Arnulfum sufficiunt*. 352. C. *in Italiam*. 360. A. *territi unàue Itali facto*. C. *iterùm in Ital.* 364. A. *Romam capiunt*. D. *Papiæ cæsi*. 365. C. *Veronam capiunt*. 415. A. *Canussium liberant, Papiam ineunt*. C. *eor. Ital. dominium assumptum*. 425. A. *Italis uniti*. 426. A. *ad Tiberis Pontem Romanos vincunt*. 429. D. *pestilentiâ afflicti*. 432. C. *Italiâ excedunt, revertunt*. D. *victores*. 433. A. *infidelitate Græcor. opprimuntur*. 437. B. *ab Italiæ Imp. exclusi*. 471. C. *alio conventu acciti*. 472. B. *devicti*. 473. A. *exercitu accedunt*. 479. A. 485. D. 490. C. 512. C. *prælius certant in Mediolanens.* 490. B. *prodigio recedunt*. 500. A. (84) *in Nortmanos Apul.* 516. A. *auxiliares Pa. accedunt*. 524. B. *prope omnes occisi*. 526. A. *de schismate tollendo solliciti*. 545. B. *schisma caussantes*. 563. A. *sacramento absoluti*. 564. A. *obtemperare vetantur*. C. *eor. Regnum electivum*. 572. E. *in Ital. tendunt, Raven. capiunt*. 583. A. *Florentiam & Romam oppugnant*. 584. A. *Urbem ingrediuntur*. 585. B. *excedunt*. 586. A. *Alemanis Augustam eripiunt, eor. exercitus pestilentiâ consumptus*. 588 A. *in Ital.* 593. C. *iterùm*. 622. D. *captivum Po. deducunt*. 626. A. *invasi*. D. *fugati se vindicantes*. 627 A. B. *iterùm fugati captivos traducunt*. C. *in Ital.* 635. A. (20) *Crucem contra infideles excipiunt*. 700 A. *Ulyssiponem capiunt*. 701. B. *à Mediolanensibus superati*. 733. A. *inde victores*. 734. A. *ad Jus dicendum in Italia à Frid. Imp. relicti eam opprimunt*. 770. C. 772. A. *è Civitatibus per tumultum expulsi*. 777. D. *Romanos prælio sternunt*. 770. C. *Crucem contra infideles suscipiunt*. 852. C. *Principes ab Oth. Imp. deficiunt, & Frid. II. eligunt*. 890. B.

Germania: Regnum *Ludovico constitutum*. 295. D. *Simoniacor. & Nicolaitar. labe infecta*. 553. A. & seq. *magis*. 538. C. 543. B. & seq. 552. B. 555. B. & seq. 556. A. *turbata*. 558. A. & seq. *armis vexata*. 578. A. *Henricianam hæresim conventu explodit*. 612. D. *ad eam Po. tendit*. 619. B. *cur non attingit*. 620. B. *ejus Ecclesiæ pax renovata*. 647. B. & seq.

S. Germanus: *ejus corpus deferunt Capuani ad veniam impetrandam*. 324. A.

Germanus Patriar. CP. Copronym. coronat. 163. A. *ab Imperat. accitus pervertendus*. 175. B. *constanter respondit, inde se officio abdicat*. 176. A. *Syloi Episcopi sententiâ explosus*. 201. A.

Geroldus Co. *ad Ludovicum Imp. Legatus*. 265. B.

Ghisalba Opp. Bergom. *à Mediolanens. eversum*. 854. A.

SS. *Ghrysantus & Daria Martyres Regium deportata*. 411. A.

Gibellina fam. *Imperatoria*. 489. B. *eor. factionis initium*. 512. C. (13) 751. (1) 934. E. *à Guelfis expulsi*. 1093. C.

Gibertus Corrigia Parmens. Leg. Ital. P. 533. B. *concil. præsens*. 537. B. *favet Antipapæ, Lombardiæ* P. 544. B. *Præfectura spoliatus*. (29) *exercitu Româ tentatâ, Parmam Antipapam reducit*. 545. A. *Archiep. Raven. à Po. invito sacratus*. 552. A (52) *à Ro. Po. colitur, Imolenses sacramenta sibi dicere compellit*. 556. B. *à Po. ad conventum invitatus*. 560. A. *contumax exauctoratus*. 561. A. *expectatum Regem adit, opem ei præstans*. 567. B. *verbis contumeliosis eum exprobrat*. 570. C. *anathema in eum renovatum*. 575. C. *ab ejus afficio Ravennates avocati*. 577. A. *à conciliab. Brixinense Po. elec.* 579. C. Vide *Clem. III.*

Gibertus Prætor Parmæ. 1015. D. *cujus indolis*. 1047. A.

Gilbertus, *Hæreticus damnatus*. 703. C.

Gilebertus Co. *in Bereng. Imp. seditios.* 391. A. *incautus captus*. C. *aspernatus dimissus in seditione obstinatior*. D.

Gilebertus Regius Leg. *filiam despondet, mittit*. 485. C.

Gilolus Sessius Regiensis Prætor Bonon. 886. A. *item Imolæ* 900 A.

Girardinus Longus Dux Exercit. Venet. 1067. C.

Gisa Romualdi Longob. sor. *obsec data Imperatori*. 120. D.

Gisela Henrici Germ. & I. R. sor. Stephani Ungar. R. uxor: *caussa eor. fidei*. 477. B. (16)

Gisla seu *Gisela* Conradi Germ. I. R. & Imp. *uxor pro Mutinensi Eccl. rogat*. 492. B. *coronata*. 493. (59) *Romam & Cissinum pergit*. 501. B. C. *obit*. 508. B. (2)

Giselbertus inter Nortmanor. primarios: *rixâ inimicum occidit*. 482. D. *cum fratribus ad Paudulfum Cap. accedit*. 483. A. *quatuor prœliis Græcos vincit*. B.

Giselprandus Ep. Derthonens. rogat Reges. 413. D.

Giseltruda Aistulfi uxor, Anselmi sor. 195. A.

Gisla Pipini Ital. R. fil. *baptizatur*. 237. A.

Gisla Lotharii fil. *matrimonio juncta Gotfrido Nortmanor.* 346. D.

Gisla Berengarii R. I. fil., Adelberti Epored. March. *uxor*. 374. C. *mortua*. 391. A.

Gisla Henrici II. Germ. R. uxor secunda: *obit*. 508. B. (2)

Gisulfus Longob. Alboini nep. Dux Forojuliens. *prim. in Ital. perpetuæ ditionis*. 14. E. *ad Agilalfi Regis fidem redit*. 68. A. *Schismatis Aquileiensis caussa*. 79. A. *pugnans occisus*. 84. B.

INDEX GENERALIS

Gisulfus Longob. Benevent. Dux: *Campaniæ fines vastans: obviis Sacerdotibus captivos restituit*. 145. A. (67) *mortuus*. 147. B. (72)

Gisulfus II. Longob. Luitprandi ex sor. nepos, Benev. Dux: *ab avunculo remotus*. 178. C. *iterùm Dux impositus*. 186. A. *mortuus*. 208. C. (8)

Gisulfus Guaimarii fil. Princeps Salerni *à Patruo constitutus*. 526. B. *præsens Concil*. 551. C. *solemnitati Cassini adest*. 553. C. *& Concil. Laterani*. 557. C. *pertinax Salerno spoliatur*. 566. D. *ad comitia Po: adducendus*. 589. C.

Giufredus Pirovanus Prætor Bonon. 918. A.

Giufredus à Coxio Prætor Imolæ. 922. A.

Giufredus Belmontius Legatus Po: Crucem contra Manfredum prædicat. 1055. D.

Glussanum Opp. Mediol. 923. A.

Godefridus Patriar. *Aquilejens. Henricum Frid. I. Imp. fil. in Regem Italiæ Mediol. coronat*. 823. A. Vide *Gothifredus*.

Godescalcus Agilulfi Longob. R. gener, Parmæ Dux: *cum uxore captivus*. 67. A. *restituendus proponitur*. 73. B.

Godescalcus Benev. Dux: *injussu Regis per pop. suffec*. 181. A. (58) *fugam arripiens oppressus*. 185. E.

Goitum Opp. Mantuan. 959. A.

Gonzaga Opp. Mantuanor. 911. A.

Gorgia Dux Patavinor. 1029. A.

Goslaria Germ. Urbs in Sylv. Hercin. ad fl. Gose. *ibi Henricus II. Imp. sacramentum filio dici jubet*. 521. B. *Po: præsente moritur*. 532. B. *ibi indictum Henrico III. Ro: Concil*. 562. B. *ibi Conventus Frideri*. 712. C.

Goslinus Ep. Patavinus: *honor. Ecclesiæ confirmationem obtinet*. 431. A.

Gospertus Diac. *ad Berengarium Comitem Legatus, Ep. constituendus*. 342. A.

Gotfridus Rex Normanor. *Christianus factus ei Frisia data, & uxor*. 346. D. *Urbes aliquot à Crasso poscit, cujus insidiis excedit*. 351. C.

Gothifredus Ep. Mutinens. pro Ecclesia sua obtinet. 381. A.

Gothifredus Lotharingiæ Dux Gozelonis fil. *reconciliatus Imperatori, cum exercitu auxiliaris Pontifici*. 524. B. *Regnum respuit*. 603. C. *primus Hierusalem Dominus obit*. 604. C. (69)

Gothifredus, seu *Godefridus* Gibbosus Lotharingiæ Ducis fil. Dux Spoleti & Tusciæ *Mathildi nubit*. 526. B. (51) *à Po: solicitatus in Nortmanos*. 536. A. (12) *parte Ecclesiæ favet*. 537. A. *Sutrino Concil. præsens*. B. *legitimum Po: tuetur*. 544. B. (30) Excellentiss. *Dux & Marchio vocatus*. 546. C. (35) *ab Henrico III. Germ. R. expectatus*. 547. B. *à Po. accitus, in Nortmanos vario marte pugnat, obit*. C. (37)

Gothifredus Archiep. Mediol. 450. A. (44) *obit*. 456. B. (63)

Gothifredus Patriar. Aquilejensis. 824. A. (5) Vide *Godefridus*.

Gothifredus II. Castelioneus Archiep. Mediol. pecuniá ab Henrico III. nominatus, à Po: interdictus, armis incursat. 549. B. (44) *obsidetur Opp. Castelione*. 553. A. (55) *iterùm interdictus*. 554. B. (61) *à Rege adjutus Brebiæ Oppido sedet*. C. *extra finibus se gerens Archiep*. 560. B. *ejus ob. latet*. (78)

Gottifredus Languscè Co: Papien. 1083. E. *prælio captus capite amputatur*. 1084. C.

Gothifredus Co: *præs datus*. 623. D. *sacramento se obstringit*. 624. C. 629. C.

Gothifredus Co: Blanderatens. *Legatus Frid. II. in Romandiolam*. 919. A. *contra eundem*. 928. A.

Gotopaldus, seu *Godeboldus* Patriar. *Aquilejæ*. 520. A.

Gottolongum Opp. Brix. *ab Iciliano dirutum*. 958. D.

Gotthi: Romanor. Imp. Italiæ abstulerunt. 3. C. *expulsi*. 4. C. *à Sarracenis Hispaniá pulsi*. 160. C. (16)

Gozelonus Lotharingiæ Dux: *Henrico II. Imper. inimicus Beatrici Vid. nubit*. 526. B. (51) *in gratiam Imp*. 529. C.

Gozuinus Co: *administrator Comitis Sepriensis, & Marthisani*. 750. A.

Gozzanum Opp. Mediol. 811. D.

Grabadona Lacus Comens. Opp. *ibi prodigium*. 278. C.

Gradonicorum fam. Ven. 451. A.

Gradus Ins. Venetior. *ibi translata Patriar. Sedes*. 79. A. *ejus Patriar. series*. 134. (46) *ejus Patriar. præcipitatur*. 255. E. *iterùm classe aggreditur*. 256. A. *terminus ditionis*. 261. A.

Græcia: ad eam Ro: Po: omni genere liberalitatis cultus. 149. C. *ibi classis adverf. Imp. paratur*. 169. A. *ingens enuntiatur in eá prodigium*. 170. A. (37) *pestilentiá invasa*. 190. A. *ibi Nortmani prosperati*. 578. A. (3) *item*. 583. C.

Græci: ornatissimá classe Tarentum apponunt: inde Lucerià & cæteris Urbibus occupatis usque Bineventum eum obsident. 120. A. *pacem componunt*. D. *obsidione soluta detrimentis affecti*. E. *fugati*. 121. B. *magnam classem CP. dirigunt*. 169. A. *fugati*. 243. C. *Orobotæ Populonium diripiunt*. 259. B. *semel victi Bulgaros pluries vincunt*. 262. B. *item*. D. *à Duce Benev. fugati*. 352. A. *Beneventum capiunt*. 362. A. *eo expulsi*. 364. A. *in Sarracenos adjuncti*. 388. A. *oppugnantes Ducat. Benev. capti castrantur*. 403. C. *fidem simulantes*. 437. A. *ex Ital. pellendi*. B. *eorum infidelitas punita*. D. *pulsi*. 438. A. *Ital. adoriuntur*. 451. B. *victores*. 453. B. *quater devicti*. 483. B. *Garilianum capiunt*. 485. B. *prope Salernum debellati*. 486. B. *eor. versutiis Conradus Imp. opponit*. 493. (60) *opem præstant*. 494. A. *magnam Siciliæ partem adepti, relinquunt Sarracenis*. 504. A. (93) *Apuliá pellendi*. C. (95) *secundo prælio victi*. 505. B. (96) 506. B. C. *in Latinos præcipuè Monachos & Sacerdotes sæviunt*. 812. E.

Grasulfi, fam. Mutinens. 988. A.

Grasulfus Gisulfi fr. Dux Forojul. *invasor*. 88. A. *mortuus, qui successor*. 116. B.

Grassoni, fam. Mutin. 1100. A.

Gratianus Monachus *Decretor. voluminis Scriptor*. 707. A.

Gratianus: Mag. Milit. *Antipapam tollit*. 212. C. *accusatur*. 306. C. *innocens*. D.

Gratiosus Archiep. Raven. 220. C. (28) *ejus obitus*. 259. (81)

Grausa Brixianus *summæ potentiæ vir: Alahi Duci in Tyrannide adhæret*. 137. C. *cum fratre astutiá ad eum accedit*. 139. A.

S. *Gregorius* Magnus *Diac. civis Ro. CP. missus*. 25. (39) *Longobardos in martyres desævientes refert*. 28. A. (44) *CP. Apocrisarius missus Eutychium Patriar. convincit*. 29. A. *mandata recipit*. 30. A. *plausu Romæ excep-*

cep-

captus. 31. C. admonitionem scribit. 34. D. Ro. Po. elec. apud Imp. se excusat. 44. C. populum ad concionem vocat. 46. D. invocationem misericordiæ post introitum introducit. 47. E. (81) remissus consecratur. 48. A. incommodis occurrit. B. Theodelindam retinere curat. 50. A. ad Catholicam fidem conciliandos Arriano ritu ablutos monet. C. Severum & socios vocat ad concil. D. supplicationem instituit imaginem efferens. 51. A. antiphonam explet. B. pestilentiæ finem pronunciat. 52. A. anxius. 54. A. pacem cum Longob. facit ad Mauric. Imp. & Sabinum Subd.ac. scribit. 55. A. item ad Clerum Mediol. cujus Sedem pallio decorat. 56. A. ad Episcopos & Reginam scribit in trium cap. caussa. B. quæ declaratur. (*) de salute Civitatis soli itus, verba canonis addit. 57. D. Ravennæ Archiep. corripit. 58. A. dialogum Theodelindæ inscribit. B. conventum in Vatic. habet. C. duobus Archiep. rejectis, Marinianum sacrat, pallio decorat. D. Mauricio rescribit. 59. B. Exarchum laudat. 60. B. de eo conqueritur, curis gravatus. C. pacem enixè procurat. 61. A in caussam arrogantiæ Patriarchæ CP. ad Augg. scribit. 62. A. E. servum servor. Dei se appellat. 63. B. pacem promovere stimulat. C. in Britanniam Evangelii prædicatores mittit. 64. A. captivos redimere curat. B. apud Sabinianum Diac. expostulat. 65. A. de pace transacta scribit. B. C. anxius pro Rep. scribit. 70. C. ad 72. (18) item ad Exarchum. 72. A. bonæ spei, ad Phocam scribit. B. C. & ad Leontiam. D. pacem suadet. 73. B. de qua lætus. C. de filio Theodelindæ gratulatur. D. vitam relinquit. 74. C. ejus epistolarum indictiones erratæ. 75. A. columba, ejus auribus assidens visa. 78. B. de successorem monet. C.

Gregorius II. Ro. Po. eximiè eruditus. 158. A. (9) conventum Laterani habet. B. (11) ad Patrimonior. restitutionem Regem inducit. 159. A. (12) in Benev. Ducem raptorem, precibus & pretio restitutioni immotum, anathema dicit. 159. C. - Cumas auro pacto redimit. 160. A. pallium Patriar. Aquilejensi indulget, jurium limites statuit, utriusque. 162 B Cassinate Monaster. restituere curat. ibid. conventum in Laterano habet. 164. A. ejus vitæ insidiatur. B. item. C. tertio exercitu Raven. ut resistat Longobardis vocat. 165. B. privatis injuriis publicam caussam anteponit. 166. D. ejus literæ Venetos movent. 167. A. ad Imperat. rescribit. 168. A. inde ad Populos. C. Imperat. communione removet. 169. A. populos juramento exsolvit. B. (36) ab alio Imperat. legendo continet. 170. A. (36) insidiis iterùm appetitus. 171. B. graviori punitioni occurrit, anathemate Exarchum feriens. C. (41) ad eum pervenit Ro. Ducatus. 172. A. (42) monitis & muneribus Sutrium recuperat. 173. A. advers. eum paciscuntur Luitprandus Rex, & Exarchus. B. Romà egreditur ad Luitprandum. C. quem commotum ad pedes habet recessurum. 174. D. sanctitatis glorià decedit. 177. A.

Gregorius III. Ro. Po. Gregorium Presb. cum literis ad Imperat. mittit. 177. A. integras restituentem remittit. B. (49) conventum Episcoporum in Laterano habet. C. iterùm literis Impp. monet. 178. A. fœdus cum Duce Spolet. init, Castrum Gallesium recuperat. 179. C. confugientem recipit. D. tum dare detrectat. 180. A. oppidis spoliatus Roma obsessus, Oratores mittit ad Luitprandum. B. inde Legatos ad Carolum. C. cujus precibus liberatur. D. Transemundo auxilia præstat. 181. A. obit. 182. A. (64)

Gregorius IV. Ro. Po. Legati præsentiâ expectata consecratus, pallium concedit. 281. B. Patriar. Aquilejæ interdicit. 284. C. in Franciam pergit. 285. B. frustratus Romam redit. 286. A. Italiæ & Ecclesiæ mala Ludovico refert. 289. A. ejus Legatum audit, alios lætus mittit. C. commemorationem Sanctorum Martyr. transfert. 290. A. obit. 296. C.

Gregorius V. Ro. Po. Bruno Saxo Presb. antea dict.: ab Othone III. electus. 460. C. (74) ejus epocha & diploma (77) exagitatus. 454. A. in Germaniam concedit. B. sedi restituitur. 455. A. obit. 466. B. (91)

Gregorius VI. Ro. Po. mercede cooptatus. 512. C. (12) obvius Henrico II. 513. B. simoniacus declaratus. C. se abdicat, veniam petit. 514. A. Monac. Cluni nomen præbet. B.

Gregorius VII. unanimi consensu elec. laudatur. 555. A. ejus electione territi Germ. Episcopi. D. sagax legato respondet. 556. A. animo constans. B. abstinere ab Archiep. interdicto Principibus præcipit, sacratus. C. (68) in Normanos solicitus. D. (69) indicit Concil. 557. B. & sequ. legatos in Germ. mittit. D. Episcopos minatur. 558. C. ad Agnetem Aug. scribit. D. ad Beatricem & Mathildem. 559. A. ad Henricum. B. Gibertum Archiep. invitat. 560. A. ejus Concil. acta. 561. A. Bambergensem Ep. in communionem recipit. C. Cincium à communione secernit. D. sacra operans ab ipso violentiam patitur. 562. A. à populo Ro. liberatus. B. ejus ad Henricum monitio. C. à Conciliabulo abrogatus. 563. B. abrogationem in conventu legit. 564. A. anathema in eum dicit. B. de ejus salute se solicitum ostendit. D. objecta solvit. E. in Normanos solicitus. 565. A. ad Germanos anathematis caussam ultrò scribit. B. ad Triburiens. conventum legatos mittit. D. ad componendos Ital. Principes mittit. 566. D. in Germaniam tendit Mathilde socia. E. subsistit Canussium. 567. C. Episcopos & Principes absolvit. D. supplicantibus respondet. E. precibus victus. 568. B. constantiam Regis miratur. C. conditiones Regi imponit. D. E. eum absolvit. 569. B. alloquitur. D. convivio exceptum dimittit. 570. B. in ditione Mathildis insidias evitat. 572. A. legatum ad eumdem mittit. B. ad Principes. C. legatis respondet. 573. A. ad legatos scribit. B. Venetor. Ducem monet. C. Robertum alloquitur. (92) eidem reconciliatus. 575. B. eum absolvit. (97) Laterani Concil. habet. C. ad Principes scribit. 576. B. in Laterano Concil. habet: Nicephorum Imp. Or. communione secernit. C. novum concil. habet. 578. B. Henrico abdicato, Rodulfum confirmat. D. regiam ei coronam transmittit. 579. B. Giberto Ravenn. profecto leg. mittit. (5) in eum probra conciliabuli Brixiens. 379. C. D. sibi adjungendum Robertum, Apul. Ducem confirmat. 580. C. ad invicem jurantes. D. & sequ. à Roberto rogatus scribit. 581. C. de Ravennate Ecclesia recuperanda solicitus. D. Alfano scribit. E. Ravennæ in potestatem redactæ Archiep. legit. 582. A. novum conventum habet. B. ad Abb. Cassini scribit. D. iterùm. 583. A. Roberto rescribit. D. constans.

ftant. 584. A. *perculsus, in arcem ascendit, Robertum advocat*. 585. A. (17) *iterùm conventu Henricum & Clementem execrat*. C. (19) *Henrici præsentiæ se committere abnuit*. 586. A. *ope Roberti restitutus*. B. *concil. indicit*. (21) *Cassinum dehinc Salernum perductus*. C. *Romæ concilsab. damnatus*. 587. A. *electionem Archiepiscopi Mediolanens. improbat*. 588. A. *ejus juru Germ. conventibus tuentur*. B. C. *infirmus rogatur de Ro. sedis ordinatione, deligendos expromit. obit*. 589. A. (29)

Gregorius VIII. Pseudo-Pont. 640. B. *tertiò Henricum coronat*. (44) *concil. damnatus*. 641. A. *Rhemis Concil. excommunicatus*. 643. (53) *captus ignominiosè habitus obit*. 646. B. (58) (59)

Gregorius VIII. Ro. Po. 830. C. 831. (18) *finem vivendi facit*. 832. A. (19)

Gregor. IX. Ro. Po. 930. C. *Frid. II. Imp. interdicit*. 931. D. *Romà fugit*. 934. C. *contra Frid. II. bellum infert*. D. *eidem pacem concedit & absolutionem*. 940. C. *pacem Civitatum per FF. Prædic. & Minores procurat*. 946. B. *S. Dominicum in SS. numerum scribit*. 948. C. *à Romanis deturbatur*. 950. D. *Spoleti Concilium tenet*. 954. B. (54) *pro Lombardis ad Frid. II. Imp. scribit*. 958. E. *eumdem excommunicat*. 964. D. 965. B. *& Crucem promulgat*. 971. C. *per Legatos transalpes missos Concil. indicit*. 974. B. *finem vivendi facit*. 977. B. (34)

Gregorius X. Ro. Po. elect. in Ital. venit. 1069. B. (37) 1070. D. *consecratur*. 1071. A. (39) *de pace solicitus*. (40) *Concil. Lugdunense indicit*. 1072. D. *pacem inter Guelph. & Gibell. Florentinos promovet*. 1073. A. 1074. D. *in Lugdunensi Concil. II.* 1076. B. *cessionem ab Alphonso Castellæ R. obtinet*. 1079. C. *Crucem contra Infideles Principibus tribuit*. 1080. A. *moritur*. 1082. D. (64)

Gregorius Card. *ad Frid. Reg. Legatus*. 710. B.

Gregorius Card. *S. Mariæ in Porticu ad Othon. IV. Legatus*. 890. A.

Gregorius Presb. *à Gr.ger. III. missus, ad Imp. metuens literas restituit, increpitus* (49) *remittitur, in Sicilia coarctatur*. 177. B.

Gregorius Montelongus Protonotarius *ad Frid. II. Imp. Legatus*. 958. D. *pacem inter Nob. & Plebejos Mediol. instituit*. 1035. C.

Gregorius Ep. Syracusanus à Ro. Po. damnatus ab Ignatio Patriar. CP. (36) *Photium consecrat*. 309. C. *de piorum cœtu pulsus*. 314. C.

Gregorius Card. *Ep. ad Henric. III. Leg.* 572. B.

Gregorius Ep. Vercellens. abdicatus. 522. A. *Leg. Lombardiæ Præfectus*. 544. (29) 552. A. (52)

Gregorius CPtanus *in Sicilia IMP. salutatur: Tiberius appellatus, Magistratus format*. 161. B. *capite plexus*. 162. A.

Gregorius Longob. Luitprandi Nepos Benev. Dux *puero suffec*. 178. C. *mortuus*. 181. A. (58)

Gregorius Dux *ab Imp. missus Ital.* 31. A. *Lætitiâ Romam effert*. C. *Perusiam præsidium ex Urbe mittit*. 57. B. - *Ro. defendit*. 58. A. *laudatur*. 60. B.

Gregorius Exarch. 128. D. (32)

Gregorius Patric. *ejus perfidia*. 87. C.

Gregorius Nomenclator, *in personam Po. conjurat, dum fugit, communione removetur*. 331. A. *anathema confir*. B.

Gregorius Catapanus: *auxilium recipit*. 475. C.

Grifo Caroli Martelli fil. 183. A. *pulsus*. (63)

Griffini, Fam. Bonon. 983. B.

Grimerius Aquensis *Legatus Pontif.* 1075. E. (48)

Grimoaldus Longob. Gisulfi Forojulii Ducis fil. *occultè ereptus*. 85. A. *captus, facinore edito, iteratâ fugâ fratres assequutus*. B. *à patruo invasus ad nutricium transit*. 88. A. *Ajonem habet commendatum*. 108. C. Beneventi Dux *fratri succedit*. 111. A. (92) *auxiliator petitus, ementita Legatione incitatus*. 117. B. *Papiam proficiscens, Placentiâ Garibaldum mittit, perfidè monitus*. D. *Gundebertum confodit, ejus ditionem invadit*. 118. A. *Mediolano potitus*, REX ITAL. *uxorem ducit*. B. *in Perthari-tum conversus, ille incolumitatem poscit*. C. *misericordiâ tactus ei hospitium instrui, paulò post in suspicionem interfici eum jubet*. 119. A. *ejus fugam iniquè ferens, liberatoris fidem præmiat*. B. *Francos arte vincit*. C. *filio, exercitu accurrit*. 120. C. *Benevento liberato filiam matrimonio jungit*. 121. E. *Cacanum in Lupum incitat*. 122. B. *inde Forojuliensi regione decedere monet*. C. *abnuentem insigni astu territum abigit*. D. *ad ultionem conversus Forum-Populii evertit*. 123. A. *Opitergium delet, ejus fines dividit*. B. *Bulgaros excipit, leges adjicit*. 124. A. (20) *Arriano errore liberatus excedit, laudatur*. 126. B.

Grimoaldus II. Longob. Benev. Dux, Romualdi fil. Grimoaldi R. Nepos, *Patri succedit*. 141. A. (58) *mortuus*. 145. A.

Grimoaldus Legatus Pontifici obvius missus. 184. C.

Grimoaldus Etruriæ Gastaldus: *pro restitutione Regis Legatus*. 185. D.

Grimoaldus III. Aragisi Ducis Benev. fil. *Legatus & obses retentus*. 240. A. *Ducatum adeptus Pipinum admonet*. 242. A. *bono animo esse jussus, pro sua parte occurrit*. B. *fundit Græcos*. C. *defectionis auctor supponitur*. 244. B. *ad officium redisse suspicatur*. C. *ejus defectio Carolum cruciat*. 249. D. *in se Pipinum cum exercitu habet*. E. *inde Vinigisum*. 251. D. *iterùm Pipinum*. 253. B. *vario marte pugnat*. 254. B. C. *inducias pangit*. 256. B. *tributo pacto, pacem obtinet*. 262. A. *pacem conditione tributi firmat*. 265. C. *occisus*. 271. A.

Grimoaldus Viterbii Co: *ad eum Desiderii Regis edictum*. 218. E. (26)

Grimoaldus Archidiac. *Salerni*. 457. C. *Archiep.* (66)

Grossi Fam. Mant. 1077. B.

Gruamons Caccianemicus Bonon. *ex Ord. FF. Gaudentium*. 1047. B.

Guaiferius Princ. Salerni *rupto fœdere Sarracenos adoritur*. 332. C.

Guaimarius Princ. Salerni *privileg. Cassin. concedit*. 386. A. *in Sarracenos stimulatus*. 388. B. *Nortmanis ope obtenta, munera offert*. 482. C. *ei commendati superstites Nortm.* 484. A. *cognato libertatem impetrat*. 494. A. *Princeps Capuæ factus*. 501. C. *arcem S. Agathæ obsidet*. 503. D. *auxiliatores Nortmanos in Sicil. mittit*. 504. A. *cum eis dividit aquisita*. 506. C. *obsistit Aversanis*. 510. B. *in gratiam Abbatis Cassi. Drogonem reponit*. C. *à Principatu Capuano se abdicat*. 516. A. *occisus*. 526. B.

Gulielmus inter Nortmanor. primarios: *rixa occisus*. 482. D.

Gulielmus Almatani Montisfer. fil. Bonifacii pater. 484. B.

Gulielmus Landrianus: pro nobilib. Mediol. Dux. 544. A.

Gulielmus Norm. Ricardi fil. *vario Marte pugnat*. 547. C.
Gulielmus Tancredi fil. Norm.: *auxiliatris in Sicil.* 504 A. *Comes factus*. 506. C. *ejus portio Asculum & propago*. D. *communione remotus*. 550. A. (45) *Ecclesiæ bona restituit*. 551. C.
Gulielmus Ep. Papiens. officio suspens. 561. A.
Gulielmus Norm. Rogerii fil. Dux Apul. *sacramento addictus*. 652. C. *institutus Apul. & Calab. Dux à Po.* 633. D. (25) *confirmatus*. 638. C. *de auxil. requisitus*. 641. A. *sacramentum dicit Callisto II.* 644. B. (56) *ditione spoliatus*. 650. B. (66)
Gulielmus Archiep. Tyri. 659. A.
Gulielmus Ep. Hastensis Legatus Frid. Imp. pro pace cum Civitatibus Lombardiæ. 815. ...
Gulielmus Archiep. Ravenn. 826. B.
Gulielmus Adelardus Co. Ferrariens. *Basilicam extruit*. 671. C. *Anconitanis auxil. præbet*. 790. B.
Gulielmus Pusterla Mediolanens. Prætor Bonon. 875. C. 886. E. 914. A.
Gulielmus Mastalius Cremonæ Prætor. 891. B.
Gulielmus Landus Placentinor. Dux. 895 B.
Guilielmus Malus vocatus Rogerii Sicil. Reg. fil. *Innoc. II. prælio vincit & comprehendit*. 684. E. - Rex Siciliæ. 711. C. *ei bellum intulit Had. IV.* 723. B. *honorificè Alex. III. excipit*. 772. C. *moritur*. 776. D.
Gulielmus II. Gulielmi Regis Sicil. fil. *Principatum Tarenti cum Regno commutat*. 848. B. *ex ord. Henr. Imp. viribus privatus*. 849. A.
Gulielmus Persicus Dux Cremonens. 898. B.
Gulielmus Abbas S. Facundi *Inn. IV. Pont. ad Frid. II. Imp. Legat.* 979. C.
Gulielmus Co. Hollandiæ Rex Germ. *eligitur*. 989 D. *coronatur*. 997. B. *à Conrado victus*. 998. D. *occisus*. 1026. D.
Gulielmus March. Montisferrati Conradi II. Imp. Sororius: *Crucem contra Infideles suscipit*. 700. A. *à Mediolanensibus fugatus*. 724. B. *filiam Frid. I. Imp. desponsat*. 829. B. *Dux exercit. Othonis Archiep. Mediol.* 1091. B.
Gulielmus Offa Veronæ Prætor. 845. C.
Gulielmus Malavolta Prætor Bonon. 847. D. *occisus*. 1081. A.
Gulielmus III. Rex Siciliæ *Alex. III. Po. devotus*. 776. D. *eidem auxilium mittit*. 780. C. *pact cum Frid. Imp. facta Alex. III. Pont. in itinere Venetias usque sequitur*. 803. D. *obit*. 835. A.
Gulielmus Rizolius Archiep. Mediolani. 969. E. (19)
Gulielmus Ep. Mutinens. Inn. IV. Pont. ad Frid. IV. Imp. Legat. 979. C.
Gulielmus Fol anus Ep. Parmæ. 1015. E.
Gulielmus Lambertinus Bon. 1057. D.
Gulielmus Co. Montisferrati *Dux Vicecomitum*. 1085. A Prætor Mediol. *Othonem prodere tentat*. 1097. A. *Derthonam capit*. 1099. C.
Gulielmus Durantes de Provincia Co. Romaniolæ. 1101. B.
Guala Ep. Regiens. in Henric. IV. invehit. 631. D.
Gualla Card. *S. Martini ad Frid. II. Imp. Legatus*. 926. A.
Gualla F. Ord. Præd. Legatus Pontificius in Lombardia. 918. E.
Gualandellum Opp. Friniaticum. 879. B.
Gualterus Co. Celani *interfectus*. 902. C.
Guarinus Civis Bonon. *inter Sanctos adscriptus*. 691. A.
Guarinus Cancellarius *Lothar. II. Imp. in Campaniam missus*. 672. D. *moritur*. 673. C.
Guarnerius Ep. Strasburgens. à liminibus Ecclesiæ separatus. 561. A.
Guarnerius Co. *jurat*. 629. C.
Guelfæ factionis origo. 751. (1) 934. E.
Guibaldus Abbas Stabulensis *ad Monast. Cassinense gubernandum suffectus*. 679. A.
Guicmanus Ep. Cicensis Archiep. Magdeburgensis eligitur. 709. B. *ab Anast. IV. Pontif. confirm. & Pallio honoratus*. 712. C. *Græcos vincit*. 726. A. *cum eodem Pontifice se componit*. B.
Guido Castellus Dux Clariss. 977. B.
Guido Guerra Co. *socius Lucensium à Florentinis victus, & ejus Oppida direpta*. 690. B. C. *Legatus Frid. Regis à Spoletanis captus*. 722. B. *à Frid. Imp. multis privilegiis exornatus*. 770. B. *ejus origo*. C.
Guidottinus Prendipartius Bononien. 1095. A.
Guinichus idem ac *Vinigisus*. 245. (51) alter à *Vinigiso*. 265. (95)
Gundeberga Adaluald sor. Arioaldi Regis uxor. 92. A. *de stupro tentantem repellit, à quo calumniata, in arcem à marito conjicitur*. 98. B. *gratiæ restituta*. 99. A. (58) *optio Regis eligendi ipsi Viduæ tributa Rhotharim accersit*. 101. B. (65) *cubiculo inclusa, jejuniis & orationibus vacat*. 107. A. *Clotharii iteratis officiis restituta*. 110. A. *numquam Rodaldo nupsit*. 115. D. (100)
Gundebertus Longob. *cum fratre ITAL. REX Papiæ sedet*. 116. B. *fratrem dejicere tentat*. 117. A. *confossus*. 118. A.
Gundoaldus Longob. Cathol. Dux Tridenti: *Eoino suffec.* 58. C. *ad Agilulfi Regis fidem redit*. 68. A.
Gundoaldus Garibaldi Bajoariæ Regis fil. *sororem ad maritum ducit*, Dux Hastensis. 45. A. *mortuus*. 86. B. *ejus filius regnat*. 114. A.
Guntharius Colon. Archiep. divortio Lotharii favens. 313. B. *dignitate privatus, cum actis damnatus*. 315. A. *ad Imp. recurrit*. 316. C. (45)
Guntharius Dux exerc. *in Græcos missus*. 437. C. *victor*. D.
Guntrannus Clotharii fil. Aurelianens. Rex. 24. A. *advers. Longobardos mittit*. 24. B. *ad eum legati*. 32. B. *ad eum legati Autharis*. 46. B.
Gurguzola Opp. Mediol. 987. B.

H

HAdrianus in Campania Ducis fil. *advers. Ro. Po. populos incitans obtruncatur*. 169. B. (36)
Hadrianus Ro. Po. ab insidiis cavere studet. 215. C. *legatis prudenter alloquitur*. 216. B. *legatos suos monet*. 217. C. *alios mittit*. 218. A. *novos reiterat*. B. *inde ad Fr. Regem*. D. *impavidè nunciis respondet, providè disponit*. 220. B. *Episcopos mittit execrationem denuntiantes*. C. *legatos ad Carolum adjungit*. D. *Populos se subdentes habet, moderatione utitur*. 222. C. *inde novi Populi se subjiciunt*. D. *Carolum ad limina accedentem excipit lætus*. 223. C. *unà cum eo jurat*. 224. B. *orationem habet*. C. *rogat de sponsione donationis explenda*. D. *& novam cumulationem obtinet*. E. *procerum conventu advocato, Carolo M. obviat*. B. *ad Augg. scribit*. 225. B. *Episcopor. & Abbatum conventu Carolo occurrit*. 230. B. *eum hilarita-*

te excipit. 236. B. ejus filios Reges inungit. C. Synodicam Patriar. CP. approbat. 238. C. legatos ad CP. Concil. mittit. D. iterum Caroli auxilium advocat. 239. C. communicat, repudium suadet. D. ejus charitas Tiberi inundante. 243. B. Felicem damnat. 244. A. legatos ad Francfordiense concil. mittit. 245. A. diem claudit eximiâ laude. B.

Hadrianus II. Ro. Po. expostulantibus legatis electus. 319. C. legatos Græcos audit, suos ad concilium mittit. 320. A. Lothario paternè respondet. D. eumdem alloquitur. 321. A. Eucharistiam præbet. B. Ludovico favet, iterùm coronat. 323. B. ab eo advocatus. (62) obit. 324. A.

Hadrianus III. Ro. Po. Patriar. Grad. pallium dat. 349. A. insignia duo decernit. (27) obit. 351. A. (28)

Hadrianus IV. Ro. Po. consecrationem recusat commorante Romà Arnaldo Hæretico. 715. A. Civitate interdictâ exit. B. (12) Viterbiam obvius Frid. Regi se contulit. 719. B. illum coronat in Urbe. 721. C. Gulielmum Regem Siciliæ excommunicat, & ei bellum indicit. 723. B. socios habet Manuelem & Frid. Imp. C. contra ipsum Reg. Sicil. Principes excit. 724. A. Græcis fractis ipsum Gulielmum Reg. in gratiam recipit. 726. B. ejus legati ad Frider. Reg. Germ. capti & spoliati. 729. C. cum eodem discordias habet inde pacificatur. 230. B. bellum inter Tudertinos & Urbevetanos componit. 742. C. inter ipsum & Frid. Reg. nova dissensia. D. legatos ad eum & literas mittit. 744. B. Anagniæ moritur. 752. B.

Hadrianus V. Ro. Po. vix creatus moritur. 1082. D.

Haganus Leg. in caus. divortii. 314. A. refert. D. Vide (42)

Halitgarius Ep. Cameracens. Legatus. 281.

S. Hanno Archiep. Colon. se tutorem R. instituit. 544. C. (29) ad caussam Schismatis cognoscendam missus. 545. C. (32) (37) Romam accedit. 552. A. ad reliquias impetrandas. (53) vacationem publicæ procurationis à Rege postulat. 555. B. obit. 575. A. (93)

Hasta Urbs Ligur. ejus Ducatus. 45. A. ad eam Franci sternuntur. 119. D. in ejus Antistitem Concil. sententia. 542. E. fœdus init. 646. D. à Frider. R. incensa. 715. B. (13) item. 743. E. exterrita eidem se dedit. 793. D.

Hastenses: Innoc. IV. repugnant. 982. C. (49)

Hebdomum Suburbium CP. ibi coronatur Phocas. 72. A.

Helias Archiep. Aquilej. Sedem transferri curat Gradum, inde Patriarcha. 28. B. hæresim de trib. cap. renovat. 34. B. errorem correptus non abigit. 35. A. obit. 38. A.

Helias Philippici Dux: Justinianum Imp. interficit. 150. C.

Helmingis Alboini familiaris: insidiis eum necat, Regnum tentat, fugit. 20. A. veneni parte absumptâ, reliqua conjugem extinguit. B.

Hencius Frid. II. Imp. fil. Rex Sardiniæ. 964. A. Viterbium capit. 971. B. à Pontif. excommunicatus. E. (22) 190. D. Genuenses prælio navali vincit. 977. A. Lombardiæ Legatus. B. à Bononiens. captus. 1000. B. fugam inaniter tentat. 1062. A. moritur. 1071. C.

Hendelmarius Patriar. Aquilejæ. 323. A. (58) communione privatus, restituitur. 326. C.

Hengelbertus Archiepisc. Coloniæ. 911. (45)

S. Henricus Bavariæ Dux Othonis M. fratris fil. patri succedit. 418. B. Germ. & ITAL. REX. 472. B. ejus inunctio Germanica. D. exercitum mittit. 473. A. Papiæ moratur. (7) bellum administrat Basilicam & Cœnobia construit. 476. B. fœdus jungit cum Ro. Po. 478. B. Ital. exercitu vincit. 479. A. B. conventum habet. C. ejus leges. D. IMP. coronatus privil. firmat. 480. A. (24) multa indulget in Germ. redit. B. Gregorium Po. invitat, tributum spondet. 484. A. expeditionem Ital. suscipit. 485. D. exercitum dividit. 486. A. caussam Pandulfi concilio judicat. C. Trojanos vincit ædem victoriæ sac. dedicat, Capuanum Principatum Teanensi tribuit. D. comitiis Cassinensibus præsens. 487. A. diploma Pontif. petit, in Germ. revertit. B. (42) conventu Conradum Regem dicit. Cunigundam virginem restituit, obit opinione sanctitatis. 488. A. ejus ob. mens. designatus. (49)

Henricus II. Conradi Imp. fil Rex Burgund. 496. B. (73) patrem rogat. 501. D. coronam Ital. & amicitiam postulat ab Archiep. Medial. 503. C. Boemico & Ungarico bello implicitus. D. cum Lanzone convenit. 507. A. viduus tertiam uxorem ducit. 508. B. (2) probat Archiep. Mediol. 509. B. injustè occupantem Ecclesiam Raven. avertit. 510. C. rebus Italicis commotas. 512 A. cum exercitu in Ital. tendit. C. REX ITAL. coronatur. D. jampridem ab Heriperto. (14) conventum agit. 513. A. Pontificem excipit, Vidonem accit. B. conventu, Schisma abrogat. C. IMP. II. coronatus. 514. B. reformationem Ecclesiæ promovet. C. ipse respuens. 515. A factus Patric. Ro. ut Ecclesiam ordinet. C. exercitus partem in Nortmanos ducit. 516. A. Italia abscedens. C. jure à Romanis obtento Ro. Pontificem deligit. 517. A. præsens Moguntino Concil. 519. B. monetæ signandæ jus concedit Ep. Patav. C. ejus Regnor. & Imp. anni distincti. 520. A. bello contendens cum Ungaris, permutationes cum Po. facit. 523. B. exercitum in Nortmanos concedit. 524. A. filium Germ. R. declarat. 528. B. gravatè Pontificem concedit. 529. B. Gozelonem omni suspicione absolvit. C. ad Florentinum Concil. accedit. D. 530. C. Beatricem retinet. 531. B. (63) fœdus Venetor. restituit, Italiâ excedit. 532. A. obit. B. (66)

Henricus Germ. Rex IV. Ital. III. dictus Henrici II. Imp. fil. consecratus. 528. B. apud eum infantem Germ. Principes jurant. 521. B. à patre Ecclesiæ commendatus. 532. B. ejus turbulentus dominatus. 533. A. quinquennis (1) regnat solus. B. Simoniacæ hæres. notatus. C. ejus impudentiâ exasperat Po. 538. C. auxilium frustra expectatum. 543. B. ab Ecclesia discordat. C. caussa Schismatis. 544. A. à matris tutela removetur. C. (29) exercitum parat in Nortmanos. 547. B. pecuniâ Antistitem Mediol. nominat. 549 B. malis suasoribus ad Simoniam & plura mala tractus, divortium procurat. 550. A. B. (48) à Legati rationibus fractus. 551. A. B. concedit Episcopat. Vercell. 552. A. sac. anathemate indicto Romam vocatus. B. interdicto Archiepiscopo favet. 554 A. & seq. liberiùs flagitiis se tradit. 555. B. conventu Erfordiensi. C. provocantibus ad Po. extrema minatur. D. ad exquirendam comitior. rationem mittit. 556. A. consensum eis præstat. C. humilis pœnitentiam promittit. 557. A.

ad

ad eum Po. literæ. 559. B. *indignatus tertium Archiep. Mediol. monicit*. 560. B. *ad caussam dicendam in Ro. Concil. citatus*. 562. B. *conciliabulum Vormaciæ indicit*. 563. A. *regio titulo abdicatus*. 564. A. *non obtemperandus*. C. *de ejus soluts Po. solicitus*. D. *conventu indicto nulli accedunt, alteri pauci*. 565. B. *ejus obedientiam Principes Conventu negant*. D. *in eum decretum*. 566. A. *obsecratur Principes*. B. *conditionee ob eis recipit*. C. *Pontifici in Ital. occurrit*. 567. A. *comitatum & exercitum obtinet*. B. *supplex*. D. *accedit pœnitens*. 568. C. *conditiones recipit*. D. *absolvitur*. 569. B. *respondet*. 570. A. *cum pace dimissus*. B. *contumeliis exceptus*. C. *perculsus*. D. *se excusat*. E. *animus Italicor. commotus*. 571. B. *dissolutie legibus se tradit*. C. *dissimulato animo Legato Po. respondet*. 572 B. *regni titule in conventu Forcheim spoliatus*. E. *Legatis ad Po. missis in Germaniam tendit*. 573. A. (89) *mouendus*. B. *ejus Legati jurare jussi*. 576. C. *sponte jurant*. 577. C. *confirmat privil. Patavinæ Ecclesiæ, Germ. armis vexat*. 578. A. *à Po. abdicatus*. D. *conventu Episcopor. Clem. III. Antipapam elevat*. 579. C. *prælio Rodulfum occidit*. 580. B. (7) *novo anathem. perculs*. 582. B. *ab jurejurando per Antipapam solutus*. E. *exercitu in Ital. Ravennam recipit*. 583. A. *Patavinis & Cremonensibus gratus*. D. *de obsidione Florentiæ & Romæ inglorius*. 584. A. (12) *Leoninam urbem diripit*. B. *accit Abbatem Cassini*. C. *mediatorem interponit, Jordani Capuæ Principatum confirmat*. D. *Urbem urget*. E. *occupat Capitolium*. 585. B. *novis execrationibus irretitus, condicto tempore adest*. C. *in Etruriam properat*. 586. B. *fautorum ejus correctior series*. (20) *Urbe lætitiá exceptus coronatur*. 587. A. *in Germ. tendens fœdus Venetor. renovat, eis indulget*. B. *Veronæ scribit*. C. *Augustam ab Alemanis recipit*. 588. A. *Moguntino Episcopor. conventui præsens*. B. *potuisse à Po. regno spoliari bono conventu Germ. asseritur*. C. *concilius desæstatus*. 593. A. *indignatur, Adeleidem ducit, in Ital. parat*. 593. B. *Mathildis partes superat*. D. *Mantuam captam, privil. confirmat*. 594. A. *Ferrariam recipit*. B. *& oppida Mutinensia*. C. *de pace agit*. D. (41) *filio ad oppugnandum Carpinetum misso recedit Veronam*. 595. A. *novo titulo de numero plorum remotus*. 597. A. B. *anxius Italiá cedit*. 598. A. *anathema in eum renovatur*. 599. B. 600. A. *se affuturum Concilio dicit*. 606. B. *contumax execratus*. 607. B. *faventes sibi eludit*. D. & seq. *ejus contumacia gravans*. 609. C. *à filio prælio & hortationibus incitatus*. 610. C. *à filio persuasus Ingelheim se confert*. 611. B. *constans, vi Insignibus spoliatur*. 612. A. *exercitu contracto filium fugat*. E. *novo prælio captus miserrimè obit*. 614. A. (87)

Henricus Henri. IV. Germ. R. fil. minor. *à patre* Rex Germ. V. *constitutus*. 603. A. *summa rerum à patre ei committenda*. 607. C. *paternam hæresim repudiat*. 609. D. *Concilio accito se manifestat*. 610. A. *in patrem præliatur, eum hortatur*. C. *patrem suadet*. 611. A. *à Legatis Po.* REX ITAL. *confirmatus*. 612. B. *Legatos mittit*. C. *hæresim damnat*. D. *prælio à patre fugatus*. E. *cum victum capit*. 613. A. *ejus imperium Italis initium libertatis*. 615. A. *à rectis abhorret*. 620. B. C. *in Ital. parat*. 622. A. *expugnatá Novaria, Mediolani REX ITAL. coronatur*. D. *nec Urbem ingressus*. (9) *sacramenta exigit*. 623. A. B. *ejus cum Po. conventiones*. C. & seq. *juramento sancit*. 624. C. *obviis Romanis exceptus*. 625. A. *ad pedes Po. projectus IMP. renunciatus*. B. *deliberabundus secedit*. C. *arte deludere tentat*. E. *armatis circumdare Po. jubet*. 626. A. *equo dejectus vulneratus, ad suos exclamat*. D. *fugit, captivos traducens*. 627. A. & seq. *minax in vitam Po. & captivor*. 628. D. *jurat*. 629. B *IMP. verè coronatus*. 630. A. (15) *patri parentat*. C. *notatus concil*. 632. C. *in eum anathema dictum*. 633. A. *ad Mathildis defunctæ ditionem invitatus*. 634. C. *animo erectus in Ital. redit*. 635. A. (30) *Legatos ad Po. mittit*. ibi. *condonat Bononiensibus, & privil. concedit*. 637. B. C. *veniam postulans*. 638. B. *ad concil. remissus*. C. (35) *Leoninam Urbem init, iterum diademate redimitus*. D. (37) *Romam properat*. 640. A. *designat Antipapam, Urbe potitus*. B. *concil. damnatus*. 641. A. (45) *oppida Po. invadit, Antipapam commendans*. ibi. *à Principibus ad dicendam caussam accitus*. 643. B. *spatium petit*. C. *Rhemis excommunicatus*. (53) *pœnitentiá tactus*. 647. A. *obedire paratus*. D. *jurat*. E. *à Legato Eucharistiam sumit, Legatos & munera mittit*. 648. C (61) *Leodio Aquas contendit*. 652. E. *obit*. 654. A. (72)

Henricus Conradi II. Imp. fil. Rex Germ. *promovetur*. 699. C. *à patre successor dictus*. 705. B.

Henricus Frid. Imp. fil. *adhuc puer* Rex Germ. VI. *coronatur*. 786. D. *ut pater pacem cum Civitatibus Lombardiæ componat studet*. 815. *REX ITAL. V. coronatur*. 823. A. (3) *exercitu in Etruriam ducto Urbevetum obsidet*. 824. A. *Constantiam Rogerii Sicil. Regis fil. ducit*. 827. B. *ei Italia commissa*. 829. B. *Comiti Sabaudiæ bellum movet*. 830. A. *IMPER*. 838. B. *cum uxore & exercitu in Italiam fœdus cum Pisanis contra Tancredum Reg. Siciliæ init*. 839. A. *à Cœlestino III. cum uxore coronatur*. 840. B. *Neapolim obsidet, pestilentiæ caussa recedit*. 841. A. *in Germaniam redit*. 843 A. *denuò Italiam petit*. 847. C. *cum Genuens. & Pisanis Cajetam appulit*. 848. A. *Regnum Siculum obtinet, uxorem liberat, & coronari se facit*. 848. B. *crudeliter se gerit*. C. & 449. A. *multa etiam in detrimentum Rom. Ecclef*. B. *in Sicil. redit, & Frid. fil. in Regem coronari facit*. 852. B. *ultimum diem agit*. C.

Henricus Frid. II. Imp. fil. Rex Germ. VII. *coronatur*. 923. C. *ei aditus in Italiam à Civit. fœderatis est occlusus*. 928. A. *Aquilejæ cum patre conventui adest*. 943. A. *contra patrem conjurat*. 950. D. *misericordiam ab eo petit*. 951. B. *contra Placentinos*. 984. A. *à Mediolanensibus captus & liberatus*. 987. B (59)

Henricus Anglor. Rex *Inno. II. obvius*. 663. B. *Concil. suor. Episcoporum pro Schismate tollendo tenet*. 760. B. *Alex. III. Pont. honorificè recipit*. 767. C. *Crucem contra infideles suscipit*. 833. A. *bellum cum Rege Franciæ inceptum, pace finit*. 834. D. (25) *moritur*. 835. A.

Henricus Thuringiæ Landgravius Rex Germ. VIII. *eligitur*. 986. C. *Conradum vincit*. 988. B. *occisus*. 989. C.

Henricus Bavariæ Dux Othonis M. fr. *Ungaris superatis, Italiam populatur*. 412. A. *Mar-*

INDEX GENERALIS

obiit Veron. & Forojul. donatus. 416. A. obsidione Moguntiæ opem fert. C. obit. 418. B.

Henricus Dux Bavariæ cum Lothar. II. Imp. in Italia. 672. B. insignia Imperatoria dimittere coactus. 682. D. cum exercitu Frid. in Italiam. 747. B.

Henricus Othonis II. Patruelis ad Germ. regnum aspirans, de ejus manu Otho. III. extorquetur. 455. A.

Henricus Saxoniæ & Thuringiæ Dux Rex Germ. 350. B. (80) cum Hugone I. R. fœdus contrahit. 397. B. obit. 405. B.

Henricus II. Saxoniæ Dux, ei Frid. Rex Ducatum Bajoariæ adjudicat. 712. C. Legatos Pontif. detentos liberat. 729. C. à Friderico Imp. cum fuit deficit. 795. C. ab ipso damnatus. 798. A.

Henricus Testa Imperii Marescallus Dux Henrici Imp. contra Tancredum Reg. Sicil. 819. E. (36)

Henricus Guercius Marchio legatus Frid. I. Imp. pro pace cum Civitatibus Lombardiæ. 815. C.

Henricus Testa Aretinus Prætor Parmæ occisus. 990. D.

Henricus Dux Foro-julii: bellum in Pannoniam infert feliciter. 246. A. insidiis necatus. 249. C. vindicatur. D.

Henricus Dux exercit. à Crasso in Nortmanos missus: insidiis cor. præcipitatus. 352. A.

Henricus Ep. Augustan. acie cadit. 453. C.

Henricus Archiep. Raven. ad Imp. suffec. cum Ro. Ecclesia decertat. 522. C. (42) damnatus Ecclesiam suam depravat. 523. A. ob. 552. A.

Henricus Ep. Spirens. à liminibus Ecclesiæ separatus. 561. A.

Henricus Patriar. Aquilejæ. 575. A. jurat se dicto Ecclesiæ audientem futurum. 577. D. obit. 588. (25)

B. Henricus Cremonens. Abbas Puntidens. 601. C.

Henricus Ep. Magdeburgens. Saxoniæ leg. 612. C.

Henricus Carinthius præs datus. 623. B. sacramento se obstringit. 624. D.

Henricus Caput: ustnax in Archiep. 626. C.

Henricus Patriar. Gradensis. 660. B. cum Duce Venet. reconcil. 705. B. Alex. III. Pont. recipit. 803. D.

Henricus Card. Legatus Pontificius ad Frid. Imp. captus, & spoliatus. 729. C.

Henricus Carectus Marchio Savonens. antiqua jura ei Frid. Imp. confirmat. 764. A.

Henricus de Ygna Prætor Patav. occisus. 889. B. (61)

Henricus Advocatus Dux Cremonens. 898. B.

Henricus Card. ad Frid. Imp. Legat. 744. B.

Henricus Sepeala Archiep. Mediol. eligitur. 892. B. expeditionem Hierosolymit. assumit. 917. (5)

Henricus Ep. Bonon. 938. B. causa belli civilis. 942. B. Civitatem interdicit. C.

Henricuccius Galluccius Bon. prælio occis. 1081. A.

Henricus Archiep. Ebredunens. Legatus Pontificius contra Icilinum. 1037. B.

Heraclia: ubi quando condita. 102. C. ad eam Exarchus profugit. 166. D. eversa. 257. A.

Heracleonas Heraclii fil. Imperium excipit. 103. C. pulsus. 104. B.

Heraclius Cæsariens. Archiep. in Concil. Lateran. 810. D.

Heraclius: Phocam occidit, Imper. coronatus, Joan. Lemigium Exarchum mittit. 82. C. tumultibus excitatur, petitione pacis frustratus, bellum parat in Persas. 89. A. iterùm pacem Hunnor. petit, quam impetrat. 90. A. exercitu in Asiam misso, & ipse trajicit, bellum prosperè ministrat. 91. A. (39) ad Adalualdum mittit. B. de Persis victor. 94. B. à Mahometo honoratur. 95. A. gratulatione CP. exceptus. B. Primigenium Patriar. exaudit. C. Hierosolymam adit, miraculis comitantibus Crucem reponit. 96. A. Judæos pellit, Edessam recipit, Catholicis tradit. B. Monothelitar. hæresi imbutus. 97. C. (*) metu Sarracenor. Crucem asportat, exercitu parte Syriæ & Ægypto spoliatus. 99. A. de Ecclesiæ expilato thesauro participat. 100. C. Joannem IV. consulens, objurgatus erubescens, Ecthesim edicit. 103. A. decedit. C.

Herba Opp. Mediol. 757. D.

Herbipolis Germ. Urbs ad Mœnum fl. ibi Frid. R. Conventus. 709. C. & nuptias cum Beatrice agit. 726. C.

Herbuscum Cast. Brix. à Bonon. captum. 895. C.

Herebertus ab Arciago seu de Antimiano Archiep. Mediol. Eccl. jura auget. 484. B. (36) conventu frustratus Germ. adit auctoritate Regem salutat. 489. A. gratum cum obtinet. B. Laudensem Ep. instituit. C. armis eos cogit, inflatus turbationes caussæ. 490. A. victus. B. hujusmodi actor. tempus designatur. (53) Conradum rogat, ei annuit. C. eumdem offitiosè prosequitur. 492. C. ejus nomine, præsentatio Imp. per suffraganeum fit. 493. A. conjurationem non impedit. 497. A. jure Episc. Laudens. dandi privatur. 498. B. in custodiam traditus. C. (81) elabitur. 499. A. (82) animo erectus bellum reassumit, carrocium instituens. 502. A.C. (90) de coronâ & amicitia postulatus ab armis cessat. 503. C. civium pace frustratus secedit. 506. A. obit. 508. C. (3) ab eo coronatus Henricus II. 512. (14)

Herebertus Archiep. Colon. confir. 467. B. pallium obtinet. 470. A. Othon. III. associat. 470 A. regia insignia de manibus ejus extorquet. 472. C. (4)

Herebertus Archiep. Raven. 488. B. (47) Conradum prosequens, ad Imperium præsentare tentans exclus. 493. A. B. obit. 495. A. (67)

Herebertus Borgundion. Princeps: Regem suum vexans à Po. monitus quiescit. 407. A. (17)

Herebertus Ep. Regiens. captus. 593. D. pacem tractat. 594. D.

Hæresis: asserens corpora post resurrectionem impalpabilia. 29. A. de tribus capitib. renovatur. 34. B. Arriana Autharim inficit. 35. A. Arioaldi laudem obscurat. 93. A. Monothelitarum incipit. 97. B. Heraclium inficit. C. Ecthasis edicitur. 105. A. ex sanctorum Patrum auctoritate docetur. 107. B. typus editur. 108. C. Iconoclastar. initium. 153. B. (1) de Christi filiatione adoptiva. 243. C. damnatur bis. 244. A. (40) item. 245. A. de ea suspectus Raven. Archiep. 309. C. Iconomachor. repullulat. 310. B. Simoniacor. & Nicolaitar. detrimenti initium. 347. C. error, eorumque pessimi effectus. 511. C. Græcor. de Primatu & azima damnantium. 526. C. damnata. 529. A. Catharorum in Vasconia qualis. 811. C. V. Berengar. Cler. Andeg.

Hæretici exilio pulsi Mediolan. 939. B. Veronæ cremati. 947. A. S. Pet. Martyrem occidunt. 1013. C. cætera V. Hæresis: Arriani: Monothelitæ.

Herimanus Ep. Bambergens. à liminibus Ecclesiæ separatus. 561. A. congressu piorum interdictus. 561. B. mediatione Episcopi Moguntini

tini

RERUM, ET NOMINUM.

tini in communionem receptus. C. à Regis familiaritate pellendus. 568. D.

Heriftallium Urbs Germ. ibi Ludovic. Imp. 273. A. ibi Balbus. 340. C.

Hermagoras Ep. Aquilejæ. 17. A.

Hermanus Svevor Dux: Berengarium Epored. Marcb. fugientem recipit, ad Othonem deducit. 406. C.

Hermanus Dux Auguftæ fil. peftilentiá illus. 501. D.

Hermanus Archiep. Colon. Henricum IV. Germ. Regem confecrat. 528. B.

Hermanus Lotharingius Germ. Rex contra Henric. III. 588. (28)

Hermanus Marchio Veronenf. Crucem contra infideles accipit. 700. B.

Hermanus Co. præs datue. 623. D. facramento fe ftringit. 624. C. 629. C.

Hermelinda Anglofaxona Cunsperti uxor. 137. A.

Hermenegildus V. Levigildus.

Hermolaus Juftus Dux Exercit. Venet. 1067. C.

Hermolaus Teupolus Dux exercit. Venet. 1067. C.

Heroldus Archiep. Ratifponenf. obcæcatus. 417. A.

Heruens Archiep. Remenf. Ro. Po. fcribit de Normanor. converfione. 368. B.

Heruens Nortman. ejus portio Trigentum. 506. D.

Hiacynčtus Card. Legatus Pontificius ad Frid. Imp. captus & fpoliatus. 729. C.

Hidolfus Archiep. Colon. 575. A. (93)

Hierapolis Urbs Syriæ: Heraclium excipit. 96. B.

Hieremei fam. Bonon. 1038. C. in auxil. Cremonenf. 1060. B. contra Lambertaccios præliant. 1077. vincuntur. 1081. D.

Hieremias Malvolta Bonon. 894. B.

Hieronymus Pipini fr. Ro. Po. commutatur. 203. A.

Hieronimus Sala Bonon. 1064. B.

Hierofolyma: vaftatur. 87. B. ab Heraclia honoratur. 96. A. eâ Crux extracta. 99. A. à Sarracenis occupatur. B. recuperanda. 598. B. obfidetur. 603. B. vincitur. C.

Hildebrandus Longob. Luitprandi R. nepos. Ravennæ prior Dux. 166. C. excitus, præliatur. 167. C. captus. D. à pop. REX ITAL. declaratus, à Rege focius adfcitus. 181. C. (59) reftitutionem Regis explet. 185, D. regnum init, Epifc. Mutinenfi fac. ædem donat. 188. C. dejectus. 189. A. (75) à Ro. Po. Dux Spoletanus factus. 222. C. confirmatus. 221. C. recufat fubdi. 233. (11) in Ducatum reftitutus. 235. A. (17) armis fe accingere juffus. 242. B. junctis copiis victor. C. mortuus. 247. E. (51)

Hildebrandus Card. Subdiac. ad Imp. Leg. ut poftulet Pontificem. 529. B. in Franciam Leg. Epifcopp. damnat. 530. D. arte convincit plures. 531. A. conventum Turonis habet in Berengar. 532. A. ab aliquibus in Po. nominatus. 534. A. Legatus Pa. ad Auguftam. C. expectandus præfens comitiis. 536. A. fubfiftit explorans. C. nominat Po. 537. A. factus Archidiac. B. (16) proponit eligendum in Ro. Pa. 543. B. pro legitimo refpondet. 545. C. ejus opere gubernatur Po. 554. A. & feq. Ro. Pa. elec. C. (63) ejus laudes. 555. A. – V. Gregor. VII.

Hildebrandus Craffus Card. ad Mutinenf. & Fœderatos legatus. 791. B.

Hildebrandus Archiep. Capuæ: privileg. Caffini reprehendit. 548. B. (39)

Hildebrandus Abbas Nonantulanus. 664. C.

Hildebrandus Monach. Soanenf. falutarem humilitatem inducit. 518. A. Diacon. & Eccl. œconomus à Po. affumptus. C. ei commendata Ecclefia. 528. C.

Hildebrandus Co. focius Adelberti in Berengarium. 372. D.

Hildegarda Caroli fr. regis uxor: in Papiæ caftris. 223. A. in Ital. cum marito revertitur. 236. A.

Hildegardes Atthonis Parmenf. Co. uxor titulo Co. Marcb. & Ducis utitur, cujus pofteri in Tufcia dominati. 408. B.

Hildericus Longob. Spoleti Dux Tranfemundo fuffec. 179. D. interfectus. 181. B. (58)

Hildemaldus Archiep. à Carolo M. obvius Ro. Pa. præmiffus. 248. A.

Hildradus Ep. Albenf. in Calvi coronatione fubfcribit. 330. C.

Hilduinue Ep. Haftenf. in Calvi coronatione fubfcribit. 330. C.

Hilduinus Ep. Laudocienf. feu Leodienf. ad Veronenf. Ecclef. tranflatus, dein Archiep. Mediol. 398. C. (93) ejus ob. 407. A. (14)

Hincmarus Remenf. Archiep. Fulconi pracedit. 346. B.

Hirmingardes Ludovici Imp. uxor. à Ro. Po. Augufta declarata. 266. D. obit. 273. A.

Hirmingardes Ludovici II. Imp. fil. Bofoni Calvi cognato, Provinciæ Regi matrimonio juncta. 334. C. (85) conjugem ftimulat ad Burgundiam. 341. B. captiva. 349. A. (22)

Hirmingardes: Lotharij uxor, cujus filia. 276. C.

Hifembrandus Civitatis S. Agathæ Gaftaldeus, ei parcit Imp. 322. B.

Hifpania: à Sarracenis occupata. 258. A.

Hifpanica marcha à Sarracenis tentatur. 281. D.

Holo Fr. Dux: jaculo trajectus. 45. C.

Hominium, feu Homagium: quid. 443. B.

Honeftus ex Abb. Claſs. Archiep. Raven. S. Romualdi educator. 438. B. (27) Conventum habet. 441. A. duos. (33)

S. Honoratus Archiep. Mediol. 10. A. fugit. 16. B. mortuus. 18. B. (21)

Honoricus, feu Olricus Curtius Archiep. Mediol. 638. B. (39) obit. 650. A. (65)

Honorius Ro. Po. elec. 91. A. (40) Adaluuldum reftituere curat. 92. B. ejus literæ. C. (42) Fortunatum Patriar. Gradenf. Sacerdotio fpoliat Primigenium fubrogat. 95. C. Monachorum cauffam definit, Urbem inftaurat. 97. A. S. Petri Bafilicam infigniter ornat, decedit. 99. B. (60)

Honorius II. Pfeudo-Pont. Bafileæ elec. 544. A. fumma ftudio exceptus. B. Romam confecrandus adducitur, Parmam reductue. 545. A. occultè revocatus in arcem refugit. B. conventu Mantuano remotus. 546. B. C.

Honorius II. Ro. Po. Schifmate elec. infignia deponit. 652. A. reelectus unanimi confenfu reaffumit. ejus patria & difciplina. B. – Abbatem Caffini increpat. D. de Apul. folicitue. 656. C. cum exercitu tentat procedens. D. Conradum II. & Mediolanenfes interdicit. 658. C. cum pace Rogerium Regem Sicil. inftituit. 659. A. Concil. Trecenfe celebrat. B. C. (12) Ord. Templarior. confirmat. D. Patriarchas Gradenf. Aquilejenf. & Venet. abrogat. 660. A. (13) moritur. C.

Honorius III. Ro. Po. Petrum Antifiodor. Imper. Conftantinop. creat. 905. C. Regulam S. Dominici probat. 906. A. Frid. II. Imper. coronat. 915. B. cum Frid. II. Imp. colloquium tenet. 924. A. moritur. 930. C.

Honorius IV. Ro. Po. 1101. A.

Hormifda Perfar. Rex: fpoliatur. 103. B.

Horrea, locus in Campania: Gifulfi vaftationis terminus. 145. A.

Horta

INDEX GENERALIS

Horta Inf. Novarienf. Lacus, ad eam compulf. Berengar. II. 419. C.

Hofpitalarii: eor. inſtitutio. 608. A. (81) eorum variæ appellationes. 609. A. 872. D.

Hoſtilia Opp. ad Padum fl. à Patavinis captum. 983. B.

Hubaldus Ep. Cremonenſ. à poſſeſſione bonor. arcetur. 497. B. in exil. miſſus. 498. (80)

Hubaldus Ep. Oſtienſis Pontifex factus. 813. E. Vide Lucius III.

Hubaldus Bonifacii Spoletanor. Marchionis pater: Bajoarium provocat. 360. B. dexteritate ſolertiâ victor Papiam liberat. C.

Hubaldus Lanfrancus Archiepiſcopus Piſanus cum Claſſe ſuor. in expeditione Hieroſolym. 834. E.

Hubertus Pirovanus. Vide Ubertus.

Hubertus Ep. formulam abjurationis Berengario praeſcribit. 539. A.

Hubertus Tuſciæ Marchio Hugonis pater. 408. (22)

Hubertus Ferrariæ Prætor. 873. C.

Hubertus Ozerus Dux Mediolanenſ. 940. D.

Hubertus Marchio Palavicinus. 975. D. Prætor Regii. 988. B. Eccleſiæ infenſus moritur. 1065. B. Parmenſes frangit. 1006. E. Dominus Parmæ vocatus. 1017. D. imperium milit. Mediol. accipit. 1046. D. Brixianos affligit. 1052. D.

Hubertus Vicecomes Prætor Bonon. 997. E.

Hubertus Septola Archiep. Mediol. electus. 1052. A.

Hubertus Co: Flandriæ in auxil. Ducis Andegavenſ. 1056. B.

Hugo Capetus Rex Fr. apud Ro. Po. ſe purgat, eum invitat. 460. B.

Hugo Archiep. Trevirenſ. ad eum ejuſq; ſuffraganeos Po. literæ. 574. A.

Hugo Epiſc. Lugdunenſ. ſucceſſor Po. deligendus propoſitus. 598. A. communione ſecretus. 591. C.

Hugo Blancus Card. à Po. deficit. 543. A. piorum communione remotus. 561. A. in Conciliabulo adverſ. Po. præcipuus. 563. A. nova execratione damnatus. 575. C.

Hugo Tullenſis Eccleſ. Archidiaconus. 699. D.

Hugo Abbas: Pipinum excitare curat. 286. B.

Hugo Co: Arelatenſ. Lotharii imò Teutbaldi fil. (88) ex Betta, ab Italis accitus. 395. A. parat, à Rodulfo præventus. B. Piſis exceptus, Mediolani coronatus REX ITALIÆ. 396. C. ejus epocha. (90) fœdera percutit, Regnum ordinat. 397. A. privileg. annuit, conjurationem extinguit. C. & ſeq. eximiis honoribus cultus. 398. C. à Marocia accitus, ei nubit, Urbe potitur. 399. B. Albericum privignum cædit. C. muris Urbis ſe dejiciens fugit. 400. A. Parmæ Eccleſiæ privil. confirmat. C. Lamberto fr. uterino vitam tollit. 401. A. Boſoni germano Tuſciæ Marchiam donat, oculos eruit, Rodulfo Prov. partem concedit. B. Arnoldum pellit, Veronam & Ep. in poteſtatem redigit. 402. B. filium Lotharium Regni ſocium conſtituit. C. in Rom. ditionem arma infert. 403. A. Boſonem fratrem capit Tuſciâ privat, Uberto dat, cognatum veſtibus exuit. 404. C. agro vaſtato rurſ. Romam oppugnat. 405. A. ruſticum multat, pacem ſtatuit. B. beneficiis obſtrictos averſos habet. 406. B. vindex & gratus habetur. C. Sarracenos premit. 407. A. fœdus cum eis contrahit. B. illius famâ perculſus Romanus Or. Imp. 408. B. Italis inviſus. 409. A. de exploratore ſollicitus fruſtra. C. à pluribus derelinquitur. 410. A. & ſeq. de filio ſollicitus. D. (25) nomen tantùm Regis ſervat. 411. A. Lothario in Ital. relicto, ipſe cum theſauro in Provinciam redit, Monachus obit. C. (29)

Hugo Burgundion. Princeps: Regem ſuum vexat à Po. monitus quieſcit. 407. A. (17) ſacris interdictus donec ſatisfaciat. 412. B.

Hugo Eſtenſ. Dux Henrico III. objectus. 594. C.

Hugo Sigeberti March. Ateſti. fil. Capuæ obſidionem, & vindictam conficit. 457. C. ejus virtus. 465. B. (86) ſuperatur. 479. B.

Hugo Nortman. ejus portio Monopolis. 506. D.

Hugo Lotharii fil. ex Valdrada Nortmanor. Regem contra Craſſum ſollicitat, obcæcatur. 351. C.

Hugo Huberti fil. Tuſciæ March. 408. (22)

Hugo Co: pater Hirmingardis. 276. C.

Hugo Stacha Caroli Andegavenſ. Reg. Sicil. Legat. 1063. E.

Hugo Rambertus Dux Ferrarienſium. 972. B.

Hugo Botterius Parmenſ. Prætor Papienſ. 991. D.

Hugo Malaſpina fil. Conradi Mathildis patruelis partem ejus hæred. attingit. 634. C. (28)

Hugo Sanvitalis Nuncius Mutinenſ. ad Bononienſes. 1005. C.

Hugo Juris Civilis peritiſſ. Bononiæ floret. 707 A.

Hugo Co: Mediol. contributus, agrum infeſtans devictus. 481. A.

Hugo Mangifredi Mediol. Co: fil. Lambertum Imp. necat. 373. D.

Hugo Ebriacus Genuenſ. Dux Claſſis: in Syria. 622. A.

Hugo de Paganis Ordinis Templarior. inſtitutor. 642. C. Habitum & Ord. confirmationem obtinet. 659. C.

Hugolinus Lambertinus Bonon. ex Ord. FF. Gaudentium. 1047. B.

Hugolinus Zambonus Bonon. prælio occiſus. 1081. A.

Hugolinus Card. Oſtienſis Legatus Pontificius. 881. B. 906. A. 915. B. Papa eligitur. 930. C. Vide Greg. IX.

Hugolinus Parmenſ. Legatus Frid. II. ad Bonon. 914. A.

Humfridus Normanus Tancredi fil. auxiliaris in Sicil. 504. A. ejus propago 506. D. ſuccedit Drogoni Apul. Co:, Eccleſiæ fines invadit. 522. B. pacem petit, reſtitutionem detrectat. 525. B. C. vario marte pugnat, Pontificem ad deditionem cogit, incolumem ſervat. 526. A. (49) Capuam deducit. 528. C.

Humfridus Archiep. Raven. ex Ital. Cancell. in Concil. Later. de præceſſione certat. 515. B. (21) (22) temerè litigans remotus. 521. B. (37) conciliatus, veneno perit. C. (38)

Humiliati Monachi eor. initia. 513. A. jampridem. (15)

Hunni: Abares dicti; Gepidas delevere. 9. B. ab Alboino in concionem advocati. 14. A. Pannonia quo pacta eis relinquenda. B. Longobardis ſociati. 64. A. item. 69. B. in Ducatum Forojulienſem irrumpunt 84. A. incendio pervaſtant. B. eo potiti perfidi. C. Virginibus parcunt. 85. A. captivos abducunt de more perfidi. C. pacem quæſitam illudunt, inde concedunt. 90. A. ad inſidis Ducis punitionem, bellumque civile arcendum in Ital. à Rege advocati. 122. B. Forojul. regionem diripiunt. C. aſtutiâ territi ad propria redeunt. D. Forumjulium & Bajoariam invadentes fugati. 241. C. iterùm Bajoariam

po-

populati. 243. A. *sá pulsi in Pannoniam, usque dejecti*. B. *victi & spoliati*. 246. A. *Rege eorum iterum deprædati*. B. *locum obtinent à Carolo M.* 257. B.
Hydruntum Apul. Urbs : *Ro. Po. per hyemem recipit*. 149. B.
Hyems: *viventia absumens*. 278. D. *nivem diù servans*. 771. B.

I

Jacobus Avenius Princeps Gallus *Ptolmaidem à Sarracenis occupatam obsidet*. 834. D. *prælio occisus*. 842. C.
Jacobus Sabellus Card. *Pontifex factus*. 1101. A. Vide *Honorius IV*.
Jacobus Card. *Ep. Prænestinus Legatus Pontif. in Lombardiam*. 942. D. *trans alpes*. 9 6. C.
Jacobus Ep. Taurinens. Frid. II. Imp. Legatus. 910. B.
Jacobus Abbas S. Vincentii : *soc. Bassacii*. 304 B.
Jacobus Arziola Prætor Mutinæ. 1100. A.
Jacobus Dandulus exercit. Venet. *dux*. 1070. C.
Jacobus Confalonerius Guelfor. Mediol. *princeps*. 1048. C.
Jacobus Prendipartius dux Hiæremejor. *in auxil. Vidonis Polentani*. 1087. C.
Jacobus Hoverius miles Parmens. 937. C.
Jacobus de Mora Apulus Tarvisii Prætor. 966. C.
Jacobus Lambertaccius dux Bonon. 992. A.
Jacobus Teupolus Venetor. dux *ad obsid. Ferrar.* 972. B.
Jacobus Juris Civilis Magister *Bononiæ floret*. 707. A.
Jacopinus Prendipars Bononiensium dux. 968. C.
Jacopinus Rangonus Mutinens. 1005. E. *Gibellinos ex Urbe expulit*. 1053. B. Prætor Regii. 1055. B.
Jacynthus Card. Archidiaconus *Pont. factus*. 839. B. Vide *Cœlestinus III.*
Jadera Urbs Dalmatiæ: *Græco Imp. subdita*: *Patriar. Gradens. refugium*. 276. C.
S. Januarius: *ejus corpus deportatur*. 271. B.
Januarius Ep. Caralitanus: *ad eum Gregorii Po. litera*. 65. B.
Jaula Lacus in territorio Nepesino : *ibi Hadr. IV. Pont. & Frid. Imp.* 720. E.
Iccilinus de Romano pater Tyranni, *Legatus Feederator. Lomb. pro pace cum Frid. Imper.* 796. C.
Icilinus, sive *Ecelinus*, *de Romano Azoni March. Estens. infensus*. 881. C. *Verona potitur*, *& Vicentia*. 932. C. *ejus origo*. D. *ad pacem ductus per F. Jo. Vicentinum*. 946. E. Prætor Vicentiæ. 958. D. Veronæ Præfectus. 963. C. *Territor. Tarvisin. vastat*. 989. B. *Feltriam capit*. 997. C. *in Patavinos sævit*. 998. A. *Marchia potitur*. C. *Veronenses opprimit*. 1012. C. *à duobus Fratribus Monsilicensibus insultatus*. 1016. C. *contra ipsum Alex. IV. Pont. Crucem declarat*. 1027. C. *Mantuam obsidet*. 1029. A. *Patavium amittit*. 1030. E. *exercitum Pontif. frangit & Legatum capit*. 1036. B. *& Brixiam*. D. *prælio victus & captus*. 1040. E. *mortuus*. 1041. A. (38)
Jesualdus Longob. Romualdi nutricius *ad Grimoaldum missus*. 120. B. *ab isto ad illum præmissus*, *syncerus*, *in fidelitate fortis capite plectitur*. D.
Ignatius Patriar. CP. ejus causâ Ecclesia Ro. contendit. 300. A. *Bardam interdicit*, *dejectus*. 309. B. (36) *pro eo fautores*. 310. A. *advers. eum legati*. 311. A. *dignitati restitutus cum asseclis*. 314. C. *in sede per concil. repositus*. 320. B.
Ignis græcus: *sine aceto inextinguibilis*, *asportatur in Sarracenos*. 407. A.
Imagines sacræ; *auferendæ*. 153. C. (1) *Episcoporum conventu adorandæ statuuntur*. 154. C. (1) *item*. 158. B. (11) *restituuntur ablatæ*. 159. B. *omnium remotio decernitur*. 168. B. *repositæ*. 183. C. *insigne de his mirac.* 210. A. *infensius aspernantur*. 211. A. *ear. cultus concil. confirmatur*. 213. C. *si non restituantur nulla salus*. 238. B. *Nicæ Concilio restituendæ*. 240. D. *nova earum oppugnatio*. 262. D. 275. C. *deterior*. 282. C. & seq. *concilio restituuntur*. 295. B. *aspernantur*. 309. B. 310. B. *earum cultus confirmatus Generali Concil.* 320. B. *salutantis cadaver*. 368. A.
Imago S. Virg. Dei genitricis à S. Luca picta. 51. A. *prodigiosa luce fulgens*. 278. C.
Imbres: *sævi in Ital.* 43. D. 128. A. *Romam infestant*. 159. B. *Venetiis*. 351. B.
Imola: Urb. Exarchat. *construitur*. 22. A. *ex ea contumaciæ fautores puniti*. 148. C. *restituitur*. 204. D. *in ejus Ecclesia seditio*. 351. B. Cæt. Vide *Cast. Imolæ*. *ipsius Valvæ Bononiam deportatæ*. 922. C. *à Bon. capta*. 1078. D.
Imolenses: *ad sacram. dicendum coacti*. 556. B. *victi duris conditionibus pacem à Bononiensibus impetrant*. 712. B. *iterum*. 813. B. *eor. ager à Bonon. direptus*. 921. C.
Incendium: Veronæ. 44. D. Brixilli 70. A. *ab Hunnis in agro* Forojuliensi. 84. C. Apuliam & Siciliam *vexat*. 109. C. *in* Auditorio *Catholicis inclusis infertur*. 168. D. *casu conflatum* Græcorum *classem destruit*. 169. A. *de cœlo procedens*. 170. A. (37) *rebus omnibus* Pentapolis *incolarum*. 217. D. Pannoniæ. 281. C. *miraculo extinctum*. 301. C. *Monast.* Cassini. 350. A. Prætorii Venet. 450. A. Papiæ *insigne*. 473. B. (7) Parmæ. 532. A. Mediolani. 553. A. (55) *iterùm*. 560. A. 620. B. Cremonæ. 621. D. Burgi S. Domnini. 622. A. Novariæ. 622. D. Cremonæ. 633. C. Brixiæ. 698. D. Genuæ. 813. A.
Induciæ: *ab* Autbari *R. pactæ*. 36. B. Pipini *cum* Grimoaldo *paciscuntur*. 256. B. *ejusdem cum Venetis & auxiliariis*. 258. C. *completæ*. 259. A. *inter* Fr. Reges. 294. B. *inter* Mediolanenses & Comenses. 647. A. Mediolanensibus *propositæ*. 731. B. C.
Infans: *tristia enuncians*. 638. A.
Ingelberga V. *Engilberga*.
Ingelenheimium Gal. Belg. Urbs: *ibi Ludov.* 281. A. B. D. *ibi Henric. III. insignibus spoliatur*. 611. B. 612. A.
Ingo Ep. Mutinens. honor. Eccl. confirmationem obtinet. 492. B. *item*. 502. C. D. & sequ. *Antipapam consecrat*. 587. A.
Ingundis Childeberti Fr. Regis sor. *vidua fugit*. 37. A.
Initiati sac. exauctorati. 367. A. *qui amovendi*. 612. B.
Innoc. II. Ro. Po. 660. C. *Pisis se recipit*. 661. C. *inde in Gallias*, *Lothar. in Reg. Germ. coronat*. 663. D. (21) *in Italiam redit*. 666. C. *iterùm Lothar. in Laterano coronat*. 667. B. *cum exercitu Imper. Romam tendit*. 673. D. *Concil. Lateranense tenet*. 674. A. (44) *S. Bernardum ad se vocat*. 679. C. *Roger. Reg. Sicil. excommunicat*. 683. B. *prælio fra-*

ctus & captus. 684. E. *liberatus pacem cum Rogerio Sicil. Reg. instituit*. 685. A. (61) *interdicto Tiburtes monet*. 687. B. *Romanos rebelles excommunicat, inde moritur*. 689. B. E.

Innocentius III. Ro. Po. 854. B. *ejus acta*. 855. A. & sequ. *Hospitalarior. ordinem instituit*. 872. D. *Othonem in legitimum Regem cognoscit, & Philippum à communione fidelium sejungit*. 873. A. *Othonem Imp. ad Coronam invitat*. 885. B. *eidem illam imponit*. 887. B. *eum excommunicat*. 890. A. *Bononiam interdicit*. 894. A. *Crucem contra Sarracenos indicit*. 897. A. *Concilium Tolosæ habet*. 902. D. *Mediolanens. interdicit*. 904. A. *Perusiis moritur*. 905. B.

Innocentius IV. Ro. Po. 979. A. *ab insidiis Frid. II. Imp. evadit*. 982. A. *à Rege Francor. bene exceptus*. D. *Concilio Lugdunensi Frid. II. excommunicat*. 984. B. *ut Henricus Langravius Thuringiæ Rex Germ. eligatur curat*. 986. A. *item Gulielmus Co. Hollandiæ*. 989. D. *in Italiam repetit*. 1009. D. *Conrado Regi Germ. interdicit*. 1015. A. *Romam redit*. 1017. B. (17) *Neapolim recipit*. 1019. A. *moritur*. *ib.*

Inn. V. Pontifex eligitur. 1082. D. *obit*. *ib.*

Insula: Comacina Larii lacus. 16. A. *Authari dedita*. 37. C. *invasa, ejus Opp. subversum*. 145. C. *ibi se firmat Vido Berengarii II. fil.* 422. C. *eo pulso capta*. 430. A. S. Julii agri Novariens. *à Longob. deficit*. 45. B. *per fraudem occupata*. 55. A. Lac. Verbani *ibi se firmat Villa Regina*. 422. C. *capta*. 425. C. Rivoalti & Olivolæ *Episc. Metamauci subjectæ*. 103. B. Præconens. *ad eam relegatur Patriar. CP. in odium fidei*. 263. A. Perei Raven. Diœc. *à S. Romualdo inhabitata*. 461. A. Gradus: *ejus Ecclesia totius Venetiæ Metrop. constituta*. 434. B. *privil. affecta*. 448. E. *ejus Eccl. præstantiâ*. 467. A. *ejus Ecclesia conflictata*. 488. B. *munitiones & ædes ejus reficiuntur*. 489. B. *ejus direptio*. 508. A. (100) *reparatur*. B. *ejus Eccle. suffraganei Venetiar, & Istriæ Episc.* 524. C.

Insidiæ: *à* Cacano *intentatæ*. 50. A. *in Ro. Po.* 164. B. C. 171. B. 215. C. 247. A. 399. A. 456. A. 642. B. 981. D. *in* Imperatorem 324. B. 429. C. 723. A. 747. A. 999. *in* It. R. 393. A. 397. C. 406. B. 529. A. *in* Burchard. Svevor. Ducem. 396. B. *in* Regem Nortmanor. 351. C. *in* conjuratores 398. B. 406. C. 449. B. *in* Legatum. 529. A. *in* Anselm. *Cantuariensem*. 596. C. *in* Duces Mediol. 1092. A. *inter* Italos. 406. B.

Interamna Umbriæ Urbs: *ibi Luitprandus Pontifici obvius*. 184. C. *eâ excedit Desiderius, et denuntiatâ execratione*. 220. C. *ab Archiep. Moguntino capta & subversa*. 793. A. *à Frid. II. Imp. diruta*. 977. B.

Investitura *quid*. 232. A. *Ecclesiar. à Laico non recipienda*. 538. C. 557. C. 578. B. 591. D. *ab Ecclesia Nortmanis facta*. 539. C. & seq. & 581. A. *de eâ maxima controversia*. 625. C. usque 630. C. *privileg. ejus abrogatur*. 632. D. 633. C. 636. C. 637. A.

Inundatio: *Lombardiæ*. 941. C. 1083. C. cæt. suis locis.

Invocatio sanctor. vetatur à Copron. 182. C. *abjuranda exigitur*. 211. A.

Joachimus Abbas, *ejus vaticinium de expeditione Hierosolymitana*. 834. D.

Joanna Gulielmi Sicil. Regis Uxor *Genuam venit*. 810. B.

Joannes III. Ro. Po. ad Narsetem sedandum properat. 10. B. *moritur*. 22. A.

Joannes IV. Ro. Po. 102. C. (68) *Heraclium objurgat*. 103. A. *captivos redimit, reliquias traducit, obit*. B. (74)

Joannes V. Ro. Po. ejusque mors. 134. B. (45)

Joannes VI. Ro. Po. 143. A. *armatos excludit, ad quos sedandos mittit*. B. *obit*. 145. B.

Joannes VII. Ro. Po. 145. B. *donis pro Eccles. recep.* 146. C. (70) *obit*. 147. B. (73)

Joannes VIII. Ro. Po. 325. A. *Imperat. excipit, Concil. convocat*. B. *ab juramento absolvit*. C. *Ravennæ Concil. habet*. 326. B. *Calvum Imp. accitum coronat*. 328. B. (73) *conjuratores communione removet*. 331. A. *advers. Sarracenos solicitus*. 332. B. *angustias exponit Calvo, cui consecrationem Augustalem, de Conventus sententiâ, ratam confirmat*. D. *iterùm supplex rogat*. 333. A. *ad Augustam scribit, ut impellat; Veronensem Ep. communione privat*. C. *Ravennæ Concil. indicit*. 334. A. *ad Calvum tendit*. B. *Rubildum Aug. coronat*. C. *Urbem repetit*. D. *Capuani Episcopi consecrationi resistit, precibus expugnatus annuit*. 335. B. *Ecclesias veteris & novæ Urbis dividit, Cajetans sibi subjectam novæ copulat*. C. *Cajetanos à Sarracenis avertit, sed frustra*. 336. A. *angustiis pressus, in Franciam pergere constituit*. 337. B. *statutum significat pluribus epistolis, in seq. iter arripit*. 338. C. *Bosonis Regis Provinciæ favore adjutus*. D. *Trecense Concil. celebrat*. 339. A. *Balbum coronat, comitante Bosone recedens, Taurini Papiensi indicit Concil.* 340. A. *Romam revertit, amicor. copiis advers. hostes contendit, Balbum vocat*. B. *indicit Ro. Concil. Berengario scribit*. 341. C. *Archiep. Mediol. communione privat*. 342. A. *Ep. Capuæ commonet*. B. *Crasso occurrens, ejus adventu fraudatus, literas iterat*. 343. A. (7) *Episcopos advocat, nepotem Crasso obvium mittit*. 344. A. *ei tradit Augustalia*. B. *verior solemnitatis hujus epocha*. (8) *postulationi Venetor. de Comaclensi Comitatu providet*. 345. B. *Sarracenor. mala Crasso exponit, Raven. Archiep. increpat*. C. *communione repellit*. 346. A. *Ravennæ cum Crasso convenit*. B. *barbariem Mediol. Archiepiscopo indicat, obit*. 347. A.

Joannes IX. Ro. Po. pactione creatus. 368. C. (37) *Concil. habet, Formosi ejusque judicii caussas inquirens*. 369. A. *obit*. 375. C. (46)

Joannes X. Ro. Po. V. *Jo. XI. Archiep. Rav.*

Joannes XI. Ro. Po. cujus fil. 400. C. *obit*. 404. B. (6)

Joannes XII. Ro. Po. 419. A. (46) *Spoleti ditionem servore solicitus*. 420. A. (48) *ad Othonem M. mittit*. D. & seq. *eum coronat Imp.* 424. A. *mutuo se sacramento devincientes*. B. *de sententia deflectit*. 425. D. *Legatos ad eum mittit*. 426. B. & seq. *Adelbertum abrogatum revocat*. E. *ad defectionem Romanos solicitat*. 427. A. *consternatus, thesaurum S. Petri avellit fugiens*. B. *Ro. Concil. absens accus.* C. *vocatur*. D. *pœnas indicit*. E. & seq. *abrogatur*. 428. B. *profugus Romanos præmiis tentat*. 429. C. *restitutus Leonem VIII. abdicat, acta reprobat, suspectos truncat, obit*. 430. A. B. (6)

Joannes XIII. Ro. Po. concordiâ electus. 433. A. (12) *sede pulsus, & repositus*. C. *grattam Capuanis refert*. D. *Romæ & Ravennæ conventus habet*. 434. B. C. *Romam dimissus*. 435. C. *Othonem II. coronat*. 436. A. *Fer-*

rariam donat. 438. C. (28) Theophaniam coronat. 440. A. (30) obit. B.
Joannes XIV. Ro. Po. qui Petrus Ep. Papiens. fuerat. 455. B. carcere perit. 456. A. (60)
Joannes XV. Ro. Po. cujus fil. 456. A. (60) Archiep. Salerni instituit. B. (62) Urbe pulsus, Othonem III. mones. 459. A. (68) à Crescentio cultus. 460. A. in Franciam invitatus. B. Legatum mittit, caussam definit, obit. C. (72)
Joannes XVI. Ro. Po. Roberti fil. (73) obit. 460. C.
Joannes XVII. seu XVIII. Ro. Po. Sicco. obit. 473. B. (6)
Joannes XVIII. seu XIX. Ro. Po. Fasanus. 473. B. (6) obit. 477. A.
Joannes XIX. seu XX. Ro. Po. demortui Bened. VIII. fr. Tuscul. factione. 487. C. obit. 456. B. (72)
Joannes XXI. Ro. Po. 1083. A. ruina oppressus. 1088. A.
Joannes Gratianus Petri Leonis fil. à Benedicto IX. in Ro. Po. cooptatus. 512. C. Vide Gregor. VI.
S. Joannes Baptista: à Longobardis eximiè cultus. 120. A. ejus cineres asportati. 602. D. ejus intercessione pacem Genuens. inter se lacerantes obtinent. 786. A.
Joannes Columnius Card. Portuens. Legatus pro expeditione sacra S. 905. C.
Joannes Minuti Presb. Card. Leg. Po. 549. (43)
Joannes Card. Alex. III. Pont. Romæ Legatus optima gerit. 772. B.
Joannes Card. Anagninus fœdus cum Mediolanens. init. 756. B. Victor. Antipapam Frid. Reg. & eor. sequaces excommunicat. 756. B.
Joannes Diac. Card. ad Othonem M. Leg. 420. D. Ecclesiæ infidelis à Po. dictus. 426. C.
Joannes Cajet. Ursinus Card. S. Nicol. in carcere Tulliano Ro. Po. creatur. 1088. A. Vide Nicol. III.
Joannes Cremens. Card. ad obsidionem missus. 646. B. (38)
Joannes Bonus Archiep. Mediol. S. Joannis Ep. Bergomi familiaris. 116. A. (4) mortuus. 124. B. (21)
Joannes ex Capuæ Principibus Archiep. Capuæ primus: gratificatus à Po. 433. C.
Joannes III. Archiep. Raven. 10. A. in errorem trium cap. inductus. 35. A. (56) Smaragdum inducit ad vim faciendam Patriar. Aquil. 38. A à S. Greg. monitus. 54. C. correptus. 58. A. vitâ cedit. B. (99)
Joannes post tertium Archiep. Raven. electus: à Ro. Po. rejectus. 58. D. cur (2) mortuus. 89. A. (32)
Joannes IV. Archiep. Raven. Apostolicæ sedi deditus. 83. A.
Joannes V. Archiep. Raven. IV. suffec. 89. A. (32)
Joannes VI. Archiep. Raven. conventu in Lateranum præsens. 177. C. sedet. 178. C. (55) oratores ad Pa. mittit. 186. B.
Joannes VII. Archiep. Raven. 220. C. (28)
Joannes VIII. Archiep. Raven. 234. B. (14)
Joannes IX. Archiep. Raven. 308. A. (31) superbiâ elatus dissidii auctor. 309. C. Romam accitus, detrectans dignitate spoliatur. 310. D. ad Imp. Lud. accurrit. 311. A. (38) ad judicium accitus. C. sententia. 312. C. monitus de excommunicat. in Veron. Ep. 333. C. à Po. rogatus de iudicendo suis suffragan. concilio. 334. A. angustiæ Pa. & Romanor. ei expositæ. 337. C.
Joannes X. Archiep. Raven. de concil. à Po. monitus. 369. A. (37)
Joannes XI. Archiep. Raven. ex Bononiensi Eccles. assumptus. 385. A. (63) Ro. Po. Joannes X. dictus, potentiâ & opibus ab Alberto datus. 387. B. in Sarracenas sollicitus. C. & seq. Hugonem Co: Arelatens. alliciendum curat. 395. A. Legatis ad ejus adventum missis. 396. C. Mantuam accedit fœdus cum Hugone I. R. percutit. 397. A. necatur. 399. A. (94)
Joannes XII. Archiep. Raven. 455. B. (59) obit. 462. B. (80)
Joannes Ep. Portuens. ad comitia Romanor. Clericor. sententiam deferens. 592. B.
Joannes Ep. Veliternus, vi Tusculanor. Ro. Po. 536. B. Vide Bened. X.
Joannes Ep. Ficoclens. in caus. divortii Legatus. 314. (42)
Joannes Ep. Papiens. Eccles. consecrat Nonantulæ. 385. B.
Joannes Ep. Sylvæ Candidæ: ad Ludovicum Imp. Legatus. 265. D. fœderis tabulas refert. 266. B. iterùm Legatus. 278. A.
Joannes Subdiac. voluntatis Mediolanensis Cleri explorator. 56. A.
Joannes IV. Patriar. CP. universalis Ep. appellari curat. 61. D. ab Imp. protectus. E.
Joannes V. Patriar. CP. SS. imaginibus aversus. 295. B. abdicatus. D. - Ro. Concil. detestatus. 314. C.
Joannes Abbas Aquilejens. Patriar. schismatis initium. 79. A. B.
Joannes Ep. Concordiæ sedem transfert. 79. C (6)
Joannes Lemigius Patric. Exarchus: inducias poscit. 82. C. populos gravans, occisus. 85. C.
Joannes Consinii Dux Neapoli: fidem violat. 86. A. à Romanis si defendit, occis. 88. B.
Joannes II. Patriar. Aquilejæ. 116. B. mortuus. 125. B. (24)
S. Joannes Ep. Bergomens. Arrianos pellit, Farram Opp. Catholicum reddit, sicco pede fl. transit. 116. A. (4) Grimoaldum liberat. 126. B. martyrio absumptus. 133. B. (43) indomitum equum lenierat. C.
Joannes Ep. Rheginus: ad CP. Concil. destinatus. 131. A.
Joannes Ep. Portuens. ad CP. Concil. destinatus. 131 A. in æde S. Sophiæ, latinè celebrans, 132. C. Ro. Po. consecrat. D. (40) captus. 137. C.
Joannes Diac. Agathonis Legatus ad CP. Concil. 131. A. Ro. Po. V. nominatus, decedit. 134. B.
Joannes Platyn Exarch. Simoniacam Ro. Po. electionem curat. 136. A. propter Schisma ad Urbem properat, pecuniam à Sergio postulat. C. obtentâ revertit. D.
Joannes Tizocopus Patric. Exarch. Ravennam tendens. 149. B. occisus. 157. A.
Joannes Monachus: Monothelitar. errore Imperat. imbuit. 153. B. - CP. Patriar. pulso substitutus in Sac. imagines. C. (1) Imperat. stimulat. 156. C. (5) Imperat. consecrat. 157. A.
Joannes Subdiac. ad occidendum Ro. Po. assumptus. 164. B. ultimo supplicio traditus. C.
Joannes Ep. Mutinæ Sac. æde donatus. 188. C.
Joannes Silentiarius ab Imperat. missus. 197. D. iterùm Romam advenit. 199. A. Ro. Po. & Imperatoris postulata profert. B. ad Pipinum missus. 803. E. arte moratur. 204. A.
Joannes Ep. Justinopolitanus primus. 205. A. (1)

Joannes Tergestinus Patriar. *Gradens.* 209. A. (9) *conqueritur*. 213. C. *ejus Ecclesia in calamitatibus*. 215. B. *Episcopum Olivolæ communione amovet*. 255. D. *præcipitatur*. 256. A.

Joannes: Dux Venetor. *à patre ascitus*. 235. A. *solus Metamauci Ducatum obtinet, fil. cooptat*. 237. C. *Patriar. captum præcipitat*. 255. D. *item advers. successorem*. 256. A. *armata manu exactus*. B. *ejus patria eversa*. 257. A. (74) *Nicephoro sua mala denuntiat*. B.

Joannes Sacellarius: *ad Regem Ital. Legatus*. 242. A.

Joannes Diac. *Ep. Olivolæ suffec.* 256. B.

Joannes Monach. Hierosol *de processione Spiritus Sancti quæstionem revocat*. 295. C.

Joannes Abbas *Gradens. Ecclesiæ invasor pulsus*. 271. A.

Joannes P. Dalmatiæ: *Patriar. Gradensi favet*. 276. C.

Joannes Venetor. Dux *fratri suffec. Basilicam incipit*. 282. B. *opp. Vigliæ adortus, Metamaucum incendit, Obelerium interimit*. 284. B.

Joannes Venetor. Dux alter: *obvius Imperatori, à quo filia de sac. fonte suscepta*. 308. B.

Joannes Ep. Aretinus: *in Calvi coronatione subscribit*. 330. C.

Joannes Ep. Ticinens. in Calvi coronatione subscribit. 330. C.

Joannes Particiacus Venet. Dux: *comitatum Comaclensem postulat*. 345. A. *exercitu expugnat*. B.

Joannes Abbas Caffi. *Monachos Tsono Capuam traducit Monast. Cassi. ornat*. 389. A.

Joannes Ep. Narniens ad Othonem M. leg. 426. D.

Joannes Diac. *Pontifici suspectus naso & manu truncatur*. 430. B.

Joannes Deneus: *Venetor. leg.* 434. B.

Joannes Zimisces: Imp. Or. *occidit Niceph.* 438. B. (26) *obit*. 450. C.

Joannes Gradonicus: Monachus. 451. A.

Joannes Maurocenus: Monachus. 451. A. *insignem ædem S. Georgii obtinet*. 454. C.

Joannes Archidiac. *Hugonis Fr. R. ad Po. leg.* 460. A.

Joannes Ep. Mutinens. sac. ædem Monachis concedit. 463. C (83)

Joannes Ep. Placentinus: *Archiepiscopum se appellans Ro. Po. declaratur*. 464. A. *membris mutilatur*. D. (84) *in exil. missus*. 465. B.

Joannes III. Patriar, Aquileiæ. 465. C. (88)

Joannes II. Abbas Caffi. *successorem instituens seditionem coussat*. 477. C. (18)

S. *Joannes Gualbertus* Abbas: *Monachor. disciplinâ severiore, congregationem instituit*. 495. A. B. (68)

Joannes Sabinens. Ep. Ro. Po. suffec. Benedicto IX. ejecto, deturbatus. 512. B. V. *Sylvest. III.*

S. *Joannes Meda Comens.* Humiliator. Monachor. *fundator*. 513. A. (15) *in Sanctor. num. relatus*. B. (16)

Joannes ex Ep. Pæstano *Archiep. Salerni pallio decoratus*. 516. B. *ejus merita*. (24) *prædior. Ecclesiæ confirmationem obtinet*. 522. A. (39)

Joannes Scotus: *ejus liber à Berengario laudatur*. 520. B.

Joannes Paganus factioni Antipapæ favens. 592. C.

Joannes Cajetanus Monac. *Po. comes*. 592. D.

Joannes Monac. *vel* Eremita: *pacem impedit*. 594. D. (41)

Joannes Ep. Tusculanus: *plebeio amictu fugit*. 626. C. *populum incitat*. 627. B.

Joannes Ep. Cajetanus: *in Concil. pro Po. commotus*. 637. A. *Ro. Po.* 639. B. V. *Gelas. II.*

Joannes Comnenus Alexii fil. *pro eo coronatio apud Po. postulata*. 633. C. Imp. Or. 642. D. (50)

Joannes Imp. Or. *societ. & affinit. cum Conrado II. Imp. agit*. 688. A. *moritur*. B.

S. *Joannis* Caste. Mediol. *eversum*. 746. C.

Joannes Abbas Strumiensis Pseudo Pont. 785. A. *ad pedes Alex. III.* Pont. *renunciat*. 808. C.

Joannes Subdiaconus *Legatus neratus*. 812. E.

Joannes Ep. Bononiens. 822. A.

Joannes Brenna olim Rex Hierosolym. *Romæ auxil. petit*. 924. C.

Joannes Vicentinus Ord. Prædicat. *ejus acta Bonon.* 945. B. *Pontificis Legatus*. 946. B. *à Patavinis exceptus*. C. *pacem operatur*. E. *LX. hæret. cremat*. 947. A.

Joannes Teupolus Præf. Venetor. *ad obsidionem Ferrariæ*. 972. B.

Joannes Scanarola Prætorem Patavii *occidit*. 989. A.

Joannes Bonfellus Sartor Parmensis *Patriæ benemeritus*. 1018. A.

Joannes Dandulus Prætor Bonon. 1057. D. *Legatus Venetorum*. 1066. A.

Joannes Porrus Ulysiponens. *Ep. Tusculanus* Pont. *creatus*. 1083. C. Vid. *Jo. XXI.*

Joannes Eppo Gallus *Martini IV.* Pont. *nepos* Co. *Romaniolæ, & Dux belli*. 1094. A. *prælio fractus*. 1096. B.

Joannes Podius Taurinas Vicarius Prætoris Mediol. 1097. A. *ab Othone Archiep. pulsus*. 1098. E. (95)

Joannes Malaspina March. S. Margharitæ, *ejus dissertatio de Aleramo Marchione Montisfer*, 1108.

Jolanta Jo. Brennæ R. Hierosolym. fil. *Frid. II. Imp. desponsatur*. 925. A. *coronatur*. C. *Isabella dicta*. C. *moritur*. 934. (28)

Joppe Palæstinæ Urbs *à Crucesignatis obsessa*. 852. C.

Jordanes Norm. Ricardi fil. *cum patre* Princeps Capuæ. 543. A. (24) *vario marte pugnat*. 547. C. *Neapolis obsidionem solvit, castra Roberti frangit, eidem reconciliatus*. 575. B. *in Principatu confirmatus*. 584. D. *ad opem Ecclesiæ ferendam exoratus*. 589. B. *Desiderium Ab. stimulat*. C. *comitiis adest*. 590. B. *obit*. 595. C.

Jordanes Clivius Archiep. Mediol. à parte Pont. 605. B. *Chrysolao succedit*. (72) *ejus caussa in concil. ad Cardinales rejecta*. 635. B. *bellum Comensibus indicit*. 645. C. 650. A. (65)

Jordanes Chartularius *ad occisionem Ro. Po. assumptus*. 164. B. *ultimo supplicio traditus*. C.

Jordanes Petri Leonis fil. *primus* Patric. 691. B. *Pontif. exercitum delet*. C.

Jordanes S. Bened. Patav. Prior *ab Icilino urbe ejectus*. 958. C.

Jordanus Lucinus P. Pop. Favent. 1021. C. & P. Nobil. Mediol. 1046. D.

Joseph Ep. Brixiæ probus vir sede pulsus. 411. A.

Jotius Ep. Acconensis in Lateran. Concil. 810 E.

Irenes Rogerii vid. *Philippo Henr. Imp. fr. desponsata*. 849. A.

Irene Constantini Porphyrogeniti mater: *cum filio Imper. assumit*. 235. B. (18) *factum exquirit*. 238. A. *Patriar. nominat*. B. *promovet concilium*. C. *obtinet*. 240. D. *Imper. filio eripiens*. 242. D. *ipsa dejecto*. 243. A. (37) *filio obcæcato, solo imperat, Legatos mittit*. 246. C. *à Carolo M. expetita*. 254. A. *fœdus per Legatos invicem contractum. Imperio pulso*. B. *mœrore confecta*. (65)

Iren-

Iringus Dux Hunnor. 246. A. (48)
Irmingarius Co. Emporitanus: *Sarracenis naves eripit*. 263. A.
Irnerius Juris Civ. Interpres *Bononiæ floret*. 707. A.
Isaac Judæus R. Persar. Leg. *elephantem adducens*. 253. D. *offert*. 254. C.
Isaacius Comnenus Imp. Or. 534. B. (5) *obit*. 543. A. *imo induit Monachum*. (23)
Isaacius Angelus Imp. Or. 824. A. *oculis & Imperio privatus*. 849. (66)
Isaacius Patric. Exarchus. 89. A. (33) *factioni Adalualdi favet*. 92. B. *thesauro Ecclesiæ inhians*. 100. B. *eum exhaurit, partem mittit*. C. *ad insidias excitatus, paciscitur, explet*. 101. A. *tumultum auget*. 102. B. *in Mauricium contra eum conjurantem, Sacellarium mittit*. 103. C. *caput abscindere jubet, de sociis provisurus, moritur*. 104. A. P.
Isabella R. Angliæ Sor. *Frider. II. Imp. desponsata*. 951. C.
Isabella Frid. II. uxor. V. *Jolanta*.
Isacius Dovaria Regii Prætor. 876. A.
Iscla Inſ. Maris Tyrrheni *à Pisanis subacta*. 678. C.
Istri: *ab Alboino missi, adorti, pecuniâ inducias impetrant*. 37. B. *captivi redempti*. 103. A.
Istria: *adhuc Ro. juris*. 72. A. *Venetis subjecta*. 466. A.
Itali: *pro regni Ital. & Imp. titulo exardescunt*. 327. B. *fœdus cum Venetis in Sclavos renovant*. 345. A. *aliquid vet. spiritus reassumentes*. 350. B. *eorum exemplo quid Germani*. 352. C. *regnum excipientes se ipsos cum Ecclesia perdunt*. 355. A. *inter se bis dimicantes*. 357. B. 358. A. 373. B. *unus Germanos facto terret*. 360. C. *quidam Vidonis filium excitant*. 363. C. *Berengarium despicientes*. 365. C. *& Lambertum*. 371. C. *externos adsciscentes*. 374. C. *illis obvii*. 376. C. *illis pulsis*. 379. B. *pacati*. 381. A. *Ungaros fugant*. C. *ab iis devicti*. 382. C. *Sarracenos destruunt*. 388. C. *Principes in Imp. seditiosi*. 391. A. *adhuc inquieti inter se pugnant*. 392. A. 394. B. *Ungaros excitant*. 392. B. 393. C. 394. E. *exteros*. 395. A. *Rodulfum revocant*. 401. B. *dein Arnoldum*. 402. A. *insidiis invicem impetiti*. 406. B. *fere omnes Hugonem I. R. invisum habent*. 409. A. *alii excitantur in eumdem*. 410. A. & seq. *Berengarium Epored. desiderant*. 409. D. 410. B. *ab eo extorti*. 413. A. *fœdus cum Venetis renovant*. C. *Principes supplices Othonem M. adsciscunt*. 421. B. *Germanis uniti*. 426. A. *adversantes eisdem*. 432. D. *eorum* Regis *jus*. 444. E. *Germanos excludunt à Regno*. 471. B. *prælio vincunt*. 473. A. *eorum clades indicata*. 497. A. *inter se certantes*. 523. A. *accersunt Imp. in Gozelonem*. 529. C. *sacramento absoluti*. 564. A. *obtemperare vetantur*. C. *ob Henrico III. abstinentes*. 571. B. *placati*. D. *ab eodem deserti*. 573. B. *ad expeditionem Hierosol. intenti*. 602. A. *eorum libertatis initium*. 615. A. *inter se confligunt*. 620. D. E. *in fide continendi*. 638. B. *Crucem suscipientes*. 697. A. *eorum Primores in Conventu*. 731. D. 739. B. *qui adhærentes Imp*. 766. B. (27) *qui concordes pro libertate*. 775. B. 777. B. *pro ea jurantes*. 782. A. 783. D. 792. A. *frustra de pace tractant*. 769. B. *eam obtinent*. 804. C. 805. D. 807. A. 816. D. *Crucem reassumentes*. 853. B. *pro Po. & Imp. divisi*. 934. E. *pœnitentes*. 1047. A. *pecuniâ libertatem recuperant*. 1102. C.
Italia: *duos principatus nacta*. 1. B. *ejus Regnum obscurum*. 2. A. *Gallia Cisalpina appellata*. 3. A. *primi ejus habitatores*. B. *moderatio*. C. *Imperium*. D. *liberatio, ad novum dominium aditus*. 4. A. *status divisio*. B. *ibi sacræ dignitates*. D. *ear. gradus*. ad 8. B. *ejus Magistratus renovatur*. 11. A. *præsidiis & operibus confirmata*. B. *quæ spes, facilis in eam aditus*. 12. A. *metu incussa*. 13. A. *ejus prim. Dux perpetuæ ditionis*. 14. E. *ejus Regnum*. 16. C. *levari sperat*. 24. A. *in eam Franci*. 32. C. 36. C. 37. A. *duabus partibus à Longob. aggreditur*. B. *ferme tota Longobardor*. 40. B. *imbribus afflicta*. 43. D. *& pestilentiâ*. 44. C. *bello*. D. *in eam Franci*. 45. B. *recreatur*. 50. B. *equi sylvestres & bubali primùm eam adducti*. 58. C. *eâ pellendi Longobardi*. 59. A. *sub eos captiva*. C. *ab eisdem gravatur, & Exarcho*. 60. C. *pressa*. 63. C. *quiescit*. 66. C. *iter. turbatur*. 67. ad 73. *pace firmata*. C. *quiescit ejusque perditus status unde conjiciendus*. 74. C. *dies ei faustus elucet*. 77. C. *tributo absolvitur*. 81. B. *calamitatibus premitur, spem erigit*. 82. A. *pacata servatur*. C. *à tyranno ejus occisione liberatur*. 88. D. *quiescit*. 97. B. *bello affligitur*. 102. A. *scriptis leg. augetur*. 105. A. (78) *turbatur dissidiis*. 117. A. *inde Francorum exercitu*. 119. C. *atque Græcorum*. 120. A. *Hunnorum*. 122. B. *Sclavorum*. E. *Bulgarorum*. 123. B. *pestilentiâ affligitur*. 130. A. *ejus turbata pax*. 135. C. *iterùm Ecclesiæ & Regni ejus, quies turbata*. 137. A. & seq. ad 146. C. *eâ excedit Ro. Pe*. 149. A. *ad eam revertit*. 150. B. *mœrore repleta*. C. *in ea Bajoarii auxiliares*. 150. C. *ejus mutationum fontes*: 153. A. *tota suspensa*. 154. D. *seditionum ejus initia*. 164. A. *duobus exercitibus pessundata*. 173. C. *item aliis*. 176. C. *à Sclavis incursata*. 179. A. *intestinis bellis affligitur*. B. & sequ. *Legibus emendatis moderata*. 189. A. *in Inſ. pestilentiâ affligitur*. 190. A. *bello congreditur*. 191. C. *iterùm graviori*. 197. D. *eâ excedit Ro. Pe*. 199. D. *leges ei adjunctæ*. 200. D. *ad eam Franci auxiliares*. 202. D. *vix in pace, bellum renovatur*. 203. B. *ad eam sanguis miraculosus deportatur*. 210. B. *dissidiis turbata*. 211. B. & sequ. *ad eam accedunt Franciæ Episcopi*. 213. B. *novis disidiis cumulata*. C. & sequ. *auxilia quærens*. 218. C. *ad eam Franci*. 222. A. *in bello*. 223. A. *per Francos subacta*. 226. B. *in ea Fr. regnum initum*. 229. A. *ordinatur*. 231. B. *quomodo ministranda*. D. *tribus legibus vivens, quisque ex assumpta judicatur*. 232. D. *vix pacata turbatur*. 233. B. *quieta*. 234. C. *leg. ornata*. 236. A. *Pipino R. C. commendata lætissima legibus temperata*. 237. B. *novo bello turbatur*. 239. B. *pacem habet*. 241. A. *bello adorta*. 242. A. *exactis Barbaris vix pacata, tumultuat*. 247. A. *novis leg. adjuncta*. 252. E. *Elephantem miratur*. 254. A. *ejus litora à Sarracenis depopulata*. 261. D. *vix tranquillata mœret*. 264. C. *per legatos ministrata*. 273. A. *R. præsentiâ decorata*. 277. B. *ejus litora à Sarracenis incursata Episcopi defendunt*. 288. C. *ejus potentia quomodo incrementum receperit*. 293. A. *Lothario confirmata*. 295. D. *novus ejus Rex*. 296. B. *exercitu Fr. afflicta*. D. *ejus vetus disciplina restauranda*. 304. B. *cum Imperii tit. sola juncta*. 307. C. *à Sar-*

racenis in parte molestata. 315. A. 319. B. 320. C. 322. A. 323. C. 325. A. pro ejus regno adsciscendo certamina. 327. B. iter. à Sarracenis violata. 332. B. à Sarracenor. propulsatione impedita Francor. adventu. 334. C. maximè turbata. 337. B. & seq. mitigata. 340. B. ejus Rex assumendus Imperator. 341. C. novum R. lata recipit. 342. D. pro ejus libertate decretum. 351. A. quænam ejus fœdiora tempora. 355. A. qui opibus in ea præstantes. B. ad eam Germanor. exercitus. 362. C. item. 364. A. divisa. 367. (32) commota. 372. C. ad eam Franci acciti. 374. B. 376. B. pulsi. 375. B. obviis Lombardis eam ingressi. C. dirâ eor. calamitate fracta quiescit. 381. A. ab Ungaris commota. 378. A. afflicta. 381. B. deterius. 382. B. pecuniâ liberatur. 383. A. ab Ungaris & Sarracenis afflictata. 384. B. seditione concitatur. 390. B. & sequ. adhuc inquieta. 393. A. propriis armis dilaniata. 394. B. intestinis odiis tædio affecta. 401. B. pax ejus transfigitur. 405. B. Bavaris populatur. 412. A. Ungaris deprædantibus, acrius pecuniâ extorta. 413. A. ad eam Germani. 415. A. victores. B. & sequ. à proprio R. lacessita. 416. D. ab Ungaris vastata. 417. A. & Bereng. II. B. à RR. pressa. 419. D. & sequ. supplex. 421. A. Germanis abductis inquieta. 432. D. iter. adventis ordinatur. 434. A. & sequ. per Othonem M. ordinata. 441. C. ad 449. coronationis ejus Regis usus. 444. D. à Sarracenis & Græcis adorta. 451. B. in dissidiis. 457. B. & sequ. iter. ad eam Germani. 459. B. Sarracenor. irruptione iter. Otho III. accitus. 468. B. ejus Regnum ad domesticum pervenit. 471. B. ab extero invadendum. 472. C. ad eam Germani. 479. A. & sequ. item. 485. D. ejus corrupti mores. 511. A. & sequ. bellum suscitat abscedente Imp. 516. C. (26) (27) plures in eâ conventus. 518. C. & sequ. in eam invalescunt Nortmani. 521. A. ad eam auxiliares Germani. 524. B. novitate suspensa. 525. B. per Nortmanos alienanda ab Imp. 526. B. fame laborat. C. eâ excedit Henricus II. Imp. 532. A. & Ro. Pa. B. lux ei optata affulges. 533. A. Legatus ei P. B. eâ excedit Gregor. VII. & revertit. 567. B. ad eam Germanor. exercitus. 583. A. inopiâ laborat. 588. A. ad eam Germani. 593. C. lucem quietis aspicit. 596. C. nova ejus ordinatio. 615. A. & sequ. turbatur. 620. D. ad eam Germani. 622. D. & sequ. tota trepidat. 630. B. tumultuans. 633. B. ad eam iterat Henric. IV. 635. A. (30) terræmotu concussa. 638. A. (34) ad eam tendit Callistus II. 644. A. (54) publicis ædificiis illustratur. 649. A. Regalia deberi Imperatori judicatum. 740. C. terræmotu afflicta. 827. A. fame & pestilentiâ. 834. C. ibi prodigia de Cœlo. 850. B. fame laborat. 810. C. ibi nova prodigia visuntur. 923. B. 949. B. fame & pestilentia laborat. 983. C. ejus interregnum. 1009. A. (1) & fame afflicta. 1039. A. ibi prodigia. 1065. B. fame laborat. 1070. C. terræmotu labefactata. 1092. B.

Iterius Scriba donationem alteram rogare jussus. 224. E.

Judæi: religione perfusi. 210. B. tributis allevati. 275. D.

Judices: varii ad reddenda Ducibus jura assignati. 11. A. militum, Sacellarii nominati. 12. A. rapinis Ital. consumentes. 60. C. Austriæ & Neustriæ adhibiti ad leg. emendandas. 189. B. Carolum comitantes. 223. C. communis qui. 616. D. appellationum. E.

Judithe Velfonis fil. Ludovici Imp. uxor, Caroli Calvi mater. 273. B. infamata. 283. A. in Monasterium se claudit, educta promittit. C. Monaster. init. D. revocata, crimina expiat. 284. C. - Derthonæ custodita. 286. A. revocata. 287. B. pro se & filio solicita. 288. B. item. & filio Regi commendata. 290. C.

Julianus Ep. Torcellanus, inde Constantiacus, cujus assensu Ecclesiæ construuntur. 110. C.

S. Julii Ins. Vide Insula.

Julius Card. Legatus Romæ Vices gerens. 761.

Juramentum: Ducum. 231. D. - Civitatum. 232. C. in Pontif. defensions. 250. C. & 278. B. novum Imper. assumentis. 252. C. à Ludov. Imp. extortum. 324. D. nullum declaratur. 325. C. factum. 375. B. 416. A. neglectum. 376. C. 416. D. ab Imp. scripto missum. 421. C. à Ro. Po. & Imp. ad invicem prolatum. 424. B. ex parte neglectum. 425. D. tollendum agitur. 434. C. ejus variæ formulæ. 443. C. Henrici III. 569. B. & seq. - Legator. 576. C. 577. C. Roberti Nortm. 580. C. - Eppor. & Principum. 612. B. - Henrici IV. 623. B. & seq. ex parte Po. coactum. 629. A. & Henri. B. Italor. 673. C. 676. B. 677. C. 782. A. 783. D. 792. A. 542. D. 1089. D.

Jura mons à Rheno ad Lemanum lacum ad eum Calvus Imp. 334. B.

Jurisperiti Gimnasii Bonon. 707. A. Roncaliis jus dicunt. 740. A. 1055. B.

Jus extraneum abdicandum. 682. A. (56)

Justinianus Aug. Africam de Vandalis, Italiam à Gotthis vindicavit. 3. D. quando mortuus. 8. B.

Justinianus II. pridem à patre totius Imper. socius ascitus eum solus continuat: pro actis sexti Concilii diligens. 135. A. capita Patrimonii relevat. B. Conciliab. habet. 137. B. ad Sergii ministros capiendos mittit. C. ad Pontificis mandat capturam. 140. C. mutilato naso relegatur. 142. C. (62) ad Bulgaror. R. confugit, Imper. recuperat, usurpatores punit. 146. C. pœnitentiâ ductus, fidei propugnatorem se declarat. 147. A. Ravennatum & eor. Archiepiscopi contumaciam punit. 148. A. B. de Chersonensibus & Bosphoranis ulciscitur. C. 149. A. - Ro. Po. obsecrat, Exarchum mittit. B. bellum moliens in Bithyniam abit, mandans honores pro Ro. Pa. C. Nicomediam ipsum accedere rogat. D. ad pedum osculum coronatus procumbit. E. sacris peractis Ro. Ecclesiæ privilegia confirmat. 150. A. classe cum exercitu in Pontum missis, defectione cujus cognitâ CP. dum tendit. B. occiditur, ejus caput Rom. mittitur. C.

Justinianus Venetor. Dux: auxilia in Sarracenos præbet. 282. A. obit. B.

Justinus II. Imp. ad Longobardum Regnum aditum facit. 4. A. Justiniani Aug. sororis filius ineptus. 8. B. Narsetem revocat. D. Longinum Exarchum instituit, 11. A. Urbibus spoliatur. 14. D. item. 15. A. subsidia mittere negligit. B. dolore aliquantum levatur. 20. C. excedit. 23. B.

Justinus Sicil. Prætor: stimulatur ad rem furmentariam mittendam. 48. B.

Justinopolis: Istriæ Urbs, ejus primus Ep. 205. A. (1)

Justinopolitani fœdus renovant cum Venetis. 450. C.

La-

RERUM, ET NOMINUM.

L

LAbellum Ap. Urbs : Græcis eripitur. 505. A. portio Arnulni Nortm. 506. D.
Lætus Archiep. Mediol. 205. A. (100)
Laidulfus Landenulfi II. fr. Landulfi III. fil. Princeps Capuæ. 454. B. de Civibus ulturus, exercitu pervastat. 457. B. dejectus relegatur. 462. B.
Lambertaccii fam. Bonon. 1038. C. contra Hieremaeos pugnant. 1077. C. vincunt. 1081. D.
Lambertini fam. Bonon. 1038. C. eor. domus eversæ. 1057. D. Mantuæ relegati. 1060. C.
Lambertinus Ramponus Jurisconf. Bonon. 1055. B.
Lambertinus Samaritanus Prætor Forap pil. 1014. A.
Lambertus Dux Spoleti, in Sarracenos conductus. 315. B.
Lambertus Co. Spoleti Vidonis Ducis fr. adverf. Sarracenos junctus. 332. B. ad Imp. aspirans, societate ascita, & armatorum vi, Romanos angit. 337. B.
Lambertus Vidonis Ital. R. & Imp. fil. à patre socius IMP. accitus. 360. D. à Formoso Pa. inunctus. (14) E. incitatus exercitum Papiam ducit; REX ITAL. 363. C. ejus tyrannis compescenda. 364. A. sacramenta Romanor. excludendus, ab Arnulfo persequutus. 365. A. Lombardiam perlustrat. 366. A. IMP. inunctus. 367. A. ejus Imp. epocha (29) ad Concil. Raven. à Pa. comiter vocatus. 369. A. ejus inunctio confirmata, donationes confirmat. C. de eo pellendo consil. 372. C. Adelberta exercitu occurrit. 373. A. eum capit, ad venationem redux. C. necatur. D. ejus Imp. duratio (41) ejus elog. E.
Lambertus Archiep. Mediol. 390 B. (81) seditioni in Imp. adhæret. 391. A. Rodulfum coronat. 392. A. ei favet pro recuperanda Papia. 394. B. Hugonem Co. Arelatensem invitat, ex alior. sententia. 395. A. ad eum Radulfi Legatus. C. quem necari curat. 396. A Hugonem It. R. coronat. C. ejus ob. 399. (93)
Lambertus Vidonis fr. Tusciæ Marchio. 399. B. se fratrem Hug. R. I. certamine probat, ab eo necatus. 401. A.
Lambertus Esgnanus Bononienf. Card. creatus. 600. D.
Lambertus Episc. Ostienf. Callistum II. consecrat. 643. B. (58) Leg. de latere. 647. C. - Regis sacram. recipit. E. ei Eucharistiam præbet. 648. C. - Ro. Po. suffic. 651. D. Vide Honor. II.
Lambertus Musca pro Comensibus pugnat. 651. C.
Lambertus Cribellus Archiep. Mediol. eligitur. 813. D. verius Ubertus (58) Ro. Po. factus. 816. A. Vide Urban. III.
Lambrum fl. Mediol. 732. C. 844. C.
Lampridius primus Jadræ Archiepiscopus. 696. C.
Landarus Forojul. Dux. 241. B.
Landenulfus uxoratus neophytus Ep. Capuanus eligitur. 335. B. à Po. sacratus, novæ Urbis Ecclesiæ præpositus, Cajetam sibi postulat. C. quam premens, maximum affert detrimentum. 336. A.
Landenulfus q. Landulfi IV. fil. Princeps Capuæ: cum matre. 454. B. occisus. 457. B.
Landenulf. II. trucidatus. 457. B. 462. A.
Lando Ro. Po. post biduum mor. 387 A. (72)
Lando Co: Capuæ: Urbem renovat. 308. B.
Landoardus Ep. Numedenf. in Saxon. Othonis M. ad Po. Leg. 426. D.
Landrianor. fam. Mediol. 544. A.
Landrianum cast. Mediol. captum. 499. A. à Frid. II. Imp. dirutum. 970. A. 1091. A.
Landulfus Capuæ Gastaldus. 291. B.
Landulfus Ep. Capuæ Urbem renovat. 308. A.
Landulfus Ep. Capuæ à fuis pulfus. 335. A. in Ecclesia veteri restitutus, bonis divisis. B. à Po. ortatur pro pace. 342. B.
Landulfus Archiep. Mediol. 381. A. (54) ejus obitus. 383. (61) 386 (69)
Landulfus fil. Atenulfi I. & fr. II. Capuæ, & Benev. Princeps. 388. A. in Sarracenos stimulatus. B. Theobaldo auxiliatore Græcos retundit. 403. C. Cassinum dimittit. 410. B.
Landulfus III. fil. Pandulfi I. Capuæ Princeps cum fratre prælio cæsus. 453. C.
Landufus fil. Landulfi hostis Imp. ejus bona Ecclesiæ Salerni addicta. 454. A.
Landulfus Princeps Benev. Landulfi Principis Capuæ Pater. 466. A.
Landulfus IV. fil. Landulfi Principis Benev. Princeps Capuæ: Ademario suffec. 466. A.
Landulfus II. Archiep. Mediol. Ducis Bonicii fil. armis fretus. 456. B (63) Urbe pulsus. 457. A. prælio superatus ad Imp. accurrit. 459. B. (69) unà cum Civibus componit. C. Othonem III. coronat. 460. A. tyrannidem exercet. 461. B. tres fratres Capitaneos instituit, Sac. ædem extruit. 462. A. (76) ejus ob. 468. A. (97)
Landulfus Ep. Cremonenf. à fuis pulf. 497. B.
Landulfus V. fil. Pandulfi V. Princeps Capuæ: à Ricardo spoliatus. 552. B. solemnitati Cassi. adest. 553. C. fidelem Ecclesiæ se sacramenta firmat. 556. D.
Landulfus Cotta pop. Mediol. Capitaneus. 509. A. Nicolaitas & Simoniacos oppugnat. 535. B. denunciationem vesanæ Ecclesiæ Romam mittit. 539. B. ob. 542. D.
Landulfus Ep. Pisanus: ei bona confirmata. Episcopi & Popp. Corsicæ ab eo edocendi. 576. C.
Landulfus Ep. Hastenf. Henricum rogat. 637. D.
Landulfus Carcanus Ep. Comenf. ab Henrico IV. datus, necatus. 645. A.
Lanfrancus Branciforteus Placentin. castro donatus. 452. B.
Lanfrancus Ep. Cantuarienf. ad eum literæ Berengarii. 520. B. innocentiam probat. C.
Lanfrancus Oldovinus Dux Cremonenf. 898. B.
Lanfrancus de Ponte Carali Præt. Mediol. 932. C.
Lanfrancus Prætor Bonon. Venetos fundit. 1067. D.
Lantelmus Landrianus Mediolanenf. arbiter. 879. A.
Lanzo Curtius Populi Mediol. Capitaneus. 505. D. nobiles exire cogit. 506. A. in German. adit. 507. A. pacem statuit. C. sordibus superfus. in exil. miss. 508. A. nec fam. ejus in Urbe. 509. A.
Latini à Græcis fauciati præcipuè Monachi & Sacerdotes. 812. E.
Latinus Fr. Ord. Præd., sororis Nicol. III. fil., Ep. Ostienf. Leg. in Marchiam, Etruriam, Romandiol, & Lombard. 1089. C.
Lauda Urbs Med. Duc. ibi Episcoporum, & Abbatum Conventus I. R. deligens. 472. A. (3)

de

de ejus Episcopo decorando jus additum. 489. A. tumultuat in Mediolanens. C. ejus incolæ uniti Mottensibus. 490. B. in ejus Antistitem concil. sententia. 542. E. capta recuperatur. 621. C. capta severis legibus adstricta. 631. B. (18) (19) capta. 16. B. item. 145. C.

Laudenses: auxilia præbent. 620. D. debellati. 631. A. (18) à Mediolanensibus deturbati. 725. A. B. afflicti. 726. D. Imp. occurrunt. 732. D. jura amplissima obtinent. 733. A. à Placentinis victi. 758. D. Civitatibus fœderatis se jungere recusant. 778. C. inde coacti. 779. A. ab Inn. IV. Pont. interdicti. 1011. B. à Mediol. deturbati. 1066. D. Othonis Archiep. obediunt. 1096. E.

Lavenna, seu Lavenum ad Lac. Verbanum vicus: monte perfosso adoritur. 649. A.

Laumellum Castr. Papiens. dirutum. 899. D. V. Amellum.

Laurentius II. Archiep. Mediol. 29. A. moritur. 55. C.

Laurentius Patriar. Grad. 384. B. imo Dominicus. (61) E.

Laurentius Teupolus Dux Venet. 1063. A.

Lecenum opp. Mediolanens. à Comensibus occupatur. 648. D.

Lecus, seu Lycus fl. Alemannos à Bajoariis dividens: ad eum exercitus. 241. B. Ungaror. multitudo strata. 418. A.

Legati: missi Narsetis ad Alboinum. 9. C. - Pelagii Pc. ad Mauricium Imp. 30. A. - Mauricii & Longobardor. ad Francos. 32. A. B. eorum oblationes. C. - Authoris ad Francos. 36. C. Imperatoris ad Childibertum. 37. A. Istrorum ad Autharim 37. B. - Mauricii ad Francos. 45. E. - Autharis ad Francos. 46. B. - Longobardor. ad Guntrannum. 48. D. 52. B. - Hunnorum Regis ad Agilulfum. 64. B. ad eumdem & Smaragdum vicissim. 73. C. Francor. præsentes Adalualdi coronationi, fœdus renovantes. 77. C. - Ro. Po. ad Imper. 81. A - Longobards ad Francos. B. Phocæ & Agilulfi ad invicem. 82. A. - Romildæ ad Cacanum. 84. C. - Heraclii ad Cosroem. 89. A. ejusdem ad Cacanum. B. ejusdem ad Adalualdum. 91. B. - ad Heraclium. 95. C. ad Arioaldum. 96. C. - Clotharis ad Arioaldum. 98. B. - Ro. Pontificis adire prohibiti, ac invasi. 107. C. - Clotharis ad Rotharim pro Gundebergo. 110. A. - Ro. Po. ad Imperatores. 115. A. à Gundeberto ad Grimoaldum. 117. B. - Grimoaldi ad Cacanum. 118. C. 122. C. & Cacani ad Grimoaldum astutiâ elusi. D. ab Imper. postulati. 128. B. ad Concil. CP. missi. 131. B. privilegia ad Po. deferunt. 132. D. Luitprandi ad Sarracenos. 163. B. - Exarchi ad Luitprandum. 173. B. - Luitprandi ad Ro. Po. 179. D. Ro. Po. ad Luitprandum. 180. B. ejusdem ad Carol. Martel. C. - Ro. Po. ad Luitprandum, & Imperat. 183. B. - Luitprandi ad Ro. Po. 184. C. Regis restitutionem explent. 185. D. Exarchi & populor. ad Ro. Po. hujus inde ad Regem. 186. B. - Ro. Po. à Copronymo requisiti exaudiuntur. 189. A. Aistulfi ad Ro. Po. 197. B. Imperat. ad eumdem; Ro. Po. & Imperatoris ad Regem. D. Ro. Po. ad Imp. 198. A. ejusdem ad Pipinum. D. Pipini & Imp. ad Ro. Po. 199. A. eumdem comitantes. B. loquentes. D. ad Aistulfum iterati. 202. B. & sequ. Ro. Po. ad eumdem, inde ad Pipinum. 203. C. Imperat. ad Pipinum. 204. A. Aistulfi ad eumdem. B. Ro. Po. ad Desiderium. 207. A. ejusdem ad Pipinum. 213. A. Ducis Venet. ad Ro. Po. 215. B. Desiderii ad eumdem. 216 B. mandata explent. 217. B. ad Desiderium destinati, moniti Archiepisc. Raven. ad Ro. Po. C. - Abbas cum Monachis ad eumdem, Referendarius & Dux vicissim. 218. A. inauditi mimis dimissi. B. - Ro. Po. ad Carolum Fr. C. expositio. 219. D. Caroli ad Desiderium, & hujus ad Hadrianum. 220. A. Caroli ad Hadrianum & vicissim juncti ad Desiderium. D. ad CP. quæsiti. 238. C. missi à Ro. Po. & Patriar. Antioch. & Alexand. 239. A. Arogisi ad Carolum M. D. iterum. 240. A. in Niceæ Bithyniæ Concilio. D. Copronymi ad quondam Ital. Regem. 241. A. Ro. Po. ad Concil. 245. A. ejusdem ad Carolum M. B. - Caroli ad Pontif. 246. B. Irenes ad Carolum M. 246. C. Caroli M. consedentes de coniuratis judicant. 249. C. Regis Persar. ad Carolum. 253. D. Irenes ad eumdem & vicissim atque Pontificis. 254. B. Caroli ad Po. 259. C. utriusque Imper. ad invicem. 261. C. novi Imp. Orientis ad Carol. M. Basileum laudantes. 262. B. Caroli ad eumdem. C. Ludovici ad Po. & Leonem, istor. ad eumdem. 265. B. & sequ. ad Ro. Po. Ludovici. 266. C. Leonis Imp. Or. à Ludovico Imp. Occid. auditur. 267. A. Ro. Po. ad Ludov. B. - Ludeviti ad Ludov. 274. A. - Ro. Po. & Michaelis Imp. ad Ludov. 276. B. Ludeviti ad Ludov. 277. A. ad absolvendam jurisdictionem à Ludov. missi. D. inter Ro. Po. & Imper. repetiti. 278. A. & sequ. Michaëlis à Ludov. auditi. 279. B. ut comitiis intersint statutum. 280. C. Ro. Po. & Neapolitanor. ad Ludov. 281. A. Po. consecrationi adest. B. Michaelis ad Ludov. & vicissim. C. Ro. Po. ad eumdem. D. Romæ & Benevento ad Ludov. 282. B. Theophili ad Ludov. 286. A. ad Lotharium à Proceribus. D. Ludovici ad Po. & Lothar. 289. A. B. Gregorii ad Ludov. C. coërcendi curantur. D. inter Fr. Reges. 294. B. seditioni comitior. faventes. 307. A. consecrationi assistunt. B. Venetor. ad Ludov. II. 308. A. Imp. Or. ad Po. & vicissim. 310. A. B. transgressores. 311. A. B. Ludovici Imp. in concil. C. Ro. Po. in caussam divortii. 314. A. anathema pronuntiat. 317. A. Imperatoris expostulantes. 319. C. Basilii ad Po. D. & vicissim. 320. A. - Po. ad Imp. 331 B. decem cum aqua calida, totidem cum frigida, tot similiter cum ferro candenti. D. - Po. ad Calvum. 333. A. Balbi ad patrueles. 340. C. ad consecrationem Po. expectand. 369. C. Rodulfi Burgund. & I. R. ad Lambertum Archiep. Mediol. 395. C. Italor. Principum ad Hugonem. 396. C. Hugonis I. R. ad Imp. Or. 407. A. Romani Or. Imp. ad Hugonem. 408. B. explorator pro Berengario. 409. A. & seq. Ro. Po. ad Othonem M. 412. B. Berengarii ad Ungaros. 413. A. Adeleidæ ad Othonem M. 414. D. Ro. Po. ad eumdem. 420. D. 426. B. & vicissim in seq. Ro. Po. ad Adelbertum exauctoratum. 425. E. Romanor. ad Othonem M. pro comitiis & vicissim. 433. A. Venetor. ad Rom. conventum. 434. B. Othonis M. ad Nicephorum. 435. B. remissus 436. A. simulans. 437. A. repetitur. 438. D. - Imp. ad comitia. 450. (43) D. Venetor. ad Othon. II. 452. A. Hugonis Fr. Regis ad Ro. Po. 460. A. vicissim. B. Ro. Po. ad Pisanos. 478. B. Henrici I. R.

ad Po. 480. A. Henrici II. Germ. R. ad Archiep. Mediol. 503. C. Venetor. ad Po. 508. B. Romanor. ad Henric. II. 517. A. & C. Ro. Po. ad controversiam Græc. tollendam. 526. C. indicentes concil. frustrati. 528. C. revertentes spoliati. 529. A. comitior. ad Imp. pro Po. postulando. B. Po. vices gerens in concil. 530. D. 532. A. Po. ad Aug. 534. B. ejusdem ad Imp. Or. 535. A. Po. ad Mediolanens. Ecclesiam. 539. B. Po. ad Germ. R. 550. B. Ro. Po. & Germ. Regis ad invicem. 556. A. ad caussam Simoniacor. in Germ. cognoscendam. 557. D. jubentes. 561. C. Germ. R. monentes. 562. B. ad Germ. Principes. 565. D. eorumdem ad Po. 566. C. Po. ad Henric. III. 572. B. ad Germ. Principes. C. Impp. ad Po. 573. A. mittendi. 576. A. B. Henrici & Rodulfi jurare jussi. C. Rodulfi expostulantes. 557. B. Henrici pro eo jurantes. C. & Rodulfi. D. Hierosol. expeditionis. 602. A. Po. in Lombardiam. 609. B. (83) Germanor. ad Po. 612. C. 623. C. 624. C. coronationem Impp. Or. expostentes à Po. & Romanis. 633. C. (23) Henri. IV. ad Po. 635. A. Bononiensium ad Henric. 637. B. Concilii Virciburgi ad Po. & ad invicem. 647. B. C. jurant. 648. A. Ro. Po. in Conventu Moguntiæ. 655. C. Ro. Po. in Concil. Trecensi. 659. B. Inn. II. ad Lud. Regem Galliæ. 661. D. Ducis Venet. ad Imp. 673. A. Lothar. Imp. ad Beneventanos. 674. C. Romanor. ad Imp. 692. E. Friderici Regis Germ. ad Po. 709. C. & vicissim. 710. B. Frideri. ad Manuelem Imp. 712. C. Januensium cum muneribus ad Fridericum. 713. B. Romanor. D. à Frid. irridentur. 720. C. Ro. Po. ad eumdem male habiti. 717. E. alii capti & spoliati. 729. C. ab ipso Frid. honorabiliter accepti. 730. B. Mediolanens. ad Frid. frustrati. 731. C. quatuor Pontificii ad magnum Conventum Roncaliæ. 731. A. item ad Frid. 744. B. Sen. Popul. Rom. ad ipsum Frid. 747. D. Genuensium ad Frid. Imp. 762. A. Civitatum Italiæ in Conventu Laudæ à Frid. Imp. rejecti. 776. C. ad Monasterium Puntidense pro libertate instaurandа conveniunt. 777. C. Manuelis Imp. ad Pont. 784. C. Frid. Imp. ad Ro. Po. non auditi. 788. A. Henrici Regis Angliæ ad Pont. 788. B. Alexand. III. ad Mutinens. eorumque fœderatos. 791. B. Frid. Imp. ad Po. 802. C. Romanor. ad Alexand. III. 810. A. Gregor. IX. pro Concilio. 975. B. ab Hencio capti. 977. A. Frid. II. ad Inn. IV. 979. A. 981. D. Frid. Imp. ad Civit. fœderatas Lombardiæ. 815. C. Alexandrini ad eumdem pro fœdere. 820. C. Balduini V. Reg. Hierosf. ad Lucium III. 825. B. Henrici Imp. ad Cœlestinum III. 839. C. Romanor. ad eumdem Imper. D. ab Inn. III. pro captivis Siculis. 855. B. Germanor. ad Inn. III. & vicissim. 881. B. Ro. Po. & Mediolanensii ad Othonem Imp. 885. B. Germanor. Principum ad Frid. II. 890. B. Bononiensium ad ipsor. fœderatos. 893. A. Frid. II. ad Bonon. 914. A. Honor. III. ad Imper. 926. A. Mediolanens. & Bononiens. cum sociis contra Frid. II. 927. C. Civit. Lombardiæ fœder. ad Conventum Veronæ. 936. D. fœdus renovant Mediolani. 940. B. Pontificis ad Lombardiam. 942. D. FF. Ord. Præd. & Minor. à Pontif. ad Lombard. 945. B. Inn. IV. pro elig. Reg. Germ. 989. D. Civitatum Italiæ ad eumdem. 1010. A. Romanor. ad Inn. IV. Pont. 1017. A. Clementis IV. ad Carolum Andegav. 1055. D. 1057. A. Alphonsi R. Aragon. ad Alexand. 1038. D. Bononiens. ad Po. 1046. B. Clem. IV. ad Civit. fœder. 1058. A. earumdem Civitatũ in conventu Mediol. 1058. B. Turrianor. ad Clem. IV. 1059. B. Laurentii Teupoli Ducis Venet. 1063. A. Bononiensium ad eumd. B. Caroli R. Sicil. ad Brixianos. 1063. E. Napi Turriani ad Rodulf. Reg. Ger. 1079. A. Bononiens. ad Carolum R. Sicil. 1082. C. Bononiens. ad Nicol. III. 1089. D. Othonis Archiep. Mediol. ad Rodulf. Cæsarem. 1098. E.

Legati: Magistratum gerentes in Regno Comitibus majores. 232. B. ministrantes Italiam. 273. A. qui sic vocati. 442. A. eor. officium. 445. B. in Etruria jus dicentes. 825. A.

Legatus Italiæ Præfectus. 533. B. Lombardiæ. 544. (29) 552. A. (52) in Aquitania in Concil. 632. E. Pontificis in Henricum IV. anathema dicit. 633. A. confirmari à Po. in concil. postulat. 637. A.

Leges: primò Italiæ à Longob. scriptæ. 105. A. adjectæ. 124. A. aliæ. 155. B. singulis annis aliæ. 156. A. emendatæ. 189. A. adjunctæ. 200. D. tribus Italia vivit. 232. D. promulgatæ. 236. A. iter. 237. B. (22) (24) de jure à Comitibus & vassis dicundo. 242. D. à Carolo M. Imp. 252. D. 254. D. de libera Episcopor. electione. 264. B. (91) pro comitiis Po. & Eccles. 279. D. & sequ. de feudis. 280. C. (18) (19) ut valeat Romana curatur. 306. D. pro Ecclesia & Ital. conduntur. 330. D. insignia ferentes. 351. A. à Vidone latæ. 358. C. (10) pro Eccles. disciplina. 369. D. & sequ. pro juramento auferendo. 434. C. de calumniis litium. 435. A. 436. A. (19) quam quisque vult profitetur. 476. C. viro & conjuge convenientibus. 477. A. de veneficiis & illicitis nuptiis. 479. C. D. de beneficiis. 491. A. (55) Capitaneor. Mediol. 509. A. illarum mali effectus. 511. B. comitior. statutæ. 537. D. severæ Laudensibus impositæ. 631. B. (19) de abdicando extraneo jure. 682. A. (56) feudales Italiæ instauratæ. 741. A. item de studiis. C.

Lemum Opp. Brixian. 879. A.

S. Leo II. Ro. Po. à tribus Episcop. consecratus. 132. E. acta Concilii firmat: pro concessione palii Ravennatis, pecuniam recipi vetat. 133. A. decedit. B. (42)

Leo Isaurus Imp. Or. salutatur. 160. A. prælio victor, sacris imaginibus hostis. B. (15) Tiberium in Sicilia delet. 161. B. Copronymum fil. habet. 162. A. (22) puerum coronat. 163. A. in Gregorium Po. insidias molitur. 164. A. eas renovat. B. tertiò fortius. 165. A. Ro. Po. minitatur. 167. D. (33) simulachra Domini & Sanctorum omnia deleri jubet. 168. B. in Catholicos acerrimus. C. & fortiùs. D. Italicæ defectionis conscius Exarchum mittit, tollere Pontificem jubens. 171. B. crudeliùs sæviens Patriar. CP.tanum in errorem ducere tentat. 175. B. C. Conciliab. habet. (46) Anastasium subrogat, cui repugnantes multati. 176. A. iterùm à Ro. Po. monitus. B. Gregorium Presb. custodiri mandat. 177. B. Romanos & Po. vindicare satagit. 178. A. classis naufragio iratus, Siculis & Calabris intolerabilia imponit. 178. B. obit. 182. A. (61)

Leo Archidiac. Ravm. Archiep. à Pontif. consecratus. 215. A. Tribunos ad Ro. Po. legat. 217. C. mortuus. 220. C. (28)

Leo IV. puer à patre Copronymo consors Imper.

aeritus foeratur. 195. B. patri Imp. Or. succedit. 233. B. (9) fil. Porphyrogenitum consortem regn. declarat. 234. B. (13) inclementius in sanctas imagines se gerens, moritur. 235. B. 18)

Leo III. Ro. Po. legatos & munera ad Carolum M. mittit. 245. B. (45) ab eo recipit. 246. A. in terram à conjuratis abjectus, oculis & linguá praecisis, arctè custoditur. 247. C. stupendo miraculo liber. D. Spoletum exercitu deductus. E. in Francia benignè exceptus. 248. A. honorificè dimissus Romam redit. 249. A. de conjuratis judicat. C. cum Senatu occurrit Carolo M. 250. A. in judicium citatus. B. defensione legibus constitutá utitur. C. pro insonte habitus. 251. A. de referenda Carolo gratiá, diem destinat. D. Imperatorem illum, & Pipinum Regem inungit. 252. A. pro accusatoribus suis damnatis gratiam impetrat. D. supplicationes rogationes dictas instituit. 253. C. nuptias Imperatorias promovet. 254. B. pallium concedit Patriar. Gradensi. 256. A. à Carolo requisitus. 256. C. Mantuam accedit. D. in Franciam, dehinc Ravennam. 257. A. tabulas foederis legatis tribuit. 262. C. in eum conjurantes necati. 265. C. de ejus caussa solicitus Ludovicus. D. per legatos ipsum instruit, dum aegrotat ejus villae incensae, & Roma eripienda. 266. A. obit. B. (97)

Leo V. Armenus Imp. Or. à Rangabe elevatus. 262. C. Bulgaros fugat, SS. imaginibus aversus. D. foedus renovat. 263. A. 265. B. 266. B. ejus legatus auditur. 267. A. occisus. 275. C.

Leo Nomenclator: Ro. Po. legatus ad Ludov. 276. B. oculis & vitá orbatus. 278. A.

Leo Ep. Centumcellens. legatus. 281. A.

Leo à Lothario ad coërcendos legatos missus. 289. D.

S. Leo IV. Ro. Po. sinè Principis permissu consecratus. 300. B. (15) Urbem à Basilisco & incendio liberat. 301. A. Basilicas ornat. C. Patriar. Gradensi pallium tribuit. D. muros Urbis restaurat. 302. B. de periculo Sarracenor. solicitus. C. cum Clero & Populo Ostiam occurrit. D. victor amplicra ornamenta prosequitor. 303. B. Ludov. Imp. inungit. (21) munitione absoluta, Urbem Leoninam consecrat. 306. A. (26) concil. habet. C. Lothario scribit. D. obit, inter SS. relatus. 307. A.

Leo Imp. Or. Legatus. 311. B. mens Ro. Po. ei significatur. 313. A.

Leo Caloprinus Pater Dominici Abbatia Altin. Ep. Torcellan. 326. C.

Leo Ep. Caprulens. communione privatus restituitur. 326. C.

Leo Ep. Sabinens. Po. nepos & Legatus ad Carol. Calvum cum muneribus. 331. B. refert, auxilia promitti. 333. A.

Leo Ep. Teanens. Pontificem adit, ut moneat. 335. B.

Leo Patriar. Aquilejae. 369. A. (38)

Leo V. Ro. Po. 383. B. à Christophoro ejus sacerdote deturbatus. C. abdicare coactus. 384. A. (59) (60)

Leo VI. Filos. Imp. Or. ejus exercitus in Duc. Benev. missus fugatur. 352. A. alio misso Benev. recipit. 361. A. Sarracenor. divexationibus connivet. 385. A. Alexandro fratri relinquit Imp. 385. B. (64)

Leo Ep. Papiens. conjurantibus in Regem portas occludit. 398. B.

Leo VI. Ro. Po. 399. A. (94) obit. 400. B. (96)

Leo VII. Ro. Po. 404. B. (6) de pace solicitus. 405. B. obit. 406. B.

Leo Ep. quidam: Eccles. infidelis. 426. C.

Leo Protoscriniarius: ad Othonem M. leg. 426. B. Ro. Po. nomine VIII. 428. C. legem comitior. statuit. E. iterùm Aug. insignit. 429. B. eum rogat. 430. A. abdicatus, actis rescissis. B. restituitur. C. ad pedes habet Benedictũ V. Antipap. D. eum Presbyteratu privatum relegat. 431. A. obit. 433. A. (12)

Leo Abbas: ad Hugon. Fr. R. leg. 460. B. caussam Ep. Remens. definit. C.

Leo II. Archiep. Raven. 467. A. (93) confirmationem possessionum obtinet. 468. A. paralysi correptus. 468. B. (98)

Leo Ep. Equilinus in conventu. 504. B. (94)

Leo IX. Ro. Po. consecratus. 518. C. (29) concilia plura habet in Ital. Gal. & Germ. 519. A.B. in Ital. revertit. 520. A. concil. habet in Berengar. B. (33) accit Campaniae Principes. (34) Beneventanos laxat. (35) Vercellas proficit. 521. A. (36) in Franciam & Germ. redit. B. in Ro. concil. Ep. Vercellensem abdicat, Salerni Ep. confirmat, Pisanos excitat. 522. A. Capuam ac Benev. pergit. B. (41) Ungariam inde Germaniam petit. 523. B. (46) permutationem facit, exercitum impetrat. 524. A. concil. habet. B. & sequ. ab bellum procedit. 525. B. Cassinum beneficiis ornat. C. victus, Beneventum incolumis deductus, Archiep. ordinat. 526. A. ad controversias Graecor. Legatos mittit. C. (53) ejus litera. D. Benevento Capuam, inde Romã infirmus translatus obit, sanctitatis famâ. 528. C. (55)

Leo Ep. Acridanus à Leg. damnatus. 529. A.

Leo Ep. Ostiens. plebejo amictu fugit. 626. C.

Leo Abbas Teanens. Monaster. Cassini instaurare coepit. 386. A. (66) à Principib. poscit nec Teano se movet. ibi.

Leo Card. Ep. S. Crucis & Leg. 881. B.

Leo ex Valvasoribus de Perego Archiep. Mediol. 969. (19) 1015. C. moritur. 1035. C.

Leodium Gal. Belg. Urbs: Henrici III. spoliati refugium. 612. D. ibi Henric. IV. 652. D. ejus Ep. Mediolanensium Praef. 765. D.

Leonis fam. 592. D. 623. C.

Leonis Cast. Cremonens. aedificatum. 833. D.

Leontia Phocae uxor: Aug. coronatur. 72. A.

Leontium Sicil. Urbs: terraemotu dirutum. 788. C.

Leontius milit. P. Justiniano nasum mutilat eum relegat, se Imperatorem facit. 142. C. (62) naso multatus in carcerem conjectus. 143. A. jugulatur. 146. C.

Leopardus Abbas Nonantulanus ob Ungaris incolumis. 382. E. (57) revocatis Mon. Monaster. restituit. 385. B.

Leopoldus March. Orientalis ad Imperium tendit. 655. B.

Leopoldus Austriae Dux: Ricardum Regem Angliae captivum facit. 845. D. (55)

Lepusculus: caussa ut Roma capiatur. 364. C.

Leucum arx ad oram lac. & fl. Abduae: ibi parant Mediolanenses. 651. D. 1085. C.

Leudoinus Ep. Mutinens. in Calvi coronatione subscribit. 330. C. privilegior. cumulationem Ecclesiae obtinet. 361. B.

Levigildus Hisp. Rex: interfectus. 37. A.

Libri: magni pretii combusti. 168. C.

Liburia Prov. Ital. ab Ungaris direpta. 405. C.

Liernum opp. Comens. à Mediolanensibus captum. 648. C.

Lietmarus Ep. Bremens. ad contumaciam expurgandam invitatus. 559. B. (75) à liminibus Ecclesiae separatus. 561. A. adit Regem sedi-

tio-

tionum focius. 571. D.

Ligeris fl. Gal. Celt. ap. eum Ludov. Lotharium prævenit & cogit. 287. C.

Ligius qui. 539. D.

Lignacum opp. ad dext. Athes. prope Veronam: ibi Vido Imp. 361. B.

Lignanum Opp. Agri Seprienfis. 800. B. ibi Mediolanens. victores. 801. A.

Ligures: primi Ital. tenuerunt. 3. B.

Liguria: Provincia, ejus termini. 4. B. capta. 15. B. ad 16. B. regi retenta. 231. C.

Lingones Gal. Cel. in Camp. Urbs: ibi Ludov. 287. B.

Liniacum. V. Lignacum.

Linzo Ep. Cremonens. Othonis M. ad comitia Leg. 433. A.

Liparis Inf. Mediter. S. Bartholomæi ossibus privatur. 291. A.

Liquentia fl. Venetor. ad ejus pontem Forojuliens. exercitus ad Alabim traductus. 139. C.

Liris fl. in fin. Campaniæ: ap. eum arx condita Sarracenis concessa. 336. A. pons ad castrum factus. 510. D.

Litulfus Othonis M. fil. Rex Germ. à patre destinatur. 415. A. præmissus. B. in patrem conjurat. 416. B. Ratisponam expugnat, militibus diripiendam dat. C. in fidem redit. 417. B. in Bereng. II. missus. 419. A. prælio fundit, repente obit. 419. D.

Liudevitus Pannoniæ inf. Dux: nova molitur. 273. A. superbiâ elatus, sternitur. 274. A. tribus exercitibus adortus, Castello se continet. 275. A. Caruiolenses & Carantanos amittit. B. ad pertinaciam hortatus. 276. B. incursatus Legatos mittit. 277. A. dolo necatus. 278. A.

Liutvardus Ep. Vercel. V. Trusardus.

Locustæ: exedunt sata. 54. A. in maxima copia. 602. C. 944. C.

Loderengus Andalus Bonon. Ord. F. Gaudentium Magister. 1047. B. Prætor Florent. 1057. C.

Logotheta Imperium assumit. 254. B.

Lollianum Opp. Bonon. 1083. B.

Lombardi: feritate Fr. territi. 296. D. Francis obvii. 376. C. Romanis conveniunt Adelbertum I. R. revocantes. 432. D. puniendi. 433. D. conjurant. 497. A. severè puniti. 498. A. B. (80) (81) ab exilio restituti. 523. A. fugati. 526. A. vexilliferos instituunt. 592. E. ad Hierosol. bellum procedentes. 602. B. auxilia præstantes. 606. B.

Lombardia: exercitu Fr. afflicta. 296. D. ad eam Crassus Imp. 345. A. in Vidonis potestate. 358. A. in ea Germanor. exercitus frustratus. 360. A. C. maximum ejus detrimentum. 362. A. Ludovico III. occurrit. 376. C. ab Ungaris direpta. 393. C. lue invasa. 403. B. ab Ungaris deprædata. 412. C. ibi Otho M. 432. C. quo cum exercitu abducto tumultuat. D. ordinatur. 434. A. 436. A. regio per Othonem M. ordin. 441. C. ejus civitatum quæ Reipub. ratio. 447. D. inopiâ & pestilentiâ maximè laborat. 475. C. ab Henrico I. R. lustrata. 480. A. in tumultu. 485. C. 497. A. & seq. in ejus obstinatos Antistites concil. sententia. 542. E. ejus Præfectus Antipapæ favet. 544. B. ejus Abbates præcipuè ad Concil. Rom. vocati. 557. C. hujus civitates delusæ ab Henrico III. recedunt. 574. C. ab eo populata. 593. D. ad eam Henric. IV. 630. B. de multis ejus castris contentiones. 634. C. frigore, fame, pestilentiâ, terræmotu affligitur. 642. C. (48) eam pertransit Calistus II. 644. A. terræmotu labefactata. 924. B. deficit. 925. D. aquis inundata. 941. C. grandine & locustis vastata. 944. C. miserabilis. 988. C. pestilentiâ afflicta. 1045. C. ejus socii contra Frid. I. Imp. jurant. 792. A. pacem habent cum ipso. 802. E. 815. D. 816. D. contra Frid. II. Imp. 927. C. ab ipso proscripti. 928. D. iterum contra ipsum jurant. 942. D.

Longinus Patric. Italiæ primus Exarchus: novos inducit Magistratus. 11. A. oppida confirmat. B. Provincias amittit. 14. D. E. item, eas tutare impotens, vel hostibus occurrere. 15. B. confugientes excipit. 20. B. residuos & Longobardicum thesaurum CP. mittit. C. Classensi bello graviter occupatus. 25. C. prœliis implicitus. 29. B. revocatur. 31. A.

Longlarum locus Germ. ibi Balbus. 341. A.

Longobardi: Regnum in Italia induxerunt. 1. B. in Pannoniâ armor. gloriâ florentes, unde venerint. 9. A. eorum descriptio. 13. D. quanta in Pannoniâ mora. 14. A. Ital. petunt. B. victores. 15. A. Regnum instituunt. 16. C. in Galliam irrumpunt. 24. A. plura loca Italiæ vincunt. 25. B. C. Romam obsident. 26. C. obsidionem relinquunt. 27. B. captivos vexant. 28. A. fidem Ro. datam violant. 29. B. Legatos ad Mauricium & Fr. Reges mittunt. 32. B. Regem eligunt. 33. A. decus eorum & opes ad potentiam augentur. C. Brixellum ad solum dejiciunt. 34. A. miraculo perterriti. 36. A. in Francos parati. 40. A. eos fugant. B. Cassinum evertunt. 42. A. filios Arriano ritu intingendos decernunt. 44. D. advers. Francos procedunt. 45. C. Arrianismo maculati ad Catholicam fidem invitantur. 50. C. inducias impetrant. 52. C. Ro. oppugnant. 53. A. Camertes redigunt. B. rebelles puniuntur, pacem faciunt. 55. A. Urbibus & Oppidis privantur. 57. A. Perusinum agrum deformant. B. Romam oppugnant. C. Romanos captivos opprimunt. 58. A. injuriis insectantur. 60. B. Ital. premunt. 63. C. pacem agunt. 65. A. oppida capiunt, & incendunt. 67. ad 68. S. Jo. Baptistæ devoti. C. manus jungunt. 70. B. paciscuntur. 73. C. fœdus cum Francis renovant. 77. C. schisma caussant. 79. A. pro invasione oppidor. pecunias concedunt, tributo absoluti. 81. B. ab Hunnis adorti. 84. A. incenduntur. B. perfidiâ allucinati. 85. A. abducti, trucidati. C. eorum Regia turbata. 98. A. consuetudo in leges translata. C. diripientes incendunt. 102. A. Romanos vincunt. B. inter se dissident. 117. A. & seq. ad Hastam Francos sternunt. 119. C. Græcos terrent. 120. C. & E. eosque fugant. 121. B. ut à civilibus bellis arcerentur, Hunni advocati. 122. B. trecenti cæsi, quingenti captivi. 160. A. à Ro. Po. auxiliares vocati, Urbem defendunt. 165. B. Ravennam diripiunt. 166. B. Ducatum erigunt. D. ex ea pulsi. 167. D. Bononiam Urbem, oppida Æmiliæ occupant. 170. B. in Ro. Pa. muneribus solicitati. 173. A. inde cum Exarcho conveniunt. B. Francis accurrentes Sarracenos advers. 176. B. (47) inter se bellantes. 179. C. & seq. Romam obsident. 180. B. Hildebrandi regnum Rachisio deferunt. 189. A. bellum inferunt. 191. C. religionis amore Rachisio Aistulfum sufficiunt. 194. C. (84) Exarchatum & Pentapolim in potestatem adducunt. 196. D. (88) 197. A. (89) multitudine ad Alpes accurrunt, à paucis victi. 202. D. obsessi restitutionem paciscuntur. 203. A. incursantes Romam obsiden-

sident. B. *à Francis obsessi*. D. *majora promittunt*. 204. C. *tributum Francis renovant*. (97) *de bello instaurando consultantes*. 205. A. *inter se diffidentes*. 206. A. *territi Ro. Po. auctoritate*. 207. A.B. *Schisma Ecclesiæ tumultuariè concitant*. 211. D. *Raven. commovent*. 215. A. *Gradensem Ecclesiam premunt*. B. & 213. C. *dolosi*. 216. B. *in Exarchatum irrumpunt*. 217. C. & *in Pentapolim* D. *simulant*. 218. D. *ingenti exercitu adunati*. 221. C. *fugam territi capiunt*. 222. A. *victi*. B. *Papiæ obsessi*. D. *se dedunt regno spoliati*. 226. B. *eorum morum compendium*. 227. & seq. *eorum leges adhuc in Ital. quomodo*. 232. D. *residui nova moliuntur*. 233. B. *deficientes puniti*. 234. A. *item*. 239. B. & 242. C. & 244 C. *jam tertiò auxilia petentes à Ludov. in Sarracenos*. 316. A. *in Germanos*. 474. (7)

Lopecinus Ep. Mutinæ, *privileg. obtinet*. 195. A.

Lotharienses : *Othonis M. fidi eidem obvii*. 416. B.

Lotharingia à Lothario, *constituta*. 296 B. *Lothario filio tradita*. 307. C. *divisa*. 323. A. *ejus pars Ludovico Imp. concessa*. 324. (61) *eam occupare contendit Calvus*. 321. C. *in poternor. divisione Ludovici portio pars ejus*, *altera autem Crassi fratris*. 332. B. *tota*, *Crassi cum Regno est*. 346. C. *à Nortmanis incursata*. 347. C. *Coloniensi Archiepiscopo concessa*. 418. B.

Lotharius Ludovici Imper. fil. *natu maximus* : Imp. & Rex Fr. *declaratus*. 267. C. (99) *uxoratur*. 276. C. *in Ital. ad coronam missus*. 277. B. *REX ITAL. Modoetiæ inde*, *Romæ coronatus*. C. *non obsolvisse dicit*. D. *ejus epocha* (13) *duos successivos Duces Beneventi sufficit*. 279. B. *res Urbis componit*. C. *de feudis legem statuit*. 280. C. (19) *privileg. Gradens. Ecclesiæ confirmat*. 281. A. *injuriam illatam arbitratur*. C. *ad Marchiam Hispan. tuendam missus*. D. *in Ital. dimissus*. 282. B. *ad patrem advolat*, *sed à conjuratis corruptus eorum facta laudat*. 283. D. *leniter punitus*. 284. A. *patrem Imperio se abdicare cogit*. 286. A. *Parisiis exercitum congregat*. C. *Legatis respondet*. 287. A. *à patre insequutus*, *increpitus jurat*. C. *ab eo accersitus*, *morbo impeditur*. 288. C. *Pontificem suspectum habens*, *Italiam diripi permittit*, *Ecclesias spoliat*. 289. A. *à patre monitus*. B. *inclementer respondet*. C. *Legatos Po. arcere à patre curat*. D. *ejus ministri puniti*. 290. A. *ad patrem vocatus accedit*. C. - R. *Franc.* & *IMP. solus*. 293. B. *copias parat*. D. *præliatur*. 294. A. *fugit*, *inducias pangit*. B. *nova divisione facta Regnor. pacem init*. 295. D. *novum Regnum constituit*, *filium Regem & consortem Imp. ac it*. 296. B. *eumdem cum exercitu*, *in Ital. mittit*, C. *Italiam non attingit*. 299. A. (10) *lapsam disciplinam restaurare*, *filio præcipit*. 304. B. *ad eum calumniæ delatæ*. 306. C.D. *Regna filiis dividit*, *Monachus decedit*. 307. C.

Lotharius Lotharii fil. Rex Lotharingiæ *à patre constitutus*. 307. C. *insano concubinæ amore*, *divortium procurat*. 313. B. *obtinet*. C. *eam ducit*. D. *hujus diremptionis Legatus*. 314. D. *anathema ei indictum*. 315. A. *instigatus iterùm eam rejicit & provocat*. B. *à Po. monitus*, *à fratre in auxil. advocatus*. 318. A. *accedit*. B. (48) *inglorius revertit*. 319. A. *ad Po. scribit*. 320. C. *Romam venit*. 321. A. *cæcus Domini corpus suscipit*. B. (53) *obit*. 322. A. (54)

Lotharius II. I. R. Hugonis fil. ex Alda : *Regni soc. declaratur*. 401. A. *ejus epocha*. (1) *REX ITAL. coronatus*. B. (2) *bona Canonicor. Mutinens. confirmat*. 404. B. *Burgundiam adit*, *uxorem ducit*. 406. A. (11) (12) *captata tempore misericordiam implorat*, *animos vincit*. 410. D. *nomen tantùm Regis servat*. 411. A. *patre abscedente solus REX*, *uxori prædium donat*. 412. A. *deprædantibus Ungaris quiescit*. 413. A. *phreneticus obit*. B. (33)

Lotharius II. IMP. 655. C. *Spiram obtinet*. 660. A. *ab Inno. II. coronatur*. 663. C. (21) *in Italiam venit*. 666. B. *iterùm in Laterano coronatur*. 667. B. *Jus ad Mincium dicit*, *inde in Roncaliis*. 672. D. & *Parmæ*. 673. A. *Cremonensibus bellum infert*, *moritur*. 681. C. *ejus laudes*. D.

Lotharius Anagninus Can. Regul. *Ro. Po. creatus*. 854. C. Vide *Innoc. III.*

Lovanium Germ. Inf. *seu* Gal. Belg. Urbs : *ad eam castramentati Nortmani*. 349. C. *ab eis invasum*. 351. D. *liberum*. 352. A.

Luca Urbs Tusc. *ibi Lothar. infirmatur*. 322. A. *eius Marchio opibus in Ital. præstans*. 355. B. *à Ludov. III. Imp. lustratur*. 379. A. *in ejus agro Otho III.* 468 A. *à Conrado Germ. It. Rege capta*. 492. (58) *ejus Ep. ad Pontif. evec*. 543. B. *ibi Basil. à Po. consecrata*. 546. D. *ejus Ecclesiæ bona aucta confirmata*. 576. C.

Lucania, seu *Basilicata It.* Provincia. 4. B. *quibus adjuncta*. 441. D.

Lucenses : *in Pisanos vario marte pugnantes*. 475. B. *socii Senensium à Florentinis fracti*. 690. C. *contra Pisanos præliant*. 784. B. *iterùm feliciter*. 785. C. *in auxil. Urbevetanor. in Germanos*. 823. C. *bellum Pisanis inferunt*. 1079. B. *Pisciam recuperant*. 1096. B.

Luceria Apul. Urbs : *per Græcos Longobardis erepta*. 120. A. *capta & recuperata*. 254. C. *capta*. 319. A.

S. Lucia : *ejus corpus Syracusis CP. asportatur*. 504. A. (93)

Lucinum Cast. Comens. *à Mediol. solo æquatum*. 973. A.

Lucius II. Bonon. *Ro. Po.* 691. A. *male cum Romanis pugnat*. B. *moritur*. D.

Lucius III. Ro. Po. 813. C. *morti Archiep. Moguntini præsens*. 814. A. *Velitris se confert*. C. *inde Veronam*. 822. C. *ibi Concil. præsente Frid. I. Imp. tenet & moritur*. 825. B.

Luceolum cast. Exarch. *à Longob. captum*. 25. C. *iterùm à Romanis*. 57. B. *ibi Exarchus tyrannus occisus*. 88 D. *restituitur*. 204. D.

Ludi : *à Copronimo editi*. 188. C.

Ludovicus Lotharii fil. *REX ITAL.* & *IMP. consors declaratus*. 296. B. *cum exercitu in Ital.* C. *Bononiam expugnat*, *muris nudat*. D. *Romam accedit*. 297. A. *REX. & IMP. coronatur*. 298 A. *Papiæ moratur*, *jura reddens*, *privilegia indulgens*. C. *prælio à Sarracenis devictus*. 299. (13) *ejus verior in Imp. proclamatio*. 303. (21) *exercitum ducit in Sarracenos*. 303. D. *eos jugulat*, *Ducatum dividit*, *Monasteria eximit*, *privilegium Ep. Cremonæ concedit*, *colloquitur Patri*. 304. A. *disciplinam restaurare jussus*. B. *prælia edit*, *Duce Salerni dejecto*, *conventum indicit*. C. *de actis ejus differit*. 305. D. *inquirere jussus*. 306. C. *solus IMP.* 307.

307. C. *in administratione diligens*. D. *Venetiae pergit*. 308. B. *Romam inde Lombardiam*. C. *Romæ comitiis præsene*. D. *venerabundus Pontifici*. 309. A. *pro Archiep. Raven. rogat*. 311. A. *jus dicit*, *privilegia dat*. 312. E. *Campaniæ bello diu implicitus*. 315. A. *postulatus auxilia mittere in Sarracenos*. 316. A. *Cassini privilegia firmat*. B. *Capuam evertit*, *progreditur*. C. *indignos frustrat*. D. (45) *Barrium oppugnat*, *Lotharium auxiliatorem advocat*. 318. A. *Luceriam iterato aggressu capit*, *Barrium tentat*. 319. A. *turbatur*. B. - *laudat Romanos*, *jura Ecclesiæ se ampliaturum dicit*. C. *Barrium aliaque Oppida tentat*. 320. C. *tandem Barrium subvertit*. 322. A. (60) *conspiratores insequens Æserniam recipit*. B. *Beneventum revertit*. D. *veniam petentibus concedit*. 323. A. *de fraternæ hereditatis divisione conqueritur*, *cujus partem obtinet*. (61) *iterum IMP. Romæ coronatus*. B. *iterum Campaniam reducit*. C. D. - *Beneventi in maximo insidiarum periculo*. 324. B. *Sarracenos profligat*. 325. A. *Romam accedit de juramenta consulturus*. B. (64) *uxorem exercitui præficit*. C. *in Lombardiam morans beneficus*. 326. A. (66) *obit Mediol*. C. *veriùs in finibus Brixianis*. (69)

Ludovicus Pius Caroli M. Fe. Regis fil. *patrem Italiam pergentem comitatur*. 326. A. Rex Aquitaniæ *inunctus*. C. *ad fratrem cum exercitu in Ital. descendit*. 244. B. *juncti in Beneventana Regione victores*. C. *IMP. consore*. 263. C. *à patre coronatus*, *sacramentum Principibus jubet*. 264. A. (90) *libertatem electionis Episcopor. sancit*. B. (91) *solus IMP. patris testamentum supplet*. 265. A. *fœdera renovat*. B. *comiter judicat*. C. *de Ro. Po. solicitus*. D. *ab ejus Legatis edoctus*, *& Ital. Rege*. 266. A. *de Ro. Po*, *adventu per Legatos monitus ei occurrit*. C. *inunctus*, *amicitiam firmat*. D. *captivos dimittit*, *Legatum Imper. Or. audit*, *Cadolacbum consulit*. 267. A. *sub ruinis procumbit*. B. *Imperat. & Reges declarat*. C. *donationem confirmat*. D. *exercitum parat*. 270. E. *seditiosos in potestatem habet*. 271. A. *quorum sententiam mitigat*. 272. A. *bellum infert Brittonibus*, *Liudevito indicit*, *dat Siconi pacem*. 273. A. *conventu leges addit*, *Juditham nubit*. B. *exercitum in Pannoniam mittit*. 274. A. *tribus exercitibus eam aggreditur*. B. *conventum habet*, *providet*. 276. B. C. *bona conjuratis restituit*, *Episcopo Mutinensi privilegia concedit*. D. *conventum habet*, *disponit*. 277. B. D. 279. A. *Legatos mittit & recipit*. 278. A. B. *de bello Brittonico redit*. 279. B. *de venatione ad conventum pergit*. 280. C. *item*. 281. A. *Legatos audit*. B. *Forojuliensi Duce deposito Marchiam erigit*. C. *sibi & suis fugâ consulit*. 283. B. *uxorem velari suadet*. C. *conventum proceribus indicit*, *pœnam conjuratorum mitigat*. 284. A. *uxorem è Monasterio revocat*, *omnibus ignoscit*. C. *molliter Pipinum punit*. D. *conventum habet*. 285. A. *exercitu filiis occurrit*. B. *ad pacem à Po. adductus*. C. *ad filios pergit*. D. *in custodiam traditus*. 286. A. *Imperio se abdicare coactus*. B. *prœlium vitat*. C. *in Monasterio relictus*, *Augustalia resumit*. 287. A. *Pipinum & alios in gratiam recipit*, *uxorem revocat*, *filios armis insequitur*. B. *Ludovicum increpat*, *jurare cogit*. C. *res Imp. constituit*, *Episcopos deponit*, *Ecclesiæ reconciliatur*. 288. A. *filios increpat*, *ab uxore hortatus*. B. *Lotharium accersit*. C. *ad Frisiam defendendam accedens*, *Legatos ad Po. mittit*. 289. A. *Lotharium monet*. B. *conventus habet de rebus Ecclesiæ*. 290. A. *Carolum filium coronat*. B. *Pipinum luget*, *Ludovicum advocat*, *regna dividit*. C. *Ludovico filio ignoscit*. 291. A. *iterum deficientem comprimit*, *laudatus*, *moritur*. 292. A.

Ludovicus Ludovici Imp. fil. Bavariæ Rex. 267. C. *à conjuratis in patrem adductus bellum decernit*. 285. A. *Pontificem frustrat*. C. *patrem & novercam custodiæ tradit*, *rei summam Lothario relinquit*. 286. A. *à patre insequutus*. 287. B. *increpitus*. 288. B. *tumultuat*. 291. A. *iterùm deficit*. C. *fugâ in regnum se refert*. 292. A. *Carolo fratri advers. Lotharium se jungit*. 293. B. *prœlio victor*. 294. A. *inducias pangit*. B. Rex Germaniæ *titulatus*, *pacem init*. 295. D. *Lotharingiam cum fratre dividit*. 323. A. *duobus filiis pro Ital. regno missis*, *cum tertio Franciam dilacerat*. 328. A. B. (72) *obit*. 331. C.

Ludovicus Ludovi. Regis Germ. tertius fil. *cum patre Franciam dilacerat*. 328. B. *patris funeri præsens*, *castra ponit advers. Calvum Imp*. 331. D. *Legatis cum aqua*, *& ferro candenti frustratis acie illum fugat*. *In divisione paternor. ejus portio*. 332. A. *cum Balbo conveniens*, *divisione pacem statuit*. 340. C. *in Germ. se recipit*. 341. A. *fratris morte* Rex Lothariogiæ *Ratisponam accurrit* Rex Bajoariæ *salutatur*. 342. C. *fato concedit*. 346. C.

Ludovicus Balbus Calvi Imp. fil. *Compendii conventu*, *patris tabulas recipit*, Rex Franciæ *consecratur*. 337. A. *ægrotat*. B. *angustiæ Po. & Romanor. ei expositæ*. 338. B. *obvios Episcopos mittit Ro. Po*. E. *Trecensi concilio supervenit*, *Ecclesiæ se affuturum promittit*, *si Augustali coronâ exornetur*. 339. C. *IMP. inunctus à Po*. 340. A. Rex Franciæ *tantùm* (95) *in Ital. vocatus advers. Sarracenos*. B. *cum patruelibus componit*. C. *ornatum regium ad Ludovicum filium mittit ut consecretur*, *moritur*. 341. B.

Ludovicus Ludovici Bajoariæ regis fil. *angustiæ Po. & Romanor. ei expositæ*. 338. C.

Ludovicus Balbi fil. *ad eum regius ornatus à patre missus*, Rex Franciæ *consecratur*. 341. B. *despectus*. ibi. *advers. Bosonem in Prov. bellum gerit*. 343. A. *Nortmannis obest*. 345. A. *obit*. 348. D. (21)

Ludovicus Bosonis Regis fil. Provinciæ Rex: *ad Ital. accitus*. 374. B. *exercitum parat*. C. *à patre suæ inviso*. E. *in Ital. transgressus*. 375. A. *sacramento se obligat non repetiturum*, *reditus permissus*. B. *sacramento neglecto vocatus redit*, *occurrente Lombardiâ*. 376. C. REX ITAL. *insignitus*. D. *ejus epocha* (50) *varia privilegia*. 377. A. *exercitu Veronam tendit*, *eâ expulso Berengario*. 378. C. *totum regnum pacatum administrat*. D. *Tusciam lustrat*. 379. A. *Veronæ agens*, *exercitu dimisso*, *inopinato adortus*, B. *obcæcatur*. 380. C. (52)

Ludovicus Arnulfi Germ. Bavar. & Ital. Regis Imp. fil. *patri* Rex Germ. *succedit*. 375. D. *obit*. 386. B. (70)

Ludovicus Fe. & Burgundion. Rex: *à Principibus vexatus*, *Po. mediatore sublevatus*. 407. A. *ad discordias in eum tollendas Synod. celebratur*. 412. B.

Ludovicus Fe. Rex: *Concil. Provinc. pro Schismate* Ec-

Eccle. tenet. 760. B. Alexand. III. honorificè recipit. 767. C. moritur. 813. A.
Ludovicus VII. Fr. Rex: Inn. II. liberaliter recipit. 663. C. Crucem contra infideles suscipit. 696. D. 701. B. ab infidelibus captus, à Siculis liberatus. 704. D.
Ludovicus Bononiens. familiarium Alberici de Romano princeps. 1044. D.
Ludovicus Ricardi Sanbonifacii fil. 1017. C. perpetuò Veronâ exiliatus. 1048. C. in auxil. Carol. Andegav. 1056. A. moritur. 1098. E.
S. Ludovicus R. Fr. ejus Corpus miracula edit. 1070. A.
Luganum Helvetiae. locus ad Lac. Larium: ibi necatus Comens. Ep. 647. B. proditione tentatur. 650. C.
Lugdunum Gal. Urbs: in ejus conventu Ludov. litem cum Viennensi Ecclesia cognoscit. 290. B. ad eam Lothar. fugit. 294. B. Caroli Calvi portio. 323. A. ibi Pa. Ro. 338. D. ibi Inn. IV. à Lud. Rege honorificè exceptus. 982. D. ibi Concil. ejusdem Po. 984. B.
Luipoldus Archiep. Moguntinus, juri consecrationis Germ. R. cedens. 528. B.
Luitberga Desiderii R. fil. Ducem Bajoariæ maritum incitat. 241. C.
Luitfredus Ep. Papiens. pecuniâ se in sede servat. 411. B.
Luitpertus Longob. ITAL. REX à patre institutus, Asprando tutore. 144. A. Regno spoliatur. B. (66) captus. 145. C. (69) occisus. 146. A.
Luitprandus Longob. Asprandi fil. puer exul in Bajoariam. 146. A. patri succedit REX ITAL. paratas insidias solertiâ superat. 155. A. novas leges adjungit. B. Patrimonia Ro. Po. adimit. 156. B. iterùm restituit. 159. A. (12) Conti mœnia, sac. ædem dedicat, arcem condit. 160. C. (18) pro Aquilejæ Patriar. Ro. Po. rogat. 162. B. ossa S. Augustini pretio obtenta Papiam transfert, templum vovet. 163. B. (25) ibique ponit. 164. A. vetus bellum renovat cum Exarcho. 165. D. Ravennam circumdat, Classem delet. 166. A. Urbem diripit. B. equestrem statuam Papiam dirigit (30) de Exarchatu Ducatum erigit. C. oppida & Bononiam occupat. 170. B. Pentapolim penetrat, regionem constituit. 171. A. Sutrium dolo capit, Ecclesiæ restituit. 173. A. cum Exarcho paciscitur. B. Pipinum in fil. adoptat. 175. A. (45) auxiliis Carolum Martellum in Sarracenos juvat. 176. B. (47) Ducatui Benev. nepotem removet alio suffecto. 178. C. Pemmonem punit, ei Forojul. Ducatum adimit, filio tradit. 179. A. Transemundo deficiente Ducatum Spolet. invadit, nepotem sufficit. D. ad Ro. Po. Legatos fugitivum repetentes mittit, exercitum traducit, oppida occupat. 180. A. Romam obsidet, oratores frustrat. B. Carolo Martello mediatore Romanâ ditione cedit, oppida retinens. D. gravi morbo implicitus. 181. B. convalescens nepotem Regni socium sibi comparat. C. (59) novum bellum infert Transemundo. 184. A. (66) quem Clericum facit ei Asprandum sufficit. B. Ro. Po. honore excipit. C. postulata concedit, patrimoniis magnis auget. 185. C. Godescalcum Benevento potitus privat. 186. A. Cæsenam occupat, Ravennam oppugnat. B. optimates obvios ad Ro. Po. mittit. D. se in ejus auctoritate fore spondet. E. moritur (69) laudibus commendatus. 187. A.
Luitprandus seu Liutprandus Ep. Cremonens. Othonis M. ad Pa. leg. 426. D.
Luitprandus Sacerdos Mediol. Erlembaldo adhærens necatur. 560. B. mutilatus. (77)
Luna: mirabiliter obscurata. 130. A. suffusa sanguine. 133. B. cruore infecta. 481. B.
Luna: Liguriæ Opp. captum incensum. 102. A. ibi Arnulphus. 364. B.
Lundonensis, seu Ludensis Archiep. à latronibus Germ. captus. 737. A.
Luprum Opp. Venetor. primo Olivolæ Episcopo subditur. 233. A.
Lupus Patriar. Aquilejæ. 341. (99) mortu us 349. A.
Lupus II. Patriar. Aquilejæ. 402. B. pacem & fœdus contrahit. 408. A. (18)
Lupus Prætor Cremonæ. 939. A.
Lux sereno cœlo mirabiliter obscurata. 208. B. 291. A. 292. A.

M

Macarius Patriar. Antioch. in Monothelitar. errore CPtano unitus. 128. B. de concil. convocatione monitus. 131. C. assidenti, mandatum factum. D. in proposita manens, anathematis percussus, abdicatus relegatur. 132. A. B.
Magarotus Gibellinus Faventiæ. 1095. A.
Magdeburgum Germ. Urbs ibi Frid. Rex natalitia celebrat. 712. B.
Maginulfus Ro. Antipapa Theodorico suffec. 606. C. (78) V. Silvest. II.
Magister Militiæ Templi cum exercitu Christianorum deletus à Saladino. 825. A.
Magistratus à Tiberio creati capite plectuntur. 162. A. Civitatum cujus juris. 441. D. novus invectus. 454. B. Ducis abrogatur. 457. A. præsunt Conciliis. 615. B. ordinarii & extraordinarii. 616. D. interstitium ad eum reassumendum requisitum. 617. D. singulor. merces. 618. C.
Magistri: artificum creati. 618. C.
Magistrianus: CP. Romam missus. 137. C.
Magnus Ep. Opitergii: Urbem condere suadet, & Basilicâ dicata, sedem ponit. 102. C.
Magorum III. Regum sacra corpora Mediol. inventa. 745. B. Coloniam ab Archiep. Rinaldo translata. 771. A.
Magorati Fam. Bon. 1078. C.
Mahometus Arab. Sarracenor. Princeps: Heraclium honorat. 95. A.
Majepoltus Telesiæ Gastaldus: adverf. Sarracenos sollicitus, acie cadit. 315. B.
Majora Urbs Apuliæ à Pis. capta. 678. B.
Malabranchi Fam. Parmens. 1092. E. (81)
Malabuca Fam. Imol. 705. D.
Malaspina Fam. cum Estensi affinis. 634. C. (28) ejus Marchiones privil. ornati. 928. D.
Malatascha Fam. Bonon. 983. B.
Malatesta Prætor Bonon. 1080. B.
Malatestar. Fam. Romaniolens. 464. C.
Malchus Longob. Ep. in carcere dum servatur supplicio interemptus. 65. A.
Malgratum Opp. Cremon. 1068. E.
Mamertus Ep. Viennens. primus rogationum institutor. 253. C.
Manasses Ep. Arelatens. Hugoni I. R. affinis ab eo obtinet Veronens. Trident. & Mantuanam Eccles. & Marchiam Tridenti. 403. C. promissione Mediol. Ecclæ. tentatus. 409. D. adhæret. 110. A. Archiep. Mediol. novo exemplo suffec. 411. B. prædium Adeleidæ impetrat. 412. A. adverf. eum Aldemarus & Valpertus

tus

tus à *Clero electi*. 416. E. (41)

Mamcollinum Cast. Romaniolæ. 933. A.

Mandelli Fam. Nob. Mediol. 1097. A.

Manerbium Opp. Brix. 1067. B.

Manfredi Faventini *pacem cum Acarisiis ineunt*. 1091. C.

Manfredum Cremonens. Opp. *eversum*. 829. A.

Manfredus March. Hastens. *Arderici Ep. pater*. 480. C.

Manfredus Mutinæ Prætor. 873. C.

Manfredus Cornazzanus Parmens. *occisus*. 990. C.

Manfredus Lancea Mediolanens. Prætor. 1015. B.

Manfredus Rusa Prætor Parmæ. 1018. B.

Manfredus Marengus Prætor Favent. 1021. C.

Manfredus Pius Mutinens. 1057. B.

Manfredus Fratrem Conradum Regem *veneno necat*. 1018. D. (18) *item Burellum de Agleno* 1019. A. Rex Neapol. *coronatur*. C. *excommunicatur*. D. *contra ipsum Pont. Crucem indicit*. 1051. A. 1056. A. *victus & interemtus*. 1057. A.

Mangifredus Co. Mediolani Urbem advers. Lambertum tenens *viciniæ incursat*. 372. C. *necatus*. D. (40)

Maniacus Catapanus: *advers. Sarracenos Nortmanor. auxilio magnam Siciliæ partem subigit*. 504. A *affectans Imp. occis.* ibi.

Mansionaticum: *quid*. 442. B. *indultum*. 516. C. *Bononiensibus*. 637. C. *Mantuanis relaxatum*. 667. C.

Mansuetus Archiep. Mediol. 128. A. (30) *Suffraganeor. conventum habet, Monothelitas damnat, inde ad Concil. procedit*. 129. B.

Mantegatius Mediol. Tatii familiaris *eum confodit*. 457. A. (63)

Mantua: Urbs ad Mincium fl. *tentatur*. 67. C. *præsidiis firmatur*. 69. B. *diripitur*. 70. A. *sanguis Crucifixi ad eam delatus*, *Ro. Po. allicit*. 256. C. *ibi Ludov*. 304. A. 308. A. *ibi custodiuntur capti Marchiones*. 390. A. *ab Ungaris diripitur*. 393. C. *ibi fœdus percussum*. 397. A. *March. instituta*. 452. B. *Henricum II. recipit*. 516. C. *à cæco reperitur sanguis Crucifixi*. 517. B. *cadaver Bonifacii Attesti. occisi ibi sepelitur*. 523. A. (44) *Po. recipit*. 524. B. *Henricum II. Imp.* 529. C. *ibi Concil*. 546. A. *proditione civium capta*. 554. A. (39) *ejus privil.* B. *ditio Mathildis*. 631. C. (20) *ad Henric. IV. pervenit*. 634. C. *qui ad eam accedit*. 635. A. *fœdus init*. 646. D. *ab Icilino obsessa*. 1029. B.

Mantuani: *imperio Mathildis coacti*. 634. A. Privil. *obtinent*. 769. D. *se tradunt*. 959. B.

Manuel Michaëlis Porphyrogen. pueri tutor alter *SS. imaginibus aversus, miraculo pro eis sollicitus*. 295. B.

Manuel Commenus Joannis fil. *cognatam Conradi II. desponsat*. 688. A. Imp. Or. B. *Legatos Rogerii carceri tradit*. 703. A. *fœdus contrahit*. 704. C. 723. C. *pecuniam Italis suppeditat in Frider*. 778. A. *coronam Imp. Occid. postulat*. 784. B (16) *pecuniam ad Anconitanos mittit*. 790. A. *pecuniá Conradum incitat in Frider. R.* 811. B. *instituto filii tutore ob*. 812. D.

Maorellus March. Malaspina. 830. B.

Marauta Meli Nob. Barrens. uxor: *ad Imp. Græcor. missa*. 482. B.

Maranum Opp. Mutinens. 968. D.

Maravani: *Pop. ab Arnulfo subacti*. 378. A.

Marcaria Opp. ad Mincium fl. 957. B.

Marcellinus Drudus Prætor Genuens. 851. B.

Marchia Anconitana: *Pentap. dicta*. 270. B. *prælio obtenta*. 902. C. *ibi Frideri. Imp. exercitus*. 769. A. *capta*. 902. C. *ab Icilino concupita*. 998. A. *capta*. D. *ex ea auxilium*. 1001. D. Tuscana: *Ro. Po. donatur*. 225. B. Firmana: *à Nortmanis tentatur*. 537. B. *in parte occupata*. 557. C. *de ejus ditione decretum*. 580. D. 581. A. *Velfoni concessa*. 709. C. Tarvisina: *ordinatur*. 441. C. *bello tumultuat*. 638. D. *Universa ab Icilino subacta*. 998. C.

Marchiani in auxil. Urbevetanor. in Germanos 823. C.

Marchiones: *qui*. 232. B. *eor. jura*. 441. D. 442. D. Italiæ *in conventu*. 731. D. Montisferrati *&* Atestis *instituti*. 437. A. Cevæ, Salutiar., Boschi, Ponzoni, Carecti, Buschæ. 464. B. *donatores castror*. 618. E.

Marchesella Gulielmi Adelardi fratris fil. *uxor Azonis March. Estens*. 852. A.

Marcoaldus Henr. Imp. Dapifer *in Ital. pro bello Siculo*. 847. B. *inducias componit*. 848. B. *Dux Ravennæ & Anconæ March*. 849. A. *communione fidelium privatus*. 855. E. *Siculis infensus Cassinum obsidet*. 858. B.

S. *Marcus Evang. ejus corpus Venetias translatum*. 282. A. *ejus corpus adinventum*. 587 B.

Marcus Antonius Columna Pontificiæ classis P. *de Turcis victor*. 307 B.

Marcus Quirinus Præf. exulum Patav. 1028. A.

Marcus Badoarius Dux exercit. Venet. 1028. A. 1066. B.

Marcus Gradonicus Prætor Regiens. 1055. A. 1070. C.

Mare: *biduo dulce*. 436. A.

Margarita Ducis Burgund. fil. *Carolo Reg. Sicil. nupta*. 1061. D. (24)

Margaritus Tancredi Class. Præf. 841. C.

S. *Maria Virgo*: *non imploranda, nec Mater Christi dicenda*. 182. C. *velis ejus comparatio*. 183. A. *vilissima*. D.

Maria Othonis III. uxor *Augusta coronatur*. 462. B. *amor ejus in iram mutatur*. 463. A. & seq. (81) *cremari jussa*. C.

Marincum nemus ad Tanar. fl. & Alexand. Urbem. *ibi Lambertus Imp. ad venationem*. 373. A. *necatus*. D.

Marinianus Archiep. Raven. legi de rectoribus Patrimon. subscribit. 58. C. *sacratus pallio decoratus*. D. *quando mortuus*. 83. A. (14)

Marinus Ep. Ferrariens. primus. 115. B. (3)

Marinus Spatharius *Dux Romam missus, Ro. Po. occidere jussus, exequutionem tentat, apoplexi correptus CP. revertit*. 164. B.

Marinus Archiep. Raven. 261. B.

Marinus Diac. *ad Michaëlem Leg*. 318. B. *pro Concil. confir*. 320. A.

Marinus Co. *de Judicum consil. Baduarium Sacramento obstringit*. 345. B.

Marinus Gallesinus Ro. Po. eligitur. Martinus II. *dictus*. 347. A. *damnatos à prædecessore, Ecclesiæ restituit*. B. - *ejus cum Crasso colloquium*. 348. (18) *Carolomanus ei commendatus, obit*. 349. A. (23)

Marinus Patriar. Grad. 397. A. *pacem promovet*. 408. A.

Marinus II. *Ro. Po*. 408. A. (17) *Monasterii disciplinam & Basil. S. Pauli Suburb. concedit*. B. *obit*. 409. A.

Marinus Ep. à Po. ad Othonem Leg. 412. B.

Marinus Ep. Sutrinus: *Romanor. ad Othonem M. Leg*. 433. A.

Marinus Ravennas *Monachus*. 451. A.

Marinus Badoarius Prætor Patavii. 958. B.

Ma-

Marinus de Ebulo, *Perusinos & Assisiates vincit*. 988. B.

Marianum. Opp. Mediolanens. à *Comens. oppugnatur*. 652. C.

Marocia Alberti Tuscul. vidua: *Vidoni Tusciæ Marchioni nubit, eum in Po. incendit*. 397. A. *acrius*. 399. A. *vidua Hugonem I. R. ad matrim. & Urbis Imp. invitat*. 399. B. *ejus filii, Ro. Po. & Urbis Cons.* 400. C.

Marsicani pop. in Lat. ad Apul. fines *subacti*. 181. B. *cum Pelignis Ungaros aderti prædantur*. 406. A.

Marsua, seu *Marsna* prope Mosæ Trajectum. *ibi Regum conventus pacem statuit*. 340. C.

Marthesani pop. Mediol. Duc. ad Abduam fl. *in Metropolim tumultuantibus Mottensibus adjuncti*. 490. B. *in dissidio nobilibus favent*. 506. A.

Martinopolis Urbs Saxoniæ, *ibi Petrus Daniæ Rex coronatur*. 709. B.

Martinianus Patriar. Aquilejens. 99. A. (59)

Martinus Abbas: *missus ad captivos redimendos*. 103. A.

S. *Martinus Ro. Po. consecratus. Concilium indicit*. 108. A. (83) *typo subscribere cogendus*. 108. C. *pro celeri perfectione Concilii laborat*. 109. B. *Eucharistiam Exarcho porrecturus, feriendus miracula liber*. 110. B. *veniam postulantem in gratiam recipit, ad parendum pro publica utilitate inducit*. C. *per Exarchum capiendus*. 111. A. *captus CP. missus, inde in Ponto fœditate carceris decedit, miraculis fulgens*. 112. A. B. (96)

Martinus Sacerdos *Aldhidæ R. opem fert*. 414. B.

Martinus Juris peritus *Bononiæ floret*. 707. A.

Martinus Turrianus Crucem contra Sarracenos suscipit. 700. B. *captus martyrio coronatur*. 702. B.

Martinus Turrianus P. Mediol. 1026. C. *Nobiles ex Urbe deiicit*. 1035. A. *excommunicatus*. 1052. B. *Novaria potitur*. 1052. C. *moritur*. (5)

Martinus IV. Ro. Po. *creatur*. 1093. E. *naturæ concedit*. 1101. A.

Marzalia Opp. à Mutinens. *erectum*. 871. B.

Masar Dux Sarracenor. *in auxil. vocatus vastat*. 303. C. *jugulatur*. 304. A.

Mastinus Scaliger Prætor Veronæ. 1041. B. *perpetuus*. 1049. B. (48) *occisus*. 1087. B.

Matera Opp. Apul. *per Ludov. consumpta*. 320. C. *à Græcis capta*. 451. C.

Mathildis Bonificii Atteit. filia: *legem salicam profit*. 476. C. *ejus Genealogia*. 501. (86) *filia ditionem excipit*. 523. A. (44) *nubit* Gibboso. 526. B. (51) *maximar. opum heres, ejus tituli, & humilis subscriptio*. 531. B. *ejus auxilia à Po. postulata*. 536. A. (12) *Sutrino Concil. præsens*. 537. B. *legitimum* Po. *tuetur*. 544. B. (30) (35) *vidua cum matre ditionem tuetur*. 547. D. *ut abstineat ab interdicto Archiepiscopo præcepta*. 556. C. *Lateran. Concil. adest*. 557. C. *ad eam Po. literæ*. 559. A. (76) *Pontificem in Germ. tendentem comitatur*. 566. E. *pro Henrico III. supplex*. 567. D. *opem præstat Pontifici*. 572. A. 573. C. 574. C. 584. A. *Lucensem Ecclesiam bonis auget*. 576. C. *Velfoni Bavariæ Duci nubit*. 592. D. (34) *ab Henrico superata*. 593. D. *Canussii se continet*. 594. A. *fugit, propria recuperat*. 595. B. *Adeleidem suscipit*. 597. B. *Pontificem*. 599. A. 601. D. *sibi adhærentem habet Conradum It. R.* 606. A. *sollicita*. B. *donat*. C. *accurrit tumultui*. 609. B. *privil. concedit*. 610. D. *obviat Pontifici*. 619. C. *donorum cumulat*. D. *conditionibus sancit*. 623. A. *fœdus contrahit*. 630. B. *Vice-Regina constituta*. (17) *in propriam ditionem Mantuam redigit*. 631. C. (20) *rebellantes cogit*. 634. A. *obit*. B. (26) *ejus laudes & testamentum*. C. (27) *tota ejus ditio Velfoni concessa*. 709. C.

Mathildis Vidonis March. vidua *Azonis March. nuptias, ut recedat monetur à Po*. 559. B. & seq.

Mathildis Rogerii Sicil. Ducis fil. *Conrado Ital. Regi nubit*. 597. C.

Mathildis Regis Angliæ fil. (35) Henri. IV. uxor: *in Ital*. 635. A. *cum rogat*. 637. D.

Matthæus Corrigius Prætor Parmæ. 876. C. Crem. Prætor. 891. B. Prætor Mutinæ. 1100. A.

Matthæus Gorzanus Rector Mutinens. 1005. D.

Matthæus Bidoarius Prætor Tarvisii. 1041. B.

Matthæus Vicecomes Magnus *appellatus* Vicarius Othonis Archiep. *exercitu in Comens. missus*. 1009. A. Vicar. Imp. *perpetuus constitutus*. 1104. C.

Matrimonium: *cum virginibus Deo sacratis, vel sanguine junctis prohibitum*. 264. A. *injuste diremptum suspens. caussa*. 345. A. *consanguineor. interdictum*. 534. C.

Matrona fl. Gal. Belg. & *Lugdunensem dividens ap. eam milites*. 286. D.

Maturanum Tusciæ Opp. *ad Ro. Po. ditionem se dedit*. 172. B. (47)

Maurellus Mons agri Mutinens. Opp. *captum*. 594. D.

Maurilius Archiep. Mediol. 126. A. (26) *mortuus*. 127. C. (29)

Mauricio Longob. Dux Perusiæ 56. C., *seu Etruriæ*. (69) *ad Ro. partes transductus*. 57. A. *ab Agilulfo vita orbatus*. B.

Mauricius Cappadox Imp. 29. B. *de pellendis ex Italia Longobardis studet*. 30. A. *Smaragdum Exarchum, exercitum Ravennam, Ducem & militum Magistrum Romam destinat*. 31. A. *Legatos ad Francos impellendos mittit*. 32. A. *se delusum querens eosdem sollicitat*. 37. A. *Smaragdum removet, Romanum summittit*. 38. B. *Childebertum urget*. 39. A. *Samnio spoliatur*. 41. A. *Theodosium fil. consortem adsciscit*. 52. A. *acerbitates in Ro. Po. evomit*. 59. B. *Romani Po. ad eum literæ*. C. *item*. 62. E. *arrogantiæ CP. Patriarchæ Joannis favet*. 61. E. *Gregorium insimulat*. 64. D. *iratus Callinicum revocat, Smaragdum sufficit*. 69. A. (16) *cum tota ejus familia interfectus*. 72. B.

Mauricius Mag. Milit. 71. A.

Mauricius Chartularius: *milites incitat ad Basilicæ Later. Thesaurum diripiendum*. 99. C. *pacem simulat*. 100. B. *conjurat*. 103. C. *captus caput ejus abscissum Ravennam defertur*. 104. A.

Mauricius Long. Dux Arimin. *sollicitatus seditionem movet*. 215. A.

Mauricius Dux Venetor. *Legatos ad Ro. Po. mittit*. 215. B. *Episcopo Olivolæ investituram tribuit*. 233. A. *filium sibi collegam habet*. 235. A. (16) *obitus ejus*. 237. C.

Mauricius Joa. Ducis Metam. à patre collega *adscitus*. 237. C. *advers. Patriar. Gradensem Dux*. 255. D. *item in successorem*. 256. A. *armata manu exactus*. B. *ejus patria eversa*. 257. A. (74) *sua mala Nicephoro denuntiat*. B.

Mau-

Mauricius Ep. Braccarens. Henric. IV. denuò Romæ coronat. 638. D. (37) *quis*. 639. A. (38) *Pseudo-Pont. ab Henrico designatus*. 640. B. (44) Vide *Gregor. VIII.*

Maurienna Sabaud. Prov. & Urbs : *ad eam Imperatrix*. 335. A.

Mauringus Brixiæ Co. *Ludovici Legat.* 277. D. Dux Spoleti *brevi mortuus*. 279. C.

Maurocenor, fam. Ven. 451. A. 454. E. (55)

S. *Maurus Mart. cujus reliquiæ Ro. traductæ*. 103. B.

Maurus Archiep. Raven. per Autocephaliam *ab Ecclesia Ro. deficientiam introducit*. 108. B. (85) *inobediens, à sacris amotus, eadem tela retorquet in Ro. Po.* 115. B. *in perfidiâ moriens, Sac. Ecclesiasticis privatur*. 126. A. 129. (33)

Maxentius Patriar. Aquilejæ. 257. B. (77) *Episcopos Istriæ subtrahere Gradensi Ecclesiæ conatur*. 284 C. *ejus obitus incertus*. 299. (11)

Maximus Patriar. *Aquilejens.* seu *Gradens.* 99. A. (59)

Maynardus Ep. Sylvæ-Candidæ : Leg. Po. 549. (43)

Mazolinus Tiburtinor. Dux : *occisus*. 465. B.

Medo fam. Comens. 513. A.

Medesana Cast. Parmense *à Placentinis dirutum*. 705. C.

Medicina Cast. Bonon. *dirutum*. 705. D. *reficiendum*. 719. A. *à Germanis captum*. 797. C. *ibi Frid. II. Imp.* 927. C.

Mediolanenses : bella vicinis inferentes, sua & aliorum Reipub. nocentes. 447. C. *pro Archiepiscopi liberatione soliciti*. 499. A. *pugnantes*. B. *prodigio liberati*. 500. A. (84) *invicem se lacerant*. 505. C. 507. A. 508. A. 509. A. *compositi*. 512. D. *in Papienses bellum movent*. 516. C. *Simoniacis & Nicolaitis faventes*. 535. A. *adhærent Antipapæ*. 544. B. *dicere sacram. coacti*. 548. D. *diffidentes*. 549. A. & seq. (42) (43) *summam pacem contrahunt*. 599. C. *ad Hierosol. bellum procedentes*. 602. B. *eorum de signo vipereo decretum*. 603. C. *libertate luxuriantes*. 615. A. *auxilia præbent*. 620. D. *adorti ulciscuntur*. 621. B. *Cremonens. incendunt*. D. *arma reassumunt*. 630. C. *in potestatem Laudam recipiunt*. 631. A. *cui duras leges imponunt*. C. *bellum Comense suscipiunt*. 644. B. (57) *fœdus ineunt cum plerisque in Comenses*. 646. C. *confligunt*. 647. A. 648. D. *pecuniâ datâ proditionem Comensium tentant*. 650. C. *auxilia repetunt*. 651. B. *iterùm Comenses adoriuntur*. 652. B. *frustra Comum obsident*. 656. A. *evertunt*. 658. A. *interdicti*. C. *Antipapæ favent*. 662. B. *Papienses vincunt*. 664. A. *iterùm*. 666. A. *cum Pont. reconciliati*. 669. A. *Cremonenses fundunt*. 686. A. *à Cremonensibus fracti*. 705. C. *literas & Nuncios R. spernunt*. 710. E. *Papienses frangunt*. 712. A. *à Frid. I. victi*. 714. B. *Derthonam instaurant, Papienses vincunt*. 724. C. *Viglebanum delent*. D. *pacem Papiensibus duris conditionibus donant*. 724. E. *Laudenses deturbant*. 725. A. B. 726. D. *hostes R. judicati*. 731. C. *Germanos superant*. 733. A. *ab ipsis fugati*. 734. A. *obsessi*. C. *ipsorum ager à Cremonensibus, & Papiensibus vastatus*. 735. D. *captivos laceratos è mœnibus ostendunt*. E. *pacem pacti obtinent*. 736. E. *missos à Frid. ut eorum Consules eligerent fugant*. 743. C. *denuo pro libertate recuperanda bellum parant*. 745. A. *Tricium recuperant & diruunt*. D. *ad judicium vocati, contumaces damnati*. E. *vastati*. 746. A. *Othonem Imp. magnificè recipiunt*. 886. C. *arma resumunt*. 756. D. & 757. A. *exercitum fugant*. D. & 758. A. *è Civitate pulsi*. 763. A. *subacti*. C. *obsides captivi relaxantur*. 769. A. *in eor. Civit. à fœderatis restituti*. 778. A. *eam restaurant & ampliant*. 789. A. *exercitum fundunt*. 801. A. *pacem faciunt*. 810. C. *novum Alveum è Ticino ad Urbem navigabilem reddunt*. 811. D. *insigne Diplom. obtinent*. 824. B. *Cremonenses fundunt*. 844. C. *iterùm*. 852. A. *Agrum Bergomensem infestant*. 854. A. *Viglebanum capiunt*. 871. C. *Othonem Imp. invitant*. 885. C. *à Cremonensibus fracti*. 899. A. *ipsos vincunt*. 900. E. 906. C. *interdicti*. 904. A. *Parmenses fundunt*. 907. B. *interdicto absoluti*. C. *resistunt*. 914. D. 928. D. *inter se divisi*. 923. A. *Co. Sabaudiæ sternunt*. 940. D. *fœdus cum Veronens. & Patav. ineunt*. 941. D. *prælio fracti*. 960. C. *ipsorum ager vastatus*. 968. C. *exercitum fugant*. 970. D. *Inno: IV. magnificè excipiunt*. 1010. B. (5) *bellum Papiens. indicunt*. 1015. B *statum Republ. mutant*. 1026. C. *nobiles Urbe expulsi*. 1035. A. *inde pacem cum plebejis faciunt*. C. *Othonem Vicecom. in Archiep. & Principem accipiunt*. 1086. C.

Mediolanum : de eo plura. 7. C. *captum*. 16. C. *Duce guber.* 23. A. *ibi Longobardor. Regis successor salutatus*. 77. C. *Perthariti Regis sedes*. 116. B. *eo potitur Grimoaldus*. 118. B. *ibi mortuus Pipinus*. 261. B. *ab Ecclesia Ro. desciscit*. 298. C. (9) *à Ludov. II. frequentatur*. 308. A. *ibi sepelitur*. 326. C. (69) *sacræ ejus Ædes & Monaster. ab Ansperto constructa*. 354. A. *territum Arnulpho se tradit*. 363. A. *eo se tuentes Principes conferunt*. 394. D. *ibi Burchardus Legatus minax*. 395. C. *Hugo Rex Ital. coron.* 396. C. *Bereng. Epored. ibi se Regem gerit*. 410. C. *ejus pop. misericordiâ motus*. D. *novo exemplo Archiep. suffec.*, *oritur dissidium*. 411. B. *effusa gratulatione Othonem M. excip.* 422. B. *ibi coronatur*. C. *ejus Archiep. insignibus dotatus patrimoniis, & Civium ordo constitutus*. 423. A. *quomodo ibi Rex I. coronaretur*. 444. D. *ejus Antist. auctoritas*. 446. C. *Majestas, ex quibus ordinibus, seu dignitatibus*. D. *potentia*. 447. A. *jus vitæ & necis habens*. C. *ejus triplicis auctoritatis consilia*. D. *turbatur*. 455. B. *novitatem Reipub. inducens*. 456. B. (63) *obsessum*. 459. C. *ibi Otho III. coronatur*. 460. A. *ejus ager devastatur*. 478. C. *incursionibus premitur*. 480. C. *ejus Ecclesia bonis aucta, & Co: titulo*. 481. A. *tumultuat in Laudenses*. 489. C. *in proprium Archiep.* 490. A. *ibi Conradus coronatur*. 491. A. *regreditur*. 497. (79) 498. B. (80) (81) *obsidetur*. 499. B. *prodigio liberatur*. 500. A. (84) *bello civili laceratum*. 505. C. & seq. *ejus continua obsidio*. 507. A. *ad pacem vix reductum, in tumultu*. 508. A. *iterùm turbatum*. 509. A. *compositum, ibi coronatur Henricus II.* 512. D. *imo præcedenter*. (14) *turbata ejus Ecclesia*. 535. A. (9) *magis*. 540. D. & seq. *pacificatur*. 541. D. & seq. *in ejus Archiep. Concil.* 542. E. *iterùm in sedi-*

seditione. 544. A. 547. A. (36) 548. C. 549. A. B. (42) (43) *incendio flagrat*. 553. A. (55) *sacramento se adstringit, dein tumultuat*. 554. B. (61) *ejus Ecclesiæ subvenire paratus Rex*. 557. A. *ejus suffraganei ad Concil. Rom. præcipuè vocati*. B. *novo incendio*. 560. A. *& tumultu afflictatur*. B. (77) *Carrocium instituit*. 502. A. (90) 574. C. *Henrico III. adhæret*. 595. C. *deficit*. (44) *quando schismate absolutum*. 599. C. (54) *ejus Ecclesia in dissidio*. 605. B. (72) *ardet*. 610. D. *decretum ejus*. (86) *nova ejus ordinatio*. 615. A. & seq. *iterùm ardet*. 620. B. *ibi coronatio Henri. IV*. 622. D. *eidem obsistit*. (9) *obsessum*. 734. C. *ibi magnum incendium*. 758. B. *obsessum*. 759. A. *excisum*. 763. B. *reparata ejus mœnia*. 778. A. *ibi coronatur R. It.* 823. A. *à Patriar. Aquilejensi, item ab Archiep. Viennensi pro octava vice*. (3) *ibi matrimonium*. 826. B. (11) *Consulibus restitutum*. 879. A. *ibi conventus*. 894. B. *ibi hæretici exilio pulsi*. 939. A. *ibi nova seditio*. 1051. C. *magnus Civitatum fœderat. Conventus*. 1058. B. *ibi Greg. X. honorificè excipitur*. 1080. A. *in potestatem Vicecomitum transit*. 1096. A.

Melchior Bussetus Ep. Derthonensis necatus. 1099. C. (98)

Meldula opp. *à Vidone Montisferr. Co. captum*. 1018. B.

Melfis Apul. Metrop. *Græcis eripitur*. 505. A. *ibi partitio acquisitor. constituta*. 506. C. *in communi possessione relinquitur*. D. *ibi Po. insigne Concil.* 539. B. & seq. *iterùm*. 550. A. (45)

Melitus: *ad prædicandum Evangelium missus ad Anglos*. 64. A.

Melus nob. Barrenf. *jugum Græcor. ut excutiat ad fugam coactus*. 482. A. *Capuæ receptus consiliat*. B. *& Normanos advenas*. 483. A. *quatuor prælus Græcas vincit*. B. *adversùs eos ad Henricum properat*. 484. A. *iterùm rediens obit*. 485. B. (39)

Melus Meli nepos: *Co: factus*. 486. D.

Meregnanum Opp. Mediol. 759. D. *eversum*. 970. A. *in potest. Vicecomitum*. 1091. A.

Meregnanor. fam. Mediol. 462. A.

Mesopotamia: *à Sarracenis invasa*. 103. B. *iterùm*. 694. C.

Messana Urbs Sicil. *capta*. 848. A.

Mestrium Cast. Trivisinum. 987. C.

Metamaucum Inf. *terræmotu submersa*. 609. D. (84) *ad eam Ep. sedes traducta*, 103. B. *armator. manu exactis Ducibus alter coronatur*. 256. B. *Heraclianos suscipit*. 257. A. *spoliatum relictum ejus incolæ abscedunt, à Pipino dirutum*. 260. A. *incensum*. 284. B. *ab Ungaris tentatur*. 382. D.

Metapontum Lucaniæ Urbs confin. Apul. *ad eam exerc. in Sarrac. & Græcos*. 437. C.

Methodius Patriar. CP. *Joanne abdicato suffec.* 295. A. *relegatus*. 275. C. *obit*. 300. A. (14)

S. *Methodius*: *floret*. 282. D.

Metropoleon diversitas. 433. (13)

Mets Gal. Belg. Urbs: *ibi Ludov. Ecclesiæ reconciliatur*. 288. A. *alius ibi conventus*. B. *ibi Lotharius Regnum ordinat*. 296. B. *ibi conventus*. 313. C. (41) *Ludovici portio*. 323. A. *à Nortmanis capta*. 346. C. *à Crasso obsidetur*. D. *ejus Ep. obvius Othoni M. à conjuratis se dividens*. 416. B. *reliquiis decoratur*. 438. A.

Michaël Raven. Ecclesiæ Scriniar. *Archiep. per seditionem suffultus, à Pontif. & Pop. rejectus*. 215. A.

Michaël Rangabe: ad Imper. Or. *elevatus, Legatos mittit & audit, fœdus instaurat*. 262. B. *fugatus, mœrore Monachus factus*. C.

Michaël Monachus: *pro reponendis Ss. imaginibus votum promovet infirmo*. 295. B.

Michaël Balbus Imp. Or. *Leone occiso, ejus impia dogmata & nefaria gesta*. 275. C. & seq. *Legatos pacis ad Ludov. & Ro. Po. mittit*. 279. B. 281. C. *à Sarracenis Siciliam defendit*. 282. A. *obit*. B.

Michaël Porphyrogen. cum matre Imp. Or. *excipit*. 295. A. *avunculum Bardam Cæsarem creat*. 309. B. *Legatos ad Po. mittit*. 310. A. *Ludovicum rogat ut Sarracenos pellat*. 316. A. *Pontificem instigat, occisus*. 318. B. (47)

Michaël Paphlago Imp. Or. 497. A. *obscœnis amoribus evec.* (77) *obit*. 505. A.

Michaël Calaphates Imp. Or. *exercitum in Apul. mittit*. 505. A.

Michaël Cerularius Patriar. CP. *universalis nomen sibi arrogat*. 526. C. (52) *ad eum Legati & literæ*. D. *in Concil. accedere renuit*. 528. D. (56) *territus pœnitet*. E. *damnatus*. 529. A.

Michaël Stratioticus Imp. Or. 532. B. *abdicatus*. 534. B. (5)

Michaël Ducas Parapinaces Imp. Or. 554. A. *dejectus ad Robertum confugit*. 575. A. (95) 581. C. (9)

Militia: *cui ætati condicta*. 618. A. *duo expeditionum genera*. B. Italicæ *disciplina*. 447. E. *genera duo*. 618. B.

Milo Co: Veronæ à Berengario I. R. educatus: *ejus mortem vindicat*. 393. B. *Arnoldum accitum excipit*. 402. A. *pulsus cum eo*. B. *Hugoni I. R. suspectus, vafer fugit*. 410. A.

Milo Ep. Patavinus Henrici III. propinquus: *eum rogat*. 583. D.

Milo Cardanus Archiep. Mediolanensis. 826. C. (11)

Mincius fl. Cænomanor. in Padum affluens: *apud eum nuptiæ celebratæ*. 500. C.

Mindali factionis Imolæ Principes. 997.

Minerbium Opp. ad Lacum Comenf. 750. A.

Minora Urbs Apuliæ *à Pis. capta*. 678. B.

Minorica Inf. Mediterran., *ibi Sarraceni à Genuensibus victi*. 698. E.

Minulfus Longob. Dux Inf. S. Julii: *Catholicus impavidus*. 43. C. *deficit*. 45. B. *vitâ punitus*. 53. A.

Minuti fam. 549. (43)

Miracula plura. 93. D. 528. C. 670. C. 696. C. 699. A. D. 1070. A. 1092. C.

Miraculum: Ticinenses *conservans*. 19. A. Spoleti *in Arrianum Epis.* 35. C. Monachor. *oppressor. evadentium*. 42. B. Veronæ. 43. D. Romæ. 51. B. & 52. A. Gentilem *protegens*. 53. B. D. *columbæ ad aures & percussionis in quiete interficientis*. 78. C. *repentinæ sanitatis*. 86. B. Monachi *resurgentis*. 93. D. *invasi aggressoris sanati*. 94. B. Hierosolymæ, *per Crucem*. 96. A. *repentinæ* cœcitatis *in Spatharium*. 110. B. *atro incendio afflata scriptura*. 147. C. *in translatione* S. Augustini. 163. B. C. Berithi *insigne*. 210. A. *repentinæ* sanitatis, *& membror. usus restituti*. 247. D. *repent.* san. 295. B. *liberationis à Basilisco & incendio*. 301. A. C. *Ss.* imaginum *cadaver salutantium*. 368. A. dæmoniaci *sanati*.

438

438. A. in morte Abbatis Locedens. 494. A. (61) S. Ambrosii minitantis. 500. A. (84) sanguinis Crucifixi. 517. B. punitionis. 522. C. (42) confessionem Episcopor. causans. 531. A. dæmoniaci & infirmi liberationis. 554. C. sanationis Po. 593. C.

Missi qui. 442. A.

Modoetia: Cast. prope Mediol. nobilitatur. 68. B. donariis augetur. 87. A. ibi Caroli M. coronatio. 229. B. & Bernardi. 264. B. (92) & Lotharii. 277. C. (13) ibi moratur Bereng. Imp. 390. A. coronatur iterum Conradus. 491. A. fœdus init. 646. D. ibi coronatur Conrad. II. 658. C. ibi coronatur Frider. 738. C.

Mœsia: invasa. 243. A. ibi in Bulgaros prælium. 262. B.

Moguntia Urbs Germ. prope eam Carolus M. 241. B. ibi Regnor. Conventus. 249. D. ibi Otho M. ægrè receptus. 416. B. à Conrado conjuratore tenetur, ab Othone M. obsessa. C. ejus Ep. quid agat in Imp. consecrat. 444. A. Othon. III. recipit. 450. B. Monaster. ibi consecratur. 497. C. ibi Conventus indictus pro Regis divortio. 550. B. in Simoniacos & Nicolait. 561. C. in Rom. Po. 565. B. ibi Rodulfus coronatur. 571. E. ibi Eppor. conv. præsente Henrico III. 588. B. Henrici III. mora. 607. C. 609. D. ibi conventus indictus. 610. C. cur ad eum Henricus IV. 620. C. ibi conventus quo à Rege Archiep. instituitur. 630. C. ibi Lothar. II. Imp. eligitur. 655. C.

Molendina: quibus concessa. 442. D.

Mombaruccius Opp. Montisferrati à Mediolanens. captus. 940. D.

Momyllus: Imp. abdicare coactus. 3. D.

Monachi: vexati. 23. A. oppressi, miraculo evadentes. 42. B. jus eor. Abbates eligendi. 59. A. eorum disciplina Concilio refecta. 82. B. martyrio traditi. 90. A. (36) miracula edunt. 94. A. privilegiis decorantur. 97. A. in Oriente conflictati. 211. B. 275. C. deterint. 282. C. trepidâ fugâ paucis fac. sublatis à Sarracenis, Teani se recipiunt. 350. A. Monasterio spoliati à Principibus. 410. A. restituti. B. doctrinâ florentes. 448. C. Benedictini præcipui. D. Cassinates ad Conradum accedunt. 501. A. se subdentes. 677. C. instituti Humiliati. 513. A. (15) S. Zenonis privil. affecti. 587. C. salutiferæ militiæ devoti. 601. B.

Monasteria: plura in Oriente vendita. 211. B. donariis aucta à Po. 135. D. eor. possessiones cumulatæ. 232. C. eor. restauratio indicta. 237. B. profanis concessa. 282. C. ab Othone M. ædificata & ampliata. 420. C. diruta. 488. B.

Monasterium: Cassinense eversum. 42. A. B. restituitur. 163. A. solemnissimè consecratur. 190. D. ejus privil. diploma. 191. A. donis & privileg. auctum. 240. B. thesauro spoliatur. 296. A. (6) citeriores ejus cellæ incensæ. 300. C. superius & inferius inceuditur. 350. A. instaurari cœptum. 386. A. ornatur. 389. A. ejus incolæ captivi, redempti. 405. C. à Principibus, Monachis ademptum. 410. A. restitutum. B. ab Othone invisitur donis augetur. 469. A. terræmotu decutitur. 474. A. in seditione. 477. C. (8) recipit Po. & Imp. & muneratur. 487. A. detrimentis afficitur. 494. B. 509. C. à Conrado Imp. invisitur, muneratur. 501. A. & seq. à Nortmanis infestatur. 509. C. ab Henrico II. invisitur, atque donatur. 516. A. à Leone IX. invisitur. 519. A. (30) 521. A. (34) ibi Po. ægrotat. 535. A. (8) ibi Basil. inchoata. 548. C. (41) à Po. consecratur maximo Procerum concursu. 553. B. C. (58) ibi miraculosæ sanationes. 554. C. perductus Greg. VII. à Roberto. 586. C. ad eum confugit Desiderius Pontificatum respuens. 589. B. & 590. A. ibi Po. & Principes. B. per S. Benedictum sanatus. 593. C. acribus controversiis conflictatur. 632. B. (21) ibi celebrat Honor. II., Abbatem increpat. 652. D. (71) à Roger. Sicil. Rege expoliatum. 683. B. ab Alex. III. invisitur. 809. D. à Marcoaldo obsessum. 858. B.

Domini Salvatoris instituitur. S. Benedicti Civitas nominatum. 308. C.

S. Vincentii direptum. 315. B.

S. Andreæ à Nortmanis adortum. 509. C.

Virginum prope Cassinum ædificatum. 193. A. - Parif. S. Dionisii Ro. Po. excipit. 200. D. ab eo ara dicata. 201. B. Ludovico assignatur. 287. A. ibi Calvus Imp. 331. A. ibi Balbus. 337. A. - S. Cunegundis à Regina initur. 283. D. - Viennense ad eum Carlomanus. 202. A. - Venetiis ædificatum S. Benedicto. 208. A. (6) - Brixiæ S. Juliæ Martyri constructum. 208. B. prædiis cumulatur. 215. B. - Veronæ S Zenonis constructum, ibi Pipini tumulus. 261. B. - Beneventi duo sub Impp. protectione. 304. A. Prumiense à Lothario Imp. initur. 307. C. à Nortmanis incensum. 346. C. - Luxoviense constitutum. 83. B. - Bobiense constructum. 83. B. dotatum sanctitate excellit. 84. A. ejus bona confirmata. 91. A. ut sibi subjiciatur curat Ep. Dertbonens. 96. C. exemptum declar. 97. A. privil. afficitur. 466. C. - in Campo Coronatæ ædificatur. 140. C. - extra Papiam construitur. 187. B. donis auctum. 406. B. (12) 467. B. in monte Bardonis Bercetum dictum, ædificatum. 187. B. refectum. (71) - in Olonna excitatum. 187. B. - in monte Soracte. 190 C. - apud Fananum constructum. 195. B. - Nonantulanum conditur & decor. 196. A. ejus hospitium. B. privil. decoratur. 377. A. incenditur. 382. E. restitutum. 385. B. Sanctor. corpora inde ablata restituuntur. 386. C. (71) extrahuntur. 403. B. ejus Monachis honor redditus. 467. A. - Placentiæ Ss. Xysti & Agap. constructum. 327. A. (70) incenditur. 393. D. privil. afficitur. 413. D. ejus eventus. 499. A. (82) - apud Suessionas S. Medardi ibi Balbus. 337. A. - in agro Mantuano fundatur. 452. B. - Mediolani fundatum. 354. A. - S. Celsi construitur. 462. A. - Bambergæ duo ædificantur. 476. B. - in agro Arretino eremitar. Camaldulensium fundatur. 477. A. (15) - in agro Taurinatium Fructeriæ obit Ardoinus. 480. D. (28) - in agro Vercellensi Locediæ construitur. 485. A. restauratur. (37) - apud Brixillum & S. Genesii ap. Parmam constructa. 408. C. Moguntiæ consecratur. 497. C. - Cluniacense invisitur à Ro. Po. 517. C. - Pontidense Mediolan. & Bergom. medians fundatur. 601. C. (57) ibi Civitatum It. conventus. 777. C. - Cavense ibi obit Antipapa. 646. C. (59) - Morimundens. in ditione Mediol. origo. 815. A. (60) - Charævallis à Mediolanens. extructum. 671. B. - S. Ana-

Anastasii ad aquas salvias *ab Inn. II. exornatum*. 684. A. - Farfense, *ibi Eugen. III.* 691. B. - S. Eustorgii *à Mediolanens. dirutum*. 745. B. - *trium Magorum Regum corpora ibi inventa. ibid.* - S. Justinæ Paduanum *in clientelam recipit Alex. III. Pont.* 791. A. - Floris in Calabria. *ibi Joachemus Abbas vaticinii laude florens*. 834. D. - S. Bened. *inter* Padum & Larionem, *ibi Inno. IV. Pont.* 1011. C.
Monetæ signandæ jus concessum. 519. B. - *quibus concederentur*. 442. D.
Moniales: *violatæ*. 488. B.
Monopolis Apul. Urbs. *Hugonis Nortm. portio*. 506. D.
Monorbinum Apul. Peucet. Opp. *Ranfridi Nortm. portio*. 506. B.
Monotbelitæ : *Concilio damnati*. 109. B. *item Romæ*. 131. A. *inde Concil. Æcumen.* 132. A. *Imperatoris favore excitantur*. 153. B. (1)
Mons-Albanus Cast. Mutin. 1068. C.
Mons-altus Latii Opp. *occupatum*. 620. E.
Mons-apertus Opp. Florent. *ibi prælium*. 1046. D.
Mons-Bardonis viæ Æmil. *per eum in Tusciã Grimoaldus*. 123. A. *eum pertransit Arnulfus Imper.* 365. B. *superat Adelbertus Marcb.* 373. A. *ad eum Henric. IV.* 623. B.
Mons-Bellus Opp. Æmiliæ agri Mutin. *bello à Longob. captum*. 170. B. *obsidetur*. 594. D. *Henri. III. fil. hoc oppugnans ibi occiditur*. 595. A.
Mons-Budellus Opp Bononiens. 936. A.
Mons-Clarus Opp. Brix. *ab Icilino captum & incensum*. 958. C.
Mons-Feretri Urbs Pentap. *restituta*. 204. D. *ejus fines deprædati*. 217. D.
Mons-Ferétri Opp. in Duc. Spolet. *ibi firmatur Bereng. II.* 422. B. *ibi obsessus*. 426. B. *premitur*. 427. A 429. C. *captum* E.
Mons-Flasconis Opp. Etruriæ *cumTusculo ab Alex. III. permutatum*. 788. A.
Mons Glez nie prope Laudam. 732. D. (37)
Monsilicis Opp. Venetiar. *tentatur*. 67. C. *captum*. 68. A. *ab Icilino captum*. 558. A. *recuper.* 1035. C.
Mons-Malus Pentap. Opp. *ibi consedit Henric. IV.* 624. D.
Mons-Maurus in Alpib. Cott. ap. Fraxinerum *Monbron* dictus, *ad eum refugiunt Sarraceni*. 407. B.
Mons-Rotundus Opp. Brix. *eversum*. 872. B.
Mons-Acutius Opp. Imol. *à Bononiens. captum*. 850. B.
Mons-Turturum Opp. Mutinens. 968. D.
Mons-Vallasius Opp. Mutin. 1057. B.
Mons-Umbrarius Cast. Mutin. 1068. E.
Mont cellum Cast. Pistoriens. *à Bonon. captum*. 896. A.
Monticuli Factionarii Veronens. 881. A. *ab Azone in potestatem adducti*. 882. B.
Montiæ, sive *de Modoetia* famil. nob. Mediol. 1097. B. (91)
Montorphanum Opp. Mediol. 1091. A.
Moravia: *in paternor. divisione Carolomani portio*. 332. A.
Mortaria Urbs Duc. Med. *unde nomen accepit*. 222. B. *à Mediolanen. quassata*. 869. D. *iterùm*. 899. D. *iterùm rupta*. 1015. B.
Morimundum Castr. Mediol. *dirutum*. 987. A. (57)
Mosa fl. Germ. *apud eam Nortmani devicti*. 349. C.
Mosium Opp. ad Mincium fl. 957. B.
Mosomum Gal. Belg. Opp. Diœc. Remens. *ibi Conventus Episcopor.* 460. B.
Motius Monsilicensis *Icilinum insultans occis.* 1016. D.
Motta Mediol. inter & Laudam Opp. *munitur à nobilibus ejectis*, *qui* Mottenses *dicti*. 490. B.
Moyses Archiep. Ravennæ. 696. B.
Mulcta *nobilis popularem Mediol. interficientis*. 509. A.
Mulier: *judicium ferro ignito probans, castris donata*. 463. B. C.
Mulieres Crucem contra Sarracenos suscipiunt. 700. B.
Mummolus Fr. Dux: *advers. Longobardos*. 24. B. *Anagniam occupat*. 25. A.
Munera: *augustissima à Ro. Po. ad Carol. Martel. missa*. 180. C. *à Carolo M. Eccles. Metropoleis disposita*. 261. C. *Basilicis testata*. 265. B. *donata*. 267. A. 334. D. 427. A.
Munichis: *solus mirá fortitudine de prælio evadit*. 146. A.
Munticuli factionarii Veronens. 782. B.
Musatus Sarracenor. Rex: *Sardiniam tenens à Pisanis adoritur*. 475. B. *Pisas capit*. 476. A. *devictus*. 478. B. (20) *recuperata Sardiniâ, captus*. 482. B. (30) *Sardiniam recipit, munit*. 521. B.
Musca Fam. Comens. 651. C.
Musca Turrianus à Comens. libertate donatus. 1101. B.
Muscala Opp. Pistoriens. 910. A. C.
Mutiliana Opp. Etruriæ. 770. B.
Mutilianæ Comites. 968. C.
Mutina: Æmil. Urbs *capta*. 17. C. *ejus Ep. possessionibus decoratus*. 140. C. *S. Geminiano illustris*. 188. C. *ejus Ep. possessione donatur*. 189. A. *in ejus campis Nonantul. Monast.* 196. A. *ejus Ecclesia privil. aucta*. 240. C. 276. D. 312. E. 361. B. *ibi acta Concil. Raven. servantur*. 369. D. *Lamberti Imp. diploma servat, ab eo privil. obtinet*. 373. A. 376. D. *à Bereng.* 381. A. *intacta ab Ungaris*. 382. D. *à clade recepta, dono R. resarcita*. 384. B. *bona ejus, Canonicis ab Episcopis donata confirmantur*. 404. B. *ejus Episcopo bona Comaclens. agri donata*. 412. B. *optimá Abbatiâ ejus Ep. donatur*. 425. C. *agro & vectigalibus*. 438. C. *intercessione Sanctorum protecta*. 475. D. *ejus Ecclesiæ bona confirmata*. 492. B. *aucta*. 502. C. *ejus vicissitudines, de munienda & restauranda diploma*. 529. D. & sequ. *ejus ager populatur*. 594. D. *ejus nova Basil.* 603. A. *à Po. dedicatur*. 619. C. *à subjectione Ravennati ejus Ecclesia exempta*. 620. A. *ibi legati cum fœderatis alloquuntur*. 791. C. *civili bella labefactata*. 925. C. 942. A. *inde Gibellini exire compulsi*. 1053. B.
Mutinenses: *eor. manu adjuta Mathildis*. 609. B. *à Bononiens. victi*. 687. D. *fœdus cum Parmensibus ineunt*. 705. D. *cum Bononiensib.* 791. B. *contra Regienses arma movent*. 814. C. *à Lucio III. specialiter benedicti*. 822. C. *in Bononiens. præliant*. 877. A. *cum Frinistibus*. 878. C. *à Salinguerra victi*. 897. B. *à Frid. II. Imp. privil. servati*. 914. E. 929. A. *in Bonon. præliant*. 935. D. 937. D. *ab ipsis deturbati*. 962. A. *à Bononiens. fracti*. 1000. A. *eisdem se dedunt*. 1001. E. & sequ. *civili bello afflictati*. 1006. C. *Opizoni se tradunt*. 1100. D. (100) 1104. B.
Myra Lyciæ Urbs: *eâ extracti cineres S. Jo. Baptistæ*. 602. D.

Nam-

N

NAmburgum Urbs Germ. ibi moritur Benedict. V. abdicatus. 431. A.
Napus à Sucio Vistarinus Laudensis. 1064. D. in carcerem ductus. 1066. C. (33)
Napus Turrianus. 1056. D. perpetuus Antianus Pop. Mediol. 1058. C. Vic. Gener. Mediol. 1079. A. prælio victus & captus. 1085. E.
Narentani Pop. Dalmat. insidi cladem inferunt Venetis. 291. A. eisdem subjecti. 466. A.
Narnia Opp. Umbriæ ad Naeim fl. pestilentià affligitur. 54. C. dolosè captum. 160. C. restituitur. 161. A. ad Ro. Po. ditionem transit. 172. B. (42) ad Pontificem Legatus Regis obvius. 184. C. ejus patrimonium Po. institutum. 185. C. à Longob. recipitur. 197. B. paulo ante restitut. iterum occupatur. 203. C. ibi barbariee captivor. 347. A. à Frid. II. Imp. captum. 977. B.
Narses: Italiæ Dux arbiter. 4. D. de eo Romanor. literæ. 8. B. contra eum irata Augusta, convicio revocatur. D. minime respondet, Neapolim tendit. 9. A. injuriam ulturus Alboinum invitat. B. à Ro. Po. lenitus, dolore interit. 10. C. cadaver cum ejus thesauris CP. missum. 11. A.
Natalis Archiep. Mediol. 191. C. (78)
Naves: igne græco consumptæ. 407. B.
Neapolis: Campan. Metrop. in magno periculo nisi Dux mittatur. 55. A. fide violata occupatur. 86. A. oppugnata cadit, Dux novus imponitur. 88. B. per eam transit Imper. 121. D. Ro. Pontificem recipit. 149. B. ibi Langobardi captivi. 160. A. obsidione capta. 271. A. ejus regio vastatur. 315. A. ejus ditio quibus adjuncta. 441. D. occupatur à Pandulfo. 494. B. in ejus regno juris Ecclesiæ principia. 539. B. & sequ. à Nortmanis obsidetur. 574. C. (92) obsidione soluta. 575. B. à Saladino capta. 825. A. ab Henrico Imp. obsessa. 841. A. ei obedit. 848. A. ab Inn. IV. Pont. capta. 1019. A.
Neapolitani: classem ornant in Sarracenos. 302. C. impulsi ad fœdus Sarracenor. 332. B. in malo perseverant. C. in Sarracenos juncti. 375. B. 453. A. ad partem Ecclesiæ redeunt. 1012. D.
Nemesis Urbs Cypri. 948. E. (44)
Nepes Tusciæ Opp. nunc Urbs: Ro. Po. ditio fit. 172. B. (42) subactum. 774. B.
Neustria: Prov. ultra Sequanam fl. Nortmanis à Crasso concessa. 352. B.
Nicea Urbs Provinc. in Gal. ad mare liguſt. à Sarracenis vastatur. 263. B.
Nicæa Bithiniæ capta. 602. C. (62) ibi Justinian. II. 149. D.
Nicephorus Patric. & Logotheta Irenem comprehendit, Imp. arripit. 254. B. fœdus cum Carolo percutit. 255. C. (68) Joanni Venetor. Duci favet. 255. D. ab eo acceptus. 256. A. classem parare dicitur. 257. C. quam in Adriaticum mittit. 258. B. pluries victor, prælio cadit. 262. B. (86)
Nicephorus: Leonis Imp. Or. legatus auditur. 267. A.
Nicephorus Patriar. CP. imaginum cultum defendens relegatus. 263. A. (89) restitutionem ear. postulat. 275. C.
Nicephorus Barda Foca Imp. Or. 432. C. de Privignæ matrimonio requisitus. 435. B. (18) 436. B. simulator. 437. A. ejus infidelitatis causâ Græci ex Italia pulsi. D. 438. A. occisus. B. uxore adnuteate. (26)
Nicephorus Botoniates Imp. Or. Michaële Duca dejecto. 575. A. concil. Po. communione secretus. 576. C.
Nicetas Eunuc. Patriar. CP. 211. A.
Nicetas Patric. cum classe in Adriatico. 258. B. pactis induciis redit. C.
Nicolaitæ: initium. 347. C. progressus. 511. C. damnati. 530. C. D. pro eis Mediolanens. 535. A. (9) detestati. 542. A. in eos decretum. 548. A. (38) Germ. inficiunt. 553. A. eor. mos. 597. A. damnati. 610. B. reliqua V. verbo Germ.
Nicolaus Ro. Po. invitus elec. præsente Imp. consecratus, ab eodem maximè cultus. 309. A. suffraganeos Raven. audit. D. legatis auditis, suos CP. mittit. 310. B. volumina & literas Imp. Or. recipit. Episcopos convocat. 311. B. de eor. sententia Raven. Archiep. interdicit. 312. C. decreta mentem suam exponit. 313. A. de Lotharii divortio sollicitus. 314. A. ad injustum matrim. dirimendum mittit. D. Carolo Calvo Thietbergam commendat. 317. B. Lotharium monet. 318. A. à Michaële impulſ. legatos mittit. B. turbatur, obit. 319. B.
Nicolaus Patric. Dux Græcor. in Sarracenos copias ducit. 388. A.
Nicolaus II. Ro. Po. ad abrogandum Bened. X. concil. celebrat. 537. A. (15) duos futuros Po. elevat. B. operosa repetit. C. legem comitior. statuit. D. Ecclesiar. collationem laicis probibet. 538. C. à simoniacis promoveri vetat. D. formulam fidei Berengario traditam in Provincias mittit. 539. B. in Concil. Melphiano Principes subdit Ecclesiæ Ligios. D. canonicos in fid. recipit. 542. C. obit. 543. B. (25)
S. Nicolaus Ep. Myrens. ejus ossa translata. 603. A.
Nicolaus Doria Januens. 854. A.
Nicolaus Ep. Regiensis Bononiæ, & Mutin. pacem curat. 938. A.
Nicolaus Patriar. CP. Mediolan. moritur. 1011. A.
Nicolaus Quirinus Legatus Venetor. ad Bonon. 1066. A.
Nicolaus Bacialerius Bonon. in prælio occis. 1081. A.
Nicolaus III. Ro. Po. 1088. A. Privil. Monachor. Camaldulens. confirmat. C. Senatoriam Urbis dignitatem restringit. D. Romandiolam recuperat. 1089. B. moritur. 1093. A.
Nicomedia Bithyniæ Urbs: ad eam Ro. Po., solemni pompâ exceptus, inde Imp. ad ejus pedes. 149. D. ibi celebrat. 150. A. apud eam prælium pro Imperio. 160. B.
Niger Crassus Mediolanens., Prætor Parmæ. 798. B.
Nigrinum Cast. Papiens. à Mediol. dirutum. 901. B.
Nimbus: improvisus multos punit. 296. E.
Nizo Ep. Frisingens. missus Raven. 522. C. injuriosa evomens in Ro. Po. illicò punitus. (42)
Nola Urbs Campan. ab Ungaris direpta. 405. C.
Nomenclator ad Pipinum missus. 213. A. ad Ludovicum Imp. Legatus. 266. A. 276. B. 281. A. & D. conjurat. 331. A.
Nomentani ad Alliam fl. vastati. 540. D.
Nonantula in campis Mutinæ: apud eam Monast. 196. A. ejus Monachis honor redditus. 467. A.
Nonantulani à Mutinens. deficiunt, & Bononiensibus se tradunt. 664. C. in auxil. Mutinens. 877. B. Bononiensibus obediunt. 996. B.
Nordbertus Ep. Regiens. ad Imp. Legatus. 265. B.

Norimberga Germ. Urbs: ibi conventus. 820. B.

Normanni: Apuliâ & Calab. occupatis Regnum Neapolit. constituunt. 231. B.

Northusen Germ. loc. ibi conventus. 610. A.

Normani, seu Norveggiani: Frisiam invadunt. 289. A. Franciam ineunt. 345. A. Grumiense Monast. incendunt, ac Treviros, Metas capiunt, ibi obsessi. 346. C. ingenti auro accepto finibus excedunt. D. Franciam incursant, auro pacati. 349. B. iterùm se inferunt. ibi. Lotharingiam, Galliamque Belgic. invadentes devicti, donis à Crasso dimissi. 349. C. iterùm ad Sequanam, bis cum Crasso præliantes. 351. D. Parisios obsident. 352. A. barbarie Crassum cogunt ad Neustriam eis concedendam. 352. ad fidem Christi conversi. 368. B. quadraginta eorum prodes. 482. C. & seq. catervatim in Ital. devicti. 483. (33) superstites commendati. 484. A. ad bona Monasterior. tuenda acciti. 485. A. Henrici auxiliatores. 486. D. à Conrado aggregati. 493. (60) opem præstant. 494. A. auxiliares in Sicil. Sarracenos vincunt. 504. A. (93) ab eâ profecti. ibi. ad Apul. Græcis eripiendam excitati. 504. C. (95) secundo prælio victores. 505. B. (96) 506. B. C. elati infesti. 509. B. etiam Monasteriis. C. oppressi. D. devicti. 510. A. B. ditionem Ecclæ. invadunt. 512. A. invalescunt. 521. A. contra eorum ferociam provisum. 524. A. in eos bellum decretum. 525. B. pacem petunt, erepta reddere nolunt. C. victi, inde victores, ad deditionem Pontificem cogunt. 526. A. Salerni Principe à conjuratis confosso, ejus filium in Sede reponunt. 526. B. fines Ecclæ. incursantes. 536. A. eorum deprædatio à Po. inspecta. 537. C. incursantes Po. cogunt. 539. B. & seq. pro Ecclesia & Po. militant. 540. D. in Sarracenos Siciliæ. 545. A. (31) in eos interdictum. 557. E. & seq. auctoritas eos absolvendi. 565. A. in Sicilia prosperati. 566. C. Salernum capiunt. D. Beneventum capiunt, Neapolim obsident. 574. C. (92) inter se pugnantes. 575. B. in Græcia prosperati. 578. A. (3) 583. C. Ro. Po. tuentes. 586. A. & seq. timent Germanos. 627. E. à Comite Siciliæ subjugati. 650. B.

Novale Cast. Tarvisinum. 987. C.

Novaria Urbs: ditiom. Mediol. in ejus agro Ragumbertus victor. 144. B. item. 145. C. ibi necatus Burchardus. 396. A. capta. 480. B. in ejus Antistitem concil. sententia. 542. E. expugnata & incensa. 622. D. fœdus init. 646. D. Vidoni Co. Blandrati concessa. 714. C. civil. bellis afflicta. 1052. C. sub imperio Turrianor. ib.

Noviomagum Urbs Batav. ad Vahalim fl. ibi Ludov. Imp. conventum habet. 276. B. 284. A. venationem. 280. C.

Novum Opp. Regiens. 999. C.

Numana Pentap. Urbs: Piceni locus, in quo Patrimon. Ro. Po. institutum. 185. C. restituitur. 204. D.

Nuncii, qui. 442. A.

O

OBelerius primus Ep. Olivolæ ins. Venetor. æstuar. ejus Diœces. 233. A.

Obelerius Metamauci Tribunus excedere coactus, Dux Venetorum declaratur. 256. A. armata manu Coronam accipit Ducalem, fratres consortes adsciscit. B. Heracliam evertit. 257. A. ad Carol. M. accedit. C. fœdus contrahit. 258. A. pacis negotium impedit. 259. B. tamquam Francor. amicus à fratre pulsus. D. Ravennam tendit. 260. D. Legatis Caroli M. ad Nicephorum adjunctus. 261. C. oppidum in Istria occupat, suspensus. 284. B.

Obertus ab Orto Mediolanens. Cons. 713. C.

Occidentale Imp. renovatum. 251. A. & seq. turbatur. 283. A. Lothario confirmatum. 295. D. pro eo asciscendo certamina. 327. B. ad Italor. manus (1) pessima sibi conferunt. 355. A. in Othone renovatum. 424. A. ampliandum. 435. B. consecrationis ordo. 444. A. de ejus præsentatione controversia. 493. A. B.

Ocimianum, seu Octimanum Opp. Montisferrati. 745. (49)

Ocriculi Tusciæ Urbs: Ro. Po. ditio fit. 172. B. (42) capta. 217. D.

Octavianus Alberici Tuscul. fil. ad Pontif. evectus. 419. A. (46) Vide Jo. XII.

Octavianus Card. Frid. Imp. cum armatis præcedit. 721. A. Legatus Had. IV. ad eumdem. 744. B.

Octavianus ad Pontif. evectus. 752. C. Vide Victor IV.

Octavianus Card. Ep. Ostiensis in Lombardia Legatus. 877. C.

Octavianus Ubaldinus Card. Legatus. 990. A. ad Parmam tuendam profectus. 993. B.

Odbertus, seu Odelbertus Archiep. Mediol. 266. B. (96) mortuus. 270. D. ejus mors. 285. (33)

Odbertus March. ad Othonem M. supplex. 421. B.

Oderisius Co. Marsor. manum adit in Cives Capuæ. 457. B.

Oderisius Abbas Cassi. à Po. subrogatus. 591. E. ab Honorio II. increpitus. 652. D. (71)

Odingæ Bavar. loc. ubi moritur Carolomanus Bavar. & It. Rex. 342. B.

Odo Ep. regium ornatum à Balbo recipit filio ejus deferendum. 341. B.

Odo Abbas Cluniacens. pacem procurans ferro appetitur. 405. A. pro assensore supplex, pacem transfigit. B.

Odo Celticæ Co. Rodulfi sororius: Burgund. armis ad se traducere nititur. 496. B. pacem petere coactus. (74) iterùm obsides dare compellit. C. (75)

Odo Cancellarius in Etruria male præliat. 1096. A.

Odoricus Vicecomes Prætor Veronæ. 881. C.

Offa Cantuarior. Rex: religionis causâ in Monachum attons. 137. A. (53)

Oldericus Pal. Co. in Berengar. Imp. seditios. capius repetitur, negatur, dimittitur. 391. A. occisus. C.

Oliventum Apul. Opp. ibi fusi Græci à Normannis & Aversanis. 505. A.

Olivola ins. Æstuar. Venetor. Episcopo Metamauci subjecta. 103. B. Ep. proprium obtinet. 233. A. dissidii caussâ. 255. D. ad eam Metamaucenses & Veneti sua conferunt. 260. A. tentatur. B. Episcopo destinata, inde Venetiar. nomine appellatur. 261. A. Episcopi Metamauci sedes. 609. C. (84)

Ollius fl. apud eum paludes & insulæ. 15. C. trajicitur, submergit. 621. C. absorbet Cremonens. & Bergomates. 842. B.

Olonna Lombard. villa ibi Ludov. 376. D. ibi fœdus renovatum. 413. C.

Olympius Cubicular. Exarchus Episcopos & Ro. Po. cogere jussus. 108. C. de typo exponit, frustrantur ejus conatus. 109. B. sacrilegum

fraude

fraude tentans, miraculo perculsus. 110. A. B. veniam postulat obediens Pontifici. C. perit. 111. A.

Omnibonus Ep. Veronensis. 766. E. (28)

Onera: Italor. plures species. 618. C.

Opitergium Venetiar. terrestris Urbs: à quo gubernatur insidiis cruentatum. 87. D. Romanis auferendum. 101. D. deditum Longob. 102. A. primores ejus Heracliam condunt, agrestes Equilium. C. deletum, & ejus fines divisi. 123. B.

Opizo Atest. Hugonis fil. superatur. 479. B.

Opizo, March. Malaspina, Derthonam munit contra Frid. Regem. 716. A. cum auxiliat. 781. B.

Opizo Rinaldi Estens. fil. 1012. D. in aux. l. Caroli Audegavens. 1056. A. Mutinam obtinet. 1100. D. (100) Mutinam & Regium Rodulfo subigit. 1104. B.

Oppenheim Germ. Urbs: ad ejus conventum pauci. 565. A.

Orbitum Tusc. Oppid. à Longob. invasum, repetitum. 81. B. Ro. Po. donatur. 225. B.

Ordo FF. Prædicatorum fundatur. 916. B.

Ordo FF. Eremitar. approbatur. 1019. C.

Ordo S. Mariæ Frotrum Gaudentium ab Urb. IV. Pont. confirmatur. 1047. B (44)

Orientale Imp. tumultuat. 72. A 82. B. 142. B. ibi Catholici vexati. 107. C. exultat Ro. Po. suscipiens. 149. C. 150. A. iterùm pessimè habiti Catholici. 168. C. & explosi. 201. A. prodigiis plenum. 209. A (10) dissidiis afflictum. 211. A. & seq. impiè administratum. 282. C. & seq. ex Ital. abrogatur. 438. A.

Orlandus Canossius Prætor Bonon. 1091. C.

Orta Tusciæ Urbs: à Longob. capta. 25. C. iterùm à Romanis. 57. B. ad Ro. Po. ditionem accedit. 172. B. (42) à Luitprando capta. 180. A. retenta. D. restituitur. 185. C. D. ibi firmatur Albertus Tuscul. March. 394. D.

Ortona Urbs Apul. capta. 254. C.

Oscasilis Opp. Brixian. à Mediolanens. eversum. 870. A.

Osmundus Norman. Giselberti fr. Capuam venit. 483. A.

Ossa Ossius Mediol. Legatus pro pace ad Frider. Imp. 761. B.

Ostia: Latii Urbs, nunc Campan. Romanæ: naves frumentariæ ad eam. 27. B. ibi classis advers. Sarracenos. 302. D.

Otgerus Ep. Spirens. Othonis M. ad comitia leg. 433. A.

Otho Othonis M. avus: ad recipiend. Mediol. missus. 363. A.

Otho Magnus Dux Saxoniæ Rex Germ. Aquis consecratur. 405. B. Berengarium Epored. March. apud se, & Nuncios advers. istum habet. 406. C. ad Ital. Regnum accitus. 414. D. Litulfum fil. Germ. Regem destinat, Veronam recipit. 415. A. uxorem ducit, Popiæ triumphat. C. Berengarium I. R. regali pompâ excipit. D. ei dedita & fidem juranti Regnum relinquit. 416. A. conspiratores agnoscit. B. Ratisponam obsidet. C. ab eo deficit Bereng. D. ex conjuratis multi ad fidem redeunt. 417. A. à filio increpitus. B. (43) Ungaros & Sclavos prostrat. 418. A. Lotharingiam fratri, Bavoriam filio tradit. B. à Po. excitus in Berengar. II. mittit. 419. A. iterùm à filio increpitus. 419. C. (47) in Sclavos impheitur. D. à Ro. Po. accitus. 421. A. & Proceribus. B. ejus juram. C. Sclavos vincit, Othonem fil. Regem appellat, in Ital. transit. 422. A. Regiam Papiæ instaurat. B. REX ITAL. coronatur. C. (54) amplis beneficiis gratum se ostendit. 423. A. Romæ latissimè IMP. coronatus. 424. A. donis afficit Ro. Po. B. captam Reginam marito remittit. 425. C. de inconstantia Po. miratus. 426. A. incœpta prosequitur. B. Legatis respondet. C. Legatos ad Po. mittit. D. obsidionem premit, dona confert, Romam accedit. 427. A. cum Episcopis Concil. præest. C. iterum Augustalibus insignitus. 429. B. insidiis quæsitus. C. Bereng. II. captivat. E. expeditionem parat. 430. A. Romam milite cingit, Leonem VIII. restituit. C. pro Benedicto V. rogat. E. in Etrur. & Lombard. concedit. 431. A. & seq. pestilentiâ ictus exercitus ejus, in German. abit. 432. C. exercitum in Ital. mittit. D. pro comitiis Legatos recipit & mittit. 433. A. ejus favore potentia Po. aucta. B. ad severitatis exemplum permotus. D. complet. 434. A. Conventus habet. B. C. diplomate firmat. D. Marchiones & Comites instituit. 435. A. uxorem filio accito petit. B. (18) alias provincias ordinat. C. Conventum agit, filium Imp. consortem declarat. 436. A. in Campaniæ Principes ducit. B. obsidem Athenulfum recipit, à Græcis delusus. 437. A. Calabriam & Apul. obtinet. 438. A. donis auget Mutin. Ep., Scrofatum Ducem creat. C. iterùm Theophaniam petit. D. obtinet. (30) Sarracenos dejicere, funeribus impeditus. (31) Franciam adit. 440. A. (32) repentè sublatus. 441. B. (34) ejus laudes, & Regni ordo institutus. ad 449.

Otho II. M. fil. nascitur. 418. B. Germ. Rex declar. 422. A. à patre ejus matrim. procurante in Ital. accitus. 438. B. coronatus IMP. 436. A. in Calab. & Apul. ducit. 437. C. victor. 438. A. uxor iterùm ei inquiritur. D. eam obtinet. 440. A. Franciam adit. B. mortis patris prænuncius. 441. B. solus IMP. patris beneficio firmat. 448. E. Ital. accedit. (41) in gratiam recipit Archiep. Med. 450. A. audit querelas. B. in Ital. invitus tendit. 451. C. conventum habet. 452. A. Romæ convivium sanguinarium agit. C. de prælio fugiens, natatu sibi consulit. 453. C. pernicissimo equo à piratis fugit. 454. A. exercitum recolligit. B. S. Bartholomæi ossa transfert. C. bellum in Græcos reparaturus, & in Venetos facto Veronæ edicto, Romam revertit. D. obit. 455. A. (57)

Otho Dux: prælio perit. 453.

Otho III. II. fil., M. nepos Rex Germ. infans electus, tumultibus hinc inde occupatur. 455. B. (58) (59) à Ro. Po. & Mediol. Archiep. accitur. 459. A. B. Mediol. obsidet. C. ibi REX ITAL. coronatus. 460. A. (71) usurpato jure Po. declarat. C. cum Romualdo pernoctat. 461. A. Principem Capuæ abrogat, alterum sufficit. 462. A. B. (74) IMP. coronatur. B. (79) capite damnat Co. Mutin. 463. A. conventum habet. B. uxorem cremari jubet. C. precibus Po., exercitum in Ital. ducit, March. instituit. 464. B. Romam ad deditionem cogit. C. nota perfidiæ ei inusta. 465. A. malè. B. (85) Tiburtinos punit. C. Duci Venetor. gratulatur. 466. B. novum Po. promovet, vetera Ecclesiæ privil. renovat. 467. A. confirmat

nat Archiep. B. *possessiones Ecclesiæ Raven.* 468. A. *ossa Caroli M. eruit, in Ital. se refert.* B. *argenteas coronas offert.* 469. A. *venenato munere extinctus.* 470. A. *cadaver asportatur.* B. *laudatur.* C.

Otho Dux Carentanor. *in Ardoinum missus victus.* 473. A. (5)

Otho Ursteolus Petrus Petri Do. fil., *Othoni III., à quo nomen recipit, obvius.* 459. C. Dux Venet. *à suis puls.* 490. C. *revocatus.* 495. A. *attonsus CP. missus.* C. *iterùm revocandus obit.* 496. A.

Otho Ep. Constantiens. &

Otho Ep. Ratisponens. piorum societate remoti. 557. D.

Otho Ep. Ostiens. Po. leg. ad conventum Quintiliburg. 588. B. (28) *deligendus Po. proponitur.* 589. A. D. 592. A. *elec.* C. *V. Urbanus II.*

Otho Ep. Bambergens. Franconiæ leg. 612. C.

Otho Vicecomes Volucem Sarracenor. Ducem occidit. 603. B. (64)

Otho Co. Mediolanens. *concisus.* 626. D.

Otho Co. Palatii *Rolandum Card. Legatum occidere tentat.* 727. E.

Otho Co. Palatinus *à Frid. in Italiam missus.* 728. D. 747. D. *Philippum R. occidit.* 883. A. (21)

Otho Frid. I. Imp. fil. 799. B.

Otho Prætor Cremonæ. 875. D. *pro ea Talamatms.* 876. D. *Mutinens. percontotur.* 877. A.

Otho Dux Saxoniæ *expeditionis in Syriam socius.* 852. C. *de Germ. regno certat.* 853. C. Rex Germ. IV. *electus, obsidione competitorem premit, coronatur.* 858. D. *in eumdem confligit.* 869. A. (1) *variis præliis.* 871. C. *confirmatus à Pe.* 873. A. *iterùm coronatur.* 874. B. (9) *victus.* 880. A. *fugit.* (15) *pacem init.* 881. B. (18) *iterum R. Germ. designatus.* 885. B. IMP. *acclamatus.* C. *legatum prævium Italiam mittit.* D. *Coronâ ferreâ REX ITAL. constit.* 886. D. *Romæ IMP. coronatur.* 887. B. *bona Ecclesiæ invadit.* 888. A. *in Lombardiam tendit.* 889. A. *Frederico bellum infere.* C. *à communione fidelium secretus.* 890. A. *abregatus à Pe., contra Landgravium Thuringiæ bellum parat.* 894. C. *in Saxoniam se refert.* 895. B. *à Phil. Rege Francor. prælio victus.* 901. B. *moritur.* 908. B. *an impœnitens.* (43)

Otho Mandellus Prætor Arimin. 905. A. *Dux Mediolanensium efficitur.* 923. A. *à Patavinis occorsitus.* 950. C.

Otho Card. Diac. *in Lombardiam leg.* 942. D. *trans alpes.* 975. B.

Otho Vicecomes Archiep. Mediol. 1052. A. (3) *caussam contra Turrianos coram Pont. defert.* 1059. B. (19) *recipiendus.* 1063. C. *ad Concil. Lugd.* 1076. B. *Bugellæ relegatur.* 1080. A. (62) *Turrianis bellum infert.* 1084. A. *prælio coptus.* B. *bellum instaurat.* 1085. A. *Turrianis victis* Princeps *Mediol. efficitur.* 1086. A.

Otho Zenecallus Mantuanus *occisus.* 1077. B.

Ottobonus Fliscus Genuens. *Ro. Po. creatur.* 1082. D. Vide *Hadrian. V.*

Ozanum Cast. Bonon. 797. C.

Ozenum Cast. Mediol. 1092. B.

P

P*Aderborna* Urbs Germ. *ibi Caroli M. conventus.* 235. A. (15) *ibi Henric. II. Imp.* 532. A.

Padus fl. *Ital. interfluit, ap. Poëtas inclytus.* 3. A. *ad eum Germanor. exercitus.* 364. A. *ad eum & Ticini confluentem Rodulfi R. exercitus.* 394. B. *ab Othone M. navigatur.* 426. B. *ibi ejus exercitus victor.* 433. A. *terminus Montisfer.* 435. A. *apud eum castra, in solemnib. I. R.* 444. E. *ibi fundatur Monast.* 452. B. *trans eum conflictus.* 593. D. *trajicitur ab Henrico III.* 594. D. 595. B. *ad eum Pe.* 619. D. *ab Henrico IV. trajectus.* 623. A. *glaciatus.* 944. C.

Paganorum fam. Rom. 592. C. 642. C.

Paganus Egidius Prætor Faventiæ. 900. D.

Paganus Turrianus Mediolanensibus *favet.* 961. B.

Palatini *primores: Berengario I. Regi obvii.* 415. D.

Palmerius Canon. *S. Aug. in Campaneola* Judex Pontific. Bononiæ. 942. B.

Palumbinum Opp. Turrheni *à Genuens. captum.* 656. B.

Pancratius Barbus exercit. Venet. Dux. 1066. C.

Pandectar. Juris Civ. Vol. *à Pisanis Amalfi repertum.* 678. B.

Pandones: Barrio dum præest Sarracenos accit, ab eis occisus. 294. C.

Pandulfus Capuæ Princeps: *Ro. Po. pulso favet.* 433. C. *in Sarracenos cum Othone M. pugnat.* 437. C. *perit.* 453. C.

Pandulfus II. Capuæ Princeps Pandulfi Princ. Benev. fil. Athenulfi Abb. Cassin. fr. *adversus Græcos Melum Barrensem recipit.* 482. B. *atque Giselbertum Normanum.* 483. A. *ei commendati Normanni superstites.* 484. A. *ad Græcos deficit.* 485. A. *Catapano transitum permittit.* B. *dedit se purgaturum.* 486. B. *convictus damnatur.* C. *ejus Principatus olteri traditur.* D. *vinculis dimissus Capuam obsidet.* 494. A. *Neapolim occupat, Cassini Monasterio mala infert.* B. *Monachis molestus.* 501. A. *jussa Imp. renuens, in arcem se recipit.* B. *auxilium quærens CP. pergit.* C. *restitutus.* 516. A. *mortuus.* 522. B.

Pandulfus Benev. & Capuæ Princeps: *cum fratre Landulfo II. ab Othone M. deficit.* 436. B. *obsidem filium præbet.* 437. A. *eumdem requisitus Cassinum adducit.* 478. A.

Pandulfus III. Co. Teanens., Princeps Capuæ: *ab Henrico institutus.* 486. D. *obsidetur.* 494. A. *in fidem Catapani, inde in exilio obit.* 494. B.

Pandulphus Card. *pro pace inter Genuens. & Pis. missus.* 851. B.

Pannonia: re militari Longobardor. florens. 9. A. *Hunnis pacto relinquenda.* 14. A. *à Carolo M. vastatur.* 243. A. *ejus Regia expilata.* 246. A. *iterùm.* B. *exercitu Ludovici aggressa.* 274. A. *tribus item exercitibus.* B. *pessundata.* 275. A. *superior à Bulgaris usto.* 281. C. *in paternor. divisione Carolomani portio.* 332. A. *ab Ungaris inhabitatur.* 351. C. (30) *pulsis Hunnis.* 377. B.

Panormum Sicil. Urbs Metrop. *à Sarracenis captum.* 275. B. *à Pisanis dereptum, ejus manubia insignia.* 523. A. (45) *à Nortmanis captum.* 553. B. (56) *ab Henr. Imper. captum.* 848. C.

Panfanum Opp. Mutinenſ. *à Bononienſ. deturbatum*. 996. B.

Pantaganum Opp. inſ. Comacinæ : *proditione à Mediolanenſibus occupatum*. 651. A. (67)

Pantheon: *expurgatur*, *dedicatur*. 82. B.

Papia Urbs Lomb. *Ticinum dicta*. 46. A. *Gundeberti Regis ſedes*. 116. B. *ibi Rex exceeptus*. 118. B. *cujus juſſu Pertharito paratur dignum hoſpitium*. 119. A. *Lupo relicta*. 120. C. *ad eam Rex revertit*. 121. E. *Baſilica decoratur*. 126. B. *item Monaſterio & ſacra æde*. 127. C. *peſtilentia afflicta*. 130. A. *quomodo libera*. B. *ab Alahi uſurpata*. 138. A. *Cumpertum complectitur*. 139. B. *apud eam cum Bajoariis prælium*. 150. D. *Ariperti ſepultura*. E. *ejus Ep. litem habet*. 157. B. (7) *e ſibus S. Auguſtini decoratur*. 163. B. Rs. Pr. *ibi honore cultus*. 196. E. *quando ibi floruerit S. Petrus Ep*. 187. C. *ibi Patriar. Aquil*. 218. C. *munitionibus firmata*. 222. B. *obſeſſa*. D. *fame & peſtilentiá adjunctis*. 226. A. *dedita uná cum Regno*. B. *ibi Synodus inſignis*. 303. (21) *ibi Ludov. & Eppor. Concil*. 304. C. *à Ludov. II. frequentatur*. 307. D. *ibi Calvus Rex Ital. coronatus*. 330. C. *conventu Eppor. ibi leges condit*. D. *ibi Concil. præſente* Po. 340. A. (96) *ibi Craſſus vacat*. 348. D. *ibi coronatus Berengarius, eam ſedem Regni conſtituit*. 356. C. *à Vidone capta*. 358. A. *ibi Imp. conventus*. B. *ad eam oppugnandam exercitus fruſtra*. 360. A. ad D. *territa Arnulpho ſe tradit*. 363. A. *in ejus Regia Berengarius*. B. 374. A. *inde Lambertus*. C. *ibi Germani cæduntur*. 365. C. *Berengario vacua, per Ludov. III. invicta*. 376. C. *eá exit*. 379. A. *iterùm Bereng. ſedes*. 381. A. 385. A. *ab Ungaris populatur*. B. *ejus Ep. privil*. 386. A. *ab Ungaris incenditur*. 393. C. *capta recuperanda exercitu tentatur*. 394. B. *ibi Hugo I. R. regnum ordinat*. 397. A. *in eum inſidiæ*. 397. C. *punitæ*. 398. A. *peſtilentiá ſummè afflicta, Sanctor. intercesſ. liberata*. 403. B. *privil. decoratur*. 408. A. *ad eam Bavari populantes contendunt*. 412. B. *dos Adelcidæ conſtituta*. 413. B. *capta*. D. *ab Othone & Adelcidá triumphantibus initur*. 415. C. (37) *Regum ſedes*. 420. B. *ejus regia inſtauratur*. 422. B. *ibi conventus Ardoinum R. deligens*. 471. C. *incendio fortuito*. 473. B. *Theutonico maximè flagrat*. (7) *ab Henrico I. capta*. 479. B. *eum recipit*. 480. B. *ibi Conradi Imp. conventus*. 500. B. *Henrici II*. 513. A. *datum Ep. abnuens, bello punitur*. 516. D. & ſeq. (26) *ibi Concil. Po*. 519. A. *ex manubiis, Baſilica & Epiſcop. ejus conſtructum*. 523. A. (45) *eá excedit Henric. III*. 573. A. *fœdus init*. 646. D. *ejus Ep. pallio & Cruce ſpoliatur*. 795. C. *à factionibus deturbata*. 942. A. *ibi coronatur Frid. I. Rex*. 718. C. & E. *& Bariſo Arborea in Reg. Sardiniæ*. 770. A. *ibi conventus*. 962. A.

Papienſes: *à Mediolanenſibus cæſi & coacti*. 517. A. *opem requirunt*. 620. D. *victores*. E. *in Mediolanenſes*. 621. B. *à Mediolanenſ. fracti*. 664. A. 666. A. *in gratiam Imper. recepti*. 672. C. *à Mediolanenſibus victi*. 712. A. *pacem duris legibus obtinent*. 724. E. *agrum iſtorum vaſtant*. 735. D. *proſcripti*. 894. B. *à Bononienſibus deturbati*. 895. B. *Mediolanenſibus obedire coacti*. 963. A.

Papius Fr. Dux : *Ticino capto nomen tribuit*. 46. A.

Paraſium Opp. Papienſium : *everſum*. 517. A. (27)

Parata : *quid*. 442. B.

Pardus Monach. *ad Deſider. miſſus*. 218. B.

Pariſii Urbs : *à Normanis obſeſſa*. 352. A. & 356. B.

Parma in via Æmil. Urbs : *capta*. 17. C. *ex improviſo invaſa*. 67. A. *reſtituenda proponitur*. 73. B. *ibi defuncta Agilulfi filia*. 74. B. *ejus Ep. poſſeſſione donatur*. 189. A. *ibi Ludov*. 312. E. *Sigifrido Co. dedita*. 367. B. *ejus Eccle. privil*. 394. A. *iterùm ſedente ibi Hugone I. R*. 400. C. *punitione combuſta*. 501. A. (87) *fortuitò incenſa*. 532. A. *recipit Antipapam*. 545. A. *ibi tumultus*. 609. B. *ad eam Po*. 619. C. *à ſubjectione Ravennati ejus Eccleſia exempta*. 620. A. *ejus Baſil. dedicatur*. B. *ad eam Henric. IV*. 623. A. 630. B. *ſanguine pluvit*. 633. C. *ad Henric. IV. pervenit*. 634. C. *ejus Baſilica terræmotu corruit*. 638. A. *fœdus init*. 646. D. *ibi Frid. I. Imp. privil. Mediolanenſ. donat*. 824. A. (8) *civili bello labefactata*. 942. A. *capta*. 990. D. *à Frid. II. Imp. obſeſſa*. 991. D. 994. E. *Huberto Pallavicino paret*. 1053. A. (6)

Parma fl. Æmiliæ. 813. A. *inundat*. 813. A.

Parmenſes: *conjurant*. 501. A. (87) *cur Burgum S. Domnini incenderint*. 621. D. 710. B. *in Brixianos*. 644. B. *Cremonenſes frangunt*. 664. B. *Placentinos vincunt*. 705. B. 712. B. *fœdus cum Mutinenſibus ineunt*. D. *Regienſes vincunt*. 710. A. *eorum ager à fluminibus vaſtatus*. 813. A. *iterùm cum Mutinenſibus contra Regienſes*. 815. A. *à Mediolanenſibus fracti*. 907. B. *cum Mutinenſ. de Bonon. victores*. 937. D. *à Cremonenſibus fracti*. 1006. C. FF. *Prædicatores ex Urbe ejiciunt, interdicti*. 1091. D.

Parpaneſum Opp. Papienſ. 901. B.

Paſchalis Archidiac. *pecuniá Pſeudo-Pont*. 136. A. *fruſtratus Exarchi auxilium advocat*. C. *ab Archidiac. pulſus in Monaſter*. E.

Paſchalis Primicerius : *inſignem ſuſcitat tumultum*. 247. A. *ſacrilegium manibus patrat*. C. *prædia Ecclæ. diripit*. 249. A. *vinctus mittitur*. C.

Paſchalis Ro. Po. reluctans, munera ad Ludovicum mittit. 267. B. *Ludovicum inungit*. 277. A. *accuſatus Legatos mittit & recipit, in Epiſcopor. conventu ſe purgat*. 278. B. *obit*. 279. A.

Paſchalis II. Ro. Po. conſecratus. 603. B. *adjutus Antipapam dejicit*. 605. A. *oppida recuperat*. C. *indicto Concil. Henric. III. invitat*. 606. B. *eum contumacem execratur*. 607. B. *ad Florentinum Concil. pergit*. 609. A. *creat Cardinales, privil. concedit*. 610. D. *per Legatos conſulendus*. 612. C. *tendit Auguſtam*. 619. C. *dedicat Eccleſiam*. D. *celebrat Concil*. E. *iter flectit, Concil. indicens*. 620. B. *revertit, res turbatas reperit*. E. *in Henric. IV. ſuſpectum, parat*. 622. C. *conventiones cum eodem ſancitæ*. 623. C. *eum Imp. explere promiſſa rogat*. 625. C. *conſtans in Epiſcopos invehit*. D. *armatis circumdatus celebrat*. 626. A. *captivus*. B. *traducitur*. 627. D. *fortis reſpondet Epiſcopis*. 628. C. *ad mortem oppetendam ſuos hortatur*. D. *alienâ cauſâ obſequitur*. E. *invitus jurat*. 629. A. 630. A. *Imperatorem coronat*. (25) ibi. *maximâ populi lætitiâ reſtitutus*. B. *ejus fama laceratur*. 631. C. *Abbatem Caſſini tollit*. 632. B. (21)

indicit Concil. C. *notatus fidem profitetur*. D. *agit Concil. Beneventi, & apud Ceperanum*. 633. D. *apud Marsos*. 634. A. *Troja*. 635. A. (29) *ad loca munita confugit*. ibi. *in Concil. Lateran.* B. *privil. Henrico datum damnat*. D. *anathema in eum confirmat*. 636. D. *Mediolanens. Archiepi. caussam dirimit*. 637. A. *veniam poscentem ad Concil. remittit*. (35) *invisus Romanis in Apul. tendit*. 638. C. (36) *Burdinum excommunicat*. 639. A. (37) *Romæ obit*. B. (40)

Paschalis III. *Pseudo-Pont. eligitur*. 771. A. *à Frid. Imp. approbatus*. C. *ipsum in Basilica S. Petri cum uxore coronat*. 780. C. *moritur*. 784. C.

Patarini *qui*. 535. B. *idem & Cathari*. 811. C.

Patavini: *Henrico III. faventes, libertate & carrocii usu donati*. 583. D. *armis Venetos provocantes capti*. 622. C. *eis conciliati*. 623. A. (10) *à Vicetinis victi*. 690. B. *bellum parant*. 899. E. *Venetos ad bellum provocant*. 902. A. *fœdus ineunt*. 941. D. *ab Icilino disturbati*. 958. C. *Frid. II. Imp. excipiunt*. 964. C. *ab Icilino crudeliter tractati*. 998. B. *XI. mil. ab Icilino necati*. 1031. D.

Patavium Opp. Venet. *tentatur*. 67. C. *captum, inceditur*. D. *privil. Impp. decoratur ejus Ecclesia*. 301. D. *ab Ungaris populatur*. 382. C. *ejus Basil. inflammata, & privil. instaurata*. 387. A. 394. A. *magis*. 431. A. *ejus Ecclesia bonis donatur*. 493. C. *ejus Ep. jus monetæ signandæ obtinet*. 519. B. *captum*. 1029. A. 1030. E.

Patriarcha: Aquilejens. *quomodo crearetur, quem à Po. locum obtineret*. 6. B. *Gradum transfertur, Venetæ Istriæque oræ caput*. 28. B. *in schisma quod ejuraverat, contumax relapsus*. 38. (64) *ad Rom. Concil. vocatur*. 50. D. *Gradum tenet; quibus præsit; inde duo Patriarchæ*. 79. A. *utriusque fines*. 162. B. (23) CPtanus *Universalis Ep. nomen sibi arrogat*. 61. E. *& Phocam coronat*. 72. A.

Patriarchæ: *acta Concilii œcumenici VI. obsignant Justiniano Imp. curante*. 135. A. Antioch. & Alexand. *Legatos ad CP. Concil. mittunt*. 239. A. *de imaginibus malè sentientes damnati*. 241. A.

Patriciatus *ordo: maximi tituli*. 251. A. (5)

Patricum Latii Opp. *Ro. Po. ditio fit*. 172. B. (42)

Patrimonium: Ecclesiæ, *ubi*. 5. B. *ejus rector Siciliæ*. 54. B. *de rectoribus lex*. 58. C. *opulentum eripitur à Longob.* 102. A. *ejus capita ab Imperat. relevata*. 132. D. *item alia ducenta*. 135. B. Alpium Cottiarum, *à Rothari ademptum restitutum*. 146. C. (70) *iterùm à Luitperto repetitum, &* Sabinense *ademptum*. 156. B. *restituuntur*. 159. A. (12) vectigal Patrimonium dictum *imponitur*. 178. B. Sabinense *restituitur, nova instituta, & magna vocata*. 185. C. *regium* Beneventanum, Salern. Calab. Neap. *Ecclesiæ donatum*. 267. D. 270. B. Calab. & Siciliæ *reddenda*. 310. B. S. Petri *recuperatur*. 621. A.

Paulinus *Patriar. Aquilej.* 10. A. *cum Ecclesiæ thesauro in insul. fugit*. 14. C. *invasor*. (16) *moritur*. 19. B. (22)

Paulinus II. *Patriar. Aquilejæ*. 234. B. (14) *Felicem Ep. in Concilio damnans, libellum advers. eum scribit*. 244. A. (40) *labentem disciplinam Concilio sustinet*. 245. C. *ejus obitus*. 254. A. (64)

Paulus Scholasticus: *stimulatur auxilio properare*. 48. C.

Paulus *Ep. Altinas: fidem transfert*. 102. C.

Paulus *Ep. Patavinus: ab Arrianis recedens sedem transfert, insulas subigit*. 103. B.

Paulus II. *Patriar. CP. abdicato Pyrrho ejusdem erroris assertor*. 104. D. *palam Monothelita*. 106. C. *Patriarchali honore privatus*. 107. A. *vehementius errorem oppugnat*. B. *Concilio damnatus*. 109. B. *obit*. 113. A. *iterùm damnatur Concil. CP.* 132. B.

Paulus Chartularius Patric. *ac* Prætor Siciliæ *designatus, in Sicil. cum exercitu & literis missus*. 161. B. *Tiberio ejusque Magistratibus capite plexis, participes multat*. 162. A.

Paulus Patric. Exarch. *ad occidendum Ro. Po. jussus, stimulat*. 164. C. (27) *magis tentat*. 165. A. *in difficultatem adductus*. 166. A. *Ravennâ excedit*. B. *Heracliam petit, implorans auxilium*. D. *cum Venetis componit*. 167. B. *Ravennâ recuperatâ, Præfecturam init*. D. *occisus*. 169. B.

Paulus: Stephani II. Ro. Po. fr. *ab eo ad Aistulfum missus*. 197. D. *ad Desiderium*. 207. A. *Ro. Po. fratri suffic. fœdus cum Desiderio renovat, Sergii caussam ap. se habet*. C. *Monasterium confirmat*. 208. B. *decedit*. 211. B.

Paulus *Affarta* Urbis Dux: *à Desiderio ad sacrilegia mandatus*. 214. B. *quibus iniquior*. 216. A.

Paulus IV. *Patriar. CP. fidem relinquit, errorem fatetur*. 238. A.

Paulus Venetor. Dux: *ad Carol. M. accedit*. 257. C.

Paulus Cephalleniæ P. *Nicetæ loco missus: summo prælio certat*. 259. A. *re infectâ reversus*. D.

Paulus *Ep. Placentinus: in Calvi coronatione subscribit*. 330. C.

Paulus *Scholaris* Card. *Ro. Pontifex factus*. 832. C. Vide *Clem. III.*

Paulus *Traversarius Factionis Guelfæ in Ravenna Princepe*. 968. C.

Paulus *Suresinus* P. Mediol. 1026. D.

Paulus *Thebaldus* Orator Bonon. 1063. C.

Pauperes: *offensi*. 78. A.

Pax Romanos *inter &* Longob. 65. A. B. *firmata*. D. 73. C. *aliquantulum frangitur*. 81. B. *renovatur*. 82. A. *simulata*. 100. B. *insubsistens*. 120. D. *supplicationibus intemperiei impetrata*. 128. A. Ecclesiæ *procuratur*. B. Longobardor. *cum Exarcho quando soluta*. 165. C. *eorumdem cum* Ro. Po. *qua conditione*. 203. A. Italiæ & Ecclesiæ *restituta*. 241. A. *inter utrumque* Imperium. 261. C. *inter fratres* Reges. 295. D. *firmatur*. 296. A. (7) *vacillat*. 297. A. & seq. *tentatur*. 306. C. *turbatur*. 315. A. Ecclesiæ Orientalis *statuta*. 320. B. *insidiis frangitur*. 324. C. *turbata*. 328. A. 331. D. *divisione statuta*. 332. A. 340. C. 401. B. *procurata*. 526. C. Mediol. 541. A. & seq. *inter* Po. & Principes. 539. D. *inter* Po. & Regem Germ. *procurata*. 567. A. & seq. *fracta*. 571. C. *pro ea Legati jurant*. 576. C. Ecclesiæ. 612. C. *ejus ditioni reddita*. 621. A. *investituram coacta*. 630. B. *stabilita*. 647. E. 649. C. Italiæ *agitata*. 337. B. 345. B. 357. B. 373. A. 378. A. 381. B. & seq. 390. A. 392.

392. A. 394. B. 409. D. 412. B. 416. D. 419. D. 432. D. 451. B. 457. B. & seq. 468. B. 479. A. & seq. 516. C. 521. A. 526. A. *intrinsecè turbatur*. 620. D. 626. A. & seq. 635. A. 640. A. *bello procurata*. 426. C. *nova turbationum radix*. 347. A. Balbum inter & patrueles. 340. C. *inter* Po. & I. R. 405. B. *inter* Fr. Regem & subditos *per Po. promota*. 407. A. 412. B. 415. D. *inter* Po. & Reg. Sicil. 659. A. 685. A. (61) *inter* Bononienses & Mutinens. 671. B. 938. D. 1004. E. *inter* Genuenses & Pisanos. 666. D. *inter* Po. & Romanos. 696. A. *inter* Po. & Reg. Sicil. Fœder. Ital. & Frid. Imp. 802. E. 807. A. *inter* Imp. & Italiæ Fœderatos. 815. D. 816. D. *ejus Tabulæ*. 817. A. Constantiæ *nominatur*. 820. B. *inter* Romanos & Po. 832. D. *inter* Ariminenses & Bononiens. 904. E. *inter* Bononienses & Pistoriens. 910. A. *inter* Factiones Mediolanens. 926. A. *inter Civitates* Lombardiæ & Marchiæ. 946. E. 947. B. *inter* Nobiles & Plebejos Mediol. 1035. C. *inter* Venetos & Bonon. 1072. B. *inter* Guelf. & Gib. *Floræ. acta*. 1073. B. *inter varias* Famil. Civit. Lombard. 1091. C. *inter* Cremonens. & Parmens. 1093. D.

Pedatica: *quibus concessa*. 442. D.

Pelagius II. Ro. Po. singularis sanctitatis. 27. A. *Ecclesiæ sedem ex Aquileja Gradum transfert*. 28. A. *Legatos ad Mauricium mittit*. 30. A. *Aquilejens. Præsulem monet*. 34. C. *Exarchum in Episcopos incitat*. 38. (64) *de Monachor. Cassin. calamitate dolet, sedes eis concedit*. 42. B. *ad eum clavis aurea descripto miraculo missa*. 43. D. *pestilentiâ obit*. 44. C.

Pelagius Episc. Albanens. Card. *Leg.* 926. A.

Pelestrina: Opp. Venetor. *captum*. 259. D.

Peligni Pop. Aprutini: *unà cum Marsis Ungaros deprædantur*. 406. A. (10)

Pemmon Longob. Forojul. Dux: *duorum Regum pater*. 146. B. *Sclavos in suam ditionem populabundos delet*. 161. A. *Patriar. Aquilejæ severè punit, Ducatu privatus, Rachisii intercessione absolutus*. 179. A.

Pænitentes in Italia ferè tota. 1047. A. (42)

Pensio: *favore Ecclesiæ*. 581. B.

Pentapolis Provincia: *ab Imp. deficit*. 169. C. *exercitu Exarchi adoritur, ad Imp. redit*. 176. C. *bello adorta*. 191. C. *ejus oppida omnia in Longob. potestatem*. 197. A. *Pontifici restituta, ejus opp. fines*. 204. D. *invasa*. 217. D. *Pontifici permissa*. 231. C. *confirmatur*. 267. D. *ejus donationes*. Vide *Pontifex Ro.*

Pentapolitani: *ad eos Ro. Po. monita*. 168. B. *ab Imperat. deficiunt*. 169. B.

Pepuli, Fam. Bonon. 983. B.

Peredeus Alboino familiaris *insidias parat*. 19. C. *fugit*. 20. B. *missus CP*. C.

Peredeus Dux Vicetinus: *consilior. socius puero Hildebrando*. 166. C. *armis excitus*. 167. C. *fugiens occisus*. D.

Peredeus alter Longob. Dux: *Æmiliam tuetur*. 176. C.

Peregrini crudeliter à Romanis rebellib. tractati. 692. C.

Peregrinus Patriar. Aquilejæ. 660. B. *partibus Po. favet*. 676. B. *pacis mediator*. 754. E.

Peregrinus II. Patriar. Aquilejæ quando electus. 859. C. (89)

Persæ: *Hierosolyma captâ, Crucem asportant*, *sperunt*. 87. A. B. *infesti*. 89. A. *Anastasium cum sociis perimunt*. 90. A. *victi*. 94. B. *Regno spoliati*. 103. B.

Persicetum Opp. Æmiliæ: *bello captum*. 170. B.

Pertharitus cum fratre Longob. *ITAL. REX Mediolani sedet*. 116. B. *ad Cacanum Hunnorum fugit*. 118. A. *ab eodem pulsus ad Grimoaldi clementiam confugit*. C. *misericordiâ ejus exceptus, inde amici industriâ necem fugiens; in Franciam, cujus oppressione moventur Franci*. 119. A. B. *Angliam fugiens, voce revocatur in Franciam*. 127. A. *ad Alpes multitudinem se præstolantem reperit*. B. *se Deo gratum ostendit*. C. *filium Regni socium vocat*. 130. A. (*) *Alabim infidum obsidens fugatur*. 135. C. *filium ab eo cavere monet*. D. *obit*. 137. A. (54)

Perusia: Urbs Tusc. Umbriæ confin. *à Longob. capta*. 25. C. 57. C. *Romanis tradita*. B. *per Romanos recuperata*. 102. B. *à Græcis ad Ro. Po. transit*. 172. B. (42) *obsidetur*. 191. D. *ibi Ro. Po. moritur*. 905. B.

Perusini in auxil. Urbevetanor. 822. C. *debellati*. 988. B.

Pestilentia: *integras stirpes & famil.* Civitates Ital. *verterat*. 13. A. *per* Italiam. 44. P. Romam *urget*. 46. C. *repentina homines LXXX. occidit*. 48. A. *gravius urget*. 51. A. *ejus finis miraculo prænunciatus*. 52. A. Narniæ *recrudescit*. 54. C. Ravennates & *proximos ad maris oram, atque* Veronenses *sternit*. 69. A. *terræmotum sequitur*, Elephantia *dicta*. 86. A. Romam, *inde reliquam* Ital. *adoriens* Papiam *maximè affligit*. 130. A. *quomodo remissa*. B. *Sarracenos cogit*. 162. A. (21) Siciliam & Calabriam *gravat, inde &* Græciam, *præcipuè* CPolim. 90. A. *iterùm ad extremum reducit*. 191. B. Papiæ *bello adjuncta*. 226. A. *prodigiis enuntiata*. 278. C. *Optimates punit*. 290. A. *Lotharii* exercitum *consumit*. 319. A. jumentor. 564. B. Lombardiam *præcipuè* Papiam *invadit*. 403. B. exercitum *Othonis affligat*. 432. C. Lombardiam. 475. C. exercitum *Conradi*. 501. D. *Henrici III.* 585. B. 588. A. Ital. *affligit*. 642. C. 781. B. Genuam. 813. A. 841. A. pecudum *in* Lombardia. 877. B.

Petrus Rector Patrimonii Ecclesiæ *in Sicil. ad frumenta comparanda stimulatus*. 54. B.

Petrus Diac. *affirmat columbam auribus S. Greg. assidentem se vidisse*. 78. C.

Petrus Vicarius Patriarchæ Alexandrini *ad Concil. CP*. 131. C.

Petrus Patriar. CP. Synodicam Catholicam simulat. 113. A. (98) *Concil. damnatus*. 132. B.

Petrus Presb. *per Clerum ab exercitu dissidentem ad Pontif. Ro. promotus*. 134. B.

Petrus Forojul. Dux: Munichis Long. fil. 146. A. 195. B.

Petrus Patriar. Aquilejæ. 125. B. (24) *adhuc sedet*. 143. A. *laudatur* (63) *ejus mors*. 162. (23)

Petrus à Philippico Romam Dux *missus*. 156. B. *in sacra via adverf. cives decertans, superatus*. C. *amicè jurans receptus*. 157. B.

Petrus Ep. *Polanus contra leges Patriar. Gradens. utraque sede privatus, sed per gratiam primæ restitutus*. 165. A.

S. *Petrus Papiens.* Ep. *quo tempore Papiæ floruit*. 187. C.

Petrus Raven. Tribunus: *ab Archiep. ad Po. missus*. 217. C.

Petrus Legatus Ro. Po. ad Carolum Fr. Regem. 218. C.
Petrus Vicedominus Ecclesiæ &
Petrus Abbas *S. Sabæ: ad Concil. CP. Legati.* 239. A. *Nicææ concil. præsident.* 240. D.
Petrus Abbas Nonantul. *Caroli M. Leg.* 262. C.
Petrus Archiep. Mediol. 246. C. (49) *obit.* 266. B. (96)
Petrus Ep. Centumcell. Po. Legatus. 276. B.
Petrus Gradenicus Venetor. Dux: *à Sclavis & Narentanis fœdere illigatis insidiis percussus.* 290. D.
Petrus Protospatharius Imp. Dux Venetor. *constitutus, auxilia in Sarracenos præbet.* 292. B. *privilegium elicit.* 308. A. *Imperatori obviat.* B.
Petrus Venetus *Patriar. Gradens.* 326. A. *ejus lis cum Duce Venet. composita, Ep. Caprulensem consecrare abnuit.* B. 336. B. (88)
Petrus Ep. Forosemproniens. ad Carol. Calvum legatus cum muneribus. 331. B. *iter.* 333. B.
Petrus Ep. Senogalliens. ad Calvum legatus. 333. B.
Petrus Venetor. Dux *privilegii confirmationem à Vidone Imp. obtinet.* 358. B. (10) *in Ungaros solicitus.* 382. D.
Petrus Archiep. Raven. 384. B. (61) D. *ejus obitus.* 385. A. (63)
Petrus Abbas Nonantul. *corpora Sanctor. restituit.* 386. C.
Petrus II. Archiep. Raven. 389. A. (76) *in Concil. Ro.* 427. C. *obit.* 438. B. *renuntiat.* (27)
Petrus Ep. Comens. qui. 397. C.
Petrus Joan. XI. Po. fr. *necatus.* 399. A.
Petrus Candianus Pater, Fil. & Nepos: Duces Venetor. *fil. pacem & fœdus contrahit.* 408. A. (18) *conjurator in patrem.* 420. A. *Spoletano bello se jungit, in Patriam pugnat, à suis revocatus.* B. *pater & fil. percussi.* 450. A.
Petrus U. P. *Pontificem carcere includit, pellit.* 433. B. C. *severissimè punitus.* 434. A.
Petrus Ursiolus Venetor. Dux. 450. A. *Prætorium & Templum reficit.* B. *nuncios mittit, fœdus renovat.* C. *Monasticam vitam amplectitur.* 451. A.
Petrus Urseolus Petri Urseoli D. fil. Venetor. Dux. 457. B. *diploma obtinet, mœnia & Prætorium instaurat.* 458. B. *totam Istriam & Dalmatiam Venetor. imp. adjungit.* 466. A. (89) *ad Sarracenos Barrio pellendos validè subministrat.* 475. C. *cum fratre puls.* 488. A. *revocatur.* 489. B.
Petrus Meli nepos Co. *factus.* 486. D.
Petrus Barbolanus Dux Venet. *per tumultum suffec.* 490. C.
Petrus Nortma. *ejus portio Tranum.* 506. D.
Petrus Ep. Amalfitanus: Leg. ad Græc. controversiam. 526. C.
Petrus Damiani: ex eremo Ep. Ostiens. 535. C. *reclamat.* 536. C. *ad Ecclesiæ Mediol. vesaniam cognoscendam Leg. miss.* 539. B. *exponit Legationem.* 540. D. *tumultum sedat.* 541. A. *omnia ordinat.* 542. A. *acta sua scribit.* C. (21) *& epistolam ad Mediolanens.* D. *pro legitimo Po. constans.* 546. B. (34) *Leg. in Germ. missus revocationem Concilii obtinet.* 550. B. C. *rationibus Regem frangit.* 551. A. B. *Leg. Ravennam missus.* 579. B. *obit.* C. (5)
Petrus Leonis: Urbani II. Po. comes. 592. D. *Po. nuncius cum Henrico IV. convenit.* 623. C. D. *quando ad Imp. partes transiturus.* 624. C. *ad munita loca se & Po. sustinet.* 635. A. *vinculis eripit Gelasium Po.* 639. C. *consensum præbet pro Callisto II.* 643. B.
Petrus Anachoreta *literas Patriarchæ Hierosol. defert.* 598. B. *Transalpinos ducit.* 602. B.
Petrus Columna: castris Ecclesiæ ereptis spoliatur. 605. C. *deficit, Ecclesiæ oppida occupat.* 621. A.
Petrus U. P. *eo defuncto, excitata seditio.* 635. A. (29)
Petrus Ep. Portuens. Ecclesia Ro. ei à Po. commendatur. 642. B. *consensum præbet pro Callisto II.* 643. B.
Petrus Card. *Leg. Pont. in Concil. Ravenn.* 660. E. (13)
Petrus Polanus Dux Venetor. *fœdus cum Lothar. II. Imp. renovat.* 673. A.
Petrus Pisanus *insignis Orator.* 679. D.
Petrus Novariensis *cognom.* Lombardus *Magister sentent.* 708. A.
Petrus Asinellus Conf. Bonon. 787. A.
Petrus Garisendus Conf Bonon. 797. A.
Petrus Prior *Eccle.* Sepulchri Domini *in Concil. Lateran.* 810. E.
Petrus Card. *ad cognoscend. hæresim Catharor. in Galliam missus.* 811. C.
Petrus U. P. *Pontifici se subdit.* 855. A.
Petrus Traversarius Ravennas. 852. A.
Petrus Antisiodorensis IMP. OR. creatur à Pontif. 905. C.
Petrus Teupolus Jacobi fil. Prætor. Tarvisii. 957. D. & Mediol. *ab exercitu Frid. II. Imp. captus.* 960. D.
Petrus Venea à Secretis *Frid. II. Imp.* 964. D. 966. C. *ad Pont. Legatus.* 979. A. 981. B. *venenum sumit.* 999. A.
Petrus Archiep. Rotomagens. ad Frid. II. Imp. Leg. 979. C.
S. *Petrus* Martyr *Mediolani contra Hæreticos.* 948. C. *occiditur ab eisdem.* 1013. C. *in num. SS. adscriptus.* 1015. C.
Petrus Advocatus Prætor Mediol. 1013. D.
Petrus Tarantasiens. Ord. Præd. *Ep. Ostiens. Pontif. factus.* 1082. D. Vide *Innocen. V.*
Petrus Paganus Imolensis. 1050. B.
Petrus Rex Aragonum *à Siculis in* Regem *advocatus.* 1095. E.
Petronax Brixianus *ad Cass. Monaster. restituendum à Ro. Po. missus.* 162. B. *assumptis ex Lateranensi Monachis, communem vitam agit.* (24) Abbas *VI. à S. Benedicto.* 163. A. *monasterium absolvit.* 190. C.
Petronax Archiep. Raven. 279. B. (17) *obit.* 291. A.
Philippicus Bardanes Chersonis exulans ab incolis & Bosphorams advers. Justinian. II. Imperator *appellatus.* 149. A. *muneribus exercitum ad se trahit.* 150. B. *Justinianum ejusque filium jugulare jubet.* C. *sexti Concilii acta pervertere, abjectam hæresim excitare curat.* 153. B. *novam imagines excludentem hæresim concitat.* C. (1) *in errore obstinatus, Imperio deturbatur.* 156. C. *cæcatus.* 157. A. (5)
Philippus Monachus *Antipapa* alter *elevatus.* 212. B. *Monaster. repetere compuls.* C.
Philippus Fr. Rex: *piorum communione semotur.* 600. A.
Philippus Archiep. Coloniens. Henricum Frider. Imper. fil. in Reg. Germ. coronat. 786. D.
Philippus Audax *dictus*: Fr. Rex. 815. A. *Crucem contra infideles accipit.* 833. B. *bellum, inde pacem cum Rege Angliæ habet.* 834. D. (25) *Genuam, inde Messanam attingit.* 838. A.

Phi-

Philippus Henr. Imp. fr. Dux Tusciæ: terram Mathildis obtinet. 849. A. excommunicatus. 851. A. Ducatus Tusciæ ab Imper. ei trad. 853. A. ad Imperium obtinend. intentus. 854. B. Ducatum Tusciæ & captivos Siculos dimittit. 859. C. à Po. execratus. 873. A. Rex Germ. ab Adolpho Ep. Colon. coronari se facit. 878. D. (12) (13) Coloniam obsidet. 879. A. Othonem IV. prælio vincit. 880. A. (15) cum ipso pacificitur. 881. B. (18) à Co. Palatino occis. 882. D.

Philippus Lampugnanus Archiep. Mediol. 852. B.

Philippus Vicedominus Prætor Parmæ: eam obsidione liberat. 954. E.

Philippus Fontana Ep. Ferrariens. ad Principes Germ. Leg. 986. A. contra Icilinum. 1027. C. Patavium capit. 1030. E. victus & captus. 1036. B. fugit. 1053. B.

Philippus Hugonus Prætor Bononiæ. 997. D.

Philippus Giringellus Prætor Forolivii. 1024. A.

Philippus Turrianus Martini fr. Prætor perpetuus Novariæ. 1052. C.

Philippus Pulcher dictus: Fr. Rex. Othonem Imp. prælio fundit. 901. B. Viterbium pro elec. Po. se confert. 1067. B.

Philippus Mustus Prætor Novariensl. 1071. D.

Phoca Centurio Imp. acclamatus. 72. A. coronatur, Augustam coronat, Mauricium & familiam interficiendos mandat, Catholicam disciplinam tutari adactus. B. ejus imagine Romam apportatâ, ei acclamatur. 73. A. ad eum Legati Ro. Po. 81. A. fœdus jungit. 82. A. Pantheon concedit. B. occisus. C.

Photius Senator Patriar. CP. intrusus. 309. C. ejus fautores seditiosi. 310. A. electio ejus reprobanda. B. redarguitur. C. à Legatis corruptis confirmatus. 311. A. unà cum ab eo initiatis, ejusque consecratore damnatus. 314. C. Imperatori Eucharistiam denegat. 320. A. expulsus. B.

Picciocalvum Cast. Bonon. 797. C.

Pictores: infectati odio Sac. Imaginum. 282. D.

Picenum: Provincia, termini. 4. B.

Pigotii, Fam. Veronens. 1087. A.

Piligrinus Archiep. Colon. Henrici I. R. & Imp. in Ital. socius, pars exercitus ei commissa. 486. A. solicitus. B. Principem in fidem recipit, pro eod. supplex. C. ejus Cassini mora. 487. A.

Pilosus Mons Apul. Triscami Nortm. portio. 506. D.

Pinamons Bonacolsius Dominus Mantuæ. 1077. A.

Pinetum Raven. locus: ibi Peredeus occisus. 167. B.

Pinnenses Ital. pop. in vestinis subacti. 181. B.

Pipernum, seu Privernum Samnii Urbs. ibi obit Jordanes Nortm. 595. C.

Pipinus Caroli Martelli fil. à Luitprando in fil. adoptatus. 175. A. (45) Patris Magistratum gerit. 183. A. summa laude ministrat. 193. C. à Ro. Po. consilium exigit. 194. A. Rex Fr. consecratur. B. (82) petenti Pontifici obsequens. 199. A. eidem obvius cum tota fam. E. se ad terram inclinans, ci stratoris operam navans. 200. A. postulata promittit, exigens sui, & filiorum unctionem. C. Parisios ducens eum associat. D. unà cum familiâ inunctus. 201. B. Carisiacum ducit, ibi procerum Conventum habet. C. Exarchatum & Pentapolim Sancto Petro se traditurum vovet. 202. A. exercitum ducit, tum Legatos iterat. B. per Maurienam transiens, munera Deo offert. C. ad Alpes victor. D. Papiam obsidet. E. pacem componit. 203. A. ad suos revertens. B. dolore exardescens, novum decernit bellum. C. Papiam iterum obsidet. D. Legatis Imp. respondet. 204. A. fœdus renovat, tabulas donationis iterat. C. ad eum Ro. Po. literæ. 211. E. (13) obit. 213. A. (15) ejus commemorata beneficia. 224. C.

Pipinus major fil. Caroli M. Fr. Regis: socius à patre destinatus. 235. C. Romæ inunctus ITAL. REX. 236. C. Carolomannus antea vocatus. (19) Italia ei commendata. 237. A. eam legibus temperat. B. copias Italicas in Tridentinam vallem adducit. 241. A. à Grimoaldo monitus. 242. A. arma parat & mandat. B. exercitum mandatus comparat. 244. B. junctus fratri Beneventanam regionem recipit. C. Hunnorum ingenti prædâ potitus, eam patri offert. 246. B. à patre obvius Ro. Po. præmissus. 248. A. cum exercitu advers. Grimoaldum. 249. E. Romam vocatus, bellum committit. 251. D. Imperatoriæ patris institutioni præsens, ipse REX ITAL. inunctus. 252. A. donaria offert. B. advers. Beneventanos redit. 253. B. Teate oppido incenso, alia ad deditionem cogit. 254. A. Ortonam & Luceriam adducit. C. à patre monitus. D. inducias pangit, ad patrem pergit. 256. B. Pontifici obvius. D. cum patre hibernat. 257. C. Heracliam destruit (74) classe in Corsicam, Sarracenos percutit. 258. A. rebus Venetis studet, cum quibus inducias pangit. C. ejus dubia victoria. 259. A. item pro Venetor. Ducibus. C. & seq. cum his Ravennam tendit. 260. D. hinc Mediolanum, ibi decedit. 261. A. Veronæ tumulatur. B.

Pipinus alter Caroli M. Fr. Regis ex concubina fil. baptizatur. 236. C. (19) in patrem conjurat, punitus. 244. A. ejus obitus. (41

Pipinus Ludovici Imp. fil. Aquitaniæ Rex declaratus. 267. C. incitatus, contractis copiis patrem ulturus accedit. 283. A. apud patrem detentus. 284. D. injussu patris discedit, bellum gerere unà cum fratre convenit. 285. A. apud eum Po. nil proficit. C. patrem & novercam in custodiam tradit, Lothario committit. 286. A. ultra progredi impeditus. C. in patris gratiam receptus. 287. B. increpitus. 288. B. ad satisfaciendum adductus. 290. A. obit. C. (45)

Pipinus Pipini fil. Regno exclusus, à fratribus in Lotharium patruum vocatus. 293. C. Aquitaniæ Rex pacem init. 295. D.

Pirovanor. fam. Mediol. 461. B.

Pirovanum Opp. Mediol. 923. A.

Pisa Urbs Tusciæ: ad eam accedit Hugo Co: Arel. 396. C. à Sarracenis capta. 476. A. ad eam corpus S. Vidonis delatum. 513. B. Templum S. Xisti ædificatur. 552. C. (54) ad eam confugit Po. 642. B. à Lucensibus combusta. 1096. B.

Pisani: oculos Italorum in se vertunt. 474. A. eor. potentiæ primordia. 475. A. obsidentes & obsessi. 476. A. Sardiniam occupant. 478. B. (20) expulsi in parte recuperant. 481. B. Carthaginem cum Rege capiunt. 495. A. (66) Sardiniâ spoliati. 521. B. classem inferunt in Sardin., & Corsicæ partem occupant. 522. A. (40) Panormo direpto, Episcopium & Basilicam Pisar. construunt.

523. A. (45) *invadentes Corsicam*. 552. B. *de Genuensibus victores*. C. *in Africâ conjunctis viribus*. (54) *Sarracenos superant*. 590. A. *classem instruunt*. 602. B. *bello sacro eximii*. 604. C. *in eos querimoniæ*. 635. C. *in Genuenses pugnant*. 644. A. *agrè ferentes sancitum*. 650. A. *castro in Corsica spoliati*. 651. D. (68) *Palumbino spoliati*. 652. D. *à Januensibus fracti*. 656. A. 658. B. *Inno. II. magnificè excipiunt*. 661. C. *ejus Eccles. Metropolit. facta*. 666. D. *Amalfim capiunt*. 678. A. *Regem Siciliæ vincunt*. 678. B. *contra Roger. à Frid. Rege jussi*. 719. B. *bellum Genuensibus parant*. 772. A. *Ecclesiæ favent*. 815. A. *fœdus cum Henrico Imp. contra Tancredum Reg. Sicil.* 839. A. *cum ipso Imper. bellum Siculum ineunt*. 848. A. *Genuensibus infesti*. 851. D. *à Lucens. bello acciti*. 1079. B.

Pisaurum Pentap. Urbs. 4. C. *restituitur*. 204. D. *à Frid. II. Imp. dirutum*. 977. B.

Piscaria Opp. ostio fl. omonymi ad dexteram: *ab Azone M. Estense captum*. 882. B.

Piscariæ: *quibus concessæ*. 442. D.

Pistorienses Ecclesiæ favent. 825. A. *à Bononiensibus afflicti*. 895. C.

Pistrina: *aromata publico usui molentia*. 501. A.

S. *Pius V. Pontificatum agens Turcarum victoriâ insignitur*. 303. A.

Placentia: Urbs Æmiliæ terminus. 4. C. *capta*. 17. B. *ibi Lotharius obit*. 322. A. *ibi Monaster. à Regina constructum*. 327. A. *Arnulpho se tradit*. 363. A. *ibi Lambertus Imp.* 373. C. *ibi Ludov.* 376. D. *ejus agri fines determinatur*. 387. B. *ab Ungaris direpta, Monast. incensum*. 393. D. *quod privilegio decoratur*. 413. D. *Adeleidæ Aug. vid. mora*. 450. C. *coronatos excipit*. 513. B. *ejus Ep. præcipuus assentitur Schismati*. 544. A. *ibi Concil.* 599. A. *à subjectione Ravennati ejus Ecclesia exempta*. 620. A. *sacramenta dicit Henrico IV*. 623. A. *insignis ejus Basilica construitur*. 649. B. (63) *ibi Frid. I. Imp.* 824. A.

Placentini jus signandæ monetæ à Conrado II. Imp. impetrant. 687. A. (66) *bellum Parmensibus movent*. 705. A. *deleti*. B. 713. B. *Laudenses superant*. 758. D. *Frid. Regem recusant*. 719. A. *pecuniâ mulctati ab eod.* 741. E. *pacem pactis ab ipso obtinent*. 761. D. *pacem cum Civitatib. fœderatis firmant*. 826. B. *Cremonensib. infesti*. 834. A.

Plavis fl. *ad ejus ostia Heraclea conditur*. 102. C.

Pluvia sanguinis. 633. C. 634. D.

Podium-Bonicium Cast. Etrusiæ. 1060. C.

Polsta Germ. locus *ibi Henric. II.* 517. B.

Polimartium Tuscæ Urbs: *à Langobardis captum*. 25. C. *iterùm à Romanis*. 57. B. *fit ditio Ro. Po.* 172. B. (42) *captum*. 180. A. *retentum*. D. *restitutum*. 185. C. D.

Poloni à Friderico Germ. Rege victi. 727. A.

Pompejanum Cast. Brixien. 1067. B.

Pons Curvus Opp. Latii, Samnit. confin. *construitur*. 326. A.

Pons ducis Cast. Mutinens. 896. B. 897. C.

Pontes: *reficiendi*. 237. B.

Pontevicum Opp. Brixianor. *Cremonensibus concessum*. 842. C. 879. A. *iter*. 882. B.

Pontica Chersonis ins. *ibi captivus Ro. Po. decedit*. 122. B. *ibi relegatus Justinianus Imp.* 142. C. (62) *expugnatur, omnibus incolis interemptis*. 148. C. *pueri submersi*. (76) *alii adhuc residui contumaciâ rebelles*. 149. A. *gelu & nive insigniter obriget*. 209. A.

Ponticellum: Latii Opp. *occupatum*. 620. E.

Pontifex Romanus *quomodo eligeretur*. 5. A. *ejus sedes veterem Ro. splendorem tuetur*. 6. B. *plenaria comitior. libertas introducta*. 134. C. *Italiâ excedit*. 149. A. *ad eam redux*. 150. B. *deditione populorum fit Dominus ditionis temporalis*. 172. B. (42) *fœdus contrahit*. 179. C. *ad se confugientem Ducem protegit*. 180. A. *auxilia eidem præbet*. 181. A. *oppidor. & captivor. restitutionem, patrimonior. donationem obtinet, fœdus pangit*. 185. C. *quod instaurat*. 189. A. *item*. 195. A. *iterùm*. 196. A. *tabulas donationis obtinet*. 202. A. *iterata donationis tabulæ*. 204. C. D. *earumque confirmatio*. E. *fœdus renovat*. 207. A. C. 214. B. *iteratam donationis confirmationem & novam cumulationem obtinet*. 224. E. & sequ. *jus electionis Regi concessum, Populo redditum*. 231. B. *accusatus in judicio veteri constituta lege purgatur*. 250. C. *occidentale Imperium instituit, quare*. 251. B. & sequ. *fœderis tabulas tradit*. 262. C. *contra eum conjuratio ejusque judicium*. 265. C. & sequ. *confirmata in ejus favorem donatio*. 267. D. *explicatur*. 270. B. *ampliatur*. 434. D. *libertas electionis, confirmata*. 270. C. 351. A. *crimine purgatur*. 278. B. *legem unà cum Imp. populo statuit*. 279. C. *ad vitanda ejus comitior. dissidia*. 280. C. *expostulantibus Legatis electio facta, ab Imp. laudata*. 319. C. D. *ejus beneficium Imp. dignitas considerata*. 329. B. *ejus comitior. factiosor. furculus*. 347. B. *malus fructus*. 368. C. *ex alia Ecclesia non amplius assumendus*. 369. B. *legati ad consecrationem expectandi*. C. *inexpectatis sacratur*. 375. D. (46) *concilio reprobatus*. 428. C. *renovatur comitior. lex*. E. *electionis placitum attenditur*. 433. A. *quid ageret in Imp. inauguratione*. 445. C. *ejus vires Regibus horrendæ*. 446. B. *ejus comitia turbata*. 449. A. B. *absque comitiis electus*. 460. C. (74) 464. A. *comitiis ab Otho. III. propos., vetera privil. renovari obtinet*. 467. A. *diplomate in Sarracenos, insulas indulget eos pellentibus*. 475. A. *ejus privil. firmantur*. 480. A. *in Germ. pergit*. 484. A. *comitior. dissidentium pessimè effectus*. 511. A. & sequ. *maxima turbatio*. 512. A. & sequ. (12) *non creandus sinè Imp. consensu*. 515. C. *ab Imp. delectus*. 517. A. *item alter*. C. *ab electo comitia promota*. 518. B. *comitiis postulatus ab Imp.* 529. B. *comitiis armor. vi turbatis electus*. 536. B. & sequ. *comitia lege firmantur*. 537. C. *electio Cardinalibus præcipuè attributa*. 538. B. *ejus Ligii seu Feudatarii Neapolit. Principes*. 539. B. & sequ. *inexpectata R. auctoritate consecratus*. 543. C. *de ejus comitiis ratio à R. postulatur*. 556. A. *sacra peragens violentas manus patitur*. 562. A. *à Germanis conciliabulo abrogatus*. 563. B. 587. A. *ejus jura duobus Germ. concil. defensata*. 588. B. C. *ejus comitia*. 589. B. & sequ. *Tarracinæ habita*. 592. A. C. *pacifica*. 604. A. *diversa*. 651. D. *nullius hominis judicio subjacet*. 745. A. *pro comitiis Conclave*. 1076. C.

Pontigo Gal. locus: *ibi Ro. Po. & Regia fam.* 199. E. 200. A. *ibi Calvus Imp. & Legati Po. concil. habent*. 331. B. *novi Legati*

cum

cum muneribus. C. *ibi Balbus*. 341. A.

Pontirolum Opp. Mediol. *à Frid. Reg. Germ. occupatum*. 757. A.

Pontremulenses Frid. Imp. resistunt. 781. B.

Poppo Patriar. Aquilejæ. ab Henrico suffec. 481. C. *Gradensem Ecclesiam sibi subjicere curat, de insidiis insimulatus*. 487. B. *renuentiam Gradensium sacramento superat, infidelis inde malor. plurium auctor, subjectionem impetrat*. 488. B. (46) *infensos Venetos habet*. 489. B. *custodiam Episcopor. ab Imp. suscipit*. 498. C. *furtim Gradum ingressus diripit*. 508. A. *sinè confessione obit*. B. (100)

Poppo Archiep. Trevirens. Henrici I. R. *& Imp. in Ital. socius, pars exercitus ei cõmissa*. 485. A. *exercitum in Venetos ducit, Conradum Imp. absterret*. 492. B.

Poppo Ep. Brixinens. ab Imp. Romanor. placito ad Ro. Po. evec. 517. B. Vide *Dam. II.*

Populonium Opp. Etruriæ *Ro. Po. donatur*. 225. B. *direptum*. 259. B.

Portorium: *indultum*. 462. A. *ad quid impositum*. 618. C.

Portus Urbs Tusciæ: *ad Ro. Po. ditionem transit*. 172. B. (42)

Portus: *quibus concederentur*. 442. D.

Pratum-Albuinum Opp. Brix. *ab Icilino dirutum*. 958. D.

Prædia: *quæ à Rege concedebantur*. 442. D.

Præfecti: Provinciar. *arbitrio Narsetis*. 4. D. *sublati*. 11. A. Militum Magistri *nominati*. 12. A. Saxones, *Berengario* I. *Regi obvii*. 415. D. *alii à* Rege, *alii à* Civitatibus *constituti*. 442. A.

Præfectus: Rector Patrimonii *appellatus*. 6. A. Urbis Romæ *renovatur*. 400. B. *pro libertate molitur in Ro. Po.* 433. B. & seqn. *severissimè punitur*. 434. A. totius Italiæ. 533. B. Urbis Ro. *vinculis eripit Po.* 639. C. *consensum præbet pro Callixto II.* 643. B.

Præjectus V. *Projectitius*.

Præneste Latii Urbs: *ibi ob. Dam. II.* 517. B. *deficit, recuperatur*. 721. A. *ad eam Po.* 639. B.

Prænestini vastati. 540. B. *contra Pont. insistunt*. 687. B.

Presbyteri *V.* Sacerdotes.

Præsides Provinciar. *Ital. sublati*. 11. A.

Prætor *Siciliæ: novum excit. Imperatorem*. 161. B.

Prætores *qui*. 442. A. Potestates *dicti*. 616. E. 617. A. *eor. jus adauctum*. 619. A. Germani *variis Civit. Ital. dati*. 765. D. *per tumultum rejecti*. 777. D. Peregrini *in pluribus Civit. introducti*. 821. D.

Praxedes Henrici III. uxor. 597. (47) Vide *Adeleides*.

Prendipars Bononiensium Cons. 796. D.

Primorium Cast. ad Ostium Padi. 1065. D.

Primicerius *exercitus Sicil. cum classe Ravennam missus*. 148. A. *Ro. Pontificis, ejus officium*. 212. B. & 213. A. *conjurat*. 247. A. *Legatus*. 276. C. 281. D.

Primigenius Subdiac. *Patriar. Gradens. subrogatus*. 95. C. *ejus cura pro recuperatione auri & ept. pro Eccles.* 96. A. *migrationes suffraganeor. approbat*. 102. C.

Primus-defensor *ad Desiderium missus*. 218. B.

S. *Primus Martyr: ejus corpus translatum*. 299. A.

Princeps Secretarior. *Imperator*. 157. A.

Principes: *religionis studio donaria Ecclesiæ tribuentes*. 5. B. *in* Ital. *Othonis ordinatione qui*. 441. D. *pro dignitate tentoria figentes*. 445. A. *Othon. II. associantes*. 452. A. *puniti*. C. *multi Italum R. eligentes*. 471. B. *ad conventum Henrici Imp.* 488. A. Roncaliæ. 491. A. *pestilentiâ icti*. 501. D. Campaniæ *à Nortmanis avocati*. 520. C. (34) Germ. *coram infante jurantes*. 521. B. Neapolitani *Ecclæ. Ligii*. 539. D. *malè habiti*. 550 B. *bona suadentes*. 551. B. *sacramento absoluti*. 564. A. *Regem aversantes*. 565. A. *binos conventus habent*. D. *in Regem decernunt*. 566. A. *postulanti conditiones imponunt*. B. *eis obsequutus Po.* E. *aliqui pœnitentes*. 567. C. *anathemate liberati*. D. Teutonici *Forcheim conventuri*. 572. B. *deponentes & eligentes*. E. *ut maturè peragant monendi*. 582. C. *Pontificem comitantes*. 599. A. *cur Henrico III. adhærentes*. 608. A. *ab eo recedentes*. 609. D. & seq. *Moguntino Concil. frequentes*. 611. A. *sacramentum Regi dicentes*. 612. B. *sacramento addicti*. 622. C. *ad consecrationem Gelasii II. confluentes*. 640. B. Germaniæ *Henric. IV. ad caussam in conventu dicendam accersunt*. 643. B. *ad Concil.* 647. A.

Principallus Fliscus Genuensis, Vicar. Imper. Italiæ *à Rodulfo Cæsare factus*. 1101. D. (106)

Privilegia: Bobiens. *Monast.* 97. A. *Monast.* Cassini. 191. A. *iterùm* Cassini, Regii, *&* Mutinæ. 240. B. C. Mutinens. Epi. 276. D. *Ecclæ.* Grad. 281. A. *Ecclæ.* Patavinæ. 301. D. Venetor. 262. B. 308. A. 347. C. *Ecclæ.* Ro. *aliarumque &* Venetor. 358 B. Mutinens. *Ecclæ. cumulata*. 361. B. Veronens. *firmata*. C. Mutin. *firmato*. 373. A. Mutin. *&* Regii *firma*. 376. D. Nonantulæ *firma*. 377. A. Mutin. 381. A. *pro* Cassin. Monast. 386 A. *pro* Episco. Papiæ. 386. A. Patavino. 387. A. *Ecclæ.* Cremon. 389. B. *Ecclæ.* Bergom. 391. (82) Patavinæ *Ecclæ.* Parmæ *&* Cremæ *Ecclesiar.* 394. A. Parmæ. 400. C. Gardæ *&* Papiæ. 408. A. Cassini. B. *pro Monaster.* Placentiæ. 413. D. *Ecclæ.* Patavinæ. 431. A. *generatim firmata*. 443. E. Gradens. *Ecclæ.* 448. E. Cremonæ *data*. 466. B. Bobiensi *Monast.* C. Ro. *Ecclæ. renovata*. 467. A. *Ecclæ.* Raven. 468. A. *Ecclæ.* Ro. 480. A. *plurib. Eccles.* 493. C. *Eccles.* Ital. 495. A. Cassini. 501. D. *de subjectione* Grad. *Ecclæ.* 508. A. *infirmatur*. B. *Abb.* Cassin. 516. B. Parmens. *Ep. & Canonicor.* Veronæ. C. Patavini *Ep.* 519. C. *Ecclæ. & Ep.* Mutinens. 530. B. *datum* Cassini *Monast. reprehenditur*. 548. B. (39) Salerni *Ecclæ.* 550. A. (47) 552. A. (51) *Eremi* Camaldulensium. 553. C. *Monasterior.* Venetiar. 587. B. *Monachor.* S. Zenonis. C. Mantuæ. 594. A. Papiens. *Eppi. & Eremi* Camaldul. 610. D. *proposito anathem. confirmanda*. 624. B. *de investituris dictatur*. 629. C. *anathemate damnatur*. 632. D. 633. A. 635. C. 636. C. 637. A. *Eremitar.* Camaldul. 633. D. Bononiensibus *datur*. 637. B. *Ecclæ.* Viradæ. D.

Probinus Archiep. Aquilej. Paulino succedit. 19. B. (23) *moritur*. 22. A.

Probus Abbas: *pacem concludit*. 65. A.

Probus Ep. Casii Othoni II. auxilium mirabile præbet. 454. A.

Procuratores *communis, qui*. 616. E.

Procus Ep. Derthonens. Monaster. Bobiense subjicere sibi curat. 96. B.

Prodigium: Cœleste *stragem denunciat*. 14. A. & 58. B. *item*. 69. A. *ingens in* Græcia. 170.

170. A. (37) in Oriente multiplicatur. 209. A. multiplex enuntiatur. 278. C. 291. A. 292. A. punitivus. 296. E. pluviæ sanguinis ad tres dies & noctes. 326. A. aquar. Venetiis. 351. B. fontis sanguinem manantis. 404. C. (7) solis sanguine infecti. 412. A. crucis in vestibus. 420. C. solis & maris. 436. A. multiplex. 468. A. 497. A. 500. A. stellæ crinitæ. 547. C. (36) infantis tristia enunciantis. 638. A. plura enunciata. B.

Projectitius Ep. Narniens. à S. Greg. monitus. 54. C.

Protoscriniarius Leg. 426. B. 433. A. Ro. Po. elect. 428. C.

Protospatharius Dux exercitus. 361. A.

Provincia: Galliæ Provincia à Sarracenis invasa liberatur. 176. B. (47) Lothario confirmata. 295. D. in parte cum Burgundia unitur. 307. C. Bosoni donatur cum Regis titulo. 334. C. (85) ad eam pervenit Po. à Rege adjutus. 338. D.

Ptolomæus Sublacens. deficit, oppida Eccle. occupat. 621. A.

Ptolemais Ægypti Urbs: à Saladino capta. 830. C. à Christianis recuperata. 836. C. 842. C.

Publicani, idem & Cathari. 811. C.

Pugiruli Apuliæ Urbs: à Pisanis capta. 678. B.

Pusterla fam. Mediol. 650. A. 1097. A.

Puteoli Apul. Urbs: à Rogerio Rege diruta. 680. B.

Pyrrhus Patriar. CP. errore imbutus. 103. A. urbe pulsus Romam venit, fide catholicâ simulatâ honoratur, recidivus immobilis abrogatur. 104. C. (77) Concilio damnatus. 109. B. moritur Paulo subrogatus ob Imperat. 113. (98) item. 132. B.

Q

Quæstores: militibus præpositi Chartularii nominati. 12. A. qui nova ordinatione. 616. E.

Quintilburg Germ. Urbs: ibi Episcopor. conventus Po. jura tuentium. 588. B. (18)

Quirinus Primicerius Po. Legatus. 281. D.

R

RAchis Pemmonis Longob Forojul. Ducis fil. 146. B. patre per Regem abdicato, Ducatus præfectus pro fratribus intercedit. 179. A. ingressus Carniolam Sclavos sternit, facinore famam acquirit. B. opem ferens, singulari certamine victor. 184. A. REX ITAL. fœdus cum Ro. Po. instaurat, Episcopis possessiones tradit. 189. A. leges emendat. B. (75) in Pentapolim & Ducatum Robellum infert. 191. C. Perusiam obsidet. D. à Ro. Po. ibi religione perfusus obsequens redditus, ablata restituit. 192. A. unà cum uxore & filia ad Sac. limina accedit. C. fit clericus. D. (79) memorabilis vir. 194. B. exardescit, regnum iterum invre stimulatur. 206. A. Ro. Po. adhortationibus victus, cedit. 207. A. B.

Rachiza Lotharii II. Imp. uxor. 672. B. jus dicit Parmæ. 623. A.

Radelchis Co. Compsanus: homicida, pœnitens. 271. A.

Radelgaris Adelgisi occisi fr. vel fil. Dux Benev. socius adscitus. 326. B. (67)

Radicofanum Cast. prope Urbevetum munitum. 727. A.

Radulfus Diac. Aquilejens. Eccle. pro suo Patriar. vices gerens in Concil. 429. (4)

Ragumbertus Gundeberti R. fil. Taurinat. Dux REX ITAL. 144. B. moritur. 145. B. (68)

Ragusium Dalm. Urbs: à Sarracenis obsidetur. 294. C.

Raimundus Eques Hierosolymit. Curator II. habitum religionis instituit. 608. C.

B. Raimundus Placentiæ obit. 874. A. (8)

Raimundus Abbas Nonantulanus privil. obtinet. 889. A. 938. E.

Raimundus II. domus Hospitalis Magister. 723. D.

Raimundus Turrianus Martini fr. Archiep. Mediol. electus. 1052. A. (2) & seq.

Raimundus Turrianus Napi fr. Ep. Comens. Patriar. Aquilejæ. 1075. A.

Rainoldus Co. Marsor. manum adit in Cives Capuæ. 457. B.

Rainerius Adelardus Mutinens. in Ord. FF. Gaudentium. 1047. D.

Rainulfus Normannus Giselb. fr. Capuam venit. 483. A. Sergio ad Neapol. recuperandam adjuvat Averlæ Co. factus. 496. A. (71) opem præstat ad Græcos Apuliâ pellendos, æqua sorte divisurus. 504. D. dividit. 506. C. recipit Drogonem germanum. 510. D. quæ tenet ab Imp. sancita. 516. B. ad opem Ecclæ. ferendam exoratus. 589. B.

Rambertinus Buallelus Prætor Mutinens. 914. E.

Rambertus Episcopus Faventinus privil. decoratus. 740. B.

Rangoni, Fam. Mutinens. 988. A. 1100. A.

Ranfridus Normann. ejus portio Monorbinum. 506. D.

Ranningus Etruriæ Gastaldus: pro restitutione Regis Legatus. 185. D.

Ratberga Pemmonis Forojul. Ducis uxor, duor. Regum mater. 146. B.

Ratbonus Ep. Augustan. in Calvi coronatione subscribit. 330. C.

Ratbaitus: Pemmonis Longob. Forojul. Ducis fil. 146. B. fratris intercessione absolutus. 179. A.

Ratherius Monach. Ep. Veronens. eximiæ doctrinæ. 398. D. (93) Arnoldum accitum excipit. 402. A. in Hugonis I. R. potestate multatus, librum & epist. scribit. B. (100)

Ratispona Bav. Urbs: ad eam Ludov. Lotharingiæ Rex, ut Rex Bav. salutetur. 342. C. ab expugnatoribus direpta, iterùm obsessa. 416. C. soluta obsidem se tradit. 417. A. Po. & Henrici IV. Germ. R. mora. 533. C. ibi Regis colloquium. 622. A. ibi Conventus. 712. C.

Ratruda Rachis R. fil. Monasticam vitam amplectitur. 192. C. prope Cassin. sanctissimè vivit. 193. A.

à Raude fam. Med. 588. B. (27) 595. B. (44)

Ravenna: Urbs Exarcb. Empor. Ital. Regni sedes. 3. D. tertius ejus Præsulis locus, Imperii sedes. 7. B. inde Exarchatus. 11. A. præsidiis & operibus firmata. B. militari præsidio custodienda. 12. A. captivos habet, 67. A. in eam solicitati Longobardi. B. pestilentiâ icta: ad eam copiarum supplementum. 69. A. vexatur. 70. B. bellum imminet ei. 73. A. turbatur. 84. A. ibi Exarchus & Judices occisi. 85. C. eò caput Exarchi ad Imperatorem missum. 88. D. eò Romam convolat Exarchus, thesauro onustus regreditur. 100. B. ibi Tato insidiosè necatus. 101. A. in ejus Cyreo Mauricii caput; ibi moritur Isaacius. 104. B. carceribus ibi fractis multi evadunt. C. ab Eccle-

fia

sia Ro. deficit. 108. B. in schismate continuat. 115. B. reconciliatur. 128. C. contumax. 148. B. punitur. C. ibi tumultu Exarchus occisus. 155. A. (2) obsessa. 166. A. direpta. B. ejus Ducatus erectus. C. ab Exarcho recuperata. 167. B. à sacramento absoluta Exarchum occidit. 169. B. (36) à Luitprando oppugnata. 186. B. ejus pop. Ro. Po. obvius. C. convicinia ejus restituta. 187. A. à Longob. capta. 196. D. ejus vicissitudines. 197. A. (89) tumultuarius exercitus ibi conscriptus. 203. B. Archiepiscopo, qui se Exarchum scribit, & Tribunis ministratio concessa. 205. A. dissidio commota. 215. A. bellum timet. 217. C. plerumque ibi Pip. Rex. 237. C. marmora, & musiva eò devecta. 245. A. ad eam Pipinus cum Ducibus Venetor. pulsi. 260. D. Ro. Po. ibi sacrata Christi sandalia ostendit. 266. C. (98) ejus Ecclæ. dissidium. 309. C. caussæ solicitudo. 310. A. decisio. 312. C. ibi Concil. Ro. Po. præsente. 326. B. 334. B. ad eam Po. Crassò occurrens. 343. A. ibi Crassus fœdera promovet. 345. A. ejus Archiep. increpitus. D. suspens. inde communione privatus. 346. A. ibi Po. & Crassi colloquium. B. ibi Concil. Po. præsente. 369. A. exercitu vexata. 416. C. ad eam Petrus Candianus. 420. B. capta. 426 B. (2) restituitur Ro. Po. ab Othone M. ibi conventum agente. 434. C. ejus ditio Ro. Po. dimissa. 441. D. auctoritate magis quam Imperio. 446. B. ejus Antistitis auctoritas. C. ibi Otho III. 462. B. in conventu Marchiones, & Feuda constituens. 464. B. ejus Archiep. eleuandus. 466. C. in ejus agro Otho III. 468. A. Henric. recipit. 480. A. ibi Conradus Germ. I. R. hibernat. 492. C. (37) diplomata ibi scribit. 493. C. 498. C. Henricum II. recipit. 516. C. ad eam Petrus Damiani Legatus Po. 579. B. (5) de ea solicitus Po. 581. E. in ejus potestatem Archiepiscopum legit. 582. A. ab Henrico III. recepta. 583. A. ab eodem pertransitur. 584. A. ejusdem cum Antipapa mora. B. Sylvester II. eâ pulsus. 607. A. suffraganeor. spoliatur. 620. A. sanguine pluvit. 633. C. suffraganei ei Ecclæ. restituti. 642. A. ibi Frid. II. 928. C. ibi conventus. 943. A. capta. 973. D.

Ravennates: ad eos Ro. Po. monita. 168. B. deficientes, Exarch. occidunt. 169. B. de Episcopi sui anathemate edocti, ab obsequio ejus avocati. 577. A. aversantes Ro. Ecclesiam puniti. 619. E. juvantes Patavinis. 622. C. ut in gratiam Ecclæ. recipiantur postulant. 641. B. fœdus cum Bonon. ineunt. 1016. B.

Ravengerius, seu Revengerius Patriar. Aquilejæ. 548. B. (40)

Raynaldus Ep. Papiens. 516. (77)

Raynerius Bledens. Monac. Card. Po. elec. 604. A. V. Paschal. II.

Raza Valperti Judicis Papiens. fil. Co. Pal. uxor. 397. C.

Razastes Persar. P. prælio victus. 94. C.

Razolum Opp. Regiens. 1055. A.

Reate Urbs Sabinor. ejus incolæ Ro. Po. se tradunt. 222. C. & D.

Rebellæ Apuliæ Urbs: à Pisanis capta. 678. B.

Rechildis Caroli Calvi uxor. 331. A. à Po. interposita. 333. C. conjugem sociat. 334. A. à Po. consecratur. C. cum thesauro domum remissa. D. accita conjugem expirantem complectitur. 335. A.

Rectores Patrimonii Ecclæ. 54. B. pro eis lex. 58. C. indultum. 132. D. item. 135. B.

Referendarius: R. Desiderii ad Ro. Po. Leg. 218. A. item. 220. A.

Regia: magnifica Modoëtiæ condita. 68. B. Papiæ refecta. 422. B. sanguine spargitur. 452. C.

Regienses à Parmensibus victi. 710. A. fœderati Bononiensibus. 791. C. contra Mutinenses arma movent. 814. D.

Reginaldus Diac. auri delator. 315. C.

Reginulfus, seu Ranulfus Dux Apuliæ à Lothar. II. Imp. institutus. 677. D.

Regiolum Opp. Etruriæ. 770. B.

Regium Lepidi: viæ Æmil. Urbs capta. 17. C. ejus Ecclesia privil. aucta. 240. C. iterum à Lamberto Imp. incola. 366. A. ejus Ecclæ. privil. 376. D. ejus Basil. possessionibus aucta. 383. B. ad eam delata corpora Sanctor. 411. A. ab eâ recedit Henric. III. 595. A. de subjectione Ravennati ejus Ecclesia exempta. 620. A. factionibus infestatur. 942. A.

Reliquiæ Sanctor. ut conspuantur edicitur. 182. C. nequissimè dissipatæ. 203. B. item. 211. B. ex Ital. Metas delatæ. 438. A. Coloniam. 552. (53)

Remi Urbs Gal. ibi Ro. Po. & Reges. 256 E. Augg. à Ro. Po. solemnis coronatio. 266. D. ibi Calvus Imp. 331. C. ibi Concil. Po. 519. B. aliud. 643. C.

Reparatus Archiep. Raven. Mauri locum & contumaciam tenet. 126. A. privilegium obtinet ab Imper. (25) obit. 126. A. 129. (33)

Reunia, seu Reunia Cast. Spolet. de quo Ansfridus alienor. usurpator. 141. B.

Rex Bohemiæ cum exercitu Frid. Reg. Germ. in Italia. 730. C. Abduam fl. transit. 732. B.

Rhegium Julium: Calabriæ Urbs: Longob. Imp. terminus. 41. B. (67) à Pisanis obsidetur. 476. A. captum. 539. C.

Rhætia: prima & secunda Provinciæ. 4. B.

Rhenum fl. Germaniæ limes. 295. D. hinc inde exercitus duo. 331. D. occultè ab uno trajectum adversum fugat. 332. A.

Rhingum: quid. 246. A. (48)

Rhodanus Longob. Dux: alpes trajicit, Provinciæ P. interimit. 24. A.

Rhodanus fl. Gal. Narbonens. eo adverso progreditur Po. 642. C.

Rhodus: Ins. Medit. à Sarracenis capta, ejus Colossum dejectum. 111. B. (94) ibi novus Imp. à militibus acclamatur. 159. A.

Ribaldus Archiep. Mediol. 668. D. obit. 690. B. (74)

Ricardus Nortm. Drogonis fr. Co. Aversanus Capuam occupat. 522. B. (41) fratri adhæret in Pontificem. 525. D. feudatarius Ecclæ. constitutus. 539. C. Turres Capuæ & Campaniam subigit, cujus Principem se cum fil. declarat. 543. A. (24) ambit Patriciatum Urbis, metuens Campaniâ cedit. 547. B. solemnitati Cassini adest. 553. C. jurare jussus. 556. D. (69) fratri Roberto opem præstat. 566. D. diris devotus à Po. 574. B. Neapolim obsidet. C. obit. 575. B.

Ricardus Abbas Massiliens. communione secretus. 591. C.

Ricardus II. Princeps Capuæ Nortm. Jordanis fil. Co. Cajetanus: à Capuanis exclus. Rogerium implorat. 595. C. recipitur. 596. B. Ro. Po. opem præbet. 621. A.

Ricardus Anglor. Rex: Crucem contra Sarracenos excipit. 835. A. Genuam appulit. 838. A. Cypri Insulam capit. 842. B. eam donat.

844. C. *in Germ. captus*. 845. A. (55) *liberatus*. 846. B.

Ricardus Co. Soræ *Frideri. II. Imp. inimicus*. 916. A. *victus*. 918. A.

Ricardus Sanbonifacius à Salinguerra detentus. 925. B. *Veronâ ab Icilino ejectus*. 932. C. *cum suis dimiss*. 940. A. *comprehens*. 941. A. *liberatus*. D. *fœdus init*. 942. D. *vexat*. 944. C. *prælio puls*. D. *jurat*. 946. E. *vastat*. 950. B. *exturbatus*. 957. B. *oppugnationem dimittit*. 959. C. *ad eum Icilinus*. 967. B. *Hostiliam oppugnat*. 983. B. *obit*. 1017. C.

Ricardus de Rodalisco Prætor Patavii. 983. B.

Ricardus Cornubiæ Co. Rex Germ. *eligitur*. 1026. D. *coronatur*. 1034. A. *moritur*. 1070. A.

Ricardus Belvarus Burgundus Prætor Bonon. *datus*. 1082. C.

Ricardus Langusc̈ius Laumelli Co. *Othonis Mediol. Archiep.* Dux. 1085. C. Prætor Mediol. 1087. A.

Ricardus Gothor. in Hisp. Rex: *matrimon. jungitur cathol. fide suscepta*. 43. A.

Richarda Crassi uxor: *de adulterio incusata, virginem se dicit*. 352. B.

Richardus Archiep. Raven. consultatione à Po. lectus. 582. A.

Richerius Abbas Leonens. Cassini Abbas. 501. A. *ad oppugnandam arcem S. Agathæ inducit, quæ ei se dedit*. 503. D. *diffidens, plura communit*. 510. C. D. *privat. ei directum*. 516. B.

Richildis Bonifacii Atest. sponsa. 485. C. *obit*. 500. C. (86)

Richovius Pictavius Co. *Imp. ad Imp. Legatus*. 265. B. *tabulas fœderis refert*. 266. A.

Rinaldus Co. Burgundiæ *pater Beatricis Friderici Germ. Regis uxoris*. 726. C.

Rinaldus Cancellarius *in Italiam missus*. 728. D.

Rinaldus Archiep. Coloniens. ad moderandas res Italicas à Frid. Imp. missus. 767. C. *Episcopos à Victore aversos exauctorat*. 768. B. *tria Corpora Reg. Magor. è Mediol. Coloniam traducit*. 771. A. *in Ital. cum exercitu missus*. 773. B.

Rinoldus Abbas Cassi. *Antipopæ adhæret*. 673. C. *ad partem Imperatoris transit*. 674. B. *coram Imper. caussam agit*. 676. B. *Pontifici obtemperat*. 677. C. *ab Imp. deficiens captus, & damnatus*. 679. A. *frustra Monaster. recuperand. tentat*. 680. E.

Rinaldus Abbas Ecclæ. Montis Sion *in Lateran. Concil.* 810. E.

Rinaldus Azonis March. Estens. *Adeleidem fil. Alb. de Romano desponsat*. 947. C. *detentus à Frid. II. Imp.* 966. D. *moritur*. 1012. D.

Rinaldus Anagninus Ep. Ostiens. Ro. Pa. elec. 1019. B. Vide *Alexand. IV.*

Rinaldus Scottus Prætor Placentiæ. 1053. A.

Rinerius Zenus Prætor Veronæ. 940. A.

Rinerius Bagarellus Perusiæ Prætor. 950. B.

Rinerius Card. *Viterbium Frid. II. Imp. eripit*. 980 A.

Ripa-fracta Opp. Lucensium: *ad eam compulsi*. 475. C.

Ripalta Opp. Veronens. 957. C.

Ripatica: *species tributi solvenda*. 348. B. *quibus concessa*. 442. D.

Rivo-altum Venetiar. æstuar. Ins. *Episcopo Metamauci subjecta*. 103. B. *Olivolæ primo Episcopo subditur*. 233. A. *Heraclianos suscipit*. 257. A. *ad eum Metamaucenses & Veneti sua conferunt*. 260. A. *tentatur*. B. *Duci destinatur, prima Ducalis prætorii fundamenta jacta, inde* Venetiar. *nomine appellatur*. 261. A. *ab Ungaris tentatur*. 382. D.

Rivalta Opp. Crem. *ibi Cremonenses à Mediolanens. fracti*. 685. A.

Robarium Cast. Novariense *dirutum*. 1053. D.

Roberti fam. Regiens. 988. A.

Robertus Nortmanor. Co. *timetur*. 482. D.

Robertus Nortman. *cognom.* Viscardus *insignis, ejus propago*. 506. D. Humfridi & Ricardi fr. *eis adhæret in Po.* 525. B. *pulso Bajelardo Apuliæ invasor, incursat*. 536. A. *victoriis elatus* Dux Apul. & Calab. *appellatus*. 539. C. *à Po. confirmatus Ecclæ. Ro. ligius*. D. *in Sarracenos*. 545. A. (31) *armis ditione extensa, Ecclesiasticæ imminet*. 549. B. *in Ducatu confirmatus*. 550. A. (45) *præsens Salerni Concil.* 551. C. *subactis Apul. & Calab., in Siciliam ducit*. 553. B. (56) *partem occupat Marchiæ Firmanæ*. 557. C. *advers. eum interdictum*. E. *pœnitentiam promittit*. 559. A. *communione privatus*. 561. B. *absolvendus conditione*. 565. A. *prosperis elatus Salernum oppugnat*. 566. D. *inferor. furiis à Po. devotus*. 574. B. *Beneventum capit*. C. *duo colloquia cum Po. habet, vexillum recipit*. (92) *ad eum Imp. Or.* 575. A. *ab Jordane fractus, Apuliam recuperat, cum Po. & Jordane reconciliatur*. B. *regiam auctoritatem sperat*. (97) *in Græcia prosperatur*. 578. A. (3) *ejus subjectio Ecclæ.* 580. C. & seq. *Michaelem Imp. Or. suscipiens, Pontificem rogat*. 581. C. *in Græciam bene pugnat*. 583. C. *ad eum Gregorii literæ*. D. *in Ital. vocatus*. 585. A. (17) *urbem inductus Gregor. incolumem Laterano restituit*. 586. B. *secum Salernum perducit*. C. *in Græcia obit*. 589. C. (30)

Robertus de Lorcello: communione privatus. 561. B. *ne invadat monendus*. 582. E.

Robertus Nortm. Capuæ Princeps: *de auxil. requisitus*. 641. A. *sacram. dicit Callisto II.* 644. B. (56)

Robertus Co. Bassæ-villæ *præliat*. 723. C. *ad Frid. Imp. confugit*. 726. B.

Robertus Surrentinus *pulso Gulielmo Malo per Pontif.* Princeps Capuæ. 723. C. *in Gulielm. excitus dimicat*. D. *vinculis traditus obit*. 726. B.

Robertus Romanus Prætor Forliviens. *ab ipsis obtruncatus*. 856. C.

Rochetta Opp. Bosii Dovariæ: *à Cremonens. obsessum*. 1060. B. *subversum*. 1064. A.

Rodelinda Perthariti Regis fugientis uxor: *cum filio Cuniperto relicta*. 118. A. *in exil. missa*. B.

Rodelinus Teate P. *captus*. 254. A.

Rodgandus Abbas: *Pipini ad Ro. Po. Legatus*. 199. A. *eum Papiam comitatur, postulata profert*. D.

Rodgandus Forojuliens. Dux. 231. C. *defectionem solicitans*. 233. C. *ultimo supplicio traditus*. 234. B.

Rodiliani: proximi Bononiensib. *eorum potentiam augent*. 650. A.

Rodoaldus Longob. Gisulfi Ducis fil. *occultè ereptus*. 85. A. *à patruo invasus ad nutricium se confert*. 88. A. *Aja Dux Benevent. ei à patre commendatus*. 108. C. *Sclavos ovantes profligat, Ducatum Beneventanum excipit*. 109. C. *quem moriens fratri relinquit*. 111. A. (92)

Rodoaldus Longob. *ITAL. REX. Episcopos Catholicos vexat*. 111. B. *interfectus*. 114. A.

Rodoaldus Forojul. Dux: *ditione spoliatus fugit*. 141. B.

Ro-

Rodoaldus Ep. Portuenſ. Leg. 310. B. mandati tranſgreſſor. 311. A. iterùm in cauſſa divortii. 314. A. fugit. C. Romam venit. 316. D.

Rodoaldus Aquini Gaſtaldus. Pontem Curvum conſtruit. 326. A.

Rodoaldus Patriar. Aquilejæ. 432. C. (10)

Rodulfus Ricardi Ducis fil. Burgund. Rex. 356. C. (6) adverſ. eum directio. 363. A. ab Italis invitatus. 391. B. ab eis exceptus. E. REX ITAL. coronatus. 392. A. vario marte pugnat: diſcedit. B. ejus initi Regni epocha. (82) Italiam revertit, integrum Regnum ſine contentione recipit. 393. D. Ermengardæ accurrit, illecebris ejus ad eam de caſtris accitus. 394. B. Burgundiæ morans Socerum ſocium excit, in Ital. redit. 395. B. Legatum ad Archiep. Med. mittit. C. retro abit. 396. B. revocatus, partem Prov. aquirit. 401. B. obit. 405. C. (9)

Rodulfus Nortman. Giſelberti fr. Capuam venit. 483. A. ejus portio Cannæ. 506. D.

Rodulfus II. Burgundiæ Rex: Henrico Corradi Imp. filio Regnum teſtam. relinquit. 496. B. (73)

Rodulfus alter Nortman. ejus portio S. Archang. 506. D. multa hominum manu, Monaſteriis non parcit. 509. B. C. à Monachis vix ſervatus. D. in cuſtod. miſſ. 510. A.

Rodulfus Benev. Princip. à Po. inſtitutus ei adhæret. 525. C.

Rodulfus Dux Sueviæ: de Repub. ſolicitus conventum indicit. 571. E. conventu Forcheim Rex Germ. electus. 572. E. (88) obſequium Po. per Legatos promittit. 573. A. monendus. B. ejus Legati jurare juſſi. 576. C. ſpontè jurant. 577. C. à Po. confirmatus. 578. D. quarto prælio occiſ. 580. B. (7)

Rodulphus Ep. Sebaſtenus in Lateran. Concil. 810. D.

Rodulphus Burgundus Prætor Ferrarienſ. 905. A.

Rodulphus Co. Habſpurgi Rex Germ. Cæſar elic. 1075. B. confir. 1076. B. C. Pontifici occurrit. 1080. A. (61) in Ital. invitatus. 1082. D. bello Boemico impeditur. 1083. A. Vicarium Imperii in Etruria conſtituit. 1088. A. Vicariatu Etruriæ confirmatus Romaniolæ jura reddit Po. 1089. A. in Etruriam Odonem cum equitibus mittit. 1096. A. inde alium. 1101. D. libertatem Italiæ pecuniâ conventâ, præbet. 1102. B.

Rodulfus Scrinii Imp. P. in Etruriam Vicar. Imp. miſſus. 1088. B. (74)

Rofredus Co. Campaniæ: ad Po. deprimendum advocatus, occiditur. 433. C. ejus cadaver extractum diſſipatur. 434. B.

Rogationes: inſtitutæ. 253. C.

Rogerius Nortman. Co: Roberti Viſc. fil. inſignis ejus propago. 506. D. in Sarracenos. 545. A. (31) præſens Salerni Concil. 551. C. pœnitens abſolvendus. 565. A. patri ſuccedit Dux Ap. & Calab. 589. C. comitiis adeſt. 590. B. Capuam & alias Civitates occupat. 592. E. fidelem Eccleſiæ ſe promittens confirmatus Dux. 593. A. opem præſtat Ricardo. 595. C. Anſelmum Cantuarienſem accerſit, Pontificem excipit. 596. A. B. obit. 622. C. ejus morte afflicti Nortmani. 627. E.

Rogerius Sicil. Co. auxilium præbet Nortmanis. 596. A. Apul. & Calab. ſuæ ditioni adjungit. 650. D.

Rogerius Rex Sicil. pacem cum Po. conſtit. 659. A. Anacleto Pſeudo-Pont. favet. 662. C. Apuliam recuperat, & in Sacra ſævit. 683. A. B. excommunicatus. C. pacem cum Inno. II. quem detinebat inſtituit. 685. A. (61) contra Manuelem Imper. bellum movet. 703. A. moritur. 711. C. 712. (6)

Rogerius Co. Andriæ Alexand. III. Pont. Venetias ſociat. 803. D.

Rogerius Tancredi Regis Sicil. fil. moritur. 847. A.

Rolandinus Ramponus Conſ. Bonon. 787. B.

Rolandus Cler. Parmenſ. conciliabuli ſchiſma Romam adfert. 563. D.

Rolandus Ep. Tarviſinus ſummotus. 575. C. communione pulſus. 578. A.

Rolandus Card. ad Frid. Reg. Germ. Leg. 727. C. ei mors minatur Otho Co. Palatii. E.

Rolandus Senenſis Ro. Po. declaratus. 752. B. & ſeq. Vide Alexand. III.

Rolandus Formainus Plumaccii P. à Bonon. necatus. 936. A.

Rolandus Gattus miles Mutin. 961. E.

Rolandus Valentinus Cervienſium Procurator. 996. E.

Roma: militari præſidio perpetuo cuſtodienda. 12. A. à Longobardis aggreditur. 26. A. à fame ſublevata. 27. B. peſtilentiâ exhauritur. 46. C. in pœnitentia. 48. A. inopiâ laborat. B. oppugnata. 53. A. 57. C. pavet. D. vigilantiâ defenditur. 58. A. in eam ſolicitati Longobardi. 67. B. vexatur. 70. B. imaginibus delatis, Auguſtis acclamat. 73. A. fame laborans. 78. A. periculo liberata. 88. D. triumphat. 89. A. theſauro ſpoliata. 100. C. ibi tumultus. 103. C. & ſubitus terror. 112. A. maximâ pompâ Imperatorem excipiens. 121. B. à quo donis, Eccleſiæ decoratæ. C. omni ære ſpoliatur. D. peſtilentiâ affligitur. 130. A. libertate comitiorum recuperatâ, vetere diſſidio flagrat. 134. C. in duas comitior. partes diviſa. 136. A. eam abſque ſolita pompa ingreſſus Exarchus. C. à ſchiſmate libera. E. ſe in protectionem Pontificis ſigens exercitum advocat. 140. D. remque perficit. 141. A. ibi tumultus vitatus. 143. B. abſcedit Ro. Po. 149. A ad eamdem reverſus. 150. B. mærore affecta. C. ejus Cives in via ſac. adverſ. Ducem certant. 156. B. illuvie laborat. 159. B. precibus liberatur. C. in Ro. Po. conjurantes tollit. 164. C. ibi Dux luminibus exutus. 169. B. (36) ejus Ducatus ad Ro. Po. pervenit. 172. B. (42) ab Exarcho & Luitprando obſidetur. 173. C. liberatur. 174. E. obſeſſa. 180. B. ejus Ducatus bello adoritur. 191. C. premitur anguſtiis. 197. C. in ſupplicationes effuſa. 198. C. eâ recedit Ro Po. 199. B. iterùm obſidetur. 203. B. relicta. D. tumultuariè agitatur. 211. D. magis. 212. A. & ſeq. ſimulata religione ſacrilegiis maculatur. 214. A. à Regina inviſitur. 215. A. (19) ejus fines deprædati. 217. D. præſidiis firmatur. 218 C. item augetur. 220. B. læta Carolo obvia. 223. C. ab eo devotè inviſitur. 224. A. & ſeq. majori effuſa ſolemnitate ei occurrit. 230 B. ejus Ducatus Pontifici permiſſus. 231. C. iterùm Carolum excipit. 236. B. Tiberi exſpatiata. 243. B. marmora eò devecta. 245. A. in fide & ſubiectione retinenda. C. ſacrilego tumultu agitatur. 247. A omnes ejus ordines obvii Pontifici. 249. B. acclamat Carolo M. Imp. 252. A. ejus expreſſio

mensâ

mensâ argenteâ à Carolo M. legata. 265. A. *ejus Principum conjuratio*. C. *eâ abscedit Ro. Po.* 266. C. *regreditur*. 267. A. *ejus Ducatus partim Ecclesiæ concessus, partim confirmatus*. 270. B. *ibi Lotharius coronatur*. 277. D. *ad Po. sacramentum, ibi Episcoporum conventus*. 278. B. *ejus res lege compositæ*. 279. C. *ad ejus venerationem parat Ludovicus*. 289. B. *cum Romani Imp. titulo Lothario confirmata*. 295. D. *dum obvia Ludovicum Regem excipit, Francos milites excludit*. 297. D. *Principum populorumque multitudine frequentata, Augustum acclamat*. 298. A. *miraculis libera*. 301. A. C. *nova Leonina Urbe aucta, Corsorum multitudine frequentata*. 306. B. (26) *ibi Imp.* 308. C. 309. A. *ejus ædificia Tiberi labefacta*. 310. A. *ibi Lotharingiæ Rex*. 321. A. *iterata Imp. Ludov. II. coronatio*. 323. B. *ibi Imp.* 325. B. *abscedit Pa.* 326. B. *ibi Calvus Imp. coronatur*. 329. A. *invadenda*. 332. B. *ejus oræ Sarracenor. opertæ*. 333. C. *summa ejus regionis pernicies*. 336. B. *tumultuat*. 337. B. *revertit ad eam Ro. Po.* 340. A. *ibi Crassus Aug. insignitur*. 344. B. (8) *maxima init detrimenta*. 347. A. *ibi Vido Imp. coronatus*. 358. A. *in dissidio*. 359. B. *Leonina Urbs exercitu Arnulfi oppugnatur*. 364. B. *casu lepusculi inopinato capta*. C. *ibi factiosi interempti* D. *ibi Concil.* 371. (37) *dirum sacrileg.* 399. A. *ejus usurpatur principatus*. Vide Tuscul. Comites. *Consularis Potestas ibi renovatur, cæterique Magistratus*. 400. A. & seq. *per Albericum Tuscul. defenditur ab Hugone I. R. oppugnante*. 403. A. (3) *ejus agro vastato rurs. oppugnatur*. 405 A. *relevatur*. B. *læta Othonem M. excipit*. 424. A. *à Ro. Po. relicta*. 427. B. *in tumultu*. 429. D. *militibus cincta fame premitur*. 430. C. *iterùm fluctuat*. 433. B. *ejus rer. status conventu formatur*. 434. B. *ibi co o atur Theophania*. 440. A. *ejus ditio Ro. Po.* 442 D. *eam ad tertiam coronam accedere debet It. R.* 445. C. *qua auctoritate tenebatur à Ro. Po.* 446. B. *ibi tumultus*. 449. A. *comitior. corruptio*. B. *ibi sanguinarium convivium*. 452. C. & seq. *ossibus S. Bartholomei aucta*. 454. C. 469. B. *ibi obit Otho II.* D. *turbata*. 455. B. & seq. 458. C. *ibi coronatur Otho III.* 461. B. *ejus mœnia firmantur*. 464. B. *obsidetur*. C. *portas patefacit*. D. *item in tumultu*. 469. C. *Henricum Imper. recipit*. 480. A. 487. B. *eâ exit Ro. Po.* 484. A. *ibi Conradus Imp. coronatur*. 493. A. B. (59) *in tumultu*. 512. A. *ibi coronatur Henricus II. Imper.* 514. B. *ibi Concil.* 515. A. 519. A. *Leo IX. abscedit*. B. *revertit*. 520. B. *item*. 523. B. *regressus Concil. habet*. 524. B. *ejus populo commendata Ecclesia*. 528. C. *reclamat, pecuniâ vincitur ad adorandum Antip.* 536. C. *legitimum Pa. recipit*. 537. C. *ibi Concil.* D. *ejus agri vastati*. 540. D. *pro Antipapa armis tentatur*. 545. A. *furtim occupatur*. B. *ibi Concil.* 547. D. (18) 554. A. (59) 557. B. 560. C. *in tumultu pro Po.* 562. A. *ibi Concil.* 564. A. *eâ excedit Po.* 566. E. *revertit*. 574. A. *ab Henrico III. oppugnata*. 584. A. *Urbs Leonina direpta*. B. C. *exercitus casu patefacta*. 585. B. *à Roberto in favorem Po. coacta*. 586. B. *eâ excedit Po.* C. *læto Henric. excipit & Antipapam, qui ibi coronatur*. 587. A. *pestilentiâ affligitur*. 588. A. *comitia peraguntur*. 589. D. & seq. *arx occupata*. 590. D. *Antipapa factione dominatur*. 592. C. *ibi Concil.* 593. A. (36) 598. B. *ab Antipapo occupatur*. 601. C. *oppugnatur*. D. *ibi Concil.* 602. A. (59) *ejus primores ad comitia*. 604. A. *eâ excedit Po.* 619. B. *turbatam invenit revertens*. 620. E. *in maximo tumultu*. 626. D. *ibi Concil.* 632. C. (22) *in seditione*. 635. A. (29) *eâ excedit Po.* 638. C. *Henric. IV. ibi denuo coronatur*. 638. D. *reditu Po. perculsa*. 639. B. *dedita Henrico*. 640. B. *in tumultu, eâ excedit Po.* 642. B. *eius pop. consensum præbet pro Callisto II.* 643. B. *eam init Callistus*. 644. A. (54) *ad eam Antipapa ignominiosè deductus*. 646. B. *interdicto punitur*. 715. B.

Romani: *Imperium pepererunt, propagarunt*. 2. B. *Ital. tertii tenuere*. 3. B. *plurima bona induxerunt*. C. *nova molientes*. 8. B. *Sophiæ Aug. scribunt*. C. *captivi male habiti*. 28. A. *maleficiis affecti*. 29. B. *lætificantur*. 31. A. B. C. *classem oppugnant*. 32. B. *vincunt*. 36. A. *Etruriæ Urbes & Oppida Longobardis auferunt*. 57. B. *Perusiam perdunt*. C. *captivi quasi canes*. 58. A. *oppressi*. 63. C. *pacem agunt*. 65. A. *quiescunt*. 66. C. *Longobardos adoriuntur, ab his Oppidis spoliantur*. 67. A. ad 68. B. *vexantur*. 70. B. *paciscuntur*. 73. C. *milites in Basilicæ thesaurum incitate*. 99. B. *ab eo arcentur*. 100. A. *eum diripiunt*. C. *Provincias amittunt*. 102. A. *acie strati*. B. *cives pietatis titulo arma sumunt*. 156. B. *conjuratores in Ro. Po. comprehendunt*. 164. C. *iter se discordes Barbaros incitant*. 165. D. *ad eos Ro. Po. monita*. 167. D. *ab Imperat. deficiunt, Ducem luminibus exuunt*. 169. B. (36) *cauti pro Pontificis defensione ab insidiis*. 171. C. (41) *ejus ditioni se submittentes jurant*. 172. A. (42) *Fulradum auxilio stipantes*. 207. B. *diffidentes*. 212. A. *languidi redigendi*. 214. A. *eorum legum usus in Ital.* 232. B. *luxuriâ diffluentes tumultuant*. 247. A. 265. C. *villas Ro. Po. incendunt, Romam eripere pergunt*. 266. A. *flagitiosi in Franciâ captivi dimissi*. 267. A. *jure antiquo comitiorum confirmati, legem profiters coacti*. 280. A. *Ludovico Regi obvii*. 297. A. *terræmotu concussi*. 301. A. *miraculis liberi*. B. C. *ad Patriam & Ecclesiam tutandam accensi*. 302. C. *perturbati*. 319. B *laudati*. C. *à Sarracenis afflicti*. 332. B. & sequ. *in angustiis*. 337. B. *aliquid veteris spiritus reassumentes*. 350. B. *Vidoni faventes*. 357. A. *ad jusjurandum adacti*. 365. A. *eor. libidine Ecclesia turbatur*. 383. B. *sexaginta eor. delecti Sarracenos percutiunt*. 387. C. *Albertum* Tuscul. *Ortæ opprimunt*. 395. A. *Hugonem I. R. recipiunt*. 399. B. *eum repudiant*. 400. A. *Othonem M. læti excipiunt*. 424. A. *plerique consilium mutant*. 425. E. *constantes eum advocant*. 427. A. *de republica constituenda supplices*. B. *pro eor. indemnitate Otho M. sollicitus à quibusdam insidiis impetitur*. 429. D. *obsides*. E. *restituti, Leonem VIII. pellunt, Joannem XII. restituunt*. 430. A. *Lombardis conveniunt Adelbertum I. R. revocantes*. 432. D. *pro comitiis Othonem M. consulunt*. 433. A. *Pontificem pellunt, revocant*. C. *puniendi*. D. *fidem simulantibus*

bus Græcis, imparati opprimuntur. 437. B. *de illis victores*. D. *victi*. 453. B. *à signis recedentes, caussa stragis*. 453. B. *inquieti*. 458. C. *componunt*. 459. C. *ad bellum se parantes*. 464. B. *parére recusantes*. C. *conjurant*. 469. C. *jus comitior. Imp. tribuunt*. 515. C. *designatum suscipiunt*. 517. B. *comitiis approbant*. 518. B. *comitiis designandum postulant*. 529. B. *acceptant*. C. *ad comitia ordinanda vocati*. 536. A. *eor. voluntas explorata*. C. *inexpectatâ auctoritate R. consecrant Ro. Po.* 543. C. *pro legitima certantes*. 545. A. *armis libertatem ei restituentes*. 562. A. *ipsum vindicantes*. B. *Henricum repellunt*. 584. A. *deterrens*. B. *negligentes victi*. 585. A. *defessi compositionem postulant*. C. *à Græca. deficiunt*. 586. A. *ad deditionem coacti*. B. *prorsus ab eo alienati*. C. *Antipapam Urbe dejiciunt*. 588. A. *eor. pro comitiis sententia*. 592. B. *sacramento addicti*. 622. C. *rogantes se deceptos vociferant*. 624. D. *in Germanos invecti*. 626. D. *oppressi se vindicantes*. 627. A. B. *inflammati*. C. *funibus vincti*. D. *reliqui constantes*. 628. A. *pavidi prorogationem vitæ supplicantes*. E. *ab Imp. Or. laudati, ad ejus nutum se dicentes*. 633. G. (23) *Antipapæ favent*. 661. C. *à Tiburtibus fugati*. 687. C. *contra Pont. insurgentes excommunicati*. 689. A. B. *dignitatem Patricii instituunt*. 691. B. *in sacra & Peregrinos insæviunt*. 692. D. *Conradum Imp. contra Pontif. tentant*. 693. A. *pacem cum Po. obtinent*. 696. A. *iterum rebellant*. 697. B. *cæsi*. 722. A. *lætissimi Po. excipiunt*. 772. D. *à Germanis prælio victi*. 779. D. *Imp. obediunt*. 781. A. *legatos pro pace mittunt*. 810. A. *inde bellum movent*. 814. B. *hostes Ecclesiæ in Concil. Veronense declarati*. 822. C. *pacem faciunt*. 832. D. *Tusculum barbarè evertunt*. 840. D. *Po. deturbant*. 950. D. *tumultuant*. 1047. B.

Romaniola Provincia: Exarchatus nomen. 231. D. *ibi Mutilanæ Co. propagata*. 435. A. *constituta*. 435. C. *regio per Othonem M. ordin.* 441. C. *ejus novum dominium*. 464. C. *cruciata*. 777. A. *in potestatem Imp.* 977. B. *ejus jura recuperata*: 1089: A.

Romanum Cast. Bergomense *à Brixianis dirutum*. 844. B.

Romanus Patric. Exarchus. 38. B. *pacem improbat*. 54. B. *Perusiam vicinasque Urbes recuperare satagit*. 56. C. *Romæ solemniter excipitur*. 57. A. *Urbes & oppida recipit*. B. *Perusiam iterum amittit*. C. *Italiam dilacerari patitur proprium aucupans commodum*. 60. B. *pacem recusat*. 61. A. *in Pado occupatus*. 64. B. *obit*. C.

Romanus Archiep. Raven. 341. A. (99) *à Po. increpitus*. 345. C. *communione privatus*. 346. A. *à Po. monitus*. 351. B. *ejus more*. 356. (5)

Romanus Marini q. Po. ex fratre genitus: *Ro. Po. conventum habet*. 368. A. *prædecessor. duor. Pontif. caussam agitat, obit*. B.

Romanus Lecapenus: *cum genero* Imp. Or. 392. B. (84) *Hugoni I. R. conciliatus*. 397. B. *ejus filiam nepoti uxorem postulat*. 408. B. *obit*. 415. (38)

Romanus Junior *seu* Porphyrogen. Imp. Or. 425. C. (1) *ejus ob.* 432. (10)

Romanus III. Argyrus: Cæsar *creatus ad polygam. coactus*. (64) Imp. Or. 494. C. *veneno obit*. 497. (77)

Romanus IV. Diogenes Imp. Or. 550. A. (48)

Romanus Ep. Tripolitanus in Lateran. Concil. 810. E.

Romilda Gisulfi Ducis uxor: *cum filiis in oppidum se recipit*. 84. B. *se ipsam proponit*. C. *deturpata palo suffixa*. 85. A.

Rompetæ: *securitas eorum lege lata*. 237. B. *à Sarracenis afflicti*. 375. B.

Romualdus Longob. *à patre Grimoaldo* Dux Benev. *institutus*. 117. B. *in periculo solicitus*. 120. B. *sorore obside pacem firmat, de subsidio certior factus*. D. *Græcos vincit*. 121. B. *matrimonio jungitur*. 122. E. (16) *Calabriam invadit, quam filio moriens relinquit*. 141. A. (58)

Romualdus II. Long. Benev. Dux: 147. B. (72) *Cumas dolosè capit, anathema in eum dicitur*. 159. C. *eis spoliatur*. 160. A. *obit*. 178. C.

S. *Romualdus* Abb. *cujus fil., à quo educatus*. 438. B. Ravennates *Franciam petit*. 451. A. (47) Classensis *cum Othone III. pernoctat*. 461. A. (75) *Abbatiam dimittit*. 465. B. *pro Tiburtinis orat*. C. *pœnitentias Othoni III. injungit*. 469. A. *eidem mortem prænuntiat*. B. *in agro Arretino congregationem instituit*. 477. A. (15)

Romualdus Archiep. Salerni comes Po. 803. D.

Roncalia: ad Padum fl. prope Placentiam *ibi solemnis I. R. inauguratio*. 444. E. *ibi Othon. II. conventus*. 452. A. (48) 463. B. *in eo de viduis judicium, quo Regina crematur*. C. (81) *in Ardoinum conventus*. 472. (3) *conventu Henricus I. coronatur*. 479. B. *Archiep. Mediol. conventu frustratus*. 490. A. *conventu, Conradi leges edictæ*. 491. A. *ibi expectat Velfo*. 512. C. *ibi conventus*. 516. C. *Frideri. R. conventus duo*. 713. A. B. (7) (8) 739. A.

Roncarolum Opp. *Cremonensibus datum*. 842. C.

Rorius Ep. Patavii: *ab Imp. privil. pro sua Ecclesia obtinet*. 301. D.

Rosatum Opp. Mediol. 714. A.

Rosellas Tusc. Opp. *Ro. Po. donatur*. 225. C.

Rosena Opp. Regiens. 988. B.

Rosimunda Chunimundi Gepid. Regis fil. *in Alboinum conjugem irata*. 19. C. *eum occidit*. 20. A. *fugit, maritum alium extinguens, ipsa extincta*. B.

Rossanum Calab. emporium & navale Græcor. *ibi uxor Othonis II. exitum prælii expectans*. 453. D.

Rossis, Fam. Parmens. 988. A.

Rotardus Dux: *à Pipino obvius missus ad Ro. Po.* 199. E.

Rotharis Longob. Dux Brixiæ *ITAL. REX*: *per conjugium accersitus, Arriano errori maximè adhærens, alienos tollit, bellum cogitat*. 101. C. *oppida capit, incendit*. 102. A. *pugnâ victor*. B. *leges publicat*. 105. A. *uxorem includit*. 107. A. *liberat*. 110. A. *obit*. 111. B. (95)

Rotharis Longob. Luitprandi cognatus *insidias Regi parat*. 155. B. *Æmiliam tuetur*. 176. C.

Rotharitus Longob. Bergomi Dux: *Luitperti Regis auxiliator superatus*. 144. B. *prælio fugatus, obsidione captus relegatur*. 145. C. (69)

Rotingum Opp. Brix. *eversum*. 872. A.

Rotomagum Gal. Urbs: *ibi Ludov. legatos audit*. 279. A.

Rotundulus Abbas Cassin. *ab avunculo institutus seditionis caussâ*. 477. C. (18) *excæcatus*. 478. B.

Rovescalla Opp. Papiens. 901. B.

Rufinus Prætor Bonon. 961. C.

INDEX GENERALIS

Petrus Legatus Ro. Po. ad Carolum Fr. Regem. 218. C.

Petrus Vicedominus Ecclesiæ &

Petrus Abbas *S. Sabæ: ad Concil. CP. Legati.* 239. A. *Niceæ concil. præsident.* 240. D.

Petrus Abbas Nonantul. *Caroli M. Leg.* 262. C.

Petrus Archiep. Mediol. 246. C. (49) *obit.* 266. B. (96)

Petrus Ep. Centumcell. Po. Legatus. 276. B.

Petrus Gradonicus Venetor. Dux: *à Sclavis & Narentanis fœdere illigatis insidiis percussus.* 290. D.

Petrus Protospatharius Imp. Dux Venetor. *constitutus, auxilia in Sarracenos præbet.* 292. B. *privilegium elicit.* 308. A. *Imperatori obvius.* B.

Petrus Veneius *Patriar. Gradens.* 326. A. *ejus lis cum Duce Venet. composita, Ep. Caprulensem consecrare abnuit.* B. 336. B. (88)

Petrus Ep. Forosemproniens. ad Carol. Calvum legatus cum muneribus. 331. B. *iter.* 333. B.

Petrus Ep. Senogalliens. ad Calvum legatus. 333. B.

Petrus Venetor. Dux *privilegii confirmationem à Vidone Imp. obtinet.* 358. B. (10) *in Ungaros solicitus.* 382. D.

Petrus Archiep. Raven. 384. B. (61) D. *ejus obitus.* 385. A. (63)

Petrus Abbas Nonantul. *corpora Sanctor. restituit.* 386. C.

Petrus II. Archiep. Raven. 389. A. (76) *in Concil. Ro.* 427. C. *obit.* 438. B. *renuntiat.* (27)

Petrus Ep. Comens. qui. 397. C.

Petrus Joan. XI. Po. fr. *necatus.* 399. A.

Petrus Candianus Pater, Fil. & Nepos: Duces Venetor. *fil. pacem & fœdus contrahit.* 408. A. (18) *conjurator in patrem.* 420. A. *Spoletano bello se jungit, in Patriam pugnat, à suis revocatus.* B. *pater & fil. percussi.* 450. A.

Petrus U. P. *Pontificem carcere includit, pellit.* 433. B. C. *severissimè punitus.* 434. A.

Petrus Ursiolus Venetor. Dux. 450. A. *Prætorium & Templum reficit.* B. *nuncios mittit, fœdus renovat.* C. *Monasticam vitam amplectitur.* 451. A.

Petrus Ursiolus Petri Urseoli D. fil. Venetor. Dux. 457. B. *diploma obtinet, mœnia & Prætorium instaurat.* 458. B. *totam Istriam & Dalmatiam Venetor. imp. adjungit.* 466. A. (89) *ad Sarracenos Barrio pellendos validè subministrat.* 475. C. *cum fratre puls.* 488. A. *revocatur.* 489. B.

Petrus Meli nepos Co. *factus.* 486. D.

Petrus Barbolanus Dux Venet. *per tumultum suffec.* 490. C.

Petrus Nortma. *ejus portio Tranum.* 506. D.

Petrus Ep. Amalfitanus: Leg. ad Græc. controversiam. 526. C.

Petrus Damiani: ex eremo Ep. Ostiens. 535. C. *reclamat.* 536. C. *ad Ecclesiæ Mediol. vesaniam cognoscendam Leg. miss.* 539. B. *exponit Legationem.* 540. D. *tumultum sedat.* 541. A. *omnia ordinat.* 542. A. *acta sua scribit.* C. (21) *& epistolam ad Mediolanens.* D. *pro legitimo Po. constans.* 546. B. (34) *Leg. in Germ. missus revocationem Concilii obtinet.* 550. B. C. *rationibus Regem frangit.* 551. A. B. *Leg. Ravennam missus.* 579. B. *obit.* C. (5)

Petrus Leonis: Urbani II. Po. comes. 592. D. *Po. nuncius cum Henrico IV. convenit.* 623. C. D. *quando ad Imp. partes transiturus.* 624. C. *ad munita loca se & Po. sustinet.* 635. A. *vinculis eripit Gelasium Po.* 639. C. *consensum præbet pro Callisto II.* 643. B.

Petrus Anachoreta *literas Patriarchæ Hierosol. defert.* 598. B. *Transalpinos ducit.* 602. B.

Petrus Columna: castris Ecclesiæ ereptis spoliatur. 605. C. *deficit, Ecclesiæ oppida occupat.* 621. A.

Petrus U. P. *eo defuncto, excitata seditio.* 635. A. (29)

Petrus Ep. Portuens. Ecclesia Ro. ei à Po. commendatur. 642. B. *consensum præbet pro Callisto II.* 643. B.

Petrus Card. *Leg. Pont. in Concil. Ravenn.* 660. E. (13)

Petrus Polanus Dux Venetor. *fœdus cum Lothar. II. Imp. renovat.* 673. A.

Petrus Pisanus *insignis Orator.* 679. D.

Petrus Novariensis *cognom.* Lombardus *Magister sentent.* 708. A.

Petrus Asinellus Conf. Bonon. 787. A.

Petrus Garisendus Conf. Bonon. 797. A.

Petrus Prior *Ecclæ.* Sepulchri Domini *in Concil. Lateran.* 810. E.

Petrus Card. *ad cognoscend. hæresim Catharor. in Galliam missus.* 811. C.

Petrus U. P. *Pontifici se subdit.* 855. A.

Petrus Traversarius Ravennas. 852. A.

Petrus Antisiodorensis IMP. OR. creatur à Pontif. 905. C.

Petrus Teupolus Jacobi fil. Prætor. Tarvisii. 957. D. & Mediol. *ab exercitu Frid. II. Imp. captus.* 960. D.

Petrus Vinea à Secretis *Frid. II. Imp.* 964. D. 966. C. *ad Pont. Legatus.* 979. A. 981. B. *venenum sumit.* 999. A.

Petrus Archiep. Rotomagens. ad Frid. II. Imp. Leg. 979. C.

S. *Petrus* Martyr *Mediolani contra Hæreticos.* 948. C. *occiditur ab eisdem.* 1013. C. *in num. SS. adscriptus.* 1015. C.

Petrus Advocatus Prætor Mediol. 1013. D.

Petrus Tarantasiens. Ord. Præd. *Ep. Ostiens. Pontif. factus.* 1082. D. Vide *Innocen. V.*

Petrus Paganus Imolensis. 1050. B.

Petrus Rex Aragonum *à Siculis in* Regem *advocatus.* 1095. E.

Petronax Brixianus *ad Cassi. Monaster. restituendum à Ro. Po. missus.* 162. B. *assumptis sex Lateranensi Monachis, communem vitam agit.* (24) Abbas *VI. à S. Benedicto.* 163. A. *monasterium absolvit.* 190. C.

Petronax Archiep. Raven. 279. B. (17) *obit.* 291. A.

Philippicus Bardanes Chersonis exulans ab incolis & Bosphoranis advers. Justinian. II. Imperator *appellatus.* 149. A. *muneribus exercitum ad se trahit.* 150. B. *Justinianum ejusque filium jugulare jubet.* C. *sexti Concilii acta pervertere, abjectam hæresim suscitare curat.* 153. B. *novam imagines excludentem hæresim concitat.* C. (1) *in errore obstinatus, Imperio deturbatur.* 156. C. *excæcatus.* 157. A. (5)

Philippus Monachus *Antipapa alter elevatus.* 212. B. *Monaster. repetere compuls.* C.

Philippus Fr. Rex: *piorum communione semotus.* 600. A.

Philippus Archiep. Coloniens. Henricum Frider. Imper. fil. in Reg. Germ. coronat. 786. D.

Philippus Audax *dictus:* Fr. Rex. 815. A. *Crucem contra infideles accipit.* 833. B. *bellum, inde pacem cum Rege Angliæ habet.* 834. D. (25) *Genuam, inde Messanam attingit.* 838. A.

Phi-

Philippus Henr. Imp. fr. Dox Tusciæ : *terram Mathildis obtinet*. 849. A. *excommunicatus*. 851. A. *Ducatus Tusciæ ab Imper. ei trad.* 853. A. *ad Imperium obtinend. intentus*. 854. B. *Ducatum Tusciæ & captivos Siculos dimittit*. 859. C. *à Po. execratus*. 873. A. Rex Germ. *ab Adolpho Ep. Colon. coronari se facit*. 878. D. (12)(13) *Coloniam obsidet*. 879. A. *Othonem IV. prælio vincit*. 880. A. (15) *cum ipso paciscitur*. 881. B. (18) *à Co: Palatino occis.* 882. D.

Philippus Lampugnanus Archiep. Mediol. 852. B.

Philippus Vicedominus Prætor Parmæ : *eam obsidione liberat*. 954. E.

Philippus Fontona Ep. Ferrariens. ad Principes Germ. Leg. 986. A. *castra Icelinum*. 1027. C. *Patavium capit*. 1030. E. *victus & captus*. 1036. B. *fugit*. 1053. B.

Philippus Hugonus Prætor Bononiæ. 997. D.

Philippus Giringellus Prætor Forolivii. 1024. A.

Philippus Turrianus Martini fr. Prætor *perpetuus* Novariæ. 1052. C.

Philippus Pulcher *dictus* : Fr. Rex. *Othonem Imp. prælio fundit*. 901. B. *Viterbium pro elec. Po. se confert*. 1067. B.

Philippus Mustus Prætor Novariens. 1071. D.

Phoca Centurio Imp. *acclamatus*. 72. A. *coronatur, Augustam coronat, Mauricium & familiam interficiendos mandat, Catholicam disciplinam tutari adactus*. B. *ejus imagine Romam asportatâ, ei acclamatur*. 73. A. *ad eum Legati Ro. Po.* 81. A. *fœdus jungit*. 82. A. *Pantheon concedit*. B. *occisus*. C.

Photius Senator *Patriar* CP. *intrusus*. 309. C. *ejus fautores seditiosi*. 310. A. *electio ejus reprobanda*. B. *redarguitur*. C. *à Legatis corruptis confirmatus*. 311. A. *unà cum ab eo initiatis, ejusque consecratore damnatus*. 314. C. *Imperatori Eucharistiam denegat*. 320. A. *expulsus*. B.

Picciocalvum Cast. Bonon. 797. C.

Pictores : *suspectati odio Sac. Imaginum*. 282. D.

Picenum : Provincia, *termini*. 4. B.

Pigotis, Fam. Veronens. 1087. A.

Piligrinus Archiep. Colon. Henrici I. R. & *Imp. in Ital. socius, pars exercitus ei commissa*. 486. A. *solicitus*. B. *Principem in fidem recipit, pro eod. supplex*. C. *ejus Cassini mora*. 487. A.

Pilosus Mons Apul. *Teiscami Nortm. portio*. 506. D.

Pinamons Bonacolsius Dominus Mantuæ. 1077. A.

Pinetum Raven. locus : *ibi Persdeus occisus*. 167. B.

Pinnenses Ital. pop. in vestinis *subacti*. 181. B.

Pipernum, seu *Privernum* Samnii Urbs. *ibi obit Jordanes Nortm.* 595. C.

Pipinus Caroli Martelli fil. à Luitprando in fil. adoptatus. 175. A. (45) *Patris Magistratum gerit*. 183. A. *summa laude ministrat*. 193. C. *à Ro. Po. consilium exigit*. 194. A. Rex Fr. *consecratur*. B. (82) *petenti Pontifici obsequens*. 199. A. *eidem obvius cum tota fam*. E. *se ad terram inclinans, ei stratoris operam navans*. 200. A. *postulata promittit, exigens sui, & filiorum unctionem*. C. *Parisios ducens eum associat*. D. *unà cum familiâ inunctus*. 201. B. *Carisiacum ducit, ibi procerum Conventum habet*. C. *Exarchatum & Pentapolim Sancto Petro se traditurum vovet*. 202. A. *exercitum ducit, tum Legatos iterat*. B. *per Maurienam transiens, munera Deo offert*. C. *ad Alpes victor*. D. *Papiam obsidet*. E. *pacem componit*. 203. A. *ad suos revertens*. B. *dolore exardescens, novum decernit bellum*. C. *Papiam iterùm obsidet*. D. *Legatis Imp. respondet*. 204. A. *fœdus renovat, tabulas donationis iterat*. C. *ad eum Ro. Po. literæ*. 211. E. (13) *obit*. 213. A. (15) *ejus commemorata beneficia*. 224. C.

Pipinus major fil. Caroli M. Fr. Regis : *socius à patre destinatus*. 235. C. *Romæ inunctus* ITAL. REX. 236. C. Carolomannus *antea vocatus*. (19) *Italia ei commendata*. 237. A. *eam legibus temperat*. B. *copias Italicas in Tridentinam vallem adducit*. 241. A. *à Grimoaldo monitus*. 242. A. *arma parat & mandat*. B. *exercitum mandatus comparat*. 244. B. *junctus fratri Beneventanam regionem recipit*. C. *Hunnorum ingenti prædâ potitus, eam patri offert*. 246. B. *à patre obvius Ro. Po. præmissus*. 248. A. *cum exercitu advers. Grimoaldum*. 249. E. *Romam vocatus, bellum committit*. 251. D. *Imperatoriæ patris institutioni præsens, ipse* REX ITAL. *inunctus*. 252. A. *donaria offert*. B. *advers. Beneventanos redit*. 253. B. *Teate oppido incenso, alia ad deditionem cogit*. 254. A. *Ortonam & Luceriam adducit*. C. *à patre monitus*. D. *inducias pangit, ad patrem pergit*. 256. B. *Pontifici obvius*. D. *cum patre hibernat*. 257. C. *Heracliam destruit* (74) *classe in Corsicam, Sarracenos percutit*. 258. A. *rebus Venetis studet, cum quibus inducias pangit*. C. *ejus dubia victoria*. 259. A. *item pro Venetor. Ducibus*. C. & seq. *cum his Ravennam tendit*. 260. D. *hinc Mediolanum, ibi decedit*. 261. A. *Veronæ tumulatur*. B.

Pipinus alter Caroli M. Fr. Regis ex concobina fil. *baptizatur*. 236. C. (19) *in patrem conjurat, punitus*. 244. A. *ejus obitus*. (41

Pipinus Ludovici Imp. fil. Aquitaniæ Rex *declaratus*. 267. C. *incitatus, contractis copiis patrem ulturus accedit*. 283. A. *apud patrem detentus*. 284. D. *injussu patris discedit, bellum gerere unà cum fratre convenit*. 285. A. *apud eum Po. nil proficit*. C. *patrem & novercam in custodiam tradit, Lothario committit*. 286. A. *ultra progredi impeditus*. C. *in patris gratiam receptus*. 287. B. *increpitus*. 288. B. *ad satisfaciendum adductus*. 290. A. *obit*. C. (45)

Pipinus Pipini fil. *Regno exclusus, à fratribus in Lotharium patruum vocatus*. 293. C. Aquitaniæ Rex *pacem init*. 295. D.

Pirovanor. fam. Mediol. 461. B.

Pirovanum Opp. Mediol. 923. A.

Pisa Urbs Tusciæ : *ad eam accedit Hugo Co: Arel.* 396. C. *à Sarracenis capta*. 476. A. *ad eam corpus S. Vidonis delatum*. 513. B. *Templum S. Xisti ædificatur*. 552. C. (54) *ad eam confugit Po.* 642. B. *à Lucensibus combusta*. 1096. B.

Pisani : *oculos Italorum in se vertunt*. 474. A. *eor. potentiæ primordia*. 475. A. *obsidentes & obsessi*. 476. A. *Sardiniam occupant*. 478. B. (20) *expulsi in parte recuperant*. 481. B. *Carthaginem cum Rege capiunt*. 495. A. (66) *Sardiniâ spoliati*. 521. B. *classem inferunt in Sardin., & Corsicæ partem occupant*. 522. A. (40) *Panormo direpto, Episcopium & Basilicam Pisar. construunt*.

523. A. (45) *invadentes Corsicam*. 552. B. *de Genuensibus victores*. C. *in Africâ conjunctis viribus*. (54) *Sarracenos superant*. 590. A. *classem instruunt*. 602. B. *bello sacra eximii*. 604. C. *in eos querimoniæ*. 635. C. *in Genuenses pugnant*. 644. A. *ægrè ferentes sancitum*. 650. A. *castro in Corsica spoliati*. 651. D. (68) *Palumbino spoliati*. 652. D. *à Januensibus fracti*. 656. A. 658. B. *Inno. II. magnificè excipiunt*. 661. C. *ejus Eccles. Metropolit. facta*. 666. D. *Amalfim capiunt*. 678. A. *Regem Siciliæ vincunt*. 678. B. *contra Roger. à Frid. Rege jussi*. 719. B. *bellum Genuensibus parant*. 772. A. *Ecclesiæ favent*. 825. A. *fœdus cum Henrico Imp. contra Tancredum Reg. Sicil.* 839. A. *cum ipso Imper. bellum Siculum ineunt*. 848. A. *Genuensibus infesti*. 851. D. *à Lucens. bello acciti*. 1079. B.

Pisaurum Pentap. Urbs. 4. C. *restituitur*. 204. D. *à Frid. II. Imp. dirutum*. 977. B.

Piscaria Opp. ostio fl. omonymi ad dexteram: *ab Azone M. Estense captum*. 882. B.

Piscariæ: *quibus concessæ*. 442. D.

Pistorienses Ecclesiæ favent. 825. A. *à Bononiensibus afflicti*. 895. C.

Pistrina: *aromata publico usui molentia*. 501. A.

S. *Pius V. Pontificatum agens Turcarum victoriâ insignitur*. 303. A.

Placentia: Urbs Æmiliæ terminus. 4. C. *capta*. 17. B. *ibi Lotharius obit*. 322. A. *ibi Monaster. à Regina constructum*. 327. A. *Arnulpho se tradit*. 363. A. *ibi Lambertus Imp.* 373. C. *ibi Ludov.* 376. D. *ejus agri finis determinatur*. 387. B. *ab Ungaris direpta, Monast. incensum*. 393. D. *quod privilegio decoratur*. 413. D. *Adeleidæ Aug. vid. mora*. 450. C. *coronatos excipit*. 513. B. *ejus Ep. præcipuus assentitur Schismati*. 544. A. *ibi Concil.* 599. A. *à subjectione Ravennati ejus Ecclesia exempta*. 620. A. *sacramenta dicit Henrico IV.* 623. A. *insignis ejus Basilica construitur*. 649. B. (63) *ibi Frid. I. Imp.* 824. A.

Placentini jus signandæ monetæ à Conrado II. Imp. impetrant. 687. A. (66) *bellum Parmensibus movent*. 705. A. *deleti*. B. 713. B. *Laudenses superant*. 758. D. *Frid. Regem recusant*. 719. A. *pecuniâ mulctati ab eod.* 741. E. *pacem pactis ab ipso obtinent*. 761. D. *pacem cum Civitatib. fœderatis firmant*. 826. B. *Cremonensib. infesti*. 834. A.

Plavis fl. *ad ejus ostia Heraclea conditur*. 102. C.

Pluvia sanguinis. 633. C. 634. D.

Podium-Bonicium Cast. Etruriæ. 1060. C.

Poleta Germ. locus *ibi Henric. II.* 517. B.

Polimartium Tusciæ Urbs: *à Langobardis captum*. 25. C. *iterùm à Romanis*. 57. B. *fit ditio Ro. Po.* 172. B. (42) *captum*. 180. A. *retentum*. D. *restitutum*. 185. C. D.

Poloni à Friderico Germ. Rege victi. 727. A.

Pompejanum Cast. Brixien. 1067. B.

Pons Curvus Opp. Latii, Samnit. confin. *construitur*. 326. A.

Pons ducis Cast. Mutinens. 896. B. 897. C.

Pontes: *reficiendi*. 237. B.

Pontevicum Opp. Brixianor. *Cremonensibus concessum*. 842. C. 879. A. *iter*. 882. B.

Pontica Chersonis ins. *ibi captivus Ro. Po. decedit*. 112. B. *ibi relegatus Justinianus Imp.* 142. C. (62) *expugnatur, omnibus incolis interemptis*. 148. C. *pueri submersi*. (76) *alii adhuc residui contumaciâ rebelles*. 149. A. *gelu & nive insigniter obriget*. 209. A.

Ponticellum: Latii Opp. *occupatum*. 620. E.

Pontifex Romanus *quomodo eligeretur*. 5. A. *ejus sedes veterem Ro. splendorem tuetur*. 6. B. *plenaria comitior. libertas introducta*. 134. C. *Italiâ excedit*. 149. A. *ad eam redux*. 150. B. *deditione populorum fit Dominus ditionis temporalis*. 172. B. (42) *fœdus contrahit*. 179. C. *ad se confugientem Ducem protegit*. 180. A. *auxilia eidem præbet*. 181. A. *oppidor. & captivor. restitutionem, patrimonior. donationem obtinet, fœdus pangit*. 185. C. *quod instaurat*. 189. A. *item*. 195. A. *iterùm*. 196. A. *tabulas donationis obtinet*. 202. A. *iteratæ donationis tabulæ*. 204. C. D. *earumque confirmatio*. E. *fœdus renovat*. 207. A. C. 214. B. *iteratam donationis confirmationem & novam cumulationem obtinet*. 224. E. & sequ. *jus electionis Regi concessum, Populo redditum*. 232. B. *accusatus in judicio veteri constituta lege purgatur*. 250. C. *occidentale Imperium instituit, quare*. 251. B. & sequ. *fœderis tabulas tradit*. 262. C. *contra eum conjuratio ejusque judicium*. 265. C. & sequ. *confirmata in ejus favorem donatio*. 267. D. *explicatur*. 270. B. *ampliatur*. 434. D. *libertas electionis, confirmata*. 270. C. 351. A. *crimine purgatur*. 278. B. *legem unà cum Imp. populo statuit*. 279. C. *ad vitanda ejus comitior. dissidia*. 280. C. *expostulantibus Legatis electio facta, ab Imp. laudata*. 319. C. D. *ejus beneficium Imp. dignitas considerata*. 329. B. *ejus comitior. factiosor. surculus*. 347. B. *malus fructus*. 368. C. *ex alia Ecclesia non amplius assumendus*. 369. B. *legati ad consecrationem expectandi*. C. *inexpectatis sacratur*. 375. D. (46) *concilio reprobatus*. 428. C. *renovatur comitior. lex*. E. *electionis placitum attenditur*. 433. A. *quid ageret in Imp. inauguratione*. 445. C. *ejus vires Regibus horrendæ*. 446. B. *ejus comitia turbata*. 449. A. B. *absque comitiis electus*. 460. C. (74) 464. A. *comitiis ab Otho. III. propos., vetera privil. renovari obtinet*. 467. A. *diplomate in Sarracenos, insulas indulget eos pellentibus*. 475. A. *ejus privil. firmantur*. 480. A. *in Germ. pergit*. 484. A. *comitior. dissidentium pessimè effectus*. 511. A. & sequ. *maxima turbatio*. 512. A. & sequ. (12) *non creandus sinè Imp. consensu*. 515. C. *ab Imp. delectus*. 517. A. *item alter*. C. *ab electo comitia promota*. 518. B. *comitiis postulatus ab Imp.* 529. B. *comitiis armor. vi turbatis electus*. 536. B. & sequ. *comitia lege firmantur*. 537. C. *electio Cardinalibus præcipuè attributa*. 538. B. *ejus Ligii seu Feudatarii Neapolit. Principes*. 539. B. & sequ. *inexpectata R. auctoritate consecratus*. 543. C. *de ejus comitiis ratio à R. postulatur*. 556. A. *sacra peragens violentas manus patitur*. 562. A. *à Germanis conciliabulo abrogatus*. 563. B. 587. A. *ejus jura duobus Germ. concil. defensata*. 588. B. C. *ejus comitia*. 589. B. & sequ. *Tarracinæ habita*. 592. A. C. *pacifica*. 604. A. *divisa*. 651. D. *nullius hominis judicio subjacet*. 745. A. *pro comitiis Conclave*. 1076. C.

Pontigo Gal. locus: *ibi Ro. Po. & Regia fam.* 199. E. 200. A. *ibi Calvus Imp. & Legati Po. concil. habent*. 331. B. *novi Legati*

cum

cum muneribus. C. *ibi Balbus*. 341. A.

Pontirolum Opp.Mediol. *à Frid. Reg. Germ. occupatum*. 757. A.

Pontremulenses Frid. Imp. resistunt. 781. B.

Poppo Patriar. Aquilejæ. ab Henrico suffer. 481. C. *Gradensem Ecclesiam sibi subjicere curat, de insidiis insimulatus*. 487. B. *renuentiam Gradensium sacramenta superat, infidelis inde malor. plurium auctor, subjectionem impetrat*. 488. B. (46) *infensos Venetos habet*. 489. B. *custodiam Episcopor. ab Imp. suscipit*. 498. C. *furtim Gradum ingressus diripit*. 508. A. *sinè confessione obit*. B. (100)

Poppo Archiep. Trevirens. Henrici I. R. *& Imp.* in Ital. *socius, pars exercitus ei cōmissa*. 485. A. *exercitum in Venetos ducit, Conradum Imp. absterret*. 492. B.

Poppo Ep. Brixinens. ab Imp.Romanor. placito ad Ro. Po. evec. 517. B. Vide *Dam. II.*

Populonium Opp. Etruriæ *Ro. Po. donatur*. 225. B. *direptum*. 259. B.

Portorium: *indultum*. 462. A. *ad quid impositum*. 618. C.

Portus Urbs Tusciæ: *ad Ro. Po. ditionem transit*. 172. B. (42)

Portus: *quibus concederentur*. 442. D.

Pratum-Albuinum Opp. Brix. *ab Icilino dirutum*. 958. D.

Prædia: *quæ à Rege concedebantur*. 442. D.

Præfecti: Provinciar. *arbitrio Narsetis*. 4. D. *sublati*. 11. A. Militum Magistri *nominati*. 12. A. Saxones, *Berengario* I. *Regi obvii*. 415. D. *alii à* Rege, *alii à* Civitatibus *constituti*. 442. A.

Præfectus: Rector Patrimonii *appellatus*. 6. A. Urbis Romæ *renovatur*. 400. B. *pro libertate molitur in Ro. Po.* 433. B. & sequ. *severissimè punitur*. 434. A. totius Italiæ. 533. B. Urbis Ro. *vinculis eripit Po*. 639. C. *consensum præbet pro Callixto* II. 643. B.

Præjectus V. *Projectitius*.

Præneste Latii Urbs: *ibi ob. Dam. II.* 517 B. *deficit, recuperatur*. 721. A. *ad eam Po*. 639. B.

Prænestini vastati. 540. B. *contra Pont. insistunt*. 687. B.

Præsbyteri *V*. Sacerdotes.

Præsides Provinciar. *Ital. sublati*. 11. A.

Prætor *Siciliæ: novum excit. Imperatorem*. 161. B.

Prætores *qui*. 442. A. Potestates *dicti*. 616. E. 617. A. *eor. jus adauctum*. 619. A. Germani *variis* Civit. *Ital. dati*. 765. D. *per tumultum rejecti*. 777. D. Peregrini *in pluribus Civit. introducti*. 821. D.

Praxedis Henrici III. uxor. 597. (47) Vide *Adeleides*.

Prendipars Bononiensiom Conf. 796. D.

Primarium Cast. ad Ostium Padi. 1065. D.

Primicerius *exercitus Sicil. cum classe Ravennam missus*. 148. A. *Ro. Pontificis, ejus officium*. 212. B. & 213. A. *conjurat*. 247. A. *Legatus*. 276. C. 281. D.

Primigenius Subdiac. *Patriar. Gradens. subrogatus*. 95. C. *ejus cura pro recuperatione auri & cet. pro Eccles*. 96. A. *migrationes suffraganeor. approbat*. 102. C.

Primus-defensor *ad Desiderium missus*. 218. B.

S. *Primus Martyr: ejus corpus translatum*. 299. A.

Princeps Secretarior. *Imperator*. 157. A.

Principes: *religionis studio donaria Ecclesiæ tribuentes*. 5. B. *in* Ital. *Othonis ordinatione qui*. 441. D. *pro dignitate tentoria figentes*. 445. A. *Othon. II. associantes*. 452. A. *puniti*. C. *multi Italum* R. *eligentes*. 471. B. *ad conventum Henrici Imp.* 488. A. Roncaliæ. 491. A. *pestilentiâ icti*. 501. D. Campaniæ *à Normanis avocati*. 520. C. (34) Germ. *coram infante jurantes*. 521. B. Neapolitani *Ecclæ. Ligii*. 539. D. *malè habiti*. 550 B. *bona suadentes*. 551. B. *sacramento absoluti*. 564. A. *Regem aversantes*. 565. A. *binos conventus habent*. D. *in Regem decernunt*. 566. A. *postulanti conditiones imponunt*. B. *eis obsequutus Po*. E. *aliqui pœnitentes*. 567. C. *anathemate liberati*. D. Teotonici *Forcheim conventuri*. 572 B. *deponentes & eligentes*. E. *ut maturè peragant monendi*. 582. C. *Pontificem comitantes*. 599. A. *cur Henrico III. adhærentes*. 608. A. *ab eo recedentes*. 609. D. & seq. *Moguntino Concil. frequentes*. 611. A. *sacramentum Regi dicentes*. 612. B. *sacramento addicti*. 622. C. *ad consecrationem Gelasii II. confluentes*. 640. B. Germaniæ *Henric. IV. ad caussam in conventu dicendam accersunt*. 643. B. *ad Concil*. 647. A.

Principalis Fliscus Genuensis, Vicar. Imper. Italiæ *à Rodulfo Cæsare factus*. 1101. D. (106)

Privilegia: Bobieos. *Monast*. 97. A. *Monast*. Cassini. 191. A. *iterum* Cassini, Regii, *&* Mutinæ. 240. B. C. Mutinens. Epi. 276. D. *Ecclæ*. Grad. 281. A. *Ecclæ*. Patavinæ. 301. D. Venetor. 262. B. 308. A. 347. C. *Ecclæ*. Ro. *aliarumque &* Venetor. 358 B. Mutinens. *Ecclæ. cumulata*. 361. B. Veronens. *firmata*. C. Mutin. *firmata*. 373. A. Mutin. *&* Regii *firma*. 376. D. Nonantulæ *firma*. 377. A. Motin. 381. A. *pro* Cassin. Monast. 386 A. *pro* Episco. Papiæ. 386. A. Patavino. 387. A. *Ecclæ*. Cremon. 389. B. *Ecclæ*. Bergom. 391. (82) Patavinæ *Ecclæ*. Parmæ *&* Cremæ *Ecclesiar*. 394. A. Parmæ. 400. C. Gardæ *&* Papiæ. 408. A. Cassini. B. *pro Monaster*. Placentiæ. 413. D. *Ecclæ*. Patavinæ. 431. A. *generatim firmata*. 443. E. Gradens. *Ecclæ*. 448. E. Cremonæ *data*. 466. B. Bobiensi *Monast*. C. Ro. *Ecclæ. renovata*. 467. A. *Ecclæ*. Raven. 468. A. *Ecclæ*. Ro. 480. A. *plurib. Eccles*. 493. C. *Eccles*. Ital. 495. A. Cassini. 501. D. *de subjectione* Grad. *Ecclæ*. 508. A. *infirmatur*. B. *Abb*. Cassin. 516. B. Parmens. *Ep. & Canonicor*. Veronæ. C. Patavini *Ep*. 519. C. *Ecclæ. & Ep*. Mutinens. 530. B. *datum* Cassini *Monast. reprehenditur*. 548. B. (39) Salerni *Ecclæ*. 550. A. (47) 552. A. (51) *Eremi* Camolduleosium. 553. C. *Monasterior*. Venetiar. 587. B. *Monachor*. S. Zenonis. C. Mantuæ. 594. A. Papieos. *Eppi. & Eremi* Camaldul. 610. D. *proposito anathem. confirmanda*. 624. B. *de investituris dictatur*. 629. C. *anathemate damnatur*. 632. D. 633. A. 635. C. 636. C. 637. A. *Eremitar*. Camaldul. 633. D. Bononiensibus *datur*. 637. B. *Ecclæ*. Viradæ. D.

Probinus Archiep. Aquilej. Paulino succedit. 29. B. (23) *moritur*. 22. A.

Probus Abbas: *pacem concludit*. 65. A.

Probus Ep. Cæsn Othoni II. auxilium mirabile præbet. 454. A.

Procuratores *communis, qui*. 616. E.

Procus Ep. Derthonens. Monaster. Bobiense subjicere sibi curat. 96. B.

Prodigium: Cœleste *stragem denunciat*. 14. A. & 58. B. *item*. 69. A. *ingens in* Græcia. 270.

270. A. (37) *in Oriente multiplicatur*. 209. A. *multiplex enuntiatur*. 278. C. 291. A. 292. A. *punitivus*. 296.E. pluviæ *sanguinis ad tres dies & noctes*. 326. A. *aquar.* Venetiis. 351.B. fontis *sanguinem manantis*. 404. C. (7) folia *sanguine infecti*. 412. A. *crucis in vestibus*. 420. C. solis & maris. 436. A. *multiplex*. 468. A. 497. A. 500. A. stellæ *crinitæ*. 547. C. (36) *infantis tristia enunciantis*. 638. A. *plura enunciata*. B.

Projectitius Ep. Narniens. à S. Greg. monitus. 54. C.

Protoscriniarius *Leg.* 426. B. 433. A. *Ro. Po. elect.* 428. C.

Protospatharius *Dux exercitus*. 361. A.

Provincia: Galliæ Provincia *à Sarracenis invasa liberatur*. 176. B. (47) *Lothario confirmata*. 295. D. *in parte cum Burgundia unitur*. 307. C. *Bosoni donatur cum Regis titulo*. 334. C. (85) *ad eam pervenit Po. à Rege adjutus*. 338. D.

Ptolemæus Sublacens. *desinit, oppida Eccle. occupat*. 621. A.

Ptolemais Ægypti Urbs: *à Saladino capta*. 830. C. *à Christianis recuperata*. 836.C. 842. C.

Publicani, *idem &* Cathari. 811. C.

Pugerula Apuliæ Urbs: *à Pisanis capta*. 678.B.

Pusterla fam. Mediol. 650. A. 1097. A.

Puteoli Apul. Urbs: *à Rogerio Rege diruta*. 680. B.

Pyrrhus Patriar. CP. *errore imbutus*. 103. A. *urbe pulsus Romam venit, fide catholicâ simulatâ honoratur, recidivus immobilis abrogatur*. 104. C. (77) *Concilio damnatus*. 109. B. *moritur Paulo subrogatus ab Imperat.* 113. (98) *item*. 132. B.

Q

QUæstores: *militibus præpositi* Chartularii *nominati*. 12. A. *qui nova ordinatione*. 616. E.

Quintilburg Germ. Urbs: *ibi Episcopor. conventus Po. jura tuentium*. 588. B. (28)

Quirinus Primicerius *Po. Legatus*. 281. D.

R

R*Achis* Pemmonis Longob Forojul. Ducis fil. 146. B. *patre per Regem abdicato, Ducatui præfectus pro fratribus intercedit*. 179. A. *ingressus Carniolam Sclavos sternit, facinore famam acquirit*. B. *opem ferens, singulari certamine victor*. 184. A. *REX ITAL. fœdus cum Ro. Po. instaurat, Episcopis possessiones tradit*. 189. A. *leges emendat*. B. (75) *in Pentapolim & Ducatum Rom. bellum infert*. 191. C. *Perusiam obsidet*. D. *à Ro. Po. ibi religione perfusus obsequens redditus, ablata restituit*. 192. A. *unà cum uxore & filia ad Sac. limina accedit*. C. *fit clericus*. D. (79) *memorabilis vir*. 194. B. *exardescit, regnum iterum inire stimulatur*. 206. A. *Ro. Po. adhortationibus victus, cedit*. 207. A. B.

Rachiza Lotherii II. Imp. uxor. 672. B. *jus dicit Parmæ*. 623. A.

Radelchis Co. Compsanus: *homicida, pœnitens*. 271. A.

Radelgaris Adelgisi occisi fr. *vel* fil. Dux Benev. *sociat adscitus*. 326. B. (67)

Radicofanum Cast. prope Urbevetum *munitum*. 727. A.

Radulfus Diac. *Aquilejens. Eccle. pro suo* Patriar. vices gerens *in Concil.* 429. (4)

Ragumbertus Gundeberti R. fil. Taorinat. Dux *REX ITAL.* 144. B. *moritur*. 145. B. (68)

Ragusium Dalm. Urbi: *à Sarracenis obsidetur*. 294. C.

Raimundus Eques Hierosolymit. Curator II. *habitum religionis instituit*. 608. C.

B. *Raimundus Placentiæ obit*. 874. A. (8)

Raimundus Abbas Nonantulanus *privil. obtinet*. 889. A. 938. E.

Raimundus II. domus Hospitalis Magister. 723. D.

Raimundus Turrianus Martini fr. *Archiep. Mediol. electus*. 1052. A. (2) & seq.

Raimundus Turrianus Napi fr. *Ep. Comens. Patriar. Aquilejæ*. 1075. A.

Rainaldus Co. Marsor. *manum adit in Cives Capuæ*. 457. B.

Rainerius Adelardus Mutinens. *ex Ord. FF. Gaudentium*. 1047. D.

Rainulfus Normannus Giselb. fr. *Capuam venit*. 483. A. *Sergio ad Neapol. recuperandam adjuvat* Averiæ Co. *factus*. 496. A. (71) *opem præstat ad Græcos Apulia pellendos, æqua sorte divisurus*. 504. D. *dividit*. 506. C. *recipit Drogonem germanum*. 510. D. *quæ tenet ab Imp. sancita*. 516. B. *ad opem Ecclæ. ferendam exoratus*. 589. B.

Rambertinus Buallelus Prætor Mutinens. 914. E.

Rambertus Episcopus Faventinus privil. decoratus. 740. B.

Rangoni, Fam. Mutinens. 988. A. 1100. A.

Raofridus Normann. *ejus portio Monorbinum*. 506. D.

Ransingus Etruriæ Gastaldos: *pro restitutione Regis Legatus*. 185. D.

Ratberga Pemmonis Forojul. Ducis uxor, *duor. Regum mater*. 146. B.

Ratbonus Ep. Augustan. in Calvi coronatione subscribit. 330. C.

Ratbaitus: Pemmonis Longob. Forojol Ducis fil. 146. B. *fratris intercessione absolutus*. 179. A.

Ratherius Monach. *Ep. Veronens. eximiæ doctrinæ*. 398. D. (93) *Arnoldum accitum excipit*. 402 A. *in Hugonis I. R. potestate multatus, librum & epist. scribit*. B. (100)

Ratispona Bav. Urbs: *ad eam Ludov. Lotharingiæ Rex, ut Rex Bav. salutetur*. 342. C. *ab expugnatoribus direpta, iterum obsessa*. 416. C. *soluta obsidem se tradit*. 417. A. *Po. & Henrici IV. Germ. R. mora*. 533. C. *ibi Regis colloquium*. 622. A. *ibi Conventus*. 712. C.

Ratruda Rachis R. fil. *Monasticam vitam amplectitur*. 192. C. *prope Cassin. sanctissimè vivit*. 193. A.

à *Raude* fam. Med. 588. B. (27) 595. B. (44)

Ravenna: Urbs Exarch. Empor. *Ital. Regum sedes*. 3. D. *tertius ejus Præsules locus, Imperii sedes*. 7. B. *inde Exarchatus*. 11. A. *præsidiis & operibus firmata*. B. *militari præsidio custodienda*. 12. A. *captivos habet*. 67. A. *in eam solicitat Longobardi*. B. *pestilentiâ icta: ad eam copiarum supplementum*. 69. A. *vexatur*. 70. B. *bellum imminet ei*. 73. A. *turbatur*. 84. A. *ibi Exarchus & Judices occisi*. 85. C. *eò caput Exarchi ad Imperatorem missum*. 88. D. *eò Romam convolat Exarchus, thesauro onustus regreditur*. 100. B. *ibi Tato insidiosè necatus*. 101. A. *in ejus Cyrco Mauricii caput; ibi moritur Isaacius*. 104. B. *carceribus ibi fractis multi evadunt*. C. *ab Ecclesia*

sia Ro. deficit. 108. B. in schismate continuat. 115. B. reconciliatur. 128. C. contumax. 148. B. punitur. C. ibi tumultu Exarchus occisus. 155. A. (2) obsessa. 166. A. direpta. B. ejus Ducatus erectus. C. ab Exarcho recuperata. 167. B. à sacramento absoluta Exarchum occidit. 169. B. (36) à Luitprando oppugnata. 186. B. ejus pop. Ro. Po. obvius. C. convicinia ejus restituta. 187. A. à Longob. capta. 196. D. ejus vicissitudines. 197. A. (89) tumultuarius exercitus ibi conscriptus. 203. B. Archiepiscopo, qui se Exarchum scribit, & Tribunis ministratio concessa. 205. A. dissidio commota. 215. A. bellum timet. 217. C. plerumque ibi Pip. Rex. 237. C. marmora, & musiva eò devecta. 245. A. ad eam Pipinus cum Ducibus Venetor. pulsi. 260. D. Ro. Po. ibi sacrata Christi sandalia ostendit. 266. C. (98) ejus Ecclæ. dissidium. 309. C. caussæ solicitudo. 310. A. decisio. 312. C. ibi Concil. Ro. Po. præsente. 326. B. 334. B. ad eam Po. Crasso occurrens. 343. A. ibi Crassus fœdero promovet. 345. A. ejus Archiep. increpitus. D. suspens. inde communione privatus. 346. A. ibi Po. & Crassi colloquium. B. ibi Concil. Po. præsente. 369. A. exercitu vexata. 416. C. ad eam Petrus Candianus. 420. B. capto. 426. B. (2) restituitur Ro. Po. ab Othone M. ibi conventum agente. 434. C. ejus ditio Ro. Po. dimissa. 441. D. auctoritate magis quam Imperio. 446. B. ejus Antistitis auctoritas. C. ibi Otho III. 462. B. in conventu Marchiones, & Feuda constituens. 464. B. ejus Archiep. elevandus. 466. C. in ejus agro Otho III. 468. A. Henric. recipit. 480. A. ibi Conradus Germ. I. R. hibernat. 492. C. (37) diplomata ibi scribit. 493. C. 498. C. Henricum II. recipit. 516. C. ad eam Petrus Damiani Legatus Po. 579. B. (5) de ea solicitus Po. 581. E. in ejus potestatem Archiepiscopum legit. 582. A. ab Henrico III. recepta. 583. A. ab eodem pertransitur. 584. A. ejusdem cum Antipapa mora. B. Sylvester II. eâ pulsus. 607. A. suffraganeor. spoliatur. 620. A. sanguine pluvit. 633. C. suffraganei ei Ecclæ. restituti. 642. A. ibi Frid. II. 928. C. ibi conventus. 943. A. capta. 973. D.

Ravennates: ad eos Ro. Po. monita. 168. B. deficientes, Exarch. occidunt. 169. B. de Episcopi sui anathemate edocti, ab obsequio ejus avocati. 577. A. aversantes Ro. Ecclesiam puniti. 619. E. juvantes Patavinis. 622. C. ut in gratiam Ecclæ. recipiantur postulant. 641. B. fœdus cum Bonon. ineunt. 1016. B.

Ravengerius, seu Revengerius Patriar. Aquilejæ. 548. B. (40)

Raynaldus Ep. Papiens. 516. (77)

Raynerius Bledens. Monac. Card. Po. elec. 604. A. V. Paschal. II.

Raza Valperti Judicis Papiens. fil. Co. Pal. uxor. 397. C.

Razastes Persar. P. prœlio victus. 94. C.

Razolum Opp. Regiens. 1055. A.

Reate Urbs Sabinor. ejus incolæ Ro. Po. se tradunt. 222. C. & D.

Rebella Apuliæ Urbs: à Pisanis capta. 678. B.

Rechildis Caroli Calvi uxor. 331. A. à Po. interposita. 333. C. conjugem sociat. 334. A. à Po. consecratur. C. cum thesauro domum remissa. D. accita conjugem expirantem complectitur. 335. A.

Rectores Patrimonii Ecclæ. 54. B. pro eis lex. 58. C. indultum. 132. D. item. 135. B.

Referendarius: R. Desiderii ad Ro. Po. Leg. 218. A. item. 220. A.

Regia: magnifica Modoëtiæ condita. 68. B. Papiæ refecta. 422. B. sanguine spargitur. 451. C.

Regienses à Parmensibus victi. 710. A. fœderati Bononiensibus. 791. C. contra Mutinenses arma movent. 814. D.

Reginoldus Diac. auri delator. 315. C.

Reginulfus, seu Ranulfus Dux Apuliæ à Lothar. II. Imp. institutus. 677. D.

Regiolum Opp. Etruriæ. 770. B.

Regium Lepidi: viæ Æmil. Urbs capta. 17. C. ejus Ecclesia privil. aucta. 240. C. iterùm à Lamberto Imp. incola. 366. A. ejus Ecclæ. privil. 376. D. ejus Basil. possessionibus aucta. 383. B. ad eam delata corpora Sanctor. 411. A. ab eâ recedit Henric. III. 595. A. de subjectione Ravennati ejus Ecclesia exempta. 620. A. factionibus infestatur. 942. A.

Reliquiæ Sanctor. ut conspuantur edicitur. 182. C. nequissimè dissipatæ. 203. B. item. 212. B. ex Ital. Metas delatæ. 438. A. Coloniam. 552. (53)

Remi Urbs Gal. ibi Ro. Po. & Reges. 256. E. Augg. à Ro. Po. solemnis coronatio. 266. D. ibi Calvus Imp. 331. C. ibi Concil. Po. 519. B. aliud. 643. C.

Reparatus Archiep. Raven. Mauri locum & contumaciam tenet. 126. A. privilegium obtinens ab Imper. (25) obit. 126. A. 129. (33)

Reunia, seu Reunia Cast. Spolet. de quo Ansfridus alienor. usurpator. 141. B.

Rex Bohemiæ cum exercitu Frid. Reg. Germ. in Italia. 730. C. Abduam fl. transit. 732. B.

Rhegium Julium: Calabriæ Urbs: Longob. Imp. terminus. 41. B. (67) à Pisanis obsidetur. 476. A. captum. 539. C.

Rhætia: prima & secunda Provinciæ. 4. B.

Rhenum fl. Germaniæ limes. 295. D. hinc inde exercitus duo. 331. D. occultè ab uno trajectum adversum fugat. 332. A.

Rhingum: quid. 246. A. (48)

Rhodanus Longob. Dux: alpes trajicit, Provinciæ P. interimit. 24. A.

Rhodanus fl. Gal. Narbonens. eo adverso progreditur Po. 642. C.

Rhodus: Ins. Medit. à Sarracenis capta, ejus Colossum dejectum. 111. B. (94) ibi novus Imp. à militibus acclamatur. 159. A.

Ribaldus Archiep. Mediol. 668. D. obit. 690. B. (74)

Ricardus Nortm. Drogonis fr. Co. Aversanus Capuam occupat. 522. B. (41) fratri adhæret in Pontificem. 525. D. feudatarius Ecclæ. constitutus. 539. C. Turres Capuæ & Campaniam subigit, cujus Principem se cum fil. declarat. 543. A. (24) ambit Patriciatum Urbis, metuens Campaniâ cedit. 547. B. solemnitati Cassini adest. 553. C. jurare jussus. 556. D. (69) fratri Roberto opem præstat. 566. D. diris devotus à Po. 574. B. Neapolim obsidet. C. obit. 575. B.

Ricardus Abbas Massiliens. communione secretus. 591. C.

Ricardus II. Princeps Capuæ Nortm. Jordanis fil. Co. Cajetanus: à Capuanis exclus. Rogerium implorat. 595. C. recipitur. 596. B. Ro. Po. opem præbet. 621. A.

Ricardus Anglor. Rex: Crucem contra Sarracenos excipit. 835. A. Genuam appulit. 838. A. Cypri Insulam capit. 842. B. eam donat.

844. C. *in Germ. captus*. 845. A. (55) *liberatus*. 846. B.

Ricardus Co. Soræ *Frideri. II. Imp. inimicus*. 916. A. *victus*. 918. A.

Ricardus Sanbonifacius à Salinguerra detentus. 925. B. *Veronâ ab Icilino ejectus*. 932. C. *cum suis dimiss*. 940. A. *comprehens*. 941. A. *liberatus*. D. *fœdus init*. 942. D. *vexat*. 944. C. *prœlio puls*. D. *jurat*. 946. E. *vastat*. 950. B. *exturbatus*. 957. B. *oppugnationem dimittit*. 959. C. *ad eum Icilinus*. 967. B. *Hostiliam oppugnat*. 983. B. *obit*. 1017. C.

Ricardus de Rodalisco Prætor Patavii. 983. B.

Ricardus Cornubiæ Co. Rex Germ. *eligitur*. 1026. D. *coronatur*. 1034. A. *moritur*. 1070. A.

Ricardus Belvarus Burgundus Prætor Bonon. *datus*. 1082. C.

*Ricardus Langusciu*s Laumelli Co. *Othonis Mediol. Archiep*. Dux. 1085. C. Prætor Mediol. 1087. A.

Ricardus Gothor. in Hisp. Rex: *matrimon. jungitur cathol. fide suscepta*. 43. A.

Richarda Crassi uxor: *de adulterio incusata, virginem se dicit*. 352. B.

Richardus Archiep. Raven. consultatione à Po. lectus. 582. A.

Richerius Abbas Leonens. Cassini Abbas. 501. A. *ad oppugnandam arcem S. Agathæ inducit, quæ ei se dedit*. 503. D. *diffidens, plura communit*. 510. C. D. *privil. ei directum*. 516. B.

Richildis Bonifacii Atest. sponsa. 485. C. *obit*. 500. C. (86)

Richovius Pictavius Co. *Imp. ad Imp. Legatus*. 265. B. *tabulas fœderis refert*. 266. A.

Rinaldus Co. Burgundiæ *pater Beatricis Friderici Germ. Regis uxoris*. 726. C.

Rinaldus Cancellarius *in Italiam missus*. 728. D.

Rinaldus Archiep. Coloniens. ad moderandas res Italicas à Frid. Imp. missus. 767. C. *Episcopos à Victore aversos exauctorat*. 768. B. *tria Corpora Reg. Magor. è Mediol. Coloniam traducit*. 771. A. *in Ital. cum exercitu missus*. 773. B.

Rinaldus Abbas Cassi. *Antipapæ adhæret*. 673. C. *ad partem Imperatoris transit*. 674. B. *coram Imper. caussam agit*. 676. B. *Pontifici obtemperat*. 677. C. *ab Imp. deficiens captus, & damnatus*. 679. A. *frustra Monaster. recuperand. tentat*. 680. E.

Rinaldus Abbas Ecclæ. Montis Sion *in Lateran. Concil*. 810. E.

Rinaldus Azonis March. Estens. *Adeleidem fil. Alb. de Romano desponsat*. 947. C. *detentus à Frid. II. Imp*. 966. D. *moritur*. 1012. D.

Rinaldus Anagninus Ep. Ostiens. Ro. Po. elec. 1019. B. Vide *Alexand. IV*.

Rinaldus Scottus Prætor Placentiæ. 1053. A.

Rinerius Zenus Prætor Veronæ. 940. A.

Rinerius Bagarellus Perusiæ Prætor. 950. B.

Rinerius Card. *Viterbium Frid. II. Imp. eripit*. 980. A.

Ripa-fracta Opp. Lucensium: *ad eam compulsi*. 475. C.

Ripalta Opp. Veronens. 957. C.

Ripatica: *species tributi solvenda*. 348. B. *quibus concessa*. 442. D.

Rivo-altum Venetiar. æstuar. Ins. *Episcopo Metamauci subjecta*. 103. B. *Olivolæ primo Episcopo subditur*. 233. A. *Heraclianos suscipit*. 257. A. *ad eum Metamaucenses & Veneti sua conferunt*. 260. A. *tentatur*. B. *Duci destinatur, prima Ducalis prætorii fundamenta jacta, inde* Venetiar. *nomine appellatur*. 261. A. *ab Ungaris tentatur*. 382. D.

Rivolta Opp. Crem. *ibi Cremonenses à Mediolanens. fracti*. 685. A.

Robarium Cast. Novariense *dirutum*. 1053. D.

Roberti fam. Regiens. 988. A.

Robertus Nortmanor. Co. *timetur*. 482. D.

Robertus Nortman. *cognom*. Viscardus *insignis, ejus propago*. 506. D. Humfridi & Ricardi fr. *eis adhæret in Po*. 525. B. *pulso Bajelardo Apuliæ invasor, incursat*. 536. A. *victoriis elatus* Dux Apul. & Calab. *appellatus*. 539. C. *à Po. confirmatus Ecclæ. Roligius*. D. *in Sarracenos*. 545. A. (31) *armis ditione extensâ, Ecclesiasticæ imminet*. 549. B. *in Ducatu confirmatus*. 550. A. (45) *præsens Salerni Concil*. 551. C. *subactis Apul. & Calab., in Siciliam ducit*. 553. B. (56) *partem occupat Marchiæ Firmanæ*. 557. C. *advers. eum interdictum*. E. *pœnitentiam promittit*. 559. A. *communione privatus*. 561. B. *absolvendus conditione*. 565. A. *prosperis elatus Salernum oppugnat*. 566. D. *inferor. furiis à Po. devotus*. 574. B. *Beneventum capit*. C. *duo colloquia cum Po. habet, vexillum recipit*. (92) *ad eum Imp. Or*. 575. A. *ab Jordane fractus, Apuliam recuperat, cum Po. & Jordane reconciliatur*. B. *regiam auctoritatem sperat*. (97) *in Græcia prosperatur*. 578. A. (1) *ejus subjectio Ecclæ*. 580. C. & seq. *Michaëlem Imp. Or. suscipiens, Pontificem rogat*. 581. C. *in Græciam bene pugnat*. 583. C. *ad eum Gregorii literæ*. D. *in Ital. vocatus*. 585. A. (17) *urbem inductus Gregor. incolumem Laterano restituit*. 586. B. *secum Salernum perducit*. C. *in Græcia obit*. 589. C. (30)

Robertus de Lorcello: communione privatus. 561. B. *ne invadat monendus*. 582. E.

Robertus Nortm. Capuæ Princeps: *de auxil. requisitus*. 641. A. *sacram. dicit Callisto II*. 644. B. (56)

Robertus Co. Bassæ-villæ *prœliat*. 721. C. *ad Frid. Imp. confugit*. 726. B.

Robertus Surrentinus *pulso Gulielmo Malo per Pontif*. Princeps Capuæ. 723. C. *in Gulielm. excitus dimicat*. D. *vinculis traditus obit*. 726. B.

Robertus Romanus Prætor Forliviens. *ab ipsis obtruncatus*. 856. C.

Rochetta Opp. Bosii Dovariæ: *à Cremonens. obsessum*. 1060. B. *subversum*. 1064. A.

Rodelinda Perthariti Regis fugientis uxor: *cum filio Cuniperto relicta*. 118. A. *in exil. missa*. B.

Rodelinus Teate P. *captus*. 254. A.

Rodgandus Abbas: *Pipini ad Ro. Po. Legatus*. 199. A. *eum Papiam comitatur, postulata profert*. D.

Rodgandus Forojuliens. Dux. 231. C. *defectionem solicitans*. 233. C. *ultimo supplicio traditus*. 234. B.

Rodilioni: proximi Bononiensib. *eorum potentiam augent*. 650. A.

Rodoaldus Longob. Gisulfi Ducis fil. *occultè ereptus*. 85. A. *à patruo invasus ad nutricium se confert*. 88. A. *Aja Dux Benevent. ei à patre commendatus*. 108. C. *Sclavos ovantes profligat, Ducatum Beneventanum excipit*. 109. C. *quem moriens fratri relinquit*. 111. A. (92)

Rodoaldus Longob. *ITAL. REX*. *Episcopos Catholicos vexat*. 111. B. *interfectus*. 114. A.

Rodoaldus Forojul. Dux: *ditione spoliatus fugit*. 141. B.

Ro-

Rodoaldus Ep. *Portuens. Leg.* 310. B. *mandati transgressor*. 311. A. *iterùm in caussa divortii*. 314. A. *fugit*. C. *Romam venit*. 316. D.

Rodoaldus Aquini Gastaldus. *Pontem Curvum construit*. 326. A.

Rodoaldus Patriar. Aquilejæ. 432. C. (10)

Rodulfus Ricardi Ducis fil. Burgund. Rex. 356. C. (6) *adversi. cum directio*. 363. A. *ab Italis invitatus*. 391. B. *ab eis exceptus*. E. *REX ITAL. coronatus*. 392. A. *vario marte pugnat: discedit*. B. *ejus initi Regni epocha*. (82) *Italiam revertit, integrum Regnum sine contentione recipit*. 393. D. *Ermengardæ accurrit, illecebris ejus ad eam de castris accitus*. 394. B. *Burgundiæ morans Socerum socium excit, in Ital. redit*. 395. B. *Legatum ad Archiep. Med. mittit*. C. *retro abit*. 396. B. *revocatus, partem Prov. aquirit*. 401. B. *obit*. 405. C. (9)

Rodulfus Nortman. Giselberti fr. *Capuam venit*. 483 A. *ejus portio Cannæ*. 506. D.

Rodulfus II. Burgundiæ Rex: *Henrico Conradi Imp. filio Regnum testam. relinquit*. 496. B. (73)

Rodulfus alter Nortman. *ejus portio S. Archang*. 506. D. *multa hominum manu, Monasteriis non parcit*. 509. B. C. *à Monachis vix servatus*. D. *in custod. missi*. 510. A.

Rodulfus Benev. Princip. *à Po. institutus et adhæret*. 525. C.

Rodulfus Dux Sueviæ: *de Repub. solicitis conventum indicit*. 571. E. *conventu Forcheim* Rex Germ. *electus*. 572. E. (88) *obsequium Po. per Legatos promittit*. 573. A. *monendus*. B. *ejus Legati jurare jussi*. 576. C. *sponte jurant*. 577. C. *à Po. confirmatus*. 578. D. *quarto prælio occis*. 580. B. (7)

Rodulphus Ep. Sebastenus in Lateran. Concil. 810. D.

Rodulphus Burgundus Prætor Ferrariens. 905. A.

Rodulphus Co. Habspurgi Rex Germ. Cæsar *elec*. 1075. B. *confir*. 1076. B. C. *Pontifici occurrit*. 1080. A. (61) *in Ital. invitatus*. 1082. D. *bello Boemico impelitur*. 1083. A. *Vicarium Imperii in Etruria constituit*. 1088. A. *Vicariatu Etruriæ confirmatus Romanolæ jura reddit Po*. 1089. A. *in Etruriam Odonem cum equitibus mittit*. 1096. A. *inde alium*. 1101. D. *libertatem Italiæ pecuniâ conventâ, præbet*. 1102. B.

Rodulfus Scrinii Imp. P. *in Etruriam* Vicar. Imp. *missus*. 1088. B. (74)

Rofredus Co. Campaniæ: *ad Po. deprimendum advocatus, occiditur*. 433. C. *ejus cadaver extractum dissipatur*. 434. B.

Rogationes: *institutæ*. 253. C.

Rogerius Nortman. Co. Roberti Visc. fil. *insignis ejus propago*. 506. D. *in Sarracenos*. 545. A. (31) *præsens Salerni Concil*. 551. C. *pœnitens absolvendus*. 565. A. *patri succedit* Dux Ap. & Calab. 589. C. *comitiis adest*. 590. B. *Capuam & alias Civitates occupat*. 592. E. *fidelem Ecclesiæ se promittens confirmatus* Dux. 593. A. *opem præstat Ricardo*. 595. C. *Anselmum Cantuariensem accersit, Pontificem excipit*. 596. A. B. *obit*. 622. C. *ejus morte afflicti Nortmani*. 627. E.

Rogerius Sicil. Co. *auxilium præbet Nortmanis*. 596. A. Apul. & Calab. *suæ ditioni adjungit*. 650. D.

Rogerius Rex Sicil. *pacem cum Po. confirit*. 659. A. *Anacleto Pseudo-Pont. favet*. 662. C. *Apuliam recuperat, & in Sacra sævit*. 681. A. B. *excommunicatus*. C. *pacem cum Inno. II. quem detinebat instituit*. 685. A. (61) *contra Manuelem Imper. bellum movet*. 703. A. *moritur*. 711. C. 712. (6)

Rogerius Co. Andriæ *Alexand. III. Pont. Venetias sociat*. 803. D.

Rogerius Tancredi Regis Sicil. fil. *moritur*. 847. A.

Rolandinus Ramponus Conf. Bonon. 787. B.

Rolandus Cler. Parmens. conciliabuli schisma Romam adfert. 563. D.

Rolandus Ep. Tarvisinus summotus. 575. C. *communione pulsus*. 578. A.

Rolandus Card. *ad Frid. Reg. Germ. Leg*. 727. C. *et mors minatur Otho Co. Palatii*. E.

Rolandus Senensis Ro. Po. declaratus. 752. B. & seq. Vide *Alexand. III.*

Rolandus Formainus Plumaccii P. *à Bonon. necatus*. 936. A.

Rolandus Gattus miles Mutin. 961. E.

Rolandus Valentinus Cerviensium Procurator. 996. E.

Roma: *militari præsidio perpetuo custodienda*. 12. A. *à Longobardis aggreditur*. 26. A. *à fame sublevata*. 27. B. *pestilentiâ exhauritur*. 46. C. *in pœnitentia*. 48. A. *inopiâ laborat*. B. *oppugnata*. 53. A. 57. C. *pavet*. D. *vigilantiâ defenditur*. 58. A. *in eam solicitans Longobardi*. 67. B. *vexatur*. 70. B. *imaginibus delatis, Augustis acclamat*. 73. A. *fame laborans*. 78. A. *periculo liberata*. 88. D. *triumphat*. 89. A. *thesauro spoliata*. 100. C. *ibi tumultus*. 103. C. *& subitus terror*. 112. A. *maximâ pompâ Imperatorem excipiens*. 121. B. *à quo donis, Ecclesiæ decoratæ*. C. *omni ære spoliatur*. D. *pestilentiâ affligitur*. 130. A. *libertate comitiorum recuperatâ, vetere dissidio flagrat*. 134. C. *in duas comitior. partes divisa*. 136. A. *eam absque solita pompa ingressus Exarchus*. C. *à schismate libera*. E. *se in protectionem Pontificis figens exercitum advocat*. 140. D. *remque perficit*. 141. A. *ibi tumultus vitatus*. 143. B. *abscedit Ro. Po*. 149. A *ad eamdem reversus*. 150. B. *mærore afflicta*. C. *ejus Cives in via sac. advers. Ducem certant*. 156. B. *illuvie laborat*. 159. B. *precibus liberatur*. C. *in Ro. Po. conjurantes tollit*. 164. C. *ibi Dux luminibus exutus*. 169. B. (36) *ejus Ducatus ad Ro. Po. pervenit*. 172. B. (42) *ab Exarcho & Luitprando obsidetur*. 173. C. *liberatur*. 174. E. *obsessa*. 180. B. *ejus Ducatus bello adoritur*. 191. C. *premitur angustiis*. 197. C. *in supplicationes effusa*. 198. C. *eâ recedit Ro Po*. 199. B. *iterùm obsidetur*. 203. B. *relicta*. D. *tumultuariè agitatur*. 211. D. *magis*. 212. A. & seq. *simulata religione sacrilegiis maculatur*. 214. A. *à Regina invisitur*. 215. A. (19) *ejus fines deprædati*. 217. D. *præsidiis firmatur*. 218. C. *item augetur*. 220. B. *læta Carolo obvia*. 223. C. *ab eo devotè invisitur*. 224. A. & seq. *majori effusa solemnitate ei occurrit*. 230 B. *ejus Ducatus Pontifici permissus*. 231. C. *iterùm Carolum excipit*. 236. B. *Tiberi exspatiato*. 242. B. *marmora eò devecta*. 245. A. *in fide & subjectione retinenda*. C. *sacrilego tumultu agitatur*. 247. A *omnes ejus ordines obvii Pontifici*. 249. B. *acclamat Carolo M. Imp*. 252. A. *ejus expressio*

mentâ

INDEX GENERALIS

mensâ argenteâ à Carolo M. legata. 265. A. ejus Principum conjuratio. C. eâ abscedit Ro. Po. 266. C. regreditur. 267. A. ejus Ducatus partim Ecclesiæ concessus, partim confirmatus. 270. B. ibi Lotharius coronatur. 277. D. ad Po. sacramentum, ibi Episcoporum conventus. 278. B. ejus res lege compositæ. 279. C. ad ejus venerationem parat Ludovicus. 289. B. cum Romani Imp. titulo Lothario confirmata. 295. D. dum obvia Ludovicum Regem excipit, Francos milites excludit. 297. D. Principum populorumque multitudine frequentata, Augustum acclamat. 298. A. miraculis libera. 301. A. C. nova Leonina Urbe aucta, Corsorum multitudine frequentata. 306. B. (26) ibi Imp. 308. C. 309. A. ejus ædificia Tiberi labefacta. 310. A. ibi Lotharingiæ Rex. 321. A. iterata Imp. Ludov. II. coronatio. 323. B. ibi Imp. 325. B. abscedit Po. 326. B. ibi Calvus Imp. coronatur. 329. A. invadendo. 332. B. ejus oræ Sarracenor. opertæ. 333. C. summa ejus regionis pernicies. 336. B. tumultuat. 337. B. revertit ad eam Ro. Po. 340. A. ibi Crassus Aug. insignitur. 344. B. (8) maxima init detrimenta. 347. A. ibi Vido Imp. coronatus. 358. A. in dissidio. 359. B. Leonina Urbs exercitu Arnulfi oppugnatur. 364. B. casu lepusculi inopinato capta. C. ibi factiosi interempti D. ibi Concil. 371. (37) dirum sacrileg. 399. A. ejus usurpatus principatus. Vide Tuscul. Comites. Consularis Potestas ibi renovatur, cæterique Magistratus. 400. A. & seq. per Albericum Tuscul. defenditur ab Hugone I. R. oppugnante. 403. A. (3) ejus agro vastato rurs. oppugnatur. 405 A. relevatur. B. læta Othonem M. excipit. 424. A. à Ro. Po. relicta. 427. B. in tumultu. 429. D. militibus cincta fame premitur. 430. C. iterum fluctuat. 433. B. ejus rer. status conventu formatur. 434. B. ibi co o atur Theophania. 440. A. ejus ditio Ro. Po. 441 D. eam ad tertiam coronam accedere debet It. R. 445. C. qua auctoritate tenebatur à Ro. Po. 446. B. ibi tumultus. 449. A. comitior. corruptio. B. ibi sanguinarium convivium. 452. C. & seq. officitus S. Bartholomei aucta. 454. C. 469. B. ibi obit Otho II. D. turbata. 455. B. & seq. 458. C. ibi coronatur Otho III. 462. B. ejus mœnia firmantur. 464. B. obsidetur. C. portas patefacit. D. item in tumultu. 469. C. Henricum Imper. recipit. 480. A. 487. B. eâ exit Ro. Po. 484. A. ibi Conradus Imp. coronatur. 493. A. B. (59) in tumultu. 512. A. ibi coronatur Henricus II. Imper. 514. B. ibi Concil. 515. A. 519. A. Leo IX. abscedit. B. revertit. 520. B. item. 523. B. regressus Concil. habet. 524. B. ejus populo commendata Ecclesia. 528. C. reclamat, pecuniâ vincitur ad adorandum Antip. 536. C. legitimum Po. recipit. 537. C. ibi Concil. D. ejus agri vastati. 540. D. pro Antipapa armis tentatur. 545. A. furtim occupatur. B. ibi Concil. 547. D. (38) 554. A. (59) 557. B. 560. C. in tumultu pro Po. 562. A. ibi Concil. 564. A. eâ excedit Po. 566. E. revertit. 574. A. ob Henrico III. oppugnata. 584. A. Urbs Leonina direpta. B. C. exercitus casu patefacta. 585. B. à Roberto in favorem Po. coacta. 586. B. eâ excedit Po. C. læta Henric. excipit & Antipapam, qui ibi coronatur. 587. A. pestilentiâ affligitur. 588. A. comitia peraguntur. 589. D. & seq. arx occupata. 590. D. Antipapæ factione dominatur. 592. C. ibi Concil. 593. A. (36) 598. B. ab Antipapa occupatur. 601. C. oppugnatur. D. ibi Concil. 602. A. (59) ejus primores ad comitia. 604 A. eâ excedit Po. 619. B. turbatam invenit revertens. 620. E. in maximo tumultu. 626. D. ibi Concil. 632. C. (22) in seditione. 635. A. (29) eâ excedit Po. 638. C. Henric. IV. ibi denuo coronatus. 638. D. reditu Po. perculsa. 639. B. dedita Henrico. 640. B. in tumultu, eâ excedit Po. 642. B. eius pop. consensum præbet pro Callisto II. 643. B. eam init Callistus. 644. A. (54) ad eam Antipapa ignominiosè deductus. 646. B. interdicto punitur. 715. B.

Romani: Imperium pepererunt, propagarunt. 1. B. Ital. tertii tenuere. 3. B. plurima bona induxerunt. C. nova molientes. 8. B. Sophiæ Aug. serviunt. C. captivi male habiti. 28. A. maleficiis affecti. 29. B. lætificantur. 31. A. B. C. classem oppugnant. 32. B. vincunt. 36. A. Etruriæ Urbes & Oppida Longobardis auferunt. 57. B. Perusiam perdunt. C. captivi quasi canes. 58. A. oppressi. 63. C. pacem agunt. 65. A. quiescunt. 66. C. Longobardos adoriuntur, ab his Oppidis spoliantur. 67. A. ad 68. B. vexantur. 70. B. paciscuntur. 73. C. milites in Basilicæ thesaurum incitati. 99. B. ab eo arcentur. 100. A. eum diripiunt. C. Provincias amittunt. 102. A. acie strati. B. cives pietatis titulo arma sumunt. 156. B. conjuratores in Ro. Po. comprehendunt. 164. C. iter se discordes Barbaros incitant. 165. D. ad eos Ro. Po. monita. 167. D. ab Imperat. deficiunt, Ducem luminibus exuunt. 169. B. (36) cautè pro Pontificis defensione ab insidiis. 171. C. (41) ejus ditioni se submittentes jurant. 172. A. (42) Fulradum auxilio stipantes. 207. B. diffidentes. 212. A. languidi redigendi. 214. A. eorum ligum usus in Ital. 232. B. luxuriâ diffluentes tumultuant. 247. A. 265. C. villas Ro. Po. incendunt. Romam erepere pergunt. 266. A. flagitiosi in Franciâ captivi dimissi. 267. A. jure antiquo comitiorum confirmati, legem profiters coacti. 280. A. Ludovico Regi obvii. 297. A. terræmotu concussi. 301. A. miraculis liberi. B. C. ad Patriam & Ecclesiam tutandam accensi. 302. C. perturbati. 319. B laudati. C. à Sarracenis afflicti. 332. B. & sequ. in angustiis. 337. B. aliquid veteris spiritus reassumentes. 350. B. Vidoni faventes. 357. A. ad jusjurandum adacti. 365. A. eor. libidine Ecclesia turbatur. 383. B. sexoginta eor. delecti Sarracenos percutiunt. 387. C. Albertum Tuscul. Ortæ opprimunt. 395. A. Hugonem I. R. recipiunt. 399. B. eum repudiant. 400. A. Othonem M. læti excipiunt. 424. A. plerique consilium mutant. 425. E. constantes cum advocant. 427. A. de republica constituenda supplices. B. pro eor. indemnitate Otho M. sollicitus à quibusdam insidiis impetitur. 429. D. obsides. E. restituti, Leonem VIII. pellunt, Joannem XII. restituunt. 430. A. Lombardis conveniunt Adelbertum I. R. revocantes. 432. D. pro comitiis Othonem M. consulunt. 433. A. Pontificem pellunt, revocant. C. puniendi. D. fidem simulantibus

bus Græcis, imparate opprimuntur. 437. B. *de illis victores*. D. *victi*. 453. B. *à signis recedentes, caussa stragis*. 453. B. *inquieti*. 458. C. *componunt*. 459. C. *ad bellum se parantes*. 464. B. *parêre recusantes*. C. *conjurant*. 469. C. *jus comitior. Imp. tribuunt*. 515. C. *designatum suscipiunt*. 517. B. *comitiis approbant*. 518. B. *comitiis designandum postulant*. 929. B. *acceptant*. C. *ad comitia ordinanda vocati*. 536. A. *eor. voluntas explorata*. C. *inexpectatâ auctoritate R. consecrant Ro. Po.* 543. C. *pro legitimo certantes*. 545. A. *armis libertatem ei restituentes*. 562. A. *ipsum vindicantes*. B. *Henricum repellunt*. 584. A. *deterrent*. B. *negligentes victi*. 585. A. *defessi compositionem postulant*. C. *à Grego. deficiunt*. 586. A. *ad deditionem coacti*. B. *prorsus ab eo alienati*. C. *Antipapam Urbe dejiciunt*. 588. A. *eor. pro comitiis sententia*. 592. B. *sacramento addicti*. 622. C. *rogantes se deceptos vociferant*. 624. D. *in Germanos invecti*. 626. D. *oppressi se vindicantes*. 627. A. B. *inflammati*. C. *funibus vincti*. D. *reliqui constantes*. 628. A. *pavidi prorogationem vitæ supplicantes*. E. *ab Imp. Or. laudati, ad ejus nutum se dicentes*. 633. G. (23) *Antipapæ favent*. 661. C. *à Tiburtibus fugati*. 687. C. *contra Pont. insurgentes excommunicati*. 689. A. B. *dignitatem Patricii instituunt*. 691. B. *in sacra & Peregrinos insæviunt*. 692. D. *Conradum Imp. contra Pontif. tentant*. 693. A. *pacem cum Po. obtinent*. 696. A. *iterum rebellant*. 697. B. *cæsi*. 722. A. *latissimi Po. excipiunt*. 772. D. *à Germanis prælio victi*. 779. D. *Imp. obediunt*. 781. A. *legatos pro pace mittunt*. 810. A. *inde bellum movent*. 814. B. *hostes Ecclesiæ in Concil. Veronense declarati*. 822. C. *pacem faciunt*. 832. D. *Tusculum barbarè evertunt*. 840. D. *Po. deturbant*. 950. D. *tumultuant*. 1047. B.

Romaniola Provincia: Exarchatus nomen. 231. D. *ibi Mutilianæ Co. propagata*. 435. A. *constituta*. 435. C. *regio per Othonem M. ordin.* 441. C. *ejus novum dominium*. 464. C. *cruciata*. 777. A. *in potestatem Imp.* 977. B. *ejus jura recuperata*. 1089. A.

Romanum Cast. Bergomense *à Brixianis dirutum*. 844. B.

Romanus Patric. Exarchus. 38. B. *pacem improbat*. 54. B. *Perusiam vicinasque Urbes recuperare satagit*. 56. C. *Romæ solemniter excipitur*. 57. A. *Urbes & oppida recipit*. B. *Perusiam iterum amittit*. C. *Italiam dilacerari patitur proprium aucupans commodum*. 60. B. *pacem recusat*. 61. A. *in Pado occupatus*. 64. B. *obit*. C.

Romanus Archiep. Raven. 341. A. (99) *à Po. increpitus*. 345. C. *communione privatus*. 346. A. *à Po. monitus*. 351. B. *ejus mors*. 356. (5)

Romanus Marini q. Po. ex fratre genitus: *Ro. Po. conventum habet*. 368. A. *prædecessor. duor. Pontif. caussam agitat, obit*. B.

Romanus Lecapenus: cum genero Imp. Or. 392. B. (84) *Hugoni I. R. conciliatus*. 397. B. *ejus filiam nepoti uxorem postulat*. 408. B. *obit*. 415. (38)

Romanus Junior *seu* Porphyrogen. Imp. Or. 425. C. (1) *ejus ob*. 432. (10)

Romanus III. Argyrus: Cæsar *creatus ad polygam. evectus*. (64) Imp. Or. 494. C. *veneno obit*. 497. (77)

Romanus IV. Diogenes Imp. Or. 550. A. (48)

Romanus Ep. Tripolitanus in Lateran. Concil. 810. E.

Romilda Gisulfi Ducis uxor: *cum filiis in oppidum se recipit*. 84. B. *se ipsam proponit*. C. *deturpata palo suffixa*. 85. A.

Romipetæ: *securitas eorum lege lata*. 237. B. *à Sarracenis afflicti*. 375. B.

Romualdus Longob. *à patre Grimoaldo* Dux Benev. *institutus*. 117. B. *in periculo solicitus*. 120. B. *sorore obside pacem firmat, de subsidio certior factus*. D. *Græcos vincit*. 121. B. *matrimonio jungitur*. 122. E. (16) *Calabriam invadit, quam filio moriens relinquit*. 141. A. (58)

Romualdus II. Long. Benev. Dux: 147. B. (72) *Cumas dolosè capit, anathema in eum dicitur*. 159. C. *eis spoliatur*. 160. A. *obit*. 178. C.

S. *Romualdus* Abb. *cujus fil., à quo educatus*. 438. B. Ravennates *Franciam petit*. 451. A. (47) Classensis *cum Othone III. pernoctat*. 461. A. (75) *Abbatiam dimittit*. 465. B. *pro Tiburtinis orat*. C. *pœnitentias Othoni III. injungit*. 469. A. *eidem mortem prænuntiat*. B. *in agro Arretino congregationem instituit*. 477. A. (15)

Romualdus Archiep. Salerni comes Po. 803. D.

Roncalia: ad Padum fl. prope Placentiam *ibi solemnis I. R. inauguratio*. 444. E. *ibi Othon. II. conventus*. 452. A. (48) 463. B. *in eo de viduis judicium, quo Regina crematur*. C. (81) *in Ardoinum conventus*. 472. (3) *conventu Henricus I. coronatur*. 479. B. *Archiep. Mediol. conventu frustratus*. 490. A. *conventu, Conradi leges edictæ*. 491. A. *ibi expectat Velfo*. 512. C. *ibi conventus*. 516. C. *Frideri. R. conventus duo*. 713. A. B. (7) (8) 739. A.

Roncarolum Opp. *Cremonensibus datum*. 842. C.

Rorius Ep. Patavii: *ab Imp. privil. pro sua Ecclesia obtinet*. 301. D.

Rosatum Opp. Mediol. 714. A.

Rosellæ Tusc. Opp. *Ro. Po. donatur*. 225. C.

Rosena Opp. Regiens. 988. B.

Rosimunda Chunimundi Gepid. Regis fil: *in Alboinum conjugem irata*. 19. C. *eum occidit*. 20. A. *fugit, maritum alium extinguens, ipsa extincta*. B.

Rossanum Calab. emporium & navale Græcor. *ibi uxor Othonis II. exitum prælii expectans*. 453. D.

Rossi, Fam. Parmens. 988. A.

Rotardus Dux: *à Pipino obvius missus ad Ro. Po.* 199. E.

Rotharis Longob. Dux Brixiæ *ITAL. REX*: *per conjugium accersitus, Arriano errori maximè adhærens, alienos tollit, bellum cogitat*. 101. C. *oppida capit, incendit*. 102. A. *pugnâ victor*. B. *leges publicat*. 105. A. *uxorem includit*. 107. A. *liberat*. 110. A. *obit*. 111. B. (95)

Rotharis Longob. Luitprandi cognatus *insidias Regi parat*. 155. B. *Æmiliam tuetur*. 176. C.

Rotharitus Longob. Bergomi Dux: *Luitperti Regis auxiliator superatus*. 144. B. *prælio fugatus, obsidione captus relegatur*. 145. C. (69)

Rotingum Opp. Brix. *eversum*. 872. A.

Rotomagum Gal. Urbs: *ibi Ludov. legatos audit*. 279. A.

Rotundulus Abbas Cassin. *ab avunculo institutus seditionis caussâ*. 477. C. (18) *exactus*. 478. B.

Rovescalla Opp. Papiens. 901. B.

Rufinus Prætor Bonon. 961. C.

Rufinus Gurgo Placentinus Pœnitentiarius. 1047. B.

Rufus Opficianor. P. Philippicum Imp. obcæcat. 157. A.

Rupertus Ep. Bambergenf. anathemate infictus. 564. A.

Rufticani Fam. Bon. 1078. C.

Rufticus Greg. VII. nepos ad feptemfolia dimiffus. 385. A. ad deditionem coactus. B.

S

SAbaria Norici Prov. apud eam Hunni. 257. B.

Sabbas Sarracenor. Princeps Tarenti fedens victor. 292. B.

Sabina Prov. pars Orientalis Umbriæ: donatur Ro. Po. 225. A. à Sarracenis excurritur. 333. B. à Ro. Po. deficit recuperatur. 621. A.

Sabinianum Caft. Mutin. à Bonon. captum. 1068. C.

Sabinianus Diac. ap. Impp. Leg. 65. A. Ro. Po. confecratus. 77. C. frumentum populo, dividi mandat. 78. A. S. Gregorio averfus. B. ter monitus, in quiete percuffus, dolore interit. D. (2)

S. Sabinus Mart. Ep. Spoleti Urbem Chriftianâ religione infignit. 18. A. Gentilem protegit. 53. B. miraculo dignofcitur. D.

Sabinus Subdiac. ad eum S. Greg. fcribit. 55. B.

Saburrus ex Græcor. Optimat. cum viginti millibus Grimoaldi exercitum deleturus, fugatus. 121. A.

Saccus Saccius Laudenfis arbiter factionum Mediolanenf. 873. B.

Sacellarius: cum militibus Romam miffus. 103. C. ad eum plures confugiunt, cæteros comprehendit. 104. A. legatus. 242. A. conjurat. 247. A.

Sacerdotes: vexati. 23. B. ad fedandos armatos miffi. 143. B. iterùm cum fac. Evang. & Cruce Domini. 156. C. primo à Rege affumpti quotidie celebraturi. 187. B. aliquot Ro. Po. affociantes. 199. D. quinam iterùm facrandi. 213. B. fulmine icti. 419. B. uxores habentes, rem divinam feparatim faciunt. 535. B. ab Altari removendi qui. 543. A. concubinarii fufpenfione puniti. 548. A. Thuringis Ro. Po. decreta proferentes, à Rege intentati. 555. C. qui Eccl. inveftituram à laico reciperent anathemate plectendi. 557. C. 561. B. ad comitia. 604. A.

Sacra Schola CP. quid. 168. C.

Sagarolum Eccl. Caft. recuperatum. 605. C.

Sagitta Sarracenor. Dux occif. 401. B. (99)

Saladinus Princeps Sarracenor. Chriftianis infeftus. 821. A. à Balduino victus. 824. A. Cæfaream, Tiberiadem, & Neapolim occupat. 825. A. iterum victor Ptolemaidem, & Hierofolymam capit. 830. C.

Salardus Ungaror. Dux: Lombardiam diripit Papiam incendit. 393. C. præda onuftus difcedit. D.

Salas fl. Germ. ap. eum Carolus M. caftramentatus. 255. C.

Salernitani: impulfi ad fœdus Sarracenor. 332. B. ad faniora reverfi, eos adorti. C. in eos atque Græcos juncti. 453. A. quidam conjurantes. 526. B.

Salernum Ital. Urbs Picentinor. oppugnatur. 291. B. captum. 295. A. ejus principatus primordia. 304. A. ibi Ludov. 316. C. ejus ditio quibus adjuncta. 441. D. ejus Ecclefiæ bona addicta. 454. B. ejus primus Archiep. 456. B. (62) pallio decoratus. 516. B. à Sarracenis obfidetur, prodibus Nortmanis liberatur. 482. B. proxima fac. ædes victoria Henrici monumentum conftruitur. 486. D. ejus Principe confoffo, ablatis rebellibus, filius hæres à Nortmanis reponitur. 526. B. ejus Ecclefiæ privil. 534. C. (7) 550. A. ibi Concil. 551. C. (50) privil. 552. A. (51) inopiâ laborans à Nortmanis captum. 566. D. de ejus ditione decretum. 580. D. 581. A. ad id perductus Greg. VII. à Roberto. 586. C. captum. 678. C.

Salinæ: quibus conceffæ. 442. D.

Salinguerra Taurellus factionis Imper. Ferrariæ Princeps. 834. C. Argentam capit. 870. B. Ferrariâ expulfus. 882. B. 891. C. agrum Mutinenf. vaftat. 896. B. Mutinenfes vincit. 897. B. pacem cum Aldobrandino & Mutinenfibus agit. D. Friderico II. Imp. fe tradit. 957. D. Venet. ablegatus. 972. C.

Salisburgum Urbs Germ. ibi Ludov. 281. A.

Salutiæ: Urbs ad fontes Padi. ibi Regale colloquium. 214. C. (19)

Sambonifacii Factionarii Veronenfes. 782. B.

Sambuca Caft. Piftor. à Bonon. everfum. 896. A.

Samnium: Provincia. 4. B. à Longobardis Ducatus inftitutus. 41. A. (68)

Sampfo Co. infidias confulit in conjuratores. 398. A.

Sancæfarium Opp. Mutinenf. 838. A. 996. B. à Bonon. captum. 1068. D.

Sancaffianum Opp. Bonon. reficiendum. 711. B.

Sanguinetani proximi Bononienfibus horum potentiæ, primum faciunt gradum. 650. A.

Sanguis Crucifixi Mantuam delatus. 256. C. à cæco adinventus. 517. B.

Samminiatum Opp. Florentin. à Lucenfibus captum. 790. C.

Samnazarium Opp. Papienf. à Mediol. dirutum. 794. D.

Sanftephanum Opp. Regienf. 999. B.

Sapientes: confulti pro legibus. 280. C.

Sorbarus Perfar. P. à Rege deficit. 94. C.

Sardinia: Inf. Ital. Provincia. 4. B. à Sarracenis invafa, in templis & fepulchris fævientibus, inde S. Auguftini offa exportantur. 163. B. Ro. Po. donata. 224. E. à Sarracenis aggreffa. 259. B. iterùm fed prope omnibus occifis. 262. A. Pontifici confirmatur. 267. D. 270. B. perluftrata. 282. A. ad eam Sarraceni. 302. B. à Pifanis tentatur. 475. B. Sarraceni & Genuenfes expulfi. 478. B. (20) à Pifanis ordinata, iterùm à Sarracenis occupatur. 481. B. 521. B. in tres ditiones divifa. C. à Sarracenis libera per Pifanos. 522. A. Velfoni conceffa. 709. C. pro medietate Genuenfibus data. 795. B. titulo Regis infignitur. 769. B. partim à Frid. II. occupata. 963. D.

Sardis Campus fup. Veronam: ibi Autharis ad Theodelindam obvius. 45. A.

Sarilo: Aufcarii Spolet. Ducis occifor Spoleti Dux. 406. B. deturbatur. 420. A.

Sarnus fl. Picentinor. ex Tifata M. ad eum ufque Ungari diripientes. 405. C.

Sarraceni: à Mahomete religione imbuti. 95. A. Heraclii exercitum fundunt, partem Syriæ & Ægyptum occupant. 99. A. & Hierofolym. B. Mefopotamiam invadunt, inde Regnum Perfarum. 103. B. ex Africa Siciliam vaftare, Chriftianos abftrahere infiftunt. 109. C. premuntur. 110. C. Siciliâ deturbati. 111. A. Rhodum capiunt, Coloffum delent. B. obfidentes CP. 159. (15) ex Mauritania in Hifpaniam, Gothos pellunt, Regna diftribuunt. 160. C. (16) Orientis litoribus infefti CP. obfident. 161. A. fame & peftilentiâ coacti obfidionem folvunt. 162. A. Sardi-

diniam inf. invadunt, pretio recepto S. Augustini ossa tradunt. 163. B. *Provinciam invadunt, Avenniomem capiunt*. 176. B. (47) *maximo numero deleti*. (47) *insulas & Ital. litora infestant, ex Africa & Hispan. advecti, Corsicâ pulsi*. 258. A. *Corsicam vexantes debellati*. 259. A. *eamdem rursus incursant*. 261. B. *ad litora Ital. sociatis armis dediti*. D. *territi in Corsicam & Sardiniam illati, Sardiniæ occisi*. 262. A. *cum præda redeuntes, octo navibus spoliati*. 263. A. *oppida vastant*. B. *Panormum capiunt*. 275. B. *Marchiam Hispanicam tentant*. 281. D. *inde Siciliam*. 282. A. *Italiæ infesti*. 288. C. *Apuliam devexantes classem vincunt, Anconem & Auserense oppida diripiunt*. 292. B. *victi Ragusium obsident*. 294. C. *Barium occupant, Adelgiso auxiliantur*. D. *Basilicis direptis, Fundos succendunt*. 299. B. *Spoletanos fugant*. C. *Monasteria deprædantes*. 300. B. *plerique naufragii*. C. (16) *Sardiniam accedunt*. 302. B. *victi*. 303. A. *iterùm vastantes*. C. *jugulati*. 304. A. *præliantur*. C. *qui Barrium tenebant Campaniam invadunt*. 315. A. & seq. *montis Gargani sac. ædem spoliant*. 319. B. *Barrium defendunt*. 320. C. *illud amittunt*. 322. A. (55) (56) *iterùm insurgunt*. 323. C. *profligati*. 325. A. *Barrium & finitima populantes, fœdus jungunt ad Romam invadendam*. 332. B. & seq. *pugnant*. 336. A. *à Rom. litoribus pulsi*. 340. B. *Gariliano, ad Monast. Cassini, manumissum incendunt, hujus Abbatem obtruncant*. 350. A. *arcem Fraxineti occupant, cum maximo Lombardiæ damno*. 361. A. *Parmensem ditionem percurrunt*. 367. B. *infestantes, vario marte pugnant*. 375. B. *usque Aquas Staciel. qui Fraxineti*. 384. B. & 401. B. *Apul. & Calab. litora qui Africæ incursantes*. 385. A. *unus eor. provocatus caussa eor. ruinæ*. 387. C. *detrimentis affecti*. D. *fœdiora complent*. 388. A. *incendentes ad unum fusi*. C. (74) *Genuam diripiunt*. 404. D. *Ansidoniam incendunt*. 405. A. *in montem Maurum fugati, obsidentur*. 407. B. *Hugoni I. R. confœderati, Romipetas surripiunt*. C. *auxiliares postulati*. 422. C. *ex Ital. pellendi*. 435. B. *Campaniâ expulsi*. 437. C. *à Græcis conducti, Ital. adoriuntur*. 451. B. *victores*. 453. B. *in Campan. irrumpentes Capuam recipiunt*. 468. B. *pulsi*. 469. A. *piraticam exercentes, tres populos excitant*. 474. B. *Barrium obsidentes*. 475. C. *Rhegii obsessi, Pisas obsident*. 476. A. *Sardiniâ pulsi*. 478. B. (20) *iterum occupant, partem retinent*. 481. B. C. *magna Siciliæ parte exacti, eamdem recuperant*. 504. A. (93) *Pisanis exactis Sardiniam muniunt*. 521. B. *spoliati Panormo*. 523. A. (45) *à Normannis adorti*. 545. A. (31) *à Pisanis superati*. 590. A. *centum millia cæsi*. E. *Edessam & Mesopotamiam capiunt*. 694. C. *in Minorica à Genuens. fracti*. 698. C. *item ad Almeriam*. 701. C. *& in Hispania*. 702. D. *in Sicilia victi*. 918. A.

Savus fl. Illyrici per Pannon. in Danub. *circa eum incolæ se dedunt*. 275. B.

Saxatellum Opp. Imol. *à Bonon. captum*. 856. B. *ab Alberto Araldo occupatum*. 870. D. *à Bonon. incensum*. 871. A.

Saxoli, Fam. Mutin. 1100. A.

Saxolum Opp. Mutinens. *ibid.*

Saxonia : ibi Carolus M. cum exercitu. 246. B. *in paternor. divisione Ludovici portio*. 332. A. *ab Ungaris incursata*. 378. A. *ibi Bereng. II. I. R.* 415. D. *ibi dissidium*. 416. B. *ibi colligitur exerc.* 422. A. *ad eam Ro. Po.* 532. B. *ex ejus castellis firmatis præda permissa*. 555. C.

Saxones : ab Alboino solicitati. 13. D. *eor. XX m. in Pann. conveniunt*. 14. A. *Italiâ excedunt*. 23. B. *à Francis domiti*. 234. A. C. *eorum constituta*. 235. A. *adhuc bellantes*. B. *ad Danubium*. 241. B. *Ludovico tumultuanti manum addunt*. 291. C.

Scalo & Scallela Apul. Urbes : *à Pisanis captæ*. 678. B.

Scanabeccus Bonon. *à Lambertinis occis.* 1057. D. *Florentiam relegati*. 1060. C.

Scannabeccii fam. Bonon. 1038. C.

Scaramella Scaramellius Veronens. 1087. B.

Schisma : Aquilejense. 79. A. CPtanum. 104. D. Ravennæ. 108. B. *continuat*. 115. B. *tollendum procuratur*. 128. B. CPtanum *ablatum*. 132. C. *inde* Raven. 133. A. *in Ro. Po. electione*. 134. C. *item*. 136. A. Aquilejense *tollitur*. 142. B (61) Raven. *reviviscit*. 148. B. *punitur*. C. CPtanum *augmento furens*. 153. B. 526. B. *duor.* Pseudo-Pontif. 211. C. ad 213. C. *item* Ro. Eccle. 307. A. 359. B. 366. A. 428. C. 660. D. 683. D. 753. A. *teterrimum*. 511. A. & seq (12) 536. B. 544. A. Raven. 510. C. Mediol. 535. A. (5) 560. B. Germanor. 563. A. & seq. *universale inducens*. 579. C. & seq. 605. B. (71) 606. C. (78) (79) *renovatum*. 640. B. (44) 651. D. *illorum cessat*. 652. A.

Scholasticus Exarch. *sacram. Ro. Po. præbet, inde Ravennam tendit*. 157. A. (6)

Scholæ : *Francor. Saxonum, & Longobardor. effusæ in Ro. Po. regressu*. 249. B. *publicæ in Ital. nullæ*. 448. C. (40) *earum jus Placentinis indultum*. 463. C.

Sclavi : Longobardis juncti. 69. B. *ex Dalmatiâ Sypontum appulsi, Apuliam vastant, Christianos abstrahunt*. 109. B. *profligantur*. C. *in Ital. auxiliatores vocati*. 122. E. *in Forojul. Ducatum irrumpentes*. 146. A. *in eumdem populabundi, deleti*. 161. A. *Aquilejæ regionem incursantes*. 179. A. *in Carniolam usque strati*. B. *Hunnos incursantes, vastati*. 257. B. *insidi cladem Venetis inferunt*. 290. D. *in Adriaticum processi, oppidum depopulati*. 294. C. *advers. eos Venetor. & Italor. fœdus*. 345. A. *ab Othone M. strati*. 418. A. *eum implicant*. 419. D. 420. C. *devicti*. 422. A.

Scribæ : *eorum officium*. 616. D. 618. B.

Scriniarius Eccle. *ad solum evec*. 215. A. *tabulas donationis rescribit deportandas*. 225. A. *Leg. Po. ad Othonem M.* 420. D.

Sculdasio : *Magistratus* denominatio *in Diplom.* 389. B. 503. B.

Scultenna fl. Flaminiæ, *vulgo* Panaro *ibi Longobardi victores*. 102. B. *apud eam Nonantulanum Monast.* 196. A.

Scythia : eò evegunt Hungari. 351. C. (30)

Sebastianus Ep. Serenienſ. seu Sirmiens. ad eum querimonia. 60. C.

S. Sebastianus : ei arâ statutâ, reliquiis delatis pestilentia languet. 130. B. Mediolanens. (35)

Sebastianus Zianus Venetor. Dux : *Alex. III. recipit*. 803. D. *item Fridericum Imp.* 807. C.

Secundicerius *Ro. Po. ejus officium*. 212. B. *missus*. 213. A.

Secundinus : pacis promotor. 63. C.

Secundus Ep. Tridenti : Adaloaldum de fonte suscipit

sci-

scipit. 73. A. obit. 86. B.

Sedechias Judæus Medicus: Calvo Imp. venenum consulet. 335. A.

Seditio: in Oriente. 72. A. 142. C. 143. A. 149. A. 150. B. hujusmodi initia in Italiâ inducuntur. 164. A. in Græcia & Ital. 169. A. Raven. 215. A. inter Venetos. 255 D. Romæ. 279. A. Beneventi. 291. B. Capuæ. 335. B. Eccle. Vercellens. 342. A. Imolens. Eccle. 351. B. in Bereng. 390. B. (81) pluribus paratur. 449. A. Bononiæ. 450. A. Romæ. 456. A. Mediol. B. Romæ. 458. B. & seq. Cassini: 477. C. (18) inter Venetos. 488. B. 490. C. 495. C. 496. A. Mediolani. 505. C. imminens Romæ. 543. C. Germ. & Italiæ compressa. 571. A. Romæ. 635. A. (29)

Seditiosi: in convivio puniti. 452. C.

Segusium Opp. Gal. Subalp. ad Duriam fl. eversum. 793. D.

Selonea Liazarius Regiensis ex Ord. FF. Gaudentium. 1047. B.

Sena Urbs Tusciæ: fame laborat. 405. B. ibi eligitur Ro. Po. 537. A. (14) ad eam Greg. VII. 574. A. ibi Henricus III. cum Antipapâ. 586. B. eô revocati. 587. A.

Senator Ep. Torcellanus: post ejus mortem controversia. 226. B.

Senatus: CP. acta Concilii curante Imperatore obsignat. 135. A.

Senenses contra Florentinos malè pugnant. 690. C. ab eisdem cæsi. 793. A.

Seniores: qui. 443. B.

Senioretus Abbas Cassini consecratus. 656. E. an Schismaticus. 663. A. (20) moritur. 673. C.

Senogallia: Pentap. Urbs. 4. C. Ro. Po. restituta. 204. D. ferro & igne afflicta. 212. E. (13) ejus deprædati fines. 217. D. proditorie capta. 1093. D.

Senones Campan. Gall. Urbs ad Icaunam fl. ibi Alex. III. 771. B.

Seodanus Sarracenor. Dux: Capuæ regionem invadit. 315. A. & seq. captus vel necatus. 322. B. (56) iterum urbes ad se traducit. 323. C.

Sepia Opp. Ducat. Benev. Bulgaris concessum. 124. A.

Sepriensis Pop. Mediol. Duc. ad Lac. Verbanum: in Metropolim tumultuantibus Mottensibus adjuncti. 490. B. in dissidio nobilibus faventes. 506. A.

Sepulchra: Sanctorum violata. 203. B.

Sepulchrum Formosi violatum. 366. B. ejus violatores damnati. 369. B.

Sequana fl. Gal. Belg. & Celticam disterminans Pipinum retinet. 286. C. apud ejus ins. pax firmatur. 296. A. à Nortmanis invecta. 349. B. & iterum. C. rursus. 351. D.

Serenus Patriar. Aquilejæ: pallium à Ro. Po. obtinet, ne Gradensis jura invadat monitus. 162. B. (23) mortuus. 170. B. (38)

Sergius Patriar. CP. Heraclium coronat. 82. C. de unitate naturæ in Christo Heraclio respondet. 98. A. mortuus. 103. A. Concilio damnatus. 109. B. item. 132. B.

Sergius Presb. Leg. ad CP. Concil. 231. A.

Sergius Presb. ad schisma tollendum electus Ro. Po. 136. B. ab omnibus cultus, Exarcho pecuniam postulanti. C. frustra pignora tradens consecratur. D. Ravennæ Archiep. consecrat. E. subscribere Conciliab. abnuit. 137. B. ad tollendum schisma Aquilejense, conventum ibi procurat. 142. B. (61) obit. 143. A.

Sergius Magistrianus CP. Romam missus ad capturam, quam perficit. 137. C.

Sergius Prætor Siciliæ: novum Imper. salutans, Tiberium appellat. 161. A. metu perculsus ad Longobardos confugit. B.

Sergius Presb. Leg. Ro. Po. ad Carol. Martel. 180. C.

Sergius Archiep. Raven. 196. A. (86) sanctam habet ap. Ro. Po. 207. C. (5) mortuus. 215. A.

Sergius Secundicerius & Nomenclator. ad Pipinum missus. 213 A. ad utrosque filios legationem explet. B. insidiis appetendus. 214. B.

Sergius Dux: Ro. Po. ad Ludovicum Imper. Legatus. 266. A.

Sergius II. Ro. Po. Lothario scribit. 296. C. Ludovicum Regem providus excipit. 297. A. milites excludit. D. eum solemni ritu inungit. 298. A. litem Patriarchar. sedare curat. 299. A. obit. 300. A. (15)

Sergius Dux Neapolit. in malo fœdere cum Sarracenis obstinatus, pior. societate privatus, captus à fratre Episcopo. 371. C.

Sergius III. Pseudo-Pont. factione, splendore tantum familiæ nobilis. 359. B. à consecratione vi remotus. C. favore Vidonis exceptus. D. eius fautores Lambertum advocans. 363. D. interempti. 364. D. iterum ad Po. promovendus frustratus. 368. C. damnatus non restituendus. 369. B. iterum sedet. 384. A. Lateran. Basil. restaurat. 385. A. obit. 386. A.

Sergius IV. Ro. Po. 477. A. Venetiæ & Istriæ Episcopos Gradensi indulget. B. Archiep. Salern. instituit. 478. B. (19) obit. ib.

Sergius Mag. militum. Neapoli à Pandulfo puls. 494. B. eâ recuperatâ, affinem Aversæ Co. facit. 496. A. (71)

Servi: fugientes perquirendi. 237. B.

Sessii, Fam. Regiens. 988. A.

Severinus Ro. Po. creatus. 99. B. consecratur. 100. C. (63) Patrimonio exutus. 102. A. migrationes Episcoporum approbat. C. (68)

Severus Patriar. Aquilejæ: tria Chalced. Cap. comprobat. 38. A. retractare coactus, tamquam hæreticus repulsus. B. Chalcedonense approbat. C. in schisma contumax. (64) ad Concil. vocatus. 50. D. obit. 79. A. (4)

Severus Scholasticus: rogatus ad pacem Exarcho suadendam. 61. A.

Sevignani, Fam. Motin. 1100. A.

Sextula Opp. Mutinens. Bononiensib. concessum. 1005. C.

Sextum Opp. Bonon. 1083. B.

Sibico Ep. Patavinus: Berengar. R. monet. 387. A.

Sibico Ep. Spirens. ab accusatione se purgat. 519. B.

Sibilia Tancredi R. Sicil. uxor Gulielmi mater. 847. A. se, filium, & Regnum Sicil. Henrico Imp. dat. 848. B. ab ipso carceri perpetuo destinata. D.

Sicardus Dux Benev. patri succedit. 287. C. (35) eo principe S. Bartholomæi ossa delata. 291. A. occisus. B. (49)

Sicardus Ep. Cremonens. pacem à Frid. I. Imp. impetrat. 829. B.

Siccitas: tenuitatem omnium frugum causat. 53. D. 74. B. 742. C. ingens. 771. A.

Siccor. fam. 473. B.

Siccebothus sacramento se obstringit. 624. C.

Sicherius Frid. Regis Nuncius ad Mediolanens. ab ipsis detentus. 711. E.

Sicilia: Ins., Ital. Provincia. 4. B. à Sarracenis in-

invasa. 109. C. subsidium ei miraculo inductum. 110. C. ad eam pergit Imp. 121. D. ibi Ro. Po. liberaliter exceptus. 149. B. ibi novus Imp. acclamatus. 161. B. cum suis Magistratibus capite plectitur. 162. A. gravata. 178. B. pestilentiâ invasa. 190. A. Ro. Po. donata. 224. E. confirmatur Pontifici. 267. D. 270. B. à Sarracenis invasa. 275. B. ab eis per Michaelem Imp. tuta. 282. A. ejus patrimonium reddendum. 310. B. C. magna ejus pars Sarracenis ablata. 503. A. in eos Nortmans. 545. A. (31) item. 553. B. (56) prosperati. 566. C. à Po. lustratur. 602. C. terraemotu agitata. 788. C.

Sicla fl. Æmiliæ. 710. A. 814. C.

Sico Dux Benev. occiso Grimoaldo. 271. A. Neapolim obsidione recipit, corpus S. Januarii asportat. B. pacem obtinet. 273. A. mortuus. 287. C. (35)

Siconolfus Sicardi fil. exul Dux Benev. accitus, Salernum oppugnat. 291. B. Sarracenos accit ex Hispania. 294. C. à Sarracenis Africæ ejus regio vastata. D. plures Urbes adhærentes habet. 295. A. Beneventum oppugnat, thesaurum Monasterii, mutui nomine sumit. 296. A. Romam accedit, impetrat quæ petit. 298. B. dividit Ducatum. 304. A. ejus fil. dejectus. C.

Sicopolis. V. Capua.

Siculi crudeliter tractati. 849. A. liberati. 854. C. deficientes Gallos trucidant, ac Regi Aragonum se tradunt. 1097. E.

Sigebertus Clotharis fil. Metis regnat. 24. A.

Sigebertus, seu Albertus Co. Canussinus Athonis fil. 429. C. March. Atestis, ejus origo & propaga. 435. A.

Sigefridus Archiepisc. Moguntin. Concil. indicit. 550. B. revocat. C. ad Po. scribit. 551. (49) à Po. vocatus objurgatur. 552. B. (53) ad exigendas decimas incitatus, conventum agit Erfordiæ. 555. C. iterùm indicit. 558. C. mortem timens dimittit. D. pro Eppo. Bambergensi impetrat, conventum iterat, territus omittit. 561. C. anathemate infictus. 564. A. absolvendus. 570. B. de republica conventum Forcheim statuit. 571. D. Rodulfum coronat. 572. E. (88)

Sigehardus ex-Cancellar. Henri. Patriar. Aquilejæ. 550. A. (47) Po. Leg. ad Principes Germ. 565. D. ejus ob. 575. A.

Sigelfridus Ep. Vercellens. Henricum rogat. 637. D.

Sigifridus Co. Atestioor. genere castra multa comparat, Parmam deditione recipit, ejus filii. 367. B. Athonis pater. 408. B.

Sigifridus Sigifridi fil. 367. B. Dux exercitus in Græcos missus. 437. C. victor. D.

Sigifridus Ep. Parmens. filiam Hugonis I. R. in Græciam ducit. 408. B.

Sigifridus Ep. Bononiens. communione pulsus. 578. A. consecrat Antipapam. 587. A.

Sigiprandus Longob. Asprandi fil. oculis privatus. 146. A.

Sigma Latii Urbs: Ro. Po. ditio fit. 172. B. (42)

Sigualdus Patriar. Aquilejæ: Papiæ adest. 218. B. (24) ejus mors. 234. (14)

Sigulfus Ep. Placentinus: Adelbertum I. R. revocat. 432. D. cum sociis punitur. 434. A.

Simon Patriar. Hierosol. auxilium Christianorum rebus poscit. 998. C.

Simon Lucarnus Mediolanens. Dux. 987. B. & Comensium. 1071. D. nauticæ rei Præpositus Vicecomitum. 1085. A. Pop. Mediol. P. 1087. A.

Simon Manfredus Regiens. Gibellinus. 999. B.

Simon Turonens. Card. Ro. Po. creatur. 1093. E. Vide Martin. IV.

Simoniaci: eorum initium. 347. C. progressus. 511. C. Concil. damnati. 515. B. item. 519. B. 530. C. D. hujus labis notatus Imp. 534. C. pro eis Mediolanens. 535. A. (9) ab eis promotio prohibita. 538. D. detestati. 542. A. honoribus spoliandi. 543. A. in eos decretum Concilii. 548. A. (38) Germ. turbant. 553. A. damnati. 610. B. reliqua V. verbo Germ.

Sinibaldus Burgus Dux Cremonens. 898. B.

Sinibaldus Fliscus Ro. Po. creatus. 979. B. Vide Innoc. IV.

Sipontum Rainulfi Nortm. portio. 506. C.

Sirois Cosrois filius, patre occiso, Rex Persar., pacem facit, captivos & crucem restituit. 94. C. mortuus. 96. B.

Siscia Opp. Croatiæ: relictum. 277. A.

Sisinnus Tarasii Patriar. fr. bello captus repetitur. 246. C.

Sisinius Ro. Po. Joanni VII. suffic. post 20. dies obit. 147. B. (73)

Sivaldus Longob. senex: unicus prælio amissus. 161. A.

Smaragdus Patric. Exarchus cum exercitu Ravennam missus. 31. A. classem Ravennæ oppugnat. 32. B. navibus vincit. 36. A. inducias pangit. B. opem ferre indigentibus nequit. 38. A. vim facit Episcopis, qua infamia removetur. B. Callinico revocato suffic. 69. A. (16) præsidiis oppida firmat. B. pacem suadenti adhæret. 73. B. instaurationem petit oppidor. 81. B. Ferrariam cingit. C. pacem renovat. 82. A. ejus successor qui. C.

Soana Tusc. Opp. Ro. Po. donatur. 225. B.

Soanenses Tusciæ oppidani: in reip. fide dubii. 71. B.

Sol: sanguine infectus. 412. A. duplicatus. 436. A. in eclypsi eladem portendens. 497. A. (76)

Soldus Galluccius Bononiens. ejus domus concrematæ. 1064. A.

Soncinum Opp. Cremonens. dirutum. 681. C. eversum. 829. A. à Mediolanens. combustum. 844. C. ibi Icilinus in vinculis. 1040. E.

Sonica Cast. Brixian. 718. B.

Sophia Aug. Justini gratiam habens. 8. C. literas ostendit, conviciatur Narseti. D.

Sophia Comitissa Veronæ cum fœderatis Lombardiæ contra Frid. Imp. 797. A.

Sophronius Patriar. Hierosol. dum à Sarracenis Urbs est capta. 99. B.

Soractes: Mons Faliscor. in Etrur. ibi Monaster. condit Carlomanus. 190. C.

Sorbaria Lombard. locus ibi conflictus. 593. B.

Sozanum Cast. Papiens. à Mediolanensibus captum. 724. C.

Spatharius Exarchi: Ro. Po. tentat occidere. 110. B. cum exercitu Rom. 165. B. duo Imperatoris Siciliam missi. 161. B. alter Rom. Dux. 164. B.

Spilambertum Opp. Mutinens. 936. A.

Spira Germ. Urbs: eâ excedit Henricus III. 567. A. ab ejus Ep. victum petit. 613. A. Lothario II. Imp. se dedit. 660. A. ibi Frider. conventus. 712. C.

Spiritus malignus, sub muscæ apparentia, inde revelator creditur. 142. B.

Spoletani: à Sarracenis fugati. 299. C. (13) in Sarracenos adjuncti. 388. A. auxiliares Urbevetanor. in Germanos. 823. C.

Spoletum: captum, ejus fides. 18. A. ejus Ducatus erigitur. B. ibi Arrian. Ep. miracu-

lo punitus. 35. B. *ejus Ducatus invas.* 41. A. *insignis*. 41. B. *S. Sabinus ibi dignoscitur*. 53. C. *Longobardi ab eo exciti*. 165. B. *armis à Rege subactum*. 179. D. *à Duce abdicato recuperatum*. 181. B. *iterùm captum*. 184. B. *ibi Reges*. 220. A. *ejus incolæ Ro. Po. se tradunt*. 222. C. D. *ejus Ducatus Ro. Po. donatus*. 225. A. *à quo Dux creatur*. 222. C. *idem à Fr. Rege*. 231. C. *ejus Dux in Ital. opibus præstans*. 355. B. *ejus Marchionatus unitur*. 392. B. *bello premitur*. 420. A. B. *ibi se firmat Adelbertus I. R.* 422. B. 430. A. *Ducatus ab Othone ordinatur*. 441. C. *ejus ditio Ro. Po. dimissa*. 441. D. *ad obedunt. Lothar. II. Imp.* 675. B. *Velfoni concessum*. 709. C. *eversum*. 722. D. *ibi Concil.* 954. B. (54)

Stabilis Archiep. Mediol. 196. A. (86) (100)

Stabilis Dux *ad Hadrianum legatus*. 228. A.

Stellæ: *crinita, per diem*. 58. B. 79. A. 81. A. *noctu obscuritate infecta, & meridie fulgida*. 114. A. *in signo virginis crinita fulget*. 290. B. *crinita ad dies viginti*. 547. C. *plures cœlo labentes apparent*. 209. B. *variæ insignia inscrentes*. 1015. A.

Stephanus Dux *à Ro. Po. ad consil. assumptus*. 179. D. *ipsi à Ro. Po. Urbis cura relicta*. 186. C.

Stephanus Presb. *adventus Ro. Po. prænuncius*. 186. C. *ad Rachisium movendum*. 207. A.

Stephanus II. Ro. Po. brevis ejus duratio. 195. B.

Stephanus alter *Ro. Po. II.* appel. *fœdus renovat*. 195. D. 196. A. (85) *Aistulfi bello & petitione permotus Legatos ad ipsum iterat*. 197. C. *preces & pœnitentiam promovet*. 198. B. *ad Pipinum mittit*. D. *Papiam proficiscitur*. 199. B. *lacrymans obsecrat*. C. *ire velle in Franciam respondens dimissus*. D. *obvios habet nuncios ipsumque Regem cum tota familia*. E. *colloquium habet*. 200. A. *supplicata concludit*. C. *profectus cum Rege Parisios*. D. *ægrotat*. E. *ædis S. Dionysii aram dedicat, Reget inungit*. 201. B. *Carisiacum adit, in Concilio dicta Regis subsequitur*. D. *iterùm Aistulfum per Legatos & literas tentare instat*. 202. B. *Mauriennæ sacra solemniter operatur*. C. *à cæde abhorrens, restitutionis promissione contentus*. 203. A. *Romæ exceptus*. B. *de fracto fœdere illus Legatos mittit*. C. *nova ditione ornatus, Ravennatem Archiepiscopo concedit*. 205. A. *à Desiderio interpositus*. 206. B. *Rachim cedere suadet, Desiderium sociat*. 207. A. *nova restitutione auctus, obit laudatus*. B.

Stephanus III. Ro. Po. indubiis comitiis electus. 212. C. *consecratur*. D. *Ecclesiam perturbatam assumit ordinare*. 213. A. *de Istria Episc. consulturus*. 214. A. *obit*. 215. A. (21)

Stephanus Ep. ad Francfordiense Concil. Legatus. 245. A.

Stephanus IV. Ro. Po. (97) *ad Imperatorem inungendum, iter se parare monet*. 266. C. *inungit, amicitiam firmat*. D. *obit*. 267. A.

Stephanus Ep. Nepes. Leg. ad Michaelem. 318. B. *pro Concil. confir.* 320. A.

Stephanus V. Ro. Po. respondet Moguntino Ep. purgationem malæ consuetudinis auferens. 351. A. (28) *Raven. Ep. monet*. B. *Vidonem hortatur ad Franciæ Regnum*. 356. A. *Fulconi condolet*. B. *Vidoni favet*. 357. A. *quem accersitum Imperatorem consecrat*. 358. A. *obit*. 359. B. (11)

Stephanus VI. Ro. Po. Sergiana factione creatus, conventum habet. 366. B. *quo Formosum damnat*. C. *ejusdem acta rescindit, Lambertum inungit*. 367. A. *obit*. 368. A. *præfocatus*. (33)

Stephanus VII. Ro. Po. Tusculanor. factione. 400. C. (96) *obit*. (97)

Stephanus VIII. Ro. Po. 406. B. *pacem Francor. & Burgundion. cum eor. Rege promovet*. 407. A. *vulneratus obit*. 407. (17)

Stephanus Caloprinus: *Adeleidis Aug. beneficio repatriat*. 456. B. (61)

Stephania Crescentii uxor: *Othoni III. insidias, simulato munere mittit*. 470. B.

Stephanus Ungaror. Rex: *quando Christianus*. 477. (16)

Stephanus Meli nepos Co. *factus*. 486. D.

Stephanus IX. Ro. Po. ad Agnetem Aug. Legatum mittit. 534. B. *ad reformationem Ecclesiæ conversus, decreto notat Imp.* C. *in Or. Leg. mittit, ægrotat*. 535. A. *Petrum Damiani ad Ep. vocat*. C. *solicitus pro Ecclesia rogat*. 536. A. *clarus obit*. B.

Stephanus Corsus Civis Ro. *seditiosus pulsus*. 609. A. *oppida Ecclesiæ occupat*. 620. E.

Stephanus Norm. *de ejus lite finienda Po. rogatur*. 625. E.

Stephanus Patriar. Hyerasol. habitum Templarior. tribuit. 659 C.

Stephanus Badoarius Prætor Ferrariæ. 972. C.

Sternutantes: *moriuntur*. 51. A.

Stipendium: *militare* Roga *nominatum*. 12. A.

Stoldus Rossius Prætor Bonon. 1094. D.

Stolius Pirata *sagacissimus*. 976. E.

Studia: *quæ in It. culta, quæ non*. 448. B. *Barbaror. invasione eversa*. 705. D.

Suessio Gal. Belg. Urbs: *ibi consec. Pipinus*. 194. B. *ibi Lotharius cum patre*. 286. A. *apud eam Balbus*. 337. A.

Suessula Opp. Campaniæ. *ibi Ludov.* 316. C.

Suevia Prov. Germ. inter Francon. Helvet. & Rhen. fl. *ab Ungaris incursata*. 578. A. *Berengarii Epored. March. exulis refugium*. 406. C. *ad ejus montes Ital. versùs exercitus*. 407. B. *ibi consultus de I. R.* 409. A.

Suffragia: *diversa eor. collatio*. 616. C. & seq.

Suidigerus Ep. Bombergens. probus & eruditus fit Ro. Po. 514. A. Vide *Clem. II.*

Suppo Dux Spoleti *qui*. 277. A. *obit*. 279. D.

Suresinii Factionarii *Mediolanenses*. 1014. B.

Sutrium Tusciæ Urbs: *à Longob. captum*. 25. C. *iterùm à Romanis*. 57. B. *fit ditio Ro. Po.* 172. B. (42) *dolo à Longob. ademptum restituitur*. 173. A. *in ejus agro Ro. Po. patrimon. institutum*. 185. C. *ibi Eppor. conventus Simoniacum Po. declarans*. 513. C. (18) *item*. 537. A. *sui & Antipapæ deditionem facit*. 646. B. *oppugnatum*. 774. B.

Suzaria Opp. Regiens. *à Bononiens. obsidione liberatum*. 882. D.

Sylvester II. Ro. Po. ex Archiepiscopo Raven. 466. C. (92) *Vitali Grad. annuit*. 467. A. *pallium Colon. Archiepiscopo concedit*. 468. A. *Urbevetum ordinat, Cæsenam circumsidet*. 468. B. *iterùm à Romanis vexatus*. 469. B. *cum Othone III. Urbe decedit*. 470. A. *obit*. 473. B.

Sylvester III. Pseudo-Pont. 512. B.

Sylvester IV. Pseudo-Pont. Theodorico suffec. 606. C. (79)

Symbaticius Protospatharius *cum novo exercitu à Leone VI. Beneventum missus, obsidione capit*. 361. A.

Ss. *Synesius & Theopontius*: *ad Monast. Nonantu-*

tulanum delata eor. corpora. 912. B. *dehinc Papiam, pestilentia cessat*. 403. B. *Mutinens. & Bononiens. protegunt*. 475. D.

Synodus: Aquilejæ. 28. A. *in* Vaticano. 58. C. *ejus decreta*. 59. A. Moguntina *à Po. indicitur, & acta firmantur*. 412. B. Engilheim *celebrata*. (31) Mantuæ *in caussam schismatis*. 546. A. (33) Erlordiæ *Simoniacor*. 555. C. plura Vide *Concil.*

Sypontum Apul. Urbs: *sola in Adelgisi fide*. 294. D. *captum*. 675. C.

Syracusæ Urbs Sicil. *ejus populus Tiberium & Magistratus dedit*. 161. B. *expulsis Sarracenis, corpus S. Luciæ asportatur*. 504. A. (93) *in dedit. Henr. Imp.* 848. B.

Syria: *in parte à Sarracenis occupata*. 99. A. *terræmotu quassatur*. 190. A. *ejus Urbes plures funditus translatæ, aliis eversis*. 191. C. *ejus Urbes à Christianis devictæ*. 604. C. 605. A.

S. *Syrus Ep. Ticin. Hermogoræ discip. Christianâ disciplinâ Ticinenses imbuit*. 17. A.

Syrus Archiep. Genuens. 662. A. 666. C.

T

Abiagum Opp. Mediol. 1048. B.

Tablanum Cast. Parmense. 705. B. *à Placentinis eversum*. C.

Tabulæ donationis. Vide *Pontifex Romanus*.

Tacpertus Etruriæ Gastaldus: *pro restitutione Regis Legatus*. 185. D.

Todæus Suessanus *Frid. II. Imp. ad Concil. Lugd. Leg.* 984. B.

Tadæus Montefeltrius miles. 1096. D.

Tado Archiep. Mediol. 319. B (49)

Talmatius Judex Cremonæ. 876. D.

Tamnus Crescentis familiaris: *pro eo sacramentum præstat*. 465. A. *de perjurio increp.* C.

Tanarus fl. *juxta eum Forum*. 187. B. *terminus Montisfor.* 435. A.

Tancredus Rogerii sororis fil. *ad bellum Hierosol.* 602. B.

Tancredus Rogerii Regis nepos Siciliæ Rex. 835. B. *Reg. Franciæ honorificè excipit*. 838. A. *moritur*. 847. A.

Tancredus Archid. *Eccles. Bonon.* 938. B.

Tanetum Opp. inter Lenciam & Niciam amnes *captum*. 22. A.

Tapis, seu Taxis Ungarus. Rex: *Lombardiam deprædatur*. 412. C. *decem nummor. modiis receptis discedit*. 413. B.

Tarasius Patriar. CP. *conditione dignitatem acceptat*. 238. C. (25)

Tarentum Calab. Urbs: *ad eum Græcor. classis*. 120. A. *à Beneventi Duce invasum*. 141. A. *ibi exul Siconolfus ad Ducatum accitus*. 291. B. *Sarracenor. Principis sedes*: 292. B. *arma in eum conversa*. 322. B. *& Græci*. 437. C. *captum*. 549. C. (45) 723. C.

Tarsatica Urbs Liburniæ: *ejus oppidanor. insidiis necatur Henricus Dux Forojul.* 249. C. *punita*. D.

Tarracina Campaniæ ad oram Tyrheni Urbs: *ibi Victor III. Po. se deponit*. 590. A. *comitiis legitimis Po. eligitur*. 592. A. C. *ad eum confugit* Po. 640. B.

Tarvisini: *juvantes Patavinis*. 622. C. *crudelissimè ab Alberico de Romano tractati*. 1046. D. *ager à Patavinis vastatur*. 939. D. *iterum à Frid. II. Imp.* 967. A.

Tarvisium: Urbs Venetor. *deficit*. 45. B. *obsessum, concedit*. 55. A. *ad Alabim vi adducitur*. 139. C. *falsò pro Tarsatica Urbe adductum*. 249. C. *ad eum confugiunt Duces*. 256. A. *ab Ungaris populatur*. 382. C. ejua March. *per Othonem M. ordin.* 441. C. *ibi Henric. III. fœdus Venetor. renovat*. 587. B. *ejus ager vastatur*. 939. D. *& captum*. 967. A. *item*. 989. B.

Tarus fl. Æmiliam secans: *ap. eum Vido Imper. repentinò ictus*. 363. B. 813. A.

Tassilo Bajoariæ Dux: *tribus exercitibus aggressus*. 241. A. *se dedit*. B. *damnatus Majestatis*. C.

Tatius Mediol. potentissimus: *certamine cadit*. 457. A. (63)

Tato Gisulfi Ducis fil. *occultè ereptus*. 85. A. Dux Forojul. *patri succedit*. C. *insidiosè accersitus, extinctus*. 87. C.

Tato Dux Tusciæ: *in insidiis illectus necatur*. 101. A. (64)

Taurelli Factionarii Ferrariens. 782. B. Fam. Bonon. 983. B.

Taurinum Gal. Subalp. ad Padum fl. Urbs: *ibi Ro. Po. concil. indicit Papiensi*. 340. A. (96) *in ejus Antistitem concil. Florentinâ sententia*. 542. E. 715. B.

Teanenses Sidicini Campan. fin. *fraudati*. 503. D.

Teanum Opp. Campaniæ: *ad eum Sarraceni*. 315. C. *ad Cellam S. Benedicti, fugientium Monachor. receptaculum*. 350. A.

Teate Apul. Opp. Marucinor. Empor. *captum incensum*. 254. A. *apud eum conflictus*. 525. D.

Tedaldus Co. Canussinus Athonis fi. 429. C. March. & Ducis *titulo additus, Ferrariâ donatus, arcem construit*. 438. C. *incolis se dedentibus*. (28) *Mantuæ* Marchio *institutus*. 452. B. *ejus filii & obitus*. 476. B.

Teduinus: *pro Hugone R. I. in certamine Lamberto Tusc. March. succumbit*. 401. A.

Telesia Opp. Samnii seu Benev. *à Sarracenis occupatur*. 303. C. *ejus Gastaldius Spoleti Ducem & Com. Marsor. conducit*. 315. C. *exercitu, ejus ager prætergreditur*. 322. B. *dirutum*. 680. B.

Telonaria: species tributi, *solvenda*. 348. B. 618. C.

Telonea: *quibus concessa*. 442. D. *ad pub. pecuniam constituendam*. 618. C.

Tempestas: *frequens*. 128. A. *Leonis Isaurici classem lacerat*. 178. B. *sæva portendens*. 419. A.

Templa: V. *Ecclesiæ*.

Templarii: *eorum institutio*. 608. A. 609. A. 642. C. (49) *eor. confirmatio*. 659. C. *ab Henr. Imp. donati*. 850. C.

Terra Romana: *regio ordinata per Othonem M.* 441. C.

Terræmotus: *luem præcedit*. 86. A. *punit* CP. 182. A. (60) Syriam *affligit*. 190. A. *severius vexat*. 191. C. Ital. *concutit*. 253. C. 638. A. *per dies XL.* (34) 642. C. (48) 827. A. 1092. B. Romæ. 301. A. 367. A. Catanæ. 788. C. Camerini. 1092. C. Thraciam *affligit*. 266. B. *in* Campania *per dies quindecim*. 474. A. Brixiam *concutit*. 543. A. Metamaucum. 609. C.

Tettalasini Fam. Bonon. 983. B.

Teudolapius Long. Faroaldi fil. Dux Spoleti: *Arinulfo succedit*. 74. B. *mortuus*. 116. B.

Teutonici Equites: *eor. institutio*. 608. A. 609. A. 845. B. (57)

Theo-

Theobaldus Spoletanor. & Camertum March. Hugonis I. R. affinis: *Benev. auxiliator, in Græcos*. 403. C. *Græca mulier ad eum supplex*. D. *obit*. 404. B.

Theobaldus Abbas Cassin. *Po. & Imp. præsentibus elec.* 487. A. *in custod. conjectus obit*. 494. B. C. (63)

Theobaldus seu *Thedaldus Castilioneus Archiep. Mediol. tertius ab Henrico datus in Urbe se gerens*. 560. B. (78) *contumax exauctoratus*. 561. A. *expectatum Regem adit, opem ei præstat*. 567. B. *verbis contumeliosis eumdem exprobrat*. 570. C. *anathema in eum renovatum*. 575. C. *communione pulsus*. 578. A. *exul obit*. 588. B. (26) (27)

Theobaldus March. *præf datus*. 623. D.

Theobaldus Presb. Card. *Ro. Po. elec.* 651. D. V. *Cœlestinus II.*

Theobaldus S. Germani Paris. Abbas *obvius Pontifi. missus*. 766. C.

Theobaldus Vicecomes Placentinus Archidiac Leodiens. *Pontifex factus*. 1069. B. *In Ital. venit*. 1070. D. 1071. A. Vide Gregor. X.

Theobaldus Acorisius Bononiens. *factionum* Imol. Princeps. 1078. B. C.

Theobaldus Vicecomes à Turrianis capite plexus. 1084. C.

Theoctestus: *pecuniam Ro. Po. mittit*. 64. B.

Theoctista Mauricii Imp. soror: *pecuniam mittit Pontifi.i*. 64. B. (9)

Theoctistus Michaelis Porphyrogen. pueri tutor: *pro SS. imaginibus promittens*. 295. A.

Theodebertus Fr. Rex *fœdus init cum Agilulfo*. 66. C. *ejus legati fœdus renovantes*. 77. C.

Theodelinda Garibaldi R. filia, *conjux impetratur*. 43. A. *producta, queribunda* B. *ad maritum ducta*. 45. A. *à Ducibus ad Imperium delecta*. 49. A. *ipsa Regem deligit*. B. *ad Catholicos trahit*. 50. A. *coronam instituit*. 52. B. *ad Archiepi. auctoritatem redacta*. 56. B. *ad eam Ro. Po. literæ*. 65. C. *domi intenta, Modoctiam nobilitat*. 68. B. *Vidua cum filio Ital. Regina*. 86. C. *privil. & dona tribuit*. 87. A. *de Regno pulsa*. 92. A. *ejus studium*. B *obit, cumulatur laudibus*. 94. B.

Theoderata Lupi Forojul. Ducis filia: *Romualdi Benev. Ducis uxor*. 122. E. (16)

Theodrata Asprandi tutoris uxor: *naso & auribus privata*. 146. A.

Theodericus Ep. *Metens. reliquias in Italia colligit Metas defert*. 438. A. *de libertate Othonis II. solicitus*. 453. D.

Theodo Bajoariæ Ducis fil. *obses*. 241. B. *in Monasterium conjectus*. C.

Theodonis Villa, Gal. Belg. ad Mosel., *ibi ad Regem legatio*. 219 C. *iterùm*. 257. C. *ibi conventus*. 276. C. *ibi Ludov.* 281. D. 284. C. 288. A.

Theodora: *cum filio* Imp. Græcor. 295. A. *pro SS. imaginibus solicita*. B. C. D.

Theodora Socrus Alberti March. *Ro. Po. promotionem instigat*. 387. B.

Theodora Aug. Imp. Or. 529. A. *obit*. 532. B.

Theodoricus Pseudo-Pont. Alberto suffec. obit. 605. C. (74) *privil. donat*. 606. C. (78)

Theodorus Curator Ravennæ *pacem concludit*. 65. B. *ad eum literæ*. D.

Theodorus, Ro. Po. 103. B. (74) *Paulum CP. Patriar. honore privat*. 107. A. *obit*. C. (82)

Theodorus Calliopa Patric. Exarchus. 104. B. (76) *ad Ro. Po. capiendum denuo transmissus*. 111. A. *fraude captum, CP. mittit*. 112. A. V. *Theodor. Junior.*

Theodorus Archiep. Raven. Reparato suffec. 128. A. *Ecclesiam suam Ro. conciliat*. C. (33) *ad Pontificis pedes accedit*. 129. B. *Theodorum Presb. pro partibus suis in CP. Concil. destinat*. 131. A. *mortuus*. 136. D. (52)

Theodorus junior Exarch. *naves & sumptus suppeditare jussus ad Concil. progredientibus*. 128. B. (32) *mortuus*. 136. A. (51)

Theodorus Presb. *ad CP. Concil.* 131. A. *ab exercitu, clero dissentiente, Pseudo-Pont.* 134. B.

Theodorus Presb. *à Raven. Episcopo pro ejus agendis ad CP. Concil. destinatus*. 131. B.

Theodorus Vicar. Hierosolym. sedis; *Legatum ad Concil. CP. mittit*. 131. D.

Theodorus Archipresb. *Pseudo-Pont.* 136. A. *Sergium tum noviter electum adorat*. B.

Theodorus Patric. & Primicer. exercitus Sicil. *classe in Ravennates tendere jussus, explet*. 148. A. *Ro. Pontificem liberaliter excipit*. 149. B.

Theodorus Archiep. Mediol. 178. C. (54)

Theodorus Prætor Siciliæ: *ad R. Ital. Leg.* 242. A.

Theodorus Hunnor. Cacanus: *ad Carolum M. profectus*. 257. B.

Theodorus Patriar. CP. *imagines oppugnans à Leone V. suffec.* 263. A. (89)

Theodorus Nomenclator *ad Ludovicum Imp. Leg.* 266. A. *confirmationem privil. obtinet*. 267. C.

Theodorus Primicerius *ad Ludov. Leg., nuptiis præsens*. 276. C. *oculis & vita privatus*. 278. A.

S. *Theodorus floret*. 282. D.

Theodorus II. Ro. Po. *Romani sententiâ confirmatâ obit*. 368. B. (37)

Theodosius Dux *Romam à Longob. defendit*. 53. B.

Theodosius Constantis Imp. fr. *ab ipso interfectus*. 119. D.

Theodosius Adramyttenus *à militibus* Imper. *acclamatus*. 159. A. (13) *suæ fidei testimonia præbet*. B. *territus, fit Clericus*. 160. B. (15)

Theodosius Ep. Tiburtinus: *ad Desiderium cum execratione*. 220. C.

Theodosius Patric. *Ducem Venetor. constituit auxilium in Sarracenos obtinet*. 292. B.

Theoduinus Leg. ad comitia. 682. C.

Theoduinus Epis. Portuensis Leg. contra Infideles. 700. A.

Theodulfus Ep. Derthonens. in Calvi coronatione subscribit. 330. C.

S. *Theolapius*: *ap. Veronam quando floruerit*. 187. C.

Theophanes Abbas Patriar. *Antioch.* 132. B.

S. *Theophanes*: *floret*. 282. D.

Theophania Nicephori Imp. Or. Privigna: *in matrim. postulatur*. 435. B. (18) 436. B. *patris consentientis simulatio*. 437. A. *ejus iterata postulatio*. 438. D. *Romam adducta*. 439. A. *coronatur*. 440. A. (29) *in Ital. revertit*. 452. A. *pecuniam pro liberando à piratis conjuge ingentem mittit*. 453. D.

Theophylactus Patric. Exarch. *Romam ante Ravennam procedens suspicionem movet*. 145. A. *rebus compositis Ravennam se confert*. B. *mortuus*. 148. A. 149. B.

Theophylactus Nomenclator. *Legatus*. 281. A. *item*. D.

Theophilus, seu Theophilactus *Ep. ad Francfordiense Concil. Leg.* 245. A.

Theophilus Balbi fil. Imp. Or. *ejus immanitates*. 282. B. & seq. *obit*. 295. A.

The-

Thera & Therasia Insulæ Græciæ: *inter eas prodigium enuntiatur*. 170. A. (37)

Thesaurus: Longobardor. *Ravennam asportatur*. 20. B. *mittitur CP*. C. Insulæ Comacinæ *Veronam asportatur*. 37. C. Lateranens. Ecclesiæ *à ministris Imp. expilatus*. 99. B. (63) *omnis æris* Romam *ornantis ab Imp. ipsa aufertur*. 121. D. *quem Sarraceni in Siciliam irrumpentes surripiant*. 125. (22) Ravennatium *à Longobardis ademptus*. 166. B. *à Carolo M.* Ecclesiis *legatus*. 261. C. S. Petri *avertitur*. 427. B.

Thessalia Macedoniæ pars: *ejus quædam oppida à Nortmanis capta*. 583. C.

Thesia Rachis R. uxor: *Monasticæ vitæ se devovet*. 192. C. *non longè à Cassino sanctissimè vivit*. 193. A.

Thietberga Lotharii uxor *repudianda*. 313. A. *de incestu revincta separatur*. C. *ejus caussa ad Po. delata*. 314. A. *declaratur resumenda*. 317. A. *provocanda Carolum implorat, eidem commendata*. B. *ei adhærendum à conjuge*. 318. A.

Thietgardus Archiep. Trevir. parum doctus divortium promovet. 313. B. *dignitate privatus, damnatur*. 315. A. *ad Imp. recurrit*. 316. C. (45)

Thomas Diac. *ab Ep. ad Alabim missus*. 138. B. *asperè exceptus*. C.

Thomas Archiep. Mediol. 205. A. (20) *Carol. M. coronâ ferreâ decorat*. 229. & 30. A. *in Regis conventum ad leges condendas*. 236. A. *Pipinum coronâ ferreâ donat, Gislam baptizat*. 237. A. (11) *mortuus*. 246. C. (49)

S. *Thomas Cantuariensis Archiep. occisus*. 788. B. *in numerum Sanctor. adscriptus*. 791. A.

Thomas Celani Co. *Frid. II. Imp. inimicus*. 916. A. *victus*. 918. A.

Thomas Succlanus *ad Inn. IV. Leg.* 979. B. 981. B.

S. *Thomas Aquinas* Ord. Præd. *Officii Corp. Christi Scriptor*. 1054. A. (10) *moritur*. 1076. A.

Thomas Origonus Mediol. Vicarius *Othonis Archiep.* 1099. A.

Thomasinus Co. Sabaudiæ. 901. C.

Thomasinus Garzanus Eques Mutinens. *à Bononiens. captus*. 1000. B.

Thomasinus Areostus Bonon. *prælio occis.* 1081. A.

Thracia: *ibi Hunnor. exercitus*. 89. B. *terræmotu afflicta*. 266. B.

Thuringi: *Alemaniam incursantes*. 291. C. *cor. Sacerdotes constantes*. 555. C.

Thuringia: superior Saxon. Prov. *in paternor. divisione Ludovici portio*. 332. A. *ejus ex collibus & castellis firmatis prædæ permissa*. 555. C.

Tibaldus Zambrasius Gibellinor. Faventinor. Princeps. 1094. C. *Patriam Guelfis Bononiens. tradit*. 1095. B. *suffocatus*. 1096. B. (89)

Tiberiades Galilææ Urbs Trib. Zabul. *à Saladino capta*. 825. A.

Tiberis fl. *intumescit muros superans*. 159. B. *triduo per Urbem fluit*. 243. B. *rursus exundat*. 310. A. *à Sarracenis excurritur*. 333. B. *Formosi cadaver ad os ejus*. 368. A. *plures confligentes mergit*. 627. A.

Tiberius Imp. Vide *Gregorius CP.tanus*.

Tiberius Thrax. Imp. 23. B. *frumenti subsidium Romam mittit*. 26. B. *obit*. 29. B.

Tiberius Absimarus: *Leontium carcere claudit*, Imperium *tenet*. 143. A. *jugulatur*. 146. C.

Tiberius Justiniani II. fil. *Ro. Pontifici obvius*. 149. C. *jugulatur*. 150. C.

Tiberius Petasius in Etruria Imper. *sibi vindicat*. 174. E. *oppressus*. 175. A. (44)

Tibiscus fl. Hung. in Danub. *trans eum pulsi Hunni*. 246. B.

Tibur Urbs Latii *Ro. Pa. ditio fit*. 172. B. (42) *obsessa, in parte deruta*. 465. C.

Tiburtini: *Duce occiso, puniti*. 465. B. *advers. Pa.* 687. B. *Romanos vincunt*. ib. C.

Ticinum Lomb. Urbs *quando conditum, obsessum*. 17. A. *captum, ad Regem confluit*. 19. A. *Regia institutum*. B. *Duce gubernatum*. 23. A. *à Papio captum nominatur*. 46. A. Vide *Papia*.

Ticinus fl. Insub. *ad confluentem ejus & Padum exercitus Rodulfi R. I.* 394. B.

Tifernum Urbs Tusc. *ejus incolæ Ro. Po. dediti*. 222. D. *donatur eidem*. 225. B.

Tigris fl. Asiæ, ex Ararat in Euphrat. *ad eum contendit Cosroes*. 94. C.

Tilii Cast. Comens. *eversum*. 1053. D.

Tisa Composampetrius Icilini inimicus. 1027. B.

Tolosa Gal. Narb. Urbs: *ibi Concil. Pa.* 902. D.

Tonitrua exanimantia Brixiæ. 923. D. 1098. A.

Torcellum Æstuar. Venet. Urbs: *ad eam translata Ep. sedes*. 102. C. *ibi Ecclesiæ constructæ, Constantiacum appellatum*. 110. C. *ad eam Heracliani*. 257. A.

Tornielli Fam. Novariens. 1052. C.

Tota Longob. Dux Nepesinus: *solicitatus, tumultu Romam ingressus fratrem Ro. Po. destinat*. 212. C.

Tradonica Fam. Ven. 290. D.

Trajectum ad Rhenum. Vide *Ultrajectum*.

Trajectum ad Mosam *vulgò Mastricht* Germ. inf. in Frisia Urbs: *Ludovici I. Imper. portio*. 323. A. *ibi obit Conrad. Imp.* 503. (91)

Trajectum Ital. in Campan. ap. Garilian. *ibi Sarracenor. conflictus*. 375. C.

Transemundus Longob. *Capuanus*: *Constantis exercitum vexat*. 120. E. *R. Gener ascitus* Spoleti Dux *effectus*. 121. E. *mortuus*. 151. A. (80)

Transemundus II. Longob. Faroaldi fil. Spoleti Dux: *Patre ad Clericatum compulso Ducatum arripit*. 161. A. (19) *à Rege deficit*. 173. A. *obsidibus datis, redit*. B. *à Rege iterùm deficit, cum Pa. Ro. componit*. 179. C. *Romam fugit, Ducatu spoliatus*. D. *armis Ducatum repetere nititur, auxiliis fulcitus*. 181. A. *populos & oppida subigit, Spoletum Duce interempta recipit*. B. *ad Fanum properat, grave prælium init*. 184. A. *captus ad Clericatum coactus*. B.

Transmundus Co. Teat. *motum adit in Cives Capuæ*. 457. B. *Legatos spoliat*. 529. A.

Tranum Apul. Urbs: *Petri Nortm. portio*. 506. D.

Traversarii Ravennatenses *pulsi*. 1087. B.

Trebellius Bulgaror. Rex: *Justinianum Imp. pulsum auxilio restituit*. 146. C.

Trebia fl. Æmiliam à Ligur. separans: *ap. eam prælium Italor.* 357. B.

Trecæ Gal. Urbs in Campan. *ibi Ro. Pa. conventum Episcopor. habet*. 338. E. *ibi Rex Franciæ vel Imp. coronatur Balbus*. 339. C. *ad eam redit*. 341. A. *ibi concil. Po.* 620. B. C.

Trecatum Opp. Mediol. *deletum*. 715. B.

Tredotium Opp. *in Etruria*. 770. B.

Tremetium Opp. Mediolanens. Ins. Comacinæ: *à Comensibus occupatur*. 648. C.

Tremula seu *Termulæ* nunc *Termini* Apul. Opp.

ad Fremtonem fl. ibi Græci devicti. 483. B.
Treviri Gal. Belg. Urbs: ad eam Pipinus à patre in custodiam missus. 285. A. Ludovici portio. 323. A. à Nortmanis inceditur. 346. C. in consecratione Imp. quid agat ejus Antistes. 444. C.
Tribum Cast. Pistor. à Bonon. captum. 896. A.
Tribuni plebis: Romæ renovantur: Decarchones dicti. 400. B. pro libertate moliuntur in Ro. Po. 433. B. & seq. suspensi. 434. A.
Tribunus Memmus Venetor. Dux. 451. B. Sancti Georgii ædem Monachis concedit. 454 C.
Triburia Villa regia ap. Mogunt. ad Rhen. ibi procer. Germanor. conventu abrogatus Crassus, Arnulfus suffec. 352. C. ibi Principum conventus. 565. D. Procerum & Sacerdotum. 643. B.
Tributum: exhibitum Fr. Regibus. 32. B. C. Ducum Longob. Ital. Regi. 33. C. Siculis & Calabris intolerabile imponitur, atque Vectigal. 178. B. quibusdam impositum. 232. C. iniquitate extortum. 413. A. à Francis institutum & Germ. retentum. 442. B. Neapolitanor. Principum favore E. læ. Ro. 539. D. 581. B. ad quid conficiendum. 618. C.
Tricafolia Pusterla Prætor Laudens. à Placentinis captus. 758. C.
Tricium Cast. Mediolanens. captum. 732. B. dirutum. 745. D. à fœderatis obsessum. 779. C. cum Regio Ærario captum. 781. C.
Tridentum: in Rhætia prop. ad Athes. fl. captum. 15. A. Duce guber. 23. A. à Francis amissum, & recuperatum. 25. A. obsessum. 135. C. ejus Ep. captus spoliatur. 729. C.
Trigentum Apul. Urbs: Herivei Nortm. portio. 506. D.
Tripolis Syriæ Urbs: capta. 622. A.
Triscamus Nortman. ejus portio Mons Pilosus. 506. D.
Trivilium Opp. Mediol. in potest. Turrianorum. 1091. A.
Troja Apul. Opp. & caput: construitur. 481. D. (32) per Henricum capta. 486. D. à Nortm. 539. C. ibi Concil. 594. C. 635. A. ibi conventus. 659. A. (8) capta. 675. C.
Trusardus Ep. Vercell. fugiens, ab Ungaris necatus. 381. B. (55)
Trusardus Legatus: in Italia ab Henrico Rege relictus. 833. B. discordias Lombardor. componit. 847. D.
Tudertum in Campan. Sabinor. Urbs: à Longob. captum. 25. C. iterùm à Romanis. 57. B. ad Ro. Po. ditionem transit. 172. B. (42) à Luitprando captum. 180. A. retentum. D.
Tullum Gal. Belg. seu Burgund. Urbs: Caroli Calvi portio. 323. A. ejus Ep. ad Po. evec. 517. C. ibi Ro. Po. 521. B.
Tumultuantes: severè puniti. 452. C.
Tumultus: inter Francos & Alem. 37. A. exercitus Phocam acclamantis. 72. A. in ejusdem occisione. 82. B. inter Ravennates. 85. C. 154. D. in Campània. 86. A. Opitergii. 88. D. pluribus excitatur Heraclius. 89 A. in Rege expellendo. 92. A. Regiam CP. inde Italiam, & Ecclesiam Ro. turbat. 97. B. exortus CP. totum perturbat Imper. 142. B. item. 143. A. à Ro. Po. vitatus. B. Concil. CP. turbat. 239. A. in CP. Regiâ. 168. C. adverf. Irenem. 254. B. Ecclæ. CP. 309. B. in Francia. 283. A. 291. A. Turonis. 337. B. Germaniæ. 544. C. Lombardiæ 485. C. Venet. 450. A. 490. C. Beneventi. 271. A. Parmæ. 501. A. 609. B. Bononiæ. 633. B. insignis Forojulii. 179. A. Romæ. 103. C. seditus. 156. B. 211. D. insignis. 247. A. 337. B. 366. B. C. 407. C 429. D. 449. A. 512. A. 536. B. 545. A. B 562. A. insignior. 626. D. 642. B. 691. A. 721. D. Mediolani. 508. A. 541. A. 548. C. 554. B. 560. B. 714. B. Mediolanens. & Laudens. 489. C. Cremonensium. 497. B.
Tungri Gal. Belg. Urbs: Caroli Calvi portio. 323. A.
Turegum Helvet. Urbs Henri.
Turones, seu Cæsarodunum Gal. Urbs ad Ligerim fl. ad ejus tumultum compescendum Balbus. 337. B. ibi Concil. in Bereng. 532 A.
Turres: plures ædificantur. 449. A. 450. A. 811. A.
Turriani: eor. origo. 702. A. B. (99) plebis Mediol. Factionarii. 1014. B. pugnantes. 1085. C. pulsi. 1086. A. prælìantes devicti. 1095. C. D. F.
Turris Cast. Pistoriens. à Bononiens. captum. 896. A.
Tuscia: Provincia, ejus terminus. 4. B. exercitu peragrata. 17. C. subacta. 18. A. ulterior relicta. B. à Grimoaldo initur. 123. A. Longobardi auxiliares ab ea exciti. 165. B. ejus Gastaldei. 185. D. ejus Ducatus, Pontifici donatur. 225. A. ejus fines. B. Pontifici, additâ clausulâ, permissus. 231. C. citerior Regi retenta. D. confirmatur Pontifi. 267. D. 270. B. à Ludov. Imp. lustratur. 378. D. & seq. ab Ungaris vastata. 394. D. posteror. Mathildis diuturnum dominium. 408. C. (22) Othonis M. mora. 432. C. commodiùs ordinata. 435. C. Regio constituta. 441. C. Pa. refugium. 459. A. 464. A. ejus quatuor castra per Othonem III. donata. 463. C. ejus oræ à Saracenis incursatæ. 474. C. ab Henrico II. lustratur. 530. C. ejus Ducatus ad Mathildem pervenis. 531. B. ob Henrico adorta, inglorius eâ excedit. 584. A. à Callisto II. lustratur. 644. A. bello concitata. 690. B. ibi Legati jus dicentes. 825. A. ibi exercitus. 777. A.
Tusculani Comites eor. factionis initium. 347. A. (16) 17) progressus. 359. B. 375. C. 387. D. 394. D. 399. A. 402. A. 449. B. 478. B. 496. B. eor. malor. compend. 511. B. impetum facientes. 512. B. 536. B. eor. potentia timetur. 537. A.
Tusculani à Nortmanis vastati. 540. D. adversf. Po. insistunt. 687. B. fundunt Romanos. 779. D. (7) Henrico V. se dedunt. 839 D.
Tusculum Latii Urbs, villis & palatiis decora: à Romanis obsessum. 814. A. B. ab Henrico Pontifi. traditum. 840. A. crudeliter à Ro. excisum. C. D. (43)
Typus: à Paulo CP. Patriar. editus. 108. C.

V

Vaccariccia: locus in fin. Apul. ap. quem Græci victi. 483. B.
Valearis Longob. Dux Æmiliam tuetur. 276. C.
Valdeserchium Opp. Pisanor. à Lucensibus captum. 475. C.
Valdipertus Presb. Antipapæ comitia improbat, alterum elevat. 212. B.
Valdo Ep. Comens. in gratiam Archiep. 411. A. ad Othonem M. supplex. 421. B. (51) pulso Vidone Comacinam copit. 430. A.
Valdrada Lotharii concubina. 313. B. ei matrimonio copulatur. D. à Legato imperata, conjugem instigat. 317. A. de piorum cœtu amota. 318. A.

Valdrada Rodulfi Burg. & I. R. Sor. Bonifacii Co. uxor. 392. B.
Valdrada Ducis Venetor. uxor, Sigeberti March. fil. ad Adeleid. Aug. 450. C.
Valentinus Obelerii Venetor. Ducis fr. consors adscitus. 256. B. domi relictus. 258. A. ut Francor. amicus à fratre pulsus. D. Ravennam tendit. 260. D.
Valentinus Ro. Po. per mensem. 281. B.
Valeria: Provincia, termini. 4. B.
Valerius Archiep. Raven. 259. B. antecessor. obitus. (81) extinctus. 261. B.
Valforis Longob. Dux Tarvisii: deficit. 45. B. obsessus, se dedit. 55. A.
Vallaris Longob. Dux: Bergomum gubernat. 23. A.
Vallis Mella ad Lac. Verb. de ea soliciti Comensee. 649. A. (62)
Vallis umbrosa ad Appen. locus: ibi Monast. severioris disciplinæ fundatur. 495. B. (66)
Vallonee seu Vvallanes fil. Bernardi patrui Caroli M. socius expeditionis in Sarracenos. 262. A.
Valpertus Patriar. Aquilejæ. à Pa. monitus de excommunicat. in Veronensem Ep. 333. C. angustiæ Po. & Romanor. ei exposita. 337. C. Crassum assoctat. 344. B. verius Lupo suffec. 349 (24)
Valpertus Judex Papiens. vir insignis, ab affine in conjurationem inductus. 397. C. capite damnatus. 398. C. uxor cruciata. ibi.
Valpertus Archiep. Mediol. adverf. Manassem à clero elec. 416. E. (41) Othoni M. scribit de Bereng. II. querelas. 418. B. ad Othonem supplex. 421. B. de conventus sententiá eum coronat. 422. C. (54) eum comitatur. 423. B. Pontifici eum offert. 424. A. in Concil. Ro. 427. C. obit. 438. C. (29)
Valterius Nortman. ejus portio Civitae. 506. D.
Valterus Canon. regul. Archiep. Raven. à pop. elec. 641. B. à Po. infirm. suffraganeis restitutus, pallio decoratus. 642. A. obit. 696. E.
Valvasini: qui. 442. D. E.
Valvasores: quid observarent. 232. A. Mediolani institutè. 423. A. qui. 442. D. E. majores min. & mini. 443. A. eor. citationes & mulctæ. 445. B. Mediolani eor. nova institutio. 461. B.
Valvasoria fam. Mediol. 509. B. 601. C.
Vandelpertus Boviani Gastaldus: in Sarracenos solicitus acie cadit. 315. B.
Vaprium Cast. Mediol. à Turrianis captum. 1091. B.
Vardastallum agri Regiens. Opp. ibi concil. 599. A. item. 619. D. fœdus init. 646. D. captum. 672. B. obsessum. 990. B.
Varinus: populum in caussam Ludov. excit. 286. B. retardatus, legatos mittit. D.
Varinus Abbas: ex Aquitan. Venetias devotionis causá. 450. C. Ducem & alios ad Monasticam vitam trahit. 451. A.
Varisium Opp. Mediol. Duc. ad eum Antistes. 549. B. aggressum. 649. A.
Varnafrida Longob. Ariulfi consiliarius. 65. D. 66. A.
Varnecausus Longob. Dux. Papiæ: rebellis vitâ privatus. 66. D.
Varnefritus Longob. Lupi fil. Forojul. Ducatum occupare tentans deletus. 122. E.
Varnerius: à Pipino ad Ro. Po. missus, in Franciam celeriùs transmissus. 203. C.
Varnerius Svevus Dux exercitus: ab Imp. auxiliaris Pontifici. 525. C.
Vassalli: qui. 443. B. eor. jura. 237. C. 242. D.
Vaticanum à Pontificiis contra Frid. Imp. dessensum, omissum. 780. B.
Ubaldus Ravennæ Archiep. Bononienses ad sacrum bellum incitat. 901. A.
Ubertus March. Tusciæ ab Hugone I. R. 404. C.
Ubertus Ep. Sylvæ Candidæ Leg. ad Græcor. controversiam. 526. C.
Ubertus Pirovanus Archiep. Mediol. 690. A. Genuam se confert. 761. C. (21) Beneventi moritur. 772. D. (49)
Ubertus Clementus Conf. Papiæ. 796. B.
Ubertus Cribellus Archiep. Mediol. 823. D. non Lambertus (58) Card. Ro. Pa. elec. 825. B. Vide Urb. III.
Ubertus Vicecomes primus Potestas Mediolanensium. 829. D. (15)
Ubertus Terciagus Archiep. Mediolanens. 845. C. (59)
Ubertus Vicecomes Prætor Bonon. cum ipsis opem fert Pontifi. 856. B.
Ubertus Pirovanus II. Card. Archiep. Mediolanens. 880. A. (16) Othoni IV. Ferream coronam imponit. 886. D. (3)
Ubertus Marinonus Præpositus Canonicor. Eustorgianæ Basil. Mediol. 918. (5) C.
Vecilo Archiep. Moguntin. conventu concertat pro Henrico III. 588. B. hæreseos notatus. C. (28)
Vectarus Vicetinus Forojul. Dux suffec. 122. E.
Vectigal Ducum. 33. C. (55) Patrimonium templorum Apostolorum imponitur. 178. B.
Vectigalia: quibus concessa. 442. D. quid conficiebatur ex eis. 618. C.
Velfo Co. Judithæ Imp. pater. 273. B.
Velfo March. Veronens. frustra expectans Roncaliis discedit. 512. C. primò à Gibellinis alienatus. (13)
Velfo Dux Bavar. Velfonis fil. de Repub. solicitus conventum indicit. 571. E. in Gibellinos nomen dat. 572. A. Mathildi nubit. 592. D. (34)
Velfo Friderici Germ. Regis Avunculus Dux Spoleti, March. Tusciæ, Sardin. Princeps ab eo instituitur. 709. C. Vectigalia Frid. ipse ei restituit. 742. D. cum ejsiue exercitu ad obsidendam Cremam. 747. B. Lucensib. multa donat. 771. D.
Velfones: eorum factionis initium. 512. C. (13) unde nomen sumant. 572. A.
Velitræ Latii Urbs Volscor. ad eam usque civitates Campaniæ se dedentes. 593. A.
Velox Mag. milit. 70. C.
Venafrum Opp. Latii in fin. Samnii: in Sarracenor. potestatem. 315. D.
S. Venantius Mart. ejus reliquiæ Romam traductæ. 103. B.
Venantius Patriar. Aquilejæ. 308. A. (31)
Venerius Patriar. Gradens. confirmationem privilegii impetrat. 281. A. pallium obtinet. B. ad Concil. invitatus. 299. A.
Veneti: Ro. Po. adhærentes, classem ornant Exarchum auxiliaturi. 167. B. Ravennam intrant. C. domum redeunt. D. ad eos Ro. Po. monita. 168. B. novum Ep. Olivolæ Ins. instituunt. 233. A. Duces collegas habent. 235. A. (16) liberi & immunes ab utroque Imperio. 255. C. (69) inter eos seditio. D. Heracliam evertunt. 257. A. in Caroli M. amicitia confirmati. 258. A. gloriolam victoriæ ad Paulum trahentes. 259. A. magnum gerunt bellum. C. & seq. eor. immunitati & libertati decreto cavetur. 262.

262. B. *item*. 263. A. *in armis*. 284. B. *à Sclavis incursati, Sarracenos vincunt*. 294. C. *ejus cleri & populi privil*. 308. A. *fœdus cum Italis in Sclavos renovant*. 345. A. *eor. privil. confir*. 347. C. & 358. B. (10) & 397. C. *pro Eccles. ampliatur*. 434. B. *ab Ungaris adorti soliciti*. 382. D. *fœdus cum Italis renovant*. 413. C. *Duce pulso eum revocant*. 420. A. B. *tumultuantes necant*. 450. A. B. *incusati ap. Othon. II. fœdus renovans cum Justinopolit*. C. *Othon. II. fœdus infringere volentem Legati retinent*. 452. A. *brevi ad cibarior. inopiam redacti*. 454. C. *eor. ampliata ditio*. 466. A. *seditione conflictati*. 483. B. *pulsoe revocant*. 489. B. *Ducem pellunt*. 490. C. *revocant*. 495. A. *inquieti*. C. 496. A. *unitatem Ducis decernunt*. 504. C. *eor. fœdus restitutum*. 532. A. *renovatum, ab Henrico III. laudati*. 587. B. *classem instruunt*. 602. B. *S. Nicolai ossa referunt*. 603. A. *auxilia præbent*. 606. B. *tabulá argenteá cum gemmis, aram ornant*. 609. C. *pluribus Patavinis captis cæteros fugant*. 622. C. *conciliati eisdem*. 623. A. (10) *Firmense in deditionem accipiunt*. 686. C. *in Patavinos armati*. 901. D. *bello à Bononiens. provocati*. 1065. C. *pacem cum ipsis ineunt*. 1072. A.

Venetia: Ital. Prov. *sui fines*. 4. B. *ejus oppida firmantur*. 11. B. *ejus habitatores ad insulas iterum fugiunt*. 14. C. *ad ejus æstuaria se conferunt populi bello expulsi*. 68. A. *bello ad deditionem Langobardor. cogitur*. 102. A. *regi retenta*. 231. C. *libera*. 255. C. *dissidio agitatur*. D. *in Caroli M. amicitia confirmatur*. 258. A. *stabilis*. B. *classe & summo prælio agitatur*. 259. A. *ejus Metrop. conditur*. 261. A.

Venetiæ Ital. Urbs: Adriatici Æstuar. *quando condita*. 261. A. *ejus libertas*. 255. C. 262. B. 263. A. *corpus S. Marci ad eas translatum*. 282. A. *Basilica construitur*. B. *ejus uterque Dux obvius Imp*. 308. B. *ejus prodigiosa inundatio*. 351. B. *ejus totius Metrop. quæ*. 434. B. *multæ Ecclæ. immunitat b. affectæ*. C. *ibi incend. ex tumultu*. 450. A. *Othon. III. recipit*. 466. B. *unitas sui Ducis decreta*. 504. C. *ibi Leo IX*. 520. A. *ab Henrico III. invisitur, laudatur*. 587. B. & *Henri. IV*. 635. B. (31)

Venusia Opp. Apul. *per Ludov. traducta*. 320. C. *portio Drogonis Nortm. Græcis eripitur*. 505. A.

Verbanus Lac. *in eum præcipitatus Arialdus*. 548. C. (36)

Vercellæ Urbs Libycor. Ital. transpadanæ: *ibi Carolus M. Imp*. 253. C. *ibi seditio Ecclæ*. 342. A. *ab Ardoino capta*. 480. B. *Conradum Germ. R. recipit*. 490. C. *ibi Concil. præsente Po*. 520. C. (33) 521. A. (36) *in ejus Antistitem Concil. sententia*. 542. E. *ejus Ep. præcipuus assentitur schismati*. 544. A. *suffec. Præfectus Lombardiæ*. (29) 552. A. (52) *fœdus init*. 646. D. *ad eam Frideric. R*. 715. C.

Verimbria Gal. locus: *ad quem Pipinus tumultuans accedit*. 283. B.

Vermes: *inopiam causantes*. 438. C.

Vernerus Abbas Fuldens. *acie cadit*. 453. C.

Verona: Lomb. Urbs ad Athes. fl. *capta*. 15. A. *ibi necatus Alboinus*. 19. B. *thesaurus asportatur*. 37. C. *Autharis moratur*. 41. B. *ibi miraculum*. 43. C. D. *muri ejus diruti*. 44. A. *pene tota consumpta*. D. *ibi captus Autfridus Regnum invadere parans*. 141. B. *ibi floruit S. Theolapius*. 187. C. *Adalgisum cum Berta & filiis recipit*. 222. B. *eo evaso cum cæt. dedita Carolo*. 223. A. *ibi Carolus M*. 240. C. *ad eam Pipini cadaver asportatur*. 261. B. *ejus Ecclæ. privil. confirm*. 361. C. *ibi Berengarius ab Arnulpho constitutus*. 362. C. *discedit ad Regiam*. 363. B. *redit*. C. *ad eam refugit*. 365. C. 367. B. *ibid. incolit*. C. *eá excedit*. 374. A. *ad eam fugit*. 376. C. *diplomata ibi data*. D. *fugiente Berengario per Ludov. III. capta*. 378. D. *recuperata ibique Ludov. excæcatur*. 380. A. C. (52) *ab Ungaris prætervecta*. 381. B. *in reditu fugientibus*. D. *Berengarii mora*. 385. B. 387. A. *in ejus finibus seditiosi à Sarrac. devicti*. 391. C. *eá pulsus Bereng*. 392. A. *iter. refugit*. B. *insidiis petitus*. C. & seq. *ad eam Rodulfus I. R*. D. *ibi Hugo I. R*. 397. A. *Arnoldum recipit*, *in Hugonis iter. potestate*. 402. A. *eá excedit Bereng. Epored*. 410. C. *ibi Rex acclamatus*. 413. B. *capta*. 415. A. *ejus Marchia donata*. 416. A. *ibi insignis conventus*. 435. C. *ejus March. per Othonem M. ordin*. 441. C. *ibi S. Adelbert. Ep. Pragens. pastorali virgá donatus*. 452. A. *iterùm ab Othone III. invisitur*. 454. D. *Othon. III. recipit*. 459. B. 460. C. *ibi prælio superatus Ardoinus*. 479. A. *Henricum recipit*. 480. B. *ejus Ecclesia bonis aucta*. 493. C. *ad eam Conradus Imp*. 497. (79) *ejus Ecclesiæ Canonicis indultum*. 516. C. *ibi Leo IX*. 520. A. *ab Henrico III. invisitur*. 587. C. *inundante Athesi plura patitur*. 594. C. *ad eam Henricus III. recedit*. 595. A. *ad eam Po*. 620. B. *Henric. IV. Venetos & Patavinos conciliat*. 623. A. *maximá parte corruit*. 638. A. *fœdus init*. 646. D. *ejus Ep. veniam impetrat*. 723. A. *ibi sedem figunt Pontifices*. 824. A. 826. A. *ibi pars Amphiteatri Terræmotu quassatur*. 827. A. *civili bello fatigata*. 881. A. 940. A. *ibi magnus Conventus*. 983. D. *bello civili afflicta*. 1087. A. B.

Veronenses frustra insidias Frid. I. Imper. parant. 723. A. *ab ipso repressi*. 738. D. *cum aliis Italiæ Civit. libertatem optant*. 769. B. *ab Othone Imp. concordes facti*. 886. D. *fœdus cum Mediol. ineunt*. 941. D. *Status eor. Reipub. mutatus*. 963. C. *libertatem recuperant*. 1041. B.

Vertima Cast. Mediolanens. *à Comensibus adortum*. 652. C.

Vespera Siculorum. 1097. E. (93)

Vesuvius Mons Neap. proxim. *ignem evomit*. 134. B.

Vexilliferi *diversi*. 617. E.

Ugo Cimiliarcha Mediolanens. 918. C. (5)

Via Æmilia. 776. E.

Viaregium Opp. Lucens. *captum*. 790. C.

Viazolum Opp. Mediolan. *à Comens. oppugnatur*. 651. C.

Vibalinga. *ibi Crassus*. 351. B.

Vicecomes *tit. Magistratus*. 389. B.

Vicecomites Fam. Mediol. *eor. origo*. 499. C. (83) *eor. insigne*. 603. B. (64) Factionarii. 1014. B. *Turrianos vincunt*. 1086. A. *iterùm*. 1095. E.

Vicedominus Ecclesiæ: *Legatus*. 239. A.

Vicentia terrestris nunc Venetor. Urbs: *capta*. 15. A. *ad Alahim vi adducitur*. 139. C. *ab Ungaris populatur*. 382. C. *diruta*. 957. D.

Vicentini: *Patavinos vincunt*. 690. B. *iis se committunt*. 1041. B.

Vi-

Vicojustinum Cast. prope Placentiam Urb. dono datum. 452. A.

Villarini, Fam. Laudens. 1092. A.

Victor Patriar. Gradens. pallium obtinet. 301. D. (19)

Victor II. Patriar. Grad. invitus. 348. C. (20) pallium obtinet, ei commendatus Carolomanus. 349. A.

Ss. Victor & Corona: eor. corpora in Monast. S. Genesii. 409. A.

Victor II. Ro. Po. ad Concil. Florentinum invitat Imperatorem. 529. C. explet, Legatum in Franciam mittit. 530. C. per eum Turonis Concil. habet. 532 A. morti Imp. præsens. B. & Henrico IV. Germ. Rege imperante. 533. B. Ital. repetit, Cardinalem eligit, eum Abb. Cassini consecrat, supra omnes Abb. constituit. C. obit. 534. A. (3)

Victor III. Ro. Po. ritè elec. ornamenta deponit. 590. A. obsecrationibus eadem resumit. B. consecratus sedet. C. in Sarracenos solicitus. E. Concil. habet Benev. 591. A. Abbatem Cassi. sufficit. E. obit. 592. A.

Victor Ep. Bononiens. Henricum rogat. 637. D.

Victor IV. Pseudo-Pont. per S. Bernardum ad petendam veniam inductus. 683. D.

Victor IV. Pseudo-Pont. 752. C. in Concil. Papiens. à Frid. confirmatus. 755. C. item Laudæ. 759. C. excommunicatus moritur. 771. A.

Victoria prope Parmam Urbs: à Frid. II. Imp. condita. 992. A. (66) capta & incensa. 994. E.

Vicum Opp. Comens. à Mediolanens. in parte succensum. 648. E. oppugnatur. 652. B.

Vidgerus Ecclesiæ Raven. invasor avertitur. 510. C.

Vido Dux Spoleti: à Sarracenis fugatus. 299. C.

Vido II. Lamberti fil. Dux Spoleti. 331. A. advers. Sarracenos se jungit. 332. B. quidam ei adhærens, captis è ditione Po. manus amputat. 347. A. tacito fœdere pangit sibi Franciam vindicare, ad eam progressus nil proficit. 356. A. REX ITALIÆ salutatur. 357. A. (7) Berengarium. B. & iterum, inde Papiam recipit, Romæ IMPERAT. consecratus. 358. A. privil. Ecclesiæ & Venetor. probat, Regnum constituit, leges condens. B. (8) (9) Sergeo in Pontificatu favet. 359. D. accuratè Papiæ detrimentum oppugnationis avertit. 360. A. pecuniâ Ducem corrumpit, Lambertum filium Regni socium accit. D. (14) Mutinens. Ecclesiæ privilegia cumulat. 361. B. Veronens. confirmat. C. fugiens, impetum convertit, repentè interit. 363. B.

Vido Dux & Marchio Benev. Græcis Ducatu excussis ipsum sibi vindicat. 364. A.

Vido Adelberti fil. ex Berta Tusciæ Marchio. 389. B. captus custoditur. 390. A. Maroziæ Viduæ nubit, Urbis Principatum deferenti. 397. A. Ro. Po. ejusque fratrem necat. 399. A. obit. B.

Vido Ep. Mutinens. ab Hugone I. R. incommodis provocatus, ad Berengarii partes multitudinem advocat. 410. A. bona in agro Comaclensi impetrat. 412. C. reges rogat. 413. D. opimâ Abbatiâ donatur. 425. C. plurimis donis afficitur. 427. A.

Vido Ep. Placentin. Nonantulæ Eccles. consecrat. 385. B. partes Berengarii Imp. fovet. 392. A.

Vido Berengarii II. I. R. fil. alter. 415. C. territus. 421. B. præsidiis munitur. C. ejus bona ab Othone M. largita. 427. A. pulsus. 430. A. occisus. 433. A.

Vido Teutonici generis, Othoni M. propinquus, Mutilianæ Co. institutus. 435. A.

Vido, seu Guido Arretinus: novam musicæ disciplinam edit. 494. B. (62)

Vido Ep. Taurin. Conradum Imp. rogat. 502. C.

Vido Valvasorius Card. Archiep. Mediol. ab Henrico II. probatus. 509. B. (5) populo invisus. (6) eidem conciliatus Henricum II. coronat. 512. D. (14) in Concil. de præcedentia certat. 515. B. (21) (22) partes Nicolaitar. & Simoniacor. suscipit. 535. B. uxores licere constituit. C. ejus sessionis loco indignatus clerus. 541. A. ejus juramentum & hæres. abjuratio. E. & seq. veniam petit. 542. B. pœnitentiam promittit. C. ad vomitum redit. ibi. communione removere obstinatos coactus. E. edictum Po. oppugnat. 547. A. (36) in eum manus violentæ. 549. A. (42) Sacerdotio se abdicat. ibi. (43) obit. 554. A. (60)

Vido Pomposiæ Abbas: obvius Henrico II. obit, ejus corpus Parmam delatum. 513. B. (17) inde in Germ. 516. C. (25)

Vido Guaimarii Principis fr. à Nortmanis Princeps Salerni institutus, filio fratris cedit. 526. B.

Vido Co. ad eum mandata Po. ne fraudem permittat. 556. B.

Vido Ep. Papiens. privil. obtinet. 610. D.

Vido Archiep. Viennæ in Gal. Ro. Po. eligitur. 643. A. ibi consecratus. Vide Callistus II.

Vido Grimoaldus Ep. Comens. à pop. electus. 647. B.

Vido Malabuca Balneocaballi Co. occis. 705. D.

Vido, seu Gerardus Card. tit. S. Pudentianæ ab Arnaldi secretariis vulneratus. 715. B. (12)

Vido Co. Blandratens. contra infideles Crucem suscipit. 700. B. Novaria ei à R. concessa. 714. C. Dux exerc. Mediolanens. Papienses vincit. 724. C. pacem Mediolanens. suadet. 736. E.

Vido Vidonis Co. Blander. fil. Ro. Ecclesiæ Subdiac. ad Archiep. Raven. postulatus. 742. D. adhæret Antipapæ. 755. D.

Vido Card. Florentinus contra Sarracenos. 701. B.

Vido à Saxo Bononiæ Prætor. 712. B.

Vido, seu Gerard. Card. ab hæreticis Arnaldi sequacibus vulneratus. 715. B. & (12)

Vido Cremens. Card. ad Frid. Germ. R. Legatus Po. 744. B. Pseudo-Pont. eligitur. 771. A. Vide Paschalis III.

Vido Lusignanus Rex Hierosol. à Saladino detentus. 830. C.

Vido Archiep. Ravennæ electus. 832. B. pro bello contra infideles in Ital. Leg. 833. B.

Vido Spinula cum Classe Genuens. in expeditione Hierosolym. 834. E.

Vido Guerra Tusciæ Co. privil. ab Henrico Imp. obtinet. 841. A.

Vido Mandellus Prætor Placentiæ: à Cremon. captus. 869. C.

Vido Ep. Prænestinus ad Othonem Reg. Germ. Leg. 873. A.

Vido Lupus Prætor Parmæ. 873. B.

Vido Pirovanus Prætor Faventiæ. 878. C.

Vido Lambertinus Jurisconf. Bononiens. 886. A. Prætor Regiens. 893. A. Antianus. 996. E. Dux exercit. Bonon. 1056. A.

Vido Rolus Factionis Gibellinæ Faventiæ Caput. 968. C.

Vido Carius, seu Canis: Frid. II. Imp. socius Aronâ spoliatur. 998. A. (69)

Vido Sessius Regiensium Caput: suffocatus. 1000. B.

Vido Caccianemicus Bononiens. capite damnatus. 1062. A.

Vido Co. Montisfeletri Dux Foroliviensium. 1078. E. Senogalliâ potitur. 1093. D. Pontificios vincit. 1096. B. in gratiam Pontif. excipitur. 1101. B.

Vido Polentanus minor: Ravennæ potitur. 1087. B.

Vido Turrianus Arce Baradelli detentus, fugit. 1098. E.

Vido Castillioneus Vicarius Othonis Archiep. Mediol. 1099. A.

Vido Corriggius Prætor Mutinæ. 1100. A.

Vidottus Gerarducius Mutinens. 991. C.

Viæ: reficiendæ. 237. B.

Vienna Gal. Narbon. in Delphin. ad Rhodan. fl. Urbs: ejus Ecclesiæ lis cognoscitur. 290. B. ad eam Lothar. fugit. 294. B. Caroli Calvi portio. 323. A. obsidetur. 343. A. à Caroloman. Balbi fil. capta. 349. A. ibi concil. & Po. comitia. 643. A. (51) (52)

Viglebanum Mediolanens. Duc. Urbs: deletum. 724. C. iterùm captum. 871. C. denuò. 1060. A.

Viglia seu Vegia Opp. Venetor. in Istria, ab Obelerio occupatur, ab Joanne oppugnata, iterata oppugnatione cadit. 284. B.

Villa Bosonis uxor: eum instigat in fratrem Hugonem I. R. à quo capta, exuitur. 404. C.

Villa Bosonis germana, Hugonis I. R. uterina: Berengarii Epored. Marcb. uxor. 404. B. in insula se firmat. 422. C. capta, merito remissa. 425. C. ejus bona largiuntur ab Othone. 427. A. relegata. 429. E.

Villa-Franca Cast. à Genuensib. constructum. 792. C.

Villanum Opp. Papiens. 900. D.

Villemus Co. Stab. in caussam Ludov. pop. excit. 286. B.

Villelmus Othonis M. fil. Archiep. Mogunt. vir sanctitatis, patrem increpat. 417. A. in custod. traditus. 418. A. (43) liberatur: psalterium auro inscribit. 419. B. mortis patris prænuncius. C. (47) fratrem sepelit. D. ad ornatum alterius fratris destinatur. 435. B.

Villelmus Ep. Trajectens. caussam Regis pertinaciùs tuetur. 563. C. anathemate infligitur. 564. A.

Villelmus Card. Had. IV. Pont. ad Frid. Reg. Germ. legatus. 744. B.

Villelmus Marchio Montisferrati: cognomento Longaspatha filiam Balduini Regis Hierosol. desponsat. 798. B.

Villelmus Tyri Archiep. in Concil. Lateran. 810. D.

Villianæ Cast. supra Taurinum: à Germanis captum atque eversum. 830. A.

Villigisus Archiep. Moguntin. Henricum R. Germ. inungit. 472. D. (4)

Vineola Castr. Mutinens. ditionis: ab Hugone I. R. oppugnatur. 410. B. à Bononiens. captum. 968. D.

Vinigisus V. Guinichus.

Vinigisus Longob. Dux Spoleti: legatus cum copiis. 242. B. victor. C. Pontifici cum exercitu accurrit. 247. E. (51) ad bellum Beneventanum relictus. 251. D. revocatus ad Imp. apud eum moratur. 253. B. præsidio Luceriæ impositus, inde captivus. 254. C. à Pisano receptus. 256. B. Ro. Po. protegit. 266. A. Monachus obit. 277. A.

Vinum: omnibus impertitur. 501. A.

Virciburgum Germ. Urbs: ibi Concil. indictum. 643. B. 647. A. B. C.

Virdunum Gal. Belg. Urbs: ibi Fr. Regum fratrum pax firmata. 296. A. Caroli Calvi portio. 323. A.

Viscardi fam. Normanor. 506. D.

Visontio Gal. Burgund. Urbs: Caroli Calvi portio. 323. A. pertransitur à Po. Ro. electo. 517. C. (29) ad eam Henric. III. 567. B. ibi Conventus. 727. A. 767. A.

Viterbienses: à Romanis victi triumpho inservientes. 871. B. ad Pontif. redeunt. 980. A.

Viterbium Urbs Tusc. Ro. Po. donatur. 225. B. ibi Hadrianus obvius Friderico Regi. 719. B. Episcopo decoratum. 845. C. captum. 971. B. 977. B.

Vitalianus Mag. Milit. 71. A.

Vitalianus Ro. Po. 115. A. (1) Archiep. Raven. à sacris amovet, Ferrariam Episcopi dignitate decorat. B. (3) ad quintum lapidem Imperatori obvius omni pompâ eum excipit. 121. C. D. obit. 125. B.

Vitalianus Patriar. Gradens. primum Justinop. Ep. consecrat. 205. A. (100) (1) ejus mors. 210. (9)

Vitalianus Raven. Tribunus: ab Archiep. ad Po. missus. 217. C.

Vitalis Patriar. Gradens. 308. A. (31) ad concil. accitus. 311. B.

Vitalis II. minor Patriar. Grad. pallium obtinet. 368. A.

Vitalis III. Patriar. Grad. 436. A. (21) obit. 418. B. (25)

Vitalis IV. Patriar. Grad. pallium recipit. 438. B. privil. firmationem obtinet. 448. E. de cæde patris Venetos incusat. 450. B. Othonem II. Venetis reconciliat. 451 B. de præstantiâ suæ Ecclesiæ solicitus. 467. A. suffraganeos Venetiæ Istriæque obtinet. 477. B.

Vitalis Candianus Venetor. Dux, Ducis interfecti fr. Monachum induit. 451. B.

Vitalis Ep. Torcellanus: ad Venetor. Ducem revocandum missus. 496. A. (70) in conventu. 504. B. (94)

Vitalis Faletrus Dux Venetor. fœdus cum Henrico III. Imp. renovat. 587. B.

Uldaricus seu Uldericus de Cosbein Co. piorum societate remotus. 557. D. à Regis familiaritate pellendus. 568. D. accitus. 571. C. dissoluto Henrico III. socium se præbet. D.

Uldaricus seu Voldaricus Patriar. Aquilejæ. 588. A. (25)

Uldericus Archiep. Benev. à Pa. ordinatus. 526. A.

Ulricus March. Tusciæ socius Florentinor. contra Senenses. 690. B.

Ulricus Patriar. Aquilejæ. 761. A. à Venetis captus. 767. D.

Ultrajectum seu Trajectum ad Rhenum, ibi mors Conradi Imp. 503. (91) & Henri. IV. Imp. 653. A.

Ulyssipo Regia Portugal. à Germanis capta. 701. B.

Umbri in auxil. Urbeventanor. contra Germanos. 823. C.

Umbria: ubi. 4. C. exercitu peragrata. 17. C.

Ungari: ex Scythia Pannoniam profecti, eor. genus & mores. 377. B. ad Ital. invadendam. 378. A. qua explorata se retrahunt ad vires majores recolligendas. B. (51) iter. Ital. invadunt, usque ad regni sedem. 381. B. fugiunt prædam cedentes. C. confligunt. D. sacramentum promittentes respuuntur. 382. A. de incautis Italis victores. C. urbes incendunt nec Ecclesiis parcentes. D. pecuniâ recepta excedunt. 383. A. iterùm in

Ital.

Ital. 384. B. *de seditiosis Principibus Berengar. vindicant*, 392. B. *irrumpunt Papiam usque incendentes*. 393. C. *prædæ onusti excedunt*. D. *vocati Tusciam irrumpunt*. 394. D. *Campaniam Liburiam diripientes*. 405. C. *à Pelignis & Marsis deprædati*. 406. A. (10) *Lombardiam diripientes*. 412. C. *summâ exactâ recedunt*. 413. B. *ducente Conrado Franciam & Ital. vastant*. 417. A. *iterùm ingenti multitudine Bavariam, ibi deleti*. 418. A. *ad Christum convertuntur*. 477. B. (16) *bello Henricum II. implicant*. 512. A.

Unulfus Longob. Perthariti amicus *ab eo ad Grimoaldum præmissus*. 118. C. *à nece amicum liberat*. 119. A. *ab ejus boste præmiatur*. B.

Vocheria Opp. Lombardiæ. 794. B.

Vogesus Gal. mons: *ibi Ludov.* 280. B.

Volaterræ Etruriæ montana Urbs *à Genuens. capta*. 656. B.

Volcherus Patriar. *Aquilejæ. legatus Germanor.* 881. B. *& Othonis IV. Imp.* 885. B.

Volchila Longob. *cum fratre* Spoleti Dux. 151. A. (80)

Volfoldus Ep. Cremonæ conjurationis affinis. 270 D.

Volturnæ Cast. Mantuan. *deditionem facit*. 70. A.

Volturrena Cast. Comens. *à Mediolanens. vastatur*. 652. C.

Volux Sarracenor. Dux *occis.* 603. B.

Vermatia Urbs Germ. *ibi Carol. M. conventum habet*. 235. (15) *ibi Ludov. advers. filios*. 285. B. *ibi Otho M. conventum habet*. 422. A. *ibi conciliab. schisma inducens*. 563. A. *ad ejus conventum nulli accedunt*. 565. B *ibi concil. unionis Ecclesiar.* 647. C. *ibi Ludov. conventus*. 282. B. *& mors*. 292. A. *Othonis M. conventus*. 414. A. 647. C. & seq. 710. B. *Frider. Regis*. 726. C.

Urbanus Patriar. *Aquilejæ*. 254. A. (64) *ejus obitus*. 257. B. (77)

Urbanus II. Ro. Po. unanimiter Terracinæ electus, in insula Lycaonia sustentatur. 592. C. *Concilia Romæ & Melfi agit*. 593. A. (36) *Cassini sanatus*. C. *Trojæ Concil. habet*. 594. C. *Beneventi*. (40) *ad Concil. Barii exit*. 596. A. (46) *revertens Ansilmum Cantuar. retinet*. C. *Laterani Concil. agit*. 598. B. *ad Claromontanum pergens Vardastalli, & Placentiæ celebrat*. 599. A. & seq. *excitat Francos ad bellum Hierosolym.* 600. C. *Urbem oppugnat*. 601. D. *Concil. habet*. 602. A. (59) *regiones Ital. lustrat*. C. (61) *obit*. 604. A.

Urbanus III. Ro. Po. eligitur. 826. A. *Ferrariæ obit*. 830. D.

Urbanus IV. Ro. Po. 1047. B. *Crucem contra Reg. Siciliæ indicit*. 1051. A *Festum Corporis Christi instituit*. 1053. A. (10) *obit*. B.

Urbevetum Tusciæ Urbs: *Consules creat*. 450. A. *à Sylvest. II. ordinatur*. 468. B. *ibi Po. & Cardinales*. 715. B. 726. B. *honoribus auctum*. E. *obsessum*. 824. A. 829. C. *liberatum*. 830. A.

Urbinum Urbs Pentap. *restituitur*. 204. D. *ejus fines vastati*. 217. D.

Urgella Urbs in Pirenæo: *ejus Ep. hæresis auctor*. 243. C.

Ursoli fam. Venet. V. *Petrus Ursolus*. 459. C. 487. B. 488. B. 489. B. 490. C. 495. A. C. 496. A. (70) 504. B

Ursus Dux Heracliæ Venetor. *ejus auxilium Exarchus petit, & Ro. Po. promovet*. 166. D. *ejus fil. in Duc. succedit*. 181. B.

Ursus Cenetens. Dux; Munichis Longobar. fil. 146. A.

Ursus Ep. Olivolæ, seu *Venet. Sedem Ecclesiæ inchoat*. 276. B. (8)

Ursus Venetor. Dux: *prosperè confligit*. 323. A. *ejus lis cum Patriar. Grad. composita*. 326. B. *ad Ravennæ Concil. à Po. accitus*. 334. A. *mortuus*. 345. A. *privil. libertatis confirmationem obtinet*. 397. B.

Ursus Ajonis fil. Dux Benev. *à Græcis Ducatu spoliatus*. 361. A.

Ursus Patriar. *Aquilejæ*. 385. B.

Ursus Patriar. Grad. coram Po. citatus, insidias caussam contumaciæ adducit. 487. B. *sede pulsus*. 488. B. *revocatur*. 489. B. *fratre Dux Venet. suffic.* 495. C. *dimissus*. 496. A. *conventum habet*. 504. B. *cum Po. conqueritur*. 508. B. *impetrat, obit*. ibi. (1)

Utica Africæ Urbs: *apud eam prælia*. 282. A.

Uxores: *consuetæ Ecclesiasticor.* 511. C. *Conciliis damnatæ*. 519. B.

X

X*Enodochia*: *reparanda*. 237. B.

Z

Z*Abanus* Longob. Dux: *Ticinum gubernat*. 23. A. *alpes trajicit*, *Provinciæ P. intermit*. 24. A. (36)

Zacharias Patriar. *Hierosol. captivus*. 87. B. *dimissus*. 94. D. *sedi restitutus*. 96. A.

Zacharias Ro. Po. Legatos mittit. 183. B. (64) *ad Luitprandum oppida non reddentem ipse accedens, maximo in honore habitus*. 184. C. *postulata obtinet patrimoniis magnis auctus*. 185. C. *ei gratias agit*. D. *oppida recipit*. D. *pro Exarcho & populis Legatos mittit*. 186. B. *destinatâ Urbis curâ, ipse pergit*. C. *Exarcho inde Regis, optimatibus obviis exceptus*. D. *Papiæ solemniter celebrat*. E. *exauditus gratias Deo refert*. 187. A. *Legatos ad Copronymum petitus mittit, massas obtinet, fœdus instaurat*. 189. A. *Cassini sac. ædem consecrat, donaria offert*. 190. D. *Rachim, religione perfundit, obsequentem reddit*. 192. A. *prostratum habet*. C. *cum Clericum factum laudat admirans*. 193. A. *Francor. animos allicit*. B. *Pipino respondet*. 194. A. *fœdus renovat*. 195. A. *obit, laudatus*. B.

Zacharias Protospatharius: *ad Ro. Po. capturam missus*. 140. C. *supplex prostratus*. D. *sub lecto Pontificis se occultat*. E. *conviciis exactus*. 141. A.

Zacharias Ep. Anagninus Leg. 310. B. *mandati transgressor*. 311. A. *dignitate & communione privatus*. 314. B.

Zangrulfus Longob. Dux Veronæ: *rebellis vitâ privatus*. 66. D.

Zenevolta Opp. Lombardiæ. 869. A. 900. C. *eversum*. 906. C.

Zeno Diac. *regium ornatum petit, ut singulare ejus nomine, certamen cum Alahi ineat*. 139. D. *telo appetitus, caput ei abscinditur hastâ præfixum*. 140. A. *funere honorifico sepelitur*. C.

Zoës Constantini Imp. fil. *Argyri uxor*. 494. (64) *maritum necat, amasium ad Imp. elevat*. 497. (77)

Zotho Longob. Dux Spoleti: *Teudelapio succedit*. 116. B. (6) *mortuus*. 121. E.

Zoto Longob. Dux Benev. *institutus*. 41. B. *Monaster. Caß. expoliat*. 42. A. *subvertit*. B. *obit*. 64. C. (10)
Zovinengum Opp. Laudense: *à Mediolanensib. combustum*. 844. C.
Zuendebaldus Arnulfi Germ. Regis fil. *à patre cum exercitu in Ital. missus frustra Papiam tentat*. 360. A. *exterritus vel pecunia corruptus recedit*: D.

F I N I S.

